S. HIPPOLYTI
EPISCOPI ET MARTYRIS
OPERA,
NON ANTEA COLLECTA, ET PARTEM NUNC PRIMUM
E MSS. IN LUCEM EDITA
GRÆCE ET LATINE.
ACCEDUNT
VIRORUM DOCTORUM NOTÆ ET ANIMADVERSIONES,
AC PRÆTER ALIORUM COMMENTARIOS
IN MONUMENTUM PASCHALE SANCTI MARTYRIS
TABULA TRIPLICI ÆNEA EXPRESSUM,
DISSERTATIONES INTEGRÆ VIRORUM CLARISSIMORUM
FRANCISCI BLANCHINI, ET JO. VIGNOLII,
ATQUE
EX VIRGINII VALSECHII ET PHILIPPI A TURRE
SCRIPTIS EXCERPTA S. HIPPOLYTUM SPECTANTIA.
SUBJUNCTA
APPENDIX
SCRIPTORUM DUBIORUM, SUPPOSITITIORUMQUE,
NEC NON QUÆCUNQUE REPERIRI POTUERE
EX LUCUBRATIONIBUS
HIPPOLYTI JUNIORIS THEBANI.
CURANTE
JO. ALBERTO FABRICIO, Lipſienſi,
SS. THEOL. D. ET PROF. PUBL. IN GYMNASIO HAMBURGENSI.

HAMBURGI,
SUMTU CHRISTIANI LIEBEZEIT.
ANNO CHRISTIANO 1716.

Digitized by Google

THEOLOGO CELEBRATISSIMO

AC SUMME VENERANDO

PRÆSULI

D. HENRICO PIPPINGIO,

A CONSILIIS ECCLESIASTICIS ET CONCIONIBUS SACRIS PRIMARIIS IN AULA REGIA ATQUE ELECTORALI DRESDENSI,

S. D.

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

ETſi per quinquennium jam abes à communi patria noſtra LIPSIA, evocatus ex eadem magni GEIERI exemplo in illud faſtigium, unde velut de ſpecula jam ſub divina CHRISTI ſtatoris ἐπισκοπῇ invigilas ſaluti tot Eccleſiarum: non dubito tamen Te ſubinde adhuc meminiſſe natalis ſoli & dulcis Patriæ, quæ Te dimiſit invita, nec non cum illa Tibi quandoque redire in memoriam quoque veteres amicitias, atque in his priſtinum Muſarum contubernium, in quo per multos annos à primis fere ungviculis tam in ſcholis quàm in Academia conjuncti & iisdem uſi Doctoribus olim viximus, & non impigre unà, præfiſcini ſit dictum, ad edita virtutis ac doctrinæ templa ſerena contendimus.

Magna

Magna quibus jamdiu dividimur terrarum ſpatia non permittunt nobis tam frequentibus exinde litteris, ut pridem coràm ſermonibus invicem colloqui; at amori & obſequio in Te meo hinc nihil quicquam detractum, confido nec Tuæ in me benevolentiæ, quam ab Optimo ſene Parente Tuo τῷ μακαρίτῃ, à quo è ſacro baptiſmate ſuſceptus ante hos ſeptem & quadraginta annos ſum, velut hereditate acceptam mihi usque integram conſervaſti, atque porro, ut certiſſime mihi perſvadeo, conſervabis. Cum autem publicum aliquem vellem Tibi, ac fide, Teque dignum prædem ſiſtere mei in Te animi, antiquum conſtanter obtinentis Tibique deditiſſimi, & monumentum aliquod ſtatuere non tralatitium, ac propagaturum fortaſſis etiam ad poſteros memoriam noſtræ amicitiæ; ſanctiſſimum Antiſtitem ad hoc delegi HIPPOLYTUM, quem Tu Epiſcopus Epiſcopum, nec annis magis quam doctrina ac meritis gravem, & ſacro præterea quod pro Salvatore ſuo alacris obiit Martyrio toti Eccleſiæ CHRISTI venerabilem neutiquam adſpernaberis. Ad Deum ter Opt. Max. precibus advolvor, ut Eccleſiæ proſpiciat, Patriam tueatur, Te ſervet proſperetque lætis Eccleſiæ rebus & Patriæ, Tuisque ac Tuorum. Scripſi Hamburgi III. Kal. Mart. Anni cIↄ Iↄ CCXVI.

AD

AD LECTOREM.

Cum ante hos qvatuor annos in Volumine qvinto Bibliothecæ meæ græcæ inter primæ ætatis venerandos Eccleſiæ Doctores perveniſſem ad S. Hippolytum, ejusqve ſcriptorum traditurus notitiam, attentius ea perluſtraſſem, venit in mentem admirari, qvare nemo adhuc lacera illius membra collegiſſet, & qvod tot aliis longe inferiorum & temporum & meritorum ſcriptoribus impenſum eſt multa cum laude ſtudium, idem non datum eſſet huic S. Irenæi diſcipulo, & Doctori tantæ vetuſtatis, tantæ auctoritatis. Ab illo tempore deſcendi eam in cogitationem, poſſe me hanc ab aliis neglectam ſpartam tentare, præcipue poſtqvam non ſine dolore intellexi Ven. ac præclariſſimum Virum, JOHANNEM MILLIUM, qvi illam ornandam ſibi ſumſerat, poteratqve egregie ornare, à vix in lucem emiſſa ſacrorum Novi Fœderis librorum editione, admirandæ induſtriæ & judicii opere, ſpiritum emiſiſſe & ex hac vita emigraſſe. Itaqve ratus ſpem omnem Hippolytea à Millio recognita & illuſtrata videndi, ipſo defuncto, jam decollaſſe, & ignarus qvousqve Vir ille egregius proceſſiſſet, vel num intra voluntatem tantummodo ac conatum, morte ſuperveniente, ipſius inſtitutum ſubſtitiſſet, Bibliopolæ noſtro fui auctor, ut S. Hippolyti opera ſumtu ſuo excuderet, eiqve promiſi ſtudium ad illa recenſenda & editionem eorum curandam meum haud defuturum Cum addixiſſet, manumqve admoviſſemus operi, & jam belle res procederet, ecce ex Anglia mihi nunciatur Clariſſimum Leucoreæ Academiæ Doctorem JOHANNEM GUILELMUM JANUM ſchedas Millianas ſpiſſo exaratas Volumine, cum Oxoniæ ſuperiore anno verſaretur nactum, Hippolyti ſcriptis colligendis, expoliendis atqve evulgandis inſudare. Qvid facerem? cum mihi jam non eſſet integrum amplius deliſtere ab incepto, qvod ſtatim totum omiſiſſem & Millianis manibus libenter ceſſiſſem, Præſtantiſſimiqve Jani ingenio & induſtriæ lampada tradidiſſem gratulabundus, ſi in tempore de ejus conſilio edoctus fuiſſem. Neqve enim alia qvæ agam mihi deſunt, & cupidiſſime faveo famæ ipſius, ejusqve ſimilium, ac nihil magis jam pridem ſtudeo evitare, qvam ne cuiqvam labore & ſtudiis meis, ſi qvis poſſit meliora in medium proferre, obſtem vel remoram injiciam. Qvod itaqve neceſſario facere debui, telam qvam cœperam texere, qvanto valui intra tempus antenundinale, ſtudio deduxi ad finem, & qvæcumqve potui reperire beati Epiſcopi ac Martyris *λείψανα* in hoc Volumen congeſſi.

Primum locum dedi libro DE ANTICHRISTO, cujus editionem Combefiſianam recenſui ad primam Pariſienſem Gudianam Anni MDCLXI. è qvâ non pauca emendaſſe me, qvi conferet reperiet. Multa enim operæ peccaverant, integrum qvandoq; comma omittendo. Combefiſii notis, ineditas qvasdam ejusdem Gudii, (qvem Gutbierium vocat memoriæ errore vel calami vir Clariſſ. Mich. le Qvien ad Damaſcenum T. 2. p. 781.) & Tanaqvilli Fabri qvæ in Epiſtolis ipſius exſtant caſtigationes, cum paucis meis notulis adſperſi. Veterum de illo libro teſtimoniis S. Hieronymi, Photii, Auctoris Catenæ in Propbetam Jeremiam, qvæ pag. 1. ſeq. & Andreæ Cæſarienſis, Arethæ, Nicephori, Honorii, Freculphi &c. qvæ pag 34. exhibui, addes hoc S. Germani Archi Epiſcopi CPol. in *μυστικῇ Θεωρίᾳ*. Tomo 2. Auctarii Ducæani p. 148. Τοῦτο καὶ Ἱππόλυτος Ῥώμης καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος λέγουσιν ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου λόγοις αὐτῶν, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἔτει τὴν μέλλουσαν παρουσίαν ἔσεσθαι. *Id & Hippolytus è Roma, & S. Cyrillus affirmant in libris ſuis de Antichriſto, anno ſexies milleſimo quingenteſimo futurum* (CHRISTI) *adventum fore.* Illud item Johannis Damaſceni in ſacris parallelis p. 781. Ἱππολύτου Ἐπισκόπου Ῥώμης περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου, ἀλλὰ τούτων &c.

Proximo loco ſeqvitur monumentum illud marmoreum celeberrimum, in Romani portus vicinia A. MDLI. effoſſum, qvod inter præcipua ornamenta Bibliothecæ Vaticanæ merito jampridem numeratur, ex qvo in eam auſpiciis Marcelli Cervini, Cardinalis, poſtea inter Pontifices Max. Marcelli II. nomine noti, relatum fuit. Hoc monumentum S. Hippolyti in Cathedra ſedentis cum CANONE PASCHALI & laterculo Scriptorum ejus habes inprimis deſcriptum accurate triplici tabula ænea, qvas clariſſimis Viris atq; Italiæ eruditæ ocellis debes FRANC. BLANCHINO atq; JO. VIGNOLIO. Deinde Canon ille Paſchalis ſcriptorumq; Hippolyteorum laterculus explicatius expreſſus atqve ad prototypum diligentiſſime exſcriptus Græce occurrit cum latina laudati Blanchini verſione. Seqvuntur p. 59. ſeq. Commentarii integri virorum doctorum *Joſephi Scaligeri* inprimis, qvi ante cæteros omnes lucem inſignem huic antiqvo marmori attulit, atqve illud ſeparatim primum Lugduni Batavor. A. MDXCV. deinde in iterata immortalis Operis de emendatione temporum editione publicavit, in qva poſteriore cum non pauca aliter qvam in priore vir magnus ille tradiderit, utrasqve ejus commentationes, ubi inter ſe differrent, adponendas duxi. Præter commentarios Scaligeri habes interſperſa ſuis locis, præfixo cujusqve nomine, illa omnia qvæ in Canonem Hippolyti Paſchalem ſcripſere viri doctiſſimi *Dionyſius Petavius*, *Ægidius Bucherius*, *Jo. Dominicus Caſſinus*, & qvæ ad

later-

3Q.

laterculum ſcriptorum ejus illuſtrandum commentati ſunt *Stephanus* inprimis *le Moyne*, tum *Thomas Galeus*, *Eduardus Bernbardus*, *Guil. Caveus*, necnon obſervationes qvasdam *Henrici Valeſii* atqve *Henrici Noriſii*, Cardinalis eminentisſimi.

Cum vero præter Canonem Paſchalem etiam *Demonſtrationem temporum Paſchatis* & *Chronicon* S. Hippolytus compoſuerit, teſtimonia veterum in qvibus unius ex his tribus fit mentio, conjunctim dedi p. 42. ſeq. qvibus ex pag. 66. addendus Gennadius eſt & Cyrillus Seythopolitanus in vitis SS. Euthymii & Sabæ: nec omittendum, qvod ex Hippolyti *Homilia Dominicæ Paſcha* protuli pag. 279. ſervatum in Conſultatione V. Concilii Lateranenſis Anni DCXLII. In illis veterum teſtimoniis p. 43. exſtat etiam fragmentum ex *libro primo Hippolyti de Paſchate* qvod laudat auctor Chronici Paſchalis qvod Alexandrinum vulgo appellant. Non debui autem, ubi Hippolytea recenſeo, præterire antiqvam verſionem Latinam *Chronici*, qvod ex multis indiciis ad Hippolytum retulere viri doctisſimi, * itaqve illam pag. 49. dedi ex editionibus emendatioribus Labbeana & Cangiana, licet emendanda adhuc etiam ſic multa ſatis in illa ſuperſint, qvæ tamen ipſe emendando fortaſſe facile etiam aliqvis corrumpat, faciatq; ut qvomodo illa nomina tum temporis, qvo Latinus interpres ille vixit, ſive ſcripta ſive corrupta fuerint, ignoretur.

Non potui pulchrius huic volumini decus afferre, qvam ſi hiſce adjungerem diſſertationem integram viri acutisſimi FRANC. BLANCHINI de Canone Paſchali Hippolyti, qvæ utut Romæ jam A. MDCCIII. lucem vidit, tamen ita raro in his oris conſpicitur, ut inedita plerisq; posſit videri. Idem dixerim de eruditis diſceptationibus qvibus ſuper anno primo Imperii Severi Alexandri Aug. in Cathedra marmorea Hippolyti memorato amice inter ſe contenderunt & adhuc contendunt principes hodie Italiæ ingeniorum, VIRGINIUS VALSECHIUS, PHIL. A TURRE, & JO. VIGNOLIUS: qvorum lucubrationes Blanchinianæ ſubjunctas libenter ut confido evolves. Nam licet de argumento videri posſint tractare ſterili ac minuto, tamen cum voluptate & fructu non minore videbis in illis copiam elegantis accuratæ & exqviſitæ eruditiools certare cum perſpicuitate & acumine, atqve qvod his omnibus magis etiam mihi placer, & tam belle decet eruditos homines, condiri usqveqvaq; omnem hanc controverſiam non convitiis atq; maledicis latratibus, ut ſolent ſeſe excipere è trivio canes, ſed lepore comis & honeſtæ humanitatis.

Cætera S. Hippolyti ſcripta vel apoſpaſmatia qvæ legenda Tibi offero ſunt *Demonſtratio adverſus Judæos*, ex Franciſci Turriani verſione, qvam licet ſuſpicor eſſe fragmentum ex Commentariis Hippolyti in Pſalmos, tamen malui titulo illo, qvo viris eruditis jam innotuit, & ab Antonio Poſſevino & Imbonato pridem fuit vulgata, exhibere, qvam nova ſub inſcriptione veluti abſcondere. Adverſus Judæos ſcripſiſſe Hippolytum nullo perſpicuo cujusqvam, qvod ſciam veterum teſtimonio conſtat: at *contra Gentes & Platonem* de cauſſa univerſi opus compoſuiſſe, in laterculo marmoreo diſerte traditur. Puto etiam ad illud opus reſpicere S. Hieronymum, qvando ab eo inter ſcriptores adverſus Gentes Hippolytus refertur Epiſtola LXXXIII. edit. Clariſſ. Marcianæi, (al. 84.) ad Magnum, urbis Romæ Oratorem. *Scripſit & Miltiades contra Gentes volumen egregium: Hippolytus quoque & Apollonius Romanæ urbis Senator propria opuſcula condiderunt.* Ita legendus hic locus, non ut editum eſt *Romanæ urbis Senatores*, neqve enim Hippolytus Senator Romanus fuit qvi contra Gentes ſcripſit. At Apollonii Apologeticæ ad Senatum Rom. dictæ ex Euſebii V. 21. Hiſt. meminit idem Hieronymus capite XLII. de Script. Eccleſ. De eodem Apollonio conſules ubi lubebit Godfridum Henſchenium ad XVIII. Aprilis T. 2. p. 539. ſeq. Ex illo itaqve contra Gentes & Platonem Hippolyti volumine non dubito eſſe depromtum qvod p. 220. exhibeo cum præclarisſimi Viri Stephani le Moyne verſione apoſpasmation. Deinceps ſeqvuntur qvæ collegi, & qvemadmodum ſuperiora qvoq;, notulis pasſim adſperſis illuſtravi fragmenta ex ſancti Martyris *Opere adverſus hæreſes*. In his prolixiora ſunt qvæ *adverſus Beronem* atq; ejus ἡλικιώτας (ita enim puto legendum pro *Helice*; cujus nemo illa ætate, nec Hippolytus usqvam meminit, qvi Beronis ſæpius facit mentionem) ſervata ab Nicephoro CPol. & Anaſtaſio Bibliothecario, & a Sirmondo poſt Turriani verſionem vulgata atq; ante S. Maximi Confeſſoris opera, a Combefiſio. Hæc recte, ni fallor, G. Bullus, Tillemontius & alii Viri docti Hippolyto vindicant, qvanqvam illis non uſus eſt Theodoritus, qvem non neceſſe eſt omnia legiſſe & meminiſſe ut ſuis ſcriptis inſereret: & licet diſertius videtur qvædam explicare qvam illius ætatis rationes ferebant, id tamen accuratius cætera illo ſæculo ſcripta & vel unius Tertulliani adverſus Praxeam opus conſideranti ſecus videbitur. Operis Hippolytei adverſus hæreſes ultimum caput *Noeto* oppoſitum fuiſſe Photius Cod. CXXI. teſtatur. Hanc egregiam lucubrationem Latine tantum dedi ex Franciſci Turriani, tot pervolutatis veterum monumentis, tot in lucem protractis celebratisſimi viri verſione cum ejusdem & meis notis. Confido autem Græca ex Codice deſcripta Vaticano me impetrarurum propediem beneficio viri doctrina & ingenio illuſtris, qvæ una cum aliis qvibus jam careo, & qvorum facta mihi ſpes eſt, Hippolyteis daturum me recipio, ſi DEUS faverit conatibus meis, in ſpicilegio Patrum tertii a CHriſto nato ſæculi, qvod poſt præſens volumen,

* Vide p. 46. & 88. *

lumen, Eccleſiæ offerre apud animum meum deſtinavi. Inter argumenta qvibus Hippolyto vindicatur hæc adverſus Noetum diſputatio, non abſurde a Tillemontio refertur, qvod libenter auctor utitur teſtimoniis ex Apocalypſi repetitis, nullis vero ex Epiſtola ad Hebræos, etiam ubi maxima eſt occaſio: qvæ nulla qvoqve allegantur in locis de incarnatione adverſus Beronem. Eidem Tillemontio veriſimile viſum eſt, qvæ adverſus Marcionem habet Epiphanius hæreſi XXII. pleraqve ex Hippolyto noſtro & ejus adverſus Marcionem libro hauſta eſſe: qvemadmodum adverſus Noetum ſcribens hæreſi LVII. Epiphanius Hippolyti non modo ſententiis ſed ipſis propemodum verbis utitur. Qvia tamen diſputans adverſus Marcionem Hippolyti nominetenus non meminit, ejus verba fragmentis Hippolyteis adjungere haud potui. Diſputationem adverſus Noëtum haud latine vertit Gerhardus Voſſius, Tungrenſis Epiſcopus, ut memoriæ lapſu a Labbeo traditum, ſed tantummodo Latine edidit ad calcem Gregorii Thavmaturgi.

Non modo ex monumenti marmorei auctoritate, ſed Codicum qvoqve MSS. teſtimonio ad Hippolytum noſtrum refertur περὶ χαρισμάτων Ἀποστολικὴ παράδοσις una cum aliis nonnullis, qvæ pridem qvidem edita fuere in libro octavo Conſtitutionum, qvas cum ex variis ſecundi & tertii maxime ſæculi monumentis conſarcinatæ ſint, Clementinas vulgo vel etiam Apoſtolicas ſolemus appellare, ſed edita fuere ſine Hippolyti nomine. Qvoniam vero in Codice MS. Cæſareo Vindobonenſi & altero Oxonienſi in qvibus Hippolyti expreſſum nomen eſt, aliter qvædam leguntur qvam in vulgatis Conſtitutionum libris, locum illis inter Hippolytea dare non dubitavi, nactus eadem ad jam dictos MSS. libros recenſita à doctiſſimo & de Antiqvitate Eccleſiaſtica meritiſſimo viro, mihiq; cum viveret amico JO. ERNESTO GRABE, qvi latina verſione etiam illa donavit. Nactus autem ſum beneficio Reverendiſſ. atq; illuſtriſſimi Epiſcopi D. GEORGII SMARLIDGII, atqve Senis eruditione inuſitata ac morum probitate pariter Venerandi, & non diu poſt menſe ſuperioris anni Decembri eheu defuncti GEORGII HICKESII, parariis Rev. BALTHASARE MENTZERO Paſtore Eccleſiæ Lutheranæ Londinenſis diſertiſſimo & Clariſſ. JOH. CHRISTIANO WOLFIO digno JO. CHRISTOPHORI fratre à cujus excellenti ingenio induſtriaqve & ſupra ætatem inſigni doctrina fas eſt pulchra & præclara Eccleſiæ ac bonis litteris ominari. Horum humanitati benevolentiæ & promto bene de ſtudiis meis merendi animo gratias hoc loco ago publice conceptiſſimas, referamqve lubens ubicunqve occaſio vel facultas mihi non defuerit. Eidem WOLFIO debeo *Homiliam in Theophania* ſive in CHriſti Salvatoris baptiſmum, promiſſam olim à Luca Holſtenio, qvam ex celebratiſſimi nulliqve non eruditorum deſideratiſſimi Viri THOMÆ GALEI Codice, concedente illuſtri ejus filio ROGERO GALEO Græce deſcripſit & ex Anglia ad me miſit. Latinam verſionem ipſemet adpoſui. Qvæ velut Apoſtolicæ traditiones commendatæ Chriſtianis ab Hippolyto ſunt, & qvales ſunt Canones *Abulidis* ſive Hippolyti qvos habent Æthiopes, & qvorum Capita ante hanc Homiliam dedi, videntur eſſe illud ipſum ſcriptum qvod *Hippolyti de regimine* (Eccleſiæ puta) in Catalogo librorum Chaldaicorum numero VI. Hebed JEſu retulit.

Claudunt præſentem Hippolyti reliqviarum collectionem fragmenta Commentariorum & λόγων atqve Homiliarum in libros locaqve ſacræ Scripturæ: qvæ primo utiqve loco exhibiturus fuiſſem, niſi exſpectatione ineditorum nonnullorum, qvorum ſpes mihi ex Cæſareis, Gallicis, Anglicis & Italicis facta Bibliothecis eſt, ea tamdiu qvantum potui diſtuliſſem. In his ſuo loco etiam comparent ampliora illa *de Daniele ac Suſanna* ἀποσπασμάτια, qvæ multos ante annos dedit Combefiſius. Sed neſcio qvomodo prætermiſſum à me hoc, qvod è Commentariis Hippolyti in Hexaemeron petitum ſervavit Joh. Damaſcenus in parallelis ſacris Tomo II. ejus Operum edit. præclaræ Leqvinianæ p. 787.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου Ῥώμης.

Ταῦτα δὲ κατ' ἀνάγκην ἔχομεν διηγήσασθαι, ὅπως τὴν ὑπόνοιαν τῶν πολλῶν ἀνέλωμεν. Τινὲς γὰρ βούλονται λέγειν, εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι τὸν παράδεισον, καὶ μὴ εἶναι ἐκ τῆς κτίσεως. Ὁπότε τοίνυν ὁρῶνται οἱ ποταμοὶ ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκπορευόμενοι ἐξ αὐτοῦ, ὧν δὶς καὶ σήμερόν ἐστι πάντας ἱστορεῖν τοὺς θέλοντας, ἄρα λογιζέσθω πᾶς, ὅτι οὐκ εἰς οὐρανόν, ἀλλ' ὄντως ἐν τῇ κτίσει πεφύτευται. Ἔστι δὲ καὶ τόπος ἀνατολῆς, καὶ χωρίον ἐκλογῆς.

S. Hippolyti Epiſcopi Romæ.

HÆc porro nos oportuit ediſſerere, ut multorũ ſuſpicionem adimamus. Nonnulli ſiqvidem dicere volunt Paradiſum in cœlo exiſtere, nec eſſe ex rebus conditis. Qvando itaqve oculis noſtris cernuntur fluvii qvi ex ipſo profluunt, qvos omnes qvi voluerint etiamnum hodie licet intueri: unusqvisqve igitur inferat, non in cœlis, ſed vere inter res creatas plantatum illum fuiſſe. Atqvi locus etiam eſt Orientis, ac prædium electionis.

Ex *Epiſtolis* Hippolyti, qvas in Alexandri Epiſcopi Bibliotheca Hieroſolymitana ſervatas legiſſe ſe innuit Euſebius VI. 20. unicam πρὸς τὴν Βασιλίδα memorat Theodoritus, Monumentum marmoreum *ad Severinam* ſive *Severam Auguſtam*. Hujus fragmenta

qvæ-

qvædam dedi p. 92. Uti *libri de reſurrectione* p. 244. Ex cæteris Hippolyti ſcriptis atqve Homiliis, ut celebri illa in laudes CHriſti, cujus ex Hieronymo meminit etiam Vincentius Bellovacenſis XII. 30. ſpeculi Hiſt. *Encomiaſticam* appellans, & in qva dicitur Origenis mentionem feciſſe, nihil usqvam reperire potui.

In Appendice habes primo loco *librum de conſummatione mundi*, Hippolyto martyri ſuppoſitum ut ex conjecturis qvibusdam doctiſſ. Dodvvello * placet, poſt Annum CHriſti DCXLVII. ſed adhuc ante Annum DCC. atq; ante concertationes ab Iconomachis excitatas. Huic libro adſperſi notas & caſtigationes qvasdam, uſus maxime lectionibus Codicis Barocciani, qvem cum in Anglia verſaretur contulit amicus noſter & Collega chariſſimus eruditiſſimusqve JO. CHRISTOPHORUS WOLFIUS. Poſt ea deinceps, qvæ Combefiſius *de XII. Apoſtolis* edidit, ſubjunxi ex eodem Barocciano Codice ante hac inedita, & Baronio aliisqve pridem memorata *de LXX. CHriſti diſcipulis*, ſive ut in MS. inſcribitur *de LXX. Apoſtolis*, qvo nomine veniunt etiam illi in vita S. Sabæ ſcripta a Cyrillo Scythopolitano T. 3. monument. Coteler. p. 240. In plerisqve conſpirant hæc de LXX. diſcipulis tradita cum Pſeudo Dorotheo, cujus errores demonſtravit caſtigavitqve David Blondellus libro de Epiſcopis & presbyteris p. 99. ſeq. Hinc neqve iſta neqve ejusdem ſcriptoris priora de XII. Apoſtolis ad S. Hippolytum tertii ſcriptorem ſæculi, ut referrem, potui a me impetrare. Ultimo deniqve loco ſuccedunt qvæ ad manus erant *λείψανα Hippolyti Thebani*, qvi decimo ſæculo ſcripſit & Simeonis Metaphraſtæ æqvalis fuit. Ea dedi qvalia vulgata ſunt à Clariſſimis Viris Caniſio, Lambecio, Schelſtrateno. Neqve diverſa ab editis puto continere *Hippolyti Chronologiam Evangeliorum* qvam antiqvo Codici MS. Evangeliorum in Bibl. Regis Chriſtianiſſimi præmitti teſtatur vir ſupra laudes Bernhardus de Montfaucon in Palæographia Græca p. 261. Ab eodem Viro præclariſſimo accepi apographum eorum qvæ ex Hippolyti Thebani Chronico habet Codex MS. papyraceus qvi olim fuit Ducis Altaemps, hodie vero Eminentiſſimi eſt Cardinalis Ottoboni. Hæc pulchre conveniunt cum iis qvæ ex Vaticanis MSS. Schelſtratenus vulgavit, niſi qvod poſt verba: ἀπὸ δὲ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ ('Ιωάννου) μέχρι τῆς Ζαχαρίου λιθοβολίας ἔτος ά ſeqvuntur hæc qvæ etiam habet Caniſius: ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν κατὰ τὸ ἔθος, λιθοβολήσαντες αὐτὸν καὶ κροταφήσαντες ἀπέκτειναν, καὶ σύραντες ἐκρήμνισαν αὐτὸν εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ. Vale.

* Henr Dodwellus in libro Anglice edito Londini 1711 8. qvo conatur probare uſum incenſi atqve θυμιάματος in Eccleſia non eſſe Apoſtolicæ traditionis. Titulus eſt: *a diſcourſe concerning the uſe of incenſe in divine Offices*, Pag. 100. ſeq.

TESTIMONIA VETERUM de S. HIPPOLYTO,

Epiſcopo & Martyre.

Euſebius lib. VI. Hiſt. Eccleſ. cap. 20.

Ἤκμαζον δὲ κατὰ τοῦτο πλείους λόγιοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες· ὧν καὶ Ἐπιστολὰς ἃς πρὸς ἀλλήλους διεχάραττον, ἔτι νῦν σωζομένας εὑρεῖν εὔπορον, αἳ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐφυλάχθησαν ἐν τῇ κατὰ τὴν Αἰλίαν βιβλιοθήκῃ, πρὸς τοῦ τηνικάδε τὴν αὐτόθι διέποντος ἐκκλησίαν Ἀλεξάνδρου ἐπισκευασθείσῃ. - - Τούτων Βήρυλλος σὺν Ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασι διαφόρους φιλοκαλίας καταλέλοιπεν. Ἐπίσκοπος δ' οὗτος ἦν τῶν κατὰ Βόστραν Ἀράβων. ὡσαύτως δὲ καὶ Ἱππόλυτος, ἑτέρας που ** καὶ αὐτὸς προεστὼς ἐκκλησίας.

Ruffini interpretatio. Florebant autem per idem tempus (*regnante Geta, Macrino* &c.) plurimi diſertiſſimi in Eccleſiis viri, qvarum Epiſtolas qvas ad ſe invicem dabant reperimus in Hieroſolymorum Bibliotheca, ad nos usqve ſervata, qvam conſtruxerat vir eruditiſſimus, de qvo ſuperius memoravimus, Alexander loci ipſius Epiſcopus. - - Erat inter cæteros & Beryllus ſcriptorum præcipuus, qvi & ipſe diverſa opuſcula dereliqvit. Epiſcopus fuit hic apud Boſtram, Arabiæ urbem maximam. Erat nihilominus & Hippolytus, qvi & ipſe aliqvanta ſcripta dereliqvit Epiſcopus.

S. Hiero-

** Rufinus ἑτέρας retulit ad φιλοκαλίας, non ad Ἐκκλησίας, ut rectius fecit *Hieronymus*, cujus locum ex Catalogo ſcriptorum Eccleſ. præfixum habes infra, libro de Antichriſto. Pro ἐκκλησίας alii legunt παροικίας, ut Joh. Langus ad Nicephori V. 15. qvi verbis Euſebii addit, Hippolytum Πόρτυ Ῥώμης fuiſſe Epiſcopum, qvod Euſebius & Hieronymus ignorarunt, & qvi Hieronymi inſiſtunt veſtigiis juniores Latini etiam infimæ ætatis ut Vincentius Bellovacenſis lib. XII. ſpeculi Hiſtorial. c. 30.

S. Hieronymus in Chronico, atqve iiſdem verbis *S. Proſper Aquitanus* pag. 717. edit. novæ.

Geminianus presbyter Antiochenus, & Hippolytus & Beryllus Epiſcopus Arabiæ Boſtrenus, clari ſcriptores habentur.

In Scaligeri Græco Euſebii Chron. p. 219. ἤκμαζον κατὰ τοῦτο πλεῖστοι λόγιοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, Βήρυλλος Ἐπίσκοπος τῶν κατὰ Βόστραν Ἀράβων, ὡσαύτως δὲ καὶ Ἱππόλυτος, ἑτέρας τινὸς καὶ αὐτὸς παροικίας.

In eodem Chronico p. 84.

Ἱππόλυτος ἱερὸς φιλόσοφος, Ἐπίσκοπος * πόρτου τοῦ κατὰ τὴν Ῥώμην σφόδρα διαπρεπῶς ἤνθει ἐν τῇ κατὰ χριστὸν φιλοσοφίᾳ πλεῖστα ψυχωφελῆ συντάξας ὑπομνήματα.

S. Jo. Chryſoſtomus, ſive quisquis auctor, ſermone de Pſeudoprophetis, T. VI. edit. Ducæi p. 401.

Ποῦ Εὐόδιος ἡ εὐωδία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διάδοχος; ποῦ Ἰγνάτιος τὸ τοῦ Θεοῦ οἰκητήριον; ποῦ ὁ Διονύσιος τὸ πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ Ἱππόλυτος γλυκύτατος καὶ εὐνούστατος;

Ubi Evodius ille bonus odor Eccleſiæ & ſanctorum Apoſtolorum ſucceſſor? Ubi Ignatius, Dei domicilium? Ubi Dionyſius, volucris cœli? Ubi Hippolytus ſuaviſſimus optimeqve animatus?

Leontius Byz. πράξει *ſive Lectione III. de ſectis p. 430.*

Ἐγένοντο δὲ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ μέχρι τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου διδάσκαλοι καὶ πατέρες οἵδε. Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, Εἰρηναῖος, Ἰουστῖνος φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Κλήμης καὶ Ἱππόλυτος Ἐπίσκοποι Ῥώμης, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, Μεθόδιος Ἐπίσκοπος Πατάρων, Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς.

Temporibus illis qvæ à Chriſti nativitate usqve ad Imperium Conſtantini numerantur, hi Doctores & Patres exſtiterunt: Ignatius ille Theophorus, Irenæus, Juſtinus Philoſophus & Martyr, Clemens & Hippolytus Epiſcopi Romani, Dionyſius Areopagita, Methodius Patarenſis Epiſcopus, Gregorius miraculorum effector, Petrus Alexandrinus Epiſcopus & martyr.

*Cyrillus Scythopolitanus in Vita ** S. Euthymii Abbatis p. 82.*

Ἡ δὲ τελείωσις αὐτοῦ γέγονε κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τῆς ἑνδεκάτης

Obitus autem ejus accidit vigeſima menſis Januarii, undecima Indictione, à

c, indic-

* Hæc ab Euſebio in Chronico ſcripta eſſe non poſſunt, qvia S. Hieronymus qvi Euſebii Chronicon legit & latine vertit, negat ſe reperire potuiſſe ubi Epiſcopatum Hippolytus geſſerit. Nimirum ut alia pleraqve, ex Syncello hæc Scaliger repetita ad Euſebium præter rem retulit.

** Hanc vitam à Cyrillo ſeculi ſexti ſcriptore compoſitam primi integram & haud interpolatam edidere Monachi Benedictini Congregationis S. Mauri Pariſ. 1692. 4. in Analectis Græcis qvæ inſtar Tomi qvarti ſubjici ſolent monumentis Eccleſiæ Græcæ Jo. Baptiſtæ Cotelerii. Ediderat ejusdem Euthymii vitam ſed à Simeone Metaphraſte interpolatam Cotelerius T. 2. jam dictorum monumentor. in qvo locus iſte Hippolytum ſpectans p. 293. ita legitur: Εἰκάδα τότε τοῦ Ἰαννουαρίου ἄγοντος ἐν ἔτει τῆς μὲν κόσμου κτίσεως κατὰ τοὺς συγγραφέντας χρόνους Ἱππολύτῳ τε τῷ παλαιῷ καὶ Ἀποστόλοις αὐτοῖς γνωρίμῳ, Ἐπιφανίῳ τε τῷ ἐκ Κύπρου, καὶ Ἥρωνι φιλοσόφῳ καὶ ὁμολογητῇ, πέμπτῳ τε καὶ ἑξηκοστῷ ἐπὶ ἐνακοσίοις καὶ πεντακισχιλίοις, τῆς δέ γε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκου ἐπιδημίας πέμπτῳ ἐπὶ ἑξήκοντα καὶ τετρακοσίοις. Anno Mundi 5965. Chriſti, ut illi quidem computabant 465. (vulgar. 473.) Ad hunc locum Cotelerius p. 639. „Hippolytus Epiſcopus incertæ ſedis, Euſebio Hiſt. lib. 6. cap. 20. & Hieronymo in Catalogo; verè aliis Portuenſis, τοῦ κατὰ Ῥώμην πόρτου, aut πόρτου Ῥώμης, πόρτου ἤγουν τοῦ λιμένος Ῥώμης *Portûs Romani*, (malè in Notitia, qvam ad Canones Trullanos edidit vir doctiſſimus Guilielmus Beveregius, ποντυρώμης) aliis falsò vel inſcienter Romanus. At Gelaſius De duabus naturis contra Neſtorium & Eutychem, vocat Arabum Metropolis Epiſcopum, qvod ſic ſolent interpretari, qvaſi ex Metropoli Arabiæ tranſierit in Portum prope Romam. Verùm jam pridem ſuboluit mihi fraus, orta ex Euſebii loco lecto ad hunc modum in Verſione Rufini, *Erat autem inter cæteros & Beryllus ſcriptorum præcipuus, qui & ipſe diverſa opuſcula dereliquit. Epiſcopus hic fuit apud Boſtram Arabiæ urbem maximam. Erat nihilominus & Hippolytus, qui & ipſe aliquanta ſcripta dereliquit Epiſcopus.* Græcè, τούτων Βήρυλλος σὺν ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασι διαφόρους φιλοκαλίας καταλέλοιπεν. ἐπίσκοπος δὲ οὗτος ἦν τῶν κατὰ Βόστραν Ἀράβων. ὡσαύτως δὲ καὶ Ἱππόλυτος ἑτέρας που καὶ αὐτὸς προεστὼς ἐκκλησίας. Hoc eſt ad verbum; *Inter hos Beryllus, cum Epiſtolis & lucubrationibus, varia elegantis ingenii monumenta dereliquit. Erat autem ille Epiſcopus Arabum Boſtrenſium. Similiter & Hippolytus, alterius cujusdam Eccleſiæ etiam Antiſtes.* Qvod intelligendum fuit de Hippolyto pariter Epiſcopo, acceptum eſt, meo qvidem judicio, à Gelaſio de Hippolyto pariter Metropolitano Arabum. Plurima ſcripſit Hippolytus, atqve inter cætera Chronicon, ut viri docti dudum obſervarunt. Sed qvòd appellatur hic ἀποστόλοις γνώριμος, magna eſt hyperbole in Patre tertii Æræ Chriſtianæ ſæculi: nolim tamen corrigi cum Philippo Labbeo viro eximiæ eruditionis, ἀποστολικοῖς, qvia idem Epithetum ei tribuitur in Hiſtoria Lauſiaca Palladii cap. 148. Hactenus Cotelerius." Porro Hippolyti tanquam γνωρίμου τῶν Ἀποστόλων meminit iterum Cyrillus Scythopolitanus in S. Sabæ vita qvam idem Cotelerius edidit T. 3. pag. 354. Ac plane *Apoſtolum* & Archiepiſcopum Romæ vocat Syncellus in loco qvem habes infra pag. 43. Sane Irenæi qui vicinus erat Apoſtolorum temporibus, diſcipulus fuit, ut Hippolyto ipſo teſte Photius cod. 121. ſcribit. Nam qvod Baronius ad A. C. 229. n. 4. ait alibi legiſſe ſe, *quod diſcipulus fuerit Clementis Alexandrini, ejusque perſuaſione Romam ſe contulerit*, utinam ubi illud legiſſet adnotaſſet.

ἰνδικτῳ, ἀπὸ μὲν κτίσεως κόσμου ἀφ' ὅπερ χρόνον ἤρξατο τῇ τοῦ ἡλίου φορᾷ μετρεῖσθαι, ἔτους πέμπτου ἑξηκοστοῦ ἐνακοσιοστοῦ πεντακισχιλιοστοῦ. ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου ἐκ παρθένου ἐνανθρωπήσεως καὶ κατὰ σάρκα γεννήσεως, ἔτους πέμπτου ἑξηκοστοῦ τετρακοσιοστοῦ κατὰ τοὺς συγγραφέντας χρόνους ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων Ἱππολύτου τοῦ παλαιοῦ καὶ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων, καὶ Ἐπιφανίου τοῦ Κυπριώτου, καὶ Ἥρωνος τοῦ φιλοσόφου καὶ ὁμολογητοῦ.

creatione mundi, à qvo Solis curſus temporis menſura eſſe incepit, anno qvinqvies milleſimo nongenteſimo ſexageſimo qvinto: à Dei Verbi ex Virgine humanæ naturæ aſſumtione, & ſecundum carnem generatione, anno a) qvadringenteſimo ſexageſimo qvinto, ſecundum deſcripta tempora à ſanctis Patribus Hippolyto antiqvo & Apoſtolis noto, Epiphanio Cypriota, & Herone Philoſopho & Confeſſore.

Nicephorus CPol. in Chronographia.

Ἐπὶ τούτου (Σευήρου) βασιλείας Λεωνίδης ὁ πατὴρ Ὠριγένους ἐμαρτύρησεν, καὶ Ἱππόλυτος ὁ Ῥωμαῖος συγγραφεὺς b) ἤκμαζεν. καὶ Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς.

Anaſtaſius Bibl. in Hiſtoria Eccleſ.

Sub hujus (Severi) imperio Leonides pater Origenis hæretici martyrizatus eſt, & Hippolytus Romanus ſcriptor florebat, atqve Gregorius miraculorum effector, & Clemens Alexandrinus.

Jo. Zonaras Tomo 2. Annal.

Τότε Οὐρβανοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς τῆς Ῥωμαίων πόλεως προεστῶτος, καὶ Ἱππόλυτος ἤνθει ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ σοφώτατος, Ἐπίσκοπος τοῦ κατὰ Ῥώμην πόρτου γενόμενος, ὃς καὶ πολλὰ συγγράμματα συνεγράψατο, διάφορα τῆς θείας γραφῆς ἐξηγησάμενος.

Sub Urbano, Romano Epiſcopo etiam Hippolytus vir ſanctiſſimus & doctiſſimus, Romani portus Epiſcopus floruit, qvi in multa ſacræ Scripturæ commentarios conſcripſit.

Suidas in Lexico:

Ἱππόλυτος. οὗτος ἔγραψεν εἰς τὰς ὁράσεις τοῦ Δανιὴλ ὑπόμνημα, καὶ εἰς τὰς παροιμίας Σολομῶντος.

Hippolytus. Hic ſcripſit in Prophetias Danielis commentarium, & in proverbia Salomonis.

Concilium Romanum quod incerta fide traditur habitum ſub Sylveſtro A. C. 342. Cap. 2.

Damnavit autem Hippolytum Diaconum * Valentinianiſtam, & Calliſtum qvi in ſua extollentia ſeparabat Trinitatem, & Victorinum Epiſcopum, qvi ignorans Lunæ rationem ſub arbitii ſui tenacitate disrumpebat veritatem. Et præſentia Epiſcoporum ſupra dictorum & presbyterorum, aliorumqve graduum damnavit Hippolytum, Victorinum & Calliſtum. Et dedit eis anathema, & damnavit eos extra urbes ſuas.

* Stephanus le Moyne prolegomenis ad Varia ſacra * 31. 2. *Hippolytus nunquam fuit Monachus, ſicut nec Diaconus tantum, qua tamen dignitas illi etiam tribuitur in Concilio Romano ſub Sylveſtro. Anno Dom. CCCXXIV. Ubi maxima etiam ignominia & infamia oneratur, quaſi tandem deflexiſſet ad partes Hæreticorum Valentinianorum. Sed certe in iſto Decreto Concilii Romani omnia turbata ſunt. Et ibi jungi debere videtur Hippolytus cum Victorio, quaſi qui de Cyclo Paſchali aliter ſentirent quam Eccleſia Romana. Et revera uterque Hippolytus, & Victorius Aquitanus, de Ratione Temporis Paſchatis eruditos Canones ediderant, qui tamen Latinis omnibus omnino non placuerunt. Hinc eſt quod in iſto Concilio Romano, tanquam Hæretici damnentur. Non enim ibi legendum eſt Victorinus, nec Victorinus Petavionenſis, qui fuit ante tempora iſtius Concilii, ut patet ex Hieronymo. Nec Victorinus Pictavienſis qui nullus nunquam fuit, ut probatum* Launoyo, *viro diligentiſſimo (p. 61. libri de Victorino Epiſcopo Petavionenſi) Sed Victorius, qui vixit ſeculo V. unde ſatis apparet (quicquid contra perſendat Baronius ad A. C. 314. n. 126.) Concilium iſtud Romanum initio ſecul. IV. omnino ſuppoſititium eſſe: quod tam firmis aſſerit argumentis Launoyus Doctor Sorbonicus, ut nullus nunc contrarium audeat propugnare, ſi pudori & honori proprio aliquantisper voluerit conſulere. Nam Victorius diu vixit poſt annum 324, & Hippolytus criminis ſceleriſque Hæreſeos purus, prioribus omnibus ſeculis, maxima ſemper fama & gloria floruit.* Hæc vir doctiſſimus Stephanus le Moyne. Fortaſſe autem Hippolytus ille ab auctore commentitiorum hujus Concilii Romani Actorum appellatur Diaconus, qvoniam in extremo libr ſexti Hiſt. Euſebius memorat Dionyſii Alexandrini Epiſtolam ad Romanos διακονικὴν miſſam διὰ Ἱππολύτου, qvanqvam in Rufini verſione nomen Hippolyti deſideratur, & ille Epiſtolæ Dionyſii portitor Hippolytus fuit circa A. C 250. longe à noſtro diverſus, qvemadmodum & Hippolytus presbyter qvi Novati ſchiſmate relicto Martyrium Antiochiæ ſubiiſſe traditur in Martyrolog. Rom. 30. Jan.

Petrus

a) *Æra Chriſtiana communis an. 473.*

b) Joach. Camerarius vertit; *Hiſtoricus*, minus bene, licet qvædam Hiſtorici etiam argumenti Hippolytus ſcripſerit.

*Petrus Damianus lib.*1. *Epiſtola IX. ad Nicolaum II. Pontificem Rom. Tom.* 3. *Opuſc.*19. *pag.* 190.

Beatus qvoqve Nonus Martyr, qvi & Hippolytus, memoriæ noſtræ non prætereundus occurrit. Qvi nimirum poſtqvam triginta millia Saracenorum, ad CHriſti fidem efficaciſſima prædicatione convertit, poſtqvam beatam qvoqve Pelagiam de lupanaribus, ad Eccleſiæ pudicitiam provocavit, poſtqvam deniqve nonnullos ſanctarum expoſitionum Libros luculenter explicuit, tandem Epiſcopatum deſeruit, de Antiochenis partibus unde erat oriundus, abſceſſit, Romanos fines appetiit. Cumqve B. Aurea, apud Oſtiam Civitatem ſaxo cervicibus alligato, in marinis fluctibus Martyrium conſummaſſet, B. Nonus Sanctum Cadaver, Pia devotione collegit, & cum omni diligentia tumulavit. Qvem mox idem perſecutor, qvi dicebatur Ulpius, juxta Tyberis Alveum, in foveam aqvis plenam mergi præcipit, cujus poſtmodum corpus, conſummato triumphali Martyrio, in civitate qvæ Portus dicitur, Chriſtiana devotio ſepelevit. Illico audita eſt vox veluti Infantium, per unam fere horam clamantium, DEo gratias. Qvi ergo talem vitæ meruit clauſulam, liqvido patuit, qvia Epiſcopatum deſerens, coram DEo non incurrit offenſam.

Locus prolixus ſatis, & qui legatur, vel deſcribatur, faſtidioſis nimis longus. In eo tamen, quadam occurrunt de Hippolyto, quæ alibi non invenias. Ex illo quippe patet illum fuiſſe Arabia Epiſcopum, qua olim Antiocheno Patriarchatui ſubjacebat, antequam Hieroſolymitano creſcenti & ad Patriarchatum graſſanti diviſa tribueretur. Illum vocatum Nonum, Auream tumulaſſe, Pelagiam convertiſſe, Epiſcopatum deſeruiſſe, Roma vixiſſe ſine alio Epiſcopatu, Petrum Damiani neſciviſſe Hippolytum fuiſſe Portuenſem, Latinum Epiſcopum. Hippolytum ſub Ulpio, Martyrio Coronatum, & in Portu tandem, devotione Chriſtiana ſepultum. Ulpius eſt iſte Ulpianus, qui vixit ſub Alexandro Severo. Memoratur in Aurea ſeu Chryſe Martyris, qua nunc proſtant Actis, & cura Hippolyti pro mortua, iisdem in Actis etiam non prætermittitur. Tempora ſatis quadrant. Sed quod addit Petrus Damiani Hippolytum Pænitentem Pelagiam convertiſſe, & illam à turpiſſimis moribus, & proſtitutis, ad meliorem frugem, & vitam caſtiſſimam perduxiſſe, hic tempora congrua deſiderari poſſunt. Nam Pelagia ſub Theodoſio juniore, pænitens & recluſa vixit Hieroſolymis, quod ad ævum Hippolyti aptari nullo modo poteſt. Et videtur hic Petrus Damiani, Hippolytum Nonnum, cum Nonno Epiſcopo Edeſſena confudiſſe, & unum pro altero habuiſſe. Nonnus poſt ejectum Ibam, fuit Edeſſenus Epiſcopus. Cum Ibas purgatus in Concilio Chalcedonenſi ann. CCCCLI. Sedem Edeſſenam recuperaſſet, Nonnus ſine Epiſcopatu vixit Antiochia. Vacante vero ſede Heliopolitana, ad Libanum, illam occupavit, & tandem Iba defuncto, Nonnus ſecundò Edeſſam vocatus eſt, & tandem mortuus Epiſcopus Edeſſenus. De illo videantur Menologium Græcorum, Acta Pelagia, Nicephorus Lib.14. Cap.30. Liberatus in Breviario, Cap. 12. & Epiſtola Edeſſenorum pro confirmatione & probatione Concil. Chalcedon. in Actis iſtius Concilii. Quia vero ſedem deſerere coactus fuerat, hinc forſan à P. Damiani habitus alio pro Hippolyto, qui relicta ſua ſede Epiſcopali in Oriente, ſub Patriarcha Antiocheno, vel Alexandrino, Romam Epiſcopus venerat, & variis ſcriptis, geſtis, doctrina ſpeciminibus, moribus probiſſimis, Martyrio tandem ibi inclaruerat, & admodum ſe commendaverat. Sed de converſione Pelagia per Hippolytum Portuenſem Epiſcopum Romanum, nihil Kalendaria, & Martyrologia Romana. Adeo ut deceptus videatur fuiſſe Petrus Damiani, qui Hippolyto Nonno, Portuenſi Epiſcopo, tribuit emendationem & Pænitentiam Pelagia, ſicut alii falluntur qui converſionem 30000. *Saracenorum tribuunt Hippolyto Nonno Edeſſeno, qua forſan meliori jure tribui poteſt Hippolyto qui tamdiu vixerat in Arabia. Nam quod* Nicolaus Abramus, *vir politiorum literarum plenus, exiſtimat iſtam Saracenorum converſionem, factam opera, & miniſterio*, Nonni, Auctoris Διονυσιακῶν, *& Paraphraſeos in Evangelium Johannis, in eo vehementius fallitur. Nam hic Nonnus fuit Ægyptius, Panopolitanus, nulla Eccleſiaſtica dignitate ornatus, literis humanioribus florentiſſimus, Homeri Lector & cultor indefeſſus, ad cujus fictiones & grande dicendi genus, indolem ſuam prorſus finxerat & conformaverat. Alter vero Nonnus cui hoc tribuitur, erat Edeſſenus, Epiſcopus Heliopolitanus, & tandem Edeſſenus, qui morum facilitate, humilitate, doctrina, Zelo, virtute, non modicam apud Synodi Chalcedonenſis Patres, Maximum Patriarcham Antiochenum, & omnes populares ſuos famam & commendationem comparaverat. Sed facilis trahor ut credam numeroſiſſimam iſtam Saracenorum turbam ad Chriſtum perductam fuiſſe, exemplis, doctrina, & hortationibus Hippolyti noſtri, quem Nonnum vocat Petr. Damiani. Et martyrologium ipſum Hieronymi, & Acta Aurea ex Cod. Lateran. & Valles. apud Aringhium. L.1. & 3. R S. Sed neſcia quare. Nonnus videtur deſignare Monachum. Si enim Monachi vocabantur, & dicebantur Nonni id eſt filii. Nam ſicut præfixi Monaſteriis vocabantur ἡγουμένοι, Archimandrita, Abbates, ab* אבא *quod ſignificat Patrem; ſic Monachi vocabantur, Nonni, à* נן *&* נין *quod notat filium. Inde Nonni Monachi, & Nonna Moniales. Sed Hippolytus nunquam fuit Monachus.* Hæc Steph. le Moyne l. c.

Qvod Hippolytus paſſim Ῥώμης Epiſcopus Græcis dicitur, nonnunqvam πόρτου ῥώμης, ſatis ambiguum qvo ſenſu ab eis ſcriptum ſit. Fuiſſe Romanum Antiſtitem vel usqvam Romæ ſediſſe, ſive Apoſtolicæ ſedi Senioris Romæ præſediſſe, nullum veſtigium

eſt.

eſt. Factum eſſe Portuenſem Epiſcopum, ſicqve Romanum Antiſtitem, Romanæ ſcilicet proprie Metropoleos ſuffraganeum ut vocant ac comprovincialem, ultra qvam erat Romana propria dioeceſis, in qva Rom. Pontifex creabat Epiſcopus peculiari jure, qvi idcirco Epiſcopi Romani, ut diſtincti a Gallis, Hiſpanis aliisqve in qvavis Provincia Metropolitico jure, ex Canonum Nicænorum diſpoſitione ordinari ſolitis, non nullis nuncupantur, Græci ſignificant, qvod ita citant, ſicqve legiſſe auctor eſt Marianus Victorius in antiqvo Codice Sorbonæ: hunc tamen ejus Epiſcopatum Hieronymus non novit, etſi diu Romæ verſatus, rerumqve ibi Eccleſiaſticarum ſtrenuus indagator fuit. Num Romæ Epiſcopus Græcis ſit Romanus ea phraſi qva Caſſianum perinde Romanum vocant, Ῥωμαῖον, ac ſi dicerent Latinum, qvod relicta Syria in Occidente & ditione peculiari Romani Pontificis, ſive in ejus Patriarchatu conſediſſet, cum tamen ipſi jam Græci ſe Ῥωμαίους vocent a juniore Roma, vixqve aliter qvam ὑβριστικῶς & contumeliæ cauſa ſchismatico ſpiritu Latinos nominent. Qvod a viro amiciſſimo, erudito, infulato *c*) obſervatum Epiſcopos, Romanos dici qvi qvaſi levando onus Romani ipſius Antiſtitis, ejusqve vice in Urbe celebrent ad id muneris peculiariter delecti, inter qvos ſe ipſe annumerabat, neſcio an tantæ antiqvitatis ſit, ut inde Hippolytus Ῥώμης Epiſcopus audire Græcis potuerit, ſive etiam an illi eum Romanæ Eccleſiæ ritum, nobis etiam Latinis ſatis obſcurum, ita perſpectum habuerint. *Franciſcus Combeſis T. 1. auctar. noviſſ. p. 63.*

Stephanus le Moyne prolegomenis ad Varia ſacra 29. *

Si mentem noſtram ulterius liceat aperire, & ſi nova conjectura præcedentes cumulare adhuc mihi concedatur, quid impedit quominus dicamus Hippolytum fuiſſe Epiſcopum Portus Romani. Non quidem Portus Oſtienſis, Portus ad littus Maris Tyrrheni, ad oſtia Tiberis. Sed Portus Romani in Arabia. Nam revera in Arabia Portus erat nobiliſſimus, Romanis præcipue notus, & qui cum ab illis admodum frequentaretur, vocabatur Portus Romanus. De eo Philoſtorgius, lib. 3. Cap. IV. Καθιδρύσατο Ἐκκλησίαν ἐν ᾧ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐμπόριον ἐτύγχανεν, ἔξω πρὸς τὸν ὠκεανὸν τετραμμένον, καλοῦσι δὲ τὸ χωρίον Ἀδάνην, ἔνθα καὶ τοὺς ἐκ Ῥωμαίων ἐτύγχανεν ἀφικνουμένους ἔθος ἦν καθορμίζεσθαι. Theophilus ædificavit Eccleſiam ubi Romanum erat emporium, extrorſum ad Oceanum poſitum, vocant vero Regionem Adanem, qvoii, qvos ex Romanis venire contingit, appellere mos eſt. *Eadem habet Nicephorus, ſed qua hauſit ex Philoſtorgio. Emporium iſtud Romanum, Ptolemæo vocatur* ἐμπόριον Ἀραβίας. L. 6. & L. 8. *Quia totius Arabiæ erat nobiliſſimum, & ad illud Græci, Romani, Ægyptii per Mare Rubrum ex Cliſmate Portu, vel pedeſtri itinere Copto ad Berenicem, tandem totum iſtud mare prætorlapſi, extra Babelmandel, & fauces ſinus Arabici ad Portum Romanum in Oceano ſitum appellebant. Vocatur aliis Aden, ut ex Uranio apud Stephanum conſtat. Quod nomen adhuc ſuperſtes manet, & Regioni tribuitur Arabiæ Felicis, ubi eſt Portus iſte Romanus, qui Arriano, dicitur ni fallor, Arabia Fælix, in Periplo maris Rubri, & aliis Adana. De Adana Regno vide Marcum Paulum Venetum*, L. 3. C. 46. *Alfragan. De Elementis Aſtronom. Cap. IX.* Primum Clima tranſit Terram Jeman, ubi urbes claræ, Dafara, Oman, Hadramuta, Aden. *Scherif Elidris, in Geographia quæ perperam vocatur Nubienſis, Climat. 1. Par. 6.* Eſt vero Aden urbs parva, celebris tamen, qvia eſt Portus utriusqve maris, & ex ipſa ſolvuntur navigia Sindæ, Indiæ, & Sinarum, & ad ipſam deferuntur vaſa Sinica. *Unde patet fuiſſe Portum Arabiæ nobiliſſimum, & propter Situm, & Orientalibus, & Occidentalibus omnium magis frequentatum. Ideo vocatur Portus, Emporium, Emporium Arabiæ, imo vocabatur Arabia Felix, ut patet ex Periplo Arriani, quia erat totius Arabiæ Felicis locus amæniſſimus, & iſtius beatiſſimæ Regionis nobiliſſimum compendium.*

Idem * 30. 2. *Non itaq; Epiſcopus Portûs Oſtienſis fuit Hippolytus, ſed Portus Romani, in Arabia, diu vixiſſe memoratur. Et revera ſi Portus Oſtienſis fuiſſet Epiſcopus, & ibi Martyrio fuiſſet conſummatus, ubi Monumentum iſtud illius memoriæ conſecratum, ſtatua iſta Cathedralis Marmorea literis Græcis utrinq; circumſcripta, ſeculo præterito ex ruderibus quibusdam eruta, in ſede Epiſcopali quam occupaſſet Hippolytus, ab illius cultoribus poſita & collocata fuiſſet. Nimirum intra Portus Oſtienſis territorium & Pomœria. Jam vero inventa eſt in æde Laurentiana ad urbem; quo conſtare mihi videtur Romanos illum ſibi vindicaſſe, Romæ præcipue egiſſe, ibi Evangelio propagando, & Hæreſium viro & veneno extinguendo alacriter & ſtrenue incubuiſſe, nullius Epiſcopalis ſedis vicinæ Rectorem fuiſſe, etſi Portus Epiſcopus habitus eſt, non Portus in Latio, & Diœceſis Romanæ, ſed Portus Romani in Arabia Epiſcopum, agnitum & reputatum fuiſſe.*

Nanus Tillemontius ad S. Hippolyti vitam nota 2. T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. p. 673. Si ſuſpicioni aliqvid tribuendum, haud inprobabili conjectura dicere poſſis Hippolytum parvæ cujusdam Urbis (cujus nomen haud conſtat) fuiſſe Epiſcopum, venditatum autem eſſe Epiſcopum portus Romani, qvoniam eo in loco Martyr hoc nomine celebris extitit, ex Oriente fortaſſe illuc delatus, qvem interjecto tempore, ut freqvens eſt hoc genus erroris & proclive ad favorem excipientium, cum magno Epiſcopo & Martyre confuderunt.

THE-

c) Idem placuit etiam Petro de Marca, ArchiEpiſcopo Pariſ. cujus vide Opuſcula pag. 65. ſeq.

THEODORICI RUINARTI

Admonitio in Martyrium ſancti HIPPOLYTI.

Hippolytus unicus apud Prudentium.

1. Communis eſt recentiorum opinio, Prudentium in hymno XI. *περὶ ςεφάνων*, ex tribus ſanctis Hippolytis, uno ſcilicet epiſcopo Portuenſi, altero Antiocheno presbytero, & tertio milite Romano, unicum conflaſſe. Verum cum id nullo antiqvorum teſtimonio comprobari poſſit, nemini ingratum fore putamus, ſi Prudentii, viri antiquitate, doctrina, & ſinceritate clariſſimi, auctoritatem qvibuſcumqve novorum ſcriptorum conjecturis præferamus. Non igitur alium agnoſcimus Hippolytum in hoc Prudentii hymno, præter Portuenſem Martyrem celeberrimum, cui hæc omnia, qvæ ab hoc auctore referuntur, optime competere exiſtimamus. Unde cum hujus Martyris nulla alia Acta ſuppetant, Prudentii hymnum, qvi de eo ſcriptus fuit, hic proferre viſum eſt.

Hippolytus epiſcopus.

2. Verum etſi Prudentium hic ab errore vindicemus, non tamen imus infiſcias, alios qvoqve præter hunc Hippolytos fuiſſe, qvos Eccleſia agnoſcit & celebrat. Illuſtris eſt inter eos magnus Hippolytus matyr, cujus opuſcula recenſet Euſebius lib. 6. Hiſtoriæ cap. 22. qvemqve antea cap. 20 alicujus eccleſiæ Epiſcopum ſeu Præfectum, *προεςῶτα*, appellaverat. De eodem Hippolyto & ejus opuſculis plura habes apud Hieronymum in Catalogo, ubi illum ignotæ ſibi ſedis epiſcopum fuiſſe dicit. Gelaſius lib. de duabus naturis eundem *Arabia metropolitanum* appellat: ſed falſus eſt ex male intellecto Euſebii loco, uti ſcite obſervavit Cotelerius in notis ad vitam ſancti Euthymii tomo 2. Monumentor. Eccl. Græcæ, coll. 639. 640. ubi ex ipſis Euſebii verbis oſtendit vir eruditus Hippolytum Epiſcopum qvidem fuiſſe, ſed non Arabiæ Metropolitanum. Alii paſſim Portuenſem epiſcopum fuiſſe dicunt. Sic Photius ipſum ſancti Irenæi, alii vero Clementis Alexandrini diſcipulum fuiſſe tradunt. Ejuſdem qvoqve meminit Epiphanius hæreſi 31. aliiqve fere ſcriptores eccleſiaſtici. Cujus feſtum agunt Martyrologia vulgata die 22. aut 23. menſis Auguſti, ejusqve martyrium ad Alexandri Severi tempora referunt. Anno MDLI. in agro Verano effoſſa eſt ſtatua hominis in cathedra ſedentis, circa ſe cyclum habentis Paſchalem annorum ſexdecim, qvi cyclus ab iſto Hippolyto inventus dicitur. Hunc cyclum Bucherius, Gruterus & Scaliger ediderunt: de qvo & de ceteris ejusdem ſancti viri operibus, vide Bibliothecam novam ſcriptorum eccleſiaſticorum, qvam nuper gallice Pariſiis edidit eruditus vir Ludovicuus *Ellies du Pin*, Facultatis Pariſienſis doctor Theologus, & Cavium parte 2. p. 25. *& ſeqq.*

Alter Hippolytus.

3. Alter ex Hippolytis, qvem cum aliis duobus volunt recentiores à Prudentio confuſum fuiſſe, presbyter Antiochenæ eccleſiæ fuiſſe dicitur. Verum qvidem eſt in Martyrologiis Uſuardi, Adonis, Notkeri & aliis, Hippolytum presbyterum Antiochenum die 30. Januarii celebrari, *qui Novati ſchiſmate aliquantulum deceptus, operante gratia Chriſti correctus ad Eccleſia caritatem rediit, pro qua & in qua illuſtre martyrium conſummavit.* Sed hæc Prudentii auctoritatem qvibuslibet his Martyrologiis præferendam non elevant. Tum deinde potuit Hippolytus Antiochenſis presbyter Novati errore deceptus fuiſſe, ſicut & Romanus. Ceterum Prudentii verba, qvæ Hippolyto Antiocheno in Romano Martyrologio recentiori aptantur, in nullo mſ. aut excuſo habentur ante Cardinalis Baronii recenſionem. Martyrologia vero qvæ Adonem præceſſere, & aliqvot ex iis qvæ poſt ejus ætatem ſcripta ſunt, nudum Hippolyti nomen die 30 Januarii exhibent.

Item Hippolytus miles.

4. Sancti Hippolyti, de qvo Prudentius agit, feſtum Romæ Idibus Auguſti celebratum fuiſſe certum eſt ex eodem auctore. Sed Martyrologia vulgata Bedæ, Adonis, Uſuardi, Rabani, Notkeri, Baronii, Roſvveidi & alia, ipſa qvidem die ſanctum Hippolytum martyrem commemorant, ſed à noſtro diverſum, militem ſcilicet, qvi cum à ſancto Laurentio martyre ad fidem converſus fuiſſet, triduo poſt ſancti Levitæ paſſionem cum Concordia nutrice ſua & novemdecim ex ſua ipſius familia Chriſtianis martyrium conſummavit. Eundem Hippolytum celebrat vetuſtiſſimum Miſſale Gothicum editum lib. 3. Liturgiæ Gallicanæ num. LX. ubi etſi nihil de Hippolyti nutrice & familia habeatur; ipſe tamen à beato Laurentio ad fidem converſus dicitur in immolatione Miſſæ his verbis: *Vere... Deus qui beatum Hippolytum, tyrannicis adbuc obſequiis occupatum, ſubito feciſti Laurentis ſocium.* Conſentit Miſſale Muzarabum in

officio ſancti Laurentii, ubi *Hippolytus cuſtos* memoratur. Vide etiam ſerm. 38. de diverſis apud Auguſtinum, in nova edit. 316. Appendicis, & Gregor. Turon. lib. 1. Hiſt. cap. 30. Unde cxiſtimamus duplicem Hippolytum hac die 13. Auguſti celebrari: unum à Prudentio memoratum, alterum vero beati Laurentii ſocium, cui nonnulla ex primi Actis tributa ſunt. Porro antiqviora, Kalendaria, Romanum ſcilicet ab Ægidio Bucherio editum, & Carthaginienſe, cum Romano Martyrologio qvod ſancto Hieronymo attribuitur, Miſſale Gelaſianum & Sacramentarium Gregorianum, hac ipſa die Iduum Auguſti ſanctum Hippolytum, ſeu, ut vulgo veteres ſcribunt, *Yppolitum*, martyrem celebrant ſine ulla ſociorum mentione, aut aliqva ſpeciali nota, qvæ ipſum ſancti Laurentii ſocium, aut alterum fuiſſe deſignet. Porro Hippolyti noſtri martyrium ad unum circiter CCLII. referimus, qvo tempore Romæ vigebat Novati ſchiſma.

Prudentius quis

5. Hic locus eſſet exponendi qviſnam ſit Prudentius, ex qvo hymnum de ſancto Hippolyto mutuati ſumus, niſi is auctor ſuis ſcriptis ſatis notus eſſet, ex qvibus varios hymnos in officiis divinis omnes eccleſiæ Occidentales poſt eccleſiam Romanam adoptarunt. Natus eſt anno 348. ſub *Salia* conſulatu, ut ipſe teſtatur in Præfatione *Cathemerinon*. Ejus operum, qvæ jam pluries edita ſunt, Catalogum texit Gennadius in Catalogo virorum illuſtrium, & poſt eum ceteri ejusmodi Catalogorum ſcriptores. Eumdem Sidonius Apollinaris lib. 2. epiſt. 9. ad Donidium ob pietatem ſcientiæ adjunctam laudat: qvem Beda *de Arte metrica* circa finem, *nobiliſſimum Hiſpaniarum ſcholaſticum* dicit. Ex recentioribus unicum Eraſmum laudare ſufficiet, qvi in commentario qvem in 2. Prudentii hymnos edidit tom. 5. eum *Pindarum* ſuum appellat. Sed his omnibus præſtantior eſt beatus Avitus Viennenſis antiſtes, qvi paullo poſt Prudentium floruit. Hic in poëmate VI. *de laude virginitatis*, poſt multa qvæ de virtutibus tractavit, laudat Prudentii Pſychomachiam his tribus verſibus,

Has virtutis opes, hæc ſic ſolatia belli
Deſcribens mentis varias cum corpore pugnas
Prudenti quondam cecinit Prudentius ore.

HYMNUS AURELII CLEMENTIS PRUDENTII

De martyrio ſancti HIPPOLYTI presbyteri Romani.

Ex lib. περὶ στεφάνων ſeu de Coronis Hymn. XI.

Innumeri Martyres Romæ.

INnumeros cineres ſanctorum Romula in urbe
Vidimus, o Chriſti Valeriane (*a*) ſacer.
Inciſos tumulis titulos, & ſingula qværis
Nomina? difficile eſt ut replicare qveam.
Tantos juſtorum populos furor impius hauſit,
Cum coleret patrios Trōia (*b*) Roma deos.
Plurima litterulis ſignata ſepulcra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliqvod. (*c*)
Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora, qvæ ſolum ſignificant numerum.

Plures anonymi.

Quanta virûm jaceant congeſtis corpora acervis,
Noſſe licet, qvorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic, defoſſas mole ſub una,
Relliqvias, memini me didiciſſe hominum:
Qvorum ſolus habet comperta vocabula Chriſtus,
Utpote qvos propriæ junxit amicitiæ.

Hæc

(*a*) Hic videtur eſſe Valerius Cæſarauguſtanus epiſcopus, qvi anno 381. interfuit Concilio Cæſarauguſtano contra Priſcillianiſtas hæreticos in Hiſpaniis pullulantes.

(*b*) Romani ſe à Trojanis genus ducere & religionem didiciſſe jactitabant. Æneas quippe Lavinium, qvod condidiſſe fertur, ſacra intulerat, unde ea Albani & ex iſtis Romani acceperant.

(*c*) Mirum eſt Dodwellum Prudentii auctoritatem ad paucitatem Martyrum probandam attuliſſe, qvi tam aperte ejus hic ſententiam explodit.

Hæc dum luſtro oculis, & ſicubi forte latentes
Rerum apices veterum per monumenta ſeqvor;
Invenio Hippolytum, qvi qvondam ſchiſma Novati (*d*)
Presbyter attigerat, noſtra ſequenda negans;
Uſqve ad martyrii provectum inſigne, tuliſſe
Lucida ſanguinei præmia ſupplicii.
Nec mirere ſenem perverſi dogmatis olim,
Munere ditatum catholicæ Fidei.
Cum jam veſano victor raperetur ab hoſte,
Exultante anima, carnis ad exitium,
Plebis amore (*e*) ſuæ multis comitantibus ibat,
Conſultus qvænam ſecta foret melior.
Reſpondit: Fugite, o miſeri, execranda Novati
Schiſmata; catholicis reddite vos populis.
Una fides vigeat, priſco qvæ condita templo eſt:
Qvam Paulus retinet, qvamqve cathedra Petri.
Qvæ docui, docuiſſe piget, venerabile Martyr (*f*)
Cerno, qvod à cultu rebar abeſſe Dei.
His ubi detorſit lævo de tramite plebem,
Monſtravitqve ſeqvi, qva via dextra vocat;
Seqve ducem recti ſpretis anfractibus idem
Præbuit, erroris qvi prius auctor erat:
Siſtitur inſano Rectori, Chriſticolas tunc
Oſtia (*g*) vexanti per Tiberina viros.
Illo namqve die Roma ſeceſſerat, ipſos
Peſte ſuburbanos ut quateret populos:
Non contentus humum celſa intra mœnia Romæ
Tinguere juſtorum cædibus aſſiduis.
Janiculum (*h*) cum jam madidum, Fora, Roſtra, Suburram
Cerneret eluvie ſanguinis affluere:
Protulerat rabiem Tyrrheni (*i*) ad littoris oram,
Qvæqve loca æqvoreus proxima Portus habet.
Inter carnifices, & conſtipatâ ſedebat
Officia, exſtructo celſior in ſolio.
Diſcipulos fidei, deteſtandiqve rebelles
Idolii ardebat dedere perfidiæ.
Carcereo crinita ſitu ſtare agmina contra
Juſſerat, horrendis excrucianda modis,

Hippolytus Novatianus.

Ad Eccleſiam redit.

d 2 Inde

(*d*) Hic poſt excitatas in Africa turbas Romam venit, ubi Novatiano primo omnium antipapæ junctus graviores adverſus Cornelium Papam tumultus concitavit, de qvibus vide beati Cypriani epiſtolas.

(*e*) Hæc ad Hippolytum epiſcopum referunt: Sed qvid vetat presbyterum aliqvam plebis partem ſuæ curæ commiſſam habuiſſe? Tales ſunt hodie qvos Parochos ſeu Curiones appellamus. Refert Sozomenus lib 1. Hiſt. eccleſ cap. 15 hunc morem Alexandriæ obſervatum fuiſſe, *ut ſub uno Epiſcopo, qui omnibus præeſt, presbyteri ſeparatim eccleſias obtineant, & populum ad illas convenire ſolitum colligant.* Idem Romæ uſitatum fuiſſe docet Dionylius Petavius. Vide Valeſii notas in hunc Sozomeni locum, & Commentarium prævium D. J. Mabillonii in Ordinem Romanum cap. I.

(*f*) Id eſt, Teſtis ſum hæc eſſe veneranda. Vel, Nunc ego Martyr &c.

(*g*) Tiberis ſe exonerat in mare Tyrrhenum duobus oſtiis, ubi duæ urbes ſitæ ſuot celebres olim, nunc nonniſi Cardinalium titulis illuſtres. Una dicitur, Oſtia, altera vero Portus-Romanus.

(*h*) Loca Romæ notiſſima. Janiculum aliqui ſic dictum à Jano putant. Fora loca erant ubi judicia publica exercebantur. Roſtra, templum ante curiam Hoſtiliam ubi conciones habebantur, ferebantur leges, & alia ejusmodi agebantur in ſuggeſtu ex roſtris navium Antiatium confecta. Suburra tandem vicus, qvem alii *Succurram* aut *Succuſam* appellant.

(*i*) Alias Thuſcum ſeu Inferum, pars eſt maris Mediterranei, qvæ meridionales Italiæ plagas alluit, variaqve pro variis regionibus nomina ſortitur.

Inde catenarum tractus, hinc lorea flagra (*k*)
Stridere, virgarum concrepitare fragor.
Ungula (*l*) fixa cavis coſtarum, cratibus altos
Pandere receſſus, & lacerare jecur.
Ac jam laſſatis judex tortoribus ibat

Martyrum conſtantia.

In furias, caſſa cognitione fremens.
Nullus enim Chriſti ex famulis per tanta repertus
Supplicia auderet qvi vitiare animam.
Inde furens qvæſitor ait: Jam, tortor, ab unco
Deſine, ſi vana eſt qvæſtio (*m*) morte agito.
Huic abſcinde caput, crux iſtum tollat in auras,
Viventeſqve oculos offerat alitibus.
Hos rape præcipites, & vinctos conjice in ignem:
Sit pyra (*n*) qvæ multos devoret una reos.
En tibi, qvos properes rimoſæ incumbere cumbæ *,

* cymbæ

Pellere & in medii ſtagna profunda freti.
Qvos ubi ſuſceptos rapidum maleſuta per æqvor
Vexerit, & tumidis cæſa labarit aqvis;
Diſſociata putrem laxent tabulata carinam,
Conceptumqve bibant undiqve naufragium.
Sqvammea cœnoſo præſtabit ventre ſepulcrum
Bellua, conſumtis cruda cadaveribus.
Hæc perſultanti celſum ſubito ante tribunal
Offertur Senior nexibus implicitus.
Stipati circum juvenes clamore fremebant,
Ipſum Chriſticolis eſſe caput populis.
Si foret exſtinctum propere caput; omnia vulgi
Pectora Romanis ſponte ſacranda deis.
Inſolitum leti poſcunt genus, & nova pœnæ
Inventa, exemplo qvo trepident alii.
Ille ſupinata reſidens cervice: Qvis, inqvit,
Dicitur? adfirmant dicier HIPPOLYTUM.
Ergo ſit Hippolytus (*o*) qvatiat turbetqve jugales,
Intereatqve feris dilaceratus eqvis.
Vix hæc ille; duo cogunt animalia freni
Ignara, inſueto ſubdere colla jugo:

Non

(*k*) Septem flagellorum ſpecies diſtinguebant. *Lora*, ſcilicet ex corrigio ſacta. *Nervos* animalium præcipue boum. *Fuſtes* craſſiora erant flagella ex ligno. *Virga* vero tenuiora, qvandoqve etiam ex metallo. *Flagra* fuſtibus erant tenuiora, ſed virgis craſſiora. *Scorpiones* antem erant virgæ ſpinoſæ aut nodoſæ. *Plumbata* tandem vocabantur flagella ex loris aut funiculis confecta, qvorum ſummitatibus glandes plumbeæ alligabantur. Dd his conſule Gallonium lib. de Martyrum cruciatibus cap. 4.

(*l*) Tribus potiſſimum inſtrumentis carnes Martyrum diſcerpebantur, ungulis, uncis, pectinibus. *Ungula* erant qvoddam forcipis genus, non ad ſcindendum aptum, ſed cujus extremitates erant dentatæ, ita ut utramqve partem comprimendo carnes Martyrum dentibus diſcerperentur. *Uncus* erat baculus oblongus, habens in extremitate ferramentum incurvum ac retortum. *Pectines* ferrei fere ſimiles erant iis qvibus lana pecti ſolet, ſed longioribus baculis affixi. Hæc in Gallonii jam laudati figuris melius exponuntur p. 121. Videſis etiam Baronium in notis ad martyrologium Rom. qvi varias virgarum ſpecies exponit ad d. 19 Januarii; ſcorpiones, 12. Junii; plumbatas, 6. Junii; ungulas, 8. Martii. De uncis & uncinis, agit 19 Januarii; de carceribus 4 Martii; de crucis ſupplicio, 7. April. de crurifragio, 13. Maji; de equuleo, 22. Januarii; de laminis ardentibus, 18. Maji; de rotis 23. April. de ſartagine, 18. April. de ſubulis candentibus, 13. Junii; de catomiis & latomiis, 15. Junii; de metallis, 16. Febr. de pœnis muſcarum 16. Febr. & 28. Julii; de venditione corporum, 6 Junii.

(*m*) Quæſtionis nomine deſignat tormenta, qvæ ad confeſſionem eliciendam adhibebantur, vox etiamnunc ad eamdem rem ſignificandam uſurpata. Ab ea *Confeſſores quæſtionati & torti* dicuntur apud Cyprian. epiſt. ad Florentium novæ edit. 66. Pamel 69. Quæſtionem à tormentis diſtingnit Rigaltius: *Cognitione*, inquit, *data, primo habetur quæſtio, dein tormenta adhibentur*.

(*n*) Pyra quandoqve ſtipitem deſignat, cui homines comburendi alligabantur; aliquando autem rogum ſeu ipſam lignorum ſtruem.

(*o*) Alludit ad Hippolyti nomen, qvod ab equis diſſolutum ſignat; qvæ fortuna fuit alterius Hippolyti apud gentiles celebris, qvi patris iram fugiens, eqvis fortuito perterritis, loris implicitus, miſere diſcerptus eſt. Ab Æſculapio poſtea vitæ reſtitutus dicitur, & in deum aſſumtus dictus eſt Virbius. Qua de re Ovid. l. 15. Metamorphoſ fab. 45.

Digitized by Google

Non ſtabulis blandive manu palpata magiſtri,
Imperiumqve eqvitis ante ſubacta pati:
Sed campeſtre vago nuper pecus è grege captum,
Qvod pavor indomito corde ferinus agit.
Jamqve reluctantes ſociarant vincula bigas,
Oraqve diſcordi fœdere nexuerant.
Temonis vice funis ineſt, qui terga duorum
Dividit, & medius tangit utrumqve latus,
Deqve jugo in longum ſe poſt veſtigia retro
Protendens trahitur, tranſit & ima pedum.
Hujus ad extremum ſeqvitur qva pulvere ſummo
Cornipedum refugas orbita trita vias.

Equis indomitis alligatur.

Crura viri inneƈtit laqveus, nodoqve tenaci
Adſtringit plantas, cumqve rudente ligat.
Poſtqvam compoſito ſatis inſtruxere paratu
Martyris ad pœnam verbera, vincla, feras; (p)
Inſtigant ſubitis clamoribus, atqve flagellis;
Iliaqve infeſtis perfodiunt ſtimulis.
Ultima vox audita Senis venerabilis hæc eſt:
Hi rapiunt artus; tu rape, Chriſte, animam.

Extrema ejus verba.

Prorumpunt alacres, cæco & terrore feruntur,
Qva ſonus atqve tremor, qva furor exagitant;
Incendit feritas, rapit impetus, & fragor urget:
Nec curſus volucer mobile ſentit onus
Per ſilvas, per ſaxa ruunt: non ripa retardat
Fluminis, aut torrens oppoſitus cohibet.
Proſternunt ſepes, & cuncta obſtacula rumpunt:
Prona, fragoſa petunt; ardua tranſiliunt.
Sciſſa minutatim labefacto corpore fruſta
Carpit ſpinigeris ſtirpibus hirtus ager.
Pars ſummis pendet ſcopulis, pars ſentibus hæret:
Parte rubent frondes, parte madeſcit humus.

Diſcerpitur.

Exemplar ſceleris paries habet illitus, in qvo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta ſuper tumulum ſpecies liqvidis viget umbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

Hiſtoria in pariete picta.

Rorantes ſaxorum apices vidi, optime Papa (q)
Purpureaſqve notas vepribus impoſitas.
Docta manus virides imitando effingere dumos
Luſerat è minio ruſſeolam ſaniem.
Cernere erat, ruptis compagibus ordine nullo
Membra per incertos ſparſa jacere ſitus.
Addiderat caros, greſſu lacrymiſqve ſeqventes,
Devia qva fractum ſemita monſtrat iter.
Mœrore attoniti, atqve oculis rimantibus ibant:
Implebantqve ſinus viſceribus laceris.
Ille caput niveum complectitur, ac reverendam
Canitiem molli confovet in gremio.
Hic humeros, truncaſqve manus, & brachia, & ulnas,
Et genua, & crurum fragmina nuda legit.
Palliolis etiam bibulæ ſiccantur arenæ,
Ne qvis in infecto pulvere ros maneat.
Si qvis & in ſudibus recalenti aſpergine ſanguis
Inſidet, hunc omnem ſpongia preſſa rapit.

Partes corporis collectæ Romam deferuntur.

e Nec

(p) Sic codd mſſ. præter unum S. Germani, qvi habet *ſeves*, editi *feros*.

(q) Nomen diu omnibus epiſcopis commune, qvod Gregorius VII, ſoli Romano Pontifici reſervavit,

19

Nec jam denſa ſacro qvidqvam de corpore ſilva
Obtinet, aut plenis fraudat ab exſeqviis.
Cumqve recenſitis conſtaret partibus ille
Corporis integri qvi fuerat numerus:
Nec purgata aliqvid deberent avia toto
Ex homine, exterſis frondibus & ſcopulis:
Metando eligitur tumulo locus: Oſtia linqunt:
Roma placet, ſanctos qvæ teneat cineres.
Haud procul extremo culta ad pomœria vallo
Merſa latebroſis crypta patet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas namqve fores ſummo tenus intrat hiatu,
Illuſtratqve dies limina veſtibuli.
Inde ubi progreſſu facili nigreſcere viſa eſt
Nox obſcura, loci per ſpecus ambiguum;
Occurrunt cæſis (r) immiſſa foramina tectis,
Qvæ jaciant claros antra ſuper radios.
Qvamlibet ancipites texant hinc inde receſſus,
Arta ſub umbroſis atria porticibus:
Attamen exciſi ſubter cava viſcera montis,
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem, luminibusqve frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter ubi appoſita eſt ara dicata Deo.
Illa ſacramenti donatrix menſa, eademqve
Cuſtos fida ſui Martyris appoſita,
Servat ad æterni ſpem Judicis oſſa ſepulcro;
Paſcit item ſanctis Tibricolas (s) dapibus.
Ibi altare.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara,
Spes hominum placida proſperitate juvat.
Hic corruptelis animiqve, & corporis æger
Oravi qvoties ſtratus, opem merui.
Qvod lætor reditu, qvod te, venerande Sacerdos,
Complecti licitum eſt, ſcribo qvod hæc eadem,
Chriſtus Deus.
Hippolyto ſcio me debere: Deus cui Chriſtus
Poſſe dedit, qvod qvis poſtulet annuere.
Ipſa, illas animæ exuvias qvæ continet intus,
Ædicula, argento fulgurat ex ſolido.
Præfixit tabulas dives manus æqvore lævi
Candentes, recavum qvale nitet ſpeculum,
Nec Pariis (t) contenta aditus obducere ſaxis,
Addidit ornando clara talenta operi.
Mane ſalutatum concurritur, omnis adorat
Pubis (u): eunt, redeunt ſolis ad uſqve obitum.
Conglobat in cuneum Latios ſimul & peregrinos
Permixtim populos relligionis amor.
Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo:
Ejus feſtum celebre.
Balſama defundunt, fletibus ora rigant.
Jam cum ſe renovat decurſis menſibus annus,
Natalemqve diem paſſio feſta refert;

Qvanta

(r) Cod. mſ. ſancti Michaelis in periculo maris habet, *ceſis*.

(s) Romani ſic dicti à Tiberi fluvio.

(t) Id eſt ex Paro adductis, qvæ inſula eſt maris Ægei, una è Cycladibus, marmore candido abundans.

(u) Codd. mſſ. *pubes*. Ut tamen ſervetur metrum, legendum, *pubis*, uti etiam habet codex noſter Germanenſis.

Qvanta putas ſtudiis certantibus agmina cogi,
Qvæve celebrando vota coire Deo ?
Urbs auguſta ſuos vomit effunditqve Qvirites,
Una & Patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx umbonibus æqvis
Diſcrimen procerum (x) præcipitante fide.
Nec minus Albanis acies ſe candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum hinc inde viarum;
Indigena & Picens (y) plebs & Etruſca venit.
Concurrit Samnitis atrox habitator, & altæ
Campanus Capuæ, jamqve Nolanus adeſt.
Qviſqve ſua lætus cum conjuge, dulcibus & cum
Pignoribus, rapidum carpere geſtit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Hæret & in magnis denſa cohors ſpatiis.
Anguſtum tantis illud ſpecus eſſe catervis,
Haud dubium eſt, ampla fauce licet pateat.
Stat ſed juxta aliud, qvod tanta freqventia templum
Tunc adeat, cultu nobile regifico,
Parietibus celſum ſublimibus, atqve ſuperba
Majeſtate potens, muneribuſqve opulens.
Ordo columnarum geminus laqvearia tecti
Suſtinet, auratis ſuppoſitus trabibus.
Adduntur graciles tecto breviore receſſus,
Qvi laterum ſeriem jugiter exſinuent.
At medios aperit tractus via latior alti
Culminis, exſurgens editiore apice.
Fronte ſub adverſa gradibus ſublime tribunal
Tollitur, Antiſtes (z) prædicat unde Deum.
Plena laborantes ægre domus accipit undas, (a)
Artaqve confertis æſtuat in foribus,
Maternum pandens gremium qvo condat alumnos,
Ac foveat fetos accumulata ſinus.
Si bene commemini, colit hunc pulcherrima Roma
Idibus Auguſti menſis, ut ipſa vocat
Priſco more diem: qvem te qvoqve, ſancte Magiſter,
Annua feſta inter dinumerare velim.
Crede ſalutigeros feret hic venerantibus ortus,
Lucis honoratæ præmia reſtituens.
Inter ſollemnes Cypriani, vel Chelidoni,
Eulaliæqve dies, currat & iſte tibi.
Sic te pro populo, cujus tibi credita vita eſt,
Orantem Chriſtus audiat omnipotens.

Templi deſcriptio.

 Sic

(x) Nobiles à plebiis diſcernebantur per umbones ſeu clypeos. In Nobilium quippe clypeis majorum aut propria geſtantis facta qvædam præclariora pingi ſolebant; Plebeii vero aut tyrones ſcutis albis utebantur. Id Romanos ad Hippolyti cryptam properantes neglexiſſe ait Prudentius.

(y) Populi Italiæ, ſicut & ſequentes, notiſſimi.

(z) Tamen Sozomenus l. 7. Hiſt eccleſ. c. 19. ait in urbe Roma, *nec Epiſcopum, nec alium quemquam in eccleſia docere*, quæ verba Caſſiodorus in hiſtoria Tripertita inſeruit. Certe ante Leonem Magnum nullius Pontificis Romani ſermones ad populum habentur. Nec enim talis debet cenſeri oratio Liberii Papæ ad Marcellinam virginem, ſororem ſancti Ambroſii, quam ipſe S. Doctor libro 3. de velandis virginibus refert. Negotium tamen aliqvod faceſſit is Prudentii teſtis oculari locus, ad quem Valeſius in notis ad hunc Sozomeni locum non attendit. Certe Caſſiodori auctoritas nihil evincit, qvi verba Sozomeni Tripertitæ inſeruit lib. 9. cap. 39 etiamſi dubitare non poſſet Romanos pontifices in eccleſia publice docere ſolitos fuiſſe, eo ipſo tempore qvo Tripertitam adornabat

(a) Id eſt magnam hominum copiam, quæ ut undæ fluere videtur. Sic in Actis S Pionii § 10. Hujus templi rudera adhuc Romæ extare non longe à celebri baſilica ſancti Laurentii in agro Verano, refert Baronius in notis ad Martyrolog. Romanum.

Sic tibi de pleno lupus excludatur ovili,
Agna nec ulla tuum capta gregem minuat,
Sic me gramineo remanentem deniqve campo
Sedulus ægrotam paſtor ovem referas.
Sic cum lacteolis caulas compleveris agnis,
Raptus & ipſe ſacro ſis comes Hippolyto.

SS. HIPPOLYTORUM Martyrum memoria

ex variis antiqvis Calendariis & Martyrologiis, diverſos cognomines non ſatis diſtinguentibus, & plures ut videtur ex uno facientibus.

Martyrologium S. Hieronymi à Luca Dacherio T. 4. ſpicilegii & à Franciſco Maria Florentinio editum.

IV. Kal. Febr. (29. *Jan.*) In Tuſcia Conſtantii, Hippolyti Epicopi de antiqvis.
Ita & Martyrium vetus Gellonenſe apud Dacherium T. XIII. p. 393.

III. Kal. Febr. (30. *Jan.*) In Antiochia paſſio S. Hippolyti Martyris.
Eadem die Uſuardus, Notkerus, Beda, Ado, Martyrolog. Gellonenſe, & Romanum, cum Wandelbertus à Dacherio editus T. V. p. 318.
Tertiaqve Hippolytum Antiochenæ perſonat urbi.
Græci: Ἱππόλυτον πόντε τριακοςῇ ἔκτανε ῥεῦμα.
Hippolytumqve eadem Ponti ſub gurgite merſit.
In Græcorum Menæis & Menologiis hac die Hippolytus celebratur, quem Epiſcopum & Papam Romæ appellant & ſub Claudio paſſum ajunt una cum S. Aurea & aliis Martyribus Oſtia Portusque Romani.

Prid. Kal. Febr. (31. *Jan.*) In Alexandria Tarſici, Zotici, Ammonii, Commini, Cyriaci, Gemini, Gelaſii, Hippolyti, Urſini, Tyrſi.
Eadem die Martyrolog. Gellonenſe.

4. Non. Febr. (2. *Febr.*) Romæ foro Sinfronii, Via Flaminia milliario ab urbe, centum ſeptuaginta qvatuor, Laurentii, Hippolyti.
Martyrolog. Gellonenſe 3. Febr. In Africa Felicis, Celerinæ, Hippolyti, Laurentii, Felicitatis. *Martyrolog. Rom.* In Africa SS. martyrum Felicis, Symphronii, Hippolyti & ſociorum.

7. Kal. Mart. (23. *Febr.*) In Africa Grisgoni, Zenonis, Minandri, Cariniani, Arionis, Hippolyti, Diodori.

13. Kal. Jul. (19. *Jun.*) Romæ Hippolyti, Honorii, Evodii, Petri, Valeriæ, Marcelli, Vitalis, Urſicini.

8. Id. Auguſt. (6. *Auguſt.*) Romæ cœmeterio Caleſti via Appia natalis Sixti Epiſcopi & Feliciſſimi, Agapiti, Donatiani, Fauſti, Prætextati, Laurentii, Hippolyti.
Martyrolog. Gellonenſe eadem die: Fauſtini, Hippolyti, cum centum ſexaginta qvinqve.

Idibus Auguſt. (13. *Auguſt.*) Romæ, natalis Sanctorum Hippolyti Martyris; Pontiani Epiſcopi, Cornelii &c.
Eadem die in veteri Martyrologio Eccleſiæ Germanicæ, quod vulgavit Matthias Fridericus Beckius ὁ μακαρίτης, Auguſtæ Vindel. 1687. 4. & in Calendario Romano quod nongentis annis antiquius edidit Jo. Fronto, Pariſ. 1652. 8. p. 120. Natalis S. Ypoliti. *Similiter Vetus Calendarium apud Dacherium. T. X. p. 137. Wandelbertus ab eodem editus T. V. p. 332. & inter Bedæ opera T. 1. p. 205.* Idibus Hippolytum comitem Laurentius aſtris.
Pro CHriſto parili recipit certamine paſſum.
Eadem die Beda, Uſuardus, Ado, Martyrologium Romanum à Baronio editum & Calendarium Eccleſiæ Africanæ apud Mabillon. T. 3. analect. p. 399. 411. & ante hos omnes Prudentius verſ 232. Etiam Græci 10. Auguſt. celebrant memoriam Laurentii Diaconi, Xyſti & Hippolyti, ſub Decio. Vide Maximi Epiſcopi Cytherenſis Βίες ἁγίων pag. τκϛ'.

10. Kal. Sept. (23. *Auguſt.*) In portu Urbis Romæ natalis S. Hippolyti, qvi dicitur Nunnus, cum Sociis ſuis.
Eadem die Martyrologium Rom. à Roſweido editum: Romæ Hippolyti, Qviriaci, Archelai. *Sic & in Martyrologiis Bedæ, Adonis Viennenſis* &c. *At die præcedenti Uſuardus, & Baronius qui poſuit in Martyrologio ſuo Romano Hippolytum Epiſcopum, Canonis Paſchalis auctorem.*

12. Kal. Sept. (21. *Auguſt.*) In Portu Romano natalis S. Hippolyti Martyris.

3. Id. Sept. (11. *Sept.*) In portu urbis Romæ natalis Sanctorum Ingenui & Hippolyti Martyrum.

Prid.

Prid. Id. Sept. (12. *Sept.*) Romæ natalis Sanctorum Proti, Sanctini, Hippolyti.

Martyrologium Romanum à Caſare Baronio editum.

IV. Non. Dec. (2. *Dec.*) Romæ SS. Martyrum Euſebii presbyteri, Marcelli Diaconi, Hippolyti, Maximi, Adriæ &c.

In Litaniis Carolinis aliisque à Chifletio, Dacherio, Mabillonio atque Edmundo Martene vulgatis:

Sancte Apollyti (*vel* Yppoliti) ora pro nobis.

Liber de vitis Pontificum, Anaſtaſio Bibliothecario tributus, in vita Pontiani.

Pontianus Martyrio coronatur temporibus Alexandri, à Conſulatu Pompejani & Feliciani. (*A. C.* 231.) Eodem tempore Pontianus Epiſcopus, & Hippolytus presbyter exilio ſunt deportati ab Alexandro in Sardiniam inſulam * nocivam. Severo & Qvintiano COSS. (*A. C.* 235.)

Gregorius Turonenſis lib. I. Hiſtor. Francorum c. 30.

Sub Decio - - Sixtus Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ, & Laurentius ArchiDiaconus & Hippolytus ob Dominici nominis confesſionem per martyrium conſummati ſunt.

In Indice ſanctorum Martyrum quorum corpora S. Gregorii M. temporibus Romæ quieſcebant, edito in Cl. Viri Lud. Antonii Muratorii T. 2. Anecdotor. Latinor. p. 191.

Sancti Syſti, S. Laurentii. S. Yppoliti.

Caſar Baronius ad Martyrolog. 2. Dec. Sacra pignora Hippolyti, Adriæ, Mariæ, Neonis & Paulinæ, aſſervantur Romæ in Eccleſia S. Agathæ in Suburra, ut ejus Eccleſiæ antiqva monumenta demonſtrant.

Martyrologium Romanum Sixti V. juſſu editum à Caſare Baronio. 22. Auguſt.

XI. Kal. Sept. In Portu Romano S. Hippolyti Epiſcopi, eruditione clariſſimi, qvi ſub Alexandro Imperatore ob præclaram fidei Confeſſionem manibus pedibusqve ligatis in altam foveam aqvis plenam præcipitatus martyrii palmam accepit: cujus corpus à Chriſtianis apud eundem locum ſepultum fuit.

Baronius in notis ad Martyrolog. Exſtant Acta Hippolyti & ſociorum, in qvibus corrigenda ſunt ea qvæ de Claudio dicuntur, nam ſub Alexandro Imperatore eum claruiſſe auctores teſtantur. Qvod præterea de Ulpio in illis ſcribitur, Ulpianum pro Ulpio reſtituendum putamus: is enim ſub Alexandro præfecturam Urbanam adminiſtrans, diriſſimas de Chriſtianis ſumſit pœnas. - - Viget adhuc in Portu Romano memoria S. Hippolyti Epiſcopi, illaqve conſpicitur alta fovea aqvis plena, in qvam projectus martyrium conſummavit. Ex ejusdem Romani Portus ruderibus effoſſum ejusdem Hippolyti antiqvum marmoreum ſimulacrum ſolio inſidens &c.

Dan. Papebrochius in Tom. VII. Actor. Sanctor. Maji p. 519.

Habemus ſinceriora S. Aureæ pariter paſſæ acta, in qvibus res tota adſcribitur tempori Alexandri Imp. ipſo anno 222. IV. Mart. regnare exorſi, qvo prædictus Hippolyti canon terminatur, & Portuenſis pro eo tempore Epiſcopus illic appellatur Cyriacus, Hippolytus vero appellatur Arabum Metropolitanus.

In Vita Rabani Mauri T. I. Actor. Sanctor. Februar. p. 518.

Zenonis qvoqve Diaconi & Hippolyti Martyris detulit oſſa, qvi tempore ** Decii, Martyr ligatus pedes ad colla indomitorum eqvorum & per carduetum tractus emiſit ſpiritum.

Liber de vitis Pontificum Rom. in Hadriano I.

Simul & cœmeterium B. Hippolyti juxta S. Laurentium, qvod a priſcis marcuerat temporibus, a novo renovavit, pari modo & Eccleſiam B. Stephani ſitam juxta prædictum Cœmeterium B. Hippolyti ſimiliter reſtauravit.

f CA-

* Vincentius Bellovac. lib. XII. ſpeculi Hiſtorial. cap. 31. *in Sardinia inſula Buciana.* Ita & editiones qvædam libri de vitis Pontificum. Lege: *in Sardinia inſulam Buccinam.* Sic enim appellatur parva inſula ad promontorium Sardiniæ à parte meridionali ſitum.

** Valeriani, Martyrolog. Rom. 13. Auguſt.

M 2

CAPITA CANONUM * ABULIDIS ſive HIPPOLYTI,
quibus Æthiopes Chriſtiani utuntur.

Inſerenda, infra, pag. 261.

(1) *De Sancta Fide JEſu Chriſti.*	*L. vi.* Conſt Apoſtol. *c.* 11, &c *p* 339. T. I. Patrum Apoſtolicor. Coteleri, edit. Amſt.
(2) *De Epiſcopis.*	*L. vii. c.* 41, p 380.
(3) *De Orationibus quæ dicuntur ſuper Epiſcopis Ordinandis; & de Ordine Miſſæ.*	*L. viii. c.* 4, *p.* 390, 391 *L. viii, c.* 5 *p.* 391, 392 *c.* 12, *p.* 406, 407
(4) *De Ordinatione Presbyterorum.*	
(5) *De Ordinatione Diaconorum.*	
(6) *De iis qui Perſecutionem propter fidem patiuntur.*	*c.* 17, 18, 19, 20. *p.* 407. 408
(7) *De Electione Anagnoſtæ, & Subdiaconi.*	*c.* 23. *p.* 409, *c.* 45. *p.* 420 *c.* 21. 22. *p.* 408, 409.
(8) *De dono ſanandi.*	c. 1, 2. *p.* 387—390
(9) *De Presbytero, qui in loco muneri ſuo non convenienti manet.*	c. 46. p. 421, 422, 423
(10) *De iis qui ſe ad Religionem Chriſtianam convertunt.*	c. 32, *p.* 412, 413, 414
(11) *De eo qui Idola fabricat.*	ibid.
(12) *Studia varia enumerantur, quorum cultores ad Religionem Chriſtianam ante pœnitentiam factam admittendi non ſunt.*	ibid.
(13) *De Loco quem ſummi Reges aut Principes tenebunt in Templo.*	deeſt.
(14) *Quod Chriſtianis non conveniat Arma ferre.*	*c.* 32 *p.* 412, 413, 414
(15) *De Opificiis quæ Chriſtianis illicita ſunt.*	ibid.
(16) *De Chriſtiano qui ſervam matrimonio ſibi jungit.*	ibid. ibid.
(17) *De Fœmina libera.*	
(18) *De Obſtetrice; & quod Fœminæ debeant eſſe ſeparatæ ab hominibus in Oratione.*	*L. ii, c.* 57. *p.* 263. 264
(19) *De Catechumeno qui Martyrium ante Baptiſmum patitur.*	*L. v, c.* 6, *p.* 304
(20) *De Jejunio feriæ quartæ & ſextæ; & de quadrageſima.*	*L. v, c.* 13, 15, *p.* 312,—328
(21) *Presbyteros una cum populo quotidie in Eccleſia convenire debere.*	*L. ii, c.* 36, *p.* 246. *c.* 59. *p.* 267, &c.
(22) *De Hebdomade Paſchatos Judæorum; & de eo qui Paſcha non novit.*	*L. v, c.* 13; &c. *p.* 319. &c.
(23) *Unumquemque teneri* Doctrinam *addiſcere.*	*L. vii, c.* 39, 40, 41, *p.* 378, 379, 380 *L. iv, c.* 2. *p.* 292
(24) *De cura Epiſcopi in ægrotos.*	
(25) *De eo cui injuncta eſt cura ægrotorum; & de tempore quo orationes peragendæ.*	*L. iii, c.* 19, *p.* 290 *L. viii, c.* 34. *p.* 415 *L. viii, c.* 32, *p.* 414
(26) *De Tempore quo exhortationes audiendæ.*	*L. ii, c.* 59, &c. *p.* 267, &c.
(27) *De eo qui ſingulis diebus templum frequentat.*	
(28) *Fideles nihil comedere oportere ante Sanctam Communionem.*	deeſt.
(29) *Bene obſervandum eſſe ne quidquam de calice in terram cadat.*	deeſt.
(30) *De Catechumenis.*	*L. vii. c.* 39. &c. *p* 378, &c.
(31) *Diaconum Euchariſtiam cum permiſſione Epiſcopi aut Presbyteri populo adminiſtrare poſſe.*	*L. viii, c.* 28. *p.* 411.
(32) *Viduas atque Virgines aſſidue orare oportere.*	*L. iii. c,* 6, 7, *p.* 277, —281 *c.* 13, *p.* 285.
(33) *Mortuorum fidelium commemorationem ſingulis diebus faciendam, excepta die Dominica.*	*L. vi, c.* 14. *p.* 299 *L. viii, c.* 41—44, *p.* 418, 419, 420
(34) *De modeſtia ſecularium in Eccleſia.*	*L. ii, c.* 57, *p.* 260. &c.
(35) *Diaconos Benedictionem & Gratias dicere poſſe in Agapis, cum Epiſcopus præſens non eſt.*	deeſt.
(36) *De Primitiis Terræ; & de Votis.*	*L. ii, c.* 25. *p.* 236. &c.
(37) *Cum Epiſcopus S. Synaxin celebrat, Presbyteri illi aſſiſtentes Alba veſtiti eſſe debent.*	*L. vii, c.* 29, *p.* 372 *L. viii, c.* 30, 31, *p.* 411, 412, *c.* 40, *p.* 417. 418
(38) *Neminem dormire debere nocte Reſurrectionis Domini noſtri JEſu CHriſti.*	*L. viii, c.* 12, *p.* 398, 399 *L. v, c.* 19, *p.* 323, 324

S. HIP-

* Hæc Capita primus Gallice vulgavit Jo. Michael Wanslebius in libro de Eccleſia Alexandrina Pariſ. 1677. 12. Latine Jobus Ludolfus in Commentario ad Hiſtoriam Æthiopicam Francof. 1691. fol. pag. 333 & noviſſime Guil Whiſtonus in Volumine 3. operis quod Primitivum Chriſtianiſmum renatum inſcripſit & Anglice edidit Lond. 1711. 8 p. 543. Idem etiam loca Conſtitutionum Apoſtolicarum annotavit de iiſdem argumentis tractantia.

S. HIPPOLYTI

Epiſcopi & Martyris

Liber

DE CHRISTO ET ANTICHRISTO,

recenſitus ad editionem Gudianam,

adjuncta verſione FRANCISCI COMBEFISII,

additisqve Veterum Teſtimoniis, nec non notis & caſtigationibus ejusdem Combefiſii, & aliorum Virorum eruditorum partim nunc primum editis.

120.

IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

S. HIPPOLYTI Liber de Antichriſto p. 1.
Canon Paſchalis p. 38.
Fragmentum libri de Paſchate. p. 43.
Chronicon tributum S. Hippolyto p. 49.

Virorum Doctorum in Canonem Paſchalem p. 59. & in Laterculum marmoreum ſcriptorum S. Hippolyti, notæ & caſtigationes pag. 80. ſeq.

Franciſci Blanchini diſſertatio de Canone Paſchali S. Hippolyti p. 93.

Jo. Vignolii de anno primo Imperii Severi Alexandri Auguſti quem præfert Cathedra marmorea S. Hippolyti Epiſcopi, diſſertatio I. p. 141. diſſertatio II. p. 173.

Ex Virginii Valſechii diſſ. Hiſtorico Chronologica de M. Aurelii Antonini Elagabali tribunitia poteſtate, excerpta Hippolytum ſpectantia p. 162.

Ex Philippi à Turre diſſ. Apologetica ejuſdem argumenti, p. 164.

S. HIPPOLYTI demonſtratio adverſus Judæos p. 218.
Ex lib. adverſus Gentes & ſpeciatim Platonem, de cauſſa univerſi p. 220.
Ex libro adverſus XXXII. hæreſes, p. 225.
Contra Beronem & Helicem, cum verſione Anaſtaſii Bibliothecarii p. 225.
Contra Noëtum p. 235.
Ex ſermone Theologiæ. p. 235.
Ex libro de reſurrectione p. 244.
Ex Epiſtola ad Auguſtam vel Reginam. p. 92. *
Περὶ χαρισμάτων Ἀποστολικὴ παράδοσις. p. 245.
Capita Canonum Abulidis ſive Hippolyti qvibus utuntur Æthiopes Chriſtiani. *Supra, poſt præfationem.* p. XXII.
Homilia in Theophania p. 261.
Ex Commentariis in varios S. Scripturæ libros atqve Homiliis. p. 266.
Narratio de virgine Corinthiaca & qvodam Magiſtriano ſive Agente in rebus p. 283.

IN APPENDICE.

Liber Hippolyto Epiſcopo adſcriptus de conſummatione Mundi & Antichriſto pag. 4.
Hippolyti de duodecim Apoſtolis, p. 30.
Ejuſdem de LXX. Apoſtolis p. 41.
De Hippolyto Thebano teſtimonia & ex ejus Chronico fragmenta p. 43.

TESTI-

TESTIMONIA

De libro S. Hippolyti de Anti-Chriſto.

S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum capite LXI.

Sophronii verſio. Ἱππόλυτος οὐκ οἶδα ποίας ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος, ἢ τίνος πόλεως, τὴν προσηγορίαν μαθεῖν οὐκ ἠδυνήθην, συνέγραψε λόγον τοῦ πάσχα, καὶ τοὺς χρονικοὺς κανόνας ἕως πρώτου ἐνιαυτοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, δεκαὲξ λέγω δὴ ἐνιαυτῶν κύκλον, ὃν οἱ λεγόμενοι Γραικοὶ, ἑκκαιδεκαετηρίδα καλοῦσιν, Εὐσεβίῳ τῷ περὶ αὐτοῦ τοῦ πάσχα ἐννεακαιδεκαετηρίδα συντάξαντι πρόφασιν παρεσχηκώς. Ἔγραψεν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνήματα, ἀφ' ὧν τάδε εὗρον· εἰς τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὴν ἔξοδον, εἰς τὰ ᾄσματα τῶν ᾀσμάτων, εἰς τὴν γένεσιν, εἰς Ζαχαρίαν, περὶ ψαλμῶν, εἰς Ἡσαΐαν, περὶ Δανιὴλ, περὶ Ἀποκαλύψεως, περὶ Παροιμιῶν, περὶ Ἐκκλησιαστοῦ, περὶ Σαοὺλ καὶ Πύθωνος, περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, περὶ ἀναστάσεως, κατὰ Μαρκίωνος, περὶ τοῦ Πάσχα, κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, προσομιλίαν περὶ τῶν ἐπαίνων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν οἷς παρόντος Ὠριγένης ἑαυτὸν ὡμιληκέναι κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δηλοῖ†. Ἀμβρόσιος, ἔν τινα ἀπὸ τῆς πλάνης Μαρκίωνος εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν ἐπιστρέψαι προείρηται, προετρέψατο Ὠριγένει τὰς θείας ὑπομνηματίσαι γραφὰς, παρεσχηκὼς αὐτῷ ἑπτὰ καὶ πλείους νοταρίους, καὶ τὰς τούτων δαπάνας, καὶ καλλιγράφους τὸν ἴσον ἀριθμὸν, καὶ ὅπερ ἐστὶ μεῖζον, ἀνυποίστῳ σπουδῇ ἑκάστοτε ἔργον παρ' αὐτοῦ ἀπαιτῶν, διὸ ἐν μιᾷ Ἐπιστολῇ, ἐργοδιώκτην αὐτὸν Ὠριγένης καλεῖ.

† Sophronius ſive quisquis fuit interpres Græcus recentior vitioſam ſecutus eſt interpunctionem, quæ etiam in pluribus Hieronymi editionibus exſtat, *præſente Origene ſe loqui in Eccleſia ſignificat in hujus æmulationem.*

Hippolytus cujusdam Eccleſiæ Epiſcopus, (nomen quippe Urbis ſcire non potui) rationem Paſchæ temporumque Canones ſcripſit usq; ad primum annum Alexandri Imperatoris, & ſedecim annorum circulum, quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα vocant, reperit, & Euſebio, qui ſuper eodem Paſcha, canonem, decem & novem annorum circulum, id eſt, ἐννεακαιδεκαετηρίδα compoſuit, occaſionem dedit. Scripſit nonnullos in Scripturas Commentarios, è quibus hos reperi: in Hexaëmeron, & in Exodum, in Canticum Canticorum. In Geneſin, & in Zachariam: de Pſalmis, in Eſaiam, de Daniele, de Apocalypſi, de Proverbiis, de Eccleſiaſte, de Saul & Pythoniſſa, DE ANTICHRISTO, de Reſurrectione, contra Marcionem, de Paſcha: Adverſus omnes hæreſes, & * προσομιλίαν de laude Domini Salvatoris, in qua præſente Origene ſe loqui in Eccleſia ſignificat. In hujus æmulationem Ambroſius, quem de Marcionis hæreſi ad veram fidem correctum diximus, cohortatus eſt Origenem in Scripturas commentarios ſcribere, præbens ei ſeptem & eo amplius notarios, eorumque expenſas, & librariorum parem numerum, quodque his majus eſt, incredibili ſtudio quotidie ab eo opus exigens. Unde in quadam Epiſtola ἐργοδιώκτην Origenes vocat.

* Ita legendum pro πρὸς ὁμιλιῶν, vel ut alii περὶ ὁμιλιῶν.

Photius Bibliotheca Cod. CCII.

Ἀνεγνώσθη Ἱππολύτου Ἐπισκόπου καὶ Μάρτυρος ἑρμηνεία εἰς τὸν Δανιήλ. Κατὰ λέξιν μὲν οὐ ποιεῖται τὴν ἀνάπτυξιν, πλὴν τὸν νοῦν γε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐ παρατρέχει. πολλὰ μέντοι ἀρχαιοτρόπως, καὶ οὐκ εἰς τὸ ὕστερον διηκριβωμένα καταλέγει· ἀλλ' ἐκείνου οὐκ ἂν εἴη δίκαιος λόγον ὑπέχειν. τοὺς γὰρ ἀρχὴν θεωρίας καταβαλλομένους, οὐ δίκας ἀπαιτεῖν τῶν παρειμένων, ἀλλ' ἀγαπᾶν μάλιστα αὐτῆς τε τῆς ἐπιβολῆς, καὶ ἐφ' ὅσον ἂν καταλήψεως τῶν διασκοπουμένων προχωροίη. τὸ δὲ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίαν, καθ' ἣν καὶ ἡ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου τοῦδε συντέλεια ἵσταται, μηδὲ τοῖς μαθηταῖς δεομένοις τοῦ Σωτῆρος ἀποκαλύψαντος· εἶτα αὐτὸν ταύτην πεντακοσίοις ἔτεσιν ἀπὸ Χριστοῦ ὑπαχθέντα περιγράψασθαι, ὡσανεὶ τῶν ἀπὸ πρώτης τοῦ κόσμου καταβολῆς ἑξακισχιλίων ἐτῶν συντελουμένων καὶ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ ἐφεστάναι· τοῦτο καὶ θερμοτέρας ἂν εἴη τοῦ προσήκοντος γνώμης, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνθρωπίνης ἀγνοίας, ἀλλ' οὐκ ἐπιπνοίας τῆς ἄνωθεν διελέγχει. Η ΦΡΑΣΙΣ αὐτοῦ, τὸ σαφὲς ὅτι μάλιστα οἰκειουμένη, πρέποι ἂν ἑρμηνείᾳ, εἰ καὶ τοὺς ἀττικοὺς οὔτι μάλα θεσμοὺς δυσωπεῖται.

Συνανεγνώσθη αὐτοῦ καὶ ἕτερος λόγος ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΥ, ἐν ᾧ ἥ τε αὐτὴ τῶν λόγων ἰδέα διαπρέπει, καὶ τὸ τῶν νοημάτων ἁπλούστερόν τε καὶ ἀρχαιότροπον.

Lecta eſt † Hippolyti Epiſcopi ac Martyris interpretatio Danielis, quem etſi ad verbum non explicat, ſententiam tamen, ut ita dicam, non prætercurrit. Multa porro veteri more, non ut poſtea fuere accuratius excuſſa, perſequitur. Quanquam eorum poſci rationem, æquum non eſt. Neque enim fas ab iis qui fundamenta rei alicujus conſideranda poſuerint, rationem repetere eorum, quæ præteriere: ſed ſavere potius conatui ipſi, quantulumeunque in rerum contemplandarum comprehenſione proceſſerint. Antichriſti vero adventum, cui etiam adſpectabilis hujus Mundi conſummatio jungitur, cum ne diſcipulis quidem rogantibus manifeſtaverit Salvator, ab Hippolyto deinde ad quingentos à Chriſto annos adduci ac circumſcribi, quaſi à prima Mundi conſtitutione ſex millibus annorum tum exactis ejus diſſolutio inſtaret, hoc calidioris quidem, quam decebat, animi eſt, atque aſſeveratio hæc humanam ignorantiam potius, quam cœleſtem inſpirationem arguit. Genus ejus dicendi clarum imprimis ac perſpicuum, interpretationique congruens, licet nec Atticas valde leges repudiat.

Lectus ejusdem ſimul & alius liber DE CHRISTO ET ANTICHRISTO, in quo eadem dicendi forma ſervata, & ſenſuum ſimplicitas ac vetuſtas.

Marquardus Gudius: Hoc libenter adjungendum curavimus illuſtre teſtimonium, ut ſi lectorem offenderet in hoc opuſculo cogitationum ipſiusque orationis ſimplicitas, nihil propterea dubitaret περὶ τῆς γνησιότητος. Photius libello noſtro tanquam inſignem notam apponit τὸ τῶν νοημάτων ἁπλούστερον. & profecto quicquid Hippolyto tribuebat, mirifice reſpondet. Sed non omittenda eſt inſcriptio, quam conſervavit: περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου. Uterque codex Remenſis & Ebroicenſis ſimiliter: περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. Ego vero diſceſſi magnis rationibus. Non enim debebam conſcientia convictus librariorum errorem atque ignorantiam ſuperſtitioſe propagare. Hippolytus cauſſam dicet neceſſariæ mutationis, cujus verba ſunt: * Ἀλλ' ἐπειδὴ καιρὸς λοιπὸν ἀπαιτεῖ πρὸς τὰ ὑποκείμενα, αὐταρκούντων τῶν ἐν τῷ προοιμίῳ εἰς δόξαν Θεοῦ εἰρημένων, δίκαιόν ἐστιν ἡμᾶς ἐφαψαμένους αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν ἐπιδεῖν δι' αὐτῶν, πῶς καὶ ποταπὴ ἡ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσία. Quid nunc eſt apertius, ** quam non ad argumentum pertinere, quæ de Chriſto dixerat? nihil ſe profiteri planiſſime teſtatur præterquam Antichriſti demonſtrationem. Credamus auctori potius quam Photio, cui librariorum ſtupor fraudi fuit. Error in hac ἐπιγραφῇ antiquior eſt octingentis annis. Sed erroris vetuſtate non movemur. Nam Photio teſtem fide atque ætate longe ſuperiorem opponimus Hieronymum, cujus auctoritatem magni ſemper facio. Ille autem laudavit ἁπλῶς commentationem de Antichriſto. Hoc ἐν παρόδῳ monendum fuit, ne quis nos juvenili temeritate in libros manu exaratos graſſari ſuſpicaretur.

Auctor

† In Latina verborum Photii verſione paſſim receſſi ab Andrea Schotto.

* Hippolytus libro de Antichriſto cap. 5.

** Vide tamen quæ ad illum locum infra Combefiſius annotat tuendo titulo qualem exhibent MSS. Codices, à quibus recedere etiam mihi religio fuit. Cæterum in notis libro huic ſubjectis C. Combefiſium, G. Gudium auctorem ſignificat, cujus notas accepi manu ipſius ſcriptas in Codice quo vivus uſus eſt. T. notat Tanaquillum Fabrum, cujus caſtigationes in hunc librum repetii ex ejus lib. 2. Epiſtolarum p. 324. ſeq. Quibus nulla littera majuſcula ſubjecta eſt, eas meas editoris eſſe noveris.

Auctor Catenæ Patrum Græcorum in Jeremiæ XVII. 11. T. 2. edit. Chislerianæ pag. 449.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου· οὐ μάτην ὁ προφήτης ἀπεφήνατο &c. Locus petitus ex libro de Antichriſto cap. 55.

Franciſcus Combefiſius: Hanc vetuſtiſſimi Theologi genuinam lucubrationem juris publici fecit nuper, ex duplici Gallicano Codice, altero Remenſi, altero Ebroicenſi, Adoleſcens ſupra ætatem eruditus ac verè φιλομαθὴς, eaque indole doctas orbis Academias, & in eis viros doctos, luſtrans, Marquardus Gudius, Batavus: † ſed ſive labori pepercit, ſive nomini ſuo conſuluit, ſenis adeo Theologi monumentum ſibi dum adoleſcenti permittere noluit; ut in Latium transferret, ne maturiori fortè ætate, caſtigandum aliquid inveniret, quod ſic præcoci conatu excidiſſet. Mihi ea jam palæſtra cano, an res ſucceſſura ſit, aliorum eſto judicium. Auctoris τὸ τῶν νοημάτων ἁπλούστερον nihil obſtat, quin opus ſit verè Theologicum, quodque perinde Interpretem non ἀμύητον exigat, autve inexpertem rerum Theologicarum. Conjecturæ Gudii non ſtatim omnes placuerunt, ut quod Cap. 1. ταῖς ἀκοαῖς τῶν ὤτων, legendum ſuſpicatur, ubi ſcribæ inſcitia eſt, τῶν ἔντων. Mihi extra conjecturam, τῶν ἀνθρώπων. Mox: ὡς πίονι καθαρᾷ γῇ, ubi idem inſcitus ſcriba ὡς πίων καθαρὰ γῆ. Mihi, ὡσπεροῦν. Mihique indulgebo ut emendem, ubi ita certo mendum deprehendero: ubi res paulò perplexior erit, manum inhibebo, ne præcipiti judicio Lectori, qui meliora à ſe inventurus ſit, præſcribam; ac quid videatur, conjectura cuivis libera, aperiam. Quod Hippolyti nomine opus de Antichriſto hactenus pluteos oneraverat, ſequioris Græciæ monumentum eſt, ac planè ſtramineum, nihil ævi illius ſinceritatem redolens, aut venam magni cum ſimplicitate Theologi, ſatisque in Scripturis verſati; cujus parens ea ipſa perſuaſio fuerit, quod ſcripſiſſe Hippolytum de Antichriſto apud antiquos pervulgatum ſit,

† Imo Holſatus,

Nanus Tillemontius in Memoriis ſive Commentariis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſex primorum ſæculorum, T. 3. pag. 246. edit. Paris.

S. Hippolytus librum de Antichriſto compoſuit occaſione colloquil, quod habuit cum quodam Theophilo, cui illum dicavit, quemque chariſſimum fratrem ſuum appellat, etiamque atque etiam monet, ne ſcriptum hoc ſuum communicet *a*) cum infidelibus, quibus nihil cordi eſt aliud, niſi ut veritatem laceſſant blaſphemiis: ſed ut id ſolum hominibus piis, DEumque timentibus & ſanctitatem ac juſtitiam colentibus præbeat legendum. Teſtatur ſe quoque de rebus tantis non ſine timore animi ad eum ſcribere, & ſola ſumma Chriſti permotum charitate *b*). Cujus generis ſacra quædam modeſtia vetuſtis ſcriptoribus uſitata eſt ac ſolennis, Sancto præſertim Athanaſio, qui de rebus divinis tantum veluti invitus verba fecit, reveritus ſcilicet, ut digna DEo atque ad ædificandos alios homines proferret idonea. Quoniam enim non cujusvis eſt credere, metuebant pii illi veteres veriſſima dogmata proſtituere coram iis, qui contemturi ea & exſibilaturi eſſent. Itaque & Theophilum orat Hippolytus, ut communibus ſecum precibus à DEo expoſtulet gratiam, qua dirigatur, ut loca S. Scripturæ de Antichriſto recte interpretetur, neque ex ſuo quicquam addat. Ac revera nihil fere in hoc libro legas, niſi ex Prophetis & ſacra Apocalypſi repetitum. Perſuaſus tamen eſt Templum Hieroſolymitanum ab Antichriſto *c*) reſtaurandum fore. Ex Prophetia Jacobi Patriarchæ colligit Antichriſtum naſciturum è tribu *d*) Dan. Obſervatum etiam eſt ab eo veluti Sacræ Scripturæ verba *e*) quædam allegari, quæ in illis non leguntur. Apocalypſin perinde, ut Magiſter ipſius S. Irenæus, Apoſtoli Johannis *f*) eſſe non dubitat.

a) cap. 1. ſeq. b) cap. 29. c) cap. 6. d) cap. 14. e) cap. 15. & 54. & 65. f) cap. 36.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΥ.

HIPPOLYTI EPISCOPI ET MARTYRIS
DEMONSTRATIO DE CHRISTO ET ANTICHRISTO.

Franciſco Combefiſio Interprete.

Βουληθέντος σου κατ' ἀκρίβειαν ἐκμαθεῖν τὰ προτεθέντα σοι ὑπ' ἐμοῦ κεφάλαια, ἀγαπητέ μου ἀδελφὲ Θεόφιλε *, εὔλογον ἡγησάμην ἀφθόνως ἀρυσάμενος ὡς ἐξ ἁγίας πηγῆς, ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων γραφῶν παραστῆσαί σοι κατ' ὀφθαλμὸν τὰ ζητούμενα, ἵνα μὴ μόνον ταῖς ἀκοαῖς τῶν ** ὄντων ἐγκαταθέμενος ταῦτα εὐφρανθῇς, ἀλλὰ δυνάμει καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνιστορήσας, κατὰ πάντα τὸν Θεὸν δοξάσαι δυνηθῇς. τοῦτο γάρ σοι ἐφόδιον ἐν τῷ νῦν βίῳ ἀκίνδυνον ἤτω † παρ' ἡμῶν, ὅπως τοῖς πολλοῖς δύσγνωστα καὶ δύσληπτα ἐξ ἑτοίμων λόγων προσενέγκας ἐγκατασπείρῃς τῷ πλάτει τῆς καρδίας σου, ὡς ‡ πίων καθαρὰ γῆ. Δυσωπήσεις δὲ διὰ τούτων τοὺς ἀντιτιθεμένους καὶ ἀντιλέγοντας τῷ σωτηρίῳ λόγῳ. Ὅρα δὲ μὴ εἰς ἀπίστους καὶ βλασφήμους γλώσσας ἐγκατάθῃ ταῦτα· κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχών· μετάδος δὲ εὐλαβέσι καὶ πιστοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἐθέλουσιν ὁσίως καὶ δικαίως μετὰ φόβου ζῆν. οὐ γὰρ μάτην ὁ μακάριος ἀπόστολος παραινῶν Τιμοθέῳ λέγει· ὦ Τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας a) καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. Καὶ πάλιν· Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν παρακλήσεων b), ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. Εἰ οὖν ὁ μακάριος μετ' εὐλαβείας παρεδίδου ταῦτα, ἅπερ ἅπασιν

I. Quod ita deſiderio fatigabas, Frater mi chariſſime Theophile, ut à me tibi propoſita capita diligenter perdiſceres; operæpretium putavi, velut ex ſacro fonte, ex ſacris ipſis affatim Scripturis hauriendo, ob oculos quaſi præſentia ea ponere, de quibus vertitur quæſtio: ut nedum humanis hæc auribus conſignando læteris, ſed & res ipſas virtute luſtrando, per omnia DEum laudare poſſis. Hoc enim præſenti, quam agimus vita, tutum à nobis tibi eſto vitæ præſidium, quò paratis inferens rationibus ac ſermonibus, velut terra munda, in cordis tui latifundio ſemines. Sed & his, adverſantes ſalutari doctrinæ ac contradicentes in ſententiam coges. At vide ne ad incredulas ac maledicas hæc linguas traducas (nec enim hoc leve periculum eſt) ſed ut viris religioſis ac fidelibus qui ſanctè ac juſtè Dei timore vivere velint, impertias. Non enim fruſtra beatus Apoſtolus monendo Timotheum, *ait: *O Timothee, depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum vanitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam profitentes, circa fidem erraverunt.* Et rurſus, † *Tu autem, fili mi, confortare in gratia, quæ eſt in Chriſto Jeſu: & quæ audiſti à me per multas exhortationes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt ut & alios doceant.* Cum igitur beatus Apoſtolus hæc cautè ac metu traderet, quæ ab omnibus facile cognoſci poſſunt, videns

* 1. Tim. 6, 20. † 2. Tim. 2, 1.

εὔγνωστα

* Idem fortaſſe Theophilus, quem alloquitur Methodius, Hippolyti æqualis, apud Epiphanium T. 1. p. 540. 560. 590. Ex hoc ipſo autem exordio patet falli eos, qui hunc librum Hippolyti pro Homilia habent.

** fortaſſe ὤτων. Nam quod Combefiſius emendat audacter ἀνθρώπων, idque in textu, mihi non placet, cum nimium abeat à veterum librorum ſcriptura. G. Notum tamen eſt in MSS. frequenter per compendium ſcribi ανων, pro ἀνθρώπων. † Melius ἔσται. G.

‡ L. πίων καθαρὰ γῆ. G. Combefiſius legit ὡσπερῶν, ſed legendum omnino ὡς πυρὸν. Videlicet parabolam illam reſpexit quæ in Evangelio eſt Lucæ VIII. T.

a) Τὰς βεβήλους κενοφωνίας.] Sic ubique Græci: Vulg. tamen καινοφωνίας legit: *Vocum novitates*, non *vanitates*, ſeu *inanitates*, ut reddit Eraſm. ſicque, per αι legiſſe Chryſoſtomum, ex ejus expoſitione ſibi colligere videtur Theophylactus. ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης τὰς νεωτέρας παραινέσεις καινοφωνίας εἶπε, διὰ τῆς αι διφθόγγου τὸ καὶ γράφων, ὡς ἔοικε. *Chryſoſtomus recentes adhortationes* καινοφωνίας, *dixit per αι diphthongum ſcribens in prima ſyllaba, ut videtur.* Cui contrario fundamento alii nituntur, ut Græcam vulgatam tueantur. Neutrum certè abhorreat à mente Apoſtoli, cum teſte Theodoreto pugnet adverſus Simonianos, qui ſe Gnoſticos vellent, majori præ cæteris ſcientia præditos; divina revelatione eis accepta extra Scripturas, ſeu alias traditiones aut Apoſtolorum doctrinam: quæ proinde βέβηλος καινοφωνία (*prophana vocum novitas*) erat; alioqui ſuperfluo penè epitheto, ut Chryſoſtomus acutè inſinuat. Ipſa enim ex ſe ματαιολογία, quod Theophyl. exponit τὸ κενοφωνία, res mala eſt & prophana. C.

b) Διὰ πολλῶν παρακλήσεων.] Singularis hæc lectio, cùm omnes nulla variatione μαρτύρων habeant, *per multos teſtes*: quæ voces paulò remotiores ſunt; ſive aliàs Hippolyto incidit memoriæ lapſus, ſive ex Codice, & litera, quæ nobis exciderit, ita refert. Et certè illa vox hic apta, quaſi velit Paulus, longa & multiplici adhortatione abs ſe inſtitutum Timotheum, eaque illi depoſitum creditum, quod ipſe aliis idoneis contradere debeat: velut jam per ætatem in diſciplina probatus magiſter, etſi annis pene adoleſcens erat. C. Interpretationem eſſe παρακλήσεων pro μαρτύρων, ſentiebat Clariſſ. Millius.

εὔγνωστα ἦν, βλέπων τῷ πνεύματι ὅτι οὐ πάντων ἡ πίστις, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς κινδυνεύσομεν, εἰ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια μεταδώσομεν βεβήλοις καὶ ἀναξίοις ἀνδράσιν;

II. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μακάριοι προφῆται ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐγένοντο, προορῶντες διὰ πίστεως τὰ τοῦ λόγου μυστήρια, † ἅτινα καὶ ταῖς μεθ' ὑστέραις γενεαῖς διηκόνησαν, οὐ μόνον τὰ παρῳχηκότα εἰπόντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα ἀπαγγείλαντες, ἵνα μὴ μόνον πρόσκαιρος εἶναι ὁ προφήτης δειχθῇ, ἀλλὰ καὶ πάσαις γενεαῖς προλέγων τὰ μέλλοντα, ὡς προφήτης εἶναι νομισθῇ. οὗτοι γὰρ πνεύματι προφητικῷ οἱ πατέρες κατηρτισμένοι, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀξίως τετιμημένοι, ὀργάνων δίκην ἑαυτοῖς ἡνωμένοι,* ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀεὶ τὸν λόγον ὡς πλῆκτρον, δι' οὗ κινούμενοι ἀπήγγελλον ταῦτα, ἅπερ ἤθελεν ὁ Θεός, οἱ προφῆται. οὐ γὰρ ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐφθέγγοντο, μὴ πλανῶ ‡, οὐδὲ ἅπερ αὐτοὶ ἐβούλοντο, ταῦτα ἐκήρυττον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τοῦ λόγου ἐσοφίζοντο ὀρθῶς, ἔπειτα δι' ὁραμάτων προεδιδάσκοντο τὰ μέλλοντα καλῶς· εἶθ' οὕτω πεπεισμένοι ἔλεγον ταῦτα, ἅπερ αὐτοῖς ἦν μόνοις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκεκρυμμένα c). Ἐπεὶ κατὰ τίνα λόγον ὁ προφήτης προφήτης λεχθήσεται, εἰ μὴ τῷ πνεύματι προεώρα τὰ μέλλοντα; εἰ γὰρ περὶ συμβεβηκότος τινὸς ἔλεγεν ὁ προφήτης, οὐκ ἂν ἦν προφήτης ταῦτα λέγων, ἅπερ ἅπαντες ὑπ' ὀφθαλμῶν ἦσαν ἑστάμενοι, ἀλλ' ὅτι τὰ μέλλοντα ἐκδιηγούμενος δικαίως προφήτης ἐκρίνετο. διὸ εὐλόγως προφῆται ἀπ' ἀρχῆς οἱ βλέποντες ἐκαλοῦντο. ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὑπ' αὐτῶν προειρημένα καλῶς μαθητευθέντες, λέγομεν οὐκ ἐξ ἰδίας ἡμῶν ἐπινοίας· οὐδὲ γὰρ καινοτομεῖν ἐπιχειροῦμεν ἀλλήλοις τὰ προειρημένα πάλαι ῥήματα, ὧν τὰ ἔγγραφα ἐκτιθέντες εἰς φῶς, ἀναγινώσκομεν τοῖς ὀρθῶς πιστεύειν δυναμένοις, ἐπεὶ γίνεται ἀμφοτέροις κοινὴ ὠφέλεια· τῷ μὲν λέγοντι τὸ διὰ μνήμης κρατήσαντα ὀρθῶς ἐκθέσθαι τὰ προκείμενα·** τῷ δὲ ἀκούοντι ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν πρὸς τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ οὖν ὁ κάματος κοινὸς ἀμφοτέροις πρόκειται, τῷ μὲν λέγοντι τὸ ἀκίνδυνον †† ἐξειπεῖν, τῷ δὲ ἀκούοντι πιστῶς ἀκούσαντα καταδέξασθαι τὰ λεγόμενα, παρακαλῶ συναγωνίσασθαί μοι ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει.

III. Πῶς cc) ἂν πάλαι τοῖς μακαρίοις προφήταις ἀπεκάλυψεν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, αὐτὸς πάλιν ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς, ὁ πάλαι μὲν λόγος, τυχεῖν ἐπιζητεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἑαυτοῦ εὔσπλαγχνον καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐνδείκνυται διὰ πάν-

† L. ἵνα G. * Combefiſius legit ὀργάνων δίκην ἡνωμένον ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς.
‡ lego, *ὡς πλάνοι, ut impoſtores*, quod meridie ipſo clarius eſt. T.
** Combefiſ. τὰ προειρημένα †† id. ἀκινδύνως.

ſcilicet ſpiritu †. Non eſſe omnium fidem; quanto res nobis majoris periculi fiet, ſi temere nullaque ratione profanis hominibus atque indignis tradiderimus divina eloquia?

II. Nam quia beati Prophetæ oculi nobis fuerunt, ipſi per fidem, Verbi myſteria præviderunt, quæ & aliis poſtmodum ætatibus, miniſtrarunt, nedum quæ præterita eſſent loquentes, ſed & præſentia atque futura nuntiantes, ne ſolùm Propheta temporaneus eſſe monſtraretur, ſed & cunctis ætatibus futura prædiceret, ut Propheta eſſe exiſtimaretur. Hi namque Patres ſpiritu prophetiæ aptati, digneque ab ipſo Verbo honorati, quo nimirum velut organa in ſeipſis ſemper unitum Verbum tanquam plectrum haberent; cujus nutu atque afflatu, quæ Deus vellet hæc Prophetæ annunciabant. Non enim ex ‡ ſua facultate loquebantur (verum dico) nec quæ ex animo eſſent, hæc prædicabant: ſed primùm quidem Verbi numine ritè ſapientia imbuti, exinde per viſa, quæ eſſent futura probè prædocebantur; ac demum certa jam rerum fide, ea dicebant ac prædicabant, quæ illis divino Numine duntaxat, manifeſta forent, reliquis verò abſcondita. Nam qua ratione Propheta, propheta vocaretur, niſi quæ ſunt futura ſpiritu prævideret? Nam ſi Propheta de caſu aliquo loqueretur, ea loquendo non eſſet Propheta, quæ ob oculos cunctis poſita eſſent: Sed qui futura narret, is meritò Propheta exiſtimatus eſt. Unde convenienter Prophetæ à principio *Videntes*,* vocabantur. Unde & nos eorum probè docti vaticinia, non ex noſtro ſenſu loquimur. Non enim alii aliis, quæ pridem prædicta ſunt verba, novis mutare tentamus, quorum ſcripturas in lucem edentes, his qui rectè credere valeant, legimus, quod hinc utriusque commodum veniat; nempe ei qui loquitur, quod memoria tenendo rectè exponat quæ prædicta ſunt; auditori verò, quod his quæ dicuntur adhibeat animum. Quod igitur communis utriſque labor propoſitus eſt; loquenti nimirum, ut omni tutus periculo eloquatur; auditori vero, ut fide audiens ſuſcipiat, ea quæ dicuntur, obſecro ut orando Deum mihi præſto ſis.

III. Quonam modo olim beatis Prophetis Dei Verbum manifeſtaverit, ipſe rurſus Dei Servus,** qui olim Verbum erat, ſcire quæris? Nimirum quia Verbum ſuam miſericordiam, & quod minimè acceptor eſt perſonarum, per

† 2. Theſſ. 3, 2. ‡ 2. Pet. 1, 21. * 1. Reg. 9, 9. ** Iſai. 42, 1. Matth. 12, 18.

c) Ἀποκεκρυμμένα.] Putavit Gudius mutandum ἀποκεκαλυμμένα. Mihi potius veſtigium veræ lectionis, quæ τὸ ἀποκεκαλυμμένον Prophetis tribuat, τὸ ἀποκεκρυμμένον reliquis. μόνοις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκεκαλυμμένα, τοῖς δὲ λοιποῖς ἀποκεκρυμμένα. Hoc enim prophetia, illa præſcire & prædicere divina revelatione, quæ procul ſunt à reliquorum cogitatione, ipſiſque abſcondita. C.

cc) Πῶς ἂν πάλαι. Suſpicatur Gudius legendum ὡς. Sed non videtur. Quærit quomodo revelaverit ante incarnationem Dei Verbum, qui ipſe per eam Dei παῖς factus ſit, i.e. ſervus & puer. Iſai. 42, 1. *Ecce ſervum meum, ſuſcipiam eum*: quem locum ipſe Dominus de ſe exponit Matth. 12, 18. *Ecce puer meus, quem elegi.* Et quamvis Υἱὸς, *Filius* ab æterno exiſtat ac dicatur, non tamen παῖς, eò quod illa vox (etſi *filius* quandoque reddatur) minus commoda videtur, ut ad æternam ipſam generationem, in qua nulla paſſio, ſed perfecta æqualitas, trahatur; cùm ex communi uſu aliquid imperfectionis, &, ut ſic loquar, inferioritatis, ſive pro filio ſive pro ſervo accipiatur, importet.

τον τῶν ἁγίων ὁ λόγος φωτίζων καὶ ῥυθμίζων αὐτὸν* ὡς ἔμπειρος ἰατρὸς πρὸς τὰ ἡμῖν συμφέροντα, ἐπιστάμενος τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, καὶ τοὺς μὲν ἀγνοοῦντας ἐκδιδάσκειν πειρᾶται, τοὺς δὲ πλανωμένους ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀληθινὴν ὁδόν· καὶ τοῖς μὲν μετὰ πίστεως ζητοῦσιν εὐκόλως εὑρισκόμενος, τοῖς δὲ καθαροῖς ὄμμασι καὶ ἁγνῇ καρδίᾳ κρούειν †† τὴν θύραν ἐπιθυμοῦσιν εὐθὺς ἀνοιγόμενος. οὐδένα γὰρ ἀποβάλλεται τῶν ἑαυτοῦ δούλων, ὡς μὴ ὄντα ἄξιον τῶν θείων μυστηρίων· οὐ πλούσιον προτιμῶν πένητος· οὐδὲ πένητα διὰ τὸ μέτριον ἐξουθενῶν· οὐδὲ βάρβαρον ὀνειδίζων· οὐδὲ τὸν εὐνοῦχον, ὡς μὴ ἄνθρωπον ἀφορίζων· οὐδὲ τὸν εὐνοῦχον, ὡς μὴ ἄνθρωπον, ἀφορίζων, οὐδὲ θῆλυ διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην παρακοὴν μισῶν· οὐδὲ τὸν ἄρρενα διὰ τὴν παράβασιν ἀτιμάζων, ἀλλὰ πάντας θέλων καὶ πάντας σώζειν ἐπιθυμῶν, πάντας υἱοὺς Θεοῦ καταστῆσαι θέλων καὶ τοὺς πάντας ἁγίους εἰς ἕνα τέλειον ἄνθρωπον καλῶν· εἷς γὰρ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς, δι' οὗ καὶ ἡμεῖς τυχόντες τὴν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναγέννησιν, εἰς ἕνα τέλειον καὶ ἐπουράνιον ἄνθρωπον οἱ πάντες καταντῆσαι ἐπιθυμοῦμεν.

omnes Sanctos oſtendit, illuminans illos atq; componens, velut peritus Medicus, ad ea quæ ad noſtram conducant ſalutem, quippe cum non neſciat humanam infirmitatem. Ac quidem ignorantes ſtudet edocere: errantes verò ad veram ſuam viam convertit. Atque his quidem qui fide quærunt, facile invenitur; his autem qui mundis oculis & caſto corde oſtium pulſare deſiderant, confeſtim aperit. Nullum enim ſuorum ſervorum rejicit, quaſi divinorum myſteriorum indignum. Non divitem paupere pluris facit, neq; pauperem pro ejus tenuitate ſpernit. Non Barbaro exprobrat, nec Eunuchum, quaſi non virum ablegat. Non odit fœminam, ob primæ originis inobedientiam, nec virum ob tranſgreſſionis reatum deturpat: ſed omnes vult omneſque ſalvare deſiderat. Omnes DEi filios præſtare vult, Sanctoſque omnes in unum hominem perfectum vocat. Nam & unus DEi Filius eſt, cujus etiam nos munere per Spiritum ſanctum adepti regenerationem, in unum perfectum ac cœleſtem hominem omnes occurrere optamus.

IV. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄσαρκος † ὤν, ἐνεδύσατο τὴν ἁγίαν σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, ὡς νυμφίος ἱμάτιον ἐξυφάνας ἑαυτῷ ἐν τῷ σταυρικῷ πάθει, ὅπως συγκεράσας τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει, καὶ μίξας d) τῷ ἀφθάρτῳ τὸ φθαρτὸν καὶ τὸ ἀσθενὲς τῷ ἰσχυρῷ, σώσῃ τὸν ἀπολλύμενον ἄνθρωπον. ἐστὶ μὲν οὖν ὁ ἱστὸς τοῦ κυρίου τὸ πάθος τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ γεγενημένον· στήμων δὲ ἐν αὐτῷ, ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμις· κρόκη δὲ, ἡ ἁγία σὰρξ ἐνυφαινομένη πνεύματι· μίτος δὲ, ἡ δι' ἀγάπης Χριστοῦ χάρις σφίγγουσα καὶ ἑνοῦσα τὰ ἀμφότερα εἰς ἕν· κερκίδες δὲ, ὁ λόγος· οἱ *† διεργαζόμενοι, πατριάρχαι τε καὶ προφῆται, οἱ τὸν καλὸν ποδήρη καὶ τέλειον χιτῶνα ὑφαίνοντες Χριστῷ, δι' ὧν ὁ λόγος διϊκνούμενος, κερκίδων δίκην ἐξυφαίνει δι' αὐτῶν ταῦθ' ἅπερ βούλεται ὁ πατήρ.

IV. Quod enim Dei Verbum cum eſſet carnis expers, ſanctam carnem ex ſancta Virgine induit, tanquam ſponſus ſibi ipſam in Crucis patibulo veſtem contexens; quò nimirum mortale corpus noſtrum ſuæ admiſcendo virtuti, & quòd obnoxium corruptioni, & quod ab omni immune eſt correctione, quod infirmum & quod forte eſt, homini qui perierat ſalutem præſtaret. Eſt igitur textorius malus, quæ in Cruce peracta Domini paſſio eſt. Stamen in eo, ſancti Spiritus virtus: trama, ſancta caro Spiritu contexta: licium, quæ per Chriſti charitatem gratia utraque adſtringit & in unum nectit: radii, Verbum: textores denique artifices, Patriarchæ & Prophetæ, pulchrum Chriſti contexentes poderem ac perfectam tunicam: per quas Verbum pervadens, radiorum more, illarum opera contexit, ea quæ Patri libent.

V. Ἀλλ' ἐπειδὴ καιρὸς dd) λοιπὸν ἀπαιτεῖ e) πρὸς τὰ ὑποκείμενα, αὐταρκούντων τῶν ἐν τῷ προοιμίῳ εἰς δόξαν Θεοῦ εἰρημένων, δίκαιόν ἐστιν ἡ-

V. Verùm quoniam jam tempus urget ad ea, quæ nobis argumento propoſita ſunt, cùm ſufficiant quæ in exordio ad Dei gloriam per-

μᾶς

* Combefiſ. αὐτός. †† id. male omittit τὴν θύραν.

† Leg. ὤν. G. *† L. δ' ἐργαζόμενοι. G.

d) Sic S. Irenæus dixit *Verbum & carnem in Chriſto commiſceri.* Methodius in convivio decem virginum pag. 79. Τὴν σοφίαν ἀνθρώπῳ κερασθεῖσαν ἐνηνθρωπηκέναι. & p. 81. δίκην ὕδατος συγκερασθέντα ἄνθρωπον τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ ζωῇ.

dd) Cuivis appareat, pro λοιπὸν legi oportere ἤδη. Hic autem totius operis περιοχὴν per articulos proponit Hippolytus. I. *Quis & qualis Antichriſti adventus.* II. *quo tempore revelandus.* III. *unde & quanam ex tribu*, nam Judæum fore Antichriſtum Hippolytus voluit, itaque ex tribu *Dan* IV. *Quodnam ipſius nomen, & quem numerum in eo quæri oporteat*, 666. ſcilicet, & quæ alia id genus. Sed omitto. T. Confer infra, cap. 54.

e) Ἀπαιτεῖ. Quin legendum ἐπείγει, nullus dubito. Vel ſi ἀπαιτεῖ, alia vox jungenda eſſet. Clara ergo ſententia, jam urgere tempus (tractandi ſcilicet occaſionem) expedito exordio, ut ad ſubjectam materiam procedatur. Itaque hic operis diviſio eſt & argumenti inſinuatio. Colligit hinc Gudius de ſolo Antichriſto propoſitum Hippolyto dicere; relatiſque paucis hinc lineis, ita aſſumit: *quid nunc eſt apertius, quam non ad argumentum pertinere, quæ de Chriſto dixerat?* Ita planè: at num quæ dicturum ſe pollicetur, de revelando Chriſti adventu de cœlo; de Sanctorum cum Chriſto regno? Cumque tota tractatione Antichriſtum Chriſto opponat, non ita finalè ſive ipſe Hippolytus, ſive quivis alius, prænotavit, Περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου· quod ita poſt Photianum Codicem, etiam il repræſentant, ex quibus expreſſa Gudii editio: quibus proinde malui hærere, quàm ejus mutationi deferre. Hieronymum, (cujus & ipſe magni auctoritatem facio) adverſari Photio non facile dixerim, quod Hippolyti plura recenſendo, DE ANTICHRISTO ſolummodo dixerit. Nempe, nec de Chriſto negavit, ſed ſic ſumma, unde tractatus eſſet notior, adſcripſit; Photius ex Codice integrum titulum recenſuit. Deinde, eò ſpectat tota tractatio, ut Antichriſti

μᾶς †† ἐφαψαμένων αὐτῶν, τῶν θείων γραφῶν, ἐπιδεῖν δὲ αὐτῶν, τίς καὶ ποταπὴ ἡ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσία· ποίῳ δὲ καιρῷ καὶ χρόνῳ ὁ ἄνομος ἀποκαλυφθήσεται· πόθεν δὲ καὶ ἐκ ποίας φυλῆς, καὶ τί τούτου ὄνομα, τὸ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἐν τῇ γραφῇ μηνυόμενον· πῶς δὲ πλάνην μὲν τῷ λαῷ ἐγγεννήσει, ἐπισυνάξας αὐτοὺς ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς· θλίψιν δὲ καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἐπεγερεῖ· καὶ πῶς ἑαυτὸν δοξάσει ὡς Θεόν· τίς δὲ ἡ τούτου συντέλεια· πῶς δὲ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυρίου ἀποκαλυφθήσεται ἀπ' οὐρανῶν· καὶ τίς ἡ τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐκπύρωσις· τίς δὲ ἡ τῶν ἁγίων ἔνδοξος καὶ ἐπουράνιος βασιλεία τῶν συμβασιλευόντων τῷ Χριστῷ· καὶ τίς ἡ τῶν ἀνόμων διὰ πυρὸς κόλασις.

oravimus, æquum ſit ut aggredientes ipſas Scripturas, * ex illis videamus, quis & qualis Antichriſti adventus; qua ætate ac tempore revelabitur iniquus ille. Undenam & ex qua tribu, quodve illi nomen, quod per numerum in Scriptura ſignificatur. Quomodo populum in errorem inducet, congregans eos à finibus terræ. Quam item Sanctis tribulationem inferet & perſecutionem; & quomodo ipſe ſe ut Deum clarificabit. Quis ejus interitus? Quomodo revelanda de cœlis Domini apparitio, ac quæ univerſi orbis conflagratio. Quis Sanctorum glorioſum ac cœleſte regnum cum Chriſto regnantium, ac quod iniquorum per ignem ſupplicium.

VI. Τοῦ μὲν οὖν κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν καὶ ἔνδοξον ὡς λέοντος προκεκηρυγμένου· τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τὸν Ἀντίχριστον ὁμοίως λέοντα προσηγόρευσαν* αἱ γραφαὶ διὰ τὸ τυραννικὸν αὐτοῦ καὶ βίαιον. κατὰ πάντα γὰρ ἐξομοιοῦσθαι βούλεται ὁ πλάνος τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ. λέων μὲν ὁ Χριστὸς, καὶ λέων ὁ Ἀντίχριστος· βασιλεὺς ὁ Χριστὸς, καὶ βασιλεὺς ὁ Ἀντίχριστος. ἐδείχθη ὁ σωτὴρ ὡς ἀρνίον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως φανήσεται ὡς ἀρνίον, ἔνδοθεν λύκος ὤν· ἐν περιτομῇ ὁ σωτὴρ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐλεύσεται· ἀπέστειλεν ὁ κύριος ἀποστόλους εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ὁμοίως πέμψει ψευδαποστόλους· συνήγαγε τὰ διεσκορπισμένα πρόβατα ὁ σωτὴρ, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐπισυνάξει τὸν διεσκορπισμένον λαόν· ἔδωκεν ὁ κύριος σφραγῖδα τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, καὶ αὐτὸς δώσει ὁμοίως· ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐφάνη ὁ σωτὴρ, καὶ αὐτὸς ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐλεύσεται· ἀνέστησεν ὁ σωτὴρ καὶ ἔδειξε τὴν ἁγίαν σάρκα ὡς ναὸν, καὶ αὐτὸς ἀναστήσει ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν λίθινον ναόν. Καὶ τὰ μὲν πλάνης αὐτοῦ τεχνήματα ἐν τοῖς ἑξῆς δηλώσομεν. νῦν δὲ πρὸς τὸ προκείμενον τραπώμεν.

VI. Nam cùm Dominus noſter Jeſus Chriſtus ac Deus, regia celſitate atque gloriæ claritate, ut leo ** prædicatus ſit: eodem modo & Antichriſtum pariter leonem Scripturæ vocitarunt, pro ejus tyrannide violentiaque. Seductor enim per omnia ſimilis videri vult Dei Filio. Leo quidem Chriſtus, & leo Antichriſtus: Rex Chriſtus, .*. ac Rex Antichriſtus. Exhibitus eſt Salvator ut Agnus; *** ipſe quoque pariter ut agnus apparebit, cùm interius ſit lupus. Venit Salvator in circumciſione in mundum, veniet & ille ſimiliter. Miſit Dominus Apoſtolos in omnes gentes; mittet & ipſe perinde pſeudoapoſtolos. Congregavit *.* Salvator oves, quæ diſperſæ erant; ipſe quoque pariter populum congregabit, qui diſperſus eſt. Dedit Dominus fidelibus ſuis ſignaculum; ipſe quoque ſimiliter dabit. Apparuit Salvator hominis habitu; ipſe quoque in hominis habitu veniet. Excitavit Salvator, ac ſanctam carnem ſuam ut templum fecit; ... ipſe itidem templum lapidibus conſtructum Jeroſolymis excitabit. Ac quidem ejus ſeducendi artificia ſequentibus declarabimus; nunc ad ſubjectum argumentum vertamur.

VII. Λέγει οὖν ὁ μακάριος Ἰακὼβ ἐν ταῖς εὐλογίαις προαναφωνῶν τὰ περὶ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν, οὕτως. Ἰούδα, σε αἰνεσάτωσαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν, προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ· πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ οἴνου, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα.

VII. Dicit itaque beatus Jacob in benedictionibus, prænuntians quæ ad Dominum ac Salvatorem noſtrum ſpectant, ita loquens: † *Juda, laudent te fratres tui. Manus tua in dorſo inimicorum: adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis, Juda: ex germine, fili mi, aſcendiſti. Recumbens dormiſti ut leo, & ut catulus leonis: quis ſuſcitabit eum? Non deficiet Princeps ex Juda & Dux ex femoribus ejus, donec veniat cui repoſitum eſt: & ipſe erit expectatio Gentium. Alligans ad vitem aſinam ſuam, & ad helicem pullum aſinæ ſuæ. Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ pallium ſuum. Hilares oculi ejus à vino, & dentes ejus lacte candidiores.*

VIII. Ταῦτα μὲν οὖν περιφράζειν ἐπιστάμενός σοι, αὐτὰ δοκεῖ † τανῦν παρατίθεσθαι. ἀλλ'

VIII. Hæc cùm pluribus ac circuitu eloqui noverim, ipſum modo textum apponere libuit. Quia tamen ipſa divina verba ſuadent

†† L. ἐφαψαμένους G. * Combefiſ. προηγόρευσαν. † leg. δοκῶ T.

* 2 Theſ. 2, 3. ** Apoc. 5, 5. 1 Petr. 5, 8. .*. Joh. 18, 37. *** Joh. 1, 29. *.* Joh. 11, 52. ... Joh. 2, 19. † Gen. 49, 8.

ἐπειδὴ

ex Scripturis demonſtratione, ab eo Fidelibus caveat, & Chriſto adjungat, amborumque diſcrimen eum in finem aperiat; quod Chriſtum non excludit, ne ipſe pars argumenti videatur, & finis genuinus atque proprius tractationis, non ſolùm extrinſecus. C.

ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ῥήματα προτρέπει τοῦ λέγειν, οὐδὲ τοῦτο παραλείψομαι· ἔστι γὰρ ὄντως θεῖα καὶ ἔνδοξα, δυνάμενα ὠφελῆσαι ψυχήν. Σκύμνος λέοντος εἰπὼν ὁ προφήτης τὸν ἐξ Ἰούδα καὶ Δαυὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον, μὴ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ γενόμενον, ἀλλ' ἐξ ἁγίου πνεύματος συλλαμβανόμενον, καὶ † τοῦτον ἐκ βλαστοῦ ἁγίου ἐκ γῆς προερχομένης. Ἡσαΐας μὲν γὰρ λέγει· ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναβήσεται. τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐου ἄνθος εἰρημένον, ὁ Ἰακὼβ βλαστὸν εἴρηκε· πρῶτον γὰρ ἐβλάστησεν, εἶτα ἤνθησεν ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ δὲ * λέγειν, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος, τὴν τριήμερον τοῦ Χριστοῦ ἐδήλωσε κοίμησιν, ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει· πῶς ἐγένετο πόρνη πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως; ἐν ᾗ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί. καὶ ὁ Δαυὶδ ὁμοίως· ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα, ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου. ἵνα δείξῃ ἐν τῷ ῥητῷ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ καὶ ἀνάστασιν γεγενημένην. Ἰακὼβ δὲ λέγει· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; τουτέστιν †† ὁ Δαυὶδ, καθὼς καὶ Παῦλος, λέγει καὶ Θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

IX. Τὸ δὲ εἰπεῖν, οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, [*† καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν·] πληρουμένην ** ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἐδήλωσεν· αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἐστι προσδοκία· προσδεχόμεθα γὰρ αὐτόν, ἐρχόμενον ἀπ' οὐρανοῦ δυνάμει διὰ πίστεως ἡμῶν βλέπομεν.

X. Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ, τουτέστι τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ κλῆσιν· αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ ἄμπελος. Καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ, τὸν λαὸν τὸν ἐξ ἐθνῶν ὡς περιτομὴν καὶ ἀκροβυστίαν εἰς μίαν πίστιν καλῶν.

XI. Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ. τὴν τοῦ f) ἁγίου πνεύματος κατελθοῦσαν ἐπὶ Ἰορδάνην πατρικὴν φωνήν. ff) Καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ· αἵματι οὖν σταφυλῆς, ποίας

† f. τοῦτο, ἐκ. G. ſed Combefiſ. τοῦτον & mox προερχόμενον pro προερχομένης. * id. τῷ δὲ λέγειν. †† L. ὁ ἐκ Δ. *† Uncis incluſa, male aberant à MSS. G. ** Combefiſ. addit: τὴν προφητείαν. ‡ id. addit καί.

loqui, ne id quidem omittam. Planè enim divina ſunt & illuſtria, ac ſanè animo conducere poſſunt. Catulum leonis vocavit Propheta, qui ex Juda & Davide ſecundùm carnem factus eſt, non quidem ex Davidis factum ſemine, ſed qui de Spiritu ſancto concipiatur & ex ſancto germine è terra procedat. Quod ita Eſaias * effert: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos ex ipſa aſcendet.* Quod Iſaiæ flos dictum eſt, id Jacob appellavit germen. Primùm namque germinavit, deinde floruit in mundo. Dicendo autem, *Recumbens dormiſti ut leo, & ut catulus leonis*, triduanam Chriſti dormitionem ſignificavit, uti etiam Eſaias ** ait, *Quomodo facta eſt meretrix fidelis Sion, plena judicii? ex qua dormivit juſtitia; nunc autem homicidæ.* Item etiam David, *,* *Ego dormivi & ſoporatus ſum: exurrexi quia Dominus auxiliabitur mihi*: Ut ea ſententia, & dormiſſe eum, & ſuſcitatum eſſe oſtendat. Jacob autem, dicit, *Quis ſuſcitabit eum?* Id ipſum eſt quod David, uti & Paulus, *** ait, *Et Deum Patrem, qui ſuſcitavit eum à mortuis.*

IX. Dicendo autem, *Non deficiet Princeps ex Juda, & Dux ex femoribus ejus, donec veniet, cui repoſitum eſt: Et ipſe erit expectatio Gentium*; oſtendit impletum eſſe vaticinium. Ipſe enim eſt noſtra expectatio. Expectamus enim eum, & venientem è cœlo virtute per fidem cernimus.

X. *Alligans ad vitem aſinam ſuam*: Hoc eſt, Populum ſuum ex circumciſione, ad vocationem ſuam. Nam ipſe vitis *,* erat. *Et ad helicem pullum aſinæ ſuæ*; populum ex Gentibus, quaſi novum pullum adducens, quaſi qui circumciſionem & præputium vocet in unam fidem.

XI. *Lavabit in vino ſtolam ſuam*: juxta paternam per Spiritum ſanctum, quæ in Jordane deſcendit, vocem. *Et in ſanguine uvæ pallium ſuum.* Cujus, rogo, ſanguine uvæ, niſi carnis

* Jeſai. 11, 1. ** Jeſ. 1, 21. *,* Pſ. 3, 6. *** Gal. 1, 1. *,* Joh. 15, 1.

ἀλλ'

f) Κατὰ τὴν διὰ τοῦ.] Duplicem ita hanc præpoſitionem mihi neceſſariò ſupplendam putavi. Non enim στολὴ & φωνὴ ullo allegoriæ genere conveniant: nec Paterna vox dicatur vox Spiritus ſancti, quaſi Spiritus ſanctus Chriſti Pater dicatur, quod Theologia non admittit. Mira itaque brevitate, vinum deitatis figura accipit, quo delibuta & dealbata illa Chriſti tunica (ejus ſcilicet humanitas) juxta quod Pater in Jordane voce per Spiritum delapſa, proteſtatus eſt, eſſe Filium ſuum dilectum, non adoptivum, ſed naturalem, ipſa unctum divinitate, quà homo, non ſicut cæteri, & pallium, quaſi quid extrinſecum, derivatis ex illo chariſmatibus: quæ certè alta Theologia ſimplici ævo, veréque Eccleſiaſtica. Quod eſt βληθείσης, propius ad metaphoram fuerit θλιβείσης, quod de uvis propriè dicitur, ſive cùm calcantur ſive cum in torcular exprimuntur. Cujus etiam una metaphora & tinctione vini, de ſua Dominus paſſione, Iſai. 63, 3. *Torcular calcavi ſolus*, &c. niſi quis de inimicorum ultione accipere malit. ἀπὸ οἴνου etiam MS. Alex. C.

ff) Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος κατελθοῦσαν ἐπὶ Ἰορδάνην πατρικὴν φωνήν.] Hunc locum cum non intelligeret, peſſime corrupit Combefiſius, additis contra veteres libros duabus præpoſitionibus. Non enim allegorice comparat στολὴν & φωνὴν ut ille credidit. Sed τὴν στολὴν αὐτοῦ accipio de humana Chriſti natura, de humano corpore quod Chriſtus homo factus in tempore à Maria Virgine aſſumſit: atque hoc eleganter ſtolæ comparatur, quod quemadmodum ſtola medietatem corporis tegit, ſic aſſumtum à Chriſto humanum Corpus tanquam indumentum quoddam obtegeret Deitatem ejus. Stola enim apud Veteres dicebatur quicquid tegebat. Nonius Marcell. *Stolam Veteres dicebant non honeſtam veſtem ſolum, ſed etiam omnem qua corpus tegerit.* Ennius Telepho. *Cedo & caſtro veſtitus ſqualida ſeptus ſtola.* Idem ibid. *Regnum reliqui ſe-*

ἀλλ' ἢ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ὡς βότρυος ἐπὶ ξύλα βληθείσης; ἐξ ἧς πλευρᾶς ἔβλυσαν δύο πηγαὶ, αἵματος καὶ ὕδατος, δι' ὧν τὰ ἔθνη ἀπολουόμενα καθαίρονται, ἅτινα ὡς περιβόλαιον λελόγισται ἔχων.

XII. Χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου· Χριστοῦ τίνες, ἀλλ' ἢ οἱ μακάριοι προφῆται; οἱ προϊδόντες τῷ πνεύματι καὶ προκηρύξαντες τὰ εἰς αὐτὸν συμβησόμενα πάθη, ὃν δυνάμει ἔχαιρον βλέποντες πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ τῆς αὐτοῦ χάριτος καταρτιζόμενοι.

XIII. Τῷ δὲ εἰπεῖν, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα, τὰς ἐξ ἁγίου στόματος Χριστοῦ ἐκπορευομένας ἐντολὰς ἐσήμαινε*, καθαρεύουσας ὡσεὶ γάλα.

XIV. Τοῦτον οὖν λέοντα καὶ σκύμνον λέοντος προανεφώνησαν αἱ γραφαί. Τὸ ὅμοιον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου εἴρηται. Φησὶ γὰρ Μωϋσῆς οὕτως. σκύμνος λέοντος, Δὰν καὶ ἐκπηδήσεται ἐκ Βασάν· ἀλλ' ἵνα μὴ σφαλῇ τις, νομίσας περὶ τοῦ σωτῆρος εἰρῆσθαι τὸ ῥητὸν τοῦτο, ἐπιστησάτω τὸν νοῦν. Δὰν φησι σκύμνον† λέοντος· τὴν φυλὴν ὀνομάσας τοῦ Δὰν ἐσαφήνισεν, ἐξ ἧς μέλλει ὁ Ἀντίχριστος γεννᾶσθαι. ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ὁ Χριστὸς γεννᾶται, οὕτως ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς ὁ Ἀντίχριστος γεννηθήσεται. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, φησὶν ὁ Ἰακώβ. γεννηθήτω Δὰν ὄφις, ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενος, δάκνων πτέρναν ἵππου. Ὄφις οὖν τίς, ἀλλ' ἢ ὁ Ἀντίχριστος; πλάνος g) ὁ ἐν τῇ γενέσει εἰρημένος

* Combefiſ. ἐσήμανε. † id. σκύμνος.

ſuæ, quæ botri inſtar in lignum miſſa eſt? Ex cujus latere, duo ſcaturierunt fontes, ſanguinis & aquæ, quibus Gentes lotæ emundantur, quas pallii in morem cenſetur habere.

XII. *Hilares oculi ejus à vino.* Quinam Chriſti oculi, niſi beati Prophetæ? qui nimirum, quæ illi eventuræ erant paſſiones, ſpiritu prævidentes ac prædicantes, gaudebant, ſpiritalibus oculis eum virtute cernentes, ipſius Verbi numine ejusque gratia perfecti.

XIII. Dicendo autem, *Et dentes ejus lacte candidiores*, mandata ſignificavit, ex ſancto ore Chriſti procedentia, lactis inſtar munda.

XIV. Hunc igitur leonem & catulum leonis prænunciaverunt Scripturæ. Similiter & de Chriſto dictum eſt. Ait enim * Moyſes ita *Catulus leonis Dan, & proſiliet à Baſan.* Verùm ne quis errore decipiatur, exiſtimans hanc ſententiam ad Salvatorem ſpectare, animum advertat. *Dan*, inquit, *catulus leonis.* Illa voce tribum Dan declaravit, ex qua Antichriſtus naſciturus eſt. Quemadmodum enim Chriſtus ex tribu Juda naſcitur, ita ex tribu Dan naſcetur Antichriſtus. Quod verò ita ſe res habeat, ait Jacob: ** *Fiat Dan ſerpens, ſedens in terra, mordens calcaneum equi.* Quisnam igitur ſerpens, niſi Antichriſtus ſeductor ille, qui dictus in Geneſi *** eſt, qui ſeduxit Evam, & Ada-

* Deut. 33, 21. ** Gen. 49, 17. *** Gen. 3, 1.

C

ὁ πλάνος *medici ſtola.* imò Gr. στολὴ indumentum quodvis dicitur à στέλλειν induere, amicire. Chriſtus ergo ut loquitur Apoſtolus ad Philipp. 2. ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. *In effigie Dei conſtitutus*, quæ Tertulliani verba ſunt contra Prax cap. 7. induit habitum ſervi, ſive ut eleganter Leo Magnus epiſt. 107. *ſervilem formam obumbrata Majeſtatis ſuæ immenſitate ſuſcepit.* Per στολὴν humanum Chriſti corpus Hippolytum intelligere, liquido etiam ſequentia oſtendunt, ubi in eadem pergens allegoria τὴν περιβολὴν αὐτοῦ explicat totum genus humanum, orbis terrarum populum omnem, cujus peccata tulit Chriſtus ὡς περιβόλαιον (dictum à περιβάλλεσθαι) tanquam pallium & amiculum quod ejus humeris impoſitum & circumjectum. Prorſus ad mentem Eſaiæ c. 53. & Joh. cap. 1. Sic ergo capienda atque intelligenda eſt allegorica hæc expoſitio Hippolyti, quemadmodum Meſſias ſtolam ſuam vino lavaturus dicitur, ſic & redemptor humanum corpus, Deitatis ſuæ tegumentum teſtimonio paterno Spiritus S. ad Jordanem cœlitus accepto tanquam vino abluet i. e. humani corporis velameo eluet, ut deitas ejus eo magis pellucere poſſit. Brevis loquendi ratio obſcuritatem quandam parit; dicendum autem eſt & ſupplendum ex antecedentibus & conſequentibus: τῷ δὲ εἰπεῖν: Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ [ἐδήλωσε καὶ ἐσήμανε τῷ οἴνῳ] τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος κατελθοῦσαν ἐπὶ Ἰορδάνην πατρικὴν φωνήν. Quod autem Combefiſius addit: nec paterna vox dicitur vox Spiritus S. quaſi Spiritus S. Chriſti pater dicatur, quod Theologia non admittit: illud non convincit locum hunc mutandum fuiſſe. Loquitur hoc loco Hippolytus ætatis ſuæ more, quo nondum nota erat Arii hæreſis, itaque circa Perſonarum Trinitatis diſtinctionem illi qui ante Concilium Nicænum ſcripſere, non tam caute atque adeo diſtincte loquebantur quam alii qui poſt illud Concilium vixere. Ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος πατρικὴ φωνὴ explicari poteſt de Paterna voce Spiritus Dei, i. e. ipſius Dei Patris; ut Spiritus Chriſti, ipſe Chriſtus. Atque inter alia etiam hoc indubium & certum argumentum eſt, γνησιότητος hujus Opuſculi. Nam poſtquam editum ac receptum eſſet Symbolum Nicænum imperante Conſtantino M. Orthodoxi hæreſeos Arianæ metu cautius loquebantur in myſterio hoc SS. Trinitatis ad normam illius ſymboli in Concilio univerſali conſtituti. Sed ante ejus tempora de Phraſibus minus ſolliciti fuiſſe videntur, & contenti quod idem omnibus ſenſus in articulo tanti myſterii conſtaret. Sic veterum Patrum Græcorum illi qui poſt illud Concilium tribus diſtinctis perſonis, Patri, Filio & Spiritui S. & gloriam & potentiam & honorem in ſecula ſeculorum adſcripſere: Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Nec minus frequenter τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ᾧ ἡ δόξα καὶ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Talis fere eſt δοξολογία Orationum Baſilii M. Gregorii Nazianzeni, Gregor. Nyſſ. Joh. Chryſoſtomi & aliorum ejus ætatis: imo Baſilius M. finiens Homiliam XXX. non ſatis eſſe exiſtimat Deo gloriam dediſſe, quin ſtatim addat Deum unum & trinum intelligi: δόξαζε τὸν Θεὸν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Tam cauti erant & perſpicui ea in re tum temporis. Sed ante Arii turbas, h. e. tribus prioribus poſt C. N. ſeculis, finalem illam δοξολογίαν ad ſolum Patrem referebant. Hippolytus ἄλλως finit ἀπόδειξιν hanc ſuam: δοξάζων πατέρα, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. G.

g) Πλάνος ὁ ἐν τῇ Γενέσει. Si eum ipſum ſerpentem, qui primus parentes ſeduxit & ſupplantavit in paradiſo, velit

ὁ πλανήσας τὴν Εὔαν καὶ πτερνίσας τὸν Ἀδάμ. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ πλειόνων μαρτυριῶν ἀποδεῖξαι δεῖ τὰ λεγόμενα, οὐκ* ἀποκνήσομαι.

XV. Ὅτι μὲν γὰρ ὄντως ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς μέλλει γεννᾶσθαι καὶ ἀνίστασθαι τύραννος καὶ βασιλεὺς, κριτὴς δεινὸς, υἱὸς τοῦ διαβόλου, φησὶν ὁ προφήτης· Δὰν κρινεῖ† τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. Ἀλλ' ἐρεῖ τις, τοῦτο ἐπὶ τὸν Σαμψὼν εἰρῆσθαι, ὃς ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Δὰν γεννηθεὶς ἔκρινε τὸν λαὸν εἴκοσιν ἔτη. Τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ Σαμψὼν μερικῶς γεγένηται. τὸ δὲ καθόλου γενήσεται ἐπὶ τὸν Ἀντίχριστον†† λέγει γὰρ καὶ Ἱερεμίας οὕτως. Φωνὴν ἐκ Δὰν ἀκουσόμεθα ὀξύτητος ἵππων h) αὐτοῦ [ἀπὸ φωνῆς χρεμετισμοῦ ἱππασίας ἵππων αὐτοῦ] ἐσείσθη πᾶσα ἡ γῆ. Λέγει δὲ καὶ ἕτερος προφήτης· Συνάξει πᾶσαν δύναμιν αὐτοῦ ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν ἄχρις ἡλίου δυσμῶν· οὓς κεκλήκοι, καὶ οὓς οὐ κεκλήκοι πορευθήσονται μετ' αὐτοῦ· λευκανεῖ τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν ἱστίων τῶν πλοίων, καὶ μελανεῖ τὸ πεδίον ἀπὸ τῶν θυρεῶν τῶν ὅπλων· καὶ πᾶς ὃς ἂν συναντήσῃ αὐτῷ ἐν πολέμῳ, μαχαίρᾳ πεσεῖται. Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα οὐκ ἐπ' ἄλλον τινὰ εἴρηται, ἀλλ' ἐπὶ τὸν τύραννον καὶ ἀναιδῆ καὶ θεομάχον, δείξομεν διὰ τῶν ἑξῆς.

XVI. Λέγει καὶ Ἡσαΐας οὕτως· Καὶ ἔσται ὅταν συντελέσῃ κύριος πάντα ποιῶν ἐπὶ τῷ ὄρει τῷ Σιὼν καὶ Ἱερουσαλὴμ, ἐπάξει ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν ἐπὶ τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. εἶπε γὰρ, τῇ ἰσχύϊ ποιήσω, καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὅρια ἐθνῶν, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν προνομεύσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου, ὡς νοσσιὰν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται ἢ ἀντείπῃ μοι, [καὶ ἀνοίγων τὸ στόμα καὶ στρουθίζων. Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος ἐν αὐτῇ; ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ ἕλκοντος αὐτὸν; ὡσαύτως ἐάν τις ἄρῃ ῥάβδον, ἢ ξύλον, ὑψωθήσεται ξύλον·] καὶ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ

* Combefiſ. ἀποκνήσομαι. id. Κρινεῖ. ††. Τοῦ Ἀντιχρίστου.

mum ſupplantavit. Quia tamen neceſſe eſt pluribus teſtimoniis hæc dicta comprobare, non gravabor.

XV. Quod enim ex tribu Dan naſciturus ſit ac ſurrecturus Tyrannus & Rex, Judex dirus, filius diaboli, ait Propheta, * *Dan judicabit populum ſuum tanquam & una tribus in Iſraël.* Sed dicet aliquis, dictum id eſſe de Sampſone, qui ortus ex tribu Dan, judicavit populum viginti annis. Nempe, partim res in Sampſone particulariter contigit, partim univerſaliter in Antichriſto fiet. Nam & Jeremias ** ſic ait, *E Dan audiemus vocem celeritatis equorum ejus à voce hinnitus equitatus equorum ejus commota eſt univerſa terra.* Ait verò & alius Propheta, † *Congregabit omnem virtutem ſuam à Solis ortu uſque ad occaſum. Quos vocaverit, & quos non vocaverit, cum illo ibunt. Candeſcere mare faciet præ multitudine velorum navium, & nigreſcere campum, præ multitudine ſcutorum. Ac, ſi quis ei in prælio occurrerit, gladio corruet.* Quod enim hæc, non de ullo alio dicta ſint, quàm de Tyranno illo tum impudente tum Dei adverſario, in ſequentibus oſtendemus.

XVI. Sed & Eſaias †† ſic ait: *Et erit cùm conſummaverit Dominus omnia faciens in monte Sion & Jeruſalem, inducet ſuper Mentem magnam, ſuper Principem Aſſyriorum, & ſuper altitudinem gloriæ oculorum ejus. Dixit enim, In fortitudine faciam, & ſapientia intellectus auferam terminos gentium, & fortitudinem eorum deprædabor: & concutiam civitates habitatas, & orbem totum comprehendam manu mea quaſi nidum, & quaſi ova derelicta tollam: & non eſt qui effugiat aut contradicat mihi; & qui aperiat os & garriat. Numquid glorificabitur ſecuris ſine eo qui c. dit in ipſa? aut exaltabitur ſerra ſine eo qui illam trahit? Similiter ſi quis ſubſtulerit virgam aut lignum, exaltabitur lignum. Et non ſic. Sed mittet Adonai Dominus Sabaoth in honorem tuum*

* Geneſ. 49, 16. ** Jerem. 8, 16. † Fortè ex Apocrypho, ut infra cap. 14. C. †† Iſai. 10, 12.

ἀπο-

Hippolytus eſſe Antichriſtum, & in perſona; quaſi is, qui illa ſpecie apparuit & locutus eſt, ipſe tanta illa, quæ de Antichriſto feruntur, ſit operaturus, qui verè ipſe diabolus, aut (prout Hippolytus vocat) diaboli filius ſit, non ſolùm imitatione, ſed etiam natura; unus ſcilicet quis nequiſſimorum dæmonum, etſi non fortè ille omnium princeps, & κατ' ἐξοχὴν diabolus; nihil Eccleſiaſticum eſt, ſed prorſus abhorrens à fide. ſive intelligatur fore Antichriſti anima, ſive aliàs illi perſona. Animos hominum aliud genus ſpirituum agnoſcit fides, à ſubſtantiis, quas Deus extra corpora condidit; nec ſacra doctrina admittit, extra divinas perſonas, quarum vis infinita, poſſe unum alteri à ſe diverſo perſonam eſſe, ſeu illi hypoſtaticè uniri. Quod verò Antichriſtus ita dæmonis ſpiritu affletur, ut ſuis omnibus illum referat, & quaſi alter ille ſerpens antiquus videatur, ipſe ſeductor orbis, velut ille ſuis primorum parentum, à Pauli verbis ſenſuque non abludit: recteque ſenſit Hippolytus, ſi ita voluit, etſi ſimplicius locutus eſt: nec improbabili conjectura, ſerpentis ſic inſidiantis typo deſignatum à Jacobo Antichriſtum, oſtendit: Verba Gen. ſunt, ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου· nec forte aliter ſcripſerit Hippolytus: ubi non ſatis probo quod reddit Nobil. *ſedens in ſemita*; potius, *en inſidiis ſedens*, ſive *inſidians*, ut alii vertunt. Significatur ad literam, hac ſerpentis metaphora & colubri, ac *ceraſtis*, ut Vulg. aut *reguli*, ut Syriac. Danitas aſtutia potius, quàm robore, hoſtium potituros, & docti Hæbræorum in Sampſone expletum volunt, cùm ſuccuſſis columnis ruina domus Philiſtæos oppreſſit, deque illis judicium exercuit, ipſe Judex in Iſrael: quod nec Hippolytum latuit, ſed ulterius & allegoricè ad Antichriſtum ipſum Danitam traxit. Auctor ſubdititii operis de Antichriſto & mundi conſummatione, exponi non poteſt, quin verum natura dæmonum Antichriſtum putaverit, qui ſibi verum Hippolytum in eum ſenſum traxerit: quod verò Hippolyto non officiat, quin poſteriori vero ſenſu exponi queat.

h) ὀξύτητος ἵππων. Nobilius, ut & Vulg. *fremitum equorum*. Et ſanè rectè Vulg. quod ita Hebræa habent. Leo Juda, *Ronchus auditus:* nihil verò rectè Nobilius, qui literam τῶν Septuaginta debuit reddere; apud quos nemo Græcè doctus τὴν ὀξύτητα, ad ronchum vel fremitum equorum referat, ſed ad illorum celeritatem ac velocitatem, qua perinde ac fremitu atque hinnitu, equeſtris militia terrori eſt. Quod Hebræa habent נחרת oi Septuaginta נחוצ legerint: quæ radix pariter legitur 1. Sam. 21, 8. *Sermo Regis urgebat* נחוץ. κατασπεῦδον MS. Alex. Vulg. τῶν Sept. κατασπουδὴν. Sequens auctoritas, quam Propheticam habet Hippoly-

ἀποστελεῖ Ἀδωναῒ Κύριος εἰς τὴν σὴν τιμὴν ἀτιμίαν, καὶ εἰς τὴν σὴν δόξαν πῦρ καιόμενον καυθήσεται. καὶ τὸ φῶς τοῦ Ἰσραὴλ πῦρ, καὶ ἁγιάσει αὐτὸν ἐν φλογὶ, καὶ φάγεται ὡς χόρτον τὴν ὕλην.

XVII. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ λέγει· πῶς ἀναπέπαυται ὁ ἀπαιτῶν, καὶ πῶς ἀναπέπαυται ὁ ἐπισπουδαστής; συνέτριψεν ὁ Θεὸς τὸν ζυγὸν τῶν ἀρχόντων τῶν ἁμαρτωλῶν· πατάξας ἔθνος ἐν θυμῷ καὶ ἐν πληγῇ ἀνιάτῳ· παίων ἔθνος πληγῇ ἀνιάτῳ, ᾗ οὐκ ἐφείσατο. ἀνεπαύσατο πεποιθὼς, πᾶσα ἡ γῆ βοᾷ μετ' εὐφροσύνης· τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου ηὐφράνθησαν ἐπί σοι, καὶ ἡ κέδρος, ἀφ' οὗ σὺ κεκοίμησαι, οὐκ ἀνέβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. ὁ ᾅδης κάτω ἐπικράνθη συναντήσας σοι· συνηγέρθησαν πάντες οἱ γίγαντες οἱ ἄρξαντες τῆς γῆς, οἱ κοίρανοι i) ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν, πάντες βασιλεῖς ἐθνῶν, ἅμα πάντες ἀποκριθήσονται καὶ ἐροῦσι· καὶ σὺ ἑάλως ὥσπερ καὶ ἡμεῖς, ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης· κατέβη εἰς ᾅδην ἡ δόξα σου, ἡ πολλὴ εὐφροσύνη σου, ὑποκάτω σου στρώσουσι σῆψιν· τὸ δὲ κατάλειμμά σου k) σκώληξ. πῶς ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρωῒ ἀνατέλλων, συνετρίβη εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων εἰς πάντα τὰ ἔθνη. σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου· εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων* τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, καθιῶ ἐν ὄρεσιν ὑψηλοῖς τοῖς πρὸς βορρᾶν· ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ· νυνὶ δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ,** καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς· οἱ ἰδόντες σε θαυμάσουσιν ἐπί σοι καὶ ἐροῦσιν· οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ παροξύνων τὴν γῆν, ὁ σείων βασιλεῖς, ὁ θεὶς τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον, καὶ τὰς πόλεις καθεῖλε, τοὺς ἐν ἐπαγωγῇ † οὐκ ἔλυσε. πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἐκοιμήθησαν ἐν τιμῇ, ἄνθρωπος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· σὺ δὲ ῥιφήσῃ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος μετὰ πολλῶν πεπτωκότων ἐκκεκεντημένων μαχαίρᾳ, καταβαινόντων εἰς ᾅδην, ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔστι καθαρὸν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ κομψὸς, ‡ ὅτι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας· οὐ μὴ μείνῃς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνος. σπέρμα πονηρὸν, ἑτοίμασον τὰ τέκνα σου εἰς σφαγὴν ταῖς ἁμαρτίαις τοῦ πατρός σου, ἵνα μὴ ἀναστῶσι· καὶ τὴν γῆν μου οὐ κληρονομήσουσιν.

XVIII. Ἰεζεκιὴλ δὲ ὁμοίως λέγει περὶ αὐτοῦ οὕτως. Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· ἀνθ' ὧν ὑψώθη ἡ καρδία σου, καὶ εἶπας; Θεός εἰμι ἐγὼ, κατοικίαν Θεοῦ κατῴκησα ἐν καρδίᾳ θαλάσσης· σὺ δὲ ἄνθρωπος καὶ οὐ Θεὸς, ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ὡς καρδίαν Θεοῦ. μὴ σοφώτερος εἶ τοῦ Δανιήλ; σοφοὶ οὐκ ἐπαίδευσάν σε τῇ ἐπιστήμῃ αὐτῶν· μὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σου, ἢ ἐν τῇ φρονήσει σου ἐποίησας σε-

ignominiam; & in gloriam tuam ignis ardens exardeſcet. Et erit lumen Iſrael in igne: & ſanctificabit eum in flamma, & comedet ſicut fœnum, ſylvam.

XVII. Item alio quoque loco †*. *Quomodo ceſſavit exactor? quave ratione ceſſavit ſolicitator? Contrivit Deus jugum Principum peccatorum, percutiens gentem furore & plaga inſanabili, percutiens gentem plaga inſanabili qua non pepercit. Requievit confidenter: omnis terra clamat cum lætitia. Ligna Libani lætata ſunt ſuper te, & cedrus Libani. Ex quo tu obdormiiſti, non aſcendit, qui nos cædat. Infernus ſubter exacerbatus eſt, occurrens tibi. Conſurrexerunt omnes gigantes Judices terræ; Principes ex ſoliis ſuis. Omnes Reges gentium, omnes ſimul reſpondebunt, & dicent; Et tu captus es ſicut & nos: inter nos reputatus es. Deſcendit in terram gloria tua: multa lætitia tua: ſubter te ſternent ſaniem, & operimentum tuum vermis. Quomodo cecidit de cœlo Lucifer, qui mane oriebatur? Contritus eſt ad terram, qui mittebat ad omnes gentes. Tu autem dixeras in mente tua, In cœlum conſcendam: Supra ſtellas cœli ponam thronum meum; ſedebo in montibus excelſis qui ſunt ad Aquilonem: aſcendam ſuper nubes: ero ſimilis Altiſſimo. Nunc autem in Infernum deſcendes, & ad fundamenta terræ. Qui viderint te, mirabuntur ſuper te, & dicent, Hic homo qui irritabat terram: qui concutiebat Reges: qui deſolavit totum orbem, ejusque urbes deſtruxit: vinctos carcere non ſolvit. Omnes Reges terræ dormierunt in honore, homo in domo ſua: tu verò projectus eris in montibus velut cadaver abominabile, cum multis mortuis confoſſis gladio, deſcendentibus in infernum, Quemadmodum veſtimentum in ſanguine conſperſum non eſt mundum, ſic neque tu eris mundus. Quoniam terram meam perdidiſti, & populum meum interfeciſti, non manebis in æternum longævus. Semen nequam, præpara filios tuos ut jugulentur pro peccatis patris tui, ne conſurgant, & terram meam hæreditate accipiant.*

XVIII. Ezechiel * quoque ſimiliter loquitur in hunc modum; *Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod exaltatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum: habitationem Dei habitavi in corde maris; (tu autem homo, & non Deus) dediſti cor tuum quaſi cor Dei. Numquid ſapientior es tu Daniele? Sapientes non erudierunt te diſciplina ſua? Numquid in eruditione tua, aut in prudentia feciſti tibi fortitudinem,*

* Combefiſ. ἀστέρων. ** Καταθήσῃ. † Malim ἀπαγωγῇ. C. ‡ Καθαρὸς id.

†* Jeſai. 14. 4. * Ezech. 28. 2.

tus, nuſquam extare videtur in libris noſtris, quos de Canone agnoſcimus, undecunque ille habuerit: ac putem ex Apocryphis, quos quaſi Propheticos libros citare, non inſuetum ejus ætatis hominibus. C.

i) Οἱ κοίρανοι. Vox eſt Homerica Ἰλιάδ. Є. & magis poëtica. Aliter Græca vulg. οἱ ἐγείραντες ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν πάντας βασιλεῖς. Velut olim Tyranni & violentia celebres, & qui multos ſolio excuſſerant, perinde ac Rex Aſſyriorum, ei inſultent, quod pari & ipſe illis ſorte factus ſit: Allegoria eſt, quod hæc ad diabolum trahuntur, & quod ad Antichriſtum, quem ait Paulus interfectum iri ſpiritu oris Ieſu. C.

k) Τὸ δὲ κατακάλυμμα. Erat κατάλειμμα, quod *cadaver*, *reliquiæ* reddi poſſet: Sed cùm ſic ab Hebræo abhorreat & vulgatis Græcis, mutare religio non fuit. Ejuſdem generis eſt, quod apud Cyrillum κατάλυμα legitur, quaſi *hoſpitium*, *domicilium*, quod & remotius è metaphora eſt. C. Sed nihil mutandum.

αὐτοῦ δύναμιν καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐν τοῖς θησαυροῖς σου; μὴ ἐν τῇ πολλῇ ἐπιστήμῃ σου, καὶ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ* σου ἐπλήθυνας δύναμίν σου; ὑψώθη ἡ καρδία σου ἐν τῇ δυνάμει σου. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· ἐπειδὴ ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ὡς καρδίαν Θεοῦ, ἀντὶ τούτου, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπί σε ἀλλοτρίους λοιμοὺς ἀπὸ ἐθνῶν, †καὶ ἐκκενώσουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν ἐπί σε καὶ ἐπὶ τὸ κάλλος τῆς ἐπιστήμης σου, καὶ στρώσουσι τὸ κάλλος σου εἰς ἀπώλειαν, καὶ καταβιβάσουσί σε, καὶ ἀποθανῇ θανάτῳ τραυματιῶν ἐν καρδίᾳ θαλάσσης. μὴ λέγων ἐρεῖς· Θεός εἰμι ἐγὼ ἐνώπιον [τῶν ἀναιρούντων σε; σὺ δὲ εἶ ἄνθρωπος, καὶ οὐ Θεὸς, ἐν χειρὶ τιτρωσκόντων σε. θανάτοις ἀπεριτμήτων ἀπολῇ ἐν χερσὶν] ἀλλοτρίων· ὅτι ἐγὼ ἐλάλησα, λέγει Κύριος.

& aurum & argentum in theſauris tuis? Numquid in multa eruditione tua & in negotiatione tua multiplicaſti fortitudinem tuam? Elatum eſt cor tuum in fortitudine tua. Propterea hæc dicit Dominus Deus; Quia dediſti cor tuum quaſi cor Dei; ecce ego adduco ſuper te alienos peſtilentes, & evaginabunt gladios ſuos ſuper te, & ſuper pulchritudinem doctrinæ tuæ, & ſternent pulchritudinem tuam in perditionem: & deſcendere facient te, & morieris morte vulneratorum in corde maris. Numquid loquens dicturus es, Deus ſum ego in conſpectu interficientium te? Tu autem homo es, & non Deus, in manu vulnerantium te. Mortibus incircumciſorum interibis in manibus alienorum: quia ego locutus ſum, dicit Dominus.

XIX. Τούτων οὖν τῶν ῥημάτων δεδηγμένων, ἴδωμεν λεπτομερέστερον τί λέγει Δανιὴλ ἐν τοῖς ὁράμασιν· οὗτος γὰρ διαστέλλων τὰς μετὰ ταῦτα ἐσομένας βασιλείας ** ἐπέδειξεν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, καὶ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίαν, καὶ τὴν τοῦ παντὸς κόσμου συντέλειαν. λέγει οὖν ἐπιλύων τὸ ὅραμα Ναβουχοδονόσορ· kk) Σὺ βασιλεῦ, ἐθεώρεις, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μεγάλη ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου· ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου χρηστοῦ· οἱ βραχίονες αὐτῆς, καὶ οἱ ὦμοι ἀργυροῖ· ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῖ· καὶ αἱ κνῆμαι σιδηραῖ· οἱ πόδες μέρος μέν τι σιδηροῦν, καὶ μέρος ὀστράκινον· ἐθεώρεις οὖν ἕως οὗ ἐσχίσθη λίθος ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους, καὶ ἐλέπτυνεν αὐτοὺς εἰς τέλος· τότε ἐλεπτύνθησαν εἰσάπαξ τὸ ὄστρακον, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσὸς, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ κονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς, καὶ ἐξῆρεν αὐτὰ τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος, καὶ τόπος οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτοῖς· καὶ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγενήθη εἰς ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν.

XIX. Hiſce ita oſtenſis verbis, videamus ſubtilius quid dicat Daniel in Viſionibus. Hic enim futura deinceps regna diſtinguens, oſtendit extremis temporibus etiam Antichriſti futurum adventum, & mundi univerſi conſummationem. Ait itaque † dum ſolvit Nabuchodonoris Viſum: *Tu Rex videbas, & ecce ſimulacrum magnum ſtans ante faciem tuam: Cujus caput ex auro optimo: brachia ejus & humeri, argentea: venter & femora, ærea: & tibiæ ferreæ: pedes pars quidem ferrea, & pars teſtea. Videbas igitur donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & percuſſit ſimulacrum ſuper pedes ferreos & teſteos, & comminuit eos in finem. Tunc penitus comminuta ſunt teſta, ferrum, æs, argentum, aurum, & facta ſunt quaſi pulvis de area æſtiva: & ſuſtulit ea copioſus ventus, & locus non eſt inventus eis. Et lapis, qui percuſſit ſimulacrum, factus eſt in montem magnum, & implevit univerſam terram.*

XX. Συνάψαντες οὖν πρὸς τούτοις καὶ τὰς αὐτοῦ τοῦ Δανιὴλ ὁράσεις, μίαν ἀμφοτέροις τὴν διήγησιν ποιησόμεθα, ἐπιδεικνῦντες ὅπως εἴη σύμφωνα καὶ ἀληθῆ. λέγει γὰρ οὕτως· Ἐγὼ Δανιὴλ ἐθεώρουν, καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην· καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινεν ἐκ τῆς θαλάσσης, διαφέροντα ἀλλήλων. τὸ πρῶτον, ὡσεὶ λέαινα, καὶ πτερὰ αὐτῇ ὡς ἀετοῦ· ἐθεώρουν ἕως ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς, καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ· καὶ ἰδοὺ θηρίον δεύτερον ὅμοιον ἄρκτῳ, καὶ εἰς μέρος ἐστάθη ἕν, καὶ τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς. ‡Ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ θηρίον ὡσεὶ πάρδαλις, καὶ αὐτῇ πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς, καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ. Ὀπίσω τούτου ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον καὶ ἰσχυρὸν περισσῶς· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ [καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, l)] ἐσθίον καὶ λεπτῦνον, καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς πο-

XX. Ad hæc igitur nectentes ipſas Danielis Viſiones, unam utriſque expoſitionem adhibebimus, monſtrantes quàm ſibi conſentiant, veræque exiſtant. Nam ſic ait: * *Ego Daniel aſpiciebam: & ecce quatuor venti cœli irruebant in mare magnum: & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diverſæ inter ſe. Prima quaſi leæna, & alæ ejus ſicut aquilæ. Aſpiciebam donec evulſæ ſunt alæ ejus: & ſublata eſt de terra: & ſuper pedes hominis ſtetit & cor hominis datum eſt ei. Et ſecunda beſtia ſimilis urſo & in parte una ſtetit; & tres coſtæ in ore ejus inter dentes ejus: & ſic dicebant ei, ſurge, comede carnes multas. Aſpiciebam, & ecce beſtia quaſi pardus: & huic alæ quatuor volucris ſuper eam, & quatuor capita beſtiæ. Poſt hanc aſpiciebam, & ecce beſtia quarta terribilis ac ſtupenda, & fortis nimis: dentes ejus ferrei, & ungues ejus ænei, comedens & comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcabat: & ipſa diverſa nimis præ omnibus beſtiis, quæ ante eam: &*

* Combefiſ. ἐμπορία. † id. λοιμοὺς τῶν ἐθνῶν.
** id. ἀπέδειξεν ἐν τοῖς ‡ id. addit: ἀναμέσον τῶν ὀδόντων αὐτῆς, καὶ οὕτως ἔλεγον αὐτῇ, ἀνάστηθι, φάγε σάρκας πολλάς.

† Dan. 2, 13. * Dan. 7, 2.

σὶν

kk) Citatur hic locus in MS vetuſtiſſimo Bibl. Mediceæ, in quo Catena ad IV. Prophetas Majores. G.

l) Καὶ οἱ ὄνυχες χαλκοῖ. Reliqui deſiderant, etiam Hebr. Sequentibus tamen 19. explicanda Viſione Græca habent, videnturque neceſſaria, ut ſicut dentium vis comminuendi, in ferri materia deſignatur, ſic in unguibus & pedibus vis conterendi & conculcandi in materia æris, ſive ei Septuaginta habuerunt in Hebræo, ſive aliqua traditione ipſi addiderunt. Nec verò credendi addidiſſe in explicatione, quin prius poſuiſſent in Viſione, ut reliquis plenior & emendatior Hippolyti litera hæc videatur.

στιν αὐτοῦ συνεπάτει. καὶ αὐτὸ διαφόρως ἔχον παρὰ πάντα τὰ θηρία τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ κέρατα δέκα αὐτῷ. προσενόουν τοῖς κέρασιν αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ κέρας ἕτερον μικρὸν ἀνέβη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ τρία κέρατα τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐξερριζώθη ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ κέρατι τούτῳ καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα.

ejus cornua decem. Conſiderabam cornua ejus: & ecce cornu aliud parvum aſcendit in medio eorum: & tria cornua ex ſuperioribus evulſa ſunt è facie ejus. Et ecce oculi, quaſi oculi hominis in cornu illo, & os loquens grandia.

XXI. ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο· καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον· ποταμὸς πυρὸς εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ· κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. ἐθεώρουν τότε ἀπὸ φωνῆς τῶν λόγων τῶν μεγάλων ὧν τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐλάλει, ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός· καὶ τῶν λοιπῶν θηρίων ἡ ἀρχὴ μετεστάθη.

XXI. *Aſpiciebam * donec throni poſiti ſunt: & Antiquus dierum ſedit. Et veſtimentum ejus candidum quaſi nix: & capillus capitis ejus quaſi lana munda. Thronus ejus flamma ignis: & rota ejus ignis ardens. Fluvius igneus trahebat ante conſpectum ejus. Mille millia miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei. Judicium ſedit, & libri aperti ſunt. Aſpiciebam tunc à voce ſermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, quoadusque interfecta eſt beſtia & periit; & corpus ejus datum eſt in combuſtionem ignis. Et cæterarum beſtiarum translatus eſt principatus.*

XXII. ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν· καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμή, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.

XXII. *Aſpiciebam † in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli quaſi Filius hominis: & usque ad Antiquum dierum pervenit: & oblatus eſt ei: & datum eſt ei imperium & honor & regnum; & omnes populi, tribus & linguæ ſervient ei. Poteſtas ejus, poteſtas æterna, quæ non pertranſibit, & regnum ejus non interibit.*

XXIII. Ἐπεὶ οὖν δυσνόητά τισι δοκεῖ εἶναι ταῦτα τὰ μυστικῶς εἰρημένα, οὐδὲν τούτων ἀποκρυψόμεθα πρὸς ἐπίγνωσιν τοῖς ὑγιῆ νοῦν κεκτημένοις. Λέαιναν γὰρ εἶπεν ἀναβαίνουσαν ἐκ τῆς θαλάσσης· τὴν τῶν Βαβυλωνίων βασιλείαν ἐν τῷ κόσμῳ ἐσήμανε, ταύτην οὖσαν τῆς εἰκόνος χρυσῆν κεφαλήν. Τὸ δὲ * λέγειν, πτερὰ αὐτῇ ὡσεὶ ἀετοῦ, ὅτι ὑψώθη ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ, καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπήρθη. Εἶτα φησίν, ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς, ὅτι καθῃρέθη αὐτοῦ ἡ δόξα· ἐξεδιώχθη γὰρ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Τὸ δὲ ** εἰπεῖν, καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη, ὅτι μετενόησεν, ἐπιγνοὺς ἑαυτόν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι· καὶ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ Θεῷ.

XXIII. Quia igitur quæ ſic arcano ſenſu dicta ſunt, nonnullis videntur captu difficilia, eorum nihil abſcondemus, ut intelligant qui ſana mente præditi ſunt. Leænam enim dicendo aſcendentem è mari, Babyloniorum regnum in mundo ſignificavit, quod hujus ſimulacri erat caput aureum. Quod autem dicit, *Alæ ejus quaſi aquilæ*, quia exaltatus eſt Rex Nabuchodonoſor & adverſus Deum elatus. Tum ait, *Evulſæ ſunt alæ ejus*; quia ejus ablata gloria eſt: fuit enim ejectus è regno ſuo. Dicendo autem, *Cor hominis datum eſt ei, & ſuper pedes hominis ſtetit*, quia ductus pœnitentia eſt, ipſe ſeipſum agnoſcens, quod homo eſſet, & dedit gloriam Deo.

XXIV. Μετὰ γοῦν τὴν λέαιναν, δεύτερον θηρίον ὁρᾷ ὅμοιον ἄρκτῳ, ὅπερ ἦσαν οἱ Πέρσαι· μετὰ γὰρ Βαβυλωνίους Πέρσαι διεκράτησαν. ** τὸ δὲ λέγειν, τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, τρία ἔθνη ἔδειξε, Πέρσας, καὶ Μήδους, καὶ Βαβυλωνίους, ὅπερ δέδεικται μετὰ τὸν χρυσὸν ὁ ἄργυρος ἐν τῇ εἰκόνι. Ἔπειτα τὸ τρίτον θηρίον πάρδαλις, οἵτινες ἦσαν οἱ Ἕλληνες· μετὰ γὰρ Πέρσας Ἀλέξανδρος ἐκράτησεν ὁ Μακεδών, καθελὼν Δαρεῖον, ὡς † δέδεικται ἐν τῇ εἰκόνι ὁ χαλκός· Τὸ δὲ ** λέγειν, πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ, σαφέστατα ἐδίδαξε, πῶς διεμερίσθη ἡ βασιλεία Ἀλεξάνδρου· τέσσαρας γὰρ κεφαλὰς εἰπών, τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀναστάντας ἐμνημόνευσε. τελευτῶν γὰρ Ἀλέξανδρος m) διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρα μέρη.

XXIV. Poſt leænam ergò, ſecundum animal videt urſo ſimile, quod ſunt Perſæ. Poſt Babylonios enim Perſæ rerum potiti ſunt. Dicendo autem, *Tres coſtæ* (ſive ordines) *in ore ejus*, tres gentes ſignificavit, Perſas, Medos & Babylonios: idque oſtendit argentum adjunctum auro in ſimulacro. Sequitur tertia beſtia, Pardus, nempe Græci. Poſt Perſas enim Alexander Macedo rerum potitus eſt, debellato Dario, qui in ſimulacro, æris ſpecie oſtenſus eſt. Dicendo autem, *Quatuor alas volucris*, apertiſſimè docuit quomodo Alexandri Imperium diviſum fuit. Dicendo enim quatuor capita, quatuor qui ex illo ſurrexerunt, Reges memoravit. Alexander enim moriens, Imperium ſolidum in quatuor partes diviſit.

* leg. τῷ δὲ. G. ** τῷ δὲ, ut ſupra. G.
† Combefiſ. ὃς.

* Dan. 7, 9. † Dan. 7, 13.

m) Τελευτῶν γὰρ Ἀλέξανδρος. Variæ ſunt ſententiæ, de hac Alexandri inſtituta ſucceſſione. Audaculſculum eſt, quod [Tan. Faber ſomnium vocat iſtam diviſionem &] Gudius margini adſcripſit, *Secutum hic Hippolytum*

XXV. Ἔπειτα, φησὶ, θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον, οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ, καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ. Τίνες οὗτοι ἀλλ' ἢ Ῥωμαῖοι; ὅπερ ἐστὶν ὁ σίδηρος, ἡ νῦν ἑστῶσα βασιλεία· αἱ κνῆμαι γὰρ αὐτῆς σιδηραῖ. Μετὰ γὰρ τοῦτο †† τί περιλείπεται, ἀγαπητὲ, ἀλλ' ἢ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῆς εἰκόνος, ἐν οἷς μέρος ** μέν τι ἐστὶ σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκινον, *ἀναμεμιγμένον εἰς ἄλληλα· μυστικῶς ἐδήλωσε διὰ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐγειρομένους, ὥσπερ λέγει Δανιήλ· προσενόουν τὸ θηρίον, καὶ ἰδοὺ δέκα κέρατα ὀπίσω αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀναβήσεται ἕτερον παραφυάδιον, καὶ τρία τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐκριζώσει· ὅπερ δέδεικται οὐχ ἕτερον, mm) ἀλλ' ἢ ὁ Ἀντίχριστος ὁ ἐγειρόμενος, ὃς καὶ αὐτὸς τὴν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀναστήσει. τρία κέρατα λέγει ὑπ' αὐτοῦ ἐκριζοῦσθαι, τοὺς τρεῖς βασιλεῖς Αἰγύπτου, Λιβύων τε καὶ Αἰθιόπων, οὓς ἀναιρεῖ ἐν παρατάξει πολέμου, ὃς κρατήσας πάντων δεινῶς, † ὅμως τύραννος ὢν, θλίψιν καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ποιήσει, ἐπαιρόμενος κατ' αὐτῶν. Λέγει γὰρ Δανιήλ· προσενόουν τῷ κέρατι, καὶ ἰδοὺ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἴσχυε πρὸς αὐτοὺς, ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός.

XXVI. Μετ' ὀλίγον ἥξει ἀπ' οὐρανῶν ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, καὶ συντρίψας αὐτὴν, καὶ μεταστήσας πάσας τὰς βασιλείας, καὶ δοὺς τὴν βασιλείαν ἁγίοις ὑψίστου. οὗτος ὁ γενηθεὶς εἰς ὄρος μέγα, καὶ πληρώσας πᾶσαν τὴν γῆν, περὶ οὗ Δανιὴλ λέγει· ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἔφθασε ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, καὶ προσηνέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ· καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν τὴν δεδομένην παρὰ τοῦ πατρὸς τῷ υἱῷ ὑπέδειξεν, ὃς ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων βασιλεὺς καὶ κριτὴς πάντων ἀποδέδεικται. ἐπουρανίων μὲν, ὅτι λόγος τοῦ πατρὸς πρὸ πάντων γεγενημένος ἦν· ἐπιγείων δὲ, ὅτι ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις ἐγεννήθη, ἀναπλάσσων δι' ἑαυτοῦ τὸν Ἀδάμ· καταχθονίων δὲ, ὅτι καὶ ἐν νεκροῖς κατελο-

†† Combefiſ. ταῦτα, τί περιλείπεται. ** id. μέν τι. * f. ἀναμεμιγμένω. G. † f. ὠμὸς. G. ‡ Combefiſ. προσηνέχθη αὐτῷ, καὶ ἐδόθη ἡ ἀρχή.

XXV. Deinde ait, *Beſtia quarta terribilis ac ſtupenda: dentes ejus ferrei, & ungues ejus ænei.* Quinam iſti niſi Romani; quod eſt ferrum, quod nunc ſtat manetque Imperium. Crura enim ejus ferrea. Poſt hæc enim, quid aliud ſuperat, chariſſime, præter veſtigia pedum ſimulacri, & in quibus pars quædam ferrea, pars verò teſtea eſt, commixtis inter ſe ſpeciebus. Per ungues pedum arcano ſenſu Reges ex illo ortum habituros deſignavit, uti Daniel ait, *Cogitabam beſtiam, & ecce decem cornua retro eam: inter quæ ſurget minuſculus ſtolo alius, & tria quæ ante ipſum erant, cornua evellet.* Quo non aliud quàm Antichriſtus monſtratus eſt, qui & ipſe Judæorum regnum ſuſcitaturus eſt. Tria cornua per eum evulſa, tres Reges vocat, Ægypti, Libyæ & Æthiopiæ, quos interficiet in belli acie. Hic nimirum omnium gravi imperio potitus, qui ſævus Tyrannus ſit, tribulationem ac perſecutionem in homines movebit, adverſus quos efferetur. Ait enim Daniel, * *Attentiuſque conſiderabam cornu; & ecce cornu illud faciebat bellum cum Sanctis, & prævalebat adverſus eos, donec interfecta eſt beſtia & interiit, & corpus ejus datum eſt in combuſtionem ignis.*

XXVI. Breui poſt veniet de cœlis lapis ** qui percuſſit ſimulacrum & illud contrivit, atque regna tranſtulit, & Sanctis Altiſſimi regnum dedit. Hic eſt qui factus eſt in montem magnum & implevit univerſam terram, de quo Daniel † ait. *Aſpiciebam in viſione noctis: & ecce cum nubibus cœli quaſi Filius hominis veniens: & usque ad Antiquum dierum pervenit, & oblatus eſt ei. Et datum eſt ei imperium & honor & regnum; & omnes populi, tribus & linguæ ſervient illi. Poteſtas ejus, poteſtas æterna, quæ non pertranſibit; & regnum ejus non interibit.* Omnem poteſtatem oſtendit, quæ à Patre data Filio eſt, ‡ qui cœleſtium, terreſtrium & inferiorum *** Rex, omniumque judex creatus eſt. Cœleſtium quidem, quod Verbum Patris ante ſæcula exſtiterit: Terreſtrium verò, quod homo inter homines natus eſt, ut à ſe ipſe Adamum reformaret. Infernorum autem, quod inter

* Dan. 7. 22. & 11. ** Dan. 2, 34. & 45. † Dan. 7, 13. ‡ Matth. 28. 18. *** Phil. 2, 10.

γίσθη

ἀνιστορησίαν auctoris libri 1. *Maccabæorum*; quo ſupercilio ſic brevis ætatis homo, nedum divinam, ſed & humanam fidem illi detrahit. Quicquid ſit de Hippolyto, qui ut homo falli potuit, nec illis rebus æqualis aut ſuppar fuit; Auctoris libri 1. Maccabæorum, nihil eſt cur nobis fides aut diligentia notet; cùm vel ſi ipſe vivus Alexander non diviſit, diviſiſſe meritò dicatur, quod ſaltem imperio dividendum reliquit, dato in eam rem Perdiccæ annulo ſignatorio, cùm eum vox deficeret, ut auctor eſt Juſtin. l. 2. Aliquid certè ejus nutus interceſſiſſe, ut in tantos, quaſi ex condicto, tanta hæc Imperii moles divideretur, cui nemo unus præter Alexandrum par fore videretur, indicio eſt, quod nullo ſibi Monarchiam univerſam uſurpante, quiſque parte contentus, æmulo cedere viſus eſt: Etſi hæc πολυκοιρανίη, inter Alexandri ſucceſſores bellorum ſeminarium fuit. Curtius l. 10. c. 10. *Crediderunt*, inquit, *quidam teſtamento Alexandri diſtributas eſſe provincias*; Idque à variis auctoribus traditum aſſerit, licet ipſe contrarium ſentiat. Quod vel ſi ita dixiſſet ſacer auctor, major nobis fides eſſet, quàm eorum qui à Perdicca factam volunt eam diviſionem, modo illo à nobis ex Juſtino indicato, & ab illo pluribus tradito; in quam ſententiam ierunt Diodorus, Curtius, Oroſ. &c. Ipſum Alexandrum regnum diviſiſſe aſſerit Joſephus Gorionides l. 3. & Cyril. Jeroſolym. Catech. 4. de ſacra Scriptura & alii; quibus Gudii dica, non facilè adeo præſcripſerit. Longè ſanè eſt, ut rebus interfuerit: vel auctorem nobis ſic ἱστορήσαντα poſſit producere, cui qui adverſentur, omnes ἀνιστορησίας hoc in negotio damnari meritò ipſius πολυμαθείᾳ poſſint. C.

mm) Illa, omnia piâ tunc conjecturâ dicta, eventu non probata, quomodo Deus novit, implenda. C.

γίεθη; εὐαγγελιζόμενος τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς, διὰ θανάτου τὸν θάνατον νικῶν.

XXVII. Τούτων οὖν ἐσομένων, καὶ τῶν δέκα δακτύλων D) τῆς εἰκόνος εἰς δημοκρατίας χωρησάντων, καὶ τῶν δέκα κεράτων τοῦ τετάρτου θηρίου εἰς δέκα βασιλείας μερισθέντων, ἴδωμεν σαφέστερον τὰ προκείμενα, καὶ κατανοήσωμεν αὐτὰ ὀφθαλμοφανῶς.

XXVIII. Κεφαλὴ τῆς εἰκόνος χρυσῆ, ἡ λέαινα, Βαβυλώνιοι ἦσαν. Ὦμοι καὶ βραχίονες ἀργυροῖ, ἡ ἄρκτος, Πέρσαι καὶ Μῆδοι. Κοιλία καὶ μηροὶ χαλκοῖ, ἡ πάρδαλις, οἱ ἀπὸ Ἀλεξάνδρου κρατήσαντες Ἕλληνες. Κνῆμαι σιδηραῖ, θηρίον ἔκθαμβον καὶ φοβερὸν, Ῥωμαῖοι οἱ νῦν κρατοῦντες. Ἴχνη ποδῶν, ὄστρακον καὶ σίδηρος, καὶ τὰ δέκα κέρατα, τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. κέρας ἕτερον μικρὸν ἀναφυόμενον, ὁ ἐν αὐτοῖς Ἀντίχριστος. Λίθος πατάσσων τὴν γῆν, καὶ ἐπάγων τῷ κόσμῳ τὴν κρίσιν, Χριστός.

XXIX. Ταῦτά σοι, ἀγαπητὲ, μετὰ φόβου μεταδίδομεν εὐκόλως διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν Χριστοῦ ἀγάπην. Εἰ γὰρ οἱ πρὸ ἡμῶν μακάριοι προφῆται γεγενημένοι, εἰδότες αὐτὰ οὐκ ἠθέλησαν μετὰ παῤῥησίας κηρύξαι, ἵνα μὴ τάραχον ποιήσωσι ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, ἀλλὰ μυστικῶς διηγήσαντο διὰ παραβολῶν καὶ αἰνιγμάτων λέγοντες· ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς κινδυνεύσομεν τολμῶντες τὰ ὑπ' ἐκείνων ἀποκρύφως εἰρημένα εἰς φανερὸν λέγειν; Ἴδωμεν τοίνυν τὰ συμβησόμενα ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τὴν πόρνην τὴν ἀκάθαρτον ταύτην * ὁποία δὲ καὶ ποταπὴ ἡ κατὰ χόλον Θεοῦ ἐπελεύσεται αὐτῇ πρὸ τῆς κρίσεως μερικὴ βάσανος.

XXX. Δεῦρο οὖν ὦ μακάριε Ἠσαΐα, ἐξεγέρθητι, εἰπὲ σαφῶς τί προεφήτευσας † περὶ τῆς μεγάλης Βαβυλῶνος. εἶπας γὰρ καὶ περὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τετέλεσται. σὺ γὰρ εἶπας μετὰ παῤῥησίας· ἔσται ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι, τὴν χώραν ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν

mortuos reputatus, Sanctorum Animabus prædicans † morte victor mortis extitit.

XXVII. Cùm hæc itaque futura ſint, decemque digiti ſimulacri & ſtatuæ ſeu Imaginis, in democratias ceſſerint: decem verò capita quartæ beſtiæ in decem regna diviſa ſint, videamus clarius quæ argumento propoſita ſunt, eaque quaſi ob oculos poſita ſic coram conſideremus.

XXVIII. Aureum caput ſimulacri, Leæna, Babylonii erant: Humeri & brachia argentea, Urſus, Perſæ & Medi: Venter femurque æneum, Pardus, qui ab Alexandro Græci rerum potiti ſunt, Crura ferrea, ſtupenda Beſtia ac terribilis, Romani, qui nunc rerum potiuntur. Veſtigia pedum, teſta ferrumque, ac decem cornua, quæ futura ſunt regna & imperia. Cornu aliud parvum ſuccreſcens, qui inter illa numeratur, Antichriſtus. Lapis percutiens conterensque ſimulacrum, qui terram adimplevit, & judicium mundo infert, Chriſtus.

XXIX. Hæc tibi, chariſſime, timore communico, propenſa tamen voluntate, ob excellentem charitatem Chriſti. Nam ſi deceſſores noſtri beati Prophetæ, qui hæc explorata haberent, noluerunt palam prædicare, ne hominum animos turbarent, ſed arcana ratione parabolarum tecta involucris, & perplexis obſcuriſque ſermonibus enarrarunt, dicentes: ‡ *Præſto ſit animus ſapientia præditus;* quanto nobis potius non vacabit periculo, qui ab illis occultè dicta atque obtecta, in apertum dicamus? Videamus igitur quæ in extremis eventura ſunt ſuper immunda hac Meretrice: qualiſque ac quantus cruciatus, Dei indignatione ante diem judicii prærogata in anteceſſum pœnarum parte, illi ſuperventurus.

XXX. Ades igitur ô beate Eſaia. Exurge, dic palam quæ vaticinatus es de civitate magna Babylone. Nam etiam de Jeruſalem locutus es, ſicque factum eſt. Tu enim apertè dixiſti, * *Terra veſtra deſerta; civitates veſtra igne ſuccenſa. Regionem veſtram alieni de-*

† 2 Petr. 3.19. ‡ Apoc. 17, 9. * Iſai. 1, 7.

* De Roma eadem dicit, quæ & à multis dicta ſunt, hodieque dicuntur. Sed haud ab re ſit obſervare, illa de Roma Ethnica intelligi, cum c. 28. dicat: Κνῆμαι σιδηραῖ θηρίον ἔκθαμβον καὶ φοβερὸν, Ῥωμαῖοι οἱ νῦν κρατοῦντες. *Romani quorum nunc Monarchia floret.* T. Infra c. 50. οἱ κρατοῦντες ἔτι νῦν εἰσι Λατεῖνοι, ubi in nomine Λατεῖνος myſterium quærit numeri Antichriſti, 666.

† Combefiſ. ἃ προεφήτευσας.

D) Τῶν δέκα δακτύλων. Nabuchodonoſori viſa ſtatua & ſimulacrum, ſeu imago, quæ hominem referret, duobus pedibus conſtabat, atque in illis in digitos decem deſinebat, quos ſic ex argilla ferroque compoſitos, quæ non cohæreant, hincque ruinæ obnoxium corpus quod ſuſtentant, reddant, meritò aſſumpſit Hippolytus in democratiæ popularis regiminis typum, quod rarò tranquillum eſt, populis per licentiam aliis in alios plerumque tumultuantibus, maliſque in eos, qui ſunt meliores, illoſque opprimentibus. Quod ſequebatur monſtro ſimile, fugeratque Gudii diligentiam, καὶ τῶν δέκα κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου, haud pœnitendo puto conatu emendavi atque mutavi, τοῦ τετάρτου θηρίου. Hujus enim ſunt decem cornua, & in illis deſignata decem regna, ac reliqua à regno Romanorum ſeu Imperio; quaſi certo numero pro incerto: In quibus num cornu illud novum & parvum origine, tanta immanitate provectum, aliaque evellens capita inque illis ſuccreſcens, Mahometes, tot jam regnis potitus primùm in ſuis Arabibus & Saracenis, poſtmodum in Turcis & Oſmanidarum gente; ac num verè Antichriſtus, ſive illius operans myſterium, in certo uno (haud fortè ita remoto) complendum? Quanta nimirum per eum diſceſſio? quantis provinciis ac regnis extinctum juge ſacrificium ac Chriſtianum nomen, dum noſtris ipſi diſſidiis ad reliqua ſternimus viam, ejuſque acinacem quaſi ſponte in cervices noſtras acceſſimus. Altaris cornua decem, inauditum, ſed magis quatuor, & licet eſſent & illa decem, nihil tamen ad Hippolyti, explicatione Danielis, intentum. C.

αὐτὴν ἐνώπιον ὑμῶν, καὶ ἠρήμωται κατεστραμμένη ὑπὸ πολλῶν † ἀλλοτρίων. ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν * σικυηράτῳ, ὡς πόλις πολιορκουμένη. Τί οὖν; οὐ γεγένηται ἤδη ταῦτα; οὐ πεπλήρωται τὰ ὑπό σου εἰρημένα, οὐκ ἠρήμωται αὐτῶν ἡ Ἰουδαία γῆ; οὐκ ἐνεπύρησαν τὸ ἁγίασμα; οὐ κατέστραπται αὐτῶν τὰ τείχη; οὐκ ἀνῃρέθησαν αἱ πόλεις; οὐ τὴν χώραν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν; οὐ τὴν γῆν Ῥωμαῖοι κρατοῦσι; καὶ γὰρ μισήσαντές σε οἱ ἄνομοι ἔπρισαν, m) καὶ Χριστὸν ἐσταύρωσαν. ἀπέθανες ἐν κόσμῳ, ἀλλ' οὖν ἐν ⁂ Χριστῷ ζῇς.

XXXI. Τίνα οὖν ὑμῶν πλεῖον ἀγαπήσω ἢ ‡ σέ; ἀλλὰ καὶ Ἱερεμίας λιθάζεται. εἰ ⁂ Ἱερεμίας δὲ μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ Δανιὴλ μαρτυρεῖ. Δανιὴλ, ὑπὲρ πάντας ἐπαινῶ σε, ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης οὐ ψεύδεται. Πόσοις ὑμᾶς στόμασι καὶ γλώσσαις δοξάσω, μᾶλλον δὲ τὸν ἐν ὑμῖν λαλήσαντα λόγον; ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ, ζήσεσθε δὲ σὺν Χριστῷ· ἀκούσατε καὶ χαίρετε. ** ἰδοὺ τὰ ἀφ' ὑμῶν λελαλημένα κατὰ καιρὸν πεπλήρωται. εἴδετε γὰρ αὐτὰ πρῶτον, εἶθ' οὕτως ἐκηρύξατε πάσαις γενεαῖς. τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια διηκονήσατε πάσαις γενεαῖς. προφῆται ἐκλήθητε, ἵνα πάντας σῶσαι δυνηθῆτε. τότε γὰρ ὄντως ὁ προφήτης, ὅταν τὰ μέλλοντα γενέσθαι προκηρύξας, ὕστερον συμβάντα αὐτὰ ἀποδείξῃ. καλοῦ διδασκάλου ἐγένεσθε μαθηταί. ταῦτα ὑμῖν ἀξίως ὡς ζῶσιν ἐπιφωνῶ. ἔχετε γὰρ ἤδη τὸν τῆς ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας ἀποκείμενον ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς στέφανον.

XXXII. Λέγε μοι, ὦ μακάριε Δανιὴλ, πληροφόρησόν με, παρακαλῶ. προφητεύεις περὶ τῆς λεαίνης ἐν Βαβυλῶνι· αἰχμάλωτος γὰρ ἦς ἐκεῖ. διήγησαι τὰ μέλλοντα περὶ τῆς ἄρκτου· ὅτι γὰρ ἐν κόσμῳ ἦς καὶ εἶδες αὐτὰ γεγενημένα. ἔπειτα λέγεις μοι πάρδαλιν, καὶ πόθεν σοι ταῦτα εἰδέναι· ἤδη γὰρ κεκοίμησαι. τίς σε ταῦτα ἐδίδαξε λαλεῖν, ἀλλ' ἢ ὁ πλάσας †† σε ἐκ κοιλίας μητρός; o) Θεὸς, λέγεις. εἶπας γὰρ καὶ οὐκ ἐψεύσω· ἀνέστη ἡ πάρδαλις· ἦλθεν ὁ τράγος τῶν αἰγῶν· ἔτυψε τὸν κριόν· συνέτριψεν αὐτοῦ τὰ κέρατα· κατεπάτησεν αὐτὸν τοῖς ποσίν. ὑψώθη ἐν τῷ πεσεῖν αὐτόν, ἀνέστησαν τέσσαρα κέρατα ὑποκάτωθεν αὐτοῦ. Εὐφραίνου μακάριε Δανιήλ· οὐκ ἐπλανήθης· γεγένηται ταῦτα πάντα.

XXXIII. Μετὰ τοῦτο πάλιν μοι διήγησαι θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ, καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, ἐσθίον καὶ λεπτῦνον· καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνε-

† Combefiſius, μετεστραμμένη ὑπὸ λαῶν. * Ebroic. MS. σικυηλάτῳ. G. ⁂ Leg. ἀλλὰ νῦν σὺν Χριστῷ ζῇς, ut infra, ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ, ζήσεσθε δὲ σὺν Χριστῷ. Quod toties apud Paulum. T. ‡ Combefiſ. ἢ σὲ ἢ Ἱερεμίαν, & mox omittit εἰ. ⁂ L. Ἱερεμίαν. G. ** Gud. edidit χάρητε, legerim χαίρετε. †† leg. ἁγιάσας vel καλέσας. G.

vorant in conſpectu veſtro, & deſolata eſt, ſubverſa à populis alienis. Derelinquetur filia Sion quaſi tabernaculum in vinea, & ſicut pomorum cuſtodia in cucumerario; ſicut civitates expugnata. Quid igitur? Num hæc jam non extiterunt? Nonne impleta ſunt, quæ a te dicta ſunt? Nonne eorum terra Judæa deſolata eſt? Nonne ſuccenſum ſanctuarium? Nonne eorum everſi muri? Nonne civitates deſtructæ? Nonne regionem alieni devorant? Non ejus ditionis Romani potiuntur? Nam quo odio in te exarſerant, ſerra diſciderunt, ac Chriſtum in crucem egerunt. In mundo mortuus es, ſed vivis in Chriſto.

XXXI. Quem veſtrûm magis diligam, téne, an Jeremiam? Sed & Jeremias lapidatur. Magis verò Jeremias, ſed & Daniel teſtatur. Daniel, præ omnibus in tuas laudes effundor. Quin Joannes quoque nihil falſi loquitur. Quantis vos labiis linguiſque glorificabo, quinimmo quod in vobis Verbum loquitur? Mortui eſtis cum Chriſto, ſed vivetis cum Chriſto. Audite & lætamini. Ecce enim quæ locuti eſtis, per tempus impleta ſunt. Vidiſtis enim ea primùm, ſicq; deinde cunctis ætatibus prædicaſtis. Cunctis ætatibus miniſtraſtis Dei oracula. Vocati eſtis Prophetæ, ut ſalutem omnibus poſſetis præſtare. Tunc enim verè Propheta eſt, cùm prænuntiatis quæ futura ſunt, ea poſtea eveniſſe oſtenderit. Boni Magiſtri, diſcipuli fuiſtis. Hæc vobis meritò quaſi viventibus acclamo. Habetis enim vobis jam in cœlis repoſitam * vitæ ac incorruptionis coronam.

XXXII. Dic quæſo, beate Daniel. Certam mihi facito fidem, obſecro. Vaticinaris de Leæna ** Babylone: Ibi enim captivus verſabaris. Narraſti quæ erant futura de Urſo: Adhuc enim vitæ ſuperſtes eras, eaque facta vidiſti. Deinde Pardum mihi loqueris; undenam verò ut hæc ſciveris? jam enim defunctus eras. Quis hæc loqui docuit, niſi qui ex utero matris ⁂ te formavit? Deus, ais. Dixiſti enim, † nec falſum locutus es. Surrexit Pardus: venit Hœdus caprarum; percuſſit Arietem: contrivit cornua ejus; conculcavit eum pedibus; illius potitus eſt. Exaltatus eſt in ruina ejus; ſurrexerunt ſub illo quatuor cornua. Lætare beate Daniel: non es deceptus: cuncta hæc evenere.

XXXIII. Poſt hæc mihi rurſus enarra quartam Beſtiam, tremendam illam atque ſtupendam. *Dentes ejus ferrei, & ungues ejus anei, comedens & comminuens, ac reſidua pedibus ſuis conculcabat.* Jam nunc ferrum dominatur:

* 2 Tim. 4, 8. ** Dan. 7, 4. ⁂ Jerem. 1, 5. † Dan. 7, 6.

πάτει,

m) Iſaiam ſerra lignea diſſectum juſſu Manaſſis Regis, quàm plurimi veterum tradũnt, ut notavi in Codice Pſeudepigrapho, Vet. Teſt. pag. 1088. De Jeremia lapidato ab Ægyptiis ibid. pag. 1111.

o) Ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας. Dicta hæc in Jeremiam, unde nonnullis viſum, ex utero ſanctificatum eſſe, & mundatum a peccato originis: quod illius ſingulare privilegium foret. Quod verò Hippolytus ad Danielem trahit, illique accommodat, non tam μνημονικὸν aliquid peccaſſe putandus eſt, quàm veram & communem opi-

πάτει. Ἤδη κρατεῖ νῦν ὁ σίδηρος· ἤδη δαμάζει καὶ λεπτύνει πάντα· ἤδη ὑποτάσσει πάντας τοὺς μὴ θέλοντας· ἤδη βλέπομεν αὐτὰ ἡμεῖς· ἤδη δοξάζομεν τὸν Θεὸν ὑπό σου διδασκόμενοι.

jam edomat & comminuit omnia: jam invitos omnes ſub jugum mittit. Hæc nos jam videmus: jam à te docti Deum glorificamus.

XXXIV. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ προὔκειτο ἡμῖν περὶ τῆς πόρνης εἰπεῖν, πάρελθε ὦ μακάριε Ἡσαΐα. Ἴδωμεν τί λέγεις περὶ Βαβυλῶνος. Κατάβηθι, κάθισον ἐπὶ γῆς θυγάτηρ παρθένος Βαβυλῶνος· κάθισον θυγάτηρ Χαλδαίων, οὐκέτι προστεθῇ σοι κληθῆναι ἁπαλὴ καὶ τρυφερά· λάβε μύλωνα, ἄλεσον ἄλευρον, ἀποκάλυψαι τὸ κάλυμμά σου, ἀναξύρισον p) τὰς πολιὰς, ἀνακάλυψαι τὰς κνήμας, διάβηθι ποταμοὺς, ἀνακαλυφθήσεται ἡ ἀσχημοσύνη σου, φανήσονται οἱ ὀνειδισμοί σου· τὸ δίκαιον ἐκ σοῦ λήψομαι, q) οὐκέτι οὐ μὴ παραδῶ σε ἀνθρώποις. Ὁ ῥυσάμενός σε Κύριος Σαβαώθ, ὄνομα αὐτῷ Ἅγιος Ἰσραήλ· κάθισον κατανενυγμένη, εἴσελθε εἰς τὸ σκότος, θυγάτηρ Χαλδαίων, οὐκέτι οὐ μὴ κληθήσῃ ἰσχὺς βασιλείας.

XXXIV. Quoniam verò propoſitum nobis fuerat ut de Meretrice loqueremur, adeſto beate Eſaia: Videamus quid dicas de Babylone. * *Deſcende, ſede in terra filia Chaldaorum; non amplius adjicietur tibi ut voceris mollis & delicata. Tolle molam: mole farinam, revela operimentum tuum, rade canos, diſcooperi tibias, tranſi flumina: Revelabitur turpitudo tua: apparebunt opprobria tua; ultionem ex te ſumam: nequaquam ultra te hominibus tradam. Qui eruit te Dominus Sabaoth, nomen ei Sanctus Iſrael. Sede compuncta; ingredere in tenebras, filia Chaldaorum: nequaquam ultra vocaberis fortitudo regni.*

XXXV. Παρωξύνθην ἐπὶ τὸν λαόν μου, ἐμίανας r) τὴν κληρονομίαν μου. ἐγὼ ἔδωκα εἰς τὴν χεῖρά σου. σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεον· σὺ δὲ ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐβάρυνας τὸν ζυγὸν, καὶ εἶπας, εἰς τὸν αἰῶνα ἔσομαι ἄρχουσα· οὐκ ἐνόησας ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲ ἐμνήσθης τὰ ἔσχατά σου. Νῦν δὲ ἄκουε ταῦτα, ἡ τρυφερὰ, ἡ καθημένη, ἡ πεποιθυῖα, ἡ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐγώ εἰμι· καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα, οὐ καθιῶ χήρα, οὐ δὲ γνώσομαι ὀρφανή. Νυνὶ δὲ ἥξει ἐπί σε τὰ δύο ταῦτα ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, χηρεία καὶ ἀτεκνία ἥξει ἐξαίφνης ἐπί σε ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου, ἐν τῇ ἰσχύϊ τῶν ἐπαοιδῶν σου σφόδρα. τῇ ἐλπίδι τῆς πορνείας σου· σὺ γὰρ εἶπας, ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα. Καὶ ἔσται ἡ πορνεία σου σοὶ αἰσχύνη, ὅτι εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἐγώ εἰμι. Καὶ ἥξει ἐπί σε ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνῷς. [Βόθυνος, καὶ ἐμπεσῇ εἰς αὐτόν· καὶ ἥξει ἐπί σε ταλαιπωρία, καὶ οὐ μὴ δυνήσῃ καθαρὰ γενέσθαι, καὶ ἥξει ἐπί σε ἐξαπίνης ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνώσῃ.] Στῆθι νῦν ἐν ταῖς ἐπαοιδαῖς σου, καὶ ἐν τῇ πολλῇ φαρμακείᾳ σου, ἃ ἐμάνθανες ἐκ νεότητός σου, εἰ δυνήσῃ ὠφεληθῆναι. κεκοπίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου, στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ὁρῶντες τοὺς ἀστέρας ἀναγγειλάτωσάν σοι, τί μέλλει ἐπί σε ἔρχεσθαι. Ἰδοὺ πάντες ὡς φρύγανα πυρὸς οὕτω καυθήσονται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλωνται τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐκ φλογὸς, ὅτι ἔχεις ἄνθρακας πυρὸς, κάθισαι ἐπ᾽ αὐτούς. οὕτως ἔσται σου † εἰς βοήθειαν, ἐκοπίασας ἐν τῇ μεταβολῇ σου ἐκ νεότητος, ἄνθρωπος καθ᾽ ἑαυτὸν ** ἐπλάγχθη, σοὶ δὲ οὐκ ἔστι ‡ σωτηρία. ταῦτα μὲν προφητεύει σοι Ἡσαΐας. Ἴδωμεν δὲ εἰ τὰ ὅμοια αὐτῷ ἐφθέγξατο ὁ Ἰωάννης.

XXXV. *Iratus ſum ſuper populum meum: contaminavi hæreditatem meam: Ego dedi eos in manu tua; tu verò non dediſti eis miſericordiam: tu verò ſuper ſeniores aggravaſti jugum, & dixiſti: In æternum ero Domina. Non cogitaſti hæc in corde tuo, nec noviſſimorum recordata es. Nunc autem audi hæc, delicata, quæ ſedes, quæ confidis, quæ dicis in corde tuo, Ego ſum, & non eſt altera; & non ſedebo vidua, neque ſciam orbitatem. Nunc autem venient ſuper te hæc duo in una die, quod vidua ſis ac orba liberis. Venient repente in veneficio tuo, in fortitudine incantationum tuarum valde, ſpe fornicationis tuæ. Tu enim dixiſti; Ego ſum, & non eſt altera. Et erit fornicatio tua tibi confuſio, quod dixiſti in corde tuo, Ego ſum. Et veniet ſuper te, perditio, & neſcies; & fovea, & incides in eam. Et veniet ſuper te miſeria, & non poteris munda fieri. Et veniet ſuper te repente interitus, & non intelliges. Sta nunc in incantationibus tuis, & in multis veneficiis tuis, quæ diſcebas à juventute tua; ſi poteris adjuvari. Laboraſti in conſiliis tuis: ſtent & ſalvam te faciant Aſtrologi cæli: qui contemplantur ſtellas, annuntient tibi quid futurum ſit ſuper te. Ecce omnes tanquam ſtipula ignis, ſic comburentur, & non eruent animam ſuam de flamma. Quandoquidem habes carbones ignis, ſede ſuper eos: ſi inde juvaberis. Laboraſti in mutatione tua à juventute. Homo in ſemetipſo erravit: tibi autem non erit ſalus.* Hæc quidem tibi Eſaias vaticinatur: videamus num & Joannes ſimilia locutus ſit.

* Iſai 47, 1.

* Combefiſ. ὀρφανίαν. † id. σοί. ** ἐπλανήθη. ‡ id. ἔσται.

nionem inſinuaſſe: commune ſcilicet eſſe Prophetiæ, ut & Miniſtrio Evangelicio, ſic ex utero à Deo formari & ſanctificari, ſeu ſegregari in miniſterium, ut Paulus loquitur, per gratiæ præparationem, non per ipſam ejus infuſionem: in divina prædeſtinatione, non ipſa in tempore juſtificatione. C.

p) Ἀναξύρισον. Quaſi *novacula rade*, quod expreſſius eſt, majusque ſervitutis ac luctus indicium: Reliqui tamen ἀνακάλυψαι, *denuda, detege comam tuam*: nec aliter Hebræa, ut ſit iſtud Hippolyti Scribæ mendum. προστεθῇ σοι. fortè & ipſum expreſſius, quàm προστεθήσῃ aliorum. C.

q) Τὸ δίκαιον ἐκ σοῦ λήψομαι. Plana phraſis, quàm ſic expreſſere omnes Interpretes. Vulg. *capiam ultionem.* Targ. *Ultionem perfectam capiam ex te.* Syriac. *Supplicium de te ſumam*, &c. ſic bellè Nobil. *Quod juſtum eſt de te auferam.* Significat Propheta, ipſummet Deum ultorem fore, nec aliis tradendo ulturum: quod gravius ad terrorem Sic Paulus Hebr. 10, 31. *Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis.* C.

r) Ἐμίανα. Sic palam Hebræa ac reliqui Interpretes; nec niſi errore ſcriptum ἐμίανας, quod & Græca vulg. habent. Paſſim occurrit in Scriptura in perſona Dei ſic ulciſcentis, & permittentis Sancta contaminari. C.

XXXVI. Οὗτος γὰρ ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ὢν, ὁρᾷ ἀποκάλυψιν μυστηρίων φρικτῶν, ἅτινα διηγούμενος ἀφθόνως καὶ ἑτέρους διδάσκει. Λέγε μοι μακάριε Ἰωάννη, ἀπόστολε καὶ μαθητὰ τοῦ Κυρίου, τί εἶδες καὶ ἤκουσας περὶ Βαβυλῶνος· γρηγόρησον καὶ εἰπέ. καὶ γὰρ αὐτή σε ἐξώρισε. Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας, καὶ ἐλάλησέ μοι λέγων. Δεῦρο δείξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνης τῆς μεγάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι. καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἡ γυνὴ ἦν περιβεβλημένη πορφυροῦν καὶ κόκκινον, κεχρυσωμένη χρυσῷ, καὶ λίθῳ τιμίῳ, καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα ποτήριον χρυσοῦν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον βδελυγμάτων, καὶ τὰ ἀκάθαρτα s) τῆς πορνείας τῆς γῆς. Ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον Μυστήριον Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς.

XXXVII. Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐθαύμασα, ἰδὼν αὐτὴν, θαῦμα μέγα. Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος· διατί ἐθαύμασας; ἐγὼ ἐρῶ σοι τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτὴν τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα. τὸ θηρίον ὃ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι· καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν· καὶ θαυμάσουσιν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν· ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν βίβλῳ τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· βλέποντες τὸ θηρίον ὅ, τι ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ t) παρέσται.

XXXVIII. Ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. ἑπτὰ κεφαλαὶ, ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν· καὶ βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν· οἱ πέντε ἔπεσαν, ὁ δὲ εἷς ἔστιν, ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε· καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μεῖναι· καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν, οὐκ ἔστι [καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι] καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὔπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσι μετὰ τοῦ θηρίου* τὴν μίαν γνώμην ἔχουσι καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διαδώσουσιν· οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι, καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς· ὅτι Κύριος κυρίων ἐστὶ, καὶ βασιλεὺς βασιλευόντων ἐστί· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ, καὶ ἐκλεκτοὶ, πιστοί.

XXXIX. Καὶ λέγει μοι· τὰ ὕδατα, ἃ εἶδες, οὗ κάθηται ἡ πόρνη, λαοὶ καὶ ὄχλοι καὶ ἔθνη εἰσὶ καὶ γλῶσσαι. Καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἠρημωμένην αὐτὴν ποιήσουσι καὶ γυμνὴν, καὶ τὰς σάρ-

* Combefiſ. οὗτοι μίαν.

XXXVI. Hic enim cùm in Patmo inſula verſaretur, videt Apocalypſim qua detecta horrenda myſteria; eaque narrans, etiam alios affatim docet. Dic quæſo, beate Joannes Apoſtole & Domini Diſcipule, quidnam audiſti & vidiſti de Babylone. Expergiſcere & loquere: nam & hæc te in exilium relegavit. * *Et venit unus de ſeptem Angelis qui habebant ſeptem phialas, & locutus eſt mihi, dicens. Veni, oſtendam tibi damnationem Meretricis magnæ, quæ ſedet ſuper aquas multas, cum qua fornicati ſunt Reges terræ, & inebriati ſunt qui inhabitant terram, de vino proſtitutionis ejus. Et abſtulit me in ſpiritu in deſertum. Et vidi Mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, habentem capita ſeptem & cornua decem. Et mulier erat amicta purpura & coccino, & inaurata auro & lapide pretioſo & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua plenum abominationibus, immunditias fornicationis terræ. In fronte & ejus nomen ſcriptum, Myſterium: Babylon magna, mater ſcortationum & abominationum terræ.*

XXXVII. *Et vidi Mulierem ebriam de ſanguine Sanctorum, & de ſanguine Martyrum JEſu. Et miratus ſum videns illam, admiratione magna. Et dixit mihi Angelus, Cur miraris? Ego dicam tibi ſacramentum mulieris, & beſtiæ, quæ illam portat, quæ habet capita ſeptem & cornua decem. Beſtia, quam vidiſti, erat, & non eſt. Futurumque eſt ut aſcendat de abyſſo, & in interitum eat. Et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non ſcriptum eſt nomen in libro vitæ à conſtitutione mundi) videntes beſtiam, quæ erat, & non eſt, & quæ ventura eſt.*

XXXVIII. *Hic ſenſus qui habet ſapientiam. Septem capita, ſeptem montes ſunt, ſuper quos Mulier ſedet; & Reges ſeptem ſunt: Quinque ceciderunt: unus autem eſt, alter nondum venit: & cum venerit, oportet illum breve tempus manere. Et beſtia, quæ erat & non eſt, & ipſe octavus eſt, & de ſeptem eſt, & in interitum vadit. Et decem cornua, quæ vidiſti, decem Reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt, ſed poteſtatem tanquam Reges una hora accipient cum beſtia. Hi unam voluntatem habent, & virtutem & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum eſt, & Rex regum; & qui cum illo vocati, electi & fideles ſunt.*

XXXIX. *Et dixit mihi, Aquæ quas vidiſti, ubi Meretrix ſedet, populi ſunt & turbæ & gentes & linguæ. Et decem cornua, quæ & vidiſti, beſtiæ; hi odient Meretricem, & deſolatam eam facient & nudam, & carnes ejus comedent, & ipſam igni*

* Apoc. 17: 1.

καὶ

s) Καὶ τὰ ἀκάθαρτα. Reliqui ἀκαθαρτότητος, quæ vox ſatis dura. Pro τῆς γῆς. reliqui αὐτῆς· Syriacus tamen *terram*, quaſi aliam litteram hanc habuerit, vel alterius ſupplementum; ac ſi mulieris immunditia ipſa terræ immunditia dicta ſit. Sic enim comparatum, ut labes ex uno ſcorto, in plures ac ipſum pæne orbem diducatur. C.

t) Καὶ παρέσται. Sic etiam Codex Alexandr. & videtur optima lectio. Vulg. Græca, καίπερ ἔστι. Latina deſiderant. Sic quoque Syriac. & Arabic. *ventura* habent. C.

κας αὐτῆς φάγονται, καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ὁ γὰρ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι γνώμην μίαν, καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ ἄχρι τελεσθήσονται οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

XL. Μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην· καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ ἔκραξεν ἰσχυρᾷ * φωνῇ μεγάλῃ λέγων· Ἔπεσεν ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων, καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου, [καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου] καὶ μεμισημένου· ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη· καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν. καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσαν· ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε· ὅτι ἐκολλήθησαν u) αἱ ἁμαρτίαι † ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ Θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.

XLI. Ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκε, ** καὶ διπλάσατε τὰ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασε, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν· ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν, καὶ ἐστρηνίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν καὶ πένθος· ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει· κάθημαι βασίλισσα καὶ χήρα οὐκ εἰμί, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. Διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς θάνατος, καὶ πένθος, καὶ λιμὸς, καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ κρίνας αὐτήν. καὶ κλαύσονται καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὴν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες· Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου· καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαύσουσι καὶ πενθήσουσιν ἐπ' αὐτήν· ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράσει οὐκέτι· γόμον χρυσίου, καὶ ἀργυρίου, καὶ λίθου τιμίου, καὶ μαργαρίτου, καὶ βύσσου, καὶ πορφύρας, καὶ σηρικοῦ, καὶ κοκκίνου· καὶ πᾶν ξύλον θύϊνον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ μαρμάρου, καὶ κινάμωμον καὶ ἄμωμον, καὶ θυμίαμα, καὶ μύρον, καὶ λίβανον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ σεμίδαλιν, καὶ σῖτον, καὶ κτήνη, καὶ πρόβατα, καὶ τράγους. καὶ ἵππων, καὶ ῥεδῶν, καὶ σωμάτων, καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ αὐτὰ εὑρῇς. οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες, καὶ πενθοῦντες, καὶ λέγοντες. οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον, καὶ πορφυροῦν, καὶ κόκκινον.

* Combefiſ. ἐν ἰσχύϊ. † id. αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι.
** ἀπέδωκεν ὑμῖν.

contremabunt. Deus enim dedit in cor eorum ut faciant quod illi placuerit, & faciant unam voluntatem, & dent regnum ſuum beſtiæ, donec conſummentur verba Dei. Et mulier, quam vidiſti, eſt Civitas magna, quæ habet regnum ſuper Reges terræ.

XL. *Poſt hæc † vidi alterum Angelum deſcendentem de cœlo, habentem poteſtatem magnam: & terra illuminata eſt à claritate ejus. Et clamavit in fortitudine voce magna, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta eſt habitatio dæmoniorum: & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſtodia omnis volucris immundæ & exoſæ: quia de vino iræ ſcortationis ejus biberunt omnes gentes. Et Reges terræ cum illa fornicati ſunt, & mercatores terræ, de virtute deliciarum ejus divites facti ſunt. Et audivi aliam vocem de cœlo dicentem, Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delictorum ejus, & de plagis ejus ne accipiatis. Quoniam adhæſerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus eſt Dominus iniquitatum ejus.*

XLI. *Reddite illi ſicut & ipſa reddidit vobis: & duplicate duplicia ſecundùm opera ejus. In poculo, quo miſcuit, miſcete illi duplum. Quantum glorificavit ſe & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum; quia in corde ſuo dicit, Sedeo regina, & vidua non ſum: & luctum non videbo. Ideo in una die venient plagæ ejus, mors & luctus & fames, & igni comburetur; quia fortis eſt Deus, qui judicavit eam. Et lugebunt & plangent ſuper eam Reges terræ, qui cum illa fornicati ſunt, & in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus; longè ſtantes propter metum tormentorum ejus, dicentes, Væ, væ, civitas illa magna, Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum. Et negotiatores terræ flebunt & lugebunt ſuper eam, quoniam merces eorum nemo emet amplius: Merces auri & argenti & lapidis pretioſi, & margaritæ & byſſi & purpuræ & ſerici & coccini; (& omne lignum thyinum, & omnia vaſa eboris, & omne vas ex ligno pretioſiſſimo, & æramento & ferro & marmore, & cinamomum: & amomum & odoramentum & unguentum & thus & vinum & oleum & ſimilam & triticum & pecora & oves & hædos) & equorum & rhedarum & mancipiorum, & animas hominum. Et poma deſiderii animæ tuæ receſſerunt à te, & omnia pinguia & clara perierunt à te, & amplius illa jam non invenies: Mercatores horum, qui divites facti erant, à longè ſtabunt, propter metum tormentorum ejus, flentes & lugentes, atque dicentes, Væ, væ, civitas illa magna, quæ amicta erat byſſo & purpura & coccino, & deaurata erat auro & lapide pretioſo & margaritis, quod una hora deſtitutæ ſunt tantæ divitiæ. Et omnis gubernator, & omnis in*

† Apoc 18, 6.

καὶ

u) Ἐκολλήθησαν. *Adhæſerunt.* Eadem Syriac. & Arabic. Græca vulg. ἠκολούθησαν. *Secuta ſunt peccata usque ad cælum.* Vulg. *pervenerunt.* Quæ omnia non multum ſenſu abſunt. C.

καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσίῳ, καὶ λίθῳ τιμίῳ, καὶ μαργαρίταις· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος. καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ἐπὶ τῶν πλοίων ὁ ὅμιλος, καὶ ναῦται, καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν καὶ ἔκραξαν βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, λέγοντες· Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκραξαν κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, λέγοντες· Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκ τῆς πιότητος x) αὐτῆς. ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη.

XLII. Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ οὐρανὲ, καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἔκρινεν ὁ Θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. Καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον, ὡς μύλον μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων· οὕτως ὁρμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ ἔτι. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν, καὶ μουσικῶν, καὶ αὐλητῶν, καὶ σαλπιγκτῶν, οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι, [καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης, οὐ μὴ εὑρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι] καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς· ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἐν τῇ αὐτῇ αἷμα τῶν προφητῶν καὶ ἁγίων εὑρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

XLIII. Περὶ μὲν τῆς τῶν βασάνων τῶν ἐπερχομένων αὐτῇ ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ* τῶν τότε ἐσομένων τυράννων μερικῆς κρίσεως, σαφέστατα ἐν τοῖς ῥητοῖς τούτοις δεδήλωται. Δεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ τὸν χρόνον ἐξηκριβωμένως † ἐκθέσθαι, ἐν οἷς καιροῖς ταῦτα συμβήσεται, καὶ ὡς τὸ κέρας τὸ μικρὸν ἐν αὐτοῖς ἀναφανήσεται. τῶν γὰρ κνημῶν τῶν σιδηρῶν τῶν νῦν ἔτι κρατουσῶν, ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν, καὶ τοὺς δακτύλους χωρησάντων κατὰ τὴν τῆς εἰκόνος φανέρωσιν, καὶ τὴν τοῦ θηρίου τοῦ φοβεροῦ δεῖξιν, καθὼς σεσήμανται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, οἷς καιροῖς ὁ σίδηρος καὶ τὸ ὄστρακον εἰς ταυτὸν ἀναμιγήσεται. Δείξει δὲ ἡμῖν Δανιὴλ τὰ προκείμενα. Λέγει γάρ· καὶ διαθήσει διαθήκην y) πολλοῖς ἑβδομὰς μία. καὶ ἔσται, ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεταί μου θυσία καὶ σπονδή. Μίαν μὲν οὖν ἑβδομάδα ὅταν τὴν ἐσχάτην τὴν ἐπὶ τῷ τέρματι τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐσομένην ἐπ' ἐσχάτων ‡ ἐσήμανεν, ἧς ἑβδομάδος τὸ μὲν ἥμισυ λήψονται οἱ δύο προφῆται, Ἐνὼχ καὶ Ἠλίας. οὗτοι γὰρ κηρύξουσιν ἡ-

*Combef. ἀπό. †Ebroic. ἐξακριβαζομένως. G. ‡ ἐπ' ἐσχάτου. C.

navibus verſantium turba & nautæ, & qui mare exercent omnes, à longè ſteterunt & clamaverunt videntes fumum incendii ejus, dicentes, Quæ ſimilis civitati huic magnæ? Et miſerunt pulverem ſuper capita ſua, & clamaverunt flentes & lugentes, dicentes, Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti ſunt omnes qui habebant naves in mari, de pinguedine ejus.

XLII. *Lætare ſuper eam cœlum, & Angeli & Apoſtoli & Prophetæ, quoniam judicavit Deus judicium veſtrum de illa. Et ſuſtulit unus Angelus fortis lapidem, quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens, Sic impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur. Et vox citharœdorum & muſicorum & tibia canentium & tuba, non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox ſponſi & ſponſæ non audietur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terræ; quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes: & in ea ſanguis Prophetarum & Sanctorum inventus eſt, & omnium qui interfecti ſunt in terra.*

XLIII. Apertiſſimè in his teſtimoniis ſigillatim declaratum eſt, de tormentorum judicio, quæ extremis temporibus, per tyrannorum, qui tunc erunt, injuriam illam, inceſſura ſunt: operæpretium verò eſt, ut & tempus diligenti examine exponamus, quando ſcilicet futurum ſit ut hæc eveniant, & cornu illud parvum inter eos emergat. Nempe quando crura ferrea, quæ etiamnum rerum potiuntur, ad veſtigia pedum digitosque evaſerint, juxta ſimulacri ſeu imaginis & ſtatuæ manifeſtationem, beſtiæque formidabilis ſpeciem, uti in ſuperioribus deſignatum eſt; quando futurum eſt, ut ferrum & teſta in unum miſceantur. Oſtendet verò nobis Daniel hæc ita propoſita. Ait enim: * *Et diſponet teſtamentum multis hebdomada una. Et erit in dimidio hebdomadæ auferetur ſacrificium meum & libatio.* Unam ergo annorum hebdomadam extremam ſignificavit, quæ in fine totius mundi futura ſit; cujus hebdomadæ dimidium ſument duo Prophetæ, Enoch & E-

* Dan. 9, 27.

μέρος

x) Ἐκ τῆς πιότητος. Singularis hæc lectio, apta tamen ea vox, ſi & alii Codices adſtipularentur, cùm omnes habeant, ἐκ τῆς τιμιότητος, quæ vox ſatis dura, nec ad ſenſum expedita. Nam quod Vulg. reddit *ex pretiis ſuis*, quaſi remotius eſt; etſi ita etiam Æthiopic. Non malè Arabic. *ex faſtu ejus*, eſt enim ea ratio facilis diſtractionis mercium, ſed ſuppoſita opulentia civitatis, quam noſtrum illud ritè deſignat; veraque & formalis ratio eſt conſtituendi celebris emporii, & quod ita mercatores illo diteſcant: nobilitas & faſtus, quaſi remota & communis. C.

y) Καὶ διαθήσει, *diſponet*. Reliqui δυναμώσει quod communiter reddunt *confirmabit*. Quaſi robuſtum firmumque reddet, devictis planè grave: unde & Syriac. *Grave reddet fœdus*. Nullo modo audiendus videtur Hippolytus, qui ad ſecundum hæc adventum Chriſti & ad Antichriſtum trahat; cùm reliqui melius ad Chriſti primum adventum ſpectare velint, ejusque mortis pœnam & Jeroſolymorum excidium, Romanorum duce Tito: quando exuſto templo, ſic victima ceſſavit & libatio, deſolato loco, quo ſolùm facere licebat. Captatio hæc certi temporis Antichriſti, ut & Chriſti ad judicium venturi omnino cavenda, quod noſſe hæc mortales providentia noluerit. Videndus Chryſ. hom. 2. adverſus Judæos & Hieronymus Daniel. 9. aliique ibid. Scal. l. 6. Emend. temporum. C.

μέρας χιλίας, διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους, μετάνοιαν τῷ λαῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καταγγέλλοντες.

XLIV. Ὥσπερ γὰρ δύο παρουσίαι τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν διὰ τῶν γραφῶν ἐδείχθησαν· μία μὲν ἡ πρώτη κατὰ σάρκα γενομένη ἄτιμος διὰ τὸ ἐξουθενηθῆναι † αὐτὸν, καθὼς προανεφώνει Ἡσαΐας λέγων· Εἴδομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, [ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ,] ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Ἡ δὲ δευτέρα παρουσία αὐτοῦ κεκήρυκται ἐνδόξως,* ὡς παραγενήσεται ἀπ' οὐρανῶν μετὰ δυνάμεως ἀγγέλων, z) καὶ πατρικῆς δόξης, (ὥς φησιν ὁ προφήτης·) Βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε. Καὶ ἐθεώρουν μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε. καὶ προσηνέχθη αὐτῷ, καὶ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ βασιλεία. πᾶσαι αἱ φυλαὶ, καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ. ἡ βασιλεία αὐτοῦ, βασιλεία αἰώνιος, ἥτις οὐ διαφθαρήσεται. Οὕτω καὶ δύο πρόδρομοι ἐδείχθησαν· ὁ μὲν πρῶτος γενόμενος Ἰωάννης ὁ τοῦ Ζαχαρίου υἱὸς κατὰ πάντα πρόδρομος καὶ κῆρυξ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γεννηθεὶς, εὐαγγελιζόμενος τὸ ἐπουράνιον φῶς, τὸ ἐν κόσμῳ φανὲν, προέδραμεν ἐκ κοιλίας μητρὸς πρῶτος, συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ, ἵνα καὶ τοῖς ἐκ κοιλίας μητρὸς νηπίοις ὑπάρχουσιν ἐπιδείξῃ τὴν ἐσομένην αὐτοῖς διὰ πνεύματος ἁγίου καὶ παρθένου καινὴν γέννησιν.

XLV. Οὗτος ἀκούσας τὸν ἀσπασμὸν τῆς Ἐ-

† Combefi. ἐξουδενωθῆναι.

* Scribi debet ἔνδοξος *glorioſa & illuſtris*, non ἐνδόξως, *glorioſe* T. ita & C.

lias.* Hi enim prædicabunt dies mille ducentos ſexaginta, amicti ſaccis; qui nimirum populo cunctiſque Gentibus pœnitentiam indicant.

XLIV. Quemadmodum enim duplex nobis Domini ac Salvatoris adventus Scripturarum teſtimonio proditus eſt; unus quidem ac primus in carne, nulla honorum pompa ac claritate, ut deſpicabilis foret, ut olim vaticinatus fuerat Eſaias, ** dicens, *Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem: ſed ſpecies ejus contempta & deficiens ſupra omnes homines. Homo in plaga poſitus, & ſciens ferre infirmitatem: quia averſa eſt facies ejus; deſpecta, nulliusque rationis habita.* Alter verò ejus adventus in majeſtate futurus prædicatus eſt, quando de cœlis veniet Angelorum ſtipante militia, *** & in Paterna claritate; quomodo ait Propheta, *** *Videbimus Regem in decore & majeſtate. Et † aſpiciebam cum nubibus cœli tanquam Filium hominis venientem, & uſque ad Antiquum dierum pervenit, & oblatus eſt ei, & datum eſt ei imperium & honor & gloria & regnum. Omnes tribus & linguæ ſervient ei. Regnum ejus regnum æternum, quod non interibit:* Sic & duo Præcurſores monſtrati ſunt. Primus fuit Joannes, Zachariæ filius, qui in omnibus Præcurſor ac Præco Salvatoris extitit; cœleſteque Lumen, quod mundo illuxerat, annuntians, ex matris utero Præcurſoris partes implevit, primus ab Elizabeth conceptus ut & his qui ex matris vulva parvuli erant, novam ex Spiritu ſancto & Virgine, qua donandi eſſent, nativitatem oſtenderet.

XLV. Hic audita matris ſalutatione, exi-

* Apoc. 11. 3. ** Iſai 53. 2. *** Luc. 9, 26. *** Iſai. 33. 17. † Dan. 7, 13.

λισά-

z) Μετὰ δυνάμεως Ἀγγέλων. Ubique quaſi regia pompa, Angelorum ſatellitio frequens deſcribitur glorioſus hic Chriſti adventus: nec aliter exponenda in Evangeliis vox δύναμις, ubi ita uſurpatur ad propoſitum. Matth. 24. 30. Venientem in nubibus cœli, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Vulg. *Cùm virtute magna & majeſtate*, ſive gloria & claritate, cui reliqui cum Græcis jungunt adjectivum. At, quod Luc. 9. 26. ita habetur, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων· & ita ut Græca habent reddidit Vulg. *Cùm venerit in majeſtate ſua & Patris & ſanctorum Angelorum*, mihi prorſus ſuſpectum, exque Matthæo & Marco, eundem textum referentibus, emendandum; ut ubique Angeli Chriſti ſatellitio comites deſcribantur, non quorum gloria & majeſtas, ſit Chriſti majeſtas & gloria ſeu claritas, ſicut ipſa ſua & Patris, uti horum verborum totus tenor, ſenſu minus appoſito, ſignificare videtur. Sic certè reliqui Interpretes, Syr. *Cum venerit in gloria Patris ſui, cum Angelis ipſius ſacroſanctis:* quæ ſunt ipſa Marci verba 8. 38. ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἀγγέλων τῶν ἁγίων· Matth. 17, 27. *In gloria Patris ſui cum Angelis ſuis.* μετὰ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ. Nec aliter in Luca etiam Arabicus & Perſicus reddiderunt: non alia planè ratione, quàm quia meliores Græcos Codices nacti ſunt, etſi modò non ſuppetunt, quos noverim, qui ita habeant. Obrepere etiam Scripturis Canonicis, humana vel fragilitate vel oſcitantia, fallente manu Scribæ menda aliqua, notius eſt, quàm ut egeat ulla probatione, apud eos qui Scripturas ſacras ut apographa venerantur, vel etiam ut verſiones, non ut ipſa quaſi Dei digito ſcripta autographa, ac Prophetarum manu exarata, ſeu etiam illis divino Spiritu & prophetico recognita atque ſubſcripta. Eccleſiæ ſit, virorum doctorum opera ac ſolertia, κατὰ καιρὸς emendare, meliorum Codicum ope ac antiquiori traditione, non ex ſuo capite, quod nullæ jam extent ejus generis novæ revelationes; nullaque ſit illius fides, qui dicat ſe habere: divini verò Spiritus muneris ſit atque numinis, quo ſemper Eccleſiam regit, ut per eam occaſionem, nihil quo divina fides lædatur, in univerſam Eccleſiam & Catholicam, obrepere ſinat: aliis interim minutioribus hominum diſputationi ac criticæ relictis. Hocque maximè ſatis proſpectum Scripturarum integritati ac puritati, vixque adducatur ut aliter credat atque ſentiat, qui corde docili ac erudito prædirus ſit. - - - Utinam uno omnes veritatis ſtudio Chriſtiana pietate ac εὐλαβείᾳ in divinis Scripturis operam poneremus, earumque elucidatione ac cultu, vitam æternam nobis præmio quæreremus! C.

λισάβετ ἐσκίρτησεν ἐν κοιλίᾳ μητρὸς * ἀγαλλόμενος, ὁρῶν τὸν ἐν κοιλίᾳ τῆς παρθένου συνειλημμένον Θεὸν λόγον. Ἔπειτα κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ παρεγένετο, βάπτισμα μετανοίας τῷ λαῷ καταγγέλλων· προμηνύων σωτηρίαν τοῖς ἐν ἐρημίᾳ κόσμου πολιτευομένοις ἔθνεσι. Μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ αὐτοψεὶ δεικνύει τὸν σωτῆρα, καὶ λέγει. Ἴδε, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Οὗτος προέφθασε καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ εὐαγγελίσασθαι, zz ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου, πρόδρομος γενόμενος ἐκεῖ· σημαίνειν μέλλων κἀκεῖσε κατελεύσεσθαι τὸν σωτῆρα λυτρούμενον τὰς ἁγίων ψυχὰς ἐκ χειρὸς θανάτου.

XLVI. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρχὴ ἀναστάσεως πάντων ἀνθρώπων ἦν ὁ σωτὴρ, ἔδει τὸν Κύριον μόνον ἀνίστασθαι ἐκ τῶν νεκρῶν, δι' οὗ ἡ κρίσις παντὶ τῷ κόσμῳ εἰσελεύσεται, ἵνα οἱ ἀξίως ἀγωνισάμενοι, ἀξίως καὶ παρ' αὐτοῦ στεφανωθῶσιν ὑπὸ τοῦ καλοῦ ἀγωνοθέτου, πρώτου τὸ στάδιον διηνυκότος, τοῦ ἀναληφθέντος εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καθεσθέντος, καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου κριτοῦ πεφανερωμένου. ** Ἀναγκαίως δεῖ πρώτους τοὺς προδρόμους αὐτοῦ φανερωθῆναι, καθὼς διὰ Μαλαχίου καὶ Ἀγγαίου a) φησί· πέμψω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην πρὶν † ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου, τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, μή ποτε ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην. Οὗτοι οὖν παραγενόμενοι κηρύξουσι τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ἀπὸ οὐρανῶν Χριστοῦ ἐπιφάνειαν· οἳ καὶ ποιήσουσι σημεῖα καὶ τέρατα εἰς τὸ κἂν οὕτως δυσωπῆσαι καὶ ἐπιστρέψαι τοὺς ἀνθρώπους εἰς μετάνοιαν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἀνομίαν τε καὶ ἀσέβειαν.

XLVII. Λέγει γὰρ Ἰωάννης. Καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους. Τουτέστι, τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος, ἧς εἴρηκε Δανιήλ. Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τῆς γῆς ἑστῶσαι. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θελήσει ἀδικῆσαι, πῦρ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. καὶ εἴ τις θελήσει ἐν τούτοις ἀδικῆσαι, οὕτως δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. Οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανὸν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέξῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν· καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ

* L. ἀγαλλιώμενος. G. ** leg. πεφανερωθησομένου, *manifeſtandus ſit.* T. ita & C.
† id. πρὶν ἤ.

liit gaudens in utero, * in Virginis pariter utero conceptum Deum Verbum intuens. Deinde prædicaturus in deſertum venit, annuntians populo Baptiſmum pœnitentiæ; nempe Gentilibus in mundi deſerto viventibus, ſalutem prænuntians. Tum in Jordane ipſum coram Salvatorem oſtendit, dicens *⁎ *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Hic iis etiam qui erant in inferno prior evangelizavit, ſublatus Herodis gladio, illic factus Præcurſor. Nempe ibi quoque indicaturus expectandum Salvatoris deſcenſum, qui Sanctorum animas de manu mortis eſſet liberaturus.

XLVI. Quod enim vero Salvator cunctorum hominum reſurrectionis, principium auctorque futurus erat, par erat ut unus ipſe à mortuis ſuſcitaretur, per quem judicium in omnem mundum intrare deberet, ut qui dignè functi certamine eſſent, digne quoque ab eo coronarentur; præclaro ſcilicet agonis poſitore, & qui primus ſtadium confeciſſet: Qui in cœlum receptus, in Dei ac Patris dextera ſedet, ac rurſus in mundi conſummatione, Judex manifeſtandus eſt; neceſſe eſt ut ejus Præcurſores antè manifeſtentur, quemadmodum per Malachiam *⁎* & Angelum dicit, *Mittam vobis Eliam Thesbitem, antequam veniat dies Domini magnus & manifeſtus. Et reducet *** corda patrum ad filios, & inobedientes ad prudentiam juſtorum: ne forte veniam, & percutiam terram penitus.* Hi itaque venientes prædicabunt futuram Chriſti è cœlis apparitionem; facientque ſigna & prodigia, ut vel ſic inflectant atque convertant hominum animas ad pœnitentiam, ob nimiam improbitatem ac impietatem, qua laborant.

XLVII. Ait enim Joannes, *⁎*⁎ *Et dabo duobus teſtibus, & prophetabunt dies mille ducentos ſexaginta, amicti ſaccis.* Dimidium iſtud hebdomadæ, de qua Daniel † locutus eſt. *Iſti ſunt duæ olivæ & duo candelabra in conſpectu Dei terræ ſtantia. Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum. Et ſi quis voluerit eos lædere, ſic oportet eum occidi. Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: & poteſtatem habent ſuper aquas, vertendi eas in ſanguinem, & ut terram percutiant omni plaga, quotieſcunque voluerint.* Ubi autem curſum ſuum

* Luc. 1, 41. *⁎ Joh. 1, 19. *⁎* Malach. 4, 5. *** Luc. 1, 17. *⁎*⁎ Apoc. 11, 3. † Dan. 9, 27. Apoc. 11, 4.

πατα-

zz) Johannem Baptiſtam præcurſorem Chriſti etiam apud inferos fuiſſe, communiter Græci ſtatuunt. Vide Leonem Allatium de libris Eccleſiaſticis Græcorum pag. 303. ſeq.

a) Μαλαχίου καὶ Ἀγγέλου. Sic reſtitui, cum fœdo errore eſſet, καὶ Ἀγγαίου· Quid enim Aggæo cum hac Malachiæ auctoritate? Ἄγγελος verò, etymum eſt vocis Malachiæ, ut omnibus notum eſt, cujus unios citatus locus, ipſe illuſtris, additis etiam, quæ ab Angelo dicta ſunt Luc. 1, 17. καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων. *Et incredulos, inobedientes, contumaces, ad prudentiam Juſtorum:* quò tamen non videtur Hippolytus reſpexiſſe, addendo, καὶ Ἀγγέλου, alioqui ſcribendum illi fuerat, καὶ τοῦ Ἀγγέλου, ut Græcè docti norunt; videaturque hæc ipſa pars vaticinii Malachiæ, quæ modo in ejus libro deſideretur, ut ſunt etiam poſtremi ejus capitis verſus in Græcis turbati: in quibus ipſe titulus, Προφήτης Ἄγγελος Μαλαχίας unde procul dubio Hippolytus, quod ita ſcripſit, habuerit. C.

πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν [θελήσωσι. Καὶ ὅταν] τελέσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τί φησιν ὁ προφήτης; Τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ᾽ αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτοὺς, διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοὺς δόξαν δοῦναι τῷ Ἀντιχρίστῳ. τουτέστι, τὸ ἀναφύον μικρὸν κέρας· ὃς ἐπαρθεὶς λοιπὸν τῇ καρδίᾳ, ἄρχεται ἑαυτὸν ὑψοῦν καὶ δοξάζειν ὡς Θεὸν, διώκων τοὺς ἁγίους, καὶ βλασφημῶν τὸν Χριστὸν, καθὼς λέγει Δανιήλ· προσενόουν τῷ κέρατι, καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ κέρατι, καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα. καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἴσχυσε πρὸς αὐτούς· ἕως ἂν ἀνῃρέθη τὸ θηρίον, καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός.

perfecerint, ſuumque teſtimonium, quidnam dicit Propheta? † *Beſtia quæ aſcendit de abyſſo faciet adverſus eos bellum, & vincet illos, & occidet illos*; quod nimirum noluerunt dare gloriam Antichriſto. Hoc enim eſt cornu illud parvum ſuccreſcens. Is namque jam elatus corde, ſeipſum exaltare incipiet & ut Deum glorificare, perſequens Sanctos ac Chriſtum blaſphemans, quemadmodum ait Daniel.†† *Et conſiderabam cornu, & ecce oculi tanquam hominis in cornu, & os loquens grandia. Et aperuit os ſuum in blaſphemiam adverſus Deum. Et cornu illud faciebat bellum adverſus Sanctos, & prævaluit adverſus eos, quoadusque interfecta eſt beſtia, & periit, & corpus ejus traditum eſt in combuſtionem ignis.*

XLVIII. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ δεῖ λεπτομερέστερον περὶ αὐτοῦ διηγήσασθαι, πῶς τε τὸ ἅγιον πνεῦμα δι᾽ ἀριθμοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μυστικῶς ἐδήλωσε, σαφέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ διηγησόμεθα. λέγει γὰρ Ἰωάννης οὕτως. Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχε κέρατα δύο, ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ἐποίει ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐποίει τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ ἐποίει σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ καταβῆναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν κατενώπιον τῶν ἀνθρώπων· καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας καὶ ἔζησε. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, [ἵνα καὶ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου] καὶ ποιήσῃ ἵνα ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἀποκτανθῶσι. καὶ ποιεῖ πάντας τοὺς μικροὺς, καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους, καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους, καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν· ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, b) ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων νοῦν, ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστὶν χξς᾽.

XLVIII. Sed quia neceſſe eſt ſubtilius de eo diſputare, & quomodo Spiritus ſanctus ex numero etiam ejus nomen ſignificaverit, quæ ad ipſum attinent, clarius ediſſeremus. Sic enim ait Joannes: ††† *Et vidi aliam Beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia Agni; & loquebatur ſicut draco, Et poteſtatem prioris beſtiæ omnem faciebat in conſpectu ejus: & faciebat terram & habitantes in ea adorare primam beſtiam, cujus curata eſt plaga mortis ejus. Et faciebat ſigna magna, ut etiam ignem faceret de cœlo deſcendere in terram in conſpectu hominum. Et ſeducit habitantes in terra, propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem beſtiæ quæ habet plagam gladii, & vixit. Et datum eſt illi ut daret ſpiritum imagini beſtiæ, ut & loquatur imago beſtiæ; & faciat, ut quicunque non adoraverint imaginem beſtiæ, occidantur. Et faciet omnes, puſillos & magnos, divites & pauperes, liberos & ſervos, ut det eis characterem ejus in manu eorum dextera, aut in fronte eorum: & ne quis poſſit emere aut vendere, niſi qui habet characterem; nomen ſcilicet beſtiæ, ſive numerum nominis ejus. Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt, & numerus ejus ſexcenti ſexaginta ſex.*

XLIX. Τὸ μὲν οὖν θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, τὴν βασιλείαν τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου ἐσομένην λέγει. Τὰ δὲ δύο κέρατα, καὶ τὸν μετ᾽ * αὐτὸν c) ψευδοπροφήτην. Τὸ δὲ εἰπεῖν τὰ κέρατα αὐτοῦ ὅμοια ἀρνίῳ· ὅτι ἐξομοιοῦ-

XLIX. Beſtiam igitur aſcendentem de terra, futurum vocat Antichriſti regnum. Duo autem cornua, ipſum, ac qui illi comes, pſeudoprophetam. Quod autem ejus cor-

* fortaſſe αὐτοῦ, G.

† Apoc. 11. 7. †† Dan. 7, 8. ††† Apoc. 13, 11.

b) Τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου. Sic etiam Codex Alex. ſine particula aut dividente aut copulante: ut nomen iſtud Beſtiæ, intelligatur ipſum ejus χάραγμα, *character*, *obſignatio*, velùt ferè obſignatus nummus, quamquam nec illi ſæpius ipſa Regis imago deeſt. - - -

c) leg. Αὐτόν τε καὶ τὸν μετ᾽ αὐτὸν, vel potius μετ᾽ αὐτοῦ, quod & Gudius conjiciebat, mihique aptius videtur, ut Antichriſto, qui quaſi Rex Romanorum teneat Imperium, illi adſit Pſeuprophetα, qui regno Beſtiæ conſtabiliendo omnem operam conferat; ut ſcilicet ille Deus habeatur; velut fere Apollonius Tyanæus Domitiano. Ut omnia quæ contigerunt vel in Antiochi perſecutione, vel in Romanis Principibus Chriſto infenſis, eadem ipſa expectentur in Antichriſto extremis temporibus, majori etiam cumulo exhibenda, quo ille abſolutè Antichriſtus eſt, mortalium nequiſſimus. Etiam Diocletiano Imperatore Romæ prohibitum emere aut vendere, niſi thure focis impoſito, ſeu alia in ſignum idololatrici cultus, litatione, quæ Beſtiæ χάραγμα eſſet ac ſignaculum; Romæ Chriſto infenſæ, ejusque omnem cultum omni opera ſtudentis abolere. C.

θαι μέλλει τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν βασιλέα ἐπιδεικνύειν. Τὸ δὲ λαλεῖν ὡς δράκων, ὅτι πλάνος ἐστὶ καὶ οὐκ ἀληθής. Τὸ δὲ καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου* ἐποίει, καὶ ποιεῖ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· τοῦτο σημαίνει, ὅτι κατὰ τὸν Αὐγούστου νόμον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων συνέστη, οὕτω καὶ αὐτὸς κελεύσει καὶ διατάξει ἅπαντα ἐπικυρῶν, διὰ τούτου δόξαν ἑαυτοῦ πλείονα περιποιούμενος. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θηρίον τὸ τέταρτον, οὗ ἐπλήγη ἡ κεφαλὴ, καὶ πάλιν ἐθεραπεύθη, διὰ τὸ καταλυθῆναι αὐτὴν,** ἢ καὶ ἀτιμασθῆναι, καὶ εἰς δέκα διαδήματα ἀναλυθῆναι. ὃς τότε πανοῦργος ὢν ὥσπερ θεραπεύσει αὐτὴν καὶ ἀνανεώσει. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου, ὅτι δώσει πνεῦμα τῇ εἰκόνι, καὶ λαλήσει ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου. ἐνεργήσει γὰρ καὶ ἰσχύσει πάλιν διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὁριζόμενον νόμον. Καὶ ποιήσει ἵνα ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἀποκτανθῶσιν. Ὧδε ἡ πίστις καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων φανήσεται. φησὶ γάρ καὶ ποιήσει πάντας τοὺς μικροὺς, καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους, καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Δόλιος γὰρ ὢν καὶ ἐπαιρόμενος κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, βουλόμενος ἐκθλίβειν καὶ ἐκδιώκειν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ διὰ τὸ μὴ διδόναι αὐτοὺς αὐτῷ δόξαν, κελεύσει πάντας πανταχοῦ πυρεστήρια τεθῆναι, d) ἵνα μηδεὶς δύνηται τῶν ἁγίων μήτε ἀγοράσαι μήτε πωλῆσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον ἐπιθύσῃ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ χάραγμα τὸ ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς διδόμενον, τὸ δὲ ἐπὶ τὸ μέτωπον εἰπεῖν, ἵνα πάντες ὦσιν ἐστεφανωμένοι, πύρινον καὶ οὐ ζωῆς, ἀλλὰ θανάτου στέφανον μεθ' ἑαυτῶν † περιφέροντες. Οὕτω γὰρ ἐτεχνάσατο κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ὁ τῆς Συρίας γενόμενος βασιλεὺς, ὢν ἔκγονος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. καὶ αὐτὸς τοῖς τότε καιροῖς ἐπαρθεὶς τῇ καρδίᾳ ἔγραψε ψήφισμα, βωμοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τιθέντας ἅπαντας ἐπιθύσειν, καὶ κιοσοὺς † ἐστεφανωμένους πομπεύειν τῷ Διονύσῳ· τοὺς δὲ μὴ βουλομένους ὑποτάσσεσθαι, τούτους μετὰ †† ἐπαχνισμὸν e) καὶ ἐτασμὸν βασάνων

nua Agni ſimilia dicit, hoc ſignificat, fore ut ille ſimilem Dei Filio præferat, ſeque Regem exhibeat. Quod ſicut draco loquitur, hoc eſt quod ſeductor eſt & non verax. Quod autem *poteſtatem prioris beſtiæ faciebat, facitque ut terra, & qui in ea habitant, adorent primam beſtiam, cujus plaga mortis curata eſt*, hoc ſignificat, ex Auguſti legum rationibus, per quem Romanum conditum Imperium eſt, ipſum quoque imperaturum eſſe legesque ſanciturum; qua ſolertia confirmet omnia, majoremque ſibi claritatem aſciſcat. Hæc enim quarta beſtia eſt, cujus capiti illatum vulnus, & rurſus curatum eſt; quod ſcilicet prope conciderit Imperium hoc, ſive etiam in contemptum abierit, & in decem diademata reſolutum ſit: tunc verò Antichriſtus ſagacis homo ingenii ac verſutus, velut ipſum curaturus ac renovaturus ſit. Hoc enim eſt quod dictum eſt à Propheta, *Daturum ſcilicet eum ſpiritum flatumque imagini, ac locuturam eſſe beſtiæ imaginem.* Vigebit enim & invaleſcet rurſus, ob ſancitas ab eo leges: facietque ut omnes qui non adoraverint imaginem beſtiæ, occidantur. Hic fides ac patientia Sanctorum clareſcet. Ait enim, *Et faciet ut omnes, puſilli & majores, divites & pauperes, liberi & ſervi, beſtiæ characterem in manu ſua dextera, aut in fronte accipiant, ut nemo poſſit emere aut vendere, niſi qui beſtiæ ſignaculum habeat; ejus ſcilicet nomen, ſeu numerum nominis illius.* Cùm enim dolis conſutus ſit, & adverſus Dei ſervos ſuperbia elatus, eos extirpare velit exque mundo fugare; ob negatam illi gloriam jubebit omnes ubique rogos ponere ac thuribula, ne quis Sanctorum emere poſſit aut vendere, quin prius immolaverit. Hoc enim illud ſignaculum eſt, quod datur in manu dextera. Quod verò in fronte dicit, hoc eſt, ut omnes coronati ſint, igneumq; , non vitæ, ſed mortis, ſecum inferant ſertum. Sic namq; etiam adverſus Judæos molitus eſt Antiochus Illuſtris, Syriæ Rex, Alexandri Macedonis nepos.† Nam & ille per hæc tempora corde elat⁹, decretum tulit,* *Aris pro foribus poſitis*, cunctos immolaturos, atq; hedera coronatos, *Baccho circuituros. Qui nolint parere, hos cruciatibus atque*

* Combefiſ. τοῦ πρώτου θηρίου. ** id. ταύτην.
† id. ἐπιφέροντες.
† l. κιοσσοῖς. T. κιοσσῷ. C. †† f. ἐπαγχονισμὸν. G.
Sed hoc meo judicio ferri non poteſt, ridicule enim faceret Hippolytus, ſi quos poſt ſtrangulationem interfectos eſſe diceret. Debet itaque locus hic emendari ex Epiſtola ad Hebræos, nam eodem reſpiciebat auctor illius Epiſtolæ quo & Hippolytus, cap. XI. 35. ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν. Legendum itaque arbitror, neque inani conjectura, τυμπανισμὸν, de quo ſupplicio ſatis multa illius Epiſtolæ interpretes. T. Videtur tamen & hæc Tanaquilli Fabri conjectura longius à ductu literarum recedere.

† Ex ſucceſſoribus Alexandri Magni.
* 1. Maccab. 1. & 2. 9.

ἀνια-

d) Πυρεῖα τεθῆναι. *Tripodes, acerras*, & ſi quid ejusmodi eſt, in quod proclive incenſi pulviſculum mittere, ſolenni immolationis ritu, ad teſtandam animi devotionem; quod maximè ſacrificii genus exigebant Gentiles, ab iis quorum ſuſpectam haberent religionem. Antiochus hedera coronatos Baccho circuire cogebat. Chriſtianorum Tyranni, thure ſaltem litare; hincque adeò πύρινον ſibi στέφανον aſciſcere ſcitè ait Hippolytus, qui ſic immolent ac Antichriſto pareant: *ignis coronam.* Erat πυρεστήρια, quæ vox hic fungi eſt, ſive Antiquarii, ſive ejus qui exſcripſit errato. C.

e) Μετὰ ἀπαγχισμὸν duplici mendo erat, ἐπαχνισμόν. debuiſſet ἀπαγχονισμὸν ſcribere. Ego minori mutatione, ἀπαγχισμὸν, quæ vox ſignantiſſima eſt, ad exprimendos dolores immenſos

ἀνασκευάσθαι. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τὰ ἀντάξια παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ δικαιοκρίτου καὶ παντεπόπτου Θεοῦ ἔλαβε· γενόμενος γὰρ σκωληκόβρωτος μετήλλαξε τὸν βίον. καὶ ταῦτα μὲν εἴ τις βούλοιτο λεπτομερῶς ἐπιστορῆσαι, σεσήμανται ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς.

L. Νυνὶ δὲ πρὸς τὸ προκείμενον ἔρχωμεν. ταῦτα γὰρ καὶ αὐτὸς τεχνάσεται κατὰ πάντα θλίβειν τοὺς ἁγίους θέλων. λέγει γὰρ ὁ προφήτης καὶ ἀπόστολος· ὧδε ὁ νοῦς· ὁ ἔχων σοφίαν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστιν χξς´. Περὶ μὲν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ οὐκ ἐν ἡμῖν τοσοῦτον ἀκριβὲς ἐξειπεῖν, ὡς ἐνενόησε καὶ ἐδιδάχθη περὶ αὐτοῦ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅσον μόνον ὑπονοῆσαι. ἀναφαίνοντος γὰρ αὐτοῦ δείξει ὁ μακάριος τὸ ζητούμενον. πλὴν ὅσον νοοῦμεν ἀμφιβάλλοντες λέγομεν. πολλὰ γὰρ εὑρίσκομεν ὀνόματα τούτῳ τῷ ἀριθμῷ ἰσόψηφα * περιεχόμενα, οἷον, ὥσπερ εἰπεῖν, τὸ Τειτάν ἐστιν, *⁎ ἀρχαῖον καὶ ἔνδοξον ὄνομα, ἢ τὸ Εὐάνθας· καὶ γὰρ αὐτὸ τῇ αὐτῇ ψήφῳ ἐμπεριέχεται, καὶ ἕτερα πλείονα εὑρεθῆναι δυνάμενα. Ἀλλ' ἐπειδὴ προέφθημεν † λέγοντες, ὅτι ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θηρίου τοῦ πρώτου, καὶ *† ποιήσει λαλεῖν τὴν εἰκόνα· τουτέστιν, †† ἴσχυσε· φανερὸν δέ ἐστι πᾶσιν, ὅτι οἱ κρατοῦντες εἰσὶν νῦν εἰσὶ Λατῖνοι· εἰς ἑνὸς οὖν ἀνθρώπου ὄνομα μεταγόμενον, γίνεται Λατεῖνος. †‡† Ὥστε οὔτε προκηρύσσειν δεῖ ὡς ὄντος τούτου ὀνόματος, οὔτε πάλιν ἀγνοεῖν, ὅτι μὴ ἄλλως δύναται λέγεσθαι· ἔχοντες δὲ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ μετὰ φόβου φυλάσσειν πιστῶς τὰ ὑπὸ τῶν μακαρίων προφητῶν προειρημένα, ἵνα γινομένων αὐτῶν, προειδότες μὴ σφαλλώμεθα. τῶν γὰρ καιρῶν ἐπιγινομένων καὶ αὐτὸς, περὶ οὗ ταῦτα εἴρηται, φανερωθήσεται.

LI. Ἀλλ' ἵνα μὴ μόνοις τοῖς ῥητοῖς τούτοις πείσωμεν τοὺς τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια φιλοπονοῦντας, δείξομεν δι' ἑτέρων ἀποδείξεων πλειόνων. λέγει γὰρ Δανιήλ· καὶ οὗτοι σωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ, καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών. Ἀμμὼν καὶ Μωὰβ, οἱ ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Λὼτ υἱοὶ γεγεννημένοι, ἐξ ὧν τὸ γένος ἕως τοῦ νῦν διαμένει. λέγει γὰρ Ἡσαΐας. Καὶ πετασθήσονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνομεύοντες καὶ τοὺς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν. καὶ ἐπὶ Μωὰβ πρῶτον τὰς χεῖρας

tormentis examinatos, neci tradendos eſſe. Verùm is quoque, condigna à Domino, juſtoque judice ac omnium inſpectore Deo recepit præmia. Exeſus enim vermibus, vita exemptus eſt. Ac ſi quis hæc ſigillatim legere velit, ſingulaque luſtrare, in libris Maccabæorum perſcripta inveniet.

L. Nunc verò ad propoſitum quod attinet dicemus. Hoc enim ipſe quoque molietur, modis omnibus Sanctos affligere volens. Ait enim Propheta & Apoſtolus: * *Hic intellectus eſt. Qui habet ſapientiam, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt; & numerus ejus ſexcenti ſexaginta ſex.* Sanè ad ejus nomen quod attinet, non in nobis tanta ſapientiæ vis, ut enarrare poſſimus, quemadmodum de illo intellexit didicitque beatus Joannes, ac vel ſolùm conjectura tradere. Illo enim apparente, docebit vir beatus quo de quærimus. Cæterum quantum hæſitantes animoque dubii capimus, dicimus. Multa nomina inveniemus pari numero atque computo comprehenſa, ut, verbi gratia, eſt nomen *Titan*, quod nomen antiquum ac illuſtre eſt, vel *Evanthas*; nam hoc quoque pari comprehenditur computo, aliaque non pauca quæ licet invenire. Quia tamen jam diximus, prioris beſtiæ plagam curatam eſſe, ac loqui imaginem feciſſe, quod eſt robur illi vireſque tribuiſſe; palamque omnibus eſt, qui etiamnum rerum potiantur Latinos eſſe. Si igitur ut unius hominis nomen transferatur, *Latinus* efficietur. Quare nec prædicandum, quaſi hoc ſit illius nomen, nec rurſus neſciendum, poſſe eum aliter nuncupari: ſed cùm Dei myſterium in corde habeamus, cum timore fide ſervanda, quæ à beatis Prophetis prædicta ſunt, ut cùm illa fient, proſpiciendo ſolerter non decipiamur: ſupervenientia enim tempora, etiam hunc, de quo hæc dicta ſunt, manifeſtabunt.

LI. Sed ne his duntaxat ſententiis dictiſque illos inducamus, qui divinorum eloquiorum cultu delectantur, aliis pluribus demonſtrationibus oſtendemus. Ait enim Daniel, *⁎ *Et iſti ſalvabuntur de manu ejus, Ammon & Moab, & principium filiorum Ammon.* Ammon & Moab filii Lot ex filiabus *⁎* progeniti, quorum etiamnum genus perſeverat. Ait enim Eſaias, † *Et volabunt in navibus alienigenarum: mala ſimul prædabuntur, & eos qui à Solis ortu: Et in Moab*

*Apoc 13, 18. *⁎ Dan. 11, 41. *⁎* Gen. 19, 32. † Iſ. 11, 14.

* Notum eſt vocari ἰσόψηφα nomina, quorum litteræ numerorum more computatæ eandem ſummam conficiunt. Vocabulum περιεχόμενα Gudio tollendum videbatur, & abeſſe ſalvo ſenſu poteſt, nec tamen obeſt idem ſi adſit, nec corrumpit ſenſum, quia nomen & ἰσόψηφον eſſe alteri, & continere in ſe ἰσόψηφα ſcil. γράμματα poteſt.

*⁎ *Titan & antiquum & fide dignum & regale nomen.* Irenæus. G.

† Ita legendum pro προέφημεν. *† Combefiſ. ἐποίησε. †† f. ἴσχυσε. G.

†‡† Confer ſi placet quæ viri docti ad S. Irenæi lib. V. cap. 30. ubi numerus Antichriſti in iiſdem nominibus Τειτὰν & Εὐάνθας & Λατεῖνος obſervatur. Primum & ultimum, ex Hippolyto habet etiam Andreas Cæſarienſis in Apoc. p. 75. & Arethas p. 956.

ἀπ-... ac cruciatus, quibus penè quis enecetur ac ſtranguletur. Tob. 3, 11. ἐλυπήθη σφόδρα ὥστε ἀπάγξασθαι. *Triſtata eſt valde, ut quaſi ſtrangularetur:* quaſi ſuppreſſo ſpiritu doloris vi immoreretur. Cùm ergo habeamus verbum ἀπάγχομαι, à quo facilè derivari poſſit τὸ ἀπαγχισμὸς, nihil neceſſe ad alia remotiora recurrere. C.

ἐπιβαλοῦσιν. οἱ δὲ υἱοὶ Ἀμμὼν πρῶτοι ὑπακούσονται.

LII. Οὗτος οὖν τοῖς τότε καιροῖς ἀναδειχθεὶς ὑπαντεῖ· * καὶ κρατήσας ἐν παρατάξει πολέμου τῶν τριῶν κεράτων ἐκ τῶν δέκα, καὶ ἐκριζώσας αὐτὰ, ὅπερ ἐστὶν Αἰγυπτίων, καὶ Λιβύων, καὶ Αἰθιόπων, λαβὼν τὰ σκῦλα καὶ τὰ λάφυρα, ὑποταγέντων αὐτῷ καὶ τῶν λοιπῶν κεράτων τῶν περιθλαπτομένων, ἄρξει ὑψοῦσθαι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπαίρεσθαι κατὰ τοῦ Θεοῦ, πάσης τῆς οἰκουμένης κρατῶν. Τὸ δὲ ὅρμημα αὐτοῦ πρῶτον ἔσται ἐπὶ Τύρον, καὶ Βηρυτὸν, καὶ τὴν πέριξ χώραν. ταύτας γὰρ πρῶτον τὰς πόλεις ἐκπορθήσας, ταῖς ἑτέραις φόβον ἐγγεννήσει, καθὼς φησὶν Ἡσαΐας· Αἰσχύνθητι Σιδὼν, εἶπεν ἡ θάλασσα· ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς θαλάσσης εἶπεν· οὐκ ὤδινον, οὐδ' ἔτεκον, οὐδ' ἐξέθρεψα νεανίσκους, οὐδὲ ὕψωσα παρθένους. ὅταν δὲ ἀκουστὸν γένηται Αἰγύπτῳ, λήψεται αὐτοὺς ὀδύνη περὶ Τύρου.

LIII. Τούτων οὕτως ἐσομένων, ἀγαπητὲ, καὶ τῶν τριῶν κεράτων ὑπ' αὐτοῦ ἐκκοπέντων, μετὰ ταῦτα ἄρξεται ὡς Θεὸν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύναι, ὡς προεῖπεν Ἰεζεκιήλ· ἀνθ' ὧν ὑψώθη ἡ καρδία σου, καὶ εἶπας, Θεός εἰμι ἐγώ. Καὶ Ἡσαΐας ὁμοίως· σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου· ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. νῦν δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ, εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς. ὡσαύτως καὶ Ἰεζεκιήλ· λέγων ἐρεῖς τοῖς ἀναιροῦσί σε, Θεός εἰμι ἐγώ· σὺ δὲ ἄνθρωπος, καὶ οὐ Θεός.

LIV. Δεδειγμένων οὖν διὰ τῶν ῥητῶν τούτων τῆς φυλῆς, καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναιρέσεως, τοῦ τε ὀνόματος μυστικῶς σεσημασμένου, ἴδωμεν καὶ τὴν πρᾶξιν ** αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ προσκαλέσεται πάντα τὸν λαὸν πρὸς ἑαυτὸν ἐκ πάσης χώρας τῆς διασπορᾶς, ἰδιοποιούμενος ὡς τέκνα ἴδια, ἐπαγγελλόμενος ἀποκαταστήσειν τὴν χώραν, καὶ ἀναστήσειν αὐτῶν τὴν βασιλείαν καὶ τὸν λαὸν, ἵνα ὑπ' αὐτῶν ὡς Θεὸς προσκυνηθῇ, ὥς λέγει ὁ προφήτης· συνάξει πᾶσαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἄχρι δυσμῶν· οὓς κεκλήκοι, καὶ οὓς οὐ κεκλήκοι, πορεύσονται μετ' αὐτοῦ. Καὶ Ἱερεμίας δὲ εἰς αὐτὸν χρώμενος παραβολῇ, φησὶν οὕτως· Πέρδιξ ἐφώνησε, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως· ἐν ἡμίσει ἡμερῶν καταλείψουσιν αὐτὸν, καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν αὐτοῦ ἄφρων.

LV. Οὐ βλάψει οὖν διὰ τὸ προκείμενον, καὶ τὴν τέχνην τοῦ ζώου διηγήσασθαι, καὶ ὅτι οὐ μάτην ἀπεφήνατο f) ὁ προφήτης τὸ ῥητὸν, τῇ τοῦ ζώου παραβολῇ χρώμενος. τοῦ γὰρ πέρδικος κενοδόξου ζώου

primùm manus injicient. Filii autem Ammon primi obedient.

LII. Hic igitur illis temporibus emergens occurret: triumque cornuum ex decem pugnæ acie potitus, illiſque radicitus evulſis, Ægypto ſcilicet, Libya & Æthiopia, acceptis eorum ſpoliis ac manubiis, reliquis etiam cornibus, quæ nec ipſa immunia exiſtant oblæſiſque finibus, ſe illi ſubjicientibus, exaltari animo incipiet, & adverſus Deum efferri, qui totius orbis terrarum potiatur. Ejus prima agreſſio erit adverſus Tyrum & Berytum, ac circumvicinam regionem. His enim urbibus primùm expugnatis, aliis terrorem injiciet, quemadmodum Eſaias * ait: *Erubeſce Sidon, dixit mare. Fortitudo verò maris dixit, Non parturivi, neque peperi, nec educavi juvenes, nec exaltavi virgines. Quando autem auditum fuerit Ægypto, capiet eos dolor pro Tyro.*

LIII. His ita futuris, dilectiſſime, ac tribus cornibus ab eo exciſis, poſt hæc ſe ut Deum exhibere incipiet, quemadmodum prædixit Ezechiel, ‡ *Pro eo quod exaltatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ſum ego.* Similiter quoque Eſaias † *Tu autem dixiſti in corde tuo, Aſcendam in cœlum, ſupra ſtellas cœli ponam ſolium meum: ero ſimilis Altiſſimo. Nunc autem in infernum deſcendes, ad fundamenta terræ.* Simili quoque ratione Ezechiel, ** *Dicens loqueris interficientibus te, Deus ſum ego. Tu verò homo, & non Deus.*

LIV. Cùm his locis, Antichriſti cum tribus probata ſit, tum ejus exhibitio ac interitus; nomen quoque obſcurè deſignatum ſit ac ſub ænigmate; videamus & quid acturus ſit. Ipſe enim congregabit ad ſe omnem populum ex omni regione qua diſperſi ſunt, velut ſuos ipſius filios aſciſcens propriosque adhibens, reſtituturum ſe regionem pollicitus, regnumque illorum ac populum ſuſcitaturum, ut ab eis tanquam Deus adoretur, ſicut ait Propheta; *** *Congregabit omne regnum ſuum à Solis ortu uſque ad occaſum. Quos vocaverit, & quos non vocaverit, cum eo venient.* Jeremias quoque ſic de illo loquitur ſub avis metaphora. †† *Perdix clamavit: congregavit quæ non peperit; faciens divitias ſuas non cum judicio. In dimidio dierum derelinquent eum; & erit in noviſſimis diebus ſuis inſipiens.*

LV. Nihil ergo officiet, præſentis argumenti gratia, quominus etiam animalis artem aſtumque enarremus, ac oſtendamus,

* Legendum ὑπαντήσει unde ſequitur, καὶ ἄρξει. T.

* Eſa. 23. 4. ‡ Ezech. 28. 6. † Eſa. 14. 14. ** Ezech. 28. 9. *** Etiam ſuperius hæc citata, ut prophetica, c. 15. C. †† Jer. 17. 11.

** in partitione Operis, ſupra cap. 5. poſuit Hippolytus ſe quinto loco dicturum eſſe περὶ πλάνης τοῦ Ἀντιχρίστου. Itaque pro πρᾶξιν, emenda fidenter τὴν πλάνην αὐτοῦ, quod & veriſſimum eſt, & ex hoc tota ſerie probari poteſt. Cap 55. vocat τὴν τέχνην τοῦ ζώου, & mox: καταλείψαντες τὸν πλάνον. T. Non eſt tamen neceſſaria hæc Tan. Fabri emendatio, quia πρᾶξις ut vox generalis etiam πλάνην Antichriſti poteſt denotare.

ὑπάρ-

f) Ἀπεφήνατο. Sic emendavi ex Catena Græca in Jerem. cum eſſet ἀπεκρίνατο, ac reliqua ita mutila eſſent, ut vix ullus ex eis congruus ſenſus elici poſſet. Erit & hoc argumento, eſſe hanc veram Hippolyti lucubrationem, non quam ſpuriam ejus nomine Picus vulgavit, in qua nulla hæc extant. Ad ſenſum verò Hippolyti (qui & aliorum plurium Græcorum Patrum, nec non & Hieronymi) perdicem ſic vocare vel excludere alienos pullos, qui deinde verum parentem agnoſcant, & alienum relinquant, alienum à natura hujus animalis, docti Recentiores animadverterunt, quod nobis propriè uſuque vulgato perdix eſt; aliaque ſunt veri perdicis vitia aucto-

ὑπάρχοντος, ἐπὰν πλησίον ἤδη ἑτέρου πέρδικος καλιὰν ἔχουσαν νεοσσοὺς, † ἀποπτάντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς τὴν νομὴν, μιμούμενος τὴν τοῦ ἀλλοτρίου φωνὴν προσκαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς νεοσσούς· οἱ δὲ νομίσαντες τὸν ἴδιον πατέρα αὐτῶν ὑπάρχειν, προστρέχουσιν αὐτῷ· ὁ δὲ ἐγκαυχᾶται ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις τέκνοις, ὡς ἐν ἰδίοις· †† ἐπανελθόντος δὲ τοῦ ἀληθινοῦ πατρὸς, καὶ βοήσαντος τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, ἐπιγνόντες οἱ νεοσσοὶ, καταλείψαντες τὸν πλάνον προσίενται ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν πατέρα. Τῷ αὐτῷ ὁμοίως μετεχρήσατο ὁ προφήτης τρόπῳ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. ὡς προσκαλέσεται πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλότρια ἰδιοποιεῖσθαι βουλόμενος· λύτρωσιν πᾶσιν ἐπαγγελλόμενος, ἑαυτὸν σῶσαι μὴ δυνάμενος.

LVI. Οὗτος οὖν ἐπισυνάξας πρὸς ἑαυτὸν τὸν πάντοτε ἀπειθῆ λαὸν γεγενημένον, ἔρχεται παρακαλούμενος ὑπ' αὐτῶν διώκειν τοὺς ἁγίους, ἐχθροὺς καὶ ἀντιδίκους αὐτῶν ὑπάρχοντας, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστής· κριτὴς ἦν ἐν πόλει τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. χήρα δέ τις ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἣ παρεκάλει αὐτὸν, λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον· ὕστερον μέντοι εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων· εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, οὐδὲ ἄνθρωπον ἐντρέπομαι, ἀλλά γε διὰ τὸ παρενοχλεῖν με τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν.

LVII. Κριτὴν μὲν οὖν ἀδικίας τὸν μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενον, μήτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενον, ἀδιστάκτως τὸν Ἀντίχριστον λέγει, ὡς υἱὸν ὄντα τοῦ διαβόλου, καὶ σκεῦος τοῦ Σατανᾶ· ἄρξεται γὰρ βασιλεύσας κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαίρεσθαι, μήτε ἀληθῶς τὸν Θεὸν φοβούμενος, μήτε τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ κριτὴν πάντων ὄντα ἐντρεπόμενος. χήραν δὲ λέγων εἶναι ἐν τῇ πόλει, αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλὴμ σημαίνει, ἥτις ὄντως ἐστὶ χήρα, καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ τελείου καὶ ἐπουρανίου Θεοῦ νυμφίου, ἥτις τοῦτον ἀντίδικον ἑαυτῆς, καὶ οὐ σωτῆρα ἀποκαλοῦσα, μὴ ἐπιγνοῦσα τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου. Ἀνθ' ὧν ἠπείθησαν τῇ

† ita leg. pro ἀπὸ παντὸς. G.

Non fruſtra Prophetam hæc locutum eſſe, ejus animalis uſum ſimilitudine. Nam cùm perdix ſuperbum animal ſit, ubi prope alterius perdicis nidum, in quo ſint pulli, viderit, quorum parens ad paſtum avolarit, æmula alieni voce, ad ſe pullos vocat. Pulli verò ſuum ipſum parentem eum exiſtimantes, ad illum accurrunt. Gloriaturque ille ac ſibi placet in alienis pullis, quaſi in ſuis. Reverſo autem vero parente ſuaque ipſius voce inclamante, ea pulli agnita, relictoque ſeductore, ad verum ſe parentem conferunt. Eodem ſimiliter tropo uſus Propheta, translata in Antichriſtum fabula. Is namque ad ſe ipſe humanum vocabit genus, eos ſibi addicere ſtudens: nempe abs ſe omnes liberatum iri pollicitus, qui ſibi ipſe ſalutem præſtare non poteſt.

LVI. Is igitur congregatis ad ſe, qui ubiq; gentium de populo exiſtent increduli, illorum rogatu ac ſuaſione veniet, ut Sanctos, eorum inimicos ac adverſarios ulciſcatur, quemadmodum ait Apoſtolus & Evangeliſta.* *Judex erat in civitate, qui Deum non timebat, nec hominem reverebatur. Vidua autem quædam erat in illa civitate quæ interpellabat eum, dicens, Vindica me de adverſario meo. At ille nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe, Etſi Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam.*

LVII. Judicem iniquitatis, qui nec Deum timeat, neque hominem revereatur, citra ullam dubitationem Antichriſtum vocat, ut qui filius diaboli ſit & vas Satanæ. Regnum enim adeptus, adverſus Deum efferri incipiet, qui nec verè Deum timeat, neque Filium DEi omnium verè Judicem, revereatur. Dicendo autem eſſe viduam in civitate, ipſam Jeruſalem deſignat, quæ planè vidua eſt, à perfecto ac cœleſti Sponſo Deo derelicta. Hæc illum vindicem ſuum ac ſervatorem vocat, non intelligens quod dictum eſt à** Jeremia Propheta: *Pro eo quod non cre-*

* Luc. 18, 2. ** Jer. 4, 11.

 ἀληθείᾳ.

ribus ſacris profaniſque notata; in quibus Origenes ad Jerem. laudatum locum, τὸ κακοηθέστατον καὶ τὸ ἀκάθαρτον numerat; quod callidiſſimum cauendo pullis animal, & quod ſalaciſſimum, ut ſe mares alii alios ineant, &c. Aliud genus avis multis oſtendit Bochartus de Animalibus ſacræ Scripturæ tomo 1. oblongo roſtro, qualis ferè noſtra ruſticula, nec nobis ſatis notum, cujus ea indoles, ut aliena ova foveat, & excludat, habeatque ac vocet ut ſuos, alienos pullos, qui & deſerant. Familiariſſimum illud in gallinis domeſticis; quæ anatum, anſerum, aliaque ova foveant & excludant, pulloſque non ſuos fruſtra vocitent, cùm illi ex indole quod nati ſunt, mox nati adtitent; puta anates aquis inhiant iiſque innatant, ſpreta gallinæ voce, quæ nec ſic ut ſuos, alienos fœtus fovere deſinit; tantus illius ex innato prolis amore ſtupor. Nec aliter videatur de illa ave, quam Jeremias exemplo uſurpavit; ac parabola ſcitè avaros reprehendit, qui ſine judicio opes non eis permanſuras congregent, ſæpe etiam in vita dimittendas, nedum cùm vita morte eis commutanda erit. Grotii expoſitio, dictum hoc à Propheta, quod perdicum ova ſæpe ſubventanea ſunt, ut Ariſt. l. 6. c. 2. tradidit aliique, nihil ad rem aut ex mente Prophetæ: nec ejus comparatio hoc petit, ſed quod avis ſic fruſtra, nulloque ſuo commodo, alienos, pro ſuis, pullos excludat. Ægyptium קרא vocat in Bereſith Rabba, R. Joſue, Caninæ filius, nec aliter Chryſoſtomus in Catena, *Perdicem Ægyptium*, quod præcipuè in Ægypto ſit id genus avis. Montanameſſe, nec tanti pretii, ut in illa venator debeat operam perdere, indicat, quod ſe illi David comparat, perſequente Saule inter montana. Illud ἐφώνησε, *vocavit*, cùm in Hebræis non extet, additum videtur à Septuaginta; qua voce, & quod συνήγαγε tranſtulerunt, τὸ דגר *congregavit* (quod melius Hierony. aliique, *fovit*) illam ſibi fabellam habuere Græci interpretes, ad quam nihil facer textus cogit: qui vel ſi vox illa Hebraïca eſſet *congregare*, ut ſentit David Kimchi, aliter intelligendus eſſet; quàm ne velit vocare & congregare, quos ex alienis ovis, ut ſuos excluſiſſet; velut fere præter gallinas, quibus ipſi aliena ova ſupponimus, ſunt illæ omnes aves, quibus cuculus ſua ſupponit, exeſis illarum ovis. C.

ἀληθείᾳ, τότε λαλήσει τῷ λαῷ τούτῳ καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ πνεῦμα πλανήσεως. Καὶ Ἡσαίας δὲ ὁμοίως· διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν λαὸν τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλοὰμ* τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ πιεῖν, ἀλλὰ [βούλεσθαι ἔχειν τὸν Ῥασὶν καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου βασιλέα ἐφ' ὑμῶν· διὰ τοῦτο ἰδοὺ Κύριος ἀνάγει ἐφ' ὑμᾶς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ πολὺ, τὸν] βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων. Βασιλέα ἐν συμβόλῳ τὸν Ἀντίχριστον λέγει, καθὼς καὶ ἕτερος προφήτης φησί· καὶ ἔσται αὕτη ἡ παρ' ἐμοῦ εἰρήνη, g) ὅταν ὁ Ἀσσύριος ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ ἐπιβῇ ἐπὶ τὰ ὄρη ὑμῶν.

LVIII. Καὶ Μωϋσῆς δὲ ὁμοίως προγινώσκων ὅτι μελλήσει ὁ λαὸς ἀπωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τὸν ἀληθῆ τοῦ κόσμου σωτῆρα, συναίρεσθαι δὲ τῇ πλάνῃ ἐπίγειον βασιλέα αἱρούμενος, τὸν δὲ ἐπουράνιον ἀθετεῖν, φησίν· οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ' ἐμοὶ καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου; ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω, καὶ ἐν καιρῷ ὅταν σφαλῇ ὁ ποὺς αὐτῶν. Ἐσφάλησαν οὖν κατὰ πάντα, ἐν μηδενὶ σύμφωνοι τῇ ἀληθείᾳ εὑρισκόμενοι, μήτε κατὰ τὸν νόμον, διὰ τὸ παραβάτας † αὐτοὺς γενέσθαι· μήτε κατὰ τοὺς προφήτας, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς τοὺς προφήτας ἀνῃρηκέναι· μήτε κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελίων φωνὴν, διὰ τὸ καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα σταυρωθῆναι· μήτε τοῖς ἀποστόλοις πειθόμενοι, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς ἐκδιωχθῆναι· πάντοτε ἐπίβουλοι καὶ προδόται τῆς ἀληθείας γινόμενοι, μισόθεοι καὶ μὴ φιλόθεοι εὑρισκόμενοι, καὶ οἱ τότε λαβόμενοι καιρόν· ἐκδικίαν γὰρ παρὰ ἀνθρώπου θνητοῦ τυχεῖν εὔχονται κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἐγειρόμενοι· ὃς φυσιωθεὶς ὑπ' αὐτῶν ‡ ἄρχεται βίβλους κατὰ τῶν ἁγίων ἐκπέμπειν τοὺς πάντας πανταχοῦ ἀναιρεῖσθαι, τοὺς μὴ θέλοντας αὐτὸν σεβάζειν καὶ προσκυνεῖν ὡς Θεὸν, καθώς φησιν Ἡσαΐας· Οὐαὶ γῆς πλοίων πτέρυγες, ἐπέκεινα ποταμῶν Αἰθιοπίας· ὁ ἀποστέλλων ἐν θαλάσσῃ ὅμηρα καὶ ἐπιστολὰς βιβλίνας [ἐπάνω τοῦ ὕδατος. πορεύσονται γὰρ ἄγγελοι κοῦφοι] πρὸς ἔθνος μετέωρον h), καὶ ξένον λαὸν καὶ χαλεπὸν εἰς αὐτοὺς, ἔθνος ἀνέλπιστον καὶ καταπεπατημένον.

LIX. Ἀλλ' ἡμεῖς οἵτινες ἐλπίζοντες εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, διωκόμεθα καταπατούμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀπίστων. πλοίων γὰρ πτέρυγές εἰσιν αἱ ἐκκλησίαι· θάλασσα δέ ἐστιν ὁ κόσμος, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία, ὡς ναῦς ἐν πελάγει, χειμάζεται μὲν, ἀλλ' οὐκ ἀπόλλυται. ἔχει γὰρ μεθ' ἑαυτῆς τὸν ἔμπειρον κυβερ-

* Comb. Σιλωάμ. † id. αὐτοῦ. ‡ id. παρ' αὐτῶν.

diderunt veritati, tunc loquetur populo huic & Jeruſalem ſpiritum erroris. Sed & Eſaias † ſimiliter: *Eo quod noluerit populus iſte bibere aquam Siloe, quæ vadit cum ſilentio, ſed vult habere Raſim & filium Romeliæ Regem ſuper vos: propterea ecce Dominus adducet ſuper vos aquam fluminis, fortem & multam, Regem Aſſyriorum.* Regis ſymbolo Antichriſtum ſignificat, quemadmodum etiam alius Propheta †† dicit; *Et erit hæc à me pax, quando Aſſyrius ſupervenerit in terram veſtram, & quando aſcenderit ſuper montes veſtros.*

LVIII. Quin & Moyſes ſimiliter, cùm præſciret fore ut populus verum mundi Salvatorem repelleret ac abjiceret, errori verò conſentiret, terrenum diligens Regem, ac cœleſtem ſpernens, ††† *Nonne hæc*, inquit, *condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? In die ultionis retribuam, & in tempore cùm labetur pes eorum.* Per omnia itaque lapſi ſunt & erraverunt, qui in nullo veritati concordes extiterunt; nec Legi, quod eam transgreſſi ſunt; nec in Prophetis, quod Prophetas quoque occiderunt: nec in Evangeliorum voce, quod & Salvatorem ipſum crucifixerunt: nec Apoſtolis credentes, quod & illos perſecuti ſunt: ubique veritati inſidias nectentes ejuſque proditores, Dei magis odio ducti, quàm ejus ullo amore devoti, qui & ipſi tunc ubi erunt nacti occaſionem, mortalem hominem ſui ultorem fore rogabunt, adverſus Dei ſervos animis incitati. Quibus ille faſtu tumens, libellos in omnes partes adverſus Sanctos deſtinare incipiet, ut qui eum colere, & quaſi Deum venerari noluerint, omnes ubique interficiantur; quemadmodum ait Eſaias, †‡† *Væ terræ navium alæ, trans flumina Æthiopiæ. Qui mittit in mare obſides, & epiſtolas biblinas ſuper aquam. Ibunt enim nuntii leves ad gentem crectam ſuſpenſique animi, & peregrinum populum ſævumque in eos; gentem inſperatam & conculcatam.*

LIX. Verùm nos, qui in Filium Dei ſperamus, ab infidelibus, à quibus conculcamur, perſecutionem patimur. Alæ enim navium, Eccleſiæ ſunt: Mare verò, mundus, in quo Eccleſia, velut pelagi ſalo, fluctibus jactatur, nec tamen naufragio perit: quippe cùm ſolertem gubernatorem Chriſtum ſecum

† Eſa. 8, 6. †† Mich. 5, 5. ††† Deut. 32, 34. †‡† Eſa. 18, 1.

g) Καὶ ἔσται αὕτη ἡ παρ' ἐμοῦ εἰρήνη. *Et erit hæc à me pax.* Græca Vulg. αὐτῇ εἰρήνη. vel ut MS. Alex. αὐτῇ ἡ εἰρ. *Erit illi pax.* Sed Hebraica maſculino genere & rectum ad Chriſtum referunt, de quo ſuperiores verſiculi, quibus noſtra magis accedunt. Nempe ipſe pax noſtra adverſus Aſſur, & quo illius potentiam infringamus, ſive eſt Antichriſtus, ſive quivis alius Tyrannus: quo ſcilicet nobis à Deo, de illo victoria præſtatur. ἐπὶ τὰ ὄρη. Hebraica, *domus*, & quidem excelſas ac *palatia*, quomodo etiam Syr. Vulg. Græca, τὴν χώραν· *regionem veſtram*, quod communius eſt, aliudque videantur οἱ Septuaginta reddidiſſe; an ὄρη, quod ita Hippolytus, quaſi montium altitudine & mole illa palatia & ædes viderentur, per auxeſim Scripturis non inſuetam. C.

h) Πρὸς ἔθνος μετέωρον. Locus hic viſus Hieronymo difficillimus, quem allegoricè de Hæreticis exponit, μετέωρον, quod *excelſam* reddit, quaſi obvia ſignificatione, & poſt eum Nobilius, mihi non ſatisfacit. Putandi οἱ Septuag. voluiſſe vim Hebraïcæ vocis reddere, quæ velut *diſtractum tractumque* ſonat, hujus amplitudinis voce, ac qua fortè nulla commodior exiſtat. Sit ergo, *Ad gentem erectam, ſuſpenſi animi, conſilia molientem*, ac ſi quid ejuſmodi eſt. C.

κυβερνήτην Χριστόν. Φέρει δὲ ἐν μέσῳ καὶ τὸ τρόπαιον τὸ κατὰ τοῦ θανάτου, ὡς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου μεθ' ἑαυτῆς βαστάζουσα. Ἔστι γὰρ αὐτῆς μὲν πρῶρα ἡ ἀνατολή, πρύμνα δὲ, ἡ δύσις· τὸ δὲ † κύκλον, i) μεσημβρία· †† οἴακες δὲ, αἱ δύο διαθῆκαι· σχοινία δὲ περιτεταμένα, ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ σφίγγουσα τὴν ἐκκλησίαν· πλοῖον δὲ k) ὃ φέρει μεθ' ἑαυτῆς, τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας ἀνανεούσης τοὺς πιστεύοντας, ὅθεν δὴ ταῦτα λαμπρά· πάρεστιν ὡς πνεῦμα, τὸ ἀπ' οὐρανῶν, δι' οὗ σφραγίζονται οἱ πιστεύοντες τῷ Θεῷ· παρέπονται δὲ αὐτῇ καὶ ἄγκυραι σιδηραῖ, αὐταὶ τοῦ Χριστοῦ αἱ ἅγιαι ἐντολαὶ, δυναταὶ οὖσαι ὡς σίδηρος. ἔχει δὲ καὶ ναύτας δεξιοὺς καὶ εὐωνύμους, ὡς ἁγίους ἀγγέλους παρέδρους, δι' ὧν ἀεὶ κρατεῖται καὶ φρουρεῖται ἡ ἐκκλησία· κλίμαξ ἐν αὐτῇ εἰς ὕψος ἀνάγουσα ἐπὶ τὸ κέρας, εἰκὼν σημείου πάθους Χριστοῦ, ἕλκουσα τοὺς πιστοὺς εἰς ἀνάβασιν οὐρανῶν, [δι' οὗ σφραγίζονται οἱ πιστεύοντες τῷ Θεῷ· *] ψηφαροὶ l) δὲ ἐπὶ τὸ κέρας ἐφ' ὑψηλοῦ ** αἰνούμενοι, τάξις προφητῶν, μαρτύρων τε καὶ ἀποστόλων, εἰς βασιλείαν Χριστοῦ ἀναπαυομένων.

habeat. Fert verò etiam in medio erectum adverſus mortem tropæum, quæ videlicet Crucem Domini ſecum portet. Eſt enim ejus prora Oriens; puppis verò, Occidens: cavitas mediaque capacitas, Meridies: clavi, duo teſtamenta: circumextenti funes, Chriſti charitas quæ Eccleſiam adſtringit. Linum quod ſecum fert, lavacrum eſt regenerationis, quæ Fideles renovat, unde ſunt illa præclara. Venti loco adeſt Spiritus ille è cœlis, quo fideles conſignantur Deo. Habet pariter illi comites & ferreas anchoras, ſancta nimitum Chriſti mandata, quæ ferri robur ipſum præferant. Quin & nautas à dextris atque ſiniſtris habet, ſanctorum Angelorum more aſſiſtentes, quorum ope continetur atque munitur Eccleſia. In ea, ſcala, quæ in altum ad antennam ſubvehit, imago eſt ſalutaris Chriſti paſſionis, Fideles trahens ut in cœlos conſcendant. Signa ſuper antennam in altum ſublata, Prophetarum, Martyrum & Apoſtolorum in Chriſti regno quteſcentium ſtipatus ordo.

LX. Περὶ μὲν οὖν τῆς θλίψεως τοῦ διωγμοῦ, τῆς ἐσομένης ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ Ἰωάννης φησί· καὶ εἶδον σημεῖον μέγα καὶ θαυμαστὸν, γυναῖκα περιβεβλημένην τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δεκαδύο. καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν. καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τίκτειν, ἵνα ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄῤῥενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον ὅπου ἔχει τὸν τόπον ἐκεῖ ἡτοιμασμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ

† forte κοῖλον. G. †† Ebroic. MS. οἴακες δύο, αἱ. G.
* Hæc perperam repetuntur. G. ** f. αἰρούμενοι G. vel ᾐωρημένοι, ab αἰωρέω. T.

LX. De perſecutionis verò ærumna, quam adverſarius Eccleſiæ inducet, etiam Joannes* loquitur. *Et vide ſignum magnum & mirabile, Mulierem amictam Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim. Et in utero habens clamat parturiens, & cruciabatur, ut pareret. Et draco ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cùm peperiſſet, filium ejus devoraret: & peperit filium maſculum, qui erat recturus omnes gentes. Et raptus eſt filius ad Deum & ad thronum ejus. Et mulier fugit in ſolitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi eam paſcant die-*

* Apoc. 12, 1.

H τρέφωσιν

i) Τὸ δὲ κύτος. Sic emendavi, cùm repræſentarit Gudius, τὸ δὲ κύκλον: parumque felici conjectura, κοῖλον emendandum putaverit. Eſt hæc navis deſcriptio, ipſa accurata, cui proinde poſt proram & puppim, τὸ κύτος aſſignandum erat, tota media capacitas his intercepta & laterum amplitudo, quam ſic Græci vocant. Athen. κατὰ μέσον τῆς νεὼς κύτος ἐν κοίλῃ. *Medius navis venter, ſeu ventricoſus alveus.* Nec aliter Jul. Pollux l. 1. c. 4. περὶ μερῶν νεώς. καὶ τὰ μὲν ἔδαφος τῆς νεὼς, κύτος καὶ γάστρα καὶ ἀμφιμήτριον ὀνομάζεται. Ubi non bene Rodolphus Gualtherus, *Pavimentum, fundum, alvum,* ἀμφιμήτριον. Domus quidem ἔδαφος *pavimentum* rectè dicatur; navis, minimè, ſed, quod Heſych. & Suid. χώρημα, βάθος, πλάτος· *Capacitas, profunditas, latitudo*; totius denique medius navis ſinus & venter; ὄγκος Suid. non ſolùm quod imo ſternitur, quaſi ad carinæ locum, quomodo videtur Gualtherus accepiſſe, quod vocat, pavimentum. κύτος in capite, tota illa pars quæ capillis tegitur, continetque ac obtegit cerebrum, quàm qui pavimentum diceret, næ is ſcitus interpres eſſet? C.
Male Combefiſius τὸ κύτος in textum recepit. G.

k) Lego λίνον δὲ. Et hic πλοῖον erat: at quomodo navis ſecum πλοῖον fert, quaſi navis navem: nam πλοῖον navis eſt, haud ſecus ac ναῦς. Mirorque Gudio non ſuboluiſſe. Quod ſic lavacro regenerationis comparet Hippolytus, nihil aliud commodius lino occurrit, quo ſic capiuntur piſces, & cujus metaphorâ, prædicatio Evangelica Proclo, Chryſoſt. &c. declaratur. Ejus, itaque navis, quæ Eccleſia eſt, linum capiendis piſciculis, & ut jam Chriſti ac Eccleſiæ membra ſint, extra mundi profani ſalſedinem, lavacrum eſt regenerationis, quo ſic Chriſto incorporamur. C.

l) Ψηφαροὶ. Velim diſcere quid iſtud in re nautica; quidve ita antennæ impoſitum illique imminens, ac quaſi ſupervolitans, quod Sanctorum in Chriſti regno quieſcentes, ſymbolo repræſentet. Videntur eſſe, quæ Polluci l. 1. c. 9. ἀκρόβολα καὶ σύμβολα, quæ in medio antennæ ponit, *κατὰ τὸ ἴσον, qua parte religatur malo:* ſintque quaſi roſtra & inſignia, quaſi teſſellati aliquid operis, quod præcipuè vox illa ſonat. Τὸ ψηφίον καὶ ψηφίον, *roſtrum avium*, Orneoſophium. Eſt quaſi corona, quæ iſtiusmodi ornamenta admittit & icunculas, ac ſigna, ſuperiori jam ſede locata. C.

τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα. καὶ τότε ἰδὼν ὁ δράκων ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς, καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις [ὀπίσω τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὕδωρ ὡς ποταμὸν ἵνα ταύτην ποταμοφόρητον ποιήσῃ. καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ, καὶ ἤνοιξεν τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ κατέπιε τὸν ποταμὸν, ὃν ἔβαλεν ὁ ὄφις] ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σπέρματος αὐτῆς τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.

LXI. Τὴν μὲν οὖν γυναῖκα τὴν περιβεβλημένην τὸν ἥλιον, σαφέστατα τὴν ἐκκλησίαν ἐδήλωσεν ἐνδεδυμένην τὸν λόγον τὸν πατρῷον ὑπὲρ ἥλιον λάμποντα. Σελήνην δὲ λέγων ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, δόξῃ ἐπουρανίῳ ὡς σελήνην κεκοσμημένην. Τὸ δὲ λέγειν, *ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δεκαδύο, δηλοῖ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, δι᾽ ὧν καθίδρυται ἡ ἐκκλησία. Καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν, ὅτι οὐ παύσεται ἡ ἐκκλησία γεννῶσα ἐκ καρδίας τὸν λόγον, τὸν ἐν κόσμῳ ὑπὸ ἀπίστων διωκόμενον. Καὶ ἔτεκε, φησὶν, υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη· τὸν ἄρρενα καὶ τέλειον Χριστὸν παῖδα Θεοῦ, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγγελλόμενον ἀεὶ τίκτουσα ἡ ἐκκλησία διδάσκει πάντα τὰ ἔθνη. Τὸ δὲ λέγειν, ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὅτι ἐπουράνιός ἐστι βασιλεὺς, καὶ οὐκ ἐπίγειος ὁ δι᾽ αὐτῆς ἀεὶ γεννώμενος, καθὼς καὶ Δαβὶδ προανεφώνει λέγων· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ ἴδε, φησὶν, ὁ δράκων, καὶ ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα· καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ αἱ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν, καὶ καιροὺς, καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως· αὗταί εἰσιν αἱ χίλιαι διακόσιαι ἑξήκοντα, τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος, ἃς κρατήσει τύραννος διώκων τὴν ἐκκλησίαν φεύγουσαν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ κρυπτομένην ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἔχουσαν μεθ᾽ ἑαυτῆς οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ τὰς δύο πτέρυγας τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, τουτέστιν, Ἰησοῦ Χριστοῦ πίστιν, ὃς ἐκτείνας τὰς ἁγίας χεῖρας ἐν ἁγίῳ ξύλῳ ἥπλωσε δύο πτέρυγας δεξιὰν καὶ εὐώνυμον, προσκαλούμενος πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, καὶ σκεπάζων ὡς ὄρνις νεοσσούς. Καὶ γὰρ διὰ Μαλαχίου φησί· καὶ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἀνατελεῖ ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ.

LXII. Λέγει δὲ καὶ ὁ Κύριος· ὅταν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω· τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ ὁ ἐπὶ δώματος, μὴ καταβαινέτω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν ἀγρῷ, μὴ ἐπι-

* Combefiſ. τὸ δὲ λέγειν.

bus mille ducentis ſexaginta. Et † *tunc videns draco, perſecutus eſt mulierem, quæ peperit maſculum. Et data ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum, ubi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis, à facie ſerpentis. Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem, aquam tanquam flumen, ut eam faceret rapi à flumine. Et adjuvit terra mulierem, & aperuit os ſuum, & abſorbuit flumen, quod miſerat ſerpens ex ore ſuo. Et iratus eſt draco in mulierem, & abiit ut faceret bellum cum Sanctis de ejus ſemine, qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Jeſu.*

LXI. Mulierem amictam Sole clariſſimè Eccleſiam ſignificavit, Paterno indutam Verbo, quod Sole micantius ſplendet. Dicendo verò, Lunam ſub pedibus ejus, cœleſti claritate Lunæ in morem ornatam oſtendit. Quod autem ait, *In capite ejus corona ſtellarum duodecim*, duodecim Apoſtolos deſignat, per quos fundata eſt Eccleſia. *Et habens in utero clamat parturiens, & cruciabatur ut pareret*; quia non ceſſat Eccleſia ex corde Verbum gignere, quod in mundo ab infidelibus perſecutionem patitur. *Et peperit*, inquit, *filium maſculum, qui erat recturus omnes gentes*; Nimirum Eccleſia, dum Chriſtum Dei maſculam ac perfectam Prolem, qui Deus & homo prædicetur, ſemper parit, docet omnes gentes. Porro dicendo, *Raptus eſt filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus*, cœleſtem Regem, non terrenum eſſe ſignificat, qui ex illa ſemper naſcitur, uti etiam David pronunciavit, dicens * *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Et vidit*, inquit, *draco, & perſecutus eſt mulierem, quæ pepererat maſculum. Et datæ ſunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum, ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, à facie ſerpentis.* Hi ſunt dies mille ducenti ſexaginta **(dimidium ſcilicet hebdomadæ) quibus Tyrannus rerum potietur, perſequens Eccleſiam fugientem de civitate in civitatem, & in ſolitudine in montibus latitantem, nullo alio tutam præſidio, quàm duarum alarum aquilæ magnæ; fidei ſcilicet Jeſu Chriſti, qui extenſis in cruce ſanctis manibus ſuis, duas extendit alas, dexteram atque ſiniſtram vocans ad ſe omnes fideles, ac velut gallina eos protegens. Nam & ait per Malachiam: ‡ *Vobis qui timetis nomen meum, orietur Sol juſtitiæ; & ſanitas in pennis ejus.*

LXII. Ait verò etiam Dominus †*, *Cùm videritis abominationem deſolationis, ſtantem in loco ſancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad Montes: & qui in tecto, non deſcendat tollere veſtem ſuam: & qui in agro, non re-*

† Apoc. 12, 13. * Pſal. 109, 1. ** Apoc. 11, 3. Dan. 9, 27. ‡ Malach. 4, 2. †* Matth. 24, 15. Marc. 13, 14. Luc. 21, 20.

στρεψάτω

στρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, ὁποία οὐ γέγονεν ἀπ᾽ ἀρχῆς κόσμου. καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ. Δανιὴλ δὲ λέγει, καὶ δώσουσι βδέλυγμα ἐρημώσεως m) ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα, μακάριος ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα πέντε.

vertatur ut tollat aliquid de domo ſua. Væ autem prægnantibus & lactantibus in diebus illis. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi. Et niſi breviati fuiſſent dies illi, non ſalva fieret omnis caro. Daniel * autem ait: *Et dabunt abominationem deſolationis dies mille ducentos nonaginta. Beatus qui expectavit, & pervenit ad dies mille ducentos nonaginta quinque.*

LXIII. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος γράφων πρὸς Θεσσαλονικεῖς, φησίν· Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ᾽ αὐτῆς, n) εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς, μήτε θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι᾽ ἐπιστολῶν ὡς δι᾽ ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου. μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον. ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ἐπαιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε ἑαυτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν *ὅτι ἐστὶ Θεός. οὐ μνημονεύετε ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν; καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ. τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται· καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ᾽ ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· ἀνθ᾽ ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο. καὶ διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τὸ ψεῦδος, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ᾽ εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ. Ἡσαΐας δὲ λέγει, ἀρθήτω ὁ ἀσεβὴς, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου.

LXIII. Beatus itẽ Paulus Apoſtolus ſcribens ad Theſſalonicenſes, ** ait: *Rogamus autem vos, Fratres, per adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti, & noſtri aggregationem in ipſo, ut non citò moveamini à ſenſu, neque turbemini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolas, tanquam nobis auctoribus, quaſi inſtet dies Domini: ne quis vos decipiat ullo modo; quoniam niſi venerit diſceſſio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui eſt Adverſarius, & extollitur ſuper omnem qui dicitur Deus aut Numen, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtentans ſe eſſe Deum. Non meminiſtis, quod cùm adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc obſtaculum ſcitis, ut ille reveletur in ſuo tempore. Nam myſterium jam operatur iniquitatis; tantum qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus JEſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione adventus ſui: Cujus adventus ſecundùm operationem Satanæ, in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni deceptione injuſtitiæ, in iis qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt. Et propter hoc mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacium, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed injuſtitiæ ſponte adhæſerunt.* Ait vero Eſaias: *⁎ Tollatur impius, ne videat gloriam Domini.*

LXIV. Τούτων οὖν ἐσομένων, ἀγαπητὲ, καὶ τῆς μιᾶς ἑβδομάδος εἰς δύο μερισθείσης, καὶ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως τότε ἀναφανέντος, καὶ τῶν δύο προφητῶν o) καὶ προδρόμων τοῦ Κυρίου τελειωσάντων τὸν ἴδιον δρόμον, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου εἰς συντέλειαν λοιπὸν ἐρχομένου, τί περιλείπεται, ἀλλ᾽ ἢ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπ᾽ οὐρανῶν, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν; ὃς ἐπάξει τὴν ἐκπύρωσιν καὶ

LXIV. His itaque, Chariſſime, futuris, ũnaque in duas diviſa ſeptimanas, ac tunc apparente abominatione deſolationis, duûmque Domini Prophetarum ac Præcurſorum curſu conſummato, ac jam mundi univerſi appetente conſummatione, quid reliquum eſt, quàm ut Dominus & Salvator noſter Jeſus Chriſtus Deus in cœlis appareat, in quem ſperavimus? qui conflagrationem juſtumque

* Gud. ὡς ὅτι.

* Dan. 11, 31. & 13, 21. ** 2 Theſſ. 2, 1. ⁎ Eſ. 26, 10.

m) Βδέλυγμα ἐρημώσεως. Græca Vulgo. ἠφανισμένον. Videtur Hippolytus ex memoria hæc ſcripſiſſe; ut quod dies mille ducentos nonaginta quinque ponit, ubi Hebræa omneſque Interpretes mille trecentos triginta quinque habent; quanquam nuſquam proclivior διαφωνία & error, quàm in numeris. Etiam Matthæi verba parum luxata, aliter ac Græca vulg. omneſque alii habent. C.

n) Ἐπ᾽ αὐτῆς. Et hoc ſingulare. Græca vulg. ἐπ᾽ αὐτὸν, referendo ad Chriſtum, non ad adventum, τῆς παρουσίας· Senſus tamen altus eſt & expeditus, ut reſpiciat raptum electorum ac præſtantium Juſtorum, ut eum in aëra, quæ eorum aggregatio in ipſo Domini adventu, cujus commonefacere potuit Paulus eoſdem Theſſalonicenſes, eorumque animos ad eum erigere. C.

o) Τῶν δύο Προφητῶν. In ſpurio illo tractatu de Antichriſto & mundi conſummatione à Pico vulgato, tertius Teſtis & Præcurſor glorioſi Domini adventus, Joannes aſſeritur; quod minus probatum eſt, ut & opinio, quæ adhuc ſuperſtitem in carne mortali eum affirmat: quanquam non ſic dura digna cenſura videatur, ac inurit idem Picus, & quaſi ea res ad fidem ſpectet: Nam Ephræmus Theopolitanus Epiſcopus apud Photium, inter eas recenſet quæſtiones, quibus nihil fides lædatur, quicquid ſtatuas. C.

τὴν δικαιοκρισίαν πᾶσι τοῖς ἀπειθήσασιν αὐτῷ. λέγει γὰρ ὁ Κύριος· ἀρχομένων λοιπὸν τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ὅτι ἤγγισεν ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν. καὶ θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐγείρεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἄχρι δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὅπου ἂν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί. πτῶμα δὲ γεγένηται ἐν παραδείσῳ· ἐκεῖ γὰρ Ἀδὰμ πέπτωκεν, ὡς καὶ πάλιν λέγει. τότε ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ Δαβὶδ προμηνύων τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου, φησίν· ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τῆς θέρμης αὐτοῦ. Θέρμην δὲ λέγει τὴν ἐκπύρωσιν. Ἡσαΐας δὲ οὕτω· βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ Κυρίου. Παῦλος δὲ ὁμοίως· ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀνομίαν ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

LXV. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς βασιλείας τῶν ἁγίων, λέγει Δανιήλ· καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι, ἀναστήσονται οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον [καὶ οὗτοι εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον.] Ἡσαΐας λέγει· ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ὅτι ἡ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ ἴαμα αὐτοῖς ἐστιν. Ὁ Κύριος λέγει· πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. Ὁ δὲ προφήτης † λέγει· o) ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἐξεγέρθητι ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. Ἰωάννης δὲ λέγει· μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν. ὁ γὰρ δεύτερος θάνατος, ἐστὶν ἡ λίμνη τοῦ πυρὸς τοῦ καιομένου. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος λέγει· τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. καὶ τοῖς ἁγίοις ἐρεῖ· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡ-

† Idem locus laudatur Eph. 5, 14. G. Plura de illo dixi in Codice Pſeudepigrapho V. Teſt. p. 1105. ſeq. & p. 1074.

judicium cunctis inducturus ſit, qui in eum non crediderunt. Ait enim Dominus *; *Hit jam fieri incipientibus, reſpicite & levate capita veſtra, quoniam appropinquavit redemptio veſtra. Et capillus de capite veſtro non peribit.* ** *Sicut fulgur exit † ab Oriente, & fulget uſque ad Occidentem, ſic erit adventus Filii hominis. Ubicunque fuerit cadaver, illic congregabuntur & aquilæ.* Fuit autem cadaver in paradiſo: ibi enim Adamus cecidit. Aitque rurſus *.*, *Tunc mittet Filius hominis Angelos ſuos, & congregabit electos ſuos à quatuor ventis cæli.* David quoque prænuntians judicium Dominique apparitionem, †* *A ſummo cælo egreſſio ejus*, inquit, *& occurſus ejus uſque ad ſummum cæli, & non eſt qui ſe abſcondat à calore ejus.* Calorem verò, conflagrationem vocat. Sic autem Eſaias *†*, *Vade populus meus, intra in cubiculum tuum: claude oſtium tuum: abſcondere modicum aliquantulum, donec pertranſeat ira Domini.* Paulus item ††, *Revelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem & injuſtitiam hominum, qui veritatem Dei in injuſtitia detinent.*

LXV. Cæterum de reſurrectione & regno cœlorum, ait Daniel *, *Multi de his, qui dormiunt in terra pulvere, reſurgent, alii in vitam æternam, alii in opprobrium & probrum ſempiternum.* Eſaias ** quoque dicit, *Reſurgent mortui, & evigilabunt qui in monumentis ſunt: quia ros lucis, qui à te eſt, ſanitas illis eſt.* At Dominus *.*, *Multi in illa die audient vocem Filii Dei, & qui audient, vivent.* Propheta quoque *.*, *Excitare qui dormis, & expergiſcere à mortuis, & illucebit tibi Chriſtus.* Johannes item .†., *Beatus & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in hunc ſecunda mors non habet poteſtatem.* Nam ſecunda mors, ſtagnum eſt ignis urentis. Rurſusque Dominus ††† ait, *Tunc Juſti fulgebunt*, ſicut Sol lucet in claritate ſua. Et dicet Sanctis *‡‡*, *Venite benedicti Patris mei: poſſidete paratum vobis regnum*

* Luc. 21, 28. ** Matth. 24, 16. † ſurgit *.* Matth. 24, 31. †* Pſ. 18, 7. *†* Eſ. 26, 20. †† Rom. 1, 17. * Dan. 12, 2. ** Eſa. 26, 19. *.* Johan. 5, 25. *.* Epheſ. 5, 14. .†. Apoc. 20, 6. & 14. ††† Matth. 13, 43. *‡‡* Matth. 25, 34.

τοιμασ-

o) ὁ δὲ Προφήτης λέγει. Exiſtimat Epiphan. aliique deſumpta hæc ex Jeremiæ apocryphis, quod ipſum Hieronymus ſuſpicatur. Georgius Syncellus, qui illa Apocrypha verſare potuit, Πλὴν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σπανίως ἐχρήσατό τισιν ἐξ Ἀποκρύφων χρήσεσιν. ὡς ὅταν φησὶν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ἐπιστολῇ, ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, καὶ τὰ ἑξῆς, ἐκ τῶν Ἠλία Ἀποκρύφων. καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας, ἐκ τῆς Μωσέως Ἀποκαλύψεως, Οὔτε περιτομή τί ἐστιν, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις. καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους, ἐκ τῶν Ἱερεμίου λεγομένων Ἀποκρύφων, ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. *Cæterum etiam beatus Paulus nonnunquam, rarò tamen, quibusdam auctoritatibus uſus eſt, petitis ex libris Apocryphis. Ut cùm ait in Epiſtola prima ad Corinthios:* Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non aſcenderunt, &c. *ex Eliæ Apocryphis. Et rurſus in Epiſtola ad Galatas, ex Moſis Apocalypſi,* Neque circumciſio aliquid eſt, neque præputium, ſed nova creatura. *In Epiſtola quoque ad Epheſios,* Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus, *ex Jeremia, quos vocant Apocryphis.* Nec his abſimilia Origenes, etſi locus non occurrit; qui ipſe multis locis Apocryphis utitur, ac quandoque ſuum ex illis errorem confirmat præexiſtentiæ Animorum, Matth. 14. Joan. 1. &c. Hippolytus quoque propheticum hoc dictum Paulo uſurpatum exiſtimavit; ſive ex Apocrypho jam relato, ſive quod ipſa veri Iſaiæ 60. *Surge, Illuminare Jeruſalem,* &c. Ita compoſuit, & in veram lucem Chriſtum uſurpavit, ut S. Doctor haud improbabiliter ſenſit. C.

τοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Πρὸς δὲ τοὺς ἀνόμους τί φησιν; ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὃ ἡτοίμασεν ὁ πατήρ μου. Ἰωάννης δὲ λέγει· ἔξω οἱ κύνες, καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ πόρνοι, καὶ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς ποιῶν καὶ φιλῶν ψεῦδος· ὅτι τὸ μέρος ὑμῶν ἐστιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ὁμοίως δὲ καὶ Ἠσαΐας φησί· καὶ ἐξελεύσονται καὶ ὄψονται τὰ κῶλα τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί. καὶ ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί.

LXVI. Παῦλος δὲ ὁ ἀπόστολος περὶ ἀναστάσεως τῶν δικαίων πρὸς Θεσσαλονικεῖς γράφων φησίν· οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄξει σὺν αὐτῷ· Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ καὶ σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.

LXVII. Ταῦτά σοι παρέθηκα διὰ βραχέων ἐξηγησάμενος, Θεόφιλε, ὅπως φυλάσσων μετὰ πίστεως τὰ γεγραμμένα, καὶ προβλέπων τὰ ἐσόμενα, ἀπρόσκοπον ἑαυτὸν καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις φυλάξῃς, προσδεχόμενος τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἐν ᾗ ἀναστήσας τοὺς ἁγίους ἡμῶν σὺν αὐτοῖς εὐφρανθήσεται, δοξάζων Πατέρα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς ἀπελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

à conſtitutione mundi. Ad improbos verò quid dicit? *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus:* quem paravit Pater meus. Johannes verò dicit*, *Foris canes & venefici, & ſcortatores & homicidæ, & idolis ſervientes, & omnis qui facit & amat mendacium*, quia pars veſtra eſt in gehenna ignis. Similiter autem & Eſaias ** ait, *Et egredientur, & videbunt cadavera, ut eorum, qui prævaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in viſionem omni carni.*

LXVI. Paulus autem Apoſtolus de reſurrectione Juſtorum ad Theſſalonicenſes ſcribens,*‸* ait: *Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent. Si enim credimus quod Jeſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Jeſum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventum Domini non præveniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipſe Dominus in juſſu, & in voce & tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto reſurgent primùm. Deinde nos qui vivimus, qui reſidui ſumus, ſimul cum eis rapiemur in occurſum Domini in aera; & ſic ſemper cum Domino erimus.*

LXVII. Hæc tibi paucis expoſui, ô Theophile, ex divinis Scripturis hauſta, ut ſervando fide quæ ſcripta ſunt, proſpiciensque futura, inoffenſum te Deo ac hominibus ſerves, expectans beatam ſpem, & illuſtrationem Dei, & Salvatoris noſtri *‡*, in qua ſuſcitatis ſanctis noſtris, cum eis lætabitur glorificans Patrem. Ipſi gloria in ſempiterna ſæcula ſæculorum, Amen.

* Apoc. 25, 15. & 21, 8. ** Eſa. 66, 24. *‸* 1 Theſ. 4, 12. *‡* Tit. 2, 13.

De locis quibusdam Scriptorum ſacrorum N. Teſt. quos aliter paullo quam in vulgatis codicibus exſtant, legiſſe S. Hippolytus videtur,

CL. V. JOHANNIS MILLII *obſervatio, ex ejus Prolegomenis in Novum Teſtamentum.*

SCripſit alia haud pauca *Hippolytus*. Quæ autem ſub nomine ejus feruntur, ſpuria fere ſunt, excepto forſan tractatu *de Antichriſto*, quem pro genuino venditat *Combefiſius*. In eo autem cum nonnulla, ab Editis noſtris diverſa, genuinam Apoſtoli præferant Scripturam, tum certe varia ſunt interpolata. E genuinis ſunt iſta, Apoc. 17, 4. Ἀκάθαρτα τῆς πορνείας τῆς γῆς. Ἀκάθαρτα τῆς, poſtea mutatum in ἀκαθάρτητος, Syntaxeos cauſa. Μετὰ ταῦτα, 18, 1. (abſque καὶ, quod præfixum in noſtris, connexionis cauſa) *Syr. Arab. Andreas.* Ὅτι ἐκολλήθησαν αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, 18, 5. *Alex.* plurimi al. *Vulg. Syr. Areth. Cyprian. Tichonius.* Ignoratio ſenſus τοῦ ἐκολλήθησαν hoc loco, peperit noſtrum ἠκολούθησαν· utrumque interpretatur *Arabs*. Κρίνας αὐτήν, 18, 8. *Syr. Arab.* qui plagas Babylonis hujus, ceu venturas conſiderarunt, ex verſiculi hujus

parte

parte priori, & ſeqq. verſibus, Aoriſtum mutarunt in *κελνῶν*. Κινάμωμον, καὶ ἄμωμον, καὶ θυμίαμα, 18, 13. *Syr. Æth.* Mihi videtur ἄμωμον, ob præcedens κινάμωμον (quomodo in Codd. al.) facili errore excidiſſe. Ενώπιον τοῦ Κυρίου τῆς γῆς, 11, 4. *Vulg. Syr. Arab. Arethas.* & ſic Græca τοῦ ὁ. Zach. 4, 14. unde verba iſta ſunt deſumpta. Τὰς ἡμέρας .... ἐν πάσῃ πληγῇ, 11, 6. *Alex.* al. *Vulg. Arab. Æthiop.* Sic *Arethas*. Clarius aliquanto, quod eſt in plerisque Editt. ideoque ſuſpectius. Mitto aliqua alia hujusmodi, utpote memorata in ſuperioribus. Sed & haud paucæ hîc occurrunt interpolatæ lectiones. Ητοιμασμένον τῷ διαβ. καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὃ ἡτοίμασεν ὁ πατήρ, Matth. 25, 41. addita genuina lectione interpolatæ. Διὰ πολλῶν παρακλήσεων, 2 Tim. 2, 2. explicatio. Καὶ εἴ τις θελήσει ἐν τούτοις ἀδικῆσαι, Apoc. 11, 5. Τελέσωσι τὸν δρόμον καὶ τὴν μαρτυρίαν, 11, 7. inſerto τὸν δρόμον, ex Act. 20, 24. vel 2 Tim. 4, 7. Εβαλεν ὁ ὄφις, 12, 16. ex v. 15. Μετὰ τῶν ἁγίων (pro λοιπῶν) τοῦ σπέρμ. 12, 17. explicatio. Καὶ οὐκ ἔστι, καὶ παρέσται, 17, 8. Vid. cap. 37. Αγοράσει, (in Futuro, ad ſenſum) 18, 11. ſic *Arethas*. Πρόβατα καὶ τράγους, 18, 13. Απώλετο ἀπὸ σοῦ, 18, 14. *Vulg. Syr. Arab. Arethas.* explicatius. Εκ τῆς πιότητος αὐτῆς, 18, 19 Καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται, 18, 20. *Syr.* Reſtat lectio 17, 16. καὶ τὰ κέρατα ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, quàm ſequuntur *Syr. Arab. Æth.* & varii Codd. ſed de hac aqua mihi hæret.

Teſtimoniis veterum de Hippolyti libro* περὶ τοῦ ἈΝΤΙΧΡΊΣΤΟΥ *ſupra p. 1. ſeq. allatis adde hæc ANDREÆ CÆSAR. in Apocal. XIII. 1. p. 70.*

Τινὲς μὲν τὸ θηρίον τοῦτο δευτερεύουσάν τινα δύναμιν τοῦ Σατανᾶ τῶν λοιπῶν δαιμόνων ἄρχουσαν ἐξειλήφασι· τὸ δὲ μετ' αὐτὸ ἐκ τῆς γῆς ἀνιὸν, τὸν Αντίχριστον· τοῖς δὲ ἁγίοις, Μεθοδίῳ καὶ Ιππολύτῳ καὶ ἑτέροις, εἰς [αὐτὸν] τὸν Αντίχριστον τὸ παρὸν θηρίον ἐξειλήπται· ἐκ τῆς πολυταράχου τοῦ βίου τούτου θαλάσσης καὶ πολυκύμονος ἐξερχόμενον. Τὰ δὲ δέκα κέρατα σὺν τοῖς διαδήμασι, καὶ αἱ ἑπτὰ κεφαλαὶ, τὴν τε τοῦ διαβόλου πρὸς αὐτὸν [τὸν Αντίχριστον] ἕνωσιν αἰνίττεται· (ταῦτα γὰρ [καὶ] αὐτῷ προσόντα ἀνωτέρω ἡρμηνεύθηται) τήν τε εἰς δέκα τῆς γηΐνης βασιλείας ἐπ' ἐσχάτων διαίρεσιν, καὶ τὴν τῷ κόσμῳ τούτῳ σύστοιχον ἑβδοματικὴν βασιλείαν, ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ἐκμετρουμένην, ἑπτὰ δὲ διαδοχαῖς διαιρουμένην, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ῥηθήσεται.

Quidam per hanc *beſtiam* accipiunt virtutem quandam viribus & nequitiâ Satana inferiorem, cæteris autem dæmonibus utroque genere eminentiorem: per beſtiam vero quæ paulo poſt è terra emergit, Antichriſtum ipſum. At ſanctus Methodius & Hippolytus, & alii veteres, de ipſo Antichriſto præſentem locum interpretati ſunt; ut qui ex turbulento plurimumque undoſo vitæ hujus mari egreſſurus ſit. Per *decem* autem *cornua* totidem diadematis exornata, & *ſeptem capita*, familiaritatem illam denotari volunt, quæ inter ipſum & diabolum intercedet: (nam hæc illi adfore jam ante quoque indicatum eſt) regnique terreni in decem partes ſectionem; & regnum præterea ſeptenarium mundi hujus curſui conformatum, ſeptem quidem dierum ſpatio dimenſum, & in ſeptem rurſum ſucceſſiones diſtributum; prout in ſequentibus latius id explicabitur.

Et in Apocalypſ. XII. 18. pag. 75.

Καὶ τὴν μὲν ἀκρίβειαν τῆς ψήφου, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ὁ χρόνος ἀποκαλύψει καὶ ἡ πεῖρα τοῖς νήφουσιν. Εἰ γὰρ ἔδει, καθώς φασί τινες τῶν διδασκάλων, σαφῶς γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον ὄνομα, ὁ τεθεαμένος ἂν αὐτὸ ἀπεκάλυψεν. ἀλλὰ οὐκ εὐδόκησεν ἡ θεία χάρις ἐν θείᾳ βίβλῳ τὸ τοῦ λυμεῶνος ὄνομα γρα-

Accuratam calculi notitiam, ut reliqua itidem, quæ de Antichriſto ſcripta exſtant, tempus & experientia viris prudentibus & ſobriis manifeſtabit. Nam ſi in exquiſita nominis hujus cognitione magnum aliquod operæ pretium ſitum eſſet, ille utique qui viſionem impreſſit, ut veteres recte admonent, Evangeli-

φῆναι

* Fallitur Vir Clariſſimus Elias du Pin, qui Euſebium libri Hippolytei de Anti-Chriſto mentionem facere ſcribit in Bibliotheca Scriptor. Eccleſiaſtic. Tom. I. pag. 113.

† Hæc ex Andrea repetit, Hippolyto etiam nominetenus compellato *Arethas* in locum citatum Apocalypſeos.

φῆναι. ὡς ἐν γυμνασίας τε λόγῳ, πολλὰ ἔστιν εὑρεῖν, κατὰ τὸν μακάριον Ἱππόλυτον καὶ ἑτέρους, ὀνόματα τὸν ἀριθμὸν τοῦτον περιέχοντα, προσηγορικά τε καὶ κύρια. κύρια μὲν οἷον Λαμπέτης, Τειτὰν, ἐκ τοῦ τείνω, καθ' Ἱππόλυτον· Λατεῖνος, ὁμοίως [διὰ διφθόγγου·] Βενέδικτος· ὅπερ ἑρμηνεύεται εὐλογημένος ἢ εὐλογητὸς· κατὰ μίμησιν τυχὸν τοῦ ἀληθῶς εὐλογημένου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. προσηγορικὰ δὲ, κακὸς ὁδηγὸς, παλαιβάσκανος, ἀληθῶς βλαβερὸς, ἀμνὸς ἄδικος. οἷς ἐκ τῶν ἐναντιουμένων τῇ πλάνῃ ἐπικληθήσεται, τὴν οἰκείαν δόξαν ἐν αἰσχύνῃ τιθέμενος.

ſtæ illud patefeciſſet. Verum divinæ gratiæ aliud, quam corruptoris perditique hominis nomen, divino huic libro inſerere viſum fuit. Veruntamen per modum exercitationis multa ſecundum B. Hippolytum & alios confingi poſſunt nomina, quæ numerum illum complectantur, cum propria, tum etiam appellativa, idque in omni propemodum lingua. Proprium exempli cauſſa, Græce ſit λαμπέτης: Latine *Benedictus*; Perſice *Sarmnaus*. Similis in cæteris linguis efformatio fiat. Appellativo verò, ut κακὸς ὁδηγὸς, *dux improbus*: ἀληθῶς βλαβερὸς, *vere noxius*: παλαιβάσκανος, *jam olim invidus*: ἀμνὸς ἄδικος, *Agnus iniquus*, quibus ab illis præcipue appellabitur Antichriſtus, qui errores illius averſantur; ſiquidem is gloriam ſuam in flagitiis probro dignis conſtituet vel maxime.

Et in Apocalypſ. XVII. 10. *pag.* 101.

Τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ βασιλέων πεσόντας πέντε βασιλεῖς,] ὁ μακάριος Ἱππόλυτος, αἰῶνας τούτους ἐξέλαβεν· ὧν τοὺς μὲν πέντε, παρῳχηκέναι· τὸν δὲ ἕκτον, ἑστάναι· ἐν ᾧ ταῦτα ἑώρακεν ὁ Ἀπόστολος· τὸν δὲ ἕβδομον, τὸν μετὰ τὰ ς' ἔτη, μήπω μὲν ἐληλυθέναι· ἐρχόμενον δὲ, ὀλίγον δεῖ μεῖναι, καὶ ταῦτα μὲν οὕτως [ἐκεῖνος·] εἰ δὲ, ὡς φησιν ὁ [μακάριος] Εἰρηναῖος, ὥσπερ ἑπτὰ ἡμέραι δεδημιούργηνται, οὕτω καὶ ἑπτὰ οὐρανοὶ, καὶ ἑπτὰ ἄγγελοι τῶν λοιπῶν προύχοντες, καὶ ἡμῶν λεγόντων εὐπαράδεκτον τοῖς ἀκούουσι φαίνεται τὸ καὶ ἑπτὰ βασιλείας εἶναι τὰς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι [τοῦ] νῦν περιβοήτους· ὧν τὰς μὲν πέντε ἤδη πεπτωκέναι· τὴν δὲ ἕκτην, ἐφ' ἧς ὡράθη ἡ Ἀποκάλυψις, ἑστάναι ταύτην ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ· τὸν δὲ ἕβδομον μήπω ἐληλυθῆναι, τὸν ἐν τῇ νέᾳ [Ῥώμῃ.]

Beatus Hippolytus per hoſce *Reges* quinque qui è ſeptem ceciderunt, ſecula accepit: è quibus quinque jam præterierunt: Sextum in quo Apoſtolus hæc vidit, adhuc decurrit: Septimum autem, ut ille opinatur, poſt elapſa ſex annorum millia tandem ſe prodet: ubi autem ſeſe prodiderit, parum durabit. Et hæc quidem ad eum modum ille. Forſan, ut B. Irenæi ſententiâ, ſeptem conditi ſunt dies, & ſeptem cœli, & ſeptem Angeli cæteris præſtantiores: ita jam inde ab exordio usque ad ſeculi finem ſeptem regna cæteris celebriora citra abſurditatem ſtatuere licebit: è quibus quinque jam tum conciderant: Sextum, cùm Apocalypſis cernebatur, adhuc conſiſtebat, & quidem in antiqua Roma: Septimum porrò, per id tempus necdum advenerat; novæ Romæ Imperium.

Nicephorus Calliſtus lib. IV. Hiſtoriæ Eccleſ. cap.* 31.

Τοῖς δὲ κατὰ Σεύηρον χρόνοις, καὶ Ἱππόλυτος ὁ Πόρτου τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος γεγονὼς, ἀκμάζων ἦν. καὶ δὴ πολλῶν ὑπομνημάτων συνετῶς αὐτῷ γεγραμμένων, καὶ τὸ περὶ τοῦ πάσχα ἐκτίθεται σύγγραμμα· ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ πάσχα προθεὶς, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου περιγράφει τοὺς χρόνους. τά γε μὴν αὐτοῦ συγγράμματα, ταῦτα εἰσί· βιβλίον εἰς τὴν ἑξαήμερον· ἕτερον εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον· ἀντιρρητικὸς πρὸς Μαρκίωνα· εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων· Εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιήλ. περὶ τοῦ πάσχα. σύνταγμα πρὸς πάσας τὰς αἱρέσεις βιωφελέστατον· περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀντιχρίστου· περὶ ἀναστάσεως· καὶ ἄλλα πλεῖστα· Εἰς Ζαχαρίαν· περὶ

Temporibus Severi Hippolytus etiam Portus Romani epiſcopus, floruit: qui cùm alia plurima ſcripta prudenter & doctè edidit, tum de Paſchate librum compoſuit, in quo deſcriptione temporum & veluti Faſtorum initia, & Canone annorum ſedecim de Paſchate propoſito, rationem temporum usque ad primum annum Alexandri deducit. Catalogus librorum ejus ſic habet: Liber in Hexaëmeron: & alter poſt Hexaëmeron: refutatorius contra Marcionem: in Canticum canticorum, in partes Ezechielis, de Paſchate, Opus contra hæreſes omnes longè utiliſſimum, de adventu Antichriſti, de reſurrectione, & alia plurima: in Zachariam,

* Habet ille quidem ſua pleraque ab Euſebio, ſed ei tamen nonnulla addit, ut libri de Anti-Chriſto mentionem. *Honorii* vero Auguſtodunenſis cap. 62 de ſcriptor. Eccleſiaſt. teſtimonium, quoniam Hieronymum tantum deſcribit, apponere nolui, quemadmodum nec *Freculphi* T. 2. Chron. lib. 3. cap. 8.

ψαλμῶν· Εἰς τὸν Ἡσαΐαν· Εἰς τὸν Δανιήλ· περὶ ἀποκαλύψεως· περὶ παροιμιῶν· περὶ Σαοὺλ καὶ Πύθωνος. περὶ ἐπαίνων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἐν οἷς παρόντος Ὠριγένους ὡμίλησε. τινὰ δὲ τῶν συγγραμμάτων ἐπιλήψεως ἔχων, τῷ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίῳ μετὰ ταῦτα τελειωθεὶς, τὸν τῆς ἀγνοίας ἀπετρίψατο μῶμον. ἐξ ὧν φασὶ, καὶ Ὠριγένην ἀρχὴν ἐσχηκέναι ταῖς θείαις ἐπιβάλλειν γραφαῖς. τοσαῦτα δὲ καὶ τὰ Ἱππολύτου.

de Pſalmis, in Eſaiam, in Danielem, de Apocalypſi, de Proverbiis, de Saul & Pythone: de laudibus Domini noſtri JEſu Chriſti, in quibus præſente Origene ſermonem habuit. Quædam porrò ſcripta ejus quum reprehenſione non careant, martyrio poſtea pro CHRISTI nomine abſoluto, ignorantiæ ejus maculam detrivit atque deterſit. Unde Originem ajunt initium commentatorium in ſacras ſcripturas ſcribendorum ſumpſiſſe. Hæc de Hippolyto.

Marquardi Gudii præfatio, editioni Pariſienſi libri genuini Hippolyti de Antichriſto A.C. cIↄIↄcLXI. præmiſſa.

LECTORI.

SUperiori æſtate factum eſt in oppido Remorum, ut præter omnem expectationem nobis aliud quærentibus hoc in manus inciderit opuſculum, quod quanquam curis jucundioribus ſatis jam ſuperque exercerer, quæ non permitterent, ut relictis roſis ſpinas tribulosve captarem, tamen ſubducta lucri ratione intelligebam, non absque poenitendo faſtu comtemni poſſe: omni antiquitati ſuam deberi reverentiam: hominibus vero Chriſtianæ religionis præſtantiam profitentibus nihil oportere antiquius eſſe iſtusmodi reliquiis antiquioris Eccleſiæ. Itaq; non occaſionem omiſi belliſſimam: ſed præterea paucis abhinc menſibus alterum ſcrutatus ejusdem opuſculi latibulum, tandem inter Eburovices optatæ fortunæ compos, etiamſi maturandæ profectionis ardeam cupiditate propemodum incredibili, tamen quoquo modo poſſum, expedio, quod amicis hortantibus absq; ingenii valde contumacis infamia diutius differri non poterat. Eo autem libentius hoc quicquid eſt ab obſcura nocte vindicandi curam qualemcunque ſuſpicio, quod quæ tantis conatibus Hippolyto paſſim aſſignentur, aut ſpuria, aut ſaltim ſuſpecta eſſe me non fugiat. Sperabam ergo poſſe accidere, quod talis Viri partim nomen graviſſimum & ſanctiſſimum, partim ipſa ætas Apoſtolicis tam propinqua temporibus merebatur, ut hac occaſione ſententiis publicis paulo diligentius cognoſceretur, quid huic diſſertationi tribuendum ſit. Quicquid erit, manum dabo rationibus, tametſi non diſſimulo ſatis proviſum eſſe ne carbones exoſcularentur. Atque utinam Joannes Picus non minori patientia tentaſſet illam orationem περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου: fortaſſe noluiſſet aut interpretandis aut vulgandis ejuscemodi centonibus bonarum horarum jacturam facere. Credebat avtem quod optabat, à ſe theſaurum explicari, auctoris veterrimi commentarium, cujus Hieronymus mentionem feciſſet. Sed ampliſſimæ virum dignitatis ſpes egregia quàm indigne atque infeliciter deſtituerit, ex hac ad Theophilum germana de Antichriſto demonſtratione convinci poſſunt, qui virorum doctiſſimorum obſervationibus fidem non habent. Ea laboris & voti noſtri ſumma eſt, in hoc argumento veritatem reſtituere, ut Hippolytum liberemus adulterino tamque deformi fœtu. Non audiendi ſunt, qui malæ cauſſæ patrocinium arripiunt animo fortaſſe non malo, ſed paulo nimium improvido. Nam quod hoc à nobis ſine magna ratione affirmari contendunt, alterutrum aut ſuam profitentur temeritatem, quod audeant præſtare iſtam orationem, quam ipſi legiſſe non videntur: aut profecto pudendam incuriam, qui, ſi legerunt, non vident quid doli mali, quid fraudis in ſinu foveat. Si poſthac paulo plus otii habuerimus, eam cujus obtrudunt antiquitatem, certiſſimis argumentis intelligent, ab ignaro & mendaci Græculo longe recentiori ætate compilatam eſſe. Sed jam nobis non commodum eſt diſputationem Eccleſiaſticam inſtituere.

Digitized by Google



In sede marmorea S Hippolyti plana superficies dextri lateris exhibet Chronologiam Paschalem per Cyclos annorum 16. Julianorum prolepltice ordinatam e sacris literis 2 epocha cycli postremi ducitur ab anno 1.° Severi Alexandri 3 In sedis inflexione legitur catalogus operum S Hippolyti cujus inscriptionis partem superstitem, et à 3 curvatura marmoris in figura occultatam, damus integram numero 4.°



I Vetuſta ſedes marmorea S. Hippolyti ep. et Mart. cum fragmento ejusdem ſtatuæ inſidentis effoſſa ad S. Laurentii extra muros Urbis in agro Verano anno 1551. dein Bibliothecam Vaticanam translata 2 Expanſio cycli Paſchalis S. Hippolyti annorum 112. per VII Hecc̃decaeteridas. Paſſus est S. Hippolytus ad Oſtia Tiberina sub Severo Alexandro Imp. XI kal. Septembris.

Digitized by Google



STATVA
S. HIPPOLYTI
PORTVENSIS EPISCOPI
QVI VIXIT ALEXANDRO
PIO IMP
EX VRBIS RVINIS EFFOSSA
A PIO IIII MEDICE
PONT MAX
RESTITVTA

S. HIPPOLYTI
Epiſcopi & Martyris

CANON PASCHALIS,

in Statua Marmoreâ ad Urbem Romam
A. C. MDLI effoſſa

Græce & Latine,

Et in eum, quemadmodum & in

CATALOGUM SCRIPTORUM

ejusdem S. Hippolyti,
qui in eadem Statua legitur,
Virorum Doctorum

COMMENTARII.

Statua ipſa, tribus tabulis æneis
deſcripta adjungitur.

ΕΤΟΥC Α. ΒΑCΙΛΕΙΑC ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟC ΕΓΕ
ΝΕΤΟ. Η. ΔΙ. ΤΟΥ ΠΑCΧΑ ΕΙΔΟΙC ΑΠΡΕΙΛΙΑΙC CΑΒΒΑΤω ΕΜ
ΒΟΛΙΜΟΥ ΜΗΝΟC ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ. ΕCΤΑΙ ΤΟΙC ΕΞΗC ΕΤΕCΙΝ ΚΑΘ
ωC ΥΠΟΤΕΤΑΚΤΑΙ ΕΝ Τω ΠΙΝΑΚΙ. ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΕ ΕΝ ΤΟΙC ΠΑΡω
ΧΗΚΟCΙΝ ΚΑΘωC CΕCΗΜΕΙωΤΑΙ. ΑΠΟΝΗCΤΙΖΕCΘΑΙ ΔΕ
ΔΕΙ ΟΥ ΑΝ ΕΝΠΕCΗ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΙΟΥC
ΝΙΑC
ΑΛΜΟΥC
ΓΑCΤΡΙΜΥΘΟΝ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΑΤΑ Ιω
ΑΝΝΗΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟ
ΚΑΛΥΨΕωC
ΠΕΡΙ ΧΑΡΙCΜΑΤωΝ
ΑΠΟCΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟ
CΙC
ΧΡΟΝΙΚωΝ
ΠΡΟC ΕΛΛΗΝΑC
ΚΑΙ ΠΡΟC ΠΛΑΤωΝΑ
Η ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟC
ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟC ΠΡΟC CΕ
ΒΗΡΕΙΝΑΝ
ΑΠΟΔΕΙΞΙC ΧΡΟΝωΝ
ΤΟΥ ΠΑCΧΑ
ΚΑΤΑ ΕΝ Τω ΠΙΝΑΚΙ
ωΔΑΙ ΕΙC ΠΑCΑC ΤΑC ΓΡΑ
ΦΑC
ΠΕΡΙ ΘΥ ΚΑΙ CΑΡΚΟC
ΑΝΑCΤΑCΕωC
ΠΕΡΙ ΤΑΓΑΘΟΥ ΚΑΙ
ΠΟΘΕΝ ΤΟ ΚΑΚΟΝ

ΕΙΔΟΙC ΕΜ. ΑΠΡΕΙ Ζ	S ΕCΔΡΑ ΚΑΤΑ ΔΑΝΙ ΗΑ ΚΑΙ ΕΝΕ ΡΗΜω	Є	Δ	Γ	Β	Α
ΠΡΟ Δ Νω ΑΠΡΕΙ Δ ΓΕΝΕCΙC ΧC	Γ	Β	Α	Ζ	S	Є
Πω ΙΒ Πω ΙΑ ΚΑ SS ΑΠΡΕΙ Α ΕΖΕΧΙΑC	Ζ	S ΙΗCΟΥC	Є	Δ	Γ	Β
ΕΜ. ΠΡΟ Ε. ΕΙ ΑΠΡΕΙ Ζ ΙωCΕΙΑC	S	Є	Δ	Γ	Β	Α
ΠΡΟ Δ ΚΑ ΑΠΡΕ. Δ	Γ	Β	Α	Ζ	S	Є
ΠΡΟ ΙΕ ΚΑ ΑΠΡΕΙ Α	Ζ ΕΖΕΚΙΑC ΚΑΤΑ ΔΑ ΚΑΙ ΙωCΕΙΑC	S	Є	Δ	Γ	Β
SS Νω ΝΑΙC ΕΜ ΑΠΡΕΙ Ζ	S	Є	Δ ΙΗCΟΥC ΚΑ. ΔΑ	Γ	Β	Α
ΠΡΟ Η. ΚΑ ΑΠΡΕΙ Δ	Γ	Β	Α	Ζ	S	Є
ΕΜ. ΕΙΔΟΙC ΑΠΡΕΙ Γ	Β	Α	Ζ	S	Є	Δ
ΠΡΟ Δ. Νω ΑΠΡΕΙ Ζ	S	Є	Δ	Γ	Β	Α ΕΞΟΔΟC
Πω ΙΒ Πω ΙΑ ΚΑ SS ΑΠΡΕΙ Δ	Γ	Β	Α	Ζ	S	Є
ΕΜ. ΠΡΟ Ε ΕΙ ΑΠΡΕΙ Γ	Β	Α	Ζ	S	Є	Δ ΕΝ ΕΡΗΜω
ΠΡΟ Δ. ΚΑ ΑΠΡΕΙ Ζ	S	Є	Δ	Γ	Β	Α
ΠΡΟ ΙΕ ΚΑ ΑΠΡΕΙ Δ	Γ	Β	Α	Ζ	S	Є ΕCΔΡΑ
SS. Νω ΝΑΙC ΕΜ. ΑΠΡΕΙ Γ ΕΞΟΔΟC ΚΑΤΑ ΔΑΝΙΗΑ	Β	Α	Ζ	S	Є	Δ
ΠΡΟ Η. ΚΑ ΑΠΡΕΙ Ζ	S ΠΑΘΟC ΧC	Δ	Є	Γ	Β	Α

In Pſalmos

De Pythoniſſa

De Evangelio ſecundum Johannem & Apocalypſi

Dé Chariſmatibus

Apoſtolica Traditio

Chronicon ad Græcos,

In Platonem vel etiam de omni

Exhortatorius ad Severinam

Demonſtratio Temporum Paſchæ quemadmodum in tabula

Odæ in omnes ſcripturas

De Deo & Carnis Reſurrectione

De Bono & unde Malum

ANNO I. REGIMINIS ALEXANDRI IMPERATORIS FACTA EST XIV. PASCHAE IDIBVS APRILIBVS SABBATO CVM MENSIS EMBOLIMAEVS FVISSET. ERIT SEQVENTIBVS ANNIS SICVT IN TABVLA SVBIECTVM EST. EVENIT VERO IN PRAETERITIS SICVT INDICATVM EST. SOLVERE AVTEM OPORTET IEIVNIVM VBI DOMINICA INCIDERIT.

IDIBVS EM. APRIL.	1	G	F ESDRAS IVXTA DANIELEM ET IN EREMO	E	D	C	B	A	
IV. NON. APRIL.	2	D GENESIS CHRISTI	C	B	A	G	F	E	
XII. XI. KA. BISS. APRIL.	3	A EZECHIAS.	G	F IESVS	E	D	C	B	
V. EID. EM. APRIL.	4	G JOSIAS	F	E	D	C	B	A	
IV. KA. APRIL.	5	D	C	B	A	G	F	E	
XV. KA. APRIL.	6	A	G EZECHIAS IVXTA DANIELEM ET IOSIAS.	F	E	D	C	B	
BISS. NONIS EM. APRIL.	7	G	F	E	D IESVS IVXT. DAN.	C	B	A	
VIII. KA. APRIL.	8	D	C	B	A	G	F	E	
IDIB. EM. APRIL.	9	C	B	A	G	F	E	D	
IV. NON. APRIL.	10	G	F	E	D	C	B	A	EXODVS.
XII. XI. KA. BISS. APRIL.	11	D	C	B	A	G	F	E	
V. EID. EM. APRIL.	12	C	B	A	G	F	E	D	IN EREMO.
IV. KA. APRIL.	13	G	F	E	D	C	B	A	
XV. KA. APRIL.	14	D	C	B	A	G	F	E	
BISS. NONIS EM. APRIL.	15	C EXODVS IVXTA DANIELEM.	B	A	G	F	E	D	ESDR.
VIII. KA. APRIL.	16	G	F PASSIO CHRISTI.	E	D	C	B	A	

ΕΤΕΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΚΑΙϹΑΡΟϹ

Τῳ Α̅ ΑΡΧΗ

ΑΙ ΚΥΡΙΑΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑϹΧΑ ΚΑΤΑ ΕΤΟϹ

ΑΙ ΔΕ ΠΑΡΑΚΕΝΤΗϹΕΙϹ ΔΗΛΟΥϹΙ ΤΗΝ ΔΙϹ ΠΡΟ ΕΞ

Α	Γ	Ε	Ζ
ΠΡΟ ΙΑ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙϚ. ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΔ. ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΒ. ΚΑ ΜΑΙ. ΚΤ
ΠΡΟ Η ΕΙ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Ϛ ΕΙ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Δ ΕΙ. ΑΠΡ. ΚΤ	Νω ΑΠΡ. ΚΤ
ΠΡΟ Ε ΚΑ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Ι ΚΑ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Η ΚΑ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Ϛ. ΚΑ. ΑΠΡ. ΚΤ
ΠΡΟ ΙΒ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ Α ΕΙ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΗ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙϚ. ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ
ΠΡΟ Δ Ν. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Α Νω. ΑΠΡ. ΚΤ	ΠΡΟ Η ΕΙ. ΑΠΡ. ΚΤ	ΚΑ. ΑΠΡ. ΚΤ
ΠΡΟ Η ΚΑ. Απρ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΓ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΑ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	ΠΡΟ Θ. ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΕΙ Απρ. ΚΤ	προ Ϛ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Δ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Α. ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Δ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Α ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Δ Νω. Απρ. ΚΤ	προ Ε. ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ ΙΔ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ ΙΒ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ ΙΖ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ ΙΕ. ΚΑ ΜΑΙ. ΚΤ
ΠΡΟ Δ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	Νω Απρ. ΚΤ	προ Ζ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Β. ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Η ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Ϛ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Δ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Θ. ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ ΙΗ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ ΙϚ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ Γ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	ΕΙ Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Η ΕΙ. Απρ. ΚΤ	ΚΑ Απρ. ΚΤ	προ Γ Νω. Απρ. ΚΤ	Νω Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ ΙΑ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Θ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Ζ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ ΙΒ. ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Δ ΕΙ Απρ. ΚΤ	προ Α ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Ζ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Β. ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Δ Νω. Απρ. ΚΤ	προ Β ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Γ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	ΚΑ Απρ. ΚΤ

Β	Δ	Ϛ
ΠΡΟ ΙΖ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΕ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	ΠΡΟ ΙΓ. ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ
ΠΡΟ Ζ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Ε ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Α Νω. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Δ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Θ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Ζ ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Γ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	ΕΙ Απρ. ΚΤ	προ ΙΖ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ
ΠΡΟ Γ Νω. Απρ. ΚΤ	Νω. Απρ. ΚΤ	προ Α ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Ζ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ ΙΒ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Ι ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Ζ ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Ε ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Γ ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Γ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	ΚΑ Απρ. ΚΤ	προ Ϛ ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ ΙΓ ΚΑ. ΜΑΡ ΚΤ	προ ΙΑ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ ΙϚ ΚΑ. ΜΑΡ. ΚΤ
ΠΡΟ Α Νω. Απρ. ΚΤ	προ Η ΕΙ. Απρ. ΚΤ	προ Ϛ ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Ζ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Ε ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Ι ΚΑ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ ΙΖ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ ΙΕ ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΤ	προ Α ΕΙ. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Α ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Δ Νω. Απρ. ΚΤ	προ Α Νω. Απρ. ΚΤ
ΠΡΟ Ι ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Η ΚΑ. Απρ. ΚΥ	προ ΙΓ ΚΑ. Απρ. ΚΥ
ΠΡΟ Γ ΕΙ. Απρ. ΚΥ	ΕΙ Απρ. ΚΥ	προ *Γ ΕΙ. Απρ. ΚΥ
ΠΡΟ Ϛ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Δ ΚΑ. Απρ. ΚΤ	προ Α ΚΑ. Απρ. ΚΤ

* *Seu potius* ΖΕΙ; *nam in marmore vexata literâ dubiam reddit lectionem.*

ANNO ALEXANDRI CÆSARIS PRIMO INITIUM

DOMINICÆ PASCHALES

SECUNDUM ANNOS

ADPUNCTIONES VERO OSTENDUNT BISSEXTUM.

	I.	III.	V.	VII.
1	xi. Kal. Maii. Dñica.	xvi. Kal. Maii. Dñica.	xiv. Kal. Maii Dñica.	xii. Kal. Maii Dñica.
2	viii. Idus Apr. Dñica.	vi. Idus Aprilis.	iv. Idus Aprilis.	Nonis Aprilis.
3	v. Kal. Apr. Dominica	x. Kalendas Aprilis.	viii. Kalend. Aprilis.	vi. Kalendas Aprilis.
4	xv. Kalendas Maii.	Pridie Idus Aprilis.	xviii. Kalendas Maii.	xvi. Kalendas Maii.
5	iv. Nonas Aprilis.	Pridie Nonas April.	viii. Idus Aprilis.	Kalendis Aprilis.
6	viii. Kalendas Aprilis	xiii. Kalendas April.	xi. Kalendas Aprilis.	ix. Kalendas Aprilis.
7	Idibus Aprilis.	vi. Idus Aprilis.	iv. Idus Aprilis.	Pridie Idus Aprilis.
8	iv. Kalendas Aprilis.	Pridie Kalend. April.	iv. Nonas Aprilis.	v. Kalendas Aprilis.
9	xiv. Kalendas Maii.	xii. Kalendas Maii.	xvii. Kalendas Maii.	xv. Kalendas Maii.
10	iv. Idus Aprills.	Nonis Aprilis.	vis. Idus Aprilis.	v. Idus Aprilis.
11	viii. Kalendas Aprilis	vi. Kalendis Aprilis.	iv. Kalendas Aprilis.	ix. Kalendas Aprilis.
12	xviii. Kalendas Maii.	xvi. Kalendas Maii.	iis. Idus Aprilis.	Idibus Aprilis.
13	viii. Idus Aprilis.	Kalendis Aprilis.	ssi. Nonas Aprilis.	Nonis Aprilis.
14	xi. Kalendas Aprilis.	ix. Kalendas Aprilis.	vii. Kalendas Aprilis.	xii. Kalendas Aprilis.
15	iv. Idus Aprilis.	Pridie Idus Aprilis.	vii. Idus Aprilis.	v. Idus Aprilis.
16	iv. Nonas Aprilis.	v. Kalendas Aprilis.	iii. Kalendas Aprilis.	Kalendis Aprilis.

	II.	IV.	VI.
1	xvii. Kalendas Maii.	xv. Kalendas Maii.	xiii. Kalendas Maii.
2	vii. Idus Aprilis.	v. Idus Aprilis.	Pridie Nonas Aprilis
3	iv. Kalendas Aprilis.	ix. Kalend. Aprilis.	vii. Kalendas Aprilis.
4	iii. Idus Aprilis.	Idibus Aprilis.	xvii. Kalendas Mai
5	iii. Nonas Aprilis.	Nonis Aprilis.	Pridie Kalend. Apr.
6	vii. Kalendas Aprilis.	xii. Kalendas Aprilis	x. Kalendas Aprilis.
7	vii. Idus Aprilis.	v. Idus Aprilis.	iii. Idus Aprilis.
8	iii. Kalendas Aprilis.	Kalendis Aprilis.	vi. Idus Aprilis.
9	xiii. Kalendas Mart.	xi. Kal. Maii Dñica.	xvi. Kalendas Maii
10	Pridie Nonas Aprilis.	viii. Idus Aprilis.	vi. Idus Aprilis.
11	vis. Kalend. Aprilis.	v. Kalendas Aprilis.	x. Kalendas Aprilis.
12	xvii. Kalendas Maii.	xv. Kalendas Maii.	Pridie Idus Aprilis.
13	Pridie Kalend. April.	sv. Nonas Aprilis.	Pridie Nonas Aprilis.
14	x. Kalendas Aprilis.	viii. Kalend. Aprilis.	xiii. Kalend. Aprilis.
15	isi. Idus Aprilis.	Idibus Aprilis.	* sii. Idus Aprilis.
16	vi. Kalendas Aprilis.	iv. Kalend. Aprilis.	Pridie Kalend. April.

* ſeu potiùs vi Idus nam in marmore vexata litera dubiam reddit lectionem.

TESTIMONIA VETERUM
De Canone Paſchali
S. HIPPOLYTI,
Demonſtratione temporum Paſchatis, & Chronicorum libro.

Euſebius lib. VI. Hiſt. cap. 22.

Τότε δῆτα καὶ Ἱππόλυτος συντάξας μετὰ πλείστων ἄλλων ὑπομνημάτων, καὶ τὸ περὶ τοῦ Πάσχα πεποίηται σύγγραμμα· ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ Πάσχα προθεὶς * ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοὺς χρόνους περιγράφει. Τῶν δὲ λοιπῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τάδε· εἰς τὴν ἑξαήμερον· εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον· πρὸς Μαρκίωνα· εἰς τὸ ᾆσμα· εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιήλ· περὶ τοῦ πάσχα. ** πρὸς ἁπάσας τὰς αἱρέσεις, πλεῖστά τε ἄλλα καὶ παρὰ πολλοῖς ἂν εὕροις ἀνασωζόμενα.

Ruſin. In illis diebus Hippolytus, de quo ante memoravimus, inter cætera ſcripta ſua libellum de Paſcha ſcriptum edidit: in quo cum deſcriptionem quandam faceret de ſedecim annorum circulo, qui in Paſchæ ratione obſervari ſolet, neſcio quam ſupputationem ſecutus, univerſa tempora intra primum Alexandri Imperatoris annum concludit. Sed & alii ejus libelli pervenerunt ad nos, id eſt in Hexaëmeron & ea quæ poſt Hexaëmeron ſcripta ſunt, & contra Marcionem & in Canticum Canticorum, & in partem quandam Ezechielis Prophetæ, & contra omnes hæreſes. Sed & alia apud alios opuſcula ejus inveniri certum eſt.

In Latèrculo ſcriptorum Hippolyti marmoreo diſerte tanquam diſtincta à Canone memorantur ΧΡΟΝΙΚΩΝ Chronicon & ΑΠΌΔΕΙΞΙΣ ΧΡΌΝΩΝ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ, ΚΑΤᾺ ΕΝ ΤΩ ΠΙΝΑΚΙ *Demonſtratio temporum Paſchatis, ſicut in tabula* ſive *Canone*, quod opus intercidiſſe imprimis dolet Clariſſ. Blanchinus infra p. 114. profeſſus illud ſi exſtaret *haberi debere poſt ſacras literas omnium pretioſiſſimum.*

Anatolius Laodicenſis Epiſcopus præf. ad Canonem Paſchalem.

Nam & in veteribus exemplaribus, id eſt Hebræis & Græcis voluminibus, non tantùm Lunæ curſum, ſed etiam Solis non ſolùm greſſus, ſed & ſingula ac minutiſſima horarum momenta, quæ in ſuo tempore, cùm ratio popoſcerit, proferemus, invenimus computata. E quibus Hippolytus XVI. annorum Circulum quibusdam ignotis Lunæ curſibus compoſuit. Alii XXV. alii XXX. nonnulli LXXXXIV. annorum Circulum computantes, nunquam ad veram Paſcha computandi rationem pervenerunt. Verùm majores noſtri, Hebræorum & Græcorum librorum peritiſſimi (Iſidorum, & Hieronymum, & Clementem dico) licet diſſimilia Menſium principia pro diverſitate linguæ ſenſerint; tamen ad unam eamdemque Paſchæ certiſſimam rationem, die & Lunâ & tempore convenientibus, ſummâ veneratione Dominicæ Reſurrectionis, conſenſerunt. Sed & Origenes omnium eruditiſſimus, & Calculi componendi perſpicaciſſimus (quippe qui & χαλκευτὴς vocatus) Libellum de Paſcha luculentiſſimè edidit.

Georgius Syncellus in Chronographia ad A.C. 215. p. 358.

Ἱππόλυτος ἱερὸς φιλόσοφος ἐπίσκοπος Πόρτου τοῦ κατὰ τὴν Ῥώμην σφόδρα διαπρεπῶς ἤνθει ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ, πλεῖστα ψυχωφελῆ συντάξας ὑπομνήματα. εἴς τε γὰρ τὴν ἑξαήμερον, καὶ εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον, εἰς πολλά τε τῶν προφητῶν, μάλιστα Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ τῶν μεγάλων, ἔτι μὴν εἰς τὰ ᾄσματα, καὶ εἰς ἄλλας παντοίας παλαιὰς καὶ νέας γραφὰς, ἐν οἷς καὶ εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ τοῦ Θεολόγου ἀποκάλυψιν, πρὸς Μαρ-

Hippolytus ſacer Philoſophus, Portus Romani Epiſcopus, Chriſtiana Philoſophia præſtans, pluribus juvandæ hominum ſaluti conſcriptis libris celebrabatur. Editis quippe in ſex dierum opus & in ea quæ priores ſex dies illos conſequuta ſunt, & in præcipuorum Prophetarum Ezechielis maxime & Danielis vaticinia, nec non in Cantica, & veteres paſſim novasq; ſcripturas, commentariis,

* MS. Mediceus, προσθείς.

** Hoc de Paſchate alterum opus vel in Codice ſuo non legit Rufinus, vel tanquam idem cum ſupra memorato omiſit. Meminit tamen præter S. Hieronymum, hujusque exſcriptores *Honorium* Auguſtodunenſem ac *Freculfum*, *Nicephorus* IV. 31. Hiſt. cujus locum integrum habes ſupra pag. 35. quemadmodum *S. Hieronymi* pag. 1. (ex cap. 61. de ſcriptoribus Eccleſ.) Atque ex πρώτῳ λόγῳ Hippolyti de Paſchate verba quædam adducit auctor Chronici Paſchalis pag. 6. quæ dabo infra, pag. ſequente.

κίωνα

κίωνα καὶ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις, καὶ τὸν * ἑξκαιδεκατον ἐτηρικὸν τοῦ πάσχα κανόνα ἐξέθετο περιγράψας εἰς τὸ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμμαίας τούτου, καὶ συντόμως φάναι θεοφρεάδης ποταμὸς τῇ ἐκκλησίᾳ ζώντων ναμάτων γέγονεν, τὸν μαρτυρικὸν περιθέμενος στέφανον πρὸς τῷ τέλει. ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὰς Ὠριγένης ὁ τάλας ὑπερεμνηματισεν πολλῶν τῶν γραφῶν, Ἀμβροσίου παρορμῶντος αὐτὸν εἰς τοῦτο, καὶ χορηγοῦντος ἀναγκαίας τε χρείας ἀφθόνως καὶ ταχυγράφους ἑπτὰ παρεστῶντος ἀμείβοντας ἀλλήλους ὑπαγορεύοντι καὶ καλλιγράφους πλείους, † ἅμα κόραις ἠσκημέναις γράφειν, ἄφατόν τε προθυμίαν αὐτῷ παρέχοντος εἰς τὸ συντάττειν.

* ἑκκαιδεκαετηρικὸν.

† fortaſſe πλείους.

quibus Joannis Theologi in Patmo revelationem, in Marcionem & reliquas hæreſes, & annorum ſexdecim Paſchalem regulam ad annúm primum Alexandri Mammææ fixo termino expoſuit: &, ut verbo concludam, vivis divinorum eloquiorum fluentis Eccleſiam irrigans, tandem martyrii corona redimitus eſt. Ex ejus ſcriptis occaſione ſumpta infelix Origenes libros ſacræ Scripturæ quamplures (hortatore & ſumptus neceſſarios Notariosque ſeptem, aliis poſt alios operæ ſuccedentibus, & viros accuratioris characteris peritos una cum puellis eadem pingendi arte præſtantibus ex throno dictanti largiter ſubminiſtrante Ambroſio, & quæ ad ſcribendum cierent animum plena manu præbente) ſuis lucubrationibus illuſtravit.

Idem pag. 315.

Ταῦτα οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν συντετάχαμεν· ἀλλ' ἐκ τῶν παραδόσεων τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου καὶ ἀρχιεπισκόπου [πόρτου] Ῥώμης Ἱππολύτου καὶ ἱερομάρτυρος. Ἀνιανοῦ τε τοῦ ὁσιωτάτου μοναχοῦ, τοῦ συντάξαντος κύκλον ιά πασχαλίου φλ'β ἐτῶν ἅμα σχολίοις ἀκριβέσι, καὶ Μαξίμου τοῦ ἁγιωτάτου μοναχοῦ καὶ φιλοσόφου μεγάλου ὁμολογητοῦ, καὶ μεγάλου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας.

HÆc non proprio Marte collegimus, ſed ex B. Apoſtoli & Portus Romani Archiepiſcopi, ſanctiq; Martyris Hippolyti, & Aniani religioſiſſimi Monachi, qui cyclum XI. Paſchalem annorum 352. ſcholiis illuſtratum ſtudioſiſſime digeſſit, & Maximi ſanctiſſimi Monachi & præclari philoſophi, Confeſſoris & magni Eccleſiæ Doctoris monumentis.

Iſidorus Hiſpal. lib. VI. Originum cap. 17.

PAſchalem Cyclum Hippolytus Epiſcopus temporibus Alexandri Imper. primus conſcripſit. Poſt quem probatiſſimi auctores Euſebius Cæſarienſis, Theophilus Alexandrinus, Proſper quoque natione Aquitanus atque Victorius amplificatis ejuſdem feſtivitatis rationibus multiplices circulos ediderunt, cujus quidem rationem beatiſſimus Cyrillus Alexandrinæ Urbis Epiſcopus in XLV. annos per quinque decem novies calculans, quoto Kalendas vel lunâ debeat paſchalis ſolennitas celebrari, ſumma brevitate notavit.

Ado Viennenſis in Chronico.

HIppolytus Epiſcopus multorum conditor. opuſculorum, temporum Canonem conſcripſit, & hucusque (*ad Alexandri Severi tempora*) perduxit.

Chronicon Paſchale quod Alexandrinum vulgo appellant pag. 6. edit. Novæ.

Ἱππόλυτος ὁ τῆς εὐσεβείας μάρτυς, Ἐπίσκοπος γεγονὼς τοῦ καλουμένου Πόρτου πλησίον τῆς Ῥώμης ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα συγγράμματος εἴρηκεν οὕτως· οὐδὲ ἐν τοῖς πρώτοις οὐδ' ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὡς οὐκ ἐψεύσατο, πρόδηλον, ὅτι ὁ πάλαι προειπών, ὅτι οὐκ ἔτι φάγομαι τὸ Πάσχα, εἰκότως τὸ μὲν δεῖπνον ἐδείπνησεν πρὸ τοῦ Πάσχα, τὸ δὲ Πάσχα οὐκ ἔφαγεν, ἀλλ' ἔπαθεν. οὐδὲ γὰρ καιρὸς ἦν τῆς βρώσεως αὐτοῦ.

HIppolytus pietatis Martyr, Portus juxta Romam Epiſcopus, in libro primo de ſancto Paſchate, ſic loquitur: *Neque in primis neque in poſtremis mentitum eſſe perſpicuum eſt: nam qui olim prædixit:* * Quia non manduco Paſcha, *veriſimiliter cœnam cœnavit ante Paſcha: Paſcha vero non manducavit, ſed paſſus eſt: neque enim manducationis illius erat tempus.*

* Luc. XXII. 16.

Carolus du Freſne, Dom. du Cange in Prolegomenis ad Chronicon Paſchale.

DUplex autem fuit Paſchalium conſcribendorum ratio: altera enim ſimplex eſt, altera fuſiori commentario illuſtratur. Prior in Paſchalis Feſti diei inveſtiganda methodo, tabulis etiam interdum in idem argumentum confectis, tota verſatur, cujusmodi eſt Hippolyti Portuenſis Epiſcopi Canon Paſchalis

 XVI.

XVI. annorum, qui proxime ad Urbem inventus, ad Romam delatus, & in Bibliotheca Vaticana repoſitus, a viris doctis ſubinde illuſtratus eſt, Scaligero ſcilicet in libris de Emendatione temporum, & in Notis ad Euſebii Chronicon, ex quibus in Gruterianas Inſcriptiones eſt relatus, deinde ab Ægidio Bucherio ad Canonem Paſchalem Victorii, ac nuper denique a viro doctiſſimo tom. II. variorum ſacrorum: de quo quidem Hippolyti Canone ſic ſcribit Euſebius lib. VI. Hiſt. Eccl. cap. XXII. Τότε δῆτα καὶ Ἱππόλυτος συντάττων μετὰ πλείστων ἄλλων ὑπομνημάτων, καὶ περὶ τοῦ Πάσχα πεποίηται σύγγραμμα, ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ Πάσχα προθεὶς, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοὺς χρόνους περιγράφει, *id eſt interprete Henr. Valeſio:* Eodem tempore & Hippolytus inter plurima alia ingenii ſui monumenta, librum de Paſcha compoſuit: in quo temporum ſeriem deſcribens, & Canonem quendam Paſchalem per XVI. annorum circuitum exhibens, anno I. Imperatoris Alexandri computationem temporum circumſcribit. *Et ex Euſebio Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis:* Hippolytus, cujusdam Eccleſiæ Epiſcopus, (nomen quippe urbis reſcire non potui) rationem Paſchæ, temporumque Canones ſcripſit, usque ad I. annum Alexandri Imperatoris, & XVI. annorum circulum quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα vocant, reperit, & Euſebio qui ſuper eodem Paſcha Canonem decem & novem annorum circulum, id eſt ἐννεαδεκαετηρίδα compoſuit, occaſionem dedit.

Paſchalium vero quæ fuſiori illuſtrantur Commentario, bina rurſum ſunt ſpecies. Alia quippe ordine chronologico, ſeu juxta temporum ſeriem digeruntur: alia in methodi formam conſcribuntur, quæ non modo Paſchales, aliaque feſtivitates, ſed & cætera quæ in Eccleſiaſticis computis recentioribus diſquiri ſolent, inveſtigantur. Atque ut a ſuperioribus ordiamur, primus Hippolytus, cujus mox meminimus, ea ſcribendi ratione uſus dicitur: qua digeſtis a mundo condito ad ſua usque tempora elapſis annis, ſedecennalis Cycli a ſe reperti in inveniendo Paſchate methodum firmaret, deſcriptis ſubinde, ut verò eſt ſimile, Paſchalibus Feſtis, Legalibus forte & Chriſtianis. Quod quidem opus ad Alexandri Severi Imperatoris tempora perduxit, ut ex Euſebii allato loco docemur, in quo temporum deſcriptionem expoſuit a mundi conditu ad eundem Alexandrum, cui demum canonem ſedecennalis Cycli præfixit: id enim indicare videtur vox προθεὶς. *Aliud autem fuere Hippolyti ratio Paſchæ, temporumque Canones, uti appellantur ab Hieronymo, aliud Canon* ἑκκαιδεκαετηρίδος *ab illo inventus: quod & docet Ipſius Hippolyti Canon quem edidit Scaliger, & ex eo alii, in quo inter illius opera recenſetur* Ἀπόδειξις χρόνων τοῦ Πάσχα κατὰ ἐν τῷ πίνακι. *Ubi Scaliger reponendum putat* καὶ τὰ *vel* καθὰ *quod poſtremum maluerim. Nam etſi, ut & Bucherius, alterum præferat, quia, inquiunt,* ἀπόδειξις *&* πίναξ *longe diverſa ſunt, ita hæc verba accipienda cenſuerim, ut* ἀπόδειξις *temporum Paſchatis juxta regulam in tabula deſcriptam exarata, & ſecundum Euſebium, eidem operi præfixa fuerit: niſi admittatur codicis Medicei lectio,* προθεὶς *cujus meminit Valeſius, ut addita fuerit, quod idem fere valet, tametſi ſubditam potius videatur omnino indicare ejusdem Canonis lemma, quod hiſce verbis conceptum legitur:* ἔτους α΄ βασιλείας Ἀλεξάνδρου Αὐτοκράτορος ἐγένετο ἡ ΙΔ τοῦ Πάσχα Εἰδοῖς Ἀπριλλίαις, σαββάτῳ, ἐμβολίμου μηνὸς γενομένου. ἔσται τοῖς ἑξῆς ἔτεσιν καθὼς ὑποτέτακται ἐν τῷ πίνακι· ἐγένετο δ᾽ ἐν τοῖς παρῳχηκόσιν, καθὼς σεσημείωται. *Id eſt:* Anno I. Imperii Alexandri Imperatoris facta eſt XIV. Paſchæ Idibus Aprilis, Sabbato, cum menſis Embolimæus fuiſſet. Sequentibus annis contingit, ſicut in tabula ſubjectum eſt, in præteritis autem evenit, ſicut indicatum eſt. *Ex quibus conficit Scaliger promittere Hippolytum hocce lemmate, non ſolum in futurum, ſed etiam in perpetuum Canonis conſtantiam. Sed longe alia, niſi ipſe fallar, ſonant hæcce verba. Operi ipſi quippe in Canonis ſeu regulæ Paſchalis Cycli ſpecimen ſubdito hocce laterculo, eandem in poſterum obſervandam regulam ait, quæ in præteritis annis fuerat obſervata. Unde colligere liceret in univerſo totius operis decurſu non modo res præteritas ex temporum ratione deſcripſiſſe, ſed ſubinde etiam Paſchalium feſtivitatum tempora ad ſuosmet expendiſſe Canones: quod prorſus velle videtur Euſebius, ſcribens operi de Paſchate per tempora, ſeu ordine chronologico digeſto, adjunctum fuiſſe Paſchalem Canonem. Licet enim ejus canonem habeamus, inquit V. C. Henr. Dodwellus, * periit tamen liber quem ſcripſit de Canone.*

Sed an opus iſtud Hippolyti idem ſit quod de Paſchate inſcripſit, quod vult Valeſius, dubium facit, quod Euſebius & Hieronymus poſt recenſitum illud de Paſchate opus, in quo rationem temporum ad Alexandri Imperatoris ætatem perduxerit, aliud rurſum de Paſchate recenſeant: quod quidem in præfixo huicce quod recudimus Paſchali ſyntagmate, & ab aliis ſubinde ſcriptoribus laudatur. Quinetiam hæc verba quæ laterculo adduntur, de demonſtratione temporum Paſchæ prout in tabula, *ita accipi poſſunt, ut tabula ipſa demonſtrationem temporum Paſchæ complexa fuerit, proindeque ipſa demonſtratio & tabula unum idemque extiterint, ac tabula adjuncta fuerit Chronico, cujus paullo ante meminis laterculus, hiſce verbis:* Χρονικῶν πρὸς Ἕλληνας, καὶ πρὸς Πλάτωνα. *Ita tamen ut incertum ſit, an* πρὸς Ἕλληνας *referri debeat ad Chronicon quod Hippolytus conſcripſerit, ævi ſui morem ſecutus, quo Sancti Patres Gentilium objecta eo ſcriptionis genere confutarent, qui religionis Chriſtianæ antiquitatem, quam ipſi Ethnici jactabant, ut eſt apud Paulum Oroſium, ut fictam traducere ſolebant, ſumpto a mundi exordio ad ſua usque tempora antiquitates ſacras aſſerebant, dum interim totam gentium Chronologiam, vel μυθικὴν, vel incertam, ac ferme nuperam eſſe oſtenderent: Chriſtiani vero ſuam a Judæis, atque ab ipſo Moſe, ac proinde a mundi conditu repeterent. Quo forte ſpectavit pariter Senator, ** cum dixit:* Habent etiam poſt tractatores, diverſos relatores temporum ſtudia Chriſtiana, qui Eccleſiaſtica gravitate

* Henr. Dodvvellus pag. 32.

** Caſſiodorus divin. lect. c. 22.

vitate compoſiti; per viciſſitudines rerum, mutabilitateſque regnorum, lacteo quidem, ſed cautiſſimo nitore decurrunt. Qui cum res Eccleſiaſticas referant, & viciſſitudines accedentes per tempora diverſa deſcribant, neceſſe eſt ut ſenſus legentium rebus cæleſtibus ſemper erudiant, quando nihil ad fortuitos caſus, nihil ad Deorum poteſtates infirmas, ut Gentiles fecerunt, ſed arbitrio Creatoris applicare veraciter univerſa contendant. *Caterum laudantur a Labbeo * ex Bibliotheca Monchaliana Tabula Paſchales Hippolyti Portuenſis Epiſcopi Grace & Latine cum vita ejusdem Hippolyti ex libro Sancti Hieronymi Grace, & commentario italico recenti manu in eaſdem tabulas. Sed an ha tabula eadem ſint tum edita, cujus meminimus, haud omnino planum. Extant ejusdem Hippolyti opera alia, tum in Bibliotheca Regia MSS. † tum edita pridem a Caniſio, ‡ Combefiſio, & aliis: quadam laudat praterea Syncellus. ** Sed de Hippolyto & ejus Scriptis conſulendus prater Euſebium idem Combefiſius ad illius librum de XII. Apoſtolis & lib. de Antichriſto.*

Hac enimvero, quam hic attigimus ſcribendi ratione uſi Caſſianus auctor Exegeticon, Tatianus, ut etiam de illo teſtatur auctor Chronici Paſchalis, Clemens Alexandrinus, †† Hippolytus, Theophilus Antiochenus, Julius Africanus, Euſebius, Proſper Aquitanus, Georgius Syncellus, & aliquot alii, qui Chriſtianam religionem non eſſe nuperam ἐξ ἀρχαιότητος τῶν προφητικῶν γραμμάτων *demonſtrarunt, Moſemque pracedere Trojanum bellum D CCCC XXVIII. annis probarunt, quod in primis fecit Theophilus lib. III. ad Autolycum, qui ut id certius demonſtraretur, ab ipſo mundi exordio repetendam temporum ſeriem exiſtimabat:* Ἵνα δὲ ἀκριβεστέραν ποιήσωμεν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καιρῶν καὶ χρόνων, Θεοῦ ἡμῖν παρέχοντος, οὐ μόνον τὰ μετὰ κατακλυσμὸν ἱστοροῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ κατακλυσμοῦ, εἰς τὸ καὶ τῶν ἁπάντων κατὰ τὸ δυνατὸν εἰπεῖν ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν νυνὶ ποιησάμεθα, ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν ἀνέκαθεν ἀρχὴν τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως ἣν ἀνέγραψε Μωυσῆς ὁ θεράπων τοῦ Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἁγίου. *Et eodem lib.* οὐ γὰρ πρόκειται ἡμῖν ὕλη πολυλογίας, ἀλλὰ εἰς τὸ φανερῶσαι τὴν τῶν χρόνων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ποσότητα, καὶ ἐλέγξαι τὴν ματαιοπονίαν καὶ φλυαρίαν τῶν συγγραφέων, ὅτι οὐκ εἰσὶν οὔτε δισμυρίαι μυριάδες, ὡς Πλάτων ἔφη, &c. *Eandem certe methodum ac ſcribendi rationem ſecutum auctorem Paſchalis Chronici, quod publicamus, vel hinc apparet, quod non modo Chriſtiana religionis primordia ac hiſtoriam ab ipſa mundi creatione repetat, reſque Judaicas diligenter perſequatur, ſed etiam vana Gentilium circa ſua Numina traducat & evertat commenta, dum ſolide probat quos adorabant Deos homines fuiſſe mortales, indicatis quibus ipſi vixere ſeculis, proindeque religionem Judaicam, a qua Chriſtiana promanavit, longe ante Saturnum ac Jovem extitiſſe. Quo ſpectant iſta Cypriani, ſeu alterius ſcriptoris in libro de Vanitate Idolorum:* Deos non eſſe quos colit vulgus, hinc notum eſt. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud ſuos poſtmodum etiam in morte cœperunt: inde illis inſtituta templa, inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expreſſa ſimulacra; nam & immolabant hoſtias, & dies feſtos dando honore celebrabant. Inde poſteris facta ſunt ſacra, quæ primis fuerant aſſumpta ſolatia. *Cum igitur dua ex ſcientia temporum artes efflorescant, inquit Petavius, altera qua computiſtica vulgo appellatur, & circa Canones ac regulas ordinandorum ad civilem uſum temporum verſatur; altera quam Chronologiam dicimus, certis notis & indiciis prateritarum rerum memoriam ſuis temporibus aſſignet, utrumque complexus eſt auctor Paſchalis, dum ſeriem temporum, quibus ſubinde res geſtas adſcribit, ſedulo proſequitur, & Canones* ἑορταστικοὺς *Paſchaleſque ſubinde interſerit.*

Incertum porro an Hippolyti Chronicon idem ſcriptor unquam viderit, vel legerit, ab eoque quadam hauſerit, vel ſane res has ſeu tractandi methodum exceperit, dum Paſchalis feſtivitatis inveſtiganda rationem, rerum geſtarum Chronologica deſcriptioni intermiſcet, licet Hippolytum ab eo viſum ex pradictis colligere fortaſſe liceat, idque ſuadere aliquatenus videatur ipſius Chronici titulus, cujus duo exemplaria in Scorialenſi Regis Catholici Bibliotheca extitiſſe docemur ex Catalogo Gracorum Codicum manuſcriptorum needum, ni fallor, edito, quorum prior hanc inſcriptionem praefert: Μαρκελλίνου καὶ Ἱππολύτου, ἤτοι ἀδήλου ἐπιτομὴ χρόνων ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς Βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ νέου, καὶ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου. *Alius verò:* Ἐπιτομὴ χρόνων ἀπὸ Ἀδὰμ Πέτρου Ἀλεξανδρείας Μάρτυρος, Κελλίνου καὶ Ἱππολύτου, ἤτοι ἀδήλου μέχρι Ἡρακλείου τοῦ νέου, καὶ Κωνσταντίνου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. *Ubi in primo pro* Βασιλείας *legendum in dubie* ὑπατείας, *tametſi catera minus ſana ſint ac cohareant. Unde vero Marcellini vel Hippolyti nomina huic Chronico, quove fundamento, praefigantur, vellem doceri, ſive is ſit Marcellinus Comes, ex cujus Chronico quadam forte in poſterioribus ſaculis exſcripſerit: ſive Hippolytus iſte ſit is de quo agimus, ſive ille qui Thebanus vulgo indigitatur, cujus Chronicon Latine partim editum a Caniſio, & excerpta Graca aliquot habentur in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi. Sed cum Hippolytus iſte Thebanus vixerit ſaculo XI. Chronici vero ſcriptor in Heraclii, ſub quo vixit, tempora deſinat, vix eſt ut credam hunc in hocce lemmate poſſe intelligi. Atque hic quidem de Hippolyti Chronico fuſius forte quam par erat egimus, tum ut qua ratione ejusmodi Paſchalia primitus conſcripſerint veteres Chriſtiani, planum fieret, tum etiam ut an ſupra memoratorum Codicum Scorialenſis Bibliotheca tituli ſuadere poſſint, ex Hippolyti Chronico, ſcriptorem iſtius quod modo publicamus quadam exterpſiſſe, tametſi ad ejusdem Hippolyti Hecadecaëteridem,*

* Bibl. nova MSS. pag. 189. b. † Codd. 1828. 1892. ** Syncellus pag. 218. 230. 358. ‡ Caniſ. tom. ante lect. †† Epiphan. hær. 31. n. 33. Scalig. ad Græca Euſebii p. 402. & ad Hieron. p. 3. Chronic. Paſchale p. 261. ubi de Tatiano. ‡‡ Epiphan. in Ancor. n. 107, 108.

de qua pluribus egere Scaliger *,* & Petavius, Paſchales recurſus minime exegiſſe conſtet, ſed ad Octodecennalem, Vigintioctennalem, & D XXXII. annorum Cyclos, uti in Syntagmate de Paſchate profitetur.

Cæterum Hippolyti Chronico; de quo agimus, geminum prope eſt, niſi ipſummet extiterit, Chronicon illud quod edidit Henricus Caniſius Tom. II. Antiq. Lect. & Philippus Labbeus Tom. I. Nova Bibliotheca ex MS. Cod. Collegii Pariſ. Soc. Jeſu, hocce titulo: De diviſionibus & generationibus gentium. Quod quidem Chronicon ad Alexandri Severi annum XIII. eumque Imperii poſtremum, quo imperante ſe vixiſſe non ſemel Auctor innuit, perducitur. Is vero in præfatione deſcripturum ſe ait Gentium diviſionem, & parentum dinumeratam generationem, inhabitationis quoque tempora, & bellorum commiſſiones, & Judicum tempora, qui & ex quibus Regibus nati ſunt, qualesque captivitates populi, & quibus Judicibus contigerint, quique Sacerdotes, quibus temporibus fuerant, & quæ diviſio, & quæ perditio facta ſit, quonam modo generatio ſeminis Iſrael de Patribus in Chriſto completa ſit, & quot quantique per quanta tempora dinumerentur anni a creatura ſæculi usque in hunc diem. Præfationi Index ſubjicitur, cujus VI. caput hiſce verbis conceptum legitur: Declaratio Paſchæ, & quis quando ſervavit ex temporibus Moyſi in hunc diem. Quæ quidem ad ea referuntur quæ habentur in ea ſectione, ubi de Paſchate ſubinde a Judæis exacto agitur. Tum additur: A generatione autem Chriſti poſt XXX. annos cum paſſus eſt Dominus, Paſcha celebratur. Ipſe enim erat juſtum Paſcha. A Paſſione autem Domini usque in XIII. annum Imperii Alexandri Cæſaris anni CCVI. ſervatum eſt Paſcha, quod in commemorationem Domini noſtri JEſu Chriſti ſervatur a nobis. Fiunt igitur omnes anni ab Adam usque in hunc diem anni V. MDCCXXXVIII. Quæ quidem hic a nobis allata ſi quis cum iis quæ de Hippolyti Chronico attigimus adamuſſim conferre velit, illud ipſum eſſe ejusdem Chronicon * haud difficulter forte concedet, cui laterculum is præmiſerit, vel ſubdiderit in Paſchalis feſti, de quo in illa quam diximus ſectione egit, inveniendi Canonem ſeu regulam: ad quam præteritos & ſequentes annos expendere lectorem voluerit. Nec obſtat quod ad poſtremum Alexandri Imperatoris annum hocce Chronicon Caniſianum, ſeu Labbeanum deducatur, Hippolytus vero eo imperante Martyrium ſubiiſſe dicatur a quibusdam, ** cum certe id prorſus incertum ſit, nulloque probo auctore Martyrii tempus aſſeratur, quod ſub Decio contigiſſe Gregorius Turonenſis † & alii volunt, ſed Alexandro duntaxat imperante vixiſſe tradant Euſebius, Hieronymus, & alii: Anonymus vero in Chronico MS. ex Cod. Reg. III. M LXIV. Nicephorus Conſtantinopolit. in Chronologia, & Catalogus Imperatorum Conſtantinopolit. anorum editus a Leunclavio lib. II. juris Græcoromani Severo imperante floruiſſe, perperam, ni fallor, ſcribunt: Ἀπὸ τούτου καὶ Ιππόλυτος ὁ Ρωμαῖος συγγραφεὺς ἤκμαζε. Tametſi nil obſtat quin Severi etiam ætate tum primum noſci cœperit: niſi Severum cum Alexandro Severo confuderint. Conjecturam præterea hanc noſtram de Hippolyto ejusdem opuſculi ſcriptore firmare poſſe id videtur, quod quædam ex eo in Raderianum Chronicon ſint immiſſa, ut ſubinde in Notis indicamus: adeo ut haud injuria Hippolyti, ut & Marcellini, nomina prætulerit Codex Scortalenſis. Neque enim Barvoëtium absque fundamento aliquo, ea Codicis titulo affixiſſe probabile eſt.

Præter jam allatas conjecturas quæ Caniſianum ſeu Labbeanum iſtud Chronicon Hippolyto videantur aſſerere, haud minimi etiam momenti forte cenſeri debeat illa quæ circa annorum, tum a mundi conditione, tum a Chriſti Incarnatione & Natali, qua Hippolytus uſus dicitur, putandorum rationem verſatur, cum uterque ſcriptor in annis mundi conditi conſentiant. Ut id porro exploretur, inquirendum primo qua methodo uſus ſit Hippolytus in conſignandis annis, tum mundi, tum Chriſti: quod utcunque haurire licet ex Cyrillo Scythopolitano, qui Juſtiniano imperante vixit, tum in vita S. Euthymii, tum in vita S. Sabæ, iis locis quibus ſanctorum iſtorum Anachoretarum obitum commemorat. Atque ut a S. Euthymio initium ducatur, ipſiſſima Cyrilli verba placet adducere, prout habentur in Codice Colberteo: nam quæ edita eſt Euthymii vita a Cotelerio, ex interpolatore Metaphraſte deſumpta eſt, tametſi eosdem annorum characteriſmos præferat. Ea autem ſunt: Η δὲ τελείωσις αὐτοῦ γέγονε κατὰ τὴν εἰκάδα τῆς Ιαννουαρίου μηνὸς τῆς ἑνδεκάτης ἰνδικτου, ἀπὸ μὲν κτίσεως κόσμου, ἀφ' ὅπερ χρόνος ἤρξατο τῇ τοῦ ἡλίου φορᾷ μετρεῖσθαι ἔτους πέμπτου ἑξηκοστοῦ ἐνακοσιοστοῦ πεντακισχιλιοστοῦ. ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκ Παρθένου ἐνανθρωπήσεως ἔτους πέμπτου ἑξηκοστοῦ τετρακοσιοστοῦ, κατὰ τοὺς συγγραφέντας χρόνους ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων Ιππολύτου τοῦ παλαιοῦ, καὶ γνωρίμου τῶν Αποστόλων, καὶ Επιφανίου τοῦ Κυπριώτου, καὶ Ηρωνος τοῦ φιλοσόφου καὶ Ομολογητοῦ. Ex quibus colligimus obiiſſe S. Euthymium XX. Januarii, indictione XI. anno mundi V. M DCCCC LXV. Chriſti Incarnationis CDLXV. ac, ut infra ait, Leonis Magni anno XVI. Rurſum idem Cyrillus in vita S. Sabæ, ‡ ſcribit eundem Sanctum Anachoretam mortuum

V. De-

, Scalig. l. 2. de emend. temp. pag. 152.

* Cangii argumenta pro Chronici illius auctore Hippolyto, haud ſpernenda videntur V. C. Emanueli Schelſtrate in Antiquitate Eccleſiæ illuſtrata Tom. I. pag. 526. Etiam ante lectam Cangii hanc obſervationem idem ſibi in mentem veniſſe teſtatur doctiſſ. vir Thomas Gale. Sed diverſum auctorem eſſe, licet coævum, diſputat. vir & ipſe Eruditiſſ. Franciſcus Blanchinus, infra p. 114. ſeq. Quæ vero ab eodem objicitur in calculo diſcrepantia, cum nec ipſi duo vel tres Codices illius Chronici inter ſe conſpirent ſed ſæpius in diverſa abeant, poſſint eſſe vel a librariis imperitis vel ab collectore Gallo qui συναγωγὴν iſtam Hiſtoricam Latine ex Chronico hoc & Idatio atque neſcio quo Toromacho, tempore Caroli M. conſarcinavit. ** Ita Ughellus. † Gregorius Tur. lib. I. Hiſt. c. 28. Vide Henr. Dodvvell. diſſ. II. Cyprian. n. 49. 50. ‡ Cap. 77.

V. Decembris, Indict. X. anno mundi conditi VI. MXXIV. Chriſti Incarnationis vel Nativitatis DXXIV. Juſtiniani anno VI. P. C. Oreſtis II. ubi eadem formula de Hippolyti, Epiphanii & Heronis annorum characteriſmis loquitur.

Quis autem fuerit hic Heron Confeſſor & Philoſophus (ut & hoc obiter moneam) qui tempora conſignarit, ignorari video a doctioribus. Quis enim aſſerere audeat eum eſſe qui Origenis diſcipulus & ſectator, & ab eo fidei rudimentis inſtitutus, ejusque Philoſophiam amplexus, una cum Heraclide, dum adhuc eſſet neophytus, martyr capite plexus eſt, ut ſcribit Euſebius, ‡‡ & ex eo Nicephorus Calliſti? Qua vero flagrante perſecutione martyrium ille obierit, non tradit Euſebius: licet vero ſimile ſit id accidiſſe ſub Deciana, in qua, ut attigimus, Hippolytum interiiſſe plerique volunt, ac utrumque vigentibus ea tempeſtate de Paſchalis Feſtivitatis celebrandæ tempore controverſiis, de quibus idem agit Euſebius, commentarios edidiſſe, in quibus Chriſti Natalitiorum annum ac diem uterque obſervarit. Enimvero, cum neophytum adhuc, martyrium expleſſe dicatur, neſcio an is Marcus Aurelius Heron fuerit, qui Alexandro Severo adhuc imperante, tum erat Νεωκόρος *templi Serapidis in Porto, ut eſt in antiqua Inſcriptione baſis marmoreæ, deinde factus neophytus, martyrium ſubierit: qua quidem Inſcriptio hac verborum ſerie deſcripta legitur apud Jacobum Sponium * in Miſcellaneis eruditæ antiquitatis:* ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΣΕΟΥΗΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΥΤΥΧΟΥΣ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΜΑΜΑΙΑΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΣΕΒ ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΓΑΛΩ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΘΕΟΙΣ Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ ΗΡΩΝ ΝΕΩΚΟΡΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΠΟΡΤΩ ΣΑΡΑΠΙΔΟΣ ΕΠΙ ΛΑΡΓΙΝΙΩ ΒΕΙΤΑΛΙΩΝΙ ΑΡΧΙΥΠΗΡΕΤΗ ΚΑΙ ΚΑΜΑΙΝΕΥΤΗ ΚΑΙ ΑΥΡΗΛΙΩ ΦΗΒΩ ΚΑΙ ΣΑΛΩΝΙΩ ΘΕΙΔΟΤΩ ΙΕΡΟΦΩΝΟΙΣ ΚΑΙ ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΑΙΣ ΧΑΡΙΤΗ ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΙΑ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΕΠ ΑΓΑΘΩ. *In latere baſeos,* ΕΠ ΑΓΑΘΩ ΕΠΙ ΓΡΑΝΙΟΥΡΩ. *Sed de hac circa Heronem Cyrillianum conjectura nihil temere definio, cum alii extiterint hoc nomine, atque in iis Heron Patriarcha Antiochenus, quem alii* Ερωτα *vocant, & Heron natione Thebanus, dignitate Epiſcopus, Juliano imperante, cujus Philoſtorgius & hujuſce Chronici ſcriptor meminerunt. Interim ex hac allata Inſcriptione colligere ſaltem fortaſſe liceat vero eſſe ſimillimum, Portum, cujus in ea fit mentio, illam eſſe urbem, cujus Hippolytus Epiſcopus fuerit, tametſi qua in Provincia extiterit maneat incertum, ipſeque Hieronymus, quod exerte teſtatur, neſcierit, cui tam diu Romæ verſato, Portus Romæ, cujus urbis Epiſcopum fuiſſe Hippolytum plerique volunt, minime ignotus eſſe debuit. Adeo ut hæc Græca Inſcriptio, cultusque Serapidis Ægyptum, ubi notum Alexandriæ illius fanum a Theodoſio M. everſum, omnino videatur ſpectare, unde in Provinciam Gallicanam, ubi illa ſervatur, allata fuerit. Sed cum apud Geographos ceterosque ſcriptores, nulla occurrat civitas Portus nomine in Ægypto, ubi vigebat Græcus ſermo, ſecus vero in Africa, ubi Latinus obtinebat, in qua ad tres recenſet Anonymus Ravennas lib. III. cap. VIII. XI. & lib. V. cap. IV. Portum ſcilicet divinum, Sigenſem & Magnum, atque adeo Hippolytus Portus duntaxat & cum nullo adjuncto Epiſcopus dicatur, ſane vero eſt proximius Portum in ea Inſcriptione intelligi Romanum. Nec obſtat quod Serapidis templum in Porto, ſeu Portu, extitiſſe dicatur, cum in eo tractu cultum Serapidem, atque adeo in Oſtienſi civitate, Portuenſi proxima, ac ſolo fere Tyberi divulſa, prout a Procopio †† utraque civitas deſcribitur, teſtetur Minutius Felix ſub initium operis: Romæ vero, & in aliis Latinis Provinciis, eumdem cultum fuiſſe Serapidem teſtentur Græcæ pariter Inſcriptiones apud Gruterum. Neque etiam opponi debet quod Inſcriptio Græca ſit, cum in Latinis Provinciis haud paucæ repertæ ſint. Sed quod Hippolytum Portus Romani fuiſſe Epiſcopum omnino videatur ſuadere, id potiſſimum fuerit, quod is Romanus dicatur in Catalogo Imperatorum Leunclaviano ſupra laudato, & quod anno MDLI. in agro Verano non procul ab æde S. Laurentii ad Urbem reperta ſit antiqua e marmore ſtatua ſolio inſidens, in cujus quidem ſolii binis laterculis Cycli Paſchales annorum XVI. Græcis literis erant deſcripti: ex quibus, tum ex librorum lemmate, quod horum dexter continebat, Hippolyti, cujus nomen non erat expreſſum, facile deprehenſum eſt ſtatuam eſſe, quam ex Portu Romano, non vero ex Ægypto huc eſſe allatum admodum eſt probabile. Quinetiam alius haud videtur ab Hippolyto Presbytero, qui una cum Nepotiano, (alii Pontiano legunt) exul deportatus eſt in inſulam nocivam Sardiniam, Severo & Quintiano Coſſ. ſeu anno Chriſti CCXXXV. Alexandri Imp. XI. ut eſt in Catalogo Pontificum Romanorum a Cuſpiniano & a nobis edito, in Pontiano Papa. Adeo ut hac tempeſtate Epiſcopatum Portuenſem nondum fuiſſet conſecutus: cur vero Metropolitanum Arabum eum indigitet Herwartius, non plane percipio.*

‡‡ Euſebius lib. 6. cap. 4. Niceph. lib. 5. c. 6. * Sect. 10. n. 22. †† Lib. 1. Gotthic. cap. 25.

Henricus Dodvvellus diſſ. de Romanor. Pontificium primæva ſucceſſione Cap. XIV. §. 19. 20. p. 200.

EST & aliud Chronologiæ *Pontificiæ* ſpatium à fine *Eleutheri* ad *Pontianum*. Ab *Urbani* enim fine, proximi nimirum *Pontiani* deceſſoris, novas quasdam in ipſo Pontificali notas, manusque alienæ veſtigia, ipſe deprehendit *Heinſchenius*. Proinde alium *Pontificialis* ad *Pontianum* Autorem, & à ſequentium Pontificum concinnatore diverſum quærendum cenſuit. Hunc ille ipſum *Pontianum*, Ego potiùs coævum Pontiano *Hippolytum*, eademque Perſecutione *Martyrem* fuiſſe exiſtimo, nempe Diſcipulum *Irenæi*, teſtemque adeo & ipſum, pro illo ſaltem intervallo, omni prorſus exceptione majorem. Certè collectum *Hippolyto* Romanorum *Pontificum* fuiſſe Catalogum ex Anonymo illo facilè ſuſpicamur qui ſub finem *Alexandri Severi* ſcripſiſſe videtur. Scripſit ille paucis annis poſt *Hippolytum* qui ipſe primo ejusdem *Alexandri* anno Cyclum ſuum inchoavit. Et multa habet quæ cum hypotheſibus *Hippolyti* Chronologicis in Canone ejusdem Paſchali obſervatis conſentire videantur, quæque adeo illi Anonymum illum debuiſſe fas eſt ut ſuſpicemur. Sic certè ubi Cyclos ſuos imaginarios in *Tabulas Canonesque* redigerent; annosque ſingulos, prout res ferebat, notis etiam *Hiſtoricis* explerent, ſuum fuiſſe Pontificibus in id genus *Canonibus* locum, è *Proſpero* Labbæi colligimus. Sic enim ille Chronologiam *Chriſtianam* per Cyclos LXXXIV. annorum arceſſit, & in illis Cyclis, non *Imperatorum* duntaxat Romanorum, ſed & *Pontificum*, tempora ſignavit. Quod cum, pro Antiquiorum exemplo illum feciſſe veriſimile ſit; Quidni idem in ſui etiam Cycli Canonibus ab *Hippolyto* obſervatum dubitemus? Præſertim in fuſiori illo Opere cujus memoriam conſervavit Catalogus Operum ejus in ejusdem monumento repertus, cui titulus fuerat Ἀπόδειξις χρόνων τοῦ Πάσχα. Id ſane obſervâſſe ſeu *Hippolytum* ipſum, ſeu coævum aliquem Hippolyto Autorem, (quod eodem redit) ex eodem ejus ſuprà memorato *lemmate* colligimus, *Nomina Epiſcoporum Romæ & quis quot annis præfuit*. Autor ille, quicunque tandem fuerit, quem ſecutus fuerat Anonymus, in illam certè, quam dixi, metam deſinentis *Urbani*, ſeu *Pontiani* ineuntis, incidet accuratiſſimé. Periit tamen *Caput* ipſum quo hoc *lemma* ille proſecutus fuerat Anonymus. Intelligimus tamen ut innotuerint *Euſebio* horum Pontificum tempora à *Græcis* nimirum, quanquam in Occidente, *Hegeſippo* & *Hippolyto* Scriptoribus conſignata.

Sed unde (inquies) habebimus, de hujus intervalli Pontificibus quid ſenſerit *Hippolytus*? Nimirum è *Syncello* qui inter alios quos ſecutus eſt in univerſâ Chronographiâ ſuâ Autores illum ipſum recenſet *Hippolytum*, eo nimirum Traditionis, ut videtur, ordine ut *Hippolytum* exſcripſerit *Anianus* Monachus *Alexandrinus*, *Anianum Maximus* Confeſſor, *omnes* ipſe *Syncellus*. Quos quidem Autores non eo duntaxat conſilio recenſuit *Syncellus* † quaſi ex eorum *Scriptis* ſolorum ſua collegiſſet. Debebat enim multa *Africano*, debebat *Euſebio*, debebat *Panodoro*; illos tamen refellit aliquoties, diverſamque ab illis ſententiam ipſe ſequitur. Hos autem Autores, *Hippolytum* inquam, *Anianum*, & *Maximum*, qua ipſi invicem idem ſentiebant, nuſpiam certè manifeſtò refellit. Inde colligimus, ſi quem repererit apud *Hippolytum* Pontificum Catalogum, illum proculdubiò ſecuturum fuiſſe *Syncellum*, nec proinde alium ab *Hippolyto* quærendum eſſe *Syncelliani* Catalogi Autorem. Non illum temerè à *Syncello*, & pro arbitratu fuiſſe confictum, (etiam qua diſcrepat ab *Euſebio*,) vel illud arguit, quod ſpatia temporum interpoſita impleat, & cum Patriarcha *Nicephoro* fuerit communis. Communem enim fecerat ſuis *Conſtantinopolitanis* Chronologiam quam dedit, celeberrimum illud *Confeſſoris Maximi* vel nomen, ut proinde ex iisdem fontibus ſua hauſiſſe videantur *Nicephorus* atque *Syncellus*. Nec verò alium habemus quem ſequi potuerint, in hoc *Catalogo*, Autorem excepto illo, quem diximus, *Hippolyto*. Longe illum ab *Euſebiano* eſſe diverſum ſatis conſtat. Sed nec eundem cum primo illo *Buchteriano*, ſecundove illo alio quem primus edidit *Heinſchenius*, nec cum *Pontificali* vulgari interpolato, quod quidem attinet ad eorum diſpoſitionem in Faſtis *Conſularibus*) qui quidem ex eadem profluxerunt omnes origine. *Eutychius* quam rationem fuerit, in hoc poſteriori intervallo, ſecutus non conſtat, adeo pugnant invicem numeri *Pontificum*, *Imperatorumque* ab illo commiſſi. Sed ea, quæcunque tandem fuerit, à noſtra illa *Syncelli* veriſimile eſt fuiſſe diverſiſſimam. *Hippolytum* autem non recentiorem *Thebanum*, ſed antiquiſſimum genuinumque *Portuenſem* vidit conſervavitque, qui ſub *Theodoſio* floruit, *Anianus*.

CHRO-

† Syncell. p. 315. Etiam auctor Chronici Alex. Hippolytum ſubinde laudans, illius ſubinde veſtigiis inſiſtit, unde in Codice Scorialenſi ipſi tribuitur Hippolyti; ita enim titulus ejus apud Labbeum pag. 155. Bibl. novæ MSS. *Marcellini vel Hippolyti, ſive potius, incerti Epitome temporum ab Orbe condito usque ad annum viceſimum Heraclii cum Conſulatibus & indictionibus & aliis cognitione dignis.* Confer quæ Cangius ſupra p. 45. 46.

CHRONICON ANONYMI* quod ad S. HIPPOLYTUM Viri docti referunt, certe ſcriptum illa ætate, atque ante Caroli M. tempora latine redditum.

*Liber Generationis ab ADAM usque ad ordinem** quæ continetur in hoc libro.*

** Sic MS.

Dinumeratio temporum & annorum. Generationes ſæculi uſque in hunc diem. Terra diviſio tribus filiis Noe.

Declaratio gentium, quæ ex quibus facta ſunt, & quas ſinguli terras & civitates ſortiti ſunt: quanta Inſula clara: qui ex quibus gentibus transmigraverunt: quot Flumina nominata: quot Montes nominati.

Quot Judices: & quis quot annis populum judicavit.
Quot Reges in Tribu Juda: & quis quot annis regnavit.
Declaratio Paſcha, & quis quando ſervavit ex temporibus Moyſi in hunc diem.
Reges Perſarum a Cyro, & quis quot annis regnavit.
Reges Macedonum ab Alexandro, & quis quot annis regnavit.
Imperatores Romanorum ab Auguſto, & quis quot annis imperavit.
Tempora Olympiadum ab Iſito, uſque in præſentem Olympiadem.
Nomina Patriarcharum ac generationes.
Nomina Prophetarum. Mulieres Propheteſſa.
Nomina Regum Hebræorum & Regum qui in Samaria regnaverunt ſupra decem Tribus: & quis quot annis regnavit?
Nomina Sacerdotum.
Nomina Epiſcoporum Romæ, & quis quot annis præfuit?

QUandoquidem oportet inſtructum eſſe veritate, neceſſarium exiſtimavi, *Fratres Cariſſimi*,* hunc in brevi de Sanctis Scripturis facere ſermonem ad corroborandam doctrinam, ut per paucas enarrationes, non ſine cauſa inquiſitas virtutes veritatis citius agnoſcamus, abſcidentes prius indoctorum generatam contentionem, quæ obumbrat ſenſus, hujuſcemodi indoctum edoceat. Summa autem cum induſtria prævidere cupientes juxta veritatem cognoſcimus Gentium *Diviſionem*, & parentum dinumeratam *Generationem*. Inhabitatorum quoque tempora, bellorum commiſſiones, & Judicum tempora, diſpenſationes, & Regum annos, & Prophetarum tempora qui & ex quibus Regibus nati ſunt, qualesque captivitates populi, quibus Regibus, & quibus judicibus contigerint, quique Sacerdotes, quibus temporibus fuerint, & quæ perditio facta ſit, quæ ammodo generatio ſeminis Iſrael de Patribus in CHRISTO completa ſit, & quot quantique per quanta tempora dinumerentur anni a creatura ſæculi usque in hunc diem.

Exiſtimavimus autem incipientes a Geneſi juxta verborum oſtenſionem, ſicut expetit, declarare, non ex noſtra quadam parte, ſed ex ipſis ſanctis Scripturis teſtificari. Hinc ergo occaſionem arripientes juxta ordinem de Geneſi ſermonem facimus.

* Labbe: *Frater cariſſime.* &: *hos ſermones ad c. d. tuam.*

SECTIO I.

Incipit narratio.

LIBER GENERATIONIS hominum.

QUo die fecit DEus Adam, ad imaginem DEi fecit eos.
Vixit autem Adam annis CCXXX. & genuit Seth.
Vixit autem Seth annis CCV. & genuit Enos.

N Et

* Hoc Chronicon primo editum eſt Ingolſtad. 1602. 4. ab Henrico Caniſio Tomo ſecundo Antiquarum Lectionum pag. 179. ex duobus Codicibus hoc titulo: *Collectio Hiſtorica Chronographica ex Anonymo, qui ſub Alexandro Severo Imperatore vixit, collectore Gallo quodam Caroli Magni temporibus.* Incipit: *Liber generationum primus.* Addit Caniſius in margine: *In MS. Codice minore, nam in majore MS. totus liber primus abeſt, neque erat præter hunc alius titulus huic libro præfixus.* Deinde idem Chronicon emendatius aliquanto, (licet & ipſum paſſim in nominibus præſertim propriis caſtigatione indigens) atque Capite de Imperatoribus auctius editum eſt à Philippo Labbeo Pariſ. 1657. fol. T. 1. Bibliothecæ novæ MSS. pag. 298. Ex alio Codice MS. Collegii Claromontani, Pariſienſis S. I. hoc titulo: *Chronologi Anonymi qui ſub Alexandro Imperatore vixiſſe anno Chriſti 236. dicitur, libellus ſeu Chronicon de diviſionibus & generationibus Gentium;* Labbeanam editionem quam & ego hic ſectionibus etiam illius annotatis, expreſſi, ſecutus eſt Cangius in Appendice ad Chronicon Paſchale Pariſ. 1688. fol. pag. 413. De differentia Editionis Caniſianæ & Labbeanæ vide quæ Clariſſ. Blanchinus infra, pag. 115 ſeq.

Et vixit Enos annis CLXL & genuit Cainan.
Et vixit Cainan annis CLXX. & genuit Malaleel.
[Malaleel vixit] Annis CLXV. & genuit Jared.
Et vixit Jared annis CLXII. & genuit Enoch.
Et vixit Enoch annis CLXV. & genuit Mathuſalam.
Et vixit Mathuſalam annis CLXVII. & genuit Lamec.
Et vixit Lamec annis CLXXXVIII. & genuit Noe.
Et erat Noe annorum D. & genuit tres filios, Sem, Cham & Japhet.
Poſt annos autem C. poſtquam generatus eſt Sem, fit Diluvium, cum eſſet annorum ſeſcentorum Noe.
Fiunt ergo ab Adam uſque ad Diluvium generationes XI. anni II. MCCXLII.
Iſtæ ſunt generationes Sem.
Sem cum eſſet annorum C. genuit Arfaxat anno ſecundo poſt Diluvium.
Et vixit Arfaxat annis CXXXV. & genuit Cainan.
Et vixit Cainan annis CXXX. & genuit Sale.
Et vixit Sale annis CXXX. & genuit Heber.
Et vixit Heber annis CXXXIV. Phalec.
Uſque ad hunc, generationes V. annis DXXIX. ab Adam autem, generationes XV. anni ſunt II. MDCCLXXI.

SECTIO II.

DIVISIO TERRÆ,

& de Tribus filiis Noe.

Poſt Diluvium autem, Sem, Cham, & Jafet, trium fratrum, Tribus diviſæ ſunt.

Et Sem quidem primogenito a Perſida & Bactris uſque in India longe & uſque in Rhinocoruris eſt.

Cham autem ſecundo a Rhinocoruris uſque Gadira.

Jafet autem III. a Media uſque Gadira uſque Buroam.

Habet autem Jafet flumen Tigridem, qui dividit Mediam & Babyloniam: Sem autem Eufratem, & Cham Geon, qui vocatur Nilus.

Confuſæ ſunt autem linguæ poſt Diluvium. Erant autem quæ confuſæ ſunt linguæ LXXII. & qui Turrem ædificabant erant gentes LXXII. quæ etiam in linguis ſuper faciem totius terræ diviſæ ſunt.

Nebrot autem gigans filius Chus, Æthiops, in eſcam inediis venando ſubminiſtrabat beſtias in cibum.

Vocabula autem LXXII. hæc ſunt.

SECTIO III.

Filii Jafet, Gamer, ex quo Cappadoces.....
Magog, de quo Celtæ & Galatæ.
Madæ, de quo Medii.
Van, de quo Græci & Jones.
Thobel, unde & Thalienſes.
Moloc, unde Illirici.
Thiras, unde Thraces.
Cethyn, unde Macedones.
Et filii Gamer, Aſcanaz, de quo Sarmatæ.
Riſan, de quo Sauromatæ.
Thogorma, de quo Armenii.
Et filii Van, Eliſan, unde Siculi.
Tharſis, ex quo Hiberi, qui & Tyrreni.
Cithii, de quo Romani, qui & Latini, Rhodii; omnes XV. de his extiterunt.
Inſulæ gentium, ſunt autem Cyprii ex Citienſibus.

Ex Jafet ſiquidem invenimus, & eos qui ſunt ad Borram ex ipſis de ea tribu Citienſium.

Sunt autem ex ipſis etiam gentes quæ ſunt in Ellada, præter eos, qui poſtmodum advenerunt ibi: Reges qui habitaverunt civitate, quæ apud Græcos honoratur Athenas & Thebeorum; quoniam Sidoniorum ſunt inhabitatores, & quicunque ſunt alii ſimiliter, poſthæc apud Helladam tranſmigraverunt. Cognoſcimus autem hæc ex Lege & Prophetis.

Erant ergo de Jafet ad confuſionem Turris Tribus XV. & hæ gentes Jafet. A Media uſque veſperum Oceani diffuſæ ſunt adtendentes uſque ad Borram.

Medi,

Medi, Albani, Gargani, Arrei, Armeni, Amazones, Culi; Corzieni, Benageni, Cappadoces, Paflagones, Mariandeni, Tibarenſes, Chalibes, Moſſynoecil, Colchi, Melanceni, Sarmatæ, Sauromatæ, Meotes, Scytes, Tauri, Thraces, Baſtarni, Illuri, Macedones, Hellenes, Græci, Libyes, Iſtri, Vieni, Davni, Dapnes,* Calabri, Pici, Latini, qui & Romani, Tyrreni, Galli qui & Celtæ, Libyeſtini, Celtiberi, Hiberi, Galli Aquitani, Illuriani, Baſanotes, Cyriani, Luſitani, Vaccei, Cunienſes, Brittones qui & in inſulis habitant.

* Cangius *Dapier.*

Qui autem eorum noverunt litteras, hi ſunt: Hiberi, Latini qui vocantur Romani, Hiſpani, Græci, Armeni.

Sunt autem fines eorum ad Borram usque Gadiram, a Potameda fluvio usque ad Maſtuſiadilion.

Terræ autem eorum hæ ſunt: Media, Albania, Amazonis, Armenia minor, Armenia major, Cappadocia, Paflagonia, Galatia, Collis * Indiæ, Boſphorma, Mediaerris, Sardinia, Tauriana, Scythiæ, Baſtarnia, Thracia, Macedonia, Dalmatia mollis, Theſſalia, Locria, Bœotia, Ætolia, Attica, Achaia, Pellenia quæ appellatur Peloponnenſus, Arcanea, Epirotia, Illyria, Aodimus, Hadriace, ex qua pelagus Hadriaticum, Calatia,** Luſitania, Italia, Thusgene, Maſſalia, Celtes, Gallia, Hiſpania, Galli, Hiberia, Hiſpania major.

* fort. *Colchis.* ** *Gallitia* Labbé.

Huc usque definit terra Jafet, usque ad Brittannicas Inſulas omnes ad Borram reſpicientes.

Sunt autem his & Inſulæ iſtæ: Brittannicæ, Sicilia, Euboea, Rhodus, Chius, Lesbus, Cithera, Jacentus, Ceſalenia, Ithace, Corcyra, & Cyclades Inſulæ, & pars quædam Aſiæ, quæ appellatur Jonia.

Flumen autem eſt his Tygris dividens inter Mediam & Babyloniam. Hi ſunt fines Jafet.

SECTIO IV.

Filii autem Cham: Chus ex quo Æthiopes.
Meſtraim, ex quo Ægypti.
Fud, de quo Troglodıtæ.
Chanaan, de quo Afri & Fenices.
Et filii Chus; Saba, Evilat, Sabat, Regma & Sagabacata.
Filii autem Regma, Saba & Dadan.
Et Chus genuit Nebroth.

Ægyptiorum patriæ, cum Meſraim patre ipſorum, VIII. Dicet enim, Et Meſraim genuit Ludim, unde Lydii; Enemim de quo Pamfilii; Labain de quo Laboez, Neptoin & Patroſonin, unde Cretes, Casluin, *unde Lycii, unde exierunt Filiſtim, & Capturin, unde Cilices.

* Labbe, *Caſloim.* χασμωνιὶμ Geneſ. X. 14.

Chananeorum ſunt patriæ cum patre eorum XII. Dicit enim, Et Chanaam genuit Sidona primogenitum, ex quo Sidonii, & Cheteum, & Jebyſeum, & Amorreum, & Gergeſſeum, & Araceum, & Euveum, ex quo Tripolitæ, & Aſeneum, & Aradium, unde Aradii, & Samareum, & Amathi, unde Amathuſi.

Eſt autem habitatio eorum a Rinocoruris usque Gadiram.

Ex his autem naſcuntur Reges vel gentes: Æthiopes, Troglodıtæ, Aggei, Iſabini, Ictyofagi, Velanni, Ægyptii, Fœnices, Libyes, Marmaredæ, *Chariſilittæ, Myſi, Moſſynœci, Friges, Magones, Bithyni, Nomades, Lycinii, Mariandeni, Pamfyli, Miniſci, Dipiſideni, Lygallii, Cilices, Mauroſii, Cretæ, Magartæ, Numidæ, Macrones, Naſamones.

Hi poſſident ab Ægypto usque ad Oceanum.

* Labbe *Marmacida.*

Sunt autem Inſulæ in his communes hæ: Corſola, Lupadus, Agaudius, Meletæ, Cerdenna, Menis, Cardinia, Galata, Corſuna, Creta, Gaulus, Rheda, Ethera, Careatus, Aſtypala, Chius, Lesbus, Tenedos, Imbrus, Jaſſus, Cobus, Chnidos, Niſurus, Megiſtæ, Cyprus.

Qui autem eorum ſunt litterati, hi ſunt: Fenices, Ægyptii, Pamfyli, Fryges.

Sunt autem fines Cham a Rinocoryris, quæ dividit Syriam & Ægyptum, usque Garira in longum.

Nomina autem gentium, hæc ſunt: Ægyptus & Æthiopia quæ tendit adverſus Indiam, & altera Æthiopia, unde proficiſcitur flumen Æthiopum, Erythrea, quod eſt rubrum attendens ad Orientem: Thebea Libyæ, quæ extendit usque Syrtes, habens gentes has: Naſamonas, Macas, Tautameos: Libyæ quæ a Lepti extendit usque minorem Syrtim: Numidia, Maſſeria, Mauritania quæ extendit usque Herculeas, quod eſt Heracleoticas ſtelas contra Gadiram.

Habet autem ad Borram maritimam Ciliciam, Pamfyliam, Piſidiam, Myſiam, Lycaoniam,

caoniam, Frygiam, Camaliam, Lyciam, Cariam, Lydiam, Myſiam aliam, Troadem, Aolidem, Bityniam veterem, Frygiam altiorem.

Habet etiam Inſulas has: Sardiniam, Cretam, Cyprum, & flumen Geon, qui appellatur Nilus. Dividit autem inter Cham & inter Jafet, & os veſpertini maris. Hæc media Cham generatio.

SECTIO V.

De Sem autem ſeniore filio Noe, ſunt tribus cognitæ XXV. ad Orientem inhabitaverunt.

Filii Sem, Ælam, de quo Ælymei & Aſſyrii: Et

Arfaxat, unde Chaldæi & Ludii, unde Lazones: Et

Aram, unde Ethes prioris hos excidit Abraham: & filii Aram Oſcevi, de quo Lidii, & Gart, de quo Gaſſenl, & Moſoc, unde Moſſyni: Et

Arfaxat genuit Sala, & Sala genuit Heber, unde Hebræi: & Heber nati ſunt duo filii, Falec & Deboc, unde ducitur genus Abraham, & Tactem, & Jectan. Jectan autem genuit Elmodal, de quo Indi; & Salef, de quo Bactriani, & Aſarmot de quo Arabes priores, & Duran, de quo Camehi; & Derra, de quo Mardi, & Ezei, de quo Arriani, & Declam, de quo Cedruſi, & Gebal, de quo Scythii priores, & Abimeel, de quo Hircani, & Sabat, unde Arabi primi: & Ufir, de quo Armenii, & Oevilat, unde Gemnoſofitæ. Hi omnes Bactriani.

Omnes autem de tribus filiis Noe ſunt LXXII.

Omnium autem filiorum Sem habitatio eſt a Bacris usque Rhinocoruris, quæ dividit Syriam & Ægyptum, & Rubrum mare ab ore Arſinoes, quæ eſt Indiæ.

Hæ ſunt autem quæ ſunt factæ ex his Gentes: Hebrei qui Judæi, Perſæ, Medi, Pœnes, Arriani, Hircani, Aſſyrii, Indi, Macardi, Parthi, Germani, Helymei, Ceſſei, Arabes primi, Cedruſii, Scytæ, Arabes ultra, Sapientes qui dicuntur Gymnoſofiſtæ nudi ſapientes.

Habitatio autem eorum usque Rinocorura & Cilicia.

Qui autem eorum noverunt litteras, hi ſunt: Judæi, Perſæ, Medi, Chaldei, Indi, Aſſyrii. Eſt autem habitatio eorum, id eſt filiorum Sem, in longum quidem ab India usque Rinocorura: lata autem a Perſide & Bactris usque Indiam.

Vocabula autem gentium hæc ſunt: Perſis, Bactrianæ, Hircania, Babylona, Corbulia, Aſſyria, Meſopotamia, Arabia vetus, Alimales, India, Arabia eudæmon, Cæleſſyria, Commagena, & Fynicia, quæ eſt filiorum Sem.

SECTIO VI.

Gentes autem quæ linguas ſuas habent, hæ ſunt: Hebrei qui & Judæi, Aſſyrii, Chaldæi, Perſæ, Medi, Arabes, Madian, Adiabenici, Taleni, Alamoſenni, Saraceni, Magi, Caſpii, Albani, Indi, Æthiopes, Ægyptii, Libyes, Chetei, Cananæi, Ferezæi, Euvei, Gergeſei, Jebuſei, Idumei, Samaritæ, Fœnices, Syri, Cilices, Tharſenſes, Cappadoces, Armenii, Hibeni,* Librani, Scytæ, Colchi, Sanni, Boſphorani, Aſiani, Hiſaurienſes, Lycaones, Pyſidæ, Galatæ, Paflagones, Fryges, Achai, Theſſali, Machedones, Traces, Myſi, Beſſi, Dardani, Sarmatæ, Germani, Pannoni, Peones, Norici, Dalmatæ, Romani, qui & Latini, Ligures, Galli, qui & Celtæ, Aquitani, Britani, Hiſpani qui & Tyrreni, Mauri, Baccuates, & Maſſennes, Getuli, Afri qui & Barbares, Mazicei, Garamantes, qui & Marmaredæ, qui usque Æthiopiam extenduntur.

* Labbe *Hibeni.*

SECTIO VII.

Neceſſarium autem putavi & inhabitationes Gentium & cognominationes declarari.

Incipiam autem ab Oriente: Perſarum & Medorum inhabitatores Parthi & vicinæ gentes pacis usque Syriam cœle.

Arabum inhabitatores Arabes Eudemones: hoc enim nomine appellantur.

Chaldæorum inhabitatores Meſopotameni.

Madianenſium inhabitatores Cynedocolpitæ & Troclodytæ & Icthyofagi.

Græcorum autem gentes & vocabula V. Jones, Arcades, Bœoti, Æoli, Lacones.

Horum inhabitatores fuerunt Pontici, Bitini, Troes, Aſiani, Cari, Legii, Pamfyli, Cyrinei, & Inſulæ plures, id eſt Cyclades quidem decem quæ Myrti pelagum continent. Hæc ſunt autem nomina earum.

Andrum, Tenoemteo, Naxus, Geos, Gyarus, Delos, Fynus, Renea, Cyrnos, Maraton. Sunt autem & aliæ Inſulæ majores XII. quæ etiam civitates habent plurimas, quæ dicuntur Sporades, in quibus inhabitaverunt Græci. Hæc ſunt autem nomina earum: Eubœa, Creta, Sicilia, Cyprus, Coos, Samus, Rhodus, Chius, Thapſus, Lemnus, Leſbus, Samotrace. Eſt autem a Bœotia Eubœa, ſicuti ab Jone Jonides civitates XVI. hæ: Cladiomena, Mitylene, Focæa,

tæa, Priene, *Eryt, Samos, Teos, Colofon, Cius, Efeſus, Smirna, Perinthus, Byzantium, Calcedon, Pontus & Amiſos libera.

* *Labbe* Erythra.

Romanorum, qui & Citienſium, gentes & inhabitationes hæ ſunt: Tuſci, Emilienſes, Picens, Campani, Apulienſes, Lucani.

Afrorum gentes & inhabitationes hæ ſunt: Lebdeni, Cinti, Numidæ, Naſamones, Saci.

Inſulæ autem hæ ſunt, quæ habentes civitates: Sardinia, Corſica, Girda quæ & Benigga, Cercyna, Galata.

Maurorum autem gentes & inhabitationes hæ ſunt: Muſulani, Tingitani, Cæſarienſes.

Hiſpanorum autem gentes & inhabitationes hæ ſunt, Tyranni & Turrenorum, qui & Terraconenſes, Lyſitani, Beticii, Autryconi, Vaſcones, Calleci, qui & Aſtures.

Inſulæ autem quæ pertinent ad Hiſpaniam Terraconenſem tres ſunt, quæ appellantur Valliaricæ. Habent autem civitates V. has: Ebuſo, *Palme, Pollentia, quæ dicitur Majorica, Tomæne, Magone, quæ appellatur Minorica.

* Labbe *Palene.*

Harum inhabitatores fuerunt Cananei fugientes a facie Jeſu filii Nave: Nam & Sidona qui condiderunt & ipſi Cananei. Gadis autem Jebuſæi condiderunt, & ipſi ſimiliter profugi.

Gallorum autem Narbonenſium gentes & inhabitationes: Amaxobii Græcoſarmatæ.

Et hos autem neceſſarium fuit declarare tibi, ne ignotarum gentium vocabula, & gentes, & manifeſta flumina ignorares.

SECTIO VIII.

Incipiam ergo dicere de gentibus ab Oriente.

Adiabenici & Taleni contra Arabiam, Saraceni, Saraceni alii Atalenos contra Arabiam. Albani contra Pylas Caſpias. Madianitæ majores, quos expugnavit Moyſes, inter Meſopotamiam & mare Rubrum, Minor autem Madiam eſt contra mare Rubrum, juxta Ægyptum, ubi regnavit Ravel ſocer Moyſi, qui & Jothro.

Contra Cappadoces a parte dextra Armenii, Hiberli, *Birrani, Scytæ, Colchi, Boſforani, Sani, qui appellantur Sannices, usque Pontum extendentes, ubi eſt Acceſſus, Abſarus, & Sebaſtopolis, Uſſilimen quod eſt portus, & Paſius flumen, usque Trapezunta extenduntur hæ gentes.

* *Labbe* Hircani.

Montes autem ſunt nominati XII. Caucaſus, Taurus, Atlas, Parnayſus, Citeron, Helicon, Parthenius, Nyſa, Lucabantus, Penius, Olympus, Libanus.

Flumina autem ſunt magna & nominata XLI. Indos qui & Fiſon, Nilus qui & Geon, Tigris, Eufrates, Jordanis, Ceſiſos, Tanais, Menos, Erimanthus, Alys, Aſopus, Thermodon, Eraſinus, Rius, Boruſthenes, Alfeus, Taurus, Eurota, Meander, Hermus, Axius, Pyramus, Bajus, Hebron, Sangarius, Achelous, Peneus, Ebenus, Sperchius, Cayſter, Simois, Scamander, Strymon, Parthenius, Iſter Illurius qui & Danubius, Rhenus, Rhodanus, Betis, Heridanus, Thember qui nunc dicitur Tiberis.

Filiorum igitur trium Noe tripartitum ſæculum diviſorum.

Et quidem Sem primogenitus accepit Orientem: Cham autem mediterraneam: Jafet Occidentem. Et oſtenſis gentibus, quæ de quo creatæ ſint, neceſſario decurremus ad annos.

SECTIO IX.

Falec annorum CXXX. genuit Ragau.
Ragau annorum CXXXII. genuit Seruch.
Seruch annorum CXXX. genuit Nachor.
Nachor annorum LXXIX. genuit Tharam.
Thara annorum LXX. genuit Abraham.

Abraham autem erat annorum LXXV. quo tempore edixit illi Deus, ut exiret de terra ſua, & de domo patris ſui, & veniret in terram Chanaam.

Fiunt igitur a diviſione usque quo venit Abraham in terram Chanaam generationes quinque, anni DCXVI, ab Adam autem generationes XX. annis III. MCCCLXXXVII.

Converſatus eſt autem cum Chanaam annis XXV. & genuit Iſaac.
Iſaac annorum LX. genuit Jacob.
Jacob annorum LXXXVI. genuit Levi.
Levi annorum XL. genuit Caath.
Caath annorum LX. genuit Amram.
Amram annorum LXX. genuit Aaron.

In octogeſimo autem & tertio anno Aaron, egreſſi ſunt filii Iſrael de Ægypto, ducente eos Moyſe.

Fiunt igitur omnes anni CCCCXXX.

In deſerto XL. annos facit populus ſub Moyſe.

Jeſus Nave traoſito Jordane facit in terra annos XXVII. bellum agit annis VII. & poſtquam poſſedit terram, vixit annis XX.

Fiunt ergo, ex quo Abraham venit in terram Chanaam, usque ad mortem Jeſu Nave, generationes numero VII. anni D. ex Adam autem generationes XXVII. anni III. MCCCLXXXIV.

SECTIO X.

Poſt mortem vero Jeſu peccans populus traditur Cuſarſaton Regi Meſopotamiæ, cui ſervit annos VIII. & cum clamaſſet ad Dominum, exurrexit Gothoniel frater Caleb junior de Tribu Juda, qui denunciavit ipſi Cuſarſaton, & occidit illum, & geſſit ducatum populi annis XXXI.

Et iterum dum peccaret, traditus eſt Eglon Regi Moab, & ſervivit illi annis XVIII. Converſo autem populo, ſurrexit Aod, vir de Tribu Effrem, & occiſo Eglon, principatus eſt populo annis LXXX.

Mortuo autem Aod, delinquens populus traditus eſt Jabin Regi Cananæorum, cui ſervivit annis XX. Sub eo prophetavit Deborra, uxor Lapidod, de Tribu Effrem: & per ipſam ducatum geſſit Barac Aminoen, de Tribu Neptalim. Hic denuntiavit Jabin Regi, & occidit eum, & regnavit judicans cum Deborra annis XL.

Poſt cujus mortem peccavit populus, & traditus eſt Madianeis annis VII. ſuper quos ſurrexit Gedeon de Tribu Manaſſe, qui in CCC. viris CXX. hoſtium M. perdidit. Hic rexit populum annis XL.

Hujus filius Abimelec.

Poſt hunc præfuit populo Thole filius Fale, filii Caram, de Tribu Effrem annis XX.

Poſt hunc, judicavit Jair Galadites de Tribu Manaſſe, & præfuit annis XXII.

Poſt hunc, peccans populus traditus eſt Ammanitis annis XVIII. & cum clamaſſet ad Dominum, ſurrexit illis Princeps Jepte Galaadita, de Tribu Gad, de civitate Maſefath; & geſſit ducatum annis VI.

Poſt hunc, judicavit Elon annis X.

Poſt hunc, judicavit Hebron filius Allelon Farathonoin, de Tribu Effrem, annis VIII.

Poſt hunc, peccans populus traditur Allofilis per annos XL.

Poſt hæc, converſis filiis Iſrael ſurrexit Samſon, filius Mano., de Tribu Dan. Hic debellavit Allofilos, & geſſit principatum annis XX.

Poſt hunc, Heli Sacerdos judicavit annos XX.

Poſt Samuel, Propheta unxit Saul in Regem, & ipſe judicavit populum annis XXX.

Poſt tempus, cum regnaret David, eduxit arcam de domo Aminadab, & divertit vitulos, & cum reverteretur oppoſuit manus filius Aminadab, nomine Ozia, & percuſſus eſt, & timuit David, & induxit illam in domum Abeddarat Gethei, & fecit ibi menſes tres.

Regnavit autem Saul annis XXX. Erat autem illi Dux Abner, filius Ner. Ipſe autem Samuel unxit David in Regem.

Fiunt igitur ab Jeſu usqueque converſus cepit David regnum in Tribu Juda, generationes IX. annis CCCCLXXX. ab Adam autem generationes XXXIV. an. IV. MCCCLXIV.

SECTIO XI.

Deinceps regnat David annis XL. menſibus ſex.

In Ebron autem regnavit annis VII. menſibus ſex, & in Jeruſalem annis XXXIII. Sub hoc Sacerdos Abithar, filius Abimelec, ex genere Heli, & ex alia patria Saddoc.

Prophetabant autem temporibus David, Gad & Nathan. Erat autem ipſi David Dux Joad, filius Sarviæ, ſororis David. Hic dinumeravit populum, & erat numerus, quos numeravit filiorum Iſrael millies centies milleni: filii autem Juda quadringenties ſepties milleni. Levi autem & Benjamin non dinumeravit. Numerus autem eorum qui ceciderunt ex Iſrael, LXX.

Poſt David autem, regnat Salomon filius ejus annis XL. & ſub ipſo adhuc Nathan prophetat, & Achias ex Selon, & inter eos Sacerdos Soddoc.

Poſt Salomonem, regnat Roboam filius ejus annos XIV. Sub hoc diviſum eſt regnum & regnavit in Samaria Jerobeam ſervus Salomonis, de tribu Effrem. Prophetat autem, & ſub Jeroboam Achias Selonites, & Sameas filius Ælami.

Poſt Roboam, regnat Abias filius ejus annis XVII.

Poſt Abiam, regnat Aſab filius ejus annis XLI. Hic in tempore ſenectutis pedes doluit. Prophetabat autem ſub eo Azarias.

Poſt Aſab, regnat filius ejus Joſaphat annis XXV. Sub hoc prophetat Helias, & Micheas filius Jemblas, & Abdias filius Anaoiæ. Sub Michea autem erat Pſeudopropheta Sedecias filius Cananæi.

Poſt Joſaphat, regnat filius ejus Joram annis XX. & ſub ipſo prophetat Helias, & poſt hunc

hunc prophetat Heliſeus ſub filio Joram Ochozia, ſub quo populus in Samaria filios ſuos & ſtercus columbinum manducabat, regnante in Samaria Joram.

Poſt Joram regnavit filius ejus Ochozias anno uno: & ſub hoc prophetat Gothol & Labdone.

Poſt hunc, regnat Gotholia, mater Ochoziæ, annis VIII. Quæ exurgens occidit natos filii ſui; erat enim de genere Achab Regis Iſrael: ſoror autem Ochoziæ, nomine Zoſabaæ, cum eſſet Joiadæ Sacerdotis uxor, furata eſt Joas, filium Ochoziæ, cui Joiada Sacerdos impoſuit regimonium. Prophetat autem ſub Gotholia Eliſeus.

Poſt hanc, regnat Joas filius Ochozlæ annis XL. Hic interfecit Zachariam filium Joiadæ Sacerdotis.

Poſt Joas, regnat filius ejus Amaſias annis VIII.

Poſt Amaſiam, regnavit filius ejus Ozias annis LII. Hic leproſus fuit uſquequo moreretur. Judicabat autem ſub eo Joatham filius ejus. Prophetabant ſub Ozia Amos, & Eſaias filius ejus, & Ozeæ filius Beheri, & Jonas filius Amathi ex Gofer.

Poſt Oziam, regnat filius ejus Joatham annis XVI. Sub hoc Prophetæ Eſaias, Oſee, Micheas Morathita, & Joel filius Batuel.

Poſt Joatham, regnat filius ejus Achas annis XV. & ſub hoc Prophetæ Eſaias, Oſee & Micheas: Sacerdos autem Urias. Sub hoc Salmanaſſar Rex Aſſyriorum eos qui erant in Samaria transmigravit in Mediam & Babyloniam.

Poſt Achas, regnavit filius ejus Ezechias annis XXV. Sub hoc Prophetæ Eſaias, Micheas, & Oſee.

Poſt Ezechiam, filius ejus Manaſſe ann. LV.

Poſt Manaſſe, regnat filius ejus Amos annis duobus.

Poſt Amos regnat filius ejus Joſias annis XXXI. Hic Idola & altarium Samariæ diſſipavit. Sub hoc Paſcha celebratum eſt anno XVIII. regni ejus. Nam ex quo mortuus eſt Jeſu Nave, non eſt ſervatum Paſcha ſicut tunc. Sub hoc Celcias Sacerdos pater Jeremiæ Prophetæ invenit in ſacrario librum Legis in XVIII. anno regni Joſiæ. Prophetant autem ſub eo Oliba uxor Sellim à veſte Sacerdotis, & Sofonias, & Jeremias, ſub quo Pſeudopropheta Ananias.

Poſt Joſiam, regnat Sofonias annis quinque, menſibus undecim.

Poſt Sofoniam, regnat Joachas filius ejus menſes quatuor. Hunc ligavit Nechao Rex Ægypti, & adduxit in Ægyptum, ordinato in loco ejus Eliachim, qui cognominatus eſt Joachim, regnat annis XI. Sub hoc prophetat Jeremias, & Buzi, & Urias filius Samace ex Cariathiarim. Hunc Nabuchodonoſor ligavit catenis æreis Joachim Regem Juda, & duxit in Babylonia.

Poſt Joachim, regnat filius ejus Joachim annis tribus, & hunc ducit ad eum compeditum Nabuchodonoſor Rex Babylonis, & alios cum eo.

Per ipſum, conſtituitur in loco ejus frater Joachim, cujus nomen Sedecias, qui & Jechonias, qui regnavit annis XI.

In anno duodecimo tranſmigravit illum in Babyloniam, effoſſis oculis, & populum transduxit cum eo, præter paucos, qui poſtea in Ægyptum deſcenderunt. Prophetant autem ſub Sedecia Jeremias & Ambacum, in anno autem IX. regni ejus prophetavit in Babylonia Ezechiel. Poſt hunc Prophetæ Naum & Malachias, & Danihel, qui vidit de Hebdomadis in primo anno Darii Regis, filii Aſſueri, de ſemine Medorum, qui regnavit ſuper Regnum Chaldeorum.

In primo autem anno regni ſui Cyrus dimiſit populum redire in Jeruſalem. Eo tempore, quo templum ædificavit, prophetant ſimul Aggeus & Zacharias. Poſt quos Neemias filius Acheli de Semine Iſrael fabricavit civitatem Hieruſalem, cum eſſet ab annis Artaxerſis Regis: & poſt hunc ſecundus Mardochæus.

SECTIO XII.

Fiunt igitur a David uſque Sedechiæ, qui & Zeconiæ, transmigrationem, generationes XVIII. ann. CCCCLXXVIII. menſes IX. ab Adam autem uſque in transmigrationem Babyloniæ ſub Jechonia, generationes LI. anni IV. MDCCCXLII. menſes IX.

Et poſt transmigtationem Babyloniæ, uſque ad generationem Chriſti, generationes XIV. an. DCLX. & a generatione Chriſti uſque ad Paſſionem, anni XXX. & a Paſſione uſque ad hunc annum, qui eſt XIII. Imperii Alexandri annus, an. CCVI.

Fiunt igitur omnes anni ab Adam, uſque ad tertium decimum Alexandri Imperatoris annum, anni V. MDCCXXXVIII.

Ut autem & aliter oſtendamus non tantum per tempora Regum, ſed etiam a quo Paſcha ſervatum eſt, dinumerantes ſimul annos dicemus.

Ab Adam uſque Diluvium an. II. MCCXLII.

A Diluvio uſque ad exitum Abraham de terra ſua MCXLV.

Hinc usquequo exirent Iſraelitæ de Ægypto, educente eos Moyſe, quando & Paſcha fecerunt, anni ſunt ccccxxx.

Ab Exodo Ægypti usque in tranſitum Jordanis, quando JESUS Paſcha celebravit, ſunt anni xli.

Ezechias poſt annos cccclxiv. celebravit Paſcha.

Poſt Ezechiam Joſias anno cxiv. Paſcha celebravit.

Poſt Joſiam Heſzras poſt annos cviii. *Paſcha celebravit.*

Poſt Heſzram* *ſervatoris usque gene*rationes Chriſti *poſt annos* dlxiii. Paſcha fit.[a]

A gener*atione autem Chriſti* poſt xxx. annos, cu*m paſſus eſt Dominus*, Paſcha celebratur, *ipſe enim* erat juſtum Paſcha.

A Paſſione autem Domini usque in xiii. annum imperii *Imperatoris Alexandri Cæſ*aris anni ccvi. ſerv*atum eſt Paſ*cha, quod in com*memorationem* Domini noſtri JEſu CHriſti *ſervatur a nobis.*

Fiunt igitur *omnes anni ab Adam* usque in hunc *diem anni quinquies mille ſeptingenti triginta octo.*

[a] Italica ſupplentur ex alio Codice.

SECTIO XIII.

REGES PERSARUM
ex tempore Cyri.

CYrus regn*avit Perſis annis XXX.*

Poſt hunc, *Cambyſes annis novem.*

Smerdius M*agus menſibus octo.*

Darius annis XXXVI.

Xerxes annis XXVI.

Artaxer*xes Longimanus annis XXXVI.*

Xer*xes dies ſexaginta*

Sogdianus menſes ſeptem

Darius Nothus annis XVIII.

Artaxerxes, *Cyri junioris frater*, annis LXII.

*Ocor, qui & Artaxer*xes annis XXIII. *menſibus ſeptem.*

Arſes Nothus annis *tribus.*

D*arius annis XII. Hic eſt quem* Alexander Macedo depoſuit in bello, quod fuit inenarrabile.

Fiunt omnes anni CCXLV.

Poſt quos, tempora jam apud Græ*cos* ex conſtructione O*lympiadum* ſunt clara: *nam usque ad* Alexandrum Macedonem fuerunt Olympiades CXIV. *quæ* faciunt annos CCCCLVI. *ab Iphito qui conſt*ituit Olimpiad*es*

Ab Alexandro usque ad Chriſtum *Olympiades* LXXX. quod ſunt anni CCCXX.

A *Chriſto autem usque* annum XIII. *Imperii Alexandri* Olympiades LVIII. *quod ſunt anni* CCXXXVI.

Sunt ergo omnes Olympiades usque *annum* XIII. *Alexandri* Cæſaris *Olympiades* CCLIII. *quod ſunt anni* MXII.

Hactenus Cod. vetus Colleg. Soc. Jeſu Pariſ.

SECTIO XIV.

NOMINA CREATURÆ.

ADam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Jared, Enoc, Matuſalam, Lamech, Noe, Sem, Arfaxat, Sala, Heber, Falec, ſub quo diviſa eſt terra, Ragau, Seruc, Nagor, Thara, Abraham, Iſaac, Jacob, Juda, Fares, Eſrum, Aram, Aminadab, Naaſſon, Salmon, Boz, Obet, Jeſſe, David, Salomon, Roboam, Abiam, Aſa, Joſaphat, Joram, Ochozias, Joas, Amaſias, Ozias, Joatham, Achaz, Ezechias, Manaſſes, Amos, Joſias.

Joſias autem genuit Jonaan & Joachim & fratres ejus, Eliachim qui & Joachim & Sedeciam qui & Jeconias dictus eſt Salum.

In transmigratione autem Babyloniæ Joachim genuit Jechoniam & Sedeciam. Jeconias autem genuit Salathiel, Fanneam & Saſe, Saer & Iconiam, Ortamno & Deebi & Filifania, Zorobabel & fratres ejus Abiut & Maſolam & Ananias, & Saladi ſoror eorum, & Sedbel & Thoul, & Archia, & Aſadia, & Sobeſec.

Ædificatum eſt autem ſanctuarium tempore Zorobabelis, cujus filius Abiud: dehinc Eliachim, Azor, Sadoc, Achim, Heliud, Eleazar, Mathan, Jacob, Ioſeph, cui deſponſata fuit Virgo Maria, quæ genuit *JESUM CHRISTUM* ex Spiritu Sancto.

SECTIO

SECTIO XV.

PROPHETARUM NOMINA.

ADam, Noe, Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſes, Aaron, Ieſus Nave, Heldab & Modat, Natan, David, Salomon, Elmodac, Achias Silonita, Sameas filius Elam, Ananias, Helias, Micheas filius Emblac, Abdiu, Heliſeus, Abladan, Amos, Eſaias, Oſee filius Beeri, Ioanas, Micheas, Raban, Iohel filius Batuel, Ieremias filius Helciæ Sacerdotis, Sophonias, Buz, Ezechiel, Urias, Sameas, Ambacuc, Naum, Daniel, Malachias, Aggæus, Zacharias, & ſub Chriſto Simeon & Ioannes Baptiſta.

Item Mulieres Prophetiſſæ, Sarra, Rebecca, Maria ſoror Moyſi, Debbora, Oliba, & ſub Chriſto Anna, Eliſabeth, *Maria* quæ genuit *CHRISTUM.*

SECTIO XVI.

NOMINA REGUM.

SAul de Tribu Benjamin.

Poſtquam autem tranſlatum eſt regnum in Tribum Iuda, David, Salomon, Roboam, Abia, Aſa, Ioſaphat, Ioram, Ochozias, Ioatham, Achaz, Ezechias, Manaſſes, Amos, Ioſias, Ioachim, Eliachim, Sedecias, & Ieconias: ſub hoc transmigratio facta eſt ſub Nabuchodonoſor.

Nomina Regum, qui regnaverunt in Samaria ſuper decem Tribus ex quo regnum diviſum eſt.

Jeroboam filius Nabath annis XXII.

Nabath filius ejus annis duobus.

Saba filius Achiæ annis XXIV. Hic vindicavit domum Ieroboam.

Hela filius Baſe annis duobus.

Zambri annis XII.

Achab filius ejus annis XXII.

Ochoſias, filius Achab, & Ioram filius Ieconiæ, annis XII. Sub hoc filios ſuos & ſtercus columbinum hi qui erant in Samaria manducaverunt.

Jehu, filius Namſi, annis XXVIII. Hic in initio pius fuit: fecit vindictam ſuper domum Achab, occiſis Ioram & Iezabel, & Ochoſia Rege Iuda.

Joachaz annis XVII.

Joas filius ejus annis XVI. Hic Amaſiam Regem occidit, & deſtruxit de muro Ieruſalem cubita CCCC.

Ieroboam, filius Ioas, annis XV.

Azarias, filius Ieroboam, menſibus tribus.

Selem, filius Abia, menſe uno.

Unornane, filius Gadi, annis decem.

Falacias Manaæ annis duobus.

Facea, filius Romeliæ, annis decem. Hic obſedit Ieruſalem, regnante Achaz, non poſſedit eam.

Oſee, filius Dale, annis octo. Sub hoc decem transmigratæ ſunt in regione Medorum a Salmanaſſar, qui & ipſum Oſee conligatum habens abiit, regnante Achaz ſuper duas Tribus in Ieruſalem.

SECTIO XVII.

NOMINA SACERDOTUM.

AAron genuit Eleazar, Finees, Achias, Razaza, Moriat, Arnaria, Amitob, Settis, Achivas, hujus filius Helias Propheta, & Salon, Ioram, Amos Ioadæ filius, Sedecias, Sedecia, Iehel, Uria, Tieem, Salon qui genuit Celciam, cujus filius Hieremias Propheta & Azarias filius Azazæ, Sareu, Ioſedech qui genuit Ieſum qui fuit Sacerdos, cum inſtauraretur templum poſt captivitatem, Celicias, Ioachim, Cædue.

Item alia patria, ex qua fuit Ezechiel Propheta: Iode, Fatuea, Amorius, Zadiar, Samuhel, Evexia, Melchius, Salon, Comorius, Barracim, Soffonias, Maxſes, Celcius, Buzi, Ezechiel.

Item alia patria, unde Heli Sacerdos, cujus filii Finees & Ofin rapiebant immolationem: Princeps patriæ de Filiis Gaad, Achimelech, Habiathar, Uriu, Nathan, Heli.

Item patria Leviticum, unde fuit Samuhel Propheta: Chore qui reſtitit Moſi; filius hojus Helcana, Suſem & Abiar, Zeraam, Chelchanu, Samuel. Huic fuerunt duo filii munerum acceptatores, Iohel & Habia.

Initium patriæ Levitarum, unde ſunt Sacerdotes, miniſtri & Levitæ. Ambram filius Cahaad, filius Levi, filius Iacob. Levi genuit Gerſon & Cahaad, & Merari. Filii autem Gerſon Semei & Emeher. Hi filii Levitæ & filii Cahaad, Ambram, Eſaar Ceſron, Odiel. Ambram genuit Moyſen & Aaron, & Mariam. Aaron genuit ex Heliſabet ſorore Naaſſon, Nadab, & Abiud, & Eleazar, & Ithamar. Mortui ſunt autem Nadab & Abiud offerentes ignem alienum. Poſt Aaron, Eleazar ſuſcepit Sacerdotium, poſt Eleazarum, Finees. Ithamar autem & filius ejus: Iſaar autem frater Ambram & ipſe Levita. Hujus filii Chore & Nabith & Gazer: & filii Chore Air & Helcana & Abiaſap. Hic Chore reſtitit adverſus Moyſen & Aaron, & Chao abſorptus eſt in Viriſeel. Cebron frater Amram, Aercius, filii ejus, Miſahel, Eliſaphath, & Setis, & Dile. Hi Levitæ traditi ſunt. Omnes autem Aaron & Filii ejus Arcæ Teſtamenti, ut miniſtrarent ei, & tollerent eam, & facta eſt eis pars decima Sacerdotibus initiata, & primogenita, & quæ in ſacrificiis conſtituta, & primogenito, & deſtinata Levitis dicta eſt lex, ut quæcumque acciperent a populo ex decimis, decimas darent Sacerdotibus, ut exiſtimaretur eis tanquam oblatio. Initio eorum traditæ ſunt illis etiam civitates refugiorum ſex, & harum prata ſementia in circuitu cujusque civitatis cubiti duo millia, & hæ civitates XLII. Sacerdotibus quidem decem, Levitis vero XIII.

Puto latius nos dixiſſe, quam ſperavimus, tamen neceſſaria pro his qui ſcrupuloſius requirere volunt, & multa legerunt: quos exiſtimo facile percipere, quæ ſcripta ſunt: ſed & illi, qui pauca legerunt, facilius ad intellectum poſſunt pervenire ex illis, quæ a nobis per breviatam inquiſitionem declarata ſunt.

SECTIO XVIII.

MACEDONUM REGES
juxta Alexandrinos.

Alexander filius Philippi, poſt Darium annis VII.
Ptolemæus Lagi ſocer, annis LII.
Ptolemæus filius, Philadelfus, annis XXXVIII.
Ptolemæus filius, Evergetes, annis XXX.
Ptolemæus, Evergetæ filius, annis XXV.
Ptolemæus Philopator, annis XVII.
Ptolemæus frater, annis XXIII.
Ptolemæus Fuſcus, annis II.
Evergetes annis XXVI.
Ptolemæus Alexas, annis XX.
Alexander frater Ptolemæi Alexæ, annis XVIII.
Ptolemæus Dionyſius, annis XXIX.
Cleopatra filia, annis XXV.
Fiunt inſimul anni CCCXLVI.

Sequentia abſunt a Caniſio.

SECTIO XIX.

IMPERATORES
Ramanorum.

Auguſtus annis LVII.
Tiberius annis XXII. menſibus VII. diebus XXIII.
Caius annis tribus, menſibus novem.
Claudius annis XIII. menſe uno, diebus XXVIII.
Nero annis XIII. menſibus octo, diebus XXVIII.
Galba menſibus quinque, diebus XXVI.
Otho menſibus octo, diebus ſeptem.
Vitellius menſibus novem, diebus XV.

* *

Titus annis tribus, menſibus duobus, diebus duobus.

* *

Trajanus annis XVII. menſibus octo, diebus ſex.
Hadrianus annis XX. menſibus decem, diebus XXVIII.
Antoninus pius . . . . menſibus octo, diebus XXII.
Marcus annis XIX. menſibus quinque, diebus duodecim.
Commodus annis XII. menſibus octo, diebus XXIV.
Ælius Pertinax menſibus ſeptem.

Julianus

Julianus menſibus duobus, diebus ſeptem.
Severus annis XIV.
Antoninus, cognomento Caracalla, Severi filius, annis ſex, menſibus novem, diebus duobus.
Macrinus anno uno, diebus ſex.
Antoninus annis ſex, menſibus octo, diebus XXVIII.
Alexander annis tredecim, diebus novem.

SECTIO XX.
REGUM HEBRÆORUM.

SAul annis XXX. David annis XL. Salomon annis XL. Roboam annis XVII. Abia annis tribus, Aſa annis XLI. Joſafat annis XXV. Joram annis novem, Ocoſias anno uno, Gotholia mater annis octo, Joas annis XL. Ameſſias annis XXXVIII. Ozias annis LVIII. Jotham annis XVI. Achas annis XVII. Ezechias annis XXXIX. Manaſſes annis LV. Amos annis duobus, Joſias annis XXXV. Joachim frater Joachaz annis XI. Joachim filius Hemeras annis tribus captivitatis, Sedecias annis XI. Nabuchodonoſor redux annis XV. Cymaroth filius annis XII. Baldaſar frater annis XIV. Darius Aſſuerus annis XLIII. Cyrus anno primo. *Cetera deerant in MS. Exemplari.*

JOSEPHI SCALIGERI
Et aliorum Virorum Doctorum, quorum nomina præſcribuntur,
IN
CANONEM PASCHALEM S. HIPPOLYTI EPISCOPI
Animadverſiones & Notæ.

JOS. SCALIGER. Anno Dominico MDLI in æde Laurentiana ad Urbem effoſſa eſt ſtatua marmorea ſedens in Cathedra utrinque literis Græcis inſcripta. Summa ſcriptionis, Canon Paſchalis, cujus latercula duo: Termini Paſchalis dextra, Dominicæ Reſurrectionis ſiniſtra. Nomen auctoris tacitum prodidit tum methodus ἑκκαιδεκαετηρίδος, tum lemmata librorum dextro Latercuculo appoſita. Quorum omnium auctorem Euſebius primum, & poſt eum Hieronymus Hippolytum Epiſcopum faciunt. Nobis autem ille Canon dignus viſus eſt, qui non ſolum Romæ, ubi hodie extat, a ſtudioſis legeretur, ſed etiam propter reverentiam priſcæ Eccleſiæ a nobis illuſtraretur, & hoc noſtrum antiquitatis ſtudium cum utilitate publica conjungeretur. Scripſit autem Canonem Hippolytus quo tempore Aſianæ & Europeæ Eccleſiæ de celebratione Paſchatis inter ſe velitabantur. Illæ plenilunii verni, hæ Dominicæ ſecundum plenilunium proxime ſuccedentis rationem habebant. Neutræ tamen effugere poterant, quin Lunam ducem ſequerentur, & cyclum quendam neceſſario inſtituerent, unde illis pleniluniun, hi vero Dominica a plenilunio proxima deprehenderetur. Primus & antiquiſſimus cyclus Paſchalis in Europa fuit Octaeteris, quæ diu in uſu fuit tam Græcis quam Latinis Eccleſiis, ad tempora filiorum Conſtantini. Cujus Cycli etiam meminit Africanus apud Hieronymum Commentario in Danielem. Octo anni Juliani ſunt dies bis mille nongenti viginti duo. In his traducuntur neomeniæ nonginta novem, hoc eſt anni octo Lunares: quorum quinque ſunt communes, tres embolimæi, ea quidem lege, ut annus quidem communis ſit dierum CCCLIIII. præciſe, embolimæus autem totidem, & uno menſe tricenario inſuper. Hac fini orbem Lunæ in epocham anni Solaris redire exiſtimabant, non utique in eandem feriam: cum hoc non fiat niſi explicitis ſeptem octaeteridibus, qui fiunt anni quinquaginta ſex. Itaque hac Hebdomade Octaetcridum contenti hactenus eſſe poterant, donec Hippolytus Epiſcopus argutiorem periodum commentus eſt. Vidit ille poſt duas Octaeteridas quanvis non eandem feriam, tamen proxime ſuccedere. Itaque, exempli gratia, ſi neomenia, aut cyclus incipiat feria

ſeptima,

ſeptima, decimus ſeptimus annus incipiet feria antecedenti, hoc eſt ſexta, triceſimus tertius feria quinta, & ſic deinceps; donec ſepties ſexdecim anni explicentur. Præterea a qua feria incipit cyclus, ab eadem etiam incipit ultimus annus. Si primus annus, exempli gratia, habeat ſeptimam feriam, ſextus decimus eandem obtinebit. Hoc modo & capite, & calce ſibi tota ſimilis eſt periodus ἑκκαιδεκαετηρική. Nam ſeries feriarum capitis Ζ, ς, Ε, Δ, Γ, Β, Α, eadem occurrit in limbo ultimo. Hæc ratio fuit, quare ἑκκαιδεκαετηρίδα potius, quam ὀκταετηρίδα inſtitueret, qua omnino puerilis eſt, ut mediocriter docto paret.*

DIONYSIUS PETAVIUS libro 2. de Doctrina temporum cap. 61.

De Heccædecaëteride Hippolyti Epiſcopi. Scaligeri doctrina.

OCtaëterida primum inſtitutam fuiſſe ante omnes alias Periodos lunares, ex iis, quæ ſupra ſtrictim demonſtravimus, conſtare poteſt. Dionyſius quoque Alexandrinus etiam poſt alios Octaëterida inſtituit; in qua oſtendit Paſcha ante XXII. Martii rite celebrati non poſſe, in Epiſtola quam ad Domitium, & Didymum ſcripſit. Euſebii verba ſunt: καὶ κανόνα ἐκτέθειται ἐκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκει πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν παριστάμενος. Producebat enim veterem canonem, qui inter Apoſtolicos cenſetur. Correxit igitur annum quemdam Octaëteridis, & ex communi fecit embolimæum. An poſt hunc Dionyſium, an vero ante, Periodum ſuam Hippolytus ſcripſerit: hoc vero divinare eſt. Id unum exploratum habemus, hunc Hippolytum nihil novi attuliſſe. Sed vidit ille in duabus Octaëteridibus aliquam eſſe feriarum ſeriem, ut ſemper XVII. annus ineat à feria proxime antecedente illam, à qua primus annus inceperat. Ut ſi annus primus incipiat à feria prima; annus XVII. incipit à feria VII; annus XXXIII, à feria VI, & ita deinceps, ut ex Hippolyti Canone, quem in libro VII. proponit Scaliger, conſtare poteſt.

Elenchus Scaligerianæ diſputationis de Cyclo Hippolyti.

OCtaëteridem ante alias omnes Periodos inſtitutam fuiſſe cum dicit Scaliger, de Periodis Paſchalibus, & à Chriſtianis uſurpatis loquitur; de iis enim ſtrictim egit ſuperiori capite. non autem Octaëteridas illas antiquas intelligit, de quibus non ſtrictim, ſed fuſiſſime lib. II. diſputavit. Atqui falſum eſt Octaëteridas hujusmodi ceteris omnibus Periodis priores exſtitiſſe, ſi vera ſunt quæ pertinaciſſime tuetur Scaliger; nempe Judæos ante, & poſt Chriſtum Alexandrea Periodo uſos eſſe, quæ erat Calippica, hoc eſt XIX. annorum, vel LXXVI. Quam quidem Apoſtolos etiam ipſos & Chriſtianos omnes, qui centum annis, Apoſtolos ſecuti ſunt, tenuiſſe ſuperiori capite docuit, nec alia methodo Paſcha ſuum celebraſſe. Quare ante alias omnes Periodos Paſchales non Octaëteris fuit; ſed Enneadecaëteris; eademque ad annum fere ducenteſimum Chriſti perſeveravit, hoc eſt centum annis poſt Joannis obitum; qui anno fere centeſimo Chriſti Dionyſiano deceſſit. Igitur non belle ſecum doctrina iſta convenit, ſed manifeſtiſſime ſe ipſam evertit. Verum negatum à nobis eſt Judæos Alexandrea Periodo, vel Callppica uſos eſſe; quod & de Chriſtianis veteribus ſaltem univrrſe negandum eſt. Nam alii aliud Periodi genus amplexi ſunt. Quidam Enneadecaëteridas adſciverunt, ut Anatolius apud Euſebium lib. V. Alii Octaëteridas maluerunt, partim exactiores, & antiquitus à Græcis uſurpatas; partim Julianas, & defectas. Nos ſupra demonſtravimus, Octaëteridem lunarem veterum Græcorum non fuiſſe dierum 2922, vel 2924. ſed 2923½. auctore freti Gemino: atque ideò poſt duas Octaëteridas triduum intercalatum fuiſſe, & poſt decem Heccædecaëteridas, ſive annos CLX, menſem unum Embolimum præteritum fuiſſe, quo ad priſtinam epocham Neomeniæ revertentur. Hanc Octaëteridis formam peritiores Chriſtianos adhibuiſſe nemo, ut opinor, diffitebitur. Nam valde Mathematicarum artium rudes illos opertet fuiſſe, qui Octaeteridem ſimplicem dierum 2922. pro lunari Chriſtianis obtruſerunt, qualem Hippolytum exſtitiſſe veriſimile eſt, qui ut videtur illam invexit. Quamobrem Dionyſium Alexandrinum arbitror Hippolyti Canonem, & Octaëteridem emendare aggreſſum legitimam aliam, ac veterem reſtituiſſe. Quod enim uter utro prior ediderit dubitat Scaliger, facile dijudicari poteſt; ſi epocham Heccædecaëteridos Hippolyti conſideremus, quæ in annum Alexandri primum convenit, Chriſti CCXXII. Dionyſius autem Alexandrinus obiit Galieno Imperatore, anno fere CCLXIV. Igitur prior ſcripſit Hippolytus. Hic autem duas Octaëteridas in unum compoſuit; tametſi poſt primam Octaëteridem deinceps Neomeniæ ad eosdem dies redeunt; non tamen ad easdem ferias. quod non aſſequitur niſi poſt annos CXII, hoc eſt Heccædecaëteridas VII. Ideo non tam Heccædecaëteris cyclus ille fuit, quam Hecatoncædodecaëteris. Quoniam vero ſeptem feriæ ſunt, quæ in orbem evolutæ redeunt vertentibus Heccædecaëteridibus ſeptem, id circo per Heccædecaëteridas maximam ſuam

Periodum

* Reprehendit hunc Scaligeri locum Clariſſ. Blanchinus infra pag. 121. 136.

Periodum digeſſiſſe Hippolytum exiſtimo potius, quam per Octaëteridas. Quam enim rationem commentus eſt Scaliger, quod annus XVII. ineat à feria proxime illam antecedente, à qua primus annus cœperat, idque deinceps perpetuo contingat, ea arguta magis eſt, quam ſolida: noſtra autem certiſſima. Atque ut Hippolyti cyclus intelligatur, libet ejus hic Tabulam deſcribere, cujuſmodi in vetere marmorea ſtatua colligitur, quam in Appendice deſcribemus.

Duplex autem Canonis laterculum eſt. prius decimas quartas Paſchales complectitur; poſterius Dominicas Paſchales. Illarum varietas octo primis annis continetur; reliquæ Octaëterides eoſdem in Juliano menſe terminos repræſentant, non tamen eaſdem ferias, quæ non niſi poſt annos CXII. redeunt, ſive Heccædecaëteridas ſeptem. Dominicarum Paſchalium diverſitas non una Octaëteride, vel Heccædecaëteride, ſed ſeptem Heccædecaëteridibus explicatur. Adjecimus & methodi gratia Neomenias Hippolyti: tum aliud laterculum Neomeniarum, Terminorum, & Dominicarum Paſchalium Nicænorum appoſuimus in uno dumtaxat decemnovennali cyclo, ut amborum diſcrimen oculis ſubjiceretur. Quamquam Nicænæ Neomeniæ nondum ſæculo iſti congruebant, in quo Novilunia tardius accidebant.

TABULA NEOMENIARUM, ET TERMINORUM PASCHALIUM

Hippolyti cum Nicænis Neomeniis, & Terminis comparatarum.

Anni	Cyclo Lunæ.	Neomeniæ Paſchales Hippolyti	xiv. Paſch. Hippol.	Charact. xiv	Neomeniæ Nicænæ.	xiv. Nicænæ	Character.	Dominicæ Paſchales Hippolyti.	Dominicæ Paſchales Nicænæ.	Annus Chriſti.
I	14	Martii 31	Aprilis 13	7	Mar. 30	April. 12	6	April. 11	April. 14	222
II	15	Mart. 20	Aprilis 2	4	Mar. 19	April. 1	3	April. 6	April. 6	223
III	17	Mar. 8.9	Mar. 21. 22	1	Mar. 8	Mart. 21	1	Mart. 28	Mart. 28	224
IV	16	Mart. 27	Aprilis 9	7	Mar. 27	April. 9	7	April. 17	April. 10	225
V	18	Mart. 16	Mart. 29	4	Mar. 16	Mar. 29	4	April. 2	April. 2	226
VI	19	Mart. 5	Mart. 18	1	April. 4	April. 17	3	Mart. 23	April. 22	227
VII	1	Mart. 23	Aprilis 5	7	Mar. 23	April. 5	7	April. 13	April. 6	128
VIII	2	Martii 11	Martii 25	4	Mar. 12	Mar. 25	4	April. 29	Mart. 29	229
IX	3	Martii 31	Aprilis 13	3	Mar. 31	April. 13	3	April. 18	April. 18	230
X	4	Mart. 20	Aprilis 2	7	Mart. 20	April. 2	7	April. 10	April. 3	231
XI	5	Mar. 8.9	Mar. 21. 22	4	Mart. 9	Mar. 22	5	Mart. 25	Mart. 25	232
XII	6	Mart. 17	Aprilis 9	3	Mart. 18	April. 10	4	April. 14	April. 14	233
XIII	7	Mart. 16	Mart. 19	7	Mart. 17	Mar. 30	1	April. 6	April. 6	234
XIV	8	Martii 5	Mart. 18	4	April. 5	April. 18	7	Mart. 22	April. 19	235
XV	9	Martii 23	Aprilis 5	3	Mart. 25	April. 7	5	April. 10	April. 10	236
XVI	10	Martii 11	Mart. 25	7	Mar. 14	Mar. 27	2	April. 2	April. 2	237
I	15	Martii 31	April 13	6	April. 2	April. 15	5	April. 15	April. 22	238
II	12	Mart. 20	April. 2	3	Mart. 22	April. 4	5	April. 7	April. 7	239
III	13	Mar. 8.9	Mar. 11. 11	7	Mart. 15	Mar. 24	3	Mart. 29	Mart. 29	240

Ex hac Tabula liquet Hippolytum Octaëteridem lunarem mere Julianam ſecutum eſſe. Nam Terminorum varietas octo totis annis continetur, ac deinceps iiſdem diebus inſiſtit. Quare cylco VIII. & XIX. Nicæno eadem eſt Neomenia in V. Martii defixa, quoniam poſt octo annos Neomeniæ ad eumdem diem redeunt. At in Nicæno cyclo VIII, Neomenia convenit VI. Martii; in XIX. vero cadit in V. Martii, quia poſt VIII. annos Neomeniæ uno die in Calendario deſcendunt, poſt XI. vero retrocedunt. Atqui ab VIII. ad XIX. ſunt XI; ab XIX. ad VIII, ſunt octo vertentes anni. Deinde iiſdem duobus annis Embolimos nullos menſes inſerit, cum Nicænus cyclus intercalares illos habeat. Quin & illud apparet, Hippolytum numquam in XV, Lunæ Paſcha celebraſſe: ſed ſi terminus in Sabbatum incideret, non poſtridie, ſed Luna vigeſima ſecunda feſtum indixiſſe, ut in annis 1, 4, 7, 10, 13, 16, 3, conſtat. Dum inſuper non ſolum terminos ante Æquinoctium incidiſſe, verum & Dominicas

nicas nonnunquam in Æquinoctium ipſum, quod ſemel in anno XIV. contingit. Nam Dominica dies in Martii XXII. congruit, ubi tunc vulgo Æquinoctium habebatur, uti ex Anatolio patet. Qui quidem dum in fragmento illo, quod lib. V. Euſebius exſcripſit, reprehendit eos, qui XIV. Paſchalem ante XXII. Martii collocant, Hippolyti canonem notat, ex quo termini nonnunquam diem illum antevertunt, quod & poſtea Latini, ut videbimus, imitati ſunt.

JO. DOMINICUS CASSINUS *in Jo. Baptiſtæ du Hamel Hiſtoria Regiæ Gallicæ ſcientiarum Academiæ A.* 1696. *lib. IV. ſect.* 8. *cap.* I. *pag.* 414.

DOminus Caſſinus redux ex Italia quas in itinere fecit obſervationes, & eas imprimis quæ ad præcipuarum urbium, per quas iter fecit, longitudines ſpectant, coram expoſuit. Ac præter cætera animadverſiones ſuas in canonem Paſchalem Hippolyti Portuenſis Epiſcopi ſub finem Aprilis è ſcripto recitavit.

Inter monumenta quibus Bibliotheca Vaticana exornatur, illud inſigne eſt, marmorea ſtatua S. Hippolyti Martyris in cathedra ſedentis, prope cathedram ejus operum catalogus & Canon Paſchalis Græcis litteris exarati leguntur. Nulla ejus Canonis extabat ante memoria, niſi in quibusdam autoribus, cum è ruderibus cujusdam oratorii hæc S. Hippolyti ſtatua eruta fuit, & in Bibliotheca Vaticana collocata ſtudio Cardinalis Corvini, qui poſtea ſummus fuit Pontifex Marcelli II. nomine. Hujus Canonis epocham & illius cum aliis magis celebratis, necnon cum tabulis Aſtronomicis collationem, ac methodo nunc uſurpata poſt Gregorii XIII. correctionem D. Caſſinus intento animo eſt contemplatus.

II. Hic Canon in duas eſt diviſus partes: quæ ad dextram Cathedræ poſita eſt, Lunas decimas quartas & Paſchales Cycli 16. annorum continet, cum diebus menſium Martii & Aprilis quibus eæ contingunt: ferias quoque indicant & dies hebdomadæ, quibus in diverſis Cyclis inciderunt. Variatio omnis intra 66. annos abſolvitur: etſi tabula ad 112. annos continuatur. Altera tabula, quæ ad ſiniſtram eſt collocata, dies Paſchatis cujusque anni complectitur. Priori tabulæ hic eſt titulus, ut à Patre Bucherio Latine translata fuit.

Anno primo Imperii Alexandri Imperatoris facta eſt decima quarta paſchalis idibus Aprilis, Sabbato, cum menſis Embolimaus fuiſſet: ſequentibus annis continget, ſicut in tabula ſubjectum eſt, in præteritis autem evenit ſicut indicatum eſt.

III. Ex iis colligitur, eam tabulam eodem anno qui primus fuit Alexandri poſt 14. Lunam Paſchalem fuiſſe conditam: eaque quam potuit accurate, ut ferebant ea tempora, fuit definita. Unde inter omnes pene Chronologos jam conſtat, annum primum Alexandri Severi incidere in annm 222. à nativitate Chriſti, etſi plerique Chronologiſtæ ad annum Chriſti 224. eum annum produxerint. Nam Idus Aprilis, ſeu dies 13. hujus menſis tum die Sabbati non inciderunt niſi annis 216, 222, & 231. Atque hoc ipſo anno 222. media Lunæ cum Sole conjunctio die 30. Martii, nempe 14. diebus ante diem 13. Aprilis contigit. Quamobrem dies ille merito pro die 14. Lunæ ſumi potuit, quæ juxta Canonem S. Hippolyti non potuit alia die Sabbati, & die 13. Aprilis occurrere, niſi 56. annis vel ante, vel poſt hunc annum. Itaque annus Chriſti 222. idem fuit primus Alexandri Imperatoris, & primus Cycli S. Hippolyti.

IV. Neque epocha tum aptior Calendario Romano ſeligi potuit: Nam primus dies anni 222. idem fuit primus Lunæ, ſeu primus poſt mediam conjunctionem Lunæ cum Sole, quæ pridie contigerat. Atque hinc numerando menſes Lunares alternatim plenos 30, & cavos 29. dierum, conjunctiones ſequentes occurrunt, 30. Januarii, 28. Februarii, & 30. Martii. Sic primus dies Martii, idem quoque fuit primus Lunæ, quod Epochæ calculum præbet percommodum, ut ſequentes lunationes facile determinari poſſint ex tabulis Aſtronomicis. Die 28. Februarii una hora ante meridiem & 7. minutis Romæ contigit. Quæ Epocha non minus apta eſt Calendario Romanorum quam ea quæ à Julio Cæſare ſelecta eſt anno 44. ante Epocham Chriſti, quando annum Romanum, qui erat Luni-Solaris, ad Solarem ſimplicem redegit; eumque diebus $365\frac{1}{4}$. conſtituit. Primum annum à ſolſtitio Hyemali numerare potuiſſet, unde ſequentes anni incepiſſent: ſed maluit Cæſar primum annum ducere à media Lunæ cum Solæ conjunctione, ut ex hac Epocha dies Lunæ, quibus conſequentes anni inciperent, facilius haberentur. Inter Epocham Julii Cæſaris anno 44. ante Chriſtum, & Epocham S. Hippolyti, quæ 222. poſt Chriſtum accidit, intercedunt 266. anni, quorum primus fuit Biſſextilis, poſtremus à Biſſextili ſecundus. Ex tabulis Aſtronomicis liquebit, novi-Lunia anni 227. poſt Chriſtum prævertere novi-Lunia anni 44. ante Chriſtum, qui vulgo habetur 45, octo horis, & 21. minutis.

V. Eſt igitur magna quædam periodus inter Epocham Julii Cæſaris & Epocham S. Hippolyti, eaque eſt 266. annorum. Hæc conſtat 14. periodis 19. annorum, ſeu tribus periodis Calippi, quarum ſingulæ ſunt 76. annorum, eæque 19. annos biſſextiles continent.

Periodus

Periodus quidem 19. annorum, qui novilunia ad eoſdem dies anni Solaris revocat, quæque Metoni Athenienſi tribui ſolet, longe ante ea tempora nota fuit, neque adeo erat ſancto præſuli incognita, etſi ea eſt multo accuratior; unde illius tantummodo meminit. Quod enim ait in ipſo titulo quarti Paſchatis: *In præteritis autem evenit, ſicut indicatum eſt*, magno id eſt argumento, eum Cyclum jam ante in uſu fuiſſe: id enim evenire non potuit, niſi hoc Cyclo, vel alio ejuſdem rationis uſurpato.

Reliqua omittimus, ubi priorem tabulam S. Hippolyti ad calculum revocat, & inito calculo oſtendit, methodum Gregorianam cum veterum methodo in hoc convenire, quod in utraque primus dies Lunæ cenſeatur non conjunctionis mediæ, ſed diei proxime ſequentis, idque ex uſu veterum, qui à prima Lunæ phaſi dies menſis Lunaris numerabant.

In poſteriori tabula feſta Paſchatis deſignantur, ac ſemper Paſcha die Dominica celebratur, qui vetuſtiſſimus eſt Eccleſiæ ritus à Pio I. & Victore acriter propugnatus, & a deceſſoribus ſuis conſtanter obſervatus in memoriam Reſurrectionis Dominicæ.

Cum dies 14. Lunæ incidit in Sabbatum, Paſcha non die inſequenti, qui eſt 15. Lunæ, ſed in alteram diem Dominicam differebatur, quod nollent eo die Paſcha celebrare, quo crucifixus eſt Dominus: id vero nunc temporis non obtinet. Alexandrini Epiſcopi Paſchatis diem poſt Nicænum Concilium determinare ſoliti, quod Aſtronomiæ ſtudium Alexandriæ floreret, Cyclos Paſchales condiderunt.

VI. Poſt S. Hippolytum alter Cyclus 84. annorum priori 16. annorum fuit ſubſtitutus. Hujus Cycli veram Epocham ad annum Chriſti 298. refert Eminentiſſ. Cardinalis Noris ex vetuſto exemplari, quod publici juris fecit. Ab Epocha S. Hippolyti diſtat 76. annis, quæ eſt Calippi periodus; ab Epocha Julii Cæſaris diſtat 18. cyclorum decem-novalium numero: adeo ut inter cyclum Julii Cæſaris, S. Hippolyti, & periodi 84. annorum ſit quædam connexio. In hac poſtrema Epocha novi-Lunia non anticipant habita ratione Epochæ S. Hippolyti, niſi 5. hor. 50. min. quibus dies non variatur, adeo ut 13. Aprilis ſit itidem 14. Lunæ, ut in tabula Cardinalis Noris videre eſt, ubi 17. April. dies Paſchatis eſt 18. Lunæ.

VII. Triplici huic Epochæ quartam addi poſſe exiſtimat D. Caſſinus, quæ eſt anni 32. Epochæ Chriſti, ſeu primi ab ejus Reſurrectione. Hoc enim anno media Lunæ conjunctio incidit in primum diem Januarii, in meridie Romæ habita ratione. Ab Epocha Julii Cæſaris diſtat intervallo periodi Calippicæ, atque hac Epocha uti ſolet D. Caſſinus in Computis Chronologicis.

VIII. Hoc argumentum proſecutus eſt die 21. Julii, ubi annotavit errorem Scaligeri in Commentario, quem edidit anno 1595. in Canonem Paſchalem, & correxit in editione alterius anni 1598. Ex eo error Scaligeri ortus fuerat, quod non advertiſſet, Eccleſiam Latinam olim non celebraſſe Paſcha die 15. Lunæ, cum incidebat in diem Dominicum. Eandem adhibet correctionem, quoties in tabula S. Hippolyti Paſcha occurrit die 22. Aprilis loco 15. quando fuit dies Dominicus. Sed in altera editione anni 1598. ſuum ipſe agnovit errorem, ac verba Victorini ſubinde refert, qui hæc habet. *Sin autem die Sabbati pleni-Lunium eſſe contingeret, & conſequenti Dominico Luna Decima quinta reperiri, eadem hebdomada tranſmiſſa in alterum diem Dominicum, id eſt, Lunam vigeſimam ſecundam transferri debere Paſcha dixerunt.* His allatis Victorini verbis ita concludit Scaliger: *ergo cognitionem hujus vetuſtæ rei Hippolyto noſtro uni acceptam referimus.* Deinde correctis erroribus, quos ipſe in priori editione in tabulam S. Hippolyti induxerat, hæc addit: *pulcherrimum igitur eſt hoc ſanctæ vetuſtatis pignus in quo operam non luſimus, cum ex illa didicerimus, quæ aliunde non poteramus.* Tum Gregorii Turonenſis locum profert, ex quo manifeſte colligitur, hanc conſuetudinem transferendi Paſcha a die Dominico 15. Lunæ ad diem 22. Lunæ adhuc anno 588. in Eccleſia Latina viguiſſe. Quæ tranſlatio Paſchatis in Cyclo 84. annorum ſe prodit, ubi undecies intra illud annorum ſpatium feſtum Paſchatis transfertur: ſed de his jam ſatis, plura fortaſſe in ſuo Calendario olim dabit D. Caſſinus.

VERBA CANONIS HIPPOLYTEI.

Ἔτους Α βασιλείας Ἀλεξάνδρου αὐτοκράτορος ἐγένετο ἡ ΙΔ τοῦ Πάσχα Εἰδοῖς Ἀπριλίαις Σαββάτῳ, ἐμβολίμου μηνὸς γενομένου. Ἔσται τοῖς ἑξῆς ἔτεσιν καθὼς ὑποτέτακται ἐν τῷ πίνακι. Ἐγένετο δὲ ἐν τοῖς παρῳχηκόσιν, καθὼς σεσημείωται. Ἀπονηστίζεσθαι δὲ δεῖ οὗ ἂν ἐμπίπτῃ Κυριακή.

JOS. SCALIGER. Ἔτους α βασιλείας † Ἀλεξάνδρου αὐτοκράτορος.] Is eſt annus Dominicus vulgaris CCXXII, Cyclo Solis VII, Lunæ XIIII. Quædam Chronica, & Faſti Conſulares initium Imperatoris Alexandri in annum CCXXIII. perperam conjiciunt, quos hæc epoche convicerit. Nam plane Alexander rerum potiri cœpit anno Chriſti 222, VI. Iduum Martii: id eſt 34. dies ante epocham hujus Hecc ædecaeteridos.

† Græcis Imperatores αὐτοκράτορες dicti βασιλεῖς. Confer Ez. Spanhemii diſſ. VIII. de præſtantia & uſu numiſm. pag. 686. ubi hunc Hippolytei Canonis ad locum provocat.

ANTONIUS PAGI in critica Annalium Baronii Tom. I. ad A.C. CCXXII. n. 3.

CAnon Paſchalis Hippolyti inventus Romæ anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, & in ſeptimo libro Emendationis Temporum a Scaligero primum publicatus. Incipit Canon a primo anno Alexandri Severi, in eoque dicitur, eo anno terminum Paſchalem incidiſſe in diem decimum tertium Aprilis, & Paſcha celebratum eſſe die viceſima prima; ac denique decimum tertium Aprilis fuiſſe diem Sabbathi : quod per hæc tempora præſenti tantum Chriſti anno, Cyclo Solis VII, Littera Dominicali F. inſignito, contingere potuit, nullo vero pacto anno Chriſti CCXXIV, ut exiſtimavit Baronius, quia annus ille Cyclo Solis IX, Littera Dominicali D.C. ſignatur, & biſſextilis eſt. Quare vel hoc ſolo argumento Baronii Chronologia a Chriſto nato usque ad præſentem annum depravata oſtenditur; cum in præfato Canone anni biſſextiles accuratè notentur, & primus Alexandri ſimplici Littera Dominicali inſigniatur. Unde & nullum biſſextum ante præſentem annum in Annalibus ſuo loco collocatum, ac præterea anno Chriſti CCXXIV, quem cum primo Alexandri Baronius copulat, dies XIII. Aprilis & Sabbatum non concurrunt. Ex quibus tandem omnibus manifeſte deducitur, Baronium Æram Chriſtianam inchoare debuiſſe a Conſulatu Caji Cæſaris, & Lucii Æmilii Pauli, annoque Juliano XLVI, non vero a biennio antea. Denique ab anno primo Alexandri Severi ad primum Diocletiani, ſeu Chriſti CCLXXXIV, anni ſexaginto duo, utroque extremo anno incompleto pro integro numerato, interjiciuntur : in Annalibus vero, utroque extremo comprehenſo ſexaginta duntaxat numerantur. Quare intra illud temporis intervallum anni duo a Baronio prætermiſſi, quos ſuo loco * reſtituemus.

* ad A. C. 259. & 278.

SAMUEL BASNAGE Annal. Politico Eccleſiaſt. ad A.C. 222. n. 9.

EX Hippolyti Canone, potentiſſimo argumento, Baronii Chronologia atque Onuphrii refellitur. Ille cum anno Domini CCXXIV. hic cum CCXXIII. primum Alexandri copulat. Jam vero in primo Alexandri Imperatoris anno Aprilis decimus tertius feriæ VII. cohærebat, teſte Hippolyti Canone, quam fruſtra feriam quærimus anno ſive CCXXIII. ſive CCXXIV. Idus Aprilis in primam feriam incidunt, anno CCXXIII. quia Litera Dominic. E. Epacta Solaris 3. Anno vero CCXXIV. qui eſt biſſextilis, Idus Apriles, ad feriam tertiam pertinent, jubentibus & literis Dominicalibus D.C. & Epactis Solaribus 4. 5.

JOS. SCALIGER. *Ἐγένετο ἡ ΔΙ τοῦ πάσχα.*] Dicimus *τεσσαρεσκαιδεκάτη*, non autem *δεκατεσσάρτη*. Quia ergo quaternarius præit, ideo Δ nota quaternarii prior eſt, quam nota denarii. Habemus quædam Samaritanorum *χρονολογήματα*, in quibus digitorum numerorum notæ numeris articulis anteponuntur, non autem ſubjiciuntur. Minores autem numeros in Græca lingua majoribus præponi ab undenario ad vicenarium, nemo dubitat. Latinis autem ab undenario ad ſedenarium, & hinc ad vicenarium majores numeros præire : quod in idiomate Italico, Hiſpanico, & Gallico retinetur. Raro enim aliter uſurpant auctores Latinitatis : quod libentius decem & ſeptem, decem & octo, decem & novem, quam Septemdecim, Octodecim, Novemdecim dicant; quanquam non nego utrunque uſurpari. Ergo ΔΙ eſt *τεσσαρεσδεκάτη*, quaſi ΙΔ foret *δεκαπτάρτη*.

ΔΙ] Quartadecima Luna proprie ea eſt, quæ proxime antecedit plenilunium, hoc eſt paraſceve Azymorum. Quartadecima Dominus paſſus, quæ tunc inciderat in feriam ſextam. Sequenti die plenilunium & ſolenne Azymorum fuit. Atquin auctores Canonum Paſchalium per quartamdecimam ipſum plenilunium intelligunt, quæ tamen potius quintadecima dicenda erat. De hoc in elencho anni Gregoriani dicemus amplius.

Εἰδοῖς Ἀπριλίοις.] Plenilunium Paſchale medium fuit die XIII. Aprilis, horis 5. 45′. 28″ poſt meridiem Romæ, feria ſeptima, anno Chriſti vulgari CCXXII. Quæ per omnia Canoni congruunt.

Ἐγένετο δ' ἐν τοῖς παρῳχηκόσιν.] Promittit non ſolum in futurum, ſed in præteritum Canonis conſtantiam. Sed quam avium eum a regione veri egerit Canon ſuus, poſtea dicetur.

Ἀπονηστίζεσθαι δὲ δεῖ] Tota quadrageſima jejuniis operabantur, exceptis Sabbato, Dominica, & die Annunciationis, quem *εὐαγγελισμὸν* vocant. Sed Termino Paſchali duriſſimum indicebatur juſtitium, etiamſi in Sabbatum incideret. Hoc non ſemel decretum fuit in veteribus Conciliis & noviſſime a Patribus in Trullo confirmatum, Canone LV. Dominica aut Sabbatis jejunandum non eſſe. Verba Canonis: *Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ νηστεύων, ἢ τῷ σαββάτῳ, πλὴν τοῦ ἑνὸς, ἢ μόνου, καθαιρείσθω. εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.* Sabbatum, quod a Canone excipitur, eſt id, in quod Terminus Paſchalis incurrit. Ut in primo anno hujus Canonis Hippolyti, feria ſeptima incurrit in Terminum Paſchalem : ut intelligere poſſis magnam neceſſitatem & religionem illius jejunii fuiſſe, propter quam ne Sab-

Sabbatum quidem, quod alias toto anno immune erat, exciperetur. Quare ejus quoque jejunii in Æthiopica eccleſia magna religio eſt. Tamen propter reverentiam Reſurrectionis Dominicæ feria prima ab hac obſervatione excipitur. Et quotiescunque Terminus in Dominicam incidebat, jejunium in ſequentem diem rejiciebatur, quod ἀπονηστίζεσθαι dicebant, hoc eſt jejunium comperendinare. Heſychius: Ἀπονηστίσασθαι, τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ πρώτην ἐλθεῖν: Hoc eſt, A die jejunii in proxime ſuccedentem traduci. Fuit autem ἀπονηστισμὸς introductus, ne cum Tetraditis facere viderentur, cum ii jejuniis ſeſe macerarent, quo tempore alii lætitiæ ſeſe dedebant; hoc eſt Dominica, ſi in eam verbi gratia incideret terminus Paſchalis; quod Imperator Conſtantinus Epiſtola quadam conqueritur apud Euſebium. Igitur Comperendinatio angariarum ſive ἀπονηστισμὸς fit, quoties Paſcha Judaicum in Dominicam incurrit. Id quod ſemper protinus Eccleſia tenuit, non ſolum cavens, ne plenilunio Paſcha celebraret, ſed ne in publica lætitia jejuniis operam daret. Hujus rei exempla ſuppeditat Canon, ubi Terminus incidit in A. Tunc enim in ſequentem fit ἀπονηστισμός. Unicum igitur Sabbatum excipiebatur jejunio, nulla autem Dominica.

Hæc SCALIGER in prima editione Canonis Hippolytei Ludg. Bat. 1595. Sed in Opere de emendatione temporum libro VII. pag. 725. illis expunctis hæc habet: Ἀπονηστίζεσθαι eſt ſolvere jejunium. Clemens lib. V. Canone 19. ἀπὸ δὲ ἑσπέρας πέμπτης, μέχρις ἀλεκτρυοφωνίας ἀπονηστιζόμενοι ἐπιφωσκούσης μιᾶς σαββάτων. Et de eadem re in eodem libro, Canone XII. ἀπονηστεῦσαι δὲ προσέταξε τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀλέκτορος φωνήσαντος. Canones Arabici ad verbum hoc vertentes dicunt אוטר. Heſychius: ἀπονηστίσασθαι τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ πρώτην ἐλθεῖν. Hoc eſt ſoluto jejunio Paſchali ad Dominicam reſurrectionis pervenire. Hic autem ἀπονηστίζεσθαι nova locutione eſt transferre jejunium in Sabbatum ſequens. Nam quoties terminus incidit in Dominicam, ſi in illa Dominica celebraretur Paſcha, antecedente Sabbato jejunandum fuiſſet ex Canone, qui vetat ullo Sabbato jejunare, præter unum, id eſt, Sabbatum Paſchatis. Sed quia in termino Paſchali non licet celebrare Paſcha cum Teſſareſcædecatitis, ideo ab illo Sabbato ad ſequens traducendum jejunium, & ab ea Dominica in proximam. Unde vocatur hoc ἀπονηστισμός, hoc eſt tralatio jejunii. Hic eſt verus hujus loci ſenſus. Nam hic ἀπονηστίσασθαι aliter, ac apud Clementem accipiendum.

STEPH. LE MOYNE *notis ad Varia Sacra pag. 958.* Obſervatur in titulo laterculi Hippolytei; in Dominicis & Feriis Paſchalibus non oportere jejunare. Eſt locus eximius, ad quem Scaliger multa habet docta & ingenioſa, ſed quibus ſatis prodit eruditionem, & probat ſe locum iſtum minime intellexiſſe. Sic vero legitur iſte locus. Ἀπονηστίζεσθαι δεῖ οὗ ἂν ἐμπέσῃ κυριακόν. *Dejejunandum eſt, jejunium ſolvendum, ubi inciderit Dominica.* Ad hunc locum quæ Scaliger, docta ſunt & arguta, ſed nullo modo πρὸς ἔπος. Nam quid Hippolyto cum Tetraditis, & an opus erat quadam lege qua monerentur Orthodoxi die Dominica non eſſe jejunandum. Hoc apud Orthodoxos ita obtinebat; ut morem iſtum violare maxima ſemper fuiſſet Illis Religio. Deinde quomodo fieri potuiſſet iſta translatio & comperendinatio jejunii. Nam ſi terminus Paſchalis Judaicus incidiſſet in Dominicam, Orthodoxi debuiſſent die ſequente Lunæ propter quadrageſimam jejunare, quomodo ergo duplicatum eſſet iſtud jejunium celebratum & propter quadrageſimam, & propter translationem jejunii, propter Terminum Paſchalem Judaicum, qui incidiſſet in diem Dominicam, in qua Orthodoxis non licebat jejunare. Deinde quare Orthodoxi iſti jejunio Judaico ſe alligaſſent die Lunæ ſequente Dominicam. Non celebraſſent jejunium die Dominica, ne Judæis ſe accommodare viderentur, & tamen illis paria & gemina fere feciſſent. Nam fuiſſet tantum translatio macerationis, & quod die Dominica non feciſſent, feciſſent die ſequenti. Non ergo capiebat Scaliger quid eſſet ἀπονηστίζεσθαι. Eſt proprie jejunium ſolvere. Dicit Hippolytus jejunium quadrageſimæ ſolvendum ubi inciderit dies Paſchatis. Non hic agitur de aliis diebus Dominicis quæ jejunium quadrageſimæ intercurſent. Omnibus iſtis diebus erat à jejunio abſtinendum. Sicut omnibus diebus Sabbati, eccepto Sabbato magno, quod Paſcha immediate antecedebat, & quod apud Catholicos erat ſemper terminus Paſchalis. Canon Concil. in Trull. Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ νηστεύων, ἢ τῷ Σαββάτῳ πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω. *Si quis clericus jejunet Die Sancta Dominica, vel Sabbato, eccepto uno ſolo, tollatur, & ſi ſit Laicus ſeparetur.* Sed de Dominicis iſtis non agit hic Hippolytus, ſecus Sabbatum etiam memoraſſet in quo jejunium erat prohibitum. Sed agit de Die Dominica in quam Paſcha incidebat, in qua abſtinendum à jejunio quadrageſimæ & illud omnino finiendum. Hinc eſt quod Paſcha vocabatur, פטור ſolutio, ut ſupra indicavimus, quia tunc ſolvebatur jejunium, & à quadrageſima qua ſe diu maceraverant, ad cibos diurnos, & epulas ordinarias revertebantur. Hoc notat proprie ἀπονηστίζεσθαι. Jejunium terminare, dejejunare, non vero transferre jejunium ut voluit Scaliger, & poſt illum Caſaubonus. Nec illum juvat locus Heſychii. Miror illos non animadvertiſſe locum eſſe corruptum, & quem facilis Medicina potuiſſet ſanare. Dicit Heſychius ἀπονηστίσασθαι, τὸ τῆς νηστείας, ἐπὶ πρώτην ἐλθεῖν. Hoc eſt, inquit Scaliger, *à Die jejunii in proximam ſuccedentem diem transferri.* Certe nullis fidiculis hoc ab Heſychio poteris extorquere,

& ſi

& ſi locus relinquatur in quo nunc ſitus jacet, nullum fundet congruum ſenſum. Quid eſt enim à jejunio ad primam redire. An hic ulla translationis mentio, quare per primam intelligere diem, & diem proximam ſequentem, quod nam eſt iſtud loquendi genus, *dejejunare eſt à jejuno redire ad primam.* Nullus eſt ut ſpero, qui hoc prorſus ridiculum & ineptum non animadvertat. Sed omnino legendum apud Heſychium ἀπονηστίσασθαι, τὸ ἀπὸ τῆς νηστείας ἐπὶ βεώμην ἐλθεῖν. *Dejejunare, eſt à jejunio ad cibos redire.* Omnia bene ſic ſe habent, & verba Heſychii rectum repræſentant ſenſum. Apud eundem Heſychium, βεώμην βρῶσιν, idem βρωτὸν, βρῶσιν, τροφήν. *βρωτὸν eſt cibus, alimentum.* Ergo ἀπονηστίσασθαι eſt ἐλθεῖν, non, ἀπὸ νηστείας ἐπὶ πρώτην, à jejunio ad primam, ſeu ſuccedentem Diem, ſed redire ἐπὶ βρωτὸν, ad cibos, ad alimenta diurna & ordinaria, ad βεώμην, vel βρωτὸν. Suidas βρωτόν, βρῶσιν, τρυφήν. *Edulium, cibum, alimentum.* Lege τροφήν, non τρυφήν; βρωτὸς ergo vel βρωτὺς eſt cibus, ad quem revertebantur avidi & βύλιμοι, οἱ ἀπονηστίζοντες. Revertentes ad cibos & prandium. Nam veſperi comedebant jejunantes, meridie vero cibis omnibus abſtinebant, & non prandebant. Ideo cum ad cibos ordinarios revertebantur, dicebantur ad prandium redire, & dies quo jejunium ſolvebatur, vocabatur prandicularius. Hoc videre eſt in Gloſſis Philoxeni, ubi legitur: Prandicularius, ἡ μετὰ νηστείαν ἡμέρα.

JOS. SCALIG. Εἰδοῖς Απριλλίαις σαββάτῳ.] Epocha Canonis incidit in Sabbatum, ut jam diximus. Sequens annus communis dierum CCCLIIII. per ſeptenarium diviſus relinquit feriam IIII. Ideo ſecundo anno Laterculi Terminalis Δ nota feriæ quartæ appoſita. Tertius annus habet feriam primam, quia duo anni communes, videlicet dies DCCVIII. per ſeptem diviſi reliquunt unitatem. Quarto anno poſt emboliſmum dies MXCVI. relinquunt feriam ſeptimam, & ſic deinceps.

Πρὸ ιβ. πρὸ ια. Κα.] Hoc eſt in anno communi Juliano Terminus incideret in ante diem XI. Kal. April. Anno autem biſſextili, qualis iſte eſt, CCXXIIII. Chriſti, uno die maturius incidit. Itaque Terminus Paſchalis eo anno fuit in ante diem XII. Kal. April. Sed noſtri Computatores rationem biſſexti non habent, ne auctor quidem anni Gregoriani. Semper enim eadem dies, cui epacta appoſita eſt, aſſumitur. At nos ſcimus mirum in modum hoc variare; & ut plurimum in anno biſſextili neomenias in antecedentem diem eſcendere. Prudenter igitur Hippolytus noſter.

Hae SCALIGER in prima editione: ſed in libro VII. de emendat. temporum ſic: πρὸ ιβ, πρὸ ια Κα. Hic annus eſt biſſextilis. Sed quare duæ dies continuæ appoſitæ ſint, A. D. XII. & A. D. XI. Kal. April. cum in reliquis annis biſſextilibus hoc non fiat, cauſſam comminiſci non poſſum, quod mihi mirum videtur, præſertim cum ſemper litera C. aſſumatur, & ideo XXI. Martii, ſive XII. Kal. April. Nam eo anno Terminus notatur feria prima: & eſt litera Dominicalis C, cyclo Solis IX. Ergo XXI. Martii aſſumitur, non autem XXII. Ita in anno XI. invenies, Ita etiam ſemper in reliquis Heccædecaëteridibus: ubi ſemper XXI. non XX. Martii aſſumitur.

SS.] Hoc eſt Biſſextum. Nam S, ſive ς, nota ſenarii, quæ veteribus Græcis obtinebat ſextum locum in ordine literarum, & Aeolibus nota W. Germanici † erat; ac Δίγαμμα vocabatur, quod ipſis Æolibus F, non ς formaretur. Cadmus enim literas gentiles, hoc eſt meras Samaritanas, Græcis publicavit. ς autem Samaritanum eſt inverſum digamma. Porro has notulas duplices SS, infra παρεγκειτήσεις vocat in Laterculo Dominicali.

ÆGIDIUS BUCHERIUS, S. J. in Doctrina temporum, Antverp. 1634. fol. pag. 291.

Victorius * Prologi ſui §. 3. duorum maxime Paſchalium ante ſe Cyclorum Canonumve mentionem facit: LXXXIV. annorum unius, qui Judæorum primo, tum Chriſtianorum veterum, ſaltem Latinorum, fuit: CXII. alterius, quem ab Hippolyto Portuenſi Epiſcopo conditum ſatis conſtat.

Quo noſter igitur in Victorium Tractatus prodeat integrior, & antiquitatis altioris auctoritate robuſtior, operæ pretium viſum eſt hic utrumque, ac primum quidem Hippolyti Portuenſis Epiſcopi, Victorio noſtro, ducentis annis, & ſupra, ſenioris, ſubjungere; cujus Euſebius, Hieronymus, aliique ** meminere. Nam licet is Octaëteride, ſeu Heckædecaëteride,

† *in ſecunda edit. Scaliger ſcripſit* Teutonici.

* Verba Victorii hæc ſunt: *Diſcrepare inter ſe diſputatores præcipuæ feſtivitatis primum omnium neceſſitas illa compellit, quia Paſchales Cycli, ſive qui poſt LXXXIV. ſeu qui poſt XCV. annos, vel etiam qui poſt C. & XII. annorum ſpatium prorogati, eodem quo præterierant ordine, in principium ſui atque originem redire creduntur, in aliquibus quidem dierum ſunt paritate concordes, ſed in Lunæ varietate diſſentiunt. Ac rurſus, cum in Lunari ſupputatione reperiuntur ſtabiles, dierum mobilitate confligunt.*

** Teſtimoniis veterum ſupra pag. 42. allatis adde etiam hoc Gennadii c. 88. de ſcriptoribus Eccleſiaſt. cujus verba Ho-

caëteride, non Enneadecaëteride concludatur; tamen iiſdem pænè Latinorum priſcorum principiis innititur: (quod & de Judaico infra probabitur) quando & ab quinta Martii primi menſis caput accerſit, & quartamdecimam Paſchalem citimam ejuſdem Martii 18. Dominicam itidem citimam 20. conſtituit: Paſcha ante Lunam ſextamdecimam numquam incidit, & in XXII. uſque diffundit. Quod ſi eumdem limitis finem non habet, id Octaëterid os naturæ tribuendum, quæ intra 5. Martii, & Aprilis 21. diem, menſem Paſchalem concludit. In quo tamen Hippolytus magis, quam Victorius, cum Patribus Cæſarienſibus conſentit.

Perierat iſte Canon cum ceteris ejuſdem Hippolyti monumentis, nec ejus quidquam præter nomen ſupererat: cum ecce, bono Deo, & magna eruditorum omnium lætitia (ut Baronius, Scaliger, Gruteruſque teſtantur) anno Domini 1551. ex agro Verano, non procul ab Æde S. Laurentii ad urbem, è memoriæ Hippolyti antiquæ ruderibus, effoſſa prodiit antiqua è marmore ſtatua, ſolio inſidens, Græcis utrimque literis inſcripta. Literæ in binis Cathedræ laterculis Cyclos Paſchales annorum XVI. exhibebant; Quartarumdecimarum dextro, Dominicarum Paſchalium ſiniſtro, utroſque 112. annis univerſim comprehenſos, qua annorum Periodo, Ferias eaſdem in orbem redire credidit Hippolytus. Non erat quidem expreſſum Hippolyti nomen, ſed facile ipſa Heckædecaëteridos methodo & librorum lemmate, quod dextrum laterculum continebat, proditum eſt; eorum enim omnium auctorem Euſebius, Hieronymus, aliique Hippolytum Epiſcopum faciunt. Tam illuſtre, tam rarum primitivæ Eccleſiæ monumentum Marcello Cervino tunc S. R. E. Cardinali, poſtea etiam ejuſdem nominis Papæ II. digniſſimum viſum, quod Romam inde deferretur, & in Vaticana Bibliotheca condederetur: Edidit deinde Græce, ut erat, cum antiquis ſuis Inſcriptionibus Gruterus; Scaliger etiam Notis illuſtravit, ego hic Latine fideliter redditum, non tam de novo explicare, quam Paſchalibus Victorii noſtri Latinorumque primorum rationibus conformem, paucis oſtendere conſtitui. Boni, ſpero, conſulet Lector.

Iſtiuſmodi ſunt in ſtatua illa marmorea Laurentiana, bini Paſchales Laterculi: qui ab anno Alexandri Imp. Mammææ filii primo, Canonem inire, diſerte teſtantur. Primum autem Alexandri non Chriſti vulgarem 224. ut volunt Annales, ſed 222. ut noſtra ad Victorium Appendix ſciſcit, incurrere, tot Canonis hujuſce characteres evincunt. Quare nihil mirum, ſi Julius Africanus hoc tempore ſcribens, 70. Danielis hebdomadas Octaeteride (quæ geminata Heckædecaeteridem componit) explicare aggreſſus ſit: præſertim cum Canonis conſtantiam ab Hippolyto in præteritum æque ac futurum promitti videret; necdum nimia ejus contractione deprehenſa. Quod ſubdit Hippolytus, *ſolvendum eſſe jejunium, cum Dominica incideret*, verum eſt: ſive de Paſchali, ſive de iis, quæ jejunii ſolemnis dies intercurſant, Dominicis accipiamus. Neque video, quomodo hic ἀπονηστίζεσθαι δεῖ, ſit idem, quod *transferendum eſſe jejunium*, ut vult Scaliger, *cum terminus in Dominicam inciderit*. Nam non tantum cum Quartadecima, quæ vere Terminus eſt, ſed etiam cum Quintadecima Luna (de qua nihil hic Laterculus) in Dominicam incurrit, octiduo Paſcha differri vult Hippolytus, ut mox oſtendam.

Sed cur ſanctus Pater Octaeteridem geminat, & in CXII. inſuper annos extendit? Videbat ſcilicet, rudi adhuc ſæculo, in duabus Octaeteridibus, ſeu una Heckædecaeteride, aliquam ineſſe Feriarum ſeriem; tandemque completis ſeptem Heckædecaeteridibus, Ferias ad caput redire: Heckædecaeteridem itaque contexuit. At poterat idem tanto brevius diſtinctiuſque in totidem Octaëteridibus præſtare. Septem enim Octaeterides binos Solares Cyclos integros, ut totidem Heckædecaeterides quaternos complectuntur; tamque duo, quam quatuor Solis Cycli, literas Dominicales in orbem reducunt: & annis Solis 56. prius quam 112. evolvuntur. Hinc tam in primo Laterculo Feriæ, quam in ſecundo Dominicæ Paſchales priorum 56. annorum, eædem prorſus ac totidem poſteriorum ſunt, eoque ſuperflue repetuntur. Eccum diagramma brevius annorum tantum 56. tam quartaſdecimas quam Dominicas Paſchales, una ejuſdem anni cellula exhibens, literis inſuper Dominicalibus ad ſingulos annos adpoſitis.

norius Auguſtod. c. 87. deſcribit: *Victorius homo natione Aquitanus, Calculator ſcrupuloſus, invitatus à ſancto Hilario urbis Romæ Epiſcopo, compoſuit Paſchalem recurſum indagatione cautiſſima, poſt quatuor priores qui compoſuerunt, id eſt Hippolytum, Euſebium, Theophilum & Proſperum.*

tatur) ſine magna intricatione fieri potuerit, nondum aſſequimur: & ut commode facta ſit, bidui tantum non tridui fuerit; quando Canon iſte geminos hoſce dies nonniſi geminis quoque Heckædecaeteridos unius annis adtexit.

Ceterum quoniam illuſtrandi maxime confirmandique Victorii noſtri cauſa laborem hunc ſuſcepimus; juvat & alteram Tabulam proponere, quæ ad Paſchalem Victorianam proxime, quantum quidem patiuntur Hippolyti rationes, accedat; ut in quo uterque conveniat diſcrepetve, ad oculum appareat. Primus à ſummo deorſum verſus annos Chriſti vulgares cum literis Dominicalibus continet; ab anno 222. unde Hippolyti Periodus incipit, ad 277. per annos, ut dixi, 56. Qui ſi repetantur (ſuperflue tamen, ut ſupra) Hippolyti Periodum annorum CXII. efficient; quod ſecundus verſus exhibet. In quo illud etiam moneo, primum Periodi Hippolyteæ annum, eſſe quintum Cycli Lunaris Decemnovennalis Victorii; quinquageſimum ſeptimum vero ejuſdem Periodi, eſſe Cycli ejuſdem Victoriani 4. Non enim LVI. ſed LVII. anni ſolidi Cyclos Decemnovennales ternos complectuntur. Tertius verſus Quartadecimarum Paſchalium dies oſtendit, ſeptem Octaeteridibus, quot hic continentur, ſepties item repetitos. Quartus Quartadecimarum Ferias, Quintus Dominicæ Paſchalis dies edunt. Sextus & ultimus à nobis additus Lunæ Hippolyticæ, in Dominicis Paſchalibus ætatem determinat, non Alexandrinorum, ſed Victorii Latinorumque Regulis plane conformem, quod hic potiſſimum intendimus; ut Paſchales Latinorum Epilogiſmos primæ in Eccleſia vetuſtatis, & probabiliter ab Apoſtolis ex Hebræorum fontibus hauſtos traditoſque colligamus. Et licet eam Lunæ Paſchalis ætatem Hippolyti Canon non exhibeat; certo tamen ex præcedentibus ejus Quartiſdecimis definitur. Quoties enim illæ in Feriam ſextam incurrunt, Paſchalem Dominicam Luna XVI. indicunt: ſi in Feriam quintam, Luna XVII. ſi in Feriam quartam, Luna XVIII. ſi in tertiam, Luna XIX. ſi in ſecundam, Luna XX. ſi in Dominicam, viceſima primâ: ſi in Sabbatum, viceſima ſecundâ, ut in hoc diagrammate videmus.

Hippolyti Canon in Victoriani typum redactus.

Anni CHRISTI vulg.	Cycli Solis & literæ Dominicales.	Anni Periodi.	Lunæ 14. PASCHALES.	Feriæ Lunarum 14.	Dominicæ PASCHALES.	Ætas Lunæ.	
222 278	7 F	1 57	Idibus Aprilis.	Sabbato.	XI. Kalend. Maji.	XXII	22
223 279	8 E	2 58	IV. Nonas Aprilis	Feria IV.	VIII. Idus Aprilis.	XVIII	
224 280	9 DC	3 59	XII. & XI. Kalend. Aprilis.	Dominica.	V. Kal. Aprilis.	XXI	
225 281	10 B	4 60	V. Idus Aprilis.	Sabbato.	XV. Kalendas Maji.	XXII	22
226 282	11 A	5 61	IV. Kal. Aprilis.	Feria IV.	IV. Nonas Aprilis.	XVIII	
227 283	12 G	6 62	XV. Kal. Aprilis.	Dominica.	VIII. Kal. Aprilis.	XXI	
228 284	13 FE	7 63	Nonis Aprilis.	Sabbato.	Idibus Aprilis.	XXII	22
229 285	14 D	8 64	VIII. Kal. Aprilis.	Feria IV.	V. Kal. Aprilis.	XVIII	
230 286	15 C	9 65	Idibus Aprilis.	Feria III.	XIV. Kal. Maji.	XIX	
231 287	16 B	10 66	IV. Nonas Aprilis	Sabbato.	IV. Idus Aprilis.	XXII.	22
232 288	17 AG	11 67	XII. & XI. Kalend. Aprilis.	Feria IV.	VIII. Kal. Aprilis.	XVIII.	
233 289	18 F	12 68	V. Idus Aprilis.	Feria III.	XVIII. Kal. Maji.	XIX	
234 290	19 E	13 69	IV. Kal. Aprilis.	Sabbato.	VIII. Idus Aprilis.	XXII	22

Hippolyti Canon in Victoriani typum redactus.

Anni Christi vulg.	Cycli Solis & literæ Dominicales.	Anni Periodi.	Lunæ 14. PASCHALES.	Feriæ Lunarum 14.	Dominicæ PASCHALES.	Ætas Lunæ.	
235 291	20 D	14 70	xv. Kal. Aprilis.	Feria iv.	xi. Kal. Aprilis.	xviii	
236 292	21 CB	15 71	Nonis Aprilis.	Feria iii.	iv. Idus Aprilis.	xix	
237 293	22 A	16 72	viii. Kal. Aprilis	Sabbato.	iv. Nonas Aprilis.	xxii	22
238 294	23 G	17 73	Idibus Aprilis.	Feria vi.	xvii. Kalend. Maji.	xvi	16
239 295	24 F	18 74	iv. Nonas Aprilis	Feria iii.	vii. Idus Aprilis.	xix	
240 296	25 ED	19 75	xii. & x. Kalend. Aprilis.	Sabbato.	iv. Kal. Aprilis.	xxii	22
241 297	26 C	20 76	v. Idus Aprilis.	Feria vi.	iii. Idus Aprilis.	xvi	16
242 298	27 B	21 77	iv. Kal. Aprilis.	Feria iii.	iii. Nonas Aprilis.	xix	
243 299	28 A	22 78	xv. Kal. Aprilis.	Sabbato.	vii. Kal. Aprilis.	xxii	22
244 300	1 GF	23 79	Nonis Aprilis.	Feria vi.	vii. Idus Aprilis.	xvi	16
245 301	2 E	24 80	viii. Kal. Aprilis.	Feria iii.	iii. Kal. Aprilis.	xix	
246 302	3 D	25 81	Idibus Aprilis.	Feria ii.	xiii. Kal. Maji.	xx	
247 303	4 C	26 82	iv. Nonas Aprilis	Feria vi.	Prid. Non. Aprilis.	xvi	16
248 304	5 BA	27 83	xii. & xi. Kalend. Aprilis.	Feria iii.	vii. Kal. Aprilis.	xix	
249 305	6 G	28 84	v. Idus Aprilis.	Feria ii.	xvii. Kal. Maji.	xx	
250 306	7 F	29 85	iv. Kal. Aprilis.	Feria vi.	Prid. Kal. Aprilis.	xvi	16
251 307	8 E	30 86	xv. Kal. Aprilis.	Feria iii.	x. Kalend. Aprilis.	xix	
252 308	9 DC	31 87	Nonis Aprilis.	Feria ii.	iii. Idus Aprilis.	xx	
253 309	10 B	32 88	viii. Kal. Aprilis.	Feria vi.	vi. Kal. Aprilis.	xvi	16
254 310	11 A	33 89	Idibus Aprilis.	Feria v.	xvi. Kalend. Maji.	xvii	
255 311	12 G	34 90	iv. Nonas Aprilis.	Feria ii.	vi. Idus Aprilis.	xx	
256 312	13 FE	35 91	xii. & xi. Kalend. Aprilis.	Feria vi.	x. Kalend. Aprilis.	xvi	16

Hippolyti

Hippolyti Canon in Victoriani typum redactus.

Anni Christi vulg.	Cycli Solis & literæ Dominicales.	Anni Periodi.	Lunæ 14. PASCHALES.	Feriæ Lunarum 14.	Dominicæ PASCHALES.	Ætas Lunæ.	
257 313	14 D	36 92	v. Idus Aprilis.	Feria v.	Prid. Idus Aprilis.	XVII	
258 314	15 C	37 93	IV. Kal. Aprilis.	Feria II.	Pr. Nonas Aprilis.	XX	
259 315	16 B	38 94	XV. Kal. Aprilis.	Feria VI.	XIII. Kal. Aprilis.	XVI	16 B
260 316	17 AG	39 95	Nonis Aprilis.	Feria v.	VI. Kalend. Aprilis.	XVII	
261 317	18 F	40 96	VIII. Kal. Aprilis.	Feria II.	Pr. Kalend. Aprilis.	XX	
262 318	19 E	41 97	Idibus Aprilis.	Dominica.	XII. Kalend. Maji.	XXI	
263 319	20 D	42 98	IV. Nonas Aprilis.	Feria v.	Nonis Aprilis.	XVII	
264 320	21 CB	43 99	XII. & XI. Kalend. Aprilis.	Feria II.	VI. Kal. Aprilis.	XX	
265 321	22 A	44 100	v. Idus Aprilis.	Dominica.	XVI. Kalend. Maji.	XXI	
266 322	23 G	45 101	IV. Kal. Aprilis.	Feria v.	Kalendis Aprilis.	XVII	
267 323	24 F	46 102	XV. Kal. Aprilis.	Feria II.	IX. Kal. Aprilis.	XX	
268 324	25 ED	47 103	Nonis Aprilis.	Dominica.	Prid. Idus Aprilis.	XXI	
269 325	26 C	48 104	VIII. Kal. Aprilis.	Feria v.	v. Kalend. Aprilis.	XVII	
270 326	27 B	49 105	Idibus Aprilis.	Feria IV.	XV. Kalen. Maji.	XVIII	
271 327	28 A	50 106	IV. Nonas Aprilis	Dominica.	v. Idus Aprilis.	XXI	
272 328	1 GF	51 107	XII. & XI. Kalend. Aprilis.	Feria v.	IX. Kalend. Aprilis.	XVII	
273 329	2 E	52 108	v. Idus Aprilis.	Feria IV.	Idibus Aprilis.	XVIII	
274 330	3 D	53 109	IV. Kal. Aprilis.	Dominica.	Nonis Aprilis.	XXI	
275 331	4 C	54 110	XV. Kal. Aprilis.	Feria v.	XII. Kal. Aprilis.	XVII	C
276 332	5 BA	55 111	Nonis Aprilis.	Feria IV.	v. Idus Aprilis.	XVIII	
277 333	6 G	56 112	VIII. Kal. Aprilis.	Dominca.	Kalendis Aprilis.	XXI	

Ex hac Tabula luce clarius eſt, Hippolytum Paſchales Latinorum, non Alexandrinorum rationes ſequi. Nam & caput primi ſeu Paſchalis Menſis à quinta Martii cum illis, non octava cum his advocat; & Dominicas Paſchales non a XV. Luna ad XXI. ſed à XVI. ad XXII. planiſſime diffundit. Primum patet ex annis cujusvis Heckædecaeteridos ſexto, & quartodecimo; quibus Paſchalem Lunam Quartamdecimam, cum XV. Kalendas Aprilis, ſeu Martii 18. ac proinde primam cum ejusdem Martii quinto componit. Secundum, etiam ex annis Periodi ejus primo, & 57. clarum eſt. Cum enim tunc Lunam XIV. Paſchalem ſciſcat Idibus Aprilis, & quidem Sabbato; Paſcha tamen Dominicum, ſeu reſurrectionis, & Chriſtianorum, non ſequenti die, poſtridie ſcilicet Idus easdem, nec Luna XV. ut facerent Alexandrini: ſed ſeptem diebus tardius, XI. Kalendas Maji, ſeu 21. Aprilis, & Luna XXII. cum Latinis indicit. Idem facit, quoties Quartadecima Paſchalis ejus in Sabbatum incurrit, ut annis Periodi IV. & LX. / VII. & LXIII. / X. & LXVI. / XIII. & LXIX. / XVI. & LXXII. / XIX. & LXXV. / XXII. & LXXVIII. / Nec tota ejus 112. annorum Periodo umquam videbis ante Lunam XVI. Paſcha Chriſtianum indici. Ejusmodi ſunt anni omnes, quorum Termini, ſeu Quartædecimæ Paſchales in Feriam VI. incidunt; ut 17. & 73. / 20. & 76. / 23. & 79. / 26. & 82. / 29. & 85. / 32. & 88. / 35. 91. / 38. & 94. /

Et hiſce quidem binis poſterioribus annis Id præterea peculiare eſt, ut Paſcha Dominicum XIII. Kalendas Apriles, ſeu Martii 20. die decernant, litera Dominicali B. Quod tamen fine Prologi ſui Victorius, *numquam penitus celebratum inveniri* ſcribit, nempe poſt Nicænam Synodum, aut fortean ex quo Latini Heckædecaeteridem hanc abjicerant, ad ætatem usque Victorii, ut diximus. Niſi malis cum Beda *celebrandum*, quam *celebratum* legere. Alioquin Hippolyti hæc Octaeteris geminata, ſive Heckædecaeteris, annorum 112. intervallo, bis iſto die conſtituit. Unde vides Hippolytum ex primo & rigidiſſimo Latinorum genere extitiſſe, qui Judæorum Terminos complectebantur; & Æquinoctium, vel certe Solis in Arietem ingreſſum, non cum 21. Martii, ut Nicæni Patres; neque cum 22. ut paſſim Anatolio tribuunt; ſed cum 18. comparabant, ex nonnullorum veterum & celebrium Aſtrologorum ſententia: cum quibus Judæos conſenſiſſe, Joſephus eorum Hiſtoricus inſinuat; & nos dicemus in Tractatu de Paſchali veterum, tempore Chriſti, Judæorum Cyclo, qui 84. annorum eſt, Capite III. Adeo verum eſt, quod noſtri & in Victorium Commentarii Capite IV. finiente diximus, neque Judæis veteribus, neque noſtris per duo priora ſæcula Chriſtianis Aſtronomicum Æquinoctii diem agnitum, non certe tanto ſcrupulo obſervatum: cum hi nullo ad eas tricas otio, vix ulla à tot perſecutionibus reſpiratione, nihil ſupra id quod hactenus à Synagoga uſurpatum videbant, inquirendum putarent curarentve, nec *menſem Novorum*, ſolum à Scriptura memoratum, alio quam Judæi ſenſu interpretarentur.

Nec illud hic omittendum, Hippolytum conſtituti ab Synodo Cæſarienſi limitis Paſchalis finem non excedere, licet initium biduo antevertat. Ea enim Synodus ab XI. Kalendas Apriles, ſeu 22. Martii, ad XI. Kalendas Maji, ſeu 21. Aprilis incluſive, per 31. dies Paſcha *ἀναστάσιμοι*, ſeu Dominicas Paſchales concludit. Hippolytus ab XIII. Kalendas Apriles, ſeu Martii 20. ad XI. Kalendas Maji per dies omnino 33. extendit, ut ex ſubjecto diagrammate patet. In quo annos Heckædecaeteridos ejus ſenos denos, quaſi totidem numeros Aureos, æque ac XIX. Latinos & Alexandrinos, certis Menſium Martii & Aprilis diebus ex ejus doctrina affiximus, ita tamen, ut ſexdecim anni iſti, non niſi ad octo dies Menſium iſtorum apponantur; quia bini in cellulam unam incurrunt: quando nihil aliud Heckædecaeteris eſt, quam Octaeteris geminata, ut jam toties diximus. En Cycli Hippolyti in Kalendario Juliano diſpoſitio.

Cycli

Digitized by Google

Cycli Hippolytei in Kalendario diſpoſitio.

MARTIUS.			Num. Aur. Alexandr.	Num. Aur. Victorii.	Num. Aur. Hippolyti.	VI XIV.							
III	5	A	XIX	XVIII	VI XIV	1							
Prid.	6	b	VIII			2							
Non.	7	c		VII		3	III XI						
VIII	8	d	XVI		III XI	4	1						
VII	9	e	V	XV		5	2						
VI	10	f		IV		6	3						
V	11	g	XIII			7	4	VIII XVI					
IV	12	A	II	XII	VIII XVI	8	5	1					
III	13	b		I		9	6	2					
Prid.	14	c	X			10	7	3					
Ibid.	15	d		IX		11	8	4	V XIII				
XVII	16	e	XVIII	XVII	V XIII	12	9	5	1				
XVI	17	f	VII			13	10	6	2				
XV *	18	g		VI		14	11	7	3				
XIV	19	A	XV			15	12	8	4	II X			
XIII	20	b	IV	XIV	II X	16	13	9	5	1			
XII †	21	c		III		17	14	10	6	2			
XI	22	d	XII			18	15	11	7	3	VII XV		
X	23	e	I	XI	VII XV	19	16	12	8	4	1		
IX	24	f		XIX		20	17	13	9	5	2		
VIII ⸸	25	g	IX			21	18	14	10	6	3		
VII	26	A		VIII		22	19	15	11	7	4	IV XII	
VI	27	b	XVII		IV XII	23	20	16	12	8	5	1	
V	28	c	VI	XVI		24	21	17	13	9	6	2	
IV	29	d		V		25	22	18	14	10	7	3	
III	30	e	XIV			26	23	19	15	11	8	4	I IX
Prid.	31	f	III	XIII	I IX	27	24	20	16	12	9	5	1

* *Æquinoctium Hippolyti & Judæorum, ſeu potius Solis in Arietem ingreſſus.*
† *Æquinoctium Nicænum.* ⸸ *Æquinoctium Cæſaris.*

Cycli Hippolytei in Kalendario diſpoſitio.

APRILIS.			Num. Aur. Alexandr.	Num. Aur. Victorii.	Num. Aur. Hippolyti.	VII XIV	III XI	VIII XVI	V XIII	II X	VII XV	IV XII	I IX
Kal.	1	g		II		28	25	21	17	13	10	6	2
IV	2	A	XI	X		29	26	22	18	14	11	7	3
III	3	b		XVIII	VI XIV.		27	23	19	15	12	8	4
Prid.	4	c	XIX				28	24	20	16	13	9	5
Non.	5	d	VIII	VII			29	25	21	17	14	10	6
VIII	6	e	XVI					26	22	18	15	11	7
VII	7	f	V	XV				27	23	19	16	12	8
VI	8	g		IV				28	24	20	17	13	9
V	9	A						29	25	21	18	14	10
IV	10	b							26	22	19	15	11
III	11	c							27	23	20	16	12
Prid.	12	d							28	24	21	17	13
Idib.	13	e							29	25	22	18	14
XVIII	14	f								26	23	19	15
XVII	15	g								27	24	20	16
XVI	16	A								28	25	21	17
XV	17	b								29	26	22	18
XIV	18	c									27	23	19
XIII	19	d									28	24	20
XII	20	e									29	25	21
XI	21	f										26	22

Atque hæc de iis quæ ad Hippolyti Canonem, & inſtitutum noſtrum ſpectant dicta ſint. Cetera quæ hic notari poſſent, omitto; tum quia nihil ad inſtitutum, tum quia apud Scaligerum, Petavium, & alios videri poſſunt. Una modo quæſtio ſupereſt,

QUÆ-

QUÆSTIO.

An Octaëris Paſchalis paſſim uſurpata ſit à primis Chriſtianis.

SCaliger ſuis in hunc Hippolyti Canonem obſervationibus, vereri ſe ait, ut illa Heckædecaeteris Hippolytea umquam recepta fuerit, cum tot abſurda in illa relicta ſint. *Nam alioquin*, inquit, *Octaeterides Paſchales fuiſſe novimus ex epiſtola Dionyſii Epiſcopi*, &c. Sed nos abſurda in hoc Hippolyti Canone nulla videmus; non alia certe, quam quæ in Paſchali Latinorum methodo monſtravimus. Quæ nemo abſurda vocaverit: & ut eſſent, nemo propter ea Paſchalem Latinorum Cyclum in uſu fuiſſe cum Scaligero negare auderet. Nec enim, quæ paſſim uſurpata, aut quia uſurpata, non abſurda ſunt. Verum nos, ut dixi, nulla in iis Latinorum aut Hippolyti Canonibus abſurda, ſed potius acuta & veriſimilia multa ineſſe, ſatis jam, ut opinor, probavimus. Cumque Paſchales Latinorum rationes diu in Eccleſia viguiſſe, ex dictis abunde jam conſtet; Hippolyteas quoque, quæ iiſdem principiis innituntur, aliquamdiu ſaltem uſurpatas, negare non poſſumus. Neque probabilitate caret, Octaeteridas ejus ſubinde emendatas eſſe; licet emendationis modum, qui varius eſſe potuit, ignoremus.

Rurſum Octaeteridos uſum priſcis Chriſtianis familiarem fuiſſe, probat Dionyſii Epiſcopi Alexandrini (qui ab anno Chriſti 246. ad 263. ſedem eam tenuit) Epiſtola ad Domitium & Didymum, quam citat Euſebius Hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 7. cap. 15. *In hac* (ait) *Canonem octo annorum citat, quod feſtum Paſchatis non alio anni tempore quam poſt Veris Æquinoctium celebrari debeat.* Fueritne hæc Dionyſii Octaeteris, illa Hippolyti dierum 2922. divinare eſt: non fuiſſe tamen, videretur; ſi Paſchatis eos terminos exhibuit, qui poſt Æquinoctium vernum ſemper Plenilunium exhiberent, & conſtanter: hoc enim Hippolytea ſesquidie brevior tenere non poteſt, niſi aliunde juvetur. Jam tunc igitur tempore Dionyſii conſtat, quosdam Paſcha ante Æquinoctium, ſaltem Cæſaris, celebraſſe ſubinde; ut ex Canone Hippolyti & Latinorum vidimus, & etiam in Judaico videbimus. Contra hos omnes Dionyſium ſcripſiſſe conjectura pæne certa eſt; & quidem ſi Æquinoctium 21. Martii Juliani defixerit; quod inde conſequitur, citimam ſuam Paſchalem Neomeniam non niſi 8. ejusdem Martii die ortus fuerit, è cujus regione nos, annos Heckædecaeteridos Hippolyteæ III. & XI. compoſuimus; ſi verò Æquinoctium 25. Martii cum Cæſare & Patribus Cæſarienſibus collocarit, quod magis exiſtimo; tunc ab Martii 12. ubi Aureos ejus Numeros VIII. & XVI. adpoſuimus aut quam citiſſime, undecimo Martii, primum inchoaverit. Potuit tamen hic ſolarum Dominicarum, non item Terminorum Paſchalium rationem habere, nempe, ut illæ ſolæ poſt Æquinoctium indicerentur; ut de Anatolio, qui diſcipulus ejus fuiſſe videtur, infra obſervabimus.

Tertio, Julius Africanus, qui Chronicon ſuum perduxit usque ad annum Chriſti 221. quinto temporum volumine ita ſcribit, teſte Hieronymo in Danielis cap. 9. & Euſebio libro demonſtrat. Evang. 8. *Græci & Judæi per octo annos trium menſium ἐμβολίσμους faciunt. Si enim octies undecim dies* (qui ſuperſunt ex anno Solis cum Lunari compoſito) *& quartam diei partem volueris ſupputare; 90. dies, hoc eſt, tres menſes efficies.* Et paulo ante: *Lunares Hebræorum menſes, ſecundum illorum ſupputationem, poſſunt facere per ſingulos menſes dies 29. & ſemis; ita ut Solis circulus per annos ſuos ſingulos* (*qui habent dies 365. & quartam diei partem*) *plus habeat undecim dies, & quartam diei partem.* Græcos quidem Octaeteride uſos, & quidem qualem hic deſcribit Africanus, ſatis ſcimus; Judæos non item, niſi forte de Octaeteride Juliana ad 76. annos Calippicos in Paſchali eorum Periodo addi ſolita Africanus intelligat. Quamquam neque hoc dicat; ſed tantum Judæos octo annis tres embolimæos menſes inculcare, quod & in eorum productiore 84. annorum Periodo verum eſt; ubi anni octo tres plerumque menſes embolimæos nanciſcuntur. Cur autem in hac annorum Lunarium ſupputatione Cyclum hunc Africanus potius quam tot alios certiores accipiat, nulla mihi quidem ratio ſolidior occurrit; quam quod eum & faciliorem, & à quibusdam ævi ſui Chriſtianis in uſum induci videbat, nam eodem tempore ſuam concinnabat Heckædecaeteridem Hippolytus. Et ſane paulo difficilior Enneadecaeteris nondum Chriſtianis perſpecta ſatis aut familiaris erat; Judaica vero 84. annorum Periodus fidem jam nimia ſua contractione perdiderat.

Quarto, Montaniſtæ (ut refert Sozomenus lib. 7. cap. 18. fin.) argumentantes contra eos, qui ex rationibus Lunæ Paſcha celebrabant; & non potius ex Solis Circulo, longe certiore & conſtantiore; ita ſtatuebant: *Menſes ſingulos eſſe 30. dierum, incipere autem diem primam ab Æquinoctio verno, qua Romanorum more dicitur IX. Kalendas Apriles* (id eſt 24. Martii) *quandoquidem, inquiunt, duo iſta Luminaria tunc creata ſunt, quibus tempora, & anni declararentur. Idque eo demonſtratur, quod Luna per OCTAETERIDEM cum Sole paria faciat, & utrique eodem tempore Neomenia contingat. Siquidem Octaeteris in Lunari curſu 99. menſibus, diebus vero 2922. completur. Intra quos Sol octo curſus abſolvit, deſtinatis unicuique anno diebus* * *360. cum quarta inſuper unius diei parte.*

* *Videtur legendum 365.* Præterea his à Bucherio memoratis addendus *de Paſchate computus* inter *Cypriani* opera vulgatus in editione præſtantiſſima Oxonienſi, nam in illo etiam perinde ut ab Hippolyto, Cycli ſexdecim annorum ratio habetur.

parte. Etenim à IX. Kalendas Apriles, ut ab exordio creationis Solis, ac primi menſis, ſupputant memoratam in ſanctis literis 14. diem, & hanc eſſe dicunt VIII. Idus Aprilis, in qua Paſcha perpetuo celebrant. Quod ſi cum hac die dies etiam Reſurrectionis forte concurrat; tum proximè ſequenti Dominica ferias agunt. Scriptum eſt enim: A.XIV. die uſque ad XXI. Hæc Montaniſtæ apud Sozomenum, ex quibus duo certa colligo: Primum, Octaeteridem primis, ut dixi, Chriſtianis in uſu paſſim fuiſſe pro Paſchate; alioqui Montaniſtæ contra umbram pugnarent. Secundum, Octaeteridem illam fuiſſe præciſe dierum 2922, ac proinde Julianam & Hippolyti; niſi Sozomenus omnia hic non referat, & ſaltem dies abundantes, ut minutias parvas omittat, quod vix puto, quandoquidem Octaeteris Lunaris tunc cum Solari paria non faciat; quod tamen hic Montaniſtæ ſupponunt.

Quinto, ſed hæc omnia clarius habet Epiphanius, & fuſius hæreſi 70. Audianorum; præſertim §. 13. *Cum annus*, inquit, *ſecundum Solis curſum 365. diebus atque horis tribus* (duplicibus ſcilicet) *compleatur; inde fit, ut quoniam Luna 354. diebus annum ſuum abſolvit, dies ei undecim atque horæ tres ſuperſint. Itaque primus annus Epactas, quas vocant, habet undecim cum horis tribus. Secundus dies 22. horas 6. Tertius præter dies 33. horas 9. Qua ex dierum ſumma intercalaris menſis unus deducitur, ac triceni dies inſeruntur. Reliqui ſunt dies tres, horæ 9. Qui cum undecim diebus anni Quarti horis tribus conjuncti, dies conficiunt 14. horas 12. Additis deinde aliis undecim diebus horiſque tribus, Epacta 28. & horæ 15. conſurgunt. Sexto demum anno, undecim annuis diebus atque horis tribus accedentibus dies conſtantur 36. cum horis 18. ex iis intercalaris alter menſis exiſtit. Ad hunc modum tertio cuique anno attributis ſingulis, duo menſes inſeruntur. Nam priori triennio ſuus menſis accedit, poſteriori perinde ſuus. Reſtant ex Epactis illis dies 6. horæ 18. Quibus ſeptimus annus undecim dies, horas 3. adjicit: fiunt Epacta 17. horæ 21. Tum octavo anno undecim rurſus diebus horiſque tribus* (ſemper duplicibus) *adjunctis 28. dierum, horarum 24. Epacta colliguntur: horæ dies conficiunt duos, qui 28. illis annumerati, 30. dies ſolidos complent. Quare octavo anno 30. dies intercalantur, & biennium iſtud menſem habet unum. Adeoque tota illa Periodus Octaeterica dies ſibi vendicat 90. qui menſes ſolidos efficiunt tres; nimirum primis duobus trienniis ſingulis menſem unum, biennio itidem ſequente menſem unum. In his tribus intercalaribus menſibus, qui triplici illa dierum collectione conſtant, Judæorum Paſcha, à Chriſtianorum ceterorumque Paſchate diverſum eſt.* Hactenus Epiphanius. Quibus hujus Octaeteridos Chriſtianæ natura, quantitaſque planè Juliana & Hippolytea dierum 2922. velut oculis ſubjicitur: & id præterea ſignificatur, annos ejus Embolimæos diverſos ab Hippolyteis fuiſſe: quandoquidem primus, quartus & ſeptimus anni Octaeteridos Hippolyteæ, ſint Embolimæi, non tertius, ſextus & octavus, ut in hac Epiphaniana. Neque tamen ſatis colligitur, cum quo Chriſti anno componendus ſit primus hujus Octaeteridos annus; niſi certus aliquis character adhibeatur. Ceterum eam in uſu maxime fuiſſe primis Eccleſiæ temporibus, ſaltem poſt 200. plus minus Chriſti annum, duo ex hoc Epiphanii loco evincunt. Primo, quod Epiphanius contra Audianos hic agens pro Menſe Paſchali, Lunæ naturam ea explicare maluit, quam Enneadecaeteride Alexandrina, quamvis tum maxime in Eccleſiam Orientalem irrepente; ſed quam Audiani, ut recentiorem, rejiciebant. Secundo, nam id Catholicis objiciebant, teſte eodem Epiphanio §. 9. *A Conſtantini*, inquiunt, *tempore, ut Imperatoris rationem haberetis, paternam in celebrando Paſchate conſuetudinem reliquiſtis; diemque commutaſtis, ut vos ad Imperatoris nutum accommodaretis: & cum Natalis Conſtantini celebraretur, Paſchatis rationem immutaſtis.* Præceſſerat igitur alios Chriſtianorum Cyclos Octaeteris; ideo à Patribus Nicænis abjecta, quod à rationibus veris Lunæ ſeſquidie deficere videretur, geminata ſolido triduo.

Sexto, nec tantum primis illis Eccleſiæ temporibus ad uſum Paſchatis adhibita eſt Octaeteris: in ſera etiam ſæcula inveteravit. Sic enim Beda de Ratione temp. cap. 44. *Verum etiam nunc ſunt, qui Solis octo annos, totidem annis Lunaribus putant dierum æqualitate componi.* Refutat eos ille quidem, & recte: ſed nos etiam docet, Octaeteridem jam inde ab anno Chriſti vulgari 222. aut etiam citius uſurpatam, ad ſua uſque tempora, ſeu annum Chriſti 720. aut 730. à quibuſdam pertinaciſſime conſervatam.

Cur autem Chriſtianorum iſti antiquiſſimi, cum Paſchalem Judæorum Cyclum jam erroneum deſerere, & alio caſtigare vellent, Octaeteridem potius, quam Enneadecaeteridem ſuffecerint, facilis conjectura eſt. Primum enim ab notioribus & facilioribus ſolet natura procedere; cujuſmodi eſt comparatione Enneadecaeteridos Octaeteris. Deinde Octaeteris cum duobus annis Biſſextilibus paria facit, eoque literarum Dominicalium aliquam ſaltem ſeriem retinet, nulla certe ratione turbat. Enneadecaeteris ultra quatuor Biſſextiles, tres tantum annos inſuper obtinet; eoque literarum Dominicalium ordinem, ſaltem rudioribus, prima fronte confundit. Quare & poſtrema ab Chriſtianis tentata, nec ſtatim ad perfectionem perducta: ſed varie a variis uſurpata, non paucis contentionibus cauſam præbuit, ut ſupra ex Cyrillo vidimus.

Verum boni iſti Patres in Scyllam inciderunt, cupientes vitare Charybdim. Fugiebant Cyclum Judæorum octogintaquatuor annorum, qui tanto ſpatio, uno duntaxat die, & diei circiter quadrante, cœleſtibus Lunæ motibus contractior erat: & Octaeteridem ſub-

ſtituebant,

ſtituebant, quæ totidem 84. annorum intervallo, pluſquam 15. dierum defectu, ab Lunæ cœleſtis curſu recedebat; quos ſi tridui poſt ſingulas Heckædecaeteridas intercalatione ſupplebant, jam totidem diebus Solis ratiocinia tranſcendebant. Unde apud Geminum legimus, in vigeſima Octaeteride, ſeu poſt 160. annorum ſpatium, antiquos Menſem unum tricenarium expunxiſſe, ut ad primam Epocham Novilunia reducerentur. Quæ cauſa fuit, ut Chriſtiani, ſaltem Latini, Octaeteridum tanta labe comperta, 84. annorum Cyclum, quadam ratione caſtigatum, reſumpſerint; & denique certiorem Enneadecaeteridem tot Cyclorum formis erroneis ſubſtituerint, ut jam toties monuimus.

JOS. SCALIGER. ΓΕΝΕϹΙϹ ΧΙ.] Sive error is fuit fabri ſculptoris, ſive obſoleverunt ductus & apices literarum, I perperam pro Y poſitum. ΧΥ igitur, hoc eſt χριϛοῦ. Hic autem omnia, quæ incluſa ſunt in cellulis areæ Laterculi, ſunt lectiones † ex utroque Teſtamento, quarum uſus erat eo tempore in Eccleſia. Sed quædam earum ſtatæ ſunt ex orbe hebdomadum, & eidem diei hebdomadis hærent, aliquando fortaſſe eidem diei menſis: quædam vagæ pro ratione Termini. Ut ecce Γένεσις χριϛοῦ quotannis ex primo Matthæi ἐν προδιανυκτερεύσει, ſive παννυχίδι Natalis Chriſti legebatur XI Pharmuthi, quo tempore quidam natum Dominum putabant, ut ſcribit Clemens Alexandrinus, qui & alias non paucas veterum opiniones variasque diſceptationes de die natalis Dominici recenſet ††, tanquam de ea re inter Chriſtianos minimè conſtaret. Nam opinio de Chriſto in XXV. Decembris nato ut omnibus prælata eſt, ita omnium noviſſima, quæ ex conjectura de incenſo Zachariæ patris Johannis Baptiſtæ orta eſt, ut præter alios docet Chryſoſtomus, qui etiam peculiarem ei rei ſermonem dicavit.

STEPH. LEMOYNE notis ad varia ſacra p. 947.

IN Cellula Areæ primi laterculi, prima lectio quæ occurrit eſt ΓΕΝΕΣΙΣ ΧΙ. Legit Scaliger & poſt illum alii Γένεσις χριϛοῦ, quaſi ibi I occurrat pro Υ, duobus corniculis Υ detritis & obſoletis, à dextra & à ſiniſtra. Sed non exiſtimo recurrendum ad iſtam Υ deformationem, quaſi ibi eſſet nota genitivi caſus, & cum Χ jugenda, ut ex duabus iſtis literis per compendium una χριϛοῦ repreſentaretur. Omnia hic bene ſe habent, & Χ Ι non notat tantum χριϛοῦ, ſed χριϛοῦ Ἰησοῦ. Adeo ut locus iſte ἀναμάρτητος, & medicam manum non poſtulet. Legebatur ergo iſta feria Paſchali Γένεσις χριϛοῦ Ἰησοῦ, quod iſti tempori aptum & congruum videbatur, cum Chriſtus ſit Paſcha noſtrum & agnus ille Dei qui tollit peccata mundi; Legebatur Ἐζεκίας, id eſt Cap. 30. lib. 2. Chronicorum, ubi Ezechias pius Rex memoratur Paſcha cum toto populo celebraſſe maxima cum ſolennitate, & quæ præcedentia Paſchata multis paſſibus ſuperaret; legebatur Joſias, ſeu Paſcha à Joſia Rege celebratum maxima etiam cum ſolennitate. 2 Chron. cap. 35. & 2 Reg. cap. 22. Feriis ergo Paſchalibus legebantur iſta capita, in quibus cum Hiſtoria Paſchatis à Judæis primo celebrati memoraretur, aptiſſima illa habebant quæ legerentur, inter Paſchata à Chriſtianis celebranda. Legebatur etiam Daniel, caput nimirum IX. Danielis, ubi fit confeſſio peccatorum populi liberationis ex captivitate, eccisionis Meſſiæ, abolitionis cultus Levitici, quorum memoria etiam recolebatur, cum Paſcha inter Chriſtianos olim celebraretur. Legebatur Exodus, caput nimirum XII. Exodi, ubi prima inſtitutio Paſchatis nobis repræſentatur. Legebatur ἐν ἐρήμῳ in deſerto, caput nimirum IX. Numerorum, de Paſchate, in deſerto celebrato. Legebantur ΙΗΩ ΧϹ. Hæc vox viſa eſt corrupta Scaligero. Sic enim ille de Syllabarum iſtarum diſtinctione. *Non dubito quin Auctor ſcripſit IHC. XC.* Ἰησοῦς χριϛός. Sed addit Scaliger, difficile divinare quæ ſit iſta lectio. Cum in Evangelio multæ exſtant ſectiones, quæ ad iſtam lectionem poſſint aptari & pertinere. Suſpicatur vir in Chronologicis diligens & acutus, eandem lectionem fuiſſe cum lectione alia, quæ eodem laterculo dicitur ΙΗΣΟΥΣ, & quam Scaliger exiſtimat fuiſſe deſumptam ex XIII. Evangelii Johannis, ubi Paſchatis etiam fit expreſſa mentio. Sed pace virorum doctiſſimorum, puto utrumque falli. Nam ΙΗΩ ΧϹ non eſt Ἰησοῦς χριϛός. Hæc poſterior lectio in laterculo memorata, non eſt lectio ex Evangelio petita ex cap. XIII. Johan. Revera ΙΗΩ ΧϹ eſt Ἰησοῦς, & eſt eadem lectio, quæ ΙΗΣΟΥΣ in eodem laterculo vocatur. Sed Ἰησοῦς in utraque lectione non eſt Jeſus Meſſias, Jeſus Nazarenus, Jeſus Chriſtus, eſt Jeſus Filius Nave, Jeſus Filius Nun, Joſua, qui poſt mortem Moſis, regendi populi Judaici onus in ſe ſuſcepit. Vocabatur primo יהושע quod Ωσῆς in quibusdam Codicibus redditur. Alii legunt Αὐσῆ. Unde factum Ναυῆς, apud Euſebium in

V Demon-

† Falli Scaligerum & cum eo facientes viros doctos, Lemonium in loco quem adpoſui, Jo. Bonam lib. 2. rerum Liturgicar. cap. 6. Jac. Gothofredum ad Philoſtorgium pag. 117. Wilh. Erneſtum Tenzelium diſſ. de ritu lectionum ſacrarum Wittenberg. 1684. edita §. 19. 20. 21. aliosque, quando has cellulis incluſa pro lectionibus Biblicis in Eccleſia frequentatis habent, cum potius ſint Paſchata in veteri Teſtamento memorata, quorum tempus ab Hippolyto notatum eſt, haud dubitabit Lector quando doctiſſ. Blanchini diſſertationem infra ſubjectam pag. 101. ſeq. evolvet. Ante Blanchinum hoc monuit Anglus eruditiſſimus Tho. Galeus, cujus verba infra daturus ſum. At Blanchinus primus explicavit, demonſtravitque.

†† *Quæ ſequuntur, Scaliger in altera edit. omiſit.*

Demonſtratione Evangelica; quod ortum videtur ex prava literarum diſpunctione. Cum enim ſcripſiſſet Euſebius τὸν Αυσῆν, prior Syllaba ν. translata fuit ad Αυσὴν, unde factum Ναυσὴν & Ναυσῆς. Sicut vir doctiſſimus apud Epiphanium ex *κατέπαυσε νομικὰς θυσίας*, *fecit ceſſare Sacrificia legalia*, legebat *κατέπαυσεν ὠμικὰς θυσίας* fecit ceſſare publica, vel cruda, & barbara Sacrificia, cum non animadverteret τὸ, ν. non pertinere ad præcedentem vocem, ſed ad ſequentem, cum qua juncta, facit νομικὰς, legales, quod aptum & congruum admodum fundit ſenſum. Sic ergo τὸν Αυσῆ legendum eſt apud Euſebium, cum Joſua diceretur vel Ωσῆς vel Αυσῆ. Inflexo vero nomine, vel incremento unius Syllabæ aucto, vocatus eſt יהושע. Quod LXX. reddiderunt Ιησῦς, ſicut & ſic nominatur Act. 7. & ad Hebr. 4. In laterculo ergo Feriarum Paſchalium dicitur bis quod Jeſus lectus ſit. Sed hic Meſſias Jeſus non quærendus eſt, nec lectio ex Evangelio, quæ Paſcha a Chriſto JESU celebratum repræſentet. Sed lectio iſta vocatur ΙΗΣΟΥΣ, a Jeſu Filio Nun, quia cum Iſraelitas, in Canaan Joſua perduxiſſet, ſtatim de Paſchate celebrando cogitavit, & revera celebravit maximo cum cultu & ſolennitate, cum per aliquot annos in deſerto fuiſſet intermiſſum. In iſto ergo laterculo fit mentio Paſchatis celebrati in Ægypto, Exod. XII. Alterius in deſerto numer. IX. Alterius vero in Canaan ſtatim atque illam Judæi ingreſſi fuiſſent, quod memoratur Joſuæ V. Unde lectio iſta vocabatur Ιησῦς, non à Jeſu Chriſto ut volunt viri docti, ſed a Jeſu Filio Nun, & Moſis ſucceſſore, & quæ ſi conſideretur erat longe convenientiſſima propoſito Chriſtianorum, cum Paſcha celebrabant.

JOS. SCALIGER. ΕΖΕΚΙΑC.] Non eſt ſtata lectio, ſed ad hebdomada Termini Paſchalis pertinet, ex ſecundo Paralipomenon petita, cap. XXX. de celebratione τῦ Πάσχα.

ΙωCΕΙΑC.] Pro Ιωσίας. Et hæc quoque lectio ejuſdem argumenti de eadem celebritate, ex eodem libro cap. XXXV. Eadem extat ſecundo Regum, cap. XXII, 21.

ΕΖΟΔΟC.] Pro Εξοδ☉. Ejuſdem argumenti, cauſæ celebrationis Paſcha. Exodi XII.

ΚΑΤΑ ΔΑΝΙΗΛ.] Lectio ex Danielis IX. † aptiſſima Termino Paſchali. Nam & ibi de jejunio, & de cæde Meſſiæ.

ΕCΔΡΑ.] Nempe Εσδρῦ. Puto Eſdræ VI, 19. de celebrando Paſcha, niſi mavis Nehemiæ IX. propter orationem Nehemiæ convenientem tempori jejunii, ut illam ſuperiorem Danielis. Quod facile conceſſerim, præſertim cum Eccleſia ſecundum Eſdræ vocet, quem Judæi Nehemiæ.

STEPH. LEMOYNE notis ad varia ſacra pag. 950.

SUſpicatur Scaliger, hic intelligendum Nehemiam, cujus liber ſæpe vocatur ſecundus liber Eſdræ. In iſto vero libro 2. Eſdræ. Cap. IX. habetur oratio jejunii, quæ ad tempus Paſchatis jure poteſt accommodari. Sed cum in iſta tota oratione nihil occurrat de Paſchate, & tempora non quadrent, mallem in iſto Hippolyti laterculo, per Eſdram intelligere lectionem capitis 6. Eſdræ, ubi memorantur Judæi Paſcha celebraſſe maxima cum gaudii & Jubilæi ſignificatione, poſtquam eſſent reduces ex captivitate Babylonica. Celebratio iſtius Paſchatis memoratur a verſ. 19. ad ultimum ejuſdem capitis. Non puto tamen tempore Hippolyti, lectos fuiſſe tantum quinque verſus qui continentur iſto capite, & qui Paſcha proprie ſpectant. Auctior erat iſta lectio & puto creviſſe additamentis quibuſdam, quæ in Hebræo non occurrunt, nec in verſione Græca, ſed quæ tamen in hujus quibuſdam Codicibus aliquando exſtabant, & quæ a Judæis expuncta fuiſſe in odium Jeſu Crucifixi conqueritur Juſtinus Martyr. Apud Eſdram, inquit, hæc leguntur: Τῦτο τὸ πάσχα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ἡ καταφυγὴ ἡμῶν. Καὶ ἐὰν διανοηθῆτε καὶ ἀναβῇ ἡμῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν, ὅτι μέλλομεν αὐτὸν ταπεινῶν ἐν σημείῳ, καὶ κατὰ ταῦτα ἐλπίσωμεν ἐπ' αὐτὸν, ὁ μὴ ἐρημωθῇ ὁ τόπ☉ ὗτ☉ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον, λέγει ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων. ἐὰν δὲ μὴ πιστεύσητε αὐτῷ μηδὲ εἰσακούσητε τῦ κηρύγματ☉ αὐτῦ, ἔσεσθε ἐπίχαρμα τοῖς ἔθνεσιν. Hæc malo reddere non verbis meis, ſed verbis Lactantii qui iſta nobis repræſentat lib. IV. cap. 18. *Apud Eſdram iſtud ſcriptum eſt, & dixit Eſdras ad populum: Hoc Paſcha Salvator noſter eſt, & refugium noſtrum. Cogitate & aſcendat in cor veſtrum, quoniam habemus eum humiliare de ſigno, & poſt hac ſperabimus in eum, ne deſeratur locus in æternum tempus, dicit Dominus Deus virtutum. Si non credideritis ei, neque audieritis annunciationem ejus, eritis deriſio in gentibus.* Hæc ſecundo & tertio ſeculo adhuc extabant integra in quibuſdam codicibus, in aliis vero non exſtabant. Ideo Juſtinus Martyr iraſcitur Judæis, & Tryphoni objicit quod auſu nefario ſcripturas corruperint. Ἀπὸ μὲν ὖν τῶν ἐξηγήσεων ὧν ἐξηγήσατο Ἔσδρας εἰς τὸν νόμον τὸν περὶ τῦ πάσχα, τὴν ἐξήγησιν ἀφείλοντο. *Ex verbis qua Eſdras de lege, & inſtitutione Paſchatis commemoravit, hunc locum abſtulerunt.* Sic iratus Juſtinus; ſed nullam Judæis hac de re litem movet Lactantius, utpote qui Codicibus Latinis uteretur, in quibus iſta verba adhuc repræſentarentur; niſi potius illa habuerit a Juſtino Martyre, cujus verba citat, præteritis illius querelis, & acerba & iniqua contra Judæos expoſtulatione. Eam voco iniquam. Nam ut ſupra ſignificavi non poſſum adduci ut credam Judæos eo temeritatis aſſurrexiſſe, ut libros quos tanto cultu, & Religione venerabantur, interpolare non erubuiſſent.

Forſan

† Imo Paſcha, ſecundum Danielis hebdomades computatum, infra pag. 102.

Forſan corruperunt verſiones quasdam Græcas, auctas & fætas variis appendicibus ad uſum Chriſtianorum, quæ cum in Codicibus Hebraicis non legerentur, eas a ſe expungi in Codicibus Græcis facile impetrarunt. Sed nullo argumento conſtat illos non peperciſſe Codicibus Hebraicis, cum tot illis aliæ ſuppeterent artes, Chriſtianorum tela declinandi, ſine ulla Codicis Sacri temeraria corruptione. Satis ergo mihi videtur veriſimile locum Eſdræ 6, tempore Paſchatis lectum fuiſſe. Sed varia a Chriſtianis addita quæ Dominum noſtrum ſpectarent. Addita quidem, non fraude, nec pravo conſilio, ſed ad ſolennitatis majorem explicationem, & ad marginem appoſita librorum quibus in Sacris publicis utebantur. Cum vero deſcriberentur libri iſti, additamenta in textum, incuria amanuenſium, ex margine irrepſerunt, quod deinde fraudi fuit piis lectoribus, qui cum iſta ad dogmata Chriſtiana confirmanda, aptiſſima animadverterent, ſibi perſuaſerunt, illa eſſe genuina verba auctorum quorum in Codicibus legebantur & circumferebantur, & deinde illa urſerunt ad frangendam, & compeſcendam Judæorum proterviam. Crediderim ergo ad marginem lectionis Eſdræ quædam addita ex 2. Paralip. 30, 22. Ubi hæc Græca leguntur: *Καὶ ἐλάλησεν Ἐζεκίας, ἐπὶ πᾶσαν τὴν καρδίαν τῶν Λευιτῶν, καὶ τῶν συνιέντων σύνεσιν ἀγαθὴν τῷ κυρίῳ, καὶ συνετέλεσαν τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων ἑπτὰ ἡμέρας, θυσίας σωτηρίου, ἐξομολογούμενοι τῷ κυρίῳ θεῷ τῶν πατέρων αὐτῶν. Et loquutus eſt Ezechias, ad cor omnium Levitarum, qui habebant bonam intelligentiam ad Dominum; & conſecrarunt ſeptem dies Azymorum, Sacrificantes Sacrificium Salutis, & laudantes Dominum Deum Patrum illorum.* Hic cordis, intelligentiæ, Paſchatis, Sacrificii Paſchalis, Sacrificii Salutis, *θυσίας σωτηρίου*, fit mentio, quæ verborum ex Eſdra ſupra memoratorum, mihi videntur quandam ſimilitudinem referre. Additus forſan erat etiam locus. 1 Cor. 5. *χριστὸς Πάσχα ἡμῶν ἐθύθη.* Chriſtus Paſcha Sacrificatum eſt. Quod etiam fluxiſſe videtur ex loco 2 Paral. 30, 22. Verſionis LXX. Interpretum. Ubi fit mentio *θυσίας σωτηρίου*. Quæ cum tandem inſerta fuiſſent textui Eſdræ incuria deſcriptorum, tandem Paraphraſi aucta & ornata fuerunt, & ſcripta tanquam verba ipſius Eſdræ. Ideo illis ut aliis multis abutebantur Patres, præcipue Juſtinus Martyr, & Lactantius, qui iſto Eſdræ loco videntur triumphare, ne dicam ſuperbire. Eundem vero lectum ab Hippolyto, & in hoc ſuo laterculo intelligi facile conceſſerim, cum Hippolytus non diu poſt Juſtinum Martyrem vixerit, ætatem vero Lactantii pluribus annis ſuperaverit, quo tempore locus iſte erat adhuc Chriſtianis familiariſſimus, & aptiſſimus qui diebus Paſchalibus a Chriſtianis legeretur. Hinc eſt quod etiam *πάθος χριστοῦ* legebant, & paſſionem Chriſti, tanquam agni Paſchalis pro nobis immolati, ut patet etiam in Hippolyti laterculo.

JOSEPH. SCALIGER. ΚΑΙ Ε... ΕΡΗΜῼ.] Lege Καὶ ἐν ἐρήμῳ, Numerorum IX. ſine ullo dubio, de celebratione ſolennis Paſchalis in deſerto Sinai.

ΠΑΘΟϹ ΧΙ.] Et hic quoque I perperam pro Υ notatum. Legendum enim πάθος ΧΥ. id eſt Χριστοῦ. Eſt autem ſtata lectio. Nam XXV. Martii quidam veterum Chriſtum paſſum putabant, inter quos Auguſtinus. † Alii etiam XXI. ex quorundam opinione. Nam ea eſt XXV. Phamenoth.

ΙΗῼ ΧϹ.] Non dubito, quin autor ſcripſerit ΙΗ̄Ϲ̄. Χ̄Ϲ̄. Ἰησοῦς Χριστός. †† Sed difficile eſt divinare, quæ ſit illa lectio. Nam non paucæ in Evangelio illo nomine inſignitæ ſunt. Neque illud liquet, quare tres Lectiones, aut duæ in eadem cellula: niſi id factum ideo, quod Paſchales Lectiones cum ſtatis concurrerent, quod non dubito. Quid enim aliud dicere poſſumus? Sed neque illud ſcio, quare in anno ſeptimo quartæ ἑκκαιδεκαετηρίδος Lectio κατὰ Δανιὴλ feria quarta, quæ anno primo ſecundæ inciderat in ſextam: quare item eodem anno ſeptimo Lectio Ἰησοῦς in IIII, quæ in tertio tertiæ in feria VI. Nam hic neque ἐτησίου temporis, neque Termini ratio locum habet. Item quare Ἐν ἐρήμῳ in primo ſecundæ, feria VI, cum eadem Lectio ſit in IIII, anno XII. ſeptimi cycli. Quare denique Ἔξοδος anno penultimo primi cycli, feria tertia, & eadem feria prima, anno X. ultimi. Hæc omnia mihi ſunt Cimmeriis tenebris obſcuriora, niſi dicamus tempus utrunque concurrere, ſtatæ lectionis, & Paſchalis; & ſtatas Lectiones mobiliter uſurpari, & mobiles ſtate.

ΙΗϹΟΥϹ.] Id eſt: Ἰησοῦς * Johannis XIII, ſine dubio. Nam ſi Chriſtus paſſus XXV. Martii, XXII. fuit ἡ πέμπτη, qua Agape celebrabatur, hoc eſt, τὸ κυριακὸν δεῖπνον, ut vocatur Canone XXIX. Patrum in Trullo, & Canone XLI. Patrum Carthaginienſium. Hæc autem lectio vocatur Ἰησοῦς a præcipuo verbo initii capitis, ut ſolet, Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ὁ Ἰησοῦς, Lectio ſtata eſt καὶ ἐτησία. Eadem repetitur aliena die anno ſeptimo quartæ ἑκκαιδεκαετηρίδος propter cauſſam penitus ignotam mihi, qualia quædam alia in his cellulis.

.... ΙΟΥϹ
... ΝΙΑϹ
...ΑΛΜΟΥϹ

Puto, ** ΕΙϹ ΨΑΛΜΟΥϹ ΜΕΤΑΝΟΙΑϹ, ΕΙϹ ΨΑΛΜΟΥϹ. Ut ΜΕΤΑΝΙΑϹ ſit error

V 2

† Quæ ſequuntur, in altera edit. à Scaligero omiſſa.

†† Imo legendum Ἰησοῦς, neque Salvator noſter innuitur, ſed Joſua. Vide Clariſſ. Blanchinum infra pag. 105. ex cujus explicatione etiam cæteris Scaligeri dubiis ſatis fieri obſervabis.

* Non ad Joh. XIII. ſed ad Paſcha Joſuæ reſpicitur ut Steph. le Moyne jam pag. 77. 78. monuit.

** In ſecunda edit. Scalig. ΕΙϹ ΤΟΥϹ ΜΕΤΑΝΟΙΑϹ ΨΑΛΜΟΥϹ.

error fabri, pro METANOIAC. cujusmodi alia errata hic ſunt. Appellationes autem Pſalmorum ex argumento impoſitas eſſe, novum non eſt, ſed vetus. In Pſalmos Hippolytum ſcripſiſſe, Hieronymus & Theodoretus teſtantur: ſed utrum aliquot ſelectos, quales ſunt *οἱ τῆς μετανοίας*, an totum Pſalterium explicaverit, non meminere. Cum autem ſermones ſcripſerit in Pſalmos, ut ex Theodoreto colligimus, equidem non dubito, quin tum in ſelectos aliquot ſcripſerit, quales ſunt *οἱ μετανοίας*, * [tum in omnes. Ideo vera videtur conjectura noſtra: & illo EIS ΨΑΛΜΟΥC ſignificari ſermones in Pſalmos, altera autem EIC ΨΑΛΜΟΥC METANOIAC, peculiarem in ſelectos commentarium.] Porro Hippolytum hunc Epiſcopum quidem nominat Euſebius libro VI. cap. XXII. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, ſed cujus urbis epiſcopus eſſet, non addidit. Hieronymus ſeſe quæſiſſe quidem, ſed non inveniſſe. Theodoretus in Polymorpho, cum ex ejus libris ſæpius multa teſtimonia producat, atque Epiſcopum nominet, urbem *τῆς ἐπισκοπῆς* reticuit. Gelaſius Metropoleos Arabum Epiſcopum vocat, Nicephorus Portuenſem. Mirum Hieronymo priſco ſcriptori atque accurato ignotum fuiſſe, quod Nicephorum recentiſſimum ſcriptorem non fugerit. Multa igitur hujus Hippolyti ſcripta ab Euſebio, Hieronymo, Theodoreto, Gelaſio recenſentur, ex quibus quædam hic habes.

STEPH. LE MOYNE *Notis ad Varia Sacra pag. 969.* ΙΟΥΣ.] Hic Scaliger exiſtimat, & poſt illum alii, legendum eſſe ΕΙΣ, vel ΙΟΥΣ ** eſſe reliquias vocis ΨΑΛΜΟΥΣ cujus priores literæ ſint detritæ, & τοῦ Μ ultimum crus tantum ſuperſtes, ex qua cum literis ſequentibus evaſerit ΙΟΥΣ. Sed puto illum falli, nec ΙΟΥΣ eſſe reliquias vocis ΨΑΛΜΟΥΣ. Nec vocem iſtam eſſe jungendam cum ſequenti ΝΙΑΣ, *** ut vult idem Scaliger. Quaſi ΝΙΑΣ eſſet ΝΟΙΑΣ. Et eſſent ultimæ Syllabæ vocis integræ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ, & quaſi ibi intelligendi venirent ΨΑΛΜΟΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ. *Pſalmi Pœnitentiales.* In quos olim Hippolytus commentaria adornaverit. Nam poſtea additur, quod ſcripſerit in Pſalmos, quod ſatis innuit, ΙΟΥΣ ΝΙΑΣ non eſſe reliquias vocum ΨΑΛΜΟΥΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ. Secus bis, in brevi Laterculo obſervaretur, Hippolytum ſcripſiſſe in Pſalmos Pœnitentiales. Primo in Pſalmos Pœnitentiales, deinde in omnes Pſalmos, quod a nullo veterum qui de Hippolyto mentionem fecerunt fuit unquam obſervatum. Deinde non ſcribitur in Laterculo ΝΟΙΑΣ ſed ΝΙΑΣ. Quod etiam ſatis indicat ΝΙΑΣ non eſſe ultimas literas decurtatæ vocis ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ. Sed quod omnino evertit conjecturam Scaligeri, eſt quod tempore Hippolyti nulla adhuc erat mentio Pſalmorum Pœnitentialium †*. Adeo ut non potuerit peculiarem parare commentarium in Pſalmos iſtos peculiares, qui hodie Pœnitentiales vocantur, & apud veteres nulla prorſus *ψαλμῶν τῆς μετανοίας* memoria.

Idem p. 989. ΙΟΥΣ ΝΙΑΣ.] Non ſunt ergo Syllabæ iſtæ vocum, *ψαλμοὺς μετανοίας*, & illarum alia mihi videtur origo quærenda, & ſalvo aliorum judicio crediderim, ΙΟΥΣ, eſſe reliquias vocis ΠΡΩΤΟΠΛΑΣΤΟΥΣ. Nam in primum & ſecundum caput Geneſeos ſcripſerat Hippolytus, in Hexaemerum, & de iis quæ Deus ſex diebus condiderat, & de iis quæ proprie hominem & illius in Paradiſum collocationem ſpectabant. Scripſit ergo *εἰς* ΠΡΩΤΟΠΛΑΣΤΟΥΣ. Cujus proſtant reliquiæ in laterculo; ubi tantum occurrit, ΙΟΥΣ, linea transverſa τοῦ Τ detrita & deleta. De operibus Hippolyti ſic Euſebius lib. 6. cap. 22. H. E. *τῶν δὲ λοιπῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τάδε, εἰς τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον, πρὸς Μαρκίωνα* &c. *Ex reliquis autem illius ſcriptis, hæc ſunt quæ ad notitiam noſtram pervenerunt: In opus ſex dierum, in ea quæ poſt ſex dies conſecuta ſunt, contra Marcionem &c.* Unde conſtat Hippolytum ſcripſiſſe & in opus creationis, & in ea quæ immediate creationem ſunt conſecuta. Ea non ſic intellexit Hieronymus, & ſenſum tribuit verbis Euſebii, de quo non cogitavit. Nam per commentarium Hippolyti, *εἰς τὰ μετὰ τὸν ἑξαήμερον*, videtur Hieronymus intelligere Exodum, quaſi per *ἑξαήμερον*, intellexiſſet totum Librum Geneſeos, in quem ſcripſiſſet Hippolytus, & per *τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον*, Exodum, ſecundum Moſis librum, qui Geneſim in Pentateucho immediate ſequitur, ſignificatum voluiſſet. Sic enim loquitur Hieronymus in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum: *Ἱππόλυτος ἔγραψεν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνήματα, ἀφ' ὧν τάδε εὗρον, εἰς τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὴν Ἔξοδον* &c. *Hippolytus ſcripſit in Sacras ſcripturas varios tractatus, & commentarios,* quo-

* Quæ uncinulis incluſi, Scaliger in ſecunda edit. delevit, & tantum ſcripſit: *quales ſunt οἱ μετανοίας, & alii.* Quaſi non perſuaſerit ſibi in omnes Pſalmos Hippolytum commentarios compoſuiſſe.

** Eduardus Bernhardus legit: *κατὰ Ἰουδαίους*, ut *ἀπόδειξις* illa contra Judæos intelligatur, cujus partem dedi infra ex Turriani verſione. Idem placet Tho. Galeo, alteri nuper Britanniæ lumini. qui tamen legit *πρὸς τοὺς Ἰουδαίους.* Nam *κατὰ Ἰουδαίους*, inquit, longe aliud ſonat. Tamen etiam libellus qui Hippolyto tribuitur adverſus Platonem, etiam *κατὰ Πλάτωνα* inſcribitur: ut *κατὰ* quandoque idem ſit quod *πρός.*

*** Ed. Bernhardus legit: *περὶ κοσμογονίας*, ut intelligatur quod Veteres inter Hippolyti ſcripta laudant in Hexaëmeron. Aut vero *περὶ κόσμου συντελείας.* Tho. Galeus: *περὶ Ἡγεμονίας*, *de Regimine.* Hebedjeſu meminit in ſuo Catalogo. Videant eruditi, annon hoc ſit illud opus quod Joſepho male attribuitur *περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.* Certe inſcribebatur etiam *περὶ ἡγεμονίας.* *Hæc laudatus Galeus.*

†* Longe poſt Hippolytum Gregorio M. tribuuntur commentarii in Pſalmos pœnitentiales. Sed Epiſtola quadam ad amicum fuſe probamus illos non eſſe Gregorii M. ſed Gregorii VII. *Steph. le Moyne in prolegom.* * 33.

quorum hos inveni. In Hexaemerum, in Exodum &c. Ubi quæ Euſebius dixerat, εἰς τὴν ἑξαήμερον, & μετὰ τὴν ἑξαήμερον, reddit Hieronymus, per Hexaemerum, & Exodum. Sed per ea quæ μετὰ τὴν ἑξαήμερον hic notantur, ſunt Protoplaſtorum ſtatus, habitatio, tentatio, lapſus, & varia quæ Adamum, Evam, Paradiſum, Serpentem, Arbores vitæ & ſcientiæ, & alia his adjuncta ſpectare videbantur. Hæc opera deſignata crediderim principio laterculi, & notari Hippolytum ſcripſiſſe εἰς πρωτοπλάστους, καὶ περὶ κοσμογονίας, vel ζωογονίας, quæ comprehendunt opera Hippolyti in ἑξαήμερον & μετὰ ἑξαήμερον. Materia uberrima, & quæ virorum eximiorum quam plurimorum induſtriam & eruditionem exercuit. Euſtathius quippe Antiochenus, Baſilius magnus, Gregorius Nyſſenus in ἑξαήμερον ſcripſerunt. Ante illos Hippolytus noſter, & ante Hippolytum, multi alii operam ſuam collocarunt, in enarrandis & explicandis operibus ſex dierum creationis, ſeu in illuſtrando primo capite Geneſeos. Extat ea de re locus eximius Theophili Antiocheni ad Autolycum lib. 2. Τῆς μὲν οὖν ἑξαημέρου, οὐδεὶς ἀνθρώπων δυνατὸς κατὰ ἀξίαν τὴν ἐξήγησιν, καὶ τὴν οἰκονομίαν πᾶσαν ἐξειπεῖν, οὐδὲ εἰ μυρία στόματα ἔχοι, καὶ μυρίας γλώσσας, ἀλλὰ οὐδὲ εἰ μυρίοις ἔτεσί τις ἐπιδημῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, οὐδὲ οὕτως ἔσται ἱκανὸς πρὸς ταῦτα ἀξίως τι εἰπεῖν, διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ, τῆς οὔσης ἐν τῇ ταύτῃ προγεγραμμένῃ ἑξαημέρῳ. πολλοὶ μὲν οὖν τῶν συγγραφέων, ἐμιμήσαντο καὶ ἠθέλησαν περὶ τούτων διήγησιν ποιήσασθαι, καί τοι λαβόντες ἐντεῦθεν τὰς ἀφορμάς, ἤτοι περὶ κόσμου κτίσεως, ἢ περὶ φύσεως ἀνθρώπου, καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν ἔναυσμα ἀξιόν τι τῆς ἀληθείας ἐξεῖπον. *Nullus eſt inter mortales qui creationis ſex dierum congruam & dignam poſſit enarrationem inſtituere, & illius Oeconomiam, ordinem, & diſpenſationem. Nec ſi mille ora, & mille Linguas haberet ſolvendas ad iſtud opus celebrandum, vel ſi ad mille annos hujus mundi accola vitam ſuam prorogaret, non eſſet ſufficiens & par, tanta ſublimitati, & tot divitiis ſapientiæ quæ in Hexamero & creatione ſex dierum repræſentantur, juſte æquiparandis. Multi ergo commentatores imitari conati ſunt, & tentarunt, horum narrationem exarare & adornare, occaſionem arripientes diſputandi de creatione mundi, vel de natura hominis, ſed nonquam conſilium implere potuerunt, & infra rei dignitatem debuerunt ſemper ſubſidere.* Hexameron ergo materia erat optima exercendis Chriſtianorum ingeniis, quod revera præſtiterunt ſeculo ſecundo, & ſeculo tertio, & inter enarratores, qui ſeculo tertio iſta opera ſe commendarunt jure hic recenſetur Hippolytus. Qui ſcripſit εἰς τὰ μετὰ ἑξαήμερον, καὶ εἰς ἑξαήμερον. Seu εἰς τοὺς πρωτοπλάστους, ἢ περὶ τῆς κοσμογονίας. Quarum vocum decurtatarum & deletarum reliquiæ occurrunt, in ΙΟΥΣ ΝΙΑΣ quæ Syllabæ leguntur in Hippolyti laterculo ubi illius opera memorantur.

ΛΑΜΟΥΣ.] Sunt proculdubio hæ Syllabæ, ultimæ Syllabæ vocis ψαλμοὺς, In quos Hippolytus commentarios exaraverat, ut patet ex Euſebio & ex Hieronymo. Hoc etiam colligi poteſt ex fragmento * alibi memorato, quod exſtat in Bibliotheca Florentina, ubi legitur collatio inter Pentateuchum Moſis, & Pentateuchum Pſalmorum, qui à Davide fuerunt inſtituti & compoſiti, ut cultus iſte per cantus & laudes, locum occuparet cultus Moſaici, qui per Sacrificia ſub veteri lege ſolebat adminiſtrari. Nec mirum Hippolytum, in enarrandis Pſalmis operam ſuam collocaſſe. Nam cum Pſalmorum liber omnium librorum Sacrorum eſſet qui frequentius à fidelibus tereretur, adeo ut illum nocturna diurnaque manu verſarent, zelum & animos multorum eccitavit, qui illum illuſtrarunt, ut facilius, & à pueris, & à virginibus, & a ruſticis, & a rudioribus lectoribus intelligeretur.

JOS. SCALIGER. ΙΓΑΣΤΡΙΜΥΘΟΝ.] Omnino ſcripſerat auctor, ΕΙΣ ΕΝΓΑΣΤΡΙΜΥΘΟΝ, aut, ſi mavis, ΕΓΓΑΣΤΡΙΜΥΘΟΝ. Iſte Hippolytus raro ſuſcepit integrum librum Scripturæ interpretandum, ſed ſelectum argumentum. Sic ſupra diximus peculiare opus εἰς ψαλμοὺς μετανοίας ſcripſiſſe. Sic ſcripſit de Anna & Helcana ex primo Samuelis, non in primum Samuelis. Sic de Pythoniſſa ex eodem libro. Ita etiam proculdubio ſcripſerat εἰς ἐγγαστρίμυθον illam παιδίσκην ἔχουσαν πνεῦμα Πύθωνος, Actorum XVI. niſi mavis, quæ auctores Eccleſiaſtici narrant ab eo ſcripta de Pythoniſſa, ad hanc potius, quam ad illam Samuelis referenda eſſe, quod non invitus conceſſerim, & puto verius eſſe.

STEPH. Le MOYNE *notis ad varia ſacra pag.* 992. ΙΓΑΣΤΡΙΜΥΘΟΝ.] Bene obſervat Scaliger literas eſſe deformatas & aliquomodo detritas, & legendum ΕΓΓΑΣΤΡΙΜΥΘΟΝ. Idem Scaliger exiſtimat intelligendam iſtam Pythoniſſam de qua Actor. cap. 16. Sed veriſimilius exiſtimo, Tractatum iſtum Hippolyti ſpectaſſe Pythoniſſam aliam de qua agitur 1 Samuelis cap. 28. Hoc confirmatur ex Hieronymo, in Catalogo, qui refert Hippolytum ſcripſiſſe, περὶ Σαοὺλ καὶ Πύθωνος. De Saule & Pythoniſſa, quæ tunc vivebat Endori, & quæ a Saule interrogata, artibus & præſtigiis ſuis, Samuelis umbram eccitavit. *Id. p.* 1009. Tertullianus, Hieronymus, Auguſtinus, licet hæſitans inter Latinos; [Methodius] Euſtathius, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, Anaſtaſius Nicænus inter Græcos, non paſſi ſunt ſibi perſuaderi, verum fuiſſe Samuelem, ſed ſpectrum, Phantaſma, ſpiritum diabolicum, & veram ἐγγαστρίμυθον. Qua in ſententia fuiſſe Hippolytum noſtrum nullus dubito, in hoc Tractatu de ἐγγαστριμύθῳ, de quo tamen mirum, nullam apud veteres mentionem fieri. Sed credo illum præiviſſe Euſebio, Baſilio, & aliis, ut Origenis ſententiæ ſe opponerent, & illum aſſeruiſſe fuiſſe tantum ἐγγαστρίμυθον, Pythoniſſam, ventriloquam, a פתן ſerpente, ut ſuperius dicebamus, vel a בטן quod ventrem ſignificat, unde

* Hoc Græce & Latine exhibeo infra inter fragmenta Commentariorum S. Hippolyti in Pſalmos.

vocabantur Bythones, ſeu Pythones, a ventre, quia ventre loquebantur, & erant ἐγγαςριμῦθοι, & veri [illegible], Bythones ſeu Pythones. Sic vocatur etiam iſta Ancilla Act. XVI. 16. de qua Scaliger exiſtimat Hippolytum ſcripſiſſe ſuum Tractatum de ἐγγαςριμύθῳ. Nam revera dicitur habuiſſe πνεῦμα πύθωνος.

JOSEPH. SCALIGER. ὑπὲρ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου καὶ ἀποκαλύψεως.] Apologiam ergo ſcripſit pro Evangelio ſecundum Joannem contra Alogianos, qui Evangelium illud rejiciebant: unde nomen illis, propter illud, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. Item ſcripſit apologiam pro Apocalypſi, in quam qui olim, & quid dixerint, & ſcripſerint, vide Euſebium, quæ quia nota ſunt, & vulgatiſſima, producere religio eſt. Sane de Apocalypſi eum ſcripſiſſe teſtatur & Hieronymus, quod nihil aliud fuiſſe ſuſcipio eſt, quam hunc apologeticum libellum.

STEPH. LE MOYNE *ad varia ſacra pag.* 1011. Α ὑπὲρ * τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου καὶ Ἀποκαλύψεως.] Aliud opus Hippolyti hic memoratur. Nimirum Tractatus in Evangelium Johannis & Apocalypſim. De iſtis lib. Sacris orta eſt maxima controverſia exeunte ſeculo ſecundo, & ineunte tertio non tantum propter Cerinthum; ſed cum Artemon & ſibi ſimiles Divinitatem Jeſu Chriſti negarent, & arma quibus Orthodoxi illam aſſerebant, illis eripere conarentur, primo Evangelium Johannis & illius Apocalypſim prophani invaſerunt, & cum variis locis ex Evangelio & Apocalypſi petitis ad λόγου Divinitatem confirmandam non poſſent reſpondere, & verba Evangeliſtæ & Apoſtoli ita ſtringere animadverterent, ut nulla arte & nullis interpretationibus pravis, vis illorum poſſet declinari, non aliter ſibi & pravitati ſuæ Hæreſeos conſultum iri exiſtimaverunt, quam negando Autoritatem, & Evangelii, & Apocalypſeos, & Epiſtolarum Johannis. Quod tanta cum Inverecundia fecerunt iſti Hæretici, & tanto cum divinitatis λόγου odio, ut quam plurimi inter Orthodoxos extiterint, qui vindiclas Læſæ Divinitati Chriſti alacriter paraverint, & Evangelium, Epiſtolas, Apocalypſim Johanni Evangeliſtæ aſſeruerint, ex quibus tot argumenta erui poterant, ad Hæreſim Artemonis & ſimilium contundendam, & conterendam. De Apocalypſeos Libro ſic Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium Lib. VII. Cap. XXV. Τινὲς μὲν οὖν τῶν πρὸ ἡμῶν ἠθέτησαν καὶ ἀνεσκεύασαν πάντη τὸ βιβλίον καθ' ἕκαστον κεφάλαιον διευθύνοντες, ἄγνωστόν τε καὶ ἀσυλλόγιστον ἀποφαίνοντες. ψεύδεσθαί τε τὴν ἐπιγραφήν. Ἰωάννου γὰρ οὐκ εἶναι λέγουσιν. ἀλλ' οὐδ' ἀποκάλυψιν εἶναι τὴν σφόδρα καὶ παχεῖ κεκαλυμμένην τῷ τῆς ἀγνοίας παραπετάσματι. καὶ οὐχ ὅπως τῶν Ἀποστόλων τινὰ ἀλλ' οὐδ' ὅλως τῶν ἁγίων ἢ τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τούτου γεγονέναι ποιητὴν τοῦ γράμματος. *Nonnulli ex illis qui nos præceſſerunt, Librum hunc repudiarunt penitus, ac refutarunt, ſingula ejus capita refellentes, eumque abſque ullo ſenſu & ratiocinatione ſcriptum eſſe monſtrantes. Ad hæc inſcriptionem libri falſam eſſe dicentes. Neque enim Joannem illius eſſe Auctorem. Sed neque eam Revelationem eſſe, quippe quæ tam craſſo & opaco, ignorantia velo ſit obducta. Et non modo Apoſtolorum neminem, ſed ne ullum quidem e Sanctis & Eccleſiaſticis viris conditorem hujus Libelli fuiſſe affirmant.* Ad iſtud extremum revera non ruit Dionyſius, nec de opere Apocalypſeos tam male ſentire videtur. Videtur tamen pronus ad credendum, non eſſe opus Johannis Apoſtoli, ſed alterius Johannis qui forſan fuerit Diſcipulus Johannis Evangeliſtæ. Sic enim ille de Apocalypſi loquitur: Ἐγὼ δὲ ἀθετῆσαι μὲν οὐκ ἂν τολμήσαιμι τὸ βιβλίον, πολλῶν αὐτὸ διὰ σπουδῆς ἐχόντων ἀδελφῶν, μείζονα δὲ τῆς ἐμαυτοῦ φρονήσεως τὴν ὑπόληψιν τὴν περὶ αὐτοῦ λαμβάνων κεκρυμμένην εἶναί τινα, καὶ θαυμασιωτέραν τὴν καθ' ἕκαστον ἐκδοχὴν ὑπολαμβάνω. καὶ γὰρ εἰ μὴ συνίημι, ἀλλ' ὑπονοῶ γε νοῦν τινα βαθύτερον ἐγκεῖσθαι τοῖς ῥήμασι &c. Ἁγίου δὲ ἴσως εἶναι καὶ θεοπνεύστου συναινῶ. οὐ μὴν ῥᾳδίως ἂν συνθοίμην τοῦτον εἶναι τὸν Ἀπόστολον τὸν υἱὸν Ζεβεδαίου τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου, οὗ τὸ Εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐπιγεγραμμένον &c. *Ego vero Librum illum rejicere omnino non auſim, præſertim cum multi ex fratribus illum magni faciant. Sed ejuſmodi de illo opinionem concipiens, quaſi ſenſus mei modum excedat, arcanam quandam, & quaſi admirabilem ſingularum rerum intelligentiam latere exiſtimo. Nam etſi ipſe non intelligam, ſuſpicor tamen altiorem quendam ſenſum verbis ſubeſſe &c. Fateor ſancti cujuſdam, & divino ſpiritu afflati viri opus eſſe, ſed hunc ipſum eſſe Apoſtolum, Zebedæi Filium, fratrem Jacobi, cujus eſt Evangelium quod inſcribitur ſecundum Johannem, haud facile conceſſerim.* Addit deinde alia quam plurima, in commendationem Libri Apocalypſeos, ſed alia etiam quibus illius fides & Auctoritas elevatur, & quibus a Johanne Apoſtolo non fuiſſe adornatam aſſerere videtur. Quod mirum, cum revera aliter ſenſerint viri & antiquitate & meritis graviſſimi, ante ipſum Dionyſium. Sic enim ſentiebat Juſtinus Martyr exeunte ſeculo ſecundo; ſic labente & fere lapſo eodem ſeculo Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, & Irenæus. Sic ineunte ſeculo tertio, Origenes. Sic adulto eodem ſeculo Melito Sardenſis Epiſcopus. Qui omnes Dionyſio Alexandrino priores, & ſuperiores, & ætati Joannis Apoſtoli viciniores & propiores, illi Apocalypſim conſtanter tribuerunt. Sic etiam Hippolytus noſter qui annis etiam plurimis ætatem Dionyſii ſuperavit. Nam ut ex loco laterculi quem nunc enarramus patet, ſcripſit ** in Evangelium Joannis & Apocalypſim, junctis iſtis duobus operibus

* Guil. Cavëus in parte I. Hiſt. literariæ Scriptor. Eccleſ. legit τὰ ὑπὲρ &c.

** Haud dubie Ἀπολογίαν pro Apocalyſi & Evangelio D. Johannis. Agnoſcit Hebed Jeſu & Hieronymus. *Hæc Tho. Gale.*

operibus ut quæ ab uno & eodem Auctore profecta erant, & quæ Hæretici ut elevarent, & illis fidem detraherent, ab alio quam ab Apoſtolo eſſe ſcripta contendebant. Contra hos operam navavit Hippolytus, & Apocalypſim Joanni ſicut & Evangelium eidem Apoſtolo tribuendam omnino exiſtimavit. Ideo dicitur hic ſcripſiſſe in Evangelium & Apocalypſim, ut iſta opera, eſſe ejusdem auctoris perſuaderet & confirmaret.

JOSEPH SCALIGER. περὶ χαρισμάτων.] Et hoc quoque fuit ſelectum argumentum ex cap. XII. prioris ad Corinthios, ut verum ſit, quod diximus raro integros illum Scripturæ libros, ſed eximia quædam ex illis tractaſſe.

STEPH. LE MOYNE pag. 1030. ΠΕΡΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΩΝ] optime Scaliger dicit titulum iſtum deſumptum ex 1 Cor. 12. Ibi enim varia ſpiritus dona memorantur, in miniſteriorum diviſione. Nam alii erant ראשי צבור, principes Eccleſiæ, alii פרנסי Paſtores, alii עברי Diaconi, alii Gubernationes, alii Prophetæ, alii Adjutores, nam erant Ἀντιλήψεις. *Idem pag. 1034.* Cum vero Hippolytus ſcripſit περὶ χαρισμάτων, non exiſtimo illum tantum tetigiſſe ordinem Eccleſiaſticorum, & varia Clericorum miniſteria. Sed præcipue illum tractaſſe de virtutibus fidelium, de miraculis, & operibus extraordinariis quæ fideles patrabant in nomine Jeſu Chriſti, in honorem Evangelii. Et primo commendat donum Linguarum, quod obtinuit in Eccleſia primitiva, ut patet ex Epiſtola ad Corinth. 1. Cap. 12. Ubi iſti, qui afflati ſpiritu, varias loquebantur Linguas, debuerunt aliquomodo argui & compeſci, ne eximio dono ad vanam gloriam abuterentur. *Idem pag. 1039.* Erat & χάρισμα Linguarum admodum familiare inter Chriſtianos. Sed & erat aliud etiam χάρισμα, quo & ipſorum inimicorum admirationem, & exiſtimationem concitabant, nimirum conſtantia, & animi fortitudo in ſuppliciis tolerandis, quæ nullibi major certe, & alacrior unquam apud Ethnicos, potuiſſet reperiri. *Id. p. 1049.* Nec tantum χάρισμα Chriſtianis à Deo collatum exerebatur, in liberandis obſeſſis. Sed etiam in Sanandis ægrotis. Quod nulla arte nullis remediis ſed ſolis precibus vel oleo ſolebant præſtare Chriſtiani. *Id. p. 1055.* Iſta vero χαρίσματα florere voluit Dominus noſter naſcente Eccleſia, quia Lex nova erat promovenda & promulganda. Sicut vero Lex Moſis variis miraculis ſe commendavit, ſic nova non minoribus, imo majoribus debebat inclareſcere. Ipſa Lex Moſis debebat etiam removeri, & eliminari, nam etiamſi quoad præcepta non quoad maledictionem adhuc vigeat Lex moralis, tamen Lex ceremonialis ceſſare debuit & aboleri, & iſtud rituum Leviticorum Choragium, ab Eccleſia debebat arceri, & ipſa Synagoga interire & ſepeliri. Quod fieri non potuit, niſi Doctrina Evangelica variis comitatâ miraculis, ad quorum conſpectum attoniti Judæi, Synagogam & Ceremonias ſuas deſererent, & ad Eccleſiam Chriſtianam ſponte pergerent & allicerentur. Non tantum Synagoga deſerenda, ſed Ethniciſmus, cum ſuis Idolis, Sacris, ritibus, omnino pellendus, & exterminandus erat. Quomodo vero Gentes ab iſtis abominandis ſed inveteratis ſuperſtitionibus revocandi fuiſſent, niſi ſcintillis veritatis, & radiis miraculorum perſtricti, & convicti, Evangelium eſſe divinum ſibi perſuaſiſſent. Deinde cum Doctrina Chriſtiana, nihil carni, ſanguini, ſenſibus, affectibus naturalibus concederet. Cum crucifixum ut Deum ſupremum & colendum exponeret, cum inaudita varia dogmata urgeret, & inculcaret, certe, vix cito vel lento potuiſſet propagari, niſi variis roborata, fulta, ſtipata miraculis omnes omnino populos nolentes volentes ad aſſenſum & fidem invicte pertraxiſſet. Quibus addere poſſumus, Evangelium fuiſſe Doctrinam Filii Dei, qui miraculis a ſe & a Diſcipulis ſuis patratis, debebat ab aliis Doctoribus, & Prophetis, & Legiſlatoribus ſe diſtinguere. Fuiſſe Doctrinam ſpiritualem, in cujus gratiam S. Spiritus debebat modo quodam nobiliori, vires, potentiam, & virtutem ſuam exercere & manifeſtare. Ideo continuata eſt miraculorum ſeries prioribus ſeculis, ut Eccleſiæ fundamenta immutabilia ponerentur, & jacerentur. Quæ prodigia labentibus ſeculis poſtea deſierunt, cum ſemel firmata & triomphans veritas, talibus fulcris, & columnibus non indigeat, ut ad ultima mundi fata vigeat, & ſuſtentetur. Hinc eſt quod prioribus ſeculis vigerent iſta χαρίσματα, & quod Hippolytus ſeculo 3. ſcripſerit περὶ χαρισμάτων, ut iſto argumento veritatem Evangelicam tueretur, & confirmaret. Quod revera invictum erat argumentum. Cum nulla unquam a jactis mundi fundamentis extitiſſet Relligio, quæ miraculorum a ſuis fere omnibus cultoribus patratorum ſplendore, per quatuor integra ſecula unquam ſe commendaſſet.

THO. GALE *apud Guil. Caveum parte 2. Hiſtoria literaria ſcriptor. Eccleſiaſt. pag. 27.* ΠΕΡΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΩΝ] Opus aliunde incognitum. Suſpicor partem fuiſſe Ἀποστολικῶν διατάξεων, *quas Hippolytus ex Oriente Romam attulit, quæ etiam nunc extant: Syncellus in notis Scaligeri ad Euſebum pag. 167. Hippolytum vocat Ἀπόστολον. Ego id ita accipio. Hippolytus, mittente Dionyſio Alexandrino, attulit Romam παραδόσεις Ἀποστολικάς. Vid. Euſeb. Hiſt. Eccleſ. l. VI. c. 46. pag. 248.

EDUARDUS BERNHARDUS *apud eundem Caveum:* De donis, hoc eſt Muneribus & Officiis Eccleſiaſticis. Liber enim octavus Conſtitutionum Apoſtolicarum Arabico huic Epiſcopo debetur.

* Habes infra ſuo loco.

JOSEPH. SCALIGER. *Ἀποστολικὴ παράδοσις.*] Περὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως vide Irenæum libro III. cap. II. & III. Nam id ipſum argumentum eſt, quod in ſuo opere tractabat Hippolytus. Habes & apud Euſebium, Auguſtinum & alios.

STEPH. LE MOYNE pag. 1057. ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ.] Per Traditionem iſtam Apoſtolicam poſſet quis intelligere Librum * qui editus eſt a Combefiſio, & extat in Bibliotheca Regia, Num. MDCCCCXX. Cujus Titulus ſic ſe habet. ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ περὶ τῶν ιβ. ἀποστόλων, ποῦ ἕκαστος αὐτῶν ἐκήρυξεν, καὶ ποῦ ἐτελειώθη. *Hippolytus, de 12. Apoſtolis, ubinam quiſque illorum prædicaverit, & ubi fuerit martyrio conſecratus ac conſummatus.* Et revera antiquus videtur iſte Libellus, & tribuitur, ab aliis Hippolyto. Hoc conſtat ex * Theodoro Metochita, qui quædam habet de Johanne Evangeliſta quæ revera nunc exſtant in iſto Hippolyti Opuſculo, de 12. Apoſtolis. Κρατεῖ Νερούας inquit Metochita, ἐφ' οὗ ἐπανεκλήθη τῆς ἐξορίας ὁ Θεολόγος, ὥς φησιν Ἱππόλυτος. εἶτα τελευτᾷ, καὶ ζητηθὲν τὸ λείψανον αὐτοῦ οὐχ' εὑρέθη. *Imperat Nervas: ſub illo, Theologus Johannes, ab exilio revocatur, ut dicit Hippolytus. Ejusque poſtea quæſitæ reliquiæ, ſed non inventæ fuerunt.* Quæ ſunt ipſiſſima verba quæ leguntur in Libello, Hippolyto adſcripto. Sed magna poteſt ſuboriri ſuſpicio, an Hippolytus hic, ſit Hippolytus noſter, quod videtur crediſſe Metochita, & poſt illum alii, & unica conjectura facile adducor ut credam diverſos fuiſſe iſtos Hippolytos. Nam apud hunc Hippolytum, de Thoma Apoſtolo hæc habentur, quæ priora ſecula non mihi videntur redolere. Θωμᾶς Πάρθοις, Μήδοις, Πέρσαις, Ὑρκανοῖς, Βακτροῖς, Μάργοις κηρύξας, ἐλάτῃ ἐλογχιάσθη τοῖς τέτταρσι μέρεσιν αὐτοῦ, ἐν πόλει Καλαμήνῃ τῆς ἰνδικῆς, καὶ θάπτεται ἐκεῖ. *Thomas cum Parthis, Medis, Perſis, Hircanis, Bactris, Margis, prædicaſſet, abietina lancea, quatuor ſui corporis partibus confoſſus eſt Calamina, quæ eſt urbs Indiæ, illicque ſepelitur.* Certe prioribus iſtis ſeculis, nondum nota Narſinga fuit, & ora Coromandel, nec apud veteres Geographos ulla Calaminæ urbis in India mentio. Fuit cum ſuſpicarer, vocem Καλαμήνῃ, eſſe corruptam, & fluxiſſe a Καρμανίη, & legendum ἐν πόλει Καρμανίας. Quam vocem etiam reddendum putabam Sophronio, vel Authori verſionis Græcæ Catalogi D. Hieronymi de Scriptor. Eccleſ. Sic enim Sophronius de Thoma. Θωμᾶς ὁ Ἀπόστολος, καθὼς ἡ παράδοσις περιέχει, Πάρθοις, καὶ Μήδοις, καὶ Πέρσαις, καὶ Γερμανοῖς, καὶ Ὑρκανοῖς, καὶ Βάκτροις καὶ Μάγοις ἐκήρυξε Εὐαγγέλιον τοῦ Κυρίου, καὶ ἐκοιμήθη ἐν πόλει Καλαμήνῃ τῆς ἰνδικῆς. Ubi per παράδοσιν, aliquis poſſet intelligere, Libellum iſtum de 12. Apoſtolis, qui in laterculo de quo nunc agimus vocaretur, παράδοσις Ἀποστολική. Sed vox παράδοσις eſt vox generalis; deinde ut modo dicebam, ineunte tertio ſeculo, non vigebat talis de Apoſtolorum peregrinationibus, prædicationibus, morte, traditio, quæ poſterioribus ſeculis obtinuit.

JOSEPH SCALIGER. ΧΡΟΝΙΚΩΝ,] Erratum ſculptoris. Nam eſt Χρονικὸν, per ὂ μικρόν.

STEPH. LE MOYNE pag. 1077. ΧΡΟΝΙΚΩΝ.] Chronicorum.* * * Vel Chronicon, in ſingulari. Nam olim ο, & ω mega eodem modo ſcribebantur, & unico circulo repræſentabantur. Sed poſtea figura immutata, ut toni, & ſoni longioris, vel brevioris, in Proſodia ratio haberetur. Videtur vero ω mega, & ω, eſſe duplex ο micron, quod duplicatur, ad continuandum vel acuendum tonum, & protrahendam vocis vel Syllabæ pronunciationem. Veluti ex ο, & υ, ου. Vel ex ο & ι, οι. Unde Dativus Caſus terminatur in ῳ. ut videre eſt apud Marium Victorinum. O, &, E, *quotieſcunque in fine accepiſſent ἰῶτα, dativum caſum apud utroſque ſignificare.* De Orthograph. L. 1. Quicquid ſit, ſcripſit Hippolytus Chronica vel Chronicon contra Gentes. In eo ſequutus ævi ſui morem & conſuetudinem. Patres tunc temporis Hæreticos refutabant, ſed cum Gentes etiam Chriſtianis negotium faceſſerent, & eſſent profligandi, apud Chriſtianos multi extiterunt qui antiquitatem, quam Ethnici jactabant, ut fictam traducerent, & oſtenderent illos eſſe novos homines, illorum Sacra recentiora, & illorum origines, ætate eſſe multum inferiores, ætate Chriſtianorum & veterum Judæorum, a quibus Chriſtiani, ſe derivatos eſſe profiteri non erubeſcebant. Ideo Tatianus poſtea Hæreticus, omnia Ethnica Sacra, imo & dogmata Philoſophorum vel nova, vel a Barbaris petita contendebat. Sic Theophilus Antiochenus, ſic Clemens Alexandrinus, omnia fere a Judæis hauſiſſe Ethnicos, variis exemplis comprobabant. Sic Euſebius, in Præparatione, & Demonſtratione Evangelica, ſic alii. Et ut temporum rationes vetuſtiſſimas, quas Ethnici magna cum φαντασίᾳ Chriſtianis opponebant, diſſlarent, & everterent, Chronica etiam adornabant Chriſtiani, & totam Gentium Chronologiam, vel vanam, vel brevioribus cancellis coarctandam repræſentabant, & talem quæ ad Chriſtianorum, & Judæorum computum, & Epocham Moſaicam nullo modo aſſurgeret. Nam quæ narrabant Ethnici, vel erant ἄ-

ἄδηλα,

* Habes infra, in Appendice.

** Mich. Glycas pag. 239. Annal.

*** Pluratívum Χρονικῶν recte ſe habere videtur, neque opus ad longe antiquiorem Hippolyti ætate morem Ω cum O permutandi confugere, qui ab hujus ipſius marmoris uſu ω & ο accurate diſcernentis refellitur. Solenne autem antiquis, plurali ejusmodi nomine in titulis librorum uti ut βίβλος vel συναγωγὴ vel ſimile aliquid ſubintelligatur. Sic Petronii Satyricôn, Poeticôn Aſtronomicôn Hygini, Ovidii Metamorphoſeon &c. Notat & Galeus Chronicῶν ferri poſſe. Illud porro Hippolyti Chronicon eſſe quod ſupra ex Caniſio, Labbeo & Cangio pag. 49. exhibui, Eduardo etiam Bernhardo perſuaſum.

ἄδηλα, vel μυθικὰ, vel ἱστορικά. Incerta & prorſus ignota, vel fabuloſa, & ſomnlis magis quam vero ſimilia, vel Hiſtorica. Quæ vero Hiſtorica memorabant, vix ultra Moſis vel Abrahami ætatem poterant pervenire. Adeo ut Schytharum, Ægyptiorum, Æthiopum, Chaldæorum antiquitates, Diluvii & Noachi tempora non poſſent attingere. Quod ex Chaldæorum obſervationibus patuit Calliſtheni, qui referente Simplicio, obſervationes apud Babylonios maxima cum cura elaboratas, & omnium vetuſtiſſimas invenit, ſed quæ Alexandri Magni tempora, quibus ipſe vivebat Calliſthenes, tantum annis retro M DCCCC IV. ſuperarent, id eſt quæ fere annis centum & quinquaginta adhuc infra Diluvium & Noachum ſubſiderent, & terminarentur. Ut ergo veræ Antiquitatis laus penes Chriſtianos maneret, & Ethnicis, fucus & larva vetuſtatis omnino detraheretur, Doctores Chriſtiani occaſionem ſibi eripi non paſſi ſunt, hac parte Ethnicos urgendi, Antiquitates Sacras aſſerendi, Chronologiam Chriſtianam & Moſaicam vindicandi & confirmandi. Hoc præſtitit Julius Africanus, Hippolyto ætate ſuppar, in πενταβίβλῳ ἱστορικῇ, quam totam compilavit Euſebius, & Euſebium, & Julium, Georgius Syncellus. Quod argumentum non ita exhauſerat Julius, ut nullus poſt illum ſupereſſet locus, in quo adhuc Hippolytus operam ſuam collocaret. Scripſit ergo ut & Julius Chronica, vel Chronicon, quo Annales Chriſtianorum enarrabat, & forſan ratione & computo alio utebatur, quam Julius, & alii, ut in Canone Paſchali. Nam cum computum Hebraicum preſſius forſan ſequeretur, ideo & alios Chronologos deſerere forſan cogebatur. Et hinc fieri potuit ut illius Chronica non ita placuerint, & Apud Euſebium, Chronici Hippolyti, nulla habita fuerit ratio; cum tamen, ex Chronico Julii Africani omnia fere de verbo ad verbum deſcripſerit Euſebius. Sed hæc operis & nominis Hippolyti appellatio non debet fraudi eſſe incautis lectoribus. Nam extitit & alius Hippolytus Thebanus, qui etiam Chronici cujusdam editione inclaruit & ſe commendavit. Hunc quam plurimi cum noſtro confundunt, ſed male, cum ætate multum differant, & octingentorum fere annorum ſpatio unus alterum antiquitate ſuperet. Nam Hippolytus noſter, vixit ſeculo.3 Hippolytus vero Thebanus ſeculo demum undecimo. *Id p.1085.* Sed neſcio an illi tribuendum Chronicon* iſtud, quod latet inter Codices MSS. Bibliothecæ Scorialenſis in Hiſpania, ut patet ex Catalogo Alexandri Barvoetii, apud Balthaſarem Corderium, & Philippum Labbæum. Ibi enim hæc leguntur: *Marcellini, vel Hippolyti, ſive potius incerti, Epitome temporum, ab orbe condito, usque ad annum viceſimum Heraclii Imperatoris, cum conſulatibus, & indictionibus, & aliis cognitione dignis.* Quod Chronologiæ compendium, eſt forſan pars Chronici, Hippolyti Thebani, ſed qui tamen ad multo inferiora ſecula deſcenderit, & Heraclio poſteriora, cum res ad undecimum usque ſeculum geſtas & peractas ſcriptis conſignaverit. Sed utinam extaret iſta Epitome cum tineis & blattis latitans, & luctans in Hiſpania. De ea poſſent eruditiores facile judicare, quam forſan noſtro Hippolyto tribuere non vererentur, cujus Chronicon auctum fuerit, & ab illius ætate, ad Heraclii tempora perductum, & continuatum. Nam revera ſcripſerat Chronicon, ut patet ex laterculo. Et licet de eo apud Euſebium, Hieronymum, Photium, Trithemium nulla extet memoria, laterculi Laurentiani talis eſt authoritas, ut contra reclamare, eſſet plombeæ frontis, & oris prorſus ferrei. Præcipue cum Hippolytum varia olim ſcripſiſſe, a ſe, & ab iſtis Auctoribus forſan intacta narraverit Euſebius, & ex Canone Paſchali conſtet, Hippolytum fuiſſe rationis temporum diligentiſſimum obſervatorem, & χρονολογίας accuratiſſimum ſcriptorem.

JOSEPH. SCALIGER. πρὸς ἕλληνας.] Ad Gentes, aut in Gentes, ut Clemens, Athenagoras, Juſtinus, Minutius Felix, Arnobius, Firmicus, Lactantius, Cyrillus, & noviſſimus omnium jam adulto Chriſtianiſmo Auguſtinus.

ΟΔΟC ΕΙC ΠΑCΑC ΤΑC ΓΡΑΦΑC.] Puto ita bene, & ΟΔΟΝ vocant τὴν μέθοδον. Nam non placet, quod ab initio hariolabar, ᾠδαὶ εἰς πάσας, &c. *Hæc Scaliger in prima editione. At in ſecunda hic expunctis ita ſcribit p.729.* ωΔΑΙ ΕΙC ΠΑCΑC ΤΑC ΓΡΑΦΑC. Sic Gregorius Naz. quædam Epigrammata in omnes libros ſacros, quæ ſunt quaſi περιοχαὶ, & ut vulgo loquuntur, argumenta librorum. Ejusmodi videntur fuiſſe hæ ᾠδαί. (*Tales periochas librorum ſacrorum ſcripſit etiam apud Græcos Theodorus Prodomus, apud Latinos Prudentius.*)

STEPHANUS LE MOYNE pag.1086. ΩΔΑΙ ΙC ΠΑCΑC ΤΑC ΓΡΑΦΑC.**] Hic Scaliger quærit odas in totam Sacram ſcripturam. Sed neſcio cui bono odas in Sacram ſcripturam. Deinde Hippolytus varios ſcripturæ Libros, commentariis ſuis illuſtraverat, adeo ut vix ſit credibile in totam Sacram ſcripturam illum odas adhuc adornare voluiſſe. Fateor ergo ingenue, valde mihi ſuſpectum iſtum titulum, quem propter detritas literas, & Characteres fugientes, vix potuerunt lectores acutiores aſſequi. Enimvero crediderim hic non legendum

X

* Non diverſum hoc videtur à Chronico Alexandrino ſive Paſchali, quod vulgavere Raderus & Cangius. Vide ſupra, pag. 45. 46. 48.

** *Ed. Bernhardus* omittit vocabulum ᾠδαὶ, & legit εἰς ἁπάσας τὰς γραφὰς, vel εἰς Δανιὴλ καὶ πάσας τὰς γραφάς. *Tho. Galeus* vero ᾠδὰς amplectitur, intelligitque & ipſe cum Scaligero Odas & Carmina in omnes S. S. Scripturæ libros, qualia multa nunc extant Græce, præcipue in Evangelia, & Epiſtolas & Pſalmos.

dum *εἰς πάσας τὰς Γραφάς*. Sed *εἰς πάσας τὰς Αἱρέσεις*. Contra omnes Hæreſes.* Et revera quo erat zelo Hippolytus tale opus olim condiderat, ut Hæreticorum dogmatum repræſentationem, Orthodoxi ab illis ſibi caverent, & ut illorum confutatione fidelibus arma ſuppeditaret, quibus errores graſſantes poſſent confodere & profligare. Euſebius Lib. VI. H.E. Cap. 22. *Τῶν λοιπῶν συγγραμμάτων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τάδε. πρὸς Μαρκίωνα, εἰς Ἆσμα, εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιὴλ, περὶ τοῦ Πάσχα, πρὸς πάσας τὰς αἱρέσεις.* *Ex reliquis autem illius ſcriptis hæc ad nos pervenerunt : Contra Marcionem, in Canticum Canticorum, in partem Ezechielis, de Paſchate, contra omnes Hereſes.* Hieronymus in Catal. Script. Eccleſ. Interprete Sophronio. *ἔγραψεν* &c. *εἰς Ζαχαρίαν, περὶ Ψαλμῶν, εἰς Ἠσαΐαν, περὶ Δανιὴλ, περὶ Ἀποκαλύψεως, περὶ Σαοὺλ, καὶ Πύθωνος, περὶ Ἀναστάσεως, περὶ Πάσχα, κατὰ Μαρκίωνος, κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων.* *Scripſit in Zachariam, in Pſalmos, in Eſajam, in Danielem, in Apocalypſim, de Saul & Pythoniſſa, de Antichriſto, de Reſurrectione, de Paſchate, contra Marcionem, contra omnes Hereſes.* Eadem videre eſt apud Trithemium de Scriptoribus Eccleſiaſticis, qui ſolet Hieronymi Catalogum deſcribere, & compilare. Photius Codice 121. *Ἀνεγνώσθη βιβλιδάριον Ἱππολύτου, ἦν δὲ Εἰρηναίου μαθητὴς ὁ Ἱππόλυτος, ἦν δὲ τὸ σύνταγμα κατὰ Αἱρέσεων λβ. ἀρχὴν ποιούμενον Δοσιθεανοὺς, καὶ μέχρι Νοητοῦ καὶ Νοητιανῶν διαλαμβανόμενον. Ταῦτα δέ φησιν ἐλέγχοις ὑποβληθῆναι ὁμιλοῦντος Εἰρηναίου, ὧν καὶ σύνοψιν ποιούμενος ὁ Ἱππόλυτος τόδε τὸ βιβλίον φησὶ συντεταχέναι.* *Legi Libellum Hippolyti qui Irenæi Diſcipulus fuit, contra duas & triginta Hereſes. Auſpicatus à Doſitheanis uſque ad Noëti & Noëtiarum Hereſes, quas refert ab Irenæo diſſerente profligatas fuiſſe. Horumque argumentorum ſummam colligentem ſe, libellum hunc conſcripſiſſe.* Cum ergo ab omnibus laudetur Hippolytus quod calamum ſtrinxerit contra omnes Hæreſes, ubique & ab incunabulis Eccleſiæ graſſantes, & agrum Evangelicum miſere vaſtantes, populantes, & variis calamitatibus affligentes, nullus vero ſcripſerit, illum opus aliquod peculiare adornaſſe in omnes ſcripturas, facile mihi perſuadeo in laterculo mendum irrepſiſſe, & pro *πάσας τὰς Γραφάς* legendum potius eſſe, *πάσας τὰς αἱρέσεις*. Et veniam concedat lector, ſi forſan luxuriante ingenio, & ad conjecturas liberius forſan inclinante, addamus ex ΠΡΟΣ, vocem ωΔΑС, in laterculo derivatam fuiſſe. Ita ut non ſit legendum ωΔΑС ΙΣ *πάσας τὰς*. Sed *πρὸς πάσας τὰς αἱρέσεις*. Contra omnes Hæreſes, quod opus conſtanter & ab omnibus Hippolyto tributum fuit. Dici quidem poteſt & quadam cum veriſimilitudine, vocem *ᾠδὰς* ibi relinquendam, ſed cum τᾶς *πάσας αἱρέσεις* non eſſe jungendam & legendam. Adeo ut ſint diverſa Hippolyti opera, & ut duo ab illo volumina conſcripta in laterculo memorentur. Nimirum Syntagma contra Hæreſes. Et Odæ, forſan opus in *Ἄσματα* Cantica Canticorum. Quod opus Poëticum, etiam Doctrinam, & induſtriam Hippolyti exercuit, & ad quod, Odas & Carmina, potuit etiam deproperare. Niſi forſan intelligantur Hymni ab Hippolyto conſcripti, decantandi in honorem Dei, & Domini noſtri JEſu Chriſti. Frequentiſſima erant iſta opera, & naſcente Evangelio, jam Hymni in honorem Chriſti decantabantur, referente Plinio Juniore, Epiſtola ad Trajanum. Quod & ſecundo, & tertio ſeculo uſurpatum apud Euſebium patet, Caji Presbyteri luculento teſtimonio. Cum vero exeunte ſeculo tertio abuſus irreperet circa Odas, & Hymnos in Eccleſia decantandos, & Hæretici varios obtruderent, dictis elegantes, & modulatione ſuaviſſimos, ſed Doctrina fucata noxios & periculoſos, ſeculo tandem quarto iſti malo obviam itum eſt, & in Synodo Laodicena Can. 59. prohibiti Hymni & Pſalmi, qui auctoritate Publica & Eccleſiaſtica non eſſent muniti & confirmati. *ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία.* *Quod non oporteat privatos Pſalmos dicere in Eccleſia, nec Libros non Canonicos legere.*

Id. p. 1091. Hæreticorum ergo Cantilenæ & Hymni prohibentur, quas Hæretici in ſui nominis, & Doctrinæ ſuæ commendationem obtrudere ſolebant. Ut erant Arianorum Hymni, qui in Odis, & Carminibus Sacris adornandis frequentes operam collocabant. Philoſtorgius Lib. 2. Cap. 2. apud Photium, *ὅτι τὸν Ἄρειον ἀποδημήσαντα τῆς Ἐκκλησίας φησὶ ᾄσματά τε ναυτικὰ, καὶ ἐπιμύλια, καὶ ὁδοιπορικὰ γράψαι, καί τοι αὐτὰ ἔπειτα συντιθέντα, εἰς μελῳδίας ἐνθεῖναι, ὡς ἐνόμιζεν ἑκάστοις ἁρμόζειν, διὰ τῆς ἐν τῇ μελῳδίαις ἡδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν, τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀμαθεστέρους.* *Ait Arium cum ab Eccleſia receſſiſſet, ſcripſiſſe Cantica nautica, & molaria, & viatoria, aliqua compoſita in Cantus redegiſſe, quos cuique convenire exiſtimabat, ut ita Cantus voluptate, ad ſuam homines imperitiſſimos impietatem furtim raperet.* Athanaſius de Decretis Synodi Nicænæ : *ὡς μυθολογεῖ Ἄρειος, ἐν τοῖς ᾀσματίοις, καὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ Θαλίᾳ.* *Ut fabulatur Arius in ſuis Hymnis & Canticis, & in ſua Thalia*, opere ineptiſſimo, de quo videndi Athanaſius, Socrates, & Sozomenus. De Canticis Arianorum *ἰδιωτικοῖς* ſic etiam idem Sozomenus. L. 8. Cap. 8. *Τελευτῶντες δὲ καὶ πρὸς ἔριν τὰς ᾠδὰς προσετίθεσαν, ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν, καὶ ἔπεα τοιάδε τοῖς ὕμνοις ἀναμιγνῦντες.* *Tandem vero Cantica adjecerunt, quæ ad rixam & contentionem ſpectarent. Ubi nam ſunt qui tres dicunt eſſe unicam potentiam.* Quod non de *ἀκροτελευτίοις* eſt intelligendum, de quibus ſuperius egerat Sozomenus, nec de Doxologia interpolata in hæc verba, Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto, vel Gloria Patri in Filio, & in Spiritu Sancto, ut extat apud Philoſtorgium. Lib. 3. Cap. 13. Sed de Hymnis integris, & Canti-

* Iſta ſane ratione quidlibet ex quolibet nullo negotio exſculpi, & quadrata rotundis permutari faciliime queant. *Guil. Cave.*

Digitized by Google

Canticis quæ Pſalmorum modulationi ſolebant adjungere. Sic Donatiſtæ apud Auguſtin. Epiſtol. 119. *Donatiſtæ nos reprehendunt, quod ſobrie pſallimus in Eccleſia, cum ipſi ebrietates ſuas ad Canticum Pſalmorum, humano ingenio compoſitorum, quaſi tubas exhortationis inflammant.* Ubi alludit militiam vel ad celeuſmata, & portiſculorum modulationes, quibus remigantibus & nautis, opera, vel quies imperari ſolebant. Sic Paulus Samoſatenus, ut legitur in Epiſtola Synodi Antiochenæ, in qua illius Hæreſis fuit damnata & profligata. T. 1. Concil. & Euſeb. L. 7. Cap. 30. & Niceph. Lib. 6. Cap. 29. 30. ψαλμοὺς δὲ τοὺς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν παύσας ὡς δὴ νεωτέρους, καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα, εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐν μέσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα ἡμέρᾳ, ψαλμῳδεῖν γυναῖκας παρασκευάζων. *Quin etiam Pſalmos in honorem Domini noſtri Jeſu Chriſti cani ſolitos, Novellos & a recentioribus hominibus compoſitos abolevit, Mulieres autem in magna ipſa die Paſcha in media Eccleſia, quoſdam Pſalmos canere ad ſui ipſius laudem inſtituit.* Sic Hierax apud Epiphanium, Hær. LXVII. ſive Hieracas, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς γραφῆς συνέταξε, ψαλμούς τε πολλοὺς νεωτερικοὺς ἐπλάσατο. *Alia ex Sacra ſcriptura deprompta commentus eſt, & plurima Cantica nova compoſuit.* Sic Valentinus apud Tertullianum Lib. de Carne Chriſti Cap. 17. *Sed remiſſo Alexandro cum ſuis Syllogiſmis, quos in argumentationibus torquet, etiam cum Pſalmis Valentini, quos magna impudentia quaſi idonei alicujus auctoris interſerit, ad unam jam Lineam congreſſionem dirigamus.* Et paulo inferius. Cap. 20. *Nobis quoque ad hanc ſpeciem Pſalmi patrocinabuntur, non quidem Apoſtatæ, & Hæretici, & Platonici Valentini, ſed ſanctiſſimi & religioſiſſimi & receptiſſimi Prophetæ David.* Non quod ſolis uterentur Pſalmis & Hymnis Davidis. Nam & alios etiam Hymnos & Pſalmos uſurpabant. Ideo laudatur Nepos à Dionyſio Corinthiaco propter Cantica & ψαλμῳδίας apud Euſebium H. E. lib. VII. cap. 24. Et Cajus apud eundem Euſebium lib. V. cap. ultim. memorat, ut ſupra vidimus, vetuſtiſſimos Hymnos, quibus contra Artemonem, Divinitatem Chriſti aſſerebat, ut ſupra etiam obſervabamus. Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες. *Quot Hymni & Pſalmi à Fratribus perſcripti ab initio, qui Chriſtum, Dei verbum, Deum eſſe concinebant.* Inter illos forſan annumerandus Hymnus iſte Matutinus, qui extat variis in Bibliothecis, & qui editus eſt ab Uſſerio τοῦ πάνυ. In illo vero in honorem Chriſti hæc continentur:

Κύριε ὁ Θεὸς	*Domine Deus*
ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ	*Agnus Dei*
ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς	*Filius Patris*
ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου	*Qui tollis peccata mundi*
Ἐλέησον ἡμᾶς	*Miſerere nobis.*

Talis etiam Hymnus Veſpertinus qui occurrit apud eundem Uſſerium, & ſic incipit: Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης ἀθανάτου πατρὸς, οὐρανίου, ἁγίου, μάκαρος Ἰησοῦ Χριστὲ, ἐλθόντες ἐπὶ τοῦ ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν, ὑμνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. *Lumen Hilare, ſanctæ gloriæ immortalis Patris, ſancti, cœleſtis, beati, Jeſu Chriſte. Cum ad ſolis occaſum pervenerimus, lumen cernentes Veſpertinum, laudamus Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum Dei.* Quod Canticum videtur vetuſtiſſimum, cum ad illud videatur alludi Conſtitutionum Apoſtolic. lib. 8. cap. 35. & vocari ἐπιλύχνιος ψαλμός. Non quod ab Apoſtolis ipſis manaſſe crediderim, ut voluit Nicephorus Calliſti lib. 18. cap. 51. Sed fœtum ſecundi ſeculi facile mihi perſuadeo. Forſan jure tribui poſſet Hippolyto noſtro, & inter illius ᾠδὰς & Hymnos recenſeri. Sed cum ab aliis tribuatur Athenogeni Martyri, qui ſub Imperatore Severo vitam cum morte commutavit, non intercedo quominus Hymni iſtius genuinus parens agnoſcatur. De Hymno & Auctore ſic Baſilius Magnus de Spiritu Sancto ad Amphilochium, poſt repræſentatum Hymnum iſtum, ſic loquitur: Ἔδοξε τοῖς πατράσιν ἡμῶν, μὴ σιωπῇ τὴν χάριν τοῦ ἑσπερινοῦ φωτὸς δέχεσθαι, ἀλλὰ εὐθὺς φανέντος εὐχαριστεῖν. καὶ ὅστις μὲν ὁ πατὴρ τῶν ῥημάτων ἐκείνων τῆς ἐπιλυχνίου εὐχαριστίας, εἰπεῖν οὐκ ἔχομεν. ὁ μέν τοι λαὸς ἀφίησι τὴν φωνὴν ἀρχαίαν, καὶ οὐδενὶ πώποτε ἀσεβεῖν ἐνομίσθησαν οἱ λέγοντες, αἰνοῦμεν πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. εἰ δέ τις, καὶ τὸν ὕμνον τοῦ Ἀθηνογένους ἔγνω, ὃν ὥσπερ τι ἄλλο ἐξιτήριον τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ καταλέλοιπεν, ὁρμῶν ἤδη εἰς τὴν διὰ τοῦ πυρὸς τελείωσιν, οἶδε καὶ τὴν τῶν μαρτύρων γνώμην, ὅπως εἶχον καὶ περὶ τοῦ πνεύματος. *Viſum eſt Patribus noſtris, Veſpertini luminis gratiam haud quaquam cum Silentio ſuſcipere, ſed mox ac apparet, agere gratias. Quis autem fuerit Auctor illorum verborum, quæ dicuntur in gratiarum actione ad Lucernas, id eſt ad Veſperas, dicere non poſſumus. Populus vero antiquam profert vocem, neque viſi ſunt unquam impietatem committere, qui dicunt, laudamus Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum Dei.* (quæ ſunt verba ſupra memorati Cantici) *Quod ſi quis etiam agnoſcat illum eſſe Athenogenis Hymnum, quem tanquam aliquod valedictionis munus Diſcipulis ſuis reliquit, ruens ad conſummationem quæ facta eſt per ignem, is noverit & ſententiam Martyrum de Spiritu.* Non tantum Athenogenis, ſed Martyris, cujus ſententia de Divinitate Spiritus Sancti, in Hymno repræſentata, debet maximum pondus addere ſententiæ Orthodoxæ. Hæſitanter loquitur Baſilius de Auctore Cantici. Sed Horologium Græcorum illud adſcribit Athenogeni verbis quæ videntur omne dubium removere. Ὕμνος τοῦ ἁγίου Ἀθηνογένους μάρτυρος, οὐχ ὥς φασί τινες ἀμαθῶς Σωφρονίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, μάρτυς τούτου, ὁ μέγας Βασίλειος. *Hymnus ſancti Martyris Athenogenis Martyris, non*

X 2 *vero*

vero Sophronii Patriarchæ Hieroſolymitani,' ut inepte quidam ſentiunt. Teſtis magnus Baſilius. Qui Athenogenes fuit σύγχρονος Clementis Alexandrini, cujus ad Calcem Protreptici, extat etiam Hymnus in honorem D. N. J. C. pag. 75. Unde non mirum ſi Hippolyto etiam Odas & Hymnos tribuamus, cum ſecundo & tertio ſeculo hoc eſſet frequentiſſimæ conſuetudinis apud omnes Chriſtianos. Quod forſan habuerunt ab Ethnicis, & præcipue Ægyptiis, qui Hymnis & Canticis Deos ſuos vulgo proſequebantur. Habebant quippe Ægyptii 46. libros Sacros, in ſex partes & ordines diviſos. ἰατρικὰ curabant Paſtophori. Ἱερατικὰ Prophetæ. Παιδευτικὰ καὶ μοσχοσφραγιστικὰ, στολιστής. Κοσμογραφικὰ curabat ἱερογραμματεύς. Ἀστρολογικὰ, ὡροσκόπος. Sed ᾠδὸς, curabat ὕμνους τῶν θεῶν, quod obſervatum viro Linguis Orientalibus Clariſſimo, & in Philolophia & Theologia Barbarica ſupra vulgus eruditorum longe exercitatiſſimo. Sed ſi videatur invidioſa nimis iſta Gentilium imitatio, forſan Hymnorum uſum habuerunt Chriſtiani à Judæis, præcipue ab Eſſenis qui narrante Philone Judæo, Hymnos & Cantica, vario metrorum genere in honorem Dei compoſuerunt. Ἔπειτα ἀναστὰς, inquit Philo, ὕμνον ᾄδει πεποιημένον εἰς τὸν θεὸν, ἢ καινὸν αὐτὸς πεποιηκὼς, ἢ ἀρχαῖον τινὰ τῶν πάλαι ποιητῶν. μέτρα γὰρ καὶ καταλελοίπασι ποιηταὶ πολλὰ &c. *Aſſurgens Hymnum in laudem Dei cantat, aut recens à ſe compoſitum, aut deſumptum ab aliquo vatum veterum. Nam multa Carmina & varios verſus reliquere Poëtæ &c.* Pergit Philo in enumerandis variis Carminum & Hymnorum ſpeciebus; ubi apud Interpretem quædam habentur, quibus prodit ſe Græca, licet ipſe Græce doctiſſimus, non omnino intellexiſſe. Cum vero Eſſæi Judæi, ſeu Therapeutæ, Hymnos in honorem Dei componerent & decantarent, facile laudabili iſti conſuetudini aſſueverunt Chriſtiani, & in honorem Chriſti, & Spiritus Sancti, Hymnos etiam adornarunt, ab omnibus modulandos, & decantandos. Nam non credo ipſos Therapeutas, fuiſſe Chriſtianos; eſt commentum Euſebii, cui nullo modo favet Philo, qui noverat Eſſæos Therapeutas, qui erat ipſe Judæus, qui vivebat in Ægypto, ubi maximus Therapeutarum numerus, qui illorum mores, Sacra acurate noverat, & qui Chriſtianos talibus nonquam laudibus, & encomiis fuiſſet proſequutus, quibus Therapeutas tam amica & liberali manu voluit cumulare. Erant ergo Judæi iſti Therapeutæ Eſſæi, ſeu Recabitæ ſed Chriſtianis ſatis noti, ut ab illis quædam ad ſuam Diſciplinam ſpectantia, haurire non reformidarent. Hinc eſt quod apud Chriſtianos primi, ſecundi, & tertii ſeculi, multi in componendis variis Carminibus & Hymnis in honorem Dei Patris, Filii, & Spiritus Sancti admodum ſe commendarint. Inter eos Hipppſytus potuit & debuit recenſeri, qui ΩΔΑC etiam compoſuerat memoratas in Laterculo. Cum vero fraus & abuſus irreperent, artibus Hæreticorum, in iſtis Hymnis & Carminibus quæ in Eccleſiis decantabantur: ideo Patres Laodiceni prohibent uſum ψαλμῶν ἰδιωτικῶν, & tantum illos probant, qui auctoritate publica Eccleſiæ, fuerunt comprobati. Sicut apud Romanos Saliaria, Axamenta, vel Aſſamenta & legitime publicata, & ſolemniter concepta. De quibus ſic alicubi vir Magnus: *Cicero ait à pueris prætextatis, Carmen Saliare, tanquam legitimas formulas diſci ſolitum. Sed & erant alia Carmina quæ quia religioſe ediſcebantur, & ſolenniter concepta erant, nihil impedit dici legitima. Sic Tertullianus diſertiſſimus, ac erudiſiſſimus ſcriptor, in Libro de Perſecutione, orationem Dominicam legitimam vocavit, elegantiſſime, quod à nobis, & ab omnibus qui Chriſto Sacramento dixerunt, ut Carminis Lex quædam ediſcatur.* Sic ergo Hymni Idiotici rejiciuntur, ſed ſolemnes, legitimi, ab Eccleſia probati, ab omnibus Orthodoxis poterant uſurpari. ΩΔΑC ergo ſcripſerat Hippolytus. Deinde additur in Laterculo, quod ſcripſerit:

ΙC ΠΑCΑC ΤΑC ΑΙΡΕCΕΙC.] ΙC, eſt pro ΕΙΣ, nam jota ſæpiſſime uſurpatur pro ΕΙ, * & vice verſa, ΕΙ pro jota. Mirum vero Hippolytum incepiſſe Hiſtoriam Hæreſeon, & illarum confutationem à Doſitheo, & Doſitheanis, ut vidimus ex Photio, omniaque deſcripſiſſe ab Irenæo, cum hodie apud Irenæum nulla Doſithei & Doſitheanorum occurrat memoria. De illo revera Epiphanius agit Hæreſi XIII. & forſan quæ ibi narrat, habebat ab Hippolyto. Varii vero fuere Doſithei, unus extitit ſecundum quoſdam Auctor Sectæ Sadducæorum. Sed hunc ab Irenæo & Hippolyto hic notari non crediderim. Extitit alius poſt Chriſtum, qui eo inverecundiæ, imo impudentiæ perrexit, ut poſt luculenta teſtimonia quibus Jeſus Chriſtus verus Meſſias, veritatem ſuam aſſeruerat, adhuc ſe pro vero Meſſia non erubuit venditare. Origenes. L. 6. contra Celſum. Νυνὶ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἰησοῦς κεκήρυκται, οἱ δὲ ὁμοίως ὑπολαβόντες τετερατεῦσθαι καὶ τερατεύσασθαι, τὸ οὐδὲν εἶναι ἐξηλέγχθησαν. ὡς Σίμων, καὶ Δοσίθεος, ὃς ἔφασκεν αὐτὸν εἶναι υἱὸν τοῦ Θεοῦ. οἱ δὲ Δοσιθεανοὶ οὐδὲ πρότερον ἤκμασαν, νῦν δὲ παντελῶς ἐπιλελοίπασι. *Nunc Jeſus per totam terram prædicatur. Qui vero ut miraculis voluerunt ſibi famam comparare, ſe nihil eſſe, convicti deprehenderunt. Ut Simon & Doſitheus, qui volebat filius Dei haberi. Sed Doſitheus, & Doſitheani nunquam floruerunt, & nunc omnino defecerunt.* Et Libr. 1. idem Origenes, Καὶ μετὰ τοὺς δὲ Ἰησοῦ χρόνους, ἠθέλησε καὶ ὁ Σαμαρεὺς Δοσίθεος πεῖσαι Σαμαρεῖς, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ προφητευόμενος ὑπὸ Μωυσέως, Χριστός. *Poſt Jeſu quoque tempora, Doſitheus Samariæ conatus eſt perſuadere ſuis popularibus, ſe eſſe Jeſum illum de quo Moſes olim erat vaticinatus.* Nimirum Numeror. Cap. 24. Ubi Meſſias Stella Jacob venturus præ-

nun-

* Potius dicendum, hoc loco E excidiſſe.

nunciatur. Et in Tract. 27. in Math. *Sicut manifeſtat Hiſtoria Lectionum, non multi fuerunt homines in tempore Apoſtolorum, qui Chriſtos ſe eſſe dixerunt, niſi forte Doſitheus Samaritanus, unde & Doſitheani dicuntur.* Qui revera Sacram Scripturam adulterabant, ut poſſent quædam invenire, quibus errores ſuos gratiores, & plauſibiliores redderent. Ideo congregato Concilio, damnantur ab Eulogio, ut patet apud Photium. Cod. 230. Ubi de Eulogio Patriarcha Alexandrino, & de illius operibus verba faciens, memorat opuſculum cujus Titulus, ὅρος ἐκφωνηθεὶς τοῖς Σαμαρείταις. *Decretum Synodicum contra Samaritanos.* Ibi vero hæc leguntur: Τῶν Σαμαρειτῶν τὸ πλῆθος, εἰς ἀντικειμένας μερίδας διαιρεθέντες καὶ στασιάσαντες πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναυῆ ἐδόξαζον εἶναι περὶ οὗ Μωυσῆς εἶπε, προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος. οἱ δὲ τοῦτο μὲν παρεχάραττον, Δοσθῆν δέ τινα τοὔνομα, ἢ Δοσίθεον, ἀνεκήρυττον. ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἔφερον Δοσθηνοὶ καλούμενοι. *Plebs Samaritana in contrarias divulſa factiones, inter ſe diſſidebat; Alii enim Jeſum filium Nave eum eſſe conſuerunt de quo Moyſes dixit, Prophetam vobis excitabit Dominus. Alii hæc rejicientes & aliter locum interpolantes, Doſthenum quendam nomine, ſive Doſitheum prædicarunt, & ab illo Doſtheanorum nomen adepti ſunt.* Additur ibi: ὑβριστὴς μὲν γέγονε προφητῶν, καὶ τοῦ Ἰούδα ἑνὸς τῶν πατριαρχῶν ΙΒ. Μωσαϊκὴν Πεντάτευχον κιβδηλεύσας, ἀπεκήρυττε τὴν ἀνάστασιν. *Contumelioſus fuit Doſitheus in Prophetas, in Judam unum ex duodecim Patriarchis, Pentateuchum Moſis adulteravit, & reſurrectionem negavit.* Quod mirum cuidam videri poſſit. Cum Epiphanius diſertis verbis aſſerat illum reſurrectionis dogma propugnaſſe, & in eo à Samaritanis, & Sadducæis fuiſſe alienum. Sed hoc facile conciliari poteſt, ſi noverimus Doſitheanos in varias revera fuiſſe diviſos factiones. Quidam enim inter illos negabant reſurrectionem, alii vero lubentes illam admittebant. Hoc colligi poteſt ex Syllabo Hæreſeon, Joh. Damaſceni. Δοσθηνοὶ τοῖς αὐτοῖς ἔθεσιν οἷα Σαμαρεῖται ἐμπολιτευόμενοι, περιτομῇ τε καὶ Σαββάτῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις χρώμενοι καὶ τῇ πεντατεύχῳ. ἔχουσι δὲ καὶ παρθενίαν, τινὲς δὲ αὐτῶν ἐγκρατεύονται, ἄλλοι τε πιστεύουσι τὴν νεκρῶν ἀνάστασιν. *Doſtheni iisdem inſtitutis at Samaritani utuntur, circumciſionem, Sabbathum, Pentateuchum admittunt. Virginitatem colunt, & illorum quidam temperantes, & continentes vivunt, & illorum plurimi credunt mortuorum reſurrectionem.* Non omnes, ſed quidam carnis reſurrectionem ut alii Judæi & ut Chriſtiani profitentur. Quod vero ibi de illis dicitur ἐγκρατεύονται, revocat mihi in mentem locum Epiphanii Hæreſ. XIII. de Doſithenis vexatum à viris longe eruditiſſimis. Ubi de iſtis Hæreticis dicitur, ἀπὸ τῶν γάμων ἐγκρατεύονται, μετὰ τὸ βιῶσαι. Doctiſſimus Interpres qui ultimus in Illuſtrando Epiphanio tam laudabilem operam collocavit, hæc verba intelligit de iis qui uxoribus orbati, ad ſecundas nuptias non convolabant, & honeſtis illis adulteriis ut loquitur Hieronymus, nolebant alligari, μετὰ τὸ βιῶσαι τὴν γυναῖκα, poſtquam fuiſſet, vixiſſet uxor, & mortua eſſet. Sed durum eſſet iſtud loquendi genus μετὰ τὸ βιῶσαι, vixiſſe, pro, fuiſſe, id eſt μετὰ τὴν γυναῖκα βιῶσαι, & dicendum foret non, βιῶσαι, ſed βεβιωκέναι. Deinde etiam ſi apud Latinos bene & eleganter dicatur, non norunt tamen Græci iſtud loquendi genus. Hoc videtur aliquomodo animadvertiſſe Eruditus Interpres, ac proinde reddit etiam μετὰ τὸ βιῶσαι. Poſtquam in matrimonio, in conjugii Societate & mutuis vinculis vixerunt, tandem ἐγκρατεύονται ἀπὸ τῶν γάμων. Sed βιόω non tantum notat in conjugii ſorte & conditione vitam tranſigere. Sed laute & hilariter, & ad ſeculi mores vitam ſuam componere. Ideo apud Epiphanium legendum vel Κυῶσαι, vel Κυῆσαι. Poſtquam gravidæ factæ ſuæ uxores, ab illis abſtinent, nec illis ad libidinem, & voluptatem abutuntur. Vel potius legendum, μετὰ τὸ ᾠῶσαι. Poſtquam Liberos ſuſceperunt, ab uxorum uſu ſolent impoſterum ſibi temperare. In eo Pythagoreos ſequuti, qui ſolebant ἀπέχεσθαι τῶν ἀφροδισίων, *abſtinebant à re venerea,* ſed μετὰ τὴν παιδοποιΐαν poſtquam Liberos procreaſſent. De illis ſic Clemens Alexandr. Lib. 3. Stromat. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσι γαμεῖν μὲν παιδοποιΐας ἕνεκα, τῆς δὲ ἐξ ἀφροδισίων ἡδονῆς ἐθέλειν κρατεῖν, μετὰ τὴν παιδοποιΐαν. *Mihi autem videntur uxores quidem ducere ut liberos ſuſciperent, velle autem à ventrea voluptate ſe continere, poſt ſuſceptos liberos.* Eadem ratione Doſtheni ab uxoribus abſtinebant μετὰ τὸ ᾠῶσαι. Poſt παιδοποιΐαν. Niſi βιῶσαι ſumatur pro hilari & feſtiva nuptiarum Die & ſolennitate, poſt quam tamen, illi ſemper à conjugibus abſtinebant, inſtar Abelitarum, de quibus Auguſtinus, de Hæreſibus; & Auctor Prædeſtinati, à Sirmundo editi. Iſti continentia, & Pythagoreos, & Doſthenos ſupra memoratos longe adhuc ſuperabant. Nam revera contrahebant nuptias, Liberis adoptandis vacabant, ſed uxoribus ſuis non utebantur, & ex illis Liberos à ſe procreatos non ſuſcipientibus; utebantur uxoribus quaſi illis non utentes, & alia connubia omnino reprobabant. Auguſt. Cap. 87. De Hæreſibus ad Quod vult Deum: *Abelonii vocantur Punica declinatione nominis. Alii dicunt ab Abele. Non ſuis miſcebantur uxoribus, eis tamen, ſine uxoribus vivere ſecta ipſius dogmate non licebat. Mares ergo & femina ſub continentia profeſſione ſimul habitantes, puerum & puellam ſibi adoptabant, in ejuſdem conjunctionis pacto ſucceſſores ſuos futuros.* Auctor Prædeſtinati: *Noſtros arguebant, ita non in lege noſtra exerceri conjugia, ut qui nubant, tanquam non nubentes ſint.* Erant ergo ἐγκρατευόμενοι ἀπὸ τῶν γάμων. Unde forſan dicti Punice, Abelitæ. Nam תאבל eſt ab uxore ſe continere, apud Arabes & Pænos. Niſi forſan addamus nomen eſſe petitum, ab הב הלא donum Dei. Adeo ut eſſent quaſi ἀποσπασμάτιον, & Soboles Δοσιθαίων, & Δωροθεῶν, & Abelitæ vel Abeliani vocarentur, nomine Punico, quod idem

ſonat ac Doſitheus, Dorotheus. Ab iſto vero Doſitheo Hæreſiarcha inchoaverat ſcriptum ſuum contra Hæreſes Hippolytus, & deſinebat in Hæreſi Noëti. Illius vero Titulus ſic legendus eſt in Laterculo: *εἰς πάσας τὰς αἱρέσεις*, non vero *εἰς πάσας τὰς γραφάς*.

JOSEPH. SCALIGER. ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΠΛΑΤΩΝΑ.] *πρὸς Πλάτωνα* ſcripſerat Hippolytus. Nam *τὸ περὶ τοῦ παντὸς*, quid tractarit, indicat: & notius, quam ut explicetur. *πρὸς Πλάτωνα* ſic accipiendum, ut *πρὸς Ἕλληνας*, cum contra eorum ritus, & religionem ſcripſerit. Sic ſcripſit contra *τὸ πᾶν τοῦ Πλάτωνος, καὶ τοῦ Παρμενίδου*.

STEPH. LE MOYNE *Notis ad Varia Sacra pag. 1119.* Cum materiam ex ordine creaturarum eximendam cenſerent Hæretici, Platonis prementes veſtigia, qui materiam æternam, & *ἀγέννητον* ſtatuebat, ideo forſan ſcripſit contra Platonem Hippolytus, & Tractatum de univerſo in vulgus emiſit, quo univerſum, creatum oſtenderet. Hinc opus in Laterculo, cujus Titulus:

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ.] De univerſo contra Platonem. Qua voce, *παντὸς*, Platonici & mundum, & univerſum intelligebant; nam mundum creatum exiſtimabant, non vero univerſum, ſeu *τὸ πᾶν*. Quo nomine Deum etiam comprehendebant. Mundum quippe non dicebant *τὸ πᾶν*, ſed partem tantum *τοῦ παντός*. Cum mundus eſſet imperfectus quidam rerum complexus, & entium compages, cujus idea erat in Deo; qui ſolus erat *τὸ ὄν*, & *ἀλήθεια*, veritas. & *τὸ πᾶν*. Dicebant omnia creata eſſe circa *τὸ πᾶν*, ut ab illo nimirum foverentur & illius præſentia ſuſtentarentur. Quod Apoſtolus innuit dicendo nos in Deo eſſe, & vivere, & moveri. Addebant ab illo fluxiſſe omnia bona, & illum eſſe Auctorem *τῶν καλῶν*. Non quod alia non bona ab alio fluxiſſe crederent Principio. Sed cum Platonici aſſererent, Deum eſſe Auctorem omnium creaturarum, & omnium entium, dicebant illum eſſe Auctorem *τῶν καλῶν*. Quod Plato videtur habuiſſe à Moſe qui Geneſ. Cap. I. cum rerum omnium narraſſet primordia, Cœli, Terræ, & omnium quæ in illis continentur, addit Deum vidiſſe & oculis ſuis divinis luſtraſſe omnia quæ fecerat, & quod erant valde bona, וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד Erant omnia *τὰ καλὰ*, ut loquebatur Plato. Et certe cum Plato viderit ſcripta Moſis apud Ægyptios, apud quos Verſio Librorum Moſis extabat ante Verſionem LXX. Interpretum ſub Ptolemæo Lagi & Philadelpho adornatam, ut patet ex Ariſtobulo, Ptolemæi Philometoris Præceptore, apud Euſebium, & cum Plato Phœnicum etiam Theologis innotuerit, quibus ſcripta Moſis non poterant eſſe ignota. Non mirum, ſi fere gemina Moſis dictis, illi eciderint, & ſi de creatione & *δημιουργῷ*, eadem fere dixerit. Sed cum aureo Moſis fundamento, multa etiam vana, & ſtraminea ſuperædificaſſet, ideo Chriſtianorum reprehenſionibus patuit illius doctrina. Nam de Deo, de Mente, de Anima mundi, ſatis ad veritatem proxima dixit Plato, ſed in quibus tamen multa poterant deſiderari. Animas divinæ particulas auræ exiſtimabat: mundum *παντὸς* partem ſtatuebat, imo mundum ipſum eſſe numen, & Deum ipſum, ut quondam Orpheus, vel Onomacritus.

Πᾶνα καλῶ κρατερόν γε θεὸν κόσμοιο τὸ σύμπαν,
Οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἠδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
Καὶ πῦρ ἀθάνατον, τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ πανός.

Voco Pana potentiſſimum Deum, & totum mundum, cælum, mare, & terram Reginam, & ignem immortalem, iſta enim ſunt membra πανός vel παντὸς ſeu totius univerſi. Quæ cum Chriſtianis minus accurata, & variis erroribus obnoxia viderentur, non ſibi temperarunt ab ipſo Platone vellicando. Et cum multi veterum doctorum ex illius Schola, & Diſciplina prodirent, & fierent Chriſtiani, illius doctrinam *περὶ τοῦ παντὸς* ſub incudem revocarunt, multa ſcriptis conſignarunt, quibus illam ſibi minus gratam profiterentur, & lima, malleo, adamante Evangelii poliendam, exaſciandam & reformandam cenſuerunt. Hinc inter alia, opus Hippolyti *περὶ τοῦ παντὸς, πρὸς Πλάτωνα*, *de univerſo contra Platonem*, extitit. Quæ verba cum occurrant in Titulo fragmenti, quod ex Hœſchelii Codice, repræſentavimus, * facile fuit divinare fragmentum iſtud eſſe revera Hippolyti. Talis enim erat Titulus Hippolyti. *Πρὸς Ἕλληνας καὶ πρὸς Πλάτωνα, ἢ καὶ περὶ τοῦ παντός.* Nam *πρὸς Ἕλληνας*, non cum ſuperiori voce *χρονικὸν*, ſed cum ſequentibus omnino legi debet. Fragmenti vero Hœſcheliani, in veteri Codice Italicæ Bibliothecæ, talis erat, *πρὸς Ἕλληνας κατὰ Πλάτωνα περὶ τοῦ παντὸς αἰτίας. κατὰ Πλάτωνα*, idem ſonat, ac *πρὸς Πλάτωνα*, & in Laterculo, & in Fragmento, idem ni fallor titulus jure poteſt animadverti. Unde fragmentum, & Joſepho, & Juſtino, & Irenæo, & Hegeſippo, (unde forſan fluxit Joſippo,) & Cajo, & aliis eſt abjudicandum, præterquam uni Hippolyto cui illud adſcribendum, ſpero apud omnes æquiores & doctiores Lectores facilem futuram exiſtimationem.

JOSEPH. SCALIGER. *Προτρεπτικὸς πρὸς Σεβηρεῖναν.*] Scripſerat Epiſtolam ad quandam Reginam, ut refert Theodoretus. Ego non aſſero hanc eſſe Severinam, quæ illi regina dicitur, ſed neque pertendam, ſi quis ita exiſtimet.

STEPH. LE MOYNE pag. 1103. Adhortatio ad Severinam. Hic anxius eſt Scaliger,

* Infra, pag. 126.

ger, & neſcit quo ſe vertat. Revera de Severina Principe hoc eſt accipiendum, ſed non Regina quadam, ſed Auguſta eſt intelligenda. Scripſit Theodoretus *βασιλίδα*. Quod etiam pro Auguſta ſæpe ſolet uſurpari. Talis erat iſta Femina ad quam Hippolytus ſuum *προτρεπτικὸν* deſtinavit. Sed cum nulla Imperatrix, & Auguſta, nomine Severinæ occurrat in ſerie Auguſtarum, nullus dubito quin Severa hic veniat intelligenda. Mendum irrepſit in Laterculum, & Deſcriptores non bene ſunt aſſecuti formam Characterum in monumento marmoreo exaratorum, quorum tenuitas, & forſan partim detritæ figuræ, aciem Lectorum facile potuerunt decipere. Titulus ergo talis erat meo judicio: ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟϹ ΠΡΟϹ ϹΕΒΗΡΑΝ ΑΥ. *Protrepticon ad Severam Au.* Id eſt Auguſtam. Junctis vero duobus initialibus literis vocis vel *Αὐτοκράτορος*, vel Auguſtæ, cum voce Severa, ex Severam Au. Deſcriptores excluſerunt, & excuderunt Severinam Reginam, quæ cum nulhbi extiterit, & nullibi proſtet illius memoria, confido, æquiores lectores conjecturam noſtram non omnino improbaturos, & ſatis veriſimile viſum iri, ex voce Severan au, Severinam irrepſiſſe. Cum in nominum propriorum lectione, præcipue cum eruuntur ex monumentis vetuſtioribus, pulvere, eroſione detritis, & quaſi emaculatis, multo duriores & violentiores ſoleant occurrere inflexiones & detorſiones. Non ergo ſcripſit Hippolytus Adhortationem ad Severinam Reginam. Sed ad Severam Auguſtam. Sed cum variæ occurrant paſſim Severæ, quæ nam illa fuerit, quam iſto ſit officio proſequutus Hippolytus, non facile quis dixerit. Nam extitit Julia Domna, Severi Imperatoris uxor, Numis, & Carminibus Oppiani quondam celeberrima. Numi. JULIA DOMNA AVG. *item* ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ϹΕΒ. *item* ΔΟΜΝΑ ϹΕΒ. ΑΥΓΟΥϹΤΑ. De illa Oppianus,

Τὸν μεγάλη μεγάλῳ φυτήσατο Δόμνα Σεβήρῳ.

Quem Magna Julia Severa, peperit Severo Imperatori, nimirum Baſſianum Caracallam, Nam licet Spartianus, Eutropius, & ab illis Hieronymus in Chronico, aſſerant Juliam Severam fuiſſe Caracallæ novercam; tamen ex Oppiano Auctore coætaneo, & qui *Κυνηγετικὸν* opus ipſi Caracallæ dicavit & noncupavit, ſatis conſtat Juliam Severam, Caracallæ Matrem fuiſſe, in cujus ſinu fratrem ſuum confodit ipſum Getam. Quo facinore exacerbata Julia Severa, tam aſpero, in Baſſianum Caracallam evaſit animo, ut pro illius Noverca potius quam pro tenerrima & benevola matre haberetur. Cum vero Severa iſta, nullum cum Chriſtianis commercium habuiſſe memoretur, non poſſum adduci ut credam, Hippolytum illi innotuiſſe, & de Religione Chriſtiana, cum illa, vel verbis, vel ſcriptis unquam Sermones miſcuiſſe. Et certe, cum Baſſianus tam feroci & truculento eſſet animo. Cum Severus ipſe, Severæ Conjux, Chriſtianos tanto odio ſit proſecutus, ut illo imperante, in Ægypto, in Africa, in Italia, in Gallia ſint horrendam cladem experti, adeo ut tota Eccleſia Lugdunenſis Eccleſiæ Gallicanæ ingens ſeminarium prorſus deleta fuerit, Irenæusque ipſe in iſta calamitate, Martyrio coronatus fuerit, quomodo media in iſta barbarie, Severa iſta, humaniores in Chriſtianos induiſſet animos, non ſatis animadverto. Alia ergo Severa quærenda mihi videtur, & vel vehementer fallor, vel *Severa Philippi Arabis uxor* hic venit intelligenda. Et certe Hippolytus Arabs, potuit facillime in aulam Philippi Arabis irrepere. Videtur fuiſſe Severa, ſoror vel filia Alexandri Severi, qui Chriſtianis ita favebat ut in larario imaginem Chriſti colendam ſibi ſervaret. Illa, Juliæ Mammeæ exemplo, Matris vel aviæ, Chriſtianos facile audiebat, imo ad illam ipſam Severam Origenis Epiſtolæ memorantur, quibus colligi facile poteſt, illam à Sacris Chriſtianorum non fuiſſe alienam, nec mirum eſſe ſi Hippolytus *προτρεπτικῷ* & Adhortatione publica voluerit illam adoriri. Euſ. Lib. VI. Cap. 35. *Φέρεται δὲ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν βασιλέα Φίλιππον ἐπιστολὴ, καὶ ἄλλη πρὸς τὴν τούτου γαμετὴν Σεβήραν.* *Extat & Origenis Epiſtola ad Philippum imperatorem, & alia ad Severam Philippi uxorem.* Unde conſtat Imperatorem, conjugem habuiſſe, cui Severæ nomen erat, & illam juxta ac illius maritum, Chriſtianis minime infenſam, imo in illorum Sacris non prorſus fuiſſe hoſpitem. Unde tandem opinio Philippum ipſum revera Chriſtianum fuiſſe. Quod certe à ratione & vero non mihi videtur alienum.

Idem pag. 1112. Si paterentur tempora, imperatricem Severinam Aureliani conjugem hic etiam poſſemus intelligere. Et revera in quibusdam Numis occurrit memoria Ulpiæ Severinæ, Aureliani conjugis. Sed cum ſub Alexandro Severo jam floruerit Hippolytus, & Canonem Paſchalem adornaverit ut patet in Laterculo, vix credibile eſt ad Aureliani tempora, nimirum ad Annum Chriſti 272. quo Aurelianus imperator eſt renunciatus, ætatem ſuam prorogaſſe. Stet ergo ſalvo meliori judicio, Hippolytum ſcripſiſſe non ad Severinam Reginam extra fines & limites Imperii, non ad Ulpiam Severinam, ſed ad Severam, non ad Domnam Severam, ſed ad Severam Auguſtam, *Philippi Arabici uxorem, quam æmulo zelo, Doctrina, diligentia Chriſtianis ritibus tentarunt imbuere Origenes & Hippolytus, ille Epiſtola de qua Euſebius, alter *προτρεπτικῷ* de quo in noſtro Laterculo.

JOSEPH. SCALIGER. *Ἀπόδειξις χρόνων τοῦ Πάσχα, καὶ τὰ ἐν τῷ πίνακι.*] *Ἀπόδειξις* quidem

illa

* Si Hippolyti ætatem cousque protrahere durius videatur, ad Alexandri Severi ſororem, aut ex ejus familia aliquam Epiſtola hæc non male referri poteſt, *Guil. Cave.*

ſilla periit*. Πίναξ autem ſupereſt is, quem in manibus nunc habemus, quem etiam κανόνα vocat Euſebius, qui & ἀποδείξεως, & κανόνος ita meminit: Καὶ τὸ περὶ τοῦ Πάσχα πεποίηται σύγγραμμα, ἐν ᾧ καὶ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ Πάσχα προθεὶς ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου αὐτοκράτορος τοὺς χρόνους περιγράφει.

ΚΑΤΑ ΕΝ ΤΩ ΠΙΝΑΚΙ.] Maluimus legere καὶ τὰ ut jam indicavimus, cum aliud ſit ἀπόδειξις, aliud πίναξ. Alioqui ſuſpicari poſſes auctorem ſcripſiſſe, καθὰ ἐν τῷ πίνακι. Sed, ut dixi, ἀπόδειξις, & πίναξ longe diverſa: & ἀποδείξεως manifeſte meminit Euſebius, ut jam monuimus.

THO. GALEUS apud GUIL. CAVEUM in parte altera Hiſt. Literaria Scriptor. Eccleſiaſticor. p. 28.

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ *χρόνων τοῦ Πάσχα, κατὰ τὰ ἐν τῷ πίνακι* vel *πινακίῳ*,] Qui bene perpendit Anonymi verba hæc apud Labbeum *Bibl. MSS.* T. I. p. 305. *Ut autem aliter oſtendamus non tantum per tempora Regum, ſed etiam à quo Paſcha ſervatum eſt*, & quæ ibi ſequuntur (*Eſdras, Ezech. Joſias, Generatio Chriſti, Paſſio Chriſti*. &c. quæ quidem & in Pinace habentur) is facile videbit hoc ipſum opus Hippolyti deſignari, ſimul etiam Hippolytum iſtius operis ** *De Diviſionibus & generationibus gentium*, auctorem fuiſſe; quod mihi (nondum inſpecta Cl. Dufreſnii præfatione ad Chron. Paſchale) pridem videbatur probabile; imo pro certo nunc habeo. Syncellus: Ἰεχονίας, ὁ καὶ Ἰωακείμ, μῆνας γ. ἄλλοι δὲ ἔτη γ. ὡς καὶ ὁ ἱερὸς Ἱππόλυτος. Anonymus Labbei p. 305. *Joachim Annis 3.* &c. Adhuc; Syncellus Hippolyto tribuit ea quæ Euſebius ſcribit; ſub anno XII. Nebucodonoſoris pag. 242. Ἐπιτ. χρόνων. Atqui eadem in Anonymo Labbeano, paulo licet confuſius, occurrunt p. 304. 305. In aliis limbis hujus pinacis inſeruntur, *Geneſis Chriſti, Ezechias, Joſias, Exodus ſecundum Danielem, Eſdras ſec. Dan. & in Eremo, Ezechias ſecundum Dan. & Joſias, Paſſio Chriſti, Jeſus ſecundum Dan. Exodus, in Deſerto, Eſdras.* Scaliger, inquit Bucherius, putat eſſe lectiones ſtatas, vagaſque ex utroque Teſtamento, quarum erat uſus eo tempore, in Eccleſia. Imo Hippolytus per iſta vocabula deſignat tempora in quibus, ſecundum ejus rationes, Paſcha olim celebrari contigerat. Primum Paſcha ſervabatur in Exitu Iſraelis ex Ægypto. Hoc denotatur voce *Exodus*. Secundum Joshua celebrabat. Id vocabulum *Jeſus* oſtendit. Idem intelligitur per *Ezechias, Joſias, Eſdras*. Porrò, *poſt Eſdram, Servatoris usque generationem* (γένεσιν) *Chriſti poſt annos DLXIII. Paſcha fit. A generatione autem Chriſti poſt XXX. annum cum paſſus eſt Dominus, Paſcha celebrabatur. Ipſe enim erat juſtum Paſcha, &c.* Cum igitur hæc omnia breviter in Pinace Hippolyti, latius in Labbeano Anonymo, ſed concorditer utrobique ponantur, dubitari non poteſt, quin Hippolytus, utriusque ſcriptionis ſit auctor. Quod autem additur in Pinace, *ſecundum Danielem*, per hoc opinor, poſſumus intelligere, Hippolytum in iſtis locis, rationes Danielis ſecutum eſſe. Is vero Daniel fuerit Apocryphus ille, quem Nicephorus C. P. commemorat, & ſub cujus nomine multa olim circumferebantur. Sed hoc in dubio pono.

JOSEPH. SCALIGER. Περὶ θεοῦ καὶ σαρκὸς ἀναστάσεως.] Non dubito, quin Titulus ab ipſo auctore ita conceptus fuerit, Περὶ θεοῦ Χριστοῦ, καὶ σαρκὸς ἀναστάσεως. Intelligendum enim de libro de duabus naturis Chriſti, quem ab Hippolyto conſcriptum fuiſſe, auctor Theodoretus. Præterea ſeparata ſunt argumenta, περὶ θεοῦ Χριστοῦ, item περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως. Ideo & duo diverſa opera. Vide Tertull. de carne Chriſti, & de Reſurrectione.

STEPH. LEMOYNE notis ad varia ſacra p. 1112.

ΠΕΡΙ ΘΥ ΚΑΙ ΣΑΡΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.] De Deo & Carnis Reſurrectione. *** Hunc Tractatum de Deo & Carnis Reſurrectione contra Beryllum, & Arabas compoſitum primo credideram. Nam cum in Arabia diu vixerit Hippolytus, & Boſtris adfuerit, cum ibi Origenes Beryllum, † & Arabes de immortalitate animarum, ac proinde de Reſurrectione carnis male ſentientes confutaret, facile fieri potuit, ut Hippolytus, perpetuus Origenis æmulus, in iſtis Hæreticis refutandis operam ſuam collocaret.

Idem p. 1115. Sed alia etiam nunc ſuccurrit ſententia, & jure quis dixerit, per Tractatum Hippolyti περὶ θεοῦ, καὶ ἀναστάσεως σαρκὸς, intelligendum illius opus *πρὸς Μαρκίωνα*. Nam revera ſcripſit contra Marcionem Hippolytus, ut ſupra vidimus ex Euſebio, Hieronymo, Trit-

* Fallitur Steph. le Moyne qui pag. 1086. ad varia ſacra putat hanc ἀπόδειξιν nihil aliud eſſe quam Canonem Paſchalem deſcriptum in laterculo, de tempore Paſchatis & heccædecaeteride.

** Habes id ſupra pag. 49.

*** Quadratarius in hoc marmore multa peccavit. Quare fortaſſe non ΘΥ ſed ΧΥ legamus, nam *de laudibus Domini noſtri*, & *de reſurrectione*, opus Hippolyti ferebatur. *Tho. Gale.* Varia opuſcula ſcripſit Hippolytus, quæ huic titulo nonnihil accedunt. Si titulum biſariam fecemus, περὶ θεοῦ καὶ σαρκὸς Hippolyti libros, vel *de Deo trino & uno* & *de incarnatione*, vel *de Theologia & incarnatione* hodie ſuperſtites: & περὶ ἀναστάσεως librum ejus de reſurrectione, ab Hieronymo memoratum deſignare poteſt. Si potius unicum ſub his verbis latentem agnoſcamus titulum. Opus aliquod contra hæreticos (quos omnes ſcripto confutaſſe Hippolytum tradit Hieronymus) eo notari, à vero non abludit. Nulli enim fere non iſtius ævi hæretici circa Divinam eſſentiam, & Reſurrectionem Carnis delirarunt. *Guil. Cave.*

† Euſeb. VI. 33. Hiſt.

Digitized by Google

Trithemio, aliis. Cum vero Marcion de Deo & de Reſurrectione Carnis peſſime ſentiret, non mirum ſi Hippolytus, vir ſuo tempore ſcriptis nobiliſſimus, & qui contra omnes Hæreſes induſtriam ſuam & Doctrinam exeruerat, intactam non prætermiſerit Marcionis Hæreſim, utpote periculoſiorem magis, ubique graſſantem, & cui ubique Eccleſiæ nomina, lumina, columina, vigiles incumbebant. Nam Juſtinus Martyr, Irenæus, Theophilus Antiochenus, Dionyſius Corinthiacus, Philippus Gortynenſis, Modeſtus, Rhodon, Origenes, Tertullianus, & alii, non impune graſſari Luem iſtam paſſi ſunt, ut patet apud Euſebium, nec unica tantum velitatione confectum iſtud negotium, ſed omnes induſtria, Doctrina, zelo, florentes & inſtructi, quaſi agmine facto irruerunt, monſtro iſti tot viris & viribus quaſi pari, conterendo & conculcando. Quibus, quo erat fervore, voluit jungi Hippolytus, in partes laboris venire, & animo, fortitudine, clava ſua, monſtri horendi, ingentis, fugam, proſtrationem, contritionem accelerare & promovere. Ideo ſcripſit *πρὸς Μαρκίωνα*. Cum vero de Deo blaſphema, & falſa ubique diſſeminaret Marcion, ideo de Deo contra Marcionem ſcripſit Hippolytus. *πρὸς Μαρκίωνα* apud Euſebium, ſed in Laterculo *περὶ Θεοῦ, καὶ σαρκὸς ἀναστάσεως.*

JOSEPH. SCALIGER. *Περὶ τ' ἀγαθοῦ, καὶ πόθεν τὸ κακόν.*] In Florinum presbyterum, æqualem illorum temporum, qui Deum mali auctorem faciebat. Ideo excommunicatus a Victore Romano. Auctor Euſeb. lib. V. cap. XV. Hiſtor. Eccleſ. Origenes II. libro in Job, Deum mali auctorem negat, tangens, ut puto, hanc hujus Florini hæreſin, & cum Hippolyto noſtro ſentiens.

STEPH. LE MOYNE pag. 1117. ΠΕΡΙ ΤΑΓΑΘΟΥ ΚΑΙ ΠΟΘΕΝ ΤΟ ΚΑΚΟΝ.] De bono, & unde malum*. Non contra Florinum ut voluit Scaliger; ſed contra Cerdonianos, Marcionitas, Hermogenianos, alios, qui varia Principia ſtatuebant, & unum Auctorem boni, alterum mali admittebant. Florinus quidem unicum admittebat Deum & principium. Sed illi bonum & malum tribuere non reformidabat. Euſeb. Lib. 5. Cap. 20. Alii vero Hæretici varia agnoſcebant Principia, ut cuilibet ſic poſſent tribuere, ea quæ illis magis congrua, & conſentanea judicabant. Unum bonum, auctorem & fontem omnis boni; alterum, juſtum, rigidum, implacabile, conditorem univerſi; tertium materiam æternam, vel Deum Imperantem materiæ, unde omnia mala in mundum irrepſerunt. Cum vero Orthodoxi unicum Principium & Deum admitterent, ideo illorum doctrina, horrendis calumniis, & convitiis onerabatur, quaſi Deum ipſum Principium boni, etiam fontem & Auctorem mali impie ſtatuerent. *Ἄτοπον ἡγοῦμαι τὸ λέγειν ὑμᾶς τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι. Vehementer abſurdum mihi videtur*, inquit iſte Hæreticus Marcionita, *vos unicum Principium & Deum ſtatuentes, aſſerere malum à Deo originem habere.* Vetus cantilena, qua veterator Diabolus & illius pulli Orthodoxam Doctrinam denigrare ſemper conati ſunt. Quaſi Monarchia, Deum Auctorem peccati ſtatueret, qua longe atrociſſima calumnia, nulla unquam Doctrina magis invidioſa reddi poteſt, & fœdiori & putidiori luto, adſpergi & contaminari. Quod cum viderent & horrerent ipſi Hæretici, maluerunt varia Principia comminiſci, potius, quam unum ſolum tantum admittere, quod pateret iſti odioſiſſimæ accuſationi, & quod Auctorem bonorum & malorum cogerentur profiteri. Hinc vexata fervide materia iſta, primis Eccleſiæ ſeculis. Euſeb. Lib. V. Cap. 27. *Πλεῖστα μὲν οὖν παρὰ πολλοῖς εἰσέτι νῦν τῶν τότε σώζεται παλαιῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, ἐναρέτου σπουδῆς ὑπομνήματα. ὧν γε μὴν αὐτοὶ διέγνωμεν εἴη τὰ Ἡρακλείτου εἰς τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὰ Μαξίμου, περὶ τοῦ πολυθρυλλήτου παρὰ τοῖς αἱρεσιώταις ζητήματος, τοῦ πόθεν ἡ κακία, καὶ περὶ τοῦ ὑπάρχειν γενητὴν τὴν ὕλην. Porro Eccleſiaſticorum virorum veterum, qui tunc temporis vixerunt, plurima adhuc ſervantur laudabilis diligentia monumenta. Eorum vero quos cognoſcere potuimus fere hæc ſunt, Heracliti commentarii in Apoſtolum, Maximi quoque volumina, de vulgatiſſima illa apud Hæreticos Quæſtione, unde ſit malum, & de eo quod materia ſit facta.* Vexata nimirum à Cerdonianis, Marcionitis, Valentinianis, Hermogenianis, Materiariis, qui materiam æternam cenſebant, cum ſuo Principio & æterno moderatore, à quo omnia mala, tanquam ab æterna ſcaturigine fluxerunt & dimanarunt. Tertull. de præſcript. Cap. 7. Origenes Dialog. contra Marcion. pag. 58. & lib. 4. Contr. Celſum. Quod à Stoicis, videntur habuiſſe, qui etiam duo Principia boni & mali habuerunt, Orimasdem & Arimanium, & à quibus ſicut & ab iſtis primis Hæreticis, Marcionitis & Hermogenianis, Manichæi blaſphemo ore & gutture, ſua hauſerunt & imbiberunt. Unde cum capita iſtius Hydræ non ſemel proſtratæ, & non ſemel reſurgentis, indies pullularent, Orthodoxi alacres illam invadebant, & in partes etiam venit noſter Hippolytus. Qui ſcripſit de bono, & unde malum habeat originem. *Περὶ τ' Ἀγαθοῦ, καὶ πόθεν τὸ Κακόν.*

JOSEPH. SCALIGER. *Ἔτει Ἀλεξάνδρου Καίσαρος τοῦ Α ἀρχῆ.*
Αἱ κυριακαὶ τοῦ Πάσχα κατὰ ἔτος.
Αἱ δὲ περικεντήσεις διδοῦσι τὴν δὶς πρὸ ἰζ.

Ἔτει Ἀλεξάνδρου Καίσαρος τοῦ α ἀρχῆ.] Euſebius: *καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ Πάσχα προθεὶς ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου αὐτοκράτορος τοὺς χρόνους περιγέγραφε.* Mira locutio,

* Unde malum? Philoſophi & Eccleſiaſtici multum diſputaverunt. Videatur Methodius & Maximus apud Hieron. de Scriptoribus. Obſervo eadèm fere argumenta Diodorum Antiochenum, Methodium & Hippolytum tractaſſe. *Tho. Gale.*

ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος, pro, ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔτους. Ita etiam loquitur libro IV. ejusdem operis, capite XII. ἐπὶ τοῦτον τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ὁ παρὰ πολλοῖς εἰσέτι νῦν βεβοημένος ἐγνωρίζετο Νάρκισσος. Hic ἐπὶ τοῦτον, dixit pro ἐπὶ τούτου, niſi mendoſus eſt Codex. Quare ignoſcendum doctiſſimo ſcriptori Hieronymo, qui ex Euſebio ad verbum vertens ita ſcribit: *Rationem Paſcha, & temporum, Canonemque ſcripſit, usque ad primum annum Alexandri Imper. XVI. annorum circulum, quam ἑκκαιδεκαετηρίδα vocant.* Canon enim non in primum annum Imp. Alexandri deſinit, ſed ab eodem incipit. Nam ridiculum eſt Canones aſtronomicos ad epocham usque temporum ſcribi, potius quam ab epocha. Sed tam falſus eſt in ea re Hieronymus, quam in iis, quæ in Euſebio ſequuntur, vertendis. Scribit Euſebius Hippolytum quædam commentatum εἰς ἑξαήμερον, καὶ εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον. Hieronymus autem nomine τῆς ἑξαημέρου totum librum Pentateuchi, quem Geneſin vocamus, intelligit. Conſequenter nomine τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον librum ſecundum Moſis, hoc eſt Exodum. Atqui ἑξαήμερον ſcriptores Eccleſiaſtici id vocant, quod Judæi מעשה בראשית hoc eſt Acta creationis, quæ primo capite Geneſeos traduntur. Quare τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον intelliguntur de Paradiſo, de arbore ſcientiæ, de lapſu hominis, Capite ſecundo.

HENRICUS VALESIUS ad Euſebii lib. VI. Hiſt. cap. 22. pag. 123.

Τὸ περὶ τοῦ πάσχα σύγγραμμα.] Extat hodie canon Paſchalis Hippolyti. Quod Joſephus Scaliger libris ſuis de emendatione temporum intexuit notisque illuſtravit. Sed & Ægidius Bucherius eundem latine vertit. Verum neuter illorum animadvertit, Canonem hunc partem duntaxat eſſe libri, quem Hippolytus conſcripſerat de Paſcha. Cum tamen Euſebius id apertiſſime ſignificet, ut ex hujus loci lectione apparet. Id cum Scaliger non animadvertiſſet, immerito reprehendit Euſebium, quod dixerit Hippolytum in eo libro ad primum usque Alexandri Imp. annum, ſeriem temporum determinaſſe. Immo vero, inquit Scaliger, *Canon Hippolyti non in primum annum Imp. Alexandri deſinit, ſed ab eodem incipit.* Verum id quidem eſt. Sed Euſebius non de Canone loquitur, quem Hippolytus operi ſuo de Paſcha adjunxerat; verum de opere ipſo in quo Hippolytus ordinem temporum dinumerans, in primo Alexandri Imp. anno deſierat, nec erat, quod Scaliger tantopere miraretur illam Euſebii locutionem, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου χρόνους περιγράφει. Eſt enim Græcis uſitatata locutio. Sic ſupra in cap. 6. hujus libri, de Clemente loquens Euſebius, χρονικὴν ἐκθέμενος γραφὴν εἰς τὴν Κομόδου τελευτὴν περιγράφει τοὺς χρόνους. Rufinus certe locum Euſebii non aliter ac nos intellexit.

Εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον.] Id eſt, in caput ſecundum Geneſeos, ut notavit Scaliger in libro 7. de Emendatione temporum pag. 685. ubi tamen immerito reprehendit Hieronymum, quaſi hoc non intellexerit Hieronymus. Ego vero aliter ſentio. Plures enim Hippolyti libros recenſet Hieronymus quam Euſebius. Itaque cum Hippolytum ſcripſiſſe dixit in Geneſim, tam libros in Hexameron intelligit quam in Poſt-hexameron. Exſtat Philonis liber eodem titulo, ſeu potius duo libri ut eſt in MS. Auguſtino.

JOSEPH. SCALIGER. Αἱ κυριακαὶ τοῦ Πάσχα κατὰ ἔτος.] Quemadmodum in altero Laterculo ratio ἑκκαιδεκαετηρίδος poſtulat, ut feriarum ſucceſſio in Termino Paſchali à ſeptima feria ad primam progrediatur, ſic eadem ratio exigit, ut in hoc laterculo literæ Dominicales ſecundum ordinem Alphabeti ſeſe conſequantur. Si primus annus primi cycli eſt F, ſecundi erit G, tertii A, quarti B: & deinceps. Itaque propter hanc argutiam conſequentiæ feriarum, ἑκκαιδεκαετηρίδα potius, quam ὀκταετηρίδα elegit Hippolytus,

Αἱ δὲ παρακεντήσεις. Verbum criticorum παρακεντεῖν, ὑποκεντεῖν, παραστίζειν, ὑποστίζειν. Intelligit autem notulas ϛϛ, quas miror hic omiſſas, cum admoneamur etiam huic laterculo appoſitas fuiſſe. Nam utique apponendæ erant.

HENRICUS NORIS, Cardinalis, de Epochis Syro Macedonum diſſ. 2. pag. 117.

Extat in Vaticana Bibliotheca Canon Paſchalis S. Hippolyti Martyris in lapidea baſe ſcalptus, ubi dies Lunæ XIV. Paſchalis, ac ſolemnes etiam dies Reſurrectionis Dominicæ deſignantur. In titulo hæc leguntur: ΕΤΕΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙCΑΡΟC ΤΩ Α. ΑΡΧΗ. ΑΙ ΚΥΡΙΑΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑCΧΑ ΚΑΤΑ ΕΤΟC. ΑΙ ΔΕ ΠΑΡΑΚΕΝΤΗCΕΙC ΔΗΛΟΥCΙ ΤΗΝ ΔΙC ΠΡΟ ΕΞ. Id eſt: *Anno primo Alexandri Caſaris. Initium. Dominica Paſchales ſecundum annos; punctiones vero ſignificant bis ſextum.* Scalptor haſce punctiones, ſive notas ad latera annos biſſextiles deſignantes, in tabula Dominicarum Paſchalium omiſit, quas tamen in altera tabella Lunarum XIV. Paſchalium, licet non ſemper, adpoſuit. Ita enim Gruteri pag. CXL. diſponuntur: *Anno primo Alexandri Imperatoris facta eſt decima quarta Paſchalis Idibus Aprilis, Sabbato, cum menſis embolimaus fuiſſet. Sequentibus annis contingent, ſicut in tabula ſubjectum eſt &c.*

A.C.
222. EM. ΕΙΔΟΙC ΑΠΡΕΙ. *Idibus Aprilis.*
223. ΠΡΟ Δ. ΝΩ. ΑΠΡΕΙ. *Ante IV. Non. Aprilis.*
224. SS. ΠΡΟ ΙΒ. ΠΡΟ ΙΑ. ΚΑ. ΑΠΡΕΙ. *Ante XII. Ante XI. Kal. Aprilis.*

Illæ literæ EM ſignificant eum menſem fuiſſe Embolimum ſive intercalarem. Binæ vero literæ Latinæ SS, denotant illum annum fuiſſe biſſextilem; ſiquidem litera Latina S. major apud Græcos numerum ſextum exprimebat, ut ex nummis Diſſert. 3. cap. 8. §. 1. oſtendam. Hinc duplex SS. *bis ſextum* indicat. In altera autem parte memoratæ tabulæ, cujus inſcriptio legitur Gruteri pagina 141. recitantur Dominicæ Paſchales in Hippolyti Heckædecaeteride occurrentes; videlicet:

222. ΠΡΟ ΙΑ. ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΥ. *Ante XI. Kal. Maji, Dominica.*
223. ΠΡΟ Η. ΕΙ. ΑΠΡ. ΚΥ. *Ante VIII. Id. Aprilis, Dominica.*
224. ΠΡΟ Ε. ΚΑ. ΑΠΡ. ΚΥ. *Ante V. Kal. Aprilis, Dominica.*
225. ΠΡΟ ΙΕ. ΚΑ. ΜΑΙ. ΚΥ. *Ante XV. Kal. Maji, Dominica.*

Ad latus tertii verſus ΠΡΟ Ε ΚΑλανδῶν ΑΠΡιλίων : ΚΥριακή : *Ante diem V. Kalendas Aprilis, Dominica*, ſcalptor omiſit notas SS, quibus annus Æræ vulgaris Chriſti 224. biſſextilis in autographo Hippolyti exprimebatur. Ex hoc vero præclariſſimo monumento Eccleſiaſtici Annales Baronii ac Faſti Panvinii emendantur, annusque primus imperii Probi Auguſti demonſtratur. Hippolytus tum ſuperſtes, teſtatur anno primo imperii Alexandri Severi Lunam XIV. Paſchalem contigiſſe *Idibus Aprilis Sabbato.* Fuit hic A. V. a Parilibus 975. Epochæ vulgaris Chriſti 222, quo dies Iduum Aprilis fuit Sabbatum, Cyclo Lunæ XIV, Solis VII, lit. F. Anno ſequenti ſtatuit Lunam XIV. ante diem IV. Nonas Aprilis. Dein annum proxime ſequentem notat literis SS, quibus annus Chriſti 224. deſignatur *Biſſextilis.* Hæ notæ biſſextilis anni in laterculo Dominicarum Paſchalium, uti dicebam, omiſſæ ſunt; ſed ex die Dominica affixa V. Kalend. Aprilis, annus biſſextilis apparet. Nam anno ſuperiori dies VIII. Idus Aprilis ponitur Dominica, uti reapſe contigit anno Chriſti 223. Cyclo Solis VIII, lit. E, ac proinde eo anno dies V. Kal. Aprilis, fuit dies Veneris, ſeu feria VI. Quare cum anno ſequenti ex Hippolyto dies V. Kal. Aprilis inciderit in ipſam Dominicam Reſurrectionis, annus ille fuit Biſſextilis, Cyclo Lunæ XVI, Solis IX, litt. DC, qui fuit V. C. 977. Chriſti 224. Juliano II. & Criſpino Coſſ. Ammianus Marcellinus lib. 26. de Valentiniano I. recens ad imperium evecto ſcribit: *Nec videri die ſecundo, nec prodire in medium voluit, Biſſextum vitans Februarii menſis tunc illuceſcens.* Fuit hic annus Chriſti 364, Joviano & Varroniano Coſſ. Illa Ammiani verba cum Panvinius, prænotaſſet, lib. 3. Faſt. ad A. V. 1116. *Hic annus tanquam ſignus maximusque clavus & index totius mea hujus annorum digeſtionis eſt.* Quæ itidem ait Baronius in additis ad Apparatum in calce Tom. X. priorum editionum. Verum neuter inſignis Scriptor memoratum canonem Hippolyti obſervavit; cum tamen Romæ inventus fuerit anno Chriſti 1551, & a Marcello Cervino Cardinali, qui poſtea fuit Marcellus II, oſtenſus potius, quam datus Pontifex Maximus, in Vaticanam Bibliothecam translatus eſt.

JOSEPH. SCALIGER. Τὴν δὶς πρὸ ἕξ.] Hoc eſt *δίσεκτον*, Biſſextum. ς enim, aut ϛ ſunt ſex, & ϛϛ ſunt δὶς ἕξ.

Πρὸ ῑᾱ Κα. Μαΐ κυ.] Manifeſtus error ια pro ιη. qui repetitur eodem cyclo Solis & Octaeterico, anno quinquageſimo ſeptimo. Item anno nono ἑκκαιδεκαετηρίδος ſecundo Γ. ΚΑ. ΜΑΙ, pro ΙΓ. Item penultimo ſextæ Γ. ΕΙ. pro ϛ. ΕΙ. Ultimo tertii Θ. ΚΑ, pro Ε. ΚΑ.

HACTENUS quæ habuimus in Canonem Hippolyti. Porro quam mendoſa ſit ratio Octaeteridis, nemo harum rerum paulo intelligentior ignorat. Octaeteris Lunaris die uno, horis 12. 41′. major eſt Juliana. Nunquam ergo Luna ſequentis Octaeteridis deprehendetur in antecedentis epocha, cum tamen id putarit Hippolytus, & pleraque omnis vetus Eccleſia. In decem & novem annis nullæ neomeniæ conveniunt in eandem diem Solis, donec vertente Enneadecaeteride orbis neomeniarum in ſua veſtigia redeat. Cum igitur ſequentis Octaeteridis caput ab alio numero aureo incipiat, quam caput antecedentis, ſecundum ea, quæ propoſuimus, nunquam neomenia conveniet in eandem epocham Solis, ſed ſerius omnino aut die ſolido cum ſemiſſe, aut triduo. Fœdi igitur errores orientur, & longe longeque à vero termino diſcedetur. Id ut plenius cognoſcas, Tabellam propoſuimus, in qua veris Terminis poſitis, veræ Dominicæ ἀναςάσεως cum Hippolyti Dominicis comparantur. Magna enim periodus Hippolyti annorum CXII, Heccædecaeteridum ſeptem, Octaeteridum quatuordecim Termini Paſchalis epocham figit in XIII. Aprilis, anno Alexandri Cæſaris primo, numero aureo XIIII. Sequens Octaeteris, hoc eſt annus nonus, habet eandem epocham XIII. Aprilis in Canone. Quia vero is annus non eſt XIIII. aureus numerus, ſed III, jam non XIII. Aprilis, ut exigit ratio Canonis, ſed XIIII, erit Terminus Paſchalis. Similiter Octaeteris tertia, qui eſt annus decimus & ſeptimus, incipit cyclo undecimo. Quare Terminus Paſchalis non erit amplius in XIII, ut in prima, aut XIIII, ut in ſecunda, ſed in XVI. Tres enim Octaeterides exactæ ſunt, qui ſunt dies tres ſoli-

 di,

Comparatio verorum terminorum, & verarum Dominicarum cum rationibus Octaeteridis.

Linea Octaeteridum.	Numerus aureus.	Termini Paſchales veri.	Cyclus Solis.	Litera Dominicalis.	Dominicæ Hippolyti.	Dominicæ veræ	Caput Octaeteridum Hippolyti.
1	14	13 Apr.	7	F	14 Apr.	14 April.	Id. Apr.
2	3	14 Apr.	15	C	18 Apr.	18 April.	Id. Apr.
3	15	16 Apr.	23	G	15 Apr.	22 April.	Id. Apr.
4	19	18 Apr.	3	D	19 Apr.	19 April.	Id. Apr.
5	8	19 Apr.	11	A	16 Apr.	23 April.	Id. Apr.
6	16	22 Mart.	19	E	20 Apr.	30 Mart.	Id. Apr.
7	5	23 Mar.	27	B	17 Apr.	27 Mart.	Id. Apr.
8	13	25 Mar.	7	F	14 Apr.	31 Mart.	Id. Apr.
9	2	26 Mar.	15	C	18 Apr.	28 Mart.	Id. Apr.
10	10	28 Mar.	23	G	15 Apr.	1 April.	Id. Apr.
11	18	30 Mar.	3	D	19 Apr.	5 April.	Id. Apr.
12	7	31 Mar.	11	A	16 Apr.	8 Apr.	Id. Apr.
13	15	2 Apr.	19	E	20 Apr.	6 Apr.	Id. Apr.
14	4	3 Apr.	27	B	17 Apr.	10 Apr.	Id. Apr.

di hora 1. 14′. De reliquis Octaeteridibus idem judicium. Denique in hac magna periodo quatuordecim Octaeteridum ὑπεροχὴ ὀκταετηρικὴ crevit ad dies 19. hor. 20. 1′. qui ſunt dies viginti, horis quatuor minus. Eam ὑπεροχὴν adjice epochæ Hippolyti, tertiæ decimæ Aprilis. Fient dies triginta tres à Kal. April. ita ut terminus Paſchalis tertiæ Maji competat poſt annos CXII. Diximus epocham hujus periodi fuiſſe die XIII. Aprilis hor. 5. 45′, poſt meridiem Romæ, anno primo Imp. Alexandri. Cui epochæ ſi adjeceris incrementum, ſive ὑπεροχὴν ὀκταετηρικὴν annorum CIIII, ſive tredecim Octaeteridum: confient dies XXXIII, hor. 5. 46′. à Kal. April. De quibus deducto menſe Lunari, diebus ſcilicet undetriginta, horis duodecim cum ſcrupulis quadragintaquatuor, relinquentur dies III, horæ tredecim cum ſcrup. duob. plenilunium medium Paſchale in III. April. hor. 13. 2′. poſt meridiem, anno CV. ab initio Imperat. Alexandri, ut habes in propoſita Tabula. Quod ſi emboliſmum octaeteridis ſequimur atque ejus ὑπεροχὴν, Plenilunium Paſchale incidet in diem III. cum hora 1. Maj. Sin autem embolimæus menſis deducatur, plenilunium erit III. April. Secundum rationes Hippolyti, ſemper Terminus hærebit tertiæ decimæ Aprilis in capitibus octaeteridum: & ut eſt in laterculo Dominicali, Paſcha ſecundum Hippolytum anno CV. celebrandum erat XVII. Aprilis, cum tamen quatuordecim diebus ſolidis plenilunium antecedat. Hæc abſurditas obtinuit, quamdiu octaeteridi locus fuit, quam invenio bis caſtigatam fuiſſe: prius quidem ab Hippolyto qui cyclum ex octaeterico Heccædecaetericum fecit (quanquam hæc medicina morbum non ſuſtulit) deinde ab Hippolyto manum illi admovit Dionyſius Alexandriæ Epiſcopus, non utique ut hos errores caſtigaret, ſed ut annum ſextum octaeteridis, qui hactenus communis fuerat, embolimæum faceret, & à XVIII. Martii ad XVII. Aprilis traduceret. Tunc enim æquinoctium erat in XXII. Martii. Anno igitur ſexto octaeteridis, ſi litera dominicalis fuerit A, aut B, aut C, Paſcha ἀναστάσιμον celebrabatur ante epocham æquinoctii: quod fieri non debere docebat Dionyſius Epiſtola ad Domitium, & Didymum, ἐν ᾗ καὶ κανόνα ἐκτίθεται ὀκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκει πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν παριστάμενος, inquit Euſebius. Producebat enim, ut puto, vetuſtiſſimum Canonem. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω. Atqui ſexto anno octaeteridos neceſſe erat multos καθαιρεῖσθαι, ſi hujus Canonis ratio haberetur. Errores igitur octaeteridos, & ἑκκαιδεκαετηρίδος, occaſionem Euſebio dederunt ἐννεαδεκαετηρίδα conſcribendi, ut auctor eſt Hieronymus. Sed cum is cyclus, Lunæ tantum ἀποκατάστασιν, non autem feriæ promittat, Theophilus urbis Alexandrinæ Epiſcopus putavit in quinque cyclis enneadecaetericis feriam & Lunam in orbem redire. Quare periodum nonagintaquinque annorum excogitavit, quam etiam Theodoſio principi obtulit. Sed illa periodus non eſt perpetua. Quatuor enim tantum periodi feriam reſtituent. Poſt quatuor periodos, hoc eſt annos CCCLXXX, mutabit feria. Exemplum. Litera Dominicalis anno Chriſti MDLXXXVII. fuit A, in anno Juliano, cyclo Solis XXVIII. Anno MDCLXXXII. eadem erit

litera

litera, cyclo Solis XI. Anno MDCCXCVII, eadem litera, cyclo XXII. Anno denique MDCCCXCII, cyclus erit V, eadem litera. At anno MDCCCCLXXXVII. mutabit ratio. Erit enim cyclus XVI, litera B. quæ litera per quatuor periodos perpetuabitur in cyclis XVI, XXVII, X, & XXI. Exactis quatuor periodis illis, ſequetur litera C, in cyclis IIII, XV, XXVI, IX. & ſic deinceps adjectione undenaria ad cyclum Solis. Fallax igitur ratio Theophili: ut opus habuerit correctore Victorio Aquitano, qui hujus periodi errore deprehenſo, invitatus etiam ab Hilario Urbis Romæ Epiſcopo, circiter annum Chriſti plus minus CCCCLX, poſt Dionyſium, Hippolytum, Euſebium, Theophilum, & alios, Paſchalem curſum compoſuit, & annorum ſeriem usque ad annum quingenteſimum, triceſimum ſecundum perpetuavit, ut illis vertentibus Terminus Paſchalis & feria in priſtinum ſtatum redeant; ut teſtatur Gennadius. Vidit enim nunquam fore, ut Lunæ rationes cum Solaribus parient, niſi cyclus Solaris XXVIII. annorum cum enneadecaeteride Lunari multiplicetur, ut fiat periodus annorum DXXXII. Initium autem illius periodi deducitur à duobus Geminis Coſs. anno Tiberii XV, à baptiſmate & prædicatione Chriſti, appoſitis à latere Conſulibus. Habeo ejus periodum in membranis, ſed mendoſiſſimam, ex cujus rationibus nihil, quod ſtudium noſtrum juvaret, depromere potui. Quos errores partim librariis, partim ipſi Victorio adſcribo, adeo ut correctore Dionyſio Abbate melior edita ſit, initio ducto à natali Chriſti. Unde non ab auctore Victoriana, ſed à caſtigatore Dionyſiana vocatur: quanquam Victor Epiſcopus eam prius aggreſſus erat. Hæc plusquam mille annos in Eccleſia obtinuit, & propter plenilunia Paſchalia per quatuor dies anticipantia iterum caſtiganda fuit ratio Paſchalis computi, quod factum juſſu Gregorii XIII. Propter hos vitioſos Canones & cyclos, decretum Concilio Carthaginenſi, ut Paſcha indiceretur, Canonibus XXXIIII, LXXIIII. Si de futuro Paſcha minus conſtaret, tunc ex magna Eccleſia Carthaginenſi petebatur, idque *μὴ ἐν στενῷ τοῦ χρόνου διαστήματι*, ſed longo ante tempore, hoc eſt, à Septembri indicebatur, Canonibus LIIII, LXXIIII. Ultimum perfugium erat Alexandrina eccleſia, propter peritiam ſiderum. Nam Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus ad Africanam ſynodum ita ſcribit: Περὶ δὲ τοῦ Πάσχα, ὡς ἐγράψατε, ἀγγέλλομεν ὑμῖν, τῇ πρὸ δέκα ἑπτὰ Καλανδῶν Μαίων ὑμᾶς ἐπιτελέσοντας τῇ ἐπερχομένῃ ἰνδικτιῶνι. Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ. Ο ΘΕΟC. ΚΑΙ. Ο. ΚΥΡΙΟC. ΗΜωΝ. ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ. CΥΝΟΔΟΝ. ΦΥΛΑΞΑΙ. ΟΠΕΡ. ΕΥΧΟΜΕΘΑ. ΤΙΜΙωΤΑΤΟΙ. ΑΔΕΛΦΟΙ. Annus ille, quo ſcribebat, erat CCCCXXII. Chriſti ut hodie putamus. Sequenti anno CCCCXXIII. Paſcha celebratum XV. Aprilis, cyclo Solis XII, Lunari VI. Terminus Paſchalis X. April. ΥΠΟΓΡΑΦΗ autem illa appoſita eſt ſymbolum literarum formatarum, aut ſimilium, quæ ab Eccleſia ad aliam Eccleſiam mittebantur. Et mirum ſimillima ὑπογραφῇ magnam Synagogam Samaritanorum montis Garizim uti in typo anni, quem aliquot annis ante mittit ad alias Samaritanorum ſynagogas, ut vidimus in typo anni MDLXXXIIII miſſi ad Synagogam Alexandrinam, quem ab eadem ſynagoga miſſum nobis habemus characteribus Samaritanis impeditiſſimis, lingua Arabica: Nam Paſcha indicitur à conſiſtorio montis Garizim. Igitur propter vitioſos Canones Paſchales neceſſe fuit à majoribus Eccleſiis Paſcha indici, & ad provincias mitti *μὴ ἐν στενῷ χρόνου διαστήματι*: ut ſi quid dubium de ſolennitate ſuboriretur, mature ei rei occurreretur. Sed de his hactenus.

Hæc Scaliger priore editione. Sed in poſteriore omnibus illis poſt verba δὶς ἰξ *pag. 90. expunctis ita ſcribit:* Πρὸ ια Κα. Μαΐ. κυ.] Res vetuſtiſſima, obſervanda in primis. Quoties terminus Paſchalis incidit in Sabbatum, fiebat translatio ab eo Sabbato, in proximum; quod eſſet proprie ὑπονηστισμός: id eſt, translatio jejunii à Sabbato ad Sabbatum. Quare ut hoc caſu proprie uſurpatur ὑπονηστισμὸς, ita improprie, quando terminus incidit in Dominicam: de quo ſupra. Quoties igitur in hoc Canone Terminus incurrit in Sabbatum, ſemper octo diebus differtur Paſcha: cujus antiquitatis ut exempla ſunt, ita rationem ejus rei ex Victorino petere poſſumus: qui in Prologo ſuæ magnæ periodi ita ſcribit: *Sin autem die Sabbati plenilunium eſſe contigerit, & conſequenti Dominico Luna decimaquinta reperiri, eadem Hebdomade tranſmiſſa, in alterum diem Dominicum, id eſt, Lunam viceſimam ſecundam, transferri debere Paſcha dixerunt, ne minus ejusdem Dominici peragendo myſterio deſtinarent, quam ſextamdecimam, nec amplius, quam viceſimam ſecundam Lunam aliquando reciperent, eligentes potius in Lunam viceſimam ſecundam diem feſti Paſchalis extendi, quam Dominicam Paſſionem ante Lunam quintamdecimam ullatenus inchoari.* Tam notabile monumentum vetuſtatis non poterat magis idoneum interpretem nanciſci. Ergo in illa priſca Eccleſia mos erat, nunquam Paſcha in XV. Niſan celebrare. At poſterior Eccleſia poſt XIV. ad XXI. incluſive rite celebrari poſſe ſcivit, ut apud illum Clementem lib. V. ιζ. ἐπιτηροῦντες ἕως εἰκάδος πρώτης σελήνης, ὅπως μὴ ἐν ἑτέρᾳ ἑβδομάδι ἐμπέσῃ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης, & reliqua. Hoc igitur proprie eſſet ὑπονηστισμὸς, ut vidimus, *cum Terminus incidit in Sabbatum, & in illo Sabbato non jejunatur, ſed ſequenti. Nullo enim Sabbato jejunabatur, præterquam illo, quod Reſurrectionis Dominicam antecedit. Clemens lib. VI. κδ. ἓν δὲ μόνον σάββατον ὑμῖν φυλακτέον ἐν ὅλῳ τῷ ἐνιαυτῷ τὸ τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς, ὅπερ νηστεύειν προσῆκεν, ἀλλ᾽ οὐχ ἑορτάζειν, & Canon nomine Apoſtolorum: εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ

Κυριακῇ

* Supra, pagina 69.

κυριακῇ νηστεύειν, ἢ τῷ Σαββάτῳ, πλὴν ἢ ἑνὸς, ἢ μόνης, καθαιρείσθω. Ergo cognitionem hujus vetuſtæ rei Hippolyto noſtro uni acceptam referimus. Quod autem Paſcha nunquam XV. Luna celebraretur, habemus illuſtre exemplum in X. libro Gregorii Turonenſis, anno Chriſti 588. cyclo Solis IX. Lunæ XIX. in quo Terminus fuit XVII. Aprilis, Sabbato. Paſcha non eſt celebratum XVIII. in XV. Luna, ſed in XXIIII. in XXII. Luna. Profecto ille locus Gregorii vel doctiſſimis faceſſere negotium poſſit abſque hujus antiquitatis cognitione, de qua nulli recentiorum ne ſuboluiſſe quidem puto. Hoc fiebat, ne ſolennitas Chriſtiana cum Judaica concurreret.

LATERCULUS TERMINALIS.

	A	B	C	D	E	F	G
1 13 A	14 13 A	11 16 A	8 19 A	5 23 M	2 26 M	18 30 M	15 2 A
2 2 A	15 2 A	12 5 A	9 8 A	6 11 A	3 14 A	19 18 A	16 22 M
3 21 M	16 22 M	13 25 M	10 28 M	7 31 M	4 3 A	1 6 A	17 10 A
4 9 A	17 10 A	14 13 A	11 16 A	8 19 A	5 23 M	2 26 M	18 30 M
5 29 M	18 30 M	15 2 A	12 5 A	9 8 A	6 11 A	3 14 A	19 18 A
6 18 M	19 18 A	16 22 M	13 25 M	10 28 M	7 31 M	4 3 A	1 6 A
7 5 A	1 6 A	17 10 A	14 13 A	11 16 A	8 19 A	5 23 M	2 26 M
8 25 M	2 26 M	18 30 M	15 2 A	12 5 A	9 8 A	6 11 A	3 14 A
9 13 A	3 14 A	19 18 A	16 22 M	13 25 M	10 28 M	7 31 M	4 3 A
10 2 A	4 3 A	1 6 A	17 10 A	14 13 A	11 16 A	8 19 A	5 23 M
11 21 M	5 23 M	2 26 M	18 30 M	15 2 A	12 5 A	9 8 A	6 11 A
12 9 A	6 11 A	3 14 A	19 18 A	16 22 M	13 25 M	10 28 M	7 31 M
13 29 M	7 31 M	4 3 A	1 6 A	17 10 A	14 13 A	11 16 A	8 19 A
14 18 M	8 19 A	5 23 M	2 26 M	18 30 M	15 2 A	12 5 A	9 8 A
15 5 A	9 8 A	6 11 A	3 14 A	19 18 A	16 22 M	13 25 M	10 28 M
16 25 M	10 28 M	7 31 M	4 3 A	1 6 A	17 10 A	14 13 A	11 16 A

LATERCULUS DOMINICALIS.

	I.			II.			III.			IIII.			V.			VI.			VII.		
		H	R		H	R		H	R		H	R		H	R		H	R		H	R
1	F	21 A	21 A	G	15 A	22 A	A	16 A	23 A	B	17 A	27 M	C	18 A	28 M	D	19 A	5 A	E	20 A	6 A
2	E	6 A	6 A	F	7 A	7 A	G	8 A	15 A	A	9 A	16 A	B	10 A	17 A	C	4 A	25 A	D	5 A	29 M
3	DC	28 M	28 M	ED	29 M	29 M	FE	23 M	31 M	GF	24 M	7 A	AG	25 M	8 A	BA	26 M	9 A	CB	27 M	17 A
4	B	17 A	17 A	C	11 A	8 A	D	12 A	23 A	E	13 A	20 A	F	14 A	24 M	G	15 A	1 A	A	16 A	2 A
5	A	2 A	2 A	B	3 A	3 A	C	4 A	11 A	D	5 A	12 A	E	6 A	13 A	F	31 M	21 A	G	1 A	22 A
6	G	25 M	22 A	A	26 M	26 M	B	20 M	27 M	C	21 M	4 A	D	22 M	5 A	E	23 M	6 A	F	24 M	7 A
7	FE	13 A	13 A	GF	7 A	14 A	AG	8 A	15 A	BA	9 A	23 A	CB	10 A	24 A	DC	11 A	28 M	ED	12 A	29 M
8	D	29 M	29 M	E	30 M	6 A	F	31 M	7 A	G	1 A	8 A	A	2 A	9 A	B	27 M	17 A	C	28 M	18 A
9	C	18 A	18 A	D	19 A	19 A	E	20 A	23 M	F	21 A	31 M	G	15 A	1 A	A	16 A	2 A	B	17 A	10 A
10	B	10 A	10 A	C	4 A	11 A	D	5 A	12 A	E	6 A	20 A	F	7 A	21 A	G	8 A	22 A	A	9 A	26 M
11	AG	25 M	25 M	BA	26 M	2 A	CB	27 M	3 A	DC	28 M	4 A	ED	29 M	12 A	FE	23 M	13 A	GF	24 M	14 A
12	F	14 A	14 A	G	15 A	15 A	A	15 A	23 A	B	17 A	27 M	C	11 A	28 M	D	12 A	5 A	E	13 A	6 A
13	B	6 A	6 A	F	31 M	7 A	G	1 A	8 A	A	2 A	16 A	B	3 A	17 A	C	4 A	18 A	D	5 A	26 A
14	D	22 M	26 A	E	23 M	30 M	F	24 M	31 M	G	25 M	1 A	A	26 M	9 A	B	20 M	10 A	C	21 M	11 A
15	CB	10 A	10 A	DC	11 A	18 A	ED	12 A	19 A	FE	13 A	20 A	GF	7 A	24 M	AG	8 A	1 A	BA	9 A	2 A
16	A	2 A	2 A	B	27 M	3 A	C	28 M	4 A	D	29 M	12 A	E	30 M	13 A	F	31 M	14 A	G	1 A	22 A

Pulcher-

Pulcherrimum igitur eſt hoc ſanctæ vetuſtatis pignus, in quo operam non luſimus, cum ex illo didicerimus, quæ aliunde non poteramus. Quam vitioſa autem ſit ratio octaeteridis, ex iis, quæ ſubjecimus, cognoſcere potes. Primum enim poſuimus Laterculum Terminalem, cujus octo columnæ: prima continet terminum Paſchalem totius Heccædecaeteridos Hippolyteæ, quomodo Græcè in lapide concepta eſt. Reliquæ ſeptem columnæ conſtant binis verſibus. Prior verſus continet numerum aureum, alter verum terminum Paſchalem illius ſæculi uno die ſeriorem, quam Dionyſianum. Nam Terminus primi anni ponitur ab ipſo Hippolyto XIII. Aprilis, recte, qui à Dionyſio XII. ejuſdem. In hoc Laterculo Terminali vides vitium Heccædecaeteridos, ex collatione enneadecaeteridos. Mira enim eſt diſcrepantia: quod & puero patet, & Laterculum ipſum loquitur. Præterea in ſexto anno Terminus ponitur in 18. Martii, quatuor diebus ante æquinoctium illius ſæculi, quod erat in XXII. Martii, neque tacuit ille, qui nomine Clementis Canones ſcripſit libro V. ιζ. ὑμῖς δὲ φυλάσσετε ἀκριβῶς τὴν ἰσημέριον τροπὴν, τῆς ἐαρινῆς ὥρας, ἥτις γίνεται δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ δωδεκάτου μηνὸς, ὅς ἐστι Δύστρος. At ſæculo Apoſtolorum erat τρίτῃ καὶ εἰκάδι. Sequitur Laterculus Dominicalis ſeptem Columnarum ſingulæ trinum verſuum. In primo verſu litera Dominicalis. In ſecundo Dominica Paſchalis Hippolyti, quod in fronte litera H notat. In tertio Dominica Paſchalis recta, quod litera frontalis A indicat. Diſcrepantia utriusque ut ſumma, ita manifeſta, neque opus eſt indice. Sed quæ de vitio Octaeteridos dici potuerunt, plene ſatisfecimus libro ſecundo, de emendatione temporum. Nam ibi de Octaeteride Chriſtiana agitur ex Epiphanio: quam duplicatam Hippolytus putavit convenire rectæ rationi. In Laterculo Dominicali Græco fraus eſt à ſculptore, ſive quadratario. In ſecunda Heccædecaeteride anno nono vitioſe ſculptum προ Γ. ΚΑ. ΜΑΡ. legendum προ ΙΓ. ΚΑ. ΜΑΙ. In ultimo anno tertiæ pro προ Θ. ΚΑ. lege: προ Ε ΚΑ. Et fortaſſe ita ſculptum eſt, ſed male à legentibus exceptum. Nam Θ cum Ε magnam affinitatem habet. Anno VIII. ſextæ vitium ab auctore, non à quadratario. προ S. ΕΙ. ΑΠΡ. Eſt hallucinatio. Terminus Paſchalis poſitus eſt in XXV. Martii, ut eſt in laterculo Terminali. Litera Dominicalis erat B. Ergo XXVII. Martii Paſcha ſtatuendum. Pro S. ΕΙ. Legendum S. ΚΑ. In ſequenti anno vitium à quadratario προ ΙS. ΚΑΛ. ΜΑΡ. Legendum enim ΜΑΙ. In penultimo anno ejuſdem προ Γ. ΕΙ. ΑΠΡ, Lege προ S. ΕΙ. ΑΠΡ. In hac autem octaeteride non raro Paſcha contingit ante æquinoctium: quod vitium poſtea correctum à Dionyſio Epiſcopo, cujus Epiſtolæ meminit Euſebius: ἐν ᾗ καὶ κανόνα ἐκτίθεται ὀκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκει τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν παριστάμενος, nimirum ſecundum Canonem: εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω. Sed cum octaeteridum, & cyclorum & periodorum Paſchalium modus non eſſet, decretum Concilio Carthaginienſi, ut Paſcha indiceretur à metropolitano. Canon XXXIV, LXXIV. idque μὴ ἐν στενῷ χρόνου διαστήματι, ſed longe ante. Quare & idem ſancitur Concilio Braccarienſi ſecundo: *Ut ſuperventuri ipſius anni Paſcha quo Kalendarum die, vel quota Luna debeat ſuſcipi, à Metropolitano Epiſcopo intimetur: quod cæteri Epiſcopi, vel reliquus Clerus breviculo ſubnotantes unusquisque in ſua Eccleſia, adveniente natalis Domini die, poſt Evangelicam lectionem populo annuncient.* In Concilio Autiſſiodorenſi, Canone II: *Ut omnes presbyteri ante Epiphaniam miſſos ſuos dirigant, qui eis de principio quadrageſima nuncient, & in ipſa Epiphania ad populum indicent.* Idem Canone IIII. Concilli IIII. Toletani. Sed cum etiam in provinciis & Metropolibus oriretur dubitatio de Paſcha, ultimum perfugium erat Eccleſia Alexandrina. Leo Papa LXXII. Epiſtola ad Martianum Aug. *Studuereque ſancti Patres occaſionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Epiſcopo delegantes: quoniam apud Ægyptios hujus ſupputationis antiquitus tradita eſſe videbatur peritia, per quam qui annis ſingulis dies prædictæ ſolennitatis eveniret, ſedi Apoſtolicæ indicaretur: ut hujus ſcripti ad longinquiores Eccleſias indicium generaliter percurreret.* Inde Cyrillus Alexandrinæ urbis Epiſcopus ad Africanam ſynodum ita ſcribit: Περὶ δὲ τοῦ Πάσχα, ὡς ἐγράψατε, ἀγγέλλομεν ὑμῖν τῇ πρὸ δέκα ἑπτὰ καλανδῶν Μαΐων ἡμᾶς ἐπιτελέσοντας τῆς ἐπερχομένης ἰνδικτιῶνος. Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ. Ο. ΘΕΟΣ. ΚΑΙ Ο. ΚΥΡΙΟΣ. ΗΜΩΝ. ΤΗΝ. ΑΓΙΑΝ. ΣΥΝΟΔΟΝ. ΦΥΛΑΞΑΙ. ΟΠΕΡ. ΕΥΧΟΜΕΘΑ. ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΙ. ΑΔΕΛΦΟΙ. Annus ille, quo ſcribebat, erat CCCCXXII. Chriſti, ut hodie putamus. Sequenti anno CCCCXXIII. Paſcha ἀναστάσιμον celebratum XV. Aprilis, cyclo Solis XII. Lunæ VI. Sed ad Gallos neſcio an hæ Octaeterides, & ἑκκαιδεκαετηρίδες pervenerint. Certe eos cyclo magno Victoris etiam infra tempora Caroli Magni uſos conſtat. In Concillo IIII. Aurelianenſi; Canone primo ita decretum fuit: *Placuit itaque, Deo propitio, ut ſanctum Paſcha ſecundum Laterculum Victoris (Victorii) ab omnibus Sacerdotibus uno tempore celebretur. Quæ feſtivitas ſingulis Epiphaniorum diebus in Eccleſia populis denuncietur.* Atque ut uno verbo dicam, vereor, ut illa Heccædecaeteris Hippolytea unquam recepta fuerit, cum tot abſurda in illa relictæ ſint. Nam alioquin octaeterides Paſchales fuiſſe novimus ex Epiſtola Dionyſii Epiſcopi, de qua ſupra, & ex Epiphanio, ejusque rationes libro ſecundo diſcuſſimus. Quare vero periodus Dionyſiana Victorianam in Gallia excludere non potuerit,

erit, neſcio, ut neque cauſas ſcimus periodi cujusdam Paſchalis, quam in Petrocoriis vidimus una cum C. V. P. Pithœo noſtro, anno 1583. Auguſtæ Veſunnæ Petrocoriorum vetuſtiſſimum ſplendorem teſtantur adhuc eximiæ priſcorum monimentorum reliquiæ, Inſcriptiones, Amphitheatrum, Turris admirandi operis, quæ ſola retinet nomen Veſunnæ. Tam claræ urbi multum quidem nocuit tempus, ſed longe magis ſuperiorum bellorum civilium licentia deformata fuit. Nam & Epiſcopium, quod ampliſſimum erat, & Baſilica Stephani everſa ſunt. In ea Baſilica, in dextro latere Altaris majoris inſculptæ erant Dominicæ Paſchales litera meliore, quam ut longe infra tempora Juſtiniani deſcriptæ videantur. Titulus ita conceptus eſt: HOC EST PASCHA SINE TERMINO ET NUMERO CUM FINIERIT A CAPITE REINCIPE MARCIUS XXIIII. AP: XII. | AP: IIII. | AP: XXIIII. .·.·. IIII. | MR XXXI | AP. XX | & ita deinceps. In fine autem, MR. XXVII. AP. XVI. | MR. XXXI | AP. XX. Et mediocriter docto paret initium eſſe à cyclo Paſchali Dionyſiano XVI. Solari XXIIII. Quare incipit aut ab anno Chriſti XV. aut. 547. Definit autem in anno CV. vel 637. cyclo Paſchali XI, Solari ſecundo. Intervallum, anni XC. Sed videntur deeſſe aliquot Dominicæ, non tamen, ut multo longior concepta periodus fuerit. Quare ſuſpicor fuiſſe tantum periodum Cyrilli, aut Theophili annorum XCV. Quod autem dicit *Hoc eſt Paſcha ſine Termino & numero*, intellige, in eo Laterculo Dominicas tantum Paſchales comprehendi, nulla mentione Termini Paſchalis, & numeri aurei: quod quidem verum eſt, & res ipſa indicat.

EX S. HIPPOLYTI EPISTOLA

Ad Reginam quandam.

Theodoritus dialogo 2. qui inſcribitur ἀσύγχυτος.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου Ἐπισκόπου ἐκ τῆς πρὸς Βασιλίδα τινὰ ἐπιστολῆς. Ἀπαρχὴν οὖν τοῦτον λέγει τῶν κεκοιμημένων, ἅτε πρωτότοκον τῶν νεκρῶν, ὃς ἀναστὰς καὶ βουλόμενος ἐπιδεικνύναι ὅτι τοῦτο ἦν τὸ ἐγηγερμένον ὅπερ ἦν καὶ ἀποθνῆσκον, διστάζοντων τῶν μαθητῶν, προσκαλεσάμενος τὸν Θωμᾶν ἔφη, δεῦρο, ψηλάφησον καὶ ἴδε, ὅτι πνεῦμα ὀστοῦν καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

SAncti Hippolyti Epiſcopi ex Epiſtola ad quandam Reginam: * *Primitias igitur hunc nominat dormientium,* ** *& primogenitum ex mortuis, qui reſurgens & volens oſtendere quod idem hoc eſſet reſuſcitatum quod & mortuum fuerat, dubitantibus diſcipulis accerſens Thomam dixit:* † Accede huc, tange & vide, quia Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me vides habentem.

Eadem cum repetiſſet dialogo 3. cui titulus ἀπαθής, *hac ſubjungit:*

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς. Ἀπαρχὴν τοῦτον εἰπὼν ἐπεμαρτύρησε τῷ ὑφ' ἡμῶν εἰρημένῳ, ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος σάρκα λαβὼν ὁ Σωτὴρ ἤγειρε ταύτην, ἀπαρχὴν ποιούμενος τῆς τῶν δικαίων σαρκὸς, ἵν' οἱ πάντες ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἐγηγερμένου προσδόκιμον τὴν ἀνάστασιν ἔχωμεν οἱ πιστεύσαντες.

IDem in eadem Epiſtola: *Appellans ipſum primitias,* †† *teſtimonium noſtræ aſſeverationi perhibuit, quod ex eadem maſſa carnem aſſumtam Servator reſuſcitarit, faciens eam primitias carnis juſtorum, ut omnes credentes fiduciâ hujus reſuſcitati exſpectemus futuram reſurrectionem.*

* Qualis hæc fuerit Βασιλὶς, Regina ſive Auguſta, vide ſupra pagina 88. Certe non alia videtur *Epiſtola* Hippolyti *ad Severinam*, quæ in monumento marmoreo celebratur.

** 1 Corinth. XV. 20. † Luc. XXIV. 39. †† 1 Corinth. XV. 23.

V. CL. FRANCISCI BLANCHINI, Veronenſis,

DISSERTATIO DE CANONE PASCHALI S. Hippolyti Epiſcopi, & Martyris.

CAPUT PRIMUM.

De antiqua baſi, aut ſede marmorea, in qua ſculptus viſitur Canon Paſchalis: ac de ejuſdem effoſſionis hiſtoria.

SUMMA CAPITIS.

1. Baſis antiqua, & Canon Paſchalis S. Hippolyti à pluribus Auctoribus nondum plene explicantur. 2. Paſchalis Latinorum Cyclus annorum CXII. *à S. Hippolyto adinventus, à Victorio memoratur, & in hac baſi, ex antiquis ruderibus effoſſa in agro Verano anno Chriſti 1551., inciſus conſpicitur. 3. Idem Canon præclarè commentario illuſtratur a R. P. Bucherio. Canonis conſpectus, & partitio duplicem in Laterculum.*

I.

EXhibui alias * temporum ſpatia, ethnicarum ſuperſtitionum notis Ægyptiis, Græcis, Romanis in ipſa ordinatione ſui deformata, dum ordo elegantiſſimus, per Cyclos, & Kalendaria quæſitus, a vero DEI cultu transferretur ad ſimulacrorum impia myſteria. In hac diſſertatione vindicandam ſuſcepi antiquorum Chronologiam a ſervitute illiberalis erroris, propoſito Cyclo Paſchali S. Hippolyti Epiſcopi, & Martyris: in quo videre mihi videor priſcorum Patrum Aſtronomiam, poſtliminio veluti reſtitutam, dum caſte adhibetur ad Sacramenta Dei & Hominis JESU CHRISTI quotannis rite ſervanda. Primus in hoc ſtadio non curram. Occuparunt Viri eruditione præſtantes: quorum in commentariis ut complura ſcite exponuntur, ita indicantur, aut relinquuntur alia non pauca, quæ ipſi a poſteris colligi permiſerunt. Præmittenda tamen eſt antiqui lapidis hiſtoria, in quo ſculptus cernitur Canon ille Paſchalis, a B. Hippolyto Martyre ante ſæcula quindecim concinnatus. Hanc ita collegit eximius monumenti illuſtrator P. Bucherius Comment. in Victorii Canonem Paſchalem pagina 291. ubi ait:

II. *Victorius Prologi ſuo §. tertio duorum maxime Paſchalium ante ſe Cyclorum Canonumve mentionem facit :* LXXXIV. *annorum unius; qui Judæorum primo, tum Chriſtianorum veterum, ſaltem Latinorum fuit :* CXII. *alterius, quem ab Hippolyto Portuenſi Epiſcopo conditum ſatis conſtat.* Et pluribus interjectis, ita proſequitur: *Perierat iſte Canon cum ceteris ejuſdem Hippolyti monumentis, nec ejus quidquam præter nomen ſupererat: cum ecce, bono Deo, & magna cum eruditorum omnium lætitia (ut Baronius, Scaliger, Gruteruſque teſtantur) anno Domini 1551. ex agro Verano, non procul ab Æde S. Laurentii ad Urbem e memoria Hippolyti antiqua ruderibus effoſſa prodit antiqua e marmore ſtatua, ſolio inſidens, Græcis utrimque literis inſcripta. Literæ in binis cathedræ laterculis Cyclos Paſchales annorum* XVI. *exhibebant; quartadecimarum dextro, Dominicarum Paſchalium ſiniſtro, utroſque* 112. *annis univerſim comprehenſos: quæ*

* In Diſſertatione de Kalendario & Cyclo Julii Cæſaris, Rom. 1703. fol.

*annorum periodo ferias eaſdem in orbem redire credidit Hippolytus. Non erat quidem expreſſum Hippolyti nomen; ſed facile ipſa Heckadecaeteridos methodo, & librorum lemmate, quod dexterum laterculum continebat, proditum eſt; eorum enim omnium auctorem Euſebius, Hieronymus, aliique Hippolytum Epiſcopum faciunt. Tam illuſtre, tam rarum Eccleſiæ primitivæ monumentum Marcello Cervino, tunc S. R. E. Cardinali, poſtea etiam ejuſdem nominis Papæ II. digniſſimum viſum, quod Romam inde deferretur, & in Vaticana Bibliotheca conderetur. Edidit deinde Græce, ut erat, cum antiquis ſuis inſcriptionibus * Gruterus; Scaliger etiam notis illuſtravit. Ego hic Latine fideliter redditum non tam de novo explanare, quam Paſchalibus Victorii noſtri, Latinorumque primorum rationibus conformem paucis oſtendere conſtitui &c.*

III. Fidem egregie præſtitit P. Bucherius, oſtendens per animadverſiones doctiſſimas, quanta eſſet hujuſce Canonis conſenſio cum priſcis Latinorum rationibus; quanta etiam injuria Scaliger tot illi abſurda imputaverit. Ego vero concinnitatis plurimum in eo latere judico: quod neque Scaliger, neque Bucherius fortaſſe deprehendit. Id antequam explicem, ponendum ob oculos cenſeo exemplum inſcriptionis. ** Primum Græcis characteribus, uti eſt in autographo, deinde Latine redditum, ut ab omnibus facilius comparari poſſit cum literis vulgaribus Kalendarii Gregorani.

IV. Duobus itaque laterculis conſtat Canon Paſchalis S. Hippolyti, dextro quidem, exhibente Lunas quartas decimas, deſignatas Cyclo Heptagrammo feriarum hebdomadis per 7. priores alphabeti literas; ſiniſtro autem, referente Paſchales Dominicas juxta periodum ſub iiſdem elementis, ſeptem feriarum indicibus ΑΒΓΔΕϚΖ, quæ nos imposterum totidem latinis literis exprimemus A B C D E F G, ut Græce non aſſuetis facilior ſit comparatio. Utrique laterculo explicando certa capita deputavi. Totius tamen Cycli ſyſtema prius conabor exponere.

* pag. CXL. theſauri inſcriptionum.

** Hoc ſupra præmiſſum hiſce commentationibus extat.

CAPUT SECUNDUM.

Syſtema Paſchalis Periodi, a S. Hippolyto productæ, mira facilitate extenditur, tum ad annos CXII., tum ad alias annorum ſummas.

SUMMA CAPITIS.

1. *Cyclus S. Hippolyti poſt annos Julianos* CXII. *inſtaurare non contendit motus medios Luniſolares eadem Feria, & eadem die anni civilis; ſed Feriam Lunationis inſtauratæ mutari poſtulat in aliam adhærentem, diem vero in octiduum proximum.* 2. *Literæ Cycli Cæſaris hanc octidui præceſſionem aptiſſime indicant.* 3. *Cyclus Hippolyteus multis nominibus Latinis acceptus ex connexione facili cum Cyclo Juliano, cum Olympiadibus, & Octaeteridibus, ætate S. Hippolyti uſurpatis.* 4. *Periodus minor ejusdem Cycli annorum* CXII. *cum mediis Lunæ motibus mirifice conſentit. Septem periodi minores annorum* CXII. *conſtituunt majorem periodum annorum* 784.*: qua Lunæ phaſes biduo ſerius inſtaurat. Hæc vero Periodus major quater evoluta, ſi minor illi adiiciatur, componet Periodum maximam annorum* 3284.*: quæ conſenſum Lunaris motus conſtanter ſervat.* 5. *Acceſſio Cycli per Octaeteridas diſtributi ad civilem rationem temporum, a Græcis & Romanis uſurpatam, ex eorundem annis magnis, ac ſæcularibus illuſtratur.* 6. *S. Hippolytus dum Cyclum Cæſaris convertit ad Chriſtianos uſus, Chronologiæ tum præteritæ, tum futuræ ætatis proſpexit.*

I.

COlligitur ex utroque laterculo baſis, ſeu cathedræ S. Hippolyti, Cyclus Luniſolaris annorum CXII.: qua periodo (ait Bucherius) ferias eaſdem in orbem redire credidit S. Hippolytus. Id ego non conceſſerim, crediſiſſe ſcilicet S. Hippolytum, hoc ſpatio annorum Luniſolarium ferias eaſdem in orbem redire. Quin affirmo, colligi potius deberi, Hippolytum obſervaſſe poſt annos Luniſolares CXII. diem phaſeos Lunaris mutari in proxime præcedentem feriam hebdomadæ, & in proxime præcedens octiduum anni Juliani. Hoc eſt, ſi hoc anno 1703. Luminarium oppoſitio media, proxime ſequens Æquinoctium vernum, inciderit in diem primam Aprilis ſtylo novo, & in feriam primam hebdomadæ; aſſero poſt annos Julianos CXII. oppoſitionem vernam futuram octo diebus maturius, ſi referatur ad annum civilem, nempe anno 1815. die 24. Martii (quæ tamen in Gregoriano dicetur 25. ob intermiſſionem diei

diei biſſextilis anno 1800.) & referendo ad ſeriem feriarum in hebdomada, futuram aſſero vernam ſeu Paſchalem oppoſitionem mediam die Sabbati poſt annos CXII., quæ hoc anno inciderat in feriam primam. Conſequens igitur eſt, ut aliis CXII. annis elapſis, hoc eſt anno 1927, Plenilunium incidat in fer. VI 16. Martii: quæ communi ſtylo Gregoriano habebitur 28. Anno 2040., quo alia periodus annorum CXII finem accipiet, erit Plenilunium medium die 8. Martii: quæ in Gregoriano haberetur 20. fer. v. ac ita conſequenter: donec ſepties evoluta ſumma annorum CXII. (quæ dabit annos 784. præceſſio Noviluniorum, & Pleniluniorum eſſet dierum ſepties octo, nempe 56., & feriarum apocataſtaſis in novo Plenilunio inſtauraretur, ſi nulla eſſet habenda ratio fractionum, nempe horarum aliquot, quas infra expendemus.

II. Obiter hic animadverto, literas octo diſpoſitas in Kalendario Juliano, & à nobis explicatas diſſertatione de Cyclo Cæſaris, aptari optime poſſe hujuſmodi numerationi. Ubi enim occurrit litera ejuſdem nominis in ogdoade præcedenti, ibi ſimilis adſpectus Lunæ cum Sole poſt annos CXII. Julianos expectandus eſt. Si ex. gr. fuerit hoc anno 1703. Plenilunium medium Kal. Aprilis, ubi adnotata viſitur litera Juliana C. aſſero literam C. ogdoadis præcedentis, quam præfert dies 24. Martii, futuram poſt annos CXII. diem Plenilunii: ſicuti dies nona Aprilis, quæ ornatur litera Ogdoadis proxime conſequentis diem Kal. Aprilium, recte conſignat diem Plenilunii anno Juliano CXII. ante labentem annum 1703.

III. Latinis itaque omnibus, Juliano parapegmate uſis ætate S. Hippolyti, nulla expeditior ratio Chronologiæ, & computi Lunaris offerri poterat, quam ea, quæ per literas octo, à Cæſare diſtributas diebus ſingulis anni civilis, Cyclum contexit annorum CXII., ex quatuordecim Ogdoadibus conſtitutum. Nam & hoc plurimum conferebat ad Cycli commendationem, quod in Octaeteridas, & Olympiadas diſtribui poſſet: menſuras ſcilicet temporis, ea tempeſtate percelebres, apud Græcos pariter, ac Latinos: quarum repetitione completur extenſio Cycli. Unde apud antiquos Chriſtianos octaeteridum uſus frequentiſſimus probatur à P. Bucherio pag. 307. comm. in Canonem Victorii ex literis Dionyſii Epiſcopi Alexandrini, ex teſtimonio Africani, ex Epiphanio, aliiſque Patribus, & Scriptoribus antiquis. Epiphanius vero naturam Octaeteridos Chriſtianæ oculis plane ſubjecit, ac eandem cum Hippolytea deſcripſit, obſervante Bucherio, ut iſte ex intercalandi methodo in emboliſmicis Lunationibus colligebat.

IV. Demonſtranda jam eſt rationum æqualitas inter hunc Cyclum, & medios aſtrorum motus ex Tabulis Aſtronomicis: quam ita colligemus.

	Sign.	Grad.	Min.
Annis C. Julianis motus Lunæ à Sole eſt ſignorum	10.	7.	4.
Annis XII. Julianis motus Lunæ à Sole eſt ſignorum	5.	2.	3.
Igitur annis CXII. Julianis ſolidis	15.	9.	7.
Ab hac ſumma ſubtrahe motum dierum octo	3.	7.	32.
Supereſt motus Lunæ à Sole poſt annos Julianos CXII. dierum Ogdoade imminutos	12.	1.	35.

Gradus, & minuta 35, progreſſionis Lunæ a Sole requirunt ſpatium horarum trium: nempe horis tribus antequam ea ſumma annorum ac dierum completa ſit, jam Luna fuerit reſtituta juxta motus medios ad eundem adſpectum cum Sole. Septies igitur iterata ſumma, nempe annis 784., ſepties iterantur dies octo præceſſionis, ſive dies 56. Præterea horæ tres, in ſingulas ſummas annorum CXII. computandæ, ſepties poſitæ, conſtituunt proxime diem ſolidam. Eodem igitur intervallo annorum 784. præceſſerit Luna radicem numerationis diebus 57. His adjecto biduo, erunt dies 59., nempe duplex menſis Lunaris. Deſcendet ergo ſynodus Luminarium per biduum à prima radice, ſeu per literas duas ſpatio annorum Julianorum 784.: qua periodo quater evoluta poſt annos ſex ac triginta ſupra ter mille ac centum, paria facient motus Luniſolares, & Ogdoades Kalendarii Juliani, reſtitutis iterum Lunæ motibus, a Sole indicandis per eandem literam, in Kalendario Cæſaris conſignatam, ſed in Ogdoade proxime conſequente radicis diem. Huic itaque ſummæ annorum 3136. ſi adjeceris aliam periodum annorum CXII., quæ dat præceſſionem octidui paullo ante demonſtratum, ut fiant anni 3248. affirmo, ad eandem anni Juliani diem, per eandem literam ipſi aſſignatam à Cæſare, reſtituendum fore eundem adſpectum Luminarium juxta motus medios.

	Sign.	Gr.	Min.	Sec.
Nam motus Lunæ a Sole debetur annis ter mille Julianis	7.	1.	56.	45.
Annis CC.	8.	14.	7.	47.
Annis XL.	8.	26.	49.	33.
Annis VIII.	11.	11.	21.	55.
	35.			
Igitur annis 3248.	11.	24.	16.	0.

V. Hine vero licet conjicere quanta præſtantia ſit Cycli Cæſariani, quæ ſibi tam belle conſtat, tum annis CXII, tum DCCLXXXIV., tum MMMCCXLVIII., quibus certæ periodi Lunationum recurrunt, a Kalendario indicatæ; eademque ratio biſſextilium iteratur, exponenda per octo literas parapegmatis admodum ſimplicis. Conjectari etiam poſſumus, hujusmodi numeros octaeteridum, ſimplicitate, atque elegantia plurimum commendatos, non ab re placuiſſe veteribus Græcis ac Romanis: quin & a Judæis tanto conſenſu receptos, quantum Africanus oſtendit apud Euſebium demonſtr. Evang lib 8., relatus a P. Bucherio pag. 308. Commentarii in Canonem Victorianum,& Cycli antiquorum, ab eruditis expoſiti, ſatis demonſtrant. Antiquiſſimum vero fuiſſe uſum octaeteridum apud Græcos oſtendunt religionum myſteria, quibus duplicatæ olympiadis intervallo octennia ſua celebrarunt. Hoc nempe ſpatio temporis complebatur Luna centeſima, ut Plinius animadvertit: quam forte exprimebant Poetæ illi vetuſtiſſimi, a Proclo recenſitr, inducentes quendam *Epicum Cyclum*, ex Cælo, ac Terra progenirum, filiis tribus centimanis fœcundum, totidemque Cyclopibus. Evidentius tamen oſtenditur octennii Chronographia, feſtis Daphnephoriis celebrata apud Græcos: cujus ordinem ex Procli chreſtomathia videſis apud Photium Cod. CCXXXIX.; nam illuſtrat mirifice tum ea, quæ hic enunciamus de octaeteride, tum ea, quæ dicta ſunt in diſſ. de Cyclo Cæſaris cap. 4 num. 10. ubi probatum fuit, omnes propemodum ſuperſtitiones ethnicorum ad Solem, ac Lunam referri: eorumque myſteria, tanto ſacerdotum arcano involuta, veri nihil aliud plerumque occultaſſe, quam Luminarium motus, ab Ægyptiis, Aſſyriis, & Chaldæis longa obſervatione deprehenſos, & ſymbolis variis expreſſos. Viderint alii (ut obiter id attingam,) an numiſma coronarium, a Tarſenſibus percuſſum, cujus imaginem ex Muſeo Eminentiſſimi, ac Reverendiſſimi Cardinalis Otthoboni exhibendam curavi, (Tab. 3. figur. 1.) ad octaeteridis indicium pertineat. Præfert enim coronam, octo humanis capitibus ornatam, in quibus videtur Hadrianus cum poſteris, in familiam Auguſtam adſcitis, ad Commodum Imperatorem colligi, & aureum illud ſæculum exhibere, quod Antoninorum ætas intulit Romæ. Illud certe comprobat, quod Suetonii teſtimonio, & monimentorum veterum fide aſſerueram in diſſertatione de Cyclo Cæſaris p. 41. & 43. de imaginibus Deorum, ac principum, inſertis in antiquorum coronas, ad ludos circi, ac theatri adhibitas.

Græcorum cæremoniis æquiparanda eſſet pompa ſæcularis, ab Auguſto vel inſtituta, vel inſtaurata, ritu propemodum Græcanico, poſt annos centenosdenos repetenda, juxta Horatii carmen: quod ita legendum cenſent:

Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos,
Ter die arpo, totiesque grata
Nocte frequentes:

Et juxta intervallum, à Septimo Severo cuſtoditum ex rationibus Quindecimvirorum, annis CCXX. poſt Auguſti Ludos, ut Chronologi obſervant, ad annum Æræ Chriſt. 204., Urbis Conditæ 957. In his enim ſacris ſæcularibus, perinde ac in Daphnephoriis, pueri patrimi, ac matrimi, templum Apollinis adeuntes Græca Romanaque voce carmina, & pæanas concinebant: in utriſque lauri geſtationem uſurpabant, ut hiſtoriæ, ac nummi nos docent: & quod præcipuum eſt, utrobique videmus, univerſa propemodum referri ad Solis ac Lunæ motus diverſorum numinum ſpecie ſignificandos: ſiquidem antiquarii notant cum Roſino lib. 5. cap. 21., ſacrificia in ſæcularibus ſacris fuiſſe ſuſcepta Jovi, Junoni, Apollini, Latonæ, Dianæ, prætereaque Parcis, & quas vocant Ilithyias, tum Cereri, & Diti, & Proſerpinæ: his nempe numinibus, quæ jam oſtendimus indicare Solem, ac Lunam, ut in utroque aſtro invocando Horatii carmen ſæculare diſertè prodit:

Phoebe, ſylvarumque potens Diana,
Lucidum Cæli decus, ó colendi

Semper

Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore ſacro &c.
Alme SOL, curru nitido diem qui
Promis, & celas, aliusque & idem
Naſceris &c.
Lenis Ilithyia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis
Diva, producas ſobolem &c.
Supplices audi pueros Apollo:
Siderum regina bicornis audi
LUNA puellas.

Quoniam verò huc evaſit ſermo; non erit alienum ab argumento Cyclorum, quos pertractamus, indicare breviter cognationem Cycli Juliani cum periodis annorum ſæcularium, olim celebratis à Romanis Imperatoribus. Conſtat, Auguſti Ludos Sæculares incidiſſe in annum emendationis Julianæ 28., ante vulgarem Chriſti Epocham 18., Urbis verò conditæ juxta Varronem 736., & à Parilibus 737. Claudius celebraſſe oſtenditur anno Chriſti 47. V. C. 800. juxta Varronem. Domitianus Chriſti 88. Antoninus Pius, juxta Eminentiſs. Noriſium Epiſt. Conſ pag. 89. & 169. anno Æræ Chriſti Domini 147. V. C. 900. Septimius Severus Chriſti 204. Philippus Chriſti 247. Milliarium Sæculum concluſit, & novum aperuit anno ſequenti 248. cum Ludis Sæcularibus Nonis. Anno, quo Auguſtus celebravit, in Cyclo Cæſaris uſurpandæ erant literæ Hyeme quidem, ab Vere B 1; Æſtate verò, & Autumno C 1; nam annus 28. ab emendatione Juliana reſtituit has literas ad indicanda Novilunia, ut patet ex Cycli expanſione, pag. 15. 16. & 18. à nobis producta diſſert. de Cyclo Cæſaris. At litera C 1. coloris Albati in Kalendario Juliano tribuitur diei 24. Septembris, ſeu VIII. Kal. Octobris: quæ Natalis erat Octaviani Auguſti, ut in eodem Kalendario legitur. Mirum propterea non eſt, voluiſſe Auguſtum figere Epocham Ludorum Sæcularium hoc anno, qui Novilunium cum Natali ſuo componebat: potiſſimè cum etiam Romæ Natalia ad Novilunii diem eodem anno referrentur. * Neque aberant longè ab intervallo per Quindecemviros definito ex libris ſibyllinis; cùm annis 109. poſt conſulatum Lepidi & Oreſtis (qui Coſs. Ludos Sæculares quartos celebraverant) Auguſtus quinctos inſtauraret. Claudius tamen celebrans anno Urbis 800. videtur computaſſe quater juſtum intervallum CX ab eo, qui primus Conſul Tarquinio ſuffectus cum Bruto fuit, Valerio Poplicola, eorundem Ludorum inſtitutore. Domitianus anno Chriſti 88., & à Cæſaris emendatione 133. (quo ſcilicet Enneadecaëteris ſeptima complebatur) ludos inſtaurans, videtur expectaſſe terminum periodi, ut proxime ſequens annus duceret Novilunium Kalendis Januarii cum Cycli Octagrammi numero I., ſive cum literis A 1 A 1 B 1 B 1: quæ eidem anno debentur: præſertim cùm is terminus longè non abeſſet à legitimo ſpatio annorum CX. iterato, ſi referretur ad Conſulatum Lepidi, & Oreſtis: à quibus conſulibus aberant ludi ſæculares Domitiani annis CCXXIII.: Antoninus annum centeſimum eligens à ſæcularibus Claudii repperit novilunium ex Cyclo Cæſaris die æquinoctii Juliani. Severus, ſive ab Auguſti Ludis numeraverit annos CCXX., ſive CCCXXX. à Conſulatu Lepidi & Oreſtis (quo pariter diximus ſæcularia ſacra fuiſſe à Romanis peracta) reſpexiſſe tantummodo viſus eſt ad leges Collegii XV. Virorum Sacris faciundis, quibus hoc intervallum ad inſtaurationem ludorum præfiniebatur. Philippus pariter Urbis conditæ anno milleno, tam ex intervallo Antonini *ſæcularia*, quàm ex numero annorum MILLIARIUM SAECULUM, ut ipſius nummi referunt, celebravit. Quatuor ergo Principes Auguſtus, Claudius, Domitianus, & Antoninus, qui ordinationis Julianæ modum, utpote proximiores, & matheſeos non imperiti, imò & ſtudioſi cæleſtium obſervationum, callere præ ceteris poterant, exegiſſe videntur ad Cycli Juliani Leges ſacrorum ſæcularium inſtaurationem: dum ſinguli eorum ad Kalendas Januarii, ſivè ad aliam celebrem anni diem, data opera electam, Novilunia revocare curarunt.

Jam verò Cæſaris Cyclum, ſuperſtitioſo cultui Solis ac Lunæ una cum Kalendario mancipatum ab impietate ac titulis nefariæ ſuperſtitionis expiare conſtituit Sanctus Hippolytus, & ad Chriſtiana Sacra traducere. Reperuit itaque modum ejuſdem Cycli cum ſeptenis noſtrarum feriarum literis ita temperandi, ut Paſchalem Canonem *Primus* comperiſſe dicatur ab Iſidoro lib. originum 6. cap. 17. Qua verò id arte peregerit, faciliùs perceptum iri confidam, ex quo ſyſtema Cæſaris, expoſitum alia diſſertatione, fuit etiam cum

Bb ſæculari

* Vide Cenſorin. de die Nat. cap. 17.

ſæculari ſpatio collatum præſenti capite. Ut enim redeam à Juliano Cyclo ad Hippolyteum, cujus gratia Cæſarianum interpretandum ſuſceperam; prioris illius elegantiam aſſecutus imitatione videtur S. Hippolytus, duplici laterculo expanſo: quorum in uno ſingulos annos explicuit, unius periodi ſummam complentes; in altero periodos invicem nexuit, & ad uſum hiſtoriæ ſacræ Veteris Teſtamenti, ejusque ad Chronologiam ordinandam adhibuit. De utraque expanſione laterculorum diſcretis capitibus agendum eſt. Primùm exponemus laterculum, ad ſuperiora ſæcula ab Hippolyto extenſum, in quo Chronologica ſumma exhibetur Paſchatum celebriorum, quæ memorantur in divinæ Scripturæ libris. Alterum, in quo Cyclus unicus ordinatur ad annos CXII. proximos ab Epocha imperii Severi Alexandri, qua S. Hippolytus ſcripſit, in caput ultimum hujus Diſſertationis differimus.

CAPUT TERTIUM.

Exponitur prior laterculus Canonis Hippolytei, complexus Chronologiam Sacram Veteris, & Novi Teſtamenti, à primo Paſchate Moſis al ultimum Dominicæ Paſſionis.

SUMMA CAPITIS.

1. *S. Hippolytus in hoc priori laterculo duo præſtitit, quæ ſunt* Syſtema, *&* Uſus *ſui Cycli.* 2. *Syſtema reſpicit Periodos tres, minorem annorum 112., majorem annorm 784., & maximam annorum 3248. Uſus refertur ad comparationem Lunæ quartædecimæ Paſchalis per annos ſingulos cum hebdomadæ Feria, in quam incidit.* 3. *Et cum die certa civilis anni, in Kalendario Juliano aſſignata.* 4. *Uſus ad expanſionem Chronologicam hiſtoriæ Veteris Teſtamenti à Paſchatis legalis inſtitutione per Moyſen ad ejusdem implementum per Chriſtum Dominum.* 5. *Cyclus Hippolyteus contrahi non debet ex hoc ſyſtemate.* 6. *Indicantur nonnulla, quæ perfici debuiſſent in eodem Cyclo.* 7. *Librorum, à S. Hippolyto ſcriptorum, Catalogus continetur in margine hujus laterculi prioris.*

I.

IN hoc priori laterculo videtur S. Hippolytus ita Cyclum expandere, ut unum ſupponat, hoc eſt ſyſtema ipſius Cycli, & alterum præſtet, nempe uſum ejusdem. Primò ſupponit harmoniam lunationum mediarum tum *ad minorem* Periodum, annis conſtantem centenis ac duodenis; tum *ad majorem*, definitam annis DCCLXXIV., quæ ſcilicet ex minoribus ſeptem colligitur; tum ad maximam, quæ conſtat annis Julianis 3248. Hæc autem ratio, & harmonia, *ſyſtema Cycli* appellari poteſt. Secundum verò quod præſtat, ad uſum refertur. Nam periodos ita comparatas, & in ordinem digeſtas, Chronologica ſerie applicari docet cuicumque Paſchati præcedenti, ſacris in codicibus memorato: ut methodum inſinuet annalium ſacrorum ex Hebraico ad Latinum calculum digerendorum, & ad anni Juliani modum veluti prolepticè ſumptum: quam comparandi methodum dicimus *uſum Cycli.*

II. Syſtema Cycli, ſive harmonia trium periodorum *majoris, minoris, & maximæ* cum feriis hebdomadæ petenda foret à fuſiori commentario, quo illuſtratum narrant Hippolyti Canonem ab ipſo Auctore vetuſti Scriptores, memorati à Cl. Vir. Carolo du Freſne in editione poſtrema Chronici Paſchalis, quod olim dixerant Raderus, & Panvinius Chronicon Alexandrinum, aut faſtos Siculos. Verùm ibidem indicat, pretioſum illud tanti Patris monumentum hodie deſiderari: licet enim ſuperſit Canon, huic marmori commendatus; attamen liber, quem de Canone ſcripſerat, nullibi potuit hactenus reperiri. Æqui bonique conſulent eruditi, ſi deperditam Cycli partem, & in hac expanſione ſuppoſitam, ea ſubrogatione ſupplebo, quæ viſa fuerit cæleſtium corporum motibus, & diſpoſitioni ejusdem canonis propiùs accedere. Hanc igitur harmoniam conſidero Periodi Majoris, Minoris, & Maximæ cum feriis hebdomadæ. Annis Julianis CXII. (quam ſummam dixi *Periodum minorem*) Luminarium Synodi in anno Juliano aſcendunt per octiduum, ut ex Aſtronomicis calculis demonſtratum eſt capite præcedenti pag. 95. Moventur itaque verſus anni caput per hebdomadem unam, & feriam unam. Septenis itaque Periodis minoribus retrahentur Synodi per hebdomadas ſeptem, ac per totidem Ferias, nempe hebdomadibus octo ſolidis. Si Paſchalis Luna haberi poſſet illa, quæ contra menſium ordinem ad anni caput ita receſſit, per dies 56.; exactâ Periodo majori annorum 784.,

Digitized by Google

784., inſtauraretur Cyclus. Verùm ea Luna Paſchalis non eſt in tanto receſſu. Expectare oportet duplicem Lunationem mediam, hoc eſt dies 59., antequam menſis Paſchalis appetat. Dies 56. erant retroceſſionis, imò 57. ſi horæ illæ tres in ſingulas Periodos minores computentur, quæ poſt ſeptimam fermè aſcendunt ad ſolidam diem. Dies verò 59. deſcenſùs ſunt expectandi. Detractis verò 57. diebus aſcenſùs à 59. deſcenſionis, ſupererit biduum deſcenſùs. Quare in Kalendario Juliano deſcendet ſynodus Paſchalis die duplici poſt annos Julianos 784. Hoc ſpatio moventur feriæ in annos ſimplices ſingulæ, & Biſſextilibus duæ: quarum eſt ſumma 980. Huic ſummæ ſi adjeceris dies duos deſcenſionis, erunt dies 982. dividendi per ſeptem hebdomadæ ferias. Peracta diviſione ſuperſunt 2. Tot igitur feriis promovebitur phaſis Lunæ poſt annos 784. Julianos, qui *Periodum Majorem* conſtituunt. Hunc annorum numerum ſi quater aſſumpſeris (nempe annos 3136.;) promovebuntur Lunæ phaſes per ferias octo, ſive (hebdomadâ detractâ) per feriam unicam. At eidem ſummæ 3136. apponi juſſimus unicam *Periodum Minorem*, ut haberetur Periodus maxima annorum 3248., quæ phaſes Lunæ reſtituit ad eandem anni Juliani diem: unica verò periodus minor retrahit phaſes per feriam unam. Igitur completâ periodo maximâ ann. 3248. compenſatur feria progreſsûs in motibus Lunæ à Sole; & reſtituitur ſynodus ad eandem hebdomadæ feriam, quemadmodum eodem numero annorum reſtituitur (quod ante vidimus) ad eandem anni Juliani diem.

Ea igitur eſt habitudo, & harmonia triplicis Periodi *Minoris, Majoris, & Maximæ*, quam tribuimus Cyclo S. Hippolyti, cum anno Juliano, & cum feriis; nempe annis conſequentibus

Unica Periodus Minor ann. CXII. *retrahet in Kalendario per octiduum, promovebit in hebdomada per* I. *feriam Lunares motus à Sole:*

Unica Periodus Major ann. DCCLXXXIV. *eosdem motus promovebit in Kalendario per biduum, & in hebdomada per ferias duas,*

Unica Periodus Maxima ann. MMMCCXLVIII. *reſtituet Lunæ motus à Sole ad eandem anni Juliani diem, & ad eandem feriam hebdomadæ.*

Quod è converſo in præcedentibus annis præſtari intelligitur contrariâ lege, *ut regreſſus abeat in progreſſum.*

Si nulla igitur habenda eſſet ratio præceſſionis Æquinoctiorum, quæ per ætatem S. Hippolyti aut nondum comperta fuerat, aut credebatur perexigua; Cyclus Paſchalis foret omninò perpetuus; cùm annis ſolidis Julianis 3248. motus Lunæ medii, Feria hebdomadæ, & anni Juliani dies inſtaurentur.

III. Accedit elegantiæ Cycli etiam facilitas indicationis, eo potiſſimum tempore, quo uſus vigebat Kalendarii Juliani deſcribendi in parapegmate, & in membranis una cum octo literis Cycli Cæſariani, additis etiam literis ſeptem Feriarum hebdomadæ, quas ſuperſtites adhuc ſervat Kalendarium, quarto Chriſti Sæculo exaratum, & à Bucherio, Lambecio, aliiſque Scriptoribus editum.

Eodem ex Kalendario ſi deſcribantur dies menſium duorum, Martii, & Aprilis, compendio duplicis ordinis literarum, nempe octo illarum quæ ad Cyclum Cæſaris pertinent, & aliarum ſeptem, quæ diſcriminant Ferias hebdomadæ; aſſero, in ſyſtemate Sancti Hippolyti expeditiſſimè colligi diem Paſchalem tàm Judæorum more, quàm noſtro. Exemplo id fiet manifeſtum. Propono dies ſingulos menſis utriuſque expanſos, unà cum literis Ogdoadis Julianæ, & hebdomadis Chriſtianæ, ac Judaicæ.

April.

Dies menſis.	Litera Domin.	Litera Ogdoad.	
1	g	C	Kal.
2	a	D	
3	b	E	
4	c	F	
5	d	G	Non.
6	e	H	
7	f	A	
8	g	B	
9	a	C	
10	b	D	
11	c	E	
12	d	F	
13	e	G	Eid.
14	f	H	
15	g	A	
16	a	B	
17	b	C	
18	c	D	
19	d	E	
20	e	F	
21	f	G	
22	g	H	
23	a	A	
24	b	B	
25	c	C	
26	d	D	
27	e	E	
28	f	F	
29	g	G	
30	a	H	

Mart.

Dies menſis.	Litera hebdom. ſeu Dominic.	Litera Ogdoad.	
1	d	D	Kal.
2	e	E	
3	f	F	
4	g	G	
5	a	H	
6	b	A	
7	c	B	Non.
8	d	C	
9	e	D	
10	f	E	
11	g	F	
12	a	G	
13	b	H	
14	c	A	
15	d	B	Eid.
16	e	C	
17	f	D	
18	g	E	
19	a	F	
20	b	G	
21	c	H	
22	d	A	
23	e	B	
24	f	C	
25	g	D	
26	a	E	
27	b	F	
28	c	G	
29	d	H	
30	e	A	
31	f	B	

Anno I. Severi Alexandri facta eſt, inquit Hippolytus, Luna XIV. Idibus Aprilibus Sabbato. Dominica vero Paſchalis dilata ad ſubſequentem hebdomadam, juxta conſuetudinem Latinam illorum temporum, incidit in diem 21. Aprilis. Vides diei 3. Aprilis, ſeu idibus, aſſignari literam Ogdoadis G & hebdomadis e, Dominicalis igitur litera eſt f.

 Poſt

Poſt annos CXII., uti ſupra oſtendimus, XIV. Luna erit octiduo citius, nempe die 5., ubi litera G Ogdoadis Julianæ præcedentis occurrit. Litera proximæ columnæ eſt d: Feria vero (quæ hoc ſpatio retrocedit per unicum gradum) habebitur VI. Igitur f fuerit litera Dominicalis anno 112. poſt primum Severi Alexandri, nempe anno Æræ Chriſti 334. Paſcha vero contigerit die 7. Aprilis. Ita exhibet etiam Tabula Paſchalis paulo ante edita in ſolutione Problematis Paſchæ, collecta ex SS. Patribus.

Poſt alios annos CXII., nempe anno Æræ vulg. 446. Luna XIV. in Kalendario retrahenda per octiduum, ubi litera G occurrat proxime in Ogdoadibus. Spectat vero ad diem 28. Martii. Litera alterius columnæ illi adhærens c indicat Feriam v., quæ unico gradu minor eſt Feria Periodi proxime præcedentis. Erit itaque dies Dominica 31 Martii f dies Paſchalis. Eandem ita exhibent Tabulæ, a SS. Patribus Cyrillo, Leone &c. collectæ in ſolutione Problematis Paſchalis.

Experimentum capere lubet etiam circa periodos majores annorum 784.: quarum ſingulæ promovent Lunam tum in Kalendario, tum in Feriis per biduum.

Ab anno primo Severi Alexandri, Chriſtianæ Epochæ 222., numera duplicem Periodum Majorem annorum 784. Incides in annum Chriſti 1790. Duplex periodus major promovet Lunam per dies quatuor in Kal. Juliano, & per totidem Ferias in hebdomada. Cum igitur anno primo Alexandri Cæſaris Idibus Aprilibus Sabbato colligeretur Luna XIV., eadem Luna habebitur Feria IV. die vero 17. Aprilis anni 1790. Propterea Dominica Paſchalis dicenda foret 21. Aprilis, ſi nulla Æquinoctiorum præceſſio tot Sæculis interceſſiſſet. Verum recedente Æquinoctio ad diem XI. Martii in Kal. Juliano, Luna præcedens habenda erit Paſchalis. Die ſcilicet 18. Martii ſtylo veteri, quæ in Gregoriano dicetur 29. Martii erit Luna XIV. Feria diei XVII. Aprilis ejuſdem anni eſt IV., eaque notatur litera b. Igitur litera Dominicalis ejuſdem anni in Kalendario veteri habenda eſt juxta ſyſtema literarum Dominicalium S. Hippolyti relatum infra, f: quæ cum occurrat die 24. Martii ſtylo veteri (ſeu 4. Aprilis ſtylo novo) proximè poſt quartamdecimam ſupra indicatam; demonſtrat, Paſcha eodem anno 1790. celebrandum eſſe die 4. Aprilis, quemadmodum referunt etiam communes Tabulæ Gregorianæ.

Hoc itaque Syſtema ſtatuendum judicio Cycli Hippolytei, per triplicem illam Periodum *Minorem*, *Majorem*, & *Maximam*, quas adeò eleganter, & expeditè reſpondere oſtendi tum literis Ogdoadum more Juliano, tum hebdomadum more Chriſtiano. Quin etiam hujuſmodi habitudo Cycli Hippolytei, ejuſque *Periodorum* ad *Ferias*, cenſeri debet non tantùm ratio Syſtematis, ſed etiam pars usùs: quod nitidiùs viſum iri puto capite ſubſequenti in declaratione ſecundi laterculi. Id tamen ſupereſt indicandum, qua ſcilicet ratione in ſingulos annos cujuſcumque Periodi *Minoris*, *Majoris*, & *Maximæ* ex hujus Canonis expanſione indicetur Feria, demonſtrans Paſcha legale, ſeu diem quartamdecimam Cyclarem Lunæ Paſchalis, & anni Juliani diem ipſi congruentem: id enim contineri videtur hoc in laterculo; quemadmodum in altero colliguntur more Chriſtiano Dominicæ Paſchales anni cujuslibet per integram periodum minorem annorum CXII., indicatæ ex præcedenti ſerie Paſchatis legalis, ad certam anni Juliani diem, & hebdomadis Feriam in hoc præcedenti laterculo jam redacti.

Indiculus Librorum Hippolyti, in margine Canonis inciſus, titulum continet illius operis, quo doctiſſimus Martyr univerſa illa explicabat, ac demonſtrabat fuſiori commentario; nam ibi legitur inter alia Hippolyti Opera: ΑΠΟΔΕΙΞΙϹ ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΠΑϹΧΑ ΚΑΤΑ ΕΝ ΤΩ ΠΙΝΑΚΙ, DEMONSTRATIO TEMPORUM PASCHAE QUEMADMODUM IN TABULA. Verùm cùm is liber incuriâ temporum interciderit; conabimur ex ipſa literarum ſeptem diſpoſitione G F E D C B A per totidem columnas ſedecennales *demonſtrationem* deperditam expiſcari. Neque id incongruum videbitur Mathematicis: qui probè noverunt, quam plurimas demonſtrationes Theorematum, ac Problematum geometricorum reſtitui poſſe, etiam nullis ſuperſtitibus literis, dummodo figurarum lineamenta ſalva habeantur: quod in Canone S. Hippolyti ritè hic expanſo contigiſſe gaudemus: non ſecus, ac in elementis ab Euclide collectis olim accidiſſe alii memorant. Verùm hanc Syſtematis Hippolytei partem, quæ uſum quoque reſpicit ejuſdem Cycli, opportunum ducimus paulliſper differre, ad numerum ſcilicet 6. præſentis Capitis, poſtquam fuerint nonnulla præmiſſa de uſu altero Chronologico, quæ faciliorem reddent earundem rerum explicationem.

IV. Expediendus itaque eſt uſus alter hujusce prioris laterculi ad Chronologiam Paſchatum præcipuorum, quæ in divinis literis memorantur, juxta prolepticos annos Julianos in Hippolyti Cyclo eyhibendam. Hanc verò methodum elegantis Chronici facilè còlligo ex certis veſtigiis, tabulæ inciſis, tum in titulo, tum in columnis per voces illas quæ ſtatis locis leguntur inſculptæ, nempe EXODUS; IN DESERTO; JESUS (hoc eſt Joſue;) EZECHIAS; JOSIAS; ESDRAS. Eædem repetuntur ſemel, adjectis verbis SECUN-

SECUNDUM DANIELEM; ut exprimatur EXODUS JUXTA DANIELEM, IN DESERTO JUXTA DANIELEM &c. Duo tamen loca, quorum in uno legitur GENESIS CHRISTI, in alterò PASSIO CHRISTI non geminantur in hoc laterculo: neq; illis additur τὸ ΚΑΤΑ ΔΑΝΙΗΛ JUXTA DANIELEM, quod occurrebat in ſuperioribus. Hujuſmodi vocum ſententiam minimè aſſequtus videtur Scaliger: & ab ejuſdem inquiſitione abſtinuere P. Bucherius, & Petavius, viri ingenio magno, & cuivis docto in diſceptando pares, ut de Vettio protulit Varro apud Cenſorinum. Cum tamen Bucherius permiſerit arbitrio Lectorum easdem voces interpretari; conſului titulum, experturus, num ex Davo fieri Oedipus poſſem. Sanè in titulo indicium legitur Chronici Paſchatum ſuperiorum, hac in tabula per Hippolytum ordinati. Ait enim titulus Latinè redditus: *Anno I. Regiminis Alexandri Imperatoris facta eſt* XIV. *Paſcha Idibus Aprilibus Sabbato, cùm menſis embolimæus fuiſſet. Continget ſequentibus annis ſicut infra ordinatum eſt in tabula.* FACTA VERO EST IN PRAETERITIS SICUT INDICATUR. *Solvere autem oportet jejunium, ubi inciderit Dominica.* Indicatur itaque in Tabula, huic titulo ſubjecta, quemadmodum Paſchalis quartadecima celebrata fuerit annis præteritis ante Epocham Imperii Severi Alexandri. Porrò XIV. Paſchales, quæ ante Severum celebratæ hic ſignificantur, diſertè apparent in titulis antea relatis, EXODUS &c. Sunt verò Paſchata ſuperiorum ætatum, de quibus divinæ loquuntur literæ Primùm Paſcha inſtitutum in exitu Iſrael de Ægypto, ut legimus Exodi cap. XII. annis ante Chriſti Epocham circiter 1500., vel 1550. notatur vocibus EXODUS, & EXODUS KATA DANIEL. Tum illi ſuccedit Paſcha in deſerto celebratum poſt biennium, de quo loquitur Liber Numerorum Cap. IX.: hic verò indicatur per literas IN EREMO Deinde ſequitur Paſcha Poſt annos 39. à proximè recenſito, ſive poſt 41. ab Exodo, in ingreſſu Palæſtinæ celebratum ſub Joſue ſeu JESU NAVE, ut in lib. Joſue cap. 5. cujus indicium eſt nomen JESUS appoſitum poſt cellulam 41. à Paſchate Exodi. Reperiuntur etiam inciſa nomina EZECHIAS, JOSIAS, ESDRAS, hoc eſt Sacerdotis Eſdræ, & illorum Regum, qui Paſcha magna cum celebritate inſtaurarunt: quorum propterea in Sacris Bibliis memoria recenſetur: nempe; II. Paralipom. cap. 30., & 35. IV. Reg cap. 23. I., Eſdr. cap. 6. Attexitur vero JUXTA DANIELEM alia Chronologia Paſchatum eorundem; cùm ex Danielis libro, ejuſdemque hebdomadibus diverſimmodè numeratis Epocham ſuperioris ætatis à templo condito ad inſtauratum ſub Cyro Chronologi colligant paullò diverſam. Quare utriusque ſententiæ Chronicæ numeros Hippolytus conſignavit in hacce Tabula: in qua profitetur, ſe indicaſſe Paſchata ſuperiorum ætatum: IN PRAETERITIS AUTEM annis EVENIT SICUT INDICATUM EST, uti vertit Bucherius.

Hæc demum interpretatio legitima mihi videtur verborum Sancti Hippolyti; licet Scaliger, non admodum felici conjectura putaverit, eadem pertinere ad lectiones ſtatas, vagaſue, ex utroque teſtamento, quarum uſus per Hippolyti ætatem in Eccleſia vigeret. *Nos ea* (ſubdit Bucherius) *quoniam ad inſtitutum noſtrum non attinent, lectoris judicio relinquimus.* Præter illa enim Paſchata Exodi, in deſerto, Joſue, ſeu Jeſu Nave, Ezechiæ, Joſiæ, Eſdræ, ab Hippolyto conſignata, nullum repperi diſertè narratum in libris Veteris Teſtamenti: Eò autem lubentiùs concedo in hanc ſententiam, qua ſtatuebam, dictionibus illis indicari annum Cycli Hippolytei, cui reſpondent Paſchata iisdem cellulis attributa, & in divinis literis memorata; eò inquam lubentiùs in hanc ſententiam concedo; quod videam, intervallis Paſchatum definitis ex potiori Chronologorum veterum ac recentiorum ſententia ſatis exactè applicari cellulas hujus laterculi, ut ex comparatione mox afferenda perſpicuum fiet.

Monere tamen oportet comparaturos, ut meminerint, Chronologos omnes, licet è divinis literis intervalla temporum repetant, non nihil differentiæ in calculos intuliſſe: dum plurium ſive Judicum, ſive Regum annos aut diſcretos componunt, aut componendos ſeparant: quos percenſere ſingulos non eſt præſentis ocii, aut inſtituti Sufficiet, credo, producere celeberrimos tum ex antiquis, tum ex recentioribus Chronologis, & conſignare intervalla temporum ab eorundem ſupputationibus definita; ut conſtet, Hippolyti ſyſtema Chronicum probari maximè, quod medio fermè loco inter aliorum ſententias conſiſtat. Ab ipſo autem Hippolyto exordiar, qui reliquos hic afferendos ætate præcedit. Conſignat S Hippolytus GENESIM CHRISTI Domini cellula ſecunda ſui Canonis annorum CXII. Duplici fermè Cyclo, ſive annis 223. ante Epocham Severi Alexandri putat in utero Virginis Deiparæ conceptum fuiſſe Dominum. Recentiores Chronologi ſaltem biennio maturiùs id contigiſſe demonſtrant: quibus licet aſſentiar; attamen obſervo, Dionyſium, & Veteres pleroſque biennio diſtuliſſe, quod erat biennio ante Hippolyti terminos proferendum. Medio igitur loco inter utroſque verſatur S. Hippolyti ſupputatio. PASSIO CHRISTI in cellula poſtrema columnæ ſecundæ conſignata, pertinet ad annum æræ vulgaris 29. ſive, ut ego arbitror, 28. (par enim Conſulum omiſſum judico:) quem eſſe tribuendum Paſſioni Dominicæ, duobus Geminis Conſulibus, in-

victis rationibus videtur fermè demonſtratum. Verùm hujuſce Paſchatis intervallum alii obſervarunt. In remotiora Paſchata ſi feramur per cellulas Hippolyteas; occurrent ſex illa Eſdræ, Joſiæ, Ezechiæ, Joſue, in Eremo, & Exodi nominibus bis conſignata: ſemel absque ulſo additamento; iterum verò cum literis JUXTA DANIELEM. Duplicem computum, ut præmonui, ferunt. Alius colligitur juxta hebdomadas Danielis: quarum 26. ab Esdræ Paſchate ad Chriſtum Dominum S. Hippolytus numera- 62.
vit, ut Auctor eſt Hieronymus in Lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Sunt verò heb- 7.
domades annorum LXII. anni 434. Computus alter juxta annos imperii Perſarum, 434.
& Macedonum, ab eodem S. Hieronymo indicatus, reperitur etiam in Opere Anonymi, Hippolyto æqualis, infra afferendo ſub extremum hujus Capitis.

Computus prior ex cellis non conſignatis *juxta Danielem*	*Annis ante primum Severi Alexandri.*	Computus alter *juxta Danielem*; de quo vide quæ in margine adſcribimus. * *Annis ante primum Severi Alexandri.*	
Paſcha Exodi	1799.	1778. *ſeu*	1666.
Paſcha Ezechiæ (ejus anno Primo)	1006.	987.	875.
Paſcha Joſiæ (ejusdem anno XVIII.)	893.	875.	763.
Paſcha Eſdræ (Darii anno VI.)	786.	656.	656.

Si detraxeris annos 221., qui intercedunt poſt primum Æræ vulgaris Dionyſianæ ad primum Imperii Alexandri; intervalla Paſchatum, & Æræ Chriſti vulgaris hæc prodibunt ex Cyclo:

	Ex ſupputatione priori	*Ex ſpputatione juxta Daniel.*	*ſive*
Paſcha Exodi ante Epoch. Chr. annis —	1578.	1557.	1445.
Paſcha Ezechiæ	785.	766.	654.
Paſcha Joſiæ	672.	654.	542.
Paſcha Eſdræ	595.	435.	435.

Obſerventur etiam intervalla eorundem Paſchatum invicem comparatorum.

		Intervallum annorum.			*Intervallum annorum.*	*ſive*	
Exodi	1578.	793.	Exodi	1445.	791.		
Ezechiæ	785.	113.	Ezechiæ	654.	122.		
Joſiæ	672.	107.	Joſiæ	542.	107.	653.	
Esdræ	565.	565.	Eſdræ	435.	435.	435.	218.
Æræ comm.	0.		Æræ comm.	0.			
	Summa	1578.		Summa	1445.		

Conferenda jam ſunt intervalla, & Epochæ Canonis Hippolytei cum intervallis, & Epochis aliorum Chronologorum, qui tum ex veteribus, tum ex recentioribus habentur præſtantiſſimi. Ex veteribus proferam Euſebium, & Syncellum. Ex recentioribus Card. Bellarminum, Salianum, Petavium, Torniellum, Uſſerium, Calviſium, & Lydiatum: redactis eorundem comparationibus ad Æram Chriſti vulgarem, cum certo ipſorum Chronologiæ anno compoſitam.

Euſebius

* S. Hieronymus in cap. IX. Danielis hæc ſcribit: *Hippolytus autem de eisdem hebdomadibus* (Danielis) *opinatus eſt ita. Septem hebdomadas ante reditum populi ſupputat, & ſexaginta duas poſt reditum usque ad Nativitatem Chriſti, quarum tempora omnino non congruunt. Siquidem Regni Perſarum ducenti & triginta ſupputantur anni, & Macedonum trecenti: & poſt illos usque ad Nativitatem Chriſti anni triginta: hoc eſt ab initio Cyri Regis Perſarum usque ad adventum Salvatoris anni quingenti ſexaginta.* Anonymus vérò Scriptor ſub Sev. Alexandro, quem Hippolytum aliqui putant, poſt Eſdram ad Incarnationem Domini retulit annos 563., ut infra dicetur. Ex cellis *juxta Danielem* tabulæ Hippolyteæ ab ESDRA ad GENESIM CHRISTI numerantur anni 434. computatis extremis. & ſunt ipſæ hebdomades annorum LXII, à Hieronymo tributæ huic intervallo ex ſententia Hippolyti. Ex aliis verò cellis ſunt anni 565, adjecta ſcilicet Periodo minori ſupra cellas alterius putationis: quam ſententiam Hieronymus præfert, ex Perſarum & Macedonum annis ritè collectis; quam etiam conſentire videmus cum ea, quam profert Anonymus Hippolyto æqualis, ad Æram Chriſti biennio remotiorem Æra communi. Duplex idcircò profertur computus intervalli Eſdræ Paſchatis à Geneſi Chriſti Domini, alter quidem ex *Danielis* hebdomadibus ann. 435. ante æram communem, ſeu 434. incluſis terminis ante Natalem Domini ab Hippolyto aſſumptum (quo etiam nomine fortaſſe cellas inſcribit JUXTA DANIELEM;) alter autem juxta probatiorem ſententiam, annis 565. præmittens Paſcha Eſdræ communi Epochæ Natalis Dominici qui ſunt 563. ante aſſumptam ab Hippolyto in hiſce cellis. Abſtinemus verò exemplo Hieronymi à judicio circa easdem ferendo: cum Sanctus Doctor ibidem admoneat, *periculoſum eſſe de Magiſtrorum Eccleſiæ judicare ſententiis, & alterum præferre alteri.*

Euſebius à natali Abrahami ad Natalem Chriſti Domini colligit annos 2015. Exodum verò ſtatuit anno Abrahami 505. & reliqua Paſchata his intervallis ſejungit,

			Intervallum annorum,
Paſcha Exodi annis ante Chriſti Natalem	1510.		
Paſcha Ezechiæ	539.	—	771.
Paſcha Joſiæ	625.	—	114.
Paſcha Eſdræ	514.	—	111.
Æra Chriſti Nat.	0.	—	514.
			Summa 1510.

Georgius Syncellus ad annos Mundi juxta Græcorum putationes ſuam Chronographiam attexens,

					Interval.
Exodum refert anno M.	3816.	ante Chriſti Natalem —	1685.		
Paſcha Ezechiæ A M.	4766.	A. Ch. Nat. — —	735.	—	950.
Paſcha Joſiæ A. M.	4871.	A. Ch. N. — —	630.	—	105.
Paſcha Eſdræ A. M.	4998.	A. Ch. N. — —	502.	—	128.
Chriſti Nat. A. M.	5500.	— Ch. N. — —	0.	—	502.
					Summa 1685.

Card. Bellarminus, juxta vulgata Biblia computans, Æram Mundi à Deo conditi annos ita digeſſit in Tabulis, editis poſt ejus librum de Scriptoribus Eccleſiaſticis:

Paſcha Exodi Anno Mundi	2483.	Ante Chriſti Nat. —	1500.		
Paſcha Ezechiæ A. M.	3238.	A. Ch. N. — —	745.	—	755.
Paſcha Joſiæ A. M.	3342	A. Ch. N. — —	641.	—	104.
Paſcha Eſdræ, ſeu Darii VI. A. M.	3463.	A. Ch. N. — —	520.	—	121.
Chriſti Æra vulg.	3983.	— — — — —	0.	—	520.
					Summa 1500.

Salianus ſtatuit

Exodum Anno Mundi	2544.	A. Ch. Nat. — —	1509.		
Paſcha Ezechiæ A. M.	3309.	A. Ch. Nat. — —	744.	—	765.
Paſcha Joſiæ A. M.	3412.	A. Ch. Nat. — —	641.	—	103.
Paſcha Eſdræ A. M.	3538.	A. Ch. Nat. — —	515.	—	126.
			0.	—	515.
					Summa 1509.

Petavius cum Periodo Juliana, & Mundi origine annos ita connectit:

Paſcha Exodi annis Per. Jul.	3183.	Mundi 2453.	Ante Ch. Ep.	1530.		
Paſcha Ezechiæ a. P. Jul.	3987.	Mundi 3257.	Ante Ch. Ep.	726.	—	804.
Paſcha Joſiæ a. P. Jul.	4090.	Mundi 3360.	Ante Ch. Ep.	623.	—	103.
Paſcha Eſdræ a. P. Jul.	4198.	Mundi 3468.	Ante Ch. Ep.	515.	—	108.
(ſive anno VI. Darii)					—	515.
Æræ Chriſti Dionyſ. a. P. Jul.	4713.	Mundi 3583.	— — —	0.		
						Summa 1530.

Torniellus ad Æram Orbis conditi refert, ut ſequitur:

Paſcha Exodi Anno Mundi	2544.	ante Æram Ch. Dionyſ.	1507.		
Paſcha Ezechiæ anno Mundi	3308.	ante Æram Ch. Dionyſ.	743.	—	764.
Paſcha Joſiæ anno Mundi	3412.	ante Æram Ch. Dionyſ.	639.	—	104.
Paſcha Eſdræ anno Mundi	3537.	ante Æram Ch. Dionyſ.	514.	—	125.
Æram Chriſti Dionyſianam anno Mundi 4051.		— — — —	0.	—	514.
					Summa 1507.

Uſſerius Epochas ita conſtituit:

					Intervallum.
Primi Paſchatis in Exodo, anno Mundi	2513.	ante Ch. Ær. vulg.	1491.		
Paſchatis Ezechiæ anno primo, anno M.	3728.	ante Ch. Ær. vulg.	726.	—	765.
Paſchatis Joſiæ anno XVII., anno M.	3381.	ante Ch. Ær. vulg.	623.	—	103.
Paſchatis Eſdræ, Darii anno VI. an. M.	3489.	ante Ch. Ær. vulg.	515.	—	108.
Æræ Dionyſianæ anno Mundi	— — —	— — — —	0.	—	515.
			Summa		1491.

Calviſius easdem Æras in Chronologia ita conſignat:

Exodum, ſeu primum Paſcha anno Mundi	2453.	ante Chr. Ep.	1497.		
Paſcha Ezechiæ anno primo, anno Mundi	3222.	ante Chr. Ep.	728.	—	769.
Paſcha Joſiæ anno ejus XVIII., anno Mun.	3325.	ante Chr. Ep.	625.	—	103.
Paſcha Eſdræ anno Darii VI., anno Mun.	3434.	ante Chr. Ep.	516.	—	109.
Æram vulgarem Dionyſ., anno Mundi	3950.	— — — —	0.	—	516.
			Summa		1497.

Lydiatus denique in Canonibus Chronicis colligit

Exodum anno Mundi	2504.	ante Chriſti Epocham	1502.		
Paſcha Ezechiæ anno Mundi	3278.	ante Chriſti Epocham	728.	—	774.
Paſcha Joſiæ anno Mundi	3381.	ante Chriſti Epocham	615.	—	103.
Paſcha Eſdræ, ſive Darii annum VI. an. M.	3540.		466.	—	159.
Æram Chriſti vulg. an. Mun.	4006.	— — — — — — — —	0.	—	466.
			Summa		1502.

His itaque ſententiis, & computis Chronologorum illuſtrium præmiſſis, age comparemus Hippolyti cellulas cum intervallis annorum. Si quæ Paſchata in eandem cellam ab Hippolyto conjiciuntur, ea diſtare neceſſe fuerit per ſolidam periodum annorum CXII., vel per plures, ſed ſolidas. Conjungunt cellæ hujus Canonis Paſcha Ezechiæ cum Paſchate Joſiæ in cellulis JUXTA DANIELEM: apponunt in reliquis hac nota deſtitutis. Diſtabunt itaque Paſchata ex Hippolyti ſententia, & Canone, annis CXII. vel CXIII. Ex antiquis Euſebius biennio prolixius intervallum aſſumit. Reliqui contrahunt hoc ſpatium annis, qui minimum ſeptenis, qui maximè novenis. Medio igitur loco verſatur inter diſcrepantes Chronologos S. Hippolytus.

Eodem indicio cellularum, ex Paſchate Eſdræ, quod ætate poſterius fuit, ſi retroceſſeris per cellulas Canonis, donec occurrat Paſcha Joſiæ, quod proximum eſt ex ſuperioribus à S. Scriptura recenſitis; neceſſario affirmabis, intervallum ex Canone Hippolyti videri annorum CVIII. juxta Danielem. Syncellus amplificat, annos illi tribuens 128. * Claudius contrahit annos numerans XCV. Medio igitur loco eſt Canon Hippolyteus inter antiquos illos Chronographos. Medius quoque incedit etiam inter recentes. Vides enim ſpatium ab hiſce cellulis definitum annorum 108. ſtatui à Card. Bellarmino annorum 121., à Torniello 125., à Saliano 126., à Lydiato 159.: qui excedunt rationes Hippolyti; & è converſo putari à Petavio, & ab Uſſerio annorum 108., Calviſio 109.: qui ab iiſdem rationibus deficiunt.

Comparo, & aliud intervallum inter Exodum, & Ezechiam: quod cellulæ Hippolyti conſtituunt annorum 793., vel 791. ſi ad illas reſpiciam, in quibus legitur JUXTA DANIELEM. Syncellus è veteribus, ac è recentioribus Petavius hoc ſpatium augent. Reliqui imminunt. Ubique igitur incedit medius Canon Hippolyti inter diverſas Chronologorum ſententias, & putationes.

Neminem itaque puto non conceſſurum, jure à nobis cenſeri inter uſus potiores iſtius prioris laterculi eum, qui reſpondeat titulo, exponenti, præteritorum Paſchatum certa tempora hic eſſe conſignata; cùm videat ſingulorum intervalla tam aptè reſpondere Syſtemati Chronologico utriusque Teſtamenti, juxta rationes veterum, ac recentiorum Auctorum, ex Divinæ Scripturæ Libris collectas.

Objecit Martyr doctiſſimus Lydium hunc lapidem Ethnicorum argutationibus, oſtendens uſum legitimum civilis Chronologiæ ad recolenda myſteria Veritatis, juxta quæ Cæli gloriam Dei enarrantes in Moſis, Ezechiæ, Joſiæ, Eſdræ ſæculis tabulas veluti expanderant Dominici Paſchatis, propheticis typis toties adumbrati. Exemplum quoque po-

ſteris

* Antiquus Chronographus apud Labbeum in Biblioth. MSS. tom. primo pag. 314.

ſteris comparabat, quo reparata per Chriſtum Dominum tempora in Paſchali myſterio ſanctè cuſtodirent: ea ſcilicet lege ſacrorum, qua cum Apoſtolo Paulo, & cum plurimis Patribus recenſendis in alio opuſculo, *De Nummo, & Gnomone Clementino*, patere poſſet, Aptata eſſe Sæcula Verbo Dei.

Mirabar, hujuſmodi computum, ſatis apertum, non occurriſſe tot egregiis Auctoribus, qui Canonem Paſchalem Hippolyti Martyris, utpote clavum, & cardinem totius Chronologiæ, adornarunt notis, & commentariis. Scriptor eruditiſſimus Carolus du Freſne Dominus du Cange in ea præfatione maximè commendata, quam præmiſit editioni Canonis Paſchalis, paucos ante annos typis regiis excuſi, poſtquam ſcitè adnotavit rationem duplicem *Paſchalium* conſcribendorum, *ſimplicem*, & *fuſiorem*, in utraque Hippolytum claruiſſe antiquorum teſtimoniis confirmat. Quemadmodum verò in breviori, & prima ratione, per tabulas ut plurimum concinnata, laborum Hippolyti teſtimonium producit hoc ipſo ex marmore; ita & fuſioris commentationis, ab eodem Martyre lucubratæ, fragmenta ab antiquis deſcripta adnotavit. * *Primùm verò Hippolytum* dicit *ea ſcribendi ratione uſum: qua digeſtis à Mundo condito ad ſua uſque tempora elapſis annis ſedecennalis Cycli à ſe reperti in inveniendo Paſchate methodum firmaret, deſcriptis ſubinde, ut vero eſt ſimile, Paſchalibus feſtis Legalibus, & forte Chriſtianis. Quod quidem opus ad Alexandri Imperatoris tempora perduxit, ut ex Euſebii allato loco docemur, in quo temporum deſcriptionem expoſuit à Mundi conditu ad eundem Alexandrum, cui demum Canonem ſedecennalis Cycli præfixit: id enim indicare videtur vox προθεὶς. Aliud autem fuere Hippolyti ratio Paſchæ, temporumque Canones, uti appellantur ab Hieronymo, aliud Canon ἑκκαιδεκαετηρίδος.* Utriuſque commentationis teſtem ſtatuere poſſumus hunc ipſum lapidem: cujus in priori laterculo Chronologicam tabellam conſpicimus Paſchatum Veteris Teſtamenti, quam fuſiori deinde commentario putaverim cum D. du Cange fuiſſe ab Hippolyto illuſtratam, ut elenchus operum ibi appoſitus videtur oſtendere. In altero autem laterculo, de quo agendum erit ſequenti capite, Tabellam digeſtam autumo Paſchatum ſubſequentium poſt annum primum Severi Alexandi: cui explicandæ librum diverſum ab eodem Martyre conſcriptum fuiſſe ex Hieronymo, & Euſebio Freſneus rectè collegit. Rem totam multò præclarius aſſequutus videtur D. du Cange, quàm nuperus Auctor, ** ab eo commendatus, tomo II. Variorum Sacrorum: qui cum Hippolyti ſermonem, & operum indicem, ac Paſchale hoc laterculum illuſtret à pag. 930. ad 1122. *nomina Exodi, in Eremo, Jeſu, Ezechiæ, Joſiæ, Eſdræ, Geneſeos Chriſti, & Paſſionis Chriſti* ad ſtatas lectiones refert cum Scaligero: nulla idonea ratione prolata ejus diſtantiæ & harmoniæ, quam ſervant nomina in cellulis aſſignatis. Rectè quidem & ipſe refragatur Scaligero in emendatione ejus vocis IHCOVC, quæ nitidè ſculpta legitur cellulâ tertiâ columnæ tertiæ, & cellulâ ſeptimâ columnæ quartæ, additâ clauſulâ *juxta Danielem*. Rectè inquam judicat, referri oportere ad Jeſum filium Nave, hoc eſt ad Joſue. Sed operam ludit, cùm de ejus lectione, nec non de lectionibus Eſdræ corruptis aliqua ibi recenſet pag. 950. Numerare enim poterat ſpatia 41. ab *Exodo juxta Danielem* ad *Jeſum* (hoc eſt Joſue Paſcha) *juxta Danielem:* prout etiam 42. ſpatia colliguntur, ſi in voce *Exodos* expreſſa in cellula 10. columnæ poſtremæ numerentur ſeptem illa, quæ ſuperſunt ad finem Tabulæ, & his adjiciantur 35. ſpatia, quæ repetentibus initium Cycli pervadenda ſunt, quouſque pertingatur ad vocem *Jeſus* in tertia cellula columnæ tertiæ: quemadmodum duo ſpatia ſemper occurrunt ab *Exodo* ad Paſcha *in eremo, tam juxta Danielem*, quàm ſine hoc additamento, propter biennium interpoſitum inter Paſcha primò inſtitutum in Exitu ab Ægypto, & Paſcha juſſu Dei celebratum *in deſerto*, de quo Liber Numerorum capite IX. Verùm de his ſatis. Id unum tamen præterire non poſſum, quod in hac Tabula occurrit circa lemma illud *Geneſis Chriſti*. Quæri enim poteſt, cur in Paſchali Chronologia memoret potiùs Hippolytus *Geneſim* Chriſti, quàm *Nativitatem?* Facilis verò habebitur dubii ſolutio, ſi attendamus, ſpatio menſis Paſchalis peractam fuiſſe *Dominicam Incarnationem;* extra Paſchale tempus contigiſſe *Nativitatem*. Neque enim audiendi ſunt, qui cum, R. P. Harduino ſtatuebant, Septembri menſe in lucem editum Redemptorem; EX ANTIQUÂ enim TRADITIONE, à Patribus disertè memorata, & ex clariſſimis indiciis, Dominici Natalis diem menſe Decembri cognitum fuiſſe, in Eccleſia præſertim Romana, docuit ſæpe commendatus Illuſtriſſimus Epiſcopus Hadrienſis in Monumentis Veteris Antii. Cùm igitur Martyr Hippolytus Paſchales Epochas hoc in laterculo conſignaret, conſultò elegit Incarnationem Verbi recenſere, quæ ipsâ Lunâ Paſchali jam accensâ contigit, juxta hujus Canonis Chronologiam; cùm referatur (ut ex cellularum numero conſtat) ad annum 222. ante initium Severi Alexandri, deducto ſcilicet biennio ex duplici periodo ſolida annorum CXII., ut ex ipſo Tabulæ conſpectu pridem cognoverunt Auctores eruditi: qui etiam notant, ex hoc ſyſtemate Chriſti Domini Paſſionem referri ad vulgaris Æræ Dionyſia-

* Pag. 10. Præf. ** Stephanus le Moyne.

næ annum XXIX. duobus Geminis Coſ. ſuffragantibus pleriſque ex Patribus, præſertim vetuſtioribus.

V. Compendio igitur eleganti complectitur S. Hippolytus hac in Periodo Chronologiam utriusque ætatis, ante, ac poſt Chriſti Domini adventum, ex certa diſpoſitione heccædecaeteridum ſeptem per totidem columnas : quas P. Bucherius cenſebat contrahi poſſe ad numerum cellularum duplo minorem, nihil perturbato Feriarum ordine ; cùm bis in Cyclo annorum CXII. eadem ſeries, ſive apocataſtaſis Feriarum inſtauretur. Verùm decurtatio Bucheriana non ita bellè exhibuiſſet Chronologiam Sæculorum, neceſſariò expandendam in ſeptem Cyclos, conſtantes annis CXII., potiùs quâm in periodos XIV. annorum LVI., ut nempe compertum foret, priori numero annorum 112. reſtitui motus Luniſolares octiduo citiùs in Kalendario Juliano, & Ferias retrahi unico gradu in hebdomada : quæ duo in minori numero annorum LVI. copulari minimè poterant. Unde multò difficilior extitiſſet comparatio anni Juliani cum Lunaribus Hebræorum, quæ ad Paſchatis Chriſtiani computum, & ad veteris teſtamenti Chronologiam digerendam, tanto cum eruditionis compendio ab eodem Hippolyto ſapienter hic adhibetur, & ordinatur. Præterea concideret ratio Cycli, cauſſa emboliſmorum, ut infra oſtendam, ſi decurtaretur.

Dolendum quidem eſt, Sancti Martyris commentarium fuſiorem periiſſe, quem D. Du Cange ſummoperè optandum ex ejusdem ſpecimine demonſtravit. Illius enim ductu reliqua nitidè aſſequeremur, quæ de uſu Canonis dicenda forent. Obverſantur quidem animo nonnulla ſyſtemata ad praxim Canonis accommodata. Verùm ne longiùs protraham diſſertationem, unica ſectione iſtius capitis, huic veſtigationi deputata, finem quærendi faciam.

VI. Scitè obſervabat P. Bucherius, annis Julianis ſolidis CXII. (quod ſpatium habendum eſſe diximus Periodum minorem) Synodos Luminarium reſtitui non poſſe ex legibus mediorum motuum. Hoc enim intervallo jam oſtendi cap. præcedenti, phaſes Lunares neque congruere cum ſtata die anni Juliani, neque cum eadem hebdomadæ Feria. Cùm verò Bucherius obſervaret, in expanſione annorum CXII., de qua capite proximo agendum erit, rationes Lunæ luxari per biduum; opinabatur Hippolytum, facilitatis deſiderio deceptum, conſtituiſſe, ut poſt annos centenos ac duodenos eadem omninò dies anni Juliani in orbem referret Paſcha Chriſtianum, neglectâ Lunaris motus diſcrepantiâ, fortaſſe quòd S. Hippolytus exiguam eandem arbitraretur Idem P. Bucherius adnotavit cum Scaligero, complures numeros Canonis Hippolytei, qui expanduntur in ſequenti laterculo, mendoſè ſculptos evidenter cognoſci ex comparatione cum alio laterculo quem pertractamus. Præter Bucherii cenſuram, non defuit ſuſpicio præcedentis emendationis ipſi marmori adhibitæ paullò poſt, quàm fuerat è ſolo eductum. Unus enim ex codicibus Altæmpſianis, quem translatum cum reliquis in Bibliothecam Otthobonianam præ manibus habeo, Eminentiſſimo Mœcenate indulgente, codex inquam illa ætate, qua lapis effoſſus fuerat, compoſitus, ac ſubſignatus à Joanne Criſpo, & ab Horatio ejus filio, Vaticanæ Bibliothecæ Scriptoribus, hujusmodi obſervationes continet, quas Italicè dabo, prout extant in autographo; ne quidquam immutaſſe redarguar, dum aliorum caſtigationes inofficioſas (fortaſſis etiam imperitas) accuſo.

Errori della Tavola Domenicale.

Si ritrovano ancora nella Tavola Domenicale alcuni errori, quali con ſtudio, e diligenza grande ſi ſono ſuperati, & annotati in margine con lettere roſſe, ſe bene è credibile, che non ſiano errori dell' Auttore, mà degli inciſori delle Tavole; e li detti errori accommodati per annotationi, come devono ſtare, ſono queſti, cioè

Nella terza colonna, ò vero appoſitione alla 16. linea dove dice IX. Kal. Ap. deve dire v. Kal. Aprilis

Nella quarta colonna ò vero appoſizione alla 7. linea dove dice v. Kal. Aprilis, deve dire v. Idus Aprilis

Nell'iſteſſa colonna alla 12. linea dove dice XV. Kal. Apr. deve dire XV. Kal. Majas

Nella quinta colonna alla 9. linea dove dice XVII. Kal. Aprilis, deve dire XVII. Kal. Majas

Nella ſeſta colonna alla 8. linea dove dice VI. Idus Aprilis, deve dire VI. Kal. Aprilis

Nell iſteſſa colonna alla 14. linea dove dice VIII. Kal. Aprilis, deve dire XIII. Kal. Aprilis.

Nell'iſteſſa colonna alla 15. linea dove dice III. Idus Aprilis, deve dire VI. Idus Aprilis.

Errori della Tavola Legale.

Si trova nella Tavola Legale un'errore, quale chiaramente ſi cognoſce eſſer errore, e con ſtudio, e diligenza ſi è corretto, e ſi è calculato, e fatto corriſpondere con tutti li ſuoi ſette riſcontri, quale è queſto, cioè. Dove nella quarta linea dice XV. Idus Aprilis, deve dire v. Idus Aprilis, perche à dire XV. Idus è falſiſſimo, poiche nelli meſi non ſi trovano più che otto Idi.

De erroribus, utrique Tabulæ attributis, litem differo in caput proximum. Negotium modo faceſſam indicatis caſtigationibus. Conſulto enim contuli Tabulam à Grutero, & Bucherio editam cum prototypo marmoreo, ut conſtaret, num emendationes illatæ fuiſſent in exempla tantummodo, an etiam in ipſum exemplar. Experimento autem didici vitiatos non eſſe, ſive correctos, characteres aliquos in exemplari, quos corrigendos cenſebant Joannes, & Horatius Criſpi: de aliis autem locis paululum dubitavi; cum ad eorum præſcriptum modo legantur, præcipue vero quæ in quarta columna indicantur lin. 7. & 12.; in columna v. lin. 9.; in columna VI. lin. 14. & 15.; nam his in locis lapis modo legitur, qualem ſupra exhibui Græce, unde etiam latinam verſionem talem reddidi, qualis reſpondet characteribus Græcis nunc apparentibus. Verum illa de lapide dum ſcribebant caſtigatores antea memorati, Vaticanæ Bibliothecæ adminiſtri, perſpicue videntur affirmare, aliter à ſe fuiſſe lectas illas præſertim literas, quæ *Tabulam Dominicalem* compingunt.

Unicus error, qui *in Tabula Legali* obſervabatur, diligentia, & ſolertia diuturna, ut ipſi correctores affirmant, ſublatus eſt: & pertinet ad columnam, in qua dies ad notantur anni Juliani. In marmore tamen nullum videtur extitiſſe hoc loco certum vitium; cum literæ I. ante E. veſtigium ita exiguum ſuperſit, ut potius videri poſſit vulnus temere inflictum marmori à ferro foſſorum, in illud fortuito impacto, quam litera conſulto inciſa.

Vitium itaque ſi quod fuit, ad illas columnas pertinuit, quæ anni Romani dies nuncupant, in alio præſertim laterculo Paſchatum Dominicalium. Cellulæ autem, quæ literis ſeptem invicem ordinatis inſculptæ ſunt, cum nullius manum medicam fuerint expertæ, ſinceriores mihi videntur Hippolytei canonis indices: cujus propterea integrum Syſtema ex mea ſententia nunc aperiam.

Dico itaque primo hiſce literis ſeptem A B C D E F G, per totidem columnas ſedecennales ita diſtributis, exhiberi ſummam annorum 112.: quam antea dixi Periodum minorem. Præponitur vero columna ex parte læva, in qua notantur anni emboliſmici, qui ſunt in ſingulis heccædecaeteridibus. 1. 4. 7. 9. 12. 15., ut indicant literæ E M B illis appoſitæ. Regula prima.

Dico ſecundo, ſeptem hiſce literis, ſe invicem conſequentibus certa implexione in qualibet columna, deſignari Feriam XIV. Lunæ ad annos ſingulos cujuſcumque heccædecaeteridis proxime futuros, ſi ordine deſcendatur per columnam, donec occurrant duo emboliſmi: tunc enim oportet in præcedentem columnam tranſilire: idque bis occurret per ſingulas ſedecennales columnas. Exemplum ſit in prima heccædecaeteride. Regula Secunda.

Annus primus Severi Alex. primus Cycli, qui eſt Chriſtianæ Epochæ 222. ducitur ex Columna prima.

	Anni Enneadec.		Anni Æræ Chriſti vulg.		Feria Quartædecimæ Cyclaris	
Emboliſmus.	1.		222.		G VII.	ex Columna I.
	2.		223.		D IV.	
	3.	Biſſext.	224.		A I.	
1 EMB	4.		225.		G VII.	
	5.		226.		D IV.	
	6.		227.		A I.	
2 EMB	7.	Biſſext. Fit	228.	tranſitus	A I.	ex Columna I. in præce-
	8.		229.		E V.	dentem VII.
3 EMB	9.		230.		D IV.	
	10.		231.		A I.	
	11.	Biſſext.	231.		E V.	
4 EMB	12.	Fit	233.	tranſitus in	E V.	Columnam VI.
	13.		234.		B II.	
	14.		235.		F VI.	
5 EMB	15.	Biſſext.	236.		E V.	
	16.		237.		B II.	

Ut experimento declaretur, quam rectè conſonet cum Lunæ motibus mediis hujuſmodi deſignatio feriarum ex Cyclo ita explicato, propono in Tabella 16. Plenilunia Paſchalia eorundem annorum in diei civilis numero, & hora, congruentia cum iis, quæ ex anno 1710. in ſubſequentes obſervabimus: unico vero numero diſſident iſta in ordine Feriarum à præteritis ſub Alexandro, quæ ita colliguntur juxta ritum Latinum illorum temporum:

Annus Æra Christi	*Plenil. med.* D		*H.*	*M.*	*p. m.* *Feria Plenilunii*	*Feria* XIV. *ex Cyclo Hipp. correctis numeris per alternos embolismos.*
Emb. 222.	April.	13.	6.	30.	Feria VII. - .	VII. Feria XIV.
223.	April.	2.	15.	18.	IV. V. -	IV.
224.	Mart.	22.	0.	7.	II. - -	I.
Emb. 225.	Ap.	9.	21.	40.	VII. - -	VII.
226.	M.	30.	6.	29.	V. - -	IV.
227.	M.	19.	15.	17.	II. - -	I.
2 Emb. 228.	A.	6.	12.	49.	I. II. -	I. Tranſit. in Co-
229.	M.	26.	21.	37.	V. VI. - -	V. lumn. 7. præ-
Emb. 230.	A.	14.	19.	10.	IV. V. -	IV. cedentem.
231.	A.	4.	3.	58.	II - -	I.
232.	M.	23.	12.	47.	VI. VII. -	V.
2 Emb. 233.	A.	11.	10.	20.	V. - -	V. Tranſit. in Co-
234.	M.	31.	19.	9.	II. III. -	II. lumnam 6.
235.	M.	21.	3.	55.	VII. - -	VI.
Emb. 236.	A.	8.	1.	30.	VI. - -	V.
237.	M.	28.	10.	19.	III. - -	II.
238.	M.	17.	19.	7.	VII. - -	VI.

Ubi Luna XIV. excedit terminum Æquinoctii, adhibetur ſubſequens Luna.

Finis primæ heccædecaeteridis.

Dico tertio, poſt primam heccædecaeteridem rite proceſſuram ſecundam, ſi literæ indicaturæ feriam Lunæ Quartædecimæ ſumantur in columna proxima ante illam, quæ præcedit jam aſſumptam: hoc eſt ſi columnæ ſumantur alternis ordine retrogrado, nempe 1. 6. 4. 2. 7. 5. 3.

Erit igitur ex hac regula facilis diſpoſitio ſeptem heccædecaeteridum quæ conſtituent unam Periodum minorem; ſi propoſitis columnis ſeptem, quibus conſtat integrum ſyſtema Cycli, ordine quo inſtituimus ſedecennium primæ columnæ per regulam ſecundam earundem literas digerimus. Facile expanditur Tabula ex columna prima, cum literæ 7. conſequantur ordine retrogrado G F E &c.

Numerus columarum heccædecaeteridis anni.		1	2	3	4	5	6	7
	1	G	F	E	D	C	B	A
	2	D	C	B	A	G	F	E
	3	A	G	F	E	D	C	B
	4	G	F	E	D	C	B	A
	5	D	C	B	A	G	F	E
	6	A	G	F	E	D	C	B
* anno 7. mutatur litera propter duos embol.	* 7	G	F	E	D	C.	B	A
	8	D	C	B	A	G	F	E
	9	C	B	A	G	F	E	D
	10	G	F	E	D	C	B	A
	11	D	C	B	A	G	F	E
* anno 12. mutatur litera propter duos embl.	* 12	C	B	A	G	F	E	D
	13	G	F	E	D	C	B	A
	14	D	C	B	A	G	F	E
	15	C	B	A	G	F	E	D
	16	G	F	E	D	C	B	A

Si

Si cui ergo libeat primam Periodum minorem annorum CXII. expandere ex illis ſeptem, quibus conſtituitur Periodus Major annorum 784. aſſumat columnas ordine quo indicavi, reſiliendo, in alternas modo etiam tranſiliat, in præcedentes annis 7. & 12. propter emboliſmum duplicem congruis locis. Hæc verò ſeries columnarum prodibit 1. 6. 4. 2. 7. 5. 3.

Periodus prima ex VII. minoribus ab anno Chriſti 222. ad 334.

Periodi minoris anni.	1		6		4		2		7		5		3
1	G	17	B	33	D	49	F	65	A	81	C	97	E
2	D	18	F	34	A	50	C	66	E	82	G	98	B
3	A	19	C	35	E	51	G	67	B	83	D	99	F
4	G	20	B	36	D	52	F	68	A	84	C	100	E
5	D	21	F	37	A	53	C	69	E	85	G	101	B
6	A	22	C	38	E	54	G	70	B	86	D	102	B
7	A	23	C	39	E	55	G	71	B	87	D	103	F
8	E	24	G	40	B	56	D	72	F	88	A	104	C
9	D	25	F	41	A	57	C	73	E	89	G	105	B
10	A	26	C	42	E	58	G	74	B	90	D	106	F
11	E	27	G	43	B	59	D	75	F	91	A	107	C
12	E	28	G	44	B	60	D	76	F	92	A	108	G
13	B	29	D	45	F	61	A	77	C	93	E	109	G
14	F	30	A	46	C	62	E	78	G	94	B	110	D
15	E	31	G	47	B	63	D	79	F	95	A	111	C
16	B	32	D	48	F	64	A	80	C	96	E	112	G

Ab hoc exemplo efformabit integram Periodum majorem, ſi ſeptem minoribus quæ illam componunt, columnas; ac cellas attribuat proximè quidem digeſtas, ſed ordine, quem adſcribo

		Periodi min. ſeptē		Prima habet columnas						
Incipit Anno Chriſti	222.		Prima	1.	6.	4.	2.	7.	5.	3.
	334.		Secunda	2.	7.	5.	3.	1.	6.	4.
Periodus major	446.		Tertia	3.	1.	6.	4.	2.	7.	5.
Prima ad annos	558.		Quarta	5.	3.	1.	6.	4.	2.	7.
Æræ Chriſti ab	670.		Quinta	6.	4.	2.	7.	5.	3.	1.
Epocha Sancti	782.		Sexta	7.	5	3.	1.	6.	4.	2.
Hippolyti.	894.		Septima	2.	7.	5.	3.	1.	6.	4.

Secunda Periodus Major ex ſeptem minoribus pariter componetur hoc ordine:

		Periodi min. ſeptē		Columnæ aſſumendæ						
Incipit Chriſti Anno	1006.		Prima	3.	1.	6.	4.	2.	7.	5.
	1178.		Secunda	4.	2.	7.	5.	3.	1.	6.
Periodus ſecunda	1230.		Tertia	5.	3.	1.	6.	4.	2.	7.
maj. in Epocha	1342.		Quarta	7.	5.	3.	1.	6.	4.	2.
Chriſti Domini.	1454.		Quinta	1.	6.	4.	2.	7.	5.	3.
poſt S. Hippoly-	1566.		Sexta	2.	7.	5.	3.	1.	6.	4.
tum.	1678.		Septima	4.	2.	7.	5.	3.	1.	6.

Periodi, quas retuli, ſequuntur poſt Epocham Severi Alexandri, à S. Hippolyto aſſumptam, ut numeri initiales docent. Si quis regredi velit in ſæcula præcedentia ante Sev. Alexandrum; proximam Periodum Majorem ante ejuſdem Imperium ita diſponet, initio facto ab anno 784. ante illum Principem, nempe ab anno ante vulgarem Chriſti Epocham 563.

Ab anno ante Æram Chriſti Dionyſianam 563. ad ejuſdem Æræ annum 222. primum Severi Alexandri.

	Incipit Anno ante Æram Chriſti vulgarem.	563.	Prima	6.	4.	2.	7.	5.	3.	1.
		451.	Secunda	7.	5.	3.	1.	6.	4.	2.
Prima Periodus		339.	Tertia	1.	6.	4.	2.	7.	5.	3.
Major ante E-		227.	Quarta	3.	1.	6.	4.	2.	7.	5.
pocham Chri-		115.	Quinta	4.	2.	7.	5.	3.	1.	6.
ſti Domini.		3.	Sexta	5.	3.	1.	6.	4.	2.	7.
Anno poſt Chr.		110.	Septima	7.	5.	3.	1.	6.	4.	2.

Ee Proximè

Proxime ſuperior Periodus major, quæ hanc præcedit, his numeris conſtat ab anno ante Æram Chriſti 1347. ad annum 563. ante Chriſtum Dominum.

Ante Æram Dionyſianam.

		Periodi min. ſeptē								
Secunda Periodus Major ante Epocham Chriſti Domini.	Anno 1347.	Prima	4.	2.	7.	5.	3.	1.	6.
	1235.	Secunda	5.	3.	1.	6.	4.	2.	7.
	1123.	Tertia	6.	4.	2.	7.	5.	3.	1.
	1011.	Quarta	1.	6.	4.	2.	7.	5.	3.
	899.	Quinta	2.	7.	5.	3.	1.	6.	4.
	787.	Sexta	3.	1.	6.	4.	2.	7.	5.
	675.	Septima	5.	3.	1.	6.	4.	2.	7.

Denique ſi adjicere velimus & tertiam Periodum Majorem ante Epocham Alexandri, ut poſſit Cyclus omnes annos complecti à Moyſe ad Chriſtum Dominum, in Hippolyti Canone prænotatos, ita ordinabitur ab anno 2131. ad 1347. ante Æram Dionyſianam.

Ante Æram Dionyſianam.

		Periodi min. ſeptē								
Tertia Periodus Major ante Epocham Chriſti Domini.	Anno 2131.	Prima	2.	7.	5.	3.	1.	6.	4.
	2019.	Secunda	3.	1.	6.	4.	2.	7.	5.
	1907.	Tertia	4.	2.	7.	5.	3.	1.	6.
	1795.	Quarta	6.	4.	2.	7.	5.	3.	1.
	1683.	Quinta	7.	5.	3.	1.	6.	4.	2.
	1571.	Sexta	1.	6.	4.	2.	7.	5.	3.
	1459.	Septima	3.	1.	6.	4.	2.	7.	5.

Ut vero uſus harum expanſionum illico appareat, tradendus eſt modus, quo poſſit cujuscumque Paſchatis præcedentis in illa annorum ſerie Feria cognoſci ex iſta diſpoſitione. Exodus juxta Danielem ex Hippolyti Chronologia cadebat in annum ante vulgarem Chriſti Epocham 1557. Ex anno principe utriusque lineæ ſextæ, ac ſeptimæ in hac tertia Periodo Majori ante Epocham Chriſti, quam poſtremò loco deſcripſimus, vides annum 1557. pertinere ad ſpatium ſextæ Periodi minoris. Cum vero numerus 1557. non deficiat 16. unitatibus ab anno principe totius Periodi, neceſſe eſt in prima heccædecaeteride ejus cellulam reperiri. Pertinet igitur ad primam columnam quæ ibi notatur numero I. Videtur ab Hippolyto conſignatum cella 15.: cui aſſignata eſt litera C., ſed ob duplicem emboliſmum promovetur in literam E. hoc eſt in Feriam V., ut habes in Tabella regulari omnium Periodorum. Aſſero itaque Paſcha Exodi ex Chronologica hac putatione, quam Hippolytus dicit juxta Danielem, incidiſſe in Feriam V. Juxta alium computum ab Hippolyto conſtitutum annorum 1578. vides Paſcha ſpectare ad heccædecaeteridem poſtremam lineæ quintæ ejusdem Periodi majoris cella X. ejus columnæ, quæ notatur numero 2. Vides ibi occurrere literam G in cella decima, quæ index eſt feriæ VII. Ex hoc igitur calculo, & Cyclo Paſcha exodi pertinet ad Feriam VII. ſive Sabbatum.

E contra ſi ad noſtra tempora deſcendamus per expanſiones poſt Æram Hippolyti, talis erit comparatio. Vides lineam ſeptimam Periodi ſecundæ majoris poſt S. Hippolytum incidiſſe in annum Chriſti Dionyſianum 1678. cui debetur columna quarta. Hæc vero in regulari Tabella quæ ſupra expanſa fuit pag. 108. aſſignat eidem anno literam D indicem Feriæ IV. Aſſero igitur, diem quartam decimam Paſchalis Lunæ eodem anno contigiſſe Feria IV. Conſule Ephemerides. Videbis Plenilunium verum contigiſſe die Aſtronomica 6 Aprilis hor. 16. poſt meridiem, hoc eſt die Eccleſiaſtica 7. Aprilis hor. 4. poſt mediam noctem, unde cœperat Feria V. Quare tempus quartædecimæ erat Feria IV. proxime præcedens. Anno proxime ſubſequenti 1679. columna Cycli Hippolytei aſſignat quartædecimæ literam A, indicem diei Dominicæ, ſeu Feriæ I. Vides ex Ephem. Plenilunium verum contigiſſe die 27. Martii Gregoriani horis 5. ante meridiem Feriæ II. quare dies XIV. abſolvebatur in meridie diei Dominicæ proximæ præcedentis. Idipſum provenit ex mediis motibus: ex quibus Plenilunium medium cum incidat in mediam noctem, quæ dirimit Dominicam â Feria prima; Luna quarta decima ſpectat ad diem Dominicam, uti ex litera Cycli proveniebat.

Quod itaque pertinet ad Ferias Paſchatis legalis, ſive quartædecimæ diei Lunæ ex Hippolyti Cyclo indicandas, omnium ferme Paſchatum teſtimonio probari poſſe arbitror ejuſdem concinnitatem. Petitur enim litera indicans Feriam â columnis nulla ſuſpicione vitii laborantibus, & á S. Martyre recte diſpoſitis. Secus evenit in columna indicante diem anni Juliani, quam aberrare video per biduum brevi ſpatio unius heccædecaeteridis: propterea quod non imputet dies alternis emboliſmicis inſerendos. Vix itaque crediderim, vivente Hippolyto eosdem numeros fuiſſe inciſos, aut ab ipſo Martyre expanſos. Suſpicor potius, adjectos fuiſſe ab aliquo ejuſdem Hippolyti auditore, qui ſatis aſſequutus non fuerit ſyſtema Cycli. Nam ſi attendiſſet quot feriis promoveant ſyzygias & dies Lunares tum anni emboliſmici, tum biſſextiles; ut a me fuſius exponitur infra, in Parergo: cognoviſſet Hippolyti literas rectè diſpoſitas à doctiſſimo Auctore ita eſſe petendas, ut ſingulis octaeteridibus in columnam præcedentem gradu uno retraherentur: uti nos præſtitimus in expanſione Tabellæ regularis, paullò ante propoſitæ pag. 180. Vidiſſet etiam facili negocio, potuiſſe diem Paſchatis conſignari per unicam vel plures Periodos, tum majores, tum minores, ſi adhibita hac animadverſione expandiſſet primum laterculum quartædecimæ cum die anni Juliani, ordine non diſſimili ab eo, quem adhibuit in prima heccædecaeteride, ſervatis tamen regulis emboliſmi, quas neglexit: ex quo deinde colligere potuiſſet alterum laterculum Paſchatis Dominicalis: quem pariter ab Hippolyti ſcriptis minùs probè perceptis vitioſè digeſtum fuiſſe videbimus capite ſubſequenti. Ut verò ſemel expanſa eſſet Periodus minor annorum CXII. tum in laterculo quartædecimæ, ſeu Paſchatis legalis, tum in laterculo Paſchatis Dominicalis more Chriſtiano, extendi etiam poterat non difficulter expanſio Periodi majoris, & maximæ, iiſdem regulis obſervatis. Nam ſubſidio Kalendarii Juliani, in quo poſt annos CXII. retrahi vidimus Novilunia ad octiduum proximum, & ad eandem literam Ogdoadis præcedentis, vel conſequentis, traduci poteſt exemplum unius Periodi majoris ad alias quotcumque libuerit; dummodo habeatur ratio termini Æquinoctiorum, ne à primo menſe Paſcha ſubmoveatur. Hæc omnia crediderim ab Hippolyto fuiſſe digeſta in commentario, cujus titulus in baſi ſuperſtes legitur DEMONSTRATIO TEMPORUM PASCHAE QUEMADMODUM IN TABULA. Verùm excidit liber, ſive temporum incuriâ deperditus, ſive incendio abſumptus, quod immanis illa perſequutio Diocletiani, & Maximiani excitavit annis circiter LXX. poſt Hippolyti martyrium, & XL poſt coronam Cypriani, quando edictum à duobus Auguſtis promulgatum fuit de Sacrorum Librorum conflagratione, ut in medio foro ſuccenderentur; de quo Card. Baronius ad annum Chriſti 302. num. XIII. & ſequentibus agit ex lib. 8. cap. 2. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Euſebii, tunc inter vivos agentis, nec non ex S. Auguſtino lib. 7. de Baptiſmo cap. 2., & ex Arnobio adverſ. Gent. lib. 4. in fine. Tum verò, ut à Lactantio teſte ſynchrono accepimus, in lib. de mortibus perſecutorum cap. XXII. internecinum illud bellum præclaris artibus indictum fuit. *Literæ autem inter malas artes habitæ; & qui eas noverant, pro inimicis hoſtibusque protriti, & execrati.* Sive igitur in hac ferali perſecutione concremati fuerint unà cum ſacris codicibus Hippolyti Canones Paſchales fuſiori commentario explicati, ſive etiam priùs intercidiſſent, vexantibus Eccleſiam Decio, Valeriano, Aureliano, aliiſve Principibus, aut Præfectis; ſuperſtes hæc tabula marmorea, publici naufragii reliquia, ut in manus nec barbaras nec ſatis cultas inciderit, explicationem paullò diverſam ab Auctoris conſilio nacta eſſe videtur. Nam Cyclus, qui ſatis exactus ad plura ſaltem ſæcula ex unica literarum Tabella colligitur, & uſum habet maximè expeditum, ſi cum Julianis literis Hippolyteæ conferantur, vitioſis admodum numeris luxatus fuit, tum in heccædecaeteride prima hujus laterculi ſecundi, ut omnes Auctores animadvertunt, Bucherius, Petavius, Scaliger, & Gruterus. Ad legitimos autem numeros reducetur, ſi alternis emboliſmis, ut monui ſupra, retrocedatur in cellulas columnæ proximè præcedentis: quod facilè oſtendam in annexa Tabula.

Anni primæ heccædecaeteridis.

	Feria non correctæ.	*Dies* XIV. ☾	*Litera Dom. S. Hippol.*	*Feria correctæ ex embol.*	*Dies* XIV.	*Litera Cycli Cæſaris.*
1	VII.	13. Apr.	f	VII.	13. A.	G
2	IV.	2. Apr.	e	IV.	2. A.	D
3	I.	21. M.	d c	I.	21. M.	H
4	VII.	9. A.	b	VII.	9. A.	C
5	IV.	29. M.	a	IV.	29. M.	H
6	I.	18. M.	g	I.	18. M.	E
7	VII.	5. A.	f e	I.	6. A.	H
8	IV.	25. M.	d	V.	26. M.	E
9	III.	13. A.	c	IV.	14. A.	H
10	VII.	2. A.	b	I.	3. A.	E
11	IV.	21. M.	a g	V.	22. M.	A
12	III.	9. A.	f	V.	11. A.	E
13	VII.	23. M.	e	II.	31. M.	B
14	IV.	18. M.	d	VI.	20. M.	G
15	III.	5. A.	c b	V.	7. A.	H
16	VII.	25. M.	a	II.	17. M.	F

Ex hac prima heccædecaeteride, ad legitimos numeros redacta, norma petetur ad diſponendas reliquas ſex, cum quibus conſtituit Periodum Majorem, antea definitam. Dico autem, inde ordinari facillimè Paſchata, ſi unica regula obſervetur, nempe:

Dominica dies proxima poſt XIV. eſto Paſchalis. Ætate S. Hippolyti Paſchalis erat tantummodo Alexandrinis. Verùm Latini, qui tridui ſpatio ſejungendum eſſe decreverant Paſcha Paſſionis à Paſchate Reſurrectionis, differri conſtituerant in ſequentem Dominicam, etiamſi XIV. in Sabbatum incidiſſet: licet acceſſerint poſtea regulis Alexandrinis, & XIV. in Sabbatum incidente, poſtridie ejus Sabbati Paſcha celebraverint, prout etiam Gregorianis legibus ſancitum fuit. Regula igitur erit, ut reperta ſemel die quartædecimæ, ejusque Feria, numeremus dies qui ſuperſunt, ut occurrat Dominica proxima poſt XIV.

Anno primo hujus Cycli Feria XIV. eſt Sabbatum 13. Aprilis. Stylo nunc recepto dies proxima haberetur Paſcha: quod ſtylo veteri Latinorum protrahebatur ad XXI., ut in Tabella ſervatum cernimus.

Anno 8. Feria decimæ quartæ in numeris non correctis habetur IV. dies verò 25. Martii. At in correctis erit Feria V. dies verò 26. Martii, propter Emboliſmum alterum eo anno inſertum. Attamen Paſcha non diſcrepat, quia inde diſtat plusquam triduo. Habetur verò die 29. Martii.

Anno 9. Feria XIV. in numeris non correctis eſt III. die 13. Aprilis; in correctis eſt IV. die 14. Aprilis. Paſcha utrobique indicatur ad diem 18., quæ diſtat plusquam tridui intervallo à quartadecima.

Anno 10. Feria decimæquartæ eſt VII. dies vero Aprilis 2. Secus in correctis numeris, qui eandem exhibent Feria 1., Aprilis die tertia.

Anno 12. bidui diſcrimen jam intercedit inter numeros, & Ferias quartædecimæ vitioſæ à correcta per emboliſmos. Illa pertinet ad 9. Aprilis Feria III., hæc ad 11. Aprilis Feria V.

Si extendantur anni qui ſuperſunt ad 112. Periodi minoris; dico conſultum fore toti Periodo majori annorum 784. Cùm enim per unamquamque Periodum minorem ex regulis præcedentibus retrocedant Syzygiæ per octiduum ad caput anni, & per unicam feriam promoveantur in hebdomada; habebitur dies menſis, & Feria hebdomadæ, in quam cadit decimaquarta. Subſequens autem Dominica, quam prodit Feria jam nota, deſignabit Paſcha Chriſtianum. Octiduum præcedens dabitur vel à Cæſaris litera ſimili in Ogdoade præcedenti, vel à facili numeratione, quæ in digitos duci poteſt. *Id unum eſt obſervandum*, ut quoties octidui ratio ultra terminos Paſchales promoverit Lunam, ſubſequens Lunatio aſſumatur, inſertâ Lunatione plena dierum triginta, & promotâ per duplicem gradum hebdomadæ Feriâ; cùm unitatibus totidem numerus dierum 30. Lunationis plenæ ſuperet numerum 28. ſeu 4. hebdomadas. Exemplo res fiet manifeſta, ſi ex annis jam deſignatis primæ heccædecaeteridis Periodi primæ procedamus ad ſubſequentium veſtigationem.

Anno

Anno primo Sev. Alexandri, Epochæ Chriſti 222. eſt initium Cycli, & primæ Periodi. Poſt annos CXII. nempe anno Chriſti 334. eſt init. ſecundæ Periodi. Anno Chriſti 446. incipit Periodus tertia.

Anno primo Periodi primæ litera G Cycli Hippolytei indicabat quartamdecimam Feria VII. die 13. Aprilis. Litera Cæſaris G dabit Lunam quartamdecimam eadem die, ſi literæ Cæſaris aſſumantur ut indices decimæquartæ, potius quàm Novilunii.

Anno primo Periodi tertiæ retroceſſerit ex regula octidui per duplicem Ogdoadem Lunæ Syzygia, ac XIV., & promota ſimul fuerit per duplicem Feriam. Erit itaque quartadecima Luna die 28. Martii, ubi occurrit litera Cæſaris G: & Feria VII mutabitur in Feriam II. Quare Paſcha indicetur Dominicâ proximâ, hoc eſt die 3. Aprilis.

Facilius etiam inventum foret Paſcha ſi conferremus literas Cycli Cæſaris cum literis Dominicalibus S. Hippolyti; nam annis Julianis 112. expletis, eadem Dominicalis litera in Kalendario repetitur. Si quidem annis 112. quiqus occurrunt Biſſextiles 28., fit ſumma Feriarum permutandarum 140.: quæ diviſæ per 7., cùm nihil relinquant; liquidò oſtendunt, Feriarum apocataſtaſim inſtaurari. Breviùs quoque demonſtrari ita poterit. Annis 28. Julianis inſtauratur Cyclus literarum Dominicalium. Igitur annis 112. (quæ ſumma dat quater numerum 28.,) literæ Dominicales eædem recurrunt. Id oſtendit Tabella quam hic vides expanſa:

Cyclus perpetuus literarum Dominicalium ad Æram S. Hippolyti anno Chriſti 222.

f	1.	29.	57.	85.	
e	2.	30.	58.	86.	
d c	3.	31.	59.	87.	B
b	4.	32.	60.	88.	
a	5.	33.	61.	89.	
g	6.	34.	62.	90.	
f e	7.	35.	63.	91.	B
d	8.	36.	64.	92.	
c	9.	37.	65.	93.	
b	10.	38.	66.	94.	
a g	11.	39.	67.	95.	B
f	12.	40.	68.	96.	
e	13.	41.	69.	96.	
d	14.	42.	70.	98.	
c b	15.	43.	71.	99.	B
a	16.	44.	72.	100.	
g	17.	45.	73.	101.	
f	18.	46.	74.	102.	
e d	19.	47.	75.	103.	B
c	20.	48.	76.	104.	
b	21.	49.	77.	105.	
a	22.	50.	48.	106.	
g f	23.	51.	49.	107.	B
e	24.	52.	50.	108.	
d	25.	53.	51.	109.	
c	26.	54.	52.	110.	
b a	27.	55.	53.	111.	B
g	28.	56.	54.	112.	

Hac igitur obſervatione præmiſſa, dico, nos poſſe citra ullam numerationem Paſcha indicare ſolo literarum aſpectu in laterculis menſium Martii, & Aprilis, ſi obſerventur Cæſaris literæ, & Dominicales literæ, cuique anno tributæ in annis 112. primæ Periodi minoris, jam expanſæ cum correctis numeris pag 99.

Quod enim Periodis minoribus proceſſum fuerit, tot Ogdoadibus eſt aſcendendum in Cæſaris Cylo, ut ibi deſignetur locus XIV Lunæ: quæ ſi exceſſerit terminos Paſchæ; numeratis XXX. diebus proximis, proveniet decimaquarta Paſchalis. Cùm verò obſervetur eadem litera Dominicalis poſt annos 112., quæ prius uſurpabatur in præcedenti Periodo; ubi proximè eadem litera reperietur in Kalendario poſt XIV. diem jam repertam ex Cyclo Cæſaris, habebitur legitimum Paſcha Chriſtianum ex litera Dominicali.

In allato exemplo anni 446. ita eſt procedendum. Anno primo Periodi primæ litera Cæſaris G cadebat in 13. Aprilis. Anno primo Periodi tertiæ aſſumenda eſt litera Cæſaris G duplici Ogdoade præcurrens diem 13. Aprilis. Occurrit die 28. Martii. Erit itaque 28. Martii dies legitima Lunæ decimæquartæ. Litera Dominicalis f, in expanſione Periodi pag. 99. anno primo occurrens die 31. Martii, dabit eodem die Paſcha Chriſtianum.

Anno octavo Periodi primæ, Chriſti 229., quartadecima ex correctis numeris habebatur die 26. Martii, litera Cæſaris E. Ogdoades duæ præcedentes conſignant E die 10. Martii: quæ cum ſit extra terminos Paſchæ, indicat quartamdecimam poſt dies XXX. aſſumendam die ſcilicet 9. Aprilis. Litera Dominicalis juxta expanſionem S. Hippolyti eſt d: quæ occurrit die 12. Aprilis. Igitur anno Æræ Chriſti 453. Paſcha indicendum fuit ad diem 12. Aprilis. In Epiſtola 64. S. Leonis Papæ ad Marcianum Auguſtum eadem dies Paſchalis decernitur.

Anno ſequenti, qui nonus eſt in prima Periodo minori (Chriſti 230.) decimaquarta Paſchalis incidit in diem Aprilis 14., literâ Cæſaris H notatam. Poſt duplicem Periodum minorem nonus annus tertiæ Periodi (Chriſti 454.) litera H Cæſaris duplici Ogdoade præcedens demonſtrat quartamdecimam die 29. Martii: ubi etiam occurrit Feria quartædecimæ ex numeris correctis IV., cum ejus anni litera Dominicalis juxta expanſionem S. Hippolyti ſit c, quæ indicat Paſcha die 4. Aprilis, ubi S. Leo Papa in Epiſtola jam recenſita memoraverat.

Anno proxime ſuccedenti, Chriſti 231. in prima Periodo, 455. in tertia Periodo, utrobique decimo ipſius Periodi, numeri Hippolytei correcti, & Cæſariani conveniunt cum Epiſtolis S. Leonis Papæ, S. Proterii, & Paſchaſini. Nam litera Cycli Cæſaris E aſſignata anno X. Cycli, quæ anno 231. Paſchalem quartamdecimam ferebat die 3. Aprilis, eandem retuliſſet anno 455. die 18. Martii: quam Latini ante Concilium Nicænum habuiſſent Paſchalem, ut patet ex cellulis hujuſce Canonis. Litera Dominicalis b tributa diei 20. Martii tuliſſet Paſcha XIII. Kal. Aprilis: quemadmodum etiam viſitur in ſecundo laterculo anno ſexto tertiæ heccædecaeteridis. Verum ætate S. Leonis, qua citimus Paſchæ terminus conſtitutus fuerat XI. Kal. Aprilis, ea Luna Paſchalis non erat. Inſerta igitur Lunatione dierum XXX. juxta præmiſſam regulam pag. 112. incidebat 14. Paſchalis in diem Dominicam 17. Aprilis: prout etiam ferebant Tabulæ Alexandrinæ, teſte S. Proterio ejuſdem Urbis Epiſcopo ad S. Leonem Papam, quæ propterea Paſcha indicebant ad ſubſequentem Dominicam 24. Aprilis: quod Epiſtola S. Leonis XCV. ad Epiſcopos Galliæ, & Hiſpaniæ ſervandum fore conſtituit.

His igitur regulis obſervatis, reduci poterant numeri Canonis Hippolytei ad legitimam computationem, ubi adhiberetur excurſus in columnas præcedentes poſt alternos emboliſmos; & Lunationibus extra terminos adderentur dies XXX. ad proximam uſurpandam.

Nondum tamen abſolutum foret omnibus numeris Syſtema Tabularum Hippolyti, niſi ratio præſtantior accederet in terminis Æquinoctiorum. Hujus præceſſionis modum ſcribere nondum poterat ætas Hippolyti, neceſſariis obſervationibus deſtituta: quas admodum diſtantes ſumere oportet, ut anni Tropici certa menſura proveniat. Ætate noſtra ſatis eſt exploratum, Gregoriani anni modum aptiſſime reſpondere omnium ſæculorum obſervationibus, uti manifeſtum fecimus in opuſculo *de Nummo, & Gnomone Clementino*. Hac igitur notione præmiſſa, facile reddebatur perpetuus Canon Hippolyti per annos Julianos, unius regulæ obſervatione, quæ ſingulis ſæculis, vel alternis, vel ternis, citimum terminum XIV. Paſchalis præfigeret juxta præceſſionem Æquinoctii in anno Juliano: ut occurrente XIV. extra terminum, poſſet ſubſequens Lunatio adhiberi. Hac una ſervata lege, Hippolytei Canonis literæ ex noſtris numeris ordinatæ perpetuum reddent doctiſſimi Martyris Cyclum.

In ſolutione Problematis Paſchalis hanc fere methodum ſuæ Periodi texendæ Auctor obſervat: licet in illa multo caſtigatiorem præferat computum quartædecimæ, ex certa definitione quam ſtatuit. Verum de Cyclo Octagrammo, ejuſque methodo, ordinata ex imitatione S. Hippolyti, ac Cæſaris, agendum erit poſtremo numero hujus diſſertationis, & in Parergo.

Hic tantum obiter adnoto, quam neceſſaria fuerit expanſio totius numeri annorum CXII., quæ Periodum minorem conſtituit: licet Bucherio videretur inutilis, cum anno 57. repeterentur priores literæ eodem prorſus ordine, quo ex anno primo deducebantur ad conſequentes. Nam concideret excurſus in cellulas adhærentes (quæ obſervatio totius Periodi caſtigationem, & evidentiam Cyclo conciliat) ſi decurtarentur columnæ, vel earundem numerus minueretur.

7. Nihil ſupereſt exponendum hoc in latere baſis Hippolyti, præter limbum exteriorem: in quo varia ejuſdem Epiſcopi, & Martyris opera, ſeu libri complures enumerantur: uti Scaliger, & Bucherius ex D. Hieronymo recenſebant, nempe: *In Pſalmos Poenitentiales. De Pythoniſſa. De Joannis Evangelio, & Apocalypſi. De Chariſmatibus. Apoſtolica traditio. Chronicon ad Græcos. In Platonem, vel etiam de omni. Exhortatio ad Severinam.* DEMONSTRATIO TEMPORUM PASCHÆ QUEMADMODUM IN TABULA. *Oda in omnes ſcripturas. De Deo, & carnis reſurrectione. De bono, & unde malum.*

Dolebamus paullo ante, quod liber ille intercideret, ubi digeſſerat Hippolytus *Demonſtrationem temporum Paſchæ quemadmodum in Tabula*. Opus enim illud, ſi ad nos integrum perveniſſet, haberi deberet poſt ſacras literas omnium pretioſiſſimum. Siquidem ante Hippolytum nemo digeſſerat in certam ſeriem, nec ad Cycli normam redegerat ſacros annales: quod ille præſtitit Chriſtianorum Scriptorum primus. Occurrebat dolori noſtro Vir doctiſſimus Dominus du Cange in poſtrema editione Paſchalis Chronici; ubi de Hippolyti Canone, & Commentario Paſchæ plurima cum diſſeruerit ſolidiori qua pollet eruditione in omni genere literarum, viſus eſt aliquam in ſpem nos adducere libri Hippolytei reperiundi vetuſto illo in codice, quem Caniſius antiquarum lectionum tomo 3. & Labbeus in primo Bibliothecæ manuſcriptorum, publico bono in lucem protulerant. Adornavit vero etiam ipſe V. Clariſſimus tertiam ejuſdem opuſculi editionem numero IV. *in ſelectis ad illuſtrandum Chronicon*, quod parabat: cujus titulum in indiculo

culo *ſelectis* præfixo ex antiquis membranis cum redderet pag. 403., ita commendavit: „ IV. Liber generationis ad Adam usque ad ordinem quæ (*ſic*) continentur in hoc libro, *Opus quod Hippolyto Portuenſi adſcribi poſſe duximus in Præfatione : ex editione Henrici Caniſii, & Philippi Labbei ad fidem Codicis Collegii Pariſ. Soc. Jeſu recognitum.* Et certe in Præfatione plurimus eſt in conjecturis conquirendis, unde Hippolyto Martyri, quem Portuenſem Epiſcopum ex VII. ſuburbicariis fuiſſe autumat, tribui præ ceteris debeat

Verum, ſi ad Hippolytum Epiſcopum & Martyrem Canon iſte marmoreus referendus eſt, ut omnium doctorum, ipſiusque adeo Cangii ſuffragio refertur; demonſtraturum me eſſe confido, ad eundem Hippolytum non pertinere codicem illum Caniſianum, & Labbeanum, cæteroqui ſpectabilem : ſed eſſe potius referendum, vel ad Heronem illum ex Philoſopho Chriſtianum & Martyrem : quem à neocoratu templi Sarapidis in Portu Romano ad Chriſti fidem evocatum ſuſpicatur ex Græca inſcriptione apud Sponium ſect. X. num. 22 Severo Alexandro imperante, ipſique adeo Hippolyto æqualem, & de temporibus ſcripſiſſe docet ex veterum teſtimoniis, eumque adhuc neophytum expleſſe martyrium. Accedo itaque ad eam ſententiam, quam ſecundo loco idem laudatus Auctor in præfatione ſubtexuit, dicens vel Hippolyto Epiſcopo *vel auctori Synchrono, qui vixerit ſub Alexandro Auguſto*, eſſe librum adjudicandum. Præſtat ejus verba tranſcribere ex numero XVIII. Præfationis.

XVIII. *Ceterum Hippolyti Chronico, de quo agimus, geminum prope eſt, niſi ipſummet extiterit, Chronicon illud, quod edidit Henricus Caniſius Tom. III. Antiq. Lect. & Philippus Labbeus Tom. I. Nova Bibliotheca ex M. S. Cod. Collegii Pariſ. Soc Jeſu hocce titulo :* De diviſionibus, & generationibns gentium. *Quod quidem Chronicon ad Alexandri Severi annum XIII. eumque Imperii poſtremum, quo imperante ſe vixiſſe non ſemel Auctor innuit, perducitur. Is vero in præfatione deſcripturum ſe ait*, „ Gentium diviſionem, & parentum dinumeratam generatio„ nem, inhabitationis quoque tempora, & bellorum commiſſiones, & Judicum tem„ pora, qui, & ex quibus Regibus nati ſunt, qualeſque captivitates populi, & quibus „ Judicibus contigerint, quique Sacerdotes, quibus temporibus fuerant, & quæ diviſio, „ & quæ perditio facta ſit, quonam modo generatio ſeminis Iſrael de Patribus in Chri„ ſto completa ſit, & quot quantique per quanta tempora dinumerentur anni à creatura „ ſæculi usque in hunc diem. *Præfationi Index ſubjicitur, cujus VI. caput hiſce verbis conceptum legitur* : „ Declaratio Paſchæ, & quisquando ſervavit ex temporibus Moyſi in hunc „ diem. *Quæ quidem ad ea referuntur quæ habentur in ea ſectione, ubi de Paſchate ſubinde à Judæis exacto agitur. Tum additur* : „ A generatione autem Chriſti poſt XXX. annos cum „ paſſus eſt Dominus, Paſcha celebratur. Ipſe enim erat juſtum Paſcha. A Paſſione au„ tem Domini usque in XIII. annum Imperii Alexandri Cæſaris anni CCVI. ſervatum „ eſt Paſcha, quod in commemorationem Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervatur à nobis. „ Fiunt igitur omnes omni ab Adam usque in hunc diem anni V. MDCCXXXVIII. *Quæ quidem hic à nobis allata ſi quis cum iis, quæ de Hippolyti Chronico attigimus, ad amuſſim conſerre velit ; illud ipſum eſſe ejuſdem Chronicon haud difficulter forte concedet, cui laterculum is præmiſerit, vel ſubdiderit in Paſchalis feſti, de quo in illa, quam diximus, ſectione egit, inveniendi Canonem, ſeu regulam : ad quam præteritos, & ſequentes annos expendere lectorem voluerit.*

Recte quidem argumentatur ex hiſce duobus numeris annorum à Paſſione Domini ad annum XIII. Severi Alexandri, nec non ab eo, quem XXX., vel XXXI. ante Paſſionem ex veterum ſententia Incarnationi Dominicæ tribuebat. Quin etiam, ut addam reliquas Epochas in marmoreo Canone recenſitas, concedam pleraſque earum cum numeris codicis Labbeani, & Caniſiani congruere. Verum cum diſcrepent ab eisdem reliquæ, eaque potiſſimum, quæ definit intervallum inter duo Paſchata, Exodi, & Ezechiæ; evidenter oſtenditur, marmoreum Hippolyti Chronicon diverſum eſſe à Scripto ipſi æquali in computis diſſentienti. Cùm verò conſtet Hippolyti numeros tam prope accedere ad peritiorum Chronologorum ſententias, uti ex comparatione oſtenſum fuit pag 103. ſeq. è contra verò vitioſa manifeſtè ſit computatio Anonymi in definiendo præſertim intervallo à Paſchate Joſue ad Paſcha Ezechiæ; operæ pretium duco, rationes Hippolyti hoc in monumento ſuperſtites exhibere : ut hæc antiquiſſima omnium Chronologia Paſchalis, maximæ Hippolyti peritiæ teſtis, in commendationem cedat ſapientiæ Patrum, qui proximi ab Apoſtolis, & ab Apoſtolicis Viris prima Eccleſiæ ſæcula, ut ſanguine pro Chriſto fuſo, ita etiam ſcriptis clariſſimis illuſtrarunt. Diverſitatem igitur Chronici ita demonſtro.

In editionibus Caniſiana, Labbeana, & Freſnea dividitur opuſculum Anonymi in varias ſectiones juxta Labbeum, ſive in Capita juxta Caniſium; uterque quorum, ex diverſis exemplaribus exſcribebat. Capite igitur 17. juxta Caniſium, ſive ſectione XII. juxta Labbeum, hæc intervalla Paſchatum adnotantur. Ipſius codicis verba ex Labbeo reddam, additis in margine Caniſii, & Freſnei lectionibus diverſis, ubi diſſideant.

Editio Labbei pag. 305.

* *Editio Caniſii.* | *Editio Freſnei.* † pag. 419.

,, *Ut autem & aliter oſtendamus non tantùm per tempora Regum,* ,, *ſed etiam à quo Paſcha ſervatum eſt, dinumerantes ſimul annos dicemus.*

* II. millia CCXLII. | † IIMCCXLII.

,, Ab Adam uſque ad diluvium anni † * MMCCXLII.

* MCXLIV.

,, A diluvio uſque ad exitum Abraham de terra ſua, anni ,, * MCXLV.

† Moyſe

,, Hinc uſquequo exirent Iſraelitæ de Ægypto, educente eos ,, † Moſe, quando & Paſcha fecerunt, anni ſunt CCCCXXX.

* XLII.

,, Ab Exodo Ægypti uſque in tranſitum Jordanis quando JE- ,, SUS Paſcha celebravit, ſunt anni * XLI.

* CCCCLIV.

,, Ezechias poſt annos * CCCCLXIV. celebravit Paſcha.

* CXIV. | † CXIV.

,, Poſt Ezechiam Joſias anno † * centeſimoquartodecimo ,, Paſcha celebravit.

* deeſt in Cod. Caniſii. | † Heſdras.

,, * Poſt Joſiam † Eſdras poſt annos CVIII. Paſcha celebravit.

Poſt Heſdram *Servatoris uſque* generationes Chriſti *poſt annos* DLXIII. Paſcha fit.

,, Poſt Eſdram, ſervatoris uſque generationem Chriſti poſt ,, annum DLXIII. Paſcha fit.

Cap. XVIII. Caniſii. Sequitur Sectio XII. *Labbei.*

* triceſimum | † annos

* Paſchæ | † Paſcha

,, A generatione autem Chriſti poſt * XXX. † annum, cùm paſ- ,, ſus eſt Dominus, Paſcha celebratur, ipſe enim erat juſtum * † Pa- ,, ſcha.

† imperii. | † Domini noſtri JESU CHRISTI

,, A Paſſione autem Domini uſque in XIII. annum † Impera- ,, toris ALEXANDRI Cæſaris anni † CCVI. ſervatum eſt Paſcha, ,, quod in commemorationem * † Chriſti ſervatur à nobis.

* omnium. | † *quinquies mille ſeptingenti trigenta octo.*

,, Fiunt igitur * omnes anni ab Adam uſq; in hunc diem anni † ,, quinquies mille DCCXXXVIII.

Intervalla, in codicibus Anonymi ita definita, non reſpondent ubique alteri annorum ſummæ, quæ colligitur ex ſingulis Regum, aut Judicum Epochis, quas eodem in opuſculo legimus. Ut verò omnis diſcrepantia unico obtutu pateat, exhibebo in ſequenti laterculo tàm Judicum, quàm Regum annos ſingillatim, ut in codice ſunt digeſti.

	Codex Caniſii.	*Codex Labbei & du Cange.*		*Codex*	*Caniſii.*
Exodus anno	1.	1.	David regnat ann.	40½.	
In deſerto ſub Moſe	40.	*Cange *41. 40.	Salomon	40.	† Labbe &
Joſue regit	31.	27.	Roboam †	18.	Cang. 14.
Servitus Churſarſaton	8.	8.	Abias	17.	
Othoniel judicat	33.	31.	Aſaph	4.	
Servitus ſub Eglon	23.	18.	Joſaphat	25.	
Aod judicat	80.	80.	Joram	20.	
Jabin	20.	20.	Ochozias	1.	† Cang &
Debbora	40.	40	Godolia †	7.	Labb. 8.
Servitus ſub Madian	7.	7.	Joas	40.	
Gedeon judicat	40.	40.	Amaſias	9.	† Cang. &
Thola	20.	20.	Ozias	52.	Labb 15.
Jair	21.	22.	Joathan †	16	† Cang. &
Servitus ſub Ammonitis	18.	18.	Achaz †	16.	Labb. 15.
Jephte *Galaadites* judicat	6.	6.	à David Summa	342.	337.
* *Aslon*	6.	0.	ad init. Ezechiæ.		
Elon	10.	10.	adde ab Exodo ad		
Hebron	8.	8.	David	592.	537.
Servitus ſub allophylis	40.	40.	Iinitium Ezechiæ		
Samſon judicat	20.	20.	poſt Exod.	934.	874.
Heli	20.	20.	Ezechias	25.	
Samuel	70.	30.	Manaſſes	55.	
Saul regnat	30.	30.	Amon	2.	
Ab Exodo ad init. David Summa	592.	537.	Initium Joſiæ	82.	
Detrahe 1. Exodi & 40. Moyſi	41	42.	XVIII. annus Joſiæ	18.	
Initium David diſtat à Paſchate Joſue	551	495.	Annus XVIII. Joſiæ poſt initium Ezechiæ.	100.	

* *Hic Judex habetur tantum in Cod. Caniſii.*

Sunt

Sunt igitur anni ab initio Regni Ezechiæ ad XVIII. Joſiæ tantum centeni ex Epochis proxime allatis.

Idem intervallum juxta ſummam ſuperiorem habetur annorum 114. Neutrum vero conſentit cum marmore Hippolyti: in quo Epocha ſimplex disjungit eadem Paſchata annis 112., & Epocha juxta Danielem eadem ſeparat annis 113.

Multo evidentior eſt numerorum diſcordia, quæ apparet in ſcriptis exemplaribus, ſi conferatur intervallum Paſchatis Joſue a Paſchate Ezechiæ. Anni 592. à Paſchate Joſue ad initium David additi annis 342. ab initio David ad initium Ezechiæ conſtituunt ſummam 934.

At in ſumma Capitis XVII. Caniſiani, & Sectionis XII. Labbeani codicis idem intervallum minuitur plusquam ſæculis quatuor, nam conſtituitur intervallum ab Joſue Paſchate ad Paſcha Ezechiæ annorum 464.

His anachroniſmis, & antichroniſmis (ſi fas eſt dicere) non laborat marmor Hippolyti: in quo vidimus, intervalla ex duplici computo, tam *ſimplici*, quam *juxta Danielem*, optime conſentire cum rationibus celebriorum Chronologorum, dum intervallum ab Exodo ab Paſcha Ezechiæ ex cellularum diſpoſitione deprehenditur annorum 793. juxta ſimplicem calculum, vel 791. *juxta Danielem*: adeoque haberi diſtantiam Ezechiæ à Paſchate Joſue 749. ex calculo ſimplici, & 750. ex calculo juxta Danielem. Neque enim aliter inciderent in cellulas lemmata illa EXODUS, & JESUS, & EZECHIAS, niſi ſeptem ſolidæ Periodi minores annorum 112. & præterea anni 9. ſupponantur numerari à Paſchate Exodi ad Paſcha Ezechiæ: & Periodi minores ſeptem, imminutæ cellulis ſive annis 32. juxta ſimplicem calculum, vel 33. *juxta Danielem* dicantur intereſſe à Paſchate Joſue ad Paſcha Ezechiæ; cum una quæque Periodus minor, ubi ſolida ſit, eandem repetat cellulam: & unum quodque ſæculum cellulis XII. retrocedat in annorum conſignatione. Neceſſe igitur eſt annos interpoſitos ab Exodo ad Ezechiam haberi ex hiſce cellulis *juxta Danielem* vel 7., vel 119., vel 231., vel 243., vel 345., vel 457., vel 569., vel 681. quod nemo dixerit nulla idonea auctoritate permotus: vel demum 793. quod aſſerimus, cum & reliqua conſentiant cum peritiorum Chronologorum rationibus, ex Bibliorum Sacrorum numeris ritè collectis. Quæ cum diligenter expenſa fuerint; conſtabit, ut puto, facilius poſſe reſtitui ex marmoreo Chronico vitiatos numeros Anonymi Hippolyto æqualis; quam ut Hippolyti Chronicon in marmoreis cellulis ſibi optime conſtans, ad vitiatos codicum numeros inter ſe diſſidentes, & ab Anonymis auctoribus acceptos, tum ab Anonymis Latine redditos inflectantur. Velim potius, ut ex fide hujus Canonis Hipplytei corrigantur menda ſcriptorum codicum. Facile enim intelligitur, deeſſe numeros in ſcriptis Chronicis capite XVIII. Caniſiano inter Epochas Exodi & Ezechiæ. Fortaſſe intermedia aliqua jacebat Epocha ab Exodo ab initium David: tum illa ſubſequebatur ab initio David ad Ezechiam: quæ corruptis numeris non ſibi conſtat. Omitto alios antichroniſmos recenſere ex variatis lectionibus Caniſiani & Labbeani codicis; quas colligent Chronographi, qui conferant ſummas annorum à Mundi conditu putatorum ex Anonymo: unde apparebit diſtantia à Jeſu Nave ad Davidis initium juxta Caniſianum exemplar ann. 555. juxta Labbeanum 495. quarum neutra reſpondet annis in Judicum, & Regum numero recenſitis. Commendat igitur maxime noſtri marmoris fidem, & præſtantiam operis Hippolytei, comparatio cum codicibus inſtituta: & deſiderium vehementius intendit operum tanti Patris, & Martyris: quæ integra concidiſſent, niſi perennitatem aliquam ejusdem doctrinæ reliquiis præclarum hujuſce monumenti veſtigium comparaſſet.

CAPUT QUARTUM.

Explanatio alterius laterculi baſis Hippolyteæ: ejusque Cycli cum Cæſariano temperati connexio proponitur: tum oſtenditur methodus eodem utendi ad perfectiorem ordinationem Paſchalium Tabularum.

SUMMA CAPITIS.

1. Conſpectus alterius laterculi baſis, & Cycli, à S. Hippolyto continuati, in marmore tamen mendoſe ſculpti, aliquibus in locis, quæ indicantur. 2. Eorundem locorum emendatio ex

tio ex plurium Auctorum ſententia. 3. Oſtenditur methodus perficiendi hujus Cycli ad uſum Paſchalem juxta receptam Eccleſiæ conſuetudinem. 4. Cycli Octagrammi Paſchalis paullo ante in lucem editi ſyſtema petitum fuit ex utroque Cyclo, Juliano, & Hippolyteo.

I.

Offertur laterculus alter marmoris Hippolytei: in quo ſeptem viſuntur heccædecaeterides, ſive Periodi annorum XVI, ordinatæ per totidem columnas, præfixâ ſingulis literâ ex prioribus ſeptem, quas adhiberi vidimus etiam in alio latere ad ferias hebdomadæ conſignandas. Summa heccædecaeteridum ſeptem dat annos CXII., nempe Periodum unam ex iis, quas appellavi *Minores.* Hoc tamen intereſt inter ſuperiores illas dextri laterculi columnas, & ſeptenas has in poſteriore diſpoſitas, quòd in prioribus ſeptem deſcriptæ ſunt quartædecimæ Paſchales cum feria, in quam incidunt; in his verò poſterioribus ordinantur Dominicæ Paſchales cujuscumque anni: & nominantur, ac numerantur dies menſis Juliani, in quam dies illæ Dominicæ, Chriſtiano Paſchati adjudicatæ ex hoc Cyclo, erant incurſuræ. Hæc disertè promittuntur in titulo. Præmittitur enim Epocha Cycli *anno primo Severi Alexandri*, hoc eſt Æræ Chriſti communis, ſeu Dionyſianæ anno 222 ΕΤΕΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙϹΑΡΟϹ ΤΟ Α̅ ΑΡΧΗ. ANNO PRIMO ALEXANDRI CAESARIS INITIUM. Tum ſumma exponitur totius Canonis, ſeu Paſchalis Tabulæ: ΑΙ ΚΥΡΙΑΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑϹΧΑ ΚΑΤΑ ΕΤΟϹ. DOMINICÆ PASCHALES SECUNDUM ANNOS. Denique additur: ΑΙ ΔΕ ΠΑΡΑΚΕΝΤΗϹΕΙϹ ΔΗΛΟΥϹΙ ΤΗΝ ΔΙϹ ΠΡΟ ΕΞ. Hæc verba, in latina verſione â Bucherio omiſſa, rectè interpretatus videtur Scaliger pag. 730. Emend. temporum; qui etiam opportunè monuit, non fuiſſe ab inciſore addita ſigna Biſſextilium annorum, ab iiſdem verbis indicata: quæ ita redduntur: ADPUNCTIONES VERO OSTENDUNT BISSEXTILEM. Hinc enim apertè intelligitur, voluiſſe Auctorem Cycli, ut biſſextilium annorum ſigna, quæ alio in laterculo fuerant appoſita, etiam in hoc ſecundo adderentur. Quæ omiſſa cùm fuerint; argumentum planè validum addunt ad eam ſuſpicionem confirmandam, qua opinabar, inciſionem hujuſce marmoris curatam non fuiſſe ab ipſomet Cycli Auctore S. Hippolyto; ſed ejusdem cælandæ curam ſuſcepiſſe Chronologum minùs peritum earum rerum, quas in expanſione Canonis exponi voluerat doctus ille Epiſcopus & Martyr: qui elegantem Periodum adinvenerat, & patientem fidei multò præſtantioris in recta aſſignatione diei Paſchalis, quàm ſecundus hic laterculus ſervet. De illis itaque verbis talis eſt ſententia Scaligeri: *Αἱ δὲ παρακεντήσεις) παρακεντεῖν, ἀποκεντεῖν παρασίζειν ἀποσίζειν intelligit notulas ϛϛ, quas miror hic omiſſas, cum admoneamur, etiam huic laterculo appoſitas fuiſſe. Nam utique apponenda erant. Τὴν δὶς περὶ ἕξ)* hoc eſt *δισέκτον, Biſſextum; ϛ enim aut ϛ ſunt ſex, & ϛϛ ſunt δὶς ἕξ in alio laterculo quartadecimali nota biſſextilis anni locis congruentibus apponitur hoc eodem charactere ϛ.*

Præter iſta Scaliger ſcitè animadvertit, complura errata imperitiæ quadratarii, & curatoris eſſe omninò tribuenda: quædam etiam vitio exceptorum. Ait enim pag. 733. *In Laterculo Dominicali Græca fraus eſt a ſculptore, ſive quadratario. In ſecunda Heccadecaeteride, anno nono vitiosè ſculptum* Πρὸ Γ ΚΑ ΜΑΡ. * *Legendum* Πρὸ ΙΓ. ΚΑ. ΜΑΙ. *In ultimo anno tertiæ pro* Θ. ΚΑ *lege* Πρὸ Ε. ΚΑ. *Et fortaſſe ita ſculptum eſt, ſed malè à legentibus exceptum, nam* Θ *cum* Ε *magnam affinitatem habet.* Utrumque id rectè conjecit Scaliger. Nobis enim diligenter inſpicientibus ipſum exemplar marmoreum, poſterior annus caſtigatè conſignatus apparuit. *Anno* VIII. *ſextæ vitium ab Auctore, non à quadratario* Πρὸ S. ΕΙ. ΑΠΡ. *Eſt hallucinatio. Terminus Paſchalis poſitus eſt* XXV. *Martii, ut in laterculo Terminali litera Dominicalis erat* B. *Ergo* XXVII. *Martii Paſcha ſtatuendum. Pro* S. EI. *legendum* S. KA. Cenſori non aſſentior in erroris Auctore, ſi accuſat Hippolytum. Vitiosè quidem legitur in marmore. Verùm inde conjicio, ab Hippolyto non fuiſſe marmor curatum, ſed potiùs ab imperito, vel incurioſo. *Inſequenti anno vitium à quadratario.* MAP. *legendum* MAI. *In penultimo* Γ ΕΙ. ΑΠΡ *lege* S. EI. Dubia lectura eſt in exemplari, prout etiam præcedens annus non ſatis diſtinctè exhibet H. KA. ut culpaverant Scriptores Vaticani pag. 106. à me producti; ſed potiùs refert Ι Γ numerum XIII., licet notula transverſa vix tamen conſpicua, colligare videatur utramque literam in H, notam numeri VIII.

Ut verò hic narrem quæ de vitiata lectione ſentienda ſunt in locis ab utroque Criſpo, Io. & Horatio, indicatis, poſtquam contuli ſingula cum exemplari, adhibitis die nitidiſſima compluribus viris Græcè ac Latinè doctis, quibuscum obſervavi non ſemel; ſingula enumerabo.

In tertia columna linea poſtrema Θ. ΚΑΛ. corrigebatur Ε. ΚΑΛ. Vel abſumpta eſt pars literæ, quæ ſinuatur, & circulum claudit; vel nulla fuit, niſi Ε, qualis nunc apparet.

In quarta Columna verſu ſeptimo V. Kal. corrige V. Idus. in marmore legitur V. EI. error manifeſtus. In ea-

* In marmore legitur Πρὸ ΙΓ ΚΑ ΜΑΡ.

In eadem, verſu 12. culpatur XV. Kal. Aprilis: ubi legendum eſſe dicitur XV. Kal. Mai. In Marmore legitur MAI.

In V. Columna verſu nono accuſatur nomen menſis Aprilis vertendum in Maii. Marmor hoc ipſum continet MAI.

In VI. verſu octavo, ubi deferebatur VI. Idus Aprilis, corrigitur VI. Kalendas. Correctio neceſſaria; nam legitur VI. Idus.

Eâdem Columnâ verſus 14. & 15. dubiæ lectionis ſunt, detritis & non nihil vexatis characteribus.

His ab erroribus, qui columna quarta & ſexta diſſimulari minimè poſſunt; tum ab omiſſis biſſextilium ſignis, quæ in titulo promittebantur, quis non videat auctorem tituli, & Cycli non adſtitiſſe ſculptori hujus præſertim laterculi, qui adeò vitiosè cælatus apparet? Confer nunc præſtantiam Canonis Hippolytei, conſtantiam, fidem, in feriis, diebus, annis ſuperiorum Paſchatum conſignandis, ex Chronologia numeris omnibus abſoluta per duodeviginti propemodum ſæcula ante Alexandrum Cæſarem; Lunares præterea numeros cum annis Julianis in tanta ſæculorum ſerie miro conſenſu productos ex triplici Periodo *minori, majori, & maxima*, per nos explicata; hæc inquam inventa, quæ colliguntur ex diſpoſitione prioris laterculi jam expoſiti, confer cum expanſione admodum vitioſa hujus periodi minoris, primæ poſt Alexandrum. Fatearis neceſſe eſt, multò præſtantiùs curaturum fuiſſe Hippolytum Paſchales Dominicas CXII. annorum ætati ſuæ proximas, qui adeò ſapienter proſpexiſſet faſtis Paſchalibus utriusque Teſtamenti, ad plura annorum millia caſtigatè ordinatis; ſi ut Eptagrammam illam Tabellam literarum Dominicalium arte mira diſpoſuerat, ita expandiſſet Periodum ex illa pendentem. Præſtitum id quidem opinor à doctiſſimo Martyre in libris deperditis *Demonſtrationum Paſchæ*. Verùm hac in tabella ab ipſo ita digeſtas ab eo fuiſſe, nunquam conceſſerim, donec idoneo teſte dediſcam ea pervidiſſe de ejusdem peritia, quæ Cycli ſyſtema expoſitum manifeſtat.

Accedit ad confirmandam Hippolyti apologiam expedita facilitas colligendi Paſchales dies ex Lunæ motibus mediis: qui Auctori Tabulæ ſuperioris ignoti eſſe non poterant, cùm eorundem legibus aptè reſpondentem Feriarum diſpoſitionem texuerit, quam vidimus, in columnis, ex incurſu emboliſmorum variandis, ut ante monui. Quod enim ibi præſtitimus pag. 112. ad primam heccædecaeteridem, præſtiterit ille neceſſe eſt ad reliquas ſex diſponendas. Ut verò per ſeptem ſedecennia ſemel comparatæ ſunt XIV. Paſchales cum diebus anni Juliani, & cum Feriis, ſolus aſpectus literæ Dominicalis, in Hippolyti Cyclo primùm uſurpatæ, contexet caſtigatiſſimè ipſam Periodum minorem, hoc ſecundo in laterculo tam oſcitanter curatam.

Deſiderare potiùs oportuit non quidem ab Hippolyto, ſed ab ejusdem ſæculo modum inveſtigandæ præceſſionis Æquinoctiorum: quæ non dum ſatis definita fuerat ab Aſtronomis etiam Ægyptiis, antiquarum obſervationum penuria laborantibus. Ceterum, ut cognita ſemel fuiſſet quantitas anni vertentis quam Gregoriano ſæculo feliciter definitam videbimus in Opuſculo *de Nummo, & Gnomone Clementino*; Periodus Hippolyti hac etiam laude conſtantiæ carere non potuit.

Methodum dabo breviſſimam. Superiori capite pag. 109. demonſtravimus ex diſpoſitione literarum Canonis Hippolytei, in annis Julianis certam diem aſſignari Lunæ quartædecimæ Paſchali, ejusque Feriæ ad plures Periodos Minores, Majores, & Maximas. Utebamur verò literis Cycli Octagrammi Cæſaris in cujusque Periodi minoris inſtauratione, quæ maximam facilitatem conciliabant etiam iis qui tricas numerorum minimè callent.

Statuebatur autem regula proferendi Lunationem additis XXX. diebus, ubi ultra terminos Æquinoctiorum Ogdoades conſequentes Lunam retraherent. Nihil itaque præſtandum ſupereſt, niſi ut cuique Periodo Minori, & Majori certos Paſchales terminos aſſigamus Æquinoctiorum, in anno Juliano ſenſim aſcendentium ad anni caput. Ita enim reſpondebit modo Gregoriano, qui eosdem terminos curat per eliſionem diei Biſſextilis in tribus centeſimis annis conſtitutæ, permiſſâ in quarto die intercalari. In unaquaque Periodo *majori*, ex ſeptem minoribus compoſita, ſi promoveris Æquinoctii ſedem die unica per ſingulas *Minores*, præter quam in, poſtrema; idem fermè præſtiteris in anno Juliano, quod illi infert correctio Gregorii. Nam ab anno Epochæ Hippolyti ad annum 1790. Æræ vulgaris, quo compleri vidimus duplicem Periodum Majorem annis 1468., receſſerit Æquinoctium verſus Kalendas diebus ferme 12. Tot enim ferent Sæcula 15. Gregoriana, ſi cum Julianis fuerint compoſita. At Periodus duplex *Major* Hippolytea XII. dies, retrahet juxta hanc poſitionem. Igitur paria facient methodus Gregoriana, & illa, quam ad Hippolyti Periodum adhibendam eſſe cenſeo in anno Juliano. Hujus propono Tabulas ad calcem hujus diſſ. Collegi Tabellas illicò indicaturas Feriam, & diem

Gg 2 Julianam

Julianam XIV. Lunæ Paſchalis, nec non Dominicam ſubſequentem ad annos ſingulos ſtylo Juliano, tam ante, quàm poſt Æram Chriſti. Æquinoctiorum verò termini, ad ſingulas Periodos Majores appoſiti, indicant, quando Lunatio plena ſit inſerenda juxta regulas conſtitutas.

Ut autem uſus appareat maximè expeditus ad Sacram Chronologiam Paſchalem ex hujuſmodi Tabulis, Periodis, & Canone Hippolyteo mira facilitate, ac pari caſtigatione ordinandam, vel ad ſæcula longe diſſita; exemplum dabo Periodi maximæ Hippolyteæ poſt annos 3248 expletos inſtaurantis (anno 3249. ineunte) Lunæ motus, & Feriam ad eandem anni Juliani diem. Opportunè enim contingit, ut à primo Paſchate Moſis eam ſummam annorum numerantibus nobis occurrat annus ætatis noſtræ auſpicatiſſimus, nempe annus JUBILEI proxime elapſus, idemque Sæcularis MDCC. CLEMENTIS XI. PRIMUS, qui Periodum hanc Maximam à Paſchate Moſis inſtaurat in ea ſententia, quæ Exodum ſtatuit annis ante vulgarem Chriſti Epocham 1549.

Præmiſeram ſupra pag. 101., & ſequentibus, inter varias veterum ac recentium Chronologorum ſententias maxime probatas in putandis annis ab Exodo ad Æram Chriſti vulgarem eas haberi potiores, quæ intervallum ejuſmodi, nec brevius faciunt annis 1500., nec longius 1550. vel 1560., ut apparet ex laterculis ſingularum, poſt eandem paginam recenſitis. Aſſumo itaque Epocham annorum 1549., octo annis breviorem illa, quæ aſſignata eſt ab Hippolyto. Huic ſummæ cum addideris annos circiter tantundem nempe 1551. Æræ Chriſti, quo lapis Hippolyteus ex agro Verano extrahebatur; fiet ſumma annorum ter mille ac centum. Superſunt ad complendam Periodum Maximam anni 148. Hanc ſummam adde anno effoſſionis hujuſce marmoris 1551. Prodibit annus Æræ Chriſti vulgaris 1699. quo complebitur ſolida Periodus maxima, à Paſchate Exodi numerata ad eundem annnm 1699. in ea ſententia, quæ Exitum Populi ſtatuit annis ante Chriſti Æram 1549 Annus itaque 1700., qui poſtremus Sæcularis fuit, inſtaurabit Periodum Maximam Cycli Hippolytei. Quare Plenilunia, & reliquæ Lunaris ætatis dies ad eandem anni Juliani diem eandemque ad Feriam reſtituentur.

Porro anno 1700. Æræ Chriſti dies 3 Aprilis Gregoriani (quæ fuit 23. Martii Juliani) contigit Plenilunium medium hora XI poſt meridiem Sabbato. Ante annos Julianos 3248. nempe eodem anno, quem hæc ſententia aſſignat Iſraelitarum egreſſui ab Ægypto, Plenilunium medium ad eandem anni Juliani proleptice ſumpti diem referetur, nempe ad 23. Martii horis tamen XII. citius, nempe Sabbato, ſed circa horam meridiei. Dies vero præcedens 22. Martii nempe Feria VI. fuit Luna XIV. Æquinoctium ante ſæcula 32. contingebat 24. diebus ſerius in anno Juliano. Cum itaque anno 1700. obſervatum fuerit die nona Martii Juliani Æquinoctium verum, & die undecima Æquinoctium medium; ante annos 3248. Æquinoctium verum fuerit die 3. Aprilis Juliani. Plenilunium igitur incidens in diem 23. Martii non erat Paſchale. Nec Paſchalis erat quartadecima Luna, quæ incidebat in diem præcedentem 22. Martii Feria VI. Inde ergo ſi numeres XXX. dies, habebis quartamdecimam diem Lunæ Paſchalis Aprilis die 21.: quæ fuit dies Dominica. Hæc igitur ſententia aſſignat Exodo diem Dominicam, Paſchatis Chriſtiani figuram, illam ſcilicet noctem, quæ ſpoliavit Ægyptios, ditavit Hebræos, ut in præconio Paſchali cum Eccleſia Catholica quotannis canimus.

In Cyclo Hippolyti experiundum eſt, an dies illa in Feriam I., ſeu Dominicam incidat. Ita vero exploratur. Periodus prima major ex Hippolyteis cœpit annó Æræ Chriſti 222. Secunda anno 1006. Tertia incipiet anno 1790., ut patet ex additione annorum 784., qui Periodum Majorem conſtituunt. Annus 1700. eſt nonageſimus ante initium Periodi tertiæ. Eſt igitur vigeſimus tertius ejus Periodi minoris, quæ ſeptima dicitur, in ſecunda majori, (pag. 109.) Reperitur itaque annus in columna, ſive hecc ædecaeteride ſecunda ejuſdem Periodi minoris ſeptimæ, cella ſeptima: ubi occurrit in expanſione Canonis Hippolytei litera F, index ejus XIV. quæ incidit in diem 22. Martii ejuſdem anni Juliani fer. VI. Eadem dies, & Feria prodibat ex inſtauratione Periodi maximæ, cum mediis Lunæ motibus tantummodo comparatæ. Si ab ea Feria numeres triginta proximas, ut aſſequaris quartamdecimam Paſchalem; erit dies Dominica 21. Aprilis anni Juliani proleptici ante Chriſti Epocham vulgarem 1549. dies Paſchatis Exodi, juxta hanc ſententiam ex Cyclo Hippolyti.

Eodem plane modo compararemus cum anno 1692. inſtaurationem Periodi maximæ, ab Exodo numeratæ; ſi ejuſdem Æram ſtatueremus cum Hippolyto à nobis longius diſſitam per octennium, nempe annis ante Chriſtum Dominum 1557. eaque pariter Paſcha referret ad diem Dominicam 30. Martii, niſi obſtaret ratio Æquinoctii quæ tunc Paſcha intulit ad XIV. Lunam proximam die 29. Aprilis ſtylo Gregoriano ſeu 16. Aprilis ſtylo Juliano, in quam incidebat XIV. tam ex Cyclo, quam ex mediis motibus computata. Apparet itaque mira facilitas & mira conſtantia aſſignandæ diei Paſchalis legitimæ hoc in

ſyſtemate

ſyſtemate cui cumque anno, etiam a nobis elongato per integram Periodum maximam annorum 3248. Quare injuria carpitur Hippolyti Cyclus a cenſore Scaligero: qui tanti Patris inventum, quod non aſſequebatur, deſpectui habuit, ipſumque Auctorem ferme nihili fecit, tum quia *argutiorem quam expeditiorem Periodum commentus ſit*, tum quia hecćædecaeteridem exoctaeteride conſtituens,eam rationem inſtituerit,quæ (ipſo quidem Scaligero judice) *omnino puerilis eſt, ut & mediocriter docto patet*. At Scaligeri lib. VII ſolidi,de temporum emendatione conſcripti, tantundem facilitatis, & diligentiæ, accuratæque methodi nobis non tribuunt ad Paſchalem rem ordinandam, quantum hæc unica Hippolyti Martyris Tabella: quam ille cùm jure merito nominaſſet *pulcherrimum ſanctæ vetuſtatis pignus*; poterat etiam elegantiſſimam, & maximè ſolidam, ac fidelem methodum appellare ad Paſchatis deſignationem, præcipuè ſi ejuſdem fœcunditatem, ut ita dicam, obſervaſſet, in producendis aliorum Cyclis, qui ad imitationem Hippolytei concinnantur. Quot verò, & quàm accurati ex ingenioſa Martyris Tabula ordinari poſſint, una, vel altera ſectione poſtremi hujuſce capitis prodam.

III. Dum itaque baſis Hippolyteæ ſiniſtrum laterculum, tamquam ultimam diſſertationis utriusque metam perſtringimus interiore rota, ad hanc propiùs agentes, ut ſpero, non illidemur; ſi juſto veluti ſpatio ita libeat circumflectere, ut oſtendamus, quàm eleganter accedat etiam Periodus minor biennio imminuta tam ad rationes Romanas annorum Sæcularium, quæ tum vigebant, quàm ad Solares, ac Lunares motus, & ad Feriarum ordinem inſtaurandum. Aſſero itaque, poſtremam heccædecaeteridem eſſe minuendam biennio, totamque Periodum minorem aptandam menſuræ Periodi Sæcularis, Auguſti ævo reſurpatæ, annorum CX., ut Solis, ac Lunæ motus paria faciant quam proximè per alternas Periodos, & ſimul Feriarum hebdomadis ordo inſtauretur. Detracto biennio ex Julianis CXII., qui Periodum minorem Hippolyti componebant, ſuperſunt CX., nempe ſpatium illud *undenos decies per annos* evolutum, quod, Horatio teſte, Sæculare intervallum inſtaurat. Hoc autem annorum ſpatio Æquinoctia diem circiter ſolidam prævertunt, minùs parte diei ſexta. Dupla menſura erit annorum CCXX.: quo intervallo Æquinoctia recedunt fermè per biduum ad anni caput. Jam verò collectis motibus Lunæ à Sole annorum CCXX., præter integros circulos abundant gradus 27., minuta 32., & ſecunda 34. nempe motus bidui, & horarum ſex cum quadrante, quo ſpatio temporis Luna pariter prævertit terminum annorum Julianorum CCXX. in reſtitutione ſuorum motuum à Sole. Evidens igitur eſt, Æquinoctia, & Novilunia tantundem ferè prævertere civili modo annis Julianis CCXX.: nempe biduo præcedere in Kalendario Juliano: & in Kalendario Gregoriano (à quo duo illi dies eximuntur) evidens eſt, ad eandem omninò diem poſt annos CCXX. tàm Æquinoctia, quàm Novilunia revolui. Addo, etiam Ferias inſtaurari. Nam anni Juliani 220., cùm Biſſextiles ferant 55., huic intervallo aſſignatos, promovent dies per Ferias 275. Deme biduum præceſſionis: ſupereſt ſumma 273., dividenda per Ferias 7. Peractâ diviſione per quotientem 39., nihil omninò ſupereſt. Conſtat igitur, duplici anno Sæculari Auguſteo, ex Æquinoctii præceſſione correcto, inſtaurari tàm motus Luniſolares, quàm ordinem Feriarum, & ad eandem anni diem reduci methodo Gregoriana. Quare poſt anni modum optimè à Gregorio conſtitutum cum utraque methodo adhiberi poteſt Cyclus Hippolyti, ſive per annos Julianos eâ qua retuleram lege, conſtituto ſcilicet termino Paſchali mobili ad ſingulas Periodos Majores, ſive per Gregorianos, truncatis per biennium Periodis minoribus, ut ſingulæ ad menſuram anni ſæcularis veteris exigantur. Ita enim fit, ut poſt annos CCXX. Gregorianos ad Feriam eandem, & ad eandem civilem diem Æquinoctium & Novilunium Paſchale reducatur. Per computum experiemur. Anno 1700. die 3. Aprilis Gregoriani fuit Plenilunium medium Sabbato hora XI. poſt meridiem. Poſt annos 220, nempe anno 1920, Gregoriano, iterum incidit Plenilunium medium Sabbato die 3. Aprilis Gregoriani horis 5. cum quadrante poſt meridiem. Anno labente 1703. Plenilunium medium Paſchale contigit die prima Aprilis Gregoriani, quæ fuit Dominica, horis 2. min. 36. poſt meridiem. Poſt annos 220., nempe anno 1923 iterum opponetur Luna Soli juxta medios motus die Dominica prima Aprilis Gregoriani, ſed horis 3. m. 34. ante meridiem. Æquinoctium vernum hoc anno contigit juxta motus veros feria IV. die 21. Martii horis 2. m. 57. ante meridiem. Anno 1943. obſervabitur feria IV. die 21. Martii Gregoriani horis 5½ circiter poſt meridiem, nam apogæi Solaris mutatio per ſemihoram retrahit Solis motum, imminuta proſthaphæreſi, ſeu centri æquatione adjectiva per minutum unicum, & 12. ſecunda Solaris orbitæ. Juxta civilem itaque praxim anni Gregoriani, reſtituuntur annis 220. cum feriis etiam anni dies & Periodi Lunæ à Sole, & Solis ab Æquinoctio.

Digitized by Google

IV. Verùm ſpeciminis gratiâ hæc dicta habeantur, quæ hactenus meditabar de Cyclo Hippolyti ad motus Luniſolares attemperando juxta ſæcularem annum Auguſti, ea tempeſtate celebrem apud omnes Provincias Romani Imperii, hac (ut arbitror) de cauſſa, quod alternis vicibus Luminarium periodos inſtauraret in eodem eclipticæ gradu, unde cœperant. Hac enim conjectura ducebar ad interpretandum S. Hippolyti Canonem juxta civilem uſum Chriſtianæ Chronologiæ; cùm viderem, à Patribus lubenter aſſumi ad ordinandam rem Paſchalem quidquid à peritis mathematicis rectè conſtitutum reperiſſent in politica temporis partitione, & harmonia conſignanda. Nam octaeterides Latinorum, & Græcorum enneadecaeterides idcircò Patrum curâ vindicabantur à prophanis uſibus, & ſacris deputabantur, quia mira facilitate, ac ſimplicitate ad medios Luminarium motus fideliter comparandos cum præſcripta ſacrorum lege populum univerſum manuducebant.

Reparatio enim temporum ſimiles planè vices feliciter experta eſt per hanc Hippolyti, & aliorum Patrum ſedulam curam, quas olim coronæ, & ornamenta pertulerant, dum legitimo Dei cultui primum dicata, illi denuo reſtituerentur, ne quidquam contranitentibus uſurpatoribus ethnicis, qui eadem impiè detorſerant ad Solis, Lunæ, ſiderum, & inanium deorum aras, & cæremonias. Vindicavit autem ſolertius cura Sanctorum in Paſchalibus myſteriis obſequia temporum, & leges aſtrorum, ut Cæli terræque Dominum confeſſa natura ita ſe mancipatam oſtenderet Verbi conditoris imperio, ut æternum devinctam proderet Verbi Reparatoris indicio. Cæleſtibus itaque motibus ab orbe condito impreſſa Chriſti myſteria majeſtatis reos peregerunt quotquot cum æmulo, ac rebelli ſpiritu conſcendere nitebantur in Cælum, & cum Ægyptiis Deo parata ſacrilia ſubvertere. De Paſchalibus enim Tabulis judicium contra eoſdem exercuit, ex quo gemella Paſchati Lex naſcebatur. Paſchali expiatione divinum cultum reſtituit pius Rex Ezechias, quum ejuſdem juſſu Levitæ inquinamenta templi aſportarent *in torrentem Cedron* (limitem illum unde à legali Paſchate ad Paſſionem Dominus erat profecturus) *primo die menſis primi, & ſextadecima menſis ejuſdem* (Reſurrectionis Dominicæ myſterio illuſtrata) *complerent opus quod cœperant.* Paſchali luſtratione purgavit Hieroſolymam Rex Joſias, *præcipiens Helciæ Pontifici, & Sacerdotibus ſecundi ordinis, & janitoribus, ut projicerent de templo Domini omnia vaſa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & univerſæ militiæ Cæli, & combuſſit ea foris Jeruſalem in convalle Cedron, & tulit pulverem eorum in Bethel. Et delevit haruſpices, quos poſuerant reges Juda ad ſacrificandum in excelſis per Civitates Juda, & in circuitu Jeruſalem, & eos qui adolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ Cæli. Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Ieruſalem in convalle Cedron, & combuſſit eum ibi, & redegit in pulverem, & projecit ſuper ſepulchra vulgi. 2. Paral. cap. 35.* Tum verò *non fuit Phaſe ſimile huic in Iſrael à diebus Samuelis Prophetæ.* 4. Reg. cap. 23. *Nec enim factum eſt Phaſe tale à diebus Iudicum, qui judicaverunt Iſrael, & omnium dierum regum Iſrael, & regum Iuda, ſicut in octavodecimo anno regis Ioſiæ factum eſt Phaſe iſtud domino in Ieruſalem.* Paſchali denique inſtauratione univerſam legem, & legis teſtimonia de Chriſto doctus Eſdras reſtituit, abolitis gentium ſuperſtitionibus ſub ipſo Imperio Perſarum, qui Solem ut Deum adorabant.

Subdebantur ſcilicet tropæo Crucis Chriſti ſpolia gentium, cum Dominus regnaturus oſtenderetur de ligno; & omne genu cæleſtium, terreſtrium, & infernorum curvari oportebat non modo in obſequium Salvatoris præſentis, ſed etiam in ejus nomine, & in umbra futuri Paſchatis: quo immolati Domini gloria obumbratura erat Cælos. Quemadmodum vero eructante mari ſpolia Ægyptiorum in primo Paſchate, legitimus luminarium uſus aſſerebatur ad conſignanda tempora, quibus eorundem Conditor, ac Reparator Chriſtus ſapienter adoraretur, ita & ſub Judicibus, Regibus, Prophetis inſtaurata identidem teſtimonia ſiderum, Verbo Dei obtemperantium, referebantur in umbra Paſchatis veſpertini ad Genitum ante Luciferum: eique ſubjiciebant ſimulacra pariter, & Kalendaria, ac feſta nationum. Ut vero ſemel apparuit in Paſchate illo ςαυρωσίμῳ Cæli ſilentio, & terræ concuſſione adorandus totius naturæ Dominns, ac Reparator in luce prima Paſchatis ἀναςασίμῳ; tum etiam poſteris placuit æterna illa jura tueri Sæculorum Regis immortalis, & univerſarum Gentium faſtis præfigere triumphale Crucis myſterium, in quo gloriam ſuam aſſeruerat Unigenitus Patris. Summo itaque ſtudio utriuſque Teſtamenti Sacerdotes ſervire coëgerunt omnem creaturam ſapientiæ Chriſti, collatis ad cultum Paſchalis feſti Judæorum, & Gentium Cyclis: Ut Angelus Teſtamenti non modo in manibus aſtra concluderet, quæ olim verbo condiderat, verum & ſubſtrata calcaret eorundem myſteriorum veſtigiis, quæ impreſſerat. Rite igitur S. Hippolytus in utroque hoc laterculo Auctori ſalutis noſtræ dicavit rationes temporum, ab Ægyptiis, Græcis, Romanis ſuperſtitionibus expiatas. Rite Latini, Græcique Patres, & Alexandrini eo potiſſimum tempore Paſchale ſacrum excoluerunt, præfixis Catholicæ Eccleſiæ conſenſu ſanctiſſimis legibus, quo ad Mundi, & Solis cultum omnia idolorum por-

tenta

tenta congeſſerant in circo, & ludis, Ethnicorum ſuperſtitiones, & impius deſertor fidei Julianus Auguſtus ſuo cum Sarapide, & Iſide, in coronarias monetas, ac in Feſta Romani Orbis rurſum induxerat. Rite videmur & nos exemplum doctiſſimi Martyris ſequi, dum ex Kalendario Cæſaris, & Romanorum Periodis cum Hippolyti ſyſtemate, ac Cyclo diverſimmode complicatis plures methodos excogitare contendimus, quibus Chriſtianum Paſcha legitima putatione indicetur.

Cæterum ex duplici invento Ogdoadum Julianarum per totidem literas in Cæſaris Kalendario depictas, & Canonis S. Hippolyti, per ſeptem elementa Feriarum circulum inſtauraturi, longe exactiſſimam Periodum Paſchalem componi poſſe derivatis utriusque præſidiis, demonſtratum fuit non ita pridem in ſolutione Problematis, paucos ante menſes prælo commiſſa: ubi Cyclus octagrammus annorum 1184. non modo ad eandem horam, ſed fere ad eadem minuta temporis ejusdem Feriæ Novilunia reſtituit: & antiquorum præclara inventa noſtris uſibus coaptata, ſive Ægyptiorum ſpolia ſint, ſive Iſraelis donaria, *aureos* certe *numeros*, aureas literas, auream materiem, utpote à Viris tam præclaris profectam, eamque ductilem ad cæleſtium exemplar, elaborari curat in nobile candelabrum, in ſanctuario conſtituendum, ſicut in monte monſtratum eſt: ut Sacerdotis Magni myſteria rite celebrentur: * *qui penetravit Cælos, & Patri æqualis conſedit in dextera ſedis magnitudinis in Cælis, ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo.*

* Ad Hebr. VIII. 1. 2.

Parergon de Cyclo Octagrammo, ejusque comparatione cum Cyclo S. Hippolyti, & cum Cyclo Cæſaris.

Quamvis ea, quæ ab utroque Cyclo S. Hippolyti, & Julii Cæſaris, hic explicato, traducta ſunt ad caſtigatiores Tabulas Chriſtiani Paſchatis ordinandas, conſpici facile poſſint tum ex ipſa Canonum, ſeu Tabularum comparatione, tum ex ſyſtematum ſingulorum textura, quæ in utraque hac diſſertatione, & in ſolutione Problematis Paſchalis exponebatur; attamen, ut evidentius appareat, quid ab antiquis petitum ſit, & quid antiquorum inventis ſuperſtruatur; hanc ipſam comparationem adjicere tanquam Parergon deliberavi. Huic vero loco deberi maxime illa videbatur; cum finis utriusque Cycli (Cæſariani, & Hippolytei) exponendi ſit ordinatio caſtigatior Paſchalium Tabularum. Hoc autem conſilio ſuſceptus labor, & ad incitas ferme deductus, colligere debet veluti in corollarium quidquid excerptum fuit è veterum ſyſtematibus, & in diſſerendo contextum. Breviter itaque poſitiones eorundem præcipuas, & imitationis noſtræ methodum exhibebo.

Cyclus Cæſaris Octagrammus, ex literis verſicoloribus ordinatus, alternis annis diſponit literas ordine naturali A 1, A 2, A 3, A 4, B 1, B 2, &c., prout explicatum fuit in diſſ. de Cyclo Cæſaris pag. 14.: iisque literis eundem adſpectum Lunæ cum Sole, & Syzygias luminarium oſtendit ad certam diem per ſingulos annos Julianos ex mediis motibus: & redigi poteſt ad enneadecaeterides Metonis, ab Eccleſia quoque uſurpatas. Cyclus S. Hippolyti, utpote Paſchati deſtinatus, indicat Lunaris ætatis diem quartamdecimam, ejusque Feriam ad ſingulos annos Julianos ex literis ſeptem feriarum indicibus, diſpoſitis per totidem columnas ſedecennales: * quarum literæ in eandem lineam transverſam incidentes naturalem ordinem ſervant, ſerie converſa, veluti more orientalium ſcriberentur G, F, E, D, C, B, A.

Ratio diſpoſitionis Cæſarianæ colligitur ex annua Epacta Lunari, ſive ex differentia XII. Lunationum mediarum ab anno Tropico. Cuicumque anno vertenti, quem conſtituimus dierum 365. hor. 5. minut. 49. ſecund. 2. ferè, ſi comparentur Lunationes XII. ſolidæ, conſtantes diebus 354. hor. 8. minut. 48. ſec. 38., exhibent differentiam dierum 10. hor. 21. m. 0. ſ. 24. At ſi comparatio inſtituatur inter annum Julianum communem & menſes XII. Lunares medios, differentia eſt dier. 10. hor. 15. m. 11. ſec. 22. Hæc differentia vocatur Epacta: quæ biennio exacto invenitur dierum 21. hor. 6. minut. 22. ſec. 44. Tot igitur diebus & horis Luna poſt biennium Julianum ſolidum inſtaurat ſyzygias, aliosque adſpectus cum Sole.

* Vide pag. 108.

Jam vero diebus 21. horis 6. minut. 22. ſec. 44.
Si addidero dies 8. horas 6. minut. 21. ſec. 19.

Erit ſumma dier. 29. hor. 12. minut. 44. ſec. 3.

nempe lunatio ſolida, ſeu menſis ſynodicus juxta motus medios. Inſtaurabitur itaque Luna poſt bienniùm ab Epocha aſſumpta diebus octo, & horis ſex. Recte ergo indicabitur per literam Cæſaris A 2, quæ octava eſt ab A 1, biennio ante uſurpata.

Alia tamen eſt ratio quadrienni: quo cum occurrat dies biſſextilis in anno Juliano, aſſumenda non eſſet poſt A 2 litera A 3, ſed G 2: quia ſcilicet dies ſeptem, poſt A 3 ad G 2 numerati, cum die biſſextili ſuo loco inſerta, ſummam darent dierum octo, Lunæ progreſſui debitam ſpatio biennii. Verum horæ illæ biſſenæ, & minuta 44. quæ præter dies ſolidas adhuc ſupererant, aliam diem addi poſtulant. Non itaque G 2, ſed A 3 uſurpabitur ineunte anno quinto.

Rurſum poſt duplex quadriennium (quæ menſura eſt octaeteridis) aſſumenda eſſet litera G 4. Hæc tamen, cum diſtet ab A 1. Ogdoadibus quatuor, ſive literis XXXII. (numeratis extremis) pertinet ad menſem ſecundum. Quærenda igitur eſt Luna menſis primi diebus XXIX. cum dimidio ante illam diem, quæ conſignatur litera G 4. Dies XXIX. ante G 4 eſt ea, quæ præfert literam C 1: dies XXX. ante G 4 eſt B 1: quæ propterea indicabit ſyzygiam anni noni in Epocha aſſumpta.

Denique poſt alteram octaeteridem eodem jure aſſumenda eſſet litera C 1; cum pari intervallo adhæreat literæ B 1, quo B 1 adhærebat literæ A 1. Verum horæ 12. neglectæ in fine primæ octaeteridis duplicantur in hac ſecunda: quare uti prius aſſumebatur litera B 1 præcedens G 4 ſpatiis XXX, ſive ſpatio uno ſubſequens ipſam A 1; ita nunc aſſumenda eſt litera, quæ ſpatiis tantummodo XXIX. præcedat G 4, ſive ſpatio duplici ſequatur B 1. Ea vero eſt litera D 1: quam propterea recte aſſignamus anno principi ſecundæ heccædecaeteridis. Inventa prima litera heccædecaeteridis, pari numero ſpatiorum reliquæ fluent, ſi comparentur cum prima: ubi etiam vides, anno quarto ſedecennii ſecundi occurrere literam F 4, quæ pertinet ad diem triceſimam poſt diem A 1 principem Epochæ aſſumptæ. Annus ille quartus in ſedecennio ſecundo eſt annus primus enneadecaeteridis ſecundæ. Dum itaque triceſimo die conſignat Novilunium, conſignabit etiam primo. Perinde igitur fuerit aſſumere literam F 4, quæ pertinet ad diem triceſimam, ac literam A 1, quæ ſpectat ad diem primam. Idcirco evidens eſt connexio ſyſtematis Cycli Juliani tam cum heccædecaeteridibus Latinis, quam cum enneadecaeteribus Græcis, & Alexandrinis. Commodior autem videbatur uſus heccædecaeteridum, quam enneadecaeteridum iis, qui ſervarent annum Julianum, quia ſingulæ heccædecaeterides quatuor biſſextiles referunt iisdem in ſedibus: quod non præſtant enneadecaeterides. Quare non admodum miror, Latinos prætuliſſe Cyclum ſedecennalem Cyclo decemnovennali: licet aptari uterque poſſet literis Cycli Juliani.

Porrò S. Hippolytus, qui jam perſpexerat, ut quidem autumo, hanc harmoniam literarum Cæſaris cum diebus anni civilis ad Lunares motus aptè indicandos, conſtituit ejuſdem uſum traducere ad Cyclum Feriarum per ſingula ſpatia ſedecennalia. Ita enim fiebat, ut nihil deeſſet ad Chriſtianum Paſcha quotannis deſignandum. Has itaque rationes iniſſe videtur:

In aliquam ex feriis ſeptem incidere cùm debeat ſyzygia; ſeptem columnæ ſedecennales expandendæ ſunt, præfixilis literis indicibus ſeptem Feriarum juxta ordinem converſum, ea, quam dicemus, ex cauſa.

VII. VI. V. IV. III. II. I.

Deinde cùm intelligeret, poſt annos XVI. in anno Juliano deſcendere Lunationes triduo ſolido, & hora una cum triente (ſunt enim ut colligitur ex §. *Jam vero* * Epactæ annorum XVI. dies 26. horæ 11. minut. 21. ſec. 33. & menſis Synodicus medius, ſive lunatio ſolida dies obtinet 29. horas 12. minut. 44. ſec. 3.) hoc, inquam, cùm intelligeret, neceſſariò etiam intulit, per unamquamque heccædecaeteridem promoveri ſyzygias per ferias XXIII., ſive detractâ triplici hebdomadâ ſolidâ, procedere Lunam ſpatio ſedecennali in hebdomada per ferias duas, quæ in anno Juliano promovebatur per triduum. Quemadmodum igitur in Cyclo Juliano columnæ ſedecennales juxta ordinem naturalem diſpoſitæ aſſumebantur per quartam quamque, numeratis extremis; ita columnæ feriarum, ordine retrogrado collocatæ, aſſumendæ erunt alternis, donec ſeries tota expleatur. Expletur verò annis centenis, ac duodenis *Periodi minoris*: poſt quos fragmenta horarum collecta poſtulant diem immutari; unde columna ſubſequens inchoat ſecundam Periodum

* hac ipſa pagina ſub init.

dum minorem, prout expoſui pag. 99. Cùm verò in heccædecaeteride recurrant ſpatia dierum æqualia in annis Julianis, quorum biſſextilibus & emboliſmis ita commenſuratur, ut nihil excedat, varietur nihil; pervidit planè S. Hippolytus, recurrere eadem intervalla feriarum in columna ſecunda ſedecennali, quæ obſervabantur in prima. Ut igitur ſemel expanſa fuiſſet columna princeps cum literis congruentibus; etiam conſequentes columnæ ſuapte natura diſponebantur, eodem ordine ſervato feriarum ſeptem in tranſverſalibus lineis, juxta ſeriem feriarum retrogradam, in columnarum vertice collocatam. In columnæ autem cujuſque deſcenſu alternis emboliſmis feriæ ſimiles occurrebant ad easdem ſedes: adeoque iiſdem in locis contingebat mutatio literæ, ac tranſitus in præcedentem columnam, ſupra explicatus. Quæ omnia in Cyclo enneadecaeteridum ſervari minimè poterant, incidentibus biſſextilibus in ſedes diverſas: tum etiam, quia ſumma inæquali dierum conſtat enneadecaeteris quæ quatuor continet biſſextiles, ab ea, quæ quintum includit: adeoque numerum feriarum æqualem iiſdem intervallis annorum minimè reddit. Neceſſe igitur fuit, S. Hippolytum procedere per Octaeterides, & ſedecennia, ut ferias congruentes oſtenderet. At Julio Cæſari liberum fuit ſive per heccædecaeteridum, ſive per enneadecaeteridum ſpatia ſuas literas ordinare. Ut vero Cæſar ſingulos anni dies conſignavit aliqua litera ex octo aſſumptis ad Cyclum; ita S. Hippolytus diſtribuit ſingulis unum ex characteribus ſeptem ad indicium feriarum aſſumptis, & quartædecimæ Paſchali anni principis in Epocha aſſumpta Severi Alexandri Æræ Chriſti 222. Idibus Aprilibus anni Juliani characterem Septenarii attribuit, cùm ea dies incidiſſet in Sabbatum. Juxta hanc Epocham reliquis diebus Martii & Aprilis congruentes literæ aptatæ à nobis fuerunt in Tabella marginali pag. 99.

Ætas verò ſubſequens cùm attendiſſet, feriam uniuscujusque diei haberi impoſterum expeditiſſimè in anno Juliano per Cyclum annorum CXII., neceſſe non habuit uti Cyclo literarum Hippolyti Martyris; ſed ejus loco Cyclum inſtituens literarum Dominicalium, ut Paſcha deſignaret more Chriſtiano, conſulere tantùm debuit Cyclum lunarem Cæſaris, vel alium quemlibet ex uſurpatis apud Græcos, aut Alexandrinos, ex quo Syzygiæ dies civilis in Kalendario colligeretur: ut deinde per Cyclum alterum perpetuum literarum Dominicalium, annis XXVIII., & annis CXII. inſtaurandum, Dominicam diem inveniret, quæ proximè occurreret poſt quartamdecimam Lunæ. Quare in veteri Kalendario, à Chriſtianis tranſcripto circa ſæculum quartum, apud Lambecium, (ad calcem Tom. IV.) videmus, etiam Dominicales literas ſingulis diebus apponi.

Unum, aut alterum ſupererat ad Paſchales Tabulas ab omni vitio purgandas. Primum pertinebat ad ſedem Æquinoctii; alterum ad tertiam hebdomadam Lunæ cum die Paſchatis tali conſtantia connectendam, ut nunquam incurreret in quartamdecimam, nec tranſcurreret unquam ultra XXII. diem Lunaris ætatis. Æquinoctio, quotannis recedenti ad initia menſium proſpicere minimè potuit ætas Cæſaris, aut ſæculum S. Hippolyti; cùm Aſtronomi illorum temporum deſtituerentur obſervationibus neceſſariis ad anni vertentis menſuram liquidò cognoſcendam. Id feliciter peregit Gregorius XIII., triplici die amputata ex quatuor ſæculis Julianis. Poterant autem & veteres hanc rationem proximè aſſequi in duobus Periodis minoribus annorum CXII.: quarum ſingulæ die una & biennio decurtarentur. Vidimus enim pag. 121. annis CCXX. Gregorianis ita reſtitui Ferias & Syzygias ad eandem anni civilis diem, ut Æquinoctii quoque ſedes per aliquot ſaltem ſæcula die ſolida non diſtrahatur. Præſtari etiam potuit per ſedem mobilem Æquinoctii in modo anni Juliani per ſingulas periodos conſtituta, uti monueram pagina 121. Alterum, quod pertinuit ad Lunaris ætatis dies XIIII. & XXII. removendas ab incurſu Paſchæ, peragi minimè poterat citra æquationem literarum certis locis in Cyclo adhibendam, ubi ſemel definiretur: quod antiqui minimè præſtiterunt.

Utrumque igitur illud exquirebat à Mathematicis Gregorius. Utrumque autem præſtari poſſe affirmo ex veterum inventis, imitatione traductis ad eum Cyclum, quem dixi Octagrammum, hoc anno propoſitum ad ſolutionem Problematis Paſchalis.

Primùm itaque à S. Hippolyto id placuit aſſumere, ut ratio [illegible] effet quartædecimæ, quàm Novilunii. Neque enim lex fuit antiquitus tradita obſervandi punctum Novilunii medii, ſed diem primam, diem decimam, & diem quartamdecimam ætatis Lunæ. Sed neque Canones Eccleſiæ, aut ſcita Pontificum quidquam conſtituunt de puncto Novilunii medii. Verùm in Martyrologio legitur *prima dies* Lunæ, *ſecunda* &c.: & in Paſchate cavenda eſt dies Lunæ quartadecima, & XXII. eaque lex per conſuetudinem exponitur *juxta motus medios*. Quare cùm quartadecima dies Lunæ juxta motus medios ſint horæ illæ XXIV., quarum prima præcedit punctum Plenilunii medii horis 42. & minutis 22.; poſtrema verò ex XXIV. præcedit horis 18. & min. 22.; & more majorum dies

civiles computentur à media nocte, atque adeò perſæpe contingat, ut quartadecima illa media aliquot horis attingat partem poſtremam unius diei civilis, reliquas verò extendat ad aliam proximè conſequentem; ea demum ratio cavendæ quartædecimæ in Paſchate mihi videbatur * tutiſſima, quæ utramque diem civilem, horas decimæquartæ includentem, ſive priores, ſivè poſtremas, à Paſchate excluderet: quod fieri tum demum contigiſſet, cum nomen decimæquartæ obtinere dies illa civilis, à media nocte numerata in Meridiano Romano, quæ poſtremas horas includeret ex illis XXIV. antea memoratis.

Ad hanc igitur diem civilem quotannis indicandam, quæ poſtremas horas illius quartædecimæ cavendæ ſuis 24. à media nocte putatis includeret, adhibendas eſſe cenſui literas Cæſaris ad ſingula ſæcula Gregoriana, diſpoſitas in Cyclum decemnovennalem, quinquies repetendum: cujus iteratio ſexta non expleretur eodem labente ſæculo. Verum quia etiam ratio aliqua habenda erat diei primæ ætatis Lunæ, à qua neceſſe erat præcedi electam diem quartædecimæ diebus tredecim, placuit etiam literas ordinare, XIII. cellulis præcedentes illas, quæ adhibebantur ad quartamdecimam conſignandam. Expandendus itaque fuit menſis duplex, Martius, & Aprilis, ejusque diebus ſingulis litera una tribuenda fuit cum nota coloris: quam notam dico *adpunctionem*; exemplo ſcilicet Cycli Cæſaris, indicantis per colores quatuor, & literas octo dies ſingulas lunæ primæ in unoquoque trimeſtri. Ne autem confunderentur Lunares literæ cum Dominicalibus, jam affixis ac diſtributis in Kalendario Gregoriano; Lunares octo literas conſtitui L M N O P Q R S, ſuis adpunctionibus, hoc eſt coloribus variandas. Certi erant termini lunæ primæ, à die 8. Martii ad 5 Aprilis, nec non termini quartædecimæ Paſchalis à die 21. Martii ad 18. Aprilis. Satis igitur fuit haſce dies ab 8. Martii ad 18. Aprilis ornare literis ſingulis, & adpunctionibus: ut earùndem indicio dies quælibet utilis Novilunio civili, aut decimæ quartæ Paſchali nominaretur. Quod ſi mihi fuiſſet integrum, ut Cæſari fuit, eam diem conſtituere anni & Cycli principem, in qua Novilunium occurreret cum mediis motibus componens veros, eamque diem dicere potuiſſem 8. Martii; diei 8. Martii affixiſſem literam L cum adpunctione 1.: poſt quam ſequentes dies obtinuiſſent reliquas literas M 1, N 1, O 1, P 1, Q 1, R 1, S 1, L 2, M 2 &c. Verùm utendum fuit anno jam conſtituto, atque adeò literam L 1 apponere debui diei Martii vel Aprilis, in quam aliquod ſæculum Periodi Paſchalis Lunæ diem primam referret, medios motus & veros conferentem. Selegi igitur illam, quæ contigit initio hujus ſæculi, cùm obſervaſſem anno 1701, die decima Martii verſari Lunam circa Apogæum ſuæ orbitæ, dum Soli conjungeretur: prout etiam in Plenilunio Paſchali gradus perigæo proximos tenente Luna, medii motus & veri fermè concurrebant. Nam Plenilunium verum incidit in horam 21. cum quadrante poſt meridiem diei 23. Martii (ſtylo Gregoriano) ad meridianum Romanum, ſive hora XI. poſt mediam noctem diei 24., feria V.: & Plenilunium medium hora circiter una antevertit. Pertinuit igitur finis decimæquartæ diei Lunæ tam juxta veros, quàm juxta medios motus ad feriam IV., cùm ante mediam noctem horis octo ſolidis præcederet finis XIV. ante initium feriæ V. Hanc itaque quartamdecimam pertinentem ad diem 23. Martii tam juxta veros, quàm juxta medios motus, cardinem reliquarum fore conſtitui: ejusque Lunæ diem primam, quæ incidebat in X. Martii (XIII. diebus ante quartamdecimam) notavi *litera prima* & *adpunctione prima* nempe L 1. Dies conſequentes Martii & Aprilis obtinuerunt literas, quas ordo alphabeti, & adpunctiones, quas numerorum ſeries poſcebat, ut in hac tabula exprimendum curavi.

Martii			
8	R	1	☽
9	S	1	
10	L	1	
11	M	1	
12	N	1	
13	O	1	
14	P	1	
15	Q	2	
16	R	2	
17	S	2	
18	L	2	
19	M	2	
20	N	2	
21	O	2	●
22	P	2	
23	Q	3	
24	R	3	
25	S	3	
26	L	3	
27	M	3	
28	N	3	
29	O	3	
30	P	3	
31	Q	4	

April.			
1	R	4	
2	S	4	
3	L	4	
4	M	4	
5	N	4	
6	O	4	☽
7	P	4	
8	Q	5	
9	R	5	
10	S	5	
11	L	5	
12	M	5	
13	N	5	
14	O	5	
15	P	5	
16	Q	6	
17	R	6	
18	S	6	●

Addere tamen oportuit ante diem X. Martii duas illas dies præcedentes 8. & 9., quibus Novilunia ſi contingerint, habentur Paſchalia. Propterea literas ante L 1 adhibere oportuit, quæ in ogdoadibus proximis ſolent L præcedere, nempe R & S. Inſuper cellam diei 7. vacuam reliqui, occupandam litera Q, ſi forte placuiſſet Novilunii terminum una die proferre, propterea quod Æquinoctium aliquando incurrat in diem 20. Tum verò ſeries

* Vide Solution. Probl. Paſch. pag. XXXIV.

ſeries ogdoadis primæ eſſet Q 1, R 1, S 1, L 1, M 1, N 1, O 1, P 1; ſeries ſecundæ Q 2, R 2, S 2, L 2, M 2 &c. Ceterum quia terminus Æquinoctii aptiſſimè definitus videtur per Gregorii conſtitutionem die 21. Martii, ut in ſolutione Problematis Paſchalis oſtenſum fuit, quòd ea dies ſemper referat aut verum aut medium Æquinoctium vernum in anno Gregoriano; idcircò terminum Novilunii Paſchalis retinendum eſſe duxi ad diem 8. juxta ſanctiones Patrum, & literas atque adpunctiones ita expandendas, ut ab R 1 die 8. Martii, ubi citima eſt neomenia Paſchalis, ordine collocarentur ad S. 6. die 18. Aprilis, ubi tardiſſima eſt quartadecima ex iis quæ habentur Paſchales.

His ita conſtitutis, duplex Cyclus expandi poterat literarum, quorum unus quartasdecimas dies Paſchales quotannis indicaret per literas 29. ab O 2 die 21. Martii procedentes ad S 6. Aprilis 18.: alter vero Cyclus referret literas neomeniæ Paſchatis à citimo termino diei 8. Martii, litera R 1 conſignato, ad tardiſſimum Novilunium diei 5. Aprilis, notatum litera N 4. Uterque autem Cyclus procederet juxta ordinem Cycli Cæſariani, proferendo homonymas literas per biennia. Cum vero anno primo hujus ſæculi 1701. litera L 1. eſſet index neomeniæ Paſchalis; poſt biennium uſurparetur L 2, poſt quadriennium L 3, poſt ſexennium L 4: & reliquis annis enneadecaeteridis juxta intervalla Cycli Juliani ſumendæ eſſent literæ. Verum quia potior eſt ratio decimæquartæ, quam Novilunii; placuit à die 21. Martii auſpicari alteram ſeriem, quæ diem quartamdecimam Lunæ Paſchalis obſignat.

Sunt igitur dies 29. tributi neomeniæ Paſchali: & dies totidem aſſignati decimæquartæ Paſchali. Novilunia indicantur literis ſeptem notatis *adpunctione* unitatis R 1, S 1, L 1, M 1, N 1, O 1, P 1, (omiſſa Q 1 ex cauſſa jam explicata) octo præferentibus adpunctionem binarii 2 à Q 2 ad P 2; totidem cum nota ternarii à Q 3 ad P 3; & ſex cum ſigno quaternarii à Q 4 ad N 4. Quartædecimæ autem Paſchalis indices erunt literæ duæ cum nota binarii O 2, P 2; octo cum adpunctione ternarii à Q 3 ad P 3; totidem cum cifra quaternarii à Q 4 ad P 4; octo pariter cum indicio quinarum à Q 5 ad P 5; tres denique cum ſenario adhærente à Q 6 ad S 6.

Hæc autem obſervatio monet, unde petenda ſit prima literarum adpunctio, & quo protrahenda ſit poſtrema in diſpoſitione earundem per annos alternos Cycli decemnovennalis, ita ex his ordinandi quemadmodum ordinatus fuit ex Julianis. Neque enim recedi velim à Cyclo enneadecaeteridum, tot nominibus commendato, ſed potiſſimum ſuffragio Patrum doctiſſimorum Nicænis temporibus æqualium, & conſuetudine, ac praxi diuturna Eccleſiæ Catholicæ, per ſæcula XII. tam apud Orientales, quam apud Occidentales non intermiſſa. In Cyclo autem Juliano biennia contigua primæ enneadecaeteridis haſce literas obtinebant A 1, A 2, A 3, A 4: quibus abſolutis aſſumebatur proxima litera B 1, B 2, &c. annis imparibus: verum in ſerie annorum parium literis C 3, C 4 non ſuccedebant proximæ D 1, D 2, D 3, D 4, ſed alternæ E 1, E 2, E 3, E 4. Eadem methodo etiam in hoc ſyſtemate, annis quidem imparibus primæ enneadecaeteridis poſt L 1, L 2, L 3, L 4, aſſumentur M 1, M 2, M 3, M 4: ſed in ſerie annorum parium poſt O 2, O 3, O 4, aſſumentur non proximæ P 2, P 3, &c. ſed alternæ Q 2, Q 3, Q 4: cujus ordinis cauſſam ſupra aperuimus pag. 123. §. *Ratio & ſeqq.* Sin placeat quartasdecimas indicare; à litera Q 3 quæ pertinet ad annum 1701., exacto biennio proceditur ad Q 4. tum ad Q 5, Q 6: ultra quem terminum literæ Q ad punctiones in quartisdecimis non excurrunt. Biennio poſt Q 6, aſſumetur R 3, quia R 2 non pertinet ad quartasdecimas, ſed ad Novilunia; tum R 3, R 4, R 5, R 6. Ut autem binæ literæ adhærentes cum ſuis adpunctionibus exhauſtæ ſunt, ſuccedent illis non proximæ S 3, S 4, ſed alternæ L 2, L 3, L 4: quæ in alteram enneadecaeteridem excurrunt in qua pertinent ad annos pares. Variatur parumper ſeries cauſſa æquationum certis in locis, ut modo oſtendam.

	Novil.	☽ XIV.
1701.	L 1	Q 3
2	O 3	L 5
3	L 2	Q 4
4	Q 1	O 2 *N 2
5	L 3	Q 5
6	Q 2	N 3
7	L 4	Q 6
8	Q 3	N 4
9	M 1	R 3
10	Q 4	N 5
11	M 2	R 4
12	R 1	P 2
13	M 3	R 5
14	R 2	P 3
15	M 4	R 6
16	R 3	O 4
17	O 1	L 3
18	R 4	O 5
19	O 2	L 4 *vel L 6 S 6

Si ergo ſtatutum foret, ne quid exactius obſervaremus circa incurſum quartædecimæ; hæc una diſpoſitio ſufficeret (quam infra adſcribam) aptanda huic ſæculo. Verum aſſumere placuit methodum multo caſtigatiorem, ad excludendam à Paſchate Chriſtiano quamlibet partem diei quartædecimæ Lunaris ætatis, quæ duas vel tres horas excedat. Quin etiam literarum loco ſubſtitui poſſe comperimus Epactas à Gregorio diſtributas diebus ſingulis anni civilis, & in Kalendario conſignatas.

Subſtitutio epactarum nullo negocio fit. Ut enim literæ per ſingulas Ogdoadas procedunt juxta ſeriem numerorum intra biennium; ita Epactæ Gregorianæ Julianis literis adhærentes, unitatibus octo decreſcent intra biennium. Eſſet itaque ſeries Epactarum ad biennia annorum parium & imparium labentis ſæculi ita diſponenda, ut hæc tabella demonſtrat, ſi nulla æquatio literis & Epactis adhibenda foret, ut nunquam inferant horas tres diei quartædecimæ in eam civilem, quæ ex Cyclo habebitur decimaquinta.

Anni impares.		*Anni pares.*	
1701.	XXI.	1702.	II.
3.	XIII.	4.	XXIV.
5.	V.	6.	XVI.
7.	XXVII.	8.	VIII.
9.	XX.	10.	*
11.	XII.	12.	XXII.
13.	IV.	14.	XIV.
15.	XXV.	16.	VI.
17.	XVIII.	18.	XXVIII.
19.	X.		

Verum ut in Cyclo decemnovennali augmentum annuum Epactæ conſtituitur XI. unitatum, præterquam in anno poſtremo, cui adduntur XII. quadam æquationis regula: quæ iterum æquanda eſt ad certos annos ſæculares per illum excurſum in proximam lineam Epactarum, quem Lilius excogitavit; ita & in Cyclo octagrammo hiſce numeris Epactarum imminutis octonario ad ſingula biennia adhibendæ ſunt æquationes, ut ſemper excludant horas quartædecimæ juxta motus medios à die Paſchali.

Hoc autem intereſt inter communem methodum Cycli Epactarum, & Epactas has Octagrammas; quod Epactæ communes, licet æquatæ ſint æquatione enneadecaeterica, & ſæculari; attamen à mediis motibus toto triduo nonnunquam aberrant. At methodus æquandi, quam in Octagrammo Cyclo præſtamus, nunquam removet decimamquartam Cyclarem extra horas mediæ, & nunquam ſinit horas decimæquartæ mediæ ita excurrere in diem Paſchalem, ut ad aliquem meridianum Europæ omninò libera non ſit Dominica Paſchalis ab horis XIV. mediæ citra excurſum ultra hebdomadam tertiam Lunæ. Rurſus hoc habet proprium methodus Octagramma, quod æquationes hic adhibendæ non pendent ex arbitrio Auctoris, ſed ex legibus mediorum motuum: adeoque incertæ nequaquam erunt, ut incertæ dici poſſunt Epactæ aliorum ſyſtematum, ſi cum mediis Lunæ motibus conferantur.

Methodus igitur æquandi Epactas ad unumquodque ſæculum ex Cyclo Octagrammo talis proponitur. Expandenda ſunt Plenilunia Paſchalia, per motus medios ad meridianum Urbis collecta, ſex in columnas decemnovennales juxta ſchema propoſitum in ſolutione Problematis Paſchalis. Deinde annis ſingulis primæ enneadecaeterides obſervare oportet, in quam diem civilem incidat hora poſtrema diei quartædecimæ Lunariæ ætatis juxta motus medios, hoc eſt illa, quæ horis octodecim cum dimidia præcedit punctum Plenilunii medii. Colligentur Epactæ undeviginti, quæ reſponſuræ ſunt annis totidem enneadecaeteridis primæ. Diſpoſitio cellularum centum ad unamquamque Epactam refert annos quinque, aut ſex, transverſo ductu, in eadem linea, proximè conſequentes poſt annos XIX. In Cellulis Pleniluniorum, præter dies, & horas adſcriptæ ſunt etiam Feriæ.

Si nullum Plenilunium ex illis quinque, aut ſex, pertinentibus ad eandem Epactam, incidit in diem Dominicam, quæ ſimul ſit dies Epactæ, vel proximè ſequens; tunc Epacta quæ aſſumpta fuit, nulla indiget æquatione. Sin verò incidat Plenilunii hora in eandem diem quartadecima Cyclaris, aut in proximè conſequentem, quæ ſimul ſit dies Dominica ſeu Feria I; tunc Epacta augenda eſt, vel minuenda unitate. Minuenda eſt unitate ſi dies Plenilunii ſit conſequens, & hora oppoſitionis media ſuperet ſeptimam à meridie. Augenda autem eſt unitate, ſi dies Plenilunii medii eadem ſit quæ ab Epacta tribuitur decimaquarta, & hora oppoſitionis non attingat ſeptimam à meridie in Meridiano Romano. Exemplo res illuſtrabitur.

In prima enneadecaeteride hujus Sæculi, anno ejus quinto, litera Cycli Octagrammi reſpondens Novilunio eſſet L 3, affixa diei 26. Martii: quare Epacta V. aſſumenda foret. Dies verò quartadecima ætatis Lunæ eſſet conſignanda litera Q 5, attributa diei 8. Aprilis. Plenilu-

Plenilunium medium Paſchale anni 1705. continget die 8. Aprilis horis 8. minut. 57. poſt meridiem Romæ. Idcircò poſtrema pars Lunæ XIV. juxta motus medios obtinet horas fermè tres ejuſdem diei civilis, à media nocte proximas. Rectè igitur conſignat Cyclus diem quartamdecimam. Ut explorem, an æquanda ſit litera, vel Epacta, percurro Plenilunia Paſchalia, quæ pertinent ad eandem lineam transverſam annis 24. 43. 62. 81. ejus ſæculi. Video Plenilunium anni 1781. incidere in diem Epactæ 8. Aprilis, quæ ſimul eſt dies Dominica. Hora autem Plenilunii tertia eſt poſt meridiem. Pertinet igitur quartadecima ad diem præcedentem, nempe ad Sabbatum 7. Aprilis; cùm ante mediæ noctis terminum ſuas horas 24. ſolidas jam præmiſerit. Quare ſi Epacta non retraheretur, differendum eſſet Paſcha in Dominicam proximam 15. Aprilis, ultra Lunam XXII., quæ clauditur ante mediam noctem diei 14. Ne itaque hoc vitium inferatur Paſchati, æquanda eſt Epacta per additionem unitatis: ut ex die 8. Aprilis retrahatur in ſeptimam, juxta regulam aſſignatam, quæ præcipit, Epactam augeri unitate, quoties horæ poſt meridiem non excedant ſextam, & eadem dies futura ſit Plenilunii medii, & quartædecimæ Cyclaris. Porrò cùm Epactæ reſpondere litera debeat, aſſumenda eſt præcedens litera, adhærens Epactæ ita adauctæ: nempe loco literæ L 5, uſurpanda eſt in Novilunio S 5; & loco Q 5, aſſignabitur quartædecimæ P 4; ut in expanſione Tabulæ obſervatum fuit. E contra anno XII. occurrit litera O 2, juxta Cyclum; nam Plenilunium Paſchale anni 1712. juxta medios motus incidit in diem 22. Martii ipſo in meridie: quare finis quartædecimæ pertinet ad diem 21., cui debetur litera O 2, index XIV., & litera R 1, ſive Epacta XXIII. index Novilunii ad diem 8. Martii. Verùm in ſerie transverſa hoc eodem Sæculo ad annum 1650 occurrit Plenilunium Paſchale Martii 22. die Dominica horis 9. poſt meridiem: propterea eodem anno quartadecima dies Lunæ ad eandem diem 22. referri debet. Si ergo dies 21. aſſumeretur quartadecima, die ſequenti Paſcha indicendum commune foret cum Judæis, & Quartadecimanis legitimè indicturis ſuum Paſcha legale ad eandem diem. Ne igitur id eveniat, æquare oportet Epactam detractione unius numeri, ſive deſcenſu ad literam conſequentem: ut quartadecima pertineat ad diem 22. indicandam per literam P 2; & Novilunium referatur ad diem 9., quæ oſtendetur ab Epacta XXII., in Tabulis rectè conſignata. Hæc autem variatio ſive æquatio non officit Paſchati anni 1712., quod loco non dimovet, neque protrahit ultra hebdomadam tertiam Lunæ: imo & aliquem terræ meridianum teſtem habet rectæ numerationis; cùm ad illius planum dies 22. Martii anni 1712. horam poſtremam quartædecimæ diei ætatis Lunæ contineat, uti fuſius explicui in ſolutione Problematis Paſchalis.

Collegimus ergo in Cyclo Octagrammo ab antiquorum inventis obſervationem quartædecimæ potiùs, quàm Plenilunii cum S. Hippolyto; methodum Cycli per octo literas cum Julio Cæſare; diſpoſitionem enneadecaeteridis cum Metone, & cum Chriſtianis Patribus Orientis, & Occidentis.

Adjecimus æquationem Æquinoctii Verni cum Gregorio XIII.; uſum Epactæ loco literarum cum eodem Pontifice; & ipſius Epactæ æquationem, ferè conclamatam: eamque ordinandam eſſe diximus, non ex arbitrio, ut in aliis Cyclis, ſed certa demonſtratione, & loco exploratam ex mediis motibus

Denique adjecimus terminos Periodi Magnæ annorum 1184., univerſa reſtituentis; per quam id commodi perceptum iri oſtendebam, ut hac ſerie annorum 1184. ſemel expanſâ, quotquot Periodi conſecuturæ ſint explicari quantocyùs poſſint.

Regulas autem Cycli Octagrammi tribus, aut quatuor numeris colligam.

I. Cuicumque Sæculo Epactæ undeviginti aſſignentur, diebus certis anni civilis, quibus debetur decimaquarta juxta motus medios, nempe hora 19. ante punctum Plenilunii Paſchalis. Ita verò pendeant Epactæ conſequentes ab iis, quæ primo & ſecundo anno tributa ſunt, ut differentia ad ſingula biennia ſit octidui, nempe annis alternis aſſumendæ ſunt literæ homonymæ ſequentis Ogdoadis, ſive adpunctionis, niſi æquationis regulæ mox afferendæ poſtulent eaſdem variari.

II. Expleta prima octaeteride in utraque columna annorum parium, & imparium, Epactæ augeatur unitate, hoc eſt anno IX. in columna imparium, & anno X. in columna parium. Verùm advertendum eſt, Epactam Gregorianam XXIV. eſſe loco XXV. cùm adhæreat Epactæ XXVI., & XXV. ſcribatur cifris Indorum.

III. Æquatio adhibenda eſt numeris ita collectis ex inſpectione annorum quinque, vel ſex, pertinentium ad eandem lineam transverſam, juxta ſequentem regulam.

IV. Si iiſdem annis Plenilunium inciderit in diem quartadecima aſſumptæ, quæ ſit Dominica, & horæ non attigerint ſeptimam à meridie; augenda erit Epacta unitate, & litera præcedens aſſumetur. Sin Plenilunium contigerit die Dominica poſtridie ejus diei, quæ tribuebatur quartadecima Cyclari; & horæ exceſſerint ſeptimam à meridie; minuenda erit Epacta unitate, & litera proximè conſequens aſſumetur.

Per quatuor haſce regulas caſtigatiſſima Epacta collecta eſt ad Sæcula XII. Periodi Paſchalis magnæ annorum 1184. quibus abſolutis univerſa inſtaurari demonſtravimus in ſolutione Problematis Paſchalis: ubi oſtendebamus, continuari poſſe Cyclos quoties libuerit nulla cum Paſchatis labe, aut incurſione in diem XIV. ſive in XXII. Lunæ: quod erat juxta Gregorii regulas exquirendum.

Tradi etiam poſſet methodus Epactæ, aut literæ tribuendæ ſingulis annis per heccædecaeteridas, exemplo S.Hippolyti. Verùm ab his abſtinemus; cùm receptæ jam ſint enneadecaeterides, totis XIIII. Sæculis ab Eccleſia uſurpatæ: & iisdem aptatas fuiſſe demonſtraverim tam literas Cycli Octagrammi, quàm Epactas Gregoriani, ſuperiori æquatione ita exactas ad ejusdem Pontificis inſtitutum; ut omnis incurſus diei Paſchalis in quartamdecimam, & excurſus ultra tertiam hebdomadam Lunæ à Temporariis Tabulis avertatur: & nulla Canonum cum offenſione Redemptionis noſtræ myſteria in Paſchate recolenda quotannis ritè indicantur.

Ne tamen aliquid in Parergo deſideretur, quod pertineat ad facilem comparationem Cyclorum, quos expoſuimus, tam inter ſe, quàm cum univerſorum Paſchatum Chronologia ab Exodo ad noſtrum ſæculum; colligere conſtitueram præcipuas Tabellas ad hujusmodi computum pertinentes,& in utraque diſſertatione propoſitas,ac explicatas: easque in folium unicum ita compingere, ut bifariam dividerentur: & quæ in priori pagina eſſent, indicarent Paſchata ab Exodo ad S.Hippolytum; quæ autem in poſteriori connecterentur, enunciarent Paſchata ab anno primo Imperatoris Severi Alexandri, ſive ab Æra Hippolyti Martyris ad noſtram ætatem. Verùm cùm intelligerem, è ſyſtemate Hippolyteo exſcribi poſſe Tabellas longè caſtigatiores, ubi certa ſuis locis aptaretur æquatio (quod ſupra innueram pag. 106., cùm aſſererem, complures methodos æquationum obverſari animo, dum Hippolyti Cyclum una cum Juliano compoſitum explicare inſtituerem;) idcircò crediderim, erudito Lectori id potiùs probatum iri, ſi in medium proferam æquatam rationem Periodorum Hippolyti, compendio Tabularum ita collectam, ut ictu oculi reddi poſſit uniuscujusque Paſchatis certa ratio à Moſe ad noſtram ætatem, & aſſignari valeat per annos ſingulos in Julianis prolepticè extenſis ad ſæcula quindecim ante Cæſarem, dies menſis, & Feria hebdomadæ, congruens quartædecimæ Paſchali: tum in promptu ſit proferre ex eodem ſyſtemate correctam indicationem Paſchatis ad ſæcula conſecutura. Id autem Hippolyto duce expedire poſſe confidimus, vel Auctore illo compendioſius, quem laudat conterraneus meus Catullus, quod auſus fuerit

Omne ævum tribus explicarre chartis,

Hanc verò ut poſtremam operis iſtius curam, ita & præcipuam haberi à Lectoribus velim, licet in Parergo propoſitam. Quamobrem, ſive explicationem dicendam eſſe duxerint marmoris Hippolytei, ſive corollarium inde collectum; ad eandem referant cupio acriora ſtudia, & judicia. Hoc autem nomine paullò fuſiùs exponam methodum univerſam ſyntheſeos, ſive compoſitionis tum Tabularum, tum æquationum, & uſum earundem.

Laterculus heptagrammus Canonis Hippolytei, per ſeptem columnas ſedecennales expanſus, literis ſeptem, certa connexione contextis, indicat Ferias (uti ante diximus) quotannis incidentes in Paſcha Hebræorum, ſive in diem quartamdecimam menſis Niſan. Unicuique columnæ præfigitur litera una, ordine converſo à ſeptima ad primam, ſi Græco aut Romano more legas a ſiniſtra in dexteram: quæ ordine naturali ſuccedunt, ſi Hebræorum & Orientalium ritu proceſſeris in legendo à dextera in lævam. Columnarum verò ſingulæ ita imitantur diſpoſitionem primæ, ut quo intervallo in iſta ſe conſequuntur Feriæ annuæ Paſchales per annos XVI., eodem plane recurrant in ſubſequentibus per totidem proxime numerandos. Videbatur itaque ſatis conſultum fore toti Periodo ſeptem heccædecaeteridum, ſi prioris ſedecennii literæ cum cæleſtibus numeris apte conſentirent. Mediorum enim motuum æquabilis ratio cum ſit; reſtituit easdem oppoſitiones ac ſynodos paribus temporum intervallis. Paria vero ſunt quæ dies totidem naturales continent juxta Solis converſiones, æqualibus pariter motibus civili putatione diſtinctas in Kalendario per ſingula ſedecennia, eodem numero annorum communium, & biſſextilium ſemper ditata. Verum horæ, quæ abundant ſupra dies ſolidas in motibus Lunæ a Sole, Feriam primæ heccædecaeteridis variant in conſequenti. Quod ſi menſes Lunares duodecim juxta medios motus definirentur diebus ſolidis 354. nulla horarum fractione auctis aut imminutis, vel ſi aliqua fragmenta temporis quæ ſupereſſent, in fine ſedecennii pertingerent ad diem ſolidam; conſignatio Feriarum expedita maxime, & conſtans haberi poſſet. Fac enim XII. menſes ſynodicos, ſive Lunationes juxta motus medios compleri diebus 354. ſolidis. Quotannis progrederetur Paſcha in ſerie Feriarum hebdomadæ per Ferias quatuor; nam dies 350. dant hebdomadas ſolidas quinquagenas: quibus abſolutis, ſuperſunt quatuor dies ſolidæ, ſeu Feriæ ad complementum duodecimæ Lunationis. Ut ergo anno primo incidiſſet quartadecima dies menſis primi ſeu Paſchalis dies Hebræorum in Sabbatum, notandum in Canone litera G (uti anno primo Severi Alexandri S. Hippolytus conſignavit die 13. Aprilis;) quar-

quartadecima menſis Niſan anni ſecundi , ab illa diſtans per 50. hebdomadas ſolidas & G
Ferias quatuor, incideret in Feriam IV. notandam litera D : anno ſequenti poſt alias D
4. Ferias ſupra hebdomadas 50. procederet ad Feriam primam , notandam litera A : A
quod factum vides à B. Hippolyto in ea columna, quæ prima eſt Græce, ac Latine ſcribentibus a ſiniſtra in dexteram. Sin autem ratio horarum habeatur, quæ ſuperaddunt diebus ſolidis 354. anni Lunaris per annos communes quidem horas 8., & minuta 49. circiter; per emboliſmicos vero (qui tredecim Lunationibus mediis conſtant ſeu diebus 383. horis 21., & min. 32. ſecund. 41.) ſupra dies 354. addunt Ferias 29., & horas 21$\frac{1}{2}$; nempe hebdomadas quatuor, & Ferias ferme duas; perſpicuum eſt, anno tertio ineunte, aſſumendam eſſe loco Feriæ primæ A Feriam ſecundam B (cum ſeptemdecim horæ jam collectæ plusquam dimidium diei adjiciant): & quarto anno embolimæo, quo ſex Feriis Paſcha procederet ſi 383. diebus ſolidis conſtituerentur menſes Lunares XIII., litera G, ſexta ſcilicet poſt A (literam anni tertii in hypotheſi dierum ſolidorum 354. anni communis,) ſequeretur in Canone, quarto loco ſeu cella columnæ conſignanda, uti S. Hippolytus conſignavit. Sed in hypotheſi adjectiva horarum, quæ anno tertio tribuebat literam B, anno quarto aſſignare debet ſextam literam poſt B nempe A; cum dies 383., & horæ, 21$\frac{1}{2}$ accedant proxime ad Ferias ſex ſupra hebdomadas integras 54.

Recte igitur diſponit Hippolytus in expanſione ſui Canonis non æquata per horas, ſeu per fragmenta dierum, literas G, D, A, G, D, &c., ut oſtendat originem primam Cycli Ferialis: quam ſubtiliori horarum indagine æquare deinde oportet per Tabellas, uti præſtitimus in ea, quam indicamus infra litera A diſtinctam: ubi anno tertio aſſumitur loco literæ a litera b index Feriæ ſecundæ: & anno 4. Embolimæo, loco literæ g adhibetur litera a index Feriæ primæ.

Æquatio per horas ex Tab. A. pag. 137.		Hypotheſis ex diebus ſolidis in Cyclo S. Hipp. pag. 92.		
	g	G	anno	1.
	d	D		2.
*	b	A		3.
	a	G		4. Emb.
	e	D	&c.	5.
	&c.			

Unde autem petenda ſit ſeries literarum b, a, e, per æquationem aſſignandarum, ſi quisplam interroget; aſſero, colligendam ex ipſa diſpoſitione columnarum Canonis Hippolytei: cujus concinna diſtributio eaſdem literas ſuggerit ordine, quem oſtendimus in eadem Tabella A pag.; ſi nempe tranſitus fiat in columnam præcedentem ſiniſtrorſum quoties aſteriſcus apponitur. Ubi vero aſteriſci duo adponuntur, columna duplex eſt tranſmittenda, pariter ſiniſtrorſum, in qua leguntur literæ conſequentes, donec alius aſteriſcus occurrat, aut expleta ſit columna. Ubi autem appoſita eſt lineola tranſverſa, Feria conveniens anno ita conſignato petitur ex columna altera dextrorſum poſita: ex qua tamen non deſcribuntur Feriæ ſubſequentes; ſed illico reditur in columnam jam uſurpatam, donec aſteriſcus doceat eam eſſe dimittendam. Expendenti motus medios apertum fiet, quanta concordia ſit Feriarum ita deſcriptarum per æquationem ex columnis Hippolyteis, cum Feriis, quæ debentur quartædecimæ ex mediis motibus Lunæ a Sole. Moneo tamen, aliquando data opera aſſumi quartamdecimam aliquot horis tardiorem, ut ſubſequens præceſſio horarum 8$\frac{3}{4}$ annuarum paria ſubinde faciat. Id vero præſtamus per tranſcurſum in columnam alteram, ubi duplices ſunt aſteriſci. E contra nonnunquam oportet Feriam imminuere duplici gradu: quod ſcilicet annus præcedens, qui in heccædecaeteride Hippolytea fuiſſet Embolimæus (cella ſcilicet 1. 4. 7. 9. 12. 15.) communis proceſſerit ob terminos Æquinoctii. Hac de cauſa cum menſis anterior adhibeatur ei, qui poſt Emboliſmum inſertum occurreret, minuitur etiam Feria duplici gradu vel unico, prout horarum ratio deſiderat: quod obſervabis ubi linea tranſverſa eſt appoſita annis 41. 57. 60. &c. Reditur vero ſtatim in columnam antea uſurpatam poſt ademtionem Feriæ, quia Emboliſmus inſeritur anno proxime conſequenti: à quo duplicis Feriæ additamentum apponitur ſupra quaternas; uti ſupra memorabamus, cum Lunatio plena dierum XXX. duas Ferias adjiciat ſupra hebdomadas ſolidas quaternas.

Non longe abeſt ab hoc ſyſtemate Canonis Hippolytei, ita per nos æquati, uterque Cyclus Hebræorum collectus per Ferias, horas, & ſcrupula (qualium 1080 unam horam conſtituunt) ad Periodum Calippicam attemperatus circa annum Chriſti 368.: ubi quotannis incrementa Feriarum colliguntur, non modo ex diebus ſolidis, verum etiam ex horis, minutis, ſcrupulis, ac momentis. Noſtri autem Patres Alexandrini circa eandem ætatem, qua Theophilus in vivis agebat, horarum quoque rationes collegerunt, ut ex Epiſtolis Cyrilli perſpicitur

citur. Omnibus vero facem prætulit Hippolytus: à quo Cycli decemnovennalis occaſionem ex heccædecaeterico ſumpſiſſe Cæſarienſem Euſebium auctor eſt * Sanctus Hieronymus.

Methodum igitur aperuimus conſtruendæ Tabulæ A ex Hippolyti literis per tranſcenſum in proximas columnas, ubi æquationis ratio ex horis petenda poſtulabat. Ejusdem Tabellæ uſus dubius eſſe non poteſt. Nam dato aliquo anno ante, vel poſt Æram Chriſti, cujus quartædecimæ Paſchalis inquiritur Feria; ſi annus congruit cum aliquo ex iis, quos principes numeramus alicujus Periodi minoris ante, vel poſt Hippolytum, recenſitis in fronte columnarum per Tabulas D, E, F, G à Moſis ætate ad noſtram; iisdem in Tabulis notata eſt Feria Paſchalis eidem anno tribuenda, quam dicimus radicalem totius Periodi minoris. Si vero alius ſit annus ex CXI qui ſuperſunt usque ad finem Periodi, reperitur cella congruens ſedi ejusdem anni in Periodo minori in Tabula A: quæ exhibet Feriam congruentem anno in ea Periodo, quæ radicem obtinebat Sabbati. Huic Feriæ ſi addideris numerum radicalem, prodibit illico Feria congruens decimæquartæ Paſchali anno indicato.

Exemplum. Quæro Feriam quartædecimæ Paſchalis anni Æræ Chriſti 1678. In fronte columnarum Tabulæ G, quæ hanc ætatem continet, video eundem annum prænotari columna VI. Periodi ſecundæ majoris. Aſſero itaque, annum Æræ vulgaris 1678. eſſe primum Periodi ſextæ minoris in ſecunda Majori poſt S. Hippolytum. Video ibidem adſcribi, quartamdecimam Paſchalem incidiſſe in Feriam IV. Quare hanc Feriam teneo tamquam radicalem totius Periodi VI., & addendam quotannis Feriæ, quæ ſingulis aſſignabuntur per CXI. proximos ex Tabella A pag. 137. Quæro Feriam quartædecimæ anni 1700. Is annus ad eandem Periodum VI. minorem in ſecunda Majori refertur: cujus cellam obtinebit 23.: cum Periodus coeperit anno 1678. Annus 23. in Tabula A obtinet literam c ſeu Feriam III. Huic adde radicalem Periodi 4. Sunt Feriæ VII. ſive Sabbatum. Incidit ergo quartadecima Paſchalis anni 1700. Æræ Chriſti in diem Sabbati. Annus poſt illum tertius nempe 1703. obtinens ſedem 26. uſurpat literam c Feriæ 3.: cui addita radicalis 4 oſtendit numerum 7. ſive Sabbatum, cui pariter aſſignanda eſt quartadecima Paſchalis anni 1703.

Advertere tamen oportet, rationem hanc Feriarum aptari Cyclo, qui radicem Plenilunii Paſchalis anno principe exhibuit 13. Aprilis horis 6. poſt meridiem, diebus 22. poſt ſedem Æquinoctii Verni: quæ ſi congruerent omnia initio cujuscumque Periodi minoris, nihil eſſet reliquum ad Æquationem; hanc enim redderent ſimplex additio Feriæ radicalis alteri Feriæ, quæ à Cyclo tribuitur annis ſingulis. Verùm ſingulæ Periodi minores cùm octiduum præceſſionis inferant ætati Lunæ in Kalendario Juliano, in quo Æquinoctia non aſcendunt niſi per diem fermè ſolidam; neceſſariò etiam variant locum Emboliſmorum: qui conſtantiùs retinetur à Periodo Calippica annorum 76. Ut igitur uſus Tabularum completus habeatur, attendendum erit, an propoſitus annus ſit Emboliſmicus, quando in ſedem Emboliſmis tributam incurrat in Tabula A: ut biduum Lunationi debitum ſubtrahatur, vel addatur juxtà rationem jam explicatam. Exemplum ſit anno 1696. qui nobis fuit Embolimæus. Relatus autem in Tabellam A, ubi locum 19. occupat ab illo qui princeps fuit 1678., obtinet literam c indicem Feriæ tertiæ. Annus 19. in Periodo Tabellæ A, ab Æra Hippolyti exordium ducente, non fuit Embolimæus ſed communis. Noſter itaque annus 1696. duplicem Feriam addet literæ c, eamque commutabit in e indicem Feriæ V.: cui cùm adjeceris radicalem c, nempe tres Ferias, ſumma erit Feriarum VIII.: è quibus abjecto ſeptenario, ſupererit unitas, ſeu Feria I., in quam anno 1696. incidit quartadecima Paſchalis. Quando autem annus ſit emboliſmicus, vel communis, apparet in Tabulis D, E, F, G ubi Novilunium quotannis conſignatum oſtendit, quando per dies 18. aut 19. poſtponitur ſynodus præcedenti, quod indicium eſt Emboliſmi.

Faciliorem uſum præſtabit hujus Canonis alia Tabella infra ad calcem hujus diſſ. quæ continet Epochas annorum à nobis quæſitorum circa initia cujuslibet Periodi minoris Hippolyteæ: quibus cùm incidant principes Lunæ in dies tantumdem ferè diſſitas ab Æquinoctio, quantum diſtabat Luna anni primi Severi Alexandri à die 22. Martii tum temporis Æquinoctiali, neceſſe eſt Emboliſmos repetere ſedes easdem, quæ in Tabula A indicantur per appoſitas literas E. Hac enim methodo nulla eſt alia æquatio adhibenda, quàm ſimplex additio ejus Feriæ radicalis, quæ ſingulis Epochis apponitur per eandem Tabellam ✠. Exemplum ſit eodem anno 1696.: qui in Epochis Tabulæ ✠ refertur ad numerum proximè minorem, eum ſcilicet, qui præfert annum Æræ Chriſti 1653.; cùm eodem anno Plenilunium Paſchale contigerit die 12. Aprilis hora 5. poſt meridiem Feria ſeptima, atque adeò proximè accedat ad diem civilem Epochæ Hippolyteæ. Annus 1696. erit 44. Periodi, cujus primus habeatur 1653. Anno 44. Periodi aſſignatur litera b index Feriæ ſecundæ. Radicalis verò numerus addendus VII. nihil ſuperaddit ſolidæ hebdomadæ. Inciderit igitur quartadecima Paſchalis anni 1696. in Feriam ſecundam. Annus proximus 1697. tribuet quartædecimæ Feriam 6.: Sequens 1698. Feriam 3.: tum 1699. Fer. 2.: & 1700. Feriam VII., uti ante colligebatur per aliam methodum æquationis: cui tamen hanc præfero, utpote faciliorem, & exactiorem.

Verum

* De Script. Eccl. cap. 61.

Verùm exigua utilitas foret Chronologiæ, ſi Paſchalis diei Feriam tantummodo reddere quotannis conſtitueremus; niſi etiam dies aſſignaretur anni civilis, quam Feria Paſchalis obtinet. Aſſignabimus autem diem Julianam expeditè ex Cæſaris Cyclo per Tabulas D, E, F, G, aptatas Periodis Hippolyti Majoribus, & minoribus. Tabula D continet ſeptem Periodos minores, ſive annos 784. proximè numeratos ante primum Severi Alexandri, Æra Hippolyti illuſtratum, qui conſtituunt Periodum primam Majorem ante S. Hippolytum. Tabula E aliam Periodum Majorem præcedentem exhibet, nempe ſecundam ante Hippolytum in ſeptem prioribus columnis. Reliquis autem tribus refert Periodos minores tres poſtremas ejus, quæ foret ante Hippolytum è Majoribus tertia.

Ultra hunc terminum proferendæ non erant Paſchales Tabulæ, cùm Paſchatis inſtitutio eandem Æram non ſuperet, juxta utramque Hippolyti Chronologiam, à qua non recedunt Chronologi omnium ætatum clariſſimi, ſupra recenſiti pag. 103., & 104. In fronte columnarum inſcriptus eſt annus Periodi princeps, per ſingulas minores ad Æram Chriſti vulgarem, ſive Dionyſianam relatus: cui ſubduntur termini Novilunii Paſchalis citimi, ac tardioris, in anno Juliano mobiles, cauſâ Æquinoctii ad initia menſium recedentis. In ejus columnæ cellâ, quæ communis eſt lineæ transverſæ, pertingenti ad annum certum Periodi, quærendum inter expanſos 112. ſiniſtrorſum, apparet dies anni Juliani, unde trahendum eſt Novilunium Paſchale: quam diem literæ Cycli Cæſaris, ad Cyclum decemnovennalem redactæ, in diſſertatione de Cyclo Cæſaris p. 18. conſignant. Cum vero annis Julianis 312. aſcendant ſynodi, & adſpectus Lunæ diem circiter ſolidam ex ea præceſſione, quam colligi diximus ex mediis motibus; neceſſe eſt in columna ſecunda cujuscumque Periodi Majoris promovere literas, quas prima ferebat: & in ſexta ſimiliter eas variare, quæ adhibebantur in quarta. Cæterum conſtructio Tabularum dubia minimè fuit. Nam dato anno principe uniuscujusque Periodi minoris ante vel poſt Æram Hippolyti, per canones Aſtronomicos mediorum motuum Lunæ à Sole, diſpoſitos in Tabella L, collectum fuit Plenilunium, ac Novilunium medium Paſchale ejusdem anni: quod ex terminis Paſchalibus antea conſtitutis dignoſcebatur. Ex hora Plenilunii comperiebamus Feriam, quartædecimæ congruentem: unde etiam numerus radicalis eruebatur ad uſum Tabellæ A inſerviens, quando Feria eſſet juxta priorem methodum colligenda. Attamen præſtat, ut monui, eandem petere ex Epochis Tabellæ + ad Periodum minorem, ejusque annum principem referendis: ut ii, qui ordine conſequuntur, Paſchalem Feriam deſignent, nulla præter hanc æquatione ſuperadditâ. Tum verò fit etiam alia comparatio Tabularum D, E, F, G cum A. Nam ut innotuit per Tabulam A Feria quartædecimæ Paſchalis; & per Tabulas D, E, F, G dies Juliana incidens in Novilunium, hujus Feria ignota eſſe non poteſt. Tabellis enim B, & C, in Juliana methodo omnino perpetuis, uniuscujusque anni Periodi minoris litera Dominicalis exponitur, & Feria congruens datæ diei anni Juliani. Quando itaque Feria quartædecimæ, per ſecundam methodum caſtigatiorem reperta ex Tabula A æquatâ, congruit cum Feria Plenilunii (id verò evenit quum hora oppoſitionis mediæ ſuperat ſextam à meridie, & in eandem Feriam incidit cum fine quartædecimæ) vel quando proximæ ante illam diei tribuitur, quod neceſſe eſt evenire, ubi Plenilunium non pertingat ad horas 18. à media nocte, ſive 6. à meridie; conſtat utriusque Cycli, Hippolytei, & Gregoriani, conſenſu Paſcha legitimum definiri. Ætate Sanctorum Patrum admittebatur ea quartadecima, quæ horam Plenilunii præcederet poſtremo ſui termino horis plusquam octodecim: cujus propterea ratio tenenda eſt in ea comparatione, quam infra prodit Tabella H, numeros conferens utriusque Cycli Juliani, & Hippolytei cum iis, qui prodibant ex Cyclo, per S. Cyrillum Patriarcham Alexandrinum adornato, & ex homiliis heortaſticis ejusdem Patris ritè collecto. Paſchata Cyrilli cum iis, quæ colliguntur ex hiſce Tabulis, omnino congruunt per ſolidam Periodum decemnovennalem, quam exhibemus Tab. H. In Tabula vero I, Tabulæ H adhærente, producimus annos Gregorianos undeviginti, qui eadem die civili, & hora referunt Plenilunium Paſchale, qua die, & hora novendecim anni ætatis Cyrilli antea collati Plenilunium Paſchale ferebant: ut perſpici poſſit, quo jure conſtet, ad hos eſſe numeros accedendum, qui ætate Cyrilli nihil difficultatis intulerint in Paſchatis indicatione inter Orientales, & Occidentales. Neque enim omiſiſſent eandem perſcribere, ſi quæ fuiſſet, aut S. Innocentius Papa, qui triennio ante præviderat, & expenderat hebdomadis unius differentiam, dirimendam ad annum 414.; aut S. Leo Magnus, qui occaſione Paſchatis celebrandi ad annum 444. datis ultro citroque literis ad Marcianum Auguſtum, & ad Paſchaſinum, anſam præbuit memorandi ejus diſcriminis, quod ex diverſa Eccleſiarum computatione juxta Cyclos Orientalium, & Occidentalium in Eccleſia oriebatur: in quibus nulla de annis undeviginti, in Tabula H collatis, differentia recenſetur. Demum in Tabula K oſtendimus comparationem ejusdem Cycli Juliani, & Hippolytei per enneadecaeteridem, quam modo vivimus: unde cognoſci poteſt quam rectè conſentiant numeri ex utraque Periodo collecti cum iis, quos certa ratio mediorum motuum non ſinit eſſe inexploratos.

His igitur comparationibus ætatum, à Severo Alexandro ad nos per ſæcula XV. exten-

ſarum, cum numeri commendentur, petiti ex utroque Cyclo Cæſaris, & Hippolyti Martyris; hos etiam jure merito aſſumimus ad ea Paſchata colligenda, quæ ab ætate Chriſti Domini tanto fuerunt ſpatio dirempta, quanto à noſtra diſtat Hippolytus. Obſervare etiam licebit in Tabula D, quanta ſit conſenſio motuum cæleſtium, & Cyclorum circa initium annorum Julianorum, & circa Epocham Dominicæ Paſſionis, ex noſtra ſententia referendam ad annum Æræ vulgaris 28. : cum ſatis perſpectum ſit ex demonſtratis, ab Eminentiſſimo Noriſio, annum Chriſti Natalem præcedere communem Æram Dionyſianam non modo per ſolidum biennium (ut habet Canon Hippolyteus Geneſim Chriſti conſignans annis 223. ante primum Severi Alexandri, quem conſtat vulgaris Æræ eſſe 222.) verùm etiam integro quadriennio, ſive etiam quinquennio, ut nos cenſemus, & alibi forſitan exponemus uberius. Interim annus Epochæ Julianæ, in Tabula D conſignatus, Novilunium Paſchale refert ad diem 30. Martii, cui Cæſaris Kalendarium tribuit literam A 1, eandem ſcilicet, quæ Kalendis Januarii Novilunium deſignat hybernæ tempeſtatis, ut oſtendere me memini in expoſitione Cycli Juliani, pag. 2. & 17. conſentientibus Tabulis Aſtronomicis, pridem obſervatis à Paulo de Middelburgo in ſua Paulina, & ab Eminentiſſimo Card. Noriſio in diſſertationibus poſt Epochas Syromacedonum. Annus verò ab eodem 73. (incluſis extremis,) qui Æræ vulgaris eſt 28., præfert ex Cyclo literam H Novilunii verni affixam diei 13. Martii, & quartamdecimam diffundit ad diem 26. menſis ejusdem: quod etiam congruit rationibns mediorum motuum; nam annis 72. ſolidis Julianis interpoſitis à die Kalendarum Januarii anni primi ineuntis ad diem Kal. Januarii ineuntis anni 73. obtinent medii motus Lunæ à Sole ſigna

	G.	*M.*	*S.*	
	6.	12.	17.	12.
His adde motum dierum XXXI. Januarii	0.	17.	54.	47.
dierum XXVIII. Februarii	11.	11.	20.	27.
dierum XIII. Martii	5.	8.	28.	47.
Fit ſumma ſign.	23.	20.	1.	13.

Conſtat die ſolida non abludere Cyclum à mediis motibus cum aſſumatur Novilunium die 13. Martii horis aliquot poſt mediam noctem proximam committendum. Paſſio autem Chriſti rectè conſignatur ab univerſis fermè Patribus Apoſtolicorum Virorum ætati proximis ad diem VIII. Kalendas Aprilis: ea ſiquidem nocte VIII. Kalendas Paſſionem Dominus auſpicatur in hac ſententia, quæ die ſequenti VII. Kalendas Feria VI. Luna XIV. eundem Cruci affixum fuiſſe colligit. Hac una ex quæſtione per haſce Tabulas expedita, cui juſta volumina impendunt Auctores magni nominis, indicium deſumi poteſt uſus Periodi Julianæ, & Hippolyteæ, noſtris in Tabulis colligatæ.

Sed uſum demonſtrent exempla Paſchatum, in Canone Hippolytl memoratorum, juxta annorum intervalla, quæ colliguntur ex cellis, certo nomine conſignatis, *Exodi*, *In Eremo*, *Jeſu*, *Ezechiæ*, *Joſiæ*, *& Eſdræ*, tam juxta Danielis hebdomadas, quam ex alia computatione receptiori, de qua egimus pag. 101.

Paſcha Exodi annis *1799.* ante primum Sev. Alexandri, ſive 1578. ante Æram Chriſti vulgarem, pertinet ad annum 106. Periodi V. minoris in tertia Majori ante Hippolyrum. Primum in Tabula E è directo anni expanſi 106. transverſim procedendo ad columnam Periodi V. minoris in tertia Majori; video huic reſpondere cellam XI., quæ Novilunium Paſchale indicat die 31. Martii: & quartamdecimam Cycli die 13. Aprilis. Deinde ex Tabula B ad annum Periodi 106. quæro literam Dominicalem, quæ eſt a: quam in proxima Tabella C cum videam aſſignari diei 9. Aprilis, dico diem 13. Aprilis, communem quartædecimæ ætatis Lunæ, fuiſſe Feriam quintam.

Tentare lubet, an eadem Feria proveniat ex Tabulæ A anno 106., ubi addatur numerus Feriæ radicalis Periodi, qui in ſumma ejus columna (Tabula E) conſignatus eſt V. Anno 106. Trbuiæ A occurrit numerus, ſeu litera g feriæ VII., illi addendæ VII., & V. dant duodecim. Abjecto ſeptenario ſupereſt Feria V.

Denique idem exploro per Tabulam Epocharum ✠. Epocha proxime major eſt 1582., quæ relata ad Æquinoctium cœpit, ferme ut annus *1676.* Æræ Chriſti: & habet characterem Feriæ VII.

Ex anno 1582. ante Epocham Chriſti Domini
detrahe 1578. nempe Æram Exodo tributam.
Superſunt anni 4.

Eſt igitur annus Exodi in hac putatione quintus ab eo, qui conſtituitur princeps in Epocha 1582. Antus quintus Periodi CXII. in Tabula A præfert literam e indicem Feriæ V.: quam radicalis Epochæ numerus VII. nihil variat, cum adjiciat hebdomadam ſolidam. Obvenit igitur etiam ex Tabula ✠ Feria V. Anno Exodi ita computato. Ex omnibus itaque Tabulis colligitur Paſcha Exodi in hac diſtantia à Chriſti Natali pertinere ad Idus Aprilis, & ad Feriam quintam.

Poſt biennium Paſcha *in deſerto* in Tabula E refertur ad diem 21. Aprilis: Litera Dominicalis anni 108. expanſi in Tabula B eſt e: quæ cum occurrat in Tabula C die 20. Aprilis, Paſchalis

ſchalis Feria eſt ſecunda. In Tabula A Feria congruens anno 108. eſt c, ſive tertia: cui addita radice Periodi extra term. Nicænos VII., ſeu o, ſupereſt feria III. Per aliam vero Tabulam caſtigatiorem ✠ annus ſeptimus Periodi donatur litera b Feriæ ſecundæ: cui adjectus numerus Epochæ radicalis VII. dat ſummam novenarii: & hebdomada hinc rejecta, ſupereſt ut prius Feria ſecunda.

At in ſupputatione altera, ab Hippolyto inſcripta JUXTA DANIELEM, Exodus incidebat in annum ante Æram Chriſti communem 1445. qui eſt decimusquintus columnæ & Periodi poſtremæ minoris in tertia Majori Tabulæ E. Dies prima Lunæ Paſchalis, ibi aſſignata anno Juliano proleptico ex literis Cycli Cæſaris, eſt 30. Martii: quare pertinet quartadecima Paſchalis ad diem 12. menſis Aprilis. Litera Dominicalis anni decimiquinti cujuscumque Periodi minoris per Tabulam B eſt c b, quæ in Tabula C aſſignatur diei 10. Aprilis Paſcha itaque refertur ad Feriam III. Eandem Feriam reddit Tabula A, literam g aſſignans anno 15.: cui additæ radicales Feriæ III. Periodi minoris ſeptimæ dant ſummam 10.: & abjecta hebdomade ſolida, ſupereſt ternarium, index Feriæ III. Denique per Tabulam ✠ annus 1445. ante Chriſtum, qui duodeviceſimum obtinet locum in ea Periodo, quæ cœpit ante Chr. ann. 1462., præfert literam f, ſeu Ferias ſex: quibus additæ quatuor Feriæ radicales ejusdem Epochæ colligunt numerum 10.: nempe (abjecta hebdomada) Ferias III.

Anno altero poſt Æram Exodi ita numeratam, occurret Paſcha in deſerto *juxta Danielem* annis ante Epocham Chriſti 1443. Ex Tabula igitur E referetur ad diem 20. Aprilis Feriam VI. Ex Tabula A annus 17. literam b oſtendit: cui additus numerus V., radicalis Periodi extra term. dat Feriam VII. Ex Tabula ✠ annus viceſimus Periodi præferens literam b eidem ſuperaddit radicem Epochæ proxime majoris 4.: & provenit eadem Feria VI., quæ ante prodibat.

Paſcha Joſue in computo *Juxta Danielem* annis 40. conſequitur Exodum. Eſt igitur 55. in columna VII. Periodi tertiæ Majoris, & Paſcha refert ex Tabula E die 20. Aprilis Feria V. Tabula A tribuit anno 55. literam g: cui ſuperadditur extra terminos radicalis numerus V. Sunt 12.: & abjecto ſeptenario ſupereſt Feria V. Poſtremo per Tabulam ✠, in qua prædictus annus eſt 58. juxta Epocham proxime majorem, addentem radicales Ferias IV. alteri Feriæ, quæ anno 58. Embolimæo aſſignatur per lit. a, habeo ſimiliter eandem Feriam V.

Prima vero computatio cellarum Hippolyti, quæ non inſcribuntur *Juxta Danielem*, refert Paſcha Joſue ad annum 1537. ante Epocham Chriſti Domini Dionyſianam, ſive communem. Annus XLI. poſt Exodum pertinet ad cellam 35. columnæ & Periodi VI. minoris in Tertia Majori ante Hippolytum. Quartadecima ibi adnotatur 9. Aprilis Feria IV. Annus 1537. locum obtinet 46. in Periodo numerata ab Epocha 1582. Tabulæ ✠. Habet igitur literam d propriam ſedis 46., & radicalem VII., ſeu o. Quare Paſchati aſſignat Feriam IV. eandem, quæ prodibat ex Tabula E. Tabula A, literæ f ſeu Feriæ VI. anno 35. addens radicalem Periodi intra terminos Nicænos IV. (nam extra terminos adderet VI., ut columnæ titulus diſerte docet) conſignat Feriam III. uno gradu minorem.

Paſcha Ezechiæ in computo juxta Danielem aſſignabatur anno 654., nempe 22. Periodi minoris VII. in ſecunda Majori: cui ex Tabula E obtingit quartadecima ætatis Lunæ die 27. Martii Feria II. Per Tabulam A anno 22. aſſignatur litera d: cui cum addideris Ferias radicales quinque, erunt 9. Abjecta hebdomade ſuperſunt Feriæ II. Tabula ✠ ad annum 654. vigeſimoſecundo loco in Epocha 675. occurrentem, iisdem literis Paſcha refert ad Feriam II.

At in computo potiori, quo refertur ad annum 785. ante Æram Chriſti, nempe ad cellam 3. Periodi VI. minoris in ſecunda Majori ante Hippolytum, Paſcha incidit in Feriam I., diem vero 4. Aprilis ex Tabula E. Per Tabulam A tribuitur anno tertio litera b, cui additæ radicales 5. dant 7. Ex hac igitur Tabula una die maturius indicitur Paſcha. Denique ex Tabula ✠ Epocha proxime Major 789. anno 785. dat cellam quintam ejusque literam e, augendam binario radicis 2.: ut ſit Feria VII. quemadmodum definiebatur ex Tabula præcedenti.

Paſcha Joſiæ, ex prima ſupputatione connexum cum anno ante Chriſtum 672., ſpectat ad cellam quartam Periodi ſeptimæ minoris in ſecunda Majori ante Hippolytum: quo anno litera D Cycli Cæſaris in Tabula E diem primam Lunæ referebat ad 2. Aprilis, & quartamdecimam ad diem 15. menſis ejusdem: & litera Dominicalis b anni quarti in Periodo oſtendebat 15. Apr. eſſe Feriam VI. ex Tabulis B & C. Tabula A tribuit anno IV. Feriam a, augendam Feriis quinque radicalibus Periodi ſeptimæ minoris: unde colligitur Feria VI., uti ex Tabula E. Nec diſſimiliter eadem Feria elicitur ex Tabula ✠, easdem literas anni quarti, & radicis ad Epocham 675. aſſignante.

Paſcha Esdræ, ex eadem computatione prima tributum anno ante Chriſtum 565., habet per Tabulam E diem Paſchalem 2. Aprilis, Feriam I., cum incurrat in cellam CXI Periodi VII. minoris in ſecunda Majori. Per Tabulam vero A annus CXI. cujuscumque Periodi minoris obtinet literam c, indicem Feriæ III. cui adjecta radix 5. Periodi ſeptimæ minoris, dat numerum octo, ſeu Feriam primam.

In alio vero computo *juxta Danielem* hæc duo Paſchata ita definiuntur. Paſcha Joſiæ

an

anno ante Chriſti Æram 542. ſpectat ad cellam 22. Periodi minoris primæ in prima Majori: cujus litera Dominicalis a comparata per Tabulas B & C ad diem 18. Aprilis, aſſignatam quartædecimæ anni ejuſdem ex Tabula D, oſtendit Feriam tertiam fuiſſe Paſchalem. Tabula A numero 22. aſſignat literam d ſeu Ferias 4.: quibus additæ totidem radicales Periodi primæ, decimamquartam Paſchalem promovent in Feriam primam, quæ ab Emboliſmo promovetur in tertiam. Idem præſtat Tabula ✠, in cella vigeſima Epochæ 561. (cujus locum obtinet annus propoſitus) exhibens Feriam I. Huic additæ radicales duæ conſtituunt diem Paſchatis legalis Feria III.

Denique Paſcha Eſdræ juxta hebdomadas Danielis (uti ex Sancto Hieronymo ſupra vidimus pag. 102. in margine) à S. Hippolyto addicebatur anno ante Chriſti Æram 435.: qui in Tabula D obtinet locum 17. Periodi ſecundæ minoris in prima ex Majoribus ante Hippolytum, & quartamdecimam Paſchalem numerat die 4. Aprilis Feria IV. Tabula A Feriam ſequentem elicit ex litera b anni 17., augendam radicali 3. Tabula vero ✠, quæ exactius procedit, anno 19. putato ex Epocha 453. ante Chriſtum ſuperaddens radicalem 1. literæ c, reddit eandem Feriam IV. cum Tabula præcedenti.

Singula igitur Paſchata, in Canone Hippolyti deſcripta, per æquatas haſce Tabulas triplici methodo ita colliguntur. Quare ex his judicare par eſt de Cycli præſtantia, poſthabita methodo faciliori, paginæ 109., abludente ab æquatis quandoque per Ferias duas: quam ibi produxeram, ut huic ſubtiliori viam ſternerem. Quare ad poſtremas has æquationes referri cupio, quæ ibi dixeram de accurratis expanſionibus Cycli Hippolytei, earumque concinnitate, & præſtantia.

Reliquorum Paſchatum colligendorum tum ex Tabula Epocharum ✠, tum ex A, tum ex D, E, F, G, tum denique ex mediis motibus Lunæ à Sole per Tabulam L, ab Aſtronomis petitam, par erit cum præcedentibus diſciplina. Quapropter iiſdem non immoramur; cum poſſit unusquiſque pro lubitu ex omnibus hiſce Tabulis explorare.

Multo autem præſtantior eſt uſus, qui percipitur ex utroque Cyclo, Juliano, & Hippolyteo, collectis in ea Periodo annorum Gregorianorum 1184., quam æquatis literis omnino exactam, & caſtigatam protuli in ſolutione Problematis Paſchalis.

Plurimum enim confert ad conſtantiam Cycli uſurpare anni modum, qui terminos Paſchales non variet, qualis eſt Gregorianus. Nam in reliquis Cyclis, ad annum Julianum attemperatis, mutatio terminorum poſt plura ſæcula menſem Paſchalem transfert in Julianum diverſum. Quare Feriarum, & literarum, apocataſtaſis variat, & nova æquatione indiget, uti ante monebam. Juvat etiam advertere, literas Julianas ad biennia ſingula poſtponentes Lunæ Syzygias per dies octo, idem ferme præſtare, quod Epacta communis, quæ per biennium XXII. numeris retrahit Syzygiam præcedentem. Perinde enim eſt, ubi numerus eſt tricenarius complendus, addere octo ut aſſequaris poſtremum, ſive demere XXII. ut attingas initium numerationis. Quin etiam ſuſpicor, ab his forſitan literis effluxiſſe Epactas, quotannis addentes numerum XI. Verum æquantur literæ multo facilius, quam Epactæ, ut conſideranti patebit, poſt inſitum Emboliſmum: tunc enim licet aſſumere alterutram è duabus, quæ horarum numero magis congruat.

Licet autem affirmare certo non auſim, has æquandi rationes fuiſſe à Martyre Hippolyto aſſumptas in eo volumine, in quo exhibebat *demonſtrationem temporum Paſchatis quemadmodum in Tabula*; in quo fortaſſis aliam præſtantiorem induxit; imo videatur Hippolytus, ſeu quiſquis Auctor fuit columnæ, Canoni literarum VII. hoc in marmore ſiniſtrorſum appoſitæ, exegiſſe in prima Periodo majori annorum 784. poſt Sev. Alexandrum tam Æquinoctium Vernum quam Lunationes citimas ad eam ſedem anni civilis, quam noverat à mediis motibus obtinendam circa ætatem inter ejuſdem Periodi terminos ex æquo interpoſitam (uti arguimus facile ex duplicis diei aſſignatione XII. & XI. Kal. Aprilis in cella tertia & undecima, nec non ex termino citimo quartædecimæ bis aſſumpto ad diem XV. Kal. Aprilis, cella 6. & 14. quæ initio Periodi nondum fuiſſet dies æquinoctialis, circa medium vero Periodi ob Æquinoctii præceſſionem Paſchalis rite haberetur) licet, inquam, hæc obſervatio me incertum reddat, an æquatio in hiſce Tabulis aſſumpta, vel potius aliqua præſtantior tribuenda ſit Cyclo tam docti Patris; attamen juvat demonſtraſſe, concinne admodum reſponſuram numeris cæleſtibus vel hanc imperfectiorem, quam rudis Minerva noſtra aptare tentabat elegantiſſimæ Periodo Martyris, cum eandem ex diſpoſitione Cycli Cæſaris, nec non ex Ptolemæi, aliorumque Aſtronomorum Tabulis Luniſolaribus collegiſſet.

Comparato igitur Cyclo ſyſtematis Hippolytei, & Cæſariani cum utroque uſu Paſchatis legalis, & Chriſtiani ab Exodo ad noſtram ætatem; eáque conſtantia reperta, quam in Parergo præcipue exponebam; abſtineo ab eodem conferendo cum Cyclis imperfectioribus. Si quis vero cupiat ejuſdem præſtantiam cognoſcere ſupra ceteros ſequiorum ætatum, ab eruditis etiam Auctoribus illuſtratos; conferat Cyclum Proſperianum, exempli cauſa, editum à Bucherio pag. 428. Cognoſcet, annis Chriſti 430. 514. 598. 682. initium Niſan, ſive Neomeniam Paſchalem, referri ad eandem diem 10. Martii juxta Cyclum Proſperianum. At ex Cyclo Hippolyti, per nos explicato, Neomeniæ proveniunt anno 430. Die 11. Martii, Anno 514. Die 12. Martii, Anno 598. Die 13. Martii, Anno 682. Die 14. Martii.

Huic motuum Lunarium Tabulæ favent, cum Proſperiano adverſentur. Aſſerenda igitur eſt Hippolyto, ejuſque ætatis Patribus plane doctiſſimis laus maxima contra iniquiorem Scaligeri cenſuram: qui Cyclum hunc, tanta doctrinæ ſoliditate pollentem cum non aſſequeretur, deſpexit veluti *puerilem*. Demonſtraſſe enim arbitror, eundem præſtare ceteris poſt ævum Hippolyti repertis ante Gregorium: ejuſdemque imitatione, ac textura parari poſſe *Octagrammum illum, qui NVNQVAM aberret in diei Paſchalis enunciatione legitima*: cui ſcilicet inveſtigando ad ornatum templi, jubente Magno Patrefamilias, è diviti Eccleſiæ theſauro, tenuitatis noſtræ conſcii, & Sanctorum Doctrinæ fidentes, *Nova, & Vetera* humili obſequio proferebamus.

ET DIEM ET HORAM EXQUIRIMUS UT SCRIPTURA NOS INSTRUIT.

S. Ambroſ. Epiſt. LXXXIII. de Paſchate ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos.

Tabula,

Tabulæ, ex Cyclis S. Hippolyti, & Julii Cæſaris indicentes Lunæ Paſchalis diem XIV. à Moſe ad noſtram ætatem.

Tab. **A**

TABULA A, aſſignans Ferias Quartædecimæ Paſchalis unicuique Periodo minori ad annos ſingulos.

Embolismi in marm. aſſignati	I. (Embolismi ex æquatione aſſignandi)	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Em. 1	Em. g	17 Em. b	33 Em. d	49 f	65 f	81 a * b	97 d
2	d	18 f	34 a	50 Em. c	66 ** e	82 g	98 a
3	* b	19 c	35 * f	51 g	67 Em. b	83 Em. d	99 Em. *f
Em. 4	Em. a	20 Em. b	36 Em. e	52 Em. f	68 a	84 c	100 e
5	e	21 f	37 b	53 * d	69 Em. *f	85 g	101 Em. *c
6	Em. c	22 * d	38 f	54 a	70 c	86 Em. *e	102 g
Em. 7	b	23 Em. c	39 Em. e	55 Em. g	71 b	87 d-b	103 f-e
8	f--e	24 g	40 b	56 d	72 Em. f	88 Em. a	104 Em. *d
Em. 9	Em. *e	25 Em. f	41 a-g	57 c	73 e-c	89 g	105 c
10	c	26 c	42 Em. e	58 Em *a	74 b	90 d	106 g
11	g	27 g	43 * c	59 e	75 Em*g	91 Em. b	107 Em. d
12	Em. f	28. Em. f	44 Em. b	60 d	76 f	92 a-g	108 c
13	e	29 c	45 f	61 Em. a	77 c	93 Em. e	109 g
14	a	30 a	46 * d	62 e	78 Em. g-d	94 b	110 Em. d
Em. 15	Em. g	31 Em. a-f	47 Em. c	63 Em. d	79 f	95 a	111 c
16	d	32 e	48 g	64 a	80 Em. c	96 Em*f–g	112 * a

1. Intra terminos Hippolyteos Feriæ hic aſſignatæ annis ſingulis addantur numero primo Feriæ principis ſeu radicalis in Periodo ſcripto, ſupra columnas Tabularum D, E, F, G Extra terminos addantur numero ſecundo ibidem notato.

Tab. **B**

TABULA B

Cyclus perpetuus literarum Dominicalium ad Æram S. Hippolyti anno Chriſti

222.

	f	1	29	57	85	
	e	2	30	58	86	
d	c	3	31	59	87	B
	b	4	32	60	88	
	a	5	33	61	89	
	g	6	34	62	90	
f	e	7	35	63	91	B
	d	8	36	64	92	
	c	9	37	65	93	
	b	10	38	66	94	
a	g	11	39	67	95	B
	f	12	40	68	96	
	e	13	41	69	97	
	d	14	42	70	98	
c	b	15	43	71	99	B
	a	16	44	72	100	
	g	17	45	73	101	
	f	18	46	74	102	
e	d	19	47	75	103	B
	c	20	48	76	104	
	b	21	49	77	105	
	a	22	50	78	106	
g	f	23	51	79	107	B
	e	24	52	80	108	
	d	25	53	81	109	
	c	26	54	82	110	
b	a	27	55	83	111	B
	g	28	56	84	112	

Tab. †

TABULA ✠

Indicans Epochas ante & poſt Æram Chriſti, quibus aptatur Periodus feriarum Paſchatis ex Tabella A, ſi addatur numerus radicalis hic aſſignatus.

Anni ante Æra Chriſti communem.	*Numeri radicales addendi*	
1685	III.	3
1582	VII.	0
1571	IV.	4
1462	IV.	4
1351	V.	5
1237	VII.	0
1123	III.	3
1009	III.	3
903	I.	1
789	II.	2
675	V.	5
561	I.	1
453	I.	1
339	IV.	4
230	VI.	6
116	IV.	4
2	V.	5
Anni Ætæ Chriſti		
105	III.	3
222	o.	o
334	VI.	6
442	VI.	6
553	III.	3
667	III.	3
781	IV.	4
887	III.	3
1001	IV.	4
1115	VII.	0
1229	III.	3
1340	III.	3
1454	VI.	6
1560	II.	2
1648	III.	3

Tab. **C**

TABULA C

Mart. Dies menſis.	Litera Ogdoad.	Litera hebdom. ſeu Dominic.	April. Dies menſis.	Litera Ogdoad.	Litera Domin.
Kal. 1	D	d	Kal. 1	C	g
2	E	e	2	D	a
3	F	f	3	E	b
4	G	g	4	F	c
5	H	a	Non. 5	G	d
6	A	b	6	H	e
Non. 7	B	c	7	A	f
8	C	d	8	B	g
9	D	e	9	C	a
10	E	f	10	D	b
11	F	g	11	E	c
12	G	a	12	F	d
13	H	b	Eid. 13	G	e
14	A	c	14	H	f
Eid. 15	B	d	15	A	g
16	C	e	16	B	a
17	D	f	17	C	b
18	E	g	18	D	c
19	F	a	19	E	d
20	G	b	20	F	e
21	H	c	21	G	f
22	A	d	22	H	g
23	B	e	23	A	a
24	C	f	24	B	b
25	D	g	25	C	c
26	E	a	26	D	d
27	F	b	27	E	e
28	G	c	28	F	f
29	H	d	29	G	g
30	A	e	30	H	a
31	B	f			

Tabulæ, indicantes diem primam Lunæ Paſchalis per annos ſingulos à Moſe ad noſtram

Tab. **D**

TABULA D, continens Periodum Majorem primam ante Epocham S. Hippolyti.

Periodi Majoris Primæ ſeptem Periodi minores	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Incipiunt ante Æram Chriſti annis	563.	451.	339.	227.	115.	3.	poſt Chr. 110.
Novilunium Paſchale Primum Periodi incidit in Feriam	V.	III.	III. extr. ter.	III.	II.	VII.	VI. extr.
Quartadecima Paſchalis prima incidit in Feriam	IV.	II.	II. extr. ter.	II.	I.	VII.	VI. extr.
Termini Novilunii Paſch. ad ſingulas Periodos (citimi (tardiores	14. & 13. M. 11. Apr.	13 & 12. M. 10. Apr.	12. & 11. M. 9. Apr.	12. & 11. Mar. 9. Apr.	11. & 10. M. 8. Apr.	10. & 9. Mar. 7. Apr.	9. & 8 M. 6 Apr.
Feriæ Quartædecimæ addendæ intra terminos in uſu Tabulæ A.	IV.	III.	VII.	II.	I.	VII.	IV.
Feriæ Quartædecimæ addendæ extra terminos Nicænos	VI.	V.	II.	IV.	III.	II.	VI.
1. 20. 39. 58. 77. 96.	Mar. 28. G	Mar. 19. F	Apr. 9.	Apr. 2. D	Mar. 25	Mar. 16. C	Apr. 6
2. 21. 40. 59. 78. 97.	Mar. 16. C	Apr. 7. A	Mar. 30.	Mar. 21. H	Mar. 13.	Apr. 4. F	Mar. 27.
3. 22. 41. 60. 79. 98.	Apr. 5. G	Mar. 27. F	Mar. 19.	Mar. 11. F	Apr. 2.	Mar 24. C	Mar. 16.
4. 23. 42. 61. 80. 99.	Mar. 24. C	Mar. 15. B	Apr. 7.	Mar. 29. H	Mar. 21.	Mar. 12. G	Apr. 4.
5. 24. 43. 62. 81. 100.	Mar. 14. A	Apr. 4. F	Mar. 27.	Mar. 19. F	Mar. 11.	Apr. 1. C	Mar. 24.
6. 25. 44. 63. 82. 101.	Apr. 1. C	Mar. 23. B	Mar. 15.	Apr. 6. H	Mar. 29	Mar. 20. G	Mar. 12
7. 26. 45. 64. 83. 102.	Mar. 22. A	Mar. 13. H	Apr. 4.	Mar. 27. F	Mar. 19.	Mar. 10. E	Apr. 1
8. 27. 46. 65. 84. 103.	Apr. 9. C	Mar. 31. B	Mar. 23.	Mar. 14. A	Apr. 6	Mar. 28. G	Mar. 20.
9. 28. 47. 66. 85. 104.	Mar. 30. A	Mar. 21. H	Mar. 13.	Apr. 4. F	Mar. 27.	Mar. 18. E	Mar. 10.
10. 29. 48. 67. 86. 105.	Mar. 17. D	Apr. 8. B	Mar. 31.	Mar. 22. A	Mar. 14.	Apr. 5. G	Mar. 28
11. 30. 49. 68. 87. 106.	Apr. 7. A	Mar. 29. H	Mar. 21.	Mar. 12. G	Apr. 4	Mar. 26. E	Mar. 18
12. 31. 50. 69. 88. 107.	Mar. 25. D	Mar. 16. C	Apr. 8.	Mar. 30. A	Mar. 22.	✠ Mar. 13. H	Apr. 5
13. 32. 51. 70. 89. 108.	Mar. 15. B	Apr. 6. H	Mar. 29.	Mar. 20. G	Mar. 12.	* Apr. 3. E	Mar. 26
14. 33. 52. 71. 90. 109.	Apr. 2. D	Mar. 24. C	Mar. 26.	Apr. 7. A	☽ Mar. 30.	Mar. 21. H	Mar. 13
15. 34. 53. 72. 91. 110.	Mar. 23. H	Mar. 14. A	Apr. 6.	Mar. 28. G	Mar. 20	Mar. 11. F	Apr. 3.
16. 35. 54. 73. 92. 111.	Apr. 10 D	Apr. 1. C	Mar. 24.	Mar. 17. D	Apr. 7.	Mar. 29. H	Mar. 21.
17. 36. 55. 74. 93. 112.	Mar. 31. H	Mar. 22. A	Mar. 14.	Apr. 5. G	Mar. 28.	Mar. 19. F	Mar. 11.
18. 37. 56. 75. 94.	Mar. 20. G	Apr. 9. C	Apr. 1.	Mar. 25. D	Mar. 17.	Apr. 6. H	Mar. 29.
19. 38. 57. 76. 95.	Apr. 8. H	Mar. 20. A	Mar. 22.	Mar. 13. H	Apr. 5.	Mar. 27. F	Mar. 19.
Anni expanſi CXII. uniuſcujuſque Periodi minoris.	Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ in I. Periodo mi.	Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ in II. & III. Periodo minori.		Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ in Periodo IV. & V. min.		Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ in Per. VI. & VII. min.	

✠ Annus Dominicæ Paſſionis ex noſtra ſententia.

* Annus Paſſionis Domini ex ſententia S. Hippol.

☽ Annus Primus Julianus.

Tab. **E**

TABULA E, continen Periodum Majorem ſecundam ante Epocham Sancti Hippolyti.

& Periodi Majoris Tertiæ tres Periodos Minores poſtremas.

Periodi majoris ſecundæ ſeptem Periodi minores	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	V.	VI.	VII.
Incipiunt ante Æram chr. ann.	1347.	1235.	1123.	1011.	899.	787.	675.	1683.	1571.	1459.
Dies prima Lunæ Paſch. anno primo Periodi incidit in Fer.	III.	III. extr.	II. extr.	3.	VII.	VII. extr.	VI.	VII. extr.	V. extr.	IV.
Quartadecima Lunæ paſch. an. primo Periodi incid. in Fer.	II.	II. extr.	II. extr.	VII.	VI.	VII. extr.	V.	VI. extr.	IV. extr.	III.
Termini Novil. Paſch (citimi ad ſingulas Periodos (tardior.	19. & 18. M. 16. Apr.	19 & 18. M. 16. apr.	18. & 17 M. 15. A	17. & 16. M. 14. Apr.	16. & 15 M. 13. A	16. & 15. M. 13. Apr.	15. & 14 M. 12. A	22. & 21. M. 19. Apr.	21. & 20. M. 18. Apr.	20. & 19. M. 17. A.
Feriæ addendæ intra termin. / Feriæ addendæ extra termin	II. IV.	VII. II.	VII. II.	VII. II.	VI. I.	V. VII.	V. VII.	V. VII.	IIII. VI.	III. V.
1. 20. 39. 58. 77. 96.	Mar. 26. F	Apr. 15. A	Apr. 7.	Mar. 30. A	Mar. 22.	Apr. 13. G	Apr. 5.	Apr. 20. F	Apr. 12. F	Apr. 4.
2. 21. 40. 59. 78. 97.	Apr. 14. H	Apr. 5. G	Mar. 28.	Mar. 19. F	Apr. 11.	Apr. 2. D	Mar. 25	Apr. 9. C	Mar. 31. B	Mar. 23.
3. 22. 41. 60. 79. 98.	Apr. 3. B	Mar. 25. D	Apr. 15.	Apr. 7. A	Mar. 30.	Mar. 22. A	Mar. 14.	Mar. 29. H	Mar. 20. G	Apr. 12.
4. 23. 42. 61. 80. 99	Mar. 22. A	Apr. 13. G	Apr. 5.	Mar. 27. F	Mar. 19.	Apr. 10. D	Apr. 2.	Apr. 17. C	Apr. 8. B	Mar. 31.
5. 24. 43. 62. 81. 100.	Apr. 11. F	Apr. 2. D	Mar. 25.	Mar. 17. D	Apr. 7.	Mar. 20. A	Mar. 22	Apr. 6. H	Mar. 28. G	Mar. 30.
6. 25. 44. 63. 82. 101.	Mar. 30. A	Mar. 21. H	Apr. 13.	Apr. 4. F	Mar. 27.	Mar. 18. E	Apr. 10.	Mar. 25. D	Apr. 16. B	Ap 1.8.
7. 26. 45. 64. 83. 102.	Mar. 20. G	Apr. 10. D	Apr. 2.	Mar. 25. D	Mar. 17.	Apr. 7. A	Mar. 30.	Apr. 14. H	Apr. 5. G	Mar. 28.
8. 27. 46. 65. 84. 103.	Apr. 7. A	Mar. 29. H	Mar. 21.	Apr. 12. F	Apr. 4.	Mar. 26. E	Mar. 18.	Apr. 2. D	Mar. 26. E	Apr. 16.
9. 28. 47. 66. 85. 104.	Mar. 28. G	Mar. 19. F	Apr. 10.	Apr. 2. D	Mar. 25.	Mar. 16. C	Apr. 7.	Mar. 23. B	Apr. 13. G	Apr. 5.
10. 29. 48. 67. 86. 105.	Apr. 15. A	Apr. 6. H	Mar. 29.	Mar. 21. G	Apr. 12.	Apr. 3. E	Mar. 26.	Apr. 10. D	Apr. 3. E	Mar. 26.
11. 30. 49. 68. 87. 106.	Apr. 5. G	Mar. 27. F	Mar. 19.	Apr. 10. D	Apr. 2.	Mar. 24. C	Mar. 16.	Mar. 31. B	Mar. 22. A	Apr. 13.
12. 31. 50. 69. 88. 107.	Mar. 23. B	Apr. 14. H	Apr. 6.	Mar. 29. G	Mar. 21.	Apr. 11. E	Apr. 3.	Apr. 18. D	Apr. 11. E	Apr. 3.
13. 32. 51. 70. 89. 108.	Apr. 13. G	Apr. 4. F	Mar. 27.	Mar. 18. E	Apr. 10.	Apr. 1. C	Mar. 24.	Apr. 8. B	Mar. 30. A	Mar. 22.
14. 33. 52. 71. 90. 109.	Mar. 31. B	Mar. 22. A	Apr. 14.	Apr. 6. G	Mar. 29.	Mar. 20. G	Apr. 11.	Mar. 27. F	A. 19. * 18. E	Apr. 11.
15. 34. 53. 72. 91. 110.	Mar. 21. H	Apr. 12. F	Apr. 4.	Mar. 26. E	Mar. 18.	Apr. 9. C	Apr. 1.	Apr. 16. B	Apr. 7. A	Mar. 30.
16. 35. 54. 73. 92. 111.	Apr. 8. B	Mar. 30. A	Mar. 22.	Apr. 14. G	Apr. 6.	Mar. 28. G	Mar. 20.	Apr. 4. F	Mar. 27. F	Mar. 19.
17. 36. 55. 74. 93. 112.	Mar. 29. H	Mar. 20. G	Apr. 12.	Apr. 3. E	Mar. 26.	Mar. 17. D	Apr. 9.	Mar. 24. C	Apr. 15. A	Apr. 7.
18. 37. 56. 75. 94.	Apr. 16. B	Apr. 7. A	Mar. 30.	Mar. 22. A	Apr. 14.	Apr. 5. G	Mar. 28.	Apr. 12. F.	Apr. 4. F	Mar. 27.
19. 38. 57. 76. 95.	Apr. 6. H	Mar. 28. G	Mar. 20	Apr. 11. E	Apr. 3.	Mar. 25. D	Mar. 17.	Apr. 1. C	Mar. 23. B	Apr. 15.
Periodi minoris anni expanſi	Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ ad primam	ad 2. & 3. Periodum minorem ſecundæ majoris.		Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ tertiam & quartam		ad & 6. Periodum minorem ſecundæ majoris.		Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ ad quintam	ad 6. & 7. Periodum minorem tertiæ majoris.	

ad Moſem,

ætatem, ex octo Literis Cycli Ceſaris, juxta radicem à S. Hippolyto aſſumptam.

TABULA F, continens Periodum primam Majorem ab Æra S. Hippolyti numerandam.

Tab. F

Periodi Primæ Majoris ſeptem Periodi minores	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Incipiunt annis Æræ Chriſti	222.	334.	446.	558.	670.	782.	894.
Novilunium Paſchale Primum Periodi incidit in Feriam	VII.	VI.	V.	IV. extra	V.	III.	II.
Quartadecima Paſchalis prima Periodi incidit in Feriam	VII.	V.	IV.	III. extra	III.	II.	I.
Termini Novilunii Paſch. ad ſingulas Periodos (citimi / (tardioris	9. & 8. Mar. 6. Apr.	8. & 7. Mar. 5. Apr.	7. & 6. Mar. 4. Apr.	6. & 5. Mar. 3. Apr.	6. & 5. Mar. 3. Apr.	5. & 4. Mar. 2. Apr.	4. & 3. Mar. 1. Apr.
Feriæ Quartædecimæ addendæ intra terminos	0.	V.	IV.	IV.	IV.	III.	II.
Feriæ Quartædecimæ addendæ extra terminos	0.	III.	II.	III.	II.	I.	VII.
1. 20. 39. 58. 77. 96.	Mar. 31. B	Mar. 22. A	Mar. 14.	Mar. 5. H	Mar. 28.	Mar. 19. F	Mar. 11.
2. 21. 40. 59. 78. 97.	Mar. 19. F	Mar. 10. F	Apr. 1.	Mar. 24. C	Mar. 16.	Mar. 7. B	Mar. 29.
3. 22. 41. 60. 79. 98.	Mar. 8. C	Mar. 30. A	Mar. 22.	Mar. 13. H	Mar. 5.	Mar. 27. F	Mar. 19.
4. 23. 42. 61. 80. 99.	Mar. 27. F	Mar. 18. E	Mar. 10.	Apr. 1. C	Mar. 24.	Mar. 15. B	Mar. 7.
5. 24. 43. 62. 81. 100.	Mar. 16. C	Mar. 7. B	Mar. 30.	Mar. 21. H	Mar. 13.	Mar. 4. G	Mar. 27.
6. 25. 44. 63. 82. 101.	Apr. 4. F	Mar. 26. E	Mar. 18.	Mar. 9. D	Apr. 1.	Mar. 23. B	Mar. 15.
7. 26. 45. 64. 83. 102.	Mar. 24. C	Mar. 15. B	Mar. 7.	Mar. 29. H	Mar. 21.	Mar. 12. G	Mar. 4.
8. 27. 46. 65. 84. 103.	Mar. 12. G	Apr. 3. E	Mar. 26.	Mar. 17. D	Mar. 9.	Mar. 31. B	Mar. 23.
9. 28. 47. 66. 85. 104.	Apr. 1. C	Mar. 23. B	Mar. 15.	Mar. 6. A	Mar. 29.	Mar. 20. G	Mar. 12.
10. 29. 48. 67. 86. 105.	Mar. 20. G	Mar. 11. F	Apr. 3.	Mar. 25. D	Mar. 17.	Mar. 8. C	Mar. 31.
11. 30. 49. 68. 87. 106.	Mar. 9. D	Mar. 31. B	Mar. 23.	Mar. 14. A	Mar. 6.	Mar. 28. G	Mar. 20.
12. 31. 50. 69. 88. 107.	Mar. 28. G	Mar. 19. F	Mar. 11.	Apr. 2. D	Mar. 25.	Mar. 16. C	Mar. 8.
13. 32. 51. 70. 89. 108.	Mar. 17. D	Mar. 8. C	Mar. 31.	Mar. 22. A	Mar. 14.	Mar. 5. H	Mar. 28.
14. 33. 52. 71. 90. 109.	Apr. 5. G	Mar. 27. F	Mar. 19.	Mar. 12. G	Apr. 2.	Mar. 24. C	Mar. 16.
15. 34. 53. 72. 91. 110.	Mar. 25. D	Mar. 16. C	Mar. 8.	Mar. 30. A	Mar. 22.	Mar. 13. H	Mar. 5.
16. 35. 54. 73. 92. 111.	Mar. 15. B	Apr. 4. F	Mar. 27.	Mar. 20. G	Mar. 12.	Apr. 1. C	Mar. 24.
17. 36. 55. 74. 93. 112.	Apr. 2. D	Mar. 24. C	Mar. 16.	Mar. 8. C	Mar. 30.	Mar. 21. H	Mar. 13.
18. 37. 56. 75. 94.	Mar. 2. B	Mar. 14. A	Apr. 4.	Mar. 28. G	Mar. 20.	Mar. 11. F	Apr. 1.
19. 38. 57. 76. 95.	Mar. 12. F	Apr. 1. C	Mar. 24.	Mar. 16. C	Mar. 8.	Mar. 29. H	Mar. 21.
Periodi minoris anni expanſi.							

Literæ Cycli Cæſaris uſurpandæ in Periodo Prima in II. & III. minori Periodi primæ majoris.

Literæ Cycli Cæſaris uſurpandæ in Per. IV. & V. min. VI. & VII. min. Periodi primæ Majoris poſt S. Hippolytum.

TABULA G, continens Periodum Majorem ſecundam poſt Epocham S. Hippolyti.

Tab. G

Periodi majoris ſecundæ ſeptem Periodi minores	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.		
Incipiunt Æræ Chriſti annis	1006.	1118.	1230.	1342.	1554.	1566.	1678.		
Novilunium Paſch. primum Periodi incidit in Feriam	I. extra ter.	I.	VII.	VI.	V. extr.	V.	IV.		
Quartadecima Paſch. Prima Periodi incidit in Fer.	VII. ext. ter.	I.	VI.	V.	IIII. ex	V.	IV.		
Termini Novil. Paſch. ad ſingulas Periodos (citimi / (tardior	3. & 2. Mar. 31. Martii.	2. & 1. Mar. 30. Martii.	2. & 1. M. 30. M.	1. mar. & 28. Feb. 28. M.	28. & 27. F. 27. M.	28. & 27. Feb. 27. mar.	27. & 26. Feb. 26. Mar.		
Feriæ Quartædecimæ addendæ intra terminos	II.	I.	VI.	V.	V.	V.	IIII.		
Feriæ Quartædecimæ addendæ extra terminos	VII.	VI.	VI.	III.	IIII.	III.	II.		
1. 20. 39. 58. 77. 96.	Mar. 3. F	Mar. 24. C	mar. 16.	mar. 8. C	Feb. 28.	Mar. 21. H	Mar. 13. H	1697.	1716.
2. 21. 40. 59. 78. 97.	Mar. 22. A	Mar. 13. H	mar. 5.	mar. 26. E	mar. 18.	Mar. 9. D	Mar. 1. D	1698.	1717.
3. 22. 41. 60. 79. 98.	Mar. 11. F	Mar. 2. E	mar. 24.	mar. 16. C	mar. 8.	Feb. 27. B	Mar. 21. H	1699.	1718.
4. 23. 42. 61. 80. 99.	Mar. 30. A	Mar. 21. H	mar. 13.	mar. 5. H	mar. 26.	Mar. 17. D	Mar. 9. D	1700.	1729. &c.
5. 24. 43. 62. 81. 100.	Mar. 19. F	Mar. 10. E	mar. 2.	mar. 24. C	mar. 16.	Mar. 7. B	Feb. 27. B	1701.	
6. 25. 44. 63. 82. 101.	Mar. 7. B	Mar. 29. H	mar. 21	mar. 13. H	mar. 4.	Mar. 25. D	Mar. 17. D	1702.	
7. 26. 45. 64. 83. 102.	Mar. 27. F	Mar. 18. E	mar. 10.	mar. 1. D	mar. 24.	Mar. 15. B	Mar. 7. B	1703	
8. 27. 46. 65. 84. 103.	Mar. 15. B	Mar. 6. A	mar. 29.	mar. 21. H	mar. 12.	Mar. 4. G	Mar. 25. D	1704	
9. 28. 47. 66. 85. 104.	Mar. 4. G	Mar. 26. E	mar. 18.	mar. 9. D	mar. 1.	Mar. 23. B	Mar. 15. B	1705.	
10. 29. 48. 67. 86. 105.	Mar. 23. B	Mar. 14. A	mar. 6.	mar. 29. H	mar. 20.	Mar. 12. G	Mar. 4. G	1706.	
11. 30. 49. 68. 87. 106.	Mar. 12. G	Mar. 3. F	mar. 26	mar. 17. D	mar. 9.	Feb. 28. C	Mar. 23. B	1707.	
12. 31. 50. 69. 88. 107.	Mar. 31. B	Mar. 22. A	mar. 14.	mar. 6. A	mar. 28.	Mar. 20. G	Mar. 12. G	1708	
13. 32. 51. 70. 89. 108.	Mar 20. G	Mar. 11. F	mar. 3.	mar. 25. D	mar. 17.	Mar. 8. C	Feb. 28. C	1709.	
14. 33. 52. 71. 90. 109.	Mar. 9. D	Mar. 30. A	mar. 22.	mar. 14. A	mar. 6	Mar. 28. G	Mar. 20. G	1710.	
15. 34. 53. 72. 91. 110.	Mar. 28. G	Mar. 19. F	mar. 11	mar. 2. E	mar. 25.	Mar. 16. C	Mar. 8. C	1711.	
16. 35. 54. 73. 92. 111.	Mar. 17. D	Mar. 8. C	Mar. 30.	mar. 22. A	mar. 14.	Mar. 5. H	Fe. 26. *25. H	1712.	
17. 36. 55. 74. 93. 112.	Mar. 6. A	Mar. 27. F	Mar. 19.	mar. 10. E	mar. 2.	Mar. 24. C	Mar. 16. C	1713.	
18. 37. 56. 75. 94.	Mar. 25. D	Mar. 16. C	Mar. 8.	Feb. 28. C	mar. 22.	Mar. 13. H	Mar. 5. H	1714.	
19. 38. 57. 76. 95.	Mar. 2. A	Mar. 5. H	Mar. 27.	mar. 18. E	mar. 10.	mar. 1. D	Mar. 24. C	1715.	
Periodi minoris anni expanſi.									

Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ in Periodo I. min. in II. & III. min. Per. ſecundæ Major. poſt S. Hipp.

Literæ Cycli Cæſaris adhibendæ in Periodis IV. & V. minoribus Periodi II. major. & in Per. VI. & VII. min. poſt S. Hippolytum.

Anno 1700.
Die 9. martii ſtylo Jul. ſive die 20. ſtylo Gregoriano fuit Novilunium: & die 23. martii ſtylo Juliano, ſive 3. Aprilis ſtylo Gregoriano fuit oppoſitio, tam juxta motus veros, quam juxta medios.

Anno 1707.
Nocte ſequenti diem Sabbati 5. April. ſtylo Juliano, ſive 16. April. ſtylo Greg. erit oppoſitio, tam vera, quam media Luminarium, cum Eclipſi Lunæ fermè centrali.

Comparatio Enneadecaeteridum Paſchalium ætate S. Cyrilli & noſtra.

Tab. H

TABULA H, comparans Paſchata à S. Cyrillo enunciata per integram enneadecaeteridem cum iis, quæ colliguntur ex utroque Cyclo, Juliano, & Hippolyteo æquato in TABULA F, & ex mediis motibus.

Literæ Cycli Cæſaris juxta radicem à S. Hippolyto aſſumptam.	Novilunia ex literis Cycli Cæſ.	Quartædecimæ Cycli Cæſ. ex Tab. D.	Anno Æræ Chriſti.	Plenilunium medium. Menſe D. H. p. m.	Quartædecimæ S. Cyrilli earumque Feriæ.		Feriæ XIV. ex Cyclo S. Hippol. tab. ✠		Paſchalis dies à S. Cyrillo aſſignata.
C	16. Mar.	29. Mar.	416.	Mar. 29. 4.	Mar. 29.	IV.	3.	d	2. Apr.
E	3. Apr.	16. Apr.	417.	Apr. 17. 1.	Apr. 16.	II.	2.	e	22. Apr.
C	24. Mar.	6. Apr.	418.	Apr. 6. 10.	Apr. 5.	VI.	6.	g	7. Apr.
G	12. Mar.	25. Apr.	419.	Mar. 26. 19.	Mar. 25.	III.	4.	e	30. Mar
C	1. Apr.	14. Apr.	420.	Apr. 13. 16.	Apr. 13.	III.	3.	d	18. Apr.
G	20. Mar.	2. Apr.	421.	Apr. 3. 1.	Apr. 2.	VII.	7.	a	3. Apr.
D	9. Mar.	22. Mar.	422.	Mar. 23. 10.	Mar. 22.	IV.	6.	g	26. Mar.
G	28. Mar.	10. Apr.	423	Apr. 11. 7.	Apr 10.	III.	3.	d	15 Apr.
D	17. Mar.	30. Mar.	424.	Mar. 30. 16.	Mar. 30.	3.	1.	b	6. Apr.
G	5. Apr.	18. Apr.	425.	Apr. 18. 14.	Apr. 18.	VII.	7.	a	19 Apr.
D	25. Mar.	7. Apr.	426.	Apr. 7. 23.	Apr. 7.	IV.	4.	e	11. Apr.
A	14. Mar.	27. Mar.	427.	Mar. 28. 7.	Mar. 27.	I.	1.	b	2. Apr.
D	2. Apr.	15. Apr.	428.	Apr 15. 5.	Apr. 15.	I.	7.	a	22. Apr
A	22. Mar.	4. Apr.	429.	Apr. 4. 14.	Apr. 4.	V.	5.	f	7. Apr.
E	10. Mar.	23. Mar.	430.	Mar 24. 23.	Mar. 24.	II.	3.	d	30. Mar.
A	30. Mar.	12. Apr.	431.	Apr. 12. 20.	Apr. 13.	II.	7.	a	19. Apr.
E	18. Mar.	31. Mar.	432.	Apr. 1. 4.	Apr. 1.	VI.	5.	f	3. Apr.
C	8. Mar.	21. Mar.	433.	Mar. 21. 13.	Mar. 21.	III.	4.	c	26. Mar.
E	26. Mar.	8. Apr.	434.	Apr 9. 10.	Apr. 9.	II.	2.	c	15. Apr.
							adde Radicem 6. proveniet numerus Fer. 3. 2. &c.		

Tab. I

TABULA I, comparans Paſchata totidem incidentibus oppoſitionibus Luminarium mediis in dies eaſdem civilis Gregoriani cum locis ab utroque Cyclo Lunari Juliano & Hipp. collectis.

Anno Æræ Chriſti cõmuni	Plenilunium medium, Stylo Gregor. Menſ. D. H p. m.	Plenilunium medium, Stylo Juliano. Menſ. D. H. p. m.	quartadecima cycli ex Tab. E.	Novilunium cycli ex Tab. E.	Literæ Novilun. ex Tab. E. Literæ Cycli Cæſaris juxta radicem à S. Hippolyto aſſumptam.
1600.	Mar. 29. 3.	Mar. 19. 3.	18. Mar	5. Mar.	H
1601.	Apr. 17. 1	Apr. 7. 1.	6. Apr	24. Mar.	C
1602.	Apr. 6. 10.	Mar. 27. 9.	26. Mar	13. Mar.	H
1603.	Mar. 26. 18.	Mar. 16. 18.	15. Mar	2. Mar.	E
1604	Apr. 13. 16.	Apr. 3. 16.	3. Apr.	21 Mar.	H
1605	Apr. 3. 1	Mar. 24. 1.	23 Mar	10. Mar.	E
1606.	Mar. 23. 10.	Mar. 13. 10.	12. Mar	27. Feb.	B
1607	Apr. 11. 8.	Apr. 1. 8.	31. Mar.	18 Mar.	E
1608.	Mar. 30. 17.	Mar. 20. 17.	20 Mar	7. Mar	B
1609	Apr. 18. 13.	Apr. 8. 13.	8. Apr.	26. Mar.	E
1610.	Apr. 7. 22.	Mar. 28 22.	28. Mar	15. Mar.	B
1611	Mar. 28. 7.	Mar. 18. 7.	17. Mar	4. Mar.	G
1612.	Apr. 15. 4.	Apr. 5. 4.	6. Apr.	23. Mar.	B
1613.	Apr. 4. 13.	Mar. 25. 13.	25 Mar.	12. Mar.	G
1614.	Mar. 24. 22.	Mar. 14. 22.	13. Mar.	28. Feb	C
1615.	Apr. 12. 20.	Apr. 2. 20.	2. Apr.	20. Mar.	G
1616.	Apr. 1. 5.	Mar. 22. 5.	21. Mar.	8. Mar	C
1617.	Apr. 20. 1.	Apr. 10. 1.	10. Apr.	28. Mar.	G
1618.	Apr. 9. 11.	Mar. 30. 11.	29. Mar.	16. Mar.	C

Tab. K

TABULA K, comparans diem quartamdecimam Lunæ, ex mediis motibus provenientem, ad primam enneadecaeteridem labentis Sæculi, cum ea, quæ colligitur ex utroque Cyclo S. Hippolyti, & Cæſaris per TABULAS A, & G.

Literæ Cycli Cæſaris juxta radicem S. Hipplyti ex Tab. C.	*Dies prima Lunæ ex literis Cycli Cæſaris in Tab. G.* Stylo Jul. Menſ. D	Stylo Gregor. M. D.	Anno Æræ Chriſti.	*Plenilunium medium Paſchale ex Tabulis Aſtronomicis.* Stylo Gregoriano. M. D. H. p. m. Feria	Stylo Juliano. M. D. H.	*Quartadecima Cycli* Cæſaris ex Tabula G Stylo Juliano.	Stylo Gregor.	S. Hippolyti ex Tab. ✠ Stylo Jul. Literæ Cycli 7. Feriarum S. Hippolyti ex Tab æquationis ✠	Feria.
D	Mar. 9.	Mar. 20.	1700.	Apr. 3. 11. VII	Mar. 23. 11	Mar. 22.	Apr. 2.	d	7.
B	Feb. 27.	Mar. 10.	1701.	Mar. 23. 20. V.	Mar. 12. 20.	Mar. 12.	Mar. 23.	a	4.
D	Mar. 17.	Mar. 28.	1702.	Apr. 11. 18. IV.	Mar 31. 18.	Mar. 30.	Apr. 10.	g	3.
B	Mar. 7.	Mar. 18.	1703.	Apr. 1. 3. I.	Mar. 21. 3.	Mar. 20.	Mar. 31.	d	7.
D	Mar. 25.	Apr. 5.	1704.	Apr. 19. 0. VII.	Apr. 8. 0.	Apr. 7.	Apr. 18.	e	6.
B	Mar. 15.	Mar. 26	1705.	Apr. 8. 9. IV.	Mar. 28. 9.	Mar. 28.	Apr. 8.	a	4.
G	Mar. 4.	Mar. 15.	1706.	Mar. 28. 18. II.	Mar. 17. 18.	Mar. 17.	Mar. 28.	e	1.
B	Mar. 23	Apr. 3.	1707.	Apr. 16. 15. I.	Apr. 5. 15.	Apr. 5.	Apr. 16	d	7.
G	Mar. 12.	Mar. 23.	1708.	Apr. 5. 0. V.	Mar. 2. 0.	Mar. 25.	Apr. 5.	a	4.
C	Feb. 28.	Mar. 11.	1709.	Mar. 25. 9. II.	Mar. 14. 9.	Mar. 13.	Mar. 24	e	1.
G	Mar. 20.	Mar. 31.	1710.	Apr. 13. 6. I.	Apr. 2. 6.	Apr. 2.	Apr. 13.	d	7.
C	Mar. 8.	Mar. 19.	1711.	Apr. 2. 15. VI.	Mar. 22. 15.	Mar. 21	Apr. 1.	a	4.
H	Feb. 25.	Mar. 8	1712.	Mar. 22. 0. III.	Mar. 11. 0.	Mar. 10	Mar. 21.	f	2.
C	Mar. 16.	Mar. 27.	1713.	Apr. 9. 22. II.	Mar. 29. 22.	Mar. 29	Apr. 9.	e	1.
H	Mar. 5.	Mar. 26.	1714.	Mar. 30. 6. VI.	Mar. 19. 6.	Mar. 18.	Mar. 29	b	5.
C	Mar. 24.	Apr. 4.	1715.	Apr. 18. 4. V.	Apr. 7. 4.	Apr. 6	Apr. 17.	a	4.
H	Mar. 13.	Mar. 24.	1716.	Apr. 6. 13. III.	Mar. 26. 13.	Mar. 26.	Apr. 6.	f	2.
D	Mar. 1.	Mar. 12.	1717.	Mar 26. 22. VII.	Mar. 15. 22.	Mar. 14	Mar. 25.	c	6.
H	Mar. 21.	Apr. 1	1718.	Apr. 14. 19. VI.	Apr. 3. 19.	Apr. 3.	Apr. 14.	b	5.
								Literæ Feriæ adde radic. 3.	

Tab. L

TABULA L mediorum Lunæ moduum ad annos Julianos.

	Anni abſoluti	Elongatio Lunæ à Sole. G. S. M. S.	Dies	Elongatio Lunæ à Sole. S. G. M. S.
	1.	4. 9. 37. 23	1.	0. 12. 11. 27
	2.	8. 19. 14. 45	2.	0. 24. 22. 53
	3.	0. 28. 52. 8	3.	1. 6. 34. 20
B	4.	5. 20. 40. 57	4.	1. 18. 45. 47
	5.	10. 0. 18 20	5.	2. 0. 57. 13
	6.	2. 9. 55. 43	6.	2. 13. 8. 40
	7.	6. 19. 33. 5	7.	2. 25. 20. 7
B	8.	11. 11. 21. 55	8.	3. 7. 31. 34
	9.	3. 20. 59. 17	9.	3. 19. 43. 0
	10.	8. 0. 36. 40	10.	4. 1. 54. 27
	11.	0. 10. 14. 3	11.	4. 14. 5. 54
B	12.	5. 2. 2. 52	12.	4. 26. 17. 20
	13.	9. 11. 40. 15	13.	5. 8. 28. 47
	14.	1. 21. 17. 37	14.	5. 20. 40. 14
	15.	6. 0. 55. 0	15.	6. 2. 51. 40
B	16	10. 22. 43. 49	16.	6. 15. 3. 7
	17.	3. 2. 21. 2	17.	6. 27. 14. 34
	18.	7. 11. 58. 35	18.	7. 9. 26. 0
	19.	11. 21. 35. 57	19.	7. 21. 37. 27
B	20.	4. 13. 24. 47	20.	8. 3. 48. 54
	40.	8. 26. 49. 33	21.	8. 16. 0. 21
	60.	1. 10. 14. 20	22.	8. 28. 11. 47
	80.	5. 23. 39. 7	23.	9. 10. 23. 14
B	100.	10. 7. 3. 53	24.	9. 22. 34. 41
B	200.	8. 14. 7. 47	25.	10. 4. 46. 7
B	300.	6. 21. 11. 40	26.	10. 16. 57. 34
B	400	4. 28. 15. 34	27.	10. 29. 9. 1
B	500.	3. 5. 19. 17	28.	11. 11. 20. 27
B	600.	1. 12. 23. 21	29.	11. 23. 31. 54
B	700.	11. 19. 27. 14	30.	0. 5. 43. 21
B	800.	9. 26. 31. 8	31.	0. 17. 54. 47
B	900.	8. 3. 35. 1		
B	1000.	6. 10. 38. 55.		

Tab III post pag 142



CL. V.

JO. VIGNOLII

Bibliothecæ Vaticanæ Præfecti

DE ANNO PRIMO

IMPERII

SEVERI ALEXANDRI

AUG.

Qvem præfert Cathedra marmorea

S. HIPPOLYTI EPISCOPI

in Bibliotheca Vaticana

DISSERTATIONES DUÆ.

Adjuncta ſunt ex doctiſſimorum virorum

P. D. VIRGINII VALSECHI ABRIXIA

Monachi Benedictini, Congregationis Caſinenſis

&

PHILIPPI A TURRE, Adrienſis Epiſcopi

ſcriptis de eodem argumento

excerpta, monumentum S. HIPPOLYTI ſpectantia.

ALEXANDRO ALBANO
SANCTISSIMI. D. N.

CLEMENTIS. XI.

PONT. MAX.
FRATRIS. FILIO
ORDINIS. HIEROSOLYMITANI
EQVITI
MAGNO. PRIORATUS. ARMENIÆ
BAIVLIVO
DISSERTATIONEM. HANC
DE. ANNO. I. IMPERII
SEVERI. ALEXANDRI.
AUG.
CUIUS. IPSE. NOMEN. OPTIMAMQVE
ET. PRINCIPE. DIGNAM. INDOLEM
PRÆFERT
IN. PERENNEM. OBSEQVII. SUI
TESSERAM
GRATIQVE. ANIMI. MONIMENTUM
SEMPITERNUM
HUMILLIME. DICAT. CONSECRATQVE

J. Vignolius.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro ſacri Palatii Apoſtolici.

D. de Zaulis Archiep. Theodoſ. Viceſg.

APPROBATIO

Reverendi Admodum Patris

F. THOMÆ MARIÆ MINORELLI

ORDINIS PRÆDICATORUM

Sac. Theol. Magiſtri, & Bibliothecarii Caſanatenſis.

JUſſis Reverendiſſimi P. Fr. Gregorii Selleri ſacri Palatii Apoſtolici Magiſtri obſecutus, legi *Diſſertationem de Anno I. Imperii Severi Alexandri, &c.* & ſimul *Epiſtolam ad V. Cl. Antonium Gallandium de Nummo quodam Antonini Pii, Auctore Joanne Vignolio uno ex duobus Bibliotheca Vaticana Præfectis.* Nec in Diſſertatione, nec in Epiſtolâ qvidqvam legi, qvod vel Catholicam Religionem minus deceat, vel probatis moribus obſit. Qvæ in utrâqve eruditiſſimus Auctor ſcripſit, meâ qvidem ſententiâ digniſſima judico, qvæ in lucem prodeant: qvòd iis cum ſacræ, tum profanæ Antiqvitati plurima lux affertur, & Chronologicæ, atqve Hiſtoricæ difficultates non paucæ explicantur. Qvapropter cum rei literariæ multum ornamenti ac utilitatis ex V. Cl. aliis operibus editis jam ſatis commendati, illuſtri opere obventurum nullus dubitem, illud poſſe edi cenſeo. E Cœnobio Minervitano v. Kal. Septembris 1712.

Ego Fr. Thomas Maria Minorellus Pasavinus.

APPROBATIO

Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini

JUSTI FONTANINI

A Cubiculo honorario Sanctiſſimi Domini noſtri

CLEMENTIS XI.

DIſſertationem de *Anno I. imperii Severi Alexandri cum epiſtola ad Antonium Gallandium*, à me accurate perlectam, & nihil Catholicæ religioni aut bonis moribus noxium continentem, publica luce dignam cenſeo, atqve inſuper rei antiqvariæ profuturam exſtimo ob eruditionem & ſubactum judicium, qvibus clariſſimus auctor argumentum ſuum pertractavit. Datum Nonis Novembribus 1712. *Juſtus Fontaninus.*

IMPRIMATUR,

Fr. Gregorius Selleri Ordinis Prædicatorum ſacri Palatii Apoſt. Magiſter.

LECTORI
S.

PAucis vero præfationis loco morari te putavimus, humaniſſime LECTOR. Nollem enim, ut quum diſſertationis hujus noſtræ titulum inſpexeris, me de anno, quo Severus Alexander imperare orbi Romano cœperit, addubitare protinus cenſeas. Mihi quidem exploratum nihil eſt magis, quam Antoninum Elagabalum, cui ſtatim Alexander in imperio ſucceſſit, anno epocha noſtra vulgaris 222. neci datum fuiſſe, ipſo nempe Antonino quartum, eodemque Alexandro Cos. de quo ſi alia me teſtimonia deſicerent, faſtis iſtud demonſtrari à me poſſe ex veteribus faſtis iis, quos Græce ſcriptos ex Voſſii apographo vulgavit ad calcem Chronici Paſchalis Carolus Ducangius, quorum initio, ut in opere oſtendam, Cal. ipſis Januariis ejusdem anni quartus imperii Elagabali, & primus Alexandri annus notatur in margine, quod etiam ex nota ea temporis canoni Paſchali S. Hippolyti affixa deprehenditur, quam ex ejus Chronico antiquitus fuiſſe depromptam, eſt, cur opinemur. Quare circa diem, aut ſaltem menſem tantum, quo evenire illud potuit, noſtra omnis quæſtio verſatur. Ex antiquis ſcriptoribus, quod ſciam, unus duntaxat Dio eſt, qui Elagabali interitus menſem ac diem, quos ad exordium imperii Alexandri ſtabiliendum nos quærimus, quodammodo indicaverit. Verum quum ejus fidem plurimum elevent veteres nummi, & ſcriptor ei æqualis Herodianus, à quibus ſæpenumero ille diſcrepat, idcirco ipſius in hoc auctoritatem ſequi tutiſſimum non eſſe judicavi. Quam quidem diſſenſionem viri quoque eruditiſſimi animadverterunt, Antonius Pagius nimirum de hiſtoria chronologica quammaxime meritus, at nuper Virginius Valſecchius Ordinis S. Benedicti Congregationis Caſſinenſis, publicus in Academia Piſana ſacrarum literarum profeſſor: qui propterea ipſi etiam veritatis amore ducti diſſenſionem ejuſmodi tollere, atque alter nummos cum Dione, alter cum Dione Herodianum, & nummos in concordiam adducere conati fuere: quo tamen ſucceſſu poſtquam & animadverſiones has noſtras perlegeris, eſto ipſe judex & arbiter. Enimvero tanta religione erga Dionem, ut mea fert opinio, laudati viri ſe geſſere, ut fortaſſe veriti, ne quid ejus auctoritatis imminui poſſet, vim aliquam vetuſtis nummis publico S. C. ſignatis inferre voluiſſe videantur, eos illuc adducentes, quo ire nolunt, potius quam, ſalva etiam Dionis dignitate, incuriæ imperitiæque librariorum ſuccenſere, & in hos ipſos, qui tot maculis ejus codices inquinarunt, omne quod patet vitium rejicere. Quapropter nummos eoſdem ad ſenſum eorum accommodari & inflecti minime poſſe, ut oſtenderem, non conjecturis quidem, ſed argumentis aliquot uſi ſumus, ab aliis non antea obſervatis, iiſq; ex nummis ipſis, & ex Dione & Herodiano ut plurimum petitis. Quoniam vero, quod ad V. Cl. Valſecchium attinet, res mihi cum homine non eo eſt, qui veritati poſtremum locum tribuat, nihil a me diſſimulandum eſſe duxi, quod alienum à veritate eſſe cognovi: reverentiæ ejus tamen & modeſtiæ, qua erga virum eruditum, & quem ipſe plurimi facio, uti decet, nuſquam oblitus: namque id unum in primis cavere maxime ſtudui, ne verbum mihi ullum excideret, quod vel leviter eum lædere, vel laudum ipſius aliquid detrahere poſſet, probe etiam memor, quo pacto inter honeſtiores literarum cultores agendum.

J. VIGNOLII
DE
ANNO. PRIMO
IMPERII
SEVERI ALEXANDRI
AUG.
DISSERTATIO

PRAECLARUM, & jam celebre admodum Eccleſiaſticæ antiqvitatis monumentum Vaticanam bibliothecam ingredienti a læva ſtatim occurrit, marmorea, ſcilicet ſtatua cathedræ inſidens, qvam S. Hippolyto, qvi Severi Alexandri Auguſti ætate vixit, & Portuenſis Epiſcopus fuiſſe dicitur, hucusqve viri doctiſſimi una eademqve ſententia adjudicarunt. Qvæ in agro Verano prope ædem S. Laurentii ex antiqvis ruderibus fuit effoſſa anno Domini qvingenteſimo qvinqvageſimo primo ſupra milleſimum, Marcello Ceruino Cardinali, qvi poſtea ſummus Pontifex ejus nominis ſecundus, tunc S. R. E. Bibliothecario, cui par viſum fuit, ut in eandem Bibliothecam inferretur, atqve inter præcipua illius eſſet ornamenta. Eam autem, uti ſub Pio IV. Pont. Max. titulo appoſito, reſtituta poſtmodum fuit, æri inciſam ab oculos ponimus, TAB. IV.

Neqve vero ſtatua ipſa, cujus fragmentum carhedræ adhærens iniuria temporis, aut hominum improbitas reliqvi nobis tantummodo fecerar, eo in pretio Cardinali ſapientiſſimo eſſe potuit, qvo eadem cathedra merito fuit, Græcis hinc inde literis inſcripta, & pro temporum illorum ratione rem non modo Eccleſiæ utilem, ſed etiam perneceſſariam ſcitu continens. Ejus enim latera duplicem *ἑκκαιδεκαετηρίδα*, ſeu binos ſedecennales cyclos exhibent, Qvartadecimarum Lunarum dextrum, Paſchalium Dominicarum ſiniſtrum, utrosqve centum duodecim annorum ſpatio comprehenſos, qvibus expletis, terminos eosdem Paſchales in orbem rurſum redire ſanctiſſimus Epiſcopus exiſtimavit, qvemadmodum poſt Joſephum Scaligerum, & Dionyſium Petavium, Ægidius Bucherius aliiqve, ac poſtremo etiam V. C. Franciſcus Blanchinus in ſuis de hoc doctiſſimis commentariis copioſe jam explicarunt.

Ut S. Hippolyto monumentum iſtud tribueretur, in qvo qvidem nullum ejus nominis veſtigium apparet, duo hæc potiſſimum effecere: librorum ſcilicet catalogus in ſiniſtro latere extremo expreſſus, qvorum aliqvot S. Hieronymus nonnulliqve alii Eccleſiaſtici ſcriptores inter ejus opera recenſent, & canon ipſe Paſchalis ſedecennali methodo digeſtus, cujus itidem S. Hippolytum auctorem agnoſcunt.

Qvod autem inſtituti noſtri eſt, S. Hippolytus ab anno Chriſti 222. qvi cyclo Solis VII. Lunæ XIV. lit. Dominicali F. definitur, ſui iſtius Paſchalis canonis initium eſt auſpicatus. In qvem qvidem annum imperii Severi Alexandri primum incidiſſe, non eſt qvi dubitet: qvod ex utraqve etiam inſcriptione canoni eidem appoſita apparet. In dextro enim latere, qvi Quartadecimarum Lunarum eſt, ut diximus, ita principio legitur: ΕΤΟΥC. Α. ΒΑCΙΛΕΙΑC. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟC. ΕΓΕΝΕΤΟ. Η. ΔΙ. ΤΟΥ ΠΑCΧΑ. ΕΙΔΟΙC. ΑΠΡΕΙΛΙΑΙC. CΑΒΒΑΤῳ ΕΜΒΟΛΙΜΟΥ. ΜΗΝΟC. ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ, hoc eſt: *Anno I. imperii Alexandri Imperatoris fuit XIV. Paſcha idibus Aprilibus Sabbato, quum intercalaris menſis fuiſſet.* In ſiniſtro vero Dominicarum Paſchalium: ΕΤΕΙ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΚΑΙCΑΡΟC. Τῳ. Α. ΑΡΧΗ, *anno Alexandri Cæſaris primo initium.* Eoqve anno, uti ſtatim initio tabulæ, huic inſcriptioni ſubjectæ, oſtenditur, Dominica Paſchalis XI. Cal. Majas, ſeu die XXI. Aprilis celebrata fuit. Luna vero XIV. ut alterius itidem tabulæ inirio, atqve in ipſa ejus inſcriptione præmoniti fuimus, die XIII. ejusdem menſis evenit. Qvare qvum ibi utraqve hæc dies cum anno primo imperii Severi Alexandri jungatur, nullus præſtantiſſimis viris dubitandi locus remanſit, Elagabalum ante diem XXI. atqve adeo XIII. Aprilis ejus anni interfectum, eiqve Alexandrum in imperio ſubrogatum fuiſſe. Qvod qvia nummis ac vetuſtis aliis lapidibus aperte repugnat, qvi Elagabalum tunc imperantem, ac per menſes adhuc aliqvot ſuam ulterius improbam vitam produxiſſe teſtantur, me propterea recte facturum putavi, ſi qvæ mihi obſervare contigit, qvæqve viri ſummi ad alia forſan majora ſibi viſa feſtinantes non obſervarunt, literis mandarem. Neqve enim, ut omnino rerum geſtarum veritas conſtet,

ſtet, hiſtoriæ tum Eccleſiaſticæ, tum ſæcularis, a qva illa pendet interdum, ita parum intereſt, ut qvæ pars temporis uni Imperatori debetur, perperam alteri tribuatur. Et qvidem ſi menſes aliqvot, qvi vere ad Elagabalum pertinent, Alexandro dederimus, qvonam pacto iſtius, ac nonnullorum inſeqventium Romanorum principum imperii terminos recte ſcire poterimus? atqve adeo certos ſanctiſſimorum Martyrum, qvi ſub ipſis paſſi fuere, natales dies habere?

Cur vero iis laudatis viris de hoc nullus fuerit ſcrupulus injectus, Dionis potiſſimum auctoritas in cauſſa fuiſſe videtur, qvi lib. LXXIX. tres tantum imperii annos, menſes novem, ac dies qvatuor Elagabalo attribuit, a prælio ſcilicet initio deſumto, qvo ille Macrini victor evaſit. *At in alias omnes*, ait, *turpiſſimas, maximeque flagitioſas & ſanguinarias actiones usque adeo exorbitavit, ut pleraque nunquam admiſſa Romæ, non aliter illic, atque in patria viguerint: alia ſcelerato auſu ab aliis atque aliis tentata*, ὡς ἑκάστοις ἔτεσι τρισὶ, καὶ μησὶν ἐννέα, καὶ ἡμέραις τέτρασιν, AD. TOTOS. TRES. ANNOS. ET. MENSES. NOVEM. ET. DIES. QVATUOR. *quod in imperio tempus exegit, numerandum a prælio, quo poteſtatem protinus omnem adſequutus eſt, floruerint.* Qvod temporis ſpatium ſi à die VII. Junii anni epochæ vulgaris 218. capiatur, qva die prælium illud contigiſſe Dio ipſe meminit, dies XI. Martii anni 222. illius terminus erit: ac proinde cum die XIII. & XXI. Aprilis ejus anni primus imperii Alexandri in cathedra expreſſus viſus eſt iis recte copulari potuiſſe. At vero ita non eſſe, nonnullis ad eundem Dionis locum aliumqve Herodiani qvod attinet, in anteceſſum præmiſſis, demonſtrare conabor.

Dio ſane diligentia non minus, qvam ſenatoria gravitate præſtans, maxime in iis, qvæ ſuis temporibus ſub Romanis principibus evenere: qvi in magiſtratibus per univerſam fere ætatem verſatus fuit, ſummam apud omnes fidem & auctoritatem meretur, præſertim qvum Alexandri vitæ initio ſuam in res proxime præteritas ſcribendo diligentiam ita profiteatur: Ταῦτα μὲν ἀκριβώσας, ὡς ἕκαστα ἠδυνήθην, συνέγραψα. τὰ δὲ λοιπὰ ἀκριβῶς ἐπεξελθεῖν οὐχ οἷός τε ἐγενόμην διὰ τὸ μὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ Ῥώμῃ διατρῖψαι. *Hæc quidem quum diligenter exquiſiverim, ſingula, ut potui, conſcripſi. Quæ vero reliqua ſunt, mihi non ita accurate perſequi licuit, quod Romæ non ſum diu commoratus.* At longe majorem (qvod tantorum virorum pace dixerim) fidem & auctoritatem habendam eſſe autumo publicis ac legitimis Romani ſenatus & urbium monumentis: qvæ in ſuorum Principum annis numerandis, illisqve vel æri, vel marmoribus ſeræ poſteritati tradendis non ita facile decipi potuerint. At Dio ſcriptor qvantumvis gravis ac diligens, non ita ſe tamen in omnibus geſſit, ut reprehenſione prorſus omni caruerit. Etenim Voſſius de Arte hiſtor. cap. IX. illum *a veritatis orbita ſæpe*, ait, *deflectere.* Rapin Reflexion. in hiſtor. ſect. XVIII. *Dio Caſſius*, inqvit, *apud pleroſque auctoritate caret ob res inſolentes, quas ſine judicio narrat; tantum enim abeſt, ut veritati addictum ſe præbeat, ut potius a vero ſimili longe abeat.* Et Lipſius lib. IV. Epiſtolic. qvæſtion. epiſt. III. *Quem legendum cum judicio*, ait, *nec fidei ejus usquequaque fidendum: ſæpe adulatur, ſæpe hallucinatur.* An rectum viri ſummi judicium de eo tulerint, alii viderint. Ego certe credere malim, ſcriptorem hunc præſtantiſſimum, ſi ſcripta ejus integra, nec librariorum amanuenſium incuria tot adeo in locis corrupta ad nos perveniſſent, has forſan qvas iidem viri eximii ei notas inurunt, evaſurum facile fuiſſe.

Nobis propterea plurimum gaudendum exiſtimo, qvoties veterum nummorum aliorumqve priſci ævi monumentorum ope contingit, ut ſcriptorum errores, in qvos vel ii inciderint, vel qvi potius in illorum ſcripta aliorum ignavia irrepſerint, aut ſupplere, aut emendare poſſimus. Nam ſi contra ad ſcriptorum fidem veterum nummorum lapidumqve inſcriptiones, qvæ legitimæ ſint, nec falſariorum manus ſenſerint, accommodare velimus, de re nummaria actum jam prope erit, noſtrorumqve temporum, vel qvi ſuperiori ſæculo floruerunt, viri doctrina celebres, qvi ad certum temporum rerumqve ordinem inqvirendum, in nummis iisdem obſervandis tam utilem ac laudabilem operam poſuerunt, vix deinceps poterunt ſtultitiæ nomen effugere.

Si hæc præterea indubitata antiqvitatis teſtimonia laborant, ac ſibi interdum adverſantia alicui videntur (qvod de legitimis niſi ab eo dici poteſt, qvi in re nummaria hoſpes admodum fuerit) qvid qvæſo erit amplius, qvo poſſint tam crebræ ſcriptorum inter ſe diſſentientium pugnæ componi? Herodianus a nonnullis diligentia & judicii civilis gravitate Dioni longe longeqve præfertur: & ut ait Photius in Biblioth. cod. XCIX. ἐν πάσαις ταῖς κατὰ τὴν ἱστορίαν ἀρεταῖς οὐ πολλῶν ἐστὶ δεύτερος, *omnibus quoad hiſtoriam virtutibus paucis eſt ſecundus*: atque is etiam libri primi initio de ſe ita præfatur: Ἐγὼ δ' ἱστορίαν οὐ παρ' ἄλλων ἀποδεξάμενος ἄγνωστόν τε καὶ ἀμάρτυρον, ὑπὸ νεαρᾷ δὲ τῇ τῶν ἐντευξομένων μνήμῃ, μετὰ πάσης ἀληθοῦς ἀκριβείας ἤθροισα εἰς συγγραφήν, *Ego vero hiſtoriam non ab aliis incognitam, ac teſtibus carentem accepi, ſed eorum, qui legent, ſenſibus adhuc memoriaque inhærentem, ſumma vel fide vel diligentia collectam conſcribendam ſuſcepi.* Et cap. ſecundo: ἃ δὲ μετὰ τὴν Μάρκου τελευτὴν παρὰ πάντα τὸν ἐμαυτοῦ βίον εἶδόν τε καὶ ἤκουσα, ἔστι δ' ὧν καὶ πείρᾳ μετέσχον, ἐν βασιλικαῖς, ἢ δημοσίαις ὑπηρεσίαις γενόμενος, ταῦτα συνέγραψα, *quæ vero poſt Marci obitum per* uni-

univerſam ætatem viſa mibi audita que ſunt, quorum nonnulla & uſu cognovi, utpote in imperialibus publiciſve officiis verſatus, ea conſcripſi. Qvi tamen longe etiam Dione liberalior non tres tantum imperii annos ac menſes dieſqve aliqvot Elegabalo elargitur, ſed per ſexennium eum imperaſſe ſcribit: Ἀντωνῖνος μὲν οὖν, inqvit libro V. extremo, εἰς ἕκτον ἔτος ἐλάσας τῆς βασιλείας, καὶ χρησάμενος τῷ προειρημένῳ βίῳ, οὕτως ἅμα τῇ μητρὶ κατέστρεψεν, *Sic igitur Antoninus in ſextum annum imperio producto, vitaque, ut diximus, acta, ſimul cum matre occiſus eſt.* Uterqve profecto ſcriptor gravis ac diligens, & Elagabali atqve Alexandri temporum teſtis fide dignus uterqve. Verum ſi fides in hoc nulla Herodiano, qvod annos imperii plures, qvam Dio ac nunimi, Elagabalo attribuit, qvænam ratio major erit, cur Dioni habenda ſit, qvi pauciores, qvam Herodianus ac nummi, imperii illius annos fuerit dimenſus? Re certe in judicium delata, neutri credendum, ſed fidei tantum nummorum ſtandum pronunciabit judex, ſi æqvus.

Anteqvam vero durior hæc in eos ſententia feratur, vir ſingulari ingenio pollens, multaqve eruditione ornatus D. Virginius Valſechius, Ordinis S. Benedicti Congregationis Caſſinenſis, qvem honoris cauſſa nomino, re ſedulo inſpecta, facile illos inter ſe conciliari poſſe, eleganti ſcripto edito, nuper eſt arbitratus, ſexennii ſcilicet Herodiani initio non à Macrini fuga, unde Dio Elagabali imperium exorditur, ſed à Caracallæ interitu accepto, & ad menſem Martium anni Chriſti 222. qvi eſt terminus à Dione datus, usqve perducto: putavitqve vir eximius ejus nummos, poſt Macrinum in fugam conjectum per orbem Romanum percuſſos, qvia vel qvintum imperii annum præ ſe ferunt, proindeqve ultra menſem Martium non modo, verum etiam poſt diem VII. Junii, vel ſaltem poſt XV. Maji ejusdem anni 222. illum adhuc imperaſſe demonſtrant, ab initio non primi, ſed ſecundi anni nota ſignatos fuiſſe. Qvod qvidem in omni temporum antiqvitate exemplo carere qvis non videat? Qvapropter à re noſtra alienum non eſſe arbitror, ſi non animo certe contradicendi, ſed ſolum indagandæ veritatis cauſſa ejusmodi *ſyſtema* (ita enim auctor illud vocat) paullo attentius expenderim. Spero enim eam eſſe clariſſimi viri humanitatem, ut mihi facile ignoſcat, ſi illud eleganti ceteroqvin ac perpolito ſtilo conſcriptum, multaqve qvum ſeculari, tum eccleſiaſtica eruditione refertum, non ita libenter, ut vellem, amplecti potuerim. Nam ad illius amplexus properantem me nonnulla in curſu detinuerunt, qvæ alio potius iter flectendum eſſe ſuadent, tutioremqve ac tot non impeditam incommodis mihi viam commonſtrant.

Ac primo hoc me impedit. Antoninus Caracalla VI. Id. April. anno conditæ urbis DCCCCLXX. Eræ Chriſtianæ 217. Macrini opera interfectus dicitur. Macrinus non ea die, neq; duabus ſeqventibus, hoc eſt, nec V. nec IV. Id. ſed qvarta demum die, III. nempe Id Apriles, qvi Septimii Severi natalis erat, imperium ſuſcepit. Prælio vero victus ab Elagabalo ſecundum Dionis ſupputationem VII. Id Junias anni inſeqventis V. C. DCCCCLXXI. Chriſti 218. poſtqvam ſcilicet annum unum imperaverat, & menſes duos, tribus, ut idem inqvit, diebus exceptis, IV. nempe, V. & VI. Id. ejusdem menſis: qvi annum unum & menſes duos integros à morte Caracallæ effeciſſent, a qva, ſi ſuperis placet, Herodianus imperii Elagabali initium deduxit. His autem, anno videlicet uno, duobusqve menſibus, ſi anni tres addantur, menſes novem, & dies qvatuor, qvibus Elagabali Imperium à Dione finitur, ſumma erit annorum qvatuor, menſium undecim, & dierum itidem qvatuor, qvi omnes tantum abeſt, ut Herodiani ſexennium tangant, ut ne qvinqvennium qvidem integrū conficiant.

Ut ex completis annis Julianis qvatuor, duobusqve extremis incompletis ſexennium iſtud Herodianum compoſuiſſe credamus, certe non ſufficit, ut ita nobis ſit perſuaſum. Oportet enim, ut firmiori aliqvo argumento oſtendatur, annum præſertim Julianum 217. jam initum, qvo Macrinus imperare cœpit, & qvi hujus ſexennii primus cenſetur, Herodianum tanqvam plenum numeraſſe, illumqve imperio Macrini minime tribuiſſe. Nam ſi hoc principium male poſitum eſt, & vitio aliqvo laborat, neceſſe eſt, ut præclari operis moles; qvæ in eo tota niti videtur, vacillet & humi corruat protinus.

Annum eundem qvomodo Herodianus acceperit, Macrino ne, an Elagabalo adſcripſerit, nemo unqvam teſtis eſſe poterit magis idoneus, qvam Herodianus ipſe. Hic lib. V. cap. 2. ſuo ipſe ore ita ſe explicat: οἱ δέ τινες καὶ ἔλαθον διὰ τὸ λαθεῖν ἡσυχαζόντων, ἐν ἀδείᾳ πολλῇ, καὶ εἰκόνι ἐλευθερίας ἐβίωσαν ἐκεῖνο τὸ ἔτος, ὃ μόνον ὁ Μακρῖνος ἐβασίλευσε. *Si vero aliqui etiam latuerunt metu quieſcentium, in magna tamen vita ſecuritate, & cum quadam libertatis imagine vixerunt anno illo, quo duntaxat uno Macrinus imperavit.* Et cap. 3. ἔχρην δ' ἄρα Μακρῖνον, ἐνιαυτὸν μόνον τῇ βασιλείᾳ ἐντρυφήσαντα, ἅμα τῷ βίῳ, καὶ τὴν ἀρχὴν καταλῦσαι. *Neceſſe igitur fuit, ut Macrinus, per annum duntaxat unum imperio in deliciis abſumpto, ſimul cum vita & principatum amitteret.*

Hic annus duntaxat unus, qvi jam Macrino, non Elagabalo ab Herodiano ſemel atqve iterum adſcribitur, eſt idem ille, qvem veluti duos, completum unum, alte-

alterum incompletum V. C. Herodiani nomine Elagabalo adſignat : Iſtorum autem primus, qvi uti completus ab eo accipitur, III. Id. Apriles, ut diximus ſupra, anno Eræ vulgaris 217. initus fuerat : qvem ſi pro anno uno Juliano integro Herodianus accepiſſet, Calendis poſtmodum Januariis inſeqventis anni 218. alterum imperii Macrini annum enumeraſſet ; eoqve poſtea menſe Junio interempto, non unum, ſed annos duos illum imperaſſe ſcripſiſſet, uti recte more ſuo ſcribere poterat, ſi duorum fere menſium, qvos ultra annum integrum re ipſa Macrinus imperio præfuit, reſpectum ullum habere voluiſſet.

Hæc, ni fallor, manifeſta adeo ſunt & in aperto poſita, ut luce majore non egeant. Qvia tamen vir eruditus argumenta alia profert, qvibus potiſſimum ſuæ diſſertationis ædificium ſtare putat, non erit mihi improbandum, ſi ut rei mihi propoſitæ neceſſitas exigit, ex iis qvædam ad examen revocem. Præcipua vero, ut mihi videtur, ejus argumenta hæc ſunt.

I. Qvod Elagabalus Imperator factus, ut Dio narrat in ejus vita, in literis qvas ad Senatum Populumqve Romanum miſit, inter alia nomina, qvæ nondum à Senatu decreta ſibi arrogaverat, Antonini *Caracallæ* filium, Severi nepotem ſe dixerit. Inde enim clariſſimo viro inferri poſſe videtur, Elagabalum *ita eandem ob cauſſam initium ſui imperii a morte ipſius Antonini Caracallæ fortaſſis deduxiſſe.*

Mihi vero non iſtud. Nam qvomodo aliter is nuncupare ſe poterat, qvem tanqvam Antonini Caracallæ filium Imperatorem elegerant milites? Porro ſi recta deductio hæc eſſet, imperii etiam Alexandri initium non à morte Elagabali, ſed a morte ipſius Antonini Caracallæ deſumi oporteret : qvi pariter, imperio ſuſcepto, Antonini filium, Severi nepotem ſe inſcripſit, ut præ ceteris ex hac inſcriptione patet, qvæ legitur in Theſauro Goltzii pag. 63.

IMP. CÆSAR. DIVI. ANTONINI
PII. FIL. DIVI. SEVERI. NEPOS
M. AVRELIUS. SEVERUS. ALEXAN
DER. PIUS. FELIX. AUG. PONTIF
MAX. TRIB. POT. III. COS. P. P

Eoqve magis, qvod Alexander non ut ſubdititius, qvalis Elagabalus, ſed ut verus Antonini Caracallæ filius habebatur, ut ex Lamprid. qvi in ejus vita cap. V. *Delatum ſibi*, ait, *Antonini nomen à Senatu recuſavit, quum hic magis affinitate Caracalli jungeretur, quam ille Heliogabalus ſubdititius.* Et Dio lib. LXXIX. mihi non ſemel citato : καὶ γὰρ καὶ ἡ τηθὴ αὐτοῦ ἐμίσει τι αὐτὸν ἐφ' οἷς ἔπραττεν, ὡς οὐδὲ τοῦ Ἀντωνίνου υἱὸν ὄντα, καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς ὄντως ἐξ αὐτοῦ γεγονότα, ἀπέκλινε. *Siquidem & avia ipſius oderat illum* (Elagabalum) *propter ea, quæ faciebat, quod neque eſſet Antonini filius, quodque eſſet ipſa in Alexandrum, ut vere ex eodem profectum, propenſior.*

II. Qvod Elagabalus ad Senatum Romanum itidem ſcribens, inter cetera, de qvibus Macrinum incuſaverat, illum imperii raptorem dixerit : ὅτι ἐτόλμησε, ait Elagabalus apud Dionem ibidem, τὸν Αὐτοκράτορα, οὗ τὴν φρουρὰν ἐπεπίστευτο, δολοφονήσας, τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ προαρπάσασθαι. *It auſus eſt, Imperatore, cuius cuſtodia ſuæ fidei commiſſa fuerat, per fraudem trucidato, illius principatum ad ſe rapere.* Ex qvo neqve deduci poſſe reor, eam Elagabali mentem fuiſſe, ut qvod Macrinus geſſerat, ſibi raptum ab eo imperium crederet: ſed potius ideo illum ſic appellaſſe, qvod ut ipſa ejus verba deſignare videntur, imperium cum vita Antonino Caracallæ eripuiſſet. Nam ut Caracallæ non modo, verum etiam ſibi imperium à Macrino raptum dicere aliqvo modo poſſet, ſatis non erat, ut à militibus, tanqvam Caracallæ filius, Imperator renunciatus fuiſſet. Oportebat enim, ut anteqvam Macrinus imperium occupaſſet, jus ipſe aliqvod Caracallæ in imperio ſuccedendi adeptus fuiſſet, ut nempe Cæſar vel à Caracalla, vel à Senatu dictus eſſet. Qvi tamen nedum non Cæſar fuerat declaratus, ſed nec militibus, nec ipſi Macrino, atqve adeo nemini uti Caracallæ filius innotuerat. Et vero ſi uti Caracallæ filius qvodammodo innotuiſſet, vix credi poteſt, poſt ejusdem Caracallæ mortem de ſucceſſore eligendo anxios atqve ancipites milites iſtius Caracallæ filii rationem aliqvam non habuiſſe, uti certe nullam habuere, ſi Herodiano credimus, qvi libro IV. cap. 14. τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἀντωνίνου, inqvit, ἐν ἀφασίᾳ τε ἦν ὁ στρατὸς, καὶ ἀπορίᾳ τοῦ πρακτέου, ἔμειναν τε ἡμέρας δύο ἀβασίλευτοι, ἐζήτουν τε, ὃν ἐπιλέξονται ἄρχοντα, *extincto autem Antonino, incerti ignarique quid agerent milites, biduo ſine Imperatore fuerunt, quærentes inter ſe, quem potiſſimum Principem deligerent.* Et paullo poſt : αἱροῦνται δὴ βασιλέα, πρῶτον μὲν Αὔδεντον, ὡς στρατιωτικόν τε, καὶ ἔπαρχον οὐ φαῦλον γενόμενον, ὁ δὲ γῆρας προϊσχόμενος, παραιτήσατο· μετ' ἐκεῖνον δὲ τὸν Μακρῖνον, πεισθέντων αὐτοὺς χιλιάρχων, *Deligunt igitur Principem primo quidem Audentium, utpote militarem virum Præfectumque non improbum : ſed ille ſenectutem excuſans abnuit imperium. Poſt illum autem Macrinum, ſuadentibus eos Tribunis.*

 Cete-

Ceterum nec Macrino notum ullo modo fuiſſe, Dio eſt auctor lib. LXXVIII. ubi hæc habet: ὁ μὲν οὖν Μακρῖνος οὕτω, καὶ γέρων ὢν (πεντήκοντα γὰρ καὶ τέσσαρα ἔτη ἦγε) καὶ ἐμπειρίᾳ πράγματα προφέρων, ἀρετήν τε ὑποδεικνύων, καὶ τοσούτων στρατευμάτων ἄρχων, ὑπὸ παιδαρίου, οὗ μηδὲ τὸ ὄνομα πρότερον ᾔσθετο, κατελύθη, ὥς που καὶ τὸ μαντεῖον αὐτῷ προεμήνυσε, *Itaque Macrinus grandis natu (agebat enim annum quartum & quinquageſimum) uſuque & experientia rerum præſtans cum aliqua ſignificatione virtutis, tantique Imperator exercitus, à puerulo, cujus ne nomen quidem cognoverat antea, oppreſſus eſt, quemadmodum & oraculum ei prænunciaverat.*

Præterea eſto etiam tum ut verum Caracallæ filium vel ſenatus, vel exercitus Elagabalum reputaſſet; neqve tamen imperii ſui dies numerare antea poterat, qvam Imperator dictus declaratusqve fuiſſet: qvum in imperii diebus numerandis non Imperatoris patris obitus, ſed ſuæ electionis inaugurationisqve dies a filio, qvi patri in imperio ſucceſſerit, ſpectandus eſſe videatur. Qvapropter qvod Elagabalus poſt Macrini interitum, ac poſtqvam fuerat à militibus Imperator ſalutatus, uti verus Caracallæ filius a S. P. Q. R. habitus ſuſceptusqve fuerit: qvod ipſi etiam milites, ut apud Dionem, re vera *filium illius & imperii ſucceſſorem* affirmaverint: qvod Mæſa ejus avia apud Herodianum nummorum acervos, qvos habebat, facile omnes militibus largituram ſe dixerit, *ſi modo imperium ſuæ ſoboli reſtitueretur*; certe hæc omnia efficere nullo pacto poterant, ut qvi dies Macrini imperio fluxerunt, Elagabali nomine ſignarentur iterum, & qvæ prima imperii Elagabali dies fuerat, anni ſecundi nota in nummis inſcriberetur, ejusqve imperii dies prima non eſſet.

III. Elagabalum odio ſane magno Macrini famam inſeqvutum fuiſſe, negari non poteſt. Iſtud enim ab omnibus, qvi vitas illorum literis conſignarunt, proditum eſt. Qvod Lampridius in Elagabalo cap. VIII. his verbis diſerte exprimit: *inſectatus eſt*, inqvit, *famam Macrini crudeliter*. Qvodqve imperium adeptus annum in literis Macrini nomine, qvi ejus anni Conſulatum cum Advento inierat, ſignare noluerit, non obſcurum ejus odii indicium extitiſſe concedimus: καὶ ἔτι τὸ κατ᾽ ἀρχὰς, ait Dio libro LXXIX. ἀπὸ τοῦ Ἀδουέντου μὲν, ὡς καὶ αὐτοῦ ὑπατευκότος, μετὰ ἑαυτὸν ἐν τρισὶ γράμμασι διαδηλώσας, *Et quod initio per Adventum quidem, quaſi qui ſolus Conſulatum geſſiſſet, annum tribus in literis indicavit.* Qvod clarius inde patuit, qvod Macrini nomine è faſtis eraſo, ſuum loco illius ſubſtituerit, tanqvam ipſe, non Macrinus cum Advento annum aperuiſſet. Hæc enim, atqve alia a Dione recenſentur, qvæ nimirum præter conſuetudinem uſumqve receptum acta per Elagabalum innovataqve fuere. Qvod imperium vero jam tum per annum unum & menſes duos conſenſu militum & univerſi ſenatus approbatione a Macrino geſtum, non ad ſe tantum, uti Caracallæ filium, ſpectare exiſtimaſſet Elagabalus, ſed velutì à ſe geſtum in nummis etiam aliisqve publicis monumentis indicaſſet, ut V. C. probare contendit, ne verbum qvidem. Si res ita ſe habuiſſet, tam inſigne illius ſtultitiæ ſpecimen haud minori nota dignum mea qvidem ſententia viſum Dioni fuiſſe oporteret.

IV. Qvod apud Gruterum pag. ccc. hæc vetus inſcriptio legatur:

IMP. .... SEVERUS ....
COOPTATUS
C. BRUTTIO. PRÆSENTE. T. MESSIO
EXTRICATO
II. COS
P. R. C. ANN. DCCCCLXX

Hanc ad Macrinum pertinere pro explorato omnino habeo. Severi qvippe nomen, qvod reliqvum in ea eſt, & annus poſt Romam conditam DCCCCLXX. Præſentis, & Extricati nominibus junctus, qvibus Conſulibus ille fuerat Imperator inauguratus, eam alteri tribui poſſe non ſinunt: qvumqve hæc tria ipſius nomina M. OPEL. MACRINUS ſcalpro eraſa appareant, nulli etiam dubium eſſe poterit, inſcriptionem iſtam maxime ejusdem Macrini nomini injuriæ illatæ indicem eſſe. At non exinde iſtud inferri poſſe videtur, qvod V. C. continuo infert: Elagabalum nempe *non ob odium duntaxat ex eo marmore id nomen deleri curaſſe, ſed ideo fortaſſis maxime, quod in illo perperam Macrinus Imperator Auguſtus cooptatus diceretur.* Nam ſi non ob odium duntaxat id fieri curaſſet, *ſed ideo fortaſſis maxime, quod in illo perperam Macrinus Imperator Auguſtus cooptatus diceretur*; cur non etiam Imperatoris titulum, qvi ſupereſt, atqve adeo non totum elogium illud omnino perdi, aut luto tegi mandavit? qvemadmodum de titulis Alexandri ſtatuis appoſitis, Ælio Lampridio teſte in ejus vita cap. XVIII. fieri juſſit: *Miſit*, inqvit Lampridius, *qui in caſtris ſtatuarum ejus titulos luto tegerent, ut fieri ſolet de Tyrannis.*

Verum id tantummodo ejus nominis odio factum fuiſſe, ipſe Imperatoris titulus ibidem ſervatus aperte demonſtrat, ubi etiam Severi nomen, utpote alienum, qvodqve ſibi non antea Macrinus adſciverat, qvam ad imperium adſumptus eſſet: de qvo jocus

jus exſtat apud Capitolin. in ejus vita cap. VI. *Sic Macrinus eſt Severus, quomodo Diadumenus Antoninus.* Qvod præterea Auguſti etiam titulus illic deletus obſervetur, cui pro more parcendum fuerat, id eraſoris potius in curiæ tribui debet, non qvod ibi perperam Macrinus Auguſtus cooptatus diceretur. Inſcriptio enim iſta, ut videtur, à Collegio aliqvo poſita fuit, ibiqve Macrinum in Collegium qvidem illud, non Auguſtum cooptatum dici arbitror, ut ipſa loqvendi ratio Romanæ linguæ auctorum, aliorumqve inſcriptorum lapidum teſtimoniis comprobata demonſtrat. Ac præ ceteris Cicero in Verrem lib. ſecundo cap. 49. *In Senatoribus cooptandis*, inqvit, *non modo ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidem ſpectata eſſe, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret.* Philippica XIII. cap. 5. *Inprimis paternum auguratus locum, in quem ego eum, ut, quod a patre accepi, filio reddam, mea nominatione cooptabo.* Pro Coelio cap. 2. *Quem abſentem in ampliſſimum Collegium cooptarunt.* In Bruto item: *A quo in Collegium augurum fueram cooptatus.* De qvo etiam veterum lapidum teſtimonia apud Gruterum, Fabrettum, Reineſium, aliosqve obvia admodum ſunt, à qvibus propterea me abſtineo. Qvorum vero fuerit ordo, aut Collegium illud, in qvod Macrinus cooptatus hic dici videtur, meum non eſt divinare.

V. Ad majorem firmioremqve opinionis hujus ſuæ probationem faciendam Ægyptiacum Juliæ Corneliæ Paullæ, primæ Elagabali uxoris nummum V. C. profert ex perqvam celebri muſeo Theupoliano Venetiis deſumptum, qvi eſt hujusmodi. Tab. 3. fig. 2.

Qvo probare nititur, annum imperii Elagabali ſecundum, qvo ille e Syria Romam advenit, non ſecundi, ſed anni tertii nota in eo ſignari. Qvod fieri neqvaqvam potuiſſet, niſi a morte Caracallæ ſui principatus annos enumeraſſet. Annus enim epochæ Chriſtianæ 219. qvo Elagabalus ad urbem pervenit, ut tertius ejus imperii dici poſſit, oportet, ut primus non ab anno ſuperiori 218. qvo Macrino ſucceſſit, ſed ab anno 217. repetatur, qvo idem Caracalla interiit.

Elagabalum Romam adveniſſe anno Chriſti 219. in dubium revocare nemo poterit: qvum certum omnino ſit, anno eodem alterum Conſulatum Nicomediæ, tertium Romæ Cal. Januariis anni ſeqventis ſuſcepiſſe. Nummum vero iſtum, anno ejus imperii tertio notatum, hunc ipſius ad urbem adventum declarare, id profecto tria potiſſimum ſunt, qvæ mihi non ita facile admittere & concedere ſinunt. 1. Eqveſtris nudi illius pueruli figura, qvæ mihi Genium potius aliqvem, qvam Romanum Imperatorem exhibet. Nam etſi qvoties Imperator eqves pacificatoris habitu, ut antiqvarii loqvuntur, in nummis occurrit, ejus adventum, vel profectionem denotat; figura ea tamen Elagabalum Imperatorem Romam adventantem deſignari, mihi certe nunqvam perſuaſum eſſe poterit. Ecqvis enim in nummis qvum Latinis, tum Græcis Imperator eqvo inſidens, & aliqvo adveniens uti repræſentetur, ignorat? ii plane non ita rari nummi ſunt, qvi Imperatorum adventus præferunt, ut facile obſervari ex iis non poſſit, nudi ne illi, an paludati ad urbem accedere ſoliti fuerint. 2. Qvod nummus iſte Ægyptiacus ſit, non Latinus. Siqvidem Romani ſenatus, non Ægyptiorum cura hæc fuiſſe videtur, ut qvoties Imperator aliqvis ad urbem accederet, in ſuis ipſe nummis illius adventum exprimeret, qvemadmodum in hoc Elagabali adventu abunde præſtare ſenatus non deſtitit. Nummis qvippe plurimis, iisqve non unius tantum formæ hunc eundem adventum conſignatum à ſenatu fuiſſe cernimus. Præ cæteris præclarum maximi moduli numiſma illud exiſtimo, qvod ex muſeo olim Reginæ Chriſtinæ, nunc Principis Odeſcalchi Vaillantius recitat: cujus ectypum hic ſubjicimus, ut qvemadmodum Elagabalus urbem intraverit, nudusne, an imperatorio paludamento ornatus, vel ex eo conſpici facile poſſit. Tab. 3. fig. 3.

3. Qvod Corneliæ Paullæ caput exhibeat, non Elagabali. Hoc enim facit, ut neqve ejus profectionem ſignificare poſſit. Nam præterqvamqvod uxoris caput hic prorſus inſolens eſſet, nondum Elagabalus, qvum è Nicomedia diſceſſit, in matrimonium illam duxerat, cui eum Romæ nupſiſſe, ex Dione & Herodiano innotuit. Poſtqvam enim Elagabalus, ut ait Dio apud Xiphilin. τὸ κράτος ἐβεβαιώθη ἐς τὴν Ῥώμην ἐλθὼν, *confirmato Principatu Romam venit*, inter cetera ſubdit: ἔγημε δὲ Κορνηλίαν Παῦλαν, ἵνα δὴ θᾶσσον ὥσπερ ἔφη πατὴρ γένηται, *Corneliam Paullam duxit in matrimonium, quo celerius (uti ajebat) pater fieret.* Et Herodianus lib. V. cap 6. ἠγάγετο δὲ γυναῖκα τὴν εὐγενεστάτην Ῥωμαίων, ἣν Σεβαστὴν ἀναγορεύσας, μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπεπέμψατο, *duxit autem uxorem nobiliſſimam Romanam feminam, quam Auguſtam quum declaraſſet, paullo poſt dimiſit.* Neqve vero, qvod Dio ſcripſerit, Elagabalum tum ideo illam in matrimonium duxiſſe, *quo fieret pater, ſicuti dicebat, celerius*; id ita a Cl. viro intelligendum fuiſſe videtur, qvaſi ſtatim poſt ſui Romam adventum, qvi ut diximus ſupra, anno ſecundo ejus imperii contigit, nullaqve, ut ipſe ait, fere mora interjecta, eam uxorem duxiſſet: qvum ad ſuam potius ætatem excuſandam hæc dicta ab Elagabalo fuerint, utpote annos nato circiter ſedecim. Idcirco ibi Dio itidem ſubdit: ὁ μηδ' ἀνὴρ εἶναι δυνάμενος, *qui ne vir quidem eſſe poterat.* Idqve ejusdem Corneliæ Paullæ nummus alius, qvem anno IV. imperii Elagabali ſignatum ex muſeo Maurocenico Vaillantius

prodidit, evincit. Hoc enim probe docemur, ei non antea Elagabalum nupſiſſe, qvam tertius ſui imperii annus in exitu eſſet. Siqvidem ſi, ut Herodianus eſt auctor, paullo poſt divortium cum ea fecit, *quod*, ut refert Dio, *maculam haberet in corpore*, atqve item nummi ipſius Corneliæ anno tertio, & qvarto imperii Elagabali notantur, non aliud majus temporis ſpatium brevi huic conjugio tribui poſſe videtur, qvam anni tertii exitus, & qvarti initium. Neqve dici poteſt nummum iſtum, qvi anni qvarti notam præfert, ab Ægyptiis in ejus honorem, poſtqvam ab Elagabalo repudiata fuerat, cudi potuiſſe, qvum, Herodiano teſte, eam paullo poſt dimiſſam ἰδιωτεύειν κελεύσας, καὶ τῶν τιμῶν παρελόμενος, *privatam colere vitam juſſit, honoribus etiam ademptis.*

Ex his perſpicuum ſatis eſſe putamus, qvænam ejusmodi Corneliæ Paullæ nummo, in qvo imperii Elagabali anni tertii nota viſitur, cum iſtius ad urbem adventu res eſſe potuerit: qvem ſcilicet anno ſecundo, atqve ante Cal. Januarias anni Chriſti 220. jam contigiſſe, qvo Romæ tertium Conſulatum ſuſcepit, ipſamqve poſtmodum Paullam uxorem duxit, in controverſiam poni non poteſt.

VI. Qvod Dio Caſſius, ut vidimus, imperii Elagabali tempus dimetiens, à prælio ſe initium ejus capere profeſſus ſit, qvo ille, Macrino in fugam verſo, indeqve extincto, poteſtatem protinus omnem obtinuit. Qvod qvidem recte monuit: non qvod initium illud à morte Caracallæ accipi unqvam poſſe crediderit; ſed qvod diem XVI. menſis Maji, qva ille fuerat Imperator à militibus electus, natalem imperii ejus diem dici etiam poſſe non ignorabat. Qvod etſi mihi omnino apertum & evidens eſt, attamen non aliam Dionis mentem fuiſſe ex libro ipſius LXXVIII. ubi de Macrini morte, ejusqve imperii ætate agit, omnino fit manifeſtum: ἐνιαυτῷ τε ἑνὶ, inqvit, καὶ δύο μησὶ, τριῶν ἡμερῶν, ὥστε καὶ μέχρι τῆς μάχης λογιζομένοις συμβῆναι, δέουσιν, ἦρξεν, *anno enim uno, & duobus menſibus, tribus diebus ſecundum illos, qui usque ad pugnam numerant, exceptis, regnavit.* His autem verbis non aliud Dio indicat, qvam qvod Elagabalo duplex imperii initium, a qvo Macrini imperii terminus, tribui poterat, à die nempe VII. Junii, qvod pugnæ tempus dicitur, & à die XVI. Maji, qva milites à Macrino defecerant, ipſumqve Elagabalum Imperatorem ſalutaverant.

VII. In veteri Imperatorum Romanorum catalogo altero à Sylburgio è bibliotheca Palatina deprompto, & ad calcem Græcorum Romanæ hiſtoriæ ſcriptorum minorum edito, Macrini nomen neutiqvam legitur: ergo ille *Auguſtorum albo exemptus re vera fuit*, ut nimirum illius imperii tempus Elagabalo adjudicaretur, conſeqvutionem iſtam etiam atqve etiam nego. Si qvis enim Galbam, Othonem, Vitellium, L. Verum, atqve alios in eo etiam deſiderari viderit, idcirco poterit ex Imperatorum albo expunctos dicere, ac non uti veros Romanorum Imperatores eos habere? Hoc ſane tantum inferri ex eo poſſe dixerim, catalogum illum non ejus eſſe auctoritatis, cujus V. C. eum eſſe credidit, utpote à ſeqvioris ævi Græculo aliqvo, ut videtur, in Romana hiſtoria parum verſato, compoſitum, atqve ut ipſe qvoqve Sylburgius advertit, paſſim vel à ſe ipſo, vel ab aliis ſcriptoribus diſſonum.

Huic vero catalogum alium Sylburgius præmiſit, qvem Cl. Valſechius ipſe cap. I. perelegantis ſuæ diſſertationis laudat. Qvi ſi apud eundem non minoris eſt fidei & auctoritatis, ut profecto eſſe non debet, qvippe accurate magis conſcriptus, neceſſe eſt jam, ut ipſe Macrinum, albo Auguſtorum catalogi alterius auctoritate nuper exemptum, auctoritate hujus reſtituat iterum. In eo enim Macrini nomen ſic legitur:

Μακρῖνος ἐβασίλ. ἔτη β.
Macrinus regnavit ann. 2.

VIII. Oroſium in annis poſt urbem conditam numerandis unius plerunqve anni, vel duorum, & qvandoqve etiam trium metachroniſmo laborare, V. C. non animadvertit: ac propterea illius auctoritas rem plane ipſius nec juvat, nec confirmat, nec conſtituit. Si enim paullo attentius iterum perlegere non gravabitur caput illud Oroſii XVIII. lib. VII. in qvo Elagabalum anno C. V. DCCCCLXX. Imperatorem declaratum ſcribit, obſervabit etiam, Antoninum Caracallam ſecundum illius ſupputationem non eo anno, ſed anno ſuperiori DCCCCLXIX. interfectum fuiſſe, qvum inter ejus necem, & Elagabali electionem annum unum intermedium conſtituat, qvem Macrini imperio recte adſignat. Ita pariter, ne alia de hoc longius argumenta petere opus ſit, Severus Alexander anno V. C. DCCCCLXXIV. Imperator renunciatus ibi dicitur, qvi tamen nonniſi anno inſeqventi DCCCCLXXV. Elagabalo ſucceſſit.

IX. Ut omni ex parte egregii operis ædificium ſtet, maneat, conſiſtat, pereruditus ejus auctor nummos etiam aliqvot Elagabali in auxilium advocat, illosqve pro ſe ſtare putat, qvi tamen, ut oſtendam, cum ſyſtemate hoc ejus perqvam ſtrenue fortiterqve depugnant.

Ac primo qvod nos monet, ab eruditis non ſic accipi velim, ut qvum ab eo audierint, Tribuniciam poteſtatem ſine nota numerali primam ſemper non eſſe, neqve tamen ipſe nos doceat, qvando hæc tandem prima cenſenda ſit, continuo exiſtiment, nullam prorſus per eum Tribuniciam poteſtatem primam in nummis, vel in ſcriptis lapidibus dari. Ego qvidem is licet non ſim, qvi Tribunicia poteſtate non numerata primam ſemper deſignari crediderim, ut cap. 3. pag. 38. meæ diſſertationis de Columna Imp. Antonino Pio dicata aperte, ni fallor, ac ſine ulla verborum ambage ſignificaveram, qvod clariſſimum virum minus accuraſſe certe miratus ſum; neqve tamen is eſſe potero, qvi Tribuniciam poteſtatem numerum non habentem pro prima accipiendam nunqvam eſſe, ſenſerim. Qvod profecto ſentire viderer, ſi qvæ in Elagabali nummis occurrit, in qvibus legitur: P. M. TR. P. COS. II. primam non eſſe cum eo affirmaverim. Eam enim, ut primam non eſſe putem, ſatis qvidem non eſt, ut V. C. iterum repetat, Tribuniciam poteſtatem ſine nota numerali in nummis ſignatam primam ſemper non eſſe. Hoc ſiqvidem nulli non notum exiſtimo: ſicuti notum ac certum, fixumqve mihi erit ſemper, donec meliora docear, Tribuniciam poteſtatem numeri expertem tum primam utiqve reputandam eſſe, qvum vel Conſulatus, vel Imperii numerus, vel aliqvid aliud forte non adſit, qvod aliqvo pacto ei repugnet. Contra vero ſi cum numero eodem Conſulatus, vel Imperii, vel cum alio certi temporis indicio jungatur, tum referendam ad annum illum eſſe, cui primo ea ipſa indicia competunt. Qvare etſi loco eodem noſtræ diſſertationis diximus, ex Fucoltiano Antonini Pii nummo, in qvo inſcriptio hæc exſtat: ANTONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. P. COS. III. certum aliqvem deprehendi annum non poſſe; propterea qvod Tribunicia in eo poteſtas non numeratur, atqve inter III. & IV. Antonini Pii Conſulatum qvinqve effluxerint anni, qvibus decurrentibus adhuc pro more COS. III. inſcribebatur; nunc tamen, re melius expenſa, dicimus, Tribuniciam poteſtatem illam ſecundam eſſe, qvæ ſcilicet V. Calendas Martias inita anno V. C. DCCCXII. Chriſti 139. Cal. poſtmodum Januariis inſeqventis anni, qvo Antoninus Conſul tertium proceſſit, adhuc in curſu erat. Neqve enim qvicqvam adeſſe videtur, qvod non ipſi ejus Conſulatus anno, ſed alteri potius ex inſeqventibus annis, qvibus, pariter COS. III. dicebatur, applicandam eſſe ſuadeat. Qvod ſi, qvi Romanorum Imperatorum nummos poſt Adolphum Occonem ordine annorum digeſſit, Franciſcus Comes Mediobarbus advertiſſet, nummos id genus ſane plurimos Tribuniciam itidem poteſtatem ſine ullo numero præſeferentes, anno qvidem primo à Tribunicia poteſtate ſuſcepta non ſubtraxiſſet, eorum præcipue Imperatorum, qvi illam ſingulis qvibusqve imperii annis in nummis numerare ſoliti fuere: qvi nummi cur ſub aliis potius annis collocandi eſſent, neqve ab eo ulla, ut puto, ratio reddi potuiſſet.

Qvod vero, ſyſtemate etiam clariſſimi viri admiſſo, implicare qvodammodo poſſit, qvominus Tribuniciam hanc poteſtatem in Elagabali nummo (qvi apud Mediobarbum figuram galeatam exhibet cum literis TR. P. COS. II.) non numeratam primam eſſe dicamus, nihil eqvidem video. Conſulatum enim ſecundum in eo ſignatum, qvi cum Trib. Pot. prima repugnare ei videtur, Nicomediæ hibernans ſuſcepit anno V. C. DCCCCLXXII. Chriſti 219. Tribuniciam vero poteſtatem non ante diem XVI. Maji anni ſuperioris, adeo ut Cal. Januariis ejusdem anni 219. qvo alterum Conſulatum iniit in nummo expreſſum, adhuc Tribunicia ejus poteſtas prima decurrebat. Qvod vero Tribuniciam poteſtatem nonniſi poſtqvam milites a Macrino defecerant, una cum aliis imperii nominibus Elagabalus ſibi arrogaverit, teſtis Dio in ejus vita, ubi hæc habet: *In epiſtola, quam ad Senatum, & ſcripto, quod ad populum miſit & Imperatorem, & Cæſarem ſe, filiumque Antonini, Severi nepotem, Pium, Felicem, Auguſtum, Proconſulem, TRIBUNICIÆ POTESTATIS inſcripſit; hæc nomina necdum ſibi decreta prior occupans.*

Epiſtola, & ſctiptum illud Elagabalus, ut ex eodem Dione conſtat, non poſt Antonini Caracallæ interitum, ſed poſtqvam Imperator dictus à militibus fuerat, Senatui Populoqve Romano miſit, ergo poſt diem XVI. Maji anni vulgaris epochæ 218. atqve inde Cal. Januariis ſeqventis anni, qvo Nicomediæ Conſulatum ſecundum ſuſcepit, Tribunicia poteſtate iterum inſcribere ſe minime poterat, qvum primam nondum explesset.

X. Mediobarbus in Auctario ad Occonem pag. 312. Elagabali nummum recitat, qvi apud Angelonium viſitur æri inciſus cum hac epigraphe: P. M. TR. P. II. COS. III. LIBERAL. AUG. S. D. *Hic nummus* V. C. inqvit, *ſi vera illa inſcriptio, noſtrum plane ſyſtema evertit.* Veram autem eſſe, tam verum eſt, qvam qvod veriſſimum. Etſi enim in ipſius Angelonii Commentariis iterum editis pag. 220. non amplius Cos III. ſed Cos. II. legitur; ibi tamen non Angelonius eſt, qvi loqvitur, ſed illius heres & illuſtrator Bellorius, qvi apud ſe, vel in muſeo Odeſcalco, tunc Reginæ Chriſtinæ, cui poſt Leonardum Auguſtinum præfectus fuerat, nummum fere eundem obſervans, qvem nos etiam nuper vidimus ita inſcriptum: P. M. TR. P. II. COS. II. LIBERAL. AUG. II.

 arbi-

arbitratus inde fuit, Angelonium in nota præſertim Conſulatus erraſſe, ac pro Cos. II. Cos III. legiſſe. Locum propterea emendationi eſſe credidit, cælatoris tamen fidem, qvæ adhuc in nummi ejusdem ectypo apparet, intactam relinqvens. Qvod qvidem melius demonſtrari non poſſe autumo, qvam ſi ejusdem Angelonii verba uti in priori ſui libri editione exſtant, atqve ea, qvæ in altera a Bellorio recognita & illuſtrata habentur, inter ſe invicem conferantur.

Verba Angelonii pag. 269. edit I.

Diſtribui Elagabalo nel primo ſuo arrivo un donativo notabile al Popolo, che ſecondo l' uſo antico il nome avea di Congiario, e ne appare la memoria in medaglia con queſta lettere deſcritte, e l' Imperadore ſedente ſopra di un palco con la Dea Liberalità appreſſo, ed uno del Popolo, che per alcuni gradi ſi conduce a prender cotal donativo, leggendoviſi: P. M. TR. P. II. COS. III. P. P. LIBERAL. AUG. S. C.

Verba Angelonii pag. 220. edit II.

Diſtribui Elagabalo nel primo ſuo arrivo il Congiario al Popolo ſecondo l' uſo. Appreſſo di me ſi trova *la memoria della Liberalità* ſeconda *in medaglia con queſta e lettere deſcritte, e l' Imperadore ſedente ſopra di un palco con la Dea Liberalità appreſſo, ed uno del Popolo, che per alcuni gradi ſi conduce a prender cotal donativo, leggendoviſi:* P. M. TR. P. II. COS. II. P. P. LIBERAL. AUG. S. C. in altro: LIBER. AUG. II.

Ex qvibus Angelonii ne, an Bellorii hallucinatio ea dici debeat, manifeſte apparet. Nummus enim, de qvo Bellorius loqvitur, eſt omnino alius, atqve iſte ab Angelonio vulgatus. In hoc Liberalitas numerum non habet, in eo II. dicitur.

Ut vero non Angelonium, aut qvi nummum æri incidit, tam parum, ſive potius nimis oculatum fuiſſe credamus, ut amplius viderit, qvam qvod re ipſa in eo apparebat, nummus hic alter ei ſimillimus non ita pridem e terra erutus certiſſimo argumento eſſe poterit: qvi primæ eſt, ut vocant, magnitudinis, & indubitatæ prorſus antiqvitatis, optimeqve ſervatus. Ejus nobis humaniſſime copiam fecit Fr. Antonius Maria Remedius, Monachus Carthuſianus, illius poſſeſſor, vir probus, & cultor venerandæ antiqvitatis. Tab. 3. fig. 4.

Qvum igitur in hoc etiam TR. P. II. COS. III. Elagabalus dicatur, inſcriptionem eandem, qvam Angelonii nummus exhibet, veram fuiſſe dubitari amplius non poteſt. Ad hoc vero non levis, ut videtur, difficultas ſuperanda mihi remanet adhuc. *Si nummi Liberalitatis II.* V. C. inqvit pag. 113. *exprimunt tantum Cos. II. manifeſto conſequitur, nummos Liberalitatis primæ, cujusmodi eſt ab Angelonio exhibitus, præferre non poſſe Cos III.* Recte qvidem, ſi Tribunicia poteſtas tantum, non vero Liberalitas etiam, qvoties in nummis ſine numero occurrit, prima ſemper non eſſet, & ipſe Angelonii nummus primam non IV. Elagabali Liberalitatem promitteret. Exempla, ut infra patebit, plurima apud Mediobarbum occurunt, qvibus docemur, Liberalitatem in nummis non numeratam primam ſemper exiſtimandam non eſſe. Qvæ non minus qvidem manifeſta ſunt, qvam ea ſint, qvæ hoc idem de Trib. Pot. ſine numero admonere nos poſſunt.

In Trajano.

Congiar. I. IMP. CÆS. NERVA. TRAIAN. AUG.
CONGIAR. P. R. S. C.

II. IMP. CÆS. TRAIAN. AUG. P. M. TR. P. P. P. PROCOS.
COS. II. CONGIAR. II. S. C.

idem ſine numero. IMP. CÆSAR. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM.
COS. III. P. P. CONG. P. R. S. C.

Qvod poſtremum unum atqve idem cum Congiario ſecundo eſſe dicimus, non cum primo, ut Mediobarbo viſum fuit. Nam ſi ſecundum Trajanus dederat in altero ſui Conſulatu, qvod inde Conſulatu ejus III. ſignatur, jam primum eſſe non poterit. Hinc obſervamus, qvandoqve idem Congiarium in nummis renovari ſolitum fuiſſe, donec aliud ab Imperatore diſtribueretur, qvod magis magisqve patet ex alio Trajani nummo, in qvo Congiarium hoc ipſum II. non in ſecundo & tertio illius Conſulatu tantum, ſed etiam in qvinto indicatum, ac repetitum occurrit. In eo enim diſerte legitur:

IMP. CÆS. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. DACICUS. P. M.
COS. V. CONGIAR. SECUND. S. C.

In Antonino Pio.

Congiar. III. ANNONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. P. COS. III.
LIBERALITAS. AUG. III. S. C.

IV. ſine num. ANTONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. P. COS. III.
LIBERALITAS. AUGUSTI. S. C.

AN-

ANTONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. P. XI. COS. IIII. LIB. V. S. C.	*V.*
ANTONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. P. XVI. COS. IIII. LIBERALITAS. AUG. S. C.	*VI.* *ſine numero.*

In M. Aurelio.

IMP. CÆS. M. AVREL. ANTONINUS. AUG. P. M. TR. P. XV. COS. III. LIB. AUG. II. S. C.	*Congiar. II.*
M. AVREL. ANTONINUS. AUG. ARMENIACUS. P. M. TR. P. XIX. IMP. III. COS. III. LIBERAL. AUG. S. C.	*III.* *ſine num.*

In L. Vero.

IMP. CÆS. L. AVREL. VERUS. AUG. TR. P. COS II. LIB. AUGUSTORUM. S. C.	*Congiar.* *I.*
L. VERUS. AUG. ARMENIACUS. TR. P. V. IMP. II. COS. II. LIBERAL. AUG. S. C.	*II.* *ſine num.*

In Commodo.

IMP. CÆS. L. AVREL. COMMODUS. GERM. SARM. TR. P. II COS. LIBERALITAS. AUG. S. C.	*Congiar.* *I.*
M. COMMODUS. ANTONINUS. AUG. TR. P. V. IMP. IIII. COS. II. LIB. AUG. S. C.	*II.* *ſine num.*
M. COMMODUS. ANTONINUS. AUG. TR. P. V. IMP. IIII. COS. DES. III. LIB. AUG. S. C.	*III.* *ſine num.*
M. ANTONINUS. COMMODUS. AUG. TR. P. VI. IMP. IIII. COS. III. P. P. LIB. AUG. IIII. S. C.	*IIII.*
— — LIB. AUG. V. S. C.	*V.*
IMP. CÆS. M. AVREL. COMMOD. ANTON. AUG. PIUS TR. P. VI. IMP. IIII. COS. III. P. P. LIB. AUG. S. C.	*Idem* *ſine num.*
M. COMM. ANT. P. FEL. AUG. BRIT. P. M. TR. P. XI. IMP. VIII. COS. V. P. P. LIB. AUG. VI. S. C.	*VI.*
M. COMMOD. P. FELIX. AUG. BRIT. P. P. LIBERALITAS. AUG. VII. S. C.	*VII.*
M. COMM. ANT. P FELIX AUG. BRIT. P. P. P. M. TR. P. XV. IMP. VIII. COS. VI. LIB. AUG. S. C.	*Idem* *ſine num.*
M. COMM. ANT. P. FEL. AUG. BRIT. P. P. P. M. TR. P. XVI. LIBERAL. AUG. VIII. S. C.	*VIII.*
IMP. CÆS. L. ÆL. AVREL. COMMODUS. ANT. P. F. AUG. P. P. P. M. TR. P. XVII. COS. VII. LIB. AUG. S. C.	*Idem* *ſine num.*

In Sept. Severo.

IMP. CÆS. L. SEPT. SEV. PERT. AUG. TR. P. COS. LIBERAL. AUG. S. C.	*Congiar. I.*
IMP. CÆS. L. SEPT. SEV. AUG. COS. II. LIBERAL. AUG. S. C.	*II.* *ſine num.*
SEVERUS. PIUS. AUG. LIBERAL. AUG. VIIII. S. C.	*IX.*
L. SEPT. SEVER. AUG. IMP. XIII. LIBER. AUG. S. C.	*Idem* *ſine num.*

In M. Antonino Caracalla.

M. AVREL. ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG. GERM. P. M. TR. P. XVII. IMP. III. LIB. AUG. VIII. S. C.	*Congiar. IX.*
M. AVREL. ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG. P. M. TR. P. XVIII. IMP. III. COS. IIII. P. P. LIB. AUG. S. C.	*ſine num.*

Tot igitur exemplis inſtructi nos falli conjectura non credimus, ſi Liberalitatem, qvæ ſine numero in laudato Elagabali nummo, tertio ejus Conſulatu percuſſo, conſpicitur, non primam, ſed qvartam cenſendam eſſe dixerimus. Verum enim non eſt, qvod Vaillantius ſcribit tom. 1. Numiſm. Imperat. pag. 287. ubi *tria Congiaria*, inqvit, *diſtri-*

diſtribuiſſe Elagabalum nos edocent hactenus ejus nummi: qvum vel ſex in ipſius nummis ſignata prodierint. Primum ſcilicet cum hoc titulo: LIBERALITAS AUG. de qvo Herodianus lib. V. cap. 5. *δοὺς δὲ τὰς συνήθεις τῷ δήμῳ νομὰς, ἐπὶ τῇ τῆς βασιλείας διαδοχῇ, φιλοτίμως τε καὶ πολυτελῶς ἐπιτελέσας παντοδαπὰς θέας, Diviſo igitur Congiario in populum (ut mos eſt imperium ſuſcipientibus) ſpectacula omnifariam edebat magnificentiſſima.* Alterum cum hac inſcriptione: P. M. TR. P. II. COS. II. LIB. AUG. II. Tertium item cum hac alia: P. M. TR. P. II. COS. II. LIB. AUG. III. Qvæ tria, ſi in ſecundo ejus Conſulatu data fuere, iſtud igitur, qvod tertii Conſulatus nota ſignatur, uti primum dici poterit? Qvando vero nec ſecundum, nec tertium dici neqvit, neceſſario conſeqvitur, qvartum fuiſſe, ibiqve illud repræſentari, qvod ipſa prima tertii Conſulatus Elagabali die datum, ita Lampridius in ejus vita cap. III. deſcribit: *Qvum Conſulatum iniſſet*, inqvit, *in populum non nummos vel argenteos, vel aureos, vel bellaria, vel minuta animalia, ſed boves opimos, & camelos, & aſinos, & ſervos populo diripiendos objecit, Imperatorium id eſſe dictitans.* Qvintum vero, nondum in nummis apparuit, illudqve anno proximo diſtribuit, ut ex Dione, qvum nempe Corneliam Paullam uxorem duxit: *ἐν δ' οὖν τοῖς γάμοις*, ait *οὐχ ὅπως ἡ γερουσία, ἢ οἱ ἱππεῖς, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες αἱ τῶν βουλευτῶν διανομήν τινα ἔλαβον. ὅ τε δῆμος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν δραχμὰς, καὶ οἱ στρατιῶται ἑκατὸν πλείοσιν εἱστιάθησαν, In quibus igitur nuptiis nonnulla largitus eſt non ſolum ſenatorio & equeſtri ordini, ſed etiam Senatorum uxoribus. Plebs aureis ſex epulata eſt viritim, milites hoc amplius quatuor.* Sextum deniqve apud Mediobarbum legitur his literis expreſſum: LIBERALITAS. AUG. VI. populo tum forſan ab Elagabalo diſtributum, vel qvum uxorem aliam duxit, vel qvum Alexandrum in filium adoptavit, & Cæſarem dixit. Qvod puto non ante Cal. Octobres contigerit anni Eræ vulgaris 221. qvicqvid in contrarium Lampridius referat Alexandri vitæ initio: *Accepit*, inqvit, *imperium, quum ante Cæſar a Senatu eſſet appellatus, mortuo ſcilicet Macrino*, hoc eſt menſe Junio anni Chriſti 218. Ergo non qvarto, ut credimus, ſed primo imperii Elagabali anno: putaremqve cum doctiſſimo Cupero in hiſtor. Trium Gordianorum pag. 46. verba illa, *mortuo* ſcilicet *Macrino*, a mala, ut inqvit, manu eſſe, niſi non uno eadem prorſus loco Lampridius ipſe repeteret. In ejusdem enim Alexandri vita cap. 11. *Primus denique omnium*, ait, *cuncta inſignia, & honorificentia genera ſimul recepit, ſuffragante ſibimet Cæſaris nomine, quod jam ante aliquot annos meruerat.* Et in Elagabalo cap. V. *Statim milites facti ſui poenitentis, quod in Macrinum conſpiraverant, ut hunc Principem facerent: atque in conſobrinum ejusdem Elagabali Alexandrum, quem Cæſarem Senatus Macrino interempto appellaverat, inclinavere animos.* Ac niſi Lampridio Victor etiam adſtipularetur cap. XXIII. de Cæſar. *Quem* (Alexandrum) *comperta Opilii nece Cæſarem nobilitas nuncupaverat.* Poterat qvidem Alexander Cæſar a Senatu dici, & ab Elagabalo, dum illum in filium poſtea adoptavit, imperiiqve participem fecit, denuo Cæſar declarari. Sed tria potiſſimum ſunt, qvæ factum id ita fuiſſe repugnant.

1. Nummorum raritas, in qvibus Alexander tantummodo Cæſar dicatur: qvi rari qvidem adeo ſunt, ut apud Mediobarbum in Auctario magno ad Occonem non amplius qvatuor inſpiciantur. Numerus certe exiguus admodum, & qvatuor annorum ſpatio, qvibus ille Cæſarea dignitate potitus eſſet, minus reſpondens. E Græcis vero vix duos inſpeximus, qvorum alter noſter eſt, Ægyptiacus, & non primo, ſed anno eodem imperii Elagabali V. notatus, ut in ejus ectypo obſervari infra poterit. Tab. IV figur. 5.

2. Qvod Elagabalus, ut Dio eſt auctor lib. LXXIX. dum Romæ turpiter ac flagitioſe viveret, hominem qvendam, qvod proceræ admodum ſtaturæ eſſet, Cæſarem dicere cogitaſſet: *ἤδη δὲ καὶ ἐξαίσιόν τινα ἄνδρα ἔσχεν, ὃν Καίσαρα διὰ τοῦτ' ἀποδεῖξαι ἠθέλησε, olim vero & miræ magnitudinis quendam virum habuit, quem Cæſarem ob tam rem declarare voluit.* Atqvi Alexander ſi jam tum Cæſar fuiſſet, vix tam ſtulta ſubire eum poterat cogitatio. Neqve Mæſa ejus avia tam ſollicita fuiſſet, ut idem Alexander in filium adoptaretur ab eo, & Cæſar diceretur: *Quod*, ait Herodian. lib. V. cap. 17. *animadvertens Mæſa, ac ſuſpectans militum indignationem, metuensque, ne ſi illi quid accidiſſet, ipſa rurſus in privatam vitam relaberetur, perſuadet, levi alioqui ſtolidoque adoleſcenti, ut ſibi conſobrinum ſuum, nepotemque ipſius ex altera filiarum Mammæa prognatum adoptaret, & Cæſarem declararet.* Mox ibi ſubdit Mæſa: *Neque tamen peregrinum aliquem, aut alienum hominem requirendum, conſobrino potiſſimum id honoris tribuendum.* Eo igitur nomine Congiarium hoc VI. diſtribui ab Elagabalo potuiſſe non implicat.

3. Expreſſa eorundem, Dionis nimirum, & Herodiani auctoritas Dio lib. ſupra citato de Alexandri adoptione ab Elagabalo Romæ habita hæc refert: *Baſſianum*, Alexandrum ſcilicet, qvem Herodianus ante adoptionem Alexianum, non Baſſianum vocatum fuiſſe ait, *conſobrinum ſuum introduxit* (Elagabalus) *in Senatum: quumque utrinque Mæſam & Soæmiadem ſtitiſſet, puerum adoptavi*. Herodianus autem eodem lib. V. cap. 18. *Quare Cæſar declaratus Alexander, Conſulque factus cum Antonino eſt*, in annum ſcilicet proximum, qvi in faſtis notatur V. C. DCCCCLXXV. vulgaris epochæ 222. qvo poſtea Cal. ipſis Januariis

riis Elagabalus, ipſo Lampridio teſte, in ejus vita cap.XV. procedere cum eo noluit: *Denique*, ait, *Cal. Januariis, quum ſimul tum deſignati eſſent Conſules, noluit cum conſobrino procedere.*

Diximus autem Alexandrum forſan non ante Cal. Octobres ejusdem anni 221. Cæſarem & Conſulem deſignatum fuiſſe, qvia prima ejusdem menſis dies natalis ejus fuerat, ut in veteri Calendario legitur apud Lambecium, & in ejusdem fragmento apud Bucherium: noſtræqve conjecturæ adſtipulatur ibidem Herodianus, qvi Alexandrum tum novum ætatis annum attigiſſe refert, non qvidem duodecimum, ut in ipſius Herodiani exemplaribus legitur, ſed decimum qvartum. Etenim ſi menſe Majo anni Chriſti 218. qvo Elagabalus annum decimum qvartum circiter agens Imperator ab exercitu ſalutatus fuerat, Alexander, ut lib. eodem cap.5. ipſe ſcripſerat, jam decimum ætatis annum attigerat, neceſſe eſt, ut Cal. Octobribus anni 221. qvo Cæſar & Conſul fuit deſignatus, non duodecimum, ſed decimum qvartum ſuæ vitæ annum iniiſſet. Ita pariter Elagabalum per id tempus annos non circiter ſedecim, ſed ſeptemdecim habuiſſe eſt dicendum. Qvod Dionis teſtimonio firmatur, qvi illum anno ſeqventi 222. qvo imperare ac vivere deſiit, decem & octo annos natum fuiſſe affirmat.

Ut eo itaqve revertamur, unde digreſſi ſumus, non in Angelonii nummo tantum Elagabalus TR. P.II. COS.III. inſcribitur, ſed in eo etiam alio à nobis edito, qvi fidem illius adauget, atqve ab omni eum falſitatis labe vindicat: qvumqve de veritate ejus inſcriptionis nullus dubitationi locus reliqvus ſit, neqve de univerſa laudati ſui operis everſione vir Cl. Valſechius anceps amplius eſſe debet. Qvo everſo, Dio iterum & Herodianus inveteratas inter ſe rixas & ſimultates repetunt: contenditqve Dio Elagabalum ἔτεσι τρισὶ, καὶ μησὶν ἐννέα, καὶ ἡμέραις τέσσαρσι, *annis tribus, & menſibus novem, & diebus quatuor* imperaſſe. Contra Herodianus εἰς ἕκτον ἔτος, *in ſextum annum* imperium occupaſſe. Nec Lampridius, neqve unus atqve alter Victor, neqve Eutropius, ut componere eos valeant, jam ſatis eſſe videntur: qvum iſtorum qvisqve ad tempus, qvo Romam Elagabalus advenit, ibiqve vixit, cogitationes ſuas referat. Lampridius in ejus vita cap.XXXIV. illum, ait, *loco Principum prope triennio* fuiſſe. Victor de Cæſar. cap. XXVIII. *tricesimo regni menſe* fuiſſe oppreſſum. Victor alter in epitome: *biennio & menſibus octo* in[illegible]ſſe, ac totidem Eutropius lib. VIII. cap. 13. qvi tamen breviori iſtius temporis ſpatio [illegible] omne illius imperii tempus comprehendi, ſed tantum, ut diximus, illud, qvo Romæ degit, ita declarat: *Is*, inqvit, *quum Romam ingenti & militum & ſenatus expectatione veniſſet, probris ſe omnibus contaminavit. Impudiciſſime & obſceniſſime vixit: biennioque poſt & IIX. menſibus tumultu interfectus eſt militari.* At ſi vera Dionis ſententia eſſet, annos nimirum tres, menſes novem, & dies qvatuor Elagabalum in imperio vixiſſe, menſi Julio anni Chriſti 219. ejus Romam adventum adſignari oporteret: qvem tamen nonniſi circa menſem Novembrem anni ejusdem contigiſſe ex dicendis infra argui facile poterit.

His autem, qvæ a me hactenus dicta ſunt, non Cl. Valſechio tantum puto me feciſſe ſatis, ſed Pagio etiam doctrina editisqve voluminibus celebri, qvi aliqvando idem prorſus, atqve ille ſenſerat, conatusqve ipſe etiam fuerat, non Dionem cum nummis, ſed hos potius cum Dione conciliare. Poſtqvam enim Elagabali Tribuniciam poteſtatem V. ſeu qvintum imperii illius annum, qvi in nummis cum Græcis, tum Latinis inciſus expreſſusqve viſitur, in dubium qvandoqve poſuiſſet, aliis deinde ejusdem Imperatoris nummis apud Vaillantium inſpectis, uti erroneam dubitationem ejusmodi a ſe prorſus omnem abjecit. Nimium vero Dionis auctoritati tribuens, qvæ cum hac Tribunicia poteſtate V. aperte repugnat, ut illam ſartam tectam ſervaret, novum qvoddam anticipatæ Tribuniciæ poteſtatis genus adinvenit, qvod in Critica Baron. ad ann. Chriſti 218. num. X. his verbis expoſuit; *Poſtquam*, inqvit, *hæc ſcripſeram, in manus meas venit nova editio Numiſmatum Imperialium Vaillantii, in qua exhibet nummum Heliogabali, ex quo deduco hunc Imperatorem ab anno ſuperiori vel ſaltem à Calendis Januarii currentis anni, quo dictus eſt Imperator, annos ſuos numeraſſe.* Ab anno ſuperiori, ſeu à morte Antonini Caracallæ imperii ſui annos Elagabalum non numeraſſe, non unico argumento jam ſupra probavimus: neqve item à Cal. Jan. anni Chriſti 218. qvo anno non ante XVI. Cal. Jun. dictus eſt Imperator, annos ſuos numerare potuiſſe, non alia argumenta deerunt, qvibus hoc etiam demonſtrari a me poſſit.

In libri ejusdem Vaillantii editione altera præ ceteris Elagabali nummum Pagius inſpexiſſe ſe ait, cum hac inſcriptione: P. M.. TR. P. III. COS.III. P. P. in eoqve Imperatorem in qvadrigis repræſentari: qvumqve ad triumphum aliqvem ſpectare qvadrigæ illæ non poſſint, qvem nullum Elagabalus egit, ad proceſſum proinde Conſularem, qvem ſui III. Conſulatus initio, ſeu Cal. Januariis anni Eræ vulgaris 220. de more obierat, referendas eas eſſe cenſuit; indeqve infert, ſi Cal. Jan. anni V. C. DCCCCLXXIII. Chriſti 220. qva die Elagabalus Cos. III. proceſſerat, Tribuniciam poteſtatem III. numerabat, ita illam numerare tum minime potuiſſet, niſi primam a Cal. pariter Januariis anni V. C. DCCCCLXXI. Chriſti 218. inchoaſſet.

Proceſſum illum Conſularem, qvem laudatus Vaillantii nummus exhibet, non ſolum referri ad eum poſſe, qvo prima anni die Elagabalus ad Conſulatus ſui III. inſignia capeſſenda prodierat, verum etiam ad qvendam alium ex iis, qvos per annum publicâ alia occaſione uti Conſul celebrare potuit, poſt doctiſſimum Cardinalem Noriſium tanta qvidem rerum copia & eruditione Cl. Valſechius oſtendit, ut ea hic repetere actum propemodum agere videretur.

Qvanqvam vero vir eruditus fuſius probaverit, proceſſum eundem cuipiam ex iis attribui etiam poſſe, qvi per annum à Conſulibus haberi ſolebant; primum tamen initio anni habitum eo exprimi non poſſe, ſui ſyſtematis ratio probare non ſivit. Qvod nos ita demonſtrabimus.

I. Si proceſſus idem Conſularis ejus anni initium reſpiceret, qvo Elagabalus Cos III. proceſſit, is inde per totum annum illum Tribunicia poteſtate non alia inſcribi potuiſſet, qvam tertia, qvæ in eodem Vaillantii nummo legitur. Qvum vero ſecunda etiam, ut vidimus ſupra, cum eadem Conſulatus III. nota tum in Angelonii nummo, tum in alio ei ſimili, qvem æri inciſum dedimus, ſeſe inſcriptum obtulerit, res manifeſta admodum eſt, iisdem Cal. Januariis illius anni, qvo Elagabalus Conſulatum III. ſuſcepit, Tribuniciam poteſtatem III. non numeraſſe, proindeqve qvadrigas in ipſo Vaillantii nummo exhibitas proceſſum Conſularem primum tertii Elagabali Conſulatus initio habitum denotare non poſſe.

II. Si Elagabalus à Cal. Januariis anni V. C. DCCCCLXXI. vulgaris epochæ 218. per ejusmodi anticipationem Tribuniciæ ſuæ poteſtatis exordium ſumpſiſſet, Calendis deinde Januariis anni V. C. DCCCCLXXV. Chriſti 222. qvibus IV. Conſulatum iniit, Alexandro Cæſare Collega, certe non qvartus, ſed qvintus, qvæ Pagii opinio fuit, imperii illius annus decurrere cœpiſſet. Qvod tamen falſum eſſe, ex veteribus nummis non modo, ſed ex faſtis etiam Græcis, qvos ex apographo Voſſiano ad calcem Chronici Paſchalis Ducangius edidit, liqvido apparet. Illorum ſiqvidem initio legitur: *Ἀντωνῖνος τὸ [illegible] α΄ Ἀλέξανδρος*, *Antonius* IV. *& Alexander*, ſcilicet Conſules, *δ΄*, *α* IV. & I. hoc eſt a[illegible]V. imperii Elagabali, & I. Alexandri.

His igitur, atqve aliis certis & indubitatis teſtimoniis abunde firmatum credimus, annum iſtum imperii Elagabali qvartum non v. Id. April. anni Chriſti 221. terminum habuiſſe ſuum, ut Cl. Valſechii ſententia eſt, neqve prid. Cal. Januarias, ut Pagius cenſuit: ſed Cal. ipſis Januariis anni tunc ineuntis 222. ut ex faſtis ſupra laudatis fit manifeſtum, in curſu adhuc fuiſſe. Qvare mihi probandum illud reſtat, Elagabali cædem non menſe Martio iſtius anni ſeqvutam eſſe, neqve proinde tunc Alexandrum in imperio ei ſucceſſiſſe.

Qvi præter Dionem, & Canonis Paſchalis S. Hippolyti inſcriptionem contra id facere videtur, Lampridii locus eſt in vita Alexandri cap. VI. Mihi vero certe non ita. Nam acclamationes, qvibus ei Antonini & Magni cognomina oblata à ſenatu fuiſſe refert, & qvas *ex actis urbis ad prid. Non. Martias* exſcripſiſſe ſe ait, ut menſe Martio non illius anni 222. ſed inſeqventis 223. habitas fuiſſe credamus, non unica ratio eſt. 1. *Gratias vobis P. C.* inqvit Alexander, *non nunc primum, ſed & de Cæſareo nomine, & de vita ſervata, & Auguſti nomine addito, & de Pontificatu Maximo, & de Tribunicia poteſtate, & Proconſulari imperio.* Qvæ qvidem Alexandri verba *non nunc primum*, jam antea de imperio ſibi collato ſenatui gratias egiſſe declarant. 2. Inter alia, qvæ ibi ſenatus Alexandro reſpondet, *moneta nomen Antonini reddatur*, ab eo petit. Qvæ ſi Antoninus Elagabalus tum vivere deſiiſſet, viſa prorſus inanis petitio eſſet, ut id nempe reddi, ac reſtitui peteretur, qvod amiſſum vix nondum fuerat. Atqve uti monetam ſine Antonini nomine aliqvandiu ſignatam ea verba denotant, ita Elagabalum ante aliqvod tempus interemptum declaratumqve Imperatorem Alexandrum fuiſſe deſignant. 3. *Nuper certe, Patres, meminiſtis*, ait iterum Alexander, *quum ille omnium non ſolum bipedum, ſed etiam quadrupedum ſpurciſſimus Antonini nomen præferret & in turpitudine atque luxuria Nerones, Vitellios, & Commodos vinceret, qui gemitus omnium fuerint, quum per populum, & honeſtorum coronas una vox eſſet, hunc non rite Antoninum dici, & per hanc peſtem tantum violari nomen.* Qvibus itidem verbis, iis præſertim: *Nuper certe, Patres, meminiſtis*, qvum præteritum tempus demonſtretur, ac majus qvidem, qvam dierum aliqvot, hinc doctiſſimum Tillemontium opinio ſubiit, acclamationes ejusmodi annos tres vel qvatuor poſt Elagabali mortem contigiſſe. Mihi vero poſt menſes tantum aliqvot ita acclamatum Alexandro fuiſſe videtur. Uti enim particula *Nuper* rei cuipiam, qvæ plurium annorum remotiora tempora ſpectat, accommodari neqvit, ita pariter verbum illud *meminiſtis*, qvo ad memoriam de re aliqva præterita excitandam utimur, non dies paucos, ſed aliqvot menſium ſpatium interjectum declarat. Qva propter verborum Lampridii correctioni locum non eſſe exiſtimo, neqve ut eadem cum termino à

Dione

Dione Elagabali imperio adſignato conſentiant, vim ſibi tantam a Cl. Valſechio illatam pati ullo modo poſſe videntur, qvum terminus ille ad v. Id. Martias anni Chriſti 222. verba vero Lampridii ad prid. Nonas Martias anni inſeqventis 223. ut ſupra expoſui, referri debeant: qvumqve præterea inter has voces *prid. Nonas*, ut habet Lampridius, & *prid. Idus*, ut V. C. legit, non ea literarum proportio & analogia ſit, qvæ potuerit librariorum oculos fallere.

Elagabalum autem Idibus Aprilibus anni Eræ Chriſtianæ 222. ipſo IV. & Alexandro Cos. ſuperſtitem adhuc fuiſſe, antiqvæ baſis inſcriptio teſtatur, qvæ apud Grut. pag. ccc. & ante ipſum apud Panvin. lib. II. Faſtor. pag. 369. ita ſe habet:

SERAPI SACR
IMP. CÆS. M. AVREL
ANTONINUS. AUG
PIUS. FELIX. COS. IIII
P. P

a tergo

DEDIC. ID
APR. IMP
CÆS. ANT
PIO. IIII. ET
M. AUR. ALE
X ANDRO
COS

Qva diſerte docemur, die ipſa XIII. Aprilis, qva Canonis Paſchalis inſcriptio Alexandrum, non Elagabalum, Imperatorem agnoſcit: Elagabalum, non Alexandrum, Imperatorem fuiſſe, ac Serapi ſtatuam, vel ſignum aliud dicaſſe. Qvod poſt ſui mortem aliqvo modo fieri ab eo potuiſſe, nemini puto perſuaſum. Porro uti ullam excogitare cauſſam neqveo, cur vitiari hæc inſcriptio potuerit, ita ei aliqvod ſuſpicionis indicium ineſſe non video. Neqve enim ſufficit, ea ut ſuſpectæ fidei haberi, vel dici qvodammodo poſſit, qvod in hoc a Dione diſſona ſit: immo potius qvum a nummis, ut mox videbimus, ſua ætate cuſis non diſcrepet, neqve, ut ſcriptorum fortuna eſt, librariorum oſcitationi, aut inſcitiæ ſubjecta fuerit unqvam, eundem Dionis locum mihi ſuſpectum omnino facit ab ea diſſenſus. Qvod præterea dedicantis mentio in anteriori parte baſis, temporis vero dedicationis in averſa fiat, non recte conjici ex eo poſſe reor, poſteriorem partem illam poſt Elagabali necem inſcriptam fuiſſe, & cum priori rem ei nullam eſſe. Nam ſi divinatio hæc vera eſſet, qvæ nec vero ſimilis eſſe videtur; manca & inepta prorſus dici poſſet averſæ partis inſcriptio, neſciretur qve, à qvo, vel cujus auctoritate peracta ejusmodi dedicatio fuiſſet. Huic certe ſimilis apud veterum monumentorum Collectores non unus inſcriptus lapis occurrit, qvi in una ſui parte dedicantis nomen, in altera dedicationis diem præſefert. Ac potiſſimum inſcriptio hæc, qvam Panvinius pariter edidit lib. eodem II. Faſtor. pag. 333. exemplo eſſe poterit.

EX. AUCTORITATE
IMP. CÆSARIS. DIVI
NERVÆ. TRAIANI
AUG. GERM. DA
CICI. PONT. MAX
TRIB. POT
XIV. COS. V. P. P

a tergo

DEDICATUM. KAL. MART
URSO. SERVIANO. II
L. FABIO. JUSTO. COS

Qvam qvidem poſteriorem baſis inſcriptionem ſi prioris partem non eſſe dixerim, propterea qvod non eandem, ſed poſticam lapidis faciem occupat, me ſanum omnino non crederem. Ita alteri Cl. Valſechii conjecturæ locum ullum eſſe non video: vel inſcriptionem ſcilicet illam, Elagabalo ſuperſtite, inſculptam utiqve fuiſſe, dum

omnia pro dedicatione templi parata forent, vel templum ipſum ab Elagabalo extru-ctum, eoqve interfecto, Alexandrum dicaſſe. Nam præterqvamqvod non videtur, qvæ rei neceſſitas eſſet, ut unum vel duos menſes ante de inſcriptione dedicationis cogitarent, qvam ejusdem dedicationis dies haberetur, templum re vera illud fuiſſe, qvod ibi ſacrum dicatumqve Serapi dicitur, inſcriptio non explicat: qvæ qvum in baſi exſtet, non templum, ſed ſtatuam, vel ſimulacrum aut ſignum aliqvod Serapi ſacrum, eidemqve baſi ſuperpoſitum, tantoqve apparatu non egens denotare potius crederem. Ejusmodi vero inſcriptionum ſacrarum ædium ſedes non baſes, ſed ipſas templorum facies fuiſſe, vetuſtæ illorum porticus aliqvot, qvæ adhuc Romæ ſuperant, & nummi itidem qvamplurimi oſtendunt, qvi templa videlicet Divo Julio, Jovi Olympio, Tonanti, Jovi & Marti Ultori, Junoni Martiali, gentiumqve Diis id genus aliis dicata, atqve ita in fronte inſcripta præſeferunt.

Idibus itaqve Aprilibus anni Chriſti 222. nondum Elagabalum neci datum, & Alexandrum imperio potitum fuiſſe ex eadem veteri baſi tunc temporis literis ornata, certa atqve indubitata res eſt.

Poſt diem vero XV. Maji anni ejusdem, qvæ anni qvarti ejus imperii terminus fuerat, in vivis etiam fuiſſe, veteres nummi, ut initio innuimus, tum Latini apud Occonem, ejusqve ampliatorem Mediobarbum, tum Græci apud Vaillantium, qvi Trib. illius Pot.V. vel.V. ejus imperii annum initum exhibent, manifeſte teſtantur. Qvibus nos alium nondum editum, qvi in Ægypto cuſus optimeqve cælatus, rei nummariæ ſtudioſorum gratia, qvi novitate delectantur, & copia, hic adjiciendum putavimus. Tab.IV. figur.6

Præterea neqve menſe Junio ejusdem anni 222. Elagabalum occiſum, & Alexandrum Imperatorem renunciatum adhuc fuiſſe, Lampridii, & Herodiani loca qvædam nondum ab aliis, qvod ſciam, obſervata, exploratam rem faciunt. Alexander, ut apud Lamprid. legitur in illius vita cap.IX. *imperavit annis* XIII. *diebus* IX. & Eutrop. lib. VIII. cap. 14. *Periit in Gallia* (apud Moguntiam) *militari tumultu, tertiodecimo imperii anno, & die IIX. in matrem ſuam Mammeam unice pius.* Qvi dies in Alexandri nummis anni XIV. imperii nota indicantur, uti etiam pluribus in locis apud Herodianum, ac præſertim lib. VI. extremo, ubi ait: *τέλος μὲν δὴ τοιοῦτον κατέλαβε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν μητέρα, βασιλεύσαντα ἔτεσι τεσσαρεσκαίδεκα, ὅσον πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἀμέμπτως, καὶ ἀναιμωτί, Hunc finem habuit vita Alexander una cum matre, quum annos quatuordecim ſine ulla ſubjectorum querela atque adeo ſine ſanguine imperaſſet.* Igitur qvum dies tantum octo, vel novem ultra tredecim annos integros Alexander imperaſſet, eodem anni tempore eum declaratum Imperatorem dici oportet, qvo fuit à Maximino interfectus. Lamprid. ibidem cap. LXI. etſi non diem, neqve menſem, ſed horam duntaxat ejus mortis prodiderit; inde tamen qvo anni tempore à Maximino patrata ea fuerit, argui facile poterit: *Profectusque*, ait, *ad bellum, in loco ſupradicto ita occiſus eſt. Prandebat forte publico, ut ſolebat, convivio, id eſt apertis papilionibus, cibo militari accepto: neque enim aliud à diſcutientibus militibus in tentoriis eſt repertum. Et quum dormiret poſt convivium hora diei fere ſeptima, unus ex Germanis, qui ſcurrarum officium ſubſtinebat, ingreſſus dormientibus cunctis, ſolo tantum Imperatore intervigilante viſus eſt. Cui Alexander, quid eſt hic, inquit, contubernalis? num aliquid de hoſtibus nuncias? At ille metu perterritus, & ſperans non poſſe ſe evadere, quod in tentorium Principis irruiſſet, ad contubernales ſuos venit, eosque ad durum Principem interimendum cohortatus eſt, qui ſubito plures armatique ingreſſi inermes & obſiſtentes contruncarunt, ipſumque pluribus ictibus confoderunt.* Hora hac diei fere ſeptima, ſeu prima poſt meridiem, qva Germanus ille Imperatorem occiſurus tentoria viſus eſt ingredi, verum qvanvis non ſit; ut mox videbimus, Alexandrum interemptum à Maximino fuiſſe, hoc tamen æſtivo tempore contigiſſe jam ſatis Lampridius oſtendit. Etenim ſi tempore alio id eveniſſet, credi vix poſſet, ac ne vix qvidem, milites, ipſasqve Principis excubias, atqve adeo *cunctos*, ut ait, in tentoriis degentes, poſt convivium ſomno ita obrutos fuiſſe, ut prodi tentoria potuerint.

Qva vere diei hora id acciderit, Herodianus tradit lib. VI. cap.9. Inqvit enim: *τῆς νυκτὸς δὲ διαδεξαμένης κατὰ τὸ περὶ ὄρθρον, nocte autem exacta, quum jam luceſceret.* Æſtivi autem temporis diem illam fuiſſe, qvæ mox ſubdit, ſatis ſuperqve manifeſtant: *ἀγγειλάντων τινῶν ὅτι δὴ Μαξιμῖνος πρόσεισι, κόνις τε πόρρωθεν ἐγειρομένη φαίνεται*, hoc eſt: *nunciantibus quibusdam adeſſe Maximinum, pulveremque haud procul excitatum videri.* Mane, atqve adeo hora diei prima, alia anni parte, qvam æſtiva pulverem eqvorum pedibus excitari poſſe, in Germania præſertim, ubi hoc accidit, qvis tam credulus, ut vel jurato hæc narranti fidem habeat?

Maximini etiam interitu hoc idem Herodianus confirmat lib.VIII. cap. 5. Nam poſtqvam diuturnam Aqvilejæ obſidionem, cum iis, qvæ inde illic evenerant; recenſuiſſet, inter alia, qvæ defatigati milites ſub ipſius obſidionis finem incommoda ſubibant,

hæc

hæc ille proxime ante Maximini cædem commemorat: *ὁ ἢ ςρατὸς πάντων ἐν ἀπορίᾳ, τῶν τε καρποφόρων δένδρων ἐκκεκομμένων, τῆς τε γῆς ὑπ' αὐτῶ δεδῃωμένης, μένοντες ἢ ὑπὸ σκηνώμαϲι αὐτοσχεδίοις· οἱ ἢ πλεῖϲοι ὑπὸ γυμνῷ τῷ ἀέρι, ὄμβρων τε καὶ ἡλίου ἠνείχοντο. Exercitus vero omnium rerum egenus, exciſis feracibus arboribus, agroque omni ab ipſo pervaſtato, ſub tentoriis tumultuarie factis degebant: maxima vero pars ſub aperto cælo tolerabant imbres, atque ſolem.* Imbres qvidem qvocunqve anni tempore moleſte homines ferimus: ſolis vero radios militibus præcipue duriora pati ſolitis, verno, atqve alio anni tempore, qvam æſtivo, graviores accidere potuiſſe qvis iterum credat? Qvare ſi ab æſtate anni Chriſti 238. qva Maximinus, teſte ibidem Herodiano, trucidatus fuit, cum annis tribus ac diebus paucis, qvibus ille imperavit, retroeamus, ad æſtatem deveniemus anni 235. qva ille, Alexandro optimo Principe interfecto, imperium crudeliter invaſit. Rurſus ſi ab æſtate anni hujus cum annis tredecim, ac diebus octo, vel novem retrogrediamur, qvibus itidem, ut vidimus, Alexander in imperio vixit, non menſem Martium, neqve Octobrem, ut poſt Mediobarbum Vaillantius cenſuit, ſed æſtatem habebimus anni Chriſti 222. qvam non ante Elagabalum exſtinctum, & Alexandrum imperio potitum affirmare omnino oportet.

Ad hæc facit, qvod Herodianus ibidem ſubdit, tempore ſcilicet diurno Maximinum interfectum, in tentorio dum qvieſceret (qvod alio ſane tempore qvam æſtivo vix dici de eo poterat) Aqvilejenſem oppugnationem illam diuturnam & inexplicabilem fuiſſe: *Quum igitur*, inqvit, *ad hunc modum mæſtus atque inops exercitus eſſet, repente, dum ſub tentorio quieſcit Maximinus, vacuo die à pugna, quum plerique aut in tabernacula, aut in ſuas quisque ſtationes conceſſiſſent, viſum eſt militibus iis, quorum ad urbem Romam ſub monte Albano caſtra erant, atque in his liberi eorum conjugesque relicta, neci dedere Maximinum, ut aliquando à diuturna & inexplicabili obſidione requieſcerent.* Antea vero cap. 4. dixerat Maximinum ſub Aqvileja caſtrametatum fuiſſe, qvum vicinorum montium nives ſolutæ jam fuerant: *Ut autem*, inqvit, *ad fluvium pervenit, qui ad lapidem duodecimum procul eſt ab urbe, invenit ipſum maxima alvei profunditate ac latitudine defluentem. Etenim anni tempore ſoluta vicinorum montium nives, quas longa hieme duraverat, maximum torrentem effecerant, ſic ut nullo pacto tranſire exercitus poſſet.* Qvare ſi verum eſſet, Maximinum in eadem obſidione, non æſtate, ſed menſe Martio obtruncatum fuiſſe, uti ab Herodiano diuturna & inexplicabilis obſidio illa appellari poterat, qvæ non ante menſem Martium, atqve adeo Aprilem, vel Majum incepta fuiſſe videtur? qvum nives, qvas, ut ipſe refert, eo anno longa hiems duraverat, vix antea in ea regione ſolutas fuiſſe crediderim?

Hinc etiam fit, ut victoria, qvam Maximinus de Germanis retulit, non ad æſtatem anni Chriſti 235. ſed inſeqventis anni 236. referri omnino debeat. Ex Herodiani qvippe libro VII. cap. 2. probe arguimus, illum circa finem menſis Junii, vel proximi Julii initio cum exercitu in Germaniam intraſſe, qvum nempe maturæ jam ſegetes eſſent: *Γενόμϑυ⊝ ἢ ἐν τῇ πολεμίᾳ Μαξιμῖν⊝, πολλὴν γῆς ἐπῆλϑεν, ἐδενὸς αὐτῷ ἀνϑεςῶτ⊝, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων ἀνακεχωρηκότων. ἐδῄε τε ὂν πᾶσαν τὴν χώραν, μάλιςα τῶν λη̈ίων ἀκμαζόντων. At vero Maximinus hoſtilem ingreſſus agrum, diu nemine qui reſiſteret invento (quippe omnes abſceſſerant barbari) regionem illorum depopulabatur, maturis jam ſegetibus.* Menſe vero Junio, vel Julio ineunte anni Chriſti 235. Maximinus, ut tot certis argumentis oſtendimus ſupra, Romanum imperium nondum invaſerat. Qvod qvidem vel ejus nummo, qvem æri inciſum ex muſeo noſtro prodimus, ſatis ſuperqve firmatur. Ex eo nanqve patet, Maximinum non ante finem menſis Julii, vel Auguſti initium anni Chriſti 236. poſtqvam ſcilicet Tribuniciam poteſtatem II. inierat, victoriam ejusmodi de Germanis reportaſſe. Tab. VI. figur. 7.

In una parte ſiqvidem circa laureatum Imperatoris caput ſolita hæc epigraphe extat: IMP. MAXIMINUS. PIUS. AUG. in altera legitur: P. M. TR. P. II. COS. P. P. ita ut Tribuniciam poteſtatem II. Maximinus inchoaverat, & Germanici titulum, qvem eadem victoria ei peperit, nondum meruerat. Non ignoro eqvidem à Mediobarbo ex vulgari qvodam Peregrini Aſcanii pictoris veterum nummorum Imperialium indice ejusdem Maximini nummum referri, in qvo ejus Trib. Pot. prima, hoc eſt ſine numero, cum titulo Germanici jungitur, ſed mirari oportet, virum eruditiſſimum, deqve re nummaria optime meritum hominis hallucinationem non obſervaſſe, qvi nummum illum ex Angelonio recitat, in qvo, ut in noſtro, TR. P. II. legitur.

Ac potiſſimum iisdem Herodiani locis nummos deinceps, qvi anno V. imperii Elagabali inſcribuntur, optime illuſtrari nemo non viderit. Ad qvorum majorem confirmationem æqve facere videtur ſingulare atqve elegans admodum Anniæ Fauſtinæ tertiæ Elagabali uxoris numiſma maximum à Laodicenis in ejus honorem percuſſum, qvod indubitatæ exploratæqve prorſus antiqvitatis in muſeo Theupoliano ſupra laudato adſervatur; qvodqve adhuc ineditum dici qvodammodo poteſt, utpote ab inciſore Veneto ita male lectum ac delineatum, ut ferme aliud ab eo, qvod re vera eſt, videatur. Illud

uti ab eodem cælatore accepit, V. Cl. Philippus à Turre, illuſtriſſimus Adriæ Epiſcopus, doctiſſimo Commentario luculenter expoſuit, qvi habetur tom. IV. Venetæ ephemeridis literatorum Italiæ: & qvidem ſi tale illud eſſet, qvale inciſor idem repræſentavit, majori eruditione doctrinaqve exponi vix potuiſſet. Qvomodo autem numiſma ipſum vere ſe habeat, in ectypo hic ſubjecto inſpiciatur, qvem paullo poſt qvam numiſma erutum e terra fuerat: Jo. Cajetanus Piccinus pictor, ut mihi ejus copiam faceret, qvam diligentiſſime religioſiſſimeqve excepit. Tab. VII. figur. 8.

In priori parte, ut patet, circa ipſum Anniæ caput legitur: ΑΝΝΙΑ. ΦΑΥϹΤΕΙΝΑ. ΑΥΓΟ... *Annia Fauſtina Auguſta.* In poſteriori urnæ qvatuor viſuntur, ſupra qvas characteres iſti reliqvi apparent... ΩΝ Α Ο Α.... Ι... ΩΝΕ..., qvi ita mihi, ac non aliter explicari, ac ſuppleri poſſe jam viſi ſunt, nempe: ΑΓΩΝ. ΑΟΛΥΜ. ΑΝΤΩΝΕΙΝ. *Certamen primum Olympium Antoninianum.* Infra vero legitur: ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟϹ. ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ *univerſale*, certamen ſcilicet, *Laodicenſium Neocororum*: hoc eſt Laodicenſium ad Lycum, qvi Elagabali & Anniæ Fauſtinæ ſponſalium nuncio habito, in illorum honorem ludos *Antoninianos* ab Elagabali nomine ſic eos appellantes pro more inſtituere voluerunt. In medio proxime ſub urnis legitur: ΔΟΓΜΑΤΙ. ϹΥΝΚΛΗΤΟΥ *Decreto ſenatus.* Qvos ludos nonniſi poſt qvartum imperii Elagabali annum, & qvinto jam inito habitos fuiſſe, Ægyptiacus ipſius Anniæ Fauſtinæ nummus, cujus Vaillantius meminit, anno illius imperii V. ſignatus, manifeſtum facit: ex eo nanqve Elagabalum tunc temporis Anniam ſibi deſpondiſſe pro comperto habemus. Certamina vero Olympica circa ſolſtitium æſtivum committi ac celebrari ſolita fuiſſe, non eſt, qvi dubitet. Idqve ſummi chronologorum Scaliger & Petavius jam prænotarunt: uti etiam Philippus Labbæus vir itidem doctiſſimus cap. VII. Introduct. ad Compend. Chronologicum hiſtoriæ ſacræ & profanæ, ubi eodem anni tempore apud Græcos ludos Olympicos, qvo ſæculares apud Romanos celebratos fuiſſe affirmat: hos autem ipſo meſſis tempore, ut ex Zonara lib. 1. cap. 5. Qvod ex Thucydide pariter diſcimus, qvi lib. V. cap. 182. hæc habet: ὀλύμπια δ' ἐγένετο τοῦ θέρους τούτου, οἷς Ἀνδροσθένης Ἀρκὰς παγκράτιον τὸ πρῶτον ἐνίκα, *Olympia vero extiterunt hac* ÆSTATE, *in quibus Androſthenes Arcas in pancratii certamine primam palmam retulit.* Atqve hoc idem ex Livio XXVII. 35. præ cæteris autem ex Cenſorino, cap. 21.

Qvum clarum itaqve ac perſpicuum undiqve ſit, Elagabalum imperii ſui anno IV. die XVI. Maji, vel VII. Junii A. C. 222. exacto, qvintum inde attigiſſe, credi neqvit, Dionem & Herodianum, qvi ea ætate vixerunt, hiſtoriam illius ſcribentes rectum annorum ac menſium, qvibus imperaverat, numerum non tenuiſſe, atqve unum ei annum qvartum non integrum, alterum vel ſextum jam initum adſignaſſe. Ita qvidem in pervetuſtis etiam illorum exemplaribus legi, negari non poteſt: ita vero eos ſcripſiſſe, nec ſecus ſcribere potuiſſe, non item. Notum eſt ſane omnibus, qvam labi proni ſemper notarii librariiqve fuerint, in notis præcipue numeralibus excipiendis: de qvorum imperitia ac negligentia ſæpe graviter expoſtularunt conqveſtiqve auctores fuere. Hic recitare ne pigeat qvid S. Hieronymus in hanc rem ſcripſerit ad Lucinium epiſt. XXVII. *Si paragrammata*, inqvit, *repereris, vel minus aliqua deſcripta ſunt, quæ ſenſum legentis impediant, non mihi debes imputare, ſed tuis, & imperitiæ notariorum librariorumque incuriæ, qui ſcribunt non quod inveniunt, ſed quod intelligunt, & dum alienos errores emendare nituntur, oſtendunt ſuos.* His propterea, non ipſis auctoribus, ſi qvis eſt, qvi de iis optime mereri cupiat, hanc mea qvidem ſententia imputare ignorationem debet. Num igitur, ut in aliis ſæpiſſime contigit, librarios, a qvibus tot inde exemplaria manarunt, Dionis codicem pro more vitiaſſe, numerosqve partim transpoſuiſſe, partim depravaſſe credendum eſt? τρισὶ nempe, qvi dierum numerus erat, annis dediſſe, τέτρασι vero diebus, qvi annorum eſſe debuit, μηνὶ ἑνὶ menſium numero, in μησὶν ἐννέα, ob qvandam, qvæ inter has voces analogia eſt, converſo? Utcunqve fuit, certe fatendum eſt, errorem in Græcum Dionis codicem irrepſiſſe: nec repugnaret ſcripſiſſe illum: ἔτεσι τέτρασι, καὶ μηνὶ ἑνὶ, καὶ ἡμέραις τρισὶν, hoc eſt, *annis quatuor, & menſe uno, & diebus tribus.* Ita enim ſecundum Dionem ipſum à die VII. Junii anni epochæ vulgaris 218. imperio Elagabali incepto, deinde XI. Julii anni 222. terminatum illud fuiſſet, qvod illius nummis, aliisqve non ita levibus, ut auguror, argumentis adductis conſentaneum omnino eſſet. Qvippe annis iisdem qvatuor, menſi uno, & tribus diebus ſi dies octo, vel novem addas præter annos tredecim completos, qvibus Alexander imperavit, diem circiter 20. Julii A. C. 235. habebis, qva die mane pulverem in Germania Maximini eqvitatu facile excitari potuiſſe, non eſt, qvi ſtupeat. Ita etiam paucis diebus aliis additis, qvos, tribus exactis, Maximinus imperium occupavit, ejusdem menſis anni Chriſti 238. exitus, vel proximi Auguſti initium erit, qvo tempore ardentiores ſolis radios vel ipſis Maximini militibus graves atqve moleſtos ſub Aqvileja accidere potuiſſe, nemo hoc etiam mirabitur.

Herodiano ſortem non aliam obtigiſſe non dubito, atqve ubi lib. V. cap. ult. ipſe etiam fortaſſe ſcripſerat εἰς πέμπτον ἔτος, *in quintum annum*, librarium aliud agentem

ut

τὸ πέμπτον in ἕκτον, *quintum* in *ſextum* vetiſſe: qvo nil facilius ei fuerit, ſi per ε, numeri qvinti literam, annum illum indicatum invenerit: qvæ litera in ima ſui parte deleta, aut parum calamo expreſſa, pro ϛ numeri ſexti nota, accipi facile potuerit.

Qvod præterea de Dione & Herodiano hactenus diximus, iis nimirum imperii Elagabali terminos latere non potuiſſe, hoc idem de S. Hippolyto, qvi eadem illorum ætate inclaruit, affirmemus oportet. S. Hieronymus de ſcriptor. Eccleſiaſt. cap. LXI. *Hippolytus*, inqvit, *cujusdam Eccleſiæ Epiſcopus (nomen quippe urbis ſcire non potui) rationem Paſchæ, temporumque canones ſcripſit usque ad primum annum Alexandri Imperatoris, & ſedecim annorum circulum, quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα vocant, reperit.* Qvanqvam vero S. Hieronymus ibi non exprimat, hunc ſedecim annorum cyclum a primo imperii Alexandri anno incepiſſe, rationem tamen Paſchæ temporumqve canones, qvorum etiam meminit, alios prorſus ab eo fuiſſe, annus ipſe primus Alexandri, in qvem illi finiebant, ſatis demonſtrat. Atqve Euſebius lib. VI. cap. 16. Hiſtor. Eccleſiaſt. diſerte id explicat. Ibi enim opus Hippolyti, de Paſchate, in qvo iidem temporum canones, ſeu chronicon, & ſedecennalis Paſchæ cyclus in cathedra inſculptus continebantur, ita deſcribit: τότε δῆτα καὶ Ἱππόλυτος συντάττων μετὰ πλείστων ἄλλων ὑπομνημάτων, καὶ τὸ περὶ τοῦ πάσχα πεποίηται σύγγραμμα, ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ πάσχα προθεὶς, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοὺς χρόνους περιγράφει, *Eo ſane tempore & Hippolytus præter plerosque alios Commentarios, quos componebat, opus etiam de Paſchate conſcripſit, in quo & temporum ſeriem explanat, & canonem quendam ſedecim annorum de Paſchate ponit, & temporum ſalum deſcribit ad primum annum Imperatoris Alexandri.* Qvibus canonem Paſchalem, qvi hodie in duas tabulas partitus in cathedra viſitur, eidem operi de Paſchate poſt Chronicon inſertum fuiſſe, non obſcure Euſebius prodidit. Idqve ex ipſius canonis inſcriptione, qvæ in latere cathedræ dextero legitur, etiam apparet. Hæc enim præ ceteris ibi adnotantur: ΕΣΤΑΙ. ΤΟΙΣ. ΕΞΗΣ. ΕΤΕΣΙΝ. ΚΑΘΩΣ. ΥΠΟΤΕΤΑΚΤΑΙ. ΕΝ. ΤΩ. ΠΙΝΑΚΙ. ΕΓΕΝΕΤΟ. ΔΕ. ΕΝ. ΤΟΙΣ. ΠΑΡΩΧΗΚΟΣΙΝ. ΚΑΘΩΣ. ΣΕΣΗΜΕΙΩΤΑΙ, *Erit ſequentibus annis, ſicuti ſubjectum in tabula eſt. Evenit autem in prateritis, ſicuti indicatum fuit*, ſuperius ſcilicet in opere, in qvo S. Hippolytus de ratione Paſchatis egerat, temporumqve ſeriem digeſſerat: ubi etiam Lunas, & Dominicas Paſchales, ut videtur, ſingulis qvibusqve annis indicaverat. Hæc vero, qvæ pariter aliorum ejus operum fortuna fuit, ad nos minime pervenere. Atqve hoc idem certe diſcrimen puto ſubiiſſent bini qvartadecimarum Lunarum, & Dominicarum Paſchalium ſedecennales canones, qvos in illius codice una eademqve tabula comprehenſos fuiſſe exiſtimo, niſi ſeqvioris ævi cura fuiſſet, ut ad Eccleſiæ Dei uſum in cathedra eadem marmorea inſculperentur. Qvos qvidem poſt S. Hippolyti ætatem in ea inſculptos fuiſſe, non una plane ratio ſuadet. Præ ceteris qvæ ejus creditur ſtatua, qvam ut eidem adhuc ſuperſtiti poſitam exiſtimemus, non illius ævi humilis Chriſtianorum conditio, neqve ipſius viri ſanctitas omnino pati videtur. Atqve ejus deinde librorum tituli, qvorum in margine cathedræ mentio exſtat: qvi nonniſi poſt ipſius obitum ab alio appoſiti fuiſſe videntur, ut in ipſius honorem laudemqve cederent. Qvod qvum ita ſit, veriſimile admodum eſſe reor, aliqvid in eodem canone commiſſum fuiſſe, qvod nullo pacto S. Hippolyto eſt adſcribendum. Nonnulla viri doctiſſimi jam prænotarunt, qvæ partim ſculptoris inſcitiam, partim alterius incuriam arguunt. Et vero qvicunqve ille fuit, qvi laudabilem curam hanc ſuſcepit, ut cyclus iſte Paſchalis in duas partes ibi diviſus inſculperetur, ſe non omnia advertiſſe pluribus in locis oſtendit, maxime in inſcriptionibus, qvæ canoni appoſitæ hinc inde fuerunt: in qvibus cum die XIII. & XXI. Aprilis anni Chriſti 222. annum primum imperii Alexandri jungit. Qvod qvum ex argumentis adductis ſtare nullo modo poſſit, non S. Hippolyto, ſi modo annus primus Alexandri cum anno Juliano 222. in qvem vere primus annus ille incidit, acceptus ab eo non fuerit; ſed ei potius imputari debet, qvi ex illius opere de Paſchate canonem ſaxo inſculpendum excepit. Qvod qvando aliter demonſtrari non poteſt, conjectura uti liceat. Vero admodum ſimile eſt, S. Hippolytum ſub anno Conſulari, Antonino nempe IIII. & Alexandro illius anni Conſulibus, annum hunc primum imperii ejusdem Alexandri in Chronico adnotaſſe, qvod usqve ad annum illum, Euſebio ac D. Hieronymo teſtibus, conſcripſit. Poſt Chronicon canon Paſchalis, ut videtur, ſubſeqvens erat, ab eodem anno Conſulari initium habens. Credi propterea poteſt, inſcriptionis canoni præfixæ initio notam temporis jam in Chronico ſignatam, qvæ & Chronici finem, & canonis ſimul initium ſpectabat, haud repetitam ab eo fuiſſe, proindeq; illum forſan ſcripſiſſe tantum ΕΤΟΥΣ. ΑΥΤΟΥ, ſive ΤΟΥΤΟΥ, *Hoc anno*, ſcilicet Antonino IIII. & Alexandro Cos. *Decimaquarta Paſcha fuit Idibus Aprilibus Sabbato, quum menſis intercalaris fuiſſet*, ſicqve de anno Conſulari intellexiſſe, non de anno Imperii ſub eodem notato: qvæ verba uti præterita, Alexandrum jam tum Imperatorem fuiſſe, dum S. Hippolytus canonem ſcribebat, ſatis oſtendunt. Qvi vero poſtea in cathedra marmorea canonem eundem inſculpi curavit, ut notum faceret, cum qvo anno qvi in tabula Paſchali primo

ſignatur, concurreret, pro anno Conſulari Imperii annum ex Chronico forſan accepit, & loco ΕΤΟΥϹ. ΑΥΤΟΥ, ſive ΤΟΥΤΟΥ, *hoc anno*, ΕΤΟΥϹ. Α. ΒΑϹΙΛΕΙΑϹ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟϹ, *Anno 1. imperii Alexandri Imperatoris* in latere dextro Cathedræ poſuit, in ſiniſtro: ΕΤΕΙ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΚΑΙϹΑΡΟϹ. Τω. Α. ΑΡΧΗ, *Anno Alexandri Cæſaris I. initium*, titulis non iisdem repetens, annumqve iſtum à Qvartadecima Luna, & Dominica Paſchali illius anni tribus fere menſibus, ut jam vidimus, anteverti, iisqve proinde diebus applicari recte non poſſe minus obſervans.

Atqve hæc habui, erudite Lector, ut modum tandem aliqvem operi conſtituam, in re dubia & in qvæſtione hucusqve poſita pro ingenii mei tenuitate qvæ dicerem, in qva ſi qvid firmius novis argumentis allatis ſtabilire potuerim lætabor eqvidem; ſin minus, irriti laboris veniam expoſco, de qva certe, qvæ tua eſt humanitas, me deſperare non ſinis.

Ex Viri Clariſſ.

VIRGINII VALSECHI A BRIXIA,

Monachi Benedictini Congregationis Caſinenſis

Diſſertatione Hiſtorico Chronologica de M. Aurelii Antonini Elagabali Tribunitia Poteſtate V. editæ Florentiæ A. 1711. Cap. 1. pag. 5.

HÆ variæ qvidem veterum Scriptorum de Antonini Elagabali Imperii annis ſententiæ; at non præcipuum Chronologorum id opus, aut labor. In Canone Paſchali S. Hippolyti Græce inſcripto in marmorea ejusdem, ut videtur, Hippolyti Cathedra, qvæ anno 1551. in agro Verano extra muros Urbis inventa, à Marcello poſtea II. P. M., qvum adhuc Cardinalis eſſet, Vaticanæ Bibliothecæ illata fuit, hæc primum leguntur:

ΕΤΟΥϹ. Α. ΒΑϹΙΛΕΙΑϹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟϹ ΕΓΕΝΕΤΟ. Η. ΔΙ. ΤΟΥ ΠΑϹΧΑ ΕΙΔΟΙϹ ΑΠΡΕΙΛΙΑΙϹ ϹΑΒΒΑΤΩ ΕΜΒΟΛΙΜΟΥ ΜΗΝΟϹ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ *Anno I. imperii Alexandri Imperatoris facta eſt XIV. Paſcha Idibus Aprilis Sabbato, qvum menſis Embolimæus fuiſſet &c.* Hunc annum, extra omnem aleam eſt, fuiſſe V. C. DCCCCLXXV. Epochæ vero vulgaris Chriſti 222. qvum eo anno Idus Aprilis in Sabbatum inciderint, Cyclo Solis VII. Lunæ XIV. Lit. Domin. F., Lunaqve XIV. Paſchalis ſeu Martii eo Ipſo die ſcilicet XIII. Aprilis contigerit. Egregio hoc antiqvitatis monumento, qvo æræ Chriſtianæ initium perperam à Baronio ab anno V. C. DCCLII. Auguſto Cæſare XII. & M. Plautio Silvano Coſſ., & à Panvinio ab anno V. C. DCCLIII. Cornelio Lentulo, & L. Calpurnio Piſone Coſſ. ductum, emendatur, annoqve V. C. DCCLIV. Cajo Cæſare, & L. Æmilio Paulo Coſſ. conſignandum decernitur; ſatis etiam ſuperqve finis Imperii Elagabali, & Severi Alexandri initium ante Idus Aprilis ejus anni V. C. DCCCCLXXV. Ch. 222. videtur definiri; qvod Dionis ſententiam mirum in modum confirmat. Elagabalus enim Macrinum prœlio fudit ſub initium menſis Junii anni V. C. DCCCCLXXI. Qvare ſi ab eo tempore *annos tres, menſes novem, & dies quatuor* is imperavit, occiſus fuit menſe Martio anni V. C. DCCCCLXXV. adeoqve Idibus Aprilis ejus anni Alexander recte potuit Imperator ſupponi ab Hippolyto. Verum en Romanum alium lapidem apud Panvinium lib. II. Faſtorum pag. 254. & Gruterum pag. LXXXV. 2. priori prorſus contrarium.

SERAPI. SACR
IMP. CÆS. M. AVREL
ANTONINUS. AUG.
PIUS. FELIX. COS. IIII
P. P

A tergo.

DEDIC. ID. APR
IMP. CÆS. ANT. PIO. IIII. ET
M. AUR. ALEXANDRO. COS

Conſules hoc marmore ſcalpti ſunt haud dubie anni V. C. DCCCCLXXV. Ch. 222. In fragmento enim Conſulari apud Bucherium pag. 247. ut obſervat etiam Em.

No-

Noriſius Diſſertat. de numiſ. Impp. Diocletiani, & Maximiani cap. VI, pag. 45. ponuntur *Antoninus IV. & Alexander* cum nota *Mar.* qva innuitur Kalendas Januarias illius anni die Martis contigiſſe, qvi eſt evidentiſſimus characteranni Ch. 222. Cyclo Solis VII Lunæ XIV. Lit. F. Qvare eodem anno, menſe, atqve die, qvo in Laterculo Hippolyti imperare Alexander ſupponitur, Elagabalus eo in lapide viſitur, Serapidi templum dedicaſſe.

Idem capite 3. pag. 30.

Porro hæc opinio præterqvamqvod Dioni, & Lampridio, ut ex capite ſuperiori perſpicuum fit, adverſatur, repugnat enim vero antiqviſſimo etiam Lapidi ſupra à nobis cap. 1. exhibito, in qvo Heckadæcæteris Paſchalis S. Hippolyti cernitur, qvoqve Alexander ab Idibus Aprilis ejus anni V. C. DCCCCLXXV. Ch. 222. Imperio jam auctus demonſtratur. Neqve enim prædictus Laterculus erroris propterea inſimulandus, qvod aliqvanto fortaſſis poſt illa tempora, ut mihi qvidem eruditus Amicus objecerat, fuerit Hippolyti Cathedræ inciſus; nam etſi id fieri potuerit, nihilominus Heckadecæteridem illam Paſchalem exacte juxta Hippolyti autographum in Cathedra deſcriptam fuiſſe, exiſtimare par eſt. Hippolytum autem Elagabali, atqve Alexandri ævo vixiſſe, ex Euſebio lib. VI. Hiſtor. Eccleſ. cap. XXI. omnino certum. Qvod vero alio in Lapide, ſupra pariter cap. 1. recitato, Elagabalus Idibus ipſis Aprilis ejusdem anni Serapidi templum dedicaſſe, conſpiciatur, illum, aut ante Elagabali necem, qvo omnia, pro Templi dedicatione Idibus Aprilis peragenda, parata forent, inſculptum putarim, aut, qvod veri forte ſimilius, id Templum ab Elagabalo antea exſtructum, Idibus tandem Aprilis illius anni ſub ſucceſſore Alexandro fuiſſe dicatum. Certe Dedicationis inſcriptio, non eodem, qvo Elagabali Elogium, ſed alio à tergo Lapide inciſa apparet; qvare fieri potuit, ut poſt mortem Elagabali, qvemadmodum re ipſa autumat Pagius in Diſſertat. Hypat. pag. 54., ea ab Alexandro poſita ſit: aut ut tota etiam Inſcriptio prævie ab Elagabalo, ſed excepta die, inſculpta ſit, uti cenſet Tillemontius in Hiſtor. Impp. not. VI. in Heliogab., ubi haud metuit, præterea addere: *Si non, je penſe, qu'il faut dire, que l'inſcription eſt fauſſe.*

Idem capite 4. pag. 25.

Hactenus enumeratis incommodis, qvibus obnoxiam Mediobarbi ſententiam vidimus, accenſendum id etiam judico, qvod de Sanctis Martyribus Pontiano Papa, & Hippolyto Presbytero ſupra cap. 1. monuimus. *Pontianus* (ſic legitur in Pontificali Bucheriano) *annos qvinque; menſes duos, dies ſeptem. Fuit temporibus Alexandri, a Conſulatu Pompejani, & Peligniani. Eo tempore Pontianus Epiſcopus, & Hippolytus presbyter exules ſunt deportati in inſulam nocivam Sardiniam Severo, & Qvintiano Coſſ. In eadem inſula diſcinctus eſt IV. Kalend. Octobris, & loco ejus ordinatus eſt Anteros XI. Kalend. Decemb. Conſulibus ſupraſcriptis.* Qvid ſignificent ea verba *Diſcinctus eſt*, qvæ varie varii, iiqve doctiſſimi, Hagiologi interpretati ſunt, haud moramur. Ii certe Conſules, nimirum Severus, & Qvintianus, fuere anni V. C. DCCCCLXXXVIII. Ch. 235. Perſeqvutio vero, qva Sancti illi Martyres exules in Sardiniam deportati fuere, ea ſane extitit, ut Bollandus tom. 1. April. p. XXII., Ruinartus Præfat. in Acta Martyrum pag. XLIX., aliiq; obſervarunt, qvæ excitata à Maximino, qvem in *Eccleſiarum Antiſtites*, ex Euſebio lib. VI, cap. XXXVIII., & in *Sacerdotes & Clericos*, & ex Oroſio lib. VI. cap. XIX., exarſiſſe, plane manifeſtum. Qvi autem fieri poteſt, ut eo anno, ſub ipſo Maximino Urbe exacti, & in Sardiniam relegati Pontianus, & Hippolytus fuerint, diſcinctusqve ibidem ſit Pontianus IV. Kalendas Octobris, ſi Maximinus nonniſi ſub initium Octobris ejus anni, regnare inchoarit? Verius itaqve menſe Martio ejus anni Alexandri interitus, & Maximini natalis juxta prædicta concludendus; qvod ut fiat, neceſſe eſt, ut menſe pariter Martio anni V. C. DCCCCLXXV. Ch. 222. neces Elagabali, & Alexandri primordium illigetur.

At ſcio Dodvvellum Diſſertat. Cyprian. XI. De Paucit. Martyr. §. L. qvo arctioribus Maximini Perſeqvutionem limitibus coërceret, ac S. Hippolytum Portuenſem regionis ſuburbicariæ Epiſcopum, cujus Natalis, in Martyrologiis, XXII. Auguſti aſſignatur, Martyrum albo expungeret, Maximinum, ſenſiſſe, nonniſi, poſt diem XIII. Auguſti anni Ch. CCXXXV. imperium arripuiſſe, qvo die *Legem*, inqvit, *habemus Alexandri Imperatoris in codice Juſtiniani. Ex quo obiter*, ſubjicit, *conſtat, quantum aberrarit a ſcopo vulgus Chronologorum, qui ante illum menſem conſtituunt Natalem Maximini. Ita ſiet*, concludit, *ut, cum tanto intervallo abfuerit a Roma Maximinus, vix potuerit occidi eo anno Hippolytus Romæ, ſi Auguſti XXII. paſſum credamus.* Ut autem, neqve Auguſto anni inſeqventis, eum pati, potuiſſe, demonſtret, addit, qvod eo tempore nulla erat fortaſſe Romæ poteſtas Maximini. *Proximo itaque anno*, inqvit, *ineunte Imperatores facti ſunt in Africa duo Gordiani. Literas Gordiani Patris e Carthagine datas ad Senatum recitavit Junius Syllanus Coſ. ſuffectus Maii XXVII., ut legimus in hodierno Capito-*

lino, vel Junii XXVI, ut emendat ex veteri editione Salmaſius. Ita menſe Auguſto, concludit, *nihil potuit Roma Maximinus.* An Hippolytus hic Portuenſis, de qvo in Martyrologiis die XXII. Auguſti, idem ſit ac cujus depoſitio in Kalendario Bucheriano cum Pontiani Depoſitione conjungitur ad diem XIII. Auguſti, ut ipſe Dodvvellus eadem Diſſert. §. XLIX., opinatur, diſceptarint alii. Id unum contendo, qvod ſive XXII. Auguſti anni Ch. CCXXXV., ſive anni CCXXXVI., is Hippolytus paſſus dicatur, nil ei prorſus allatæ à Cl. V. obſervationes officiant. Etenim Gordianos, qvod poſtremum ſpectat, non anno Ch. CCXXXVI., ſed anno CCXXXVII., dictos fuiſſe in Africa Imperatores, ſatis evincitur ex iis, qvæ è Victore, tribusqve ejusdem Maximini Inſcriptionibus, ſupra eodem hoc capite attulimus; ubi eum Imperatorem, ante Gordianorum inaugurationem, tertium Imperii, & Tribunitiæ Poteſtatis annum libaſſe, monſtravimus. Qvod vero ad alterum pertinet, nimirum, qvod in Codice Juſtiniani extet Lex Alexandri die XIII. Auguſti anni CCXXXV. data, id ſane argumentum haud multum vexare nos debet, qvum earum legum ſubſcriptiones mendoſas qvandoqve eſſe, perſpicuum ſit, habeaturqve reipſa in eodem Codice lib. IX. tit. 1. num. 3. ejusdem, ne remotiora exempla petamus, Alexandri Lex *data III. Non Febr. Alexandro A. Cos.* nimirum anno Ch. CCXXII., qvo cum Elagabalo, qvem in ea ſubſcriptione, uti in aliis ejusdem anni legibus, ideo reiicet, qvod id nomen ex annalibus Senatus auctoritate eraſum fuerat, Conſulatum primum iniit Alexander, ac nihilominus certum ſit, ea die Alexandrum nondum fuiſſe Imperatorem Certe Germanicam Maximini Victoriam anno CCXXXV. contigiſſe, idem ipſe Dodvvellus, ni abs ſe diſſidere is velit, fateatur neceſſe eſt. *Nec plura*, inqvit eodem loco de ipſo Maximino, *quam unius anni geſta commemorat Herodianus. Contulerat ſe in hiberna Maximinus proximo vere in hoſtem moturus. Minatus enim eſt ſe exciſurum, ſubacturumque oceano tenus omnes Germanas barbaras nationes. Id quod etiam præſtiturum credit Herodianus, ni domeſticis fuiſſet turbis impeditus. Proximo itaque anno ineunte Imperatores facti ſunt in Africa duo Gordiani.* Exploratum autem eſt, Maximinum, qvum in hiberna, juxta Herodianum, ſe contulir proximo vere in hoſtem moturus, Germanos jam deviciſſe. Qvare ſi *maturis jam ſegetibus*, ut late ſupra obſervavimus, eadem Victoria geſta, illa proculdubio ab eodem Dodvvello æſtate anni CCXXXV., atqve ea tempeſtate, qvo maturæ ſegetes ſunt, erit conſignanda. Non itaqve poſt diem tantum XIII. Auguſti ejus anni, ſed multo ante cœpit regnare Maximinus; adeoqve probe potuit, vel eo anno die XXII. Auguſti Martyrium ſubire Hippolytus.

PHILIPPUS A TURRE, Epiſcopus Adrienſis *in diſſ. Apologetica de annis Imperii M. Aureli Antonini Elagaboli Patavii A. MDCXIII. edita, capite V. pag. 61.*

Non minus certum videtur, Elagabalum deceſſiſſe ante Idus Apriles A. U. 975. Chriſti 222. nam eo tempore rerum jam potiebatur Severus Alexander. Norunt Eruditi omnes inventam in agro Verano anno 1551. atqve à Cardinali Cervino, qvi poſtea fuit magis oſtenſus, qvam datus Pontifex, in Bibliotheca Vaticana collocatam, ubi adhuc viſitur, ſtatuam è marmore S Hippolyti martyris in cathedra ſedentis, in cujus lateribus inſcriptus eſt Græcis literis Canon Paſchalis ab anno primo Alexandri initium ducens. Hunc Canonem primus edidit cum notis Joſephus Scaliger de emendat. Temporum lib. 7. pag. 721., dein Gruterus Theſauro inſcriptionum inſeruit pag. CXL. inde Bucherius commentario in Victorii Canonem Paſchalem illuſtravit, & demum Franciſcus Blanchinus Cubiculi Pontificii honorarius accurate ex autographo exſcriptum meliori qvam antea luce donavit, erudita ad ejus explicationem addita Diſſertatione. Hic itaqve Canon Paſchalis binos Cyclos continet, qvorum alter exſculptus eſt in dextero latere Cathedræ, qvartas decimas Lunares exhibens per ſexdecim annos diſtributas; alter in ſiniſtro, cui inſcriptæ ſunt Dominicæ Paſchales CXII. annorum, Cyclo ſedecennali ſepties repetito. Prior hanc Epigraphen profert: ANNO I. IMPERII. ALEXANDRI. IMP. FACTA. EST. XIV. PASCHÆ. IDIBUS. APRILIBUS. SABBATO. alterius hoc eſt programma: ANNO ALEXANDRI. CÆSARIS. PRIMO. INITIUM. Feria ſeptima, ſeu Sabbatum non potuit inter hæc tempora contingere die XIII. Aprilis, niſi in anno ducenteſimo viceſimo ſecundo æræ Chriſtianæ, Cyclo ſolis VII. Lunæ XIV. lit. Dom. F. Præterea hoc ipſo anno incidit Plenilunium medium ex Tabulis Riccioli in eundem diem XIII. Aprilis hor. 5. m. 3. poſt meridiem. Ergo die XIII. Aprilis A. C. 222. Severus Alexander jam regnabat, & Elagabalus obierat. De hoc dubitari neqvit; qvia S. Hippolytus hoc ipſo anno 222. Canonem condidit, ut inſcriptio allata indicat: *Anno primo Alexandri facta eſt XIV. Paſcha*, & paullo poſt: *erit ſequentibus annis ſicut in tabula ſubjectum eſt.* Modus hic loqvendi de præterito tempore, & de futuro demonſtrat, conſcriptum fuiſſe Canonem Paſchate jam elapſo, & anteqvam annus proximus inciperet. Et qvamvis Hippolytus ipſe Canonem non inſcuipſerit Cathedræ; certum tamen eſt, illum a qvopiam, cujus nomen abdi-

abdidit vetuſtas, exſcriptum fuiſſe ab opere ejusdem Hippolyti, de qvo meminit Euſebius lib.6. hiſt. Eccl. cap.61., & D. Hieronymus Script. Eccleſ. cap.61. non multo poſt Cathedræ inciſum. Qvod indicatur etiam in latere ipſius Cathedræ, ubi inter opera Hippolyti hoc recenſetur: *Demonſtratio temporum Paſchæ, quemadmodum in tabula.*

Marmori Hippolyteo ſolet opponi ſaxum alterum, in qvo Inſcriptionem hanc exaratam fuiſſe tradidit Panvinius lib. 2. Faſtorum, ab eoqve expreſſit Gruterus pag. LXXXV. 2.

SERAPIDI. SACR
IMP. CÆS. M. AUREL
ANTONINUS. AUG
PIUS. FELIX. COS. IIII.
P. P.

à tergo

DEDIC. ID. APR
IMP. CÆS. ANT. PIO. IIII. ET
M. AVR. ALEXANDRO. COS

M. Aurelius Elagabalus Imp. & Alexander Cæſar dubio procul annum U. C. 975. Dionyſianum 222. Conſules aperuerunt. Idibus Aprilibus hujus anni in ſaxo Panviniano vivebat adhuc Elagabalus, qvi Serapidi ſignum vel ſtatuam poſuit, & Alexander nondum ad imperium erat evectus: at in Canone Hippolyti ipſiſmet Idibus Aprilibus Alexander jam imperabat, & Elagabalus mortem obierat. Ergo alterutrum ex his antiqvitatis monumentis falſum vel mendax eſt. Mihi ſane dubitandum neqvaqvam videtur, qvin marmor Hippolyteum Panviniano præferri debeat. Illud extat integrum, incorruptum, atqve omnium oculis patet: hoc nusqvam eſt, neqve ejus characteres adſpectu explorare poſſumus, nosqve certiores reddere, an autographum exemplo Panvinii reſpondeat. Certe Panvinius ipſe, qvamqvam antiqvitatis peritiſſimus, non ſemel inſcriptiones falſas aut vitiatas obtruſit, vel ab aliis perperam exſcriptas, vel qvod ipſe, ut crebro etiam oculatiſſimis uſu venire ſolet, minus accurate eas reddiderit. Qvis ergo ſuſtineat teſtem vivum, ut ita dicam, & præſentem repellere, ut auctoritatem teſti ignoto, & abſenti deferat? Præterea, qvod alii etiam animadverterunt, potuit ante necem Elagabali inſculpta fuiſſe inſcriptio, ut dedicatio Idibus Aprilibus fieret: qvo poſtea occiſo, lapis jacuit neglectus. At mihi etiam ſubſunt non levia falſitatis argumenta. Qvis enim veroſimile putet, Elagabalum vel ſtatuam vel ſignum qvodpiam *Serapidi* dedicaſſe, qvi nullum aliud numen coluit, qvam ſuum illum *Elagabalum*, unde ei nomen qvæſitum, ab Syria Romam adſportatum, cui templum magnificum cum exſtruxiſſet, *ſtudebat & Matris typum*, ut narrat Lampridius cap. 3., *& Palladium, & ancilia*, *&* OMNIA *Romanis veneranda in illud transferre templum: & id agens*, NE QVIS ROMÆ DEUS NISI ELAGABALUS COLERETUR? Adeoqve veſano cultu in Deum hunc ſuum raptus eſt Imperator inſanus, ſubdit Hiſtoricus cap 6., ut non *Romanas tantum extinguere religiones voluerit, ſed per orbem terræ, unum ſtudens, ut Elagabalus Deus* UNUS UBIQVE COLERETUR. Qvod ſi *Matris Deum ſacra accepit, & tauroboliatus eſt*, apud eundem c. 7., non id religione ductus geſſit, ſed *ut typum eriperet, & alia ſacra quæ penitus habentur condita.* Aliisqve ſacris, qvæ ſtatim enumerat Lampridius ideo tantum ſe immiſcuit, ut ea profanaret pollueretqve, atqve in penetrale Dei ſui transferret. De Serapidis ſtatua hæc dici neqveunt; propterea qvod in loco publico ea poni debuerat, & memoria dedicationis inſigniri. Qvare reipſa poſitam fuiſſe valde eſt ambigendum.

Cum igitur imperium Elagabali duos certiſſimos cardines habeat, unum ab initio Junii menſis an. 218. qvo Macrinus deletus eſt; alterum ad Idus Apriles an. 222. cum jam Alexander, ex Canone S. Hippolyti, rerum ſummam adminiſtrabat; patet hinc, Dionem apprime recte tres annos, & novem menſes cum diebus qvatuor eidem Auguſto tribuiſſe: hoc enim temporis ſpatium deductum ab eodem Junii exordio deſinit in Martii initia ann. 222. uno menſe ante Epocham Hippolyteam. Atqve ut res hæc ad dies qvoqve componatur, qvamqvam in ea definienda variæ ſint Eruditorum ſententiæ, mihi ſtatuendum videtur, Macrini Imperium, qvod unius anni & duorum menſium, demtis tribus diebus, definit Dio, inchoatum die undecima Aprilis anni ab U. C. 970. eſſe perducendum ad diem ſeptimam Junii anni inſeqventis 971. qva die prælium cum eodem Macrino confectum eſt. Hinc anni tres, menſes novem, & dies qvatuor Elagabali deſinunt in diem decimam, vel undecimam Martii an. 975. cum idem Auguſtus rebus humanis exemptus eſt, & Severus Alexander Imperio admotus. Neqve enim Pagio adſentior, qvi hæc ad diem ſextam ejusdem menſis retrahit, ut acclamationes Alexandro à Se-

natu factas apud Lampridium ejus primæ inaugurationi adſcribat; nam verius eſt acclamationes illas pertinere ad tempus aliqvod poſterius, uti probant Tillemontius in Elagabalo not. VI. & Valſechius cap. 2. Hæc cum ita ſint, non potuit Elagabalus attingere Tribuniciam Poteſtatem V., ſi qvatuor Principatus annos non explevit. Attamen plures ejus extant nummi Tribunicia Poteſtate V. ſignati, quorum aliqvot deſcribit Goltzius in Theſauro: duos, argenteum unum, æreum alterum Adolphus Occo, alios duos Mediobarbus, unumqve argenteum Vaillantius: qvibus è gaza Medicea alium addidit Valſechius, ejusqve ectypum protulit prope finem capitis qvinti. Non moror numiſmata Aqviliæ Severæ, Anniæ Fauſtinæ, ac ipſius Elagabali cum L. E. *anno quinto*, qvod de iis nulla habenda ſit ratio, qvia cum annis Tribuniciæ Pot. non concurrunt, & modo Ægyptiaco ſunt explicandi, ut latius ſupra demonſtravi.

Idem pag. 77.

Verum cum hæc ſcripſiſſem, prodiit in lucem Romæ viri eruditiſſimi Joannis Vignolii diſſertatio, DE ANNO I. IMPERII SEVERI ALEXANDRI, in qva inter alia inſignem nummum ære ſcalptum dedit, huic ipſi Angeloni plane conſimilem; & præterea Hippolytei Canonis inſcriptionem, qvam ſupra protuli ad Elagabali annos conſtabiliendos, vel interpretatur, vel ſubvertit. Hæc, qvæ res Pagianas & meas in diſcrimen adducunt, cum mihi non ſint prætereunda, ſeqventi capite expendam.

CAPUT VI.

Joannis Vignolii de inſcriptione Canonis Paſchalis S. Hippoliti ſententia, & nummus Elagabali ab eo productus expenduntur. Teſtimonia Euſebii ac S. Hieronymi de eodem Canone explicata. Hippolytus Cyclo ſuo ſedecennali annum Conſularem non appoſuit, ſed annum I. Alexandri. Cycli Paſchales Imperatorum nominibus olim inſcribebantur. Æra Paſchalis ab anno primo Diocletiani petita. Epocha Paſchalis Hippolyti exordium à Neomenia Luna: cujus rei exempla alia. Lunæ conjunctio die primo anni Juliani celebrata, non antecedente, uti cenſuit Caſſinus. An hic annus intercalaris. Operi Paſchæ S. Hippolyti nullum Chronicon inſertum; ſed doctrina temporum Paſchalium tradita, ſecundum ejus hypotheſes: & exinde Cyclus ſedecennalis digeſtus. Is mos etiam Aſtronomis uſurpatus. Qui Cyclum S. Hippolyti in Cathedra inſculpſit, nihil immutavit. Dionis textus de annis Elagabali nequaquam corruptus. Duorum invicem numiſmatum pugna: & Faſti Græci explicati. Hinc ſententia Pagii de anticipato Elagabali Imperio haud penitus deplorata. Vignolii initium Alexandri nondum ab impedimentis Canonis Hippolytei expeditum.

IN hoc igitur egregio Opere ſibi probandum ſuſcepit Cl. Vignolius, Elagabalum non ante *initium Julii* menſis A. U. 975. æræ vulgaris 222. obiiſſe, & Alexandrum ad imperii faſtigium fuiſſe evectum. Qvo pacto recte ait, explicari poſſe Tribuniciam Pot. V. ejusdem Elagabali in nummis toties à nobis memoratis expreſſam. Si enim ejus initium ſtatuatur vel die XVI. Maji, cum ſalutatus à militibus Imperator fuit, vel ineunte Junio, cum Macrinum acie fudit, Tribunicia ejus Poteſtas IV. exiit anno 222. alterutro ex iis cardinibus, & deinceps usqve ad primordia Julii potuerunt cudi numiſmata cum Poteſtate V. Porro ſententiam hanc ſuam novis atqve eruditis ita obfirmat rationibus, nihil ut videatur præclarius in hac controverſia afferri poſſe. Verum cum programma Canonis S. Hippolyti, qvod V. C. ſub ipſum initium exhibet, nosqve ſuperiori capite ad firmandam Dionis auctoritatem de annis Elagabali produximus, Alexandrum regnantem Idibus Aprilibus an. 222. agnoſcat, atqve adeo Elagabalum jam tum defunctum; propterea omni ope ille enititur, ut tantæ molis objectum ſibi oppido infeſtum depellat. Ad hæc nummum Angeloni, à qvo haud mihi timendum eſſe nuper ſperabam, veluti redivivum ſiſtit, ſive alium illi prorſus conſimilem, qvi Elagabali Congiarium repræſentat cum hac epigraphe: TR. P. II. COS. III. Hunc vero nummum poſtqvam ille objecit Cl. Valſechio, qvem aliis qvoqve argumentis probe convellit, eo ſubinde utitur ad evertendam Pagii de anticipata ejusdem Elagabali Tribunicia Poteſtate ſententiam, qvam ego hactenus vindicare conatus ſum. At mihi profecto dubitare admodum occurrit, num marmor S. Hippolyti, qvod viam ejus intercipit, & noſtram communit, de medio plane ſublatum ſit. Qvod ſi res integra fortaſſis manere poſſit Hippolyto, & verum adhuc ſit, Elagabalum deceſſiſſe ante diem XIII. Aprilis, neceſſe eſt oriri rixas inter hoc Vignolii numiſma, & nummum alterum à nobis capite ſuperiori recitatum & explicatum: & ſubinde ſpes aliqva Pagianæ & noſtræ cauſſæ faſtis adhuc ſupereſſe poterit. Qvamobrem, ut argumenti à me ſuſcepti rationibus inſerviam, dubitationes aliqvas proponam ad ea, qvæ vir doctus de programmate S. Hippolyti commentatus eſt; deinde numiſmatum eorundem diſcordias in medium proferam.

S. Hie-

S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſ. cap. 61. hæc ſcribit: *Hippolytus cujusdam Eccleſiæ Epiſcopus (nomen quippe urbis ſcire non potui) rationem Paſchæ temporumque canones ſcripſit, usque ad primum annum Alexandri Imperatoris, & ſedecim annorum circulum, quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα vocant, reperit.* Hæc eadem prorſus tradiderat ante Hieronymum Euſebius lib. 6. hiſt. Eccl. c. 16. ex Vignolii verſione: *Eo ſane tempore & Hippolytus præter alios pleroſque Commentarios, quos componebat, opus etiam de Paſchate conſcripſit, in quo & temporum ſeriem explanat, & canonem quendam ſedecim annorum de Paſchate ponit, & temporum ſolum deſcribit ad primum annum Imperatoris Alexandri.* Ex his Hieronymi & Euſebii locis ſtatuit V. C. Operi *de Paſchate* rationem temporum, ſeu Chronicon fuiſſe inſertum, & poſt Chronicon ſucceſſiſſe Canonem Paſchalem, ſeu Cyclum, qvi inſculptus in lateribus Cathedræ ejusdem S. Hippolyti viſitur: Chronicon vero, qvod in annum primum Severi Alexandri deſinebat, diverſum omnino fuiſſe ab eodem Cyclo. Hinc conjicit, Hippolytum non ita conſcripſiſſe Cyclum ſuum, uti hodie ſpectatur in Cathedra; ſed aliqvid commiſſum fuiſſe ab eo, qvi poſt Hippolyti ætatem illum marmori inſculpendum ſuſcepit. Ergo arbitratur, Hippolytum ſub anno Conſulari, *Antonino* nempe IIII. & *Alexandro* anni 222. *Conſulibus*, annum primum imperii Alexandri in Chronico adnotaſſe, qvod usqve ad annum illum, Euſebio ac D. Hieronymo teſtibus, conſcripſit: Canonem vero Paſchalem ſeu Cyclum, qvi Chronicon ſubſeqvebatur, habuiſſe qvidem initium ab eodem anno Conſulari, non tamen hanc notam temporis initio canonis fuiſſe repetitam, ſed ſcriptum tantum: ΕΤΟΥC. ΑΥΤΟΥ, ſive, ΤΟΥΤΟΥ, *hoc anno*, ſcilicet, Antonino IIII. & Alexandro COS. *Decima quarta Paſcha fuit Idibus Aprilibus, Sabbato.* Qvi vero poſt Hippolyti ætatem, ſubdit vir eruditus, curavit, ut idem Canon ſculperetur in Cathedra, pro anno Conſulari Imperii, annum ex Chronico accepit, & loco ΕΤΟΥC. ΑΥΤΟΥ. ſive, ΤΟΥΤΟΥ, *hoc anno*, poſuit in dextero ejusdem latere: ΕΤΟΥC. Α. ΒΑCΙΛΕΙΑC. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟC. *anno 1. imperii Alexandri Imperatoris*: in ſiniſtro vero, ΕΤΕΙ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΚΑΙCΑΡΟC. ΤΩ. Α. ΑΡΧΗ *anno primo Alexandri Cæſaris initium.*

Hæc omnia ingenioſe qvidem ſunt excogitata: ſed an ita vere, non unum eſt, qvod me impellit ad dubitandum. Aliter certe ſuadent duo illi teſtes, Hieronymus & Euſebius, qvi ſi inveniſſent ſcriptos Conſules, Antoninum & Alexandrum, nulla videtur eſſe ratio, cur prætermiſſis ipſis Conſulibus, annum primum Imperii Alexandri tantummodo memoraſſent. Certe eorum uterqve viderat Chronicon, & viderat ejus Canonem ſedecennalem, in cujus anno primo conſignatum erat Paſcha ſub die XIII. Aprilis. Qvod ſi, uti cenſet vir doctus, Chronicon annexum erat Canoni, ſeu Cyclo, & in utroqve annus Conſularis adnotatus, male cum poſteritate egiſſent iidem Scriptores, qvi cum ſcirent, ſi vera ea eſt ſententia, Alexandrum poſt diem illum XIII. regno inauguratum, nobis illum obtuliſſent jam tum imperantem. Qvi ſane Chariſſimi Auctores an ita voluerint nos fallere, aliis judicandum relinqvo. Sed neqve Syncellus, qvi ſeculo octavo Chronographiam ſuam literis mandavit, ſcivit unqvam, Conſules adfuiſſe in Canone ſedecennali Hippolyti, ſed novit ſane ſcriptum fuiſſe annum primum Alexandri: *& annorum*, loqvitur de libris Hippolyti, *ſexdecim Paſchalem regulam ad annum* PRIMUM ALEXANDRI *Mammeæ fixo termino expoſuit.* Is enim mos ea ætate invaluerat, ut qvi temporum hiſtoriam texerent, non eam annis Conſulum, ſed Imperatorum inſcriberent. Idem Euſebius lib. VI. cap. 7. *Judas*, inqvit, *de ſeptuaginta apud Danielem ſeptimanis diſſerens, ad decimum usque annum Imperii Severi ſupputationem temporum, χρονογραφίαν, perducit.* Ejus verba, uti aſſolet, ita exſcribit Hieronymus de Script. cap. 52. *Judas de ſeptuaginta apud Danielem hebdomadibus pleniſſime diſputavit, & Chronographiam ſuperiorum temporum usque ad decimum Severi perduxit annum.* Nulla hic Conſulum mentio: uti neqve apud Hippolytum, qvi pariter *temporum Canones ſcripſit usque ad primum annum Alexandri*. Inter hunc annum & decimum Severi viginti tantummodo anni intercurrunt; ut prorſus manifeſtum ſit, duos hoſce ejusdem ætatis ſcriptores eodem modo Chronicon ſuum anno Cæſareo non Conſulari concluſiſſe. Morem hujus ævi notavit etiam Pearſonius in præfatione ad Annales Cyprianicos num. 5. ubi ait, vetuſtiſſimos Scriptores Chriſtianos fuiſſe ſolitos numerare annos per Imperatores: atqve inter hos memorat Theophilum, Clementem Alexandrinum, & Tertullianum. At cum ipſe eorum loca neglexerit indicare, nos hic expreſſa damus. Theophilus Antiochenus in Chronologia, qvæ extat apud Nicolaum Nourry in apparatu ad Bibliothecam maximam tom. 2. p. 509. Tertullianus adverſus Judæos cap. 8. & adverſus Marcionem lib. 1. cap. 15. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum a pag. 336. ad 340. editionis Colonienſis an. 1688. de qvo etiam ſcribit Euſebius eodem lib. 6. *Hic Clemens in primo Stromatum libro ordinem temporum deſcribens, obitu Imperatoris Commodi computationem ſuam circumſcribit.* Subjicit Pearſonius, poſteriore tantum ævo numerum annorum è Faſtis Conſularibus fuiſſe deductum; primumqve omnium Auctorem Catalogi circa annum 354. creationes & obitus Romanorum Pontificum per Conſules deſcripſiſſe;

pſiſſe: & ſubinde exempla qvædam S.S.Patrum ſuccedentium congerit, qvi res geſtas Conſulum notis conſignarunt. Hinc eo more inductoetiam deſcriptores Feſtorum Paſchalium memoriam Conſulum in uſum revocarunt; primusqve Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, poſthabita conſuetudine ſuæ Eccleſiæ, apud qvam Paſchalia tempora annis Diocletiani notabantur, ut mox dicam, ſupputationem centum annorum Paſchalium dedit, incipiens à Conſulatu Theodoſii primo, & qvinto Gratiani, qvi in annum 380. incidit: & Victorius Cyclum ſuum Paſchalem orſus eſt à Conſulatu Conſtantini & Rufi, an.457. Hæc habentur in fine Prologi ipſius Theophili, & in Prologo S. Cyrilli Alexandrini, & demum in Epiſtola ejusdem Victorii ad Hilarium Papam: qvæ extant apud Petavium in calce alterius tomi de doctrina Temporum. Conſtat igitur, ævo Hippolyti uſu fuiſſe receptum, Imperatorum duntaxat annis, non vero Conſulum, rationem temporum circumſcribere.

Sed qvid ſcripſerit Hippolytus, nemo melius qvam Hippolytus ipſe teſtari poteſt. Ediderat Caniſius antiqvæ Lectionis Tom.II. Chronicon qvoddam ſub titulo, *De Diviſionibus gentium*, qvod poſtea correctius publicavit Labbeus tom. 1. Bibliothecæ novæ, & poſtremo vir doctiſſimus Cangius ad Chronicon Alexandrinum, ab ipſo appellatum Paſchale. Opus hoc idem Cangius in Præfatione num. XIV. tribuit noſtro Hippolyto, qvamvis dubitet Guilielmus Cave in hiſt. Scriptorum Eccleſ. in fine S. Hippolyti, & Cl. Blanchinus aperte neget in diſſertatione de Canone Paſchali S. Hippolyti pag. 115. qvi tamen, ſi non Hippolyti, auctoris certe ſynchroni, & ſub Alexandro viventis eſſe illud fatetur. In hoc ergo Chronico apud Labbeum pag. 305. & Cangium pag. 418., ut refert idem Blanchinus pag. 116. hæc verba habentur: *A generatione Chriſti poſt XXX annum, cum paſſus eſt Dominus, Paſcha celebratur: ipſe enim erat juſtum Paſcha. A paſſione autem Domini usque in XIII.* ANNUM IMPERATORIS ALEXANDRI *Cæſaris anni* CCVI. *ſervatum eſt* PASCHA, *quod in commemorationem Chriſti ſervatur à nobis. Fiunt igitur anni ab Adam usque ad* HUNC *diem anni* VMDCCXXXVIII 5738. Qvis credat Hippolytum diverſum ab Hippolyto, ut nimirum in hoc Chronico conſignaverit Paſcha ſub annis Imperii Alexandri, nulla prorſus Conſulum mentione facta; & in alio Chronico, atqve in Cyclo Paſchali, ut V. C. opinatur, Conſulum notam uſurpaverit? Qvod ſi non Hippolytum, ſed alium facias Chronici auctorem; is certe ſcribens anno XIII. qvi fuit poſtremus Alexandri, *usque ad* HUNC *diem*, morem ejus temporis, atqve adeo morem Hippolyti obſervavit.

Itaqve Hippolytus Epocham inſignem daturus Cyclo ſuo Paſchali, qvem tum, poſthabitis annis Paſchalibus jam præteritis, veluti de novo inſtaurabat, illam Epocham non a Conſulibus, ſed ab ANNO PRIMO Alexandri repetiit; ut exinde anni Paſchatum ſeqventium ab eodem cardine deducerentur. Hunc morem eo ipſo ſeculo Chriſti tertio, qvo vixit Hippolytus, imitati ſunt Alexandrini, qvi Cyclum ſuum Paſchalem inſtituerunt, initio ſumto à *primo anno* Diocletiani, nimirum à Neomenia Thoth fixi XXIX. Auguſti anno vulgari 284., cujus anni primi Paſcha incidit in annum ſeqventem 285. Hæc celebris eſt Ægyptiorum Paſchalis Æra, *Diocletianea* appellata, qvod *primo Diocletiani anno* cœpta fuerit, ait Scaliger de emendatione Temporum lib. 5. pag. 494. edit. an. 1629. Hinc factum eſt, ut cum Paſcha aliqvod memoraretur, plerunqve anni putati fuerint ab hoc primo Diocletiani anno. S. Proterius Epiſcopus Alexandrinus & Martyr in Epiſtola ad Leonem Papam, qvæ eſt prima in collectione epiſtolarum Paſchalium apud Petavium in calce tomi II. de doctrina Temporum, inſerta etiam Epiſtolis ejusdem Pontificis à Quesnello ordinatis, poſt epiſt. 103., recenſens plures decimas qvartas Paſchales, eas ſemper ab Imperii Diocletianei Epocha repetit. Unum exemplum pro cunctis exhibeo: *In octogeſimo nono anno* AB IMPERIO DIOCLETIANI, XIV. *Luna Paſchalis* XXVIII. *die menſis Phamenot, id eſt* IX. *Kalendarum Aprilium provenit.* Annus LXXXIX. Diocletiani cœpit à Neomenia Thoth anni Chriſti CCCLXXII., ejusqve Paſcha contigit anno ſeqvente 373. S. Ambroſius eandem hanc rationem ſeqvutus eſt in epiſtola de Paſchate ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos: *Octogeſimo*, inqvit, *nono anno ex die* IMPERII DIOCLETIANI *cum quartadecima Luna eſſet nono Kal. Apriles, nos celebravimus Paſcha pridie Kalendas Apriles........ Rurſus nonageſimo & tertio anno a die* IMPERII DIOCLETIANI &c. Cyrillus item Epiſcopus Alexandrinus condidit Cyclum XCV. annorum, cujus initium & finem ab annis Diocletiani denominavit; uti teſtatur Dionyſius Exiguus Epiſtola prima de Paſchate, qvæ extat in laudata collectione Petavii: *S. Cyrillus*, inqvit, *primum Cyclum ab anno Diocletiani* CLIII. *cœpit, & ultimum in* CCXLVII. *terminavit.* Sunt anni 337. & 431. æræ communis. Hinc patet, qvam vero ſit ſimilius, Hippolytum exorſum fuiſſe Cyclum ſuum ab ipſo anno primo Alexandri, qvam ab ejus anni Conſulibus. Imo etiam aſſeveraverim, quoties annus aliqvis Paſchalis ejus Cycli deſcribendus eſſet, non aliter fuiſſe appellatum, qvam ab annis imperii Alexandri, ut cauſſa exempli: *anno quinto ab imperio Alexandri XIV. Luna Paſchalis IV. Kal. Apriles, Dominica vero Paſchalis IV. Nonas Apriles.*

Hippo-

Hippolytum vero inſtituiſſe Epocham Paſchalem ab anno æræ vulgaris 222. primo Alexandri, atqve exinde Cyclum ſuum digeſſiſſe, plures characteres, qvi in illum annum concurrunt, videntur etiam demonſtrare. Joannes Dominicus Caſſinus, qvem ingenti Aſtronomiæ damno nuper Pariſiis vita functum dolemus, in animadverſionibus ad Canonem S. Hippolyti, qvas compendio refert Joannes Baptiſta Hamelius in hiſtoria regiæ ſcientiarum Academiæ lib. 4. Sect. 8. cap. 1., obſervavit, primum diem anni 222. fuiſſe eundem primum Lunæ, ſeu primum poſt mediam conjunctionem Lunæ cum Sole, qvæ pridie contigerat. Qva ejusmodi Epocha nulla aptior ſeligi poterat ad conſtructionem Cycli Paſchalis, cum ab ea dies Lunæ, qvibus conſeqventes anni inciperent, facilius habeantur. Ita etiam Julius Cæſar, cum annum ordinaſſet, primum annum, qvi fuit U. C. 709., duxit à media Lunæ cum Sole conjunctione, qvæ contigit die antecedente Kalend. Januarias; unde Epocha celebris anni Juliani inchoata eſt. Præterea idem Caſſinus notavit, inter hanc Julii Cæſaris Epocham & Epocham Hippolyti intercedere magnam periodum annorum 266. qvæ conſtat 14. periodis Metonicis undeviginti annorum: ex qvo infert, etiam hanc periodum XIX. annorum haud ignotam fuiſſe S. Hippolyto, licet ipſe aliam rationem ſeqvutus fuerit. Hæ viri doctiſſimi animadverſiones de Epochis Cycli Hippolytei, ac anni Juliani, cœptis à prima Lunæ accenſione, uno etiam & altero exemplo illuſtrari poſſunt. Æra Paſchalis Diocletianea, uti paullo ante dictum eſt, incepit à primo die Thoth XXIX. Auguſti an. 284., qvi primus dies erat anni civilis Ægyptiorum; atqve eodem ipſo die commiſſum eſt Novilunium medium, licet Neomenia civilis propter Aureum numerum ab Alexandrinis collocata fuiſſet in diem antecedentem XXVIII. Auguſti, qvi erat ultimus Epagomenarum, ut tradit Petavius de doctr. Temp. lib. 2. cap. 63. Rurſus in Cyclo annorum 84., qvem produxit, & fuſe explicavit Card. Noriſius, qvolibet Cyclo revoluto, Novilunia perpetua lege ad Kalendas Januarias revertuntur. Qvod qvamvis falſum ſit, cum uno Cyclo abſoluto Lunares Syzygiæ inferius debuerint prolabi; attamen id in rem noſtram facit, qvod ejus Cycli Auctor voluerit initio cujuslibet Cycli primam Lunam figere. Ex his itaqve apparet, Epocham Hippolyti, cum conveniat regulis inſigniorum Epocharum, recte ab ipſo fuiſſe connexam cum anno 222. primo Alexandri, in cujus exordio Neomenia Lunæ celebrata eſt.

Ceterum qvod Caſſinus dixit, conjunctionem mediam Lunæ cum Sole complevam fuiſſe diem antecedentem Kalendas Jan. A. U. 709., non congruit cum aliorum obſervationibus. Siqvidem Paulus Middelburgius lib. 2. Paulinæ, apud eundem Noriſium initio Diſſertationis de Paſchali Latinorum Cyclo, tradit, Novilunium contigiſſe ipſomet die primo Januarii hor. 7. 6'. 35". P. M. ſive juxta calculos Stoeffleri prop. 34. hor 6. 44'. 55". Hanc inter inſignes Aſtronomos unius ſolidi diei in Novilunio conſtituendo diſſenſionem ut accuratius expenderem, ſupputationem inſtitui, ex tabulis tum Petavii lib. 8. de doctrina Temp. cap. 4. tum Riccioli in Aſtronomia Reformata, & cum illis adeptus ſum Novilunium medium die ipſa prima Januarii hor. 4. 54'. P. M. ex his vero hor. 5. 21'. P. M. & per Epactas hor. 5. 50'. Diſcrimen unius, vel alterius horæ inter qvatuor hos Mathematicos provenit cum ex diverſa ab ipſis motus medii aſſumpta qvantitate, tum ex differentia Meridianorum. Caſſinus autem in diem antecedentem non alia de cauſſa idem Novilunium conjecit, qvam qvia primum annum Julianum biſſextilem cum ſtatuiſſet, ut in fine num. V. apparet, calculos perinde inſtituit, ac ſi initio anni dies intercalatus jam fuiſſet, proptereaqve novilunium uno die antevertit. At revera, licet idem annus Urbis 709. ſit biſſextilis, Cyclo Solis 21. lit. Dom. CB., ſupputatio tamen fieri debet in anno communi; qvia Kalendis Januariis dies intercalaris nondum fuerat inſertus. Imo ſi rem ipſam attendamus, nulla eo anno primo Juliano, qvamqvam in ſerie annali Kalendarii ille ſit biſſextilis, facta fuit intercalatio. Cum enim anno antecedenti, qvi vulgo Confuſionis vocatur, præter ſolidos dies imputatæ fuiſſent ſex horæ appendices, ut teſtatur Solinus, non poterat fieri intercalatio unius diei, niſi poſtqvam tres alii qvadrantes illum unum diem complevissent: qvod accidit anno Juliano III. vel IV. qvorum alteruter primus Julianus annus biſſextilis fuit: qva de re conſulendus eſt Petavius lib. 4. cap. 2 & 3. Et fortaſſe Soſigenes, qvi Julii Cæſaris juſſu annum ordinavit, ſex illas horas eo conſilio ſupereſſe voluit, ut tranſmiſſo primo anno absqve intercalatione, Lunam primam cum primo die ejusdem anni conjungeret; qvo annorum inſeqventium Lunationes commodius procederent.

Porro, ad Vignolium ut redeam, dubius etiam feror, num Operi *de Paſchate*, qvod conſcripſit S. Hippolytus, Chronicon ullum inſertum fuerit, in primum Alexandri annum deſinens, ut idem V. C. cenſet. Sane Chronicon Hippolytus condidit; ſed illud ab hoc opere *de Paſchate* omnino alienum & diverſum fuit: uti patet in Elencho librorum Hippolyti, in qvo ſub hoc titulo ſcribitur: *Chronicon.* Poſt tria vero alia volumina opus de Paſchate refertur: *Demonſtratio temporum Paſcha.* Qvæ porro hæc ipſa verba

docent, nullum Chronicon adjectum fuiſſe, ſed actum tantummodo de temporibus Paſchæ: cui rei concinit etiam Syncellus, qvi in eo opere nullum Chronicon agnovit, ut ex verbis paullo ante recitatis conſtat. Cum igitur Euſebius, à qvo Hieronymus ſua hauſit, hæc tradit: *opus etiam de Paſchate conſcripſit, in quo & temporum ſeriem*, τῶν χρόνων ἀναγραφὴν, *explanat*, id non de Chronico qvodam, ſeu Chronologia intelligendum puto, ſed de temporum Paſchalium ſerie & ratione, *Canonem ſedecim annorum de Paſchate* Hippolytus adjecit. Luculentius id expreſſiſſe videtur Rufinus in ſua Euſebii verſione lib. 6. cap. 17. *in illis diebus Hippolytus inter cetera ſcripta ſua libellum de Paſcha ſcriptum edidit, in quo cum deſcriptionem quandam temporum faceret, de ſedecim annorum in circulo, qui in Paſcha ratione obſervari ſolet, neſcio quam ſupputationem ſequutus, univerſa tempora intra primum Alexandri Imperatoris annum concludit.* Manifeſtum eſt, *in deſcriptione temporum* ſupputationem circuli ſedecim annorum factam fuiſſe; & proinde *ſeriem temporum* Euſebii pertinere ad Paſchatis tractationem. Hoc ipſum elicitur etiam ex verſione Valeſii cap. 22. *librum de Paſchate compoſuit, in quo temporum ſeriem deſcribens, & Canonem quendam Paſchalem per ſedecim annorum circuitum exhibens, anno primo Imperatoris Alexandri computationem temporum circumſcribit.* Nimirum Hippolytus *deſcribens temporum ſeriem* exhibet cyclum Paſchalem, hancqve computationem Paſchalem anno primo Alexandri concludit. Nullum ergo Chronicon in libro Hippolyti; ſed omnia ad temporum Paſchalium canones referuntur.

Hippolytus itaqve in ſuo Opere *de Paſchate*, de qvo Euſebius, doctrinam, uti ego qvidem arbitror, de Paſchate expoſuit ſecundum hypotheſes à ſe repertas, ut innuit Hieronymus: egitqve fortaſſe de anni ſolaris & Lunaris periodis, de revolutione Feriarum, de Neomeniis primi menſis, terminis Paſchalibus, aliiſqve ad rationem Paſchatis pertinentibus: ex qvibus concinnavit Cyclum ſuum ſedecennalem, qvi conflatus eſt ex duplici Octaeteride, qvam Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, qvi imperante Gallieno vixit, ad Paſchatis ordinationem uſurpavit, teſte Euſebio l. 7. hiſt. c. 20. Hac methodo Hippolytus digeſſit tum tempora, & ſeriem Feſtorum Paſchalium legalium, qvæ indicantur in primo Cathedræ laterculo; tum tempora & ſeriem Paſchatum Chriſtianorum ante primum annum Severi Alexandri: a qvo eodem anno primo ſumta Epocha, uti diximus, Cyclum ſuum aperuit, & ejus tabulas expanſas dedit, in qvibus decimas qvartas, & Dominicas Paſchales appoſuit. Duplices vero hæ tabulæ fuerunt: una qvæ annum primum Alexandri antecedebat; altera qvæ ab eodem anno primo exordiebatur; qvæ ipſa eſt, qvam inſculptam in Cathedra cernimus, complectens in primo latere decimas qvartas Paſchales unius circuli ſedecennalis, in ſecundo Dominicas Paſchales in annos CXII. ordinatas, ſepties nimirum repetita Heccædecaëteride. Hæc aperte indicantur in ipſius Cathedræ inſcriptione his verbis: *Anno primo imperii Alexandri Imperatoris facta eſt XIV. Paſcha Idibus Aprilibus, Sabbato, cum menſis embolimus fuiſſet. Erit in ſequentibus annis*, poſt eundem ſcilicet primum Alexandri annum, *ſicut in tabula ſubjectum eſt*, nempe decimæ qvartæ, & Dominicæ Paſchales incurrent in dies, qvi in tabula expanſa coſignantur: qvæ poſtmodum tabula in Cathedram tranſlata fuit. *Evenit vero in præteritis, ſicut indicatum eſt*, videlicet in annis ante Alexandrum, in qvibus Paſchata competentia erant diſpoſita. Hæc ſcripſiſſe Hippolytum eo ipſo primo Alexandri anno, elapſa jam Paſchatis ſollemnitate, modus loqvendi, *facta eſt decima quarta Paſcha, & erit in ſequentibus annis*, dubitare non ſinit, uti etiam capite ſuperiore obſervatum eſt. Porro Aſtronomorum morem in hoc opere de Paſchate ſeqvutus eſt Hippolytus, qvi Planetarum doctrinam tradentes, de eorum motibus, anomaliis, eccentricitatibus, apogæis, aliiſqve affectionibus & proprietatibus diſſerunt; & poſtmodum ex hypotheſibus inde deductis tabulas motuum mediorum, & æqvationum ſubjiciunt, ex qvibus loca Planetarum qvolibet anni die, & hora inveniri poſſint. Ita uno ſeculo ante Hippolytum etiam Ptolemæus Aſtronomorum princeps factitaverat, uti videre eſt in ejus magnæ Conſtructionis opere. Atqve, ut in rem ipſam exemplum ponam, eandem methodum obſervavit Chriſtophorus Clavius, qvi doctrinam univerſam de Paſchatis ratione ingenti volumine complexus ad explicationem Kalendarii Gregoriani, in eo tabulas expanſas inſeruit, in qvibus Aurei numeri, Epactæ, Decimæ qvartæ, & Dominicæ Paſchales, aliaqve per annum Feſta vaga ab anno 1600. ad annum 5000. indicantur: Præter Paullum de Middelburgo, Petavium, & alios, qvi in ſuis de Paſchatis doctrina tractationibus ſparſim varias tabulas tradiderunt.

Nunc vero alteram clariſſimi Viri conjecturam perſeqvar. Et qvidem non ego auſim aſſeverare, illum qvi Cyclum Hippolyti in Cathedra inſculpendum curavit, tantæ hominem ſupinitatis fuiſſe, vel tantum ſibi arrogaſſe, ut pro duobus illis verbis, HOC ANNO, tot ſimul alia, & penitus diverſa arbitratu ſuo addiderit; & rem ipſam, & rei ſignificationem inverterit & transformaverit. Certe ille recenſens in latere Cathedræ Elenchum librorum Hippolyti, teſtatur Cyclum Paſchalem ab eo ſcriptum illum ipſum eſſe, qvod inciſum fuerat in Cathedra: *Demonſtratio temporum Paſcha, quemad-*

mo-

modum in TABULA. Qvam *tabulam* hanc eandem eſſe, qvam præ manibus habemus, docet inſcriptio Cycli: *Erit ſeqventibus annis ſicut in* TABULA *ſubjectum eſt.* Nec, tam immaniter peccaſſe Curatorem illum, argumento eſſe poſſunt errata qvædam in Cyclo commiſſa: qvia illa tandem in literis dumtaxat qvibusdam, ac numeris ſiſtunt, & imperitiæ qvadratarii, ut ſæpius eveniſſe ſcimus in ſaxis antiqvis, non Curatori, qvi ſane homo de trivio non fuit, imputari debent. Præterea Cl. Blanchinus, qvi accurate Canonem deſcripſit ex marmore, ac doctiſſimis commentariis illuſtravit, fatetur pag. 107. in alterum qvidem latus errores aliqvot irrepſiſſe; ſed primum, in qvo qvartadecima Paſchalis anno I. Alexandri notata reperitur, à labe & vitio prorſus immune teſtatur. Porro Curator Cycli ideo etiam non ita facile decipi potuit, qvod æqvalem illum fuiſſe Hippolyto, ſatis eſt vero conſentaneum: qvippe fruſtra laborem hunc haud levem deſcribendi in Cathedra marmorea Cyclum annorum CXII. ſibi ſumſiſſet; niſi is debuiſſet inſervire pro annis Paſchalibus, tempus, qvo illum exaravit, ſubſeqventibus. Et qvidem vivo Hippolyto id geſtum, argumento etiam eſt Elenchus in latere ſculptus, qvi non omnes ejus libros memorat, propterea fortaſſe qvod eo tempore nondum ceteri erant compoſiti. Qvocirca, uti ego qvidem reor, in marmore ille exculpſit Paſchata integri Cycli CXII. annorum, ut Chriſtianis pateret eorum uſus, & ab ipſis dignoſci poſſet, in qvem diem per ſingulos annos ſollemnitas Paſchalis incurreret. Qvemadmodum Kalendaria apud Romanos ad publicum uſum in tabulis lapideis deſcribebantur: qvorum unum adhuc extat Romæ in ædibus Farneſianis, aliaqve profert Gruterus a pag. CXXXIII.

Ceterum de Inſcriptione Serapidi dicata, qvæ videbatur obſtare programmati Canonis Hippolytei, ſatis ſupra eſt dictum: atqve hæc ipſa, qvæ hactenus diſputavimus, cum demonſtrent Alexandrum regnantem die XIII. Aprilis, Elagabalum eodem die viventem, ut prodit Inſcriptio, e ſcena explodunt.

Itaqve donec hi ſcrupuli animo hæreant, perſuaſum haud mihi eſſe poterit, programma Cycli Paſchalis aliter ſculptum in Cathedra, & aliter ſcriptum ab Hippolyto fuiſſe. Qvapropter, immota ejusdem Cathedræ auctoritate, poſtrema mihi ſuboritur dubitatio, num viri eruditi ſuſpicio de corrupto Dionis textu veritati conſentanea eſſe poſſit. Si enim adhuc verum eſt, ex Hippolyti Canone, Alexandrum die XIII. Aprilis imperio jam inauguratum; verum qvoqve omnino erit, Elagabalum ante hunc diem mortalitatem expleviſſe. Qvo fit ut ſalvus ſit Dio, qvi annos tres, menſes novem, & dies qvatuor imperio ejusdem Elagabali adſcripſit, uti ſæpius expoſitum eſt. Nec nimium propterea Dioni tribuit Pagius, nosqve eum ſeqvuti; neqve illum dignitati numiſmatum præferimus: ſed Dionem ex Hippolyto aſſerimus; & marmorei Canonis fidem nummorum auctoritati opponimus: atqve aptiorem, qva inter ſe conciliari poſſint, viam & rationem qværimus. Hinc magnopere vereor cum præſtantiſſimo viro affirmare, librarios codicem Dionis vitiaſſe, numerosqve annorum partim tranſpoſuiſſe, partim depravaſſe, & dierum numerum annis dediſſe, diebus vero qvi annorum eſſe debuit: ita ut cum in Dionis textu legeretur, Elagabalum regnaſſe annis QVATUOR, menſe UNO, & diebus TRIBUS; ipſimet librarii, ſusqve deqve vertendo omnia, ſcripſerint annos TRES, menſes NOVEM, & dies QVATUOR. Qvod accidiſſe tam in Dione ipſo oporteret, qvam in Xiphilino ejus exſcerptore: ille enim idem numerus annorum, menſium, & dierum reperitur cum in fragmentis Dionis, inſertis editioni Hannovianæ pag. 907., tum in Xiphilino pag. 910. Sed hanc miram vocabulorum, & numerorum *μετάθεσιν* commiſſam fuiſſe ab iisdem Notariis, qvamqvam labi ac peccare in exſcribendo pronis, iterum vehementer dubito. Certe Dio ut nunc loqvitur, loqvebatur etiam undecimo, & duodecimo ſæculo: nam Cedrenus pag. 210. editionis G. L. Baſileenſis, ita ſcribit: *ἐβασίλευσεν ἔτη γ. μῆνας θ, ἡμέρας δ. regnavit*, Elagabalus, *annos* III. *menſes* IX. *dies* IV. Eosdem plane numeros habet Zonaras lib. 12. Annal. num. 13. & Michael Glycas Annal. part. 3. diebus illis qvatuor tantummodo neglectis: *Ἡλιογάβαλος ἔτη γ. καὶ μῆνας θ. Eliogabalus anos* III. *menſes* IX. Hæc ex Dione ad unguem ſumſiſſe hos hiſtoricos, uti etiam exemplaria Dionis, qvæ in Græcia erant freqventiſſima, hanc lectionem tunc prætuliſſe, non eſt ambigendum. Si cui autem in mentem venerit divinare, codices Dionis etiam ævo Cedreni, Zonaræ, & Glycæ corruptos fuiſſe, vel poſtea & Dionem & Cedrenum, & Zonaram, & Glycam, imo & Xiphilinum ubiqve locorum depravatos, nullum ultra verbum, aut operam ſumam. Ex his porro patet, cur major fides Dioni habenda ſit, qvam Herodiano, qvi ſex annos imperii Elagabalo tribuit. Siqvidem hoc ejus ſexennium nullo prorſus alio adminiculo fulcitur. Præterea facile in uno vocabulo potuerunt Notarii mendum committere, & ſcribere *ἕκτον ἔτος*, *ſextum annum*, pro *τέταρτον*, *quartum*. Id enim ego potius dixerim, qvam cum Vignolio ipſos vertiſſe *πέμπτον ἔτος* in *ἕκτον*, *quintum annum* in *ſextum*: qvia nemo unqvam tradidit Elagabalum regnaſſe annos *quinque*; uti fere omnes Græci *quatuor* ponunt, ut capite qvinto oſtenſum eſt.

Deniqve, manente fide Canonis Hippolytei, commoveri pugnam inter duos nummos inter ſe contrarios neceſſe eſt. Alter ille eſt, à Cl. Vignolio nunc primum, ut ſupra memoravi, in lucem editus, cujus hæc inſcriptio, TR. P. II. COS. III. ſententiæ Pagii ac noſtræ de anticipata Elagabali Tribunicia Poteſtate diem ſummum dicit. Si proceſſus Conſularis, inqvit Vir eruditus, ejus numini, qvem ad ſuam firmandam opinionem Pagius attulerat ex Vaillantio cum TR. P. III. COS. III. exordium anni 220., qvo Elagabalus COS. III. proceſſit, reſpiceret; is inde per totum annum illum Tribunicia Poteſtate non alia inſcribi potuiſſet; qvam tertia, qvæ in eodem Vaillantii nummo legitur. Cum vero nummus laudatus exhibeat hanç inſcriptionem TR. P. II. COS. III., res inqvit, eſt manifeſta, iisdem Kalendis Januariis illius anni, qvo Elagabalus Conſulatum III. ſuſcepit, Tribuniciam Pot. III. non numeraſſe; proindeqve nummum eundem Vaillantii Proceſſum Conſularem primum, tertii Elagabali Conſulatus initio habitum, denotare non poſſe. Qvo fit etiam, ut ſi initio anni ejusdem 220. non tertia, ſed ſecunda Tribunicia Elagabali Poteſtas decurrebat, prima ejus Poteſtas, ſeu primus Imperii annus à Kal. Januariis anni 218. per anticipationem exordium capere non potuerit.

Sed ſtat contra nummus alter apud eundem Vaillantium, qvem nos ſupra deſcripſimus, in qvo repræſentatur Proceſſus Conſularis Elagabali, & ſcalpta eſt hæc nota: TR. P. V. COS. IIII. Conſulatum qvartum iniit Elagabalus Kal. Januariis anno Urbis 975. Chriſti 222. qvi ſi dignitate & vita ſpoliatus eſt ante Idus Apriles ejusdem anni, ut ex Canone Hippolyti conſtat, puta initio Martii, non potuit certe Proceſſum in noſtro nummo expreſſum celebraſſe, niſi intra hoc temporis intervallum, à Kalendis nempe Januariis ad exordium ejusdem Martii. Qvod ſi hoc eodem tempore labebatur ejus qvinta Tribunicia Poteſtas, inſtauratum hanc fuiſſe oportet ipſis Kalendis Januariis ipſiusmet anni 222.

Hoc vero iterum negat V. C. ex Faſtis Græcis Voſſianis apud Cangium ad calcem Chronici Paſchalis, qvos profert etiam Dodvvellus poſt appendicem ſæpivs laudatam ad Diſſertationes Cyprianicas pag. 31. in qvibus Faſtis initio ejusdem anni U. C. 975. Chr. 222., qvo Elagabalus Conſulatum IV. capeſſivit, Alexandro Cæſare Collega, legitur ejus Imperii annus *quartus*, non *quintus*: Αντωνῖνος τὸ δ, καὶ Ἀλέξανδρος, *Antoninus IV. & Alexander*, ſcilicet Conſules: δ', ά, IV. & I., hoc eſt, *anno quarto* Imperii Elagabali, & *primo* Alexandri. At ſi verum ſit, hanc notam numeralem δ ſignificare, Elagabalum cum Kalendis Januariis an. 222. iniit Conſulatum IV., numeraſſe *quartum* annum Imperii; verum qvoqve fuerit, alterum notam ά denorare, Alexandrum iisdem Kalendis putaſſe annum imperii ſui *primum*. Qvod qvis dixerit? Qvare, mea qvidem ſententia, non aliter hi characteres explicari debent, qvam eo anno Conſulari alterum ex Conſulibus deceſſiſſe, cum *quartum* imperii annum ageret: alterum eodem anno exorſum fuiſſe *primum*. Et ſane Faſti omnes Græci qvatuor annos principatus Elagabalo tribuunt. Qvod manifeſtius fit ex methodo Auctoris Faſtorum, qvi ad annum 253. (in aliis qvippe annis ſimiles characteres non habet) poſitis Conſulibus Voluſiano II. & Gallieno I. (qvamqvam in hoc fallitur; qvia non Gallienus, ſed Maximus fuit Collega Voluſiani) addit has notas γ. α III. I.; qvarum prima non poteſt ſignificare Voluſianum initio hujus anni, qvo Conſulatum iniit, numeraſſe *tertium* Imperii annum; ſiqvidem illud ſuſcepit, ſeu verius Cæſar renunciatus fuit à Gallo genitore, poſt mortem Decii, qvi interiit menſibus extremis anni 251. Ergo numerus γ. III. exprimit, Voluſianum deceſſiſſe eo anno qvo Conſulatum ſecundum agebat, decurrente ejus Imperii anno *tertio*: qvidqvid ſit de hoc numero annorum Imperii, in qvo plurima inter Chronologos eſt diſſenſio; nam nos loqvimur ex ſententia noſtri Faſtorum Auctoris.

Sublato hoc impedimento, manet adhuc, ex noſtro numiſmate, Elagabalum initio anni 222. *quintam* Tribuniciam Poteſtatem Actis publicis dediſſe. Proinde etiam Kal. Januariis ann. 220. non *ſecunda*, ſed *tertia* ejus Poteſtas decurrebat; & rurſus, retrocendo, *prima* Tribunicia Pot. ſumta eſt per *anticipationem* à Kal. Januariis anni 218.

Ergo prior nummus Pagianum Syſtema ac noſtrum convellit: alter, ſolido atqve adhuc inconcuſſo marmoris Hippolytei fundamento innixus, illud ſartum & tectum tuetur. Si ad cauſſam Pagii labefactandem ſatis eſſe poſſit ſola unius numiſmatis auctoritas; ſatis qvoqve videtur eſſe alterius nummi fides ad ejus ſpes erigendas ac ſuſtentandas. Criminis loco eſſet, ſi de illo qvicqvam ſupicarer: huic ſi labem inferrem, Hippolytum in ſocietatem mendacii traherem. Inter hæc porro diſſidia medius occurrit Cl. Vignolius, & novam, illamqve expeditam Tribuniciæ Poteſtati V. explicandæ viam aperit. Qvam nos qvoqve inire parati ſumus, ac in viri præſtantisſimi auctoritate deliteſcere, ſi validioribus, ut auguramur, conatibus Hippolyteæ Cathedræ impedimenta ſubmoveantur. Qvod reliqvum eſt, nobis in hiſce controverſiis, qvod Ciceroni in diſputationibus philoſophicis, pronunciare licebit: *Nos probabilia multa habemus, quæ ſequi facile, affirmare vix poſſumus*, lib. 2. Academicarum qvæſtionum.

J. VI-

J. VIGNOLII
DISSERTATIO II. APOLOGETICA
De anno primo Imperii
SEVERI ALEXANDRI, AUG.
Qva potiſſimum Programma Cycli Paſchalis S. HIPPOLYTI denuo exponitur & illuſtratur.

LECTORI
S.

POſtqvam mihi optimi Principis CLEMENTIS X. Pont. Max. ſingulari benignitate contigit, ut Bibliothecæ Vaticanæ præficerer, miratus qvandoqve fueram, viros eruditos ſuis opinionibus obſeqvutos adeo fuiſſe, ut ad majorem exinde auctoritatem iis conciliandam, marmoream S. Hippolyti Cathedram, qvæ in eadem Bibliotheca ſervatur, non ſemel in re minus vera teſtem producere non dubitarint, atqve adeo dum privatis non modo, ſed publicis etiam Romani Senatus monumentis eam opponunt, in qvod propterea diſcrimen illius fidem adducant, non animadverterint. Qvapropter haud alienum à me eſſe putavi, ſi, ut veritati, tantiqve monumenti, qvod maximæ ac præſtantiſſimæ hujus Bibliothecæ non vulgare eſt ornamentum, qvoad poſſem honori ac dignitati conſulerem; ſibi cum numis inſcriptisqve aliis priſci ævi reliqviis, qvibus illud adverſari contendunt, rem ac pugnam nullam eſſe oſtenderem. Qvod certe in ea, qvam in hanc rem anno ſuperiori diſſertationem edidi, veriſimili me conjectura conſeqvutum fuiſſe ſperaveram.

In ea vero, ut diſſidium, inter laudatum monumentum & nummos aliosqve inſcriptos lapides immerito excitatum, clarius inde pateret, hæc mihi duo potiſſimum probanda ſuſceperam: Imperium Antonii Elagabali ab alio capite duci non poſſe, qvam a die decima ſexta menſis Maji anni communis Eræ 218. Ejus vero mortem, ex qva Imperii Alexandri annus primus, in Cathedra S. Hippolyti notatus, omnino pendet, non menſe Martio, ſed poſt diem eamdem menſis Maji anni Chriſti 222. contigiſſe, qvinto ejus Imperii anno inchoato. Utrumqve mihi facile probatu fuit. Primum ſcilicet certo atqve incorrupto Dionis, ſive ipſius excerptoris Xiphilini teſtimonio, qvi eadem die 16. Maji Elagabalum à militibus Imperatorem ſalutatum refert: alterum fide & auctoritate veterum nummorum, in qvibus qvintus illius Tribuniciæ Poteſtatis, ſive Imperii annus, ab ea die initio facto, ſignatur. Qvia vero loca qvædam ipſius Dionis & Herodiani, vitiata ut videntur, aliis aliud ſentiendi, & à vero longius aberrandi occaſionem dederunt, ſuſcepti operis ratio tulit, ut argumentis tum ex nummis & lapidibus, tum ex iisdem etiam ſcriptoribus petitis, novas illorum opiniones cum iis manifeſte pugnantes refellerem.

Qvod Imperii Elagabali initium ſpectat, D. Virginius Valſechius V. Cl. Ordinis S. Benedicti Congregationis Caſſinenſis, ut Herodiani codices, in qvibus ſextus Imperii ejusdem Elagabali annus legitur, cum Dionis exemplaribus qvæ qvatuor dumtaxat annos, necdum abſolutos, ei tribuunt, conciliare qvodammodo poſſet, non à morte Macrini, cui Elagabalus in Imperio proxime ſucceſſit, ſed à morte Antonini Caracallæ, qvem Macrinus excepit, illius Imperii exordia Herodianum cepiſſe cenſuit, egregia & erudita ſane admodum diſſertatione de hoc argumento vulgata. Pagius vero, qvi cum etiam res mihi fuit, ut Dionis, nummorumqve diſſenſionem componeret, illosqve in concordiam vocaret, Imperium Elagabali, pari qvidem ratione, ſed non ita longe, ut Valſechius, à Cal. Jan. ante illius inaugurationem proxime præteritis, repetendum eſſe exiſtimavit, qvemadmodum in ſua Crit. Baron. ad A. Ch. 218. num. X. aperte ſignificat.

Qvæ doctiſſimorum virorum ſententiæ qvantum in ſe firmitatis ac veritatis habeant, ſatis ſuperqve demonſtravi. Qvod eo confidentius credere & affirmare me poſſe arbitror, qvod viri doctrina ac dignitate clariſſimi Philippi à Turre Adrienſis Epiſcopi, qvi denuo ſaxum idem verſare me perhumaniter cogit, luculentiſſimum teſtimonium accedit. Is enim in ſuo Apologetico, qvem nuper adverſus Valſechium in lucem emiſit, non ea ſolum fuſius perſeqvitur, qvæ ipſe etiam arctiori ſtilo antea notaveram, ſed Pagii ſententiam qvoqve ipſam qvam tum in epiſtola de Nummo Anniæ Fauſtinæ, tum in laudato Apologetico ſeqvutus eſt, iis poſtea, ut ait, perſpectis, qvæ nos in contrarium adduximus, uti minus firmam, nec veritati conſonam ſe tandem aliqvando deſerturum,

turum,

turum, in *Addendis* ad eundem Apologeticum pag. 195. & in opere interdum ipſo ſatis ſuperqve promittit. Namqve opinionem ibi aliam, qvæ pariter ipſius Pagii fuerat, qvæqve alteram plane evertit, amplexus jam eſſe videtur. Iſta ſiqvidem una ſimul conſiſtere neqveunt: modo à Cal. Jan. qvæ poſtrema Pagii opinio fuit: modo non amplius à Cal. Jan. ſed a XVII. Cal. Aprilis, uti antea ille ſenſerat, Antonini Elagabali Tribuniciam Poteſtatem, ejusve Imperii initium Senatum Romanum in ſuis nummis auſpicatum fuiſſe.

At vero ad Imp. Elagabali vitæ exitum qvod attinet, in eadem viri eruditi ſententia eſſe videntur, in qva fere ii ſunt, qvi ejus nummos vel non inſpexerunt, vel minus accurate pertractarunt: menſe nempe Martio anni epochæ vulgaris 222. occiſum illum fuiſſe, anteqvam annum Imperii qvartum abſolviſſet, & qvintum, qvi in iisdem nummis non obſcure legitur, inchoaſſet.

Hujus itidem jamdiu pervulgatæ opinionis falſitatem demonſtrare neqve multum mihi operis ac negocii fuit. Nam & nummis ipſis & veteris lapidis teſtimonio, qvi Elagabalum Idibus Aprilis ejusdem anni ſtatuam Serapidi dedicantem exhibet, ea fit manifeſta. Qvæ qvidem veterum nummorum, inſcriptorumqve lapidum teſtimonia, utpote certa & explorata, tantæ, ut mea eſt opinio, apud omnes, maxime apud viros eruditos, auctoritatis eſſe debent, ut ſi qvid iis contrarium, vel qvodammodo diſcors occurrat, id vitio aliqvo non carere, aut ſecus accipiendum eſſe fateantur oportet. Propterea Dionis textum, qvi, nummis aperte repugnantibus, annos dumtaxat qvatuor, eosqve non integros, Antonino Elagabalo adſignat, à librariis fortaſſe corruptum fuiſſe cenſui: atqve itidem annum primum Alexandri, qvem S. Hippolytus cum Idibus Aprilibus anni Chriſti 222. qvo Elagabalus interiit, in ſui Cycli Paſchalis programmate copulavit, pro eodem anno Juliano, ſeu Conſulari 222. ab eo acceptum fuiſſe, proindeqve ſuum hoc celebre monumentum cum re noſtra nihil prorſus commune habere poſſe affirmavi.

Hæc vero duo, Dionis nempe, & S. Hippolyti teſtimonia, qvum præcipua ac maxima fundamenta ſint iis, qvi Elagabalum menſe Martio necatum fuiſſe opinantur, rem propterea iisdem minus gratam feciſſe me non ignoro, qvi elevare & imminuere ea curaverim, qvibus ſubductis, ipſorum opinionis ſtructura, qvæ in illis tota nititur, ſtare neqvit.

Qvo potiſſimum factum eſſe pro certo habeo, ut vir idem Illuſtriſſimus Adrienſis Epiſcopus, mihi iterum non ſine debitæ laudis præfatione nominandus, qvi pro ingenita ſui humanitate me in ſuis habet, ac noſtra benigne reſpicit, non contentionis ſtudio, a qva ſemper alieniſſimus fuit, ſed eo tantum, qvo me proſeqvitur, amore ac benevolentia ductus, ut aliorum invidiam effugerem, nonnulla in eodem Apolegetico mihi ſolvenda magisqve firmanda proponeret, qvæ ſiqvis legerit, non ita fortaſſe probaret. Ea autem hæc præcipue ſunt.

I. Antoninum Elagabalum Nicomedia Romam veniſſe menſe Julio, non circa Novembrem, ut pag. 155. meæ diſſertationis exiſtimaveram: ac propterea, qvum Romæ is egerit, Eutropio, aliisqve teſtantibus, annos duos, menſes octo, non poſt XVII. Cal. Junias, ut mea eſt opinio, ſed menſe Martio interfectum fuiſſe.

II. Congiarium in nuptiis Corneliæ Paullæ ab Elagabalo datum ex ſententia Vaillantii ſecundum fuiſſe, qvod ego pag. 151. qvintum dixeram.

III. Figuram eqveſtrem in nummo Ægyptio ejusdem Corneliæ Paullæ exhibitam, qvam ad Elagabalum nullo pacto ſpectare adſerui pag. 149. ſtatuam ipſius Imperatoris eqveſtrem referre ait.

IV. Herodianum *τέταρτον quartum* pro *ἕκτον ſextum* a notariis ſubſtitutum ſcripſiſſe, mentemqve illius fuiſſe, Elagabalum annos qvatuor, eosqve non integros imperaſſe.

V. Qvoniam in inſcriptione Panvinii Elagabalus Idibus Aprilibus anni Chriſti 222. Imperator fuiſſe dicitur, in programmate vero Canonis Paſchalis S. Hippolyti Alexander, alterutrum ex iis antiqvitatis monumentis falſum & mendax eſſe oportere: qvæ nos utraqve vera & legitima eſſe affirmavimus pag. 144. & 157. & alibi.

VI. Elagabalum ſalutatum à militibus fuiſſe Imperatorem die 16. Martii, non Maji, ut Dionis auctoritate ductus adſerui pag. 146. & alibi.

VII. Nummos propterea, qvi Elagabali Tr. P. V. inſcribuntur, non poſt diem 16. Maji anni Chr. 222. ut mea eſt ſententia, ſed menſe Martio, ut olim Pagius ſibi perſuaſerit, ac diebus aliqvot anteqvam ille qvintum Imperii annum iniret, percuſſos fuiſſe.

VIII. Pa-

VIII. Pagii ſententiam de anticiparo Elagabali Imperio, qvam ego pag. 155. veram non eſſe affirmavi, propterea qvod nulla nummorum ſcriptorumqve auctoritas eam commendet, defendi adhuc poſſe non dubitat.

IX. Loca Herodiani, ex qvibus Elagabali mortem ſub initium æſtatis eveniſſe conjeceram, qvum ſilentio præterierit, ea examinandi ocium ſibi non fuiſſe indicat.

X. Programma Cycli Paſchalis S. Hippolyti mihi objectum eſſe admodum infeſtum.

XI. Nummum Elagabali apud Vaillantium, in qvo qvadrigæ triumphales & epigraphe: P. M. TR. POT. V. COS. IV. & alterum à me productum, in qvo ejus Liberalitas & literæ: P. M. TR. POT. II. COS. III. aperte inter ſe diſſidere.

XII. Annum Conſularem non in Chronico tantum, ſed etiam in Cyclo à S. Hippolyto adnotatum me cenſuiſſe.

XIII. S. Hippolyti ætate eum morem invaluiſſe, ut qvi temporum hiſtoriam texerent, non annis Conſulum, ſed Imperatorum inſcriberent. Qvare me non recte putaſſe, in ejus Chronico Conſules etiam appoſitos eſſe potuiſſe.

XIV. Se dubium ferri, num operi de Paſchate S. Hippolytus Chronicon ullum inſeruiſſet in primum Alexandri annum deſinens, ut ego cenſui.

XV. Pagium auctoritati Dionis, ut pag. 155. ego dixeram, nimium non tribuiſſe.

XVI. Dionis codices ævo Cedreni, Zonaræ, & Glycæ corruptos ac depravatos minime fuiſſe.

XVII. Faſtos deniqve Græcos me non recte explicaſſe.

Hæc autem a viro, qvi plurimum dignitate ac doctrina præſtat, non minori humanitate propoſita mihi fuere, ut nimirum, ſi qvid amplius eſſet, qvo facere iis ſatis potuiſſem, illud prodere non dubitaſſem. Et qvidem qvum non pauca fuerint, qvæ mea, ni fallor illuſtrare, ac firmare multum poſſe videntur, ea ſtatim anno ſuperiori exeunte cum eodem per literas communicare non deſtiti. Hæc ipſa poſtmodum, qvantum in me fuit, aucta ac recognita, nunc publici juris faciam, eo certe animo, ut ſi qvid forte in iis agnoveris, LECTOR OPTIME, qvod majorem rei nobis inſtitutæ lucem afferre poſſit, non id mihi, ſed qvi me monitis ipſe ſuis rem magis expendere ſuaſit, viro eidem illuſtriſſimo acceptum referas: minus probatu digna tribuens mihi, qvi qvum meliora pro ingenii mei tenuitate proferre neqveam, qvaliacumqve ea ſint benigne atqve humaniter accipias rogo.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſ. P. ſac. Palatii Apoſt. Magiſtro. *N. Archiep. Capuæ Vicesger.*

DOCTORUM VIRORUM TESTIMONIA.

De mandato Reverendisſimi Patris Gregorii Selleri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri ſumma animi oblectatione perlegi Diſſertationem alteram Apologeticam, in qva Cl. Auctor D. Abbas JOANNES VIGNOLIUS Bibliothecæ Vaticanæ Cuſtos, qvi ob eruditas, qvas publici juris fecit, lucubrationes, in ore famæ omniumqve cum ſacræ, tum profanæ hiſtoriæ cultorum commendatione optimo jure verſatur, cuncta, qvæ de exordio Imperii *Alexandri* perdocte jam ſcripſerat, ad novam criſim revocat, exponit, & confirmat, Inſcriptionis Canoni Paſchali *S. Hippolyti* præfixæ fidem & integritatem ſolidis conjecturis, locupletiſſimis antiqvitatis monumentis, novisqve productis argumentis aſſerit, & in optimo lumine collocat, ac poſtremo *Elagabalum* annum Imperii ſui qvintum attigiſſe, ex nummis Romani Senatus auctoritate cuſis perſpicuè demonſtrare videtur. Qvapropter cum in eadem Diſſertatione nihil plane offenderim, qvod à fide & a probis moribus abhorreat, ſed ſummam potius nactus ſim eruditionem, qvæ hiſtoriæ Eccleſiaſticæ multam lucem offundere, & faſtos Imperatorum, & Conſulum haud parum illuſtrare poteſt: Raram inſuper & ſingularem modeſtiam, qva laudatus Auctor ſine livore, ſine ſupercilio, ſine prurigine aliorum carpendi ac vellicandi opera, omnibus ſibi propoſitis argumentis, abunde facit ſatis; cenſeo iſtud opus à Clariſſimo viro de hiſtoria optime merito concinnatum publica luce qvamprimum donari debere. Dat. Romæ in Conventu S. Mariæ ſuper Minervam, die 4. Febr. anni æræ Chriſtianæ MDCCXIV.

Fr. Ignatius Hyacinthus Amat de GRAVESON *ſac. Facult. Pariſienſ. Doctor, & Collegii Caſanatenſis Theologus, Ord. FF. Prædicatorum.*

Injunctum mihi eſt mandato Reverendisſimi Patris Gregorii Selleri, Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri, ut ſecundam Diſſertationem expenderem, qvam vindicandæ ſuæ epochæ

de primo Imperii anno Alexandri Severi Auguſti publicæ luci adornaverat Clariſſimus vir JOANNES VIGNOLIUS, alter Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, & Romanarum antiqvitatum ſedulus felixqve explorator. Concreditum benigniſſime officium non ſine auſpicio jucunditatis aggreſſus, cum voluptate plurima abſolvi; & meâ qvidem ſententiâ non ſolum oculatisſimus Auctor qvam telam erat exorſus, exqviſitiori ſtudio deducit; verum enimvero honeſtis etiam literarum cultoribus exemplum præbet, qui ſibi illuſtrius inſtruant vindicias. Regulam fidei, vel morum ſarctam tectam habet, & ſervat; ſua tuetur, ſed a gerris abſtinet, Sarcasmos horret, nec minus ſubactum rerum judicium, qvam verecunda ſtyli modeſtia utramqve in eo paginam faciunt. Dum vocat ad incudem qvæ ſcripſerat, uberiori omnia eruditione locupletat, ut ſpes videatur indubia, qvod rei antiqvariæ conſulti, emunctæ qvamlibet naris, fauſta ſint ei precaturi. Monumenta Eccleſiaſtica illuſtrat, prophanam ditat hiſtoriam; difficiles demum Chronologiæ veteris ſalebras proſpere & explanat, & proterit. Putarem itaqve absqve ullo diſcrimine eam è prælo poſſe vulgari, & ita cenſeo. Romæ in Conventu Sancti Marcelli, Nonis Aprilibus 1714.

Fr. Petrus Maria PIERI *Ord. Servor. B. Mariæ Virginis, in Collegio Henrici Regens ſtudiorum*, Emi CORSINI *Theologus, ſac. Congreg. Indicis Conſult., & ſanctæ Romanæ Univerſ. Inquiſitionis Qualificator.*

CUm legerim, mandante Reverendisſimo Patre Gregorio Selleri, Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro, librum, qvi inſcribitur: *Diſſertatio II. Apologetica de anno primo Imperii Severi Alexandri Aug.* Auctore V. Cl. D. Abbate JOANNE VIGNOLIO altero Bibliothecæ Vaticanæ Præfecto: Et non modo nihil in eo ab orthodoxa fide, vel bonis moribus alienum, ſed multigenam eruditionem, ex auctoribus graviſſimis ac nummis præſertim veterum Imperatorum deſumptam, & nova idemtidem argumenta Canoni Paſchali S. Hippolyti, atqve hinc hiſtoriæ Eccleſiaſticæ dilucidandæ opportuna deprehenderim; utilisſimum opus ac rei literariæ profuturum publica luce dignum cenſeo. Romæ III. Non. Jul. MDCCXIV.

Jacobus Maria AYROLUS *Soc. J.*

IMPRIMATUR,

Fr. Gregorius Selleri Ord. Prædic. ſac. Palatii Apoſtolici Magiſter.

Illuſtriſſ. ac Reverendiſſ. viro

PHILIPPO
A TURRE
EPISCOPO ADRIENSI

J. VIGNOLIUS S. P. D.

HIs proximis diebus humaniſſimas literas tuas accepi, vir Illuſtrisſime, V. Id. Decembr. ad me datas, cumqve iis elegantisſimæ Diſſertationis tuæ Apologeticæ exemplar: qvo eximio qvidem munere nihil mihi umqvam gratius acceptiusqve accidere poterat. Eo namqve avide ſtudioſeqve perlecto, non potui, qvin uberem illam ac reconditam eruditionem doctrinamqve tuam agnoſcerem & admirarer, atqve eam exinde, qvam egregia doctorum virorum opera afferre nobis ſolent, non mediocrem animi voluptatem perciperem. Multa certe ibi, qvæ in altisſima temporum caligine ſepulta diu fuere, docte à te ingenioſeqve exponuntur, & in optima veritatis luce collocantur: lætanturqve bonarum literarum ſtudioſi viri omnes, te in altiori Eccleſiæ gradu poſitum, & gravioribus paſtoralis tui muneris curis aſſidue diſtrictum, qvæ momenta reliqva tibi ſunt, tanta cum laude tranſigere, in iisqve ſtudiis impendere, qvæ optima & honeſtisſima, atqve adeo Chriſtianæ Reipublicæ tam neceſſaria virum Eccleſiaſticum & præſtantisſimum qvemqve ita plane decent, ejusqve tam propria ſunt, ut eum inſuper exornare ample ac magnifice posſint. De qvo, ut Onuphrium Panvinium aliosqve pietate itidem ac doctrina inſignes viros prætercam, Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, Angelus Colotius Epiſcopus Nucerinus, Joſeph Maria Suareſius Epiſcopus Vaſionenſis, & ex veſtratibus Jacobus Philippus Thomaſinus Epiſcopus Æmonienſis: præ ceteris vero Cæſar Baronius, & Henricus Noriſius, Cardinales ipſi & S. R. E. Bibliothecarii, viri ſummi exemplo ſint, qvi non tam munerum ſuorum dignitate, qvam gravi hoc ac non vulgari ſtudiorum genere, magnam qvidem ac numqvam interituram nominis gloriam late ſibi ad poſteros conciliarunt. Hoc ſiqvidem hiſtoria doctrinaqve

cum

cum ſacra, tum civilis qvammaxime illuſtratur, & graviſſime adſeritur, veteres gentium & Chriſtianorum ritus explorantur, res geſtas veras à falſis dignoſcimus, & varias temporum origines perſcrutamur: qvæ ſi minus perſpecta explorataqve nobis ſint, neceſſe eſt, ut qvæ inde ab iisdem pendent, res ſcitu ſane dignisſimas, & qvæ ſine magno tum ſacræ, tum profanæ hiſtoriæ detrimento ignorari non poſſunt, non recte definire valeamus. Qvantum me tibi propterea debere exiſtimem, vir Illuſtriſſime, qvod mea, qvæ dubia ac non ita certa viſa tibi fuere, ad examen vocare, & à me magis explicari confirmariqve voluiſti, non facile verbis conſeqvi poſſum. Mecum ſane multum hoc nomine tibi debebunt etiam ii, qvi recte ſapiunt, & qvi nobiſcum veritatem in rebus inqvirunt. Sæpe enim evenit, ut qvæ nobis jam per ſe nota & certa videntur, ea teſtimoniis aliorum fulcienda magis non eſſe arbitremur: qvæ niſi qvandoqve in dubio ponantur, ſuos numqvam auctores adſertoreſqve prolatura eſſent, & eam, qvam omnino merentur, fidem factura. Hæc eadem igitur iterum declarare, veterumqve monumentorum auctoritate magis magisqve firmare in animo ſtatui, atqve illos qvantum in me eſt nodos ſolvere, in qvos noſtra perlegens offendiſti, alioſqve vicisſim nonnullos tibi proponere, qvi me pariter tua percurrentem in curſu detinuere. Neqve enim qvidpiam, qvod honeſtum, qvod rectum, qvod laudabile ac decorum non ſit, & qvod plurimum rei nobis propoſitæ non conferat, feciſſe te, meqve modo facturum exiſtimo, ſi, ut hiſce tenebris, in qvibus verſamur, majoris inde luminis aliqvid affulgeat, noſtra nos invicem in qvæſtionem (qvæ cognitionis appetito eſt, ut Tullius ait) adducimus: illius probe memores, qvod apud Poetam legitur:

Diverſum ſentire duos de rebus eisdem
Incolumi licuit ſemper amicitia.

Anteqvam vero hæc publici juris faciam, informia licet & maculis undiqve adſperſa, ea ſtatim ad te mittere, tuoqve judicio ſubjicere conſilium fuit, ut ſi qvid mihi ſcribendo fortaſſe exciderit; qvod obſervantiæ in te meæ, & qvod honori ac reverentiæ, qva te, tuamqve doctrinam ac dignitatem proſeqvutus ſemper fui, minus conſentaneum videri potuit, de eo me opportune monitum facias. Dum novus interea annus inſtat, illum tibi fauſtum feliceмqve ex animo precor, qvalis mihi plane contigerit, ſi eadem animi æqvitate, qva ego oppugnationem tuam, ipſe reſponſionem hanc meam acceperis, atqve, ut pro ſingulari tua humanitate facere cœpiſt, perrexeris me amare. Vale. Romæ III. Cal. Januar. 1713.

J. VIGNOLII
DE
ANNO. PRIMO
IMPERII
SEVERI. ALEXANDRI
AUG.

DISSERTATIO II.

Apologetica.

CAP. I.

ELagabalus Syria Romam veniens Nicomedia hiemavit. Non ante menſem Aprilem Nicomediæ diſceſſit. Ibi Conſulatum alterum ſuſcepit. Vegetius, & Spartianus explicati. Diurnum ac legitimum privatorum iter. Cum militari itinere non conferendum. Alexandri Magni Babylone Suſas profectio. Mira ejus in profectionibus militaribus celeritas. Lactantius expoſitus. Juſtum militum iter. Milites non diem totum ambulant. Exercitus cur moderate procedat. Quarto quoque die quieſcit. Elagabalus circa menſem Novembrem Romam advenit. Iter Nicomedia Romam per Dyrrhachium. Teridatis regis Armenia ad urbem adventus. Quot menſibus iter ſuum peregerit. Milites quandoque juſto amplius ambulant, & quieſcunt.

Pag. 7. *Stat igitur*, ait vir Illuſtriſſimus, *adventum Elagabali in urbem conferendum eſſe in menſem Julium.*

EGO vero circa Novembrem potius anni V. C. DCCCLXXII. epochæ Chriſtianæ 219. Elagabalum ad urbem veniſſe putaveram. Idqve ex iis, qvæ de illius mortis tempore adduxeram, facili negotio arguere poſſe videbar. Nam ſi poſt diem 16. menſis Maji interfectus ille fuit, nec menſes amplius octo, poſt nimirum annos duos integros Romæ tranſegit, ut Eutropius eſt auctor lib. 8. cap. 13. in tempus non aliud ejus in urbem adventus conferri à me poterat. In eo autem me falſum minime fuiſſe, hoc etiam argumento demonſtrare conabor.

Elagabalus, qvi die 16. Maji anni ſuperioris 218. ab exercitu Phœniciæ Imperator fuerat ſalutatus, ac die 7. Junii Macrinum in acie vicerat, & in fugam conjectum e vivis inde ſubmoverat, è Syria Romam proficiſcens, qvod certiſſimum eſt, Nicomediæ hiemavit. Id præter Herodianum, & Lampridium Dio etiam indicat lib. 79. pag. 910. edit. Hanoviæ, qva utimur. Refert ibi, Elagabalum Nicomediæ triumphali habitu uti Conſulem Votivorum ludorum die proceſſiſſe: qvæ dies fuerat III. Non. Januarias anni Chr. 219. qvo Conſulatum alterum inierat. Et pag. 909. diſerte id exprimit: *Itemque*, ait, *alius homo plebejus claſſem, qua ad Cyzicum erat in ſtatione, aggreſſus eſt illo ipſo tempore, quo Pſeudantoninus* (ἐν τῇ Νικομηδείᾳ ἐχείμαζε) *Nicomediæ in hibernis agebat.*

Ut has vero, turbasqve alias, qvæ tunc temporis excitatæ in Bithynia fuere, omnino ſedaret, neqve ſtatim poſt hiberna, neqve proinde ante initium Aprilis diſceſſiſſe illinc, veriſimile eſt adeo, ut ſi qvis putare velit, per dies inde aliqvot ejusdem menſis in ea civitate ſubſtitiſſe, qvum omnino lateat, qvantum ille temporis in iis turbis ſedandis inſumpſerit, non eqvidem refragabor.

Exceſſiſſe itaqve Elagabalum Nicomedia non ante Aprilis initium ejusdem anni 219. cum Illuſtriſſimo viro plane ſentiam. Iter vero potius per Illyricum ſuſcepiſſe, qvam per Thraciam & Macedoniam, neqve affirmare, neqve negare auſim, qvum & iſtud, qvod ſciam, nemo memoriæ prodiderit, eiqve iter utrumqve patuerit.

Eſt tamen aliqvid, qvod mihi perſuaderi haud facile poterit: Imperatorem hunc ſcilicet cum duabus Auguſtis matre & avia, & maxime cum exercitu, à qvo ſtipatum omnino eſſe oportuit, iter illud per Illyricum, qvod, ut ex Itinerario Antonini vir Illuſtriſſimus exacte colligit, milliaria amplius MD. continet, tam celeri gradu facere potuiſſe, ut Julii menſis initio Romam pervenerit.

Ad hæc vero: *Iter militare* inqvit, *in ſingulos dies erat viginti milliarium, aut ſi celeriter eſſet abeundum, quinque & viginti.* Hoc idem antea viros etiam alios eruditos ſenſiſſe, haud eqvidem ignoro. At qvam recte ita ſenſerint, ex his, qvæ nunc proferam, aliorum eſto judicium.

Vegetius, cujus potiſſimum auctoritatem ſeqvutos eos eſſe arbitror, lib. 1. c. 9. milliaria fere totidem in diem tironibus facienda præcipit: *Primis ergo*, ait, *meditationum auſpiciis* TIRONES *militarem edocendi ſunt gradum. Nihil enim magis in itinere, vel in acie cuſtodiendum eſt, quam ut milites incedendi ordinem ſervent. Quod aliter non poteſt fieri, niſi aſſiduo exercitio ambulare celeriter & æqualiter diſcant.* Mox vero: *Militari ergo gradu XX. millia paſſuum horis quinque dumtaxat æſtivis conficienda ſunt. Pleno autem gradu, qui citatior eſt, totidem horis XXIV. millia peragenda ſunt. Quicquid addideris, jam curſus eſt, cujus ſpatium non poteſt definiri.* Hæc Vegetius. Sed qvod à tironibus non armatis exercitii cauſſa tantum fieri ſolet, id milites qvoqve armis inſtructos, neqve unius, vel alterius diei, ſed plurium menſium iter facturos, exeqvi potuiſſe, mihi difficile non modo videtur, verum etiam nec fieri poſſe exiſtimo.

Qvibus præterea exemplis hunc Vegetii locum viri eruditiſſimi exornare potius, qvam illuſtrare nituntur, neqve me ſane fugit. Qvæ tamen ut juſtum militum iter definire poſſint, mihi non ſatis idonea cenſentur. Ea autem hæc potiſſimum ſunt.

I. Hadrianum paſſuum millia viginti pedibus facere ſolitum fuiſſe Spartianus memorat in ejus vita cap. 10. *Exemplo etiam*, inqvit, *virtutis ſuæ ceteros adhortatus, quum etiam vicena millia pedibus armatus ambularet.* Qvod qvidem fieri qvandoqve poſſe, præſertim qvum ad locum aliqvem miles progreditur, ubi per dies plures eum qvieſcere oporteat, nemo certe negabit. At ſi iter illud non juſto majus fuiſſet, mea qvidem ſententia, non opus erat, ut Hadrianus exemplo ſuo ad illud peragendum milites hortaretur.

II. In

II. In corpore juris, hoc eſt in digeſt. lib. 27. tit. 1. de Excuſation. §. 13. definitum qvoqve fuit, ut viginti millia paſſuum pro legitimo unius diei itinere haberentur: *Qui vero ultra centum millia ab urbe abeſt, vicenis millibus in ſingulos dies enumeratis, ex quo ſe creatum cognoverit (namque oportet certiorem à magiſtratibus fieri aut coram, aut domi ſua) alios deinde triginta dies ad allegandum excuſationem habet.* Spatium hoc ſcilicet dabatur iis, qvi tutores, vel curatores inſtituti ab urbe aberant, ad ſe excuſandos. At qvod legitimum privatorum hominum iter ſtatutum fuerat, hoc idem & militum fuiſſe, qvorum conditio non eadem, nec vitæ ratio, haud facile inducor, ut credam.

III. Adhæc vero Alexandri Magni etiam exemplum accedit, qvi ut Arrianus teſtatur lib. 3. de illius Expedit. dierum viginri ſpatio Babylone Suſas pervenit. Suſæ autem qvum milliariis circiter qvadringentis à Babylone abſint, hæc per viginti diviſa, vicena ſingulis diebus contingent.

Verum longe diuturnum exercitus Elagabali iter, qvi non ad hoſtilem urbem aliqvam occupandam Romanum Imperatorem ſeqvebatur, cum bellicis Alexandri Magni profectionibus non recte, ut mea fert opinio, poterit conferri. Si qvis enim Arrianum ipſum, vel Diodori Siculi librum 17. evolverit, plura etiam inſigniora illius Regis celeritatis exempla obvia habebit. De ea Curtius lib. 5. cap. 5. *Nullam*, inqvit, *virtutem iſtius magis, quam* CELERITATEM *laudaverim.* & cap. 8. *Sed veritus Darius, ne* CELERITATE *Alexandri occuparetur, conſilium iterque mutavit: Aberat ab eo Alexander ſtadia* MD. *ſed jam nullum intervallum adverſus* CELERITATEM *ejus ſatis longum videbatur.* Et qvidem nec minorem fortaſſe, qva Suſas pervenit, ejus celeritatem fuiſſe oportet, ſi profectionis illius cauſſam, ingentesqve ejus regiæ ditiſſimæqve urbis opes, à qvibus invitabatur, ſpectare velimus. *Ipſe inde Suſas movit*, ait Arrianus: *in itinere obvium habuit filium ſatrapæ Suſiorum, & tabellarium cum literis à Philoxeno, quem Alexander ſtatim à prælio Suſas miſerat. Epiſtolæ ſententia hæc erat: Suſios urbem tradidiſſe, omnemque pecuniam Alexandro ſalvam eſſe. E Babylone Suſas viceſimo die pervenit, urbemque ingreſſus pecuniam omnem quinquaginta millia talentum argenti, reliquumque apparatum regium accepit. Multa præterea alia ibi reperta ſunt quæ Xerxes è Græcia attulerat.* Et Diodorus Siculus Biblioth. Hiſtor. lib. 17. *Alexander itaque oppido & theſauris in regia potitus, auri & argenti forma non ſignati plus* XL. M. *talentum invenit. Has opes longa ætate intactas conſervarant reges, ut ad inopinatos fortunæ caſus quo refugerent, in promptu forent. Præter hæc etiam* IX. M. *talentum Darico ſigno notata aderant.*

IV. Maximini deniqve adverſus Licinium profectionem, de qva Lactantius cap. 45. de Mort. Perſec. non juſtum militum iter, ſed curſum potius fuiſſe, res ipſa in celeritate tum poſita indicio eſſe videtur. Qvocirca neqve ex milliariis illis decem & octo, qvibus idem Maximinus Perintho ad primam manſionem proceſſit, juſtam diurni militum itineris menſuram à viro Illuſtriſſimo colligi poſſe putarem. Etenim in ſubitis ejusmodi expeditionibus repente ſuſceptis, ac ſine impedimentis rebusqve uſui ac victui neceſſariis, pro qvibus militares manſiones antea diſponendi ſpatium non fuerat, ut inde eſſet, unde cibaria militibus, jumentisqve pabulum comparari commode poſſet, ad publicas locorum manſiones tum progredi, opus fuiſſe reor: qvæ tamen, qvum non omnes ubiqve eædem, ut ex Itinerario Hieroſolymitano patet, nec pro juſto privatorum itinere ſunt accipiendæ.

Ceterum ejusmodi Maximini iter curſum omnino fuiſſe, ipſa etiam Lactantii verba ſignificant: *Maximinus*, inqvit, *ubi eos intellexit nuptiarum ſolemnibus occupatos, exercitum movit è Syria, hieme tum quammaxime ſæviente* (ita nos legimus) *& manſionibus geminatis in Bithyniam* CONCURRIT, *agmine debilitato.* Atqve inde iter ſuum eadem celeritate eadem iterum ſuſcepiſſe, qva ab Heraclea ad primam manſionem devenit, non obſcuris qvoqve verbis Lactantius explicat: *Accepta*, ait, *in deditionem Perintho, aliquanto moratus, proceſſit ad manſionem millia decem & octo. Nec enim poterat ulterius, Licinio jam ſecundam manſionem tenente diſtantem millibus totidem.* Ex his enim ſeqvitur Maximinum, qvi millia paſſuum ſex ac triginta cucurrerat antea, totidem deinde progreſſurum fuiſſe, niſi Licinius ſecundam manſionem occupaſſet: ad qvam proce[illegible]e, uti cogitaverat, difficile poterat, ſi ad primam militari, non feſtinato itinere perveniſſet.

Præterea iter militare milliarium in diem viginti juſtum dici nunqvam poſſe Suetonius in Galba cap. 6. demonſtrat: *Ipſe*, ait, *maxime inſignis, quod campeſtrem* DECURSIONEM *ſcuto moderatus etiam ad eſſedum Imperatoris per viginti paſſuum millia* CUCURRIT. Qvæ qvidem verba feſtinatum non modo iter, ſed curſum illud dicendum diſerte indicant, ut appareat.

Sed ne diutius his immoremur, qvot millibus paſſuum juſtum ac diurnum iter militum circumſcriptum antiqvitus etiam fuerit, ex J. Cæſare non obſcure qvidem colligitur. Is enim tametſi qvoties opus fuit, non viginti, ſed vel amplius qvinqvaginta millia paſſuum horis minus qvatuor & viginti conficere ſolitus fuiſſet; libro tamen tertio

de Bello Civ. millia paſſuum dumtaxat octo fuiſſe ita nos docet: *Confecto*, ait, *juſto itinere ejus diei, quod propoſuerat Caſar, transductoque exercitu flumen Genuſum, veteribus ſuis in caſtris contra Aſparagium conſedit, militesque omnes intra vallum continuit: equitatumque per cauſſam pabulandi emiſſum confeſtim decumana porta in caſtra ſe recipere juſſit.* Paucis vero interjectis, *Meridiano fere tempore*, ſubdit, *ſigno profectionis dato, exercitum educit*, DUPLICATOQVE *ejus diei itinere, VIII. millibus paſſuum ex eo loco procedit.* Qvod etiam à Fulvio Urſino viro doctiſſimo prænotatum obſervo in ſuis adverſariis, qvæ duobus voluminibus comprehenſa, manu ipſius ſcripta in Bibliotheca Vaticana ſervantur. In uno enim ex iis, qvod numero 3395. ſignatur, pag 456. ita legitur: *Diurnum iter militum millia VIII.*

Et qvidem ſi poſtqvam Cæſar iter mane confecerat, qvod *juſtum* appellat, circa meridiem exercitom iterum movit, & millibus paſſuum octo progreſſus, ejus diei iter ſe duplicaſſe ait, neceſſario ſeqvitur, qvod ante meridiem juſtum iter fecerat, millia itidem VIII. non XX. fuiſſe.

Præterea lib. 6. de Bello Gall. aperte non minus hoc indicat. Ibi refert, Treviros, qvi Labienum Præfectum ſuum aggredi parati erant, ubi duas à Cæſare legiones in illius auxilium venire cognoverunt, ſubſtitiſſe, poſuiſſeqve caſtra longe ab eo paſſuom millibus qvindecim, qvos antea unius atqve alterius diei itinere ab eo non longius abeſſe dixerat. Ut res magis meliusqve pateat, ipſius Cæſaris verba proferam: *Dum hæc*, inqvit, *a Caſare geruntur, Treviri, magnis coactis peditatus equitatusque copiis, Labienum cum una legione, qua in eorum finibus hiemaverat, adoriri parabant. Jamque ab eo non longius bidui via aberant, quum duas veniſſe legiones miſſu Caſaris cognoſcunt. Poſitis caſtris à millibus paſſuum XV. auxilia Germanorum exſpectare conſtituunt.*

Neqve vero ita remiſſa militaris itineris ratio hæc nobis videri debet, ſi putare nobiscum velimus, milites, qvoties res aliter non poſtulare videatur, neqve totos dies iter facere: ſed ut ex iis, qvæ ex J. Cæſare attulimus ſupra, manifeſte apparet, aliqvam tantum diei partem itineri, partem vero qvieti, partem munitionibus caſtrorum, partem deniqve aliam lignandopabulandoqve dare ſolitos eſſe.

Hoc autem, utpote qvod à natura, qvæ ſemper eſt eadem, ſua potiſſimum præcepta haurit, haud mutatum poſtea fuiſſe crediderim, præſertim qvum vel hodie id ipſum ſervari & in uſu eſſe ſciamus. Qvare S. Ambroſius in Pſalm. 118. octon. 5. moderati hujusmodi militum itineris cauſſam explicans: *Moderate enim*, inqvit, *ambulat* (exercitus) *quia imperator non quod ſibi utile, ſed quod omnibus poſſibile conſiderat.*

Eſto vero exercitus, qvi Elagabalum ad urbem deduxit, aliqvam ſui itineris partem celeri gradu curſuqve alacriori peregerit, ac ſubinde non octo, ſed paſſuum millia decem ſingulis ſuæ profectionis diebus ambulaverit, qvod nimirum ter in menſem militibus armatis in ſuis ſedibus degentibos ex veteri conſuetodine, & Auguſti & Hadriani conſtitutionibus fieri ſolita fuiſſe tradit Vegetius lib. 1. cap. 27. inde fit, ut milliaria illa 1500. qvæ à Nicomedia ad urbem numerantur, per decem in ſingulos dies diviſa, dies centum exigant & qvinqvaginta, qvi menſes qvinqve plenos conficiunt. Qvare ſi qvotidie, nullaqve mora interpoſita exercitus ille iter ſuum proſeqvi potuiſſet, non menſe Julio, ſed neqve ante initium Septembris novum Imperatorem Romam perduxiſſet.

Huic vero qvinqve menſium itineri dies alios qvinqvaginta qvietis nemo puto contenderit. S. Ambroſius loco eodem mihi ſupra laudato tutidem qvidem & plures ei non denegat: *Triduo* ſubdit, *ambulat exercitus, quarto requieſcit die. Eliguntur civitates, in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies.* Septembris igitur initio hos qvinqvaginta dies alios ſi adiiciamus, dies viceſima Octobris obveniet. Dies reliqvos, qvos amplius D. Ambroſius exercitui in itinere qvieſcenti concedendos eſſe ſcribit, viro Illuſtriſſimo omnino adſentiar, novum Principem in iis urbibus impendiſſe, qvæ illam, ut ait, ſolemniori pompa exceperint. Eos vero decem fuiſſe, hoc ipſum eſſet divinare.

Itaqve ſi Elagabalus iter ſuum per Illyricum ſuſcepit, ejus in urbem adventus non in menſem Julium, ſed potius circa menſem Novembrem, uti cenſui, conferri oportet. Atqve adeo hoc fere ipſum ſi per Thraciam & Macedoniam venerit, & Dyrrhachio Brunduſium navigaverit, dicendum eſſe exiſtimo. Millia enim paſſuum amplius 750. erant ſibi primum, Boſphoro Thracio transjecto, terreſtri itinere Dyrrhachium usqve facienda: inde vero 630. qvot Brunduſio Romam enumerabantur. Qvæ per decem in ſingulos dies partita, & milliariis itidem 65. qvæ ſunt Nicomedia ad Boſphorum, enumeratis, dies 145. profectionis, qvietis vero octo & qvadraginta efflagitaſſe videntur: menſes nimirum ſex integros ac dies tredecim, qvot ab ineunte Aprili, qvo Elagabalos Nicomedia diſceſſerat, ad medium uſqve Octobrem interfluxerunt.

Hæc præterea ut ſatis firma & certa ſint, tametſi ſolius J. Cæſaris aoctoritas ſatis eſſe videatur, exemplo tamen aliqvo ex Dione petito, qvo magis idoneum occurrere vix pote-

poterit aliud, magis magisqve firmantur. Dio ſiqvidem in vita Neronis lib. 63. pag 716. Teridatis Regis Armeniorum Romam adventum deſcribens, novem menſium iter illius ab Euphrate fuiſſe narrat: *Et Teridates*, inqvit, *habens ſecum non ſolum ſuos, ſed etiam Vologaſi, Pacori, & Monobazi liberos, Romam deductus eſt: fuitque eorum iter, ut in triumphis per omnes regiones ab Euphrate.* Mox vero: *Conſequebantur eum tria millia equitum Parthorum, cum frequentibus Romanis, eumque urbes magnifice ornatæ ac populi magnis latisque clamoribus excipiebant: quaque neceſſaria erant, omnia gratis ei præſtabantur. In quam rem populus Romanus ſumptum faciebat ſingulis diebus octingenta ſextertia; idque* NOVEM MENSIBUS, *quibus iter fecit, factum eſt.* Euphrates à Melitene ſumptus, milliariis circiter 670. à Nicomedia decurrit, unde Elagabalus initio Aprilis exceſſerat: ipſe ſcilicet Euphrates à Cæſarea 218. hæc ab Ancyra Galatiæ per Nyſſam 198. Ancyra vero à Nicomedia 258. His inde ſi millia paſſuum 1500. addamus, qvæ à Nicomedia ad urbem ſunt reliqva, ſumma emerget milliarium 2174. Hæc vero per decem itidem in ſingulos dies diſtributa, menſes ſeptem ac dies totidem expoſtulant, qvi cum menſibus fere duobus qvietis, qvæ qvarto qvoqve die exercitui dari ſolet, ſumma erit menſium IX. dierumqve aliqvot à Dione fere expreſſa, hoc eſt, pene trium ab Euphrate Nicomediam, ſex vero ac dierum aliqvot à Nicomedia ad urbem, qvot nos itineri Elagabali tribuimus.

Qvæ qvidem milliaria ſi per viginti, vel ſaltem per decem & octo in ſingulos dies dividenda eſſent, ac Teridates ſolemniori apparatu, qvam Elagabalus ab urbibus ſibi ſubjectis, exceptus fuiſſet, ita ut dies alios non decem tantum, qvot Elagabalus, ſed præter juſtum ac neceſſarium qvietis ſpatium vel integrum menſem in iis urbibus conſumpſerit, jàm non novem, ſed minus etiam ſex, vel ſeptem menſibus iter illud abſolutum ab eo fuiſſet. Viam vero eamdem illum tenuiſſe, qva Elagabalus Romam advenit, hoc eſt, per Illyricum, ut vir Illuſtriſſimus ſentit, Dio ibidem teſtatur pag. 718. *Reverſus eſt*, ait, *non per Illyricum, & trans Jonium, qua via venerat, ſed Brundiſio Dyrrhachium navigavit.*

Qvod præterea, ut hoc addam, militari Elagabali, ac Teridatis itineri, Cæſaris potiſſimum auctoritate ductus, octo, vel decem non amplius milliaria in ſingulos dies tribuerim, non ideo in ea ſum opinione, ut plura interdum ab iis confici non potuerint. Tum vero in hac pariter ſententia ſum, ut inde non una die tantum, ſed pluribus diebus in iis urbibus, ad qvas antea celeri gradu properaverant, omnino qvieverint. Mihi namqve ita ſentienti S. Ambroſius, uti ſupra vidimus, ſatis adſtipulatur, ubi ait: *Eliguntur civitates, in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies.* Ac de his hactenus.

CAP. II.

Nummi cum congiario Elagabali & epigraphe TR. P. II. COS. II. neque ante menſem Novembrem, neque poſt Decembrem anni Chr. 219. cuſi eſſe poſſunt. Vaillantius notatus. Cur iidem nummi referri nequeant ad congiarium ab Elagabalo in nuptiis Corneliæ Paullæ diſtributum? Herodianus explicatus. Aquilia Severa nummi Ægyptii illuſtrati. Cornelia Paulla quando ab Elagabalo in uxorem ducta & repudiata.

Pag. 9. *Congiarium hoc ſecundum recte monet Vaillantius datum fuiſſe ob nuptias cum Cornelia Paulla.*

Qvam recte de hoc nos moneat Vaillantius, non eqvidem adſeqvor. Nummi, qvi congiarium hoc ſecundum exhibent, hac ſignantur epigraphe: TR. P. II. COS. II. Qvapropter neqve cuſi ac ſignati eſſe poſſunt ante Novembrem, neqve poſt Decembrem anni Chriſti 219. Non ante Novembrem, qvia, ut vidimus, qvum Elagabalus nondum Romam veniſſet, congiarium dividere Romanæ plebi non poterat. Non poſt Decembrem, qvia calendis proximis inſeqventis anni 220. Conſulatu II. qvi in iisdem nummis inſcribitur, jam abſoluto, tertium ſuſceperat. Poſt Octobrem igitur & ante menſem Januarium anni ejusdem percuſſos eos fuiſſe oportet: qvo tempore Corneliam Paullam Elagabalo nupſiſſe dici neqvit, nummis ipſius Ægyptiis, qvi cum notis hujusmodi: L. Γ. & L. Δ. hoc eſt, *anno III.* & IV. Imperii Elagabali inſigniuntur, aperte repugnantibus. Etenim ſi res ita ſe haberet, credere opus eſſet, Elagabalum menſes novem, vel ſaltem octo in matrimonio cum ea vixiſſe, puta à menſe Novembri, vel Decembri anni Chr. 219. usqve ad initium ſaltem menſis Julii anni ſeqventis 220. ut Ægyptii ſcilicet circa initium Septembris ejus repudii nuncio nondum accepto, nummos cum nota L. Δ. id eſt *anni IV.* eidem Corneliæ Paullæ ſignare potuiſſent.

At verum tunc minime eſſet, ut Herodianus ſcribit, eum ea paullo poſt divortium feciſſe: *Duxit præterea*, ait lib. 5. cap. 14. *uxorem illuſtriſſimam Romanam feminam, quam Augu-*

Auguſtam appellavit, cumque eu tamen (μετ' ὀλίγον χρόνον) PAULLO POST *divortium fecit.* Dictionem enim illam *paullo poſt*, octo, vel novem menſium ſpatio aptari nullo modo poſſe putaverim: præſertim qvum ſermo de homine ſit, qvi duobus annis & menſibus octo, qvibus dumtaxat Romæ vixit, qvatuor alias, vel qvinqve poſt Paullam uxores duxerat. Harum una Aqvilia Severa fuit, qvam etiam menſes totidem cum Elagabalo permanſiſſe, dicendum eſſet: qvandoqvidem hanc pariter non ita poſt ab eo dimiſſam Herodianus refert: *Sed eam quoque*, inqvit (μετ' οὐ πολὺ) NON MULTO POST *dimiſit, tertia uxore ducta, qua referre ſuum genus ad Commodum dicebatur.* Eam vero citius, qvam Paullam repudiaſſe argumento eſſe poterit, nummos Ægyptios ipſius alios non exſtare, qvam cum nota L. E. *anni V.* qvi ad ſecundas ejus nuptias cum Elagabalo itidem initas referuntur: adeo ut prioris ejus matrimonii & repudii Ægyptios certiores eodem fere tempore factos fuiſſe, credi poſſit.

Qvod Herodianus ſuæ hiſtoriæ initio (ὀλίγον χρόνον) *breve tempus* ſexaginta annorum ſpatium dixerit, univerſa ſuo opere comprehenſum, recte illud vocare ſic poterat: habita nimirum longe plurium annorum ratione, qvi jam inde ab Auguſto ad M. Aurelii usqve tempora fluxerunt, ut vel ipſe diſerte mentem ſuam aperit: *Si quis*, ait, *ab Auguſto usque principe omnem ætatem complectatur animo, cum Romanorum potentia ad unius eſt arbitrium devoluta, ne annis quidem illis circiter ducentis (tot enim ferme ad Marci tempora numerantur) aut imperiorum tam diverſas ſucceſſiones reperiet, aut bellorum vel civilium, vel externorum tam varios caſus atque eventus.* Ita pariter dum Paullam & Aqviliam *paullo poſt* ab Elagabalo dimiſſas Herodianus dixit, ſi rationem aliam habuiſſet, qvam de paucis earumdem matrimonii diebus, qvos particulæ ejusmodi ſignificare videntur, certe nonniſi ad reliqvarum trium, vel qvatuor illius uxorum matrimonia reſpicere potuiſſet: qvæ duobus prioribus breviora fuiſſe, tum ex Dione, qvi nomina illarum prorſus reticet, tum ex eodem Herodiano, qvi præter Anniam Fauſtinam, qvæ tertia ejus uxor fuerat, nullam omnino mentionem de reliqvis facit, non abs re coniici poterit: *Neque tamen*, inqvit Dio, *hanc* (Aqviliam Severam) *diu retinuit, ſed aliam poſt*, nempe Anniam Fauſtinam, *deinde aliam atque aliam duxit: dein iterum ad Severam rediit.*

At qvamdiu Elagabalus primam ſui uxorem Paullam retinuerit, qvodve temporis ſpatium dictio illa Herodiani, μετ' ὀλίγον χρόνον, *paullo poſt*, denotare poſſit, à Dione exponitur. Muneribus enim recenſitis, qvæ in ejusdem Paullæ nuptiis largitus Elagabalus fuerat, ſtatim ſubdit: POST HÆC *repudiata Paulla, quod maculam haberet in corpore, ſicuti dicebat, Aquiliam Severam duxit aperte contra jus faſque.* Qvare *poſt hæc*, videlicet poſt munera, ſeu Congiarium in illius nuptiis populo Romano diſtributum repudiatam Paullam ab Elagabalo fuiſſe, auctor eſt Dio, qvi cur tam cito eam dimiſerit, cauſſam etiam prodidit, *quod* nimirum *maculam in corpore haberet.* Qvam non ante menſes octo, vel novem animadverti ab eo potuiſſe, nec veriſimile qvidem, nec rationi conſonum mihi videtur.

Qvoniam igitur nummos in honorem Corneliæ Paullæ habemus, anno III. & IV. Imperii Elagabali ab Ægyptiis percuſſos, hanc Elagabalum ante ejusdem anni tertii exitum menſes circiter duos, hoc eſt circa finem menſis Junii, vel initio Julii anni Chr. 220. in uxorem duxiſſe, poſt dies vero aliqvot eam repudiaſſe dixerim, ſi modo ita augurari conjectura liceat: adeo ut Ægyptii circa finem Auguſti hujus matrimonii certiores facti nummos cum anno III. & menſe Septembri ineunte, alios cum anno IV. ei percuſſerint, nondum ſcilicet ejus repudii nuncio accepto. Annus hic erat epochæ Chriſtianæ 220 qvo Elagabalus TR. P. III. COS. III. inſcribebatur. Nummus vero, qvi ejus Congiarium ſecundum præfert, & qvem ad Congiarium in nuptiis Corneliæ Paullæ diſtributum ſpectare, Vaillantius recte monuiſſe viro Illuſtriſſimo videtur, TR. P. II. COS. II. ſignatur.

CAP. III.

Epigraphe ADVENTUS AUG. *qua in nummis Latinis occurrit, in Ægyptiis & Græcis omnino inſolens. Genii apud Gentiles nudi ut plurimum & coronati. Nulla in nummis Romani Imperatoris figura equeſtris nuda. Statua apud Græcos & nuda & velata. Plinius explicatus. Poma apud Græcos inter alia præmia victoribus in ludis data. Hinc nummus Cornelia Paulla Ægyptius illuſtratus. Scipio ſine aquila Conſulatum non deſignat. Trajani numiſmate Ægyptio non antea edito firmatur.*

Pag. 17. *Non negaverim in nummis Imperatorum plerumque cum Imperator pacificatoris habitu effertur, appoſitam eſſe epigraphen* ADVENTUS AUG. *Sed in hoc nummo Cornelia Paula, quod equidem doleo, deeſt hujusmodi epigraphe.*

Cur nummus Corneliæ Paullæ, qvem Valſechius ex muſeo Maurocenico protulit, Elagabali adventum in urbem ſignificare neutiqvam poſſit, cauſſam non unam attu-

attuli, nimirum, qvod Ægyptius, &, qvod potiſſimum ipſius Corneliæ, non Elagabali caput, ac titulum præſefert. Hanc vero vir Illuſtriſſimus addi etiam poſſe arbitratur, qvod nempe ſolita epigraphe ADVENTUS AUG. omnino careat: qvam certe cauſſam minus idoneam eſſe non dubito. Nusqvam enim ego vidi, neqve me viſurum ſpero umqvam nummum vel Græcum, vel Ægyptium, qvi alicujus Imperatoris adventum exhibeat, titulo hujusmodi inſcriptum: ADVENTUS AUG. Qvi nempe ut in numis Latinis apponi ſolitus, ita in Ægyptiis & Græcis prorſus inſolens eſſet. Joannes Vaillantius in Ægypto Numiſmatica, qvæ ejus hiſtoriæ Ptolemæorum adjecta eſt, Dioſpolitarum nummum edidit, in qvo Hadrianus eqves ad illorum urbem accedens viſitur. Neqve ideo qvod nummus iſte non eam epigraphen habet, Hadriani Dioſpolim adventum denotare non poſſe qvispiam dixerit. In eo ſiqvidem epigraphe non alia, qvam hæc ΔΙΟΣΠΟΛΙ. ΜΕ. L. ΙΑ. *Dioſpolitarum magnorum anno XI.*

Figuram præterea, qvæ in eodem Corneliæ Paullæ nummo eqvo inſidet, ad Elagabalum omnino pertinere, qvod ipſe aperte negaveram, adeo perſuaſus vir Illuſtriſſimus eſſe videtur, ut ſi non ipſum, ejus ſaltem ſtatuam referre cenſeat. *Itaque figura illa,* inqvit pag. 21. *repræſentat ſtatuam equeſtrem Elagabali.* Ego qvidem Genium potius ex iis aliqvem per eam repræſentari credidi, qvos vetuſta ſuperſtitio nudos etiam & corona ornatos ſæpe effingere ſolebat. Qvare Tibull. lib. 2. eleg. 2.

Ipſe ſuos Genius adſit viſurus honores,
Cui decorent ſanctas florea ſerta comas.

Elagabalum vero Romanum Imperatorem vel hoc maxime repræſentari ab ea non poſſe putavi, qvia neqve in Latinis, neqve in Græcis, ſive Ægyptiacis nummis eqveſtris Romani alicujus Imperatoris imago nuda mihi, uti figura illa eſt, umqvam occurrit. Qvod de ſtatuis etiam, qvarum eadem fere eſt ratio, dici poſſe non dubito.

Contra tamen vir Illuſtriſſimus figuram iſtam, Elagabali ſtatuam indicare poſſe propterea coniicit, qvod, ut ait, *nuda eſt*, Plinii ſcilicet auctoritate ita ſuaſus, qvi lib. 34. cap. 5. ubi de Romanis & Græcis ſtatuis agit, *Græca*, inqvit, *res eſt nihil velare*, perinde ac ſi Græci, vel Ægyptii ſtatuas ſuas omnes nudas fecerint, & Elagabali ſtatuam iſtam velare non potuerint.

Enimvero tot veteres Romanas ſtatuas nudas habemus, gladiatorum præſertim, Herculis, Apollinis, Mercurii, ac Veneris, aliorumqve, atqve itidem tot Græcas, vel Ægyptias æqve ac Romanas veſte ornatas, ut mihi mens Plinii fuiſſe videatur, freqventius qvidem, qvam Romanos, ſtatuas ſuas Græcos nudaſſe. Nam qvam vetus & apud Græcos conſuetudo fuerit ſtatuas ſuas velandi, ut ceteros prætermittam, vel unius Æſchinis teſtimonio demonſtrari poteſt. Hic ſiqvidem in ea, qvam ad Athenienſes orationem habuit in Timarchum, ut hujus in dicendo petulantiam, & immoderatum manuum geſtum carperet, ſimulqve aliqvod modeſtiæ oratoriæ exemplum ob oculos poneret, ſtatuam Solonis objecit. *Satis enim ſcio*, inqvit, *vos omnes trajeciſſe Salaminem, & Solonis ſpectaſſe ſtatuam. Itaque ipſi teſtari poteſtis, Solonem in foro Salaminiorum ſitum eſſe, manu* INTRA VESTEM *condita.*

Et qvidem non hominum tantum, ſed ſuorum etiam numinum ſtatuas velare Græcos conſueviſſe, ex Pauſania præſertim liqvet in Corinthiac. lib. 2. cap. 30. *Ædes ſacræ,* ait, *non multum inter ſe diſtant. Apollinis una, Dianæ altera, Liberi patris tertia. In Apollinis, Dei ſignum nudum e ligno arte factum patria: at Diana, & Liber* VESTE VELATI. Venus ipſa qvæ neſcio, an apud Romanos ſeſe umqvam non nudam obtulerit, apud Græcos, & qvidem ab ultima ſtatuariæ artis origine, utpote Praxitelis opus, ipſius Plinii teſtimonio velata etiam prodiit. *Opera ejus,* inqvit lib. 36 cap. 5. *ſunt in Ceramico, ſed ante omnia, & non ſolum Praxitelis, verum & in toto orbe terrarum Venus, quam ut viderent, multi navigaverunt Gnidum. Duas fecerat, ſimulque vendebat: alteram* VELATA *ſpecie &c.* Pauſanias præterea in Eliac. prior. lib. 5. cap. 12. *Romanis vero Imperatoribus*, ait, *ſtatuas è Pario marmore. Hadriano urbes Achaici conventus, Trajano univerſi Græci erexerunt.* Qvod idcirco attuli, ne Romanos hos Principes per Achajam & univerſam Græciam ubiqve nudos expoſitos fuiſſe, ita ſibi facile quispiam perſuaſerit. Qvod profecto eveniſſet, ſi res ita ſe haberet, ut Græci ſtatuas ſuas omnes nonniſi nudas feciſſent.

Ut vero de figura ejusmodi ſtatua Elagabali undiqve effingatur, præter nuditatem & caput corona circumdatum alia qvoqve Imperatoria inſignia vir Illuſtriſſimus in eadem agnoſcit. *Globus* enim, ait pag. 22. *quem manu elatum geſtat Elagabalus, orbem terrarum ſignificat, cujus ille imperium obtinebat.*

Pilam potius trigonalem in ludis Actiis Pythiis adhiberi ſolitam, qvam orbem terrarum Hieronymus Mercurialis globum illum dixiſſet, unamqve ex iis eſſe, qvas in nummo M. Aurelii à Byzantiis percuſſo ipſe deprehendit lib. 2. cap. 5. de Arte Gymnaſt.

Hos qvidem globos alii fortaſſe poma dixerint, qvæ victoribus in iisdem ludis una cum coronis præmio dabantur. De qvo exſtat Archiæ epigramma, qvod in Antholog. veter. Græcor. Hieronymi Megiſeri ita ſe primum offert:

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα. Τέσσαρες ἱροὶ,
Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, Λητοίδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο,
Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Qvod inter ceteros Paullus Stephanus latine ſic vertit:

Hellas habet quatuor, quatuor certamina ſacra,
Altera ſunt ſuperis, altera ſacra viris.
Portuno, Archemoro ſacra ſunt, Phœboque, Jovique,
Pinum, oleaſtrum, apium, POMAque victor habet.

Videndum igitur, an Alexandria, aut celebris urbs alia Ægyptia nuptiarum Corneliæ Paullæ certior facta, eqveſtria in ejus honorem certamina inſtituerit, eaqve per juvenem illum eqvo inſidentem nudatumqve, uti luſores illi effingebantur, indicare voluerit. Qvi nempe coronam vel pineam, vel ex oleaſtro, vel ex apio, ſimulqve pomum victoriæ ſuæ inſignia gerit.

Ita Ægyptios ſuorum qvandoqve ludorum Genios deſignaſſe, ex Domitiani etiam nummo fit manifeſtum: qvi Londini, in Cimeliarchio editoris anonymi Sylloges Numiſmatum antiqvorum (iſte enim libri titulus) hujusmodi exſtat. Tab. IV. figur. 9.

In qvo, ut patet, duo juvenes nudi pariter occurrunt, qvi ſiniſtra globum ejusmodi geſtant, dextra vero mutuo ſe coronant, ut ambos in certamine victores evaſiſſe indicio eſſet.

Vir Illuſtriſſimus deinde ſubdit: *ſcipionem ſiniſtra geſtat fortaſſe ad Conſulatum ejus denotandum, cujus inſigne ſcipio eſt.* Sed qvo aqvila? ſine qva ſcipionem illum Conſulatum denotare numqvam poſſe crediderim? Qvapropter ut in eo conſulatum agnoſcam, cum Juvenale dicam ſat. X. v. 43.

Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno.

Aqvila namqve ſuper virga eburnea adeo peculiare Romanorum Conſulum inſigne ſemper fuit, ut vel exteræ nationes qvoties Romanorum Imperatorum Conſulatus in nummis deſignare vellent, eam numqvam omitterent. Inter numiſmata celeberrimi muſei Carpinei, ſolida qvidem reconditaqve eruditione expoſita & illuſtrata per Philippum Bonarotam Senatorem Florentinum Cl. virum doctiſſimumqve, & in re nummaria nemini ſecundum, Græcus Antonini Caracallæ nummus exhibetur à Perinthiis in illius Conſulatu IV. percuſſus, qvi de hoc ſolemne nobis exemplum ſuppeditat. Si Græcis iſtud, non Ægyptiis concedere qvispiam velit, noſter hic alius, qvi non Græcus, ſed Ægyptius eſt, & ſub Imperio Trajani ſignatus cum characteribus iſtius L. ΙΔ. hoc eſt, *anno XIV.* ejus Imperii, ſcrupulum certe omnem ademerit. Tab. IV. figur. 10.

Ut patet, in hoc etiam Imperator in curru qvatuor eqvis juncto ſpectatur, qvi dextra ramum, ſiniſtra non nudam ac ſimplicem virgam, ſed eburneum cum aqvila deſuper ſceptrum protendit.

CAP. IV.

AB Herodiano nonniſi quatuor Imperii annos potuiſſe Elagabalo tribui, & cur? Scriptor alter Herodiano æqualis, qui ſex amplius annos Elagabalum imperaſſe ſcribit. Hinc ad veterum nummorum fidem uterque corrigendus.

Pag. 45. *Itaque Herodianus, uti ego quidem cenſeo, ſcripſit Elagabalum occiſum fuiſſe* εἰς τέταρτον ἔτος ἐλάσας τῆς βασιλείας in qvartum annum Imperio producto. *Notarii autem pro* τέταρτον qvartum, ἕκτον ſextum *ſubſtituerunt.*

ITa qvidem non modo ab Herodiano ſcriptum, ſed neqve aliter ſcribi ab eo potuiſſe infra oſtendam: non qvod annum illum qvartum, ex Dionis ſententia non completum, pro integro ille accepiſſet: ſed qvia annum Chr. Julianum 222. qvo ille periit, totum Alexandro ejus ſucceſſori tribuit, ſicuti etiam ſuo loco infra videbimus.

Tum ſane mihi propterea veriſimile magis videbatur, librarios ἕκτον pro τέταρτον, qvam pro πέμπτον ſcripſiſſe, qvod facilius ſit oculos vel aures in duabus vocibus ana-

analogis decipi, qvam in duabus tam inter ſe diſſimilibus, & qvarum una ex duabus, altera vero ex tribus ſyllabis conſtat, diverſumqve ob vocales diverſas ſonum emittit.

Præterea, *in hanc ſententiam*, vir Illuſtriſſimus inqvit, *eo potiſſimum feror, quod nemo unus eſt inter Græcos ſcriptores, qui ſexennium imperaſſe Elagabalum tradiderit.* Neqve hercle eruditiſſimus Valſechius præter Herodianum vidit alium, qvi annos ſex Elagabalum in Imperio vixiſſe ſcripſerit. At S. Hippolytus, cui pag. 86. librum Generationis, ſeu de Diviſionibus gentium vir ipſe Illuſtriſſimus qvodammodo adſcribere videtur, ſcriptor Græcus fuit, eaqve ætate floruit, qva Herodianus & Dio. Hic apud Ducangium prope libri finem, qvi in XIII. & ultimum annum Alexandri deſinit, non ſex Imperii annos tantum, ſed aliqvid amplius Elagabalo tribuit: *Antoninus*, ait, *annis ſex imperavit, menſibus octo, diebus XXVIII.*

Herodianus itaqve, qvi Elagabalum in ſextum annum Imperium produxiſſe ſcribat, jam ſolus non eſt. At non propterea, qvod ſocium invenerit, eadem ipſorum loca menda prorſus omni carere dixerim, neqve ad veterum potius nummorum, qvam Dionis aliorumqve ſui temporis ſcriptorum fidem, corrigenda eſſe putaverim: qvorum qvidem nec melior apud librarios, imperitiſſimum hominum genus, conditio fuit.

CAP. V.

IN Programmate Cycli Paſchalis S. Hippolyti nihil eſt, quod Inſcriptioni Panvinii repugnet. Vetera monumenta in ſuſpicionem fruſtra vocantur, niſi ſuſpicio probetur. Antoninus Elagabalus Deum ſuum Elagabalum Diis omnibus & ipſi Jovi anteponi ſtuduit. DEus Elagabalus apud Syros Sol & Juppiter. Idem apud Ægyptios Serapis. Hic a Septimio Severo præcipue cultus. Inſcriptionis ædis Serapidis fragmentum. Antoninum Caracallam eam dicaſſe, & ab Alexandro ornatam deinde fuiſſe oſtenditur. Idem fragmentum nummis ſuppletum: hi vero ab eo illuſtrati. Statuam eidem Serapidi Elagabalus dedicat. Hujus dedicationis inſcriptio ex Panvinio & è ſchedis Vaticanis. Hinc fides illius undique probata.

Pag. 64. *Ergo alterutrum ex his antiquitatis monumentis falſum, vel mendax eſt.*

UTrumqve legitimum ac verax eſſe, numqvam profecto dubitavi. Sancti Hippolyti marmor ex eo, qvod annum primum Alexandri cum Idibus Aprilibus anni Chr. 222. conjungat, nihil in ſe habet, qvod veritati, atqve adeo qvod inſcriptioni Pânvinii repugnet, qvæ Idibus ipſis Aprilibus ejusdem anni Elagabalum Imperatorem in vivis adhuc exhibet. Hoc nos denuo adſerimus, & ſuo loco magis magisqve declarabimus.

Ad Panvinii inſcriptionem qvod ſpectat, ut plenam perfectamqve fidem & auctoritatem facere ea non poſſit, ac ſuſpectæ potius fidei eſſe cenſeatur, vitia ipſius, ſi qva ſunt, indicari oportet, eaqve idoneis argumentis probari. Nam ſatis non eſſe arbitror, qvod marmor illius amplius non exſtet; qvod qvidem neqve affirmari, neqve negari certo poterit: vel qvod à Panvinio productum ſit, qvi, ut Vir Illuſtrisſimus ait, nobis non ſemel falſas ac vitiatas inſcriptiones obtruſit. Si enim ita res ſe haberet, ac non tantum ille, qvod inficiari nemo poteſt, in Romanis faſtis condendis ſuo non ſemel ingenio indulſerit; inſcriptiones, qvas non paucas ab eodem exceptas, vel qvarum marmora periere, Gruterus recitat, jam dubiæ fidei & nullius auctoritatis eſſent: ac proinde Gruterus ipſe, & cum eo Reineſius & Fabrettus, ceteriqve viri eruditisſimi qvi in iis undiqve colligendis tanta cum lâude inſudarunt, operam luſiſſent: à qvibus etiam inſcriptiones qvamplurimæ adduci ſoleant, qvarum lapides vel prorſus non exſtant, vel ubi ſint, penitus ignoratur.

Verum qvod in ea facile admitti non poſſe Illuſtrisſimus vir exiſtimat, hoc unum eſſe ait, qvod Antoninus Elagabalus Serapidi ſtatuam, ut ipſa præſefert inſcriptio, dicarit. Nam Lampridius de inſano perditisſimi hujus Imperatoris cultu erga idolum ſuum Elagabalum, unde vulgare id nomen accepit, hæc atqve alia hujusmodi ſcribit: *Nec Romanas tantum extinguere voluit religiones, ſed per orbem terræ unum ſtudens, ut Heliogabalus deus unus ubique coleretur.* Qvapropter Serapidem coluiſſe, minus veriſimile eſſe arbitratur.

Videtur vero mihi, præcipuum hoc illius ſtudium fuiſſe, non ut aliorum deorum cultus omnis & religio ceſſaret, ſuusqve Elagabalus deus unus ubiqve, coleretur, ſed ut præ ceteris Romanorum diis, atqve ipſo etiam Jove deus ille in honore eſſet. Qvod qvidem Dio in excerptis Xiphilini diſertis verbis explicat: *Inter ejus ſcelera*, inqvit, *eſt illud de Heliogabalo, non ſolum quod deum peregrinum introduxit in urbem, aut quod eum novis & magnis honoribus affecit: ſed quod* JOVI EUNDEM ANTEPOSUIT. Hæc eadem Zonaras: *Peregrinum quemdam deum Helagabalum Romam introductum* JOVI OPTIMO MAXIMO PRÆTULIT. Herodianus item id ipſum confirmat lib. 5. cap. 12. ubi ait: *Edixit item* (Elagabalus)

balus) *ut omnes Romani magiſtratus, quique publico ſacra facerent,* ANTE ALIOS DEOS, *quorum meminiſſe inter ſacrificandum ſolent, novum illum deum Heliogabalum nuncuparent.* Ex qvibus non obſcure apparet, Romanus eum religiones extinguere minime voluiſſe, neqve interdixiſſe Romanis, ne ſacra diis aliis facerent, neqve inter illa eos nuncuparent, ſed hoc tantum edixiſſe, ut deus ſuus Elagabalus ante illos nuncuparetur.

Ad hoc vero eo potiſſimum Elagabalum inductum fuiſſe putaverim, vel qvod ipſe illius idoli ſacerdos erat, vel illud apud Syros eumdem, qvem Juppiter apud Romanos principem inter deos cereros locum obtinebat. Qvocirca apud Spartianum in Antonino Caracalla cap. ult. *Sol & Juppiter Syrius* dicitur: & Lamprid. in ipſius Elagabali vita cap. 17. *Opera ipſius publica*, ait, *præter ædem Heliogobali dei, quem Solem alii, alii Jovem dicunt &c. nulla exſtant.*

Propterea nihil obſtat, qvominus ſecundum deum iſtum ſuum, qvem pro Jove à Romanis etiam haberi & coli cupiebat, deos qvoqve alios cultu aliqvo illum proſeqvutum fuiſſe credamus. Qvos qvidem ab illius conſortio ſubmotos per eum minime fuiſſe, nummi ipſius teſtari poterunt, in qvibus non dei ſui tantum, ſed Jovis etiam, Martis, Cybeles, Veneris & Æſculapii imagines non ſemel conſignatæ fuere. Idqve itidem Herodianus prodidit lib. 5. cap. 16. ubi pompam illam deſcribens, qva qvotannis æſtivo tempore deus iſte ad templum, qvod maximum Elagabalus ei fecerat, deduci ſolebat: *Tum*, inqvit, DEORUM OMNIUM *ſimulacra & quicquid conſpicuum in templis, principatusque inſignia & precioſiſſima ſupellex: equites item & exercitus univerſus pompam illiusmodi comitabantur.* Ex Lampridio præterea in ejus vita cap. 7. diſcimus, qvædam illum numinum ſimulacra, qvæ apud Romanos majori in pretio & veneratione eſſent, rapuiſſe, locaſſeqve in maximo dei ſui templo, *cujus miniſtros illos eſſe ajebat: quum alios ejus cubicularios appellaret, alios ſervos, alios diverſarum rerum miniſtros.* Inter qvos cur etiam Serapidi locus aliqvis, ac non in infimis qvidem ſubſelliis, eſſe potuit, qvum hic pariter apud Ægyptios & Romanos qvo in honore eſſet, Elagabalo fortaſſe non latuit? De eo Tacitus lib. 4. Hiſt. cap. 81. ubi de Veſpaſiano: *Ex plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus, genua ejus advolvitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu, monitu Serapidis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens* ANTE ALIOS *colit.* Ac præſertim qvod naturali ſignificatione acceptus à deo Elagabalo non diverſus, atqve ut ipſe à Syris, ita iſte ab Ægyptiis & Romanis uti Sol & Juppiter credebatur, qvemadmodum tot vetera monumenta fidem faciunt, qvæ JOVI OPTIMO MAXIMO SARAPIDI, & JOVI SOLI INVICTO SERAPIDI inſcribuntur.

Non igitur haud vero ſimile erit, Antoninum Elagabalum ſtatuam eidem Serapidi dicaſſe, ut Panvinii inſcriptio monet, maxime ſi Septimii Severi & Antonini Caracallæ, qvorum ipſe filium ac nepotem ſe eſſe profitebatur, præcipuam erga idolum iſtud religionem etiam ſpectemus, à qva propterea eum prorſus abhorruiſſe, credendum non eſt. De Septimio Severo Spartianus cap. 17. ubi iter illius per Ægyptum deſcribit, hæc habet: *Jucundam ſibi*, ait, *peregrinationem hanc propter religionem dei Serapidis &c. Severus ipſe poſtea ſemper oſtendit.* Antoninum vero Caracallam Elagabali patrem, ut ipſe ajebat, ut ea omittam, qvæ Alexandriæ in ejusdem Serapidis templo, etſi per ſimulationem, Illum egiſſe Herodianus eſt auctor, ædem Romæ ei ſtruxiſſe, vel dicaſſe, vetus tabula marmorea docet, cujus fragmentum, uncialibus literis inſculptum, Romæ in æde Sanctæ Agathæ Gothorum etiamnum exſtiamnum exſtat. Qvod & Petrus Appianus recitat pag. 257. perinde tamen, ac ſi lapis integer eſſet. Eſt vero hujusmodi.

SERAPIDI. DEO....
.... M. AVRELIUS. ANTONINU.....
.... IFEX. MAX. TRIBUNIC. POTE,..
AEDEM.

Qvominus ad M. Aurelium Antoninum *Elagabalum* pertinere inſcriptio hæc poſſit, etſi nihil in ea eſt, qvod impediat, ne auſim tamen de hoc ſuſpicari: qvandoqvidem ſi ſtatuam Elagabalus, eo magis ædem Serapidi dicare neqvierit. Neqve item M. Aurelio Antonino *Philoſopho* aptari eam poſſe putaverim, qvandoqvidem hunc Romæ Iſidi, aut Serapidi templum ullum feciſſe, vel dicaſſe, nec proditum memoriæ ſit. Qvin etiam ita parum Serapidi addictus fuiſſe, probaſſeqve ejus ſacra videtur, ut, qvemadmodum Capitolinus narrat in ejus vita cap. 23. *Sacra Serapidis a vulgoritate Peluſia ſubmoverit.* Reſtat igitur, ut non alii Antonino tribui ea poſſit, qvam *Caracallæ*, quem qvidem Iſidis, ac proinde Serapidis eximium cultorem fuiſſe, tot alia ubiqve templa probant per eum Iſidi ædificata, qvæ cum Serapide ſociata uno eodemqve templo, ac *juncta religione*, ut ait Macrob. lib. 1. cap 20. *celebrabatur.* Spartianus enim in eodem Caracalla cap. 9. *Sacra Iſidis*, inqvit, *Romam deportavit, & templa ubique magnifica eidem deæ fecit.* Qvare apud Lamprid. cap. 26. Alexander alter illius filius *Iſium & Serapium*, qvod, ut recte conjicit Caſaubonus, Caracalla ipſius pater exſtruxerat, *decenter ornavit, additis ſignis deliacis, & omnibus myſticis.*

Hoc

Hoc vero ejuſdem inſcriptionis fragmento Antonini Caracallæ nummi, qvi cum Serapide occurrunt & epigraphe: P. M. TR. P. XV. COS. III. P. P. in aliis vero: P. M. TR. P. COS. IIII. P. P. illuſtrari admodum poſſe videntur: his deinde notum fieri, ædem illam ab eo dicatam Serapidi fuiſſe anno Chr. 212. poſt diem IV. April. qvum ab eadem ſaltem die TR. P. XV. le inſcribi cœperit, adeo poſſit fragmentum ipſum ita ſuppleri:

SERAPIDI. DEO. SACR
IMP. CÆS. M. AVRELIUS. ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG
PONTIFEX. MAX. TRIBUNIC. POTEST. XV. COS. III. P. P
ÆDEM

Qvo inde fit, ut non minus veriſimile appareat, Elagabalum Caracallæ pariter filium in eadem fortaſſe æde, quam Serapidi pater fecerat, ei ſtatuam dicaſſe, hac in ſuppoſita baſi inſculpta, qvam, ut diximus, Panvinius recitat lib. 2. Faſt.

SERAPI. SACR
IMP. CÆS. M. AVREL
ANTONINUS. AUG
PIUS. FELIX. COS. IIII
P. P

à tergo

D E D I C. I D
A P R. I M P
C Æ S. A N T
P I O IIII. E T
M. A U R. A L E
X A N D R O
C O S

Atqve ea qvidem non aliter legitur in Cod. Vatic. 6035. fol 29. niſi qvod minutiori charactere ſcribitur, & pars poſterior baſis anteriori præponitur ita:

Dedic. Id	*Serapi. Sacr*
Apr. Imp	*Imp. Caſ. M. Aurel*
Caſ. Ant	*Antoninus Aug*
Pio. IIII. &	*Pius Felix Coſ. IIII*
M. Aur. Ale	*P. P*
xandro	
Coſ	

Characteris hujus forma hominem alium a Panvinio illam exſcripſiſſe arguit, & diverſa ac praepoſtera, qva lapis exſcriptus eſt, ratio, non ex Panvinio ſumptam, neqve ex hac Panvinium ſumpſiſſe ſuam, ſed utramqve ex marmore deſcriptam fuiſſe maniſeſtiſſime prodit.

Iſtius præterea inſcriptionis integritas ex ſententia etiam illorum probatur, qvi ante ipſius Elagabali mortem ſtatuam poſitam, eoqve poſtea ante illius dedicationem interfecto, ab alio, puta ab Alexandro dicatam opinantur. Nam qvoties, Elagabalo ſuperſtite, id fieri potuiſſe concedimus, jam nihil agnoſcimus, qvominus Elagabalus ſtatuam Serapidi ponere ac dicare potuerit.

Qvi vero de hac inſtriptione id comminiſcuntur, eo potiſſimum argumenro adductos eſſe ſcio, qvod Panvinius inter inſcriptiones ceteras cum ipſa hanc etiam aliam ad qvartum Elagabali Conſulatum illuſtrandum recitat:

COLLOCATA. V. IDVS. MART
IMP. CAES. M. AVRELIO. ANTONINO
PIO. FELICE. AVG IIII. ET COS
M. AVR. AAEXAMDRO. NOBILISSIMO. CÆS

Qvam ad Serapidis ſtatuam illam ſpectare nulla ducti ratione affirmant. Qvod ſi ita eſſet, mirari profecto oporteret, Panvinium, qvi poſticæ partis literas *a tergo* inſculptas eſſe lectores monuit, hæ dextro ne baſis latere, an ſiniſtro legerentur, nos monitos facere prætermiſiſſe. Aaa 2 Qvi

Qvi præterea ſtatuam illam dedicaverit (nam hoc etiam iſti in dubium vocant) Elagabalus, ſive, ut baſis inſcriptio docet, *Imp. Caſ. M. Aurel. Antoninus Aug. Pius Felix Coſ. IIII. P. P.* appellabatur. Ejus namqve nomen in recto ibi poſitum, qvid denotare poſſit aliud, explicent velim.

CAP. VI.

Xiphilinum menſium nomina per literas initiales indicaſſe, non veriſimile. Numeros per literas ſingulares ſcribendi uſus apud Latinos & Gracos frequens. Menſes non item. Notarii ab Euſebio Ταχυγράφοι *celeres ſcriba appellati. Pranomina, quorum litera prior non diverſa, a Latinis non eodem modo indicata. Elagabalum die 16. Maij Imperatorem fuiſſe ſalutatum, & 7. Junii cum Macrino pugnam iniiſſe demonſtratur. Pagius notatus. Macrinus qua die Imperio potitus. Septimii Severi dies natalis. Vetus Calendarium illuſtratum. Poſt mortem Caracalla biduo Imperium ceſſavit. Cur Pagius Xiphilini & Dionis Majum in Martium verterit. Solaris eclipſis a Dione enunciata.*

Pag. 67. Qua permutatio, ut hoc addam, non adeo eſt inveriſimilis, ut quia Xiphilinus ſcripſerit ſolam primam literam M. quam librariis placuit potius in Majum, quam in Martium vertere.

Xiphilinum per unicam initialem literam menſium nomina ſcripſiſſe, maxime vero illorum, qvi ab una eademqve littera initium ducunt, res mihi, qvæ nullam cum vero affinitatem habeat, omnino videtur. Ei non ſemel in ſuis e Dione excerptis menſes nominare contigit, qvos tamen ſingulari litera indicatos ab eo fuiſſe, tam in ejus exemplaribus editis, quam in iis, qvæ manu exarata obſervare potui, nusqvam ſane perſpexi. Nemo certe noſtrum menſes iſtos, puta Januarium, Junium & Julium, Martium & Majum, Aprilem & Auguſtum ita compendio ſcriberet & indicaret. Cur itaqve Xiphilinum, addo & Spartianum, ita eos ſcripſiſſe & indicaſſe volumus? atqve ita parum caviſſe, ut non viderint, literas illas, M. ſcilicet Xiphilini pro Majo non minus, qvam pro Martio, & A. Spartiani tam pro Aprili, qvam pro Auguſto accipi potuiſſe, uti jam contigiſſe vir Illuſtriſſimus putat?

Qvum de annis egi, ad qvos Herodianus Imperium Elagabali producit, mihi pariter in mentem venerat, annum qvintum per literam numeralem C. ſcribi ab eo potuiſſe, eamqve poſtea librarios in *ἕκτον ſextum* vertiſſe. Diſcrimen hoc tamen inter conjecturas hujusmodi intererat, ut omnium fere temporum ſcriptoribus tum Latinis in uſu fuerit, numeros per notas paſſim ſcribere, menſium vero nomina non item, ſi eos tantum excipias, qui ab Euſebio lib. 6. cap. 17. Hiſt. Eccleſiaſt. Ταχυγράφοι *celeres ſcriba* appellantur. Hos vero alio atqve alio modo Majum & Martium delineaſſe, Tironis & Senecæ notæ illæ apud Gruterum ſatis demonſtrant.

Pari qvidem modo a Latinis ſcriptoribus (qvod ſimiliter de Græcis in hac re ſentiendum eſſe exiſtimo) fieri conſueviſſe, exemplum nobis non unum his prænominibus præbet antiqvitas, qvæ, ut ambiguitas omnis abeſſet, diverſo modo deſignari ſolebant, Titus nempe per T., Tiberius per Ti., Marcus per M., Manius per M', Cneus per Cn., Cajus per C., Caja per Ɔ. & alia hujusmodi: adeo ut hanc viri Illuſtriſſimi conjecturam opinioni Pagii nullius fere adminiculi ac ſubſidii eſſe poſſe cenſuerim.

Neqve præterea qvicqvam impedimento eſt, qvominus Dio Elagabalum Imperatorem declaratum die Maji 16. literis conſignare potuerit, qvod ea ſcilicet omnia, qvæ ab eadem die ad prælium cum Macrino initum geſta fuiſſe hiſtorici narrant, intra dies decem & octo geri minime potuiſſe Pagius ipſe putaverit. Nam ſi eadem omnia paullo attentius ac ſigillatim perpendantur, vel intra pauciores dies peragi potuiſſe conſtabit. Rem ita demonſtro.

Exercitum, qvi prope Emeſam tuendæ Phœniciæ præpoſitus erat, Eutychiani ſuaſu Antoninum Elagabalum Emiſenum puerum, Solis ſacerdotem, Imperatorem ſalutaſſe, Macrinus, Herodiano teſte, Antiochiæ certior eſt factus. Emeſa, ut ex Itinerario Antonini, millia paſſuum 133. ab Antiochia diſtat, ita ut unius fere diei ſpatio per celerem tabellarium id perferri ad Macrinum potuerit. *At Macrinus*, ſubdit Herodianus lib. 5. cap. 4. *rem totam, quaſi puerilem contemnens, conſuetamque obtinens animi alacritatem, domi ipſe ſedens, unum e ſuis ducibus mittit, traditis copiis, quanta ad rebelles expugnandos viderentur ſuffectura.* Ipſe vero Apameam ad milites Albinios interea proficiſcitur, ut auctor eſt Dio.

Milliariis illis 133. qvæ ſunt Antiochia Emeſam; non per 36. qvot Maximinus adverſus Licinium proficiſcens apud Lactantium conficere ſolebat, ſed per qvinqve ac viginti tantum in ſingulos dies diviſis, qvot celeri gradu a militibus fieri poſſe vir Illuſtriſſimus non dubitat, Macriniani illius ducis iter, diebus fere duobus quietis ei adſignatis, intra dies ſeptem jam fuerit peractum. Mox

Mox vero Herodianus: *Ut autem*, inqvit, *eo pervenit Julianus (id enim nomen Præfecto fuit) ac jam mœnibus ſuccedebat, ſtatim incluſi milites puerum exercitui infeſto de turribus pinnisque oſtentare: vociferari, Antonini filium: ſacculos quoque nummorum plenos, eſcam ſcilicet proditionis, attollere. At illi, credito Antonini eſſe filium, & (quoniam ſic videri volebant) facie quoque & lineamentis quam ſimillimum exiſtimantes, caput amputant Juliano, mittuntque ad Macrinum.* Julianus anteqvam necaretur, ut ex Dione qvoqve conjici poteſt, diem non amplius unum, vel alterum ſub munitionibus immoratus fuerit: miles vero, qvi ad Macrinum Apameæ tunc agentem illius caput detulit, curſu celeri unius diei ſpatio illuc pervenerit, qvum milliaria qvatuor ac ſexaginta tantum conficienda ſibi fuiſſent.

Hæc inde Dio pag. 903. *Macrinus, eo, quod actum eſſet, cognito, non amplius vel illo manere loco* id eſt, Apameæ, *vel ad murum accedere fuit auſus: ſed Antiochiam feſtinanter ſe contulit.* Herodianus vero: *Quibus auditis*, ait, *Macrinus cum omni exercitu ad caſtra illa oppugnanda contendit* (poſtqvam ſcilicet Antiochiam ſe receperat) *Antoninus autem, militibus oppugnationem haud expectantibus, ſed congredi audentibus, copias omnes educit. Concurrerunt autem inter ſe exercitus uterque in Phœnicia Syriacque finibus:* & Dio pag. 888. *Contra hunc Pſeudantoninus* TANTA CELERITATE *proficiſcitur, ut difficile Macrinus in vico quodam Antiochenorum (is diſtabat a civitate ad millia paſſuum XXII.) cum eo conflixerit.* Qvare qvum ſumma celeritate, ut ait Dio, profectus fuerit, eadem illum die, qva Macrinus Apamea feſtinato itinere Antiochiam eſt reverſus, qvæ poſt Juliani interitum dies fuiſſe altera videtur, exercitum adverſus Macrinum eduxiſſe veriſimile eſt, Inde paſſuum millibus centum circiter ac decem ad vicum illum Antiochenorum Emeſa progreſſus, in Macrini exercitum incidit, cum qvo dimicans victor diſceſſit.

Milliaria hæc centum ac decem ſi per qvinqve itidem ac viginti in ſingulos dies diſtribuantur, una vel altera die qvietis addita, intra dies qvinqve, aut paullo amplius Elagabali exercitus illuc pervenerit. Qvi dies cum reliqvis in unum collecti dierum ſexdecim ſummam efficiunt.

Certamen vero illud non die tertia, ut perperam Pagius eſt arbitratus, ſed ſeptima Junii contigit: qvod ex Imperii Macrini ſpatio à Dione deſcripto argui omnino debet. Ejus Imperii exordium non à die ipſa mortis Antonini Caracallæ, hoc eſt à die octava Aprilis, ut idem Pagius contendit, ſed à die undecima ejusdem menſis anni Chr. 217. a ſe deductum, ipſemet Dio his verbis diſerte declarat: *At illo* (Antonino Caracalla) *ſublato, non aperte quidem, nec ea die*, hoc eſt VI. Id. April. *nec duabus ſequentibus*, V. nempe, & IV. *imperium invaſit, ne hanc ipſam ob cauſſam illum occidiſſe videtur. Sed illo toto tempore* CARUIT OMNINO RES ROMANA PRINCIPIS IMPERIO, *cujus abſoluta poteſtas eſſet*, & paullo poſt: *ſic quarta demum die* ſcilicet III. Id April. *qua Severi natalis erat, Imperator ab eis, quaſi vi coactus ſcilicet, creatus fuit.* Qvæ dies non IV. ut in veteri Calendario, ſed rectius III. Id. April ut in natalibus Cæſarum ſignatur apud Bucherium, & apud Dionem in fine libri 76. cui & Herodianus conſentit lib. 4. cap. 27. ubi ait: *Extincto Antonino, incerti ignarique quid agerent milites*, BIDUO SINE IMPERATORE *fuerunt quærentes inter ſe, quem potiſſimum deligerent*, ideſt, V. & IV. Idus April. die mortis Caracallæ, & altera, qva Macrinus Imperium ſuſcepit, non numeratis. Imperavit Macrinus, ut Dio refert, annum unum, & menſes duos, tribus diebus exceptis. Qvare ſi ab undecima die Aprilis anni 217. ejus Imperii tempus numeres, die decima Junii anni inſeqventis 218. menſes duos integros ultra annum Macrinus imperaſſet: ex his vero dies tres excipiantur, hoc eſt dies decima, nona, & octava Junii, ſeptima ejus menſis dies occurret, qva ab Elagabalo in acie victus imperare deſiit.

Si ab eadem die ſeptima Junii, qvo pugna contigit, usqve ad 16. Maji, qva Elagabalum milites Imperatorem ſalutarunt, retrocedamus, jam tres ac viginti dies exurgent, diebus extremis, qvibus Elagabalus declaratus eſt Imperator, commiſſumqve prælium fuit, computatis. Hic dierum numerus, qvi ab exercitus acclamatione ad pugnam interceſſit, diebus ſaltem ſeptem ſuperatur, qvos vel ante expeditiones, vel in profectionibus, vel alia de cauſſa impenſos fuiſſe dicendum eſt.

Hæc igitur ea ſunt, qvæ Pagio nonniſi intra trium fere menſium ſpatium abſolvi potuiſſe viſa fuere, & qvæ Xiphilini, ſeu Dionis Majum in Martium vertere ipſum compulerunt, ut nimirum Elagabali nummos Trib. Pot. V. ſignatos priori ſuæ opinioni, qvam futilem & commentitiam agnitam à ſe poſtea omnem abjecit & ejuravit, qvocumqve poſſet modo accommodaret.

Opinionis præterea hujusmodi falſitas qvamvis ex hactenus dictis manifeſtiſſime appareat, poſſet ea inſuper altero Dionis teſtimonio confirmari. Scribit enim pag. 901. per idem tempus, qvo exercitus Phœniciæ à Macrino ſeceſſionem fecit, & Elagabalum Imperatorem ſalutavit, inter alia Solis eclipſim, tamqvam triſte, ut illorum temporum ſuperſtitio erat, ejus ſeditionis nuncium accidiſſe: *Ac mihi*, ait, *ſane videtur, ſi quid aliud umquam,*

Qvi præterea ſtatuam illam dedicaverit (nam hoc etiam iſti in dubium vocant) Elagabalus, ſive, ut baſis inſcriptio docet, *Imp. Caſ. M. Aurel. Antoninus Aug. Pius Felix Coſ. IIII. P. P.* appellabatur. Ejus namqve nomen in recto ibi poſitum, qvid denotare poſſit aliud, explicent velim.

CAP. VI.

Xiphilinum menſium nomina per literas initiales indicaſſe, non veriſimile. Numeros per literas ſingulares ſcribendi uſus apud Latinos & Gracos frequens. Menſes non item. Notarii ab Euſebio Ταχυγράφοι *celeres ſcriba appellati. Pranomina, quorum litera prior non diverſa, a Latinis non eodem modo indicata. Elagabalum die 16. Maij Imperatorem fuiſſe ſalutatum, & 7. Junii cum Macrino pugnam iniiſſe demonſtratur. Pagius notatus. Macrinus qua die Imperio potitus. Septimii Severi dies natalis. Vetus Calendarium illuſtratum. Poſt mortem Caracalla biduo Imperium ceſſavit. Cur Pagius Xiphilini & Dionis Majum in Martium verterit. Solaris eclipſis a Dione enunciata.*

Pag. 67. Qua permutatio, ut hoc addam, non adeo eſt inveriſimilis, ut quia Xiphilinus ſcripſerit ſolam primam literam M. quam librariis placuit potius in Majum, quam in Martium vertere.

Xiphilinum per unicam initialem literam menſium nomina ſcripſiſſe, maxime vero illorum, qvi ab una eademqve littera initium ducunt, res mihi, qvæ nullam cum vero affinitatem habeat, omnino videtur. Ei non ſemel in ſuis e Dione excerptis menſes nominare contigit, qvos tamen ſingulari litera indicatos ab eo fuiſſe, tam in ejus exemplaribus editis, quam in iis, qvæ manu exarata obſervare potui, nusqvam ſane perſpexi. Nemo certe noſtrum menſes iſtos, puta Januarium, Junium & Julium, Martium & Majum, Aprilem & Auguſtum ita compendio ſcriberet & indicaret. Cur itaqve Xiphilinum, addo & Spartianum, ita eos ſcripſiſſe & indicaſſe volumus? atqve ita parum caviſſe, ut non viderint, literas illas, M. ſcilicet Xiphilini pro Majo non minus, qvam pro Martio, & A. Spartiani tam pro Aprili, qvam pro Auguſto accipi potuiſſe, uti jam contigiſſe vir Illuſtriſſimus putat?

Qvum de annis egi, ad qvos Herodianus Imperium Elagabali producit, mihi pariter in mentem venerat, annum qvintum per literam numeralem C. ſcribi ab eo potuiſſe, eamqve poſtea librarios in ἕκτον *ſextum* vertiſſe. Discrimen hoc tamen inter conjecturas hujusmodi intererat, ut omnium fere temporum ſcriptoribus tum Latinis in uſu fuerit, numeros per notas paſſim ſcribere, menſium vero nomina non item, ſi eos tantum excipias, qui ab Euſebio lib. 6. cap. 17. Hiſt. Eccleſiaſt. Ταχυγράφοι *celeres ſcriba* appellantur. Hos vero alio atqve alio modo Majum & Martium delineaſſe, Tironis & Senecæ notæ illæ apud Gruterum ſatis demonſtrant.

Pari qvidem modo a Latinis ſcriptoribus (qvod ſimiliter de Græcis in hac re ſentiendum eſſe exiſtimo) fieri conſueviſſe, exemplum nobis non unum his prænominibus præbet antiqvitas, qvæ, ut ambiguitas omnis abeſſet, diverſo modo deſignari ſolebant, Titus nempe per T., Tiberius per Ti., Marcus per M., Manius per M', Cneus per Cn., Cajus per C., Caja per Ɔ. & alia hujusmodi: adeo ut hanc viri Illuſtriſſimi conjecturam opinioni Pagii nullius fere adminiculi ac ſubſidii eſſe poſſe cenſuerim.

Neqve præterea qvicqvam impedimento eſt, qvominus Dio Elagabalum Imperatorem declaratum die Maji 16. literis conſignare potuerit, qvod ea ſcilicet omnia, qvæ ab eadem die ad prælium cum Macrino initum geſta fuiſſe hiſtorici narrant, intra dies decem & octo geri minime potuiſſe Pagius ipſe putaverit. Nam ſi eadem omnia paullo attentius ac ſigillatim perpendantur, vel intra pauciores dies peragi potuiſſe conſtabit. Rem ita demonſtro.

Exercitum, qvi prope Emeſam tuendæ Phœniciæ præpoſitus erat, Eutychiani ſuaſu Antoninum Elagabalum Emiſenum puerum, Solis ſacerdotem, Imperatorem ſalutaſſe, Macrinus, Herodiano teſte, Antiochiæ certior eſt factus. Emeſa, ut ex Itinerario Antonini, millia paſſuum 133. ab Antiochia diſtat, ita ut unius fere diei ſpatio per celerem tabellarium id perferri ad Macrinum potuerit. *At Macrinus*, ſubdit Herodianus lib. 5. cap. 4. *rem totam, quaſi puerilem contemnens, conſuetamque obtinens animi alacritatem, domi ipſe ſedens, unum e ſuis ducibus mittit, traditis copiis, quanta ad rebelles expugnandos viderentur ſuffectura.* Ipſe vero Apameam ad milites Albinios interea proficiſcitur, ut auctor eſt Dio.

Milliariis illis 133. qvæ ſunt Antiochia Emeſam, non per 36. qvot Maximinus adverſus Licinium proficiſcens apud Lactantium conficere ſolebat, ſed per qvinqve ac viginti tantum in ſingulos dies diviſis, qvot celeri gradu a militibus fieri poſſe vir Illuſtriſſimus non dubitat, Macriniani illius ducis iter, diebus fere duobus quietis ei adſignatis, intra dies ſeptem jam fuerit peractum.

Mox

Mox vero Herodianus: *Ut autem*, inqvit, *eo pervenit Julianus (id enim nomen Præfecto fuit) ac jam moenibus ſuccedebat, ſtatim incluſi milites puerum exercitui infeſto de turribus pinniſque oſtentare: vociferari, Antonini filium: ſacculos quoque nummorum plenos, eſcam ſcilicet proditionis, atollere. At illi, credito Autonini eſſe filium, & (quoniam ſic videri volebant) facie quoque & lineamentis quam ſimillimum exiſtimantes, caput amputant Juliano, mittuntque ad Macrinum.* Julianus anteqvam uecaretur, ut ex Dione qvoqve conjici poteſt, diem non amplius unum, vel alterum ſub munitionibus immoratus fuerit: miles vero, qvi ad Macrinum Apameæ tunc agentem illius caput detulit, curſu celeri unius diei ſpatio illuc pervenerit, qvum milliaria qvatuor ac ſexaginta tantum conficienda ſibi fuiſſent.

Hæc inde Dio pag. 903. *Macrinus, eo, quod actum eſſet, cognito, non amplius vel illo manere loco* id eſt, Apameæ, *vel ad murum accedere fuit auſus: ſed Antiochiam feſtinanter ſe contulit.* Herodianus vero: *Quibus auditis*, ait, *Macrinus cum omni exercitu ad caſtra illa oppugnanda contendit* (poſtqvam ſcilicet Antiochiam ſe receperat) *Antoninus autem, militibus oppugnationem haud expectantibus, ſed congredi audentibus, copias omnes educit. Concurrerunt autem inter ſe exercitus uterque in Phœnicia Syriacque finibus:* & Dio pag. 888. *Contra hunc Pſeudantoninus* TANTA CELERITATE *proficiſcitur, ut difficile Macrinus in vico quodam Antiochenorum (is diſtabat a civitate ad millia paſſuum XXII.) cum eo conflixerit.* Qvare qvum ſumma celeritate, ut ait Dio, profectus fuerit, eadem illum die, qva Macrinus Apamea feſtinato itinere Antiochiam eſt reverſus, qvæ poſt Juliani interitum dies fuiſſe altera videtur, exercitum adverſus Macrinum eduxiſſe veriſimile eſt, Inde paſſuum millibus centum circiter ac decem ad vicum illum Antiochenorum Emeſa progreſſus, in Macrini exercitum incidit, cum qvo dimicans victor diſceſſit.

Milliaria hæc centum ac decem ſi per qvinqve itidem ac viginti in ſingulos dies diſtribuantur, una vel altera die qvietis addita, intra dies qvinqve, aut paullo amplius Elagabali exercitus illuc pervenerit. Qvi dies cum reliqvis in unum collecti dierum ſexdecim ſummam efficiunt.

Certamen vero illud non die tertia, ut perperam Pagius eſt arbitratus, ſed ſeptima Junii contigit: qvod ex Imperii Macrini ſpatio à Dione deſcripto argui omnino debet. Ejus Imperii exordium non à die ipſa mortis Antonini Caracallæ, hoc eſt à die octava Aprilis, ut idem Pagius contendit, ſed à die undecima ejuſdem menſis anni Chr. 217. a ſe deductum, ipſemet Dio his verbis diſerte declarat: *At illo* (Antonino Caracalla.) *ſublato, non aperte quidem, nec ea die*, hoc eſt VI. Id. April. *nec duabus ſequentibus*, V. nempe, & IV. *Imperium invaſit, ne hanc ipſam ob cauſſam illum occidiſſe videtur. Sed illo toto tempore* CARUIT OMNINO RES ROMANA PRINCIPIS IMPERIO, *cujus abſoluta poteſtas eſſet*, & paullo poſt: *ſic quarta demum die* ſcilicet III. Id April. *qua Severi natalis erat, Imperator ab eis, quaſi vi coactus ſcilicet, creatus fuit.* Qvæ dies non IV. ut in veteri Calendario, ſed rectius III. Id. April ut in natalibus Cæſarum ſignatur apud Bucherium, & apud Dionem in fine libri 76. cui & Herodianus conſentit lib. 4. cap. 27. ubi ait: *Extincto Antonino, incerti ignarique quid agerent milites*, BIDUO SINE IMPERATORE *fuerunt quarentes inter ſe, quem potiſſimum deligerent*, ideſt, V. & IV. Idus April. die mortis Caracallæ, & altera, qva Macrinus Imperium ſuſcepit, non numeratis. Imperavit Macrinus, ut Dio refert, annum unum, & menſes duos, tribus diebus exceptis. Qvare ſi ab undecima die Aprilis anni 217. ejus Imperii tempus numeres, die decima Junii anni inſeqventis 218. menſes duos integros ultra annum Macrinus imperaſſet: ex his vero dies tres excipiantur, hoc eſt dies decima, nona, & octava Junii, ſeptima ejus menſis dies occurret, qva ab Elagabalo in acie victus imperare deſiit.

Si ab eadem die ſeptima Junii, qvo pugna contigit, usqve ad 16. Maji, qva Elagabalum milites Imperatorem ſalutarunt, retrocedamus, jam tres ac viginti dies exurgent, diebus extremis, qvibus Elagabalus declaratus eſt Imperator, commiſſumqve prælium fuit, computatis. Hic dierum numerus, qvi ab exercitus acclamatione ad pugnam interceſſit, diebus ſaltem ſeptem ſuperatur, qvos vel ante expeditiones, vel in profectionibus, vel alia de cauſſa impenſos fuiſſe dicendum eſt.

Hæc igitur ea ſunt, qvæ Pagio nonniſi intra trium fere menſium ſpatium abſolvi potuiſſe viſa fuere, & qvæ Xiphilini, ſeu Dionis Majum in Martium vertere ipſum compulerunt, ut nimirum Elagabali nummos Trib. Pot. V. ſignatos priori ſuæ opinioni, qvam futilem & commentitiam agnitam à ſe poſtea omnem abjecit & ejuravit, qvocumqve poſſet modo accommodaret.

Opinionis præterea hujusmodi falſitas qvamvis ex hactenus dictis manifeſtiſſime appareat, poſſet ea inſuper altero Dionis teſtimonio confirmari. Scribit enim pag. 901. per idem tempus, qvo exercitus Phœniciæ à Macrino ſeceſſionem fecit, & Elagabalum Imperatorem ſalutavit, inter alia Solis eclipſim, tamqvam triſte, ut illorum temporum ſuperſtitio erat, ejus ſeditionis nuncium accidiſſe: *Ac mihi*, ait, *ſane videtur, ſi quid aliud umquam,*

quam, hoc quoque denunciatum fuiſſe ſignis evidentiſſimis. Nam & Solis defectus iis diebus inſignis accidit. Et qvidem ſupputationibus ex tabulis Aſtronomicis ad Romæ meridianum initis, Sol anno Chr. 218. qvo id contigit, à menſe Januario ad Octobrem usqve, cujus die ſexta, horis duabus ante meridiem toto fere lumine ſui caruit, in Novilunio dumtaxat menſis Aprilis defeciſſe comperitur: hoc eſt, die 12. ejusdem menſis, hora qvinta & ſcrupulis 42. poſt meridiem. Qvapropter etſi qvidem toti Europæ eclipſis iſta minus conſpicua extitit, adeo ut à Dione neqve etiam Pergami, cujus ille præfecturam ſibi à Macrino delatam adminiſtrabat, conſpici, nec (ſi non ad rem ipſam fortaſſis amplificandam) inſignis dici potuerit; ut nihilominus rei veritas conſtet, hoc ſufficere videtur, illam ab ejus temporis Mathematicis indicatam, unde patere Dioni potuit, vere contigiſſe, ac luminarium ſaltem contactum in aliqva Romani orbis parte ſpectatum eſſe: ſicuti etiam, ut ex hoc abunde certum exploratumqve ſit, milites non menſe Martio, ſed Majo, ſicuti ſcriptum à Dione fuit, eas in Phœnicia turbas excitaſſe, id ſatis erit Novilunium, qvod menſem Majum, non qvod Martium proxime anteceſſit, eclipticum revera fuiſſe.

CAP. VII.

Nummos Elagabali cum TR. P. V. paucos dies ante quam illam iniret, ſignari non potuiſſe. Nummus aliquis cum anno, ad quem Imperator, cujus eſt nummus, non pervenit, nondum inſpectus. Nummorum Veſpaſiani exemplo firmatur. Annorum in nummis anticipatio hiſtoriam temporum turbaſſet. Novo ſtatim anno inito, nummos percuſſos. Si Elagabalus menſe Martio interfectus fuiſſet, ejus nummi cum TR. P. V. tres fere menſes ante, quam illam attingeret, percuſſi eſſent.

Pag. 68. *Itaque nummi cum* TR. P. V. *opinioni Pagii aptari poterunt, ſi dixerimus, eos fuiſſe percuſſos diebus aliquos ante ingreſſum anni quinti Elagabali, ut in promptu eſſent die ipſo ejus: quod fieri potuiſſe nemo negabit.*

SI verum eſſet, qvemadmodum verum non eſſe oſtendimus ſupra, Phœniciæ milites ex ſententia Pagii die 16. Martii anni Chr. 218. Elagabalum Imperatorem ſalutaſſe, illumqve eodem menſe trucidatum fuiſſe, nummos, qvi annum qvintum ejus Imperii præferunt, paucos dies ante, qvam illum iniret percuſſos eſſe, ut die ipſius natali in officinis monetariis in promptu eſſent, ſi non ego conceſſerim, eſſet fortaſſe aliqvis, qvi non negaverit. Eodem vero jam mortuo, nova hæc ejus moneta cum anno, ad qvem non pervenerat, ſignata, ex officinis ne prodiret, minus caviſſe Romanos Magiſtratus, non facile, ut puto, qvispiam admiſerit, qvi maxime communi omnium in eum odio ipſius necem contigiſſe noverit.

Porro nummus non exſtat, qvi anni notam præferat, qvem Imperator, cujus eſt nummus, non attigerit, ſi Severi nummos excipias, ejus TR. POT. XIX. inſcriptos, qvos ei die 4. Febr. TR. POT. XVIII. decurrente in Britannia defuncto, Senatus Romanus ſignavit, ſero de illius morte certior factus. Qvod qvidem exemplo etiam poterit obſirmari. Veſpaſianus in Ægypto ipſis Cal. Jul. anni Chriſti 69. Imperator ab exercitu ſalutatus, obiit Romæ VIII. Cal. Jul. anni 79. hoc eſt, diebus ſex ante qvam XI. Imperii annum delibare potuiſſet. Tunc etiam ejus nummos TR. P. XI. in officinis paratos eſſe potuiſſe, ut in populum die ipſius natali proximo ſpargerentur, qvispiam fortaſſe conceſſerit, nemo tamen adhuc illos inſpexit, neqve ulla eos inſpiciendi, ut puto, ſpes nobis eſt reliqva.

Qvod fit, ut pro certo haberi debeat, hanc annorum anticipationem in nummis, qvæ temporum hiſtoriam turbaſſet admodum, apud Senatum Romanum locum non habuiſſe, potuiſſeqve tum nummos alios in promptu eſſe, qvi qvidem plurimi ſine certa temporibus nota cuſi ad noſtra hæc uſqve tempora devenerunt. Ipſis vero primis diebus, qvibus Imperator novum Imperii annum inchoaverat, nummos cum initi anni charactere conflari ſolitos fuiſſe, Domitiani & Antonini Pii nummi nos docent. Ille ſiqvidem die 19. Sept. anni Chr. 96. interiit. In ipſius tamen nummis TR. P. XVI. legitur, qvam die 13. ejusdem menſis inierat. Sic Antoninum, die 7. Martii A. C. 161. defunctum, cum TR. P. XXIV. a die 25. Febr. decurrente, nummi exhibent. In iis tamen neqve ſacrificium, neqve proceſſus Conſularis ullus viſitur, qvi eos diebus aliqvot ante natalem Imperii diem percuſſos fuiſſe deſignet. Cujus indices ſacrificia & proceſſus Conſulares vir Illuſtriſs. in nummis Elagabali fuiſſe obſervat.

Ad hæc unum addam, in dubio poni amplius non poſſe, Elagabalum non die 16. Martii, ſed Maji, ut Dio memoriæ prodidit, certisqve, ut vidimus, characteribus indicavit, Imperio inauguratum fuiſſe. Qvamobrem ſi alter Dionis locus, unde illius mors menſe Martio poſt annos tres, menſes novem, ac dies qvatuor Imperii contigiſſe videtur, genuinus atqve integer eſſet, hoc ſeqvi oporteret, ut nummi Elagabali, qvi Tribuniciam Poteſtatem v. exhibent, non dies paucos, ſed tres fere menſes ante qvam illam iniret, ſignati fuiſſent. Qvod veriſimile eſſe, nemo ſane dixerit.

CAP.

CAP. VIII.

Elagabalum prima ſui quarti Conſulatus die falſum eſt, ex ſententia Lampridii non proceſſiſſe. Ejus nummi cum quadrigis & literis TR. P. V. COS. IIII. cur ad primum ejusdem quarti Conſulatus proceſſum referri nequeant. Annorum Imperii & Conſulatuum Elagabali diagramma. Defectus nummorum illius cum epigraphe Tr. P. IIII. Cos. IIII. cauſam Pagii meliorem non facit. Aliorum Imperatorum ejusmodi Numismatum defectu probatur. Series annorum, quibus primum ſinguli Imperatores ab Auguſto ad Alexandrum Tribuniciam Poteſtatem & Conſulatus ſuſceperunt, & multiplicarunt. Pagius notatus.

Pag. 72. *Ut vero gratam auctori noſtro* (Valſechio) *faciam, ſponte mea illi concesſerim, proceſſum hunc Conſularem in nummo ſignatum, non fuiſſe actum die ipſa prima Januarii menſis anni ejusdem* 222. *Nam Lampridius de ejus vita cap. 15. diſerte id tradit.*

Vereor admodum, ne Pagii cauſa non ita recte propugnetur. Nam ſi Lampridii verba, ejusqve orationis ſenſum integrum ſpectemus, non tam facile concedere Valſechio poterimus, Elagabalum Cal. Januariis anni 222. Conſulem non proceſſiſſe. Qvæ enim Lampridius habet cap. 15. hæc ſunt: *Denique Cal. Januariis qvum ſimul tum deſignati eſſent Conſules, noluit cum conſobrino procedere. Ad extremum qvum ei avia & mater dicerent, imminere milites ad ejus exitium, niſi concordiam viderent inter ſe conſobrinorum, ſumpta prætexta hora diei ſexta* PROCESSIT *ad Senatum.* Igitur ſero qvamvis, ac ſine collega, ut mihi jam viſum fuit, proceſſit tamen: atqve ideo qvadrigas in nummo Elagabali a Senatu Romano exhibitas cum hoc titulo P. M. TR. P. V. COS. IIII. qvem Vaillantius recitat tom. 2. pag. 288. de Nummis aureis & argenteis, recte Pagius, ex ſui ipſius ſententia, ad proceſſum eumdem Conſularem referre poterat, ſi modo validius aliqvid non eſſet, qvod prohiberet, eamdemqve ipſius ſententiam falſi evinceret.

Si Elagabalus Cal. Jan. anni 222. TR. P. V. COS. IIII. inſcribebatur, ut cenſuit Pagius, Cal Jan. anni ſuperioris 221. TR. P. IIII. COS. III. & Cal. Jan. 220. qva die COS. III. proceſſerat, TR. P. III. COS. III. inſcriptus fuiſſet, non vero TR. P. II. COS. III. ut in nummo cum ipſius congiario anno ſuperiori a me edito perſpicue legitur. Qvi nummus Romæ, uti jam indicavi, apud Monachos Carthuſianos integer exſtat, & incorruptus, ejusq; charecteres, ut viri Illuſtriſſimi verbis loqvar, oculis explorare qvisqve poteſt, ſeqve certiorem reddere, an autographum exemplo a me producto reſpondeat. Alium huic nummi ſimilem Angelonius nobis dederat, in cujus explicatione qvantum Bellorius alucinatus fuerit, ſatis nos patefecimus.

Qvo poſito, ſi Cal. Januariis anni Chr. 220. Elagabalus dicebatur TR. P. II. COS. III. Cal. Jan. inſeqventis anni 221. qvo a Conſulatu abſtinuit, TR. P III. COS. III. Cal. deinde Jan. anni 222 qvo Conſulatum qvartum cum Alexandro ſuſcepit, TR P. IIII. Cos. IV. dicendus fuit, ut ex ſubjecta ejus Imperii annorum ſerie magis patebit: non vero TR. P. V. COS. IIII. ſicuti in nummo Vaillantii legitur.

DIAGRAMMA ANNORUM

Imperii, ſeu Tribunicia Poteſtatis, & Conſulatus Elagabali.

An. Chr.	à Cal. Jan.	à XVii. Cal. Jun.
218.	———————	Tr. P. Cos. *à Cal. Jul.*
219.	Tr. P. Cos. II.	Tr. P. II. Cos. II.
220.	Tr. P. II. Cos. III.	Tr. P. III. Cos. III.
221.	Tr. P. III. Cos. III.	Tr P. IIII. Cos. III.
222.	Tr. P. IIII. Cos. IIII.	Tr. P. V. Cos. IIII.

Qvi nummus propterea qvum ad priorem qvarti Conſulatus Elagabali proceſſum referri neqveat, ad pompam proinde aliam poſt diem 15. Maji per eum celebratam ſpectare, nullus qvidem dibito.

Qvod vero nummus Elagabali, qvi TR. P. IIII. COS. IIII. inſcribatur, nondum aliqvis, qvod ipſe ſciam, apparuerit: contra vero nummos ejusdem TR. P. V. COS. IIII. ſignatos plures habeamus, non ideo cum Pagio argui recte poſſe exiſtimo, Tribuniciam Poteſtatem v. tantum cum qvarto ejus Conſulatu concurriſſe. Tot enim aliorum etiam Imperatorum nummi deſunt, qvi cum Conſulatu noviter inito Tribuniciam Poteſtatem, qvæ tum decurrebat, nobis præferant, ut hoc ipſum, qvod Pagius opinatus de Elagabalo fuit fere de omnibus aliis Imperatoribus adſerere, atqve adeo divinare oporteret. Ut res clarius pateat, Tabulam Chronologicam exhibeo, ab Auguſto uſqve ad Alexandrum per Tribuniciæ Poteſtatis annos & Conſulatus, meorum olim ſtudiorum cauſſa diſpoſitam: in qva nummi, qvos nondum eruditi ea Tribuniciæ Poteſtatis & Conſulatus nota ſignatos inſpexerunt, aſteriſco notantur.

DIA-

DIAGRAMMA ANNORUM

Quibus Auguſtus ceterique deinde Imperatores uſque ad Alexandrum Tribuniciam Poteſtatem & Conſulatum ſuſceperunt, & renovarunt.

AUGUSTUS.

An. V. C. a Pariſ.	Conſules.	Anni ante Chriſt.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a v. Cal. Jul.
731	Auguſto xi. & Piſone	23	—	Tr. P. Cos. xi.
732	Marcello & Arruntio	22	Tr. P. Cos. xi.	Tr. P. iii. Cos. xi.
733	Lollio & Lepido	21	Tr. P. ii. Cos. xi.	Tr. P. iii.
734	Apulejo & Nerva	20	Tr. P. iii.	Tr. P. iv.
735	Saturnino & Lucretio	19	Tr. P. iv.	Tr. P. v.
736	Lentulo & Lentulo	18	Tr. P. v.	Tr. P. vi. Cos. xi.
737	Furnio & Silano	17	Tr. P. vl. Cos. xi.	Tr. P. vii.
738	Ahenobarbo & Scipione	16	Tr. P. vii.	Tr. P. viii. Cos. xi.
739	Libone & Piſone	15	Tr. P. viii. Cos. xi.	Tr. P. ix.
740	Craſſo & Augure	14	Tr. P. ix.	Tr. P. x.
741	Nerone & Varo	13	Tr. P. x.	Tr. P. xi. Cos. xi.
742	Meſſallo & Qvirino	12	Tr. P. xi. Cos. xi.	Tr. P. Cos. xi. Imp x.
743	Tuberone & Maximo	11	Tr. P. Cos. xi. Imp. x.	Tr. P. xiii. Cos. xi.
744	Africano & Maximo	10	Tr. xiii. Cos. xi.	Tr. P. xiv. Cos. xi.
745	Druſo & Criſpino	9	Tr. P. xiv. Cos. xi.	Tr. P. xv.
746	Cenſorino & Gallo	8	Tr. P. xv.	Tr. P. xvi. Cos. xi.
747	Nerone ii. & Piſone	7	Tr. P. xvi. Cos. xi.	Tr. P. xvii.
748	Balbo & Vetere	6	Tr. P. xvii.	Tr. P. xviii. Cos. xi.
749	Auguſto xii. & Sulla	5	*Tr. P. xviii. Cos. xi.	Tr. P. xix. Cos. xii.
750	Sabino & Rufo	4	Tr. P. xix. Cos. xii.	Tr. P. xx.
751	Lentulo & Meſſallino	3	Tr. P. xx.	Tr. P. xxi. Cos. xii.
752	Auguſto xiii. & Silvano	2	*Tr. P. xxi. Cos. xiii.	Tr. P. xxii. Cos. xiii.
753	Lentulo & Piſone	1	Tr. P. xxii. Cos. xiii.	Tr. P. xxiii. Cos. xiii.
754	Cæſare & Paullo	Poſt Chr. 1	Tr. P. xxiii Cos. xiii.	Tr. P. xxiv. Cos. xiii.
755	Vincio & Varo	2	Tr. P. xxiv. Cos. xiii.	Tr. P. xxv. Cos. xiii.
756	Lamia & Servilio	3	Tr. P. xxv. Cos. xiii.	Tr. P. xxvi. Cos. xiii.
757	Catulo & Saturnino	4	Tr. P. xxvl. Cos. xiii.	Tr. P. xxvii. Cos. xiii.
758	Voluſo & Magno	5	Tr. P. xxvii. Cos. xiii.	Tr. P. xxviii. Cos. xiii.
759	Lepido & Arruntio	6	Tr. P. xxviii. Cos. xiii.	Tr. P. xxix. Cos xiii.
760	Cretico & Nerva	7	Tr. P. xxix. Cos. xiii.	Tr. P. xxx. Cos. xiii.
761	Camillo & Qvintiliano	8	Tr. P. xxx. Cos. xiii.	Tr. P. xxxi. Cos. xiii.
762	Camerino & Sabino	9	Tr. P. xxxi. Cos. xiii.	*Tr. P. xxxii Cos. xiii.
763	Dolabella & Silano	10	*Tr. P. xxxii. Cos. xiii.	Tr. P. xxxiii. Cos. xiii.
764	Lepido & Tauro	11	Tr. P. xxxiii. Cos. xiii.	Tr. P. xxxiv. Cos. xiii.
765	Cæſare & Capitone	12	Tr. P. xxxiv. Cos. xiii.	Tr. P. xxxv. Cos. xiii.
766	Planco & Silio	13	Tr. P. xxxv. Cos. xiii.	Tr. P. xxxvi. Cos. xiii.
767	Duobus Sextis	14	Tr. P. xxxv. Cos. viii.	Tr. P. xxxvii. Cos. xiii.

Hoc anno XIV. Cal. Septembr. Nolæ obiit.

TIBERIUS.

An. V. C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a v. Cal. Jul.
757	Catulo & Saturnino	4	—	Tr. P. vi. Cos. ii.
758	Voluſo & Magno	5	Tr. P. vi. Cos. ii.	Tr. P. vii. Cos. ii.
759	Lepido & Arruntio	6	Tr. P. vii. Cos. ii.	Tr. P. viii. Cos. ii.
760	Cretico & Nerva	7	Tr. P. viii. Cos. ii.	Tr. P. ix. Cos. ii.
761	Camillo & Qvintiliano	8	Tr. P. ix. Cos. ii.	Tr. P. x. Cos. ii.

762	Camerino & Sabino	9	Tr.P.x. Cos.ii.	Tr.P.xi.Cos.ii.
763	Dolabella & Silano	10	Tr.P.xi. Cos.ii.	Tr.P.xii. Cos ii.
764	Lepido & Tauro	11	Tr.P.xii. Cos.ii.	Tr.P.xiii Cos.ii.
765	Cæſare & Capitone	12	Tr.P.xiii.Cos.ii.	Tr.P.xiv.Cos ii.
766	Planco & Silio	13	Tr.P.xiv.Cos.ii.	Tr.P.xv. Cos ii.
767	Duobus Sextis	14	Tr.P.xv.Cos.ii.	Tr.P.xvi Cos ii.
768	Druſo Cæſ. & Flacco	15	Tr.P.xvi. Cos.ii.	Tr.P.xvii. Cos.ii.
769	Tauro & Libone	16	Tr.P.xvii Cos.ii.	Tr.P.xviii. Cos.ii.
770	Flacco & Rufo	17	Tr.P.xiix Cos Deſ.iii	Tr.P.xix Cos ii.
771	Ti.Cæſ.III.&Germanico II.	18	Tr P.xix. Cos.iii.	Tr.P.xx. Cos iii.
772	Silano & Balbo	19	Tr. P xx.Cos.iii.	Tr.P.xxi.Cos.iii.
773	Meſſalla & Cotta	20	Tr.P.xxi. Cos.iii.	Tr P.xxii.Cos.iii.
774	Ti.Aug.IV. & Druſo Cæſ.II.	21	Tr.P.xxii. Cos.iv.	Tr. P.xxiii. Cos.iv.
775	Agrippa & Gallo	22	Tr.P.xxiii.Cos.iv.	Tr.P.xxiv.Cos.iv.
776	Pollione & Vetere	23	Tr.P.xxiv.Cos.iv.	Tr.P.xxv. Cos.iv.
777	Cethego & Varro	24	Tr. P.xxv. Cos.iv.	Tr.P.xxvi. Cos iv.
778	Agrippa & Lentulo	25	Tr.P xxvi. Cos.iv.	*Tr.P.xxvii. Cos.iv.
779	Getulico & Sabino	26	*Tr.P.xxvii.Cos.iv.	Tr P. xxviii. Cos.iv.
780	Craſſo & Piſone	27	Tr. P xxviii. Cos.iv.	*Tr.P.xxix. Cos.iv.
781	Silano & Nerva	28	*Tr P.xxix.Cos.iv.	Tr P.xxx. Cos iv.
782	Duobus Geminis	29	Tr.P.xxx. Cos.iv.	Tr.P.xxxi Cos.iv.
783	Longino & Vinicio	30	Tr.P.xxxi. Cos.iv.	Tr.P.xxxii Cos.iv.
784	Tiberio Aug.v. & Sejano	31	Tr.P.xxxii.Cos.v.	Tr.P.xxxiii.Cos v.
785	Ahenobarbo & Camillo	32	Tr.P xxxiii.Cos.v.	Tr.P.xxxiv. Cos.v.
786	Galba & Sulla	33	Tr.P.xxxiv. Cos.v.	Tr.P.xxxv. Cos.v.
787	Perſcio & Vitellio	34	Tr.P.xxxv. Cos.v.	Tr P.xxxvi. Cos v.
788	Gallo & Nonjano	35	Tr.P.xxxvi. Cos v.	Tr.P.xxxvii. Cos.v.
789	Allenio & Plautio	36	Tr.P xxxvii.Cos.v.	Tr.P.xxxviii.Cos.v.
—	Proculo & Nigrino	37	Tr.P.xxxviii. Cos.v.	—

XVII. *Cal. April. moritur.*

C. CÆSAR CALLIGULA.

An. V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	a XVII. Cal. Apr.
—	Proculo & Nigrino	37	—	Tr. P.
790	Juliano & Aſprenate	38	Tr. P.	Tr. P.ii.
791	C.Cæſ.Aug.II.& Cæſiano	39	Tr.P.ii.Cos.ii.	Tr. P.iii. Cos. deſ. iii.
792	C.Cæſare Aug. III. *ſolo*	40	Tr.P.iii.Cos.iii.	Tr.P.iv.Cos.iii.
793	C.Cæſ.Aug.IV.&Saturnino	41	Tr.P.iv. Cos.iv.	—

IX. *Cal. Febr. occiditur.*

C L A U D I U S.

An. V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	a IX. Cal. Febr.
—	C.Cæſ.Aug.IV&Saturnino	41	—	Tr. P.Cos.deſ.ii.
794	Claudio Aug. II. & Largo	42	Tr.P. Cos.ii.	*Tr. P. ii. Cos.ii.
795	Claudio Aug. III. & Vitellio	43	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P.iii.
796	Criſpino II. & Tauro	44	Tr.P.iii.	Tr.P.iv.
797	Vinicio II. & Corvino	45	Tr P.iv.	*Tr.P.v.
798	Aſiatico II. & Silano	46	Tr.P.v.	Tr.P.vi.
799	Cl.Aug.IV.&Vitellio III.	47	*Tr.P.vi.Cos.iv.	Tr.P.vii.
800	Vitellio & Poplicola	48	Tr. P. vii.	*Tr. P.viii.
801	Veranio & Gallo	49	*Tr.P.viii.	Tr.P.ix.
802	Vetere & Nerviliano	50	Tr. P.ix.	Tr.P.x.
803	Claudio Aug v. & Ofito	51	*Tr.P.x.Cos.v.	Tr.P.xi. Cos.v.
804	Sulla & Othone	52	Tr.P.xi.	Tr. P.xii.
805	ilano & Antonino	53	Tr P.xii.	*Tr P.xiii.
806	Marcello & Aviola	54	*Tr. P.xiii.	*Tr.P.xiv.

III. *Id. Octobr. moritur.*

NERO.

An. V. C.	Conſules,	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a III. Id. Octob.
807	Marcello & Aviola	54	———	Tr. P.
808	Nerone Aug. & Vetere	55	Tr. P.	Tr P ii.
809	Saturnino & Scipione	56	Tr. P. ii.	*Tr. P. iii.
810	Nerone Aug II. & Piſone	57	Tr. P. iii. Cos. ii.	Tr. P. iv.
811	Nerone Aug. III. & Meſſala	58	Tr. P. iv.	Tr. P. v.
812	Aproniano & Capitone	59	Tr. P. v.	*Tr. P. vi.
813	Nerone Aug. iv. & Lentulo	60	*Tr. P. vi. Cos. iv.	Tr. P. vii. Cos. iv.
814	Pæto & Turpiliano	61	Tr. P. vii. Cos. iv.	Tr. P. viii. Cos. iv.
815	Celſo & Gallo	62	Tr. P. viii. Cos. iv.	Tr. P. ix. Cos.
816	Regulo Rufo	63	Tr. P. ix. Cos.	Tr. P. x. Cos. iv.
817	Baſſo & Craſſo	64	Tr. P x. Cos. iv.	*Tr. P. xi.
818	Siliano & Attico	65	*Tr. P. xi.	*Tr. P. xii.
819	Teleſino & Paullino	66	*Tr. P. xii.	Tr. P. xiii.
820	Capitone & Rufo	67	Tr. P. xiii.	Tr. P. xiv.
821	Italico & Trachalo	68	Tr. P. xiv.	———

V. *Id. Jun. ſe ipſe interficit.*

GALBA.

An. V. C.	Conſules,	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a V. Id. Jun.
821	Italico & Trachalo	68	———	Tr. P.
—	Galba Aug. II. & Rufino	69	Tr. P. Cos. ii.	———

XVIII. *Cal. Febr. occiditur.*

OTHO.

An. V. C.	Conſules,	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a XVIII. Cal. Febr.
—	Galba Aug. II. & Rufino	69	———	Tr. P. Cos.

Eodem anno XVI. *Cal. Majas occiditur.*

VITELLIUS.

An. V. C.	Conſules,	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. a Cal. Jan.	a XVI. Cal. Majas.
—	Galba Aug. II. & Rufino	69	———	Tr. P.

Eodem anno XII. *Cal. Jan. occiditur.*

VESPASIANUS.

An. V. C.	Conſules,	An. V. C.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a Cal. Jul.
822	Galba Aug. II. & Rufino	69	———	Tr. P. Cos.
823	Veſpaſ. Aug. II. & Tito Cæſ.	70	Tr. P. Cos.	Tr. P. ii. Cos. ii.
824	Veſpaſ. Aug. III. & Nerva	71	Tr. P. ii. Cos. iii.	*Tr. P. iii. Cos. iii.
825	Veſp Aug iv. & Tito Cæſ. II.	72	Tr. P. Cos. iv.	Tr P. iv Cos. iv.
826	Domit. Cæſ. II. & Meſſallino	73	Tr. P. iv. Cos. iv.	*Tr. P. v. Cos. iv.

827	Veſp.Aug.v.& Tito Cæſ.III.	74	Tr.P.Cos.v.	Tr.P. Cos.v.
828	Veſp.Aug vi.&TitoCæſ.iv.	75	Tr.P. Cos.vi.	Tr.P.Cos vi.
829	Veſp.Aug.vii.&TitoCæſ.v.	76	Tr.P. Cos.vii.	Tr.P. Cos.vii.
830	Veſp.A.viii. & Tito Cæſ.vi.	77	Tr.P.Cos.viii.	Tr.P.ix. Cos.viii.
831	Commodo & Priſco	78	Tr.P.ix. Cos.viii.	Tr.P.x,Cos viii.
832	Veſp.Aug.ix,&TitoCæſ.vii	79	Tr.P.x. Cos. ix.	———

VIII. *Cal. Jul. moritur.*

TITUS.

An. V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	a Cal. Jul.
824	VeſpaſianoAug.iii &Nerva	71	———	Tr. P.
825	Veſp. Aug.iv.& TitoCæſ.ii.	72	Tr. P. Cos.ii.	Tr.P.ii. Cos.ii.
826	Domit. Cæſ ii.&Meſſallino	73	Tr.P ii. Cos.ii.	*Tr.P.iii.Cos.ii.
827	Veſp.Aug.v.& TitoCæſ.iii.	74	Tr.P. Cos.iii.	*Tr. P.iv. Cos.iii.
828	Veſp.Aug vi. & TitoCæſ.iv	75	Tr.P. Cos iv.	*Tr.P.v. Cos iv.
829	Veſp Aug.vii.&Tito Cæſ.v.	76	Tr.P.Cos.v.	*Tr.P.vi. Cos.v.
830	Veſp.Aug.viii.& Tit.Cæſ.vi	77	Tr. P. Cos.vi.	Tr. P.vii.
831	Commodo & Priſco	78	Tr. P. vii.	Tr. P.viii. Cos.vi.
832	Veſp.Aug.ix.&TitoCæſ.vii	79	Tr.P.viii. Cos.vii.	Tr.P.ix. Cos.vii.
833	Tito A.viii.&Dom.Cæſ.vii.	80	Tr.P.ix. Cos.viii.	*Tr. P.x.Cos. viii.
834	Silvano & Pollione	81	*Tr.P.x.Cos.viii.	*Tr. P.xi. Cos.viii.

Idibus Septembr. obiit.

DOMITIANUS.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	ab Id. Septembr.
834	Silvano & Pollione	81	———	Tr.P.Cos. vii.Deſ.viii
835	Domit.Aug.viii.& Latino	82	Tr.P. Cos.viii.	Tr.P.ii.C.viii.Deſ.ix.
836	Domit. Aug ix. & Rufo ii.	83	Tr.P.ii.Cos. ix.Des.x.	*Tr. P. iii. Cos.ix.
837	Domit. Aug x.& Sabino	84	Tr.P.iii. Cos.x.	*Tr.P.iv.Cos x.
838	Domit. Aug.xi. & Fulvo	85	Tr. P.iv. Cos.xi.	*Tr. P.v.Cos.xi.
839	Dom.Aug.xii. & Dolabella	86	*Tr.P.v.Cos.xii.	*Tr. P.vi. Cos.xii.
840	Dom.Aug xiii.&Saturnino	87	Tr.P.vi. Cos.xiii.	Tr.P.vii.Cos.xiii.
841	Domit. Aug.xiv.& Rufo	88	Tr.P.vii.Cos.xiv.	Tr. P.viii.Cos.xiv.
842	Fulvo ii. & Atratino	89	Tr. P.viii. Cos.xiv.	*Tr.P.ix.Cos.xiv.
843	Domit. Aug.xv.& Nerva ii.	90	*Tr. P.ix. Cos.xv.	Tr. P. x. Cos. xv.
844	Trajano & Glabrione	91	Tr. P.x. Cos.xv.	Tr.P.xi. Cos.xv.
845	Dom.Aug.xvi.&Saturn.ii.	92	Tr.P.xi. Cos xvi.	Tr. P.xii. Cos.xvi.
846	Pompejo & Priſco	93	Tr.P.xii. Cos.xvi.	Tr.P.xiii. Cos.xvi.
847	Aſprenate & Arricino	94	Tr.P.xiii. Cos.xvi.	Tr. P.xiv. Cos.xvi.
848	Dom.Aug.xvii.& Clem.	95	Tr.P.xiv. Cos.xvii.	Tr.P xv. Cos xvii.
849	Vetere & Valente	96	Tr.P.xv.Cos.xvii.	Tr. P.xvi. Cos.xvii.

xiv. *Cal. Octobr. interficitur.*

NERVA.

An.C.V.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	a xiv. Cal. Octob.
849	Vetere & Valente	96	———	Tr.P. Cos.ii. Deſ.iii.
850	Nerva Aug.iii.& Rufo iii.	97	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P.ii.Cos.iii.Deſ.iv
———	NervaAug.iv& Traj.Cæſ.ii	98	Tr.P.ii. Cos.iv.	———

v. *Cal. Febr. occidit.*

TRAJANUS.

An. V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	circa init. Novembr.
850	Nerva Aug.III.&Rufo III.	97	———	*Tr.P.Cos.
851	Nerva A.IV.& Traj. Cæſ.II.	98	Tr.P. Cos ii.	*Tr.P.ii. Cos.ii.
852	Senecione II. & Palma	99	Tr.P.Cos.ii.	*Tr.P. iii.Cos.ii.
853	Traj.Aug III.&Frontino III	100	Tr.P.iii.Cos.iii.	*Tr.P.iv Cos.iii.
854	Trajano Aug. IV. & Pæto	101	Tr.P.iv. Cos.iv.	Tr.P.v.Cos.iv.
855	Senecione III. & Sura II.	102	Tr.P. Cos.iv.	Tr.P.vi. Cos.iv.
856	Surano II. & Marcello	103	Tr.P Cos.iv.	Tr.P vii.Coſ.iv.Deſ.v
857	Traj.Aug v.& Maximo II.	104	Tr.P.vii.Cos.v.	Tr.P.viii Cos.v.
858	Candido II.&Qvadrato II.	105	Tr.P viii Cos.v.	*Tr.P.ix.Cos v.
859	Vero & Cereali	106	Tr.P Cos.v.	*Tr.P.x Cos.v.
860	Senecione IV. & Sura III.	107	Tr.P.Cos v.	*Tr.P.xi. Cos.v.
861	Gallo & Bradua	108	Tr.P.Cos.v.	*Tr.P xii Cos.v.
862	Palma II.& Tullo II.	109	Tr.P.Cos.v.	*Tr.P.xiii.Cos.v.
863	Criſpino & Orfito	110	Tr.P.Cos.v.	Tr.P xiv. Cos.v.
864	Piſone & Bolano	111	Tr.P.xiv.Cos v.	Tr.P.Cos.v. Deſ.vi.
865	Traj Aug.VI.& Africano	112	Tr.P.Cos vi.	Tr.P.xvi. Cos.vi.
866	Celſo II. & Criſpino	113	Tr.P.xvi. Cos.vi.	*Tr.P.xvii Cos.vi.
867	Haſta & Vopiſco	114	Tr.P. Cos.vi.	*Tr.P.xviii.Cos vi.
868	Meſſalla & Pedone.	115	Tr.P.Cos.vi.	*Tr.P.xix. Cos.vi.
869	Lamia & Vetere	116	Tr.P. Cos.vi.	Tr.P.xx.Cos.vi.
870	Nigro & Aproniano	117	Tr.P.xx. Cos.vi.	———

IV. *Id. Aug. moritur.*

HADRIANUS.

An.V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a IV. Id. Aug.
870	Nigro & Aproniano	117	———	Tr.P.Cos.
871	Hadriano A.II. &Salinatore	118	Tr.P.Cos.ii.	Tr.P. Cos.ii.
872	Hadriano Aug.III &Ruſtico	119	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P.Cos.iii.
873	Severo & Fulvo	120	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P.Cos.iii.
874	Vero & Augure	121	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P.Cos.iii.
875	Aviola & Panſa	122	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P. Cos. iii.
876	Pætino & Aproniano	123	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
877	Glabrione & Torqvato	124	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
878	Aſiatico II. & Aqvilino	125	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
879	Vero III. & Ambibulo	126	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
880	Gallicano & Titiano	127	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P. Cos iii.
881	Torqvato & Libone	128	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
882	Celſo II.& Balbo	129	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P.Cos.iii.
883	Catullino & Apro	130	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
884	Pontiano & Rufo	131	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P. Cos iii.
885	Augurino & Severiano	132	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P. Cos iii.
886	Hibero & Silano	133	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P.Cos iii.
887	Serviano III. & Varo	134	Tr.P. Cos.iii.	Tr.P.Cos.iii.
888	Pontiano & Atiliano	135	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
889	Vero & Pompejano	136	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P.Cos iii.
890	Vero Cæſ. II. & Balbino	137	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P. Cos.iii.
891	Camerino & Nigro	138	Tr.P. Cos.iii.	———

VI. *Id. Jul. deceſſit.*

ÆLIUS CÆSAR.

An. V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a III. Id. Aug.
890	Vero Cæſ. II. & Balbino	137	———	Tr.P.Cos.ii.
—	Camerino & Nigro	138	Tr.P.Cos.ii.	———

Hoc anno ante diem XXV. *Febr. moritur.*

ANTONINUS PIUS.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a v. Cal. Mart.
——	Camerino & Nigro	538	————	Tr. P. Cos. Deſ. ii.
895	Antonino A.II. & Præſente	139	Tr.P. Cos.ii.	Tr.P.ii. Cos.ii.
892	Anton.A.III.&AurelioCæſ.	140	Tr.P.Cos.iii.	Tr.P.iii. Cos.iii.
893	Syloga & Severo	141	Tr.P.iii.Cos.iii.	*Tr.P.iv. Cos.iii.
894	Rufino & Qvadrato	142	*Tr.P.iv. Cos.iii.	*Tr.P.v. Cos.iii.
895	Torqvato & Herode	143	*Tr.P.v.Cos.iii.	*Tr.P.vi. Cos. iii.
896	Avito & Maximo	544	*Tr. P.vi. Cos.iii.	Tr.P.Cos.iii.Deſ iv.
897	Anton.A.IV.&Aurel.Cæſ.II	145	Tr.P.VII.Cos.sv.	Tr.P.viii.Coſ.iv.
898	Claro & Severo	149	Tr.P.viii. Cos.iv.	Tr.P.ix. Cos.iv.
899	Largo & Meſſallino	147	Tr.P ix.Cos.iv.	Tr. P.x. Cos.iv.
900	Torqvato II. & Juliano	148	Tr.P.x.Cos iv.	Tr. P.xi. Cos.iv.
901	Orfito & Priſco	549	Tr.P.xi.Cos.iv.	Tr.P xii Cos.iv.
902	Gallicano & Vetere	150	Tr.P.xii. Cos.iv.	Tr.P.xiii. Cos.iv.
903	Gordiano & Maximo	151	Tr. P.xiii. Cos.iv.	Tr.P xiv.Cos.iv.
904	Glabrione & Omollo	152	Tr.P.xiv. Cos iv.	Tr.P.xv.Cos.iv.
905	Præſente & Rufino	153	Tr.P.xv.Cos iv.	Tr. P. xvi. Cos.iv.
906	Commodo & Laterano	154	Tr. P.xvi. Cos.iv.	Tr.P.xvii.Cos.iv.
907	Severo & Sabiniano	155	Tr. P. xvii. Cos.iv.	Tr.P.xviii. Cos iv.
908	Silvano & Augurino	156	Tr.P.xviii. Cos.iv.	Tr. P.xix. Cos.iv.
909	Barbaro & Regulo	157	Tr.P. xix.Cos.iv.	Tr.P.xx.Cos.iv.
910	Tertullo & Sacerdote	558	Tr.P.xx. Cos.iv.	Tr P.xxi Cos.iv.
911	Qvintillo & Priſco	159	Tr.P.xxi. Cos.iv.	Tr.P. xxii.Cos.iv.
912	Varo & Bradua	160	Tr.P.xxii.Cos.iv.	Tr.P.xxiii.Cos iv.
913	Aur.Cæſ.III.&Commodo II	161	Tr.P.xxiii.Cos.iv.	Tr.P.xxiv. Cos.iv.

Nonis Mart. moritur.

MARCUS.

An.V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a v.Cal Mart.
899	Largo & Meſſallino	147	————	Tr.P. Cos.ii.
900	Torqvato II.& Juliano	148	Tr.P.Cos.ii.	Tr.P.ii. Cos ii.
901	Orfito & Priſco	149	Tr.P. ii. Cos.ii.	Tr. P.iii. Cos.ii.
902	Gallicano & Vetere	150	Tr.P.iii.Cos.ii.	Tr.P.iv. Cos.ii.
903	Gordiano & Maximo	151	Tr.P.iv.Cos.ii.	Tr. P.v. Cos.ii.
904	Glabrione & Omollo	152	Tr. P.v.Cos.ii.	Tr.P.vi. Cos.ii.
905	Præſente & Rufino	153	Tr. P.vi. Cos.ii.	Tr. P.vii.Cos.ii.
906	Commodo & Laterano	154	Tr. P.vii.Cos.ii.	Tr.P. viii.Cos.ii.
907	Severo & Sabiniano	155	Tr.P. viii. Cos.ii.	Tr.P. ix. Cos.ii.
908	Silvano & Augurino	156	Tr.P. ix. Cos.ii.	Tr P.x. Cos. ii.
909	Barbaro & Regulo	157	Tr.P.x. Cos.ii.	Tr.P.xi.Cos.ii.
950	Tertullo & Sacerdote	558	Tr.P.xi. Cos.ii.	Tr.P.xii. Cos.ii.
911	Qvintillo & Priſco	159	Tr. P.xii. Cos.ii.	Tr.P.xiii. Cos.ii.
912	Varo & Bradua	160	Tr.P.xiii.Cos.ii.	Tr.P.xiv.C.ii. Deſ.iii.
913	Aur.Cæſ.III.& Commodo II	161	*Tr.P.xiv. Cos.iii.	Tr.P.xv.Cos.iii.
954	Ruſtico & Aqvilino	162	Tr.P.xv.Cos.iii.	Tr P.xvi. Cos.iii.
955	Æliano & Paſtore	163	Tr.P.xvi. Cos.iii.	Tr.P.xvii. Cos.iii.
916	Macrino & Celſo	164	Tr.P.xvii Cos.iii.	Tr.P.xviii. Cos.iii.
957	Pudente & Orfito	165	Tr.P.xviii.Cos.iii.	Tr. P.xix. Cos.iii.
918	Pudente & Pollione	166	Tr.P.xix. Cos.iii.	Tr.P.xx. Cos.iii.
959	Vero Aug.III.& Qvadrato	167	Tr.P.xx.Cos.iii.	Tr.P.xxi.Cos.iii.
920	Montano & Paullo	168	Tr.P.xxi. Cos.iii.	Tr P.xxii.Cos.iii.
921	Priſco & Apollinare	169	Tr.P.xxii.Cos.iii.	Tr. P.xxiii.Cos.iii.
922	Cethego & Claro	170	Tr.P.xxiii.Cos.iii.	Tr.P.xxiv. Cos.iii.
923	Severo II.& Herenniano	171	Tr.P xxiv. Cos.iii.	Tr P.xxv. Cos.iii.
924	Maximo & Orfito	172	Tr. P.xxv. Cos.iii.	Tr.P.xxvi.Cos.iii.

925	Severo II. & Pompejano	173	Tr.P.xxvi. Coſ.iii.	Tr.P.xxvii.Coſ.iii.
926	Gallo & Flacco	174	Tr.P.xxvii. Coſ.iii.	Tr.P.xxviii.Coſ.iii.
927	Piſone & Juliano	175	Tr.P.xxviii. Coſ.iii.	Tr.P.xxix.Coſ.iii.
928	Pollione II. & Apro II.	176	Tr.P.xxix.Coſ.iii.	Tr.P.xxx. Coſ.iii.
929	Comm. Cæſ. & Qvintillo	177	Tr.P.xxx.Coſ.iii.	Tr.P.xxxi. Coſ.iii.
930	Rufo & Orfito	178	Tr.P.xxxi. Coſ.iii.	Tr.P.xxxii.Coſ.iii.
931	Comm.A.II.& VeroCæſ.II	179	Tr.P.xxxii.Coſ.iii.	Tr.P.xxxiii.Coſ.iii.
932	Præſente II. & Condiano	180	Tr.P.xxxiii.Coſ.iii.	Tr.P.xxxiv. Coſ.iii.

XVI. *Cal. April. moritur.*

L. VERUS.

An. V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a Non. Mart.
913	Aur.Cæſ.III.&Commodo II	161	———	Tr. P. Coſ.ii.
914	Ruſtico & Aqvilino	162	Tr. P. Coſ.ii.	Tr. P.ii. Coſ.ii.
915	Æliano & Paſtore	163	Tr.P.ii.Coſ.ii.	Tr. P.iii. Coſ. ii.
916	Macrino & Celſo	164	Tr.P.iii.Coſ.ii.	Tr.P.iv.Coſ.ii.
917	Pudente & Orfito	165	Tr.P.iv.Coſ.ii.	Tr.P. v. Coſ.ii.
918	Pudente II. & Pollione	166	Tr.P.v.Coſ.ii.	Tr.P.vi.C.ii.Deſ.III.
919	VeroAug.III.&Qvadrato	167	*Tr.P.vi. Coſ.iii.	Tr.P. vii. Coſ.iii.
920	Montano & Paullo	168	Tr. P. vii. Coſ.iii.	Tr.P.viii.Coſ.iii.
921	Priſco & Apollioare	169	Tr. P. viii. Coſ.iii.	Tr.P.ix.Coſ.iii.

Sub finem Decemb. moritur.

C O M M O D U S.

An. V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	circa finem Aug.
928	Piſone & Juliano	175	———	Tr.P.
929	Pollione II. & Apro II.	176	Tr.P.	Tr.P ii.
930	Comm.Cæſ & Qvintillo	177	Tr.P. ii Coſ.	Tr.P.iii. Coſ.
931	Rufo & Orfito	178	Tr.P.iii.Coſ.Deſ.ii.	Tr.P.iv. C.Deſ.ii.
932	Comm.Aug.II&VeroCæſ.II	179	Tr P.iv. Coſ.ii.	Tr.P.v.Coſ.ii.
933	Præſente & Gordiano	180	Tr.P.v. Coſ.Deſ.iii.	*Tr.P.vi.Coſ.ii.
934	CoṁodoAug.III & Burro	181	Tr. P.vi.Coſ.iii.	Tr.P.vii.Coſ.iii.
935	Mamertino & Rufo	182	Tr. P.vii.Coſ. Deſ.iv.	Tr.P.viii. Coſ.iii.
936	Comm.A.IV &Victorino II	183	Tr.P.viii. Coſ.iv.	Tr.P.ix.Coſ.iv.
937	Marullo & Æliano	184	Tr.P.ix.Coſ.iv.	Tr.P.x. Coſ.iv.
938	Materno & Bradua	185	Tr.P.x. Coſ. Deſ.v.	*Tr. P.xi. Coſ.iv.
939	Comm.A.v. &Glabrione II	186	Tr. P.xi.Coſ.v.	Tr. P.xii. Coſ v.
940	Criſpino & Æliano	187	Tr.P.xii. Coſ.v.	Tr.P.xiii.Coſ.v.
941	Fuſciano II. & Silano II.	188	Tr.P.xiii.Coſ.v.	Tr.P.xiv. Coſ.v.
942	Silano & Silaoo	189	Tr.P.xiv.Coſ.v.	Tr.P.xv. Coſ.v.
943	Comm.A.VI&Septimiano	190	Tr.P.xv.Coſ. Deſ.vi.	Tr.P.xv.Coſ.v.
944	Aproniano & Bradua	191	Tr.P.xvi.C.vi.Deſ.vii	Tr. P.xvii. Coſ.vi.
945	CoṁodoA.VII.& Pertinace	192	Tr.P.xvii. Coſ.vii.	Tr.P.xviii.Coſ.vii.

Prid. Cal. Jan. occiditur.

P E R T I N A X.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.
—	Falcone & Claro	193	Tr.P. Coſ. ii.

Hoc eodem anno V. Cal. April. occiditur.

DID. JULIANUS.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	a v. Cal. April.
—	Falcone & Claro	193	—	Tr. P. Cos. ii.

Eodem anno Cal. Jun. occiditur.

SEPTIMIUS SEVERUS.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	ab Id. April.
—	Falcone & Claro	193	—	Tr.P.Cos.
946	Severo A. II. & Albino Cæſ.	194	Tr.P.Cos.ii.	Tr. P.ii.Cos.ii.
947	Tertullo & Clemente	195	Tr. P.ii. Cos.ii.	Tr.P iii.Cos.ii.
948	Dextro II. & Priſco	196	Tr.P.iii.Cos.ii.	Tr. P.iv Cos.ii.
949	Laterano & Rufino	197	Tr.P.iv. Cos ii.	Tr. P.v. Cos.ii.
950	Saturnino & Gallo	198	Tr.P.v.Cos.ii.	Tr. P vi. Cos.ii.
951	Anullino II. & Frontone	199	Tr. P. vi Cos.ii.	Tr.P vii. Cos.ii.
952	Severo & Victorino	200	Tr.P.vii. Cos.ii.	Tr. P.viii. Cos.ii.
953	Fabiano & Muciano	201	Tr.P.viii. Cos.ii.	Tr P.ix. Cos.ii.
954	Severo A. III. & Anton. Aug.	202	*Tr P.ix. Cos.iii.	Tr. P.x. Cos.iii.
955	Geta & Plautiano II.	203	Tr. P.x. Cos.iii.	Tr. P.xi Cos iii.
956	Cilone & Libone	204	Tr.P.xi. Cos. iii.	Tr. P.xii. Cos.iii.
957	Antonino A. II. & Geta Cæſ.	205	Tr. P.xii. Cos.iii.	Tr. P. xiii. Cos. iii.
958	Albino & Æmiliano	206	Tr.P.xiii. Cos.iii.	Tr. P. xiv Cos iii.
959	Apro & Maximo	207	Tr. P.xiv. Cos.iii.	Tr. P xv. Cos.iii.
960	Anton. A. III & Geta Cæſ. II	208	Tr.P.xv. Cos iii.	Tr. P.xvi. Cos.iii.
961	Pompejano & Avito	209	Tr. P.xvi. Cos.iii.	Tr.P.xvii.Cos.iii.
962	Fauſtino & Rufino	210	Tr.P. xvii.Cos.iii.	Tr.P.xviii.Cos.iii.
963	Gentiano & Baſſo	211	Tr.P.xviii.Cos.iii.	Tr.P xix.Cos.iii. *poſt ejus mortem.*

Prid. Non. Februarii in Britannia moritur.

ALBINUS.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	ante diem 19. Febr.
949	Laterano & Rufino	197	—	Tr.P.Cos.ii.
—	Saturnino & Gallo	198	Tr.P.ii.Cos.ii.	—

XI. Cal. Martias occiditur.

ANTONINUS CARACALLA.

An.V.C.	Conſules.	An.Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat. a Cal. Jan.	ante diem 4. Apr.
950	Saturnino & Gallo	198	—	Tr. P.
951	Anullino II. & Frontone	199	Tr. P.	Tr. P ii.
952	Severo & Victorino	200	Tr.P.ii.	Tr. P.iii.
953	Fabiano & Muciano	201	Tr. P.iii.	Tr.P.iv. Cos.Deſ.
954	Severo A. III. & Anton. Aug.	202	Tr.P.iv. Cos.	Tr. P.v.
955	Geta & Plautiano II.	203	Tr.P.v.	Tr. P. vi.
956	Cilone & Libone	204	Tr. P.vi.	Tr. P.vii.
957	Anton. Aug II. & Geta Cæſ.	205	*Tr. P.vii. Cos.ii.	Tr.P.viii. Cos ii.
958	Albino & Æmiliano	206	Tr. P.viii.	Tr.P.ix.
959	Apro & Maximo	207	Tr.P.ix.	Tr. P x. Cos.ii. Deſ.iii
960	Ant. A. III. & Geta Cæſ. II.	208	*Tr.P x. Cos.iii.	Tr.P.xi. Cos. iii
961	Pompejano & Avito	209	Tr. P xi. Cos.iii.	Tr. P.xii. Cos iii.
962	Fauſtino & Rufino	210	Tr.P.xii Cos iii.	Tr. P.xiii Cos. iii.
963	Gentiano & Baſſo	211	Tr.P.xiii. Cos.iii.	Tr. P.xiv. Cos.iii.

964	Aſpro & Aſpro	212	Tr. P.xiv. Cos.iii.	Tr.P.xv. C.iii. Deſ.iv.
965	Anton.A.iv.&Balbiano ii	213	*Tr.P.xv.Cos.iv.	Tr.P.xvi. Cos iv.
966	Meſſalla & Sabino	214	Tr. P. xvi. Cos.iv.	Tr. P.xvii Cos.iv.
967	Læto ii.& Cereali	215	Tr P.xvii. Cos.iv.	Tr.P.xviii Cos iv.
968	Sabino ii.& Anullino	216	Tr.P.xviii.Cos.iv.	Tr.P.xix. Cos.iv.
969	Præſente & Extricato	217	Tr. P.xix. Cos.iv.	Tr.P.xx.Cos.iv.

xv. *Id. Aprilis occiditur.*

Hinc perperam Pagius cenſuit in Crit. Baron. ad ann.Chr. 198. num.vii. & ix. Antonino Caracallæ poſt diem 13. Apr. ejuſdem anni, qvæ Imperii Severi natalis fuerat. Trib. Pot. delatam fuiſſe. Falſum id eſſe, præter veterem inſcriptionem, in qva ejus Trib. Pot. iii. cum die iv. April. anni 200. jungitur, ipſius nummi Trib. Pot. xx. præſeferentes manifeſte teſtantur. Hæc ſiqvidem vi. Id. April. anni 217. die illius emortuali, jam decurrebat. Qvod fieri haud poterat, ſi poſt diem 13. ejuſdem menſis ineunda ab eo fuiſſet.

Falſum præterea nec minus eſt, ejus Trib. Pot. v. cum xi. Severi in inſcriptione Panthei copulatam eſſe, hancqve Panvinium emendaſſe, ac tamqvam x. nobis obtruſiſſe, ut poſt Card. Noriſium idem Pagius exiſtimavit. Qvod potiſſimum cauſæ fuit, ut viri iidem doctiſſimi de initio Tribuniciæ Poteſtatis Caracallæ varie ſenſerint. Ipſa enim inſcriptio, non uti apud eumdem Panvinium, Gruterum, aliosqve manca ac depravata occurrit, ſed uti re vera exſtat, Severi Tr. Poteſt. x. non xi. exhibet, ut infra patet:

Lin. 1. IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS. SEVERUS. PIUS PERTINAX. *Aug.* ARABICUS. ADIABENICUS PARTHICUS
2 MAX. PONTIF. MAX. TRIB. POT*eſt*. X. IM*p*. XI. COS. III. P.P. PROCOS. ET
3 IMP. CÆS. M. AVRELIUS. ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG. TRIB. PO-
4 TEST. V. COS. PROCOS. PANTHEUM. VETUSTATE. CORRUPTUM. CUM OMNI. CULTU. RESTITUERUNT

Unde patet, numerum X. Tribuniciæ Poteſtatis, XI. vero tituli Imperatoris eſſe. Qvapropter & Severus tempore ſuorum Decennalium Pantheum reſtituerit, ut opinatur Pagius, inde ſeqveretur, eadem decennalia anno decimo decurrente celebrata ab eo fuiſſe, non autem exacto, uti ipſius Severi nummus apud Occonem demonſtrat, in cujus parte anteriori legitur: L. SEPTIMIUS. SEVERUS. PERT. AUG. & in poſteriori: P. M. TR. P. XI. COS. III. P. P. VOT. SUSC. DEC.

G E T A.

An. V.C.	Conſules.	An. V.C.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	ante diem 25. Febr.
960	Ant. Aug. III. & Geta Cæſ. II.	208	———	Tr.P.Cos.ii.
961	Pompejano & Avito	209	Tr. P. Cos.ii.	Tr.P.ii.Cos.ii.
962	Fauſtino & Rufino	210	Tr.P.ii. Cos.ii.	Tr. P.iii. Cos. ii.
963	Gentiano & Baſſo	211	Tr.P.iii.Cos. ii.	Tr.P.iv. Cos.ii.
964	Aſpro & Aſpro	212	Tr.P.iv. C.ii.Deſ.iii.	———

v. *Cal. Mart. ab Antonino Caracalla fratre occiditur.*

M A C R I N U S.

An. V.C.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	a iii. Id. April.
969	Præſente & Extricato	217	———	Tr.P. Cos.
970	Macrino Aug. II. & Advento	218	Tr.P. Cos.ii.	Tr.P.ii. Cos.ii.

Menſe Junio interficitur.

ANTONINUS ELAGABALUS.

An.C.V.	Conſules.	An. Chr.	Tribunic. Poteſt. & Conſulat.	
			a Cal. Jan.	a xvii. Cal. Jun.
971	Macrino A. II. & Advento	218	———	Tr. P. Cos.
972	Anton. Aug. II. & Sacerdote	219	Tr.P. Cos.ii.	Tr.P.ii. Cos.ii.
973	Ant. A. iii. & Comazonte	220	Tr.P.ii. Cos.iii.	Tr. P. iii Cos. iii.
974	Grato & Seleuco	221	Tr.P. iii.Cos iii.	Tr.P.iv. Cos.iii.
975	Ant. Aug. IV. & Alex. Cæſ.	222	*Tr. P.iv. Cos.iv.	Tr. P.v. Cos.iv.

Poſt Id Majas, & ante Cal. Jul. occiditur.

SEVERUS ALEXANDER.

An.V.C.	Conſules.	An.V.C.	Tribunic. Poteſt. a Cal. Jan.	poſt Id. Maj. & ante Cal. Jul.
975	Anton. Aug. iv. & Alex. Cæſ.	222	———	Tr.P. Cos.
976	Maximo II. & Æliano	223	Tr.P. Cos.	Tr.P.ii.Cos.
977	Juliano II. & Criſpino	224	Tr.P.ii.Cos.	Tr.P.iii.Cos.
978	Fuſco II. & Dextro	225	Tr.P.iii.Cos.	Tr.P.iv.Cos.
979	Alex. Aug. II. & Marcello	226	Tr.P.iv.Cos.ii.	Tr.P.v.Cos.ii.
980	Albino & Maximo	227	Tr.P.v.Cos.ii.	Tr.P.vi.Cos ii.
981	Modeſto & Probo	228	Tr.P.vi.Cos.ii.	Tr.P.vii.Cos.ii.
982	Alex. Aug. III. & Dione II.	229	*Tr.P.vii.Cos.iii.	Tr.P.viii. Cos.iii.
983	Agricola & Clementino	230	Tr.P.viii.Cos.iii.	Tr.P.ix. Cos.iii.
984	Pompejano & Feliciano	231	Tr.P.ix.Cos.iii.	Tr.P.x. Cos.iii.
985	Lupo & Maximo	232	Tr.P.x.Cos.iii.	Tr.P.xi. Cos.iii.
986	Maximo II. & Paterno	233	Tr.P.xi. Cos.iii.	Tr.P.xii. Cos.iii.
987	Maximo III. & Urbano	234	Tr.P.xii.Cos.iii.	Tr.P.xiii. Cos.iii.
988	Severo & Qvintiano	235	Tr.P.xiii. Cos.iii.	Tr.P.xiv.Cos.iii.

Poſt. Cal. Jul. ac circa Autumnum occiditur.

CAP. IX.

Pagii & Valſechi ſyſtemata non multum inter ſe diverſa. Elagabalus ex Cal. Juliis Conſulem cum Advento, Macrini loco ſe inſcribere cœpit. Dio explicatus. Vetuſtiſſimum Dionis fragmentum Vaticanum. Dio iterum explicatus. Mos Romani Senatus Imperatorum annos in nummis numerandi. In omnibus nummis Elagabali annos Tribunicia Poteſtatis & Conſulatus paribus numeris concurrere, falſum.

Pag. 75. *At ſi de anticipato Conſulatu dubitari nequit, cur etiam de anticipato imperio conjectare non liceat?*

CAlendis Januariis anni Chr. 218. unde & Conſulatus & Tribuniciæ Poteſtatis ſuique Imperii exordia Elagabalum cepiſſe, Pagius eſt arbitratus, penes Macrinum Imperii ſumma erat. Propterea ſi Cl. Valſechio opinari non licet, Elagabalum & Macrini Conſulatum & Imperii tempora occupaſſe, neqve ſane nobis id conjectare licebit. Namqve inter has utriusqve illorum ſententias diſpar tantum menſium aliqvot numerus intereſt, qvi ut mihi videtur, ſpectari minime debet, ita ut Pagio qvinqve Imperii menſes Macrino rapere licuerit, Valſechio vero qvatuordecim non item. Ex qvo liqvido apparet, qvantam inter ſe affinitatem habeant hæc Pagii & Valſechii ſyſtemata: qvorum unum ſtare certe neqvit, qvin alterum qvoqve corruat. Elagabalus, niſi me conjectura fallit, Macrino interfecto, ut ipſe etiam Imperii ſui initio Conſulis titulo ſalutaretur, noluit uſitato qvorumdam aliorum Imperatorum more proximas poſt Imperium ſuſceptum Calendas Januarias exſpectare: ſed poſtqvam tribus in literis ad Senatum populumqve Romanum è Syria ſcriptis, annum ſolius Adventi nomine ſignaverat, una cum illo, inconſulto qvamvis Senatu, Conſulem ex Cal. Jul. Macrini loco ſe inſcribere cœpit. Qvo factum eſt, ut non præterita qvidem, qvæ Macrini nomine jam ſignata fuere, ſed reliqva anni tempora non Macrini amplius, ſed ſuo & Adventi nomine ſignarentur. Qvod ut conſeqvi qvodammodo poſſet, Macrini nomine è Faſtis eraſo, ſuum in ejus locum ſubſtitui mandavit, perinde ac ſi Calendis Januariis jam elapſis annum cum Advento ordinarius & ipſe Conſul aperuiſſet.

Neqve enim aliud verba Dionis deſignare poſſe putaverim: *Quod Conſulatus*, inqvit pag. 909. *Macrini loco, qui jam ante geſtus erat, nomen ſuum ſubſtituit, quum nec Conſulatum à nobis accepiſſet, nec prorſum eum attigiſſet: quod initio tribus in literis annum indicavit per Adventi Conſulatum, quaſi qui ſolus eum geſſiſſet.* Qvare jure ac merito ipſe Dio non Antonini Elagabali, ut vulgo faſti produnt, ſed *Macrini & Adventus* Conſulatum illum appellat: qvemadmodum in Vaticano codice 1288. à Leunclavio edito, qvi librorum ejus LXXVIII. & LXXIX. reliqvias continet, diſerte legitur. Codex iſte de qvo alibi forſan mentionem facturi etiam ſumus, membranaceus eſt, & grandioribus literis perpetuo ſcriptus: illumqve Fulvius Urſinus, cujus erat, tantæ qvidem antiqvitatis eſſe cenſuit, ut ſibi fere ipſo Dionis ævo exaratus videretur. Ex columnis tribus ſingulæ ipſius paginæ conſtant: qvæ vero oræ illius propiores ſunt, injuria hominum dimidiatæ fuere, ſic, ut aſteriſci,

qvi in editione Leunclavii paſſim occurrunt, non verbum, vel unam, atqve alteram lineam in codice deficere, ſed ut plurimum duas ſaltem columnas integras in eo deſiderari ſignificant. Atqve adeo Leunclavius non ſemper defectus ejusmodi aſteriſco indicavit. Nam qvandoqve ut obſervatum a me eſt, duabus columnis mediis inter ſe remotiora jungit.

Sed ut eo revertar, unde digreſſus fueram, Elagabalus ut Imperator re vera eſſet, diciqve ab omnibus poſſet, opus certe non erat, ut ſenatus Romanus in ſuis nummis ejus annos præter ſolemnem ipſius morem non à prima ſuſcepti Imperii die, ſed à Calendis Januariis cum anno civili repeteret: modo ne Elagabalus ipſe, ut hoc etiam ſtultitiæ ſuæ ſpecimen ederet, paribus Conſulatus ac Tribuniciæ Poteſtatis numeris in nummis monumentisqve aliis ornatum ſe eſſe geſtierit. A qva tamen levitatis nota nummus præſertim cum ejus congiario & literis P. M. TR. P. II. COS. III. a me vulgatus, illum plane vindicat, falſumqve eſſe demonſtrat, qvod pag. proxima 76. vir Illuſtrisſimus docet: *In omnibus nummis Antonini Elagabali numerus annorum Tribunicia Poteſtatis concurrit cum numerero Conſulatuum.*

CAP. X.

Alexander ex ſententia Eutropii, Lampridii & Herodiani quandiu imperavit. Tabula Chronologica in hiſtorias Herodiani. His in annis Elagabali & Maximini emendatus. Mos ejus in annis Imperatorum numerandis. Alexander æſtate anni Chr. in montibus Armeniæ: inde in Germaniam profectus, à Maximino circa finem æſtatis occiditur. Lampridii locus expenditur. Alexander Magnus qua die mortuus. Dies mortis Severi Alexandri ex Lampridio certo conjici non poteſt. Neque illius dies natalis. Alexander Emeſa profectus. Alexianus antea vocatus. Ab Elagabalo Romæ adoptatus & Alexander dictus. Cur ita cognominatus. Severi nomen non ei a militibus inditum. Cur Antonini nomen reſpuerit? Theſauri Goltzii inſcriptio Græca expenditur. Severus Alexander qua die natus. Quandiu vixerit. Mors Elagabali ultra Cal. Julias anni Chr. 222. non protrahenda. Anniæ Fauſtinæ nummus a Laodicenis percuſſus iterum explicatus. Annum quintum Imperii Elagabali firmari eodem non poſſe.

Pag. 77. *Verum cum hæc ſcripſiſſem, prodiit in lucem Romæ Joannis Vignolii diſſertatio*, DE ANNO I. IMPERII SEVERI ALEXANDRI.

Utinum vir Illuſtrisſimus diſſertationis ejusdem exemplum, qvod anno ſuperiori, paucis poſt illius editionem diebus, ut obſeqvii mei ratio tulerat, ad eum mittere non prætermiſi, qvammaturrime accepiſſet. Optaſſem enim, tantum ſibi ocii fuiſſet reliqvum, ut ea etiam, qvæ de tempore mortis Alexandri & Maximini, qvos ex Herodiano æſtivo tempore necatos fuiſſe deprehendi, ad examen vocaſſet.

Nunc ſiqvidem dubius animi hæreo, ex eo ne conjici a me recte potuerit, initio æſtatis, ſeu menſis Julii Elagabalum interfectum fuiſſe. Ut ita crederem, non unius qvidem vetuſti ſcriptoris auctoritas fecerat: eorum ſcilicet, qvi vel annos dumtaxat tredecim, vel dies inſuper octo, vel novem Alexandrum in Imperio vixiſſe tradunt. Victor enim Schotti de Cæſar. cap. 24. *Neque*, ait, *ultra annos tredecim Imperio functus, Rempublicam reliquit firmatam undique*: & Victor alter in epitome: *Severus Alexander imperavit annis tredecim.* Auctor vero libri de diviſionibus gentium, qvi poſtremo ejusdem Alexandri anno opus ſuum clauſit: *Alexander*, ſcribit, *annis tredecim, diebus novem.* Hæc eadem Lampridius in ejus vita cap. 60. ubi ait: *Imperavit annos XIII. dies IX.* ſive ut in codicibus Vaticanis 1900. & 1901. *dies octo.* Qvibus Eutropius lib. 8. cap. 14. omnino conſentit. *Periit*, inqvit, *in Gallia militari tumultu tertiodecimo Imperii anno, & die VIII.*

Hinc inde ſeqvi viſum eſt, ut qvo anni tempore Alexander periit, eodem etiam Elagabalus trucidatus fuerit. Qvum inter utriusqve illorum vitæ terminos, annis tredecim ſubductis, dies non amplius octo, vel novem interceſſerint.

Neqve ſane Illius nummi, qvi TR. P. XIV. notantur, eorumdem ſcriptorum auctoritati adverſari poſſent, anno nempe Tribuniciæ Poteſtatis XIV. inito pro diebus eisdem octo, vel novem accepto.

Neqve itidem Herodianus, qvi etiam qvatuordecim Imperii annos ei non ſemel tribuit, cum iis pugnaret. Qvum Maximinus ad Alexandrum occidendum contenderet, *rurſus*, ait Herodianus lib. 6. cap. 6. *in planiciem egreſſus Alexander convocare milites, rogare, ut ſe defenderent, tuerenturque eum, quem ipſi educaviſſent: quoque jam quatuordecim annos imperante, ſine ulla querela vixiſſent.* Mox item: *Hunc finem habuit vita Alexander una cum matre, qvum annos quatuordecim ſine ulla ſubjectorum querela, atque adeo ſine ſanguine imperaſſet.* Initio vero lib. 7. *Qualem*, inqvit, *vivendi rationem inſtituit Alexander, & quem vitæ exitum habuit poſt quatuordecim annorum imperium, ſuperiore volumine expoſuimus.* Scriptores ii ſiqvidem a die ſuſcepti Imperii: Herodianus vero, qvemadmodum obſervo, a Kalendis Januariis cum anno civili Imperatorum annos enumerat. Qvod ex ſuppoſita Tabula, in qva ejus operis annos ipſos ſexaginta cum annis, qvos ſingulis Imperatoribus adſignat, ordine chronologico contulimus, planum fiet.

TABU-

TABULA CHRONOLOGICA

In Hiſtoriam Herodiani.

Anni V.C.	Conſules	Anni Chr.	Anni Imperator. collecti.	Anni Imperat. expenſi, a Cal. Jan.	Anni LX. Hiſt. Herodiani.
932	Præſente & Condiano	180	COMMODUS	COMMODI 1	1
933	Commodo Aug. III. & Burro	181	imperav poſt	2	2
934	Mamertino & Rufo	182	Marcum an.	3	3
935	Comm. Aug. IV. & Victorino II.	183	13.	4	4
936	Marullo & Æliano	184		5	5
937	Materno & Bradua	185		6	6
938	Comm. Aug V. & Glabrione II.	186		7	7
939	Criſpino & Æliano	187		8	8
940	Fuſciano II. & Silano II.	188		9	9
941	Silano & Silano	189		10	10
942	Comm. Aug. VI. & Septimiano	190		11	11
943	Aproniano & Bradua	191		12	12
944	Commodo Aug. VII. & Pertinace	192		13	13
945	Falcone & Claro	193	SEVERUS	SEVERI 1	14
946	Severo Aug. II. & Albino Cæſ.	194	poſt Pertina-	2	15
947	Tertullo & Clemente	195	cem, & Did.	3	16
948	Dextro II. & Priſco	196	Julianum	4	17
949	Laterano & Rufino	197	ann. 18.	5	18
950	Saturnino & Gallo	198		6	19
951	Anullino II. & Frontone	199		7	20
952	Severo & Victorino	200		8	21
953	Fabiano & Muciano	201		9	22
954	Severo Aug. III. & Anton. Aug.	202		10	23
955	Geta & Plautiano II.	203		11	24
956	Cilone & Libone	204		12	25
957	Antonino Aug. II. & Geta Cæſ.	205		13	26
958	Albino & Æmiliano	206		14	27
959	Apro & Maximo	207		15	28
960	Anton. Aug. III. & Geta Cæſ. II.	208		16	29
961	Pompejano & Avito	209		17	30
962	Fauſtino & Rufino	210		18	31
963	Gentiano & Baſſo	211	ANTONINUS	ANTONINI 1	32
964	Aſpro & Aſpro	212	Caracalla	Caracallæ 2	33
965	Antonino Aug. IV. & Balbino II.	213	poſt Severum	3	34
966	Meſſalla & Sabino	214	ann. 6.	4	35
967	Læto II. & Cereali	215		5	36
968	Sabino II. & Anullino	216		6	37
969	Præſente & Extricato	217	MACRIN. a. I.	MACRINI 1	38
970	Macrino Aug. II. & Advento	218	ELAGABALUS	ELAGABALI 1	39
971	Antonino Aug. II. & Sacerdote	219	ann. 6. *leg.* 4.	2	40
972	Anton. Aug. III. & Comazonte	220		3	41
973	Grato & Seleuco	221		4	42
974	Antonino Aug. IV. & Alex. Cæſ.	222	ALEXANDER	ALEXAND. 1	43
975	Maximo II. & Æliano	223	ann. 14.	2	44
976	Juliano II. & Criſpino	224		3	45
977	Fuſco II. & Dextro	225		4	46
978	Alexandro Aug. II. & Marcello	226		5	47
979	Albino & Maximo	227		6	48
980	Modeſto & Probo	228		7	49
981	Alexandro Aug. III. & Dione II.	229		8	50
982	Agricola & Clementino	230		9	51
983	Pompejano & Feliciano	231		10	52
984	Lupo & Maximo	232		11	53
985	Maximo II. & Paterno	233		12	54
986	Maximo III. & Urbano	334		13	55
987	Severo & Qvintiano	235		14	56
988	Maximino Aug. & Africano	236	MAXIMINUS	MAXIMINI 1	57
989	Perpetuo & Corneliano	237		2	58
990	Crinito & Pontiano	238		3	50
991	Gordiano Aug. & Aviola	239	GORDIANUS	GORDIANI 1	69

Porro Herodianum Imperatorum annos per annos Iulianos ita putaſſe, vel ipſe ibidem confirmat cap. 6. Ibi enim narrat, Alexandrum anno tertiodecimo Imperii jam exacto, & decimoqvarto inchoato in Meſopotamiam adverſus Artaxerſem regem Perſarum, qvi in Romani Imperii fines impetum fecerat, caſtra moviſſe, & cum eo graviter inde pugnaſſe: poſt pugnam vero, Antiochiam ſe recepiſſe, ibiqve aliqvandiu commoratum, in Germaniam contendiſſe, ubi tandem Maximini opera tumultu militari facto vitam amiſit. Qvæ, is licet feſtinato itinere ab urbe Antiochiam, indeqve in Germaniam ſe contuliſſet, numqvam tamen intra dies octo, vel novem, qvos poſt integros Imperii ſui annos tredecim a prima ſuſcepti principatus die imperaſſe ille dicitur, contingere, atqve effici poterant.

Ejus vero Tabulæ hic etiam fructus erit, ut cum Herodiano Herodianum ipſum emendare non temere poſſimus: proqve certo habeamus, non in ſextum, ut in omnibus ejus exemplaribus prave legitur, ſed in qvartum annum Imperium ab Elagabalo productum ſcripſiſſe illum. Etenim annus Julianus 235. ut decimus qvartus Alexandri dici ab eo poſſit, neceſſe eſt, annum 222. qvo Elagabalus interiit, tamqvam illius primum numeraverit: proindeqve annos nonniſi qvatuor adſignare Elagabalo potuerit, puta 218. qvo Imperium ante Cal. Julias occupavit, 219. 220. & 221.

Qvo inde fit, ut conjecturæ & emendationes utriusqve noſtrum neqve veræ, neqve falſæ omnino ſint. Qvod ego ſcilicet *quintum* Imperii Elagabali annum jam initum, vir Illuſtriſſimus vero *quartum*, illumqve non plenum, Herodianum cum Dione adnotaſſe putaverit.

Neqve tamen, qvod Herodianus annos tantum qvatuor Elagabalum Imperio potitum fuiſſe ſcripſerit, eſt qvod idcirco impediat, qvominus qvintum ille inire potuerit in nummis ſignatum. Siqvidem Antonino etiam Caracallæ, qvi ſeptimum Imperii annum libaverat, annos ſex tantum, & Macrino, qvi alterum qvoqve annum attigerat, annum dumtaxat unum adſignat, Julianum ſcilicet 217. qvo Antonino Caracallæ ante Cal. itidem Julias in Imperio ſucceſſerat.

Emendatur etiam ipſe, ut hoc tantum innuam, in Maximino cap. 4. ubi legitur, Afros ab eo defeciſſe, & Gordianum provinciæ illius proconſulem Imperatorem pronunciaſſe (*συμπληρωμένης αὐτῷ τριετοῦς*) *exacto Imperii triennio.* Qvæ enim poſtea ſubſequuta fuere, ejus nempe ex Pannonia in Italiam profectio, ac diuturna Aqvilejæ oppugnatio non *τριετοῦς triennio*, ſed *διετοῦς biennio*, hoc eſt annis Julianis 236. & 237. ibi legendum eſſe omnino ſuadent, anno 235. non computato, qvem ut vidimus tamqvam decimumqvartum Alexandri poſt Cal. Julias interfecti jam numeraverat.

Hinc igitur, qvoniam rei nobis inſtitutæ veritatem tantummodo inveſtigandam ſuſcepimus, non eſt, qvod pudere me debeat, ſi Eutropii aliorumqve veterum ſcriptorum teſtimonia, qvæ ſupra recenſui, & qvorum auctoritate conjectura ea noſtra de tempore mortis Elagabali & Alexandri nitebatur, in ejusdem Alexandri Imperii ſpatio definiendo minus veridica comperta a me eſſe certiori qvidem Herodiani teſtimonio nunc ſponte oſtendam.

Æſtate anni Chr. 235. Alexandrum per montes Armeniæ exercitum ducentem Herodianus exhibet lib. 6. cap. 13. *Sed hoc*, inqvit, *Alexandri conſilium, etſi longe optimum prima ſpecie videbatur, ſtatim tamen fortuna deſtituit: ſiquidem exercitus contendere per Armeniam juſſus, vix ægreque ſuperatis ejus regionis aſperrimis præruptiſſimisque montibus, quamquam* ÆSTAS *tolerabilius iter faciebat, impetu in Mediam facto, vicos concremavit, prædamque abegit.*

Bello hoc inde Perſico abſoluto Antiochiam rediiſſe eum narrat, ubi *ſtatim*, inqvit, *nuncii literæque ab Illyricis procuratoribus adfuerunt, qui eum vehementer perturbarent, curamque animo majorem inicerent. Quippe ſignificabant Germanos Rhenum Danubiumque tranſgreſſos, Romanos in fines hoſtiliter intraſſe, oppugnareque jam exercitus ripis inſidentes, perque urbes & vicos magnis copiis excurrere.* Qvare adverſus Germanos eum progredi Antiochia opus fuit: *Relictis autem copiis*, ſubdit, *quantas fore ſatis tuendis Romanis ripis arbitrabatur, caſtrisque & caſtellis diligentius communitis ac præſidio firmatis, ipſe adverſus Germanos cum reliqua omni multitudine approperabat: confectoque celeriter itinere, conſtitit ad Rheni ripas, atque ibi res ad bellum Germanicum neceſſarias comparabat.* Qvi fit, ut Alexander etiamſi æſtatis initio in montibus Armeniæ dicatur fuiſſe, neqve tamen ante initium Septemb. in Germania interfici a Maximino potuerit: præſertim quum non ſtatim, atqve illuc pervenerat, ſed poſt dies plurimos mortem ipſius eveniſſe Herodianus referat: *Ceterum*, ait, *miles Romanus iniquo animo ferebat, fruſtra ſe tempus terere, nulla occaſione fortiter quicquam animoſeque gerendi, intento aurigationibus (ut ajebant) ac deliciis Alexandro.* Immo ſi Lampridio credi potius debeat, qvi die VII. Cal. Octobris ejusdem anni Romæ illum maximum ac ſplendidiſſimum de Perſis triumphum agentem, (cujus tamen nullum in ejus numis indicium exſtat,) atqve inde poſt lætas Romani ſenatus acclamationes in Germaniam proficiſcentem repræſentat, neqve ante Octobris initium mors ejus poterit conſignari.

Hoc

Hoc ipſum vero, ex die Alexandri natali, qvem Lampridius tradit, atqve ex temporis ſpatio, qvo hic vixiſſe eum ſcribit, argui etiam poſſe numqvam putaverim. *Alexandri nomen accepit*, ait Lampridius cap. 5. *quod in templo dicato apud Arcenam urbem Alexandro Magno natus eſſet, quum caſu illuc die feſto Alexandri pater cum uxore patriæ ſolemnitatis implendæ cauſſa veniſſet. Cui rei argumentum eſt, quod eadem die natalem habet hic Mammaeae Alexander, quo ille Magnus exceſſit e vita.*

Iis omſſis, qvæ Iſaacus Caſaubonus de incerto die mortis Alexandri Magni ad hunc locum obſervat, ex diariis tamen regiis & Ariſtobulo apud Plutarch. in ejus vita, & apud Arrian. lib. 7. de illius expedit. die viceſima octava, vel triceſima menſis Dæſii, qvæ ex ephemeride anni Macedonici apud Uſſerium diebus 22. & 24. Maji reſpondent, illum ſub veſperam exſpiraſſe comperimus.

Qvare ſi alterutro ex iis diebus Lampridii ſententia Severus Alexander natus eſſet, die 29. vel 31. menſis Auguſti mors ejusdem accidiſſet; qvum eum tradat annos XXIX. menſes III. dies VII. vixiſſe.

Etſi vero ejus mortem non multo poſt contigiſſe ex Herodiano colligimus, nihilominus iſtud ex Lampridio ſtatui certo poſſe non video. Qvem qvidem in illius mortis die adſignando a vero longe aberraſſe, plura, qvibus commentum illud ſuum intermiſcet, aperte falſa declarant.

I. In urbe Arcena, qvam Stephanus & Ptolemæus *Ἄρκην Arcam* appellant, natum Alexandrum ait. De qvo nec Dio, neqve Herodianus uſqvam mentionem aliqvam fecere. Uterqve vero Emiſenum illum agnoſcunt, uti qvoqve ejus matrem, atqve aviam. Herodianus templi Solis, qvod Emeſæ celebre admodum erat, eum ſacerdotem cum Elagabalo affirmat, Dio itidem ab eadem urbe prodiiſſe diſerte ſcribit pag. 915. ubi Elagabalo prædictum fuiſſe narrat, *Alexandrum, qui eſſet Emeſa profectus, ipſi ſucceſſurum.*

II. Alexandrum ita nuncupatum ait, qvod in templo Alexandro Magno dicato illum mater Mammaea peperit. Antea vero, qvam ab Elagabalo adoptaretur, Alexianum, non Alexandrum dictum fuiſſe, Herodianus teſtis eſt locupletiſſimus lib. 5. cap. 3. *Erant vero ei*, ſcilicet Mæſæ, *filiæ duæ, quarum natu major, Soæmis, minor Mammæa vocabatur. Illi filius Baſſianus*, hoc eſt Elagabalus, *huic Alexianus*, nempe Alexander: *amboque ſub matribus aviaque educabantur. Et quidem Baſſianus annos natus erat circiter quatuordecim: Alexianus autem decimum jam annum attigerat.*

Romæ poſtea ab Elagabalo ſuæ adoptionis die Alexandri nomen accepiſſe a Dione etiam exponitur pag. 914. *Baſſianum*, inqvit, ſive *Alexianum*, ut Herodianus habet, *conſobrinum ſuum introduxit in Senatum: quumque utrimque Maſam & Soæmidem ſtitiſſet, puerum adoptavit*: paucis deinde interpoſitis: *nec id ſolum ut faceret, præceptum ſibi eſſe ab Heliogabalo, ſed etiam, ut eum Alexandrum nominaret.* Herodianus item cap. 7. ubi Alexiani nomen avitum ejus nomen fuiſſe dicit, cur ei Elagabalus Alexandri nomen indiderit, cauſſam etiam explicat: *Is erat*, inqvit, *Alexianus, qui tum nuncupabatur Alexander, avito ipſo nomine in Macedonis regis nomen commutato. Nam eum regem fama per ſe celebrem, etiam magnopere coluerat Antoninus Severi filius: quem fuiſſe amborum parentem perſuadere anus conabatur, jactato filiarum inceſto, quo illi magis magisque a militibus diligerentur.* Quapropter ex Dione & Herodiano Alexander non ita cognominatus, qvod in templo Alexandri Magni apud Arcenam, necqvod ea die natus ibi fuerit, qva rex ille mortem obiit.

Anteqvam vero de natali die Alexandri, deqve illius vitæ ſpatio Lampridium falſa non minus enarraſſe magis magisqve demonſtro, liceat mihi nonnulla expendere, qvæ de altero hujus Imperatoris nomine, Severi ſcilicet, is non magis vera refert. Qvod enim ille in memoriam Septimii Severi avi ſui ſumpſiſſe credi ac dici omnino debet, a militibus ob ejus ſeveritatem inditum ei fuiſſe narrat cap. 12. *Sed quamvis*, inqvit, *Senatu rogante non potuerit perſuaderi, ut vel Antonini, vel Magni nomina ſuſciperet; tamen ob ingentem vigorem animi, & mirandam ſingularemque conſtantiam contra militum inſolentiam* SEVERI *nomen a militibus ei inditum eſt.* Victor de more dorice cum eo concinit cap. 24. de Cæſar. *Nam quum tanta*, ait, *ſeveritatis vim milites inhorreſcunt* (*unde etiam* SEVERI *cognomentum acceſſerat*) *agentem caſu cum paucis vico Britanniæ, cui vocabulum Sicila, trucidavere.* Qvod non modo non verum, ſed ne veriſimile qvidem eſſe, ita oſtendam.

I. Qvod jam inde ab initio ſui Imperii SEVERUS dicebatur, ut ex nummis apparet. Nec video (qvicqvid poſtea progreſſu temporis evenerit) Imperator iſte, qvi decimum qvartum ætatis annum agebat, mitis alioqvi manſuetiqve ingenii puer, qvod ſeveritatis ſpecimen potuerit in milites edere: qvorum præſertim amore ac benevolentia factum fuerat, ut ab inſidiis, qvas ejus vitæ Elagabalus ſtruere conabatur, paullo ante ſervaretur. *Propenſiores animos*, ait Herodianus lib. 5. cap. 8. *in Alexandrum habebant* (milites) *ſpemque meliorem in puero modeſte & continenter educato, ſervabantque eum diligenter omnes ab inſidiis Antonini.*

II. Si

II. Si milites, ut ei ſeveritatem exprobrarent, ita illum appellaſſent, jam qvamdam contumeliæ notam nomen ejusmodi præſetuliſſet: indeque non ſecus ac nomen Caligulæ, Caracallæ, & Elagabali locum in nummis aliisqve publicis monumentis nullum haberet.

III. Alexandri nomini additum, ſeu poſtpoſitum eſſet: non vero ut agnomen ad illius agnationem denotandam nomini eidem præponeretur. *Severus* enim *Alexander*, non *Alexander Severus* dicitur, qvemadmodnm Trajanus a Nerva adoptatus, Nerva Trajanus eſt dictus, Hadrianus a Trajano, Trajanus Hadrianus, & Antoninus Pius ab Hadriano, Hadrianus Antoninus.

Sicuti ergo hi omnes ſe adoptantium nomina ſibi de more impoſuerunt, ita Alexander, ut e familia Septimii Severi prognatus, voluit etiam illius nomen adſumere. Cur namqve Antonini nomen reſpuerit, qvod Caracallæ patri & Elagabalo ipſius conſobrino & jure adoptionis itidem patri commune fuerat, jam ipſe in acclamationibus Senatus apud eumdem Lampridium exponit. Nam etſi re vera credi poteſt, Elagabali potius cauſſa Antonini nomen recuſaſſe, qvod flagitiis ille ſuis enormiter dehoneſtaverat, cauſſatus tamen fuit, ſe potiſſimum ab eo nomine abſtinere, qvod eo non ſolum Antoninus Caracalla & Antoninus Elagabalus, ſed ipſe in primis Antoninus Pius ntelligeretur, cum qvo nulla ſibi affinitas eſſet: *Neque ego*, inqvit, *P. C idcirco timeo ſtud venerabile omnibus nomen accipere, quod verear, ne in hac vitia* (Elagabali ſcilicet) *delabatur vita, aut quod nominis pudeat: ſed primum diſplicet aliena familia nomen adſumere.*

Mihi propterea videtur, ut aliqvam Caracallæ ſui patris in novo ſibi nomine de more imponendo, nullam vero Elagabali rationem haberet, Severi nomine adſumpto, Antonini nomen refutaſſe. Qvod poſt ſui qvidem inaugurationem evenit, non vero antea, uti perperam Græca illa, qvæ in Theſauro Goltzii legitur, inſcriptio deſignat: Μ. ΑΥΡ. ϹΕΟΥΗΡ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟϹ ΚΑΙϹ *M Aur. Alexander Caſ.* Hujusmodi enim inſcriptionem vel ipſimet Goltzio ſuſpectæ fidei fuiſſe, ex eo apparet, qvod e nummis ne illam, an e lapidibus acceperit, ut in aliis inſcriptionibus facere perpetuo ſolet, non indicat. Ac niſi conjectura me fallit, ea recens eſt, atqve, uti tot aliæ, ab Occone excogitata, a qvo Golzius mutuatus illam fuit. Is enim, ut obſervari poterit, Latinis aliqvot ejusdem Alexandri Cæſaris nummis recitatis, Latinum anterioris partis illorum titulum Græcum fecit, inſolens ibi SEVERI nomen additum, qvod in nummis eisdem Latinis non legitur, minime animadvertens Qvod inſuper nummus noſter Ægyptius, qvem delineatum attulimus pag 154. prioris noſtræ diſſertationis, ſatis evincit. In eo ſiqvidem Alexander Cæſaris tantum, necdum Auguſti titulo inſignitus viſitur, & inſcribitur ΜΑΡ. ΑΥΡ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ. *M. Aur. Alexander Cæſar*, Severi nominis, ut patet, omnino expers.

Sed ut in viam redeam, qvum probatiora teſtimonia habeamus, qvæ nos Alexandri diem natalem certiſſime doceant, haudqvaqvam videtur, ad ejusmodi Lampridii narrationem ita incertam ac tot mendis adſperſam confugiendum. Catalogus qvippe natalium Cæſarum exſtat apud Ægidium Bucherium in Commentar. de doctr. Temp. pag. 276. & vetus Calendarium apud Carolum à Neapoli in Faſt Ovid. in princ. apud Petrum Lambecium tom. 4. biblioth. Cæſar pag. 285. & apud alios: in qvibus omnibus *Natalis Alexandri* ipſis Calendis Octobribus notatur.

Qvo non ſolum docemur, qva die natus Alexander, ſed etiam, qvam ſit a vero alienum, annos XXIX. menſes III. ac dies VII. eum vixiſſe, ut ait Lampridius. Etenim ſi cum iisdem menſibus tribus, diebusqve ſeptem, qvos ultra annos novem ac viginti vixiſſe affirmat, a Calendis Octobribus, qvibus eſt natus, ultra procedamus, in diem 7. Januarii anni inſeqventis 236. incidimus, qva die Maximinum cum Africano Conſulem faſti omnes conſignant: maxime vero vetus Romanorum Pontificum Catalogus apud eumdem Bucherium pag 271. in qvo legitur: *Anteros menſe uno, diebus decem, Dormit III. Non Januarias Maximo* (Maximino) *&* *Africano Conſulibus.*

Mendum tamen aliqvod a librariis profectum in hunc Lampridii locum eſſe, mſs. ejus codices Vaticani demonſtrant, nempe 1897. 1898. & 1902. in qvibus annos XXXIX. codex item 1900. in qvo annos XXI. diem I. & codex 1901. in qvo annos XXI. dies IX. Alexander vixiſſe dicitur. Omnes tamen mendoſi. Nam qvum Herodianus tradat, Alexandrum menſe Majo anni Chr. 218. qvo milites Elagabalum Imperatorem dixerunt, annum decimum attigiſſe, ſi huic qvatuor addamus, qvos Elagabalus, ac tredecim alios, qvos ipſe imperavit, ad ejus ætatis annum XXVII. nondum exactum vel paullo ante abſolutum, ſi vera, qvæ Lampridius ipſe ex actis Senatus refert, deveniemus, Chriſti vero 235. qvod certius illius vitæ ſpatium dici debet.

Neqve igitur ex natali die Alexandri, neqve ex vitæ ſpatio, qvod varie definiunt hiſtorici, certa ejus Imperii ætas innoteſcere poteſt.

Ex

Ex inſimi ævi ſcriptoribus unus tantummodo, qvod ſciam, Michael Glycas eſt, qvi Alexandrum annos XIII. ac menſes VIII. imperaſſe ſcripſerit: qvem qvidem numerum dies potius ab Eutropio traditos, qvam menſes denotare non dubito.

Itaqve ex Herodiano id certo conſeqvi poſſumus, Alexandrum usqve ſaltem ad æſtatem jam adultam anni Chriſti 235. vitam & Imperium protraxiſſe: Elagabalum vero ante, non vero poſt Cal. Jul. anni 222. uti putaveram, obtruncatum fuiſſe: qvum Hiſtoricus iſte, qvi, ut ipſius hiſtoriæ Tabula Chronologica manifeſtum fecimus, annum, qvo Imperator aliqvis ante Cal. easdem obiit, ſucceſſori tribuere ſolet, annum 222. qvo Elagabalus occiſus fuit, uti primum Alexandri enumeret. Ejus vero necem poſt Idus Majas ejusdem anni contingere omnino oportuiſſe, adeo undiqve probatum a me fuit, ut majori demonſtratione id non egear.

Iſtud tamen, ut nihil ſit, qvod diſſimulare ipſe videar, probari inſuper a me poſſe putaveram ſingulari Anniae Fauſtinae tertiae Elagabali uxoris numismate a Laodicenis percuſſo, qvod ex inſigni viri nobiliſſimi Joannis Dominici Theupoli Senatoris Veneti muſeo primum a viro Illuſtriſſimo editum, doctiſſimoqve commentario illuſtratum, nos iterum dedimus, vera nempe ac legitima ejus icone, hisqve ſuis germanis characteribus productis ..... ΩΝΑΟΑ ..... Ι ..... ΩΝ, qvos temporis edacitas reliqvos nobis fecerat, eosqve ſimul interpretati ita fuimus; ΑΓΩΝ. Α. ΟΛΥΜ. ΑΝΤΩΝΕΙΝ, hoc eſt, *certamen primum Olympicum Antoninianum*. Qvod non alia occaſione, qvam ob nuptias ipſius Anniae celebratum & commiſſum a Laodicenis fuiſſe iterum arbitror.

Qvoniam vero plane compertum non habemus qvo tempore Elagabalus in uxorem eam duxerit, & qvo illam dimiſerit, ſciamusqve poſt eamdem, uxoribus aliis ductis, ad Aqviliam demum rediiſſe, quae anni ejus qvinti dies occupare utiqve potuit; propterea ad ſolſtitium aeſtivum anni potius ſuperioris 221. qvam ad aliud inſeqventis anni 222. certamina illa referimus. Ac proinde rem nullam habere cum anno V. Elagabali, qvi tot aliis argumentis luculentiſſime demonſtratus eſt, nos itidem ultro fatemur.

CAP. XI.

Programma Cycli Paſchalis S Hippolyti cur mihi objectum minime infeſtum. Si annus primus Alexandri a prima Imperii die capiatur, idem Programma cum publicis monumentis aperte pugnat. Hujus diſſidii cauſſam ab Hippolyto amovendam, & in ejus Cycli exſcriptorem potius rejiciendam eſſe putavimus. Noſtra de hoc conjectandi ratio exponitur. Idem annus pro anno Juliano ab Hippolyto acceptus. Veterum aliorum ſcriptorum exemplo firmatur. Diſſidium hinc nullum, ac nulla annorum Imperii & Paſchatum confuſio.

Pag. 50. *Propterea omni ope ille* (Vignolius) *enititur, ut tantae molis objectum ſibi oppido infeſtum depellat.*

EX programmate Cycli Paſchalis S. Hippolyti, & ipſius etiam Cycli initio habemus, anno Chriſti 222. qvi per annum Alexandri in eo indicatur, Lunam XIV. Idibus Aprilis die Sabbati contigiſſe. Ea die Alexander nondum Elagabalo in Imperio ſucceſſerat: qvi, ut jam vidimus, & certis graviſſimisqve teſtimoniis firmavimus, nonniſi poſt Idus Majas interfectus a militibus fuit, qvinto Imperii ſui anno inchoato. Qvare ſi annus ille primus Alexandri a prima initi Imperii die numeretur, non recte cum Idibus Aprilis ejusdem anni, qva die nondum ille Imperio potiebatur, connecti poterit. Ex qvo inde ſeqvitur, ut vel S. Hippolytus Alexandri inaugurationis diem ignoraverit, vel nos publica Romani Senatus fide decipiamur: qvod certe neutrum auſim ego affirmare. Nam publicis monumentis fides derogari a nemine poteſt, & Hippolyto, qvi eodem anno Chronicon ſuum clauſit, & ſedecennalem Cyclum compoſuit, dies, qva imperare Alexander cœpit, optime innotuerit, adeo ut veriſimile eſſe neqveat, Alexandrum ea die Imperatorem ab Hippolyto intellectum fuiſſe, qva nondum Imperii ſumma ad eum devenerat.

Igitur qvum Hippolyti programma a publicis monumentis in hoc apertiſſime diſſidere, non ut objectum iſtud a me depellerem, cui non levibus ac fictitiis argumentis munito infeſtum tantaeqve molis eſſe haud potuit, ſed ut omnem hujus diſſidii cauſſam a S. Hippolyto amoverem, ad ejusmodi conjecturas devenire opus fuit, ejusqve Cycli exſcriptorem rei potius auctorem credere, qvi fortaſſe, ut evenire homini accuratiſſimo facile poterat, anno Conſulari neglecto, annum imperii ex Hippolyti Chronico acceperit, & Cyclo, qvi ſub ea duplici temporis nota continebatur, loco harum duarum fortaſſe vocum *hoc anno* ſubſtituerit. Qvæ tum mens mea fuerit, ut evidentius aperiam, Chronici ejusdem extrema hic ſubjiciam, uti ſcilicet, ad annos Imperatorum & Conſulum,

ac Terminos Paſchales in eo indicatos qvod ſpectat, animo concepta a me fuerant, vocibus iisdem, *Hoc anno*, etſi apud Chronologos paſſim occurrunt, uti tamen non ita neceſſariis, omiſſis.

S. Hippolyti Chronici extremi hypotheſis.

ANNO IMPERII ANT. IMP.	I. Macrino Aug. II. & Advento *Fuit* XIV. *Paſchae* V. *Cal. April. Sabbato &c.*
	II. Antonino Aug. II. & Sacerdote. *Fuit* XIV. *Paſchae* XVI. *Cal. Majas Feria* VI. *&c.*
	III. Antonino Aug. III. & Comazonte *Fuit.* XIV. *Paſchae Non. April. Feria* IV. *&c.*
	IV. Grato & Seleuco *Fuit* XIV. *Paſchae* IX. *Cal. April. Feria* IV. *&c.*
ANNO I. IMPERII ANT. IMP.	I. Antonino Aug. IV. & Alexandro Cæſ. FUIT XIV. PASCHAE IDIBUS APRIL. SABBATO, QUUM MENSIS EMBOLIMAEUS FUISSET.
Cycli Paſchalis Programma.	ERIT ANNIS SEQVENTIBUS, SICUT IN TABULA SUBJECTUM EST. EVENIT VERO IN PRÆTERITIS, SICUT INDICATUM FUIT.

Hæc qvidem noſtra conjectandi ratio fuit, poſtqvam annus idem primus Alexandri à natali ipſius Imperii die capiendus eſſe mihi etiam cum viro Illuſtriſſimo viſus qvodammodo fuerat. Senſeram enim antea, annum illum, ſi non ex Hippolyti Chronico acceptus, ſed ab ipſomet Hippolyto Cyclo appoſitus fuerit, a capite omnino alio, non a prima Imperii Alexandri die numeratum ab eo fuiſſe.

Sententiam hanc, qvæ mihi primum in mentem venerat, vel antea per literas cum viro Illuſtriſſimo communicaveram. Ei vero contradicenti, tantum, ut par erat, deferre volui, ut ſatius viſum fuerit, eam dubitanter oſtendere, & ad conjecturas illas confugere, qvam viri mea, omniumqve opinione doctiſſimi auctoritati non acqvieſcere. Propterea, ut pag. 161. eamdem Imperii notam, qvæ in Cyclo legitur, ex ipſius Hippolyti Chronico ſumi potuiſſe dixi: *ſi modo annus primus Alexandri pro anno Juliano 222, in quem vere primus annus ille incidit, acceptus ab ipſomet Hippolyto non fuerit.* Ita vero acceptum ab eo fuiſſe, nunc adeo ſum perſuaſus, ut de hoc amplius hæſitare, atqve alio vertere ſe animus neqveat.

Qvæ tum mihi in hanc rem vir Illuſtriſſimus objecerat, hæc ipſa fere ſunt: magnam nempe Paſchatum & annorum Imperii confuſionem oriri potuiſſe, ſi S. Hippolytus annum primum Alexandri a Calendis Januarlis cum anno Juliano enumeraſſet. Etenim ſi anno Chriſti inſeqventi 223. in qvem IV. Non. April. Lunam XIV. adſignat, annum itidem Imperii Alexandri appoſuiſſet, non primum qvidem, qvem anno ſuperiori jam Cyclo inſcripſerat, ſed ſecundum in eo adnotaſſet: anno vero 224. tertium, & ſic deinceps. Qvod qvidem, ut inqvit, tolerari neutiqvam poſſet.

Cur vero tolerari hoc non poſſit, prorſus ignoro. Tolerabatur enim in Ægyptiis, qvi, ut trita res eſt, & Illuſtriſſ. virum minime fugit, *uti annum ſuum civilem* (verba ipſius ſunt pag. 30.) *a neomenia Thoth fixi, ſeu a die XXIX. Auguſti ordiebantur; ita annos Principum ab ipſomet Thoth numerabant:* Non ita vero, ut annum primum a die Imperii ipſorum natali, reliqvos a prima die Thoth auſpicarentur, ut viri ejusdem Illuſtriſſimi minus recta ſententia eſt. In Græcis item tolerabatur, qvi ab Autumno: de qvo utraqve Card. Noriſii de Anno & Epochis Syro Maced. aliorumqve Chronographorum pagina abunde nos docet. In Hebræis deinde, qvi pariter Regum ſuorum annos à prima die Niſan per anticipationem exordiebantur, qvemadmodum in Tractatu Repetitionum de Initio anni, qvi Misnajoth inſcribitur, cap. 1. diſerte traditur: *Quatuor ſunt*, ibi legitur, *annorum initia. Prima dies Niſan initium anni Regibus eſt.*

Qvod ſi etiam in ſcriptoribus tolerari non potuiſſet, non Ptolemæus, ut ceteros præteream, tam Regum Græcorum poſt mortem Alexandri, qvam Romanorum Imperatorum annos, ut in Canon. ejus obſervari poterit, ab antecedente Thoth enumeraſſet: neqve Herodianus, ut vidimus, a Calendis Januariis eorumdem Imperii initia repetiiſſet.

Qvem annos Imperatorum variè putandi morem Euſebio etiam, Hieronymo, Caſſiodoro aliisqve familiarem fuiſſe Dionyſius Petavius obſervans lib. XI. cap. 15. de Doctr. Temp. *Sed minime*, ait, *reprehendendi ſunt veteres illi, qui Imperatorum annos non ab eo die putare ſolent, quo primum inierunt, ſed a civili & populari anni primordio, quod illorum initium anteceſſit. Nonnumquam vero προληπτικῶς antevertunt, ſive a Paſchali menſe, & Eccleſiaſtico anni exordio numerent, ſive à Januario, præſertim quum Romanas res praſcribunt.*

Igi-

Igitur qvum Hippolytus etiam hanc eamdem regulam in annis Imperii Alexandri putandis adhibere potuerit, uti eam adhibuiſſe pro certo habemus, non recte exinde inſerimus, intra duos annos Paſchales annos duos primos Imperii Alexandri, ut viro Illuſtriſſimo videbatur, ab Hippolyto ſignandos fuiſſe, ſi ut anno ſuperiori 221. ita etiam anno inſeqventi 223. annum Imperii Alexandri indicaturus in ſuo Cyclo fuiſſet. Qvoties enim primum à Calendis Januariis, ſive mavis ab Autumno, vel a Neomenia Thoth auſpicatus fuiſſet, ita deinceps reliqvos nonniſi ab eodem capite enumeraſſet, anteqvam ſcilicet Paſchalia tempora adveniſſent: ac proinde nulla prorſus ejusmodi annorum Imperii & Paſchatum confuſio oriri ex eo poſſet. Ut res oculis pateat, annos Imperii Alexandri a Cal. Januariis ceptos, qvibus Termini Paſchales a S. Hippolyto dati ſine ulla ipſorum perturbatione omnino reſpondent, ſubjiciam.

Anni Chr.	HIPPOLYTI TERMINI PASCHALES.	Anni Imp. Alexandri
222	Ibid. April. Sabbato	1
223	IV. Non. April. Feria IV.	2
224	XII. & XI. Cal. April. Dominica	3
225	V. Id. April Sabbato	4
226	IV. Cal. April. Feria IV.	5
227	XV. Cal. April. Dominica	6
228	Non. April. Sabbato	7
229	VIII. Cal April. Feria IV.	8
230	Idib. April. Feria III.	9
231	IV. Non. April. Sabbato	10
232	XII. & XI. Cal. April. Feria IV.	15
233	V. Id. April. Feria III.	12
234	IV. Cal. April. Sabbato	13
235	XV. Cal. April. Feria SV.	14

Tam Hippolytus igitur, qvam Herodianus annum Chriſti vulgarem 222. Antonino Aug. IV. & Alexandro Cæſ. Conſulibus, non ipſi Antonino Elagabalo tribuunt, ſed *primum Alexandri* illius ſucceſſoris dicunt; qvia hic, ut ſupra innuimus, potiorem ejus anni partem Imperio tenuit. Qvam qvidem regulam, qvod, ut magis magisqve noſtræ inſpectionis ratio pateat, ac firmetur, adiiciam, alii etiam veteres Chronologi in annis Romanorum Pontificum conſignandis qvandoqve adhibuere, uti etiam adnotavit Godefridus Henſchenius vir doctiſſimus in prologo ſui Apparatus ad Chronologiam Pontificiam, qvi habetur in Propylæo ad Acta Sanctorum menſis Maji pag. 2. num. 8. *In hac priori parte*, inqvit, *nulli Conſules repetuntur, quamvis ſub iiſdem, ſub quibus ſedere inceperunt quidam, fuerint vita functi, aut martyrio coronati eorum deceſſores*: Sed EJUS PONTIFICATUI, QVI POTIOREM ANNI PARTEM VEL INCIPIENS, VEL FINIENS TENUIT, RELINQVUNTUR. *Exempli cauſſa*: S. Alexander *dicitur fuiſſe* temporibus Trajani, a Conſulatu Palmæ & Tullii usqve Æliano & Vetere. *Creatus is eſt & ordinatus anno* CVIII. cum Coſſ. Gallo & Bradua: *ſed quia hunc annum deceſſor Evariſtus tenuit usque ad* XXVI. *Octobris, huic illi relinquuntur: & in deſignando initio* Alexandri *primi nominantur* Palma & Tullius. *deinde* Ælianus & Vetus *fuerunt Conſules anno* CXVI. *quos ultimos toto anno habuit* Alexander, *& ſuperfuit usque ad diem* III. *Maji anni* CXVII. *quo Conſules erant* Niger & Apronianus: *qui tamen non attribuuntur S. Alexandro, ſed ſoli S. Sixto ejus ſucceſſori.* Hæc Henſchenius.

Ex his autem ſeqvitur, ut dum Hippolytus in annis Imperii Alexandri numerandis, alia prorſus regula uſus eſt, ac Senatus Romanus uti ſolitus ſemper fuit, teſtimonium ipſius non majorem probationem & auctoritatem facere poſſit ad epocham Imperii Alexandri ſtabiliendam, qvam nummi Ægyptii, anno V. Imperii Elagabali inſcripti, faciunt ad V. ejusdem Imperatoris annum demonſtrandum. Ac propterea, ſi tot argumentis, graviſſimorumqve virorum teſtimoniis & exemplis refragantibus, ab ejus natali die Imperii Aleexandri primordia more Romano Hippolytum ſumpſiſſe contendimus adhuc, ut nimirum aliqvam rei, qvam falſam omnino detegimus, fides & auctoritas adjungatur, honor certe nullus ipſi Hippolyto accreſcet, & veritas in aperto poſita negligetur.

CAP. XII.

Rixa inter nummum Elagabali à me editum, & alium à Pagio ex Vaillantio recitatum nulla. Hunc Pagius jure ſuo interpretatur: ille omnis interpretationis eſt expers. Una atque altera Pagii opinio de initio Trib. Pot. Elagabali manifeſte inter ſe pugnant. Utraque falſa.

Pag. 81. *Quod ſi res integra fortaſſis manere poſſit Hippolyto, & verum adhuc ſit, Elagabalum deceſſiſſe ante diem* XIII. *Aprilis, neceſſe eſt oriri rixas inter hoc Vignolii numiſma, & nummum alterum a nobis capite ſuperiori recitatum & explicatum.*

Elagabali nummus a me editus, qvi ejus Liberalitatem exhibet cum epigraphe: P. M. TR. P. II. COS. III. & alius a Pagio primum, dein vero ab Illuſtriſſio viro ex Vaillantio recitatus & explicatus, in qvo idem Imperator in qvadrigis viſitur, legiturqve: P. M. TR. P. V. COS. IV. inter ſe neqvaqvam rixantur. Si vero aliqva inter eos rixa oriri poſſe videtur, imparibus certe armis pugnabunt. Noſter enim ſuis, ille vero nonniſi ab Illuſtriſſimo viro, vel a Pagio ſuppeditatis digladiabitur. Ut numeri illi TR. P. II. COS. III. qvibus noſter inſignitur, Elagabali Tribuniciam Poteſtatem ſecundam, & Conſulatum tertium deſignent, interprete non egent; nam qvomodo ii numeri legi atqve intelligi debeant, ipſi jam docent. Qvadrigæ vero, qvas exhibet, ut ad proceſſum Conſularem ab Elagabalo habitum ipſis Cal. Januariis anni epochæ vulgaris 222. qvo Conſulatum IV. ſuſcepit, ſive ad alium referri debeant, qvi die 16. Martii ex Illuſtriſſimi viri ſententia ducendus ab eo fuerat, qvoties diebus adhuc aliqvot ſuperſtes eſſe potuiſſet, nummus qvidem ille non docet, niſi qvadrigas easdem ad alterutrum illorum proceſſuum ſpectare vel Pagius, vel vir Illuſtriſſimus interpres cum eo acceſſerit. Qvapropter qvam vera poſterior Pagii opinio fuerit, nummus idem noſter jam numeris ipſe ſuis ſatis oſtendit: qvam vero certa ſit prior, nos cap. IV. ſatis ſuperqve jam patefecimus.

Igitur qvum una atqve eadem Elagabali Tribunicia Poteſtas plura qvidem initia in iisdem nummis a Senatu Romano percuſſis habere non poſſit: unum ſcilicet a Calendis Januariis, ut poſterior Pagii ſententia fuit, alterum a XVII. Cal. Aprilis, ut antea ſenſerat; qva propterea ratione ductus modo unius, modo alterius ex his Pagii divinationibus, qvæ tam manifeſte inter ſe pugnant, vir Illuſtriſſimus in præclaro opere adſertor ac propugnator (pace ipſius dixerim) eſſe poſſit, haud ſane adſeqvor. Nam qvoties non utramqve, alterutram certe illarum falſam eſſe oportebit. Ideoq; id probe intelligo, rixam inter unam atqve alteram Pagii opinionem magnam qvidem excitari, nullam vero inrer nummos eosdem umqvam fuiſſe, atqve eſſe poſſe.

CAP. XIII.

In Cyclo etiam S. Hippolyti annum Conſularem adnotatum fuiſſe, nuſquam dixi. Euſebius & S. Hieronymus annum primum Alexandri in Chronico Hippolyti tantum, non etiam in Cyclo agnoſcunt. Annus Imperii in Chronico deſcriptus annum Conſularem non excludit.

Pag. 81. *Quod ſi, uti cenſet* (Vignolius) *Chronicon annexum erat Canoni, ſeu Cyclo, & in utroque annus Conſularis adnotatus, male cum poſteritate egiſſent iidem ſcriptores* (Hieronymus & Euſebius) *qui cum ſcirent, ſi vera ea eſt ſententia, Alexandrum poſt diem illum* XIII. *regno inauguratum, nobis illum obtuliſſent jam imperantem.*

Nuſqvam ſane dixi, annum Conſularem, qvem in ſuo Chronico una cum anno Imperii S. Hippolytum adnotaſſe pro certo habeo, in Cyclo pariter appoſitum ab eo fuiſſe. Immo vero, ſi qvid ſecus atqve animo conceperam, mihi calamo non exciderit, nullam potius anni notam, neqve Conſulatus, neqve forſan Imperii in eodem Cyclo expreſſam ab Hippolyto fuiſſe putavi, utpote qvæ in Chronico, cui Cyclum adnexum, ac proxime ſubjectum eſſe cenſui, prænotata jam fuerat.

Qva propter dum ita coniicio, nihil, qvod Euſebii & S. Hieronymi fidei & auctoritati omnino conſentaneum non ſit, in medium produco: qvorum qvidem auctoritate tantum conjectura ejusmodi noſtra fulciebatur. Ii ſiqvidem in Chronico ſolum, non autem in Cyclo, annum primum Alexandri ſcriptum fuiſſe innunt. *Opus etiam,* inqvit Euſebius, *de Paſcate conſcripſit, in quo & temporum ſeriem explanat, & Canonem quemdam ſedecim annorum de Paſchate ponit;* & TEMPORA SOLUM DESCRIBIT AD PRIMUM ANNUM IMPERATORIS ALEXANDRI: qvæ in Cathedra *Chronicon ad Græcos* appellantur. Atqve hæc fere eadem S. Hieronymus: *Rationem Paſchæ,* TEMPORUMQUE CANONES SCRIPSIT USQUE AD I. ANNUM ALEXANDRI IMPERATORIS. Qvibus Georgius Syncellus adſtipulatur in codicibus Vaticanis 154. 155. 979. & in alio Palatino 395. in qvibus ita hæc exſtant: καὶ τὸν ις' ἑταιρικὸν (ſive ἑτηρικὸν) κανόνα τοῦ πάσχα ἐξέθετο περιγράψας εἰς τὸ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμαίας τούτου (legimus τῆς Μαμαίας τοῦ υἱοῦ) Ubi poſt ἐξέθετο interpunctio habetur, ut ſenſus ſit: *Et ſedecennalem Paſchæ canonem expoſuit: quum ſcripſiſſet usque ad annum primum Alexandri Mammaæ filii,* Chronicon ſcilicet usqve ad eumdem annum perductum, ſive opus de Paſchate, in qvo poſt ipſum Chronicon ſedecennalem Paſchæ Cyclum expoſuit.

Qvo-

Qvoties igitur in Chronico Hippolyti, qvod Euſebius *Tempora*, S. Hieronymus *Temporum Canones* appellat, anni illius primi Imperii Alexandri Conſulatum exhibitum ab Hippolyto fuiſſe opinione ducor, annum eumdem Auguſteum ab eo minime excludo ſed hunc ſimul cum anno Conſulari idem Chronicon præſetuliſſe exiſtimo, qvia Euſebius & S. Hieronymus, ut patet, illum in Chronico agnoverunt.

Neqve propterea, qvod ſcriptores iſti Chronicon illud usqve ad annum primum Alexandri Hippolytum perduxiſſe affirment, inferri exinde debet, Conſulares etiam annos ibi conſignari non potuiſſe, perinde ac ſi Conſulum & Imperatorum anni ſtare ſimul neqveant. Namqve Chronicon Paſchale, ſive Alexandrinum a Ducangio editum titulum hunc præfert: *Chronicon Paſchale a mundo condito ad Heraclii Imperatoris annum* xx. nulla prorſus in hoc titulo Conſulum mentione facta. Si opere eodem deperdito, titulus hic ejus tantum ad nos perveniſſet, recte ne aliqvis conjectaſſet, qvia in viceſimum Imperii Heraclii annum deſiiſſe illud dicitur, annos proinde Conſulum in eo adnotatos non fuiſſe? illudqve uſqve ad annum *poſt Conſulatum Heraclii Auguſti* XVII. (hæc ſiqvidem in illius fine notantur) haud fuiſſe perductum?

CAPUT XIV.

Hippolyti ætate id moris fuiſſe, ut qui temporum hiſtoriam texerent, eam non modo Imperatorum, ſed etiam Conſulum annis inſciberent. Id potiſſimum Julii Africani exemplo demonſtratur. Pearſonius explicatus & notatus. Veteres ſcriptores Chriſtiani cujusvis ævi, annis Romanorum Imperatorum & Conſulum promiſcue uſi. Qui librum Generationis, *ſeu de* Diviſionibus Gentium *inſcriptum, S. Hippolyto tribuit, Euſebii & S. Hieronymi teſtimonium elevat. In eodem libro locus Conſulibus nullus eſſe potuit. Anni per Conſules notati quantum hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lucis afferant.*

Pag. ead. *Is enim mos ea ætate invaluerat, ut qui temporum hiſtoriam texerent, non eam annis Conſulum, ſed Imperatorum inſcriberent.*

EGO qvidem Chronicon nullum per annos expanſos, ut in eo Conſules locum obtinere potuerint, ea ætate conditum adhuc inſpexi, qvo certo ſciverim, eum ævo Hippolyti morem invaluiſſe, *ut qui temporum hiſtoriam texerent, non eam annis Conſulum, ſed Imperatorum inſcriberent.* Unum tamen inſtar omnium teſtem graviſſimum habeo, qvi falſum omnino iſtud eſſe diſerte nos moneat. Is Julius Africanus eſt, qvi eodem tempore *Hiſtoriam temporum*, qvo S. Hippolytus *Temporum Canones*, ſcribebat, ut ex Georgio Syncello proditum eſt pag. 207. *Paſtorale*, inqvit, *Jacob tentorium Edeſſae uſque ad Antonini Romanorum Imperatoris tempora ſervatum, fulmine dejectum eſt, ut teſtis eſt Africanus, qui ad Imperium uſque Antonini deduxit hiſtoriam.* In ea vero Conſularibus etiam annis uſum illum fuiſſe, ex eodem Syncello abunde conſtat pag. 212. ut infra videbimus. Qvare Scalig. in Euſeb. Chronic. tom. 1. pag. 429. *Africanus enim ſcribit, ſe terminaſſe opus ſuum* GRATO & SELEUCO CONSULIBUS, *anno tertio Antonini Aviti, qui & Elagabalus dictus fuit.* Aegidius Bucherius in Canon. Paſchal. Victorii cap. 13. pag. 234. *Julius Africanus*, inqvit, *illuſtris Chronographus Chronicon ſe ſuum perduxiſſe ſcribit ad initium Olympiadis* 250. *quo* GRATUM & SELEUCUM *Conſules fuiſſe teſtatur.* Pagius item in Crit. Baron. ad annum Chriſti 220. num. 11. *Imo ipſemet Africanus docet, ſe anno legationis ſuæ abſolviſſe opus ſuum* GRATO & SELEUCO COSS. & Card. Noriſius in Epiſt. Conſul. pag. 132. *Alterum*, inqvit, *cognomen prioris Conſulis prodidit Julius Africanus, qui ſuum Chronicon clauſit*, CONSULIBUS, *ut ipſe ait*, GRATO SABINIANO & SELEUCO.

Pearſonius vero, cujus potiſſimum auctoritate, ut arbitror, hujusmodi viri Illuſtriſſimi conjectura nititur, mihi aliud omnino ſenſiſſe videtur. Ait ſiqvidem in præfat. ad Annal. Cyprianicos cap. 5. *Quamvis enim vetuſtiſſimi ſcriptores Chriſtiani annos, quoties opus erat, per Imperatores numerare ſolerent, ut Theophilus, Clemens Alexandrinus, & Tertullianus; poſteriores tamen numerum annorum e faſtis Conſularibus deducebant.* De ſcriptoribus itaqve non iis loqvitur Pearſonius, qvi temporum hiſtoriam texebant. Nam ſi qvandoqve iidem ſcriptores, qvos in exemplum adducit, aliqvam operibus ſuis temporum ſupputationem ab Adam ad ſuam uſqve ætatem perductam inſeruerunt, non is tamen præcipuus illorum labor fuit: atqve adeo temporum illorum calculum non per annos expanſos, ſed per ætates annosqve collectos ſubducunt, ubi locus qvidem nullus Conſulibus eſſe poterat.

Ceterum neqve ita verum eſt, qvod idem Pearſonius adſerit, ut vetuſtiſſimi ſcriptores Chriſtiani, ac præſertim ii, qvos commemorat, annos interdum per Conſules etiam non indicaverint. Clemens enim Alexandrinus lib. 1. Stromat. *Hinc*, ait, *ad victoriam Auguſti, quando Antonius ſibi ipſi mortem conſcivit Alexandriæ, anni ducenti nonaginta quatuor, quum tunc tunc eſſet Auguſtus* CONSUL IV. Et Paullo poſt: *Ab hoc autem tempore uſque*

ad CONSULES ROMAE CAJUM DOMITIANUM *&* CASIANUM, ſeu ut Sylburgius emendat *Caſ. Domitianum & Sabinum*, qvi Conſules fuerunt anno U. C. DCCCXXXIV. Chriſti 82. Tertullianus itidem annum, qvo Chriſtus Dominus paſſus eſt, deſignare volens lib. adverſus Judæos non per Imperatorem tantum, ſed etiam per illius anni Conſules eumdem declarat: *Quæ paſſio*, ait, *hujus exterminii intra tempora ſeptuaginta hebdomadarum perfecta eſt ſub Tiberio Caſare* COSS. AURELIO GEMINO *&* RUFIO (Fuſio) GEMINO. Qvinimo, ut paret, certum Imperii annum nonniſi per Conſules indicat.

Qvam præterea verum etiam ſit, poſterioris ævi ſcriptores Chriſtianos annos per Conſules tantum, non etiam per Imperatorum annos deſignaſſe, ut Pearſonius cenſuit, longum eſſet eos omnes recenſere, qvi contrarium teſtantur, qvum vel unus S. Hieronymi Catalogus Scriptor. Eccleſiaſt. ut tot alios prætercam, contrarium evincat.

Antiqviores tamen per Imperatores, non per Conſules annos putaſſe vel ipſius S. Hippolyti Chronico vir Illuſtriſſimuus probari a ſe poſſe exiſtimat. Inqvit enim pag. 85. *Sed quid ſcripſerit Hippolytus, nemo melius, quam Hippolytus ipſe teſtari poteſt.* Ego vero numqvam profecto libri illius qvi *Generationis*, ſeu *de Diviſionibus gentium* inſcribitur, & qvi in annum Imperii Alexandri XIII. qvo illius auctor ſcribebat, deſinit, S. Hippolyti Chronicon eſſe putaverim. Etenim non ita facile inducor, ut credam, non Euſebium etiam virum ſanctiſſimum, qvorum certe uterqve Hippolyti Chronicon præ manibus habuit, ita aperte imponere poſteritati omni voluiſſe, ut Chronicon, qvod ipſe, ut eum vocat, Hippolytus anno XIII. & ultimo Alexandri ſe ſcribere profitetur, ii uſqve ad primum tantum, non ad XIII. ejusdem Imperatoris annum perduxiſſe tradiderint: *Et tempora*, ait Euſebius, *ſolum deſcribit ad primum annum Imperatoris Alexandri.* S. Hieronymus vero: *Temporumque Canones ſcripſit uſque ad primum annum Alexandri Imperatoris.*

Eſto vero libri iſtius non S. Hippolytus, ſed qviſpiam certe alius ejus ætatis ſcriptor fuerit, qvum ab Adam ad Romanos uſqve Imperatores, atqve inde ad Imperii Alexandri extrema deſcendat, ætatibus illorum non per annos expanſos indicatis; qvi propterea locus Conſulibus, qvi ſingulis annis adnotabantur, ab Hippolyto in eo libro adſignari potuiſſet, neqve itidem intelligo.

Ceterum in ſuo Chronico Conſules etiam, tamqvam characterem temporum in hiſtoria tam ſacra, qvam profana adeo neceſſarium, Hippolytum conſignaſſe, conſtantiſſime ſentiam, donec ſit, qvi meliora me doceat. Hac enim per Conſules annos numerandi ratione qvum Julius Africanus, ut vidimus, S. Hippolyto æqvalis, & qvi illos conſeqvuti ſunt, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Euſebius, Victorius & Proſper Aqvitanus, Auctor Chronici Paſchalis, aliiqve uſi fuerint, non eſt cur Hippolyto tantum ea uti non licuiſſe opinemur, aut cur ejus Chronicon hoc temporum indice caruiſſe, qvi qvantam Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lucem afferat, doctiſſimus Eccleſiaſticorum Annal. ſcriptor Baronius luculenter teſtatur ad ann. Chr. 69. num. 36. *Equidem*, inqvit, *tempora adnumerata per Conſules libentioribus ſunt accipienda auribus; cum ceterie illa frequentior, liberalior, & verior noſcatur eſſe Chronographia, atque in uſum frequentiorem accepta, quæ à Faſtis deducta eſt Conſularibus. Certe quidem cum vetera monumenta in antiquis ſcriptoribus interdum invenimus eſſe Conſulibus conſignata, magno afficimur gaudio, perinde ac ſi in tenebris oberranti fax aliqua ex optato perfulgeat.* Ita Baronius.

CAP. XV.

S. *Hippolyti Chronicon ad annum primum Alexandri perductum ejus operi* de Paſchate *inſertum* Series temporum *idem ac Chronologia. Paſchalia tempora tantum per* univerſa tempora *intelligi non poſſe.*

Pag. 91. *Porro ad Vignolium ut redeam, dubius etiam feror, num operi de Paſchate, quod conſcripſit S. Hippolytus, Chronicon ullum inſertum fuerit in primum Alexandri annum deſinens, ut idem cenſet.*

SAncti Hippolyti operi de Paſchate ipſius Chronicon inſertum fuiſſe, Euſebius eſt qvi teſtatur: qvi nempe illud viderit atqve perlegerit. *Opus etiam*, inqvit (qvæ ſupra etiam recitavimus) *de Paſchate conſcripſit*, IN QVO *& temporum ſeriem explanat*: *&* paucis interjectis: *& tempora ſolum deſcribit* AD PRIMUM ANNUM IMPERATORIS ALEXANDRI. Qvæ Rufinus in ſua ejusdem Euſebii verſione lib. 6 cap. 17. non aliter vertit: *In illis*, ait, *diebus Hippolytus inter cetera ſcripta ſua libellum de Paſcha ſcriptum edidit*, IN QVO *deſcriptionem quamdam temporum facit.*

At per ſeriem temporum, uti Euſebii τῶν χρόνων ἀναγραφὴν, qvæ latine temporum e deſcriptionem Valeſius interpretatur, non Chronicon aliqvod, ſeu Chronologiam

giam deſignari & intelligi poſſe vir Illuſtriſſimus autumat. Petavius vero vir etiam communi literatorum omnium ſuffragio doctiſſimus lib. 13. par 2. de Doctr. Tempor. ſuam Chronologiam non alio qvidem nomine explicat: *Liber*, inqvit, XIII. *qui Chronologiam, hoc eſt*, TEMPORUM SERIEM, *& uſum doctrinæ fructumque continet.*

Si vero per *ſeriem*, ut habet Hieronymus, ſeu *deſcriptionem temporum*, ut Euſebius, Paſchalia tantum tempora denotari cum illuſtriſſimo viro dixerimus, fateri etiam oportet, Rufinum non ſatis Euſebii mentem adſeqvutum fuiſſe, qvi verba illa τῶν χρόνων ἀναγραφὴν *univerſa tempora* expoſuit. *Atque univerſa tempora*, inqvit, *intra primum Alexandri Imperatoris annum concludit.* Per hæc porro verba, *univerſa tempora*, Paſchalia tempora tantum, qvæ potiſſimum, ut Hippolytus pro illorum temporum ratione ſuum idem *Chronicon ad Græcos* ſcriberet, in cauſſa fuiſſe non dubito, non ita facile qvispiam intellexerit.

CAP. XVI.

Nimium Dioni tribuiſſe Pagium, ejusque auctoris atem dignitati numismatum prætuliſſe probatur. Ut Herodianum, ita etiam Dionem in annis Imperii Elagabali corrumpi à librariis potuiſſe. Dionis codices ævo etiam Cedreni, Zonaræ & Glycæ pluribus in locis corrupti. Exemplis ab eisdem peticis demonſtratur. Mendum manifeſtum non ideo quod in omnibus alicujus ſcriptoris exemplaribus occurrat, excuſatur. Dio in excerptis Imperatoris Conſtantini Porphyrogenneta annos Imperii Elagabali non numerat. Locus iſte in vetuſtiſſimo Dionis fragmento Vaticano ab initio mendis non caruit. Quædam ab alia manu in eo emendata.

Pag. 97. *Nec nimium propterea Dioni tribuis Pagius, neque eum ſecuti; neque illum dignitati numiſmatum præferimus.*

Auctoritati Dionis nimium tribuiſſe Pagium, illumqve dignitati numismatum prætuliſſe, ſic a me poterit demonſtrari.

Nummi Elagabali publica Romani Senatus auctoritate percuſſi annum Imperii ſui qvintum eumdem attigiſſe perſpicue nos docent. Qvoties enim Romani notam hanc numeralem V. ſcribebant, qvinqve, vel qvintum, non qvatuor, vel qvartum per eam intelligi poſſe exiſtimabant. Dio vero, cujus ſcripta, ut aliorum pariter ſcriptorum ſemper conditio fuit, librariorum imperitiæ ea exſcribentium ſubjecta fuere, non qvinqve, initos ſcilicet, ut nummi ſignificant, ſed ut in ejus exemplaribus legitur, qvatuor tantum, eosqve non integros Imperii annos in Elagabalo enumerat. Si cum Pagio ego dicerem, Elagabalum ad qvintum Imperii annum non perveniſſe, qvem ejus nummi præſeferunt, ſed tres annos tantum, menſes novem, ac dies qvatuor imperaſſe, ut Dio tradit, cujus ne fidem ego ac dignitatem præferrem? Numqvid in Herodiani ſcripta irrepere mendum potuit, in Dionis vero non item? potueruntqve notarii Herodiani τέταρτον in ἕκτον mutare, non etiam Dionis numeros vel ante Xiphilini ejus excerptoris ævum corrumpere & aliqvo modo vitiare?

Ad hæc vero vir Illuſtrisſimus, *ſi cui autem*, inqvit pag. ſeqventi 98. *in mentem venerit divinare codices Dionis etiam ævo Cedreni, Zonaræ, & Glycæ corruptos fuiſſe, vel poſtea & Dionem & Cedrenum & Zonaram & Glycam imo & Xiphilinum ubique locorum depravatos, nullum ultra verbum, aut operam ſumam.* Apud nos certe difficile erit, ut qvis inveniatur, qvi veteres ſcriptores non modo ubiqve locorum depravatos male opinetur, ſed pejus etiam de illis ſentiat. Qvi vero pluribus in locis malo literarum fato a librariis vitiatos eos eſſe non divinando affirment, non apud nos tantum, ſed ubiqve gentium plurimi occurrent: in qvibus me non poſtremum cenſeam, qvi nummorum & veterum lapidum auctoritate adductus numeros illos annorum Imperii Elagabali tum in Dione, tum in Herodiano a librariis adulteratos fuiſſe putavi: virumqve etiam Illuſtriſſimum in iis numerabo, qvi ejusdem Elagabali annum ſextum in Herodiano depravatum mecum agnoſcit, & cum eo Pagium, qvi Dionis *Majum* in *Martium* arbitratu ſuo vertere non dubitavit.

Ceterum Dionis codices, qvibus Cedrenus, Zonaras & Glycas uſi fuere, ipſorum etiam ævo corruptos pluribus in locis fuiſſe, vel ex eo qvidem conjicere poſſumus, qvod annos Auguſtorum ab iis traditos, cum annis, qvi hodie in exemplaribus ipſius Dionis apparent, non ita omnes ad unguem conveniunt. Qvod, eorumdem annorum cum annis a Dione exhibitis collatione facta, in proxima Tabula oculis ſubjiciam.

Cedrenus, Zonaras, & Glycas in annis Imperatorum ab Auguſto uſque ad Antoninum Elagabalum, cum Dione collati.

	EX DIONE. *Anni. Menſ. Dies.*	EX CEDRENO.	EX ZONARA.	EX GLYCA.
Auguſtus a Vict. Act.	A.43.M.11.D.17.	A.56.	A.44.a Vict. Act.	A.56.
Tiberius	A.22.M.7.D.7.	A.23.	A.22.M.7.D.7.	A.23.
Caligula	A.3.M.9.D.28.	A.7.	A.3.M 9 D.8.	A.4.
Claudius	A.13.M.8.D.20.	A.12.M.9.	A.13.M.8.D.20.	A.13.
Nero	A.13.M.8.	A.14.	A.13.M.7.D.28	A.14.
Galba	——M.9.D.13.	——M.9.D.13.	——M.9.D.13.	——M.7.
Otho	——M.3.	——M.3.D.8.	————D.90.	——M.3.
Vitellius	——M.11.D.20	A.1.	—M.11.D.20.	——M.8.
Veſpaſianus	A.9.M.15.D.24	A.10.D.8.	A.9.M.11.D.24.	A..9.
Titus	A.2.M.2.D.20.	A.3.	A.2.M.5.D.25.	A.2.
Domitianus	A.15.——D.5.	A.15.M.11.	A.15.——D.5.	A.15.
Nerva	A.1.M.4.D 9.	A.1.M 4.D.9.	A.1.M.4.	A.1.M.4.
Trajanus	A.19.M.6.D.15.	A.19.M.6.D.15.	A.19.M.6.	A.9.M.7.
Hadrianus	A.20.M.11.	A.24.	A.20.M.11.	A.24.
Antoninus Pius	————————	A.24.	A.24.	A 22.
M Aurelius	A.19.——D.11.	A.19.	A.19.—D.11.	A.19.
Commodus	A.12.M.9.D.14.	A.12.M.9.	A.12.M.9.D.14.	A.12.
Pertinax	———D.87.	———D.87.	————D.87.	——M.2.
Didius Julianus	———D.66.	———D.66.	————D.60.	————D.66.
Severus	A.17.M.8.D.3.	A.17.M.8.	A.16.M.8.D.3.	A.17.
Antonin. Caracalla	A.6.M.2.D.2.	A.6.M.2.	A.6.M.2.D. aliq.	A.6.M.2.
Macrinus	A.1.M.1 D.27.	A 8.	A.1.M.1.D.27.	A.1.M.2.
Elagabalus	A.3.M.9.D.4.	A.3.M.9.D.4.	A.3.M.9.D.4.	A.3.M.9.D.4.

Hinc ex annorum numeris, qvibus Cedrenus præſertim & Glycas non cum Dione tantum, ſed etiam inter ſe pugnant, niſi poſtea Cedrenum, Zonaram, & Glycam depravatos fuiſſe credamus, non corruptos, ſed corruptiſſimos Dionis codices eos conſuluiſſe fateamur oportet. Caligula enim, ſcribit Cedrenus, imperavit annos VII. Dio vero, annos tres, menſes novem, dies octo & viginti. Trajanus, ait Glycas, ut minutiora prætereeam, imperavit annos IX. menſes VII. Dio, annos XIX. menſes VI. dies XV. Hadrianus, inqviunt ambo, imperavit annos XXIV. Dio, annos XX. menſes XI. Macrinus, ut Glycas tradit, imperavit annos VIII. Dio, annum 1. menſem 1. dies XXVII.

His monſtris ſcilicet incorrupti Cedreni & Glycæ ævo Codices Dionis, qvos illi præ manibus habuere, ſcatebant: qvæ qvidem in paucis illius exemplaribus, qvæ ad nos usqve pervenerunt, minime ſpectantur. Ipſe etiam Zonaras, qvi emendatioribus Dionis codicibus, ut videtur, uſus fuit, ſic, ut recte de eo Voſſius lib. 2. cap. 27. de Hiſtor. Græc. ita ſenſerit: *Paſſim autem Dionem vel ſequitur, vel exſcribit;* non adeo tamen exacte in annis, vel in menſibus, vel in diebus ſingulorum Imperatorum cum exemplaribus Dionis, qvæ hodie circumferuntur, congruit. Qvod in Auguſto, Caligula, Nerone, Tito, Nerva, Trajano, Didio Juliano, Severo, & Antonino Caracalla perſpicue patet ita, ut qvemadmodum illic in Dionis codicibus, qvos adhibuit, vitium admiſſum à notariis fuit, ita etiam in annorum imperii Elagabali numeris admitti facile potuerit.

Si qvis igitur non ſuis ipſe opinionibus indulgens, ſed his qvidem atqve aliis argumentis ſuffultus, ut ab ipſo auctore vitium manifeſte deprehenſum avertat, dixerit, ævo etiam Cedreni, Zonaræ & Glycæ Dionis codices corruptos eſſe potuiſſe, is, mea qvidem ſententia non temere divinaret. Et ſane qvum error undiq; pateat & certis atqve idoneis teſtimoniis ſatis ſuperqve demonſtretur, nihil impedit, qvo minus aliqvod ipſius Dionis exemplar eorum etiam ætate exſtitiſſe, in qvo forſan exſtiterit Elagabalus annos tres, menſes novem, ac dies qvatuor imperaſſe. In hac enim non ego tantum, ſed viri etiam doctiſſimi ſententia fuere, atqve is præſertim, cui plurimum vel ipſe vir Illuſtriſſimus jure defert, Pagius, qvi in Crit. Baron. ad annum 67. num. 15. verba hæc in actis S. Alexandri Papæ obſervans: *Unde nutu Dei eodem anno defunctus eſt Trajanus*, inſititia eſſe ait, licet in omnibus exemplaribus inveniantur.

In excerptis è Dione Conſtantini Aug. Porphyrogennetæ a Valeſio editis hic idem Dionis locus fere ad verbum exſcribitur pag. 760. In eo tamen ejusmodi annorum & menſium dierumqve Imperii Elagabali enumeratio nulla apparet: Sed ea tantum, qvæ Dio ibidem de Elagabalo refert, *brevi tempore Romæ manſiſſe* dicuntur. ἐς δὲ δὴ τὰ ἄλλα πάντα καὶ αἰσχρότατα, καὶ παρανομώτατα, καὶ μιαιφονώτατα ἐξώκειλεν. ὥστε τὰ μέν τινα τὴν ἀρχὴν ὡς καὶ πάτρια ἀκμάσαι, τὰ δὲ καὶ τολμηθέντα ὀλίγῳ χρόνῳ διαρκέσαι. Qvæ Valeſius ita vertit: *Cetera vero turpiſſime & injuſtiſſime, ac crudeliſſime geſſit, quorum nonnulla quidem numquam antehac admiſſa Romæ, non ſecus tamen atque a majoribus inſtituta viguerunt. alia ſcelerato auſu ab aliis atque aliis tentata,*

tata, BREVI TEMPORE *manſere*. Genuina hæc Dionis eſſe: qvæ vero in ejus exemplaribus, atqve in iis non ſolum, qvæ Cedreno, Zonaræ, Glycæ, & Xiphilino familiaria fuere, ſed in vetuſtiſſimo etiam fragmento Vaticano habentur, inſititia videri, numqvam auſim affirmare.

Certe qvidem in eodem fragmento locum a ſeqviori manu emendatum fuiſſe, perſpicua res eſt. Ita enim hæc in eo ab initio legebantur: EKACTOIC TOYTECI TPICI KAI EN MHCI ENNEA HMEPAIC TETPACIN. Hodie vero: EKACTOIC ETECI TPICI KAI EN MHCI ENNEA HMEPAIC TETPACIN. *Singulis annis tribus & (IN) menſibus novem, diebus quatuor*: TOY nempe calamo expunctum, eiqve E ſuperpoſitum fuit, ut cum proxime ſeqventibus, ETECI efficiat: præpoſitione EN integra relicta, qva ſemel Dio in annis C. Cæſaris Caligulæ numerandis uſus eſt: ubi tamen eadem præmittitur, non annorum numero poſtponitur: ἐν ἔτεσι τρισὶ, inqvit, καὶ μησὶν ἐννέα, ἡμέραις τε ὀκτὼ καὶ εἴκοσι. Vox illa præterea TETPACIN pro *quatuor* poſita, qvæ a numerali τέταρτος ſeu τέτρατος *quartus*, non a τέσσαρες *quatuor* derivatur, an Dionis ſit, addubitare qvis poſſet: qvi qvoties in hac ſignificatione eam accipit, voce τέσσαρσι, non τέτρασι utitur, in Nerva præſertim pag. 771. ubi ait: ἄρξας ἔτει ἑνὶ, καὶ μησὶ TECCAPCI, καὶ ἡμέραις ἐννέα. Particula præterea, qvæ dies cum menſibus jungat, deſideratur, etſi Leunclavius illam de ſuo addidit, ſic, ut legatur καὶ μησὶν ἐννέα, καὶ ἡμέραις τέτρασιν, *& menſibus novem, & diebus quatuor*. Qvam tamen τε fuiſſe, non καὶ, & ob ſyllabam eamdem proximioris vocis τέτρασιν a librariis præteritam, vel in eam transductam, facile eſt conjectare. In epitome Xiphilini apud Leunclavium conjunctio nulla exſtat, qvæ in edito a Roberto Stephano non omittitur, legiturqve, ἡμέραις τε τέσσαρσιν, non καὶ τέτρασιν, ut in ſuis forſan Dionis exemplaribus Xiphilinus ipſe emendaverit, qvæ qvidem hoc Vaticano vetuſtiora fuiſſe vix liceat opinari.

Qvamvis igitur jam inde ab initio, hoc eſt ſæculis amplius ſeptem ante Cedrenum, Xiphilinum, Zonaram, & Glycam, locus iſte Dionis ita male acceptus à librariis fuerit, ut de illius integritate haud temere ſuſpicari, dubitareqve potuerim, numeros illos partim corruptos, partim tranſpoſitos fuiſſe, me tamen ab ejusmodi conjectura, qvæ, ut poſtea animadverti, cum Herodiano minus qvidem conſentit, libenter removeo: integrumqve eruditis de manifeſto ejusmodi Dionis errore rectius judicandi locum relinqvo.

CAP. XVII.

Faſti Græci iterum explicantur. Pagii ſententia de anticipato Elagabali Imperio Julli etiam Africani auctoritate omnino exploditur. Hinc utraque illius opinione falſa & commentitia detecta, noſtra, quæ certis tantum, ac publicis monumentis nititur, undique firma.

Pag 100. *Quare mea quidem ſententia, non aliter hi characteres explicari debent, quam eo anno Conſulari alterum ex Conſulibus deceſſiſſe, cum quartum Imperii annum ageret: alterum eodem anno exorſum fuiſſe primum.*

Recte qvidem. Neqve aliud characteribus iſtis δ' ά probare ipſe volui, qvi pag. 156. a me ita explicati fuiſſe videntur:

Ἀντωνῖνος τὸ δ' καὶ Ἀλέξανδρος δ' ά

Antoninus IV. *&* *Alexander* IV. I.

hoc eſt, anno *quarto* Imperii Elagabali, & *primo* Alexandri.

Qvare ſi poſt Cal. Januarias anni U. C. DCCCCLXXV. eræ vulgaris 222. qvo Antoninus Elagabalus Alexandro Cæſare collega Coſ. IV. proceſſit, annum Imperii qvartum agens interfectus fuit, qvo pacto fieri umqvam potuit, ut Cal. Januariis ejusdem anni jam præteritis, qvintus ab eo initus fuerit, ut Pagius putaverat?

Id præterea Georgius etiam Syncellus ex Julio Africano, mihi ſupra laudato, plane comprobat: *Hujus*, ait; *Phileni tempore Conſulatum Romæ gerebant* GRATUS *Severianus* (Sabinianus) *&* SELEUCUS *ex iis, qui circa Bruti ætatem, Regibus exactis, creati ſunt Conſules 725. numero uſque ad vulgarem mundi annum 5723. ut auctor eſt Africanus: qui Antonini Auguſti fuit annus*) TERTIUS. Annnus hic erat U. C. DCCCCLXXIV. epochae vulgaris 221. Qvare ſi hoc anno, qvo Gratus & Seleucus Conſules prænotantur, annus Elagabali tertius decurrebat, anno inſeqventi 222. qvo Antoninus Aug. IV. & Alexander Conſules in faſtis inſcribuntur, qvartus, non qvintus ejuſdem Imperatoris annus in curſu fuerit.

Fide igitur nummorum, & his iterum Faſtis, alterius inſuper Græci ſcriptoris teſtimonio firmatis, commentitii hujus Pagiani ſyſtematis falſitas abunde fit manifeſta. Qvapropter qvum in dubio poni neqveat amplius, Senatum Romanum non a Calendis Januariis, ſed a die XVI. menſis Maji, qva Elagabalum Imperatorem milites conſalutarunt ejus imperii exordia cœpiſſe, nummi illius, qvi Tribunicia Poteſtate V. inſigniuntur, ante eamdem diem anni U. C. DCCCCLXXV. Chr. 222. percuſſiſſe non poterunt, ac inde neqve mors ejus, neqve Imperii Alexandri initium ante diem menſis Maji anni U. C. DCCCCLXXI. epochæ vulgaris 218. conſignari. Qvod ego in priori diſſertatione probandum, in hac vero magis magisqve firmandum ſuſcepi. CÆS.

FINIS.

CÆSAR BARONIUS

ad Martyrologium. Rom. 22. Auguſti.

Viget adhuc in Portu Romano memoria ſacti Hippolyti epiſcopi, illaqve conſpicitur alta fovea aqvis plena, in qvam projectus, martyrium conſummavit. His adjicimus, ex ejusdem Romani portus ruderibus effoſſum eſſe ejusdem Hippolyti antiqvum marimoreum ſimulachrum ſolio inſidens, in qvo circumcirca Græcis litteris inſcripti ſunt cycli Paſchales annorum ſexdecim: qvod inde Romam delatum, poſitum eſt in Vaticana bibliotheca, opera Illuſtr. ac Reverendiſſ. D. Marcelli Cervini tunc Cardinalis, inde autem Romani Pontificis. Meminit & Euſebius, cum recenſet lucubrationes Hippolyti, ejusdem canonis de ſexdecim annorum tempore lib. 6. cap. 16. & alii. Moris fuiſſe videtur, ut Kalendaria, ac Faſti publicæ utilitatis cauſa ederentur & inciſi marmori publice exponerentur. Qvid ſimile ſcribit Sueton. lib. de Grammat. de Verrio, qvi prope ſuam ſtatuam in hemicyclo poſitam incidi fecerit Faſtos à ſe ordinatos. Permanſit diutius ejusmodi conſuetudo in nonnullis eccleſiis, ut Kalendaria eccleſiaſtica in monaſterii parietibus deſcriberentur, cujus antiqvitatis monumenta adhuc Romæ in aliqvibus antiqvis monaſteriis viſuntur.

SAMUEL BASNAGE

Annal. Politico Eccleſiaſt. ad A. C. 222. T. 2. p. 288.

IN Canone Hippolyteo duo laterculi continentur, *terminalis* ſcilicet & *Dominicalis*. Terminalis diem deſignat, qvem Paſcha ſeqvitur. Dominicalis ipſum Paſchatis feſtum indicat. Termini Paſchales ſunt numero XVI. in qvibus primus annus, qvi Dionyſianus CCXXII. intercalaris eſt, qvartus qvoqve qvi Dionyſiano CCXXV. ſimiliter eſt embolimæus. Qvippe in Heccædecaeteride Hippolyti, anni duo ſimplices, duobus intercalaribus includuntur, in laterculo vero Cycli ſolis Dionyſiano, anni Biſſextiles tribus communibus ſeparantur. Præterea Hippolyti in Canone, Paſchales tam *termini*, qvam *dies*, à Dionyſianis longe diſcrepant. Exempli gratia, anno Domini CCXXII. terminus Paſchalis Hippolyti Aprilis eſt XIII. Feſtum vero Paſchatis non in Dominica, qvæ terminum proxime ſeqvebatur, ſed in ea qvæ poſt terminum ſecunda eſt, Aprilis videlicet XXI. celebratur: in Dionyſiano Canone anni CCXXII. terminus Paſchalis, eſt XII. Aprilis, Paſcha vero decimo qvarto celebratur, diebus ſeptem ante illud Hippolyti. Anno CCXXVII. Hippolyti terminus Paſchalis, in Martii XVIII. Paſcha in XXV. incidit, Dionyſii vero terminus Paſchalis eſt in XVII. Aprilis, paſcha in vigeſimo ſecundo. Occaſionem ſcribendi Canonis præbuit Hippolyto, controverſia inter Eccleſias, de die celebrandi Paſchatis, qvod luna decima qvarta menſis, more Judaico ab Aſianis agitabatur. Canonis meminit Hieronymus, ut tamen in illum oculos conjeciſſe non videatur. *Hippolytus*, inqvit, *rationem Paſcha, temporumque Canones ſcripſit, uſque ad primum annum Alexandri Imperatoris, & ſexdecim annorum circulum, quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα reperis, & Euſebio, qui ſuper eodem Paſcha Canonem decem & novem annorum circulum, id eſt, ἐννεαδεκαετηρίδα compoſuit, occaſionem dedit.* Atqvi non ad uſqve primum Alexandri annum Canones ſcripſit ſuos, * ſed ab eo incepit Hippolytus.

* Euſebius, qvem Hieronymus ſeqvitur, non de Canone Paſchali loqvitur, ſed de opere Hippolyti Chronologico. Vide Henr. Valeſium ad Euſebii VI. 22. Hiſt.

S. HIP-

S. HIPPOLYTI

Epiſcopi & Martyris

DEMONSTRATIO ADVERSUS JUDÆOS.
ADVERSUS ETHNICOS & ſingillatim Platonem.
ADVERSUS HÆRESES, &
DE RESURRECTIONE,

Scripta, vel ſcriptorum Fragmenta
qvotqvot reperiri potuerunt.

ΠΕΡΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΩΝ, ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ' ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ
ex recenſione V. C. JO. ERNESTI GRABE.

CAPITA CANONUM, ABULIDIS ſive HIPPOLYTI, qvibus utuntur
Æthiopes Chriſtiani.

HOMILIA IN THEOPHANIA, nunc primum edita ex MS.
Præſtantiſſimi Viri THO. GALE.

Digitized by Google

S. HIPPOLYTI
Martyris
DEMONSTRATIO * ADVERSUS JUDÆOS
Ex verſione
FRANCISCI TURRIANI.

Inclina aurem tuam Judæe, & audi verba mea, & attende. Sæpe gloriaris tu qvod Jeſum Nazarenum mortis condemnaſti; & qvod acetum, & fel ei ad bibendum porrexiſti; & hoc glorioſum putas. Accede igitur, & conſideremus communiter, utrum ne iniuſte gloriaris o Iſrael, & illud parum aceti, & fellis has horribiles minas tibi intulit; utrum ne propter illud in iſtis infinitis calamitatibus es. Procedat igitur in medium, qvi per Spiritum Sanctum loqvitur, & verax eſt, David filius Jeſſe. Hic, cum qvædam prophetice de vero Chriſto caneret, & Deum noſtrum per Spiritum ſanctum canendo celebraret, omnia, qvæ à Judæis in paſſione ejus facta ſunt, clare denunciavit, ubi Chriſtus qvi ſe humiliavit, & formam ſervi Adam induit, tanqvam ex perſona noſtra, invocat, Deum Patrem, qvi in cœlis eſt, & ait Pſalm. 68. (a) *Quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam: in limo profundi*, id eſt, in corruptionem inferni propter obedientiam in paradiſo abjectam; *& non eſt ſubſtantia*, iſt eſt, auxilium. *Defecerunt oculi mei, dum ſpero in Deo meo, quando veniet, & ſalvum me faciet*, & qvæ ſeqvuntur. Poſtea dicit tanqvam ex perſona ſua Chriſtus: *quæ non rapui, tunc ſolvebam*, id eſt, qvi non peccavi, pro peccato Adæ ſuſtinui mortem. *Quoniam tu Deus ſcis inſipientiam meam; & delicta mea à te non ſunt abſcondita*, id eſt, non enim, inqvit, deliqvi, qvamobrem *non erubeſcant, qui expectant videre* meam poſt triduum reſurrectionem, id eſt Apoſtoli; *quoniam propter te*, ut tibi obedirem, *ſuſtinui opprobrium*, id eſt, crucem, qvando Judæi *operuerunt confuſione faciem meam; quando alienus factus ſum fratribus meis ſecundum carnem, & peregrinus filiis matris meæ*, id eſt, Synagogæ: *Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & improperia improperantium tibi*, & ſacrificantium idolis *ceciderunt ſuper me, quamobrem contra me loquebantur, qui ſedebant in portis*; extra portam enim crucifixerunt eum; *& in me pſallebant qui bibebant vinum*, id eſt, in feſto Paſchæ. Ego vero *Oratione mea ad te, Domine* dicebam, *Pater remitte ipſis gentibus*, qvoniam templus beneplaciti gentium: *ne igitur demergat me tempeſtas* tentationum, *nec abſorbeat me profundum*, id eſt, infernus, (b) *non enim relinques animam meam in inferno, nec urgeat ſuper me puteus os ſuum*, (c) id eſt, ſepulchrum. * propter inimicos meos eripe me, ne glorientur Judæi dicentes abſorbeamus eum. Hæc omnia Chriſtus œconomice tanqvam homo precabatur, qvi erat verus Deus. Sed ut antea dixi, (d) *forma ſervi erat*, qvæ hæc loqvebatur, & patiebatur. Quamobrem ſubjunxit: (e) *improperium expectavit anima mea, & miſeriam*, id eſt, non invitus paſſus ſum, neqve per vim: *expectavi* tamen, *qui ſimul contriſtaretur, & non fuit*. Domino enim derelicto, omnes diſcipuli fugerunt, & *expectavi qui conſolaretur, & non inveni*. Audi, & aduerti Judæe, qvid dicat Chriſtus, *dederunt in cibum meum fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto*. (f) & hæc paſſus eſt à vobis. Audi Spiritum ſanctum dicentem, qvid retribuet vobis pro illo modico aceto: ait enim Propheta tanqvam ex perſona Dei, (g) *fiat menſa eorum in laqueum, & in retributionem*. Qvam retributionem dicit? manifeſtum eſt, eam miſeriam dicere, in qva nunc ſunt Judæi. Audi deinde, qvæ ſeqvuntur: *obſcurentur oculi eorum, ne videant*. Atqvi obſcurati ſunt vobis oculi animæ obſcuratione tenebroſa, & æterna; ſi qvidem orto vero lumine, vos tanqvam in nocte erratis, in invia vos impingentes, ac præcipitantes, qvia viam illam reliqviſtis, qvæ ajebat, (h) *Ego ſum via*. Præterea, audi qvod gravius, (i) & periculoſius eſt, ait enim: *dorſa*

* Hujus demonſtrationis adverſus Judæos mentionem fieri in monumento S. Hippolyti marmoreo incerta admodum conjectura ex reliqviis literarum ΙΟΥΣ, perſvaſum qvibusdam viris doctis, ut ſupra notavi p. 80. Alioqvi non memini qvi inter veteres ſcripti præſentis meminerit. Attamen Hippolyto vindicantur ex auctoritate veteris Codicis MS qvem Turrianus inſpexit: & qvod ipſum nihil in ſe continet ætati Hippolyto incongruens aut illo indignum. Fortaſſe autem eſt particula commentariorum Hippolyti in Pſalmos. Totum enim eſt veluti paraphraſis Pſalmi LXVIII, ſive ut Hebræi Codices computant LXIX.

(a) Pſalm. LXIX. 1. Annumerare Pſalmos ſive eorum numerum allegare, ſolenne illa jam pridem ætate fuit ſcriptoribus, ut ex Origene, Cypriano Lactantio aliisqve etiam antiqvioribus conſtat. (b) Pſal. XVI 10. (c) Pſal. LXIX. 15. (*) μνημεῖον. (d) Philipp. II. 7. (e) Pſal. LXIX. 20. (f) Origines 2 contra Celſ. pag. 82. γέγραπται ἐν ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ· ἢ λεγέτωσαν Ἰουδαῖοι, τίς ἐστιν ὁ ἐν τῷ προφήτῃ ταῦτα λέγων καὶ παραστησάτωσαν ἀπὸ τῆς ἱστορίας τὸν ἀνειληφότα εἰς τὸ βρῶμα ἑαυτοῦ χολὴν καὶ ποτισθέντα ὄξος. (g) Pſ. LXIX. 22. (h) Joh. XIV. 6. (i) καιριώτερον.

dorſa eorum ſemper incurva, id eſt, ut ſerviant gentibus non qvadringentis triginta annis, ut Babylone, ſed ſemper, inqvit, in ſervitutem incurva. Qvid jam deinceps fruſtra, & vane liberationem hujus miſeriæ ſperas? Qvod enim magis mirandum eſt, cæcitatem oculorum tuorum non injuſte imprecatus eſt, qvia tu (k) oculos ejus velaſti, cum eum alapis cædebas. & idcirco dorſa eorum ſemper in ſervitutem incurva: & qvia ſanguinem ejus cum ira effudiſti, audi (l) remunerationem, *effunde*, inquit, *ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos, & fiat commoratio eorum deſerta*, (m) templum ſcilicet illud celeberrimum. Sed qvare, o Propheta, ediſſere nobis, cur templum devaſtatum eſt? an propter illam olim vituli fabricationem, an propter populi idololatriam? an propter ſangvinem prophetarum? an propter adulteria, & fornicationes Iſrael? minime, inqvit; in omnibus enim illis ſemper veniam, & indulgentiam ferebant; ſed qvia filium Auctoris beneficiorum interfecerunt, ipſe enim eſt coæternus Patri. Unde ait, (n) *ſic, Pater, templum eorum devaſtatum:* quoniam quem tu propter ſalutem mundi volens (o) percuſſiſti, *ipſi perſecuti ſunt*, (p) id eſt, ipſi me violenta, & injuſta morte perſecuti ſunt. Hoc enim ſignificat, *& ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt*. Prius habuit dolorem tanqvam amator hominum propter errorem gentium, ſed huic dolori alium ſuo errore adjunxerunt. idcirco, Pater, *appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum; & afflictionem ſuper afflictionem, & non intrent in juſtitiam tuam*, id eſt, in regnum tuum, ſed *deleantur de libro viventium, & cum juſtis non ſcribantur*, id eſt cum ſanctis Patriarchis ſuis. Qvid ad hæc dicis Judæe? non hæc dicit Matthæus, neq; Paulus, ſed David (q) Chriſtus tuus, qvi contra te decernit, qvi propter Chriſtum pertimeſcendam ſententiam retribuit, & pronunciat, & tanqvam ille magnus Job (r) ἱερὰ πεσὼν ὡς τῷ δικαίῳ, καὶ ἀψευδῆ λέγοντας, emiſti Chriſtum tanqvam ſeruum, (s) veniſti ad eum tanqvam ad latronem (t) in hortum. Producam in medium prophetiam Salomonis de Chriſto, qvæ aperte, & perſpicue, qvæ ad Judæos ſpectant, ediſſerit, non ſolum qvæ hoc tempore eveniſſe eis cernimus, ſed qvæ in futuro evenient propter contumaciam, & id, qvo auſus es in Chriſtum principem vitæ, ait enim Propheta: (u) *Non recte cogitaverunt impii* de Chriſto *dicentes: circumveniamus juſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus, & ſermonibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & promittit ſe ſcientiam DEI habere, & filium DEI ſe nominat.* Poſtea dicit, (x) *gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius: & immutatæ ſunt viæ ejus, tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à viis noſtris tanquam ab immunditiis, & præfert noviſſima juſtorum.* Et rurſus audi Judæe, nemo ex juſtis, vel Prophetis vocavit ſe filium DEI. ait igitur iterum Salomon in perſona Judæorum de hoc juſto, qvi eſt Chriſtus: *Factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum, gloriatur Patrem ſe habere DEum. Videamus ergo, ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ erunt noviſſima illius, ſi enim eſt juſtus* (y) *DEI filius, ſuſcipiet illum, liberabit illum de manibus contrariorum. Morte turpiſſima condemnemus eum, erit enim reſpectus ejus ex ſermonibus illius.* Et rurſus David in Pſalmis ait de futuro ſæculo: (z) *tunc loquetur ad eos Chriſtus in ira ſua; & in furore ſuo conturbabit eos.* Et iterum Salomon de Chriſto, & Judæis, qvod qvando ſtabit juſtus in magna conſtantia ante faciem eorum, qvi eum afflixerunt, & ſermones ejus repudiarunt, (*) *videntes*, inqvit, *turbabuntur timore horribili; & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, & dicent intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: hic eſt, quem habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperii: nos inſenſati vitam illius exiſtimabamus inſaniam, & finem illius ſine honore. Quomodo computatus eſt inter filios DEI, & in Sanctis ſors illius eſt? Ergo erravimus à via veritatis, & juſtitiæ lumen non luxit, & ſol non ortus eſt nobis. Laſſati* (**) *ſumus in via iniquitatis, & perditionis. ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit ſuperbia noſtra? tranſierunt omnia illa tanquam umbra.* Deſunt qvædam.

(k) Marc. XIV. 65. (l) ἀντίδωρον. (m) Pſ. LXIX. 25. Actor. I. 20. (n) Matth. XXIII. 38. (o) ἐθελοντί. (p) Pſal. LXIX. 26. (q) unctus tuus. (r) Job. 16. & 21. (s) δουλοπρεπῶς. (t) λῃστρικῶς. (u) Sap. II. 1. & 12. ſeq. Confer Stephani le Moyne notas ad Varia ſacra p. 595. ſeq. (x) verſ. 15. (y) verus. (z) Pſal. II. v. 5. (*) Sap. V. 2. (**) ἐνεπλήσθημεν.

S. HIPPOLYTI ex libro adverſus Græcos, qvi inſcribitur adverſus Platonem de cauſſa univerſi.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ Ἐκ τοῦ πρὸς Ἕλληνας λόγου, τοῦ ἐπιγεγραμμένου a) κατὰ Πλάτωνα, περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας.

STEPHANO LE MOYNE Interprete.

ET ille eſt Dæmonum locus. Nunc neceſſe eſt dicere de Hade in qvo continentur animæ juſtorum. Hades locus eſt in ipſa creatione * inconditus & inornatus. Receptaculum ſubterraneum in qvo lux mundi non ſplendet. Luce, vero, in iſto loco non fulgente, neceſſe eſt tenebras ibi eſſe perpetuas. Locus ille tanqvam carcer & cuſtodia deſtinatus eſt animabus, in qvo conſtituti ſunt Angeli cuſtodes dividentes varias, & temporarias pœnas, ſecundum cujusq; mores, actiones & facinora. In iſto receptaculo locus qvidam ſeparatur, lacus nimirum, ignis inextinguibilis, in qvem nullum adhuc conjectum & detruſum fuiſſe ſuſpicamur. Præparatus vero eſt ad determinatam a Deo diem, cum una ſententia juſti judicii de omnibus juſte feretur. Et injuſti qvidem & Deo increduli, colentes, ut Deum, idola vana hominum manibus opera præparata, iſti æterno ſupplicio, ut variis ſordibus inqvinati, adjudicabuntur. Juſti vero, regni incorruptibilis, & indeſituri potientur. Illi nunc in Hade continentur, ſed non in eodem loco, in qvo injuſti concluduntur. Unus eſt qvippe deſcenſus ad iſtud receptaculum, ad cujus portam Archangelum cum exercitu collocatum credimus. Qvam portam prætereuntes ** ii qvi deducuntur ab Angelis animarum præſidibus, non una & eadem via pergunt. Sed juſti ad dextram pergentes per mediam lucem, & multos circumſtantes Angelos, qvi illos hymnis proſeqvuntur,

ΚΑὶ οὗτος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων τόπος. περὶ δὲ ᾅδου, ἐν ᾧ συνέχονται ψυχαὶ δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ὁ ᾅδης, τόπος ἐστὶν ἐν τῇ κτίσει ἀκατασκεύαστος, χωρίον ὑπόγειον, ἐν ᾧ φῶς κόσμου οὐκ ἐπιλάμπει. φωτὸς τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ μὴ καταλάμποντος, ἀνάγκη σκότος διηνεκῶς τυγχάνειν. οὗτο τὸ χωρίον ὡς φρούριον ἀπενεμήθη ψυχαῖς. ἐφ᾽ ᾧ κατεστάθησαν ἄγγελοι φρουροὶ, πρὸς τὰς ἑκάστων πράξεις διανέμοντες τὰς τῶν τρόπων προσκαίρους κολάσεις. ἐν τούτῳ δὲ τῷ χωρίῳ τόπος ἀφώρισταί τις, λίμνη πυρὸς ἀσβέστου. ἐν ᾧ μὲν οὐδέπω τινὰ καταῤῥεῖφθαι b) ὑπειλήφαμεν· ἐσκεύασται δὲ εἰς τὴν προωρισμένην ἡμέραν ὑπὸ θεοῦ, ἐν ᾗ δικαίας κρίσεως ἀπόφασις μία πᾶσιν ἀξίως προσενεχθείη. καὶ οἱ μὲν ἄδικοι, καὶ θεῷ ἀπειθήσαντες, τά τε μάταια ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων κατεσκευασμένα εἴδωλα ὡς θεὸν τιμήσαντες, ταύτης τῆς ἀϊδίου κολάσεως, ὡς αἴτιοι μιασμάτων γενόμενοι, προσκριθῶσι· οἱ δὲ δίκαιοι τῆς ἀφθάρτου καὶ ἀνεκλείπτου βασιλείας τύχωσιν. οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ νῦν c) μὲν συνέχονται, ἀλλ᾽ οὐ τῷ αὐτῷ τόπῳ, ᾧ καὶ οἱ ἄδικοι. μία γὰρ εἰς οὗτο τὸ χωρίον κάθοδος, οὗ τῇ πύλῃ ἐφεστῶτα ἀρχάγγελον ἅμα στρατιᾷ πεπιστεύκαμεν. ἣν πύλην διελθόντες οἱ καταγόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὰς ψυχὰς τεταγμένων ἀγγέλων, d) οὐ μιᾷ ὁδῷ πορεύονται· ἀλλ᾽ οἱ μὲν δίκαιοι, εἰς δεξιὰ φωταγωγούμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεστώτων κατὰ τόπον ἀγγέλων ὑμνούμενοι, ἄγονται εἰς χωρίον φωτεινόν· ἐν ᾧ οἱ ἀπ᾽ ἀρχῆς δίκαιοι πολιτεύονται, οὐχ ὑπ᾽ ἀνάγκης κρατούμενοι, ἀλλὰ τῆς τῶν ὁρωμένων ἀγαθῶν θέας ἀεὶ ἀπολαύοντες, καὶ τῇ τῶν ἑκάστοτε καινῶν προσδοκίᾳ ἡδόμενοι

a) In monumento marmoreo in qvo hujus ſcripti diſerta mentio occurrit, unde etiam Viro doctiſſ. Stephano le Moyne illud ad Hippolytum referenti (ſupra p. 87. *) libenter aſſenſusum, non legitur κατὰ Πλάτωνα. ut edidit David Hœſchelius p. 923. ad Photium, eumqve ſecutus idem le Moyne, ſed πρὸς Πλάτωνα. Eſt tamen bene Græcum etiam κατὰ Πλάτωνα, pro adverſus Platonem, qvemadmodum κατὰ cum accuſandi uſu optimis qvoqve ſcriptoribus notat qvod ex adverſo vel regione ſitum eſt, ut pluribus è Thucydide exemplis H. Stephanus demouſtravit. Apud Zonaram VI 4. Annal κατὰ Πλάτωνος legitur. Flav. Joſepho ab aliis tributum hoc ſcriptum, ab aliis Irenæo, vel Origeni, aut Cajo presbytero parvæ Labyrinthi auctore, teſtatur Photius qvem vide Cod 48. Vide etiam Clariſſ. Dodwellum ad Irenæum diſſ. VI. p 463 ſeq. qvi pro Cajo auctore militar, & doctorem meum τὸν μακαρίτην Thomam Ittigium prolegomenis ad Joſephum, ſub extrem.

* In rerum natura.

b) f. κατεῤῥίφθαι.

c) ᾍδης ex veterum mente generale receptaculum animarum poſt illorum è corpore diſceſſum, ubi bonis bene in loco φωτεινῷ, malis male in σκοτεινοτέρῳ. Vide Colomeſii κειμήλια literaria c. 28. Voſſii theſes Theolog. diſſ 6. qvæ eſt de ſtatu animæ ſeparatæ. Svicerum in ᾅδης. Hinc eſt qvod ſinum Abrahæ & Paradiſum qvidam collocarunt ἐν τῷ ᾅδῃ. Olympiodorus in c 3. Eccleſiaſtæ p. 624. ἡ μὲν ἱστορία τὸν παράδεισον ἐπὶ γῆς εἶναι διδάσκει. Τινὲς δὲ φησιν ὅτι καὶ ὁ Παράδεισος ἐν τῷ ᾅδῃ τυγχάνει. Ἑτέροις δὲ ἔδοξε τὸν παράδεισον ἐν οὐρανῷ εἶναι. Qvin & in Oratione Dominica precati ſunt Macedones Chriſtiani teſte Hug. Broughtono: Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν ᾅδῃ.

d) Conſtitutt. Apoſtol. VIII. 41. Oratione pro defuncto: καὶ ἀγγέλους ἱλαρεῖς παράστησον αὐτῷ, καὶ κατάταξον αὐτὸν ἐν τῷ κόλπῳ τῶν πατριαρχῶν καὶ προφητῶν, καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Vide ibi Cotelerium, & interpretes ad Lucæ XVI 22. & Macarium περὶ ἐξόδου ψυχῆς δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν.

** Tranſeuntes.

μενοι, κἀκεῖνα τούτων βελτίω ἡγούμενοι. οἷς ὁ τόπος οὐ καματηφόρος γίνεται· οὐ καύσων, οὐ κρύος, οὐ τρίβολος ἐν αὐτῷ, ἀλλ᾽ ἡ τῶν πατέρων δικαίων τε ὁρωμένη ὄψις πάντοτε μειδιᾷ, ἀναμενόντων τὴν μετὰ τὸ χωρίον ἀνάπαυσιν καὶ αἰωνίαν ἀναβίωσιν ἐν οὐρανῷ. τούτῳ δὲ ὄνομα καλήσκομεν κόλπον Ἀβραάμ. οἱ δὲ ἄδικοι (εἰς) ἀριστερὰ ἕλκονται ὑπὸ ἀγγέλων κολαστῶν, οὐκέτι ἑκουσίως πορευόμενοι, ἀλλὰ μετὰ βίας ὡς δέσμιοι ἑλκόμενοι. οἷς οἱ ἐφεστῶτες ἄγγελοι διαπέμπονται ὀνειδίζοντες, καὶ φοβερῷ ὄμματι ἐπαπειλοῦντες, εἰς τὰ κατώτερα ὠθοῦντες. * ἃς ἀγομένας ἕλκουσιν οἱ ἐφεστῶτες ἕως πλησίον τῆς γεέννης. οἱ ἐγγίον ὄντες τοῦ μὲν βρασμοῦ ἀδιαλείπτως ὑπακούουσι, καὶ τοῦ τῆς θέρμης ἀτμοῦ οὐκ ἀμοιροῦσιν. αὐτῆς δὲ τῆς ἐγγίονος ὄψεως τὴν φοβερὰν καὶ ὑπερβάλλουσαν θέαν τοῦ πυρὸς ὁρῶντες, καταπεπήγασι, τῇ προσδοκίᾳ τῆς μελλούσης κρίσεως, ἤδη δυνάμει κολαζόμενοι. ἀλλὰ καὶ οὗ τὸν τῶν πατέρων χορὸν καὶ τοὺς δικαίους ὁρῶσι, καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ τούτῳ κολαζόμενοι. † χάος γὰρ βαθὺ καὶ μέγα ἀνὰ μέσον ἐστήρικται, ὥστε μὴ δίκαιον συμπαθήσαντα προσδέξασθαι, μήτε ἄδικον τολμήσαντα διελθεῖν. οὗτος ὁ περὶ ᾅδου λόγος· ἐν ᾧ ψυχαὶ πάντων κατέχονται, ἄχρι καιροῦ, ὃν ὁ Θεὸς ὥρισεν. ἀνάστασιν τότε πάντων ποιησόμενος, οὐ ψυχὰς μετενσωματῶν e) ἀλλ᾽ αὐτὰ τὰ σώματα ἀνιστῶν. ἃ λελυμένα ὁρῶντες ἀπιστεῖτε Ἕλληνες, μάθετε μὴ ἀπιστεῖν. τὴν γὰρ ψυχὴν γενητὴν καὶ ἀθάνατον ὑπὸ Θεοῦ γεγενῆσθαι πιστεύσαντες, κατὰ τὸν Πλάτωνος f) λόγον, χρόνῳ· μὴ ἀπιστήσητε, ὡς καὶ τὸ σῶμα ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων συνθετὸν γενόμενον δυνατὸς ὁ Θεὸς ἀναβιώσας ἀθάνατον ποιεῖν. οὐ τὸ μὲν δυνατός, τὸ δὲ ἀδύνατος, ῥηθήσεται περὶ Θεοῦ. ἡμεῖς οὖν καὶ σῶμα ἀνίστασθαι πεπιστεύκαμεν. εἰ γὰρ φθείρεται, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπόλλυται, τούτου γὰρ τὰ λείψανα ὑποδεχομένη ἡ γῆ, τηρεῖ· καὶ δίκην σπόρου γενόμενα, καὶ τῷ γῆς λιπαρωτέρῳ συμπλεκόμενα, ἀνθεῖ· καὶ τὸ μὲν σπαρὲν κόκκος γυμνὸς σπείρεται, κελεύσματι g) δὲ τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ θάλλων ἠμφιεσμένος καὶ ἔνδοξος ἐγείρεται οὐ πρότερον, εἰ μὴ ἀποθανὼν λυθῇ καὶ συμμιγῇ. ὥστε τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος οὐ μάτην πεπιστεύκαμεν. ἀλλ᾽ εἰ καὶ λύεται πρὸς καιρόν, διὰ τὴν ἀπ᾽ ἀρχῆς γενομένην παρακοήν, ὡς εἰς χωνευτήριον, εἰς γῆν καθίσταται, πάλιν ἀναπλασθησόμενον· οὐ τοιοῦτον ἀνιστάμενον, ἀλλὰ καθαρὸν καὶ μηκέτι φθειρόμενον. καὶ ἑκάστῳ σώματι ἡ ἰδία ψυχὴ ἀποδοθήσεται, καὶ τοῦτο ἐπενδυσαμένη οὐκ ἀνιαθήσεται, ἀλλὰ συγχαρήσεται καθαρὰ καθαρῷ παραμείνασα· ᾧ ἐν τῷ κόσμῳ νῦν δικαίως συνοδεύουσα, καὶ μὴ ἐπίβουλον ἐν πᾶσιν ἔχουσα, μετὰ πάσης ἀγαλλιάσεως ἀπολήψεται. οἱ δὲ ἄδικοι οὐκ ἀλλοιωθέντα τὰ σώματα, οὐδὲ πάθους ἢ νόσου μεταστάντα, οὐδὲ ἐνδοξασθέντα ἀπολήψονται· ἀλλ᾽ ἐν οἷς νοσήμασιν ἐτελεύτων, καὶ ὁποῖοι

tandem ad locum lucidiſſimum perveniunt, In qvo juſti ab initio converſantur, non neceſſitate coacti, ſed contemplatione bonorum viſibilium ſemper fruuntur, & novorum cuilibet deſtinatorum ſpe & expectatione recreantur, illa multo meliora & potiora præſentibus apud ſe reputantes. Qvibus locus ille nullos labores & moleſtias parit. Non ibi ardor, non tribolus, ſed patrum, juſtorumqve vultus ſubridet, expectantium poſt illud receptaculum, qvietem & æternam vitam in cœlo. Locum vero iſtum vocamus ſinum Abrahami. Injuſti vero ad ſiniſtram trahuntur ab Angelis tortoribus, non ſponte incedentes, ſed vi & violentia ut vincti rapiuntur. Qvos, Angeli inſtantes & urgentes comitantur, illos convitiis lacerantes, torvis oculis minitantes, & ad inferiora detrudentes. Qvas animas trahunt urgentes Angeli, usqve ad confinia Gehennæ. Et qvi tam prope ſunt, audiunt ſemper agitationem, & æſtum, & non ſunt expertes vaporis & fumi, ab iſto calore manantis & aſſurgentis. Proxima autem iſta viſione, videntes terribile & immodicum ſpectaculum ignis, horrent qvaſi gelu conſtricti propter expectationem futuri judicii, jam qvaſi virtualiter ſupplicio affecti. Sed & ibi non vident patrum chorum, nec juſtos, & hoc ipſo torqventur. Nam in medio Chaos magnum & profundum extenditur & firmatur, adeo ut nullus ſit ex juſtis miſericordia ductus qvi illuc tranſire, & eccipi poſſit; aut ullus injuſtus qvi audeat prætcrire. Et hæc de Hade dicenda erant, in qvo continentur omnium Animæ, usqve ad tempus qvod Deus determinavit, tunc omnium reſurrectionem facturus, non Animas ex corpore in corpus aliud detrudendo, ſed eadem ipſa corpora, iterum eccitando. Qvæ diſſoluta videntes, non creditis o Ethnici, ſed diſcite non eſſe increduli. Animam enim credentes factam, & immortalem a DEO conditam ſecundum ſententiam Platonis, in tempore; non debetis non credere, qvod Deus potens eſt corpus ex iisdem Elementis compoſitum & factum, ad vitam illud revocans, imortale reddere. Illud enim poſſibile, hoc vero impoſſibile, non dicetur de Deo. Nos ergo credimus corpus reſurrecturum. Si enim corrumpitur non omnino perditur. Terra enim recipiens illius reliqvias, illas ſervat, & efflorecſunt factæ inſtar ſeminis & terræ pingvedini implicatæ & immerſæ. Et ſeminatum, granum nudum ſeminatur, ad imperium vero Dei creatoris indutum, & glorioſum exurgit, non ante qvam moriens, diſſolvatur & terræ commiſceatur. Adeo ut non vane credamus reſurrectionem corporum. Nam etiamſi ad tempus ſolvatur corpus, propter primam ab initio transgreſſionem perpetratam, tanqvam in conflatorio terræ mandatur, rurſum aliqvando reformandum. Non tale qvale nunc, reſurrecturum, ſed purum & non amplius corruptioni obnoxium. Et cuilibet corpori ſua propria anima reddetur, & illo induta, non mœrore marceſcet, ſed cum illo gaudebit, pura purum inhabitans. Cui nunc in mundo juſte comes

† Luc. XVI. 23.

e) Rejicit dogma de Metempſychoſi, à platone & aliis propugnatum. f) plato in Timæo. g) MS. κελεύσματι.

facta, & non habens in ulla re, illum inſidiatorem, rapietur & accipietur cum omni gaudio. Injuſti vero non immutata aſſument corpora, nec liberata affectibus & morbis, neqve illa glorificata accipient. Sed in iis qvibus finierunt vitam morbis, & qvi in incredulitate vixerunt, tales certe judicabuntur. Omnes enim ſive juſti ſive injuſti, ducentur coram Deo Verbo. Illi enim Pater omne judicium dedit. * Et ille voluntatem Patris implens, judex adveniet, ille inqvam qvem nos Chriſtum vocamus. Neqve enim Minos, aut Radamanthus ſunt judices, ut ſecundum vos *b*) Ethnici. Sed ille qvem Deus & Pater glorificavit, de qvo alibi particulatim diſſeruimus, in gratiam eorum qvi qværunt veritatem. Ille ipſe juſtum judicium Patris in omnes exercens, ordinabit qvod æqvum & juſtum erit, unicunqve ſecundum opera. Cujus judicio ſiſtentur, omnes, homines, Angeli, Dæmones, & unanimes vocem emittent, ſic dicentes, juſtum eſt judicium tuum. Cujus vocis æqvitas apparet in retributione in utroſq; Cum bene facientibus, juſte fruitio æterna præbeatur, malorum vero cupidis, æternum ſupplicium diſtribuatur & expendatur. Et hos manet ignis inextingvibilis, & qvi nunqvam finietur. Et vermis igneus non moriens non corpus corrumpens, ſed irreqvieto dolore ex corpore effervescens & ebulliens. Illis ſomnus, ceſſationem & qvietem non conciliabit, non nox leniet & mulcebit dolores, non mors ſupplicia ſolvet, non juvabit exhortatio affinium interceſſorum. Nam juſti non amplius ab illis videbuntur & non ſunt illorum memoria digni. Soli enim juſti, operum juſtorum erunt memores, per qvæ pervenerunt ad Regnum cæleſte. In qvo nec ſomnus, nec dolor, nec corruptio, nec ſollicitudo, nec nox, nec dies tempore menſurata, nec ſol neceſſitate qvadam per circulum cæli curſum ſuum agitans & impellens in hora natali notantis & diſponentis, terminorum menſuras, & cardines commenſuratos ad facile cognoſcendam hominum vitam. Non Lunæ decurſus & incrementum, qvæ temporum mutationes inducit, & terram madidam reddens; non ſol ardens, non urſa verſatilis, non Orionis ortus, non Aſtrorum errores innumeri, non invia terra, non inventu difficilis paradiſi aula, non moleſtus maris fremitus impediens qvo minus a vectore pedibus calcetur, juſtis enim erit & ipſum pervium, etiamſi humido non privetur. Cœlum non erit inacceſſum hominibus, & via qva aſcendi & ſcandi poſſit, non talis erit qvæ non poſſit inveniri. Non terra rudis & inculta, & hominibus laborem & moleſtiam creans, ſed ſponte fructus progerminans ad cultum, & ornatum. Non iteratæ ferarum generationes, neqve aliorum animalium effervescens & ebulliens ſubſtantia. Neqve enim homines tunc rurſus generant, ſed manet indeſinenter numerus juſtorum, cum juſtis Angelis & ſpiritibus. His verbis obtemperate, & illa credentes o homines eritis juſtorum conſortes, & futurorum bonorum potiemini, qvæ neqve vidit oculus, neqve auris audivit, neqe aſcenderunt in cor hominis, qvæ DEUS præparavit iis qvi diligunt illum. Illi ſit gloria & potentia in ſæcula ſæculorum Amen.

ἐν ἀπιστίᾳ γεγόνασιν, τοιοῦτοι πιστῶς κριθήσονται. πάντες γὰρ, δίκαιοί τε καὶ ἄδικοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀχθήσονται. τούτῳ γὰρ ὁ πατὴρ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε, καὶ αὐτὸς βουλὴν πατρὸς ἐπιτελῶν, κριτὴς παραγίνεται, ὃν Χριστὸν προσαγορεύομεν. οὐδὲ γὰρ Μίνως καὶ Ῥαδάμανθυς κριταὶ, οἱ καθ' ὑμᾶς Ἕλληνες, ἀλλ' ὃν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἐδόξασε, περὶ οὗ ἐν ἑτέροις λεπτομερέστερον διεληλύθαμεν πρὸς τοὺς ἐπιζητοῦντας τὴν ἀλήθειαν. οὗτος τὴν τοῦ πατρὸς εἰς πάντας δικαιοκρισίαν ποιούμενος, ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα παρασκευάσει τὸ δίκαιον. οὗ κρίσει παραστάντες πάντες ἄνθρωποι καὶ ἄγγελοι, καὶ δαίμονες μίαν ἀποφθέγξονται φωνὴν, οὕτως λέγοντες. δικαία σου ἡ κρίσις. ἧς φωνῆς τὸ ἀνταπόδομα ἐπ' ἀμφοτέροις ἐπάγει τὸ δίκαιον· τοῖς μὲν εὖ πράξασι δικαίως τὴν ἀΐδιον ἀπόλαυσιν παρασχόντος, τοῖς δὲ τῶν φαύλων ἐρασταῖς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀπονέμοντος. καὶ τούτοις μὲν τὸ πῦρ ἄσβεστον διαμένει καὶ ἀτελεύτητον, σκώληξ δέ τις ἔμπυρος, μὴ τελευτῶν, μηδὲ σῶμα διαφθείρων, ἀπαύστῳ δὲ ὀδύνῃ ἐκ σώματος ἐκβράζων παραμένει. τούτους οὐχ ὕπνος ἀναπαύσει, οὐ νὺξ παρηγορήσει, οὐ θάνατος τῆς κολάσεως ἀπολύσει, οὐ παράκλησις συγγενῶν μεσιτευσάντων ὀνήσει. οὐ γὰρ ἔτι δίκαιοι ὑπ' αὐτῶν ὁρῶνται, οὐδὲ μνήμης εἰσὶν ἄξιοι· μόνοι δὲ οἱ δίκαιοι δικαίων μεμνήσονται ἔργων, δι' ὧν ἐπὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν κατήντησαν· ἐν ᾗ οὐχ ὕπνος, οὐ λύπη, οὐ φθορὰ, οὐ φροντὶς, οὐ νὺξ, οὐδὲ ἡμέρα χρόνῳ μετρουμένη, *i*) οὐχ ἥλιος ἀνάγκῃ κύκλον οὐρανοῦ δρόμῳ ἐλαυνόμενος, ὥρας μέτρα πρὸς σύγνωσιν ἀνθρώπων βίου διαμετρούμενος ἀριθμητὸς· οὐ σελήνη φθίνουσα ἢ αὔξουσα, τροπὰς καιρῶν ἐπάγουσα, οὐχ ὑγραίνουσα γῆν, οὐχ ἥλιος ἐπικαίων, οὐκ ἄρκτος στρεφομένη, οὐκ ὠρίων γεννώμενος, οὐκ ἄστρων πλάνη ἀναρίθμος, οὐ δύσβατος γῆ, οὐδὲ δυσεύρετος παραδείσου αὐλὴ, οὐδὲ ῥοιζὸς θαλάσσης φρύαγμα κωλύον ἐπιβαίνοντας πατεῖν, εὔβατος δὲ καὶ αὕτη τοῖς δικαίοις γενήσεται, οὔτε ὕδωρ ἐστερημένη· οὐκ οὐρανὸς ἀοίκητος ἀνθρώποις, οὐδὲ τούτου τῆς ἀναβάσεως ἡ ὁδὸς ἀνεύρετος· οὐ γῆ ἀνέργαστος, οὐδὲ ἀνθρώποις ἐπίπονος, αὐτομάτη δὲ φύουσα καρποὺς πρὸς εὐκοσμίαν. οὐ θηρίων γενέσεις πάλιν, οὐδὲ τῶν λοιπῶν ζώων ἐκβρασσομένη οὐσία. οὐδὲ γὰρ ἀνθρώπους πάλιν γεννᾷ· ἀλλ' ὁ τῶν δικαίων ἀριθμὸς διαμένει ἀνέκλειπτος ἅμα δικαίοις ἀγγέλοις καὶ πνεύμασι. τούτοις οἱ πεισθέντες τοῖς λόγοις ἄνθρωποι, ἔσεσθε καὶ τῶν δικαίων κοινωνοὶ, καὶ τῶν μελλόντων ἐντεύξεσθε ἀγαθῶν, *k*) ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ὅσα ὁ Θεὸς ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

DE

* Joh. V. 22. *b*) Plato in Gorgia ſub extrem. & in Axiocho. *i*) Apoc. XXII. 5. *k*) 1. Cor. II. 9.

DE Opere S. HIPPOLYTI, Epiſcopi & Martyris ADVERSUS HÆRESES XXXII.

Photius Codice CXXI. Bibliothecæ.

ΑΝεγνώσθη βιβλιδάριον Ἱππολύτου. Μαθητὴς δὲ Εἰρηναίου ὁ Ἱππόλυτος. ἦν δὲ τὸ σύνταγμα κατὰ αἱρέσεων λβʹ. ἀρχὴν ποιούμενον Δοσιθεανούς, a) καὶ μέχρι Νοητοῦ καὶ Νοητιανῶν διαλαμβανόμενον. Ταύτας δέ φησιν ἐλέγχοις ὑποβληθῆναι, ὁμιλοῦντος Εἰρηναίου, ὧν καὶ σύνοψιν ὁ Ἱππόλυτος ποιούμενος τόδε τὸ βιβλίον φησὶν συντεταχέναι. Τὴν δὲ φράσιν σαφής ἐστι καὶ ὑπόσεμνος, καὶ ἀπέριττος. εἰ καὶ πρὸς τὸν Ἀττικὸν b) οὐκ ἐπιστρέφεται λόγον. Λέγει δὲ ἄλλα δέ τινα τῆς ἀκριβείας λειπόμενα, καὶ ὅτι ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴ οὐκ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. c) Λέγεται δὲ καὶ οὗτος προσομιλεῖν τῷ λαῷ κατὰ μίμησιν Ὠριγένους, d) οὗ καὶ συνήθης μάλιστα καὶ ἐραστὴς τῶν λόγων ὑπῆρχεν, ὡς καὶ προτρέψασθαι αὐτὸν τὴν θείαν ὑπομνηματίσαι γραφὴν, ἐγκαταστήσας αὐτῷ καὶ ὑπογραφέας ἑπτὰ ταχυγράφους, καὶ ἑτέρους τοσούτους γράφοντας εἰς κάλλος, ὧν ἦν καὶ τῆς δαπάνης αὐτὸς χορηγός. Καὶ ταῦτα ὑπηρετούμενος αὐτῷ, ἀπαιτεῖν αὐτὸν ἀπαραιτήτως τὸ ἔργον, ἐξ οὗ καὶ ἐργοδιώκτην ἐν μιᾷ τῶν Ἐπιστολῶν παρὰ Ὠριγένους κληθῆναι. Πλεῖστα δὲ καὶ οὗτος e) λέγεται συγγεγραφέναι.

LEctus eſt Hippolyti libellus, qvi Irenæi diſcipulus fuit. Eſt hoc volumen adverſus hæreſes duas & triginta, faciens initium à Doſitheanis, a) & in Noëto ac Noëtianis deſinens. Harum ait confutationem ſe ſuſcepiſſe ex ſermonibus Irenæi, qvorum compendium hoc ſe libro complexum refert. Dictio perſpicua & concinna, nec abundans, licet Atticiſmi rationes b) non adeo curat. Habet & tum alia minus accurata, tum qvod Paulum Epiſtolæ ad Hebræos auctorem eſſe negat. Dicitur & homilias ad populum habuiſſe Origenis imitatione, d) cujus & familiaris maxime & ſtudiorum amator extitit, ita ut & ad ſacras litteras commentariis illuſtrandas eum provocaverit, & ſeptem ipſi tachygraphos totidemqve calligraphos conſtituerit, & ſumtuum etiam qvi ad hos reqvirerentur fuerit elargitor. Hæcqve cum ipſi præberet ſine dilatione opus urſit, unde & impulſorem eum ſuum aliqva in Epiſtola ſua Origenes appellat. Sed & ipſe e) plurima ſcripſiſſe traditur.

Πρὸς ἁπάσας τὰς αἱρέσεις,

Adverſus omnes hæreſes ſcripſiſſe Hippolytum teſtatur Photio antiqvior Euſebius VI. 22. Hiſt. & ex eo Hieronymus in Catalogo c. 61. Βιωφελέστατον σύνταγμα appellat Nicephorus IV. 31. hiſt. cujus locum adſcripſi p. 35. qvemadmodum Euſebii p. 42. Apud autorem Prædeſtinati ſuſpicabar aliqvando ſub Heſiodi nomine qvi de hæreſibus poſt Africanum & ante Epiphanium nominatur, Hyppolytum latere. Sed Heſiodi nomen recurrit hæreſi 83.

CONTRA NICOLAITAS.

Stephanus Gobarus apud Photium Cod. 232. Hippolytum refert inter eos qvi non Nicolaitas modo, ſed Nicolaum ipſum qvoqve graviter reprehenderunt: nam in ſuo de Patrum repugnantibus ſententiis libro inter alia Gobarus commemoravit ποίας ὑπολήψεις εἶχεν Ἱππόλυτος καὶ Ἐπιφάνιος περὶ Νικολάου τοῦ ἑνὸς τῶν ζʹ διακόνων, καὶ ὅτι ἰσχυρῶς αὐτοῦ καταγινώσκουσιν. Ἰγνάτιος μέντοι ὁ θεοφόρος καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, καὶ Θεοδώρητος ὁ Κύρου τὴν μὲν Νικολαϊτῶν καταγινώσκουσιν αἵρεσιν, τὸν δὲ Νικόλαον μὴ τὸν τοιοῦτον εἶναι φαίνονται.

Theodoretus lib. 3. de hæreticis fabulis cap. 1. qvod eſt de Nicolaitis κατὰ τούτων καὶ ὁ προῤῥηθεὶς συνέγραψε Κλήμης, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ὠριγένης καὶ Ἱππόλυτος ὁ Ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς.

a) Mirantur eruditi qvod Doſitheanorum nullam facit in libris ſuis facit mentionem S. Irenæus, uti nec Noëti facit, qvi poſt Irenæi demum tempora ortus eſſe videtur. Sed meminere Epiphanius, Theodoritus & alii, Hippolyti ut videntur libro uſi. Fortaſſe Irenæus etiam qvædam de aliis hæreticis tetigerat in ſuo διαλέξεων libro qvem memorat Euſebius V. 26. *varios tractatus* vocat Hieron. citat & Damaſcenus in parallel. T. 2. novæ edit p 724. Vide & ſupra, p. 87.

b) Ex hoc loco apparet, apud Photium Cod. 202. In verbis qvæ ſupra p. 2. retuli, non eſſe legendum ὄντι μάλα, ſed: τοὺς Ἀττικοὺς ὄντι μάλα θεσμοὺς δυσωπεῖται, niſi qvis & hic legat ἀποστρέφεται pro ἐπιστρέφεται qvod neutiqvam probo, nullo codice MS. ſuffragante.

c) Epiſtolam ad Hebræos alii etiam illa ætate in Occidente præſertim negarunt *Pauli* eſſe, atqve Irenæum hac in parte Hippolyto ὁμόψηφον fuiſſe teſtatur Stephanus Gobarus apud *Photium Cod.* 232. ὅτι Ἱππόλυτος καὶ Εἰρηναῖος τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν Παύλου, οὐκ ἐκείνου εἶναί φασι p 477.

d) Qvæ ſeqvuntur, licet ſimilia ex male intellectis *Euſebii* VI. 25. verbis habet etiam Syncellus p. 358. Ambroſio Alexandrino Origenis ἐργοδιώκτῃ competunt, non Hippolyto, ut à multis viris doctis jam animadverſum. Confer Hieronymi locum ſupra p. 1.

e) Hippolytus nimirum.

CONTRA MARCIONEM.

Singillatim etiam *adverſus Marcionem* ſcripſiſſe teſtatur Hieronymus, ex qvo non ſatis certum apparet, num librum *de reſurrectione* Marcioni oppoſuerit. Vide ſupra p. 1. Ἀντιῤῥητικὸν πρὸς Μαρκίωνα vocat Nicephorus IV. 31. qvi librum de reſurrectione non memorat, qvemadmodum nec Syncellus, p. 358. teſtatus Hippolytum πρὸς Μαρκίωνα καὶ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις ſcripſiſſe. Tillemontio videtur etiam oppoſitum Marcioni volumen fuiſſe qvod ſcripſerat Hippolytus περὶ τ' ἀγαθοῦ καὶ πόθεν τὸ κακόν, memoratqve Euſebius VI. 22. Hiſt. A Theodoreto lib. 1. de hæreticis fabulis inter eos qvi ἄρισα καὶ σοφώτατα Marcionem confutarunt, Hippolytus qvoqve celebratur. Cæteri ſunt: Juſtinus Martyr, Theophilus Antiochenus Epiſcopus, Philippus Gortynæ Epiſcopus, Irenæus Lugdunenſis, Modeſtus, Origenes, Rhodon, Adamantius & Euſebius Emeſenus.

CONTRA MONTANISTAS.

Stephanus Gobarus teſte Photio Cod. 232. p. 477. inter alia retulit τίνας ὑπολήψεις ἔχει ὁ ἁγιώτατος Ἱππόλυτος περὶ τῆς τῶν Μοντανιςῶν αἱρέσεως, καὶ τίνας ὁ ἐν ἁγίοις τῆς Νύσσης Γρηγόριος.

ADVERSUS CAIANOS.

Hebed Jeſu in Catalogo librorum Chaldaicorum memorat *S. Hippolyti adverſus Cajum capita.* Intellige hæreticos Καιανὸς de qvibus viri docti ad Irenæum lib. 1. c. 35. Nam Cajum Hippolyti æqvalem atq; eodem Magiſtro S. Irenæo uſum intelligi non crediderim, qvi potius ipſe adverſus varios hæreticos pugnavit, ut ſcripta ejus referens dixi lib. V. Bibl. Græcæ c. 1. p. 267.

CONTRA EOS, QVI PASCHA CUM JUDÆIS CELEBRABANT.

Chronicon Paſchale, quod Alexandrinum vulgo appellant, pag. 6.

Hippolytus pietatis Martyr, Portus juxta Romam Epiſcopus, in libro qvem adverſus omnes hæreſes confecit, hæc ita verbotenus ſcripſit: *Video quid contentionis præcipuum firmamentum ac robur ſit. Ait enim:* * Fecit Paſcha Chriſtus hac die, ideo neceſſe eſt ut eodem modo faciam qvo fecit Dominus, & paſſus eſt. *Verum fallitur, cum non advertat, illo quo paſſus eſt tempore, non manducaſſe CHriſtum legale Paſcha. Erat enim ipſe Paſcha † quod prænunciatum fuerat, ac hora ſtatuta completum fuit.*

Ἱππόλυτος ὁ τῆς εὐσεβείας μάρτυς, Ἐπίσκοπος γεγονὼς τοῦ καλουμένου Πόρτου πλησίον Ῥώμης, ἐν τῷ πρὸς ἁπάσας τὰς αἱρέσεις συντάγματι ἔγραψεν ἐπὶ λέξεως οὕτως. Ὁρῶ μὲν οὖν ὅτι φιλονεικίας τὸ ἔργον. Λέγει γὰρ οὕτως * ἐποίησεν τὸ πάσχα ὁ χριςὸς τότε τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἔπαθεν. διὸ κἀμὲ δεῖ ὃν τρόπον ὁ Κύριος ἐποίησεν, οὕτω ποιεῖν. πεπλάνηται δὲ μὴ γινώσκων, ὅτι τῷ ** καιρῷ ἔπασχεν ὁ χριςὸς οὐκ ἔφαγε τὸ κατὰ νόμον πάσχα. Οὗτος γὰρ ἦν τὸ πάσχα † τὸ προκεκηρυγμένον, καὶ τελειούμενον τῇ ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ.

CONTRA VALENTINIANOS.

S. Epiphanius hæreſi XXXI. c. 33. T. 1. p. 205.

Nos autem partim iis qvæ à nobis breviter ſunt diſputata, partim qvæ ab aliis ſinceris id genus Scriptoribus elucubrata ſunt, contenti, cum nonnullos qvoqve videamus de hoc argumento ſcripſiſſe, præſertimqve Clementem, Irenæum & Hippolytum, aliosqve complures, qvi admirabili qvadam facultate illorum dogmata refutarunt, non multum in eo, ut dictum eſt, elaborare ſtuduimus, ſatis ſuperqve illorum opera factum arbitrati: idqve ipſum apud nos exiſtimantes, neminem eſſe paulum intelligentem, cui vel ex ipſis illorum Libris ac dogmatibus non ea facile occurrunt, qvæ ad illos refellendos idonea ſunt.

Ἡμεῖς δὲ ἀρκεσθέντες τοῖς τε παρ' ἡμῶν λεχθεῖσιν ὀλίγοις, καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας συγγραφέων τούτων λεχθεῖσι τε καὶ συνταχθεῖσι, καὶ ὁρῶντες ὅτι ἄλλοι πεπονήκασι, φημὶ δὲ Κλήμης καὶ Εἰρηναῖος καὶ Ἱππόλυτος, καὶ ἄλλοι πλείους, οἳ καὶ θαυμαςῶς τὴν κατ' αὐτῶν πεποίηνται ἀνατροπὴν, οὐ πάνυ τι τῷ καμάτῳ προσθεῖναι ὡς προεῖπον, ἠθελήσαμεν, ἱκανωθέντες τοῖς προειρημένοις ἀνδράσι, καὶ αὐτὸ τοῦτο διανοηθέντες, ὅτι παντὶ συνετῷ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς διδάγμασιν αὐτῶν λόγων ἡ ἀνατροπὴ αὐτῶν κατ' αὐτῶν φανήσεται.

Orla-

* Ait, nimirum Hippolyti adverſarius, unus ex præcurſoribus Qvartadecimanorum.

** Leg. ᾧ οὐκ.

† Adde locum Hippolyti e libro de Paſchate qvem dedi ſupra p. 43.

Gelaſius Epiſcopus Romanus in teſtimoniis de duabus Naturis in CHriſto, Tom. VIII. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 704.

HIPPOLYTI EPISCOPI ET MARTYRIS ARABUM METROPOLIS IN MEMORIA HÆRESIUM. Hic procedens in Mundum, Deus & Homo apparuit, & hominem qvidem eum facile eſt intelligere, † cum eſurit, & fatigatur, & laborat, & ſitit, & formidat, & fugit, orat, contriſtatur, & ſuper cervical dormit, & calicem reſpuit paſſionis, & anxius ſudat, & ab Angelo confortatur, & à Juda traditur, & contumeliam patitur, à Caipha & Herode deſpicitur, à Pilato flagellatur, eiqve à militibus illuditur, & à Judæis ligno configitur, & ad Patrem clamans commendat Spiritum, & inclinato capite ſpiritum tradit, latus lancea perforatur, involutus in ſyndone ponitur in ſepulchro, & à Patre die tertia ſuſcitatur. Divinitatem vero ejus videre rurſus clarum eſt, qvando laudatur ab Angelis, & hoc à Paſtoribus inſpicitur, & expectatur à Simeone, & ab Anna teſtimonium perhibetur, & qværitur à Magis, & ab ſtella deſignatur, & aqva in nuptiis operatur vinum, & increpat mare violentiâ commotum ventorum, & ambulat ſuper mare, & cœcum ex nativitate videre facit, & mortuum Lazarum qvatriduanum reſuſcitat, & varias facit virtutes, datqve diſcipulis poteſtatem.

EJUSDEM. Vidiſti qvod ſecundum carnem qvidem ejus ex David erat, * qvod vero ſecundum ſpiritum, ex Deo: qvapropter probatum eſt eundem & Deum & hominem.

† Similia leguntur in Hippolyti contra Noëtum cap. 18. qvod habes infra.

CONTRA BERONEM ** ET HELICEM.

Anaſtaſius Presbyter & Apocriſiarius Romæ in Epiſtola ad Theodoſium Presbyterum Gangrenſem T. 3. Opp. Jacobi Sirmondi pag. 579.

Præterea miſi ad præſens cum hac Epiſtola mea Deo honorabilibus vobis, & per vos ſanctiſſimæ & orthodoxæ qvæ illic eſt Eccleſiæ, rotulam habentem teſtimonia ex dictis ſancti Hippolyti Epiſcopi Portus Romani ac Martyris CHriſti DEI noſtri, qvo & per ea noſſe habeatis, qvam concorditer cum aliis omnibus ſanctis Patribus & ardue & Salvatoris noſtri JEſu CHriſti prædicet naturas & operationes, refellat autem eos qvi unam operationem & naturam unam Divinitatis & Humanitatis ejus dogmatizant: utpote convertibilitatem ſimul & commixtionem, confuſionemqve ac diviſionem utriusqve ipſius naturæ annunciantes. Qværite ſane diligenter hujuscemodi ſacrum Patris illius librum, ſecundum ſuperſcriptionem qvæ teſtimoniis præminet. Si enim inveneritis eum, multa & neceſſaria poteritis ex eo legere teſtimonia ſuper eisdem Salvatoris noſtri naturis & operationibus. Hunc qvippe librum Byzantii nobis, anteqvam paſſi fuiſſemus, delatum, cum hunc totum vellemus transſcribere, ſubito juxta conſuetudinem ſuam inſiſtentes adverſarii, latronum more rapuerunt, & non valuimus ex ipſo plus qvam hæc octo teſtimonia tollere.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ἐπισκόπου Πόρτου, ἤγουν τοῦ λιμένος Ῥώμης, καὶ μάρτυρος τῆς ἀληθείας, ἐκ τοῦ κατὰ Βήρωνος καὶ Ἥλικος τῶν αἱρετικῶν, περὶ θεολογίας καὶ σαρκώσεως κατὰ στοιχεῖον λόγου, οὗ ἡ ἀρχή, Ἅγιος ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαὼθ ἀσιγήτῳ φωνῇ βοῶντα τὰ Σεραφὶμ τὸν Θεὸν δοξάζουσι.

SANCTI HIPPOLYTII Epiſcopi Portus Romani & Martyris Veritatis, ex ſermone qui eſt per elementum de Theologia & Incarnatione contra Beronem & Helicem Hæreticos, cujus initium eſt Ἅγιος ἅγιος, ἅγιος, *Dominus Sabaoth inceſſanti voce clamantes Seraphim Deum glorificant.*

Anaſtaſio Presbytero Inteprete.

ΑΠΕΙΡΟΔΥΝΑΜΩ γὰρ θελήσει τοῦ Θεοῦ καὶ γέγονε πάντα, καὶ σώζεται τὰ γενόμενα, κατὰ τοὺς ἑαυτῶν ἀκριβῶς ἕκαστα συντηρούμενα λόγους, αὐτῷ τῷ κατὰ φύσιν ἀπειροδυνάμῳ Θεῷ, καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων. τῆς θείας αὐτοῦ θελήσεως, ᾗ τὰ πάντα πεποίηκέ τε καὶ κινεῖ, τοῖς ἑαυτῶν ἕκαστα φυσικοῖς διεξαγόμενα νό-

IMMENSÆ qvippe viriutis voluntate Dei & facta ſunt omnia, & ſalvantur qvæ facta ſunt, ſecundum ſuas *a*) ipſius oportune ſingula conſervata rationes, ei qvi eſt ſecundum naturam immenſæ virtutis Deus & factor univerſorum, divina voluntate, qvæ omnia fecit, ac movet, ſuis una-

* Ita leg. pro *narrat.*

** De Berone hæc Hippolytus fragmento V. Βήρων γάρ τις ἔναγχος μεθ' ἑτέρων τινῶν τὴν Βαλεντίνου φαντασίαν ἀφέντες χείρονι κακῷ κατεπάρησαν, λέγοντες τὴν μὲν προσληφθεῖσαν τῷ λόγῳ σάρκα γενέσθαι ταυτουργὸν τῇ θεότητι διὰ τὴν πρόσληψιν. Pro Ἥλικος Codex Regis Chriſtianiſſ. & Colbertinus Nicephori CPolitani MS. in cujus antirrheticis adverſus Iconomachos Hippolyti fragmenta Græce ſervata ſunt, legit ἡλικίωνος τῶν αἱρετικῶν, pro qvo lib. V. Bibl. Græcæ pag. 207 jam notavi me legendum ſuſpicari ἡλικιωτῶν αἱρετικῶν, ut ſenſus ſit: *adverſus Beronem & Hæreticos alios ejus æquales.*

a) Ipſorum.

unaqvæqve naturalibus producta legibus, immobili permanente. Qvod enim immenſum eſt, nulla ratione vel modo recipit motum, non habens qvo & circa qvod moveatur. Vertibilitas enim ejus, qvi eſt inexpers motionis, motus eſt. Propter qvod ſecundum nos veraciter factum homo absqve peccato Dei verbum, operatumqve ac paciens humanitus qvæcumqve naturæ ſunt ſine peccato, & naturalis carnis circumſcriptionem propter nos ſuſtinens, *b)* nullam omnino propter exinanitionem viciſſitudinem pertulit, cui idipſum eſt patri factum, id ipſum carni. Sed ſicut erat ſine carne, omni etiam excepta circumſcriptione permanſit, & per carnem deifice operans qvæ Deitatis ſunt, utraqve oſtendens ſe per qvæ dupliciter, divine ſcilicet & humane, operatum eſt ſecundum eandem, qvæ veraciter vera eſt, & naturalis ſubſtantia: Deum immenſum ſimul & circumſcriptum hominem exiſtentem & intellectum, utriusqve perfecte perfectionem habentem, cum eadem operatione, id eſt naturali proprietate, ex qvib9 manentem ſemper ſecundum naturam ſine convertibilitate earū differentiam ſcimus. Sed non ſicut qvidam ajunt, ſecundum comparationem, ne eundem ſibi ſecundum ipſum præter qvod oportet, majorem ac minorem dicamus. Connaturalium qvippe, & non eorum qvæ alterius ſunt naturæ, comparationes exiſtunt. Deo enim factori omnium factorum, infinitoqve finitivum, & infinitati finis ſecundum nullam comparatur rationem, cum ſemper & per omnia naturaliter ab invicem, ſed non comparative differant. Qvanqvam ineffabilis qvædam & indirumpibilis in unam ſubſtantiam utriusqve facta ſit unitas, omnem penitus omnis facti ſcientiam fugiens. Divinitas enim, ut erat ante incarnationem, eſt & poſt incarnationem, ſecundum naturam infinita, incomprehenſibilis, impaſſibilis, inconvertibilis, per ſe potens & ut totum dicamus, ſubſiſtens ſubſtantialis, ſola infinitæ virtutis bonum.

μοις, ἀκινήτου συνδιαμενούσης. Τὸ γὰρ ἄπειρον κατ' οὐδένα τρόπον, ἢ λόγον, ἐπιδέχεται κίνησιν, οὐκ ἔχον ὅποι καὶ περὶ ὃ κινηθήσεται. Τροπὴ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ἀπείρου, κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος, ἡ κίνησις. Διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐνεργήσας τε καὶ παθὼν ἀνθρωπίνως ὅσα τῆς φύσεώς ἐστιν ἀναμάρτητα, καὶ φυσικῆς σαρκὸς περιγραφῆς ἀνασχόμενος δι' ἡμᾶς, τροπὴν οὐχ ὑπομεμένηκε, μηδ' ἐν παντελῶς ὁ ταυτόν ἐστι τῷ Πατρὶ, γενόμενος ταυτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν κένωσιν. *c)* ἀλλ' ὥσπερ ἦν δίχα σαρκὸς, πάσης ἔξω περιγραφῆς μεμένηκε. καὶ διὰ σαρκὸς θεϊκῶς ἐνεργήσας ἅπερ θεότητός ἐστιν. ἀμφότερα δεικνὺς ἑαυτὸν, δι' ὧν ἀμφοτέρως, θεϊκῶς δή φημι καὶ ἀνθρωπίνως, ἐνήργησε, κατ' αὐτὴν τὴν ὄντως ἀληθῆ καὶ φυσικὴν ὕπαρξιν. Θεὸν ἄπειρον ὁμοῦ καὶ περιγραπτὸν ἄνθρωπον ὄντα τε καὶ νοούμενον, τὴν οὐσίαν ἑκατέρου τελείως τελείαν ἔχοντα, μετὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας, ἤγουν φυσικῆς ἰδιότητος· ἐξ ὧν μενοῦσαν ἀεὶ κατὰ φύσιν δίχα τροπῆς τὴν αὐτῶν ἴσμεν διαφοράν. ἀλλ' οὐχ ὥς τινές φασι κατὰ σύγκρισιν.* ἵνα μὴ τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ κατὰ τὸ αὐτὸ, παρ' ὃ δεῖ, μείζονα ἢ μείονα λέγωμεν. ὁμοφυῶν γὰρ, οὐχ ἑτεροφυῶν, αἱ συγκρίσεις. Θεῷ δὲ ποιητῇ τῶν ὅλων ποιητὸν, ἀπείρῳ περατὸν, καὶ ἀπειρίᾳ πέρας, κατ' οὐδένα συγκρίνεται λόγον, ἀεὶ κατὰ πάντα φυσικῶς, ἀλλ' οὐ συγκριτικῶς, ἀλλήλων διαφέροντα. κἂν ἄρρητός τις καὶ ἄρρηκτος εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀμφοτέρων γέγονεν ἕνωσις, πᾶσαν παντὸς γενητοῦ παντελῶς διαφεύγουσα γνῶσιν. Τὸ γὰρ Θεῖον, ὡς ἦν πρὸ σαρκώσεως, ἐστὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν, κατὰ φύσιν ἄπειρον, ἄσχετον, ἀπαθὲς, ἀσύγκριτον, ἀναλλοίωτον, ἄτρεπτον, αὐτοσθενὲς, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ὑφεστὸς οὐσιῶδες μόνον ἀπειροσθενὲς ἀγαθόν.

Ejusdem, ex eodem Sermone. II.

Factus ergo veraciter ſecundum Scripturas, non converſus univerſorum Deus homo ſine peccato, ut novit ipſe ſolus, cum ſit artifex naturalis eorum qvæ ſunt ſupra ſenſum, in ipſa ſimul ſalutari incarnatione deitatis ſuæ coaptans carni operationem, non circumſcriptam ea propter evacuationem, nec ſicut ex deitate ſua, ita & ex ipſa naturaliter cognitam *d)* ſed in qvibuscumqve incarnatus deifice operatus eſt, per ipſam declaratam. Non enim caro facta eſt per naturam deitas translata natura, facta

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. β'.

Γέγονεν οὖν ἀληθῶς, κατὰ τὰς γραφὰς, μὴ τραπεὶς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἄνθρωπος ἀναμάρτητος. ὡς οἶδεν αὐτὸς μόνος ὑπάρχων τεχνίτης φυσικὸς τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν. κατ' αὐτὴν ἅμα τὴν σωτήριον σάρκωσιν, τῆς ἰδίας θεότητος ἐμποιήσας τῇ σαρκὶ τὴν ἐνέργειαν, οὐ περιγραφομένην αὐτῇ διὰ τὴν κένωσιν. οὐδ' ὥσπερ τῆς αὐτοῦ θεότητος, οὕτω καὶ αὐτῆς φυσικῶς ἐκφυομένην. ἀλλ' ἐν οἷς οὖν σαρκωθεὶς θεϊκῶς ἐνήργησε δι' αὐτῆς ἐκφαινομένην, οὐ γὰρ γέγονε φύσει θεότης μεταβληθεῖσα τὴν φύσιν, ἡ σὰρξ γενομένη τῇ φύσει θεό-

b) Mutila ibi Anaſtaſii verſio eſt. Ita vertendum videtur: nulla re omnino verbum, qvod idem eſt cum Patre, factum eſt idem cum carne propter exinanitionem. *Verbum* idem cum Patre *dicitur propter* τὸ ὁμοούσιον. *Vide Georgium Bullaum in defenſione Fidei Nicænæ p. 161.* *c)* In MS. Nicephori ἕνωσιν, malè.

* Error hic Apollinari & Eutyche longe antiqvior & jam à Tertulliano c. 27. contra Praxeam confutatus. Adde qvæ infra loco V. de Berone, & Euthymium tit. 15. Panopliæ, Garnerium ad Mercatorum T. 1. p. 118.

d) Natam.

θεότητος σάρξ. ἀλλ' ὅπερ ἦν καὶ θεότητι συμφυεῖσα μεμένηκε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν. καθὼς εἶπεν ὁ Σωτήρ. τὸ μὲν Πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. καθ' ἣν ἐνεργήσας τε καὶ παθὼν ἅπερ ἦν ἀναμαρτήτου σαρκός, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιστώσατο κένωσιν θεότητος, θαύμασι καὶ σαρκὸς παθήμασι φυσικῶς βεβαιουμένην. διὰ γὰρ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἵνα σαρκὶ μὲν παθητῇ πάσχων, ἅπαν ἡμῶν τὸ τῷ θανάτῳ πραθὲν λυτρώσηται γένος. ἀπαθεῖ δὲ θεότητι διὰ σαρκὸς θαυματουργῶν, πρὸς τὴν ἀκήρατον αὐτὸ καὶ μακαρίαν ἐπαναγάγῃ ζωήν. καὶ τὰ κατ' οὐρανοὺς ἅγια τάγματα τῶν νοερῶν οὐσιῶν στομώσῃ πρὸς ἀτρεψίαν τῷ μυστηρίῳ τῆς αὐτοῦ σωματώσεως, ἧς ἔργον ἡ τῶν ὅλων ἐστὶν εἰς αὐτὸν ἀνακεφαλαίωσις. μεμένηκεν οὖν καὶ σαρκωθεὶς κατὰ τὴν φύσιν Θεὸς ὑπεράπειρος, τὴν ἑαυτῷ συγγενῆ καὶ κατάλληλον ἔχων ἐνέργειαν. τῆς μὲν θεότητος οὐσιωδῶς ἐκφυομένην. διὰ δὲ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκὸς ἐν τοῖς θαύμασιν οἰκονομικῶς ἐκφαινομένην. ἵνα πιστωθῇ Θεὸς εἶναι, δι' ἀσθενοῦς φύσει σαρκὸς αὐτουργῶν τὴν τοῦ παντὸς σωτηρίαν.

videlicet ſecundum naturam deitatis caro, ſed qvod erat etiam deitati coaptata manſit, id eſt caro infirma. Et paſſibilis natura & operatione, qvemadmodum Salvator ait: *e) Spiritus quidem promptus; caro autem infirma*. In qva operatus & paſſus qvæ erant carnis absqve peccato exinationem pro nobis indicavit, *f)* divinitatis miraculis, & carnis paſſionibus naturaliter roboratam. Propter hoc enim factus eſt homo univerſorum Deus, ut carne qvidem paſſibili patiens, totum noſtrum morti venditum redimeret genus: impaſſabili vero deitate per carnem mirabiliter operans, ad immortalem, illud & beatam reduceret vitam, de qva ceciderat diabolo parens. Atqve ſanctos intellectualium ſubſtantiarum cæli ordines ad inconvertibilitatem *g)* myſterio ſuæ ſtabiliret incorporationis. Cujus opus omnium in eum recapitulatio eſt *h)* Manſit ergo etiam incarnatus ſecundum naturam Deus ſuperimmenſus, ſibi cognatam & convenientem habens operationem, ex Deitate qvidem ſubſtantialiter natam, per ſanctiſſimam vero carnem in miraculis diſpenſatorie declaratam. Ut credatur Deus eſſe, per infirmam natura carnem per ſe operans univerſitatis ſalutem.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, γ'.

Κἀμοὶ γάρ, ἵνα προσοίσω παραδείγματι τὸ περὶ Σωτῆρος λεχθέν, ὁ φυσικός μου λόγος συγγενής ἐστι καὶ κατάλληλος ὄντι λογικῇ τε καὶ νοερᾷ τὴν ψυχήν. ἧς κατὰ φύσιν ἐστὶν αὐτοκίνητος ἐνέργειά τε καὶ πρώτη δύναμις ἀεικίνητος, ὁ λόγος φυσικῶς αὐτῆς πηγαζόμενος. ὃν ῥηματίσας τε καὶ γράμμασι χαράξας, γλώσσῃ μὲν ὀργανικῶς, ὅτε χρὴ προφέρω, καὶ γράμμασι τεχνικῶς διὰ τῶν ἀνομοίων μὲν i) ὑπαρχόντων καὶ διὰ τῶν ἀνομοίων μὴ προπίπτοντα δήλως αὐτὸν ἐξακουόμενον. οὐ γὰρ γλώσσης καὶ γραμμάτων ὁ φυσικός μου λόγος ἐστί, κἂν δι' αὐτῶν αὐτοῦ k) ποιοῦμαι τὴν προφοράν. ἀλλ' ἐμοῦ τοῦ κατὰ φύσιν λαλοῦντος, καὶ δι' ἀμφοῖν αὐτὸν ὡς ἐμὸν ἐκφωνοῦντος. τῆς μὲν νοερᾶς μου ψυχῆς φυσικῶς ἀεὶ πηγαζόμενον. διὰ δὲ τῆς σωματικῆς μου γλώσσης ὀργανικῶς, ὡς ἔφην, ὅτε χρὴ προφερόμενον. l) ὥσπερ οὖν ἐφ' ἡμῶν, ὅσον εἰκάσαι τὸ παντελῶς ἀνείκαστον, διὰ τῆς σωματικῆς ἡμῶν γλώσσης ἀτρέπτως ἡ κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς λογικὴ προφέρεται δύναμις. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὑπερφυοῦς τοῦ Θεοῦ σωματώσεως, διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκός, ἐν οἷς ἂν θεϊκῶς ἐνήργησε, δίχα τροπῆς ἡ παντοκρατορικὴ, καὶ τῶν ὅλων ποιητικὴ τῆς

Ejusdem, ex eodem Sermone. III.

Etenim & mihi, ut paradigmate qvod de Salvatore dictum eſt exprimam, naturalis ſermo meus cognatus eſt & competens, cum ſim rationalis & intellectualis anima, cujus ſecundum naturam eſt a ſe mobilis operatio ac prima virtus, ſemper mobilis ſermo naturaliter ex ea profluens. Qvem verbis prolatum, & lineis exaratum, lingua qvidem organice cum oportet produco, & literis artificioſe per indiſſimilia non exiſtentem, diſſimilibus non fugientem oſtendens eum ſubauditum. Non enim linguæ ac literarum naturalis ſermo meus eſt; licet per eas ipſius faciamus pronunciationem: ſed meus, qvi ſecundum naturam loqvor, & per utraſqve illum ut meum pronuncio. Ab intellectuali qvidem anima mea ſemper naturaliter dirivatum: per corporalem vero linguam meam organice, ut dixi, cum oportet productum. Sicut ergo in nobis, qvantum æſtimare poſſumus qvod modis omnibus eſt inæſtimabile, per corporalem linguam noſtram inconvertibiliter, qvæ ſecundum naturam eſt, animæ rationabilis producitur virtus. Ita & in glorioſa Dei incarnatione, per ſanctiſſiman carnem ſuam in qvibuscumqve divine operaretur, ſi-

e) Matt. 26. 42. Spiritus τὸ νοητὸν, in Chriſto, ipſa Deitas. Sic Athanaſ. &c. Caro τὸ ὁρώμενον. *Combefis.*

f) Probavit, perſuaſit.

g) Atqvi Angeli ante Chriſti incorporationem alioqve ordine confirmati. *Combefis.*

h) Epheſ. 1. 10. *i)* Anaſtaſius legit μή. *k)* Ποιοῦμαι.

l) Ὥσπερ οὖν) Nicephorus Patriarcha CP citat hunc locum in libro contra impugnatores imaginum, qvi MS. extat in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſ. & in Colbertina.

ne convertibilitate omnipotentiva & cunctorum factiva, totius deitatis operatio monſtrabatur, absqve omni ſecundum naturam circumſcriptione permanens, licet per carnem fulgeret natura circumfinita. Non enim circumſcribitur factitia natura qvod ſecundum naturam factum non eſt, licet cooriatur ei per conceptionem omnem ſenſum circumſcribentem: nec etiam in eodem ipſo ſibi natura differtur aliqvando & naturalis operatio, donec utrumqve intra propriam manet naturalem inconvertibilitatem. Connaturalium enim tantum per ſe operans eſt motus, manifeſtans ſubſtantiam, cujus naturalem conſtat eſſe virtutem: diverſæ naturæ proprietatis ſubſtantia nulla ratione eſſe vel fieri ſine convertibilitate valente.

ὅλης θεότητος ἐνέργεια m) διαδείκνυται, πάσης ἐκτὸς κατὰ φύσιν περιγραφῆς διαμένουσα, κἂν διὰ σαρκὸς διέλαμψε φύσει n) πεπερασμένης. οὐ γὰρ πέφυκε περιγράφεσθαι γενητῇ φύσει τὸ κατὰ φύσιν ἀγένητον. κἂν συνέφυ αὐτῷ κατὰ σύλληψιν πάντα περιγράφουσαν νοῦν. οὔτε μὴν εἰς τὸ αὐτὸν αὐτῷ φέρεσθαι φύσεως ποτε καὶ φυσικῆς ἐνεργείας, ἕως ἂν ἑκάτερον τῆς ἰδίας ἐντὸς μένει φυσικῆς ἀτρεψίας. ὁμοφυῶν γὰρ μόνων ἡ ταυτουργός ἐστι κίνησις σημαίνουσα τὴν οὐσίαν, ἧς φυσικὴ καθέστηκε δύναμις, ἑτεροφυὴς ἰδιότητος οὐσίας εἶναι κατ' οὐδένα λόγον, ἢ γενέσθαι δίχα τροπῆς δυναμένην.

Ejusdem, ex eodem Sermone. IV.

Myſterium namqve divinæ incarnationis Apoſtolis & Prophetis atqve Doctoribus duplam ac diverſam in omnibus habere naturalem theoriam dinoſcitur, cum ſit perfectæ deitatis & plenæ demonſtrativum humanitatis. o) Qvarum donec unum ſecundum ſubſtantiam non cognitum fuerit verbum unius operationis, cum utriusqve ſit, numqvam aliqvando cognoſcetur motus. Cum enim ſemper ſecundum naturam exiſtat Deus, ſuperinfinita virtute factus, ſicut voluit, homo ſine peccato, qvod erat eſt, cum qvantis cognoſcitur Deus: & qvod factus eſt, eſt cum qvantis eſſe cognoſcitur homo. Secundum utrumqve ſuum ſemper permanens ſine caſu, qvibus divine pariter & humane operatus eſt: perfectionem per omnem utriusqve rationem ſibi naturaliter incommutabilem ſalvans.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. δ΄.

Τὸ γὰρ μυστήριον τῆς θείας σαρκώσεως, Ἀποστόλοις τε, καὶ Προφήταις, καὶ Διδασκάλοις, διττὴν καὶ διαφορὰν ἔχον διέγνωσαν τὴν ἐν πᾶσι φυσικὴν θεωρίαν. ἀνελλιπὴς ὑπάρχον θεότητος, καὶ πλήρους ἐνδεικτικὸν ἀνθρωπότητος ὄν. ἕως ἂν οὐχ εἷς κατὰ τὴν οὐσίαν γνωρίζεται Λόγος μιᾶς ἐνεργείας, οὐδέποτε καθ' ὁτιοῦν ἀμφοτέρων γνωσθήσεται κίνησις. ὁ γὰρ ἀεὶ κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεὸς, ὑπεραπείρῳ δυνάμει γενόμενος ὡς ἠθέλησεν ἄνθρωπος ἀναμάρτητος, ὅπερ ἦν ἐστι, μεθ' ὅσων νοεῖται Θεός. καὶ ὅπερ γέγονεν ἐστὶ μεθ' ὅσων νοεῖται καὶ γνωρίζεσθαι πέφυκεν ἄνθρωπος. ἑαυτοῦ καθ' ἑκάτερον ἀεὶ μένων ἀνέκπτωτος, οἷς θεϊκῶς ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπίνως ἐνήργησε, τέλειον κατὰ τὸν ἑκατέρου λόγον σώζων ἑαυτοῦ φυσικῶς ἀναλλοίωτον.

Ejusdem, ex eodem Sermone, V.

Bero enim qvidam nuper, & alii qvidam, Valentini phantaſia deſerta, deteriori irretiti ſunt pravitati, dicentes aſſumptam a Verbo carnem fuiſſe eadem qvæ divinitas operata eſt operatam. Divinitatem vero compaſſibilem carni propter exinanitionem: convertibilitatem ſimul & commixtionem, ſeu confuſionem, atqve utriusqve in invicem mutationem dogmatizantes. Si enim aſſumpta caro facta eſt cooperatrix divinitati, liqvet qvod & natura Deus cum qvotqvot eſt intelligatur Deus: & ſi facta eſt exinanita compaſſibilis carni divinitas, liqvet qvod & natura caro cum qvotqvot eſt naturaliter eſſe intelligatur caro. Ea qvippe qvæ mutuo ſunt cooperantia, & eadem

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. ε΄.

Βήρων γάρ τις ἔναγχος, μεθ' ἑτέρων τινῶν, τὴν Βαλεντίνου φαντασίαν ἀφέντες, χείρονι κακῷ κατεπάρησαν, λέγοντες, τὴν μὲν προσληφθεῖσαν τῷ Λόγῳ σάρκα γενέσθαι ταυτουργὸν τῇ θεότητι, διὰ τὴν πρόσληψιν. τὴν θεότητα δὲ γενέσθαι ταυτοπαθῆ τῇ σαρκὶ, διὰ κένωσιν. τροπὴν ὁμοῦ, καὶ φύρσιν, καὶ σύγχυσιν, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀμφοτέρων μεταβολὴν δογματίζοντες. εἰ γὰρ προσληφθεῖσα ἡ σὰρξ γέγονε ταυτουργὸς τῇ θεότητι, δηλονότι καὶ φύσει Θεὸς μεθ' ὅσων φυσικῶς νοεῖται Θεός. καὶ εἰ γέγονε κενωθεῖσα τῇ σαρκὶ ταυτοπαθὴς ἡ θεότης, δηλονότι καὶ φύσει σὰρξ, μεθ' ὅσων φυσικῶς γνωρίζεσθαι πέφυκε σάρξ, τὰ γὰρ ἀλλήλοις ὁμοεργῆ, καὶ ταυτουργὰ, καὶ ὁμόφυλα πάντως, καὶ ταυτοπαθῆ, διαφορὰν

οὐκ

m) Διαδείκνυται. n) Πεπερασμένης. Addit Nicephorus hanc annotationem: σημειωτέον ὅτι τὸ πεπερασμένης τ' αὐτόν ἐστι τῷ περιγεγραμμένης.

o) Eadem fere Concilium Chalced. Leo Papa &c. *Combefis.*

οὐκ ἐπιδέχεται φύσεως. καὶ φύσεων αὐτοῖς συγκεχυμένων ἔσται δυὰς ὁ Χριστὸς, καὶ προσώπων μεμερισμένων τετρὰς, τὸ φευκτότατον. καὶ πῶς αὐτοῖς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς, Θεὸς ὁμοῦ φύσει καὶ ἄνθρωπος, ὁ Χριστός; ποίαν δὲ κατ' αὐτοὺς ἕξει τὴν ὕπαρξιν, μεταβολῇ θεότητος γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ σαρκὸς μεταποιήσει Θεός; ἡ γὰρ εἰς ἀλλήλας τούτων μετάπτωσις, παντελής ἐστιν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις. σκοπείσθω δὴ πάλιν ἡμῖν ἑτέρως ὁ λόγος.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. ς'.

Εὐσεβὲς κεκύρωται δόγμα Χριστιανοῖς, κατ' αὐτήν τε φύσιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ πᾶν ἕτερον αὐτῷ προσφυὲς, ἴσον ἑαυτῷ καὶ ταυτὸν εἶναι τὸν Θεόν. μηδὲν ἑαυτῷ τῶν ἑαυτοῦ παντελῶς ἄνισον ἔχοντα, καὶ ἀκατάλληλον. εἰ τοίνυν κατὰ Βήρωνα τῆς αὐτῆς αὐτῷ προσληφθεῖσα φυσικῆς ἐνεργείας γέγονεν ἡ σὰρξ, δηλονότι καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ γέγονε φύσεως μεθ' ὅσων ἡ φύσις, ἀναρχίας, ἀγεννησίας, ἀπειρίας, ἀϊδιότητος, ἀκαταληψίας, καὶ τῶν ὅσα τούτων καθ' ὑπεροχὴν ὁ θεολογικὸς ὑπερφυῶς ἐνορᾷ τῇ θεότητι λόγος. καὶ τροπὴν ἀμφότερα πέπονθεν, μηδετέρου τὸν τῆς ἰδίας φύσεως οὐσιώδη λόγον ἔτι σωζόμενον ἔχοντος. ὁ γὰρ ἑτεροφυῶν εἰδὼς ταυτουργίαν, σύγχυσιν ὁμοῦ φυσικὴν, καὶ διαίρεσιν αὐτῶν εἰσηγεῖται προσωπικήν. ἀδιαγνώστου παντελῶς τῇ τῶν ἰδιωμάτων μεταβολῇ τῆς φυσικῆς αὐτῶν γενομένης ὑπάρξεως.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. ζ'.

Εἰ δὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ μὴ γέγονε φύσεως, οὐδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ ποτε γενήσεται φυσικῆς ἐνεργείας. ἵνα μὴ δειχθῇ τῇ φύσει τὴν ἐνέργειαν ἄνισον ἔχων, καὶ ἀκατάλληλον. καὶ τῆς αὐτοῦ δι ὅλων τῶν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἔξω γεγονὼς ἰσότητος, καὶ ταυτότητος. ὅπερ ἀσεβές.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. η'.

Εἰς ταύτην δὲ τὴν πλάνην κατήχθησαν, κακῶς πεισθέντες ἰδίαν γενέσθαι τῆς σαρκὸς τὴν δι' αὐτῆς ἐκφανθεῖσαν ἐν τοῖς θαύμασι θείαν ἐνέργειαν, ᾗ τὸ πᾶν ὁ Χριστὸς οὐσιώσας καθ' ὃ νοεῖται Θεὸς συνέχει κρατούμενον. οὐ γὰρ ἔγνωσαν, ἀδύνατον εἶναι θείας ἐνέργειαν φύσεως ἑτεροφυοῦς οὐσίας ἰδίωμα γενέσθαι δίχα τροπῆς· οὐδὲ συνῆκαν, ὡς οὐ παντὸς ἴδιον

operantia, & ejuſdem originis, profecto & compaſſibilia naturæ non ſuſcipientia differentiam, & naturis ſibi confuſis erit dualitas Chriſtus, & perſonis ſeparatis fiet qvaternitas, qvod eſt nimium fugiendum, & qvomodo illis unus & idem ipſe erit Deus natura ſimul & homo Chriſtus? qvam etiam ſecundum ipſos habebit eſſentiam mutatione divinitatis factus homo, & carnis translatione Deus? Caſus enim in alterutras, omnimoda eſt utrarumqve peremptio. Inſpiciatur itaqve a nobis aliter ſermo.

Ejuſdem, ex eodem Sermone. VI.

Pium Chriſtianis conſtitutum eſt dogma credentibus, ſecundum eandem naturam ac operationem, & omne aliud ſibi conveniens, æqvalem ſibi & eundem ipſum eſſe Deum, nihil omnino eorum qvæ ſua ſunt inæqvale habentem & inconveniens. Si igitur ſecundum Beronem aſſumpta ſibi caro ejuſdem operationis effecta eſt, haud dubium qvin & ejuſdem facta eſt ſibi naturæ, cum qvotqvot eſt natura, id eſt inprincipalitate, infactione, infinitate, ſempiternitate, incomprehenſibilitate, & qvæcumqve horum ſecundum magnitudinem Theologica ampliſſime in Deitate ratio contemplatur. & viciſſitudinem utraqve paſſa ſunt neutro naturæ ſuæ ſubſtantialem rationem ultra ſalvandam habente. Qvi enim eorum qvæ alterius ſunt naturæ ſentit eandem operationem, confuſionem ſimul naturalem, & diviſionem eorum perſonalem introducit: incognita prorſus idiomatum commutatione naturali eorum facta exiſtentia.

Ejuſdem, ex eodem Sermone p) *VII.*

Si vero ejuſdem ſibi non fuit naturæ, nec ejuſdem ſibi aliqvando fiet naturalis operationis, ne appareat ſecundum naturam operationem inæqvalem habere & inconvenientem, & ſuæ ipſius per omnia eorum qvæ ſua ſunt naturalis extraneus factus æqvalitatis & identitatis, qvod eſt penitus impium.

Ejuſdem, ex eodem Sermone. VIII.

In hunc autem errorem illati ſunt male credentes propriam carnis effectam divinam operationem, qvæ per ipſam in miraculis manifeſtata eſt, qva totum Chriſtus ſubſtantians ſecundum qvod intelligitur Deus, tenet retentum. Non enim cognoverunt, impoſſibile eſſe divinæ operationem naturæ, alterius naturæ ſubſtantiæ idioma fieri abſqve convertibilitate. Ne-

p) Hoc ſeptimum capitulum Turrianus omiſit.

qve intellexerunt, qvod non utiqve proprium ſit carnis, qvod per eam qvidem oſtenſum eſt, non ex ea naturaliter ortum, præſertim cum claræ ſit eis & manifeſtæ probationis. Ego enim lingua loqvens & manu ſcribens, unam & eandem per utramqve intellectualis animæ meæ profero cogitationem. Operationem ejus exiſtentem naturalem nulla ratione oſtendens eam lingva vel manu naturaliter ortam, ſed nec effectam earum vel dictam cogitationem propter ejus ex utraqve manifeſtationem. Linguam enim vel manum cogitativam ſapienter novit nemo: ſicut nec ſanctiſſimam Dei carnem, pro eo qvod aſſumpta ſit, & per eam divina ſit operatio clara effecta, ſecundum naturam conditricem. Sed pie confitetur credens, qvia propter ſalutem noſtram, & ut ad inconverſibilitatem ligaret univerſitatem, univerſorum conditor ex ſanctiſſima ſemper Virgine Maria per conceptionem inviolabilem ſine converſibilitate ſubſtantians ſibimet animam intellectualem cum ſenſivo corpore, natura factus eſt homo malitiæ alienus: totus Deus ipſe, totus homo idem ipſe, totus Deus pariter natura & homo idem ipſe. Deitate qvidem divina per ſuam ipſius ſanctiſſimam carnem non exiſtentia natura carnis operans, humanitate vero humana non exiſtentia natura deitatis. Nil divinum nudum corpore operatur, nil humanum idem ipſe privatum divinitate gerens, ſervans ſibimet modum ſecundum utrumqve immutabilem, per qvem operatus eſt utraqve decenti more, ad approbationem perfectæ ac veræ, nihilqve habentis pravitatis inhumanationis ſuæ. Itaqve Bero qvidem ſic ſe habens, ut dixi, operationis monade deitatem Chriſti & humanitatem naturaliter ſimul confundens, & partiens perſonaliter, diſſolvit vitam. Ignorans ſolius contra naturalium perſonarum connaturalis identitatis eandem ipſam operationem eſſe ſignificativam.

ἴδιόν ἐστι σαρκὸς, τὸ δὲ αὐτῆς μὲν ἐκφαινόμενον, οὐκ αὐτῆς δὲ φυσικῶς ἐκφυόμενον. καί τοι σαφοῦς αὐτοῖς οὔσης, καὶ προφανοῦς τῆς ἀποδείξεως. ἐγὼ γὰρ γλώσσῃ λαλῶν, καὶ χειρὶ γράφων, μίαν καὶ αὐτὴν δι' ἀμφοῖν τῆς νοερᾶς μου ψυχῆς ἐκφαίνω διάνοιαν, ἐνέργειαν αὐτῆς ὑπάρχουσαν φυσικήν. μηδενὶ λόγῳ δείξας αὐτὴν γλώσσης, ἢ χειρὸς, φυσικῶς ἐκφυομένην. μήτε μὴν γνωριζομένην αὐτῶν ἢ λεγομένην διάνοιαν, διὰ τὴν δι' ἀμφοῖν αὐτῆς ἔκφανσιν. γλῶσσαν γὰρ, ἢ χεῖρας διανοητικὴν συνετὸς οἶδεν οὐδείς. ὥσπερ οὐδὲ τὴν παναγίαν τοῦ Θεοῦ σάρκα, διὰ τὸ προσληφθεῖσαν, καὶ τὸ δι' αὐτῆς ἐκφανθεῖσαν τὴν θείαν ἐνέργειαν, γνωριζομένην κατ' αὐτὴν φύσει δημιουργόν. ἀλλ' εὐσεβῶς ὁμολογεῖ πιστεύων ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ τὸ δῆσαι πρὸς ἀτρεψίας τὸ πᾶν, ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς ἐκ τῆς παναγίας ἀειπαρθένου Μαρίας, κατὰ σύλληψιν ἄχραντον, δίχα τροπῆς, ἑνουσιώσας ἑαυτῷ ψυχὴν νοερὰν μετὰ αἰσθητικοῦ σώματος, γέγονεν ἄνθρωπος φύσει κακίας ἀλλότριος, ὁ λόγος Θεὸς ὁ αὐτός. θεότητι μὲν τὰ θεῖα διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκὸς, οὐκ ὄντα φύσει τῆς σαρκὸς ἐνεργῶν. ἀνθρωπότητι δὲ τὰ ἀνθρώπινα, οὐκ ὄντα φύσει θεότητος, ἀνοχῇ πάσχων θεότητος. μηδὲν θεῖον γυμνὸν σώματος ἐνεργήσας· μηδὲ ἀνθρώπινον ὁ αὐτὸς ἄμοιρον δράσας θεότητος. τηρῶν ἑαυτῷ καὶ καθ' ὃν ἐνήργησεν ἀμφότερα καινοπρεπῆ q) τρόπον, τὸ κατ' ἄμφω φυσικῶς ἀναλλοίωτον. εἰς πίστωσιν τῆς ἑαυτοῦ τελείας ἐνανθρωπήσεως, τῆς ὄντως ἀληθοῦς, καὶ μηδὲν ἐχούσης φαυλότητος. ὁ μὲν οὖν Βήρων, οὕτως ἔχων ὡς ἔφην, ἐνεργείας μονάδι τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα συγχέας ὁμοῦ φυσικῶς, καὶ προσωπικῶς μερίζων καταλύει τὸν βίον· ἀγνοήσας μόνης τῆς τῶν ὁμοφυῶν προσώπων ὁμοφυοῦς ταυτότητος τὴν ταυτουργίαν εἶναι δηλωτικήν.

SYLLOGISMI.

DE SUPPOSITIS * DIVINITUS SAPIENTIBUS TESTIMONIIS,

& aliis, ejusdem S. Anaſtaſii.

ECCE nunc & ſacratiſſimus hic & magnus Doctor, veritatisqve teſtis fidelis, concorditer cum aliis omnibus ſanctis catholicæ Dei ac Apoſtolicæ inſtitutoribus Eccleſiæ, duas ſecundum unitionem inconfuſam & impartibilem qvemadmodum naturas, ita etiam duas voluntates & duas operationes congruentes & convenientes naturis, divinam ut dictum eſt & humanam, increatam & creatam, non inceptam & cæptam, tanqvam Dei ſimul & hominis unius & ejusdem Domini noſtri JESU CHRISTI,

magna

q) Affine iſtud, τῷ καινήν τινα ἐνέργειαν ἡμῖν πολιτεύσας. Dionyſ. Epiſt. 4. ad Cajum. *Combefis.*

* Id eſt, ſupra poſitis.

magna voce confitetur ac prædicat, & confiteri nobis ſine prævaricatione jubet. Difficillimum autem eſſe, ac modis omnibus impoſſibile diffinit, ut unam voluntatem & operationem, aut naturam unam deitatis & humanitatis ejus confiteantur hi, qvi pie vivere volunt. Propter qvod & tale qvid in eo dogmatizantes, tanqvam impios & alienos immaculatæ noſtræ Chriſtianorum fidei abicit & condemnat, nosqve hoc facere proteſtatur. De duabus enim Salvatoris noſtri Chriſti naturis & operationibus, ut breviter pauca ex ſacris illius eloqviis expe-
„diam, hæc evidenter affatur. *r*) Utraqve
„oſtendens ſuper qvæ *s*) dupliciter, divi-
„ne ſcilicet & humane, operatum eſt ſecun-
„dum eandem qvæ veraciter vera eſt, & na-
„turalis ſubſtantia, Deum immenſum ſimul
„& circumſcriptum hominem *t*) exiſten-
„tem & intellectum, ſubſtantiam utriusqve
„perfecte perfectam habentem cum opera-
„tione ſua, *u*) id eſt naturali proprietate.
„ET RURSUS. Non enim facta eſt natu-
„ra Deitas transmutata natura caro, facta
„natura divinitatis caro: ſed qvod erat
„etiam deitati coaptata manſit caro, infir-
„ma & paſſibilis natura & operatione, ſicut
„ait Salvator *x*) *Spiritus quidem promptus, ca-*
„*ro autem infirma.* ET ITERUM. Per
„qvam operatus & patiens qvæ erant carnis
„ſine peccato, pro nobis indicavit exinani-
„tionem deitatis, miraculis & carnis paſſio-
„nibus naturaliter roboratam. ET ITE-
„RUM. *y*) Myſterium divinæ incarna-
„tionis Apoſtolis & Prophetis atqve Docto-
„ribus duplam & diverſam habere dinoſci-
„tur naturalem in omnibus theoriam, in-
„diminutæ deitatis exiſtens, & plenæ de-
„monſtrativum humanitatis. ET ITE-
„RUM. Qvibus divine pariter & humane
„operatus eſt, perfectionem, per omnem
„utriusqve rationem, ſibi naturaliter in-
„commutabilem ſalvans. ET ITERUM.
„ *z*) Nil divinum nudum corpore ope-
„ratus, nil humanum idem ipſe privatum,
„divinitate gerens: ſervans ſibimet modum
„ſecundum utrumqve immotabilem, per
„qvem operatus eſt utraqve decenti more,
„ad approbationem perfectæ ac veræ nihil-
„qve habentis pravitatis inhumanationis
„ſuæ.

De his vero, qvi unam deitatis & humanitatis ejus operationem, & naturam unam
„dogmatizant, dicit: *a*) Non enim cir-
„cumſcribitur factitia natura id qvod per
„naturam factum non eſt, licet cooriatur ei
„per conceptionem, omnem circumſcri-
bentem ſenſum: nec etiam in eodem ipſo“
ſibi natura differtur aliqvando & naturalis“
operatio, donec utrumqve intra propriam“
manet naturalem inconverſibilitatem. “
ET ITEM. Connaturalium qvippe tan-“
tum eſt eadem ipſa operans motus, eſſen-“
tiam indicans, cujus naturalem conſtat“
eſſe virtutem, alterius naturæ proprietate“
ſubſtantiæ ſecundum nullam rationem“
eſſe vel fieri ſine converſibilitate valente.“
ITEM. *b*) Ea qvippe, qvæ mutuo ſunt“
cooperantia, & eadem operantia, & ejus-“
dem originis, profecto & compaſſibilia“
naturæ non ſuſcipientia differentiam, &“
naturis ſibi confuſis erit dualitas Chriſtus,“
& perſonis ſeparatis fiet qvaternitas, qvod“
eſt nimium fugiendum. ET ITERUM“
c) Si igitur ſecundum Beronem aſſumpta“
ſibi caro ejusdem operationis effecta eſt,“
haud dubium qvin & ejusdem facta eſt ſibi“
naturæ, cum qvotqvot eſt natura, id eſt“
inprincipalitate, infactione, infinitate,“
ſempiternitate, incomprehenſibilitate; &“
qvæcumqve horum ſecundum magnitudi-“
nem Theologica ampliſſime in deitate ra“
tio contemplatur, & viciſſitudinem utra-“
qve paſſa ſunt, neutro naturæ ſuæ ſubſtan-“
tialem rationem ultra ſalvandam habente.“
ET RURSUS. Qvi enim eorum, qvæ al-“
terius ſunt naturæ, eandem ipſam ſentit“
operationem, confuſionem pariter natu-“
ralem, & diviſionem eorum inducit per“
ſonalem, incognita prorſus idiomatum“
translatione naturali eorum facta eſſen-“
tia. ITEM. *d*) Si vero ejusdem ſibi“
non fuit naturæ, neqve ejusdem ſibi fiet“
naturalis operationis ET ITERUM. *e*) “
In eundem autem errorem illati ſunt, male“
credentes propriam factam carnis divi“
nam operationem, qvæ in miraculis per“
ipſam apparuit, qva totum Chriſtus ſub-“
ſtantians ſecundum qvod intelligitur Deus“
continet retentum. ET ITERUM Non“
enim cognoverunt impoſſibile eſſe divinæ“
operationem naturæ idioma fieri ſine con-
vertibilitate. ET ITERUM. *f*) Qva-“
rum donec unam ſecundum ſubſtantiam“
cognoſcatur verbum unius operationis,“
nunqvam aliqvando eo qvod utriusqve“
ſit cognoſcetur motus. ET ITERUM.“
g) Itaqve Bero qvidem ſic ſe habens ut dixi“
operationis unalitate Deitatem Chriſti“
& humanitatem ſimul confundens natura-“
liter & partiens perſonaliter, diſſolvit vi-“
tam, ignorans ſolius connaturalium per-“
ſonarum connaturalis identitatis eandem“
ipſam operationem eſſe ſignificativam. “

r) Teſtimon 1. *s*) *Combefis*: ſe eo qvod dupliciter. *t*) *Id*, hominem exiſtere ac intelligi.

u) Combefiſ *cum operatione illius*. Sed non neceſſe hoc loco cetera adnotare, qvæ Combeſiſius aliter ac Sirmondus edidit, non ex MS. Codice ſed ex ingenio & paraphraſtæ in morem Anaſtaſiana interpolans. Potius infra dabimus Combeſiſiana ſeparatim.

x) Matt. 26. 41. *y*) Teſtimon. 4. *z*) Teſtimon. 8. *a*) Teſtimon. 3. *b*) Teſtimon. 5.
c) Teſtimon. 6. *d*) Teſtimon. 7. *e*) Teſtimon. 8. *f*) Teſtimon 4. *g*) Teſtimoo. 8.

His igitur ita & ab hoc qvoqve ſacratiſſimo & magno Doctore ac martyre veritatis, (id ipſum autem eſt, ſi dicamus a ſanctiſſimo, qvi in eo loqvitur, Spiritu) manifeſtius dictis, diligenter intendant qvi volunt, & maxime qvi communicant his, qvi novitates nunc operati ſunt: & ſciant certiſſime, qvia qvi duas Salvatoris noſtri Chriſti voluntates naturales, & operationes denegant & abiciunt, & impiam ac alienam Chriſtianici dogmatis tam ſacram & orthodoxam confeſſionem appellant, unamqve deitatis & humanitatis ejus voluntatem & operationem dogmatizant, eos qvi taliter ſibi conſone non confitentur anathematizantes, liqvido, & absqve ullo tegente velamine ſanctos Prophetas, & Apoſtolos, atqve Doctores; vel etiam ut verius dicatur ſanctiſſimum Spiritum, qvi in illis locutus eſt, qvinimo & loqvitur, anathematizant, & ab eo per illos traditam nobis ſacram & orthodoxam confeſſionem abnegant & abiciunt, atqve impiam & alienam a Chriſtianico dogmate eſſe aſſeverant, & æqve ut prædictus hæreticus, qvin potius ut omnes ſimul profani hæretici, qvi in confuſione ac phantaſia & diviſione decepti ſunt, ſolum ſuperſubſtantialis Theologiæ ac incarnatæ diſpenſationis non abnegant & ſubvertunt myſterium. Qvaternitatem qvidem perſonarum ſanctam confitentes Trinitatem: at vero unum hujus, id eſt Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, inanimatum, & ſine intellectu ac ſine ratione, ſecundum qvod propter nos factus eſt homo, introducentes, & convertibilitatem ſimul & conſperſionem ac mutabilitatem, confuſionemqve ac phantaſiam & diviſionem utriusqve naturæ ipſius pronunciantes, & puri per hoc hominis, vel prodigii cujusdam matrem ſanctam ſemper virginem ac Dei genitricem Mariam ſcribentes. Deinde vero hanc, qvæ videlicet in eo ab illis dogmatizata eſt, unam voluntatem & unam operationem reſpuentes, & neqve unam, neqve duas, id eſt divinam & humanam voluntatem vel operationem in eo, vel qvandam ex omnibus confiteri volentes, non ſolum inſtabiles & tergiverſatores, ſed & hæreticis, qvi in confuſione ac phantaſia & diviſione erraverunt, magis impios ipſi ſeipſos propriis verbis & dogmatibus monſtrant. Nam illi qvidem vel unam, iſti vero nec unam voluntatem vel operationem eum habere volunt, ac per hoc inſubſtantialem illum & ineſſentialem, minus enim eſt dicere ſine voluntate, ac impotem, *h*) ſecundum utrasqve naturas pronuntiant, cum juxta ſacras diffinitiones & rationes corruptio, id eſt interemptio & inexiſtentia naturæ, naturalium habitudinum & operationum atqve virtutum infirmitas & defectus exiſtat, & qvod univerſaliter voluntate naturali ac ſubſtantiali operatione privatur, neqve eſt, neqve aliqvid eſt, neque eſt qvævis ejus eſſentia. Et non ipſum tantum, ſed & Patrem, & Spiritum ſanctum, inſubſtantivum aſtruunt & inexiſtentem. Ejusdem enim utrisqve illis ſubſtantiæ, id eſt deitatis, & voluntatis, ac operationis Salvator exiſtit, ſecundum qvod eſt & dicitur natura Deus: ita ut ſubſeqventer & Dominam noſtram vere ſanctiſſimam ſuper omnes Sanctos venerandam ſcilicet & laudandam, ut proprie ac non fallaciter, veraciter Dei genitricem ſemperqve virginem, non proprie ac veraciter matrem Dei deſcribant, ſed ejus qvi nullomodo ſecundum ipſos exiſtit. Et iſti qvidem talibus ae tantis impietatibus eapti, per ſua *i*) ipſius dogmata propalantur. Hi vero, qvi ſimul cum duabus voluntatibus & operationibus, qvæ ſanctis catholicæ inſtitutoribus Eccleſiæ pie in Salvatore noſtro Chriſto dicuntur, aliam unam neſcio unde fingentes confiteri volunt, & anathematizant eos, qvi non conſone ſibi unam & duas, id eſt tres voluntates & operationes in eo confitentur. Nihilominus & iſti ſanctos Prophetas & Apoſtolos ac Doctores, qvin & ſuper hos, qvi in ipſis locutus eſt, immo & nunc per eos affatur, ſanctiſſimum Spiritum anathematizant, & traditam per eos nobis ab illo ſanctam & immaculatam fidem novis adulterantes adinventionibus abnegant, & aliam in Salvatore Chriſto naturam præter divinam & humanam, extraneam qvandam *k*) & omnium alienam exiſtentium fingunt, cujus eſſe volunt a ſe fictam in illo unam voluntatem & operationem. Qvoniam omnis voluntas naturalis & ſubſtantialis operatio, naturæ profecto voluntativæ ac operativæ idiomata ſunt. Et omnis operatio naturalis ſubſtantiam indicat, ex qva procedit & *l*) ineſt. & indicativum uniuscujusqve naturæ operatio & eſt & cognoſcitur naturalis. & omnis natura propriæ operationis ſubſtantiali ratione cognoſcitur, & omnis natura convenientem ſibi ſeqve ſignificantem habet operationem, hanc ab aliis diſcernentem, diffinitionesqve ſubſtantiarum naturales earum operationes vera ratio novit. Et ut compendioſe dicatur, nec naturam ſine operatione, qvæ illam ſubſtantialiter characterizet, nec rurſus voluntatem vel operationem *m*) conſtat eſſe ſine qvadam ſubſtantia, id eſt poſſibile, qvemadmodum divina concionantur eloqvia, & ipſa rerum natura clamat. Igitur voluntatem & operationem unam præter duas circa Salvatorem Chriſtum fingentes, *n*) & neceſſitate etiam aliam

h) Impotentem. *i*) Ipſorum. *k*) Et ab omnibus qvæ ſunt in rebus alienam, fingunt. *Combefis.*

l) Cui ineſt *Combef.* *m*) Conſtare ſine quadam ſubſtantia, eſt poſſibile *Combef.* *n*) Ex neceſſitate *Combef.*

aliam naturam præter divinam, ut dictum eſt, & humanam extraneam qvandam exiſtentium omnium alienam plaſmantes applicant ei, o) cujus eſſe jam dictam a ſe unam voluntatem, qvæ inane figmentum fictæ cogitationis eſt, & germen qvod ab idololatria nil penitus differt. Deus enim ſimul & homo Salvator exiſtens, duas tantum congruentes ſibi naturas & voluntates & operationes, id eſt divinam & humanam habet, qvemadmodum inclyti præceptores noſtri ac doctores affirmant: non unam & duas, id eſt tres, ut adverſarii dogmatizant. qvo illud evidentiſſime gerant, qvod olim à Deo per Eſaiam Prophetam p) in calumniam dicitur, id eſt, *caupones tui vinum aqua miſcent.* Ut enim apparet, & iſti verbum veritatis cauponum more adulterando, naturalem dualitatem voluntatum & operationum Salvatoris noſtri Chriſti una voluntate ac operatione, qvæ in ipſo ab hæreticis, qvi in confuſione ac diviſione ſeu phantaſia decepti ſunt, impie dogmatizata eſt, veluti vinum aqva miſcentes, utraſqve ſectas confiteri compellunt. qvod impium veraciter eſt & alienum immaculatæ fidei noſtræ Chriſtianorum, qvi ex diametro ſimiliter ut præceſſores ſui etiam per hunc a veritate decidunt modum. Æqvale qvippe ex diametro & ſimile malum eſt cum hæretica opinione, paternam proicere ac reprobare orthodoxiam, & e diverſo cum hac pariter & illam confiteri & approbare. q) *Quæ enim participatio juſtitiæ & iniquitati? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? aut quæ conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem conſenſus templo Dei cum idolis?* divinus ait Apoſtolus. Inqvam vero & ipſe: Qvæ participatio, vel communicatio, conventio, aut pars, aut conſenſus paternæ orthodoxiæ, ad neqvam hæreticorum opinionem, ut cum altera altera prædicetur, vel etiam reſpuatur? Et hoc qvoqve diligenter intendant, qvia ſi qvemadmodum magnus ab immortalitate cognominatus, r) immo vero cunctus Sanctorum chorus affirmat, qvod pene fides Salvatoris noſtri non admittat, cum hoc inſtabile qviddam ſecundum ſuam ipſius rationem exiſtat. Qvod ſi hoc fuerit paſſa, & qvod huic eſt contrarium proculdubio ſuſtinebit, additamentum ſcilicet, & qvomodo manebit ulterius fides defectibus ac profectibus immutata? *Dicant?* inqvit, *nobis, qui per ſingulos dies fides creant, immo Deos ſibi diverſos fingunt, quoniam cum fidei verbo mutatur atque multiplicatur a talibus id quod creditur.* Ergo & adverſarii fides ſibi condentes diverſas, abſqve omni contradictione ſecundum qvalitatem & qvantitatem atqve immutationem dogmatum ſuorum, immutant ſimul & multiplicant id qvod creditur, & qvinqve Chriſtos eatenus plaſmaſſe monſtrantur. Hunc qvidem unum operationem, illum vero nec unam operationem, & alium unam voluntatem, & alterum nec unam voluntatem. porro qvintum unam & duas, atqve unam & duas, id eſt tres operationes & tres voluntates, ut ajunt, habentem. Et dicant ſi volunt illi ipſi, qvi talia exponunt dogmata, & qvi communicant eis, in qvem talium ac tot Chriſtorum à ſe fictorum credentes baptizati ſunt vel baptizantur: aut cujus eorum corpus & ſanguinem ſumunt atqve diſtribuunt: utrum ejus qvi unam, an qvi nec unam operationem; ejus qvi unam voluntatem, an ejus qvi unam & duas, & unam & duas, id eſt tres operationes & tres voluntates, & propterea jam ex neceſſitate tres etiam naturas habet. Sed s) *non erat vox, & non erat auditio*, qvemadmodum ait Propheta magnus Helias ſceleſtos ſacerdotes & pſeudoprophetas confuſionis redarguens. Nam qvicqvid horum dixerint, illinc cum impietate etiam redargutionem ſermo eorum circumferet, qvoniam non in verum & veraciter exiſtentem Chriſtum credunt atqve baptizant, nec illius corpus & ſanguinem accipiunt & diſtribuunt. Illum enim verum ſcilicet, & qvi vere conſiſtit, Chriſtum Deum ſimul & hominem inclyti magiſtri noſtri ac præceptores ſcientes, duas & tantum qvemadmodum naturas, ſic etiam & duas voluntates, & totidem operationes congruentes ſibi, divinam ſcilicet, ut jam dictum eſt & comprobatum eſt, & humanam, increatam & creatam, ſine inceptione & cum inceptione, in ipſo confitentur & confiteri nobis præcipiunt. Non autem, ut hi nunc novitates fecerunt, unam & nec unam, nec duas, & rurſus unam & duas, id eſt tres voluntates & operationes habere illum fatentur. Super hæc autem omnia qvæ dicta ſunt, & illud qvoqve certiſſime noverint, qvoniam unam nec unam, neqve duas, & iterum unam & duas voluntates & operationes, & omnia cum anathematibus & depoſitionibus, ac excommunicatione dogmatizantes, aperte ſibi & alterutris repugnare probantur. & ipſi per ſeipſos & invicem ſubvertunt ac deſtruunt, alterna verba & dogmata, ſeqve ipſos & alterutros, & eos qvi ſibi communicant, anathematizant, & ab omni ſacra dignitate ac miniſterio pellunt atqve deponunt. Necnon & a perceptione illibatæ communionis vivifici corporis & ſanguinis magni Dei & Salvatoris noſtri JEſu Chriſti ſeqveſtrant. Et hæc liqvido nos, & nullo intuentes & ſcientes obſtante velamine, non ſolum pro-

o) Cujus velint eſſe. *Combef.*
p) Eſa. 1. 22.
q) 2. Cor. 6. 14.
r) Athanaſius de Synodis Seleuc & Arimin. ſed mendum in voce *pene*. Num *Conſules* vel *tempus*, aut *defectum*. Combefis.
s) 3. Reg. 18. 26.

pter multiformem errorem, verum etiam & propter inſtabilitatem & abſurditatem ac reciprocationem talium virorum & dogmatum, omni cuſtodia noſmetipſos ab illorum impietate & communione ſervemus, qvotqvot in veritate eſſe ac dici Chriſtiani volumus. Alienum qvippe à Chriſtianis eſt, cum orthodoxia etiam impietatem ſuſcipere, aut confiteri qvidem orthodoxam fidem, communicare vero his, qvi hanc per novas inventiones abnegant & adulterant. Propter qvod divina nobis lex ſimul & Apoſtolica jubet, eos qvi aliud t) præter qvod a Chriſtiferis viris accepimus, docere ac introducere conati fuerint, u) avertere & anathematizare, non tantum ſi homines fuerint, ſed & licet Angeli fortaſſis e cœlo deſcendentes extiterint. Et ſi hoc fecerimus, & divinam ſine prævaricatione adimpleverimus præceptionem, ſacramq; ac ortbodoxam fidem absqve adulteratione ſimul & innovatione poiſederimus & confeſſi fuerimus, ad vitam ſalvi efficemur æternam in Chriſto JEſu Domino noſtro, cum qvo Deo & Patri, una cum ſanctiſſimo & bono ac vivifico Spiritu, gloria, honor, imperium, & adoratio nunc & ſemper, & in omnia nunqvamqve finienda ſæcula ſæculorum, amen.

POSTERIORA
S. HIPPOLYTI TESTIMONIA.

Ex Combefiſii Editione operum S. Maximi. x)

..... HÆC EVIDENTER EFFATUR. Utraqve oſtendens ſe, eo qvod dupliciter (divine ſcilicet & humane) operatum eſt, ſecundum eandem qvæ veraciter vera & naturalis ſubſtantia eſt, Deum immenſum ſimul, & circumſcriptum exiſtere ac intelligi hominem; utriusqve perfecte perfectam eſſentiam habentem, cum illius operatione, id eſt, naturali proprietate. ET RURSUS. Non enim caro facta eſt natura Deitas, translata natura, facta videlicet ſecundum naturam Divinitatis caro; ſed qvod erat, etiam Deitati coapta, manſit, id eſt, caro infirma & paſſibilis natura & operatione, ſicut ait Salvator, y) *Spiritus quidem promptus, caro autem infirma.* ET RURSUS. Qva operatus & paſſus, qvæ erant carnis ab omni peccato immunis, Divinitatis pro nobis exinanitionem miraculis & carnis paſſionibus naturaliter confirmatam, probavit. ET ITERUM. Myſterium divinæ Incarnationis, Apoſtolis & Prophetis atqve Doctoribus, duplam ac diverſam in omnibus habere compertum eſt naturalem conſiderationem; cum perfectæ Deitatis, & plenæ vim habeat oſtendendæ humanitatis. ET ITERUM. Qvibus divine pariter & humane operatus eſt, perfecte utroqve ſui rationem natura ſervans incommutabilem. ET ITERUM. Nihil divinum nudum corpore operatus, nihil humanum idem ipſe gerens qvod expers eſſet Deitatis: qva ipſa nova decentiqve ratione utraqve operatus eſt, utriusqve ratione immunem ſe a mutatione ſervans, ad perfectæ ſuæ humanationis, qvæ plane vera ſit, nihilqve aut vitii aut labis admittat, fidem adſtruendam.

De his vero, qui unam deitatis & humanitatis ejus operationem, & naturam dogmatiſant, dicit: Non enim circunſcribi natura genita comparatum eſt, qvod ſecundum naturam ingenitum eſt, tametſi ei coaluit, per conceptionem, qvæ vim omnem mentis circunſcribit: ac nec unqvam in eandem naturam naturalemqve virtutem ſeu operationem vertantur, donec utrunqve intra propriam naturalem inconvertibilitatem manet. ET ITEM. Eorum enim duntaxat, qvæ ejusdem naturæ ſunt, motus ejusdem virtutis ac efficaciæ eſt, ſubſtantiam deſignans, cujus eſt naturalis virtus, cum ſubſtantia diverſæ natura proprietatis nulla ratione eſſe poſſit aut fieri, absqve convertibilitate. ITEM. Ea enim, qvæ ejusdem inter ſe virtutis ſunt & operationis, ejusdemqve prorſus originis ac earundem paſſionum, ea naturæ diſtinctionem non admittunt; confuſisqve ſecum naturis, erit Chriſtus dualitas, perſonisqve diviſis fiet qvaternitas: qvod omnium maxime cavendum. ET ITERUM. Si qvidem igitur, ut auctor Bero eſt, aſſumpta illi caro ejusdem ac ipſe virtutis ſeu operationis facta eſt, plane etiam ejusdem facta eſt naturæ, cum qvibus omnibus natura eſt, qvod principii expers, qvod ingenita, qvod infinita, qvod ſempiterna, qvod incomprehenſa, & ſi qva ejusmodi ſecundum excellentiam Theologicus ſermo eximie in deitate contemplatur: & viciſſitudinem utraqve paſſa ſunt, neutro ſubſtantialem naturæ ſuæ rationem ultra incolumem ſervante. ET RURSUS. Qvi enim eorum, qvæ ſunt diverſæ naturæ, eandem ſentit operationem, confuſionem pariter naturalem, diviſionemqve ipſorum inducit naturalem; ignota prorſus ac obſcurata per idiomatum commutationem naturali eorum ſubſtantia exiſtentiaqve. ITEM. Si vero non ejusdem ac ille facta eſt naturæ, nec ejusdem unqvam fiet operationis. ET ITERUM. In

t) Galat. 1. 8. u) averſari. x) In Actis S. Maximis ante *Tom. I. pag. LXXVI.* y) *Matt. 26. 41.*

In hunc autem errorem impegerunt, credentes male propriam carnis effectam divinam operationem, qvæ per ipſam in miraculis manifeſtata eſt; qva Chriſtus, rerum hac univerſitate condita, ſecundum qvod Intelligitur DEus, qvod ita conditum eſt, tenet ac conſervat. ET ITERUM. Non enim cognoverunt, Fieri non poſſe, ut divinæ naturæ operatio, alterius diverſæqve ſubſtantiæ proprietas fieret, absqve convertibilitate. ET ITERUM. Qvandiu non unum ſecundum eſſentiam unius noſcitur Verbum operationis, nulla unqvam ratione fiat, ut amborum motus cognoſcatur. ET ITERUM. Itaqve Bero, qvi ſic habeat, ut dicebam, una operatione Chriſti pariter Deitatem & humanitatem natura confundens ac perſonis dividens, vitam diſſolvit; qvi nempe neſciat, Eandem operationem, perſonarum, qvæ ejusdem naturæ ſint, identitatem duntaxat deſignare.

Concilium Lateranenſe A. C. 642. habitum, cui idem Anaſtaſius interfuit, Conſultatione V.

SAncti Hippolyti Martyris de ſermone Theologiæ, id eſt Deitatis. *Velle habet DEus, non enim non velle: quoniam hoc vertibilis eſt & eligentis, ſed ſempiternam voluntatem ſequuntur quæ fiunt, cui & facta manent ſalva.*

CONTRA SIMONEM MAGUM.

Franciſcus Turrianus prolegom. ad Conſtitutiones Apoſtolicas, quas Clementi Romano vindicare omni ſtudio annititur.

Ἡγήσιππος δὲ, Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς, καὶ Ἱππόλυτος πόθεν τὰ τοῦ Σίμωνος παραλαβόντες ἱστοροῦσι; δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ πέμπτου βιβλίου τῶν Διατάξεων, ἐν ᾧ τὰ αὐτὰ τοῖς παρὰ τούτων διηγηθεῖσιν εὕρηται. *Hegeſippus vero & Juſtinus Martyr & Hippolytus unde acceperunt quæ narrant de Simone? Manifeſtum eſt quod ex quinto libro Conſtitutionum, in quo eadem quæ ab his narrantur invenias.*

CONTRA HÆRESIN NOETI.

*Franciſco Turriano * Interprete.*

I.

ALII qvidam aliam doctrinam introducunt, facti diſcipuli cujusdam Noeti, qvi genere qvidem Smyrnæus *a*) fuit non multo ante. *b*) Hic inflatus in elationem provectus eſt, alieni Spiritus exiſtimatione elatus. Dixit hic Chriſtum eſſe eundem Patrem, ipſumqve Patrem genitum eſſe & paſſum. Videte qvanta elatio cordis, & inflatio Spiritus alieni in eum ſubiit. Jam igitur ex aliis actibus deprehenſum eſt qvod non loqvebatur Spiritu mundo. Qvi enim in Spiritum ſanctum blaſphemus eſt, ex divina ſorte ejectus eſt. Ajebat hic ſe eſſe Moyſen, & fratrem ſuum eſſe Aaron. *c*) Hæc cum beati presbyteri audirent, accerſitum coram Eccleſia examinaverunt. Ille verò negabat principio ſic ſe ſentire. Poſtea vero in qvibusdam deliteſcens, & collectis aliis qvi in eodem errore erant, volebat aperte dogma ſuum defendere. Qvem rurſus accerſitum presbyteri redarguerunt. Ille vero reſiſtebat, inqviens: Qvid igitur mali facio ſi Chriſtum

* Hoc inſigne ἀποσπασμάτιον ex latina Franciſci Torrenſis ſive Torriani verſione vulgavit Gerhardus Voſſius Tungrenſis ad calcem Operum Gregorii Thaumaturgi, Moguntiæ A. MDCIV. Græca libens addidiſſem, à Luca Holſtenio pridem promiſſa, ſed nanciſci ea necdum potui. Notis Turriani, qvas nomen ejus diſtinguet, meas adſperſi. Titulus erat: *Homilia de DEO trino & uno, & de Myſterio incarnationis contra hæreſin Noeti.* Sed cum Photius teſtetur opus Hippolyti adverſus hæreſes in oppugnatione hæreſeos Noëti deſiiſſe, atqve initium hujus ſcripti manifeſte prodat alia proceſſiſſe in qvibus de aliis dogmatibus, aliorum ut videtur hæreticorum diſſeruit, eaqve oppugnavit; habeo illud pro extrema parte libri Hippolytei adverſus hæreſes, ſive *memoria hæreſium*, ut S. Gelaſius appellat, qvædam ex hoc ἀποσπασματίῳ referens ad verbum, ut ad caput XVIII. annotavi. Neqve obſtat qvod fideles qvandoqve auctor alloqvitur; ut in homiliis fieri ſolet, nam hoc etiam in ſcriptis facere veteres, & ad lectores reſpicere, tralatitium.

a) Smyrnæum Noëtum fuiſſe ait etiam Theodoretus lib. 3. hæret. fab. c. 3. & Damaſcenus ſect. 57. qvi ſolet Epiphanium ſeqvi, & tamen apud Epiphanium hæreſi 57. legas Noëtum fuiſſe Ἀσιανὸν τῆς Ἐφέσου πόλεως.

b) Epiphanius ait Noëtum prodidiſſe hæreſin ſuam ante annos circiter CXXX. οὐ πρὸ ἐτῶν πλειόνων, ἀλλ' ὡς πρὸ χρόνου τῶν τούτων ἑκατὸν τριάκοντα, πλείω ἢ ἐλάσσω. Scripſit Epiphanius anno CHriſti CCCLXXV. his ſi centum ac triginta demas; manet annus CCXLV. Mox idem teſtatur Noëtum, ἔναγχος paullo poſt, una cum fratre mortuum eſſe.

c) Ita & Epiphanius, & Damaſcenus. Sed Philaſtrius hæreſi 53. *Noëtiani inſenſati* (ἀνόητοι) *cujusdam nomine Noëti: … hic etiam dicebat ſe Moſen eſſe, & fratrem ſuum Heliam Prophetam.*

ſtum honoro? *d*) Huic presbyteri reſponderunt: Et nos unum Deum vere ſcimus; ſcimus Chriſtum, * ſcimus filium paſſum, ſicut paſſus eſt; mortuum, ſicut mortuus eſt; & ſuſcitatum tertia die, & ſedentem ad dexteram patris, venturumqve ad judicandum vivos & murtuos. Atqve hæc dicimus, qvæ didicimus. Tunc iſtum convictum ejecerunt ex Eccleſia *e*) qvi eo inflationis venit, ut docere inſtitueret.

II. Volunt autem dogma ſuum conſtituere & confirmare, qvia eſt in Lege *f*) *Ego ſum Deus patrum tuorum. Non erunt vobis alii dii præter me.* Et rurſus in alio loco *g*) *Ego ſum primus, & ego noviſſimus; & poſt me non eſt alius.* Sic ajunt ſe probare unum eſſe Deum. & reſpondent: ſi Chriſtum confitemur Deum, igitur ipſe eſt Pater, ſi eſt Deus: paſſus vero eſt Chriſtus Deus, paſſus igitur eſt Pater. Pater enim erat ipſe. At non ſic eſt. non enim ſic ſcripturæ exponunt. Utuntur præterea aliis teſtimoniis. ſic enim ajunt ſcriptum eſſe: *h*) *Hic Deus noſter; non reputabitur alius ad eum: adinvenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Vides igitur, inqvit, qvod hic eſt Deus, qvi ſolus eſt, & poſtea in terris viſus, & cum hominibus converſatus? Et in alio loco *i*) ait: *Laboravit Ægyptus, & mercatura Æthiopum, & Sabaim; viri celſi in te tranſibunt, & tui ſervi erunt; & ibunt poſt te vincti vinculis manuum, & in te adorabunt; quia in te eſt Deus & in te precabuntur, quia non eſt Deus præter te. tu enim es Deus, & neſcivimus; Deus Iſrael Salvator.* Vides, inqvit, qvomodo Scripturæ unum Deum prædicant? Cum hoc aperte declaratum ſit, cum hæc ſic conteſtata ſint, neceſſe eſt, uno per confeſſionem conſtituto, hunc paſſioni ſubjicere. Chriſtus enim erat Deus & propter nos paſſus eſt cum eſſet Pater, ut poſſet ſalvos nos facere. Aliud enim (inqvit) dicere non poſſumus. ſi qvidem Apoſtolus *k*) unum Deum confitetur, cum ait: *Quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt Deus benedictus in ſæcula.*

III. Sic volunt iſta recitare, & uti mutilatis, ſicut fecit Theodotus, *l*) cum vellet probare Chriſtum eſſe hominem nudum. Sed nec illi, nec iſti qvidqvam intellexerunt; ut ipſæ ſcripturæ inſcitiam eorum redargunt, qvæ teſtimonium veritati tribuunt. Videte fratres, qvomodo præceps & audax dogma introduxerunt, cum impudenter ajunt: Ipſe Chriſtus eſt pater, ipſe filius; ipſe paſſus eſt, ipſe ſe excitavit à mortuis. At non ſic eſt: recte enim dicunt ſcripturæ, ſed alia Noetus intelligit. At non qvia Noetus non intelligit, idcirco ſcripturæ repudiandæ ſunt. Qvis enim non dicet unum Deum eſſe? non tamen continuo œconomiam, *m*) id eſt, incarnationem, negabit. Primum igitur oportet confutare qvidem hæc capita ſecundum ſenſum illorum; declarare vero ea ſecundum veritatem. Primum enim rè vera eſt exponere Patrem eſſe unum Deum, *ex quo omnis paternitas, n) per quem omnia, & ex quo omnia, & nos in ipſo.* *o*)

IV. Videamus, ut dixi confutationem, deinde veritatem exponemus. Ait enim. *p*) *Laboravit Ægyptus, & mercatura Æthiopum, & Sabaim*, & qvæ ſeqvuuntur uſqve ad eum locum, ubi dicit: *Tu es Deus Iſrael Salvator.* Hæc recitat, non intelligens qvod prius dictum eſt. Cum enim volunt malitioſe ac dolo malo agere, circumcidunt ſcripturas. Recitet autem integre, & reperiet cauſam propter qvam hæc dicuntur. Paulo enim ſupra, principium capitis eſt, unde oportet incipere ad docendum cui & de qvo dicit. Superius enim principium capitis, ſic habet: *q*) *Interrogate me de filiis meis & de filiabus meis, & de operibus manuum mearum mandate mihi. Ego feci terram, & hominem ſuper eam. ego manu mea firmavi cælum; ego mandavi aſtris, ego excita-*

vi

d) Apud Epiphanium qvi ad verbum propemodum eadem de Presbyteris ex Hippolyto, licet haud nominato, refert: Τί γὰρ κακὸν πεποίηκα; ἕνα Θεὸν δοξάζω, ἕνα ἐπίσταμαι, καὶ οὐκ ἄλλον πλὴν αὐτοῦ, γεννηθέντα, ἀποθανόντα. p. 480.

* Qvæ ſeqvuntur, ſunt ipſa verba Symboli, qvale exſtat apud Irenæum lib. 1. c. 2 ſeq. lib. 3. c. 4. Tertullianum contra Praxeam c. 2. & de præſcript. c. 13. & de virginibus velandis c. 1. &c.

e) Noetum damnatum à Tranqvillo Epiſcopo Chalcedoniorum Syriæ, ſcribit auctor Prædeſtinati, c. 36.

f) Exod. III. 6. XX. 3. *g*) Eſai XLIV. 6. XLV. 5. *h*) Baruch. III. 36.

i) Eſai. XLV. 14. *k*) Rom. IX. 5.

l) De Theodoto eadem ex Hippolyto noſtro Epiphanius pag. 481. Timotheus Presbyter à Cotelerio editus III. pag. 389. Τοῦτον τὸν Θεοδοτὸν φασὶν τῆς τοῦ Σαμοσατέως αἱρέσεως ἀρχηγὸν καὶ πατέρα γένεσθαι, πρῶτον εἰπόντα τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον.

m) Frequens in veterum ſcriptis, οἰκονομίαν ponere pro Λόγου ἐνανθρωπήσει & Divinitati ejuſdem opponere. Vide infra c. 14. & Jac. Billium c. 40. ſacrar. Obſervatt. Grabium ad Irenæum pag. 419 Vulcanium ad Cyrillum contra Anthropomorphitas pag. 116. Dounæum ad Chryſoſtomum T. 8 pag. 17c. Svicerum in theſauro, Jo Philippum Pfeiſerum & D. Eliam Veielium τὸν μακαρίτην in ſingularibus de Oeconomia diſſertationibus, Caſaubonum ad Epiſtolam Greg. Nyſſeni pag. 105. ſeq. Seorſum ad Homilias Theophanis Ceramei pag. 459. Dicitur autem κατ' οἰκονομίαν geri aliqvid, ubi aliud qvid oculis ſe offert, aliud latet, ut pluribus expoſuit Gatakerus ad M. Antonini lib. XI. 18. p. 331.

n) Epheſ. III. 15. *o*) 1. Cor. VIII. 6. *p*) Eſai. XLV. 14. *q*) Eſ. XLV. 11.

vicum, & omnes viæ ejus rectæ. Hic ædificabit civitatem meam, & captivitatem reducet non cum precio, neque cum bonis, dixit Dominus Sabaoht. Sic dixit Dominus Sabaoht: Laboravit Ægyptus, & mercatura Æthiopum, & Sabaim; viri celſi in te tranſibunt, & tibi erunt ſervi, & poſt te ſequentur ligati vinculis manuum, & in te adorabunt, & in te precabuntur; quoniam in te eſt Deus, & non eſt Deus præter te. tu enim es Deus, & neſcivimus; Deus Iſraël Salvator. In te igitur, inqvit, *eſt Deus.* In qvo autem eſt Deus; niſi in Chriſto JEſu verbo patris, & myſterio œconomiæ, id eſt, incarnationis? De qvo rurſus docens, carnem ejus ſignificat cum ait: *Ego excitavi eum cum juſtitia, & omnes via ejus recta.* Qvid igitur? de qvo teſtatur hoc loco pater? de filio dicit pater: *Ego excitavi eum juſtitia.* Qvod autem pater ſuſcitavit filium in juſtitia, teſtatur Paulus Apoſtolus, r) cum ait: *Si autem Spiritus qui ſuſcitavit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis; qui ſuſcitavit Chriſtum JEſum à mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora veſtra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Ecce comprobavit qvod dictum eſt per Prophetam: *Ego ſuſcitavi eum juſtitia.* Qvod autem dixit: *In te eſt Deus*; oſtendit myſterium œconomiæ, id eſt, incarnationis, qvod incarnato verbo & facto homine pater erat in filio, & filius in patre, converſante filio cum hominibus. Hoc igitur, fratres, ſignificabatur, qvod verè myſterium incarnationis ex Spiritu ſancto & ex Virgine erat hoc verbum, qvod s) operatum eſt Deo filium unum. Hoc autem non ego dico, ſed ipſe teſtatur qvi de cœlis deſcendit. Sic enim ait: t) *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo.* Qvid igitur qværit iſte præter hoc qvod dictum eſt? Nunqvid dicturus eſt qvod caro erat in cœlo? Eſt igitur caro, qvæ à verbo patris oblata eſt dono, caro inqvam ex Spiritu ſancto & Virgine oſtenſa, perfectus filius Dei. Manifeſtum igitur eſt, qvod ſe ipſe obtulit patri. Antea vero non erat in cœlo caro. Qvis ergo erat in cœlo, niſi verbum ſine carne, qvod miſſum eſt ut oſtenderet ſe, qvi in terra erat, eſſe etiam in cœlo? Verbum enim erat, Spiritus erat, virtus erat. Unus commune nomen, & in uſu apud homines ſibi ſumpſit, vocatus à principio filius hominis, propter futurum, qvamvis nondum eſſet homo, ſicut Daniel teſtatur inqviens. u) *Vidi, & ecce in nubibus cœli venientem tanquam filium hominis.* Recte igitur dixit, eum qvi in cœlo erat verbum Dei, hoc nomine à principio vocari.

V. Sed qvid mihi, inqvit, dicit ſcriptura in alio loco x) *Hic eſt Deus, non reputabitur alius ad eum?* Recte dixit. Qvis enim reputabitur ad patrem? Hic, inqvit, Deus noſter; non reputabitur alius ad eum. *Invenit omnem viam ſcientia, & dedit illam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo.* y) Bene dicit. Qvis enim eſt Jacob puer ejus, & Iſrael dilectus ejus, niſi hic de qvo clamat, inqviens. z) *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite?* Qvi omnem ſcientiam à patre accepit, perfectus Iſrael, & verus Jacob. Poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. Qvis autem eſt Iſrael, niſi homo videns Deum? a) Videns autem Deum, nemo niſi ſolus puer b) & perfectus homo, & qvi ſolus enarrat conſilium patris. Ait enim Joannes: c) *Deum nemo vidit unqnam, niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu Patris; ipſe enarravit.* & rurſus: d) *Qui de cœlo deſcendit, quod audivit & vidit, teſtatur.* Hic igitur eſt, cui omnem ſcientiam dedit pater; qvi in terra viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.

VI. Qvod autem dicit Apoſtolus: e) *Quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus Benedictus in ſecula:* pulchre enarrat & dilucide myſterium veritatis. Hic qvi eſt ſuper omnia, Deus eſt (ſic enim audet dicere: f) *Omnia mihi tradita ſunt à patre*; qvi eſt ſuper omnia Deus benedictus.) genitus eſt, & factus homo,

Ooo Deus,

r) Rom. VIII. 11.

s) *Verbum Dei operatum eſt Deo unum filium*) id eſt, verbum Dei fecit, ut qvi erat unus filius Dei, idem ipſe eſſet unus filius hominis, qvia in hypoſtaſi ſua aſſumpſit carnem. ſic enim verbum caro factum eſt. *Franciſcus Turrianus.*

t) Joh. III. 13.
u) Dan. VII. 13.
x) Baruch. III. 36.
y) ibid.
z) Matth. XVII. 5. III. 17.

a) Nomen ישראל Philoni de præmiis & pœnis pag. 750. atqve alibi exponitur ὁρῶν Θεόν. איש ראה אל Sic & Conſtitutiones Apoſtol VII. 37. VIII. 15. Euſebius XI. 6. pag. 519. præparat. multiqve alii. Qvo etiam referes eos qvibus Iſraël eſt ὁρατικὸς ἀνὴρ καὶ θεωρητικὸς, ut Euſebio pag. 310 præparat. vel νοῦς ὁρῶν Θεὸν ut Optato in fine libri 2. Didymo apud Hieron. & Hieronymo ipſi pluribus locis, Olympiodoro in c. 1. Eccleſiaſtæ, Leontio de ſectis pag 392. Theophani Cerameo homil. 4. p 22. &c. Aliam etymologiam probat Juſtinus Martyr dialogo cum Tryphone pag. 354. ἄνθρωπος νικῶν δύναμιν. τὸ γὰρ ἰσρα ἄνθρωπος νικῶν ἐστι, τὸ δὲ ἢλ δύναμις. Sane איש virum denotat, & שור eſt dominari ac vincere, אל & potentiam ſonat & Angelum, unde Joſephus lib. 1. Antiqv. pag. 13. exponit τὸν ἀντιστάντα ἀγγέλῳ θείῳ, & DEum, unde Moyſe ipſo auctore Geneſ. XXXII. 28 interpretantur alii *adverſus De[um] fortis*, ἄρχων πρὸς Θεόν, ita Symmachus At Eucherius, *princeps cum Deo.* Aquila: ἄρχων μετὰ Θεοῦ. Ita & Gallus confeſſor p. 18. Theodotion & LXX. ἐνισχύσας μετὰ Θεοῦ. Symmachi interpretationem probat Hieronymus in qvæſt. Hebr. Idem in Eſ. XLIV. *Proprie juxta Hebræos & literarum fidem Iſrael* εὐθύτατος Θεοῦ, rectus DEI ישר אל *dicitur.* Vir *autem* videns DEum, *non in elementis ſed in ſono vocis eſt.* Confer Druſium 2. animadverſ. c 27. Frontonem Ducæum ad Paullini Epiſt. 1. Cotelerium T. 1. Apoſtol. pag. 376. Jo. Dallæum de pſeudepigraphis Apoſtolicis pag. 189.

b) ὁ παῖς, filius, ut infra c. VII. & XI.
c) Joh. I. 18.
d) Joh. III. 12. & 13.
e) Rom. IX. 5.
f) Matth. XI. 27.

Deus eſt in ſæcula. Sic enim Joannis ait: *g*) *Qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, Deus omnipotens. h*) Recte vocavit omnipotentem Chriſtum. Hoc enim dixit, qvod qvidem Chriſtus teſtabitur. Tribuens enim teſtimonium. *i*) *Omnia*, inqvit, *mihi tradita ſunt à patre*: & omnium dominatum tenet; omnipotens à patre conſtitutus eſt Chriſtus. Imo & Paulus docens omnia ei data eſſe, ſic dixit: *k*) *Primitiæ Chriſtus, deinde, qui ſunt Chriſti in adventu ejus; poſtea finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri; cum evacuaverit omnem principatum, & omnem poteſtatem & virtutem. Oportet enim ipſum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus. Noviſſime autem inimica deſtruetur mors, omnia enim ſubjecit ſub pedibus ejus. Cum autem dicat: Omnia ſujecta ſunt ei; ſine dubio, præter eum qui ſubjecit ei omnia. Cum autem ſubjecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubjectus erit ei, qui ſubjecit ſibi omnia, ut ſit Deus omnia in omnibus.* Si igitur omnia ſubjecta ſunt ei præter eum ſubjecit omnia, omnium tenet dominatum; ipſius vero dominatum tenet pater, ut in omnibus unus Deus reperiatur, cui omnia ſubjecta ſunt ſimul cum Chriſto, cui omnia pater ſubjecit præter ſeipſum. Hoc enim Chriſtus dixit, ſicut in Evangelio & patrem ſuum & Deum confeſſus eſt. Ait enim ſic: *l*) *Vado ad patrem meum & patrem veſtrum; & Deum meum, & Deum veſtrum.* Si ergo Noetus audet dicere, ipſum eſſe patrem; ad qvem patrem dicet ire Chriſtum ſecundum vocem Evangelii? Sin vero vult ut relicto Evangelio, amentiæ ejus credamus, fruſtra laborat. *m*) *oportet enim obedire magis Deo, quam hominibus.*

VII. Si autem dicat: Ipſe dixit: *n*) *Ego & pater unum ſumus*; advertat animum, & intelligat qvod non dixit: *Ego & Pater unum ſum*; ſed *unum ſumus.* Illud enim, *ſumus*, non dicitur de uno, ſed ſic dixit, qvia duas perſonas demonſtravit, unam autem potentiam, ſive virtutem. Ipſe hoc explicavit, cum dixit de diſcipulis ad patrem: *o*) *Gloriam quam dediſti mihi, dedi eis; ut ſint unum, ſic unum, ſicut nos unum ſumus. Ego in ipſis, & tu in me; ut ſint perfecti in unum; ut cognoſcat mundus quod tu me miſiſti.* Qvid ad hæc dicere poſſunt Noëtiani? Nunqvid omnes unum corpus ſunt ſecundum ſubſtantiam? an vero *p*) poteſtate & affectione conſenſionis & concordiæ unum efficimur? Ad eundem modum puer *q*) miſſus, & ab iis qvi in mundo erant, non cognitus, *r*) confeſſus eſt ſe eſſe in patre poteſtate, *s*) affectione conſenſionis: una *t*) enim mens patris eſt puer. Qvi autem mentem patris habemus, ſic credimus: qvi vero non habent, filium negaverunt. Si autem velint dicere, qvod Philippus de Patre interrogans: *u*) *oſtende*, inqvit, *nobis patrem & ſufficit nobis*: cui reſpondit Dominus inqviens: *Tanto tempore vobiscum ſum Philippe, & non cognoviſti me? Qui vidit me, vidit & patrem. Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt?* Et volunt dicere qvod his verbis eorum dogma confirmatur, ipſo confitente ſe eſſe patrem; ſciant maximam repugnantiam in ſe ipſos inducere, ſcriptura eos redarguente & convincente. Cum enim Chriſtus in omnibus ſe filium dixiſſet & demonſtraſſet, non tamen cognoverant eum, neqve virtutem ejus intelligere, aut intueri potuerant. Et hoc Philippus cum capere non poſſet, qvoad videre licebat, volebat videre patrem. cui Dominus dixit: *Philippe, tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognoviſti me? qui vidit me, vidit patrem.* id eſt, ſi me vidiſti, per me potes patrem cognoſcere. Per imaginem enim qvæ ſimilis eſt, poteſt facile pater cognoſci. Sin vero imaginem, qvæ eſt filius, non cognoviſti; qvomodo vis patrem videre? Qvod autem

g) Apoc. I. 8.

h) Quod Joannes in Apocalypſi cap. I. ait. *Qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*; Paulus ait ad Rom. cap 9. *Deus in ſæcula* propter divinitatem enim Deus ante ſæcula, & propter carnem Deus in ſæcula; & propter carnem qui eſt, & qvi erat, & qvi venturus eſt, Deus omnipotens. *Franciſcus Turrianus.*

i) Matth. XI. 7. *k*) 1. Cor XV. 23. *l*) Joh. XX. 17. *m*) Actor. IV. 19. V. 29.

n) Joh. X. 30. *o*) Joh. XVII. 22. *p*) δυνάμει καὶ διαθέσει ὁμοφροσύνης.

q) Filius, ut ſupra, cap. 5. *r*) Joh. I. 10.

s) Confeſſus eſt ſe eſſe in patre, poteſtate & affectione, multis in locis Evangelii. Joan. cap. 10. Si mihi non vultis credere, operibus credite; ut cognoſcatis & credatis qvia pater in me eſt, & ego in patre. Opera autem erant non ſolum miracula qvæ ſecundum divinitatem operabatur, ſed virtutes, qvas ſecundum humanitatem, ſicut de eo ſcriptum eſt, Hebr. cap. I. ex Pſal. 44. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniqvitatem; propterea unxit te Deus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Item Joan. cap. 12. Qvi videt me, videt eum qvi miſit me. *Et paulo poſt*: Sed qvi miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit, qvid dicam, & qvid loqvar: & ſcio qvia mandatum ejus eſt vita æterna. Erat igitur in Patre poteſtate ſecundum operationem mandatorum ejus, id eſt, charitatis & omnis virtutis & cap 14. Pater autem in me manens, ipſe facit opera. Non creditis qvia ego in patre, & pater in me eſt? alioqvi propter opera ipſa credite. Qvia ſemper hic homo operabatur juſtitiam, miſericordiam, charitatem, & cæteras virtutes immutabiliter ſecundum Dei voluntatem, hac etiam ratione, id eſt, poteſtate & conſenſione mentis & voluntatis, & non ſolum ſecundum ſubſtantiam, ipſe & pater unum erant, ſicut volebat diſcipulos ſuos eſſe unum in Chriſto & in patre, poteſtate & conſenſione voluntatis ſuæ cum voluntate patris, & filii. *Fr. Turrianus.*

t) *Una mens Patris eſt puer.*) Id eſt, mens humana Chriſti non diſcrepat à mente divina patris; & hac ratione mens humana Chriſti etſi non erat eſſentialiter mens divina, erat tamen poteſtate & affectione, ſive diſpoſitione conſenſionis, qvia afficiebatur ſecundum voluntatem Dei voluntas & mens humana Chriſti, ita ut δυνάμει una eſſent, qvæ erant ſecundum ſubſtantiam duæ mentes. *Fr. Turrianus.* Per puerum, iterum ut paulo ante & c. XI. filium intellige.

u) Joh. XIV. 8.

autem hæc ita ſint, qvæ in ipſo capite adjecta & ſubjecta ſunt, explicant, qvæ ſignificant, filium *propoſitum w) miſſum eſſe à patre x)* & *ad patrem ire y.)*

VIII. Multa alia, immo omnia huic veritati adſtipulantur. Neceſſe ergo eſt, ut qvamvis nolit, confiteatur patrem Deum omnipotentem, & CHriſtum JEſum filium Dei, Deum factum hominem, cui omnia pater ſubjecit præter ſe, & Spiritum ſanctum, & hos eſſe vere tres. Qvod ſi vult ſcire qvomodo unus Deus demonſtratur, ſciat unam eſſe virtutem ſive potentiam hujus: & qvantum ad virtutem pertinet, unus eſt Deus; qvantum vero ad incarnationem pertinet, tertia eſt oſtenſio; ut paulo poſt docebimus, cum reddemus rationem de veritate. Hæc igitur fratres, dicta nobis ſunt, de qvibus inter omnes convenit. Unus enim eſt Deus, cui credere oportet, ſed ingenitus, impatibilis, immortalis, qvi omnia facit qvæ vult, ſicut vult, & qvando vult. Qvid igitur ad hæc audebit dicere Noëtus, non intelligens veritatem? Qvandoqvidem igitur hactenus Noëtus confutatus eſt, veniamus ad demonſtrationem veritatis; ut confirmemus veritatem, contra qvam tot & tantæ hæreſes ortæ ſunt, qvæ nihil dicere potuerunt.

IX. Unus Deus eſt, qvem non aliunde, fratres, agnoſcimus, qvam ex ſanctis Scripturis. Qvemadmodum enim ſi qvis vellet ſapientiam hujus ſæculi exercere, non aliter hoc conſeqvi poterit, niſi dogmata Philoſophorum legat: ſic qvicunqve volumus pietatem in Deum exercere, non aliunde diſcemus, qvam ex Scripturis divinis. Qvæcunqve ergo ſanctæ Scripturæ prædicant, ſciamus; & qvæcumqve docent, cognoſcamus: & ſicut vult pater credi, ſic credamus, & ſicut vult filium glorificari, ſic glorificemus; & ſicut vult donari Spiritum ſanctum, ſic accipiamus. Non ſecundum propriam voluntatem, neqve ſecundum proprium ſenſum, neqve vim inferentes in ea, qvæ ab eo data ſunt; ſed qvomodo ipſe per ſanctas Scripturas docere voluit, ſic intelligamus.

X. Deus ſolus cum eſſet, nihilqve ſibi coævum haberet, voluit mundum efficere, & mundum cogitans, ac volens, & dicens, effecit; continuoqve extitit ei factus ſicut voluit perfecit. Satis igitur nobis eſt ſcire ſolum, nihil eſſe Deo coævum. Nihil erat præter ipſum; ipſe ſolus multus erat. Nec enim erat ſine ratione, ſine ſapientia, ſine potentia, ſine conſilio. Omnia erant in eo, ipſe erat omnia. Qvando voluit, & qvomodo voluit, oſtendit verbum ſuum temporibus apud eum definitis; per qvem omnia fecit. Qvi cum vult, facit; qvando *z)* cogitat perficit, qvando *a)* loqvitur, oſtendit; qvando *b)* format, ſapientiam edit. Omnia enim qvæ facta ſunt, ratione qvidem creat, ſapientia vero ornat. Fecit igitur ſicut voluit: Deus enim erat. Eorum *c)* autem qvæ facta ſunt, ducem, conſiliarium & operarium generabat verbum: qvod verbum cum in ſe haberet, eſſetqve mundo creato inaſpectabile, fecit aſpectabile, *d)* emittens priorem vocem, & lumen ex lumine *e)* generans, deprompſit ipſi creaturæ dominum, *f)* ſenſum ſuum, & qvi prius ipſi tantum erat viſibilis, mundo autem inviſibilis, hunc viſibilem fecit, ut mundus cum eum qvi apparuit, videret, ſalvus fieri poſſet.

w) Rom. III. 25.

x) Joh. V. 30. VIII. 16. 18. &c.

y) Joh XIII. 3. XIV. 12.

z) DEus facit qvæ vult Pſal. CXV. 3. Gen. VI. cogitavit DEus qvod fecit hominem. *Fr. Turrianus.*

a) Dixit, fiat lux, & facta eſt lux, hoc eſt loqui id eſt oſtendere. *id.*

b) Formavit hominem de limo terræ, maximam ſapientiam oſtendit DEus in formatione hominis. *id.*

c) Qvia eſt, ſicut Apoſtolus Coloſſ. I. 15. ait, primogenitus omnis Creaturæ. *id.*

d) Tunc emiſit Pater priorem vocem, cum dixit: Hic eſt filius meus dilectus. Matth. 3. *Ita idem Turrianus. Sed Hippolyti ſententia non alia quam Tertulliani c 13. de præſcript. docentis* Patrem omnia condidiſſe per Verbum ſuum primo omnium emiſſum. Id verbum filium ejus appellatum, in nomine DEI varie viſum à Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum, poſtremo delatum ex Spiritu Patris DEI & virtute in virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum egiſſe JEſum CHriſtum. *Et contra Praxeam c. 5.* Ut primum DEus voluit ea qvæ cum Sophiæ ratione & ſermone diſpoſuerat intra ſe & ſubſtantias & ſpecies ſuas edere, ipſum primum ſermonem, habentem in ſe individuas ſuas rationes Sophiam, ut per ipſum fierent univerſa, per qvem erant cogitata atqve diſpoſita, imo & facta jam, qvantum in DEI ſenſu. *Gregorius M lib. XXXII. moral. in Jobum c. 6.* Filius ipſe Vox, qvia eum Pater gignendo dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Quod vero Hippolytus addit Verbum ex inaſpectabili factum eſſe aſpectabile, ad Oeconomiam pertinet, nam ut Phœbadius libro contra Arianos c. 34.* nec Filium usqvam invenimus ſine transfiguratione fuiſſe viſibilem, anteqvam Patri obediens fieret ex æternitate corporeus.

e) Sic locuti ante patres Nicænos, præter Hippolytum noſtrum ſunt Juſtinus Martyr, Tatianus & Athenagoras ut notatum doctiſſimo Grabio ad Irenæum lib. 2. c. 21. His adde Methodium in homilia de Simeone & Anna pag. 152. σὺ εἶ φῶς ἀληθινὸν ἐκ φωτὸς ἀληθινοῦ, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Athanaſius poſtea dixit λύχνον ἐκ λύχνου. T. 1. pag. 881. edit. Lipſienſ.

f) Filius νοῦς, σοφία Patris, & infra, c. XIII. Voluntas.

XI. Atqve ita adſtitit ei alius. *g*) Cum alium dico, non duos Deos dico; ſed tanqvam lumen ex lumine, & aqvam ex fonte, aut radium à ſole. una enim virtus ex toto: totum vero pater, *h*) ex qvo virtus verbum: hoc vero mens, ſive ſenſus, qvi prodiens in mundum, oſtenſus eſt puer Dei. Omnia igitur per eum facta ſunt, *i*) ipſe ſolus ex patre genitus. Qvis ergo profert multitudinem Deorum, qvæ per curricula temporum appulſa fuit? Omnes enim eo redacti ſunt inviti, ut dicant omnia ad unum recurrere, etiam ſecundum Valentinum, & Marcionem, & Cerinthum, *k*) & omnem illorum nugacitatem; & huc nolentes reciderunt, ut unam omnium cauſam confiteantur. Igitur veritati nolentes conſentiunt, eſſe ſcilicet unum Deum, qvi fecit omnia ſicut voluit. Hic autem dedit legem & Prophetas; & dando *l*) coëgit hos per Spiritum ſanctum loqvi, ut accipientes virtutis paternæ inſpirationem, conſilium & voluntatem patris nuntiarent.

XII. In his igitur verbum verſabatur, loqvens de ipſo. Jam enim ipſe ſuus præco erat; oſtendebatqve futurum eſſe, ut verbum in hominibus appareret. Idcirco ſic clamabat: *m*) *Factus ſum manifeſtus iis qui non quærebant me; inventus ſum ab iis qui non interrogabant me.* Qvis vero eſt qvi factus eſt manifeſtus, niſi verbum patris? qvod cum pater miſit, poteſtatem ſuam oſtendit hominibus. Sic igitur factum eſt manifeſtum vebum, ſicut ait beatus Joannes. repetit enim ſummatim, qvæ à Prophetis dicta ſunt, demonſtrans hoc eſſe verbum, per qvod omnia facta ſunt. ſic enim ait: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. o*) & infra ait: *p*) *Mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. In propria venit, & ſui eum non receperunt.* Si mundus (inqvit) per ipſum factus eſt, ſicut ait Propheta *q*) *Verbo Domini cœli firmati ſunt*; igitur hoc eſt verbum, qvod factum eſt manifeſtum. Ergo verbum incarnatum cernimus, patrem per eum intelligimus, filio credimus, Spiritum ſanctum adoramus. Videamus igitur qvæ ſcripta ſunt, qvod prædicabatur qvidem verbum futurum manifeſtum.

XIII. Hieremias etiam dicit. *r*) *Quis ſtetit in hypoſtaſi Domini, & vidit verbum ejus?* Verbum autem Dei ſolum eſt viſibile, verbum vero hominis audibile. Qvando dicit videre verbum, neceſſe eſt mihi ut credam, hunc viſibilem miſſum eſſe. Miſſus autem non eſt alius, qvam verbum. Qvod autem miſſum fuit, teſtatur Petrus, cum dixit Cornelio centurioni: *s*) *Miſit Deus verbum ſuum filiis Iſrael per prædicationem JEſu CHriſti. Hic eſt DEus omnium dominus.* Si ergo verbum mittitur per JEſum CHriſtum, voluntas patris *t*) eſt JEſus CHriſtus.

XIV. Hæc igitur fratres, ſignificant nobis ſcripturæ. Hanc œconomiam, id eſt, incarnationem tradit nobis Joannes in Evangelio, teſtimonio ſuo; & hoc verbum confitetur DEum, ſic inqviens: *u*) *In principio erat verbum, & verbum erat apud DEum, & DEus erat verbum.* Si ergo verbum erat apud Deum, & Deus erat, qvid ergo? dicet ne aliqvis dicere Joannem duos deos? Duos qvi-

g) Juſtinn Martyri qvando Filius ἕτερόν τι à Patre eſſe dicitur, & Tertulliano qvando *Filium & Patrem eſſe aliud ab alio* affirmat, eadem qvæ Hippolyto mens, ut perſonarum diſtinctionem oſtendant, non ut ὁμοούσιον inficientur.

h) Sic idem Tertullianus c. 9. adverſus Praxeam Noëti anteambulonem: *Pater tota ſubſtantia eſt, filius vero derivatio totius & portio.* Et c. 2. *quaſi non ſic quoque unus ſit omnia, dum ex uno omnia, per ſubſtantiæ ſcilicet unitatem.* Et lib. 3. adverſus Marcion. c. 6. *concedas neceſſe eſt eos qui Patrem non agnoverint, nec Filium agnoſcere potuiſſe, per ejuſdem ſubſtantiæ conditionem, cujus ſi plenitudo intellecta non eſt, multo magis portio; certe quæ plenitudinis conſors.*

i) ὁ παῖς τοῦ Θεοῦ, DEI filius, ut ſupra c. V. & VII. * Joh. I. 3.

k) Valentini Æonas tangit, & Marcionis Deum Demiurgum à DEo bono ac ſummo diverſum & Cerinthi angelicas Poteſtates Mundi opifices.

l) Coëgit hos per Spiritum ſanctum loqvi.) Cogebat ſanctos Prophetas, qvatenus volentes ſeqvi voluntatem Dei, non poterant non loqvi illa qvæ loqvebantur. Sic Petrus in Actis Apoſtol c. 3. Non poſſumus, inqvit, qvæ vidimus & audivimus non loqvi ſic Prophetæ audiebant Spiritum verbi Dei intus loqventem, & non poterant, ſicut Petrus hic dixit, non loqvi qvæ audiebant. *Fr. Turrianus.*

m) Eſai. LXV. 1. *n*) Joh. I. 1.

o) Poſt οὐδὲ ἕν in verbis Johannis ϛιγμὴν præter Hippolytum faciunt Irenæus, Clemens Alex Origenes, Theophilus Antiochenus & Euſebius pluribus locis, atqve è Latinis Tertullianus ac Lactantius, Victorinus, Auguſtinus & longe poſt Honorius Auguſtodunenſis lib. I. de imagine Mundi, c. 2. Qvoniam vero eadem interpunctio placuit etiam hæreticis Valentino, Heracleoni, Theodoto, & Macedonianis, Eunomianisqve, hinc ab Epiphanio T. 2. pag. 80. & à Chryſoſtomo rejicitur.

p) Joh. I. 10. *q*) Pſ. XXXIII. 6.

r) Jerem XXIII 18. τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι Κυρίου καὶ εἶδε τὸν λόγον αὐτοῦ; Victor in Catena: ἐν τῇ ὑποστάσει pro qvo Symmachus ἐν τῇ ὁμιλίᾳ edidit. *s*) Actor. X. 36.

t) Sic Filium βούλησιν ſive θέλημα Patris dixere multi veteres, qvorum loca vide ſi placet apud Petavium lib. VI. de SS. Trinitate c. 8. §. 21. & lib. VII. c. 12. §. 12. *u*) Joh. I. 1.

qvidem non dicam, ſed unum; perſonas vero duas, *x)* œconomiam tertiam, *y)* gratiam dico ſancti Spiritus. Pater qvidem unus, perſonæ vero duæ, qvia filius; tertia autem Spiritus ſanctus. Pater mandat *z)* verbum perficit, filius autem oſtenditur, per qvem pater creditur. Oeconomia *a)* conſenſionis redigitur ad unum Deum, unus enim eſt Deus, qvi mandat, pater; qvi obedit, filius; qvi docet ſcientiam, Spiritus ſanctus. Pater qvi *b)* eſt *ſuper omnia*, filius *per omnia*, Spirtus ſanctus *in omnibus*. Aliter Deum unum intelligere non poſſumus, niſi vere Patri & Filio & Spiritui S. credamus. Etenim Judæi patrem glorificaverunt, ſed non egerunt gratias; *c)* ſiqvidem non agnoverunt filium. diſcipuli agnoverunt filium, ſed non in Spiritu ſancto, idcirco *d)* negaverunt. Sciens igitur verbum patris œconomiam & voluntatem patris, qvod non vult aliter pater glorificari, niſi ſic; cum reſurrexiſſet, tradidit hoc diſcipulis: *e) Euntes*, inqvit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Docuit hic, qvod qvicumqve unum qvid horum omiſerit, is perfecte Deum non glorificavit. Per hanc enim Trinitatem Pater glorificatur. Pater enim voluit, filius fecit, Spiritus ſanctus manifeſtum fecit: omnes igitur Scripturæ de hoc prædicant.

XV. Sed dicet mihi aliqvis: Novum verbum mihi affers, cum filium vocas *f)* Joannes enim verbum qvidem dicit, ſed aliter per allegoriam interpretatur. Immo non aliter *g)* per allegoriam interpretatur: ſic enim oſtendens hoc verbum Dei qvod ab initio erat, & nunc miſſum eſt, dixit poſtea in Apocalypſi: *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus; & qui ſedebat in eo, fidelis & verax, & in juſtitia judicat & pugnat. Oculi ejus ſicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa; habens nomen ſcriptum quod nemo novit niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine: & vocatum eſt nomen ejus, Verbum Dei.* Videte igitur fratres, qvomodo *h)* veſtis ſanguine aſperſa in ſymbolo *i)* ſignificavit carnem, qva venit, ad ſubeundam paſſionem impatibile Dei verbum, ſicut mihi Prophetæ teſtantur. ſic enim ait beatus Michæas: *k) Domus Jacob irritavit Spiritum Domini. hæ ſunt eorum ſtudia, non boni ſermones ejus, & recte cum ipſis ambulant. & ipſi ſuſcitaverunt inimicitiam contra pacem ejus, l) gloriam ejus detraxerunt.* Id eſt, fecerunt eum pati in carne. Similiter beatus Paulus

x) Oeconomia apud antiqvos Patres aliqvando ſignificat incarnationem filii Dei; aliqvando, ut hic, operationem Spiritus ſancti in myſterio incarnationis, ita fit, ut aliqvando œconomia ad ſecundam perſonam, aliqvando ad tertiam referatur, aliqvando ad primam id eſt ad patrem, ut paulo poſt ait hic Auctor: Oeconomia, & voluntas Patris, qvi voluit ſic glorificari & manifeſtari per filium incarnatum. *Franc. Turrianus.*

y) Gratiam dico ſancti Spiritus.) Gratiam ſcilicet ſubſtantialem, ſive per ſe gratiam, qvæ eſt Spiritus ſanctus, qvi ſupervenit in Virginem, ex qva conceptus eſt filius Dei, ideo dixit, œconomiam tertiam. ſic poſtea Julius Pont. in epiſt. de Incarnatione, qvam Cyrillus in ſynodo Epheſina citavit, in numeratione Trinitatis dixit contineri incarnationem, qva filius Dei, qvi eſt, inqvit, ordine confeſſionis perſona ſecunda Trinitatis, factus eſt ſuperveniente Spiritu ſancto ex Virgine filius hominis, qvi eſt idem una & eadem filiatione filius Dei. *idem.*

z) Hoc *mandandi & præcipiendi* vocabulo de Patre, & *obediendi* de Filio ſine ulla offenſione uſi ſunt non modo ante Concilium Nicænum S. Irenæus, Hippolytus noſter, Origenes & alii: ſed & poſt illud Concilium adverſarii & hoſtes Arianæ hæreſeos acerrimi, Athanaſius, Baſilius, Marius Victor, Hilarius, Proſper &c. Vide Petavium lib. 2. de Trinitate c. 7. §. 7. Georg. Bullum in defenſione fidei Nicænæ p. 153. 165. 179 170.

a) Qvia in myſterium incarnationis uno conſenſu & operatione concurrerunt Pater & Filius. *Fr. Turrian.*

b) Qui eſt ſuper omnia.) Cum Paulus ait de Deo ad Epheſ IV. 6. *Qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus*; tres perſonas deſignat, & unitatem Dei in illis; qvia unius ejusdemqve virtutis ac potentiæ eſt, eſſe ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus; & ſecundum ordinem confeſſionis ſanctæ Trinitatis, primum tribuit Patri, ſecundum filio, tertium Spiritui ſancto, qvia eſt tertia perſona ſecundum ordinem confeſſionis, ut antiqvi Theologi loqvuntur, & nos loqvi docuerunt. *Franc. Turrianus.*

c) Ex decem leproſis non novem Judæi ſed unus tantum gratias CHriſto egit ſanatus & in eum credens Samaritanus. Luc. XVII. 16.

d) Hoc dicit propter Petrum, qvem legimus in Evangelio negaſſe. *Fr. Turrian.*

e) Matth. XXVIII. 19.

f) Hunc locum puto à Turriano minus bene expreſſum, atqve Hippolytum potius in hanc ſententiam ſcripſiſſe: *Novum mihi affers, cum Filium Verbum vocas*, ſive Verbi appellas nomine.

g) Per allegoriam.) Verbum Dei non allegorice, ſed proprie filium Dei ſignificat. Hoc ipſum beatus Cyrillus l. 7. Theſauri cap. 1. contra Eunomium docuit, & per ſcripturas probavit, eſſe verbum proprium nomen filii; id eſt, hanc vocem, verbum, proprie & decenter, & non per abuſionem, aut allegoriam filium Dei ſignificare. *Franciſcus Turrianus.*

h) Apocal. XIX. 11.

i) Hoc eſt in figura, qva utitur etiam Propheta Eſaias LXIII. 2.

k) Michæ II. 7.

l) Gloriam ejus detraxerunt.) Sic habebant LXX. in exemplari Hippolyti, δόξαν, non [illegible], ut nunc in noſtris. Convenit hæc lectio cum Eſa. cap. 53. Vidimus eum, & non erat ſpecies, neqve decor. *Fr. Turrianus.*

ait *m*) *Quod enim impoſſibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem; Deus filium ſuum mittens in ſimilitudine carnis peccati, n) damnavit peccatum in carne, ut juſtificatio legis oſtenderetur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum Spiritum.* Qvalem igitur filium ſuum Deus per carnem miſit, niſi verbum, qvod à principio ſcilicet filium vocavit, qvia futurum erat ut ortum caperet? & cum filius vocatur, *o*) commune nomen amoris erga hominis ſumit. Nec enim verbum per ſe & ſine carne *p*) perfectus filius erat, cum tamen eſſet perfectum verbum, unigenitus. Neqve caro per ſe ſine verbo ſubſiſtere poterat, qvia in verbo habebat *τὴν σύστασιν*, id eſt, in verbo ſubſiſtebat. Sic ergo unus filius Dei perfectus, manifeſtatus eſt

XVI. Atq; hæc qvidem ſunt de incarnatione verbi teſtimonia, & alia plurima. Videamus nunc qvod propoſitum nobis eſt, qvod vere, fratres, virtus patris, qvod eſt verbum Dei, è cœlo deſcendit, & non ipſe Pater, ſic enim ait. *q*) *Ego ex Patre exivi, & venio.* Qvid eſt autem qvod ex Patre exivit, niſi verbum? Qvid eſt qvod ex ipſo genitum eſt, niſi Spiritus, *r*) id eſt, verbum? Sed dicet mihi: Qvomodo genitum eſt? Explicationem qvomodo tu genitus es, non potes expromere, qvamvis qvotidie vides cauſam humanam, & modum generationis non potes perfecte efferre. non enim licet tibi cognoſcere artem ejus qvi creavit, in experientia & uſu poſitam, & non enarrabilem; ſed ſolum videndo intelligere & credere qvod opus Dei eſt homo. De verbi autem generationis ratione, qva Deus Pater generare voluit; generavit ſicut voluit. Non ſatis eſt tibi ſcire qvod Deus mundum condidit, niſi audeas inqvirere, qvomodo condidit? Non ſufficit tibi cognoſcere, qvod filius Dei tibi apparuit ad ſalutem, ſi tamen id credis; ſed inſuper qvomodo genitus eſt ſecundum Spiritum, curioſe indagas? Atqvi generationem ejus ſecundum carnem enarrare non pluribus qvam duobus *s*) concreditum eſt; & tu audes generationem ſecundum Spiritum ſcrutari, qvam apud ſe Pater ſervat, revelaturus tunc ſanctis, qvi ut faciem ejus videant digni erunt? Satis habe qvod à Chriſto dictum eſt: *t*) *Quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt.* ſicut per Prophetam *u*) ſignificat ... verbi

m) Rom. VIII 3. *n*) omittit verba *καὶ περὶ ἁμαρτίας*, qvæ & in uno Covelli Codice abſunt, ſed ab aliis Codicibus qvemadmodum & verſionibus antiqvis Epiſtolæ ad Romanos agnoſcuntur.

o) *Commune nomen amoris.*) Filius Dei filius hominis nominatus eſt, & fuit, ut nos filii Dei nominemur & ſimus, qvod fuit ſummæ erga nos charitatis. Videte, inqvit Joannes in epiſt. 1. cap. 3. qvalem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & ſimus. Niſi enim ſic Pater dilexiſſet mundum, ut filium ſuum factum filium hominis pro nobis in mortem tradidiſſet, adoptionem filiorum Dei, qvam accepimus, non accepiſſemus, *Fr. Turrianus.*

p) *Perfectus filius non erat.*) Nihil deerat filio Dei ad perfectionem generationis æternæ ex Patre, anteqvam fieret filius hominis: ſed ad perfectum myſterium œconomiæ deerat Chriſto filio Dei, ut fieret filius hominis, & ſic eſſet perfectus Chriſtus. Cum carne itaqve factus eſt perfectus Chriſtus, & perfectus ſive completus filius; filius ſcilicet Dei & filius hominis: qvia hypoſtaſis Chriſti, ut antiqvi Theologi, & Eccleſiaſtici Patres tradunt, eſt qvid completum ex duabus naturis, divina ſcilicet & humana unita verbo. Et beatus Cyrillus libro 2. contra Neſtorium: *Corpus*, inqvit, *ex muliere natum unitum verbo ſecundum hypoſtaſim, Chriſtum unum & filium & dominum perfecit, ſive complevit eundem Deum & hominem*, qvod perinde eſt, ut diceret, filium Dei & eundem filium hominis. Conveniunt cum his, qvæ Leontius Byzantius lib. primo contra Neſtorianos, & Eutychianos ſcripſit, duplicem eſſe perfectionem in Chriſto, unam qvæ ſimpliciter dicitur, alteram qvæ in habitudine cernitur, ſecundum magnum Gregorium. *Perfectum enim*, inqvit, *eſt verbum, & plenum, & prabens perfectionem; perfecta autem eſt & anima hominis quantum ad definitionem eſſentia ſua: ſed tamen neque verbum eſt perfectus Chriſtus non unita humanitate, quamvis perfectus Deus ſit, ſicut nec anima perfectus homo eſt ſine corpore, etſi perfectam ſubſtantiam habet.* hactenus Leontius, *idem.*

Scilicet non ita inſaniit Hippolytus, ut diceret, qvod dixiſſe illum Zwickerus voluit, Verbo ſive Unigenito qvicqvam intrinſecæ perfectionis revera acceſſiſſe ex carnis aſſumptione; imo contrarium aperte docet. Nam primo diſerte ait, Dominum noſtrum perfectum fuiſſe Verbum & unigenitum ante incarnationem. Deinde clare docet Verbum ſive unigenitum adeo ex carne humana non melioratum eſſe, ut caro illa ipſam ſuam ſubſiſtentiam Verbo debeat. Qvid ergo, inqviens, voluit Hippolytus, cum ait Verbum & unigenitum ſine carne perfectum non fuiſſe filium? Voluit, inqvam, manifeſte, *τὸν λόγον* ante incarnationem non omni filiationis genere, ut ita dicam, defunctum fuiſſe, ſive nondum fuiſſe omni modo, qvo Pater voluit, Dei Filium. Scilicet Domino noſtro triplicem nativitatem & filiationem attribuerunt Veteres. Prima eſt, qva ut *λόγος* ex mente Patris ab æterno natus fuit. Ex hac nativitate perfecta hypoſtaſis divina extitit; nec ipſi qvicqvam poſtea acceſſit, ſed potius ceteræ nativitates *συγκαταβάσεις* fuerunt ſive condeſcenſiones Filii Dei. Altera nempe nativitas eſt, qva *ὁ λόγος* à Deo Patre, apud qvem, cum nihil adhuc præter Deum exiſteret adeoqve ab æterno fuerat, *κατ᾽ ἐνέργειαν* exivit, ac tanqvam ex utero ejus prodiit, ſeqve demiſit ad condenda univerſa. [Hæc eſt illa *γέννησις λόγου προφορικοῦ* apud Theophilum Antiochenum lib. 2. p. 80. Sic & Judæi qvidam ætate Juſtini affirmabant *ἀτμήτους καὶ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις* eſſe angelos *ἃς ὁ Θεὸς ὅταν βούληται προπηδᾶν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀναστέλλει πρὸς ἑαυτόν*. p. 380. dial. cum Tryphone] Tertia demum nativitas tum fuit, cum idem *ὁ λόγος* caro factus eſt, & e ſinu Patris in uterum beatiſſimæ virginis illapſus, homo ex ipſa natus eſt per inumbrationem Spiritus S. Hæc fuit *τοῦ λόγου* extrema *συγκατάβασις*, (à nobis hominibus, adeoqve ab ipſis Angelis æternum adoranda,) qva peracta, perfectus Filius Dei factus eſt, hoc eſt, ut dixi, omni filiationis genere defunctus eſt: ſiqvidem ceteræ filiationes, qvæ humanam Chriſti naturam ſpectant, ex hac dependent, atqve ex ipſa conſeqvuntur. *G. Bullus defenſ. fidei Nicanæ p.* 164.

q) Joh. XVI. 28. *r*) Divina Chriſti natura uti eſt, ita paſſim etiam dicitur Spiritus antiqvis Eccleſiæ Doctoribus *διὰ τὸ ἀσχημάτιστον* ut loqvitur Proclus CPolitanus. Vide Hugonem Grotium ad Marci cap 2. verſ. 8.
s) Matthæo & Lucæ in Evangel. *t*) Joh. III. 6. *u*) Davidem in loco mox afferendo.

verbi generationem qvod genitus eſt: qvomodo vero, reſervat apud ſe in tempus certum ac præfinitum, cum illud revelaturus eſt. *x*) Sic enim ait: *Ex utero ante luciferum genui Te.*

XVII. Sufficiunt hæc teſtimonia fidelibus veritatis ſtudioſis, infideles enim nulli credunt. Etenim Spiritus ſanctus ut terreret, in perſona Apoſtolorum teſtatus eſt *y*): *Domine, quis credidit auditui noſtro?* Qvamobrem ne ſimus infideles ne qvando in nobis, qvod dictum eſt, impleatur. Credamus igitur fratres ſecundum traditionem Apoſtolorum, *z*) qvod Deus verbum è cœlis deſcendit in ſanctam virginem Mariam, ut ex ea incarnatus ſumpta anima humana, rationis inqvam participe, factus omnia qvæcunqve homo eſt, excepto peccato, ſalvaret Adam qvi ceciderat, & immortalitatem hominibus largiretur iis, qvi crederent in nomine ejus. In omnibus igitur demonſtratum eſt nobis verbum veritatis, qvod unus eſt Pater, cujus adeſt verbum, per qvod omnia fecit, qvod poſterioribus temporibus, ſicut ſuperius diximus, *a*) miſit Pater ad ſalutem hominum. Hoc per legem & Prophetas prædicatum eſt venturum eſſe in mundum. Sicut ergo prædicatum eſt, ſic præſens ſe ipſum manifeſtum fecit ex Virgine & Spiritu ſancto novus homo factus, habens cœleſte qvod paternum erat, tanqvam verbum; terrenum vero tanqvam ex vetere Adam per Virginem incarnatus. Sic in mundum egreſſus Deus corporatus apparuit, egreſſus perfectus homo. Non enim per fictionem, aut mutationem *b*) ſed vere factus eſt homo.

XVIII. Sic igitur humana ſua non recuſat qvi demonſtrabatur eſſe Deus, cum eſurit *c*) & laborat, *d*) & defatigatus ſitit; *e*) cum formidans fugit, *f*) & ſuper pulvinum dormit, *g*) qvi naturam habet inſomnem ut Deus: cum calicem paſſionis refugit, *h*) qvi propter hoc in mundum advenerat: *i*) cum in anxietate ſudat, *k*) & ab Angelo roboratur, qvi eos qvi in eum credunt, roborat; & opere docuit mortem contemnere: cum à Juda proditur, *l*) qvi cognoſcebat Judam qvis eſſet; *m*) & à Caipha inhonoratur, *n*) qvi erat ab eo ſacerdotio fungente, paulo ante *o*) tanqvam Deus honoratus: cum ab Herode ſpernitur, *p*) qvi totam terram judicaturus eſt, & verberatur à Pilato *r*) is qvi infirmitates noſtras ſuſcepit: *s*) & à militibus illuditur *t*) is, cui adſtant millia millium, *u*) & decies centena millia Angelorum & Archangelorum: & à Judæis in ligno figitur, *x*) qvi tanqvam cameram cœlum fixit: *y*) & clamans ad Patrem Spiritum commendat, *z*) qvi eſt à Patre inſeparabilis: *a*) & inclinato capite expirat, *b*) qvi dixit: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. c*) Qvod autem non dominabatur ei mors qvi vita erat, ſignificavit cum dixit: *d*) *Ego à meipſo pono eam.* Et latus lancea aperitur ei, *e*) qvi vitam omnibus * largitur: & linteo involutus in monumento ponitur, *f*) qvi mortuos ſuſcitat: & tertia die à patre excitatur *g*) qvi eſt ipſe reſurrectio & vita. ** Hæc enim omnia nobis operatus eſt, qvi propter nos factus eſt ſicut nos. Ipſe enim infirmitates noſtras ſuſcepit, & languores noſtros portavit; & pro nobis dolet, ſicut dixit Eſaias Propheta. *h*) Ab Angelis laudatus, *i*) à paſtoribus viſus, *k*) à Symeone expectatus, *l*) ab Anna teſtatus *m*) à Magis qvæſitus, *n*) ab ſtella ſignificatus, *o*) in domo patris verſatus, *p*) à Joanne digito oſtenſus *q*) cui pater ſuperne teſtimonium dedit, *r*) dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* hic coronatur *s*) contra diabolum. Hic eſt JEſus Nazaræus, qvi in Cana Galilææ ad nuptias vocatus, aqvam in vinum mutavit; *t*) & mare vi ventorum agitatum, increpavit; *u*) & ſuper mare tanqvam ſuper terram ſiccam ambulavit; *x*) cæcum à nativitate videre fecit; *y*) Lazarum jam qvatriduo mortuum excitavit, *z*) varia miracula edidit; peccata

Ppp 2 remi-

x) Pſal. CX. 3. *y*) Eſai. LIII. 1. Joh. XII. 38. Rom. X. 16. *z*) En παράδοσιν Ἀποστολικήν, qvam mox ex ſcriptis Apoſtolis clariſſime teſtatam facit Hippolytus.

a) Supra cap. VII. *b*) Adverſus hæreſia Docetarum, qvæ latiſſime ſerpſerat propugnata à Simone Mago, Menandro, Saturnilo, Gnoſticis, Cerinthiis, Baſilide, Valentino, Secundo, Epiphane, Iſidoro, Heracleonitis, Ptolemæo, Marcoſianis, Ophitis, Sethianis, Cerdone, Marcione, Apelle, Bardeſane, Harmenio, uti deinceps à Manichæis & Priſcillianiſtis. *c*) Matth. IV. 2. *d*) Matth. XXVI. 37. *e*) Joh. XIX. 28.
f) Joh IV. 1. *g*) Matth. VIII. 24. *h*) Matth. XXVI 39. Marc. XIV. 36. Luc. XXII. 42. *i*) Joh. XII. 27. XVIII. 11.
k) Luc. XXII. 44. *l*) Matth XXVI. 25. *m*) id. v. 25. *n*) id. 65. ſeq
o) *Tanqvam Deus honoratus.*) Qvia cum eſſet Pontifex illius anni, prophetavit Caiphas, Joan cap 11. qvod JEſus moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qvi erant diſperſi, congregaret in unum; qvod qvidem facere non poterat, niſi Deus eſſet. *Fr. Turrian.*
p) Luc. XXIII. 11. *q*) Actor. XVII. 31. *r*) Matth. XXVII. 26. Joh. XIX 1. *s*) Eſai. LIII. 4.
t) Matth XXVI. 67. *u*) Daniel. VII. 10. *x*) Matth. XXVII. 35. *y*) Eſa XL. 22.
z) Luc. XXIII. 46. *a*) Joh. XIV. 11. *b*) Joh. XIX. 30. *c*) Joh. X. 18.
d) Ibid. *e*) Joh XIX. 34. * Joh. XI 25. XIV. 6. *f*) Joh. XIX. 40. *g*) Actor. X. 40.
** Joh. XI. 25. *h*) Eſaiæ LIII. 4. *i*) Luc. II. 13. Qvæ hic ſeqvuntur ad verbum fere conveniunt cum eis qvæ ex S. Hippolyti memoria hæreſium laudat S. Gelaſius in loco qvem habes ſupra p. 225. Vide & qvæ Theodoritus infra p. 268. *k*) Luc II. 16. *l*) Luc II 25. *m*) id. verſ 36. *n*) Matth. II. 2. *o*) id. verſ. 9.
p) Luc. II 40. *q*) Joh. I. 29. & 15. *r*) Matth. XVII. 5 *s*) Matth. XXVII. 29. Victores in certaminibus coronabantur, de qvo multa Carolus Paſchalius libro ſexto de Coronis.
t) Joh. II 9. *u*) Matth. VIII. 26. *x*) Matth. XIV. 25. *y*) Joh. IX. 7. *z*) Joh. XI. 44 XII. 17.

remiſit; *a*) dedit Apoſtolis poteſtatem, *b*) lancea ictus ſanguinem & aqvam *c*) ex latere fudit. Propter hunc ſol obtenebreſcit, *d*) dies non illuminatur, rumpuntur petræ, *e*) ſcinditur velum, *f*) fundamenta terræ qvatiuntur, *g*) aperiuntur ſepulchra, & reſurgunt mortui; & principes pudore afficiuntur *h*) cum vident in cruce eum qvi univerſum ornavit, claudentem oculos, & tradentem Spiritum. Hæc cum creatura videret turbatur, & cum gloriam illius capere non poſſet, *i*) tenebras ſibi obducebat. Hic inſufflans dat diſcipulis Spiritum *k*) & januis clauſis ingreditur. *l*) Hic videntibus Apoſtolis à nube in cœlum ſuſceptus eſt, *m*) ſedetqve ad dexteram patris, *n*) venturus judex vivorum & mortuorum. *o*) Hic Deus & homo propter nos factus, cui omnia ſubjecit pater. *p*) Ipſi gloria & imperium cum Patre & ſancto Spiritu, in ſancta Eccleſia, & nunc & in ſæcula ſæculorum, Amen.

DE RESURRECTIONE.

Meminere præter laterculum marmoreum, ſupra p. 88. * Hieronymus, Sophronius, Nicephorus, Honorius, Freculfus.

Anaſtaſius Sinaita in Hodego p. 356.

Ἱππολύτου Ἐπισκόπου ῥώμης ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως, καὶ ἀφθαρσίας, λόγου.

Ἔσονται φησὶν ἐν τῇ ἀναστάσει οἱ ἄνθρωποι, ὡς οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ. ἐν ἀφθαρσίᾳ δηλονότι, καὶ ἀθανασίᾳ, καὶ ἀρρευσίᾳ. ἄφθαρτος γὰρ οὐσία οὐ γεννᾶται, οὐκ αὔξει, οὐχ ὑπνοῖ, οὐ πεινᾷ, οὐ διψᾷ, οὐ κοπιᾷ, οὐ πάσχει, οὐ θνήσκει, οὐ τιτρώσκεται ὑπὸ ἥλων, καὶ λόγχης, οὐχ ἱδροῖ, οὐχ αἱμοῤῥοεῖ. τοιαῦται οὐσίαι εἰσὶν ἥτε τῶν ἀγγέλων, ἥτε τῶν ψυχῶν, τῶν ἐκ σωμάτων ἀπηλλαγμένων. ἐπειδὴ καὶ ἀμφότεραι ἑτερογενεῖς εἰσι, καὶ ἀλλότριαι τῆς ὁρωμένης, καὶ φθειρομένης ταύτης τοῦ κόσμου κτίσεως.

Hippolyti Epiſcopi Romani, ex ſermone de Reſurrectione & incorruptione.

E*Runt*, inqvit, *homines in reſurrectione, ſicut, Angeli Dei, nimirum corruptionis expertes, immortales, nihil defluxu aliquo deperdere ſoliti: Nam immortalis natura, non generat, non generatur; non augetur, non dormit, non eſurit, non ſitit; non fatigatur, non patitur, non moritur, neque à clavis & lancea perforatur, non ſudat, non fundit ſanguinem. Ejusmodi naturis conſtant Angeli, & animæ corporeis vinculis exſolutæ; Ambæ enim iſtæ naturæ ſunt alterius generis, & diverſæ à creaturis hujus mundi, quæ ſub aſpectum cadunt, & corruptioni ſubjiciuntur.*

DE S. HIPPOLYTI,

Didaſcalia ſive παράδοσιν Ἀποστολικῆ.

Jo. Pearſonius Vindic. Ignat. parte I. cap. 4.

FUerunt ex ſententia noſtra antiqvitus hi libri qvaſi ab Apoſtolis, ſcripti aut dictati, διδαχὴ Ἀποστόλων, διατάξεις Ἀποστόλων, Διδασκαλία Κλήμεντος, Διδασκαλία Ἰγνατίου, Διδασκαλία δι' Ἱππολύτου, Διδαχὴ Πολυκάρπου. Ex his omnibus & aliis fortaſſe adhuc incognitis conflatæ ſunt Διαταγαὶ ſive καθολικὴ Διδασκαλία. Et ſane ſunt in libris Conſtitutionum Capita qvædam qvæ nihil aliud eſſe videntur, qvam methodi gratia factæ connexiones qvædam, qvibus una alteri Didaſcalia ſubnecteretur. Qvale caput tertium libri octavi eſſe ipſi ex MS. Codice Oxonienſi, qvo repræſentantur tum Διδασκαλία δι' Ἱππολύτου tum διαταγαὶ Ἀποστόλων, ex qvibus liber octavus præcipue conſtat, deprehendimus.

a) Matth. IX. 2, 6. *b*) Matth. XVI, 19. XVIII, 18. Joh. XX. 20. *c*) Joh. XIX. 34. *d*) Matth. XXVII. 45.
e) Id. verſ. 51. *f*) Id. *g*) id. verſ. 52. *h*) id. verſ. 54.
i) Matth. XXVII. 45. *k*) Joh. XX. 22. *l*) Joh. XX. 19. *m*) Actor. I. 9.
n) Hebr. XII. 2. *o*) Actor X. 42. 2. Tim. IV. 1. *p*) 1. Cor. XV. 27.

ΠΕΡΙ

ΠΕΡΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΩΝ* ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Jo. Baptiſta Cotelerio Interprete.

Τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἡμῖν παραδιδόντος μυστήριον, καὶ προσκαλουμένου Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καθὼς αὐτός που φησὶν εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν πιστευσάντων, ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, τὸ ἔργον ὃ ἔδωκάς μοι, ἐτελείωσα, καὶ περὶ ἡμῶν λέγοντος τῷ πατρί, πάτερ ἅγιε, εἰ καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἀλλ᾽ ἐγώ σε ἔγνων, καὶ οὗτοί σε ἐγνώκασιν· εἰκότως, ὡς ἂν τετελειωμένων ἡμῶν, φησὶ πᾶσιν ἅμα, περὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ διὰ τοῦ πνεύματος διδομένων χαρισμάτων· Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι, ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις καιναῖς λαλήσουσιν· ὄφεις ἀροῦσι. κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσι. Τούτων τῶν χαρισμάτων πρότερον μὲν ἡμῖν δοθέντων τοῖς ἀποστόλοις, μέλλουσι τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλειν πάσῃ τῇ κτίσει· ἔπειτα δὲ τοῖς δι᾽ ἡμῶν πιστεύσασιν ἀναγκαίως χορηγουμένων· οὐκ εἰς τὴν τῶν ἐνεργούντων ὠφέλειαν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν τῶν ἀπίστων συγκατάθεσιν, ἵνα οὓς οὐκ ἔπεισεν ὁ λόγος, τούτους ἡ τῶν σημείων δυσωπήσῃ δύναμις· τὰ γὰρ σημεῖα οὐ τοῖς πιστοῖς ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις, Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων· οὔτε γὰρ τὸ δαίμονας ἐκβάλλειν ἡμέτερον κέρδος, ἀλλὰ τῶν ἐνεργείᾳ κυρίου καθαιρομένων· καθὼς αὐτός που παιδεύων ἡμᾶς ὁ κύριος δείκνυσι λέγων· μὴ χαίρετε ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑπακούουσιν, ἀλλὰ χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τῷ οὐρανῷ· ἐπειδὴ τὸ μὲν αὐτοῦ δυνάμει γίνεται, τὸ δὲ ἡμετέρᾳ εὐνοίᾳ καὶ σπουδῇ, δῆλον ὅτι βοηθουμένοις ὑπ᾽ αὐτοῦ. οὐκ ἐπάναγκες οὖν πάντα πιστὸν δαίμονας ἐκβάλλειν, ἢ νεκροὺς ἀνιστᾶν, ἢ γλώσσαις λαλεῖν· ἀλλὰ τὸν ἀξιωθέντα χαρίσματος ἐπί τινι αἰτίᾳ χρησίμῃ, εἰς σωτηρίαν τῶν ἀπίστων, δυσωπουμένων πολλάκις οὐ τῇ τῶν λόγων ἀποδείξει, ἀλλὰ τῇ τῶν σημείων ἐνεργείᾳ, ἀξίων ὄντων σωτηρίας· οὐδὲ γὰρ πάντες οἱ ἀσεβεῖς ὑπὸ τῶν θαυμάτων ἐντρέπονται· καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ Θεός, ὡς ὅταν λέγῃ ἐν τῷ νόμῳ· ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις, καὶ οὐ μὴ πιστεύσουσιν. Οὔτε γὰρ οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευσαν τῷ Θεῷ, Μωϋσέως τοσαῦτα σημεῖα καὶ τέρατα πεποιηκότος· οὔτε τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων τῷ

CUm Deus & Salvator noſter JeſusChriſtus magnum pietatis ſacramentum a) nobis tradat, & Judæos Gentileſque invitet ad agnitionem unius ac ſolius veri Dei Patris ſui; quemadmodum ipſe alicubi, gratias de ſalute credentium agens, ait; b) *Manifeſtavi nomen tuum hominibus; opus quod dediſti mihi, conſummavi;* cumque de nobis dicat Patri; c) *Pater ſancte, etſi mundus te non cognovit; at ego te cognovi, & hi te cognoverunt:* merito omnibus ſimul, utpote qui ſimus conſummati, ait de Chariſmatibus, quæ ipſe per Spiritum dedit; d) *Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur; In nomine meo Dæmonia ejicient; Linguis novis loquentur; Serpentes tollent; Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit; Super ægros manus imponent, & bene habebunt.* Quæ Chariſmata ſeu dona prius quidem nobis Apoſtolis tradita ſunt, qui omni creaturæ prædicaturi eramus Evangelium; poſtea vero neceſſarie iis qui per nos crediderunt præbentur; non ad utilitatem ea operantium, ſed ad infidelium aſſenſionem; ut quibus non perſuaſit ſermo, hos virtus ſignorum flectat ac pudore afficiat. Signa enim non nobis fidelibus eduntur, ſed infidelibus, cum Judæorum, tum Græcorum. Neque enim Dæmones ejicere, noſtrum emolumentum eſt, ſed eorum qui per Domini operationem purgantur; ſicut ipſe Dominus, nos erudiens, oſtendit, dicendo; e) *Nolite gaudere, quia Spiritus vobis obediunt; ſed gaudete, quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo:* quando illud quidem ipſius virtute fit; hoc autem noſtro affectu ac ſtudio, nobis videlicet ab eo adjutis. Non ergo neceſſe eſt, ut omnis fidelis Dæmones expellat, aut ſuſcitet mortuos, aut linguis loquatur; ſed is qui Chariſmate dignatus eſt propter aliquam cauſſam utilem, ad ſalutem infidelium, qui ſæpe non ſermonum demonſtratione, ſed ſignorum operatione commoventur, quippe digni ſunt ſalute; non enim omnes impii miraculis convertuntur: cujus rei teſtis ipſe Deus; ut dum dicit in Lege: f) *Quoniam in aliis linguis loquar populo huic, & in labiis aliis; & non credent.* Nec enim Ægyptii crediderunt Deo, cum Moyſes tot tantaque ſigna & prodigia faceret: neque multitudo Ju-

a) 1 Tim. 3, 16. b) Joh. 17, 6, 4. c) Joh. 17, 11. 25. d) Marc. 16, 17. e) Luc. 10, 20. f) Iſ. 28, 11. 1 Corinth. 14, 21. Deut. 18.

* Memoratur in monumento marmoreo Hippolyti ſupra, pag. 83. Exſtat in Conſtitutt. Apoſtol. lib. VIII. cap. 1. 2: In MS. Vindob. inſcribitur; Διδασκαλία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων περὶ Χαρισμάτων. Similiter in Barocc. Διδασκαλία πάντων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων περὶ Χαρισμάτων.

ὡς Μωϋσεῖ Χριστῷ, πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν αὐτοῖς θεραπεύσαντι· καὶ οὔτε ἐκείνους ἐδυσώπησε ῥάβδος ἐμψυχωμένη εἰς ὄφιν, καὶ χεὶρ λελευκωμένη, καὶ Νεῖλος αἱματούμενος· οὔτε τούτους τυφλοὶ ἀναβλέποντες, καὶ χωλοὶ περιπατοῦντες, καὶ νεκροὶ ἀνιστάμενοι· καὶ τῷ μὲν ἀνθίσταντο Ἰαννῆς καὶ Μαμβρῆς· τῷ δὲ Ἄννας καὶ Καϊάφας· οὕτως οὐ πάντας δυσωπεῖ τὰ σημεῖα, ἀλλὰ μόνους τοὺς εὐγνώμονας, ὧν καὶ χάριν εὐδοκεῖ ὁ Θεὸς ἐπιτελεῖσθαι δυνάμεις, ὡς σοφὸς οἰκονόμος· οὐ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἰσχύϊ, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ βουλήσει. ταῦτα δέ φαμεν, ἐπὶ τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι τοὺς λαβόντας χαρίσματα τοιάδε, κατὰ τῶν μὴ λαβόντων· Χαρίσματα δὲ λέγομεν, τὰ διὰ τῶν σημείων· ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος πιστεύσας διὰ Χριστοῦ εἰς τὸν Θεὸν, ὃς οὐκ εἴληφε χάρισμα πνευματικόν· αὐτό τε γὰρ τὸ ἀπαλλαγῆναι πολυθέου ἀσεβείας, καὶ πιστεῦσαι Θεῷ πατρὶ διὰ Χριστοῦ, χάρισμά ἐστι Θεοῦ· Τό τε ἀποῤῥίψαι τὸ ἰουδαϊκὸν κάλυμμα, καὶ πιστεῦσαι ὅτι εὐδοκίᾳ Θεοῦ ὁ πρὸ αἰώνων μονογενὴς, ἐν ὑστέρῳ καιρῷ ἐκ παρθένου γεγένηται δίχα ὁμιλίας ἀνδρός· καὶ ὅτι ἐπολιτεύσατο ὡς ἄνθρωπος ἄνευ ἁμαρτίας, πληρώσας πᾶσαν δικαιοσύνην τὴν τοῦ νόμου· καὶ ὅτι συγχωρήσει Θεοῦ σταυρὸν ὑπέμεινεν, αἰσχύνης καταφρονήσας ὁ Θεὸς λόγος· καὶ ὅτι ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἀνέστη, διὰ τριῶν ἡμερῶν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τεσσαράκοντα ἡμέρας παραμείνας τοῖς ἀποστόλοις, καὶ πληρώσας πᾶσαν διάταξιν ἀνελήφθη ἐπ᾽ ὄψεσιν αὐτῶν πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν Θεὸν καὶ πατέρα· ὁ ταῦτα πιστεύσας, οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ἀλόγως, ἀλλὰ κρίσει καὶ πληροφορίᾳ, χάρισμα εἴληφεν ἐκ Θεοῦ· ὡσαύτως δε καὶ ὁ πάσης αἱρέσεως ἀπαλλαγείς· μὴ οὖν τις τῶν ποιούντων σημεῖα, καὶ τέρατα, κρινέτω τινὰ τῶν πιστῶν μὴ ἀξιωθέντα ἐνεργεῖν· διάφορα γάρ ἐστι τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίσματα, παρ᾽ αὐτοῦ διὰ Χριστοῦ διδόμενα· καὶ σὺ μὲν εἴληφας τοῦτο· ἐκεῖνος δὲ ἄλλο τι· ἢ γὰρ λόγον σοφίας, ἢ γνώσεως, ἢ διακρίσεως πνευμάτων, ἢ πρόγνωσιν τῶν μελλόντων, ἢ λόγον διδακτικὸν, ἢ ἀνεξικακίαν, ἢ ἐγκράτειαν ἔννομον. καὶ γὰρ καὶ Μωϋσῆς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιτελῶν τὰ σημεῖα, οὐ κατεπήρθη τῶν ὁμοφύλων· καὶ Θεὸς κληθεὶς, οὐκ ἠλαζονεύσατο κατὰ τοῦ ἰδίου προφήτου Ἀαρών· ἀλλ᾽ οὔτε ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς ἡγησάμενος μετ᾽ αὐτὸν τοῦ λαοῦ, κἂν τῷ πρὸς Ἰεβουσαίους πολέμῳ στήσας τὸν ἥλιον κατὰ Γαβαὼν, καὶ τὴν σελήνην κατὰ φάραγγα Αἰλών, διὰ τὸ μὴ αὐταρκεῖν πρὸς τὴν νίκην τὴν ἡμέραν, ἐπήρθη κατὰ τοῦ Φινεὲς, ἢ τοῦ Χαλέβ· οὔτε Σαμουὴλ τοσαῦτα παράδοξα ποιήσας, παρ᾽ οὐδὲν ἡγήσατο τὸν θεοφιλῆ Δαβίδ. καί τοι ἀμφότεροι προφῆται· καὶ ὁ μὲν, ἀρχιερεύς, ὁ δὲ, βασιλεύς· καὶ ἑπτὰ χιλιάδων ὑπαρχουσῶν ἐν Ἰσραὴλ ἁγίων, τῶν μὴ καμψάντων γόνυ τῇ

dæorum credidit Chriſto, Moyſis ſimili; cum omnem morbum omnemque infirmitatem curaret: & neque illos permovit g) virga in ſerpentem animata, & manus alba facta, Nilus in ſanguinem verſus; neque hos h) cœci videntes, claudi ambulantes, & mortui ſuſcitati: ac illi quidem reſiſtebant Jannès & Mambres; i) huic vero Annas & Caiphas. Sic non omnibus ſigna perſuadent, ſed iis dumtaxat qui candide de rebus judicant; quorum & cauſſa Deo tamquam ſapienti moderatori placet ut miracula perpetrentur; non hominum viribus, ſed illius voluntate. Hæc autem ideo memoramus, ut qui Chariſmata hujusmodi acceperunt, non ſe in eos qui non acceperunt efferant; Chariſmata dicimus, quæ per miracula: quoniam nemo eſt, per Chriſtum in Deum credens, qui non acceperit Chariſma ſpirituale: ipſum etenim hoc, liberatum eſſe impio multorum Deorum cultu, & credidiſſe Deo Patri per Chriſtum, Chariſma Dei eſt; ut &, abjeciſſe Judaicum velamen; ac credidiſſe quod Dei beneplacito Unigenitus qui ante ſæcula exſiſtebat, in extremo tempore ex virgine natus eſt, ſine viri concubitu; & quod in vita tamquam homo verſatus eſt, absque peccato, impleta omni juſtitia Legis; quodque permiſſione Dei Deus Verbum, ſpreto dedecore, crucem ſuſtinuit; & quod mortuus eſt ac ſepultus, & reſurrexit in triduo, atque poſt reſurrectionem cum Apoſtolis diebus quadraginta permanſit, completaque omni conſtitutione, aſſumptus eſt in eorum conſpectu ad Deum & Patrem qui eum miſerat. Qui hæc credidit, non ſtolide ac circa rationem, ſed cum judicio ac certitudine, is Chariſma à Deo conſecutus eſt: ſimiliter etiam qui ab omni Hæreſi ſervatus fuit. Non ergo quispiam eorum qui ſigna & portenta faciunt, judicet ac damnet quemquam fidelium, qui donum ea operandi non ſit adeptus: diverſa quippe ſunt Dei Chariſmata, ab ipſo per Chriſtum tributa: k) ac tu quidem accepiſti hoc; ille vero aliud quoddam; aut enim ſermonem ſapientiæ, vel ſcientiæ, aut rationem diſcernendorum ſpirituum, aut præcognitionem futurorum, aut ſermonem aptum ad docendum, aut patientiam, aut continentiam legitimam. Etenim Moyſes homo Dei, cum in Ægypto ſigna perficeret, l) non ſe in populares ſuos extulit; cumque Deus appellatus fuiſſet, non ſuperbivit in ſuum Prophetam Aaronem. Sed & Jeſus Navæ filius, m) qui poſt Moyſem ductor fuit populi, quamvis in bello adverſum Jebuſæos, quod non ſufficeret dies ad victoriam, ſolem ſtitiſſet ad Gabaonem, & lunam ad vallem Ajalonem; non tamen in Phineem aut Chalebum arrogantia elatus eſt. Neque Samuel qui tot mira & inopinata fecit, pium ac Deo carum Davidem nihili duxit: ſed ambo erant Prophetæ; & ille quidem pontifex, hic vero rex. Et cum in Iſraele n) eſſent ſeptem millia

Βααλ

g) Exod. 7, & 4. h) Matth. 11, 5. i) 2 Tim. 3, 8. k) 1 Cor. 12, 8. l) Exod. 7, 1. m) Joſ. 10. n) 3 Reg 19, 18, Rom. 11, 4.

Βάαλ, μόνος Ἠλίας ἐν αὐτοῖς, καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Ἐλισσαῖος θαυματοποιοὶ γεγένηνται· ἀλλ᾽ οὔτε Ἠλίας τὸν οἰκονόμον Ἀβδιοὺ ἐξεμυκτήρισε, φοβούμενον μὲν τὸν Θεὸν, οὐ ποιοῦντα δὲ σημεῖα· οὔτε Ἐλισσαῖος τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν φέροντα τοὺς πολεμίους ὑπερεῖδεν. ἀλλὰ γὰρ οὔτε Δανιὴλ ὁ σοφὸς, ῥυσθεὶς δεύτερον ἐκ στόματος λεόντων, οὔτε οἱ τρεῖς παῖδες ἐκ καμίνου πυρὸς, ἐξουδένωσαν τοὺς λοιποὺς τῶν ὁμοφύλων· ἠπίσταντο γὰρ ὅτι οὐ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει περιεγένοντο τῶν δεινῶν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ ἰσχύϊ, καὶ σημεῖα ἐπετέλουν, καὶ τῶν δυσχερῶν ἀπηλλάττοντο. οὐκοῦν μηδεὶς ὑμῶν ἐπαιρέσθω κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, κἂν προφήτης ᾖ, κἂν θαυματοποιός. εἰ γὰρ δοθῇ μηκέτι εἶναί τινα ἄπιστον, περιττὴ λοιπὸν ἔσται πᾶσα σημείων ἐνέργεια. τὸ μὲν γὰρ εἶναι εὐσεβῆ, ἐκ τῆς τινος εὐνοίας· τὰ δὲ θαυματοποιεῖν ἐκ τῆς τοῦ ἐνεργοῦντος δυνάμεως ὤν, τὸ μὲν πρῶτον ἡμᾶς αὐτοὺς ἐρᾷ, τὸ δὲ δεύτερον Θεὸν τὸν ἐνεργοῦντα, δι᾽ ἃς προείπομεν αἰτίας· οὐκοῦν μήτε βασιλεὺς ἐξουθενείτω τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν στρατηγούς· μήτε ἄρχοντες τοὺς ὑπηκόους· μὴ ὄντων γὰρ τῶν ἀρχομένων, περιττοὶ οἱ ἄρχοντες· καὶ μὴ ὄντων στρατηγῶν, οὐ συνίσταται βασιλεία. ἀλλὰ μηδὲ ἐπίσκοπος ἐπαιρέσθω κατὰ τῶν διακόνων, ἢ τῶν πρεσβυτέρων, μήτε μὲν οἱ πρεσβύτεροι κατὰ τοῦ λαοῦ· ἐξ ἀλλήλων γάρ ἐστιν ἡ σύστασις τοῦ συναθροίσματος· οἵ τε γὰρ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, τινῶν εἰσιν ἱερεῖς· καὶ οἱ λαϊκοὶ, τινῶν εἰσι λαϊκοί. καὶ τὸ μὲν εἶναι χριστιανὸν, ἐφ᾽ ἡμῖν· τὸ δὲ ἀπόστολον, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ ἄλλο τι, οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ διδόντι Θεῷ τὰ χαρίσματα. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω διὰ τοὺς ἀξιωθέντας χαρισμάτων ἢ ἀξιωμάτων.

ſanctorum, qui non curvaverant genu Baali; ex iplis ſolus Elias, ejusque diſcipulus Eliſæus miraculorum effectores fuerunt: non tamen Elias deriſit Abdiam œconomum, timentem quidem Deum, at ſigna non facientem; o) neque Eliſæus diſcipulum ſuum hoſtes perhorreſcentem deſpexit. Sed enim neque ſapiens Daniel, p) bis ex ore leonum ereptus, neque tres pueri, ex ignis fornace liberati, nihili fecerunt reliquos ſuæ gentis homines. Sciebant enim ſe non ſuis viribus pericula evaſiſſe, ſed Dei virtute cum ſigna peregiſſe, tum ab anguſtiis fuiſſe ſervatos. Itaque nemo veſtrum, licet ſit Propheta, licet miraculorum operator ſe adverſus fratrem extollat. Si enim id detur, ut nullus amplius ſit infidelis, ſuperflua deinceps erit omnis ſignorum operatio. Etenim eſſe pium, ex bona cujuſpiam voluntate oritur; at miracula patrare, ex virtute illius qui operatur: quorum primum quidem nos ipſos reſpicit, ſecundum vero Deum ob cauſas ſupra dictas operantem. Igitur neque imperator nihili pendat exercitus duces qui ſub ipſo ſunt; neque præfecti eos qui ipſis parent Nam ſi non ſint quibus præficiatur, ſupervacui erunt præfecti; & ſi non ſint duces exercitus, non ſtabit imperium. Quinetiam nec Epiſcopus in Diaconos vel Presbyteros extollat ſe; nec Presbyteri in plebem: ex utrisque enim cœtus compoſitio exſtat. Epiſcopi quippe ac Presbyteri, quorundam ſunt ſacerdotes; & Laici, quorundam ſunt Laici: ac eſſe quidem Chriſtianum, in noſtra conſiſtit poteſtate; at eſſe Apoſtolum, aut Epiſcopum, aut quid ſimile, noſtræ non eſt poteſtatis, verum ad Deum largitorem Chariſmatum pertinet. Hæc igitur hactenus dicta ſint, propter eos qui digni habiti ſunt ut Chariſmata vel dignitates acciperent.

o) 4 Reg. 6, p) Dan. 6. & 14. & 3.

Ἐκεῖνο δὲ προστίθεμεν τῷ λόγῳ, ὅτι οὔτε πᾶς ὁ προφητεύων ὅσιος· οὔτε πᾶς ὁ δαίμονας ἐλαύνων, ἅγιος. καὶ γὰρ καὶ Βαλαὰμ ὁ τοῦ Βεὼρ ὁ μάντις προεφήτευσεν, δυσσεβὴς ὢν· s) καὶ Καϊάφας ὁ ψευδώνυμος ἀρχιερεύς· πολλὰ δὲ καὶ ὁ διάβολος προλέγει, καὶ οἱ ἀμφ᾽ αὐτὸν δαίμονες. καὶ οὐ παρὰ τοῦτο u) μέν ἐστιν αὐτοῖς εὐσεβείας σπινθήρ· ἀγνοίᾳ γάρ εἰσι πεπιεσμένοι διὰ ἑκούσιον μοχθηρίαν. δῆλον οὖν ὅτι οἱ ἀσεβεῖς, κἂν προφητεύωσιν, x) οὐ καλύπτουσι διὰ τῆς προφητείας τὴν ἑαυτῶν ἀσέβειαν. οὐδὲ οἱ δαίμονας ἐλαύνοντες, ἐκ τῆς τούτων ὑποχωρήσεως ἁγιασθήσονται. ἀλλήλους γὰρ ἀπατῶσι. καθάπερ οἱ τὰς παιδιὰς γέλωτος ἕνεκα ἐπιδεικνύμενοι· καὶ τοὺς προσανέχοντας αὐτοῖς, ἀπολλύουσιν· οὔτε δὲ βασιλεὺς δυσσεβὴς, ἔτι βασιλεὺς ὑπάρχει, ἀλλὰ τύραννος· οὔτε ἐπίσκοπος ἀγνοίᾳ ἢ κακονοίᾳ πεπιεσμένος, z) ἐπίσκοπός ἐστιν, ἀλλὰ ψευδώνυμος, οὐ παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ παρὰ ἀνθρώ-

Illud vero ſermoni addimus; quod q) nec omnis qui prophetat, pius eſt; nec omnis qui Dæmones expellit, ſanctus. Etenim & Balaamus r) filius Beoris vates, prophetavit, licet impius; & Caiphas, t) falſo nominatus pontifex: multa quoque Diabolus prædicit, & illius Dæmones; neque ideo quidem ineſt illis pietatis ſcintilla; ignorantia quippe opprimuntur, propter voluntariam improbitatem. Liquet igitur quod impii, quamvis prophetent, non obducunt per Prophetiam impietatem ſuam; quodque qui Dæmones expellunt, ex eorum diſceſſu non efficiuntur ſancti; nam ſe mutuo decipiunt; ſicut qui ludicra riſus cauſſa oſtentant, eosque qui ad illos advertunt animum, perdunt. Neque vero rex impius, y) amplius rex eſt, ſed tyrannus; neque Epiſcopus inſcitia vel animi pravitate conſtrictus, Epiſcopus eſt, ſed falſum nomen gerit,

 cias

q) Laudat Anaſtaſius, Quæſtio 20. r) Num 23. & 24. s) Anaſt. καὶ Σαοὺλ, καὶ t) Joh. 11, 51. u) Anaſt. μέτεστιν. x) Anaſt οὐκ ἀποκαλύπτουσι τῶν εὐσεβ. y) Citatur ab Anaſtaſio, Quæſt. 16. & ab Auctore Oper. imperf. in Matt. ad Matth. 13, 18. z) Anaſtaſius inſerit ἔτι.

των προβληθεὶς· ὡς Ἀνανίας, καὶ a) Σαμαίας ἐν b) Ἰερουσαλήμ, καὶ Σεδεκίας καὶ Ἀχίας οἱ ἐν Βαβυλῶνι ψευδοπροφῆται· ἀλλὰ καὶ Βαλαὰμ ὁ μάντις τιμωρίαν ἔτισε διαφθείρας τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῷ Βεελφεγώρ· καὶ e) Καϊάφας ὕστερον αὐτοφονευτὴς ἑαυτοῦ ἐγένετο. καὶ οἱ υἱοὶ Σκευᾶ ἐπιχειροῦντες δαίμονας ἐλαύνειν, ὑπ᾽ αὐτῶν τραυματίαι γενόμενοι ἔφυγον ἀπρεπῶς· καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τοῦ Ἰούδα ἀσεβήσαντες, παντοίας τιμωρίας ἔτισαν. δῆλον οὖν ὡς καὶ οἱ ψευδώνυμοι ἐπίσκοποι, καὶ πρεσβύτεροι, οὐκ ἐκφεύξονται τὴν παρὰ Θεοῦ δίκην· ῥηθήσεται γὰρ αὐτοῖς καὶ νῦν· Ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς, οἱ φαυλίζοντές μου τὸ ὄνομα. παραδώσω ὑμᾶς εἰς σφαγήν. ὡς Σεδεκίαν, καὶ Ἀχίαν, οὓς ἀπετηγάνισε βασιλεὺς Βαβυλῶνος, ὥς φησιν Ἱερεμίας ὁ προφήτης. Ταῦτα δέ φαμεν, οὐ τὰς ἀληθεῖς προφητείας ἐξουθενοῦντες, ἴσμεν γὰρ αὐτὰς κατ᾽ ἐπίπνοιαν Θεοῦ ἐν τοῖς ὁσίοις ἐνεργεῖσθαι, ἀλλὰ τὸ θράσος τῶν ἀλαζονευομένων καταστέλλοντες· καὶ προστιθέντες ἐκεῖνο, ὅτι τῶν τοιούτων Θεὸς περιαιρεῖ τὴν χάριν· ὑπερηφάνοις γὰρ ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Σίλας μὲν οὖν καὶ Ἄγαβος ἐφ᾽ ἡμῶν προφητεύσαντες, οὐ παρεξέτειναν ἑαυτοὺς τοῖς ἀποστόλοις, οὐδὲ ὑπερέβησαν τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καί τοι θεοφιλεῖς ὄντες. προεφήτευσαν δὲ καὶ γυναῖκες· τὸ μὲν παλαιὸν Μαριὰμ ἡ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν ἀδελφή. μετὰ δὲ ταύτην Δεββόρρα. καὶ μετὰ ταύτας, Ὄλδα καὶ Ἰουδὶθ, ἡ μὲν ἐπὶ Ἰωσίου, ἡ δὲ ἐπὶ Δαρείου. καὶ ἡ μήτηρ δὲ τοῦ κυρίου προεφήτευσε, καὶ ἡ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς αὐτῆς, καὶ Ἄννα· καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν αἱ Φιλίππου θυγατέρες. ἀλλ᾽ οὐκ ἐπήρθησαν κατὰ τῶν ἀνδρῶν αὗται, ἀλλ᾽ ἐφύλαξαν τὰ οἰκεῖα μέτρα. οὐκοῦν καὶ ἐν ὑμῖν κἂν ἀνήρ τις ᾖ, κἂν γυνή, καὶ τύχῃ τοιαύτης τινὸς χάριτος, ταπεινοφρονείτω, ἵνα ἐπ᾽ αὐτῷ εὐδοκῇ ὁ Θεός· ἐπὶ τίνα γάρ, φησίν, ἐπιβλέψω, ἀλλ᾽ ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;

non à Deo, verum ab hominibus promotus; ut Ananias, & Semeias Hieroſolymis, & Sedecias atque Achias c) Pſeudoprophetæ Babylone. Sed & Balaamus d) vates pœnas dedit, cum Iſraelem in Beelphegore corrupiſſet: & Caiphas poſtea ſui ipſius interfector extitit; ac filii f) Scevæ aggreſſi expellere Dæmones, ab iis vulnerati fugerunt turpiter: & reges Iſraelis, ac Judæ, cum impie viverent, diverſa ſupplicia pependerunt. Conſtat igitur ementiti nominis Epiſcopos ac Presbyteros, non evaſuros Dei vindictam: dicetur enim illis nunc quoque; g) *Vos ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum: tradam vos in occiſionem; ut Sedeciam & Achiam, quos frixit rex Babylonis*; ſicuti ait Jeremias Propheta. h) Hæc autem dicimus, non quod veras Prophetias contemnamus, quas ſcimus Dei afflatu in ſanctis fieri, ſed ut confidentiam arrogantium cohibeamus: illud addentes, Deum auferre gratiam his: i) *Superbis* enim *Deus reſiſtit; humilibus autem dat gratiam.* Sane quidem Silas, & Agabus, noſtri temporis Prophetæ, non ſe coæquarunt Apoſtolis, neque ſupergreſſi ſunt fines ſuos, etſi à Deo amarentur. Sed & mulieres prophetaverunt: olim quidem Maria Moyſis & Aaronis ſoror; k) poſt eam vero Debora; l) poſtque illas Holda m) & Juditha, n) illa ſub Joſia, hæc ſub Dario. Mater etiam Domini o) prophetavit, & Elizabeta cognata ejus, & Anna; ac noſtra ætate filiæ Philippi. Verum tamen illæ non ſe adverſum viros extulerunt; ſed cuſtodierunt modum ſuum. Itaque ſi & in vobis vir quiſpiam ſit, aut mulier, alicujus hujusmodi gratiæ particeps, humiliter de ſe ſentiat, ut Deum habeat benevolum: p) *Super quem* enim, inquit, *reſpiciam, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?*

a) Anaſtaſius Σαμέας. b) Al. Ἰσραήλ. c) Jerem. 28. & 29. d) Num. 25. & 31. e) Anaſt. Σαοὺλ καὶ Καϊάφας αὐτοφονευταὶ γεγόνασι. f) Anaſt. Quæſt. 20. Act. 19,14. g) Mal. 1, 6. h) Jer. 29,22. i) Jac. 4,6. 1 Pet. 5,5. Act. 15,32. & 21, 10. k) Exod. 15, 20. l) Judic. 4. 4. m) 4 Reg. 22, 14. n) Judith. 8. o) Luc. 1. & 2. Act. 21, 9. p) Iſ. 66, 2.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΥΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

CONSTITUTIONES EORUNDEM SS. APOSTOLORUM

JO. ERNESTO GRABE Interprete.

Ex Codice Vindob. & Barocc. 26.

Περὶ Χειροτονιῶν q) διὰ Ἱππολύτου.

I. Ἄμα τοίνυν ὑπάρχοντες ἡμεῖς οἱ δώδεκα τοῦ κυρίου Ἀπόστολοι τάσδε τὰς θείας ὑμῖν ἐντελλόμεθα διατάξεις περὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ τύπου, r) συμπαρόντων ἡμῖν καὶ τοῦ τῆς s) ἐκκλησίας σκεύους Παύλου τοῦ συναποστόλου ἡμῶν, καὶ Ἰακώβου τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῶν λοιπῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν ἑπτὰ διακόνων. Πρῶτος οὖν ἐγὼ t) Πέτρος ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι διατάσσομαι ἐν πᾶσιν ἄμεμπτον u) ἄριστον ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐκλελεγμένον.

De Ordinationibus, per Hippolytum.

I. Nos utique duodecim Apoſtoli Domini, quia una ſumus, divinas (ſacras) haſce Conſtitutiones vobis indicimus de omni Eccleſiaſtica forma, præſente nobiſcum etiam *electionis vaſe* Paulo, Coapoſtolo noſtro, & Jacobo Epiſcopo, ac reliquis Presbyteris & ſeptem Diaconis. Primus igitur ego Petrus, Epiſcopum ordinari conſtituo in omnibus inculpatum, quique ſit à cuncto populo ex optimis quibusque electus. Quo nominato &

τοῦ ὀνο-

q) Lib. VIII. Conſtitutionum Apoſtol. cap. 4. r) MS. Συμπαρόντος ita C. Vindobon. s) Conſt. ἐκλογῆς. t) Φημὶ inſerit MS. Vind. dum abeſt Πέτρος. u) Conſtit. ἀριστίνδην.

τοῦ ὀνομασθέντος καὶ x) ἀρέσκοντος, συνελθὼν ὁ λαὸς ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις, ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ συνευδοκείτω· ὁ δὲ πρόκριτος τῶν λοιπῶν ἐρωτάτω τὸ πρεσβυτέριον καὶ τὸν λαόν, εἰ αὐτός ἐστιν, ὃν αἰτοῦνται εἰς ἄρχοντα, καὶ ἐπινευσάντων, πάλιν ἐρωτάτω, εἰ μαρτυρεῖται ὑπὸ πάντων ἄξιος εἶναι τῆς μεγάλης ταύτης καὶ λαμπρᾶς ἡγεμονίας, εἰ τὰ κατὰ τὴν εἰς θεὸν αὐτοῦ εὐσέβειαν κατώρθωται, εἰ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια πεφύλακται, εἰ τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν καλῶς ᾠκονόμησεν, εἰ τὰ κατὰ τὸν βίον ἀνεπίληπτος ὑπάρχει· καὶ πάντων ἅμα κατὰ ἀλήθειαν ἀλλ᾽ οὐ κατὰ πρόληψιν μαρτυρισάντων y) τοιοῦτον αὐτὸν εἶναι, ὡς ἐπὶ δικαστῇ θεῷ καὶ Χριστῷ, παρόντος δηλαδὴ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ λειτουργικῶν πνευμάτων, z) ἐκ τρίτου πάλιν a) πυθέσθω, εἰ ἄξιός ἐστιν ἀληθῶς τῆς λειτουργίας. ἵνα ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων b) σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, καὶ συνθεμένων αὐτῶν ἐκ τρίτου ἄξιον εἶναι, ἀπαιτείσθωσαν οἱ πάντες σύνθημα. καὶ δόντες προθύμως, ἀκουέσθωσαν. καὶ σιωπῆς γενομένης, εἷς τῶν πρώτων ἐπισκόπων ἅμα δυσὶν ἑτέροις, πλησίον τοῦ θυσιαστηρίου ἑστὼς τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων σιωπῇ προσευχομένων, τῶν δὲ διακόνων τὰ θεῖα εὐαγγέλια ἐπὶ τῆς τοῦ χειροτονουμένου κεφαλῆς ἀνεπτυγμένα κατεχόντων, λεγέτω πρὸς θεόν.

placente, populus in unum congregatus, una cum Presbyteris atque Epiſcopis præſentibus die dominico conſentiat. Qui vero inter reliquos princeps Epiſcopus eſt, percontetur Presbyteros & populum an ipſe ſit, quem præeſſe petunt. Et illis annuentibus, rurſus percontetur, an tribuant ei omnes teſtimonium, quod dignus ſit hoc magno & illuſtri munere præſidendi: an quæ ad pietatem erga Deum pertinent, recte peregerit, an jura adverſus homines ſervarit, an ea, quæ ſe ipſum (Domum ac rem familiarem) ſpectant, bene adminiſtrarit: an vitam per omnia inculpatam egerit. Cum vero omnes ſimul non ſecundum opinionem præjudicatam, ſed ſecundum veritatem teſtificati fuerint, talem eſſe eum, tanquam in conſpectu judicis Dei & Chriſti, præſente etiam Spiritu Sancto atque omnibus ſanctis & *adminiſtratoriis Spiritibus* rurſus tertio interroget, utrum ſit vere miniſterio dignus? ut *in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Et cum tertio annuerint, & dignum eſſe aſſenſi fuerint, petatur ab omnibus, ut præbeant ſignum aſſenſus, & libenter præbentes audiantur, ac ſilentio facto unus ex primis Epiſcopis, una cum aliis duobus ſtans prope altare, reliquis Epiſcopis & Presbyteris tacite precationem facientibus, & Diaconis ſacra Evangelia ſuper caput ejus, qui ordinatur, tenentibus, in hunc modum precetur:

Εὐχὴ χειροτονίας Ἐπισκόπου c).

II. Ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ γινώσκων τὰ πάντα, πρὶν γενέσθωσαν, σὺ ὁ δοὺς ὅρους ἐκκλησίας, διὰ λόγου χάριτός σου. ὁ προορίσας τὸ ἀπ᾽ ἀρχῆς γένος δικαίων ἐξ Ἀβραάμ, ἄρχοντας καὶ ἱερεῖς καταστήσας, τό, τε ἁγίασμά σου μὴ καταλιπὼν ἀλειτούργητον. ὁ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εὐδοκήσας ἐν οἷς ἡρετίσω d) δοξασθῆναι. καὶ νῦν ἐπίχεε τὴν παρά σου δύναμιν τοῦ ἡγεμονικοῦ πνεύματός σου, ὅπερ διὰ τοῦ ἠγαπημένου σου παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ δεδώρησαι τοῖς ἁγίοις σου Ἀποστόλοις, οἳ καθίδρυσαν τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τόπον ἁγιάσματός σου εἰς δόξαν καὶ αἶνον ἀδιάλειπτον τοῦ ὀνόματός σου. Καρδιογνῶστα πάντων, δὸς ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τοῦτον, ὃν ἐξελέξω εἰς ἐπισκοπὴν σου τὴν ἁγίαν, καὶ ἀρχιερατεύειν σοι ἀμέμπτως λειτουργοῦντα νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ἀδιαλείπτως ἱλάσκεσθαι τὸ πρόσωπόν σου, καὶ προσφέρειν σοι τὰ δῶρα τῆς ἁγίας σου ἐκκλησίας. καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἀρχιερατικῷ ἔχειν ἐξουσίαν ἀναφιέναι ἁμαρτίας κατὰ τὴν ἐντολήν σου, διδόναι κλήρους κατὰ τὸ πρόσταγμά σου, λύειν τε πάντα σύνδεσμον κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν δέδωκας τοῖς Ἀποστόλοις. εὐαρεστεῖν τέ σοι ἐν πρᾳότητι καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ, προσφέροντά σοι ὀσμὴν εὐωδίας, διὰ τοῦ παιδός σου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. μεθ᾽ οὗ σοι δόξα, κράτος, τιμή, σὺν ἁγίῳ πνεύματι νῦν, καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Oratio in ordinatione Epiſcopi.

II. Deus & pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, pater miſerationum & Deus omnis conſolationis; qui in excelſis habitas, & humilia reſpicis; qui omnia noſti antequam fierent: tu qui dediſti leges Eccleſiæ per verbum gratiæ tuæ: qui providiſti jam ab initio genus juſtum ex Abrahamo (oriundum) præſidesque & ſacerdotes conſtituiſti, neque ſanctuarium tuum reliquiſti ſine miniſterio. Cui beneplacitum eſt, in iis quos elegeris, glorificari, etiamnunc effunde quæ apud te eſt virtutem principalis Spiritus tui, quem per dilectum filium tuum Jeſum Chriſtum dediſti ſanctis Apoſtolis tuis, qui in locum ſanctuarii tui fundarunt Eccleſiam, in gloriam ac laudem ſempiternam nominis tui. Qui corda noſti omnium, da huic famulo tuo, quem ad Epiſcopatum tuum ſanctum elegiſti, ut Pontificatu tibi (ſancte &) ſine reprehenſione fungatur, nocte ac die miniſtrans, ut continuo propitium faciat vultum tuum, & offerat tibi dona ſanctæ tuæ Eccleſiæ: ut ex Spiritu Epiſcopali poteſtatem habeat remittendi peccata ſecundum mandatum tuum, item dandi cleros (id eſt ſortes) ut tu juſſiſti, ac ſolvendi omne vinculum ſecundum poteſtatem, quam Apoſtolis dediſti, ut (denique) placeat tibi in manſuetudine ac corde puro offerens tibi odorem ſuavitatis, per filium tuum Jeſum Chriſtum: quo cum tibi ſit gloria, robur, honor cum Spiritu Sancto, nunc & ſemper, in Secula ſeculorum Amen.

x) ἀρέσαντος. Conſtit. y) μαρτυρησάντων. z) Hebr. I. a) Conſtit. πυθέσθωσαν. b) Conſtit. σταθῇ Matth. XVIII. 16. c) Confer. lib. VIII. conſtit. cap. 5. d) MS. ἡρετήσω.

Περὶ Χειροτονίας Πρεσβυτέρου e).

III. Ἐγὼ ὁ Φιλούμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διατάσσομαι ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις. πρεσβύτερον χειροτονῶν ὦ ἐπίσκοπε, τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτίθει αὐτοῦ, τοῦ πρεσβυτερίου παρεστῶτός σοι καὶ τῶν διακόνων. καὶ ἐπευχόμενος λέγε.

Εὐχὴ χειροτονίας Πρεσβυτέρου.

IV. Κύριε παντοκράτωρ, ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ διὰ Χριστοῦ τὰ πάντα δημιουργήσας, καὶ δι' αὐτοῦ τῶν ὅλων προνοῶν. ἐπίβλεψον καὶ νῦν ἐπὶ τὴν ἁγίαν σου ἐκκλησίαν, καὶ αὔξησον αὐτὴν, πλήθυνον τοὺς ἐν αὐτῇ προεστῶτας, καὶ δὸς δύναμιν πρὸς τὸ κοπιᾶν αὐτοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ σου. καὶ ἔπιδε ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τοῦτον τὸν ψήφῳ καὶ κρίσει τοῦ κλήρου παντὸς εἰς πρεσβυτέριον ἐπιδοθέντα, καὶ ἔμπλησον αὐτὸν πνεῦμα χάριτος καὶ συμβουλείας τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κυβερνᾷν τὸν λαόν σου ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, ὃν τρόπον ἐπεῖδες ἐπὶ λαὸν ἐκλογῆς σου, καὶ προσέταξας Μωϋσεῖ αἱρετίσασθαι πρεσβυτέρους* οὓς ἐπλήσας πνεύματος, ὅπως ἐμπλησθεὶς ἐνεργημάτων ἰατικῶν καὶ λόγων διδακτικῶν, ἐν πρᾳότητι παιδεύῃ σου [τὸν λαὸν] τοῦτον εἰλικρινῶς ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ καὶ ψυχῇ θελούσῃ, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου ἱερουργίας ἀμώμους ἐκτελῇ διὰ τοῦ Χριστοῦ σου μεθ' οὗ σοι δόξα, καὶ σέβας σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Περὶ χειροτονίας Διακόνου f)

V. Ἐγὼ Φίλιππος διατάσσομαι. διάκονον καταστήσεις ὦ Ἐπίσκοπε, ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς χεῖρας παρεστῶτος σοι παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου καὶ τῶν διακόνων, καὶ ἐπευξάμενος λέγε.

Εὐχὴ χειροτονίας Διακόνου. g)

VI. ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀληθινὸς, ὁ ἀψευδὴς καὶ πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους σε ἐν ἀληθείᾳ, ὁ φοβερὸς ἐν βουλαῖς, ὁ σοφὸς διανοίᾳ ὁ κραταιὸς καὶ μέγας εἰσάκουσον προσευχῆς ἡμῶν Κύριε, καὶ ἐνώτισαι τὴν δέησιν ἡμῶν καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε, τὸν προχειριζόμενόν σοι εἰς διακονίαν, καὶ πλῆσον αὐτὸν πνεύματος καὶ δυνάμεως ὡς ἔπλησας Στέφανον † τὸν πρωτομάρτυρα καὶ μιμητὴν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ σου, καὶ καταξίωσον αὐτὸν εὐαρέστως λειτουργήσαντα τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ διακονίαν, ἀτρέπτως, ἀμέμπτως, ἀνεγκλήτως, μείζονος ἀξιωθῆναι βαθμοῦ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ σου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου. μεθ' οὗ σοι δόξα τιμὴ καὶ σέβας σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Περὶ χειροτονίας Διακονίσσης. h)

VI. Ἐγὼ Βαρθολομαῖος διατάσσομαι. Διακόνισσαν καθιστῶν Ἐπίσκοπε, ἐπιθήσεις αὐτῇ τὰς χεῖρας παρεστῶτός σοι τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ τῶν διακόνων καὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ εὐχόμενος ἐρεῖς.

Εὐχὴ χειροτονίας Διακονίσσης. i)

VIII. Ὁ Θεὸς, ὁ αἰώνιος ὁ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς δημιουργὸς, ὁ πληρώσας πνεύματος ἁγίου Μαριὰμ καὶ Δεββώραν καὶ Ἄνναν καὶ Ὀλδάν. ὁ μὴ ἀπαξιώσας τὸν μονογενῆ

De Ordinatione Presbyteri.

III. Ego dilectus à Domino, conſtituo vobis Epiſcopis: Cum Presbyterum ordinas Epiſcope, impone ipſi manum capiti (ejus) adſtantibus tibi Presbyteris & Diaconis, & orans dicas:

Oratio in Ordinatione Presbyteri.

IV. Domine omnipotens, Rex noſter, qui omnia per Chriſtum condidiſti, & univerſa per ipſum providentia tua curas; reſpice & nunc Eccleſiam tuam ſanctam, & adauge eam; multiplica eos, qui in ea præſunt, & da virtutem, ut ſermone & opere laborent ipſi ad ædificationem populi tui. Ipſe etiam reſpice hunc famulum tuum ſuffragio & judicio totius cleri ordini presbyterorum adſcriptum, impleque eum ſpiritu gratiæ & conſilii, ut opitulari & gubernare poſſit populum tuum in puro corde, quomodo reſpexiſti populum tuum electum, ac in mandatis Moyſi dediſti, ut eligeret ſeniores, quos Spiritu impleviſti: ut impletus donis ſanationum, ac ſermonibus ad docendum idoneis in manſuetudine populum hunc tuum erudiat ſincere, in mente pura ac benevolo animo, ac Sacra pro populo tuo Inculpate peragat, per Chriſtum tuum. Cum quo Tibi una cum Spiritu Sancto ſit gloria ac veneratio in ſecula ſeculorum Amen.

De Ordinatione Diaconi.

V. Ego Philippus conſtituo. Diaconum ordinabis Epiſcope, imponendo ei manus, aſtantibus tibi omnibus Presbyteris & Diaconis & precando dicas:

Oratio in Ordinatione Diaconi.

VI. Deus omnipotens qui verax es, mentiri neſcius, ac dives erga omnes qui Te invocant in veritate, qui pertimeſcendus es in conſiliis, ſapiens cogitatione validus ac magnus: exaudi orationem noſtram, & auribus percipe preces noſtras Domine, & oſtende faciem tuam ſuper famulum tuum electum tibi ad miniſterium; & imple eum ſpiritu ac veritate, ſicut impleviſti Stephanum Protomartyrem, & imitatorem perpeſſionum Chriſti, & concede ei, ut miniſterio ſibi commiſſo ad voluntatem tuam conſtanter inculpate ac citra reprehenſionem defunctus, majore deinceps gradu dignus habeatur, per mediationem Chriſti Tui, unigeniti filii tui: cum quo una cum Spiritu Sancto Tibi ſit gloria honor ac veneratio in Secula ſeculorum.

De Ordinatione Diaconiſſa.

VII. Ego Bartholomæus conſtituo: Diaconiſſam ordinans Epiſcope, imponas ei manus, aſtanribus tibi Presbyteris & Diaconis & Diaconiſſis & orans dices:

Oratio in Ordinatione Diaconiſſa.

VIII. Sempiterne Deus, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Viri ac fœminæ conditor, qui Mariam, Deboram, Annam & Huldam Spiritu (Sancto) impleviſti, qui non duxiſti indi-

σου

e) Confer. lib. VII. Conſtit. Cap. 26. * Num. XI. 16. f) Confer. Cap. 17. lib. VIII. Conſtit. g) id. cap 18. † Actor. VI. 8. h) lib. 8. Conſt. cap. 19. i) id. c. 20.

σου ὑιὸν γεννηθῆναι ἐκ γυναικὸς, ὁ καὶ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου καὶ ἐν τῷ ναῷ προχειρισάμενος τὰς φρουρὰς τῶν ἁγίων σου πυλῶν· αὐτὸς καὶ νῦν ἔπιδε ἐπὶ τὴν δούλην σου τήνδε, τὴν προχειριζομένην εἰς διακονίαν, καὶ δὸς αὐτῇ πνεῦμα ἅγιον, καὶ καθάρισον αὐτὴν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐπιτελεῖν αὐτὴν τὸ ἐγχειρισθὲν αὐτῇ ἔργον, εἰς δόξαν σὴν καὶ ἔπαινον τοῦ Χριστοῦ σου, μεθ' οὗ σοι δόξα καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας.

Περὶ χειροτονίας Ὑποδιακόνου. k)

IX. Ἐγὼ Θωμᾶς διατάσσομαι· ὑποδιάκονον χειροτονῶν ὦ Ἐπίσκοπε, ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτῷ τὰς χεῖρας καὶ εὐχόμενος ἐρεῖς.

Εὐχὴ ἐπὶ χειροτονίᾳ Ὑποδιακόνου. l)

X. Δέσποτα Θεὲ, δημιουργὲ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς ὁ καὶ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου τοὺς νεωκόρους ἀναδείξας τῶν ἁγίων σου σκευῶν φύλακας* αὐτὸς καὶ νῦν ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε, τὸν προχειρισθέντα ὑποδιάκονον, καὶ δὸς αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐφάπτεσθαι τῶν λειτουργικῶν σου σκευῶν καὶ ποιεῖν τὸ θέλημά σου διαπαντὸς διὰ τοῦ Χριστοῦ σου. μεθ' οὗ σοι δόξα, τιμὴ καὶ σέβας σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

Περὶ Ἀναγνώστου. m)

XI. Ἀναγνώστης καθίσταται, ἐπιδιδόντος αὐτῷ βιβλίον τοῦ Ἐπισκόπου, οὐδὲ γὰρ χειροθετεῖται.

Περὶ Ὁμολογητῶν. n)

XII. Ἐγὼ Ἰάκωβος Ἀλφαίου διατάσσομαι. Ὁμολογητὴς οὐ χειροτονεῖται. γνώμης γὰρ τοῦτο καὶ ὑπομονῆς. τιμῆς δὲ μεγάλης ἐπάξιός ἐστιν ὡς, ὁμολογήσας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων. Ἐὰν δὲ χρεία αὐτοῦ γένηται εἰς Ἐπίσκοπον ἢ Πρεσβύτερον ἢ διάκονον χειροτονεῖται. Εἰ δέ τις Ὁμολογητὴς μὴ χειροτονηθεὶς, ἁρπάσῃ αὐτῷ ἀξίωμα τοιοῦτον, ὡς διὰ τὴν Ὁμολογίαν, ὁ τοιοῦτος καθαιρείσθω. οὐ γάρ ἐστιν. ἐπείπερ ἤρνηται τὴν τοῦ Χριστοῦ διάταξιν, καί ἐστιν ἀπίστου χείρων.

Ὁ αὐτὸς περὶ Παρθένων. o)

XIII. Ἐγὼ Ἰάκωβος ὁ Ἀλφαίου διατάσσομαι. Παρθένος οὐ χειροτονεῖται. Ἐπιταγὴν † γὰρ κυρίου οὐκ ἔχομεν. γνώμης γάρ ἐστι τὸ ἔπαθλον. οὐκ ἐπὶ διαβολῇ τοῦ γάμου (p ἀλλ' ἐπὶ σχολῇ τῆς εὐσεβείας.

Περὶ χηρῶν. q)

XIV. Κἀγὼ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, τάδε περὶ χηρῶν διατάσσομαι. χήρα οὐ χειροτονεῖται, ἀλλ' r) εἰ μὲν ἐκ πολλοῦ ἀπέβαλε τὸν ἄνδρα, καὶ σωφρόνως καὶ ἀκαταγνώστως ἔζησε, καὶ τῶν οἰκείων ἄριστα ἐπεμελήθη, ὡς Ἰουδὶθ καὶ Ἄννα αἱ σεμνόταται, καταταασσέσθω εἰς τὸ χηρικόν. εἰ δὲ νεωστὶ ἀπέβαλε τὸν ὁμόζυγον, μὴ πιστευέσθω, ἀλλὰ χρόνῳ ἡ νεότης κρινέσθω. τὰ γὰρ πάθη ἔσθ' ὅτε καὶ συνηγορεῖ s) ἀνθρώποις, μὴ ὑπὸ κρείττονος χαλινοῦ εἰργόμενα.

gnum, ut filius tuus unigenitus ex muliere naſceretur: qui in tabernaculo teſtimonii & in templo cuſtodes fœminas januis tuis ſanctis præfeciſti. Ipſe etiam nunc reſpice tuam hanc ancillam, electam ad miniſterium, & da ei Spiritum Sanctum: & mundam effice eam ab omni inquinamento carnis & Spiritus, ut opus ſibi impoſitum digne perficiat ad gloriam tuam & laudem Chriſti tui, cum quo Tibi gloria & adoratio cum Spiritu Sancto in Secula.

De Ordinatione Hypodiaconi.

IX. Ego Thomas conſtituo: Hypodiaconum ordinans Epiſcope, imponens ei manum & orans dices:

Oratio in Ordinatione Hypodiaconi.

X. Domine Deus, conditor cœli & terræ & omnium quæ in eis ſunt, qui in tabernaculo teſtimonii æditos feciſti, ſanctorum vaſorum tuorum cuſtodes: Et ipſe nunc reſpice famulum tuum, qui ad miniſterium Hypodiaconi electus eſt: & da ei Spiritum Sanctum, ut vaſa ad miniſterium Tibi facta digne attrectet, pareatque Tuæ voluntati ſemper per Chriſtum tuum: cum quo Tibi gloria, honor & cultus cum Spiritu Sancto in ſecula, Amen.

De Lectore.

XI. Lector conſtituitur per Biblia ei ab Epiſcopo tradita, neque enim ordinatur per impoſitionem manuum.

De Confeſſoribus.

XII. Ego Jacobus Alphæi conſtituo: Confeſſor non fit ordinatione; hoc enim voluntatis eſt & tolerantiæ. Magno autem honore dignus eſt, ut qui nomen Dei coram gentibus & Regibus confeſſus ſit. Si autem opus eo fuerit, Epiſcopus aut Presbyter aut Diaconus ordinatur. Si quis vero Confeſſor non ordinatus, aliquam hujuſmodi dignitatem ſibi propter Confeſſionem arripuerit, deponatur hujuſmodi. Non enim eſt Confeſſor. Siquidem conſtitutionem Chriſti negavit, & eſt infideli deterior.

Idem de Virginibus.

XIII. Ego Jacobus Alphæi conſtituo: Virgo non fit ordinatione. Mandatum enim Domini non habemus. Voluntatis enim certamen eſt: non ad criminationem Conjugii, ſed ut virgo pietate vacaret.

De Viduis.

XIV. Ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de viduis conſtituo: Vidua non ordinatur; Sed ſi jam diu virum amiſit, & caſte ac laudate vixit, & rerum domeſticarum optimè curam geſſit, ut honeſtiſſimæ ac graviſſimæ fœminæ Judith & Anna, cooptetur in gradum vidualem. Si vero paulo ante maritum amiſit, ne ei credatur, ſed potius adoleſcentiæ tempore exploretur. Affectus ſiquidem cum hominibus conſeneſcunt, niſi fortiori freno cohibeantur.

Rrr 2 XV.

k) Id. cap. 21, lib. VIII, Conſtit. l) ibid. *Num. 3. & 1, Paralip. 9. m) Cap. 22. libri VIII. Conſt. ubi etiam Precationis formula legitur, quæ in MSS. hiſce eſt omiſſa. n) idem Cap. 23. o) idem Cap. 24. † 1 Cor. VII, 25. p) MS. δήμου. q) lib. VIII. Conſtitt. Apoſtol. Cap. 25. r) ἢ MS. s) συνηγορεῖ Conſt.

Ὁ αὐτὸς περὶ Ἐπορκιστῶν. t)

XV. Ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται. Εὐνοίας γὰρ ἑκουσίου τὸ ἔπαθλον καὶ χάριτος θεοῦ διὰ χριστοῦ, ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα ἰαμάτων, δι' ἀποκαλύψεως ὑπὸ θεοῦ ἀναδείκνυται, φανερᾶς οὔσης πᾶσι τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος. ἐὰν δὲ χρεία γένηται αὐτοῦ εἰς Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, χειροτονεῖται. u)

Idem de Exorciſtis.

XV. Exorciſta non fit ordinatione. Animi enim plane voluntarii certamen eſt, ac gratiæ Dei per Chriſtum ex adventu Spiritus Sancti. Qui enim accipit donum ſanationum, per revelationem declaratur à Deo; omnibus ſiquidem manifeſta eſt gratia hujusmodi. Si autem opus eo fuerit, Epiſcopus aut Presbyter aut Diaconus ordinetur.

Σίμωνος τοῦ κανανάιου διάταξις ὑπὸ πόσων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι Ἐπίσκοπος. x)

XVI. Κἀγὼ Σίμων ὁ κανανᾶιος διατάσσομαι ὑμῖν ὑπὸ πόσων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπος. ὑπὸ τριῶν ἢ δύο ἐπισκόπων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι, ἐὰν δέ τις ὑπὸ ἑνὸς χειροτονηθῇ ἐπισκόπου, καθαιρείσθω, καὶ αὐτὸς ὁ χειροτονήσας. Ἐὰν δὲ ἀνάγκη ὑπὸ ἑνὸς καταλάβοι χειροτονηθῆναι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πλείονας παραγενέσθαι, διωγμοῦ ὄντος ἢ ἄλλης τοιαύτης αἰτίας, ψήφισμα κομιζέσθω τῆς ἐπιτροπῆς πλειόνων ἐπισκόπων.

A quot ordinari debeat Epiſcopus, Simonis Cananæi Conſtitutio.

XVI. Et ego Simon Cananæus conſtituo vobis, à quot ordinari debeat Epiſcopus. A tribus aut (ad minimum) duobus Epiſcopis debet ordinari. Si vero aliquis ab uno Epiſcopo ordinatus fuerit, deponatur, & is qui eum ordinavit. Sin autem neceſſitas coëgerit ab uno ordinari, eo quod propter perſecutionem aut etiam aliquam iſtiusmodi cauſam plures adeſſe non poſſint, afferatur decretum commiſſionis plurium Epiſcoporum.

Τοῦ αὐτοῦ Κανόνες Ἐκκλησιαστικοί. y)

XVII. Ἐπίσκοπος εὐλογεῖ, οὐκ εὐλογεῖται· χειροτονεῖ, προσφέρει, εὐλογίαν παρὰ ἐπισκόπων λαμβάνει, παρὰ δὲ πρεσβυτέρων οὐδαμῶς. Ἐπίσκοπος καθαιρεῖ πάντα κληρικὸν ἄξιον ὄντα καθαιρέσεως, πλὴν Ἐπισκόπου. μόνος γὰρ οὐχ οἷός τε. Πρεσβύτερος εὐλογεῖ οὐκ εὐλογεῖται. εὐλογίας δέχεται παρὰ Ἐπισκόπου καὶ συμπρεσβυτέρου. χειροθετεῖ. οὐ χειροτονεῖ. οὐ καθαιρεῖ, ἀφορίζει δὲ τοὺς ὑποβεβηκότας, ἐὰν ὦσιν ὑπεύθυνοι τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ. διάκονος οὐκ εὐλογεῖ, οὐ δίδωσιν εὐλογίαν, λαμβάνει δὲ παρὰ Ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου. οὐ βαπτίζει, οὐ προσφέρει, τοῦ δὲ Ἐπισκόπου προσενεγκόντος ἢ τοῦ Πρεσβυτέρου, αὐτὸς ἐπιδίδωσι τῷ λαῷ οὐχ ὡς Ἱερεὺς, ἀλλ' ὡς διακονούμενος ἱερεῦσι. Τῶν δὲ ἄλλων κληρικῶν τὸ τοῦ διακόνου ἔργον ποιῆσαι οὐδενὶ ἐξόν. Διακόνισσα οὐκ εὐλογεῖ. ἀλλ' οὐδέ τι ὧν ποιοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι, ἢ οἱ διάκονοι, ἐπιτελεῖ, ἀλλ' ἢ τοῦ φυλάττειν τὰς θύρας καὶ ἐξυπηρετεῖσθαι τοῖς πρεσβυτέροις ἐν τῷ βαπτίζεσθαι τὰς γυναῖκας, διὰ τὸ εὐπρεπές. Διάκονος ἀφορίζει ὑποδιάκονον, ἀναγνώστην, ψάλτην, διακόνισσαν. ἐὰν ᾖ ἤ τι τοιοῦτον, μὴ παρόντος πρεσβυτέρου. ὑποδιακόνῳ οὐκ ἔξεστιν ἀφορίσαι, οὔτε μὴν ἀναγνώστῃ ἢ ψάλτῃ, οὐδὲ διακονίσσῃ οὐ κληρικὸν οὐ λαϊκόν, ὑπηρέται γάρ εἰσιν διακόνων.

Ejusdem Canones Eccleſiaſtici.

XVII. Epiſcopus benedicit non benedicitur: ordinat, offert, benedictionem ab Epiſcopis recipit, à Presbyteris vero nequaquam. Epiſcopus deponit, qui dignus ſit ut deponatur præter Epiſcopum: Epiſcopus enim ſolus Epiſcopum deponere non poteſt. Presbyter benedicit, non benedicitur. Benedictionem accipit ab Epiſcopo ac compresbytero, manum imponit, non ordinat, non deponit, excommunicat autem eos, quos habet infra ſe ſi hujusmodi pœna teneantur. Diaconus non benedicit; non dat benedictionem, ſed accipit ab Epiſcopo & Presbytero. Non baptizat, non offert, oblatione vero ab Epiſcopo & Presbytero facta, ipſe (Diaconus) dat populo, non tanquam Sacerdos, ſed tanquam qui miniſtrat Sacerdotibus. Nulli autem ex reliquis Clericis licet facere opus Diaconi. Diaconiſſa non benedicit neque facit aliquid eorum quæ Presbyteri aut Diaconi faciunt, ſed januas cuſtodit ac Presbyteris miniſtrat, cum baptizantur fœminæ, propter decorum (& honeſtatem.) Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lectorem, Cantorem & Diaconiſſam, ſi quidem hujusmodi facere opus ſit, abſente presbytero. Hypodiacono excommunicare non licet, uti nec Lectori aut Pſaltæ aut Diaconiſſæ, quemvis ſive Clericum ſive Laicum: miniſtri enim ſunt Diaconorum.

Περὶ ἀπαρχῶν καὶ δεκατῶν. z)

XVIII. Ὁ αὐτὸς Σίμων ὁ Κανανᾶιος a) διατάσσομαι, πᾶσαν ἀπαρχὴν προσκομίζεσθαι τῷ Ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις εἰς διατροφὴν αὐτῶν. πᾶσαν δὲ δεκάτην προσφέρεσθαι

De Primitiis & Decimis.

XVIII. Idem Simon Cananæus conſtituo, ut omnis primitiæ offerantur Epiſcopo & Presbyteris ac Diaconis, in eorum alimentum: omnes vero decimæ offerantur ad alendos reli-

t) Conſt. Apoſtol. lib. VIII. Cap. 26. u) Hic inſeruntur in Codice Vindobon. αἱ Διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος καὶ κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Χαίρετε υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. κ. τ. λ.

x) Cap. 27. libri VIII. Conſt. y) Idem Cap. 28. z) lib. VIII. Conſt. Apoſtol. Cap. 30.

a) In Conſtitutionibus præceſſerat non Simonis Cananæi ſed Matthæi διάταξις de benedictione aquæ & olei.

ρεσθαι εἰς διατροφὴν τῶν λοιπῶν κληρικῶν καὶ τῶν παρθένων καὶ τῶν ἐν πενίᾳ ἐξεταζομένων, αἱ γὰρ ἀπαρχαὶ τῶν ἱερέων εἰσὶ, καὶ τῶν αὐτοῖς ἐξυπηρετουμένων. b)

Περὶ Εὐλογιῶν. c)

XIX. Τὰς περισσευούσας ἐν τοῖς μυστηρίοις εὐλογίας κατὰ γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου ἢ τῶν πρεσβυτέρων οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ. Τῷ Ἐπισκόπῳ μέρη τέσσαρα, τῷ πρεσβυτέρῳ μέρη d) δύο, e) τῷ διακόνῳ f) μέρος ἕν. Τοῖς δὲ ἄλλοις ὑποδιακόνοις ἢ ἀναγνώσταις ἢ ψάλταις, ἢ διακονίσσαις μέρος ἕν. Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀποδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἕκαστον τιμᾶσθαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν. ἡ γὰρ ἐκκλησία οὐκ ἀταξίας ἀλλ᾽ εὐταξίας ἐστὶ g) διδασκαλία.

Περὶ χειροτονιῶν h) καὶ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν καταστάσεων i)

Παύλου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου διατάξεις περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν.

XX. Κἀγὼ Παῦλος ὁ τῶν Ἀποστόλων ἐλάχιστος τάδε διατάσσομαι ὑμῖν k) τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, περὶ κανόνων· οἱ πρῶτον προσιόντες τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐσεβείας διὰ τῶν Κανόνων προσαγέσθωσαν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις· καὶ τὰς αἰτίας ἐξεταζέσθωσαν οὗ χάριν προσῆλθον τῷ κυριακῷ λόγῳ· οἱ τε προσενέγκαντες μαρτυρείτωσαν αὐτοῖς, ἀκριβώσαντες τὰ κατ᾽ αὐτούς· ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν l) ἀκριβῶς καὶ ὁ τρόπος, καὶ ὁ βίος, καὶ εἰ δοῦλοί εἰσιν, ἢ ἐλεύθεροι· καὶ ἐὰν m) ἢ τις δοῦλος, εἰ μὲν πιστοῦ δοῦλος n) ὑπάρχῃ, ἐρωτάσθω ὁ Κύριος αὐτοῦ, εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ, ἐὰν δὲ μὴ, ἀποβαλλέσθω, ἕως ἂν ἑαυτὸν ἄξιον ἐπιδείξῃ τῷ δεσπότῃ. εἰ δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ, προσδεχέσθω· εἰ δὲ ἐθνικοῦ ἢ οἰκέτης, διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος. o) εἰ μὲν οὖν ἔχῃ γυναῖκα, ἢ ἡ γυνὴ ἄνδρα, διδασκέσθωσαν ἀρκεῖσθαι ἑαυτοῖς p) καὶ σωφρονεῖν. εἰ δὲ ἄγαμοί εἰσι, μανθανέτωσαν μὴ πορνεύειν, ἀλλὰ γαμεῖν q) ἐννόμως. εἰ δὲ ὁ δεσπότης αὐτοῦ πιστὸς ὢν καὶ εἰδὼς ὅτι πορνεύει, οὐ δίδωσιν αὐτῷ γυναῖκα, ἢ τῇ γυναικὶ ἄνδρα, ἀφοριζέσθω.

Ἐάν τις δαίμονα ἔχῃ, διδασκέσθω μὲν τὴν εὐσέβειαν, μὴ προσδεχέσθω δὲ εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἂν καθαρισθείη· εἰ δὲ θάνατος κατεπείγῃ, προσδεχέσθω.

Εἴ τις πορνοβοσκὸς r) εἴη, ἢ παυσάσθω τοῦ μαστροπεύειν, ἢ ἀποβαλλέσθω.

Πόρνη s) προσιοῦσα ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

Εἰδωλοποιὸς προσιὼν ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω.

Τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις προσίῃ ἀνὴρ, ἢ γυνὴ, ἢ ἡνίοχος ἢ μονομάχος ἢ σταδιοδρόμος, ἢ t) λουδεμ-

quos Clericos & virgines ac viduas, eosque qui cum paupertate conflictantur. Primitiæ enim Sacerdotum ſunt, eorumque qui illis ſubminiſtrant.

De Benedictionibus [ſeu Reliquiis Euchariſtiæ.]

XXI. Benedictiones, quæ poſt ſumta myſteria ſuperſunt, de ſententia Epiſcopi aut Presbyterorum, Diaconi diſtribuant Clero: Epiſcopo quatuor partes, Presbytero, duas partes, Diacono partem unam: reliquis autem Hypo-Diaconis, Lectoribus, Pſaltis aut Diaconiſſis partem unam. Hoc enim pulchrum & acceptum coram Deo, & quisque convenienter ordini ſuo & gradui honoretur. Eſt enim Eccleſia ordinis non confuſionis magiſtra.

De Ordinationibus & aliis Conſtitutionibus Apoſtolicis.

B. Apoſtoli Pauli Conſtitutiones de Canonibus Eccleſiaſticis.

XX. Et ego Paulus Apoſtolorum minimus hæc vobis Presbyteris & Diaconis de Canonibus conſtituo: Qui primo ad myſterium pietatis accedunt, adducantur à Diaconis ad Epiſcopum aut Presbyteros, & cauſas exquirantur cur ad verbum Domini acceſſerint. Qui autem adduxere, tribuant eis teſtimonium excuſſis & examinatis diligenter iis omnibus, quæ ad eos pertinent. Inquiratur autem diligenter in eorum mores ac vitam, & utrum ſervi ſint an liberi. Et ſi fuerit quis ſervus, modo is Chriſtiani ſervus fuerit, interrogetur Dominus ejus, an teſtimonium ei præbeat? ſi non præbeat, repellatur, quoad usque ſe ipſum probaverit hero (ſuo.) Sin autem teſtimonium tribuat, ſuſcipiatur. Quod ſi quis Ethnici famulus ſit, doceatur placere Domino, *ne ſermo (Dei) blaſphemetur.* Si uxorem habet, aut mulier ſi virum, doceantur ſuis maritis contenti eſſe, ac caſte vivere. Sin autem cœlibes ſint, diſcant non ſcortari, ſed legitimè matrimonio jungi. Quodſi Dominus ejus fidelis eſt & ſcit illum ſcortari, nec tamen famulo uxorem dat, aut ancillæ maritum, excommunicetur.

Si quis Dæmonem habeat, doceatur certe pietatem: non admittatur autem ad communionem, priusquam mundetur. Si tamen mors inſtet, admittatur.

Si Leno quis fuerit, aut deſinat lenonem agere, aut reppellatur.

Meretrix ſi accedat, aut deſinat eſſe meretrix, aut repellatur.

Idolorum opifex ſi accedat, aut deſiſtat aut repellatur.

Si Scenicorum quis accedat, ſive vir ſive fœmina, aut auriga aut duello pugnans, aut curſor

 παίκτης,

b) διακόνων addit Conſt. c) id. libri VIII. cap. 31. quod περὶ περισσευμάτων inſcribitur. d) Τρία Conſt. e) in margine codicis MS. neſcio an alia manu. f) μέρη δύο Conſt. g) Conſt. διδασκαλεῖον. h) Conſt. Apoſtol. VIII. Cap. 32. i) Vocabulum καταστάσεων deeſt in Vindob. k) ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις Conſt. ita & MS. Vindob. l) καὶ οἱ τρόποι, omiſſo ἀκριβῶς, Conſt. m) deſunt in Conſt. verba: ἢ τις δοῦλον εἰ [illegible]ν. n) ἢ o) Tit. II. 5. p) deſunt verba: καὶ σωφρονεῖν, in Conſt. q) νόμῳ. Conſt. r) deeſt εἴη, in Conſt. [illegible] προσιοῦσα MS. t) MS. λουδεμπέκτης Conſtit. λουδεμπιστής.

παίκτης, ἢ ὀλυμπικὸς ἢ χοραύλης ἢ κιθαριστὴς u) ἢ ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

Στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν x) μηδὲ συκοφαντεῖν,* ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς ὀψωνίοις τοῖς διδομένοις αὐτῷ. πειθόμενος μὲν προσδεχέσθω. ἀντιλέγων δὲ ἀποβαλλέσθω.

Ἀρρητοποιὸς, κίναιδος, βλὰξ, y) μάγος, ἐπαοιδὸς, ἀστρολόγος, μάντις, z) θηρεπαοιδὸς, a) λώταξ, ὀχλαγωγὸς, b) περικαθαίρων, οἰωνιστὴς, c) συμβολοδιδάκτης, παλμῶν ἑρμηνεὺς φυλαττόμενος ἐν συναντήσει λώβας ὄψεως d) ἢ ὀρνίθων ἢ γαλῶν ἢ ἐπιφωνήσεων ἢ παρακροαμάτων συμβολικῶν· χρόνῳ δοκιμαζέσθωσαν, δυσέκνιπτος γὰρ ἡ κακία. παυσάμενοι δὲ προσδεχέσθωσαν, μὴ πειθόμενοι δὲ ἀποβαλλέσθωσαν.

Παλλακή e) τινος ἀπίστου δούλη, ἐκείνῳ μόνῳ σχολάζουσα προσδεχέσθω· εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ἀσελγαίνῃ, ἀποβαλλέσθω.

Πιστὸς ἐὰν ἔχῃ παλλακὴν, ἐὰν μὲν δούλην, παυσάσθω, καὶ νόμῳ γαμείτω· εἰ δὲ ἐλευθέραν f) γαμείτω αὐτὴν νόμῳ. εἰ δὲ μὴ, ἀποβαλλέσθω. g) ἐὰν δὲ καὶ πιστῷ δούλῳ h) συναφθῇ, ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω.

Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν τις ἐξακολουθῶν, ἢ Ἰουδαϊκοῖς μύθοις, ἢ i) μετατιθέσθω ἢ ἀποβαλλέσθω.

k) Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι, τρία ἔτη κατηχείσθω. εἰ δὲ σπουδαῖός τις ᾖ, καὶ εὔνοιαν ἔχει περὶ τὸ πρᾶγμα, προσδεχέσθω, ὅτι οὐ χρόνος, ἀλλὰ τρόπος κρίνεται.

Θεατρομανίᾳ εἴ τις πρόσκειται, ἢ κυνηγίοις ἢ l) ἱπποδρομικοῖς ἀγῶσιν, ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω.

Ὁ διδάσκων εἰ καὶ λαϊκὸς m) ᾖ, ἔμπειρος δὲ τοῦ λόγου καὶ τὸν τρόπον σεμνὸς, διδασκέτω, ἔσονται γὰρ πάντες διδακτοὶ Θεοῦ.

Πᾶς πιστὸς ἢ πιστὴ ἕωθεν ἀναστάντες ἐξ ὕπνου, πρὸ τοῦ ἔργον ἐπιτελέσαι, νιψάμενοι προσευχέσθωσαν. ἐὰν δὲ τις λόγου κατήχησις γένηται, προτιμησάτω τοῦ ἔργου τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας.

Πιστὸς ἢ ἡ πιστὴ τοῖς οἰκέταις εὐμενῶς προσεχέτωσαν. καθὼς καὶ ἐν τοῖς n) προλαβοῦσι διετάξαμεθα, καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς o) ἐδιδάξαμεν.

Πέτρου καὶ Παύλου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Διατάξεις περὶ ἀργίας δούλων. p)

XXI. Ἐγὼ Παῦλος καὶ q) Πέτρος διατασσό-

stadii, aut ludorum apparator (*qui munerarius dicitur*) aut Olympicus aut tiblcen, aut citharœdus, aut ſaltator, aut caupo, vel ceſſent vel repellantur.

Miles accedens doceatur, ne cui injuriam faciat, neve calumnietur, contentus vero ſit ſtipendiis ſibi datis: ſi obtemperet, admittatur, ſi repugnet, repellatur.

Patrator infandæ libidinis, cinædus, abjectus [fatuus] præ luxu, magus, incantator, aſtrologus, hariolus, qui magicas cantiones beſtiis adhibet, mendicus, [circumforaneus] circulator, qui amuleta ac remedia medica collis appendit, qui facit ſuperſtitioſas expiationes, augur, qui rationem conjectandi ex ſignis docet, palpitationum interpres, qui in occurſu cavet (ſuperſtitioſe) ne lędatur ex conſpectu avium aut muſtelarum, aut etiam ex auditu ſonorum ac vocum ſiniſtrum neſcio quid præſagientium: probentur tempore, difficulter enim eluuntur vitia: quodſi deſierint, admittantur, ſin autem haud pareant, rejiciantur.

Concubina cujuſpiam infidelis mancipium, modo illi ſoli vacarit, admittatur, ſin autem cum aliis petulanter agit, rejiciatur.

Fidelis qui habet concubinam, ſi ſervam quidem, deſiſtat & legitime ducat uxorem, ſin liberam, eam in uxorem legitimam accipiat: ſi nolit, rejiciatur. Quodſi mulier illa ſervo deſponſata fuerit, aut deſinat aut rejiciatur.

Qui Gentilium mores ſectatur, vel Judaicas fabulas, aut mutet vitam aut repellatur.

Qui catechumenus futurus eſt, per tres annos catecheſi informetur. Quodſi ſtudioſe ſe gerit, & rei deſiderio tenetur, admittatur (citius) quia non tempus ſed vitæ inſtitutum perpenditur.

Inſaniæ theatri ſi quis animum addicit, aut venationibus, aut curſibus equeſtribus, aut ludorum certaminibus, vel ceſſet vel rejiciatur.

Qui docet quamvis Laicus fuerit, modo peritus in ſermone ac morum probitate ornatus, doceat: *Erunt* enim (inquit) *omnes à Deo docti.*

Omnis Chriſtianus vel Chriſtiana mane ex ſomno ſurgentes, antequam opus faciant, lavent ac precentur. Si autem aliqua ſermonis Catecheſis agatur, operi quisque anteponat verbum pietatis.

Fidelis vir, vel fidelis mulier benigne ſe habeat erga famulos: ſicut & in præcedentibus conſtituimus, & in epiſtolis docuimus.

Petri & Pauli S. Apoſtolorum Conſtitutiones de Diebus quibus famuli debeant feriari.

XXI. Nos Paulus ac Petrus conſtituimus ut

μαθη-

u) λυριστὴς addunt Conſt. x) μὴ Conſt. *Luc. III. 14. y) al. *mente captus.* z) θηρεπῳδὸς a) voluptuarius. b) περιάμματα ποιῶν. c) Conſt. συμβολοδείκτης. d) ἢ ποδῶν interponitur in Conſtit. e) MS. παλλακῆς. f) ἐκγαμείτω. g) Verba quæ ſequuntur, ἐὰν δὲ usque ad ἀποβαλλέσθω, deſunt in Conſt. h) MS. πίστει δούλῳ. i) μεταθέσθω. k) deſunt h. l. in Conſt. & transpoſita poſt ſequentem paragraphum. l) Conſt. ἱπποδρομίαις ἢ ἀγῶσιν. m) Conſt. ᾖ. n) Conſt. προλαβοῦσι. o) Eph. VI. Coloſſ. IV. & ad Philem. p) C[illegible] 33. libri VIII. Conſtit. & Anaſtaſ. quæſt. 64. q) Conſt. καὶ ἐγὼ.

μεθα ἐργάζεσθαι τοὺς δούλους πέντε ἡμέρας. Σάββατον δὲ καὶ κυριακὴν σχολαζέτωσαν r) τῇ ἐκκλησίᾳ, διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας. Τὸ μὲν γὰρ σάββατον δημιουργίας λόγον ἔχειν. τὴν δὲ κυριακὴν ἀναστάσεως. τὴν δὲ μεγάλην ἑβδομάδα πᾶσαν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἀργείτωσαν οἱ δοῦλοι. διὰ ἡ μὲν πάθους ἐστὶν, ἡ δὲ ἀναστάσεως. καὶ χρεία διδασκαλίας, τίς ὁ παθὼν καὶ ἀναστὰς, ἢ τίς ὁ συγχωρήσας καὶ ἀναστήσας.

Τὴν ἀνάληψιν ἀργείτωσαν, διὰ τὸ πέρας τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας.

Τὴν Πεντηκοστὴν ἀργείτωσαν, διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν δωρηθεῖσαν τοῖς πιστεύσασιν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.

Τὴν τῶν γενεθλίων ἑορτὴν ἀργείτωσαν, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀπροσδόκητον χάριν δεδόσθαι ἀνθρώποις, καὶ γεννηθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου.

Τὴν τῶν Ἐπιφανίων ἑορτὴν ἀργείτωσαν διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀνάδειξιν γεγενῆσθαι τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, μαρτυρήσαντος αὐτῷ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ τοῦ παρακλήτου ἐν εἴδει περιστερᾶς s) ὑποδείξαντος τοῖς παροῦσι τὸν μαρτυρηθέντα.

Τὰς ἡμέρας τῶν Ἀποστόλων ἀργείτωσαν, διδάσκαλοι γὰρ ὑμῶν εἰς Χριστὸν κατεστάθησαν καὶ πνεύματος ὑμᾶς ἠξίωσαν ἁγίου.

Τὴν ἡμέραν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἀργείτωσαν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων μαρτύρων, τῶν προτιμησάντων Χριστὸν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς.

Περὶ Εὐχῶν. t)

XXII. Εὐχὰς ἐπιτελεῖτε ὄρθρου καὶ τρίτῃ ὥρᾳ καὶ ἕκτῃ καὶ ἐννάτῃ, καὶ ἑσπέρας καὶ ἀλεκτοροφωνίᾳ. Ὄρθρου μὲν εὐχαριστοῦντες ὅτι γε ἐφώτισεν u) ἡμᾶς ὁ Κύριος παραγαγὼν τὴν νύκτα καὶ ἐπαγαγὼν τὴν ἡμέραν. Τρίτῃ δὲ, ὅτι ἀπόφασιν ἐν αὐτῇ ὑπὸ Πιλάτου ἔλαβεν ὁ Κύριος. ἕκτῃ δὲ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐσταυρώθη Χριστός. Ἐννάτῃ δὲ, ὅτι ἐν αὐτῇ τὰ πάντα κεκίνητο τοῦ δεσπότου σταυρουμένου, φρίττοντα τὴν τόλμαν τῶν δυσσεβῶν Ἰουδαίων, μὴ φέροντα τοῦ Κυρίου τὴν ὕβριν. Ἑσπέρας δὲ εὐχαριστοῦντες ὅτι ἡμῖν δέδωκεν ἀνάπαυσιν τῶν μεθημερινῶν κόπων τὴν νύκτα. Ἀλεκτρυόνων δὲ κραυγῇ διὰ τὸ τὴν ὥραν εὐαγγελίζεσθαι τὴν παρουσίαν τῆς ἡμέρας εἰς ἐργασίαν τῶν τοῦ φωτὸς ἔργων. εἰ μὴ δυνατὸν ἐν ἐκκλησίᾳ προσιέναι. διὰ τοὺς ἀπίστους, x) κατ' οἶκον συνάξεις ὦ Ἐπίσκοπε, ἵνα μὴ εἰσέρχηται εὐσεβὴς εἰς ἐκκλησίαν ἀσεβῶν. οὐχ ὁ τόπος γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἁγιάζει, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τὸν τόπον, φευκταῖός σοι ἔστω, διὰ τὸ βεβηλῶσθαι ἀπ' αὐτῶν. ὡς γὰρ οἱ ὅσιοι ἱερεῖς ἁγιάζουσιν, οὕτως οἱ ἐναγεῖς μιαίνουσιν. Εἰ δὲ μήτε ἐν οἴκῳ ἅμα, μήτε ἐν ἐκκλησίᾳ συναθροισθῆναι δυνατὸν, ἕκαστος ἐν αὐτῷ ψαλλέτω, ἀναγινωσκέτω, προσευχέσθω,

operentur ſervi quinque diebus: Sabbato autem & dominica interſint Eccleſiæ propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim certe rationem habet Creationis. Dominica vero reſurrectionis, magna autem Hebdomade tota & ea quæ illam ſequitur, famuli ferientur: quia illa paſſionis eſt, hæc autem Reſurrectionis: & opus eſt doceri, quis ſit, qui paſſus eſt, ac reſurrexit, item quis ſit, qui pati permiſit, quique reſuſcitavit.

Aſcenſionis die ferientur propter finitam tunc Chriſti Oeconomiam.

In Pentecoſte ferientur ob adventum Spiritus Sancti, qui datus erat iis qui crediderunt in Jeſum Chriſtum.

Feſto natali ceſſent ab opere, eo quod tunc hominibus tributa fuerit inexſpectata gratia, ac natus ſit Dei *LOGOS* Jeſus Chriſtus ex Maria virgine in ſalutem mundi.

In Epiphaniæ feſto ferientur; quia in eo demonſtratio Divinitatis Chriſti facta eſt, teſtimonium ei perhibente Patre in Baptiſmo, Paracletoque in ſpecie columbæ commonſtrante adſtantibus hunc ipſum, cui teſtimonium præbuerat Pater.

In Apoſtolorum diebus opus non faciant: Doctores enim veſtri fuerunt in Chriſto, vosque Spiritu Sancto donaverunt.

In die Stephani primi Martyris ferientur, atque in diebus cæterorum Sanctorum Martyrum, qui ſuæ ipſorum vitæ Chriſtum prætulerunt.

De Orationibus.

XXII. Precationes facite mane & tertia hora ac ſexta & nona & veſpera atque in gallicinio. Mane; gratias agentes quod Dominus abducta nocte & introducto die illuminavit nos. Tertia vero hora, quoniam Dominus in ea ſententiam damnationis excepit à Pilato. Sexta autem quod in ea crucifixus eſt Chriſtus. Nona etiam: quod ea hora cuncta, crucifio Domino, mota ſunt, dum horrent impiorum Iudæorum audaciam, nec ferre poſſunt contumeliam Domino illatam. Veſpera item: Gratias agentes quod noctem nobis dederit in diurnorum laborum requiem. In Gallorum autem cantu, eo quod illa hora nunciet adventum diei, ad facienda opera lucis. Si propter infideles impoſſibile eſt ad Eccleſiam accedere, in domo aliqua congregationem facies, Epiſcope; ne pius ingrediatur in cœtum impiorum: non enim locus hominem ſanctificat, ſed homo locum. Si igitur impii locum detineant; fugiendus ſit tibi ut ab iis profanatus, quemadmodum enim pii ſacerdotes ſanctificant, ita impuri polluunt. Quod ſi neque in domo ſimul nec in Eccleſia congregari poſſibile ſit, unusquisque (privatim) apud ſeſe pſallat, legat, precetur, vel

r) Conſt. ἐν τῇ. s) Luc. III, 21. t) Cap. 34. libri VIII. Conſt. & Anaſtaſius quæſt. 64
u) ἡμῖν MS. x) κατ' οἴκων MS.

ἢ καὶ ἅμα δύο ἢ τρεῖς. ὅπου γὰρ ἐὰν ὦσιν, φησὶν ὁ Κύριος, y) δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Πιστὸς μετὰ κατηχουμένου μηδὲ κατ' οἶκον προσευχέσθω, οὐ γὰρ δίκαιον τὸν μεμυημένον μετὰ τοῦ ἀμυήτου συμμολύνεσθαι. Εὐσεβὴς μετὰ αἱρετικοῦ μηδὲ κατ' οἶκον προσευχέσθω. z) τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;

etiam duo aut tres ſimul. *Ubi enim ſunt* inquit Dominus, *duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.*

Fidelis ne domi quidem oret cum Catechumeno, non enim æquum eſt initiatum cum non initiato coinquinari.

Pius cum hæretico ne quidem domi comprecetur: *Quæ enim ſocietas luci ad tenebras?*

Περὶ μνημοσύνων. a)

XXIII. Ἐπιτελείσθω τρίτα τῶν κεκοιμημένων ἐν ψαλμοῖς καὶ προσευχαῖς διὰ τὸν διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐγερθέντα. καὶ ἔννατα εἰς ὑπόμνησιν τῶν περιόντων καὶ τῶν κεκοιμημένων. καὶ τεσσαρακοστὰ κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον. Μωυσῆν γὰρ οὕτως ὁ λαὸς ἐπένθησε. b) καὶ ἐνιαύσια ὑπὲρ μνείας αὐτῶν. καὶ διδόσθω ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, πένησιν εἰς ἀνάμνησιν αὐτῶν.

Ταῦτα δὲ c) περὶ εὐσεβῶν λέγομεν. περὶ γὰρ ἀσεβῶν ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου δῷς πένησιν, οὐδὲν ὀνήσεις αὐτόν. ᾧ γὰρ περιόντι ἐχθρὸν ἦν τὸ θεῖον, δῆλον, ὅτι καὶ μεταστάντι. οὐ γάρ ἐστιν ἀδικία παρ' αὐτῷ. d) δίκαιος γὰρ ὁ Θεὸς καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε, καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

De Memoriis.

XXIII. Quod ſpectat ad mortuos, celebretur dies tertius in Pſalmis & precibus ob eum qui tertio die reſurrexit: item dies nonus, in recordationem ſuperſtitum & defunctorum, atque etiam quadrageſimus, juxta veterem typum: Moſem enim ita luxit populus, denique anniverſarius dies, pro memoria ipſorum.

Ex bonis vero eorundem detur pauperibus ad illorum commemorationem.

Porro hæc de piis dicimus. Nam de impiis, licet omnia mundi bona pauperibus dederis, nihil juvabis impium. Cui enim ſuperſtiti inimicum erat Numen, manifeſtum eſt etiam defuncto infeſtum eſſe. Nec enim eſt injuſtitia apud eum. *Quoniniam juſtus Dominus & juſtitiam dilexit.* Et: *Ecce homo & opus ejus.*

Περὶ τοῦ μὴ μεθύσκεσθαι *).

XXIV. Ἐν δὲ ταῖς μνείαις αὐτῶν καλούμενοι, μετὰ εὐταξίας ἐσθίετε καὶ φόβου Θεοῦ ὡς δυνάμενοι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν μεταστάντων. Πρεσβύτεροι γὰρ καὶ διάκονοι Χριστοῦ ὑπάρχοντες νήφειν ὀφείλετε πάντοτε καὶ πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ πρὸς ἑτέρους ἵνα δύνησθε τοὺς ἀτάκτους νουθετεῖν· λέγει γὰρ ἡ γραφή, e) οἱ δυνάσται θυμώδεις εἰσίν· οἶνον μὴ πινέτωσαν, ἵνα μὴ πιόντες ἐπιλάθωνται τῆς σοφίας, καὶ ὀρθὰ κρίνειν οὐ μὴ δύνωνται· οὐκοῦν καὶ οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι μετὰ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα καὶ τὸν ἠγαπημένον αὐτοῦ υἱὸν καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ πνεῦμα δυνάσται ὑπάρχουσι τῆς Ἐκκλησίας· Τοῦτο δέ φαμεν οὐχ ἵνα μὴ πίνωσιν. ἄλλως γὰρ καί ἐστιν ὑβρίσαι τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενον εἰς εὐφροσύνην. ἀλλ' ἵνα μὴ παροινῶσιν. οὐ γὰρ εἶπεν ἡ γραφή, μὴ πιεῖν οἶνον. ἀλλὰ τί φησιν, f) μὴ πιεῖν οἶνον εἰς μέθην καὶ πάλιν. Ἄκανθαι φύονται ἐν χειρὶ μεθύσου. τοῦτο δὲ οὐ περὶ τῶν ἐν κλήρῳ μόνον φαμὲν, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς λαϊκοῦ Χριστιανοῦ, ἐφ' οὗ ἐπικέκληται τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ αὐτοῖς γὰρ εἴρηται. τίνι οὐαί; τίνι θόρυβοι; τίνι ἀηδίαι καὶ λέσχαι; τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; τίνι συντρίμματα διακενῆς; οὐ τῶν ἐγχρονιζόντων ἐν οἴνῳ, καὶ κατασκοπευόντων ποῦ πότοι γίνονται;

Inebriari nos non debere.

XXIV. In illorum vero memoriis invitati cum moderatione epulamini ac Dei timore ut poſſitis etiam deprecari pro defunctis. Qui Presbyteri aut Diaconi Chriſti eſtis, ſemper ſobrii eſſe debetis tam veſtri ipſorum quam aliorum gratia, ut valeatis inordinatos admonere. Ait quippe Scriptura; *Potentes iracundi ſunt. Vinum autem non bibant: ne bibentes obliviſcantur ſapientiæ & recta judicare non valeant.* Et certe Epiſcopi & Presbyteri ac Diaconi poſt Deum omnipotentem filiumque ejus dilectum ac ſacroſanctum illius ſpiritum Dynaſtæ ſunt Eccleſiæ. Hoc autem dicimus non ut vinum nequaquam bibant; eo enim modo contumelia afficerent id, quod à Deo factum eſt ad lætitiam: ſed ut non inebrientur. Non enim dicit Scriptura: Vinum non bibendum: ſed quid ait? *Ne bibe vinum ad ebrietatem.* Et iterum: *Spinæ naſcuntur in manu temulenti.* Hoc autem non de iis ſolum qui ſunt in Clero dicimus, verum etiam de omni Laico Chriſtiano, ſuper quem invocatum eſt nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti. Nam iis quoque dictum eſt: *Cui va? cui tumultus? cui tædia & garrulitas? cujus oculi lividi? cui contuſiones fruſtra? nonne hæc eorum qui vino immorantur, quique explorant, ubi fiant compotationes?*

Περὶ τῶν διωκομένων διὰ πίστιν g).

XXV. Τοὺς διωκομένους διὰ πίστιν καὶ εἰς πόλιν ἐκ πόλεως φεύγοντας διὰ τὸ μεμνῆσθαι h) τὸν λόγον

De iis qui perſecutionem patiuntur propter fidem.

XXV. Eos qui perſecutionem patiuntur fidei cauſa, & de civitate in civitatem fugiunt, eo

τοῦ Κυ-

y) Matth. XVIII. 20. z) 2 Cor. VI. 14. a) Cap. 42. libri VIII. Conſt. Anaſtaſ. quæſt. 22. b) Deut. XXXIV. 8. c) Conſt. lib. VIII. Cap. 43. & Anaſtaſ. qu. 22. d) Joh. VII. 18. Pſal. X. 8. Eſai. LXII. 11. *Cap. 44. libri VIII. Conſt. e) Prov. XXXI. 4. in LXX. f) Prov. XXIII. & XXVI. 9. Sirach. XXXI. Epheſ. V. Jacob. II. 7. g) Cap. 45. lib. VIII. Conſt. h) τῶν λόγων Conſt. Matth. X. 23.

τοῦ Κυρίου προσλαμβάνεσθε. Ἐπιστάμενοι γὰρ ὅτι μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής, i) ἀποδιδράσκουσι, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων προΐενται, ἵνα ἀνεξάρνητον ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ διατηρήσωσιν. ἐπικουρεῖτε οὖν αὐτοῖς τὰ πρὸς τὰς χρείας, ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκπληροῦντες.

Περὶ εὐταξίας, διδασκαλία πάντων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. k)

XXVI. Τοῦτο δὲ κοινῇ πάντες παραγγέλλομεν, ἕκαστον ἐμμένειν τάξει τῇ δοθείσῃ αὐτῷ, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους. οὐ γάρ εἰσιν ἡμέτεροι ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ. l) Ὁ ὑμῶν γάρ, φησιν ὁ Κύριος, ἀκούων, ἐμοῦ ἀκούει. καὶ ὁ ἐμοῦ ἀκούων, ἀκούει τοῦ ἀποστείλαντός με. καὶ ὁ ὑμᾶς ἀθετῶν, ἐμὲ ἀθετεῖ, ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. Εἰ γὰρ τὰ ἄψυχα γενόμενα τὴν εὐταξίαν ἀποσώζει οἷον νύξ, ἡμέρα, ἥλιος, σελήνη, ἄστρα, στοιχεῖα, τροπαί, μῆνες, ἑβδομάδες m) ἡμέραι, ὧραι, καὶ δουλεύει τῇ διατυπωθείσῃ χρείᾳ κατὰ τὸ εἰρημένον n) ὅριον ἔθου ὃ οὐ o) παρελεύσονται. καὶ πάλιν, p) περὶ τῆς θαλάσσης. ἐθέμην δὲ αὐτῇ ὅρια, περιθεὶς κλεῖθρα, καὶ πύλας. εἶπα δὲ αὐτῇ, μέχρι τούτου ἐλεύσῃ καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ. πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς οὐδὲν ὀφείλετε τολμᾶν, παρακινεῖν τῶν ὑμῖν κατὰ γνώμην Θεοῦ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντων; ἀλλ' ἐπειδὴ πάρεργον οἱ πολλοὶ καὶ τοῦτο ἡγήσαντο εἶναι, συγχέειν δὲ τὰς τάξεις, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ χειροτονίαν παρακινεῖν τολμῶσιν, ὑφαρπάζοντες ἑαυτοῖς ἀξιώματα τὰ μὴ δεδομένα, καὶ ἐπιτρέποντες ἑαυτοῖς τυραννικῶς ἃ μὴ ἔχουσιν ἐξουσίαν διδόναι, καὶ διὰ τοῦτο παροργίζουσι μὲν τὸν Θεόν, ὥσπερ οἱ περὶ Κορὲ q) καὶ ὁ βασιλεὺς Ὀζίας, r) παρ' ἀξίαν ἐπιθέμενοι ἄνευ Θεοῦ τῇ ἀρχιερωσύνῃ, καὶ γενόμενοι οἱ μὲν πυρίφλεκτοι, ὁ δὲ κατὰ τοῦ μετώπου λεπρός. παροξύνουσι δὲ καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν διαταξάμενον, λυποῦσι δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκυροῦντες αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν. εἰκότως, τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον τοῖς τὰ τοιαῦτα πράττουσι προειδόμενοι, καὶ τὴν εἰς τὰς θυσίας καὶ εὐχαριστίας ἀμέλειαν s) ὑφ' ὧν οὐκ ἐχρῆν προσαγομένας ἀσεβῶς t) παίγνιον ἡγουμένων τὴν ἀρχιερατικὴν τιμήν, ἥτις μίμησιν περιέχει τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλέως ἡμῶν, ἀνάγκην ἔσχομεν καὶ τοῦτο παραινέσαι. ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν u) ὀπίσω τῆς ἑαυτῶν ματαιότητος. λέγομεν δὴ ὡς Μωϋσῆς x) ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων ᾧ ὁ Θεὸς ἐνώπιος ἐνωπίῳ ὡμίλει, ὡς εἴ τις λαλήσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον, ᾧ εἶπεν. οἶδά σε παρὰ πάντας. ᾧ κατὰ πρόσωπον ὡμίλει, καὶ οὐ y) διὰ δήλων, ἢ ἐνυπνίων ἢ ἀγγέλων, ἢ αἰνιγμάτων. οὗτος ἡνίκα τὴν θείαν νομοθεσίαν διετάσσετο, διεῖλε τίνα μὲν χρὴ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἐπιτελεῖσθαι, τίνα δὲ ὑπὸ τῶν ἱερέων, τίνα δὲ ὑπὸ τῶν λευϊτῶν, ἑκάστῳ τὴν οἰκείαν προσήκουσαν τῇ λειτουργίᾳ θρησκείαν ἀπονείμας,

quod verborum Domini meminerint ſuſcipite. Cum enim norunt Spiritum quidem promtum eſſe, carnem vero infirmam; aufugiunt ac direptionem facultatum ſuarum eligunt, ut in ſe ipſis nomen Chriſti illibatum & negatione non proditum conſervent. Suppeditate ergo illis quæ ſunt neceſſaria, mandatum Domini adimplentes.

De Ordine ſervando, Doctrina omnium S. Apoſtolorum.

XXVI. Hoc autem communiter omnibus præcipimus, ut unusquisq; in ordine ſibi dato permaneat, neque terminos transgrediatur: nec enim noſtri ſunt, ſed Dei. *Qui* enim *vos*, inquit Dominus, *audit, me audit; & qui me audit, audit eum, qui miſit me: & qui vos ſpernit, me ſpernit, qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me.* Si enim quæ inanima condita ſunt, pulchrum ordinem conſervant; ut nox, dies, Sol, Luna, ſtellæ, elementa, tempeſtates, menſes, hebdomades, dies, horæ, ac uſui conſtituto inſerviunt, ſecundum quod dictum eſt: *Terminum conſtituiſti, quem non transgredientur*; & iterum de mari: *poſui ei terminos, & circumpoſui clauſtra & oſtia, dixi autem ei, hucusque venies & non tranſibis.* Quanto magis vos non debetis audere, quidquam eorum dimovere, quæ vobis ſecundum voluntatem Dei per nos definita ſunt? Verum quia multi hoc non eſſe neceſſarium putaverunt, imo verò confundere ordines ac unicuique tributam labefactare ordinationem audent, arripientes ſibi quæ traditæ illis non ſunt, dignitates; ac tyrannicè permittentes ſibi ea quorum dandorum poteſtatem non habent; ac propterea tum Deum irritant, quemadmodum filii Core & Rex Ozias, qui præter dignitatem ac ſine Deo uſurparunt Pontificatum (factiq; ideo ſunt, illi quidem ignis pabulum, hic vero in fronte leproſus) tum exaſperant Jeſum Chriſtum, qui ita conſtituit: tum & contriſtant Spiritum Sanctum, irritum facientes ejus teſtimonium. Idcirco jure periculum iis qui hæc deſignant impendens proſpicientes, & negligentiam in ſacrificiis ac gratiarum actionibus eo quod offerantur impie ab iis à quibus non oportet, quique honorem Pontificialem ſummi Pontificis Jeſu Chriſti Regis noſtri imitationem in ſe complexum pro ludicro habent: [Ideo inquam] neceſſe habuimus de hoc quoque admonere. Jam enim quidam converſi ſunt retro poſt vanitatem ſuam. Dicamus certe de Moſe Dei famulo cum quo Deus facie ad faciem colloquebatur, ut ſi quis loquatur ad amicum ſuum; cui dixit: *Novi te præ omnibus*: cum quo ad os loquebatur & non per manifeſtationes [Urim] aut ſomnia, aut angelos, aut ænigmata; Hic [Moſes] cum divinam legiſlationem conſti-

Ttt καὶ

i) Matth. XXVI. 41. k) lib. VIII. Conſt. Cap. 46. l) Luc. X. 16. Matth. X. 40. Joh. XIII. 20. m) deeſt ἡμέραι in MS. n) Pſal. CIII. 9. o) παρελεύσεται MS. p) Job. XXXVIII. 10. q) Num. XVI. r) 2 Paralip. XVI. s) ἐκ τοῦ ὑφ' ὧν μὴ χρὴ Conſt. t) παιδιὰν Conſt. u) 1 Tim. V. 15. x) Num. XII. 11. Exod. XXXIII. 11. 17. Num. XII. 8. y) δι' ἀδήλων Conſt.

καὶ ἅπερ μὲν τοῖς ἀρχιερεῦσι προσετέτακτο ἐπιτελεῖν, τούτοις τοὺς ἱερέας οὐ θεμιτὸν ἦν προσιέναι. ἅπερ δὲ ἱερεῦσιν ὥριστο, τούτοις οἱ λευῖται οὐ προσίεσαν. ἀλλ' ἕκαστος ὥσπερ εἴληφεν ὑπηρεσίας z) περιγεγραμμένας ἐφύλαττεν. εἰ δέ τις πέρα τῆς παραδόσεως προσιέναι ἐβούλετο, θάνατος ἦν τὸ ἐπιτίμιον. Τοῦτο δὲ μάλιστα διέδειξε καὶ ἡ κατὰ τὸν Σαοὺλ πεῖρα. ὃς θύσαι νενομικὼς δίχα τοῦ προφήτου καὶ Ἀρχιερέως Σαμουὴλ, ἐσπάσατο εἰς ἑαυτὸν ἁμαρτίαν καὶ κατάραν ἀναπόβλητον. καὶ οὐδὲ τὸ a) οὐ κεχρῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ εἰς βασιλέα, ἐδυσώπησε τὸν προφήτην. Ἐνεργεστέρᾳ δὲ τῇ πράξει διέδειξεν ὁ Θεὸς b) τὰ κατὰ τὸν Ὀζίαν, οὐκ c) ἐμμελισμῷ τὰς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ εἰσπραξάμενος δίκας. d) ὁ γὰρ τῆς ἀρχιερωσύνης καταμανεὶς, καὶ τῆς βασιλείας ἀλλότριος κατέστη. Τὰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἴσως οὐκ ἀγνοεῖτε. ἴστε γὰρ πάντως ἐπισκόπους παρ' ἡμῶν ὀνομασθέντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους εὐχῇ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει τῇ διαφορᾷ τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πραγμάτων e) δεικνύοντες. οὐ γὰρ ὁ βουλόμενος παρ' ἡμῖν ἐπλήρου τὴν χεῖρα, ὥσπερ ἐπὶ τῆς κιβδήλου τῶν δαμάλεων ἐπὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ παρακεκομμένης ἱερωσύνης. ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰ μὲν μὴ θεσμός τις ἦν, καὶ τάξεων διαφορὰ, ἤρκει ἂν δι' ἑνὸς ὀνόματος τὰ ὅλα ἐπιτελεῖσθαι. ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κυρίου διδαχθέντες ἀκολουθίαν πραγμάτων, τοῖς μὲν ἐπισκόποις τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐνείμαμεν, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τὰ τῆς ἱερωσύνης, τοῖς δὲ διακόνοις, τὰ τῆς πρὸς ἀμφοτέροις f) διακονίας. ἵν' ᾖ καθαρῶς τὰ τῆς θρησκείας ἐπιτελούμενα. οὔτε γὰρ g) διακόνῳ προσφέρειν θυσίαν θεμιτὸν, ἢ βαπτίζειν ἢ εὐλογίαν μικρὰν ἢ μεγάλην ποιεῖσθαι, οὔτε h) πρεσβυτέρῳ χειροτονίας ἐπιτελεῖν, οὐ γὰρ ὅσιον, ἀνατρέπεσθαι τὴν τάξιν. οὐ γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἀκαταστασίας, i) ἵνα οἱ ὑποβεβηκότες τὰ τῶν κρειττόνων τυραννικῶς σφετερίζωνται, νομοθεσίαν καινὴν ἀναπλάττοντες ἐπὶ τῷ κακῷ ἑαυτῶν, ἀγνοοῦντες, ὅτι k) σκληρὸν αὐτοῖς πρὸς κέντρα λακτίζειν. οὐ γὰρ ἡμᾶς ἢ τοὺς ἐπισκόπους πολεμοῦσιν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλὰ τὸν τῶν πάντων ἐπίσκοπον καὶ τοῦ πατρὸς ἀρχιερέα, Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν. ἀπὸ Μωυσέως μὲν γὰρ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιερεῖς κατεστάθησαν καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται. ὑπὸ δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμεῖς οἱ δέκα τρεῖς ἀπόστολοι. ὑπὸ δὲ τῶν ἀποστόλων Ἐγὼ Ἰάκωβος καὶ ἐγὼ Κλήμης καὶ σὺν ἡμῖν ἕτεροι. ἵνα μὴ πάντας καταλέγωμεν. κοινῇ δὲ ὑπὸ πάντων ἡμῶν πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι καὶ ἀναγνῶσται. πρῶτος τοίνυν l) τῇ φύσει ἀρχιερεὺς ὁ μονογενὴς Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ τὴν τιμὴν ἁρπάσας ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς κατασταθείς. ὃς γενόμενος ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν πνευματικὴν θυσίαν προσφέρων αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ πρὸ τοῦ πάθους, ἡμῖν

tueret, diſtinxit, quænam oporteret peragi à Pontificibus, quænam à Sacerdotibus, quænam item à Levitis, ac diſtribuit unicuique proprium cultum, ſuoque miniſterio convenientem; Et ad ea quæ quidem juſſit Pontificibus perficere, fas non erat, ut accederent ſacerdotes. Ad ea vero quæ Sacerdotibus definita erant, Levitæ non admittebantur; Sed unusquisque quæ acceperat miniſteria præſcripta, ſervabat. Si quis autem ultra traditum ſibi officium progredi nitebatur, morte luebat pœnas. Hoc autem maxime demonſtravit, id quod Sauli contigit; qui cum exiſtimaſſet, ſe absque Propheta & Pontifice Samuele ſacrificaſſe, ad ſe peccatum & maledictum nunquam abjiciendum attraxit; neque Prophetam movit ac flexit quod ab ipſo Saul in Regem unctus fuiſſet. Hoc etiam efficaciori inſtantia & exemplo demonſtravit Deus in iis, quæ Oziæ acciderunt, de cujus prævaricatione exegit pœnas absque mora; & qui contra Pontificatum inſanierat, regno quoq; pulſus eſt. Ceterum quæ ſub nobis acta ſunt, forſitan non ignoratis. Scitis enim omnino Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos prece ac manuũ impoſitione nominatos eſſe, qui differentia nominum differentiam quoq; rerum oſtendant. Non enim qui volebat apud nos implebat manum, ſicut in falſo & adulterino Vitularum ſacerdot. tempore Jeroboami; ſed qui vocabatur à Deo. Nam ſi nulla lex poſita eſſet, nec ulla ordinum differentia, ſuffeciſſet cuncta per unum nomen perfici. Verum à Domino edocti conſequentiam (ac ordinem) rerum, Epiſcopis quidem quæ ad Pontificatum pertinent aſſignavimus, Presbyteris vero quæ ad ſacerdotium, Diaconis autem quæ ad miniſteria utrisque impendenda, ut quæ ad cultum Dei ſpectant, pure celebrentur. Neque enim Diacono licet ſacrificium offerre aut baptizare, aut benedictionem ſive parvam ſeu magnam facere: neque Presbytero ordinationes peragere: quia æquum non eſt ordinem inverti. *Non enim eſt Deus confuſionis:* ut inferiores quæ ſunt ſuperiorum tyrannicè ſibi vindicent, legislationem novam refingentes in malum ſuum, ignorantes durum eſſe ſibi, contra ſtimulos calcitrare. Non enim nos aut Epiſcopos oppugnant iſti, ſed omnium Epiſcopum ac Patris Pontificem Jeſum Chriſtum, Dominum noſtrum: ſiquidem per Moſem Deo chariſſimum conſtituti ſunt Pontifices & Sacerdotes & Levitæ, à noſtro autem Salvatore nos tredecim Apoſtoli, ab Apoſtolis verò ego Jacobus & ego Clemens & alii nobiſcum, ne omnes [nominatim] recenſeamus; communiter autem ab omnibus nobis Presbyteri & Diaconi & Hypodiaconi & Lectores. Primum igitur natura Pontifex unigenitus Chriſtus non ſibi honorem rapuit, ſed à Patre conſtitutus eſt: qui factus homo propter nos, & ſpirituale ſa-

δια-

z) περιγεγραμμένας MS. a) deeſt οὐ in Conſt. b) ἐν τοῖς Conſt. c) ἐν μελισμῷ Conſt. legendum cenſet Coteler. ἐν μελλησμῷ. d) καὶ ὁ Conſt. e) δεικνύοντας Conſt. f) ἀμφοτέρους Conſt. g) διάκονον Conſt. h) πρεσβύτερον MS. i) 1 Cor. XIV. 33. k) Act. IX. 5. l) deeſt in MS. τῇ φύσει.

διετάξατο μόνοις τοῦτο ποιεῖν, καί τοι τοιούτων σὺν ἡμῖν καὶ ἑτέρων ὄντων εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων. ἀλλ' οὐ πάντως πᾶς ὁ πιστεύσας ἤδη καὶ ἱερεὺς κατέστη, ἢ ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἔτυχε. μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ ἡμεῖς προσενεγκόντες κατὰ τὴν διάταξιν αὐτοῦ θυσίαν καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον προσεχειροτονησάμεθα Ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν. ὧν εἷς ἦν Στέφανος, ὁ μακάριος Μάρτυς, οὐκ ἀπολειπόμενος ἡμῶν κατὰ τὴν πρὸς Θεὸν εὔνοιαν, ὃς τοσαύτην τὴν θεοσέβειαν τῇ πίστει ἐνεδείξατο, καὶ τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀγάπην, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ δοῦναι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, πρὸς τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων λίθοις βληθείς. ἀλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ ὁ τῷ πνεύματι ζέων, ὁ τὸν Χριστὸν ὁρῶν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς οὐρανίας πύλας ἀνεῳγμένας. οὐδαμοῦ φαίνεται τοῖς μὴ ἀνήκουσι τῇ διακονίᾳ χρησάμενος ἢ θυσίαν ἀνενεγκών, ἢ χεῖρας ἐπιθείς τινι, ἀλλὰ τὸ τῆς διακονίας τάγμα φυλάξας μέχρι τέλους. οὕτω γὰρ ἔπρεπε, τῷ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρι, τὴν εὐταξίαν ἀποσώζειν. Εἰ δὲ Φίλιππον τὸν διάκονον ἡμῶν καὶ Ἀνανίαν τὸν πιστὸν ἀδελφὸν αἰτιῶνταί τινες, ὅτι ὁ μὲν τὸν εὐνοῦχον ἐβάπτισεν,* ὁ δὲ ἐμὲ Παῦλον, ἀγνοοῦσιν αὐτοὶ ὃ λέγομεν ἡμεῖς. εἴπομεν γὰρ ὅτι οὐχ ἑαυτῷ τις ἁρπάζει τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα,† ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ λαμβάνει, ὡς Μελχισεδὲκ καὶ m) Ἰακώβ, ἢ παρὰ ἀρχιερέως, ὡς Ἀαρὼν παρὰ Μωϋσέως. οὐκ οὖν καὶ Φίλιππος καὶ Ἀνανίας οὐχ ἑαυτοὺς προείλοντο, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ προεχειρίσθησαν τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἀσυγκρίτου n).

* Act. VIII. 31. IX. 17. † Hebr. V. 4.
m) Conſt. Ἰώβ. n) Θεοῦ addit Conſt.

crificium offerrens ipſi Deo ac Patri ante Paſſionem nobis conſtituit ſolis hoc facere, licet nobiſcum eſſent alii conſimiles quoque, qui in eum crediderunt: verum non ſtatim ac aliquis credidit, jam & Sacerdos conſtitutus fuit, aut dignitatem Pontificalem obtinet. Sed poſt aſſumtionem illius nos juxta ejusdem conſtitutionem offerentes ſacrificium mundum ac Incruentum elegimus Epiſcopos & Presbyteros & Diaconos numero ſeptem. Ex his (ſeptem) unus erat Stephanus, beatus Martyr, amore erga Deum nequaquam nobis inferior; qui adeo pietatem erga Deum fide declaravit, & charitatem in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut pro eo etiam animam ſuam daret, & à Judæis Domini occiſoribus lapidatione confectus: & tamen talis ac tantus vir qui erat Spiritu fervens, qui Chriſtum ad dextram Dei & cœleſtes januas apertas videbat, nusquam cernitur iis uſus eſſe, quæ officio Diaconi non convenirent; non ſacrificium obtuliſſe, aut manus cuipiam impoſuiſſe. Sic nimirum Martyrem Chriſti decebat rectum ordinem ſervare. Si autem Philippum Diaconum noſtrum & Ananiam fidelem fratrem accuſent nonnulli, quod ille quidem Eunuchum baptizarit, hic vero me Paulum, ignorant ipſi, quod nos dicimus: dicimus enim neminem ſibi dignitatem ſacri ordinis arripere, ſed vel à Deo accipere ſicut Melchiſedec & Jacob vel à Pontifice ut Aaron à Moſe. Itaque & Philippus & Ananias non ſe ipſos elegerunt, ſed conſtituti ſunt ab ipſo Chriſto Pontifiee (longe ſummo &) incomparabili.

S. Hieronymus Epiſt. 28. ad Lucinium:

De Sabbato utrum jejunandum ſit, & de Euchariſtia an accipienda quotidie, ſcripſit & Hippolytus vir diſertiſſimus.

STEPHANUS LE MOYNE *Notis ad varia ſacra pagina 1062.* Facile concludi poteſt, Libellum de 12. Apoſtolis non eſſe fœtum veri Hippolyti, ac proinde non poſſe accipi pro παραδόσει ἀποστολικῇ, quæ in Laterculo,* tribuitur Hippolyto. Eſt potius Doctrina Apoſtolica, ſeu Traditio Apoſtolorum. ** Qualia opera tempore Hippolyti multa extabant, & adhuc conficiebantur. Nam cum Hæretici multa jactarent, quæ tanquam ad Apoſtolis hauſta omnibus obtruderentur, Orthodoxi ut graſſanti iſti malo poſſent viam intercludere, & impedire quo minus ſimplices & rudiores ſpecie doctrinæ Apoſtolorum, flecterentur & ſeducerentur, veram & genuinam Apoſtolicæ traditionis ſeriem repræſentarunt, ne ſplendida Apoſtolorum Auctoritate, aliis fucus fieret, & illis illuderetur. Hinc Traditio Apoſtolorum ab Irenæo vera repræſentata, L. 3. C. 3. 4. &c. Nam cum Valentiniani, & Gnoſtici multa figmenta & deliria credenda venditarent, utpote ab Apoſtolis ipſis annunciata, & derivata: Irenæus veram urget Apoſtolorum Traditionem & Doctrinam, quam ab Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus, & Eccleſiis ubi Apoſtolorum Diſcipuli docuerunt, eruendam & derivandam contendit, & primo urget Romanæ Eccleſiæ traditionem, ubi præfuit Clemens; Smyrnenſis, ubi docuit Polycarpus, Epheſinæ, ubi Apoſtolus Joannes Evangelium tot annis; & tanto cum fructu prædicaverat, & promoverat. Sic paulo poſt Irenæum, Hippolytus etiam ſcripſit ſuam παράδοσιν ἀποστολικὴν, ut Hæreticorum deliria & ſomnia refutaret, & Doctrinam perpetuam Apoſtolorum, in florentioribus Eccleſiis ſuperſtitem & ſinceram, omnibus iſtis deliriis & erroribus opponeret. Erat παράδοσις. מסרה Traditio. Hoc obtinebat apud Hebræos, qui Doctrinam vocabant מסרה, Traditionem, quod ea traderetur Diſci-

* ſupra pag. 81. 84. ** *Παραδόσεως Ἱππολύτου* laudari à Syncello, not. V. C. *Tho. Gale*. At illæ aliæ ſunt & Paſchaſpectantes. Vide Syncelli locum ſupra p. 43. In extremo libri VI. Hiſt. Eccleſ. Euſebii legas Ἐπιστολὴν *διακονικὴν* ſive *de officio Diaconi* à Dionyſio Alex. Romaniſque per Hippolytum miſſam. ἑξῆς ταύτῃ καὶ ἑτέρα τις Ἐπιστολὴ τοῖς ἐν Ῥώμῃ τοῦ Διονυσίου φέρεται διακονικὴ διὰ Ἱππολύτου. Sed is junior Hippolytus fuiſſe videtur, cum Epiſtolam illam ſcriptam neceſſe ſit non ante Annum Chriſti 248. quo Dionyſius ille Origenis diſcipulus Alexandriæ Epiſcopus factus eſt.

ſcipulis, & illis conſervanda, & obſervanda concrederetur. Dicebatur etiam קבלה Acceptio, quod eſt correlatum τῆς מסורת ſeu traditionis. Quaſi doctina, non tantum tradita ſed accepta. Ideo Hebraice etiam Doctrina, vocatur לקח ab accipiendo, & forſan etiam משא, Eſaias XIX. 1. Doctrina de Ægypto. Aquila ἆρμα, non ὅραμα. LXX. λῆμμα, acceptio. Hinc loquendi genus uſurpatum ab Apoſtolo. Ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν. 1 Corinth. XI. 23. *Ego accepi à Domino, quod ego tradidi vobis*, accepi Doctrinam à Domino, quam vobis diſcendam & retinendam communicavi, Hebraice diceretur, קבלתי מי יהוה שמסרתי לכם. Ubi vox Maſar, tradere, & Cabala, accipere occurrunt. Sic idem Apoſtolus Hebraice doctiſſimus, & in ritibus Judaicis verſatiſſimus, utpote qui Gamalielem totum, & illius doctrinam primo imbiberat, dicit πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος. 1 Tim. I. 15. Certus eſt iſte Sermo, iſta doctrina, & omni receptione digniſſimus, ideſt omni Cabala, cum ſic & doctrinam ſuam opponeret Cabbalæ Judæorum, & illorum etiam Maſoræ, traditioni, παραδόσει. Hinc etiam παράδοσις ἀποστολικὴ, ab Hippolyto adoroata, ideſt narratio dogmatum quæ Apoſtoli ſucceſſoribus ſuis, tradiderant, poſteris, ad ultima mundi fata, tradenda & communicanda. Nec Hippolytum ſolum inceſſerat iſta ſolicitudo. Clemens Romanus, Ignatius, Polycarpus, Clemens Alexandrinus, Irenæus, alii ſimile quid tentaverant, ut Cerinthi, Papiæ, Gnoſticorum, & aliorum neſcio quorum qui ſucceſſionem & doctrinam Apoſtolicam & traditionem jactabant, doctrinæ poſſent cito obſiſtere. Hinc Διδασκαλίαι τῶν ἀποστόλων, διδαχὴ Διδασκαλία Κλήμεντος, Ἰγνατίου, Ποιμένος Ἑρμᾶ, Πολυκάρπου, in Stichometria Nicephori, Conſtantinopolitani Patriarchæ, qui vixit ſeculo ineunte 9. Sed quæ omnia inter Apocrypha recenſentur, quia, iſtis Auctoribus falſæ διδαχαὶ & ſuppoſitiæ adſcriptæ fuerunt.

Id. p. 1074. Ampliſſimus Ludolphius, alicubi narrat Æthiopes habere ingens volumen Synodorum & Decretorum Eccleſiaſticorum, & in illo contineri. אבטליסארת וקנונאת זקדושאן חוריארת אנתא אחפן קלימנטוס רדאא פתרום, *Decreta & Canones Apoſtolorum, quos ſcripſit Clemens Diſcipulus Petri.* Ibi אבטליסארת ſumitur ſeparatim pro Decreto. Sed abuſive nam proprie ſcribendum erat מארב אבטליסארת Doctrina Apoſtolica, ſeu Canones, & Conſtitutiones Apoſtolorum. Quarum Doctrina cum in iſtis Conſtitutionum Libris contineri exiſtimarent veteres, hinc eſt quod opus integrum illis tandem tribuerunt, & deſcriptum tantum à Clemente aſſeruerunt. Cum vero non tantum Apoſtolorum Doctrina in iſto volumine comprehenderetur, ſed Apoſtolicorum virorum, & ſucceſſorum Apoſtolorum, & inter illos Clementis prima occurreret memoria, & ex ipſo Clemente Romano petita eſſent ea quæ primo memorabantur, factum eſt quod integrum iſtud opus illi etiam poſtea fuerit adſcriptum. Sed in illo, aliorum etiam Doctorum fiebat memoria. Hinc Διδασκαλία Πολυκάρπου, Ἰγνατίου, Ἱππολύτου. Quia multa ex iſtis Auctoribus congeſta etiam ibi continebantur. Ideo Lib. 8. Cap. 4. in Codic. Oxonienſi † fit etiam mentio Διδασκαλίας Ἱππολύτου. Olim ſuſpicabar vocem Hippolyti irrepſiſſe, ex Titulo Conſtitutionum qui olim varius fuit, & ex variis conflatus ſic repræſentatur à Turriano. Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, διὰ Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου τε καὶ πολίτου, Καθολικὴ Διδασκαλία. *Conſtitutiones Apoſtolorum per Clementem Epiſcopum, & civem Romanum, Catholica Doctrina.* Cum vero verba iſta non inter ſe bene juncta viderentur, potuit aliquis, illa aliter unire & diſpuncta ſociare. Διαταγαὶ Κλήμεντος Ῥωμαίων Ἐπισκόπου, καὶ Ἱππολύτου Καθολικὴ Διδασκαλία. Hinc eſt quod occurrerit in quibuſdam Codicibus L. 8. Διαταγῶν, C. 3. Διδασκαλία διὰ Ἱππολύτου. Sed etiamſi ſæpe occurrant conjecturæ hac noſtra duriores, non intercedimus tamen quin illa deſeratur, cum proniores ſimus ad credendum, revera multa in Libro Conſtitutionum hauſta non tantum à Clemente, Ignatio, Polycarpo, ſed etiam ab Hippolyto. Et certe ſi liber octavus & capita illius priora, attente conſiderentur, facile Lector à ſe impetrabit ut credat jure mentionem ibi fieri Hippolyti. Nam ibi varia περὶ τῶν χαρισμάτων memorantur, quæ procul dubio ab Hippolyto hauſta ſunt, qui ſcripſerat περὶ τῶν χαρισμάτων, ut ſupra narrabamus. Ea ergo quæ ibi continebantur, hauſta erant ex operibus Hippolyti, ex Tractatu περὶ χαρισμάτων, & ex παραδόσεως ἀποστολικῆς, & aliis ſcriptis Hippolyti. Ideo ibi addebatur Διδασκαλία Ἱππολύτου, vel quia capita iſta repræſentabant Doctrinam ab Hippolyti ſcriptis petitam, vel quia ſcriptum ediderat cum hac ἐπιγραφῇ & Titulo, Διδασκαλία, quam eandem omnino crediderim fuiſſe cum opere iſto, cujus titulus, talis eſt in laterculo, παράδοσις ἀποστολικὴ. Nam ut ſupra videbamus παράδοσις, & Διδασκαλία, idem omnino ſignificant. Niſi quis malit, ut modo dicebam, Conſtitutiones ſeu Διαταγὰς & Διατάξεις τῶν ἀποστόλων intelligere quæ quia conſtabant variis dogmatibus, ex Clemente, Ignatio, Polycarpo, Hippolyto petitis, & deſcriptis, & primo, cum illorum nominibus ſimul proſtantibus initio operis; poſtea nomina cœperunt ſeparari, & opus tribui modo Clementi, modo Ignatio, modo Polycarpo, modo Hippolyto.

† Etiam in Vindobonenſi, apud Lambecium pag. 285. Tom. VIII. de Bibl. Vindob. Adde Dodvvellum diſſ. ad Irenæum pag. 60. & 463. Jo. Erneſtum Grabe T. 1. Spicilegii Patrum p. 285 286. Robertum Turner in libro erudito Anglice nuper adverſus Gvilielm. Whiſtonum edito Lond. 1715. 8. *Diſcourſe of the pretended Apoſtolical Conſtitutions* pag. 287. 288. Præſtantiſſimumque Virum Georg. Hickeſium, ex cujus dono Turneri librum poſſideo, in præf. ad laudati Grabii ſpecimina itidem Anglice edita defectuum & omiſſionum in Whiſtoni collectione teſtimoniorum de Divinitate Filii & Spiritus S. obſervatorum Lond. 1712. 8. pag. XVIII. ſeq.

polyto. Unde fluxerunt tandem Διδασκαλίαι Κλήμεντος, & Ἰγνατίου, & Πολυκάρπου, & Ἱππολύτου. Cum tamen unum & idem eſſet opus ex ſcriptis iſtorum Patrum conflatum & conſarcinatum; Quod confirmatur Codice qui extat in Bibliotheca Cæſareana, cujus Titulus & initium repræſentatur à Lambecio T. 8. Biblioth. pag. 429. Διατάξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ. Ἅμα τοίνυν συνάρχοντες, ἡμεῖς οἱ δώδεκα τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι, τάσδε τὰς θείας ὑμῖν ἐντελλόμεθα Διατάξεις, περὶ παντὸς Ἐκκλησιαστικοῦ τύπου, συμπαρόντος ἡμῖν &c. Πρῶτος οὖν ἐγώ φημι Πέτρος, Ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι διατάσσομαι, ὡς ἅμα πάντες &c. *Inſtitutiones vel Conſtitutiones Apoſtolorum per Hippolytum. Simul congregati nos duodecim Apoſtoli Domini, hæc inſtituta vobis obſervanda præſcribimus, circa ordinem Eccleſiaſticum. Ergo primus ego Petrus, Epiſcopum eligi & ordinari jubeo.* Quæ vel forſan integros octo Libros Conſtitutionum ſpectant, neque enim hoc certo colligi poteſt ex fragmento mutilo Lambecii, vel ſolum Librum octavum. Nam prioribus ſeptem Libris, una voce, & juncta auctoritate loquuntur Apoſtoli, ſed in octavo, modo Paulus, modo Thomas, modo Philippus, modo Lebbæus, modo alius, de ritibus quibusdam Eccleſiaſticis jubet & ſolus decernit. Quod quadrat cum fragmento Lambeciano ubi Petrus loquitur. Adeo ut Liber octavus Conſtitutionum Hippolyto tribueretur, qui incipit etiam ἀπὸ τῶν χαρισμάτων de quibus ſcripſerat Hippolytus, vel totum opus Conſtitutionum illi etiam adſcriptum fuit, ſicut Clementi, Ignatio, Polycarpo, quia ex illorum ſcriptis integrum coaluerat.

Ἱππολύτου Ἐπισκόπου καὶ Μάρτυρος λόγος εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια.

Πάντα μὲν καλά, καὶ καλὰ λίαν τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν δημιουργήματα, ὅσα τε ὀφθαλμὸς ὁρᾷ, καὶ ὅσα ψυχὴ διανοεῖται. ὅσα τε λόγος ἑρμηνεύει, καὶ ὅσα χεὶρ περιστρέφει. ὅσα ἡ διάνοια περιέχει, καὶ ὅσα ἡ ἀνθρωπότης καταλαμβάνει. Τί γὰρ τοῦ οὐρανίου δίσκου πολυμορφότερον κάλλος; τί δὲ τοῦ ἐπιγείου χωρίου πολυανθέστερον εἶδος. τί δὲ τοῦ ἡλιακοῦ ἅρματος ὀξυκινητότερον εἰς δρόμον. τί δὲ τοῦ σεληνιακοῦ στοιχείου χαριέστερον ζεῦγος. τί δὲ τοῦ πολυπηγήτου τῶν ἄστρων μουσίου, ἀξιαγαστότερον ἔργον. τί δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀνέμων πλουσιώτερον εἰς πρόσοδον. τί δὲ τοῦ ἡμερινοῦ φωτὸς ἀκηλιδωτότερον ἔσοπτρον. τί δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐντιμότερον ζῶον; πάντα μὲν οὖν καλὰ λίαν τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν δημιουργήματα. τί δὲ καὶ τῆς τοῦ ὕδατος φύσεως ἀναγκαιότερον χάρισμα. πάντα γὰρ τοῖς ὕδασιν καὶ λούεται, καὶ τρέφεται, καὶ καθαίρεται καὶ ἀρδεύεται. ὕδωρ τὴν γῆν βαστάζει, ὕδωρ τὴν δρόσον τίκτει, τὴν ἄμπελον ἱλαρύνει. ὕδωρ τὸν στάχυν τελεσφορεῖ, ὕδωρ τὸν βότρυν ἀπομφακίζει, ὕδωρ ἐλαίαν ἁπαλύνει, ὕδωρ τὸν φοίνικα γλυκαίνει, ὕδωρ τὸ ῥόδον ἐρυθραίνει, καὶ τὸ ἴον ἀνθίζει, ὕδωρ τὸ κρίνον λαμπροῖς τοῖς κάλυξιν τρέφει. καὶ τί μακρολογῶ; ἄνευ τῆς τῶν ὑδάτων φύσεως οὐδὲν τῶν παρόντων συνίσταται. οὕτως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ἀναγκαία, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα στοιχεῖα ὑπὸ τῶν καμαρωδεστάτων οὐρανῶν τὴν οἴκησιν ἔλαβεν, ἡ δὲ τῶν ὑδάτων φύσις καὶ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὴν μονὴν ἐδέξατο. καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ προφήτης βοῶν. αἰνεῖτε τὸν κύριον οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν.

II. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ὕδατος παρίστησιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάντων αἰδεσιμώτερον, ὅτι ὁ πάντων δημιουργὸς Χριστὸς, ὡς ὑετὸς κατῆλθεν, καὶ ὡς πηγὴ ἐγνώσθη, καὶ ὡς ποταμὸς διεδόθη, καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐβαπτίσθη. Ἤκουσας γὰρ ἀρτίως πῶς ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ. ὢ παραδόξων πραγμάτων. πῶς ὁ ἀπερίγραπτος ποταμὸς ὁ εὐφραίνων τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἐν ὀλίγῳ ὕδατι ἐλούετο. ἡ ἀκατάληπτος πηγή, ἡ ζω-

HIPPOLYTI, *Epiſcopi & Martyris Sermo in Sancta Theophania.*

I. Omnia certe Dei & Salvatoris noſtri opera, bona ſunt ac bona valde, quotquot eorum vel oculus videt, vel mens cogitat, quotquot intellect⁹ comprehendit, & humana natura capit. Quæ enim orbe cœleſti multiformior pulchritudo? vel quænam terreſtri Solo florida magis ac variegata exſtat ſpecies? quid celerius ad curſum curru ſolari? quænam alia lunæ ſidere jucundior biga? ecquid vero dign⁹ admiratione quam inenarrabile op⁹ muſivum aſtrorum? quid tempeſtivis ventis fœcundius ad frugum proventũ, quodnam luce diurna ſpecular purius, & ecquod animal præſtantius homine? adeo omnia Dei & Salvatoris noſtri opera, bona ſunt valde. Quodnam vero vel aquæ naturâ neceſſarium magis munus reperitur? nihil enim non aquis abluitur, aquis alitur, purgatur, rigaturve: aqua terras fert, aqua rorem generat, lætificat vitem, ſpicam maturat, uvam acerbitate exuit, olivam emollit, palmulam edulcorat; aqua roſam rubeo pingit colore, violæ protrudit florem, lilium ſplendidis conſpiciendum calicibus alit. Et quid multa verba facio? ſine aquæ natura nihil rerum quas videm⁹ conſiſtere valet, usq; adeo neceſſaria illa eſt, ut cætera elementa infra concamerationem cœlorum habitent, aqua etiam ſupra cœlos locum ſibi ceperit: cujus rei teſtis Propheta a) *laudate*, inquit, *Dominum cœli cœlorum, & aqua ſupra cœlos.*

II. Neque hoc tantummodo dignitatem aquæ evincit, ſed & quod omnibus aliis rebus eſt venerabillius, opifex omnium Chriſtus pluviæ b) in morem deſcendit, ut fons c) eſt cognitus, tanquam flumen d) ſeſe diffudit, & in Jordane baptizatus eſt. Jam enim audiiſti quod ad Johannem e) venit Jeſus & baptiſmum ab eo ſuſcepit. O res digniſſimas admiratione! Urbis Dei deliciæ, infinitum flumen exiguâ abluitur aqua. Fons incomprehenſibilis quæ vitam omnibus hominibus progerminat, & termino caret, à parvis & temporariis aquis

a) Pſ. 148, 4. b) Hoſ. 6, 3. c) Joh. 4, 14. d) Joh. 7, 38. e) Matth. 3, 13.

ἣν βλαστάνουσα πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ τέλος μὴ ἔχουσα, ὑπὸ πενιχρῶν καὶ προσκαίρων ὑδάτων ἐκαλύπτετο. ὁ πανταχῆ παρὼν, καὶ μηδαμοῦ ἀπολιμπανόμενος, ὁ ἀκατάληπτος ἀγγέλοις καὶ ἀόρατος ἀνθρώποις, ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται, ὡς ηὐδόκησεν. Ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητὲ, μὴ φυσικῶς ἐκλάμβανε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' οἰκονομικῶς δέχου τὰ παρατιθέμενα. διὸ καὶ ὁ κύριος τῇ φιλανθρωπίᾳ τῆς συγκαταβάσεως οὐκ ἔλαθεν τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν, ὅπερ ἐποίησεν ἐν κρυφῇ. εἶδον γὰρ αὐτὸν τὰ ὕδατα, καὶ ἐφοβήθησαν. ἐξέστησαν μικροῦ δεῖν, καὶ τῆς ὁροθεσίας ἀπέφυγεν. ὅθεν ὁ προφήτης ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων τοῦτο θεωρήσας, ἐπερωτᾷ λέγων. τί σοί ἐστιν θάλασσα ὅτι ἔφυγες, καὶ σὺ Ἰορδάνη ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω, αὐτὰ δὲ ἀποκριθέντα εἶπον, τὸν πάντων κτίστην ἐν μορφῇ δούλου εἴδομεν, καὶ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας ἀγνοήσαντες, ἀπὸ τῆς δειλίας ἐλαυνόμεθα.

III. Νῦν δὲ γνόντες τὴν οἰκονομίαν, προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν εὐσπλαγχνίαν, ὅτι παραγέγονε σῶσαι καὶ οὐ κρῖναι τὴν οἰκουμένην. ὅθεν Ἰωάννης ὁ τοῦ Κυρίου πρόδρομος ἀγνοήσας τοῦτο τὸ μυστήριον, καὶ μαθὼν, ὅτι ἀληθῶς ὁ κύριος οὗτος, ἐβόα λέγων τοῖς ἀπερχομένοις, ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθῆναι· γεννήματα ἐχιδνῶν, τί μοι σφοδρῶς ἀτενίζετε; οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός, ὑπηρέτης εἰμὶ καὶ οὐκ αὐθέντης. ἰδιώτης εἰμὶ καὶ οὐ βασιλεύς. πρόβατόν εἰμι, οὐ ποιμήν, ἄνθρωπός εἰμι, οὐ Θεός. στείρωσιν ἔλυσα μητρὸς γεννηθεὶς, οὐ παρθενίαν ἐστείρωσα. ἐκ τῶν κάτωθεν ἀνεδόθην, ἐκ τῶν ἄνωθεν οὐ κατῆλθον. πατρικὴν ἔδησα γλῶσσαν, οὐ θεϊκὴν ἥπλωσα χάριν. ὑπὸ μητρὸς ἐγνώσθην, ὑπὸ ἀστέρος δὲ οὐκ ἐμηνύθην. ἐγὼ εὐτελὴς καὶ ἐλάχιστος. ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου ὃς ἔμπροσθέν μου ἐστίν, ὀπίσω διὰ τὸν χρόνον, ἔμπροσθεν δὲ διὰ τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀνέκφραστον τῆς θεότητος φῶς. ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. ἐγὼ ὑπεξούσιος, αὐτὸς δὲ αὐτεξούσιος. ἐγὼ ἁμαρτιῶν ἔνοχος, αὐτὸς δὲ ἁμαρτιῶν ἀφαιρέτης. ἐγὼ τὸν νόμον παράπτω, αὐτὸς δὲ τὴν χάριν φωταγωγεῖ. ἐγὼ ὡς δοῦλος κατηχῶ, αὐτὸς δὲ ὡς δεσπότης κρίνων. ἐγὼ τὸ ἔδαφος κλίνην ἔχω, αὐτὸς τὸν οὐρανὸν ἔχει. ἐγὼ μετανοίας βαπτίζω βάπτισμα, αὐτὸς δὲ υἱοθεσίας δωρεῖται χάρισμα. αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. Τί ἐμοὶ προσανέχετε, οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός.

IV. Ταῦτα τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν ὄχλον λέγοντος καὶ τοῦ λαοῦ καραδοκοῦντος ξένον τι θέαμα, τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς θεάσασθαι, καὶ τοῦ διαβόλου καταπληττομένου ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρίᾳ. ἰδοὺ ὁ κύριος παραγίνεται λιτὸς, μόνος, γυμνὸς, ἀπροστάτευτος, ἔνδυμα ἔχων τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, κρύπτων δὲ τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα, ἵνα λάθῃ τοῦ δράκοντος τὸ πανούργημα, καὶ οὐ μόνον ὡς κύριος ἐκτὸς τῆς βασιλικῆς δορυφορίας πρὸς τὸν Ἰωάννην παραγέγονεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος λιτὸς καὶ ὑπόχρεως ἁμαρτιῶν, ἔκλινεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βαπτισθῆναι ὑπὸ Ἰωάννου. ὅθεν ὁ Ἰωάννης θεασάμενος τὴν τοσαύτην ταπεινοφροσύνην, θαμβηθεὶς ἐπὶ τῷ πράγματι, ἤρξατο διακωλύειν αὐτὸν λέγων καθὼς ἠκούσατε· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; τί ποιεῖς ὦ δέσποτα, ἀκανόνιστα δογματίζεις. ἄλλα κατήγγειλα, καὶ ἄλλα μετέρχῃ; ἄλλα ἤκουσεν ὁ διάβολος, καὶ ἄλλα κατανοεῖ. βάπτισόν με τῷ πυρὶ τῆς θεότητος, τί περιμένεις τὸ ὕδωρ; φώτισόν με τῷ πνεύματι, τί προσανέχεις τῷ κτίσματι; βάπτισόν με τὸν βαπτιστὴν, ἵνα γνωσθῇ σου ἡ ὑπεροχή. ἐγὼ δέ-

obruitur. Qui ubiq; præſens eſt nec uſquam abeſt, incomprehenſibilis angelis, & ab hominum conſpectu remotus ad baptiſmū accedit ut ipſi placuit. Hæc cum audis, dilecte, ne naturali more dicta accipe, ſed per diſpenſationem, appoſita ſuſcipito. Ideoq; nec aquas latuit quod Domin' ex amore in homines ſe demittens in occulto operabatur, *viderunt* enim *eum aquæ & timuerunt.* f) Parum abfuit quin exſurgerent atq; limitib' ſuis poſitis erumperent. Unde Propheta longo tempore ante hoc videns eas interrogat & ait: g) *quid eſt tibi mare, quod fugiſti? & tu Jordanis quod converſus es retrorſum?* Illæ vero reſpondent: omnium rerum conditorem in forma ſervi h) vidimus, & hoc myſterium diſpenſationis cum ignoraremus, præ metu commotæ ſumus.

III. Nos vero quibus Oeconomia illa cognita jam eſt, adoramus ejus miſericordiam, quod venit ſervatum terram, non judicatum. Unde etiam Johannes præcurſor Domini, cum hoc myſterium quod neſciverat antea edoctus cognoviſſet, quod vere Dominus eſſet, exclamavit ad hos qui ad eum baptizandi venerant: *Progenies viperarum* i) quid in me tam vehementer intuemini? *non ſum Chriſtus:* k) miniſter, non Dominus ego ſum. Privatus, non Rex. Ovis, ſum non Paſtor. Homo non Deus. Sterilitatem matris meæ cum naſcerer ſolvi, l) non virginitatem reliqui ſterilem. Infra emerſi, non deſuper deſcendi. Patris linguam ligavi, m) non Divinam gratiam explicui. A matre agnitus non à ſtella n) præſignificatus ſum. Tenuis ego & minimus: venit autem poſt me qui ante me eſt: o) poſt me quidem ratione temporis, ante me autem propter inacceſſum & inenarrabile luoien Divinitatis. Venit fortior me, cujus non ſum dignus portare calceamenta, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne. Ego poteſtati obnoxius, ipſe per ſe poteſtatem habens. Ego peccatorum reus, ipſe eſt qui aufert peccata p). Ego legem inculco, ille gratiæ lucem præfert. Ego ut ſervus inſtituo, ille judicat ut Dominus. Mihi ſolum lectus eſt, ipſe cœlum tenet. Ego pœnitentiæ baptizo baptiſmate, ille adoptionis donat gratiam. Ipſe vos Spiritu ſancto & igne baptizabit. Quid mihi attenditis? non ego Chriſtus ſum.

IV. Hæc Johannes ad popolum cum dixiſſet, & hic arrectis capitibus exſpectaret novum aliquid ſpectaculum oculis corporis cernere, Diabolo etiam q) ad hoc Johannis teſtimonium perculſo, ecce Dominus præſens adeſt ſimplex, ſolus, nudus ſine comitatu, humano corpore veluti veſte indutus, dignitatemque Divinitatis occultans, ut lateret Draconis fraudes. Nec tantum ut Dominus ſine Regio ſatellitio ad Johannem acceſſit, ſed etiam ut ſimplex homo & obnoxius peccatis caput ſuum inclinavit ut à Johanne baptizaretur. Unde ille videns tantam demiſſionem, rei admiratione ſtupens cœpit eum prohibere, atque ut modo audiviſtis ad eum dixit: *Mihi opus eſt baptizari à Te*, r) *& Tu ad me venis?* Quid facis Domine? doces quæ cum regula non bene congruunt. Alia de te prædicavi, & alia tu obis. Alia audivit Diabolus & alia videt. Baptiza Tu me igne Divinitatis, quid aquam exſpectas? illumina me Spiritu, quid tam creatam

πρὸς

f) Pſ. 114, 3. g) id. 5. h) Philipp. 2, 7. i) Matth. 3, 13. k) Joh. 1, 20. l) Gregor. Thaumatorgus in ſancta Theophania p. 106. οὐκ ἔλυσας τὴν παρθενίαν τῆς Μαρίας ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐφρούρησας καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν δεδώρησαι. m) Luc. 1, 20. n) Matth. 2, 9. o) Joh. 1, 17. p) Joh. 1, 29. q) Communis veterum ſententia eſt Diabolum ignoraſſe Oeconomiæ myſterium, ex Matth. 4, 3. & 1 Cor. 2, 8. r) Matth. 3, 14.

… μετανοίας βαπτίζω βάπτισμα, καὶ τοὺς προσερχομένους πρός με ἀμήχανον βαπτίσαι, ἐὰν μὴ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἐξομολογήσωνται. κεῖσθω ὅτι βαπτίζω σε, τί ἔχεις ἐξομολογήσασθαι; ἁμαρτιῶν ἀφαιρέτης ὑπάρχεις, καὶ τὸ τῆς μετανοίας θέλεις βαπτισθῆναι βάπτισμα; εἰ καὶ ἐγὼ σε τολμήσω βαπτίσαι, ὁ Ἰορδάνης οὐ τολμᾷ πλησιάσαι. ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;

V. Τί οὖν ὁ κύριος πρὸς αὐτόν; ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. ἄφες ἄρτι Ἰωάννη, οὐκ εἶ μου σοφώτερος, σὺ ὡς ἄνθρωπος βλέπεις, ἐγὼ ὡς θεὸς προγινώσκω. πρῶτόν με δεῖ ποιῆσαι, καὶ οὕτως διδάξαι. οὐδὲν ἀπρεπὲς μετέρχομαι, εὐπρέπειαν γὰρ περιβέβλημαι. θαυμάζεις ὦ Ἰωάννη, ὅτι οὐκ ἦλθον μετὰ τοῦ ἀξιώματός μου. ἰδιώτῃ μὲν γὰρ οὐ πρέπει βασιλικὴ ἁλουργίς, βασιλεῖ δὲ πρέπει στρατιωτικὸν σχῆμα. πρὸς τύραννον ἦλθον, μὴ γὰρ πρὸς φίλον; ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστὶ, πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶσαι. πληρωτής εἰμι νόμου, οὐδὲν βούλομαι ἐλλιπὲς καταλεῖψαι εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα, ἵνα μετ' ἐμὲ βοήσῃ ὁ Παῦλος. πλήρωμα νόμου ὁ Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι. ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. βάπτισόν με Ἰωάννη, ἵνα μηδεὶς βαπτίσματος καταφρονήσῃ. ὑπὸ σοῦ τοῦ δούλου βαπτίζομαι, ἵνα μηδεὶς βασιλέων ἢ ὑπερεχόντων διαπτύσῃ ὑπὸ πενιχροῦ ἱερέως βαπτισθῆναι. ἄφες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ κατελθεῖν, ἵνα ἀκούσωσιν τὴν πατρῴαν μαρτυρίαν, καὶ ἐπιγνώσωνται τὴν τοῦ υἱοῦ δύναμιν. ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε λοιπὸν ἀφίησιν αὐτὸν ὁ Ἰωάννης, καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς εὐθέως ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ ἰδοὺ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ κατέρχεται ἐν εἴδει περιστερᾶς, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν, καὶ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα.

VI. Ἴδες ἀγαπητὲ πόσων καὶ πηλίκων ἀγαθῶν ἐμέλλομεν ζημιοῦσθαι, εἰ εἶξεν ὁ κύριος τῇ τοῦ Ἰωάννου παρακλήσει, καὶ παρῃτήσατο τὸ βάπτισμα; κεκλεισμένοι γὰρ ἦσαν πρὸ τούτου οἱ οὐρανοί, ἄβατον ἦν τὸ ἄνω χωρίον. ἐν τοῖς κάτω κατέβημεν, ἐν τοῖς ἄνω δὲ οὐκ ἀνῄειμεν. μόνον δὲ ὁ δεσπότης ἐβαπτίσθη; καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀνεκαίνισεν καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς υἱοθεσίας αὐτῷ πάλιν ἐπίστευσεν. εὐθέως γὰρ ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί. διαλλαγὴ γέγονεν τῶν ὁρατῶν πρὸς τὰ ἀόρατα, ἐχαροποιήθησαν τὰ οὐράνια τάγματα, ἰάθη τὰ ἐπίγεια νοσήματα, ἐγνωρίσθη τὰ ἀπόρρητα πράγματα, ἐφιλιώθη τὰ ἐχθραίνοντα. ἤκουσας γὰρ τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος, ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί. τριῶν παραδόξων πραγμάτων χάριν. τοῦ γὰρ νυμφίου Χριστοῦ βαπτιζομένου, ἔδει τὸν οὐράνιον θάλαμον τὰς λαμπροφόρους ἀνοῖξαι πύλας. ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν εἴδει περιστερᾶς κατιόντος, καὶ τῆς πατρῴας φωνῆς πανταχοῦ διαδραμούσης, ἔδει τὰς οὐρανίους πύλας ἐπηρμένας ὑπάρχειν. καὶ ἰδοὺ ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ φωνὴ ἐγένετο λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα.

VII. Ἀγαπητὸς ἀγάπην γεννᾷ, καὶ φῶς ἄϋλον, φῶς ἀπρόσιτον. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ὁ κάτω ἐπιφανεὶς καὶ τῶν πατρῴων κόλπων μὴ χωρισθείς, ἐπεφάνη οὐκ ἐφάνη. ἄλλο γὰρ τὸ φανῆναι, ἐπειδὴ πρὸς τὸ φαινόμενον ὁ βαπτίζων τοῦ βαπτιζομένου προέχει, τούτου ἕνεκεν ὁ πατὴρ οὐρανόθεν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον κατέπεμψεν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ Νῶε διὰ περιστερᾶς μηνύεται ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ, οὕτως καὶ νῦν τὰ ἐν εἴδει περιστερᾶς κατελθὸν πνεῦμα, ὡς καρπὸν ἐλαίας βαστάσαν, ἐπὶ τὸν μαρτυρούμενον κατέστη. διατί; ἵνα καὶ τῆς πατρῴας φωνῆς τὸ βέβαιον γνωρισθῇ, καὶ ἡ προφητικὴ πρόρρησις ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων πιστωθῇ. Ποία ταύτη; φωνὴ κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησεν, κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. ποία φωνή; οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν

præſtolaris? me baptiſtam baptiza, ut prærogativa tua nota fiat. Ego, Domine, baptiſma Pœnitentiæ baptizo, neq; eos qui ad me accedunt poſſum baptizare, niſi peccata ſua confeſſi prius fuerint. Etiamſi baptizare te velim, quid habes quod confitearis? Tu es qui tollis peccata, & baptiſmo vis baptizari pœnitentiæ? Etiamſi ego te baptizare ſuſtinuero, Jordanes non audet propius ad te accedere. *Ego opus habeo à Te baptizari, & Tu venis ad me?*

V. Quid igitur ei Dominus reſpondet? *Permitte jam, ita enim decet nos implere omnem juſtitiam.* Permitte jam, non es me ſapientior. Tu ut homo reſpicis, ego ut Deus novi. Primum me oportet facere, atque ita docere. Nihil indecens obeo, decore totus indutus. Miraris o Johannes quod non veni cum dignitatis meæ inſigniis? Privato enim non competit Regia purpura, regem autem decet militaris ornatus: num adverſus Tyrannum & non ad amicum veni? At permitte nunc, ita enim convenit nobis omnem juſtitiam implere. Impletor Legis ſum, nihil volo prætermiſſum ad totius impletionem relinquere, ut poſt me exclamare poſſit Paulus; s) *Impletio Legis Chriſtus, in juſtitiam omni credenti.* Baptiza me, Johannes, ne quis baptiſmum aſpernetur. A te ſervo baptizor, ne quis Regum aut Superiorũ reſpuat à contemto ſacerdote baptizari. Permitte in Jordanem deſcendam, ut audiant Patris teſtimonium, & Filii potentiam cognoſcant. Permitte nunc, ita enim decet omnem nos implere Juſtitiam. Tunc deinceps Johannes ipſi permittit, t) *& baptizatus Jeſus ſtatim iterum ex aqua aſcendit, & aperti ſunt ipſi cœli, & ecce Spiritus Dei deſcendit ſpecie columbæ,* u) *& ſuper ipſo manſit. Et vox de cœlo, dicens: hic eſt Filius meus dilectus in quo complacui.*

VI. Vides, dilecte, quot & quantorum bonorum jacturam facturi fuiſſemus, ſi Johannis monitioni Dominus ceſſiſſet, & baptiſmum non ſuſcepiſſet. Clauſi enim erant ante hac cœli, inacceſſa ſupera regio. In inferiora deſcendimus ad ſuperiora autem non iterum adſcendimus. Num ſolus vero Dominus baptizatus eſt? & veterem hominem renovavit, & ſceptra adoptionis ipſi iterum credidit. Statim enim *aperti ipſi ſunt cœli* x). Reconciliatio facta eſt viſibilium cum inviſibilibus, Cœleſtes ordines gaudio ſunt impleti, ſanatæ in terris ægritudines, res abſconditæ quæ erant patefactæ ſunt, quæ hoſtium erant in numero, reddita fuere amica. Audiſti enim Evangeliſtam dicentem *patefacti ſunt ipſi cœli*, ob tria hæc admirabilia: Sponſo enim Chriſto baptizato oportebat cœleſtis thalami ſplendidas portas aperiri. Similiter & Spiritu S. in columbæ ſpecie deſcendente, & Patris voce omnia percurrente loca, oportebat *portas attolli cœleſtes* y). Et ecce aperti ſunt ei cœli, & vox facta eſt dicens: *Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui.*

VII. Amatus amorem generat, & lux immaterialis lucem inacceſſibilem. z) *Hic eſt filius meus dilectus*, qui infra apparuit, nec tamen á Patris ſinu fuit ſeparatus: apparuit & non apparuit. Aliud enim quod apparebat: ſiquidem prout apparuit, baptizans baptizato præſtantior fuit, itaque Pater de cœlo Spiritum ſanctum in baptizatum demiſit. Sicut enim in Arca Noë per columbam a) ſignificatus eſt Dei in homines amor, ſic & nunc Spiritus, columbæ deſcendens ſpecie, vel ut fructum portans oleæ ſuper eum qui teſtimonium perhibebatur ſubſtitit. Quare? ut paterna etiam vox certa & firma eſſe conſtaret, & Propheticæ prædictioni multis ante temporibus factæ haberetur fides. Quænam illa? b) *Vox Domini ſuper aquas, Deus gloriæ tonuit, DEus ſuper aquis multis.* Quænam vox? *Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui.* Hic eſt qui Joſephi nominatus eſt filius, & meus eſt unigenitus ſecundum Divinam eſſentiam. Hic eſt

ᾧ ηὐδό-

s) Rom. 10,4. t) Matth. 3,16. u) Luc. 3,22. x) Matth. 3,16. y) Pſal. 24,7. z) Filius lumen de lumine etiam alibi dictus ab Hippolyto vide ſupra, pag. 239. Φῶς ἀπρόσιτον reſpicit ad 1 Tim. 6, 16. a) Gen. 8,11. b) Pſ. 29,3.

ᾧ ηὐδόκησα. οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Ἰωσὴφ ὀνομαζόμενος υἱὸς, καὶ ἐμὸς μονογενὴς κατὰ τὴν θεϊκὴν οὐσίαν. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός. ὁ πεινῶν καὶ τρέφων μυριάδας, καὶ κοπιῶν καὶ ἀναπαύων τοὺς κοπιῶντας. ὁ μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, καὶ πάντα ἐν τῇ χειρὶ βαστάζων. ὁ πάσχων, καὶ τὰ πάθη ἰώμενος. ὁ ῥαπιζόμενος, καὶ ἐλευθερίαν τῷ κόσμῳ δωρούμενος. ὁ τὴν πλευρὰν νυττόμενος, καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ διορθούμενος.

VIII. Ἀλλὰ συντείνατέ μοι τὸν νοῦν, παρακαλῶ, μετ᾽ ἀκριβείας, βούλομαι γὰρ ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἀναδραμεῖν, καὶ θεάσασθαι τὴν πηγὴν τῶν ἰαμάτων πηγάζουσαν. ὁ τῆς ἀθανασίας πατὴρ, τὸν ἀθάνατον υἱὸν καὶ λόγον ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον. ὃς ἀφικόμενος εἰς τὸν ἄνθρωπον, λούσασθαι ὕδατι καὶ πνεύματι. καὶ ἀναγεννήσας πρὸς ἀφθαρσίαν ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἐνεφύσησεν ἡμῖν πνεῦμα ζωῆς, περιαμφιάσας ἡμᾶς ἀφθάρτῳ πανοπλίᾳ. εἰ οὖν ἀθάνατος γέγονεν ὁ ἄνθρωπος, ἔσται καὶ Θεός. εἰ δὲ Θεὸς δι᾽ ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου μετὰ τὴν τῆς κολυμβήθρας ἀναγέννησιν γίνεται, εὑρίσκεται καὶ συγκληρονόμος Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. διὸ κηρύσσω λέγων, δεῦτε πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τὴν τοῦ βαπτίσματος ἀθανασίαν. ζωὴν ὑμῖν εὐαγγελίζομαι, τοῖς ἐν τῷ ζόφῳ τῆς ἀγνωσίας ἐνδιατρίβουσιν. δεῦτε εἰς ἐλευθερίαν ἐκ δουλείας, εἰς βασιλείαν ἐκ τυραννίδος, εἰς ἀφθαρσίαν ἐκ τῆς φθορᾶς. καὶ πῶς, φησὶν, ἐλευσόμεθα; πῶς; δι᾽ ὕδατος καὶ ἁγίου πνεύματος. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ὕδωρ τὸ πνεύματι κοινωνοῦν, δι᾽ οὗ παράδεισος ποτίζεται. δι᾽ οὗ ἡ γῆ πιαίνεται. δι᾽ οὗ φυτὸν αὔξει. δι᾽ οὗ ζῶα τεκνογονεῖ. καὶ ἵνα πάντα συνελὼν εἴπω. δι᾽ οὗ ἀναγεννώμενος ζωογονεῖται ἄνθρωπος. ἐν ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς ἐβαπτίσατο, ἐν ᾧ καὶ τὸ πνεῦμα κατήρχετο ἐν εἴδει περιστερᾶς.

IX. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ πνεῦμα, τὸ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐπιφερόμενον ἐπάνω τῶν ὑδάτων. δι᾽ οὗ κόσμος κινεῖται, δι᾽ οὗ κτίσις ἵσταται, καὶ τὰ σύμπαντα ζωογονεῖται. τὸ ἐν προφήταις ἐνεργῆσαν, τὸ ἐπὶ Χριστὸν καταπτάν. τοῦτό ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ δοθὲν τοῖς ἀποστόλοις ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν. τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐζήτει Δαβὶδ λέγων. καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. περὶ τούτου καὶ Γαβριὴλ ἔλεγεν τῇ παρθένῳ. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. διὰ τούτου τοῦ πνεύματος Πέτρος ἐφθέγξατο τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνήν. σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζῶντος. διὰ τούτου τοῦ πνεύματος ἐστερεώθη ἡ πέτρα τῆς ἐκκλησίας. τοῦτό ἐστι τὸ πνεῦμα, ὁ παράκλητος, τὸ διὰ σὲ πεμπόμενον, ἵνα δείξῃ σε τέκνον Θεοῦ.

X. Δεῦρο τοίνυν ἀναγεννήθητι ἄνθρωπε εἰς υἱοθεσίαν Θεοῦ. καὶ πῶς; φησίν. ἐὰν μηκέτι μοιχεύσῃς, μηδὲ φονεύσῃς, μηδὲ εἰδωλολατρεύσῃς. ἐὰν μὴ κρατηθῇς ὑφ᾽ ἡδονῆς, ἐὰν μὴ πάθος ὑπερηφανίας κυριεύσῃ σου. ἐὰν ἀποξέσῃς τὸν ῥύπον τῆς ἀκαθαρσίας, καὶ ἀπορρίψῃς τὸ φορτίον τῆς ἁμαρτίας. ἐὰν ἀποδύσῃ τὴν πανοπλίαν τοῦ διαβόλου καὶ ἐνδύσῃ τὸν θώρακα τῆς πίστεως, καθώς φησιν Ἡσαΐας. λούσασθε καὶ ζητήσατε κρίσιν. ῥύσασθε ἀδικούμενον. κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν. καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ. ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ. καὶ ἐὰν θέλητε καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε. ἴδες ἀγαπητὲ πῶς προεῖπεν ὁ προφήτης, τὸ τοῦ βαπτίσματος καθάρσιον; ὁ γὰρ καταβαίνων μετὰ πίστεως εἰς τὸ τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν, διατάσσεται τῷ πονηρῷ, συντάσσεται δὲ τῷ Χριστῷ. ἀπαρνεῖται τὸν ἐχθρὸν, ὁμολογεῖ δὲ τὸν Θεὸν εἶναι τὸν Χριστόν. ἀποδύεται τὴν δουλείαν, ἐνδύεται δὲ τὴν υἱοθεσίαν, ἀνέρχεται ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος λαμπρὸς ὡς ὁ ἥλιος, ἀπαστράπτων τὰς τῆς δικαιοσύνης ἀκτῖνας. τὸ δὲ μέγιστον, ἄνεισιν υἱὸς Θεοῦ, καὶ συγκληρονόμος Χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

filius meus dilectus. Eſuriens ille qui innumera alit millia. Laborans, idemque recreans laborantes. Non habens ubi caput reclinet ſuum, c) & omnia gerens manu d). Qui patitur, & omnibus medetur paſſionibus. Qui cæditur colaphis, e) & Mundum donat libertate. Qui in latere f) percutitur, & latus Adami g) corrigit.

VIII. Sed mentem quæſo mihi accurate intendite, volo enim recurrere ad fontem vitæ, & fontem medelas ſcaturientem contemplari. Pater immortalitatis immortalem Filium ac Verbum in Mundum miſit, qui venit ad homines loturus eos aqua & Spiritu, & regeneraturus ad animæ corporiſque incorruptibilitatem, inſpiravit in nos Spiritum vitæ, & incorruptibili armatura nos induit. Si igitur homo factus immortalis eſt, Deus etiam erit h). Si vero per aquam & Spiritum ſanctum à regeneratione ex lavacro Deus fit, comperietur etiam poſt reſurrectionem è mortuis l) coheres Chriſti eſſe. Igitur præconis voce proclamo: venite omnes tribus gentium ad baptiſmatis immortalitatem. Vitam vobis, qui in ignorantiæ caligine verſati adhuc eſtis, fauſto ſignifico nunciô. Venite ex ſervitute in libertatem, ex tyrannide ad regnum, ex corruptione ad incorruptibilitatem. Et quomodo, inquit, veniemus? Quomodo? Per aquam & Spiritum ſanctum. Hæc eſt aqua cum Spiritu conjuncta, quâ paradiſus rigatur, terra pingueſcit, incrementum plantæ capiunt, generant animalia, atque ut omnia compendio amplectar, per quam regeneratus homo vivificatur, qua Chriſtus baptizatus eſt, in quam Spiritus S. columbæ ſpecie deſcendit.

IX. Hic eſt Spiritus qui ab initio ferebatur ſuper aquis k) per quem Mundus movetur, natura creata conſiſtit, & omnia vitam accipiunt. Qui in Prophetis l) operatus eſt, in Chriſtum devolavit m). Hic eſt Spiritus ſpecie linguarum ignearum datus Apoſtolis. Hunc quærebat David cum dixit: o) *Cor in me purum crea DEus, & Spiritum rectum in viſceribus meis innova.* De hoc Gabriel ad Virginem p): *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & Potentia altiſſimi obumbrabit tibi.* Per hunc Spiritum Petrus q) beatam illam vocem effatus eſt: *Tu es Chriſtus, filius Dei viventis.* Per hunc Spiritum firmata Eccleſiæ Petra r) eſt. Hic eſt Spiritus, Paracletus s) propter te miſſus, ut demonſtraret Filium te eſſe DEI.

X. Accede igitur & regenerare ô homo ad adoptionem in Filium Dei. Et quomodo? inquit. Si non adulterium t) nec cædem commiſeris, nec idola colueris. Si non vincaris à voluptate, ſi non committas ut affectus ſuperbiæ tibi dominetur. Si ſordes impuritatis abſtergas, & onus peccati à te abjicias. Si exuas armaturam Diaboli & induas fidei thoracem, u) ſicut Eſaias x) *lavamini,* inquit, *& quærite judicium, eripite oppreſſum, judicate orphano, abſolvite viduam. Et venite & diſceptemus, ait Dominus. Et ſi ſint peccata veſtra ſicut puniceus pannus, ut nivem dealbabo; ſique fuerint ut coccinum, dealbabo ut lanam. Et quando voltis vocem meam audire, bona terræ comedetis.* Vides, dilecte, quomodo Propheta baptiſmi vim purgativam prædixit. Qui enim cum fide in hoc regenerationis lavacrum deſcendit, renunciat malo, & Chriſto ſe addicit. Hoſtem abnegat, at Chriſtum Deum eſſe confitetur. Servitutem exuit, induit adoptionem. Redit ex baptiſmo ſplendidus ut ſol y) radios juſtitiæ efulgurans. Quod vero maximum eſt, revertitur filius DEI & Chriſti coheres. Ipſi gloria & potentia cum Sacroſancto, bono & vivifico ejus Spiritu nunc ſit & ſemper & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

FRAG-

c) Luc. 9, 58. d) Ebr. 1, 3. e) Matth. 26, 27. Alludit h. l. Hippolytus ad morem manumittendi ſervos per alapam. f) Johann. 19, 34. g) id eſt, peccatum per Evam introductum quæ, ex latere Adami formata, à Deo fuerat. h) 2 Petr. 1, 4. l) Rom 8, 17. k) Geneſ. 1, 2. l) Act. 28, 25. m) Matth. 3, 15. n) Act. 2, 3. o) Pſal. 51, 12. p) Luc. 1, 35. q) Matth. 16, 16. r) ibid. verſ. 18. s) Joh 14, 26. t) En tria illa capitaliora, & apud primos Chriſtianos expertia propemodum veniæ crimina, Idololatriam, homicidium, adulterium. Vide Poſſinum ad S. Nili Epiſtolam 2. u) Eph. 6, 14. x) Eſ. 1, 16. ſeq. y) Videtur alludere quod Poëtæ dicunt de Sole ex Oceani undis emergente.

FRAGMENTA
ex
S. HIPPOLYTI
Epiſcopi & Martyris
Commentariis in Varios
SCRIPTURÆ
Libros,
&
ex Ejus Homiliis.

Ejusdem de Virgine Corinthiaca & Magiſtriano Martyre
Narratio.

Www In

IN HEXAEMERON & POST HEXAEMERON.

Εἰς τὴν ἑξαήμερον ſcripſiſſe S. Hippolytus traditur ab Euſebio VI. 22. Hiſt. atque inde ab Hieronymo, Syncello, Nicephoro, Honorio, Freculfo & aliis junioribus. Sed non omittendus locus ejusdem Hieronymi ex Epiſtola XLI. novæ edit. (al. LXV.) ad Pammachium & Oceanum: *Nuper Sanctus Ambroſius ſic Hexaëmeron Origenis compilavit, ut magis Hippolyti ſententias Baſiliique ſequeretur.*

Εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον. Idem Euſebius & cæteri. Vide ſupra p. 81. & 89. *

IN GENESIN.

S. Hieronymus in Catalogo c. 61. atque ex eo Sophronius, Freculfus, Honorius Auguſtodunenſis &c. Catenæ MSS. in Geneſin. Catena ad Aloyſio Lipomanno vulgata.

Idem Hieronymus Epiſtola CXXV. ad Damaſum, quæſt. 3. *Quoniam polliciti ſumus & de eo in figura quid ſignificaret* (de Iſaaco & Rebecca Geneſ. XXVII. narratio) *adjungere, Hippolyti martyris verba ponamus, à quo & Victorinus noſter non plurimum diſcrepat, non quod omnia plenius executus ſit, ſed quod poſſit occaſionem præbere Lectori ad intelligentiam latiorem. Iſaac portat imaginem DEI Patris. Rebecca Spiritus S. Eſau populi prioris & Diaboli. Iacob Eccleſia, ſive Chriſti. Senuiſſe Iſaac, conſummationem orbis oſtendit: oculis caligaſſe, fidem periiſſe de mundo, & religionis lumen ante eum neglectum eſſe ſignificat. Quod filius major vocatur, acceptio eſt legis Iudaorum. Quod eſcas ejus atque capturam diligit pater, homines ſunt ab errore ſalvati, quos per doctrinam juſtus quisque venatur. Sermo Dei, benedictionis eſt repromiſſio, & ſpes regni futuri, in quo cum Chriſto ſancti ſunt regnaturi, & verum ſabbatum celebraturi. Rebecca plena Spiritu Sancto, ſciens quod audiſſet antequam pareret,* a) quia major ſerviet minori, *magis autem forma Spiritus Sancti, qua futura noverat in Chriſto, in Iacob ante meditatur, loquitur ad filium minorem:* b) Vade ad gregem, & accipe mihi inde duos hædos, *præfigurans carneum Salvatoris adventum, in quo eos vel maxime liberaret, qui peccatis tenebantur obnoxii: ſiquidem in omnibus Scripturis hadi pro peccatoribus accipiuntur. Quod autem duos jubetur afferre, duorum populorum ſignificatur aſſumptio: quod teneros & bonos, dociles & innocentis anima ſignificat. Stola vel veſtimentum Eſau, fides Hebræorum & Scriptura ſunt, quibus Gentilium indutus eſt populus. Pelles qua ejus brachiis circundata ſunt, peccata utriusque ſunt plebis, qua Chriſtus in extenſione manuum cruci ſecum pariter affixit. Quod Iſaac quarit ab Iacob,* c) *cur tam cito venerit, admirabatur celerem credentium fidem. Quod cibi delectabiles offeruntur, hoſtia placens Deo, ſalus eſt peccatorum. Poſt eſum ſequitur benedictio, & ejus odore perfruitur, virtutem reſurrectionis & regni, aperta voce pronuntians; quod etiam adorent eum fratres ſui, & ſerviant ei credentes ex Iſrael. Quia igitur iniquitas eſt inimica juſtitia, Eſau in diſcordiam concitatur, & necem fraudulenter excogitat, dicens in corde ſuo:* d) Appropinquent dies paſſionis patris mei, ut interficiam Iacob fratrem meum. *Diabolus fratricidas Iudaos in Cain ante præmeditans, in Eſau manifeſtiſſime confitetur, tempus quoque interfectionis oſtendens.* c) Appropinquent, *inquit,* dies paſſionis patris, ut interficiam Iacob fratrem meum. *Quapropter Rebecca, id eſt, patientia, nuntiavit viro fratris inſidias, qui vocato Iacob, pracepit ei, ut in Meſopotamiam pergeret, & inde acciperet uxorem de genere Laban Syri fratris matris ſua. Quomodo itaque fratris dolos fugiens, Meſopotamiam tendit Iacob; ita & Chriſtus Iudaorum incredulitate compulſus, proficiſcitur in Galilaam, inde ſibi ex Gentibus ſponſam ſumpturus Eccleſiam. Hac ſupradictus vir.*

a) Gen. 25, 23. Rom. 9, 12. b) Gen. 27, 9. c) Gen. 27, 20. d) Gen. 27, 41. e) Gen. 27, 46.

IN EXODUM.

Idem Hieronymus c. 61. Catalogi. Vide ſupra p. 89. *

DE BILEAMI BENEDICTIOIBUS, *Numeror. XXIV.*

Leontius Byz. libro I. contra Neſtorium & Eutychem T. IX. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 682. hæc S. Hippolyti Epiſcopi & Martyris affert ex benedictionibus Balaam: *Ut demonſtretur utramque quidem in ſe habere ſubſtantiam, ſcilicet Dei, & hominum, ſicut Apoſtolus ait,* * *mediator quidem DEI & hominum, homo Chriſtus Jeſus: mediator autem unius hominis non eſt, ſed hominum. Oportebat ergo, ut Chriſtus factus mediator DEI & hominum, ab utrisque arrabonem quandam acciperet, ut appareat mediator duarum naturarum.*

IN

* Gal. III. 20.

IN ELCANAM ET ANNAM. 1. *Sam.* I.

Theodoritus dialog. 1. cui titulus ἄτρεπτος.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν ἐλκανᾶν καὶ τὴν Ἄνναν.

Ἄγε δή μοι ὦ Σαμουὴλ εἰς Βηθλεὲμ ἐλκομένην τὴν δάμαλιν, ἵνα ἐπιδείξῃς τὸν ἐκ Δαβὶδ βασιλέα τικτόμενον, καὶ τοῦτον ὑπὸ πατρὸς βασιλέα καὶ ἱερέα χριόμενον· τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. εἰπέ μοι ὦ μακαρία Μαρία, τί ἦν τὸ ὑπὸ σοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ συνειλημμένον, καὶ τί ἦν ὑπὸ σοῦ ἐν παρθενικῇ μήτρᾳ βασταζόμενον; λόγος γὰρ ἦν θεοῦ πρωτότοκος ἀπ' οὐρανῶν ἐπὶ σὲ κατερχόμενος· καὶ ἄνθρωπος πρωτότοκος ἐν κοιλίᾳ πλασσόμενος· ἵν' ὁ πρωτότοκος λόγος θεοῦ, πρωτοτόκῳ ἀνθρώπῳ συναπτόμενος δειχθῇ. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. τὴν δὲ δευτέραν τὴν διὰ τῶν προφητῶν ὡς διὰ τοῦ Σαμουὴλ ἀνακαλῶν, καὶ ἐπιστρέφων τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν ἀλλοφύλων, τὴν δὲ τρίτην, ἐν ᾗ ἔνσαρκος παρῆν τὸν ἐκ τῆς παρθένου ἄνθρωπον ἀναλαβὼν, ὃς καὶ ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ.

S. Hippolyti Epiſcopi & Martyris & ſermone in Elkanam & Annam:

Duc mihi ô Samuel in Bethlehem vaccam quæ trahitur, ut oſtendas ex Davide natum regem, & hunc à patre regem & ſacerdotem unctum. *Idem in eadem concione:* Dic mihi ô beata Maria, quid erat à te in utero conceptum, & quid à te in virginali matrice geſtabatur? Verbum erat Dei, primogenitus, qui è cœlis in te deſcenderat, & homo primogenitus in utero formatus, ut primogenitum verbum Dei primogenito homini unitum oſtenderetur. *Idem in eadem concione:* Secundo per Prophetas ut per Samuelem revocans, & liberans populum à ſervitute alienigenarum. Tertio, quando incarnatus aderat ex virgine aſſumpto homine, qui conſpicatus urbem flevit ſuper ipſam.

Idem dialogo 2. qui ἀσύγχυτος inſcribitur:

Καὶ εἰς τὴν Ἄνναν· καὶ διὰ τοῦτο τρεῖς καιροὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ προετυποῦντο εἰς αὐτὸν τὸν σωτῆρα, ἵνα τὰ προφητευθέντα ἐπὶ αὐτοῦ μυστήρια ἐπιτελέσῃ. ἐν μὲν τῷ πάσχα, ἵνα ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ τὸν μέλλοντα ὡς πρόβατον θύεσθαι, καὶ ἀληθινὸν πάσχα δείκνυσθαι, ὡς ὁ ἀπόστολος λέγει. τὸ δὲ πάσχα ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς ὁ Θεός. ἐν δὲ τῇ πεντηκοστῇ, ἵνα προσημήνῃ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· αὐτὸς πρῶτος εἰς οὐρανοὺς ἀναβὰς, καὶ τὸν ἄνθρωπον δῶρον τῷ Θεῷ προσενέγκας.

Et in Annam, hanc ob cauſam tria anni tempora ſignificabant ipſum ſalvatorem, ut prædicta de ſe myſteria perficeret. In paſchate quidem, ut oſtenderet ſe tanquam verum agnum paſchalem mactandum eſſe, ſicut Apoſtolus inquit, (*1. Corinth.* 5.) Paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus Deus. In Pentecoſte vero, ut ſpem nobis faceret regni cœlorum, dum primus in cœlum aſcendit, & hominem Deo tanquam donum obtulit.

DE SAULE ET PYTHONISSA, 1. *Sam.* XXVIII.

Εἰς τὴν ἐγγαστρίμυθον. Vide ſupra p. 81. Suſpicor fragmenta ex hoc ſcripto ſervata in Catena MS. Græcorum Patrum ad libros Regum quæ exſtat in Bibl. Coisliniana. Nam ut in Catalogo illius Bibliothecae p. 45. teſtatur Clariſſ. Montfauconus, inter Patres ex quibus collecta illa Catena eſt, occurrit etiam Hippolyti nomen.

IN PSALMOS.

Ita laterculus marmoreus ſcriptorum S. Hippolyti. Vide ſupra, p. 81. Hieronymus & ex eo Honorius ac Freculſus: *de Pſalmis.* Nicephorus: περὶ ψαλμῶν.

Ἱππολύτου Ἐπισκόπου Ῥώμης ὑπόθεσις διηγήσεως εἰς τοὺς Ψαλμούς.

HIPPOLYTI Epiſcopi Romæ argumentum enarrationi in Pſalmos præmiſſum.

E MS. Clariſſ. Viri Thom. Galei.

Ἡ βίβλος τῶν ψαλμῶν, καινὴν διδασκαλίαν περιέχει μετὰ τὴν Μωϋσέως νομοθεσίαν. Καὶ ὅτι δευτέρα μετὰ τὴν Μωϋσέως γραφὴν διδασκαλικὴ βίβλος τυγχάνει. Μετὰ γοῦν τὴν Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τελευτὴν, καὶ μετὰ τοὺς Κριτὰς Δαβὶδ γενόμενος, ὡσανεὶ τοῦ Σωτῆρος αὐτὸς χρηματίσαι πατὴρ καταξιωθεὶς, καινὸν τρόπον τὸν τῆς ψαλμῳδίας πρῶτος ἑβραίοις παρέδωκε, δι' ἧς ἀναιρεῖ μὲν τὰ παρὰ τῷ Μωϋσῇ περὶ θυσιῶν νενομοθετημένα, καινὸν δὲ τὸν ὕμνον καὶ ἀλαλαγμοῦ τρόπον τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας εἰσάγει, καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα τὸν Μωϋσέως νόμον ὑπερβεβηκότα, δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς πραγματείας διδάσκει.

Liber Pſalmorum novam doctrinam continet poſt Legem Moyſis. Alter enim hic poſt Moyſis ſcripturam doctrinalis liber eſt. Poſt Moyſis igitur & Joſuæ obitum & poſt Judices; David extitit, qui dignus habitus ut Salvatoris etiam ipſe pater appellaretur, novam rationem Hymnorum concinendorum primus tradidit, per quam ſuſtulit quæ à Moyſe ſancita lege erant de ſacrificiis, & novum Hymnum atque modum jubilo colendi Deum introduxit, aliaque plurima Legem Moyſis ſupergredientia, in tota ſua tractatione docuit.

Hunc locum ſed minus integrum minuſque emendatum, produxit Stephanus le Moyne notis ad

ad Varia ſacra p. 977. laudans Hippolyti librum ineditum in Pſalmos qui exſtet Florentia in Bibliotheca Laurentiana. Non tamen Hippolyti liber integer in jam dicta Bibliotheca ſupereſt, ſed fragmenta ejus quædam occurrunt in Catena inedita in Pſalmos quam theſaurus ille librarius manu exaratam aſſervat, e qua eundem locum, ſed itidem minus emendate produxit Alexander Morus notis ad Novum fœdus, ad Hebr. X, 5.

Theodoritus dialogo ſecundo, qui inſcribitur ἀσύγχυτος, p. 167.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ β´ ψαλμοῦ.

Οὗτος ὁ προελθὼν εἰς τὸν κόσμον, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐφανερώθη, καὶ τὸν μὲν ἄνθρωπον αὐτοῦ εὐκόλως ἐστὶ νοεῖν, ὅτε πεινᾷ, καὶ κοπιᾷ, καὶ κάμνων διψᾷ, καὶ δειλιῶν φεύγει, καὶ προσευχόμενος λυπεῖται, καὶ ἐπὶ προσκεφαλαίου καθεύδει· καὶ ποτήριον πάθους παραιτεῖται, καὶ ἀγωνιῶν ἱδροῖ, καὶ ὑπὸ ἀγγέλου δυναμοῦται, καὶ ὑπὸ Ἰούδα παραδίδοται, καὶ ἀτιμάζεται ὑπὸ Καϊάφα, καὶ ἀπὸ Ἡρώδου ἐξουθενεῖται, μαστίζεται ὑπὸ Πιλάτου, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν παίζεται, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ξύλῳ προσπήγνυται, καὶ πρὸς πατέρα βοῶν παρατίθεται τὸ πνεῦμα, καὶ κλίνων κεφαλὴν ἐκπνεῖ, καὶ πλευρὰν λόγχῃ νύσσεται, καὶ σινδόνι ἑλισσόμενος, ἐν μνημείῳ τίθεται, καὶ τριήμερος ὑπὸ πατρὸς ἀνίσταται· τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτοῦ πάλιν φανερῶς ἐστιν ἰδεῖν, ὅτι ὑπὸ ἀγγέλων προσκυνεῖται, καὶ θεωρεῖται ὑπὸ ποιμένων, καὶ προσδοκᾶται ὑπὸ Συμεὼν, καὶ ὑπὸ Ἄννης μαρτυρεῖται, καὶ ζητεῖται ὑπὸ μάγων, καὶ σημαίνεται δι' ἀστέρος, καὶ ὕδωρ ἐν γάμοις οἶνον ἀπεργάζεται, καὶ θαλάττῃ ὑπὸ βίας ἀνέμων κινουμένῃ ἐπιτιμᾷ, καὶ ἐπὶ θαλάσσης περιπατεῖ, καὶ τυφλὸν ἐκ γεννητῆς, ὁρᾶν ποιεῖ, καὶ νεκρὸν Λάζαρον τετραήμερον ἀνιστᾷ, καὶ ποικίλας δυνάμεις τελεῖ, καὶ ἁμαρτίας ἀφίησι, καὶ ἐξουσίαν δίδωσι μαθηταῖς.

Sancti Hippolyti Epiſcopi ex enarratione ſecundi Pſalmi:

Hic veniens in mundum Deus & homo patefactus eſt, & humanam quidem ipſius naturam facile eſt agnoſcere, quando eſurit & defatigatur, & ſitit, & metuens fugit & orans mœſticia conflictatur, & in cervicali dormit, & calicem paſſionis auferri petit, & in lucta ſudat, & ab angelo confirmatur, & à Juda proditur, & contumelia afficitur à Caipha & ab Herode deſpicitur, & à Pilato flagellatur, & à militibus deridetur, & à Judæis ligno affigitur, & ad Patrem clamans ſpiritum ei commendat, & inclinato capite expirat, & lancea latus ejus confoditur, & ſindone involutus in monumento collocatur, & tertio die à Patre reſuſcitatur. Divina vero ipſius natura non obſcure cernitur, quando ab angelis adoratur, & à paſtoribus ſpectatur, & expectatur à Simeone, & Annæ teſtimonio ornatur, & quæritur à Magis, & indicatur à ſtella, & ex aqua in nuptiis vinum facit, & mare vi ventorum agitatum objurgat, & in mari ambulat, & cæco à nativitate viſum reſtituit, & Lazarum quatriduanum reſuſcitat, & varias virtutes perficit, & peccata remittit, & poteſtatem remittendi dat diſcipulis.

* Eadem fere leguntur in ſcripto contra Noëtum c. ult.

In Pſalmum IX, 24. exſtare ajunt in Bibl. Bodlejana.

In Pſalm. XXIII, 1. Idem Theodoritus dialogo primo:

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς· Κύριος ποιμαίνει με.

Καὶ κιβωτὸς δὲ ἐκ ξύλων ἀσήπτων αὐτὸς ἦν ὁ σωτήρ· τὸ γὰρ ἄσηπτον αὐτοῦ καὶ ἀδιάφθορον σκῆνος ταύτῃ κατηγγέλλετο τὸ μηδεμίαν ἁμαρτήματος σηπεδόνα φύσαν, ὁ γὰρ ἁμαρτήσας καὶ ἐξομολογούμενός φησι. Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου. ὁ δὲ κύριος ἀναμάρτητος ἦν, ἐκ τῶν ἀσήπτων ξύλων τὸ κατὰ ἄνθρωπον, τουτέστιν ἐκ τῆς παρθένου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, οἷα καθαρωτάτῳ χρυσίῳ, περικεκαλυμμένος.

Sanctus HIPPOLYTUS Epiſcopus & Martyr in enarratione pſalmi, Dominus paſtor meus:

Arca concinnata ex lignis non obnoxiis putrefactioni erat ipſe Salvator. Etenim hac ſignificabatur tabernaculum ipſius non ſentiens cariem, aut corruptionem, hoc eſt, nullam peccati putredinem gignens. Nam peccator hanc edit confeſſionem, * *putruerunt & corrupta ſunt vulnera mea propter inſipientiam meam.* Dominus vero peccati expers, & ex lignis immunibus à putrefactione ſecundum hominem, hoc eſt, ex virgine & ſpiritu ſancto intus, & foris verbo Dei, quaſi quodam puriſſimo auro opertus fuit.

* Pſal. 38, 5.

In Pſalmum XXIV, 7. (Græc. Codd. XXIII.) Idem Theodoritus:

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν κγ´. ψαλμόν. ἔρχεται ἐπὶ τὰς οὐρανίας πύλας, ἄγγελοι αὐ-

Idem in enarratione pſalmi tertii & viceſimi: Venit ad cœleſtes portas angelis ipſum co-

τοῦ

τῷ συνοδεύουσι, καὶ κεκλεισμέναι εἰσὶν αἱ πύλαι τῶν οὐρανῶν. οὐδέπω γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς οὐρανούς. πρῶτ☉ νῦν φαίνεται ταῖς δυνάμεσι ταῖς οὐρανίαις σὰρξ ἀναβαίνουσα. λέγεται οὖν ταῖς δυνάμεσιν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τῶν προτρεχόντων τὸν σωτῆρα, καὶ κύριον, ἄρατε * πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

* Pſ. XXIV. 7.

mitantibus, & clauſæ erant portæ cœlorum. Nondum enim in cœlum aſcenderat, ſed tunc primum apparuit poteſtatibus cœleſtibus caro aſcendens. Dicitur ergo poteſtatibus ab angelis, qui erant præcurſores Salvatoris & Domini, Tollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales & introibit rex gloriæ.

In Pſal. CXIX. (Græc. Codd. CXVIII.) Idem Theodoritus dialogo ſecundo:

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου εἰς τὴν ᾠδὴν μεγάλην. Ὁ τὸν ἀπολωλότα ἐκ γῆς πρωτόπλαστον ἄνθρωπον, καὶ ἐν δεσμοῖς θανάτου κρατούμενον, ἐξ ᾅδου κατωτάτου ἑλκύσας. ὁ ἄνωθεν κατελθὼν, καὶ τὸν κάτω εἰς τὰ ἄνω ἀνενέγκας· ὁ τῶν νεκρῶν εὐαγγελιστὴς, καὶ τῶν ψυχῶν λυτρωτὴς, καὶ ἀνάστασις τῶν τεθαμμένων γινόμενος, οὗτος ἦν ὁ τοῦ νενικημένου ἀνθρώπου γεγενημένος βοηθὸς κατ' αὐτὸν ὅμοιος αὐτῷ πρωτότοκος λόγος, τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ ἐν τῇ παρθένῳ ἐπισκεπτόμενος, ὁ πνευματικὸς τὸν χοϊκὸν ἐν τῇ μήτρᾳ ἐπιζητῶν; ὁ ἀεὶ ζῶν τὸν διὰ παρακοῆς ἀποθανόντα. ὁ οὐράνιος τὸν ἐπίγειον εἰς τὰ ἄνω καλῶν· ὁ εὐγενὴς τὸν δοῦλον διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἐλεύθερον ἀποδεῖξαι θέλων. ὁ τὸν εἰς γῆν λυόμενον ἄνθρωπον καὶ βρῶμα ὄφεως γεγενημένον, εἰς ἀδάμαντα τρέψας, καὶ τοῦτον ἐπὶ ξύλου κρεμασθέντα, κύριον κατὰ τοῦ νενικηκότος ἀποδείξας, καὶ διὰ τοῦτο διὰ ξύλου, νικηφόρος εὑρίσκεται.

Idem in concione de magno cantico: Qui perditum hominem ex terra formatum & vinculis mortis implicatum, ex infimo inferno eripuit, & deſuper veniens in ſublime extulit humi jacentem, factus mortuorum Evangeliſta, & animarum redemtor, & reſurrectio ſepultorum. Hic victo homini opem tulit factus ei ſimilis primogenitus λόγος, primum parentem Adam in virgine viſitans, ſpiritualis terrenum in matrice quærens, ſemper vivens, per inobedientiam mortuum, cœleſtis terreſtrem ad ſuperiora vocans, nobilis ſervum per propriam obedientiam libertate donare volens, qui in terram reſolutum hominem & pabulum ſerpentis factum, in adamantem convertens idque in ligno pendentem, Dominum adverſus victorem declaravit atque ita per lignum victor invenitur.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου· οἱ γὰρ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔνσαρκον νῦν μὴ ἐπιγινώσκοντες, ἐπιγνώσονται αὐτὸν κριτὴν ἐν δόξῃ παραγινόμενον τὸν νῦν ἐν ἀδόξῳ σώματι ὑβριζόμενον.

Idem in eadem concione: Qui filium Dei in carne nunc non agnoſcunt, agnoſcent ipſum judicem in gloria conſtitutum, quem antea in corpore humili petulanter tractarant.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι ἐλθόντες εἰς τὸ μνημεῖον τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, οὐχ εὕρισκον τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· ὃν τρόπον υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ταφὴν τοῦ Μωϋσέως ἀναβάντες ἐν τῷ ὄρει ἐζήτουν, καὶ οὐχ εὕρισκον.

Idem in eadem concione: Etenim Apoſtoli cum veniſſent ad monumentum die tertio, non invenerunt corpus Jeſu, quemadmodum filii Iſrael ſepulchrum Moyſi aſcendentes in montem quæſiverunt & non invenerunt.

IN PROVERBIA.

Meminit Hieronymus, Suidas, Honorius, & alii juniores ex Hieronymo. Nicephorus: περὶ παροιμιῶν. Ita Freculfus, *de Proverbiis*.

*Catena Græcorum Patrum * in Proverbia* cap. I.

HIPPOLYTUS. *Parœmia* ſunt ſermones exhortatorii ad omnem vitæ viam recte inſtituendam commodi: ſiquidem iis, qui mentis affectu recta ad Deum tendunt, iter oſtendunt. Habent ſe enim inſtar viarum indicum, qui itineris moleſtia & longitudine defatigatos recreant nonnihil & refocillant.

*Latine hæc edita eſt ex Theodori Peltani verſione ab Andrea Schotto Antverp. 1614. 8. Græce exſtat in variis Bibliothecis, ut Coisliniana, cujus Catalogum à Clariſſ. Montfaucono editum vide p. 245. 247.

Salomonis.

HIPPOL. Sunt autem Proverbia hæc non vulgaris cujuſpiam hominis, ſed *Salomonis*, quod nomen ſi Latine interpreteris, *Pacificum* ſonat, recteque convenit in CHRISTUM noſtrum Servatorem; ſicut univerſa quoque doctrina, quæ à Salomone hic traditur, CHRISTI doctrinæ per omnia eſt conſentanea.

Filii David.

HIPPOL. Non ſuum tantum nomen libri hujus auctor prodit, ſed ſuum quoque ortum & officium: facit id autem, ne quis cognati nominis homonymia nobis imponat. Tum

etiam quo docentis auctoritas, ſingularisque ejuſdem dignitas, doctrinam hanc commendatiorem reddat, debitamque adeo attentionem ab auditore impetret. Sunt enim Proverbia hæc non cujusvis promiſcue, ſed illius Salomonis ad quem Dominus aliquando aiebat: a) *Ecce, dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum ut nullus ante ſimilis tui fuerit, neque poſt te ſurrecturus ſit.* Et quæ b) alibi de illo ſcripta extant. Erat autem hic *Salomon* apprime ſapiens, nempe ſapientis Davidis genus ſortitus, & jam inde ab infantia in ſacrarum litterarum ſapientia diligenter inſtitutus; neque ſorte ad imperium accitus, aut vi in illud intruſus, ſed certo Spiritus ſancti indicio divinoque decreto ad regnum evectus.

HIPPOL. Vt ille qui Dei ſapientia præditus eſt, ſcientiam & lucem ab illo accipit, per quem ſermonum myſteria intelligit: ſita qui veram illam cæleſtemque ſapientiam ſemel perceperunt, haud magna difficultate dicta illius capiunt. Ob id ergo ait: c) *Ad ſuſcipiendum ſermonum flexus & inverſiones.* Quæ enim à Spiritu ſancto ex obliquo, & quaſi præpoſtero ordine prolata ſunt, ea ab illis qui cor fidum beneque erga Deum affectum gerunt, facile intelliguntur.

a) 3. Reg. 3. 12. b) 2. Par. 1. c) Prov. I. 3.

Abſcondamus in terram virum juſtum injuſte. Prov. I, 11.

HIPPOL. In terra illos abdunt, & quaſi defodiunt, quos ut terrena ſapiant edocuerunt, ſuisque incitamentis impulerunt. *Virum* autem *juſtum* illum intelligas, qui cæleſtem adeptus eſt prudentiam. Poſſunt hæc quoque ad Chriſtum & Judæorum populum referri.

IN ECCLESIASTEN.

Meminit Hieronymus & ex eo Honorius.

Quæ in Bibl. Bodlejana dicuntur exſtare Hippolyti in Eccleſiaſtæ II. 24. quemadmodum & in illud Proverbiorum IX. 1. *Sapientia ædificavit ſibi domum*, proferent alii.

IN CANTICUM CANTICORUM.

Euſebius εἰ τὸ ᾆσμα. S. Hieron. *in Canticum Canticorum*, ubi Græca verſio Sophronii vel quisquis eſt auctor: εἰς τὰ ᾄσματα τῶν ᾀσμάτων. Syncell. εἰς τὰ ᾄσματα. Nicephorus εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων.

Anaſtaſius Sinaita † quæſt. XLI. p. 334.

ἹΠΠΟΛΎΤΟΥ ἘΚ ΤΟΥ͂ ἘΙΣ ΤῸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων.

Καὶ ποῦ πᾶσα ἡ πλουσία αὕτη γνῶσις; ποῦ δὲ τὰ μυστήρια ταῦτα, ποῦ αἱ βίβλοι; ἀναφέρονται γὰρ μόναι αἱ παροιμίαι, καὶ ἡ σοφία, καὶ ὁ ἐκκλησιαστὴς, καὶ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων. τί οὖν; ψεύδεται ἡ γραφή; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πολλὴ μέν τις ὕλη γέγονε τῶν γραμμάτων, ὡς δηλοῖ τὸ λέγειν ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων. σημαίνει γὰρ ὅτι ὃ περιεῖχον αἱ πεντακισχίλιαι ᾠδαὶ †† ἐν τῷ ἑνὶ διηγήσατο· ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Ἐζεκίου τὰ μὲν τῶν βιβλίων ἐξελέγησαν, τὰ δὲ παρεωράθησαν. ὅθεν φησὶν ἡ γραφὴ, * αὗται αἱ παροιμίαι Σολομῶντος αἱ ἀδιάκριτοι, ἃς ἐγράψαντο οἱ φίλοι Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως· πόθεν δὲ ἐξελέξαντο, ἀλλ᾽ ἢ ἐκ τῶν βιβλίων τῶν ἐγκειμένων ἐν αἷς λέγει τὰς τρισχιλίας παραβολὰς καὶ πεντακισχιλίας ᾠδάς; ἐξ αὐτῶν οὖν τούτων οἱ φίλοι Ἐζεκίου σοφοὶ ὑπάρχοντες ἐξελέξαντο τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας. ** τὰς τε βίβλους τοῦ Σολομῶντος τὰς περὶ τῶν παραβολῶν καὶ ᾠδῶν, ἐν αἷς περὶ φυτῶν καὶ παντοίων ζώων φυσιολογίας, χερσαίων, πετεινῶν τε καὶ νηκτῶν, καὶ ἰαμάτων πάθους, πάντας γεγραφότας αὐτῷ ἀφανεῖς ἐποίησεν Ἐζεκίας † διὰ τὸ τὰς θεραπείας τῶν νοσημάτων ἔνθεν κομίζεσθαι τὸν λαὸν, καὶ περιορᾶν αὐτῶν παρὰ Θεῷ τὰς ἰάσεις.

HIPPOLYTI IN CANTICUM CANTICORUM.

Et ubinam eſt copioſiſſima illa ſcientia? ubi illa myſteria? & ubi libri? exſtant enim ſola Proverbia, & Sapientia & Eccleſiaſtes & Canticum Canticorum. Quid ergo? falſumne dicit Scriptura? abſit. Sed fuit quidem magna eorum, quæ ſcripſit, materia & diverſitas, idque oſtendit dicendo Canticum Canticorum; ſignificat enim ſe id, quod continebatur ter mille odis ſeu canticis, hoc uno comprehendiſſe. In diebus autem Ezechiæ alii quidem libri fuerunt electi, alii vero neglecti. Unde dicit ſcriptura: Hæc ſunt Proverbia Salomonis diſcreta, quæ ſcripſerunt amici Ezechiæ Regis. Unde autem ſelegerunt niſi ex libris qui inerant in mille proverbiis & quinquies mille odis ſeu Canticis? Ex ipſis ſapientes amici Ezechiæ elegerunt ea quæ pertinebant ad ædificationem Eccleſiæ. Libros vero Salomonis Parabolarum & Canticorum, in quibus ſcripſerat de plantarum & omnis generis animalium natura, terreſtrium, volatilium, natatilium, & de morbis ſanandis, Ezechias abolevit, quod populus exinde peteret medelas morborum, eorumque ſanationem à DEO petere negligeret.

IN

† Edidit has quæſtiones Græce & Latine Iacobus Gretſerus S. I. Ingolſtad. 1617. 4. Etiam loca pleraque veterum ſcriptorum quæ ob Anaſtaſio allegantur ſeparatim prodierunt Græce A. 1592. 4. in uſum Scholarum Academiæ Muſſipontanæ, apud Simonem Sammartellum Bibliopolam Tullenſem, ſub titulo: Κόφινος τῶν κλασμάτων τινῶν διαφόρων πατέρων παρὰ τῷ Ἀναστασίῳ σωζομένων. In hoc cophino fragmentorum locus Hippolyti etiam occurrit pag. 5.

†† 3. Reg. IV. 32. * Proverb. XXVI. 1. in Græca verſ. ** Quæ ſequuntur è Codice MS. Bibl. Cæſareæ edidit Lambecius Lib. VIII. p. 390. † Eadem referunt Suidas in Ἐζεκίας, Syncellus & alii, ut dixi in Codice Pſeudepigraph. Vet. Teſt. p. 1043. ſeq.

IN ESAIAM PROPHETAM.

In Eſaiam ſcripſiſſe Hippolytus Martyr traditur ab Hieronymo & Nicephoro, ut Græcum Hieronymi interpretem & recentiores qui ejus Catalogum exſcribunt Latinos, Honorium, Freculſum aliosque juniores omittam. Ex hoc in Eſaiam ſive in ſelecta Eſaiæ loca commentario depromtum eſſe puto quæ de gradibus in horologio Hiſkiæ *ſive Ezechiæ ex Hippolyto refert Mich. Glycas p. 194. Annalium. Φασὶ τὸν Ἀχὰζ ἐκ μηχανῆς τινὸς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀναβαθμοὺς κατασκευάσαι τινὰς οἷον ὡρολογοῦντας, καὶ τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον ἐκμετροῦντας. Τότε λοιπὸν ὁ Θεὸς εἰς πίστιν τῶν λεγομένων, (προσετέθη γὰρ αὐτῷ ιε´ ἔτεα ζωῆς ἔτη πεντεκαίδεκα) ἀνόπιν ἵστασι ποιεῖ τὴν τοῦ ἡλίου σκιὰν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἐζεκίας ἀπὸ δυσμῶν τοῦ βίου ἐπὶ δευτέραν ἀρχὴν ἐπαλινδρόμει ζωῆς. ἐφ᾽ ᾧ τὸ τοῦ ἡλίου σημεῖον, καὶ οὐχ ἕτερον, δίδωσιν ὁ Θεός. Γίνεται οὖν ἡ ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὸν Ἱππόλυτον τριάκοντα καὶ δύο ὡρῶν. Τοὺς γὰρ δέκα ἀναβαθμοὺς διαδραμὼν ὁ ἥλιος τοὺς αὐτοὺς πάλιν ἀνέδραμεν. εἶτα τῇ ἰδίᾳ διατάξει χρησάμενος, ἐπὶ δυσμὰς ἦλθε τοὺς δώδεκα πάλιν διαδραμών. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Ἱππόλυτος. *Tradunt enim Achazum per machinam quamdam in domo ſua gradus quoſdam effeciſſe, qui horas commonſtrarent, & ſolis curſum metirentur. Itaque Deus ut iis, quæ prædixerat, fidem faceret: (adjecturum enim ſe promittebat ipſius vitæ quindecim annos) effecit, ut umbra ſolis retro graderetur: quando etiam Iezechias ipſe ab occaſu vitæ ſuæ, ad alterum quaſi quoddam vitæ principium revertebatur. Quapropter hoc ei de ſole ſignum Deus, non aliud dedit. Ac diem quidem illum tradit Hippolytus, triginta duas horas habuiſſe. Sol enim gradus decem permenſus, deinceps per eosdem recurrebat. Quo facto, ſuum ad curſum ordinarium reverſus, duodecim reliquis gradibus peragratis ad occaſum pervenit. Hæc Hippolyti eſt ſententia.* In Codice MS. Græco CXCIII. Bibliothecæ Coiſlinianæ (quæ olim Seguieriana) teſte Clariſſ. Montfaucono p. 245. exſtat Hippolyti, qui ibi, ut ſolenne eſt Græcis Scriptoribus, Epiſcopus Romæ appellatur, fragmentum de Ezechia, quod incipit: Ἐπὶ μακαρισθέντος τοῦ Ἐζεκίου. Atque *contra fatum* ex Baſilio, Hippolyto, Olympiodoro, Athanaſio, Epiphanio, Gregorio Theologo, ac Nicephoro Patriarcha.

* ad Eſaiæ XXXVIII. 8.

Theodoritus in ἀτρέπτῳ ſive dialog. 1.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐκ τοῦ λόγου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡσαΐου. Αἰγύπτῳ * μὲν τὸν κόσμον ἀπείκασε, χειροποιήτοις δὲ τὴν εἰδωλολατρείαν, σεισμῷ δὲ τὴν μετανάστασιν καὶ κατάλυσιν αὐτῆς. Κύριον δὲ τὸν λόγον, νεφέλην δὲ κούφην τὸ καθαρώτατον σκῆνος, εἰς ὃ ἐνθρονισθεὶς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν βίον, σεῖσαι τὴν πλάνην.

Sancti Hippolyti ex ſermone in exordium Eſaiæ: *Ægypto quidem mundum comparavit, manufactis vero cultum idolorum, terræ motui denique interitum & deletionem ipſius. Dominum porro Verbum nubecula levi & puriſſimo tabernaculo, in quo thronum collocans Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ingreſſus eſt in vitam, ut errorem concuteret.*

* Ad Eſaiæ XIX. 1. ad quem locum conferendus Sozomenus V. 20. Auctor operis imperfecti ad Matthæi 2. pag. 20. b. E. Carolus Magnus de imaginibus p. 93. &c.

IN JEREMIAM

Scripſiſſe Hippolytus à nemine veterum, quod ſciam traditur. Nam quæ ejus referuntur in Catena Patrum Græcorum ad Jerem. XVII. 11. petita ſunt ex libro de Antichriſto c. 55.

IN EZECHIELEM.

Syncellus p. 358. εἰς πολλά τε τῶν προφητῶν, μάλιστα Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ τῶν μεγάλων. Euſebius VI. 22. Hiſt. εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιήλ. Sic & Nicephorus IV. 31. Hiſt. Exſtare dicitur MS. in Bibl. Bodlejana, *Hippolyti de dimenſione templi Salomonis*. In Catena Græcorum Patrum in Ezechielem ex qua excerpta dedit Villalpandus, nulla, quod miror, Hippolyti mentio.

IN DANIELEM.

S. Hieron. c. 61. de Script. Eccleſ. & ex eo Freculphus: *de Daniele*. Sophron. περὶ Δανιήλ. Honorius c. 62. de ſcriptor. Eccleſ. *in Danielem*.

Εἰς πολλά τε τῶν προφητῶν, μάλιστα Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ τῶν μεγάλων, in multa prophetarum majorum, Ezechielis maxime & Danielis. Syncellus p. 358. Chronograph.

Ἑρμηνεία εἰς τὸν Δανιήλ. Photius Cod. 202. cujus locum integrum habes ſupra, p. 2. Idem Cod. 203.

Ἀνεγνώσθη τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου, Ἐπισκόπου Κύρου ἑρμηνεία εἰς τὸν Δανιήλ. μακρῷ μὲν οὗτος

Lecta eſt Theodoreti, Epiſcopi Cyri, expoſitio Danielis. Longe doctus hic Vir

 ὁ συ-

ὁ σοφὸς ἀνὴρ οὐχ Ἱππολύτου μόνον ἀλλὰ καὶ πελλῶν ἄλλων τῇ τῶν προφητικῶν ῥημάτων ἀναπτύξει τι καὶ διακαθάρσει κρείττων. Et in extremo ejuſdem Capitis: ἐστι μὲν οὖν ἐν τῇ περὶ τὴν θεσπέσιον Δανιὴλ ἀναπτύξει, κατ' ἔνια τῷ μάρτυρι συμφερόμενος Ἱππολύτῳ. πλείω δὲ περὶ ἃ φέρεται τὴν ἑτέραν.

non Hippolyto modo verum & aliis multis antecellit propheticorum verborum evolutione & explanatione, *Et in extremo capitis:* Igitur in aliquibus quidem illi in hac divini Danielis expoſitione cum Hippolyto Martyre convenit, ſed plura in quibus diſſentit.

Suidas in Ἱππόλυτος. οὗτος ἔγραψεν εἰς τὰς ὁράσεις τοῦ Δανιὴλ ὑπόμνημα, εἰς τὰς παροιμίας Σολομῶντος. *Hippolytus. Hic ſcripſit in Prophetias Danielis Commentarium, & in Proverbia Salomonis,* Oecumenius procemio in Apocalypſin edito à doctiſſ. Montfaucono in Bibl. Coisliniana p.278. Πρὸς τούτοις καὶ Ἱππολύτῳ τῷ Ῥώμης προέδρῳ ἐν τῇ τοῦ εἰς τὸν Δανιὴλ ἑρμηνείᾳ λόγου, *præter hoc Hippolyto Romæ præſuli in expoſitione in Danielem, aliisque multis quibus ſane non viſum eſt Apocalypſin quaſi librum ſpurium & abjiciendum reſpuere, ſed genuinum eſſe ſtatuere.*

S. Hieronymus in capite IX. Danielis Prophetæ p. 1114. edit. novæ T. 3.

Hippolytus de eiſdem (LXX.) hebdomadibus opinatus eſt ita, Septem hebdomadas ante reditum populi ſupputat, & ſexaginta duas poſt reditum, usque ad nativitatem Chriſti: quorum tempora omnino non congruunt, ſiquidem regni Perſarum ducenti & triginta ſupputantur anni, & Macedonum trecenti, & poſt illos usque ad nativitatem Domini anni triginta, hoc eſt ab initio Cyri Regis Perſarum usque ad Adventum Salvatoris anni quingenti ſexaginta. Noviſſimam quoque hebdomadam ponit in conſummatione Mundi, quam dividit in Eliæ tempora & Antichriſti, ut tribus & ſemis annis ultimæ hebdomadis, Dei notitia confirmetur, de qua dictum eſt (Dan. IX. 27.) *Confirmabit pactum multis hebdomada una:* & tribus aliis annis ſub Antichriſto deficiet hoſtia, & ſacrificium. Adveniente autem Chriſto, & iniquum ſpiritu oris ſui interficiente, usque ad conſummationem & finem perſeveret deſolatio.

Anaſtaſius Sinaita quæſt. 48.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΑΝΙΗΛ.

Τῶν γὰρ σιδηρῶν κνημῶν τῶν νῦν ἐπικρατουσῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν, καὶ τοὺς δακτύλους χωρησάντων κατὰ τὴν τοῦ φοβεροῦ θηρίου δεῖξιν, καθὼς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καιροῖς σεσήμανται, ἥξει ἀπ' οὐρανῶν ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, καὶ συντρίψας αὐτὴν, καὶ μεταστήσει πάσας τὰς βασιλείας, καὶ δώσει τὴν βασιλείαν ἁγίοις ὑψίστου. οὗτος ὁ γενηθεὶς ὄρος μέγα, καὶ πληρώσας τὴν γῆν, περὶ οὗ εἴρηται. ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ὡς υἱὸς ἀνθρώπου· καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασεν, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες λαοὶ, φυλαὶ, καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ· ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.

HYPPOLYTI IN DANIELEM.

Cum enim tibiæ ferreæ, quæ nunc dominatum obtinent, ad veſtigia pedum & digitos proceſſerint congruenter terribilis beſtiæ oſtenſioni, ſicut eſt ſignificatum prioribus temporibus, è cœlis veniet lapis, qui (percuſſa ſtatua & contrita) transferet omnia regna, & dabit regnum Sanctis Altiſſimi. Hic eſt qui factus eſt mons magnus, & implevit terram, de quo dictum eſt: Contemplabar in viſione noctis, & ecce cum nubibus coeli veniens tanquam filius hominis, & usque ad antiquum dierum pervenit, & ei datus eſt principatus & honor, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ſervient ipſi, poteſtas ejus æterna quæ non tranſibit, & regnum ejus non interibit.

Georgius Syncellus p. 218.

Ὁ δὲ ἱερὸς Ἱππόλυτος ἐν τῷ κατὰ τὴν Σωσάνναν καὶ τὸν Δανιὴλ γράμματι τρία ἔτη λέγει τὸν υἱὸν Ἰωακεὶμ, Ἰωάχειμ τὸν καὶ Ἰεχονίαν μετὰ τὸν πατέρα κρατήσαντα μετοικισθῆναι εἰς Βαβυλῶνα σὺν τοῖς λοιποῖς, ὡς προέκειται. Τὸν δὲ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῆς πρώτης αἰχμαλωσίας λέγει. Τοῦτον δὲ λέγει καὶ τῆς Σωσάννης ἄνδρα εἶναι. καὶ πιθανὸς ὁ λόγος.

Sacer autem Hippolytus in ſcripto de Soſanna & Daniele, Joachim, Ioacimi filium, alio nomine Jechoniam, cum tres annos poſt parentem imperaſſet, Babylonem cum reliquis ut jam dictum à nobis eſt, tranſlatum fuiſſe. Danielem vero ac tres pueros captivitatis hujus conſortes, eum vero Soſannæ conjugem ſcribit, nec aliena eſt à veritate ſententia.

ΙΠΠΟΛΥ-

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ἘΠΙΣΚΟΠΟΥ ῬΩΜΗΣ ἘΙΣ ΤῊΝ * ΣΩΣΑΝΝΑΝ.

Franciſco Combefiſio Interprete.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ ἱστορία γεγένηται ὕστερον, προεγράφη δὲ τοῦ βιβλίου πρώτης· ἔθος γὰρ ἦν τοῖς γραμματεῦσιν ὑστερόπρωτα πολλὰ ἐν ταῖς γραφαῖς τιθέναι· εὑρίσκομεν γὰρ καὶ ἐν τοῖς Προφήταις ὁράσεις τινὰς πρώτας γεγραμμένας καὶ ἐπ' ἐσχάτων πεπληρωμένας· καὶ αὖ πάλιν ἐπ' ἐσχάτων εἰρημένας, καὶ πρώτας γεγενημένας. τοῦτο δὲ οἰκονομία τοῦ Πνεύματος ἐγίνετο, ἵνα μὴ ὁ διάβολος συνίῃ τὰ ὑπὸ τῶν Προφητῶν ἐν παραβολαῖς λελαλημένα, καὶ παγιδεύσας ἐκ δευτέρου πάλιν ἀποκτείνῃ τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἰωακείμ. Οὗτος ὁ Ἰωακεὶμ πάροικος γενόμενος ἐν Βαβυλῶνι, λαμβάνει τὴν Σωσάνναν εἰς γυναῖκα, αὕτη δὲ ἦν θυγάτηρ Χελκίου τοῦ ἱερέως, τοῦ εὑρόντος τὸ βιβλίον τοῦ νόμου ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἡνίκα Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν αὐτὸν καθαρίσαι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· ἀδελφὸς γίνεται Ἱερεμίας ὁ Προφήτης, ὃς ἅμα τοῖς ὑπολοίποις, μετὰ τὴν γενομένην τοῦ λαοῦ ἐν Βαβυλῶνι μετοικίαν, ἀνήχθη εἰς Αἴγυπτον, καὶ παρῴκησεν ἐν Τάφναις· κἀκεῖ προφητεύων λιθοβοληθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀνῃρέθη.

Καλὴ σφόδρα καὶ φοβουμένη τὸν Κύριον. Ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ, τοῦ ἐξ αὐτῶν προβλήματος, εὐκόλως καὶ τὸ δένδρον γινώσκεται· ἄνδρες γὰρ εὐλαβεῖς καὶ ζηλωταὶ τοῦ νόμου γεγενημένοι, ἄξια Θεοῦ τέκνα ἐν κόσμῳ προσηγάγοντο· τὸν μὲν Προφήτην καὶ Μάρτυρα Χριστοῦ γεγενημένον, τὴν δὲ σώφρο-

HIPPOLYTI ROMÆ EPISCOPI IN SUSANNAM.

QVod hic narratur, a) poſterius geſtum eſt, etſi ante primum librum ſcriptum eſt. Sic enim ſcriptorum moribus comparatum eſt, ut non pauca inverſo ordine, literarum monumentis conſignata tradant. Nam etiam in Prophetis quasdam Viſiones offendimus prius conſcriptas, quas tamen poſtremo tandem adimpletas conſtat. Id vero peculiari Spiritus numine ac conſilio fiebat, ne diabolus intelligeret quæ Prophetis in parabolis dicta erant, ac denuo ad perdendum rurſus hominem laqueos tenderet.

v. 1. *Et nomen ejus Joacim.* Hic Ioacim advena Babylone factus, Suſannam uxorem ducit. Porro Suſanna filia erat Helciæ Sacerdotis, ejus qui librum Legis in domo Domini invenit, quando Rex Ioſias b) mundari Sancta ſanctorum præcepit. Ejus frater eſt Ieremias Propheta, c) qui una cum reſiduis, poſt transmigrationem populi Babylonem, ductus eſt in Ægyptum, & habitavit in Taphnis; ubi prophetans lapidibus obrutus ſublatus eſt.

Pulchra valde & timens Dominum. Ex fructu enim, illorum germinis, facile quoque arbor cognoſcitur. Viri enim religioſi Legisque æmulatores facti, dignos Deo liberos in mundo produxerunt: alterum Chriſti Prophetam atque Martyrem; alterum ca-

Yyy va

* *Franciſcus Combefis T. 1. Auctor. noviſſ. Bibliotheca Patrum* p. 63. Quod Hippolyti repræſento opus de Suſannæ Hiſtoria (non ipſum forte integrum, ſed quale auctor Catenæ Regiæ in Scripturam, ejusmodi Catenarum licentia quaſi per electa ſuæ expoſitioni inſeruit) ipſum videtur, quod *de Daniele* inſcribit Hieronymus, ac Photius alteri ejus de Antichriſto lucubrationi jungit. Simplici allegoria ſic Suſannam in Eccleſiæ typum aſſumit, ut ejus temporis Eccleſiæ ſtatum, nonnulloſque obiter ritus Eccleſiaſticos, graviter aperiat. De Baptiſmi Unctione, de ejus ritu ſolenni in Paſcha, per cujus occaſionem præcipue in Eccleſiam ſævirent Judæi & Ethnici; quod forte moleſtius habebant fieri novos Chriſtianos, quam eſſe jam veteres. Sic ſæpe in Actis Martyrum videmus, qui recens ad Chriſti caſtra tranſirent ac Martyrum opera converterentur, ipſos ad pœnas vocatos, cùm innumerabiles alii Chriſtiani eſſent, quibus parceretur, & qui vix latere judices poſſent. Extra enim Diocletianam Romæ perſecutionem, vix unquam in Chriſtianos, qui jam plures eſſent, & populum facerent ac Eccleſiam, ſic univerſe ſævitum eſt, ut omnis ipſa multitudo una quaſi furentis mucronis quæreretur victima. Quod excerptum ſequitur, pars quædam ſit, ejus ipſius Hippolyti operis. Conjectura potius videtur, quam quod exploratum omnino Hippolytus habuerit, ſuppreſſiſſe Judæos hoc Danielis caput tanquam illis invidioſum, & quo tantum ſcelus, eorum, quos Babylone judices haberent, detegeretur. Verum nihil mitiora, non uni aut alteri ſeniori, & ad tempus judici, tribuunt divinæ Scripturæ Judæis in Canone receptæ, ſed Regibus & toti fere genti ob quæ etiam ſic traditi hoſtibus: quanquam liquet plures libros ſacros excidiſſe, illorum vel negligentia vel malitia, ut Joſiæ tempore vix extarent Legis volumina, à Manaſſe ſuppreſſa & abolita, ut veri Dei cultum deſtrueret, & idololatriam ſtatueret. Sic novum fuit quod Deuteronomii liber reperiretur, dum templum inſtauraretur, ibidem occultatum pii cujusdam ſedulitate, ut videtur, ne Regis impii plagio aboleretur; ea ipſa ratione, qua ſic compunctus ſanctus Rex Joſias ejus lectione, quod datæ Legis Deique beneficiorum, ac ingratæ in eum Hebræorum mentis admoneret, pœnasque poſteris, majorum pravis inſtitutis atque moribus, non unius veri Dei cultu illis tradito, ambulantibus, denuntiaret. Exiſtimatum forte Hebræis, & ſi vere hæc Suſannæ Hiſtoria contigit, non ipſum tamen Danielem ſcripſiſſe, ſed alium quendam, cujus ſcripta illis ἀγιόγραφα ac ſacra minime habita ſint; cum tamen Eccleſia divino in Apoſtolis & ſucceſſoribus Spiritus, Scripturam ſacram agnoverit ac probaverit, uti etiam libros alios minime ab Hebræis in Canonem receptos: quo judicio ſuo & approbatione, non facit ut libri non ſacri aut divino Spiritu ſcripti ac prophetici, tales evadant, ut Sectatiorum quidam obganniunt, ſed ut innoteſcant, quod erant, neminique liceat poſt eam approbationem, eis obluctari. Sic factum in Marci Evangelio, quod Petrus lectum probavit, & ſua auctoritate legendum Eccleſiis tradidit, auctor Hieronymus, eoque antiquiores alii Euſebio relati. Helciam Suſannæ patrem, ipſum eſſe qui l. 4. Reg. Sacerdos legitur, inſtaurationi templi à Ioſia præfectus, vir plane probus ac religioſus, quique ea religione liberos inſtituerit, ut auctor eſt Hippolytus, à vero non abludit. Potuitque Suſanna viro ſic nobili atque diviti in ipſa captivitate nuptiis copulari, ipſa reverentia paterni ſtipitis; & quod Chaldæi, quaſi Dei vindices, viros religioſos ac Dei cultores ex Hebræis, præcipue quodam honore hactenus habebant. *Hæc Combefiſius, Eccleſiæ tribuens, quod Apoſtolica certe & univerſa nunquam fecit.*

a) Daniel Vulg. cap. 13. b) 4. Reg. 22, 8. c) Jer. 43, 8.

να καὶ πιστὴν εὑρημένην ἐν Βαβυλῶνι· ἧς τὸ σεμνὸν καὶ σῶφρον, τὸν μακάριον Δανιὴλ προφήτην ἀπέδειξεν.

Καὶ ἦν Ἰωακεὶμ πλούσιος σφόδρα. Δεῖ οὖν ἐπιζητεῖν τὸ αἴτιον, Πῶς γὰρ αἰχμάλωτοι ὑπάρχοντες καὶ ὑπόδουλοι Βαβυλωνίοις γεγενημένοι, ἠδύναντο συνέρχεσθαι ἐπιτοαυτὸ ὡς αὐτεξούσιοι· ἐν τούτῳ δεῖ νοεῖν, ὅτι μετοικίσας αὐτοὺς Ναβουχοδονόσορ, φιλανθρώπως αὐτοῖς ἐχρήσατο, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοὺς συνερχομένους, πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον πράσσειν.

Καὶ μεσούσης τῆς ἡμέρας εἰσεπορεύετο Σωσάννα. Ἡ Σωσάννα προετυποῦτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἰωακεὶμ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, εἰς τὸν Χριστόν· ὁ δὲ παράδεισος, ἡ κλῆσις τῶν ἁγίων, ὡς δένδρων καρποφόρων ἐν ἐκκλησίᾳ πεφυτευμένων. Βαβυλὼν δέ, ἐστιν ὁ κόσμος· οἱ δὲ δύο πρεσβύτεροι, εἰς τύπον δείκνυνται τῶν δύο λαῶν τῶν ἐπιβουλευόντων τῇ ἐκκλησίᾳ· εἷς μέν, ὁ ἐκ περιτομῆς, καὶ εἷς, ὁ ἐξ ἐθνῶν· τὸ γὰρ λέγειν, Ἀπεδείχθησαν ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ κριταί· ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐξουσιάζουσι καὶ ἄρχουσι, κρίνοντες ἀδίκως δικαίους.

Καὶ ἐθεώρουν αὐτὴν οἱ δύο πρεσβύτεροι. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντες βούλονται νῦν περικόπτειν τῆς βίβλου, φάσκοντες μὴ γενέσθαι ταῦτα ἐν Βαβυλῶνι· αἰσχυνόμενοι τὸ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γεγενημένον.

Καὶ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν. Οἱ γὰρ ἐπίβουλοι καὶ φθορεῖς τῆς ἐκκλησίας γενόμενοι, πῶς δύνανται δίκαια κρίνειν, ἢ καθαρᾷ καρδίᾳ ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, τῷ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου δεδουλωμένοι;

Καὶ ἦσαν ἀμφότεροι κατανενυγμένοι περὶ αὐτῆς. Καὶ γὰρ ἐστιν ἀληθῶς καταλαβέσθαι τὸ εἰρημένον, ὅτι πάντοτε οἱ δύο λαοὶ κατανυσσόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνεργοῦντος σατανᾶ, βούλονται διωγμοὺς καὶ θλίψεις ἐγείρειν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ζητοῦντες ὅπως διαφθείρωσιν αὐτήν, ἑαυτοῖς μὴ συμφωνοῦντες.

Καὶ παρετηροῦντο φιλοτίμως. Σημειωτέον δὲ τοῦτο. ὅτι ἕως νῦν παρατηροῦνται καὶ περιεργάζονται τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πραττόμενα, οἵ τε ἐξ ἐθνῶν καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς Ἰουδαῖοι, βουλόμενοι ψευδεῖς μάρτυρας καταφέρειν καθ' ἡμῶν, ὡς ὁ Ἀπόστολος λέγει, Διὰ δὲ τοὺς παρεισαχθέντας ψευδαδέλφους, οἵτινες εἰσῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Εἶδος ἁμαρτίας, τὸ ζητεῖν προσέχειν γυναιξίν.

Καὶ ἐξελθόντες διεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Τὸ οὖν Διεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐν μὲν τοῖς βρώμασι τοῖς ἐπιγείοις οἱ Ἰουδαῖοι τῶν ἐθνῶν οὐ συμφωνοῦσιν. ἐν δὲ ταῖς θεωρίαις καὶ παντὶ κοσμικῷ πράγματι, τούτοις συνερχόμενοι κοινωνοῦσιν.

Καὶ ἀνετάζοντες ἀλλήλους τὴν αἰτίαν, ὡμολόγησαν τὴν ἐπιθυμίαν. Αὐτοὶ ἑαυτοῖς προφητεύον-

ſtam integræque fidei Babylone repertam: cujus pudicitia atque caſtitas, ratio fuit ut innoteſceret Daniel Propheta.

v. 4. *Et erat Ioacim dives valde.* Quærenda cauſa eſt; Quomodo enim qui captivi eſſent & Babyloniis mancipati, in unum convenire poterant, quaſi ſui juris eſſent atque liberi? Qua in re conſiderandum eſt, Nabuchodonoſorem, qui eos tranſtulerat, mitius illis uſum eſſe, ac permiſiſſe, ut liberis conventibus, cuncta ex Legis rationibus agerent.

v. 7. *Et meridie ingrediebatur Suſana.* Suſanna Eccleſiæ gerebat figuram. Ioacim vero vir ejus, Chriſti. Hortus ſeu pomarium, vocatio Sanctorum, qui tanquam fructiferæ arbores in Eccleſia plantati ſunt. Babylon, mundus eſt. Duo Seniores, duos populos figurare noſcuntur, qui Eccleſiæ inſidias ſtruunt: alterum qui ex Circunciſione, alterum qui ex Gentibus. Nam quod ait, v. 5. *Fuiſſe conſtitutos populi præſides atque judices;* ideo eſt, quod hoc ævo poteſtatem exercent præſidentque, injuſte judicando juſtos.

v. 8. *Et videbant eam duo Seniores.* Hæc enimvero Iudæorum principes nunc è libro volunt amputare, dicentes ea non geſta eſſe Babylone: quos nempe pudeat, tanti illius per id Tempus Seniorum facinoris.

v. 9. *Et overterunt ſenſum ſuum.* Qui enim Eccleſiæ inſidias ſtruxerunt ejusque corruptores fuerunt, quonam modo juſta judicare poſſint, aut mundo corde in cœlum ſuſpicere, qui principi hujus ſæculi ſint mancipati?

v. 10. *Erantque ambo erga eam ſtimulis agitati.* Vere enim accipi poteſt quod ita dictum eſt; ſemper enim duo populi, ſatanæ, cujus afflatu aguntur, ſtimulis incitati, perſecutionum procellas ærumnasque adverſus Eccleſiam ſuſcitare ſtudent; quærentes qua demum ratione eam corrumpant, cum ſecum ipſi non conſentiant.

v. 12. *Et obſervabunt ſollicite.* Id vero animadvertamus operæ pretium eſt; Hactenus ſcilicet obſervare ac curioſius inquirere quæ in Eccleſia fiant, tum Gentiles, tum ex Circunciſione Judæos; qui videlicet falſos teſtes adverſum nos velint ſubornare, quemadmodum ait Apoſtolus, d) *Propter autem ſubintroductos ſalſos fratres, qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto.*

Pecati genus eſt, quærere ut fœminis attendas animum.

v. 13. *Et egreſſi receſſerunt à ſe mutuo.* Quod ergo à ſe mutuo receſſerunt hora prandii, hoc ſignificat, in terrenis quidem cibis non conſentire Judæos cum Gentibus; in ſenſu vero cunctisque rebus ad ſæculi uſum ſpectantibus, convenire ac communicare.

v. 14. *Et ſciſcitantes ad invicem cauſam, confeſſi ſunt ſuam concupiſcentiam.* Ipſi ſibi vatici-

d) Gal. 2. 4.

ται.

ται, ὡς μελλήσουσιν ὑπὸ λογισμῶν ἐλεγχόμενοι λόγον δοῦναι τῷ Θεῷ, ὑπὲρ πάσης ἁμαρτίας ἧς ἔπραξαν, ὡς Σολομὼν λέγει, Ἐτασμὸς δὲ ἀσεβεῖς ὀλεῖ. ἁλίσκονται γὰρ οὗτοι ὑπὸ ἐτάσεως.

Ἐν τῷ παρατηρεῖν αὐτοὺς ἡμέραν εὔθετον. Ποίαν εὔθετον, ἀλλ' ἢ τὴν τοῦ πάσχα, ἐν ᾗ τὸ λουτρὸν ἐν παραδείσῳ τοῖς καιομένοις ἑτοιμάζεται, καὶ Σωσάννα ἀπολουομένη, καθαρὰ νύμφη Θεῷ παρίσταται.

Μετὰ δύο μόνων κορασίων. Ἡνίκα γὰρ ἂν τὸ κατὰ σύνηθες ἐπιθυμῇ λουτρὸν λαβεῖν ἡ ἐκκλησία, ἐξ ἀνάγκης ταύτῃ δύο παιδίσκας δεῖ παρακολουθεῖν. διὰ γὰρ τῆς πίστεως εἰς Χριστὸν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λαμβάνει τὸ λουτρὸν ὁμολογοῦσα ἡ ἐκκλησία.

Καὶ εἶπε τοῖς κορασίοις, Ἐνέγκατε δή μοι ἔλαιον. Ὡς πίστις καὶ ἀγάπη, τὸ ἔλαιον καὶ τὰ σμήγματα τοῖς λουομένοις ἑτοιμάζουσι. τίνα δὲ ἦν τὰ σμήγματα, ἀλλ' ἢ τοῦ ἁγίου λόγου ἐντολαί· τί δὲ τὸ ἔλαιον, ἀλλ' ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις, αἷς μετὰ τὸ λουτρὸν ὡς μύρῳ χρίονται οἱ πιστεύοντες. ταῦτα πάντα διετυποῦτο διὰ τῆς μακαρίας Σωσάννης δι' ἡμᾶς· ἵνα νῦν ἡμεῖς οἱ τῷ Θεῷ πιστεύοντες, μὴ ὡς ξένα τὸ νῦν γενόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ νοήσωμεν, ἀλλ' ἢ πάντα ταῦτα διὰ τῶν Πατριαρχῶν προτετυπωμένα πιστεύσωμεν, καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, Ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησαν.

Καὶ ἐξῆλθον κατὰ τὰς πλαγίας θύρας. Προμηνύουσιν ὅτι ὁ βουλόμενος τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ ὕδατος μεταλαβεῖν, ἀποτάξασθαι μὲν ὀφείλει τῇ πλατείᾳ θύρᾳ· διὰ δὲ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης εἰσελθεῖν.

Καὶ οὐκ εἶδον τοὺς πρεσβυτέρους. Ὥσπερ γὰρ τότε ἐν τῷ παραδείσῳ συνεκρύβη ὁ διάβολος ἐν τῷ ὄφει, οὕτω καὶ νῦν ἐν τοῖς πρεσβυτέροις ἐγκρυβεὶς, τὴν ἑαυτοῦ ἐνεκίσσησεν ἐπιθυμίαν, ἵνα πάλιν ἐκ δευτέρου διαφθείρῃ τὴν Εὔαν.

Ἰδοὺ αἱ θύραι τοῦ παραδείσου κέκλεινται. Ὦ παρανόμων ἀρχόντων καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας μεμεστωμένων. ταῦτα ὑμῖν παρέδωκε Μωϋσῆς; οὕτω δὲ τὸν νόμον ἀναγινώσκοντες ἑτέρους διδάσκετε; ὁ λέγων μὴ φονεύειν, αὐτὸς φονεύεις; ὁ λέγων μὴ ἐπιθυμεῖν, αὐτὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον διαφθεῖραι θέλεις;

Καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ σου ἐσμέν. Τί ἀναπείθετε ἄνομοι σώφρονα καὶ ἀκέραιον ψυχὴν λόγοις ψευδέσιν, ἵνα τὴν οἰκείαν ἐπιθυμίαν στήσητε.

Εἰ δὲ μὴ, καταμαρτυρήσομέν σου. Ταῦτα ὑμῶν τὰ ἀπ' ἀρχῆς δεινὰ πλημμελήματα, διὰ τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἐν ὑμῖν ἐμφωλεύσαντα πλάνον. ἦν γὰρ ὄντως μετὰ ταύτης νεανίσκος ἀπ' οὐρανῶν ὑμέτερος· οὐ συγγινόμενος αὐτῇ, ἀλλὰ συμμαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ.

e) Rom. 2. 15.
f) Prov. 1. 32.
g) 1. Cor. 10. 11.

nantur, ſciſcitantibus cogitationibus e) redituros eſſe Deo rationem, pro omnibus quæ peccaverint, quemadmodum Salomon ait, f) *Sciſcitatio* (ſeu examen) *perdet impios.* Capiuntur enim hi ſciſcitatione.

v. 15. *Dum obſervarent diem aptum.* Quem porro niſi diem Paſchæ, per quem lavacrum in pomario æſtuantibus paratur, & Suſanna lavans, munda Deo ſponſa ſiſtitur.

Cum duabus ſolis puellis. Quando enim Eccleſia ex more cupit lavacrum ſuſcipere, duas neceſſario ancillas comites habet. Etenim Eccleſia per Fidem in Chriſtum & per Charitatem in Deum confeſſa recipit lavacrum.

v. 17. *Dixitque puellis, Afferte mihi oleum.* Proinde fides & charitas, oleum & ſmigmata lavantibus parant. Quænam vero ſmigmata, niſi Verbi mandata? quod nam autem oleum, niſi virtus Spiritus ſancti; quibus poſt lavacrum tanquam unguento Fideles perunguntur. Cuncta hæc per beatam Suſannam noſtri cauſa figurabantur: ne modo ſcilicet, qui Deo credimus, ea quæ impræſentiarum in Eccleſia fiunt, tanquam nova ac peregrina exiſtimemus, ſed cuncta hæc olim per Patriarchas figurata credamus, quemadmodum etiam Apoſtolus g) ait, *Hæc contingebant illis in figuris. Scripta autem ſunt ad noſtram exhortationem, in quos fines ſæculi devenerunt.*

v. 18. *Et exierunt per poſticum.* Nempe præſignantes, qui velit in pomario aqua intingi, debere nuntium remittere portæ latæ, h) & per arctam & coanguſtatam ingredi.

Et non viderunt Seniores. Quemadmodum enim tunc in pomario (Paradiſo) delituit diabolus in ſerpente, * ſic nunc quoque in Senioribus latitans, ſua illos concupiſcentia accendit, ut rurſus denuo corrumperet Evam.

v. 19. *Ecce oſtia pomarii clauſa ſunt.* O ſceleratos Judices plenosque diabolico afflatu! Num hæc vobis tradidit Moyſes? Sicne legentes Legem alios docetis? i) *Qui dicis non mœchandum, mœcharis?* Qui prædicas non faciendum homicidium, homicidium facis? Qui dicis non concupiſcendum, ipſe uxorem proximi corrumpere cupis?

Et in concupiſcentia tui ſumus. Vt quid ſceleſti caſtam animam atque ſimplicem verbis mendacibus à mentis ſententia avocatis, ut libidinem veſtram ſtatuatis?

v. 21. *Quod ſi nolueris, dicemus contra te teſtimonium.* Hæc veſtra ab initio projectæ mentis cauſa improba, Seductoris gratia qui in vobis ab initio latitaret. Erat namque vere cum ea veſter è cœlis Juvenis, k) non qui cum illa commiſceretur, ſed qui teſtis foret veritati.

h) Matth. 7. 13. 14.
i) Rom. 2. 22. * Geneſ. 3.
k) Id eſt Daniel, ſpiritu prophetico præſens.

Καὶ ἀνεστέναξεν Σωσάννα. Τούτων οὖν τῶν ῥημάτων ἀκούσασα ἡ μακαρία Σωσάννα, κατενύγη τὴν καρδίαν, καὶ ἔφραξε τὸ στόμα, μὴ βουλομένη ὑπὸ ἀνόμων πρεσβυτέρων μιανθῆναι. ἔστι δὲ καὶ καταλαβέσθαι ἀληθῶς τὸ συμβὰν ἐπὶ τῇ Σωσάννῃ. τοῦτο γὰρ νῦν καὶ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ πληρούμενον εὕροις. ἡνίκα γὰρ οἱ δύο λαοὶ συμφωνήσουσι διαφθεῖραι τινὰς τῶν ἁγίων, παρατηροῦνται ἡμέραν εὔθετον, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, προσευχομένων ἐκεῖ πάντων καὶ τὸν Θεὸν ὑμνούντων, ἐπιλαβόμενοι ἕλκουσι τινὰς, καὶ κρατοῦσι λέγοντες, Δεῦτε, συγκατάθεσθε ἡμῖν, καὶ τοὺς θεοὺς θρησκεύετε· εἰ δὲ μὴ, καταμαρτυρήσομεν ὑμῶν. Τοὺς δὲ μὴ βουλομένους, προσάγουσιν αὐτοὺς πρὸς τὸ βήματα καὶ κατηγοροῦσιν, ὡς ἐναντία τοῦ δόγματος καίσαρος πράττοντας, καὶ κατακρίνουσι θανάτῳ.

Στενά μοι πάντοθεν. Ἴδετε ῥήματα σωφρονούσης γυναικὸς, καὶ Θεῷ μεμελημένης. Στενά μοι φησὶ πάντοθεν· ἡ γὰρ ἐκκλησία οὐ μόνον ὑπὸ Ἰουδαίων θλίβεται καὶ στενοχωρεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐθνῶν, καὶ ὑπὸ τῶν λεγομένων μὲν, οὐκ ὄντων δὲ Χριστιανῶν· οἱονεὶ τὸ σῶφρον καὶ εὐπαθὲς ταύτης ἐνορῶντες, φθείρειν ταύτην βιάζονται.

Ἐάν τε γὰρ τοῦτο πράξω, θάνατός μοι ἐστίν. Τὸ γὰρ παρακοῦσαι Θεοῦ, καὶ ὑπακοῦσαι ἀνθρώποις, θάνατον κόλασιν αἰώνιον ἐργάζεται.

Ἐὰν δὲ μὴ πράξω, οὐκ ἐκφεύξομαι τὰς χεῖρας ὑμῶν. Καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκεν. οἱ γὰρ προσαγόμενοι ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἐὰν μὲν πράξωσι τὸ ὑπ' ἀνθρώπων κελευόμενον, ἀποτεθνήκουσι τῷ Θεῷ· ζήσουσι δὲ ἐν κόσμῳ. ἐὰν δὲ μὴ πράξωσι τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων κελευόμενον, οὐκ ἐκφεύγουσι τὰς χεῖρας τῶν δικαστῶν, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων κατακρινόμενοι.

Αἱρετόν μοι ἐστὶ μὴ πράξασαν. Τοῦτο γὰρ διαφορώτερον, ἀποθανεῖν ὑπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων, ἵνα παρὰ Θεῷ ζήσωσιν· ἢ συνθεμένους αὐτοῖς, καὶ ἀπολυθέντας ὑπ' αὐτῶν, ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ. Πρὸς τίνα οὖν ἀνεβόησεν ἡ Σωσάννα, ἀλλ' ἢ πρὸς Θεὸν, ὡς Ἡσαΐας λέγει, Τότε βοήσεις, καὶ ὁ Θεὸς εἰσακούσεταί σου. ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ, Ἰδοὺ πάρειμι.

Ἀνεβόησαν καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι κατέναντι αὐτῆς. Οἱ γὰρ ἄνομοι οὐ παύονται βοῶντες καθ' ἡμῶν, καὶ λέγοντες, Αἶρε ἐκ τῆς γῆς τοὺς τοιούτους. οὐ γὰρ καθῆκον αὐτοὺς ζῆν.

Εὐαγγελικῶς ἡ Σωσάννα κατεφρόνησε τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, ἵνα σώσῃ τὴν ψυχὴν ἑαυτῆς ἐκ θανάτου. θάνατος δὲ ψυχῆς, ἡ ἁμαρτία. ἐξαιρέτως δὲ ἡ μοιχεία. ἐπειδὴ γὰρ ἡ συναφθεῖσα τῷ Χριστῷ ψυχὴ, ἀποστᾶσα τῆς πίστεως εἰς τὸν διηνεκῆ παραπέμπεται θάνατον, τὴν αἰώνιον κόλασιν, πρὸς πίστιν τούτου καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν γάμων παραλυομένων καὶ διορυττομένων, θάνατον ὥρισεν ὁ νόμος ἐπιτίμιον.

Καὶ δραμὼν ὁ εἷς, ἤνοιξε τὰς θύρας. Τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδὸν ἐπιδεικνύων, δι' ἧς οἱ τούτοις πειθόμενοι ἀπόλλυνται.

V. 22. *Et ingemuit Suſanna.* His itaque verbis auditis, beata Suſanna doloris aculeum animo ſenſit, osque obturavit, quæ nollet ſceleſtiſſimorum Seniorum injuria conſtuprari. Licet vero etiam vere intelligere, quod in Suſanna contigit. Hoc enim nunc quoque in Eccleſia impleri invenias. Cum enim duo populi conſenſerint, ut quosdam de Eccleſia perdant, diem aptum obſervant: ingreſſique in domum Dei, cunctis ibi orantibus Deumque laudantibus, apprehenſos quosdam trahunt, tenentque dicentes, *Venite, idemque ipſi ac nos ſentite, ac diis cultum adhibete. Quod ſi nolueritis, teſtimonium adverſum vos dicemus.* Eos autem qui noluerint, ad tribunalia adducunt, & accuſant velut qui agant contra decretum Cæſaris, ac morte eos damnant.

Anguſtiæ ſunt mihi undique. Videte verba caſtæ mulieris, ac cujus Deo cura eſt. *Anguſtiæ,* inquit, *ſunt mihi undique.* Eccleſia enim nedum à Judæis affligitur ac anguſtias patitur, verum etiam à Gentibus; nec non ab iis qui Chriſtiani dicuntur, nec tamen ſunt. Ejus enim pudicitiam ac felicitatem velut contuentes, corrumpere eam nituntur.

Siue enim hoc egero, mors mihi eſt. Deo enim inobedientem eſſe, ac hominibus obedire, æternam mortem ac ſupplicium parit.

Si autem non egero, non effugiam manus veſtras. Hoc quoque vere dixit. Qui enim adducuntur propter nomen Dei, ſiquidem fecerint quod jubentur ab hominibus, Deo moriuntur, ac in mundo vivunt. Si autem non egerint quod illi imperant, non effugiunt Judicum manus, à quibus ipſis morte damnantur.

V. 23. *Melius eſt mihi ſine opere.* Hoc namque præſtantius; ab iniquis hominibus mori, ut cum Deo vivant; quam illis conſentiendo, & ab eis ſolutos, incidere in manus Dei.

V. 24. *Et clamavit voce magna.* Ad quem rogo clamavit Suſanna, niſi ad Deum, quemadmodum ait Eſaias, l) *Tunc clamabis, & Deus exandiet te: Adhuc loquente te dicet, Ecce adſum.*

Clamaverunt & duo Seniores contra eam. Iniqui enim & improbi non ceſſant clamare adverſum nos, & dicere, *Tolle è terra, qui tales ſint: non enim decet eos vivere.*

Evangelico ſenſu, Suſanna contempſit eos, qui occidunt corpus, m) ut ſalvaret animam ſuam à morte. Nam peccatum, mors animæ eſt: præſertim autem mœchia. Quia enim anima Chriſto copulata, diſceſſione à fide in perennem traditur mortem (pœnam ſcilicet æternam) ad ejus rei fidem, violato quoque corporalium nuptiarum fœdere perverſisq; thalamis, Lex pœnam mortis indixit.

V. 25. *Et cucurrit unus, & aperuit oſtia.* Nempe latam & ſpatioſam oſtendens viam, quam incedendo, qui illis morem gerunt, pereunt.

Hὡ

l) Eſai. 58. 9.

m) Matth. 10. 28.

Ἡ δὲ Σωσάννα ἦν τρυφερὰ σφόδρα. Οὐ κάλλος περὶ σῶμα πορνικὸν, ὃν τρόπον περιέκειτο τῇ Ιεζάβελ, οὐδὲ ὄψις ποικίλοις χρώμασι πεφυκωμένη· ἀλλ᾽ εἶχε κάλλος πίστεως καὶ σωφροσύνης καὶ ἁγιασμοῦ.

Ἔθηκαν τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. Ἵνα κἂν ἐν τῷ ἅψασθαι αὐτῆς, τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας τὸν κόρον τελέσωσι.

Ἡ δὲ ἦν κλαίουσα. Διὰ γὰρ τῶν δακρύων ἐφείλκετο τὸν ἀπ᾽ οὐρανῶν Λόγον, τὸν μέλλοντα διὰ δακρύων ἐγείρειν τὸν Λάζαρον τεθνηκότα.

Καὶ ἐπίστευσεν αὐτοῖς ἡ συναγωγή. Δεῖ οὖν ἡμᾶς ἐν παντὶ πράγματι ἑδραίους γενομένους, μὴ τοῖς ψευδέσιν προσέχειν, μηδὲ προσώποις ἀρχόντων εὐκόλως συναρπαζομένους πείθεσθαι, γινώσκοντας ὅτι λόγον ἔχομεν δοῦναι τῷ Θεῷ. ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ στοιχοῦντες, καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς πίστεως ἐπιζητοῦντες, εὐάρεστοι ἐσόμεθα τῷ Θεῷ.

Καὶ εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς αὐτῆς. Ὅσοι γὰρ ἐπικαλοῦνται αὐτὸν ἐκ καθαρᾶς καρδίας, τούτων ὁ Θεὸς ὑπακούει· ὅσοι δὲ ἐν δόλῳ καὶ ὑποκρίσει, ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ᾽ αὐτῶν.

Πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν· Ἐπειδὴ δὲ φθάσαντες ἐν τῷ προοιμίῳ, διηγησάμεθα, ὅτι οἱ δύο πρεσβύτεροι εἰς τύπον ἀναφέρονται τῶν δύο λαῶν, τοῦ τε ἐκ περιτομῆς καὶ τοῦ ἐξ ἐθνῶν, οἳ καὶ ἀεὶ ἐπίβουλοι γίνονται τῆς ἐκκλησίας· ἴδωμεν τὰ ῥήματα αὐτοῦ τοῦ Δανιὴλ, καὶ μάθωμεν ὅτι ἐν μηδενὶ ἡμᾶς διαψεύδεται ἡ γραφή. Τῷ γὰρ πρώτῳ πρεσβυτέρῳ διαλεγόμενος, ὡς νομοθέτῃ ἐπιτιμᾷ· τῷ δὲ ἑτέρῳ, ὡς ἐθνικῷ διαλέγεται, Σπέρμα Χαναὰν ἀποκαλῶν. καίτοι ὄντα ἐν περιτομῇ.

Ἤδη γὰρ ἄγγελος Θεοῦ. Δηλοῖ δὲ, ὅτι ἡνίκα προσηύξατο ἡ Σωσάννα πρὸς τὸν Θεὸν, εἰσηκούσθη, τότε ἐξαπεστάλη ὁ ἄγγελος βοηθήσων αὐτῇ, ὃν τρόπον ἐπὶ τοῦ Τωβία καὶ τῆς Σάῤῥας συνέβη. προσευξαμένων γὰρ αὐτῶν, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ αὐτῇ ὥρᾳ εἰσηκούσθη ἡ δέησις ἀμφοτέρων, καὶ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Ῥαφαὴλ ἰάσασθαι τοὺς δύο.

Καὶ ἀνέστησαν ἐπὶ τοὺς δύο πρεσβυτέρους. Ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον, Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον αὐτοῦ, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται.

Προσέχειν οὖν ὀφείλομεν πᾶσιν, ἀγαπητοὶ, φοβούμενοι μή τις ἔν τινι παραπτώματι κρατηθεὶς, αὐτὸς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἔνοχος γένηται, γινώσκοντες ὅτι ἔκδικος ὁ Θεὸς περὶ πάντων γίνεται. αὐτὸς ὢν ὁ λόγος * ὀφθαλμός· λανθάνει δὲ τοῦτον τῶν ἐν κόσμῳ πραττομένων οὐδέν. διὸ ἀεὶ ἐγρήγοροι καρδίας καὶ σωφρόνως βιοῦντες, τὴν Σωσάνναν μιμησώμεθα.

V. 30. *Porro Suſanna erat delicata valde.* Non quod meretricios fucos corpori adſperſos haberet, uti habebat Iezabel, aut ve oculos variis pigmentis ceruſſaq; ac minio oblitos; ſed fidei & caſtitatis ac ſanctimoniæ decore pollebat.

V. 34. *Et poſuerunt manus ſuper caput ejus.* Ut vel ejus contactu, libidinem ſuam exſatiarent.

V. 35. *At illa flebat.* Lacrymis enim & fletu è cœlis Verbum excibat, quod lacrymis ſuſcitaturum erat n) mortuum Lazarum.

V. 51. *Et credidit eis multitudo.* Operæ pretium igitur eſt, ut in omni firmi negotio, mendacibus animum non attendamus; nec facile Judicum perſonis ut obſequamur adduci nos ſinamus, qui nos Deo rationem reddituros eſſe non neſciamus: ſed ſectando veritatem, accuratam fidei rationem inquirendo, Deo accepti erimus.

V. 44. *Et exaudivit Deus vocem ejus.* Quicunque enim invocant eum ex corde puro, hos exaudit Deus: quicunque vero in dolo & hypocriſi, ab eis Deus faciem ſuam avertit.

V. 52. *Inveterate dierum malorum.* Quia jam initio ipſoque exordio expoſuimus, duos Seniores aſſumi in typum duorum populorum, ejus ſcilicet qui ex Circunciſione & qui ex Gentibus, qui ſemper Eccleſiæ inſidias ſtruunt, videamus ipſas Danielis voces, ac intelligamus, nulla re nos Scripturam fallere. Nam primum Seniorem alloquens, ut Legisperitum eum increpat: alteri vero ut Gentili loquitur, v. 56. *Semen Chaanan* ipſum vocans: tametſi in Circunciſione & Judæus erat.

V. 55. *Jam enim Angelus Dei.* Porro oſtendit, quo tempore Suſanna ad Deum oravit, fuitque exaudita, miſſum ei fuiſſe Angelum, qui eam adjuvaret, haud ſecus ac ſe res in Tobia o) & Sarra habuit: Ambobus enim eadem die eademque hora orantibus, exaudita eſt amborum oratio, miſſusque eſt Angelus Raphael, qui eos ſanaret.

V. 16. *Et conſurrexerunt adverſus duos Seniores.* Ut impleretur quod dictum eſt, p) *Qui fodit foveam proximo ſuo, incidet in eam.*

In omnibus itaque attendere debemus, Chariſſimi, timentes ne quis in aliquo delicto deprehenſus, ſuæ ipſius animæ obnoxius fiat, ſcientes quia vindex eſt Deus de omnibus: cum Verbum ipſum ſit oculus, quem nihil latet, eorum quæ in mundo fiunt. Idcirco ſemper pervigiles animo ac caſte viventes, Suſannam imitem[illegible].

* Cotelerius T. 2. monument. p. 525. legit: αὐτὸς ὢν ὅλος ὀφθαλμός.

n) Joan. 11. 35.
o) Tob 3. 24.
p) Prov. 26. 27.

ΤΟΥ ἉΓΙΩΤΑΤΟΥ ἹΠΠΟΛΥΤΟΥ ἘΠΙΣΚΟΠΟΥ ῬΩΜΗΣ.

ΤΗΝ ἀκρίβειαν τῶν χρόνων τῆς γεγενημένης αἰχμαλωσίας τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν Βαβυλῶνι ἐπιδείξασθαι βουλόμενος, καὶ τὰς τοῦ μακαρίου Δανιὴλ τῶν ὁραμάτων προφητείας· τήν τε τοῦ ἐν Βαβυλῶνι ἐκ παιδὸς ἀναστροφὴν, πρόσειμι καὶ αὐτὸς μαρτυρήσων ὁσίῳ καὶ δικαίῳ ἀνδρὶ προφήτῃ καὶ μάρτυρι Χριστοῦ γεγενημένῳ· ὃς οὐ μόνον τὰ τοῦ βασιλέως Ναβουχοδονόσορ ὁράματα τοῖς τότε καιροῖς ἀπεκάλυψεν, ἀλλὰ καὶ ὁμοίους αὐτῷ παῖδας ἐκδιδάξας, μάρτυρας πιστοὺς ἐν κόσμῳ προήγαγεν· οὗτος τοίνυν γίνεται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς προφητείας τοῦ μακαρίου Ἱερεμίου, τῆς δὲ βασιλείας Ἰωακεὶμ τοῦ Ἐλιακεὶμ· ὃς ἅμα τοῖς λοιποῖς αἰχμαλώτοις ληφθεὶς, ἄγεται μετ᾽ αὐτῶν εἰς Βαβυλῶνα. πέντε γὰρ οὗτοι υἱοὶ γίνονται τοῦ μακαρίου Ἰωσίου, Ἰωάχας, Ἐλιακεὶμ καὶ Ἰωάνναν. Σεδεκίας, ὁ καὶ Ἰεχονίας, καὶ Σαδούμ. καὶ ὁ μὲν Ἰωάχας, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ χρίεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς βασιλέα, ὢν ἐτῶν κγ΄. ἐπὶ τοῦτον ἀναβαίνει Φαραὼ Νεχαὼ, ἐν τῷ μηνὶ τῷ τρίτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ· καὶ λαβὼν αὐτὸν δέσμιον, ἄγει εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἐπιτίθησι φόρον τῇ γῇ, ἑκατὸν τάλαντα ἀργυρίου, καὶ δέκα τάλαντα χρυσίου. καὶ καθιστᾷ ἀντ᾽ αὐτοῦ Ἐλιακεὶμ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βασιλέα ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν μετωνόμασεν Ἰωακεὶμ, ἐπὶ ἔτη ἕνδεκα. ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ λαβὼν αὐτὸν δέσμιον, ἄγει εἰς Βαβυλῶνα, καὶ μέρος τι τῶν σκευῶν οἴκου τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. οὗτος κατάκλειστος γενόμενος, ὡς φίλος τοῦ Φαραὼ καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ βασιλεὺς κατασταθεὶς, ἐν τῷ λζ΄ ἔτει ἐξάγεται ὑπὸ Εὐιλὰτ Μαρωδὰχ βασιλέως Βαβυλῶνος, καὶ ἔκειρεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἦν αὐτοῦ σύμβουλος, καὶ ἤσθιεν ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀπέθανε. τούτου οὖν μεταχθέντος, βασιλεύει ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωακεὶμ, * ἔτη τρία. καὶ ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ, καὶ μετοικίζει αὐτοῦ τι καὶ τοῦ λαοῦ δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς Βαβυλῶνα· καὶ καθιστᾷ ἀντ᾽ αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃν καὶ μετωνόμασε Σεδεκίαν· μεθ᾽ οὗ ὅρκια καὶ συνθήκας ποιησάμενος, ἄπεισιν εἰς Βαβυλῶνα. οὗτος βασιλεύσας ἔτη ια΄ ἀπέστη ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου· ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ ἔτει ἦλθεν ἐπ᾽ αὐτὸν Ναβουχοδονόσορ ἐκ γῆς Χαλδαίων, καὶ περιεχαράκωσε τὴν πόλιν καὶ περιεκάθισεν αὐτὴν κυκλόθεν, καὶ συνεῖχεν αὐτὴν πάντοθεν. ὅθεν οἱ πλείονες αὐτῶν ἐν λιμῷ διεφθάρησαν· οἱ δὲ ἐν ῥομφαίᾳ ἀπώλοντο· τινὲς δὲ αὐτῶν αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν, ἡ δὲ πόλις ἐνεπυρίσθη ἐν πυρί· καὶ ὁ ναὸς καὶ τὸ τεῖχος καθῃρέθη. καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοὺς εὑρεθέντας ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἔλαβεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων, καὶ πάντα τὰ σκεύη, τά τε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ· καὶ πάντα

SANCTISSIMI HIPPOLYTI ROMÆ EPISCOPI.

CUi conſtitutum ſit, ut diligenter oſtendam tempora captivitatis Babylonicæ filiorum Iſrael, ac beati Danielis Viſionum oracula (ejus ſcilicet à puero Babylone vitam ac converſationem) venio & ipſe ut Viro ſancto & juſto Prophetæ Chriſtique Martyri teſtimonium perhibeam. Is namque nedum Regis Nabuchodonoſoris viſa per hæc tempora declaravit, verum etiam ei ſimiles Pueros edocens, fideles in mundo Teſtes produxit. Natus itaque Daniel eſt, quo tempore beatus Jeremias Propheta claruit, & quo Joacim filius Eliacim Rex fuit. Is una cum reliquis captivis ac manubiis captus, pari ſorte Babylonem ducitur. Sunt enim hi quoque beati Joſiæ filii, Joachas, q) Eliacim & Joannan; Sedecias (qui & Jechonias) & Sedum. Et quidem Joachas poſt mortem patris à populo in Regem ungitur, cum eſſet annorum trium ſupra viginti. Adverſus hunc aſcendit Pharao Nechao menſe tertio regni ejus; vinctumque captum ducit in Ægyptum, ac multam terræ impoſuit, centum talenta argenti, & decem auri. Conſtituitque pro eo Regem ſuper terram fratrem ejus Eliacim, cui nomen vertit Joacim, annis undecim. Adverſus hunc aſcendit Nabuchodonoſor r) Rex Babylonis, vinctumque captum, Babylonem ducit, partemque vaſorum domus, quæ erant Jeroſolymis. Hic, cum in carcerem conjectus eſſet eoque teneretur, ut qui Pharaonis amicus extitiſſet, & ab eo Rex conſtitutus fuiſſet, anno ſeptimo ſupra triceſimum educitur ab s) Evilat Marodach Rege Babylonis; detunditque illius caput, & erat ei à conſiliis, & comedebat in menſa ejus, ad eum uſque diem, quo mortuus eſt. Cum hic igitur abductus fuiſſet, regnat filius ejus Joacim annis tribus. Aſcenditque in eum Nabuchodonoſor, ejuſque ac reliqua plebis, decem millia virorum Babylonem traducit; atque ejus patruum Regem pro eo conſtituit, quem mutato nomine Sedeciam vocavit: pactiſque cum eo juramentis ictoque fœdere, Babylonem redit. Hic, cum regnaſſet annos undecim, ab eo deficiens, in Pharaonis Regis Ægypti partes tranſivit. Anno itaque decimo, venit in eum ex Chaldæa Nabuchodonoſor, urbemque vallo cinxit atque obſedit, omnique ex parte arctavit. Quamobrem magna eorum pars fame interierunt: alii gladio cæſi; nonnulli inter ſpolia ac manubias capti: Urbs igne ſuccenſa; templum murique deſtructi. Omnes theſauros inventos in domo Domini

χαλ-

q) 4. Reg. 23. 30.
r) 4. Reg. 24. 10.

s) 4. Reg. 25. 27.
* al. τριμήνιον, menſes tres.

χαλκὸν ἐξέκοψεν Ναβυζαρδὰν ὁ ἀρχιμάγειρος, καὶ ἤνεγκε αὐτὰ εἰς Βαβυλῶνα. αὐτὸν δὲ τὸν Σεδεκίαν διὰ νυκτὸς φεύγοντα μετὰ ἀνδρῶν ἑπτακοσίων, κατεδίωξεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων, καὶ κατέλαβον αὐτὸν ἐν Ἱεριχῷ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς βασιλέα Βαβυλῶνος εἰς Ῥεβλαθά. καὶ ἐκρίθη μετ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἐν θυμῷ, ἐν τῷ παραβεβηκέναι αὐτὸν τὸν ὅρκον Κυρίου, καὶ τὴν διαθήκην ἣν διέθετο πρὸς αὐτὸν, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἔσφαξεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς Σεδεκίου ἐξετύφλωσεν. καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐν πέδαις σιδηραῖς καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα· καὶ ἦν ἀλήθων ἐν τῷ μύλωνι, ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀπέθανεν. καὶ ἐν τῷ ἀποθανεῖν αὐτὸν, λαβόντες τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἔρριψαν ὀπίσω τοῦ τείχους Νινευί. ἐπὶ τούτου πεπλήρωται ἡ προφητεία Ἱερεμίου, λέγοντος, Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος. Ἐὰν γενόμενος γένηται Ἰεχονίας υἱὸς Ἰωακεὶμ βασιλεὺς Ἰούδα ἀποσφράγισμα ἐπὶ τῆς χειρός μου τῆς δεξιᾶς, ἐκεῖθεν ἐκσπάσω σε, καὶ δώσω σε εἰς χεῖρας τῶν ζητούντων τὴν ψυχήν σου. ὧν σὺ εὐλαβῇ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, εἰς χεῖρας τῶν Χαλδαίων. καὶ ἀποῤῥίψω σε καὶ τὴν μητέρα σου τὴν τεκοῦσαν σε εἰς γῆν οὗ οὐκ ἐτέχθης ἐκεῖ· κἀκεῖ ἀποθανεῖσθε. εἰς δὲ τὴν γῆν ἣν αὐτοὶ εὔχονται ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, οὐ μὴ ἐπιστρέψω σε. ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος ἄχρηστον, οὗ οὐκ ἔστι χρεία, διότι ἐξεῤῥίφη καὶ ἐξεβλήθη εἰς γῆν ἣν οὐκ ᾔδει. γῆ ἄκουε λόγον Κυρίου. γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον. ὅτι οὐ μὴ αὐξηθῇ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καθήμενος ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ ἄρχων ἔτι ἐν τῷ Ἰούδᾳ. γεγένηται οὖν ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῖς εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐξ Αἰγύπτου. τοῦ οὖν λαοῦ παντὸς μετοικισθέντος καὶ τῆς πόλεως ἐρημωθείσης, τοῦ τε ἁγιάσματος καθηρημένου εἰς τὸ πληρωθῆναι τὸν λόγον κυρίου, ὃν ἐλάλησεν διὰ στόματος τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, ὅτι ἔρημον ἔσται τὸ ἁγίασμα ἑβδομήκοντα ἔτη· εὑρίσκομεν τὸν μακάριον Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι προφητεύσαντα, καὶ ἔκδικον τῆς Σωσάννης γενόμενον.

abſtulit exercitus Chaldæorum, cunctaque vaſa aurea & argentea: omneque æs contrivit Nabuzardam princeps coquorum, & tulit ea in Babylonem. Ipſum vero Sedeciam per noctis ſilentia fugientem cum ſeptingentis viris, perſecutus exercitus Chaldæorum, inque Jericho eum aſſecutus, adduxit ad Regem Babylonis in Reblatha: qui judicio de illo in ira furoris inſtituto, ob violatum Domini juſiurandum, & fœdus, quod cum illo pepigerat; ejus filios coram ipſo jugulavit, ac Sedeciæ oculos cœcavit, ipſumque ferreo vinxit pondere, ac Babylonem duxit, ubi erat molens in molendino donec diem obiit. Defunctique arreptum cadaver, retro muros projecerunt. In eo completum Jeremiæ oraculum, t) dicentis: *Vivo ego, dicit Dominus; Quia ſi fuerit Iechonias filius Ioacim Rex Iuda annulus in manu dextera mea, inde evellam te. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, in manu à quorum facie tu formidas, in manu Chaldæorum. Et projiciam te, & matrem quæ peperit te, in terram alienam, & moriemini ibi. In terram autem quam votis expetunt animabus ſuis, non reducam te. Inhonoratus eſt Iechonias, ut vas inutile, cujus nullus eſt uſus; idcirco projectus eſt atque ejectus in terram, quam non noverat. Audi terra ſermonem Domini. Scribe virum iſtum abdicatum, quia ex ſemine ejus non adoleſcet Princeps qui ſedeat in ſede David in Iuda.* Contingit ergo captivos transferri Babylonem, poſtquam exierant ex Ægypto. Cum igitur populus omnis translatus fuiſſet, civitas quoque deſolata ac deſtructa ſanctificatio eſt, ut impleretur ſermo Domini, quem locutus erat per os Jeremiæ Prophetæ, dicentis, u) *Quia deſolata erit ſanctificatio annis ſeptuaginta;* invenimus beatum Danielem Babylone vaticinatum eſſe ac Suſannæ vindicem extitiſſe.

t) Ier. 22, 24. u) Jerem: 25. 11.

Joh. Mabillonius in Itinere Italico p. 94.

In Bibliotheca Chigiana (Romæ) omnibus præſtat Codex Græcus inſignis, ab annis minimum octingentis ſcriptus, continens quatuor Prophetas majores, item *breve commentarium in ſomnium Nabuchodonoſoris* à S. Hippolyto martyre & Epiſcopo compoſitum.

IN ZACHARIAM.

Meminit ante Nicephorum & alios juniores S. Hieronymus, tum in Catalogo tum præf. in ſuos ad Zachariam commentarios: *Scripſit in hunc Prophetam Origenes duo volumina, usque ad tertiam partem libri à principio. Hippolytus quoque edidit commentarios, & Didymus quinque explanationum libros me rogante dictavit, quos cum aliis tribus in Oſee & mihi* προσεφώνησε. *Sed tota illorum* ἐξήγησις *allegorica fuit, & hiſtoriæ vix pauca tetigerunt.*

IN CANTICUM TRIUM PUERORUM.

Catena Patrum in Pſalmos & Cantica S. Scripturæ T. 3. edit. Corderianæ p. 951. ad vers. 87.

Εὐλογεῖτε Ἀνανία, Ἀζαρία, Μισαὴλ τὸν κύριον· εὐλογεῖτε Ἀπόστολοι, Προφῆται καὶ μάρτυρες κυρίου τὸν κύριον, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Benedicite Anania, Azaria, Miſael Domino: benedicite Apoſtoli, Prophetæ & Martyres Domini Domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ῬΩΜΗΣ.

HIPPOLYTI EPISCOPI ROMANI.

Θαυμάσια δέ ἐστιν, ἀγαπητοὶ, τὰ ὑπὸ τῶν τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ λεγόμενα· πῶς οὐδὲν παρέλιπον τῶν ἐκτισμένων, ἵνα μὴ ὡς ἐλεύθερον αὐτεξούσιον νομισθῇ· ἀλλὰ πάντα συμπεριλαβόντες, καὶ ὀνομάσαντες τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ καταχθόνια, πάντα δοῦλα ἔδειξαν εἶναι τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα διὰ τοῦ λόγου κτίσαντος, ἵνα μή τις καυχήσηται ὡς ἀγέννητόν τι ἢ ἄναρχον εἶη τῶν κτισμάτων.

Admiranda ſunt, ô dilecti, quæ à tribus pueris in camino dicta ſunt: quomodo nihil ex rebus creatis præterierunt, ut nempe nihil quaſi liberum vel ſui juris eſſe putaretur; ſed cum omnia comprehendiſſent ac nominaſſent tam cæleſtia quam terreſtria & ſubterreſtria, omnia Deo ſubjecta eſſe oſtenderunt; ut qui omnia verbo creaverit; ne quis ullam creaturam vel increatam vel ſine principio eſſe gloriaretur.

IN S. MATTHÆI EVANGELIUM.

Hieronymus præf. in Matthæum: *Legiſſe me fateor ante annos plurimos in Matthæum, Origenis quinque volumina, & totidem ejus homilias, commaticumque interpretationis genus, & Theophili Antiochenæ Urbis Epiſcopi commentarios: Hippolyti quoque martyris & Theodori Heracleotæ, Apollinariique Laodiceni ac Didymi Alexandrini: & Latinorum Hilarii, Victorini, Fortunatiani opuſcula, è quibus etiamſi pauca carperem, dignum aliquid memoria ſcriberetur.*

APOLOGIA PRO JOHANNIS EVANGELIO ET APOCALYPSI.

Vide ſupra p. 82. ad laterculum marmoreum, in quo hujus ſcripti mentio. Εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ τοῦ θεολόγου Ἀποκάλυψιν, Syncellus p. 358. In Bibl. Bodlejana inter libros Huntingtonianos exſtat Arabice explanatio Apocalypſeos ex Severo, Hippolyto & aliis, quam latine verſam præſtantiſſimo Viro Johanni Gagnierio fortaſſe debebunt eruditi. Memorat & Hebed Jeſu in Catalogo librorum Chaldaicorum, Hippolyti Apologiam pro Apocalypſi & Evangelio Johannis. Utrum Commentarius in Apocalypſin quo Jo. Oporinus Principem Palatinum Ottonem Henricum donavit teſte Mich. Neandro in Erotematibus linguæ Hebreæ p. 454. & cujus velut exſtantis meminit Sixtus Senenſis, diverſus habendus ſit à libro de Antichriſto, alii viderint.

ΕἸΣ ΠΑΝΤΟΊΑΣ ΠΑΛΑΙᾺΣ ΚΑῚ ΝΈΑΣ ΓΡΑΦΆΣ.

Innuit idem Syncellus Hippolytum pleroſque utriusque fœderis libros omnis generis, vel ſelecta ex illis loca illuſtraſſe, in verbis quæ habes deſcripta p. 42. Incertum ex quo illius Commentario repetita ſunt quæ in Codice MS. Cæſaræ Quæſtionum Theodoreti in difficilia S. Scripturæ loca leguntur Hippolyti Martyris ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν ῥητῶν τινων τῆς θείας γραφῆς, teſte Lambecio lib. IV. de Bibl. Vindob. p. 173. Incertum pariter ex quo Hippolyti opere deprompta hæc quæ exſtant in Catena Patrum Græcorum Corderiana ad Lucæ II. 15. p. 33. *Quod ſi velis, Verbum DEI primogenitum à cœlo in B. Mariam deſcendens, etiam homo primogenitus in utero formatum eſt, ut primogenitum Verbum Dei, homini cooptatum primogenitum oſtendatur.* Dicuntur etiam quædam Hippolyti exſtare in Catena Arabica MS. Bibl. Bodlejanæ in Pentateuchum, literis ſcripta Syriacis; quæ ſi tanti viſa ipſi fuerint, idem quem paullo ante laudabam V. C. Gagnierius, Orientalium linguorum egregie peritus in lucem proferet.

ὨΔΑῚ ἘΙΣ ΠΆΣΑΣ ΤᾺΣ ΓΡΑΦΆΣ.

Itidem mentio harum odarum fit in laterculo ſciptorum Hippolyti marmoreo. Vide ſupra p. 85.

HOMI-

HOMILIA DOMINICÆ PASCHÆ.

Concilium Lateranenſe A. C. 642. Conſultatione V.

Sancti Hippolyti Epiſcopi & Marryris de homilia Dominicæ Paſchæ: *Totus erat in omnibus & ubique, adimplens vero omnia,* a) *ad omnes aërios principatus nudus re deſpoliatus eſt,* b) *& ad parvum clamat tranſire calicem,* c) *ut oſtendat vere, quia & homo erat: reminiſcens autem & propter quod miſſus eſt, & clamat:* d) Pater, non mea voluntas. *Et:* e) Spiritus quidem promtus, Caro autem infirma.

a) Luc. XXI. 22. b) Pſal. VIII. 5. c) Matth. XXVI. 27. d) Luc. XXII. 42. e) Matth. XXVI. 41.

HOMILIA DE DISTRIBUTIONE TALENTORUM.

Theodoretus dialogo II.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου, καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ λόγου, τοῦ εἰς τὴν τῶν ταλάντων διανομήν. τούτους δὲ καὶ τοὺς ἑτεροδόξους φήσειεν ἄν τις γειτνιᾶν, σφαλλομένους παραπλησίως· καὶ γὰρ κἀκεῖνοι, ἤτοι ψιλὸν ἄνθρωπον ὁμολογοῦσι πεφυκέναι τὸν Χριστὸν εἰς τὸν βίον, τῆς θεότητος αὐτοῦ τὸ τάλαντον ἀρνούμενοι, ἤτοι, τὸν Θεὸν ὁμολογοῦντες, ἀναιροῦνται πάλιν τὸν ἄνθρωπον, πεφαντασιωκέναι διδάσκοντες τὰς ὄψεις αὐτῶν τῶν θεωμένων, ὡς ἄνθρωπον, οὐ φορέσαντα ἄνθρωπον, ἀλλὰ δόκησίν τινα φασματώδη μᾶλλον γεγονέναι. οἷον ὥσπερ Μαρκίων, καὶ Οὐαλεντῖνος καὶ οἱ Γνωστικοὶ τῆς σαρκὸς ἀποδιασπῶντες τὸν λόγον, τὸ ἓν τάλαντον, ἀποβάλλονται τὴν ἐνανθρώπησιν.

Sanctus Hippolytus Epiſcopus & Martyr in concione de talentorum diſtributione: Hos & alios prava ſentientes dixerit aliquis in ſimili errore verſari. Nam & illi qui nudum hominem confitentur Chriſtum in terra vixiſſe, divinitatis ipſius talentum negant. Qui vero Deum confitentes, negant hominem, ac docent ipſum fallaci ſpecie oculos ludificatum eſſe ut hominem, cum non fuerit homo, ſed inane duntaxat ſpectrum, ſicut Marcion & Valentinus, & Gnoſtici divellentes à carne verbum, unum talentum videlicet incarnationem abjiciunt.

HOMILIA DE DUOBUS LATRONIBUS.

Idem Theodoretus dialogo III. qui ἀπαθὴς inſcribitur.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου εἰς τοὺς δύο λῃστάς. ἀμφότερα παρέσχε τὸ τοῦ κυρίου σῶμα τῷ κόσμῳ, αἷμα τὸ ἱερὸν, καὶ ὕδωρ τὸ ἅγιον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εἰ νεκρόν τι ὂν τὸ σῶμα κατὰ τὸν ἀνθρώπινον τρόπον, μεγάλην ἔχει ζωῆς ἐν αὐτῷ δύναμιν. ἃ γὰρ οὐ προχεῖται τῶν νεκρῶν σωμάτων, ταῦτα ἐξ αὐτοῦ προεχέθη, αἷμά τε, καὶ ὕδωρ. ἵν᾽ εἰδείημεν ἡλίκην ἡ κατασκηνώσασα δύναμις ἐν τῷ σώματι πρὸς ζωὴν δύναται, ὡς μήτε αὐτὸ τοῖς ἄλλοις ὅμοιον φαίνεσθαι νεκρὸν, ἡμῖν δὲ τὰ ζωῆς αἴτια προχεῖν δύνασθαι.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. οὐ συντρίβεται δὲ ὀστοῦν τοῦ ἁγίου προβάτου, δεικνύντος τοῦ τύπου μὴ καθικνούμενον τῆς δυνάμεως τὸ πάθος. σώματος γὰρ ὀστέα δύναμις.

Idem in concione de duobus latronibus: Vtrumque præbuit Domini corpus mundo, ſanguinem ſacrum & aquam ſanctam.

Idem in eadem concione: Etenim corpus quamvis mortuum more humano, magnam vitæ vim in ſe habet. Quæ enim non effunduntur ex mortuis corporibus, ea ex ipſo effluxerunt, videlicet ſanguis & aqua, ut ſciremus quanta in hoc corpore inhabitet vis vivificandi. Non enim aliis cadaveribus ſimile eſt, ſed nobis vitæ cauſas fundere poteſt.

Idem in eadem concione: Non frangitur os ſancti agni, ut typus oſtendat non comminui paſſione potentiam. Nam in oſſibus eſt præcipuum robur.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου πάπα Ῥώμης εἰς τό· Σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον.

Χριστός, φησιν, ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς Σοφία καὶ δύναμις ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον, τὴν ἐκ παρθένου σάρκωσιν, καθὼς προείρηκεν· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ σοφὸς προφήτης, ἡ πρὸ τοῦ αἰῶνος, φησί, καὶ παρεκτικὴ ζωῆς, ἡ ἄπειρος Σοφία τοῦ Θεοῦ ᾠκοδόμησε τὸν οἶκον ἑαυτῇ ἐξ ἀπειράνδρου μητρός, ναὸν γοῦν σωματικῶς περιθέμενος. Καὶ ὑπήρησε στύλους ἑπτά. Τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος εὐωδίαν, ὡς φησιν Ἡσαΐας. Καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν εἶναι στύλους ἑπτά, τὰ ἑπτὰ θεῖα τάγματα τὰ διὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ καὶ θεοπνεύστου διδασκαλίας τὴν κτίσιν βαστάζοντα, ἤγουν τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς μάρτυρας, τοὺς ἱεράρχας, τοὺς ἀσκητάς, τοὺς ὁσίους καὶ τοὺς δικαίους. Τὸ δὲ ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, τοὺς προφήτας φησὶ καὶ μάρτυρας, τοὺς κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὥσπερ ἄρνας ἀναιρουμένους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ βοῶντας· ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. Καὶ ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς οἶνον, εἰς τὴν παρθένον τὴν ἑαυτοῦ Θεότητα ἑνώσας τῇ σαρκὶ ὡς οἶνον ἄκρατον, ὁ Σωτὴρ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ἀσυγχύτως Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Καὶ ἡτοιμάσατο τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν, τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁγίας Τριάδος καταπαγγελλομένην. Καὶ τὸ τίμιον καὶ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα, ἅπερ ἐν τῇ μυστικῇ καὶ θείᾳ τραπέζῃ καθ' ἑκάστην ἐπιτελοῦνται θυόμενα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀειμνήστου καὶ πρώτης ἐκείνης τραπέζης τοῦ μυστικοῦ θείου δείπνου. Τὸ δὲ ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δούλους, ἡ Σοφία, ὁ Χριστὸς δηλονότι συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος. Ὅς ἐστιν ἄφρων, ἐκκλινάτω πρός με, φάσκουσα, τοὺς ἱεροὺς Ἀποστόλους πρόδηλον, τοὺς εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον διαδραμόντας καὶ προσκαλέσαντας τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν ἀληθῶς τῷ ὑψηλῷ καὶ θείῳ τούτων κηρύγματι. Τὸ δὲ καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν εἶπε, τοῖς μήπω κεκτημένοις τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν δηλονότι, ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον ὃν κέκερακα ὑμῖν, τὴν θείαν αὐτοῦ σάρκα καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα δέδωκεν ἡμῖν, φησιν, ἐσθίειν καὶ πίνειν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

S. Hippolyti a) Papæ Romani in illud Prov. IX. 1. *Sapientia ædificavit ſibi domum.*

CHriſtus, inquit, Dei & Patris Sapientia & Virtus ædificavit ſibi domum, carnem ex Virgine, ut prædixerat: b) *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.* c) Hoc idem ſapientisſimus teſtatur Propheta: d) Quæ ante ſæcula fuit, inquit, & præbet omnibus vitam, infinita Dei *ſapientia ædificavit ſibi domum* ex matre virum haud experta, templum corporaliter induens. *Et extulit* e) *columnas ſeptem,* Sacroſancti Spiritus dona fragrantisſima, ſicut ait Eſaias: f) *Et requieſcent ſuper eum ſeptem ſpiritus Dei.* Alii ſeptem columnas dicunt eſſe ſeptem divinos ordines quibus per ſanctam atque inſpiratam divinitus ejus doctrinam creatura ſuſtentatur, hoc eſt Prophetas, Apoſtolos, Martyres, Hierarchas ſive ſacerdotes, aſcetas, ſanctos, juſtosque. Illud vero, *immolavit victimas ſuas*, Prophetas denotat & Martyres qui in nulla non civitate & regione ab infidelibus ovium inſtar mactantur quotidie pro veritate & clamant: *Propter te morte afficimur tota die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis.* g) Et *miſcuit* in poculo ſuo *vinum*, in Virgine Divinitatem ſuam uniens cum carne tanquam vinum merum ac puriſſimum, Salvator ex ea natus eſt ſine confuſione Deus & homo. *Et paravit menſam ſuam*, promiſſam ſanctæ Trinitatis cognitionem, necnon venerandum ſanctumque ejus corpus ac ſanguinem quæ in arcana & divina menſa quotidie perficiuntur & ſacrificantur in memoriam nunquam non recolendæ memoriâ & primæ illius divinæ & arcanæ divinæ Cœnæ. Illud porro, *miſit ſervos ſuos* Sapientia, Chriſtus nimirum, convocans alta præconii voce ſi quis eſt inquit, *inſipiens, veniat ad me*, ſanctos utique miſit Apoſtolos univerſum permeantes mundum, qui gentes ad ipſius agnitionem vere vocarent ſublimi ac divina ſua prædicatione. Inſipientes vero appellat eos qui ſancti ſpiritus virtutem nondum ſunt aſſecuti: *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis*, divinam ipſius carnem, ac venerabilem ejus ſanguinem, inquit, dedit nobis edendum bibendumque in remiſſionem peccatorum.

a) Hunc locum debes præclaro & cultisſimæ doctrinæ Vito Chriſtophoro Matthæo Pfaffio, qui eum, cum hæc excuderentur, Græce ex Codice Taurinenſi 82. excerpta varia veterum ſcriptorum complectente deſcriptum miſit Pariſiis ad doctisſimum Collegam meum Jo. Chriſtophorum Wolfium.

b) Prædixerat, Johannes nimirum Evangeliſta, in cujus locum quendam hæc ab Hippolyto ſcripta eſſe mihi perſuadeo, licet in Proverbiorum loca etiam commentatum jam ſupra notavi.

c) Joh. I. 14.

d) Salomon, cujus deinceps verba interpretatur.

e) al. ὑπήρεισε, excidit.

f) Eſaiæ XI. 2.

g) Pſal. XLIV. 22. Rom. VIII. 36.

NARRATIO DE VIRGINE CORINTHIACA, ET DE QUODAM MAGISTRIANO.

Palladius Epiſcopus in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXLVIII.

Διήγησις Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων.

Ἐν ἄλλῳ βιβλιδαρίῳ ἐπιγεγραμμένῳ Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων, εὗρον διήγημα τοιοῦτον. εὐσχημονεστάτη τις καὶ ὡραιοτάτη παρθένος ὑπῆρχεν ἐν τῇ Κορίνθῳ πόλει ἀσκουμένη εἰς τὸν ἐνάρετον βίον· ταύτην κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διέβαλον τῷ τότε δικάζοντι Ἕλληνι ὄντι ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν διωκτῶν ὡς βλασφημοῦσαν καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ τοὺς βασιλεῖς, καὶ τὰ εἴδωλα. προσεπείνων δὲ τὸ ταύτης κάλλος, οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα κάπηλοι γυναικομανοῦντι τῷ ἀθέῳ τῶν δικαστῶν. ὁ δὲ ἡδέως ἐδέξατο τὴν διαβολὴν τοῖς ἱππικοῖς ὠτίοις, καὶ τοῖς θηλυμανέσι λογισμοῖς. προσαχθείσης δὲ ταύτης τῷ μιαιφόνῳ, πολὺ πλέον τῇ ἀσωτίᾳ ἐκμεμήνει. ὡς δὲ πᾶσαν μηχανὴν κατ' αὐτῆς κινήσας ὁ βέβηλος, τὴν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον πεῖσαι οὐκ ἠδυνήθη, διαφόροις αἰκίαις ταύτην τὴν γενναίαν ὑπέβαλεν. ὡς δὲ καὶ ἐν τούτοις ἀπέτυχεν, μὴ ἰσχύσας αὐτὴν ἀποστῆσαι τῆς ὁμολογίας τῆς τοῦ Χριστοῦ, ἀπομανεὶς πρὸς αὐτὴν ὁ ἀνήμερος, τότε τιμωρίᾳ τοιαύτῃ αὐτὴν παρέδωκεν. στήσας τὴν σώφρονα εἰς πορνεῖον, ἐνετείλατο τῷ ταύτας νέμοντι, λέγων· δέξαι ταύτην, καὶ ἡμερήσιά μοι ἐξ αὐτῆς τρία νομίσματα ἀποκόμιζε. ὁ δὲ εἰσπραττόμενος τὸν ἐκ τῆς αἰσχροπραγίας χρυσὸν, ἔκδοτον αὐτὴν ἔστησεν τοῖς βουλομένοις, ἐν τῷ τοῦ μύσους ἐργαστηρίῳ. ὡς οὖν ἔγνωσαν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα γυναικοιέρακες, παρήδρευον τῷ παρανόμῳ ἐργαστηρίῳ, διδόντες τὸν τῆς ἀτίμου ἐργασίας μισθὸν, καὶ βουλόμενοι ταύτῃ πρὸς φθορὰν ὁμιλεῖν. ἡ δὲ σεμνοτάτη αὕτη, καὶ τοὺς λόγους πρὸς ἀπάτην ἐκκλίνουσα, ἐκλιπαροῦσα αὐτοὺς παρεκάλει, λέγουσα· ὅτι ἕλκος ἔχω τι εἰς κεκρυμμένον τόπον, ὅπερ ἐσχάτως ὄζει. καὶ δέδοικα μὴ εἰς μῖσος μου ἔλθητε τῷ ἀποτροπαίῳ τοῦ ἕλκους. ἐνδότε οὖν μοι ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ἐξουσίαν μου ἔχετε καὶ δωρεὰν με ἔχειν. τούτοις δὲ τοῖς λόγοις ἡ μακαρία πείσασα τοὺς ἀσώτους τέως ἀπέπεμψεν. ἐμμελεστάταις δὲ δεήσεσι τὸν θεὸν δυσωπήσασα, καὶ κατανενυγμέναις ἱκεσίαις τοῦτον εἰς εὐσπλαγχνίαν κατέκαμψεν. προσεσχηκὼς τοίνυν ὁ θεὸς ὁ τὰς ἐννοίας εἰδὼς, πῶς ἐκ καρδίας ἡ σώφρων τῆς ἁγνείας ἐκήδετο, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ᾠκονόμησεν ὁ φύλαξ τῆς πάντων ἀνθρώπων σωτηρίας τοῖον δέ τι.

Narratio Hippolyti, qui fuit familiaris Apoſtolorum.

In alio libro habente inſcriptum nomen Hippolyti, qui fuit familiaris Apoſtolorum, inveni talem narrationem; Fuit quædam nobiliſſima virgo & formoſiſſima, quæ in vita ex virtute agenda exercebatur Corinthi. Hanc illo tempore detulerunt ad judicem, qui erat gentilis in tempore perſecutorum, ut quæ maledictis inceſſeret & tempora, & Imperatores & ſimulacra; Proponebant autem ejus pulchritudinem harum rerum cauponatores, impio judici fœminas inſano amore depereunti. Is vero equinis auribus, & fœminas inſane amantibus cogitationibus accepit calumniam. Ea autem producta ad hominem ſceleratum, multo magis inſana captus eſt intemperantia. Poſtquam autem omnibus adverſus eam adhibitis machinis huic Dei homini perſuadere non potuit, variis tormentis ſubjecit fortem fœminam. Poſtquam autem ne in his quidem, quod volebat, eſt aſſecutus, ut qui non poſſet eam abducere à Chriſti confeſſione, in eam inſaniens crudelis, non tradit eam tormentorum cruciatibus, ſed caſtam & temperantem fœminam ponens in proſtibulo, juſſit ei, qui eas poſſidebat, dicens; Hanc mihi cape, & tres nummos ex ea ad me defer quotidie. Is autem aurum exigens ex turpi actione, eam tradidit volentibus in officina abominandi flagitii; Cum hæc ergo noviſſent, qui tenebantur inſano amore mulierum, aſſidebant ſceleratæ exitii officinæ, mercedem dantes inhoneſtæ operationis. Illa autem virgo honeſtiſſima, & imprimis veneranda, & verba ad deceptionem deflectens, ſuppliciter eis dicebat, rogans; Habeo ulcus in loco occulto, quod mirandum in modum male olet, & timeo, ne vos mei odium capiat propter ulcus averſandum. Concedite ergo mihi paucos dies, & tunc licebit vobis vel me habere gratis. His verbis perſuaſos intemperata amandabat beata. Aſſiduis autem precibus Deum placans, & compunctis ſupplicationibus eum inflexit ad miſericordiam. Attendens ergo Deus, qui novit cogitationes, quomodo caſta pudicitiæ curam gerebat ex animo, in illis diebus pro ſalute omnium tale quid ſtruxit:

Περὶ Μαγιστριανοῦ τινός.

Νεανίσκος τις μαγιστριανὸς, ὡραῖος τῷ εἴδει, εὐσεβὴς τῇ γνώμῃ, ᾧ ἐντέθεικεν ὁ Θεὸς ζῆλον πνευματικὸν πυρίφλεγη, ὡς καὶ θανάτου καταφρονῆσαι. καὶ ἀπελθὼν τῷ σχήματι τῆς ἀκολασίας εἰσέρχεται βαθείας ἑσπέρας πρὸς τὸν τρέφοντα ταύτας, καὶ δίδωσιν αὐτῷ πέντε νομίσματα, καὶ λέγει αὐτῷ. συγχώρησόν μοι μεῖναι ταύτην τὴν νύκτα μετὰ ταύτης τῆς κόρης. εἰσελθὼν οὖν μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ἀπόκρυφον οἶκον, λέγει αὐτῇ. ἀνάστα, σῶσον σεαυτήν. καὶ ἐκδύσας αὐτὴν τὰ ἱμάτια, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἐσθῆτι μεταμφιάσας αὐτὴν, τοῖς τε καμισίοις, καὶ τῇ χλαμύδι καὶ τοῖς ἀνδρείοις πᾶσιν, λέγει αὐτῇ. τῷ ἄκρῳ τῆς χλαμύδος περικαλυψαμένη ἔξελθε. καὶ οὕτως ποιήσασα, καὶ ὅλην ἑαυτὴν σφραγίσασα τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ ἐξελθοῦσα ἄφθορος τοῦ τόπου ἐκείνου καὶ ἀμίαντος παντελῶς διασέσωσται τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ τοῦ νεανίσκου αἰτίᾳ, τοῦ τῷ ἰδίῳ αἵματι ταύτην τῆς ἀτίμου φθορᾶς ἀπαλλάξαντος. τὴν δ' ἄλλην * ἡμέραν ἐγνώσθη τὸ δρᾶμα. καὶ προσηνέχθη ὁ μαγιστριανὸς τῷ θηριωδεστάτῳ δικαστῇ. ἀνακρίνας δὲ τὸν γενναῖον ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀνήμερος, καὶ πάντα μαθὼν, θηρίοις τοῦτον παραβληθῆναι ἐκέλευσεν. ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ὁ μισόκαλος δαίμων καταισχυνθῇ. νομίσας γὰρ τὸν ἀνδρεῖον τῇ ἀθεμίτῳ τιμωρίᾳ περιβαλεῖν, διπλοῦν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ τοῦτον ἀπέφηνεν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἀθανάτου ψυχῆς ἀθλήσαντα γενναίως, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀοιδίμου ἐκείνης καὶ μακαρίας ἀθλητικῶς τοῖς πόνοις ἐγκαρτερήσαντα. διὸ καὶ διπλῆς τιμῆς παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων στεφάνων παρὰ τῆς τούτου φιλανθρωπίας ἠξιώθη.

* al. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ.

De Magiſtriano.

Quidam adoleſcens Magiſtrianus, ſpecie formoſus, mente pius, cui Deus Zelum immiſit ſpiritalem adeo ardentem, ut etiam mortem contemneret; Is, cum prætextu intemperantiæ eo acceſſiſſet, profundo veſpere ingreditur ad eum, qui illas alebat, & dat ei quinque ſolidos, & dicit ei; Concede mihi manere hac nocte cum hac puella. In locum ergo occultum cum ea ingreſſus, dicit ei, ſurge, ſerva te ipſam, & cum eam ſuis veſtibus induiſſet, tunica, camiſia & chlamyde, & omnibus virilibus, dicit ei, Egredere, te ſumma chlamydis parte contegens. Quæ cum ſic feciſſet, & ſe totam ſigno crucis muniiſſet, egreſſa ex illo loco omnino incorrupta & impolluta, ſervata eſt Chriſti gratia & cauſa adoleſcentis, qui eam ſuo ſanguine liberavit a turpi vitio. Sequenti autem die res fuit cognita, & productus eſt Magiſtrianus ad ſæviſſimum judicem. Cum autem ſtrenuum Chriſti athletam examinaſſet impius, & omnia didiciſſet, juſſit eum objici beſtiis, ut etiam bonis infeſtus dæmon in eo afficeretur ignominia. Nam cum exiſtimaſſet virum fortem in nefarium injicere ſupplicium, eum effecit duplicem Chriſti martyrem, ut qui & pro ſua anima præclare decertaverit, & pro illa beata in laboribus ſtrenue perſeveraverit. Quocirca duplici honore & duabus inſignibus coronis dignus eſt habitus a Chriſti benignitate.

FINIS.

APPENDIX

AD

S. HIPPOLYTI

Epiſcopi & Martyris

OPERA

APPENDIX,

Dubia ac ſuppoſititia complectens,

&

quæ reperiri potuere ex ſcriptis

HIPPOLYTI

Junioris,

THEBANI.

Illuſtriſsimo Principi, Cardinalique ampliſsimo CAROLO a Lotharingia, JOANNES PICUS claſſium Inquiſitoriarum Senatus Pariſienſis Præſes, S.

*PERACTO ſingulis annis, Antiſtes clariſsime, judiciorum curſu, quid agant cæteri, aut in quo ſuum collocent otium, neſcio, nec ſum admodum ſolicitus: mihi quidem ad minuendas vitæ curas, levandamque in obeundis fori muneribus contractam moleſtiam, nihil eſt gratius, nihil optatius divinorum lectione librorum: quam allatis tam ex Italia quam e Græcia veterum Græcorum monimentis (nam Latini ſcriptores reperiuntur perpauci) in dies cumulatiorem fieri deſidero. Neque tamen adeo ſum ingratus in concives meos, ut hujus generis oblectatione ſatiatus, inanes illos deſeram: ſed cum occurrerit quidpiam quod eorum cognitione dignum exiſtimavero, id, qua primum licet, Latine redditum publice legendum emitto, prius equidem adhibito peritorum ejus diſciplinæ judicio, ne falſa aut erronea pro veris amplectentes, tum ipſi vel nolentes labamur, tum legentes in errorem præter opinionem mittamus. Itaque cum audiſſem ab his, qui noſtro nomine libros antiquorum diſquirebant, extare Venetiis orationem beati Hippolyti epiſcopi & martyris, de Conſummatione mundi, Antichriſto, & Secundo adventu Chriſti, Græce ſcriptam: certior factus ex catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum per divum Hieronymum edito, Hippolytum epiſcopum inter cæteros in ſcripturas commentarios ſcripſiſſe libellum de Antichriſto, motus etiam vetuſtate auctoris, qui vixit temporibus Alexandri Imperatoris, anno poſt Chriſtum ducenteſimo viceſimo, non conquievi, donec allata illa & in Latinum ſermonem converſa omnium legere volentium deſiderio, utroque idiomate excuderetur. Cæterum hac in oratione nemo ſperet diem vel horam illius ſecundi adventus ſive judicii, deſignatam iri, quam nemo (dempto ſolo Patre, ut Chriſtus inquit in Evangelio) exploratam habet: verum quæ ſtrictim & conciſe de indiciis diem illam anteceſſuris a domino dicta ſunt; ea ipſa verboſius & more prope declamatorio lepidius explicari: allatis prophetarum atque apoſtolorum confirmantibus propoſitum teſtimoniis. Quicunque tamen accedet ad lectionem hujus orationis, duo potiſſimum attendet, & ſummopere cavebit, in quibus peculiarem & alienam ab Eccleſiaſtica doctrina tuetur Hippolytus opinionem. Prius, dum cenſet Joannem Evangeliſtam quaſi minime mortuum, cum duobus prophetis Enocho & Elia, venturum ad prædicandum verbum Dei paulo antequam reveletur Antichriſtus: cum tamen & beatum Joannem obiiſſe mortem aſſerat Eccleſia: & ille ipſe Joannes Apocalypſeos undecimo capite duorum duntaxat prophetarum Antichriſto præeuntium faciat mentionem. Alterum eſt in eo quod exiſtimat Antichriſtum non futurum verum hominem, ſed corpus tantum phantaſticum oſtentaturum, contra divi Pauli ſententiam vocantis illum hominem * peccati filiumque perditionis. Quæ ne fallant imprudentem lectorem, ſunt ad marginem annotata. Hac igitur brevi quidem oratione, ſed hiſce præſertim adventus dominici diebus peropportuna, quod offerrem tibi Præſul ornatiſſime, commodius nihil obtigit, nempe quæ poſterioris adventus domini clara præmia complectitur. Cujus tamdiu fruere lectione, quamdiu ſumma Reipublicæ negotia patientur. Vale. Lutetiæ, poſtridie Calendas Decembris. MDLVI.*

* 2. Theſ. 2.

JOANNES PICUS, Claſſium Inquiſitoriarum Senatus Pariſienſis Præſes,

LECTORI Salutem.

DUm quærerentur in Italia mandato noſtro perditi, vel forte latentes ſancti Dionyſii Areopagitæ, reliquorumque Græciæ antiſtitum libri, occurrit Venetiis hæc beatiſſimi Hippolyti epiſcopi & martyris oratio, de Conſummatione mundi, Græce ſcripta, pleriſque tamen in locis valde mendoſa. Quam quidem quoad fieri potuit, emendatam & Latino ſermoni traditam, utraque lingua curavimus imprimendam: unde perſpicuum eſſe poterit omnibus, quantum diſcrepent ab hujus ætatis moribus in illa deſcripti mores hominum qui victuri ſunt ſub finem mundi. Vale.

JOANNIS DAVAL Treportuenſis doctoris Theologi, in laudem Domini Pici Præſidis,

Naſcitur Hippolytus, veterum renovantur honores:
Et quæ rara prius, Martia pandit avis.
Fortis erat, fidei dum vertit Origenis arma;
Fortior, & formæ multicoloris adeſt.
Si ſacra nimirum Latio Martique dicata,
Nil niſi ſacratum Marte tuetur opus.

Viro-

Digitized by Google

Virorum Doctorum de libello edito ſub S. HIPPOLYTI nomine, de Conſummatione Mundi ac de Antichriſto,

CENSURÆ.

Hugo Grotius appendice de Antichriſto p. 60.

Norint Lectores, eſſe ſuppoſititium, nam nomina uſurpat quarto demum ſæculo recepta.

Robertus Cocus in cenſura quorundam Veterum Scriptorum p. 127.

Hippolytus vixiſſe *a* dicitur circa ann. 220. ſub cujus nomine habetur oratio de Conſummatione Mundi & Antichriſto, quæ citatur ab *b* Anglo Rhemenſibus, quo probent Antichriſtum aboliturum Miſſam: & *c* Eliam venturum ante diem Judicii ad prædicandum Judæis & Gentibus. Quibus nominibus citatur etiam a *d* Bellarmino. Qui & *e* citat, ut probet, Chriſtum in anima deſcendiſſe ad inferos: & *f* Antichriſtum non regnaturum niſi tres annos cum medio: &, *g* à Judæis tanquam Meſſiam recipiendum. Eadem oratio citatur ab *h* Anglo-Duacenſibus, quo probent: Antiquos Patres opinatos fuiſſe Antichriſtum futurum de tribu Dan: Et, Eliam una cum Henocho in vivis huc usque eſſe. Atque quo major fides ei habeatur, *k* adſcribunt ei titulos *Beatiſſimi & Martyris*, ac paſſim, *ſanctum nominant*. De eo mire gloriatur *l* Campianus, inquiens, *Hippolytus Portuenſis Epiſcopus, quam belle, quam clare, Antichriſti nervum, Lutherana tempora, præmonſtravit?*

Hanc orationem, ſuppoſititiam eſſe evincit primo ipſa forma dicendi. Quis enim ex veteribus unquam, ſi diſertus, aut doctus, orationem incipiendam eſſe duxit, ab *enim* vel Ἐπειδὴ γὰρ, quod hic facit?

Secundo, ſomnia quæ narrat iſte, ementitum Authorem clamant. Hic, Antichriſtum non alium fore quam ipſummet *Diabolum* ſub ſpecie ſimulata humani corporis, & naturæ, aperte docet: cum tamen cæteri Patres communi conſenſu ſcribant, imo & † S. Paulus, (quod fatentur *m* Bellarminus & *n* Pererius) Antichriſtum verum hominem futurum. Hic ſuſpicatur *templum Hieroſolymitanum* in gratiam Judæorum revocatum iri ab Antichriſto, in eoque ſeſſurum ipſum quaſi DEUM: cum tamen Theodoretus, Damaſcenus & alii, opinantur eum ſeſſurum in *templis Chriſtianorum*: quia hæc ſola vere dici poſſunt templa Dei, quandoquidem Judaicum templum, poſt mortem Domini noſtri, omni ſanctitate religioneque privatum, profanum, impurum, & impium evaſit, ut annotat *o* Pererius. Qui & vere ſubſequentibus verbis obſervat: *Et Dominum noſtrum & Danielem prædixiſſe deſolationem illius templi fore in omne ævum irreparabilem.*

Hinc exiſtimat *Johannem Evangeliſtam*, quaſi minime mortuum, ſimul cum *Enoch* & *Elia* manſurum usque ad tempus Antichriſti: Cum tamen *B. Johannem* obiiſſe mortem aſſerat Eccleſia, teſte *p* Pico, qui hanc orationem primo evulgavit: & hanc ſententiam ſummopere cavendam monuit, utpote peculiarem, & alienam ab Eccleſiaſtica doctrina

a Baron. Annal. Tom. 2. ad ann. 220. *b* Annot. in Matth 24.15. *c* Annot. in Apoc. 11.3. *d* Lib. 3. de Rom. Pont c. 6. & 7. *e*. In Apol. ad lib. Jacobi magnæ Britan. Regis c. 7. & L. 4 de Chriſto c. 14. *f* Lib. 3. de Rom. Pont. cap. 8. *g* Lib. 3. de Rom. Pont. cap. 12. *h* Annot. in Gen. 49 17. *i* Annot. in Gen. 5.24. *k* Joh. Pic. qui primo edidit Pariſiis. *l* Ratione V. † 2. Theſſ. 2.3. *m* Lib. 3. de Rom. pont. c. 12. *n* Comment. in Dan. l 34. p. 694. *o* Comment. in Dan. l. 39. p. 738. *p* Epiſtolâ dedicatoria Cardinali a Lotharingia.

Andreas Rivetus lib. 2. Critici ſacri cap. 18.

Sub Hippolyti nomine prodiit Pariſiis anno 1557. libellus * *de conſummatione mundi, Antichriſto, & ſecundo Chriſti adventu*, Græce & Latine, ex interpretatione *Joannis Pici*, de quo ſubjiciam cenſuram Reverendiſſimi *Juelli*, contra Harding. art. 1. ſect. 5.

Exiguus, inquit, libellus, pretii pene nullius, nec fidei quidem majoris. Autorem fuiſſe illiteratum atque indoctum, cum ex ipſo Græcæ dictionis genere, quod plerumque puerile eſt, tum ex rei veritate, atque pondere apparet. Primam libri ſententiam exorditur ab *enim*, γὰρ, quod ne puer quidem in ſchola faceret. Multas habet de natalibus & vita Antichriſti inanes conjecturas. Antichriſtum non hominem, ſed Dæmonem fore humana figura præditum affirmat quem contra Paulus vocat Hominem peccati. *Joannem*, qui librum Apocalypſeos ſcripſit, cum *Elia & Enocho* denuo adfuturum fingit

* Aubertus Miræus in notis ad S. Hieron. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis Ao. 1639. excuſis cum Gudii editio nondum prodiiſſet, perperam diſtinguit editam jam tunc Homiliam Hippolyti de Chriſto & Antichriſto ab ejus Oratione de conſummatione Mundi.

fingit, ut Antichriſtum redarguat, *cui ſententiæ* (ait Poſſevimus) *non eſt acquieſcendum.* Joannis Apocalypſin, inſcite, pro *Daniele* uſurpat. Animas hominum a ſeculis fuiſſe affirmat, quod fuit *Origeniſtarum* figmentum: aliaque ſunt ejus crebra inſomnia atque deliria: quibus perpenſis, non poſſumus adduci, ut credamus libellum hunc eſſe veteris illius Epiſcopi; quamvis non ignoremus illis etiam temporibus nonnullos ſcripſiſſe non pauca, quæ cum judicio & præcautione ex Scripturis ſunt legenda. Neſcio an ſit idem liber, de quo *Sixtus Senenſis*, libr. 4. ſcripſit, *Reperti ſunt in ſuperioribus annis Baſileæ commentarii quidam in Apocalypſin, Hippolyto inſcripti, de quibus ob eruditionis & ſtyli inopiam ambigitur.* Sive idem ſit, ſive alius, eadem eſt ambigendi ratio.

Franciſcus Combefiſius præf. notarum in librum S. Hippolyti genuinum de Antichriſto.

Quod Hippolyti nomine opus de Antichriſto hactenus pluteos oneraverat, ſequioris Græciæ monumentum eſt, ac plane ſtramineum, nihil ævi illius ſinceritatem redolens, aut venam magni cum ſimplicitate Theologi, ſatisque in ſcripturis verſati; cujus parens ea ipſa perſuaſus fuerit, quod ſcripſiſſe Hippolytum de Antichriſto apud antiquos pervulgatum ſit. *Adde quæ idem Combefiſius in notis ſupra p. 10. & Marquardus Gudius p. 36.*

Nanus Tillemontius notis in vitam S. Hippolyti
T. 3. Memor. Hiſtor. Eccleſ. p. 678.

Præter libellum de Antichriſto quem Gudius in lucem edidit*, eſt in manibus alius ejuſdem argumenti inſertus Tomo XII. Bibliothecæ Patrum p. 587. quem centum fere annis ante vulgaverat Johannes Picus Canonicus Pariſienſis, inſcriptum *de Conſummatione Mundi ac de Antiahriſto & ſecundo adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Cæſar Baronius * tanquam genuinum ſcriptum recipit, nec tamen poteſt ſibi imperare quo minus condemnet quod in eo legitur, Johannem Evangeliſtam necdum eſſe mortuum, quod revera etiam parum dignum eſſe videtur tanto Doctore Eccleſiæ, tamque celebri, qui tertio ſæculo vixit atque in genuino libro de Antichriſto cap. 31. contrarium etiam diſerte teſtatus eſt. Itaque & prius quam verus ille fuiſſet repertus, non pauci eum tanquam falſum ac ſubdititium rejecerunt, ac longe junioris ſcriptoris, qualis eſt Hippolytus Thebanus, illum eſſe putaverunt. Alia affert Rivetus quibus confirmatur eadem ſententia & quæ ipſi perſuadent non majorem eſſe auctoritatem ſcriptoris, quam ſcriptum ipſum exigui pretii. Elias du Pin Riveto ſuffragatus iiſdem ** fere rationibus utitur. Sed & a Combefiſio obſervatum eſt in Catena Græca ad Jeremiam verba quædam ex Hippolyto allegari, quæ in Gudiano Hippolyto non autem in hoc Pici reperiuntur. Quæ ſola ratio ſufficit ad refellendos eos, qui eum defendere ac tueri ſunt conati, ut Philippus Labbeus in diſſ. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis Tom. I. p. 471. 472. & ipſe Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ Sect. 3. c. 8. §. 4. p. 369. 370.

* Baronius ad A. C. 101. §. 3. & A. 229. §. 10.

** Elias du Pin p. 308. 311. e.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ Ἐπισκόπου καὶ a) μάρτυρος, λόγος b) περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

I.

ΕΠΕΙΔΗ γὰρ c) οἱ μακάριοι προφῆται ὀφθαλμοὶ ἡμῶν γεγόνασι, τῶν ἀποκρύφων τὴν δήλωσιν ἡμῖν ἐμφανιζόμενοι, d) διά τε βίου, διά τε ἐμφανείας, e)

a) In Codice Barocciano, quem deinceps per literam B. notabo, & quem Oxoniæ cum Ducæi editione contulit Collega meus doctiſſimus conjunctiſſimusque Joh. Chriſtophorus Wolfius, verba: Ἐπισκόπου καὶ deſiderantur.

b) Homiliam eſſe hoc ſcriptum ad populum habitam, paſſim auctor innuit, ut ſtatim capite 2.

BEATISSIMI HIPPOLYTI Epiſcopi & Martyris Oratio, de Conſummatione mundi, ac de Antichriſto, & Secundo adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti.

JOANNE PICO Interprete.

I.

Quoniam beati Prophetæ oculi noſtri fuerunt, rerum arcanarum declarationem nobis indicantes, tum vita, tum manifeſtatione, atque

καὶ

c) Vocula γὰρ videtur indicare aliquid præceſſiſſe; Sed illa in B. deſideratur.

d) ἐμφανίζοντες. B.

e) ἐμπνεύσεως. id.

καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τὰ μήπω γεγονότα f) διαλεγόμενοι. ὅθεν καὶ πάσαις ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, μεγίστην θεωρίαν καὶ πρᾶξιν ἀνεζωγράφησαν. διὸ δὴ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ g) διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν τῷ κόσμῳ κηρύξαντες, τὴν ἐκ τῆς παναχράντου καὶ θεοτόκου * Μαρίας, γεννήσεώς τε καὶ αὐξήσεως, καὶ τῆς μετὰ ἀνθρώπων ἀναστροφῆς h) καὶ βιώσεως, καὶ τὴν διὰ βαπτίσματος ἀνάδειξιν αὐτοῦ, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις γενησομένην ἀναγέννησιν, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. Τὴν τῶν θαυμάτων πληθὺν, καὶ τὸ ἐπὶ σταυροῦ μακάριον πάθος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐμπαίγματα, ἅπερ παρὰ τῶν ἰουδαίων ὑπέμεινε. Τὴν ταφὴν αὐτοῦ, τὴν εἰς ᾅδου κατάβασιν, καὶ τῶν ἀπ' αἰώνων i) ψυχῶν ἀνάβασίν τε καὶ ἀπολύτρωσιν, k) τὴν τοῦ θανάτου φθορὰν, τήν τε ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ζωοποιὸν ἔγερσιν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἀνάπλασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως l) ἄνοδον, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ὑποδοχὴν, ἥσπερ m) οἱ ἀπόστολοι κατηξιώθησαν. καὶ πάλιν τὴν δευτέραν παρουσίαν τὴν μέλλουσαν ἐκφθορεῖν τὰ σύμπαντα. Ἀναγκαίως γὰρ βλέποντες n) καλὰ ἐσόμενοι προϋπέδειξαν ἐπαγγελτικοί.

II. Διὸ καὶ τῆς συντελείας ἡμῖν τὴν ἡμέραν ἐνεφάνησαν, τὴν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς, τὴν τοῦ ἀποστάτου ἐμφάνειαν καὶ πλάνην τοῖς ἀνθρώποις, o) καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν καὶ συμπλήρωσιν, καὶ τὴν τοῦ κριτοῦ ἔλευσιν, καὶ τὴν τῶν δικαίων ζωὴν, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν τιμωρίαν προϋπέφηναν, ἵνα πάντες ἡμεῖς ἐν νῷ φέροντες ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, ὡς τέκνα τῆς ἐκκλησίας γινώσκωμεν p), ὅτι ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία ἐξ αὐτῶν οὐ q) ἀπολυθήσεται, καθὼς ὁ σωτήριος λόγος r) ὑπέφηνεν. Ἀναγκαίως οὖν πάντες ἀνοίξατε s) τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ὑμῶν t) καὶ τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς ὑμῶν, καὶ ὑποδέξασθε, ὃν μέλλομεν λέγειν λόγον. πάσης γὰρ φρίκης καὶ φόβου μεστὸν διήγημα μέλλω ἐμφανίσαι σήμερον, τὴν συντέλειαν, u) ἤγουν, τὴν παγκόσμιον τοῦ ἐχθροῦ καὶ διαβόλου πλάνην· καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ δευτέραν παρουσίαν.

III. Πόθεν οὖν, φιλόχριστοι, λάβω x) ἀρχήν; καὶ τί ἀπάρξομαι, ἢ τί διηγήσομαι; ἵνα μαρτυ-

Spiritus ſancti adventu, & verba de iis quæ nondum acciderunt facientes, unde etiam omnium ſeculorum poſteritati maximam delinearunt contemplandi agendique occaſionem: quam etiam ob cauſam Dei per carnem adventu in mundum promulgato, qui ex impolluta ac deipara Maria ortum ſumpſit atque incrementum: ejus cum hominibus conſuetudinem ac vitam, ejusque per baptiſma declarationem, futuram omnibus hominibus regenerationem, per lavacrum regenerationis: ejus miracula copioſa, beatam illam in cruce paſſionem, ludibria Iudæorum quæ in ea pertulit, ſepulturam ejus, deſcenſum ad inferos, aſcenſum redemptionemque animarum quæ fuerunt à ſeculis, mortis extinctionem, vivificam ejus à mortuis reſurrectionem, univerſi mundi reformationem, in cælum aſſumptionem & aſcenſionem, ſancti Spiritus ſuſceptionem, qua ornavit Apoſtolos; adventum denique ſecundum, qui manifeſtabit omnia: cùm videntes appellentur, neceſſario præmonſtrarunt ac prædixerunt.

II. Unde diem etiam conſummationis nobis ſignificarunt, extremis temporibus apoſtatam emerſurum, qui homines ſeduceret, initium ac finem regni ejus, judicis quoque adventum, juſtorum vitam, ac delinquentium ſupplicia præſignarunt: uti omnes ſingulis diebus ac horis hæc animo verſantes velut eccleſiæ filii cognoſcamus, *ne unum quidem iota nec unum apicem* ex his præteritum iri; quemadmodum ſermo Salvatoris indicavit. Omnes igitur neceſſario aperite oculos cordium veſtrorum, ac auribus animæ veſtræ quæ dicturi ſumus, excipite. Explicabo enim vobis hodierno die omnis horroris terrorisque plenam narrationem: nempe de conſummatione, id eſt, totius mundi ſeductione, quam patietur ab hoſte & diabolo: quam ſequetur ſecundus adventus domini noſtri Jeſu Chriſti.

III. Unde ergo, Chriſti amantes, ſumam initium? quid exordiar, quidve commemorabo?

Bbbb

f) idem MS. Codex ὀυρηκότα.
g) τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ id.
* Hoc eſt ex illis vocabulis quæ S. Hippolyti Martyris ævo uſitata non fuiſſe quidam viri docti exiſtimant. Si tamen nullum aliud eſſet argumentum, præſentem homiliam Hippolyto abjudicandi, non magnæ illud rei eſſet, cum voce illa jam uſi ſint Origenes, Methodius, Dionyſius Alex. Hippolyto ſuppares.
h) τὴν ἀναστροφήν. B.
i) ἀπ' αἰῶνος. B.
k) De piis intellige, aut Origeniſtas cave. *Picus.*
l) In B. deeſt vocabulum ἀναλήψεως, & poteſt ſine ſententiæ detrimento abeſſe.
m) duo Pici Codices: καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ὑποδοχῆς ἥνπερ.

n) Quæ ſequuntur ita in B. expreſſa ſunt: πάντα προϋπέδειξαν, διὸ καὶ τὴν τῆς συντελείας ἡμέραν συνεφάνησαν ἡμῖν τὴν ἐσχάτην τοῖς χρόνοις ἔσεσθαι μέλλουσαν, καὶ τὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀποστάτου.
o) in B. deſunt verba, τοῖς ἀνθρώποις.
p) B. & alius Pici Codex γινώσκοντες.
q) ἀποληφθήσεται.
r) Matth. V, 18.
s) ἀνοίξαντες. B.
t) In Barocc. additur: ὑποδέξασθαι ὃ μέλλω λαλεῖν.
u) id. τὴν συντέλειαν τὴν παγκόσμιον.
x) λάβωμεν. B.

ἔχ y) τοῖς λεγομένοις παρέξω; Ἀλλ᾽ ὅθεν τ̃ λόγον ἠρξάμεθα z.) τούτους εἰς μέσον προσαγάγωμεν πιστοὺς μάρτυρας, βεβαιοῦντες τῶν λεγομένων a) τὴν δήλωσιν· ἢ μετέπειτα, καὶ τῶν ἀποστόλων τὴν διδαχὴν, μᾶλλον ἢ προφητείαν, πῶς παντιχοῦ τ̃ οἰκουμένης σαλπίζουσι τ̃ συντελείας τὴν ἡμέραν. ἐπειδὴ οὖν καὶ b) οὗτοι τὰ μήπω γενησόμενα προϋπέδειξαν, ἔτι τ̃ μελλόντων ἀναφανῆναι πονηρῶν ἀνθρώπων πανουργίαν καὶ κακοβουλίαν ἀνεφάνησαν c), φέρε οὖν, τ̃ προφήτην Ἡσαΐαν ὡς πρῶτον μάρτυρα μέσον εἰσαγάγωμεν, περὶ τ̃ χρόνων τῆς συντελείας ἡμῖν ἐκδιδάσκοντα. Τί οὖν φησίν; d) ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος. αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι· τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν· ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι; καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ e) ὡς πόλις πολιορκουμένη. ὁρᾷς ὦ προφῆτα, ἀγαπητὲ, τὴν ἔκλαμψιν, ἣν περὶ πόσων γενεῶν τὸν καιρὸν f) προεθέασεν. οὐ γὰρ περὶ τῶν ἰουδαίων τοῦτον τὸν λόγον προϋπέφηνεν, οὐδὲ περὶ τῆς Σιὼν τ̃ πόλεως, ἀλλὰ περὶ τ̃ ἐκκλησίας g.) Σιὼν γὰρ τὴν ἐξ ἐθνῶν προσαχθεῖσαν νύμφην πάντες οἱ προφῆται ἐδήλωσαν. h.)

Quem eorum quæ dico teſtem exhibebo? Verum unde ſermonem ſumus auſpicati, eos in medium proferamus teſtes fide dignos, qui dicta comprobent: deinde Apoſtolorum quoque doctrinam, vel prophetiam potius, ut per univerſum orbem terrarum quaſi tuba canant conſummationis diem. Cum igitur hi quoque præſignaverint quæ nondum evenerunt, ac fallacias perverſaque conſilia improborum hominum, qui exiſtent, aperuerint: agedum Eſaiam prophetam tanquam primum teſtem in medium producamus, qui docet nos quæ futura ſunt circa tempora conſummationis. Quid igitur ait? *Terra veſtra deſerta, civitates veſtra igne exuſta, Regionem veſtram in conſpectu veſtro devorant alieni. Derelinquetur filia Sion ſicut umbraculum in vinea: & ſicut tugurium in cucumerario: tamquam civitas qua vaſtatur.* Vides, dilecte, lumen prophetæ immiſſum, quo tempus illud, quot ante ſeculis vaticinatus eſt. Nec enim de Judæis, nec de civitate Sion verbum hoc prædixit, ſed de Eccleſia. Nam omnes prophetæ declararunt Sion eſſe ſponſam è gentibus adductam.

IV. Διὸ καὶ πρὸς δεύτερον μάρτυρα τὸν λόγον ὑφαπλώσωμεν. ποῖον δὴ τοῦτον; ἄκουσον καὶ τ̃ Ὠσηὲ i) τοιαῦτα φωνοῦντος μεγαλοφώνως· ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐπάξει κύριος ἄνεμον καύσωνα ἐκ τ̃ ἐρήμου ἐπ᾽ αὐτοὺς, καὶ ἀναξηρανεῖ τὰς φλέβας αὐτῶν· καὶ ἐξερημώσει τὰς πηγὰς αὐτῶν· καὶ πάντα τὰ σκεύη τὰ ἐπιθυμητὰ ἀφανισθήσονται, k) ὅτι ἀντέστησαν πρὸς τὸν θεὸν, ἐν ῥομφαίᾳ πεσοῦνται, καὶ αἱ ἐν γαστρὶ αὐτῶν ἔχουσαι, διαρραγήσονται. τίς γὰρ ἄλλος l) ἄνεμος καύσων ἐκ τ̃ ἐρήμου, ἀλλ᾽ ἢ ὁ ἀντίχριστος ὁ μέλλων ἀφανίσαι m) καὶ ἀναξηρᾶναι n) τὰς φλέβας τῶν ὑδάτων, καὶ τοὺς καρποὺς o) τῶν δένδρων ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ, ὅτι ἐπεθύμησαν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι. Διὸ καὶ ἀφανίσει αὐτοὺς, καὶ δουλεύσουσιν αὐτῷ ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ αὐτοῦ.

IV. Quocirca ad ſecundum teſtem orationem applicemus. Quiſnam eſt ille? Audi etiam Oſeam grandiloqua fundentem: *In diebus illis inducet Dominus è deſerto ventum urendinis contra illos: & deſiccabit venas eorum, & deſertos faciet fontes eorum, & univerſa vaſa deſiderabilia delebuntur. Quia reſtiterunt contra Deum, in gladio cadent, & quæ ex eis prægnantes fuerint, diſrumpentur.* Ecquis alius ventus urendinis à deſerto, quàm Antichriſtus? qui temporibus ſuis deleturus eſt & deſiccaturus venas aquarum & fructus arborum, propterea quod homines amplexi ſunt opera ejus. Itaque delebit eos, ipſique ſervient in impuritate ipſius.

V. Ὅρα p) συμφωνίαν προφήτου πρὸς προφήτην. μάθε καὶ ἕτερον τὰ ὅμοια διαλεγόμενον. Ἀμὼς γὰρ q) τὰ αὐτὰ συμφώνως προεφήτευσε. τάδε λέγει κύριος. διὰ τοῦτο ἀνθ᾽ ὧν κατεκονδυλίσατε r) πτωχὸν. καὶ δῶρα

V. Attende concordiam prophetæ cum propheta: cognoſce alium quoque ſimilia proloquentem. Eadem enim Amos propheta conſentiens prædixit: *Hæc dicit Dominus, Quia pugno percuſſitis pauperem, & dona electa*

ἐκλε-

y) τίνα δὲ μαρτυρίαν. id.
z) id. ἠρξάμην, & mox προσαγάγε pro προσαγάγωμεν.
a) τῶν λόγων. B.
b) MS. B. καὶ γὰρ καί.
c) id. ἐνεφάνησαν.
d) Eſ. I, 7.
e) σικυηράτῳ. B.
f) MS. B. περὶ τοσούτων γενεῶν τῶν ἡμερῶν.
g) id. περὶ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας.
h) προεδήλωσεν. B.
i) Oſeæ XIII, 15.
k) id. XIV, 1. Cæterum verba ὅτι ἀντέστησαν, usque ad πεσοῦνται, in B. abſunt.

l) alius Pici Codex, ὅτι γὰρ ἄλλο, vitioſe.
m) ἀναφανῆναι. B.
n) id. ἀναξηρανεῖ.
o) id. minus emendate: οἱ καρποὶ τῶν δένδρων ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ὅτι ἐπεθύμησαν τὰ ἔργα αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι· διὸ καὶ ἐμφανίσει &c.
p) MS. B. ὁρᾷς συμφωνίαν προφήτου, μάθε οὖν καὶ ἑτέρων τὰ ὅμοια διαλεγομένων.
q) Amos V, 11.
r) leg. κατεκονδυλίσατε, ex vulgatis Codd. τῶν ό.

« ἐκλεκτὰ ἐδέξασθε παρ' αὐτοῦ· οἴκους γὰρ s) ᾠκοδομήσατε, καὶ οὐ μὴ κατοικήσητε ἐν αὐτοῖς. « ἀμπελῶνας ἐπιθυμητοὺς ἐφυτεύσατε, καὶ οὐ μὴ « πίητε τὸν οἶνον αὐτῶν, ὅτι ἔγνων t) πολλὰς ἀ« σεβείας· καταπατοῦντες τὸ δίκαιον, λαμβά« νοντες ἀντάλλαγμα u) καὶ πένητας ἐν πύ« λαις ἐκκλίνοντες. Διὰ τοῦτο ὁ συνιὼν ἐν τῷ και« ρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστι. μάθε, ἀγαπητέ, τῶν τότε ἀνθρώπων τὴν πονηρίαν, πῶς καθαρπάζουσιν οἰκίας καὶ ἀγρούς, καὶ ὅτι τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου x) αἴροντες. ὅταν γὰρ ταῦτα γένηται, ἵνα ἴδῃς ὅτι τέλος ἐστί. διὸ y) ἔγνως τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου, καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. καὶ πάντες οἱ προφῆται, ὡς προείπομεν, ὡς τὰ ἀρχαῖα ἐνεφάνισαν, z) οὕτως καὶ τὰ ἐν τοῖς ὑστέροις καιροῖς γενήσεσθαι μέλλοντα διαπρυσίως a) ἐθέασαν.

VI. Ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν λόγον b) ἁπάντων τῶν προφητῶν τοῖς ῥήμασιν ἀναλώσωμεν, ἑνὸς μνησθέντες, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Τί δὲ καὶ Μιχαίας c) προαγορεύει; « Τάδε λέγει « κύριος, ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς πλανῶντας τὸν « λαόν μου, τοὺς δάκνοντας ἐν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν, « καὶ κηρύσσοντας ἐπ' αὐτὸν εἰρήνην. καὶ εἰ οὐκ d) ἐδόθη « εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, ἡγίασαν e) ἐπ' αὐτὸν πό« λεμον. Διὰ τοῦτο νὺξ ὑμῖν ἔσται ἐξ ὁράσεως, καὶ « σκοτία ὑμῖν ἔσται ἐκ μαντείας. καὶ δύσεται ὁ « ἥλιος ἐπὶ τοὺς προφήτας, καὶ συσκοτάσει f) « ἐπ' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα. καὶ καταισχυνθήσονται οἱ ὁ« ρῶντες τὰ ἐνύπνια, καὶ καταγελασθήσονται οἱ « μάντεις. ταῦτα προϊστορήσαμεν, ἵνα γνῶτε τὴν ἐπ' ἐσχάτων γενησομένην g) ὀδύνην καὶ ταραχὴν, καὶ πάντων ἀνθρώπων τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφὴν h) καὶ φθόνον, καὶ μῖσος, καὶ ἔριν, τὴν τῶν ποιμένων ἐπὶ τῶν προβάτων ἀμέλειαν, καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἀνυπότακτον διάθεσιν. i)

VII. Διὸ πάντες τῷ ἰδίῳ θελήματι ἐμπεριπατήσουσι. καὶ τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν ἐπιβαλοῦνται χεῖρας. γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα παραδώσει εἰς θάνατον, καὶ ἀνὴρ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐπὶ κριτήριον ἄξει ὡς ὑπεύθυνον· δεσπόται εἰς τοὺς ἰδίους δούλους ἀπάνθρωποι αὐθεντήσονται, k) καὶ δοῦλοι πρὸς τοὺς δεσπότας ἀνυπότακτον διάθεσιν περιβαλοῦνται. πρεσβυτέρου πολιὰν οὐδεὶς αἰδεσθήσεται, καὶ νεωτέρου κάλλος οὐδεὶς οἰκτειρήσεται. l) οἱ ναοὶ τοῦ Θεοῦ ὡς οἶκοι ἔσονται

cepiſtis ab eo, domos politas ædificaſtis, & non habitabitis in eis. Vineas deſiderabiles plantaſtis, nec tamen vinum bibetis earum. Quia novi permultas impietates veſtras, & gravia ſunt peccata veſtra. Qui defraudatis juſtos, accipitis munera, & pauperes in portis opprimitis. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt. Diſce, dilecte, improbitatem hominum illius memoriæ, ut juſtum diripiant, domos & agros, & ipſam juſtitiam auferant à juſto: ut ſcias tum finem adeſſe, quando hæc fient. Ita perſpecta tibi eſt prophetæ ſapientia ac revelatio futura temporibus illis. Quin prophetæ omnes (quemadmodum prædiximus) ut vetera patefecerunt, ſic poſterioribus eventura temporibus clare vaticinati ſunt.

VI. Sed ne recenſendis omnium prophetarum verbis orationem conſumamus, ubi unius mentionem fecerimus, ad propoſitum revertamur. Quid porro Michæas quoque prædicit? *Hæc dicit Dominus ſuper prophetas qui ſeducunt populum meum, qui mordent dentibus ſuis, & prædicant ei pacem: & ſi nihil datum fuerit in os eorum, ſanctificant ſuper eum bellum. Propterea nox erit vobis pro viſione, & tenebræ vobis erunt pro divinatione. Et occidet ſol ſuper prophetas, & obtenebrabitur ſuper eos dies. Et confundentur qui vident ſomnia, & deridebuntur vates.* Hæc prænarravimus, ut intelligatis cruciatum & perturbationem extremis futuram temporibus, omniumque hominum inter ſe vivendi conſuetudinem, invidiam, odium, contentionem: paſtorum in ovibus negligentiam, populi erga ſacerdotes animum immorigerum.

VII. Ita omnes ſuo arbitratu vivent. Filii manus injicient in parentes: uxor virum ſuum tradet in mortem: vir uxorem ſuam, ut ream, trahet in judicium, domini in ſervos ſuos erunt inhumani: ſervi in dominos animum gerent inobedientem, ſenis canitiem nemo reverebitur: juvenilis formæ nemo miſerebitur, templa divina domorum inſtar erunt: locis omnibus everſionis fient

s) alter Pici Codex, omittit γάρ.
t) MS. B, ἔγνων πολλὰς ἀσεβείας ὑμῶν καταπατούντων.
u) id. ἀντάλλαγματα.
x) ἐκ τοῦ δικαίου. B.
y) ibid. deeſt διό.
z) προεῖπον, B.
a) id. διαπυρσίως, ſed editorium Codd. lectio recte ſe habet.
b) rectius in MS, B. λόγον ἅπαντα τοῖς τῶν προφητῶν ῥήμασιν.
c) Mich. III, 5.
d) MS. B. καὶ οὐκ ἐδόθη.
e) leg. ἤγειραν. vel potius ut in B. ἤγγισαν. Sed in eodem MS. male ἐπ' αὐτῶν, & mox ἀγορεύσεως pro ὁράσεως.
f) σκοτάσει. B.
g) alter Pici Codex γεγονυῖαν, ſed B. ἐσομένην.
h) pro verbis τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφὴν in B, eſt διαστροφὴν καὶ φθοράν.
i) eodem in Codice pro verbis ἀνυπότακτον διάθεσιν, legitur ἀταξίαν. καὶ γονεῖς τὰ τέκνα μισήσουσι, καὶ τέκνα τοῖς γονεῦσιν ἐπιβάλλονται χεῖρας.
k) B, πρὸς τοὺς δούλους ἀπανθρωπίαν κτήσονται. Ita & alter Pici Codex.
l) οἰκτειρήσει. B.

ται, καὶ καταστροφαὶ τῶν ἐκκλησιῶν πανταχοῦ γενήσονται. αἱ γραφαὶ καταφρονηθήσονται, καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὰ ᾄσματα m) πανταχοῦ ἐξᾴσουσι. πορνεῖαι, καὶ μοιχεῖαι, καὶ ἐπιορκίαι, n) τὴν γῆν πληρώσουσι, φαρμακεῖαι καὶ ἐπαοιδίαι, καὶ μαντεῖαι ὀπίσω τούτων σφοδρῶς καὶ προθύμως ἐξακολουθήσουσι. καὶ καθόλου ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι o) χριστιανοὶ, τότε ἐγερθήσονται p) ψευδοπροφῆται, ψευδαπόστολοι, γόητες ἄνθρωποι, φθοροποιοὶ, κακοποιοὶ, ψευδόμενοι κατ' ἀλλήλων, μοιχοὶ, πόρνοι, ἅρπαγες, πλεονέκται, ἐπίορκοι, καταλάλοι q) ἀλλήλους μισοῦντες. οἱ ποιμένες ὡς λύκοι γενήσονται. οἱ ἱερεῖς τὸ ψεῦδος ἀσπάσονται. οἱ μοναχοὶ * τὰ τοῦ κόσμου ποθήσουσιν. οἱ πλούσιοι ἀσπλαγχνίαν ἐνδύσονται. οἱ ἄρχοντες πτωχοῖς οὐ βοηθήσουσιν, οἱ δυνάσται οἰκτιρμοὺς ἀποβαλοῦνται. οἱ κριταὶ τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ δικαίου ἀροῦσι, καὶ τοῖς δώροις ἐκτυφλούμενοι, ἀδικίαν ἐπισπάσονται.

ecclesiarum, ſcripturæ contemnentur: hoſtis illius cantica ubique decantabunt. Poſt hæc ſtupra, adulteria, periuria, incantationes, divinationes magno impetu ſtudioque ſequentur. In ſumma, ex iis qui Chriſtiani videntur, tunc exurgent falſi prophetæ falſique apoſtoli, homines impoſtores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, ſtupratores, rapaces, avari, periuri, detractores. Paſtores fient quaſi lupi: monachi expetent quæ ſunt mundi: divites animum expertem miſericordiæ induent: pauperi non ſuccurrent principes, potentes miſerationes abjicient, judices juſtum auferent ex juſto, muneribusque excœcari injuſtitiam probabunt.

VIII. Καὶ τί λέγω περὶ ἀνθρώπων, r) ὅπου καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὴν οἰκείαν τάξιν ἀρνήσονται· σεισμοὶ κατὰ πᾶσαν πόλιν, λοιμοὶ ἐπὶ πᾶσαν χώραν, βρονταὶ ἄμετροι s) καὶ φοβεραὶ ἀστραπαὶ, οἴκους καὶ ἀγροὺς κατακαίουσαι, καταιγίδες ἀνέμων, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ἀμέτρως ἐκταράσσουσαι, τῆς γῆς ἀκαρπίαι, θαλάσσης ἦχος, καὶ σάλος ἀφόρητος ἀπὸ ψυχῶν καὶ ἀπωλείας ἀνθρώπων. σημεῖα ἐν ἡλίῳ, σημεῖα ἐν σελήνῃ, ἄστρων παρατροπαὶ, συνοχαὶ ἐθνῶν, ἀέρων ἀκρασίαι, χαλάζης βολίδες ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. χειμῶνος ἀταξίαι, παγετοὶ διάφοροι t) καύσωνες ἀπαραμύθητοι, κεραυνοὶ αἰφνίδιοι, ἐμπρησμοὶ ἀδόκητοι, καὶ ἀπαξαπλῶς πάσης τῆς γῆς θρῆνος καὶ κοπετὸς, παραμυθίαν μὴ ἐχούσης. u) ἐκ γὰρ τοῦ πληθυνθῆναι τὴν "ἁμαρτίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. Διὰ τούτων ἁπάντων τὴν ζάλην, τὴν ἀταξίαν, ὁ κύριος τοῦ παντὸς, διὰ τοῦ εὐαγγελίου βοᾷ λέγων, x) "βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται "ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ὁ "καιρὸς ἤγγικε. μὴ οὖν πλανηθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. "ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ "πτοηθῆτε. y) δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' "οὐκ εὐθὺς z) τὸ τέλος. μάθωμεν τοῦ σωτῆρος τὸν λόγον, πῶς διὰ παντὸς ἀσφαλίζων ἡμᾶς παρήγγελλε, a) "βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. πολλοὶ "γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, ὅτι "ἐγώ εἰμι.

VIII. Quid narro, quæ fient ab hominibus, cum ipſa etiam elementa ordinem ſuum ſint negatura? Terræmotus erunt per omnes regiones, tonitrua, venti, horrenda fulgura, quæ domos agrosque exurent: procellæ ventorum, quæ terram ac mare ſine modo perturbabunt: terræ ſterilitates, ſonitus maris, intolerabilis commotio ob interitum tam animarum quam hominum: ſigna in ſole, ſigna in luna, ſiderum de via deflexiones, anguſtiæ gentium, aëris intemperies, grandinis emiſſiones ſuper faciem terræ; hyemes inordinatæ, glacies ſui diſſimilis, ardores qui ſedari nequeant, repentina fulmina, inſperata incendia: & , ut ſemel dicam, gemitus & planctus univerſæ terræ conſolatione carentis. *Ex quo enim abundaverit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Propterea, dominus univerſi, horum omnium fluctuationem & confuſionem clamat per Evangelium, dicens: *Videte, ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Quia ego ſum, & tempus appropinquavit. Ne ſeducamini igitur poſt eos. Cum autem audieritis bella & diſſenſiones, nolite terreri. Oportet enim primum hæc fieri: ſed non ſtatim finis.* Videamus verba Salvatoris, quemadmodum ad nos ſemper confirmandos præceperit, *Videte, ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego ſum.*

IX.

m) falſa ac pernicioſa dogmata. Infra, cap. 45. Pro ἐχθροῦ, in B. Eſt διαβόλου.

n) verba τὴν γῆν πληρώσουσι, φαρμακεῖαι ſupplevi ex B.

o) χριστιανῶν. id.

p) ἔσονται B. & alter Pici Codex.

q) Verba ἀλλήλους μισοῦντες, & mox, οἱ ἱερεῖς τὸ ψεῦδος ἀσπάσονται, ſupplevi ex B.

* Hæc de Monachis ævo S. Hippolyti parum conveniunt.

r) ita recte B. pro ἀπὸ ἀνθρώπων. Ibidem ſequitur: καὶ τὰ στοιχεῖα τὴν ἰδίαν τάξιν ἀρνήσονται. Verba inde κατὰ πᾶσαν πόλιν λοιμοὶ quæ in editis aberant, ex eodem Cod. ſupplevi.

s) ita recte B. pro ἄνεμοι quod erat in editis. Mox enim ſequuntur verba καταιγίδες ἀνέμων, quæ in illo codice exſtant ſtatim poſt ἀστραπαὶ.

t) in B. eſt ἀδιάφοροι quod magis placet, notatque glacies æterno frigore compactas, quæ non iterum facile ſolvuntur.

u) Idem MS. ἔχων. ἐν γὰρ τῷ πληθυνθῆναι ἀνομίαν. Locus eſt Matth. XXIV, 12.

x) Luc. XXI, 8.

y) Verba ὅταν δὲ usque ad πτοηθῆτε in B. deſiderantur.

z) id. εὐθέως, & mox μάθε pro μάθωμεν.

a) id ἀσφαλίζεται ἡμᾶς καὶ παραγγέλλει λέγων.

IX. Καὶ γὰρ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν πατέρα, ἀνέστησάν τινες λέγοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χριστὸς, καθὼς Σίμων ὁ μάγος, καὶ οἱ λοιποὶ, ὧν οὐκ ἔστι καιρὸς ἄρτι τὰ ὀνόματα μνημονεύειν. Διὸ b) καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς συντελείας, δεῖ πάλιν ἀναστῆναι ψευδοχρίστους ἄνδρας λέγοντας, "ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χριστὸς· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. Καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων δραμοῦσιν ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν, καὶ ἀπὸ βορρᾶ ἕως θαλάσσης, λέγοντες, ποῦ ὧδε ὁ χριστὸς, ποῦ ἐκεῖ ὁ χριστός· ἀλλὰ μάταιον φρόνημα κεκτημένοι, καὶ τὰς γραφὰς ἐμμελῶς οὐκ ἀναγινώσκοντες, οὐκ ὀρθὰ φρονοῦντες, c) ζητήσουσιν ὄνομα, ὅπερ εὑρεῖν οὐ δυνήσονται. δεῖ γὰρ πρῶτον ταῦτα γενέσθαι, καὶ οὕτως ὀφθῆναι τὸν υἱὸν τῆς ἀπωλείας, ἤγουν τὸν διάβολον.

X. Καὶ οἱ θεηγόροι d) ἀπόστολοι βεβαιοῦντες τὴν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ παρουσίαν, e) ἕκαστος αὐτῶν ὑπέδειξε f) τῶν ἐναγῶν καὶ φθοροποιῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνάδειξιν τούτων, καὶ ἐκήρυξαν ἀναφανδὸν τὰς τούτων g) ἀθεμίτους πράξεις. πρῶτος ὁ Πέτρος ἡ πέτρα τῆς πίστεως, ὃν ἐμακάρισε χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας, ὁ πρῶτος μαθητὴς, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἔχων, ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων. h) "τοῦτο πρῶτον γινώσκετε, τέκνα, ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν i) πορευόμενοι. καὶ k) ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἱρέσεις ἀπωλείας. μετὰ τοῦτον συνῳδὰ Ἰωάννης ὁ θεολόγος καὶ ἠγαπημένος τοῦ χριστοῦ l) βοᾷ. "φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου, καὶ m) νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν. ἀλλὰ μὴ πλανηθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. n) μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐληλύθασιν o) εἰς τὸν κόσμον. εἶτα καὶ Ἰούδας Ἰακώβου τὰ ὅμοια τούτων λέγει. p) "ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἔσονται ἐμπαῖκται κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν. οὗτοί εἰσιν οἱ q) ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. r) ἔγνως τῶν θεολόγων καὶ ἀποστόλων τὴν συμφωνίαν καὶ ὁμόνοιαν τῆς διδαχῆς αὐτῶν.

XI. Ἄκουε λοιπὸν καὶ Παύλου λέγοντος παρρησίᾳ, s) πῶς τούτους φανερῶς ἀποκαλύπτει. t) "βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. u) βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης. x) βλέπετε πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. λοιπὸν τίς ἕξει ἀπολογίαν, ἀκούων ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, παρὰ τῶν προ-

IX. Nam poſteaquam ipſe aſſumptus eſt ad patrem, ſurrexerunt quidam dicentes, Ego ſum Chriſtus, ut Simon Magus, & reliqui, quorum nomina referre non eſt hujus temporis. Quare extremo etiam die conſummationis exurgere denuo debent pſeudochriſti, viri qui dicant, Ego ſum Chriſtus: & ſeducent complures. Plerique homines curſitabunt ab oriente ad occidentem usque, & ab aquilone usque ad mare, dicentes, Ubi hic Chriſtus? Ubi illic Chriſtus? Sed qui vana ſapientia præditi, nec diligenter legant ſcripturas, nec recta ſentiant, nomen quærent, quod invenire non poterunt. Oportet enim primum hæc fieri, itaque conſpici filium perditionis, hoc eſt, diabolum.

X. Quin & diviniloqui Apoſtoli, qui confirmant adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſigillatim innuerunt iſtorum deteſtandorum ac exitialium hominum demonſtrationem, ac palam prædicarunt nefarias illorum actiones. Princeps Petrus, fidei petra, quem beatum judicavit Chriſtus Deus noſter, ille doctor eccleſiæ, ille primus diſcipulorum, ille qui regni claues habet, docuit nos dicens, *Hoc primum ſcitote filii, quod venient in extremis diebus illuſores, ſecundum ſuas ipſorum concupiſcentias ambulantes.* Et *erunt in vobis falſi doctores, qui introducent ſectas perditionis.* Secundum hunc conſonat Joannes Theologus dilectus Chriſti, clamatque, *Manifeſti ſunt filii diaboli.* Et *nunc Antichriſti multi facti ſunt*: verum ne ſeducamini poſt eos. *Nolite omni ſpiritui credere: quia multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum.* Deinde etiam Judas Jacobi frater his ſimilia dicit, *In noviſſimis temporibus erunt illuſores, ſecundum ſua deſideria ambulantes in impietatibus. Hi ſunt qui ſine metu ſe ipſos paſcunt.* Perſpexiſti theologorum & Apoſtolorum conſenſum, ac doctrinæ illorum concordiam.

XI. Deinceps Paulum etiam audias, libere loquentem, quam aperte hoſce revelet: *Videte malos operarios, videte conciſionem. Videte, ne quis vos deprædetur per philoſophiam & inanem fallaciam. Videte quomodo caute ambuletis, quoniam dies mali ſunt.* Ecquis igitur habebit excuſationem, qui hæc audiat in Eccleſia à Prophetis, ab Apoſtolis, atque ab ipſo Domi-

b) δεῖ οὖν ἐν τ. ε. ἡ. τ. σ. πάλιν ἀναστῆναι. B.
c) ὀρθοφρονοῦντες. B.
d) ὅθεν καὶ οἱ θεολόγοι. id.
e) μαρτυρίαν. B.
f) id. τὸν ἐναγῆ καὶ φθοροποιὸν διάβολον.
g) id. τούτου.
h) 2. Petr. III, 3. Sed in B. verba τοῦτο πρῶτον. γινώσκετε, τέκνα deſiderantur. Mox ibidem legitur: ἐμπαῖκται καὶ ἐν ὑμῖν.
i) in altero Pici Codice deeſt αὐτῶν.
k) 2. Petr. II, 1.
l) Joh. III, 10.
m) Joh. II, 18.
n) Joh. IV, 1.
o) εἰσεληλύθασιν. B.
p) Judæ v. 18.
q) apud S. Judam eſt: οἱ ἀποδιορίζοντες ἑαυτούς.
r) ποιοῦντες. ἔγνωτε ἀγαπητοὶ, τῶν θεολόγων. B.
s) Παύλου παρρησίαν. id.
t) Philipp. III, 2.
u) Coloſſ. II, 8.
x) Epheſ. V, 15. 16.

φητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ κυρίου, καὶ οὐ φροντίσει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὸν καιρὸν τῆς συντελείας, καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν μέλλουσαν ᾗ μέλλομεν y) παρίστασθαι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ.

XII. Ἀλλὰ τῆς συντελείας τοῦ λόγου πέρας δώσαντες z) τρέψομεν τὴν διήγησιν ἐπὶ τὰ ἀκολούθως a) ἡμῖν μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. προάγω b) δὲ εἰς μέσον ἀξιόπιστον μάρτυρα, τὸν προφήτην Δανιήλ, ὃς τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορ διέλυσε καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν βασιλέων ἕως τῆς συντελείας, ὑπέδειξεν c) ἀπαράτρεπτον ὁδὸν τοῖς ὁδεῦσαι θέλουσι, τῆς ἀληθείας τὴν δήλωσιν· τί γάρ φησιν ὁ προφήτης; ἀριδήλως d) πρὸς τὸν Ναβουχοδονόσορ προήγγελεν, e) ἐθεώρεις, ὦ βασιλεῦ, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μεγάλη ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου, οἱ βραχίονες αὐτῆς καὶ οἱ ὦμοι ἀργυροῖ, ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῖ, αἱ κνῆμαι σιδηραῖ, οἱ πόδες μὲν μέρος τι f) σιδηροῦν, καὶ μέρος τι ὀστράκινον. ἐθεώρεις ἕως οὗ ἀπετμήθη λίθος ἄνευ χειρός, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους, καὶ ἐλέπτυνεν εἰς τέλος. τότε ἐλεπτύνθησαν εἰσάπαξ, τὸ ὄστρακον, καὶ ὁ σίδηρος, καὶ ὁ χαλκός, ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσός· καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ κονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς, καὶ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν.

XIII. Διὸ συνάψαντες τούτοις, καὶ τὰς τοῦ Δανιὴλ ὁράσεις, μίαν ἐν ἀμφοτέροις τὴν διήγησιν ποιησόμεθα g) ἐπιδεικνύντες πῶς σύμφωνα καὶ ἀληθῆ ἦσαν τοῦ προφήτου h) τὰ ὁραθέντα, ἅπερ καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ προεώρακε· λέγει γὰρ οὕτως ὁ προφήτης· i) ἐγὼ Δανιὴλ ἐθεώρουν, καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες οἱ ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην· καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινον ἐκ τῆς θαλάσσης, διαφέροντα ἀλλήλων. Τὸ πρῶτον θηρίον ὡσεὶ λέαινα, καὶ πτερὰ αὐτῆς ὡς ἀετοῦ. ἐθεώρουν, ἕως οὗ ἐξετίλη k) τὰ πτερὰ αὐτῆς, καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ. καὶ ἰδοὺ θηρίον δεύτερον, ὅμοιον ἄρκτῳ καὶ εἰς μέρος ἓν ἐστάθη, καὶ τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς ἀνὰ μέσον τῶν ὀδόντων αὐτῆς· καὶ οὕτως ἔλεγον αὐτῇ, ἀνάστηθι, φάγε σάρκας πολλάς· ὀπίσω αὐτοῦ ἐθεώρουν, καὶ ἰδοὺ θηρίον τρίτον, ὡσεὶ πάρδαλις, καὶ αὐτῇ πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς, τέσσαρες κεφαλαὶ l) τῷ θηρίῳ. Ὀπίσω τούτου ἐθεώρουν, καὶ ἰδοὺ τέταρτον θηρίον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον,

no: nec ſolicitus erit de anima ſua, ac tempore conſummationis & hora illa, qua ſiſti debemus ad tribunal Chriſti?

XII. Sed narrationem hujus de conſummatione orationis convertamus ad ea quæ ſequuntur nobis dicenda. In medium vero produco teſtem fide dignum Danielem prophetam, qui ſomnium Nabuchodonoſor diſſolvit, atque ab initio regnorum usque ad conſummationem, viam indeclinabilem ſequi volentibus, declarationem veritatis demonſtravit. Quid enim propheta clare regi Nabuchodonoſor prænunciavit? *Videbas, ô rex, & ecce ſtatua ingens ſtabat in conſpectu tuo: cujus caput erat ex auro, brachia ejus & humeri argentei, venter & femora ex ære, tibia ferrea: pedum autem pars erat ferrea, pars teſtacea. Contemplabaris ergo donec abſciſſus eſt lapis ſine manibus, qui percuſſit imaginis pedes ferreos ac teſtaceos, & tandem comminuit. Tumque ſimul comminuta ſunt, teſta, ferrum, æs, argentum, & aurum: & facta ſunt quaſi pulvis à facie turbinis æſtivi. Lapis autem qui percuſſit imaginem, crevit in montem magnum, & replevit univerſam terram.*

XIII. Conjungentes ergo his viſiones Danielis, amborum unam faciemus expoſitionem, demonſtrantes vera fuiſſe à Daniele viſa, & conſentanea iis, quæ Nabuchodonoſor quoque præviderat. In hunc enim modum ait propheta, *Ego Daniel videbam, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno: & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari, inter ſe diverſæ. Prima beſtia quaſi leæna, & ejus alæ velut aquilæ. Aſpiciebam donec evulſæ ſunt alæ ejus, & ſublata eſt à terra, & ſuper pedes hominis ſtetit, & cor hominis datum eſt ei. Et ecce beſtia ſecunda ſimilis urſo in parte ſtetit, & tres ordines in ore ejus, in medio dentium ejus: & ſic dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas. Poſt hoc aſpiciebam, & ecce beſtia tertia veluti pardus, & huic erant avis alæ quatuor ſuper ſe: capita quatuor erant beſtiæ. Poſt hoc aſpiciebam, & ecce quarta beſtia terribilis atque mirabilis, & fortis ſupra modum: cujus dentes erant ferrei, & ungues ænei: edebat & comminuebat, & reliqua pedibus ſuis conculcabat. Et hæc valde*

καὶ

y) ita MS. B. pro ὥραν ἐκείνην ἣν μέλλομεν.
z) verba πέρας δώσαντες ſupplevi ex B. In eodem eſt τὸν λόγον pro τοῦ λόγου.
a) ita rectius B. pro ἀκόλουθα ὡς.
b) id. παράγαγω.
c) ὑποδείξαντα alter Pici MS. Sic & B. in quo etiam ἀπαρατρεπτότατον.
d) in B. vox ἀριδήλως deſideratur.
e) Dan. II, 31.
f) al. μέρος μέν τι.
g) alter Pici codex: ποιησώμεθα ἐπιδεικνὺς, nempe propheta. Ita & B.
h) τῷ προφήτῃ ὁραθέντα. B.
i) Dan. VII. 2.
k) ἐξέτεινε. B. Sed ἐξετίλη legitur etiam infra, licet ibi quoque idem MS. ἐξέτεινε habet. Sed præferenda altera lectio utpote quæ ſenſui magis congruit.
l) alter: Pici Codex: τέσσαρας κεφαλὰς τοῦ θηρίου. ita & B. in quo etiam eſt: πτερὰ τέσσαρα ὑπεράνωθεν αὐτῆς.

« καὶ ἰσχυρὸν περισσῶς· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ με-
« γάλοι, m) καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, ἐσθίον
« καὶ λεπτῦνον, καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνε-
« πάτει, καὶ αὐτὸ διαφέρον n) περισσῶς παρὰ
« πάντα τὰ θηρία τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ. καὶ κέρατα
« δέκα αὐτῷ. o) προσενόουν τοῖς κέρασιν αὐτοῦ, καὶ
« ἰδοὺ μικρὸν κέρας ἀνέβη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ τρία
« κέρατα ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐξερριζώθη ἀπὸ προσώ-
« που αὐτοῦ. καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ὀφθαλμοὶ
« ἀνθρώπου ἐν τῷ κέρατι τούτῳ, καὶ στόμα λαλοῦν
« μεγάλα.

diſcrepabat ab omnibus beſtiis præcedentibus eam, & habebat cornua decem. Conſiderabam cornua ejus: & ecce, cornu parvum crevit in medio eorum. Et tria de cornibus primis evulſa ſunt à facie ejus. Et ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia.

XIV. Ἐπεὶ οὖν δυσνόητα πᾶσι δοκεῖ ταῦτα τὰ μυστικῶς εἰρημένα παρὰ τοῦ προφήτου, οὐδὲν τούτων p) ἀποκρύψωμεν τοῖς ὑγιῆ τὸν νοῦν κεκτημένοις. Τὸ πρῶτον θηρίον εἰπὼν ὁ Δανιὴλ, ἤγουν τὴν λέαιναν, τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαίνουσαν, τὴν τῶν Βαβυλωνίων γεγενημένην βασιλείαν ἐν τῷ κόσμῳ σημαίνει, q) ταύτην οὖσαν τῆς εἰκόνος τὴν χρυσῆν κεφαλήν. Τὸ δὲ λέγειν, πτερὰ αὐτῆς ὡς ἀετοῦ, ὅτι ὑψώθη ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ, καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ ἐπήρθη. Εἶτα φησὶν, ἐξετίλη r) τὰ πτερὰ αὐτῆς, ὅτι καθῃρέθη αὐτοῦ ἡ δόξα· ἐδιώχθη γὰρ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Τὸ δὲ εἰπεῖν, καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη, ὅτι μετενόησεν, ἐπιγνοὺς ἑαυτὸν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ἔδωκε δόξαν τῷ θεῷ. ἰδοὺ ἀπέδειξα τοῦ πρώτου θηρίου τὴν ὁμοίωσιν.

XIV. Cum igitur hæc videantur omnibus intellectu difficilia, quæ myſtice dicta ſunt à propheta, nullum eorum celabimus eos qui mente ſunt ſana præditi. Cum dicit Daniel primam beſtiam, hoc eſt *leænam*, aſcendentem è mari, ſignificat regnum Babyloniorum, quod fuit in mundo, aureum caput ſtatuæ illius. Quod autem dicit, *alas* ejus *velut aquilæ*, ſignificat exaltatum regem Nabuchodonoſor contra Deum ſeſe extuliſſe. Poſtmodum inquit *alas* ejus *evulſas*: quoniam everſa fuit ejus gloria. Pulſus enim fuit è regno ſuo. Illa autem verba, *Cor hominis ei datum eſt, & ſuper pedes hominis ſtetit*, reſipuiſſe eum, ubi ſe hominem eſſe agnovit, dediſſeque gloriam Deo. En demonſtravi primæ beſtiæ ſimilitudinem.

XV. Μετὰ οὖν τὴν λέαιναν δεύτερον ὁρᾷ θηρίον ὁ προφήτης, ὅμοιον ἄρκτῳ, ὅπερ ἦσαν Πέρσαι· μετὰ γὰρ Βαβυλωνίους Πέρσαι ἐκράτησαν. Τὸ δὲ λέγειν, τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς ἐθεώρουν, τρία ἔθνη ἔδειξε, Πέρσας, Μήδους, καὶ Βαβυλωνίους, ὅπερ ἐδήλωσεν μετὰ τὸν χρυσὸν, s) ὁ ἄργυρος ἐν τῇ εἰκόνι. ἰδοὺ καὶ τὸ δεύτερον θηρίον ἀποδείξαμεν. ἔπειτα τὸ τρίτον ἡ πάρδαλις, οἵτινες ἦσαν Ἕλληνες· μετὰ γὰρ Πέρσας Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων ἐκράτησε, καθελὼν τὸν Δαρεῖον, ὁ δεδεικται ἐν τῇ εἰκόνι ὁ χαλκός. Τὸ δὲ λέγειν, πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ, καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ, σαφέστατα ἔδειξε, πῶς διεμερίσθη εἰς τέσσαρα μέρη ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλεξάνδρου. τέσσαρας γὰρ κεφαλὰς εἶχε, τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς ἐξ αὐτοῦ ἀναστάντας· τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρα μέρη. t) ἰδοὺ καὶ τὸ τρίτον εἴπομεν.

XV. Poſt leænam, alteram beſtiam videt propheta *urſo* ſimilem: qui erant Perſæ. Cùm autem dicit, *Videbam in ore ejus tres ordines*, tres gentes deſignat, Perſas, Medos, ac Babylonios: quod declarat in imagine argentum poſt aurum. En ſecundam etiam beſtiam declaravimus: ſequitur tertia, *pardus*: qui Græci fuerunt. Alexander enim rex Macedonum poſt Perſas rerum potitus eſt, fuſo Dario: quod ſignificatur per æs in imagine. Jam quod ait, beſtiam habere *quatuor alas avis*, & *quatuor capita*, clariſſimè demonſtravit quo pacto regnum Alexandri diviſum fuerit quatuor in partes. Quatuor enim habuit capita, reges quatuor qui ex eo regno ſurrexerunt. Nam moriens Alexander regnum ſuum diviſit in quatuor partes. Jam etiam tertiam beſtiam expedivimus.

XVI. Ἔπειτα φησὶ τέταρτον θηρίον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ, καὶ οἱ ὄνυχες χαλκοῖ. τίνες οὗτοι, ἀλλ' ἢ ἡ Ῥωμαίων βασιλεία, ὅπερ ἐστὶν ὁ σίδηρος, ἐν ᾧ συνθλάσει τὰ πρὸ αὐτῆς πάντα βασίλεια, καὶ κατακυριεύσει πάσης τῆς γῆς. μετὰ οὖν τοῦτο, τί περιλείπεται ἑρμηνεῦσαι ἡμῖν u) ὧν ἑώρακεν ὁ προφήτης ἀλλ' ἢ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν

XVI. Deinceps narrat tam beſtiam terribilem ac ſtupendam, cujus *dentes* erant *ferrei*, ac *ungues ænei*. Quinam ſunt hi, niſi Romanorum imperium? quod eſt ferrum, quo conteret omnes ſuperiores regias, & dominabitur univerſæ terræ. Quid porro reliquum eſt nobis interpretandum ex his quæ

 τῆς εἰκόν-

m) Vox μεγάλοι in utroque Pici codice deeſt. Quæ autem mox ſequuntur verba, καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, nec Codices Bibliorum Græcorum habent, nec Hebraici agnoſcunt.

n) διάφορον. B.

o) id. καὶ κέρατα δέκα ἐθεώρουν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ &c.

p) οὐδὲν ἀποκρύψωμεν τούτων πρὸς ἐπίγνωσιν τοῖς γε νοῦν κεκτημένοις. B.

q) σημαίνει ἤγουν τὴν τῆς εἰκόνος χρυσῆν. B.

r) id MS. ut ſupra ἐξέτεινε.

s) ita rectius B. pro μετὰ τοῦ χρυσίου.

t) Confer que ad Hippolyti genuinum lib. de Antichriſto cap 24.

u) alter Pici codex: ὑμῖν.

τῆς εἰκόνος, ἐν οἷς καὶ μέρος μέν τι σιδηροῦν, μέρος δὲ ὀστράκινον, ἅμα μεμιγμένον εἰς ἓν τὰ ἀμφότερα. μυστικῶς γὰρ ἐδήλωσε διὰ τῶν δέκα δακτύλων τῶν ποδῶν τῆς εἰκόνος, τοὺς δέκα βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐγειρομένους, ἅπερ ἡρμήνευσεν ὁ Δανιήλ. προσενόουν x) γὰρ τὸ θηρίον, ἤγουν τὸ τέταρτον. καὶ ἰδοὺ δέκα κέρατα ὀπίσω αὐτοῦ ἐν οἷς ἀνέβη ἕτερον κέρας ὡς παραφυάδιον· καὶ τρία τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐξερριζώθη. ὅπερ δέδεικται κέρας τὸ παραφυάδιον, ἄλλον μὴ εἶναι εἰ μὴ ὁ ἀντίχριστος ὁ μέλλων ἀναστήσειν τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν· Τρία δὲ κέρατα ἃ μέλλει y) παρ' αὐτοῦ ἐκριζοῦσθαι, τρεῖς βασιλείας δείκνυσι, Αἰγύπτου, Λιβύων καὶ Αἰθιόπων, ἃς ἀνελεῖ παρατάξει πολέμου, ὡς κρατήσας z) ἁπάντων. δεινὸς ὢν τύραννος, θλῖψιν καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ποιήσει, ἐπαιρόμενος κατ' αὐτῶν.

XVII. Ὁρᾷς πῶς ὁ Δανιὴλ τῶν βασιλειῶν τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τοῦ Ναβουχοδονόσορ διηρμήνευσε. βλέπεις πῶς τῆς εἰκόνος τὴν μορφὴν πᾶσι τοῖς πέρασιν ἐδήλωσεν. ἔγνως τῶν τεσσάρων θηρίων τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀνάβασιν, πῶς ἡμῖν προϋπέδειξε. λοιπόν ἐστι τὰ μερικῶς πραχθέντα ὑπὸ τοῦ ἀντιχρίστου, ὑμῖν μὴ ἀποκρύψωμεν a) ἀλλ' ὅσον ἐφικτὸν διά τε προφητῶν, διά τε γραφῶν, αὐτοῦ ἀνακηρύξωμεν τὴν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν πλάνην, καὶ παράνομον ἔλευσιν.

XVIII. Τοῦ μὲν κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα ἐπιδημήσαντος ἐκ τῆς ἁγίας ἀχράντου παρθένου, καὶ τὴν τοῦ Ἰούδα φυλὴν ἀναλαβομένου, καὶ ἐξ αὐτῆς προελθόντος, τὸ βασιλικὸν τῆς συγγενείας ἐδήλωσε, κατὰ τὸν Ἰακώβ, τὸν ἐν ταῖς εὐλογίαις ἀναφωνοῦντα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱόν. b) Ἰούδα, σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυνήσουσί σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ c) μου υἱὲ ἀνέβης· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν· οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ d) καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. ἰδοὺ e) τοῦ Ἰακὼβ τὰ ῥήματα πρὸς τὸν Ἰούδαν λεγόμενα, ἐπὶ τοῦ κυρίου πληρωθέντα. Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντιχρίστου ὁ πατριάρχης βοᾷ. διὸ ὥσπερ εἰς τὸν Ἰούδα προεφήτευσεν, οὕτως καὶ ἐπὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Δάν. ὁ γὰρ Ἰούδας, υἱὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε τέταρτος· ὁ δὲ Δὰν καὶ αὐτὸς υἱὸς αὐτοῦ ἕβδομος. τί γὰρ ἐπ' αὐτοῦ ἐβόησε; γενηθήτω f) Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ καθήμενος, δάκνων πτέρναν ἵππου. ὄφις τίς g) ἦν ἀλλ'

vidit propheta? At extremitates illæ pedum imaginis, in quibus *pars* erat *ferrea*, *pars testacea, permixta ambo in unum.* Siquidem decem digitis pedum imaginis, myſtice ſignificavit decem reges inde exortos: quod Daniel eſt interpretatus. *Conſiderabam enim*, inquit, *beſtiam*, quartam videlicet: *& ecce decem cornua poſt eam. In quibus aſcendit alterum cornu tanquam pullulus, ac tria ſe priora eradicabit.* Quod cornu demonſtrat pullulum, alium non eſſe niſi Antichriſtum, qui ſuſcitabit regnum Judæorum. Tria cornua quæ ab eo radicitus evellentur, tres reges indicant, Ægypti, Libyæ, Æthiopum, quos deleturus eſt acie bellica: quibus omnibus potitus, jam tyrannus formidabilis ſanctos affliget ac perſequetur, inſurgens in eos.

XVII. Vides, ut Daniel Nabuchodonoſoro regnorum dominationem expoſuerit: cernis, ut ſtatuæ formam omnibus ſuis lineamentis declararit: percepiſti, qua ratione præmonſtrarit nobis quatuor beſtiarum aſcenſum è mari. Supereſt, ut Antichriſti peculiaria facinora vobis aperiamus: & quatenus licebit, è prophetis atque ſcripturis promulgemus ejus vagationem per univerſam terram, & adventum nefarium.

XVIII. Cum Dominus Jeſus Chriſtus ſecundum carnem advenerit ex ſancta & immaculata virgine, tribumque Juda aſſumpſerit, ex eaque proceſſerit, declaravit ſcriptura regiam ſtirpem, ex ſententia Jacob in benedictionibus clamantis ad Judam filium ſuum, *Te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda: è virgulto, fili mi, aſcendiſti. Recubans dormiviſti ut leo, & velut catulus leonis, quis excitabit illum? Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniant quæ repoſita ſunt ei, & ipſe eſt expectatio gentium.* Attende verba Jacob ad Judam dicta, in domino eſſe impleta. Idem profecto clamat etiam de Antichriſto patriarcha. Itaque ſicuti prophetiam emiſit in Judam, ita & in filium ſuum Dan. (Nam Judas erat filius ejus quartus, Dan vero filius quoque ejus ſeptimus) Ecquid de illo clamavit? *Occurrat ipſi Dan coluber in via, inſidens in ſemita, mordens ungulam equi.* Quis erat ſer-

x) MS. B. brevius contrahens omnia: μετὰ μὲν οὖν τοῦτο κατενόουν τὸ θηρίον καὶ ἰδοὺ δέκα κέρατα ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἕτερον κέρας ὅπερ ἐστὶν ὁ Ἀντίχριστος ὁ μέλλων.

y) ἃ μέλλει ἐκριζῶσαι, τρεῖς βασιλείας. B.

z) id. ὡς κρατήσας.

a) MS. B. ὑμῖν ἀποκαλύψω. Et deinde omittit quæ ſequuntur omnia usque ad τοῦ μὲν κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ita plura exſtant in hoc codice veſtigia licentiæ, qua uſi ſunt librarii in abbreviandis, malo exemplo, & in arctius contrahendis quæ deſcribebant veterum monumentis.

b) Geneſ. XLIX, 8. Interpunctionem poſt υἱὸν revocavi ex B. Nam in editis erat στιγμὴ poſt nomen Ἰούδα.

c) μου deeſt in B.

d) αὐτῷ deeſt in B. & altero Pici Codice.

e) B. οὗτος.

f) ita Gen. XLIX, 17. & B. non τῷ Δάν, ut editi.

g) τίς οὖν B. & alter Pici codex.

h) Gen. III, 1.

i) ὁ ἀπατήσας. B.

μενοι τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διδόμενα. ἀλλ᾽ ὃν τρόπον αὐτὸς ἐβουλήθη διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν δεῖξαι, οὕτως ἴδωμεν.

X. Θεὸς μόνος ὑπάρχων καὶ μηδὲν ἔχων ἑαυτῷ σύγχρονον, ἐβουλήθη κόσμον κτίσαι. ὁ κόσμον ἐννοηθεὶς, θελήσας τε καὶ φθεγξάμενος ἐποίησεν, ᾧ παραυτίκα παρέστη τὸ γενόμενον ὡς ἠθέλησεν. αὐταρκὲς οὖν ἡμῖν ἐστιν μόνον εἰδέναι ὅτι σύγχρονον Θεοῦ οὐδέν, πλὴν αὐτὸς ἦν, αὐτὸς δὲ μόνος ὢν πολὺς ἦν, οὔτε γὰρ ἄλογος, οὔτε ἄσοφος, οὔτε ἀδύνατος, οὔτε ἀβούλευτος ἦν, πάντα δὲ ἦν ἐν αὐτῷ, αὐτὸς δὲ ἦν τὸ πᾶν. ὅτε ἠθέλησεν, καθὼς ἠθέλησεν, ἔδειξε τὸν Λόγον αὐτοῦ καιροῖς ὡρισμένοις παρ᾽ αὐτῷ, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν. ὅτε μὲν θέλει, ποιεῖ, ὅτε δὲ ἐνθυμεῖται, τελεῖ, ὅτε δὲ φθέγγεται, δεικνύει, ὅτε πλάσσει, σοφίζεται. πάντα γὰρ τὰ γενόμενα διὰ λόγου καὶ σοφίας τεχνάζεται, λόγῳ μὲν κτίζων, σοφίᾳ δὲ κοσμῶν. ἐποίησεν οὖν ὡς ἠθέλησεν, Θεὸς γὰρ ἦν. Τῶν δὲ γινομένων ἀρχηγὸν καὶ σύμβουλον καὶ ἐργάτην ἐγέννα Λόγον, ὃν Λόγον ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἀόρατόν τε ὄντα τῷ κτιζομένῳ κόσμῳ, ὁρατὸν ποιεῖ, προτέραν φωνὴν φθεγγόμενος, καὶ φῶς ἐκ φωτὸς γεννῶν, προῆκεν τῇ κτίσει Κύριον, τὸν ἴδιον νοῦν, αὐτῷ μόνῳ πρότερον ὁρατὸν ὑπάρχοντα, τῷ δὲ γινομένῳ κόσμῳ ἀόρατον ὄντα, ὁρατὸν ποιεῖ, ὅπως διὰ τοῦ φανῆναι ἰδὼν ὁ κόσμος σωθῆναι δυνηθῇ.

XI. καὶ οὕτως παρίστατο αὐτῷ ἕτερος. Ἕτερον δὲ λέγων οὐ δύο Θεοὺς λέγω, ἀλλ᾽ ὡς φῶς ἐκ φωτὸς, ἢ ὡς ὕδωρ ἐκ πηγῆς, ἢ ὡς ἀκτῖνα ἀπὸ ἡλίου. Δύναμις γὰρ μία ἡ ἐκ τοῦ παντὸς, τὸ δὲ

Spiritum Sanctum, ſic accipiamus. Non ſecundum propriam voluntatem, neqve ſecundum proprium ſenſum, neque vim inferentes in ea, qvæ ab eo data ſunt; ſed qvomodo ipſe per ſanctas Scripturas docere voluit, ſic intelligamus.

X. Deus ſolus cum eſſet, nihilqve ſibi coævum haberet, voluit mundum efficere, & muudum cogitans, ac volens, & dicens effecit; continuoqve extitit ei factus, ſicut voluit perfecit. Satis igitur nobis eſt ſcire ſolum, nihil eſſe Deo coævum. Nihil erat præter ipſum; ipſe ſolus multus erat. Nec enim erat ſine ratione, ſine ſapientia, ſine potentia, ſine conſilio. Omnia erant in eo, ipſe erat omnia. Qvando voluit, & qvomodo voluit, oſtendit verbum ſuum temporibus apud eum definitis; per qvem omnia fecit. Qvi cum vult, facit; qvando z) cogitat perficit, qvando a) loqvitur, oſtendit; qvando b) format, ſapientiam edit. Omnia enim qvæ facta ſunt, ratione qvidem creat, ſapientia vero ornat. Fecit igitur ſicut voluit: Deus enim erat. Eorum c) autem qvæ facta ſunt, ducem, conſiliarium & operarium generabat verbum: qvod verbum cum in ſe haberet, eſſetqve mundo creato inaſpectibile, fecit aſpectabile, d) emittens priorem vocem, & lumen ex lumine e) generans depromſit ipſi creaturæ dominum, f) ſenſum ſuum. & qvi prius ipſi tantum erat viſibilis, mundo autem inviſibilis, hunc viſiibilem fecit, ut mundus cum eum qvi apparuit, videret, ſalvus fieri poſſet.

XI. Atqve ita adſtitit ei alius. g) Cum alium dico, non duos Deos dico; ſed tanquam lumen ex lumine, & aqvam ex fonte, aut radium à ſole. Una enim virtus ex toto:

D Νοῦς

z) Deus facit qvæ vult Pſal. CXV. 3. Gen. VI. cogitavit DEus qvod fecit hominem. *Fr. Turrianus.*

a) Dixit, fiat lux, & facta eſt lux, hoc eſt loqui id eſt oſtendere. *id.*

b) Formavit hominem de limo terræ, maximam ſapientiam oſtendit Deus in formatione hominis. *id.*

c) Qvia eſt, ſicut Apoſtolus Coloſſ. I. 15. ait, primogenitus omnis Creaturæ *id.*

d) Tunc emiſit Pater priorem vocem, cum dixit: Hic eſt Filius meus dilectus. Matth. 3. *Ita idem Turrianus. Sed Hippolyti ſententia non alia quam Tertulliani c. 13. de præſcipt. docentis* Patrem omnia condidiſſe per Verbum ſuum primo omnium emiſſum. Id verbum Filium ejus apellatum, in nomine DEI varie viſum à Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum, poſtremo delatum ex Spiritu Patris DEI & virtute in virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum egiſſe JEſum Chriſtum. *Et contra Praxeam c. 5.* Ut primum DEus voluit ea qvæ cum Sophiæ ratione & ſermone diſpoſuerat intra ſe & ſubſtantias & ſpecies ſuas edere, ipſum primum ſermonem, habentem in ſe individuas ſuas rationes Sophiam, ut per ipſum fierent univerſa, per qvem erant cogitata atqve diſpoſita, imo & facta jam, qvantum in DEI ſenſu! *Gregorius M. Lib. XXXII. moral. in Jobum c. 6.* Filius ipſe Vox, qvia eum Pater gignendo dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Quod vero Hippolytus addit Verbum ex inſpectabili factum eſſe aſpectabile, ad Oeconomiam pertinet, nam ut Phœbadius libro contra Arianos c. 34.* neç Filium uṡqvam invenimus ſine transfiguratione fuiſſe viſibilem, anteqvam Patri obediens fieret ex æternitate corporeus.

e) Sic locuti ante Patres Nicænos, præter Hippolytum noſtrum ſunt Juſtinus Martyr, Tatianus & Athenagoras ut notatum doctiſſimo Grabio ad Irenæum lib. 2 c. 23. His adde Methodium in homiliis de Simeone & Anna pag. 152. σὺ εἶ φῶς ἀληθινὸν ἐκ φωτὸς ἀληθινοῦ, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Athanaſius poſtea dixit λύχνον ἐκ λύχνου T. 1. pag. 881. edit. Lipſienſ.

f) Filius νοῦς, σοφία Patris, & infra c. XIII Voluntas.

g) Juſtino Martyri qvando Filius ἕτερόν τι à Patre eſſe dicitur, & Tertulliano qvando *Filium & Patrem eſſe aliud ab alio* affirmat, eadem qvæ Hippolyto mens, ut perſonarum diſtinctionem oſtendant, non ut ὁμοούσιον inficientur.

πᾶν Πατὴρ, ἐξ οὗ δύναμις Λόγος. οὗτος δὲ Νοῦς ὃς προβὰς ἐν κόσμῳ ἐδείκνυτο παῖς Θεοῦ. Πάντα τοίνυν δι' αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ μόνος ἐκ Πατρός. Τίς τοίνυν ἀποφαίνεται πληθὺν Θεῶν παρεμβαλλομένην κατὰ καιρούς; Καὶ γὰρ πάντες ἀπεκλείσθησαν εἰς τοῦτο ἄκοντες εἰπεῖν, ὅτι τὸ πᾶν εἰς ἕνα ἀνατρέχει. Εἰ οὖν τὰ πάντα εἰς ἕνα ἀνατρέχει, καὶ κατὰ Οὐαλεντῖνον καὶ κατὰ Μαρκίωνα, Κήρινθόντε καὶ πᾶσαν τὴν ἐκείνων φλυαρίαν, καὶ ἄκοντες εἰς τοῦτο περιέπεσαν, ἵνα τὸν ἕνα ὁμολογήσωσιν αἴτιον τῶν πάντων, οὕτως οὖν συντρέχουσιν καὶ αὐτοὶ μὴ θέλοντες τῇ ἀληθείᾳ ἕνα Θεὸν λέγειν ποιήσαντα ὡς ἠθέλησεν. Οὗτος δὲ ἔδωκεν νόμον καὶ προφήτας, καὶ δοὺς διὰ πνεύματος ἁγίου ἠνάγκασεν τούτους φθέγξασθαι, ὅπως τῆς πατρῴας δυνάμεως τὴν ἀποπνοίαν λαβόντες τὴν βουλὴν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καταγγείλωσιν.

totum vero Pater, *h*) ex qvo virtus verbum: hoc vero mens, ſive ſenſus, qvi prodiens in mundum, oſtenſus eſt puer *i*) Dei. Omnia igitur per eum facta ſunt, * ipſe ſolus ex Patre genitus. Qvis ergo profert multitudinem Deorum, qvæ per curricula temporum appulſa fuit? Omnes enim eo redacti ſunt inviti, ut dicant omnia ad unum recurrere, etiam ſecundum Valentinum, & Marcionem, & Cerinthum, *k*) & omnem illorum nugacitatem; & huc nolentes reciderunt, ut unam omnium cauſam confiteantur. Igitur veritati nolentes conſentiunt, eſſe ſcilicet unum Deum, qvi fecit omnia ſicut voluit. Hic autem dedit legem & Prophetas; & dando *l*) coëgit hos per Spiritum Sanctum loqvi, ut accipientes virtutis paternæ inſpirationem, conſilium & voluntatem Patris nuntiarent.

XII. Ἐν τούτοις τοίνυν πολιτευόμενος ὁ Λόγος ἐφθέγγετο περὶ ἑαυτοῦ, ἤδη γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ κῆρυξ ἐγένετο, δεικνύων μέλλοντα Λόγον φαίνεσθαι ἐν ἀνθρώποις, δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐβόα. ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. Τίς δὲ οὗτός ἐστιν ὁ ἐμφανὴς γινόμενος ἀλλ' ἢ ὁ Λόγος τοῦ Πατρός; ὃν ἀποστέλλων Πατὴρ ἐδείκνυεν ἀνθρώποις τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἐξουσίαν. Οὕτως οὖν ἐμφανὴς ἐγένετο ὁ Λόγος, καθὼς λέγει, ἀνακεφαλαιοῦται γὰρ ὁ μακάριος Ἰωάννης τὰ διὰ τῶν Προφητῶν εἰρημένα, δεικνὺς τοῦτον εἶναι τὸν Λόγον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. φησὶν γὰρ οὕτω· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ὑπο (βὰς) δὲ ἔφη. Ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. Εἰ οὖν, ἔφη, ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ γεγένηται, καθὼς λέγει ὁ προφήτης. Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ Λόγος ὁ καὶ ἐμφανὴς δεικνύμενος. Οὐκοῦν ἔνσαρκον Λόγον θεωροῦμεν, Πατέρα δι' αὐτοῦ νοοῦμεν, υἱῷ δὲ πιστεύομεν, Πνεύματι ἁγίῳ προσ-

XII. In his igitur verbum verſabatur, loqvens de ipſo. Jam enim ipſe ſuus præco erat; oſtendebatqve futurum eſſe, ut verbum in hominibus appareret. Idcirco ſic clamabat: *m*) *Factus ſum manifeſtus iis qui non quærebant me; inventus ſum ab iis qui non interrogabant me.* Qvis vero eſt qvi factus eſt manifeſtus, niſi verbum Patris? qvod cum Pater miſit, poteſtatem ſuam oſtendit hominibus. Sic igitur factum eſt manifeſtum verbum, ſicut ait beatus Joannes. Repetit enim ſummatim, qvæ à Prophetis dicta ſunt, demonſtrans hoc eſſe verbum, per qvod omnia facta ſunt. Sic enim ait: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* *o*) & infra ait: *p*) *Mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. In propria venit, & ſui eum non receperunt.* Si mundus (inqvit) per ipſum factus eſt, ſicut ait Propheta *q*) *Verbo Domini cœli firmati ſunt;* igitur hoc eſt verbum, qvod factum eſt manifeſtum. Ergo verbum incarnatum cernimus, Patrem per eum intel-

ximũ-

h) Sic idem Tertullianus c. 9. adverſus Praxeam Noëti anteambulonem: *Pater tota ſubſtantia eſt, Filius vero derivatio totius & portio.* Et c. 2. *quaſi non ſic quoque unus ſit omnia, dum ex uno omnia, per ſubſtantiæ ſcilicet unitatem.* Et lib. 3. adverſus Marcion. c. 6. *concedas neceſſe eſt eos qui Patrem non agnoverint, nec Filium agnoſcere potuiſſe, per ejuſdem ſubſtantiæ conditionem, cujus ſi plenitudo intellecta non eſt, multo magis portio; certe qua plenitudinis conſors.*

i) ὁ παῖς τοῦ Θεοῦ, DEI Filius, ut ſupra c. V. & VII. *) Joh. I. 3.

k) Valentini Æonas tangit, & Marcionis Deum Demiurgum à Deo bono ac ſummo diverſum & Cerinthi angelicas Poteſtates Mundi opifices.

l) Coëgit hos per Spiritum Sanctum loqvi.) Cogebat ſanctos Prophetas, qvatenus volentes ſeqvi voluntatem Dei, non poterant non loqvi illa qvæ loqvebantur. Sic Petrus in Actis Apoſtol. c. 3. Non poſſumus, inqvit, qvæ vidimus & audivimus non loqvi. Sic Prophetæ audiebant Spiritum verbi Dei intus loqventem, & non poterant, ſicut Petrus hic dixit, non loqvi qvæ audiebant. *Fr. Turrianus.*

m) Eſai. LXV. 1. *n*) Joh. I. 1.

o) Poſt οὐδὲ ἕν in verbis Iohannis στιγμὴν præter Hippolytum faciunt Irenæus, Clemens Alex. Origenes, Theophilus Antiochenus & Euſebius pluribus locis, atqve è Latinis Tertullianus ac Lactantius, Victorinus, Auguſtinus & longe poſt Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. de imagine Mundi, c. 2. Qvoniam vero eadem interpunctio placuit etiam hæreticis Valentino, Heracleoni, Theodoto, & Macedonianis, Eunomianisqve, hinc ab Epiphanio T. 1. pag. 80. & à Chryſoſtomo rejicitur.

p) Joh. I. 10. *q*) Pſ. XXXIII. 6.

κινῶμεν. Ἴδωμεν οὖν τὰ γεγραμμένα, ὅτι μὲν ἐμφανὴς ὁ Λόγος ἐσόμενος ἐκηρύσσετο.

XIII. Καὶ Ἱερεμίας λέγει. Τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι Κυρίου, καὶ ἴδεν τὸν Λόγον αὐτοῦ; Λόγος δὲ Θεοῦ μόνος ὁρατός, ἀνθρώπου δὲ ἀκουστός. Ὅπου ὁρᾷν τὸν Λόγον λέγει, ἀνάγκην ἔχω πιστεύειν ἑωρατὸν τοῦτον ἀπεσταλμένον. οὐκ ἄλλος ἦν ἀλλ᾽ ἢ ὁ Λόγος. Ὅτι δὲ ἀπεστάλθη, μαρτυρεῖ Πέτρος, πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον Κορνήλιον λέγων, Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Λόγον αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ διὰ κηρύγματος Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ πάντων Κύριος. Εἰ δὲ οὖν Λόγος ἀποστέλλεται διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ θέλημα τοῦ Πατρός ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός.

XIV. Ταῦτα μὲν οὖν ἀδελφοὶ σημαίνουσιν αἱ γραφαί, ταύτην τὴν οἰκονομίαν παραδιδῶσιν ἡμῖν καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐν Εὐαγγελίῳ μαρτυρῶν, καὶ τοῦτον τὸν Λόγον Θεὸν ὁμολογεῖ οὕτως λέγων. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Εἰ δὲ οὖν ὁ Λόγος πρὸς τὸν Θεόν, Θεὸς ὤν, τί οὖν φήσειεν ἄν τις δύο λέγειν Θεούς; δύο μὲν οὐκ ἐρῶ Θεοὺς ἀλλ᾽ ἢ ἕνα, πρόσωπα δὲ δύο, οἰκονομίαν δὲ τρίτην, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος. Πατὴρ μὲν γὰρ εἷς, πρόσωπα δὲ δύο, ὅτι καὶ ὁ υἱός· τὸ δὲ τρίτον τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Πατὴρ ἐντέλλεται, Λόγος ἀποτελεῖ, Υἱὸς δὲ δείκνυται δι᾽ οὗ Πατὴρ πιστεύεται. Οἰκονομία συμφωνίας * συνάγεται εἰς ἕνα Θεόν, εἷς γάρ ἐστιν

* Ita legit interpres. Poſſis etiom legere οἰκονομίας συμφωνία. Certe in MS. meo apographo eſt οἰκονομίας συμφωνίας.

ligimus, Filio credimus, Spiritum Sanctum adoramus. Videamus igitur qvæ ſcripta ſunt, qvod prædicabatur qvidem verbum futurum manifeſtum.

XIII. Hieremias etiam dicit.: r) *Quis ſtetit in hypoſtaſi Domini, & vidit verbum ejus?* Verbum autem Dei ſolum eſt viſibile, verbum vero hominis audibile. Qvando dicit videre verbum, neceſſe eſt mihi ut credam, hunc viſibilem miſſum eſſe. Miſſus autem non eſt alius qvam Verbum. Qvod autem miſſum fuit, teſtatur Petrus, cum dixit Cornelio centurioni: s) *Miſit Deus verbum ſuum filiis Iſrael per prædicationem JEſu CHriſti Hic eſt Deus omnium Dominus.* Si ergo verbum mittitur per JEſum CHriſtum, voluntas Patris t) eſt JEſus Chriſtus.

XIV. Hæc igitur fratres, ſignificant nobis ſcripturæ. Hanc œconomiam, id eſt, incarnationem tradit nobis Joannes in Evangelio, teſtimonio ſuo; & hoc verbum confitetur DEum, ſic inqviens: u) *In principio erat verbum, & verbum erat apud DEum, & DEus erat verbum.* Si ergo verbum erat apud Deum, & Deus erat, qvid ergo? dicet ne aliqvis dicere Joannem duos Deos? Duos qvidem non dicam, ſed unum; perſonas vero duas, x) œconomiam tertiam, y) gratiam dico ſancti Spiritus. Pater qvidem unus, Perſonæ vero duæ, qvia Filius; tertia autem Spiritus Sanctus. Pater mandat, z) verbum perficit, Filius autem oſtenditur, per qvem Pater creditur. Oeconomia a) conſenſionis redigitur ad unum Deum, unus enim eſt Deus, qvi mandat, Pater; qvi

r) Jer. XXIII. 18. τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι Κυρίου καὶ εἶδε τὸν λόγον αὐτοῦ; Victor in Catena 1 ἐν τῇ ὑποστάσει pro qvo Symmachus ἐν τῇ ὁμιλίᾳ edidit. s) Actor. X. 36.

t) Sic Filium βούλησιν ſive θέλημα Patris dixere multi veteres, quorum loca vide ſi placet apud Petavium lib. VI. de SS. Trinitate c. 8. §. 21. & lib. VII. c 12. §. 14. u) Joh. I. 1.

x) Oeconomia apud antiqvos Patres aliquando ſignificat incarnationem Filii Dei; aliqvando, ut hic, operationem Spiritus Sancti in myſterio incarnationis, ita fit, ut aliquando œconomia ad ſecundum Perſonam, aliqvando ad tertiam referatur, aliqvando ad primam id eſt ad Patrem, ut paulo poſt ait hic auctor: Oeconomia, & voluntas Patris, qui voluit ſic glorificari & manifeſtari per Filium incarnatum. *Franciſcus Turrianus.*

y) *Gratiam dico Sancti Spiritus.*) Gratiam ſcilicet ſubſtantialem, ſive per ſe gratiam, quæ eſt Spiritus Sanctus, qui ſupervenit in virginem, ex qua conceptus eſt Filius Dei. ideo dixit, œconomiam tertiam. ſic poſtea Julius Pont. in epiſt. de incarnatione, quam Cyrillus in Synodo Epheſina citavit, in numeratione Trinitatis dixit contineri incarnationem, qua Filius Dei, qui eſt, inquit, ordine confeſſionis perſona ſecunda Trinitatis, factus eſt ſuperveniente Spiritu Sancto ex Virgine Filius hominis, qui eſt idem una & eadem filiatione Filius Dei. *idem.*

z) Hoc *mandandi & præcipiendi* vocabulo de Patre, & *obediendi* de Filio ſine ullo offenſione uſi ſunt non modo ante Concilium Nicænum S. Irenæus, Hippolytus noſter, Origenes & alii: ſed & poſt illud Concilium adverſarii & hoſtes Arianæ hæreſeos acerrimi, Athanaſius, Baſilius, Marius Victor. Hilarius, Proſper &c. Vide Petavium lib. 2. de Trinitate c. 7. §. 7. Georg Bullum in defenſione fidei Nicænæ p. 133. 165. 179. 170.

a) Quia in myſterium incarnationis uno conſenſu & operatione concurrerunt Pater & Filius. *Fr. Turrian.*

b) *Qui eſt ſuper omnia.*) Cum Paulus ait de Deo ad Epheſ. IV. 6. *Qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus*; tres perſonas deſignat, & unitatem Dei in illis; quia unius ejuſdemque virtutis ac potentiæ eſt, eſſe ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus; & ſecundum ordinem confeſſionis Sanctæ Trinitatis, primum tribuit Patri, ſecundum Filio, tertium Spiritui Sancto, quia eſt tertia Perſona ſecundum ordinem confeſſionis, ut antiqui Theologi loquuntur, & nos loqui docuerunt *Franc. Turrianus.*

c) Ex decem leproſis non novem Judæi ſed unus tantum gratias Chriſto egit ſanatus & in eum credens Samaritanus, Luc. XVII. 16.

d) Hoc dicit propter Petrum, quem legimus in Evangelio negaſſe. *Fr. Turrian.*

ὁ Θεός. Ὁ γὰρ κελεύων Πατὴρ, ὁ δὲ ὑπακούων υἱὸς, τὸ δὲ συνετίζον, ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ ὢν Πατὴρ ἐπὶ πάντων, ὁ δὲ υἱὸς διὰ πάντων, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐν πᾶσιν. Ἄλλως τε ἕνα Θεὸν νομίσαι μὴ δυνάμεθα, ἐὰν μὴ ὄντως Πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστεύσωμεν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ ἐδόξασαν Πατέρα, ἀλλ' οὐκ ηὐχαρίστησαν, υἱὸν γὰρ οὐκ ἐπέγνωσαν. Μαθηταὶ ἐπέγνωσαν υἱὸν, ἀλλ' οὐκ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, δι' ὃ καὶ ἠρνήσαντο. Γινώσκων οὖν ὁ Πατρῷος Λόγος τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ὅτι οὐκ ἄλλως βούλεται δοξάζεσθαι ὁ Πατὴρ ἢ οὕτως, ἀναστὰς παρέδωκεν τοῖς μαθηταῖς λέγων. Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεικνύων ὅτι πᾶς ὃς ἂν ἕν τι τούτων ἐκλίπῃ, τελείως Θεὸν οὐκ ἐδόξασεν. Διὰ γὰρ τῆς Τριάδος ταύτης Πατὴρ δοξάζεται. Πατὴρ γὰρ ἠθέλησεν, Υἱὸς ἐποίησεν, Πνεῦμα ἐφανέρωσεν. Πᾶσαι τοίνυν αἱ γραφαὶ περὶ τούτου κηρύσσουσι.

XV. Ἀλλ' ἐρεῖ μοί τις. ξένον μοι φέρεις λόγον λέγων υἱόν. Ἰωάννης μὲν γὰρ λέγει λόγον, ἀλλ' ἄλλως ἀλληγορεῖ. οὕτως γὰρ δεικνύων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τοῦτον ὄντα ἀπ' ἀρχῆς καὶ νῦν ἀπεσταλμένον, ὑποβὰς ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἔφη. καὶ ἴδον τὸν οὐρανὸν ἠνεῳγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκὸς καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φλὸξ πυρός. Διαδήματα πολλὰ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἔχων ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός, καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον ἐρραντισμένον αἵματι. καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ὁρᾶτε οὖν, ἀδελφοί, πῶς ἐν συμβόλῳ τὸ ἱμάτιον τὸ ἐρραντισμένον αἵματι, τὴν σάρκα διηγήσατο, δι' ἧς καὶ ὑπὸ πάθος ἦλθεν, ὁ ἀπαθὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθὼς μαρτυροῦσιν μοι οἱ Προφῆται. Λέγει γὰρ οὕτως ὁ μακάριος Μιχαίας. Οἶκος Ἰακὼβ παρώργισε πνεῦμα Κυρίου. Ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῖς ἐστιν. οὐχ οἱ λόγοι αὐτοῦ καλοὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὀρθοὶ πορεύονται. Καὶ αὐτοὶ ἀντέστησαν εἰς ἔχθραν κατὰ πρόσωπον τῆς εἰρήνης αὐτοῦ, τὴν δόξαν ἐξέδειραν αὐτοῦ, τουτέστιν, τὸ σαρκὶ παθεῖν αὐτόν. Ὡσαύτως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει. Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν τῇ σαρκὶ, ἵνα

obedit, Filius; qvi docet ſcientiam, Spiritus Sanctus. Pater qvi *b*) eſt *ſuper omnia*, Filius *per omnia*, Spiritus Sanctus *in omnibus*. Aliter Deum unum intelligere non poſſumus, niſi vere Patri & Filio & Spiritui S. credamus. Etenim Judæi Patrem glorificaverunt, ſed non egerunt gratias; *c*) ſiqvidem non agnoverunt Filium. Diſcipuli agnoverunt Filium ſed non in Spiritu Sancto, idcirco *d*) negaverunt. Sciens igitur verbum Patris, œconomiam & voluntatem Patris, qvod non vult aliter Pater glorificari, niſi ſic; cum reſurrexiſſet, tradidit hoc diſcipulis: *e*) *Euntes*, inqvit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Docuit hic, qvod qvicumqve unum qvid horum omiſerit, is perfecte Deum non glorificavit. Per hanc enim Trinitatem Pater glorificatur. Pater enim voluit, Filius fecit, Spiritus Sanctus manifeſtum fecit: omnes igitur Scripturæ de hoc prædicant.

XV. Sed dicet mihi aliqvis: Novum verbum mihi affers, cum Filium vocas. *f*) Joannes enim verbum qvidem dicit, ſed aliter per allegoriam interpretatur. Immo non aliter *g*) per allegoriam interpretatur: ſic enim oſtendens hoc verbum Dei qvod ab initio erat, & nunc miſſum eſt, dixit poſtea, in Apocalypſi: *Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus: & qui ſedebat in eo, fidelis & verax, & in juſtitia judicat & pugnat. Oculi ejus ſicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa; habens nomen ſcriptum quod nemo novit niſi ipſe. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine: & vocatum eſt nomen ejus, Verbum Dei.* Videte igitur fratres, qvomodo *h*) veſtis ſanguine aſperſa, in ſymbolo *i*) ſignificavit carnem, qva venit, ad ſubeundam paſſionem impatibile Dei verbum, ſicut mihi Prophetæ teſtantur. Sic enim ait beatus Michæas: *k*) *Domus Jacob irritavit Spiritum Domini, hæc ſunt eorum ſtudia, non boni ſermones ejus, & recte cum ipſis ambulant. Et ipſi ſuſcitaverunt inimicitiam contra pacem ejus, l*) *gloriam ejus detraxerunt.* Ideſt, fecerunt eum pati in carne. Similiter beatus Paulus ait: *m*) *Quod enim impoſſibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem; Deus Filium ſuum mittens in ſimilitudine carnis peccati, n*) *damnavis peccatum in carne, ut juſtificatio legis oſtenderetur*

δι

e) Matth. XXVIII. 19.

f) Hunc locum puto à Turriano minus bene expreſſum, atque Hippolytum potius in hanc ſententiam ſcripſiſſe: *Novum mihi affers, cum Filium Verbum vocas*, ſive Verbi appellas nomine.

g) *Per allegoriam.*) Verbum Dei non allegorice, ſed proprie Filium Dei ſignificat. Hoc ipſum beatus Cyrillus l. 7. Theſauri cap. 1. contra Eunomium docuit, & per ſcripturas probavit, eſſe verbum proprium nomen Filii; id eſt, hanc vocem, Verbum, proprie & decenter, & non per abuſionem, aut allegoriam Filium Dei ſignificare. *Franciſcus Turrianus.*

h) Apocal. XIX. 13.

i) Hoc eſt in figura, qua utitur etiam Propheta Eſaias LXIII. 2.

k) Michæ II. 7.

l) *Gloriam ejus detraxerunt.*) Sic habebant LXX. in exemplari Hippolyti, δόξαν, non δωρεὰν, ut nunc in noſtris. Convenit hæc lectio cum Eſai. cap. 53. Vidimus eum, & non erat ſpecies, neque decor. *Franc. Turrianus.*

m) Rom. VIII. 3. *n*) omittit verba καὶ περὶ ἁμαρτίας, quæ & in uno Covelli Codice abſunt, ſed ab aliis Codicibus, qvemadmodum & verſionibus antiquis Epiſtolæ ad Romanos agnoſcuntur.

τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου φανερωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα. Ποῖον οὖν υἱὸν ἑαυτοῦ ὁ Θεὸς διὰ τῆς σαρκὸς κατέπεμψεν ἀλλ' ἢ τὸν Λόγον, ὃν υἱὸν προσηγόρευε διὰ τὸ μέλλειν αὐτὸν γενέσθαι, καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς εἰς ἀνθρώπους φιλοστοργίας ἀναλαμβάνει ὁ υἱὸς καλούμενος. Οὔτε γὰρ ἄσαρκος καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Λόγος, τέλειος ἦν υἱός, καί τοι τέλειος Λόγος ὢν μονογενής, οὔθ' ἡ σὰρξ καθ' ἑαυτὴν δίχα τοῦ Λόγου ὑποστῆναι ἠδύνατο, διὰ τὸ ἐν Λόγῳ τὴν σύστασιν ἔχειν. Οὕτως οὖν εἷς Υἱὸς τέλειος Θεοῦ ἐφανερώθη.

XVI. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ σαρκώσεως τοῦ Λόγου μαρτύρια. Ἔστιν δὲ καὶ ἕτερα πλεῖστα. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ προκείμενον. Ὅτι ὄντως, ἀδελφοί, ἡ δύναμις ἡ πατρῴα, ὅ ἐστιν Λόγος ἀπ' οὐρανοῦ κατῆλθεν, καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ Πατήρ. Λέγει γὰρ οὕτως. Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθεν, καὶ ἥκω. Τί δέ ἐστιν τὸ. ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἢ ὁ Λόγος; Τί ἢ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννηθὲν, ἀλλ' ἢ Πνεῦμα, τουτέστιν ὁ Λόγος; Ἀλλ' ἐρεῖς μοι.

tur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum Spiritum. Qvalem igitur Filium ſuum Deus per carnem miſit, niſi Verbum, qvod a principio ſcilicet Filium vocavit, qvia futurum erat ut ortum caperet ? & cum Filius vocatur, *o)* commune nomen amoris erga homines ſumit. Nec enim verbum per ſe & ſine carne *p)* perfectus Filius erat, cum tamen eſſet perfectum verbum, unigenitus. Neqve caro per ſe ſine verbo ſubſiſtere poterat, qvia in verbo habebat τὴν σύστασιν, id eſt, in verbo ſubſiſtebat. Sic ergo unus Filius Dei perfectus, manifeſtatus eſt.

XVI. Atqve hæc qvidem ſunt de incarnatione verbi teſtimonia, & alia plurima. Videamus nunc qvod propoſitum nobis eſt, qvod vere, fratres, virtus Patris, qvod eſt verbum Dei, è cœlo deſcendit, & non ipſe Pater, ſic enim ait: *q) Ego ex Patre exivi, & venio.* Qvid eſt autem qvod ex Patre exivit, niſi verbum? Qvid eſt qvod ex ipſo genitum eſt niſi Spiritus, *r)* id eſt, verbum? Sed dices mihi:

o) Commune nomen amoris. Filius Dei Filius hominis nominatus eſt, & fuit, ut nos Filii Dei nominemur & ſimus, quod fuit ſummæ erga nos charitatis. Videte, inquit Joannes in epiſt 1. cap. 3. qualem charitatem dedit nobis Pater, ut Filii Dei nominemur & ſimus. Niſi enim ſic Pater dilexiſſet mundum, ut Filium ſuum factum Filium hominis pro nobis in mortem tradidiſſet, adoptionem Filiorum Dei, qvam accepimus, non accepiſſemus. *Fr. Turrianus.*

p) Perfectus Filius non erat.) Nihil deerat Filio Dei ad perfectionem generationis æternæ ex Patre, anteqvam fieret Filius hominis: ſed ad perfectum myſterium œconomiæ deerat Chriſto Filio Dei, ut fieret Filius hominis, & ſic eſſet perfectus Chriſtus. Cum carne itaqve factus eſt perfectus Chriſtus, & perfectus ſive completus Filius; Filius ſcilicet Dei & Filius hominis: qvin hypoſtaſis Chriſti, ut antiqvi Theologi, & Eccleſiaſtici Patres tradunt, eſt qvid completum ex duabus naturis, divina ſcilicet & humana unita verbo. Et beatus Cyrillus libro 5. contra Neſtorium: *Corpus*, inqvit, *ex muliere natum unitum verbo ſecundum hypoſtaſim, Chriſtum unum & Filium & dominum perfecit, ſive complevit eundem Deum & hominem*, qvod perinde eſt, ut diceret, Filium Dei & eundem Filium hominis. Conveniunt cum his, qvæ Leontius Byzantius lib. primo contra Neſtorianos, & Eutychianos ſcripſit, duplicem eſſe perfectionem in Chriſto, unam qvæ ſimpliciter dicitur, alteram qvæ in habitudine cernitur, ſecundum magnum Gregorium. *Perfectum enim*, inqvit, *eſt verbum, & plenum, & præbens perfectionem; perfecta autem eſt & anima hominis quantum ad definitionem eſſentiæ ſua: ſed tamen neque verbum eſt perfectus Chriſtus non unita humanitate, quamvis perfectus Deus ſit, ſicut nec anima perfectus homo eſt ſine corpore, etſi perfectam ſubſtantiam habet.* hactenus Leontius. *idem.*

Scilicet non ita inſaniit Hyppolytus, ut diceret, qvod dixiſſe illum Zvvickerus voluit, Verbo ſive Unigenito qvicqvam intrinſecæ perfectionis revera acceſſiſſe ex carnis aſſumtione; imo contrarium aperte docet. Nam primo diſerte ait, Dominum noſtrum perfectum fuiſſe Verbum & unigenitum ante incarnationem. Deinde clare docet Verbum ſive unigenitum adeo ex carne humana non melioratum eſſe, ut caro illa ipſam ſuam ſubſiſtentiam Verbo debeat. Qvid ergo, inqvies, voluit Hippolytus, cum ait Verbum & unigenitum ſine carne perfectum non fuiſſe Filium? Voluit, inqvam, manifeſte, τὸν λόγον ante incarnationem non omni filiationis genere, ut ita dicam, defunctum fuiſſe, ſive nondum fuiſſe omni modo, qvo Pater voluit, Dei Filium. Scilicet Domino noſtro triplicem nativitatem & filiationem attribuerunt Veteres. Prima eſt, qva ut λόγος ex mente Patris ab æterno natus fuit. Ex hac nativitate perfecta hypoſtaſis divina exiſtit; nec ipſi qvicqvam poſtea acceſſit, ſed potius ceteræ nativitates συγκαταβάσεις fuerunt ſive condeſcenſiones Filii Dei. Altera nempe nativitas eſt, qva ὁ λόγος à Deo Patre, apud qvem, cum nihil adhuc præter Deum exiſteret, adeoqve ab æterno fuerat, κατ' ἐνέργειαν exivit, ac tanqvam ex utero ejus prodiit, ſeqve demiſit ad condenda univerſa. (Hæc eſt illa γέννησις λόγου προφορικοῦ apud Theophilum Antiochenum lib. 2. p. 80. Sic & Judæi qvidam ætate Juſtini affirmabant ἀτμήτους καὶ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις eſſe angelos ἃς ὁ Θεὸς ὅταν βούληται προπηδᾷν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀναστέλλει πρὸς ἑαυτόν. p. 280. dial. cum Tryphone) Tertia demum Nativitas cum fuit, cum idem ὁ λόγος caro factus eſt, & è ſino Patris in uterum beatiſſimæ virginis illapſus, homo ex ipſa natus eſt per inumbrationem Spiritus S. Hæc fuit τοῦ λόγου extrema συγκατάβασις, (à nobis hominibus, adeoqve ab ipſis Angelis æternum adoranda.) qva peracta, perfectus Filius Dei factus eſt, hoc eſt, ut dixi, omni filiationis genere defunctus eſt: ſi qvidem ceteræ filiationes, qvæ humanam Chriſti naturam ſpectant, ex hac dependent, atqve ex ipſa conſeqvuntur. *G. Bullus defenſ. fidei Nicænæ p. 164.*

q) Joh. XVI. 28. *r)* Divina Chriſti natura, uti eſt, ita paſſim etiam dicitur Spiritus antiqvis Eccleſiæ Doctoribus διὰ τὸ ἀσχημάτιστον ut loqvitur Proclus C. Politanus. Vide Hugonem Grotium ad Marci cap. 2. verſ. 8.

Πῶς γεγέννηται; Τὴν μὲν κατὰ σὲ διήγησιν, ὡς ἐγέννησαι, οὐ δύνῃ ἐξειπεῖν, καίτοι τῆς ἑκάστης ἡμέρας, ὁρῶν τὴν κατὰ ἄνθρωπον αἰτίαν, καὶ τὴν περὶ τοῦτον οἰκονομίαν ἀκριβῶς ἐξειπεῖν οὐ δύνασαι. οὐ γὰρ πάρεστίν σοι γινώσκειν τὴν τοῦ δημιουργήσαντος ἔμπειρον καὶ ἀνεκδιήγητον τέχνην, ἀλλ' ἢ μόνον ὁρῶντα νοεῖν καὶ πιστεύειν ὅτι ἔργον Θεοῦ ἄνθρωπος. Περὶ δὲ λόγου γένεσιν ζητεῖς, ὅνπερ βουληθεὶς ὁ Θεὸς Πατὴρ ἐγέννησεν ὡς ἠθέλησεν. Οὐ γὰρ αὐταρκές σοί ἐστιν μαθεῖν ὅτι κόσμον ὁ Θεὸς ἐποίησεν. ἀλλὰ καὶ πόθεν ἐποίησεν, τολμᾷς ἐπιζητεῖν. ἢ οὐκ αὐταρκές σοί ἐστιν μαθεῖν, ὅτι υἱὸς Θεοῦ σοι ἐφανερώθη εἰς σωτηρίαν, ἐὰν πιστεύσῃς, ἀλλὰ καὶ πῶς ἐγεννήθη κατὰ πνεῦμα, πολυπραγμονεῖς. Καὶ τὴν μὲν κατὰ σάρκα γέννησιν αὐτοῦ οὐ πλείονες ἐπιστεύθησαν διηγήσασθαι πλὴν δύο. Καὶ σὺ τολμᾷς ἐπιζητεῖν τὴν κατὰ πνεῦμα διήγησιν, ἣν παρ' ἑαυτῷ φυλάττει Πατὴρ, ἀποκαλύπτειν μέλλων τότε τοῖς ἁγίοις καὶ ἀξίοις ἰδεῖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Αὐταρκές σοι ἤτω τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν. Καθὼς διὰ τοῦ Προφήτου τὴν τοῦ Λόγου γέννησιν σημαίνων ὅτι γεγέννηται, τὸ δὲ πῶς φυλάσσει καιρῷ ὡρισμένῳ παρ' αὐτῷ μέλλων ἀποκαλύπτειν. Λέγει δὲ οὕτως. Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε.

Qvomodo genitum eſt? Explicationem qvomodo tu genitus es, non potes expromere, qvamvis qvotidie vides cauſam humanam, & modum generationis non potes perfecte efferre. Non enim licet tibi cognoſcere artem ejus qvi creavit, in experientia & uſu poſitam, & non enarrabilem; ſed ſolum videndo intelligere & credere qvod opus Dei eſt homo. De verbi autem generationis ratione qværis, qva Deus Pater generare voluit; generavit ſicut voluit. Non ſatis eſt tibi ſcire qvod Deus mundum condidit, niſi audeas inqvirere, qvomodo condidit? Non ſufficit tibi cognoſcere, qvod Filius Dei tibi apparuit ad ſalutem, ſi tamen id credis; ſed inſuper qvomodo genitus eſt ſecundum Spiritum, curioſe indagas? Atqvi generationem ejus ſecundum carnem enarrare non pluribus qvam duobus s) concreditum eſt, & tu audes generationem ſecundum Spiritum ſcrutari, qvam apud ſe Pater ſervat, revelaturus tunc Sanctis, qvi ut faciem ejus videant digni erunt? Satis habe qvod à Chriſto dictum eſt: t) *Quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt*, ſicut per Prophetam u) ſignificat verbi generationem qvod genitus eſt: qvomodo vero, reſervat apud ſe in tempus certum ac præfinitum, cum illud revelaturus eſt. x) Sic enim ait: *Ex utero ante luciferum genui Te.*

XVII. Αὐτάρκεις αὗται αἱ μαρτυρίαι πιστοῖς ἀλήθειαν ἀσκοῦσιν. οἱ δὲ ἄπιστοι οὐδενὶ πιστεύουσιν. Καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ προσώπου τῶν Ἀποστόλων διεμαρτύρατο, λέγων. καὶ τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ὥστε μὴ γενώμεθα ἄπιστοι, μήποτε ἐφ' ἡμῖν τελεσθῇ τὸ εἰρημένον. Πιστεύσωμεν οὖν, μακάριοι ἀδελφοὶ, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων, ὅτι Θεὸς λόγος ἀπ' οὐρανῶν κατῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν, ἵνα σαρκωθεὶς ἐξ αὐτῆς, λαβὼν δὲ καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην, λογικὴν δὲ λέγω, γεγονὼς πάντα ὅσα ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐκτὸς ἁμαρτίας, σώσῃ τὸν πεπτωκότα, καὶ ἀφθαρσίαν ἀνθρώποις παράσχῃ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐν πᾶσιν οὖν ἀποδέδεικται ἡμῖν τῆς ἀληθείας λόγος, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Πατὴρ, οὗ πάρεστι λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν. ἐν ὑστέροις καιροῖς, καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων. Οὗτος διὰ νόμου καὶ Προφητῶν ἐκηρύχθη παρεσόμενος εἰς τὸν κόσμον. Καθ' ὃν οὖν τρόπον ἐκηρύχθη, κατὰ τοῦτον καὶ παρὼν ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ἐκ παρθένου καὶ ἁγίου Πνεύματος, καινὸς ἄνθρωπος γενόμενος, τὸ μὲν οὐράνιον ἔχων τὸ πατρῷον ὡς Λόγος, τὸ δὲ ἐπίγειον ὡς ἐκ παλαιοῦ Ἀδὰμ διὰ παρθένου σαρκούμενος. Οὗτος

XVII. Sufficiunt hæc teſtimonia fidelibus veritatis ſtudioſis, infideles enim nulli credunt. Etenim Spiritus Sanctus ut terreret, in Perſona Apoſtolorum teſtatus eſt y): *Domine, quis credidit auditui noſtro?* Qvamobrem ne ſimus infideles, ne qvando in nobis, qvod dictum eſt, impleatur Credamus igitur fratres ſecundum traditionem Apoſtolorum, z) qvod Deus verbum è cœlis deſcendit in ſanctam virginem Mariam, ut ex ea incarnatus ſumpta anima humana, rationis inqvam participe, factus omnia qvæcunqve homo eſt, excepto peccato, ſalvaret Adam qvi ceciderat, & immortalitatem hominibus largiretur iis, qvi crederent in nomine ejus. In omnibus igitur demonſtratum eſt nobis verbum veritatis, qvod unus eſt Pater, cujus adeſt verbum, per qvod omnia fecit, qvod poſterioribus temporibus, ſicut ſuperius diximus, a) miſit Pater ad ſalutem hominum. Hoc per legem & Prophetas prædicatum eſt venturum eſſe in mundum. Sicut ergo prædicatum eſt, ſic præſens ſe ipſum manifeſtum fecit ex Virgine & Spiritu Sancto novus homo factus, habens cœleſte qvod paternum erat, tanqvam verbum; ter-

προελ-

s) Matthæo & Lucæ in Evangel. t) Joh. III. 6. u) Davidem in loco mox afferendo.
x) Pſal. CX. 3. y) Eſai. LIII. 1. Joh. XII. 38. Rom. X. 16. z) En παράδοσιν Ἀποστολικὴν, ſed qvam mox ex ſcriptis Apoſtolicis clariſſime teſtatam facit Hippolytus.
a) Supra cap. VII.

προελθὼν εἰς κόσμον Θεὸς ἐν σώματι ἐφανερώθη, ἄνθρωπος τέλειος προελθών. οὐ γὰρ κατὰ φαντασίαν ἢ τροπὴν, ἀλλ᾽ ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος.

renum vero tanqvam ex vetere Adam per Virginem incarnatus. Sic in mundum egreſſus Deus corporatus apparuit, egreſſus perfectus homo. Non enim per fictionem, aut mutationem, *b*) ſed vere factus eſt homo.

XVIII. Οὕτως οὖν καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἑαυτοῦ οὐκ ἀπαναίνεται ἐνδεικνύμενος Θεὸς ὤν, ὅτε πεινᾷ καὶ κοπιᾷ, καὶ κάμνων διψᾷ, καὶ δειλιῶν φεύγει, καὶ προσευχόμενος λυπεῖται, καὶ ἐπὶ προσκεφάλαιον καθεύδει ὁ ἄυπνον ἔχων τὴν φύσιν ὡς Θεός, καὶ ποτηρίου πάθος παραιτεῖται ὁ διὰ τοῦτο παραγεγονὼς ἐν κόσμῳ, καὶ ἀγωνιῶν ἱδροῖ, καὶ ὑπὸ ἀγγέλου ἐνδυναμοῦται ὁ ἐνδυναμῶν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, καὶ θανάτου καταφρονεῖν ἔργῳ διδάξας. καὶ ὑπὸ Ἰούδα παραδίδοται ὁ γινώσκων τὸν Ἰούδαν τίς ἐστιν. καὶ ἀτιμάζεται ὑπὸ Καϊάφα, ὁ πρότερον ὑπ᾽ αὐτοῦ ἱερατευόμενος ὡς Θεός. καὶ ὑπὸ Ἡρώδου ἐξουθενεῖται ὁ μέλλων κρίνειν πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ μαστίζεται ὑπὸ Πιλάτου ὁ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀναδεξάμενος. καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν παίζεται ᾧ παρεστήκασι χίλιαι χιλιάδες καὶ μυρίαι μυριάδες ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων. καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ξύλῳ προσπήγνυται, ὁ πήξας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν. καὶ πρὸς Πατέρα βοῶν παρατίθεται τὸ πνεῦμα ὁ ἀχώριστος τοῦ Πατρός. καὶ κλίνων κεφαλὴν, ἐκπνεῖ, ὁ εἴπας, ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Ὅτι δὲ οὐκ ἐκυριεύετο ὑπὸ θανάτου, ὡς ζωὴ, εἶπεν. Ἐγὼ ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ τίθημι αὐτήν. καὶ πλευρὰν λόγχῃ νύσσεται, ὁ τὴν ζωὴν πᾶσιν χαριζόμενος. καὶ σινδόνι ἑλισσόμενος ἐν μνημείῳ τίθεται ὁ τοὺς νεκροὺς ἐγείρων. καὶ τριήμερος ὑπὸ Πατρὸς ἀνίσταται, αὐτὸς ὢν ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. Ταῦτα γὰρ πάντα ἡμῖν κατόρθωσεν ὁ δι᾽ ἡμᾶς γέγονεν καθ᾽ ἡμᾶς. Αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνεδέξατο καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, καὶ περὶ ἡμῶν ὠδυνᾶτο, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ Προφήτης. Ὁ ὑπ᾽ ἀγγέλων ὑμνούμενος καὶ ὑπὸ ποιμένων θεωρούμενος, καὶ ὑπὸ Συμεῶνος προσδοκώμενος, καὶ ὑπὸ Ἄννα μαρτυρούμενος. οὗτος ἦν ἐζητούμενος ὑπὸ Μάγων, καὶ σημει-

XVIII. Sic igitur humana ſua non recuſat qvi demonſtrabatur eſſe Deus, cum eſurit *c*) & laborat, *d*) & defatigatus ſitit; *e*) cum formidans fugit, *f*) & ſuper pulvinum dormit, *g*) qvi naturam habet inſomnem ut Deus: cum calicem paſſionis refugit, *h*) qvi propter hoc in mundum advenerat: *i*) cum in anxietate ſudat, *k*) & ab Angelo roboratur, qvi eos qvi in eum credunt, roborat; & opere docuit mortem contemnere: cum à Juda proditur, *l*) qvi cognoſcebat Judam qvis eſſet; *m*) & à Caipha inhonoratur, *n*) qvi erat ab eo ſacerdotio fungente, paulo ante *o*) tanqvam Deus honoratus: cum ab Herode ſpernitur, *p*) qvi totam terram judicaturus eſt, q) & verberatur à Pilato *r*) is qvi infirmitates noſtras ſuscepit: *s*) & à militibus illuditur *t*) is, cui adſtant millia millium, *u*) & decies centena millia Angelorum & Archangelorum: & à Judæis in ligno figitur, *x*) qvi tanqvam cameram cœlum fixit: *y*) & clamans ad Patrem Spiritum commendat, *z*) qvi eſt à Patre inſperabilis: *a*) & inclinato capite exſpirat, *b*) qvi dixit: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.* *c*) Qvod autem non dominabatur ei mors qvi vita erat, ſignificat cum dixit: *d*) *Ego à me ipſo pono eam.* Et latus lancea aperitur ei, *e*) qvi vitam omnibus * largitur: & linteo involutus, in monumento ponitur, *f*) qvi mortuos ſuſcitat: & tertia die à Patre excitatur *g*) qvi eſt ipſe reſurrectio & vita. ** Hæc enim omnia nobis operatus eſt, qvi propter nos factus eſt ſicut nos Ipſe enim infirmitates noſtras ſuſcepit, & languores noſtros portavit; & pro nobis dolet, ſicut dixit Eſaias Propheta. *h*) Ab Angelis laudatus, *i*)

 νόμε-

b) Adverſus hæreſin Docetarum, qvæ latiſſime ſerpſerat propugnata à Simone *Mago*, *Menandro*, Saturnilo, Gnoſticis, Cerinthiis, Baſilide, Valentino, Secundo, Epiphane, Iſidoro, Heracleonitis, Ptolemæo, Marcoſianis, Ophitis, Sethianis, Cerdone, Marcione, Apelle, Bardeſane, Harmenio, uti deinceps à Manichæis & Priſcillianiſtis.

c) Matth. IV. 2. *d*) Matth. XXVI. 37. *e*) Joh. XIX. 28. *f*) Joh. IV. 3.
g) Matth. VIII. 24. *h*) Matth. XXVI. 39. Marc. XIV. 36. Luc. XXII. 42. *i*) Joh. XII. 27. XVIII. 11.
k) Luc. XXII. 44. *l*) Matth. XXVI. 15. *m*) id. verſ. 25. *n*) id. 65. ſeq.

o) *Tanquam Deus honoratus.*) Quia cum eſſet Pontifex illius anni, prophetavit Caiphas, Joan. cap. 11. quod JEſus moriturus erat pro gente; & non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qvi erant diſperſi, congregaret in unum; qvod qvidem facere non poterat, niſi Deus eſſet. *Franciſcus Turrianus.*
p) Luc. XXIII. 11. *q*) Actor. XVII. 31. *r*) Matth. XXVII. 26. Joh. XIX. 1. *s*) Eſai. LIII. 4.
t) Matth. XXVI. 67. *u*) Daniel. VII. 10. *x*) Matth. XXVII. 35. *y*) Eſa. XL. 22.
z) Luc. XXIII. 46. *a*) Joh. XIV. 11. *b*) Joh. XIX. 30. *c*) Joh. X. 18.
d) Ibid. *e*) Joh. XIX. 34. * Joh. XI. 25. XIV. 6. *f*) Joh. XIX. 40. *g*) Actor. X. 40.
** Joh. XI. 25. *h*) Eſaiæ LIII. 4. *i*) Luc. II. 13.

νόμενος ὑπὸ ἀστέρος. ὁ καὶ ἐν οἴκῳ Πατρὸς πολιτευόμενος, καὶ ὑπὸ Ἰωάννου δακτυλοδεικτούμενος. ὁ ὑπὸ Πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρούμενος. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἀκούετε αὐτοῦ. οὗτος στεφανοῦται κατὰ διαβόλου. οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Ναζαραῖος ὁ ἐν Κανᾷ ἐν γάμοις κληθεὶς, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν, καὶ θαλάσσῃ ὑπὸ βίας ἀνέμων κινουμένῃ ἐπιτιμῶν, καὶ ἐπὶ θαλάσσης περιπατῶν ὡς ἐπὶ ξηρᾶς γῆς, καὶ τυφλὸν ἐκ γενετῆς ὁρᾷν ποιῶν, καὶ νεκρὸν Λάζαρον τετραήμερον ἀνιστῶν, καὶ ποικίλας δυνάμεις ἀποτελῶν, καὶ ἁμαρτίας ἀφεὶς, καὶ ἐξουσίαν διδοὺς μαθηταῖς. καὶ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐξ ἁγίας πλευρᾶς ῥεύσας, λόγχῃ νυγείς. Τούτου χάριν ἥλιος σκοτίζεται, ἡμέρα οὐ φωτίζεται, ῥήγνυνται πέτραι, σχίζεται καταπέτασμα. Τὰ θεμέλια γῆς σείεται, ἀνοίγονται τάφοι καὶ ἐγείρονται νεκροὶ, καὶ ἄρχοντες καταισχύνονται. τὸν γὰρ κοσμήτορα τοῦ παντὸς ἐπὶ σταυροῦ βλέποντες καμμύσαντα τὸν ὀφθαλμὸν καὶ παραδώσαντα τὸ πνεῦμα, ἰδοῦσα ἡ κτίσις ἐταράσσετε, καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπερβάλλουσαν δόξαν χωρῆσαι οὐ δυναμένη ἐσκοτίζετο. Οὗτος ἐμφυσῶν δίδωσι τὸ Πνεῦμα μαθηταῖς, καὶ θυρῶν κεκλεισμένων εἰσέρχεται, καὶ βλεπόντων μαθητῶν ὑπὸ νεφέλης ἀναλαμβάνεται εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐκ δεξιῶν Πατρὸς καθίζεται, καὶ ζώντων καὶ νεκρῶν παραγίνεται κριτής. οὗτος ὁ Θεὸς, ὁ ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γεγονὼς, ᾧ πάντα ὑπέταξεν Πατήρ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκληϲίᾳ καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

*) à paſtoribus viſus, *k*) à Symeone expectatus, *l*) ab Anna teſtatus *m*) à magis qvæſitus, *n*) ab ſtella ſignificatus, *o*) in domo patris verſatus, *p*) à Joanne digito oſtenſus *q*) cui Pater ſuperne teſtimonium dedit, *r*) dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus; ipſum audite.* Hic coronatur *s*) contra diabolum. Hic eſt JEſus Nazaræus, qvi in Cana Galilææ ad nuptias vocatus, aqvam in vinum mutavit; *t*) & mare vi ventorum agitatum, increpavit; *u*) & ſuper mare tanquam ſuper terram ſiccam ambulavit; *x*) cœcum à nativitate videre fecit; *y*) Lazarum jam qvatriduo mortuum excitavit, *z*) varia miracula edidit; peccata remiſit; *a*) dedit Apoſtolis poteſtatem, *b*) lancea ictus ſanguinem & aqvam *c*) ex latere fudit. Propter hunc ſol obtenebreſcit, *d*) dies non illuminatur, rumpuntur petræ, *e*) ſcinditur velum, *f*) fundamenta terræ qvatiuntur, *g*) aperiuntur ſepulchra, & reſurgunt mortui; & principes pudore afficiuntur *h*) cum vident in cruce eum qvi univerſum ornavit, claudentem oculos, & tradentem Spiritum. Hæc cum creatura videret turbatur, & cum gloriam illius capere non poſſet, *i*) tenebras ſibi obducebat. Hic inſufflans dat diſcipulis Spiritum *k*) & januis clauſis ingreditur. *l*) Hic videntibus Apoſtolis à nube in cœlum ſuſceptus eſt, *m*) ſedetqve ad dexteram Patris, *n*) venturus judex vivorum & mortuorum. *o*) Hic Deus & homo propter nos factus, cui omnia ſubjecit Pater. *p*) Ipſi gloria & imperium cum Patre & Sancto Spiritu, in Sancta Eccleſia, & nunc & in ſæcula ſæculorum, Amen.

* Qvæ hic ſeqvuntur ad verbum fere conveniunt cum iis qvæ ex S. Hippolyti memoria hæreſium laudat S. Gelaſius in loco quem habes ſupra T. I. p. 215. Vide & qvæ Theodoritus p. 268.

k) Luc. II. 16. *l*) Luc. II. 25. *m*) id. verſ. 36. *n*) Matth. II. 2. *o*) id. verſ. 9.

p) Luc. II. 49. *q*) Ioh. I. 29 & 15. *r*) Matth. XVII. 5.

s) Matth. XXVII. 29. Victores in certaminibus coronabantur; de qvo multa Carolus Paſchalius libro ſexto de Coronis.

t) Joh. II. 9. *u*) Matth. VIII. 26. *x*) Matth. XIV. 25. *y*) Joh. IX. 7. *z*) Joh. XI. 44. XII. 17.

a) Matth. IX. 2. 6. *b*) Matth. XVI. 19. XVIII. 18. Joh. XX. 22. *c*. Joh. XIX. 34. *d*) Matth. XXVII. 45.

e) Id. verſ. 51. *f*) Id. *g*) id. verſ. 52. *h*) id. verſ. 54.

i) Matth. XXVII. 45. *k*) Joh. XX. 22. *l*) Joh. XX. 19. *m*) Actor. I. 9.

n) Hebr. XII. 2. *o*) Actor. X. 42. 2. Tim. IV. 1. *p*) 1. Cor. XV. 27.

S. HIPPOLYTI
Epiſcopi & Martyris
FRAGMENTA
Ex Commentariis in Geneſin,
Nunc primum edita Græce & Latine
è Catena Patrum Græcorum LXXXVIII.
Quæ exſtat in Bibliotheca Auguſtiſſimi Imp.

Fragmenta ex Catena in Pentateuchum
quæ exſtat Arabice, litteris deſcripta Syriacis
in Codice Bibl. Bodleianæ,
itidem nunc primum edita, cum verſione
V. C. IOANNIS GAGNIERII.

Ejusdem Hippolyti de Ezechia,
è Codice Bibl. Coisliniana, XI. Sæculi:
Et alia nonnulla.

S. HIPPOLYTI,
Epiſcopi Rom. & Martyris
Fragmenta, excerpta ex
COMMENTARIO IN GENESIN
Ex 88. Patribus collecto, qui exſtat MStus
Vindobonæ in Bibl. Auguſtiſſimi Imperatoris.

Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία.

HIPPOLYTUS. Οὐκ εἶπεν νυχθήμερον, ἀλλ' ἡμέρα μία, εἰς τὴν τοῦ φωτὸς προσηγορίαν. Οὐκ εἶπεν ἡμέρα πρώτη. εἰ γὰρ πρώτη ἡμέρα εἶπεν, ἀνάγκην εἶχεν εἰπεῖν καὶ β' γινομένην. Ἀλλ' ἔδει μὴ πρώτην λέγειν. ἀλλὰ μίαν, ἵνα διὰ τοῦ μίαν εἰπεῖν τον τὴν δείξῃ κυκλουμένην καὶ ἑβδομάδα διατελοῦσαν, μίαν δὲ ὑπάρχουσαν.

Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος.

HIPPOLYTUS. Τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ὅσα ἐποίησεν, ἐκ μὴ ὄντων. Ταῖς δὲ ἄλλαις οὐκ ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐποίησε τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ μετέβαλεν, ὡς ἠθέλησεν.

καὶ ἔσω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα. καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ ἐγένετο οὕτως.

HIPPOLYTUS. Τῆς τοῦ ὕδατος πλεοσνίας ἐπιφερομένης εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, διὸ καὶ ἀόρατος ἦν ἡ γῆ καὶ ἀκατασκεύαστος, ἡνίκα ἠθέλησεν ὁ πάντων δεσπότης ὁρατὸν τὸ ἀόρατον ποιῆσαι, τέτε τὸ τρίτον μέρος τῶν ὑδάτων πήγνυσιν ἐν μέσῳ. Τὸ τρίτον δὲ εἰς τὸ ἄνω ἐχώρισεν ἀναλαμβάνων τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ἅμα τῷ στερεώματι. Τὸ δὲ τρίτον εἰς τὸ κάτω κατέλιπε πρὸς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν τοῖς ἀνθρώποις. (Ἔνθα κεῖται ἀστερίσκος. Κεῖται μὲν ἐν τῷ ἑβραικῷ, οὐ φέρεται δὲ παρὰ τοῖς ο.)

Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν.

HIPPOLYTUS. Μᾶλλον δι' αὔρας τινὸς ἐνενόουν τὴν τοῦ Κυρίου ἐπιφοίτησιν. εὐθὺς τοίνυν ἡμαρτηκόσιν ὁ Θεὸς ἐπεφάνη. αἴσθησίν τι τοῦ ἁμαρτήματος ἐμποιῶν καὶ πρὸς μεταμέλειαν ἐκκαλούμενος.

Ῥουβὴν πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς αὐθάδης. Ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσῃς.

Ῥουβεὶμ πρωτότοκός μου. σὺ ἰσχύς μου, καὶ κεφάλαιον λύπης μου. περισ-

Geneſ. I. 5. *Et fuit veſpera, & fuit mane dies unus.*

NOn dixit *nox & dies*, ſed *dies unus*, ad lucem ſignificandam. Non dixit *dies primus*, ſi enim *primus dies* dixiſſet, oportuiſſet & ſecundum diem factum dicere. At enim fas erat non *primum diem* dicere ſed *unum*, ut *unum* dicendo oſtenderet eum in orbem redire, atque unus cum ſit, hebdomadem perficere.

Geneſ. I. 6. *Et dixit Deus, fiat Firmamentum in medio aquæ.*

Primo quidem die ex non exiſtentibus fecit DEus quæcunque fecit. At per cæteros dies non ex nonexiſtentibus, ſed ex his quæ primo die fecerat, ut voluit immutavit.

Geneſ. I. 6. *Et ſit diſcernens inter aquam & aquam. Et factum eſt ſic. Et fecit DEus firmamentum, & diviſit DEus inter aquam quæ erat ſub firmamento, & inter aquam quæ ſupra firmamentum. Et ita factum eſt.*

Cum aquæ copia ſuper facie terræ ferretur, *inviſibilis* erat terra & *incompoſita*: Omnium itaque Dominus quod inviſibile erat viſibile volens reddere, tertiam aquarum partem in medio ſtatuit: tertiam in ſublime ſuſcipiens potentia ſua ſeparavit in firmamento: tertiam infra reliquit, ut homines illa uterentur ac fruerentur. (* *Hoc loco poſitus eſt aſteriſcus. Leguntur hæc in Hebraico ſed apud LXX. Interpretes non exſtant.*)

* Hæc non ſunt Hippolyti.

Geneſ. III 8. *Et audierunt vocem Domini DEi deambulantis in Paradiſo adveſperam.*

Potius per auram quandam intellexerunt Domini præſentiam. Statim itaque ſimul ac peccaverunt, DEUS illis apparuit, ſenſumque indidit peccati, & ad pœnitentiam eos invitavit.

Geneſ. XLIX. 3. *Ruben primogenitus meus. Tu robur meum & principium filiorum meorum, durus adferendum, & durus inſolens. Feciſti contumeliam, ſicut aqua ne efferveſcas*

AQVILA. *Ruben primogenitus meus. Tu Fortitudo mea, & caput doloris mei. Præſtans di-*

σεὺς

Digitized by Google

σὸς ἄρσει, καὶ περισσὸς κράτει. ἐθάμβευσας ὡς ὕδωρ, μὴ περισσεύσῃς.

Ρουβεὶμ πρωτότοκός μου καὶ ἀρχὴ ὀδύνης μου. περισσὰ λαβὼν καὶ ἐκ περισσοῦ ὑπερζέσας ὡς ὕδωρ, οὐκ ἔσῃ περισσότερος.

HIPPOLYTUS. ἐπὶ γὰρ τῷ πρωτοτόκῳ ἐξ Αἰγύπτου λαῷ πολλὴ ἰσχύος ἐπίδειξις γέγονε, παρὰ Θεοῦ, ἐκολάζετο γὰρ κατὰ πλείσους τρόπους τῶν Αἰγυπτίων ἡ χώρα. ὁ πρῶτος λαὸς ὁ ἐκ περιτομῆς ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου. καθὼς ὑπέσχεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. σκληρὸς δὲ φέρεσθαι, ἐπειδὴ παρεσκληρύνθη ὁ λαὸς πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Θεοῦ. καὶ σκληρὸς αὐθάδης, ὅτι οὐ μόνον σκληρὸς πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐθάδης ἐγένετο πρὸς τὸ χεῖρα ἐπιβαλεῖν τῷ Κυρίῳ. ἐξύβρισας, ἐπειδὴ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξύβρισεν ὁ λαὸς τὸν Πατέρα. μὴ ἐκζέσῃς δὲ λέγει τὸ Πνεῦμα παρακλητικῶς, ἵνα μὴ τέλεον ἐκζέσας ἐκχυθῇ, ἐλπίδα δοὺς αὐτῷ σωτηρίας. Τὸ γὰρ ἐκζέσαν καὶ ἐκχυθὲν ἀπώλετο.

ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ Πατρός σου.

HIPPOLYTUS. Πρῶτον μὲν τὸ συμβὰν λέγει. Ὅτι ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν μέλλει ὁ λαὸς ἐπιβουλεύειν τῇ κοίτῃ τοῦ Πατρός, τουτέστιν τῇ νύμφῃ ἐκκλησίᾳ, πρὸς τὸ βούλεσθαι αὐτὴν διαφθεῖραι. Ὅπερ καὶ πράττει μέχρι καὶ σήμερον ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τῶν βλασφημιῶν.

Συμεὼν καὶ Λευὶ ἀδελφοί.

HIPPOLYTUS. Ἐπειδήπερ ἐκ τοῦ Συμεὼν γραμματεῖς, ἐκ τοῦ Λευὶ ἱερεῖς. γραμματεῖς γὰρ καὶ ἱερεῖς συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν μίαν γνώμην ἔχοντες ἀνεῖλον τὸν Κύριον.

Συμεὼν καὶ Λευὶ ἀδελφοὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν. εἰς βουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχή μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἐρείσαι τὰ ἥπατά μου. ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους, καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον.

HIPPOLYTUS. Τοῦτο λέγει ἐπὶ τῇ συνελεύσει, ᾗ ἔμελλον συνέρχεσθαι ἐπὶ τὸν Κύριον, ὅτι δὲ ταύτην τὴν συνέλευσιν λέγει, δῆλον ἐστὶν ἡμῖν, ψάλλει γὰρ ὁ μακάριος Δαυΐδ. ἄρχοντες συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐπὶ ταύτην δὲ τὴν συνέλευσιν προηγόρευσε τὸ Πνεῦμα λέγον. μὴ ἐρείσαι τὰ ἥπατά μου. ῥύσασθαι βουλόμενος αὐτοὺς ὡς, εἰ δυνατὸν, μὴ γενέσθαι δι' αὐτῶν τὸ μέλλον κακόν. ἀπέκτεινε μὲν τοὺς ἀνθρώπους, ἐνευροκόπησαν δὲ ταῦρον. ὅτι ταῦρον ἰσχυρὸν τὸν Χριστὸν λέγει. ἐνευροκόπησαν δὲ, ἐπειδὴ ἐν τῷ ξύλῳ πεπηγότος αὐτοῦ διέτρησαν τὰ νεῦρα. Ὅτι καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον. καὶ ἔρα τοῦ λόγου τὴν ἐπι-

* Pſ. II. 2.

guitate, præſtans fortitudine, obſtupuiſti ut aqua, ne excellas.

SYMMACHUS. *Ruben primogenitus meus & principium doloris mei. Abundanter accipiendo & ex abundanti efferveſcens ut aqua, non eris excellentior.*

Erga primogenitum ſuum ex Ægypto populum multa virtutis demonſtratio facta à DEo fuit. Nam plurimis modis punita ab eo eſt regio Ægyptiorum. Primus ille populus, ex circumciſione, *robur meum, & principium filiorum meorum,* ſicut DEus promiſerat Abraamo, & ſemini ejus receperat. At *durus* populus ille *ad ferendum*, ſiquidem ad obſequium DEo præſtandum obduruit, *durus & inſolens*, quandoquidem non tantum durus ad obſequium DEo præſtandum ſed etiam inſolens, ut manus Domino inferret. *Feciſti contumeliam*, quoniam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum contumelia Patrem populus affecit. Ait autem Spiritus, *ne efferveſcas*, conſolationis cauſſa, ne penitus efferveſcendo effundatur; ſed ſpem ipſi adhuc dat ſalutis. Quod enim efferbuit effuſumque eſt, periit.

Geneſ. XLIX. 4. *Aſcendiſti enim ſuper cubile Patris tui.*

Primum quidem rem exponit: Quod nimirum diebus ultimis populus inſidias ſtruet lecto Patris, hoc eſt ſponſæ Eccleſiæ, eandem volens corrumpere. Quod & hodie etiamnum facit dum inſidias ipſi molitur per blaſphemias.

Geneſ. XLIX. 5. *Simeon & Levi Fratres.*

Quoniam ex Simeone ſcribæ, & ex Levi ſacerdotes. Scribæ enim & ſacerdotes perpetrarunt injuſtitiam, atque voluntate ſua in unam ſententiam conſpirantes, Dominum occiderunt

Geneſ. XLIX. 5. *Simeon & Levi fratres, conſummaverunt iniquitatem propoſiti ſui; In conſilium eorum non veniat anima mea, & in congregatione eorum non contendant viſcera mea, quia in furore ſuo interfecerunt homines, & in cupiditate ſua ſubnervaverunt taurum.*

Hoc ait de conſpiratione qua eſſent coituri adverſus Dominum. Quod enim de hac coitione loquitur manifeſtum & nobis cum dicat beatus David *: *Principes congregati ſunt contra Dominum,* & quæ ſequntur Hunc eventum prædixit Spiritus, cum ait: *ne contendant viſcera mea*, cupiens eos, ſi fieri poſſit, eripere, ne per illos malum illud futurum perficeretur. *Interfecerunt homines & ſubnervaverunt taurum.* Per taurum validum, CHriſtum innuit. Hunc ſubnervaverunt, quando ad lignum affixi nervos perforarunt. *In ira ſua ſubnervaverunt taurum.* Vide dicti ſententiam. *Interfecerunt homines, &*

τηρῇ-

τήρησιν. Ἀπέκτειναν μὲν γὰρ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνευροκόπησαν δὲ τὸν ταῦρον. Θανάτῳ μὲν γὰρ περιβεβλήκασι τοὺς ἁγίους. καὶ μεμενήκασι νεκροὶ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν περιμένοντες. ἀλλ' οἷα τις μόσχος νευροκοπούμενος ὤκλασε μὲν οἱονείπως εἰς γῆν, ὁ Χριστὸς ἑκὼν ὑπομείνας τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον· πλὴν οὐ γέγονε τῷ θανάτῳ κάτοχος. Ἀλλ' εἰ καὶ γέγονεν ἐν νεκροῖς ὡς ἄνθρωπος, ἀπομεμένηκε ζῶν τῇ τῆς θεότητος φύσει. Ταῦρος γὰρ ὁ Χριστός. εὐσθενὲς γὰρ ὅτι μάλιστα ζῶον καὶ καθαρόν τε καὶ ἱερατικόν. Κύριος δὲ τῶν δυνάμεων ὁ Υἱός, ὃς οὐ πεποίηκεν ἁμαρτίαν, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον ἔθυε ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. ἀκουέτωσαν τοίνυν οἱ τὸν οὕτως σεπτὸν νευροκοπήσαντες ταῦρον. ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν ὅτι αὐθάδης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη. Ἀλλ' ὅγε τῶν Ἰουδαίων δῆμος τετόλμηκεν εἰπεῖν νευροκοπῶν τὸν ταῦρον. Αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐξέχεαν τοῦτο, ἕτερον γὰρ οἶμαι παρὰ τοῦτό ἐστιν οὐδὲν, τὸ ἀσυνέτως εἰπεῖν, τὸ αἷμα αὐτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀνακαλεῖται Μωυσῆς τὴν κατὰ τοῦ Λευὶ κατάραν, μᾶλλον καὶ εἰς εὐλογίαν αὐτὴν ἀνατρέπει διὰ τὸν ὕστερον ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ζῆλον τῆς φυλῆς καὶ τοῦ Φινεές. τὴν μέντοι κατὰ τοῦ Συμεὼν οὐκ ἀνεκαλέσατο, διὸ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη, ὁ γὰρ Συμεὼν οὐκ εἴληφε μὲν ὡς αἱ λοιπαὶ φυλαὶ κληρονομίαν, ἐν γὰρ μέσῳ τοῦ Ἰούδα κατοικήθη. ἐσώζετο δὲ, εἰ καὶ ὀλίγη τὸν ἀριθμὸν ἦν.

Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ.

HIPPOLYT. Πῶλον λέγει καὶ τὴν ἐξ ἐθνῶν, ἄλλον τὴν ἐκ περιτομῆς κλῆσιν. ὄνον δὲ μίαν, τουτέστιν ἐκ μιᾶς πίστεως οἱ δύο πῶλοι. ὅπερ ἐστὶν αἱ δύο κλήσεις. καὶ τὸν μὲν πῶλον προσδεδέσθαι ἐν τῇ ἀμπέλῳ, τὸν δὲ ἕτερον ἐν τῇ ἕλικι. Ἤτοι τὴν μὲν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν προσδεδέσθαι τῷ Κυρίῳ. Τὸν δ' ἐκ περιτομῆς τῇ τοῦ νόμου παλαιότητι. Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ. Τουτέστι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καθαριεῖ τὴν σάρκα, ὅπερ ἐμφαίνει τὴν στολήν. καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς θλιβείσης καὶ ἀνιείσης αἷμα, ὅπερ ἐστὶν, ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου πᾶσαν τὴν ἐξ ἐθνῶν κλῆσιν καθαρίζει.

Χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα. Ζαβουλὼν παράλιος κατοικήσει καὶ αὐτὸς παρ' ὅρμον πλοίων καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος. Ἰσσάχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν, ἀναπαυόμενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων, καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαυσιν ὅτι καλὴ, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων, ὑπέθηκε τὸν ὦμον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν, καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός.

HIPPOLYTUS. Τουτέστι, φαιδροὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, ἐπιβλέπουσι γὰρ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύ-

ſubnervavere taurum. Morte affecerunt ſanctos, qui usque ad reſurrectionis tempus mortui manent. Sed ille ſicut vitulus ſubnervatus, quodammodo humi procubuit, morte carnis tolerata. At morti tamen non ſuccubuit. Verum licet mortuus eſt tanquam homo, tamen ſecundum Divinitatis naturam manſit vivus. Taurus itaque CHriſtus, robuſtum ut maxime animal purumque & ſacrificio aptum. Dominus vero virtutum Filius qui peccatum non admiſit, ſeipſum autem potius obtulit pro nobis in odorem fragrantiæ DEo Patri. Audiant igitur qui vere venerabilem ſubnervarunt taurum: *Maledictus furor eorum, quia pervicax, & ira eorum, quia indurata eſt.* Sed Judæorum populus auſus eſt jactare ſe taurum ſubnervaſſe. *Manus noſtra hunc ſanguinem effuderunt.* Aliud enim, opinor, nihil eſt quod dixerunt ſtolide: * *ſanguis ejus ſuper nos*, & quæ ſequuntur. Revocat Moyſes † maledictum adverſus Levi, vel potius convertit in benedictionem propter zelum quem tribus illa pro Deo poſtea teſtata eſt & propter Phineam. Sed maledictum adverſus Symeonem non revocavit, quare etiam eventus illud comprobavit. Neque enim Simeon ut cæteræ tribus hæreditatis ſortem conſecuta eſt, ſed in medio Juda habitavit. Servata tamen eſt, licet exiguo numero.

Geneſ. XLIX. 11. *Alligans ad vitem pullum ſuum, & ad helicem pullum aſinæ ſuæ: lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ amictum ſuum.*

Pullum vocat alteram ex gentibus, & alteram ex circumciſione vocationem: aſinam vero unam fidem, ita ut ex una fide ſint duo pulli, hoc eſt duæ vocationes. Et unum quidem pullum alligatum eſſe viti, alterum helici. Hoc eſt Eccleſiam è gentibus alligatam eſſe Domino, illorum vero è circumciſione antiquæ Legi. *Lavabit in vino ſtolam ſuam*, hoc eſt, per Spiritum Sanctum & per Verbum Veritatis mundabit carnem, quæ per ſtolam ſignificatur: *& in ſanguine uvæ* calcatæ & ſanguinem emittentis, quæ eſt Domini caro, omnem è Gentibus vocationem purgat.

Genſ. XLIX. 12. *Gratiſici oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus præ lacte. Zabulon juxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſum navium, & pertendet usque ad Sidonem. Iſſachar bonum deſideravit, requieſcens inter medios cleros. Et videns requiem quia bona eſt, & terram quia pinguis, ſuppoſuit humerum ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola.*

Hoc eſt, pulchri ſunt oculi ejus à ſermone veritatis, reſpiciunt enim ad omnes qui credunt in ipſum. *Et candidi dentes ejus præ-*

* Matth. XXVII. 25. † Deut. XXXIII. 8.

εντας εἰς αὐτόν. καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα. Τὸ φωτοειδὲς αὐτοῦ τῶν ῥημάτων δηλοῖ. Διὰ τοῦτο λευκοὺς ὀνομάζει, γάλακτι δὲ παρεικάζει, ὥσπερ καὶ σάρκα καὶ ψυχὴν διατρέφοντα. Ζαβουλὼν δὲ ἑρμηνεύεται εὐωδία καὶ εὐλογία.

Lacte. Lucidum candorem verborum ejus ſignificat, ideo candidos appellat & cum lacte confert, quo caro & anima nutritur. *Zabulon*, ſi interpreteris, eſt fragrantia & benedictio.

Deinde poſt Cyrilli nonnulla :

HIPPOLYT. Πάλιν ἀποῤῥήτως τῆς καινῆς διαθήκης τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὰ μυστήρια ἡγοῦμαι διαγορεύειν· καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα, τὸ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν τῆς μυστηριώδους τροφῆς δηλῶν. καὶ τὸ, λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα, λαμβάνομεν, ὅτι τὰ ῥήματα αὐτοῦ φωτεινὰ γίνονται τοῖς πιστεύουσι δι' αὐτοῦ.

Πάραλιος θαλασσῶν κατοικήσειν γε μὴν τὸν Ζαβουλὼν τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ γείτονα χώραν προλέγει, καὶ ὡσανεὶ ἀναμιγῆναι τοῖς ἔθνεσι τοῦ Ἰσραήλ. Ἅτε δὴ καὶ εἰς μίαν ποίμνην ἠγμένων τῶν δύο λαῶν. Δῆλον δὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ καὶ τὰ ἑξῆς. Σωματικώτερον δὲ νοήσεις τὴν ἑκατέρωθεν γῆς καὶ θαλάσσης χορηγίαν καὶ αὐτὸς παρ' ὅρμον πλοίων, τουτέστιν ὡς ἐν λιμένι ἀσφαλεῖ, ἀνάπτων εἰς Χριστὸν τὰ τῆς ἐλπίδος πείσματα. Δηλοῖ δὲ τοῦτο τὴν ἐξ ἐθνῶν κλῆσιν, ὅτι εἰς πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ἐξελεύσεται ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ. Λέγει γὰρ καὶ παρ' ὅρμον πλοίων καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος. Ὅτι δὲ εἰς τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν ταῦτα προκηρύσσεται, δηλοῦται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἡμῖν. Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν. Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα. Κατοικήσειν γε μὴν αὐτὸν ἤτοι Ζαβουλὼν τὴν τῇ θαλάσσῃ γείτονα χώραν. διαβεβαιοῦτο σαφῶς εἰρηκὼς ἐκεῖνα λέγων, ὅτι τοῖς ἔθνεσι ἀναμὶξ ἔσται λοιπὸν ὁ Ἰσραήλ. ἅτε δὴ καὶ εἰς μίαν ποίμνην συνηγμένων τῶν δύο λαῶν, καὶ ὑπὸ χεῖρα τὴν ἑνὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἀγαθοῦ γεγονότος ἀρχιποιμένος τουτέστι Χριστοῦ. Τοῦτον εὐλογῶν ὁ Μωυσῆς εἶπεν· εὐφρανθήσεται Ζαβουλὼν, καὶ ὑπὸ χεῖρα τὴν ἑνὸς ἐν τῇ λήξει τῆς γῆς καὶ τὴν ἑκατέρωθεν ἔχειν χορηγίαν, τῶνδε ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης καλῶν ὁ Μωυσῆς προφητεύει. Παρ' ὅρμον πλοίων, τουτέστιν, ὡς ἐν λιμένι τυχὸν ἀσφαλεῖ, καὶ εἰς Χριστὸν ἀνάπτων τῆς ἐλπίδος τὰ πείσματα. ἐκ πολλῆς γὰρ ἀποφοιτήσας ζάλης ὁρμισθήσεται λοιπὸν τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν λιμέσιν ὁλκάδες. καὶ μέχρι δὲ αὐτῆς παρατείνεσθαι τῆς Σιδῶνος εἶπεν, ὑποδηλῶν ὡς ἔοικεν ὅτι τοσαύτη προσένωσις τῇ πνευματικῇ δρομῇ τῶν δύο γενήσεται λαῶν, ὡς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, καὶ αὐτὰς ἐκπλῆσαι τὰς πόλεις τὰς ἐν πολλῇ παρὰ τῷ Θεῷ γεγενημένας αἰτίᾳ καὶ διαβολῇ.

Iterum myſtice puto Novi Teſtamenti Salvatoris noſtri Sacramenta innui. Nam verba *candidi dentes ejus præ lacte*, præclarum purumque in Sacramento cibum ſignificare exiſtimo. Etiam verba illa accipere poſſumus, quod dicta ipſius lumen afferunt iis qui credunt in eum.

Juxta mare habitaturum Zabulon, dum ait, vicinam mari regionem ipſi prædicit, & quod gentibus ſit permiſcendus Iſrael, amboque populi in unum gregem adducendi, perſpicuum enim illud in Evangelio: **Terra Zabulon, & terra Nephthali*, & quæ ſequuntur. Plenius vero intelliges utraq; terram & mare abunde ſuppeditatum iri. *Et ipſe ſecus acceſſum navium*, hoc eſt tanquam in tuto portu, referens ad Chriſtum ſpei firmitatem. Significat autem hoc vocationem ex gentibus, quod in omnem terram mariaque omnia exitura ſit gratia Chriſti. Ait enim & *ſecus acceſſum navium, & pertendet usque ad Sidonem.* Quod quidem de Eccleſia è gentibus hæc prædicta ſint, declarat nobis Evangelium: *Terra Zabulon & terra Nephthalim, viam maris trans Jordanem, Galilæa gentium. Populus ſedens in tenebris videt lucem magnam.* Habitaturum itaque ipſum, Zabulon nempe, vicinam mari regionem cum ait, perſpicue id confirmavit, perinde ac ſi dixiſſet gentibus deinceps permixtum fore Iſraëlem, duobus nempe populis in unum gregem congregatis, ſub manu unius natura boni Principis paſtorum, hoc eſt Chriſti. Illi benedicens Moyſes dixit ** : *Lætabitur & Zabulon*, ſub manu unius in ſortitione terræ, utraque præſto illi fore bona ex terra marique, Moyſes prænunciat. *Secus acceſſum navium*, hoc eſt in portu, tutô nimirum, ad Chriſtum referens ſpei firmamenta. Ex multa enim evadens fluctuatione per illius gratiam appellet deinceps tanquam in portu naves. Etiam *pertingere* ait ad ipſam *usque Sidonem*, ſignificans, ut videtur, quod tanta fiet duorum illorum populorum unio per curſum Spiritus, ut ex ſanguine Iſraëlis procreati etiam ad ipſas civitates gentium exſcendant, quæ magna culpa & criminatione gravatæ fuerant apud Deum.

Poſt Cyrilli nonnulla.

HIPPOLYTUS. Καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων. ὅπερ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἡ πίων

Et terram, quod pinguis. Hoc eſt caro Domini noſtri. Pinguis, hoc eſt pulchra,

G τω-

* Matth. IV. 15.   ** Deut. XXXIII. 18.

τουτέστιν ἡ λιπαρά; αὕτη γὰρ ἡ ῥέουσα μέλι καὶ γάλα. Τῶν ἀφορισθέντων αὐτοῦ ἐν μέρει κληρονομίας, καὶ κτήσεως τόπων γῆς, τουτέστιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου. ἀνάπαυσις γὰρ αὕτη καλὴ, καθὼς καὶ αὐτὸς λέγει. δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐπειδὴ οἱ τὰς ἐντολὰς φυλάσσοντες οὐκ ἀποταξάμενοι τοῖς νομικοῖς διατάγμασιν ἐπαναπαύονται καὶ ἐπ' αὐτοῖς καὶ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν διδασκαλίᾳ. Ὅπερ ἐστὶν ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων, καθὼς ὁ Κύριος λέγει. Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον καὶ τὰς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ τὰς ἐντολὰς φυλάσσειν οὐ καταλύει τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληροῖ, καθὼς ἐν εὐαγγελίοις φησίν.

melle ac lacte fluens. Deſtinata ipſi in hæreditatem ac poſſeſſionem loca terræ, hoc eſt doctrinæ Domini: bona enim hæc requies, ut ipſe ait: ** *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis*, & quæ ſeqvuntur. Siquidem præcepta cuſtodientes, nec renunciantes legis conſtitutionibus & in illis & in Domini noſtri Doctrina requieſcunt, quod eſt *inter medios cleros*. Sicut dicit Dominus: † *non veni diſſolvere Legem ac Prophetas, ſed implere* Nam & Dominus noſter præcepta Legis ſervando non diſſolvit Legem & Prophetas, ſed implet, ut ait in Evangeliis.

Ὑπέθηκε τὸν ὦμον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν, καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός. Ὅπερ ἐποίησαν οἱ Ἀπόστολοι λαβόντες τὴν δύναμιν παρὰ Θεοῦ καὶ ὑποθέντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ πονεῖν, ἐγενήθησαν γεωργοὶ τοῦ Κυρίου ἐργασάμενοι τὴν γῆν. τουτέστι τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Suppoſuit humerum ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola. Hoc fecerunt Apoſtoli; acceptaque à DEo facultate ſeipſos labori ſubdiderunt, & facti ſunt agricolæ Domini, terramque hoc eſt humanum genus excoluerunt prædicatione de Domino noſtro.

Δὰν κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. καὶ γενηθήτω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν περιμένων Κυρίου. Γάδ, πειρατήριον πειρατεύσει αὐτὸν, αὐτὸς δὲ πειρατεύσει αὐτὸν κατὰ πόδας. Ἀσὴρ πίων αὐτοῦ ὁ ἄρτος, καὶ αὐτὸς δώσει τρυφὴν ἄρχουσι.

Geneſ. XLIX. 16. *Dan judicabit populum ſuum tanquam & una tribus Iſraël. Et fiat Dan ſerpens in via, ſedens in ſemita, mordens calcaneum equi: & cadet equus retrorſum, ſalutem exſpectans Domini. Gad, ſedes piratarum prædabitur eum: & ipſe prædabitur eam ſecus pedes. Aſer, pinguis ejus panis: & ipſe dabit delicias principibus.*

Poſt nonnulla ex Cyrillo, Apollinari & Diodoro:

HIPPOLYTUS. Δηλοῦται ἡμῖν εἶναι ἱππεὺς ὁ Κύριος. Πτέρνα δὲ, ἔτι πρὸς ἔσχατον τῶν καιρῶν. Τὸ δὲ ὅτι πεσεῖται, τὸν θάνατον αὐτοῦ δηλοῖ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν. Λαμβάνομεν τὸν πειρατὴν τὸν ἐπίβουλον. Οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἐπίβουλος ἐγένετο τοῦ Κυρίου, ἢ ὁ λαός. Πειρατεύσει, τουτέστιν ἐπιβουλεύσει αὐτοῦ κατὰ πόδας. δηλοῦται ἡμῖν ἡ ἀντίληψις ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου τοῖς ἐπιβουλεύσασιν αὐτοῦ. τὸ δὲ κατὰ πόδας, ὅτι ἐν τάχει ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν ὁ Κύριος. Καλῶς ὁπλισθήσεται τὸν πόδα. καὶ τὸ εὑρημένον πειρατήριον πειρατεύσει αὐτόν. εὔζωνος εὐζωνήσει αὐτὸν, ἀντὶ τοῦ ἔνοπλος ἀνὴρ καὶ πολεμικὸς ἐνοπλίσει αὐτόν. καὶ ὁπλιστὴς τὸν πόδα ἔσται. μᾶλλον τοῦτο θέλει εἰπεῖν, ἔνοπλος Γὰδ κατόπιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀκολουθήσει. καὶ γὰρ ὁ κλῆρος αὐτοῦ πέραν ἦν Ἰορδάνου, ἀλλ' οὖν ἐτάγησαν συνακολουθῆσαι τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν ἔνοπλοι, ἕως οὗ λάβωσι κἀκεῖνοι τοὺς ἑαυτῶν κλήρους. Ἢ τάχα τοῦτο εἶπεν, ὅτι λη-

Innuitur nobis per equitem Dominus, per calcaneum extrema temporum. Quod cadet, mortem ejus ſignificat, ſicut ſcriptum in Evangelio: †† *Ecce poſitus eſt hic in caſum & reſurrectionem multorum.* Piratam pro inſidiatore accipimus, nec quisquam alius inſidiator Domini fuit qvam populus Judæorum. Prædabitur, hoc eſt inſidiabitur illi, *ſecus pedes*, ſignificatur nobis auxilium à Domino adverſus inſidiantes ei. Et *ſecus pedes* ait, quod ſubito vindictam ſumet Dominus. Bene armabitur pes ejus, atque repertam ſedem piratarum ipſe deprædabitur. AQVILA: *accinctus accinget illum*, hoc eſt armatus: & bellator armabit illum, *& armabitur pede*: ſive hoc potius innuit, armatus Gad poſt fratres ſuos ſubſequetur. Nam quamvis ſors ejus erat ultra Jordanem, tamen fratres ſuos armati ſequi jubebantur, donec & ipſi ſortes ſuas conſecuti fuiſſent. Aut fortaſſe vult innuere, quod latronum more victuri eſſent Gaditæ, & ſodalitium latronum adſcituri, eos-

στρικῶς

** Matth. XI. 28. † Matth. V. 17. †† Luc. II. 34.

στρικῷ τρόπῳ ἔμελλον ζῆν οἱ περὶ τὸν Γάδ. καὶ σύστημα λῃστῶν, ὃ δὴ πειρατήριον, λαβὼν σὺν αὐτῷ τοῦτον, καὶ ὅτι μέλλει κατόπιν αὐτῶν ἰέναι. καὶ αὐτὸς ὁμοίως πειρατεύων, ὃ δὴ λῃστεύων.

Ἐπειδὴ τῆς ἐν νόμῳ σκιᾶς διονείπως συνεσταλμένης, καὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθοῦς λατρείας εἰσκεκοσμημένης, λαμπροτέρων ἤδη τῷ κόσμῳ, εἰσκέκληνται πρὸς τοῦτο λοιπὸν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καὶ εἰς τὸν τῶν κατὰ νόμον καθηγητῶν εἰσέφρησαν κλῆρον. οὕτως γάρ τοι πρὸς μὲν τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, φημὶ δὴ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐλέγετο παρὰ Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς. ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου. τουτέστιν οἱ σοὶ χρηματίζοντες υἱοὶ τὴν τῶν πατέρων τάξιν διέλαχον. Πρὸς δέ γε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ μετ' ὀλίγα, πλὴν ὅτι τὸ ἄρχειν αὐτοῖς οὐκ ἀταλαίπωρον ἔσται παντελῶς. ἔμελλον δὲ μᾶλλον καὶ ἀναριθμήτων πειρᾶσθαι κακῶν. παραδοθήσονται δὲ, καὶ οὐκ εἰς ἅπαν εὑρήσουσι τῆς ἀποστολῆς τὸν δρόμον κινδύνων ἀπηλλαγμένον. ὡς ἐν τύπῳ παραδείγματος ὑπέφηνεν εἰπὼν, ὅτι γενηθήτω. ἀντὶ τοῦ ἔσται ἐν τῷ Δὰν ὁ τῶν διωκόντων δῆμος ὡς ὄφις ἐν ὁδῷ καθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου. τουτέστι δεινὰ καὶ ἄφυκτα δήγματα διδούς. τάχα τι τὰ τῶν ἐχέων δήγματα δυσδιάφυκτά πως ἐστίν. κατάγε αὐτὴν ἐγένοντο τὴν πτέρναν. αὐτὸς γάρ σου τηρήσει τὴν κεφαλὴν, καὶ σὺ αὐτοῦ τηρήσεις πτέρναν. ἐπεβούλευσαν δὲ οὕτω τινὲς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, ὡς καὶ αὐτὸν ἐπαγαγεῖν τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον. καὶ δὴ τοιοῦτον ὑποστῆναι φαμὲν αὐτοὺς ὁποῖον πάθοι ἤ τυχὸν πως ὀκλάσαντος ἵππου καὶ ἀνέπιν ὥσπερ ὑφεξηκότος. ὑπεραρθήσεται γὰρ ἐπιβάτης καὶ εἰς γῆν οἶμαι που περιπεσὼν περιμένει τὸν ζῶντα. περιμεμενήκασι δὲ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ τὸν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καιρὸν καθ' ὃν εἰσκεκλήσονται εἰς βασιλείαν ἀκλόνητον, ἐπιφωνοῦντος αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ τὸ, δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ πάλιν, εἰ δὲ μὴ βούλητέ τις οὐχὶ τῷ Δὰν ἔσεσθαί τινας ὡς ὄφις ἐγκαθημένους, ἀλλ' αὐτὸν ἑτέροις ἐπιβουλεύειν τὸν Δὰν ἐκεῖνον, ἐροῦμεν ὅτι τὸ κρίνειν καὶ καθηγεῖσθαι λαῶν ἔχοντες οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκεῖται ἐχέων δίκην ἐπεφύοντο τῷ Χριστῷ, καὶ διονείπως τοῦ ἐκ τοῦ πίπτειν διὰ ὑψηλῆς ὁδεύοντα καὶ λείας ἄττοντα τρίβου δήγμασιν παρακόπτοντες ἀνοσίως ἐσπούδαζον. ἀλλ' εἰ καὶ πέπτωκεν ὁ ἱππεύς, ἐθελοντὴς ἀνατλὰς τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον. ἀλλ' οὖν καὶ ἀναβιώσεται συλλήπτορα καὶ ἐπαγωγὸν ποιούμενος τὸν Πατέρα. δύναμις γὰρ ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ υἱὸς, τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἐζωογόνει ναόν. Ταύτῃ σεσῶσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς κεκινδυνευκὼς ὡς ἄνθρωπος, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεὸς, καὶ

que ſectaturi, ac ſimiliter latrocinium facturi.

Umbra legis quodammodo ſublatâ, introductoque cultu ſpiritali veroque, majore luce mundus indigebat: vocati itaque in hoc ſunt deinceps divini diſcipuli, atque in Doctorum legis ſortem adſciti. Ita enim ad matrem Judæorum, Hieroſolymam innuo, dictum eſt à DEo per vocem pſallentis: *pro patribus tuis nati ſunt tibi filii*, Hoc eſt, qui filii tui vocantur, locum & ordinem Patrum ſortiti ſunt. Atque ad Dominum noſtrum JEſum CHriſtum: ** *conſtitues eos principes ſuper omnem terram*. Verum mox principatus hic illis non omnino calamitatis expers erat futurus: innumera enim potius experiri mala debebant, & impediri: nec omnino curſum Apoſtolatus invenire immunem à periculis, quod velut exempli figurâ ſignificavit, cum dixit: *fiat*, hoc eſt fiet in Dan perſecutorum multitudo tanquam *ſerpens in via ſedens in ſemita, mordens calcaneum equi*, hoc eſt, graves & periculoſos morſus figet, ut ſolent eſſe ſerpentium ac viperarum morſus periculoſi. Calcaneo autem infligentur, Nam † *ipſe conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus*. Ita vero inſidiati ſunt quidam ſanctis Apoſtolis, ut mortem etiam carnis intulerint. Itaque & tale aliquid ſuſtinuiſſe eos licet dicere, quale pati ſolet pes equi vacillantis & retro veluti ſuccuſſi. Eques enim dejicietur: atque in terram datus hic ſpirans adhuc permanet. Superſtites manſere etiam divini diſcipuli & ſalutis ſuæ tempus exſpectant quo vocabuntur in regnum immune ab omni perturbatione, quando CHriſtus eis acclamabit: †† *Venite benedicti Patris mei*, & quæ ſequuntur.

Quod ſi quis nolit intelligere aliquos ſerpentium inſtar ipſi Dan inſidiantes, ſed ipſum aliis inſidias ſtruere: dicemus per Dan illum, denotari ſcribas & Phariſæos hypocritas, qui cum jus dicere populo eique præeſſe deberent, ſerpentium inſtar CHriſto inſidiati ſunt, impieque ſtuduerunt impactis morſibus efficere, ut is per altam planamque omnino ſemitam ingrediens caderet. Quamquam vero cecidit eques, ſpontanea obita morte carnis, tamen iterum revixit, adjutorem & reductorem in vitam habens Patrem. Cum enim potentia DEi & Patris ſit Filius, templum ſuum vitæ reſtituit. Itaque qui ut homo periculum ſubierat, à Patre ſalvatus eſſe affirmatur, quanquam natura

* Pſal. XLV. 16. ** ibid. † Gen. III. 15. †† Matth. XXV. 34.

ὅλην αὐτὸς εἰς τὸ εὖ εἶναι συνέχων ὁρατήν τε καὶ ἀόρατον κτίσιν. Οὕτω που συνεὶς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ αὐτοῦ φησὶ, εἰ καὶ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ καὶ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ.

Ἀσὴρ ἐκληρονόμησε τὰ περὶ Πτολεμαΐδα καὶ Σιδῶνα, καὶ διὰ τοῦτο φησὶ, πίων αὐτοῦ ὁ ἄρτος, καὶ αὐτὸς δώσει τροφὴν ἄρχουσι. Τοῦτο λαμβάνομεν εἰς τύπον τῆς κλήσεως τῆς ἡμετέρας. Τὸ γὰρ πῖον λιπαρόν ἐστι, λιπαρὸς δὲ τίνος ἄρτος ἢ ἡμῶν; Ὁ γὰρ Κύριός ἐστιν ἡμῶν ὁ ἄρτος, καθὼς λέγει καὶ αὐτός. ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Τίς δὲ ἄλλος δώσει τροφὴν ἄρχουσιν, ἢ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. οὐ μόνοις τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστεύουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἐξάρχουσι τῆς πίστεως, τουτέστι πατράσι καὶ πατριάρχαις καὶ προφήταις, καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ πάθος.

Νεφθαλεὶμ στέλεχος ἀνειμένον ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος. Ἰωσὴφ υἱὸς ηὐξημένος ζηλωτὸς, υἱός μου νεώτατος. πρός με ἀνάστρεψον εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων. καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ. ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ τοῦ πατρός σου. καὶ ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμὸς, καὶ εὐλόγησέ σε εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν, καὶ εὐλογίαν γῆς ἐχούσης πάντα ἕνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας, εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου. ὑπερίσχυσεν ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων, καὶ ἐπ' εὐλογίαις θινῶν αἰωνίων, αἱ ἔσονται ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσὴφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς, ὧν ἡγήσατο ἀδελφῶν.

HIPPOLYTUS. Τίς ἄλλος ηὐξημένος υἱὸς καὶ ζηλωτὸς ἕως τῆς σήμερον, εἰ μὴ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. ζηλωτὸς μὲν οὖν ἄρα καὶ τοῖς μισεῖν θελομένοις, πλὴν οὐκ εἰς ἅπαν ἁλώσιμος. Εἰ γὰρ καὶ ἀνέτλη σταυρὸν, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἀνεβίω, πατήσας τὸν θάνατον. μόνον δὲ οὐχὶ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπιφωνοῦντος καὶ λέγοντος. Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅτι γὰρ ὑποπεπτώκασι καὶ οἱ πλείστην ὅσην τὴν κατ' αὐτὸν μανίαν ὠδίνοντες, ἐδίδαξεν εἰπών. εἰς ὃν διαβουλευόμενοι καὶ ἐλοιδόρουν καὶ ἐνεῖχον αὐτὸν κύριοι τοξευμάτων. Συνέδρια γὰρ συνεγείροντες ἐβουλεύοντο πικρὰ τῶν τοξευμάτων οἱ Κύριοι, τουτέστιν οἱ τῶν λαῶν ἡγούμενοι. Πλὴν συνετρίβη τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξελύθη νεῦρα βραχιόνων αὐτῶν διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακὼβ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὅς ἐστι τῶν δυνάμεων Κύριος, ὃς καὶ εὐλογεῖσθαι παρεσκεύασε τὸν υἱὸν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αὐτὸς εἰς τύπον τῶν ἡμετέρων παραλαμβάνεται, καθὼς δηλοῖ τὸ Εὐαγγέλιον. γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ ὁδὸς θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. ποῖον δὲ ἄλλο φῶς ἦν, ἢ

ſua exiſtens DEus, & univerſam ipſe viſibilem creaturam in bono ſtatu conſervans. Ita intelligens etiam divinus Paulus de illo, ‡ *etſi crucifixus eſt*, inquit, *ex infirmitate, vivit ex virtute DEI.*

Aſer ſorte accepit Ptolemaidem & Sidonem, ideo ait: *pingis ejus panis, & ipſe dabit delicias principibus.* Hoc figuram vocationis noſtræ interpretamur. Quod enim pingue, bonum lautumque eſt. Qvinam vero panis melior noſtro? Noſter enim panis Dominus eſt, ut ipſe ait: * *Ego ſum panis vitæ.* Ecquis vero alius dabit cibum Principibus, quam Dominus noſter JEſus CHriſtus? Non tantum iis qui credunt è gentibus, ſed etiam ex circumciſione, qui principatum tenent in fide, hoc eſt Patribus & Patriarchis & Prophetis omnibus que credentibus in nomen ejus ac paſſionem.

Geneſ. XLIX. 21. *Nephthalim virgultum reſolutum, dans in germine pulchritudinem. Filius auctus Joſeph, Filius auctus meus Zelatus, Filius meus adoleſcentior: ad me revertere. In quem conſilia conſerentes maledicebant, & intendebant in eum Domini ſagittationum. Et contriti ſunt cum potentia arcus eorum, & diſſoluti ſunt nervi brachiorum manuum eorum per manum potentis Jacob. Inde qui confortavit Iſraël à DEo Patris tui. Et adjuvit te DEus meus, & benedixit te benedictione cœli deſuper, & benedictione terræ habentis omnia, propter benedictionem uberum & vulvæ, benedictionem patris tui & matris tuæ: prævaluit ſuper benedictiones montium ſtabilium, & in benedictionibus collium æternorum: erunt ſuper caput Joſeph, & ſuper caput fratrum, quorum dux fuit.*

Ecquis alius *Filius auctus & Zelatus* in hunc usque diem, quam Dominus noſter JEſus CHriſtus? Zelatus quidem ſive invidia petitus ab iis qui odio eum proſequi gaudent, at non omnino expugnatus. Quanquam enim crucem ſuſtinuit, tamen ut DEus rediit in vitam, mortemque conculcavit, DEo & Patre ipſi acclamante ac dicente: *. *Sede à dextris meis* & quæ ſeqvuntur. Qvod enim ſuccubuerunt ipſi etiam illi, qui plurimam adverſus eundem inſaniam parturibant, docet cum ait: *in quem conſilia conſerentes maledicebant, & intendebant in eum Domini ſagittationum.* Synedria enim convocantes, acerba inierunt conſilia *Domini ſagittationum*, hoc eſt Populorum Principes. At enim *contriti ſunt arcus eorum, & diſſoluti ſunt nervi brachiorum illorum per manum potentis Jacob*, hoc eſt DEI & Patris, qui eſt Dominus Potentatuum, qui etiam benedici fecit Filium in Cœlo & in terra. Et Nephthalim in typum rerum noſtrarum aſſumitur, ut docet Evangelium: ** *Terra Zabulon & terra Nephthalim, viam maris ultra Jordanem* & quæ ſequuntur. Et ††

ἡ κλη-

‡ 2. Cor. XIII. 4. * Joh. VI. 35. *. Pſ. CX. ** Matth. IV. 15. †† ibid. 16.

ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν, ἥτις ἐστὶ τὸ στέλεχος, τουτέστι τὸ ξύλον τοῦ Κυρίου, ᾧ ἐγκεντρισθεῖσα καρποφορεῖ. Τὸ δὲ ἐπιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος, τὸ ὑπερβάλλον τῆς κλήσεως δηλοῖ ἡμῖν. Εἰ δὲ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν νοοῖτο τυχὸν τὸ ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος, οὐκ ἀσυμφανὴς ὁ λόγος, προκόπτοντες γὰρ ἀεὶ κατ᾽ ἀρετὴν καὶ τῶν ἀμεινόνων ἀφικνούμενοι, ἤτοι τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Εἰς κάλλος ἀεὶ τὸ περιφανέστερον ἀναθρώσκομεν. Κάλλος δέ φημι τὸ πνευματικόν, ἵνα καὶ ἡμῖν λέγοιτο λοιπόν, ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.

illis qui ſedent in tenebris exortum eſt lumen. Quod nam vero lumen aliud quam vocatio gentium, quæ eſt virgultum, hoc eſt lignum Domini, cui inoculatum fructus fert. At verbis: *dans in germine pulchritudinem*, abundantiam vocationis nobis ſignificat. Si vero & de nobis intelligantur verba: *dans in germine pulchritudinem*, non incongruens erit oratio. Proficientes enim ſemper in virtute, & ad meliora penetrantes, ſive ſecundum beati Pauli * vocem *ad priora nos extendentes* ad pulchritudinem ſemper ſplendidiorem enitimur, pulchritudinem inquam ſpiritalem, ut & nobis dicatur deinceps: ** *Concupivit rex decorem tuum.*

Poſt nonnulla Apollinarii,

S HIPPOLYTUS. Ἐπ᾽ αὐτὸν δὲ πάλιν τὸν Ἐμμανουὴλ ὁ τῆς προφητείας διέρπει λόγος. Ἐπειδὴ οἶμαι που τὸ ἐξ αὐτῆς δηλούμενον ἕτερον οὐδέν ἐστιν, ἢ ὅπερ ἔφη ἀρτίως, ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος. Τὸ γὰρ ηὐξῆσθαι λέγει αὐτὸν τὴν εἰς τὸ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐπίδοσιν καὶ ἀναδρομὴν τῆς ἐνούσης εὐκλείας αὐτῷ φυσικῶς σημαίνει. Τοῦτο πάντως κατάγετο ὀρθῶς ἔχειν ὑπειλημμένον, ἐπειδὴ γὰρ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος Θεὸς ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ, κεκένωκεν ἑαυτὸν κατὰ τὰς γραφάς, καθεὶς ἐθελοντὴς ἑαυτὸν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, καὶ τὴν ἄδοξον ταύτην σάρκα ἠμπέσχετο. Λοιπὸν καὶ ὑπερυψῶσθαι λέγεται καὶ ὡς οὐκ ἔχων διὰ τὸ ἀνθρώπινον μονονουχὶ καὶ ἐν χάριτος μοίρᾳ λαμβάνει τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Ἀλλ᾽ ἦν τὸ χρῆμα καὶ τὸ ἀληθὲς οὐ δόσις ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν οὐκ ἐνόντων αὐτῷ φυσικῶς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, νοοῖτο δ᾽ ἂν μᾶλλον ἀναφοίτησις καὶ ἀναδρομὴ πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ καὶ οὐσιωδῶς καὶ ἀναποβλήτως ὑπάρχον αὐτῷ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ὁ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ σμικροπρεπὲς ὑποδὺς οἰκονομικῶς. Πάτερ δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀεὶ γὰρ ἦν ἐν δόξῃ θεοπρεπεῖ τῷ ἰδίῳ συνυπάρχων γεννήτορι πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου καὶ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς.

Ad ipſum iterum Emmanuel, prophetiæ ſerpit oratio. Quoniam, ut exiſtimo, aliud ex illa ſignificatum nihil eſt, quam quod jam modo dixit, *dans in germine pulchritudinem*, ait enim eum augeſcere incrementis in id quod ab initio fuerat, & reditu ad naturalem quæ in illo eſt nobilitatem ferri ſignificat. Hoc omnino recte intelligitur quod aſſumſerat. Nam unigenitum DEI Verbum cum Deus eſſet è DEo, ſeipſum *ſecundum* Scripturas *exinanivit* † ſponteque ſe in id quod non erat induit, atque ingloriam carnem ſibi induxit. Porro deinceps etiam *ſuperexaltatus* † dicitur, veluti qui non haberet id jam, propter humanitatem, & ſolum modo per gratiam acciperet *nomen ſuper omne nomen*, ſecundum beati Pauli vocem. Sed reipſa ac veritate hoc in illo non datio erat rerum quas ipſe à principio non habuiſſet naturaliter: multum abeſt ut ita ſentiamus. Potius intelligendus reditus ac recurſus ad id quod ab initio per eſſentiam atque ita, ut deponere non poſſet, habuit. Quamobrem & cum per oeconomiam indutus eſſet humilitate carnis, ait Dominus: *** *Pater glorifica me gloria quam habui*, & quæ ſequuntur. Semper enim fuit in gloria divina, qui ante omne ævum & tempus & ante Mundi jacta fundamenta proprio Patri coëxſtitit.

Νοοῖτο δ᾽ ἂν εὐκόλως καὶ νεώτατος. Πέφηνε γὰρ ἐν τελευταίοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. Καὶ μετὰ τὸν τῶν ἁγίων προφητῶν εὐκλεᾶ τι καὶ ἀξιάγαστον χορὸν καὶ ἅπαξ ἁπλῶς μετὰ πάντας τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας ὡς ἐν υἱῶν τάξει λελογισμένους δι᾽ ἀρετήν. Ζηλωτὸς δὲ ὅτι γέγονεν ὁ Ἐμμανουὴλ πῶς ἐστιν ἀμφιβάλλειν. Ἀλλὰ ζηλωτὸς μὲν ἁγίοις οἱ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ κατακολουθεῖν σπουδάζοντες καὶ πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ μορφούμενοι κάλλος, αὐτόν τι ποιούμενοι τῶν πρακτέων ὑπογραμμόν, τὴν ἁπασῶν ἀρίστην ἀποφέρονται δόξαν. Ζηλωτὸς γε μὴν καὶ καθ᾽ ἕτερον ἂν νοοῖτο τρόπον τοῖς οὐκ ἀγαπῶσιν εἰρημένοις. Φημὶ δὴ τοῖς

Intelligitur etiam convenienter per *adoleſcentiorem* ſive *juniorem*. Apparuit enim in ultimis ævi temporibus, & poſt ſanctorum Prophetarum glorioſum & dignum amore chorum, & ſimpliciter ac ſemel ut dicam poſt omnes quotquot ante tempus incarnationis Domini, in ordine filiorum, ob virtutem computati ſunt. *Zelatus* autem quod dicitur Emmanuel, eſt quodammodo ambiguum. Nam Zelatus ſive æmulandus quidem eſt ſanctis, qui veſtigia ejus ſectari ſtudentes ad divinam ejus pulchritudinem ſe conformant, & ipſum

H τῶν

* Philipp. III. 13. ** Pſal. XLV. 12. † Philipp. II. 7. †† Philipp. II. 9. *** Ioh. XVII. 5.

τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς, ἤτοι τοῖς γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οἱ πικρὸν ἐν ἑαυτοῖς ὠδίνοντες ζῆλον καὶ βασκανίας ὑπόθεσιν τὴν ἀπαράβλητον αὐτοῦ ποιούμενοι δόξαν κατὰ πολλοὺς ἤλισκον τρόπους. Διανίστη μὲν γὰρ τοὺς νεκροὺς ὁ Χριστὸς ὀδωδότας ἤδη καὶ διεφθαρμένους, καὶ τὰς ἄλλας θεοσημείας ἀπετέλει, τοὺς δὲ καταπεθηπέναι δέον καὶ πρὸς τὸ χρῆναι πιστεύειν ἵεσθαι λοιπὸν οὐδὲν ἐνδοιάζοντας. οἱ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων, ἐδάκνοντο δὲ τῷ φθόνῳ, καὶ πικρὰς εἰς νοῦν ἐδέχοντο λύπας.

ſibi proponunt præſcriptum eorum quæ agere debeant, ſummamque inde gloriam referunt. Zelatus vero etiam in alium intelligi modum poteſt, hoc eſt invidia petitus ab iis qui eum non diligunt, Ducibus inquam Judæorum, ſive ſcribis atque Phariſæis qui acerbum in ſe parturientes Zelum, & invidiæ materiam facientes ſibi ex ejus quæ eripi illi non poteſt gloria multis modis eum captabant. Chriſtus quidem in vitam revocaverat mortuos jam fœtentes & corruptos, & alia divina ſigna ediderat, unde fas erat illos ſtupentes ad iſta, credere neque amplius dubitare. At illi hoc neutiquam faciebant, verum invidia vexabantur & acerbum animo mœrorem concipiebant.

Poſt Cyrilli nonnulla:

HIPPOLYTUS. Τίς ἄλλος οὗτος, ἢ καθὼς δείκνυται ἡμῖν διὰ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τὸν ποιήσαντα τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς εἶπεν ὁ ἔσχατος. Τῷ δὲ, πρός με ἀναστρέψον, δηλοῦται ἡμῖν ἡ μετὰ τὸ πάθος ἀνάληψις εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν Πατέρα. Τῷ δὲ εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν. Τίνες εἰ μὴ ὁ λαὸς κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν; καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ. Τίνες ἐνεῖχον αὐτῷ; οἱ καὶ μέχρι σήμερον ἐνέχουσιν. Οὗτοι κύριοι τοξευμάτων οἱ καταπολεμεῖν τὸν Κύριον δοκοῦντες. εἰ γὰρ καὶ ἐνίσχυσαν τοῦ ἀναιρεθῆναι αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ συνετρίβησαν μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν. Φανερῶς δὲ ἡμῖν δηλοῦται, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν συντέτριπται τὰ τόξα αὐτῶν μετὰ κράτους. τουτέστιν οἱ τῶν λαῶν ἡγούμενοι, οἱ ἐπ' αὐτὸν παραθήγοντες τὰς οἱονεὶ τραυματίζοντας αἰκίδων ἐν τάξει. Μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἐμπηγνυμένους, διὰ τὸ δρᾶν ἃ μὴ θέμις, καὶ ἀποτολμᾶν οἱ καὶ θηρίων ἀγρίων ἐπέθρωσκον δίκην.

Ecquis alius iſte, ſicut quam demonſtratum nobis eſt ab Apoſtolo, * *ſecundus homo Dominus de Cælo.* Atque in Evangelio, ** poſtremum ait feciſſe voluntatem Patris. Verbis autem: *ad me revertere*, declaratur nobis CHriſti poſt paſſionem aſſumtio in Cœlum ad Patrem. Illis vero: *in quem conſilia conferentes maledicebant*, quinam innuntur niſi populus Judaicus adverſus Dominum noſtrum? *Et intendebant*, quinam intenderunt adverſus illum atq; in hunc usque diem intendunt? Hi *Domini ſagittationum* qui putant ſe adverſus Dominum debellaſſe. Licet vero valuerunt eum de vita tollere, attamen *contriti ſunt cum potentia arcus eorum.* Manifeſte his nobis declaratur, quod poſt reſurrectionem cum potentia arcus eorum, hoc eſt Principes populi, qui velut in acie adverſus Dominum acuerunt ſua tela ad infligenda vulnera, & tantum non infixerunt, quandoquidem fecere quæ minime fas, atque auſi ſunt etiam ferarum beſtiarum more in eum irruere.

Ὑπερίσχυσας ὑπὲρ εὐλογίας ὀρέων μονίμων. ὄρη αἰώνια καὶ μονιμώτατα καὶ θῖνας αἰωνίους, τοὺς ἁγίους φησὶ διὰ τὸ ἦρθαι τῆς γῆς. καὶ φρονεῖν μὲν οὐδὲν τῶν κατερριμμένων, ζητεῖν δὲ τὰ ἄνω, καὶ εἰς τὰ τῶν ἀρετῶν εὖ μάλα διάττειν ὑψώματα. Κατόπιν οὖν ἄρα τῆς Χριστοῦ δόξης καὶ οἱ τῶν πατέρων ἐπισημότατοι καὶ εἰς λῆξιν ἥκοντες ἀρετῆς. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν οἰκέται. Ὁ δὲ Κύριος υἱὸς τὰ δι' ὧν ἐκεῖνοι γεγόνασι λαμπροὶ, κεχορήγηκεν αὐτοῖς. Τοιγάρτοι καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν.

Prævaluiſti ſuper benedictiones montium ſtabilium, per Montes ſempiternos & ſtabiles maxime & colles æternos, innuit ſanctos, quoniam terrenis ſubtracti ſunt, & nihil rerum caducarum crepant, ſed quærunt quæ ſupra ſunt, & ad virtutum ſublimia cacumina vehementer deſiderant eniti. Poſt gloriam CHriſti nimirum etiam Patrum inſignes maxime & qui ad ſummum virtutis pervenerunt. Hi porro ſervi, Dominus autem tanquam Filius illis ſuppeditavit ea quibus ipſi præclari facti ſunt. Quamobrem & ipſi profitentur, †quod *ex plenitudine ejus omnes accepimus.*

Καὶ ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεός· σαφῶς ἡμῖν δείκνυται ὅτι ἡ βοήθεια καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ παιδὸς οὐ παρ' ἄλλου τινὸς ἢ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τῷ δὲ, Θεός μου, δηλοῦται, ὅτι τὸ πνεῦμα λέγει διὰ τοῦ Ἰακώβ.

Et adjuvit te Deus meus. Perſpicue nobis oſtenditur quod auxilium & adjumentum Filii non ab alio quam à Patre & DEo noſtro qui in cœlis eſt. Verbis *DEus meus*, declaratur, quod Spiritus ait per ** Jacobum.

Εὐς-

* Cor. XV. 47.

** Matth. XXI. 31. ubi Codices noſtri habent ὁ πρῶτος, alii teſte Hieron. (ut Cantabrius legit) ὁ ἔσχατος. Vide Millium ad h. l. † Joh. I. 16. ** Gen. XLVIII. 3.

EUSEB. Τὰ νεῦρα βραχιόνων. Οὐκ ἠδύνατο χειρῶν εἰπεῖν ἢ ὤμων. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἐν μέσῳ τοῦ τόξου πλατέα βραχίονες λέγεται, εὐκαίρως βραχίονας λέγει.

HIPPOLYTUS. Εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας. Τοῦτο ἡμῖν δηλοῦται ὅτι ἡ μὲν εὐλογία ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐστι τὸ Πνεῦμα κατελθὸν διὰ τοῦ Λόγου ἐπὶ τὴν σάρκα. Μαστῶν δὲ καὶ μήτρας τῆς παρθένου εὐλογίας λέγει. Τὸ δὲ Πατρὸς καὶ μητρός σου τοῦτο λέγει καὶ εὐλογίαν Πατρὸς ἣν ἐλάβομεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Βενιαμὶν λύκος ἅρπαξ, τὸ πρωϊνὸν ἔδεται ἔτι, καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας δώσει τροφήν.

HIPPOLYTUS. Συναρμόζει πάνυ τῷ ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν Παύλῳ. Ὅτι γὰρ ἦν νέος, λύκος ἦν ἅρπαξ. δέδωκε δὲ τροφὴν πιστεύσας. δηλοῦται ἡμῖν καὶ τοῦτο διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἡ Βενιαμὶν φυλὴ ἐν ταῖς ἀρχαῖς, ὅπερ ἐστὶ τὸ πρωϊνὸν, διώκει. ὁ γὰρ Σαοὺλ ἦν ἐκ τῆς Βενιαμὶν φυλῆς τὸν εἰς τύπον τοῦ Κυρίου κείμενον Δαυὶδ ἐδίωκεν.

Nervi brachiorum. Non potuit manuum dicere vel humerorum, ſed quandoquidem media lata in arcu brachia dicuntur, opportune dixit *brachia.*

Benedictionem uberum & uteri. His verbis nobis ſignificatur, quod benedictio de cœlo eſt Spiritus deſcendens per Verbum in Carnem. Uberum vero & uteri, Virginis notat benedictiones. *Patris tui & Matris tuæ*, hoc deſignat benedictionem Patris quam accepimus in Eccleſiam per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum.

Geneſ. XLIX. 27. *Benjamin lupus rapax, mane comedet adhuc, & ad veſperam dat eſcam.*

Omnino quadrat in Paulum Apoſtolum qui e tribu Benjamin fuit. Cum enim juvenis eſſet, lupus fuit rapax: poſtquam vero credidit, præbuit cibum. Declaratur nobis & hoc per gratiam Domini noſtri JEſu CHriſti, quod tribus Benjamin in principatibus, hoc enim eſt *mane*, perſequitur. Saul enim qui è tribu Benjamin fuit, Davidem figuram CHriſti gerentem eſt perſecutus.

*ἹΠΠΟΛΥΤΟΥ ἘΠΙΣΚΟΠΟΥ ῬΩΜΗΣ, ΠΕΡΙ ἘΖΕΚΙΟΥ.

S. HIPPOLYTI EPISCOPI ROMÆ, DE EZECHIA.

Ex Codice Bibl. Coisliniana num 193. *fol.* 36.* *Codex eſt XI. ſæculi.*

Ἔτι μαλακισθέντος τοῦ Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, καὶ κλαύσαντος, ἦλθεν ἄγγελος καὶ εἶπεν αὐτῷ. Εἶδον τὰ δάκρυά σου, καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς σου. Ἰδοὺ προστίθημι εἰς τὸν χρόνον σου ἔτη ιέ. Τοῦτο δέ σοι τὸ σημεῖον παρὰ Κυρίου, ἰδοὺ στρέφω τὴν σκιὰν τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ οἴκου τοῦ Πατρός σου, οὓς κατέβη ὁ ἥλιος, τοὺς δέκα ἀναβαθμοὺς, οὓς κατέβη ἡ σκιὰ, ὥστε γενέσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡρῶν λβ. τοῦ γὰρ ἡλίου δραμόντος ἐπὶ τὴν δεκάτην ὥραν, πάλιν ἀνεπόδισε, καὶ πάλιν ἡνίκα Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυὴ ἐπολέμει τοὺς Ἀμορραίους, τοῦ ἡλίου ἤδη εἰς δυσμὰς κλίνοντος, καὶ τοῦ πολέμου ἀθρόως ἐπικειμένου, εὐλαβηθεὶς Ἰησοῦς, μήποτε νυκτὸς ἐπιγενομένης διαφύγωσιν οἱ ἀλλόφυλοι, ἐβόησε λέγων· στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαὼν, καὶ ἡ Σελήνη κατὰ φάραγγα Ἐλὼν· ἕως ἂν ἐκπολεμήσω τὸν λαὸν τοῦτον. καὶ ἔστη ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἐν τῇ στάσει αὐτῶν, ὥστε γενέσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡρῶν κδ. καὶ ἀνέστρεψεν ἐπὶ Ἐζεκίου σὺν τῷ ἡλίῳ, καὶ Σελήνη εἰς τοὐπίσω· ἵνα μὴ ἡ σύγκρουσις τῶν δύο στοιχείων γένηται ἀτάκτως ἀλλήλων ἐπιφερομένων· καὶ καταπλαγεὶς τότε Μαροδαχὼν ὁ Χαλδαῖος ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, διὰ τὸ τὴν ἀστρολογικὴν τέχνην ἀσκεῖν, καὶ τὸν τούτων δρόμον ἀκριβῶς καταμετρεῖν, μαθὼν τὴν αἰτίαν· ἔπεμψεν ἐπιστολὴν καὶ δῶρα τῷ Ἐζεκίᾳ, ὃν τρόπον ἐποίησαν καὶ οἱ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς Χριστόν.

Adhuc ægrotante Ezechia Rege Judææ & flente, acceſſit Angelus & dixit ad eum: **Vidi lacrymas tuas & audivi vocem tuam Ecce addo ætati tuæ annos quindecim. Hoc vero tibi ſignum eſto à Domino. Ecce converto umbram graduum domus Patris tui quos deſcendit ſol, decem gradus quos deſcendit umbra*, ut dies iſta fiat horarum XXXII. Sol enim cum jam ad decimam horam decucurriſſet, iterum reverſus eſt. Itidem ut cum Ieſus Nave belligeraret adverſus Amoræos, ſole jam ad occaſum vergente, & bello confertim incumbente, veritus Joſue ne per noctem ingruentem alienigenæ effugerent, exclamavit: ** *ſtet ſol in Gabaon, & luna in valle Elon*, donec populum hunc debellavero. *Et ſtetit ſol ac Luna in ſtatione ſua*, ut eſſet dies illa horarum XXIV. Atque ſub Ezechia etam cum ſole receſſit Luna, ne duo elementa cœli inordinate invicem congredientes collidereutur. Et perculſus tunc Marodachon Chaldæus Rex Babylonis, quod Aſtrologicam artem colebat, aſtrorumque curſum accurate metiebatur, cauſſa cognita Epiſtolam & dona miſit ad Ezechiam, quem in modum CHriſto fecere etiam ex oriente Magi.

* Eſaiæ XXXVIII. 5. ** Joſ. X. 12.

FRAGMENTUM EX S. HIPPOLYTO IN DANIELEM.

Euſtratius Presbyter Cpol. c. 19. adverſus Pſychopannychitas.

Λέγει τοίνυν Ἱππόλυτος ὁ μάρτυς καὶ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τῷ εἰς τὸν Δανιὴλ τοιαῦτα· Τότε μὲν οὖν συστὰς Ἀζαρίας ἅμα τοῖς λοιποῖς δι᾽ ὕμνου καὶ εὐχῆς ἐξωμολογοῦντο τῷ Θεῷ ἐν μέσῳ τῆς καμίνου· Ἀρξάμενοι οὖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου καὶ μεγαλοπρεποῦς ὀνόματος, ἦλθον ἐπ᾽ αὐτὰ τὰ ἔργα Κυρίου, πρῶτον τὰ ἐπουράνια ὀνομάζοντες, καὶ ἐδόξαζον λέγοντες· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον. Ἔπειτα μετῆλθον ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατὰ τάξιν τὸν ὕμνον ἀναφέροντες, ἔπειτα τὰ καταχθόνια ὀνόμαζον πνεύματα ταρταρούχων Ἀγγέλων καὶ ψυχὰς δικαίων, ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν αὐτοῖς τὸν Θεὸν ὑμνῶσιν.

Ait igitur Hippolytus Martyr & Epiſcopus Romæ ſermone ſecundo in Danielem, ſic: *Tunc ſtans Azarias cum cæteris hymno & precibus laudabat DEum in medio camino. Incipientes itaque à ſancto, glorioſo & magnifico nomine, devenerunt ad ipſa Domini opera, primum cæleſtia compellantes, celebrantesque cum ajunt:* Benedicite omnia opera Domini Domino. *Deinde deſcendunt ad filios hominum, ordineque hymnum applicantes, poſtea nominant ſpiritus ſubterraneos tartarum tenentium angelorum, juſtorumque animas, ut & ipſi ſecum DEum concelebrent.*

FRAGMENTA EX ALIIS S. HIPPOLYTI SCRIPTIS.

Joannes Antiochenus in Synodica ad Mennam Alexandrinum, ſcripta A.C. 968.

Apud Euſebium Renaudotum V. C. in Hiſtoria Patriarcharum Alex. p. 360.

S. Hippolytus Romanus Epiſcopus in Tractatu adverſus eos qui impugnant incarnationem Verbi DEi ob conſubſtantialitatem ejus (cum Patre): *Virgo, ait, cum peperit corpus, Verbum quoque peperit, & idcirco eſt Deipara: Judæi quoque cum crucifixerunt corpus, crucifixerunt DeumVerbum: neque diſtinctio ulla inter Verbum, & corpus hominis occurrit in divinis ſcripturis; ſed ipſe eſt natura una, perſona una, ſuppoſitum unum, operatio una: Verbum Deus, Verbum homo, quemadmodum erat.* Item in Tractatu de Unione Corporis Chriſti & ejus divinitatis, profitetur, *illum qui creatus eſt, increatum eſſe per unionem: & illum increatum per eamdem unionem creatum fieri, quandoquidem natura una ex duabus illis integris partibus conſtat.* Idem quoque in Epiſtola ad Dionyſium Epiſcopum Cypri ſic ait: *Dum confitentur naturas duas, coguntur unum adorare, & alterum non adorant: in eo qui divinus eſt baptiſantur, in eo qui homo eſt non baptiſantur. Porro cum in nomine Chriſti baptiſemur, naturam unam confitemur, divinitatem impaſſibilem, & corpus paſſibile, ut baptiſmus noſter ſit in Deo & in morte Domini.*

Idem Renaudotus p. 471. 472. memorat *Sanuti, Epiſcopi Miſræ orationem adverſus Phantaſticos, A.C.* 1102. ad Alexandrinos habitam, in qua è Sacræ Scripturæ Patrumque teſtimoniis oſtendit doctrinam Eccleſiæ ſemper fuiſſe, quod *Deus verbum humanam naturam aſſumſerit ex B. Virgine, ſimilem nobis in omnibus, excepto peccato: eamque ſibi conjunxerit per intimam unionem, conſervatis utriusque naturæ proprietatibus: futurum alioquin ut omnia quæ facta erant dum in terris JEſus CHriſtus converſaretur, operareturque myſterium redemtionis noſtræ, imaginaria tantum & phantaſtica fuiſſent.* Laudat autem ſanctos Patres, Gregorium Thaumaturgum, Nazianzenum, Joannem Chryſoſtomum, Epiphanium Cypri, Hippolytum & Paulum Romanos Pontifices: Cyrillum Alexandrinum: tum ex Jacobitis Severum Antiochenum, Jacobum Serugenſem, & quosdam alios. Ex illorum ſententiis concludebat Epiſcopus eum qui contra ſentiret, indoctum eſſe, & ſacrarum literarum expertem.

PENTA-

Pentateuchus Arab. MSS. *(Huntingt. 34. Literis Syriacis fol. & Bodl. NE. c. 3. 3 Literis Syriacis fol.)*

cum Commentariis S. Patrum

Sic incipit, nullo titulo ſive alia inſcriptione præmiſſa.

Præfatio.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, Dei unius. Hoc eſt Exemplar Legis excellentis.

Verum operæ pretium eſt, priusquam incipiamus deſcribere Exemplar Libri Legis; ut doceamus te, o Frater, de excellentia ejus, & dignitate diſpoſitionis ejus. Prima ejus excellentia eſt, quod tradidit illam Deus per manum Domini beatiſſimi, principis Prophetarum, & primi Apoſtolorum, ſive eorum, qui miſſi ſunt ad filios Iſraelis, nempe MOSIS, filii Amran, filii Cahath, e filiis Levi.

Ipſe autem omnigena ſcientia ornatus fuit, & præditus optima indole, illuſtris dignitate, morum probitate conſpicuus, ratiocinandi facultate egregius, colloquutus fuit cum Deo. Elegitque illum tanquam inſtrumentum pretioſum. Per principem & Prophetam ſuum deſcendere fecit (tradidit) illam (Legem) Deus optimus Maximus, glorificetur nomen ejus, in Lingua Syriaca Targum, quam tranſtulerunt Septuaginta in linguam Hebræam, nempe in linguam populi ejus, & Idioma plebis.

v. Caſtel. Lex. 735.

Suſcepit itaque illam Moſes a Domino ſeculorum, & primus fuit cui concredita eſt, quique illius canonibus & regulis morem geſſit. Deinde illam docuit filios Iſraelis, qui & illam amplexi ſunt. Et explicuit eis profunda ejus myſteria & obſcuritates; expoſuitque ea, quæ erant minus facilia, prout Deus ipſi permiſit; & celavit eos illa Legis arcana, prout prohibuit illum Deus. Neque extitit inter illos, qui peritior eſſet in Judiciis & decretis ejus & abdita doctrinæ ejus ſenſa planius impertiretur, donec transferret illum Deus ad ſe, poſtquam eum perfectum reddiderat in deſerto per totos quadraginta annos.

Atque hæc ſunt nomina Doctorum (ab Hebr. חבר Socius) qui continua ſucceſſione tradiderunt Legem poſt Moſem Prophetam usque ad adventum Meſſiæ.

Scito itaque, o frater, benefaciat tibi Deus, quod Deus tradidit Legem præſtantiſſimam in manus Moſis Prophetæ, filii Amran.

Tradiditque illam Moſes Joſuæ, filio Nun.

Tradiditque illam Joſua filius Nun τῷ Anathal.

Tradiditque illam Anathal τῷ Jehud.

Rubr. [illegible]

Nigr. [illegible]

Rubr. [illegible]

Nigr. [illegible]

Digitized by Google

Tradiditque illam Jehud τῷ Samgar.
Tradiditque illam Samgar τῷ Baruk
Tradiditque illam Baruk τῷ Gideon
Tradiditque illam Gideon τῷ Abimelech
Tradiditque illam Abimelech τῷ Taleg
Tradiditque illam Taleg τῷ Babin Giladitæ.
Tradiditque illam Babin τῷ Jiphtach.
Tradiditque illam Jiphtach τῷ Ephran.
Tradiditque illam Ephran τῷ Elul ex Tribu Zebalon.
Tradiditque illam Elul τῷ Abdan.
Tradiditque illam Abdan τῷ Shimshon forti.
Tradiditque illam Shimshon τῷ Helkanah, filio Jerachmu, filio Jehud. Ille autem fuit pater Samuelis Prophetæ. De quo Helkana mentio eſt initio Libri Regum primi.
Tradiditque illam Helkana τῷ Eli ſacerdoti
Tradiditque illam Eli Samueli Prophetæ.
Tradiditque illam Samuel Nathani Prophetæ.
Tradiditque illam Nathan τῷ Gad Prophetæ.
Tradiditque illam Gad Propheta Shemajæ Doctori (Socio).
Tradiditque illam Shemaia τῷ Iddo Doctori.
Tradiditque illam Iddo Achiæ,
Tradiditque illam Achia τῷ Abihu.
Tradiditque illam Abihu Eliæ Prophetæ.
Tradiditque illam Elia diſcipulo ſuo Eliſæo.
Tradiditque illam Eliſæus Malachiæ Prophetæ.
Tradiditque illam Malachia τῷ Abdiahu.
Tradiditque illam Abdiahu τῷ Jehuda.
Tradiditque illam Jehuda Zachariæ doctori.
In diebus illis venit Bachthanſar, Rex Babel, & vaſtavit domum ſanctuarii, & in captivitatem duxit filios Iſraelis in Babel. Et poſt captivitatem Babel,
Tradidit illam Zecharia Doctor Eſaiæ Prophetæ, filio Amos
Tradiditque illam Eſaia Ieremiæ Prophetæ.
Tradiditque illam Ieremia Propheta Chizkieli.
Tradiditque illam Chizkiel Propheta Hoſeæ Prophetæ, filio Bæzi.
Tradiditque illam Hoſea Ioieli Prophetæ.
Tradiditque illam Joiel τῷ Amos Prophetæ.
Tradiditque illam Amos Obadiæ.

Tradiditque

Tradiditque illam Obadia τῷ Jonan Prophetæ, filio Mathi, filii τοῦ Armelah, qui fuit frater Eliæ Prophetæ.

Tradiditque illam Jonan Michæ Morashitanitæ, (qui Tradidit illam) τῷ Nachum Alkouſitæ.

Tradiditque illam Nachum τῷ Chabakuk Prophetæ.

Tradiditque illam Chabakuk Sophoniæ Prophetæ.

Tradiditque illam Sophonia Chaggæo Prophetæ.

Tradiditque illam Chaggæus Zechariæ Prophetæ filio Bershiæ.

Tradiditque illam Zecharia Malachiæ captivus.

Tradiditque illam Malachia Ezræ Doctori.

Confer Tſemach David, & Maimon. Præfat. ad Seder Zeraim in Pocokii Porta Moſis p. 36.

Tradiditque illam Ezra τῷ Shamai Antiſtiti. Et Jadua τῷ Samean, Samean tradidit illam Antigono.

Tradiditque illam Antigonus Joſepho filio Johezeris (&) Joſepho filio Gjuchanan.

Tradiditque illam Joſeph Jehoſuæ filio Barachiæ.

Tradiditque illam Jehoſua Nathani Arbelitæ.

Tradiditque illam Nathan Shimeoni, Seniori filio Shetach.

Ipſe eſt, qui portavit Meſſiam in ulnis ſuis.

Simeon tradidit illam Jehudæ

Jehuda tradidit illam Zechariæ ſacerdoti.

Tradiditque illam Zecharia ſacerdos, pater Johannis Baptiſtæ, Joſepho Doctori ex Tribu ſua

Tradiditque illam Joſeph Hanani & Caiaphæ. Ab iſtis autem ablatum eſt Sacerdotium, & regnum, & Prophetia.

Iſti fuerunt doctores usque ad Adventum Meſſiæ; ambo erant ſacerdotes filiorum Iſraelis.

Fuit itaque ſumma Antiſtitum venerabilium honorabilium fides de hac Lege præſtantiſſima quinquaginta ſex Sacerdotum, exceptis Hanan & Caiapha.

Iique ſunt qui illam tradiderunt in ultimis diebus Reipublicæ filiorum Iſraelis, neque amplius extitere Sacerdotes poſt iſtos.

Hæc eſt Hiſtoria eorum, quæ contigerunt circa legem præſtantiſſimam.

Dixit Armius, Author Libri Temporum. Anno decimo nono regni Ptolomæi Regis, juſſit ut congregarentur

 Seniores

Seniores filiorum Iſraelis, ut ſibi in manus præſentarent Librum Legis, & ut ſinguli eorum præſto eſſent ad explanandos ſenſus ejus.

Adſtiterunt itaque Seniores, ſecum habentes Legem præſtantiſſimam. Tunc juſſit, ut unusquisque eorum interpretaretur ſibi librum Legis.

At ille repugnabat (diſſentiebat ab expoſitione) Expoſitioni, quam tranſtulerant Seniores. Et juſſit Seniores detrudi in carceres & vincula.

Et arreptum Librum Legis conjecit in altam foſſam, & immiſit ſuper illam ignem & cineres fervidos, per ſeptem dies. Tum poſtea præcepit, ut conjicerent lutum civitatis in illam foſſam, in qua erat Liber Legis. Et impleta fuit foſſa usque ad ſummum.

Manſit Lex ſi[illegible]tercore in illa foſſa per ſeptuaginta annos, & non periit, neque corruptum fuit ex ea vel unum folium.

Anno vigeſimo primo regni *Apianuti Regis* eduxerunt Librum Legis e foſſa, & ne unum quidem folium ex ea erat corruptum.

Et poſt Aſcenſionem Chriſti in cœlum, venit Rex Titus, filius Aſpaſiani, Regis Romæ, in Ieruſalem, obſeditque & cepit illam. Et deſtruxit ædificium domus ſecundæ, quam ædificaverant filii Iſrael. Deſtruxit Titus Rex domum ſanctuarii; Interfecit omnes, qui erant in ea ex Judæis, & ædificavit Tſionem in ſanguine eorum. Et poſt illam deportationem (captivitatem) diſperſi ſunt Judæi in ſervitutem Neque amplius congregati ſunt in civitatem Jeruſalem, neque usquam revertendi ſpes eſt.

Poſtquam igitur vaſtata fuit Jeruſalem; tradidit (tradiderunt) illam (Legem) Shemaia & Antalia (Abtalion) Reges Baalbach * civitatis, quam ædificaverat olim Soliman (Salomo), filius Davidis Regis, quæque denuo reſtaurata fuit in diebus Menaſſe Regis, qui medium ſecuit Eſaiam Prophetam cum ſerra.

**Heliopoli Syriæ*

Rex Adrianus ex filiis Edom obſedit Baalbach, cepitque illam & occidit omnes, qui erant in illa ex Judæis, quot quot erant de Proſapia Davidis, in ſervitutem redegit.

Et diſperſi ſunt Judæi per univerſam terram, quemadmodum prædixerat Deus excelſus: & diſpergam vos inter gentes, & diſſipabo vos inter populos.

Atque hæc ſunt, quæ ad nos pervenerunt de Hiſtoria iſtius Libri præſtantiſſimi.

Explicit Præfatio.

In

IN nomine Dei Æterni, Sempiterni, Maximi Miſericordis Miſeratoris.

Incipimus cum auxilio Dei deſcribere librum Legis, & Expoſitionem ejus prout expoſuerunt Patres puri (ſancti), docti, optimi.

Hæc itaque Expoſitio Libri primi. Qui quidem eſt Liber creationis, Entium creatorum.

Rubr. ܒܣܡ ܐܠܠܗ ܐܠܐܙܠܝ ܐܠܐܒܕܝ ܐܠܕܐܝܡ
ܐܠܥܛܝܡ ܐܠܪܚܡܢ ܐܠܪܚܝܡ܆

Nigr. ܢܒܬܕܝ ܒܡܥܘܢܗ ܐܠܠܗ ܒܟܬܒ
ܟܬܐܒ ܐܠܬܘܪܐܗ ܘܬܦܣܝܪܗ ܟܡܐ ܦܣܪܘܗ
ܐܠܐܒܐ ܐܠܐܛܗܐܪ ܘܐܠܡܥܠܡܝܢ ܐܠܐܦܐܨܠ܆
ܘܗܕܐ ܬܦܣܝܪ ܣܦܪ ܐܠܐܘܠ. ܘܗܘ ܣܦܪ
ܐܠܟܠܝܩܗ ܬܟܘܝܢ ܐܠܟܐܝܢܐܬ܆

Sectio Prima

De creatione Cœli & Terræ

ܐܠܐܨܚܐܚ ܐܠܐܘܠ.

Gen. I, 1. Initio creavit Deus &c.

Gen. I, 1. ܦܝ ܒܕܝܗ ܐܠܣܡܐ ܘܐܠܐܪܨ.
ܦܝ ܐܠܒܕܝ ܟܠܩ ܐܠܠܗ
ܐܢܗ ܐܠܣܡܐ܆ ܘܐܢܗ ܐܠܐܪܨ܆

Laud. A. 182.

في البدي خلق الله السما والارض
وكانت الارض غير منظورة* وغير
مستعدة والطلمة علي الغمر ✡

2.* ܘܟܐܢܬ ܐܠܐܪܨ ܟܐܢܬ ܓܝܪ ܡܢܬܛܘܪܗ܆
ܘܓܝܪ ܡܗܝܐ ܘܓܝܪ ܡܣܬܥܕܗ ܘܟܐܢܬ
ܐܠܛܠܡܗ ܥܠܝ ܘܓܗ ܐܠܐܒܚܪ ܘܪܘܚ
ܐܠܠܗ ܬܪܦ ܥܠܝ ܘܓܗ ܐܠܡܐ܆

[* In hoc MS. codice Laudiano (num. A. 182.) cujus initium e regione appoſui, eadem extat Præfatio Arabicis literis, cum ea, quam deſcripſi. Sed nulli ſunt Commentarii ad verſionem. Hunc codicem laudat Pokockius in ſua Præfatione ad variantes Lectiones Arabici Pentateuchi Saadiani. Tomo Sexto Bibl. Polyglott. Londin., atque etiam mentionem facit iſtius Succeſſionis Pontificum usque ad Annam & Caipham. Ibi quoque laudat noſtram Catenam ſub nomine duorum Commentariorum in Pentateuchum literis Syriacis dialecto Arabica &c. quorum verſionis Specimen exhibet in numer. 5.]

3. ܘܩܐܠ ܐܠܠܗ ܝܟܘܢ ܐܠܢܘܪ ܦܟܐܢ ܐܠܢܘܪ܆
4. ܘܪܐܝ ܐܠܠܗ ܐܠܢܘܪ ܐܢܗ ܚܣܢ܆ ܘܦܨܠ
ܒܝܢܗ ܘܒܝܢ ܐܠܛܠܡܗ ܦܩܛ܆*

5. ܘܣܡܝ ܐܠܠܗ ܐܠܢܘܪ ܢܗܐܪ܆
ܘܣܡܝ ܐܠܛܠܡܗ ܠܝܠܐ. ܘܟܐܢ ܡܣܐ
ܘܟܐܢ ܨܒܐܚ ܝܘܡ ܘܐܚܕ܆

Expoſitio in illud, quod dixit Deus.

Et quidem Beatus Propheta, Magnus ille Moſes, ſcripſit Librum hunc, appellavitque & titulo inſignivit Librum Entis, id eſt, Entium creatorum. كون enim ſignificat id quod exiſtit &c.

Rubr. ܐܠܬܦܣܝܪ ܩܘܠܗ ܩܐܠ ܐܠܠܗ܆

Nigr. ܦܐܢ ܐܠܛܘܒܐܢܝ ܐܠܢܒܝ ܐܠܥܛܝܡ
ܡܘܣܝ ܟܬܒ ܗܕܐ ܐܠܣܦܪ ܘܣܡܐܗ
ܘܥܢܘܢܗ ܣܦܪ ܐܠܟܘܢ ܐܥܢܝ ܬܟܘܝܢ
ܐܠܡܟܠܘܩܐܬ܆ ܘܐܡܐ ܟܘܢ ܐܠܟܐܝܢ܆ ܐܠܐ
ܐܠܬܦܣܝܪ ܟܐܢܗ ܟܐܢ ܡܢ ܐܩܘܐܠ ܟܐܠܐܒܐ܆
ܡܬܠ ܡܪܝ ܐܦܪܝܡ ܗܘ ܡܐܪ ܝܥܩܘܒ܆ ܘܐܠ
ܣܝܡܐܣܗ ܟܝܪ .....

[* Patrum nomina, ex quibus concinnatus eſt hic Commentarius ſive Catena in Pentateuchum, ſunt hæc præcipua, quæ hic apponam, prout occurrunt in decurſu Operis. Primus eſt Mar Ephrem Syrus, deinde Baſilius Epiſcop. Cæſareæ, Mar Jacobus Rohavienſis, Joh. Chryſoſtomus, Origenes, Mar Jacobus Epiſc. Serugienſis, Epiphanius Epiſcopus inſulæ Cypri, Dionyſius, Ibn. Selib, Cyrillus, uterque Epiſcop. Hieroſolym & Alex., Ibn. Batrik, Hippolytus, qui ubique appellatur Expoſitor ſive Interpres Targum, Philoxenes Epiſcop. ܡܒܘܓܝܐ, Evagrius, Athanaſius Patriarcha Alexandrinus &c.

** Hippolytus noſter circiter 40 loca commentatus eſt, in hoc opere. Primus locus, ubi occurrit nomen Hippolyti, eſt in Gen. cap. VI, 17. ut ſequitur.]

Sectio 2. 3.

Gen. VI, 17. ET dixit Dominus; Et ego miſſurus ſum aquas Diluvii ſuper terram ad perdendum omne corpus, in quo &c.

Dixit Hippolytus expoſitor Targhumiſta, Nomina uxorum filiorum Noah hæc ſunt: nomen uxoris Sem Nahalath Mahnuk, et nomen uxoris Cham Zedkat Nabu, et nomen uxoris Japheth Arathka. Hæc autem ſunt nomina earum in Syriaco Targhum (*quæ ſequuntur ſic erant expreſſa ut puto Syriace in verſione aliqua Syriaca*) Uxoris Sem, nomen Nahalath Mahnuk. Uxoris Cham nomen Zedkat Nabu. Uxoris Japheth nomen Arathka.

Indicavit itaque Deus Noacho, certioremque illum fecit de adventu Diluvii & de interitu vaſtatorum (impiorum).

Juſſitque Deus Altiſſimus, ut deſcenderet de monte Sancto, ipſe & filii ejus & uxores filiorum ejus, & ut fabricaret Navem (Arcam) trium contignationum (ſive Tabulatorum).

Contignatio inferior erat pro beſtiis (feris) rapacibus, agreſtibus, noxiis. Inter illas erant Aſſeres ſive trabes ligneæ,* quæ eas ab invicem ſepararent,* quominus mutuo coirent. Contignatio media erat pro avibus variiſque earum generibus.

Confer. Pirke R. Eliezer cap. 23.

Contignatio denique ſuperior erat pro Noacho ipſo, filiiſque ejus, pro conjuge ipſius, & uxoribus natorum ejus.

Fecit etiam Noah oſtium navi a latere orientali.

Fabricavit etiam conditoria aquæ & promptuaria ciborum.

Poſtquam igitur impoſuit finem fabricandæ navi, ingreſſus eſt Noah cum filiis ſuis Sem, Cham & Japheth in cavernam Theſaurorum.

Et quidem primo aditu feliciter invenerunt corpora Patrum, Adami, Sethi, Enoshi, Kainania, Mahalalielis, Jaredi Mathuſalachi, Lamechi. Octo illa Corpora erant in conditorio Theſaurorum, videlicet Adami, Sethi, Enosi, Kainanis, Mahalalielis, Jaredi, Mathuſalachi, Lamechi.

Tulit autem Noah corpus Adami. Tuleruntque Filii ejus Munera. Portabat Sem Aurum, Cham Myrrham, Japheth Thus. Deinde egreſſi e caverna Theſaurorum, tranſtulerunt Munera & corpus Adami in Montem Sanctum.

Gen. VI, 17. [illegible]

Cumque

Cumque ſediſſent juxta corpus Adami ex adverſo Paradiſi, cœperunt lamentari & flere jacturam Paradiſi.

Tum deſcendentes de Monte Sancto ſublatisque oculis verſus Paradiſum redintegrarunt fletum & ejulatum, æternum vale dixerunt his verbis: Vale(Pax tibi) o Paradiſe Dei. Vale, o domicilium Religionis & puritatis. Vale o Sedes voluptatis & deliciarum.

Tum amplexi ſunt Lapides montis Sancti & arbores, fleveruntque & dixerunt: Vale o domicilium bonorum. Vale o manſio corporum Sanctorum.

Deinde triduo completo, deſcendit Noah, cum filiis ſuis & uxoribus natorum ſuorum de monte Sancto ad radices montis Sancti ad locum Navis. Erat enim (Arca) ſub prominentia (l' Abry) montis Sancti.

Et ingreſſus eſt Noah in Navem; depoſuitque corpus Adami & Munera in medio Navis ſuper Feretro ligneo, quod recipiendo corpori præparaverat

Admonuitque Deus Noachum dicens: Fac tibi crepitacula e ligno Buxi (vel cupreſſi). שמשאר autem eſt lignum dictum Sagh i. e. Platanus Indica.

Fabrica etiam malleolum ejus (tintinnabulum) ex eodem (ligno). Longitudo autem crepitaculi erit trium cubitorum integrorum & latitudo ejus unius cubiti cum dimidio.

Et præcepit ei Deus, ut pulſaret crepitacula per ſingulos dies tribus vicibus. Videlicet prima vice ſummo diluculo; ſecunda vice, in medio diei; & tertia vice ad occaſum ſolis.

Accidit autem, ſtatim atque pulſaſſet Noah crepitacula ut protinus accurrerent filii Cainis & filii Vahimi ad ipſum; quos admonuit & perterruit narrando de adventu proximo Diluvii, & de interitu jam jam feſtinante & imminente.

Ea vero fuit miſericordia Dei erga illos, ut converterentur & reſipiſcerent, ſed non morem geſſerunt filii Cainis Noacho, in eo quod illis prædicabat. Et congregavit Noah ex omnibus volucribus omnis generis paria, mares & fœmellas; atque ita etiam ex omnibus beſtiis, tam cicuratis quam ſylveſtribus, paria & paria.

Sectio 4.

ad Geneſ. Cap. VII, v. 6.

Gen. 7, 6. Dixit Hippolytus Expoſitor Syrus Targum: invenimus in Exemplari antiquo Hebræo, Deum præcepiſſe Noacho, ut ordine diſponeret beſtias feroces in contignatione ſive Tabulato inferiore, & divideret Mares a fœmellis, aſſeribus ligneis interpoſitis.

Atque ita fecit omnibus beſtiis (feris) jumentis; & etiam volucribus in Tabulato medio.

Juſſit autem (Deus) ita ſeparari mares a fœminis decentiæ & honeſtatis cauſa, ne ſcilicet commiſcerentur ad invicem.

Dixit porro Deus Moſi: provide cibaria tibi ipſi & natis tuis. Et ſint ex tritico molito, piſto, ſubacto aqua, exſiccato. Et juſſit illico Noach conjugi ſuæ & uxoribus filiorum ſuorum, ut ſtrenue incumberent ſubigendo maſſam & reconderent in furno. Subegerunt ergo maſſam, & pinſuerunt ferme quantum ipſis ſufficeret, adeo ut non remaneret niſi perparum.

Et admonuit Deus Noachum dicens ei: Quiſquis annunciaverit tibi de adventu Diluvii primus. Perdes illum ipſo momento. Interea vero uxor Chami adſtabat immiſſura panem ingentis molis in furnum. Et ſubito profluxit aqua e furno juxta verbum Domini, & penetravit, diſſolvit ſcaturigo aquæ panem. Exclamavit itaque uxor Cham ad Noachum dicens ei. O Domine venit Verbum Dei, *Venit illud quod promiſit (prædixit) Deus.* Exequere igitur id, quod præcepit Dominus.

Cumque audiviſſet Noah verba uxoris Cham, dixit ei; jam ergo venit Diluvium. Dixit ei uxor Cham: Tu dixiſti hoc.

Admonuit autem Dominus derepente dicens Noacho, ne perdas uxorem Chami; nam ab ore tuo cœpit perditio, (primus dixiſti: venit Diluvium). Ad vocem Noachi venit Diluvium, et ſubito ſcaturigo diſſolvit illum panem.

Et apertæ ſunt Cataractæ Cœli, & aquæ pluviæ ingruerunt ſuper terram. Nempe illa vox, quæ olim dixerat: *Congregentur aquæ in locum unum & appareat terra.* Eadem vox permiſit, ut ſponte ſua erumperet ſcatutigo aquarum, & fluxus marium & eduxit aquas.

Gen. 7, 6. [illegible]

Hæc ſunt Syriaca.

Recogita

Recogita, quid dixerit Deus de Mundo: Humilientur omnia excelſa ejus, & humiliata ſunt; & eleventur humilia ejus de profundis ipſius.

Et facta fuit terra vacua privata Entibus ſuis, quemadmodum erat initio.

Et quidem pluvia deſcendebat deſurſum, & terra erumpebat deorſum. Et periit compoſitio mundi, abruptus fuit ordo ille primitivus. Factusque eſt Mundus, qualis erat ab initio deſolatus ab aquis, quæ illum inundaverunt. Neque relictum fuit ex ejus Entibus quicquam in integritate ſua.

Peſſumdata fuit ſtructura prior, & deformis fuit terra fluctu aquarum ingruentium ſuper illam, & magnitudine inundationum ejus, & mulritudine imbrium, & eruptione abyſſorum ejus, aquis perpetuo erumpentibus. Denique relicta fuit qualis erat antea.

Sectio 5.

ad Geneſ. Cap. VIII. v. 1.

Gen. VIII, 1. Dixit Hippolytus, Expoſitor Targum, & Dominus meus, Jacobus Rohavienſis, vigeſimo ſeptimo die menſis Jiar, qui eſt menſis ſecundus Hebræus, elevata fuit Arca ab introitu (a radicibus) Montis Sancti, jamque illam portabant aquæ, & ſuper illis in gyrum circumacta fuit verſus quatuor Mundi cardines. Arca igitur a monte ſancto tetendit Orientem verſus, tum reverſa eſt in Occidentem, deinde converſa fuit ad Meridiem denique Orientem verſus tendens appulit ad montem Kardu, die primo menſis decimi. Atque is eſt Menſis Kanun ſecundus.

Ita Targum Onkelos Gen. 8, 4. Targum Jonathan קַרְדוּן

Et egreſſus eſt Noah ab Arca vigeſimo ſeptimo die menſis Jiar anno ſecundo; nam Arca morata per quinque menſes integros natando fluctuavit ſuper aquas, & ſpatio dierum quinquaginta & unius appulit ad terram. Neque poſtea adhuc fluctuavit. Sed tantummodo ſucceſſive obverſa fuit verſus quatuor cardines terræ, ac denique iterum ſubſtitit Orientem verſus. Dicimus autem id fuiſſe Signum Crucis. Arca autem fuit inſtar Chriſti, qui expectabatur. Illa enim Arca fuit cauſa ſalutis Noachi & filiorum ejus; itemque Jumentorum, ferarum, & volatilium. Chriſtus autem, quando paſſus fuit in Cruce, liberavit nos a criminibus & peccatis, & abluit nos in ſanguine ſuo puriſſimo.

Ita Targum Onkelos Gen. 8, 4.

Et quemadmodum reverſa fuit Arca in Orientem, appulitque ad montem Kardu; ita etiam Chriſtus perfecto & completo opere, quod ſibi propoſuerat, reverſus eſt in cœlum in ſinum Patris ſui, & ſedit ſuper ſolio gloriæ ſuæ ad dextram Patris.

[illegible]

V. Fuller. Miſc. Sacr. lib. 1. c. 4. & Bochart. Phaleg. p. 22.

Quod montem Kardu, is eſt in Oriente in regione filiorum Rabaa, appellantque illum Orientales montem Godash (*Gordyæum*), vocant autem Arabes & Perſæ Ararat.

[illegible]

Et eſt civitas, cui nomen eſt Kardu, & mons iſte ab ea ſic appellatur, qui quidem altiſſimus eſt & inacceſſibilis, ad cujus verticem nemo unquam potuit aſcendere propter vim ventorum & aeris procellarum, quæ ibi perpetuo regnant. Quod ſi quis autem attentaverit conſcendere, irruunt in illum Dæmones & de montis jugo in planitiem præcipitem dejiciunt, & moritur. Nemo autem novit, quid ſit in ſuperficie montis, niſi quod quædam reliquiæ ligni Arcæ adhuc jacent in ſuperficie verticis montis.

[illegible]

Sectio 10.

ad Deut. Cap. XXXIII, v. 1.

Deut. XXXIII. 1.

Dixit Hippolytus Expoſitor Targum, quod Moſes, cum abſolviſſet hanc Prophetiam, benedixit etiam ſuper omnes filios Iſrael, per ſingulas tribus ſeorſim, & precatus eſt pro illis.

[illegible]

Deinde admonuit Deus Moſen dicens ei: Aſcende in montem Nebo, qui quidem cognitus eſt nomine Montis Hebræorum, qui eſt in terra Moab contra faciem Jericho.

[illegible]

Et dixit ei; Contemplare terram Canaan, quam Ego daturus ſum filiis Iſrael in hæreditatem. Tu vero nequaquam ingredieris in illam, quapropter intuere illam a longe. Quum ergo contemplaretur illam Moſes, vidit illam terram, terram virentem, omni copia & ubertate abundantem, frequentibus conſitam arboribus, & obſtupuit Moſes & flevit.

[illegible]

Et cum deſcendiſſet Moſes de monte Nebo, vocavit Joſuam filium Nun, & dixit ei coram filiis Iſrael; confortare & eſto robuſtus. Tu enim introducturus es filios Iſrael in terram, quam promiſit Deus Patribus eorum, ſe illis daturum in hæreditatem. Ne ergo timeas a populis, neque reformides a gentibus; nam Deus erit tecum.

[illegible]

Et

Hoc nomine Mohammedani ſuas Traditiones appellant præter Alkoranum.

Et ſcripſit Moſes illam Sennam [Hebr. משנה Secundariam Legem ſive Deuteronomium] tradiditque illam ſacerdotibus filiis Levi, præcepitque illis dicens: Usque ad ſeptem annos occultate hanc Sennam, neque manifeſteteris illam in integro decurſu ſeptem annorum. (*Tuncque*) in feſto Tabernaculorum legent ſacerdotes filii Levi hanc Legem coram filiis Iſrael, ut obſervent, omnis populus, tam viri, quam fœminæ, Sermones Dei. Præcipe, ut cuſtodiant verbum Dei, quod eſt in illa Lege. Quisquis autem violaverit unum ex iſtis præceptis, eſto maledictus.

Poſtquam itaque complevíſſet Moſes Scriptionem Legis, tradidit illam Joſuæ filio Nun præcepitque, ut traderet eam filiis Levi ſacerdotibus. Præcepit quoque illis Moſes & juſſit, ut reponerent librum Legis intra Arcam fœderis Domini, ut ibi maneret in teſtimonium in æternum.

Quumque finem præcipiendi feciſſet Moſes, juſſit ei Deus, ut aſcenderet in montem Nebo, qui eſt ex adverſo Jericho. Oſtendit illi Dominus univerſam terram Promiſſionis a quatuor cardinibus ejus, a Deſerto usque ad Mare, & a mari usque ad Mare. Dixitque illi Deus. Tu quidem illam vidiſti oculis tuis, at vero nequaquam ingredieris in illam. Mortuus eſt itaque illic Moſes, Servus Dei, juſſu Dei. Et ſepelierunt eum Angeli in monte Nebo, qui eſt ex adverſo Beth Phegor.

Et nemo novit Sepulchrum ejus usque ad hunc diem. Occultavit enim Deus ſepulchrum ejus.

Vixit autem Moſes centum & viginti annos; neque caligaverat viſus ejus, neque corrugata erat pellis vultus ejus.

Mortuus fuit Moſes die quodam hora tertia diei, Septimo die menſis ſecundi, qui eſt menſis Jiar.

Et lamentati ſunt ſuper eo filii Iſraelis in campeſtribus Moab per tres dies.

Impletusque fuit Joſua filius Nun Spiritu ſapientiæ; Nam Moſes impoſuerat manum ſuam ſuper illo. Et obedierunt ei omnes filii Iſraelis. Admonuitque Deus Joſuam filium Nun die quodam, nempe die ſeptimo menſis Niſan.

Vixit autem Joſua filius Nun, centum & decem annos, & mortuus eſt die quarto, qui fuit dies primus menſis Elul. Et ſepelierunt eum in civitate Thamnatſerach in monte Ephraim.	ܘܥܐܫ ܝܫܘܥ ܐܒܢ ܢܘܢ ܡܐܝܗ ܘܥܫܪ ܣܢܝܢ. ܘܡܐܬ ܦܝ ܝܘܡ ܐܠܐܪܒܥܐ (ܐܠܐܚܕ) ܗܘ ܐܘܠ ܝܘܡ ܡܢ ܫܗܪ ܐܝܠܘܠ. ܘܕܦܢܘܗ ܦܝ ܡܕܝܢܗ ܬܡܢܬܣܪܚ ܦܝ ܓܒܠ ܐܦܪܐܝܡ.
Laus Deo pro perfectione (óperis).	ܘܐܠܫܟܪ ܠܠܗ ܥܠܝ ܟܡܐܠ ܐܠܐܥܡܐܠ.

Tempus, quo exaratus eſt codex Huntlingdonianus num. 84. ex quo hæc potiſſimum deſcripſimus, ſic notatur.

Fuit autem finis Scriptionis hujus Legis, & Expoſitionis ejusdem ultimo (die) Tiſhrin primi, die Paraſceves (Veneris) hora nona. Eratque Annus Milleſimus octingenteſimus octogeſimus nonus, Per manum contemptibilem Servi Dei Kas Marpha Nam.	ܘܟܐܢ ܐܠܦܪܐܓ ܡܢ ܟܬܐܒܗ ܗܕܗ ܐܠܬܘܪܐܗ ܘܬܦܣܝܪܗܐ ܐܟܪ ܬܫܪܝܢ ܐܠܐܘܠ ܦܝ ܝܘܡ ܐܠܓܡܥܗ ܦܝ ܣܐܥܗ ܬܐܣܥܗ ܘܟܐܢ ܦܝ ܣܢܗ ܐܠܦ ܘܬܡܐܢܡܐܝܗ ܬܣܥܗ ܘܬܡܐܢܝܢ ܥܠܝ ܝܕ ܐܚܩܪ ܥܒܝܕ ܐܠܠܗ ܩܣ ܡܪܦܗ ܢܐܡ.

In fine paginæ Arabicis Literis hæc habentur.

Operam dabamus huic Libro benedicto optimo (ſcribendo,) nomine (juſſu) Schamas Ibn Kas Ibrahim e civitate celeberrima Kathor. Amen.	تعبنا في هذا الكتاب المبارك حسن باسم شامس ابن قس ابرهيم من قرية المعمورة القصور امين ✡

continet folia 240.

Alter codex inter Bodleianos num. NE. c. 3. 3. ſic habet.

Fuit finis Exemplaris hujus Libri benedicti præſtantiſſimi, Anno Milleſimo octingenteſimo nonageſimo primo Græco, ex annis (ſive Æræ) Aſcandri Græci filii Philippi. Idque per manum hominis contemptibilis, peccatoris - - - - - qui dignus non eſt, cu us nomen inſcribatur Libro Spirituali, qualis eſt hic.	ܟܐܢ ܐܠܦܪܐܓ ܡܢ ܢܣܟܗ ܗܕܐ ܐܠܟܬܐܒ ܐܠܡܒܐܪܟ ܐܠܫܪܝܦ ܦܝ ܣܢܗ ܐܠܦ ܘܬܡܐܢ ܡܐܝܗ ܘܐܚܕ ܘܬܣܥܝܢ ܝܘܢܐܢܝܗ ܡܢ ܣܢܝ ܐܣܟܢܕܪ ܐܠܝܘܢܐܢܝ ܐܒܢ ܦܝܠܝܦܘܣ...... ܘܕܠܟ ܒܝܕ ܐܚܩܪ ܐܠܢܐܣ ܘܐܟܛܐܗܡ...... ܠܡ ܝܣܬܚܩ ܐܢ ܝܟܬܒ ܐܣܡܗ ܦܝ ܟܬܐܒ ܪܘܚܐܢܝ ܡܬܠ ܗܕܐ.

Et in Margine idem annus notatur numericis literis.

Scribebat Anno 1891 Græcorum in Beroea civitate.	ܟܬܒܗ ܣܢܗ ܐܨܐ ܝܘܢܐܢܝ ܦܝ ܡܕܝܢܗ ܚܠܒ.

Continet folia 54.

Leontius Byz. lib. I. contra Neſtorium & Eutychen

Græce MS. in Bibl. Bodlej. inter Codices Laudanos A. 33.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου Ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τῶν Εὐλογιῶν τοῦ Ἀβραάμ.

Ἵνα δὲ δειχθῇ τὸ συναμφότερον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τήν τε τοῦ Θεοῦ οὐσίαν καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος χριστὸς Ἰησοῦς. Ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς ἀνθρώπου οὐ γίνεται, ἀλλὰ δύο. Ἔδει οὖν τὸν χριστὸν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτην γενόμενον παρ' ἀμφοτέρων ἀῤῥαβῶνά τινα εἰληφέναι, ἵνα φανῇ δύο προσώπων μεσίτης.

S. Hippolyti Epiſcopi & Martyris ex Benedictionibus Abraam. *

Ut demonſtretur utramqve qvidem in ſe habere ſubſtantiam, ſcilicet DEI, & Hominum, ſicut Apoſtolus ** ait *Mediator qvidem DEI & hominum homo CHriſtus JEſus : mediator autem unius hominis non eſt* ſed duorum. Oportebat ergo, ut Chriſtus factus mediator DEI & Hominum, ab utriusqve arrhabonem qvandam acciperet, ut appareat mediator duarum naturarum.

* In Latina verſione edita Leontii, *ex Benedictionibus Balaam*. vitioſe, ut opinor. ** Galat. III, 20.

Iſidorus Hiſpalenſis in Geneſ. XXIII. p. 296.

Jam ſeqvitur deinde ipſa benedictio Jacob, qvæ tamen qvid figuraliter indicaverit, Hippolyti martyris verba, ſicut ea excellentiſſimæ ſcientiæ ac doctrinæ Hieronymus replicavit, in hoc loco ponenda ſunt. Iſaac, inqvit, portat imaginem DEI Patris. Rebecca &c. *Eadem quæ ſupra T. I. p. 266. ex S. Hieronymi Epiſtola CXXV. ad Damaſum adſcripſi.*

Concilium Lateranenſe A. C. 649. * Martino I. Papa, ſeſſione V.

T. VI. edit. Labbeanæ p. 281.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου Ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ περὶ Θεολογίας λόγου.

Τὸ θέλειν ἔχει ὁ Θεός, οὐ τὸ μὴ θέλειν. Τρεπτοῦ γὰρ τοῦτο καὶ προαιρετοῦ. ἀιδίῳ γὰρ θελήματι Θεοῦ ἕπονται τὰ γινόμενα, ᾧ καὶ γενόμενα μένει σωζόμενα.

Sancti Hippolyti Martyris, de ſermone Theologiæ, id eſt Deitatis.

Velle habet DEus, non enim non velle, qvoniam hoc vertibilis eſt & eligentis: ſed ſempiternam voluntatem ſeqvuntur qvæ fiunt, per qvam & facta manent ſervata.

* Perperam excuſum A. 642. ſupra T. I. p. 235. & 281.

Idem p. 287.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου, Ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς εἰς τὸ Πάσχα ἐξηγήσεως.

Ὅλος ἦν πᾶσι καὶ πανταχοῦ, γεμίσας δὲ τὸ πᾶν πρὸς πάσας τὰς ἀερίους ἀρχὰς γυμνὸς ἀντεπαδύσατο, καὶ πρὸς ὀλίγον βοᾷ παρελθεῖν τὸ ποτήριον, ἵνα δείξῃ ἀληθῶς ὅτι καὶ ἄνθρωπος ἦν, μεμνημένος δὲ καὶ διὸ ἀπεστάλη, καὶ βοᾷ· Πάτερ, μὴ τὸ θέλημά μου· Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

S. Hippolyti Epiſcopi & Martyris de Homilia Dominicæ Paſchæ.

Totus erat in omnibus & ubiqve, adimplens vero omnia a) ad omnes aërios principatus nudus re deſpoliatus eſt, b) & ad parvum clamat tranſire calicem c) ut oſtendat vere qvia & homo erat : reminiſcens autem & propter qvod miſſus eſt & clamat. d) *Pater, non mea voluntas*, Et e) *Spiritus qvidem promptus, caro autem infirma.*

a) Luc. XXI. 22. b) Pſal. VIII. 5. c) Matth. XXVI. 27. d) Luc. XXII. 42. e) Matth. XXVI. 41.

Vetus Calendar. Mutinenſe ad calcem libri Pontificalis Agnelli

à V. C. Benedicto Bacchino editi Mutinæ 1708. 4.

Idibus Auguſt.	*S. Hippolyti & Caſſiani.*
X. Cal. Sept.	*S. Hippolyti & Timothei.*

Menologium apud H. Caniſium T. 2. Antiqvar. Lect. p. 833.

Poſt S. Stephanum ordinatus eſt Pontifex Sixtus, interfectus & ipſe poſtea cum ſanctis Martyribus, Laurentio & Hippolyto.

SAMUELIS PETITI

Eclog. Chronolog. lib. III. cap. 2. p. 122. ſeq.

(edit. Pariſ. 1632. 4.)

ILLUSTRARUNT viri magni luculentam illam Hippolyti Epiſcopi Inſcriptionem, qva ejus Heckædecaëteris deſcribitur, ex eodem nos etiam, Deo dante, aliqvod attollere lumen, eidémqve præferre conabimur:

ΕΤΟΥϹ. Α. ΒΑϹΙΛΕΙΑϹ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. &c. *ut ſupra T. I. p. 38.*

Habes hâc Tabellâ Cyclum Paſchalem ſeptem Heckædecaeteridum, qvi ab Hippolyto inſtitutus eſt, qvo, non tantum in eundem menſis diem recurrit qvartadecima Niſan, qvod fit Octaeteride, ſed etiam in eandem feriam: Eccam tibi.

ANNI. HECKÆDECAETERIDIS.	ANNI QVALITAS	DIES. IN. QVEM. CADIT. XIV.	FERIÆ. IN. QVAS. CADIT. XIV. NISAN						
			I. HECK.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
I.	Embol.	XIII. Aprilis.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.
II.		II. Aprilis.	IV.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.
III.	Biſſext.	XXI. Martij.	I.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.
IV.	Embol.	IX. Aprilis.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.
V.		XXIX. Martij.	IV.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.
VI.		XVIII. Martij.	I.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.
VII.	Biſſext. Embol.	V. Aprilis.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.
VIII.		XXV. Martij.	IV.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.
IX.	Embol.	XIII. Aprilis.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.	IV.
X.		II. Aprilis.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.
XI.	Biſſext.	XXI. Martij.	IV.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.
XII.	Embol.	IX. Aprilis.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.	IV.
XIII.		XXIX. Martij.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.
XIV.		XVIII. Martij.	IV.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.
XV.	Biſſext. Embol.	V. Aprilis.	III.	II.	I.	VII.	VI.	V.	IV.
XVI.		XXV. Martij.	VII.	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.

Primus annus Cycli harum Heckædecaëteridum Paſchalium cadit in primum annum imperij Alexandri Mammeæ Filij. Habes in hujus Inſcriptionis fronte ἔτους α΄ βασιλείας Ἀλεξάνδρου Αὐτοκράτορος ἐγένετο ἡ ΙΔ τοῦ Πάσχα εἰδοῖς Ἀπριλλίαις Σαββάτῳ, ἐμβολίμου μηνὸς γενομένου. Idémqve in altero latere: ἔτει Ἀλεξάνδρου Καίσαρος τῷ α ἀρχή. Euſebius Hiſtoria VI, cap. XXII. Τότε δῆτα καὶ Ἱππόλυτος συντάττων, μετὰ πλείστων ἄλλων ὑπομνημάτων, καὶ τὸ περὶ τοῦ Πάσχα πεποίηται σύγγραμμα, ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ Πάσχα προθεὶς, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοὺς χρόνους περιγράφει. E qvibus verbis (nam capite præcedenti ſcripſe-

ſcripſerat Euſebius Alexandrum Imperatorem factum fuiſſe,) liqvido conſtat de ætate Hippolyti, floruit nempe Alexandro Mammeæ Filio imperante. Qvod autem præſcribit frons hujus Inſcriptionis, primum Periodi Heckædecaëteridum Hippolyti annum fuiſſe primum Alexandri, Chriſti Dionyſianum ducenteſimum viceſimum ſecundum, verum eſt: Nam ut Qvartadecima Luna incidat in Eidus Aprileis Sabbato, eo ſeculo non potuit contingere, niſi anno Chriſti Dionyſiano ducenteſimo viceſimo ſecundo, numero aureo XIV. Cyclo Solis VII. litera Dominicali F. ut optimè obſervat vir Illuſtris: Nihil autem novi ad hanc rem attulit Hippolytus, ut aliqvid in emboliſmis, aut Neomeniis immutaverit atqve innovaverit, ſed propter aliqvam feriarum ſeriem à ſe in duabus Octaëteridibus deprehenſam & obſervatam, ex Octaëteride Heckædecaëteridem fecit. Habebant igitur antiqviores illam Octaëteridem, qvam ab iis accepit, nec interpolavit Hippolytus. Ejuſqve Octaëteridis titulus & epocha fuit, ſi qvid judicio, ab anno Natali Domino noſtri Jeſu Chriſti. Id ut conjiciamus facit hæc Periodus Heckædecaëteridum Hippolyti: Nam primus Octaëteridis annus is eſt, qvo vertente natus eſt Dominus, nimirum annus ab Orbe condito termilleſimus nongenteſimus qvadrageſimus ſeptimus. Id liqvebit, ſi ab hoc anno termilleſimo nongenteſimo qvadrageſimo ſeptimo numeres ad annum Dionyſianum ducenteſimum viceſimum primum, utroqve termino incluſo, ſunt enim anni ducenti viginti qvatuor; qvos ſi per Octaëterides dividas, nulli anni reliqvantur, ſed ſunt viginti octo Octaëterides integræ, ſive qvatuordecim Heckædecaëterides, ſive duæ ſeptem Heckædecaëteridum Periodi: Anno vero ducenteſimo viceſimo ſecundo Dionyſiano nova cœpit Octaëteris. Diximus in ſuperioribus annum, qvo in crucem actus eſt Dominus, fuiſſe qvintumdecimum Tiberii vertentem, duobus Geminis Coſſ. viceſimum nonum Dionyſianum, ab Orbe condito termilleſimum nongenteſimum ſeptuageſimum octavum, Cyclo Solis X, literâ Dominicali B. Eundem annum Paſſionis Dominicæ habes in hoc Hippolyti laterculo; nam anno ultimo ſecundæ Heckædecaëteridis adſcribitur Lectio ΠΑΘΟΣ. ΧΥ, qvo anno Qvartadecima Niſan cadebat in diem viceſimumqvintum Martij, feria ſexta, qvia nempe feria ſexta, viceſimo qvinto Martij die Chriſtus in crucem actus eſt, qvod fieri non potuit, niſi litera Dominicali B. hoc eſt, hoc anno termilleſimo nongenteſimo ſeptuageſimo octavo: & certè ab anno termilleſimo nongenteſimo qvadrageſimo ſeptimo ad annum termilleſimum nongenteſimum ſeptuageſimum octavum, anni ſunt, utroqve termino incluſo, triginta duo. Qvare optimè annus ultimus ſecundæ Heckædecaëteridis, ſive triceſimus ſecundus, is dicitur, qvo celebratur τὸ πάθος Χριστοῦ, qvia anno ultimo ſecundæ Heckadecaëteridis, ſive triceſimo ſecundo, ab anno ſuo Natali, in crucem actus eſt Dominus, feria ſexta; die Martij viceſimoqvinto. Qvanqvam in eo non ſumus, ut exiſtimemus Judæos uſos eſſe hac Octaëteride, non enim anno, qvo paſſus eſt Dominus, omnes Judæi Paſcha comederunt viceſimo qvinto Martij die, perinde ac ſi is dies eſſet Qvartadecima Niſan; imo contra ex Hiſtoria Evangelica conſtat Qvartam decimam Niſan incidiſſe tunc in diem præcedentem, eo itaq; Chriſtus Paſcha comedit: At vero Pontifices & pleriqve ceteri in diem viceſimum qvintum Martij diſtulerunt, ὑπερέβατον μίαν ἡμέραν ποιοῦντες δι' ἀπορίαν. Nam Judæi diligenter hoc cavebant, ut jam ante diximus, ne in comedendo Paſchate æqvinoctium vernum anteverterent; qvod tamen cavere non potuiſſent, ſi hac uſi fuiſſent Octaëteride: Tamen ea uſos fuiſſe Judæos ante tempora Chriſti, etiam ab ipſa Exodo, veteribus videtur Chriſtianis perſuaſum; & certè, ut numerabant veteres, qvorum Chronologiam vide apud Clementem Alexandrinum, ab Exodo ad Chriſti Natalem annum interceſſerunt, ἀρτίως centum nonaginta novem Octaëterides, & annus Chriſti Natalis eſt primus ducenteſimæ Octaëteridis. Anno enim ab Orbe condito, ut numerant, termilleſimo octingenteſimo qvarto contigit Exodus ab Ægypto. Ab Exodo ad Babylonicam captivitatem ſub Sedekia alij annos numerant octingentos nonaginta duos, alij vero mille & qvinqve: Qvibus adde annos qvingentos octoginta ſeptem ad annum uſqve qvadrageſimum primum Auguſti, eo excluſo. Qvare erunt anni mille qvingenti nonaginta duo ab Exodo Hebræorum ad annum, qvo vertente natus eſt Dominus, ac proinde ſunt Octaëterides centum nonaginta novem: Cœpitqve Octaëteris ducenteſima anno Natali Domini. Qvanqvam non videtur ante tempora Chriſti Octaëteridis caput fuiſſe hic annus primus, qvo Paſcha incidebat in Eidus Aprileis, ex Hippolyti qvidem ſententia: Nam huic intervallo, qvod eſt ab Exodo ad Babylonicam captivitatem, mille & qvinqve annorum, annos præterea tres largiebatur de ſuo noſter Hippolytus, ut apud Georgium habes; Ἰεχονίας. ὁ καὶ Ἰωακεὶμ, μῆνας γ΄. ἄλλοι δὲ ἔτη γ, ὡς καὶ ἱερὸς Ἱππόλυτος. Fiunt igitur anni mille & octo, qvibus adde annos qvingentos octoginta ſeptem, exſur-

get ſumma annorum mille qvingentorum nonaginta qvinqve ; qvibus per octo diviſis tres reliqvantur. Seqvens igitur annus, qvo vertente natus eſt Dominus, erat qvartus Octaëteridis ducenteſimæ, ex Hippolyti ſententia ; ſed primus à Chriſtianis factus eſt in honorem Chriſti : Hine factum, ut ei adſcribatur Lectio γένεσις χριστοῦ, eoqve lubentius, qvod non deeſſent qvi natum Chriſtum aſſererent menſe Aprili. Statuebat igitur Hippolytus, meo judicio, caput Octaëteridis ab Exodo ad Chriſtum annum qvi nunc ſextus eſt. Ab anno vero Natali Chriſti primus Octaëteridis factus eſt, qvi olim qvartus fuerat. Qvod autem attinet ad Lectiones illas, qvæ in cellulis areæ Laterculi includuntur, novem illæ omnino ſunt, ΓΕΝΕCΙC ΧΡΙCΤΟΥ : ΕΖΕΧΙΑC. : ΙΩCΕΙΑC. : ΕΞΟΔΟC. : ΚΑΤΑ ΔΑΝΙΗΛ. : ΕCΔΡΑC. : ΕΝ. ΕΡΗΜΩ. : ΠΑΘΟC. ΧΡΙCΤΟΥ. : ΙΗCΟΥC. Harum una ſcilicet: ΠΑΘΟC. ΧΡΙCΤΟΥ, non legebatur uno qvoqve anno, qvo qvarta decima Niſan incidebat in diem viceſimum qvintum Martij, ſed eo tantùm, qvo viceſimus qvintus Martii dies erat feria ſexta, in memoriam Chriſti, qvi illo ipſo die & feria paſſus fuerat. Ceteræ Lectiones octo ſunt deſtinatæ, ſingulæ ſingulis Octaëteridis annis : Atqve ut dicam qvod ſentio, anno primo, qvo qvarta decima Niſan cadit in Eidus Aprileis, legitur ΓΕΝΕCΙC ΧΡΙCΤΟΥ, qvia, ut jam diximus, Chriſtus à veteribus credebatur natus anno, qvo Quartadecima Niſan fuit Eidibus Aprilibus, volebantqve nonnulli natum eſſe menſe Aprili. ΕΞΟΔΟC eſt Lectio anni ſexti, qvo Qvartadecima Niſan fuit decimo octavo Martij die : Is enim annus olim erat caput Octaëteridis: Qvare & anno ſeqventi adſignanda eſt Lectio ΕΝ ΕΡΗΜΩ. Qvod vero ad Lectionem ΙΗCΟΥC (eadem eſt, ſed corruptè à qvadratario ſcripta ΙΗΩΧC) attinet, nulli dubitamus verè retuliſſe Illuſtrem Scaligerum ad Johannis caput XIII. & eſſe anni tertij ſuſpicamur, qvo Qvarta decima Niſan eſt viceſimo primo, vel viceſimo ſecundo Martij die : Nam non defuerant è veteribus, qvi Chriſtum paſſum aſſererent viceſimo tertio Martij die. Lectio ΙΩCΕΙΑC eſt anni ſecundi, cujus Qvartadecima Niſan cadit in diem ſecundum Aprilis : Nam Joſias celebravit Paſcha anno imperij ſui decimo octavo, qvi erat nongenteſimus ſeptuageſimus tertius : Ergo erat annus qvintus centeſimæ viceſimæ ſecundæ Octaëteridis : At qvia mutavit ab anno Natali Domini caput Octaëteridis, annus ille qvintus factus eſt ſecundus, qvo Paſcha celebrabatur ſecundo Aprilis die. ΕΖΕΧΙΑC eſt Lectio anni qvarti, cujus Qvartadecima Niſan eſt nono Aprilis die. Ezechias Paſcha celebravit, anteqvam vaſtities Iſraelis veniret : Venit autem anno qvarto Ezechiæ ineunte : Ergo ante annum imperii ſui qvartum hoc Paſcha celebravit Ezechias. Rurſum anno primo Ezechiam non potuiſſe celebrare tam ſolemne Paſcha nemo dubitabit, qvi attentius Sacram Hiſtoriam expendet. Qvare exiſtimamus hoc Paſcha celebratum fuiſſe ab Ezechia anno ſecundo, qvi eſt octingenteſimus ſeptuageſimus primus ab Exodo : Eſt ergo annus ſeptimus Octaëteridis, qvi à Natali Chriſti factus eſt qvartus Octaëteridis, & Paſcha celebratum eſt nono Aprilis die. ΚΑΤΑ ΔΑΝΙΗΛ eſt Lectio anni qvinti, cujus Qvarta decima Niſan cadit in viceſimum nonum diem Martij : Oratio enim illa habetur anno primo Darij Nabonidi : Ab Exodo autem ad Babylonicam captivitatē ſunt anni mille & octo ex Hippolyti ſententia. Annus vero primus Darij Nabonidi eſt triceſimus ſecundus à captivitate ſive milleſimus qvadrageſimus ab Exodo : Eſt igitur annus octavus centeſimæ triceſimæ Octaëteridis, qvi factus eſt à nato Chriſto qvintus, ejuſqve Qvartadecima Niſan fuit die viceſimonono Martij. ΕCΔΡΑ eſt Lectio anni octavi, cujus Qvartadecima Niſan eſt viceſimo qvinto Martij die : Nam à captivitate ad Darij Nothi annum ſextum, qvo celebratum eſt Paſcha Eſdræ VI. anni ſunt centum ſeptuaginta & unus : ab Exodo ad captivitatem mille & octo : Unde exurgit numerus annorum mille centum ſeptuaginta & novem : Qvare eſt annus tertius centeſimæ qvadrageſimæ octavæ Octaëteridis, qvi factus eſt octavus, ex qvo ſeries illius, nato Chriſto, mutavit.

HECKÆDECAETERIDEM Cycli Paſchalis poſtqvam dedit in vulgus Hippolytus Epiſcopus, vitium illius deprehenſum eſt : Nam anno qvartodecimo primæ Heckædecaëteridis Hippolyti, rurſum anno ſexto qvintæ, Paſcha Chriſtianorum incidebat in ipſam æqvinoctii verni ſedem, qvæ tunc erat viceſimus ſecundus Martij dies : Anno vero ſexto tertiæ, & qvartodecimo ſextæ Heckædecaëteridis, incidebat ante æqvinoctium vernum, nempe in diem viceſimum Martij : Rurſum deniqve anno ſexto qvartæ, & qvartodecimo ſeptimæ Heckædecaëteridis, cadebat Paſcha Chriſtianorum ante æqvinoctium vernum in diem viceſimum primum Martij. Cùm igitur argueretur hæc Octaëteris Hippolyti, nec ritè ſecundum hunc Cyclum Paſcha à Chriſtianis poſſet celebrari ; cavebatur enim vetu-

vetuſtiſſimo Canone, ne Paſcha ante æqvinoctium vernum, cujus, ætate Hippolyti ſedes fuit viceſimus ſecundus Martij, celebraretur: Εἴ τις Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχατος ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω. Octaëteridem hanc Hippolyti correxit Dionyſius Alexandrinus, qvi ſub Decio, & Valeriano floruit, & ſcripſit, referente Euſebio Hiſtor, Libro VII. Fecit igitur annum Octaëteridis è communi embolimæum, ne Paſcha à Chriſtianis ante æqvinoctium vernum, id eſt, ante viceſimum ſecundum Martij diem, celebraretur; id teſtantur ἑορταστικαὶ Dionyſii ipſius Epiſtolæ, de qvibus Euſebius: τούτων, τὴν μὲν, Φλαυίῳ προσφωνεῖ· τὴν δὲ, Δομετίῳ, καὶ Διδύμῳ· ἐν ᾗ καὶ κανόνα ἐκτίθεται ὀκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε, ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκει Πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν παριστάμενος. Correxit igitur Octaëteridem Hippolyti Dionyſius Alexandrinus, & annum illius qvintum, qvi communis erat, embolimæum fecit. Qvod ab illo qvando ſit factum inveſtigemus. Canonem hunc ſuæ Octaeteridis ſcripſit Dionyſius ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ, ut auctor eſt Euſebius, idqve Valeriani, non Decij; liqvet è ſerie & contextu Hiſtoriæ Euſebij, ſed & rebus ipſis comprobamus. Non enim ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ Decij ſcripſiſſe conſtat; nulla qvippe offerebatur occaſio, cùm nullo eorum annorum, qvi interceſſerunt ab anno primo Alexandri ad tempora Decij, & inſecutis qvoqve ad annum Chriſti Dionyſianum ducenteſimum qvinqvageſimum nonum uſqve, Paſcha Chriſtianorum antevertérit ſedem æqvinoctij verni, hoc eſt diem viceſimum ſecundum Martij. Qvare Dionyſius Alexandrinus nonniſi ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ Valeriani correxit Octaeteridem Hippolyti, & novam præſcripſit. Valerianus autem in Chriſtianos perſecutionem movit anno Chriſti ducenteſimo qvinqvageſimo ſeptimo, ut habes in Chronico Euſebij, nec ante, ut eſt auctor idem Euſebius, annum Chriſti ducenteſimum atqve ſexageſimum, *Valeriano in Perſas ducto, Gallienus noſtris pacem reddidit.* Cepit vero Periodus Heckædecaeteridum Hippolyti anno primo Alexandri, ſive anno Chriſti Dionyſiano ducenteſimo viceſimo ſecundo: Exinde ſi numeres, annus ducenteſimus qvinqvageſimus nonus eſt triceſimus octavus Periodi ſeptem Heckædecaeteridũ Hippolyti, ſive annus ſextus tertiæ Heckædecaeteridis, qvo anno qvartadecima Niſan incidebat in diem decimum octavum Martij, feriâ ſextâ, ac proinde Paſcha à Chriſtianis celebrabatur ſeqventi Dominica, qvæ erat dies viceſimus Martij; unde Paſcha Chriſtianorum anteveriebat æqvinoctium vernum, cujus ſedes erat ea tempeſtate dies viceſimus ſecundus Martij. Qvod non tulit Dionyſius Alexandrinus, ut qvi ſciret ὅτι μὴ ἄλλοτε, ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκει Πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν. Correxit itaqve Octaeteridem Hippolyti, & annum qvintum, ut Paſcha Chriſtianorum anno ſexto in diem viceſimum Martii caderet, è communi embolimæum fecit Dionyſius; atqve exinde exſurgit Octaeteris Dionyſii, & primus annus illius eſt annus Chriſti Dionyſianus ducenteſimus qvinqvageſimus octavus, ſive annus qvintus Heckædecaeteridis Hippolyti: cujus en Laterculum.

ANNI Chriſti.	ANNI Octaeteridis.	ANNI QVAlitas.	DIES QVARTÆ decimæ Niſan.
258.	I.	Embol.	XXIX. Martij.
259.	II.	Biſſext.	XVII. Aprilis.
260.	III.		V. Aprilis.
261.	IV.	Embol.	XXV. Martij.
262.	V.		XIII. Aprilis.
263.	VI.	Biſſext.	II. Aprilis.
264.	VII.	Embol.	XXI. Martij.
265.	VIII.		IX. Aprilis.

Ex Rev. Viri
GEORGII BULLI
Presbyteri Anglicani & deinde Epiſcopi S. Davidis

Defenſione Fidei Nicanæ Sect, II, cap. VIII, p. 98. ſeq. Opp.

CAjo Presbytero ſuccenturiandus eſt S. Hippolytus Martyr & Epiſcopus Portuenſis, (qvod ab Anaſtaſio Bibliothecario diſcimus,) qvi floruit Alexandro Mammeæ filio imperante, hoc eſt circiter annum Chriſti 220. Is a) in opuſculis contra Beronem & Helicen apud Anaſtaſium in Collectaneis, duplicem in Chriſto naturam accurate diſcernit, & divinam eandem plane eſſe demonſtrat, qvæ eſt in Patre. Nam Chriſtum dicit Θεὸν ἄπειρον ὁμοῦ, καὶ περίγραπτον ἄνθρωπον ὄντα τε καὶ νοούμενον, τὴν οὐσίαν ἑκατέρου τελείως τελείαν ἔχοντα, i. e. *Deum infinitum ſimul, & circumſcriptum hominem eſſe & intelligi, utriuſqve ſubſtantiam perfectam perfecte habentem.* Ejuſdem eſt illuſtris hæc de Chriſti divina ſimul & humana natura confeſſio, qva certe à nemine unqvam, vel poſt Concilium Nicænum, expreſſior aut ſignificantior edita fuit: b) Τὸ γὰρ θεῖον, ὡς ἦν πρὸ σαρκώσεως, ἔστι καὶ μετὰ σάρκωσιν κατὰ φύσιν ἄπειρον, ἄσχετον, ἀπαθὲς, ἀναλλοίωτον, ἄτρεπτον, αὐτοσθενὲς, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ὑφεστὸς οὐσιῶδες, μόνον ἀπειροσθενὲς ἀγαθόν, i. e. *Divinitas, ut erat ante incarnationem, eſt & poſt incarnationem ſecundum naturam infinita, incomprehenſibilis, impaſſibilis, inalterabilis, inconvertibilis, per ſe potens, & ut totum dicam, ſubſtantiale qvid ſubſiſtens, qvod ſolum infinita virtute bonum ſit.* Nec mirabitur qviſqvam hæc tam præclara & magnifica de Filio Dei protuliſſe Hippolytum, qvi meminerit ipſum fuiſſe diſcipulum (ut veteres tradiderunt) Clementis Alexandrini; qvi de Chriſto vero Deo ὡς ἔγγιστα θεολογεῖ, qvemadmodum ſupra oſtendimus.

II. Hæc autem cum tam clara ac diſerta ſint, Sandius c) nullam aliam evadendi viam cernere potuit, qvam ut audacter, pro more ſcil. ſuo, pronuntiaret, *Opuſcula de Theologia & Incarnatione contra Beronem & Helicen Serm. I, apud Anaſtaſium in Collect. non eſſe Hippolyti.* Sed videamus, qvibus ille rationibus ſuam hanc decretoriam ſententiam, veteris & magni illius Bibliothecarii (in MSS. antiqviorum Patrem codicibus, pro officio ſuo, verſatiſſimi) judicio oppoſitam, tueatur. *Nec Euſebius*, inqvit, *nec Hieronymus tractatus ejuſmodi meminerunt.* Qvaſi ſcilicet omnia omnium veterum Doctorum ſcripta Euſebius & Hieronymus commemoraverint. Sed & Euſebius d) diſerte profitetur ſe plenum operum Hippolyti catalogum neutiqvam exhibuiſſe; dum poſt recenſita qvædam ejus ſcripta, hæc ſubjungit; πλεῖστά τε ἄλλα καὶ παρὰ πολλοῖς εὕροις ἂν σωζόμενα· i. e. *Et alia plurima apud multos aſſervata licet reperire.* Euſebii autem catalogo pauciſſima Hippolyti ſcripta addidit Hieronymus. Sane haud minori veriſimilitudine contendere potuiſſet Sandius, Hippolytum nullius unqvam Eccleſiæ Epiſcopum fuiſſe; ſiqvidem & Euſebius & Hieronymus locum Epiſcopatus ipſius prorſus ignorarunt, & ab Anaſtaſio demum illud didicimus. En & alteram ejus ratiunculam! *Vel Sabellianum*, inqvit, *vel Eutychianum eorum excerptorum auctorem fuiſſe neceſſe eſt, ob hæc ejus verba:* ὁ τ᾽ αὐτὸν ὢν τῷ πατρὶ, γενόμενος τ᾽ αὐτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν κένωσιν. *Utraqve autem loqvendi formula hæretica eſt Ignatio Epiſt. ad Trall. cum dicit hæreticos docere* τ᾽ αὐτὸν εἶναι πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον *& poſt:* οὐδὲ γὰρ τ᾽ αὐτὸν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. *Si enim* τ᾽ αὐτὸν *identitatem ſubſiſtentiæ denotare dicatur, manifeſtiſſimus eſt Sabellianiſmus; ſin unitatem eſſentiæ & naturæ, apertiſſimus eſt Eutychianiſmus.* Qvibus reſpondeo· τ᾽ αὐτὸν in priori membro loci, unitatem eſſentiæ & naturæ omnino denotare, nōn ſubſiſtentiæ identitatem, qvam ſolam impugnavit ſpurius ille Ignatius, qvem citat Sandius. Neque hinc tamen concedendum, Eutychianiſmum confirmari in verbis illis τ᾽ αὐτὸν τῇ σαρκί. Ut hominis intolerabilem ſive inſcitiam, ſive fraudulentiam clarius perſpicias, en tibi, Lector, integrum Hippolyti locum e): *Sermo ſive Filius Dei*, inqvit, τροπὴν οὐχ ὑπέμεινεν, μηδ᾽ ἐν παντελῶς, ὁ τ᾽ αὐτὸν ὢν τῷ πατρὶ, γενόμενος τ᾽ αὐτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν κένωσιν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἦν δίχα σαρκὸς, πάσης ἔξω περιγραφῆς μεμένηκε, i. e. *Mutationem non paſſus eſt, nec in ullo prorſus, in qvo idem eſt cum Patre, factus eſt idem cum carne, propter exinationem. Sed cujuſmodi erat abſqve carne, ita manſit extra omnem circumſcriptionem.* Vides, Hippolytum hic non affirmare, ſed expreſſe negare, Verbum ſive Filium Dei poſt incarnationem, in ullo prorſus idem factum fuiſſe cum carne. Sane nihil contra Eutychis inſaniam expreſſius dici potuit. Sed adhuc inſtat Sandius: *Porro*, inqvit, *auctorem Sabellianum fuiſſe, abunde liqvet ex ejuſdem verbis*

a) Hippolytus Sermone 1, apud Anaſtaſ. in collect. p. 210. b) ibid p. 211. c) Sandius de Scrip. Eccl. p. 27. d) Vide Euſeb. Hiſt. Eccl. lib. 6. c. 22. e) Anaſtaſ. in Collect. p. 210.

verbis apud Anaſtaſium, qvibus Filio ἀγεννησίαν tribuit. Nam Ignatius d. l. ſcribit Hæreticos (Simonianos Sabellii præcurſores) Chriſtum ἀγέννητον putare. Scilicet ludit hic & ludificari voluit Lectorem ſuum ſophiſta craſſa homonymia vocabuli ἀγεννησίας. Supra oſtendi voces ἀγέννητος & ἀγένητος à ſcriptoribus Eccleſiaſticis, præſertim qvi Nicæna Synodo anteriores fuerunt, promiſcue uſurpari; ita ut tam ἀγέννητον qvam ἀγένητον ſignificet id qvod increatum vel non factum ſit, qvo ſenſu Filium ἀγέννητον expreſſe dixit verus Ignatius. Vide qvæ ſupra diſſeruimus hujus Sect. cap. 2, n. 6. Recte itaqve, licet barbare, Anaſtaſius vocem ἀγεννησίαν ab Hippolyto uſurpatam vertit, *infactio*. Piget de tam obviis & notis toties Lectorem monuiſſe.

IV. Specioſior eſt objectio eorum, qvi probare conantur hæc Excerpta non eſſe Hippolyti, qvod in iis hæreſis Eutychetis, qvi Hippolyto longe poſterior fuit, clare refellitur. His ex Caniſio reſpondet Poſſevinus in Apparatu, errorem de permiſtione naturarum in Chriſto, contra qvem diſputat Hippolytus, non cum Apollinari & Eutyche demum natum & introductum, ſed longe antiqviorem eſſe, cum illius Juſtinus Martyr meminerit in expoſitione fidei. Falſi fortaſſe fuerunt Caniſius & Poſſevinus in eo, qvod expoſitionem fidei Juſtino Martyri tribuerint; errorem tamen, de permixtione naturarum in Chriſto, Apollinari & Eutychete antiqviorem eſſe; qvin & ab Eccleſiæ Doctoribus, qvi Hippolytum anteceſſere, impugnatum fuiſſe aliunde certiſſime conſtat. Pluribus illud teſtimoniis probare potuiſſem. Sed unico Tertulliani loco contentus ero. Ita igitur ille in libro ipſius indubitato contra Praxeam cap. 27, de Verbi incarnatione diſſerit: *De hoc qværendum, qvomodo Sermo caro ſit factus, utrumne qvaſi transfiguratus in carne, an indutus carnem? Imo indutus. Cæterum Deum immutabilem & informabilem credi neceſſe eſt, ut æternum. Transfiguratio autem interemptio eſt priſtini. Omne enim qvodcunqve transfiguratur in aliud, deſinit eſſe qvod fuerat, & incipit eſſe qvod non erat. Deus autem neqve deſinit eſſe, neqve aliud poteſt eſſe. Sermo autem, Deus, & Sermo Domini manet in ævum, perſeverando ſcilicet in ſua forma. Qvem ſi non capit transfigurari, conſeqvens eſt, ut ſic caro factus intelligatur, dum ſit in carne, & manifeſtatur, & videtur, & contrectatur per carnem: qvia & cætera ſic accipi exigunt. Si enim ſermo ex transfiguratione & demutatione ſubſtantiæ caro factus eſt, una jam erit ſubſtantia Jeſus ex duabus, ex carne & Spiritu mixtura qvadam, ut electrum ex auro & argento, & incipit nec aurum eſſe, id eſt, Spiritus, neqve argentum, id eſt, caro, dum alterum altero mutatur, & tertium qvid efficitur, neqve ergo Deus erit Jeſus. Sermo enim deſiit eſſe, qvi caro factus eſt. Neqve homo caro; caro enim non proprie eſt, qvia Sermo fuit. Ita ex utroqve neutrum eſt, aliud longe tertium eſt, qvam utrumqve. Sed enim invenimus illum directo & Deum & hominem expoſitum —— certe uſqveqvaqve filium Dei & filium hominis, ſine dubio ſecundum utramqve ſubſtanciam in ſua proprietate diſtantem; qvia neqve Sermo aliud qvam Deus, neqve caro aliud qvam homo. Sic & Apoſtolus de utraqve ejus ſubſtantia docet: Qvi factus eſt, inqvit, ex ſemine David; hic erit homo & filius hominis: qvi definitus filius Dei ſecundum Spiritum, hic erit Deus & Sermo Dei, Filius. Videmus duplicem ſtatum, non confuſum, ſed conjunctum in una perſona, Deum & hominem & Jeſum.* Hæc Tertullianus Hippolyto antiqvior, qvibus contra Eutychetis hæreſim nihil expreſſius aut efficacius dictum unqvam fuit. Qvis tamen pro egregio ſophiſta illum non haberet, qvi hinc concluderet, Librum adverſus Praxeam Tertulliani non eſſe, ſed Auctoris, qvi demum poſt Eutychetem ſcripſit? Sed nimirum ut in mundo, ita in Eccleſia eadem ſemper recurrit fabula, & qvas poſterior ætas novas hæreſes appellat, eæ ſunt revera priſtini tantum errores renovati, atqve ab orco revocati.

V. Qvid autem ſibi vult Auctor Irenici, f) cum hæc Hippolyti fragmenta rejicit ut *nuperrime* producta? An nuperrimus ipſi eſt Anaſtaſius, cujus in Collectaneis illa excerpta extant & tanqvam Hippolyti extra controverſiam genuina producuntur, qvi ante 800 annos floruit? Nunqvid vero ſuſpicatur collectanea iſta, qvæ anno 1620 edidit Sirmondus, Anaſtaſii Bibliothecarii non eſſe? Atqvi ipſe Anaſtaſius in præfatione indubitati operis, Hiſtoriæ nempe Eccleſiaſticæ, ſive Chronographiæ tripartitæ, ſe Auctorem eorum Collectaneorum aperte profitetur, exponitqve (ut obſervavit P. Labbæus) nonnulla ex iis opuſculis, qvæ Latinitate à ſe donata, in iſtam collectionem conjecerat. Qvod autem præterea objicit Anonymus, qvædam in excerptis illis reperiri, de æternitate Filii, qvæ repugnant doctrinæ Hippolyti in opere ipſius indubitato contra hæreſim Noeti, qvam frivolum id ſit, cum ad Sectionem tertiam de Filii τῷ συναϊδίῳ ventum eſt, clare oſtendam. Fruſtra qvoqve idem eſt, cum ex eodem libro adverſus Noetum locum hunc adducit, tanqvam Auctoris excerptorum theologiæ repugnantem: *Nec enim Verbum per ſe, & ſine carne, perfectus filius erat, cum tamen eſſet perfectum Verbum unigenitus: neqve caro per ſe, ſine Verbo ſubſiſtere poterat, qvia in Verbo habebat τὴν ὑπόστασιν, id eſt, in Verbo ſubſiſtebat.* Scilicet non ita inſaniit Hippolytus,

f) Daniel Zwickerus Irenic. p. 67.

ut diceret, (qvod dixiſſe illum Anonymus voluit,) Verbo ſive Unigenito qvicqvam intrinſecæ perfectionis revera acceſſiſſe ex carnis aſſumptione; imo contrarium aperte docet. Nam primo diſerte ait, Dominum noſtrum perfectum fuiſſe Verbum & unigenitum ante incarnationem. Deinde clare docet, Verbum ſive Unigenitum adeo ex carne humana non melioratum eſſe, ut caro illa ipſam ſuam ſubſiſtentiam Verbo debeat. Qvid ergo, inqvies, voluit Hippolytus, cum ait Verbum & unigenitum ſine carne perfectum non fuiſſe filium? Voluit, inqvam, manifeſte *τὸν λόγον* ante incarnationem non omni filiationis genere, ut ita dicam, defunctum fuiſſe, ſive nondum fuiſſe omni modo, qvo Pater voluit, Dei Filium. Scilicet Domino noſtro triplicem nativitatem & filationem attribuerunt Veteres. Prima eſt, qva ut λόγος ex mente Patris ab æterno natus fuit. Ex hac nativitate perfecta hypoſtaſis divina extitit; nec ipſi qvicqvam poſtea acceſſit, ſed potius cæteræ nativitates *συγκαταβάσεις* fuerunt ſive condeſcenſiones Filii Dei. Altera nempe nativitas eſt, qva ὁ λόγος à Deo Patre, apud qvem, cum nihil adhuc præter Deum exiſteret, adeoqve ab æterno fuerat, *κατ᾽ ἐνέργειαν* exivit, ac tanqvam ex utero ejus prodiit, ſeqve demiſit ad condenda univerſa. Tertia demum nativitas tum fuit, cum idem ὁ λόγος caro factus eſt, & è ſinu Patris in uterum beatiſſimæ virginis illapſus, homo ex ipſa natus eſt per inumbrationem Spiritus S. Hæc fuit τοῦ λόγου extrema *συγκατάβασις*, (à nobis hominibus, adeoqve ab ipſis Angelis æternum adoranda,) qva peracta, perfectus Filius Dei factus eſt, hoc eſt, ut dixi, omni filiationis genere defunctus eſt: ſiqvidem cæteræ filiationes, qvæ humanam Chriſti naturam ſpectant, ex hac dependent, atqve ex ipſa conſeqvuntur. Hæc fuſius explicabimus ad Sectionem illam 3 de Filii τῷ συναϊδίῳ. Interim illud obſervandum eſt, inter ea, qvæ Irenici auctor ex libro Hippolyti contra Noetum adduxit, tanqvam Catholicæ, id eſt Nicænæ Fidei contraria, qvædam eſſe, qvæ illam ipſam fidem egregie confirmant. Hujuſmodi eſt illud: *Cum alium dico*, (nempe Filium à Patre,) *non duos Deos dico, ſed tanqvam lumen ex lumine & aqvam ex fonte, aut radium à ſole: una enim virtus ex toto, totum vero Pater, ex qvo virtus, Verbum: hoc vero mens ſive ſenſus, qvi prodiens in mundum, oſtenſus eſt puer Dei.* g) *Omnia igitur per eum facta ſunt, ipſe ſolus ex Patre genitus.* Ubi Patrem & Filium, perſona diſtinctos, unum tamen eſſe Deum inde probat, qvod Filius non ſit Deus à ſeipſo, ſed Deus de Deo, atqve ex Patre tanqvam lumen ex lumine, & aqva ex fonte, & radius à ſole prodeat: & Filium diſerte eximit ex numero rerum à Deo factarum, illum ſolum ex ipſo Deo Patre genitum pronuntians: qvæ cum Nicæna confeſſione omnino conſpirant. Neqve cuiqvam offendiculo eſſe debet, qvod ibidem Hippolytus Patrem dicat *totum*, Filium vero *virtutem ex toto*. Nam totum recte dicitur Pater, qva eſt πηγὴ θεότητος ſiqvidem Divinitas, qvæ in Filio eſt & in Spiritu Sancto, Patris eſt, qvia à Patre derivatur. Apprime itidem Catholica ſunt, qvæ mox ex eodem Hippolyti libro ſophiſta adfert, nempe hæc: *Pater mandat, Verbum perficit, Filius autem oſtenditur, per qvem Pater creditur. Oeconomia conſenſionis redigitur ad unum Deum. Unus enim eſt Deus, qvi mandat Pater, qvi obedit Filius, qvi docet ſcientiam Spiritus Sanctus Pater, qvi eſt ſuper omnia, Filius per omnia, Spiritus S. in omnibus.* Hic ſcil. Hippolytus Patrem, Filium & Spiritum S. unum eſſe Deum aperte docet, & unicuiqve Trinitatis perſonæ omnipræſentiam tribuit, ac vim divinam qvæ cuncta pervadat. Qvod vero Patrem dicit *mandare*, Filium *obedire*, in eo conſentientes ſecum & ſimiliter loqventes habet alios Patres Orthodoxos, non modo Ante-Nicænos, ſed & qvi poſt Concilium Nicænum floruerunt. Reſpice omnio, qvæ ſupra ad Irenæum diſſeruimus hujus Sectionis cap. 5, n. 6. Qvod itidem Patrem proprie ſuper omnia eſſe dicit, id ad ἐξοχὴν illam Patris, qva Pater eſt, omnino referendum, qvam Catholici omnes agnoſcunt. Sed qvid multis opus eſt? Ipſe titulus libri adverſus Noetum ſatis oſtendit, qvam fruſtra prorſus Arianam inde blaſphemiam adſtruere conatus ſit Irenici Auctor. Scilicet liber ita inſcribitur: *Homilia de Deo Trino & Uno, & de myſterio Incarnationis contra hæreſim Noeti.* Certe autem Deum Trinum & Unum nemo Arianus niſi ſophiſtice ac veteratorie profiteri poteſt. Ac de S. Hippolyto hactenus.

JO.

g) In Græco textu qvi injuria temporum interiit, procul dubio legebatur: ὁ προελθὼν εἰς τὸν κόσμον, ἐφανερώθη ὁ παῖς Θεοῦ. Ita enim & in interpretatione Pſalmi ſecundi ſonant verba ejusdem Scriptoris, qvæ apud Theodoret. ὁ προελθὼν εἰς τὸν κόσμον Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐφανερώθη. Cæterum Hippolyto qvoqve ſolenne fuiſſe Chriſtum vocare τὸν παῖδα τοῦ Θεοῦ *puerum* ſive potius *Filium DEI*, patet ex ejus Demonſtratione de CHriſto & Antichriſto inſerta Combefiſii noviſſimo. Auctario Bibliothecæ Patrum, Pariſiis 1672. Ibi enim non adeo multum ab initio hanc qvæſtionem proponit: πῶς ἂν πάλαι τοῖς μακαρίοις προφήταις ἀπεκάλυψεν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, αὐτὸς πάλιν, ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς ὁ πάλαι μὲν λόγος τυγχάνων ἐπιζητεῖς. *Qvomodo factum, ut beatis Prophetis olim revelationem dederit DEI Logos, ipſe denuo DEI Filius, qvi olim Logos erat, qværis.* Et paullo poſt: Εἷς γὰρ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ παῖς κ. λ. *Unus enim eſt DEI Filius.* Confer. Verba ex ſect. 61. citata infra. Ita ſcilicet Hippolytus aliiqve antiqvi Patres CHriſtum appellarunt ex Eſaiæ XLII. aliisqve locis, ubi DEUS de ipſo ait: ἰδοὺ ὁ παῖς μου qvanqvam παῖς ibi *ſervum* ſignificet. Sed hæc obiter. *J. E. Grabe.*

JO. ERNESTI GRABII ANNOTATIO.

I.

ALia ſatis clara pro Deitate CHriſti teſtimonia Hippolyti habentur inter plura ejus dicta à Theodoreto Dialogo II. Tom. IV. p. 88. ſeq. & Act. V. Concilii Lateranenſis Tom. VI. Concil. Labbeo allegata. Sic dicta p. 88. ex Oratione de diſtributione talentorum hæc citantur verba: Τούτους δὲ καὶ τοὺς &c. (vide ſupra Hippolyti Operum T. I. p. 281.) Idem CHriſtum DEum appellavit ſermone in Helcanam & Annam, ubi ita fatur: Τρεῖς καιροὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ &c. (ibid. p. 267.) Divinæ etiam omnipræſentiæ attributum CHriſto adſcripſit Tractatu in Paſcha, ex qvo hæc citato Concilior. Tomo col. 287. 288. habentur verba: ὅλος ἦν ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ, γεμίσας δὲ τὸ πᾶν πρὸς πάσας τὰς ἀερίους ἀρχὰς γυμνὸς ἀνταπεδύσατο, καὶ πρὸς ὀλίγον βοᾷ παρελθεῖν τὸ ποτήριον, ἵνα δείξῃ ἀληθῶς ὅτι καὶ ἄνθρωπος ἦν. *Totus erat in omnibus & ubiqve, adimplens vero omnia, ad omnes aërios Principatus nudus rediſpoliatus eſt, & ad parvum clamat tranſire calicem, ut oſtendat vere qvia & homo erat.* Nota qvoqve dictum, *&* *homo*, qvoniam ſcilicet aliam inſuper naturam habebat, & DEUS erat.

II. Accedunt alia qvoqve ejusdem Hippolyti verba ex ejus in Geneſin commentario. Et periit qvidem iſte commentarius; aſſervata tamen ſunt qvædam ejus fragmenta in Catenis qvæ vulgo dici ſolent Patrum in dictum Moſis librum; qvorũ aliqva Romæ deſcripta Iſaacus Voſſius qvondam doctiſſimo D. Joanni Millio, hic vero pro ſingulari erga me favore eadem mihi benevole communicavit. Atqvi inter hæc in XLIX. Caput verſ. 22. υἱὸς ηὐξημένος Ἰωσήφ, ſeqventia habentur verba: Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, θεὸς ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ, κεκένωκεν ἑαυτὸν κατὰ τὰς γραφὰς, καθεὶς ἐθελοντὴς ἑαυτὸν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν καὶ τὴν ἄδοξον ταύτην σάρκα ἠμπίσχετο,* καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ πέφηνε, γεγονὼς ὑπήκοος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μέχρι θανάτου, ταύτῃ τοι λοιπὸν καὶ ὑπερυψῶσθαι λέγεται. Καὶ ὡς οὐκ ἔχων διὰ τὸ ἀνθρώπινον μονονουχὶ, καὶ ἐν χάριτος μοίρᾳ, λαμβάνει τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Ἀλλ' ἦν τὸ χρῆμα κατὰ τὸ ἀληθὲς οὐ δόσις ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν οὐκ ἐνόντων αὐτῷ φυσικῶς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· Νοοῖτο δ' ἂν μᾶλλον ἀναφοίτησις καὶ ἀναδρομὴ πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ καὶ οὐσιωδῶς καὶ ἀναποβλήτως ὑπάρχον αὐτῷ· *Qvandoqvidem unigenitum DEI Verbum, DEUS ex DEO exiſtens* (obſerva ipſius Concilii Nicæni phraſin uti ſupra contra Noëtum p. 13, *lumen de lumine*) *exinanivit ſemetipſum juxta Scripturas, demittens ſemetipſum ultro in id qvod non erat, & vilem hancce carnem induit, atqve in ſervi forma apparuit, obediens DEO & Patri factus usqve ad mortem, eapropter de cætero & ſuperexaltatus legitur: & tamqvam id proprie non habens propter humanam naturam, ac gratuiti inſtar doni, accepit nomen ſuper omne nomen, ſecundum B. Pauli verba: ſed ex rei veritate res ipſa tamen non erat donum eorum qvæ ab initio naturaliter non habuit; (longe aliter ſe res habet:) verum potius reditus exiſtimandus eſt & recurſus ad id, qvod à principio eſſentialiter & inſeparabiliter ei inerat.* Et paulo poſt ad iſta verba, εὐλογίας πατρὸς καὶ μητρὸς, ita commentatur: Σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ἥ τε ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γέννησις τοῦ μονογενοῦς, καὶ διὰ τῆς ἁγίας παρθένου σημαίνεται, καθὸ νοεῖται καὶ πέφηνεν ἄνθρωπος, υἱὸς γὰρ ὑπάρχων φυσικῶς τε καὶ ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δι' ἡμᾶς ἀνέτλη τὴν διὰ γυναικός τε καὶ μήτρας γέννησιν, καὶ μαστοὺς τεθήλακεν. Οὐ γέ τοι κατά τινας δοκήσει γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν πεφηνὼς ὅπερ ἐσμὲν, αὐτοῖς τοῖς τῆς φύσεως ἑπόμενος νόμοις, καὶ τροφῆς ἠνέσχητεν, καίτοι ζωὴν αὐτὸς τῷ κόσμῳ διδούς. *Clare atqve manifeſte ea pariter qvæ eſt ex DEO & Patre generatio Unigeniti, ac qvæ per ſanctam Virginem facta eſt, indicatur: juxta qvam creditur & viſus eſt homo. Filius enim DEI & Patris naturaliter atqve vere exiſtens, propter nos ſuſtinuit eam qvæ fuit per Virginem atqve uterum generationem, & ubera ſuxit. Neqve enim ut quibusdam videtur, putative fuit homo, ſed idem vere apparuit qvod nos ſumus, qvi Naturæ Leges ſeqvimur, & nutrimento uſus eſt, qvamvis ipſe Mundo vitam daret.* Deniqve ex Hippolyti Commentario in Benedictiones Balaami hæc citavit Leontius lib. I. contra Neſtorium & Eutychen, qvæ nunc Latine ſolum do, Græcum textum è MS. Cod. Bibl. Bodlej. in Spicilegio Patrum Sæculi III. DEO volente additurus. Ita vero ſonant: *Ut demonſtretur &c.* Vide ea Græce & Latine ſupra, p. 45.

III. Cæterum mirabitur fortaſſe Lector in Patrum monumentis verſatus, qvare non ex Hippolyti ſcriptis de Antichriſto teſtimonia pro Deitate CHriſti adduxerim. Nam in tractatu *de conſummatione Mundi & de Antichriſto, atqve de ſecundo adventu Domini noſtri JEſu CHriſti*, mox ab initio p. 3. edit. Græcæ Pariſ. 1556. legimus τὴν τοῦ Θεοῦ διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν, *DEI per carnem adventum*. Et pag. 14. ὁ Πέτρος ἡ πέτρα τῆς πίστεως, ὃν ἐμακάρισε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, κ. λ. Petrus, petra fidei,

O qvem

* Eadem ſed minus integra, ſupra, p. 29.

** Longe hæc integriora qvàm qvæ ſupra p. 31.

quem beatum prædicavit CHriſtus DEUS noſter. Porro p. 30. loqvitur de ἰδίᾳ δυνάμει τῆς αὐτοῦ Θεότητος, *propria virtute Deitatis ſuæ.* Et mox: ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν σαρκικῶς ἡμῖν ἐπεδήμησε. *Etenim DEUS noſter in carne verſatus eſt nobiſcum.* Deniqve pag. 40. mentionem facit Ethnicorum Chriſtianos hortantium: ἀρνῆσαι τὸν Θεόν σου τὸν ἐσταυρωμένον. *Negato DEUM tuum crucifixum.* Similiter in Demonſtratione de CHriſto & Antichriſto, qvam poſt Gudium edidit Combefiſius in Auctario noviſſimo Bibliothecæ M. Patrum, ſectio 6. ita incipit: Τοῦ μὲν οὖν Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν καὶ ἔνδοξον ὡς λέοντος προκεκηρυγμένου κ. λ. *Cum igitur Dominus Jeſus CHriſtus DEUS ob Regiam Majeſtatem ac Gloriam ut Leo prænunciatus ſit &c.* Ibidem ſect. 44 prædicat τὸν ἐν κοιλίᾳ τῆς παρθένου συνειλημμένον Θεὸν λόγον, *conceptum in utero Virginis DEUM Verbum.* Et ſect. 61. Χριστὸν παῖδα Θεοῦ, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, *CHriſtum Filium DEI, DEUM & Hominem.* Aſt non conſulium duco certam veritatem incertis atqve dubiis probatum ire teſtimoniis, qvalia ea, qvæ modo producta ſunt, ſaltem maximam partem, eſſe ingenue confiteor. Qvippe qvod priorem attinet tractatum, in ejus Codice MS. Barocciano plura inde citata nempe ex pag. 3. & 30. aut plane omiſſa, aut aliter exarata ſunt, ut ex Variis ejus Lectionibus * in Spicilegio Patrum III. Seculi, DEO juvante, erudito orbi communicandis patebit. Similiter verba ex Sect. 6. Demonſtrationis de Antichriſto adducta, in loco parallelo alterius Tractatus (qvippe verbotenus hinc inde ſibi conſonant) ita expreſſa ſunt p. 25. dictæ editionis: Τοῦ μὲν Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν &c. Reliqva certiora qvidem ſunt, attamen non omni prorſus dubio carent; qvod utrumqve Hippolyti ſcriptum, maxime prius, interpolatum eſſe videatur, ut in dicto Spicilegio pluribus demonſtrabo. Neqve enim nunc ad iſta digredi placet.

* Varias illas Lectiones ex eodem Codice Barocciano editioni novæ hujus libelli, adſperſas habes in appendice ad T. 1. S. Hippolyti. Cæterum Spicilegium Patrum ſæculi III. qvod Grabius parabat, fatis doctiſſimi Viri interceptum lucem haud vidit.

Idem GEORGIUS BULLUS Sect. 3.

cap. VIII. p. 219.

I.

VEnit nunc S. Hippolyti Martyris ſententia paucis à nobis explicanda. Affirmat Sandius, a) docuiſſe ipſum, Filium paulo ante mundum conditum exiſtere cœpiſſe. Locus autem, qvem reſpexiſſe Sandium exiſtimo, habetur in Homilia de Deo trino & uno, & de myſterio incarnationis, contra hæreſin Noeti. Ubi ita qvidem diſſerit Hippolytus b): *Deus ſolus cum eſſet, nihilqve ſibi coævum haberet, voluit mundum efficere, & mundum cogitans, ac volens, & dicens effecit; continuoqve extitit ei factus, ſicut voluit: & ſicut voluit, perfecit.* —— *Satis igitur nobis eſt ſcire ſolum, nihil eſſe Deo coævum. Nihil erat præter ipſum; ipſe ſolus multus erat. Nec enim erat ſine ratione,* (τῷ λόγῳ,) *ſine ſapientia, ſine conſilio. Omnia erant in eo, ipſe erat omnia. Qvando voluit, & quomodo voluit, oſtendit Verbum ſuum temporibus apud eum definitis; per quem omnia fecit. Qvi cum vult facit, qvando cogitat, perficit, qvando loqvitur, oſtendit, qvando format, ſapientiam edit. Fecit igitur ſicut voluit: Deus enim erat. Eorum autem quæ facta ſunt, ducem, conſiliarium, & operarium generabat Verbum: quod verbum cum in ſe haberet, eſſetqve mundo creato inaſpectabile, fecit aſpectabile, emittens priorem vocem, & lumen ex lumine generans, deprompſit ipſi creaturæ Dominum, ſenſum ſuum, & qvi prius ipſi tantum erat viſibilis, mundo autem inviſibilis, hunc viſibilem facit, ut mundus, cum eum, qvi apparuit, videret, ſalvus fieri poſſet. Atqve ita aſſiſtit ei alius. Cum alium dico, non duos Deos dico, ſed tanqvam lumen ex lumine & aqvam ex fonte, aut radium à ſole: Una enim virtus ex toto, totum vero Pater, ex qvo virtus, Verbum: hoc vero mens, ſive ſenſus, qvi prodiens in mundum, oſtenſus eſt puer Dei. Omnia igitur per eum facta ſunt, ipſe ſolus ex Patre genitus.*

II. Agnoſco qvidem hic ab Hippolyto generationem qvandam Verbo, ſive Filio Dei tribui, qvæ mundi creationem proxime anteceſſerit. Sed omnino nego de generatione loqvi Hippolytum proprie dicta, qvæ ſcil. Verbi fuerit productio, qvave Verbum ipſum, cum prius non exiſteret, exiſtere cœperit. Huic commento totus Hippolyti ſermo repugnat. Nam Deum ex æterno ita *ſolum* fuiſſe docet, ut interim *multum* fuiſſe affirmet. Qvomodo? Qvia ſcilicet Deus Pater nunqvam erat ſine ratione (τῷ λόγῳ,) & ſapientia, hoc eſt, ſine Filio & Spiritu ſancto; proinde non ſine conſilio, cum utrumqve ſibi conſiliarium habuerit. Nullus dubito, qvin hic ſit ſenſus genuinus iſtorum Hippolyti verborum: *Nihil erat præter ipſum; ipſe ſolus multus erat. Nec enim erat ſine ratione*

(procul-

a) Sand. nucleo Hiſt. Eccleſ. lib. 1. p. 98.

b) Bibl. PP. To. 15. p. 622.

(proculdubio Græce ſcripſerat Hippolytus (τῷ λόγῳ,) *ſine ſapientia, ſine conſilio.* Qvippe Deum agnoviſſe Hippolytum unum & multum, hoc eſt trinum, unum eſſentia, trinum perſonis, ipſe hujus Homiliæ titulus declarat. Tertiam autem Divinitatis hypoſtaſin Sapientiæ nomine appellavit Hippolytus, Irenæi, cujus Auditor fuiſſe perhibetur, exemplo, & ex more c) illorum temporum. Deinde ait Hippolytus Deum generaſſe Verbum qvod ab æterno in ſe habuerat. Qvomodo? Ipſum, inqvit, temporibus apud ſe definitis oſtendit: ipſum creaturæ, ut Dominum, depromſit: ipſum deniqve ſibimet ſoli prius notum, mundo viſibilem fecit. Itaqve generatio, qva de loqvitur Hippolytus, non eſt Verbi productio; ſed ipſius, ex æterno Patri coexiſtentis, oſtenſio, depromptio, & manifeſtatio, qvæ res creatas reſpexerit. Ut idem prorſus voluerit beatiſſimus Martyr, qvod Athenagoram docuiſſe ſupra oſtendimus.

III. Atqvi in hunc ſenſum ut Hippolytum interpretemur, ſuadent qvidem ipſa loci allati verba; ſed eo plane nos cogunt alia ejus ſcripta, in qvibus coæternam Filii cum Patre exiſtentiam verbis veluti ſolis radio deſcriptis declarat. Sic in opuſculis contra Beronem & Helicem (qvæ à Sandii & aliorum cavillis ſupra vindicavimus,) apud Anaſtaſium Bibliothecarium in collectaneis Fragm. 60, Filio eandem prorſus naturam divinam addicit, qvæ in Patre eſt, eaſdemqve proprietates: nempe ἀναρχίαν, ἀγεννησίαν, ἀπειρίαν, ἀϊδιότητα, ἀκαταληψίαν *Imprincipalitatem, infactionem, infinitatem, ſemp iternitatem, incomprehenſibilitatem:* ut vere, licet barbare, vertit Anaſtaſius. Senſit itaqve Hippolytus Filium eſſe perinde ac Patrem ἄναρχον καὶ ἀΐδιον, *initii expertem & æternum.*

IV. Porro extat hodieqve ſub Hippolyti nomine libellus de Conſummatione mundi, Antichriſto, & ſecundo Chriſti adventu: qvi ſi genuinus ſit, manifeſte oſtendat ejus in hoc articulo ὀρθοδοξίαν. Ac ſane ſcripſiſſe Hippolytum de Antichriſto & reſurrectione diſerte teſtatur Hieronymus cap. 61. Catalogi. Eidem operi teſtimonium qvoqve ſuum præbuit Photius Biblioth. Cod. CCII. Ubi poſtqvam interpretationem Danielis ab Hippolyto editam commemoraverat, ipſamqve ſuo transfixerat obelo critico: hæc ſubjungit: συνανεγνώσθη αὐτοῦ καὶ ἕτερος λόγος περὶ Χριστοῦ καὶ ἀντιχρίστου, ἐν ᾧ ἥτε αὐτὴ τῶν λόγων ἰδέα διαπρέπει, καὶ τὸ τῶν νοημάτων ἁπλούστερόν τι καὶ ἀρχαιότροπον i. e. *Legimus una ejuſdem tractatum de Chriſto & antichriſto: in qvo eadem dicendi forma ſervata, & ſenſuum ſimplicitas major eſt ac vetuſtas.* Sunt tamen viri qvidam docti inter Neotericos b, qvi hoc Hippolyto opus abjudicant ſatis fidenter; ſed rationibus inducti, meo qvidem judicio, leviſſimis; imo qvæ, ſi accuratius expendantur, contra ipſos militent. Primo ipſis diſplicet Græcæ dictionis genus, qvodqve liber incipiat ab ἐπειδὴ γάρ. Qvam objectionem merito ita irriſit Philippus Labbeus: *novum crimen ſuperi atqve inauditum!* Sane præterqvam qvod eruditi in hoc literarum genere probe norunt, ab omnibus Græcis ſcriptoribus Eccleſiaſticis perpolitum Græcæ dictionis genus fruſtra reqviri; Photius, qvi indubitata Hippolyti Scripta legerat, de ejus Phraſi expreſſe monuit (Cod. 121,) qvod πρὸς τὸν Ἀττικὸν οὐκ ἐπιστρέφεται λόγον, *ad ſermonem Atticum non tendat:* Et alibi (nempe Cod. 202,) rurſus de Hippolyti dicendi genere locutus, ait, οὗτος Ἀττικοὺς ὄντι μάλα θεσμοὺς δυσωπεῖται· *Atticas revera leges valde repudiat.* Præterea id offendit hos cenſores, qvod in eo opere multæ reperiantur de natalibus & vita Antichriſti inanes conjecturæ, v. g. Antichriſtum non hominem, ſed Dæmonem fore humana figura præditum. Sed qvis neſcit illorum temporum ſcriptores multa perabſurda de Antichriſto, ut de re obſcura, tradidiſſe? Ac de Hippolyto diſerte teſtatur Photius codice proxime citato, qvod in interpretatione Danielis, ubi de Antichriſto etiam agit, πολλὰ ἀρχαιοτρόπως, καὶ οὐκ εἰς τὸ ὕστερον διηκριβωμένον, καταλέγει· *multa veteri more, non ut poſtea fuere accuratius excuſſa, recenſet.* Qvin & de hoc ipſo Hippolyti opere, qvod de Antichriſto inſcribitur, ibidem, ut audivimus, monet, in ipſo eſſe τὸ τῶν νοημάτων ἁπλούστερόν τι καὶ ἀρχαιότροπον, *ſenſuum ſimplicitatem majorem* (ubi τὸ ἁπλοῦν, qvod à Græcis fieri ſolet, τῷ ἀκριβεῖ opponitur,) *& vetuſtatem.* Antichriſtum vero malo ſpiritu conceptum fore, receptior fuit Doctorum in veteri Eccleſia opinio. Hinc id ipſum pro Indubio & rato tradidit ille vere θαυμάσιος Martinus apud Severum Sulpicium Dialog. 2, cap. 16. Et Auctor Tractatus de Antichriſto apud Auguſtinum, de Antichriſti conceptione ſic ſcribit; *Diabolus ſimul in matris ejus uterum intrabit, & ipſam replebit, circumdabit, obumbrabit, interius exteriuſqve poſſidebit.* Qvid? Qvod ipſe Irenæus (cujus auditor, ut dictum eſt, Hippolytus fuiſſe perhibetur,) eandem ſententiam tradidit. Nam de Antichriſto hæc refert lib. 5, cap. 25: *Ille enim omnem ſuſcipiens Diaboli virtutem, veniet non qvaſi rex juſtus, nec qvaſi in ſubjectione*

c) Vide G. Bulli ſect. 2. c. 4. n. 9. & c. 9. n. 7.

Dei legitimus : ſed impius & injuſtus , & ſine lege, qvaſi apoſtata, & iniqvus, & homicida, qvaſi latro , diabolicam apoſtaſiam in ſe recapitulans. Hæc itaqve librum iſtum Hippolyti genuinum eſſe non parum confirmant. Deniqve objiciunt, ſcriptorem illum affirmare, Animas hominum à ſæculis fuiſſe, qvod fuit Origenis figmentum. Sed hinc etiam non leve argumentum arripio, qvo probem, Hippolytum eſſe revera libri auctorem. Qvippe Origenem aliqvando Hippolyti auditorem fuiſſe conſtat ex Hieronymo, qvi ait ipſum Hippolytum in homilia qvadam *præſente Origene, ſe loqvi in Eccleſia ſignificare.* d) Nihil itaqve mirum, ſi dogmata nonnulla Hippolyto cum Origine fuere communia. Sed & magno conſenſu tradiderunt ſcriptores Eccleſiaſtici veteres, Hippolytum fuiſſe Clementis Alexandrini diſcipulum. Clemens autem ille decreto Platonis, de animæ præexiſtentia, faviſſe deprehenditur Strom. lib. 1, & clarius lib. 3, uti etiam ab Huetio obſervatum eſt. Ab hoc itaqve Clemente & Hippolytus & Origenes, uterqve ejus diſcipulus, (qvanqvam Hippolytus in ea Schola ſenior fuit,) dogma illud hauſerunt. Ut verbo igitur dicam : omnia in libro de Antichriſto ita Hippolyto conveniunt, ut, etiamſi titulus non moneret, facile per ſe naſutiores poſſent odorari, ipſum ab Hippolyto revera profectum eſſe.

V. Nunc audiamus ex hoc libro diſertiſſimum de Filii τῷ συναϊδίῳ teſtimonium. In eo igitur Hippolytus ſanctos in extremo judicio introducit Chriſtum Dominum ita alloqventes : *Φοβερὲ, πότε σε ἴδομεν γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν ; ἀθάνατε, πότε σε ἴδομεν ξένον, καὶ συνηγάγομεν ; φιλάνθρωπε, πότε σε ἴδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε ; σὺ εἶ ὁ ἀεὶ ὤν· σὺ εἶ ὁ συνάναρχος τῷ Πατρὶ καὶ συναΐδιος τῷ Πνεύματι· σὺ εἶ ὁ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα ποιήσας·* i. e. *Stupende, qvando te vidimus nudum, & operuimus ? Immortalis, qvando te vidimus peregrinum, & collegimus ? Amator hominum, qvando te vidimus infirmum aut in carcere, & venimus ad te ? Tu es ille ſemper exiſtens : Tu una cum Patre initii expers es, & coæternus Spiritui : Tu is es, qui ex nihilo omnia creaſti.* Ubi vides ab Hippolyto τὴν ἀναρχίαν, eandem qvam Pater habet, Filio etiam expreſſe tribui, plane qvemadmodum in fragmentis apud Anaſtaſium ; & qvemadmodum ab Hippolyti magiſtro Clemente Alexandrino Dominus Chriſtus ἀνάρχως γεννώμενος dicitur. Qvin & deſcriptam ibidem animadvertas, integram & perfectam Trinitatem, nempe tres perſonas, Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, ab æterno coexiſtentes. Manifeſtum eſt igitur Hippolytum, utcunqve alias deliraverit, ab Arii tamen deliriis prorſus alienum fuiſſe.

d) Hieron. catalogo c. 72.

e) Bibl. PP. Tom. 12. p. 605.

HIPPO-

HIPPOLYTI JUNIORIS, THEBANI (a) FRAGMENTUM

quale è Codice MS. Bavarico

cum verſione

JACOBI GRETSERI, S. I.

vulgavit

HENRICUS CANISIUS,

T. 3. Lectionum Antiquar.

Ex Hippolyti Thebani (b) *Chronico commentario.*

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ τοῦ Θηβαίου ἐκ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ συντάγματος.

Ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, μέχρι τῆς τῶν Μάγων παρουσίας ἔτη δύο. καὶ ἐκ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀναχωρήσεως μέχρι τῆς τελευτῆς Ἡρώδου, υἱοῦ Ἀντιπάτρου, ἔτη τρία, ἡμέραι πέντε. Παρῴκησαν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ ἐν Ἡλιουπόλει τῇ κατὰ Μέμφιν, ὅ, τε Ἰωσὴφ καὶ ἡ Μαρία σὺν τῷ Ἰησοῦ, ἔτη τρία, ἡμέρας εἴκοσιν. Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν ἐπὶ τῆς οἰκήσεως αὐτῶν τῆς Γαλιλαίας, μέχρι τῆς τελευτῆς Ἀρχελάου, ἔτη ἐννέα, ἡμέραι ἑπτακαίδεκα. Σὺν τῷ Ἀρχελάῳ τελευτᾷ καὶ Αὔγουστος. Ἔζησεν δὲ ἔτη πη´, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη νϛ´. Ἀπὸ δὲ τῆς τελευτῆς Ἀρχελάου μέχρι τῆς ἐν Ἰορδάνῃ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπὸ Ἰωάννου βαπτίσματος αὐτοῦ, ἔτη ιϛ´, ἡμέραι λ´. Ἀπὸ δὲ τοῦ βαπτίσματος μέχρι τῆς Ζαχαρίου λιθοβολίας, ἔτος α´. Ἐν γὰρ τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, λιθοβολήσαντες αὐτὸν καὶ κροταφήσαντες ἀπέκτειναν, καὶ σύραντες ἐκρέμασαν αὐτὸν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ. Ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Ζαχαρίου λιθοβολίας μέχρι τῆς Ἰωάννου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τελευτῆς ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ νεωτέρου, τοῦ υἱοῦ Ἀρχελάου, ἐν τῇ φρουρᾷ γεγενυίας, ἔτος α´. Ἀπὸ δὲ τῆς τελευτῆς Ἰωάννου μέχρι τοῦ σωτηρίου πάθους, μῆνες ϛ´. λϛ´ γὰρ ἔτη ἔζησεν ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, λ´ μὲν

A CHriſti nativitate usque ad Magorum præſentiam, anni ſunt duo. Et à fuga in Ægyptum, usque ad mortem Herodis Filii Antipatri, anni tres, dies quinque. Habitarunt autem in Ægypto Heliopoli, quæ ad Memphin, Joſeph & Maria cum JEſu, annis tribus, dies 20. Poſt ipſorum vero regreſſum, ut in Galilæa habitarent; usque ad mortem Archelai, anni ſunt 9. dies 17. una cum Archelao Auguſtus quoque moritur. Vixit vero annis 88. & imperavit annis 56. Ab Archelai porro morte, usque CHriſti baptiſmum, quem à Joanne in Jordane accepit, anni ſunt 16. dies 30. A baptiſmo, usque ad Zachariæ lapidationem annus 1. Interea enim, dum ſacris ipſe operatur de more, lapidibus jactis, & in caput contortis, eum trucidarunt: corporeque raptato, in valle Joſaphat ſuſpenderunt. A Zachariæ autem lapidatione, usque ad Ioannis, filii ipſius mortem, ſub Herode juniore, Archelai F. in carcere patratam, annus unus. A morte Joannis, usque ad ſalvificam paſſionem, menſes 6. Triginta enim & ſex annos Ioannes Baptiſta vixit. Triginta quidem annis verſatus eſt in deſerto: aliis vero 6. in Jordane baptiſmum adminiſtrabat: prædicans pœnitentiam. Sic Dominus JEſus CHriſtus,

P ὑπο-

a) Hippolyti Thebani, quem nunc luce donamus, meminit Epitome Geſnerianæ Bibliothecæ his verbis: *Hippolyti Thebani de cognatione Chriſti lucubratiuncula ex opere ejus Chronico decerpta. Græce exſtat Romæ in Bibliotheca Vaticana.* Ibidem eadem Epitome: *Hippolytus Thebanus conſcripſit Chronicon, ex quo Joannes Sambucus deſumſit & tractavit libellum de ortu & cognatione Virginis Mariæ.* Prior inſcriptio non multum abit à titulo codicis Bavarici, quo nos uſi, ſuſpicionemque movet, non tam eſſe opus integrum, quam integri operis fragmentum & ἀποσπασμάτιον, quod & ipſa brevitas credere ſuadet, & Turrianus, qui, ut dicemus, Hippolytum vidit, fragmentum appellat. Citatur Hippolytus à Glyca 3. part. Annalium, & à Franciſco Turriano in Apologia pro domo Lauretana adverſus Calumnias Vergerii. Recitat ex eodem nonnulla Nicephorus Calliſtus, lib. 2. Hiſtor. Eccleſiaſt. c. 3. Sed fallitur, ut & recentiores cum illo, quando quæ ſunt Hippolyti Thebani, tribuunt Hippolyto Portuenſi Epiſc. ſcriptori valde vetuſto; (de quo vide Trithemium de ſcriptoribus Eccleſiaſtic. & Baron. in Martyrolog.) cum Hippolytus noſter vixerit poſt tempora Simeonis Metaphraſtæ; qui Sanctorum Hiſtorias aliquot voluminibus collegit. Hunc enim Simeonem citat iſte Hippolytus. Quo circa ruere neceſſe eſt ſuſpicionem Epitomes Geſnerianæ; ſuſpicantis hunc noſtrum Hippolytum eſſe illum, cujus S. Hieronymus in libro de viris illuſtribus meminit. *H. Caniſius.*

Porro de veritate Chronologiæ, quam Hippolytus ſtatuit, nolim cum quoquam contendere, meum conſilium fuit Hippolytum ex Bavarico codice bona fide exſcriptum pari fide vulgare; Chronologiam autem illius aliis examinandam relinquere. *id.*

b) *Hic titulus erat in codice.*

ὑποχωρῶν ἐν τοῖς ἐρήμοις, τὰ δὲ ἄλλα ϛʹ βαπτίζων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ κηρύσσων μετάνοιαν. Οὕτως ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς λʹ χρόνους ἐν τοῖς παιδικοῖς αὐτοῦ χρόνοις διῆγεν. Μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ἐπελέξατο ἑαυτῷ τοὺς μαθητὰς, κηρύσσων σὺν αὐτοῖς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, μέχρι τοῦ σωτηρίου πάθους ἔτη γʹ. Διὸ καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ κανόνες τῶν θεοφόρων Πατέρων παρακελεύονται, πρὸ τριάκοντα ἐτῶν μηδένα χειροτονεῖσθαι πρεσβύτερον. Ἀρκετὸν γὰρ, φησιν, τῷ μαθητῇ εἶναι ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ τῷ δούλῳ ὡς ὁ Κύριος αὐτοῦ.

Ἀπὸ δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους, καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, μέχρι τῆς λιθοβολίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος - - - - μέχρι τοῦ φανέντος τῷ Σαύλῳ φωτὸς, μῆνες ϛʹ. καὶ ἀπὸ τοῦ φανέντος αὐτῷ φωτὸς, βαπτίσματός τε αὐτοῦ, καὶ κηρύγματος, μέχρι τῆς ἀναλήψεως τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας ἔτη γʹ, ἡμέραι μδʹ. ἔζησε δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἁγία θεοτόκος καὶ παρθένος ἔτη νθʹ, οὕτως· Ἐν τῷ ναῷ, ἔτη ιδʹ, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ Ἰωσὴφ, μῆνας δʹ, καὶ εὐθέως εὐηγγελίσθη ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τέτοκε τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς ἡμέρᾳ κεʹ, ἔτη ιεʹ. καὶ ἔζησεν ἐπὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔτη λϛʹ. καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἔζησεν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἔτη ιαʹ, ἡμέρας - - - γίνονται ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῆς νθʹ. Οὗτος δέ ἐστιν Ἰωάννης ὃν ἠγάπα ὁ Κύριος, ὁ καὶ παρθένος ὁ τὸ καθ' ἑαυτὸν Εὐαγγέλιον συγγραψάμενος, ὅστις ἔμενεν ἐν Ἱεροσολύμοις εἰς τὴν λεγομένην ἁγίαν Σιὼν τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν μητέρα. αὕτη δὲ ἦν ἡ οἰκία αὐτοῦ. Ἐκεῖ τοίνυν ἔφυγον οἱ Ἀπόστολοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἐκεῖ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐφάνη ὁ Κύριος, μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς Πνεῦμα ἅγιον καὶ τὴν εἰρήνην. Ἐκεῖ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἐπληροφόρησεν τὸν Θωμᾶν ὁ Κύριος, δείξας αὐτῷ τῆς πλευρᾶς τὴν σφαγὴν, καὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων. Ἐκεῖ ἡτοιμάσθη γοῦν τῷ Κυρίῳ Χριστῷ φαγεῖν τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. καὶ ἐκεῖθεν ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον μυστήριον ἐτέλεσεν ὁ Κύριος * τοῦ Πατρὸς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. καὶ ἐμυσταγώγησεν αὐτοῖς τὴν μυστικὴν λατρείαν, καὶ ἔκειρεν καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ ἐχειροτόνησεν, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὴν μυστικὴν λατρείαν τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ, καὶ μεγαλείων αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν θέαν καὶ δόξαν τῆς θείας μορφῆς αὐτοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν μακαρίων θεατῶν αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν

* Gretſerus legit τῆς Εὐχαριστίας.

trigeſimum ætatis ſuæ annum agebat. Poſt baptiſmum vero receptum, adſcivit ſibi, delegitq; diſcipulos, cum iiſdem ſuum regnum promulgans usque ad ſalutiferam paſſionẽ, annis tribus. Idcirco Nicænæ Synodi trecentorum duodeviginti divorum Patrum Canones, jubent, decernuntque ut ante annum 30. nullus in presbyterorum allegeretur ordinem, ſufficit enim, ajunt, * diſcipulo, ut ſit ſicut Magiſter ipſius: & ſervo, ut ſit ſicut ejus Dominus. * Matth. X. 25.

A Salvifica vero paſſione, & aſcenſione CHriſti usque ad S. Stephani primi Martyris lapidationem c) usque ad lucem, quæ Saulo viſa eſt, eique apparuit, menſes ſunt 6. atque à luce, quæ ipſi Saulo apparuit, & ab ejusdem Baptiſmo, & prædicatione, usque ad S. Mariæ Virginis aſſumtionem anni 3. dies 44. Vixit autem in terris ſanctiſſima Deipara & Virgo, añis 59. Et hoc quidem pacto: In templo annis 14. in domo Joſeph, menſibus 4. ſtatimque ſalutata eſt, & divini partus internuntium à Gabriele Archangelo accepit: & eum concepiſſet Dominum noſtrum JEſum CHriſtum, peperit eundem 25. Decemb. die, annos nata 15. Vixit vero Domino noſtro JEſu Chriſto, in humana natura hic vivente, annis 31. Poſt Domini autem aſſumptionem, & aſcenſionem, cum ipſius Diſcipulis, in domo Joannis Evangeliſtæ, vixit annis 11. dies . . . ſunt vero anni omnes vitæ ipſius Virginis & matris undeſexaginta. Hic porro ipſe eſt Joannes, quem diligebat Dominus, qui Virgo fuit: qui & Evangelium conſcripſit, quique perſtitit Hieroſolymis in S. æde Sionis dicta, templorum omnium matre, hoc ipſius erat domicilium. Illuc igitur Apoſtoli, propter metum Judæorum confugerunt. Illic foribus clauſis, diſcipulis ſuis apparuit Dominus poſteaquam à mortuis extitit: & Spiritum S. & pacem eisdem dedit. Illic die octavo Thomam nutantem certum reddidit Dominus, lateris ſui plaga, & clavorum forma & effigie demonſtrata. Illic Domino Servatori noſtro Paſchalis agnus, quem cum ſuis ederet Diſcipulis, fuit apparatus. Etiam inde hymno dicto in olivarum montem, in locum Getſemani dictum, egreſſi ſunt. Ibidem primo S. Euchariſtæ myſterium confecit Chriſtus, ſuisque Diſcipulis tradidit, myſticumque cultum edocuit, & tonſura data in clerum aſcivit, benedictionis beneficium impendit, ſacris ordinibus initiavit; totam omnium arcanorum quæ in mandatis dabat, & maje-

τὴν

c) Locus mutilus eſt, Citatur à Glyca 3. part. Annal. Refellit hanc ſententiam illuſtriſſ. Baronius Annal. primo, docetque S. Stephanum paſſum anno Chriſti 34. ſeptimo ab aſcenſione Domini menſe: converſionem vero S. Pauli ſecundo ab Aſcenſione Domini anno contigiſſe: nempe anno Domini 36. tempore à martyrio S. Stephani multo longiore, quam ſtatuat Hippolytus qui tantum ſex menſes aſſignare videtur, ſed locus, ut dixi, corruptus. Similia Niceph. lib. 2. c. 3. *H. Caniſius.*

τὴν δόξαν καὶ κόσμον καὶ ἔλλαμψιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ τὴν θείαν μετάληψιν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, καὶ Νικοδήμῳ τῷ πιστῷ πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Ἐκεῖ οἱ αὐτοὶ Ἀπόστολοι τὸ πρῶτον μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ἐτέλεσαν. Ἐκεῖ πρῶτον Ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησεν ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι, Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὁ γὰρ Ἰάκωβος ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου υἱὸς μὲν ἦν Ζεβεδαίου, ἀδελφὸς δὲ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Ζεβεδαῖος δὲ ὁ πατὴρ αὐτῶν ἰδιοναύκληρος λέγεται. Τῶν δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐπισήμων ἀνδρῶν ὑπῆρχε πρῶτος ὁ Ἰωάννης. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Ζεβεδαίου τοῦ ἰδίου πατρὸς αὐτοῦ ἀπέδοτο τὴν κατὰ Γαλιλαίαν κτῆσιν λαχοῦσαν αὐτῷ ὑπὸ Ζεβεδαίου μέρους, καὶ ἐκτήσατο ἐν Ἱεροσολύμοις. Οὕτως τοίνυν ἐδέξατο τὴν ἁγίαν Θεοτόκον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας, κηρύξας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ. οὗτος † ἐκεῖ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ, δοξάζων τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὰ μεγαλεῖα.

ſtatis ſuæ ſeriem expoſuit, gloriamque divinæ ſuæ formæ, Beatorumque, à quibus ſpectatur, ſpectaculum exhibuit, ut & magnificentiam, ornatum, ſplendoremq; Eccleſiæ ſuæ: Eoſdem divina corporis & ſanguinis ſui communione dignatus eſt, ut & Nicodemum ſibi & ante & poſt reſurrectionem fidum addictumque. Ibi primarium inter omnia CHriſti myſteria, myſterium Apoſtoli peregerunt. Illic Iacobum fratrem Domini, primum Epiſcopum Dominus & Apoſtoli delegere; non quidem Zebedæi Filium, ſed fratrem Domini noſtri. Iacobus enim diſcipulus Domini, Filius quidem erat Zebedæi, Joannis autem Evangeliſtæ germanus. Zebedæus autem ipſorum pater, ἰδιοναύκληρος d) id eſt, propriam navim habens, appellatur. Ex illuſtribus vero Galileæ viris primas Joannes tenebat. Poſt ſui Patris Zebedæi mortem, vendidit diſtraxitq; facultates ex hæreditate Zebedæi, & Hieroſolymis aliam domum ſibi comparavit. Sic igitur recepit Deiparam in domum ſuam: verbum veritatis CHriſti Epheſi in Aſia prædicans: qui tandem ibidem obdormivit in Domino, ejuſdem nomen & magnalia debitis laudibus proſequens.

Ὁ Ἰάκωβος δὲ ὁ γενόμενος Ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἀδελφὸς μὲν τοῦ Κυρίου κατὰ σάρκα λέγεται εἶναι, υἱὸς δὲ τοῦ τέκτονος Ἰωσὴφ ἐκ τῆς βιωτικῆς αὐτοῦ γυναικός, ἀδελφὸς δὲ Σίμωνος καὶ Ἰούδα καὶ Ἰωσῆ. Τέσσαρας γὰρ υἱοὺς ἔσχεν ὁ Ἰωσήφ, καὶ δύο θυγατέρας, τήν τε Ἐσθὴρ καὶ τὴν Μάρθαν ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Σαλώμης, θυγατρὸς Ἀγγαίου τοῦ ἀδελφοῦ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου τοῦ προδρόμου, υἱοῦ Βαραχίου, τοῦ υἱοῦ Ἀβία τοῦ ἱερέως. Καὶ τότε ἐχήρευσεν Ἰωσήφ, ὡς εἶναι τὴν Σαλώμην καὶ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην ἀδελφῶν τέκνα ἀρρενικῶν. Ὁ γὰρ Ἀγγαῖος, υἱὸς Βαραχίου, θεῖος ἦν Ἰωάννου, ὁμοίως δὲ καὶ Ζαχαρίας ἀδελφὸς ἦν Ἀγγαίου, θεῖος δὲ Σαλώμης τῆς γυναικὸς Ἰωσὴφ τοῦ τέκτονος. Σαλώμην δέ φημι οὐ τὴν μαῖαν, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα Ἰωσήφ. Ἡ γὰρ μαῖα ἀπὸ Βηθλεὲμ ἐτύγχανεν, ἀνεψιὰ καὶ αὐτὴ οὖσα τῆς Ἐλισάβετ, καὶ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας, καὶ δηλοῖ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον.

Jacobus autem a Domino e) & ab Apoſtolis ordinatus Epiſcopus, frater quidem Domini ſecundum carnem eſſe dicitur, Filius vero Joſeph fabri, ex uxore ipſius, quæ domeſticæ vitæ curis, & adminiſtrationi vacabat: Simonis autem, & Judæ, & Joſeph frater germanus. Quatuor enim liberos habuit Joſeph, & duas filias: Eſther & Martham, ex uxore ſua Salome, quæ fuit Filia Aggæi fratris Zachariæ, qui fuerat Pater Ioannis Baptiſtæ, CHriſti prodromi, Filii Barachiæ, Filii Abia ſacerdotis. Et tunc quidem viduus erat Ioſeph, ut Salome, & Ioannes Bapiſta fratrum germanorum ſint liberi. Etenim Aggæus, Barachiæ Filius, patruus erat Ioannis. Zacharias item, frater Aggæi, patruus erat Salomes, quam Ioſeph in matrimonio habebat. Salomen autem dico, non obſtetricem illam, ſed Ioſephi conjugem. Obſtetrix enim è Bethleem erat oriunda, & ipſa conſobrina Eliſabeth, & ſacroſanctæ Virginis Mariæ. Id quod S. Lucæ declarat Evangelium.

Τρία γὰρ ἦσαν ἀδέλφια ἀπὸ Βηθλεέμ, θυγατέρες Ματθὰ τοῦ ἱερέως καὶ Μαρίας τῆς αὐτοῦ † Id. οὗτος.

Tres enim ſorores erant Bethleemiticæ, ſacerdotis Matthan Filiæ, & uxoris illius Mariæ: regnante Cleopatra Regina, & Sopato-

P 2 γυναι-

d) Habet quidem cod. græc. ἴδιον ναύκληρος, ſed leg. eſt una voce ἰδιοναύκληρος, ut docet Franciſcus Turrianus lib. contra Vergerium, pro domo Lauretana, qui iſta, quæ refert hic Hippolytus, recitat ferme ad verbum ex ſcholiis quibusdam græcis S. Chryſoſtomi ſuper Evangelia Joannis & Marci. Legatur Turrian. qui Hippolyto multum lucis adferet. Exſcripſit eadem Nicephorus ex antiquioribus loco paulo ante citato: apud quem interpres transfert ἰδιοναύκληρον, *navis propria vectorem.* Sed condonemus eum lapſum una cum cæteris viro de Nicephoro bene merito. *id.*

e) Jacobus autem, & à Domino, &c. ut hæc tam intricata intelligantur, profuerit legere, quæ Nicephorus de his memoriæ mandavit lib. 2. cap. 3. Etſi enim ipſe dicit, ſe hæc referre ex Hippolyto Epiſc. Portuenſi Romæ, facile tamen homonymia nominis Nicephoro imponere potuit, ut pro Thebano Portuenſem, & veterem illum Hippolytum ſubſtitueret. id.

γυναικὸς, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κλεοπάτρας καὶ Σοπάτρου τοῦ Πέρσου, πρὸ τῆς βασιλείας Ἡρώδου υἱοῦ Ἀντιπάτρου. Ὄνομα τῇ πρώτῃ Μαρία, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σωμαί, καὶ τῇ τρίτῃ Ἄννα. Ἔγημε δὲ ἡ μία ἐν Βηθλεέμ, καὶ ἔτεκεν Σαλώμην τὴν μαῖαν· ἔγημε δὲ καὶ ἡ δευτέρα ἐν Βηθλεέμ, καὶ ἔτεκε τὴν Ἐλισάβετ. Ἔγημε δὲ καὶ ἡ τρίτη εἰς τὴν γῆν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἔτεκε Μαρίαν τὴν θεοτόκον, ὡς εἶναι τὴν Σαλώμην καὶ τὴν Ἐλισάβετ, καὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον θυγατέρας ἀδελφῶν τριῶν θηλέων. Ἐντεῦθεν οὖν ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἀνεψιοὶ λέγονται εἶναι. υἱὸς δὲ τοῦ Ἰωσὴφ λέγεται εἶναι, ἐπειδὴ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἀδελφός ἐστι ἐκ τῆς συνανατροφῆς, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ Ἀγγαίου, ἀδελφοῦ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως.

Γεννᾶται τοίνυν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἐκ σπέρματος Δαβίδ, τὸ κατὰ σάρκα, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν, μεσοῦντος τοῦ ἑξακισχιλιοῦ ἔτους· ἐν τῷ μβʹ ἔτει Αὐγούστου τοῦ βασιλέως, ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ κέ, νυκτὸς ί, ἡμέρας ά.

Γνωστέον δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα ἐξ ἀρχῆς δείξῃς τοῦ Ἰουδαίου τὰ ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ὅπαρον ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ ἕως Νῶε, ἐφ' ᾧ ὁ κατακλυσμὸς γέγονε, γεγένασι γενεαὶ δέκα, ἔτη ͵βσμβ. ὁμοίως καὶ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως Ἀβραὰμ γενεαὶ ί, ἔτη ͵ασό. Ἀβραὰμ ἦν ἐτῶν οέ, ὅτι μετῴκησεν εἰς τὴν Χαναναίαν γῆν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, κἀκεῖ διατρίψας ἔτη κέ, ἔτεκε τὸν Ἰσαάκ, ξʹ δὲ ἔτη βιώσας ὁ Ἰσαὰκ γεννᾷ παῖδας δύο, Ἡσαῦ καὶ Ἰακώβ. Ἰακὼβ κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον ἅμα τοῖς δώδεκα υἱοῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ, τὸν ἀριθμὸν οέ, παρῴκησεν δὲ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν γῇ Χαναὰν ἔτη σιέ. Οὗ τὸ γένος παρῴκησεν ἐν Αἰγύπτῳ ἔτη σιέ, καὶ πληθυνθὲν εἰς δωδεκάφυλον ἐλογίσθη, καὶ τὸ πλῆθος εἰς χιλίας χιλιάδας κατεψηφίσθη. καὶ τοῦ μὲν Λευῒ ἀπόγονοι Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών. καὶ ὁ μὲν τὸ ἱερατεύειν ἠξίωσε, ὁ δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ ἄρχειν καθίσατο. ὃς ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἔτει τῆς ζωῆς αὐτοῦ πατεῖ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ ἐξάγει τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου. Οὗτος Μωϋσῆς ἤκμασεν ἐν τοῖς καιροῖς Ἰνάχου τῆς Ἑλλάδος πρώτου βασιλεύσαντος. οὕτως ἀρχαιότεροι Ἑλλήνων Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ νόμοι· οἱ Ἕλληνες νεώτεροι. Τὸ γὰρ ἕνα Θεὸν σέβειν ἐκ τῶν πρώην παρειλήφασιν. ἡ δὲ νομοθεσία μῆνας γ΄, τῆς ἐξ Αἰγύπτου μεταναστάσεως δίδοται διὰ Μωϋσέως, φωνὴ δὲ Θεοῦ δεικνυμένη ἀνθρώποις. Διέτρεψαν ἐν ἐρήμῳ ἔτη μ, καὶ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἀρχόμενοι ἔτη κέ, καὶ ὑπὸ τῶν κριτῶν ἔτη υνδʹ, μέχρι τῆς βασιλείας Σαοὺλ πρώτου παρ' αὐτοῖς βασιλεύσαντος. Ἐφ' οὗ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ τίκτεται Δαυΐδ, ὁμοίως ἢ μὲν ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυΐδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη ͵ακδʹ, καὶ ἀπὸ Δαυΐδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη χθʹ. καὶ ἀπὸ μετοικεσίας Βαβυλῶνος

re Perſa, idque antequam Herodes filius Antipatri regnum Iudaicum obtineret: Nomen primæ erat Maria: nomen ſecundæ, Somæ: tertia dicebatur Anna. Prima nupſit in Bethleem, & Salomen obſtetricem genuit. Altera ibidem nuptui fuit tradita, & Eliſabetham peperit. Tertia in Galilæa nupſit, & Mariam Deiparam genuit: ut Salome, & Eliſabeth, & S. Maria Deipara trium ſororum ſint filiæ: Atq; hinc Ioannes Baptiſta, & Chriſtus Dominus noſter, conſobrini eſſe dicuntur: filius vero Ioſeph eſſe ferebatur, quoniam filiorũ ipſius frater eſt, non ex eo ſolum, quod una fuerit nutritus, & educatus, verũ etiam ex Aggæi fratris Zachariæ ſacerdotis cognatione.

Naſcitur itaque Dominus noſter IEſus CHriſtus ex tribu Iuda, & è ſemine David, ſecundum humanam naturam, diebus poſtremis, medio ſexto millenario à creatione mundi, anno 42. Auguſti Imp. menſe Dec. 25. noctis hora feria prima 10.

Sciendum vero etiam illud, ut à primordio, ſecundum hebræam computationem, mundi demonſtres originem, tolle, atque aufer, à protoplaſto Adam, ad usq; Noe (ſub quo diluvium exſtitit, ſuntque generationes decem) annos 2142. ſimili pacto à diluvio usque ad Abraham, generationes totidem, anni ſunt 1270 Abraham porro annorum erat 75. quando ex Meſopotamia in Chananæam terram commigravit: ibiq; annis 25. demoratus, Iſaac Filium progenuit. Sexageſimum annum Iſaac natus duos liberos, Eſau & Jacob, obtinet. Hic Ægyptum cum 12. ſuis filiis, & nepotibus 75. ſubiit. Habitavit autem ipſius Gens in terra Chanaan, annis 215. deinde Ægyptum cum annis totidem incoluiſſet, & incremento capto, in 12. tribus eſſet relata, capita autem computata, mille Chiliades expleverunt. Levi quidem poſteri, Moſes, & Aaron fuere. Et hic quidem ſacerdotio dignus eſt habitus: Ille autem ad imperium eſt deſtinatus. Qui quidem 80. vitæ anno Erythræum mare ingreſſus, calcat, populumque Hebræum Ægypto educit. Ille ipſe Moyſes tempore Inachi in Græcia primo omnium imperantis, floruit. Græcis omnibus antiquiores ſunt Judæi & leges: Græci, poſteriores. Etenim, unum Deum colere, ab iis qui ætate ipſos præierunt, accepere. Legum porro conſtitutio, ſeu latio, poſt tres, emigrationis ex Ægypto, menſes per Moſen tranſigitur: vox vero Dei mortalibus patuit. Morati ſunt in deſerto annis 40. Sub JEſu, Nave F. fuere annis 25. Sub Judicibus annis 454. usque ad regnum Saulis, primi eorum Regis, ſub quo, primoque illius regni anno, David naſcitur. Pari ratione etiam ab Abraham, ad Davidem usque generationes

ἕως

ἕως Δαρείου, ἔτη κέ. καὶ ἀπὸ τῆς Δαρείου ἕως Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, ἔτη μ΄. καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, ἕως Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, ἔτη φθ΄, ἡμέραι - - - Κατὰ τὰς χρόνων ἀκολουθίας συμψηφίσαντες εὕρομεν ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ ἕως Χριστοῦ, ἔτη ͵εφ΄.

Ἐνταῦθα τοίνυν γεννᾶται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Αὐγούστου ἐν τῷ μβ΄ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ εἰκάδι ε΄, ἡμέρᾳ πρώτῃ, νυκτὸς ι΄.

Ἀπὸ δὲ τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως ἕως Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ Θεοσεβοῦς ἀνδρὸς ἔτη σϟζ΄. ὡς καὶ ἐπλανῶντο οἱ Χριστιανοὶ τὸ πάσχα ἑορτάζοντες μετὰ τῶν Ἰουδαίων. Ὁ δὲ θειότατος βασιλεὺς οὗτος ἐν δωδεκάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας κτίσας πόλιν ἐν τῷ αὐτοῦ ὀνόματι ἐν τῷ Βυζαντίῳ, καὶ πρώτην σύνοδον ποιήσας κατὰ τοῦ ματαιόφρονος Ἀρείου. ἀθροίσας οὖν τοὺς τιή θεοφόρους πατέρας, μᾶλλον δὲ καὶ πατριάρχας, τὸν Ῥώμης, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ Μητροφάνην Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Βιθυνῶν ἐπαρχίᾳ τὸν Ἄρειον καὶ τοὺς τούτου ὁμόφρονας καθεῖλον καὶ τρανῶς τὴν πίστιν ἐκήρυξαν. Τότε δὴ, τότε ζητήσας τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ Πατριάρχας εἰσελθεῖν ἐν τῇ βασιλευούσῃ, καὶ εὐχὴν ὑπὲρ τῆς πόλεως ποιήσασθαι. Μετὰ ταῦτα ἐζήτησεν καὶ πῶς τὸ πάσχα ποιεῖν, καὶ μέθοδον διδόναι ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, ἵνα μὴ εἰς ἔλιαθεν παντελῶς ἐπιφέρωνται. Κἀκεῖνοι δὲ ἐναγώνιοι γεγονότες, καὶ χρόνον οὐ μικρὸν ἐν ταύτῃ διατρίψαντες, μόλις ἠδυνήθησαν ἐκ Θεοῦ παραλαβεῖν τῆς τοιαύτης δι᾽ ἀγγέλου προρρήσεως, ἥτις ἦν ιγ΄ περιόδων, τῶν ἀρχομένων ἀπ᾽ ἀρχῆς τοῦ πρώτου αἰῶνος, καὶ ληγόντων ἐν τῷ ͵ϛιϛ΄ ἔτει. Ἀριθμουμένων δὲ τῶν περιόδων, ἐπληρώθη ἡ ι΄ περίοδος ἐν τῷ πεντακισχιλιοστῷ τριακοσιοστῷ εἰκοστῷ ἔτει. Ἀρξαμένης δὲ τῆς ιά περιόδου ρπϛ΄ διῆλθεσαν ἔτη (παρῆλθον,) καὶ ἐσαρκώθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ἡ βίβλος τοῦ Νικομηδείας καὶ τοῦ Μεταφραστοῦ περιέχει. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος φησιν. Ἐν τῷ ͵εφ ἔτει γεννᾶται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός - - - - ὅπερ ἐκ τοῦ ἄνωθεν εἰρημένου περιόδου, ἤγουν τοῦ ιά, ἔτη ϛ΄ ἄνωθεν γίνονται· ὡς

ſunt 14. anni 1024. Atque à Davide, ad uſque Babylonis transmigrationem, totidem ſunt generationes, anni 609. A transmigratione in Babylonem, uſque ad Darium, anni 25. Et à Dario ad Jeſum filium Joſedec, anni 60. Atque ab Jeſu Joſedec F. uſque ad JEſum, qui dicitur Chriſtus, anni 509. Hanc rationem ſequentes, calculatione annorum omnium facta, ab ipſo protoplaſto Adam, ad CHriſtum uſque annorum quinque millia quingenta reperiemus.

Hoc igitur pacto naſcitur Dominus noſter IEſus Chriſtus, imperii Auguſti 42. menſe Decembr. 25. feria prima, noctis hora 10.

A CHriſti autem aſſumptione, ſeu in cœlos aſcenſu, ad uſque Conſtantinum magnum Imper. virum pium, Deique cultorem anni ſunt 297. Quibus aberrarunt nonnulli Chriſtiani, Paſcha cum Iudæis celebrantes. Diviniſſimus autem Imperator 12. imperii ſui anno, condita ſuoque nomine donata urbe Byzantii, primaque, contra ſtulte ſapientem Arium, facta atque inſtituta Synodo, cum 318. divinos Patres, vel potius Patriarchas collegiſſet; Romanum ſcilicet, Alexandrinum, Hieroſolymorum, & Conſtantinopoleos Metrophanem Epiſcopos: qui quidem in Bithyniæ provincia. Arium, & una cum eodem ſentientes, ſentẽtiis ſuis, & anathemate perculerũt, fidemq; Catholicam liquide, pureque proclamarunt. Tunc ſane, tunc cum ſanctos Patres & Patriarchas acciviſſet. ut in urbem regiam ingrederentur, & orationem ſupra urbem á ſe conditam ſunderent: Poſtmodo requiſivit, quo pacto Paſcha celebrandum; & quæ poſteris generationibus tradenda methodus, ne in manifeſtum, notabilemque lapſum deveniretur. At illi diſputatione, diſquiſitioneque facta, initaque, temporeque non modico illic commorati, à Deo per Angelum vix ejuſcemodi obtinere potuerunt oraculum. Id autem conſtat tredecim periodis f) ſive revolutionibus, orſis à primi ſeculi primordio, & in ipſo ſexmilleſimo, decimo ſexto anno deſinentibus. Enumerando igitur has periodos, decima completa eſt anno 5320. De incepta autem undecima periodo, 186. anni abie-

f) Ut clariora fiant, quæ hoc loco de periodis Hippolytus ſcribit; adſcribere placet, quæ ad hunc locum Hippolyti annotavit nobilis & ampliſſimus dominus Joannes Georgius Hervvardus, Bavariæ Cancellarius, vir omnis Chronologiæ peritiſſimus. Anni, inquit, 532. reddunt periodum (ſcilicet lunarem.) Decem tales periodi reddunt annos 5320. His annis ex undecima periodo alii addunt ſolos annos 180 Sicque illis natus eſt Dominus noſter Jeſus CHriſtus 5500. anno mondi: quippe 6. annis citius. Nam alii prædictis decem periodis ſeu annis 5320 addunt annos 186. ita ut illis natus ſit Dominus noſter, Anno mundi 5506. ſex annis tardius. Hæc Dominus Hervvardus. Prioris opinionis eſt S. Baſilius, Euſebius, Euſtathius, & Georgius Syncellus, ut ait Hippolytus: Poſterioris autem Metaphraſtes & Nicomedienſis. Dies πρωτεληγυσα Aprilis eſt 21. dies Aprilis. Quod vero ait, Chriſtum crucifixum 23. die Martii, ſepultum 24 id ea de cauſa facere videtur, quod initium diei 24. ducat more Hebræorum à veſpera diei 23. Locum de ætate Presbyterorum, ſecundum Nicænam Synodum, citat ex Hippolyto Turrianus, in Scholiis ad ſecundum librum Conſtitutionum Clementis Romani. *H. Caniſius.*

δὲ τῶν λοιπῶν συγγραφῶν, Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, Εὐσταθίου καὶ Γεωργίου τῶν χρονογράφων, καὶ ἑτέρων ποιητῶν, ρπ΄ μόνα ἔτη λέγουσιν, ἕτεροι δὲ ἔτη - - - λγ΄ ἐν τῷ κόσμῳ διατρίψας καὶ παθὼν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν τῇ κγ΄ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἐσταυρώθη. Τῇ κδ΄ ἐτάφη, καὶ τῇ κέ ἀνέστη, ἡμέρᾳ πρώτῃ, τουτέστι Κυριακῇ, ὡς ὁ Μεταφραστὴς δηλοῖ, καὶ ἡ βίβλος τοῦ Νικομηδείας ὡς δὲ οἱ λοιποί, Ἀπριλλίῳ πρωτεληγούσῃ ἀνέστη. Ἐγὼ δὲ πείθομαι τοῖς λόγοις τοῦ Κυρίου Συμεών. Ὅτι καὶ ἡ κτίσις ἀπὸ τῆς κβ΄ Μαρτίου μηνὸς τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, καὶ τὸ μετρητὸν τοῦτο φῶς τῇ κέ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, δ΄ ἡμέρᾳ ἐγένετο. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ τὸ τετράκις ι΄, καὶ τὸ ἑπτάκις ι΄, καὶ ὁ ν΄ ἀριθμὸς ἐτιμήθη. Καὶ προσεκτέον τῷ λόγῳ. Ὅτι ὁ Θεὸς τῇ Σοφίᾳ αὐτοῦ ἐν ἑπτὰ αἰῶσι τὸν κόσμον ἐθεμελίωσε, ἐν ἑπτὰ ἡμέραις τὴν κτίσιν εἰργάσατο. Ὅτι τὸν Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσαι πεποίηκεν, καὶ τὸν Λαμὲχ οζ΄ τὴν ἀρχὴν ἔδωκεν, τὸν Ἐνὼχ ἕβδομον ὄντα μετέθηκεν ὡς θεάρεστον, τὸν Ἀβραὰμ καὶ ιδ΄ ἀπὸ κτίσεως κόσμου πατέρα πολλῶν ἐθνῶν ἔδειξεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος οζ΄ ἀριθμεῖται ἀπὸ Ἀδάμ· καὶ ἡ πεντηκοστὰς τοῦ Ἰωβολιμαίου, ὃ ἑρμηνεύεται ἄφεσις, διὰ τοῦτο ἐτιμήθη· καὶ ἡ ἱερατικὴ λειτουργία διὰ τοῦ ζ΄ μηνὸς γέγονεν. ἡ γὰρ πεντηκοστὰς ὑφειλημένη ά ἡμέρᾳ ἐργάζεται.

runt, & humanam naturam induit Dominus noſter IEſus CHriſtus, ut liber *Nicomediensis* & *Metaphraſtes* hab nt. Magnus vero *Baſilius* dicit: Ipſo quinquies milleſimo quingenteſimo anno Dominus n oſter IEſus CHriſtus naſcitur. Itaque ex ſupra dicta undecima periodo ſuperſunt anni ſex. Reliqui Scriptores ut *Euſebius Pamphili*, *Euſtathius*, *Georgius* Chronologi, & alii 180. dumtaxat annos putant & ſtatuunt. Alii, annos g) - - - Triginta tres annos in mundo & hac vita verſatus & commoratus, & propter ſalutem noſtram mortem paſſus, [illegible]. Martii fuit cruci affixus. Die 24. ſepultus: & 25. reſurrexit, feria prima, nimirum Dominica: Velut *Metaphraſtes* declarat, & *Nicomedienſis*: ſeu ut cæteri, Aprilis 21. die à mortuis extitit. Equidem fidem habeo ſententiæ Domini *Simeonis*: quippe mundi hujus molitio ab 22. Martii menſis initium accepit: lux item (ſolis) cujus curſus certa menſura conſtat quaque metimur omnia, ejusdem menſis 25. quarto die fuit condita divinitus. Hinc enim quater decem & ſepties decem, tum quinquageſimus numerus ſunt in honore. Et attente conſiderandum eſt; Quoniam DEus divina ſua ſapientia in 7. ſæculis *mundum fundavit: ſeptemque diebus eſt fabricatus, & de Cain dedit ultionem ſepties, de Lamech autem ſeptuagies. Enoch ſeptimum tranſtulit, velut eum, qui Deo placeret: Abrahamū etiam bis ſeptimum à mundi conſtitutione, multarū gentiū patrem declaravit: ſed & ipſe Dominus ſeptuageſimus ſeptimus ab Adam numeratur. Etiam Pentecoſte, ſeu quinquageſima jubilæi (*anni*) (remiſſionem dixeris) idcirco eſt in honore. Septimo quoque menſe ſolemnia illa ſacrificia peragebantur.

Ἐὰν δὲ θέλῃς, καὶ περὶ ἡλίου καὶ σελήνης τὴν μέτρησιν εὑρεῖν, κράτησον τὴν περίοδον, καὶ ὕφελον διὰ ἑπτάκις ι΄ διὰ τετράκις ι΄ διὰ τοῦ ἡλίου καὶ σελήνης τὴν μέτρησιν, καὶ ἀσφαλῶς ἀποδείξεις· γύρευσον δὲ ἀσφαλῶς τὰ ἐντὸς γεγραμμένα, καὶ εὑρήσεις καὶ τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη ἕως τῆς Χριστοῦ καταβάσεως, καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα γενεαλογίαν ἐνσάρκου Χριστοῦ παρουσίας· καὶ περὶ περιόδων ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν ἀρχομένων καὶ ἐνεστώτων καὶ πασχαλίων τῶν γεγραμμένων ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου.

Quod ſi voles & circa ſolis, lunæque curſum, reperire dimenſionem, cape periodum & ſubduc per ſepties decem, perque quater decem, per ſolis & lunæ dimenſionem; idque tuto, citraque lapſum probabis. In gyrum autem, & orbem volue, quæ intus ſcripta, & notata ſunt, & invenies orbis conditi annos, ad CHriſti usque adventum: Et poſt hæc rurſum, CHriſti pro nobis hominis facti genealogiam, & ſolis, ac lunæ periodos, paſchalesque incipientes, & inſtantes terminos prout ſub Conſtantino deſcripti ſunt.

g) *Lacuna eſt vel obſoletæ antiquitatis, vel negligentia librarii.* H. Caniſius.

* Septem æonibus, hoc eſt millenariis, nempe poſt ſex millenariorum durationem ſequuturo ſeptimo ſancti ſabbati millenario, ut veteribus quibusdam perſuaſum.

APPEN-

APPENDIX
Ad
S. HIPPOLYTI
MARTYRIS OPERA,
SPICILEGIUM
SS. PATRUM
Tertii à Chriſto Nato Sæculi,
Et
CHALCIDII
Commentarios in Timæum
Platonis
Emendatos & notis illuſtratos
complectens,

Digitized by Google

S. IRENÆI,

Epiſcopi Lugdunenſis & Martyris

FRAGMENTA

è Codd. MSS. Bibliothecæ Regiæ Taurinenſis primum edita

à Viro Rev. & Clariſſ.

CHRISTOPHORO MATTHÆO PFAFFIO,

Quæ in editionibus operum Irenæi, etiam noviſſimis duabus Grabiana & Maſſuetiana deſiderantur.

FRAGMENTUM PRIMUM.

Ἔστι μὲν οὖν ἡ γνῶσις ἡ ἀληθινὴ ἡ κατὰ Χριστὸν σύνεσις, ἣν ὁ Παῦλος καλεῖ τὴν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται. ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ, οὗ ἐάνπερ τις γεύσηται, οὐ μὴ ἂν προσελεύσεται ταῖς διατριβαῖς ἢ λογομαχίαις τῶν τετυφωμένων καὶ φυσιουμένων, τῶν ἃ μὴ ἑωράκασιν ἐμβατευόντων. Ἀσχημάτιστος γὰρ ἡ ἀλήθεια καὶ ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὡς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει, εὐμ.... * τοῖς πειθομένοις. Ὁμοίους γὰρ Χριστῷ ἡμᾶς ποιεῖ, εἰ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν αὐτοῦ παθημάτων γνῶμεν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐπιλογὴ τῆς Ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἁγιωτάτης πίστεως τῆς ἡμῖν παραδοθείσης, ἣν οἱ ἰδιῶται δέχονται καὶ οἱ ὀλιγομαθεῖς ἐδίδαξαν, οἱ ταῖς γενεαλογίαις ταῖς ἀπεράντοις οὐ προσέχοντες, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τὴν τοῦ βίου ἐπανόρθωσιν σπουδάζοντες, ἵνα μὴ τοῦ θείου πνεύματος ἀποστερηθέντες ἀποτύχωσι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τὸ γὰρ πρῶτον μέν ἐστι τὸ ἀπαρνῆσαι σεαυτὸν καὶ τὸ ἀκολουθῆσαι τῷ Χριστῷ, καὶ οἱ ταῦτα ποιοῦντες εἰς τελειότητα φέρονται, πᾶν τὸ θέλημα τοῦ Διδασκάλου πεπληρωκότες, υἱοὶ Θεοῦ διὰ τῆς παλιγγενεσίας τῆς πνευματικῆς γινόμενοι, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονόμοι, ἣν πρῶτον ζητοῦντες οὐκ ἀφεθήσονται.

ESt verò cognitio vera ea quæ ſecundum Chriſtum eſt ſcientia, quam Paulus a) appellat ſapientiam Dei in myſterio abſconditam, quam animalis homo b) non capit: Sermo de cruce, c) quem ſi quis guſtaverit, non ſanè accedet ad diſputationes & quæſtiones de vocibus ſuperborū & inflatorum, d) ea ingredientium, quæ non viderunt. e) Veritas enim figura caret, & propinquum tibi verbum eſt in ore tuo & in corde tuo, uti idem Apoſtolus dicit, f) quod facile diſci poteſt ab obedientibus; nam ſimiles Chriſto nos reddit, ſi virtutem reſurrectionis ejus & communionem paſſionum ejus noverimus. Hoc enim eſt compendium doctrinæ Apoſtolicæ & ſanctiſſimæ fidei nobis traditæ, quam illiterati capiunt & indocti didicerunt, genealogiis, quæ finem non habent, non attendendentes, g) ſed magis correctioni vitæ ſtudentes, ne divino Spiritu privati amittant regnum cœlorum. Nam primum quidem eſt ſeipſum abnegare & Chriſtum ſequi: & qui hæc faciunt, ad perfectionem feruntur, omnem doctoris voluntatem implentes, filii Dei per regenerationem ſpiritualem evadentes, & regni cœleſtis hæredes. quod qui primum quærunt, non deſerentur.

FRAGMENTUM SECUNDUM.

Οἱ ταῖς δευτέραις τῶν Ἀποστόλων διατάξεσι παρηκολουθηκότες ἴσασι, τὸν Κύριον νέαν προσφορὰν ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ καθεστηκέναι κατὰ τὸ Μαλαχίου τοῦ προφήτου. Διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά, ὥσπερ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει λέγει. τὰ θυμιάματα εἰσὶν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων. καὶ ὁ Παῦλος παρακαλεῖ ἡμᾶς παραστῆσαι τὰ σώματα ἡμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν,

QUi ultimas Apoſtolorum conſtitutiones aſſecuti ſunt, ii norunt, Dominum in Novo Teſtamento novam inſtituiſſe oblationem ſecundū dictum h) Malachiæ Prophetæ, Propterea *ab ortu ſolis & uſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco ſuffitus offertur nomini meo, & victima munda.* Uti & Johannes i) in Apocalypſi dicit: *ſuffitus ſunt preces ſanctorum.* Et Paulus k) hortatur, ut *ſiſtamus corpora noſtra victimam viventem, ſanctam, beneplacitam Deo, rationalem cultum*

εὐαρε-

* Ultimæ literæ in Codice litura abſorptæ ſunt. Cæterum εὐμαθὲς legendum cenſemus. *Pfaffius.*

a) 1. Cor. II. 7. b) 1. Cor. II. 14. c) 1. Cor. I. 18. d) 1. Tim. VI. 3. 4. 5. e) Coloſſ. II. 18. f) Rom. X. 8. g) 1. Tim. I. 4. h) Malach. I. 11. i) Apocal. V. 8. k) Rom. XII. 1.

εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ἡμῶν. καὶ πάλιν. ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως, τουτέστι καρπὸν χειλέων. Αὗται μὲν αἱ προσφοραὶ οὐ κατὰ τὸν νόμον εἰσί, οὗ τὸ χειρόγραφον ἐξαλείψας ὁ Κύριος ἐκ τοῦ μέσου ἦρκεν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα, ἐν πνεύματι γὰρ καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τὸν Θεόν. Διότι καὶ ἡ προσφορὰ τῆς εὐχαριστίας οὐκ ἔστι σαρκικὴ ἀλλὰ πνευματικὴ, καὶ ἐν τούτῳ καθαρά. Προσφέρομεν γὰρ τῷ Θεῷ τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, ὅτι τῇ γῇ ἐκέλευσε ἐκφῦσαι τοὺς καρποὺς τούτους εἰς τροφὴν ἡμετέραν, καὶ ἐνταῦθα τὴν προσφορὰν τελέσαντες ἐκκαλοῦμεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπως ἀποφήνῃ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὸν ἄρτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ποτήριον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα οἱ μεταλαβόντες τούτων τῶν ἀντιτύπων, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς ζωῆς αἰωνίου τύχωσιν. Οἱ οὖν ταύτας τὰς προσφορὰς ἐν τῇ ἀναμνήσει τοῦ Κυρίου ἄγοντες, οὐ τοῖς τῶν Ἰουδαίων δόγμασι προσέρχονται, ἀλλὰ πνευματικῶς λειτουργοῦντες, τῆς σοφίας υἱοὶ κληθήσονται.

noſtrum. Et rurſus; l) *offeramus victimam laudis, hoc eſt fructum labiorum:* Nam hæ oblationes non ſecundum legem ſunt, cujus chirographum m) delens Dominus è medio ſuſtulit, ſed ſecundum ſpiritum, nam in ſpiritu & veritate oportet adorare Deum. n) Quapropter oblatio Euchariſtiæ etiam non carnalis ſed ſpiritualis eſt, & in hoc munda. Offerimus enim Deo panem & poculum benedictionis, gratias agentes ipſi, quod terræ mandaverit progignere hos fructus ad noſtrum nutrimentum, & poſtea finita oblatione, invocamus Spiritum S., ut exhibeat hanc victimam & panem Corpus Chriſti, & poculum Sanguinem Chriſti, ut, qui hæc antitypa accipiunt, remiſſionem peccatorum & vitam æternam conſequantur. Illi itaque, qui has oblationes in recordatione Domini agunt, non ſane Judæorum inſtitutis accedunt, ſed ſpiritualiter ſacra facientes ſapientiæ, filii vocabuntur.

FRAGMENTUM TERTIUM.

Ἔταξαν οἱ Ἀπόστολοι, μὴ δεῖν ἡμᾶς κρίνειν τινὰ ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει καὶ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας ἢ σαββάτων. Πόθεν οὖν ταῦται αἱ μάχαι; πόθεν τὰ σχίσματα; ἑορτάζομεν, ἀλλ' ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ διαῤῥίπτοντες, καὶ τὰ ἐκτὸς τηροῦμεν, ἵνα τὰ κρείττονα, τὴν πίστιν καὶ ἀγάπην ἀποβάλλωμεν. Ταύτας οὖν ἑορτὰς καὶ νηστείας ἀπαρέσκειν τῷ Κυρίῳ, ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων ἠκούσαμεν.

ORdinaverunt Apoſtoli, o) non oportere nos judicare quenquam in eſca vel potu vel parte feſti aut neomeniæ aut ſabbatorum. Unde igitur hæ diſceptationes? Unde ſchiſmata? Feriamur ſed fermento malitiæ & malignitatis, Eccleſiam Dei ſcindentes, & externa ſervamus, ut meliora, fidem & charitatem abjiciamus. Has igitur ferias & jejunia diſplicere Domino ex ſermonibus Propheticis p) audivimus.

FRAGMENTUM QUARTUM.

Χριστὸς ὁ πρὸ αἰώνων κληθεὶς Θεοῦ υἱὸς ἐν τῷ πληρώματι τοῦ καιροῦ ὤφθη, ἵνα ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ὄντας διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ καθαρίσῃ, ἁγνοὺς τῷ Πατρὶ υἱοὺς παραστήσας, εἰ τῇ παιδείᾳ τοῦ πνεύματος εὐπειθεῖς ἡμᾶς παρέχωμεν. Καὶ ἐν τῷ τέλει τῶν καιρῶν μέλλει ἔρχεσθαι εἰς τὸ καταργῆσαι πᾶν τὸ κακόν, καὶ εἰς τὸ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα, ἵνα ᾖ πάντων τῶν μιασμάτων τὸ τέλος.

CHriſtus ante ſecula vocatus Dei Filius in complemento temporis apparuit, ut nos, qui ſub jugo peccati eramus, per ſanguinem ſuum purificet, inculpatos Patri filios ſiſtens, ſi caſtigationi ſpiritus obedientes nos præſtemus. Et in fine temporum venturus eſt ad deſtruendum omne malum, & ad reconcilianda univerſa: ut omnium impuritatum ſit finis.

l) Hebr. XIII. 15. m) Coloſſ. II. 14. n) Joh. IV. 24. o) Coloſſ. II. 16.
p) Eſ. I. 11. LVIII. 3. ſeq. Jerem. VI. 20. Hoſ. VI. 6. VII. 6. Amos V. 21. Zach. VII. 5. VIII. 9.

CLEMENTIS ALEX.

FRAGMENTA

quæ Græcè tantum leguntur in noviſſima edit. Oxonienſi.

Anonymus de Paſchate, à Dionyſ. Petavio in Uranologio editus, & à Carolo du Freſne præfationis inſtar Chronico Paſchali præmiſſus:

Ἀλλὰ καὶ Κλήμης ὁ ὁσιώτατος τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας γενόμενος ἱερεὺς, ἀνὴρ ἀρχαιότατος καὶ οὐ μακρὰν τῶν Ἀποστολικῶν γενόμενος χρόνων, ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα λόγῳ τὰ παραπλήσια διδάσκει, γράφων οὕτως. Τοῖς μὲν οὖν παρεληλυθόσι ἔτεσι τὸ θυόμενον πρὸς Ἰουδαίων ἤσθιεν ἑορτάζων ὁ Κύριος Πάσχα· ἐπεὶ δὲ ἐκήρυξεν αὐτὸς ὢν τὸ Πάσχα ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος, αὐτίκα ἐδίδαξε μὲν τοὺς μαθητὰς τοῦ τύπου τὸ μυστήριον τῇ ιγ´, ἐν ᾗ καὶ πυνθάνονται αὐτοῦ· ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι τὸ Πάσχα φαγεῖν; ταύτῃ οὖν τῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ προετοιμασία τῆς ἑορτῆς ἐγίνετο. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ εἰκότως ὡς ἂν προετοιμαζομένους ἤδη ἀπονίψασθαι τοὺς πόδας πρὸς τοῦ Κυρίου τοὺς μαθητὰς ἀναγράφει. πέπονθε δὲ τῇ ἐπιούσῃ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, αὐτὸς ὢν τὸ πάσχα, καλλιερευθεὶς ὑπὸ Ἰουδαίων.

Sed & Clemens Sanctiſſimus Eccleſiæ Alexandrinæ ſacerdos, vir antiquiſſimus & non longe remotus à temporibus Apoſtolorum, in libro de Paſchate conſimilia docet cum ita ſcribit : *Superioribus annis Dominus Paſcha celebrans comederat mactatum à Judæis. Iam vero prædicans ſeipſum eſſe Paſcha agnum DEi, qui ut ovis ad mactationem duceretur, ſtatim docuit diſcipulos figuræ myſterium die decima tertia, qua etiam ex ipſo percontantur :* a) ubi vis Paſcha tibi ad comedendum paremus ? *Illa igitur die & azymorum ſanctificatio & præparatio feſti facta eſt. Unde & Johannes* b) *illa die convenienter utpote præparatorum jam diſcipulorum pedes à CHriſto lotos ſcribit. Inſecuta autem die paſſus eſt Salvator noſter, qui ipſe erat paſcha, immolatus à Judæis.*

καὶ μεθ' ἕτερα.

Ἀκολούθως ἄρα τῇ ιδ´, ὅτε καὶ ἔπαθεν, ἕωθεν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τῷ Πιλάτῳ προσάγοντες οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἀκωλύτως ἑσπέρας τὸ Πάσχα φάγωσι. Ταύτῃ τῶν ἡμερῶν τῇ ἀκριβείᾳ καὶ αἱ γραφαὶ πᾶσαι συμφωνοῦσι, καὶ τὰ εὐαγγέλια συνῳδά. ἐπιμαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ ἀνάστασις. τῇ γοῦν τρίτῃ ἀνέστη ἡμέρᾳ, ἥτις ἐν πρώτῃ τῶν ἑβδομάδων τοῦ θερισμοῦ, ἐν ᾗ καὶ τὸ δράγμα νομοθετεῖτο προσενεγκεῖν τὸν ἱερέα.

Et aliquibus interjectis : *Congruenter die quartadecima, qua etiam paſſus eſt, mane principes Sacerdotum & ſcribæ CHriſtum Pilato adducentes, non ingreſſi ſunt prætorium, ne pollu-erentur, ſed nullo impedimento Paſcha veſpere comederent. Huic accuratæ dierum computationi etiam Scriptura univerſa conſentiunt, & concinunt Evangelia. Teſtimonium quoque ei perhibet reſurrectio : Tertio enim die reſurrexit, qui in primam hebdomadem meſſis incidit, qua lex præceperat à ſacerdote manipulum ſpicarum offerri.*

MACARIUS CHRYSOCEPHALUS

MS. in Bibl. Bodlejana Cod. 211. Barocc.

Libro XI. in Lucam,

in fine, hæc ſub

CLEMENTIS ALEXANDRINI

nomine exhibet,

quæ locis aliquot emendatiora hic leges.

Ὁπόση χορεία καὶ πανήγυρις ἐν οὐρανῷ γίνεται, εἴ τις ἐξόριστος γέγονε καὶ φυγὰς τῆς ὑπὸ τῷ

Qualis coetus & panegyris in cœlo fit, quando quis extorrem ſe reddidit & exulem

Πα-

a) Matth. XXVI. 17.

b) Ioh. XVIII. 28.

πατρῴας πολιτείας, ἀγνοῶν ὡς οἱ μακρύνοντες αὑτοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀπολοῦνται· εἰ τὴν δόσιν καὶ τὴν κτῆσιν καὶ τὴν κληρονομίαν τὴν πατρῴαν ἀνήλωσεν, εἰ ἐν ὅτῳ ἐξέλειπεν ἡ πίστις, καὶ ἡ ἐλπὶς δεδαπάνηται, τοῖς ἔθνεσι συντρέχων εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν· εἶτα λιμώττων καὶ στερούμενος, καὶ μηδ' ὧν οἱ χοῖροι σιτοῦνται πληρούμενος ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ χρηστὸς πατὴρ οὐκ ἐπιμένει, ἕως ἂν ὁ παῖς πρὸς αὐτὸν ἀφίκηται· οὐδὲ γὰρ ἴσως δυνήσεται, πόθεν, * οὐδὲ τολμήσαι μὴ ἵλεω τυχὼν αὐτοῦ προσελθεῖν. Διὸ βουληθέντος μόνον, εὐθὺς δεξαμένου πρῶτον ὁρμήσαντος, ἔτι μακρὰν ἀπέχοντος, ἐσπλαγχνίσθη καὶ ἐκδραμὼν, ἔπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· καὶ τότε θαρρῶν ὁ παῖς, ἐξομολογεῖται τὰ πεπραγμένα· διὰ ταῦτα ὁ πατὴρ αὐτῷ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τὴν ὀφειλομένην καὶ πρέπουσαν ἀποδίδωσι, τὴν στολὴν τὴν πρώτην ἐνδύων, τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ δακτύλιον σήμαντρον βασιλικὸν, καὶ σφραγῖδα θείαν· ἐκτύπωμα ἁγιάσματος, ἀποσφράγισμα δόξης, πίστωμα μαρτυρίας, ἐσφράγισε γάρ φησιν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστι. Καὶ ὑποδήματα οὐ φθαρτὰ, ἃ ὑπολύσασθαι κελεύεται ὁ τῆς ἁγίας γῆς ἐπιβεβηκώς, καὶ οἷα ὑποδεδέσθαι κωλύεται, ὁ κηρύσσων τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀπεσταλμένος, ἀλλ' ἄτρεπτα καὶ εὐάρμοστα τῇ πρὸς οὐρανὸν διαβάσει· εὐπρεπῆ τε καὶ κοσμοῦντα τὴν ἐπουράνιον πορείαν· οἷα μήποτε ἄνιπτοι πόδες ὑποδύωνται, ἀλλ' οὓς ἂν νίψῃ ἡμῶν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος· πολλὰ μὲν οὖν τὰ τῆς πονηρᾶς ψυχῆς ὑποδήματα, οἷς πεπέδηται καὶ συνέσφιγκται, σειραῖς γὰρ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων ἕκαστος σφίγγεται· καὶ διὰ τοῦτο ἐπόμνυται Ἀβραὰμ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων· εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ὧν ἕνεκεν κοινουμένων καὶ φυρομένων ἐπὶ γῆς, ἀδικία πᾶσα καὶ πλεονεξία κατέχει τὸν βίον· ὡς διὰ τοῦ Ἀμὼς ἐλέγχει τὸν Ἰσραὴλ ὁ Κύριος λέγων· ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν, οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτὸν, ἀνθ' ὧν ἀπέδοντο ἀργυρίου δίκαιον, καὶ πένητα ἕνεκεν ὑποδημάτων, τὰ πατοῦντα ἐπὶ τὸν χοῦν τῆς γῆς. ἃ δὲ κελεύει ὁ πατὴρ ὑποδήματα τοὺς θεράποντας δοῦναι τῷ μετανοήσαντι καὶ προσφυγόντι υἱῷ, οὐκ ἐπίπεδα, οὐδὲ ἕλκοντα εἰς τὴν γῆν· βρίθει γὰρ τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφρόντιδα, ἀλλὰ μετέωρα καὶ διαπορθμεύοντα πρὸς οὐρανὸν οἵας ἐπιβάθρας καὶ ὀχήματος δεῖται ὁ πρὸς τὸν Πατέρα ποιησάμενος ἔνδοθεν. πᾶσι γὰρ τούτοις πρότερον ἔξω καλὸς καλῶς κεκοσμημένος, ἐπὶ τὴν ἔνδον εὐφροσύνην εἰσέρχεται· ἐξενέγκατε γὰρ εἶπε προσειπὼν τοῖς, ἔτι δὲ αὐτοῦ ἀπέχοντος μακρὰν, δραμὼν ἔπεσεν ἐπὶ τὸν

à civitate Patris, ignarus quod his qui ab eo recedunt ſit pereundum. Poſtquam largitionem filio poſſeſſionemque & hæreditatem patriam conſumſit, quando fides alicujus deficit & ſpes dilapidata eſt, atque cum gentibus is currit in effuſam ac diſſolutam vitam. Deinde famelico & inopicum nec illis daretur impleri quibus porci cibantur, ſurgit & ad Patrem ſuum tendit. Bonus autem Pater non exſpectat donec ad eum veniat filius, neque enim poterit fortaſſe, aut veritus ne propitium haud inveniat, non audebit: ideo volente illo ſolum, & primum vix impetum capiente ſtatim, abſente adhuc procul, pater miſericordia commotus accurrit, & collo ejus allabitur, filiumque exoſculatur. Tunc confidens ille, admiſſa confitetur. Ideoque Pater ei gloriam & honorem debitum decentemque reſtituit, ſtolamque priorem iterum illi induit, incorruptibilitatem, annulumque, regium inſigne & divinum ſigillum, expreſſam figuram ſanctimoniæ, gloriæ ſignaculum, fidele documentum teſtimonii, *ſignavit* enim, inquit, *quod DEus verax eſt.* a) Induit etiam calceos, non corruptibiles, quales exuere jubetur b) calcaturus terram ſanctam, prohibeturque induere qui mittitur c) ad prædicandum regnum cœlorum, ſed incorruptibiles, aptosque ad profectionem in cœlum, & decentes atque cœleſte iter ornantes, quales nunquam illotis pedibus inducuntur, ſed iis quas Magiſter noſter, Dominus laverit. d) Varia quidem ſunt impiæ animæ calceamenta quibus ligatur illa & conſtringitur, propriorum enim peccatorum laquei quemlibet conſtringunt. Ideo Abraamus Regi jurat Sodomorum, e) *quod à filo ſubtegminis usque ad corrigiam calceamenti non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt.* Quare vulgatis illis & corruptis in terra, vitam omnis injuſtitia avaritiaque occupatam tenet, ut per Amoſum Dominus Iſraëlem arguit cum ait: f) *Super tribus ſceleribus Iſraël & ſuper quatuor non convertam eum: pro eo quod vendiderit pro argento juſtum, & pauperem pro calceamentis quæ conterunt pulverem terræ.* Quæ vero jubet Pater calceamenta dare pœnitenti qui ad ipſum confugerat filio, non impedientia ſunt nec in terram trahunt; aggravatur enim à terreno tabernaculo mens & multarum plena fit curarum: ſed vero ſublimia & ſurſum attollentia & transducentia in cœlum, cujusmodi gradu & vehiculo indiget qui Patrem adire parat. Omnibus enim hi ce prius extrinſecus pulchre pulcher ornatus ad interiorem lætitiam ingreditur. *Efferte* enim dixerat,

τοῖς

* Fortaſſe leg. δυνήσεταί ποτε.

a) Joh. III. 33. b) Exod. III. 5. c) Matth. X. 10. d) Joh. XIII. 8. e) Geneſ. XIV 23. f) Amos II. 6. g) Joh. III. 29. h) Matth. XXII. 12. i) Joh. I 29.

τράχηλον. ἐντεῦθεν γὰρ δεῖ τὴν παρασκευὴν πᾶσαν τὴν εἰς τοὺς γάμους εἰς οὓς ἐκλήθημεν εἰσόδου κατηρτίσθαι. ὁ μὲν οὖν ἕτοιμος γεγονὼς εἰσελθὼν, ἐρεῖ, αὕτη ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται· ὁ δὲ ἀκαλλὴς καὶ δυσειδὴς ἀκούσεται· ἑταῖρε, πῶς ὧδε εἰσῆλθες μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ἡ δὲ πίων καὶ λιπαρὰ τροφὴ καὶ τρυφὴ τῶν μακαρίων ἡ ἀμφιλαφὴς καὶ διαρκὴς, ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς θύεται, ὁ καὶ πάλιν ἀμνὸς λεγόμενος· οὐχ ἁπλῶς, ἵνα μή τις μικρὸν ὑπολάβῃ· ἀλλ' ὁ μέγας καὶ μέγιστος. οὐ μικρὸς γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὁ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθείς· τὸ θῦμα τὸ μεμυελωμένον· οὗ κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον πᾶν στέαρ τῷ Κυρίῳ· πᾶς γὰρ ὁ ἀνακείμενος καὶ ἀνατεθειμένος τῷ Κυρίῳ· οὕτως εὐτραφὴς καὶ ὑπερηυξημένος, ὡς εἰς πάντα χωρῆσαι καὶ ἀναδοθῆναι, καὶ πληρῶσαι τοὺς ἐσθίοντας αὐτὸν, καὶ τοὺς ἐμφορουμένους αὐτοῦ· ὁ καὶ σὰρξ καὶ ἄρτος ὤν· καὶ ἀμφότερα ἑαυτὸν ὄντα διδοὺς ἡμῖν φαγεῖν· τοῖς μὲν οὖν προσιοῦσιν υἱοῖς, ὁ πατὴρ τὸν μόσχον δίδωσι, καὶ θύεται, καὶ τρώγεται· τοὺς δὲ μὴ προσιόντας, διώκει καὶ ἀποκηρύττει· καὶ ἀλκιμώτατος ταῦρος εὑρίσκεται· διὰ γὰρ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀνδρείαν, λέλεκται περὶ αὐτοῦ, ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ. Ὁρᾷ δὲ αὐτὸν καὶ ὁ προφήτης Ἀββακοὺμ κέρας φοροῦντα· καὶ τὸν ἀμυντήριον ᾄδει τρόπον· κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σημεῖον δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἑκατέρωθεν, μᾶλλον δὲ πανταχόθεν καὶ διὰ πάντων διήκοντα τὰ κέρατα. Ἐνδυναμοῦνται δὲ οὕτως οἱ ἐσθίοντες, καὶ τοσαύτην ἰσχὺν ἐκ τῆς ζωτικῆς ἐν ἑαυτοῖς ἰσχύουσι τροφῆς, ὡς δ' αὐτοὶ, καὶ κατ' ἐχθρῶν εἶναι καρτεροὶ, καὶ μονονουχὶ τοῦ ταύρου κέρασιν ὡπλισμένοι. ὡς λόγ· ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν·

Εὐφροσύνη καὶ συμφωνία καὶ χοροί. κἂν ὁ πρεσβύτερος, ὁ πάρεδρος ἀεὶ καὶ καταπειθὴς τῷ πατρὶ δυσχερῶς φέρῃ, μηδέποτε μὲν αὐτὸς ἐν (ἀσωτία) μηδὲ ἐν διαχύσει γινόμενος, μεμακαρισμένον δὲ ὁρῶν τὸν ἐκδεδικημένον. παρακαλεῖ οὖν τοῦτον ὁ πατὴρ, λέγων· τέκνον, σὺ πάντοτε μεθ' ἐμοῦ εἶ· καὶ τίς μείζων εὐφροσύνη καὶ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις, τοῦ διαπαντὸς συνεῖναι καὶ παρεστάναι καὶ λειτουργεῖν τῷ Θεῷ; καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι· μακάριος δὲ ὁ κληρονόμος τοῦ Θεοῦ, ᾧ πατὴρ ἐκτήσατο· ὁ πιστὸς, οὗ πᾶς ἐστιν ὁ κόσμος τῶν χρημάτων· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος, νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε. χρηστὲ πάτερ· ὁ ζωογονῶν τὰ πάντα, ὁ ἐγείρων τοὺς νεκρούς. καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη. μακάριος δὲ ὃν ἐξελέξω, καὶ προσελάβου, καὶ ἐκζητήσας εὑρίσκεις. μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν μετανοεῖν ἐξ ἁμαρτημάτων, ἀνθρώπινον· καὶ γινέσθω τοῦτο μεθ' ὑποστροφῆς ἀσχέτου· ὁ γὰρ μὴ οὕτως, ὀνειδισθήσεται, ὅτι μὴ ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλ' ἐπὶ

qui procul adhuc filio abſente ad eum accurrit, & collum ejus eſt amplexus. Illic enim oportet præparationem omnem ad ingreſſum in nuptias,ad quas vocati ſumus,perfici. Quisquis igitur paratus ingredietur,dicet : *hocce gaudium meum perfectum eſt.* g) Fœdus autem ac deformis audiet : h) *amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem?* Pinguis cibus eſt & lautus,deliciæque beatorum magnæ & abundantes : vitulus ſaginatus mactatur, qui alibi agnus dicitur, non ſimpliciter, ne quis parvum cogitet,ſed magnus imo maximus. Neque enim parvus qui DEi agnus eſt, qui tollit peccatum Mundi. i) Qui ut ovis ad mactationem ductus eſt. Victima medulloſa, cujus omnis adeps Domino debetur ſecundũ ſanctam legem, k) totus enim conſecratus ac devotus Domino eſt. Ita nitidus & grandis, ut in omnia pertingat ac ſufficiat, veſcentesque illo ac fruentes ſaturet: Caro enim eſt & panis, & utraque cum ſit,comedendum ſe nobis præbet. Accedentibus igitur filiis Pater vitulum dat, qui mactatur & comeditur. Non accedentes perſequitur rejicitque, & robuſtiſſimus taurus reperitur. Propter magnitudinem enim ac robur dictum de eo, quod *gloria ejus ſit velut unicornis.* l) Nam & Propheta Abbacuc m) eum cornu ferentem conſpicit,& vindictæ ejus modum decantans, *cornua* inquit, *in manibus ejus.* Propterea & hoc ſignum denotat ejus potentiam & poteſtatem, cornua enim utrinque vel potius usquequaque feriunt. Qui vero comedunt, ita corroborantur, & tantas vires ex vivifico illo cibo in ſe capiunt, ut & contra inimicos ſint validi & tantum non taurorum armati cornibus. Unde ait : n) *in te, inimicos noſtros ventilabimus cornu.*

Lætitia hinc & concentus, chorique, ægre ferente licet fratre majore natu, qui Patri ſemper adhæſerat eique obſequens fuerat, neutiquam vero ipſe flagitiis ſe & libidinibus dederat, jam vero videbat alterum, pœnam qui meruerat, beate agere. Blande igitur illum compellans Pater, *fili*, inquit, *tu ſemper mecum es.* Et quænam major lætitia feſtumve aut panegyris, quam ſemper adeſſe & aſſiſtere Deo, eique inſervire? *Et omnia mea, tua ſunt.* Beatus qui heres eſt DEi, in cujus uſus pater ſua poſſidet. Fidelis, cujus eſt univerſus opum bonorumque mundus. *Exultare autem & gaudere oportebat, quod frater hic tuus mortuus erat, & revixit.* Bone Pater, qui vivificas omnia, & excitas mortuos. *Et perditus erat, ac repertus eſt.* Beatus quem elegiſti, & aſſumſiſti, quemque quærens reperis. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* o) Sed reſipiſcere à peccatis, hominis eſt. Idque fiat non

σπεύ-

k) Levit. III. 16. l) Num. XXIII. 22. m) Habacuc. III. 4. n) Pſal. XLIV. 5. o) Pſal. XXXII.

σπεύδει. καὶ τὸ καταφυγεῖν ἐπὶ τὸν Θεὸν, ἡμέτερον· καὶ πρὸς τοῦτο ἀδιαλείπτως καὶ συντόνως ἐπειγώμεθα· δεῦτε γὰρ, λέγει, πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· καὶ τὸ δεῖσθαι καὶ τὸ ἐξομολογεῖσθαι μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἑκούσιον· διὸ ἐντέλλεται, λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς· ἐπὶ δὲ τούτοις, τίνων τευξόμεθα, καὶ τί ἐσόμεθα, οὐχ ἡμῖν κεῖται.

Οὕτως ἔχει καὶ ἀκριβῶς ἡ παραβολή· ἧκεν ὁ παῖς ὁ μετανοῶν, πρὸς τὸν εὔσπλαγχνον πατέρα, οὐ ταῦτα ἐλπίσας ποτε, τὴν στολὴν πρώτην, καὶ τὸν δακτύλιον, καὶ τὰ ὑποδήματα· οὐδὲ γεύσασθαι τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ· οὐδὲ μεθέξειν εὐφροσύνης· οὐδὲ συμφωνίας, καὶ χορῶν ἀπολαύσειν· ἀλλ᾽ ἀγαπητὸν μὲν ἦν αὐτῷ τυχεῖν ὧν ἠξίου καθ᾽ ἑαυτὸν, ποίησόν με, βεβούλετο εἰπεῖν, ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου. τὴν δὲ φιλοφροσύνην ἰδὼν προϋπαντήσασαν τοῦ πατρὸς· τοῦτο μὲν ἐσιώπησεν, εἶπε δὲ ἃ πρὸ τούτων ἐσκέπτει· Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου· ταῦτα δὲ αὐτῷ, ἥτε ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἑαυτοῦ κατηγορία γέγονε τῆς δικαιώσεως, καὶ τῆς δόξης αἰτία· δίκαιος γὰρ ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. Οὕτω καὶ ὁ τελώνης ὑπὲρ τὸν φαρισαῖον ἀπῆλθε δεδικαιωμένος· οὐτ᾽ οὖν ἐπίστατο ὁ παῖς ὧν τεύξεται, οὔτε δέξασθαι, οὔτε χρήσασθαι· οὔτε ἁρμόσαι αὐτῷ τὰ διδόμενα· ἐπεὶ, μήτε τὴν στολὴν λαβὼν αὐτὸς ἐνεδύσατο. Ἀλλ᾽ ἐνδύσατε, φησιν, αὐτόν· οὐ τὸν δακτύλιον αὐτὸς εἰς τὴν χεῖρα ἤνεγκεν, ἀλλ᾽ οἱ κεκελευσμένοι, δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ. οὐδὲ ἑαυτὸν ὑπέδυσεν, ἀλλ᾽ οἱ ἀκούσαντες· Καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας· καὶ ταῦτα ἦν ἴσως αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπιστα· καὶ ἀνέλπιστα πρὶν οὕτω γενέσθαι· ἀσπαστὰ δὲ καὶ θαυμαστὰ, ἐν οἷς ἐδωρήθη γενόμενα.

Ταύτην τὴν ἔννοιαν ἡ παραβολὴ δείκνυσι, τὴν δεδομένην ἑκάστῳ τοῦ λογικοῦ γυμνασίαν. Διὰ τοῦτο ὁ ἄσωτος εἰσάγεται τῆς οὐσίας ἀπαιτῶν τὸν πατέρα τὸ μέρος· τουτέστι τῆς λογικῆς καταστάσεως· ἅπασι γὰρ ἡ τοῦ λογικοῦ παραδέδεται κτῆσις· εἴς τε τὴν τῶν καλῶν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀποχήν· ἀλλὰ τοῦτο παρὰ Θεοῦ κεκοσμημένοι πολλοὶ, κέχρηνται τῇ γνώσει τῇ δεδομένῃ κακῶς πρὸς πράξεων πονηρῶν ἀσωτίαν· καὶ κακῶς τοῦ λογικοῦ τὴν οὐσίαν καταναλίσκουσιν· τὸ βλέμμα πρὸς αἰσχρὰς θεωρίας· τὴν γλῶσσαν, εἰς βλασφήμους φωνάς· τὴν ὄσφρησιν, εἰς δυσώδεις ἡδονῶν ἀσελγείας· τὸ στόμα πρὸς χοιρώδη γαστριμαργίαν· τὰς χεῖρας, πρὸς ἁρπαγάς· τοὺς πόδας, πρὸς δρόμον ἐπιβουλῶν· τοὺς λογισμοὺς, πρὸς ἀσεβείας βουλάς·

revocanda converſione. Nam qui hoc non facit, ignominia afficietur, quoniam non ex toto animo, ſed per impetum modo rediit. Nos decet ad DEum confugere. Hoc perpetuo & aſſidue agamus. *Venite enim*, inquit, p) *ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Et rogare & confiteri cum humilitate, in noſtra voluntate poſitum eſt. Ideo præcipit: q) *Dic tu primus peccata tua, ut juſtificeris.* Exinde autem quid conſequuturi & quid futuri, non nos judices ſumus.

Sic r) accurate ſe habet parobolæ ſententia. Venit filius pœnitens ad miſericordem patrem, non illa ſperans, priorem ſtolam annulumque & calceamenta, neque de vitulo ſaginato ſe comeſturum, neque lætitiæ futurum participem, aut concentibus & choris ſe fruiturum. Sed illud modo deſiderabat conſequi, quod apud ſe optabat, volebatque rogare: *fac me ſicut unum de mercenariis tuis.* Cum vero bonitatem videret ſibi Patris ante venientem obviam, de hac ſiluit, dixit vero quæ antea meditatus animo fuerat: *peccavi in cœlum & coram te.* Hæc humilitas & ſui ipſius condemnatio facta ipſi eſt cauſa juſtificationis & gloriæ. juſtus enim prius ſeipſum condemnat. Ita & publicanus præ Phariſæo juſtificatus diſceſſit. Neque novit filius ea quæ conſequebatur vel accipere vel iis uti, aut data ſibi applicare. Nam nec ſtolam ipſe accepit & induit, ſed *induite*, inquit, illum. Neque annulum ipſe manui induxit, ſed qui juſſi erant, *date annulum in manum ejus.* Neque ſe ipſe calceavit, ſed quibus erat dictum: *& calceamenta in pedes ejus.* Hæc ipſi fortaſſis & aliis incredibilia & inſperata, antequam fierent viſa ſunt. Gratiſſima vero & admiranda quum illis donatus eſt.

Hunc ſenſum Parabola monſtrat, conceſſum ſingulis eſſe rationis exercitium. Ideo luxurioſus inducitur, portionem facultatum à patre poſtulans, hoc eſt ratione utentis conditionis. Omnibus enim data eſt rationabilis facultatis poſſeſſio, ut bona obſervent & à malis abſtineant. Sed hac ornati à DEo multi, datâ cognitione male utuntur, ut pravis actionibus luxurientur, opesq; rationabilis facultatis male diſſipant. Viſum ad turpes contemplationes, linguam ad voces blaſphemas, olfactum ad fœtidas voluptatum libidines: os ad porcinam voracitatem, manus ad rapinas, pedes curſui ad inſidias. Cogitationes ad conſilia impia. Rationem ad deſidiæ conſuetudinem, mentem ad be-

τὴν

p) Matth. XI. 28. q) Eſai. XLIII. 26.

r) Hucusque Clemens: nam quæ ſequuntur, alterius procul dubio ſunt auctoris, cujus nomen librarius in margine ponere neglexit. Nam nova ſequitur expoſitio parabolæ, eaque certe eſt Auctoris Clemente recentioris, quia Novatum in fine refutat. *Grabe.*

τὴν γνώμην, εἰς ῥαθυμίας ἐμφόρησιν· τὴν νῦν εἰς κτηνώδη διαγωγήν· οὐδὲν τῶν τῆς λογικῆς οὐσίας τηροῦσιν ἀσκόρπιστον. Τὸν τοιοῦτον οὖν ὁ Χριστὸς, ὡς λογικὸν ἐσκοτισμένον· καὶ τὰ πρέποντα τῷ λόγῳ παρὰ τῆς φύσεως ἀπαιτοῦντα τῆς θείας, διὰ τῆς παραβολῆς ὑποτίθεται· εἶτα παρὰ Θεοῦ κομιζόμενον, καὶ χρώμενον τοῖς δεδομένοις κακῶς· καὶ μάλιστα τῶν τοῦ βαπτίσματος ἠξιωμένων καλῶν, ὅθεν καὶ ἄσωτον ὀνομάζει· εἶτα μετὰ τὴν τῶν δεδομένων ἀπώλειαν· καὶ πάλιν τὴν διὰ μετανοίας ἀνάκτησιν, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν εἰς αὐτὸν γινομένην.

Ἐνεγκόντες γάρ φησι τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν· ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου, ἄκρας οἰκειότητος ὄνομα, καὶ μηνυτικὸν τοῖς πιστοῖς δεδομένου, νεκρὸς ἦν καὶ ἀπολωλὼς, ἄκρας ἀλλοτριότητος ῥῆσις. τί γὰρ ἀπολωλότος καὶ νεκροῦ, τοῖς ζῶσιν ἀλλοτριώτερον; κεκτῆσθαι γὰρ οὐκέτι οὐδέτερον. ἀλλ᾿ ἀπ᾿ ἄκρας ἐκπεσὼν οἰκειότητος, εἰς ἄκραν ἀλλοτριότητα, πρὸς ἄκραν ἐκ μετανοίας ἐπανῆλθεν οἰκειότητα πάλιν· ἐνδύσατε γάρ αὐτὸν, φησι, τὴν στολὴν τὴν πρώτην· ἣν εὐθὺς τετυχηκὼς τοῦ βαπτίσματος ἔσχε. Τὴν δόξαν φημὶ τὴν τοῦ βαπτίσματος· τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, τὴν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν χορηγίαν· ἧς ἔτυχεν εὐθὺς τῆς κολυμβήθρας ἁψάμενος· καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τῆς τριάδος ἐνταῦθα τὸ αἴνιγμα· ἐκείνη γὰρ τοῖς πιστοῖς ἐνσφραγίζεται· καὶ ὑποδύσατε αὐτοῦ τοὺς πόδας, εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. τὴν πρὸς τὰς καλὰς πράξεις ὁλοδρομίαν.

Ἀλλ᾿ οὓς εὑρίσκει Χριστὸς ἀπολωλέτας μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν εἰς βάπτισμα· τούτους ὁ θεομάχος Ναυάτος ἀπόλλυσι. Μηδὲν τοίνυν μηδὲ αὐτοὶ μετανοοῦντες λογιζώμεθα πταῖσμα, φυλαττόμενοι τὸ πίπτειν, πεπτωκότες ἀναπηδῶμεν· καὶ δειλιῶντες τὴν πρόσκρουσιν, μετὰ τὴν πρόσκρουσιν, ἀπόγνωσιν φεύγωμεν, ἐστηρίχθαι σπουδάζοντες. κατενεχθέντες εἰς ἀνόρθωσιν σπεύδωμεν πειθώμεθα πρὸς ἡμᾶς τῷ δεσπότῃ βοῶντι· δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. κτησώμεθα τὴν τοῦ λόγου δωρεὰν, πρὸς πράξεις εὐγνωμοσύνης· μάθωμεν ἐνταῦθα τὴν τῶν κακῶν ἀποχήν· ἵνα ἐν τοῖς μέλλουσι μὴ μάθωμεν ἄκοντες. χρησώμεθα βίῳ, πρὸς τὰ καλὰ γυμνασίῳ· πρὸς τὸ τῆς ἁμαρτίας παροξυνώμεθα μῖσος. Βαθύν τινα τὸν τοῦ κτίστου περιφέρωμεν ἔρωτα, ὅλη πρὸς αὐτὸν κολληθῶμεν καρδίᾳ, τὴν τοῦ λόγου μὴ κακῶς κατὰ τὴν ἄσωτον οὐσίαν καταναλώσωμεν. τὴν ἀποκειμένην ἐκείνην κτησώμεθα καύχησιν· ἣν ὁ Παῦλος ἐβόα καυχώμενος, τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ· αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ, σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

s) Matth. XI, 28. t) Rom. VIII. 35.

ſtialia oblectamenta. Nihil adeo rationabilis facultatis ſervant quod non diſſipent. Talem igitur CHriſtus, veluti obſcura rationis utentem luce, & rationi congruentia à natura divina petentem in parabola introducit: eundemque deinde hæc à DEo conſecutum, datisque uſum male, maxime vero bonis baptiſmi conceſſis, unde etiam deinde poſt datorum diſſipationem, eum nequam appellat. Iterum hinc reparationem per pœnitentiam, & benignitatem à DEo ipſi præſtitam.

Adducite, inquit, *vitulum ſaginatum & mactate, & manducemus & læti epulemur: quia hic filius meus*, ſummæ charitatis nomen, quod fidelibus datum innuit, *mortuus erat, & perierat*, ſummæ alienationis appellatio. Quid enim à viventibus alienius quam quod mortuum eſt ac periit, neutrum enim poſſideri amplius poteſt. Sed e ſumma charitatis neceſſitudine in ſumme alienam exciderat conditionem, ad ſummam charitatis familiaritatem iterum revertitur per pœnitentiam. *Induite* enim *illum*, inquit, *ſtolam priorem*, quam habuit tunc ſtatim cum baptiſmus ipſi contigit. Gloriam intelligo baptiſmatis, remiſſionem peccatorum, & aliorum bonorum exhibitionem, quam ſtatim cum lavacrum attigit eſt conſecutus. *Et date annulum in manum ejus*, per hoc indicatur S. Trinitas, illa enim fidelibus imprimitur. *Et inducite calceamenta in pedes ejus*, ut parati ſint ad Evangelium Pacis & integrum bonarum actionum curſum.

Sed quos poſt peccatum in baptiſma commiſſum perditos CHriſtus iterum reperit, hos Novatus Dei adverſarius vult perdere. De nullo igitur & nos lapſu ſi ab eo reſipuerimus deſperemus, caveamus tamen labi, lapſi autem revertamur. Verentesque impingere, poſtquam impegimus fugiamus deſperare, atque ſtabiliri maturemus, erigique properemus ſupplantati. Credamus clamanti ad nos Domino: s) *Venite omnes qui laboratis, & reficiam vos.* Adhibeamus rationis donum ad actiones decentes. Diſcamus cum maxime abſtinere à malo, ne in futurum diſcendum hoc nobis ſit invitis. Vita utamur ut in bono nos exerceamus, & peccatorum magis magisque in nobis accendamus odium. Altum Conditoris amorem circumferamus, toto illi adhæreamus corde, nec, filii nequam exemplo, Rationis facultatem male conſumamus. Repoſitam illam nobis comparemus gloriationem, qua efferens ſe Paulus clamat: t) *quis nos ſeparabit ab amore CHriſti?* Ipſi competit gloria & honor cum Patre & ſancto Spiritu, in ſæcula ſæculorum, Amen.

MA-

MACARIUS CHRYSOCEPHALUS

Libro VIII. in Matthæum, de Baptiſmo CHriſti c. 8. Cod. Barocc. 156. & Libro VII. in Lucam, cap. 13. Cod. 211. Barocc.

hæc

CLEMENTIS ALEXANDRINI

allegat:

Οὐκ ἀνθρωπίνην οὖν ὁμοίωσιν ὁ Θεὸς * ἐνταῦθα λαμβάνει, ἀλλὰ περιστερᾶς, ὅτι τὴν ἀφέλειαν καὶ τὸ πρᾶον τῆς νέας ἐπιφανείας τοῦ Πνεύματος ἐβούλετο δεῖξαι τῷ τῆς περιστερᾶς ὁμοιώματι. ὁ μὲν γὰρ νόμος βαρὺς ἦν καὶ μαχαίρᾳ κολάζων, ἡ δὲ χάρις ἱλαρὰ καὶ λόγῳ ῥυθμίζουσα πρᾳότητος. Ταῦτά τοι καὶ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, εἰπόντας ἐν πυρὶ κολάσαι, τοὺς μὴ δεξαμένους αὐτοὺς κατὰ τὸν Ἠλίαν. ** οὐκ οἴδατε, φησὶ, ποίου Πνεύματός ἐστε;

NOn humanam hic ſed columbæ ſimilitudinem aſſumſit DEus, quia ſimplicitatem ac manſuetudinem novæ apparitionis Spiritus volebat columbæ imagine ſignificare. Lex enim gravis fuerat & gladio puniebat, at Gratia ſuavis & voce manſueta utens ad corrigendum. Hinc Dominus ad Apoſtolos cum dixiſſet ut Eliæ exemplo hos à quibus recepti non fuerant igne puniret; *an neſcitis*, inquit, *cujus Spiritus eſtis*?

Ex eodem Macario libro XIII. in Matthæum, cap. 9.

Τάχα δὲ διὰ τοῦ ἰῶτα καὶ τῆς κεραίας ἡ δικαιοσύνη κέκραγε αὐτοῦ· ἐὰν ὀρθοὶ πρός με ἥκητε, κἀγὼ ὀρθὸς πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν πλάγιοι πορεύησθε, κἀγὼ πλάγιος, †) λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων. Τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἁμαρτωλῶν, πλαγίας αἰνιττόμενος ὁδούς· ἡ γὰρ εὐθεῖα καὶ κατὰ φύσιν ἣν αἰνίττεται τὸ ἰῶτα τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἀγαθωσύνη αὐτοῦ, ἡ πρὸς τοὺς ἐξ ὑπακοῆς πεπιστευκότας, ἀμετακίνητός τε καὶ ἀρρεπής. Οὐ μὴ οὖν παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, οὔτε τὸ ἰῶτα, οὔτε ἡ κεραία, τουτέστιν, οὔτε ἡ τοῖς εὐθέσι κατάλληλος ἐπαγγελία, οὔτε ἡ τοῖς πλαγιάζουσιν ἠπειλημένη κόλασις. ἀγαθύνει γὰρ τοῖς εὐθέσι Κύριος, τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς ἀπάγει μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Καὶ μετὰ ἀθώου ἀθῷός ἐστι, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέφει, ††) καὶ τοῖς σκολιοῖς σκολιὰς ὁδοὺς ἀποστέλλει.

FOrtaſſe per rectum jota & obliquum apicem juſtitia ejus exclamat: *Si recti ad me veneritis, & ego rectus ad vos: ſi obliqui inceſſeritis, & ego obliquus, inquit Dominus exercituum.* Peccantium enim offenſiones per obliquas vias ſignificantur. Recta vero & naturalis eſt quam jota nominis JEſu indicat, bonitas ejus quæ erga obedientes ac fideles immota eſt ac ſtabilis. Non igitur præteribit de lege nec apex nec jota, hoc eſt, neque rectis reſpondens promiſſio, neque quam oblique incedentib9 Deus comminatur, pœna Rectis enim bonum ſe præbet Dominus, declinantes vero ad tortuoſos anfructus, abducit ad ſortem eorum qui operati ſunt iniquitatem. Et cum innocente innocens eſt, & cum perverſis perverſus, & obliquis obliquas immittit vias.

ΑΛΛΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ.

Τῇ ἑαυτοῦ φωτοειδεῖ μορφῇ ὁ Θεὸς ὡς ἐν σφραγῖδι μεγίστῃ τὸν ἐν ὁμοιώματι ἄνθρωπον ἐνετυπώσατο, πῶς ἂν πάντων ἄρχῃ καὶ κυριεύῃ, καὶ πάντα αὐτῷ δουλεύῃ. Διὸ κρίνεται ὁ Θεὸς εἶναι τὸ πᾶν αὐτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα τὸν ἄνθρωπον. ὄντος ἀόρατος, ἡ δὲ αὐτοῦ εἰκὼν, ὁ ἄνθρωπος, ὁρατός. Ὃ οὖν ἐάν τις ποιήσεται a) ἀνθρώπῳ, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακὸν, εἰς ἐκεῖνον ἀναφέρεται. Διὸ ἐξ αὐτοῦ κρίσις πᾶσι κατ᾽ ἀξίαν ἀπονέμουσα παρελεύσεται, τὴν γὰρ αὐτοῦ μορφὴν ἐκδικεῖ.

Alia CLEMENTIS Allegoria.

DEus homini ad ſimilitudinem ſuam facto formam ſuam ſplendidam, velut ſigillum maximum impreſſit, ut omnibus imperaret & dominaretur, & cuncta illi ſervirent. Ideo judicat DEus totum ſe & imaginem ſui hominem eſſe. Quicquid igitur homini fecerit aliquis ſive boni ſive mali, in DEum refertur. Ideo ex illo judicium omnibus pro merito ſua tribuens veniet, ſuam enim imaginem vindicat.

* al. ὁ παράκλητος· ** Luc. IX. 54. † Levit. XXVI. 24. †† 2. Sam. XXII. 27.

a) vel ποιήσῃ, ita ſane legitur. *Grabe.*

CLEMENTIS ALEX.
FRAGMENTA
Quæ in editione Oxonienſi deſiderantur.
S. Anaſtaſius Sinaita Quæſt. XCVI.

‘Ο δὲ ἱερὸς καὶ ἀποστολικὸς διδάσκαλος Κλήμης, ἐν τῷ περὶ προνοίας, καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ πρώτῳ λόγῳ τοιοῦτόν τι λέγει. ὥσπερ δυνατὸν καὶ νῦν ἄνθρωπον πλάττειν ἀνθρώπους κατὰ τὴν προτέραν τοῦ Ἀδὰμ διάπλασιν, οὐκ ἔτι οὕτω ποιεῖ διὰ τὸ ἅπαξ χαρίσασθαι τῷ ἀνθρώπῳ ἀνθρώπους γεννᾷν, εἰπὼν πρὸς τὴν φύσιν ἡμῶν, τὸ αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, οὕτω φησὶ τῇ παντεξουσίῳ καὶ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει, καὶ τὴν τῶν σωμάτων διάλυσιν καὶ τελευτὴν, φυσικῇ τινι ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει, τῇ τῶν στοιχείων μεταβολῇ ᾠκονόμησε γίνεσθαι κατὰ τὴν οὐσιώδη αὐτοῦ θεογνωσίαν καὶ κατάληψιν. ἤκουσας φωνῆς ἱερᾶς Πατρὸς πατέρων διδασκούσης, ὅτι περ τῇ παναγάθῳ καὶ τῇ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει ὁ Θεὸς οὐσιωδῶς ἐνέθηκε τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, καὶ τὴν διὰ σαρκὸς γέννησιν τῶν ἐκ στοιχείων δυνάμει Θεοῦ συνισταμένην. ὁμοίως καὶ τὴν διάλυσιν καὶ ἀποβίωσιν.

CÆterum ſanctus & Apoſtolicus Doctor Clemens in primo de providentia & juſto judicio Dei ſermone, ejusmodi quid ſcribit: *Quemadmodum fieri poteſt, ut & nunc homo formet hominem, eo pacto, quo Adam formatus eſt; id tamen non fit, eo quod homini vim generandi homines conceſſerit, verbis illis ad naturam humanam prolatis* : * Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, *ita*, inquit, *omnipotente & provida ſua virtute, corporum reſolutionem & corruptionem, naturali quadam ſerie & conſecutione, elementorum mutationi permiſit & commiſit, ſecundum inſitam eſſentia illius cognitionem & comprehenſionem.* Audi quæ nos Pater Patrum doceat, nempe Deum bonitate & providentia ſua naturæ noſtræ eſſentialiter indidiſſe tam carnis generationem, ex elementorum virtute coalitam, quam reſolutionem, vitæque exſtinctionem.

* Gen. I. 28.

Idem S. Anaſtaſius in Hodego p. 22.

Διὰ τοῦτο καὶ Κλήμης ὁ πολὺς ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει πεποίηκεν ἰδιάζοντας ὅρους ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, ὡς φοιτητὴς καὶ θρέμμα γνήσιον ὑπάρχων τῶν ἁγίων Πέτρου, καὶ Παύλου μάλιστα τοῦ πανσόφου, καὶ ἀκούσας αὐτοῦ ἀποβαλλομένου καὶ λίαν μυσαττομένου καὶ καθυβρίζοντος τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν.

QUamobrem præſtantiſſimus ille ſapientia & doctrina Clemens compoſuit proprias Eccleſiaſticorum dogmatum definitiones, tanquam genuinus ſanctorum Petri, & maxime Pauli diſcipulus, * quem audivit valde repudiare & deteſtari Græcanicam ſapientiam.

Sequuntur deinde ὅροι διάφοροι κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ πίστιν τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας λεγόμενοι, συλλεγέντες ἀπὸ τε Κλήμεντος καὶ ὁσίων Πατέρων. *Variæ definitiones ſecundum traditionem ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ à Clemente & ſanctis Patribus collectæ.* Eas quoniam non ſinceræ Clementis ſunt, in aliis præterea Codicibus *Athanaſio*, in aliis *Joanni Damaſceno* tribuuntur, inter quorum ſcripta etiam ſæpius ſunt editæ, hoc loco addere non eſt neceſſe. Vide V. C. Michaëlem le Quien ad Damaſcenum T. I. p. 662.

Joannes Veccus Patriarcha CPol. de Proceſſione Spiritus S. in Leonis Allatii Græcia Orthodoxa T. I. p. 248.

’Αλλὰ καὶ ὁ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς ἐν οἷς συνέθετο διαφόροις ὅροις, ὧς πάντες εὐσεβοῦς δόγματος προηγεῖσθαι αὐτοὺς τῷ βουλομένῳ Θεολογίαν μετιέναι, ὁριζόμενος τί Πνεῦμα, καὶ ποσαχῶς λέγεται Πνεῦμα, φησί· Πνεῦμά ἐστι λεπτὴ καὶ ἄυλος καὶ ἀσχημάτιστος ἐνυπόστατος ὕπαρξις.

SEd & Clemens Stromateus, in variis quas compoſuit definitionibus, & quibus omnis pii dogmatis rationes præſcribuntur illi, qui Theologiam perſequi voluerit, definiturus quid ſpiritus & quot modis dicatur, ait: *Spiritus eſt ſubſtantia tenuiſſima, materia & forma expers.*

Ex

* Apparet confundi ab Anaſtaſio Clementem Alex. cum Clemente Romano. Unde minus jam mirum, quod in quibusdam Codicibus iſtæ definitiones ad Clementem Romanum referuntur. Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅροι διάφοροι πρὸς ἀκριβεστέραν παράδοσιν καὶ πίστιν τῆς ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας, συλλεγέντες ἀπὸ Κλήμεντος Ῥώμης καὶ ἑτέρων ὁσίων Πατέρων.

Ex Nicephori CPol. Antirrhetico inedito adverſus Iconoclaſtas.

Edidit Græce & Latine V. C. Nicolaus le Nourry T. I. Apparat. ad Bibliothecam maximam SS. Patrum p. 1334.

Κλήμεντος πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαϊζόντων.

Σολομὼν ὁ τοῦ Δαβὶδ παῖς, ἐν ταῖς βασιλείαις ἐπιγεγραμμέναις, τὴν τοῦ ἀληθινοῦ νεὼ κατασκευήν, συνεὶς οὐ μόνον ἐπουράνιον εἶναι καὶ πνευματικήν, ἤδη δὲ καὶ εἰς τὴν σάρκα διαφέρειν ἣν ἔμελλεν οἰκοδομεῖν ὁ τοῦ Δαβὶδ υἱός τε καὶ Κύριος, εἴς τε τὴν αὐτοῦ παρουσίαν, ἔνθα καθιδρύσασθαι, καθ' ἅπερ τι ἄγαλμα ἔμψυχον διεγνώκει, εἴς τε τὴν κατὰ σύνοδον πίστεως ἐγειρομένην ἐκκλησίαν, κατὰ λέξιν λέγει· εἰ ἀληθῶς ἄρα κατοικήσει Θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς. Κατοικεῖ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς, σάρκα περιβαλλόμενος, καὶ μετὰ ἀνθρώπων αὐτοῦ κατοίκησις γίνεται ἐν τῇ κατὰ τοὺς δικαίους συνθέσει τε καὶ ἁρμονίᾳ· νεὼν ἅγιον ἐργαζόμενος τε καὶ ἀνιστᾶσι. Γῆ γάρ, οἱ δίκαιοι τὴν γῆν ἔτι περικείμενοι· Καὶ γῆ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος παραβαλλόμενοι τοῦ Κυρίου. Ταῦτά τοι καὶ ὁ μακάριος Πέτρος οὐκ ὤκνει λέγειν· καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας τὰς προσδεκτὰς τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ δὲ τοῦ σώματος ὁ κατὰ περιγραφὴν τόπον ἔνθεον ἑαυτοῦ καθιέρωσεν ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος, λύσατε, εἶπε, τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ὁ ναὸς οὗτος ᾠκοδομήθη, καὶ σὺ τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Clementis Presbyteri Alexandrini è libro contra eos qui Judæorum errores ſequuntur.

SAlomon Davidis filius in libris Regnorum cum ſtructuram veri templi non ſolum cœleſtem eſſe & ſpiritalem, ſed ad carnem quoque, quam filius Davidis & Dominus ædificaturus erat, ſpectare intelligeret: atque eandem ſtructuram ad ejus præſentiam, per quam conſtituerat aliquam veluti animatam collocari ſtatuam, ſimulque ad Eccleſiam ſecundum fidei conſenſum excitatam pertinere cognoſceret; his utitur verbis: a) *Num vere DEus habitabit cum hominibus ſuper terram?* Profecto habitat ſuper terram, carne indutus, ſuaque cum juſtis & conjunctione & concordia fit cum hominibus ejus habitatio, poſtquam ſanctum condidit templum, illudque exſtruxit. Terra quippe juſti ſunt homines, terram adhuc incolentes: terra quoque ſunt, ſi cum DEi magnitudine comparentur. Hæc & ſanctus Petrus non dubitat dicere: b) *Et ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini domus ſpiritalis, ſacerdotium ſanctum offerre ſpiritales hoſtias, acceptabiles DEo per JEſum CHriſtum.* Habitat & in corpore, quod ſecundum circumſcriptionem, ſicut locum divinum, ſibi Dominus ſuper terram conſecravit. *Solvite*, inquit, c) *templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui.*

a) 3. Reg. 8. 27. b) 1. Petr. 2. 5. c) Joh. 2. 19.

Ex Codice chartaceo Bibl. Regis Chriſtianisſimi ſignato n. 2431.

Edidit idem Vir doctiſſ. Nic. le Nourry p. 1335.

Τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου Κλήμεντος πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Στρωματέως, ἐκ τοῦ περὶ προνοίας λόγου.

Τί Θεός; Θεός ἐστιν, ὡς καὶ ὁ Κύριος λέγει, πνεῦμα. Πνεῦμα δέ ἐστι κυρίως οὐσία ἀσώματος καὶ ἀπερίγραπτος· ἀσώματον δέ ἐστιν ὃ μὴ συμπληροῦται σώματι, ἢ οὐ τὸ εἶναι οὐκ ἔστι κατὰ τὸ πλάτος, μῆκος καὶ βάθος. ἀπερίγραπτον δέ ἐστιν οὐ τόπος, οὐδεὶς τόπος τὸ κατὰ πάντα ἐν πᾶσιν, καὶ ἐν ἑκάστῳ ὅλον, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ αὐτό.

Sanctiſſimi ac beatiſſimi Clementis, Alexandriæ Presbyteri, Stromatum auctoris, ex libro de Providentia.

QUid eſt DEus? DEus eſt, ſicut & Dominus dicit, d) Spiritus. Spiritus autem eſt proprie ſubſtantia incorporea & incircumſcripta. Incorporeum vero eſt, quod non conſtat corpore, vel quod non eſt ſecundum longum, latum & profundum. Incircumſcriptum autem eſt id, quod non eſt locus. nullus etenim locus eſt per omnia, in omnibus, ac totum in quolibet, atque in ſeipſo idem.

d) Joh. 4. 24.

Poſt aliud fragmentum, quod jam è T. 1. S. Maximi p. 144. exſtat in editione Clementis Oxonienſi, in eodem Codice chartaceo adjiciuntur hæc :

Φύσις λέγεται παρὰ τὸ πεφυκέναι. Πρώτη οὐσία οὖν πᾶν καθ᾽ ἑαυτοῦ ὑφεστὸς, οἷον λίθος οὐσία λέγεται· Δευτέρα δὲ οὐσία αὐξητικὴ καθὸ αὔξει καὶ φθίνει, τὸ φυτόν. Τρίτη δὲ οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητική, τὸ ζῶον, ὁ ἵππος. Δευτέρα * οὐσία ἔμψυχος, αἰσθητικὴ, λογικὴ, ἄνθρωπος, δι᾽ ὃ καὶ ἕκαστος γέγονεν ὡς ἂν ἐκ πάντων, τὴν ψυχὴν ἔχων ἄυλον, καὶ τὸν νοῦν Θεοῦ εἰκόνα.

* Leg. Τετάρτη.

NAtura ex eo dicitur, quod natum eſt. Prima ſubſtantia eſt id omne quod per ſe ſubſiſtit, quemadmodum lapis ſubſtantia dicitur. Secunda vero ſubſtantia eſt quæ incrementi vim habet, quoniam augetur & marcet ſicut planta. Tertia autem ſubſtantia eſt animata, ſenſuque prædita, ut animal & equus. Quarta ſubſtantia eſt animata, ſenſu prædita, rationalis ut homo. Quo pacto noſtrũ unusquisque factus eſt, ut qui ex his omnibus conſtat, animamque habet non materiatam, & mentem DEI imaginem.

Apud Jo. Damaſcenum in ſacris Parallelis T. 2. edit. V. C. Michaëlis le Quien p. 341.

Νόμος ἔστω κατὰ τῶν σεμνὰ καὶ θεῖα οὐ σεμνῶς καὶ θεοπρεπῶς ὁρᾶν ἀξιούντων, κόλασιν ἐπιφέρειν ἀορασίας.

SIt lex iſta conſtituta adverſus eos qui res ſanctas & divinas, non ſancte & ut DEo dignum eſt, cernere cupiunt, pœnam cæcitatis inferre.

Apud eundem p. 307.

Ὁ τοῦ ἀπαθοῦς Θεοῦ φόβος ἀπαθής. φοβεῖται γάρ τις οὐ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τὸ ἀποπεσεῖν τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ τοῦτο δεδιὼς, τὸ τοῖς κακοῖς συμπεσεῖν, φοβεῖται καὶ δέδιεν τὰ κακά. Ὁ δεδιὼς δὲ τὸ πτῶμα, ἄφθαρτον ἑαυτὸν καὶ ἀπαθῆ εἶναι βούλεται.

TImor DEi vacantis perturbationibus, perturbationi non eſt obnoxius. Neque enim DEum quis timet ſed ne a DEo excidat. Qui autem hoc timet, ne incidat mala, is proinde mala metuit. Porro qui caſum timet, is ab interitu & perpeſſionibus alienus fieri cupit.

Et p. 637.

Καθόλου ὁ Χριστιανὸς ἐρημίας καὶ ἡσυχίας καὶ γαλήνης καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστιν.

IN univerſum Chriſtianus ſolitudinis, ſeceſſioniſque & tranquillitatis ac pacis amicus eſt.

LEO-

LEONIS ALLATII
DE
METHODIORUM SCRIPTIS
DIATRIBA,
ad editionem quæ lucem vidit Romæ A. MDCLVI.

S. D. N.
ALEXADRO VII.
PONT. OPT. MAX.

D*IVINA providentia factum eſt, BEATISSIME PATER, ut temporibus miſeris ac perditis, Summum Tibi rerum committeretur imperium. Jam diu eſt, quod tot tantisque difficultatibus genus hominum univerſum affligimur, ac pene conficimur. Experimur omnes, & non ſine animi dolore gemimus, & peſte & bello nutantem Italiam; nec minus horum vulneribus aliæ Provinciæ & Regna percutiuntur, quæ adeo ſingulis momentis, ne dicam, horis prægravata, graviora quoque ſpicnia minantur inpoſterum. Et ſic in pejorem partem verſa ſunt omnia, ut nulla concipiatur acerbitas, quam in hoc tempeſtatum ac calamitatum concurſu adſuturam non pertimeſcamus. Etiamſi quadrigas ſolis aſcendam, atque hinc effugiam, vix effugiam infortunium. Ita res ſe habet. Hinc nonnulli paulo fidentius Principes ſimilibus temporibus nutu ſuo Rempublicam gerentes, infœlices reputant, quod non minus ipſi malorum magnitudine obruantur, eoque miſeriores, quod ſuorum & populorum fortunis adverſis circumvallentur. Sed mihi, nec abſque ratione, demutare ſententiam liceat. Ille Princeps præſtantior eſt, nec unus aliquis inficias iverit, qui pluribus & majoribus virtutibus munitus præſentibus malis remedia adhibet, non is qui in rebus proſperis, & ad voluntatem fluentibus ſomno crapulaq; nihil agens conficitur. Nullum huic ſors campum impertitur, in quo virtus excurrere, aut cognoſci poſſit; quare nuſquam ille, ſed fortuna illius magis collaudabitur, quæ res, ut percommode caderent, effecit. Quod in afflictis rebus non æque evenit. Tum enim in Principe & munificentia, & prudentia. & cura, & ſolicitudo, & providentia, & animi robur & magnitudo, & omnium rerum humanarum contemptio & deſpicientia, & ſi quid aliud ad extrahendam ex ærumnis, ſalvandamque Rempublicam accommodum eſt, meridianis radiis clariores elucent. Divina ergo providentia, cum videntur omnia labaſcere, ALEXANDER VII mundo datus eſt, virtutum omni genere inſtructus, & ad ſublevandum genus humanum aptiſſimus. Ne hic plura referam, S. Chriſti Martyr METHODIUS & conſilio, & eruditione, & dicendi gravitate magnus, nunc primum ſub tua claritatis Sole, & muneris largitate è tenebris inpublicam lucem emergens, ſuo a me Latino facto Sympoſio, * integram, & a CHRISTO & Apoſtolis traditam religionem tuentibus ample munificeque Convivium exornans, & de Caſtitate ſermonibus a ſelectis decem Virginibus habitis; Chriſtianam vivendi rationem explicans; haud falſa memorare me confirmabit. Is nanque in fine Operis quærens, quinam præſtantiores ſint, ii ne qui non concupiſcunt, & cupiditatibus imperant; an qui concupiſcunt, ſervant tamen Virginitatem? decernit, poſtquam in utramque partem ſubtiliter diſputaſſet, illum eſſe Gubernatorem bonum, qui in magnis & arduis tempeſtatum fluctibus, non qui in quiete & tranquillitate cymbam ſervat: Medicum, qui in graviſſimis morbis exercitus, ſanitatem pluribus reſtituit: Luctatorem, qui, licet æmulos habeat, eosq; magnos, atque validos, in lucta tamen nunquam evertitur. Dicam igitur & ego quod verum eſt. Non proſpero rerum ſucceſſu ad optatos exitus proveheris, nec vento conatibus obſecundante: Cœlum terraque & elementa ipſa, & gravitate morborum, & aëris intemperie, & alimentorum pravitate ubicunque cum humano genere congrediuntur. Solus noxam ſublevas, ſolus ægris medicinam das, ſolus commiſſam tibi cymbam in tranquillum portum conjicis, omnes motus adverſarii, mutationesque rerum & temporum leves atque imbecillæ ſunt, ſi in virtutis Tuæ certamen venerint. Etiam in Phalaridis tauro incluſi, dum ſuccenſis ignibus torrentur, gravia quæque & quoſcunque caſus inſeſtos ſubter ſe habent. Veruntamen de iſtis rebus ipſe ſermonem abſtineam. Dicent qui nunc vivunt, & prædicabunt Te magnis clamoribus multis poſt ſeculis poſteri, nanque beneficiis hiſce tuis devicti, ad te pertinebunt, & Dominum humaniſſimum, & Gubernatorem providentiſſimum, & Medicum ſolertiſſimum, & Luctatorem firmiſſimum, & quod omnium caput eſt, in adverſis ipſis fœliciſſimum. Vivas interim Neſtoris annos, maximis tuis atque immortalibus in Rempublicam Chriſtianam meritis magis ac magis ſemper illuſtrior.*

* Poſt Allatii editionem, idem Sympoſium cum nova verſione ſua vulgarunt viri doctiſſimi *Petrus Poſſinus* S. I. Paris. 1672. fol. atque *Franciſcus Combefis* O. P. in auctario noviſſimo Bibl. Patrum 1672. fol.

I.

Methodii noſtri Epiſcopatum, Martyrium, & ſcripta habemus ex Hieronymo, & qui eum exſcripſerunt, Sophronio, Gennadio, & aliis recentioribus: Sanctitatem ex Menologiis Græcorum, & Romano Martyrologio: doctrinam ex reliquis, qui illius memoriam, vel ex ejus ſcriptis ſententias in ſua inſeruerunt. Verba Hieronymi ſunt: *Methodius Olympi Lyciæ, & poſtea Tyri Epiſcopus nitidi compoſitique ſermonis, adverſus Porphyrium confecit libros, & Sympoſium decem Virginum, & de Reſurrectione, opus egregium contra Origenem, & adverſus eundem de Pythoniſſa, & de Autexuſio. In Geneſim quoque, & Cantica Canticorum Commentarios, & multa alia, quæ vulgo lectitantur. Et ad extremum noviſſimæ perſecutionis, ſive ut alii affirmant, ſub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ martyrio coronatus eſt.* Conſideremus ſingula.

II. Methodium dictum quoque Eubulium alio nomine, refert Epiphanius Hæreſi 63. Ταῦτα μὲν οὖν ἐστιν ἀπὸ μέρους καθ' εἱρμὸν τῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μεθοδίου καὶ τοῦ Εὐβουλίου περὶ τοῦ προειρημένου Ὠριγένους. *Hæc itaque ſunt ex parte ſervata ſerie, quæ a Beatæ memoriæ Methodio, qui & Eubulius dictus eſt, de præfato Origene.* His non nemo tertium nobis nomen Methodii effinxerit, quod nec ſomniavit Epiphanius. Sententia verborum Epiphanii clara eſt. Titulus μακαρίτης iis, qui pie vivendo, pie quoque vitam depoſuerant, dabatur, quod & apud Latinos, *bonæ*, vel *beatæ memoriæ* dici invaluit. Confirmatque idem net Epiphanius infra. Ὡς ὁ καλλίων μακαρίτης Μεθόδιος εἶπε. *Uti & præſtantior beatæ memoriæ Methodius dixit.*

III. Methodius Epiſcopus Patarenſis. Patarenſis Epiſcopatus non meminit neque Hieronymus, neque Sophronius, neque Suidas neque Martyrologium Romanum. Præfigitur tamen ejus Scriptis in antiquiſſimis Codicibus: nec illi hoc denegat Joannes Damaſcenus Oratione 3. de Imaginibus, Leontius Byzantius Act. 3. de Sectis, Photius, & alii. Et cum iisdem ipſis teſtibus Olympi Lyciæ fuerit Epiſcopus, quæ inter ſex maximas Lyciæ Urbes commemoratur, potuit eſſe eodem ipſo tempore & Patarorum, & aliarum in Lycia Urbium Epiſcopus. Cum enim adhuc ſub Maximiniano, & Diocletiano potiſſimum perſecutiones in Chriſtianos recrudeſcerent: neque exacta Epiſcopatuum diviſio, quæ poſtea pace in Eccleſia ſubſecuta arbitrio Conciliorum, & aliorum, quorum id intererat, in minores partes, ut promtius populorum incommodis occurreretur, firmitatem habuit. Quare fuerit Methodius hic noſter, & Pataris, & Olympo, & Tyro, & ſi cui non ingratum futurum ſperarem, Side Epiſcopus, in Regione Lycia & Pamphilia maris proximis. De Olympo ſua ipſe teſtis oculatus rem dignam auribus narrat in excerptis apud Photium in Bibliotheca. Ὅ δὴ, φησὶν, ἐθεασάμην ἐν Ὀλύμπῳ ἐγὼ, ὄρος δὲ ἐστιν ὁ Ὄλυμπος τῆς Λυκίας, πῦρ αὐτομάτως κατὰ τὴν ἀκρώρειαν τοῦ ὄρους κάτ… ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενον, περὶ ὃ Πύραγγος … φυτόν ἐστιν, οὕτω μὲν εὐθαλὲς καὶ χλοερὸν, οὕτω δὲ σύσκιον, ὡς ὑπὸ πηγῆς μᾶλλον αὐτὸ βεβλαστηκέναι. Διήγησιν ἔχει αἰτίαν, εἰ φύσεις εἰσὶ φθαρτῶν καὶ ὑπὸ πυρὸς καταναλισκομένων σωμάτων, οὐ μόνον οὐ καταφλέγεται τὸ φυτὸν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀκμαιότερον ὑπάρχει, εἰ τῇ φύσει ἐστὶν εὔκαυστον. καὶ ταῦτα περὶ αὐτὰς αὐτοῦ τὰς ῥίζας τοῦ πυρὸς ἐντυφωμένου. Κλάδους γοῦν ἐγὼ δένδρων ἐκ τῆς παρακειμένης ὕλης ἀπέῤῥιψα, καθ' ὃν ἂν ἐρεύγεται τὸ πῦρ τόπον, καὶ εὐθέως εἰς φλόγα ἀρθέντες ἐτεφρώθησαν. *Vidi*, inquit, *in Olympo monte Lyciæ ignem ſponte ſua in montis cacumine ex imo terra enaſcentem, juxta quem ſtirps, Pyragus nomine exiſtit, adeo florida, virens, & opaca, ut e fonte potius nata videatur. Quam igitur ob cauſam cum natura corruptibiles ſunt, & corpora ab igne conſumantur, hæc ſola ſtirps non ſolum non exuritur, ſed magis etiam efflereſcit, quamvis natura facile exuri poſſit, præſertim ad ipſius radices igne eructante? Ramos ego ex circumiacentis ſylvæ arboribus in ignem illic erumpentem conjeci, qui ſubito flammis correpti in cinerem redacti ſunt.* Eſt ne aliquid in tota antiquitate expreſſius? Videturque id poſtmodum confirmaſſe apud Photium Diodorius Tarſi Epiſcopus contra Fatum lib. 4. Σικελίας δὲ καὶ Γαλλίας καὶ Λυκίας, καὶ ἑτέρων ἐθνῶν οὐκ ὀλίγα ὄρη μέγιστα πῦρ ἀέναον ἐκδιδόασι τοσοῦτον, ὡς καὶ τοῖς ἐν νυκτὶ φαίνεσθαι πόῤῥωθεν, μήτε ὑπὸ κρύους ἐλαττούμενον, μήτε ὑπὸ ὄμβρων σβεννύμενον, μήτε τοῖς τῆς γῆς βλαστήμασι λυμαινόμενον τῶν παρακειμένων αὐτοῖς. *Sicilia quoque, Gallia, Lycia, aliarumque gentium non minimarum maximi montes; perennem ignem ſic emittunt, ut etiam longe poſitis noctu appareat, neque vel frigoribus imminuatur, vel imbribus extinguatur, vel terræ germinibus ipſis adiacentibus lædatur.*

IV. *Et poſtea Tyri Epiſcopus.* Tyrus Phœniciæ intelligenda eſt, ob vicinitatem, & ob præſtantiam, quæ cum profertur ſine alio addito, illa eſt. Poſt itaque Olympenum Epiſcopatum conſecutus eſt Tyrenſem. Et tamen eximius ſcriptor Notis ad Martyrologium Romanum, 14. Junii, in Methodio Conſtantinopolitano, tres Methodios facit, primū Conſtantinopolitanum, ſecundū Patarenſem tertium Tyri Epiſcopum. *Alius item Methodius Tyri, de quo infra ad XIIII. Kal. Octob.* qui a Patarenſi non alius eſt. Et quemadmodum hic unum Methodium in duos dividit, ita Collectores Orthodoxographorum Baſileenſes, *Tyri* Urbis immutatione in *Cyri*, novum nobis Methodii Epiſcopatum, ſed falſo obtrudunt.

V. Et

V. *Et ad extremum noviſſima perſecutionis ſive, ut alii affirmant, ſub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ, Martyrio coronatus eſt.* Hieronymus, & ex Hieronymo reliqui. In Menæis Græcorum XX. Junii.

Μέθοδον Μεθόδιος βίῳ πρὸς βίον
Μεθεὶς ὀδύνης, ὃ μέθοδος ὁ πέλει
Εἰκάδι ἀρχιθύτης Μεθόδιος ἐναπετμήθη.

Οὗτος ὁ μακάριος ἐκ παίδων ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ἀναθεὶς, ζκεῦος θεῖον καὶ δοχεῖον θείου Πνεύματος γέγονεν. Ὅθεν καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος τὴν ἀρχιερωσύνην ψήφῳ Θεοῦ λαβὼν, καλῶς καὶ θεοφιλῶς ἐποίμανε τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, λόγοις προσηνέσι καταφωτίσας τὸ τῆς ἐκκλησίας πλήρωμα. Διὸ καὶ τὴν Ὠριγένους πλάνην ἐπιπολάζουσαν ἰδὼν, ὡς ἄριστος ποιμὴν πυρὶ θείῳ ταύτην κατέφλεξε, πᾶσαν τὴν ἀχλὺν καὶ σκοτόμαιναν ἐκμειώσας σοφίᾳ λόγων καὶ θείᾳ χάριτι. Ἡ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ἀστραπὴ καὶ ἡ τῆς γνώσεως σάλπιγξ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελήλυθεν. Ὅθεν μὴ φέρων ὁ ἐχθρὸς τὴν παῤῥησίαν καὶ ἔνστασιν τοῦ μεγάλου, ὁπλίζει τοὺς ἑαυτοῦ ὑπουργοὺς πρὸς τὴν τούτου ἀναίρεσιν. Ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας νέκρωσιν ζωηφόρον ἐνδυσάμενος, ξίφει τὴν κεφαλὴν τμηθεὶς πρὸς τὴν κρείττονα ζωὴν μετετέθη, πρῶτον μὲν ἱερουργῶν τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, ὕστερον δὲ θυόμενος προσήχθη τῷ Χριστῷ θυσία ζῶσα· ὅθεν καὶ διπλοῖς στεφάνοις κατεκοσμήθη, ὡς γενναῖος πρόμαχος τῆς ἀληθείας, καὶ αἵμασι μαρτυρικοῖς τὸ τέλος ἀπενεγκάμενος ἀνεπαύσατο αἰωνίως. *Beatus hic a puero ſeipſum Deo dedicans, effectus eſt divinum Spiritus ſancti conceptaculum. Hinc per divinam gratiam, Dei calculo in Epiſcoporum thronus, bene & religioſe concreditum ſibi gregem paſcens, ſermonibus ſuavibus Eccleſiam illuminavit. Proptereaque cum videret Origenis hæreſim in animos hominum abundanter irrepere, ut optimus paſtor divino igne illam combuſſit: univerſam caliginem, & noctem profundam, cum doctrina ſermonum, cum divina gratia diſſolvens. Nanque ſermonum illius fulgur, & cognitionis tuba per univerſum orbem divagata eſt. Cum autem adverſarius ægre ferret libertatem, & inſtantiam magni hujuſce viri, ſuos adminiſtros in illius necem inflammat. Hic porro & ante Martyrii certamen, vitam afferentem mortificationem cum induiſſet, gladio Capite obtruncatus ad meliorem vitam tranſmittitur. Primum quidem divinum agnum ſacrificans, poſt modum ipſe ſacrificatus, vivum ſacrificium Chriſto oblatus eſt. Hinc & duplici corona exornatur, tanquam generoſus pietatis aſſertor, & ſanguinibus martyrio promanantibus vita finem, & æternam quietem conſecutus.*

VI. Martyrium ergo nulli in dubio eſt. Tempus quo martyrium ſubiit, Imperator, ſub quo paſſus eſt, in controverſia fuiſſe apud nonnullos videtur. Nam cum Hieronymus duplicem ſententiam de tempore martyrii, & Imperatore afferat, poſteriores uni, alii alteri videntur adhæſiſſe. Poſteriorem ſequitur Auctor Menologii per Sirletum latine publicati. *Migravit ad Dominum ſub Decio & Valeriano in Chalcide Græcia martyrio coronatus.* Attribuunt eam quoque Suidæ, colliguntq; ex verbis illius. Verumtamen cum quæ Suidas exſcripſit Sophronii ſunt, & Sophronius non alia exprimit, quam quæ dictavit Hieronymus, cujus ipſe interpres ex Latino in Græcum eſt, Suidas exſcriptor non potuit niſi in re dubia dubius dubium Hieronymum ſequi. Sed apud Suidam legitur: ὃς περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ ὑστάτου διωγμοῦ ἐπὶ Δεκίου καὶ Βαλεριανοῦ ἐν Χαλκίδι τῆς Ἀνατολῆς μαρτυρίῳ ἐστέφθη. *Qui circa extrema perſecutionis, temporibus Decii & Valeriani in Chalcide Orientis martyrio coronatus eſt.* Legitur, ita eſt. Hinc etiam errorem in Martyrologio Sirletano irrepſiſſe veroſimile eſt, ſed corrupte; cum integre ſic legi debeat, ut Hieronymianis concordent: ὃς περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ ὑστάτου διωγμοῦ, ἢ καθώς τινες διαβεβαιοῦνται, ἐπὶ Δεκίου καὶ Βαλεριανοῦ ἐν Χαλκίδι τῆς Ἀνατολῆς μαρτυρίῳ ἐστέφθη, vel μαρτυρήσας ἐστεφανώθη. *Qui ad extremum noviſſima perſecutionis, ſive, ut alii affirmant, ſub Decio & Valeriano in Chalcide Græcia martyrio coronatus eſt.* Sic recte omnia reſpondent, unumque dicunt Hieronymus, Sophronius, & Suidas; de Methodii martyrii tempore duas fuiſſe opiniones, alteram, quæ aſſerat, eum ad poſtremum noviſſimæ perſecutionis, ſub Diocletiano nempe: alteram, ſub Decio & Valeriano martyrio coronatum fuiſſe. Ne Sophronio mali interpretis, & Suidæ peſſimi exſcriptoris notam inurere cogamur.

VII. Priorem tamen ſententiam uti veriorem probant Baronius, Poſſevinus, Voſſius. Nam qui potuit ſcriptis editis veſaniam Porphyrii redarguere temporibus Diocletiani viventis ſcribentiſque in Chriſtianam religionem, ut plane conſtat, qui ſub Decio & Valeriano martyrio vitam finierat? Porphyrius anno Gallieni decimo, qui Chriſti eſt CCLXIV. e Græcia Romam venit Plotino Philoſopho adhæſurus annos natus triginta. Si retro actos annos enumerans ad Decii imperium devenias, tum Porphyrium annos natum novem & decem comperies, cum nec illis erat imbutus artibus, nec auctoritatem ſibi apud ſuos vendicaverat, ut calamum in Chriſtianos vertere poſſet: ideoque nulla tum illius ſcripta non tantum adverſus Chriſtianos, ſed nec alia etiam in alia materia, quæ tum moriturus, ſi ſub Decio martyrium ſubiit, Methodius refelleret. Quod ſi ante martyrium annos vel paucos reputaveris Methodianæ ſcriptionis, jam Porphyrius puer atque ineptus ad ſuſtinendum calamum, ne dicam ad ſcribendum fuerit. Eſt ergo

 firmum

firmum, ſi Methodius in Decii perſecutione martyrio vitam poſuit, non reſpondiſſe Porphyrio, qui nihil adhuc ſcripſerat. Reſpondit, ut ſcripta ejuſdem palam faciunt, de quo nullus eſt, qui hæſitat. Eſt ergo falſa poſtrema illata a Hieronymo opinio de martyrio Methodii ſub Decio & Valeriano, & prior vera, ſi Porphyrius ſub Diocletiano in Chriſtianos virus evomuit: cui commode reſpondere potuit Methodius, & ad extremum noviſſimæ illius perſecutionis martyrio coronari. Si quis cupit plura de tempore, quo Porphyrius in Chriſtianos inſaniit, eaque certiſſima, petat ex Lucæ Holſtenii de vita & ſcriptis Porphyrii Diſſertatione cap. 3. in quo ex Hieronymi, Euſebii, & ipſius Porphyrii ſcriptis doctiſſime tempora firmando, & accuratiſſime ſingula examinando diſcedit à ſententia Baronii, qui non in Sicilia, ſed in Bithynia impiis ſuis libris Chriſtianam religionem opugnaſſe, ex Lactantii verbis lib. 5. de juſtitia cap. 2. contendit.

VIII *Adverſus Porphyrium confecit libros.* Horum meminit idem Hieronymus, dum alios, qui contra Porphyrium ſcripſere, puta Apollinarium, & Euſebium Cæſarienſem recenſet. In Procemio Commentariorum in Danielem de Porphyrio, *cui ſolertiſſime reſponderunt Euſebius Cæſarienſis tribus voluminibus, hoc eſt, octavo decimo, & nono decimo, & vigeſimo. Apollinaris quoque uno grandi Libro, hoc eſt vigeſimo ſexto, & ante hos ex parte Methodius.* Item, *quæ autem ex hoc Propheta, imo contra hunc librum Porphyrius objiciat, teſtes ſunt Methodius, Euſebius, & Apollinarius, qui multis verſuum millibus, ejus veſaniæ reſpondentes, neſcio an curioſo lectori ſatisfecerint.* Et Apologia ad Pammachium pro libris adverſus Jovinianum; *Origenes, Methodius, Euſebius, Apollinaris multis verſuum millibus adverſus Celſum, & Porphyrium.* Et Epiſtola 84. ad Magnum Oratorem Romanum: *Scripſerunt contra nos Celſus atque Porphyrius: priori Origenes, alteri Methodius, Euſebius, & Apollinaris fortiſſime reſponderunt, quorum Methodius, usque ad decem millia procedit verſuum: Euſebius, & Apollinarius viginti quinque & triginta volumina condiderunt.* Meminere horum adverſus Porphyrium, Commentariorum Methodii Srophronius Interpres Hieronymi & Suidas exſcriptor Sophronii. His adde Philoſtorgium in excerptis per Photium lib. 8. c. 14. Ὅτι, φησὶν, Ἀπολινάριος κατὰ Πορφυρίου γράψας ἐπὶ πολὺ κρατεῖν τῶν ἠγωνισμένων Εὐσεβίῳ κατ᾽ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν Μεθοδίου κατὰ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως σπουδασμάτων. *Ait Apollinarium ſcribentem adverſus Porphyrium multo ſuperiorem eſſe iis, quæ Euſebius adverſus eundem ſcripſit: ſed & iis, quæ Methodius ſuper eodem argumento edidit.* Judicium Philoſtorgii, cum ſit pro Hæretico Apollinario adverſus Catholicum Methodium, non eſt tanti apud me. Sunt ipſius eaque plurima in Hæreticorum laudes, & Catholicorum dejectionem temere prolata, & prorſus falſa. Et dum adhuc nonnullorum libri ſuperſunt, quiſque in judiciis ferendis meliore mente pollens, verum conjiciet.

IX. At ſubinfert Philoſtorgii Hæretici editor, & patronus, *hoc idem eſt judicium Hieronymi*, qui de Apollinario dicit, *Extant ejus adverſus Porphyrium triginta libri, qui inter cætera ejus Opera vel maxime probantur. Ubi vides,* inquit, *ſimilem horum Apollinaris librorum commendationem Philoſtorgianæ huic.* Non video equidem, ſi Latina intelligo. Aliud ſiquidem Philoſtorgii, aliud Hieronymi verba tinniunt. *Philoſtorgius* ait, *inter hos tres ſcriptores Methodium, Euſebium, Apollinarium reliquos duos ſuperare, cui ipſe ſuo judicio palmam dat.* Quidquid ſit de Philoſtorgiano judicio, plane Hieronymiana verba aliud ſonant. Neque enim Apollinarii ſcripta contra Porphyrium cum aliorum contra Porphyrium ſcriptis confert Hieronymus, ſed ſcripta contra Porphyrium Apollinarii, cum reliquis ejuſdem Apollinarii. Scripta nempe Apollinarii adverſus Porphyrium, inter reliqua de aliis argumentis ſcripta ejuſdem Apollinarii maxime probata fuiſſe, quæ potuere ſic probari, non ideo tamen aliis aliorum Auctorum de eadem materia omnibus meliora videri. Familiaris dicendi Hieronymi modus, in Tatiano; *Porro Tatianus infinita ſcripſit volumina, e quibus unus contra gentes florentiſſimus extat liber, qui inter omnia opera ejus fertur inſignis.* De Bardiſane; *ſcripſit infinita adverſus omnes pæne Hæreticos, qui ætate ejus pullulaverant, in quibus clariſſimus ille & fortiſſimus liber eſt, quem M. Antonino de Fato tradidit.* Illud item ex Trithemio, aſſumptum, veluti adjectitium Hieronymo, rejicendum, *libros contra Porphyrium Methodii duos fuiſſe*: de numero ſiquidem nullum eſt apud Hieronymum verbum. Freculfus Epiſcopus Lexovienſis tom. 2. lib. 3. cap. 1. de Methodio noſtro: *Adverſus Porphyrium confecit librum commiatum, & ſymphoſium decem Virginum.* *Symphoſii* corruptum verbum quivis facile agnoverit. *Commiatum* vero illud quid monſtri ſit, nondum capio. Suſpicantur alii verbum ab exſcriptore decurtatum, & literis imminutum, ut in verſu minorem locum occuparet, ab editoribus non intellectum, ex recto & bono diſtortum ac malum progenitum, & Auctorem omnino *Commentarium* ſcripſiſſe, hinc in *Commiatum* diſtortum. Certe id Freculfus a Hieronymo, ex quo ſua hauſit, non habuit.

X. *Et Sympoſium decem Virginum.* Hujuſce Syntagmatis apud antiquos mentio ſæpe occurrit. Græci Canonis in eundem Ode 3. τῆς παρθενίας τὸ σεπτὸν καὶ τῆς ἁγνείας τὸ κάλλος διὰ πίστεως ἔδειξε μαθητῶν σοφίᾳ τῇ σῇ καὶ λόγων

λόγων χάριτι, πᾶσαν τὴν τούτων καλλονὴν ὑποδεικνύεις θεόφρον, καὶ τὴν αἰωνίζουσαν φαιδρότητα. Et: Στερεωτέραις ἐδωδῆς πνευματικῶν Συμποσίων ἐμπλησθέντες πάνσοφε τῶν ζῶν, τὴν ὄντως τρυφὴν ἐκεῖθεν τρέφονται τὴν διαμένουσαν, ἀεὶ συμφυομένην ἀρρεύστως καὶ συναυξομένην τοῖς μετέχουσιν. *Virginitatis venerabile, & Caſtimonia pulchritudinem cum experimento didiciſſes, ò glorioſe, doctrina tua, & ſermonum venuſtate, univerſam eorum pulchritudinem, divina mente prædite, & nunquam finientem hilaritatem commonſtras.* Et; *Firmiori cibo ſpiritualium conviviorum tuorum repleti, ſapientiſſime, veris inde Lætitiis aluntur, quæ nunquam deficiunt, ſed ſemper novis fluxibus ſimul cum participantibus enaſcuntur, & augentur.* Gregorius Nyſſenus, ſive Anaſtaſius Synaita, de hoc enim modo non diſputo, de hominis creatione ad imaginem, & ſimilitudinem Dei; ὅθεν καὶ φησὶ τὴν ψυχὴν ἐν τῷ Συμποσίῳ Μεθόδιος ἀμήχανον καὶ ἀδιήγητον κάλλος ἔχειν, καὶ τούτου χάριν ὥσπερ ζηλοτυπεῖσθαι, καὶ ἐρᾶσθαι αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἐναντίων πνευμάτων, ὡς κρείττονα μὲν τῶν νοερῶν περικειμένην μορφήν. *Unde Methodius in Sympoſio ſingularem eſſe, & inexplicabilem animæ pulchritudinem aſſerit: ideoque eam æmulari eique invidere inimicos ſpiritus, quod iis, quæ intelligentiæ ſunt, forma præſtantior ſit:* Et lib 2. de eodem argumento: ὅθεν καὶ ὁ πολὺς ἐν σοφίᾳ Μεθόδιος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταγέντι παρθενικῷ Συμποσίῳ λέγει, ὅτι καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ὁμοίαν τῆς εἰκόνος αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι κατ' εἰκόνα Χριστοῦ. Αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ ἀπαύγασμα καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως. *Unde vir excelſus, & ſapiens Methodius in eo quod conſcripſit Virginali convivio, dicit feciſſe Deum hominem ad imaginem ſimilem imagini ſuæ, hoc eſt ad imaginem Chriſti; nam ipſe eſt radius & forma paternæ ſubſtantiæ.* Et quod magis eſt, idem ipſe Methodius initio Orationis in Hypapantem; Πάλαι ἱκανῶς, ὡς νῦν, διὰ βραχέων τὰ περὶ παρθενίας ἐν τοῖς περὶ ἁγνείας Συμποσίοις κατεσπουδακότων ἡμῶν, σήμερον αὐτὴν τὴν τῆς παρθενίας ὁλόρριζον δόξαν. *Cum olim, quantum quidem breviter licuit, quæ de Virginitate dicenda erant, in Sympoſiis de Caſtitate compoſitis abunde explicaverimus, hodierno die eam ipſam Virginitatis ſolidam gloriam &c.* Ex codem multa excerpſere, & in ſua retulerunt, Andreas Cæſarienſis in Apoc. ſer. II. ὁ δὲ μέγας Μεθόδιος εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐξέλαβεν, ἀνάρμοστα τῇ δεσποτικῇ γεννήσει τὰ περὶ αὐτῆς ἡγησάμενος, διὰ τὸ ἤδη πρὸ πολλοῦ τετέχθαι τὸν Κύριον ἡμῶν. Καλὸν δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ῥημάτων τοῦ μακαρίου Μεθοδίου μεμνῆσθαι· ὅς φησιν ἐν τῷ λεγομένῳ Συμποσίῳ ἐκ προσώπου Πρόκλης (lege Προκίλλης) οὕτως, ἡ γυνὴ, καὶ τὰ ἑξῆς. *At magnus Methodius ad Eccleſiam retulit, in Dominica nativitatis myſterium parum ea convenire ratus, quæ hoc loco de illo narrantur: maxime vero quod Dominus noſter dudum ante patefactam libri hujus Prophetiam natus fuerit. At ipſamet Methodii verba in medium adferre lubet. Hic ergo in tractatu, quem Sympoſion ſcripſit, ex perſona Procillæ virginis ita ſcribit: Mulier ſole induta &c.* Arethas ibidem; Ἕτεροι δὲ καὶ πάλιν ταύτην τὴν γυναῖκα τὴν Ἐκκλησίαν ἔφασαν εἶναι, ἥτις τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον Χριστὸν περιβέβληται, καὶ τὴν σελήνην τὴν Συναγωγὴν ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν, ὡς ἤδη παλαιωθεῖσαν ἔθηκε, καὶ τὰ ἑξῆς πάντα ἁρμοδίως, ὡς Ἀνδρέας καὶ Μεθόδιος. *Rurſum vero alii hanc mulierem dixerunt eſſe Eccleſiam, quæ Sole Juſtitiæ Chriſto ſtipata eſt, & Lunam id eſt Synagogam ſub pedibus ejus, tanquam jam vetuſtiorem effectam poſuit, & quæ ſequuntur omnia congruo modo adaptarunt, ut Andreas, & Methodius.* Leontius Presbyter & Joannes * rerum ſacrarum lib. 2. Illud præterea legit Photius, ex quo excerpta quoque & fuſiora dedit in ſua Bibliotheca.

* Cyparisſiota

XI. Et notat Tmemate 237. Σημειωτέον ὡς οὗτος ὁ διάλογος ὧ ἡ ἐπιγραφὴ Συμπόσιον, ἢ περὶ ἁγνείας, παραπολὺ νενοθευμένος ἐστίν. Εὑρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παραβεβλημένας καὶ Ἀρειανικὰς δοξοκοπίας, καὶ ἑτέρων τινῶν κακοδοξούντων μυθολογήματα. *Obſervandum, Dialogum, qui Sympoſion inſcribitur, ſive de Caſtitate, magna ex parte adulteratum eſſe. Offendes enim in illo adjectas & Arianas vanasque opinationes, aliasque male ſentientium fabulas.* Et Tmem. 362. refert Andream Encliſtum multas Patrum ſententias ad probandas ſuas hæreſes corrupiſſe, quem poſtmodum Euſebius Theſſalonicenſis refellit. παρατίθησι δὲ τὰς κατὰ τοὺς ἐλέγχους ἀποδείξεις ἔκ τε τῆς γραφῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας, καὶ ἐκ τῶν λογάδων πατέρων, Ἀθανασίου καὶ τῶν τριῶν Γρηγορίων, τοῦ τε Θαυματουργοῦ λέγω, καὶ τοῦ Θεολόγου, καὶ τοῦ θεσπεσίου Νύσσης, Βασιλείου τε τοῦ Καισαρείας, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλου, ἀλλὰ δὴ καὶ Μεθοδίου τοῦ ἱερομάρτυρος, καὶ Κοδράτου, ὧν ἐνίων καὶ ῥήσεις τινὰς ὁ Ἀνδρέας ἀποσπαράξας καὶ παραπλασάμενος, ἃ δὲ καὶ κακούργως, ἢ καὶ ἀσυνέτως ἐξειληφὼς, ἐκεῖθεν, ὡς ᾤετο, τὴν οἰκείαν πλάνην ἐκράτυνεν. *Patrum item lectiſſimorum ſententiis, Athanaſii, & trium Gregoriorum, admirandorum inquam illius Patratoris, Theologi, & divini Nyſſeni, Baſilii ſimiliter Cæſareæ Antiſtitis, & Joannis Chryſoſtomi, Cyrilli Alexandrini, & Procli Præſulis Conſtantinopolitani: ſancti adhuc martyris Methodii, & Quadrati. Quorundam enim ex his dicta quædam Andreas avulſerat, & perverterat: ſimulque malitioſe, aut imperite interpretando, errorem ſuum ex illis, ut ſibi quidem perſuaſit, confirmarat.* An inter corruptas perverſasque ſententias Methodii quoque dicta numeranda veniant? id non expreſſit Photius. Et forte quidem ab iis

 depra-

depravandis manus abſtinuit, & forte temerario auſu pervertit. Sed cum Commentaria non extent, non expedio. Solemne id fuit Hæreticis, dictis ſuis & abſurdis opinationibus, quæ nunquam ex ſe pondus habuiſſent, Scriptoris, cujus auctoritas eſſet in pretio, teſtimonio pondus addere. Idque ut probarent, jura amicitiæ, ac fidei violantes, multa in ſcriptis Patrum, qui alicujus erant dignationis, immiſcuerunt, ſed quæ potiſſimum placita propria confirmarent. Quod etiam conati ſunt in ſanctiſſimi Methodii ſcriptis, quemadmodum in Theognoſti, Dionyſii Alexandrini, & aliorum, quod fuſe pertractamus in noſtro de libris apocryphis Syntagmate. Photius Patriarcha contra Latinos: Εἰ καὶ τῆς ἀκριβείας ὡς ἄνθρωποι παρεσύρησαν, ὃ πολλοὶ πεπόνθασι τῶν μεγάλων ἔν τισιν, ὡς Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, καὶ Μεθόδιος ὁ Πατάρων, καὶ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν ἐπὶ ἁγιωσύνῃ ὀνομασθέντων, ὧν τινας ῥήσεις οὐκ ἀποδεχθῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ταῦτα ἐπὶ τοῖς ἄλλοις σφόδρα θαυμαζομένων. *Vel ab accurata rerum notitia uti homines exciderunt, quod multi praſtantes viri perpeſſi ſunt, veluti Alexandrinus Dionyſius, Methodius Patarenſis, & alius & alius, qui ſanctitatis ſibi nomen vendicarunt, quorum nonnulla dicta Eccleſia non recipit, licet in aliis, maxima in admiratione haberentur.* Nec alia ſunt quæ repetit Georgius Corcyrenſis Metropolita; Προφασίζονται δὲ, ὅτι Ἀμβρόσιος οὕτως εἴρηκεν ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις, οἷα δὲ Αὐγουστῖνος καὶ Ἱερώνυμος. Ὑπὲρ ὧν ἀπολογητέον, ὥστε νενοθεύκασι τὰς τούτων συγγραφάς τινες, ἢ κατ᾽ οἰκονομίαν ἴσως εἰρήκασιν, ἣ καὶ ὁ μέγας ἐχρήσατο Βασίλειος, παρ᾽ ἑαυτῷ φυλάττων ἄχρι τινὸς ἀπόρρητον τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν θεολογίαν, ἢ καὶ τῆς ἀκριβείας ὡς ἄνθρωποι παρεσύρησαν, ὃ πολλοὶ πεπόνθασι τῶν μεγάλων ἔν τισιν, ὡς ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, καὶ Μεθόδιος ὁ Πατάρων, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεύς, καὶ Πιέριος καὶ Πάμφιλος, καὶ Θεόγνωστος, καὶ Εἰρηναῖος καὶ Ἱππόλυτος ὁ αὐτοῦ μαθητής. Τινὰς γὰρ αὐτῶν ῥήσεις οὐκ ἀποδεχόμεθα, καίτοι τ᾽ ἄλλα σφόδρα θαυμάζονται. *Tergiverſantur porro, Ambroſium ita locutum eſſe, dum agit de eodem: nec non Auguſtinum, & Hieronymum, de quibus reſpondendum eſt, eorum ſcripta eſſe adulterata: vel prudentia legibus ita locutos eſſe, qua etiam uſus magnus Baſilius ad breve tempus penes ſe de Spiritu ſancto Theologiam abſcondens; vel ab exquiſita fidei regula deviaſſe; quod & ex pracipuis pluribus in nonnullis paſſi ſunt, ut Alexandrinus Dionyſius, Patarenſis Methodius, Clemens Stromateus, Pierius, Pamphilus, Theognoſtus, Irenaus, & illius auditor Hippolytus. Aliqua enim eorum dicta non recipimus, licet alia maximopere laudamus.* Quidquid tamen ſit, in hoc plane quod præ manibus eſt, ſympoſii exemplar, ſimiles Hæreticorum fabulæ, potiſſimum Arianæ nullæ inſperſæ ſunt, nec eſt quod non poſſit Catholice Catholicis auribus exponi. Non prætereundum tamen eſt a Baſilio Diacono, & Archimadrita, & Thalaſſio Lectore Monacho in ſupplicatone contra Neſtorium Imperatoribus Theodoſio, & Valentiniano exhibita, & relata inter Acta Concilii Epheſini una cum aliis Patribus, qui ſcriptis ſuis fidem Catholicam propagarunt, Irenæum, Gregorium Neocæſarienſem, Baſilium Cæſarienſem, Gregorium Nyſſenum, Athanaſium Alexandrinum, Ephræm Syrum, Gregorium Nazianzenum, Amphilochium, Ambroſium Mediolanenſem, Cyrillum Alexandrinum, & reliquos, Methodium hunc quoque noſtrum accenſeri. Quo colliges, quanta illius fuerit in conſtabiliendis fidei dogmatibus auctoritas. Hinc non videri mirum, ſi Hæretici ſcripta illius etiam adulterando, teſtimonium illius ad ſua confirmanda procurarint. Adderem ipſe, non omnia, quæ in antiquorum Patrum dictis rectæ fidei non admodum conſona reperiuntur, ab Hæreticis addita fuiſſe, ſed ab eiſdem citata, & publicata. Dum enim adverſus hæreſes tum exortas, & ſubcreſcentes ſermonem inſtituunt, non mirum eſt, ſi ardore contentionis in contrarium plus nimio deflectunt: & dum veritatem firmare conantur, in oppoſitum quodammodo traducuntur. Joannes Epheſius Tractatu de Schiſmate id ipſum, ſuum defendens Gregorium, teſtimonio ſancti Baſilii cum ex Epiſtola ad Maximum de Dionyſio Alexandrino, tum ex Epiſtola ad Neocæſarienſes de Gregorio Thaumaturgo, probat. Quæ licet vera ſint, in Sympoſio tamen Methodii, quod nunc publicamus, locum non habent, quod in eo nihil ſit, quod Arianam hæreſin ſtabiliat: imo ſi recte ſingula examinentur, ſunt nec pauca, quæ illam refellunt, & penitus deſtruunt. Duriuſcula ſi quæ ſunt, ea emollimus in Notis. Titulus Sympoſii varie concipitur, in meo ſic habetur: Μεθοδίου Ἐπισκόπου Πατάρων Συμπόσιον τῶν δέκα Παρθένων, ἢ περὶ Ἁγνείας. *Methodii Epiſcopi Patarenſis Convivium decem Virginum, ſive de Caſtimonia.* In Vaticano & Barberino: Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Μεθοδίου Ἐπισκόπου Πατάρων Συμπόσιον περὶ Ἁγνείας, καὶ διαφόρων ἑρμηνείαι γραφῶν. *Sancti Martyris Methodii, Epiſcopi Patarenſis Convivium de Caſtimonia, & variæ ſacra Scriptura interpretationes.*

XII. *Liber de Caſtitate, Methodii, non poteſt eſſe Methodii*, ſcribit Rivetus, *Critici ſacri lib. 2. cap. 20.; in quo citatur Theologus, ſi is ſit Nazianzenus, ut in margine annotat Jeſuita Schottus, cum ſeculo ferme uno Methodius anteivit.* Acutiſſimum argumentum, & plene probans, temere tamen pronuncitatum a Calviniſta, & caſtitatis oppugnatore nequiſſimo. Annon videt ſe de non perceptis ſententiam ferre? Citatur

Citatur ibi Theologus, ut recte adnotavit Schottus. Non nego Sed in Excerptis ex Methodio, hoc vero falſum eſt. Excerpta nanque ex Methodio de Caſtitate finiunt in illis verbis; *καὶ ἑτέρων τινῶν κακοδοξούντων μυθολογήματα*. Quæ poſtea ſequuntur, & in quibus Theologi nomen eſt, ex alio Auctore deſumpta ſunt, ut facile patebit ſingula examinanti: quod ſi in Excerptis Methodianis nomen eſſet Theologi, nec alius intelligeretur niſi Nazianzenus, cum tot Patrum auctoritatibus firmum ſtet, nec nutet, Sympoſium hoc Methodii, dicerem nec inveriſimilia, exſcriptoris oſcitantia nomē in textum irrepſiſſe. In ſcriptis ſiquidem Patrum nugandum non eſt. Sed bene ſe habet, cum in Methodianis non legatur. Tanto ne odio Sanctorum ſcripta proſequi? ubi modeſtia? ubi reverentia?

XIII. *Et de Reſurrectione opus egregium contra Origenem.* Græci in Synaxario: *Διὸ καὶ τὴν Ὠριγένους πλάνην ἐπιπολάζουσαν ἰδὼν, ὡς ἄριστος ποιμὴν πυρὶ θείῳ ταύτην κατέφλεξε, πᾶσαν τὴν ἀχλὺν, καὶ σκοτόμαιναν ἐκμειώσας, σοφίᾳ λόγων καὶ θείᾳ χάριτι. Ἡ τῶν λόγων αὐτοῦ ἀστραπὴ, καὶ ἡ τῆς γνώσεως σάλπιγξ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελήλυθεν. Propterea que cum videret Origenis hæreſin in animos hominum abundanter irrepere, ut optimus Paſtor divino igne illam combuſſit, univerſam caliginem, & noctem profundam tum doctrina ſermonum, tum divina gratia diſſolvens. Nanque ſermonum illius fulgur, & cognitionis tuba per univerſum Orbem divagata eſt.* Nec aliud innuit Troparion in Canone; *Ἡ τῶν λόγων καλλονὴ, καὶ ἡ τῆς γνώσεως σάλπιγξ, καὶ δογμάτων εὔσημος φθογγὴ, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν, ὅσιε, πάντας καλοῦσα τοὺς πιστοὺς πρὸς μετουσίαν, παμμάκαρ, τῶν οὐρανίων ἀπολαύσεων. Sermonum tuorum pulchritudo, & cognitionis tuba, & clare intonans dogmatum vox in omnem terram exivit, ſancte, omnes fideles advocans ad participationem, Beatiſſime, cæleſtium deliciarum.* Ex hoc Opere multa mutuati ſunt, Joannes Damaſcenus Orat. 3. de Imaginibus, Leontius Presbyter & Joannes rerum ſacrarum lib. 2. Auctor Eclogæ de Dogmatibus fidei tit. 19. & 21. Auctor Catenæ, & Oecumenius in Epiſtolam Pauli ad Corinthios, & fragmentum admodum luculentum leges apud Epiphanium Hæreſi. 64. & Excerpta ſatis prolixa, & expoſitiones locorum Sacræ Scripturæ apud Photium in Bibliotheca. Et Baſileæ Anno 1537. apud Robertum Winter excuſa ſunt collectanea quædam in Epiſtolam ad Romanos, tum ex pluribus aliis, tum ex Methodio de Reſurrectione deſumpta. Res peracta eſt per modum Dialogi, in quo Interlocutores exprimuntur apud Epiphanium Proclus, Aglaophon, Theophilus, Origenes, Eubulius, Auxentius, Methodius. Meminit hujuſce Tractatus Euſtratius Presbyter magnæ Eccleſiæ libro de Operatione animarum ſeparatarum. *Καὶ Μεθόδιος δὲ ὁ ἅγιος μάρτυς καὶ Ἐπίσκοπος ἐν τῷ λόγῳ, τῷ πρὸς Ἀγλαοφῶντα τοιαῦτά φησιν, ὡς ἀπὸ Ὠριγένους προστιθέμενος. Et ſanctus Martyr itemque Epiſcopus Methodius oratione ad Aglaophontem veluti ab Origene dictata iſta pronunciat.* Oratio hæc vel eſt ſyntagma univerſum quod Aglaophonti nuncupaverat, vel verba inter colloquendum ad Aglaophontem converſa. Et potuit utrumque eſſe, & totum Opus ad Aglaophontem, qui partes Origenis tutabatur directum, & orationem in ipſo opere ad Aglaophontem converſam fuiſſe. Damaſcenus dicta Oratione de Imaginibus adducit locum pro Imaginibus ex Oratione ſecunda Methodii de Reſurrectione. Nondum comperi, an opus contra Origenem in libros ſubdiviſum fuerit. Non puto. Continuata ſerie interloquentium unum fuiſſe, quemadmodum & illius Sympoſion exiſtimo: poſtmodum ab Exſcriptoribus interlocutorum colloquia in Orationes enumerata fuiſſe opinor, ut etiam in Sympoſio actum eſt, quod cum eſſet unum continuatum opus, a decem Virginibus, quæ de laudibus Virginitatis Orationes habent, ut apparet in meo Codice, in decem *λόγους*, ſuis numeris diſtinctas decem orationes diſſectum eſt, ut apparet, in Vaticano & Barberino. An hoc etiam contigit Tractatui de reſurrectione contra Origenem? Præterea cum Epiphanius ſuorum Excerptorum ex hoc Dialogo Proclum præfigat, nonnulli & præcipue inter alios Caſaubonus in primam Perſii ſatyram decepti, horum excerptorum Proclum Auctorem faciunt· *Proclus apud Epiphanium contra Origenem de ficus grano idem dicit, & fuſe explicat, non de caprifici.* Quaſi vero alius Auctor ſit eorum Proclus dictus, non autem Methodius, & Caſaubonum cautiorem reddere poterant verba ipſa Epiphanii, quæ ſunt *Πρόκλου τοῦ αὐτοῦ·* Cum enim illud *τοῦ αὐτοῦ* ad ſupra commemoratum referri debet, nec Proclus ullus in ſuperioribus nominatur, neceſſe eſt referri ad Methodium, cujus ſupra mentio facta fuerat Quare erat exponendum *Procli ejusdem*, nempe dicti Procli, quem idem Methodius in Tractatu loquentem introducit; ideoque cautius locutus eſt Pererius, cum ſcribit: *Hoc ipſum ſentie diſertisque verbis explicat Proclus & Methodius, ut videre eſt apud Epiphanium, &c.*

XIV. Sanctus Maximus Scholiis in Dionyſii Areopagitæ cap 7. de Eccleſiaſtica Hierarchia habet; *Ἀνάγνωθι Μεθοδίου τοῦ ἁγίου Μάρτυρος καὶ Ὀλύμπου Ἀδελφοπόλεως Ἐπισκόπου τῆς Λυκίας τὰ κατ' αὐτοῦ Ὠριγένους ὑπ' αὐτοῦ περὶ ἀναστάσεως γραφέντα καὶ Ἀντιπάτρου τοῦ Βόστρων Ἐπισκόπου, καὶ μαθήσῃ τὴν μυθώδη αὐτοῦ καὶ ἀλλόκοτον λῆρῳδίαν. Lege S.*

Methodii Martyris, & Olympii Adrianopolitani Epiſcopi Lyciæ, nec non Antipatri Boſtrorum Epiſcopi libros, quos in eum Origenem de Reſurrectione conſcripſerunt, & diſces fabuloſum ejus, ac monſtruoſum deliramentum. Hæc attente conſideranda ſunt, videntur nanque ſcriptorum oſcitantia confuſa. Quis enim eſt hic Olympius Adrianopolitanus in Lycia? Putarem legendum, Ἀνάγνωθι Μεθοδίου τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἐπισκόπου Λυκίας καὶ Ὀλυμπίου Ἀδριανουπόλεως. *Lege Methodii ſancti Martyris Epiſcopi Lyciæ, & Olympii Adrianopolitani.* Si quis tamen eſt hic Olympius, & eſſe plane colligitur ex verbis ejuſdem Maximi, qui orationem continuans dicit, legenda eſſe τὰ ὑπ' αὐτῶν γραφέντα, *quæ ab ipſis ſcripta ſunt*, nempe a duobus jam laudatis Methodio & Olympio. Alias ſi unum præpoſuiſſet, ſubjunxiſſet utique, τὰ ὑπ' αὐτοῦ, *quæ ab ipſo*. Et forte ſcripſerat Maximus, Ἀνάγνωθι τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, μάρτυρος Ὀλύμπου Ἐπισκόπου τῆς Λυκίας τὰ κατ' αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ. *Lege ſancti Methodii Martyris Olympi Lyciæ Epiſcopi, quæ ipſe adverſus Originem.* Sed abſtineo me. Interim quærendus eſt mihi & anxie, quiſnam ſit hic Olympius Adrianopolitanus, qui adverſus Origenem de Reſurrectione ſcripſit.

XV. *Item adverſus eundem de Pythoniſſa.* Pythoniſſa hæc quænam fuerit, de qua ſcripſerat Origenes, & de qua ſuum Tractatum concinnaverat Methodius, fuſe egimus in ſyntagmate de Engaſtrimytho poſt Origenis Tractatum, & Euſtathii adverſus Origenem diſſertationem editam Græce & Latine, quæ hic nō videntur repetenda. Origenis ſiquidem Tractatus de Engaſtrimytho non aliuſeſt, quā adverſo quem hæc Methodii tractatio de Pythoniſſa, cujus hiſtoria legitur 1 Regum cap. 18. Et rejecimus Joanis Wieri ſententiam de præſtigiis Dæmonum lib. 2. cap. 9. qui aſſerebat hunc Methodii librum de Spiritibus quibuſdam Pythonicis pueros vexantibus eſſe. His colligitur quemadmodum Origenes Gregorio Nazianzeno, & aliis ἀκόνη fuit, quod occaſionem dederit ingenia exercendi, ita & Methodio ingenii ſui, & pietatis oſtentandæ cauſam dediſſe.

XVI. Scripſit ergo Methodius, ut videmus, adverſus errores Origenis, quibus ab Eccleſia fidelium uti noxiis exulare imperavit. Quo vel ipſe nomine maledicentium, eorumque qui Origenem, & ſimiles errores ſequebantur, contumelias non effugit, ſed quam ſolide, inſpiciamus. Socrates hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 6. capite 12. pro defenſione Origenis multa in unum, ſed parum caute conferens ſcribit: Οἱ εὐτελεῖς καὶ ἀφ' ἑαυτῶν μὴ δυνάμενοι φαίνεσθαι, ἐκ τοῦ ψέγειν τοὺς ἑαυτῶν κρείττονας δείκνυσθαι βούλονται. Τοῦτο πέπονθε πρῶτος Μεθόδιος τῆς ἐν Λυκίᾳ πόλεως λεγομένης Ὀλύμπου Ἐπίσκοπος. Εἶτα Εὐστάθιος ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὸς ὀλίγον Ἐκκλησίας προστὰς, καὶ μετὰ ταῦτα Ἀπολινάριος, καὶ τὸ τελευταῖον Θεόφιλος. Αὕτη τῶν κακολόγων τετρακτὺς οὐ κατὰ ταυτὸν ἐλθόντες τὸν ἄνδρα διέβαλλον. Ἄλλος γὰρ δι' ἄλλο ἐπὶ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἐχώρησαν, δεικνύντες ἕκαστοι, ὡς ὃ μὴ διέβαλλον, τοῦτο πάντως ἐδέξαντο. Ἐπειδὴ γὰρ ἄλλος ἄλλου δόγματος ὡς κακῶς ἐπελάμβανον, δῆλον ὡς ἕκαστος, ὃ μὴ ἔσκωπτεν, τοῦτο ὡς ἀληθὲς πάντως ἐδέχετο, τῷ ἀποσιωπᾷν, ἐπαινῶν τοῦτο, ὃ μὴ διέβαλλε. Μεθόδιος μὲν οὖν πολλὰ καταδραμὼν τοῦ ἀνδρὸς, ὕστερον ὡς ἐκ παλινῳδίας θαυμάζει τὸν ἄνδρα ἐν τῷ Διαλόγῳ ᾧ ἐπέγραψε Ξενῶνα. Ἐγὼ δέ τοι καὶ πλέον ἐκ τῆς ἐκείνων αἰτιάσεως εἰς σύστασιν Ὠριγένους φημί· οἱ γὰρ κινήσαντες ὥσπερ ᾤοντο μέμψεως ἄξια, δι' ὧν ὡς κακῶς δοξάζοντα περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος οὐδ' ὅλως ἐμέμψαντο, δεικνύναι περιφανῶς τὴν ὀρθὴν εὐσέβειαν μαρτυροῦντες αὐτοῦ. *Homines obſcuri abiectique, qui nihil ex ſe habent, quo nomen ſuum illuſtrare poſſint, ex virorum ipſis præſtantiorum vituperatione ſe nobilitare contendunt. Iſtud primum Methodio Epiſcopo Olympi Urbis Lyciæ accidit, deinde Euſtathio, qui ad tempus Eccleſiæ præfuit Antiochenæ, Apollinario poſtea, ad extremum Theophilo. Hic maledicorum, ut ita dicam quaternio Origenem falſo accuſare cœpit, non eadem cauſa omnes impulſi. Nam alius alia de re crimen illi intendit: unde ſinguli ſeparatim omnibus perſpicue declararunt, ſe illa omnia omnino in eo approbare, quæ ipſi non nominatim coarguiſſent. Nam quoniam alius aliud dogma ſigillatim reprehendebat, perſpicuum eſt, ſingulos illud tuitos, ſecum omnino habuiſſe pro vero, quod minime inſectati ſunt: Et id ipſum re ipſa approbaſſe, quod non verbis exagitaſſent. Methodius etſi ſæpe multumque initio in Origenem invectus erat, poſtea tamen quaſi ad palinodiam ſe revocans, illum in Dialogo, quem Xenona inſcripſit, ſummis laudibus extulit. Illorum vero vituperatio, mea quidem ſententia Origenis commendationem magnopere amplificavit. Nam qui ei ſicut ipſi putabant crimina digna reprehenſione inferebant, hi quidem cum eum male de S. Trinitate ſentientem minime accuſant, evidenter ſuit ipſorum teſtimoniis oſtendunt, cum rectam ſinceramque fidem habuiſſe.* Et hæc quidem Socrates.

XVI. Ego hoc in loco, quidquid ſit de erroribus Origenis, Origenis accuſationem non inſtituo. Eſto ille per Athanaſium admirabilis, & ſummæ induſtriæ vir, & veram de Filio Dei opinionem confirmarit, cum illum Patri coæternum aſſerit: & quidquid Socrates in tanti viri defenſionem adducere poterit. Attamen improbam ac malignam in ſanctum Methodium criminationem eluere conandum eſt mihi. De Euſtathio alio loco dicendum, De Apollinario Hæretico ſui reſpondeant. Et plane Methodium Olympi Epiſcopum inter obſcuros abjectoſque homines

mines collocare, & qui, cum non haberent de ſuo, ex virorum præſtantiorum vituperatione laudem ſibi quæſierunt, impudentiſſimum mendacium eſt, & Socrate ipſo dignum. Ejus ingenium & doctrinam admirata eſt antiquitas, & uti elogia divina ſibi ac poſteris conſervavit, Methodium noſtrum una cum Athanaſio, Baſilio, & reliquis Græcis Patribus, & inter Doctores Eccleſiæ collocant & numerant, & in aſſerendis confirmandiſque Eccleſiæ placitis illius auctoritate æque atque aliorum Patrum utuntur, ut reliquos prætercam, Leontius Byzantius libro de ſectis. act. 3. Ἐγένετο δὲ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου διδάσκαλοι καὶ πατέρες οὗτοι, Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, Εἰρηναῖος, Ἰουστῖνος φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Κλήμης καὶ Ἱππόλυτος Ἐπίσκοπος Ῥώμης. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Μεθόδιος Ἐπίσκοπος Πατάρων, Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς, Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς. *Fuerunt autem in temporibus a Chriſti Nativitate usque ad Imperium Conſtantini Doctores hi & Patres, Ignatius Theophorus, Irenæus, Juſtinus Philoſophus & Martyr, Clemens, & Hippolytus Romæ Epiſcopus, Dionyſius Areopagita, Methodius Patarenſis Epiſcopus, Gregorius Thaumaturgus, Petrus Alexandriæ Epiſcopus & Martyr.* Et Joannes Epiſcopus Theſſalonicenſis, cujus ſanctitas, fides, & auctoritas probatur in concilio ſeptimo Generali act. 5. καὶ τοῦτο πολλοὺς τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων φρονήσαντας εὑρίσκομεν. ὧν ἐστι Βασίλειος ὁ μέγας, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος, καὶ ὁ μέγας Μεθόδιος, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτούς. *Et hoc multos ſanctorum Patrum ſenſiſſe invenimus, quorum eſt Baſilius ille Magnus, & ſanctæ memoriæ Athanaſius, atque magnus Methodius, & qui eos ſequuntur.* Eſt Methodius Anaſtaſio Synaitæ πολὺς ἐν σοφίᾳ, *Sapientia pracelebris.* Andreæ Cæſarienſi in Apocalypſin μέγας, *Magnus*: aliis ἱερὸς μάρτυς *Sanctus Martyr.* Et plane videnda ſunt, quæ de ejus doctrina & ſanctitate recitat & canit Græcorum Eccleſia die dicto Martyri ſacro. Fuit ingenium, & doctrina maxima Origenis, eam ſi cum Methodiana conferas, habet quod laudari poteſt, & debeat, tamen vileſcere videtur, & diſſoluta viribus fluere: contra Methodiana eſt, quæ ſemper vigens, florens, pungens, concitans auditorem vellicat & rapit. Mortua eſt Origeniana loquacitas, ſi cum Methodiana brevitate conferatur. Una Methodii pagina & luminibus oratoriis, & ſententiis, & pietate, & eruditione firma ac integra centum Origenis paginas exæquat. Unum Methodii Sympoſium integro Origenis Commentario utilitate comparaveris. Et hic abjectus atque obſcurus ex aliorum vituperatione laudem ſibi comparaverit? *Hic maledicorum quaternio.* Confundit terminos Socrates. Neſcit, quid maledicus ſit. Si errores & hæreſes refellere, maledicere eſt, o Socrates, quænam Eccleſiæ pars ab hujusce criminis nota immunis erit, cum ſemper in ea nihil prius habitum fuit, quam Hæreticorum errores evulgare, & ſcripto etiam refutare. Id ſi præſtitit Methodius in errores Origenis, ideone te judice ſtatim maledicus erit? *At Origenem falſo accuſavit.* Id vero tu falſo aſſeris. Quod enim Methodius in Origene accuſavit, id accuſavit & univerſa ſubſequens Eccleſia, & condemnavit. Per te ergo univerſa Eccleſia, quæ accuſavit, & condemnavit Origenem, falſo accuſavit, & condemnavit Origenem. *Non eadem omnes cauſa impulſi.* Hoc verum eſt. Aliud enim tempus aliud; & occaſio & conditio hominum & perverſitas opinionum, ut qui tum temporis alioque loco pernicioſiſſime vagaretur error Origenis rejiceretur, & quaſi digito monſtraretur parum cautis, ut ab illo ſibi caverent, ideoque non omnia ſimul omnes complexi ſunt. *Unde ſeparatim ſinguli declararunt ſe in eo omnia probare, quæ non nominatim coarguiſſet.* Inepta profecto argumentatio. Quaſi ipſi tenerentur omnia Origenis errata eodem tempore, & eodem volumine refutare. Refutarunt quæ tum temporis refutatione indigebant, vel quæ magis divulgata, atque plauſu excepta animos fidelium hæreſeos veneno infecerant, larga errorum meſſis in Origenis ſcriptis non potuit ab uno Hercule eodem tempore expurgari. Audiat Socrates, alius in ejus Hiſtoria aliud criminatur, & alius aliud, ergo ipſe & alii quod in eodem non reprehendimus approbamus? Stulte ſane dictum. Pleraque enim in ipſo Socrate ſunt, de quibus nunc nec verbum quidem facio, ſi occaſio tamen popoſcerit, promulgabo, & refellam. Non ergo quæ ſilentio prætereo vel non accuſo dicendus ſum approbare. *Methodius etſi ſæpe initio in Origenem invectus erat, poſtea tamen in Dialogo, quem Xenona inſcripſit, ſummis laudibus extulit.* Methodius initio Origenem criminatus eſt. Non nego. Sed poſtquam reſipuit eum laudavit. Hoc vero falſum eſt. Ait Socrates. Non credo. Vidit ille ſcripta, Sed fideliter retuliſſe oportuit. An fideliter retulerit, non conſtat. Suſpectus eſt in hoc negotio, quod tractamus. Multa aliter ac geſta ſunt retulit, & mala fide. Et ipſe illi tuto fidem adhibebo? Credam potius Euſebio Cæſarienſi Origenis patrono, ex quo conſtat apud Hieronymum Apolog. 1. in Ruffinum. Methodium Origenem antea laudaſſe, poſtea contra ipſum commentarium elaboraſſe. Uni ſoli Socrati innotuit, quod omnes Origenis defenſores Euſebius, Ruffinus, & alii penitus ignorarunt? *Poſtea in Xenone Dialogo ſummis eum laudibus extulit.* Extulerit. Ideone mutata ſententia errores,

quos

quos antea criminatus fuerat, laudavit? Origenes plane, licet multis deturpetur errorum notis, ſuis tamen laudibus non caret. Valuit ingenio, valuit eruditione, valuit aliis. Inter paucos Doctores ſuum & ipſe locum habuit, nec poſtremum. Gloriam ſibi & famam apud ſuos, & exteros, nec non & poſteros conſecutus eſt. Id non negavit Methodius. Faſſus eſt palam quod erat: ſed non propterea palinodiam decantavit & revocavit ſententiam, & errores illius admiſit. *Illorum vituperatio commendationem illius amplificavit.* An illorum Patrum vituperationes contra Hæreticos Hæreticorum commendationem amplificarunt? Nugæ. Amplificatur commendatio, cum vituperatio non errores, ſed pia dogmata criminatur. Si tamen vituperantur vituperanda, & rejiciuntur rejicienda, tantum abeſt, ut commendatio amplificetur, ut etiam vituperatio augeatur. Quare ex vituperatione Methodii Origenes nihil commendationis, multum vero infamiæ conſecutus eſt. Et ſane Methodius cum Origenem de Reſurrectione male ſentientem accuſat, evidenter oſtendit rectam, ſinceramque fidem Origenem de Reſurrectione non habuiſſe: atque ſic ac. uſans illius perfidiæ non leve teſtimonium impartitur, quod ipſe Socrates non facit, cum quæ criminatus eſt in Origene Methodius non proferat, neque ea per mendacium dicta evincat: & cauſas, ob quas Methodus ſententia mutata in Origenis laudes poſtea effuſus eſt, prætereat. Quare ſimili ſilentio Methodium jure antea Origenem accuſaſſe, & poſtea, etiamſi laudaverit, in eadem tamen Origenis vituperatione perſtitiſſe evincitur.

XVII. Et hæc ſatis ſint pro noſtro Methodio adverſus Socratem, cujus auctoritate, ſi tamen aliqua eſt, poſt tot mendacia atque ineptias inter alia opera Methodii illud quoque accenſeatur *Xeno Dialogus*, quem alii male *Zenonem* vocant, in quo laudes Origenis continentur, cujus argumentum cum non expreſſerit Socrates, nec alius, quod ipſe ſciam, neque ego anixus id conquiram. Verum ſi conjecturis agendum eſt, video veſtigia manifeſta Xenonis Dialogi in Opere Methodii *de Creatis*, ſeu *Genitis*, ex quo excerpta Photius ſubminiſtravit in Bibl otheca. Ibi enim legitur: ὅτι τὸ μὴ βάλητε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί, μηδὲ τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μαργαρίτας μὲν ὁ Ξενῶν τὰ μυστικώτερα τῆς θεοδότου θρησκείας ἐκλαμβάνοντας μαθήματα. *Nolite projicere ſanctum canibus, neque margaritas veſtras ante porcos, margaritas eſſe eos, qui Xenonis ſanctiorem divinæ religionis doctrinam caperent.* Quis ſit Xenon iſte, varie interpretatur Andreas Schottus. Diceret alius, ex Xenone aliquo interlocutore Dialogo nomen inditum, qui in eo primas ageret partes. Nec novum eſt illis temporibus *Xenonis* nomen, cum ad Xenonem legatur Epiſtola Nili Monachi diſcipuli Joannis Chryſoſtomi, cum aliis mille ejuſdem Patris ex mea verſione Græce & Latine edendis, ſi Deus dederit. Ego ſuſpendo judicium. Opus tamen hoc περὶ γενητῶν Dialogi more fuiſſe ſcriptum, præterquam quod in excerptis Photianis apparet clariſſime, indicat ipſe Photius. Poſt enim argumentum Origenis allatum ſubdit; πρὸς ὃν φησι δι᾽ ἑτέρου προσώπου ὁ ἅγιος ἐρωτῶν. *Ad quem alia introducta perſona Sanctus ait hoc modo interrogando.* &c. Quare fuerit Tractatus hic Dialogus ille Xeno, & forte etiam a Socrate inculcatus. Tum ſic, ſed in hoc Dialogo acriter in Origenem Sanctus invehitur, quem etiam ſæpe de impietate accuſat, & Centaurum appellat, οὐκ ἄρα ἀποδεκτέον ταύτην τὴν ὀλέθριον ἁμαρτίαν περὶ Θεοῦ τῶν λεγόντων παντοκράτορα καὶ δημιουργὸν διὰ τὰ κρατούμενα καὶ δημιουργούμενα τρεπτά. *Rejiciendus ergo pernicioſus error eorum, qui dicunt de Deo, Deum non propter ſeipſum ſed propter ſubjectas res & creatas, quæ mutabiles ſunt, eſſe Omnipotentem & Creatorem.* Et concludit: Ταῦτα φησὶν ὁ Ὠριγένης σπουδάζων, καὶ ὅρα οἷα παίζει. *Hæc ſerio diſputans Origenes, & vide quomodo nugatur.* Annon, ſi conjecturæ ſimiles aliquid ſunt, nobis tenebras offundit Socrates? Si ſimilia Origenis laudes ſunt, quæ erit vituperatio? Etiam ex Xenone Dialogo, quem pro ſuis confirmandis adducit, Socrates falſitatis argueretur. Sed ſint hæc ex leviſſimo, & indoctiſſimo genere conjecturæ ſomniorum.

XVIII. *Et de αὐτεξουσίου.* Ita legunt Sophronius, & Suidas. Honorius Auguſtodunenſis legit *De exitu animæ*, oſcitantia Exſcriptorum, qui dictionem Græcam αὐτεξουσίου non intelligentes, monſtrum in Methodianis induxerunt. Id vero eſt, *De eo qui eſt ſui juris*, *De libero arbitrio.* Ex hoc Excerpta & ſatis longa habes apud Photium in Bibliotheca; verba, & periodos apud Leontium Presbyterum, & Joannem lib. 2. de Rebus ſacris. Joannes Meurſius priorem operis partem ab Andrea Schotto acceptam Græce edidit in Variis divinis, Lugduni Batavorum apud Iſaacum Elzevirum anno 1619. in 4. Illud nos ex Altempſianæ Bibliothecæ Codice Græco exſcriptum habemus. Et Latinum a me jam factum cum Methodii ſympoſio habuiſſes; ſed alicujus Codicis opem, qui illud integrum exhibeat, expecto.

XIX. *In Geneſim quoque.* Leontius Presbyter & Joannes in Opere de Rebus ſacris recitant Methodii verba ἐκ τῶν εἰς τὴν γένεσιν ἀπορειῶν *ex Quæſtionibus in Geneſim.* Nec aliud

aliud adnotaſſe Hieronymum ſuſpicor. Idem enim argumenntum videtur. Niſi quis contendat Methodium in Geneſim præter expoſitionem continuatam, ἀπορίας quoque volumine ſeparato in eandem concinnaſſe. Quidquid de hoc ſit, illud certum eſt, Methodium in Geneſim aliquid commentatum fuiſſe.

XX. *Et in Cantica Canticorum Commentarios.* Eadem habet Sophronius, Suidas & Honorius Auguſtodunenſis, & cum commentarios dicunt, opus ſeparatum, non unam aut alteram Canticorum pericopem ab ipſo incidenter in alio volumine expoſitam, ut ſolens ſuo more alias ſæpe facit, intelligunt.

XXI. *Et multa alia.* Inter ea eſt oratio illius de Simeone & Anna in die Occurſus, deque ſancta Deipara, quam Græce & Latine a ſe verſam edidit Petrus Pantinus Tiletanus Antverpiæ apud Joachimum Tognæſium cum aliis Homiliis Patrum 1598. in 8. De ea Gretſerus de Cruce in duo Fragmenta Methodii: *Edidit Pantinus nomine S. Methodii priſci & veteris illius Methodii homiliam in occurſum Domini &c. Et ex ea citat nonnulla Caniſius lib. 2. de B. Virgine. Non arbitror eſſe priſci illius Martyris, ſed Methodii illius Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui ſub Theophilo & ſucceſſore ejus Michaële glorià confeſſionis, & Orthodoxiæ floruit, vel ejus, qui ſucceſſit Germano, cujus ſunt Homiliæ de S. Cruce, quia tota phraſis & elocutio hujus Homiliæ & hyperbolæ ſapiunt recentiorum Græcorum genium & indolem.* &c. Falli Gretſerum & tota phraſis & elocutio hujus Homiliæ, & hyperbolæ clamant. Quis enim hanc Homiliam cum Sympoſio & reliquis ejusdem Patris fragmentis conferens, non ingenue aſſeverabit, hujuſce non eſſe alium Auctorem quam priſcum illum & veterem Patrem? Non ovum ita ſimile eſt ovo, neque aqua aquæ, ut iſtius phraſis & elocutio, & reliqua dicendi lumina ſympoſii formulis ſimilia ſunt. Adde etiam in principio Homiliæ Sympoſii a ſe de Caſtimonia compoſiti, quod omnem dubitationem tollit, mentionem facere. Modus dicendi totus eſt ad antiquam illam Eccleſiæ eloquentiam, ſimul & pietatem compoſitus. Patere autem ex illius Inſcriptione, adnotat Pantinus, longe ante Juſtiniani tempora Feſtum hoc fuiſſe inſtitutum, cum Methodius ſæcula aliquot præceſſerit: neque eſſe, cur quidam hanc Homiliam ad Domini Natalem detorqueant, cum luce ſit clarius eo minime pertinere. Et vere adnotat, cum non ex ſola Inſcriptione, ſed ex ipſius Orationis ſerie planum ſit, eam habitam eſſe, cum præſentibus Simeone & Anna Chriſtum Virgo beatiſſima obtulit in Templo.

XXII. Baronius in Martyrologio, ſub Juſtiniano Imperatore cœptum celebrari Conſtantinopoli, probare nititur, aſſeveratque, nullum vel Latinorum, vel Græcorum Patrum, qui ante Juſtinianum vixerunt, ſermonem in feſto die Occurſus Domini ſcriptum reliquiſſe; niſi quis accipiat Patrum Commentarios in ſecundum Caput Lucæ, quo rei geſtæ hiſtoria enarratur, quæ aliis in ſuis Commentariis explicarunt, vel certe de ea ad populum verba fecerunt. Et aliud prorſus eſſe Chriſti Domini facta laudibus prædicare, aliud eorum cauſa feſtos dies inducere, & celebrare. Quidquid tamen ſit de mente Baronii, ego legi præter hunc Methodii, ſermones Amphilochii, & Cyrilli, qui Juſtiniano multo antiquiores ſunt, & de hac feſtivitate peculiares laudationes. Franciſcus de Combefis Notis in Orationem Amphilochii in Hypapantem: *Quod vero ſpectat ad feſtũ ὑπαπαντῆς ſeu obviationis, quo dictam hanc Orationem titulus indicat, præcipitantior videtur cenſura Eminentiſſimi Baronii, ut inſtitutum & coli cœptum ſub Juſtiniano, nullum antiquorem laudatorem Patrem habeat. Plane enim antiquior Amphilochius hic noſter: antiquior alter Amphilochius, niſi idem ipſe celebratiſſimus Iconii Amphilochius eſt, ſequentis de Simeone & Anna polemicæ Orationis Scriptor. Antiquior Cyrillus Hieroſolymitanus, cujus extat edita plane feſtiva hujus argumenti Oratio, quam eandem habent & puriorem Regii Codices, quia nec cereorum cœremoniam magnum Eccleſiæ rituum myſta penitus ſilet. Denique antiquior præfatis omnibus Methodius Martyr ipſe idem Auctor Sympoſii decem Virginum, & magna illius Orationis de Occurſu a Pantino edita, ut ipſo ejus exordio quiſque videre poteſt, quem conſtat paſſum in ultima perſecutione, ex S. Hieronymo de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Potuit forte Juſtinianus vel Conſtantinopoli novum inſtituere, quod Eccleſiæ aliæ præſertim Hieroſolymitana, & S. Eccleſia Sion antiquum haberent: vel nova ſanctione, quod jam ſanctum etiam Conſtantinopoli eſſet, aut certe fuiſſet, confirmare, ſeu inſtituere; eo modo quo Sixtus V. initio Pontificatus antiquum Feſtum Præſentationis Mariæ, & multis Græcorum Patrum Orationibus olim celebre, ac nec Latinis ignotum nova conſtitutione non tam inſtituit novum, quam vetus reſtituit, & celebrius deinceps habere voluit.* Feſtum hunc diem B. Virginis in Græcia celebratum multos ante Iuſtinianum annos ſub Marciano Imperatore, colligitur ex Cyrillo Scythopolita in vita S. Theodoſii Cœnobiarchæ. Sub eo etenim Theodoſius alendus inſtruendusque traditur Iceliæ, & virtute, & pietate præſtantiſſimæ fœminæ, quæ feſtum Occurſus cum cereis celebrari demonſtravit. En verba Cyrilli: Τῷ δὲ Θεοδοσίῳ βουληθέντι ἐν ἴσῳ τῷ κατὰ τὴν ἔρημον ἀναχωρῆσαι, ἱερέως αὐτοῦ ὄντος τῆς ἡσυχίας, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ὡς ἐπαινῶν προβαλλόμενον ἠμφιεσμένου, ὁ μακάριος Λογγῖνος οὐ συνεχώρησε διὰ τὸ σχίσμα τὸ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον Μοναχῶν, τῇ καθολικῇ μὴ κοινωνούντων Ἐκκλησίᾳ; ἀλλὰ τῇ Εὐτυχοῦς καὶ Διο-

Διοσκόρου ὑπαγομένων φιλονεικίᾳ τε καὶ κακοδοξίᾳ. Ἀλλὰ λαβὼν αὐτὸν τῇ μακαρίᾳ καὶ ἐν ἁγίοις παρέθετο Ἰκελίᾳ τὴν τοῦ καθίσματος τῆς Θεοτόκου Ἐκκλησίαν τὸ τηνικαῦτα οἰκοδομούσῃ, ὡς δυνάμενον χρησιμεῦσαι αὐτῇ ἔν τε τῷ Ἐκκλησιαστικῷ κανόνι, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς διακονίαις. Αὕτη γὰρ τοῦτο· ἡ μακαρία Ἰκελία πᾶσαν εὐσεβείας ὁδὸν ἐξασκήσασα, κατέδειξεν ἐν πρώτοις μετὰ κηρῶν γίνεσθαι τὴν ὑπαπάντησιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ. *Cum vero Theodoſius in Eremum vellet ſecedere, nanque quietis miro deſiderio tenebatur, & Dei timore, uti operimento circumvallabatur, beatus Longinus non permiſit propter Schiſma, quod inter Eremi Monachos graſſabatur, ideoque Catholica Eccleſia communionem reſpuentium, ſed Eutychetis, & Dioſcori contentioni, & hæreſi ſeſe ſubdentium. Sic eum beata ſanctaque Icelia demandavit, quæ tum Cathiſmatis ſeſſionis Deiparæ Eccleſiam ædificabat, tanquam qui illi proficuus futurus eſſet, tam propagando Eccleſiaſtico ordine, quam aliis miniſteriis inſerviendo. Hæc vero tum beata Icelia, cum univerſam pietatis viam exercuiſſet, ante alia oſtendit cum cereis celebrari Occurſum Servatoris noſtri Dei.* Ergo tum ſub Marciano celebrabatur Hypapante, licet ſine cereis, quæ multo ſancto Eligio & Sergio Papa antiquiora ſunt. Quænam vero fuerit hæc Icelia, ſatis nobis explicat Theodorus Petrenſis Epiſcopus in vita ejusdem ſancti Theodoſii: Κατὰ γνώμην τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ λεγομένῳ παλαιῷ καθίσματι τῷ ὄντι κατὰ τὴν λεωφόρον τὴν ἄγουσαν ἐπὶ τὴν ἁγίαν Βηθλεὲμ μετανάστης γίνεται ἐξ αἰτήσεως φιλοχρίστου τινὸς γυναικὸς Ἰκελίας ὀνομαζ, ὑπάρχου μὲν σύνοικου, Χριστοῦ δὲ διακόνου εἰς ὕστερον γενομένης, πλουσίας μὲν τῇ περιφανείᾳ τοῦ βίου, πλουσιωτέρας δὲ τῇ εὐλαβείᾳ τοῦ τρόπου τοῦ κατὰ Χριστόν· ἥτις τὸν ἐκεῖσε ἱδρυμένον δημιουργῆσαι λέγεται ναὸν τῇ ἀχράντῳ Θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ, ἐπὶ τῶν χρόνων Μακαρίου γεγονότος Ἀρχιεπισκόπου. *Ita annuente Magiſtro in locum, qui dicitur vetus ſeſſio prope viam publicam, quæ in ſanctam Bethleem ducit, progreditur, cum id rogaſſet quædam Chriſti amans mulier nomine Hyicelia, quæ fuerat Præfecti conjunx, poſtmodum Chriſti Diaconiſſa ſplendore vitæ dives, ſed pietate ac morum honeſtate, quæ ſecundum Chriſtum eſt, ditior, & quæ templum, quod ibi eſt, in immaculatæ Deiparæ ſemperque Virginis Mariæ honorem dicitur extruxiſſe, ætate Macarii Archiepiſcopi.* Neque Nicephorus Calliſtus Hiſtor. lib. 17. cap. 28. dicit quod intenditur, ſub Juſtiniano nempe Imperatore Conſtantinopoli ſolemnitatem hanc celebrari cœptam eſſe ſimpliciter, ſed tantum indictum, ut per totum terrarum Orbem celebraretur; Ταύτῃ δὲ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος ὑπαπαντὴν ἄρξε πρώτως ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἑορτάζεσθαι. *Idem Imperator & Servatoris Occurſum tum primum toto Orbe terrarum feſto die honorari inſtituit.*

XXIII. Ejusdem *Orationem εἰ τὰ βαΐα, in Ramos palmarum.* Ex Bibliotheca Regia Pariſina edidit Græce & Latine a ſe converſam Franciſcus de Combefis cum Amphilochio, Pariſiis apud Simeonem Piget, cum aliis ejusdem Methodii 1644. in folio. De qua ſic ille: *Alteri de Occurſu hancce εἰς τὰ βαΐα annectimus uno Regio Codice 922. aſſerente Methodio Martyri utique magno illi & ſeniori, cujus ſunt & Sympoſia, & alia præclara vel in ſuperſtitibus reliquiis ingenii, & pia mentis monimenta. Favet etiam ſtylus & ſententiæ affinitas cum præcedente, quanquam alter Codex ipſe forſan in Chryſoſtomum effuſior ei tribuit, titulo εἰς τὸν εὐλογημένον, quo Savilius Græce edidit. Facile habent Græci, ut quævis ἀδέσποτα viro tanto tribuant.*

XXIV. Ex ejusdem Operibus Fragmenta duo edidit Jacobus Gretſerus de Cruce tom. 2. pag. 1667. & 1671. Græce & Latine, ſibi ſuppeditata ex Bibliotheca Auguſtana, & poſtmodum edita ſunt Latine tom. 12. Bibliothecæ veterum Patrum editionis Colonienſis. Et quamvis titulus ſecundi Fragmenti non ſit ita in veteri Codice conceptus τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου, *ejusdem Methodii*, conjicit tamen Methodii eſſe, cum ſubjicitur loco Methodii proximo. Neque Stylus genusque dicendi abhorret. De eorum tamen Auctore dubitat, & cum eo dubitare videtur Aubertus Myræus de Scriptor. Eccleſiaſt. *Quis iſte Methodius fuerit, pro certo affirmare nequeo. Illud exploratum eſt, non fuiſſe veterem illum Methodium ſanctitate & Martyrii gloria clariſſimum, qui ſub Diocletiano Martyrii palmam adeptus eſt, cum iſte noſter meminerit vexillorum a Chriſtianis Imperatoribus in formam Crucis commutatorum, de qua mutatione ſub Diocletiano nec cogitari quidem cœptum erat, omnibus adhuc publicis locis ab Idololatria occupatis.* Verba Methodii ſunt: Ἐντεῦθεν οἱ τῆσδε βασιλεῖς πάσης πονηρᾶς ἕξεως ἐπὶ σκεδασμοῦ τὸ σταυροειδὲς περιλαμβάνεσθαι αἰσθόμενοι σχῆμα, τὰ καλούμενα τῇ Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ βέξιλλα ἐμηχανήσαντο. Et nihilominus idem Gretſerus Tom. 1. de Cruce. lib. 2. cap. 39. apertiſſime dicit, ante Conſtantinum tempore Juſtini, Tertulliani, & Minutii Felicis vexilla militaria jam Crucis ſpeciem retuliſſe, adeo ut iſti tres Scriptores audacter ethnicis objecerint, ipſos eodem crimine teneri cum Chriſtianis, ſi Crucem colere crimen eſſet, cum & ipſi Crucem colant, & adorent, colendo & adorando ſigna militaria. Et longe ante Conſtantini ætatem extare nummos excuſos, qui vexilla militaria in Crucis ſpeciem efformata continerent. Hinc conatur poſtmodum reſpondere, quomodo Conſtantinus dicatur Labarum in Crucem commutaſſe, ſi ſigna militaria prius formam Crucis præ ſe ferebant. Quod ſi multo ante Conſtantini ætatem militaria vexilla ethni-

ethnicorum, figuram Crucis præſeferebant, potuit commode Patarenſis Methodius eorum meminiſſe: neque ob hanc cauſam illa Fragmenta Methodio deneganda ſunt, cum ex ipſius verbis nullo modo eliciatur, eum de Chriſtianis Imperatoribus verba facere. Reddamus verba; *Unde Imperatores, qui hiſce in locis imperant*, ſive etiam ſi vis, *noſtri*, nempe qui nobis dominantur, quod poteſt intelligi etiam de Ethnicis, Chriſtiani enim ante Conſtantinum Imperatoribus Ethnicis ſubdebantur, illisque obediebant, cum viderent illi figuram Crucis aſſumi ad univerſa mala diſſipanda, quæ Romana ſermone *vexilla* nuncupantur, excogitarunt. Licet ergo omnia loca ſub Diocletiano Idololatria occuparet, Ethnici & Gentiles ex more ſuo, neſcientes quid facerent, vexilla efformata in formam Crucis conficiebant, quorum ope, ſigno nempe ac figura Crucis, ut Chriſtiani Patres interpretabantur, noxia amolirentur, & cuncta proſpera conſequerentur. Sic horum Fragmentorum, non eſt quod alium Methodium a Patarenſi quæramus auctorem.

XXV. Quidquid tamen ſit, non omittendum in Bibliotheca Auguſtana tria extare Fragmenta Methodii Epiſcopi, duo tamen Gretſerum edidiſſe, tertium neglexiſſe, cujus illa Inſcriptio eſt: τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου, πῶς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ὁ Χριστὸς ἐν βραχεῖ τινι καὶ περιμεμετρημένῳ χρόνῳ διαστολαῖς σώματι ἐκεχώρητο; καὶ πῶς ἀπαθὴς ὢν ἐγένετο ὑπὸ πάθους; Fragmentum tanto Viro dignum, ne pereat, hic exſcribatur. Ἐπειδὴ γὰρ δύναμις αὐτῷ τοῦτο ἦν· δυνάμεως γὰρ τὸ συστέλλεσθαι μὲν ἐν τοῖς ὀλίγοις καὶ βραχύνεσθαι, χεῖσθαι δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ μεγεθύνεσθαι. Εἰ δὲ τὸ συνεκτείνεσθαι μὲν τοῖς μεγάλοις καὶ συνεξισάζεσθαι δυνατὸν αὐτῷ. Τὸ δὲ βραχύνεσθαι ἐν τοῖς μικροῖς καὶ συστέλλεσθαι ἀδύνατον, οὐκ ἦν δύναμις. δυνάμει γὰρ ἐὰν τόδε μὲν δυνατὸν εἶναι φῇς, τὸ δὲ ἀδύνατον, τοῦ εἶναι αὐτὴν δύναμιν ἀπεγράφη ἀσθενοῦσαν περὶ ἃ μὴ δύναται. Οὐ μὴν δὲ ἀλλ' οὐδὲ ὑπεροχήν τινα ἔτι θειότητος ἕξει πρὸς τὰ μεταβαλλόμενα, καὶ τὰ ἐρχόμενα τῶν ζώων· χαίρει ἐφ' ὧν μὲν ἂν δύνωνταί τι δρᾶσαι ἐνεργοῦσιν, ἐφ' ὧν ἂν μὴ δύνωνται φθίνουσι. Διόπερ ταύτῃ μᾶλλον κεχώρηται ἐν ἀνθρώπῳ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι μὴ ἦν αὐτῷ τοῦτο ἀδύνατον, ὅτι δυνάμει καὶ ἔπαθεν ἀπαθὴς μένων, καὶ ἔθανεν, ἀθανασίαν τῷ θνητῷ χαριζόμενος. Σῶμα μὲν γὰρ ὑπὸ σώματος τυπτόμενον, ἢ τεμνόμενον, τοσοῦτον τύπτεται, ἢ τέμνεται, ὅσον ἂν τὸ τύπτον τύπτει, καὶ τὸ τεμνόμενον τέμνει. Κατὰ ἀντιτύπησιν γὰρ τοῦ ὑποκειμένου τῷ τύπτοντι ἡ πληγὴ γίνεται, ἐν ἴσῳ πάθει τῶν ἑκατέρων ὄντων καὶ τοῦ δρῶντος καὶ τοῦ δρωμένου ἀμέλει ἐὰν μὴ τὸ τεμνόμενον μετ' ὀλίγης ἕξεως ἀντιτορήσῃ τῷ τέμνοντι, τὸ τεμνόμενον τέμνειν οὐ δυνήσεται. Τῇ γὰρ φορᾷ ξίφους οὐκ ἀντιπαραμείναντος τοῦ ὑποκειμένου σώματος, ἀλλὰ συνείξαντος μᾶλλον ἄπρακτος γίνεται ἡ ἐνέργεια οἷον καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεπτομερεστέρων σωμάτων πυρὸς, ἀέρος. Ἐκλύεται γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνενέργητος τῶν στερεωτέρων ὁρμὴ σωμάτων. Εἰ δὲ πῦρ, ἢ ἀὴρ, λίθος, ἢ σίδηρος, ἢ ξύλον, ἢ ἄλλο, οἷς οἱ ἄνθρωποι χρώμενοι καθ' ἑαυτῶν ἀλληλοφονοῦσι, τρῶσαι γε καὶ διελεῖν οὐ δύναται διὰ τὸ τῆς θικτικῆς τε αὐτὸ καὶ λεπτομερεστέρας φύσεως τυγχάνειν. Πῶς οὐ μᾶλλον ἄτρωτος γε ἔμεινεν ἡ σοφία καὶ ἀπαθὴς, οὐδὲν πρὸς οὐδενὸς κακυνομένη, κἂν τεμνόμενον συνῆν καὶ προσηλωμένον τῷ σώματι, βελτίων καὶ καθαρωτέρα φύσεως πάσης μετὰ τὸν γεννησάμενον αὐτὴν Θεὸν ὑπάρχουσα. Horum ſententia fuerit: *Cum vero virtus ipſi hoc ineſſet: potentia enim eſt, contrahi quidem in paucis, & imminui, dilatari vero in magnis & augeri. Quod cum magnis una extendi exæquarique ipſi poſſibile eſt, imminui vero in parvis, & contrahi impoſſibile, virtus equidem minime inerat. Virtute enim ſi hoc poſſibile eſſe dixeris, illud autem impoſſibile, eandem virtutem eſſe abnegas, tanquam quæ infirma atque imbecillis eſt circa quæ non poteſt. Imo nec aliquam divinitatis excellentiam continebit circa ea, quæ immutantur. Nanque & homines & reliqua animalia circa ea, in quibus aliquid poſſunt operantur, circa ea in quibus non poſſunt, reſoluta viribus nihil agunt. Propterea hanc ob cauſam Filius Dei in Homine circumcluſus eſt, quod hoc illi impoſſibile non erat. Virtute enim paſſus eſt, impaſſibilis manens, & mortuus eſt, incorruptibilitatem mortalibus donans. Corpus ſiquidem a corpore verberatum, aut ſectum, tantundem verberatur aut ſecatur, quantum verberans verberat, & ſecans ſecat. Secundum enim rei ſubjecta repercuſſum verberanti ictus fit: cum æqualia pati neceſſe ſit, & agens, & id quod agitur. Siquidem ſi quod ſecatur cum parva habitudine ſecanti non correſponderit, quod ſecat ſecare non poterit. Lationi enim enſis ſi non obſtiterit ſubjectum corpus, ſed potius ceſſerit, omni effectu operatio fruſtrabitur, ut videre eſt in corporibus ſubtilioribus ignis & aëris. Diſſolvitur nanque in ſimilibus, manetque absque effectu ſolidiorum corporum impetus. Quod ſi ignis aut aër, lapis aut ferrum, aut lignum, aut aliud, quod homines contra ſeſe uſurpantes ſibi invicem cædem inferunt, vulnerare & dividere non poteſt, quod ſubtilioris naturæ ſit, quanam ratione non potius invulnerabilis manſit ſapientia & impaſſibilis, nulla in re ab aliquo læſa, licet ſimul conjuncta eſſet corpori quod ſecabatur, & clavis figebatur, cum præſtantior & purior omni natura, unum ſi excipias illius genitorem Deum, exiſteret.* Errata in Græco, uti erant in MS. relicta ſunt.

XXVI. In Catena quoque in Jobum ſub Methodii Sidæ multæ expoſitiones in eundem Jobum leguntur. Puto non alium eſſe quam Patarenſem. Quemadmodum enim Patarorum & Olympi in Lycia, ita & Sidæ

Pam-

Pamphyliæ conterminæ Civitatis potuit eſſe Epiſcopus. Ex phraſi, ſententiis, modoque dicendi non alterius eſſe videntur. Si quis vero alium eſſe contenderit, eſto per me. Satis mihi fuerit illum indicaſſe.

XXVII. Patarenſem *Chronicum* quoque ſcripſiſſe, tradit Trithemius. Et apud Marianum Scotum Fragmenta quædam leguntur ex Methodii Chronicis. Indeque etiam meminit Martinus Polonus lib. 1. cap. 4. ſed, cum illius non meminerint antiquiores, ſuſpectū eſt & forte alterius Methodii fuerit.

XXVIII. Sub ejuſdem nomine editæ ſunt *Revelationes*, Chronicon nempe ipſius, cui poſtmodum de rebus in Imperio Romano futuris, & de Antichriſto vaticinia adduntur. Editæ ſunt inter Orthodoxographa Baſileæ apud Henricum Petri 1555. in folio. Non alias eſſe puto, quam librum de Creatione Mundi excuſum cum figuris, Baſileæ apud Michaëlem Fruter, cum Præfatione Sebaſtiani Brandi. Geſnerus putat Græce & Latine editas eſſe: quia viderat dudum manuſcriptum exemplar editioni paratum. Sed has alterius eſſe Methodii exiſtimat, nec aliter Poſſevinus. Methodii martyris genuinas agnoſcunt Hiſtoria Scholaſtica, Thoſtatus, & nonnulli alii Pererius in Geneſim, Bellarminus de Scriptoribus, Torniellus in Annalibus ſacris, & qui ſua ex his hauſit Henricus Spondanus, falſas & ſuppoſititias. Pererius: *Verum hæc legentem atque cogitantem magna ſubit indignatio, tam ineruditum & futile commentum ſanctiſſimo viro & Martyri ſub ſpecioſo Revelationis obtentu eſſe affictum*: & in cap. 16. v. 38. *Non ſum inſcius multas olim hujus Methodii nomine Revelationes & Vaticina vulgo recitata & celebrata eſſe: quorum nonnulla hodieque partim in Scholaſtica Hiſtoria, partim quibusdam aliis in libris extant: ſed ea profecto talia ſunt, ut mendaciter fuiſſe conficta, falſoque attributa ſanctiſſimo illi viro & clariſſimo Martyri minime ambigendum ſit. De nonnullis a nobis diſputatum eſt in primo Tomo horum Comment. in Geneſ. in princip. lib. 7. ubi primum verſum capitis quarti Geneſis explicavimus. Hoc porro, quod ut Methodii vaticinium a Thoſtato commemoratur, falſum eſſe dupliciter convincitur.* Bellarminus; *Circumfertur libellus Revelationum ſub nomine S. Methodii, ſed ſuppoſitus cenſetur.* Similia ſunt Tornielli & Spondani. Eas tamen genuinas agnoſcit Auctor Synaxarii de Methodio Patar. in Menæo. Οὗτος ὁ θεῖος τῷ ὄντι τοῦ Θεοῦ ἱερεύς τε καὶ μάρτυς κατέλιπεν ἡμῖν συγγράμματα τῆς αὐτοῦ φιλοπονίας· πάσης γνώσεως καὶ ὠφελείας τυγχάνοντα. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μελλόντων σαφέστατα προεθέσπισε, καὶ προηγόρευσεν εὐκρινέστατα περί τε τὰς βασιλέων ἐναλλαγὰς καὶ μεταβολὰς, καὶ μεταποιήσεις, καὶ ἐθνῶν ἐκδρομὰς, καὶ χωρῶν καὶ τόπων ἐρημώσεις καὶ ἀφανισμοὺς, περί τε ὀρθοδόξων καὶ αἱρετικῶν βασιλέων, καὶ περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ, καὶ πανωλεθρίας πάσης σαρκὸς ἀνθρωπίνης. Ταῦτα πάντα σαφέστατα ὁ θεῖος οὗτος προεθέσπισεν. *Hic vere divinus Sacerdos Dei & Martyr Commentarios valde proficuos nobis reliquit, qui ſedulum illius ſtudium & cognitionem rerum præſeferunt. Sed & de rebus futuris clariſſime prævaticinatus eſt, & accuratiſſime prædixit, de Imperiorum immutationibus, viciſſitudinibus, & varietatibus; nec non gentium excurſionibus, & regionum & locorum depopulationibus, & vaſtationibus, & de fine Mundi, & Antichriſto, & illius regno, & eandem de diſperſione, & internecione univerſæ carnis humanæ. Hæc omnia divinus hic vir clariſſime prævaticinatus eſt.* In Codice manuſcripto Vaticano 859. continetur, Μεθοδίου Πατάρων εἰς τὸν ἔσχατον καιρόν. *Methodii Patarenſis in extrema tempora.* Et incipit; Ἰστέον ὅτι ἐξελθόντες οἵ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα. Idem eſſe ac editum ſub Revelationum nomine non ſinit me dubitare caput tertium editum, quod incipit: *Sciendum nanque eſt, quod exeuntes Adam & Eva &c.*

XXIX. Reperitur penes me Manuſcriptum ſub hoc titulo; Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου Πατάρων, καὶ ἐκ τοῦ βιβλιογράφου κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου. Sunt omnia de rebus futuris vaticinia, & plane omnia, ut Auctor Synaxarii deſcripſit. Finit tamen ut Revelationes editæ. Exiſtimo a Leone Philoſopho, cujus alia de Urbe Conſtantinopolitana oracula carmine expoſita & edita Græce & Latine a Jano Rutgerſio, quæ a Methodio breviter dictata ſunt, prolixius multis etiam de ſuo additis, in hunc quo leguntur modum concinnata fuiſſe. Non tanti tamen ſimilia eſſe judico, ut diutius mihi laborandum ſit, ad eorum genuinum Auctorem inveſtigandum. Sumant hanc operam, quibus ſimiles næniæ in deliciis ſunt.

XXX. Notat Poſſevinus, in Bibliotheca Imperatoris Viennæ Auſtriæ haberi Manuſcriptum, *Methodii Monachi & Epiſcopi exegeſis in Apocalypſim.* Refertque id ex aliis qui Catalogos ſcripſere, Geſnero nempe, & illius Epitomatoribus, qui præterea addunt: *Methodius in Apocalypſim extat in Bibliotheca Auguſtana, & in Bibliotheca Imperatoris Viennæ, Methodii Monachi & Epiſcopi exegeſis in Apocalypſim Joannis in 4. MS.* Et Patarenſem in Apocal. ſcripſiſſe colligi videtur ex Andrea Cæſarienſi in principio ſuorum Commentar. in Apocal. Περὶ μέντοι τοῦ θεοπνεύστου τῆς βίβλου περιττὸν μηκύνειν τὸν λόγον ἡγούμεθα, τῶν μακαρίων Γρηγορίου φημὶ τοῦ Θεολόγου, καὶ Κυρίλλου, προσέτι δὲ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων, Παπίου, Εἰρηναίου, Μεθοδίου, καὶ Ἱππολύτου, ταύτῃ προσμαρτυρούντων τὸ ἀξιόπιστον. Παρ' ὧν καὶ ἡμεῖς πολλὰς λαβόντες ἀφορμὰς εἰς τοῦτο ἐληλύθαμεν

μῶν, καθὼς ἔν τισι τόποις χρήσεως τούτων παρεθέμεθα. Porro autem de libri hujus fide, & auctoritate prolixe hoc loco diſſerere ſupervacaneum arbitramur. Conſtat nanque beatos illos viros Patresque noſtros, Gregorium Theologum, Cyrillum Alexandrinum, multoque hiſce vetuſtiores Papiam, Irenæum, Methodium, & Hippolytum divinum, fideque dignum eſſe nonnullo loco tradere: e quorum monumentis occaſione accepta nos ad hoc conſilium venimus; ſicuti multas quoque ſententias ex eorundem ſcriptis mutuati ſumus, hiſque noſtris Commentariis inſeruimus. Sed forte noninteger ille Comentarius eſt in univerſam Apocalypſim, ſed in eam tantum pericopem, quam in Convivio ſuo aſſumit, atque interpretatur, ex qua ſua habuerunt Andreas & Arethas, ut ſupra vidimus, Et forte etiam hic alius eſt a Patarenſi Monachus & Epiſcopus, qui in Apocalypſim ſcripſit. Idque facili negotio dignoſcent, qui Viennenſi & Auguſtanæ Bibliothecis præſunt.

XXXI. Tandemque, ut id quoque ſcias Lector, in Bibliotheca Barberina ſunt Methodii Epiſcopi & Patarenſis nonnullæ expoſitiones in Catenis in Geneſim Cod. 185. in Pſalmos Cod. 4. in Canticum Abacuc Prophetæ Cod. eodem, quemadmodum & in Catenis novi & veteris fœderis Vaticanis; quas ne longior ſim non enumero.

XXXII. Idem Poſſevinus in Catalogo Bibliothecæ Sfortianæ num. 19. poſt Orationem Chryſoſtomi de Transgreſſione Adami, notat; *Methodius Epiſcopus Patarraum & martyr in Evangelia.* Si titulus non fallit, nec noctu, nec diu quiete unquam eundum eſt, nec dormiendum, donec tantum opus eruatur e tenebris. Montes auri ſunt, utinam non carbones evadant.

XXXIII. *Et multa alia vulgo lectitantur; Vulgo* dixit Hieronymus, communiter & paſſim, Sophronius χύδην interpretatus eſt, fuſe nempe, & copioſe lectitata. Sed quemadmodum in Hieronymo illud *vulgo* indicare poteſt, eo modo dictata accompoſita eſſe, ut omnibus ob ſui facilitatem pateant, ideoque publice ab omnibus legerentur, ita Sophronius dictione illa χύδην, ea oratione proſa, ac pedeſtri ſcripta fuiſſe nobis voluit ſignificare. Sic enim uſurpavit Ariſtoteles lib. 3. Rethoricorum: *Διὸ καὶ τὰ μέτρων πάντες μνημονεύουσι μᾶλλον τῶν χύδην ἀριθμὸν γὰρ ἔχει ᾧ μετρεῖται. Ideoque omnes facilius verſus recordantur, quam ſolutam orationem. Habent enim numerum, & menſurantur:* χύδην ergo, ut vides, notat orationem ſolutam, liberam, nullis numeris adſtrictam, quam vocant proſam, & qua Methodii commemorata Commentaria compoſita ſunt. Ut ex iis, quæ reliqua ſunt, legentibus patere poterit. Hinc male argutantur ii, qui Methodium hunc poëtam exiſtimarunt, quod apud Hieronymum legunt, Methodium contra Porphyrium ad decem millia verſuum ſcripſiſſe, parum, ut videtur, id obſervantes, ut ait Gyraldus de Poët. Hiſtor. Dialogo. 5. quod verſus non modo apud Latinos, ſed apud Græcos etiam de ſoluta oratione recte dicitur. Probatque id ex Cicerone, Quintiliano, & Pediano Aſconio. Quod ſi verſus apud Hieronymum, & alios numeris adſtrictam orationem notant, erunt profecto innumeri alii, qui proſa ſcripſerunt, Poëtæ. Hieronymus in Pamphilo Presbytero de expoſitionibus Origenis in duodecim Prophetas illius manu exſcriptis. *Si enim lætitia eſt, unam Epiſtolam habere Martyris, quanto magis tot millia verſuum, per qua mihi videtur ſui ſanguinis ſignaſſe veſtigia?* In Gregorio Nazianzeno, *Ad triginta millia verſuum omnia opera ſua compoſuit.* In Ambroſio Alexandrino; *Scripſit adverſus Apollinarium volumen multorum verſuum de Dogmatibus.* Non addam hic plura neque ex Hieronymo, neque ex aliis. Explicat ſeſe nihilominus Hieronymus Præfat. & translat. Eſaiæ: *Nemo cum Prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos, metris eos exiſtimet apud Hebræos ligari, & aliquid ſimile habere de Pſalmis & operibus Salomonis: ſed quod in Demoſthene & in Tullio ſolet fieri, ut per cola ſcribantur, & commata, qui utique proſa, non verſibus conſcripſerunt, nos quoque utilitati legentium providentes interpretationem novam novo genere diſtinximus.* Hi proſa ſcripſerunt, verſus tamen eorundem Oratio a Hieronymo vocatur. Et tu dices Methodium poëtam fuiſſe, quia de eo loquens Hieronymus, verſuum millia ſcripſiſſe dicit? Evangelia & novi ac veteris Foederis omnia verſibus menſurantur, ideone & ſtricta numeris oratione? Non inficias iverim, Methodii ingenium ad poëſim fuiſſe proclive, quod colligitur ex verſibus Poëtarum, quos in ſua ingerere, cum occaſio ſe tulerit, & ad ornandam orationem recitat, ut ex Excerptis Photii, & hoc Sympoſio manifeſtum eſt. Et ſcripſiſſe etiam carmina nullus dubito, cum recte conſidero Sympoſium circa finem, in quo laudes Caſtimoniæ numeris adſtricta Oratione Virgines proſequuntur. Sed qui verſus iſti ſunt, & quomodo numerentur in ſoluta oratione, alii examinent.

XXXIV. Methodium Martyrem, & Epiſcopum conſequitur alter *Methodius Patriarcha* Confeſſor doctrina & operibus editis præcelebris, & Martyrio fere par. Ab Iconomachis enim aliiſque, qui ejus mores ſanctiſſimos ferre non poterant, & cruciatus acerbiſſimos, & carceres atrociſſimos, & manifeſtas calũnias pro pietate defendenda pertulit. Colitur inter Sanctos tum a Latinis tũ a Græcis, & apud Græcos illius ſolemnitas cum peculiari in eum Officio celebratur. Fuit is Patria Syracuſanus. Habeo ex incerti laudatione in eundem; ὁ ἐκλεκτὸς Θεοῦ Μεθόδιος τῆς

Συρακούσας ἔσχε πατρίδα, γονέων εὐκλεῶν καὶ πλουσίων υἱὸς γεγονώς. ἐν αἷς πᾶσαν γραμματικὴν τέχνην καὶ ἱστορίας, ὀρθογραφίαν τε, καὶ ὀξυγραφίαν κατορθωκὼς ἐκ παιδὸς, ἤδη λοιπὸν εἰς ἄνδρας τελῶν τὴν Βασιλίδα κατέλαβε, πλεῖστα χρήματα ὅσα ἐπαγόμενος, βασιλικῶν ἀξιωμάτων τυχεῖν ἐφιέμενος, καὶ τῷ βίῳ περιφανὴς καταστῆναι. Συντυχὼν δέ τινι Ἀσκητῇ ἐκ προνοίας Θεοῦ, καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθεὶς, δι᾽ ἣν τῶν ἑσπερίων πρὸς τὴν ἕω μεταπεφοίτηκεν καὶ τὰ ἑξῆς. *Electus Deo Methodius Syracuſas patriam nactus, parentibus nobilibus divitibusque ortus, in patria univerſam Grammatica artem, recteque at velociter ſcribendi modum apueris inſtruitur. Cum ex ephebis exceſſit, plurima ſecum conducta pecunia, Urbem regiam appellit, dignitatum Imperialium deſiderio inflammatus, & mundana gloria cupidiſſimus. Verum cum in Aſcetam, ita Deo providente, incidiſſet, & cauſam, qua ductus res occiduas cum Orientalibus commutaverat, interrogatus,* &c. Ante Patriarchatum mittitur a Leone Tertio Romano Pontifice Conſtantinopolim, in quo Legati munere perfunctus in Epiſcopatum promovetur, ut teſtatur Anaſtaſius Bibliothecarius Epiſtola ad Carolum Calvum. Verba illius ſunt: *Hic a Sede Apoſtolica Conſtantinopolim Presbyter miſſus, ejusdem Urbis tenuit Pontificium, & ex tunc inter Sanctos ab omnibus, ob ſuæ confeſſionis & agonis certamen veraciter veneratur.* Græci in Menæo:

Ὁ Μεθόδιος λύχνος ὢν Ἐκκλησίας,
Μεθεὶς ὁδεύει τὰ κάτω πρὸς τὸν πόλον.

Οὗτος ὁ ἅγιος τὴν πλάνην τῶν αἱρέσεων, καὶ Εἰκονομάχων σοφαῖς ἀποδείξεσι, καὶ γραφικαῖς ῥήσεσι παντοίοις ἀνατρέψας καὶ καθελὼν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις βραβεύσας, καὶ πολλὰς κακώσεις ὑπὸ τῶν Αἱρετικῶν ἐν τῷ προσκυνεῖν τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας, ἀνεπαύσατο αἰωνίως, λύτρωσιν τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἐξαιτούμενος. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ οἴκῳ, ἐν ᾧ τὸ τίμιον αὐτοῦ κατάκειται λείψανον, τῷ ὄντι ἔνδον τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων τῶν μεγάλων. *Methodius cum eſſet lucerna Eccleſiæ, quæ infra ſunt relinquens, ad cœleſtia iter arripit. Sanctus hic hæreſes, & ſanctas imagines oppugnantium errorem graviſſimis divinarum Scripturarum teſtimoniis redarguens convellensque, & orthodoxam fidem Eccleſiis miniſtrans, multas ærumnas ab Hæreticis perpeſſus, cum pro ſancto venerabilium Imaginum cultu laboraret, æternam requiem adipiſcitur, peccatorum remiſſionem nobis expoſcens. Ejus dies feſtus celebratur in ſanctiſſimo Sacello, in quo pretioſæ illius reliquiæ intra divinum templum celeberrimorum Apoſtolorum repoſitæ ſunt.* Eadem habentur in Menologio Barberino MS. Cod. 119.

Τὸν Μεθόδιον φωστῆρα τῆς Ἐκκλησίας
Τὸ τῆς τελευτῆς σβεννύει στυγνὸν νέφος.

Οὗτος ὁ ἅγιος καὶ μέγας Μεθόδιος γέγονεν ἀπὸ Σικελίας, μοναχὸς μὲν ὑπάρχων, καὶ ἐν διαφόροις ἀσκήσεσι τὴν ἀρετὴν μετελθών. ἔφθασε δὲ καὶ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διὰ τὸν ἐπικείμενον κλύδωνα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἦν γὰρ τῶν Εἰκονομάχων ἡ αἵρεσις ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Χίου μοναστήριον δειμάμενος, ἐκεῖσε προσεκαθέζετο τὴν πλάνην τῆς αἱρέσεως τῶν Εἰκονομάχων σοφαῖς ἀποδείξεσι καὶ γραφικαῖς ῥήσεσι παντοίως ἀνατρέψας καὶ καθελὼν, καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις βραβεύσας, καὶ πολλὰς κακώσεις ὑπὸ τῶν Αἱρετικῶν ἐν τῷ προσκυνεῖν τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ὅτε δὲ Θεόφιλος ὁ Βασιλεὺς τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο, καὶ ἡ ὀρθόδοξος πίστις ἐξέλαμψε, προσκαλεῖται ὁ μέγας Μεθόδιος ὑπὸ Θεοδώρας τῆς βασιλίσσης καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς κατὰ πρόῤῥησιν Ἰωαννικίου τοῦ μεγάλου τοῦ θαυματουργοῦ, καὶ χειροτονεῖται Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπισκοπήσας ἔτη τέσσαρα, καὶ μῆνας τρεῖς ἐν εἰρήνῃ αἰωνίως ἀνεπαύσατο. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ οἴκῳ τῷ ὄντι ἔνδον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῶν μεγάλων, ἐν ᾧ καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ κατάκειται λείψανον. *Methodium Eccleſiæ lumen obitus extinguit triſtis nebula. Hic ſanctus magnusque Methodius ortum habuit in Sicilia, Monachus factus, & vario exercitationum genere virtutem aſſecutus, Byzantium usque pervenit, & propter irruentem Eccleſiarum tempeſtatem (Iconomachorum ſiquidem hæreſis graſſabatur) in regione, cujus nomen e Chio erat, extructo Monaſterio ſedem collocavit, errorem hæreſis Iconomachorum doctis demonſtrationibus, & ex Scriptura petitis teſtimoniis variis modis convellens atque refutans, & fidem orthodoxam Dei Eccleſiis reſtituens. Multas porro ærumnas ab Hæreticis, quod ſanctas Imagines coleret, ac veneraretur perpeſſus, cum Imperator Theophilus finem vitæ poſuit, & fides orthodoxa reluxit, ab Imperatrice Theodora & illius filio Michaële, uti prævaticinatus fuerat magnus ac Thaumaturgus Joannicius, accerſitur, & Conſtantinopolitanus Patriarcha creatur. Et cum annos quatuor & menſes tres Patriarchatui præfuiſſet in pace, æternam requiem conſequitur. Agitur dies illius feſtus in ſacra ipſius domo intus ædem ſanctorum magnorum Apoſtolorum, in quo veneranda illius reliquiæ requieſcunt.* De alia ejusdem Legatione Conſtantinopoli Romam, electione, certaminibus, morte, & rebus aliis, vide Cedrenum in Michaële Imperatore, Glycam in Theophilo, Theophanem in laudatione ſancti Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani, Acta S. Joannicii, incertum in laudatione ejusdem, quam nos Latine redditam ſuppeditavimus Conſtantino Cajetano Syracuſano. In hunc quoque Orationem ſatis prolixam ſcripſiſſe adnotavit neſcio quis in margine Cod. 825. Vaticani p. 4. Ζήτει καὶ λόγον μέγαν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Σικελίας εἰς τὸν ἅγιον Μεθόδιον. *Quærito & Orationem longam Gregorii*

Siciliæ

Sicilie Archiepiſcopi in ſanctum Methodium. Et de Conſtantinopolitano ſermonem eſſe non dubito, cum hæc nota ſit in principio laudationis incerti in Conſtantinopolitanum. Hæc Oratio, licet a me anxie perquiſita ſit, ad hunc diem non pervenit ad manus. Et doleo equidem tantum in tantũ Patrem monimentũ eſſe perditum, ſi tamen deperditum eſt. Joannes Epheſius Tract. de Schiſmate, vocat eundem Μέγαν τῆς ἀληθείας ὁμολογητὴν, καὶ τῆς εὐσεβείας θεμέλιον. *Magnum veritatis homologetam, & pietatis fundamentum inconcuſſum.*

XXXV. Multa enim *adverſus* * *Iconomachos* ſcripſiſſe indicant verba Græca ex Menæo Græcorum & MS. Barberino ſupra poſitis. Ex iis nihil reliquum, quod ipſe ſciam, nobis eſt.

XXXVI. Exſcripſi ejusdem ex Bibliotheca Vallicellana *Orationem in Sanctam Agatham Martyrem*, ſed mutilam, eam quoque uti erat ab amicis rogatus Latinam feci, & dicto Conſtantino tradidi. Leonardus Pate ex Alumno Collegii Græcorum, Græcarum literarum, Profeſſor primarius in Univerſitate Meſſanenſi neſcio unde integram habuit, & Latine reddidit. Utinam nobis Græca aliquando communicaret. Illius principium eſt: ἐπειδή με τὸ θαῦμα πρὸς τὸ λέγειν ἐξήγειρεν. Eſt in ea maxime adnotanda ſententia, de auxilio divino & gratia, eam quod non eſt præ manibus omnium, apponam. Πάντες μὲν ἐν Θεῷ πεφανέρωνται. Ὅτι, φησὶ τὸ ἱερὸν γράμμα,* πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. Προώρισται δὲ οὐ πάντα τῷ γινώσκοντι. Ἡ μὲν γὰρ πρόγνωσις τὴν περὶ πάντα τοῦ ποιητοῦ εἰσάγει ἐπίγνωσιν, ἥτις καὶ συγχωρήσεως αὐτοῦ ἔχει λόγους καὶ προαιρέσεως τῶν τῷ αὐτεξουσίῳ συνεκτισμένων φέρει τὰ σπέρματα. ὁ δὲ προορισμὸς οὐ συγχωρητικῆς περιπτώσεως τῆς μετὰ προαιρέσεως ἀνθρωπίνης εὐδοκίαν τοῦ ποιητοῦ εἰσφέρει πρὸς αὐτὸν τὸν προοριζόμενον. Οὕτως ἡ πᾶσι μακαριστὸς ὑπεραγία δέσποινα ἡμῶν παρθένος καὶ θεοτόκος τῷ ἐνοικήσαντι Θεῷ αὐτὴν καὶ ποιήσαντι Λόγῳ ἐκ πασῶν γενεῶν ἐξελέλεκτο. καὶ οὕτως ἡ ταύτης θυγάτηρ καὶ δούλη ἡ νῦν εὐφημουμένη ἡμῖν, καὶ δι' αὐτῆς τῷ Θεῷ τὸν ἔπαινον καὶ τὴν νῦν εὐχαριστίαν προσάγουσα, προώριστο εἰς μάρτυρα καὶ ἐκλέλεκτο τῇ προαιρέσει ἑτοιμασθεῖσα, ὥσπερ ἡ δέσποινα κατοικισθεῖσα. *Omnes itaque Deo manifeſti ſunt, cum ſacra Scriptura dicat, omnia nuda & aperta ſunt oculis ejus, ad quem ſermo noſter collimat. At non omnia prædeterminata ſunt cognoſcenti. Ipſa etenim præcognitio importat creatoris Dei de rebus ſingulis cognitionem, quæ & illius indulgentiæ & electionis rationes amplectitur, & eorum qui ab eo libere creati ſunt ſemina retinet. Prædeterminatio vero non permiſſivi lapſus, ſed cum libera electione hominis Creatoris beneplacitum in eum ipſum inducit, qui prædeterminatur. Sic ab omnibus beatiſſima prædicata ſanctiſſima Domina noſtra Virgo, Deique parens a Divino Verbo, quod in ea habitavit, & eam creavit, ex omnibus gentibus delecta eſt: nec alio modo illius filia & ancilla, quæ nunc fauſtis acclamationibus condecoratur a nobis, quæque per eandem noſtra præconia noſtramque gratiarum actionem Deo adſportat, prædeterminata fuit, ut eſſet Martyr, & electa eſt propoſito libero præparata, quemadmodum Domina inhabitata.*

XXXVII. Cum adhuc eſſet Presbyter, res geſtas Dionyſii Areopagitæ hiſtoriâ compelxus eſt. Editæ ſunt Græce & Latine Interprete Petro Lenſſelio, tum Pariſiis, tum Antverpiæ inter Opera Dionyſii Areopagitæ. Eas laudant ſub nomine Methodii recentiores, quamvis ab aliis Metrodoro neſcio cui vendicantur; easdem concinnatas Hilduinus Abbas ex Ludovici Pii mandato ex Græcis, & ex Latinis fontibus ſimul poſitas, ſtylo hiſtorico proſecutus eſt, & Areopagitica nominavit. Tum etiam Michaël Syncellus Hieroſolymitanus de eodem Dionyſio Orationem encomiaſticam ſcripſit, Græce & Latine Interprete Baſilio Millanio Caſſinate Monacho cum Dionyſio editam.

XXXVIII. Illud etiam in dubio eſt, quo tempore vel qua mente, & an ex Latinis fontibus, an vero ex Græcis deſumptam hiſtoriam tum Syncellus Michaël, tum Methodius Scripto mandarunt, dum de duobus Dionyſiis diſputatur. Horum ſiquidem auctoritate permulti cum Hilduino ad Apoſtolorum tempora Dionyſium Pariſiorum patronum referunt, nam hi qui de Divi Dionyſii rebus geſtis ſcripſere Dionyſium Pariſiorum Epiſcopum eundem faciunt, qui & Athenarum fuit Epiſcopus. Confirmant Anaſtaſii Bibliothecarii auctoritate, qui ſcribit ad Carolum Calvum Imperatorem; *Hujus autem paſſionis textus Beatus Methodius qui ad ſedem Apoſtolicam Conſtantinopoli Presbyter miſſus ejusdem Urbis, nam poſtea Patriarcha Conſtantinopolitanus ipſe fuit, tenuit Pontificium, & ex tunc inter Sanctos ab omnibus ob ſua confeſſionis & agonis (pro ſacrarum Imaginum pio uſu initi) certamen veraciter veneratur & colitur, edidit pauca de præcedentibus excerpta.* Hic Anaſtaſius dicit Methodium ad Sedem Apoſtolicam Conſtantinopoli Presbyterum miſſum, & conſtat ex Curopalate & Theodori Studitæ epiſtola ad Epiphanium, Methodium miſſum fuiſſe a Nicephoro Patriarcha, cum ille falſis calumniis appeteretur ab adverſariis ad Papam, qui erat Paſchalis I. nihilominus apud Surium legitur, Sede Apoſtolica Conſtantinopolim Presbyterum miſſum. Poſſe hæc con-

* Hebr. IV. 13.

conciliari alii notant, ſi Methodium poſtquam functus eſt legatione pro ſuo Patriarcha apud Papam, ab eo remiſſum Conſtantinopolim cum injuncta Apoſtolicæ Sedis aliqua præceptione dicant.

XXXIX. Inter doctos tamen homines ambigitur, An quæ Methodius & Syncellus de Dionyſio ſcripſere, ex ſuo genio depinxerint, an ex antiquorum Græcorum monumentis fuſioribus excerpta, & in epitomen contracta Romæ exarata ediderint. Alii enim Hilduinum a Græcorum Præſulibus & Legatis, arte favorem ejus ambientibus deceptum, ac deluſum fuiſſe tradunt: & perditis Græcorum rebus, qui a Francorum Regibus ſuppetias poſtulabant, ingenio Græco factum eſſe, ut S. Dionyſii Monachis, penes quos maxima Galliæ pars rerumque erat, ſuo Dionyſio dignitatem Areopagiticam, & Pauli Apoſtoli doctrinam tum primum affigentibus ultro applauderetur; a veris fictiſue monumentis tota res confirmaretur. Jacobus Sirmundus, de duobus Dionyſiis: cum Areopagitæ nomine perſtrepere & circumſonare omnia cœperunt, ut plauſibili fabulæ color & vires adderentur, nati ſunt repente, & ex tenebris eruti cum Ariſtarcho & Virbio Syncelli & Methodii, qui ſuffragari viderentur. Et ex verbis Hincmari ad Carolum Calvum ſcribentis: *Recognovi his, quæ ibi ſcripta ſunt* (in Vita Dionyſiii a Methodio ſcripta) *eaque in adoleſcentia legebam conſonare, videlicet per quos ac qualiter geſta Martyrii Divi Dionyſii ſociorumque ejus ad Romanorum cognitionem, indeque ad Græcorum notitiam perveniſſe.* Colligunt geſta paſſionis Dionyſii ex Galliis primum ad Romanorum, deinde ad Græcorum cognitionem perveniſſe, quo in caſu quis non facile concipit Methodium ex Commentariis Gallorum Hiſtoriam Dionyſii contexuiſſe? At quinam fuerint Galli, Hilduinus ne an alii, perinde eſt ut dicamus Methodium non ex ſuis, ſed ex alienis monimentis univerſam Dionyſii vitam conſcripſiſſe. Et probant primo, quod Hilduinus, ut Areopagiticis fidem aſtrueret certiorem, Methodium laudare debuit, niſi forte ea monumenta laudare puduiſſet, quæ Methodio ex Gallica Legatione redeunti commiſerat. Secundo, quod in Areopagiticis num. 10. aſſerat: *De Dionyſii Areopagitæ obitu nihil Græcos ſcripſiſſe, quia propter longinquitatem terrarum tranſitus ipſius penitus eis fuit incognitus.* Tertio, quod cum vetus Martyrologium Hilduinus Conſtantinopoli accerſiſſet, tunc facile fuiſſet illi dare libellum, quo Methodius Dionyſii vitam recens conſcripſerat. Quarto, quod ex mutua Dionyſiii vitæ per Hilduinum & Methodium editæ collatione apparet, Methodium ex Hilduini ſociorumue ejus ſcriptis Dionyſiii vitam edidiſſe, & plurimis adductis locis tum ex Hilduino, tum ex Methodio probant. Hinc duo manifeſte dicunt colligi, unum eſt, ex mutua utriusque Auctoris collatione fieri omnino ut Methodius ab Hilduino, vel Hilduinus a Methodio ſcribendi materiam acceperit, cum vero nullus dicat a Methodio Hilduinum, aut Methodium ab antiquoribus Græcis accepiſſe, qui ipſomet Hilduino judice de Dionyſii Areopagitæ obitu nihil ſcripſerunt: alterum Græcum hominem a Gallo fuiſſe per ignorantiam deceptum.

XL. Et hæc qui duos Dionyſios pernegant: qui vero aſſerunt, Sanctum Methodium, dum Apocriſiarium Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani ageret apud Paſchalem Papam, Martyris Dionyſii res geſtas ſtylo hiſtorico proſecutum, quidquid antiquiores Auctores Græci de eodem ſcripſerant in compendium retuliſſe & contraxiſſe, ſuamque Epitomen Romæ conſcriptam reliquiſſe, quam vidiſſe ſe teſtatur dum tenera adhuc eſſet ætate Anaſtaſius Bibliothecarius Epiſt. ad Carolum Magnum: quare inſulſe aſſerere qui ſcribunt eum ex ſuo genio depinxiſſe, & Baronium non recta linea inceſſiſſe, dum cenſuit eodem tempore, quo Hilduinus ſua concinnavit Areopagitica in Occidente, Michaëlem & Methodium in Oriente, adeoque id curante Hilduino, qui certe nondum Abbas S. Dionyſii erat, cum Methodius Romæ exiſteret Conſtantinopolitani Apocriſiarius, Libellum de geſtis S. Dionyſii Areopagitæ ex priſcorum Auctorum fuſioribus Commentariis concinnaſſe, nempe ſub Paſchale Papa, cujus anno ſecundo, qui Chriſti fuit 818. ipſe Baronius Legationis ejuſdem Methodii ad Sedem Apoſtolicam commeminit, quo tempore Fredulfus Abbas erat Dionyſiani Cœnobii, quod ex certiſſimis Indicibus patet. Fieri itaque non potuiſſe, ut concurrerit cum illis Hilduinus in Areopagitica ſuorum collatione. Siquidem ex Sacra Ludovici Pii ad ipſum Hilduinum ſuper horum indagine ſuſcipienda manifeſtum eſt, eam dirutam fuiſſe poſt reſtitutionem ipſius Ludovici quæ anno tandem 834. facta eſt, ut Sigibertus narrat in Chronico. Quare Methodius & Michaël ſcripſerunt ſub Paſchale primo Pontifice, Hilduinus ſub Gregorio IV. ideoque Pontificatu ejuſdem longe protracto nimirum non ante annum 838. ipſi colligunt hauſiſſe Hilduinum ex illorum ſcriptis, quæ ipſi ex antiquis ſuæ gentis fontibus prælibaverant. Et qui dicunt Methodium deluſum, deluduntur potius ex hiſtoria hujus temporis non modica inſcitia. Ea enim aiunt, erat tum in Orbe conditio, ut Græci non Francorum opem expoſcerent, minus ambirent Abbatis Dionyſiani, qui gratus tum erat Ludovico Imperatori,

cujus

cujus in indignationem paulo poſt incidit gravem, ad ejus invocandum auxilium, & quo adverſus ſe jactas injurias amolirentur, favorem. Quinimo afflictæ res Occidentis cogebant & Papam, & Imperatorem, ob Saracenorum, Maurorumque formidabilem in Siciliam illapſum, invaleſcentem per Hiſpaniam potentiam, imminentemque eorundem in Galliam irruptionem Michaëlis Imperatoris Conſtantinopolitani tum pace fruentis, Legatione etiam miſſa, opem flagitare. Quod facile eſt probare ex Synchronis Auctoribus, gravioribusque Scriptoribus, qui res hujus temporis certis calculis obſervarunt. Quod enim ſcripſit Hilduinus de miſſis ab Imperatore Byzantino Michaële ad Ludovicum Occidentis Auguſtum per ſolemnem Legationem ſancti Dionyſii Areopagitæ libris, non probat quod intenditur deluſum fuiſſe a Græcis Hilduinum Græcorum arte, favorem ejus, quo apud Ludovicum Pium pollebat, ambientium: imo vero comentitiam eſſe ejusmodi occaſionem apertiſſime prodit. Neque enim miſit ad Ludovicum Michaël, ſed remiſit, cum præventus fuiſſet a Ludovico deſiderio ac poſtulatione amicitiæ, & confœderationis ineundæ. Anno ſiquidem ineunte 838. cum Gregorio Quarto Pontifice Angelone conuentu habito Halitcarius Cameracenſis, & Anfredus Nonantulanus Abbas ad Conſtantinopolitanum Cæſarem miſſi ſunt. Summa Legationis erat, ut oratus a Pontifice principibusque Romanis Michaël commune cum ipſis bellum in Saracenos ſuſciperet. Et Legationis hoc eodem anno meminerunt Adelinus Benedictinus, Anonymus editus a Pithœo, Aimoinus de geſtis Francorum, quorum veſtigia ſecuti ſunt recentiores.

XLI. Et hæc quidem & multo plura recentiores pro adjungenda aut adimenda fide Methodio & Syncello. Sed ſive Methodius & Syncellus ſua hauſerint a Gallorum fontibus, ſive Galli ex Methodio & Syncello, qui ex Græcorum fontibus collecta ediderant, hoc alterius negotii fuerit, quod tandem aliquando Galli ipſi, cum Deo placuerit, definient. Nobis durum id eſſe videtur tantos Patres, & potiſſimum Methodium, etiam ab Eccleſia Latina ob ſuæ confeſſionis, & agonis, ut Anaſtaſii Bibliothecarii verbis utar, veraciter veneratur & colitur, deluſos fuiſſe, tantumque dediſſe humano favori, ut ficta a ſe vel conficta ab aliis de Sanctorum martyrio & rebus geſtis hiſtorias ac narrationes pro veris ac genuinis ſcripto tradiderint. Pro veritate atrocia perpeſſi ſunt, aſſiduis laboribus & vario tormentorum genere excruciati, atque tandem confecti ſunt, & nunc demum conficiuntur, cum ob Principum favorem ſe deluſos eſſe, & quod pejus eſt, veritatem prodidiſſe audiunt. Conſtans Methodii animus, ingenuum Syncelli in rebus Eccleſiaſticis propoſitum, impoſturas ſimiles, æque atque ferocientem anguem abhorruiſſent. Sed deluſi ſunt a Gallo homine. Hoc vero minus credibile eſt. Vanorum hominum vitia prudentibus appingimus. Examinarunt antea ſua, Græca ſcilicet monimenta non minus conſiderate circumſpexerunt, quæ Gallorum erant tum poſtmodum veriſimiliora, ut ſacrum Scriptorem addecet, divulgarunt, quod ex eodem Methodio colligitur, qui confitetur ſe non vana atque incurioſa cognitione, ſed veteribus narrationibus, & certa ac firma antiquitate, nec non a longis temporibus per manus tradita auditione, geſta dictorum Sanctorum concinnaſſe. Οὐχὶ γὰρ ἐκ τῶν ἡμετέρων τρόπων, ὧν κεκτήμεθα, ἢ οἰκείᾳ προγνώσει, ἀλλ' ἐκ παλαιᾶς διηγήσεως ἡμῖν ἐξενέχθη, καὶ ἃ ἐκ μέρους ἐκ παγίας ἀρχαίας ὀλίγα καθὰ ἠδυνήθημεν, καὶ ἀπὸ μακρῶν χρόνων ἀκηκόαμεν ἐν συγγραφῇ παρεδώκαμεν, οὐκ αὐτομολήσαντες περὶ τὴν ἐξήγησιν, ὡς εἴρηται, ἀλλ' ὡς τῶν μεγάλων ἔγνωμεν διηγήματα διδασκάλων φοβούμενοι τὸν Θεόν. *Neque enim a noſtris moribus habuimus, aut a noſtra prænotione, ſed ex veteri narratione a nobis perfectum eſt; quæque pauca a certa firmaque antiquitate & a longis temporibus audivimus, ea ut potuimus, literis mandamus, non expoſitionem ex nobis ipſis ac temere aggreſſi, ſed ut magnorum Doctorum rerum geſtarum narrationes habuimus, veriti Deum.* Si qui ſcribit virtute cognita & ſpectata fide ampliſſimus eſt, ut Methodius eſt, & ſanctitate præcelebris, nunquam ego dicerem, deluſum fuiſſe, tantumque dediſſe humano favori, ficta a ſe vel conficta ab aliis de Sanctorum Martyrio & rebus geſtis narrationes pro veris ac genuinis ſcripto tradiderit. Non tantum audeo. Sed rem hanc altius conſiderandam rerum harum inquiſitoribus relinquimus. Notandus præterea eſt Franciſci Bivarii in Flavium Dextrum Anno Chriſti 91. ſupinus error, qui mediæ ætatis ſcriptorem, ſcriptorem vetuſtiſſimum nuncupat.

XLII. Eſt apud me manuſcripta ejusdem Epiſtola ad Patriarcham Conſtantinopolitanum ſcripta, qua Sacerdotes qui debellarant deponit. Principium; Τὴν ὀκταδεύσασαν τῆς τιμίας κορυφαιότητος τοῦ λόγου χεῖρα ἡμῶν. Cum ergo defuncto Theodoro Studita, qui ex Studio erant, ab Eccleſia Byzantina, & illius Præſide Methodio ſeparati, quæ vivens Theodorus zelo pietatis motus adverſus Nicephorum, & Taraſium ſcripſerat, tuentes, tantos Patres ludibrio haberent, & uti innumerorum ſcelerum reos condemnarent, id non ferens Methodius, ut a contentione deſiſterent, monuit ſæpius, cum non reſipiſcerent,

anathemate feriit, & ab Eccleſia ejecit. Viſum eſt nonnullis inique Theodori aſſeclas damnari, hinc ut ſua tutaretur Methodius, varias ad diverſos ſcripſit Epiſtolas ſeſe excuſans, & quod egiſſet proponens, ſcripta nempe Theodori, quæ ille adverſus Nicephorum & Taraſium ſcripſerat, condemnaſſe, non Theodorum, quod apertiſſimum eſt ex ſententia ejusdem de Studiotis, quam ſuo de Schismate libro Joannes Metropolita Epheſius inſeruit. Ea eſt: Πρὸς οὖν τοὺς Στουδιώτας ῥητέον ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ἀναθεματίσαμεν τὰ κατὰ Νικηφόρου καὶ Ταρασίου τῶν παναγιωτάτων πατριαρχῶν συγγεγραμμένα τῷ Πατρὶ αὐτῶν, οὐκ αὐτὸν ἐκεῖνον, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὰ συγγράμματα, εἰ δὴ καὶ ὁ Θεοδώρητος τὰ [illegible] καὶ ἄλλοι τινὲς τὰ κατὰ συναρπαγὴν λεχθέντα ἢ γραφέντα αὐτοῖς πεποιήκασιν. Ἐὰν οὖν μή, ὡς ἔφημεν, καὶ ἤτοι τὰ κατὰ τούτων τῶν εἰρημένων Ἁγίων ἀναθεματίσαιεν, εἴησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα. *Ad Studiotas vero hæc dicimus. Si non anathemate feriunt, quæ a Patre ſuo Theodoro adverſus Nicephorum & Taraſium ſanctiſſimos Patriarchas Conſtantinopolitanos ſcripta ſunt, non illum ipſum Theodorum, abſit, ſed Commentaria quemadmodum ſua Theodoretus, & nonnulli alii, circa ea, quæ quacumque cauſa abrepti dictarunt, fecerunt. Si igitur, ut diximus iis, quæ adverſum jam nominatos Sanctos concinnata ſunt, anathema non dixerint, ſint & ipſi a Patre & Filio & Spiritu ſancto anathema & catathema.* Sed de his commodiori loco prolixius.

XLIII Idem pro varietate & ætate lapſorum, & fidem ejurantium, varios Canones promulgavit, editos ſæpius Græce & Latine. Meminit Harmenopulus in Epitome Canonum ſectione 4. Ἡ τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου διατύπωσις τοὺς παραπεσόντας καὶ ὑποστρέψαντας, νηπίους μὲν αἰχμαλωτισθέντας, καὶ φόβῳ ἢ ἀγνοίᾳ καθυπαχθέντας, συγγνώμης ἀξιοῖ, τῷ ἁγίῳ μόνον χρίουσα μύρῳ. Τελείους δὲ τὴν ἡλικίαν ὄντας, καὶ ἀνάγκῃ καθυπαχθέντας, συγγνώμης μὲν καὶ αὐτοὺς ἀξιοῖ, τῷ ἁγίῳ χρίουσα μύρῳ· νηστεῦσαι δὲ ὅμως τεσσαρακοστὰς ἡμερῶν δύο προστάττει, κρεῶν ἀπεχομένους, ἐκτενεῖς τε δεήσεις καὶ γονυκλισίας ποιεῖν ὁπόση δύναμις. Τοὺς δὲ ἐκ προαιρέσεως αὐτομολήσαντας ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς νηστεύειν προστάττει, παραπλησίως τοῖς ἄνω δεδηλωμένοις, καὶ γονυκλισίας ἑκάστης ἡμέρας ποιεῖν ρ᾽, ἢ σ᾽ καὶ εἶθ᾽ οὕτω τῷ ἁγίῳ χρίεσθαι μύρῳ. *Sanctio Methodii Patriarchæ lapſos & converſos, pueros quidem in captivitatem abductos, & metu vel ignoratione ſubactos, venia dignatur, ſacro dumtaxat eos oleo inungens, adultos vero & coactione ſubactos venia quidem, & illos dignatur, ſacro inungens oleo: ſed jejunare tamen binas dierum quadrageſimas jubet, a carnibus abſtinentes, ingentesque preces & congenulationes pro viribus facere. Qui vero ſcientes, prudentesque a Chriſtianis transfugerint ad eos, biennium ieiunare jubet, perinde ut indicatum eſt ſupra, quotidieque centies vel ducenties congenulare, atque ita oleo ſacro inungi.* Arcudius de Concordia lib. 2. cap. 18. ſcribit, cum duo reperiantur hujus nominis Patriarchæ, alter qui proxime anteceſſit S. Ignatium circa annum Domini 840. alter ſine dubio Schiſmaticus circa annum 1240. cujusnam illæ precationes ſint, incertum eſſe. Sed quicunque Methodius iſte fuerit, non eſſe tantæ actoritatis, ut contra ſacram Scripturam decernat, quod per octingentos vel mille ducentos & amplius annos Orientis Eccleſia in uſu non habuit. Et ſuppoſito modum illum recipiendi negantes Chriſtum a principio ſic fuiſſe inſtitutum, ut modo extat in Euchologio, hoc eſt, cum forma Sacramenti Confirmationis, certum eſt auctorem illius non poſſe eſſe Methodium primũ, cum non videatur veriſimile eum non obſervaſſe locum Pauli ad Hebræos 6. & illius Expoſitiores Chryſoſtomum, Theodoretum Theophylactum, Oecumenium, & alios affirmantes Baptismum & ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν, *impoſitionem manuum*, καὶ μετοχὴν τοῦ Πνεύματος *& participationem Spiritus*, σφραγῖδα, *ſignaculum*, hoc eſt, confirmationem nonniſi ſimel jaci poſſe. Veriſimile item eſſe, ad rubricas illas de vngendo & abluendo poſt precationes illas appendicis forma a poſterioribus Græcis additas eſſe, quod ea omnia, potiſſimum appendicem illam nonnulla exemplaria manuſcripta minime habeant; cujus rei tum Collegii Græcorum alumni, tum Joannes Matthæus Caryophilus, quia viderunt, atque legerunt, teſtes eſſe poſſunt. Et in Euchologio Patriarchali manuſcripto Monaſterii Cryptæ Ferratæ, nihil de forma reperiatur: cum alioquin in eodem reperiatur Canon 7. Synodi, legaturque cum illis, Sacerdos χρίει αὐτὸν τῷ μύρῳ καθὼς καὶ τοὺς νεοφωτίστους, τὴν αὐτὴν ἐπίρρησιν καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ ποιούμενος. *Jnungit eum unguento quemadmodum & recenter illuminatos, eadem verba & ſupra ipſum recitans*, hoc eſt eandem formam enuncians. Hinc colligit vel penitus olim non fuiſſe adhibitum unguentum, niſi ſolis hæreticis non confirmatis, vel adhibitum materialiter & extra Sacramentum, & ſimilem conſuetudinem aliquando fuiſſe, probare locupletiſſime Suarez 3. par. quæſt. 72. artic. 11. diſput. 36. ſect. 1. explicans Canonem Concilii Arauſicani. Et ſic Arcudius hunc auctorem, ſi modo fuerit Orthodoxus, intelligendum eſſe autumat. Jacobus Goar Notis in Euchologium citra omnem controverſiam ejus non alium Auctorem agnoſcit præter Methodium primum, Chriſti Confeſſorem, quem Baronius anno 842. ad revo-

can-

candos in Eccleſiam lapſos mirifice laboraſſe ſcribit, qui pro ſalute omnium ejusmodi promulgavit Edictum. Hic thronum aſſequitur anno 843. & anno 847. ex hac vita migrat, cum ſediſſet annos quattuor. Secundus anno 1240. tribus tantum menſibus Sedem Conſtantinopolitanam obtinuit, quibus nihil memoratu dignum ediſſe memoratur. Multa hic reponere poſſem Acudio, & illud inprimis, plus me & morum ſanctitati, & doctrinæ Methodii Patriarchæ, qaam Arcudianæ conjectationi tribuere. Sed ne in hominem ingenum ex zelo fidei, & veritatis loquentem me geram vehementiorem, atque acerbiorem, & potiſſimum quod ſimilia diſputandi iſte locus non ſit, remitto Lectorem ad Goarem, qui dicto loco propoſita Arcudii argumenta examinat, & ſolide refutat.

XLIV. In Bibliotheca Scoriaci, ut notatur in Indice manuſcripto, ſunt Methodii, Patriarchæ Conſtantinopolitani, περὶ τῶν ἀποστρεφόντων &c. Λόγος εἰς τὴν ὑπαπαντήν. Et Κανόνες κατανυκτικοί. *De iis qui abnegarunt & convertuntur. Oratio in Hypapantem, & Canones Compunctorii.* De primo & ejus Auctore ſatis dictum eſt ſupra. De Oratione in Hypapantem, eſt edita in illam ſolemnitatem Oratio Græce & Latine Methodii Patarenſis. An eſt illa ipſa, & cœcutivit Indicis Auctor? Non nego tamen & Patriarcham in eandem Hypapantem potuiſſe Orationem ſcribere, & forte ſcripſit, cum & in alios dies ſolemnes ſcripſerit. *Canones Compunctorii.* Vero ſimilius eſt Patriarchæ eſſe, cum tum temporis ſimilia ſcribendi uſus invaluiſſet, ex Studiorum Monaſterio per Eccleſiam Græcam propagatus, ut alibi notabamus. Et ſi quis contenderit horum Canones alteri Methodio Patriarchæ adſcribendos eſſe, in re obſcuriſſima, cum illi carceribus tenebroſiſſimis includantur, non ero adeo moroſus, ut verbis tantummodo concertare velim, de re mihi incerta cum quispiam certiora proferet, acquieſcam.

XLV. Poſſevinus notat in Catalogo Bibliothecæ ſanctæ Mariæ in Vallicella. *Methodii Patriarchæ Hiſtoria Poëtica in Gregorium Nazianzenum.* Quis non videt monſtrum? Inquirendum nihilominus eſt.

XLVI. Præter iſtos Canones de lapſis, modoque eos reconciliandi Eccleſiæ, quæ habentur in Bibliotheca Barberina manuſcripta Cod. 87. p. 111. & Cod. 95. pag. 83. Leguntur in eadem ſub eodem Methodii Patriarchæ Conſtantinopolitani nomine: *Ordo ſervandus in Sponſalibus* Cod. 93. p. 17. *Ordo in benedictione Nuptiarum* ibidem p. 31. & Cod. 87. p. 102. & Cod. 101. p. 146. & Cod. 102. pag. 52. *Ordo in Benedictione Bigami*, Codic. 101. pag. 295. Cod. 91. p. 89.

XLVII. His addendus eſt alius Methodius, qui prolixam ſatis hiſtoriam, *de miraculis ſancti Nicolai Myrhæ Lyciæ Epiſcopi* ſcripſit. Inter quæ & Patris ſui Joannis narrationem complectitur, cum Hydruntinam civitatem peteret. Ἰωάννης ὁ ἐμὸς Πατὴρ πρὸς Ἰδροῦντα διαπερόμενος, naufragio facto fluctibus immerſi, & jamiam perituri, ope ſancti Nicolai liberati. Illius principium eſt: Καλὸν ἡμᾶς, ὦ θεϊκῶν ἀσμάτων προασπίσαι. Narrationis vero de Joanne: Ὁ τῆς ἐμῆς εὐτελείας, καὶ ἀναξιότητος γεννήτωρ, Ἰωάννης δὲ οὗτος ἦν ὁ μακαριώτατος.

XLVIII. Alius eſt Methodius Grammaticus, qui ſæpius laudatur in Etymologico, & Cornucopia a Varino Veronenſe edita. Quis tamen, & quo tempore vixerit, & quæ ſcripſerit, alii dicant.

XLIX. Methodius Monachus ſcripſit: συλλογὴν συνοπτικὴν βιβλίων, ὅτι οὐ δεῖ χωρίζεσθαι τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῶν Ἀρχιερέων ὀρθοδόξων ὄντων, ἢ κατά τινα ἐγκληματικὴν περίστασιν ἡ χειροτονία αὐτῶν προβῇ. *Syllogem compendioſam librorum, auctoritate munitam, non debere populos ſejungi a ſuis Præſulibus, dum illi de Fide recte ſentiunt, licet aliqua criminoſa circumſtantiâ eorum ordinatio ſucceſſerit.* Principium: ἱστέον ὡς ἀποδειλιάσαντος τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀναχωρήσαντος. Vivebat ſub Joſepho Patriarcha tempore Andronici, cum Schiſma in Græcorum Eccleſia obejectum Arſenium, & intruſum Joſephum exortum eſſet, pro quo ſedando dictum Tractatum concinnavit.

L. Inter Methodios recolendus eſt Methodius Presbyter Hieroſolymitanus, cujus in Hypapantem Domini, & in Deiparam & Annam, & Simeonem, Μεθοδίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ Σωτῆρος, καὶ εἰς τὴν θεοτόκον, καὶ εἰς τὴν Ἄνναν καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα. Legitur Oratio in Codice Vaticano 679. & incipit: Μόνος ἐν ἀνθρώποις τέλειος ἄνθρωπος. Verum, ut verum fatear, hæc Oratinon alia eſt, quam quæ Græce & Latine cum aliis in eandem ſolemnitatem in folio Græce & Latine ſub Timothei nomine edita eſt, principio ſui mutila, cum incipiat; Φέρε ἀγαπητὲ, τὸν τελευταῖον δίκαιον τῷ λόγῳ κατίδωμεν. Quæ præcedunt, ex iſto Codice ſuppleas. Illius Auctor Timotheus ne fuerit, an Methodius? Major pars Codicum manuſcriptorum Timotheo tribuunt. Suſpicor oſcitantia exſcriptoris in iſto Codice Vaticano, licet antiquiſſimo, Methodii nomen irrepſiſſe.

LI. Tandemque a Poſſevino in Catalogo Scoriacenſis Bibliothecæ in Hiſpania recenſetur; *Methodius de Paſchatis inventione* Quid hoc ſit, quærant alii In eo Codice poſt plerosque Iſaaci Argyri Tractatus Aſtrologicos ſubditur, τοῦ αὐτοῦ Μέθοδος, καὶ ἑρμηνεία τῶν τε κύκλων τῶν πασχαλίων, καὶ ἑτέρων ἀναγκαίων. *Ejusdem Methodus & interpretatio circulorum Paſcalium, & aliorum neceſſariorum.* Hinc facilis lapſus, ſi ſuſpicioni locus ſit, exſcriptoris incuria ex *Methodo* in *Methodium*.

LEONIS ALLATII
in Sympoſium decem Virginum
S. METHODII EPISCOPI ET MARTYRIS,
NOTÆ.

PAgin. 1. Gregorium & Eubulium nomina mulierum diminutiva pro Gregoria & Eubule, multa cum venuſtate formata, cum dicimus & conquirimus blandiciis benevolentiam colloquentium, more veterum tum Græcorum tum Latinorum, apud quos leges Glycerium, Philænium, Erotium, Adelphaſium, Pbilocomaſium, Philomatium & ſimilia. Eubulium Methodius eſt Sympoſiii auctor, Gregorium, quæ Sympoſio interfuit, & quæ viderat, & audiverat, Methodio ea ſcire ambienti, narrat.

Pag. 5. v. 10. *difficilem viam)* Reſpicit ad illa Heſiodi in Operibus:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἔπειτα πέλει, χαλεπήπερ ἐοῦσα.

Ante virtutem vero ſudorem diſpoſuerunt immortales; longa vero atque ardua via eſt ad ipſam, primumque aſpera: ubi vero ad ſummum ventum fuerit, facilis deinceps eſt, quantumvis difficilis fuerit.

Ibid. 16. *Ingens & decora facie.)* Virtutis ſpeciem & pulchritudinem ſatis eleganter expreſſit Ariſtoteles Hymno in Hermiam dicto, Ἀρετὰ πολύμοχθε, In hunc vere aureum de virtute Ariſtotelis Hymnum extat noſter fuſior Commentarius, nondum editus.

Ibid. verſ. 26. *Nam verecundia in facie.)* Neque enim quælibet pulchritudo laudabilis eſt, ſed quam & verecundia & gravitas, & virtutes alia maſculæ conſectantur. Et ut verbo expediam, ut Venus altera vulgaris, altera cœleſtis, ita & forma & vulgaris & cœleſtis fuerit.

Pag. 6. verſ. 21. *Licet inter eundum.)* Viarum ad virtutem & ad ignaviam diſcrimen habes ex Prodico apud Xenophontem Rerum memorabilium lib 2. & ex Xenophonte apud Philoſtratum lib. 6. de vita Apollonii, & alios: multumque ad hæc facit Cebetis Tabula.

Pag. 23. verſ. 28. *Prius formam noſtram multis peccatorum notis compunctam aſſumpſit.* S. Hieronymus explicans illud Pauli ad Roman. 8. *In ſimilitudinem carnis peccati*, ideo dictum eſſe, ſcribit, quia caro Chriſti fuit proclivis ad peccatum. Quidquid alii dicant, ſanior ſententia eſt, qua explicatur Hieronymus, Methodius & alii, non ideo dici, quaſi Filius Dei carnem ſuſceperit peccatis obnoxiam, vel ad peccatum proclivem, ſed quia carnem illam aſſumptam ab omni peccati inclinatione immunem, & peccato minime obnoxiam, de maſſa carnis ſuſcepit, quæ erat ad peccandum proclivis, & peccato originis commaculata, ideoque deſtituta juſtitia orginali.

Pag. 41. verſ. 9. *Adiacentem montibus aditum e cælo in corpora deſcenſui.)* Gregorius Nyſſenus de Opificio hominis cap. 28. duplicem de animorum procreatione refert antiquorum opinionem, alteram Origenis ex Comment. de Principiis, qui aſſerebat animos hominum, quaſi quandam nationem ſeorſum quadam ex Republica exiſtere longe ante corpora creatos: illisque tum virtutum tum vitiorum propoſita eſſe exempla, & animos virtutibus deditos corporibus non copulari, ad vitia vero converſos, tum eos in hanc vitam prolabi, & in corpora immitti: alteram dicentium, animum corporum ortu poſteriorem eſſe; cum Moyſes commemoret primum de terra ſumpto pulvere hominem finxiſſe Deum, deinde per inſpirationem animum ei indidiſſe; neutram tamen harum opinionum reprehenſione carere, cum prima Græcanicas fabulas præſeferat, altera variis difficultatibus nutet. Lege apud eundem ſequens caput, in quo fuſe probat idem eſſe cum animo tum corpori exiſtendi principium, licet quæ ad hoc inſinuandum afferuntur, non æque omnibus probentur, de quo plane non una eſt omnium ſententia. Hilarius verba illa Pſalmi 129. *Fiant aures tua intendentes*, exponens ait, *prius quidem animam illam divino illo & incomprehenſibili virtutis ſuæ opere conſtituit. Non enim cum ad imaginem Dei hominem fecit, tunc & corpus effecit.* Nec aliud innuit Auguſtinus de Geneſi

neſſi ad lit. lib. 7. cap 24. *Humana opinioni tolerabilius mihi videtur, Deum in illis primis operibus, qui ſimul omnia creavit, animam etiam hominum creaſſe, quam ſuo corpore, membris ex limo formati corporis inſpiraret.* Hanc eandem opinionem Ruffinus tribuit Hieronymo, ejus verba ex Comment. in Epiſtol. ad Epheſios referens. Philaſtrius cap. 99. uti hæreticos damnat, qui negant animas ante corpora creatas fuiſſe. Et Nyſſenus addit non tantum Adami, ſed omnium quoque animas ante Corpus Adæ ſimul creatas fuiſſe, idque ſacrarum Scriptuararum auctoritate probare contendit. Et hanc ſententiam videtur amplecti Methodius Convivii p. 133. dum Agatha dicit: *Ἀπηκρίβωνται γὰρ αἱ ψυχαὶ τῷ γεννήσαντι τότε μάλιστα καὶ πλασαμένῳ, ὁπότε τὴν καθ' ὁμοίωσιν ἰδέαν ἄχραντον ἐκλάμπουσαι, καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὄψεως ἐκείνης, πρὸς ἣν ἀφορῶν ὁ Θεὸς ἀθάνατον μορφὴν καὶ ἀνώλεθρον ἔχουσας αὐτὰς ἀπειργάζετο, τοιαῦται διαμένουσι.* &c. Hoc Petrus Pariſienſis Epiſcopus lib. 2. ſentent. diſtinct. 17. & alii putant defendi poſſe abſque hæreſeos periculo, dummodo non exiſtimetur, animas ante quam illabantur corporibus peccaſſe, & propter peccata detruſas in corpora tanquam in carcerem. His tamen refragatur Leonis primi auctoritas, Epiſtola ad Epiſcopum Aſterigenſem ſcribentis: *Catholica fides conſtanter prædicat atque veraciter, quod animæ hominum priusquam ſuis inſpirarentur corporibus, non fuere.* Sed poſſe ſupradictas opiniones de creatione animarum ante corpora cum Catholicis componi, judicat D. Thomas 1. par. quæſt. 90. ſi dicamus, animas hominum præceſſiſſe corpora non ſecundum actum, ſed ſecundum quandam ſimilitudinem generis, qua animæ conveniunt cum Angelis intellectuali natura. Auguſtinus non ejusdem ſemper ſententiæ fuit. Nam lib. 2. de Geneſi allegorice cap. 10. docuit corpus hominis non fuiſſe conditum ante animæ creationem, ſed una cum ipſa anima, & eodem ſimul tempore, & apertiſſime lib. 1. Retract. cap. 10. Origenem confutant Epiphanius & alii, & Cyrillus omnium accuratiſſime lib. 1. Comment. in Joannem. Aſſerendum nihilominus eſt cum D. Thoma & aliis ſimul animam creari cum corpore. Quamvis enim Deus quieverit a creatione ſpecifica cunctarum ſpecierum, non tamen ab individua creatione animorum, qui quotidie humanis corporibus infunduntur. Similes de animorum procreatione ſententias breviter ac diſtincte expreſſit Anaſtaſius Sinaita Orat. de hominis creatione ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Vide etiam Nemeſii Epiſcopi de natura hominis cap. 2. & 3. qui de anima multas antiquorum ſententias refert, & ſtrenue refutat. Methodum porro non ſequi Origenem, quamvis animorum deſcenſum de cœlo ponat, & miſſionem, fatebitur quicunque amborum dicta contulerit. Origenes eas ante corpora creatas in cœlo reponit liberas ſuique juris ad bonum, & ad malum; ſi bonum & virtutem ſecutæ fuerint, corporibus non copulari: ad vitia vero converſas in corpora immitti, qui reprobat ſimilia & confutat, abſurde dicetur Origenem ſequi. At hoc facit Methodius. Sed quid hic ipſe plura recolere conor? Satis ſit ea exſcribere, quæ doctus quidã Vir in margine Codicis, ex quo mea hauſi, pro Methodio doctiſſime adnotavit. Μὴ νόμιζε, ὅτι κατὰ τοὺς Αἱρετικοὺς τοὺς λέγοντας προΰπαρξιν φησὶ τὴν κατάβασιν καὶ παραπομπὴν τῶν ψυχῶν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν. Σαφῶς γὰρ οὗτος μάχεται τῷ τοιούτῳ δόγματι, ὡς ἔγνως ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ περὶ Ἀναστάσεως· ἀλλ' ὅτι ἢ τινὲς παραχαράκται ἐπλαστογράφησαν τοῦτο τὸ χωρίον, καθὼς καὶ τὴν θείαν γραφὴν πολλοὶ παραποιήσαντες ἠλέγχθησαν παρὰ τῶν Ἁγίων, ἢ τὴν κατάβασιν νόησον αὐτὸν εἰρηκέναι ἀπὸ τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ οὐρανία ἐστὶ τὴν φύσιν ἤτοι τὴν οὐσίαν ἡ ψυχή, καὶ διὰ τοῦτο κοινωνὸς αὐτὴ λέγεται τῶν ἄνω δυνάμεων, καὶ ἄϋλαι γὰρ ὡς ἐκεῖναι ἀσώματοι, ἀθάνατοι, ἀόρατοι. Ὅθεν οὐράνιον καὶ ἐπίγειον ζῶον λέγεται ὁ ἄνθρωπος παρὰ τῷ Διδασκάλῳ, καὶ κόσμος μικρός· δι' αὐτοῦ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς μίαν συμφωνίαν καὶ κοινωνίαν ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως. Καὶ μάλιστα πάντων ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ταῦτα διασαφεῖ ἐν τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ, μᾶλλον δὲ εἰς τοὺς περὶ τὸ Πάσχα καὶ τὰ Φῶτα λόγους. Ἄλλως τε καὶ ἐντεῦθεν ὁ σκοπὸς δείκνυται τοῦ λέγοντος μὴ τοῦτο φρονοῦντος. Ἐκεῖνοι γὰρ ὡς εἰς καταδίκην τὸ σῶμα φασὶ τὰς ψυχὰς πέμπεσθαι ἀπ' οὐρανῶν· οὗτος δὲ τὴν σύστασιν αὐτὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἐκ τῆς εἰς τὴν μήτραν καταβολῆς τοῦ σπέρματος φησί. Καὶ σκόπει πῶς πρὸ δύο φύλλων, ὅπως τὸ ἐκ τῶν ὀστέων ὀστοῦν, καὶ ἡ ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἄνθρωπος ἀοράτῳ ληφθέντα δυνάμει πλάττεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου δημιουργηθέν. Τί δέ ἐστιν ἕτερον ἄνθρωπος ἢ τὸ συναμφότερον ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος; τοῦτο γὰρ ὅλον ἄνθρωπός ἐστιν, ὡς φησὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἐν τῷ ζ' κεφαλαίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τῇ πρὸς Κληδόνιον Ἐπιστολῇ. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ φύσις αὐτὴ διδάσκει, ὅτι ἄνθρωπος λέγεται ψυχὴ καὶ σῶμα. Διῃρημένως γὰρ τὸ μὲν καλεῖται ψυχή, τὸ δὲ σῶμα. Τοῦτο δὲ σαφῶς ἔδειξεν ὁ Κύριος εἰπὼν ἐν Εὐαγγελίοις, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι, ὡς εἶναι τὸ μὲν ψυχήν, τὸ δὲ σῶμα, συναμφότερον δὲ ἄνθρωπος. Καὶ διὰ τοῦτο εἶπε, φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν τῇ Γεέννῃ. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ φησὶν ἐν κεφαλαίῳ γ'.

Οὐκοῦν μὴ νομιζέτω τις κατὰ τὸ τῆς προϋπάρξεως τὸν Διδάσκαλον εἰρηκέναι ἐνταῦθα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ καθὼς εἴπομεν οὕτω νοητέον τὸ χωρίον. Εἰ μὴ οὕτω νοήσωμεν, εὑρίσκεται αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιούμενος, ὅπερ καὶ μωρὸν εἰπεῖν· οὐδεὶς γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μάχεται πώποτε. *Ne ſuſpiceris hunc auctorem, veluti Hæreticos aſſerentes animorum præexiſtentiam, deſcenſum de cœlo, animorum miſſionem fateri. Simile nanque placitum hic aperte oppugnat, ut plane vidiſti in ſuperiori Libro, imo etiam quem idem edidit de Reſurrectione. Sed aut falſarii locum hunc effinxerunt, quemadmodum & divinas Scripturas plerique depravaſſe deprehenſi ſunt a Sanctis: aut intelligito eum deſcenſum de cœlo dixiſſe quod natura aut ſua ſubſtantia animus cœleſtis eſt, proptereaque dicitur virtutum ſuperiorum conſors eſſe. Hi ſiquidem uti & illi incorporei ſunt, immortales, inviſibiles. Unde & cœleſte & terreſtre animal homo nuncupatur a Magiſtro, & mundus parvus. Per ipſum enim Deus unam concordiam & communionem viſibilis atque inviſibilis creaturæ effecit. Et præ omnibus aliis hæc Nazianzenus Gregorius ſua Oratione declarat, & præcipue iis, quas in Paſcha, & Lumina habuit. Alia quoque ratione oſtenditur propoſitum dictantis non eſſe hæc probare. Nanque illi veluti in condemnationem, corpus nempe, tradunt animos de cœlo mitti; hic vero ipſam hominis conſtitutionem & generationis principium ex circulatione in vulvam ſeminis eſſe pronunciat: & animadverte quomodo ante duo folia illud,* ** os ex oſſibus meis, & ex carne caro, *inviſibili facultate aſſumtus ab eodem opifice fabrefactus effingitur. Quid porro aliud eſt homo quam utrunque ex animo & corpore. Hoc enim totum homo eſt, ut ſcribit Dionyſius Areopagita cap. 7. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, & Nazianzenus Gregorius ad Cledonium Epiſtola. Hoc præterea & natura ipſa docet, hominem dici corpus & animam ſimul. Nam ſi dividatur, hoc quidem dicitur animus, illud corpus. Quod plane Dominus etiam in Evangeliis oſtendit, cum ait,* ** Ne timeatis illos qui occidunt corpus, animam vero non poſſunt occidere. *Quare eſt, hoc quidem animus, illud corpus, & utrumque homo. Ideoque dixit*, Timete autem magis eum, qui poteſt animum & corpus occidere in Geennam. *Idem dicit in Libro qui ante hunc ſcriptus eſt, cap. 3. Quare nemo ſuſpicetur Magiſtrum hunc dicta in hoc loco digeſſiſſe, ut animorum præexiſtentiam comprobaret, ſed ut nos expoſuimus, ita accipiendus locus eſt. Quod ſi ſic ita non intelligatur, idem ipſe ſibimetipſi contraria dicere comperietur, quod ſtultum eſt dicere: nemo ſiquidem ſuis unquam adverſatur.* An vero anima cauſetur ex ſemine, & quomodo uniatur corpori, Vide apud S. Thomam 1. parte quæſt. 118.

Pag. eadem verſ. 10. *Ipſa ſiquidem in occulto homines indumenta animis prætexens effingit.*) Videtur ex opinione Platonis in Cratylo & Gorgia loqui Methodius. Plato ſiquidē aiebat corpora animis deſervire vice ſepulchrorum dicique σῶμα quaſi σῆμα. Καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς ὡς τεθαμμένης ἐν τῷ νῦν παρόντι· καὶ διότι αὖ τούτῳ σημαίνει ἃ ἂν σημήνῃ ἡ ψυχή, καὶ ταύτῃ σῆμα ὀρθῶς καλεῖσθαι. Δοκοῦσι μέντοι μοι κάλλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, ὡς δίκην διδούσης τῆς ψυχῆς ὧν δὴ ἕνεκα δίδωσι. Τοῦτον δὲ περίβολον ἔχειν, ἵνα σώζηται δεσμωτηρίου εἰκόνα. Εἶναι οὖν τῆς ψυχῆς τοῦτο αὐτό, ὥσπερ ὀνομάζεται, ἕως ἂν ἐκτίσῃ τὰ ὀφειλόμενα, τὸ σῶμα. *Etenim* σῶμα *nonnulli aiunt eſſe animi* σῆμα, *tanquam ad hoc quidem tempore anima ſit in corpore ſepulta; vel recte ideo eſt* σῆμα, *quoniam corporis miniſterio utitur anima ad eas res quas ſibi obſignarit ſignificandas explicandasque. Quanquam & mihi quidem rectisſime videtur Orpheus ipſiusque ſtudioſi iſtius vocabuli originem notaſſe: videlicet ut ſignificetur anima pœnas pendere, & quidem explicari qua de cauſa illas pœnas pendat. Animum igitur quaſi vallum clauſtrumque, carceris ſcilicet imaginem ut corpus circumferre, ut ipſa* σώζηται, *ſervetur; ut proinde illud ipſum eſſe animæ corpus, quod præſefert vocabulum, donec quæ debet anima, plane in corpore perſolverit, nimirum ſit* τὸ σῶμα. Et in Gorgia: καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἴσως τεθνάμεν, ὅπερ ἤδη του ἔγωγε καὶ ἤκουσα τῶν σοφῶν, ὡς νῦν ἡμεῖς τεθνάμεν, καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐστιν ἡμῶν σῆμα. *Et nos revera morimur. Illud enim a ſapientibus audivi nos nunc mori, & noſtrum* σῶμα *corpus eſſe* σῆμα *ſepulchrum.* Ex quo ſua deſumpſit Origenes, qui etiam corpus carcerem animi nuncupavit, in quo incluſus male factorum in cœlo pœnas lueret. & lib. 5. & 7. contra Celſum, Tabernaculum, & Indumentum ſæpius. Late tamen ſupto vocabulo verba Methodii accipienda ſunt. Cum enim animus ipſe non videatur, ſed actiones ipſius per corpus expreſſæ, ideo corpore velut involucro contegi videtur, & infra σάρκινον τῆς ψυχῆς χιτῶνα, *carneam animi veſtem* corpus appellavit. & p. 66. hominem Chriſti indumentum. Quo etiam modo intelligendus eſt Paulus Apoſtolus 2. Corinth. cap. 5. qui οἰκίαν σκήνους *domum tabernaculi* corpus exteriorem hominē, ad interioris vocavit differentiam & ad exponendū ex hoc corpore animi exitum, & in

* Geneſ. II. 23. ** Math. X. 28.

& incorruptibilitatis acquiſitionem *expoliari*, & *ſuperveſtiri* vocabulis uſus eſt.

Pag. 45. verſ. 18. *Hinc & Angelis curatoribus.*) Nota ſtatim atque naſcuntur homines cuſtodiæ Angelorum committi.

Pag. 47. verſ. 17. *Immortalem enim, & quod non veteraſcit.*) His error refellitur, aſſerentium, cum progignuntur animi, non novam ſubſtantiam, neque aliam ab ea, quæ eſt, importari, ſed eam quæ ſit, per providentiam multiplicari. Hinc Eunomius illud, *Pater meus operatur*, * non de creatione, ſed de providentia dictum eſſe intelligebat. Hinc Apollinarius putabat, animos ab animis gigni, ut a corporibus corpora. Progredi enim uti propagationem corporum animum per propagationem primi hominis in omnes, qui ex illo generantur: neque enim ſepoſitos eſſe & conditos animos, neque nunc gigni. Qui enim hoc dicunt, Deum mœchis operam navantem faciunt, quod ex his pueri naſcantur; & mendacii illud evinci, *ceſſavit Deus ab omnibus operibus ſuis, quæ cœpit facere*,** cum nunc etiam animos faciat. Errorem confutat Nemeſius de Natura hominis cap. 2. & notat differentiam providentiæ & creationis. προνοίας μὲν γὰρ ἔργον δὴ, τὸ ἐξ ἀλληλογενίας διασώζειν τὴν τῶν φθαρτῶν ζώων οὐσίαν, λέγω δὲ τῶν μὴ κατὰ σηπεδόνα γενομένων. ἐπειδὴ τὴν τούτων διαδοχὴν σηπεδὼν πάλιν ἑτέρα διαφυλάττει. Κτίσεως δὴ τὸ κράτιστον ἔργον τὸ ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν. *Providentiæ enim opus eſt, per anias ortum ex altero conſervare ſubſtantiam caducorum animalium, dico eorum quæ ex putredine non naſcuntur. Nam horum propagationem alia rurſus putrefactio conſervat. Creationis vero præſtantiſſimum officium eſt, ex nihilo aquid efficere.* Dicta de prognatis ex putrefactione, ne ita dicta exiſtimes, quaſi ea Nemeſius Providentiæ ſubtrahat, ſed tantum ad notandum providentiæ opus circa ea, quæ ad ſui generationem externo agente indigent. Et animum produci a Deo diſpoſita materia per actionem agentis, inſinuat D. Thomas 1. p. quæſt. 118. art. 1. ad 3.

Pag. 55. v. 11. *Etenim cum characteripſius.*) Nota de Charactere & profunditate ſententiarum Pauli.

Pag. 58. verſ. 14. *Quod enim comparatur ei cui confertur.*) De hoc multa a nobis alibi adnotata ſunt.

Pag. 82. verſ. 17. *Bonum eis eſt, ſi manſerint ut & ego.*) Oritur ex his verbis Pauli quæſtio perdifficilis. Num D. Paulus cœlebs fuerit, vel uxorem duxerit? Uxorem duxiſſe tradit Ignatius Martyr Epiſtola ad Philadelfienſes, cum illum inter conjugatos Apoſtolos enumerat. Εὔχομαι γὰρ ἄξιος Θεοῦ εὑρεθεὶς πρὸς τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν εὑρεθῆναι ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, ὡς Ἰωσὴφ, καὶ Ἡσαΐου καὶ τῶν ἄλλων Προφητῶν, ὡς Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων τῶν γάμοις προσεμιλησάντων. *Opto enim ut dignus ſim in regno cœlorum ad horum pedes locum mihi dari, ut Abraha, Iſaac, Jacob, ut Joſeph, Iſaia, & aliorum Prophetarum: ut Petri & Pauli, & aliorum Apoſtolorum, qui nuptiis operam dederunt.* Ignatius Apoſtolis σύγχρονος, conſuetudine conjunctiſſimus, ſanctitate illuſtris, veritatis amator, cujus laus apud ſanctiſſimos & præſtantiſſimos Viros maxima eſt, potuit ſimilia, uti erant, conquirere, & ſcire etiam in dubiis ab iiſdem Apoſtolis. In argumento ſimili, cum Virgines conjugatis præfert, non ex Apoſtolis præcipuos, ſi illi non erant, in conjugatorum numero collocaſſet. Ergo fuere. Ergo Paulus inter conjugatos accenſendus eſt. Clemens Alexandrinus falſa Epiſtolæ Pauli interpretatione Paulum conjugatum facit. Verba Clementis recitat Euſebius lib. 2. Hiſtor. cap. 24. Et Nicephorus Calliſtus lib. 2. Cap. 44. Cœlibatum tamen illius acerrime defendunt Ambroſius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & alii; probantque conſtantiſſime ex ipſius Pauli verbis. *De non nuptis & viduis bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego.* Adducta ex Ignatio dicunt eſſe corrupta, & nomen Pauli additum. In margine editionis Antverpianæ apud Chriſtophorum Plantinum 1572. in 8. adnotatur: *Pauli nomen in antiquiſſimis Codicibus Anglicanis, & aliis non extare, & doctiſſimos pleroſque oſcitantiam ſciolorum, aut ſcribentium aſſumentum cenſere.* Baronius anno Chriſti 57. num. 58. multis, atque optimis argumentis concludit & Pauli cœlibatum & nomen Pauli eſſe ab adverſariis, Epiſtolæ additum. Proſtat reſolutio quæſtionis de S. Paulo Apoſtolo, an conjugatus fuerit, nec ne? Auctore Kiliano Leib Priore Rebdorfenſi anno 1645. in 4. non indocta. Alii quoque inter Catholicos hoc argumentum optime pertractarunt, quibus ſuum calculum addit noſter Methodius in hoc ſuo Sympoſio.

Pag. 105. verſ. 25. *Hæ autem promiſſiones poſt reſurrectionem.*) Et clarius adhuc pag 129. Ἀλλ' Ἰουδαῖοι μὲν τὴν σκιὰν ἀπὸ τῆς εἰκόνος ἔτι τὴν ἀπὸ τῆς ἀληθείας κατηγγέλκασιν· ἡμεῖς δὲ τὴν εἰκόνα τῆς κατ' οὐρανὸν διοικήσεως ἐναργῶς ἐκθειάζομεν. Τὸ γὰρ ἀληθὲς ἀκριβῶς μετ' ἀνάστασιν δηλωθήσεται, ὁπότε πρόσωπον κατὰ πρόσωπον τὴν ἁγίαν σκηνὴν τὴν πόλιν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς, ἀλλ' οὐ δι' αἰνιγμάτων καὶ ἐκ μέρους ἐποπτεύσομεν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ τὰ ἡμέτερα προανεφώνησαν, ἡμεῖς δὲ τὰ οὐράνια προαγγέλλομεν. ἐπειδήπερ ἡ μὲν σκηνὴ σύμβολον ἦν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Ἐκκλησία τῶν οὐρανῶν. *Sed Judæi quidem umbram ab imagine, a veritate nempe tertiam denunciarunt: nos vero cœleſtis diſpoſitionis imaginem palam admirantes, divinis laudibus ex-*

* Joh. V. 17. ** Geneſ. II. 2.

extollimus. Nam quod verum eſt exacte poſt reſurrectionem manifeſtabitur, quum facie ad faciem ſanctum tabernaculum, civitatem dumtaxat cœleſtem, cujus opifex & conditor eſt Deus, non per ſpeculum in ænigmate, neque ex parte, aſpectu ipſo percipiemus. Iudæi nanque noſtra prædixerunt, nos cœleſtia prænunciamus: cum tabernaculum typus eſſet Eccleſiæ, Eccleſia vero cœlorum. Scribit Methodius Tabernaculum apud Hebræos imaginem Eccleſiæ fuiſſe. Sic eos per ea, quæ ſenſibus objiciebantur, rerum divinarum ſpecies prænunciaſſe, cum Tabernaculum eſſet divinæ adminiſtrationis ſpecies Et hæc quidem Hebræi in figuris & typis; Chriſtianos vero figuris clarius, ſed veritate & re ipſa obſcurius colere quod purum & ſincerum nondum ad homines pervenit, & eos non poſſe conſpicere puram putam, niſi poſt reſurrectionem immortalitem. Hinc tres ſtatus hominum colligit, Judæorum ante Chriſtum, qui umbram a veritate tertiam denunciabant; Chriſtianorum, qui cœleſtis diſpoſitionis imaginem laudant & colunt: Beatorum qui non per ſpeculum & in ænigmate, & ex parte, ſed facie ad faciem Deum poſt reſurrectionem videbunt. Quare viſionem Dei poſt reſurrectionem Beatis concedendam eſſe aſtruit. Sicque videtur præſtantiſſimus Martyr favere dicentibus, viſionem beatificam poſt judicium & reſurrectionem corporum ad futuram. Nam ſi Judæi umbram tertiam a veritate denunciant, nos imaginem ante reſurrectionem colimus, & veritatem cœleſtem profitemur, & veritas ipſa conſecutura eſt poſt reſurrectionem. Ergo veritatem ipſam poſt reſurrectionem conſequimur, quæ in viſione beatifica conſiſtet, quum facie ad faciem, ut ipſe dicit, non per ſpeculum in ænigmate, neque ex parte, aſpectu ipſo illam percipiemus. In hoc vero loco promiſſiones bonorum factas Virginibus & cum Chriſto aſſiſtentiam in cœlo, poſtquam incorruptorum præmiorum certamen devicerint, poſt reſurrectionem ad exitum perducendas eſſe decernit. Et quænam ante reſurrectionem beatorum erit fruitio? quæ Dei viſio? quod gaudium? quod bene geſtorum præmium? Et interim beatæ illæ animæ quonam latent in loco? qua confidentia pro nobis Deum ſupplicant? Qua nos ſpe eorum interceſſionibus adjuvari ſingulis horis exoramus? Eſt hoc nugacium hominum delirium, quod fuſe rejecimus tum alibi, tum Epiſtola ad D Boineburgium, Græcorum, quibus id tribuitur, adductis teſtimoniis. Veruntamen verba Martyris, ſi recte examinentur, aliud ſonant. Cum enim in duobus primis ſtatibus agat de homine, non ut anima tantummodo eſt, ſed ut animo & corpore conſtat, parimodo in tertio quoque ſtatu accipiendus eſt homo, nempe integer ex animo & corpore conflatus, & tum vera dicit. Ante enim reſurrectionem, licet animus hominis perfecte beatitudinem poſſideat, non dicitur tamen homo poſſidere, cum pars ipſius, corpus videlicet mortuum, & jacens nondum illam aſſecutum ſit, quam reſurgens, & animo unitum conſequetur, cum vere tum homo eam conſtans animo & corpore obtinebit. Quod & ipſe apertiſſime indicavit, cum ſcribit, *tum non ex parte ſed aſpectu ipſo percipiemus.* Ergo ante reſurrectionem ex parte percipitur, nempe ab homine non integro, cum illa fruatur animus ſolus a corpore ſejunctus. Neque dicendum eſt eum intellexiſſe beatitudinem *ex parte*, imperfecte nempe & non integram ac totam percipi. Nihil enim in Deo imperfectum eſt, & non integrum: quod de homine dici nequit, cum ſua parte deſtitutus, corpore nempe, integer aut perfectus dici nequit. Et quamvis primo ſuo dicto animis tantum nulla facta corporis mentione dicat poſt reſurrectionem promiſſa illa perſolvenda, eo in loco ex meliore ac potiori parte hominem ex corpore & anima intelligit: & cum inſinuat certamina, & victorias in hac vita, quorum præmium promiſſiones illæ ſunt, neceſſe eſt eundem cum illa certamina non fuerint animorum ſolum ſed corporum etiam, præmia illa & certantibus & victoribus, qui non alii ſunt quam animi & corpora, tribuenda eſſe, quod non niſi poſt reſurrectionem eveniet. Quod & manifeſtius infra expreſſit, cum de caſtimoniam ſervantibus ſermonem inculcat, non tantum de animis, ſed de toto homine certante, & qui pro certaminibus præmiis aſficiendus eſt, verba facit. Ἡ γὰρ πεντάφωτος ἡμῶν ἀληθῶς λαμπὰς ἡ σὰρξ ἐστιν, ἣν ἡ ψυχὴ βαστάζουσα δαδὸς δίκην τῷ νυμφίῳ παρίσταται Χριστῷ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως παραφαίνουσα διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διαθρώσκουσαν λαμπρὰν τὴν πίστιν. *Nam lampas quinis luminibus decora, vere caro eſt, quam anima geſtans inſtar facis adſtat ſponſo Chriſto, reſurrectionis die per omnes ſenſus commonſtrans exilientem ſplendidam fidem* Quod ſi tantum hoc de animis dictum contendis, non minus ipſe hoc in loco de corpore & carne abſque animo & veriſimilius dici contendam. At tu negabis omnino de corpore ſolummodo dici, cum poſt reſurrectionem corpus & animus ſimul perfectiſſime viſione fruentur, & ego nunc nego de animis ſolummodo illum intelligendum eſſe, qui abſolutiſſime Deum poſſident: ſed de corpore & animo eum verba facere, quæ non niſi poſt reſurrectionem beatudine fruentur. Nec aliud ſenſit Methodius, ni velimus dicere, eum in pauciſſimis verbis ſibi pugnantia pronunciaſſe. Hic enim Beatos viſione beata frui palam pronunciat pag. 96. Τοῦτο γὰρ ἐν τῷ ἑκατοστῷ

τοι

καὶ τεσσαρακοστῷ ἕκτῳ δηλοῦται ψαλμῷ, ἔνθα ὕμνον εὐχαριστήριον ἀναπέμπουσιν ἱλαρῶς αἱ ψυχαὶ τῷ Θεῷ ὁπόσαι δὴ παραληφθεῖσαι καὶ κρατηθεῖσαι περιπολοῦσιν ἤδη μετὰ Χριστοῦ τὸν οὐρανὸν, ὅτι μὴ κατεσπάσθησαν ὑπὸ τῶν ὑλικῶν καὶ σωματικῶν ῥευμάτων. *Et ſatis aperte in ſexto & trigeſimo ſupra centeſimo Pſalmo ceci-nit, in quo pro gratiarum actione hilariter animæ, quæ apprehenſæ detentæque nunc cum Chriſto cælum circumeunt, quod a materiatis & corporeis fluctibus abreptæ non ſunt, laudem Deo tranſmittunt.* In quo notandæ particulæ δὴ & ἤδη, quæ *ſane, jam, certe, nunc, nempe,* & ſimilia ſignificant. Quare cum aſſeveranter dicat, animos jam in hilaritate conſtitutos hymnum Deo canere, & detentos apprehenſoſque cum Chriſto Cœlum circumire, decernit planenunc in beatitate illos collocatos, viſione beatifica frui. Nemo quod anxie expectat, ſi non poſſidet, hilaris eſt: quin illa expectatione, & deſiderio boni quod ſperat aliquando futurum, indolet & contabeſcit. Et quis gratias agit, ſi non receperit beneficium, nec laborum præmium? Et quænam major excogitari poterit beatitudo, quam una cum Chriſto eſſe & cum eo Cœlum circumire? Non aliam ſuorum certaminum coronam, non aliud præmium poſcebat Paulus, *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* * Et dicto Methodii jam diſſoluti corpore animi apprehenſique detentique, ſtatus nempe ſui ſecuritate, quam nunquam amittent, cum Chriſto ſunt lætitia exultantes, & Deum collaudantes. Et pag. 175. Ὅθεν καὶ πρῶται τῶν ἄλλων μετὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐνθένδε ἐκδημίαν αἱ ὀρθῶς καὶ πιστῶς παρθενεύσασαι τῷ Χριστῷ τὰ νικητήρια φέρονται τῶν ἄθλων τοῖς τῆς ἀφθαρσίας ἄνθεσι στεφθεῖσαι παρ' αὐτοῦ. Ἅμα γὰρ τῷ καταλεῖψαι τὸν κόσμον τὰς ψυχὰς, λόγος ταῖς παρθένοις ὑπαντῶντας Ἀγγέλους μετὰ πολλῆς εὐφημίας εἰς τοὺς προειρημένους παραπέμπειν λειμῶνας αὐτὰς, εἰς οὓς καὶ πρόσθεν ἐλθεῖν ἐγλίχοντο, μακρόθεν αὐτοὺς φαντασιωθεῖσαι τότε, ὁπότε ἔτι ἐπεδήμουσαι τοῖς σώμασιν ἰνδάλλοντο τὰ θεῖα. Ἐνταῦθα οὖν δὴ ἐλθούσας θεάσασθαι θαυμαστά τινα, καὶ ἐκλάμποντα, καὶ μακάρια κάλλη, καὶ ὁποῖα ἐξειπεῖν εἰς ἀνθρώπους δυσχερές. Εἶναι γὰρ αὐτὴν δικαιοσύνην, καὶ αὐτὴν σωφροσύνην, ἀγάπην αὐτὴν ἐκεῖ, καὶ ἀλήθειαν, καὶ φρόνησιν, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως ἐπιφανῆ τῆς σοφίας ἄνθη καὶ φυτά, ὧν ἡμεῖς ἐνθάδε σκιὰς μόνας φασματώδεις ὀνειρώσσοντες, ἀπὸ τῶν πράξεων ἡγούμεθα τῶν ἀνθρωπίνων συνίστασθαι, ὅτι μὴ ἔστιν αὐτῶν δεῦρο μηδὲν εἴδωλον καταφανὲς, ἀλλ' ἀπεικονίσματα μόνον ἀειδῆ, ἃ δὴ καὶ αὐτὰ σκοτεινῶς πολλάκις ἀπεικονίζοντες αἰσθανόμεθα. *Hinc & ante alias poſt vocationem, & ex hac vita exitum recta, fidelesque Chriſto virginitatis conſervatrices ab eodem incorruptibilitatis floribus redimitæ victoriæ præmia referunt. Simul enim atque mundum animæ deſeruerint, dicitur, Virginibus Angelos obviam factos, non ſine laudum ingenti præconio in prædicta prata deducere, in quæ antea pervenire appetebant, procul illa imaginatione complexæ tum, cum adhuc in corporibus degentes res divinas ſibi repræſentabant. Eo itaque ubi pervenerint, admirabilia quædam & ſplendida, & beata decora, & quæ hominibus verbo exprimere per quam difficile eſt, intueri. Eſſe enim ibidem loci ipſam juſtitiam & ipſam prudentiam, & ipſam dilectionem, & veritatem, & caſtitatem, & reliqua omnia; ſimiliter præclariſſimos ſapientiæ flores & plantas, quorum nos hic umbras tantummodo imaginatione confictas ſomniantes, ex humanis actionibus conſiſtere arbitramur, quod nullum ſit eorum hic ſimulacrum clarum ſed figura ſolum obſcura, & ſpecies, quas etiam ſæpius ſubobſcure nos effingentes intelligimus.* Et clariora de viſione beatifica animorum ante reſurrectionem poſt hanc vitam in Methodio conquirimus?

Pag. 134. verſ. 8, *Nam ſecundum Unigeniti effigiem facta.*) Hujusce rei ſatis amplam expoſitionem vide apud Anaſtaſium Sinaitam Orat. de eo quod homo factus eſt ad imaginem, & ſimilitudinem Dei.

Pag. 148. verſ. 10. *Nam qui in alto navigant tradunt eodem vento non in eadem loca vehi,*) Hoc nos ſic expreſſimus in noſtro Anachroniſmo Græco:

Οὐ πέλαγος διάησιν ὁμὸς πνόος, οὐδ' ἴσος οὖρος.
Παντοίων δ' ἀνέμων ἄρα τάραξεν ἅλα.
Πνεῦμα δὲ τοῖς μὲν ἔην ἀντίπνοον, ἴκμενον ἄλλοις.
Χρειὼ δ' αὖ ἀνέμῳ τῷ παρεόντι τρέχειν.
Αὐτῷ γὰρ διέπλευσε καταῤῥέον ἔλκεος αὐτή,
Αὐτῷ νηῦς ἑτέρη διοσόον οἶδμα θέει.

Pag. 148. verſ. 24. *Sic & Sapientia Spiritus intellectualis, & ſanctus, & unigenitus.* Filium μονογενῆ, *Unigenitum* dici, verum & catholicum eſt, cum ante eum Filius concipiatur noſtro modo intelligendi, at Spiritum ſanctum generari cum procedat, & proceſſio aliud a generatione ſit, catholicæ aures audire non ſubſtinebunt. Poſſem hic dicere, id ab Hæreticis additum, auctoritate Photii fultus, qui multa ab Hæreticis in hoc Dialogo addita eſſe adnotavit. Et in ſulſe concluderet, Spiritum eſſe genitum, quia multi defendunt, ſolum Patrem eſſe ingenitum, cum & ipſe dicatur ingenitus negative, nempe non genitus, qui licet ab alio ſit ut perſona ſubſiſtens per proceſſionem non per generationem, quo modo etiam ad relationem pertinet ſicuti non homo ad genus ſubſtantiæ, & non album ad genus qualitatis reducitur. Quare dicimus Methodium locutum generationis vocabulo late ſumpto, quemadmodum

* Philipp. 1.23.

γὰρ ἐστιν εὕρεμα τὸ μέγα, μεῖζον, μέγιστον, ὡς μεγάλου μὲν ὄντος τοῦ Πνεύματος, τοῦ δὲ Υἱοῦ μείζονος, μεγίστου δὲ τοῦ Πατρός· τί δ᾽ ἂν τούτου γένοιτο γελοιότερον; εἰ γὰρ μίαν εἶναι τῆς Τριάδος τὴν οὐσίαν τῷ ὄντι φησί, πῶς τὴν αὐτὴν καὶ σμικρὰν καὶ μεγάλην ὑπείληφεν; *In nonnullis vero gradus dignitatum decrevit, ſemetipſum divinæ diſtributionis diſpenſatorem conſtituens. Ipſius enim inventum eſt magnum, majus, & maximum, quaſi vero Spiritus magnus exiſtat, Filius major, & maximus Pater, quo excogitari ne poteſt magis ridiculum? Etenim ſi unam eſſe Trinitatis eſſentiam vere ait, quomodo eandem & parvam & magnam intelligit?* Et EuſebiusCæſarienſis lib. 5. cap. 4. de Demonſtratione Evangelica ſcribit Filium, τῶν δευτερείων ἠξιῶσθαι. *Secundas obtinere partes.* & cap. 11. Præſtantiorem quidem Filium omni Angelica natura eſſe, *inferiorem* tamen μείονα πρώτῃ *cauſa.* Et clarius ad Euphraſionem Epiſcopum Epiſtola, uti legitur in ſeptima Synodo Act. 6. Οὐ γὰρ ςυνυπάρχειν φαμὲν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, προϋπάρχειν δὲ τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ· πλεὶ αὐτὸς ὁ πάντων μᾶλλον ἀκριβῶς ἐπιςάμενος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἕτερον ἑαυτὸν εἰδὼς τοῦ Πατρὸς, καὶ μείω, καὶ ὑποβεβηκότα, εὖ μάλα εὐσεβῶς τοῦτο καὶ ἡμᾶς διδάσκει λέγων, Ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστιν, * *Non enim ſimul cum Patre Filium fuiſſe fatemur: veruntamen ipſe Filius Dei, qui magis omnia liquido novit, alium ſe a Patre, & minorem, atque inferiorem ſciens, admodum pie hoc etiam nos docet dicens, Pater qui miſit me, major eſt me.* Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 422. Τὸ μεῖζον καὶ ἔλαττον ἐπὶ τῶν ὁμουσίων ζητεῖται, καὶ κρίνεται. Pag. 108. Hinc Aëtius inſulſe argumentabatur, quod Spiritus ſecundas partes a Filio teneret, & dignitate & ordine tertius eſſet, natura quoque tertium illum eſſe. Verumenimuero has easdem dictiones non in Methodio orthodoxe de Trinitate ſentiente reperiri tantum, ſed in aliis quoque Patribus, & Scriptoribus antiquis, qui in illis exercitus eſt, minime dubitavit. Athanaſius Orat. 1. contra Arianos: Τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος τὴν θεότητα καὶ μεγαλειότητα δεικνὺς ἑαυτοῦ, οὐκέτι ἐλάττονα ἑαυτὸν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μείζονα καὶ ἴσον ὄντα σημαίνων, ἐδίδου μὲν τὸ Πνεῦμα καὶ ἔλεγεν, ** Ἐγὼ αὐτὸ ἀποςέλλω, κἀκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, καὶ ὅσα ἀκούσει λαλήσει. *Diſcipulis vero Deitatem & magnitudinem ſuam oſtentans, non minorem ſemetipſum Spiritu, ſed majorem & æqualem denotans elargiebatur Spiritum, aiebatque, Ego illum mittam, & ille me glorificabit, & quæcunque audiet, loquetur.* Baſilius Oratione 3. δευτερεύειν τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, plane fatetur, quemadmodum Filius δευτερεύει τοῦ Πατρός. Chriſtus quoque in Evangelio de Patre ſermonem habens, cum vocat ſeipſo *majorem*, Ioan. 14. Non me fugit ſub Emmanuele Commeno coactam Synodum de humanitate Chriſti & divinitate Patris verba Chriſti, *Pater major me eſt*, expoſuiſſe, & quod non bene illa exponerent, Conſtantinum Bulgariæ, Metropolitam Corcyrenſem, & Joannem Irenicum cum eorum ſcriptis condemnaſſe, de qua nos fuſius Volumine de Conſenſione utriusque Eccleſiæ diſſeruimus, Ne vero prolixores ſimus, & Methodiana verba contra atque ea exponebant Arius & alii, ſenſu vere Catholico interpretemur, ut alii ſe Patres interpretantur, apud Athanaſium in divinis, ut ſupra vidimus, hæc eadem formula dicitur, major & æqualis Filius Spiritu, quæ Arianos ipſos atque Sabellianos jugulat, ſi originem & cauſam, ut Græci loquuntur, reſpicias. Georgius Trapezuntius de proceſſione Spiritus ſancti ad Joannem Cubocleſium: Ὁ δὲ Υἱὸς οὐ μόνον μείζων τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἴσος· λείπεται ἄρα τὴν ὑπόςασιν νοεῖν τοῦ Πνεύματος. Ταύτῃ δὲ ἴσος ὁ Υἱὸς τῇ θεότητι, καὶ μείζων τῷ αἰτίῳ· τὸ γὰρ μεῖζον οὐ δυνάμενον ἐν τῇ Τριάδι τῇ οὐσίᾳ λέγεσθαι, ἀνάγκη τοῖς διακριτικοῖς ἀπονέμεσθαι· μόνῳ δὲ τῷ αἰτίῳ καὶ τῷ αἰτιατῷ τὰ θεῖα πρόσωπα διακρίνεται· μείζων ἄρα ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος μόνῳ τῷ αἰτίῳ. *Filius vero non tantum Spiritu major eſt, ſed & æqualis. Reliquum eſt igitur, ut hypoſtaſis Spiritus intelligatur: illi enim æqualis eſt Filius Divinitate, & major cauſa. Nam cum majus in Trinitate eſſentia nihil dici poſſit, neceſſe eſt illud diſcernentibus attribui. Sola vero cauſa & effectu divinæ perſonæ diſcernuntur. Major ergo Filius Spiritu, cauſa tantummodo.* Joannes Pluſiadenus Dialogo de Concilio Florentino; Ἔγνως ἄρα τί δηλοῦν βούλεται· τὸ μείζονα καὶ ἴσον αὐτὸν εἶναι τοῦ Πνεύματος· ἴσον μὲν κατὰ τὸ ὁμοούσιον· οὐδὲν γὰρ τῶν τριῶν προσώπων μεῖζον καὶ ἔλαττον τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θεότητι, ἀλλ᾽ ἄκρα ἰσότης· μείζονα δὲ ὅτι ἀπ᾽ ἐκείνου τὸ εἶναι ἔχει. *Cognoviſti itaque quid innuere vult, majorem & æqualem eſſe ipſum Spiritu, æqualem ſecundum ſubſtantiam, ex tribus enim perſonis nulla major aut minor aut eſſentia aut divinitate eſt, ſed ſumma in illis æqualitas: majorem quod ab eo habeat, quod ſit.* Simon Byzantius de proceſſione Spiritus ſancti ad Sophoniam Athreſcum verba Baſilii ex tertio Antirrhetico exponens: Ἀλλ᾽ ἴσως εἴποι τις ἄν, πρόδηλον, ὡς ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος τὸ ἀξίωμα, εἴπερ ἐστιν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἰδιωμάτων, ἐξ ἴσου κοινόν ἐστι ταῖς τρισὶ θεαρχικαῖς ὑποστάσεσι. Τί οὖν ἐστιν ὃ λέγει ἐνταῦθα ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι τὸ Πνεῦμα, ὥσπερ τῇ τάξει οὕτω καὶ τῷ ἀξιώματι δεύτερόν ἐστι τοῦ Υἱοῦ· δοκεῖ γὰρ ἐκ τούτου εἰσάγειν τῇ Τριάδι αὐτὸς βαθμοὺς ἀξιωμάτων καὶ ἐπακολούθως φύσεων. Καὶ γὰρ εἰ τῷ ἀξιώματι τὸ Πνεῦμα δεύτερόν ἐστι τοῦ Υἱοῦ, καὶ τ᾽ ἔμπαλιν ὁ Υἱὸς ἔσται τοῦ Πνεύματος μείζων τῇ ὑπεροχῇ τοῦ ἀξιώματος, καὶ ὁ Πατὴρ ἀκολούθως τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἰδίου. ὅπερ ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς κατ᾽ Εὐνομίου

* Joh. XIV. 28.

** Joh. XVI. 13.

Ἀντιῤῥητικοῖς οὐδαμῶς καταδέχεται. Τί τὸ λοιπόν ἐστιν ὅ φησι· δοκεῖ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγειν ἐν τούτῳ τῷ μέρει. Ἀλλ᾽ εἰς λύσιν τοῦ τοιοῦδε ζητήματος προσεκτέον, ὡς ὁ Εὐνόμιος ἐν τοῖς ψευδοεπέσιν αὐτοῦ συγγράμμασιν εἰπὼν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ὁ αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ ὁμόφρονες τὴν τῶν ἁγίων ἐν ἅπασι διδασκαλίαν φυλάσσοντες, παρ᾽ ὧν αὐτὸ τρίτον τῷ ἀξιώματι καὶ τῇ τάξει μαθόντες, τρίτον εἶναι καὶ τῇ φύσει πεπιστεύκασιν, ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ εἰρημένῳ περὶ τοῦ Πνεύματος τρίτῳ λόγῳ αὐτοῦ ἀποκριθεὶς αὐτῷ δύο ποιεῖ. Πρῶτον μὲν ἐλέγχει Εὐνόμιον, ὡς ἐψεύσατο ταῦτα εἰπών, διὸ καὶ λέγει, Τίνες δὲ ἅγιοι καὶ ἐν ποίοις λόγοις τὴν διδασκαλίαν πεποίηνται, εἰπεῖν οὐκ ἔχει. Ἆρα γέγονεν οὕτω τολμηρὸς ἄνθρωπος τὰς περὶ τῶν θείων δογμάτων καινοτομίας εἰσηγούμενος; τὸ δεύτερον εἰδὼς ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι τὸ ἀξίωμα ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος διχῶς ἐκλαμβάνεται, οὐσιωδῶς τε καὶ προσωπικῶς, συγχωρεῖ Εὐνομίῳ, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω δῆλον καθίσταται τοῦ ἀξιώματος τὴν φωνήν· διὸ καὶ κατ᾽ ἐκείνου φησί. Τίς γὰρ ἀνάγκη εἰ τῷ ἀξιώματι καὶ τῇ τάξει τρίτον ὑπάρχει τὸ πνεῦμα, τρίτον εἶναι αὐτὸ καὶ τῇ φύσει; ἀξιώματι μὲν γὰρ οὐ τῷ οὐσιώδει, ἄπαγε, κατὰ γὰρ τὸ αὐτὸ οὐδεμία τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων προσεπιθεωρεῖται, ἢ προθεωρεῖται τῆς ἄλλης. Ταυτίζονται γὰρ τῇ αὐτῇ, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ προσωπικῷ αὐτοῦ ἀξιώματι δεύτερον χρηματίζει τοῦ Υἱοῦ· καίτοιγε ὥς φασιν, πρόσωπόν ἐστιν ὄνομα ἀξιώματος. *Sedforte quiſquiam dixerit, manifeſtum eſt in ſuperſubſtantiali Triade dignitatem, ſiquidem eſt ex eſſentialibus proprietatibus, eodem modo communem eſſe tribus divinitatis principibus hypoſtaſibus. Quid igitur eſt, quod hic magnus Baſilius aſſerit, Spiritum uti ordine, ita & dignitate ſecundum eſſe a Filio. Videtur enim hiſce inſinuare in Trinitate gradus dignitatum, & conſequenter naturarum. Nanque ſi dignitate Spiritus ſecundus a Filio eſt, erit item Filius excellentia dignitatis major Spiritu, & Pater conſequenter proprio Filio, quod ipſe in Antirrheticis adverſus Eunomium nullo modo admittit. Quid ergo eſt quod ipſe dicit? nanque ipſe contraria hoc in loco videtur inſinuare. Veruntamen pro reſolutione hujuſmodi queſtionis attendendum eſt, Eunomium in ſuis mendaciloquis Commentariis, cum dixiſſet de Spiritu ſancto, ſemetipſum, & reliquos, qui una cum eo ſentirent, Sanctorum in omnibus doctrinam ſervare, a quibus cum didicerimus tertium ipſum eſſe dignitate & ordine, tertium itidem natura ipſum eſſe credere, magnus Baſilius in jam laudato tertio ſuo de Spiritu ſancto libro reſpondens, duo peragit. Primum quidem Eunomium, uti mendacem, cum ſimilia aſſerit redarguit, quare & ſubdit: Quinam vero iſti Sancti ſunt, & quibus verbis id docuerunt, dicere non poteſt. An vero quiſpiam unquam ſeſe novis divinis placitis introducendis tam audacem præbuit? Secundum, cum ſcires magnus Baſilius dignitatem in ſuperſubſtantiali Triade dupliciter ſumi, eſſentialiter & perſonaliter, concedit Eunomio; ut ex ſupra jam allatis manifeſtum ſit, dignitatis vocem, ideoque adverſus eundem dicit: Que ergo neceſſitas eſt, Spiritum ſanctum tertium eſſe natura, etiamſi ordine & dignitate tertius eſt? Nam dignitate quidem non eſſentiali, abſit: ſecundum enim illam rationem nulla ex divinis perſonis aut intelligitur aut præintelligitur: nanque una ſunt illa, ſed propria ſuiipſius dignitate ſecundus eſt a Filio, licet, ut inquiunt, perſona eſt nomen dignitatis.* Sed hi recentiores ſunt. Fateor. Antiquiores advocemus. Conſtantinus Meliteniota Orat. 2. de Proceſſione Spiritus ſancti. Ὥσπερ γὰρ ἵνα καθ᾽ αὐτὸν τὰ θεῖα πολὺν καὶ αὖθις ἐρῶ, τάξει καὶ ἀξιώματι τοῦ Πατρός ἐστιν ὁ Υἱὸς δεύτερον, ὅτι παρ᾽ αὐτοῦ κέκτηται μεθ᾽ ὧν ἄλλων πλουτεῖ καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως, οὐ καθ᾽ ἔννοιαν ἑτέραν τινὰ τοῦ ἀξιώματός τε καὶ τῆς τάξεως οὐδαμῶς. Ἐπειδήπερ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι χωρὶς ταύτης ἀποφέρονται πολύ γε τὸ βλάσφημον. Οὕτω δεύτερον τάξει, καὶ τοῦτ᾽ αὐτὸ τοῦ θεηγόρου Πατρὸς καὶ ἀξιώματι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατ᾽ οὐδεμίαν αὐτῶν ἔννοιαν, ἀλλ᾽ ἢ πέφυκε τοῦ μονογενοῦς, πλὴν ὅτι σοι παρ᾽ αὐτοῦ τὸ εἶναι ἔχει, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ λαμβάνει, καὶ ἀναγγέλλει ἡμῖν, καὶ ὅλως ἐκείνης αἰτίας ἐξῆπται. *Quemadmodum enim, ut juxta diviſſimum hunc Virum denuo ſermonem inſtituam, ordine & dignitate a Patre Filius ſecundum quod eſt, & quod ab eo pendeat, tum rebus aliis omnibus quibus abundat; & cauſam & principium ſuæ exiſtentia, non ſecundum aliam quampiam dignitatis aut ordinis intelligentiam, cum reliquæ aliæ omnes præter hanc unam ſolam multum in ſe blaſphemia contineant: ſic ſecundum quid ordine; quod ipſius diviniloqui Patris eſt Spiritus ſanctus eſt, ſecundum nullam aliam intelligentiam, niſi quod ex eo eſt, & ab eo quod ſit habeat, & ab eo accipiat, & nobis annunciet, & omnino ab ea cauſa dependeat.* Nicetas Maroniæ Archiepiſcopus Theſſalonicenſis Oratione ſecunda de Proceſſione Spiritus ſancti, cum Græcis oppoſuiſſet, ſi Spiritus a Filio procederet, majus quid haberent Pater & Filius ipſo Spiritu, cum a Spiritu ni-

tu nihil procedat, & illi haberent aliquid, quod Spiritus non haberet, reſpondet Latinus, & optime: Ἀλλ' οὐ κατ' οὐσίαν, ὦ οὗτος, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ μεῖζον πρὸς τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἡ ἄρα κατὰ τὴν ἰδιότητα, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα. οὐ μὴν ὁ Πατὴρ ἢ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος. καὶ ὅτι τοῦ Πνεύματος ἰδιότης οὐ τὸ γεννᾷν ἢ προβάλλεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐκπορεύεσθαι· Οὕτω δὲ τὸ μεῖζον ἐστὶ καὶ τῷ Πατρὶ πρὸς τὸν Υἱόν· μείζων γὰρ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καθά φησιν αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν, ἀλλὰ τῷ αἰτίῳ, ἢ ἑτέρῳ λόγῳ τινὶ, οὐ τῇ οὐσίᾳ, καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐχ ὁ Πατὴρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἡ δὲ οὐσία μία καὶ ἡ αὐτὴ, καὶ κατ' αὐτὴν ἀπαραλλαξία, καὶ ἰσότης ἐστὶν, ἡ ταυτότης τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ οὐδεμία διαφορά. Ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν ταυτότης ἐστὶν ἀπαράλλακτος, κατὰ τὸ αἴτιον δὲ μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὡς γεννήτωρ οὐχ ὡς Θεὸς, καὶ τοῦτο οὐκ ἄτοπον. οὕτως γὰρ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν αὐτὸ ἴσον καὶ τὸ ταυτὸν, κατὰ δὲ τὸ εἶναι τὸν μὲν Υἱὸν προβολέα τοῦ Πνεύματος, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, καὶ τὸ μὲν Πνεῦμα εἶναι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, οὐ μὴν τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πνεύματος, τὸ μεῖζον ἴσως ἁρμόσει τῷ Υἱῷ. Ὅτι δὲ ὡς ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ καὶ μείζων καὶ ἴσος, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς καὶ μείζων τοῦ Πνεύματος καὶ ἴσος, ὁ μέγας τῆς Ἀλεξανδρέων Ἀρχιερεὺς φησιν Ἀθανάσιος ἐν τῷ πρώτῳ κατ' Ἀρειανῶν λόγῳ· καὶ πάλιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἅγιος. Δῆλος δέ ἐστι λέγων, ὅτι κατὰ μὲν τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν ἴσος τῷ Πνεύματι ὁ Υἱὸς, μείζων δὲ πάλιν κατ' ἄλλο τι, καὶ δῆλον ὅτι ἴσως κατὰ τὴν τῆς ἑαυτοῦ θεϊκῆς ὑποστάσεως ἰδιότητα, ὥσπερ καὶ ὁ πατὴρ μείζων τοῦ Υἱοῦ λέγεται, οὐ κατὰ τὴν φύσιν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδιότητα, ἢ ὡς κατὰ τὸ αἴτιον, καὶ νῦν καὶ ὁ Υἱὸς μείζων τοῦ Πνεύματος, ὅτι χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀποστέλλει, καθὼς καὶ αὐτὸς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Πατρός. τάχα δὲ ὅτι καὶ προβολεύς ἐστι τοῦ Πνεύματος, ὥσπερ λέγομεν. *Sed non ſecundum eſſentiam, o amice, Patri & Filio, reſpectu Spiritus, majus ineſt, ſed ſecundum proprietatem, quod ex Patre & ex Filio Spiritus eſt, non vero Pater aut Filius ex Spiritu, & quod Spiritus proprietas eſt non generare, aut producere, ſed procedere. Pari ratione Patri quoque ineſt majus reſpectu Filii: major enim eſt Pater Filio, ut ipſe Dominus ait,* Pater meus major me eſt, *ſed cauſa aut alia quapiam ratione, non eſſentia. Nanque Filius ex Patre eſt, & non Pater ex Filio. Eſſentia vero una & eadem, & in ipſa immutabilitas & æqualitas eſt, aut etiam unum idemque Patri & Filio, nullumque diſcrimen. Quemadmodum enim in Patre & Filio ſecundum eſſentiam unum idemque immutabile eſt; ſic & in Filio & Spiritu ſecundum eſſentiam unum æqualeque: ſecundum vero quod Filius producit Spiritum, & Spiritus ex Filio procedit, & Spiritus ex Filio eſt, non vero Filius ex Spiritu, majus Filio adaptabitur. Uti vero Filio Pater major eſt & æqualis, ita & Filius major æqualisque Spiritui fuerit. Magnus Alexandrinæ Eccleſiæ Præſul Athanaſius prima contra Arianos Orat. affirmat;* Et relatis Athanaſii verbis, a nobis quoque ſupra adductis; ſubdit: *Et hæc quidem Sanctus ea mente profert, ſecundum Deitatis eſſentiam æqualem Spiritui eſſe Filium, majorem vero rurſus ſecundum aliud, & manifeſtum eſt eſſe ſecundum divinæ ipſius hypoſtaſeos proprietatem: quemadmodum & Pater major Filio dicitur non natura ſed proprietate, cauſa videlicet. Quare & Filius major erit Spiritu, quod nobis Spiritum exhibet mittitque, uti & ipſe mittitur a Patre. Forte etiam quod productor eſt Spiritus ſancti.* Et his Græcus acquieſcens ad alia ſe Græcorum confert argumenta. Non dici potuit clarius. Non placet? Ad ipſius Eccleſiæ lumina recurramus. Gregorius Nazianzenus Orat. 2. de Filio: Πῶς συμβήσεται τὰ ἀσύμβατα; τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ μεῖζον καὶ ἴσον εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἢ δ' ἄλλον. ὅτι τὸ μεῖζον μέν ἐστι τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τῆς φύσεως· καὶ τοῦτο ὑπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς. Τάχα δ' ἂν εἴποι τις ἄλλο τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ προσφιλονεικῶν, μὴ ἔλαττον εἶναι τὸ ἐκ τοιαύτης αἰτίας εἶναι τοῦ ἀναιτίου· τῆς τε γὰρ τοῦ ἀνάρχου δόξης μετέχοι ἂν ὅτι καὶ ἐκ τοῦ ἀνάρχου, καὶ πρόσεστιν ἡ γέννησις πρᾶγμα τοσοῦτον τοῖς γε νοῦν ἔχουσι· καὶ οὕτω σεβάσμιον· τὸ γὰρ δὴ λέγειν, ὅτι τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον νοουμένου μείζων, ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δέ. Τί γὰρ θαυμαστὸν, εἰ μείζων ἀνθρώπου Θεός. Ταῦτα μὲν οὖν εἰρήσθω πρὸς τοὺς τὸ μεῖζον κομπάζοντας. *Quomodo quæ diſſident, in unum convenient? Neque enim fieri poteſt ut unum, & idem eodem aut aliis majus exiſtat & par. Quod majus quidem cauſa eſt, par natura, & hoc quidem ex multa noſtra benignitate ac facilitate nos fatemur. Forte etiam aliud quiſpiam dixerit, noſtri ſermoni ſeſe opponens, non minus eſſe ex ſimili cauſa illius, qui abſque cauſa eſt, nanque gloriæ illius, qui ſine principio eſt, particeps eſſe poteſt, quod ex eo eſt, quod ſine principio exiſtit, & generatio adeſt res tanta adeoque veneranda prudentibus. Nanque aſſerere, ſi ratio habeatur humanæ naturæ, illum majorem eſſe, verum eſt, attamen non magnum. Quid etenim mirum eſt, ſi Deus major*

men ſuſtinuiſtis. Et νεοφώτιστοι ſunt *recens, & nuper illuminati.* Habentur Cyrilli Hieroſolymitani πρὸς τοὺς νεοφωτίστους Catheches̃es quinque. Eoſdem *novella germina* nuncupavit Auguſtinus. Appellationis cauſam diverſam a Methodiana reddidit Dionyſius Areopagita de Eccleſiaſtica Hierarchia cap. 3. Οὕτω δὴ καὶ τὴν ἱερὰν τῆς θεογενεσίας τελετὴν, ἐπειδὴ πρώτε φωτὸς μεταδίδωσι, καὶ πασῶν ἐστὶν ἀρχὴ τῶν θείων φωταγωγιῶν ἐκ τοῦ τελουμένου τὴν ἀληθῆ τοῦ φωτίσματος ἐπωνυμίαν ὑμνοῦμεν. Εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινὸν τοῖς ἱεραρχικοῖς τὸ φωτὸς ἱεροῦ μεταδιδόναι τοῖς τελουμένοις, ἀλλ' αὕτη τὸ πρώτως ἰδεῖν ἐδωρήσατό μοι, καὶ διὰ τοῦ ταύτης ἀρχικωτάτου φωτὸς ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἱερῶν ἐποψίαν φωταγωγοῦμαι. *Ita quoque ſacram divinæ regenerationis initiationem, quod primam lucem conferat, omniumque divinarum illuſtrationum principium exiſtat, ex effectu, vero illuſtrationis nomine celebramus. Quamvis enim etiam aliis Hierarchicis functionibus commune ſit, eos qui initiantur ſacra lucis conſortes facere; attamen hæc illa eſt, quæ primum mihi viſum impertivit, perque illius lucem principaliorem, ad cætera quoque ſacra contuenda lumen accipio.* Dionyſium ſequuntur Maximus, & Pachymeres in Expoſitione. Aliam Proclus Conſtantinopolitanus Orat. in ſanctam Pentecoſtem: Τοῦτο γὰρ τὸ Πνεῦμα συναναμίγνυται τῷ ὕδατι, καὶ χωνεύει τὰς ἁμαρτίας ὡς πῦρ, καὶ τοὺς νεοφωτίστους λαμπρύνει ὡς φῶς, καὶ ἡμᾶς ἐλεεῖ ὡς Θεός. *Hic namque Spiritus commiſcetur aquæ & peccata noſtra non ſecus ac in fornace ignis conſumit & conflat, & nuperos baptizatos ut lux illuminat, noſtrique miſeretur, ut Deus.* Aliam Michael Glycas Epiſtola 18. Ἀλλὰ καὶ λαμπὰς ἐπὶ τοῖς βαπτιζομένοις ἀνάπτεσθαι εἴωθεν, τὴν φωταγωγίαν αὐτὴν ὑπεμφαίνουσα, μεθ' ἧς κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν τε καὶ παραβολὴν ὡς νυμφίῳ τῷ Χριστῷ ὑπαντήσομεν. Τούτων μὲν οὖν μυστηρίων τεκμήριον ἡ λαμπάς· ὁ γὰρ βαπτιζόμενος θείαν τινὰ ἔλλαμψιν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἱερέως ἐξ ἀνάγκης ἐκδέχεται, καθ' ὃν δὴ τρόπον αἱ ἄνω δυνάμεις παρ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἀρχιερέως ἀμέσως φωτίζονται. *Sed & cereus ſuper eos qui baptizantur accendi aſſuevit, illuminationem ipſam indicans, cum quo ſecundum Evangelicam vocem & parabolam uti ſponſo Chriſti obviam exibimus. Horum arcanorum indicium cereus eſt, qui enim baptizatur, divinam quandam illuminationem a Sacerdote neceſſario ſuſcipit, qua ratione ſuperiores virtutes ab ipſo primo Sacerdotum Principe immediate illuminantur.* Multa alia Baptiſmi nomina recenſet & explicat Vasquez Tom. 2. in 3. part. Diſputat. 140. cap. 1.

Pag. 210. verſ. 23. *Secundum Ægyptiorum, & Chaldæorum principia, & hypotheſes.*) De his Chaldæorum & Ægyptiorum principiis & Hypotheſibus recolenda ſunt, quæ tradit Sextus Empiricus adverſus Mathematicos lib. 5. & excerpta Photii ex Theodori, ſive Diodori Tarſenſis libris de Fato, Tmem. 223. Multum enim ad ea, quæ Thecla hic dixerat, conducent.

Pag. 212. verſ. 1. *Hinc qui vere Chriſtum cognoverunt, non ſemper pueri.*) Reſpexit ad illa Platonis, quæ Soloni dixit Sacerdos Ægyptius in Timæo; Ὦ Σόλων, Σόλων, Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, γέρων δὲ Ἕλλην οὐκ ἔστιν. *O Solon, Solon, Græci ſemper pueri eſtis; Senex Græcorum eſt nullus.*

Pag. 236. verſ. 8. *Prænunciantes Reſurrectionem.*) Opinionem, præſentis ſeculi durationem ab Orbe condito uſque ad diem judicii ſex millium annorum ſpatio concludendam, multi ex antiquoribus Patribus & Græcis & Latinis tenuerunt. Vide quæ adnotabamus noſtris in Euſtathii Antiocheni Examеron Notis pag. 248. Si Latinorum computum ſequaris, qui ad annos quattuor mille plus minus Nativitatem Chriſti referunt, cum millenarius iſte annorum terminus nondum prætergreſſus eſt, ſed a præſcripto termino plurimum diſtet, adhuc in dubio eſt, an, uti Patres iſti aſſeruerunt, eveniet. Verum ex Græcorum ſententia annorum hic terminus præteriiſſe videtur. Sive enim Chriſtus natus eſt ex Euſebio anno 5190. ſive ex Theophilo Antiocheno ad Autolycum anno 5476. ſive ex Euſtathio Antiocheno 5531. ſive ex Niceta 5503. ſive ex Cedreno 5506. ſive ex Græcorum communi calculo 5508. ſextus iſte annorum millenarius terminum durationis Mundi ab Elia Propheta, & reliquis decretus plurimos annos exceſſit, ut cuique, ſi illos computet detrahatque, patebit. Quare Eliæ Prophetæ vaticinium, quod in Bibliis nuſquam extat, *Sex millia annorum Mundi, & poſtea deſtructio, duo millia inane, duo millia lex, duo millia Chriſtus,* nihili faciendum eſt; & condonandum illis, qui Eliæ propter in Eccleſiam Dei ſævam dominantium tyrannidem, & piorum hominum crudeliſſimas ſtrages, nec non Hæreticorum continuas, & ſingulis momentis exorientes novas opiniones, & in Deum verum blaſphemias, adde etiam Catholicorum crebra & pernicialia diſſidia, aſſenſum præbuere, & mundi finem non diu poſt adfuturum opinati ſunt. Niſi cum noſtro hoc Methodio dicere cautius velimus, non concludi hoc millenario annorum, ſed eo expleto in ſeptenario conſummationem futuram, & humanarum rerum ſtatum in melius reformandum, cum ſcribat; *Prænunciantes reſurrectionem, & noſtri in terram delapſi tabernaculi concreationem quod ſeptimo millenario rurſus immortale nos reſumentes, magnum diem feſtum celebrabimus,*

&c. Et pag. 254. *Non remanens in tabernaculis, tum, meum tabernaculum, non ut erat, prius permaneat, ſed poſt millenarium ab habitu humano, & corruptione in Angelicam magnitudinem, & pulchritudinem immutetur*, &c. Quod an ita futurum ſit, adhuc in occultiſſima Dei providentia latet. Et forte etiam antequam ſeptenarium hoc finem habuerit, ſuccedet. Sed quis novit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?

Pag. 242. verſ. 5. *Erat quippe noſtrum tabernaculum, & antea caſus ignarum.*) Et ſupra dixerat pag. 63. *Nam & ille procreatus erat extra corruptionem*, &c. Extat Michaëlis Glycæ ad Maximum Smeniotam Epiſtola ſatis prolixa & docta apud me inter alias ejuſdem Epiſtolas, nondum, quod ipſe ſciam, edita, in qua multis rationibus, & teſtimoniis ex veterum Patrum Joannis Damaſceni, Synodi Carthaginenſis, Joannis Chryſoſtomi, Andreæ Cretenſis, Anaſtaſii Synaitæ, Gregorii Nazianzeni, Cyrilli, Baſilii Cæſarienſis, Athanaſii Alexandrini, Gregorii Nyſſeni, Theodori Studitæ, Maximi Confeſſoris, Barſanuphii, Macarii Ægyptii, & aliorum Commentariis probat, Adamum ante peccatum immortalem & anima & corpore fuiſſe, poſt peccatum corpus illius corruptioni traditum. Dictis Patribus poteſt addi & hic noſter Methodius,

Pag. 251. verſ. 20. *Et absque illa neminem futurum, qui promiſſionum illarum compos evadet.*) Et infra repetit; *Absque illa* nempe caſtimonia *neminem futurum, qui promiſſionum illarum compos evadet.* Quaſi vero nemo niſi caſtus * & virgo cœlorum regnum ingrediatur. Verumtamen ipſe ſemetipſum explicat: nanque cum ſupra dixiſſet, & infra Virtus inculcet, nomine Caſtimoniæ & Virginitatis non tantum intelligere a voluptatibus venereis, ſed ab omnibus aliis vitiis abſtinentiam, & vitam integram & puram, & ab omni peccato disjunctam, conſequenter intelligitur, cum dicit tantum caſtos & virgines poſſidere promiſſiones, ſub nomine illo intelligi reliquos omnes, qui licet Virgines non ſunt, nec caſtimoniam coluerint, fuerunt tamen & ſanctitate vitæ, & pietate in Deum, & virtutibus aliis inſtructi atque ornati. Juſtorum enim, quomodocunque juſti ſunt, eſt regnum cœlorum.

Pag. 259. verſ. 7. *Cum non ita commode lex a corruptione genus humanum liberare potis eſſet.*) Hiſce Methodii verbis opinio refellitur aſſeverantium, ante Chriſti adventum pleroſque neque a Chriſto, neque per Chriſtum æternam ſalutem conſecutos. De qua opinione nos alibi fuſe diſputavimus, & quomodo ea intelligenda ſit, ne dicta Patrum id aſſerentia condemnare cogamur. Vide etiam quæ de Paganorum animabus libris quinque Franciſcus Collius copioſiſſime diſſeruit.

* Caſtus, Allatio idem eſt hoc loco quod cœlebs, abſtinensque à conjugio.

PETRI

PETRI POSSINI, S. I.

AD CONVIVIUM VIRGINUM S. METHODII PRÆFATIONES ET NOTÆ.

S. D. N.

ALEXANDRO VII. PONTIFICI MAX.

Petrus Poſſinus è Societ. JESU, Felicitatem.

BEATISSIME PATER,

*Reliquias Sancti Martyris METHODII, non ingratū, ut ſpero, SANCSITATI TVÆ munus affero: Reliquias, inquam, non membrorum ejus atque oſſium, ſi qua Diocletiani olim gladium experta, dentem ac falcem temporis, arma rebus abolendis efficaciora vicerunt: quas tamen ſi offerrem, quanti eas eſſes habiturus, ſcio: ſed potiores alias affero reliquias mentis illius, cui divini ſpiritus opibus plena, eruditionis humanæ & Græcæ omnis ſapientiæ theſauri pars exigua pretii fuere. Ingenii hujus tanti, quod & oraculum & miraculum ævi ſui fuit; quo Eccleſia oppugnationibus ſimul idololatrarum, ſimul hæreticorum ſeditionibus quaſſa, & ſcuto contra externam vim, & telo adverſus domeſticam rebellionem uſa feliciter eſt, multa quidem illuſtrĕa monumenta mirabatur Antiquitas: nullum tamen laude majori celebravit, quam hoc volumen CONVIVIUM VIRGINUM dictum, quo inſignes fama ſanctitatis Heroinæ doctrinam Catholicam de Virginitate, univerſam è ſcripturis, è traditione, ex omnibus Chriſtianæ Theologiæ locis illuſtratam, eruditius incertum an eloquentius explicant. Aureolum plane Commentarium; quem incuria hominum, injuriave temporum multis jam ſæculis obſoleſcentem, propitius quidam genius auſpiciis commodum primis tui ſalutaris mundo Pontificatus excitavit. Quamquam equidem veriſimilius de re intelligentiæ ac mentis plena locuturus videor, ſi eam non aliena cujuſdam genii providentia, ſed ſuo ipſius arbitrio prodiiſſe ac judicio dicam. Sane qui reputet, quando latere, quando apparere hic Liber cœperit, non ægre trahetur ad ſuſpicandum, conſilio non caſu in latebras abditum, conſilio item & electione rurſum emerſiſſe. Quinque ſæculis familiari mortalium conſuetudine uſus, in ſua præclara tum florente patria, usque ad Photii ætatem, qui ultimus Græcorum (quod ex ſcriptis appareat) eum vidit, tunc ſeſe ultro abſcondit, quaſi offenſus defectione Orientalis Eccleſiæ, quam idem ille impius Photius ferali ſchiſmate à Catholica Occidentali ſeparavit. Neque ulla excogitari cauſa poteſt, cur arcano in Bibliothecas importatus Occidentis, cum inde patrum avorumque memoria innumera alia Opera Græcorum prompta in lucem fuerint, ipſe illinc egredi hactenus recuſaverit. Videri nempe potuit Doctor virginitatis inceſtatam Lutheri Calviniique Bacchanalibus * ætatem ſibi vitandam ſtatuiſſe; nec niſi evoluto ab iſtorum furiis ſæculo ſuis credidiſſe locum eſſe poſſe VIRGINIBUS: quæ decem & ipſæ, numero Evangelicæ parabolæ conſecrato, ſed prudentes omnes, velut nocturno illo excitæ celeumate,* Ecce Sponſus venit, *non alii libentius occurrerent ad ſponſalia Eccleſiæ divina electione venienti, quam ALEXANDRO VII. amabili cum orbi univerſo, tum Græciæ potiſſimum ipſarum patriæ nomini, ob ſuaviſſimam memoriam ALEXANDRI III. ad reconciliandam Eccleſiæ Græciam magna nec inutilia conati: cujus à virtutibus & dotibus præclaris in te, cive ac conſanguineo illius, proportione ternarii ad ſeptenarium creſcentibus, quid ſperari poſſit tacitæ ſentiunt, & in ſinu gratulantur. METHODIUM porro ipſum, cujus ſpiritu potiſſimum ac mente vigere hic Liber ac ſentire putandus eſt, ea quibus ſplendet orthodoxæ doctrinæ ac Chriſtianæ ſanctimoniæ lumina, confido equidem, abunde tibi commendabunt, ut indignum non putes, cui promittas, ad ſuum hoc, quod nunc primum Latina præbet Eccleſia CONVIVIUM invitanti. Nec fas, opinor, fuerit virginales te aſpernari epulas, cum is cujus vices geris*

* Frigidum ſcomma. Quaſi vero extincto jam Lutheri nomine & non propagata etiam latius Evangelica doctrina prodierit Methodii liber, qui naſcenticus ſcilibet erroribus obſtruere erubuit.

*CHRISTUS Dei Filius ad nuptiales etiam venerit. Ac vereor ne mea hujus menſæ miniſtri culpa contigerit, ut ſit hic quoque locus expectando à te ſigno ejus ſimili, quod apud Cana Galilaeæ primum ſuorum operatus eſt Dominus, dum veterem vere Græci ac transmarini liquorem meri, qualem Auctor abundanti huc copia contulerat, ego frigida inſipidaque fortaſſe interpretatione diluo. Id quidquid defectus erit, tua, ſi dignaberis, benedictio ſupplebit. Cum qua & aliam ſperabo gratiam, ejus geminam quæ Magdalenæ in Convivio apud Simonem * à Domino JESU negata non eſt: ut mihi per te in hac menſa liceat, ad demiſſiſſima pedum oſcula humillime proſtrato, & tibi me meaque conſecrare & vitæ florentis tantum precari, quo ad omnia quæ ad mundi felicitatem cupis & moliris, effeceris.*

* Luc. VII.

ERUDITO

ET ANTIQVITATIS

ECCLESIASTICÆ

STUDIOSO LECTORI,

PETRVS POSSINVS è S. JESV S. D.

QVONIAM quæ me ad hoc Opuſculum Latine interpretandum cauſæ impulerunt, eædem mihi videntur ejus Tibi cognoſcendi deſiderium movere poſſe: ipſas breviter hoc loco putavi declarandas. D. Lucas Holſtenius Vir Clariſſimus, idemque vigilantiſſimus Cuſtos Bibliothecæ Vaticanæ, ad me ante hos ſex menſes retulit: deprehendiſſe ibi ſe integrum exemplar inſignis Libri, Methodiani Convivii Virginum, magnopére ſuadens, ut ei Latinitate donando aliquot horas, ſi quas vacuas haberem, impenderem. Multum ſemper, magno ſuo merito, ejus Viri judicio atque autoritati detuli. Ergo, etſi gravibus aliis occupationibus urgebar, oſtendi me non recuſare quod jubebat; ea tamen neceſſaria conditione, ſi mihi exemplum, quod auferre domum poſſem, Græci ejus ſcripti traderetur. Neque enim ventitare me quotidie ad Vaticanum pluteum, & verſionem ibi lucubrare poſſe. Ad ea ille: curam iſtam ſecum fore. Ac poſt fere duos menſes deſcriptionem ejus Operis erudita ſua manu è Vaticano repræſentatam Archetypo mihi quoad vellem utendam dedit. Eam ego cupide perlectam, quamquam facile ſenſi è non emendatiſſimo expreſſam exemplari, quamque propterea opus eſſet collatione meliorum adiuvari Codicum, qualium nulla ex parte ſpes naciſcendorum affulgebat, paucis tamen diebus Latine reddidi; eamque interpretationem vulgare decrevi: quod ſtatuerem præſtare, hanc qualemcunque docti & elegantis Commentarii, quam omnino nullam editionem extare. Sanctus enimuero Methodius tam antiquus tantique nominis Doctor eſt, ut neminem putem dubitaturum, quin ejus monumenta quæ ſuperſunt, digna cognitione poſterorum forent, vel ſi ea, ſola memoria veteris præſtantiæ, non etiam præſentis uſus emolumentum commendaret. Nunc cum illa non magis venerabilia ſua dignitas, quam neceſſaria noſtra utilitas probet, quis inficiabitur publico ea beneficio prodire? Eſt quidem, ut dici ſolet, dies quiſque ſequens diſcipulus præcedentis; annique ſemper ac ſæcula priora magiſterium inſtitutum a natura, conſenſu populorum agnitum, in poſteritatem exercent ſuam: fateri tamen convenit, iſtam quandam autoritatem docendi majorem certis plenioremque ineſſe temporibus; quæ videlicet vel proventu benigniore ingeniorum illuſtrium, vel attentiore cultura diſciplinarum, floruiſſe ſunt viſa præ cæteris. Quis enim neſcit eloquentiæ liberaliumque cunctarum artium exempla frequentius repetere Græcos ab eo ſpatio quod olympiadas inter octogeſimam fere centeſimamque interſtitit? Latinos à ſæculo urbis conditæ ſexto ſeptimove? Noſtris aurei temporis prærogativam obtinent quatuor Eccleſiæ ſæcula priora: eo tamen inter ſe gradu dignitatis, ut quo propius eorum quodque à primo abfuit, eo venerabilius habeatur. Quæ res mediæ in iſto ordine Methodii ætati primatum aſſignat

ejus

ejus autoritatis, quæ à vetuſtate, ac fontis primarii veritatum vicinia trahitur, ſuper pleraque luminaria Eccleſiæ majora, quorum ortus Nicæna Synodo poſterior meridinam quandam Apoſtolicæ doctrinæ claritudinem Orthodoxo invexit Orienti. Verum in hac communi aliis felicitate, illa propria Methodii prædicatur gloria, quod in neminem ejus æqualium liberalius concurrerunt eæ dotes, quæ præſtantiſſimum magiſtrum ſacræ doctrinæ omnibus poſſint numeris abſolvere. Non enim ut de quibusdam egregie feracibus frugum ac fructuum terris excipitur, deeſſe illis amnem patientem navium, per quem earum copia redundans, in uſum exterarum gentium bono commercio vulgetur: ita de Methodio queri licuit, magnis ejus partæ infuſæque ſapientiæ divitiis non reſpondiſſe flumen eluquentiæ, ſcribendique uberem elegantiam, cujus beneficio in ſeram usque poſteritatem ſenſa ejus præclara permanarent. Ut nemo illo profundius ſapuit, ita non facile reperietur qui uberius, diſertius, ornatius ſcripſerit. Teſtes illi, quos admirata ipſa infenſa gentilitas eſt, adverſus Porphyrium, rabioſum allatratorem divinæ religionis, Commentarii palmares. Teſtes Origenianorum elenchi errorum : tum de reſurrectione ſacrisque aliis dogmatibus diſputationes veteribus, qui viderunt, laudatiſſimæ; quorum omnium nihil nobis niſi deſiderium & tenuem è fragmentorum exilium guſtu ſalivam injurianean incuria temporum hominumve, reliqua hodie fecerunt. Sed bene habet, quod primarium ac plane princeps Methodii operum, Vaticana nobis ſalvum atque incolumem Bibliotheca cuſtodivit, hunc quem damus librum, vel eo nomine digniſſimum luce Latinitatis, quod victoriæ à Chriſtiana Philoſophia de Græca gentilique reportatæ illuſtre monumentum, & veluti trophæum eſt. Cui enim in ſcriptis Athenienſium veterum verſato non ſtatim occurrit: æmulatum hoc opere Methodium celebre illud Convivium Platonis? æmulatum autem, non tam ut ejus elegantiam, quod venuſtiſſime fecit, exprimeret imitando; quam ut, quod potiſſimum ſtuduit, ejus nequitiam caſtigando abſtergeret. Tædet profecto pigetque graves hodie ac frugi homines cognoſcere quæ nugarum ſubturpicularum fercula menſæ imponantur iſti, non alio quam quem nuda venus è natali mari extulit, ſale conditæ; imo perſperſæ perfuſæque. Flagrantis ibi formæ pueri, comatuli, delibuti unguentis Phædrus & Agathon, amoris encomia perorant: Ariſtophanes comica licentia plusquam feſcenninorum verborum & ſenſuum tota dolia ſemiebrius in ſodalium ſinus effundit; Alcibiades denique temulentus ea facit, ea loquitur, ea de ſe fatetur, quæ ne profligati quidem pudoris nepos inter lucernas illic & merum dicere niſi pace aurium rogata ſuſtinuit. En ſpecimen Socraticæ gravitatis! Cui quanto ſeverius Chriſtianæ ſanctitatis exemplum Methodiana hoc loco ſapientia opponit? Laudationum hic argumentum non amor prophanus, ſed divina Virginitas eſt. Non obſcœnæ Poëtarum fabulæ Philoſophorum autoritate commendantur; ſed voluminum ſacrorum lectiſſima oracula, doctiſſimi Theologiæ magiſtri diſertiſſimis enarrationibus declarantur. Non lubrica ſpectacula laſcivorum epheborum, ſed modeſtiſſimarum ſanctiſſimæ perſonæ Virginum in ſcenam dantur ſpectatoribus plane Angelis dignam; cui cæterum omne choragium congruens è ſacrario cæleſti depromptum apparet. Hæc ſpeciem habent: requiret aliquis commoditatem atque uſum. An parvi momenti opportunitas ea eſt, quam toto hujus Operis decurſu prudens Lector obſervabit, conformitas in doctrina & diſciplina Eccleſiæ hodiernæ, cum illa tam veteri, ac pene primigenia in qua Methodius florebat? Quid? hæreſum quæ hodie pacem turbant, num eſt obſcura in hoc libro reprobatio? Poterunt-ne Lutherani ac Calviniani ſegreges, qui è mundo, quantum in ipſis fuit, Virginitatis profeſſionem exterminarunt, arrogare ſibi communionem rituum & dogmatum cum Eccleſia ſecundi * ſæculi, in qua tam celebrem & tam religioſum cultum incorruptæ caſtimoniæ hoc teſtimonio comperiunt? Conjurata vero adverſus humanam libertatem factio, cujus furiæ fruſtra jam ſæpius Romanis fulminibus afflatæ, hoc noſtrum abunde infelix aliis malis, inquietare ſæculum pergunt, profecto ex acri & prolixa Theclæ diſputatione hic recitata, ſi quid ſapit, ſentiet; quam nullum profano illi ſuo dogmati, quo arbitrii libertatem culpæ laudisque capacem fatali neceſſitate negat perimi, à Catholica antiquitate ſperare ſuffragium debeat. Pauca hæc in ſpecimen indicaſſe ſit ſatis: plura quisque attentus & ſapiens hujus lectionis commoda experiendo percipiet, in qua ſi minus emendatas aliquas de Verbi ac divinarum perſonarum proceſſione locutiones, ſi poſterius damnatæ, tunc adhuc toleratæ Millenariorum opinionis veſtigia forte deprehenderit: meminerit, condonari ſolere Patribus Nicæna Synodo prioribus nævos quosdam ejus generis: qaales nunquam obſtiterunt, quominus Clementi utrique, Irenæo & Juſtino martyribus, Theophilo & Dionyſio Alexandrinis, aliisque magnis nominibus Eccleſia, & in quibus humanitus lapſi ſunt, veniam; & ob ea quæ divinitus docuerunt, fidem ac venerationem impertiret. Vale. Scribebam Romæ poſtridie Kal. Jan. ann. cIↄ Iↄc. LVI.

* Imo tertii.

S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis.

Methodius Olympi Lyciæ & poſtea Tyri Epiſcopus, nitidi compoſitique ſermonis, adverſum Porphyrium confecit libros; & Symposium decem Virginum, &c.

S. Gregorius Nyſſenus in libro cui titulus eſt: Quid ſit ad imaginem Dei, & ad ſimilitudinem? Tom. I. *ejus operum editionis Græcolatinæ Pariſienſis, anni* 1615. *pag.* 858.

Ὅθεν καί φησι τὴν ψυχὴν ἐν τῷ Συμποσίῳ ὁ Μεθόδιος ἀμήχανόν τι καὶ ἀδιήγητον κάλλος ἔχειν, καὶ τούτου χάριν ὥσπερ ζηλοτυπεῖσθαι καὶ ἐρᾶσθαι αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἐναντίων πνευμάτων, ὡς κρείττονα αὐτῶν τῶν νοερῶν πεπλασμένην μορφήν. Hoc eſt: Unde & ait animam Methodius in Convivio immenſa quadam & inenarrabili pulchritudine fulgere: eamque ob cauſam quadam quaſi Zelotypia & amore illius flagrare ſpiritus adverſarios, ut pote quæ præſtantiori quam ipſi, licet ſpiritales & intelligentes ſint, forma ſit prædita. Hic locus ex Methodii Convivio Virginum laudatus à Nyſſeno, reperitur in editione Poſſinisana pag. 73.

S. Epiphanius Hær. LXIV. poſtquam prolixam Origenis refutationem ex dialogo quodam Methodii deſcripſit à pag. 502. *ad* 590. *hæc addit:*

Ταῦτα μὲν ἐν ἐκ τῶν ἀπὸ μέρους κατ᾽ εἱρμὸν τῶν ὑπὸ μακαρίτου Μεθοδίου, τοῦ καὶ Εὐβουλίου. Hoc eſt: Atque hæc ſunt è Beati Methodii, qui & Eubulius, ſcriptis ordine decerpta. Ita Epiphanius, quæ indicant hunc Dialogum in quo Eubulius perſonæ unius è primis nomen eſt, celebratiſſimum ſui excellentiâ cognomen Autori Methodio Eubulii adieciſſe Nam vel primum vel inter prima Methodii hoc opus exiiſſe indicant illa ejusdem Patris verba in principio Homiliæ in Symeonem à Pantino editæ: Πάλαι ἱκανῶς, ὡς οἷόν τε, διὰ βραχέων τὰ περὶ παρθενίας, ἐν τοῖς περὶ ἁγνείας Συμποσίοις κατεστρωκότων ἡμῶν. Hoc eſt: cum jampridem. quæ dici potuerunt de Virginitate, Convivio noſtro de caſtitate intexuerimus &c. Jam pridem hunc à ſe librum ait editum, cum illam Homiliam haberet. Fuit hæc igitur ejus vel prima vel inter primas lucubratio, ex qua ſicut Clemens Alexandrinus, è ſuis στρωμάτων Commentariis, STROMATEI; & Joannes Scalæ Autor ex illo ſuo libro, CLIMACI: ſic Methodius Eubulii cognomen facile trahere potuit.

Photius in Bibliothecâ Cod. CCCXXXVII.

Ἀνεγνώσθη τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Μεθοδίου, ἐκ τοῦ περὶ ἁγνείας, ὡς (lege ἐς) καὶ ἐν ἐμφερῆ συνόψεως (corrige Συμποσίου) ἐξεδόθη τύπῳ. Hoc eſt: Lectus eſt Sancti Martyris & Epiſcopi Methodii liber de caſtitate ad formam Convivii compoſitus.

LECTORI BENEVOLO

CURATOR

TYPOGRAPHIÆ REGIÆ

S. D.

VACANTIBUS aliquantulum Typis Regiis expectatione Procopii, Bryennii, reliquorumque Byzantinæ Hiſtoriæ Scriptorum, quibus edendis addictam dudum operam habemus: ſuggeſtum ab amicis eſt, poſſe iſtud ſucciſivum eorum otium in edendo Methodiano Convivio Virginum non male collocari. Conſtabat opus eſſe laudatiſſimum Antiquis

tiquis, hodie deſideratiſſimum; ejusque exemplar integrum, cum Latina R. P. PETRI POSSINI Soc. JESU interpretatione, Roma miſſum offerebatur. Is obicis inſuperabilis objectu à ſpe curandæ Romanis Typis Opuſculi à ſe converſi editionis excluſus, ad aliquod ſolatium irritæ operæ, chartas omnes, ut tum erant, iſtas ad Amicum in hanc Urbem dono miſerat. Ille edendum nobis tradidit: ſed prius Græcum contextum, deſcriptum ex Codice Vaticano, locis non paucis, ut ipſe Interpres admonuerat, mendoſo, cum altero exemplari libri ejusdem ex Mazarina Bibliotheca deprompto contulit, & ubi opus fuit, emendavit. Horum omnium ut ratio tibi conſtaret, hæ Notulæ tumultuario congeſtæ ſunt, in quibus quod erit ſæpe neceſſe memorare duos Codices, Romanum & Pariſienſem, eos nomine Bibliothecarum, ex quibus prodiere, Vaticanum & Mazarinum vocabimus, eosdemque compendii cauſa litteris V. & M. deſignabimus. Vale, & ſtudium noſtrum tibi gratificandi gratum habe.

AD CONVIVIUM VIRGINUM S. METHODII, NOTÆ.

PAG. 1. ΕΥΒΟΥΛΙΟΝ. Uterque Codex primæ hujus Dialogi perſonæ nomen hoc modo in recto efferebat. Eſt ea terminatio Græcis ὑποκοριστικὴ, non niſi ſexui aut ætati molliori conveniens. Quare cum puerum hic non induci loquentem ſatis appareat: reſtabat ut Εὐβούλιον non minus quam Γρηγόριον mulier hic eſſe putaretur. Verum cum M. Codex maſculina paſſim Eubulio adjuncta copularet: neceſſe fuit intelligere mulierem hoc loco *Gregorium* vocatam, cum viro *Eubulii* nomen habente fabulari. Nec in eo quidquam contra decorum eſt. Idonea profecto index rerum in muliebri convivio geſtarum miniſtra ejus menſæ mulier fuit: quæ quod miniſterii attentione avocata, veriſimiliter nequiviſſet orationes convivantium Virginum, præſertim ſublatis ferculis, & poſt miniſtrarum receſſum habitas cognoſcere: apte fingitur Theopatræ, unius è ſodalibus, relatu didiciſſe, ſicut Apollodorus narrator Convivii Socratici, quæ retulit, ex Ariſtodemo, qui interfuerat, ſe accepiſſe profitetur in eo Platonis libro, quem hic manifeſte Methodius æmulatus eſt. Porro Gregorium, licet mulier, citra ullam ἀπρέπειαν fingitur in familiarem reverſa domum, hæc quæ partim viderat, partim reſcierat, ad virorũ cœtum recitaſſe. Alios enim cum Eubulio fuiſſe, non ſemel indicatur: ut illis verbis Eubulii ejusdem, p. 2. μὴ ὀκνήσῃς νῦν περὶ ὧν πυνθανόμεθά σε ἀπολιθοῦς ἡμῖν ἅπαντα διελθεῖν: & illis ipſius Gregorii mox reſpondentis διὸ δὴ καὶ ἐσπούδαζον τάχιον δεῦρο ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. Ex his conjectamur nomen verum primæ hujus perſonæ in recto eſſe Εὐβούλιος: Sicque ubique reſcripſimus. Neque enim exemplum ullum extare putamus viri qui Græce Εὐβούλιον vocetur. Itaque non dubitamus Εὐβούλιος à Methodio ſcriptum. Cæterum ex ſimilitudine nominis, Γρηγόριον, errandi occaſionem Librariis oblatam. Cujus opinionis in confirmationem trahimus quod ab Epiphanio Hær. LXIV. Eubulius alterum nomen Methodio tribuitur, ſive id evenerit ex libri hujus ipſius celebritate, à primo, ut ſæpe fit, vocabulo denominationem nacti, & nomen adventitum, proprio notius, Autori conciliantis, ut Clemens Στρωματεὺς, & Gregorius Dialogus cognominati ſunt: ſive jam antea binominis Methodius ſeſe hic minus uſitato ſignavit nomine.

Eadem pag. lit. D. ὄντα πάντας ex conjectura reſtitutum eſt, loco ὄπω πάντως, Codicis V. quod difficile quadrat in hunc locum. Hemiſtichium deflexum ex Homero Il. δ. ſic mendoſe concipiebatur in Cod. V.

——— αἱ δὲ χρυσέοις δεπάεσσιν

Δεδέχατ' ἀλλήλας μέγαν εἰς οὐρανὸν ὁρῶσαι

quæ nemo non videt quam neceſſario ad numeros reduxerimus.

Pag. 3. ἀεὶ δεινὸν καὶ φιλέπαινον ita Cod. V. non male, M. ἀεὶ δεινὸς καὶ φιλοπεύστων. quod non prætulerim. Illud ejusdem Codicis M. magis probo, quod pro ἀτέχνως poſt ἅπαντας, elegantius, ni fallor, ἀτεχνῶς legit. Paulo poſt, illa verba, ἔφη μοι ἡ Θεοπάτρα, ταύτης γὰρ ἐπυνθανόμην, parentheſi incluſi, neceſſario, ut opinor. Inducitur enim illic Theopatra loquens à Gregorio recitante ipſius verbis quæ ex ipſa audierat. Sane cum fingatur Gregorium intus apud Areten fuiſſe

fuiſſe, utpote pocillatricem parati Convivii futuram, non poterat ipſa vidiſſe quæ Theopatræ, & ſociis ejus poſtremis ad condictum venientibus per viam contigerant.

Pag. 4. Circa medium καὶ ἅμα ταῦτα λέγουσα εἰς τὸν περίβολον, ἔφη, φθάνομεν (ſic Cod. V. nos φθάνομεν repoſuimus) ἀνεῳγμένων ἔτι τῶν θυρῶν. Cod. M. aliter. καὶ ἅμα ταῦτα λεγούσης εἰς τὸν περίβολον, ἔφη, φθάνομεν ἀνεῳγμένων ἔτι τῶν θυρῶν. Nos illa priora præferimus, ut τὸ ἔφη ad Areten referatur invitantem hoſpitas Virgines ad ingrediendum in ſeptum adhuc patens. Alludit enim ad fatuas Virgines Evangelicæ Parabolæ, quæ ſerius appulſæ occluſas inexorabiliter fores repererunt. Pro eo quod ſequitur in Cod. V. εἰσελθούσαις δὲ Cod. M. habebat εἰσελθούσας, non magni momenti diſcrimine.

Ibidem paulo poſt Cod. V. ſic habebat: ἦμεν γὰρ, οἶμαι, πᾶσαι τὸν ἀριθμὸν ἔφη μοι δέκα. Cod. M. ſic: ἦμεν γὰρ, ὡς οἶμαι, πᾶσαι τὸν ἀριθμὸν δαιτυμόνες ἔφη μοι δέκα. Recte interpres in Vaticano correxit εὔφημοι δέκα. Ait nimirum Theopatra (hæc enim ſermonem reſumit ab illo loco ἦμεν γὰρ &c. unde in verſione reponendum: *eramus autem* &c.) Ait, inquam, cum conſediſſent vocatæ Virgines, repertum eas eſſe omnino decem, auſpicato & bene ominato ex Evangelica Parabola numero. Alludit obſervatas veteribus ſuperſtitiones omnibus notas in numero convivalium cœtuum. Antepenultimo verſu opportune ſuggerit Cod. M. φυχῶς quod in V. deerat. Ubi ratio ſimilitudinis aquæ ſcaturientis è fonte, cum oleo, innuitur, in lenitate nimirum fluxus minime præcipitis ſita.

Pag. 5. Cod. V. πληθύοντα. M. melius πληθύοντα. uti & 4. poſt verſu εὐπνόοις, pro ἐμπνόοις, quamquam quod inferius εὐωδίας fiat mentio, ἐμπνόοις, retinere poſſit. At V. viciſſim rectius verſu mox ſequenti κατεστεμμένη, pro κατεστεμμένοι. quod tamen & ipſum ferri poſſet. Item quod ἠπίως verbo προσέβαλλεν adiungit, quod adverbium in M. non comparet.

Ibid. lit. B. Arboris in Cod. V. innominatæ, ſed generico tantum verbo deſignatæ, Codex M. proprium vocabulum exprimit ſic locum efferens: ἦν δὲ ἐγγὺς γὰρ δένδρον ὑψηλὸν ἄγνος ὑφ᾽ ᾧ. Quæ omnia libenter recipimus, & interpretationem Latinam ſic ad textum emendatum refingendam putamus. *Erat autem probe arbor excelſa vitex.* Eſt ἄγνος Græcis, Latinis vitex, recentioribus Agnus caſtus, arbor caſtifica, aptum ideo diverſorium Convivii virginalis. De ea Diſcorides lib. 1. cap. XXVI. ſic habet ex interpretatione Marcelli Virgilii: Græca enim ad manum hæc ſcribenti non erant: *Agnon ſunt qui Agonon, qui Lygon, qui Tridactylum, qui Amictomianum, qui Ibis ſanguinem, qui Piper agreſte, qui Liguſticum vocent. Magi Semnon, Ægyptii Sum, Romani Salicem Amerinam appellant. Arboreſcens frutex vitex eſt. Naſcitur aſperis & incultis locis prope profluentes torrentes, aquas, & flumina. Ramulos habet longos vitilium modo lentore ſuo infragiles, folia olea, teneriora tamen. Florem alterum ejus genus candido cum purpureo, alterum purpureo tantũ colore profert.* &c. Addit paulo poſt: *Agnus autem, id eſt, caſtus frutex, hic à Græcis dictus eſt, quoniam in Theſmophoriis caſtitatem cuſtodientes mulieres foliis ejus cubitus ſibi ſubſternebant.* Hæc ille: quæ patientius deſcripſimus, quod ex his intelligatur, quam apte ad propoſitum loco alto & prærupto vicinis aquis perfluo fingatur excreviſſe talis arbor, & opportune delectam ajus umbram inſtruendo celebrandoque Virginum Epulo.

Poſt medium paginæ ubi Cod. V. habebat μετὰ ταῦτα εἰσηγήσασθαι &c. Cod. M. μετὰ ταῦτα εἰσελθούσαν εἰσηγ. &c. Inferius lit. D. ubi V. ἀτηρότως, non male; M. legebat ἀκηράτως. Et antepenultimo verſu ubi Vat. λόγον ἑκάστην ὑμῶν παρθενίας εἰπεῖν. Maz. λόγον ἑκάστην ὑμῶν ἐγκωμιαστικὸν περὶ παρθενίας εἰπεῖν.

Pag. 6. In Oratione Marcellæ verſu 5. pro ἐκκλησίας Codicis Vat. Codex M. legit ἀφθαρσίας & verſu ſequenti poſt ἡ ἀπαρχὴ, addit αὐτῆς. Verſu poſt tertio, Codex V. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Cod. M. εἰς τὴν βασιλείαν εἰσελάσαι τῶν οὐρ. &c. Paulo poſt pro σφόδρα Vat. Codicis, M. habet πάνυ. forte utrumque jungendum.

Poſt lit. D. Cod. V. ἀθρόως τῆς ἡδυπαθείας τὸ ῥεῦμα ὑπερπτάμεναι. M. ἀθρόως τὸ ῥεῦμα μετοχετευσάσαι τῆς ἡδυπαθείας. ultimo verſu pro οὐρανὸν M. C. legit οὐρανίαν.

Pag. 7. Poſt medium ubi Cod. V. legit κατακένον ἁμιλλώμεναι λόγον. M. melius κατακένον τῶν θείων ἁμιλλώμεναι λόγων.

Pag. 8. V. ζκώληκας ποιεῖν. M. γονᾶν. In alterutro nimia Librarii licentiâ. Septimo poſt verſu prætulerim Cod. M. lectionem qui εἰς οἶστρον habet ubi V. εἰς ὕστερον. Οἶστρος eſt ſtimulus carnis & cupiditas ad flagitium trahens. Etiam illud magis probo quarto poſt verſu προσφέρεσθαι, quod M. Cod. habet ἀντὶ τοῦ φέρεσθαι Κυρίῳ quod erat in V. Quinto inde verſu recte omittitur in Cod. M. vox αὐτῆς poſt præpoſitionem χωρὶς.

Pag. 9. v. 2. C. V. σοφίαν. M. σοφία v. 3. ὁ Vaticanus bene. M. ἡ non bene. v. 5. M. Cod. τοῖς μικροῦ ἀξίοις. V. legebat τοῦ μικροῦ ἀξίοις. v. 7. V. ἔξεστι. M. ἔξουσι. v. 9. V. Cod. αὐτὸς, M. αὐταῖς. verſ. 10. vox ἡγῆσθαι mendoſa eſt: ſed ſilentibus codicibus vera lectio alibi quærenda. verſ. 11. γὰρ à Cod. M. ſuppletur quod V. deerat. verſ. 12. vox ἀνθρώ-

3. ante C. V. ἐξ χειρὸς M. τῷ χειρῷ ſtatim poſt: V. μεταζωγραφῶν. M. ζωγραφῶν. verſu ante D. V. κατηγορήσονται, M. κατηγορήσοντα. verſu hinc quinto, V. λέγοντες, M. λέγοντα.

Pag. 26. verſ. 2. Cod. V. πιθανῶν λογιῶν M. πιθανολογιῶν. verſu præcedente lit. B. V. ἀθανάτου, M. θνητοῦ. Tertio poſt verſu V. ἄγηρον, M. ἀγήρω. rurſum verſu tertio, M. opportune ſuggerit ὢν, quod à V. aberat. uti & quinto poſt verſu, ὁ λόγος. Quarto verſu ante lit. D. V. ποιήσαντα, M. πλάσαντα. Tertio poſt verſu V. ἐμφυτεύσαντα, M. ἐμφυσήσαντα. Statim poſt, V. ὅτω πάντων ἀνθρώπων ὁ Θεὸς ὢν ποιητὴς, M. ὅτος ὢν πάντων ἀνθρώπων ποιητὴς ὁ Θεός.

Pag. 27. V. τῆς ἐν φυτοῖς γλυκασίας, M. τῇ ἐμφύτῳ γλυκασίᾳ. Tertio hinc verſ. V. ἐχέγγυον βέβαιον, M. ἐχέγγυεν. verſ. ſequenti, M. ſupplet vocem λέγοντα. verſu 6. poſt C. V. ὁμαλός. M. ἀμόλυντος. E regione lit. D. M. ſuggerit vocem ἄνθος, quam merito recepimus: uti & quarto quintoque poſt verſibus voces τοῖς, τῆς, & κατεστεμμένην.

Pag. 28. verſu ante lit. B. V. ἡσύχασεν, ſed interpres ex conjectura correxerat ἡσύχασαν, quam lectionem Codex deinde M. approbavit. verſ. hinc tertio V. τρίτου. M. τρίων. verſ. 6. poſt lit. C. V. ἀντιλογικός. M. ἀντιλεκτικός. Poſt lit. D. v. 5. 6. V. συνεῖρξιν. M. σύζευξιν.

Pag. 29. verſu quarto poſt D. δρυῶν δίκην. lectio ex conjectura interpretis. Nam V. Cod. habebat δρῶν δίκην M. Gloſſemate docti Lectoris è margine in contextum, ut veriſimile eſt, recepto δένδρων pro δρυῶν poſuit. δρῦς ut Græcè ſcientibus notum, non ſolam quercum, ſed omnino genus omne arborum ſæpe ſignificat, imo & plantarum. Nam ἀκρόδρυα de omni fructu dici Cajus etiam Juriſconſultus annotavit. Si cui tamen magis probetur δένδρων, non repugnabimus. verſu ſequenti V. ποιῶν. M. multo melius κινῶν. mox V. ἀναλαμβάνεσθαι. M. ἀναπέμψας. ac ſtatim poſt, διδάσκων ſupplet quod V. deerat.

Pag. 30. ad lit. B. V. ἀπεπήδα. M. μετεπήδα.

Pag. 31. verſ. 5. Vox γραφῆς à Vatican. aberat.

Pag. 32. verſ. altero poſt lit. D. V. ἀνοικείων. M. ἀνομοίων. verſ. poſt 4. V. ἐπιστάζειν. M. ἐξιστάσαι. ſtatim poſt, V. ἀποδειχθήσεται. M. ἀποδεχθήσεται. verſu ante D. V. ἀπὸ καταδίκης. M. ὑπὸ καταδίκην. verſu hinc ſecundo, V. ἀντισφετεριζόμεθα, M. ἀντισφαιριζόμεθα.

Pag. 33. verſu 2. V. αὐτῷ τούτῳ. M. αὐτὸ ἐστι. Quod Verbum hic πρωτόγονον τοῦ Θεοῦ καὶ πρῶτον βλάστημα, πρεσβύτατος τῶν αἰώνων καὶ πρῶτος τῶν Ἀρχαγγέλων dicitur, intelligendum ſalva æternitate, & conſubſtantialitate cum Patre Verbi ejuſdem. Simul in memoriam revocandum patres pleroſque Nicæna Synodo priores minus exacte interdum de Divinis perſonis locutos, ut ſingillatim demonſtrat Petavius lib. 1. de Trinit. à cap. III. ad VI. inter eos quoque Methodium numerans cap. IV. num. XII. Atque hinc occaſionem Photio datam ſuſpicor admonendi, hoc opus fuiſſe depravatum Arianis opinionibus immiſtis, quod non obſtat quin utiliter edatur: ſi ratio ſimilis non prohibuit, quin laudabiliter & bono publico in lucem producerentur ſcripta Juſtini Martyris, Athenagoræ, Tatiani, B. Theophili, Irenæi, Clementis utriusque Romani & Alexandrini, Origenis, Dionyſii Alexandrini, Georgii Thaumaturgi, Luciani Martyris, Tertulliani, Lactantii, & ſimilium; apud quos multo duriora in hoc genere leguntur, quam apud Methodium noſtrum. Verſu 5. poſt lit. C. hæc verba ex Cod. M. ſupplevimus ὥσπερ παρθένου γῆς ἔτι καὶ ἀνηρότου.

Pag. 34. verſ. 1. verba illa καὶ τηκτὸν ὄντα καὶ ὑδαρῆ à V. aberant. verſu 4. V. κατασκήψαντα. M. κατασπάζοντα. verſu ſequenti pro his: πάλιν ἄνωθεν ἀναδύναι, V. habebat ἀναμορφῶν. verſ. 4. poſt lit. B. Vox ἔξωθεν à V. aberat. uti & verſ. 4. poſt. C. vox ἐπί. verſ. 4. ante finem, V. πείθεται, M. πείθονται. verſ. penult. V. κυβερνῶν. M. ῥυθμῶν.

Pag. 35. v. 4. Voces ἔξω τῆς φθορᾶς Vaticano Cod. deerant: ex M. additæ. verſ. 3. ante B. V. συμβαίνει. M. συνέβη. verſ. 3. poſt B. V. ἄνθρωπον. M. ἄνθρωπος. verſ. ſequenti V. ταύτην. M. τοῦτον.

Pag. 36. verſ. 2. V. περιένσῃ. M. ἀπολέυσῃ. ſtatim V. ἀναπλασθείς. M. ἀναπλασάμενος. verſ. 3. ante C. M. Cod. dividit vocem αὐτοφύσει in duas. v. 4. poſt D. illa verba ὅτε αὐτὸ ἔστι δικαιοσύνη ex Cod. M. ſunt. verſ. 3. à fine, vox αὐτῶν eſt Cod. M. V. habebat αὐτό. verſ. ſequenti V. περικαμφθῇ, M. προσκλιθῇ.

Pag. 37. v. 4. V. μεθόριος. M. μεθόριον. E regione lit. C. V. ἀποκτεῖνον. M. ἀποκτεννύων. verſu hinc tertio V. ἀθανατίζον. M. ἀπαθανατίζον. & mox ἀπαθανατιζόμενον.

Pag. 38. verſ. primo V. αὐτάρκως. M. ταῦτα. verſ. 5. V. οἰκείως. M. δικαίως verſ ſeq. V. δύναιτο. M δύναται; verſ. ſeq. V. ἀπείκασμα. M. ἀπεικασία.

Pag 39. verſ. 4. poſt lit. B. V. δυνάμει τινί, M. δυνάμει τινα. verſ. 3. ante D V. καταλεχθῆναι. M. κληθῆναι. verſ. 4. poſt D. ὑπὲρ αὐτοῦ ex M. ſumptum.

Pag. 40. v. 3. poſt C. V. συνεργήσωμεν. M. συνεργήσωσι. v. 4. poſt D. V. τόπον. M. τόκον.

Pag. 41. verſ. ultimo ex Cod. M. repoſuimus γυμνωθεὶς. V. habebat γυμνός.

Pag. 42. v. 3. pro ἡδυπαθειῶν Codicis V. Codex M. legebat ἡδυπαθημάτων. verſ. 2. poſt lit. B. V. ἐπὶ ἔστι. M. quem ſecuti ſumus, ἐπὶ τούτῳ. verſ. hinc quinto V. καταφρονοῦντας. M. melius κακοφρονοῦντας. verſ. 2. poſt C. καὶ reſtitu-

ſtitutum eſt ex Cod. M. verſ. hinc 4. καθαρίσας ex Cod. M. repoſitum, pro καθαρίσῃ. verſu poſt D. περιτρέψας, melius quam quod V. habebet περιτρέψας.

Pag. 43. lit. C. verſ. 5. ἐπαγγέλλεσθαι νομιζόμενοι, ex Cod. M. ſumptum. V. habebat ἐπαγγελλομένοις. Poſt D. v. 3. V. παρήχθη. M. παρηνέχθη.

Pag. 45. v. 3. ante C. V. νοσηλευομένῳ. M. νοσευομένῳ. 1. v. poſt D. V. νέμοντες. M. ἀπονέμοντες.

Pag. 46. penultimo verſ. lit. A. πυρῶσθαι. M. πυρακτῶσθαι. verſ. 6. poſt B. εἰρῆσθαι. Cod. M. melius viſum, quam αἱρεῖσθαι. V.

Pag. 47. v 3. ταῦτα & λελέχθαι ex Cod. M. ſuppleta ſunt. v. 7. Vat. ἀπευλαβηθείς. M. ὑπευλαβηθείς. verſ. hinc 4. V. κατὰ θείαν. melius quam M. κατ᾽ εὐθεῖαν. verſ. 3. poſt. G. ὅμως δὲ, εἰ καὶ ταύτην. Correctus hic locus ex veſtigiis Codicis M. adjuvante conjectura. Vat. legebat ὅπως δέοι.

Pag. 49. verſ. 5. & 6. loco προκρίνων & ἑλομένων. Cod. V. habebat M. προκρίνας & βουλομένων. v. hinc tertio lect. Cod. M. prætulimus δι᾽ αἰδῶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους, cum V. legeret διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Sequitur verſu hinc 3. ſatis magna diverſitas codicum, nam pro eo quod legitur in noſtra editione ex Cod. V. à voce ἐνδιατρίψαι ad ἀνάγκην, M. hæc exhibebat: ἐνδιατρίψαι δυναμένων τῷ ἐνυποχισμῷ· καὶ μὴν αὐθαιρέτως κρίνονται οἱ τοιοῦτοι παρὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτῶν, καὶ μὴ ἔχοντες ἀνάγκην. Paulo poſt è reg. lit. D. quod V. legebat νομικῶς καλῶς, M. habebat νομίμως, καὶ μὴ λαθροφθορῶν, καλῶς. tria verba media recepimus.

Pag 51. verſ. 3. ante D. pro αἰσθέσθαι. V. Codex. M. legit αἰσθάνεσθαι.

Pag. 52. verſ. 4. poſt B. V. παρεφέρετο. M. melius παρέφερε τό. mox viciſſim V. melius ἐπιχεόμενον, cum M. legat ἐπεισχεόμενον. Sequenti v. τοῦτο aberat à V. mox pro δυσπαθεῖς Vaticani, M. habet δυσμαθεῖς. uti & penultimo verſu: ante D. θείας pro εὐθείας: & verſu mox ſequenti ἔνδιον pro εὐήνιον: & verſu ante finem paginæ tertio, παρθενίαν pro ἁγνείαν.

Pag. 53. v. 1. ἄνευ ex Cod. M. ſuppletum eſt. v. 3. pro τὸ ἅγιον μαρτυρεῖ. M. κυρίως ἐφθέγξατο. v. 4. V. φέρεται M. δηλοῦται. Verſ. 8. καὶ κρατηθεῖσαι in V. deerat, uti & v. 3. poſt B. γὰρ & verſ. hinc 4. εἰς τὸν ποταμόν. & verſ. poſt tertio καί.

Pag. 54. v. 1. ἐξάψασαι. M. ἐξαψάμεναι. verſu ante B. vox κακίας à V. aberat. v. penult. paginæ, V. ἀρδεύηται. M. ἀρδεύῃ.

Pag. 55. verſ. 4. V. δυνήται. M. δυνηθῇ. verſ. 3. poſt C. ὀρεγνυμένοις. M. ἐρεγνωμένοις. mox pro ψαλμός. M. ψαλμῳδὸς, & τῇ Σιὼν pro τὴν. Verſu ante D. deerat in V. πάλιν. verſ. 3. poſt D. in V. τῆς. in M. γῆς. Ultimo verſ. V. ἐξορχοῦνται. M. ἐξορχοῦνται.

Pag. 56. Duo primi verſus ſic habent in M. τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου τὸ θέλημα κακῶς ἐπιτελοῦντες τῆς πονηρίας. Verſ ante B. Cod. M. οἰκιῶν. V. οἰκείων. verſ. 3. ante C. ex M. ἐπιμεμορφασμένως. V. legit ἐπιμεμορφωμένοι. verſ. 3. poſt C. in V. τῆς. in M. γῆς. mox quatuor fere verſus ex M. ſuppleti ſunt. E regione τοῦ D. Cod. V. αἰχμαλωτίσαι. M. αἰχμαλωτίζοντες.

Pag. 57. E regione B. κράνιον ex M. ſumptum. V. κρανόν. 3. hinc verſu. V. τὰ φρονήματα. M. τὴν σωφροσύνην. Verſu poſt D. primo, V. περιστῆναι. Sequenti verſ. deeſt in V. καὶ κρανίον, uti & verſ. hinc 4. λέγων.

Pag. 58. v. 6. V. φησιν. M. φασιν. E regione B. Cod. V. ἐπιφανῶς. M. ἀναισφαλῶς. verſu hinc quinto ἐμνημόνευσαν. M. ἐμνημόνευσε. verſ. ante C. ἐπιλανθάνεσθαι. M. ἐπιλαθέσθαι.

Pag. 59. verſ. 5. ante D. Cod. V. καὶ τὰ νῦν. M. κατὰ νῦν. In duobus ſequentibus lectio Codicis M. prælata eſt. V. ſic habebat περὶ μὲν τοῦ περὶ τῶν παρόντων φανουμένων λέγειν. verſ. 4. poſt. D. Cod. V. σῶν. M. ἱερῶν.

Pag. 60. verſ. ante B. C. M. νεῶν τεύχη. V. νεοσκευῆ προσκομίσαι. mox ab ἕτερος usque οὐσίας in V. deerat. Verſu poſt C. ſecundo, V. πνεῦμα. M. προκείμενον.

Pag. 61. verſ. 4. ante C. pro ἐπανῃρημένα. V. habebat ἐπανῃρηκέναι.

Pag. 63. verſ. poſt B. quarto, V. προσοχῇ. M. προσευχῇ. v. 5. ante D. pro ἕτερον V. Cod. habebat ἑτέρα. verſ. D. primo, V. πλειστάδαστος. M. πλειστάδας ὡς.

Pag. 64. v. 1. pro εἰσηγήσομαι. M. εἰσηγητέον. verſu poſt quinto, V. ἀποφαίνει. M. ἀποφανῶ. verſ. ante B. καὶ πᾶσα deerat in V. uti & mox Verbum συνουσίας. E regione C. ἁγιάζηται ex Cod. M. eſt. Nam V. habet ἁγιάζεται.

Pag. 65. verſ. poſt C. quinto, M. ἀποσείσωμαι. V. ἀποσείσωμαι. verſ. poſt. D. quarto, V. & M. habebant ὅτι, ſed ex conjectura repoſitum eſt ὅθι.

Pag. 66. verſ. poſt. B. ἐξήρτηται. V. ἐξήρτηται. verſ. 4. ante C. τὴν παρθένον. M. τὴν παρθενίαν. verſ. poſt D. ἑαυτὸν ſuppletum eſt ex M. verſ. 4. ante finem διαφορὰς ἐκ. V. διαφορᾶς ὡς ἐκ. verſ. pen. αἱ ſumptum ex M. Cod.

Pag. 67. verſ. 3. γὰρ in V. deerat. verſ. 4. poſt D. Vatic. συγγενεῖ. M. συγγενικῷ.

Pag. 68. verſ. 3. ante D. Vatic. προσαπτέσθαι. M. προποσθαι.

Pag. 69. verſ. 4. V. μεθύσκει. M. μεθύσκουσιν. verſu poſt 4. M. ἀνασοβουμένη. V. βουλομένη. mox V. ἅπερ ὠδίνουσι καὶ κύουσι τὴν πονηρίαν. M. ἃ προωδίνουσι καὶ κυοῦσιν ὥσπερ &c. verſ. 5. ante finem. V. εἰς τὰ ὁλοκαυτώματα ᾧ ἀντικομίζοντο

μίζονται αἱ προσφοραί. M. εἰς ὅλα ὁλοκαυτώματα ἀνεκομίζοντο, καὶ αἱ προσφοραί.

Pag 70. verſ. 6. poſt. B. Vatic. ἀναμφιάσασαι. M. melius ἀπαμφιάσασαι, mox. V. ἐφηπλωμένην. M. ἐφηπλωμένον, quod magis probandum videtur: ut referatur ad. καλύμμα; quare tollenda eſt virgula præcedens: & interpretatio Latina ſic Græcis, ita correctis, accommodanda: *Age reducentes oppanſum ipſi literæ velamen, nudam coram & cominus veritatem intueamur*, verſ. 2. poſt C. in M. δαιδάλλειν. verſ. ante D. in M. pro οἰκήσεως, διοικήσεως. 3. poſt verſu V. τῆς ἀληθείας, M. τῆς ἀληθινῆς. verſu ante finem 4. V. ὡς πέφυκεν. M. ὥσπερ ἔοικεν. ſeq. verſ. ἐν ex Cod. M. poſitum eſt. V. habebat ἡ.

Pag. 71. verſ. poſt B. 3. M. ἐποπτεύσομεν. V. ἐποπτεύσοιμεν. In eodem V. defuit ἦν verſ. 4 ante C. quod ex M. adſcitum eſt Inter C. & D. quod ex M. legitur τὸ μὲν περικεχαλκωμένον ἀπεικάζεσθαι τῇ γερουσίᾳ καὶ τῷ . περιβόλῳ in V. ſic erat: τῷ μὲν περικεχαλκωμένῳ ἀπεικάζεσθαι τὴν γερουσίαν τῷ περιβόλῳ. ſtatim poſt, V. ἀνακομίζονται. M. ἀνακομίζοντες & verſ. ſeq. V. θυσίαν πλήρωμα Κυρίῳ. M. θυσίας πλήρωμα Κυρίῳ.

Pag. 72. verſ. 3. V. κατησφαλισμέναις. M. κατησφαλισμένα. 5. poſt verſu M. φαντάζεται. V. φαντάζονται. Mox V. προϊεμένης. M. προσιεμένης. Primo verſ. poſt C. in V. φράσας. in M. φύσας. verſ. hinc tertio ὑπὲρ ἁγνείας ex Maz. ſuppletum.

Pag. 74. verſ. 4. ante B. Vatic. ἀνυπέρβλητον. M. ἀφόρητον. E regione C. in V. λογικόν. in M. γνωστικόν,

Pag. 75. verſ. 4. poſt B. Vatic. ἀριθμεῖσθαι. M. ἀναμιλλᾶσθαι. v. poſt 4. verba illa ἔμφρονες ἐτύγχανον ἄρα καὶ σοφαὶ ex M. adſcita ſunt: uti & vox ἔρωτα v. 3. ante D. pro qua V. exhibebat αἰῶνα. Deerat etiam V. verbum εἴδωλον, quod verſ. ante finem quinto legitur.

Pag. 77. ἐπανῃρημένην. ita concorditer ambo Codd. Sed Photius in excerptis hujus ex melioribus exemplaribus totum hunc locum ſic repræſentat: σημαίνειν βούλεται τὴν αὐτὴν ὁδὸν τοῦ ἐπιτηδεύματος πάσας ἐπανῃρημένας. quod haud dubie melius eſt.

Pag. 77. verſ. 3. V. αὖλον. M. ἄσυλον. verſ. hinc 4. V. προσαγορεύονται. M. προσαγορεύεται. verſ. poſt 4. V. λαμπτῆρ. M. λαμπάδα. verſ. ante finem 3. voces ἔλαιον & κεκένωνται ex M. aſſumptæ ſunt.

Pag. 78. verſ. 4. ante D. Maz. λάμπων. Vatic. λαμπρός. E regione D. in V. ἐκτροπαλιζομένων. in M. ἐκτροπαλισθέντων.

Pag. 79. verſ. 3. ante C. in V. ὀχήσονται. in M. οἰχήσονται. verſu poſt C. quinto, V. ὅπῃ. M. melius ὥς πῃ.

Pag. 80. E regione C. in V. καινόν. M. καινότατον. verſ. ante D. tertio, V. ἠχεῖ. M. ἔχει. qui & quæ ſequuntur diverſe ſic effert: καὶ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ &c. verſ. poſt D. κοινωνιῶν quod erat in V. correctum ex M. καινῶν αἰώνων, verſ. 3. ante finem κοῦφως, quod legebatur, videtur per errorem factum ex καιφοῖς.

Pag. 81. verſ. hinc 3. M. legit πεπιστεύκησαν: quod ſi recipitur, mutandum paulo ſuperius μοὶ in μέ. verſ. poſt 3. V. ὅπῃ. M. commodius ὅτῳ. verſ. poſt D. Cod. V. αὐτό. M. αὐτῶν. verſ. hinc tertio V. εἰσορμίσασθαι σπεύδειν. M. εἰσαρμόσασθαι σπουδήν.

Pag. 82. v. 2. καὶ ἅγιον ex M. ſumptum, ut & 4. poſt verſ. ἐπαρκέσει pro quo V. ἐπαρκέσοι. Paulo poſt τὸν λόγον in V. legebatur τὸν λόγον. verſ. ante finem 4. V. ἑαυτοῦ πατρί. M. ἑαυτοῦ μείζονι.

Pag. 83. verſ. ante B. tertio V. Χριστός. M. Κύριος.

Pag. 84. v. 2. κατονομάζεσθαι. M. κατωνομάσθαι. verſ. ante C. ἡμᾶς deeſt in V. v. ante D. 4. V. ὄψεων. M. ὄψεως. verſ poſt D. 3. V. μόνον. M. μένης. verſ. quintus & quartus ante finem abſunt à V. uti & in verſ. penult. vox κόσμον.

Pag. 85. verſ. poſt. C. 4. V. ἀγάπης. M. σωφροσύνης.

Pag. 86. verſ. 4. poſt. C. in V. τλήσασθαι. in M. ὅτλησαν. tertio poſt verſu, V. διαθλήσασαι. M. διαθλῆσαι.

Pag. 87. E regione B. illa verba οὐ μόνη à Cod. V. aberant. In verſ. ult. M. ἀφθόρῳ. V. ἀφθάρτῳ. at excerpta Photiana ἀφθόνῳ legunt.

Pag. 88. verſ. 4. poſt B. in M. τεθεωρημένας. in V. τεθεωρημέναι.

Pag. 89. E regione B. deerat in V. vox εὐθέως. uti & verſ. 3. ante D. illa verba ὅσπερ ὁ Νῶε. verſ. 3. poſt D. in V. ἀπ᾽ ἀρχῆς. in M. ἀπαρχή τις, quod recepimus ultimo verſu retinuimus ex V. ἀνωτέρω; etiamſi M. & excerpta Photiana ἀπωτέρω, præferrent. In verſu ſeptimo columnæ Latinæ poſt *nempe* omiſſa eſt vox *homo*.

Pag. 90. verſ. 2. M. ὄχηρον. V. ὄχλον verſ. 3. poſt B. in V. ἐφέσεως. in M. ἀφέσεως. E regione C. in M. ὀκτώ. in V. ὄγδοον. verſ ſequent. V. ἡ. at M. & Photius ἧς verſ. 5. ante D. Cod. M. ſuffragante Photio legit, prout editum eſt, τῆς νοητῆς &c. V. autem ſic: τῆς ὀγδοάδος προεξ. &c. E regione D. Cod. V. κρείττοσι. M. κρεατοῖς.

Pag. 91. verſ. 3. art. ἡ ſuppletus ex M. verſ. ſeq. V. συμπνωμένη. Maz. Codex cum Photianis excerptis συμμεμιγμένη. verſ. 4. ante D. γὰρ in V. deerat.

Pag. 92. verſ. 3. μόνη ex Cod. M. Nam V. habebat ἡ verſ. 4. εἰπεῖν deeſt in V. & tertio poſt verſu καί. At verſ. 4. ante C. ubi ex V. legitur πλειόνων παρεστῶσα ἐκ δεξιῶν. M. habebat λοιπῶν καὶ δεξιῶν παρεστωμένη & verſ. 4. ante finem pro ἀσχημοσύνην, ἀσθένειαν.

Pag. 93. verſ. 4. vox φησὶ ſuppleta ex M. v.

 1. poſt

1. poſt B, Cod. M. τὴν ἀγνείαν V. τῆς ἀγνείας.

Pag 94. verſu penultimo retinuimus Cod. V. lectionem in voce πανθεία, quam interpres, qui ſolum illum codicem habuit, ſecutus eſt. Cæterum probabilior videtur altera, quam & M. & Photiana excerpta ſuggerunt, παρθεία, ſive potius παρὰ θεία, duobus vocabulis, quæ in unum conflata, ſola mutatione τοῦ α in ν, & hujus infiſſione inter ε & ι penultimæ, vocem dabunt παρθενία. Etymologicus quoque præpoſitionem παρὰ in παρθενίας veriloquio agnoſcit, dum ſcribit: παρθενία, ὅτι παρὰ θεοῦ ἐδόθη.

Pag. 95. verſ. 1. μόνη ex M. & Photio, Cod. V. legebat μένην.

Pag. 96. verſ. 4. ante D. καὶ deerat in V. qui & verſu ſequenti legebat αὐτοὺς pro αὐταῖς quod ex conjectura repoſuimus, cum Codex M. haberet αὐτοῖς. verſ. 4. ante finem ubi V. πλούτους καὶ δόξας. M. legebat πλοῦτον καὶ δόξαν.

Pag. 97. verſu ante B. vox ἄστρων deerat in Vaticano Codice. verſ. ante C. in V. παρθενεύουσαι. in M. παρθενευσάσαι. verſ. 4. poſt C. in M. λόγος, quod aſſumpſimus: pro eo in V. legebatur ἔχει. verſ. tertio ante finem ἐνδημοῦσαι mendo typographico poſitum pro ἐνδημοῦσαι. M. habebat ἐπενδημοῦσαι.

Pag. 98. verſ. 4. ante C. αἰδῆ ex Cod. M. ſumptum, V. legebat καὶ εἴδη.

Pag. 99. E regione B. in V. τοιοῦτος. in M. τοιούτοις. verſ. hinc 4. V. ἐνδίκως. M. ἰδικῶς. v. poſt tertio V. οἰκούμενος. M. οἰκουμένης. verſ. 4 ante D Cod. V. λόγους. M. λόγος. E regione D. in V. αὐτάς. in M. αὐταῖς. verſ. poſt hæc quarto V. αἱ δὲ M. αἱ δέ. verſ. penult. αἱ deeſt in V.

Pag. 100. verſ 3. ante B. Cod. V. ἀφθαρσίας ἀγνεία. M. ἀφθαρσία καὶ ἀγνεία. verſ. 3. C. in M. ἀποσεισασθαι in V. ἐπισείσασθαι. verſu poſt 4. M. πάντη. V. παντί. verſ. ſequenti V. φερόμενα. M. φαινόμενα.

Pag. 101. verſ. 4. poſt D. pro καταφάγῃ Codicis M. cui vulgata Apocalypſis exemplaria conſentiunt, V. habebat καταπίῃ verſ. poſt 3. ἐν à V. aberat. verſu ſequenti, V. legebat ἡρπάσθη. M. conſentiente vulgato ἡρπάγη. verſ. penultimo, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν. Sic ambo manuſcripti & optimæ quæque editiones Apocalypſis XII. 6.: unde corrigendæ videntur illæ quæ legunt ἐκτρέφωσιν.

Pag. 102. verſ. 2. M. ἀνεύρασθαι. V. ἀνευρεῖσθαι. verſ. 3. ante D. verba illa αὐτῇ τοῦ πνεύματος aberant à V.

Pag. 103. E regione D. Cod. V. ὁρατῷ verſ. poſt 4. V. ἀπεικάσματα. M. ἀπεικονίσματα.

Pag. 104. verſ. 1. V. λιαρῷ. M. χλιαρῷ.

Pag. 105. verſ. 7. V. τελεσφόρους. M. τελεσφορουμένας. E regione C. Cod. V. τῷ, M. τοῦ quinto poſt verſu, duo verba μείνας ἐπιτρέχοντα, è M. ſuppleta, cum in V. ſolum περιτρέχοντα legeretur. verſ. ſeq. V. δεῖ. M. δή.

Pag. 106. E regione B. Cod. V. ἐπαναποδίσασαι, M. ἐπαναπολήσασαι. verſ ante C. in V. χρηστοῦ. in M. Ἰησοῦ. verſu poſt 3. illa verba ἐντυπουμένης τοῦ λόγου, καὶ ἐν αὐτοῖς ſumpta ſunt ex M. verſ. 3. ante finem. V. πατρός. M. πνεύματος.

Pag. 107 v. 3. ante D. Cod. V. τόν M. τό. verſ. 4. poſt D. Vat. ὑπάρξαντα. M. περιυπάρξαντα, quod & Photius præfert. verſ. 5. ante finem deerat in V. articulus τόν, uti & verſ. poſt tertio, illa verba προόντα ἤδη πρὸ τῶν αἰώνων ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Pag. 108. verſ. 1. V. ζυμωθισμένοις. M. ζυμωθημένοις.

Pag. 110. verſ. 1. πεφυκέναι ſuppletum ex V. & mox, δὲ verſ. 4. poſt C. pro εὔσωτος, ex eodem Cod. M. repoſitum εὔσοτος.

Pag. 111. verſ. 4. poſt C. τελείαν ex M. ſumptum. verſ. 4. ante finem ἀναλυόμενον Vatic. Codicis, in ἀναλυόμενος Mazarini mutatum. verſ. ſeq. V. ἴσον μέρος. M. ἴσα μέρη. verſ. penult. uterque Codex legebat τεμνομένων. ſed τεμνόμενον ex conjectura emendatum eſt

Pag. 113. v. 4. poſt B. ζυγκειμένη. ſic Vat. at M. ζυνεστηκέναι. E reg. C. in V. περιέχοντος. in M. ἐμπεριέχοντος, mox ἡ τελείας, ex eodem ſuppletum.

Pag. 114. v. 3. ante C. in V. πολλοῦ. in M. ζκαιοῦ. verſ. 3. ante finem. V. ἐρευγόμενον, melius M. ἐρευγομέναν.

Pag. 115. verſ. 5. Vat. ὑποχωρήζητε. M. μὴ ὑπαναχωρήζητε. verſ. ſeq. illa verba θερίζουντι ταραχθεῖσαι, μυελὸν γὰρ ex M. ſumpta. Statim poſt, pro eo quod ex V. legitur ἀφίλητε, M. habebat ἀφεληθῆτε. verſ. ult. V. εἰς M. αἷς.

Pag. 117. verſ. 6. ὄντως deerat in V. verſ. pen. pro illis verbis αἰγυπτίων καὶ χαλδαίων. V. legebat αἰγυπτιακάς.

Pag. 118. E regione B. Vat. περιδινοῦνται. Max. περιδινοῦντι. mox Vat. πρεσβύτερον. M. πρεσβυτέραν. verſu 4 poſt C. in Vatic. γηγενοῦς in M. γηγλοές. verſu poſt 2. Vat. οἱ. M. εἰ. v. 3. poſt D. in V. οὐδέ. in M. οὐδέν.

Pag. 119. verſ. 2. ἀνθρώπους ex M. ſumptum E regione D. Cod. V. τοῖς ὀρεκτίοις. M. ταῖς ἀρκτοῖς. verſ. ſequent. μέρεσι ex M. adſcitum. v. 3. ante finem pro illis verbis ἔξωθεν ἔχων τὸν τροπικόν, legebat ἔμπροσθεν.

Pag. 120. verſ. 6. M. τῶν τοῦ ζωδιακὸν κύκλον πάντων.

Pag 121. verſ. 4. poſt B. Cod V. αἰγόκερων, M. αἰγοκέρωτος.

Pag. 122. verſ. ante B. Cod V. ἔζησαν. M. ἐξήρκεσαν. verſ. 4. poſt C. in V. τὸν ἡμέτερον. in M. τοῦ ἡμετέρου βίου.

Pag. 124. verſ. ante C. in V. ὅ, τι in M. ὅτι. verſus tertius & quartus cum dimidio quinti

poſt

poſt C. deeſt in V, verſ. 3. ante D. Cod. V. πάντως ἐςίν. M. ὄντως καὶ. verſ. ante D. Cod. V. φίλοις. M. φιλίας. Mox duo verſus deerant in V. & mox iterum alii duo penultimi paginæ.

Pag. 125. verſ. 4. πέφυκεν aſſumptum ex M. Item verſ. poſt C. primo, γίνεται. Ex M. quoque emendatam eſt verſ. 5. poſt C. ἀνδρείων, pro ἀνδρῶν, & quæ ſequuntur uſque ad σωφρόνων.

Pag. 126. verſ. 7. V. αὐτὸς. M. αὐτοὺς. E regione C. in V. μοιχήσασθαι. in M. μοιχεύσασθαι. verſ. poſt C. 4. V. ὅσα δέ. M. οἱ γὰρ ὅσα. verſ. ante D. 3. V. οἱ νομοθέται. M. γεγόνασιν οἱ νόμοι.

Pag. 127. verſ. ante C. in V. ἑαυτῷ & idem iterum verſ. poſt C. At in M. utrobique ἑαυτοῖς.

Pag. 128. verſ. 3. V. τοῦ. M. τό. E regione B. Cod. V. Θεὸς ἀναίτιος. M. εἰς ἂν ᾖ αἴτιον.

Pag. 129. verſ. 6. τῷ Θεῷ & verſ. poſt. 4. τι & rurſus poſt 4. καὶ, deeſt in V. uti & è regione C. ἐξεῖναι. At verſ. ante C: in V. πεχήματος. in M. τεχνάσματος. & verſ. ſeq. in V. ἐπαισθάνεσθαι. in M. θεᾶσθαι. verſ. ante D. 3 aliquando ex conjectura corrigebamus πεφυκότε, ut genere congrueret cum duali præcedente ἐπιθυμία. Sed poſt, Mazarino Codice & ipſo πεφυκότε præferente, animadvertimus ejuſmodi σολοικοφανῆ antiquis non diſplicere. Ita Photius primo Bibliothecæ ſuæ Codice ſcribit αὐξηθέντων τῶν ἐκδόσεων. Quem in locum Hoeſchelius in Notis ſuis ſimilia probatorum Autorum exempla colligit. Verſu poſt D. δεῖν poſitum pro δεῖ, ut ſæpe alias in hoc opere infinitivus pro præſenti. verſ. 4. ante finem, V. αἱρουμένης. M. αἱρουμένους.

Pag. 130. verſ. 3. poſt C. φανταζομένως. V. at M. φανταζομένης. E regione D. in V. νίκος. in M. μητιν. Mox ſuppletum λέγων.

Pag. 131. verſu poſt B. 4. V. καθ' οὓς. M. καθώς. mox V. ὑπέστη. M. ὑπεθέμεν.

Hic deinceps nos deficit Mazarinæ Bibliothecæ Codex, quo hactenus multum uſi ſumus: in eo enim cætera Dialogi hujus deſiderabantur, quæ ex Vaticano ſolo damus. quare pauca deinceps attingemus his Notis; quæ rationem editionis ſolam pollicentur, non illuſtrationem Autoris: quam deſignaverat Interpres, ſi per locorum diſtantiam & temporum difficultates liceret.

Pag. 144. verſ. 3. ante C. pro αὐτῆς melius viſum αὐτῇ.

Pag. 148. verſ. 5. poſt C. pro τοῦ Νῶε ex conjectura repoſitum τῷ, & tribus verſibus poſt; τῷ Μωσεῖ. Ibidem poſt τὸ, deerat, εἶναι, quod ex Photio reddidimus. Verſ. 3. ante fin. cum V. haberet ἐπειδὴ γὰρ, maluimus aſſumere ex Photio ἐπειδήπερ.

Pag. 149. verſ. 3. ante B. quod in V. erat διὰ τῶν καρπῶν, ex Photio emendatum eſt ſublato διά. Viciſſim ex eodem Photio verſu 3. ante C. duæ particulæ τὴν ἐκ reſtitutæ ſunt.

Pag. 150. verſ. ante B. τῶν φευγόντων reſcriptum ex Photio. Nam noſter habebat πρὸς τὸν φεύγοντα.

Pag. 151. verſ. 5. ante fin. in MS. erat πιστεῦσαι μοι. pro quo ex conjectura poſitum eſt πιστεύσασί μοι.

Pag. 152. verſ. 3. poſt C. γὰρ repoſitum ex Photio.

Pag. 166. verſ. poſt D. manifeſte legendum ἀκηκοσμένη. Quod ſtatim Gregorium, Eubulium alloquens, Methodii meminit tanquam diverſæ perſonæ, non infirmat quod alias diximus ex Epiphanio, Methodium binominem fuiſſe; ſed confirmat potius conjecturam noſtram à principio indicatam, S. Methodium hunc inter prima ſua opera librum edidiſſe: quo libro celebritate magna ſuſcepto, primæ perſonæ in iſto Dialogo loquentis nomen Autori adhæſiſſe, poſterius. inde dicto Eubulio; ut Clemens Stromateus vocatus eſt, &c. quæ diximus. Unde nullo modo infringi, ſed potius magis confirmari putamus conjecturam, qua virilem ſexum Eubulio reddidimus.

Hh CLAU-

CLAUDII SALMASII
Commentarius inchoatus
in
ARNOBIUM,
Nunc primum editus ex apographo Gudiano.

ARNOBII DISPUTATIONUM ADVERSUS GENTES) Non indignum obſervatu, nudum hic Arnobii nomen, abſque prænomine & cognomine inſcribi. Quod profecto non magis mirum eſt, quam de Agellio, qui Noctes Atticas ſcripſit. Nam libri omnes antiqui *Agellium* eum nominant, non cum prænomine & nomine *A. Gellium*, ut hactenus per editiones vulgatum eſt. Sed nec aliter eum citat Auguſtinus Libro IX. cap. IIII. de Civ. Dei, ut quidem ibi habent libri antiqui, quot contulere Lovanienſes Theologi. Et ſic plane etiam ſcribitur in antiquiſſimo exemplari, quod nobis utendum dedit omnis antiquitatis promicondus Clariſſimus Petrus Scriverius. *Agellius*, inquam, toto illo capite vocatur apud Auguſtinum, non *Aulus Gellius*. Quo nudo etiam nomine citatur a Priſciano. At primi editionum hujus Auctoris conditores haud pati potuerunt, ire ſine prænomine. Quod etiam Apulejo contigit, cui prænomen adſcripſerunt editiones, cum minime tamen id compareat in plutеariis libris, in quibus legitur tantum: *Incipit primus liber Metamorphoſeos Apuleji*. Atque ita deinceps & in ceteris ejus ſcriptis. Quid igitur dicendum? an putabimus Apulejum, Agellium, aut Arnobium caruiſſe prænominibus & cognominibus? Vix quidem ita cenſuerim, cum & plebeji & libertini generis homines multiplicitatem nominum etiam affectaſſe conſtet, ſatisque certum ſit, nemini paulo honeſtiori Romani quidem nominis, defuiſſe prænomen aut cognomen. Quin & multo etiam magis ævo infimo apud Romanos hanc nominum multiplicandorum ambitionem invaluiſſe videmus non tantum penes nobiliores, ſed etiam apud ignobiles & vulgares. Et verum quidem eſt, quod ait Priſcianus, neminem Romanum eſſe abſque prænomine, ab eo tempore ſcilicet, quo morem hunc prænominum ſuis nominibus præponendorum accepere: quem alii a Sabinis, alii a Græcis eos ſumpſiſſe volunt. De quo infra. Per Conſtantinum tamẽ uſus prænominum abolitus fere eſt, qualis olim nimirum erat, ut Titus aliquis, aut Marcus, aut Aulus, aut Gnæus ante alia nomina vocaretur. Retentum tamen eſt, ut plura haberent nomina, quorum prima quæque ut prænominis vicem obtinuiſſe videri poſſint. Ita longe ab antiquis prænominibus alia fuere. De quo etiam paulo poſt. Quod de Romanis dico, hoc de Afris, Hiſpanis, Gallis etiam ſentiendum, qui hanc Romanis ſollemnem πολυωνυμίας uſurparunt ac frequentarunt, ut & Græcorum nonnulli, qui a libertis Romanorum deſcenderunt, vel per matrimoniorum affinitatem in Romanas familias ſe inſinuaverunt, vel etiam Romæ dignitates geſſerunt. Solebant enim Græci generis homines, liberti apud Romanos facti, præter nomen ſuum, quo in patria vocabantur, adſciſcere prænomen & cognomen dominorum ſuorum, ut Titus Cæcilius Eutyches, & ſimilia. Qui ab his genus ducebant, hoc ſemper conſervarunt. Atque id verum de his, qui Romanas dignitates capeſſebant in urbe Roma, aut cum Romanis familiis affinitates contrahebant, ut de Claudio Attico Herode nos alibi notamus. Quod & in aliis infinitis probari poſſet. Alias Græci plerique priſtinam ſemper conſuetudinem retinuerunt, ut unico nomine gauderent. Ut ad rem, unde ſumus digreſſi, redeamus, unde, aut quare factum putabimus, ut ſola hodie Apuleji, Agellii & Arnobii nomina in eorum libris inſcripta legamus? An librariis imputabimus hunc defectum? ne id quidem dici poſſe probabiliter autumem. Nec cauſæ eſt, cur in his ſolis id omiſerint, quod contra faciunt in aliis omnibus auctoribus, quorum & prænomina & cognomina fideliter ubique conſervarunt. Sane quod ad Agellium & Apulejum attinet, Græci moris imitatione id eos factitaſſe lubens crediderim, cujus magnam in omnibus affectationem produnt. Nam & Agellius Athenis ſtuduit, & libros illos Atticarum Noctium ibidem compoſuit. Quin & capita librorum ſuorum litteris Græcis numeralibus notavit, ut diſerte quidem Codices teſtantur hoc modo ſingulis capitibus inſcriptum præferentes, ad numerum eorum indicandum: Α Β Γ.Δ.Ε Σ.Ζ. & cetera. Apulejus quoque ipſe non ſolum

multus

multus in Græcis ſtudiis fuit, iisque maxime inclaruit, ſed etiam generis oiginem è Græcia traxit, ut initio primæ Metamorphoſeos de ſe prædicat. Ceterum quod ad Agellii & Apulejii nomina ſpectat, gentilitia ea eſſe, ſatis conſtat, qualia erant, quibus & prænomen præponi, & cognomen poſtponi ſolitum. In veteribus inſcriptionibus mentio eſt: G. APULEI. P. F. FILUMEN. item D. APULEI JONICI. item M. APULEI COMITIAN. & M. APULEI PROCULI. Invenitur etiam in iisdem: SEX. APULEIUS, SEX. L. APOLLONIUS, & SEX. APULEIUS THEMISTOCLES. & cum duplici PP. SEX. APPULEIUS FUMOSUS. P. APPULEIUS URBICUS. P. APPULEIUS P. F. VOL. PATERNUS. Non dubito itaque, quin morem Græcum ſequuti, cujus, ut & linguæ, ſtudioſi inprimis fuere Agellius & Apulejus, unico nomine inſcribi adfectaverint in titulo librorum ſuorum. De Arnobio videndum, an & ipſe ſimiliter ſic ſe voluerit ſcıri, Græcos hac in re etiam imitatus. Profecto Arnobius nomen mere Græcum eſt, Ἀρνόβιος, ut Ζηνόβιος, Μακρόβιος, Πολύβιος. Nec enim gentilicium eſt, ut Apulejus, ſed ut Græcanica pura nomenclatura eſt, ita ex eorum nominum genere exiſtit, quæ vicem cognominis in libertis habere ſolita erant, prænomine ac nomine dominorū præpoſitis. Liberti quippe prænomine ac nomine domini aſcito tertium ſuum addebant proprium & Græcum. Exempla paſſim obvia apud Auctores, & in antiquis inſcriptionum monumentis Sic enim ſeſe vocabant. A. APPULEIUS. A. L. THYASUS, hoc eſt, Aulus Appuleïus Auli libertus Thyaſus. Nomen ſervi Græcum Thyaſus, qui dominum habuit Aulum Appulejum, ſic vocatum prænomine & nomine: cognomen ignoratur. Ab eo manumiſſus adſumto prænomine & nomine domini vocatus eſt: *Aulus Appuleius Thyaſus*. Hoc in omnibus perpetue & conſtanter obſervatum. Libertini autem nomen proprium paternum, quod in patre vice cognominis fuit, poſt ejusdem emancipationem convertebant in nomen quaſi gentilicium, ac de nomine patroni gentilicio prænomen plerumque faciebant hoc modo: *Flavius Soſipater Chariſius*. Soſipatri nomen proprium Chariſius, patris Soſipater, qui Flavius nominabatur, ab aliquo prtrono ex gente Flavia manumiſſus. Sic ille Thyaſus ſi filium habuiſſet nomine Epaphroditum, ſic nuncupandus ſecundum hanc regulam veniret: *Appuleius Thyaſus Epaphroditus*. Aliquando etiam prænomen Patroni paterni retinebant libertini, ut poſſem multis exemplis probare, ſi opus eſſet. Quemadmodum vero vix dubitandum eſt, quin plura nomina habuerit Arnobius, quod ſolemne etiam fuit Afris omnibus, ita incertum eſt, utrum nominis an cognominis ei loco fuerit hæc appellatio. Sed nec ambiguum mihi eſt, quin Græcorum ritu, qui unico nomine contenti erant, ſolam Arnobii epigraphen libris ſuis præſcripſerit. Quin vel ex eo colligi poſſe puto nomen hoc illi proprium fuiſſe. Siquidem ex pluribus cum unum præcipue ſeligitur, præteritis ceteris, id maxime proprium videtur, quo ſolo quis nominatur. Quæſtio tamen eſt, inter tria nomina, quibus maxime gaudebant Romani, quod proprium ex tribus fuerit. Totidem enim ſunt ſententiæ, quot nomina, & unumquodque ſuos habet aſſertores, qui proprietatem ſignificationis partim prænomini, partim nomini atque etiam cognomini vindicent. De quo paucis, occaſione hinc ſumpta, agendum eſt. Prius tamen de veterum Romanorum πολυωνυμίᾳ præmittenda quædam, &, utrum e Græcis, ut quidam antiquorum voluerunt, an a Sabinis eam traxerint, videndum. Varronis opinio fuit, ſimplicia olim in Italia fuiſſe nomina, quia Romulus & Remus, & Fauſtulus ſolis his nominibus cenſi non aliud porro prænomen aut cognomen habuerint. Alii contra eum allegabant Rheam Silviam, Silvium Numitorem, Amulium Silvium, aliosque Albanorum reges, a quibus Romani deſcenderunt, quibus duo fuere nomina. Quod igitur & Fauſtulus, & Romulus & Remus uno tantum nomine nuncupantur, veriſimile eſt, non ideo ſingulare nomen eos habuiſſe, ſed alterum ab Auctoribus non proditum. Vt ut ſit, certum eſt, ex illa duplici regum Albanorum denominatione jam antea conſuetudinem extitiſſe, plusquam unius uſurpandi nominis. Vetus igitur fuit Albanorum mos, duo habere nomina, quod & aliis Italiæ populis uſitatum aſſerunt. Apud Sabinos Titus Tatius nominatur & Numa Pompilius, cui pater Pompus Pompilius. Apud Tuſcos Lars Porſenna. Apud Aequicolas Septimus Modius, Rex eorum primus. Quæſtio porro heic moveri poteſt, quamdiu duo nomina in uſu fuere priſcis Italiæ populis, utrum ea duo prænomen & nomen, an vero nomen & cognomen fuiſſe dicendum ſit. In ea potius ſententia veteres Grammaticos eſſe video, ut alterum ex his prænomen fuerit, nomen alterum. Ego vero, contrarium adſtrui poſſe, probabili ratione cenſeo. Sic in mulieribus, quæ duo tantum habuere nomina, alterum ex his nomen fuit, alterum cognomen, ut paulo poſt demonſtraturi ſumus. Cum ad hæc duo nomina antiquitus tantummodo uſurpari ſolita tertium adiici cœptum eſt a Romanis, utrum ad finem id adiecerint, an ad principium duorum, quærendum eſt. Si finale nomen addiderunt, idque cognomen fuit, tum cre-

dendum eſt, antea prænomen ac nomen frequentata fuiſſe, non nomen ac cognomen. Si initio adiectum, contrarium obtinuit. Atqui conſtat, ubi tria facta ſunt nomina, duobus prioribus de novo adjunctum, quod priore loco poſitum eſt, idque prænomen. Præterea cognominum ratio & ubique ex omnibus, & ab omni fere ævo celebrata. Prænomina nec ſemper, nec omnibus nota aut uſurpata. Proinde veriſimilius, cum duo nomina olim ab Italis uſurparentur, alterum ex his cognomen potius fuiſſe, ut quod primo loco ponebatur, nomen fuerit, non prænomen. Jam vero quod attinet ad nomina Regum Albanorum, quæ in argumentum afferuntur ab epitomatore Valerii, ut inde oſtendat, duplicia olim nomina fuiſſe, non ſimplicia, quod putant docti, alterum ex his pro prænomine accipiendum, falluntur. *Qui a Varrone*, inquit, *diſſentiunt, aiunt matrem eorum Rheam Silviam vocatam: avum Silvium Numitorem: fratrem ejus Amulum Silvium: & ſuperiores Albanorum Reges Capetum Silvium; Agrippam Silvium.* Quaero, in his Albanorum Regum binis nominibus & quod putent fuiſſe prænomen? De Rhea Silvia certum eſt, nullum ex duobus prænominis loco habendum. Nam mulieres, ut paulo poſt docebimus, prænomine carebant. Ergo nec in ceteris, qui idem Silvii nomen an cognomen habuerunt, ullum fuit prænomen, ſed nomen & cognomen. Ambigi etiam poſſet, utrum ex his nomen fuerit, aut cognomen. Nam ecce modo præponit Silvii nomen, modo poſtponit, dum Silvium Numitorem vocat, & Numitorem Silvium. Sed omnino puto Silvii vocamen in omnibus Regibus Albanorum obtinuiſſe vicem cognominis. Primus Albanus Rex, poſt Aſcanium, Silvius vocatus eſt, Aeneæ, ex Lavinia filius poſtumus, ſic dictus, quod in ſilvis educatus eſſet, ut Græcis ὑλαῖος. Ab eo deinceps omnes Albanorum Reges ſic cognominati fuere, ut & Servius notat ad VI. Aeneidos: *Poſtea Albani omnes Reges dicti Silvii ſunt, ab hujus nomine, ſicut hodieque Romani Imperatores Auguſti vocantur, Ægypti Ptolemæi, Perſæ Arſacidæ, Latini Murani.* Exempla non usque quaque reſpondent, & aliqua in his differentia. Primus Silvius, qui Albæ regnavit, hoc nomine ſibi proprio, & fortaſſean unico, ſic dictus eſt. Sequentes Reges hoc, ſed cognomen ſibi adſciverunt præter nomen proprium, quo appellabantur, ut Capetus Silvius, Capys Silvius, Agrippa Silvius, Numitor Silvius, Amulius Silvius. In Ptolemæis Ægypti aliud fuit. Omnes quippe Ptolemæi vocati ſunt proprio ac ſuo nomine, ab illo primo Ptolemæo Lago, qui regnum Ægypti obtinuit. Ut autem invicem diſtinguerentur, variis cognominibus adſcititiis factum eſt, dum alius nimirum Ptolemæus Philadelphus dicitur, alius Ptolemæus Evergetes, atque ita de ceteris. Quod niſi hæc cognomina habuiſſent, ſane poterant diſtingui, & fortean etiam diſtincti eſſent, ſucceſſionis ſerie atque ordine, ut Ptolemæus primus, Ptolemæus ſecundus, tertius, atque ita deinceps dicerentur. Quod nos hodieque facimus in noſtris Regibus: ubi plures cognomines ſunt, ordine ſucceſſionis quaſi cognominantur: Henricus primus, ſecundus, tertius, quartus. Idque & in ceteris nominibus tenuit. At quod de Perſarum Regibus, Arſacidis dictis, quaſi ſimile affert Servius, valde diſſimile eſt. Nec enim hoc nomine vel cognomine appellati Perſarum Reges, ſed nomen fuit patronymicum familiæ dominantis ab illo primo Arſace, qui imperium Macedonibus ereptum Parthis transſcripſit. Sic apud nos Valeſii, Borbonii, ut apud Perſas Arſacidæ. Sic Servio parum hæc ratio conſtitit. In nominibus porro Sabinorum duplicibus idem ſtatuendum puto, quod in Albanorum Regum, ut nimirum alterum ex his nomen fuerit, alterum cognomen, non vero prænomen & nomen. Nec aliter opinandum de nominibus Ducum Albanorum poſteriorum, Metio Suffetio, & Tutore Cloelio, quæ ibidem a Valerio producuntur in Epitome. Et Metius quidem nomem proprium fuit. Ergo Suffetius cognomen. Romani ſane Auctores & Poëtæ Metium ſimpliciter plerumque vocant. Virgilius:

——— *Metium in diverſa quadrigæ*
Diſtulerint. — — —

Ovidius:

Sic doluit Metius tum, cum in contraria verſos
Ultores habuit proditionis equos.

Sic enim ibi legendum docemus in Notis ad Florum. Si Metius prænomen eſſet, utique multis commune foret. Atqui moris non eſt Romanis ſcriptoribus, aliquem vocare ſolo prænomine. Quis enim, exempli gratia, Titum appellat pro Livio, aut Marcum pro Cicerone, cum æque Marcus Antonius intelligi poſſit, ac Marcus Tullius? Transeamus ad Sabinorum nomina. De his idem Valerius in Epitome: *nec contenti his, ad Sabinos transgrediuntur, & Titum Tatium, Numam Pompilium, & patrem ejus Pompum Pompilium.* Sabini veteres, ut ex his conſtat, duplici nomine cenſebantur. Quorum alterum an prænomen fuerit, non dubitant docti, ſed plane aſſerunt fuiſſe. Quibus ego non accedo. Nec hilum facit eorum ſententiæ confirmandæ, quod Titus apud Romanos poſtea prænomen fuerit, ut & Metius atque etiam Numa. Nihil enim prohibet, hæc prænomina fuiſſe Romanis, quæ Sabinis antiquitus & Albanis nomina fuerint.

Eſ

Et ſane ita eſt. Nam ubi duo tantum nomina ſunt, qualia olim Albanis, Sabinis, aliiſque Italiæ populis fuere, alterum omnino vice nominis proprii ceſſit, alterum cognominis. At ubi tria ſunt, facta acceſſione tertii, primum ex tribus locum prænominis habuit, quod nomini præponeretur, ſecundũ nominis, tertium cognominis. Hoc patet ex binis mulierum nominibus apud Romanos, quorum prius pro nomine proprio habitum eſt, poſterius pro cognomine. Ubi vero quartum etiam ſuperadditum eſt, tum duplex cognomen factum, non duplex prænomen cenſitum. At quartum illud Grammatici etiam nominatione diſtinguunt a cognomine, & agnomen proprie vocaverunt. Cui tamen Grãmaticali ſcito uſus claſſicorum Auctorum plane adverſatur. Suetonius in libro de Grammaticis illuſtribus, in Sævio Nicanore: *fecit Satyram quoque in qua Libertinum ſe ac duplici cognomine eſſe hic indicat:*

Sævius Nicanor Marci libertus negabit;
Sævius Poſtumius idem ſed Marcus docebit.

Nimirum appellatus eſt Marcus Sævius Poſtumius Nicanor. Ubi duplex cognomen eſt Poſtumius & Nicanor. Forte pater ejus libertus Marcus Sævius Nicanor dictus eſt. Marci Sævii libertus, cum prænomine ac nomine domini, ſuo vero nomine proprio Nicanoris, quod duobus aliis præpoſitis, in cognomen verſum eſt. Filius autem ejus libertinus, nominibus tribus patris quartum ſuũ proprium addidit. Præterea quod agnomẽ proprie eſſe volunt Grãmatici, eum nempe titulum, qui Romanis Imperatoribus ab devicta ac domita aliqua gente, quarto loco poſt tria nomina dabatur, eum inquam titulum Auctores omnes idonei non agnomen, ſed plane cognomen & cognomentum appellant, ut Macedonicus, Africanus, Aſiaticus & ſimilia. Sed cum jam alii id clare docuerint, teſtimoniis ſuperſedebo. Agnomen igitur & cognomen ex uſu Auctorum idem eſt. Cum illud quartum, hoc tertium ordine eſſe Grammaticorum malit natio. Ego vero potius putem, agnomen, id eſſe proprie, quod ſtatim poſt nomen ſequitur: nam *agnomen* pro *adnomen*, quod nomini adponitur. Ut *agnatus* pro *adgnatus*, *agnoſco*, pro *adnoſco*. Græcis ad verbum προσώνυμον dicitur, ut prænomen προώνυμον. Sic enim apud Diomedem legendum eſt, non πρώνυμον, ut perperam citant viri eruditi. Agnomen igitur proprie eſt προσώνυμον, quam & προσωνυμίαν Græci dicunt, ut ἐπώνυμον & ἐπωνυμία idem. Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis de Menecrate Medico: Ζεὺς ἐπεκλήθη φορτικῶς χρώμενος ταύτῃ τῇ προσωνυμίᾳ. Inſolenter utebatur hoc agnomine vel cognomine. Sic enim ille ſe inſcribebat in epiſtolis: Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησιλάῳ χαίρειν: ubi vides, quod ſtatim nomen ſequitur, eſſe προσώνυμον vel προσωνυμίαν. Ut enim προσῳδία eſt accentus, ita προσωνυμία adnomen vel agnomen. Cognomen vero erit ἐπώνυμον, ſic enim Græci vocant, quod ſuper omnia nomina ponitur. Latini vero vocabuli ea ratio eſt, cognomen id eſſe, quo quis cum aliis pluribus nominibus indigetatur. Nam ad verbum deberet eſſe idem quod Græcorum συνώνυμον vel ὁμώνυμον: nam & cognominis alicui dicitur, qui idem cum eo nomen habet, qui Græce vocatur ὁμώνυμος. Longe tamen in alio ſignificatu ponitur cognomen Latinis, quam Græcis συνώνυμον aut ὁμώνυμον. Illud quippe eſt, quod Græci vocant ἐπώνυμον vel ἐπίκλησιν. Attici vero ἐπίκλην. Quod & ipſum ejuſdem prorſus eſt notionis cum προσωνύμῳ & προσωνυμίᾳ, ut paſſim ex Auctorum lectione conſtat, qui hæc duo ubique confundunt. Sic cognomen & agnomen idem quoque prorſus ſignificare certum eſt, nec ulla invicem diſcerni differentia. Corrigendus eſt in hac voce Græca ἐπίκλησις Diomedis locus, ubi agit de his nominum differentiis ex Arruntio Claudio. *Si quis ergo velit hæc tria ſimul copulare, ſic ordinet: Achilles Æacides Podocys, Pyrrhus Æacides Neoptolemus. Alexander Dardanius Paris. His etiamnum accedit agnomen ex aliqua virtute forinſecus quæſitum, quod* ἐπιγέννητον *Græci dicunt, quo cognomina diſcriminantur, ut eſt Ulyſſi agnomen Polytlas. Nam prænomen eſt, ut ait Ibycus, Ulyſſes, nomen Acriſiades, cognomen Odyſſeus; & ordinantur ſic: Ulyſſes Acriſiades Odyſſeus Polytlas.* Verba illa aperte corrupta videntur, *quod* ἐπιγέννητον *Græci dicunt.* Omnino legendum: *quod* ἐπίκλην *Græci dicunt*, vel ἐπίκλησιν. Hoc commune, illud Atticorum. Heſychius: ἐπίκλην ἡ ἐπίκλησις παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς. Grammatici interpretantur ἐπωνυμίαν. Eunapius in Proæreſii vita de Anatolio: οἱ δὲ βασκαίνοντες αὐτῷ καὶ Ἀζουτρίωνα ἐπίκλησιν ἔθεντο. Cognomen illi Azutrionis impoſuerunt. Potuit & ſcribere Diomedes: *quod* ἐπίκλητον *Græci dicunt.* ἐπίκλητον ὄνομα ſc. aliunde quæſitum, arceſſitum. Nam Græci exponunt ἐπίκλητον, ἔξωθεν ἐπεισερχόμενον, quod Diomedes vocat *forinſecus quæſitum*; ἔξωθεν ἐρχόμενον. Sic ἐπίκλητος καὶ ἄλογος λοιδορία apud Suidam accerſita & injuſta. Sic ἐπίκλητα γελοῖα, accerſiti joci, & longe quæſiti. Ita nomen ἐπίκλητον erit, forinſecus quæſitum & accerſitum ex aliquo eventu vel caſu vel virtute impoſitum. Hoc eſt, quod ſupra dicebamus ἐπώνυμον & ἐπίκλησιν idem eſſe, & nomen ultimo loco poſt reliqua nomina

mina adjunctum proprie ſignificare, quod etiam optimi Auctores cognomen appellant. Diomedi cum reliquo Grammaticorum vulgo placet eſſe agnomen. Atque hæc hactenus. Jam igitur habemus tria Romanorum nomina, cum Albani & Sabini aliique priſci Italiæ populi duobus tantum cenſeri ſolerent. Unde igitur dicemus Romanos eam conſuetudinem induxiſſe, trium nominum imponendorum? Ex Albanis non puto traxiſſe. Inde tamen potius debebant. Atqui vel ex eo conſtat, non ſumſiſſe hunc morem ab Albanis, quod vix uſi videantur nominibus Albanorum. Saltem non prænomina ulla uſurparant ex Albanis. Et hoc argumentum quoque non parvum eſt, nomina illa Albanorum, quæ cognominibus præponi ſolita erant, non fuiſſe prænomina, ſed vera ac propria nomina. Valerius in Epitome: *Romanos autem arbitrandum eſt maxime ab Albanis & Sabinis multiplicandorum nominum conſuetudinem traxiſſe, quoniam ab illis orti ſunt.* At quomodo ab Albanis & Sabinis hanc conſuetudinem traxiſſe putandi ſunt, cum eam conſuetudinem nec Sabini habuerint. Conſtat, duo tantum nomina uſurpare ſolitos Albanos & Sabinos, Romani vero etiam tria & plura aſſumere ſoliti. Non igitur hoc ab illis ſumſerunt, quod ipſi non habuerunt. A Græcis etiam multo minus, quæ tamen ſententia fuit Arruntii Claudii apud Diomedem, cum ſatis exploratum ſit, Græcos unico nomine fuiſſe contentos. Nihil nunc veriſimilius occurrit, quam quod Priſciano notatur lib. II. cap. de Nomine: *Prænomen*, inquit, *eſt, quod præponitur nomini, vel differentiæ cauſa, vel, quod tempore, quo Sabinos Romani adſcivere civitati, ad confirmandam conjunctionem, nomina illorum ſuis præponebant nominibus, & invicem Sabini Romanorum, & ex illo tempore conſuetudo tenuit, ut nemo Romanus ſit abſque prænomine.* Non hoc tantum veriſimile opinor, ſed etiam verum. Et hoc eſt, quod paulo ante notabam, prænominum uſum inde tantum cœpiſſe, poſtquam tria nomina ab Romanis introducta, cum nullum eſſet prænomen in Sabinorum Albanorumque nominibus, qui duplicia tantum ea agnoſcebant. Ex eo etiam factum, ut nomina, quæ fuerant Sabinorum, præfixa poſtmodum Romanorum nominibus, ac primo de tribus loco poſita evaſerint prænomina. Ante id temporis, cum & Sabinos & Romanos διωνύμους fuiſſe conſtet, ubi convenit inter eos, ut, ad majorem ſignificandam conjunctionem, alter alterius nomen aſſumeret, Romanus Sabini, Sabinus Romani, non de alio nomine adſciſcendo ab illis cogitatum videtur, niſi proprio. Nec enim aliud decuit capi, quia gentilitium non convenit, niſi ab eadem gente profectis. Atqui hæc duo tantum ante id locorum habuere nomina, proprium ac gentilitium. Numa proprium nomen fuit, ſecundi Romanorum Regis, e Sabinis oriundi. Pompilius idem vocabatur cognomine paterno vel gentilitio: nam pater ejus *Pompo Pompilius* nuncupatus eſt, quorum διωνύμων Pompo nomen proprium, cognomen Pompilius, ſicut notiſſimum. Apud eosdem Sabinos proprium nomen fuit *Lars*, quod docti perperam contendunt fuiſſe prænomen. Lars Porſena, & Lars Tolumnius appellati ſunt. Sic Vejentium Rex ille Cluſianorum uterque nomine proprio Lars dictus. Idque non magis mirum eſt, plures in eadem natione eodem proprio nomine vocatos eſſe, quam plures Xenophontes, & Socrates & Platones apud Græcos reperiri. Quin & clare teſtatur Dionyſius, Larten nomen fuiſſe proprium, Porſenam vero cognomen. Sic enim ſcribit Lib. V. Βασιλεὺς ἦν Κλυσιανῶν Λάρος ὄνομα, Πορσένας ἐπίκλησιν. *Rex erat Cluſianorum, Lars nomine, cognomento Porſena.* Ita Metius tam apud Albanos, quam apud Sabinos proprium fuit, ut ex Metio Suffetio Albanorum Duce clarum eſt, & ex Metio Curtio Sabinorum principe. Poſtquam vero a Romanis id nomen ſuis duobus præpoſitum eſt, prænomen exiſtere cœpit. Idem & de Tito dicendum eſt. Titus Tatius διώνυμος erat Rex Sabinorum proprio nomine ac cognomine. Ubi duobus aliis acceſſit hoc Titi nomen, factum exinde prænomen. Atque ita de ceteris judicandum. Eodem prorſus modo mulieres, quæ διώνυμοι fuere, alterum habuere ex his nomen proprium, alterum autem cognomen. Nam prænomine eas caruiſſe certum eſt, quamvis viri eruditione præſtantes contrarium pertendant. Quod enim exempla mulierum adducant, quæ tribus cenſa nominibus, quorum neceſſario primum fuerit prænomen, & ex eo regulam conſtituere ſatagant, magnopere falluntur. Exceptiones illæ a regula ſunt, non regulam faciunt. Diſerte Plutarchus in Mario negat, prænomen habuiſſe feminas. Diſputat eo loco contra Poſidonii ſententiam, qui aſſerebat, trium apud Romanos nominum primum ſive prænomen proprium eſſe nomen, eoſque errare, qui tertium, nempe cognomen proprietatis nota donarent. Nam ſi hoc eſſet, inquiebat Poſidonius, qui tertium illud nomen, quod cognomen eſt, non haberent, oporteret carere proprio nomine. Quod de Cajo Mario & Quinto Sertorio & Lucio Mummio traditum eſt, quorum cognomen ſive tertium nomen ignoratum eſt. Inde enim ſequeretur, eos proprium nomen non habuiſſe, ſiquidem tertium illud nomen proprii loco eſſet ducendum. Hoc argumentum in eum retorquet Plutarchus. Immo, inquit, non videt Poſidonius, hac eadem ratione dici poſſe mulieres nullo proprio nomine fuiſſe ſigna-

tas

tas, ſiquidem hoc verum eſt, quod ille vult, primum nomen ex tribus, ſive prænomen nominis proprii locum occupaſſe. Οὐδεμίᾳ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον, ὅπερ οἴεται κυρίως ὄνομα Ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ Ποσειδώνιος. *Nulli enim mulieri primum nomen ſive prænomen imponitur, quod tamen Poſidonius proprium ſolum eſſe apud Romanos arbitratur.* Hæc plane mens eſt eorum Plutarchi verborum, quæ ſtatim initio vitæ Marii leguntur: quam adeo male aſſequutum eſſe virum doctiſſimum Onuphrium miror, ut contrariam prorſus ſententiam inde ſtabilire inſtituat: Plutarchum nempe inter eos Auctores poni, qui prænominibus mulieres uſas eſſe doceant. Ita enim ſcribit in commentario de antiquis nominibus, capite ultimo: *Plutarchus poſtremo in Quæſtionibus hoc innuens* (nempe prænominibus uſas feminas) *ait viros tribus, feminas duobus nominibus fuiſſe contentas. Et in Mario Poſidonium reprehendit, qui, quum primum nomen proprium eſſe diceret, nulli tamen mulieri primum nomen eſſe dicebat. Ex quo efficiebatur, mulieres proprio nomine caruiſſe.* Immo nihil æque ſententiæ Plutarchi adverſatur, quam hæc verba, quæ & ipſius Poſidonii argumentum, quod a Plutarcho refellitur, minime, quale fuerit, aperiunt. Nec enim dixit Poſidonius, nulli mulieri Romanæ primum nomen fuiſſe, ſed ipſe Plutarchus hoc affirmat, qui ex eo revincere conatur dictum Poſidonii, quo ille adſtruebat, primum nomen in Romanis nominibus proprii loco habendum. Ex eo quippe conſequens eſſet, inquit Plutarchus, mulieres Romanas, quæ primum nomen ſive prænomen non haberent, proprio nomine caruiſſe. Quod apertius afferri potuit ex Plutarcho teſtimonium, ut nullum prænomen mulieribus fuiſſe confirmetur? Hoc ſolum videtur reſpexiſſe Onuphrius, Plutarchum variis locis tradere, feminis Romanis duo nomina fuiſſe indita, ex quibus duobus nominibus alterum ille omnino prænomen oportere eſſe exiſtimavit. Ejus rei gratia & Plutarchum eundem quoque allegat in Quæſtionibus, quo loco viros tribus, mulieres duobus uſas eſſe nominibus teſtatur. Χρῶνται δὲ δυσὶ μὲν ὀνόμασιν αἱ θήλειαι, τρισὶ δὲ οἱ ἄῤῥενες. Conatur & alio ejuſdem ſcriptoris evincere teſtimonio, duo nomina habuiſſe mulieres, & conſequenter prænomen quoque: nempe quod in vita Romuli ſcripſerit, Romulum ex Herſilia filiam ſuſcepiſſe, quæ ab ordine naſcendi *Prima* appellata ſit: item Sullæ dictatori filiam ex Valeria natam, quæ nomen, quia poſt obitum patris in lucem venerat, *Poſtuma* tulerat. His omnibus planum quidem efficitur ac certum, duo nomina uſurpaſſe Romanas mulieres, ſed non inde neceſſario fit, ut alterum horum prænomen fuerit, ut adſtruit Onuphrius. Quin immo Plutarchus ille ipſe, qui docet duo nomina mulieribus frequentata, hoc expreſſe ac diſertis verbis negat, prænomine uſas eſſe. Quare inde manifeſtum eſt, nomine ac cognomine, absque prænomine fuiſſe præditas. Cum igitur neget Plutarchus, prænominum uſum penes mulieres fuiſſe, & tamen prodat διωνύμους eas extitiſſe, quod & *Prima* aliqua nuncupata ſit a naſcendi ſerie, & *Poſtuma*, quæ poſt obitum patris nata foret, apparet, non has eum pro prænominibus habuiſſe appellationes, ſed proprii nominis inſtar debere crediſſe, quod & cognomen fuit. Quod enim *Herſilia Prima* Romuli filia nomen tulerit, ea Primæ cognomen habuerit neceſſe eſt, Herſiliæ gentilitium. Idem & de Poſtuma Sullæ dicendum. Prima ergo, & Secunda, & Tertia, & Quarta mulierum cognomina ſunt, quæ gentilitiis earundem fere ſemper ſubjungi ſolebant. Non poſſunt itaque prænominũ loco haberi, quæ ſemper poſt gentilitium nomen poni ſolita conſtat. Exempla infinita ſuggerere poteſt Index propriorum nominum cognominumque, tam virorum quam mulierum, quem ad veteres inſcriptiones propria cura confectum addidit incomparabilis Scaliger. Exempli gratia non dicetur Prima Tullia, ſed Tullia Prima, Tullia Primitiva, Tullia Primogenia, Tullia Primilla. Ita Secunda, Secundina, Secundilla, & ſimiliter cum aliis numeris. Ubi enim plures erant in una domo filiæ, ab ordine naſcendi impoſitis cognominibus invicem diſcernebantur. Si duæ tantum erant, altera major, altera minor dicebatur: vel altera Maxima, altera Minima. Et hæc quoque cognomina ſunt, non prænomina. Nam Tullia Major & Tullia minor diceretur, non Major Tullia, aut Minor Tullia. Sic *Cælia Maxima* mentio in veteribus inſcriptionibus: Item *Alphia Maxima* & *Caſſia Maxima*. Quin & diſerte Feſtus *Majores* & *Minores* inter cognomina mulierum refert, non inter prænomina. *Minores*, inquit, & *Majores inter cognomina feminarum poni ſolebant.* Nec ſecus eſt de Poſtumæ nomine. Cognomen, inquam, eſt mulieris, non prænomen. Inde & *Domitilla Poſtuma* in antiquis ſaxis, quæ alia etiam exempla ſubminiſtrabunt. Si quando autem hoc nomen præpoſitum reperies gentilitio nomini, vel alii, ſcito, male ibi ſcribi, ac reſcribendum Poſtumiæ nomen, quod gentilitium eſt, ut pleraque gentilitia facta ſunt ex prænominibus, ut Titius a Titus, Poſtumius a Poſtumus, & ſimilia. Quæ ergo in antiqua inſcriptione vocatur *Poſtuma Marina*, debet eſſe potius *Poſtumia Marina*. Sic in iiſdem inſcriptionibus *Poſtumia Quarta*, *Poſtumia Paulla*, & alia ejuſdem generis. *Gemina* quoque vel *Gemella* in his mulieribus, quæ geminæ erant natæ, cognominis vicem habuit, non

prænominis, & ſemper nomini gentilitio poſtpoſitum reperitur hoc nomen, ut *Caſia Gemella*, *Avilia Gemella*. Eadem prorſus ratione & a colore, & ab alia re quacunque impoſita mulieribus nomina, præter gentilitium: ea & cognomina fuere, & nomini gentilitio ſemper ſubjungi conſueta. Sic *Antonia Rufilla*, *Terentia Rufina*, *Terentia Nigella*, & ſimilia, quorum innumera exempla reperire eſt in antiquis ſaxis, & apud Auctores probatos. Fallitur igitur Valerius Maximus, in Epitome de nominum ratione, qui putat, Rutiliam & Cæſelliam prænomina fuiſſe mulierum, quæ cognomina fuerunt. Nec enim Rutilia Tullia vocaretur, ſed potius Tullia Rutilia, & Feſtus ſane Rutiliam cognomen eſſe, non prænomen mulieris, aperte demonſtrat his verbis: *Rutilium Rufum ſignificat, cujus coloris ſtudioſa etiam antiquæ mulieres fuerunt, unde & traxerunt cognomina Rutilias, ut indicat frequenter Afranius.* Sic *Ravilia* vel *Ravilla* a ravis oculis: *Caſulla* vel *Caſellia* a cæſiis cognomina quoque ſunt, non prænomina, ut & *Rufa*, *Burra*, & alia, quorum ibi meminit Valerius. At, quod addit idem: *iſta prænomina a viris tracta ſunt: Caja, Lucia, Publia, Numeria.* Certe ſi quæ mulieres iſta nomina habuerunt, in prænominibus ea potius habenda, quam cognominibus liquet. Sed raro reperiuntur iſtis prænominibus notatæ mulieres. Feſtus quidem ita ſcribit: *Prænominibus feminas eſſe appellatas, teſtimonio ſunt Cæcilia & Tarrutia, quæ ambæ Caiæ ſolitæ ſunt appellari.* Vel hinc maximum argumentum duci poteſt, ejus ætate non uſurpata feminis prænomina. Nam in promiſcuo ac communi cum uſu fuiſſent, quid opus erat, ad antiqua teſtimonia provocare, ut hinc probaretur? Profecto nihil tale neceſſe fuit adducere, ut demonſtraretur, viros uti prænominibus ſolitos. Ex eo igitur conſtat antiquiſſimas Romæ mulieres aliquando prænomine inſignitas fuiſſe, quod unico probatur exemplo Cæciliæ, Tarquinii Priſci Regis uxoris, quæ quod optime lanificium faceret, boni ominis gratia novæ nuptæ vocabantur Caiæ. Valerius: *Ceterum Caia uſu ſuper omnia celebrata eſt. Fertur enim Caiam Cæciliam Tarquinii Priſci Regis uxorem optimam lanificam fuiſſe: & ideo inſtitutum, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam eſſe dicerent C. Titii.* Vetus illud inſtitutum fuit, quod poſtea cum aliis pleriſque deſitum. Sed nec ex eo oſtenditur, mulieribus vulgo id prænomen fuiſſe appoſitum, utpote cum illud tantum uſurparent boni ominis cauſa, cum ad maritum deductæ ante januam ejus interrogari ſolerent, quænam vocarentur. Certum tamen eſt, etiam aliquas hoc prænomen Cajæ, & alia quoque virilia prænomina geſtaſſe, ſicut in antiquis inſcriptionibus videre eſt, etſi exempla ſatis rara ſint. Meminit vetus lapis *C. Fulvia Quintia*. Item alius *Q. Fulvia Opiola*. Puto & alia poſſe reperiri, ſed quæ videri queant exceptiones eſſe a regula, aut præter morem ſolennem uſurpationes. Nam & *Luciam Felicitatem* exhibent iidem antiqui lapides, & *Luciam Eromenam*, & *Luciam Laciniam*, & *Luciam Quartam*. In hoc ultimo notandum eſt, *Quartam* non poſſe haberi pro prænomine, alias duo eſſent prænomina ibi poſita ſine ullo alio nomine; quod non poteſt per rerum naturam obtineri, ut in duobus ſolis nominibus utrumque ſit prænomen, cum ratio ſuadeat, alterum debere eſſe prænomen tantum, alterum agnomen vel cognomen. In illis tamen quatuor nominibus ſupraſcriptis Luciæ nomen gentilitium eſſe cenſeo potius quam prænomen. Quod veriſſimum. Nam & Lucius frequens eſt in virorum nominibus, pro nomine gentilitio. Sic *C. Lucius Reſtitutus* in veteri lapide, & in alio *C. Lucius Severus*. *Q. Lucius Sabinianus*. Idem de Titia judicium fieri debet, quod non eſt prænomen muliebre, ſed gentilitium nomen, cui ſubnecti ſolet cognomen. Inde & *Titia Secunda* vetus inſcriptio meminit, & *Titia Quinta*. Nam & Titius paſſim virile nomen gentilitium in iiſdem veteribus inſcriptionibus & apud Auctores occurrit. Falſus itaque Feſtus, cum Luciam & Titiam inter prænomina mulierum recenſet, quæ nomina ſunt gentilitia, niſi ſic prænomina interpretatus ſit, quod præponi ſoleant cognominibus. *Pari modo*, inquit, *Lucia & Titia*. Prænomina mulierum ſunt ſcilicet. Atqui *Tita* debuit dici, non Titia, ſiquidem eſſet prænomen, ut *Caius*, *Caia*. Varronis quoque locus, qui citatur eruditis, oſtendit plane rem eſſe antiquam prænomina mulierum, ac ſua ætate jam deſitam. Ita enim ſcribit lib VIII. de L. L. *E quibus quæ cum item accidiſſent feminis proportione appellata declarant prænomina mulierum antiqua Mania, Lucia, Poſtuma. Videmus enim Maniam matrem Larum, & Luciam Volumniam Saliorum carminibus appellari. Poſtumam a multis poſt patris mortem, & etiam nunc appellari.* Prænomina mulierum tria hic tantum recenſet, duo antiqua, quæ non amplius uſurparentur, Maniam & Luciam: alterum adhuc ſua ætate ſolitum uſurpari, Poſtumam, de illa quæ poſt patris mortem nata eſſet. Haud equidem ſcio, an Varronis ætate Poſtuma nomen fuerit in mulieribus prænominis loco, ſed ſequentem ætatem certus ſum id nominis accepiſſe pro cognomine, & nomini gentilitio poſtpoſuiſſe, ut in *Domitilla Poſtuma*, & in *Aſia Poſtuma*, quarum mentio habetur in veteribus ſaxis: item in *Terentia Poſtumina*: nam *Poſtumina*

eadem

eadem cum *Poſtuma*, ut *Secundina* cum Secunda, *Tertiua* cum Tertla, *Quartina*, cum Quarta, Deinde & alia facta ex his, idem ſignificantia *Poſtumilla, Primilla, Tertulla, Quartilla.* Unde Quartilla illa Petroniana, cujus & in verſude Petronio mentio eſt:

Quartilla hac proſe gaudet laſcivapuella,
Ac quoque delicias frigida ſentit anus.

Ita enim ibi legendum. *Poſtumus* in virorum nominibus prænomen aliquando fuit, poſtea factum cognomen. An & in *Poſtuma* nomine idem acciderit, ut Varronis tempore præponi ſolitum fuerit, vice prænominis, & poſtmodum tranſierit in cognominis locum, dubitari poteſt. Varro ſane de ſua ætate id affirmans eo me trahit. Tum temporis igitur dicebatur *Poſtuma Terentia*, quod ævo ſequenti ordine mutato dictũ eſt: *Terentia Poſtuma.* Profecto idem ille Varro eodem, quem ſuperius adduximus, loco, *Prima* quoque ac *Secunda, Tertiaque* muliebria nomina prænomina facit, & comparat cum virorum prænominibus *Quintus, Sextus, Decimus.* Verba ejus hæc ſunt: *Itaque ibi apparet analogia, ac dicitur Terentius vir, Terentia femina, Terentium genus. In prænominibus ideo non ſit idem, quod hac inſtituta ad uſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilitia, ut a numero Prima, Secunda, Tertia, Quarta; in viris ut Quintus, Sextus, Decimus.* Aperte hic Primæ, Secundæ ac Tertiæ nomina in mulieribus prænomina eſſe vult, ut in viris erant Quintus, Sextus, Decimus. Sed quæro, ſi æque prænominibus uſæ ſunt mulieres ac viri, cur in promiſcuo uſu non eadem utriſque facta prænomina? Cur, inquam, Primus, Secundus, Tertius, Quartus non recepta ſunt inter virorum prænomina? Cur rurſus mulieres prænominibus virorum abſtinuerunt? Quid enim cauſæ fuit, ut, quemadmodum aliqua mulier Caja in prænomine dicta eſt, ob eam, quam ſupra attulimus rationem, ita ceterorum virilium prænominum uſus non adeo illis communis extiterit, ut Titæ nimirum dicerentur & Publiæ. Nam certe nec ipſe Varro frequentata mulieribus virorum prænomina ſua ætate ulla innuit, præter Poſtumæ. Quæro etiam præterea, ſi paria ſunt in viris Quinti, Sexti ac Decimi prænomina, atque in mulieribus Primæ, Secundæ, Tertiæ, cur illa virorum nunquam tertium locum occuparunt, ſed ſemper primum inſederunt, cum muliebria iſta ſæpius ac frequentius pro mulierum ultimo nomine ſub medio ævo poſita ſint? *Terentiam Primam, Terentiam Secundam, Terentiam Tertiam* ita media ætas vocavit, ut *Terentiam Nigellam, Terentiam Ruſillam, Terentiam Severam*, quarum extat mentio in antiquis inſcriptionibus. At nullo unquam in tempore dictum reperies *Terentium Varronem Septimum, aut Terentium Varronem Decimum*, ac multo etiam minus *Terentium Varronem Marcum.* Atqui debuit eadem lex eſſe ac ſitus, ut eadem eſt notatio prænominis virilis ac muliebris. Quid enim, aut unde prænomen, niſi quod præponitur ceteris nominibus. At dixerit aliquis, quæ Varronis ævo prænomina fuerunt, ſitum poſtea in mulierum nominibus mutarunt, ac cognomina facta ſunt. Ita quidem hæc conciliari poſſe video, & certum eſt, aliqua etiam exempla reperiri in antiquis lapidum monumentis, ubi Prima prænomen eſt, non cognomen: ut in ea inſcriptione, quam refert Sigonius in libro de nominibus: SEX. TVLLIVS. SEX. F. V. SIBI. ET. SVIS. ET. PRIMÆ. VALERIÆ. S. P. F. Ibi *Prima Valeria* cum prænomine Primæ ſignificatur. Si ordinem mutes, ac dicas, *Valeria Prima*, tum erit Prima cognomen, quomodo paſſim alibi in antiquis monumentis ſcriptum reperitur, ut in illis ipſis inſcriptionibus ibidem ab eodem Sigonio productis, *Salvia Prima, Julia Secunda* & *Cornelia Secunda.* Alia inſcriptio apud eundem habet *Tertiam Priſciam* vel Priſcam potius, ſed *Tertia* ibi non prænomen eſſe videtur, cum potius ſit gentilitium. Sic *T. Tertius Paulus* in antiquo lapide dicitur, ac *T. Tertius Severus.* Item in alio *T. Tertius Verecundus.* Sic *Primius, Quartius, Secundius*, gentilitia nomina. At apud eundem Sigonium vetus lapis ab eo allatus, ubi *Quincta Nonia Rufa* mentio eſt. Ibi Quintæ nomen plane prænomen eſt, ac reſpondet examuſſim virili prænomini Quincto. Certum quippe eſt, eam Quinctam Noniam Rufam non ſic appellatam, quod quinta eſſet ordine naſcendi, ſed prænomine paterno fortaſſe ſic vocata. Et profecto magna eſt differentia inter Quintum, Sextum ad Decimum virilia prænomina, & inter Primam, Secundam, Tertiam muliebria, nec eundem invicem uſum habent aut eandem rationem, hæc in mulierum nominibus, illa in virorum. Primum ſciendum eſt, nuſquam ullam mulierem uno ex his nomine affectam, quin id revera habuerit ab ordine, quo nata erat in domo patris. Exempli gratia, ſi M. Terentio Varroni plures fuiſſent filiæ, tres nimirum, omnes dictæ eſſent Terentiæ, nomine paterno ac gentilitio, ſed primogenitæ præterea nomen additum foret *Prima*, ut diſcerneretur hoc ſive prænomine ſive cognomine a ceteris duabus, quarum ſecunda appellanda fuit *Terentia Secunda*, ac poſtrema natu *Terentia Tertia.* His itaque nominibus ita diſtinguebãtur mulieres invicem in eadem domo, ut aliis ſolebant cognominibus à colore ſumtis, vel aliis rebus. Nam ſi qua rufa eſſet aut cæſia nata in Terentia familia, potuit dici

Terentia Rufa, aut *Ruſilla*, vel *Terentia Caſulla*, & ſic invicem diſcerni, ſi non placeret diſtingui nominibus ab ordine naſcendi impoſitis, Hoc enim in arbitrio parentum ſtabat. Certe quod jam dixi, nulla unquam mulier Tertia aut Prima appellata eſt, quin id nomen adepta ſit ex veritate, ac ordine, quo nata fuerat. At in illis virorum prænominibus Quintus, Sextus ad Decimus, longe aliter ſe res habuit. Nec enim aliam habuere rationem illa numeralia, quam Caius, Titus ac Publius. Prænomina illa, inquam, illis attributa de more fuere, qui nec quinto ordine eſſent, nec ſexto, nec decimo. Potuit quidem ab initio hoc eſſe, ut hujus appellationis ratio inde cauſam nacta ſit, ut nempe Decimus nuncupatus ſit, qui decimo loco natus foret, ſed poſtea paſſim his prænominibus uſi, quibus non alia cauſa ea uſurpandi competebat, quam quod pater aut avus ſic appellatus eſſet, ut ſolebant familiæ certa affectare prænomina, quæ libentius uſurparent, quam cetera. Eodem prorſus modo & Caji, Lucii, Maniique ac Publii prænomina aliquid ſignificarunt, & certa ratione impoſita ſunt illis, qui primitus ea geſſerunt: Ut Lucius nempe, qui luci natus, & Manius qui mane diceretur. Sed poſtea promiſcue & Lucius aliquis prænomen habuit, qui noctu natus erat, & Manius, qui veſperi. Et mirum profecto videretur, ſi hæc prænomina Quinti, Sexti ac Decimi illis ſolis adpoſita forent, qui quinto, ſexto, ac decimo loco nati eſſent, cur non aliqui ſimiliter Primi, Secundi ac Tertii Quartique dicerentur. Quid enim ? an mulieres primæ, ſecundæ ac tertiæ vel quartæ naſci poſſunt, viri non poſſunt, ſed ordine tantum quinto, ſexto ac decimo ? nam certum eſt, hæc tantum prænomina fuiſſe virorum recepta, quæ a numeris nomen haberent. Jam inde latum diſcrimen apparet fuiſſe inter hæc virorum ac mulierum prænomina, nec ulla analogia invicem ſibi reſpondere. Quod adeo verum eſt, ut quemadmodum mulier Prima dicta eſt, quæ prima nata eſſet, ita etiam vir Primus, qui primo loco; ita & Secundus ac Tertius. Sed hæc in viris cognomina fuere. Ergo & in feminis illa, quæ & parem habent rationem, M. Terentius Primus recte dictus eſſet, aut Secundus vel Tertius, ut cognomine diſtingueretur a ceteris ejuſdem familiæ Terentiis, ſi forte idem omnes prænomen haberent, quod factum eſt. Harum porro appellationum in viris, quæ a numeris imponuntur, & locum habent cognominis, infinita exempla peti poſſunt ex indice veterum inſcriptionum. Pauca inde delibavimus, quæ hic ſubjicere viſum eſt. Ibi legitur *P. Novius Primus*, *C. Munatius Primus*, *C. Nigidius Tertius*, *C. Maſurius Secundus*, Si prænomina tollas, & virilia hæc nomina in muliebria convertas, facies inde *Noniam Primam*, *Munatiam Primam*, *Nigidiam Tertiam*, *Maſuriam Secundam*. Quomodo paſſim ſolent nuncupari mulieres in antiquis monumentis. Idem igitur ordo in mulierum nominibus ac virorum, excepto, quod illæ carebant prænominibus, ut diſerte tradit Plutarchus, qui mulieres duobus tantum nominibus uſas fuiſſe vult, ut neceſſe ſit, alterum fuiſſe gentilitium, quod primo loco ponebatur, alterum cognomen, quod, ut in viris, ab ordine naſcendi ſæpe, interdum & ab aliis rebus ducebatur. Si quando vero & prænomen ſibi adſciſcerent mulieres, quod & aliquando factum non inficior, tum, ut in viris ita in illis quoque numerale nomen, quod cognominis erat vice, ultimo loco ſtatuebatur, ut in *T. Hediſtia Quinta*, cujus meminit vetus lapis. Ea Quinta cognominata eſt ab ordine naſcendi. At *Quinta Nonia Rufa* in alia inſcriptione, prænomen habet Quintæ, quod reſpondet virili Quinto prænomini, nec ullam habet ſignificationem ordinis naſcendi. Sicut autem Minor & Major mulierum quoque cognomina ab ætate, ita & virorum. Sic enim in veteri lapide: *C. Allienus Felix Major* ac *C. Allienus Felix Minor*. Quod enim idem uterque haberet prænomen, nomen & cognomen, ideo & alterum cognomen, quod Grammaticis dicitur agnomen, adſciverunt, ut invicem diſcerni poſſent. Si *Minor* & *Major* cognomina ſunt in mulieribus, æque *Prima* & *Secunda* cognomina erunt, cum & ſimiliter diſcernendi cauſa facta ſint ab ætatis & ordinis differentia, & eandem rationem habeant. Hæc nomina autem vera eſſe cognomina, nihil vetat, quod aliquando ordine inverſo ab Auctoribus præponantur, quum debeant poſtponi Nam in ejuſmodi nominibus ſignificantibus parum refert inter ſcribendum, utrum *Terentiam Minorem* dicas, an *Minorem Terentiam*: *Terentiam Secundam*, an *Secundam Terentiam*. Sic apud Valerium lib. VI. cap. VII. *Terentia Æmilia* memoratur Africani prioras uxor. Eidem Valerio lib I. *Quinta Claudia* ponitur pro Claudia Quinta & ſic etiam vocatur Ciceroni in Orat. de Haruſpicum reſponſis. Suetonio *Tertia Junia* dicitur, Livio *Quarta Hoſtilia*. In antiquis inſcriptionibus: *Tertia Antonia*, *Tertia Cominia*, *Tertia Petronia*, *Tertia Vitedia*. Item *Quarta Pompullia*, & *Quinta Martia*, & *Secunda Babia*. Item *Prima Valeria*, & *Prima Salluſtia*. Sed in his ponendis nominibus, cum ea Valeria intelligenda ſit, quæ ordine naſcendi prima fuit, atque inde *Prima* cognominata eſt, nihil ſane intereſt, utrum præponas, an poſtponas, haud magis quam Lictor primus, an primus Lictor dicatur. Atque ita de ceteris. Et ſane plerumque Auctores hunc ordinem neglexere,

qui exactius ſervatur in ſtatuarum ac ſepulcrorum inſcriptionibus. Quin & ipſi Auctores ſæpe in referendis virorum nominibus præpoſtero interdum ordine poſtponunt, quod præponendum eſt, nomen cognomini, ut pluribus in Exercitationibus Plinianis obſervavi. Alias, ſi præciſe res ſumatur, haud dubium eſt, quin prænominis vice habendum ſit, quod præponitur, & tunc cognomen ſit, quum ſubjungitur nomini. Alterum fortaſſe magis uſitatum veteribus, alterum recentioribus. Non ſemper porro his cognominibus diſtinctæ mulieres, quæ ab ordine naſcendi dabantur, vel ab ætate, ſed infinitæ aliæ cauſæ cognomina his formabant. Sæpe etiam præter nomen gentilitium, quod nunquam omittebatur, paternum cognomen aſſumebāt. Unde Cæcilia Metella, Aurelia Lepida, Aurelia Oreſtilla, & alia ὅσα κένις; quæ non ſolum ab ætate Auguſti in mulieribus celebrari cœpta cognomina, ſed etiam longe antea, ſtante adhuc republica, ut & illa numeralia non poſt Auguſtum deſierunt, ſed etiam ſub mediis Imperatoribus plurimum frequentata eſſe liquet. Summa hujus obſervationis hæc eſt, mulieres caruiſſe prænominibus, duobuſque tantum affectas nominibus, nomine nimirum ac cognomine, quod fuit probandum adverſus virorum doctorum ſententiam. Hinc *mulierum liberti duobus tantum nominibus cenſebantur*, cum, qui a viris manumittebantur, tria haberent: præter proprium nempe ac ſervile, domini prænomen ac nomen adſciſcebant. At liberti mulierum, nomine dominæ aſſumto, qui prænomen non poterant, quod nullum erat, duplici tantum nomine afficiebantur. Inde Rhemnius Palæmon Grammaticus, mulieris verna, teſte Suetonio. Mulier illa vocata Rhemnia nomine gentilitio, unde liberto ejus ſive vernæ hæſit nomen Rhemnii. Ita etiam alius apud eundem Grammaticus Scribonius Aphrodiſius ſic nominatus a Scriboniæ Libonis filia, a qua redemtus ac manumiſſus, ſine prænomine ideo fuit, quia illa quoque ſine prænomine. E contrario liberta virorum, cum liberti tria nomina habere ſoliti eſſent, ipſa duo tantum habebat, ceterarum more mulierum. Nam ad ſuum ac proprium nomen domini addebant gentilitium, quod præponebatur, ut liberta Terentii Varronis, quæ ſub Zoſimes nomine ſerva ejuſdem fuiſſet, nuncuparetur Terentia Zoſime. Ita de aliis. Et exempla paſſim obvia apud auctores, & in antiquis lapidibus. Obiter & hic explicanda quæſtio, circa quam variant veterum ſententiæ, quando nimirum impoſita ſint pueris nomina apud Romanos, utrum omnia ſimul, an aliud atque aliud diverſis temporibus. Prima occurrit Valerii Maximi ſententia in Epitome, qui Q. Scævola auctore tradit, *pueris non prius quam togam virilem ſumerent, puellis non antequam nuberent, prænomina imponi moris fuiſſe*. Huic auctoritati ex diametro pugnat, quod prodidit Plutarchus in Quæſtionibus, his verbis: τῶν μὲν παίδων τοῖς μὲν ἄῤῥεσιν ἐναταίοις, τοῖς δὲ θηλέσιν ὀγδοαίοις τὰ ὀνόματα τίθενται. Cum Plutarcho faciunt, quotquot Romanorum de die luſtrico infantium ſcripſerunt, qui omnes affirmant, eo die non ſolum infantes luſtrari ſolitos, ſed etjam nominibus donari. Unde & ille dies *Nominalia* dictus, quem pueris nonum a natali die fuiſſe, puellis octavum tradunt. Nodum hunc non ſolvunt eruditi viri, qui de nominibus commentati ſunt. Sic conciliari poſſe videntur, quod Valerius prænomina ſola pueris imponi lolita tradit, cum togam virilem ſumerent, puellis cum nuberent. Ergo reliqua nomina, nomen inquam gentilitium ac cognomen die luſtrico imponebantur pueris, nec non puellis. Multa tamen contra hanc conciliationem afferri poſſunt. Illud inprimis: veriſimilius eſſe, die luſtrico infantibus prænomen impoſitum, quam nomen gentilitium aut cognomen. Ad nomen gentilitium quod attinet, non opus erat illud imponi hoc vel illo tempore. Sequebatur cum reliquis nominibus ut perpetuum & ſolemne; ut nobis Chriſtianis, cum in Baptiſmo nomen accipimus, id nominis imponi ſolet, quod proprium dicitur, ac reſpondet veterum prænomini. De gentilitio ſiletur, quia naſcentibus veluti induitur, ſequiturque omnes neceſſario ex eadem familia progenitos. At cognomen vero apud Romanos, cum variis ex cauſis indi ſoleret, quæ nondum exiſtere aut conſpici poſſent circa infantis ætatem, non videtur veriſimile, eo tempore inditum, quo necdum cauſa ejus dandi extaret. Primus aut Major inter cognomina etiam virorum. At unde ſciri poſſet, huic primogenito id cognominis competere, niſi alii ſecuti eſſent liberi, qui in cauſa forent, ut hic vel ille Primus aut Major appellaretur? Quid enim, ſi unicus manſiſſet? nec Primus ſic, nec Major appellatus eſſet. Expectandum igitur fuit, ac differendum id genus cognominis, donec ſciretur, an ex eventu poſſet convenire. *Longus, Rufus, Ahenobarbus* pro cognomine dictus aliquis, non potuit hoc nanciſci cognominis, niſi ex ſtatura, aut capillitio, aut barba, quæ nonum diem agenti puero adeſſe non poſſunt, ac barba quidem præcipue. Nam de ſtatura aut capillitio ſcio, quid contra dici poſſit. Ex poſt factis plures cognomina invenerunt. *Diadematus Metellus* nuncupatus, quod diu frontem ex ulcere diademate obligatam geſſiſſet. Claudus ac Cœcus dicti a vitiis corporis, quæ diu, poſtquam nati eſſent, acciderunt. A moribus alios vel vir-

tute aliqua cognomina ſortitos conſtat, quæ non apparuit, niſi jam in adulta vel profecta ætate. Titus Pomponius, quod optime Atticiſſaret in loquendo, cognominatus Atticus. Aemilius Lepidus ſimiliter a lepore orationis. Sexcenta ſunt ejus generis cognomina, quæ certum eſt non potuiſſe indi puellis infantibus, quod eorum cauſæ grandioribus jam natu evenerint. Quædam certe & ſtatim natis competebant, ut Poſtumi cognomen ei, qui poſt mortem patris natus eſt. At veteribus id etiam prænomen fuit. Ex caſu naſcentium quædam etiam obvenerunt, ideo & ſtatim natis poni potuerunt, ut *Agrippa*, & *Opiter* & *Cordus*, ſiquidem Grammaticis credimus vere eos tradere nominum illorum etyma. Præterea contra Valerium Maximum, vel auctorem ejus Scævolam, id vel præcipue facit, quod in veteribus inſcriptionibus multos puellos invenimus cum tribus illis nominibus deceſſiſſe, quosdam etiam cum duobus primis. Exemplis aliquot productis, plura aliis colligenda relinquam. In quodam lapide Romano mentio extat *M. Tarquitii Severi*, qui vixit annos V. menſes VII. dies IX. cui pater iisdem nominibus appellatus. Non ille expectavit tempus virilis togæ ſumendæ, ut omnia iſta nomina ſumeret. In alio lapide puer ſeptennis vocatur his tribus nominibus: *M. Titulonus Juſtus*. Alius quinquennis etiam quatuor habuit nomina. *C. Julii Valerii Lucilliani*, Tribulis tribus Palatinæ. Legitur & monumenti inſcriptio Romæ facta *M. Ulpio Lucio*, qui vixiſſe dicitur annos tres. Alia item poſita in eadem urbe cuidam *T. Pompuſio Secundino*, qui quatuor annos natus deceſſit; & alia *M. Quintio Felici*, trium annorum puello. Sed & *M. Marius Proculus* quidam in alio ſepulcri titulo viſitur qui vixit annos tres, cui pater *M. Marius Fronto*. Plura alia colligere eſt in ea inſcriptionum veterum parte, cui titulum fecerunt viri eruditi: *Affectus parentum in liberos*. Quædam inſcriptiones ibidem ſunt infantium, cum ſolo prænomine ac nomine, abſque cognomine, ut illa, quæ *L. Valerio infanti* dicata legitur, qui diebus tantum LXXI. vixerat. Et profecto certum eſt, ſi aliqua dilata ſunt nomina usque ad tempus virilis togæ, cognomen ſæpius eo demum tempore adſcitum. Tum enim aliquando in locum prioris cognominis aliud ſumebatur, aut novum imponebatur, quum usque adhuc abſque cognomine fuiſſent. Capitolinus in vita Marci Philoſophi refert, poſt virilem togam *Annium Verum* eum vocatum eſſe, cum antea *Veriſſimus* eſſet appellatus: *Poſt exceſſum vero Patris ab Adriano Annius Veriſſimus vocatus eſt: poſt virilem togam Annius Verus.* Lampridius in Diadumeno: *Ferunt denique Diadematum appellatum, ſed ubi adolevit, avi ſui nomine materni Diadumenum vocatum, quamvis non multum abhorruerit ab illo ſigno Diadematis nomen Diadumeni.* Verba illa *ubi adolevit*, accipienda de tempore, quo togam virilem ſumſit. Vides itaque tum vel cognomina mutata vel accepta, quæ ante id tempus data nulla fuerant. Capitolinus in Gordianis, de Gordiano ſeniore: *Quod Antoninorum cognomine ſemper eſt nuncupatus: quod Antoninum filium ſuum, ipſe ſignificari voluit in Senatu.* Poſuit hic *ſignificari* pro cognominari, ut *ſignum* pro cognomine acceptum non ſolum illis auctoribus, ſed huic etiam noſtro Arnobio. Notamus, in Senatu cognominatum a patre Antoninum hunc minorem Gordianum, die virilis togæ. Cetera nomina, prænomen nimirũ, & nomẽ ſic proprie vocatum, hoc eſt gentilitium, capiebantur a pueris ipſo die luſtrico, quo die nomina illis fieri dicebantur, dieique inde ipſi nomen *Nominalia*. Itaque ſemper obtinuit non ſolum priſco Romanorum adhuc libera Rep. viventium ævo, ſed etiam ſub Imperatoribus. Capitolinus in vita Albini: *Cum rarum eſſet, aquilas in his locis videri, in quibus natus eſt Albinus, ſeptima ejus diei hora convivii, quod celebritati pueri deputabatur, cum ei fierent nomina, ſeptem aquilæ parvæ de nido allatæ ſunt, & quaſi ad iocum circa cunas pueri conſtitutæ.* Quæ nomina fiebant pueris etiam illo tempore. Quid igitur ſibi vult cum ſuo Scævola Valerius, qui ad tempus togæ virilis, aut nuptiarum in feminis, nominum impoſitionem rejicit. Quo magis id cogitatione revolvo, eo magis abſurdum id videtur ac falſum, ut ſine nominibus fuerint ad illud usque temporis tam pueri quam puellæ. Putarim itaque, omiſſa conciliandi ratione, quæ nulla idonea poteſt adferri, Valerium male aſſequutum mentem auctoris ſui Scævolæ, quem ex ſuo ſenſu interpretatus eſt, cum aliter ille ſenſerit. Nimirum Scævola ſcripſerat, pueris, non priusquam togam virilem ſumerent, puellis, non antequam nuberent, *nomina propria imponi moris fuiſſe.* Scævolæ, ut plerisque aliis veterum, nomen proprium cognomen eſſe viſum eſt, atque ita eo loco intellexerat. Valerius, qui cum aliis etiam quamplurimis prænomen pro nomine proprio habuit, in verbis Scævolæ nominis proprii notionem ſic accipit. Huic tamen conjecturæ non nihil adverſari videtur quod ipſe Valerius alio loco, in eadem epitome de nominibus, non prænomen proprii nominis vicem habere dicit, ſed nomen gentilitium. Sic enim ſcribit: *Nomina autem quæ ad unumquemque noſtrum definiendum excogitata ſunt, eadem vim ſignificandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur, hoc diſtat, quia eo gens cognoſcitur, ideoque dicitur gentilitium. Cetera*

ordine

ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen, quod poſtfertur, cognomen: quod ad ultimum adiicitur, agnomen eſt. His verbis gentilitium nomen plane pro proprio agnoſcit. Quæ ſententia etiam fuit Dionyſii, ubi de Lucumone tradit, qui cum Romam venit, curavit ſe pro Lucumone Lucium vocandum, & alterum ſibi nomen adiecit, quaſi gentilitium, Tarquinium, quia Romanis mos eſſet, duo habere nomina: *μαθὼν ὅτι Ῥωμαίων ἑκάστῳ κοινὸν ὄνομα κεῖται, καὶ μετὰ κοινὸν ἕτερον ὃ δὴ συγγενικὸν αὐτοῖς ἐστι καὶ πατρωνυμικόν.* Hic, ut vides, prænomen vocat commune nomen, gentilitium autem ac patronymicum pro nomine proprio videtur habere. Certe ea ratione adductos apparet, qui gentilitium nomen proprium eſſe faciunt, quod nomen proprie & abſolute vocatur, cum, quod ante ſe habet, dicatur prænomen, quod poſt ſequitur, cognomen. Cui igitur potius conveniat nominis proprii notio, quam quod nomen proprie appellatur? Atqui nomen gentilitium proprium gentis eſt, aut familiæ, non perſonæ, & commune cenſetur omnium, qui ex eadem gente ſunt. Cum quæritur proprii nominis vera ac propria notatio, id tale eſſe debere videtur, ut ſingulorum in eadem familia ita ſit proprium, ut aliis non communicetur. Quod cum aliis commune mihi eſt, id proprium ac meum neutiquam dici poteſt. Præterea, ſi nomen gentilitium unius cujusque proprium putatur, ſervi, qui nec gentem, nec gentilitium nomen habuerunt, nomine proprio caruiſſe exiſtimandi. Græci quoque, quibus nullum nomen gentilitium, ſed unicum ac ſolum, quo a ceteris ejusdem familiæ liberis unusquisque eorum diſtinguebatur, proprii etiam nominis expertes juxta eam rationem fuiſſe cenſendi. Nec etiam hodieque aliter utimur. Nec enim gentilitium nomen nobis eſt proprium, ſed illud, quod præponitur gentilitio, ut Petrus, Johannes, Iacobus. Melius igitur illi, qui in nominibus Romanis prænomen proprii nominis vim habuiſſe crediderunt. Inter eos eſt Plutarchus in vita Coriolani, qui ex tribus his ejus viri nominibus *C. Marcii Coriolani*, Caium proprium eſſe dicit, Marcium vero commune gentis aut familiæ, Coriolanum autem cognomen: *ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸ Κοριολάνον, ᾧ καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν, ὅτι τῶν ὀνομάτων ἴδιον ὁ Γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον οἰκίας ἢ γένους κοινὸν ὁ Μάρκιος.* Idem tamen Plutarchus, quaſi ſui oblitus, ſaltem eorum, quæ in Coriolani vita ſcripſerat, in Mario aliud plane ſequitur, & Poſidonium reprehendit, quod in ea eſſet ſententia, in qua ipſe fuit, cum vitam Coriolani literis mandaret. Occaſione ex duobus C. Marii nominibus ſumta, cujus tertium ignorabatur, aliquot alios Romanorum commemorat, duobus ſimiliter tantum nominibus cognitos, prænomine ſcilicet & nomine, ut Quintum Sertorium, & Lucium Mummium, qui Corinthum evertit. Subjicit porro ibidem, eo argumento uſum Poſidonium, ut illos revinceret, qui tertium nomen, hoc eſt cognomen haberent pro proprio. Etenim, ſi proprium nomen habendum eſt, dicebat Poſidonius, tertium illud nomen in Romanorum nominibus, quod & cognomen vocatur, oporteret caruiſſe nomine proprio, qui ex Romanis duo tantum priora geſſerunt nomina, ut Caium Marium, Lucium Mummium, & Quintum Sertorium. Sed alio argumento eum repercutere conatur Plutarchus, ex nominibus itidem Romanis, ſed mulierum ſumto. Immo, inquit, ſi verum eſſet, quod vult Poſidonius, aut aliquam vim haberet ad aſtruendum quod ille ponit, in eandem & ipſe abſurditatem incideret, qua negari quoque poſſet, mulieres Romanas nullum habuiſſe nomen proprium, quia id nominis illis abeſſet, quod proprium putat eſſe Poſidonius, nempe prænomen. Ecce igitur & alia opinio circa proprietatem nominis, quæ vindicat eam cognomini, ſive tertio nomini Romano, cui nunc ſuffragari videtur Plutarchus, cum in Coriolano proprium adſeruerit prænomen. Et longe erravit Sigonius, dum non animadvertit, hæc duo loca Plutarchi citans, ea contrarias & pugnantes inter ſe continere ſententias. Nam ſenſum magis quam verba ex Mario Plutarchi referens, prima nomina propria eſſe, quaſi ex ipſius auctoris mente affirmat, cum ille Poſidonium eo loco refutet id aſſerentem. Ipſe vero eo inclinet, ut cognomen, ſive tertium nomen proprium eſſe cenſeat, quod negabat Poſſidonius. Ut Plutarchum tamen excuſemus, ac liberemus ea ſuſpicione, quaſi ipſe a ſe tam notabiliter diſſentiret, dicemus non eum ſuam promere ſententiam in principio vitæ Marii, ſed argumentum tantum Poſidonii infirmare, quo ille nitebatur, ad probandum, prænomen eſſe proprium nomen, ac refellendos contrariæ opinionis aſſertores, qui cognomen hac proprietate cognominandi donabant. Multi Romanorum binomines tantum fuere, ſolo prænomine ac nomine gentilitio noti. *ἐξ οὗ*, inquit, *καὶ μάλιστα Ποσειδώνιος ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα Ῥωμαίοις κύριον εἶναι νομίζοντας, οἷον τὸν Κάμιλλον, καὶ τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Κάτωνα. γίνεσθαι γὰρ ἀνωνύμους τοὺς ἀπὸ μόνων τῶν δυοῖν προσαγορευομένους.* Si tertium nomen proprium cenſetur, dicendum, ſine nomine fuiſſe proprio, qui tertium illud non habuerint. Ergo primum nomen proprium eſt, inferebat Poſidonius. Nam

gentilitium, quod eſt ſecundum, proprii notam habere non poteſt, quod gentis commune eſt. Non improbat quidem hanc ſententiam Poſidonii Plutarchus, quinimo ei plane adſtipulatur in Coriolano, ubi ſimiliter aſſerit, prænomen, ſive primum nomen fuiſſe proprium, ſed argumentum, quo id probare contendit, parum firmum eſſe, ex eo probat, quod everti poſſit pari prorſus argumento ab his, qui contrariam tuentur, & negant, proprium videri poſſe prænomen. Dicere quippe illi poterant, ſi prænomen proprium eſt nomen ſicut Poſidonio placet, mulieres Romanæ ſine proprio nomine fuere, quæ prænomine utique caruerunt. Οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον, ὅπερ οἴεται κυρίως ὄνομα Ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ Ποσειδώνιος. Quæ ſequuntur apud Plutarchum, ex ejuſdem Poſidonii ſententia dicuntur. Τῶν δὲ ἄλλων, τὸ μὲν κοινὸν, ἀπὸ συγγενείας, τοὺς Πομπηΐους καὶ τοὺς Μαλλίους καὶ τοὺς Κορνηλίους (ὥσπερ ἄν Ἡρακλείδας τις εἴποι καὶ Πελοπίδας) τὸ δὲ προσηγορικὸν ἐξ ἐπιθέτου πρὸς τὰς φύσεις ἢ τὰς πράξεις, ἢ τὰ τοῦ σώματος εἴδη καὶ πάθη τίθεται, τὸν Μακρῖνον, καὶ τὸν Τορκουάτον καὶ τὸν Σύλλαν, οἷον ὁ Μνήμων, ἢ ὁ Γρυπὸς ἢ ὁ Καλλίνικος. Tria igitur hæc ſunt ex opinione Poſidonii, quam ibi refert Plutarchus, & alibi etiam ſequitur Romanorum nomina: τὸ κύριον, quod eſt prænomen: τὸ κοινὸν, quod eſt gentilitium, ſive commune totius gentis: τὸ προσηγορικὸν, quod eſt cognomen. In quo tamen etiam notanda Poſidonii cum Dionyſio pugna, cum iſte προσηγορικὸν ὄνομα appellet, quod Poſidonio proprium habetur & κύριον. Dionyſius autem κοινὸν ſive commune velit eſſe, quod illi eſt proprium. At gentilitium Poſidonio proprium videtur, quod κοινὸν eſſe putat Dionyſius. Poſidonio, ut dixi, adſtipulatur Plutarchus, licet vim ejus argumenti haud ſatis validam cenſeat eam, qua refutare ille conatus eſt eos, qui tertium nomen proprium faciebant. Etenim pari argumento & ipſum refutari poſſe, qui primum proprium eſſe velit. Ideo poſt explicatam Poſidonii ſententiam ſubjicit Plutarchus: εἰς μὲν οὖν ταῦτα πολλὰς δίδωσιν ἐπιχειρήσεις ἡ τῆς συνηθείας ἀνωμαλία. Quibus verbis fatetur inæqualitatem conſuetudinis in nominibus concipiendis Romanorum, multa in contrarium ſuppeditare argumenta hoc aut illud ſentientibus. Inæqualitas in eo eſt, quod quidam virorum tertio nomine caruerunt, mulieres omnes primo. Hinc poteſt argumentum duci, primum nomen, ſive prænomen non eſſe proprium, quia mulieribus nullum fuit, quas tamen proprium aliquod nomen habuiſſe certum eſt. Rurſus illinc etiam poteſt ratio depromi probabilis, qua putet aliquis, tertium nomen minime proprium videri, quod quibuſdam viris illud tertium abſuerit, quos tamen proprio aliquo nomine nuncupatos fuiſſe pro comperto habendum. Hic eſt ſenſus eorum verborum Plutarchi.

Cætera non abſolvit Auctor, qui hæc quum typographo Arnobium ſub prælis verſanti imperfecta tradidiſſet, diem ſuum obiit: quo nomine omiſſa ſunt in Lugdunenſi illa editione.

ACTA DISPUTATIONIS ARCHELAI EPISCOPI MESOPOTAMIÆ CUM MANETE HÆRESIARCHA.

TESTIMONIA VETERUM
De hac Archelai Diſputatione.

SANCTUS Cyrillus Hieroſolymitanus in Catecheſi VI. pag. 145. ex editione Prevotii Græco-Latina in quarto, φεύγει ἐκ τῆς φυλακῆς (Μάνης) καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Μεσοποταμίαν· ἀλλ᾽ ἀπαντᾷ αὐτῷ τὸ ὅπλον δικαιοσύνης Ἀρχέλαος Ἐπίσκοπος, καὶ ἐπὶ φιλοσόφων

σόφων κριτῶν ἐλέγξας, ἀκροατήριον ἑλληνικὸν συστησάμενος, ἵνα μὴ Χριστιανῶν κρινόντων δοκῶσιν οἱ κριταὶ χαρίζεσθαι, Λέγε, φησὶν Ἀρχέλαος &c. *Fugit è carcere* (Manes) *& in Meſopotamiam venit; verum obſtitit ei armis juſtitiæ Archelaus Epiſcopus, & ſub Philoſophis eum Judicibus reprehendens, collecto Gentilium auditorio, ne ſi Chriſtiani Judices eſſent, viderentur faviſſe, Age profer, ait Archelaus*, & ut infra ad calcem Diſp. quibus abſolutis, ſtatim ſubdit, Τούτοις καὶ ἄλλοις πλείοσιν ἀνετρέπετο ὁ δράκων, τοιαύταις συμπλοκαῖς κατεπάλαισε τὸν Μάνην ὁ Ἀρχέλαος· Φεύγει πάλιν, καὶ ἐντεῦθεν, ὁ ἐκ τῆς φυλακῆς φυγών· καὶ τὸν ἀνταγωνιστὴν διαδράσας, ἔρχεται ἐπὶ κώμην εὐτελεστάτην, κατὰ τὸν ὄφιν, τὸν ἐν παραδείσῳ καταλιπόντα τὸν Ἀδὰμ καὶ τῇ Εὔᾳ προσελθόντα· ἀλλ' ὁ καλὸς ποιμὴν Ἀρχέλαος, τῶν προβάτων προνοῶν, ἀκούσας τὴν φυγήν, εὐθέως δρομαῖος ἐπὶ τὴν τοῦ λύκου ἐπείγετο ζήτησιν. Μάνης δὲ ἰδὼν ἐξαίφνης τὸν ἀντίδικον, ἐξεπήδησε, καὶ ἔφυγεν. *Talibus aliiſque pluribus ſermonibus evertebatur draco, talibus Archelaus conflictionibus Manem proſtravit. Iterum idem fugit & hinc, qui de carcere aufugerat; & elapſus adverſario, venit ad viliſſimum quendam pagum, ad inſtar ſerpentis, qui relicto Adam in Paradiſo, ad Evam acceſſit. Sed bonus paſtor Archelaus, ovium ſaluti providens, audita fuga, curſu citato, ad lupum requirendum feſtinat. Manes autem ſtatim atque adverſarium conſpexit, exiliit inde, atque aufugit.*

S. Epiphanius in hæreſi LXVI. num. VII. poſt allatam Manetis ad Marcellum epiſtolam, hæc habet, Συμβέβηκε γὰρ Ἀρχέλαον τὸν τῆς πόλεως Ἐπίσκοπον οἴκαδε ἅμα αὐτῷ εἶναι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μανιχαίου εἰς χεῖρας εἴληφεν ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος· ὁ δὲ Ἀρχέλαος γνοὺς τὴν αἰτίαν, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνούς, ἔβρυχε τοὺς ὀδόντας, ὥσπερ λέων ὠρυόμενος, καὶ ζῆλον Θεοῦ ἀναλαβὼν ἐπειρᾶτο ὁρμῆσαι μᾶλλον ἕως αὐτοῦ, καὶ χειρώσασθαι τὸν τοιοῦτον ὡς ἐπίλυτον, ἐκ βαρβάρων, ὅθεν καὶ ὥρματο, πρὸς ἀφανισμὸν τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων ἐπαναστάντα. *Ac tum forte contigit, ut eodem die, quo illam à Manichæo epiſtolam Dei ſervus accepit, Archelaus urbis Epiſcopus una cum illo domi eſſet. Qui re omni perſpecta dentibus fremens, rugientis leonis inſtar, ac divino quodam ardore percitus, ad Manichæum potius proficiſci cupiebat, hominemque è Barbaris, unde is ortus erat, advenientem, & ad humani generis perniciem inſurgentem capere.* Et paulo poſt num. VIII. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Ἀρχέλαος, ἔχων ἐν ἑαυτῷ μετὰ τὸν λόγον, καὶ τὸ ζηλωτικὸν τῆς πίστεως, ἐβουλεύετο, εἰ ἦν δυνατόν, ἐξ αὐτῆς τὸν ἄνδρα, ὥσπερ πάρδαλιν, ἢ λύκον, ἤ τι ἕτερον τῶν θηρίων ἀγρεύσας, θανάτῳ παραδοῦναι, ἵνα μὴ λυμανθῇ τὰ θρέμματα τοιούτου θηρός, ἐφ' ὅσον τὴν εἴσοδον κατανοῶν. *At Archelaus Epiſcopus præter doctrinam, fidei inſuper ardore præditus, author erat, ut, ſi fieri poſſet, homo ille pardi inſtar, ac lupi, vel cujuſvis alterius beſtiæ, interceptus, morti traderetur, ne ejuſmodi feræ incurſione pecora læderentur, cum illius ingreſſum cognoſceret.* Et infra poſt enumeratos à Turbone Manetis errores n. X. Ὡς δὲ ταῦτα οὕτως, καὶ ἐν καταλήψει γεγένηται ὑπὸ τοῦ Ἀρχελάου εἰς τὴν ἀντιβολὴν τοῦ ζητήματος, ἑτοιμότατος ὑπάρχων διὰ τὴν πρὸς Θεὸν πολυποίκιλον γνῶσιν τοῦ ἀνδρός, καὶ δι' ἣν προσεντεθείκειτο παρὰ τοῦ Τύρβωνος ἀκριβῶς μεμαθηκὼς τῆς περὶ τὸν ἄνδρα γοητείας τὰ πάντα, ἰδοὺ ὁ Μάνης παραγένετο μεθ' ὧν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἀνδρῶν. ἐξ αὐτῆς οὖν, καὶ εὐθὺς παρέρχονται εἰς συζήτησιν δημοσίᾳ, ἐν αὐτῇ τῇ Κασχάρῃ. πρότερον εἰς τὴν αὐτῶν ἀντιβολὴν τοῦ ζητήματος αἱρησάμενοι ὁμοῦ κριτὰς Μάρσιπόν τινα ὀνόματι, καὶ Κλαύδιον, καὶ Αἰγιαλέα, καὶ Κλεόβουλον, τὸν μὲν τῶν ἐκτὸς λόγων φιλόσοφον, τὸν δὲ ἰατροσοφιστήν, τὸν δὲ φύσει γραμματικόν, καὶ τὸν ἄλλον σοφιστήν. καὶ πολλῶν ῥημάτων εἰρημένων ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν, τοῦ τε Μάνη τὰ τῆς μυθώδους διδασκαλίας προβαλλομένου, καὶ τοῦ Ἀρχελάου, ὥσπερ ἀριστεύοντος ὁπλίτου, καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ δυνάμει καθαιροῦντος τὰ βέλη τῆς ἐναντίας, τὸ πέρας τὸ ἧττον ἀπενεγκαμένου τοῦ Μάνη, καὶ κρινάντων τῶν κριτῶν, τὸ βραβεῖον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ. *Hæc igitur cum ita ſe haberent, & Archelaus penitus omnia cognoſſet, ut de quæſtione illa diſputare poſſet; cumque ad id eſſet inſtructiſſimus, partim quod à multiplici divinarum rerum ſcientia paratiſſimus erat, partim quod à Tyrbone perdoctus ante fuerat, & omnes neſarii hominis præſtigias accurate didicerat; ecce tibi cum ſuorum comitatu Manes acceſſit. Quare ſubinde, nulla interjecta mora, publicam collationem inſtituunt in oppido ipſo Caſchara, ut ante omnia controverſiam illam agitarent. Ad id vero concertationis arbitros deligunt, Marſipum quendam, & Claudium, & Ægialeum, & Cleobulum, quorum primus ethnica ſapientia, ſecundus medicinæ profeſſor, tertius Grammaticus, poſtremus erat Sophiſta. Multa in ea diſputatione ultro citroque jactata ſunt; cum hinc Manes fabulas ſuas proponeret, inde Archelaus, velut egregius miles, adverſarii tela vi ſua, ac virtute diſcuteret. Poſtremo victus eſt Manes, ac de Judicum ſententia veritati ceſſit.* Et poſt pauca num. XI. Ἐντεῦθεν ὁ Μάνης ἀποδράσας &c. ἀναχωρήσας δὲ ἔρχεται εἰς κώμην τῆς Κασχάρων εἰς Διοδωρίδα καλουμένην, ἐν ᾗ Τρύφων τις ἐπιδεδημηκὼς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐτύγχανε τῶν αὐτόθι πρεσβύτερος· παρ' ᾧ ὁ Μάνης γενόμενος, πάλιν ἐκεῖνα καυχώμενος, καταλαβὼν τὸν ἄνδρα ἀγαθὸν μὲν τὰ ἄλλα, καὶ θαυμαστὸν τῇ θεοσεβείᾳ, πενιχρὸν δὲ τῷ λόγῳ· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις, ὡς ὑπείληφεν, οὐκ ἴσχυσεν ἐπιτωθάζειν τῷ τοῦ Χριστοῦ δούλῳ. *Secundum hæc Manes fuga ſibi conſuluit &c. Inde igitur diſcedens Diodoridem (pagus is eſt in Carcharis) ſeſe contulit: ubi Tryphon quidam erat vir optimus, ac tum loci illius*

us Presbyter. Ad hunc Manes divertens, rurſum miſcere omnia, ac ſe arroganter efferre, nactus hominem alioqui bonum, & excellenti pietate præditum, ſed orationis præſidio deſtitutum. Verum ne ſic quidem, uti ſperaverat, illudere Chriſti ſervo potuit. Et poſt pauca: Ἐντεῦθεν πάλιν βουληθέντος διαλέξασθαι πρὸς Τρύφωνα τὸν Πρεσβύτερον, καὶ αὐτοῦ ἐν πολλοῖς ἀντειπόντος, γράψαντός τε τῷ Ἀρχελάῳ &c. *Sed cum Manes iterum cum Tryphone Presbytero congredi vellet, qui ſibi in pleriſque contradixerat, ille rem omnem per literas Archelao ſignificat.* Et poſt pauca: ὁ γὰρ ἀπέστειλεν αὐτῷ δύο λόγους ἐν προχείρῳ καταλαβέσθαι τοῦ Μάνη, ἐκδέξασθαι δὲ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν αὐτοῦ ἐσήμανεν· ὁ Μάνης δὲ ἐν τῇ μέσῃ κώμῃ προελθὼν ὀρθριαίτερον, προσκαλούμενος ἦν τοῦ συνάρξασθαι, προκαλεῖσθαι, τὸν Τρύφωνα εἰς λόγους ἥκειν. καὶ τοῦ Τρύφωνος ἰνδαλλομένου, ἀποκριθέντος δὲ αὐτοῦ πρὸς ὅπερ ὧν ᾔτησε κατὰ τὴν ἐκ Θεοῦ δοθεῖσαν αὐτῷ σύνεσιν, καὶ στρεβήσαντος τὸν ἀπατεῶνα, ἠρέμα πως ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνδοιάζων, ἀνακύπτει ὁ Ἀρχέλαος ὥσπερ ἰσχυρὸς οἰκοδεσπότης τῶν ἰδίων ἐπιμελούμενος, καὶ μετὰ παῤῥησίας ἐπελθὼν τῷ συλᾶν ἐπιχειροῦντι ἐνεβριμεῖτο. εὐθὺς δὲ ὡς εἶδεν ὁ Μάνης τὸν Ἀρχέλαον, ὑποκριτικῶς καθ' ὑπόκρισιν ἔφη· ἔα με πρὸς Τρύφωνα διαλέγεσθαι· ὑπερβαίνει γάρ με τὸ σὸν ἀξίωμα διὰ τὸν Ἐπίσκοπον· ὁ δὲ καὶ μετ' ἐλέγχους τοῦ λόγου μείζονα αὐτὸν ὑποκριτὴν ἀποδείξας, ἀπεφίμωσεν· τῶν δὲ ὑπ' ἐκείνου προτεθέντων λόγων τὰς ἐπιλύσεις ποιησάμενος, αὖθις εἰς αἰσχύνην αὐτὸν κατέστησε, μηκέτι δυνάμενον διαίρειν στόμα· οἱ δὲ λαοὶ ζῆλον πάλιν ἀνειληφότες, ἐπειρῶντο τὸν ἀλιτήριον διαχειρίσασθαι· ὁ δὲ ἀποδρὰς τοὺς δήμους, καὶ εἰς τὸν προειρημένον κάστελλον Ἀραβίωνος πάλιν ἀφίκεται· *Archelaus his acceptis literis, duos ad eum libros mittit, quos in promptu, facilique comprehenderet, contra Manem conſcriptos. Ceterum ut adventum ſuum præſtolaretur admonuit. Interim Manes medium in pagum ſummo diluculo prodiens, Tryphonem ad diſputandum provocat. Qui cum ſe ſtitiſſet, & ad omnia, quæ quæſierat, ſingillatim pro ea, quam à Deo acceperat, ſapientia reſpondiſſet, atque impoſtorem leniter agitaret, apud ſe nonnihil hæſitans; repente Archelaus nec opinato conſpectus eſt, qui tanquam acerrimus paterfamilias, ſuorumque ſtudioſiſſimus, audacter in prædonem fremens incurrit. Quem ut Manes aſpexit, ſimulata blanditia; ſine me, inquit, cum Tryphone contendere; tu enim me, cum ſis Epiſcopus, dignitate ſuperas. Archelaus vero, ex eo, quod jam illius dogma confutatum erat, multo, quam verbis exprimi poſſet, ſimulandi callidiorem eſſe docuit, osque illi prorſus occluſit. Tum quæ ab illo propoſita fuerant diſſolvens, novum ei pudorem incuſſit, cum ne hiſcere quidem amplius auderet. Sub hæc populus, ardentibus rurſum animis, ſceleſtum illum opprimere conatus eſt. Quorum ille manus effugiens ad caſtellum Arabionis reverſus eſt.*

Notandum tamen eſt, Epiphanium perperam Tryphonem vocare Presbyterum illum, qui cum Manete diſputavit; nam in Actis diſputationis Archelai, à nobis primum editis, Diodorus diſerte appellatur.

Idem Epiph. n. XXI. Ἤδη δὲ ἀνδράσι μεγάλοις θαυμαστοῖς κατ' αὐτοῦ ἀντιῤῥήσεις τοῦ ἐλέγχου πεποίηνται· Ἀρχελάῳ μὲν τῷ Ἐπισκόπῳ, ὡς προείρηται. *Jam à magnis Viris admirabiles ad illius refutandos errores lucubrationes ſunt editæ, velut ab Archelao Epiſcopo, ut antea dictum eſt.* Et num. XXV. Κατὰ λέξιν δὲ καθεξῆς ὑποτάξω ἁρμοττόντως τὸ αὐτοῦ φρόνημα ἀπὸ Ἀρχελάου πρὸς αὐτὸν πεπραγματευμένον ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀντιλογίᾳ, ὡς αὐτὸς ἀπεκάλυψε Τύρβων, εἷς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, περὶ οὗ ἄνω ἐπεμνήσθην. ἐπερωτησάντων τοίνυν τῶν περὶ Ἀρχέλαον τὸν Ἐπίσκοπον, καὶ Μάρκελλον, Τύρβωνα περὶ τῆς τοῦ Μάνη διδασκαλίας, ὁ Τύρβων ἀπεκρίνατο λόγων, ἅτινα ἐκ τοῦ βιβλίου παρεθέμην, καί ἐστιν τάδε. *Sed nunc illius dogma ad verbum, uti conſentaneum eſt, adſcribam, ex Archelai opere, quod adverſus eundem illum edidit, ex his quæ à Tyrbone diſcipulo illius acceperat, de quo mentionem ante fecimus. Nam cum diſcipulo illius acceperat, de quo mentionem ante fecimus. Nam cum Archelaus Epiſcopus, & Marcellus de Manis dogmatibus Tyrbonem interrogaſſent, hæc ille ipſa reſpondit, quæ nos ex eo libro deſcripſimus, ſuntque ejusmodi.* Sequuntur excerpta ex actis diſputationis Archelai cum Manete, quæ græce, & latine habentur in editione noſtra cap. VII.

Idem Auctor in libro de Menſuris, & Ponderibus num. XX. iterum meminit Archelai, ejusque diſputationis cum Manete.

Sanctus Hieronymus de Scriptionibus Eccleſiaſticis cap. LXXII. *Archelaus Epiſcopus Meſopotamiæ librum diſputationis ſuæ, quam habuit adverſus Manichæum, exeuntem de Perſide, Syro ſermone compoſuit; qui tranſlatus in græcum, habetur à multis. Claruit ſub Imperatore Probo, qui Aureliano, & Tacito ſucceſſerat.*

Heraclianus Chalcedonenſis Epiſcopus in libris adverſus Manichæos, apud Photium in Bibliotheca codice XCV. Ἀνατρέπει δὲ τὸ παρὰ Μανιχαίοις καλούμενον εὐαγγέλιον, καὶ τὴν γιγάντειον βίβλον, καὶ τοὺς θησαυρούς. Καταλέγει καὶ ὅσοι πρὸ αὐτοῦ κατὰ τῆς τῶν Μανιχαίων συνέγραψαν ἀθεότητος, Ἡγεμόνιόν τε τὰς Ἀρχελάου πρὸς αὐτὸν ἀντιλογίας ἀναγράψαντα. *Evertit vero id, quod Manichæi appellant Evangelium, & Giganteum librum, atque Theſauros. Recenſet inſuper eos, qui ante ſe in Manichæorum impietatem calamum ſtrinxerunt, Hegemonium nimirum, qui diſputationem Archelai adverſus ipſum Manetem perſcripſit, &c.*

Socrates lib. 1. Hiſt. Eccleſ. cap. XXII. poſt abſolutam Manetis hiſtoriam, ſic inquit, Ταῦτα δὲ ἡμεῖς οὐ πλάσαντες λέγομεν· ἀλλὰ διαλόγῳ Ἀρχελάου τοῦ Ἐπισκόπου Κασχάρων, μιᾶς τῶν ἐν Με-

ἐν Μεσοποταμίᾳ πόλεων, ἐντυχόντες συνηγάγομεν· αὐτὸς γὰρ Ἀρχέλαος διαλεχθῆναι αὐτῷ φησὶ καὶ τὰ προγεγραμμένα εἰς τὸν βίον αὐτοῦ ἐκτίθεται. *Atque hæc nos haudquaquam commenti ſumus; ſed ex diſputatione quadam Archelai Caſcharorum urbis in Meſopotamia Epiſcopi, à nobis lecta, excerpſimus. Hic enim Archelaus ait, ſe cum Manichæo ipſo diſputaſſe, & ea, quæ ſuperius à nobis relata ſunt, de illius vita commemorat.*

Petrus Siculus in Hiſtoria Manichæorum pag. 25. 35. & 37. ea cuncta ad verbum refert, quæ ſupra ex Cyrillo Hieroſolymitano, S. Epiphanio de Menſuris, & Ponderibus, & ex Socratis Hiſtoria Eccleſiaſtica, de Archelao, ejusque cum Manete diſputatione modo retulimus.

Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in libro 1. adverſus Manichæos ſuis temporibus repullulantes, hæc habet, φυγὰς (ὁ Μάνης) καταλαμβάνει Μεσοποταμίαν, καὶ σπείρειν πάλιν ἀπάρχεται τὰ τῆς ἀποστασίας ζιζάνια· ὁ δὲ Κασχάρων Ἐπίσκοπος, Ἀρχέλαος αὐτῷ ὄνομα, ἀνὴρ ἱερὸς, καὶ περὶ λόγους τοὺς τε θείους, καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους περιδέξιος, ἑλληνικὸν ἀθροισάμενος ἀκροατήριον, ἵνα μὴ δόξῃ, χριστιανῶν κρινόντων, φιλοτιμίᾳ λαμβάνειν τὰ νικητήρια ἡ ἀλήθεια, πρὸς τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον τὸν τῆς εὐσεβείας ἀνακινήσας λόγον, οὕτω κατῄσχυνε, καὶ διήλεγξε τὸν τερατολογίαν, ὡς αὐτίκα τε φυγὴν ἐκεῖθεν, καὶ μηδὲ φυὴν λαβεῖν τὰ τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ σπέρματα· ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀποδρὰς, καταλαμβάνει κώμην τινὰ τῶν εὐτελεστάτων, κἀκεῖ πάλιν ὑποθάλπειν ἐμηχανᾶτο, καὶ παραδεικνύειν τὸ οἰκεῖον δυσσέβημα· ἀλλ' ὁ θερμὸς τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος, καὶ ὡς ἀληθῶς ποιμὴν Ἀρχέλαος, ὁ τὴν τυχοῦσαν τῶν προβάτων ποιούμενος πρόνοιαν, οὐκ ἐνερραθύμει διώκειν τὸν πικρότερον λύκου τὸ ποίμνιον διασπαράσσειν ἐπανιστάμενον. *E carcere fugiens* (Manes) *in Meſopotamiam venit, ibique hæreſeos ſua Zizania iterum ſpargere cœpit. At Carcharorum Epiſcopus, cui nomen Archelaus, vir ſacer, & multa in ſermonibus de divinis, humanisque rebus dexteritate prædiens, coacto Ethnicorum auditorio, ne ſi Chriſtiani judicaſſent, veritati victoriam, judicum favore, ceſſiſſe videretur, usque adeo miſerrimum illum redarguit, tantoque pudore ſuffudit, ut ſtatim fugam arripuerit, & ejus hæreſeos ſemina, antequam naſcerentur, oppreſſa fuerint. Porro inde fugiens Manes, ad viliſſimum quoddam oppidum pervenit, ibique rurſus fovere, atque evulgare ſuam impietatem machinabatur; ſed acerrimus pietatis propugnator, & revera paſtor Archelaus, qui ſedulam ovium curam gerebat, eundem lupo ſæviorem in Chriſti gregem, ut eum diſperderet, irruentem perſequi nequaquam ceſſavit.* Et infra, ὁ μὲν οὖν Μάνης οὗτος, ὁ τῆς τηλικαύτης ἀποστασίας ἔξαρχος, ἔτει τῆς βασιλείας ἐννάτῳ Οὐαλεριανοῦ, καὶ Γαλλιηνοῦ, οἳ Ῥώμης εἶχον τὸ βασίλειον κράτος, τὴν ἐν Πέρσαις φυλακὴν διαφυγὼν (οὐδὲν γὰρ κωλύει διελθεῖν ἃ τῆς ἱστορίας ὁ δρόμος παρῆλθεν ἄνωθεν) καὶ μετὰ Μεσοποταμίαν γεγονὼς, ὑπὸ δὲ τοῦ θεσπεσίου Ἀρχελάου, Κασχάρων δὲ τῆς αὐτῆς χώρας οὗτος ὁ ἱερὸς ἀνὴρ ὄφορος ἦν, πολλοὺς μὲν καὶ μεγάλους ἐλέγχους τῆς δυσσεβείας ἀπητήθη. ἐκεῖθεν δὲ διὰ τὴν ἀδόκητον αἰσχύνην ἀποδρὰς, εἰς Διοδωρίδα Κασχάρων κώμην παραδύεται· ἐν ταύτῃ δὲ Τρύφωνί τινι σπουδαίῳ, ἱερῷ μὲν ἀνδρὶ, τὸν δὲ τοῦ πρεσβυτέρου διέποντι βαθμὸν, ἐντυχὼν, τὰ ἴσα ὑπέστη· πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτός τε ὁ Ἀρχέλαος τὴν ἐκεῖσε παρείσδυσιν τοῦ πλάνου μαθὼν, ὀξὺς γὰρ ἦν, καὶ θερμὸς τὸν εὐσεβῆ ζῆλον, καταλαμβάνει τὸ χωρίον, καὶ πολλῆς ἐμπλήσας τὸν πλάνον ἀμηχανίας, καὶ ἣν ἔφευγεν αἰσχύνης, οἷς αὐτοῦ τὰ μυσαρὰ τῶν δογμάτων ἀνέτρεπέ τε, καὶ ἀνεσκεύαζε, καὶ προὐτίθει πᾶσι γέλωτά τε καὶ βδέλυγμα, παρασκευάζει πάλιν φυγάδα γενέσθαι. *Hic itaque Manes tam impiæ hæreſeos auctor nono anno Valeriani, & Galieni, qui Romanum obtinebant imperium, ex Perſarum carceribus fugiens (nil enim vetat, quominus in narrationis ſerie ſuperius prætermiſſa recenſeamus) cum in Meſopotamiam veniſſet, ab admirabili viro Archelao (erat autem ſacer iſte vir Carcharorum ejusdem regionis urbis Epiſcopus) ejus impietas egregie abundanterque confutata eſt. Inde ob ignominiam, quam ex necopinato paſſus eſt, fugiens, ad Diodoridem Carcharorum regionis oppidum clam acceſſit, ubi in Tryphonem* (male, vocabatur enim Diodorus) *quendam ſacrum probatumque virum, & in presbyterii gradu poſitum, incidens, non minorem ignominiam pertulit. Quin & ipſe Archelaus Manetem illuc adveniſſe cognoſcens, erat enim vir acer, & pietatis Zelo ſuccenſus, ad idem oppidum acceſſit, & deceptorem illum ad conſilii inopiam redactum, & confuſione, quam maxime vitabat, perfuſum, iterum iis rationibus, quibus exoſa ejus dogmata ſubvertit, & cunctis deridenda, atque deteſtanda propoſuit, fugam arripere coëgit.*

Petrus Lambecius lib. III. Bibliothecæ Cæſareæ codice XL. ait in eo codice contineri anonymi cujusdam auctoris Epitomen expoſitionis variorum Sanctorum Patrum, aliorumque veterum Scriptorum Eccleſiaſticorum, in Evangelia ſecundum Matthæum, Lucam, & Joannem, & ſubdit, *Cæterum quod ad Auctores antiquos in margine ibi annotatos, ex quorum operibus Epitome iſta collecta eſt, attinet, ii ordine alphabetico ſunt hi, Apollinaris Epiſcopus Laodicenus, S. Archelaus Caſchare in Meſopotamia Epiſcopus &c.*

Ex recentioribus de Archelao ſcribunt Ludovicus Ellies du Pin in nova Eccleſiaſticorum Scriptorum Bibliotheca, & Gulielmus Cave in Eccleſiaſticorum Scriptorum Hiſtoria literaria.

LAURENTIUS ZACCAGNIUS

Prolegomenis ad Collectanea Monumentorum Veterum

edita Romæ A. M DC XCVIII.

PRimum inter hæc vetera monumenta locum obtinent acta binæ diſputationis ab Archelao Meſopotamiæ Epiſcopo cum Manete nefariæ hæreſeos auctore, apud Carras primum, deinde in Diodoridis Vico habitæ, quorum editio tum ob materiæ præſtantiam, tum ob rei geſtæ antiquitatem, acceptiſſima, ut arbitror, illis erit, qui Sacrarum literarum ſtudio tenentur. Quinam acta iſta ſcriptis conſignaverit, inter Epiphanium, Hieronymum, & Heraclianum Chalcedonenſem Epiſcopum non convenit. Sanctus enim Epiphanius in Hæreſi LXVI. quæ Manichæorum eſt, num. XXI. XXV. & XXXII. & S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis cap. LXXII. Archelaum ipſum, quæ coram delectis Judicibus adverſus Manetem diſſeruit, ſcripto tradidiſſe putant. Heraclianus vero Chalcedonenſis Epiſcopus in libris, quos contra Manichæos conſcripſit, Hegemonium quendam illorum auctorem fuiſſe cenſuit. Siquidem Photius in ſuæ Bibliothecæ codice LXXXV. horum Heracliani librorum excerpta referens, eundem Heraclianum, ait, in confutandis Manichæorum erroribus, uſum fuiſſe actis diſputationis Archelai Epiſcopi cum Manete, ab Hegemonio conſcriptis. Et Heracliani quidem ſententiam confirmare videntur acta ipſa diſputationis, in quibus cap. XXXIX. hæc legimus: *Quoniam vero placuit Marcello diſputationem hanc excipi, atque deſcribi, contradicere non potui, confiſus de benignitate legentium, quod veniam dabunt, ſi quid imperitum, aut ruſticum ſonabit oratio; hoc enim tantum eſt, quod ſtudemus, ut rei geſtæ cognitio ſtudioſum quemque non lateat.* Et clarius in eorundem cap. ultimo; *Quibus poſtea agnitis Archelaus, adjecit ea priori diſputationi, ut omnibus innoteſceret, ſicut ego, qui inſcripſi, in prioribus expoſui.* Veriſimile enim non eſt Archelaum ita locutum fuiſſe, ſi ipſemet, quæ nunc habemus, diſputationis hujus acta ſcriptis mandaſſet; eo præſertim, quod pro *inſcripſi*, legendum potius eſſe videatur *exſcripſi* Sed nihilo ſecius cum in poſtremo eorundem actorum loco mox memorato diſerte dicatur, Archelaum ipſum nonnulla priori diſputationi ſuæ poſtmodum addidiſſe, in eam ſententiam lubens venio, ut Epiphanium, atque Hieronymum cum Heracliano conciliari poſſe credam, ſi dicamus, Archelaum Syriaca primum lingua cuncta, quæ coram delectis Judicibus adverſus Manetem protulerat, divulgaſſe; Hegemonium vero, quæ ab Archelao jam edita fuerant, meliori non ſolum ordine digeſſiſſe, verum etiam exordio, epilogo, aliisque nonnullis locupletaſſe, ut omnibus numeris abſoluta, celeberrimæ illius diſputationis acta ad poſteros transmitterentur. Porrò Syriaca primum lingua ſcripta fuiſſe acta iſta, præter Hieronymum id ipſum loco mox laudato clare teſtantem, illud etiam argumento eſt, quod Archelaus de ſolaris curſus ſpatio agens, ſphæram illud à Græcis vocari ait cap. XXXII. Quinam ea in Græcum ſermonem tranſtulerit, certo affirmari non poteſt, quamvis magna apud me ſuſpicio ſit, Hegemonium, qui alteram Archelai diſputationis editionem concinnavit, ipſum quoque eorundem verſionem è Syriaco in Græcum eloquium elucubraſſe, ut in notiorem linguam transfuſa, cuncti per Orbem fideles pleniſſimam eorundem notitiam habere poſſent. Factum id antiquiſſimis temporibus fuiſſe, ex Epiphanio conſtat, qui inſignia eorundem excerpta græce refert in Manichæorum hæreſi, nec dici poteſt, ex Syriaco exemplari Epiphanium ipſum Græca feciſſe, cum omnia, quæ ab eodem ex actis diſputationis Archelai cum Manete afferuntur, in latina, quam edimus, verſione totidem verbis reperiantur. De Latino interprete nobis tantum liquet, illum Hieronymo poſteriorem fuiſſe, quem de latina verſione mentionem feciſſe par erat, ſi ſuis temporibus extitiſſet; vixiſſe tamen ante ſeptimum Chriſtianæ æræ ſæculum, vel inde colligitur, quod in laudandis S. Scripturæ locis vulgatam editionem, quæ eo ſæculo per Occidentem paſſim recepta fuit, non ſequatur.

Porro Græcam verſionem, non vero Syriacum textum præ manibus Latinum interpretem habuiſſe, non modo ex univerſa ejus locutione, quæ Græcæ, non vero Syriacæ linguæ indolem, geniumque redolet, ſatis ſuperque demonſtratur, verum etiam pluribus aliis argumentis fortiſſime evincitur. Quippe in hujus diſputationis cap. VIII. ita loquitur, *Cum igitur Luna onus, quod gerit, animarum, ſæculis tradiderit patris. permanent illæ in columna gloriæ, quod vocatur Vir Perfectus. Hic*

autem

autem vir eſt columna lucis. Quæ verba ita leguntur in Græca apud Epiphanium verſione: Τῆς οὖν σελήνης μεταδιδούσης τὸν γόμον τῶν ψυχῶν, τοῖς αἰῶσι τοῦ πατρὸς, παραμένουσιν ἐν τῷ στύλῳ τῆς δόξης. ὃς καλεῖται ἀὴρ ὁ τέλειος· ὁ δὲ ἀὴρ οὗτος στύλος ἐστὶ φωτός. Ex quibus patet, latinum interpretem græcarum vocum ſimilitudine deceptum, pro ἀὴρ, ut Epiphanius habet, ἀνὴρ legiſſe, & cum vertere debuiſſet, *Permanent illa in columna gloriæ, quæ vocatur aër perfectus; aër autem iſte eſt columna lucis*; ipſum male interpretatum fuiſſe, *Quod vocatur Vir perfectus: hic autem Vir eſt columna lucis*; in quem ſane errorem nonincidiſſet, ſi ad Syriaci textus fidem, in quo magnum inter utramque vocem diſcrimen eſt, verſionem ſuam elaboraſſet. Sunt & aliæ ejuſdem interpretis hallucinationes, ex quibus id ipſum evidentiſſime colligitur. Siquidem cap. VII. de viventi ſpiritu à Manete confiɛto loquens, ait; *Rurſus ipſe vivens ſpiritus creavit luminaria, quæ ſunt reliquiæ animæ, & fecit ea firmamentum circumire, & iterum creavit terram, & ſunt octo.* Hinc autem patet ipſum græco exemplari uſum fuiſſe, in quo ſcriptum fuerat, εἰσὶ δὲ ὀκτώ, vel εἰσὶ δὴ ὀκτώ, cum tamen apud Epiphanium legatur εἰς εἴδη ὀκτώ *octuplici ſpecie*; quæ ſane æquivocatio non ex Syriaca, ſed ex græca tantum lingua oriri poterat. Sic cap. VIII. vertit, *effundet famem*, cum vertere debuiſſet, *peſtem*, à græcarum vocum λιμὸς, *fames*, & λοιμὸς, *peſtis* ſimilitudine deceptus, ut in noſtris ad eum locum notis obſervavimus. Sic capite IX. pro πήσσει, *congelat*, *frigore adſtringit*, ut eſt apud Epiphanium, legiſſe videtur πλήσσει, *percutit*, ut in eiſdem notis docuimus. Retinet etiam nonnullas voces græcas in verſione ſua, & interdum quidem abſolute, interdum vero addita earundem explicatione, quod utique non feciſſet, qui Syriace ſcriptum opus latinitati donaſſet. Hinc cap. LIII. talenti vocem pro pondere uſurpat, quo ſenſu apud Græcos vox τάλαντον, interdum accipitur. Sic paulo ante, *Cybi* vocabulo utitur, & ſtatim ſubdit ex emendatione noſtra, *quod nomen eſt tali*; vel ut in quodam Regio-Alexandrino codice legitur, *quod nomen eſt alea*, à κύβος, ſcilicet, quæ vox æque talum, atque aleam ſignificat, ut in noſtris ad eum locum notis, & earum appendice obſervavimus. Sic denique cap. VIII. ait, *Lunam apocruſin, detrimentum pati*, quam poſtremam vocem prioris interpretationem eſſe nemo non videt.

Refert Epiphanius cap. XI. Archelaum, poſt fugatum è Carris Manetem, de ejus adventu in Diodoridem Caſtrum, à Diodoro loci illius Presbytero certiorem factum, duos ad eundem Diodorum λόγους, hoc eſt, libros miſiſſe, ut eorum lectione inſtructus impii Hæretici conatus & ipſe infringere valeret. Sed eâ in re lapſum fuiſſe Epiphanium ſcitè advertit Gulielmus Cave in Scriptorum Eccleſiaſticorum Hiſtoriâ litterariâ, & ex actis ipſis diſputationis Archelai cum Manete luculenter oſtenditur, in iis enim cap. XLI. integra refertur Archelai ad Diodorum epiſtola, in qua ſe voluiſſe quidem, ait Archelaus, ad Diodorum omnia perſcribere, de quibus cum Manete coram delectis Judicibus diſputaverat; ſed propterea iis mittendis ſuperſediſſe, quod deinceps per otium de tota diſputatione eundem certiorem reddere cogitabat. In fine etiam epiſtolæ poſt breviter perſtrictos Manetis errores, ſe multa ſilentio præteriiſſe ſcribit, dum celerem ipſi reſponſionem reddere feſtinat, ne minima quidem librorum ad eundem miſſorum mentione factâ. Certum itaque eſt, Archelaum, quo tempore ad Diodorum Presbyterum litteras dedit, nullos adverſus Manetis hæreſim libros elucubraſſe: ſed nec ſecutis deinceps temporibus libri ulli ab Archelao adverſus eundem ſcripti fuiſſe videntur; niſi quis contendat, ipſummet acta diſputationis ſuæ ſcriptis mandaſſe. Nam Epiphanius ipſe ex alio quopiam Archelai libro nil recitat, nihilque ferme adverſus Manichæorum errores profert, quod in diſputationis à nobis editæ actis non reperiatur. Eadem quoque ſola acta, non verò alios quoſpiam Archelai libros laudat Heraclianus Chalcedonenſis Epiſcopus, dum omnium antiquorum Patrum ſcripta commemorat, quibus in ſuo adverſus Manichæos opere uſus fuerat. Quamobrem dicendum eſt, hac in re quoque humani quid paſſum fuiſſe Epiphanium, & duorum Archelai librorum loco habuiſſe acta ipſa diſputationis à nobis editæ, quæ cum res diverſis temporibus geſtas complectantur, haud inani conjectura colligi poteſt, in duas olim partes diviſa fuiſſe, in quarum priori diſputatio Archelai cum Manete apud Carras, in ſecundâ verò cuncta, quæ tam Diodorus Presbyter, quam idem Archelaus à Diodoro monitus, contra Manetem in Diodoridis caſtro egit, continerentur.

Jam verò Archelaum Κασχάρων, *Caſcharorum* Epiſcopum fuiſſe tradit Socrates lib. 1. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite XXII. Epiphanium ſecutus in Manichæorum Hæreſi num. v. & vII. & in tractatu de Menſuris, & Ponderibus Num. XX. At auctor iſte ſibi non conſtat, utpote qui in eadem Manichæorum Hæreſi Num. XI. Urbem, cujus Epiſcopus erat Archelaus, Καρχάρων, nominat in Petavianâ editione, licèt in aliâ Baſileenſi editione Καλχάρων, corruptè habeatur. Poſtremam hanc lectionem expreſſiſſe videtur Epiphanius ex actis ipſis diſputationis Archelai Epiſcopi cum Manete, in quorum initio dicitur, *Theſaurus*

 verus,

verus, ſive diſputatio habita in Carchar civitate Meſopotamiæ; eamque lectionem ſequuntur Petrus Siculus in Manichæorum hiſtoriâ pag. 37. & Photius P. C. in opere adhuc inedito adverſus Manichæos ſuo ævo repullulantes, lib. 1. qui dum Epiphanii narrationes in epitomen redigunt, Archelaum non Καχχάρων, vel Καλχάρων; ſed Καρχάρων Epiſcopum vocant; undè etiam patet, emendanda eſſe alia Epiphanii, & Socratis loca, in quibus Κασχάρα, vel Κατχάρων perperam legitur. Porrò urbem quandam Carcham nomine in Arabiâ felice ſitam fuiſſe, Anonymus Ravennas Geographiæ Scriptor tradit lib. II. cap. VII. Meminit & alterius Carchæ Ammianus Marcellinus lib. XVIII. cap. XXIII. & lib. XXV. cap. XX. cum ſequenti; verùm neutræ harum Urbium Archelaus Epiſcopus extitit; nam ejus cum Manete diſputatio habita eſt in Meſopotamiæ Urbe ſub Romanorum ditione poſitâ, cujus Epiſcopatum obtinebat Archelaus, ut diſertè dicitur apud Epiphanium, & in actis ipſius diſputationis: Carcha verò à Marcellino memorata, extra Meſopotamiam, trans Tigrim, in Perſarum ditione ſita erat, eodem Ammiano teſte locis ſuprà laudatis. Carchæ quoque Arabiæ Urbis, cujus apud Anonymum Ravennatem mentio eſt, Archelaus nullo pacto Epiſcopus eſſe potuit, cum antiqui omnes Scriptores eum non Arabiæ, ſed Meſopotamiæ Epiſcopum fuiſſe tradant. Poſteriorem apud Epiphanium lectionem, præter Petrum Siculum, atque Photium, probare inſuper videntur acta ipſa diſputationis Archelai cum Manete, in quorum initio dicitur, *Theſaurus verus, ſive diſputatio habita in Carchar civitate Meſopotamiæ*. Verum cum inferius cap. III. Charram habeant, eamque Meſopotamiæ urbem eſſe dicant; hinc lucidè conſtat, tam eadem acta, quam Epiphanium, & alios, intelligendos eſſe de Carris celeberrima Meſopotamiæ urbe; undè vias duas regias in Perſidem ducentes diſtingui tradit Marcellinus lib. XXIII. cap. IV. quæ urbs Charra etiam ſcribitur apud Paulum Diac. in Hiſt. Miſcella lib XXII. cap. XX. Carchar autem, vel Carchara in eisdem actis, & apud Epiphanium ſcriptum fuiſſe videtur, librariorum forſitan errore, vel quod vulgari indigenarum lingua ita nuncuparetur.

De tempore etiam habitæ ab Archelao diſputationis conſentanea ſibi nequaquam tradit Epiphanius; nam in libro de Menſuris, & Ponderibus num. XX. Manetem ob perpetratam Regis Perſarum filii necem ex Perſide profugum, in Meſopotamiam nono Valeriani, & Gallieni Impp. anno veniſſe, qui eſt Chriſtianæ æræ annus CCLXII. eodemque tempore cum Archelao ejusdem regionis Epiſcopo diſputaſſe refert. At in hæreſi Manichæorum ſub ipſum operis initium, & num. XX. primum quidem ortos fuiſſe Manichæos, ſeu potius antiquam de bono, ac malo Deo hæreſim à Manete per varias Orbis terrarum partes circa annum IV. Aureliani Imp. rurſus divulgatam fuiſſe ſcribit; deinde vero ſub Aureliano, & Probo id à Manete factum fuiſſe innuit, ut videre eſt num. XIX. XX. LIX. & LXXVII. ejusdem hæreſeos. Non potuit autem Archelaus Valeriani, & Gallieni anno IX. Manetem viva voce confutare, ut in libro de Menſuris, & Ponderibus ait Epiphanius, ſi poſt non paucos annos, vel anno IV. Aureliani, vel circa finem ejusdem Imperii, & initium Probi, Manes antiquioris nefarii dogmatis incrementa procuravit. Priorem Epiphanii calculum in libro de Menſuris, & Ponderibus ſequitur Petrus Siculus in Hiſt. Manichæorum pag. 37. & Photius in laudato lib. 1. adverſus Manichæos repullulantes, licet Valerianus Aug. jam ab anno VII. ejus Imperii à Sapore Rege Perſarum captus fuerit. Poſteriorem verò probant acta ipſa diſputationis Archelai cum Manete, ex quorum cap. XXXVII. lucidè apparet, Archelaum ſub Imperio Probi, non autem Gallieni, cum Manete, de cujus hæreſi nil adhuc ſibi compertum erat, diſputaſſe. Cyrillus quoque Hieroſolymitanus, qui ſeptuaginta tantum annis poſt detectam Manetis hæreſim ſe ſcribere teſtatur in Catecheſi VI. pag. 140. Manetem Probo imperante, hæreſim divulgare cœpiſſe, diſertè ſcribit. Dicendum itaque eſt, Epiphanium in libro de Menſuris, & Ponderibus erraſſe, & multo certiora de Manichæorum hæreſis exortu in libris adverſus hæreſes nobis tradidiſſe, licet in eisdem quoque libris iterum ſibi non conſtare deprehendatur; nam cum dixiſſet anno IV. Aureliani, qui partem anni CCLXXIII. & CCLXXIV. complectitur, emerſiſſe Manetem, ac præterea affirmaſſet, id accidiſſe Aureliani, & Probi temporibus, hoc eſt, anno Chriſti CCLXXVI. ſecundum quosdam, qui jam tum ab ejus nativitate annos numerare ſueverant, vel anno CCXLVI. ſecundum alios, qui à Chriſti morte annos ſupputabant; poſtea ſubdit, à Manetis temporibus uſque ad annum XIII. Imp. Valentis, & IX. Gratiani, ac primum Valentiniani Junioris, quo ipſe ſcribebat, hoc eſt, uſque ad æræ vulgaris annum CCCLXXVI. interceſſiſſe annos CVII. quod ſanè verum eſſe non poteſt; nam ab anno CCLXXVI. vel CCLXXIII. aut CCLXXIV. ad annum CCCLXXVI. non centum, & ſeptem anni; ſed centum tantummodo, vel CIII. aut CIV. anni ſecundum varias ſupputationes modo memoratas numerantur.

Porrò quonam Probi anno id acciderit, ex Euſebio colligi poteſt, qui in Chronico

nico

Digitized by Google

nico ſic de Manichæorum initiis ſcribit, *Secundo anno Probi juxta Antiochenos CCXXV. annus fuit, juxta Tyrios CCCII. vel CCCIII. ſecundùm quoſdam; juxta Laodicenos CCCXXIV. juxta Edeſſenos CCCLXXXVIII.* (ita enim corrigi debet Pontaci editio, in qua perperam legitur CCCLXXXIX.) *juxta Aſcalonitas CCCLXXX. Inſana Manichæorum hæreſis in commune humani generis malum exorta.* Hæc autem Euſebii verba ita intelligenda ſunt, ut non tunc primum Manichæorum hæreſis orta fuerit; jam enim ab Apoſtolorum ferme temporibus quorundam mentes ille nefarius error invaſerat, ut ex Archelao noſtro, & Epiphanio liquet; ſed quod tunc primum Manete hæreſim veterem per varias Orientis regiones diſſeminante, & in Archelaum fortè incidente, qui omnes ejus artes, ac errores diſputando detexit, ita in cunctorum per Orbem fidelium notitiam venerit, ut eo tempore incœpiſſe quodammodo dici potuerit. Videtur enim Archelaus poſt confutatum coram Judicibus Manetem, rem totam cunctis per Orbem Epiſcopis notam feciſſe, ut labanti Catholicæ Fidei, quanta poſſent ſedulitate, ſuccurrerent, eoque pacto factum fuiſſe par eſt, ut qui ſubdolos Manichæorum progreſſus ignorabant, tunc illorum hæreſim ortam fuiſſe crediderint, cum primum ejuſdem notitiam ex Archelai literis habuerunt.

Sed & habitæ ab Archelao diſputationis tempus ex D. Leone Magno præciſius deſignari poteſt, qui in Sermone II. de Pentecoſte, Manichæum innotuiſſe, ait, Probo Imp. & Paulino Coſſ. anno poſt Chriſti Reſurrectionem CCL. ut accommodatius ad Chronologicam veritatem in codice Oxonienſi legi Queſnellus teſtatur. At hic Probi, & Paulini Conſulatus partem anni primi, & ſecundi Imperii Probi continet, quem obeunte Tacito die XIII. Aprilis, ejuſque fratre Floriano poſt duos menſes occiſo, Romanum Imperium obtinuiſſe conſtat. Quare ſi juxta Euſebium anno Probi II. & juxta Leonem Magnum ſub Conſulatu Probi, & Paulini patefacta eſt Manichæorum hæreſis, neceſſario dici debet, Archelai eum Manete diſputationem, per quam univerſæ Eccleſiæ Manetis error innotuit, accidiſſe intra Julium, atque Decembrem anni CCLXXVII. Verum Archelai noſtri verba benigne ſunt interpretanda, qui in cap. XXVII. diſputationis ſuæ poſt trecentos ferè annos à Chriſti morte, imo poſt trecentos, & eò amplius annos ab eadem Chriſti morte adveniſſe Manetem aſſerit. Archelaum enim ad exaggerandam Manetis ſtoliditatem, qui Paraclitum ſpiritum à Chriſto promiſſum, temere ſe eſſe affirmabat, annorum numerum in diſputationis æſtu auxiſſe dicendum eſt, ut clarius oſtenderet, ipſum longo adeo poſt Chriſti mortem tempore emergentem, Paraclitum eſſe non poſſe, quem Jeſus poſt ſuum in Cœlos aſcenſum, illico ſe Apoſtolis miſſurum affirmaverat, & revera poſt quinquaginta ab ejus reſurrectione dies ab ipſo miſſum fuiſſe, Apoſtolorum acta diſerte teſtantur.

His de Archelai cum Manete diſputationis tempore, ac verſionibus, deque ejuſdem Archelai epiſcopali ſede prælibatis, agendum nobis eſt de ſynceritate, atque præſtantia ejuſdem operis, ac præterea videndum, an aliqua ſui parte mutilatum ſit; poſtremo indicandum, quænam actorum, quæ integra nunc primi edimus, fragmenta olim in lucem prodierint, & ex cujus Bibliothecæ codice editio noſtra profluxerit. Et primo quidem de actorum iſtorum ſynceritate ſuſpicio nulla oriri poteſt; nam Epiphanius anno Chriſti CCCLXXVI. adverſus hæreſes ſcribens, inſigne ex diſputatione Archelai fragmentum protulit in hæreſi Manichæorum cap. XXV. quod ejuſdem actis ex latina verſione à nobis in lucem editis prorſus reſpondet; ac præterea ſi Archelai rationes, atque argumenta cum Epiphanii confutationibus conferas, evidentiſſime apparebit, ipſum ita in omnibus ſecutum fuiſſe Archelaum, ut pauca de ſuo adverſus Manetis errores attulerit. Meminit etiam Actorum hujus diſputationis Socrates, qui in conſulatu XVII. Theodoſii Junioris, hoc eſt, anno æræ Chriſtianæ CCCCXXXIX. Eccleſiaſticam Hiſtoriam abſolvit, & ea omnia, quæ de Manichæorum hæreſi narravit, ſe ex eiſdem actis hauſiſſe ingenuè fatetur lib. I. cap. XXII. Eorum inſuper, tanquam ab Hegemonio quodam ſcriptorum, mentionem facit Heraclianus Chalcedonenſis Epiſcopus, ut ſupra dictum eſt. Denique Archelai noſtri operum fragmentum contineri in veteri Catenæ Græcorum Patrum in Evangelium Joannis, quæ habetur in ſcripto Cæſareæ Bibliothecæ codice, teſtis eſt Lambecius lib. III. Comm. de eadem Bibliotheca, codice XL. quod utique ex hujus diſputationis actis deſumptum fuiſſe non dubito.

Præterea ex eorundem actorum textu varia argumenta erui poſſunt, quibus eorum antiquitas, atque ſynceritas demonſtratur. Archelaus enim cap. XXVII. & XXXVIII. varios hæreticos enumerans, neminem Sabellio recentiorem appellat, quem Sixti II. temporibus, qui anno Chriſti CCLVII. & CCLVIII. Romanam Eccleſiam rexit, à Dionyſio Alexandrino hæreſeos accuſatum fuiſſe conſtat ex Euſebio in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. VII. cap. VI. Meminit quoque obſidionis Carrarum, cui præſentem ſe fuiſſe teſtatur cap. XXIV. quæ nulla alia videtur

eſſe poſſe, quam illa, quæ ſub Valeriano Auguſto contigit, cum ſcilicet à Perſis expugnata fuit; vel alia ſub Gallieno, cum ab Odenatho Orientis Rege Perſis erepta in Romani Imperii ditionem iterum redacta fuit, Trebellio Pollione teſte in Gallieno cap. X. & XII. Eorum inſuper mentionem facit cap. LII. qui per parentum traditionem Scythiani hæretici Apoſtolorum temporibus viventis notitiam habuerant, ſibique nonnulla de ejus hæreſi narraverant. Quin & varii antiqui mores, in hiſce actis memorati, de eorumdem ſynceritate nos dubitare non ſinunt. Nam in ipſo Actorum exordio dicitur nonnullos ex Romanarum Legionum militibus, Marcelli miſericordiæ exemplo commotos, depoſito militiæ cingulo, Chriſtianæ fidei nomen dediſſe, quod antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus à Chriſtianis militibus, ne Paganorum commercio, & ſuperſtitionibus macularentur, factum fuiſſe, teſtis eſt Tertullianus de Corona militis cap. XI. aliique in noſtris ad eum locum notis laudati. Marcellum quoque ait, hoſpitia in Chriſtianorum peregrinantium uſum per vias regias conſtruxiſſe, quæ à Carris in Perſidem ducebant, quod itidem ab antiquis Chriſtianis, qui ſedulam hoſpitalitati operam dabant, fieri conſueviſſe aperte colligitur ex Gregorii Nazianzeni invectiva I. in Julianum Apoſtatam, ubi Imperatorem hunc diverſoria, & hoſpitia per orbem Romanum, Chriſtianorum exemplo ædificari mandaſſe teſtatur, ut Paganorum ſuperſtitionibus majorem laudem, venerationemque conciliaret. Narrat inſuper Archelaus cap. LIV. Manetem in carcere poſitum, Diſcipulos ſuos miſiſſe *ad loca, in quibus Chriſtianorum libri conſcribebantur*, eiſque, Chriſtianorum ſe nuncios eſſe ſimulantibus, ſacrorum codicum copiam factam fuiſſe. At id ſub Ethnicis tantum Imperatoribus facere oportebat, quorum temporibus Chriſti fideles ſumma religione curabant, ne ſacroſanctæ legis libri ad Ethnicorum manus pervenirent, ac propterea non ubique, ſed certis quibuſdam in locis, Sacri codices vendi conſueverant. Corrigendus autem Epiphanius, qui in Manichæorum hæreſi cap. V. ait, Manetem diſcipulos ſuos ad inquirendos Sacros libros miſiſſe, antequam in carcerem truderetur; nam in mox laudato Archelai diſputationis loco diſerte dicitur, id à Manete factum fuiſſe, quo tempore in carcere detinebatur.

Nec ex ſacris tantummodo, verum etiam ex prophanis quibuſdam rebus, quarum in hiſce actis mentio fit, eorundem fides adſtruitur. In iis quippe legimus Manetem, cum à Marcello literis accitus Carras venit, baculum ex ebeno in manibus geſtaſſe, quod ab Alytarchis factitatum olim fuiſſe teſtatur Jo. Malelas in Chronico recens in Anglia edito pag. 367. Calliſthenes quoque ſpurius ſcriptor à Doctiſſimo Ducangio in Gloſſario mediæ, & infimæ græcitatis laudatus, verbo ἐϐελλῖνος, de Pſammeticho ita ſcribit, Καὶ ἐςολίσε ἑαυτὸν ςολὴν προφήτυ, κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ῥάβδον ἐϐελλίνην, ubi Æſopus ejuſdem Calliſthenis interpres, qui verſionem ſuam Conſtantio Conſtantini Magni filio dicavit, malè Tamariſci virgam vertit; unde patet hujuſmodi baculo eos uti conſueviſſe, qui publica aliqua dignitate decorabantur, quique doctrinæ laudem affectabant. Inceſſum quoque Imperatorum, dum publice cum Protectoribus, ſignis, draconibus, labaris, Ducibus, Principibus, & Præfectis urbem aliquam ingrederentur, exacte deſcribit cap. XXXVII. Denique de multiplici ſigillorum, & clavium uſu apud veteres non pauca tradit cap. XIV. & XXVI. quibus ſimilia prorſus in Ethnicorum Scriptorum monumentis occurrunt, ut in noſtris ad ea notis oſtendimus. Ex quibus omnibus ſatis ſuperque demonſtratur acta iſta genuina, & antiquiſſima eſſe, nec eorum fidem ulla ex parte nutare.

Illud tamen diſſimulare non poſſum Acta iſta diſputationis Archelai cum Manete, quæ ex Vaticano Caſinenſis codicis apographo primi edimus, integra nequaquam videri, ſed pluribus in locis à veteri librario mutilata. Siquidem Cyrillus Hieroſolymitanus in Catecheſi VI. pag. mihi 147. quædam Manetis argumenta cum Archelai reſponſionibus recitat, quæ in noſtræ editione non reperiuntur; nec dici poſſe videtur, Cyrillum Archelai dictorum ſenſum, non vero ipſamet Archelai verba laudaſſe, cum ſimile quidpiam in nullo noſtræ editionis loco legatur, ac præterea verba illa, quæ Cyrillus refert, ita concepta ſint, ut ab ipſomet Archelao prolata fuiſſe videantur. Sed & conjecturæ nonnullæ ex noſtra eorundem actorum editione peti poſſunt, quibus id ipſum ulterius confirmatur. Nam in eorundem cap. XII. hæc habentur, *Archelao autem erat cura pro populo, tanquam paſtori pro ovibus; cum luporum parantur inſidiæ. Igitur Marcellus Turbonem muneribus plurimis replevit, & in Archelai domum reſidere præcepit. Eadem autem ipſa die adventavit Manes*, & quæ ſequuntur. At vero nil in antecedentibus narratur, quod ea, qua Manes advenit, die factum fuerit. Præterea in cap. XXV. hujus diſputationis Archelaus ait, *Nonne David ex ore leonis, vel urſi eruit ovem? Hoc dicimus propter ore leonis, quod ait, de ore leonis, aut de ventre ejus poteſt educere, quod jam ille devoravit.* At vero in antecedentibus non legimus hæc unquam à Manete dicta fuiſſe. Quin & in cap. XXXVIII.

verba

Digitized by Google

verba illa, *Quæ quidem ego non ex meis verbis aſtruo*, & quæ ſequuntur uſque ad finem capitis, nullam cum præcedentibus connexionem habere videntur. Denique in horum Actorum capite ultimo, poſt narratam Manetis necem, hæc legimus, *Quibus poſtea agnitis Archelaus adjecit ea priori diſputationi, ut omnibus innoteſceret, ſicut ego, qui inſcripſi inprioribus expoſui.* Videntur autem hæc verba eſſe Hegemonii illius, qui ut ſuperius diximus, eadem acta compilavit, & in Græcum ſermonem tranſtulit. Sed in noſtra editione, quo loco ea de re ſermo habeatur, non invenio, quia fortaſſe in Caſinenſi codice præfatio deficit, in qua Hegemonius compilationis ſuæ rationem reddebat; niſi quis verba illa, *In prioribus expoſui*, de his accipienda eſſe cenſeat, quæ proxime de Manetis morte narravit. Jure itaque merito ſuſpicari poteſt, eum, qui Caſinenſem codicem ante quingentos, & amplius annos exaravit, magnæ Actorum diſputationis hujus prolixitate pertæſum, multa omiſiſſe, multaque breviaſſe, quorum tamen epitomen apud Epiphanium haberi arbitror, quem ex integris Archelai diſputationis actis ſuam Manichæorum hæreſeos confutationem potiſſimum hauſiſſe, editionem noſtram cum ejus ſcriptis conferenti clare patebit.

Quod ad eorum editionem attinet, vetuſti adeo monumenti partem reperit in perantiquo codice Bobienſi, qui nunc in Ambroſianæ Bibliothecæ ſervatur, Emericus Bigotius diligentiſſimus Italicarum Bibliothecarum perſcrutator, eamque Clariſſimo Valeſio communicavit, qui in calce ſuarum notarum ad Socratem, & Sozomenum, fragmenta illa edidit. Continent autem tum cuncta illa, quæ ex eadem diſputatione ſuis inſeruit ſcriptis Epiphanius, tum alia nonnulla ab eodem omiſſa, quæ tamen ne decimam quidem totius operis partem complent. Et tanti quidem apud Bigotium fuit pars illa diſputationis Archelai, ut eam cum Palladio recudere cogitaverit, appoſito Græco Epiphanii textu, ut ex utriuſque comparatione, genuina illorum fragmentorum lectione reſtituta, quivis colligere poſſet, quanti faciendæ ſint antiquæ latinæ verſiones, & quantum utilitatis ex illis redundet, ut idemmet ait in præfatione ad Palladii Dialogum de vita S Joannis Chryſoſtomi prope finem, ſed poſtea hanc curam iis relinquere ſatius duxit, qui novam editionem operum S. Epiphanii aggreſſuri eſſent, aut qui Socratis hiſtoriæ cum notis Doctiſſimi Valeſii rurſus edendæ operam ſuſciperent. Et hactenus quidem nil aliud ex Archelai diſputatione publicam lucem aſpexit. Cum autem Sacri Loci reverentia ductus, Caſinum veniſſem, & ab antiquiſſimis temporibus conditam ibi à Doctiſſimis æque, ac Sanctiſſimis Cœnobiarchis Bibliothecam perluſtraſſem, inter alia non pauca inedita adhuc vetera monumenta, Archelai integram cum Manete diſputationem in ſexcentorum, & amplius annorum codice reperi, quam bonæ Reverendiſſimi quondam Abbatis, nunc vero Archiepiſcopi Roſſanenſis Andreæ Deodati Viri humaniſſimi, atque amiciſſimi veniæ, cum nonnullis aliis veterum ſcriptis in Vaticanæ Bibliothecæ ornamentum tranſcribi curavi, operam, favoremque ſuum humaniſſime præſtante Domno Auguſtino Collicello à Neapoli, tunc temporis Bibliothecæ illius Præfecto. Non poſſum tamen hic ſilentio prætere quantum diligentiſſimi alterius Bibliothecarii Eraſmi Gattolæ à Cajeta humanitati debeam, qui nunquam meis votis defuit, plurimoſque in meorum ſtudiorum profectum labores ultro ſubivit, præſertim in emaculanda hac diſputatione Archelai, cujus apographi plurima loca mendis incubantia, cum archetypo codice contulit. Sed ut ad Archelaum redeam, reperto hoc vetuſtiſſimo adverſus Manichæos opere, ad nefariæ eorundem hæreſeos hiſtoriam conſcribendam animum admovi, eique non modo integram Archelai diſputationem, ſed & Photii Patriarchæ CP. libros IV. adverſus Manichæos ſuo tempore iterum exortos, aliaque multa adhuc inedita, magnique facienda veterum Auctorum ſcripta appendicis loco ſubjungere decreveram: ſed Doctiſſimorum Virorum conſilio factum eſt, ut in anteceſſum acta iſta in primo collectionis noſtræ tomo ederentur. Habes itaque, Erudite Lector, integram Archelai cum Manete diſputationem bona fide ex apographo Caſinenſis codicis, quod in Vaticana Bibliotheca ſervatur, editam, brevibuſque notis criticis illuſtratam, atque ubi per ingenium tuto licuit, emendatam; ſunt enim in eo codice librarii ſphalmata plurima, quæ ſine alterius codicis ope emendare periculoſum conatum eſſe, probe ſciunt, qui in vetuſtis ſcriptis edendis occupantur. Sed fortaſſe hoc opus, Deo dante, correctius recudere fas erit cum aliis veterum Scriptorum adverſus Manichæos lucubrationibus ad calcem noſtræ Manichæorum hiſtoriæ, ſi aliquod aliud exemplar inter luſtrandum Bibliothecarum noſtrarum loculos occurrat, aut in aliis Europæ Bibliothecis repertum, mihi communicare, Eruditos Viros non pigeat.

Cæterum magnum ex Archelai noſtri verbis Catholicæ Fidei præſidium, atque ornamentum accedit. Nam dum Manetis hæreſim validiſſimis argumentis oppugnat, ejuſque originem, atque incrementa conſectatur, non modo eam funditus ſubvertit,

& quam impios habuerit auctores, oſtendit; ſed & pleraque Catholicorum dogmata illuſtrat, atque confirmat. Elegans eſt inter alia locus de inſtituta ab Apoſtolis, quam uſque nunc ſervamus, Eccleſiæ Hierarchia, hiſce verbis in cap. LI. conceptus, *Sed & optimos architectos ei fundamentum noſtrum, id eſt, Eccleſia, Paulus poſuit, & legem tradidit, ordinatu Miniſtris, & Presbyteris, & Epiſcopis, in ea deſcribens per loca ſingula, quo modo, & qualiter oporteat Miniſtros Dei, quales, & qualiter fieri Presbyteros, qualeſque eſſe debeant, qui Epiſcopatum deſiderant, quæ omnia benè nobis, & rectè diſpoſita, uſque in hodiernum, ſtatum ſuum cuſtodiunt, & permanet apud nos hujus regulæ diſciplina.* Palmaria quoque ſunt in hiſce actis loca, in quibus humani arbitrii libertas adverſus recentiores hæreticos adſtruitur, ut videre eſt cap. XV. & XIX. Pulcherrima ſunt, maximeque notanda verba illa cap. XXXII. ubi ſic ait: *Deus enim omnia, quæ fecit, bona valde fecit, liberi arbitrii ſenſum unicuique dedit, qua ratione etiam legem judicii poſuit. Peccare noſtrum eſt, ut autem non peccemus, Dei donum eſt, ex eo quod in noſtro ſit arbitrio conſtitutum peccare, vel non peccare &c. Et certè qui voluerint, obſervant mandata, qui vero contempſerint, & in perverſum declinaverint, ſine dubio legem Judicii ferent.* Romanarum quoque antiquitatum ſtudioſi plura in hoc opere invenient ſcitu haud indigna, quorum pleraque ſuperius commemoravimus, ubi de ejuſdem ſinceritate tractavimus. Denique hinc etiam diſcere poſſumus quouſque Romani Imperii limites Parthorum, ſeu Perſarum ditionem verſus, tunc temporis protenderentur, aliaque nonnulla de locis in eorundem collimitio ſitis, deque Romanorum militum numero, qui apud Carras caſtra ſervabant; de his enim rebus ſparſim agitur in primis quinque capitibus hujus operis, ac præterea in ejuſdem cap. LII, LIV. & LV. Plura Eruditi inter legendum obſervabunt, nos enim alio properamus.

ACTA DISPUTATIONIS ARCHELAI EPISCOPI

MESOPOTAMIÆ ET MANETIS HÆRESIARCHÆ.

THESAURUS verus, ſive diſputatio habita in [1] Carchar civitate Meſopotamiæ, judicantibus [2] Manippo, & Ægialeo, & Claudio, & Cleobolo. In qua urbe Meſopotamiæ erat quidam vir, Marcellus nomine, qui vita, & ſtudiis, & genere, prudentia quoque, & honeſtate valde clarus habebatur; facultatibus etiam copioſus, & quod omnium maximum eſt, religioſiſſime Deum timens, & his quæ de Chriſto dicebantur, ſemper cum timore auſcultans, nec quicquam omnino boni erat, quod illi viro deeſſet; unde & honore plurimo ab univerſa civitate colebatur, plurimiſque ipſe civitatem ſuam frequenter largitionibus remunerabatur, pauperibus tribuens, afflictos relevans, tribulatis auxilium ferens. Sed ne infirmitate verborum virtutibus viri derogemus potius, quam digna proferamus, hæc dixiſſe ſufficiat; ad opus quod propoſitum eſt, veniam. Quodam in tempore cum Archelao Epiſcopo captivorum multitudo fuiſſet oblata à militibus qui ibi caſtra ſervabant, ſeptem millia numero, & ſeptingenti, non mediocris eum ſollicitudo conſtrinxerat, eo quod pro ſalute ipſorum aurum à militibus poſceretur; qui eum diſſimulare non poſſet, pro religione & timore Dei vehementer æſtuabat, & tandem ad Marcellum properans, rei geſtæ negotium exponit. Verum, ut hæc audivit vir piiſſimus Marcellus, nihil omnino moratus, ingreditur domum, præparans pretia captivorum, quantacunque popoſciſſent qui deduxerant

1 Hæc eadem urbs infra cap. 3. *Charra* vocatur, non *Carchar*, aut *Caſchar*, ut Epiphanius habet. Quare diſputatio illa habita fuiſſe videtur apud Carrhas celeberrimam Meſopotamiæ urbem. Vide plura in præfatione noſtra, ubi de Archelao.

2 Μάρσιππος vocatur apud Epiphanium in Hæreſi Manichæorum num. 10.

Digitized by Google

rant vinctos,& continuo, reſeratis bonorum ſuorum theſauris, pietatis pretia militibus, nec numero aliquo, nec diſcretione ulla [1] diſtinguit, ut magis dona, quam pretia viderentur. At illi admirati & amplexi tam immenſam viri pietatem, munificentiamque & facti ſtupore permoti, exemplo miſericordiæ [2] commonentur, ut plurimi ex ipſis adderentur ad fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti, [3] derelicto militiæ cingulo ; alii vero, vix quarta pretiorum portione ſuſcepta, ad propria caſtra diſcederent, cæteri autem parum omnino aliquid, quantum viatico ſufficeret, accipientes abirent.

II. His itaque geſtis lætus Marcellus erat valde, & accito uno ex captivis, Cortynio nomine, perquirebat ab eo cauſam belli, vel quo caſu ipſi inferiores extiterint, ac vinculis captivitatis innexi ſint. At ille, loquendi ſibi poteſtate permiſſa, ita exorſus eſt. Nos, Domine mi Marcelle, viventi Deo credimus ſoli. Eſt autem nobis mos hujuſmodi Patrum noſtrorum in nos traditione deſcendens, quique à nobis obſervatus eſt uſque ad hunc diem, per annos ſingulos extra urbem egreſſi, una cum conjugibus ac liberis, ſupplicamus ſoli, & inviſibili Deo, imbres ab eo ſatis noſtris ac frugibus obſecrantes : quod cum tempore, ac more ſolito celebraremus, immorantes jejunos veſper obtexit, & gravabant nos duo omnium difficillima, jejunium, & vigiliæ. Circa medium vero noctis invidus nobis, & importunus ſomnus obrepſit; & cervicibus degravatis ac laxis, [4] demerſo capite, frontem genibus elidit. Hoc autem factum eſt, quoniam tempus aderat, ut Dei judicio pœnas pro meritis penderemus; forſitan enim peccantes ignorabamus, aut etiam agnoſcentes non deſinebamus. In illa igitur hora ſubito militum nos multitudo circumdat, ut æſtimo, putantes nos pro inſidiis conſediſſe, aut omnino uſum vel ſtudium habere præliorum ; & nulla conventus noſtri cauſa penitus explorata, bellum nobis denunciant, non ſermone, ſed gladio, & homines, qui injuriam facere cuiquam non didicimus, ſine ulla miſericordia [5] miſſibilibus vulnerant, haſtis confodiunt, mucronibus jugulant. Et interfecerunt quidem ex nobis ad mille trecentos viros, vulneraverunt autem quingentos. Cum vero dies inclaruit, qui ſuperfuerant ex nobis, huc perduxerunt captivos, nec ſic quidem aliquid nobis miſericordiæ concedentes : agebant enim nos ante equos, haſtilium verberibus ſtimulatos, & equorum frontibus impulſos. Et perduravit quidem, ſi cui vires fuerunt tolerandi, plurimi vero ante ora dominorum crudelium concidentes, animas exhalabant ; pendentes uberibus parvulos ſuos matres, defatigatis ac dimiſſis onere brachiis, humi decidere ſinebant, agitatæ inſequentium minis ; omnis vero ſenilis ætas victa laboribus, ac reſoluta per inediam, corruebat in terram. Superbi vero milites hoc tam cruento collabentium ſpectaculo, tanquam voluptate aliqua, fruebantur, cum alios deficientes ſterni ſolo cernerent, in aliis ſitis ardoribus fatigatis, intuerentur etiam vocis meatum, areſcente linguæ glutino, præpediri ; alios vero viderent, converſis poſt terga oculis, expirantium parvulorum ſuorum ingemiſcentes exitiis, cum illi infeliciſſimas matres vagitibus inclamarent, illæ vero prædonum acerbitatibus agitatæ, quibus ſolis libere uti licebat, gemitibus reſponderent : quarum ſi quæ tenerius propriis indulgerent viſceribus, interitus fortem ſponte ſibi parem cum filiis præſumpſerunt; ſi quæ vero habere aliquid tolerantiæ potuerunt, captivæ huc uſque perductæ ſunt. Triduo itaque exacto, cum ne noctibus quidem aliquam requiem cepiſſemus, ad locum hunc perducimur, in quo poſt hæc jam quid geſtum ſit, melius ipſe noſti.

III. His auditis vir piiſſimus Marcellus plurimum in lacrymas profuſus eſt, miſertus tantos & tam varios caſus ; ſed nihil moratus, cibos præparat, fatigatis per ſemetipſum miniſteria exhibens, imitatus patrem noſtrum Abraham Patriarcham a) qui quondam Angelis à ſe hoſpitio ſuſceptis, non vernaculis imperavit vitulum deferre de gregibus ; ſed ipſe ſenior impoſitum humeris pertulit, ac per ſemet præparatos cibos propriis manibus Angelis appoſuit. Simili & Marcel-

1 Fortè, *diſtribuit.* 2 Fortè, *commoventur.*

3 Abhorruiſſe à militia Chriſtianos primitivæ Eccleſiæ, ne Paganorum commercio, atque ſuperſtitionibus macularentur, notius eſt ex Tertulliano de Corona Militis cap. 11. quam ut pluribus demonſtrari opus ſit. Sed ad illuſtrandum hunc diſputationis Archelai cum Manete locum, plurimum facit, quod ibidem ait Tertullianus. *Plane ſi quos militia præventos fides poſterior invenit, alia conditio eſt, ut illorum quos Joannes admittebat ad lavacrum ; ut Centurionum fideliſſimorum, quem Chriſtus probat, & quem Petrus catechizat ; dumtamen ſuſcepta fide, atque ſignata, aut deſerendum ſtatim ſit, ut multis actum, aut omnibus modis cavillandum, ne quid adverſus Deum committatur, quæ nec ex militia permittuntur ; aut noviſſime perpetiendum pro Deo, quod æque fides pagana condixit.* Concilium Nicænum can. 12. *Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monſtraverunt, deponentes militiæ cingulum, poſt modum vero ad proprium vomitum ſunt relapſi, ita ut quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annos poſt triennii tempus, quo inter audientes erunt, in afflictione permaneant.* Vide Lupum & Beveregium in eundem canonem.

4 Fortè, *dimiſſo.* 5 Barbara vox pro, *miſſilibus.* a) Geneſ. 18.

Marcellus functus officio, denos præcipit per convivia reclinari, ſeptingentiſque omnibus extructis menſis, cum ingenti lætitia reficiebat univerſos, ita ut qui ſupereſſe potuerant, oblivionem caperent laborum, ac totius mali efficerentur immemores. Cum autem quintus decimus tranſigeretur dies, Marcello cuncta affatim miniſtrante captivis, placuit eis omnibus remeandi ad propria tribui facultatem, præter eos, quos vulnerum cura retinebat, quibus competens adhibita medela, ad ſua cæteros abire præcepit. Sed his omnibus majora addidit Marcellus pietatis officia; cum plurima namque ſuorum manu progreſſus eſt ad ſepelienda corpora in itinere peremptorum, & omnia quæcunque invenire potuit, ut dignum erat, tradidit ſepulturæ: quo munere impleto, ad [1] Charram rediit, atque exinde recuperata ſanitate, vulneratos ad patriam remeare permittit, largiſſimo ad iter viatico præparato. At vero facti hujus opinio ad reliqua Marcelli bene geſta immenſum cumulum contulit: per univerſam enim regionem illam ingens fama diſcurrit de pietate Marcelli, ita ut plurimi ex diverſis urbibus videndi, atque cognoſcendi viri cupiditate flagrarent, & maximè hi, quibus ferre penuriam uſus ante non fuerat, quibus omnibus vir egregius indulgentiſſime miniſtrabat, Marcelli veteris imitatus exempla, ita ut omnes dicerent hoc viro nullum pietate præſtantiorem. Sed & viduæ univerſæ in Domino credentes ad eum concurrebant; cum imbecilli quoque ex eo ſibi auxilium certiſſimum præſumebant, nec non & orphani omnes ab ipſo nutriebantur, domuſque ejus peregrinorum, & pauperum hoſpitium dicebatur: ſuper omnia vero hæc, fidei curam egregie ac ſingulariter retinebat, ædificans cor ſuum ſuper immobilem petram.

IV. [2] Igitur cum diverſis in locis fama de eo ſæpiſſime ſpargeretur, etiam Stranga fluvio ſuperato, Perſarum in regionem eum pertulit admirandum, in qua demorabatur Manes quidam, qui ad ſe hujuſcemodi viri opinione perlata, plurima ſecum ipſe volvebat, quemadmodum cum doctrinæ ſuæ poſſet laqueis irretire, ſperans aſſertorem dogmatis ſui fieri poſſe Marcellum. Præſumebat enim univerſam ſe occupare poſſe provinciam, ſi prius talem virum ſibimet ſubdere potuiſſet; in quo duplici cogitatione animus æſtuabat, utrumnam ipſe ad eum pergeret, an literis eum primo tentaret adoriri; verebatur enim, ne fortè improviſo & ſubito ingreſſu malum ſibi aliquod naſceretur; ad ultimum verſutioribus conſiliis parens, ſcribere decrevit: accitumque unum ex diſcipulis, [3] Turbonem nomine, qui per Addam fuerat inſtructus, traditâ Epiſtolâ, abire jubet, ac perferre Marcello; [4] quique acceptam eam huic, cui à Mane fuerat præceptum, pertulit, omni itinere diebus quinque tranſacto. Veloci etenim uſus eſt curſu, in quo plurimum ſupradictus Turbo laboris, & moleſtiæ pertulit: ſi quando enim [5] veluti peregrinans ad hoſpitium perveniſſet, [6] quæ quidem diverſoria hoſpitaliſſimus Marcellus inſtruxerat, cum à ſervatoribus hoſpitiorum interrogaretur, unde, & quis, vel à quo miſſus eſſet, ajebat, ſum quidem [7] Meſopotamenſis, de Perſida autem venio, à Manichæo Magiſtro Chriſtianorum miſſus. At illi [8] ignotum ſibi nomen non libenter amplexi, Turbonem etiam ipſis hoſpitiis detrudebant, ne aquæ quidem ipſius ad bibendum facultate conceſſa; quæ cum ſingula quotidie, atque horum nequiora perferret ab his, qui per ſingula loca manſionibus, atque hoſpitiis præerant, niſi ad ultimum Marcello ſe portare literas indicaſſet, peregrinus Turbo mortis pertuliſſet exitia.

V. Acceptas igitur Marcellus literas reſolvit, ac legit, præſente Archelao civitatis Epiſcopo, quarum exemplum hoc eſt.

' *MANI-*

1 Habita eſt itaque hæc diſputatio apud Carrhas celeberrimam Meſopotamiæ urbem, cujus Epiſcopus erat Archelaus, uti ſupra adnotavimus.

2 Hinc incipit pars hujus operis edita à Valeſio ex Codice Bobienſi, qui nunc in Ambroſiana Bibliotheca ſervatur.

3 Codex Bobienſis legit, *Adda Turbonem.* Fuit autem Adda unus ex diſcipulis ſuis, cui Orientem hæreſi inficiendum Manes demandavit, ut infra cap. II. dicitur.

4 Codex Bobienſis, *Quippe* mala lectio.

5 Idem codex *ad veſperam veluti peregrinum.*

6 Idem codex, *quæ quidem ipſa diverſoria.* Hinc autem apparet quam ſedulo hoſpitalitati operam dederint primitivæ Eccleſiæ fideles Pauli præcepto in Epiſtola ad Hebræos cap. 13. verſ. 1. obſecuti. Tertullianus de Præſcriptionibus adverſus Hæreſes cap. 20. *Sic omnes* (Eccleſiæ videlicet) *prima & apoſtolica; dum una omnes probant unitatem, dum eſt illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis; quæ jura non alia ratio regit, quam ejuſdem ſacramenti una traditio.* Nota ſunt, quæ de Chriſtianorum erga Peregrinum hoſpitem officiis refert Lucianus in libro de ejuſdem morte. Sed & quod de diverſoriis atque hoſpitiis, per regias vias in Perſidem ducentes, à Marcello conſtructis; hic legimus, id aliis in locis, ac ubique ferme à Chriſtianis factum fuiſſe, aperte colligitur ex Gregorii Nazianzeni invectiva I. in Julianum Apoſtatam, ubi Imperatorem hunc ad Chriſtianorum imitationem diverſoria & hoſpitia per orbem Romanum ædificari mandaſſe teſtatur, ut Gentilium ſuperſtitionibus majorem laudem, venerationemque conciliaret. Vide plura apud Priorium de Literis Canonicis cap. 5. & ſeqq. & Thomaſinum de Teſſeris hoſpitalitatis cap. 26.

7 Codex Bob. *Meſopotamenum.*

8 Codex Bobienſis, *ignoratum.*

MANICHÆUS

Apoſtolus Jeſu Chriſti, & qui mecum ſunt omnes ſancti, & virgines, Marcello filio cariſſimo gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & Domino noſtro Jeſu Chriſto, & dextera lucis conſervet te à præſenti ſeculo malo, & [2] à ruina ejus, & à laqueis maligni.

Dilectionem quidem tuam immenſam ſentiens, vehementer gaviſus ſum; fides vero, quia non ſit [3] juxta te recta ratione, moleſte tuli; propter quod ad emendationem generis humani [4] miſſus ſum, & ſubveniens his, qui ſe ſeductionibus, atque erroribus tradiderunt, hæc [5] ſcripta ad te neceſſarium duxi tranſmittere; primo quidem ad ſalutem animæ tuæ, deinde & eorum qui tecum ſunt; [6] uti ne indiſcretos animos geras, ſicut ſimpliciorum [7] magiſtri docent dicentes, malum, & bonum ab eodem ſubſiſtere, & unum initium introducentes, neque quicquam perſcrutantes, vel diſcernentes [8] à luce tenebras, & bonum à malo, & exteriorem hominem ab interiori, ſicut prædiximus; ſed confundere ac permiſcere alterum alteri non ceſſant. Tu vero, ò fili, ne ſimiliter ut multi hominum, irrationabiliter & ſimpliciter utraque indiſcreta [9] permiſceas, neque bonitatis Deo inferas contumeliam. Initium enim & finem, & horum patrem malorum ad [10] Deum referunt, *b*) *quorum finis eſt maledicto proximus.* Non enim [11] his, quæ dicta ſunt in Evangeliis Salvatoris noſtri & Domini Jeſu Chriſti credunt, quia *non poteſt arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere. c*) Quomodo Dominum Satanæ, & malorum ejus actuum factorem dicere audeant & conditorem, plurimum miror. Et atque utinam eò uſque eorum vanitas perveniſſet, & non unigenitum, [12] *qui de Patris finibus deſcendit*,

ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ

Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἅγιοι, καὶ παρθένοι, Μαρκέλλῳ τέκνῳ ἀγαπητῷ, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ δεξιὰ τοῦ φωτὸς διατηρήσει σε ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ, καὶ τῶν συμπτωμάτων αὐτοῦ, καὶ παγίδων τοῦ πονηροῦ, ἀμήν.

Τὴν μὲν περὶ σὲ ἀγάπην μεγίστην οὖσαν αἰσθηθεὶς, λίαν ἐχάρην. τὴν δὲ πίστιν οὐκ οὖσαν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἠχθέσθην. ὅθεν πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἀποσταλεὶς, φειδόμενός τε τῶν ἀπάτῃ καὶ πλάνῃ ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότων, ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς σὲ ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἀποστεῖλαι, πρῶτον μὲν πρὸς σωτηρίαν τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς. ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἅμα σοι τυγχανόντων, [6] πρὸς τὸ μὴ ἀδιάκριτόν σε ἔχειν τὸν λογισμὸν, ὡς οἱ τῶν ἁπλουστέρων καθηγεμόνες διδάσκουσι λέγοντες, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ φέρεσθαι, καὶ μίαν ἀρχὴν εἰσηγούμενοι, οὐ διακρίνοντες, οὐδὲ διαιροῦντες ἀπὸ τοῦ φωτὸς τὸ σκότος, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ φαύλου, καὶ τὸν ἔξωθεν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἔνδον, ὡς προείπομεν, ἀλλὰ κιρνῶντες καὶ ἐγκαταμιγνύντες θάτερον θατέρῳ, οὐ παύονται. σὺ δὲ, ὦ τέκνον, μὴ ἴσα τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀλογίστως, καὶ ἁπλῶς ἀμφότερα, ὡς ἂν τύχοι, ἑνώσῃς, μηδὲ τῷ τῆς ἀγαθωσύνης Θεῷ ἀνατίθεσο. ἀρχὴν γὰρ, καὶ τέλος, καὶ τὸν τούτων πατέρα τῶν κακῶν, ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρουσιν, ὧν τὸ τέλος κατάρας ἐγγύς. οὔτε γὰρ [11] ἐν τοῖς εἰρημένοις εὐαγγελίοις παρ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ πιστεύουσιν, ὅτι οὐ δύναται δένδρον καλὸν καρποὺς κακοὺς ποιῆσαι, οὐδὲ μὴν δένδρον κακὸν καλοὺς καρποὺς ποιῆσαι. καὶ πῶς τὸν Θεὸν τοῦ Σατανᾶ, καὶ τῶν κακῶν αὐτοῦ πραγμάτων λέγειν τολμῶσι ποιητὴν καὶ δημιουργὸν, θαυμάζειν μοι ἐπέρχεται. καὶ εἴθε μὲν ἄχρι τούτων ἔφθασεν αὐτῶν ἡ ματαιοπονία καὶ μὴ τὸν μονογενῆ τὸν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ πατρὸς

1 Hanc Epiſtolam cum Marcelli reſponſione integram refert Epiphanius in Manichæorum hæreſi n. 6. ex quo græca deſumpſimus.

2 Codex Bobienſis, *à ruinis ejus, & de laqueis.* Sic & Epiphanius.

3 Idem codex, *juxta rectam rationem.* Sic & Epiphanius.

4 Idem codex, *miſſus ſum ſubveniens.* Epiphanius, *miſſus & ſubveniens.*

5 Idem codex, *hæc ſcripta neceſſarium duxi.*

6 Hinc patet recte in græco Epiphanii textu emendaſſe Petavium; πρὸς τὸ μὴ ἀδιάκριτον nam prius, μὴ, deerat.

7 Codex Caſinenſis, *magiſtri dicentes.* Sed aliam lectionem exprimit etiam Epiphanius.

8 Malè idem codex, *à luce, à tenebris.*

9 Codex Caſinenſis, *Permiſcens* at Bobienſis, *Permiſceas neque bonitatis Dei inferas.* Epiphanius, *Permiſceas, neque ad bonitatis Deum referas. Initium enim, &c.* Præterea Caſinenſis legit paulo poſt, *Initium & finem.* Nos autem ex utroque codice, atque Epiphanio hunc locum emendavimus.

10 Bobienſis codex, *Dominum.*

11 Caſinenſis habebat, *In his.* Vide tamen an leviter emendandum ſit apud Epiphanium, οὔτε γὰρ τοῖς εἰρημένοις ἐν εὐαγγελίοις.

12 Codex Bobienſis, *Qui patris finibus diſceſſit.* Caſinenſis, *Quidem patris finibus deſcendit.* Nos ex Epiphanio hunc locum reſtituimus. *b*) Hebr. 6. 8. *c*) Matth. 7. 18.

d) Chriſtum, Mariæ cujuſdam mulieris eſſe dicerent filium, ex ſanguine, & carne, ac reliquis mulierum ſpurcitiis generatum. Et, ut ne plurima per hanc epiſtolam ſcribam, atque in longitudinem temporis protraham patientiam tuam, cum mihi non adſit eloquentia naturalis, ſufficit iſta dixiſſe. Omnia autem cognoſces, cum præſens fuero apud te; ſi tamen ſaluti tuæ [1] parcere, ac providere feſtinas; non enim *laqueum alicui injicio, e)* ſicuti plurimi inſipientium faciunt. Intellige quæ dico, fili [2] honorabilis.

πα[τ]ρὸς καταβάντα Χριστὸν, Μαρίας τινὸς γυναικὸς ἔλεγον εἶναι υἱὸν, ἐξ αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ τῆς ἄλλης δυσωδίας τῶν γυναικῶν γεγενῆσθαι. καὶ ἵνα μὴ τὰ πολλὰ διὰ τῆσδε τῆς ἐπιστολῆς γράφων, εἰς μῆκος χρόνου διασύρω σου τὴν ἐπιείκειαν, οὐκ ἔχων τὰς φυσικὰς φράσεις, ἐπὶ τούτοις ἀρκεσθήσομαι. τὸ δ' ὅλον γνώσῃ παρόντος μου πρὸς σὲ, εἴγε τῆς σεαυτοῦ σωτηρίας ἔτι φείδῃ, οὐδὲ γὰρ βρόχον τινὶ ἐπιβάλλω, ὡς οἱ τῶν πολλῶν ἀφρονέστεροι ποιοῦσιν. νόει ἃ λέγω, τέκνον τιμιώτατε.

VI. Hac epiſtola lecta, bajulum literarum Marcellus [3] obſequentiſſime fovebat hoſpitio, Archelaus vero ea quæ lecta ſunt, non libenter amplexus, velut leo concluſus dentibus [4] infrendebat, auctorem epiſtolæ ſibi deſiderans dari; quem Marcellus ſuadebat quieſcere, ſemet polliciens procuraturum præſentiam viri. Reſcribere ergo Marcellus ad ea, quæ ſcripta ſunt, ſtatuit epiſtolam continentem hæc.

MARCELLUS

[5] *Vir notus, Manichæo, qui ſibi per epiſtolam indicatus eſt, ſalutem.*

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ

Ἀνὴρ ἐπίσημος, Μανιχαίῳ τῷ διὰ τῆς ἐπιστολῆς δηλωθέντι. Χαίρειν.

SCriptam quidem à te epiſtolam ſumpſi, & Turbonem ſolita mihi humanitate ſuſcepi, ſenſum vero literarum nequaquam adverti; niſi forte tu præſens exponas nobis per verba, ſingula, [6] ſicut promiſiſti. Vale.

ΤΗν μὲν ὑπὸ σοῦ γραφεῖσαν ἐπιστολὴν προσεσηκάμην. τὸν δὲ Τύρβωνα προσεδεξάμην κατὰ φιλοφροσύνην ἐμὴν, τῶν δὲ γραμμάτων τὸν νοῦν οὐδαμῶς ἔγνων, εἰ μὴ σὺ παραγενόμενος φράσῃς ἡμῖν καταλογάδην ἕκαστον, ὡς ὑπέσχου διὰ τῆς ἐπιστολῆς. ἔρρωσθε.

Hanc epiſtolam ſignatam tradebat Turboni referendam ad eum, à quo prius ipſe pertulerat: ille vero ad eum redire penitus reluctabatur, memor itineris laborum, & rogabat alium pro ſe dirigi, abnegans ultra ſibi [7] ad eum rediturum, aut communionem cum eo aliquam facturum. Marcellus verò, accito uno ex pueris ſuis, Calliſto nomine, præcipit proficiſci, qui nihil moratus, illico proficiſcitur: & poſt triduum pervenit ad Manem, quem in caſtello quodam [8] Arabionis reperit, atque epiſtolam tradidit; qua ille perlecta, gaviſus eſt, à Marcello invitatum ſe eſſe, ac ſine mora iter invadit: Turbonis tamen remorationem non proſperam [9] præſagitus, & quaſi conſulto itinere ad Marcellum perrexit. Turbo vero de Marcelli domo prorſus non diſcedebat, nec ab Archelai Epiſcopi confabulatione ceſſabat: valde enim ſtudioſe uterque de Manichæi ſtudiis perquirebant, ſcire cupientes, qui ſit, unde, vel quid verbi ferat. At ille univerſa dilucidè enarravit, repetens & exponens de fide ejus hoc modo.

VII. [10] Si fidem Manichæi diſcere à me vultis; breviter audite. Hic duos colit Deos innatos, ex ſemetipſis extantes, æternos, unum uni adverſantem; & alterum quidem bonum, alterum autem malum introducit. Lux uni nomen imponit, & alteri tenebras. Et lucis quidem eſſe partem animam, quæ in hominibus eſt, tenebrarum autem corpus, &

ΕΙ τὴν τοῦ Μάνη πίστιν θέλετε μαθεῖν, παρ' ἐμοῦ ἀκούσατε συντόμως. οὗτος δύο σέβει θεοὺς ἀγεννήτους, αὐτοφυεῖς, ἀϊδίους, ἕνα τῷ ἑνὶ ἀντικείμενον, καὶ τὸν μὲν ἀγαθὸν, τὸν δὲ πονηρὸν εἰσηγεῖται, φῶς τῷ ἑνὶ ὄνομα θέμενος, καὶ τῷ ἑτέρῳ σκότος, καὶ τοῦ μὲν φωτὸς εἶναι μέρος τὴν ἐν ἀνθρώποις ψυχὴν, τοῦ δὲ σκότους τὸ σῶμα, καὶ τὸ τῆς ὕλης δημιούργημα. μῖξιν δὲ, ἤτοι σύγκρασιν

1 Caſinenſis, *parere.* Melior alia lectio Bobienſis codicis, ut patet ex Epiphanio.
2 Codex Bobienſis, *Honorabilis. Vale*, quod verbum non habet Epiphanius.
3 Codex Bobienſis, *Obſequentiſſimo.* 4 Codex Bobienſis, *Infringebat.*
5 Melior Petavii verſio, *Vir illuſtris.*
6 Codex Bobienſis, *Sicut per epiſtolam promiſiſti. Vale. Hanc epiſtolam ſcriptam atque ſignatam tradebat Turboni ferendam.* Epiphanius pariter legit, *ſicut per epiſtolam promiſiſti. Vale.*
7 Codex Bobienſis, *Ad illum reverſurum, aut communionem cum eo aliquam fore.*
8 Caſtellum hoc trans fluvium Strangam ſitum fuiſſe in medio Perſarum & Meſopotamiæ, ait Epiphanius in hac hæreſi num. 7. 9 Codex Bobienſis, *Præſagus.*
10 Sequentia uſque ad cap. 12. verbatim græce retulit Epiphanius num. 25.

d) Joan. 1. 18. *e*) 1. Cor. 7. 35.

quæ ex materia eſt conditio. Permixtionem autem, vel conjunctionem [1] hoc modo dicit effectam, conferens ambos Deos in hujuſcemodi exemplum. Quemadmodum ſi duo Reges ſint adverſum ſe pugnantes, qui ab initio fuerint inimici, habentes ſinguli ſuas portiones; acciderit autem ut tenebræ progredientes fines ſuos, bellum cum luce commiſerint. Quod cum cognoviſſet bonus Pater, tenebras ad terram ſuam ſuperveniſſe, [2] produxit ex ſe virtutem, quæ dicitur Mater vitæ, [3] qua virtute circumdedit primum hominem, quæ ſunt quinque elementa [4] id eſt, Ventus, Lux, Aqua, Ignis, & Materia, quibus indutus, tanquam [5] ad paratum belli, deſcendit deorſum pugnare adverſum tenebras. At verò tenebrarum Principes, repugnantes ei, comederunt de armatura ejus, quod eſt anima. Tunc ibi vehementer afflictus eſt deorſum [6] primus parens homo à tenebris, & niſi orantem eum exaudiſſet Pater, & miſiſſet alteram virtutem, quæ proceſſerat ex ſe, quæ dicitur Spiritus vivens, & deſcendens porrexiſſet ei dexteram, & eduiſſet eum de tenebris, olim primus homo detentus periclitaretur. Ex eo ergo animam deorſum [7] reliquit, & propterea Manichæi cùm ſibi invicem occurrunt, dant ſibi dexteras hujus ſigni gratiâ, tanquam ex tenebris liberati, in tenebris enim [8] omnes hæreſes eſſe dicunt. Tunc vivens Spiritus creavit mundum, & indutus alias tres virtutes, deſcendens eduxit [9] Principes, & crucifixit eos in firmamento, quod eſt ejus corpus ſphæra; & rurſum ipſe vivens Spiritus creavit luminaria, quæ ſunt [10] reliquiæ animæ, & fecit ea [11] firmamentum circumire, & iterum creavit terram, [12] & ſunt octo. Eſt autem Omophorus deorſum, id eſt, qui eam portat in humeris; & cum laboraverit portans, intremiſcit: & hæc eſt cauſa terræ motus præter conſtitutum tempus. Hac de cauſâ filium ſuum miſit benignus pater [13] de finibus ſuis in cor terræ, & in interiores ejus partes, [14]

σιν [1] τοῦτον λέγει γεγονέναι τὸν τρόπον, ἀπεικάζων τοὺς δύο τῷδε τῷ ὑποδείγματι. καθάπερ δύο βασιλεῖς ἀντιμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, ὄντες ἀπαρχῆς ἐχθροὶ, καὶ ἀναμέρος ἑκάστου τὰ ἴδια ἔχοντος. κατὰ δὲ σύστασιν τὸ σκότος ἐπελθὸν ἐκ τῶν ὁρίων αὐτοῦ προσεμαχήσατο τῷ φωτί. γνόντα δὲ τὸν ἀγαθὸν Πατέρα τὸ σκότος ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐπιδεδημηκὸς, προβάλλειν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν, λεγομένην Μητέρα τῆς ζωῆς, καὶ αὐτὴν προβεβληκέναι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὰ πέντε στοιχεῖα. εἰσὶ δὲ, ἄνεμος, φῶς, ὕδωρ, πῦρ, καὶ ὕλη. καὶ ταῦτα ἐνδυσάμενον, ὡς πρὸς κατασκευὴν πολέμου, κατελθεῖν κάτω, καὶ πολεμῆσαι τῷ σκότει. οἱ δὲ τοῦ σκότους ἄρχοντες ἀντιπολεμοῦντες αὐτῷ, ἔφαγον ἐκ τῆς πανοπλίας αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ψυχή. τότε δεινῶς ἐθλίβη ἐκεῖ κάτω ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ σκότους, καὶ εἰ μὴ εὐξαμένου εἰσήκουσεν ὁ Πατὴρ, καὶ ἀπέστειλεν ἑτέραν δύναμιν προβληθεῖσαν ὑπ᾽ αὐτοῦ, λεγομένην ζῶν Πνεῦμα, καὶ εἰ μὴ κατελθὸν δέδωκεν αὐτῷ δεξιὰν, καὶ ἀνήνεγκεν ἐκ τοῦ σκότους, πάλαι ἂν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατεχόμενος, ἐκινδύνευσεν. ἔκτοτε οὖν κατέλειψε κάτω τὴν ψυχήν. καὶ διὰ τοῦτο Μανιχαῖοι ἐὰν συναντήσωσιν ἀλλήλοις, δεξιὰς διδόασιν ἑαυτοῖς σημείου χάριν, ὡς ἀπὸ σκότους σωθέντες. ἐν γὰρ τῷ σκότει πάσας τὰς αἱρέσεις εἶναι λέγει. τότε ζῶν Πνεῦμα ἔκτισε τὸν κόσμον, καὶ αὐτὸ φορέσαν ἑτέρας τρεῖς δυνάμεις, κατελθὸν ἀνήνεγκε τοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐστερέωσεν ἐν τῷ στερεώματι, ὅ ἐστιν αὐτῶν σῶμα ἡ σφαῖρα. Τότε πάλιν τὸ ζῶν Πνεῦμα ἔκτισε τοὺς φωστῆρας, ἅ ἐστι τῆς ψυχῆς λείψανα, καὶ οὕτως ἐποίησε τὸ στερέωμα κυκλεῦσαι. καὶ πάλιν ἔκτισε τὴν γῆν εἰς εἴδη ὀκτώ. ὁ δὲ Ὠμοφόρος κάτω βαστάζει, καὶ ἐπὰν κάμῃ βαστάζων, τρέμει, καὶ σεισμοῦ αἴτιος γίνεται παρὰ τὸν ὡρισμένον καιρόν. τούτου ἕνεκα τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἀπέστειλεν ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ ἐκ τῶν κόλπων εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς, καὶ εἰς τὰ ταύτης κατώτατα μέρη, ὅπως αὐτῷ τὴν προσήκουσαν [14] ἐπιτιμίαν δῷ. καὶ ὁσάκις ἂν σεισμὸς γένηται, ἢ τρέμει κάμνων, ἢ ἀντιφέρει εἰς τὸν

ἕτερον

1 Hinc patet apud Epiphanium legi debere, τοῦτον λέγει. cum prius eſſet, τοῦτον.
2 Codex Bobienſis, *Produxit ex virtute.* Caſinenſis, *Produxerit & eſſe virtutem.* Sed legendum ex Epiphanio uò emendatum eſt.
3 Codex Bobienſis, *Quà circumdedit.* Caſinenſis, *Qua virtute.* Sed ex Bobienſi, & Epiphanio emendavi, *Quâ virtute.*
4 Codex Bobienſis, *id eſt, lux, aqua, ignis & materia.* Sed Epiphanius legit *ventus, lux, aqua, ignis & materia*, ut in codice Caſinenſi, qui verom exhibet hujus loci lectionem.
5 Epiphanius legit, *Ad apparatum belli.* 6 Codex Bobienſis, concinente Epiphanio, *Primus homo.*
7 Codex Bobienſis, *relinquit*, mala lectio, ut patet ex Epiphanio.
8 Codex Bobienſis, *omnes hæreſis eſſe dicitur.* Sed hanc lectionem rejicit Epiphanius.
9 Hæc eſt hujus loci vera lectio, Epiphanio probata. Quam enim ex codice Bobienſi Valeſius exprimit, corruptam eſſe nemo non videt; ſic enim ſe habet, *Deſcendens eduxit Principes Jeru, exiens in firmamentum, quod eſt, &c.* In græco Epiphanii eſt, *Et ſtabilivit in firmamento, quod eſt ipſorum corpus ſphæra.* Sed vide eundem Epiphanium cap. 48.
10 Ita & Epiphanius. Malè apud Valeſium, *Reliqua animæ.* Vide eundem Epiphanium ibid. cap. 49.
11 Et hic malè codex Bobienſis, *in firmamento circurre*, ut patet ex Epiphanio.
12 Epiphanius habet εἰς εἴδη ὀκτώ. *Creavit terram octuplici ſpecie. Omopherus autem*, hoc eſt, bajulus, *infrà ſuſtinet;* Sed latinus noſter interpres legit, εἰσὶ δὲ, vel, εἰσὶ δή.
13 Codex Bobienſis, *de finibus in cor terra.* Sic legit & Epiphanius.
14 Idem codex, *quod illum, ut pareret, coërceret.* Prava lectio. Hinc autem patet Petavium apud Epiphanium pro ἐπιθυμίαν, rectè emendaſſe ἐπιτιμίαν.

quò illum, ut par erat, coërceret; quotiens enim efficitur terræ motus, tremante eo ex labore, vel de humero in humerum transferente pondus, efficitur. Tunc ergo & ipſa materia creavit ex ſe plantas, vel germina, quæ cum [1] furatæ eſſent à quibuſdam Principibus, convocavit omnes Principes primarios, & ſumpſit ab eis ſingulas virtutes, & fecit hominem hunc ſecundum ſpeciem primi hominis illius, [2] & junxit animam in eo.

VIII. Cum autem vidiſſet Pater vivens affligi animam in corpore, [3] quia eſt miſerator & miſericors, miſit Filium [4] ſuum dilectum ad ſalutem animæ; hac enim cauſâ, & propter omophorum miſit eum. Et veniens filius, transformavit ſe in ſpeciem hominis; [5] & apparebat quidem hominibus ut homo, cum non eſſet homo, & homines [6] putaverunt eum natum eſſe. Cum ergo veniſſet, machinam quandam [7] concinnavit ad ſalutem animarum; id eſt, rotam ſtatuit, habentem duodecim urceos, [8] quæ rota per hanc ſphæram vertitur, hauriens animas morientium, quaſque luminare majus, id eſt, ſol radiis ſuis [9] adimens purgat, & lunæ tradit, & ita adimpletur lunæ [10] diſcus, qui à nobis ita appellatur. Naves enim vel translatorias cymbas eſſe dicit duo iſta luminaria, & cum repleta fuerit luna, transfretare animas, ad ſubſolanam partem, & ita [11] apocruſin, detrimentum, patitur, cum onere fuerit relevata: & [12] iterum repleri cymbam, & rurſus exonerari, dum hauriuntur per urceos animæ, uſquequo partem ſuam propriam liberet [13] animarum. De ſubſtantiâ autem boni Patris omnem animam, atque omne mal, quod movetur, partem trahere confirmat. Cum igitur luna onus, quod gerit, animarum, ſeculis tradiderit Patris, permanent [14] illæ in columnâ gloriæ, quod vocatur [15] Vir perfectus. Hic autem Vir eſt co-

ἕτερον ὦμον. τότε τοίνυν καὶ ἡ ὕλη ἀφ' ἑαυτῆς ἔκτισε τὰ φυτά, καὶ συλωμένων αὐτῶν ἀπό τινων ἀρχόντων ἐκάλεσε πάντας τοὺς τῶν ἀρχόντων πρωτίστους, καὶ ἔλαβεν ἀπ' αὐτῶν ἀνὰ μίαν δύναμιν, καὶ κατεσκεύασε τὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἐκείνου, καὶ ἔδησε τὴν ψυχὴν ἐν αὐτῷ. [2] αὕτη ἐστὶ τῆς συγκράσεως ἡ ὑπόθεσις.

Ὅτε δὲ εἶδεν ὁ Πατὴρ ὁ ζῶν θλιβομένην τὴν ψυχὴν ἐν τῷ σώματι, ἅτε εὔσπλαγχνος ὢν καὶ ἐλεήμων, ἔπεμψε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἠγαπημένον εἰς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. διὰ γὰρ ταύτην τὴν πρόφασιν, καὶ τὴν τοῦ Ὠμοφόρου, ἀπέστειλεν αὐτόν. καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς μετεσχημάτισεν ἑαυτὸν εἰς ἀνθρώπου εἶδος, καὶ ἐφαίνετο τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος, μὴ ὢν ἄνθρωπος, καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑπελάμβανον αὐτὸν γεγεννῆσθαι. ἐλθὼν οὖν ποιεῖται τὴν δημιουργίαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, καὶ μηχανὴν συνεστήσατο ἔχουσαν δώδεκα κάδους, ἥτις ὑπὸ τῆς σφαίρας στρεφομένη, ἀνιμᾶται τῶν θνησκόντων τὰς ψυχάς. καὶ ταύτας ὁ μέγας φωστὴρ ταῖς ἀκτῖσι λαβὼν, καθαρίζει, καὶ μεταδίδωσι τῇ σελήνῃ, καὶ οὕτως πληροῦται τῆς σελήνης ὁ δίσκος, ὁ παρ' ἡμῖν προσαγορευόμενος. πλοῖα γὰρ, ἤτοι πορθμεῖα εἶναι λέγει τοὺς δύο φωστῆρας. εἶτα ἐὰν γεμισθῇ ἡ σελήνη, μεταπορθμεύει εἰς ἀπηλιώτην, καὶ οὕτως ἀπόκρουσιν ποιεῖται, τοῦ γόμου ἐλαφρυνομένη καὶ οὕτω πληροῖ τὸ πορθμεῖον, καὶ πάλιν ἀπογεμεῖ ἀνιμωμένων ὑπὸ τῶν κάδων τῶν ψυχῶν, ἄχρις οὗ τὸ ἴδιον αὐτοῦ μέρος σώσει [13] τῆς ψυχῆς. τῆς γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς οὐσίας πᾶσαν ψυχὴν, καὶ πᾶν κινούμενον ζῶον μετέχειν λέγει. τῆς οὖν σελήνης μεταδιδούσης τὸν γόμον τῶν ψυχῶν τοῖς Αἰῶσι τοῦ Πατρὸς, ὃς καλεῖται ἀὴρ ὁ τέλειος. ὁ δὲ ἀὴρ οὗτος στῦλος ἐστὶ φωτὸς, ἐπειδὴ γέμει ψυχῶν τῶν καθαριζομένων. αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, δι' ἧς αἱ ψυχαὶ σώζεται. ἡ δὲ τοῦ ἀποθανεῖν τοὺς ἀνθρώπους

1 Codex Caſinenſis, *furata eſſent*, *convocavit*. Nos Bobienſem codicem & Epiphanium ſecuti ſumus.

2 Malè codex Bobienſis, *& vexit animam in eo.* quam lectionem non ſequitur Epiphanius: ſubditurque apud eundem, *Et hac eſt commixtionis ratio.* quæ verba de ſuo fortaſſe addidit Epiphanius.

3 Codex Bobienſis, *qui eſt*. 4 Ita cod. Bobienſis, & Epiphanius. Caſinenſis non habet *dilectum*.

5 Uterque codex, *& parebat*. Sed nos Epiphanii lectionem prætulimus.

6 Codex Bobienſis, probante Epiphanio *putabant cum natum eſſe*. Caſinenſia malè, *naturam eſſe*.

7 Codex Bobienſis, *concinnatam*. Epiphanius habet, *Veniens igitur opus quoddam ad animarum ſalutem molitus eſt, & machinam conſtruxit, cados duodecim habentem, qua à ſphærâ converſa mortuorum animas ſurſum vehit.*

8 Codex Bobienſis, *qua per hanc ſphæram hauriens animas viventium*. Mala lectio, ut ex Epiphanio apparet.

9 Epiphanius, λαβὼν, *aſſumens*. 10 Codex Bobienſis, *diſcurſus*, peſſima lectio.

11 In codice Caſinenſi, *Apocriſin*, ſcribitur; ſed nos locum reſtituimus ex codice Bobienſi, in quo *Apocruſin* rectè legitur, licet in aliis hic depravatiſſimus exiſtat. Ἀπόκρουσιν autem Alexandro Aphrodiſienſi, & Tralliano dicitur facere luna, cum decreſcit, ſeu ſeneſcit, ut notum eſt.

12 Epiphanius οὕτω, *& ita repleri*. 13 Idem Epiphanius τῆς ψυχῆς, *animæ*; ſed ex hujus antiqui interpretis verſione debet emendari.

14 Legendum *illa*, hoc eſt, animæ ex Epiphanio, licet uterque codex habeat, *illæ*.

15 Epiphanius habet, *Aër perfectus*, unde colligitur latinum hujus operis exemplar è græco expreſſum eſſe, & malè interpretem legiſſe, ἀνὴρ, pro ἀὴρ; vertendum autem eſſe, *Aër perfectus. Aër autem hic &c.* ut græca cum latinis conveniant, & aliquis inde ſenſus eruatur.

lumina lucis: repleta eſt enim mundarum animarum, & hæc eſt cauſa ſalutis animarum; mortis verò cauſa hominibus eſt iſta. Virgo quædam decora & exornata, elegans valde, furto appetit Principes, qui ſunt in firmamento à vivente Spiritu educti, & crucifixi, quæ cum apparuerit, maribus fœmina decora apparet; fœminis verò adoleſcentem ſpecioſum & concupiſcibilem demonſtrat. Sed Principes quidem, cum eam viderint exornatam, * amore ejus in libidinem moventur; & quia eam apprehendere non poſſunt, vehementer inſtigantur amoris incendiis excitati; rapti ſunt enim [1] libidinis calore: cum enim currentibus poſt eam anxii effecti fuiſſent, Virgo ſubitò nuſquam comparuit. Tunc Princeps ille magnus producit nebulas ex ſemetipſo, uti obſcuret in irâ ſuâ omnem mundum, qui cum tribulatus fuerit plurimum, ſicut homo ſudat poſt laborem, ita & hic Princeps [2] ſudat ex tribulatione ſuâ, cujus ſudor pluviæ ſunt. [3] Sed & meſſis Princeps, ſi deceptus fuerit à Virgine, [4] effundit peſtem ſuper terram, ita ut morte afficiat homines; corpus enim hoc mundus vocatur, ad ſimilitudinem magni hujus mundi, [5] & omnes homines, qui ſunt deorſum, radices habent ſurſum colligatas. Cum ergo deceptus fuerit à Virgine, [6] tunc incipit excidere radices hominum, & cum exciſæ fuerint radices eorum, efficitur peſtilentia, & ita moriuntur. [7] Quod ſi ſuperiores partes radicum validius concuſſerit, fit terræ motus, & inſequitur Omophori concuſſio, & hæc eſt mortis occaſio.

IX. Dicam autem vobis, quomodo & animæ in alia quoque corpora, [8] transfunduntur. In hoc primo purgatur aliquid ex ea parum; deinde transfunditur in canem, aut in camelum, aut in alterius animalis corpus. Quod ſi [9] homicidium commiſit, anima in elephantiacorum corpora transfunditur; quod ſi meſſem ſecuit, in mutos. Nomina autem animæ ſunt iſta, [10] Mens, Senſus,

θρώπους δεῖ πάλιν αὐτῇ. παρθένος τις ὡραία κεκοσμημένη, πιθανὴ πάνυ συλᾷν ἐπιχειρεῖ τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἐν τῷ στερεώματι ὑπὸ τοῦ ζῶντος Πνεύματος ἀνενεχθέντας καὶ σταυρωθέντας. φαινομένη δὲ τοῖς ἄρρεσι θήλεια εὔμορφος, ταῖς δὲ θηλείαις νεανίας εὐειδὴς καὶ ἐπιθυμητός, καὶ οἱ μὲν Ἄρχοντες ὁπόταν ἴδωσιν αὐτὴν κεκαλλωπισμένην, οἰστρῶνται τῷ φίλτρῳ, καὶ μὴ δυνάμενοι αὐτὴν καταλαβεῖν, δεινῶς φλέγονται τῷ ἐρωτικῷ πόθῳ τὸν νοῦν ἐξαρπασθέντες. ὅταν οὖν τρεχόντων αὐτῶν, ἡ παρθένος ἄφαντος γίνεται, τότε ὁ Ἄρχων ὁ μέγας προβάλλει τὰς νεφέλας ἐξ αὐτοῦ, ὅπως σκοτίσῃ τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τὸν κόσμον. καὶ οὕτως ἐὰν θλιβῇ πάνυ, καθάπερ ἄνθρωπος ἱδρῶν ἀποκοπιοῦται. ὁ δὲ ἱδρὼς αὐτοῦ ἐστιν ἡ βροχή. [3] ὁμοῦ καὶ ὁ θερισμὸς ἄρχων ἐὰν συληθῇ ὑπὸ τῆς παρθένου, καταχέει λοιμὸν ἐφ' ὅλης τῆς γῆς, ὅπως θανατώσῃ τοὺς ἀνθρώπους. τὸ γὰρ σῶμα τοῦτο κόσμος καλεῖται πρὸς τὸν μέγαν κόσμον. καὶ οἱ ἄνθρωποι πάντες ῥίζας ἔχουσι κάτω συνδεθείσας τοῖς ἄνω. ὁπόταν οὖν συληθῇ ὑπὸ τῆς παρθένου, τότε ἄρχεται κόπτειν τὰς ῥίζας τῶν ἀνθρώπων. καὶ ὅταν κοπῶσιν αἱ ῥίζαι αὐτῶν, τότε ἄρχεται λοιμὸς γίνεσθαι, καὶ οὕτως ἀποθνήσκουσιν. ἐὰν δὲ τὰ ἄνω τῆς ῥίζης πάνυ σαλευθῇ, σεισμὸς γίγνεταί τε, καὶ ἐπακολουθεῖ, συγκινουμένου μὲν τοῦ Ὠμοφόρου. αὕτη ἡ αἰτία τοῦ θανάτου.

Ἐρῶ δὲ ὑμῖν καὶ τοῦτο, πῶς μεταγγίζεται ἡ ψυχὴ εἰς πέντε σώματα. πρῶτον καθαρίζεται μικρόν τι ἀπ' αὐτῆς, εἶτα μεταγγίζεται εἰς κυνός, ἢ εἰς καμήλου, ἢ εἰς ἑτέρου ζώου σῶμα. ἐὰν δὲ ᾖ πεφονευκυῖα ψυχή, εἰς κελεφῶν σῶμα μεταφέρεται. ἐὰν δὲ θερίσασα εὑρεθῇ, εἰς μογιλάλους. τῆς δὲ ψυχῆς ἐστι τὰ ὀνόματα ταῦτα, νοῦς, ἔννοια, φρόνησις, ἐνθύμησις, λογισμός. οἱ δὲ θερισταί, ὅσοι θερίζουσιν, ἐοίκα-

* Melior in ſeqq. Epiphanii lectio, quæ ſic latinè ſonat: *Amoris œſtro aguntur, cumque eam aſſequi nequeant, extra mentem acti, præ amore, & cupiditate mirum in modum exardeſcunt. Quum igitur, accurrentibus illis, virgo ſe ex illorum aſpectu ſubduxerit, tunc, &c.*

1 Malè codex Bobienſis, *libidinis amoris calorem; tum ergo currentibus eis poſt eam, virgo, &c.*

2 Idem codex, *ſudat et ex tribulatione.* prava lectio.

3 Epiphanius habet ex verſione Petavii, *Sic & Princeps alter, Meſſor appellatus, ſi Virginis illecebrâ capiatur, peſtem in univerſam terram perdendis hominibus immittit.* In textu tamen græco, *Meſſis* eſt, non *Meſſor*, ſed fortaſſe legendum θερισμοῦ.

4 Codex Caſinenſis, *effundit famem.* Bobienſis, *effundet famem.* Sed nos ex ſeqq. & ex Epiphanio, *peſtem*, ſubſtituimus. Facile autem fuit veteri latino interpreti ob ſimilitudinem vocum, λιμὸς, *fames*, & λοιμὸς, *peſtis*, in hunc errorem incidere.

5 Epiphanius habet, *Et omnes homines radices habent infrà cum ſuperioribus connexas.*

6 Codex Bobienſis, *tunc cum incipiet.*

7 Apud Epiphanium legitur, *Quòd ſi ſuperiores partes radicum præ labore quatiantur, terræ motus fit, atque conſequitur, Omophoro quidem inſimul concuſſo.*

8 Codex Bobienſis, *transferuntur.* mala lectio. Epiphanius habet, *quomodo anima in quinque corpora transfundatur. Primùm, &c.*

9 Codex Bobienſis, *homicidium admiſit, anima in elephantorum corpora.* In Caſinenſi ſcribitur, *in elefantiacorum corpora*, quod procul dubio, *elephantiacorum*, legi debet. Epiphanius tamen habet, κελεφῶν, *celephorum*, ignotum mihi animal.

10 Petavius meliùs vertit apud Epiphanium, *Mens, notio, intelligentia, cogitatio, ratiocinatio.*

Digitized by Google

Prudentia, Intellectus, Cogitatio. Meſſores autem, qui meſſem metunt, conferuntur Principibus, * qui ex materiâ orti, in tenebris ſunt, ex quo manducaverunt de primi hominis armaturâ, propter quod neceſſe eſt eos transfundi in fœnum, aut in faſeolum, [1] aut in hordeum, aut in olera, ut & ipſi deſecentur & demetantur: & qui manducant panem, [2] neceſſe eſt, ut & ipſi manducentur, panem effecti. Qui occiderit pullum, & ipſe pullus erit; qui murem, mus etiam ipſe erit. Si quis verò eſt dives in hoc mundo, cùm exierit de corpore ſuo, neceſſe eſt eum in corpus pauperis injici, [3] ita ut ambulet, & mendicet, & poſt hæc eat in pœnas æternas. Cum ergo corpus hoc Principum ſit, & materiæ, neceſſe eſt eum, qui plantaverit perſeam, tranſire per multa corpora, uſquequo [4] perſea illa, quam plantaverat, concidat. Qui autem ædificaverit ſibi domum, [5] diſpergetur per omnia corpora. Si quis laverit ſe in aqua, animam ſuam [6] vulnerat; & qui non præſtiterit electis ejus [7] alimenta, pœnis ſubdetur [8] gehennæ, & transformatur in catechumenorum corpora, uſquequo faciat miſericordias multas; & propterea ſi quid optimum eſt in eſcis, [9] offerunt illud electis: & cum voluerint manducare panem, orant primò, iſta dicentes ad panem, neque ego te meſſui, neque molui, neque [10] tribulavi, nec in clibanum te miſi, alius te fecit, & detulit te mihi, ego innocenter te [11] manduco. Et cum intra ſemetipſum hæc dixerit, [12] reſpondet ad eum, qui ei detulit, oravi pro te, & ille diſcedit ita. Sicut ergo dixi vobis paulò ante, ſi quis meſſuerit, demetetur, ita & ſi quis frumentum in molam miſerit, etiam ipſe mittetur in molam, aut ſi quis conſperſerit, conſpergetur, [13] aut ſi panem coxerit, excoquetur; & propter hoc illicitum eſt apud eos opus facere. Et iterum dicunt eſſe [14] alios quoſdam, præter hunc, quem videmus, mundos, quibus hujus mundi luminaria, cùm hic occiderint, oboriuntur.

ἐοίκασι τοῖς Ἄρχουσι τοῖς ἀπαρχῆς οὖσιν εἰς σκότος, ὅτι ἔφαγον ἐκ τῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πανοπλίας. διὸ ἀνάγκη αὐτοὺς μεταγγισθῆναι εἰς χόρτον, ἢ εἰς φασήλια, ἢ εἰς κριθὴν, ἢ εἰς στάχυν, ἢ εἰς λάχανα, ἵνα θερισθῶσι, καὶ κοπῶσι. καὶ εἴ τις πάλιν ἐσθίει ἄρτον, ἀνάγκη καὶ αὐτὸν βρωθῆναι, ἄρτον γενόμενον. εἴ τις φονεύσει ὀρνίθιον, ὀρνίθιον ἔσται. εἴ τις φονεύσει μῦν, καὶ αὐτὸς μῦς ἔσται. εἴ τις πάλιν ἐστὶ πλούσιος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ἐὰν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ, ἀνάγκη αὐτὸν εἰς πτωχοῦ σῶμα μεταγγισθῆναι, ὥστε περιπατοῦντα αὐτὸν ἐπαιτῆσαι, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπελθεῖν αὐτὸν εἰς κόλασιν αἰώνιον. τοῦ δὲ σώματος τούτου ὄντος τῶν Ἀρχόντων, καὶ τῆς ὕλης, ἀνάγκη τὸν φυτεύοντα περσέαν διελθεῖν πολλὰ σώματα, ἕως ἂν καταβληθῇ ἡ περσέα ἐκείνη. εἰ δέ τις οἰκοδομεῖ ἑαυτῷ οἰκίαν, διασπαραχθήσεται εἰς τὰ ὅλα σώματα. εἴ τις λούεται εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν [6] πήσσει. καὶ εἴ τις οὐ δίδωσι τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ εὐσέβειαν, κολασθήσεται εἰς τὰς γεέννας, καὶ μετενσωματοῦται εἰς κατηχουμένων σώματα, ἕως οὗ δῷ εὐσεβείας πολλάς, καὶ διὰ τοῦτο, εἴ τι κάλλιστον ἐν βρώμασι, τοῖς ἐκλεκτοῖς προσφέρουσι. καὶ ὅταν μέλλωσιν ἐσθίειν ἄρτον, προσεύχονται πρῶτον, οὕτω λέγοντες πρὸς τὸν ἄρτον, οὔτε σε ἐγὼ ἐθέρισα, οὔτε ἤλεσα, οὔτε ἔθλιψά σε, οὔτε εἰς κλίβανον ἔβαλον. ἀλλὰ ἄλλος ἐποίησε ταῦτα, καὶ ἤνεγκέ μοι, ἐγὼ ἀναιτίως ἔφαγον. καὶ ὅταν καθ' ἑαυτὸν εἴπῃ ταῦτα, λέγει τῷ κατηχουμένῳ, ηὐξάμην ὑπὲρ σοῦ, καὶ οὕτως ἀφίσταται ἐκεῖνος. ὡς γὰρ εἶπον ὑμῖν πρὸ ὀλίγου, εἴ τις θερίζει θερισθήσεται. οὕτως ἐὰν εἰς μηχανὴν σῖτον βάλῃ, βληθήσεται καὶ αὐτὸς, ἢ φυράσας φυραθήσεται, ἢ ὀπτήσας ἄρτον ὀπτηθήσεται. καὶ διὰ τοῦτο ἀπείρηται αὐτοῖς ἔργον ποιῆσαι. καὶ πάλιν εἰσὶν ἕτεροι κόσμοι τινὲς, τῶν φωστήρων δυνάντων ἀπὸ τούτου τοῦ κόσμου, ἐξ ὧν ἀνατέλλουσι. καὶ εἴ τις περιπατεῖ χαμαὶ, βλάπτει τὸν ἀέρα. ἐπειδὴ ὁ ἀὴρ ψυχή ἐστι τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν πετεινῶν καὶ τῶν ἰχθύων, καὶ τῶν ἑρπετῶν. καὶ εἴ τις ἐν κόσμῳ ἐστὶν, εἶπον ὑμῖν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο

* Codex Bobienſis, *qui ex materia horti*, typographorum, ut videtur, errore. Apud Epiphanium legitur, *qui ab initio in tenebris ſunt.*

1 Codex Bobienſis malè, *faſeolum.*

2 Codex Bobienſis, *neceſſe eſt, & ipſum manducari panem effectum. Quòd ſi occiderit pullum, & ipſe pullus erit. Quis verò eſt dives.* Sed Epiphanius cum Caſinenſi codice convenit. Malè autem in margine emendavit Valeſius, *Quiſquis verò eſt dives.*

3 Codex Bobienſis, *ut ambulet, mendicet.*

4 Malè in Caſinenſi codice legebatur, *per ſe ad illam.* Porro περσέα Petavius vertit, *Perſica arbor.* Vide Epiphanium num. 9.

5 Codex Bobienſis, *Diſpergitur.* Epiphanius habet ut Codex Caſinenſis.

6 In græco Epiphanii eſt πήσσει, *frigore adſtringit, congelat.* Latinus tamen interpres legiſſe videtur πλήσσει.

7 Apud Epiphanium ſcribitur, εὐσέβειαν, *pietatem.*

8 Epiphanius, *per multas generationes, pœnas expendet.*

9 Codex Bobienſis, *Offerunt illud illis electis.* Caſinenſis, *offerre illud electis.* ſed ex Epiphanio legendum ut edidimus.

10 In græco Epiphanii ἔθλιψα, *ſubegi*, eo ſenſu, quo farinam ſubigere dicimus.

11 Caſinenſis, *Manduco & ſolvo.* Sed nos Bobienſis codicis, & Epiphanii lectionem expreſſimus.

12 Codex Bobienſis, *Reſpondet ad illum, qui detulit: oravi pro te. Si quis meſſuerit, demetetur &c.* Epiphanius habet: *Dicit catechumeno, oravi pro te, & ita ille diſcedit. Nam, ſicut ego paulo ante dixi, ſi quis meſſuerit, demetetur.* Sed melior latini Interpretis lectio.

13 Codex Bobienſis, *Ita & ſi quis panem.* 14 Idem Codex, *Alios præter hunc, quem videmus, mundum.*

[1] Et illi dicunt, ſi quis ambulat in terrâ, lædit terram, & [2] qui movet manum, lædit aërem, quia aër anima eſt hominum, & animalium, & volatilium, & piſcium, & [3] repentium, & ſi quid eſt in hoc mundo: dixi enim vobis, quia [4] corpus hoc non eſt Dei, ſed materiæ eſt tenebrarum, & ideo neceſſe eſt illud obſcurari.

X. Paradiſus autem, [5] qui vocatur Mundus, & arbores, quæ in ipſo ſunt, concupiſcentiæ ſunt, & cæteræ ſeductiones corrumpentes [6] cogitationes hominum. Illa autem arbor, quæ eſt in Paradiſo, ex qua agnoſcitur bonum, ipſe eſt Jeſus, & [7] ſcientia illius, quæ eſt in mundo; quam qui acceperit, diſcernit bonum à malo. Mundus autem nec ipſe eſt Dei, ſed [8] ex parte materiæ plaſmatus, & ideo omnia exterminantur. Quod autem furati ſunt Principes à primo homine, ipſum eſt, quod adimplet lunam, quod quotidie purgatur à mundo: [9] & ſi exierit anima, quæ non cognoverit veritatem, traditur Dæmonibus, ut eam doment in gehenna ignis, & poſtea quam [10] correcta fuerit, transfunditur in alia corpora, ut dometur, & ita injicitur in illum magnum ignem uſque ad conſummationem. De Prophetis autem, qui [11] apud vos ſunt, hæc dicit, ſpiritus eſſe impietatis ſive iniquitatis tenebrarum illarum, quæ ab initio [12] aſcenderunt, à quibus decepti, non ſunt locuti in veritate; excœcavit enim Princeps ille [13] mentes ipſorum; & ſi quis ſequitur verba ipſorum, morietur in ſæcula, [14] devinctus intra maſſam, quoniam non didicit ſcientiam Paracliti. Præcipit autem electis ſuis ſolis, [15] qui non ſunt amplius quam ſeptem numero, ut cum [16] deſinerent manducantes, orarent, & mitterent oleum ſuper caput, [17] exorcidia-

τοῦτο οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆς ὕλης ἐστὶ καὶ σκότος ἐστὶ, καὶ αὐτὸ σκοτωθῆναι δεῖ.

Περὶ δὲ τοῦ Παραδείσου, [5] ὃς καλεῖται κόσμος· εἰσὶ δὲ τὰ φυτὰ τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπιθυμία, καὶ ἄλλαι ἀπάται, διαφθείρουσαι τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων. τὸ δὲ ἐν Παραδείσῳ φυτὸν, ἐξ οὗ γνωρίζουσι τὸ καλὸν, αὐτό ἐστιν ὁ Ἰησοῦς [7] ἡ γνῶσις αὐτοῦ, ἡ ἐν τῷ κόσμῳ. ὁ δὲ λαμβάνων, διακρίνει τὸ καλὸν, καὶ τὸ πονηρόν. ὁ μέντοι κόσμος, οὐδ' αὐτός ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ ἀπὸ μέρους τῆς ὕλης ἐπλάσθη, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἀφανίζεται. ὃ δὲ ἐσύλησαν οἱ Ἄρχοντες ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, αὐτό ἐστι τὸ γεμίζον τὴν σελήνην, τὸ καθαριζόμενον καθημερινὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ ἐὰν ἐξέλθῃ ἡ ψυχὴ, μὴ γνοῦσα τὴν ἀλήθειαν, παραδίδοται τοῖς δαίμοσιν, ὅπως δαμάσωσιν αὐτὴν ἐν ταῖς γεένναις τοῦ πυρὸς, καὶ μετὰ τὴν παίδευσιν μεταγγίζεται εἰς σώματα, ἵνα δαμασθῇ, καὶ οὕτω βάλλεται εἰς τὸ μέγα πῦρ, ἄχρι τῆς συντελείας. Περὶ δὲ τῶν [11] παρ' ὑμῖν Προφητῶν, οὕτως λέγει. Πνεῦμα εἶναι ἀσεβείας, ἤτοι ἀνομίας τοῦ σκότους, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνελθόντος. καὶ διὰ τοῦτο [12] πλανηθέντες οὐκ ἐλάλησαν. ἐτύφλωσεν γὰρ αὐτῶν ὁ Ἄρχων τὴν διάνοιαν. καὶ εἴ τις ἀκολουθεῖ τοῖς λόγοις αὐτῶν, ἀποθνήσκει εἰς τοὺς αἰῶνας, δεδεμένος εἰς τὴν βῶλον, ὅτι οὐκ ἔμαθε τὴν γνῶσιν τοῦ Παρακλήτου. ἐντείλατο δὲ τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ μόνοις, οὐ πλέον ἑπτὰ οὖσι τὸν ἀριθμὸν, ἐὰν παύσησθε ἐσθίοντες, εὔχεσθε, καὶ βάλλετε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔλαιον ἐξωρκισμένον ὀνόμασι πολλοῖς, πρὸς στηριγμὸν τῆς πίστεως ταύτης.

1 Codex Bobienſis, *& ibi dicunt.* 2 Idem codex, *Qui levat manum.*

3 Idem codex, *reptantium.* *Et ſi quod.*

4 Codex Bobienſis, *Corpus hoc non illud neceſſe eſt obſcurari.* Sed mutilum hunc locum eſſe patet ex Epiphanio, qui cum Caſin. cod. concordat. Niſi quòd habet Epiphanius, *Sed materia eſt, ipſumque corpus obſcuritas eſt.*

5 Hinc patet apud Epiphanium legi debere ὃς καλεῖται κόσμος. non autem, ὃ καλεῖται κόσμος.

6 Codex Bobienſis, *cogitationem.* Epiphanius habet, *Cogitationes hominum illorum.* *Arbor autem.* Sed melior videtur latini interpretis lectio.

7 Codex Bobienſis, *& ſcientia ejus.* Epiphanius, γνῶσις *cognitio*, vel etiam *ſcientia.* Hinc autem patet legendum eſſe apud eundem, καὶ ἡ γνῶσις αὐτοῦ. *ejuſque cognitio.*

8 Ita apud Epiphanium, & in Codice Bobienſi. At Caſinenſis, *ex materia.*

9 Codex Bobienſis, *& ſi exierit, animamque non cognoverit veritas, tradetur.* Sed codicis Caſinenſis lectionem firmat Epiphanius.

10 Codex Bobienſis, *correpta fuerit, transfundetur.* Caſinenſis, *correpta fuerit, transfunditur.* Nos tamen, *correcta fuerit*, edidimus ex Epiphanio.

11 Hinc patet apud Epiphanium pro ὑμῖν non eſſe legendum ἡμῖν, ut Petavius in margine emendandum eſſe monuit; nam hæc Turbo videtur narraſſe antequam hæreſim depoſuiſſet. Vide pag. ſeq. num. 4.

12 Codex Bobienſis, *Aſcenderunt, quibus deceptus.* Epiphanius, *Et ob id aberrantes.* Malè autem ibi expungendam eſſe negativam particulam cenſuit Petavius, eam enim antiquus latinus interpres retinet; qui tamen legiſſe videtur in græco textu οὐκ ἐλάλησαν ἐν ἀληθείᾳ.

13 Codex Bobienſis, *mentem illorum.* Ita & Epiphanius.

14 Codex Bobienſis, *devictus*, quod eſt contra græci textûs ſenſum.

15 Idem codex, *Qui ſunt*, mala lectio. 16 Codex Bobienſis, *deſinerint.*

17 Oleum exorcidiatum ait, pro exorcizatum, contra quam veteres interdum ſcribere ſolebant; hic enim ſyllaba *za*, in *dia*, convertitur, illi autem propoſitionem græcam διὰ, & *j* conſonans vocalibus adjunctum in *z* mutabant; ſic *Zabulus*, pro *Diabolus*, & ſimilia. Vide Barthium in notis ad Phœbadium cap. 1.

tum, invocatis nominibus plurimis, ad confirmationem fidei [1] hujus; nomina tamen mihi non manifeſtavit, [2] ſoli enim illi ſeptem utuntur his nominibus. Et [3] iterum hoc, quod [4] apud vos magnum, & honorabile [5] eſt nomen Sabaoth, ille dicit naturam eſſe hominis, & patrem concupiſcentiæ; & propterea, inquit, [6] ſimpliciores adorant concupiſcentiam, Deum eam putantes. De Adam vero quomodo creatus ſit, [7] ita dicit, quia qui dicit; f) *Venite, faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram,* [8] ſecundum eam, quam videmus formam, Princeps eſt, qui hæc dicit ad collegas ſuos Principes, id eſt, venite, date mihi de lumine, quod accepimus, & faciamus ſecundum [9] noſtram, qui Principes ſumus, formam, & ſecundum eam, quam videmus, quod eſt primus homo, & ita hominem creaverunt. [10] Evam quoque ſimiliter fecerunt, dantes ei de concupiſcentiâ ſuâ ad decipiendum Adam, & per hæc factum eſt figmentum [11] mundi per conditionem Principis.

τὰ δὲ ὀνόματά μοι οὐκ ἐφανερώθη. μόνοι γὰρ οἱ ἑπτὰ τούτοις χρῶνται. καὶ πάλιν τὸ παρ' [4] ὑμῖν τίμιον καὶ μέγα ὄνομα Σαβαώθ, αὐτὸ εἶναι τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πατέρα τῆς ἐπιθυμίας, καὶ διὰ τοῦτο ἁπλάριοι προσκυνοῦσι τὴν ἐπιθυμίαν, Θεὸν αὐτὴν ἡγούμενοι. Περὶ δὲ τοῦ Ἀδὰμ πῶς ἐκτίσθη, λέγει οὕτως. ὅτι ὁ εἰπών· δεῦτε, καὶ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἢ καθ' ἣν εἴδομεν μορφήν. Ἄρχων ἐστὶν, ὁ εἰπὼν τοῖς ἑτέροις Ἄρχουσιν, ὅτι δεῦτε, δότε μοι ἐκ τοῦ φωτὸς, οὗ ἐλάβομεν, καὶ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἡμῶν τῶν Ἀρχόντων μορφὴν, καθ' ἣν εἴδομεν, ὅ ἐστι πρῶτος ἄνθρωπος. καὶ οὕτως ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον. τὴν δὲ Εὔαν ὁμοίως ἔκτισαν, δόντες αὐτῇ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, πρὸς τὸ ἐξαπατῆσαι τὸν Ἀδὰμ, καὶ διὰ τούτων γέγονεν ἡ πλάσις τοῦ κόσμου, ἐκ τῆς τοῦ Ἄρχοντος δημιουργίας.

XI. [12] Deum verò non habere partem cum mundo, nec gaudere ſuper eo, [13] quòd ab initio [14] furtum paſſus ſit à Principibus, & oborta fuerit ei tribulatio; hac de cauſa mittit, & furatur ab eis animam ſuam quotidie per luminaria hæc, id eſt, per ſolem, & lunam, per quos univerſus mundus, & omnis creatura [15] raptatur. Illum verò, qui locutus eſt cum Moyſe, & Judæis, & Sacerdotibus, Principem dicit eſſe tenebrarum, & ideo unum atque idem ſunt Chriſtiani, & Judæi, & [16] Gentes, eundem Deum colentes; in concupiſcentiis enim ſuis ſeducit eos, quia non eſt Deus veritatis. Propter hoc ergo quicunque in illum Deum [17] ſperant, qui cum Moyſe locutus eſt, & Prophetis, cum ipſo habent vinculis tradi, quia non ſperave-

Τὸν δὲ Θεὸν μὴ ἔχειν μέρος μετ' αὐτοῦ τοῦ κόσμου, μηδὲ χαίρειν ἐπ' αὐτῷ, διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς σεσυλῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν Ἀρχόντων, καὶ γενέσθαι αὐτῷ θλίψιν. τούτου χάριν πέμπει, καὶ συλᾷ ἀπ' αὐτῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν διὰ τῶν φωστήρων τούτων, ἡλίου, καὶ σελήνης, ὑφ' ὧν ὅλος ὁ κόσμος καὶ πᾶσα ἡ κτίσις ἁρπάζεται. τὸν δὲ λαλήσαντα μετὰ Μωϋσέως, καὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν ἱερέων, τὸν Ἄρχοντα λέγει εἶναι τοῦ σκότους. ὥστε ἓν εἰσὶ, καὶ τὸ αὐτό οἵ τε Χριστιανοὶ, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ ἐθνικοὶ, τὸν αὐτὸν Θεὸν σέβοντες. ἐν γὰρ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ ἐξαπατᾷ αὐτοὺς, οὐκ ὢν ἀληθείας Θεός. διὰ τοῦτο ἂν ὅσοι ἐπ' ἐκεῖνον ἐλπίζουσι τὸν Θεὸν, τὸν μετὰ Μωϋσέως λαλήσαντα, καὶ τῶν Προφητῶν, μετ' αὐτοῦ ἔχουσι δεθῆναι, ὅτι οὐκ ἤλπισαν ἐπὶ

1 Codex Bobienſis, *ad confirmationem fidei. Hujus nomina.* Caſinenſis, *ad confirmationem fidei. Horum nomina.* Nos juxta fidem græci apud Epiphanium textûs emendavimus, *ad confirmationem fidei hujus. Nomina tamen, &c.*

2 Codex Caſinenſis, *ſoli autem.* 3 Bobienſis codex, *iterum quod.*

4 Hinc patet apud Epiphanium legendum non eſſe ἡμῖν, ut pauló ante monuimus.

5 Codex Bobienſis, *eſſet.*

6 Quid Manichæis ἁπλαρίων, vox ſignificaret, Eruditis explorandum reliquit Petavius. Verùm hoc nomine Catholicos, quaſi *ſimpliciores*, ut antiquus latinus interpres tranſtulit ab eiſdem deſignatos fuiſſe ex anathematiſmis, quos olim apud Græcos publicè emittebant Manetis aſſeclæ, ad catholicam fidem venientes, probat Ducangius in Gloſſario mediæ, & infimæ Græcitatis. Malè autem in Cæſareæ Bibliothecæ ſcripto codice, ex quo eoſdem anathematiſmos à Clariſſimo Viro Jacobo Tollio humaniſſimè deſcriptos habeo, pro ἁπλαρίους, ſcribitur ἀπλαναρίους. Meliore tamén vocabulo eos ἀπλουστέρους vocat Manes in epiſtolâ ad Marcellum ſuperius relatâ.

7 Idem codex, *ita dicit. Venite.* Sed hæc mera eſt librarii hallucinatio. Cæterum doloſè corruptum fuiſſe à Manete hunc Geneſeos locum additione vocis, *Venite*, teſtis eſt Epiphanius num. 56.

8 Idem codex, *& ſecundùm.* 9 Codex Bobienſis, *noſtram, qua.* lectio improbanda.

10 Codex Bobienſis, *Qui Evam.* 11 Malè Caſinenſis codex, *mundum.*

12 Codex Bobienſis, *Dominum verò non habere partem cum mundo.* Typographi forſitan error.

13 Codex Bobinenſis, *propter quod.* 14 Malè codex Caſinenſis, *furtam.*

15 Codex Bobienſis, *rapatur.* Valeſius autem rectè correxit, *raptatur.*

16 Cod. Caſinenſis, *Gentes unum Deum.* Codex autem Bobienſis, *Gentiles eundem Deum*, quam lectionem, conſona enim eſſet græco apud Epiphanium textui, nos retinuimus.

17 Malè codex Bobienſis, *ſuperant.*

runt in Deum veritatis; ille enim ſecundum concupiſcentias ſuas locutus eſt cum eis. Poſt hæc verò omnia ad ultimum dicit, [1] ſicut ipſe ſcripſit, ſenior cum manifeſtam fecerit ejus imaginem, tunc ipſe Omophorus extra ſe terram derelinquit, & ita dimittitur magnus ille ignis, qui mundum conſumat univerſum; deinde iterum [2] dimittunt animam, quæ objicitur inter medium novi ſæculi, ut omnes animæ peccatorum [3] vinciantur in æternum. Tunc autem hæc fient, [4] cum ſtatuta venerit dies. [5] Prolationes autem omnes Jeſus eſt in modicâ navi, & Mater vitæ, & duodecim Gubernatores, & Virgo lucis, & Senior tertius. Unde [6] & majori in navi vivens ſpiritus adhibetur, & murus illius ignis magni, & murus venti, & aëris, [7] & aquæ, & interioris igni vivi, quæ omnia in lunâ habitabunt, uſquequo totum mundum ignis abſumat: in quot autem annis, numerum non didici. Et poſt hæc reſtitutio erit duorum [8] luminarium, & Principes habitabunt in inferioribus [9] partibus ſuis: Pater autem in ſuperioribus, quæ ſua ſunt recipiens. Hæc eſt omnis doctrina, quam tradidit tribus diſcipulis ſuis, & juſſit eos in tres mundi [10] plagas proficiſci. [11] Adda partes ſortitus eſt Orientis; Thomas verò Syrorum terras ſuſcepit; Hermas verò ad Ægyptum profectus eſt, & uſque in hodiernum, ibi degunt, dogmatis hujus gratiâ prædicandi.

ἐπὶ τὸν Θεὸν τῆς ἀληθείας. ἐκεῖνος γὰρ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἐλάλησε μετ' αὐτῶν. μετὰ δὲ πάντα ταῦτα ἐπὶ τέλει λέγει, καθὼς αὐτὸς ἔγραψεν, ὁ Πρεσβύτης, ὅταν προφανῇ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, τότε ὁ Ὠμοφόρος ἀφίησιν ἔξω τὴν γῆν, καὶ οὕτως ἀπολύεται τὸ μέγα πῦρ, καὶ ὅλον ἀναλίσκει τὸν κόσμον. εἶτα πάλιν ἀφίησι τὸν βῶλον μετὰ τοῦ νέου αἰῶνος, ὅπως πᾶσαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν δεθῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα. τότε δὲ ταῦτα γενήσεται, ὅταν ὁ ἀνδριὰς ἔλθῃ. αἱ δὲ προβολαὶ πᾶσαι, ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἐν τῷ μικρῷ πλοίῳ, καὶ ἡ Μήτηρ τῆς ζωῆς, καὶ οἱ δώδεκα κυβερνῆται, καὶ ἡ παρθένος τοῦ φωτὸς, καὶ ὁ Πρεσβύτης ὁ τρίτος, ὁ ἐν τῷ μεγάλῳ πλοίῳ, καὶ τὸ ζῶν Πνεῦμα καὶ τὸ τεῖχος τοῦ μεγάλου πυρὸς, καὶ τὸ τεῖχος τοῦ ἀνέμου, καὶ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ ἔσωθεν πυρὸς τοῦ ζῶντος, πρὸς τὸν μικρὸν φωστῆρα οἰκοῦσιν, ἄχρις ἂν τὸ πῦρ καταναλώσῃ τὸν κόσμον ὅλον, ἐν ποσοῖς ποτὲ ἔτεσιν, ὧν οὐκ ἔμαθον τὴν ποσότητα. καὶ μετὰ ταῦτα ἀποκατάστασις ἔσται τῶν δύο φύσεων. καὶ οἱ Ἄρχοντες οἰκήσουσι τὰ κατώτερα μέρη ἑαυτῶν, ὁ δὲ Πατὴρ τὰ ἀνώτερα, τὸ ἴδιον ἀπολαβών. ταύτην δὲ πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν παρέδωκε τοῖς τρισὶν αὐτοῦ μαθηταῖς, κελεύσας ἕκαστον εἰς [10] κλίματα ὁδεύειν· καὶ ὁ μὲν Ἀδδᾶς τὰ τῆς Ἀνατολῆς μέρη ἔλαχεν, ὁ δὲ Θωμᾶς τὴν Σύρων γῆν κεκλήρωται, Ἑρμείας δὲ ἄλλος τὴν εἰς Αἴγυπτον πορείαν ἐποιήσατο. καὶ μέχρι σήμερον ἐκεῖσε διατρίβουσι, τὴν τοῦ δόγματος ὑπόθεσιν στῆσαι θέλοντες.

1 Caſinenſis, & Bobienſes codices habent, *Sicut ipſe ſenior ſcripſit. Cum manifeſtam.* At nos ex Epiphanio unius vocis tranſpoſitione locum reſtituimus. Senior autem ille, hoc eſt, πρεσβύτερος, idem eſſe videtur cum eo, quem infra Seniorem tertium vocat. Præterea codex Bobienſis, pro *fecerit*, habet *feceris*.

2 Codex Bobienſis, *dimittitur anima, quæ objicitur inter medium novi ſæculi.* Græca ſonant, *Deinde iterum glebam novo cum æone mittit, ut omnes peccatorum animæ in æternum vinculis conſtrictæ teneantur.* Unde autem tanta inter græcam, & latinam verſionem diverſitas oriatur, ignoro.

3 Codex Bobienſis, *vincantur*, quam lectionem mendoſam eſſe græcus apud Epiphanium textus evincit.

4 Codex Bobienſis, *cùm iſta tota venerit; probationes, &c.* Sed apud Epiphanium eſt, *cùm ſtatua venerit.*

5 Hic locus mirè in Bobienſi etiam codice eſt depravatus, in quo ſic legitur: *Probationes autem omnes, Jeſus eſt in modica navi, & Mater vitæ, & duodecim Gubernatores, & Virgo lucis, & Senior tertius, Unde & major in navi vivens Spiritus adhibetur, & murus ignis illius magni; & murus venti & aëris, & aquæ interioris ignis vivenſque. Omnia in luna habitabunt uſquequo totum mundum ignis abſumat, in quem autem annorum, numerum non didici.* Videtur autem antiquus interpres non benè intellexiſſe quibuſdam in locis vim græci textûs, cujus verba apud Epiphanium ita latinè ſonant ex verſione noſtrâ. *Cunctæ verò propagationes, ſeu prolationes poteſtatum ex bono Deo, nempe, Jeſus, qui in minori navigio manet, & vitæ Mater, & Gubernatores duodecim, & Virgo lucis, & Senior tertius, qui in majore navigio reſidet, & vivens Spiritus & ingentis ignis murus, & murus venti, & aëris, & aquæ, & interioris ignis viventis; hæ inquam omnes propagationes, ſeu prolationes, apud exiguum luminare habitant, quouſque ignis univerſum mundum abſumat, id quod certo annorum ſpatio continget, quorum numerum neſcio.* Sed de his Manichæorum ineptiis commodior nobis agendi locus erit in Manichæorum hiſtoriâ.

6 Codex Caſinenſis, *majore navi.* Legendum autem, *majori in navi.* Græci enim textûs apud Epiphanium hic eſt ſenſus.

7 Codex Bobienſis, *& aquæ interioris ignis vivenſque.* Caſinenſis, *aquæ interioris vivi.* Nos ex græco textu latinum correximus.

8 Codex Caſinenſis, *luminariorum.* Græca ſonant, *duarum naturarum.*

9 Hic lacuna eſt in codice Bobienſi, in quo etiam *recipies*, perperam legitur.

10 Hinc patet rectè Petavium in græco hujus loci textu pro κλήματα, ut perperam legitur in Baſileenſi Epiphanii operum editione, ſubſtituiſſe κλίματα.

11 Codex Bobienſis, *ex quibus Adda.* Cæterum ex Codice Bobienſi, & Epiphanio Caſinenſem ſupplevimus, in quo nulla Thomæ mentio.

XII. [1] Hæc cùm Turbo dixiſſet, vehementer accendebatur Archelaus; Marcellus verò non movebatur, Deum expectans, [2] auxilium veritati ſuæ futurum: Archelao autem erat cura pro populo, tanquam paſtori pro ovibus, cùm luporum parantur inſidiæ. Igitur Marcellus Turbonem muneribus plurimis [3] replevit, & in Archelai Epiſcopi domum reſidere præcepit. Eâdem autem ipſa die adventavit Manes, adducens ſecum juvenes, & virgines electos [4] ad viginti duo ſimul; & primo omnium Turbonem [5] requirebat pro foribus Marcelli, quem cum non inveniſſet, ad Marcellum ingreditur ſalutandum. Quo ille viſo, admiratus eſt primo habitus indumenta; habebat enim calciamenti genus, quod [6] quadriſole vulgo appellari ſolet; pallium autem varium, tanquam [7] aërinâ ſpecie; in manu vero validiſſimum baculum tenebat ex ligno [8] ebelino; Babilonium vero librum portabat ſub ſiniſtrâ alâ; [9] crura etiam braccis obtexerat colore diverſo, quarum una rufa, alia velut praſini coloris erat: [10] vultus vero ut ſenis Perſæ artificis, & bellorum ducis videbatur. Igitur Marcellus ſtatim ad Archelaum mittit, qui cum verbo citius affuiſſet, invehi in eum animo urgebatur ex ipſo habitu, ac ſpecie ejus, [11] & maximè quidem, quod & quæ Turbone referente cognoverat; ſecretius factum apud ſemetipſum retractaverat, & diligenter præparatus advenerat. At vero prudentiſſimus Marcellus omni contentionum ſtudio ſublato, utrumque audire [12] decernit, invitatis viris primariis civitatis; ex quibus judices elegit, religione gentiles, quatuor numero, quorum hæc ſunt nomina, Manippus [13] Grammaticæ artis, & diſciplinæ rhetoricæ peritiſſimus, Ægialeus archiater nobiliſſimus, & literis apprime eruditus, Claudius & Cleobolus duo fratres egregii [14] rhetores. Fit ergo magnificus conventus; ita ut domus Marcelli, quæ erat immenſa, repleretur ex his, qui ad audiendum fuerant [15] vocati: & cum in conſpectu omnium conſtitiſſent ii, qui adverſum ſe dicere proponebant, tunc illi electi judices excelſiores omnibus conſederunt, atque Manæ dicendi initium datum eſt. Silentio igitur facto, [16] primum aggreſſus eſt hoc modo.

XIII. [17] Ego, Viri fratres, Chriſti quidem ſum diſcipulus, Apoſtolus vero Jeſu; pro nimiâ autem humanitate Marcelli adeſſe feſtinavi, ut qualiter oporteat obſervare modum divinæ religionis, eum edoceam: ne ſicut muta animalia, quæ intellectu carent, nec quid agunt advertunt, ita etiam Marcellus, qui nunc ſe velut dedititium doctrinæ Archelai ſubjugavit, ad ultimum damno animæ feriatur, cum præparandæ divini cultus obſervantiæ ultrà non habuerit facultatem. Scio autem & certus ſum, quod [18] emendato Marcello, etiam vos omnes ſalvi eſſe poteritis; ipſius enim judicio ſuſpenſa pendet urbs veſtra: quod ſi ab unoquoque veſtrum abjiciatur vana præſumptio, & ea quæ dicentur à me, veri amore audiantur, futuri ſeculi hæreditatem, cœlorum regna capietis. Sum quidem ego Paraclitus, qui ab Jeſu mitti prædictus ſum, *f) ad arguendum mundum de peccato, & de* [19] *injuſtitia*. Sicut & qui ante me miſſus eſt Paulus, *g) ex parte ſcire, & ex parte prophetare* ſe dixit, mihi reſervans, quod perfectum eſt, ut hoc quod ex parte eſt, deſtruam. Tertium ergo teſtimonium accipite, Apoſtolum me eſſe Chriſti electum: & ſi vultis mea verba ſuſcipere, invenietis ſalutem; nolentes autem, vos æternus ignis abſumere habet. Sicut enim Hymenæus & Alexander *h) traditi ſunt Satanæ, ut diſcerent non blaſphemare*; ita & vos omnes pœnarum Principi trademini, pro eo quod manus injeciſtis in patrem Chriſti, cum eum dicitis cauſam eſſe omnium malorum, & conditorem injuſtitiæ, & totius iniquitatis creatorem, ex eodem fonte dulcem & amaram producentes aquam: quod fieri aut intelligi nulla ratione poſſibile eſt. Cui enim oportet credi? magiſtris veſtris iſtis, qui carni-

1 Huc uſque Epiphanius. 2 Codex Bobienſis, *auxilio*. 3 Codex Bobienſis, *donavit*.
4 Vox, *Epiſcopi*, deeſt in Bobienſi. 5 Codex Bobienſis, *ad duodecim*. 6 Codex Bobienſis, *requirit*.
7 Codex Bobienſis, *triſolium*. Perſas altis calceis uſos fuiſſe ait Strabo lib. 15.
8 Mirè corruptus eſt hic Bob cod. legit enim, *aër maſpici enim. Manum verò*.
9 Codex Bobienſis, *ebilino*. Baculum ex ebeno geſtaſſe Prophetas, hoc eſt, ſacrarum rerum interpretes ex Calliſthene probat Ducangius in Gloſſario, verbo Ἐβέλλινος.
10 Hic lacuna eſt in codice Bobienſi. 11 Caſinenſis, *Vultus erat*.
12 Codex Bobienſis non habet, *quidem*. 13 Codex Caſinenſis malè, *cernit*.
14 Codex Bobienſis, *Grammaticus & diſciplina rhetorica artis peritiſſimus, & Ægidius*. Horum autem Judicum primum, Gentilium Philoſophiæ profeſſorem, ſecundum Medicum, tertium Grammaticum, quartum Rhetorem facit Epiphanius num. 10. 15 Codex Caſinenſis, *Rectores*.
16 Codex Bobienſis, *convocati*. 17 Codex Caſinenſis, *plurima*.
18 Huc uſque Valeſius edidit ex codice Bobienſi. * In codice Caſinenſi, *enim dato*.
19 Videtur hic locus à Manete, vel ab imperito librario corruptus; nam in ſacro textu, *juſtitia*, ſcribitur contrario ſenſu. Varia autem Sacræ Scripturæ loca doloſe interpolaſſe, atque corrupiſſe Manetem diſertè Archelaus aſſerit infra cap. 13. & ex Epiphanio colligitur in ejuſdem hæreſi num. 56.

f) Joan. 16. 8. *g)* 1. Cor. 13. 9. *h)* 1. Timoth. 7. 30.

carnibus veſcuntur, & affluentiſſimis deliciis perfruuntur, aut Salvatori Chriſto Jeſu dicenti, ſicut ſcriptum eſt in Evangeliorum libro, *i) Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere?* Et alio in loco, *k)* patrem Diaboli, mendacem, & homicidam ab initio eſſe confirmat. [1] Rurſum deſiderium fuiſſe tenebris, ut inſequerentur illud, quod de luce initio fuerat prolatum verbum, & inimicum hominem zizaniorum ſeminatorem, & principem ſeculi mundi hujus Deum, qui hominum mentes excœcat, *l)* ut in Evangelio Chriſti deſerviant? Bonus eſt iſte Deus, qui ſuos homines ſalvari non vult? Et, ut ne multa alia revolvam, & ſpatium temporis obteram, veræ doctrinæ [2] differens tempus, hæc dixiſſe ſufficiat, & ad propoſitum redeam, ut competenter oſtendam iſtorum abſurdam eſſe doctrinam, nec quicquam Deo, & Patri Domini noſtri Salvatoris adſcribendum, ſed malorum noſtrorum cauſam accipere Satanam: in ipſum etenim rejiciendum, quod omnia hujuſcemodi mala ab ipſo generentur. Sed & ea, quæ in Prophetis, & lege ſcripta ſunt, ipſi nihilominus adſcribenda ſunt; ipſe eſt enim, qui in Prophetis tunc locutus eſt, plurimas eis de Deo ignorantias ſuggerens, & tentationes, & concupiſcentias. Sed & devoratorem eum ſanguinis, & carnis oſtendunt; quæ omnia ad eum pertinent Satanam, & ad prophetas ejus, quæ transformare voluit in patrem Chriſti, & ſcribere pauca quædam vera, ut per hæc etiam cætera, quæ ſunt falſa, crederentur. Unde bonum nobis eſt ex omnibus, quæ uſque ad Joannem ſcripta ſunt, nihil omnino ſuſcipere, à diebus verò ejus evangelizatum regnum cælorum ſolùm amplecti: ſemetipſos enim irriſerunt, ridicula & ludicra introducentes, exiguis quibuſdam verbis in lege adumbratis, ignorantes quia malis ſi admiſcerentur bona, malorum corruptione etiam, quæ bona ſunt, exterminantur. Et ſi quidem eſt quiſquam, qui poſſit oſtendere, legem recti tenentem eſſe, debet cuſtodiri; ſin autem malam oſtendero, interimenda eſt & abjicienda, quippe quæ [3] mortis miniſterium continet *m)* in formaſum, quæ vultûs Moyſi gloriam, conſegens, deſtruxit. Non eſt igitur ſine periculo cuiquam veſtrûm pariter cum lege, & Prophetis novum [4] teſtamentum, tanquam unius ſint utraque, docere; quippe cum renovet de die in diem Salvatoris noſtri eruditio; illa verò veteraſcens & ſeneſcens prope exterminium fiat. Quod manifeſtum eſt his, qui diſcretionem habere poſſunt; quia ſicut arboris cum ſenuerint rami, vel truncus fructum ultra non affert, ſed abſeinduntur, & membra corporum, cum corrupta fuerint, amputantur: corruptionis enim virus ex membris per omne corpus infunditur, & niſi artificis diligentia remedium morbus acceperit, corpus omne vitiatur; ita ergo & recipientes legem, niſi cognoveritis cujus ſit, animas cum ſalute perdetis. *Lex enim, & Prophetæ uſque ad Joannem Baptiſtam n)* à Joanne verò lex veritatis, lex promiſſionum, lex cœlorum, lex annuntiatur humano generi nova. Equidem donec non erat qui veriſſimam ſcientiam Domini noſtri Jeſu vobis oſtenderet, peccatum non habebatis: nunc autem & videtis, & auditis, [5] & in inſcitias ire vultis, ut legem, quæ deſtructa eſt & relicta, [6] ſicut Paulus, qui apud vos probatiſſimus habetur, ait in quadam epiſtola ſua hoc modo, *o) Si enim quæ deſtruxi, hæc iterum readifico, prævaricatorem me conſtituo.* Hoc autem dicit, gentiles eos judieans, propter quod ſub elementis mundi eſſent, priuſquam venerit plenitudo fidei, *p)* credentes in lege, & Prophetis.

XIV. JUDICES DIXERUNT, Si quid adhuc manifeſtius habes dic de doctrinæ tuæ modo, & fidei titulo. MANES DIXIT, Ego duas naturas eſſe dico, unam bonam, & alteram malam, & eam quidem, quæ bona eſt, in quibuſdam partibus habitare; malam verò eſſe tam mundum hunc, quam omnia, quæ in eo ſunt, quæ quaſi ergaſtula in parte maligni poſita ſunt, ſicut ait Joannes, *q) Totus mundus in maligno eſt poſitus*, & non in Deo. Propterea duo loca eſſe diximus, unum bonum, & alium, qui extra eum eſt, ut in his ſpatium habens, poſſet in ſe ſuſcipere creaturam mundi. Si enim dicimus monarchiam unius naturæ, & omnia Deum replere, & nullum eſſe extra eum locum; quis erit creaturæ ſuſceptor? ubi gehenna ignis? ubi tenebræ exteriores? ubi fletus? In ipſo dicam? Abſit; alioquin etiam ipſe in his pariter cruciabitur. Non iſta ſentiatis quicunque ſalutis veſtræ curam geritis; exemplum enim vobis dicam, ut plenius intel-

1 Videtur reſpicere Manes ad illa Joan. 1. 5. *Et tenebræ eum non comprehenderunt.*
2 In codice Caſinenſi, *differens* legitur.
3 Hic unus ex illis Sacræ Scripturæ locis eſſe videtur, quos Manes, Archèlan teſte in cap. 53. hujus diſputationis, ad ſuam fulciendam hæreſim corrupit: nam diverſum ſenſum præ ſe ferunt Pauli verba, ad quæ reſpicit, tam in vulgatâ editione, quàm apud Archelaum noſtrum infrà cap. 43.
4 Ita Codicis Caſinenſis lectionem correximus, in quo ſcriptum eſt, *novum teſtimonium, tum tanquam.*
5 Locus corruptus: fortè, *& inficias.* 6 Deeſt fortaſſe, *obſervetis*, vel quid ſimile.

i) Matth. 7. 18. *k)* Joan. 8. 44. *l)* Matth. 13. 25. Epheſ. 6. 12.
m) II. Cor. 6. 7. *n)* Luc. 16. 16. *o)* Gal. 11. 18. *p)* Ibid. 4. 3. *q)* I. Jo. 5. 19.

intelligatis. Unum vas eſt mundus; quod Dei ſubſtantia totum hoc vas replevit, quomodo jam poteſt in ipſo vaſe aliquid amplius reponi? Si repletum eſt, quomodo ſuſcipiet quod ponitur, niſi evacuetur de vaſe pars aliqua? Aut quo proficiet quod evacuabitur, cum locus non ſit? Ubi terra? ubi cœlum? ubi abyſſus? ubi ſtellæ? ubi ſedes? ubi Poteſtates? ubi Principes? ubi tenebræ exteriores? quis eſt qui horum poſuit fundamenta, & ubi? Non poteſt aliquis dicere, niſi fortè blaſphemet. Quomodo autem, & condere potuit creaturas non ſubſiſtence materiâ? ſi enim de non extantibus, [1] conſequentur has viſibiles creaturas meliores eſſe, & omnibus virtutibus plenas. Quòd ſi malitia eſt, & mors in eis, & corruptio, & ſi quid bono contrarium eſt; quomodo ex aliâ naturâ factas eſſe eas dicimus? Si verò conſideretis quomodo generentur filii hominum, invenietis non eſſe Dominum hominis creatorem; ſed alium, qui & ipſe ingenitæ eſt naturæ, cujus conditor nullus, nec creator, nec factor eſt, ſed ſola malitia ſua talem eum protulit. Eſt igitur vobis hominibus commixtio cum uxoribus veſtris de hujuſcemodi occaſione deſcendens. Cum quis veſtrûm carnalibus aliiſque cibis fuerit ſatiatus, tunc ei concupiſcentiæ oboritur incitatio, & ita generandi filii fructus augetur, ut non ex virtute aliquâ, nec ex Philoſophiâ, nec ex alio ullo intellectu; ſed ex ſolâ ciborum ſatietate, & libidine, & fornicatione. Et quomodo mihi quiſquam dicet, quia ad imaginem Dei factus eſt pater noſter Adam, & ad ſimilitudinem, & ſimilis eſt ei, qui fecit eum? Quomodo omnes, qui ex eo generati ſumus, ſimiles ei ſumus? imò verò è contrario plurimæ nobis ſunt formæ, diverſi vultûs ferentes effigiem? Quod quàm verum ſit demonſtrabo vobis in parabolis. Intuemini mihi aliquem volentē [2] theſaurum, aut aliquid aliud ſignare, & acceptâ cerâ, vel luto velle vultûs ſui ſignaculum, quod gerit, exprimere; quod ſi alius quoque vultûs ſui figuram ſimiliter expreſſerit nunquid ſimile ſignaculum apparebit? Nequaquam; etiamſi vos nolitis, quod verum eſt, confiteri. Quòd ſi non ſumus ſimiles in ſignaculo, ſed eſt in nobis differentia; quomodo non probatur Principum nos, & materiæ eſſe facturam, [3] ſecundum enim ipſorum formam, & ſimilitudinem, & imaginem etiam nos exiſtimus formæ diverſæ. Quòd ſi eam, quæ ex initio facta commixtio eſt, & qualiter facta ſit, vultis ediſcere, edicam.

XV. JUDICES DIXERUNT, Non priùs quæritur quomodo facta ſit prima commixtio, niſi priùs detur ratio, duo eſſe principia naturalia. Cum enim claruerit duo eſſe ingenita, tunc etiam reliqua fidem capient, etiam ſi pars aliqua non accommodaverit aſſenſum: judicandi enim nobis poteſtate permiſſâ dicemus, quòd noſtræ opinioni claruerit. Demus tamen, & Archelao dicendi facultatem ad hæc, ut quæ ab utroq; dicta fuerint comparantes, pro veritate poſſimus ferre ſententiam. ARCHELAUS DIXIT, Tametſi ingentis audaciæ, & blaſphemiæ plena eſt intentio adverſarii. MANES DIXIT, Audite Judices, [4] quid dixerit, adverſarii? Ergo duæ res ſunt. ARCHELAUS DIXIT, Inſaniæ magis quàm prudentiæ videtur mihi plenus iſte, qui mihi hodie controverſiam movet, quia dixero Adverſarii, ſed ablata tibi eſt in modico ſermone objectio: [5] tametſi quidem ex hoc arbitratus es me affirmaturum duas eſſe naturas. Ingentem doctrinam ferens ades; neutrum enim eorum, quæ aſſeris, ſtat. Poteſt enim is qui non naturâ, ſed propoſito adverſarius eſt, amicus effectus, non eſſe adverſarius, & ita cùm alter è nobis alteri acquieverit, unum

1 In codice Caſinenſi eſt, *conſequentem*.

2 Antiquos anulis omnia ſignaſſe, quæ à domeſticorum, & ſervorum rapinis vindicare ſatagebant, arcas, armaria, amphoras, penum, aliaque furti ac rapinæ obnoxia, res notiſſima eſt antiquitatis Romanæ & Græcæ ſtudioſis, deque eâ poſt alios latè agit Kirchmannus de Anulis cap. 10. Anuli ad hoc facti, *ſignatorii*, & *ſigillatorii*, & à Vopiſco in Aureliano, *ſigillaritii* nuncupantur; quin & *ſignacula*, ut Archelai diſputationis interpres vertit, dici poſſe ſcitè tradit Salmaſius de ſubſignandis teſtamentis cap. 19. Cerâ autem in hanc rem uſos fuiſſe veteres latè probat Voſſius de Idololatria lib. 4. cap. 91. De cretâ, quam *lutum*, idem Archelai interpres vocat, teſtis eſt Servius in lib. 4. Æneidos ad illa verba; Longæva Sacerdos, ubi Sibillæ apud Cumas agenti, ab Erythræis epiſtolam miſſam fuiſſe refert, *cretâ antiquo more ſignatam*. Meminit Herodotus in Euterpe γῆς σημαντρίδος, *terra ſignatricis*, & Cicero orat. 4. in Verrem epiſtolæ *cretulâ* ſignatæ. Cujus autem generis eſſet hæc terra, ex eodem Cicerone liquet in Or. pro Flacco, ubi ſic ait, *Hac quæ à nobis prolata laudatio obſignata erat cretâ illâ Aſiaticâ, quæ ferè eſt omnibus nota nobis, qua utuntur omnes non modò in publicis, ſed & in privatis literis*. Pinguis enim, lenta, & glutinoſa eſt creta illa. Denique de proprii vultus imagine in anulis interdum repreſentatâ locus eſt Plauti in Pſeudolo ſcen. 1. *Eâ cauſâ miles hic reliquit ſymbolum, Expreſſam in cerâ ex anulo ſuam imaginem*. Cæterum theſauri ſigillo obſignati mentio eſt apud Theodoretum in orat. 5. de providentiâ haud procul ab initio, ubi de apibus.

3 In codice Caſinenſi erat, *Sed Deum enim*, nullo ſenſu, nos ex ingenio, ut editum eſt, correximus.

4 Fortè, *quod dixerit*, vel *quia dixerit*.

5 Ita hunc locum reſtituimus; nam in codice legebatur, *tam ſi quidem ex hoc arbitratus eſt ſe affirmaturum*: ſed ſupra vocem *tam*, quædam lineola literæ *e*, ſimilis apparebat, quam particulæ &, compendium eſſe putavimus.

unum atque idem uterque apparebit; quæ cauſa indicat creaturas rationabiles libero arbitrio eſſe permiſſas, unde & converſiones recipiunt, & [1] ideo ingenitæ naturæ eſſe non poſſunt. Quid ergo ais? duæ iſtæ naturæ inconvertibiles ſunt, an convertibiles, aut una eorum convertitur? At verò Manes remoratus eſt, non inveniendo reſponſum; intuebatur enim quod ex utroque concluderetur retractans; quia ſi dicam converti eas, reſpondebit mihi illud, quod in Evangelio ſcriptum eſt de arboribus; quòd ſi negem eſſe convertibiles, permixtionis ſtatum, & cauſam neceſſario [2] expetet. Interea aliquando reſpondit Manes, inconvertibiles quidem ſunt utræque, quantùm [3] ſpectat ad contraria, convertibiles verò, quòd ſpectat ad propria. ARCHELAUS DIXIT, Vidêris mihi delirus eſſe, & obliviſcens propoſitionum tuarum; ſed ne eorum quidem, quæ [4] didiciſti, verborum virtutes, vel qualitates agnoſcere. Neque enim converſio quid ſit agnoſcis, neque quid ſit ingenitum, aut quid dualitas, non quid præteritum, vel quid præſens, quidve futurum ſit, ſicut ex his, quæ à te nunc dicta ſunt, adverti. Inconvertibilem enim eſſe affirmaſti utranque naturam, quantum ad contraria [5] ſpectat; convertibilem verò, quantùm ad propria. Ego verò dico, quia qui in propriis vertitur, non excedit à ſe, ſed eſt in eiſdem, quibus ſemper eſt inconvertibilis; qui verò recipit convertibilitatem, hic extra propria effectus, devenit in aliena.

XVI. JUDICES DIXERUNT, Convertibilitas illum, cui accidit, transfert in alium, ut ſi dicamus, Judæus, ſi velit fieri Chriſtianus, aut ſi Chriſtianus velit eſſe Gentilis, hæc ſpecies eſt convertibilitatis, & cauſa. Neque verò ſi Gentilis, cum in omnibus propriis ſuis maneat, ac Diis ſuis hoſtias offerat, templiſque ex more deſerviat, donec perſeverat in propriis, ac proficit, nunquid dici poteſt eſſe converſus? Quid igitur dicis? recipiunt convertibilitatem an non? Et immorante Mane, ARCHELAUS AIT, Si quidem convertibiles eſſe dicit utraſque naturas, quid eſt, quod impediat, uti ne unum atque idem eas eſſe opinemur? Si enim inconvertibiles ſunt, non eſt in his naturis, quæ ſimiliter inconvertibiles ſunt, & ſimiliter ingenitæ, ulla diſcretio, neque altera ex his bona agnoſcitur, aut mala. Quòd ſi convertibiles ſunt, ſcilicet provenire poteſt, & bonum effici malum, & malum bonum. Si enim hoc provenire poſſibile eſt, quare non unum dicamus ingenitum, quod intelligere magis dignum eſt juxta rationem veritatis? Intueri enim oportet, quomodo malus ille fuerit ab initio, aut in quos malitiam exercuerit ante mundi conſtitutionem. Cum cœlum nondum extitiſſet, & nondum terra ſubſiſteret, non homo, non animal, in quos exercebat malitiam? quem opprimebat injuſte? quem ſpolians occidit? Quòd ſi ſuis eum dicas extitiſſe malum, ſine dubio ergo oſtenditur illum bonæ eſſe naturæ. Si verò & illi omnes mali ſunt, quomodo poteſt Satanam, & Satanas ejicere? Sed concluſus [6] ſermone convertis, ut dicas, bonus vim paſſus eſt à malo. Sed nec hoc quidem eſt tibi ſine periculo dicere, ut lucem victam eſſe confirmes; quod enim vincitur, vicinum habet interitum. Quid enim ait ſermo divinus? r) *Quis enim poteſt introire in domum fortis, & deripere vaſa ejus, niſi illo ſit fortior.* Quòd ſi hominibus eum malum extitiſſe dixeris, & ex eo malitiæ ſuæ indicia demonſtraſſe; ergo ante hoc bonus fuit, & convertibilitatem recipit ex eo, quod [7] creati hominis cauſa invenitur extitiſſe malitiæ. Sed postremò dicat quod eſt malum, ne fortè nomen ſolum defendat, aut adſtruat. Quod ſi non nomen mali, ſed ſubſtantia; fructus nobis malitiæ & nequitiæ hujus exponat, quoniam non agnoſcitur unquam arboris natura ſine fructu. *

XVII. MANES DIXIT, Conſtet apud te priùs, quia eſt radix alia malitiæ, quam non plantavit Deus, & tunc tibi dicam fructus ejus. ARCHELAUS DIXIT, Non hoc veri expetit ratio; neque enim aſſentiar tibi radicem eſſe malæ arboris illius, de cujus fructibus nunquam ullus guſtaverit. Tanquam ſi velit aliquid quis emere; niſi priùs guſtando diſcat, utrum arida ſit ſpecies, aut liquida, pecuniam non profert; ita neque ego tibi aſſentiar eſſe arborem malam & peſſimam, niſi priùs qualitas fructuum ejus fuerit manifeſtata; ſcriptum eſt enim, ** quia de fructibus arbor cognoſcitur. Dic ergo nobis, ò Manes, arbor, quæ dicitur mala, quem afferat fructum, aut cujus naturæ ſit, quam virtutem habeat, ut tibi credamus, etiam radicem arboris ipſius eſſe talem? MANES DIXIT, Radix quidem mala, arbor autem peſſima, incrementum verò non ex Deo, fructus autem fornicationes, adulteria, homicidia, avaritia, & omnes

1 Forte, *& ideo duæ ingenitæ naturæ eſſe non poſſunt.*
2 In codice Caſinenſi erat, *expetis.*
3 In eodem codice tam in hoc commate, quàm in ſequenti, perperam legitur *expectat.*
4 Fortè, *dixiſti.*
5 Et hic malè legitur in codice Caſinenſi, *expectat.*
6 Fortè, *ſermonem convertis.*
7 Fortè, *creatio hominis.*

r) Marc. 3. 27. * Matth. 7. 18. ** Matth. 7. 16.

mali actus malæ illius radicis. ARCHELAUS DIXIT, Ut tibi credamus, quia iſti ſunt fructus malæ illius radicis, guſtum nobis eorum profer; ſubſtantiam enim ingenitam eſſe pronunciaſti hujus arboris, cujus fructus ſecundum ſui ſimilitudinem proferuntur. MANES DIXIT, Hæc ipſa injuſtitia, quæ in hominibus eſt, teſtimonium reddit, & avaritia de guſtu illius malæ radicis. ARCHELAUS DIXIT, Ergo, ut dixiſti, fructus ſunt arboris hujus iniquitates iſtæ, quæ geruntur ab hominibus. MANES DIXIT, Ita planè. ARCHELAUS DIXIT, Si fructus iſti ſunt, ideſt, actus hominum mali, ipſi ergo homines radicis locum, atque arboris obtinebunt; ipſos enim pronunciaſti fructus ferre hujuſcemodi. MANES DIXIT, Ita dico. ARCHELAUS DIXIT, Malè dicis, ita dico; non enim ita dicis, alioquin cum homines ceſſaverint peccare, arbor malitiæ infructuoſa apparebit. MANES DIXIT, Impoſſibile eſt quod dicis; ſi enim unus ceſſaverit, aut alius, aut plures; alii autem hoc agerent. ARCHELAUS DIXIT, Si omnino poſſibile eſt unum, & alium, & plures, ſicut ais, non peccare, poſſibile eſt etiam hoc omnes agere; unius enim conditoris ſunt, & unius maſſæ homines omnes; & ne otioſè per ineptias ſequar, ea quæ inconditè protuliſti, certis præſcriptionibus excludam. Ais fructus malæ radicis, atque malæ arboris eſſe actus hominum, ideſt, fornicationes, adulteria, perjuria, homicidia, & reliqua his ſimilia? MANES DIXIT, Ita. ARCHELAUS DIXIT, Ergo ſi humanum genus interire pervenerit à faciæ terræ, ita ut ultrà jam peccare non poſſint, periret arboris hujus ſubſtantia, fructum ultrà non afferens. MANES DIXIT, Et quando, quod dicis, fiet? ARCHELAUS DIXIT, Quoniam quod futurum eſt neſcio, homo enim ſum; non tamen ſermonem iſtum indiſcuſſum relinquam. Quid dicis de humano genere, ingenitum eſt, aut factura? MANES DIXIT, Factura eſt. ARCHELAUS DIXIT, Si factura eſt homo, quis eſt adulterii, & fornicationis, & reliquorum talium pater? cujus hic eſt fructus? Priuſquam fieret homo, quis erat qui fornicaretur, aut adulteraret, aut homicidia perpetraret? MANES DIXIT, Sed homo à malâ naturâ plaſmatus, manifeſtum eſt, quia ipſe ſit fructus, etiam ſi peccet, etiam ſi non peccet: unde ſemel abſolutè nomen hominum, & genus tale eſt, etiamſi juſta geſſerit, aut injuſta. ARCHELAUS DIXIT, Sed & illius rei faciamus mentionem. Si ipſe, ut ais, hominem fecit malignus, quare malitiam exercet adverſus eum?

XVIII. JUDICES DIXERUNT, Hoc volumus ſcire à te, Manichæe, quomodo illum affirmaſti malum eſſe? Ex eo, quo homines facti ſunt, aut antea? Quia enim neceſſe eſt te malitiæ ejus opus oſtendere ex eo tempore, ex quo malum eum fuiſſe aſſeris, certus eſto, quia neque cognoſcitur vini qualitas, niſi priùs guſtaverit quis, ſicut & ex fructu omnis arbor dignoſcitur. Quid ergo dicis? ex quo tempore malus eſt hic? neceſſaria enim nobis videtur hæc ratio. MANES DIXIT, Semper. ARCHELAUS DIXIT, Oſtendam etiam hoc, optimi Viri, & prudentiſſimi Auditores, quoniam ſermo ejus omnino non conſtat; nam & ferrum non eſt ſemper malum, niſi ex quo homo eſt, & artificium ejus in malo converſum, utendo ex eo perverſè; & omne peccatum extitit ex quo homo eſt. Sed nec ille quidem ipſe magnus ſerpens, malus ante hominem fuit; ſed poſt hominem, in quo malitiæ ſuæ oſtendit fructum, quia ipſe voluit. Si ergo nobis poſt hominem apparet ſecundum ſcripturas malitiæ pater; quomodo ingenitus erit, qui poſt hominem, qui factura eſt, malus effectus eſt? Sed ex hominis [1] tempore à ſe creati, cur malus oſtendatur? Quid in eo concupivit, ſi omne corpus ſuæ facturæ erat, quid zelatus eſt? Qui enim zelatur, aut concupiſcit, meliora & aliena concupiſcit. Si ergo ex eo homo eſt, mala natura, demonſtratur quomodo ſuus fuit, ſicut frequenter oſtendi, homo. Si enim ſuus erat homo, malus erat etiam ipſe, tanquam talis arboris fructus; mala enim arbor, ſicut ais, malos fructus facit. Cum omnes enim mali eſſent, quid deſideravit, aut unde initium malitiæ oſtendit, ſi ex tempore plaſmati hominis malitiæ ejus homo cauſa eſt? Lege autem ac præcepto ſibi dato, homo poterat nequaquam obtemperare ſerpenti, & his quæ ab eo dicebantur, cui ſi non obtemperaſſet homo, qua ex cauſâ malus fuiſſet? Quòd ſi ingenitum eſt malum; & quomodo interdum homo fortior illo invenitur? Obtemperans enim mandato Dei frequenter vincet omnem malitiæ radicem; & ridiculum eſt, ſi iſte qui factura eſt, fortior inveniatur ingenito. Cujus autem eſt lex & mandatum, illud dico, quod homini datum eſt? Sine dubio confitebitur Dei eſſe. Et quomodo poteſt dari lex alieno, aut inimico quis poteſt dare præceptum? Aut ille, qui accipit præceptum, quomodo poteſt adverſus Diabolum, ideſt, adverſus creatorem ſuum pugnare, tanquam ſi filius patri, cum beneficiorum debitor ſit, irrogare velit injurias? Ita in hac parte inutilitatem hominis deſignas, ſi per legem & manda-

1 Primâ facie hic locus videbatur eſſe corruptus, ſed modicâ vocum tranſpoſitione clarè ſenſus ejus conſtabit, ut ſit, ſed ex tempore hominis à ſe creati, hoc eſt, quo hominem ipſe creavit, cur malus oſtendatur?

mandatum adverſùs eum, qui plaſmauerit, dicat, atque eum vincere conetur. In tantum enim ſtoliditatis progreſſum eſſe ipſum Diabolum putabimus, quòd adverſum ſe hominem feciſſe non ſenſerit, nec animadverterit quid futurum eſſet, nec providerit quid ſequebatur; cùm etiam in nobis, qui factura ſumus, ſit aliqua vel parva ſcientia, ineſt & aliquid prudentiæ, & exiſtimationis nonnunquam certæ. Et quomodo ingenito-ne exiguum quidem providentiæ fuiſſe credimus, neque exiſtimationis, aut intellectus; ſed brutiſſimus ſenſu, & obtuſiſſimi cordis, & naturæ pecoris invenitur, ſecundùm aſſertionem, videlicet, tuam? Quòd ſi ita eſt; quomodo homo, qui ingenio, atque ſcientiâ non parùm pollet, ab eo, qui ignarus omnium atque hebes ſenſu eſt, potuit accepiſſe ſubſtantiam? Quomodo hujuſcemodi auctoris opus eſſe hominem audebit aliquis confiteri? Quòd ſi homo anima eſt, & corpus, & non ſolum corpus ſine anima, quæ ſine ſe ſubſiſtere non poſſunt; quare ea inimica ſibimet dices & contraria? Videtur enim mihi Dominus noſter Jeſus Chriſtus de his dixiſſe per parabolas, *s) Nemo poteſt vinum novum in utres veteres mittere, alioquin rumpentur utres, & vinum effundetur.* Sed vinum novum in utres novos mittendum eſt; quoniam quidem idem Dominus eſt utris, & vini; nam etſi diverſa ſubſtantia ſit, ſed dominatione, & obſervantiæ uſu ex his duabus una perſona ſubſiſtit. Non enim animam dicimus ſubſtantiæ unius eſſe cum corpore, ſed habere unumquodque qualitatem ſuam; & tanquam ad unum genus, atque unam ſpeciem hominum, uter, ac vinum comparatur, ita ab uno Deo hominem editum ratio expetit veritatis: gaudet enim anima corpore, & diligit, & colit illud, nihilominus etiam corpus gaudet ab animâ ſe vivificatum. Quòd ſi maligni opus dicat eſſe quis corpus, cum ſit & corruptibile, ac vetuſtum, atque deterrimum, non poteſt ferre ſpiritûs virtutem, nec animæ commotionem, & ejus ſplendidiſſimam creaturam. Sicut enim ſi aſſumentum panni rudis aſſuat quis veſtimento veteri, major ſciſſura fit, *t)* ita etiam corpus, ſi præclariſſimo operi, animæ adſociatum fuerit, interiret. Similiter & ſi quis inferat lucernæ lumen in locum tenebroſum, fugantur continuò tenebræ, nec apparent; ita intelligendum eſt, animâ corpori inſertâ, continuò tenebras effugatas, & unam jam effectam eſſe naturam, atque unum hominem in unam ſpeciem conſtitutum, & ita conveniet conſonanter vinum novum eſſe miſſum in utres novos, & aſſumentum panni rudis aſſutum non eſſe veteri veſtimento. Sed ex hoc oſtendere poſſumus conſonantiam eſſe virtutum in utrâque, ideſt, corporis, atque animæ ſubſtantiâ, in qua ait ſcripturarum Doctor maximus Paulus, *u)* Deum in corpore, ſicut voluit, unumquodque membrum poſuiſſe.

XIX. Quòd ſi tibi id difficile videtur intellectu, nec acquieſcis his dictis, ſaltem exemplis tibi affirmabo. Intuere hominem templum eſſe quoddam, ſicut ſcriptum eſt, *x)* ſpiritus autem, qui in ipſo eſt, referat ejus formam, qui inhabitat templum; neque ergo templum conſtitui poteſt, non agnito priùs habitatore templi, neque inhabitator collocatur, ſi templum non ſit extructum. Cùm ergo utrunque unâ ac pariter dedicetur; quomodo in his inimicum aliquid aut contrarium inveniri poteſt, & non potiùs ab amicis, atque idem volentibus utrunque videtur effectum? Et ut ſcias, quoniam & amicitiâ, & genere conjuncti ſunt, qui ſcit & audit, *Faciamus hominem*, & reliqua, reſpondit. [1] Hic enim, qui templum extruit, interrogat illum, qui informat ſimulacrum, menſuraſque etiam magnitudinis, ac latitudinis, vaſtitatiſque perquirit, ut ita fundamentorum ſpatia deſcribat; neque enim in vanum quis templum extruit, niſi menſuras collocandi didicerit ſimulacri. Similiter igitur perquiritur modus corporis, atque menſura, ut poſſit aptè in eo anima collocari ab artifice omnium Deo. Quòd ſi dicat quis inimicum eſſe eum, qui plaſmaverit corpus; [2] Deus, qui creator eſt animæ meæ, quomodo non, dum alteri invidet, alterius operi irrogavit infamiam, ut aut ille, qui templum extruit, anguſtum faciat, ita ut capere non poſſit, quod collocatur? aut ille qui ſimulacrum fecit, quomodo non grave aliquid pertulit, & ponderoſum, quo intromiſſo, templum continuò concideret? Secundùm hoc, quod novimus eſſe inimicorum ſtudia, contemplemur hæc, ſi non ita ſe habent; ſin autem oportet omnia iiſdem menſuris, eâdem æquitate diſponi, ſimilique gloriâ efferri; quid adhuc de hoc dubitamus? Addimus tantùm, ſi placet, etiam illud exemplum, ſimilis videtur eſſe homo navi, quæ inſtructa ab artifice, atque in mare deducta eſt, quamque navigare impoſſibile eſt ſine gubernaculis, quibus regi & flecti poſſit in quæcunque loca voluerit gubernator ejus. Et quia eodem artifice indigeat corpus gubernaculorum, quo & totius navis, nulli dubium eſt; ſine gubernaculis

1 Fortè, *Sic enim qui templum extruit.* In codice enim erat, *extruit.*
2 In codice Caſinenſi, *Deum.*

s) Matth. 9, 17. *t)* Matth. ibid. *u)* I. Cor. 12. 18. *x)* I. Cor. 3. 17. Et II. Cor. 6, 16.

naculis enim otioſum erit omne navis opus, corpus illud immenſum. Ita ergo animam corporis gubernacula dicimus, reguntur autem utraque arbitrii, atque animæ libertate, quo velut gubernatore utimur; [1] quæ cùm per conjunctionem unum effecta, conſonantiam officii ſui continent ad omne opus, quodcunque ex ſemetipſis efficiunt, uni auctori & conditori teſtimonium ferunt.

XX. His auditis, turbæ, quæ aderant, vehementer gaviſæ ſunt, ita ut penè manus injicerent in Manem, quos vix Archelaus cohibens & reprimens, conquieſcere fecit. JUDICES DIXERUNT, Sufficienter oſtendit Archelaus hominis & corpus, & animam unius eſſe factoris, eo quòd conſonare in conjunctione non poſſit opus unius, ſi propoſitum artificis à ſe diſſentiret alterius. Quòd ſi dicatur unum explicare utrunque minimè valuiſſe, infirmitatem oſtendit artificis; quia & ſi dicat quis animam boni Dei eſſe, otioſum opus invenitur hominis, niſi etiam corpus acceperit. Quòd ſi rurſum corpus mali Dei dicatur eſſe figmentum, otioſum nihilominus erit, ſi animam non acceperit; quæ utique niſi commixtione, atque ſibi invicem fuerit inſerta cum corpore, homo nec erit, nec dicetur. Unde multis exemplis approbavit Archelaus, totius hominis unum atque eundem eſſe factorem. ARCHELAUS DIXIT, Scire te non dubito, Manes, hoc, quòd generantis, aut creantis filius dicitur ille, qui [2] natus eſt, & creatus. Quòd ſi malignus hominem finxit, pater ejus eſſe debet ſecundùm naturam. Et cui ergo dicebat Dominus Jeſus, docens orare homines, *Sic dicite cùm oratis, Pater noſter, qui es in cœlis.* y) Et iterum, [3] *Orate patrem veſtrum, qui eſt in occulto.* z) De Satana autem dixit vidiſſe ſe eum, *Sicut fulgur cadentem de cælo.* a) uti ne quiſquam audeat dicere, quòd ipſum nos docebat orare; neque enim deſcenderat Jeſus, ut homines conjungeret, & reconciliaret Satanæ, quin potiùs conterendum eum ſub pedibus fidelium ſuorum tradidit. Sed ego beatiores iſtos dicam eſſe Gentiles, qui multos quidem introducunt Deos unanimes tamen, atque amicos eos confitentur; hic verò duos introducens, inimicitias inter eos, diſcordemque ſententiam non erubeſcit aſtruere. [4] Quòd ſi ſimulatos ſub hujuſcemodi conditione [5] introducerent Deos, ludum jam gladiatorium inter eos erat videre, innumeras habentes naturas, diverſaſque ſententias.

XXI. Jam verò de interiore, atque exteriore homine quid me neceſſe eſt dicere, cùm Salvatoris voce dicatur ad eos, qui camelum glutiunt, & de foris hypocritæ ſunt, blandimentis atque adulatione circundati, ad quos Jeſus ait, b) *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quare, quod de foris eſt catini, & calicis lavatis; quod autem intus eſt, immunditiâ plenum eſt? Aut neſcitis, quia qui fecit, quod foris eſt, & quod de intus eſt, fecit.* Nunquid de catino, & de calice loquebatur? Nunquid vitriarius erat, qui hæc dicebat, aut figulus, ex luto fingens vaſa? Nonne de corpore, atque anima evidentiſſimè loquebatur? Quoniam quidem Phariſæi c) aneti, & cimini decimas expectantes, quæ erant graviora legis relinquebant, [6] & his quæ extrinſecùs erant, adhibentes diligentiam, contemnebant ea, quæ ad ſalutem animæ pertinebant; expectabant etiam ſalutationes in foro, d) & primos [7] diſcubitus in cœnis, quos ſciens Dominus Jeſus perditos eſſe, dicebat eis, quia his ſolis rebus, quæ de foris erant, adhiberent diligentiam, & ea quæ intrinſecùs erant contemnerent, velut aliena, ignorantes quoniam qui corpus fecerat, ipſe fecit & animam. Et quis ita lapideus eſt, & ſtolidus, ut non ad omnia ei iſte ſermo ſufficiat? Cui ſermoni conſonans Paulus ait, interpretans ea, quæ in lege ſcripta ſunt, hoc modo: e) *Non infrænabis os bovi trituranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo?* [8] *Aut propter nos utique dicit?* Sed quid immoramur ulteriùs; adjiciam tamen pauca de pluribus. Si duo ſunt ingenita, & his loca certa decernimus, dividitur Deus, ſi intra certum locum eſt, & non ubique diffunditur, & erit multò inferior loco, in quo eſt, ([9] majus enim quod continet ſemper eo, quem continet) & efficitur Deus ejus magnitudinis, cujus eſt locus, in quo continetur, ſicut homo, ſi ſit in domo. Deinde ratio requirit, quis eſt, qui inter eos diviſerit, aut quis eis certos terminos ſtatuerit, & invenitur jam uterque multò inferior virtutis humanæ. Lyſimachus enim & Alexander totius mundi imperium tenuerunt, omneſque

1 In codice Caſinenſi eſt, *quæ cùm conjunctionem.*
2 In eodem codice legitur, *natus eſt creatus.*
3 Meliùs in Vulgatâ, *Ora Patrem tuum in abſcondito.*
4 In codice Caſinenſi, *Quòd ſimulatos.*
5 In Caſinenſi codice eſt, *introduceret.* Sed hic de Gentilibus loqui palàm eſt, quare legendum, *introducerent.*
6 In eodem codice, *ex his.*
7 Hic mirè depravatus eſt codex Caſinenſis, legit enim, *Primos diſcipulos ſubitos in cœnis, quod ſcientes Dominum.* Nos eum ex ſacro textu reſtituimus.
8 Meliùs vulgata, *An propter nos.*
9 In Caſinenſi, *Malus*, nullo ſenſu.

y) Matth. 6. 9. Luc. 11. 2. z) Matth. 6. 9. a) Luc. 10. 18. b) Matth. 23. 26. Luc. 11. 39. c) Luc. 11. 42. d) Luc. 20. 46. Matth. 23. 6. Mar. 12. 38. e) I. Cor. 9. 9.

que nationes barbaras, atque omne genus hominum ſubjicere potuerunt, ita ut non eſſet alius Imperator per illud tempus præter ipſos ſub cœlo. Et quomodo audebit quiſquam dicere, non ubique eſſe Deum, qui eſt lumen verum indeficiens, cujus eſt regnum ſanctum, & ſempiternum, [1] ceu nequiſſimi iſtius impietas, qui nec [2] æqualem quidem cum hominibus poteſtatem omnipotenti Deo tribuit.

XXII. JUDICES DIXERUNT, Lumen in totâ domo lucere ſcimus, & non in unâ aliquâ parte, ſicut & Jeſus dicit, *f*) quia *Nemo lucernam accendens ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo ſunt.* Si ergo lumen eſt, neceſſe eſt illud (ſi tamen Jeſus creditur) mundo univerſo lucere, & non per partes; [3] à quo ſi univerſum obtinet mundum, ubi jam ingenitæ tenebræ, niſi fortè accidentes, intelligantur? ARCHELAUS DIXIT, Quoniam quidem multò meliùs à vobis intelligitur ſermo Evangelicus, quàm ab iſto, qui ſe Paraclitum eſſe profitetur, quem ego magis Paraſitum, quàm Paraclitum dixerim, dicam ego quomodo acciderint tenebræ. Cùm lux eſſet ubique diffuſa, mundum cœpit Deus condere, initium à cœlo & terrâ ſumens, in quo ita ratio evenit, ut medietas, quæ eſt terræ locus umbrâ obtectus, [4] objectu videlicet earum, quæ factæ ſunt, creaturarum, inveniretur obſcurus, ita ut res expeteret introduci lucem huic ipſi in medietatè poſito loco. Unde & in Geneſi Moyſes enarrans facturam mundi, nequaquam facit tenebrarum mentionem, aut quaſi factæ ſint, aut non factæ; ſed ipſe tacuit, his qui poſſint advertere, dereliquens rationem hujus intellectûs; quæ quidem nec ſatis eſt ardua atque difficilis: cui enim non fiat manifeſtum, ſolem iſtum viſibilem, cùm ab oriente fuerit exortus, & tetenderit iter ſuum ad occidentem, cùm ſub terram ierit, & interior effectus fuerit eâ, quæ apud Græcos ſphæra vocatur, [5] quòd ſunc objectu corporum obumbratus non appareat. Sed obtecto eo, obſtante terræ corpore, ſuperducitur umbra, quæ ex ſe efficit tenebras, uſquequo rurſum, inferioris ſpatii curſu per noctem tranſacto, ad orientem revolvat, atque in locis ſolitis obortus appareat. Eſt ergo umbræ, atque noctis cauſa corporis terræ ſoliditas, quod etiam [6] ex ſuimet ipſius umbrâ homo intelligere poteſt. Ante cœlum enim, & terram, atque omnes iſtas corporeas creaturas indeficiens lux manebat, cùm nullum corpus exiſteret, quod umbram ſui objectione generaret, & ideo nuſquam tenebras, nuſquam noctem fuiſſe profitendum eſt. Nam ſi, verbi gratiâ, placeat ei, cui poteſtas eſt omnium, plagam quæ ad occaſum eſt, auferre de medio; non agente ſole ad illam partem curſum, nuſquam fiet veſpera, aut tenebræ; ſed erit ſol ſemper in curſu, nec unquam occidet, & medium cœli axem penè ſemper tenebit, nec aliquando deſinet apparere, & per hoc erit univerſus orbis terrarum clariſſimo lumine radiatus, ex quo nec ulla ejus pars obumbrabitur, ſed manebit ubique unius luminis æqualitas. Occidentali autem plagâ ſtatum ſuum ſervante, & ſole curſum ſuum tribus mundi partibus miniſtrante, hi quidem, qui ſub ſole ſunt, clariùs videntur illuminari, ita ut penè dixerim, dormientibus, adhuc iis, qui è diverſâ plagâ conſiſtunt, iſti priores diei exordium ſumant. Sicut autem ante eos, qui in parte occiduâ jacent, illis lumen exoritur, ita velociùs obſcuratur, & ſoli omnium, qui in orbis medietate conſiſtunt, æqualitatem ſemper ſentiunt lucis. Cùm enim medium ſol tenuerit cœlum, nullus eſt locus, qui aut lucidior, aut obſcurior eſſe videatur; ſed omnes mundi partes [7] ex æquo & juſto, ſolis fulgore luminantur. Si ergo, ut ſuperius diximus, occiduæ plagæ pars auferatur è medio, ultrà jam non obſcurabitur pars, quæ ei adjacet. Et hæc quidem mihi ſimpliciùs dicta ſint, cùm poſſim & zodiacum circulum deſcribere; [8] ſed non intui nunc fieri ratus ſum, propter quod de his ſilebo, & ad illud caput recurram, quod objecit adverſarius, affirmans [9] omni niſu, tenebras eſſe ingenitas, quod & ipſum, quantùm valuimus, jam confutatum eſt.

XXIII. JUDICES DIXERUNT, Si conſideremus lucem fuiſſe ante conditionem creaturarum, & nihil fuiſſe objectum, quod ex ſe umbram generaret, neceſſe eſt lucem ubique fuiſſe diffuſam, & omnia loca fulgore lucis illuminata, ſicut oſtenſum eſt ex his, quæ à te nuper dicta ſunt, in quibus veram eſſe rationem videntes, damus palmam allegationibus Archelai. Si enim diviſionem accipiat univerſus mundus, veluti muro quodam per medium inſtructo, & ex unâ parte habitent tenebræ, ex alia verò lux, intelligitur nihilominus, quia ex eo, quòd inſtructum eſt ædificium, umbrâ generatâ, acciderint

1 In codice Caſinenſi eſt, *en*, quod legendum putavimus, *ceu*.
2 Ita depravatum locum ex ingenio reſtituimus; nam in codice Caſinenſi ſcribitur: *Nec qua vellem quidem*.
3 Fortè, *Atqui*. 4 In Caſinenſi codice, *obtectu*. 5 In Caſinenſi eſt, *quod nunc obiectu*.
6 Ita emendavimus ſcriptum codicem, qui habebat, *Exuet ipſius umbra*.
7 In codice Caſinenſi legitur, *ex eaquo*. & mox *fulgure*.
8 Locus manifeſtè corruptus, cujus mihi emendatio non occurrit.
9 In Caſinenſi erat, *Omni niſi*. ſed legendum, *Omni niſu*, hoc eſt, omni conatu; formula dicendi huic interpreti uſitata. Vide cap. 40. & præſertim cap. 47.

f) Matth. 5. 16.

tenebræ, & rurſum nobis quærendum eſt, quis ædificaverit murum in medio dnorum, ſi tamen ædificatum fateris, ò Manichæe. Si verò illa ratio conſideretur, quaſi murus non ſit inſtructus, rurſus ſine aliqua exceptione unus eſſe univerſus intelligitur locus, ac ſub una poteſtate poſitus; unde ex omni parte tenebræ ingenitam naturam habere non poſſunt. ARCHELAUS DIXIT, Dicat mihi etiam hoc ad ea, quæ propoſita ſunt. Deo in regno ſuo poſito, & maligno ſimiliter in ſuo regno, quis inter medium ipſorum conſtruxerit mnrum? Non enim poteſt dividere quid duas ſubſtantias, niſi quod ſit [1] utriuſque majus, ſicut dicit In Geneſis libro, quia *diviſit Deus inter lucem, & tenebras. g)* Talem eſſe aliquem neceſſe eſt & muri iſtius inſtructorem, murus enim terminos uniuſcujuſque demonſtrat, ſicut inter eos, qui rura incolunt, lapis ſolet portionem uniuſcujuſque dividere; quæ tamen res magis intellectnm dat, quando hujuſcemodi diviſio fraternæ potiùs hæreditatis ſit ratio. Verùm nunc non eſt mihi de his dicendum, qnanquam neceſſarium videatur; nam illud eſt, quod petimus, quis eſt, qui extruxerit murum ad deſignandum uniuſcujuſque terminum regni? Non dixerat; nolo moretur hic perfidus, ſed jam confiteatnr dualitatis ſuæ in unum refuſam eſſe ſubſtantiam. Dicat quenquam, qni medium extruxerit murum? Quid agebat alter, altero inſtruente? Dormiebat, aut ignorabat, aut reſiſtere non valuit, aut pretio conceſſit? Dic quid faciebat, vel quis eſt omnino, qui extruxit? Vos deprecor, Judices, quos Deus pleniſſimè repletos intellectu miſit nobis, judicate, quis ex duobus extruxerit, & quid agebat unus, cùm alter extruxerat.

XXIV. JUDICES DIXERUNT, Dic nobis, ò Manes, quis deſignaverit fines utriuſque regni, quis murum fecerit medium? Pro magno enim Archelaus interrogationem haberi hujus ſermonis expoſcit. MANES DIXIT, Bonus Deus, & nihil habens commune cum malo, firmamentum poſuit in medio, quò alienum à ſe eſſe [2] patefaceret malignnm. ARCHELAUS DIXIT, Uſquequo dignitate nominis mentiris? Deum etenim ſolummodo nomine appellas, & deitatem ipſius humanis infirmitatibus comparas. Aliquando ex non extantibus, aliquando ex ſubjectâ materiâ, quæ quidem ante ſe fuerit, aſſeris extruxiſſe, ut homines ſolent extructores. Interdum etiam eum timidum, interdum & convertibilem dicis; Dei eſt enim agere, quæ Dei ſunt, hominis verò, quæ humana ſunt. Si ergo Deus, ut ais, murum conſtruxit, timidum ſe hic, & nihil fortitudinis ſe habere deſignat. Scimus enim ſemper eos, qui ſuſpicantur ab extraneis ſibi dolos intendi, atque hoſtium verentur inſidias, ipſi ſolent urbes ſuas muris circundare; in quo & ignorantiam habent pariter, atque imbecillitatem ſui oſtendunt. Sed ne illud quidem à nobis reticendum eſt, quin potiùs in medium proferendnm, ut & multâ aſſertionum copiâ, machinationum adverſarii diverſitas deſtruatur, auxilium nobis ferente veritate. Concedimus ſtructuram factam eſſe muri, quæ ad diſcretionem eſſet uniuſcujuſque regni: impoſſibile enim eſt ſine hoc uno habere unumquenque proprium regnum; eodem verò modo impoſſibile eſt, & malignum egreſſum propriis finibus boni partes invadere, muri interdictione conſtante, niſi fortè priùs dejiciatur, ſicut audivimus ab hoſtibus fieri, atque etiam oculis noſtris [3] nuper conſpeximus. Cùm Rex aliquis oppugnat turrim valido muro circundatam, adhibet primò balliſtas, & jacula, ſecuribus deinde portas excidere, atque arietibus muros conatur evertere; & cùm obtinuerit, tum demum ingreſſus, quæ libuerit, agit, ſive captivos placet cives adducere, ſive cuncta ſubvertere, aut etiam, ſi placuerit, rogatus indulget. Quid ergo dicit iſte? Non ſubſtantiâ, ideſt, propoſito adverſarius quis dejecit, quod interjectum fuerat munimentum: in præcedentibus enim profeſſus eſt, quia ſupervenerint tenebræ ex propriis finibus in regnum Dei boni. Quis priùs dejecit munitionem? Impoſſibile enim erat ingredi malum, munitione conſtante. Quid taces? Quid moraris tu, Manichæe? Etiamſi tu differas, aggrediar meâ ſponte. Si enim dixeris, quia Deus deſtruxerit, requiram quid eum moverit ad deſtruendum hoc, quod prius propter importunitatem maligni, & ſeparationem ipſe extruxerat? Quid iratus, aut quid damni perpeſſus, adverſum ſe ipſe pugnare contendit? Aut nunquid de maligni facultatibus aliquid concupivit? Quòd ſi horum nihil in cauſâ eſt Deo deſtruendi ea, quæ jamdudum ad alienandum à ſe, & ſeparandum malum ipſe conſtruxerat, illud nec mirum putandum eſt, [4] quòd ejus conſortio fuerit delectatus; munitio enim, quæ miſſa fuerat propter hoc, ne ejus moleſtiam pateretur, idcirco deſtructa videbitur, quoniam non jam

1 In codice Caſinenſi, *utrumque majus.* 2 In codice Caſinenſi, *partum faceret.*

3 Nota Archelai ætatem, & habitæ diſputationis tempus; loqui autem hic videtur Archelaus de Carrhis à Perſis ſub Valeriano Auguſto expugnatis, vel de eiſdem iterum ab Odenatho Orientis Rege Gallieni Imperatoris temporibus in Romani Imperii ditionem redactis. Vide Trebellium Pollionem in Gallieno cap. 10. & 12.

4 In codice Caſinenſi, *putandum eſt conſortio.* Sed, *ſi ejus conſortio*, vel, *Quòd ejus conſortio*, videtur legendum.

g) Geneſ. 1.

jam moleſtus, ſed amicus fore putabitur. Quòd ſi à maligno murum dicas eſſe deſtructum; quomodo poſſunt boni Dei opera à maligno ſuperari? alioquin fortior Deo invenietur maligna natura. Quomodo & ipſe, cùm ſit omnino totus tenebræ, luci ſupervenit, & comprehendit, Evangeliſtâ teſtimonium ferente, quia *Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt?* h) Quomodo cæcus armatur? Quomodo tenebræ adverſùs lucis regnum dimicant? Sicut enim hæc [1] illæſis oculis ſolis radios in ſe recipere non poſſunt; ita & hic ferre non valet regni lucis intuitum, ſed manet ſemper extraneus, & alienus.

XXV. MANES DIXIT, Non omnes capiunt verbum Dei, ſed quibus datum eſt ſcire myſteria regni cœlorum. i) [2] Et jam quidem ſcio qui ſint noſtri; *Meæ* enim, inquit, *oves vocem meam audiunt.* k) Propter noſtros ergo, quibus datus eſt veritatis intellectus, per ſimilitudines dicam. Similis eſt malignus leoni, qui irripere vult gregi boni paſtoris, quod cùm paſtor viderit, fodit foveam ingentem, & de grege tulit unum hædum, & jactavit in foveam, quem leo invadere deſiderans, cum ingeniti indignatione voluit eum abſorbere, & accurrens ad foveam, decidit in eam, aſcendendi inde ſurſum non habens vires; quem paſtor apprehenſum pro prudentiâ ſuâ in caveâ concludit, atque hædum, qui cum ipſo fuerit in foveâ, incolumem conſervavit. Ex hoc ergo infirmatus eſt malignus, ultrà jam leone non habente poteſtatem faciendi aliquid, & ſalvabitur omne animarum genus, ac reſtituetur, quod perierat, proprio ſuo gregi. ARCHELAUS DIXIT, Si leonem maligno comparas, Deum verò paſtori, oves atque hædum, dic, cuinam comparabimus? MANES DIXIT, Oves & hædus unius mihi videntur eſſe naturæ; in ſimilitudinem autem ponuntur animarum. ARCHELAUS DIXIT, Animam ergo perditum dedit Deus, objiciens eam leoni in foveâ. MANES DIXIT, Nequaquam, abſit hoc; ſed apprehenſus eſt hoc ingenio, in futurum verò ſalvabit eam. ARCHELAUS DIXIT, Ridiculum jam iſtud eſt, Viri auditores, ſi agnum, quem retinebat in ſinibus, paſtor extimeſcens leonis ingreſſum, projecit eum devorandum, & dicitur quia in futurum ſalvabit eum. Quomodo non, totum hoc ridiculo plenum eſt? Nam & in hoc etiam judicium adimitur. [3] Deus enim Satanæ animam tradidit, in perditionem ab eo aſſumendam. Quando enim paſtor, [4] nonne David de ore leonis, vel urſi eruit ovem? Hoc dicimus propter ore leonis, quòd ait, de ore leonis, aut de ventre ejus poteſt educere, quod jam ille devoravit. Sed dices mihi, Deus eſt, & omnia poteſt. Audi ergo ad hæc, cur igitur quòd poſſit, non illud potiùs aſſeris, quòd poterit propriâ virtute vincere leonem, [5] ſive purâ Dei potentiâ, & nunquam machinis quibuſdam, & foveæ hædo, ſive agno tradito? Dic mihi etiam illud, ſi paſtori ſuperveniat leo, non habenti oves, quid fiet? Ingenitus enim eſt, qui dicitur paſtor, ingenitus quoque etiam leo. Cùm ergo nondum eſſet homo, priuſquam paſtor haberet gregem, ſi ſuperveniſſet leo, quid fiebat, quia non erat leonis eſca priuſquam hædus eſſet? MANES DIXIT, Leo quidem nihil manducabat, exercebat tamen malitiam ſuam per quæcunque poterat invenire, diſcurrens per vertices montium; quòd ſi aliquando ei etiam eſca erat neceſſaria, capiebat ex beſtijs, quæ erant ſub regno ſuo. ARCHELAUS DIXIT, Ergo unius ſunt ſubſtantiæ beſtiæ, quæ ſunt in regno maligni, & hædi, qui ſunt in regno boni Dei. MANES DIXIT, Abſit; nequaquam; nihil commune eſt, neque ipſis ad invicem, neque his, quæ ſua ſunt. ARCHELAUS DIXIT, Unus atque idem eſt uſus in eſca leonis. Si enim ex propriis aliquando beſtiis capiebat cibum, aliquando & de his boni Dei, nulla eſt in his differentia, quantùm ad eſcas pertinet, & ex hoc apparet unius eas eſſe ſubſtantiæ. [6] Sed aliud alio longè differre ignorantiam paſtori adſcribimus, quia non aptam eſcam, quin potiùs alienam obtulit, vel projecit leoni. Aut fortè rurſus diſſimulare volens, dices mihi, quia nihil leo ille comedebat. Illum ne igitur, qui comedere neſciebat, ipſe ad comedendum animam provocavit, nec ſolâ foveâ ad decipiendum eum uti voluit, ſi tamen hoc dignum eſt facere Deum, & dolos exquirere? Et ſicut Rex aliquis, bello ſibi illato, nequaquam propriâ virtute confiſus, ſed imbecillitatis ſuæ timore perterritus, muris ipſe urbis incluſus, vallum aliaque munimenta circundat,

1 In eodem codice *illiim oculis*, nullo ſenſu.

2 In Caſinenſi codice ſcribitur, *etiam quidem*. Sed legendum videtur, *& jam quidem*, ſæpe enim in hoc codice junguntur verba, quæ disjungi debent.

3 Loquitur hic Archelaus, ex Manetis ſententiâ, qui cùm paſtorem prævidentem, ac prænoſcentem inevitabili leonis devorationi expoſuiſſe hædum diceret, neceſſariò conſequebatur paſtorem ipſum cauſam eſſe perditionis hædi, eique illius necem jure adſcribi.

4 Hic aliquid deeſſe videtur. Fortè *Quando enim paſtor hoc fecit? Nonne David, &c.*

5 Sic corrigi debere videtur lectio codicis Caſinenſis, qui habet, *ſi & pura*, niſi malueris, *ſi eſt pura*.

6 Locus iſte videtur mendoſus, nec quid ſibi velit Archelaus clarè intelligitur, niſi legamus, *Sed alium ab alio longè differre ſi dicamus, ignorantiam paſtori adſcribimus.* h) Joan.1,5. i) Matth.19,11. k) Joan.10,27.

dat, ac præparat, manui, ac viribus nihil fidens; ſi verò vir fortis ſit, etiam porro à ſuis finibus in occurſu hoſti procedit, & agit omnia, uſquequo vincat, & obtineat adverſarium.

XXVI. JUDICES DIXERUNT, Si ais paſtorem hædum, ſive agnum leoni projeciſſe, cùm ille irrueret adverſum ingenitum, actum eſt. Quem enim poteſt judicare paſtor hædorum, atque agnorum, cùm ipſe inveniatur ēis in delicto, ſi cauſâ traditus etiam agnus per infirmitatem paſtoris reſiſtere non valuit leoni, & conſequens eſt, ut quodcunque fuerit leoni, & conſequens eſt, ut quodcunque fuerit leoni libitum, gerat; tanquam ſi Dominus unum è ſervis ſuis ejectum, vel per metum tradat adverſario ſuo, quem rurſus recipere ſuis viribus non valeat? Si verò caſu aliquo provenerit eum recipi, qua tandem ratione tormenta ei poterit irrogare, ſi ad omnia, quæ ei imperabat inimicus, parebat, cùm [1] eum ipſum tradiderit inimico, ſicut leoni hædum? prænoſcentem enim aſſeris eſſe paſtorem. Verberatus enim agnus, & interroganti ſe paſtori, cur in his leoni paruerit, reſpondet; tu me leoni tradidiſti, nec reſtitiſti adverſus eum, ſciens, & prævidens quæ mihi gerenda forent, cùm ejus me neceſſe eſſet obtemperare præceptis. Et ne multa dicamus, neque Deus perfectus paſtor oſtenditur, neque leo alienos cibos percepiſſe demonſtratur, & ideo ipſâ veritate edocente claruit, his quæ ab Archelao dicta ſunt, palmam nos debere conferre. ARCHELAUS DIXIT, Quoniam quidem de omnibus, de quibus diſceptavimus, prudentia Judicum pleniſſimum terminum poſuit, tacendum eſt de reliquis, & in tempus aliud reſervandum. Sicut enim [2] ſi quis ſerpentis conterat caput, in nullum jam reliqua corporis ejus membra deputanda ſunt; ita dualitatis quæſtione rejectâ, ſicut pro viribus oſtendimus, reliqua quæ per hanc aſſerebantur, cum ipſâ pariter exploſa ſunt. Sed in ipſum, qui adeſt, aſſertorem horum paucis dicam, ut omnibus innoteſcat quis, & unde, & qualis eſt; dixerat enim ſe eſſe Paraclitum illum, quem Jeſus proficiſcens, humano generi miſſurum ſe eſſe promiſerat ad ſalutem fidelium animarum, & non longè [3] poſſit ei Paulus vas electionis, & vocatus Apoſtolus, unde & prædicans veram doctrinam [4] ajebat, [5] *Aut documentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus. l)* Et quidem quod dico tali exemplo, [6] ſed clarius. Homo quidam concluſit in theſauro frumenti plurimùm, ita ut refertus eſſet locus, quem locum [7] clauſum atque ſignatum ſufficientibus ſignaculis, cuſtodiri præcepit; ipſe Dominus verò [8] ceſſit; alius autem quidam poſt multum temporis advenit ad theſaurum, dicens ſe ab eo, qui ſignaculis locum concluſerat, miſſum ad hoc, ut etiam ipſe in eundem theſaurum triticum congregaret. Quem cùm vidiſſent cuſtodes, poſcebant ab eo [9] ſignaculi fidem, quo poſſint ei, videlicet, aperire theſaurum, & parare ei, tanquam ab illo, qui ſignaverat, miſſo; [10] qui cùm nec claves oſtenderet, neque ſignaculorum fidem deferret, (neque enim habebat jus) à cuſtodibus ejectus eſt, & fugatus; fur enim potiùs, & latro ab eis eſſe deprehenditur, convictus, & [11] confugatus etiam ex hoc, quòd poſt multum tempus, quàm promiſſum fuerat, adeſſe deſideret, neque claves, neque ſignacula, neque ullum omnino cuſtodibus indicium deferens, non quantitatem frumenti reconditi ſciens; quæ omnia manifeſta indicia ſunt, nequaquam eum ab illo eſſe tranſmiſſum,

1 Fortè legendum, *eum ipſe*. 2 In codice Caſinenſi deficit, *ſi*, & paulò poſt, *quæſtione relectâ*, habet. Sed neceſſaria viſa eſt utrobique correctio noſtra.

3 Vel hic nonnulla deſunt, vel fortaſſe legendum, *ut non longè poſt ſit ei Paulus*, nempe, ut ipſo parùm inferior ſit Paulus Apoſtolus, quem à Deo ante ſe ad humani generis ſalutem miſſum fuiſſe ait ſuprà Manes, ita tamen ut ſibi, quod perfectum erat, reſervatum fuerit. Vide ſuprà cap. 13.

4 In codice Caſinenſi eſt, *agebat*, librarii, ut arbitror, errore; ſic infrà capite 29. *Jeſus ad diſcipulos agebat*.

5 Vulgata legit, *An experimentum*; in græco tamen textu eſt, ἐπεὶ.

6 Fortè *ſit*. vel *ſit*, aut etiam, *eſt*.

7 Suprà theſauri ſolo ſigillo obſignati mentionem facit Archelaus: at hic ſigillo claves adjungit, quo pacto chariora quæque ab antiquis cuſtodiri conſueviſſe, teſtis eſt Ariſtophanes in comœdia, cui titulus, Θεσμοφοριάζουσαι pag. 787. apud quem mulier quædam conqueritur gynæceorum fores ſigillis, & peſſulis à maritis obfirmari, quem morem irridet Menander apud Stobæum.

8 Fortè *receſſit*, vel *diſceſſit*.

9 Anulis pro teſſerâ, ſeu ſigno in repetendo depoſito, & majore nuntiis fide conciliandâ veteres uſos fuiſſe, ex Plauto, & Apulejo diſcimus, quorum primus in Bacchide act. 2. ſcena 3. verſ. 93. ita inquit Chry. *Anulum gnati tui Facito, ut memineris ferre.* Nic. *Quid opus eſt anulo?* Chry. *Quia id ſignum eſt Theotimo, qui cùm illi afferet, ei aurum ut reddatur.* Alter verò in lib. 10. de Aſino aureo hoc iratæ cujuſdam mulieris facinus refert. *Anulo mariti ſurreptò, rus profecta, mittit quendam ſervulum, ſibi quidem fidelem, ſed de ipſâ fide peſſimè merentem, qui puellæ nuntiaret, quòd eam juvenis profectus ad villulam vocaret ad ſe; addito, ut ſola, & ſine ullo comite quàm maturiſſimè perveniret. Et ne qua fortè naſceretur veniendi cunctatio, tradit anulum marito ſubtractum, qui monſtratus, fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequens (hoc enim nomen ſola ſciebat) reſpecto etiam ſigno ejus, quod offerebatur, gnaviter, ut præceptum fuerat, incomitata feſtinat. &c.*

10 In Caſinenſi *Quicumque*. Sed ſenſus poſtulare videtur, ut *qui cùm nec* legatur.

11 Fortè, *confutatus*. l) II. Cor. 13. 3.

miſſum, [1] & ideo, ut conſequenter erat, à cuſtodibus reſervatus eſt.

XXVII. Aliud etiam, ſi videtur, dicimus exemplum. Homo quidam paterfamilias dives plurimùm, ad tempus peregrè abfuturus, filiis ſuis pollicitus eſt, miſſurum ſe eſſe aliquem, qui pro ſe diſtribueret eis ex æquo ſubſtantiam. Et quidem non multò poſt miſit tutum virum quendam, juſtum, & verum, qui cùm veniſſet, ſuſceptâ universâ ſubſtantiâ, primò omnium inſtruere eam ac regere ſtuduit, laborans plurimùm in itineribus, [2] ſedens ipſe per ſe ſuis manibus opus faciens, & miniſtrans; [3] deinde moriturus teſtamentum ſcribit, propinquis ſuis & proximis omnibus hæreditatem derelinquens, & ſignacula dedit eis, & nominatim ſingulos convocans, præcepit eis ſervare hæreditatem, & cuſtodire, ac regere ſubſtantiam, ſicut ſuſceperant, & perfrui bonis & fructibus, ipſi domini hæredeſque derelicti. Si qui verò ex agri hujus fructibus percipere rogaret, indulgenter præberent; [4] ſin autem cohæredem ſe dicens, expoſceret, devitarent, atque alienum eſſe pronunciarent; opus autem magis facere debere eum, qui recipi velit. Quomodo ergo his omnibus benè, rectèque diſpoſitis & ſtatutis, ac plurimo tempore in eo ſtatu perſeverantibus, eum qui poſt trecentos ferè annos venerit, & hæredem eſſe ſe confirmet, non abjiciemus, non juſtè alienum pronunciamus, qui nec de propinquis ſe eſſe oſtendit, qui defuncto noſtro non adfuerit ægrotanti, qui in exequias non ierit Crucifixo, qui ſepulchro non adſtiterit, qui omnino neſciat, quomodo, aut qualiter defunctus eſt, qui denique theſaurum frumenti ingredi cupiat, nullo indicio delato ab eo, qui obſignaverit? Nonne eum, tanquam latronem & furem abjiciemus, ac modis omnibus expellemus. Hæc igitur ſigna, quæ in prædictis comprehendimus exemplis, iſte non deferens adeſt, dicens ſe eſſe Paraclitum, qui ab Jeſu præſignatus eſt mitti, in quo [5] mendacem, ignorans fortaſſe aſſeret Jeſum; qui enim dixerat ſe non multò poſt miſſurum eſſe Paraclitum, invenitur [6] poſt trecentos, & eo amplius annos miſiſſe hunc, ſicut ipſe ſibi teſtimonium perhibet. Quid dicent Jeſu in die judicii illi, qui jam vitâ exceſſerunt ex illo tempore uſque nunc? Nonne hæc apud eum allegabunt, noli nos cruciare, ſi opera tua non fecimus; cur enim cùm promiſeris ſub Tiberio Cæſare miſſurum te eſſe Paraclitum, qui argueret nos de peccato, & de juſtitia, *m)* ſub Probo demum Romano Imperatore miſiſti, orphanos dereliquiſti, cùm ipſe dixeris, *non derelinquam vos orphanos*, *n)* cùm ipſe dixeris te, mox ires, miſſurum eſſe Paraclitum? Quid poteramus orphani facere, non habentes tutorem, nihil nos deliquimus, tu nos fefelliſti? [7] Sed abſit hoc à Domino noſtro Jeſu Chriſto Salvatore omnis animæ. Non enim moratus eſt in promiſſionibus ſuis, ſed cùm dixiſſet, *Vado ad Patrem meum, & mitto vobis Paraclitum*, *o)* ſtatim miſit, dividens, donans diſcipulis ſuis; [8] abundantiùs verò conferens Paulo.

XXVIII. MANES DIXIT. Tuimetipſius indicio comprehenſus es. Hæc enim adverſùm te locutus, ignoras, quia dum in me vis probra conjicere, majori culpæ ſuccumbis. Dic age mihi, ſi, ut ais, qui à Tiberio uſque ad Probum defuncti ſunt, dicent ad Jeſum, noli nos judicare, quia opera tua non fecimus, non enim miſiſti nobis Paraclitum, [9] cùm dixeris te miſſurum; non multò magis illi hæc dicent, qui à Moyſe uſque ad adventum ipſius Jeſu Chriſti vitâ exceſſerunt, & eò rectiùs

Tt 2 dicent,

1 In codice Caſinenſi legitur, *& ideo conſequenter.* 2 Fortè, *ſed & ipſe per ſe.*

3 In codice Caſinenſi, *Deinde die moriturum*, nos ſecundam vocem, ex præcedentis verbi poſtremæ ſyllabæ repetitione veluti inſertam, ſuſtulimus. Vel fortaſſe legendum, *Deinde die, qua moriturus erat, teſtamentum.*

4 Aut nihil video, aut ita reſtituendus eſt hic locus manifeſtè corruptus; nam in codice ita ſcribitur. *Sin autem conderem ſe dicens, expoſceret, devitarent perſequi, alienum eſſe pronunciaret.*

5 Hoc eodem argumento adverſus Montaniſtas utitur Theodorus Heracleota in cap. 14. Evang. Joan. verſ. 17. cùm inquit, *Nam ſi ille non diligentibus ſolùm, ſed & pro Deo mortem appetentibus, non miſiſſet, quem promiſerat Paraclitum, ſecundùm Phrygiorum impietatem, mendacium in Evangeliis reperiretur. Quòd ſi verò, cùm ſit ipſa veritas, miſerit in Spiritum Sanctum, temerè errando comminiſcuntur, dicentes per Montanum, & Priſcillam miſſum eſſe Paraclitum poſt ducentos & triginta annos ab Apoſtolicâ gratiâ tranſactos.*

6 Contentionis æſtu actus videtur hic dixiſſe Archelaus, poſt trecentos & amplius annos a Chriſti morte Manetem emerſiſſe: nam à Chriſti morte uſque ad habitæ cum Manete diſputationis tempus, anni circiter cclxx. intercedunt. Vide præfationem noſtram in Archelaum.

7 Parvâ mutatione hunc locum rectè, ni fallor, emendavimus, qui in codice Caſinenſi ita ſe habet. *Sed abſit hanc à Domino noſtro Jeſu Chriſto Salvatore omne anima.*

8 Mirè hic & in ſeqq. depravatus eſt codex Caſinenſis, in quo legitur, *Abundantibus verò conferens Paulo. Manes dixit, Tuum & ipſum indicio comprehenſus es; hæc enim verſum te locutus, ignorans, quia dum me vis probra conicere, majori culpa ſe ſuccumbit. Dic age mihi ſtudias, qua Tiberio uſque ad Probum defuncti ſunt, dicent ad Jeſum, nolite nos judicare.* Nos tot menda, quantùm per conjecturas licuit, abſtergere conati ſumus.

9 Verbum, *miſſurum*, noſtra eſt additio, cùm in Caſinenſi deſit; & ſanè vocem illam, vel quid ſimile ibi deficere ipſa orationis ſeries oſtendit. *m)* Joann. 16, 8. *n)* Joh. 14. 18. *o)* Joh. 14. 16, 28.

dicent, [1] noli nos tradere tormentis, quoniam agnitionem tui non accepimus? Et non ſolùm hi, qui ante ipſius adventum deceſſerunt, jure hæc allegare videbuntur; verùm etiam illi, qui ab Adam uſque ad adventum Jeſu obierunt? Neque Paracliti enim ſcientiam conſecuti ſunt, neque Jeſu doctrinâ eruditi ſunt. [2] Sed hoc ſolùm ultimum genus hominum, ut ais, quòd à Tiberio eſt, ſalventur; ipſe enim *Eos Chriſtus de maledicto legis redemit, p)* ſicut Paulus teſtimonium dedit, *Quia litera occidit, nec quenquam vivificat, q)* &, *Quod lex miniſterium mortis eſt, virtuſque peccati. r)* ARCHELAUS DIXIT, Erras neſciens ſcripturas, neque virtutem Dei; multi enim etiam poſt adventum Chriſti uſque nunc perierunt, & pereunt, hi ſcilicet, qui operibus juſtitiæ deſervire noluerunt; illi verò ſoli, qui ſuſceperunt eum, & ſuſcipiunt, *Poteſtatem acceperunt filii Dei fieri, s)* Non enim omnes dixit; ſed neque tempus terminavit, *Quicunque enim*, inquit, *acceperunt eum.* Adeſt autem ſemper juſtis viris, à creaturâ mundi, nec ceſſat inquirere ſanguinem ipſorum ex ſanguine Abel juſti, uſque ad ſanguinem Zachariæ. *t)* Unde ergo Abel juſtus, & illi omnes reliqui [3] per ordinem, qui inter juſtos enumerantur, cùm lex non eſſet Moyſi, cùm Prophetæ oborti non eſſent, nec prophetiæ munus impleſſent? Nonne juſti effecti ſunt ex eo quòd legem implebant, *Oſtendens unuſquiſque eorum* [4] *opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente eis conſcientiâ ſuâ? u)* Cùm enim quis legem non habens, naturaliter, quæ legis ſunt, facit, hic legem non habens, ipſe ſibi eſt lex. Et intuere multitudinem legum per ſingulos juſtos, qui benè agebant vitam ſuam, nunc ex ſemetipſis proferentes in cordibus ſuis inſitam Dei legem, nunc à propriis parentibus inquirentes, aliquando etiam ab antiquioribus & ſenioribus addiſcentes. Verùm quia pauci [5] per hunc modum poterant ad juſtitiæ culmen aſcendere, ideſt, per parentum traditiones, nullâ in literis lege conſcriptâ, miſeratus eſt Deus humanum genus, & ſcriptam legem per Moyſen voluit hominibus dare, quoniam quidem non apprime in cordibus eorum naturalis legis æquitas retinebatur. Conſona igitur primæ creationi humanæ fit in literis legislatio, quæ per Moyſen datur ſalutis cauſâ plurimorum. Si enim æſtimamus hominem ſine operibus legis juſtificari, & Abraham reputatus eſt juſtus, quantò magis ii, qui adimpleverint legem, continentem ea quæ hominibus expediunt, juſtitiam conſequentur. Et quoniam trium ſolummodo ſermonum mentionem feciſti, de quibus Apoſtolus dixit, *x) Miniſterium mortis eſſe legem,* &, *y) Chriſtum redemiſſe nos de maledicto legis,* & quoniam, *Virtus peccati eſt lex. z)* Adde adhuc, & dic quantacunque tibi videntur adverſus legem eſſe conſcripta.

XXIX. MANES DIXIT, An non idem eſt, quod Jeſus ad diſcipulos ajebat, incredulos eos eſſe demonſtrans, *Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri facere vultis, a)* Hoc utique dicit, quia quanta voluerit malignus Princeps hujus mundi, & quanta deſideraverit, per Moyſen ſcripſerit, & dederit hominibus facienda. *Ille enim homicida eſt ab initio, & in veritate non ſtetit, quoniam veritas in eo non eſt; cùm loquitur mendacium, de ſuis propriis loquitur quoniam mendax eſt, ſicut & pater ejus. b)* ARCHELAUS DIXIT, Sufficit tibi hæc, ſunt, an habes & alia, quæ dicas? MANES DIXIT, Habeo quidem multa, & horum majora; ſed his contentus ero. ARCHELAUS DIXIT, Exemplum, ſcilicet, accipiamus ex his, eorum quæ habere te dicis, ut ſi hæc rectè poſita fuerint inventa, etiam reliqua cum his adnumerentur; ſin minus, ero ego obnoxius ſententiæ Judicum, ideſt, victi ignominiam feram. Ais ergo miniſterium mortis eſſe legem, & Principem hujus mundi mortem, regnare ab Adam uſque ad Moyſen, ſcriptum eſt enim, *In eos qui* [6] *non peccaverunt. c)* MANES DIXIT, Ergo mors regnavit ſine dubio, quia dualitas eſt, nec aliter, niſi eſſent ingenita. ARCHELAUS DIXIT, Et quomodo ingenita mors certo ex tempore regni ſumit exordium? ab Adam enim, inquit, & non dixit ante Adam. MANES DIXIT, Quomodo verò, & juſtorum,

1 In Caſinenſi eſt, *noli noſtra de tormentis*, nullo ſenſu, niſi ut editum eſt, corrigatur.

2 In codice Caſinenſi ſic legitur, *Sed hoc ſolùm ultimum genus hominum, ut eas, quod à Tiberio eſt, ſalventur.* Nos autem verba illa, *ut eas*, interpretati ſumus, *ut ais*, exemplo alterius loci infrà cap. 30. ubi *ut as*, pro, *ut ais*, vel, *ut aſſeris*, à librario ſcriptum fuiſſe, ſenſu ipſo poſcente, conjecimus.

3 In codice Caſinenſi, *qui per ordinem, qui inter juſtos.*

4 In eodem codice ſcribitur, *opus legis ſcripturæ.*

5 Ita videtur legendum, licet in codice Caſinenſi ſcribatur, *per hunc mundum.*

6 Irenæus quoque lib. 3. adv. hæreſes cap. 20. cum particulâ negativâ laudat hunc D. Pauli locum: unde patet D. Auguſtinum in libro de Peccat. meritis & remiſſ. lib. 1. cap. 11. rectè cenſuiſſe, ita ad græcorum codicum fidem legendum eſſe, licet in majori latinorum codicum parte ſine particulâ negativâ legeretur. Hanc tamen poſtremam lectionem multis contendit veram eſſe Hilarius Diaconus in commentariis ad eum Pauli locum inter D. Ambroſii opera, ſed ejus opinionem, utpote originali peccato adverſantem, rejecit Eccleſia, quæ probatam D. Auguſtino lectionem in latinis quoque ſacræ Scripturæ codicibus huc uſque retinuit.

p) Galat. 3. 13. *q)* II. Cor. 3. 6. *r)* I. Cor. 15. 56. *s)* Joann. 1. *t)* Matth. 23. d. *u)* Rom. 2. 15.
x) II. Cor. 3. 7. *y)* Galat. 3. 13. *z)* I. Cor. 15. 56. *a)* Joann. 8. 44. *b)* Joann. ibid. *c)* Rom. 5. 14.

rum, & peccatorum obtinuerit regnum dicito? ARCHELAUS DIXIT, Cùm priùs confeſſus fueris, quia à tempore, & non æternitate regnavit, tum dicam. MANES DIXIT, Scriptum eſt hoc, quia *Ab Adam uſque ad Moſen regnavit. d)* ARCHELAUS DIXIT, Ergo & finem habet, quod cœpit [1] ex tempore, & verum eſt illud, quod dictum eſt, quia *Abſorpta eſt mors in victoriâ. e)* Etiam ingenita non erit, quæ & initium habere monſtratur, & finem. MANES DIXIT, Deus ergo eam fecit. ARCHELAUS DIXIT, Nequaquam; abſit; Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. MANES DIXIT, Deus eam non fecit, facta tamen eſt, ut ais; à quo acceperit imperium, vel à quo creata ſit, dicito? ARCHELAUS DIXIT, Si hoc pleniſſimè oſtendero, quòd ſubſtantiam ingenitæ naturæ mors habere non poſſit, nonnè confiteberis unum Deum eſſe, & hunc ingenitum? MANES DIXIT, Loquere, ſubtiliter enim vis [2] diſcere. ARCHELAUS DIXIT, Quia tu verba illa ita protuliſti, tanquam tibi proficerent ad oſtenſionem ingenitæ radicis; ſufficiunt tamen nobis, & ea, quæ ſuprà tractata ſunt, in quibus pleniſſimè oſtendimus, impoſſibile eſſe duarum naturarum ingenitarum exiſtere poſſe ſubſtantias.

XXX. JUDICES DIXERUNT, Dic ad ea, quæ nuper propoſuit, Archelae? ARCHELAUS DIXIT, Principem mundi, & malignum, & tenebras, & mortem unum eundemque eſſe dicit, legemque ab eo datam, propter hoc, quod ſcriptum eſt, *Miniſterium mortis, f)* & reliqua, quæ objecit. Quoniam, [3] inquam, ſicut ſuperiùs diximus, malorum memoriæ lex non diligenter hærebat, ſcripta naturaliter in cordibus eorum, * neq; apud ſeniores erat ſatis firma traditio, [4] cum eis inimica ſemper memoriæ inhæſiſſet oblivio, & aliter quis eruditur à magiſtro, aliter à ſemetipſo, perveniebat facilè legis naturaliter ſcriptæ transgreſſio, & ex prævaricatione mandatorum regnum mors in hominibus obtinebat; hujuſcemodi eſt enim genus hominum, quòd virgâ ferreâ regi indigeat à Deo. Exultabat ergo mors, & cum omni poteſtate regnabat uſque ad Moyſen, etiam in eos, qui non peccaverant, hoc modo, quo diximus; ſuper peccatores quidem, veluti proprios, ſibique ſubjectos, ſicut fuit Cain, & Juda; ſuper juſtos verò propter hoc, quòd non conſentirent ei, quin potiùs reſiſterent, abſcindentes à ſe libidinum vitia & concupiſcentias, veluti hi, qui fuerant ab Abel, & uſq; ad Zachariam, ** transferens ſempet uſque ad tempus in ſimiles illius. Cùm verò adfuiſſet Moyſes, & legem dediſſet filiis Iſraël, & revocaſſet eis in memoriam omnes juſtificationes legis, quæcunque obſervare oportebat, & facere, eos verò ſolos, qui prævaricarentur legem, morti traderet; interciſa eſt mors, ne ſuper omnes regnaret; regnabat enim ſuper peccatores ſolos, dicente ſibi lege, ne contigeris hos, qui mea præcepta cuſtodiunt. Hujus ergo verbi miniſterium Moyſes detulit morti, reliquos omnes prævaricatores legis [5] interitui tradens; non enim pro eo, ut omnino mors nullâ ex parte regnaret, Moyſes advênit, cùm utique plurimi etiam poſt Moyſen ſub mortis ditione tenerentur. Ex hoc *miniſterium mortis* appellatum eſt, [6] quoniam ſoli tranſgreſſores legis puniebantur, non etiam conſervatores, ſicut Abel faciens ea, quæ legis ſunt, & cuſtodiens, quem Cain, vas maligni effectus, interemit. Verùm etiam poſt hæc voluit mors pactum, quod fuerat per Moyſen poſitum, reſcindere, & regnare denuo ſuper juſtos; & irruit quidem in Prophetas, interficiens, & lapidans eos, qui miſſi erant à Deo uſque ad Zachariam. Dominus autem meus Jeſus, juſtitiam Moyſi legis cuſtodiens, indignatus adverſùs mortem pro prævaricatione [7] pacti, & totius illius miniſterii, advenire dignatus eſt in hominis corpore, vindicaturus non ſemet-

1 In codice Caſinenſi manifeſto errore ſcribitur, *exemplo re.* 2 Fortaſſe, *dicere.*

3 In codice Caſinenſi malè, *iniquam.*

4 Ita neceſſariò emendanda viſa eſt ejuſdem codicis lectio, in quo ſcribitur, *tùm eat inimica ſemper memoria inerêſis ſed oblivio.*

5 In Caſinenſi codice, *interit ut tradens*, manifeſtus librarii error.

6 Scitè adverſùs Manichæos, ut videtur, Jo. Chryſoſtomus in hunc D. Pauli locum Homilia 7. *Per mortis autem miniſterium legem intelligit. Atque interim vide, quàm ſedulo in iſtâ comparatione caveat, ne ullam hæreticus anſam præbeat. Non enim dixit lex mortem efficit, ſed mortis miniſtratio eſt. Mortem enim miniſtrabat, non autem pariebat. Nam peccatum id erat, quod mortem efficiebat. Lex autem mortem invehebat, ac peccatum indicabat; non autem faciebat. Malum enim apertiùs detegebat, ac plectebat, non autem ad malum impellebat. Neque ad id miniſtrabat, ut peccatum fieret, aut mors exiſteret; ſed ut pœnas daret is, qui peccaſſet; ac proinde hac quoque ratione peccatum delebat. Nam dum ipſa peccatum adeo formidandum eſſe oſtenderet, procul dubio hoc etiam faciebat, ut ipſum fugiendum eſſe videretur. Quemadmodum igitur is, qui enſem in manus ſumit, ac ſonti caput amputat, judici pronuncianti miniſtrum ſe præbet, neque ipſe eſt, qui interimit, etiamſi alioqui ipſe ſit, qui caput abſcindit: nec rurſus is, qui ſententiam profert, ac ſontem condemnat; ſed ejus, de quo ſupplicium ſumitur, improbitas. Eodem modo hic quoque non lex erat, quæ necem afferebat; ſed peccatum ipſum erat, quod & interimebat, & condemnabat.*

7 In codice Caſinenſi eſt, *acti*, quod etiam manifeſta eſt librarii hallucinatio.

d) Roman. ibid. *e)* I. Cor. 15. 54. *f)* Galat. 3. 13. * Rom. 2. 15. ** Matth. 23. 35.

ipſum, ſed Moyſen, & eos, qui ex ordine poſt ipſum fuerant violentiâ mortis oppreſſi. Malignus verò ignorans hujuſcemodi diſpenſationem, ingreſſus eſt Judam, ut per ipſum interficeret eum, ſicut antea Abel interfecerat juſtum. Sed cùm intraſſet in Judam, pœnitentiâ ductus, ſe ipſe ſuſpendit: propter quod ait ſermo divinus, *Ubi eſt mors victoria tua, ubi eſt mors aculeus tuus?* Et, *Abſorpta eſt mors in victoria. g)* Hac ergo ex causâ *Miniſterium mortis* appellata eſt lex, quia peccantes prævaricantes morti tradebat, ſervantes autem ſe, defendebat à morte, & conſtituebat in gloriâ, ope atque auxilio Domini noſtri Jeſu Chriſti.

XXXI. Audi etiam & de eo, quod dictum eſt, *Qui redemit nos de maledicto legis Chriſtus. h)* Hoc in loco pervideo, magnificum Dei famulum Moyſen [1] imaginariam legem his, qui rectè [2] velint videre tradidiſſe, & legem veram. Sicut enim Deus cùm feciſſet mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, in ſex diebus, requievit in die ſeptimâ ab omnibus operibus ſuis; non dico, quia [3] requieverit fatigatus, ſed quoniam ad perfectum adduxerat omnem, quam facere diſpoſuerat, creaturam: denique ait, * *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor.* Nunquidnam cœlum facit, aut ſolem, aut hominem, aut animalia, aut virgulta, aut tale aliquid? Sed his quidem viſilibus perfectis, à tali opere conquievit; [4] inviſibilia autem, & intrinſecus uſque modò operans, ſalvat. Ita ergo etiam unumquenque noſtrum, ſicut ipſe Deus eſt, indeſinenter huic operi legislator vult eſſe devinctum: à ſecularibus jubet protinus conquieſcere, & omnino nullum opus gerere mundanum, & hoc appellatur ſabbatum. Addidit etiam hoc in lege, nihil abſurdum fieri debere; ſed obſervare nos, & dirigere vitam noſtram ex æquo & juſto. Et imminebat hæc lex, acerrimè maledictum inferens his, qui eam fuiſſent transgreſſi; ſed quoniam homines erant & illi, & ſicut etiam nobis frequenter accidit, controverſiæ oriebantur, & irrogabantur injuriæ, & lex ſtatim diſtrictiſſimam [5] ultionem, quam fecerat, retorquebat, ita ut ſi quis pauperum voluiſſet in ſabbato faſcem ligni colligere, ſub maledicto legis effectus, morti continuò ſubjiceretur. *i)* Arctabantur ergo coërtione legis homines, qui cum Ægyptiis fuerant educati, nec poterant pœnas legis, & maledicta tolerare. Rurſum autem ille, qui ſemper ſalvator eſt, Jeſus Dominus noſter adveniens, liberavit eos ex hujuſcemodi cruciatibus legis, atque maledictis, donans eis injurias. Nec, ſicut Moyſes, ſeveritate uſus eſt legis, nulli indulgendo injuriam; ſed hic dixit, ſi quis paſſus fuerit à proximo ſuo injuriam, indulgeat non ſemel tantum, ſed & nec ſecundò, nec tertiò, nec ſolùm ſepties, ſed ſeptuageſies ſepties: *k)* quòd ſi poſt hæc injuriam permanſerit irrogando, tunc demum legi eum debere ſuccumbere Moyſi, nec ultrà veniam dari ei, qui in injuriis perſeverat, cùm ſibi ſeptuageſies ſepties fuerit indultum. Non ſolùm autem huic, ſed etiam ſi quis filio hominis intuliſſet injuriam, veniam dedit. Si verò Spiritui Sancto, duobus eum ſubdidit maledictis, ideſt Moyſi legis, & ſuæ; Moyſi quidem in præſenti, ſuæ verò in judicii tempore; ait enim ita, *Neque in hoc ſeculo, neque in futuro remittetur ei. l)* Moyſi ergo lex eſt, quæ in præſenti ſeculo nulli veniam tribuit; Chriſti verò eſt, quæ vindicat in futuro. Ex hoc intuere quemadmodum confirmat legem, non ſolùm non ſolvens eam, ſed implens. Redemit ergo eos ab eo, quod in præſenti poſitum erat, maledicto legis, ex quo *Maledictum legis* ** appellatum eſt. Hæc omnis hujus ſermonis eſt ratio. Cur autem *Virtus peccati dicta ſit lex, m)* pro viribus noſtris breviter exponemus. Scriptum eſt enim, *Quia juſto lex non eſt poſita, ſed injuſtis, & non ſubditis, impiis, & ſceleſtis. n)*

Non

1 *Imaginariam* Archelaus vocat legem, vetus teſtamentum, quòd typus eſſet & imago futuræ novæ legis: Sic & Petrum de Vineis in epiſtolis ſuis non ſemel, *imaginarium* hominem vocaſſe nuntium, ſeu legatum obſervat Cangius in Gloſſario, quòd illum, à quo miſſus fuerat, repræſentet, & ejus velut imaginem referat. Utitur & hac voce Euagrii Monachi vetus interpres in diſputatione Theophili Epiſcopi Alexandrini cum Simone Judæo cap. 13 ubi ſabbata *imaginariam* requiem vocat ſeptimæ illius diei, in qua Deum, mundi creatione abſolutâ, requieviſſe pagina ſacra teſtatur. Quare Archelaus in reſponſione ad Diodorum presbyterum infrà cap. 41. totus eſt in demonſtrando, non eſſe rejiciendum vetus teſtamentum, quia tanquam ſpeculum veram nobis exprimit novæ legis imaginem.

2 Fortè, *velint vivere*.

3 In Caſinenſi eſt, *requie requieverit*, ſed ea lectio nobis viſa eſt unius ejuſdemque vocis repetitio, niſi potiùs græciſmus ſit.

4 Caſinenſis habet, *inviſibili autem & trinſecus*. Sed legendum videtur, ut editum eſt, vel *inviſibilia autem intrinſecus*. Deus enim, ut inquit D. Auguſtinus in libro de Gratiâ Chriſti cap. 24. non lege atque doctrinâ inſonante forinſecus; ſed internâ atque occultâ mirabili, ac ineffabili poteſtate operatur in cordibus hominum non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates. Similia inculcat tum in capite decimo tertio ejuſdem operis, tum alibi paſſim.

5 In Caſinenſi codice, *ultionem fecerat retorquebat*. Sed neceſſaria viſa eſt relativi articuli additio, ne ſenſus ullâ ex parte nutaret.

g) I. Corinth. 15. 54. *h)* Galat. 3. 13. * Joan. 5. 17. *i)* Num. 15. 32. *k)* Matth. 18. 21.
l) Matth. 12. 32. ** Galat. 3. 13. *m)* I. Cor. 15. 56. *n)* I. Timoth. 1. 9.

Non ergo erat tunc lex literæ poſita delinquentibus ante Moyſen, unde & Pharao ignorans virtutem peccati, delinquebat affligens injuſtis oneribus filios Iſraël, divinitate neglectâ, non ſolùm ipſe, ſed & omnes, qui cum eo erant. Verùm ne utar longiore circuitu, breviùs dicam. Erant quidam Ægyptiorum admixti cum populo Moyſi, cùm ab eo regeretur populus in deſerto; & cùm Moyſes poſitus eſſet in monte, pro eo ut acciperet legem, impatiens populus, [1] non ille, qui verè erat Iſraëlita, ſed qui ex Ægyptiis fuerat admixtus, vitulum ſibi conſtituit Deum, ſecundùm priſtinum morem, quo coluerat ſimulacra, in quo nec ſcelerum pœnas aliquando rependeret; & ideo virtutem peccati ſui penitus ignorabant; quæ cùm regreſſus agnoviſſet Moyſes, præcepit eos gladiis trucidari, ex quo initium factum eſt ſentire eos virtutem peccati per legem Moyſi, & propterea *Virtus peccati* appellata eſt lex.

XXXII. De eo verò, quod in Evangelio ſcriptum eſt, *Vos de patre Diabolo eſtis*, o) & reliqua, breviter dicimus, quia eſt Diabolus inoperans in nobis, qui ſui arbitrii poteſtate tales eſſe voluit. Deus enim omnia, quæ fecit, bona valde fecit, liberi arbitrii ſenſum unicuique dedit, qua ratione etiam legem judicii poſuit. Peccare noſtrum eſt, ut autem non peccemus, Dei donum eſt, ex eo quòd in noſtro ſit arbitrio conſtitutum peccare, vel non peccare; ſicut etiam tu ſine dubio noſti, ò Manes, ſi tamen congregans in unum diſcipulos tuos, [2] & eos commonens ne delinqueant, neve aliquid injuſtè gerant, judicii legem unuſquiſque eorum poſſit evadere. Et certè qui voluerint, obſervant mandata, * qui verò contempſerint, & in perverſum declinaverint, ſine dubio legem judicii ferent. Ex hoc etiam Angelorum quidam, mandato Dei non ſubditi, voluntati ejus reſtiterunt, & aliquis quidem de cœlo, tanquam fulgur ignis, p) cecidit ſuper terram, alii verò in felicitate [3] hominum filiabus admixti, à dracone afflicti, ignis æterni pœnam ſuſcipere meruerunt. Ille igitur in terram decidens nec ultrà cœli regionibus admiſſus, inter homines volutatur, decipiens eos, atque perſuadens ſibi ſimiles effici transgreſſores, & uſque in hodiernum adverſarius eſt mandatis Dei. Sed non omnes lapſum ruinæ ejus ſequentur, pro eo quòd unicuique libertas arbitrii eſt; ex hoc enim & appellatus eſt Diabolus, eo quòd tranſitum fecerit de cœleſtibus, & quòd in terris mandato Dei obtrectator exiſteret. Quia autem Deus ſit, qui priùs mandatum dedit, ipſe Dominus Jeſus ait ad Diabolum, *Vade poſt me Satana.* q) Et ſine dubio ire poſt Deum, ſervi eſt. Et iterum quod ait ad eum, *Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſervies.* ** Quoniam ergo obtemperabant quidam hominum voluntatibus ipſius, audierunt à Salvatore, *Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri facere vultis.* r) Denique, cùm faciant voluntates ejus, audiunt, *Generatio viperarum, quis vobis oſtendit fugere ab irâ venturâ? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.* s) Ex hoc ergo pervide quanta vis ſit hominem liberi eſſe arbitrii; dicat tamen etiam ipſe, ſi eſt judicium piorum, & impiorum. MANES DIXIT, Eſt judicium. ARCHELAUS DIXIT, Puto quæ [4] à nobis de Diabolo dicta ſunt, non parum rationis, & pietatis obtinent. Habet enim & unaquæque creatura ordinem ſuum, & alius quidem ordo eſt humani generis, & alius

1 Non paoca primitivæ Eccleſiæ Patres ex Judæorum ſententiâ loquebaotor, ut ex his, quæ in capite ſequenti, & ad Theophili Aleaandrini diſputationem cum Simone Judæo cap. 13. adnotavimus, lucidè apparet. Hujus generis etiam eſt, quod hic de Ægyptiis vituli aurei conſtructoribus, & adoratoribus tradit Archelaus; nam in Scemoth Rabba pag. 157. col. 1. *Et iſti* (nempe Ægyptii proſelyti) *fecerunt vitulum, quia colebant idololatriam, & iſti fecerunt, & in causâ fuerunt, ut populus peccaret. Vide quid ſcriptum ſit Exodi 32. verſ. 4. Non eſt ſcriptum hic, iſti ſunt Dii noſtri. ſed iſti ſunt Dii tui: quòd proſelyti, qui cum Moyſe aſcenderant, ipſi fecerunt illum, & dixerunt Iſraëli, iſti ſunt Dii tui. Idcirco Deus ſanctus benedictus dixit Moyſi, Vade, deſcende, quia corrupit populus tuus.* Vide Salomonem Jarchi, in eundem Exodi locum ver. 8. Aben Ezra ibid. ver. 22. & Abarbanellum ibid. ver. 11. At vel ex nudâ ſacri Textûs lectione, & ex LXX. Interpretum verſione hanc Rabinorum conjecturam valde incertam futilemque eſſe clare colligitur.

2 Ita reſtituendam cenſuimus depravati codicis Caſinenſis lectionem, in quo ſic ſcribitur, *& communas ne*, *&c.* niſi quis maluerit, *communient.*

3 En alter Archelai locus, ex quo id quod in præcedenti capite de Hebræorum opinionibus à primitivæ Eccleſiæ Patribus interdum propugnatis diximus, apertè confirmatur. Quod enim hic de Angelis cum fœminis concumbentibus, tradit Archelaus, jam uſque à Philonis Hebræi, & Joſephi temporibus Judæorum opinio eſt, quam etiam ſequuntur Tertullianus, Juſtinus, Clemens Alexandrinus, Athenagoras, Methodius, Cyprianus, Lactantius, ut latè probat Pamelius in Tertulliani Paradoxo 1. & Fevardentius in notis ad Irenæum ejuſdem opinionis aſſeclam lib. 4. cap. 70. Horum tamen Patrum nonnulli bonos à malis Angelis deceptos, nonnulli malos Angelos cum hominum filiabus commixtos fuiſſe credidere; ſed utranque opinionem communi calculo rejiciunt alii Patres, & recentiores omnes ſacræ Scripturæ interpretes, quorum catalogum texere, cùm res vulgatiſſima ſit, prætermittimus.

4 In Caſinenſi legitur contrario ſenſu, *à vobis*, quod tamen in hunc locum non quadrat.

o) Joan. 8. 44. * Matth. 19. 17. p) Luc. 10. 18. q) Matth. 4. 10. ** ibid.
r) Joan. 8. 44. s) Matth. 3. 7.

alius animalium eſt, atque alius Angelorum; una verò & ſola inconvertibilis eſt divina ſubſtantia, æterna, & inviſibilis, ſicut & omnibus notum eſt, ſecundùm illud, quod ſcriptum eſt, [1] *Dominum nemo vidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris. t)* [2] Reliquæ ergo omnes creaturæ viſibiles ſint neceſſe eſt, cœlum, terra, mare, homines, Angeli, Archangeli: Deus verò, cùm à nullo unquam viſus ſit, quid ei poteſt ex iſtis creaturis eſſe homouſion? Unde & ſingula quæque ſecundùm ordinem ſuum propriam dicimus habere ſubſtantiam. Tu verò ex uno omne animal, quod movetur, factum dicis, & ſubſtantiam à Deo accepiſſe dicis ſimilem, & poſſe eam peccare, atque ad judicium venire; & eum non vis recipere ſermonem dicentem, Diabolum Angelum fuiſſe, & in prævaricatione decidiſſe, & non eſſe ejuſdem cum Deo ſubſtantiæ. Interimere debes judicii [3] ratione, ut quis noſtrûm fallat appareat. Si enim non poteſt qui à Deo creatus eſt Angelus, in tranſgreſſione decidere, quomodo poteſt pars Dei anima peccare? Si verò judicium eſſe dicis peccantium animarum, & unius eas cum Deo dicis eſſe ſubſtantiæ, & tamen cùm de divinâ eas aſſeras eſſe naturâ, dicis nihilominus [4] Dei non ſervare mandata, etiam ſic plurimùm meus ſermo [5] procedit, dicens primò Diabolum, eo quòd mandatum non ſervaverit, decidiſſe; non enim erat ex Dei ſubſtantiâ: decidit non tam ut læderet humanum genus, ſed ut ab eo potiùs illuderetur: dedit enim nobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & omnem virtutem inimici. u)

XXXIII. JUDICES DIXERUNT, Sufficienter oſtendit de origine Diaboli. Cùm enim utraque pars confitetur futurum eſſe judicium, neceſſariò liberi arbitrii unuſquiſque monſtratur; [6] quo evidenter oſtenſo, nulli dubium eſt, quòd unuſquiſque in quamcunque elegerit partem, propriâ uſus fuerit arbitrii poteſtate. MANES DIXIT, [7] Si à Deo bonus, ut aſſeris, mendacem eſſe dixiſti Jeſum. ARCHELAUS DIXIT, Confitere primò, quia vera ſit ratio eorum, quæ nunc adduximus, & tunc oſtendam tibi patrem ejus. MANES DIXIT, Si mihi oſtenderis patrem ejus mendacem, & Deo horum nihil adſcripſeris, tunc tibi de omnibus accommodabitur fides. ARCHELAUS DIXIT, Omni ratione de Diabolo diligenter expoſitâ, & diſpenſatione prolatâ, ſicut hominum viget ſenſus, etiam apud ſeipſum poteſt diligenter advertere, quis iſte ſit, qui Diaboli appellatus eſt pater. Sed cùm te tu Paraclitum eſſe dicas, plurimùm tibi etiam ab humanâ deeſt prudentiâ. Quoniam ergo prodidiſti ignorantiam tuam, dicam ego [8] quid ille ſit pater Diaboli. MANES DIXIT [9] . . . dico: & adjecit, omnis qui conditor eſt, vel creator aliquorum, pater eorum . . . . condiderit, appellatur. ARCHELAUS DIXIT, Miror quomodo ſaltem hoc rectâ ratione reſponderis, nec celaveris ſermonis hujus intelligentiam, vel naturam. Audi jam ex hoc, quis ſit pater ejus. Cùm ex cœlorum regno cecidiſſet, erat ſuper terras, intendens, & inquirens cui ſe poſſet adjungere, quem ex conſortio ſui participem quoque nequitiæ ſuæ valeret efficere. Et quidem donec homo non erat, neque

1 Hunc locum iiſdem verbis laudat Irenæus adv. Hæreſ. lib. 3. cap. 11. licet alibi Vulgatæ verſionem ſequatur.

2 Archelaus hic veterum quorundam Patrum ſententiam amplectitur, qui ſolum Deum incorporeum; reliqua verò creata omnia corporea eſſe putarunt, quòd nempe loco circumſcripta, in ſe ipſis ſubſiſterent; licet noſtri reſpectu, qui craſſa & denſa corpora habemus, incorporeos dici putarent. Vide Dionyſium Petavium tomo tertio Theologicorum dogmatum lib. 1. cap. 2. & ſequentibus, ubi latiſſimè omnium Patrum eâ de re ſententias expendit.

3 Fortè, *rationem*, ut ſenſus ſit non debere Manetem judicium admittere, cùm ejus dogmata de homine, & Angelis judicio adverſentur. In græco enim texto hujus diſputationis, ἀναιρεῖν, fortaſſe ſcriptum erat, quòd cùm occidere pariter, ac auferre, & de medio tollere ſignificet, priorem ſenſum ſecutus eſt non ſatis accuratus, nec ſatis elegans antiquus interpres.

4 Series & conſequentia ſermonis omninò videtur poſtulare ut legatur, *Dei non ſervare mandata*, licet in Caſinenſi codice deſit negativa particula; niſi quis potiùs legendum putet, *Dei ſervare, vel non ſervare mandata*, pro arbitrii ſcilicet libertate.

5 In Caſinenſi, *precedit*.

6 In eodem codice legitur, *Quo videntur oſtenſo nulli dubium eſt unuſquiſque in quamcunque elegerit partem propriâ uſus arbitrii poteſtate.* Nos an rectè locum hunc emendaverimus, videant Eruditi.

7 Codex Caſinenſis hic ita ſe habet, *Si à Deo bonus, ut as mendacem eſſe dixiſti Jeſum.* Abutebatur autem Manes, ut ſuum de malo Deo dogma ſtatueret, Ioannis Evangelii loco in cap. 8. 5. & 44. in quo ſic Phariſæos redarguit Jeſus, *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere; ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo; cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater ejus.* Quare hoc argumento Archelaum hic urget Manes. Si à Deo ſola promanant bona, ipſeque ſummè bonus eſt, mendacem oportet fuiſſe Ieſum, qui in Ioannis Evangelio, Diaboli patrem non modò mendacem eſſe, ſed & mendacis Diaboli creatorem, extitiſſe dicit. Hinc autem patet non improbandam eſſe emendationem noſtram, qua legimus, *Si à Deo bonus, ut aſſeris, mendacem eſſe dixiſti Jeſum.*

8 Fortè, *quis ille ſit.*

9 Lacunæ iſtæ facilè impleri poſſe videntur, ſi ita legamus. *Manes dixit, Jam dico, & adjecit, omnis, &c. pater eorum, quæ condiderit, appellatur.*

t) Joan. 1. 18. u) Luc. 10. 19.

neque ille appellabatur homicida, neque cum patre mendax; poſt hæc verò, cùm factus eſſet homo, ac mendacio ejus fuiſſet, & circumventione deceptus, cùm ſeſe inſeruiſſet corpori ſerpentis ſapientioris omnium beſtiarum, tunc appellatus eſt mendax, unà cum patre ſuo, [1] & effectum eſt non ſolùm ſuper ipſum mendacii maledictum, ſed & ſuper patrem ejus. Cùm ergo ſerpens recepiſſet eum in ſeſe, & recepiſſet univerſum, tanquam prægnans effectus eſt, ingentis malitiæ faſcem portans, & erat ſicut puerpera, quæ partu urgetur, volens evomere malignæ ſuggeſtionis ejus[2] agitata. Primi enim hominis gloriam graviter ferens ſerpens, ingreſſus Paradiſum, & conceptis in ſe doloribus, mendaces cœpit generare ſermones, & mortem parere hominibus, qui à Deo fuerant figurati, & acceperant vitam. Verùm non potuit totum ſe manifeſtum facere per ſerpentem; ſed reſervavit perfectionem ſuam, quam demonſtraret in Cain, à quo generatus eſt totus. Et per ſerpentem quidem hypocriſes, & fallacias ad Evam, demonſtravit: per Cain verò homicidii exordium dedit, inferens ſe in primitias frugum, quas ille malè diſtribuit. Ex hoc homicida appellatus eſt ab initio; mendax verò quoniam fefellit, dicens, *Eritis tanquam Dii: x)* ejecti ſunt enim poſtea de Paradiſo. illi, quos Deos futuros eſſe fallebat. Efficitur ergo prior pater ejus, qui eum in utero concepit, & genuit, atque in lucem edidit ſerpens; ſecundus verò Cain, qui per iniquitates conceptas, dolores, & parricidium peperit; interfectio etenim iniquitatem, injuſtitiam, atque impietatem pariter perpetravit. Sed & quicunque eum ſuſcipiunt, & faciunt ejus deſideria, fratres ejus efficiuntur. Pater ejus perfectus eſt Pharao, pater ejus efficiuntur unuſquiſque impiorum, pater ejus effectus eſt Judas, quia concepit quidem eum, ſed abortus eſt; non enim perfectum edidit partum, quia majorem perſonam aggreſſus eſt per Judam, & ideo abortum factum eſſe dico; quia tanquam ſi mulier ſemen viri concipiat, atque in ſeſe quotidianos accipiat profectus, ita & Judas quotidie[3] proficiebat in pejus, occaſionibus ſibi à maligno, quaſi ſeminibus, datis. Et primum quidem fuit ei ſemen pecuniæ cupiditas, incrementum verò furtum, furabatur enim ea, quæ mittebantur in loculum; dolores verò partûs fuerunt, & collocutio cum Phariſæis, & pretii ſcelerata conventio: abortus eſt verò, non partus, laqueus mortis informis. Sed & tu, ſi malignum ex te protuleris, & facias ejus concupiſcentias, genuiſti eum, & pater ejus eſſe dicêris; ſi verò pœnitentiam geſſeris, & abjeceris pondus, velut parturies. Ut enim in ludis ſcholaribus, ſi acceperit quis à magiſtro materiam, reliquum corpus orationis ex ſemetipſo generet, ac procreet, eorum quæ genuerit, conditor ipſe dicitur; ita qui ex ſummâ malitiâ parum quid fermenti acceperit, pater & genitor dicatur neceſſe eſt illius, qui ab initio reſtitit veritati. Quòd ſimili modo provenire poteſt etiam his, qui virtuti ſtudent; nam audivi fortiſſimos viros dicere ad Deum, propter timorem tuum[4] Dominum in utero concepimus, & doluimus, & peperimus ſpiritum ſalutis; ita & quicunque de timore maligni concipiunt, & pariunt ſpiritum iniquitatis, ipſi patres ejus dicantur neceſſe eſt; filii enim dicuntur, dum adhuc miniſterio ejus parent, patres verò, qui ad perfectionem malitiæ pervenerunt. Ita nanque & Dominus noſter ait ad Phariſæos, * *Vos de patre Diabolo eſtis*, filios eos faciens illius, donec adhuc conturbari videbantur, & cogitabant in cordibus ſuis mala pro bonis adverſùm juſtos. Ergo apud ſe talia cogitantibus, tranſlatis in ſe malignis eorum cogitationibus, Judas malorum caput, & ad perfectum perducens iniqua conſilia, effectus eſt ſceleris pater, immanitatis ſuæ præmio ab eis triginta argenteis honoratus; totus enim *In eum poſt buccellam panis ingreſſus eſt Diabolus. y)* Sed ut diximus, poſtquam uterus intumuit, & dolorum tempus advenit, abortum faſcem iniquæ conceptionis effudit, & ideo nec perfectè pater appellabatur, niſi eo tantùm tempore, quo conceptus gerebatur in utero; poſtea verò quam confugit ad laqueum, non integrum videtur ediciſſe partum, quia pœnitentia ſubſecuta eſt.

XXXIV. Ignorare vos non arbitror, quoniam Pater unum quidem ſit nomen, diverſos tamen habet intellectus: alius enim pater dicitur eorum, quos naturaliter genuerit, filiorum; alius enim pater dicitur eorum, quos naturaliter genuerit, filiorum; alius verò eorum, quos tantummodo enutrierit; nonnulli verò temporis, atque ætatis privilegio; unde & Dominus noſter Jeſus plurimos patres habere dicitur, nam & David pater ejus appellatus eſt, & Joſeph pater ejus putatus eſt, cùm nullus horum pater ejus fuerit veritate naturæ. Nam David pater ejus dicitur ætatis, ac temporis privilegio; Joſeph verò lege nutriendi, ſolus autem Deus Pater ejus naturâ eſt, qui omnia per verbum ſuum velociter nobis mani-

1 In codice Caſinenſi, *ut*. 2 Fortè, *cogitata*.
3 In Codice Caſinenſi eſt, *proficiebat imperus.* 4 Fortè, *Domine*.

x) Gen. 3. * Joh. 8. 44. y) Ioan. 13. 27.

manifeſtare dignatus eſt. Nec in aliquo remoratus Dominus noſter Jeſus, [1] intra unius anni ſpatium languentium multitudines reddidit ſanitati, mortuos luci: qui verbi ſui poteſtate univerſa amplexus eſt, in quo tandem remoratus eſt, ut in Paraclito mittendo tandiu eum remoratum credamus. Quin potiùs, ut ſuperius dictum eſt, adfuit ſtatim plurimùm diffuſus in Paulum, cujus etiam teſtimonio credidimus dicenti, *Mihi autem ſoli data eſt gratia hæc. z)* Qui prius quidem fuit per ſecutor Eccleſiæ Dei, ſed rurſum manifeſtatus eſt omnibus, quia eſſet fidelis Paracliti miniſter; per quem univerſis innotuit ſingularis ejus clementia, quòd & uſque ad nos, qui aliquando ſine ſpe eramus, donorum ejus largitio pervenit. Quis enim noſtrûm ſperare poterat perſecutorem Paulum, & inimicum Eccleſiæ, defenſorem ejus ac tutorem futurum? Et non ſolum hoc, verùm etiam & magiſtrum, Eccleſiarum conditorem & architectorem. Poſt hunc ergo, & poſt eos, qui cum ipſo fuerant, ideſt, poſt diſcipulos, nullum alium venire ſecundùm Scripturas ſperandum eſt; ait enim Dominus noſter Jeſus de Paraclito, *Quia & de meo accipiet. a)* Vas ergo probabile elegit hunc virum, quem miſit ad nos Paulum [2] in ſpiritus influxit Spiritus, & ſicut non ſuper omnes homines Spiritus habitare poterat, niſi ſuper eum, qui de Mariâ Dei Genitrice natus eſt, ita & in nullum alium Spiritus Paraclitus venire poterat, niſi ſuper Apoſtolôs, & ſuper beatum Paulum. *Vas enim electionis, b)* inquit, *mihi eſt, ut portet nomen meum in conſpectu Regum, & gentium.* Ipſe quoque in primâ epiſtolâ ſuâ poſuit, dicens, *c) Secundùm gratiam, quæ data eſt mihi à Deo, ut ſim miniſter Chriſti in gentibus, conſecrans Evangelium Dei. Veritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientiâ meâ in Spiritu ſancto. d)* Et rurſum ait, *e) Non enim audeo quidquam loqui eorum, quæ per me non effecit Chriſtus verbo & factis. Ego enim ſum [3] noviſſimus omnium Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus. Gratiâ autem Dei ſum id, quod ſum. f)* Et eos qui experimentum quærebant ejus, qui in eo loquebatur Chriſtus, vult propterea habere, quia eſſet in ipſo Paraclitus, cujus muneris gratiam conſecutus, & [4] magnifico honore ditatus ait, *g) Pro quo ter Dominum rogavi, ut diſcederet à me: & dixit mihi, ſufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* Rurſum, quia verè ipſe ſit Paraclitus, qui erat in Paulo, ait Dominus noſter Jeſus Chriſtus in Evangelio, *h) Si diligitis me, mandata mea ſervate. Et ego rogabo Patrem meum, & alium Paraclitum dabit vobis.* In quo oſtendit etiam ſeipſum Paraclitum, cùm dicit alium. Unde credentes Paulo, audivimus eum dicentem, *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus, i)* & horum ſimilia, de quibus ſuperiùs diximus; unde & tanquam fidelibus nobis hæredibus ſuis conſignat teſtamentum ſuâ ad Corinthios epiſtolâ, velut pater, dicens, *k) Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm Scripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertiâ die ſecundùm Scripturas, & quia apparuit Cephæ, deinde undecim Apoſtolis, poſtea amplius quàm quingentis fratribus [5] de ſemel, ex quibus plurimi adhuc manent uſque nunc; quidam autem, & dormierunt. Poſtea autem viſus eſt Jacobo; deinde omnibus Apoſtolis; noviſſimè autem omnium, tanquam abortivo, viſus eſt & mihi: Ego enim ſum noviſſimus omnium Apoſtolorum. Sive ergo ego, ſive illi, ita annuntiavimus. l)* Et rurſum tradens hæredibus eam, quam ipſe hæreditatem promeruit, dicit, *m) Timeo autem ne fortè, ſicut ſerpens ſeduxit Evam aſtutiâ ſuâ, ita [6] corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, & caſtitate, quæ in Chriſto eſt. Si enim is, qui venit, alium Chriſtum prædicat, quem non prædicavimus; aut Spiritum alium acceperitis, quem non accepiſtis; aut aliud Evangelium, quod non accepiſtis; benè pateremini. Puto enim quia nihil minus feci vobis à cæteris Apoſtolis.*

XXXV. Hæc autem dixit, oſtendens omnes reliquos, qui venerint, falſos Apoſtolos, doloſos operarios, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti, *n) Et non mirum; ipſe enim Satanas transfigurat ſe, [7] velut Angelum lucis. Quid ergo magnum, ſi & miniſtri ejus transfigurentur in miniſtros juſtitiæ: quorum finis erit ſecundùm opera eorum?* Indicat autem quales

1 In codice eſt, *inter.* Sed unum annum Chriſti prædicationi, ac miraculis videtur adſcribere Archelaus cum aliis antiquis Patribus, quare legendum, *intra.* Vide infrà cap. 49.

2 Locus corruptus. Fortè, *in Spiritu. Influxit Spiritus, &c.*

3 Meliùs Vulgata, *minimus*, græce enim, ἐλάχιϛος.

4 In codice Caſinenſi eſt, *magnifico hoc ore;* ſed legendum cenſui *honore.*

5 Fortè, *in ſimul.* Vulgata, *ſimul.*

6 In Caſinenſi, *corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate.* Sed nos ex Vulgatâ ſupplevimus.

7 Ita & Cyprianus haud procul ab initio libri de Unitate Eccleſiæ, ac ſi in græco textu eſſet ὡς. Sed Vulgata, & Tertullianus pluribus in locis legunt, *In Angelum lucis.*

z) Epheſ. 3. 8. *a)* Ioan. 16. 14. *b)* Act. 9. 15. *c)* Ep. ad Rom. cap. 15. 15. *d)* Ibid. 9. 1. *e)* Ibid. 15. 18. *f)* I. ad Cor. 15. 9. *g)* II. Cor. 12. 8. *h)* Ioan. 14. 16. *i)* II. Cor. 13. 3. *k)* I. Cor. 15. 3. *l)* Ibid. 11. *m)* II. Cor. 11. 3. *n)* Ibid. 14.

quales eſſent, & à quibus circumveniebantur. Volentibus autem Galatis ab Evangelio transferri ait, *o*) *Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vocavit vos, in aliud Evangelium, quod non eſt aliud: niſi ſunt qui vos conturbant, & volunt* [1] *avertere vos ab Evangelio Chriſti. Sed etiam ſi nos ipſi, aut Angelus de cœlo vobis annunciaverit, præterquam quòd traditum eſt vobis, anathema ſit.* Et rurſum ait, *p*) *Mihi infimo omnium* [2] *Apoſtolorum data eſt gratia hæc. Quæ enim deerant tribulationum Chriſti, in carne meâ adimpleo.* Et in alio rurſum loco profitetur, quia *Super cæteros Chriſti miniſter*, *q*) tanquam ſi poſtea omnino non ſit alius expectandus; jubet enim neque Angelum de de cœlo ſuſcipi. Et quomodo [3] de Perſida venientem Manem, & dicentem ſe eſſe Paraclitum, nos eſſe credimus? Ita enim agnoſco ex hoc, quòd unus iſte ſit ex illis, qui transformantur, de quibus manifeſtè vobis indicavit Vas electionis Apoſtolus Paulus dicens, *r*) *Quia in noviſſimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi mendacia* [4] *loquentes, cauteriatam habentes conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere ſe à cibis, quos Deus creavit* [5] *ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognoverunt veritatem; quoniam omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Sed & Spiritûs Evangeliſta Matthæus diligenter ſignificat Domini noſtri Jeſu Chriſti ſermonem, *s*) *Videte ne quis vos ſeducat; multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus: & multos ſeducent. Quòd ſi etiam aliquis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, aut ecce ibi, nolite credere. Exurgent enim falſi Chriſti,* [6] *& falſi Apoſtoli, & falſi Prophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita ut in errorem inducant, ſi poteſt fieri, etiam electos. Ecce prædixi vobis. Si dixerint vobis, ecce in deſerto eſt: nolite exire. Si dixerint vobis, in penetralibus; nolite credere.* Et poſt iſta omnia mandata, iſte nec ſignum quidem aliquod, aut prodigium ullum oſtendens, neque affinitatem aliquam habens; ſed ne in numero quidem Diſcipulorum poſitus, neque Defuncto noſtro obſecutus, cujus hæreditate gaudemus; cùm neque ei languenti adſtiterit, non teſtis extiterit teſtamenti, imò potiùs cùm ne in notitiam quidem venerit eorum, qui obſecuti ſunt ægrotanti: poſtremò cùm nullius prorſus accipiat teſtimonium, Paraclitum ſe eſſe vult credi; cùm etiam ſi ſigna & prodigia faceres, falſum Chriſtum, & falſum Prophetam te reputari oporteret ſecundùm ſcripturas, & ideo convenit nos cautiùs agere, ſecundùm quod Beatus Apoſtolus monet, dicens in epiſtolâ, [7] quam Coloſſenſibus ſcripſit, *t*) *Permanete in fide fundati, & radicati, & immobiles ab ſpe Evangelii, quod* [8] *audivimus, quod prædicatum eſt in omni creaturâ, quæ ſub cœlo eſt.* Et rurſum, *u*) *Sicut ergo accepiſtis Chriſtum Jeſum Dominum,* [9] *in ipſo ambulate, radicati, & fundati ſuper ipſum, confirmati, fide, ſicuti docti eſtis, abundantes in gratiarum actione. Videte ne quis vos* [10] *expoliet per philoſophiam, & inanem ſeductionem, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum, quia in ipſo habitat omnis plenitudo Deitatis.* Quibus omnibus ita diligenter expoſitis, Beatus Apoſtolus, velut pater filiis, addit tanquam ſignaculum quoddam teſtamenti dicens, *x*) *Certamen bonum certavi, curſum cucurri, fidem ſervavi. De cætero repoſita eſt mihi juſtitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illâ die juſtus judex; non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus, qui diligunt adventum ejus.*

XXXVI. Nullum ex vobis, ò Manes, [11] Galatam facies, nec ita nos transferes à fide Chriſti; etiam ſi ſigna & prodigia facias,

 etiam

1 Meliùs Vulgata, adſtipulantibus Cypriano, Ambroſio, Hieronymo, & Auguſtino, *convertere Evangelium Chriſti*; licet Tertullianus adv. Marcionem lib. 4. cap. 5. *pervertere*, legiſſe videatur.

2 Græcè eſt, ἁγίων, *Sanctorum*, ut habet Vulgata.

3 In Caſinenſi corruptus eſt hic locus, habet enim, *de Perſida venientem monet*; ſed legendum, *Manem*, vel *modo*, &c.

4 In Vulgatâ juxta græcum textum eſt, *loquentium, habentium, prohibentium.* Aut igitur hic eodem modo legendum, aut corrigendum, *prohibentes.* Sed hanc lectionem antiqua etiam apud Tertullianum verſio improbat, quæ Vulgatæ hac in parte ſimilis eſt.

5 In Caſinenſi eſt, *ad perficiendum.* Sed Vulgatæ lectionem ſubſtituere ſatiùs viſum eſt.

6 Verba illa, *& falſi Apoſtoli*, ab interprete Archelai videntur adjuncta, explicationis causâ; nam nec in græco nec in Vulgatâ, nec apud Cyprianum alioſque Patres leguntur.

7 Vocem, *Quam*, nos addidimus, ita ſenſu poſcente. Aut fortè, *ſcripta*, legendum.

8 In Vulgata, *Audiſtis.*

9 Ita Vulgata; in codice autem Caſinenſi legitur, *in ipſum.*

10 Caſinenſis codex, *expoliet*, *& per*, Cypr. initio libri de Bono Patientiæ habet, *Deprædetur per Philoſophiam*, Græcè eſt συλαγωγῶν, quod verbum Vulgata, *decipiat*, & Tertull. de Præſcrip. c. 7. *circumveniet*, interpretantur.

11 In eodem codice corruptiſſimè legitur, *Galatam facies vicit, ò noſtras feras.* Nos modicâ mutatione locum hunc reſtituere conati ſumus.

o) Galat. 1. 6. *p*) Epheſ. 3. 8. Coloſſ. 1. 24. *q*) II. Corinth. 11. 23. *r*) I. Tim. 4. 1.
s) Matth. 24. 5. & 23. *t*) Coloſſ. 1. 23. *u*) Ibid. 2. 6. *x*) II. Timoth. 4. 7.

etiam ſi mortuos ſuſcites, etiam ſi imaginem nobis Pauli ipſius afferas, [1] aoathema es Satana; præſcriptum eſt enim de te, præmooiti, & præſtructi ſumus à ſanctis Scripturis. Vas es Antichriſti, & neque bonum vas, ſed ſordidum & indignum, quod ille, ſicut aliquis barbarus, vel tyrannus, cùm in eos, qui ſub [2] legum juſtitiâ degunt, conatur irruere, præmiſit priùs tanquam morti deſtinatum, ad explorandum quanta, & qualis ſit legitimi Regis virtus, ac populi: ipſe enim inopinatus irruere pertimuit, ſed neque alium ex neceſſariis viris mittere ullum auſus eſt, ne quid pateretur adverſi. Talem te nobis, ſub bono & ſancto Rege poſitis, velut morti deſtinatum, Rex tuus præmiſit Antichriſtus. Et hæc quidem non inexplorata proloquor; ſed ex eo quòd nullam te video facere virtutem, ita de te ſentio. Illum enim & in Angelum lucis transformandum, & miniſtros ejus tales adventuros prænoſcimus, & ſigna & prodigia facturos, ita ut, ſi poſſibile ſit, etiam electi * ſeducantur. Quis ergo es tu, qui neque neceſſarium aliquem locum ſortitus es à patre tuo Satana? Nam quem mortuum ſuſcitas, quod profluvium ſanguinis ſiſtis, [3] quos luto cæci oculos illinitos videre facis? Quando eſurientem turbam paucis panibus reficis? Ubi ſuper aquas incedis, aut quis te vidit ex his, qui in Hieruſalem habitant? Perſa barbare, non Græcorum linguæ, non Ægyptiorum, non Romanorum, non ullius alterius linguæ ſcientiam habere potuiſti; [4] ſed Chaldæorum ſolùm, quæ ne in numerum quidem aliquem ducitur; nullum alium loquentem audire potes. Non ita Spiritus Sanctus, abſit hoc malum, ſed omnibus dividit, & omnia linguarum genera novit, & agnoſcit univerſa, & omnibus omnia efficitur, ita ut eum etiam cordis cogitata non lateant. Quid enim dicit Scriptura? quia unuſquiſque propriâ ſuâ linguâ *y)* audiebat per Paraclitum Spiritum loquentes Apoſtolos? Sed quid ampliùs [5] dicabo? Barba Sacerdos Mithræ, & colluſor, ſolem tantùm coles Mithram [6] locorum myſticorum illuminatorem, ut opinaris, & conſcium, hoc eſt quod apud eos ludes, & tanquam elegans mimus perages myſteria. Verùm quid ego hæc indignanter accipio? Nonne oportet te multiplicari tanquam zizania, uſquequo ille ipſe magnus pater tuus adveniat, ſuſcitans mortuos, penè uſque ad gehennam omnes perſequens, qui ſibi obtemperare noluerint, plurimos deterrens arrogantiæ metu, quo eſt ipſe circundatus, aliis adhibens minas, vultûs ſui converſione & circunductione ludificans: ſed ultrà non proficiet; inſipientia enim ejus omnibus pervulgata erit, ſicut Iamnes, & Mambres. *z)*

JUDICES DIXERUNT, Sicut ex te comperimus, tanquam Apoſtolo Paulo dicente, inſuper etiam ab Evangelio præſcribente [7] nulli alii æquè in poſterum præbetur ingreſſus ad prædicandum, vel doceodum, vel ad evangelizandum, vel prophetandum in hac vitâ duntaxat, niſi fortè falſus Propheta habeatur, aut falſus Chriſtus. Unde cùm dixeris in Paulo fuiſſe Paraclitum, & ipſum omnia conſignaſſe, quare dixit, *a) Ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus; cùm autem venerit, quod perfectum eſt, id quod ex parte eſt deſtruetur?* Quem alium expectans, hoc dixit? Quòd ſi ipſe confitetur expectare ſe aliquem perfectum; & ſi venire aliquem neceſſe eſt, oſtende nobis de quo dicat? ne fortè in hunc videatur iſte ſermo recurrere, aut in eum, qui miſit illum, Satanam, ſicut tu dicis. Si enim confiteris venturum eſſe, quod perfectum eſt, non poteſt eſſe Satanas; ſi autem Satanam expectas, non poteſt eſſe perfectum.

XXXVII. ARCHELAUS DIXIT. Quoniam non ſine Deo dicta ſunt, quæ à Beato Paulo prolata ſunt, certum eſt, quòd Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum dixerit expectandum eſſe perfectum, qui ſolus Patrem novit, & cui voluerit revelare, ſicut poſſum ex verbis ipſius demonſtrare. Sed quia, cùm venerit quod perfectum eſt, deſtruetur id quod ex parte eſt; iſte verò ſeſe aſſeverat eſſe perfectum, quid deſtruxit oſtendat: quod enim deſtruetur, ignorantia eſt, quæ in

1 Et hic mirè depravatus eſt idem codex, in quo legitur, *Anathema eſſet ana.* An rectè nos emendaverimus Doctorum eſto judicium. Vide etiam an corrigendum ſit, *Anathema es & maranatha.*

2 Vide an, *Regum.* 3 In Caſinenſi, *Quod luto.*

4 Chaldæorum ſiquidem linguam Syriacæ dialectum eſſe tradit Abulfaragius in Hiſtoriâ Dynaſtiarum pag. 21.

5 Ita in codice Caſinenſi, quod tamen nonnulli fortaſſe emendandum putarent hoc pacto, *Quid amplius dicam? Barbare.* Sed fieri poteſt, ut verbo *dicare* uſus ſit rudis interpres pro contendere, dicam trahere, vel dicacem eſſe.

6 Quæ ſequuntur, noſtris conjecturis emendavimus; nam in Caſinenſi codice hic mirè corrupto ſcribitur, *locorum myſteriorum illuminatorem.* Mox, *apud eos ludo.* Et infra, *adveniat? ſuſcitans mortuos? penè uſque ad gehennam omnes perſequens, qui ſi ut obtemperare noluerit, plurimos deterrens arrogantia metu. Quod eſt ipſe circundatus, aliis adhibet minas vultûs ſui converſione circundatio ludificat. Sed &c.* Manes autem tanquam Mithræ Sacerdos traducitur, quia ſolem venerabantur Manichæi, ut alibi oſtendo.

7 In Caſinenſi eſt, *nulli alio atque poſterum*, quem ita ut editum eſt legendum cenſui.

* Matth. 24. 24. *y)* Act. 2. 6. *z)* II. Timoth. 3. 8. *a)* I. Cor. 13. 9.

in nobis eſt. Dicat igitur, quid deſtruxit, quid in notitiam protulit? Si quid facere poteſt, faciat, ut credi ei poſſit? Sermo verò iſte, quantam habeat virtutem, ſi potuerit diligenter intelligi, ita demum credi poterit his, quæ à me fuerint aſſerta. Igitur in primâ ad Corinthios epiſtolâ hæc dicit Paulus de perfecto, qui venturus eſt, *b) Sive Prophetia deſtruentur ſive linguæ ceſſabunt, ſive ſcientia deſtructur; ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, id quod ex parte eſt, deſtructur.* Vide ergo quantam in ſeſe habeat virtutem, quod perfectum eſt, & cujus ſit ordinis iſta perfectio. Dicat autem iſte quam deſtruxerit prophetiam Judæorum, ac Hebræorum, [1] ſeu linguas ceſſare fecit Græcorum, aut eorum, qui idola colunt, vel quæ alia dogmata deſtruxit, Valentiniani, aut Marcionis, aut Tatiani, aut Sabellii, cæterorumque qui propriam ſibimet ipſis ſcientiam compoſuerunt. Quem horum deſtruxit, dicat, aut quando deſtruet, quaſi perfectus? Inducias fortaſſis aliquas quærit? [2] Non planè, non tam obſcurè, & ignobiliter adveniet ille, qui perfectus eſt, ideſt, Jeſus Chriſtus Dominus noſter. Sed ſicut Rex adveniens ad urbem ſuam, præmittit primò [3] Protectores ſuos, ſigna, dracones, labaros, Duces, Principes, Præfectos, & univerſa continuò commoventur, aliis verò metuentibus, aliis verò gaudentibus pro expectatione Regis; ita & Dominus meus Jeſus, qui eſt verè perfectus, adveniens præmittit in primo gloriam ſuam, incontaminati atque immàculati regni prædicatores ſacratos, & tunc univerſa creatura commovebitur, & conturbabitur, ſupplicans, atque obſecrans, uſquequo eam à ſervitute liberet. Humanum verò genus metuat neceſſe eſt, [4] & quamplurimùm conturbetur, pro eo quòd multa delicta commiſerit; ſoli verò juſti lætabuntur, expectantes quæ ſibi promiſſa ſunt, nec ultrà mundanarum rerum ſubſtantia permanebit, omnia deſtruentur, ſive prophetiæ ſive horum libri, ſive linguæ totius generis ceſſabunt, eo quòd ultrà non egeant ſolliciti eſſe homines, & cogitare de his, quæ ad vitam neceſſaria ſunt, ſive ſcientia quorumcunque doctorum etiam ipſa deſtruetur: nihil enim horum ſufferre poterit magni illius Regis adventum. Sicut enim parva ſcintilla ad ſplendorem ſolis admota aſſumitur, illico non apparet; ita univerſa creatura, omnis prophetia, cuncta ſcientia, univerſæ linguæ, ſicut ſuperiùs diximus, deſtruentur. Sed quia cœleſtis Regis præſentiam paucis verbis, & fragilibus, & valde infirmis exponere non valet humana natura, ut fortaſſe Sanctorum debeat eſſe, & valde dignorum de ipſo aliquid enarrare; tamen neceſſitatis cauſâ, iſta me ſufficit protuliſſe, hujus importunitate compulſum, ut iſtum vobis qualis eſſet oſtenderem.

XXXVIII. Et ego quidem beatifico Marcionem, & [5] Valentinianum, ac Baſilidem, alioſque hæreticos, [6] ſic ut iſtius comparatione, qui velut intellectu aliquo uſi ſunt, qui videntur ſibi omnem Scripturam poſſe intelligere, & [7] ita ſe ductores ſtatuerunt iis, qui ſe audire voluiſſent; nullus tamen ipſorum auſus eſt Deum ſe prædicare, vel Chriſtum, vel Paraclitum, ſicut iſte, qui aliquando quidem de ſeculis diſputat, aliquando de ſole, quomodo facta ſint, tanquam major ipſe ſit eorum: omnis enim, qui de aliquo exponit quomodo factus ſit, majorem ſe, & antiquiorem oſtendit eſſe, quàm eſt ille, de quo dicit. Quis autem & de ſubſtantiâ Dei dicere audeat, niſi fortè ſolus Dominus noſter Jeſus Chriſtus? Quæ quidem ego non ex meis verbis aſtruo, ſed Scripturæ, quæ nos edocuit, auctoritate confirmo; quoniam quidem & Apoſtolus dicit ad nos, *c) Ut ſitis ſicut luminaria in hoc mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam meam in diem Chriſti, quoniam non in vacuum cucurri, nec in vacuum laboravi.* Intelligere debemus quæ ſit vis, & ratio ſermonis hujus; verbum enim Ducis obtinet locum, [8] opera verò Regis. Sicut ergo aliquis Regi ſuo adventanti, omnes, qui ſub curâ ſuâ ſunt, ſtudet obedientes, paratos, & charos, hilareſque oſtendere, ac devotos, ſed etiam innocentes, ac bonis omnibus abundantes, ut ipſe laudem conſequatur à Rege, & majore ab

 eo

1 In Caſinenſi eſt, *ſed*, prava lectio.

2 Codex Caſinenſis, *Non planè nota.* Sed omiſſas ab oſcitante librario lineolas cenſui, quæ vocalibus ſuperpoſitæ conſonantes deſignarent.

3 De his latè poſt Gothofredum Ducangius in Gloſſario.

4 In codice Caſinenſi, *& cumplurimùm conturbetur.*

5 Valentinianum vocat, quem alii Valentinum nominant, celebrem Apoſtolicorum temporum hæreſiarcham.

6 In codice Caſinenſi eſt, *ſicut iſtius paratione.* Sed legendum, *ſic ut iſtius comparatione.* Archelaus enim beatos facit Marcionem, alioſque hæreticos, non quòd ita de illis ſentiendum ſit; ſed quòd Maneti inſaniſſimo comparati, minùs errare deprehendantur.

7 Caſinenſi, *ita ſeductores ſtatuerunt, qui.*

8 Cur hæc cum præcedentibus non cohæreant, Vide præfationem noſtram in Archelao. Senſus autem eſſe videtur, ſolius Regis, perfecti, videlicet, illius, qui expectatur, opus eſſe, hominum ignorantiam, ut antea dixit, penitus deſtruere, quod non præſtiterat Manes.

b) I. Cor. 13. 8. c) Philip. 2. 15.

eo honore dignus habeatur, tanquam benè gubernatâ, quæ ſibi eſt commiſſa, provinciâ. Ita & Beatus Paulus dicit ad nos, *d) Ut ſitis velut luminaria in hoc mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam ipſius in diem Chriſti.* Scilicet quòd Dominus noſter Jeſus Chriſtus veniens, videat profeciſſe doctrinam ejus in nobis, & quia non in vacuum cucurrit, nec in vacuum laboravit, retribuat ei debitam coronam. Et rurſus quoque in eâdem epiſtolâ commonet nos, *e)* ne terrena ſapiamus, ſed converſationem noſtram debere eſſe in cœlis; unde & Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Et quoniam nobis non eſt tutum ſcire ultimam diem, deſignavit in epiſtolâ, quam ſcribit ad Theſſalonicenſes, *f) De temporibus autem, & momentis, Fratres, non habetis opus, ut aliquid vobis ſcribam; ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet.* Et quomodo nunc adſtat iſte perſuadens, & rogans unumquenque Manichæum effici, & circumvenit, & ingreditur domos, decipere quærens animas oneratas peccatis? Sed nos non ita ſentimus, quin potiùs res ipſas proferamus in medium, & conferamus, ſi placet, ad perfectum Paraclitum. Videtis enim quia interdum pœnitet, interdum interrogat, nonnunquam deprecatur. Sed ſcriptum eſt in Evangelio Salvatoris noſtri, quia & illi, qui à ſiniſtris Regis aſſiſtunt, dicent, *g) Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut nudum, aut peregrinum, aut* [1] *in carcere, & non miniſtravimus tibi?* rogantes ut ſibi indulgeret; ſed quid illis reſpondit juſtus judex Rex? *h) Diſcedite à me in ignem æternum operarii iniquitatis.* Abjecit eos in æternum ignem, cùm illi rogare non ceſſent. Vides ne, quid ſit perfecti Regis adventus? non talem, qualem tu aſſeris perfectionem. Quòd ſi poſt ipſum expectandus eſt magnus judicii dies, multò utique hic illo inferior eſt. Quòd ſi inferior erit, perfectus non erit. Si perfectus non erit, non de ipſo dicit Apoſtolus. Quòd ſi non de ipſo dicit Apoſtolus, iſte autem de ſe dictum eſſe mentitur, pſeudopropheta utique judicandus eſt. Sed & multa alia horum ſimilia dici poſſunt, quæ ſi omnia perſequi velimus, nullum nobis tempus ad omnia explenda ſufficiet. Unde abundare exiſtimavi de multis pauca dixiſſe, reliquas partes tractatûs hujus exequi volentibus derelinquens.

XXXIX. His auditis dederunt gloriam Deo immenſam, & ipſo dignam; Archelaum verò multis honoribus affecerunt. Tunc Marcellus aſſurgens, & [2] ſtolas exuens, circundat Archelaum, atque oſculis eum defixus amplectitur, & inhæret. Tunc verò infantes, qui fortè convenerant, primi in Manem pellere, ac [3] fugere cœperunt, quos turba reliqua inſecuta, concitavit ſe ad effugiendum Manem. Quod cùm pervidiſſet Archelaus, elevatâ in modum tubæ voce ſuâ, multitudinem cupiens cohibere, ait, ceſſate, Fratres dilecti, ne fortè rei ſanguinis inveniamur in die judicii; ſcriptum eſt enim de talibus, quia *Oportet & hæreſes eſſe inter vos, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant inter vos, i)* Et his dictis, ſedatæ ſunt turbæ. Quoniam verò placuit Marcello diſputationem hanc excipi atque deſcribi, contradicere non potui, confiſus de benignitate legentium, quòd veniam dabunt, ſi quid imperitum, aut ruſticum ſonabit oratio; hoc enim tantùm eſt, quod ſtudemus, ut rei geſtæ cognitio ſtudioſum quenque non lateat. Tunc ergo, cùm effugiſſet Manes, nuſquam comparuit. Turbo verò miniſter Archelao traditur à Marcello, quem cùm Diaconum Archelaus ordinaret, in Marcelli contubernio perſeveravit. Manes autem fugiens advenit ad quendam vicum longè ab urbe poſitum, qui appellabatur Diodori. Erat autem Præsbyter loci illius nomine, & ipſe [4] Diodorus, quietus & mitis, fidei ac famæ bonæ valde, & cùm quadam die Manes, congregatâ turbâ, [5] concionaretur, ac peregrina quædam, & aliena à paternâ traditione populo, qui aſtabat, aſſereret, nullum omnino ex his formidans, quòd ſibi poſſet obſiſtere, Diodorus videns proficere ejus nequitiam, deliberat Archelao mittere epiſtolam, continentem hæc,

ARCHE-

1 Ita Vulgata juxta græcum textum, Cyprianus lib. de Opere & Eleemoſynis aliique. Caſinenſis tamen habet *in carcerem*.

2 Fortè, *ſtolam*.

3 *Fugere*, & *effugere*, pro, fugare, in fugam conjicere, ſuo loquendi more dicit antiquus interpres.

4 Neſcio quo pacto Diodorum hunc Tryphona vocet Epiphanius in hac Manichæorum hær. num. 11.

5 In Caſinenſi codice, *continuaretur*.

d) Ibid. *e)* Ibid. 3. 19. *f)* I. Theſſal. 5. 1. *g)* Matth. 25. 44.
h) Luc. 13. 27. *i)* I. Cor. 11. 19.

[1] *ARCHELAO EPISCOPO*
DIODORUS
S. D.

XL. SCIRE te volo, religioſiſſime Pater, quoniam advênit quidam in diebus iſtis, nomine Manes, ad loca noſtra, qui novi teſtamenti doctrinam ſe adimplere promittit. Et quidem erant quædam in his, quæ ab eo dicebantur, noſtræ fidei; quædam vero aſſerebat longè diverſa ab iis, quæ à noſtrâ [2] paternâ traditione deſcendunt. Interpretabatur enim quædam alienè, quibus etiam ex propriis addebat, quæ mihi valde peregrina viſa ſunt, & infida. Pro quibus etiam permotus ſum ſcribere hæc ad te, ſciens doctrinæ tuæ perfectum, & pleniſſimum ſenſum, quoniam latere te iſtorum nihil poteſt; & ideo confiſus ſum ad explananda nobis hæc, invidiâ te non poſſe prohiberi. Quamvis nec ego quidem in alterum aliquem inclinari potuerim ſenſum, tamen propter ſimplices quoſque, tuæ auctoritatis compulſus ſum implorare ſermonem. Re verâ enim vir valde vehemens tam ſermone, quàm opere, ſed & aſpectu ipſo, atque habitu apparet. Sed & pauca quædam, quæ retinere poſſum ex iis, quæ ab eo dicta ſunt, ſcribo tibi, ſciens quia ex iis etiam reliqua intelliges. Noſti quia morem hunc habent, qui dogma aliquod aſſerere volunt, ut quæcunque voluerint de Scripturis aſſumere, hæc propenſiùs ſui intelligentiâ depravent. Sed hoc præveniens Apoſtolicus denotat ſermo dicens, *k) Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepiſtis, anathema ſit.* Itaque poſt hæc, quæ ſemel ab Apoſtolis tradita ſunt, ultrà non oportet quicquam aliud ſuſcipere diſcipulum Chriſti. Verùm ne ſermonem longiùs protraham, ad propoſitum redeo. Legem Moyſi, ut breviter dicam, dicebat hic non eſſe Dei boni, ſed maligni Principis, nec habere eam quicquam cognationis ad novam legem Chriſti; ſed eſſe contrariam & inimicam, alteram alteri obſiſtentem. Ego audiens, dicebam eis ſermonem Evangelicum, quomodo dixit Dominus noſter Jeſus Chriſtus, *l) Non veni ſolvere legem, ſed adimplere.* Ille verò ait, nequaquam eum hunc dixiſſe ſermonem; cùm enim ipſam inveniamus eum reſolviſſe legem, neceſſe eſt nos hoc potiùs intelligere, quod fecit. Deinde cœpit dicere plurima, ex lege, multa etiam de Evangelio, & Apoſtolo Paulo, quæ ſibi videntur eſſe contraria, quæ etiam cum fiduciâ dicens, nihil pertimeſcit; credo quòd habeat adjutorem draconem illum, qui nobis ſemper inimicus eſt. Dicebat ergo quòd ibi dixerit Deus, *m)* Ego divitem, & pauperem facio; hic verò Jeſus beatos diceret pauperes. Addebat etiam, quòd nemo poſſit ejus eſſe diſcipulus, niſi renuntiaret omnibus, quæ haberet: ibi verò Moyſes, argentum & aurum ab Ægyptiis ſumens, *n)* cum populo fugiſſet ex Ægypto: Jeſus autem nihil proximi deſiderandum eſſe præcepit. Deinde quòd ille oculum pro oculo, *o)* dentem pro dente in lege caviſſet expendi; noſter verò Dominus percutienti unam maxillam, juberet etiam alteram præparari. Quòd ibi Moyſes eum, qui ſabbato opus feciſſet, *p)* & non permanſiſſet in omnibus, quæ ſcripta ſunt in lege, puniri, lapidarique præcepit, ſicut factum eſt ei, qui adhuc ignorans in ſabbato faſcem ligni collegerat; Jeſus verò *q)* in ſabbato etiam lectum portare præcepit à ſe curato; ſed & Diſcipulos in die ſabbati vellere ſpicas, *r)* ac manibus confricare non prohibet, quod ſabbatis utique non licebat fieri. Et quid plura dicam? multis & variis aſſertionibus hujuſcemodi dogmata ab eo ſummo niſu, atque ſummo ſtudio affirmabantur. Nam ex auctoritate Apoſtoli, Moyſi legem, legem eſſe mortis conabatur aſſerere; Jeſu verò legem, legem eſſe vitæ, per id quod ait, *s) In quo & idoneos nos [3] faciat Deus miniſtros novi teſtamenti, non literâ, ſed Spiritu. Litera enim occidit, Spiritus autem vivificat. Quòd ſi [4] miniſterium mortis in literis, formatum in lapidibus, factum eſt in gloriâ, ita ut non poſſent intendere filii Iſraël in faciem Moyſi propter gloriam vultûs ejus, t) quæ [5] deſtruetur; quomodo non magis miniſterium Spiritûs*

erit

1 Meminit hujus epiſtolæ Epiphanius in hac hæreſi num. II. ejuſque argumentum, non autem verba, ut Petavius interpretatur, breviter refert. In titulo hujus epiſtolæ vox, *ſalutem*, deeſt in codice Caſinenſi, ſed literam, *s*, eam vocem indicantem, repetere neglexit librarius, eo quòd in fine præcedentis vocis exiſtat.

2 Videant hæretici quàm clarè tam hic, quam infrà Diodorus antiquas Eccleſiæ traditiones ſequendas amplectendaſque eſſe declaret.

3 Vulgata, *fecit Deus*, quod magis græco textui conſonum eſt.

4 Vulgata, *Miniſtratio mortis, literis deformata in lapidibus*; ſed noſtri interpretis lectio magis ad ſenſum græci, quo nunc utimur, textûs accedit.

5 Infrà cap. 42. habet, *aboletur*.

k) Galat. 1. 8. *l)* Matth. 5. 17. *m)* Prov. 22. 2. Matth. 5. 3.
n) Luc. 14. 33. Exod. 12. 35. *o)* Exod. 21. 24. Luc. 6, 29. *p)* Num. 15. 32.
q) Marc. 2. 5. *r)* Luc. 6. 1. *s)* II. Cor. 3. 6. *t)* Exod. 34. 35.

[1] dehonorare [2] oportet pædagogum, propterea quòd jam operâ ejus non indiget, & poteſt ſolus jam ſine ejus adminiculo ad ſcholas pergere, atque ad auditoria properare ? [3] Aut rurſum parvulus, qui lacte nutritus eſt, cùm profecerit ad validiores cibos, cum injuriâ debet abjicere, atque exhorreſcere nutricis mammillas ? quin potiùs veneratur & colit, & beneficii ſui [4] debitor fatetur. Aliud etiam, ſi videtur [5] adhibemus exemplum. Homo quidam projectum in terram cùm vidiſſet infantem, & jam vehementer afflictum, [6] collegit eum, & nutrire apud ſe cœpit, uſquequo ad ætatem adoleſcentiæ perveniret, toleravitque omnes, [7] qui evenire ſolent nutritoribus labores. [8] Accedit verò poſt tempus is, qui naturalis ei fuerat pater, requirere puerum, & invenit eum apud illum, qui nutrierat. Quid faciat hic puer, patre cognito ? de juſto enim puero mihi ſermo eſt. Nonnè multis donis munerato eo, qui ſe educaverat, ſequitur naturalem [9] patrem pro reſpectu hæreditatis ? Ita mihi intelligendum eſt magnificum Dei famulum Moyſen [10] inveniſſe populum afflictum ab Ægyptiis, quem aſſumptum nutriebat in deſerto [11] tanquam pater, docebat ut magiſter, regebat ut rector. Conſervavit populum, uſquequo veniret cujus eſt; & poſt aliquantum tempus adveniens pater, oves recepit. Nonnè per omnia honorabitur quidem ab eo, cui tradidit gregem ; gloriabitur verò ab iis, qui ab eo conſervati ſunt ? Quis igitur ita mentis inſanæ eſt, ò dilectiſſime Diodore, ut alienos à ſe dicat eos, qui inter ſe conjuncti ſunt, qui pro ſe invicem prophetarunt, [12] qui æqualia, & ſibi ſimilia, atque cognata, imò potiùs germana ſigna, ac prodigia demonſtrarunt ? Et primò quidem Moyſes ad populum dixit : *b) Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus noſter ſicut me.* Jeſus deinde ait, de me * enim Moyſes locutus eſt. [13] Vides quomodo dexteras ſibi invicem tradunt, [14] quamvis alter Propheta, alter verò Filius ſit dilectus ; alter fidelis famulus, alter verò Dominus agnoſcatur. Sed & quondam, volens quis ſine pædagogo ire ad ſcholas, non ſuſcipitur à magiſtro dicente, non eum ſuſcipiam, niſi acceperit pædagogum. Quis ſit autem, de quo dicimus, breviter exponam. Homo quidam erat dives, *c)* gentiliter vivens, in multâ luxuriâ quotidie degens ; alius verò pauper erat vicinus ejus, qui ne quotidianum quidem cibum [15] poterat invenire. Accidit utrunque vitâ diſcedere, & in infernum deſcendere, & pauperem mitti in locum requiei, & reliqua, quæ noſti. Veruntamen erant divitis fratres quinque, [16] ea quæ & ipſe egerat, agentes, ſine dubio quæ domi à tali magiſtro didiciſſent. Rogavit dives ſimul uno tempore, ut ediſceret majorem doctrinam ; Abraham verò ſciens, quoniam adhuc indigent pædagogo, ait ei, habent Moyſen, & Prophetas. Si enim illos non ſuſceperint, ut ab eo velut pædagogo gubernentur, non poterunt majoris magiſtri capere doctrinam.

XLII. Sed & de aliis ſermonibus, ut potero, exponam, ideſt, quòd non contraria Moyſi locutus eſt Jeſus, [17] aut fecit. Primùm quod ait ** oculum pro oculo, dentem pro dente, [18] hoc juſtum eſt ; quod autem cæſum præſtare jubet & alteram maxillam, [19] hoc bonitas eſt. Nunquid juſtitia bonitati contraria eſt ? Abſit; profectus autem eſt de juſtitiâ ad bonitatem. Et rurſus, † Dignus eſt operarius mercede ſuâ. Quod ſi voluerit quis fraudem facere, [20] exigi ab eo illa, quæ per fraudem interceperat, juſtiſſimum eſt, maximè cùm multa

Z z   ſit

1 Codex Bobienſis, *dehoneſtare.*
2 Codex Caſinenſis, *eportet, & pædagogum, propter quod ore ejus non indiget.* Et paulò poſt, *atque plauditoria properare.* Sed nos Bobienſis codicis lectionem expreſſimus.
3 Bobienſis, *Ut rurſum.*
4 Caſinenſis, *debitorem.* Fortè, *& beneficii ſe debitorem fatetur.*
5 Bobienſis, *adhibeamus.*
6 Idem codex, *colligit, & nutrire apud ſe quærit.*
7 Idem codex, *qui venire ſolent nutritibus labores.*
8 Idem codex, *Accidit verò poſt tempus, ut is qui &c. requireret puerum, & inveniret eum.*
9 Codex Bobienſis, *patrem proſpectu.* Et mox, *mihi intellige magnificum.*
10 Malè Caſinenſis, *veniſſe.*
11 Bobienſis habet, *tanquam pater educabat. Ut magiſter regebas & conſervabas populum &c. Et cùm poſt aliquantum tempus adveniens pater proprias oves recepit.*
12 Codex Bobienſis, *qui æqualia, atque cognata.* Mox, *ad populum ; Prophetam.*
13 Malè Caſinenſis codex, *Unde.*
14 Malè Caſinenſis, *quam.*
15 Codex Bobienſis, *poteſt*, mala lectio.
16 Codex Bobienſis, *& ea quæ ipſe geſſerat agentes.* Et infrà, *uno tempore diſcere majorem doctrinam ab Abraham. Abraham verò.*
17 Malè Caſinenſis, *autem fecit.* At in Bobienſi codice ſequitur, *Primùm quidem, quod ait.*
18 Codex Bobienſis, *in hoc.*
19 In Bobienſi codice hic plura verba deſunt ; habet enim, *hoc bonitas eſt. Abſit.*
20 Codex Bobienſis, *& exigi ab eo illa, quæ fraude interceperat.* Caſinenſis verò, *exige ab eo illa quæ fraudem interceperat.* Nos ex utroque codice meliorem lectionem conflavimus.

b) Deuter. 18. 18. * Joh. V. 46. *c)* Luc. 16. 19. ** Matth. V. 38. † Matth. X. 10.

ſit merces. Hoc autem dico, quando Ægyptii affligebant filios Iſraël per operum compulſores in fingendis lateribus, quod cum ſuppliciis Moyſes totum pariter intra unum momentum temporis exegit. [1] Nunquid hoc iniquitas appellanda eſt? Abſit. Illa ſanè bonitatis eſt [2] abſtinentia, cùm utitur quis frugaliter, renuntians omnibus, quæ ſuperflua ſunt. [3] Quod vero in veteri teſtamento dictum eſt, * Ego divitem facio, & pauperem; Jeſus vero † beatificat pauperes, non dixit [4] ſecularis ſubſtantiæ pauperes, ſed pauperes ſpiritu, ideſt, qui non ſuperbiâ [5] inflammantur, ſed humilitate [6] ſe mitigant, & inclinant, non plus ſapientes, quàm oportet ſapere. Quam quidem adverſarius quæſtionem non competenter aptavit. Hic enim video & Jeſum libenter intuentem divitum munera, ** cùm in gazophylacio [7] offeruntur; & parum hoc eſt, ſi à ſolis divitibus in gazophylacio munera [8] offeruntur; imo vero etiam duo minuta pauperculæ viduæ libenter ſuſcipiuntur, in quo ampliùs aliquid, quàm quod Moyſes præceperat de ſuſpiciendâ pecuniâ demonſtratur. Ille enim [9] ab his, qui habebant, accipiebat; hic autem accipit etiam ab his, qui non habent. Sed ait, ſcriptum eſt, *d) Niſi quis renuntiaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Rurſum video Centurionem valde divitem, & ſeculari præditum poteſtate fidem habere pluſquam [10] omnem Iſraëlitam; †† ut ſi quis fuit, etjam qui renunciaverat, à Centurione ſuperatur in fide. [11] Sed dicet nobis quis, non eſt ergo bonum renuntiare divitiis. Bonum, inquam, his, qui poſſunt; [12] ſed abuti divitiis ad opus juſtitiæ, atque miſericordiæ parem gratiam tribuit, ac ſi univerſis pariter renuntietur. De eo autem quod dicit, deſtructum eſſe ſabbatum, non planè deſtruxit; ipſe enim [13] Dominus erat ſabbati; tanquam ſi ſponſi quis cuſtodiens thorum diligenter [14] extructum, à nullo alio extraneo vexari vel contingi [15] patiatur, uſquequo ipſe ſponſus adveniat, & cùm advenerit, ſtrato ſuo, ſicut libuerit, utatur, vel hi, quos ipſe ſecum juſſerit introire. Teſtimonium etiam dedit his, quæ dicimus, cœleſti voce ipſe Dominus Jeſus Chriſtus dicens, *e) Nunquid poteſtis [16] filios ſponſi facere jejunare, donec cum ipſis eſt ſponſus?* Sed circumciſionem non abjecit, quin potiùs ipſe pro nobis in ſemetipſum cauſam circumciſionis [17] excepit, labore nos relevans, & pati nos fruſtra doloris aliquid non ſinens. Quid enim prodeſt, circumcidenti ſe quidem, & adverſùs proximum ſuum peſſima cogitanti? Voluit autem magis largiſſimæ [18] viæ ſpatia compendioſo nobis tramite demonſtrare, ne fortè, cùm longa ſpatia circuimus, ante nobis dies claudatur in noctem; & dum de foris quidem ſplendidi hominibus apparemus, intrinſecus lupis rapacibus comparemur, aut ſepulchris conferamur dealbatis. [19] Multò enim ille huic præferendus eſt, qui veſte ſqualidâ, ac detritâ circundatus, nihil mali in corde ſuo concluſum retinet adverſus proximum ſuum. [20] Cordis enim circumciſio ſola ſalutem confert; nihil præſtat eis iſta carnalis, niſi fortè ſpirituali circumciſione muniantur. Audi etiam quid dicit Scriptura, *f) Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt.* Quid ergo mihi opus eſt laborare, cùm cognoverim [21] compendia viæ, ſi poſſum mundus eſſe corde, ſicut & ſi quis prævaleat in duobus mandatis omnem legem implere, *ff)* & Prophetas? Poſt hæc verò omnia edocet Apoſtolorum maximus Paulus [22] dicens *g) Aut experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus.* Quid ergo mihi opus eſt [23] circumciſione, cum poſſim & in præputio juſtificari? Et ſcriptum eſt, *gg)* [24] *Si quis circumciſus eſt, non adducat præputium,*

1 Bobienſis *exigit.* *Nunquid iniquitas.*
2 Hinc patet Valeſium rectè ad marginem emendaſſe Bobienſis codicis lectionem, quæ habet, *abſentiam.*
3 Codex Bobienſis, *Quod ergo,* & mox, *Jeſus beatificat.*
4 Codex Bobienſis, *ſeculari ſubſtantiâ.* 5 Fortè, *inflantur.*
6 Codex Bobienſis, *humilitate mitigant.*
7 Codex Caſinenſi, *efferentur, & pauperum hoc eſt.* Bobienſis autem, *offeruntur; & parum hoc eſt,* quæ vera eſt hujus loci lectio.
8 Codex Bobienſis, *inferuntur.* 9 Idem codex, *ab his tantummodo, qui habebant ſuſcipiebant.*
10 Idem codex, *omnem Iſraël, ut ſi quis fuerit.* 11 Codex Bobienſis, *dicit.*
12 Bobienſis codex, *ſed & abuti.* Fortè, *ſed & uti,* vel, *ſed etiam uti.* 13 Codex Caſinenſis, *Deus.*
14 Ita cod. Bobienſis; nam Caſinenſis malè, *extruxit.* 15 Idem codex, *patitur.* Et mox, *quos ſecum.*
16 In græco eſt υἱοὶ νυμφῶνος, *filii thalami ſponſalis*, ſeu, ut vertit Volgata, *filii nuptiarum*, quæ meliores ſunt hujus loci verſiones. 17 Codex Bobienſis, *ſuſcepit.*
18 Codex Bobienſis, *via compendioſum nobis tramitem demonſtrare.*
19 Idem codex, *multùm enim.*
20 Idem codex, *cordis ergo.* Et mox, *nihil præſtante carnali.* Et infrà, *muniatur.*
21 Idem codex, *compendium via.* 22 Idem codex, *dicens, experimentum.*
23 Idem codex, *circumciſio.*
24 Meliùs Vulgata juxta fidem græci textûs, *Circumciſus aliquis vocatus eſt? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus eſt, non circumcidatur. Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt: ſed obſervatio mandatorum Dei.*

* Prov. XXII. 2. † Matth. V. 3. ** Marc. XII. 41. *d)* Luc. 14. 33. †† Matth. 8. 10.
e) Marc. 2. 19. *f)* Matth. 5. 8. *ff)* Matth. VII. 12. *g)* 2. Cor. XIII. 3. *gg)* I. Cor. 7. 18.

putium, aut ſi quis in præputio eſt, non circumcidatur. Utrunque enim nihil eſt, niſi obſervatio mandatorum Dei. Cùm ergo nullum poſſit ſalvare circumciſio, non magnopere requirenda eſt; maximè cùm ſi quis in præputio vocatus fuerit, & circumcidi voluerit, continuò [1] prævaricator legis efficiatur. Si enim circumcidor, & mandata legis adimpleo, ut ſalvari poſſim; incircumciſus, & in præputio poſitus, multò magis mandata cuſtodiens, habebo vitam. In ſpiritu enim circumciſionem cordis accepi, non jam [2] literæ per atramentum, *b*) in quo laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Non ergo referatur ad me hujuſcemodi incuſatio. Sicut enim [3] aliquis dives multis auri atque argenti [4] talentis, ita ut omne domeſtici uſûs miniſterium ex hujuſcemodi metallis habeat ſtructum, in nullo vaſis fictilis ſpeciem requirit. Sed non propterea [5] figuli opus, aut ars fictilium vaſorum ab eo deteſtanda eſt. Ita etiam ego gratiâ Dei [6] dives factus, & cordis circumciſionem conſecutus, nequaquam viliſſimæ illius circumciſionis indigeo, nec tamen malam eſſe dico. Abſit. Quòd ſi diligentiùs de his voluerit aliquis edoceri, inveniet hæc in [7] epiſtolâ primâ Apoſtoli [8] pleniſſimè tractata.

XLIII. De velamento verò Moyſi, & de miniſterio mortis, dicam ſermone breviſſimo. Non enim valde mihi hæc inſinuare aliquid adverſùs legem videntur. Ait ergo ſermo [9] propoſitus, *bb*) *Quòd ſi miniſteriũ mortis in literis, formatum in lapidibus, factum eſt in gloriâ, ita ut non poſſent filii Iſraël intendere in faciem Moyſi propter gloriam vultûs ejus, quæ aboletur*; & reliqua, tamen gloriam eſſe confitetur in vultu Moyſi, quod eſt amicum nobis. Quòd ſi deſtruitur, & velamen [10] habet lectio ejus, hoc me non exacerbat, neque conturbat, ſi tantùm in eo [11] gloria ſit. Neque verò omnigenè in ignobilitatem redigitur, quod [12] deſtruetur. Cùm enim de gloriâ diſputat Scriptura, [13] ſciſſe ſe differentias gloriæ teſtatur, *Alia enim*, inquit, [14] *gloria ſolis, alia gloria lunæ, alia gloria ſtellarum; ſtella enim à ſtellâ differt in gloriâ. i*) Si enim ſol majorem habet gloriam, quàm luna, non continuò in ignobilitatem luna redigitur. Ita & ſi Dominus meus Jeſus Chriſtus præcellit in gloriâ Moyſen, tanquam Dominus famulum, non continuò reſpuenda eſt gloria Moyſi; ita enim poſſumus ſatisfacere auditoribus, ſicut & verbi ipſius [15] natura perſuadet, ex Scripturis, quæ dicimus, affirmantes, vel certè etiam exemplis ea manifeſtiùs comprobantes. Si quis lucernam accenderit noctu, cùm ſol ortus fuerit, parvo lucernæ igne non indiget, propter ſplendorem ſolis ubique radiantis; ſed non ideo abjecit lucernam, veluti contrariam ſoli; quin potiùs comperto ejus uſu, etiam diligentiùs [16] ſervavit. Cuſtodivit ergo populum lex Moyſi tanquam lucerna, uſquequo ſol nobis verus Salvator noſter oriretur, ſicut & ait, *Et illuminabit Chriſtus. k*) Sed quod dicit, *Obſcurati ſunt ſenſus eorum. l*) *Uſque in hodiernum enim ipſum velamen* [17] *manet in lectione veteris teſtamenti. Non revelatur, quia in Chriſto* [18] *deſtruitur.*

1 Codex Bobienſis, *Prædicator legis*, mala lectio.

2 Legendum forſitan, *literâ*, ut cum D. Pauli loco in epiſtolâ ad Romanos, ad quem Archelaus reſpicit, concordet.

3 Malè Caſinenſis codex, *alius*. 4 Bobienſis, *talentis repletus*, *ita omne*.

5 Codex Bobienſis, *figuli opus aufers*, *aut fictilium*. Caſinenſis verò, *figuli opus & ars aut fictilium*; ſed videtur legendum, *figuli opus*, *aut ars fictilium*, uti editum eſt.

6 Codex Bobienſis, *dives factus ſum*, *& cordis circumciſionem conſecutus*, *nequaquam*. At Caſinenſis, *dives factus*, *& circumciſionem conſecutus*, *nec quenquam*. Nos Caſinenſem, ex Bobienſi partim ſupplevimus, partim emendavimus.

7 Epiſtolam primam intelligit epiſtolam ad Romanos, quam ab antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus primum inter Pauli epiſtolas locum habuiſſe, vel ex hoc Archelai loco apparet. Vide Epiphanium in Hæreſi 42. ubi crimini vertit Marcioni, quòd Epiſtolam ad Romanos quarto loco inter D. Pauli epiſtolas collocaverit. Vide etiam ſuprà cap. 34.

8 Malè codicis Bobienſis *pleniſſimè pertractans*.

9 Malè codicis Bobienſis, *propheticus*. Et mox, *literis firmatum*.

10 Bobienſis codex, *ſi habet*.

11 Codex Bobienſis & hic corruptam lectionem exhibet, nempe, *gloria; neque verò, omni genere in nobilitate*. Valeſius rectè emendat, *in ignobilitatem*. 12 Codex Bobienſis, *deſtruitur*.

13 Idem codex, *ſcit eſſe differentias gloria; alia enim gloria*. Mala lectio.

14 Vulgata, Irenæus lib. 2. cap. 24. & Cyprianus lib. 3. Teſtim. ad Quirinum capite 58. habent, *claritas*, pro, *gloria*. Sed poſtrema vox placuit etiam Tertulliano de Reſurr. Carnis cap. 52.

15 Bobienſis, *natura demonſtrat*. Mox, *exemplis manifeſtius*. Et infrà, *ſol exortus*.

16 In codice Bobienſi, *ſervabit*. Malè Caſinenſis codex, *obſervavit*. Et infrà, *ante quam lucerna*. E contrà pejor in ſequentibus Bobienſis codicis lectio, ubi ſic ſe habet, *ſol nobis verus Salvator orietur*, *ſicut ait*, *& illuminat tibi Chriſtus. Sed qui dicit*.

17 Codex Bobienſis, & Vulgata ita legunt, ſed in Caſinenſi habetur, *tenet & in lectione*.

18 Codex Caſinenſis, *deſtruetur*, lectio Vulgatæ contraria, quæ etiam habet, *non revelatum*, utrobique juxta fidem græci textûs.

b) Rom. 2. 29. *bb*) 2. Cor. III. 7. *i*) I. Cor. 15. 41. *k*) Epheſ. 5. 14. *l*) II. Cor. 3. 14.

Uſque in hodiernum enim, cùm legitur Moyſes, velamen eſt poſitum ſuper cor eorum. Cùm autem converſus[1] *fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem ſpiritus eſt.* [2] Quid inquit? Uſque in hodiernum ne præſens eſt Moyſes, non dormivit, non requievit, non[3] abſceſſit è vitâ? Quomodo in hodiernum dicit? Sed intuere velamen, ubi dicit, poſitum[4] ſupra cor eorum, in lectione eorum. Hæc eſt vox, quæ arguit filios Iſraël, legentes Moyſen, & non intelligentes, neque convertentes ſe ad Dominum, quoniam ipſe eſt, qui à Moyſe prophetatus eſt venire. Hoc eſt velamen, * quod erat poſitum ſuper faciem Moyſi, quod eſt teſtamentum ejus; [5] ait enim in lege, *m) Non deficiet Princeps ex Judâ, neque Dux*[6] *de femoribus ejus, uſquequo veniat, cujus eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* [7] *Qui alligabit ad vitem pullum ſuum, & ad optimam vitem pullum aſinæ ſuæ. Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ indumentum ſuum.* [8] *Suffuſi oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus à lacte*, & reliqua. Qui etiam & unde venturus eſſet deſignavit, dicens, *n) Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus ex fratribus veſtris, ſicut me; ipſum audite.* Et quidem quia non poſſit intelligi, hoc de Jeſu[9] Nave dictum eſſe, manifeſtum eſt. Nihil enim hujus circumciſionis in ipſo invenitur; adhuc enim ex Judâ Reges fuerunt poſt ipſum, & ideo aliena longè eſt ab eo hæc prophetia. [10] Et hoc eſt velamen, quod eſt in Moyſen; neque enim, ſicut fortaſſe aliqui imperitorum putant, linteum aliquod, aut pellis fuit, quæ vultum ejus operiret. Sed Apoſtolus diligenter oſtendit dicens, velamen eſſe poſitum in lectione veteris teſtamenti, propter quod is, qui appellatur antiquitus Iſraël, expectat adventare Chriſtum, non [11] intelligentes, quia defecerunt ex Judâ Principes, & ex femoribus ejus Duces; ſicut nunc videmus[12] Regibus eos, Principibuſque ſubjectos tributa pendere, nullâ ſibi poteſtate vel judicandi, vel puniendi conceſſâ, ſicut Judas habuit, *o)* quia Thamar, poſteaquam condemnaverat, potuit[13] juſtificare. Sed & videbitis vitam veſtram *p)* pendentem ante oculos veſtros.

XLIV. Habet etiam hic ſermo velamen. Uſque ad Herodem enim ex parte aliquâ regnum tenere videbantur; ab Auguſto autem prima[14] adſcriptio in eis facta eſt, & cœperunt tributa pendere, & cenſum dare. Ex quo autem Dominus noſter Jeſus cœpitus eſt prophetari, atque expectari, ex eo Principes ex Judâ eſſe cœperunt, & Duces populi, qui rurſum defecerunt[15] in adventu præſentiæ ejus. Si ergo auferatur velamen, quod in illâ lectione poſitum eſt, [16] intelligent virtutem circumciſionis, invenient & generationem ejus, quem prædicamus, & Crucem, & quæcunque de Domino noſtro geſta ſunt, ipſa eſſe, quæ de eo fuerant prædicta. Et velim quidem de Scripturis diſcutere unumquenque[17] ſermonem, & oſtendere, ut intelligi dignum eſt; ſed quoniam nunc aliud eſt, quod urget, [18] de vacanti nobis iſta dicentur; hæc enim dixiſſe nunc ſufficit, ut oſtendamus non ſine cauſâ velamen poſitum ſuper cor quorundam in lectione veteris teſtamenti. Quicunque verò ad Dominum convertuntur, ab iis[19] velamen aufertur. Quæ omnia quam vim habeant in ſeſe, his qui ſenſu vigent, intelligendum relinquo. Veniamus etiam ad illum ſermonem Moyſi, [20] quo ait. * *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter ex fratribus veſtris, ſicut me;* in quo magnam video prophetiam famuli Moyſi, [21] ſcientis eum, qui venturus eſſet, ampliùs ſe quidem auctoritatis habitu-

1 Codex Bobienſis, *fuerit quis ad Dominum, auferetur velamen.* Vulgata etiam habet, *auferetur.* At in Caſinenſi codice eſt *aufertur.* 2 Caſinenſis, *quod*, mala lectio.

3 Codex Bobienſis, *abſceſſit vitâ? Quamobrem ergo in hodiernum.*

4 Idem codex, *ſupra cor eorum. Hac eſt.* 5 Idem codex, *ait enim intellige*, & mox, *de Judâ.*

6 Codex Bobienſis *de femore ejus uſquequo veniat, qui eſt.* Cæterum iſta hujus loci interpretatio longè diverſa eſt à Vulgatâ, & ab antiquioribus verſionibus, quas exhibent Tertullianus de Trinit. cap. 9. & Cyprianus adv. Judæos lib. 1. cap. 21. Sed nec græco LXX. interpr. textui reſpondet, licet non una ſemper ſit ejuſdem lectio in codd. mſſ. & apud Patres. Vide Nobilium in notis ad eum locum.

7 Codex Caſinenſis, *quia alligabis*; ſed hanc lectionem ex repetitione vocalis *a*, ortam puto. Bobienſis, *alligavit.*

8 Codex Bobienſis, *effuſi oculi.* Mox. *Qui enim.* Mox, *deſignavit, Prophetam.*

9 In Bobienſi inepta lectio, *Mave.* 10 Codex Caſinenſis. *Et hac eſt velamen*, & infrà, *vel pellis.*

11 Codex Bobienſis, *intelligens.* 12 Malè Bobienſis codex, *Regibus eos, Regibuſque ſubjectos.*

13 Codex Bobienſis *juſtificare. Sed videbitis.* Caſinenſi *juſtificari. Sed & videbitis.*

14 Bobienſis codex, *abſcriptio.* Mox, *cæperuntque.* Et infrà, *Dominus meus.*

15 Idem codex, *in adventum.* 16 Idem codex, *intelligens.* Et infrà, *ipſa qua de eo.*

17 In codice Bobienſi mutilus eſt hic locus; habet enim, *ſermonem, ut intelligi, dignum eſt. Dixiſſe nunc ſufficit.*

18 In Caſinenſi eſt, *de vacantibus*; ſed legendum, *de vacanti.* Sic ſuprà cap 41.

19 Codex Bobienſis, *velamentum.* 20 Codex Bobienſis, *quod ait.*

21 In Caſinenſi codice ſcribitur, *ſcientibus*, in Bobienſi, *ſcientes*; ſed Valeſius, *ſcientis*, emendandum cenſuit, cujus ſententiæ aſtipulati ſumus. Infrà Bobienſis, *& amplius.*

* Exod. XXXIV. 33. & 2. Cor. III. 13. *m)* Gen. 49. 10. *n)* Deut. 18. 18.
o) Gen. 38. *p)* Deut. 28. 9. * Deut. 18.

habiturum, ſimilia tamen eſſe paſſurum, & ſimilia ſigna, ac prodigia oſtenſurum. Ibi enim Moyſes natus, à matre ſuâ [1] in thibin poſitus, *q*) expuitur ad ripas fluminis: hic Dominus noſter Jeſus Chriſtus *r*) natus ex [2] matre ſuâ Mariâ, per Angelum fugatur in Ægyptum. Ibi Moyſes *s*) educens populum de medio Ægyptiorum, ſalvavit; & hic Jeſus *t*) populum de medio Phariſæorum educens, æternæ tradidit ſaluti. Ibi Moyſes per orationem petens, *u*) è cœlo accepit panem, quo paſceret populum in deſerto; hic [3] Dominus meus Jeſus *x*), virtute propriâ ex quinque panibus viros quinque millia ſatiavit in deſerto. Ibi Moyſes *y*) cùm probaretur, poſitus in monte jejunavit quadraginta dies; & hic Dominus meus Jeſus *z*) à ſpiritu actus in deſertum, cùm tentaretur à Diabolo, quadraginta diebus ſimiliter jejunavit. Ibi in conſpectu Moyſi, *a*) propter infidelitatem Pharaonis omnia Ægyptiorum primogenita perierunt; & hic Jeſu *b*) naſcente, propter infidelitatem Herodis, omne [4] maſculinum Judæorum ſubitò perit. Ibi Moyſes *c*) orat, ut parcatur à plagis Pharaoni, ac populo ejus, & hìc Dominus noſter Jeſus *d*) orat indulgeri Phariſæis, dicens, *Pater ignoſce eis, quoniam neſciunt quid faciant.* Ibi Moyſi *e*) vultus reſplenduit [5] in gloriâ Domini, ita ut non poſſent filii Iſraël intendere in faciem ejus propter gloriam vultûs ejus; & hìc Jeſus Chriſtus Dominus *f*) reſplenduit ſicut ſol, & Diſcipuli ejus non poterant [6] aſpicere in faciem ejus propter gloriam vultûs ipſius, & immenſum luminis ſplendorem. Ibi Moyſes *g*) eos, qui [7] vitulum ſtatuerant, gladio dejecit; & hìc Dominus Jeſus *h*) ait, *Veni gladium mittere ſuper terram, &* [8] *dividere hominem à proximo ſuo*, & reliqua. Ibi Moyſes [9] in caliginem nubium *i*) aquas ferentium ſine metu inceſſit; & hìc Dominus Jeſus *k*) cum omni poteſtate ſuper aquas ambulavit. Ibi Moyſes *l*) imperavit mari; & hìc Dominus Jeſus *m*) cùm eſſet [10] in mari, ſurgens imperavit ventis, & mari. Ibi Moyſes *n*) cùm impugnaretur, extenſis manibus certavit adverſùs Amalech, & hìc Dominus Jeſus impugnatis nobis, & pereuntibus violentiâ erratici ſpiritûs, qui nunc [11] in juſtis operatur, extenſis in Cruce manibus, ſalutem dedit. Sed & alia multa prætereo, dilectiſſime Diodore, dum feſtino ad te [12] libellum hunc velociter mittere, quæ tu pro tuâ prudentiâ facilè poteris reparare. Scribe autem [13] mihi omne, quod poſtea egerit adverſariæ partis miniſter. Incolumem te animâ, & ſpiritu cuſtodiat [14] Deus omnipotens.

XLV. Acceptâ hac epiſtolâ Diodorus, & collecto ex eâ ſenſu, conflixit adverſùs Manem, ita ut ab omnibus collaudaretur, quòd diligenter, & competenter oſtenderit, duorum teſtamentorum, atque utriuſque [15] legis inter ſeſe cognationem: plura etiam ex ſemetipſo inveniens, objecit ei valida valde & fortia pro veritate. Concluſit etiam adverſarium Diodorus [16] ex nominibus, dicens ita; Dixiſti duo eſſe teſtamenta, dic ergo duo eſſe vetera, aut duo nova? Ejuſdem enim temporis, vel potiùs æternitatis, duo aſſeris eſſe ingenita; & ſi duo ſunt, duo eſſe [17] oportet vetera teſtamenta, aut duo nova. Quòd ſi hoc non dicis, ſed unum eſſe vetus, & aliud novum, [18] rurſum unus utriuſque auctor oſtenditur, & ejus eſſe vetus, cujus & novum, conſequentia ipſa [19] edocet: veluti ſi quis dicat [20] homini, loca mihi veterem domum tuam, [21] nonnè per

hoc

1 Thibis, θίβις, apud LXX. eſt fiſcella ſcirpea in Vulgatâ. Mox Bobienſis *ripam*.
2 Codex Bobienſis, *matre Mariâ*.
3 Codex Bobienſis, tam hic, quàm infrà, *Dominus noſter*. Mox, *ſaturavit*.
4 Idem, *maſculum*. Mox, *pro populo*. Infrà, *Phariſæis, Pater*. Mox, *quid faciunt*.
5 Codex Bobienſis, *in gloriam*. 6 Idem, *reſpicere*. Mox, *vultûs ejus*.
7 Codex Bobienſis, *vitulum fecerant*.
8 Meliùs Vulgata, *ſeparari hominem adverſùs patrem ſuum*, & Tertull. adver. Gnoſticos cap. 10. *dividere hominem &c.* 9 Bobienſis codex, *in caligine*. 10 Idem codex, *in navi*.
11 Codex Bobienſis, *in iſtis*. 12 Codex Bobienſis, *velociter libellum*.
13 Idem, *mihi, chariſſime, quid poſtea*. 14 Codex Caſinenſis, *Deus omnium*.
15 Malè Caſinenſis codex, *legis ineſſe cognitionem*. Malè & infrà Bobienſis *veniens*, *objecit*. Sed & Caſinenſis pro, *objecit*, malè habet *objecta*.
16 Ridicula eſt hic Bobienſis codicis lectio, in quo ſcribitur, *ex navibus*; è contra Caſinenſis mox habet, *dicens ita, dixit*, mala itidem lectio. 17 Codex Bobienſis, *oportet & vetera*.
18 Malè Caſinenſis *rurſus omnes utriuſque*. 19 Codex Caſinenſis, *docent*.
20 Hæc eſt Bobienſis codicis lectio; nam in Caſinenſi eſt, *homini diviti mihi*, nullo ſenſu. Fortè, *dimitte mihi*.
21 Codex Bobienſis, *non per*; ſed in ſeq. habet *nonnè*.

q) Exod. 2. *r*) Matth. 2. 13. *s*) Exod. 14. *t*) Marc. 8. 15.
u) Exod. 16. *x*) Matth. 14. *y*) Exod. 34. *z*) Matth. 4. 2.
a) Exod. 12. *b*) Matth. 2. 16. *c*) Exod. 8. *d*) Luc. 23. 34.
e) Exod. 34. 35. *f*) Matth. 17. 2. *g*) Exod. 32. *h*) Matth. 10. 14.
i) Exod. 24. in fine. *k*) Matth. 14. 25. *l*) Exod. 14. *m*) Matth. 8. 26. *n*) Exod. 17.

hoc etiam novæ domûs dominum eum eſſe pronunciat? Aut rurſum ſi dicat ei, oovam domum tuam præſta mihi; nonnè eodem verbo etiam veterem eum habere deſignat? Deinde illud etiam pervidendum eſt, quia [1] ex quo duo ſunt, ingenitam habentes naturam, ex eo neceſſe eſt etiam habere unumquenque ipſorum vetus teſtamentum, & ficot duo vetera teſtamenta; ſi tamen ambos antiquos, & ſine initio eſſe dicis. Ego autem non ita didici, neque ita contineot Scripturæ. Tu verò, qui dicis legem Moyſi eſſe maligni Principis, & non boni Dei, die mihi, qui erant illi, qui reſiſtebant in faciem Moyſi, Iamnem dico, & Mambrem? Omne enim quod reſiſtit, non ſibimet ipſi reſiſtit, ſed alii, aut meliori, aut deteriori, ſicut Paulus indicat ad Timotheum in ſecundâ Epiſtolâ ſuâ [2] ſcribens. *o) Quemadmodum Jannee, & Mambres reſtiterunt Moyſi; ita & iſti reſtiterunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem; ſed ultrà non proficient. [3] Inſipientia enim eorum omnibus nota eſt, ſicut & illorum fuit.* Vides quomodo Jamnem, & Mambrem hominibus comparat corruptis mente, & reprobis circa fidem; Moyſen verò veritati. Sed & Sanctus Joannes *p)* maximus Evangeliſtarum ait, gratiam gratiâ præſtare, & differre; ex plenitudine enim Jeſu legem Moyſi accepiſſe nos dicit; aliam autem gratiam pro illâ gratiâ per Jeſum Chriſtum eſſe completam in nobis. Quod oſtendens etiam ipſe Dominus noſter Jeſus ajebat, *q)* [4] *Non putetis, quia ego vos accuſabo apud Patrem. Eſt qui vos accuſet Moyſes,* [5] *in quem vos ſperatis; ſi enim* [6] *crederetis Moyſi, crederetis utique & mihi; de me enim ille ſcripſit. Quòd ſi literis illius non creditis, quomodo verbis meis credetis?* Sunt etiam [7] alia multa, quæ dici poſſent & de Apoſtolo Paulo, & de Evangeliis, ex quibus oſtendere poſſumus veterem legem non eſſe alterius, quàm Domioi, cujus eſt novum Teſtamentum, quæ nos competenter [8] exponere, & aptare convenit. Jam veſper impedit, dies enim clauditur, & finem nos diſputandi facere par eſt; craſtino autem [9] nobis, de quibus tibi videtur, quæſtiones habeantur. Et his dictis diſceſſerunt. [10]

XLVI. Cùm autem mane factum eſſet, ſubitò adventavit Archelaus ad caſtellum hunc, in quo morabatur Diodorus, priuſquam omnino quiſquam ad publicum procederet. Manes verò ignorans præſentem eſſe Archelaum, rurſum Diodorum provocabat ad publicum, ut cum eo diſputatione contenderet, volens eum verbis opprimere, ex eo quòd advertebat, eum hominem eſſe ſimplicem, & non ſatis ſcripturarum quæſtionibus eruditum; Archelai enim doctrinæ jam perceperat guſtum. Cum ergo & turbæ conveniſſent ad ſolitum diſputationis locum, & Maoes jam verba facere cœpiſſet, ſubitò io medio eorum apparuit Archelaus, ac Diodorum complexus, ſancto oſculo ſalutavit. Diodorus verò, & omnes, qui præſentes erant, admirati ſunt opus divinæ provideotiæ, ut in tempore ipſo adventaret Archelaus, quo quæſtio movebatur; re enim vera, quod fatendum eſt, quaſi ex parte aliquâ religioſus Diodorus pertimuerat conflictum. Cùm autem vidiſſet Archelaum Manes, ceſſavit quidem continuò ab inſultatione, & ſupercilio non parum dejecto, manifeſtè intelligebatur, quòd conflictum vellet effugere. Multitudo verò auditorum adventum Archelai, velut Apoſtoli præſentiam, opinata eſt, pro eo quòd ad verbi defenſionem tam paratus, & tam promptus exiſteret. Et cùm dexterâ ſilentium popoſciſſet à populo (tumultus enim noo mediocris extiterat) hoc modo cœpit Archelaus. Tametſi prudentiam, gloriam etiam noſtrorum nonnulli aſſecuti ſunt, tamen hoc vos deprecor, ut eorum, quæ ante me dicta ſunt, teſtimooium reſervetis. Scio enim & certus ſum, Fratres, quooiam [11] Diodoro oon pro ipſius impoſſibilitate ſucceſſi; ſed quoniam iſtum ego novi tunc, cùm ad loci mei partes improbus adveniſſet, Marcelli [12] viri illuſtris gratiâ, volens eum divertere à noſtrâ doctrinâ, & à fide, videlicet, quò impietatis hujus idoneus efficeretur aſſertor; & tamen omnibus ſuis verbis in nullo eum divertere, & movere prævaluit. Similis enim inventus eſt religioſiſſimus Marcellus petræ, *r)* in qua ædificata eſt domus ſolidiſſimis fundamentis,

1 Hoc in loco lacuna eſt in Bobienſi codice, in quo ſcribitur, *ex quo duo ſunt ingenita habentes naturam ipſorum teſtamentum, & ficut &c.* Valeſius ex ingenio ita emendavit, *ex quo duo ſunt ingenita, habent ex naturâ ipſorum teſtamentum.* Sed ipſum malè conjeciſſe Caſinenſis codex oſtendit.

2 Codex Bobienſis *ita ſcribens.*

3 Codex Bobienſis, *Inſipientia enim illorum manifeſta erit omnibus ſicut &c.* quod magis ad Vulgatæ lectionem accedit. 4 Codex Bobienſis, *Non poteſtis.* peſſima lectio.

5 Caſinenſis codex, *Moyſes. quem.* lectio rejicienda.

6 Codex Bobienſis, *creditis Moyſi, crederitis utique forſan & mihi.*

7 Codex Caſinenſis, *alia plura jam, quæ dici poſſunt.*

8 Codex Bobienſis, *exponere & à Patre ut convenit,* quæ verba cùm nullum habere ſenſum vidiſſet Valeſius, *exponere & aperire ut convenit,* emendandum eſſe putavit: & quidem non rectè, ut ex Caſinenſi codice apparet. 9 Codex Bobienſis non rectè, *vobis.* 10 Huc uſque edidit Valeſius.

11 In codice Caſinenſi erat, *Diodorus,* nullo ſenſu. 12 Malè Caſinenſis, *viri in lege gratiâ.*

o) II. Timoth. 3. 8. *p)* Joan. 1. 16. *q)* Joan. 5. 45. *r)* Matth. 7. 24.

mentis, & cùm deſcendiſſet pluvia, & irruiſſent flumina, ac venti, & illiſiſſent in domum illam, perſtitit; fundata enim erat ſolidiſſimis & immobilibus fundamentis: huic autem, qui præſens eſt, infamiam potiùs intulit conatus ipſe, quàm laudem. Non autem mihi veniâ dignus videtur qui ignoraverit, quod futurum eſt: oportebat enim eum prænoſcere, qui ſunt proprii ſui; ſi quidem Spiritus Paracliti habitat in eo. Sed quoniam ignorantiæ tenebris obcæcatus eſt, in vanum cucurrit, cùm iter faceret ad Marcellum; & ſimilis [1] facere Aſtrologo, deſcribenti quidem cœleſtia, ignoranti verò quæ ſuæ domui geruntur. Sed ne videar per hæc verba differre quæſtionem, jam ſileam; de iis verò dabo ipſi poteſtatem, ſumat quodcunque vult propoſitionis, & quæſtionis initium. Vos tantummodo, ſicut ſuperiùs dixi, indeclinabiles Judices eſſe quæſo, ut vera dicenti honorem verum, palmamque tradatis.

XLVII. Tunc Manes, ſilentio ab omnibùs facto, ita exorſus eſt. Tu quoque, Archelae, bene me de Deo ſentientem, dignamque opinionem de Chriſto retinentem, verbis moleſtiſſimis obtundis, licèt tale ſit Apoſtolorum genus, patiens, & ferens omnia, etiamſi eos convitiis quis, aut maledictis obtrectet. Si perſequi volueris, paratus ſum, & ſi inferre ſupplicia, non refugiam. Si etiam interficere me vis, non reformido; illū enim ſolùm oportet timere, * qui poteſt animam, & corpus perdere in gehennam. ARCHELAUS DIXIT, Abſit à me. Non eſt mihi tale propoſitum. Quid enim perpeſſus es à me, vel à noſtris? Et quidem cùm obtrectares, atque injuriam irrogares, & cùm detraheres de paternis noſtris traditionibus, & cùm velles animas hominum bene inſtitutas, ac diligenti cautelâ ſervatas interficere, quibus utique repenſari non poſſunt univerſæ mundi divitiæ? Veruntamen propter quod aſſumis, ò Manichæe? Quid eſt quod indicas? Quæ ſalutis ſigna ad nos deferas, dicito? Verborum enim nuda jactatio non poterit præſenti multitudini ſatisfacere, ut agnoſcant qui noſtrûm rectiùs obtinet ſcientiam veritatis. De quo ergo vis nos capite diſputare, hoc priùs dicito, cùm priùs dicendi acceperis facultatem. MANES DIXIT, Si non iterum his, quæ à nobis rectè dicuntur, infideliter reſiſtis, dicam; ſi autem talis exiſtis, qualem te priùs ſenſi, dicam adverſus Diodorum, declinans inquietudinem tuam. ARCHELAUS DIXIT, Prædixi jam, quòd abutimur inanitate verborum. Si quis [2] noſtrûm reſiſtere infideliter invenitur. Judicibus hæc permitte diſcernere; tu autem quid aſſeras, dicito? MANES DIXIT, Si non iterum reſiſtis his, quæ à me iterum rectè dicuntur, incipiam. ARCHELAUS DIXIT, Si non hoc eſt, ſi non illud, ſermo eſt hominis ignorantis. Ignoras ergo quod futurum eſt. Sed hoc quod futurum ais, reſiſtere me, aut non reſiſtere, in meâ eſt poteſtate. Quomodo ergo ſtabit ſermo ille duarum arborum, in quo fidis, veluti ſcuto firmiſſimo? Si enim contrariæ partis ego ſum, quomodo obedientiam meam requiris? Quòd ſi obedientiæ in me eſt mens, quomodo pertimeſcis ne reſiſtam? Ais enim quia malum ſemper permanet malum, & bonum ſemper permanet bonum, vim verbi iſtius penitus [3] ignorans. MANES DIXIT, Nunquid te advocatum meorum adhibui ſermonum [4] ut etiam meæ ſcientiæ intelligentiam diſponas; quippe qui propria explanare non valeas, quomodo aliena poteris explicare? Quòd ſi victum jam ſe profitetur Diodorus, tunc mihi tecum ſermo movebitur. Si autem ſtat ille, & eſt idoneus ad dicendum, deſine tu, & noli perturbare ſubſtantiam veritatis. Es enim ovis aliena, efficieris tamen poſtea in numero ejuſdem gregis, [5] ſicut vox Jeſûs oſtendit, ejus qui apparuit quidem in hominis ſpecie, nec tamen fuit homo. ARCHELAUS DIXIT, Ergo non putas eum ex Mariâ Virgine eſſe? MANES DIXIT, Abſit ut Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum per naturalia pudenda mulieris deſcendiſſe [6] confitear; ipſe enim teſtimonium dat, quia de ſinibus Patris deſcendit. s) Et, *Qui me recipit, recipit eum, qui me miſit.* t) Et, *Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me.* u) Et, *Non ſum miſſus niſi ad oves perditas domûs Iſraël.* x) Sunt & alia innumera teſtimonia hujuſcemodi, quæ indicant eum veniſſe, & non natum eſſe. Quòd ſi potentior illo es, & magis ſcire potes, quod verum eſt, quomodo jam illi credimus? ARCHELAUS DIXIT, Neque illo potentior ſum, ſervus enim ſum, & neque æqualis Domini mei eſſe poſſum; ego enim ſum inutilis ſervus, verborum ejus diſcipulus, credens his, quæ ab ipſo dicta ſunt, & hæc indeclinabilia eſſe confirmo. MANES DIXIT, Similis tui quidam, cùm ei aliquando dixiſſet, y) *Maria mater tua, & fratres tui foris ſtant*, non

1 Fortè, *factus eſt.* 2 Caſinenſis codex, *noſtrorum.* 3 In Caſinenſi, *ignoras.*
4 In codice Caſinenſi eſt, *aut etiam*, lectio improbanda. 5 Caſinenſis, *ſicut vox Jeſus.*
6 In codice Caſinenſi eſt, *confitetur*, librarii errore, ut palàm eſt.

* Matth. 10. 28. s) Joh. 1. 18. & 3. 13. t) Joan. 1. 18. u) Matth. 10. 40. x) Joan. 6. 38. Matth. 15. 24. y) Matth. 12. 47.

libenter accipiens, eum qui dixerat, increpavit dicens, *Quæ eſt mater mea, aut qui ſunt fratres mei?* & oſtendit eos, qui facerent voluntatem ſuam, & matres ſibi eſſe, & fratres: ſin autem vis dicere matrem ipſius Mariam, non eſt tibi ſine periculo; ſine dubio enim etiam fratres ex eâ habuiſſe monſtratur. Et dic utrùm de Joſeph generati ſunt, aut ex eodem Spiritu Sancto? Ergo & multos Chriſtos, ſi ex eodem Spiritu Sancto generatos[1] dixeris, habuimus. Quòd ſi non ex eodem Spiritu, ſed tamen dixeris eum fratres habuiſſe; ſine dubio intelligendum eſt, quia poſt Spiritum, poſt Gabriel, nupſerit Joſeph Virgo caſtiſſima, & immaculata[2] Eccleſia. Quòd ſi etiam hoc abſurdum eſt omnino, eam quolibet modo concubuiſſe cum Joſeph, dic an fratres habuerit? Nunquidnam etiam mœchiæ ei crimen impingis, [3] ò prudentiſſime Marcelle? Quòd ſi horum nihil convenit incontaminatæ Virgini; unde ei fuiſſe fratres aſtrues? Quòd ſi fratres ei fuiſſe non potes edocere; quomodo Maria mater ejus erit, ſicut ait ille, qui ſcribere auſus eſt, *Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant?* Quòd etiam ſi ille auſus eſt dicere, illo ipſo potentior, aut major eſſe nemo poteſt, qui oſtendit nobis matrem, aut fratres ſuos; z) ſed & Davidis[4] eſſe non dignatur audire. Apoſtolus Petrus Diſcipulorum omnium eminentiſſimus tunc agnoſcere eum potuit: cùm ſinguli opiniones ſuas, quas de ipſo habebant, promerent, ait, a) *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, & ſtatim beatificat eum dicens, *Quoniam revelavit tibi Pater meus cæleſtis.* Vide quanta ſit differentia eorum, quæ ab Jeſu dicta ſunt? Illi enim qui dixerat, *Ecce mater tua foris ſtat*, reſpondit, *Quæ mihi eſt mater, aut fratres?* Ei autem qui dixit, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, beatitudinem, benedictionemque reſtituit. Si ergo de Mariâ vis eſſe eum natum, mentitur ipſe cum Petro, ſi autem verum dicit Petrus, ſine dubio ille prior fefellit. Quòd ſi prior fefellit, cauſam ad Scriptorem rejicienda eſt. Unum igitur Chriſtum nos ſcimus eſſe ſecundùm Apoſtolum Paulum, cujus vocibus credimus conſonantibus duntaxat adventui ejus.

XLVIII. His auditis turbæ permotæ ſunt, veluti rationem veritatis continentibus, & Archelao nil habente, quòd his poſſet opponere; hoc enim indicavit tumultus, qui inter eos exortus fuerat; ſed cùm multitudo conquieviſſet, Archelaus hoc modo reſpondit. Vocis quidem Domini noſtri Jeſu Chriſti nullus poterit eſſe potentior, ſi neque nomen aliquod æquale ei eſſe invenitur, b) *Propter quod Deus eum exaltavit, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*; neque in teſtimonio quis æqualis ei eſſe poterit, & ideo ego vocis ejus tibi teſtimonia proferam, primùm quidem diſſolvens hæc, quæ à te dicta ſunt, uti ne dicas, quoniam nec ſibi ipſi conſonant, ut eſt tibi conſuetudo dicendi. Ais enim quia eum, qui nuntiaverat ei de matre, aut de fratribus, increpaverit Jeſus, quaſi fallentem, ſecundum id quod Scriptorem fefellit. Neque is, qui annuntiavit ei de matre & fratribus increpatus eſt, neque Petrus ſupra illum ſolus beatificus eſt; ſed uterque ab eo dignam reſponſionem propriâ interrogatione percepit, ſicut in conſequentibus ſermo monſtrabit. Cùm quis parvulus eſt, c) cogitat ſicut parvulus, ſapit ut parvulus; cùm autem perfectus fuerit vir, deſtruentur ea, quæ ſunt parvuli, id eſt, dum ad priora ſe quis extendit, obliviſcatur quæ poſt ſe ſunt. Unde Domino noſtro Jeſu Chriſto docente, & curante humanum genus, uti ne ſimul omnia deperirent, cùmque in talibus ſtudiis mens omnium auditorum eſſet intenta, non opportunè ingreſſus hic nuntius de matre ejus ſuggeſſit, ac fratribus. Quid enim? [5] debuit ne etiam ſe ipſo judicante, derelinquere eos, quos curabat, & quos erudiebat, & cum matre ac fratribus colloqui? Nonnè continuò de hoc ipſo detraheres? [6] Cùm enim peccatis onuſtos & gravatos ad diſcipulatum delegit duodecim numero, quos & Apoſtolos nominavit, dicens eis, d) relinquite matrem & patrem, ut me digni efficiamini, ut ultrà non poſſit eis memoria patris, aut matris robuſtum pectus inflectere. Et iterum volente alio quodam dicere ei, ibo, & ſepeliam patrem meum, ait, e) *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Intuere ergo quomodo Dominus meus Jeſus[7] ad neceſſaria Diſcipulos ædificat, & pro meritis unicuique ſancta verba committit. Ita & in eo tempore, quo importunè annuntiaverat quidam ei de matre, non complectitur pro matris præſentiâ paternum

1 In Caſinenſi, *dixerint habuimus. Quid.* Sed obvia eſt hujus loci emendatio.
2 Vox, *Eccleſia*, videtur ſuperflua, & per librarii errorem adjecta. Certè ſine ipsâ integer eſt hujus loci ſenſus.
3 Ex his verbis colligi poſſe videtur, Marcellum cum Archelao ad Diodori caſtellum veniſſe.
4 Caſinenſis codex *David Jeſſe*.
5 In codice Caſinenſi, *Debuit & etiam*. Mala lectio.
6 In codice Caſinenſi corruptiſſimo legitur, *Cùm enim peccatis bonus & gravatus ad diſcipulatum diligit duodecim numero.* Nos quantùm per conjecturas licuit, hujus loci menda ſuſtulimus, & fortaſſe paulò poſt pro *dicens eis*, legendum eſt, *dixit eis*.
7 In eodem codice, *ad neceſſariam*.

z) Matth. 23. 42. a) Matth. 16. 16. b) Philip. 2. 9.
c) I. Corinth. 13. 11. d) Matth. 10. 37. e) Luc. 9. 59.

num præterire præceptum. Ut autem tibi oſtendam hæc ita eſſe; Petrus aliquando, cùm jam beatificationem fuiſſet ab eo conſecutus, ait ad Jeſum, *f) Propitius eſto Domine, non erit tibi iſtud*, cùm dixiſſet ei Jeſus, quia [1] oporteret filium hominis aſcendere Jeroſolymam, & occidi, & tertiâ die reſurgere; reſpondens ait Petro, *Vade retro Satana, quia non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum ſunt.* Quoniam ergo exiſtimas illum, qui ei de matre renuntiaverat, & fratribus, increpatum eſſe ab Jeſu; iſtum verò, qui paulò ante dixerat, *Tu es filius Dei vivi*, beatitudinem conſecutum. Vide quia magis [2] hunc prætulit Jeſus, cui & clementiùs, & cum veniâ reſponſum dare dignatus eſt; Petro verò poſt illam benedictionem nullum jam veniæ largitur titulum, pro eo quòd naturam rei ſibi dictæ non diligenter adverterit. Illius enim nuntii error reſponſi ratione corrigitur; hujus verò tarditas intellectûs acerbiori increpatione damnatur. Ex quo advertere potes, quòd Dominus Jeſus interrogationum ſibi, opportunitate ſervatâ, dignum promat ſingulis, opportunumque reſponſum. Quòd ſi, ut ais, ex eò quòd verum dixerat, Petrus beatificatur, & pro eo quòd fefellit, nuntius ille culpatur; dic mihi quare cùm Dæmones eum confiterentur, dicentes, *g) Scimus te*, [3] *qui ſit ſanctus Deus*, increpavit eos, & [4] ſilere præcepit? Cur non (ſi quidem confitentium ſe teſtimoniis delectatur) etiam iſtos, ſicut Petrum vera dicentem, benedictionibus remuneratus eſt? Quòd ſi hoc abſurdum eſt, relinquitur ut pro loco, pro tempore, pro perſonis, pro rebus, pro accidentium ſalute, ea quæ dicta ſunt, intelligamus, uti ne temere pronuntiantes, dignâ coërcitione feriamur, & ut te magis ac magis edoceam, multo ampliùs illum, qui de matre nuntiaverat, honoratum: tu autem oblitus rei, qua nobis propoſita eſt, in aliud converſus es. Audi ergo breviter; ſi enim volueris diligentiùs intueri, quæ dicta ſunt, inveniemus in illo priore multam Dominum Jeſum oſtendiſſe clementiam, idque convenientibus te exemplis edoceam. Rex quidam, cùm adverſùs hoſtem proceſſiſſet armatus, & cogitaret atque diſponeret quemadmodum poſſet manum ſibi hoſtilem atque barbaram ſubjugare, cùmque in multâ eſſet curâ, & ſolicitudine conſtitutus, in medio adverſariorum poſitus, ac poſtea jam captivos eos tenere incipiens, jam jam illa ſolicitudo immineret, quemadmodum eos, qui ſecum laboraverant, [5] ac pondus belli toleraverant, procuraret, quidam ei nuntius importunus occurrens, de rebus domeſticis ſuggerere aliqua cœpit. At ille admiratus eſt audaciam, atque importunam ſuggeſtionem, & morti tradere hujuſcemodi hominem cogitabat; quòd niſi de cariſſimis affectibus talis nuntius extitiſſet, eo quòd incolumes eſſe hos, & rectè ac proſperè agentes omnia nuntiaſſet, dignum protinus potuit excepiſſe ſupplicium. Quæ enim erat cura alia Regis, belli duntaxat tempore, niſi Provincialium ſalus, niſi diſpoſitio rei militaris? Ita & Domino meo Jeſu Chriſto pugnanti adverſum paſſiones, quæ profunda viſcerum obſederant, & curans eos qui multo tempore variis infirmitatibus fuerant devincti, & inclinato omni niſu pro ſalute univerſitatis; ille nuntius importunè adveniens de matre & fratribus nuntiavit. Et potuit quidem ſimilem Petro, aut etiam graviorem accepiſſe ſententiam; ſed matris & fratrum intellectum nomen clementiam provocavit.

XLIX. Sed & ampliùs adhuc omnibus oſtendere cupio, ut agnoſcant univerſi, aſſertio tua quantum impietatis obtineat. Si enim, ſecundùm tu dicis, non eſt natus, ſine dubio nec paſſus eſt; pati enim qui natus non eſt, impoſſibile eſt. Quòd ſi non eſt paſſus, Crucis nomen aufertur. Cruce autem non ſuſceptâ, nec Jeſus ex mortuis reſurrexit. Quòd ſi Jeſus ex mortuis non reſurrexit, nec aliquis alius reſurget. Quòd ſi nullus reſurget, nec judicium erit. Certum eſt enim, quia ſi non reſurgam, nec judicer. Quòd ſi non judicium erit, fruſtra erit obſervatio mandatorum Dei, nullus abſtinentiæ locus eſt, manducemus & bibamus, cras enim moriemur. * Hæc autem omnia connectis, [6] negans quòd de Mariâ natus eſt; ſi enim confeſſus fueris eum de Mariâ natum, & paſſio ſubſequatur neceſſe eſt, & paſſionem reſurrectio, & reſurrectionem judicium, & ſalva nobis erunt Scripturæ præcepta. Non ergo jam vana eſt quæſtio, ſed plurima in hoc verbo. Sicut enim omnis lex, & prophetiæ in duobus ſermonibus conſtant, ita etiam noſtra omnis ſpes in Beatæ Mariæ partu ſuſpenſa eſt; & ideo reſponde mihi ad ſingula, quæ te interrogabo. Quomodo abjiciemus tantas

1 In eodem codice, *oportet*, ſecus atque habet Vulgata editio.

2 In codice Caſinenſi eſt, *huic*.

3 In codice Caſinenſi, *quis es*. Sed librarii error nobis viſa eſt illa lectio.

4 In eodem codice eſt *finire*. Sed *ſilere*, legi debere nos facer textus educet. Vide tamen an, *finere*, legendum ſit.

5 In codice Caſinenſi *ac pondus bellico toleravant*. Nos emendavimus, *ac pondus belli toleraverant*. Fortaſſe tamen rudis interpres ſcripſerat, *ac pondus belli contoleraverant*.

6 Ita legendum cenſui, licèt in codice Caſinenſi ſcribatur, *negans id quod*.

f) Matth. 16. 22. *g)* Luc. 4 34. 1. Cor. 15. 32.

tas & tales Apoſtoli voces, quæ dicunt, [1] *Cùm autem fuit Dei voluntas in nobis, miſit Filium ſuum factum ex muliere.* *h*) Et iterum, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* *i*) Et quia, *k*) *Deus, & Dominum ſuſcitavit, & nos* [2] *cum illo ſuſcitabit per virtutem ſuam.* Et alia multa his ſimilia dicta ſunt, ut eſt illud, *l*) *Quomodo dicunt quidam in* [3] *vobis, quia reſurrectio mortuorum non eſt? Si enim reſurrectio mortuorum non eſt, nec Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra. Invenimur etiam falſi teſtes Dei, qui teſtimonium perhibuimus adverſùs Deum, quia ſuſcitaverit Chriſtum, quem non ſuſcitavit. Si quidem mortui non reſurgunt, nec Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris; ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt? Si in hac vitâ tantummodo ſperamus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis initium dormientium*, & reliqua. Quis rogo tam temerarius & impudens invenitur, [4] qui iſtis ſacroſanctis vocibus non accommodet fidem, in quibus nulla eſt diſtinctio, nulla dubitatio? Quiſnam quæſo etiam te, ò ſtulte Galata, faſcinavit, ſicut & illos, *m*) *Quorum ante oculos Jeſus Chriſtus* [5] *reſcriptus eſt crucifixus?* Unde arbitror ſufficere hæc teſtimonia ad oſtenſionem judicii, & reſurrectionis, & paſſionis, quibus conſequenter, & pariter ex Mariâ partus oſtenditur. Quid enim, ſi tu nolis acquieſcere, ſed evidentiſſimè Scriptura proclamet? Veruntamen interrogabo te, tu autem mihi reſponde, quando Jeſus de Joanne teſtimonium dat, & dicebat, *n*) quia *Major in natis mulierum nullus ſurrexit Joanne Baptiſtâ; qui autem minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* Dic mihi qua ratione major illo eſt in regno cœlorum? Nunquid Jeſus minor erat Joanne in regno cœlorum? [6] Dico, abſit. Dic ergo in quo, ut vel te ipſum ſuperare poſſis? Sine dubio minor erat Joanne Jeſus inter natos mulierum; in regno autem cœlorum major illo erat. Dic mihi illud etiam, ò Manichæe, ſi ais Chriſtum non eſſe ex Mariâ natum, ſed apparuiſſe quidem ut hominem, cùm homo non eſſet, præſtante hoc & agente virtute, quæ in ipſo eſt; dic mihi, ſuper quem Spiritus ſanctus ſicut columba deſcendit? Quis eſt etiam, qui baptizatur à Joanne? Si perfectus erat, ſi Filius erat, ſi virtus erat, non poterat Spiritus ingredi, ſicut nec regnum poteſt ingredi intra regnum. Cujus autem ei cœlitus emiſſa vox teſtimonium vox teſtimonium detulit dicens: *o*) *Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui?* Dic age, nihil remoreris, quis ille eſt, qui parat hæc omnia, qui agit univerſa? Reſponde, ita ne blaſphemiam pro ratione impudenter allegas, & inferre [7] conaris.

L. MANES DIXIT, Nemo quidem qui adverſùm hæc, quæ à te dicta ſunt, reſpondere potuerit, blaſphemiæ crimen incurrit, quin potiùs eſt omni laude digniſſimus. Oportet enim artificem rebus propoſitis reſponſione diligenter aptatâ, manifeſta omnibus ea, de quibus quæritur, vel dubitatur, oſtendere, & maximè idiotis. Et quoniam tibi doctrinæ noſtræ non placet ratio, tanquam artifex bonus, etiam hanc mihi quæſtionem rationabiliter exſolve. Mihi enim pium videtur dicere, quòd nihil eguerit filius Dei, in eo quòd adventus ejus procuratur ad terras, neq; opus habuerit columbâ, neq; baptiſmate, neq; matre, neq; fratribus, fortaſſe neque patre, qui ei ſecundùm te fuit Joſeph; ſed totus ille ipſe deſcendens, ſemetipſum in quocunq; voluit transformavit in hominem, eo pacto, quo Paulus dicit, quia *habitu repertus eſt ut homo.* *p*) Cujus igitur rei indiguerit is, qui ſemetipſum in omnia transformarit, oſtende? Quando enim voluit, hunc hominem rurſum transformavit in ſpeciem ſolis, ac vultum. Quod ſi rurſus reſiſtis, mihi rectè dicenti fidem nolis accomodare, audi definitionem tuam, in qua ſtas. Si enim hominem eum tantummodo ex Mariâ eſſe dicis, & in baptiſmate Spiritum percepiſſe, ergo per profectum filius videbitur, & non per naturam. Si tamen tibi concedam dicere, ſecundùm profectum eſſe filium, quaſi hominem factum; hominem verè eſſe opinaris, ideſt, qui caro, & ſanguis ſit. Neceſſe eſt ergo, & Spiritum, qui ſicut columba apparuit, *q*) non aliud eſſe,

1 Vulgata editio græco textui conſona legit, *At ubi venit plenitudo temporis*, eamque lectionem probant Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, & alii.

2 Verba, *cum illo*, non habent græca, neque Vulgata, neque Irenæus lib. 5. adverſus hær. cap. 6. & 7. neque Tertullianus libro 5. adverſus Marcionem capite 7. neque in libro de Pudicitia capite 16.

3 In codice Caſinenſi eſt, *in nobis*, & infrà, *vana eſt fides noſtra.* Sed Vulgatæ lectio huic præferenda, utpote quæ ex librarii oſcitantiâ videntur exorta, Irenæus quoque Tertullianus, Cyprianus, aliique Vulgatæ lectionem ſequuntur.

4 In eodem codice legitur, *qui iſtam ſacroſanctam vocibus &c.* librarii, ut arbitror, errore.

5 Vulgatæ editionis melior lectio, *præſcriptus eſt.*

6 Hæc verba, *dico abſit*, niſi mendum ſit in codice, videntur tanquam ex Manetis perſonâ ab Archelao prolata.

7 Malè in codice Caſinenſi, *conaris.*

h) Galat. 4. 4. *i*) 1. Cor. 5. 7. *k*) Ibid. 6. 14. *l*) Ibid. 15. 12. *m*) Galat. 3. 1.
n) Matth. 11. 11. *o*) Matth. 3. 17. *p*) Philip. 2. 7. *q*) Matth. 3. 16.

eſſe, quàm naturalem columbam; ſicut homo enim dictum eſt, & ſicut columba, & quodcunque opinari poteſt de eo ſermone, quod dictum eſt, [1] ſicut homo, hac opinione concipe etiam de eo, quod dictum eſt, ſicut columba; neceſſe eſt & hæc æqualiter recipere, ita enim in Scripturis, quæ de eo ſcripta ſunt, inveniuntur. ARCHELAUS DIXIT, Sicut tibi ipſe non potes, tanquam bonus artifex, neque ego tibi hanc quæſtionem [2] diligenter aptatam manifeſtarem, atque manifeſtè diſſolverem, niſi propter hos, qui aſſiſtunt, & qui nos audiunt, & ideo, ſicut convenit, quæſtionis hujus quoque exponam rationem. Tibi quidem noo videtur piè dici, matrem habuiſſe Jeſum Mariam, & reliqua, quæ nunc proſecutus es, quæ quidem omnia repetere perhorreſceo. Interdum quidem cogi ſolet artifex propter imperitiam reſiſtentis dicere, & facere ea quæ tempus recuſat, & ideo quia mihi eſt illata neceſſitas propter præſentem turbam, ad ea, quæ à te non rectè dicta ſunt, paucis [3] reſpondeam. Dic ergo mihi; ſi Jeſum hominem naturaliter factum intellexerimus ex Mariâ, habentem carnem & ſanguinem intellexerimus, neceſſe eſt etiam Spiritum Sanctum veram columbam fuiſſe, & non ſpiritum. Et quomodo poterit vera columba verum hominem ingredi, atque in eo permanere, caro enim carnem ingredi non poteſt: ſed magis ſi Jeſum hominem verum confiteamur, eum verò, qui dicitur, ſicut columba, Spiritum Sanctum, ſalva eſt nobis ratio in utrâque. Spiritus enim ſecundùm rectam rationem habitat in homine, & deſcendit, & permanet, & competenter hoc & factum eſt, & fit ſemper, ſicut tu te ipſum ante hoc tempus profitebaris eſſe Paraclitum Dei, ut [4] dicam litex, non homo, qui frequenter obliviſceris ea quæ dicis. Spiritum enim veniſſe ſuper te dixiſti, quem promiſerat Jeſus eſſe miſſurum, & unde niſi de cœlo deſcendat? Et ſi deſcendit Spiritus ſuper hominem dignum ſe, ſuper te autem veras columbas deſcendiſſe ſentiendum eſt, ut te columbarium potiùs furem accipiamus, inſidias eis ac laqueos molientem; dignus enim es, qui verbis ridiculis illudaris; ego tamen parco, ne auditores videar offendere hæc dicens, & maximè quia præter propoſitum meum, in te ingerere, quæ merearis audire. Sed redeam ad rem. Memor ſum enim transformationis ſuæ, qua dicis, quia Deus transformaverit ſe in hominem, vel in ſolem, ex hoc volens oſtendere Jeſum noſtrum habitu ſolo, & viſu factum eſſe hominem, quod abſit ab unoquoque fidelium dicere. Hæc alioquin ſecundùm te ad ſomnium nobis redeant univerſa, & figuras; non ſolùm autem, ſed adventûs nomen delebitur; poterat enim in cœlo poſitus facere quæ voluerat, ſi Spiritum eum eſſe, & non hominem, dices. Sed non ita eſt, quoniam *Exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens.* r) Dico autem de eo, qui ex Mariâ factus eſt homo. Quid enim? non poteramus & nos multò faciliùs & lautiùs iſta narrare? ſed abſit ut à veritate declioemus jota unum, aut unum apicem. Eſt enim qui de Mariâ natus eſt filius, qui totum hoc, [5] quo magnum eſt, voluit perferre certamen Jeſus. Hic eſt Chriſtus Dei, qui deſcendit ſuper eum, qui de Mariâ eſt. Quòd ſi non credis neque voci, quæ cœlitus facta eſt, temerarium aliquod ipſe producis, &, ſi dixeris, nemo credet. Statim enim in deſertum à ſpiritu ductus eſt Jeſus, ut tentaretur à Diabolo, quem cùm Diabolus ignoraret, dicebat ei, s) *Si filius es Dei.* [6] Ignorabat autem propter quid genuiſſet Filium Dei, qui prædicabat regnum cœlorum, quod erat habitaculum magnum, nec ab ullo alio parari potuiſſet; unde & affixus Cruci, cùm reſurrexiſſet ab Inferis, aſſumptus eſt illuc, ubi Chriſtus Filius Dei regnabat, ut cùm judicium habere cœperit, hi qui ignoraverunt eum, videant quem compunxerunt. * Ut autem credas; cum Diſcipuli ejus per annum integrum manſerunt cum eo, quare nullus ipſorum procidit ſuper faciem ſuam, ſicut paulò ante dicebas, ſed in unâ horâ illâ, quando ſicut ſol reſplenduit vultus ejus? Nonnè propter habitaculum illud, quod ex Mariâ fuerat effectum? Sicut enim Paracliti pondus nullus alius valuit ſuſtinere, niſi ſoli Diſcipuli, & Paulus Beatus; ita etiam Spiritum, qui de cœlis deſcenderat, per quem vox paterna teſtatur dicens, t) *Hic eſt filius meus dilectus*, nullus alius portare prævaluit, niſi qui ex Mariâ natus eſt, ſuper omnes Sanctos Jeſus. Sed & ad hæc, quæ objicio, reſponde. Si habitu eum & ſpecie dicis eſſe hominem, quomodo ab his, qui ex viro & muliere nati ſunt, Phariſæis teneri potuit, & ad judicium protrahi, cùm ſpirituale corpus

1 In codice Caſinenſi ſcribitur, *ſicut homo ac opinione.*

2 Codex Caſinenſis ita legit, *hanc quæſtionem diſſigenter aptare tam manifeſtarem, atque manifeſtè diſſolverem.* Sed ex Manetis interrogatione, cui Archelaus reſpondet, nos hunc locum reſtituimus.

3 *Reſpondeam*, pro, *reſpondebo*, ſic in cap. 48. *edoceam*, pro, *edocebo*.

4 Caſinenſis, *ut dicam dilere non homo.* Videant Eruditi, an rectè emendatum ſit.

5 Fortè, *quod.*

6 Locum hunc noſtrâ conjecturâ ita correximus, ut aliquis inde ſenſus eliceretur; nam in Caſinenſis codicis lectione magna obſcuritas ex librarii erroribus exorta; ſic enim ſe habet, *Ignorabat autem propter qui genuiſſet filium Dei prædicabat regnum cœlorum, qui erat, &c.*

r) Philip. 2. 7. s) Matth. 4. 1. * Joh. 19. 17. t) Matth. 3. 17.

à craſſioribus corporibus non valeat comprehendi? Quòd ſi habes aliquid, quod ad verbum, atque ad propoſitum reſpondeas, qui nunquam ad propoſita reſpondiſti, perge quæſo, & pugillum plenum ſolis mihi affer, aut modium plenum? Ipſe verò ſol pro eo quòd ſubtilioris eſt corporis, cooperire te, & circundare poteſt, tu verò eum, etſi conculcaveris, nihil lædis. Dominus verò meus Jeſus, ſi tentus eſt, ut homo ab hominibus tentus eſt. Si non eſt homo, nec tentus eſt. Si non eſt tentus, nec paſſus eſt, nec baptizatus eſt. Si ille non eſt baptizatus, neque quiſquam noſtrûm baptizatus eſt. Baptiſma autem ſi non eſt, nec erit remiſſio peccatorum, ſed in ſuis peccatis unuſquiſque morietur. MANES DIXIT, Ergo baptiſma propter remiſſionem peccatorum datur? ARCHELAUS DIXIT, Etiam. MANES DIXIT, Ergo peccavit Chriſtus, quia baptizatus eſt? ARCHELAUS DIXIT, Abſit; quin potiùs pro nobis peccatum factus eſt, noſtra peccata ſuſcipiens, [1] propter quod ex muliere natus eſt & propter quod ad baptiſma venit, ut hujus partis perciperet purificationem, ut Spiritum, qui deſcenderat in ſpecie columbæ, corpus, quod ſuſceperat, portare poſſit.

LI. Hæc cùm dixiſſet Archelaus, admiratæ ſunt turbæ veritatem doctrinæ ejus, & laudes ei immenſas cum clamoribus reddiderunt, ita ut omni ſtudio conarentur, [2] & ultrà ei non ſinerent ad propria remeare; & tunc quidem diſceſſerunt. Poſtea verò congregatis eis. Archelaus acquieſcere ſibi, atque audire verbum ſuadebat: non enim ſoli, qui cum Diodoro erant, audiebant eum, ſed omnes quicunque ex provinciâ ejus aderant, atque ex vicinis locis; factoque ſilentio, hoc modo de Mane dicere aggreſſus eſt, Qualiter ſe quidem habeat noſtra doctrina audiſtis, & fidei noſtræ experimenta cœpiſtis; prout potui enim intelligere Scripturas, coram omnibus vobis expoſui. Sed nunc [3] pauciſſimè dicere volentē deprecor, ut cum ſilentio audiatis. ut agnoſcatis, qui ſit, & unde, & qualis ſit iſte, qui advênit, ſicut Siſinius [4] quidam unus ex comitibus ejus indicavit mihi, quem etiam ad teſtimonium eorum, quæ à me dicentur, ſi placet, vocare paratus ſum. Sed ne [5] ipſe quidem dicere recuſavit eadem, quæ nos dicimus, præſente Mane; credidit enim doctrinæ noſtræ ſupradictus, ſicut & apud me alius Turbo nomine. Quæcunque ergo conteſtati ſunt mihi, ſed & ea quæ nos ipſi deprehendimus in hoc viro, non faciam latere conſcientiam veſtram. Tunc verò turbæ eo ampliùs incitatæ, congregatæ ſunt ad audiendum Archelaum; etenim ea, quæ ab eo dicebantur, plurimam eis oblectationem præbebant; propter quod & certatim adhortabantur eum dicere quæcunque vellet, quæcunque ſentiret; paratos ſe eſſe ad audiendum, & uſque ad veſperum permanere, etiam accenſis luminibus, pollicebantur: quorum animoſitate incitatus Archelaus cum omni fiduciâ dicere exorſus eſt. Viri fratres, ſuperiores quidem cauſas Domini mei Jeſu audiſtis, dico autem eas, quæ ex lege & Prophetis judicantur; inferiores verò Domini mei Jeſu Chriſti Salvatoris noſtri non ignoratis. Sed quid plura? Appellati ſumus ex Salvatoris deſiderio Chriſtiani, ſicut univerſus orbis terrarum teſtimonium perhibet, atque Apoſtoli *) edocent; [6] ſed & optimus architectus ejus, fundamentum noſtrum, ideſt Eccleſiæ, Paulus poſuit, & legem tradidit, [7] ordinatis Miniſtris, & Presbyteris, & Epiſcopis in eâ, deſcribens per loca ſingula, quomodo, & qualiter oporteat Miniſtros Dei, quales & qualiter fieri Præsbyteros, qualeſque eſſe debeant, qui Epiſcopatum deſiderant; quæ omnia bene nobis, & rectè diſpoſita, uſque in hodiernum, ſtatum ſuum cuſtodiunt, & permanet apud nos hujus regulæ diſciplina. Iſtius verò, qui nunc nobis ex Perſarum provinciâ ebullivit, Manes nomine, adverſùm quem mihi diſputatio jam ſecundò commota eſt, genus vobis dicam, & totum, ſed & doctrina ejus unde deſcendat lucidiſſimè demonſtrabo. Iſte non eſt primus auctor hujuſcemodi doctrinæ, nec ſolus; ſed quidam ex Scythia, [8] Scythianus nomine, Apoſtolorum tempore fuit ſectæ hujus auctor & princeps,

1 In codice Caſinenſi, quo uſi ſumus, adverbium *propter*, deſideratur; ſed illud librarii oſcitantiâ omiſſum fuiſſe ſequentia clarè demonſtrant.
2 Et hic particula, *&*, deeſt in codice Caſinenſi, quam tamen orationis ſeries evidenter expoſcit.
3 Forté, *pauciſſima*.
4 Codex Caſinenſis nullo ſenſu habet, *Siſinius quidam vos ex comitibus ejus indicavit mihi, quæ etiam &c.*
5 Et hic emendavimus codicis Caſinenſis lectionem, ita ſe habentem, *ipſe quidem me dicere recuſavit &c.*
6 Codex Caſinenſis, *Sed & optimos architectos ei fundamentorum*, cujus manifeſtam corruptionem modicâ mutatione ſuſtulimus.
7 Locus notandus de Hierarchiæ Eccleſiaſticæ ordine ab Apoſtolis inſtituto. Epiſcopos autem, Presbyteros, & Miniſtros tantùm nominat Archelaus, quòd Miniſtrorum, hoc eſt, Diaconorum nomine omnes infra Presbyteratum ordines antiquiſſimi Patres comprehendere conſueverint: ita Clemens Alexandrinus lib. 6 Stromatum pag. 667. Tertullianus de Baptiſmo cap. 17. Origenes homil. 2. in Hierem. & in Matthæi cap. 19. pag. 363 & alibi paſſim.
8 Qui *Scythianus* apud omnes alios veteres, qui de Manichæorum hæreſi tractarunt, appellatur, tam hic, quàm in ſequentibus à veteri interprete, *Scuttianus* & *Excuttianus* vocatur, niſi ubique imperiti librarii ſit error.

*) I. Cor. 3. 10.

ceps, ſicut & fuerunt & multi alii apoſtatæ, qui primatus ſibi vindicare cupientes, falſa pro veris conſcripſerunt, ſimpliciores quoſque ad ſuam libidinem pervertentes, quorum nomina, & perfidias dicere nunc tempus non ſinit. Hic ergo Scythianus dualitatem iſtam introducit contrariam ſibi, quod ipſe à Pythagorâ ſuſcepit, ſicut & alii omnes hujus dogmatis ſectatores, qui omnes dualitatem defendunt, declinantes Scripturæ viam directam; ſed non in ampliùs proficient.

LII. Nullus tamen ita impudenter prævaluit ſicut iſte Scythianus. Inimicitias enim inter duos ingenitos introduxit, & omnia hæc, [1] quæ conſequuntur hujuſcemodi aſſertionem. Quique Scythianus ipſe ex genere Saracenorum fuit, & captivam quandam accepit uxorem de ſuperiore Thebaide, quæ eum ſuaſit habitare in Ægypto magis, quàm in deſertis. Atque utinam nunquam eum illa provincia ſuſcepiſſet, [2] in qua cùm eum habitaret, cùm Ægyptiorum ſapientiam didiciſſet; erat enim, ut quod verum eſt dicamus, valde dives ingenio, & opibus, ſicut hi, qui ſciebant eum per traditionem nobis quoquè teſtificati ſunt. Diſcipulum autem habuit quendam, [3] nomine Terebinthum, qui ſcripſit ei quatuor libros, ex quibus unum quidem appellavit Myſteriorum, alium verò Capitulorum, tertium autem Evangelium, & noviſſimum omnium Theſaurum appellavit, & erant ei iſti quatuor libri, & unus diſcipulus nomine Terebinthus. Quia ergo aliquantum temporis ſecum iſti ambo decreverant ſoli habitare; placuit Scythiano diſcurrere in Judæam, ut ibi congrederetur cum omnibus, quicunque ibi videbantur eſſe doctores, & pervênit eum continuò vitâ defungi, nec potuiſſe aliquid promovere. Ille verò diſcipulus, qui cum eo fuerat converſatus, in fugam verſus eſt, & Babyloniam petiit, [4] quæ nunc provincia habetur à Perſis, quæque abeſt nunc à locis noſtris itinere dierum, & noctium ferme ſex; quò eùm veniſſet, talem de ſe famam pervulgavit ipſe Terebinthus, dicens omni ſe ſapientiâ Ægyptiorum repletum, & vocari non jàm Terebinthum, [5] ſed alium Buddam nomine, ſibique hoc nomen impoſitum, ex quadam autem virgine natum ſe eſſe, ſimul & ab Angelo in montibus enutritum. [6] Parcus verò quidam Propheta, & Labdacus Mithræ filius, arguebat eùm mendacii, & erat eis quotidie animoſa exaggeratio de hujuſmodi negotio. Sed quid plura? Licèt frequentiùs objurgaretur, tamen nuntiabat eis, quæ ante ſeculum eſſent, & de ſphæra, & duobus luminaribus; ſed & quò, & quomodo animæ diſcedant, & qualiter iterum revertantur in corpora, & alia multa hujuſcemodi, & horum nequiora, ideſt, bellum Deo commotum eſſe in principiis, ut ipſe Propheta crederetur. Pro quibus dum argueretur, ad viduam quandam ſeceſſit cum ſuis quatuor libris, nullo ibidem diſcipulo acquiſito, præter anum ſolam, quæ ejus particeps facta eſt. [7] Tunc deinde mane primo aſcendit ſolarium quoddam excelſum, ubi nomina quædam cœpit invocare, quæ nobis Turbo dixit, ſolos ſeptem electos didiciſſe. Cùm ergo aſcendiſſet ritùs neſcio cujus, vel artificii gratiâ; ſolus autem aſcendit, [8] ne inde ab aliquo convinci poſſet, quòd ſi diſſimulaſſet, vel pro nihilo duxiſſet, cogitabat ſe à veris principibus pœnis eſſe ſubditum. Hæc eo cogitante, juſtiſſimus Deus ſub terras eum detrudi per ſpiritum jubet, & continuò de ſummo dejectus, exanime corpus deorſum præcipitatum eſt, quod anus illa miſerta, collectum locis ſolitis ſepeliit.

LIII. Tunc omnia illa, quæ ſecum de Ægypto pertulerat, manſerunt apud eam, & gaviſa eſt valde de morte ejus, duplici cauſâ, primò quòd non libenter aſpiceret artes illius, ſecundò pro his, quæ de hæreditate fuerat conſecuta; erat enim multum pretii. Quæ cùm ſola eſſet, habere aliquem ad miniſterium voluit, & comparavit ſibi puerum annorum ferme ſeptem, [9] Corbicium nomine,

1 In eodem codice, *quæ eum ſequuntur.* mala lectio.

2 Hic nonnulla deeſſe palàm eſt. Fortè, *in qua cùm diu habitaret, depravatus eſt, cùm Ægyptiorum ſapientiam didiciſſet.*

3 Et hic manifeſtus eſt librarii error in codice Caſinenſi, in quo, ſcribitur *Terbonem*; nam Cyrillus Hieroſolym. Catecheſi 6. & alii omnes Τέρβινθον, *Terbinthum*, ſeu *Terebinthum*, Scythiani diſcipulum faciunt. Quin & in ſeqq. ubique *Tereventum* ſcribitur. Quòd verò ait Archelaus, hunc Scythiano ſcripſiſſe quatuor libros, quos recenſet, contrarium eſt Cyrilli mox laudati narrationi, aliiſque, qui Scythianum ſolum eorum auctorem agnoſcunt.

4 Nota quouſque extenderentur Imperii Romani limites eo tempore, quo Archelaus cum Manete diſputavit.

5 Mirè hic ſeſe exerit librarii, qui Caſinenſem codicem exaravit, oſcitantia; ſcripſit enim, *ſed aliud cujuſdam nomine.* legendum autem eſſe, *ſed alium Buddam nomine*, Cyrilli Hieroſolymitani, Epiphanii, & aliorum narrationes palàm evincunt.

6 De his Perſarum Sacerdotibus, vide Epiphanium in hac hæreſi num. 3. & nos in Manichæorum Hiſtoriâ.

7 In codice Caſinenſi ſcribitur, *Nunc*; ſed *Tunc*, legendum eſſe non ambigo.

8 Codex Caſinenſis habet, *ut inde ab aliquo convinci poſſit.* Contrarius tamen ſenſus, quem expreſſimus, verior eſt; nam id ſibi vult Archelaus, Manetem ſolum, cujuſdam præſtigii cauſâ, ſolarium aſcendiſſe, ne à Parco, & Labdaco Mithræ ſacerdotibus id egiſſe deprehenſus, debitas pœnas Perſarum Regi perſolveret.

9 *Cubricum*, Κούβρικον, hunc, non *Corbicium*, vocant Cyrillus, Epiphanius, & alii.

ſuppliciis ſubdere parat. Quo Manes agnito, admonitus in ſomnis, elapſus de carcere, in fugam verſus eſt, auro plurimo cuſtodibus corruptis, & manſit in caſtello Arabionis. Unde ſcriptam epiſtolam per Turbonem ad Marcellum noſtrum miſit, in qua ſignificavit ſe eſſe venturum. Quò cùm veniſſet, fuit nobis certamen tale, quale & hic vidiſtis, & audiſtis, in quo, prout potuimus, oſtendimus eum Pſeudoprophetam. Sed cuſtos quidem carceris, qui eum dimiſerat, punitus eſt; Rex verò eum requiri juſſit, & in quibuſcunque locis repertum comprehendi. Hæc cùm ego cognoviſſem, neceſſarium fuit me etiam vobis indicare, quia requiritur iſte à Rege Perſarum uſque in hodiernum diem.

LV. His auditis, turbæ volebant Manem comprehenſum tradere poteſtati barbarorum, qui erant vicini [1] ultra Strangam fluvium, quoniam & ante tempus venerant quidam ad requirendum eum, quo nuſquam reperto, diſceſſerant; erat enim tunc in fugâ conſtitutus. Cùm ergo hæc ita Archelaus prodidiſſet, continuò ſe in fugam dedit Manes, & evadere potuit, dum nemo eum inſequeretur. Sed populus, cùm Archelai quem libenter audiebant, relatione teneretur, quidam tamen crebrè inſecuti ſunt poſt eum. Sed ille vias, quibus venerat, repetens, tranſito fluvio ad Arabionis caſtellum rediit, ubi poſtea comprehenſus, oblatus eſt Regi; quique plurimâ adverſùs eum indignatione commotus, duas mortes in eum vindicare cupiens, unam filii, alteram carcerarii, juſſit eum ante portam civitatis excoriatum ſuſpendi; & pellem ejus, medicamentis infectam, inflari; carnes verò volucribus dari juſſit. Quibus poſtea agnitis, Archelaus adjecit ea priori diſceptationi, ut omnibus innoteſceret, ſicut ego, qui inſcripſi in prioribus expoſui. Congregatis igitur omnibus Chriſtianis, ferri adverſùs eum ſententiam placuit, veluti epilogum quendam [2] morti ejus tranſmittentes, conſonantem reliquis vitæ ejus negotiis. Addidit etiam hoc Archelaus dicens, Viri fratres, ne quis veſtrum incredulus ſit his, quæ à me dicta ſunt, ideſt, quòd non ipſe primus auctor ſcelerati hujus dogmatis extiterit Manes; ſed tantùm, quòd per ipſum aliquibus terræ partibus manifeſtatum ſit. Sed non ſtatim is, qui aliquid quocunque portaverit, auctor ejus putandus eſt, ſed qui invenerit. Sicut enim gubernator acceptam navem, quam alius fecit, ad quæcunque loca voluerit perducere, alienus eſt tamen omni genere à conſtructione ejus, ita intelligendus eſt & iſte; non enim ex initio huic rei ipſe originem dedit; [3] ſed ea tantùm, quæ ab alio fuerant inventa, per ſe detulit hominibus, ſicut certis teſtimoniis notum eſt, quibus propoſitum eſt vobis oſtendere, [4] non ex Mane originem mali hujus manaſſe; ſed ab alio, & ante multum temporis à barbaro quodam exorta, in ſilentio habita, ab iſto verò ignotè latentia, veluti propria ejus eſſe prolata, deleto conſcriptoris titulo, ſicut ſuperiùs expoſui. Fuit prædicator apud Perſas etiam [5] Baſilides quidam antiquior, non longè poſt noſtrorum Apoſtolorum tempora, qui & ipſe cùm eſſet verſutus, & vidiſſet, quòd eo tempore jam eſſent omnia præoccupata, dualitatem iſtam voluit affirmare, quæ etiam apud Scythianum erat. Denique cùm nihil haberet, quod aſſereret proprium, [6] aliis dictis propoſuit adverſariis. Et omnes ejus libri difficilia quædam & aſperrima continent. Extat tamen tertius decimus liber tractatuum ejus, cujus initium talè eſt, *Tertium decimum nobis tractatuum ſcribentibus librum, neceſſarium ſermonem uberemque ſalutaris ſermo præſtavit.* Per parvulam divitis, & pauperis naturam ſine radice, & ſine loco rebus ſupervenientem, unde pullulaverit indicat. Hoc autem ſolum caput liber continet. Nonnè continet & alium ſermonem, & ſicut opinati ſunt quidam, nonnè omnes offendemini ipſo libro, cujus initium erat hoc? Sed ad rem rediens Baſilides interjectis plus minus vel quingentis verſibus ait, *Deſine ab inani, & curioſa varietate, requiramus autem magis, quæ de bonis & malis etiam barbari inquiſierunt, & in quas opinio-*

 nes

1 Et hic præciſiùs Imperii Romani limes, quinam Archelai ætate, & Probo imperatore eſſet, deſignatur.

2 Fortè, *mortu ejus.* 3 Malè codex Caſinenſis, *ſed etiam.*

4 Aut nihil video, aut ita corrigenda eſt codicis Caſinenſis lectio, quæ ſic ſe habet, *non ex Manen originem mali hujus Manes eſſe.*

5 Etſi Baſilidem, qui paulò poſt Apoſtolorum tempora hæreſim docuit, Alexandrinum fuiſſe, & in Ægypto ſcholas erroris aperuiſſe teſtetur Euſebius lib. 4. Hiſt. Eccleſiaſt. cap. 7. nihilominus, qui ab Archelao memoratur, idem ac Baſilides Alexandrinus eſſe videtur, licèt apud Perſas hæreſim prædicaſſe dicat. Fieri enim poteſt, ut Baſilides Alexandriâ digreſſus, Perſas quoque hæreticis dogmatibus inficere tentaſſet. Sanè Baſilidis Perſæ nulla, quod ſciam, apud veteres mentio. Scripſit autem Baſilides Alexandrinus libros 24 in Evangelium, eodem Euſebio teſte, qui non alii eſſe videntur à tractatuum libris, quos laudat Archelaus, & ab exegeticis illis, ex quorum libro 23. quædam loca refert Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 4. An autem Evangelium illud, in quod Baſilides ſcripſit, Apoſtolorum eſſet, an aliud, quod ſuo marte confinxit, cujus meminit Origenes Hom. 1 in Lucam, Hieronymus in prologo ſuorum Comm. in Matthæum, & Ambroſius in prologo in Evangelium Lucæ, non ſatis liquidò conſtat.

6 Fortè, *alterum dictis.*

nes de his omnibus pervenerunt. Quidam enim horum dixerunt, initia omnium duo eſſe, quibus bona & mala aſſociaverunt, ipſa dicentes initia eſſe & ingenita, ideſt in principiis lucem fuiſſe, ac tenebras, quæ ex ſemetipſis erant, non quæ eſſe dicebantur. Hæc cùm apud ſemetipſa eſſent, propriam unumquodque eorum vitam agebat, quam vellet,[1] *& qualis ſibi competeret; omnibus enim amicum eſt, quod eſt proprium, & nihil ſibi ipſum malum videtur. Poſtquam autem ad alterutrûm agnitionem uterque pervênit,*[2] *& tenebræ contemplatæ ſunt lucem, tanquam melioris rei ſumptâ concupiſcentiâ, inſectabantur ea commiſceri.*

Nonnulla fortaſſe deſunt.

1 In codice Caſinenſi, *& quales ibi competeret.*

2 Tenebras deſiderio lucis adipiſcendæ actas fuiſſe Manes quoque aſſerit in cap. 13. hujus operis, & apud Titum Boſtrenſem adverſus Manichæos lib. 1. pag. 45. editionis Caniſianæ.

FRAGMENTUM*

Actorum ejuſdem Diſputationis ex Cyrilli Hieroſolymitani Catecheſi ſextâ.

FUgit è carcere (Manes), & in Meſopotamiam venit: verùm obſtitit ei armis juſtitiæ Archelaus Epiſcopus: & ſub philoſophis eum judicibus reprehendens, collecto Gentilium auditorio, ne, ſi Chriſtiani judices eſſent, viderentur faviſſe. Age profer, ait Archelaus ad Manem, quod prædicas. At ille, cui os quaſi ſepulchrum patens erat, primum à blaſphemiâ Creatoris omnium, initium ſumpſit, inquiens, Veteris teſtamenti Deus, malorum inuentor eſt, de ſe ipſe dicens *x) Ego ignis conſumens.* Tum ſapiens Archelaus hanc ſolvit, refutavitque blaſphemiam his verbis, Si veteris Deus teſtamenti, ut ais, ignem ſe dicit, cujus eſt ille filius, qui ait, *y) Ignem veni mittere in terram?* Si culpas eum, qui dicit, *z) Dominus mortificat, & vivificat,* quamobrem Petrum colis, qui Tabitham à mortuis excitavit, & Saphiram morti tradidit? Si vitio vertis, quod ignem præparavit, quare hunc non carpis, qui dicit, *a) Diſcedite à me in ignem æternum?* Si reprehendis eum qui dicit, *b) Ego Deus faciens pacem, & creans mala,* expone quo modo Jeſus dicat, *c) Non veni pacem mittere, ſed gladium?* Cùm ambo paria dicant, è duobus alterum, aut uterque bonus, eo ipſo quòd verbis congruant: aut ſi Jeſus hæc dicens, abeſt à reprehenſione, quare dignum reprehenſione clamas eum, qui in veteri teſtamento ſimilia profert? Tum Manes ei dicit; Et qualiſnam Deus excæcat? Pauli enim verba ſunt, *d) In quibus Deus ſeculi hujus excæcavit cogitationes infidelium, ut ne fulgeat in illis illuminatio Evangelii.* Archelaus autem hoc præclarè refellens, Quæ paululum antecedunt, inquit, lege. *Quod ſi etiam opertum eſt Evangelium noſtrum, in*

Φεύγει ἐκ τῆς φυλακῆς (Μάνης) καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. ἀλλ' ἀπαντᾷ αὐτῷ ὅπλῳ δικαιοσύνης Ἀρχέλαος ἐπίσκοπος. καὶ ἐπὶ φιλοσόφων κριτῶν ἐλέγξας, ἀκροατήριον ἑλληνικὸν συστησάμενος, ἵνα μὴ Χριστιανῶν κρινόντων, δοκῶσιν οἱ κριταὶ χαρίζεσθαι. Λέγε, φησὶν ὁ Ἀρχέλαος πρὸς τὸν Μάνην, ὃ κηρύσσεις. ὁ δὲ, τάφον ἀνεῳγμένον ἔχων τὸ στόμα, ἀπὸ βλασφημίας πρῶτον τοῦ ποιητοῦ τῶν ἁπάντων ἤρξατο. φάσκων, Ὁ τῆς παλαιᾶς Θεὸς κακῶν ἐστιν εὑρετὴς, λέγων περὶ ἑαυτοῦ, Ἐγὼ πῦρ καταναλίσκον. ὁ δὲ σοφὸς Ἀρχέλαος ὑπεξέλυε τὴν βλασφημίαν, εἰπών. Εἰ ὁ τῆς παλαιᾶς Θεὸς κατὰ τὸν σὸν λόγον, πῦρ ἑαυτὸν λέγει, τίνος υἱός ἐστιν ὁ λέγων, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν; εἰ μέμφῃ τὸν λέγοντα, Κύριος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ. διὰ τί τιμᾷς Πέτρον τὸν Ταβιθὰν μὲν ἐγείραντα. τὴν δὲ Σαπφείραν θανατώσαντα; εἰ δὲ καὶ μέμφῃ, ὅτι πῦρ ἡτοίμασε, διὰ τί οὐ μέμφῃ τὸν λέγοντα, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον; εἰ μέμφῃ τὸν λέγοντα, Ἐγὼ Θεὸς ποιῶν εἰρήνην, καὶ κτίζων κακὰ, ἐξήγησαι, πῶς λέγει Ἰησοῦς, Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν; ἀμφοτέρων τὰ ἴσα λεγόντων, δυοῖν θάτερον, ἢ ἀμφότεροι καλοὶ διὰ τὴν ὁμολεξίαν. ἢ εἰ ἀνέγκλητος Ἰησοῦς ταῦτα λέγων, διὰ τί ψέγεις τὸν τὰ ὅμοια ἐν τῇ παλαιᾷ λέγοντα; εἶτα ὁ Μάνης πρὸς αὐτὸν λέγει, Καὶ ποῖος Θεὸς τυφλοῖ. Παῦλος γάρ ἐστιν ὁ λέγων, Ἐν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου. ὁ δὲ Ἀρχέλαος, καλῶς ὑποκρούσας, Προανάγνωθι, φησὶν, ὀλίγον. εἰ δὲ κεκαλυμμένον ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον. ὁρᾷς ὅτι ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις κεκάλυπται; οὐ δεῖ γὰρ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσίν. εἶτα, ἆρα

* Ne quidpiam actorum diſputationis Archelai Epiſcopi cum Manete omitteremus, opportunum cenſuimus hic eorundem fragmentum ex Cyrilli Hieroſolymitani catecheſi ſextâ pag 147. primæ editionis deſumptum, corollarii loco ſubjungere, eò præſertim quòd in præcedentibus actis, ab Hegemonio, ut videtur, Presbytero in epitomen redactis, non reperiatur.

x) Deut. 4. 34. y) Luc. 12. 49. z) I. Reg. 2. 6. a) Matth. 25. 41.
b) Iſa. 45. 7. c) Matth. 10, 34. d) II. Cor. 4. 4.

ἀρα μόνος ὁ τῆς παλαιᾶς θεὸς ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων. Ἰησοῦς δὲ αὐτὸς οὐκ εἴρηκε, Διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι. μὴ μισῶν αὐτοὺς, ἐβούλετο μὴ βλέπειν, ἢ διὰ τὸ ἀνάξιον, ἐπειδὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν; ὅπου γὰρ αὐτεπροαίρετος πονηρία, ἐκεῖ καὶ ἀποχὴ τῆς χάριτος. τῷ γὰρ ἔχοντι δοθήσεται. ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται. εἰ δὲ δεῖ καὶ ὥς τινες ἐξηγοῦνται, οὕτω εἰπεῖν, οὐ φαῦλον γὰρ τὸ ῥῆμα. εἰ καὶ ἐτύφλωσε τῶν ἀπίστων τὰ νοήματα, ἐπὶ καλῷ ἐτύφλωσεν, ἵνα εἰς τὰ ἅγια ἀναβλέψωσιν· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων. τὸ δὲ λεγόμενον, τοιοῦτόν ἐστι· τύφλωσον τοῦ πόρνου τὰ πορνικὰ νοήματα, καὶ σέσωσται ὁ ἄνθρωπος. τύφλωσον τοῦ λῃστοῦ τὸ ἁρπακτικὸν καὶ λῃστρικὸν, καὶ σέσωσται ὁ ἄνθρωπος. ἀλλ᾽ οὐ θέλεις οὕτω νοῆσαι· ἔστι καὶ ἄλλη ἐξήγησις· τυφλοῖ καὶ ὁ ἥλιος τοὺς ἀμβλυωποῦντας, καὶ οἱ ὀφθαλμιῶντες τυφλοῦνται, βλαπτόμενοι ὑπὸ τοῦ φωτός. οὐχ ὅτι τυφλωτικός ἐστιν ὁ ἥλιος, ἀλλ᾽ ὅτι ἡ ὑπόστασις τῶν ὀμμάτων οὐ βλέπει· οὕτω καὶ οἱ ἀπιστίᾳ νοσοῦντες ταῖς καρδίαις, οὐ δύνανται ἐνιδεῖν ταῖς τῆς θεότητος ἀκτῖσιν, καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐτύφλωσε τὰ νοήματα, εἰς τὸ μὴ ἀκοῦσαι τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ᾽ εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ· τὸ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ εὐαγγελίου, πᾶσιν ἐφίεται. ἡ δόξα δὲ τοῦ εὐαγγελίου, τοῖς Χριστοῦ μόνοις γνησίοις ἀφώρισται· ἔλεγεν ὁ κύριος, τοῖς μὲν ἀκοῦσαι δυναμένοις, ἐν παραβολαῖς· τοῖς δὲ μαθηταῖς ἐπέλυε κατ᾽ ἰδίαν τὰς παραβολάς, ὁ αὐγασμὸς τῆς δόξης τοῖς πεφωτισμένοις, ἡ τύφλωσις τῆς ἀπίστοις· ταῦτα τὰ μυστήρια νῦν ἡ Ἐκκλησία διηγεῖται τῷ ἐκ κατηχουμένων μεταβαλλομένῳ· οὐκ ἔστιν ἔθος ἐθνικοῖς διηγεῖσθαι· οὐ γὰρ ἐθνικῷ τὰ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος διηγούμεθα μυστήρια. οὐδὲ τῶν μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων λευκῶς λαλοῦμεν, ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ, νοήσωσι· καὶ οἱ μὴ εἰδότες, μὴ βλαβῶσι.

iis qui pereunt, eſt opertum. Videſne pereuntibus obtectum dici Evangelium? Non enim danda ſunt ſancta canibus. Præterea, ſolusne veteris teſtamenti Deus excæcavit cogitationes infidelium? Jeſus etiam ipſe nonnè dixit, e) *Ideo ipſis in parabolis loquor, ut videntes non videant?* Odio ne eos proſequens, volebat ut non viderent? An quia indignum erat, quoniam oculos ipſi ſuos occluſerant? Ubi enim voluntaria malitia, illic & gratiæ donum abeſt. f) *Habenti enim dabitur: ab eo autem qui non habet, etiam quod ſi putat habere, auferetur.* Quanquam etiam, ut interpretantur nonnulli, dici poſſit, qui ſermo non malus eſt, etiamſi excæcarit infidelium mentes, ad rem bonam excæcavit, ut ad ſancta reſpiciant. Non enim dixit, Excæcavit eorum animam, ſed *cogitationes infidelium*. Quod autem ait, tale eſt: Excæca ſcortatoris ſcortandi cogitationes, & ſervatus eſt homo: excæca latronis rapiendi & latrocinandi ſtudium, & ſalvus eſt homo. Verùm hoc modo non vis intelligere. Eſt & alia interpretatio: Excæcat & ſol luſcioſos, & oculorum imbecillitate laborantes excæcantur lumine perculſi: non quòd ſol excæcandi facultate ſit præditus, ſed quòd oculorum ſtatus non cernat: ſic & quibus corda laborant incredulitate, ii divinitatis radios contueri non poſſunt. Nec dixit, Excæcavit cogitationes ne audiant Evangelium, ſed ne g) *fulgeat in illis illuminatio gloriæ, Evangelii Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Nam Evangelium audire ab omnibus expetitur: at Evangelii gloria ſolis Chriſti germanis tribuitur. Dominus loquebatur in parabolis iis quidem, qui poterant audire: Diſcipulis verò privatim parabolas & ſimilitudines explicabat. Gloriæ fulgor eorum eſt, qui jam illuſtrati ſunt: excæcatio, infidelium. Hæc myſteria nunc patefacit Eccleſia ei, qui ex catechumenis excedit: nec moris eſt, Gentilibus exponere. Non enim Gentili cuiquam de Patre & Filio & Spiritu ſancto arcana myſteria declaramus: neque palàm apud catechumenos de myſteriis verba facimus, ſed multa ſæpe loquimur occultè, ut fideles, qui rem tenent, intelligant: & qui non tenent, ne lædantur.

e) Matth. 13.13. f) Matth. 25.29. g) II. Cor. 4.4.

Hactenus Fragmentum diſputationis Archelai Epiſcopi cum Manete Hæreſiarcha ex Cyrillo Hieroſolymitano.

AUCTOR LIBELLI SYNODICI
à B. D. JO. PAPPO vulgati Cap. XXVII.

Σύνοδος θεία καὶ ἱερὰ μερικὴ συναθροισθεῖσα ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ ὑπὸ Ἀρχελάου Ἐπισκόπου Καρχάρων καὶ Διοδώρου ἱερέως, κατὰ Μάνεντος τοῦ ἐρεβώδους καὶ Διοδωριάδου πρεσβυτέρου, ἥτις πολυτρόπως τούτους ἐλέγξασα ἀπεκήρυξε.

Synodus divina & ſacra particularis collecta in Meſopotamia ab Archelao Carcharorum Epiſcopo & Diodoro Sacerdote, contra Manem infernalem & Diodoriadem Presbyterum, quæ multis modis confutatos hoſce abdicavit.

HISTORIA HÆRESEOS MANICHÆORUM,
è Codice Regio Taurinenſi.

[a] S*cythianus* quidam fuit ex genere Saracenorum, à quo hæreſis Manichæorum orta eſt, qui adverſus veram rectamque fidem quatuor libros conſcripſit, quorum unum vocavit *myſterium*, ſecundum *Capitulorum*, tertium *Evangelium*, quartum vero *Theſaurum* appellavit, & habuit diſcipulum nomine *Terebintus*, qui diſcipulus, mortuo *Scythiano*, [b] ſumens memoratos quatuor libros, nec non & pecuniam non parvam, quoniam [c] fuit *Scythianus* valde ditiſſimus erat. Ergo, ut memorabimus, *Terebintus* devenit in Perſida, & à quâdam viduâ ſolitariâ ſuſceptus eſt, quæ ſola ſecreta ejus ſcire potuit. Hic elatione tumidus diſcebat ſe de virgine natum, & ab Angelo in montibus enutritum, qui etiam, mutato ſibi nomine, *Baddam* ſe pro *Terebinto* appellavit. Sed cum quâdam die in ſolario aſcenderet, ab immundo ſpiritu exinde dejectus, repente ſpiritum reddidit. Tum vidua, quæ eum ſuſceperat, pro morte ejus pecuniæ cupiditate gaviſa puerum ſibi pro ſenectutis ſolatio [d] comparavit, nomine *Curbitius*, quem & litteris non mediocribus erudivit, poſt cujus mortem non ſolum libros, quos *Terebintus* reliquerat, ſed & pecuniam *Curbicus* ſumens, Terebinthi* diſcipulos adquiſivit, quorum unus *Thomas*, alius *Abda*, tertius eſt *Hermas*. Hos ad prædicandum libros, quos *Scythianus* conſcripſerat, mittebat, [e] quibus plurimæ provinciæ in memoratâ ſectâ irretitæ ſunt. Tamen & ipſe *Curbicius* poſt mortem viduæ, immutato ſibi nomine *Manem* ſe pro [f] *Curbitio* nuncupavit, qui aliquando à Rege Perſarum comprehenſus, tali ſententiâ damnatus eſt, ut hircorum more diſcoriatus, uter ejus ad portam penderet, carnes vero ejus volucribus cœli ad eſcam proficerent. Hæc ita eſſe melius noſſe cupientes Archelaum legant.

[a] MS. *Scitianus.* [b] *ſumebat.* [c] hoc *fuit* delendum eſſe arbitror. [d] MS. *comparabit.*
* videtur legendum *tres.* [e] MS. *per quibus.* [f] MS. *Curbicium.*

FRAGMENTUM VETUSTISSIMUM
IN QUO
MANICHÆORUM HÆRESIS DAMNATUR,
è Codice MS. Bibl. Ambroſianæ.

. . . . *quod Chriſtus eſt, faciens Deum verum, Anathema ſit; homo enim per adoptionem, & ſanctificationem, Fidei poteſtatem Dei Filius efficitur, Chriſtus autem verus Deus veri Dei Patris eſt Filius per naturam.*

Si quis animam hominis non confitens creaturam, ſed ex ſubſtantia eam adſerat Creatoris, vel dicat Dei portionem, Anathema ſit.

Si quis Patrem, & Filium animam, & ſenſum dicit eſſe, Anathema ſit.

Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum totam Dei in terrena humilitate, vel animalem evaquans Deitatem hominem vult intelligi, Anathema ſit.

Si quis doctrinam poteſtatem dans hoc vult intelligi Trinitatem, & non potius inſeparabilem unam eamdemque adſignet poteſtatem, Anathema ſit.

Si quis dixerit de Deo Patre omnipotente, ipſe eſt Jeſus, ipſe eſt Chriſtus, ipſe Filius, ipſe Pater, ipſe Spiritus homo, Anathema ſit.

Si quis animam cointemporalem adſerat Deo, & non ei, poſtquam a Deo creata eſt, æternitate fuiſſe donatam, Anathema ſit.

Si quis duas animas in homine eſſe, unam de ſubſtantia Dei, & alteram carnis, Anathema ſit.

Si quis peccatum carnis non dicit pertinere ad animam, Anathema ſit.

Et

Et ſi quis carnem hominis a Diabolo, vel Angelis factam eſſe dicit, & non a Deo, Anathema ſit.

Et ſi quis hujus Mundi Principem, hoc eſt Diabolum, & tenebrarum globum adſerit procreatum, & non a Deo bonum Angelum factum, & propria poſtremum perverſitate mutatum, Anathema ſit.

Si quis dicit animam de ſede cæleſti propriis deſideriis ad terrena adductam, & non corpori jubente Domino copulatam, Anathema ſit.

Si quis dixerit pluvias, coruſcationes, fulmina, nubes, grandines, non Dei nutu fieri, vel moveri, Anathema ſit.

V. C. LUD. ANTONII MURATORII DISQUISITIO IN HOS ANATHEMATISMOS.

Antiquiſſimum Codicem in Ambroſiana Bibliotheca adſervamus ante annos mille, aut minimum nongentos manu exaratum, ubi amplum legitur de Hæreſi Manichæorum fragmentum, una cum integra S. Archelai Caſcharorum in Meſopotamia Epiſcopi ad Diodorum Epiſtola, qua Manetis, ſeu Manichæi illo tempore viventis errores, ac deliramenta refelluntur. Scilicet cum impio Hæreſiarcha aperto Marte congredi Sanctiſſimus Epiſcopus voluit, ut publica victoria perditiſſimum Eccleſiæ hoſtem everteret, populoſque in veræ Fidei conſenſu firmaret. Hujuſce diſputationis Acta olim prolixo, ut videtur, opere, & Syriaco ſermone conſcripta fuerant, teſtibus Hieronymo in lib. de Scriptor. Eccleſ. Cyrillo Hieroſol. Epiſc. Catech. 6. Socrate Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 22. Ea vero hoc eodē anno * Latine ex antiqua verſione prodierunt in lucem cura Cl. V. Laurentii Alexandri Zacagnij Vaticanæ Bibliothecæ Præfecti, cujus eruditionem, conſiliumq; utiliſſimum in veteribus monumentis edendis commendare pluribus poſſem. Præclarum etiam Hiſtoriæ illius fragmentum Latio antiquitus donatum in laudato Codice MS. apud nos adhuc habetur, quod tamen ab Ambroſiana exſcriptum, ac erutum Anno Chriſti 1668. publicæ luci traditum fuit a Clar. Viro Henrico Valeſio ad calcem Annotat. in Socratem, ac Sozomenum. Ejuſdem fragmenti, ac Epiſtolæ ab Archelao ſcriptæ, noſtræque etiam Bibliothecæ meminerunt Bigotius vir doctiſſimus Præfat. in Pallad., & Guilielmus Cave in Hiſt. Literaria, quod tamen Dupinio in Bibliotheca Scriptor. Eccleſiaſt. animadverſum nequaquam eſt, dum Archelai vitam, ac ſcripta jejune nimis recenſet. Aliud autem dignum æternitate fragmentum eodem illo in Codice hucuſque delituit, nempe aliquot Capitula in Manichæos antiquis temporibus promulgata, quæ Literariæ Reipublicæ plane intereſt noſſe. An ex aliquo Concilio hæc in Manetem fulmina prodierint, primo inquirendum reor, nam hoſce tantum hæreticos heic deſignari, atque configi nemo inficias ibit. Nonnullæ heic quidem Priſcillianiſtarum opiniones anathemate percutiuntur, quas Manichæis placuiſſe nuſquam animadverti, cujuſmodi potiſſimum illa eſt: *Patrem & Filium, & Spiritum Sanctum unam perſonam [illegible]t exiſtentiam eſſe*, ita ut Pater idem ſit Filius, ac Spiritus Sanctus. Verum quum multo plures ibidem damnentur ſententiæ, quæ Manichæis dumtaxat, & non Priſcillianiſtis arriſere, hinc ad Manichæos tantum pertinere iſtud fragmentum arbitror; & potiſſimum quia Manichæorum Hiſtoriæ connexum in veteri MS. extat, atque, ut S. Leo, S. Auguſtinus, aliique agnoſcunt, univerſa pene Manetis figmenta Priſcillianiſtæ ſibi adoptarunt. Ad rem itaque aggrediamur. Aureliano, ſeu quod veri videtur ſimilius, Probo Romanum Imperium regente erupit in publicum Manes genere Perſa, ex mancipio Hæreſiarcha factus. Quum Perſidi, aliiſque Provinciis annis aliquot venenum ſuum afflaſſet, ægrotantem Regis Perſarum filium ſuperbus homo ſanitati ſe reſtituturum pollicitus eſt. At contra votum res ceſſit, nam filius vi morbi e vivis raptus eſt, ipſique Maneti, ni fuga ſibi conſuluiſſet, fatum idem imminebat. Hinc Meſopotamiam contagione ſua inficere aggreſſus a laudato Epiſcopo Archelao ſemel iterumque convictus, & in fugam actus, tandem in Perſarum manus incidit, a quorum Rege, ut vivo pellis detraheretur, imperatum. Cum Manete ejus impia dogmata non periere, ſed in alias regiones propagata Africam potiſſimum occuparunt, ubi Auguſtinum ſectatorem primo, deinde acerrimum hoſtem invenere. Porro naſcentis hæreſis peſtem ſuffocare, ut dixi, omnium primus conatus eſt S. Archelaus Caſcharorum Epiſcopus, adultæ vero pertinaciam Titus Boſtrenſis, Diodorus Tarſenſis, Georgius Laodicenus Arianus, Euſebius Phœnix (hoc eſt Emiſenus) confoderunt, cujus rei teſtem Theodoritum habemus. Quibus alii addendi, nempe Euſebius Cæſarienſis, Serapion Thmuenſis, Athanaſius Alexandrinus, Apollinarius Laodicenus, aliique complures, quorum meminit S. Epiphanius ad Hæreſ. Manichæor. Hær. 45. aut 66. Quod tamen mirum fortaſſe videatur, illud eſt, a Catholica Eccleſia ſingulatim in Manichæos Concilia nunquam fuiſſe habita. Cujus rei cauſſam, ni fallor, adducere poſſumus, quod nequaquam Chriſtianis

* A. 1698.

Hinc

accenſendi ii erant, ſed quidem Gentilibus, e quorum ſinu, & contubernio Manes eruperat, novaſque opiniones immixtis etiam Chriſtianis aliquot ſententiis propoſuerat. Hinc eſt, quod Cyrillus Hieroſol. Epiſc. Cathec. 6. ita ſcribit: οὐκ ἔστιν ἀπὸ Χριστιανῶν ὁ Μάνης, μὴ γένοιτο: οὐδὲ κατὰ τὸν Σίμωνα ἐξεβλήθη τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ πρὸ αὐτοῦ διδάσκοντες, κλέπτης γὰρ ἀλλοτρίων κακῶν ἐξιδιοποιούμενος τὰ κακά. Hoc eſt: *A Chriſtianis non eſt Manes, abſit neque ut Simon ille Magus ejectus eſt ab Eccleſia, neque ipſe, neque qui ante eum docebant, fur enim alienorum malorum ſibi ea vindicavit.* Hæc Sanctus ille Epiſcopus adverſus Manichæos certans, quorum errorem ante 70. annos ortum habuiſſe affirmat. A Paganis igitur, ſeu Ethnicis ſuperſtitionibus, atque a Diaboli Schola Manes emergens Chriſtiana dogmata cum Ethnicis tam ſubdole temperavit, ut neque Chriſti aſſecla videretur, neque mereretur Gentilis agnomen, inſtar perditiſſimi Mahumeti, qui ex Judaiſmo, Hæreſibus non paucis, atque ex germana Chriſti Religione omnium pertinaciſſimam ſectam conflavit. Quemadmodum vero Mahumetum Eccleſia in Conciliis damnare minime conſuevit, quia ovili noſtro ſe ille haudquaquam ſurripuit, ita Manetem, ejuſque ſectatores idcirco, ut arbitror, Catholicis Synodis Eccleſia confodere noluit, quod ii in alienigenarum, Gentiliumque numero haberentur. Et profecto ab hac errorum ſentina Mahumetaniſmum originem duxiſſe ſatis recte animadvertit ſcriptor quidam in Comment. ad Auguſtini librum de Hæreſ. cap. 46. nullaque ſimilior ſecta, ſive modum naſcendi, ſive dogmatum veſaniam ſpectes, inveniri quam Mahumetiſmus, & Manichæiſmus poteſt. Etenim quod ad naſcendi modum ſpectat, in eo conveniunt, quod uterque a Saracenis, & Arabibus emanavit. Mahumetum Arabem, ac Saracenum fuiſſe neminem præterit; ſtultiſſimæ vero opiniones, pro quibus Manes Perſa pertinaciſſime propugnavit, primum a quodam Scythiano invectæ fuerunt, quem Saracenum Epiphanius, Socrates lib. 1. cap. 22. & Nicephor. Calliſtus nuncupant, eaſque poſtea impius Manes ſibi adoptavit, ac diſſeminavit. Scythianus ſuas blaſphemias aliquo titulo commendaturus, Hieroſolymam ſe contulit, ut ibi ab ipſius Numinis ore illas accepiſſe videretur. Quod ipſum deinde Mahumetus egit, ut Alcorano ſuo fidem conciliaret, tutiuſque hominibus venena propinaret. Manes autem conditione, ut ſupra diximus, primo ſervus, manumiſſus poſtea Dominam, cui ſerviebat, in conjugem accepit, a qua pluribus receptis opibus in altam phreneſim magna ambitione excæcatus extumuit. Id quod Mahumeto quoque accidit. Utraque vero ſecta in Perſia, Arabia, atque Ægypto potiſſimum viguit, unde poſtea Mahumetiſmus tamquam ex ſerpentis ovo enatus, & excluſus eſt. Hæc aliaque plura ad Auguſtini locum adnotavit Scriptor ille, cujus tamen inſulſam plane calumniam heic diſſimulare nequeo. A carnibus in uſum cibi a rerum Creatore deſtinatis abhorrebant Manichæi, eiſque veſci magnum reputabant piaculum, quum creaturas ii ex natura bonas negarent, immundaſque affirmarent, quod *carnes Diabolus operari fæculentiore materia mali* crederetur. Quapropter ab ipſis quoque ovis, & lacte abſtinebant, quia a carne proveniunt. Quid ad hæc ſciolus ille? *Atqui*, ait, *Papiſtæ dum in ſuis jejuniis ex Gregorii Decreto, quod eſt in c. denique, diſt. 4. refugiunt, damnantque eſum eorum, quæ ſementinam, ut ipſi loquuntur, trahunt originem carnis, manifeſte in Manichæorum errorem incidunt, jubent enim carne, lacte, caſeo, & ovis abſtinere.* Eâdem, qua cæcus iſte, confidentiâ, ſeu etiam melius impudentiâ Heterodoxi alii, præcipueque Kemnitius * in 4. parte examin. Trid. Conc. pag. 460. & ſeq. hunc nobis Orthodoxis errorem affingunt, ſed quantum fallantur, ſuoſque fallant hæretici, dum hæc in nos comminiſcuntur, nolo meis, ſed S. Auguſtini verbis palam facere. Diſputans ille adverſus Fauſtum Manichæum lib. 30. cap. 5. Manichæorum a carnibus abſtinentiam Pauli auctoritate refellebat. Exemplo veterum Patrum ſub Lege Moyſi ſuam dementiam tuebantur adverſarii, quum eorum nonnullos ab hujuſmodi cibis abſtinuiſſe conſtaret. Atqui, magnus Doctor ait: *Audi qua mente, aut conſilio hoc adverſum vos capitulum referamus; non quod a carnibus abſtineatis, nam hoc a quibuſdam & primi Patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras, non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis, & unde jam quantum ſufficere videbatur, in ſuperioribus partibus operis hujus loquutus ſum.* Tum addit verba omnino notanda: *Et Chriſtiani, non hæretici, ſed Catholici edomandi corporis cauſa propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quod illa eſſe immunda credant, non ſolum a carnibus,*

* Poterat ab illo nominando auctor ſane abſtinere, neque enim ad argumenta Examinis eſt tam reſpondere facile, quam facile eſt impudentiæ notam impingere etiam nihil tale promeritis. Abſtinentia vero libera veterum quorundam Chriſtianorum S. Auguſtino memorata, hilum non facit ad tuendas tam ſeveras leges ac prohibitiones omnibus obtruſas ſub gravi religione, exorciſationeſque ciborum quos Deus condidit ut cum gratiarum actione accipiantur.

bus, verum a quibuſdam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper ſicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, ſicut per Quadrageſimam fere omnes, quanto magis quiſque vel minus voluerit, ſeu potuerit. Vos autem ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Reliqua videri poſſunt, quibus Catholicæ Eccleſiæ pia conſuetudo abſtinendi nonnunquam a carnibus a Manichæorum conſilio, atque blaſphemia procul eſſe, ac manifeſtiſſime differre cognoſcitur. Nobis nihil, quod a Deo creatum ſit, immundum, aut malum videtur. Cibis tamen nonnullis interdum abſtinemus, ut carnem domemus, promtioremque ſpiritum in divinis meditationibus efficiamus. Hic olim a Catholicis pius uſus uſurpabatur, laudemque ab omnibus Patribus, & præſertim ab Auguſtino meruit. Idem nunc apud Orthodoxos manet nonniſi ab hæreticis vituperandus. Sed Manichæorum deliramenta repetamus, quæ ab Ethniciſmo, non a Chriſtianiſmo proceſſiſſe diximus, ideoque minus proprie hæreticos debuiſſe appellari. Quamquam eorum ſuperſtitio tantum a Chriſtianis Scholis mutuata eſt, ut vix ullus ſit, qui eoſdem hæreticis non accenſeat. *Secundo anno Probi,* inquit Euſebius Cæſar. in Chronico, *inſana Manichæorum hæreſis in commune humani generis malum exorta.* S. Auguſtinus lib. 2. Retract. cap. 10. *Secundinus* ait, *quidam non ex eis, quos Manichæi Electos, ſed ex eis, quos Auditores vocant, quem nec facie quidem noveram, ſcripſit ad me velut amicus honorifica objurgans, quod oppugnarem illam hæreſim &c.* Libro etiam de hæres. ad Quod vult Deum de Manichæis loquens: *Promiſſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti in ſuo hæreſiarcha Manichæo dicunt eſſe completam.* Librum item contra Epiſtolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, ita ille exorditur: *Unum verum Deum omnipotentem & rogavi, & rogo, ut in refellenda, & revincenda hæreſi veſtra Manichæi &c.* Hoc alibi frequentiſſime repetit. Itaque poteſtatem Eccleſiæ Catholicæ in Manichæos fuiſſe fatendum eſt, atque in illos Concilia cogi potuiſſe non dubito. An igitur alicui Concilio proponenda nunc primum capitula adjudicabimus? Ego unum video locum, quo me recipiam. Vaſtata per Genſericum, atque occupata Africa Catholici alio migrare coacti ſunt, ut liberam impio tyranno ſedem relinquerent. Horum fortunam ſequuti ſunt Manichæi, quorum ingens numerus Lybicis oris incubabat & ipſi Genſerico minus probati. Per Catholicorum urbes mentita religione diſtributi Romam potiſſimum ſe contulere. Verum illic tuto vivere nefariam gentem, cujus impietas in dies ſe prodere audebat, Leonis Magni Sanctiſſimi Pontificis vigilantia non ſivit. In eos igitur Anno Chriſti 444. Synodum conſtituit Leo, ibique plurium criminum reos, omniumque vitiorum ſorde infectos convicit, atque damnavit. Audiamus ipſum Pontificem Serm. 5. de jejunio dec. menſis: *Reſidentibus mecum Epiſcopis, ac Presbyteris, & in eumdem conſeſſum Chriſtianis viris, ac nobilibus congregatis, Electos & Electas eorum* (hoc eſt Manichæorum) *juſſimus præſentari. Qui quum de perverſitate dogmatis ſui, & de feſtivitatum ſuarum conſuetudine multa reſerarent, illud quoque ſcelus, quod eloqui verecundum eſt, prodiderunt, quod tanta diligentia inveſtigatum eſt, ut nihil minus credulis, nihil obtrectatoribus relinqueretur ambiguum. Aderant enim omnes perſonæ, per quas infandum facinus fuerat perpetratum, puella ſcilicet ut multum decennis &c. omnium par fuit horum & una confeſſio, & patefactum eſt execratum, quod aures noſtræ vix ferre potuerunt, de quo ne apertius loquentes caſtos offendamus auditus, geſtorum documenta ſufficiunt &c.* Quum autem iis ipſis temporibus Priſcilliani fœdiſſima hæreſis Hiſpaniam pervagaretur, ac a Turribio Aſturicenſi Epiſcopo conſultus ea de re S. Pontifex Leo fuiſſet, repoſuit hic Anno 447. erudititiſſimam Epiſtolam, quæ inter editas nonageſima tertia numeratur. In illa vero de Manichæis quoque ſermonem inſtituit, quum ab hoc fœtidiſſimo fonte Priſcillianus ſuam uberius derivaſſet camerinam, atque inter alia hæc ediſſerit: *In execrabilibus autem Manichæorum myſteriis, quæ quanto immundiora ſunt, tanto diligentius occultantur, unum prorſus nefas eſt, una eſt obſcœnitas, & ſimilis turpitudo. Quam etſi eloqui erubeſcimus, ſolicitiſſimis tamen inquiſitionibus indagatam, & Manichæorum, qui comprehenſi ſunt, confeſſionibus detectam, ad publicam fecimus pervenire notitiam, ne ullo modo poſſit dubium videri, quod in judicio noſtro, cui non ſolum frequentiſſima præſentia Sacerdotum, ſed & illuſtrium virorum dignitas, & pars quadam Senatus, ac plebis interfuit, ipſorum, qui omne facinus perpetrarant, ore reſeratum eſt, ſicut ea, quæ ad dilectionem tuam nunc direximus, geſta demonſtrant.* His apertiſſimis verbis Concilium aliquod Romæ contra Manichæos coactum ſignificat S. Leo, ejuſque acta ad Turribium quoque ſe mittere affirmat. Ibi igitur capitula a me nunc edita potùere procudi, quum graviſſimæ gentis non mores tantum, ſed etiam doctrina damnationem, ac pœnam mererentur. Attamen amat Polymnia verum; ego in laudata Synodo nullos Canones conditos reor. Si enim recte Leonis verba penſamus, de Manichæorum obſcœnitate judicium tantummodo illic inſtitutum fuit, ut vitæ impietate perſpecta ab Urbe expellerentur. Certe nullum verbum Leo Pontifex de illorum dogmatibus inicit, neque Canonum promulgatio Conciliis eſt neceſſa-

ria. Ad quodnam itaque Concilium confugiemus? Alium S. Leonis locum audiamus. Scribit is ad Epiſcopos per Italiam conſtitutos in hæc verba: *Plurimos impietatis Manichææ ſequaces, & Doctores in Urbe inveſtigatio noſtra reperiit, vigilantia divulgavit, auctoritas, & cenſura coercuit. Quos potuimus emen[illegible]a, [illegible]orreximus; ut damnarent Manichæum cum prædicationibus, & diſcipulis ſuis publica in Eccleſia profeſſione, & manus ſuæ ſubſcriptione compulimus.* Veri propterea ſimile videri poteſt, Manichæos illos, qui ejurare, ac *damnare Manichæum cum prædicationibus ſuis publica in Eccleſia profeſſione* compellebantur, hiſce anathematum jaculis uſos fuiſſe a S. Leone probabiliter præſcriptis. Si peſtiferæ Manichæorum ſectæ apertis verbis renunciabatur. Solitos autem anathematis vocabulo uti, dum Manetis errores execrabantur, ad Fidem Orthodoxam converſos, exemplo illuſtri teſtatur Marcus Gazenſis Diaconus, cujus calamo deſcripta eſt diſputatio publica inter S. Porphyrium Gazenſis Civitatis Epiſcopum, & Juliam Antiochenam, feminam tum natalibus tum acerrimo erga Manichæorum ſectam ſtudio clariſſimam. Habetur hæc apud Metaphr. die 26. Febr. Lipomanum, Surium, & Annalium parentem ad Annum Ch. 403. Quum in ſententia ſua conſtans perſeveraret Julia, divinum illam perculit ſupplicium, facto repente vivendi fine. Tum inquit Marcus: *Qui autem cum ea erant duo viri, ac mulieres, & quicumque ab ea corrupti fuerant, currentes prociderunt ad pedes Beatiſſimi Epiſcopi dicentes: Erravimus, & petebant pœnitentiam. Beatus vero fecit omnes anathematizare Manetem auctorem eorum hæreſis &c.* Sed egregium, ſimillimumque noſtro documentum invenire eſt Tomo 2. Concil. Gall. a C. V. Jacobo Sirmondo e Soc. Jeſu ante omnes productum. Ita inſcribitur: *Proſperi ex Manichæo converſi priſtinos Manichæorum errores deteſtantis anathematiſmi, & Fidei Catholicæ profeſſio.* Illic igitur quampluribus Manichæorum erroribus anathema dicitur, eorumque nonnulli cum iis, quos nunc proferimus, conveniunt. In fine Proſper ita fidem ſuam profitetur: *In Chriſti nomine ego Proſper hanc chartulam anathematis Manichæorum relegi, & anathema dicens omnibus ſupraſcriptis erroribus manu propria ſubſcripſi, & repudiatis omnibus eorum impietatibus fide pleniſſima doctrinis eorum, & traditionibus anathema dixi, & dico &c.* Non diverſa Capitula, ſed tamen pauciora publici juris facta reperiuntur Tomo 10. Oper. S. Aug. in Append. edit. 1586. hoc titulo inſcripta: *Commonitorium B. Auguſtini ad Eccleſiam, ſub qua cautela Manichæi, ſi converſi fuerint, ſuſcipi debeant.* Opuſculum hoc in Appendicem Tomi Octavi rejecere Clariſſimi Patres Benedictini ex Congregatione S. Mauri, quorum diligentiæ, ac eruditioni tantum Eccleſia, ac literatorum Reſpublica debent, quum an Auguſtinum auctorem haberet prudenter ambigerent. Hinc vides quotquot ad veram Fidei lucem olim revertebantur coactos fuiſſe Manetem, ejuſque errores anathemate percellere: Et id moris etiam Auguſtini temporibus viguiſſe en tibi ipſummet teſtem. Capite poſtremo Actor. cum Felice Manichæo hæc S. Doctor ſcribit: *Poſt hæc cum multis verbis inter ſe agerent, Felix dixit, dic jam quid vis faciam? Auguſtinus dixit: ut anathematizes Manichæum, cujus ſunt tantæ iſtæ blaſphemiæ &c. Felix dixit: Prior tu anathematiza, ut ego poſtea anathematizem.* Qvum vero Auguſtinus accepta charta ſcripſiſſet, atque Maneti anathema dixiſſet, Felix hæc addidit verba: *Ego Felix, qui Manichæo credideram, nunc anathematizo eum, & doctrinam ipſius &c. Has omnes, & cæteras blaſphemias Manichæi anathematizo.* Probabili igitur conjectura adducor ut credam, fragmentum noſtrum nonnullis conſtare anathematiſmis, quos in Manetem, ejuſque prava dogmata depromendos ad veram Chriſti fidem venientibus quis antiquitus propoſuerit. An is Leo Magnus fuerit, an quiſquam alius, nolo divinare. Ingratum autem Lectoribus minime futurum arbitror, ſi quædam ex hiſce capitulis aliqua luce perfundere nitar; non enim univerſa cum vulgatis errorum catalogis, in quos Manichæi impegerunt, convenire video: verba etiam librariorum, ut arbitror, vitio alicubi ſunt vitiata. Primum itaque anathematiſmum, deficiente priorum linearum ordine, vix intelligere poſſumus. At, ni fallor, hanc Manichæorum ſententiam perſpicue ab Auguſtino expreſſam detexiſſe mihi videor in lib. contra Secundinum Manichæum cap. 5. Qvum enim in quibuſdam Sacræ Scripturæ locis Filium Dei primogenitum appellari animadvertiſſent, inde alios Divini Filii fratres commenti ſunt, humanamque naturam, & ſubſtantiam ejuſdem cum Filii divinitate ſubſtantiæ eſſe autumarunt, ad alia ſacræ paginæ loca animum nequaquam advertentes, ubi Dei Filius unigenitus quoque nuncupatur. Multa loco citato in hanc pravam ſacrorum Codicum interpretationem diſputat Auguſtinus, atque inter alia ſic ait: *Lege Scripturas, nuſquam invenies de Chriſto dictum, quod adoptatione ſit Filius Dei, de nobis autem ſæpiſſime legitur: Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum &c.* Plura ab ipſo pete, atque evidenter patebit quam temere confuſa a Manichæis fuerit *filii* ſignificatio, quam & Chriſto, & hominibus Scriptura tribuit, hac tamen differentia, ut illum per naturam, nos per adoptionem

ptionem Dei filios eſſe intelligamus. Secundo ei anathema infligitur, qui animam humanam Creatoris ſubſtantiam, aut portionem Dei affirmaverit. S. Auguſtinus de Hæreſ. ad Quod vult Deum hæc de Manichæis habet : *Ex his autem ſuis fabulis vanis, atque impiis coguntur dicere animas bonas, quas cenſent ab animarum malarum, natura ſcilicet contraria, commixtione liberandas, ejus, cujus eſt Deus, eſſe natura.* Libro vero Retract. 1. cap. 15. idem melius exprimit : *Scripſi*, inquit, *adhuc Presbyter contra Manichæos de duabus animabus, quarum dicunt unam partem Dei eſſe.* Hæc ille ibi, & pluribus aliis in locis. Tertio cognoſcimus Manichæos in hanc impiam conceſſiſſe opinionem, ut Patrem & Filium nil aliud quam animam, & ſenſum eſſe arbitratentur, quem quidem Manetis errorem apud alios Auctores deſignatum non video, uti neque duos ſubſequentes, qui corruptis tamen verbis heic anathemate confodiuntur. Quarto S. Leo Epiſt. 93. ad Turribium errores Priſcillianiſtarum fuſiſſime confutat, capite autem primo ait: *Demonſtratur quam impie ſentiat de Trinitate divina, qui & Patris, & Filii, & Spiritus Sancti unam, atque eamdem aſſerunt eſſe perſonam, tamquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus Sanctus nominetur. Quod blaſphemiæ genus de Sabellii opinione ſumſerunt.* Idem quoque de Priſcillianiſtis tradit Auguſtinus lib. ad Oroſ. cap. 4. ubi à Sabellio hujuſmodi errorem procedere & ipſe affirmat, nihilque de Manichæis meminit. Profecto talia Manetem ſenſiſſe nuſquam animadverti. Quinto animam *Deo coæternam* nil mirum ſi Priſcillianiſtæ, ac ante illos fortaſſe etiam Manichæi, cenſerent, ſiquidem teſte Auguſtino de Hæreſ. ad Quodvult Deum cap. 70. animas ejuſdem eſſe naturæ, atque ſubſtantiæ, cujus eſt Deus, dementer credebant. Quum vero hic æternus negari non poſſit, conſequens erat animas eadem æternitate donatas affirmare. Sexto duas in homine animas ſomniarunt Manichæi, quarum una de ſubſtantia Dei, altera carnis eſſet. Hujuſmodi commentum libro de duabus animabus contra Manichæos ſcripto S. Auguſtinus exſibilavit, aliique Scriptores repulere. Septimo peccatum carnis ad animam pertinere negabant, atque animæ ex eorum ſententia nil libidines corporis, aliaque flagitia officiebant. Quapropter in omnem obſcœnitatem, ac turpitudinem abjecti, ut S. Leo ſupra laudatus fidem facit, carnem, quam veluti ex Mali principio deductam execrabantur, omnis impudicitiæ, ac voluptatis experimento contumeliis ſe afficere dictitabant. S. Epiphanius hæreſim illorum exponens num. 86. edit. Petav. hujuſmodi inſaniam longa oratione invadit. Octavo, ut mox innuebam, Manichæis impia opinio inſederat, humanam carnem a Diabolo, ſeu a principio malo originem duxiſſe, eamque propterea odio proſequebantur. Philaſtrius Epiſcopus Brixienſis lib. de Hæreſ. cap. 14. *Manichæi*, inquit, *hominis animam de Deo eſſe putantes corpus a Diabolo factum arbitrantur.* Idem & alii Patres referunt, atque refellunt. Nono Diabolum natura ſua malum perpetuo fuiſſe cenſebant, eumque errorem & Priſcillianiſtæ ſibi adoptarunt. De hoc inſano dogmate ego ad Bachiarium * aliqua adnotavi. Ad *globum tenebrarum* heic memoratum neſcio an pertineant quæ Auguſtinus habet lib. de natura boni adverſ. Manich. & alibi. Decimo Solem, & Lunam, & reliqua Cœli luminaria in ſe animas continere dicebant. Audiamus ipſum Auguſtinum lib. de Hæreſ. ad Quod vult Deum cap. 46. *Naves*, inquit, *illas ideſt duo Cœli luminaria ita diſtinguunt, ut Lunam dicant factam ex bona aqua, Solem vero ex igne bono. Eſſe autem in eis navibus ſanctas virtutes, quæ ſe in maſculos transfigurant, ut illiciant feminas gentis adverſæ &c.* Hinc, ut idem Auguſtinus, & ex eo auctor Prædeſtinati fidem faciunt, orationes ad Solem per diem, & ad Lunam per noctem faciebant, ipſaque luminaria indigno cultu adorabant. Undecimo quum animam æternitate donatam ipſique, Deo *coæternam* feciſſent, illam Manichæi ſuis deſideriis a cœleſti ſede ad terrena deductam mentiebantur. Epiphanius ad Hæreſ. Manichæorum num. 44. diſputans : Εἰ γὰρ, ait, τὴν ψυχὴν ἀπέστειλεν ἐνταῦθα ἡ ἄνω δύναμις, ἵνα διὰ τῆς ψυχῆς πηδήσῃ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας θηρεύσασα οὐκ ἀπέβη ὁ σκοπὸς τῇ οὕτω βουλευσαμένῃ. Κἄν τε γὰρ ἀπέστειλε τὴν ψυχὴν θηρεῦσαι, τεθήρευται, ἢ παγιδεῦσαι, πεπαγίδευται. Ita vertit Petavius : *Si animam virtus cæleſtis in hunc orbem emiſerit, ut per eam Principatus irretiret, Poteſtateſque captaret, non illa ſcopum, quem volebat, aſſequuta fuit. Nam quum animam velut ad venandum captandumque miſerit, capta ipſa tamen potius eſt, & quum ad irretiendum venerit, ſuis eſt implicata retibus.* Poſtremo pluvias, fulgura, nubes, grandines, aliaque in aere meteora non Dei ſummi nutu fieri, aut moveri ſomniarunt, quam eorum opinionem nunquam a Patribus aut memoratam aut refutatam legi. Atque hæc ſunt Manichæorum deliramenta, quorum memoriam omnium luculentiſſime ſervavit Auguſtinus luribus in libris, Epiphanius ad Hæreſim 44. ſeu 66. Philaſtrius lib. de Hæreſ. Nicetas Choniates in Theſauro, Alexander Lycopolita Tom. 27. Biblioth. SS. PP. nuperæ editionis, Gabr. Prateolus, & alii.

* Muratorius Anecdot. Latin. T. 2. p. 22.

PROSPERI ex Manichæo converſi & priſtinos errores deteſtantis ANATHEMATISMI, & Fidei Catholicæ Profeſſio.

Capitula S. Auguſtini, quæ debeant publica voce relegere, & manu propria ſubſcribere, in quibus ſuſpicio eſt quod Manichæi ſint.

I. Qvi credit duas eſſe naturas ingenitas diverſis principiis exiſtentes, unam bonam, quod eſt DEus, alteram malam quam non creavit Deus, *a)* ſibi invicem adverſantes, anathema ſit.

II. Qvi credit duas naturas bellum inter ſe geſſiſſe, & partem naturæ Dei in eodem bello principibus tenebrarum, & omnibus gentibus ad malam naturam pertinentibus fuiſſe permixtam & ab eis teneri colligatam, oppreſſam, inqvinatam, per qvod & credi facit Dei naturam eſſe mutabilem & coinqvinabilem, anathema ſit.

III. Qvi credit partem Dei ligatam & inqvinatam teneri in dæmonibus, & in omnibus animalibus, fructuumque *b)* generibus, & per eſcas Manichæorum electorum ſolvi atqve purgari, ut credatur pars Dei polluta teneri in cucumeribus, in melonibus & radiculis & porris & qvibuscunqve viliſſimis herbulis, *c)* & ei ſubvenire, cum ab electis Manichæorum iſta eduntur, anathema ſit.

IV. Qvi credit hominem primum *d)* non à Deo factum, ſed à principibus tenebrarum genitum, ut pars Dei, qvæ in eorum membris captiva tenebatur, copioſius & abundantius in eo teneretur, anathema ſit.

V. Qvi credit eo modo creatum hominem, qvod maſculi & feminæ principes tenebrarum concubuiſſent, & fœtus ſuos majori principi tenebrarum dediſſent, & ille omnes comediſſet, & cum ſua conjuge concubuiſſet, atque ita ex illa Adantem qvem blaſphemant patrem Adæ generaſſet, ligans in illo magnam partem Dei, qvæ ligata fuerat in omnibus fœtibus principum tenebrarum, qvos ei manducandos dederunt, anathema ſit.

VI. Qvi credit principes tenebrarum ligatos eſſe in cœlo velut ſphæra, habentes in ſe colligatam in anguſtiis atque angoribus vitalem ſubſtantiam, hoc eſt partem Dei, & modo literari de membris eorum, cum beatus pater, qui lucidas naves habet diverſoria & habitacula, id eſt Solem & Lunam, virtutes ſuas transfigurat in fœminas pulchras, qvas opponit concupiſcendas maſculis principum tenebrarum; & in maſculos pulcros, qvos opponit concupiſcendos feminis principum tenebrarum, ut per ipſam concupiſcentiam ſolvatur ex iis vitalis ſubſtantia, id eſt pars Dei, & ex eorum membris liberata purgetur, anathema ſit.

VII. Qvi credit partem Dei, qvæ de admixtione *e)* gentis tenebrarum non potuerit liberari atque purgari, damnari eam & in æternum affigi *f)* horribili globo, in qvo globo includitur gens tenebrarum, anathema ſit.

VIII. Qvi credit legem qvæ data eſt per Moyſem non eſſe à bono & vero Deo latam, & *g)* Spiritu Dei boni & veri locutos Prophetas qvi fuerunt in populo Iſraël, & in canone Scripturarum divinarum habentur apud Catholicam Eccleſiam, anathema ſit.

IX. Qvi credit non habuiſſe veram carnem Filium Dei Jeſum Chriſtum, neque ex ſemine David natum eſſe de virgine Maria, neque verum corpus habuiſſe, nec veram carne mortem fuiſſe perpeſſum, & a mortuis reſurrexiſſe, ſed tantum ſpiritum fuiſſe, *h)* ſic autem in carne apparere voluiſſe, ut & caro putaretur quæ non erat, atqve hoc modo contradicit Evangelio, Domino ipſo dicente: *i) Videte manus meas & pedes meos, palpate & videte, quia ſpiritus oſſa & carnem non habet, ſicut me videtis habere.* Qvi ergo ſic confitetur Deum verum, ut integrum etiam hominem neget, anathema ſit.

X. Qvicunque adventum Spiritus Paracleti, qvem Dominus in Evangelio promittit eſſe venturum in Apoſtolos, poſt aſcenſionem Domini, in die Pentecoſtes non ſtatim credit eſſe impletum, ſed poſt multos annos in Mane vel in Adimanto diſcipulo ejus veniſſe credit, anathema ſit.

XI. *k)* Qvicunq; carnem hanc qvam geſtamus, id eſt corpora humana reſurrecturam negant, anathema ſit.

XII. Qvi animas humanas transfundi iterum in aliis corporibus vel animalibus credit, anathema ſit.

XII. Qvi

a) Codex Gervaſianus: habentem principes ſuos & mala ſua qvæ non creavit Deus, anathema ſit.
b) fruticumqve. *c)* herbis. *d)* qvi eſt appellatus Adam.
e) commixtione. *f)* affici. *g)* nec. *h)* ſine carne. *i)* Luc. 24.
k) qvi ſeqvuntur articuli, non leguntur in Cod. Gervaſiano, exceptis 18, & 19. qvemadmodum nec in appendice Tomi VIII. Operum S. Auguſtini.

XIII. Qvicunqve Solem & Lunam naves eſſe cœleſtes dicit, ad animas vel Dei ſubſtantiam transferendam, & honorem eis, vel luci iſti viſibili aliqvid divinitatis adſcribit, & non ſicut reliqvam creaturam ad miniſterium humanum à Domino Cœli ac Terræ conditam, anathema ſit.

XIV. Qvi credit omnem carnem qvadrupedum, ſerpentium, volatilium & natatilium, vel omnium qvæ in mundo ſunt, non à Deo vero creatam, ſed à principibus tenebrarum, anathema ſit.

XV. Qvi ſymbolum vel orationem Manichæorum non deteſtans, ſed venerans, aut recordari aut ore proferre voluerit, anathema ſit.

XVI. Qvi credit animas humanas ex ſubſtantia Dei eſſe, & corpora humana à principe tenebrarum vel facta, vel fieri, anathema ſit.

XVII. Qvi credit Diabolum non eſſe à Deo factum angelum bonum, & propria voluntate per ſuperbiam lapſum factum eſſe diabolum, eundemqve aſſerit non eſſe inter reliqvos Angelos à Deo creatum, ſed ſemper coæternam Deo fuiſſe, anathema ſit.

XVIII. Qvi credit Manem, ſive Manichæum, qvi ſupra ſcripta omnia, qvæ anathemate & damnatione ſunt digna, prædicavit, Spiritum ſanctum habuiſſe Paracletum, cum ea omnia docere non potuit Spiritus veritatis, ſed ſpiritus falſitatis, anathema ſit.

XIX. Anathema etiam ipſi Mani, vel Manichæo, qvi omnes ſupradictas impietates & alias ſacrilegas & damnabiles fabulas docuit & conſcripſit, & credendas miſeris perſvadere conatus eſt, intendens ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis dæmoniorum & mendaciloqvorum.

XX. Anathema Adimanto & omnibus diſcipulis ac ſectatoribus ejus: &, ſicut jam dictum eſt, qvi in eum Spiritum Paracletum veniſſe credit, anathema ſit.

XXI. Omnibus etiam ſupradictæ perverſitatis auctoribus, & doctrinæ, vel legi eorum, vel omnibus ſecretis, & catholicæ fidei contrariis, orationibus ac ſacrilegiis eorum, & cunctis ſcripturis eorum, qvæ citra canonem habentur Eccleſiæ, qvas fides recta non ſuſcipit, anathema ſit.

Abjuratio & profeſſio Proſperi.

In Chriſti nomine, ego Proſper hanc chartulam anathematis Manichæorum relegi, & anathema dicens omnibus ſupraſcriptis erroribus, manu propria ſubſcripſi, & repudiatis omnibus eorum impietatibus, fide pleniſſima doctrinis eorum & traditionibus anathema dixi & dico: & me qvæcunqve Eccleſia Catholica confitetur, credere & ſeqvi in omnibus ſub teſtificatione Divina polliceor atqve promitto. Not. ſub die XIII. Kalendas Decembris, Olybrio Juniore l) viro clariſſimo Conſule.

l) A. C. 526.

---

*Ὅπως δεῖ ἀναθεματίζειν * ἐγγράφως τοὺς ἀπὸ Μανιχαίων προσερχομένους τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ.*

ΑΝάθεμα Μάνεντι ἤτοι Μανιχαίῳ, καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐκτεθεῖσι καὶ συγγραφεῖσι παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς πειθομένοις αὐτῷ, καὶ τοῖς ὡς προεῖπον παρ᾽ αὐτοῖς ἀσεβῶς ἐκτεθεῖσι πέντε βίβλοις, ἃ καὶ ἐκάλεσεν οὗτος τὸ ζῶν εὐαγγέλιον, ὅπερ καὶ νεκροποιεῖ, καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς ζωῆς, ὅσπερ ἐστὶν θησαυρὸς θανάτου· καὶ βίβλον ἀναθεματίζω τῶν ἐπιστολῶν Ὁμόδα καὶ τὴν τῶν μυστηρίων, ἥτις ἐστὶν πρὸς τὴν ἐπιτηδευθεῖσαν αὐτοῖς ἀνατροπὴν τοῦ νόμου καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ τὴν τῶν πάντων πραγματείαν, καὶ τὴν λεγομένην ἑπτάλογον Ἀγαπίου, καὶ αὐτὸν Ἀγάπιον. καὶ πᾶσαν αὐτῶν βίβλον, καὶ πᾶσαν εὐχὴν παρ᾽ αὐτῶν λεγομένην, μᾶλλον δὲ γοητείαν.

Qualiter oporteat à Manichæorum hæreſi ad ſanctam Dei Eccleſiam accedentes ſcriptis (errorem) abjurare.

ANathema ſit Manenti, Manichæo nimirum, & ejus opinionibus, & omnibus ab eo expoſitis & conſcriptis, & cunctis ei morem gerentibus, & iis quæ, ut præfatus ſum, expoſuit, & qvæ vocavit ille vivens Evangelium, quod potius trucidat, & vitæ theſaurum qvi potius mortis eſt theſaurus. Anathematizo librum epiſtolarũ Omodæ, & alium de ſacramentis librum ad everſionem Legis & ſanctorum Prophetarum ſtudioſe compoſitum. Anathema libro, Omnium negotiatio, vocato, Eptalogo Agapii, & ipſi Agapio. Omnem etiam ipſorum librum, (deteſtor) & omnem precationem (ſive potius incantationem) ab eis recitatam, abominor.

* Conferendi Anathematiſmi Manichæorum, qvos e Cæſareis & Regiis Codicibus ediderunt Viri egregii Jo. Baptiſta Cotelerius ad lib. IV. recognitionum Clementis cap. 24 & Jac. Tollius in inſignibus itineris Italici p. 126.

Ἀναθεματίζω δὲ καὶ καταθεματίζω Ζαράδην καὶ Βοδδᾶν, καὶ Σκυθιανὸν, τοὺς πρὸ Μανιχαίων γεγονότας.

Anathematizo & deteſtor Zaradem & Boddam, & Scythianum Manichæorum præceſſores.

Ἔτι ἀναθεματίζω καὶ τὸν Σισίννιον τὸν διάδοχον τοῦ αὐτοῦ Μάνεντος, καὶ Ἀδδαν τὸν καὶ Ἀδίμαντον, ὃν ἀπέστειλεν ὁ αὐτὸς ὁ δυσσεβὴς Μάνης εἰς διάφορα κλίματα.

Inſuper anathematizo Siſinnium ipſius Manis ſucceſſorem, & Addan, & Adimantum, quem in varia mundi climata ipſe impius Manes miſit.

Πρὸς δὲ τούτοις ἀναθεματίζω καὶ καταθεματίζω σὺν τοῖς προγεγραμμένοις πᾶσιν, Ἱέρακα καὶ Ἡρακλείδην, καὶ Ἀφθόνιον, τοὺς ἐξηγητὰς, καὶ ὑπομνηματιστὰς τοῦ αὐτοῦ ἀνόμου καὶ βεβήλου Μάνεντος, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ζαρουὰν, καὶ Γαβριαβίον.

Simul cum his anathematizo & deteſtor, cum his, inquam, ſupra ſcriptis omnibus Hieracem, & Heraclidem, & Aphthonium, expoſitores & commentatores nefandi & prophani Manentis, & Thomam, & Zaruam, & Gabriabium.

Ἔτι ἀναθεματίζω καὶ Μαρκίωνα, καὶ Οὐαλεντινιανὸν, καὶ Βασιλίδην, καὶ πάντα ἄνθρωπον τὸν τολμῶντά τι βλασφημεῖν, καὶ λέγειν κατὰ τῆς παλαιᾶς, καὶ καινῆς διαθήκης.

Anathematiſo inſuper Marcionem, & Valentinum, & Baſilidem, & omnem hominem blaſphemare auſum, & contra vetus & novum teſtamentum eloqvi.

Ἔτι ἀναθεματίζω τὸν μὴ δεχόμενον Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας, καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντα, ἤτοι συγγραφέντα.

Adhuc anathematiſo eum, qvi Moyſem & Prophetas, & omnia ab eis expoſita, id eſt conſcripta non acceptat.

Ἔτι ἀναθεματίζω τὸν προσκυνοῦντα τῷ ἡλίῳ, καὶ τῇ σελήνῃ, καὶ τοῖς ἄστροις πᾶσι ὡς θεοῖς.

Anathematiſo præterea, qvi ſolem, lunam, vel aſtra omnia ceu deos adoraverit.

Ἀναθεματίζω δὲ καὶ καταθεματίζω πάντα ἄνθρωπον λέγοντα δύο ἀρχὰς εἶναι, καὶ ταύτας ἀντικαθεστώσας ἀλλήλαις, ἀγεννήτους, μίαν μὲν πονηρὰν, μίαν δὲ ἀγαθήν.

Anathematizo & deteſtor omnem hominem duo principia ſibi invicem adverſantia, ingenita, unum malum, & aliud bonum, aſſerentem.

Ἀναθεματίζω δὲ καὶ τοὺς λέγοντας ὅτι τὸ σῶμα ἐκ τῆς πονηρᾶς συνέστηκεν ἀρχῆς, ἢ φύσει κακόν.

Anathematizo, & qui corpus ex malo principio prodiiſſe, & natura malum eſſe aſſerunt.

Ἀναθεματίζω δὲ πάντα ἄνθρωπον τὸν μὴ ὁμολογοῦντα τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς γεγενῆσθαι ὑπὸ τοῦ μόνου θεοῦ.

Anathematizo & omnem hominem, cœlum, & teram & mare, & omnia, qvæ in eis ſunt, à ſolo Deo facta fuiſſe non contitentem.

Πρὸς τούτοις δὲ ἀναθεματίζω τὸν ἀρνούμενον ἡμᾶς τι, καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον τοῦτ' ἔστι τὸν Ἀδὰμ τὸν ὅμοιον ἡμῖν μὴ διαπεπλάσθαι ἐκ γῆς ὑπὸ θεοῦ· πρὸς δὲ τούτοις ἀναθεματίζω καὶ ὅσαπερ Ἰτεύλης, καὶ Σκέτος, καὶ ὁ καλούμενος Σακλακαίτης Νεβρὼδ περὶ διαφόρων οὐρανῶν καὶ ἰδεῶν μυθολογοῦσιν· καὶ ὁμολογῶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης θεὸν, καὶ τοὺς ἐν ἑκατέρᾳ διαπρέψαντας καὶ ἐπαινουμένους ἁγίους ἐπίσταμαι καὶ φίλους θεοῦ, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γέννησιν, καὶ τὰ σωτήρια πάθη, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, οὐ δοκήσει, οὐδὲ κατὰ φαντασίαν λέγω τοῦ λοιποῦ γεγονέναι, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν πεπρᾶχθαι ὡς ὁμοουσίου τῷ πατρὶ καὶ ἡμῖν τοῦ αὐτοῦ ὑπάρχοντος.

Simul cum his anathematizo, nos & primum hominem, id eſt Adam ſimilem nobis è terra à Deo conditum eſſe, negantem. Atque inſuper anathematizo quæcumque Iteules, & Scotus, & Saclacætes Nebrod vocatus, de cœlis & ideis diverſis, commiſcuntur. Et unum eumdemqve veteris & novi teſtamenti Deum, & eos qui in utroqve excelluerunt, & ut ſancti laudati ſunt, & ut amici Dei habiti, profiteor: ſicut & magni Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti nativitatem, & ſalutarem paſſionem, & à mortuis reſurrectionem ſcio, non apparenter ſolum, aut imaginarlo, ſed ſecundum veritatem realiter extitiſſe, ut ejus qvi Patri nobiſque conſubſtantialis exiſtit.

Hujus anathematiſmi reliqua propter imperfectum ejus ſenſum deeſſe videntur.

S. PAMPHILI MARTYRIS

Expoſitio Capitum Actuum Apoſtolorum.

E MS. Codice Bibl. Segvieriana, ſive Coisliniana.

Annotatio Interpretis doctiſſimi

DOMNI BERNARDI DE MONTFAUCON.

Hanc opellam eſſe vere Pamphili Martyris, non eſt quod dubitemus. Nam in eo fere totam ætatem contrivit S. Martyr, ut Scripturæ Sacræ libros manu ſua deſcriberet, ornaret titulis atque ſcholiis, ut docet Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Indicavit item nota Codicis R. R. P. P. Jeſuitarum, qvi Prophetas omnes continet; aſſerit demum Calligraphus Codicis vetuſtiſſimi hujus Bibliothecæ num. CCII. qvi ad calcem Epiſtolarum S. Pauli ait ſe illum ipſum Codicem contuliſſe in Bibliotheca Cæſarienſi cum alio Codice, qvi ipſius Pamphili manu exaratus fuerat. Ad hæc vero Calligraphus ille in nota ſua, eâdem loquendi formulâ eâque non vulgari utitur, quæ initio opuſculi ſequentis uſurpatur; nimirum, παρ᾽ ὧν ἁπάντων τόλμης συγγνώμην αἰτῶ, εὐχῇ τῇ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν συμπεριφορὰν κομιζόμενος, quæ verba ipſe ex Pamphilo haud dubie mutuatus eſt. Hanc autem expoſitionem tum ob auctoris ſanctiſſimi celeberrimique nomen, tum quia non fructu vacare putatur, hic edere viſum eſt.

Ἔκθεσις a) κεφαλαίων τῶν πράξεων τοῦ Παμφίλου.

Ἐκ πατέρων ἡμεῖς καὶ διδασκάλων τὸν τρόπον καὶ τὸν τύπον ὠφελημένοι, ἐγχειροῦμεν μετρίως τήνδε τῶν κεφαλαίων ἔκθεσιν, αἰτοῦντες συγγνώμην προπετείας ἡμεῖς οἱ νέοι χρόνῳ τε b) καὶ μαθημάτων, (ſic) ἑκάστου τῶν ἀναγινωσκόντων εὐχῇ τῇ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν συμπεριφορὰν κομιζόμενοι. ἐκτιθέμεθα δὲ αὐτὴν καθ᾽ ἱστορίαν Λουκᾶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ συγγραφέως. τοιγαροῦν διὰ μὲν τοῦ ἄλφα καὶ βῆτα c) αὐτοτελῆ τὰ κεφάλαια, διὰ δὲ τοῦ ἀστερίσκου τὰς ἐν μέρει τούτων ἐχομένας ὑποδιαιρέσεις ἐσημειωσάμεθα.

α΄. Περὶ τῆς ἐξ ἀναστάσεως διδασκαλίας Χριστοῦ καὶ ὀπτασίας πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ περὶ ἐπαγγελίας τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεᾶς· θέας τε καὶ τρόπου τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. d)

β΄. Πέτρου διάλογος πρὸς τοὺς μαθητευθέντας περὶ θανάτου καὶ ἀποβολῆς e) Ἰούδα· * ἐν ᾧ περὶ ἀντεισαγωγῆς Ματθίου κληρωθέντος χάριτι Θεοῦ διὰ προσευχῆς.

γ΄. Περὶ θείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως ἐν ἡμέρᾳ Πεντηκοστῆς, γινομένης εἰς τοὺς πιστεύσαντας, * ἐν ᾧ Πέτρου κατήχησις, * καὶ περὶ τούτου ἐκ τῶν προφητῶν, * περὶ πάθους καὶ ἀναστάσεως, καὶ ἀναλήψεως Χριστοῦ, δωρεᾶς τε τοῦ ἁγίου Πνεύματος. * περὶ πίστεως τῶν παρόντων καὶ τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν σωτηρίας. * περὶ ὁμονοίας κοινωφελοῦς καὶ προσθήκης τῶν πιστευόντων.

Pamphili expoſitio capitum Actuum Apoſtolorum.

Quam a Patribus & Doctoribus utilem formam & modum accepimus, in hac Capitum expoſitione pro modulo noſtro tradimus, temeritatis noſtræ veniam rogantes nos, qui & quoad ætatem & quoad doctrinam juvenes ſumus; quique ex ſingulorum qui hæc legent precibus, utilitatem undique colligemus. Hanc igitur expoſitionem facimus ſecundum hiſtoriam Lucæ Evangeliſtæ & ſcriptoris. Per *Alpha* itaque & *Beta* integra capita, per Aſteriſcum vero eorum in partes ſubdiviſiones annotavimus.

1. De doctrina Chriſti ex reſurrectione (i. poſt reſurrectionem) & de apparitione ad Apoſtolos, deque promiſſione doni Spiritûs Sancti; de ſpecie & modo aſſumtionis Chriſti. *cap.* 1. *Actor. verſ.* 1.

2. Petri dialogus ad Diſcipulos de morte & reprobatione Judæ; *cap.* 1. 15. ubi & de cooptatione Matthiæ in ejus locum, qui ſorte electus eſt gratiâ Dei per orationem. *ibid.* 23.

3. De divino Sancti Spiritus adventu ad eos qui crediderant, in die Pentecoſtes, *cap.* 2. 1. ubi & Petri Catecheſis, *ibid.* 14. & loca ex Prophetis *ibid.* 17. de paſſione, reſurrectione & aſſumtione Chriſti; de dono item Spiritûs Sancti. *ibid.* 22. De fide præſentium & de ſalute ipſorum per Baptiſmum. *ibid.* 37. De concordia utili & de incremento fidelium. *ibid.* 42.

a) Eandem hanc ἔκθεσιν ſub *Euthalii*, Sulcenſis Epiſcopi nomine ediderat in collectione monumentorum Veterum p. 428. Laurentius Zaccagnius V. C. Romæ 1698. 4. b) Euthal. χρόνῳ τε καὶ μαθημάτων παρ᾽ ὑμῶν ἑκάστου. c) id. διὰ μὲν τοῦ μέλανος —— διὰ δὲ τοῦ κινναβάρεως. d) Euthal. addit: καὶ περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας. e) id. ἀποστολῆς.

* Hoc loco eſt ſubdiviſio apud Euthalium, qvales deinceps etiam qvoties occurrunt, ſemper à me ſtella notatas Lector reperiet.

δʹ. περὶ τῆς ἐν Χριστῷ θεραπείας τοῦ ἐκ γεννητῆς χωλοῦ. Πέτρου τε κατηχήσεως ἐλεγκτικῆς, συμπαθητικῆς, συμβουλευτικῆς πρὸς σωτηρίαν f) αὐτοῦ. * ἐν ᾧ ἐπιστασία ἀρχιερέων ζήλῳ τοῦ γεγονότος, καὶ κρίσις τοῦ θαύματος, Πέτρου τε ὁμολογία τῆς Χριστοῦ δυνάμεώς τε καὶ χάριτος. * περὶ ἀπίστων g) ἀρχιερέων προστασσόντων, ὡς οὐ δεῖ παρρησιάζεσθαι ἐπὶ τῷ ὀνόματι h) Χριστοῦ, καὶ ἀνανεώσεως i) τῶν ἀποστόλων. * εὐχαριστία ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς τῶν ἀποστόλων πίστεως καρτερίας.

εʹ. περὶ ὁμοψύχου καὶ καθολικῆς κοινωνίας τῶν πιστευσάντων. * ἐν ᾧ περὶ Ανανίου καὶ Σαπφείρας καὶ τῆς πικρᾶς αὐτῶν τελευτῆς.

ϛʹ. ὅτι τοὺς ἀποστόλους ἐμβληθέντας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὁ ἄγγελος Κυρίου νύκτωρ ἐξέωσεν ἐπιτρέψας ἀκωλύτως κηρύσσειν τὸν Ἰησοῦν. * ἐν ᾧ ὅτι τῇ ἑξῆς οἱ ἀρχιερεῖς αὐτοὺς πάλιν συλλαβόμενοι, ἐφ' ᾧ μηκέτι διδάσκειν, μαστίξαντες ἀπέλυσαν. * Γαμαλιήλου γνώμη πιστὴ περὶ ἀποστόλων, μετὰ παραδειγμάτων τινῶν καὶ ἀποδείξεων.

ζʹ. περὶ χειροτονίας τῶν ἑπτὰ διακόνων.

ηʹ. Ἰουδαίων ἐπανάστασις καὶ συκοφαντία κατὰ Στεφάνου, αὐτοῦ τε δημηγορία περὶ τῆς πρὸς Ἀβραὰμ διαθήκης τοῦ θεοῦ καὶ περὶ τῆς τῶν ιβ. πατριαρχῶν. * ἐν ᾧ τὰ περὶ τοῦ λιμοῦ καὶ σιτωνίας, καὶ ἀναγνωρισμοῦ τῶν υἱῶν Ἰακώβ. καὶ περὶ γενέσεως Μωυσέως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν Μωϋσέα θεοφανείας ἐν ὄρει Σινᾶ γενομένης. * περὶ τῆς ἐξόδου καὶ μοσχοποιίας τοῦ Ἰσραὴλ ἄχρι τῶν χρόνων τοῦ Σαλομῶνος καὶ τῆς τοῦ ναοῦ κατασκευῆς. * ὁμολογία τῆς ὑπερουρανίου δόξης Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυφθείσης αὐτῷ Στεφάνῳ, ἐφ' ᾗ λιθόλευστος γενόμενος αὐτὸς Στέφανος, εὐσεβῶς ἐκοιμήθη.

θʹ. περὶ διωγμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ταφῆς Στεφάνου. * ἐν ᾧ περὶ Φιλίππου ἀποστόλου πολλοὺς ἰασαμένου ἐπὶ τῆς Σαμαρείας.

ιʹ. περὶ Σίμωνος τοῦ μάγου πιστεύσαντος καὶ βαπτισθέντος σὺν ἑτέροις πλείοσιν. * ἐν ᾧ περὶ τῆς τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου πρὸς αὐτοὺς ἀποστολῆς, καὶ ἐπίκλησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς βαπτισθέντας.

ιαʹ. ὅτι οὐκ ἀργυρίου, k) οὐδὲ ὑποκριταῖς, ἀλλ' ἁγίοις διὰ πίστεως ἡ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος l) ἐδίδοτο. * ἐν ᾧ τὰ περὶ ὑποκρίσεως καὶ ἐπιπλήξεως Σίμωνος.

ιβʹ. ὅτι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ πιστοῖς εὐοδοῖ ὁ θεὸς τὴν σωτηρίαν, δῆλον ἐκ τῆς κατὰ τὸν εὐνοῦχον ὑποθέσεως.

ιγʹ. περὶ τῆς οὐρανόθεν θείας κλήσεως τοῦ Παύλου εἰς ἀποστολὴν Χριστοῦ, * ἐν ᾧ περὶ ἰάσεως καὶ βαπτίσματος Παύλου διὰ Ἀνανίου κατ' ἀπο-

4. De curatione in Chriſto ejus, qvi ab ortu claudus erat. De Petri Catecheſi, ubi redarguit, compatitur, & ad ſalutem dat conſilia, *cap.* 3.1. Hinc adventus Sacerdotum ex rei geſtæ livore, & judicium de miraculo, Petrique confeſſio circa Chriſti virtutem & gratiam, *cap.* 4. 1. De incredulis Sacerdotum Principibus, præcipientibus non oportere in nomine Chriſti confidenter agere; & de renovatione Apoſtolorum, *cap.* 4. 16. Gratiarum actio Eccleſiæ pro fideli Apoſtolorum perſeverantiâ. *ibid.* 24.

5. De unanimi, & communi conſenſu fidelium, *cap.* 4.31. ubi de Anania & Sapphira, ac de acerba eorum morte. *cap.* 5. 1.

6. Quod Apoſtolos in carcerem conjectos Angelus Domini noctu eduxerit, præcipiens ut ſine impedimento Jeſum prædicarent, *cap.* 5. 17. Hinc quod inſequenti die Sacerdotum principes ipſos rurſum comprehenſos, ut non ultra docerent, flagellis cæſos dimiſerint. *ibid.* 27. Gamalielis ſagax ſententia circa Apoſtolos cum exemplis quibuſdam & demonſtrationibus. *ibid.* 34.

7. De ordinatione ſeptem Diaconorum. *cap.* 6. 1.

8. Judæorum commotio & ſycophantia contra Stephanum. Concio ejuſdem de teſtamento Dei cum Abrahamo & duodecim Patriarchis; *cap.* 6. 8. ubi de fame, frumenti emtione, & de filiis Jacob ſe mutuo agnoſcentibus; de ortu Moſis, & de apparitione Dei ad Moyſem facta in Monte Sina; *cap.* 7. 11. de exitu & vituli fabrica a filiis Iſraël uſque ad tempora Salomonis & Templi conſtructionem; *ibid.* 36. de confeſſione cœleſtis gloriæ Jeſu Chriſti, quæ revelata eſt ipſi Stephano, ſuper qua lapidatus ipſe Stephanus pie obdormivit. *ibid.* 55.

9. De perſeqvutione Eccleſiæ, & ſepultura Stephani; *cap.* 8. 1. *ab illis verbis: Facta eſt &c.* ubi de Philippo Apoſtolo, qui multos a morbis curavit in Samaria. *ibid.* 5.

10. De Simone mago, qui credidit & baptizatus fuit cum aliis mulis; *cap.* 8. 9. ubi de miſſione Petri & Joannis ad illos, & invocatio Sancti Spiritûs in baptizatos. *ibid.* 14.

11. Quod non argenti pretio, neque hypocritis, ſed Sanctis per fidem participatio Sancti Spiritûs detur: *cap.* 8. 18. ubi de hypocriſi & de increpatione Simonis. *ibid.* 20.

12. Quod probos & fideles Deus ad ſalutem deducat, ut exemplo eunuchi palam eſt. *cap.* 8. 26.

13. De divina ex cœlo facta vocatione Pauli ad Apoſtolatum Chriſti; *cap.* 9. 1. ubi de curatione & baptiſmate Pauli per Ananiam

f) Euthal. αὐτῶν. g) Euthal. περὶ ἀπειλῆς τῶν ἀρχ. h) ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. i) id. rectius ἀνέσεως *dimiſſione.* k) t) οὐ δι' ἀργυρίου. id. l) δίδοται· id.

κάλυψιν θεοῦ, παῤῥησίας τε αὐτοῦ καὶ συντυχίας τῆς διὰ Βαρνάβα l) πρὸς τοὺς ἀποστόλους.

ιδ. περὶ Αἰνέου παραλυτικοῦ ἰαθέντος ἐν Λύδδῃ διὰ Πέτρου· * ἐν ᾧ τὰ περὶ Ταβιθὰ τῆς φιλοχήρου, ἣν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν ὁ Πέτρος διὰ προσευχῆς ἐν Ἰόππῃ.

ιε. Περὶ Κορνηλίου ὅσα τε πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος εἶπεν ἐν ᾧ καὶ ὅσα Πέτρῳ m) οὐρανόθεν περὶ κλήσεως ἐθνῶν ἐῤῥήθη. * εἶτα μετακαλεῖς ὁ Πέτρος ἦλθεν πρὸς Κορνήλιον. * ἐπανάληψις παρὰ Κορνηλίου, ὧν εἶπεν ὁ ἄγγελος n) αὐτῷ τῷ Κορνηλίῳ. * Πέτρου κατήχησις εἰς Χριστὸν, τοῦ τε ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ἀκούοντας δωρεὰ, καὶ ὅπως ἐβαπτίσθησαν τότε οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντες.

ις. ὡς Πέτρος τὰ καθ' ἑξῆς καὶ τὰ ἕκαστα τῶν γεγονότων διηγεῖται τοῖς ἀποστόλοις διακριθεῖσι πρὸς αὐτόν * τῷ τηνικάδε o) τὸν Βαρνάβαν ἐκπέμψας πρὸς τοὺς ἐν Ἀντιοχίᾳ ἀδελφούς.

ιζ. προφητεία Ἀγάβου περὶ λιμοῦ οἰκουμενικῆς p) καὶ καρποφορίας πρὸς τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀδελφούς.

ιη. Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου κατασφαγή. * ἐν ᾧ καὶ Πέτρου σύλληψις πρὸς Ἡρώδου, ὅπως τε αὐτὸν ἄγγελος θείῳ κελεύσματι ἐξείλατο τῶν δεσμῶν, καὶ ὁ Πέτρος ἐμφανὴς γενόμενος νύκτωρ τοῖς ἀδελφοῖς ὑπανεχώρησεν * ἐν ᾧ περὶ τῆς τῶν φυλάκων κολάσεως, καὶ μετέπειτα περὶ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς Ἡρώδου πικρᾶς τε καὶ ὀλεθρίου κατασφαγῆς. q)

ιθ. ἀποστολὴ Βαρνάβα καὶ Παύλου πρὸς τοῦ θείου Πνεύματος εἰς Κύπρον, ὅσα τε εἰργάσατο r) ἐν ὀνόματι Χριστοῦ εἰς Ἐλύμαν τὸν μάγον.

κ. Παύλου εὐθαλὴς διδασκαλία εἰς Χριστὸν, ἔκ τε τοῦ νόμου καὶ καθ' ἑξῆς τῶν προφητῶν, ἱστορικὴ καὶ εὐαγγελική, * ἐν ᾧ ἐλεγκτικῇ καὶ συλλογιστικῇ διδασκαλίᾳ χρῆται * περὶ μεταθέσεως τοῦ κηρύγματος εἰς τὰ ἔθνη. διωγμὸς τε αὐτῶν καὶ ἄφιξις εἰς Ἰκόνιον.

κα. ὅπως ἐν Ἰκονίῳ κηρύξαντες τὸν Χριστὸν, πολλῶν πιστευσάντων, ἐδιώχθησαν οἱ ἀπόστολοι.

κβ. περὶ τοῦ ἐν Λύστροις ἐκ γενετῆς s) χωλοῦ ἰαθέντος διὰ τῶν ἀποστόλων διόπερ εἶναί τε θεοὶ καὶ παρεῖναι ἔδοξαν τοῖς ἐγχωρίοις ἔνθα δὴ καὶ μετέπειτα λιθάζεται ὁ Παῦλος παρὰ τῶν συγγενῶν.

κγ. ὅτι οὐ δεῖ περιτέμνεσθαι τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντας, δόγματι καὶ κρίσει τῶν ἀποστόλων· * ἐν ᾧ ἐπιστολὴ αὐτῶν ἀποστόλων πρὸς τοὺς ἐξ

niam ſecundum revelationem Dei, de ejus item fiducia in loquendo, de conſortio ejus cum Apoſtolis per Barnabam. *ibid* 17.

14. De Ænea paralytico, qui Lyddæ per Petrum ſanatus eſt, *cap.* 9. 32. ubi & de Tabitha viduarum amante, quam Petrus Joppe per orationem a mortuis ſuſcitavit, *ibid.* 36.

15. De Cornelio, & quæ ipſi Angelus dixerit: ubi etiam ea quæ Petro de cœlo circa vocationem gentium dicta ſunt. *cap.* 10. 1. Quod evocatus Petrus venerit ad Cornelium. *ibid.* 24. Repetit Cornelius ea, quæ ſibi Angelus dixerat. *ibid.* 30. Petri Catecheſis in Chriſtum, & Sancti Spiritûs donum audientibus collatum, & quomodo tunc baptizati ſint ii ex gentibus qui crediderant. *ibid.* 34.

16. Quomodo Petrus ordine ſingula quæ facta fuerant Apoſtolis ſecum diſceptantibus enarrat. *cap.* 11. 4. Tunc Barnabam miſerunt ad fratres qui Antiochiæ erant. *ibid.* 19.

17. Prophetia Agabi de fame in orbe futura; & de largitione facta fratribus qui erant in Jeruſalem. *cap.* 11. 27.

18. Jacobi Apoſtoli cædes, & Petri ab Herode apprehenſi hiſtoria; *cap.* 12. 1. & quomodo ipſum Angelus divino juſſu eruerit ex vinculis, ac Petrus, cum in conſpectum fratrum veniſſet, receſſerit; *ibid.* 3. ubi etiam de pœna cuſtodum, deinde de impii Herodis acerba & miſerabili cæde [per Angelum.] *ibid.* 18.

19. Miſſio Barnabæ & Pauli per divinum Spiritum in Cyprum, & quæ fecerit (Paulus) in nomine Chriſti erga Elymam magum. *cap.* 13. 1.

20. Pauli excellens doctrina circa Chriſtum ex lege ac deinde ex Prophetis, illaque hiſtorica & Evangelica; *cap.* 13 16. ubi confutatoriâ & ſyllogiſticâ doctrinâ utitur *ibid.* 33. circa tranſlationem prædicationis ad gentes. De perſeqvutione adverſus illos excitata, & de fuga Iconium. *ibid.* 44.

21. Quomodo Apoſtoli Chriſtum Iconii prædicantes, multis credentibus, perſeqvutionem paſſi ſint. *cap.* 14. 1.

22. De claudo ab ortu qvi Lyſtris erat, quique ab Apoſtolis ſanatus eſt: quapropter ab incolis deos eſſe & adveniſſe putatum eſt. Ubi etiam poſtea Paulus lapidatur a popularibus. *cap.* 14. 7.

23. Quod ex dogmate & judicio Apoſtolorum non oporteat fideles ex gentibus circumcidi; *cap.* 15. 1. ubi Epiſtola Apoſtolo-

 rum

l) διὰ Βαρνάβαν. id. minus bene.   m) καὶ ὅσα πάλιν Πέτρῳ. id.

n) ὧν ὁ ἄγγελος ἐπεμαρτύρησεν καὶ ὑφηγήσατο. Euthal.

o) id. τὸ τηνικάδε τὸν Βαρνάβαν ἐκπέμψασι (ſcil. Ἀποστόλοις.) id.

p) Euthal. οἰκουμένης, quomodo etiam legendum Montfauconus conjecerat.

q) Euthal. καταστροφῆς.   r) id. εἰργάσατο.   s) id. ἐκ γενετῆς.

ἐθνῶν περὶ τῶν φυλακτέων. t) * ἀντίῤῥησις Παύλου πρὸς Βαρνάβαν διὰ Μάρκον.

κδʹ. περὶ κατηχήσεως Τιμοθέου, καὶ τῆς κατ' ἀποκάλυψιν ἀφίξεως Παύλου εἰς Μακεδονίαν· * ἐν ᾧ περὶ πίστεως καὶ σωτηρίας γυναικός τινος Λυδίας. * καὶ περὶ ἰάσεως τῆς πνεῦμα Πύθωνος ἐχούσης παιδίσκης, δι' ἣν τὸν Παῦλον καθεῖρξαν οἱ δεσπόται αὐτῆς τῆς παιδίσκης * καὶ περὶ τοῦ συμβάντος ἐκεῖσε σεισμοῦ καὶ θαύματος· καὶ ὅπως πιστεύσας ὁ εἱρκτοφύλαξ, ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐβαπτίσθη παραχρῆμα. u) πανεύτιος. * ὅτι παρακληθέντες ἐξῆλθον τότε ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου οἱ ἀπόστολοι.

κεʹ. περὶ στάσεως γενομένης ἐν Θεσσαλονίκῃ τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν, φυγῆς τε Παύλου εἰς Βέροιαν κἀκεῖθεν εἰς Ἀθήνας.

κϛʹ. περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιβωμίου γραφῆς, φιλοσόφου τε κηρύγματος καὶ εὐσεβείας τοῦ Παύλου.

κζʹ. περὶ Ἀκύλα καὶ Πρισκίλλης καὶ τῆς Κορινθίων ἀπειθείας, καὶ τῆς κατὰ πρόγνωσιν αὐτοῖς W) εὐδοκίας τοῦ θεοῦ ἀποκαλυφθείσης τῷ Παύλῳ. * ἐν ᾧ περὶ Πρίσκου x) ἀρχισυναγώγου πιστεύσαντος σὺν ἑτέροις τισὶν καὶ βαπτισθέντος. * ὅτι στάσεως κινηθείσης ἐν Κορίνθῳ, ὁ Παῦλος ὑπανεχώρησεν ἐλθών τε εἰς Ἔφεσον καὶ διαλεχθεὶς, ἐξῆλθεν. * καὶ περὶ Ἀπολλὼ ἀνδρὸς λογίου καὶ πιστοῦ.

κηʹ. περὶ βαπτίσματος καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεᾶς δοθείσης διὰ προσευχῆς Παύλου τοῖς ἐν Ἐφέσῳ πιστεύουσι, y) καὶ περὶ ἰάσεως τοῦ λαοῦ. * περὶ τῶν υἱῶν Σκευᾶ, καὶ ὅτι οὐ δεῖ προσχωρεῖν z) ἀπίστοις καὶ ἀναξίοις τῆς πίστεως γινομένοις, καὶ περὶ ἐξομολογήσεως τῶν πιστευόντων· * περὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ κινηθείσης στάσεως ὑπὸ Δημητρίου τοῦ ἀργυροκόπου κατὰ τῶν ἀποστόλων.

κθʹ. περίοδος Παύλου. ἐν ᾗ τὰ περὶ τοῦ θανάτου καὶ ἀνακλήσεως Εὐτύχου διὰ προσευχῆς ἐν Τρωάδι, παραινέσεις τε αὐτοῦ Παύλου ποιμαντικαὶ a) πρὸς τοὺς ἐν Ἐφέσῳ πρεσβυτέρους· * ἐν ᾧ παράπλους Παύλου ἀπὸ Ἐφέσου ἄχρι Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης.

λʹ. Ἀγάβου προφητεία περὶ τῶν συμβησομένων τῷ Παύλῳ ἐν Ἱερουσαλήμ.

λαʹ. παραίνεσις Ἰακώβου πρὸς Παῦλον περὶ τοῦ, μὴ δοκεῖν κωλύειν Ἑβραίους περιτέμνεσθαι.

λβʹ. περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τοῦ Παύλου κινηθείσης ἀταξίας. ὅπως τε αὐτὸν ὁ χιλίαρχος τοῦ πλήθους ἐξαιρεῖται * ἐν ᾧ Παύλου κατάστασις περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς εἰς ἀποστολὴν ἑαυτοῦ κλήσεως· * περὶ ὧν ὁ Ἀνανίας b) πρὸς τὸν Παῦλον ἐν Δαμασκῷ·

rum ad fideles ex gentibus circa ea a quibus ſeſe cuſtodire debebant. *ibid.* 33. Diſſidium Pauli cum Barnaba propter Marcum. *ibid.* 36.

24. De catecheſi Timothei, & de profectu Pauli in Macedoniam per revelationem; *cap.* 16. 1. *à verbis: & ecce.* ubi de fide & ſalute mulieris cujuſdam Lydiæ, *ibid.* 14. & de curatione puellæ, quæ ſpiritum Pythonis habebat, propter quam domini puellæ Paulum in carcerem conjecerunt; *ibid.* 16. ac de terræmotu qui ibidem contigit, necnon de miraculo: & quomodo carceris cuſtos cum crediđiſſet, ea ipſa nocte ſtatim baptizatus eſt cum tota domo ſua, *ibid.* 25. quod rogati Apoſtoli tunc egreſſi ſint ex carcere. *cap.* 16. 38.

25. De ſeditione Theſſalonicæ facta propter prædicationem, & de fuga Pauli Berœam & inde Athenas. *cap.* 17. 1.

26. De inſcriptione Athenis ſuper altari, de philoſophica prædicatione & pietate Pauli. *ibid.* 22.

27. De Aquila & Priſcilla, & de incredulitate Corinthiorum, etiamſi Paulo ſecundum præſcientiam beneplacitum Dei erga illos revelatum eſſet; *cap.* 18. 1. ubi de Priſco (Criſpo) archiſynagogo, qui cum aliis quibuſdam credidit & baptizatus eſt. *ibid.* 8. Quod ſeditione Corinthi mota Paulus receſſerit; & quod, cum Epheſum veniſſet ibique verba feciſſet, exierit. *ibid.* 12. De Apollo viro eloquente ac fideli. *ibid.* 24.

28. De baptiſmate & de Spiritûs Sancti dono conceſſo credentibus Epheſi per orationem Pauli, & de curatione populi. *cap.* 19. 1. De filiis Scevæ, & quod non oporteat accedere ad infideles & fide indignos, ac de confeſſione credentium. *ibid.* 14. De ſeditione Epheſi mota per Demetrium argentarium contra Apoſtolos. *ibid.* 23.

29. Periodus Pauli, ubi de morte Eutychi in Troade per orationem Pauli in vitam revocatione: adhortationes paſtorales ejuſdem Pauli ad Presbyteros Epheſi. *cap.* 20. 1. Navigatio Pauli Epheſo Cæſaream Palæſtinæ. *cap.* 21. 1.

30. Agabi prophetia de iis quæ Paulo contingere futurum erat in Jeruſalem. *cap.* 21. 8. *ab illis verbis: Et intrantes.*

31. Adhortatio Jacobi ad Paulum, ne Hebræos cohiberet a circumciſione. *cap.* 21. 15.

32. De tumultu orto in Jeruſalem contra Paulum, & quomodo eum Centurio a multitudine eripuerit; *cap.* 21. 27. ubi Pauli concio de ſeipſo, & de vocatione ſua in Apoſtolum, *ibid.* 40. de adventu Ananiæ ad Paulum Damaſci, de viſione & voce Dei ad eum aliquan-

t) ſic recte Euthal. pro φυλακέων. u) rectius iterum Euthalii Codices πανέστιος.
vv) id. ἐπ' αὐτοῖς. Al. ἐπ' αὐτούς. x) Κρίσπου Euthal. y) πιστεύσασιν, id.
z) al. ἐγχειρεῖν. a) Euthal. παραίνεσις ποιμαντική. b) εἶπεν adde ex Euthal.

ὀπ]ασίας τε καὶ φωνῆς θεοῦ γινομένης ποτὲ πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ. *. ὅτι μέλλων ἐπὶ τούτοις ὁ Παῦλος τύπτεσθαι, εἰπὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν, ἀνείθη. c)

λγʹ. ὅσα Παῦλος καταβὰς εἰς τὸ συνέδριον ἔπαθέν τε καὶ εἶπεν, καὶ εὐθυβόλως ἔπραξεν.

λδʹ. περὶ ἐπιβουλῆς μελετωμένης Ἰουδαίοις d) κατὰ Παύλου, καὶ μηνύσεως αὐτῆς πρὸς Λυσίαν *ἐν ᾧ ὅτι παρεπέμφθη ὁ Παῦλος τῷ ἡγεμόνι εἰς Καισάρειαν μετὰ στρατιωτῶν καὶ γραμμάτων.

λεʹ. Τερτύλλου περὶ Παύλου κατηγορίας e) καὶ αὐτοῦ ἀπολογίας ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος. (ſic)

λϛʹ. περὶ τῆς Φήλικος διαδοχῆς καὶ τῆς Φήστου προσαγωγῆς, τῆς τε ἐπ' αὐτῶν f) ἀνακρίσεως Παύλου καὶ ἀφέσεως.

λζʹ. Ἀγρίππου καὶ Βερνίκης παρουσία, καὶ πεῦσις τῶν κατὰ g) Παύλου. * ἐν ᾧ ἀπολογία Παύλου ἐπὶ Ἀγρίππου καὶ Βερνίκης, περὶ τῆς ἐν νόμῳ h) θρησκείας αὐτοῦ καὶ κλήσεως εἰς τὸ εὐαγγέλιον. * ὡς οὐδὲν ἀδικεῖ Ἰουδαίους ὁ Παῦλος, Ἀγρίππας ἔφη τῷ Φήστῳ.

ληʹ. πλοῦς Παύλου ἐπὶ Ῥώμην, κινδύνων πλείστων τε καὶ μεγίστων i) πάμπλεως, * ἐν ᾧ παραίνεσις Παύλου πρὸς τοὺς σὺν αὐτῷ περὶ ἐλπίδος σωτηρίας. * ναυάγιον Παύλου. ὅπως τε διεσώθησαν εἰς Μελίτην τὴν νῆσον, καὶ ὅσα τε ἐν αὐτῇ ἐθαυματούργει.

λθʹ. ὅπως ἀπὸ Μελίτης εἰς Ῥώμην κατήντησεν ὁ Παῦλος.

μʹ. περὶ διαλέξεως Παύλου πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ Ἰουδαίους.

Κεφάλαια μὲν τὰ ὅλα μʹ. τὰ δὲ τούτοις ἑπόμενα, ἅτινα τὰς σημειώσεις ἔχουσι k) διὰ τοῦ * μηʹ.

aliquando emiſſa in Templo. *cap.* 22. 12. Quod cum his de cauſis Paulus mox verberandus eſſet, cum dixiſſet, *Romanus ſum*, dimiſſus eſt. *cap.* 22. 25.

33. Quænam Paulus cum veniſſet in concilium paſſus ſit, quæ dixerit, & quæ ſagaciter fecerit. *ibid.* 30.

34. De inſidiis per Judæos contra Paulum ſtructis, & de monitione ejus ad Lyſiam factâ. *cap.* 23. 12. Quod Paulus miſſus ſit Cæſaream ad præſidem eum militibus & litteris. *ibid.* 22.

35. De Tertulli contra Paulum accuſatione, & de apologia ejus coram præſide. *cap.* 24. 1.

36. Felici ſuccedit Feſtus. Paulus cauſam ſuam agit apud ambos, & dimittitur. *cap.* 24. 27.

37. Agrippæ & Berniees adventus, & interrogatio circa Pauli cauſam. *cap.* 25. 13. Apologia Pauli coram Agrippa & Bernice, de ſuo ſecundum legem cultu, deque vocatione ſuâ ad Evangelium. *cap.* 26. 1. Agrippa ait Feſto, Paulum Judæos nihil lædere. *ibid.* 31.

38. Navigatio Pauli Romam cum periculis multis maximiſque, *cap.* 27. 1. ubi adhortatio Pauli ad ſocios de ſpe ſalutis. *ibid.* 21. *ab illis verbis: oportebat quidem.* Naufragium Pauli. Quomodo vectores in Melitam inſulam evaſerint, & quæ ibi mirabilia patraverit. *ibid.* 39. *vel potius* 41.

39. Quomodo ex Melita Romam Paulus advenerit. *cap.* 28. 11.

40. De colloqvio Pauli cum Judæis, qui Romæ erant. *cap.* 28. 17.

Capita qvidem qvadraginta ſunt; qvæ vero poſt capita aſteriſco notantur, quadraginta & octo.

Aſteriſcorum porro hujuſmodi notæ penitus abſunt ab Coiſliniano Codice; quia aſteriſci quos Pamphilus initio adſcripſerat, Librariorum oſcitantiâ poſtea exciderant. Sed commode contigit ut ſuppleri illi potuerint è Codice Vaticano.

Hactenus ἔκθεσις capitum libri ſacri Actorum, qvalem ſub genuino primi auctoris S. *Pamphili* Martyris nomine è Coiſliniano Codice præſtantiſſimus Montfauconus nuper admodum vulgavit. Hanc contuli cum editione Romana, qvam clariſſimus Vir Laurentius Zaccagnius nobis dederat ſub nomine *Euthalii* Sulcenſis, qvi Euthalius diſerte p. 513. teſtatur ſe uſum Codicibus è Cæſarienſi Bibliotheca qvam S. Pamphilus primum magno ſtudio inſtruxit, Euſebius deinde ejusque ſucceſſores Epiſcopi Cæſarienſes ſervarunt auxeruntqve: unde diviſionem capitum qvalem S. Pamphilus digeſſerat, etiam ex illis mutuatus eſſe, verſiculorum ipſe addidiſſe utiqve videtur. Exſtat eadem ἔκθεσις ſine nomine auctoris ante Commentarios Oecumenii in Acta, atqve inde in melioribus Novi Teſt. editionibus Rob. Stephani, Joh. Henrici Boecleri & Joh. Millii: nec non in Dan. Heinſii ad Nov. Teſt. exercitationibus. Cæterum qvo plenius conſtet de illa libri Actorum in capitula diviſione apud veteres uſitata, adjungere hoc loco juvat non modo Euthalianam ex S. Pamphili libro depromtam, ſed & alias qvas reperi ab illa numero capitum & diviſione diſcrepantes.

In-

c) fortaſſe ἀνέθη. *Montfaucon.* d) ὑπὸ Ἰουδαίων. Euthal. e) id. κατηγορία & ἀπολογία. f) id. ἐπ' αὐτοῦ. g) κατὰ Παῦλον. Euthal. h) ἐννόμου. id. i) Euthal. ἔμπλεως. k) Euthal. διὰ κινναβάρεως. Apud eundem ibidem notatur numerus στίχων ſeu *verſuum* ροβʹ. 172. Sed ille longe minor eſt pro toto libro Actorum, qvem p. 411. reperio 2556.

[1] ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ.

Ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων ἀναγνώσεις εἰσὶν ιϛ΄. κεφάλαια μ΄. μαρτυρίαι λ΄. [2] στίχοι ϐϡϛ΄.

Ἀνάγνωσις πρώτη, οὕτως. Τὸν μὲν πρῶτον λόγον. κεφαλαίου ἑνός. α΄. μαρτυρίας μιᾶς. α΄. [3] στίχων μ΄.

Ἀνάγνωσις β΄. οὕτως, Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος. κεφαλαίου ἑνὸς, β΄. μαρτυρίας μιᾶς, β΄. στίχων λ΄.

Ἀνάγνωσις γ΄. οὕτως, Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς. κεφαλαίου I. γ΄. μαρτυριῶν IIII. γ΄. δ΄. ε΄. ϛ΄. στίχων ρθ΄.

Ἀνάγνωσις δ΄. οὕτως, Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν, κεφαλαίου I. δ΄. μαρτυριῶν III. ζ΄. η΄. θ΄. στίχων ρλϛ΄.

Ἀνάγνωσις ε΄. οὕτως, Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν καρδία, καὶ ψυχὴ μία. κεφαλαίων II. ε΄. ϛ΄. στίχων ρ΄.

Ἀνάγνωσις ϛ΄. οὕτως. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν· κεφαλαίων II. ζ΄. η΄. μαρτυριῶν IIIII. ι΄. ια΄. ιβ΄. ιγ΄. ιδ΄. ιε΄. ιϛ΄. ιζ΄. ιη΄. στίχων τκ΄.

Ἀνάγνωσις ζ΄. οὕτως Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν. κεφαλαίων IIII. θ΄. ι΄. ια΄. ιβ΄. μαρτυρίας I. ιθ΄. στίχων ρκ΄.

Ἀνάγνωσις η΄. οὕτως, Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς. κεφαλαίου ἑνὸς ιγ΄. στίχων ϙε΄.

Ἀνάγνωσις θ΄. οὕτως, Ἐγένετο δὲ Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων. κεφαλαίων III. ιδ΄. ιε΄. ιϛ΄. στίχων σν΄.

Ἀνάγνωσις ι΄. οὕτως, Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφῆται εἰς Ἀντιόχειαν· κεφαλαίων III. ιζ΄. ιη΄. ιθ΄. κ΄. κα΄. κβ΄. μαρτυριῶν III. κ΄. κα΄. κβ΄. κγ΄. κδ΄. κε΄. στίχων τ΄.

Ἀνάγνωσις ια΄. οὕτως, καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς μαθητάς. κεφαλαίων II. κγ΄. κδ΄. μαρτυρίας μιᾶς, κϛ΄. στίχων σ΄.

[1] ELENCHUS.

In Actuum Apoſtolorum libro lectiones ſunt num. XV. Capita XL. Teſtimonia ex aliis ſacræ paginæ libris XXX. [2] Verſus MMDLVI.

Lectio I. ita incipit, Primum quidem ſermonem. Caput habet unum. Teſtimonium unum nempe, primum, [3] Verſus XL.

Lectio II. ita incipit, Et in diebus illis ſtans Petrus. *cap. 1. verſ. 14.* Caput habet unum, nempe, II. Teſtimonium unum, nempe, II. Verſus XXX.

Lectio III. ita incipit, Et cum complerentur dies Penteceoſtes. *cap. 2. verſ. 1.* Caput habet unum, nempe, III. Teſtimonia quatuor, nempe, III. IV. V. & VI. Verſus CIX.

Lectio IV. ita incipit, Petrus autem, & Joannes aſcendebant in templum, *cap. 3. verſ. 1.* Caput habet unum, nempe, IV. Teſtimonia tria, nempe, VII. VIII. & IX. Verſus CXXXVI.

Lectio V. ita incipit, Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. *cap. 4. verſ. 32.* Capita habet duo, nempe, V. & VI. Verſus C.

Lectio VI. ita incipit, In diebus autem illis creſcente numero Diſcipulorum. *cap. 6. verſ. 1.* Capita habet duo, nempe, VII. & VIII. Teſtimonia octo, nempe, X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. & XVIII. Verſus CCXX.

Lectio VII. ita incipit, Facta eſt autem in illâ die perſecutio magna in Eccleſiam. *cap. 7. 1.* Capita habet quatuor, nempe, IX. X. XI. XII. Teſtimonium unum, nempe, XIX. Verſus CXX.

Lectio VIII. ita incipit, Saulus autem adhuc ſpirans minarum. *cap. 9. verſ. 1.* Caput unum habet, nempe XIII. Verſus XCV.

Lectio IX. ita incipit, Factum eſt autem, ut Petrus, dum tranſiret univerſos. *cap. 9. verſ. 32.* Capita habet tria, nempe, XIV. XV. XVI. Verſus CCL.

Lectio X. ita incipit, In his autem diebus ſupervenerunt ab Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam. *cap. 11. 27.* Capita habet ſex, nempe, XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. Teſtimonia ſex, nempe, XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV. Verſus CCC.

Lectio XI. ita incipit, Et quidam deſcendentes de Judæa docebant fratres &c. *cap. 15. verſ. 1.* Capita habet duo, nempe, XXIII. & XXIV. Teſtimonium unum, nempe, XXVI. Verſus CC.

Lectio

[1] Hæc Lectionum enumeratio in Regio-Alexandrino tantùm codice reperitur; eorumque numerus antiquis liturgicis Alexandrinæ Eccleſiæ diebus planè reſpondet, ut in ſua ad Monumenta Vet. præfatione Zaccagnius oſtendit.

[2] Malè in ſcripto codice, στίχοι μα΄: ſunt enim verſus MMDLVI. ut infrà, in calce Epiſtolarum catholicarum adnotatur licèt ſupputati lectionum verſus ſint 2560.

[3] Numerum verſuum, à librario omiſſum, Zaccagnius ex Actuum textu ſupplevit.

Ἀνάγνωσις ιβʹ. οὕτως, Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν. κεφαλαίων III. κέ. κϛʹ. κζʹ. μαρτυρίας I. κζ. στίχων ρπʹ.

Ἀνάγνωσις ιγʹ. οὕτως. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλῶν εἶναι ἐν Κορίνθῳ. κεφαλαίων III. κή. κθʹ. λʹ. μαρτυρίας μιᾶς, κή. στίχων σμʹ.

Ἀνάγνωσις ιδʹ. Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι, ἀνεβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα. κεφαλαίων πέντε, λά. λβʹ. λγʹ. λδʹ. λέ. μαρτυρίας μιᾶς, κθʹ. στίχων σϟγʹ.

Ἀνάγνωσις ιέ. οὕτως, Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβεν διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον. κεφαλαίων II. λϛʹ. λζʹ. στίχων σξή.

Ἀνάγνωσις ιϛ. οὕτως, Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς Ἰταλίαν. κεφαλαίων III. λή. λθʹ. μʹ. μαρτυρίας μιᾶς λʹ ; [1] στίχων ριθʹ. στίχοι κέ.

Διεῖλον τὰς ἀναγνώσεις τῆς βίβλου τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὰ κεφάλαια ἑκάστης ἀναγνώσεως παρέθηκα, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ φερομένας μαρτυρίας, ἔτι δὲ καὶ ἴσων ἑκάστη στίχων τύγχανει.

Στίχοι ροβʹ. Κεφάλαια μὲν τὰ ὅλα μʹ. τὰ δὲ τούτοις ἑπόμενα μή. ἅτινα τὰς σημειώσεις ἔχουσι διὰ κινναβάρεως.

Καὶ οὗτοι οἱ ἀριθμοὶ, ὡς [2] εὑρήσεις κειμένους ἐν τῷ τεύχει κατὰ τὸ ὕφος τῆς ἀναγνώσεως μετὰ μʹ κεφάλαια, καὶ λʹ μαρτυρίας· εἰσὶν δὲ οἱ πάντες λϛʹ.

I. Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε.

II. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος.

III. Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς.

IIII. Πέτρος δὲ, καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν.

II. Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους.

III. Διὰ δὲ χειρῶν τῶν Ἀποστόλων.

IIIC. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν.

IIIII. Ἔστησαν δὲ μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας, ὁ ἄνθρωπος οὗτος.

Lectio XII. ita incipit. Cùm autem perambulaſſent Amphipolim. *cap.* 17 *verſ.* 1. Capita habet tria, nempe, XXV. XXVI. XXVII. Teſtimonium unum, nempe XXVII. Verſus CLXXX.

Lectio XIII. ita incipit. Factum eſt, autem cùm Apollo eſſet Corinthi. *cap.* 19. *verſ.* 1. Capita habet tria, nempe, XXVIII. XXIX. & XXX. Teſtimonium I. nempe, XXVIII. Verſ. CCXL.

Lectio XIV. ita incipit, Poſt dies autem iſtos præparati aſcendebamus in Hieruſalem *cap.* 21. *verſ.* 15. Capita habet quinque, nempe, XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. & XXXV. Teſtimonium unum, nempe, XXIX. Verſus CCXCIII.

Lectio XV. ita incipit, Biennio autem expleto, accepit ſucceſſorem Felix Portium Feſtum. *cap.* 24. 27. Capita habet duo nempe, XXXVI. & XXXVII. Verſus CCLXVIII.

Lectio XVI. ita incipit. Ut autem judicatum eſt navigare nos in Italiam. *cap.* 27. *verſ.* 1. Capita habet tria, nempe, XXXVIII. XXXIX. & XL. Teſtimonium unum, nempe, XXX. Verſus CXIX. Hujus autem Elenchi verſus ſunt XXV.

Diſtinxi lectiones libri Actuum Apoſtolorum, & ſingularum lectionum capita unà cum teſtimoniis, quæ in unaquaque ipſarum referuntur, appoſui. Inſuper quot ſingulæ verſibus conſtent deſignavi.

Verſus CLXXII. Capita quidem omnia ſunt XL. eorum verò ſubdiviſiones ſunt XLVI. eæque cinnabari exarantur.

Et hæ ſunt numerorum notæ,* quas reperies in codice è regione textus Actuum Apoſtolorum, poſt XL. capitula, & triginta teſtimonia, ſunt autem omnes XXXVI.

I. Primum quidem ſermonem feci de omnibus, Theophile. *cap.* 1. 1.

II. Et in diebus iſtis ſurgens Petrus. *cap.* 1. 15.

III. Et cum compleretur dies Pentecoſtes, *cap.* 2. 1.

IV. Petrus autem, & Joannes aſcendebant in templum. *cap.* 3. 1.

V. Dimiſſi autem venerunt ad ſuos. *cap.* 4. 23.

VI. Per manus autem Apoſtolorum. *cap.* 5. 12.

VII. In diebus autem illis, creſcente numero diſcipulorum. *cap.* 6. 1.

VIII. Statuerunt autem falſos teſtes, qui dicerent, Homo iſte. *cap.* 7. 13.

1 Malè in ſcripto codice, στίχων κέ.

2 In Vaticanæ Bibliothecæ Codice Regio-Alexandrino ſcribitur εὑρήσετε μένους ; ſed nos legendum conjecimus εὑρήσεις κειμένους. Quid autem in hac adnotatione ſibi velit Euthalius, non ſatis clarè conſtat. Forteaſſe numeros illos in codice Cæſarienſis Bibliothecæ à ſe repertos, Euthalius in ſuum exemplar tranſtulit, ne poſteri ignorarent, quo pacto Euſebius Apoſtolorum Actus in privatum uſum diſtinxerit. In codice tamen Regio-Alexandrino, ut & alia nonnulla hujus generis, ita & has numerorum notas librarius ad oram textûs Actuum Apoſtolorum ſcribere neglexit. *Laur, Zaccagnius.*

ΠΙΙΙΙ. Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς, καὶ φόνου.	IX. Saulus autem adhuc ſpirans minarum, & cædis. *cap.* 9. 1.
Δ. Αἱ μὲν οὖν Ἐκκλησίαι καθ᾽ ὅλης τῆς Ἰουδαίας.	X. Eccleſia quidem per totam Judæam. *cap.* 9. 31.
ΔΙ. Ἐγένετο δὲ αὐτὸν καὶ ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι.	XI. Factum eſt autem ut dies multos moraretur in Joppe apud Simonem quendam. *cap.* 9. 43.
ΔΙΙ. Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης.	XII. Et illi quidem, qui diſperſi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat. *cap.* 11. 19.
ΔΙΙΙ. Κατ᾽ ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν Ἡρώδης.	XIII. Eodem autem tempore miſit Herodes Rex manus, *cap.* 12. 1.
ΔΙΙΙΙ. Ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανεν, καὶ ἐπληθύνετο.	XIV. Verbum autem Domini creſcebat & multiplicabatur. *Ibid.* 24.
ΔΠ. Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ Παῦλον.	XV. Et cùm à Papho navigaſſet Paulus. *cap.* 13. 13.
ΔΠΙ. Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν.	XVI. Factum eſt autem Iconii, ut ſimul introirent. *cap.* 14. 1.
ΔΠΙΙ. Καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἦλθον εἰς τὴν Παμφυλίαν.	XVII. Tranſeunteſque Piſidiam, venerunt in Pamphyliam. *Ibid.* 23.
ΔΠΙΙΙ. Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σίλαν, ἐξῆλθεν.	XVIII. Paulus autem, electo Sila, profectus eſt. *cap.* 15. 40.
ΔΠΙΙΙΙ. Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν.	XIX. Cum autem perambulaſſent Amphipolim. *cap.* 17. 1.
ΔΔ. Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ Παύλου.	XX. Paulus autem cùm Athenis eos expectaret. *Ibid.* 16.
ΔΔΙ. Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν.	XXI. Poſt hæc egreſſus ab Athenis. *cap.* 18. 1.
ΔΔΙΙ. Ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς.	XXII. Paulus verò cum adhuc permanſiſſet dies multos. *Ibid.* 18.
ΔΔΙΙΙ. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλὼ εἶναι.	XXIII. Factum eſt autem cùm Apollo eſſet Corinthi. *cap.* 19. 1.
ΔΔΙΙΙΙ. Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα.	XXIV. Cùm autem perambulaſſet partes illas. *cap.* 20. 2.
ΔΔΠ. Ἡμεῖς δὲ προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀνήχθημεν.	XXV. Nos autem aſcendentes navim, navigavimus. *Ibid.* 13.
ΔΔΠΙ. Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας.	XXVI. Cùm autem factum eſſet ut navigaremus abſtracti ab eis. *cap.* 21. 1.
ΔΔΠΙΙ. Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἐπισκευασάμενοι.	XXVII. Poſt dies autem iſtos præparati; *Ibid.* 15.
ΔΔΠΙΙΙ. Τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλές.	XXVIII. Poſterâ autem die volens ſcire diligentiùs. *cap.* 22. 30.
ΔΔΠΙΙΙΙ. Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὴν ἐνέδραν.	XXIX Audiens autem filius ſororis Pauli inſidias. *cap.* 23. 16.
ΔΔΔ. Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ Ἱερεὺς Ἀνανίας.	XXX. Poſt quinque autem dies deſcendit Sacerdos Ananias. *cap.* 24. 1.
ΔΔΔΙ. Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος.	XXXI. Reſpondit autem Paulus, annuente ſibi Præſide. *Ibid.* 10.
ΔΔΔΙΙ. Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβε διάδοχον ὁ Φῆλιξ.	XXXII. Biennio autem expleto, accepit ſucceſſorem Felix. *Ibid.* 27.
ΔΔΔΙΙΙ. Ἡμερῶν δὲ πλειόνων διαγενομένων.	XXXIII. Et cùm dies plures tranſacti eſſent. *cap.* 25. 13.
ΔΔΔΙΙΙΙ. Τῇ δὲ ἐπαύριον εἰσελθόντος τοῦ Ἀγρίππα.	XXXIV. Altera autem die, cùm ingreſſus eſſet Agrippa. *Ibid. verſ.* 23.
ΔΔΔΠ. Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν.	XXXV. Ut autem judicatum eſt navigare nos in Italiam. *cap.* 27. *verſ.* 1.
ΔΔΔΠΙ. Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ, παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, Ἀλεξανδρινῷ.	XXXVI. Poſt menſes autem tres navigavimus in navi Alexandrinâ, quæ in inſula hyemaverat. *cap.* 28. *verſ.* 11.
Ὁμοῦ ἀριθμοὶ λϛ΄. Στίχοι μ΄. a)	Omnes ſimul numeri XXXVI. Verſus XL. a)

a) non de toto libro, ſed de lectione intellige.

Capitula

Capitula Libri Actuum Apoſtolorum

è MS. Vatican. Cod. Oratorii B. VI.

I. POſt paſſionem ſuam Dominus in multis argumentis apparet diſcipulis; & die quadrageſimo allocutus eos, aſcendit in cœlum: qui, promittentibus Angelis ſic eum eſſe venturum, regrediuntur in Hieruſalem. *Cap. I. verſ. I.*

II. Ad complendam Pſalmiſtæ prophetiam, duodecimus pro Juda traditore Matthias ordinatur Apoſtolus. I. 15.

III. Completa die Pentecoſte deſcendens Spiritus Sanctus in diſcipulos, variarum eis tradit ſcientiam linguarum: quod audientes Judæi, muſto eos eſſe plenos aſſeverant. II. 1.

IV. Stans Petrus cum Undecim, teſtimonium de Jeſu perhibet: & compuncti qui audiunt, credunt; & baptizantur: atque adjiciuntur Eccleſiæ animæ quaſi tria milia. II. 54.

V. Pulcherrima in Hieroſolymis naſcentis Eccleſiæ vita deſcribitur: ubi Apoſtolis plura ſigna facientibus, credentium quotidie numerus augetur. II. 42.

VI. Petrus & Johannes claudum in ingreſſu Templi ſalvant: & admirante ſuper hoc populo, in nomine Jeſu eum ſanatum declarant, qvos ſupervenientes Sacerdotes & Sadducæi in carcerem tradunt, credentibus de turba quinque milibus virorum. III. 1.

VII. Iidem reducti ad Concilium, fiducialiter prædicant in nomine Jeſu Chriſti unicam eſſe cunctis viam ſalutis: ac Principes interdicentes ne in hoc nomine doceant; Apoſtolica auctoritate contemnunt. IV. 5.

VIII. Iidem referunt ſuis minas principum: quibus mox ad Deum vocem levantibus, advenit Spiritus Sanctus; & majorem eis prædicandi fiduciam tribuit. IV. 23.

IX. Item una anima primitivæ Eccleſiæ vita refertur: ubi Joſeph qvia fideliter poſſeſſa reliqvit, congruum ſuæ fidei ab Apoſtolis nomen accipit, at Annanias & Sapphira qvia Deo mentiri conabantur; cita morte, perfidiæ culpam expiant. IV. 32.

X. Clareſcentibus Apoſtolorum ſignis, aliarum qvoqve civitatum multitudo Hieſolymam ſananda confluit. V. 12.

XI. Miſſos in carcerem Apoſtolos Angelus nocte ad prædicandum educit, quod comperti Principes verbis eos terrere temptant; nec valent: interficere cogitant; ſed Gamalihel interveniente vetantur: cædunt, minanturqve; nec eos ab evangelizando coercent. V. 17.

XII. Multiplicato diſcipulorum numero, ſeptem Diaconi ordinantur; & creſcente Dei verbo, etiam Sacerdotum turba non modica ſubjugatur fidei. VI. 1.

XIII. Stephanus in nomine Jeſu Chriſti magnis eminet ſignis, quem infidelium factio, qvia veritate vincere neqvit; falſorum teſtium ſuffragia qværit; eumqve ad concilium protrahit. VI. 8.

XIV. Idem interrogante Sacerdotum Principe, arguit eos ſemper Dei legi fuiſſe rebelles; qvi & priùs Prophetas & nuper Chriſtum occiderint. VII. 1.

XV. Idem frementibus in eum auditoribus, etiam ſe Jeſum à dextris Dei ſtantem videre teſtatur; & lapidantibus ſe veniam precatur. Eccleſia qvoqve Hieroſolymitana Saulo inſtante diſpergitur. VII. 54.

XVI. Philippo Diacono in Samaria Chriſtum prædicante, & ſigna faciente, multi credunt & baptizantur: in quibus & Simon baptizatus adhæret Philippo. VIII. 5.

XVII. Deſcendentes Samariam Petrus & Johannes, imponunt manus credentibus, ut accipiant Spiritum Sanctum: qvod emere pecunia cupiens Simon, anathemate damnatur. VIII 13.

XVIII. Philippus jubente Angelo viam Gazæ petit, ubi inſtructo ac baptizato Aethiopiæ (*leg.* Aethiope,) Gentium primitias Domino conſecrat. VIII. 26.

XIX. Saulus ad perſeqvendam Eccleſiam Damaſcum pergens, cœleſti increpatione coercetur: mora baptizatus ab Aunania, continuò Jeſum in Synagogis prædicat. *IX.* 1.

XX. Idem qværentibus eum Judæis interficere, per murum nocte dimittitur: & veniens Hieroſolymam, Barnaba duce Apoſtolis conjungitur, ſed & ibi à Græcis paſſus inſidias, Tarſum transfertur à fratribus, cujus furore ſedato, Eccleſia per totam Judæam, Galilæam, & Samariam libera pace fruitur. *IX.* 23.

XXI. Petrus in Lydda (qvæ nunc Dioſpolis vocatur) paralyticum erigit Aneam: & in Joppe Tabitham à morte ſuſcitat. *IX.* 32.

XXII. Cornelius Centurio monente Angelo Petrum ad ſe imbuendum invitat: cui mox Petrus & Ipſe viſione cœleſti admonitus occurrit. *X.* 1.

XXIII. Veniente Cæſaream Petro, Cornelius viſionem Angeli replicat: & audito ab eo Dei verbo, Spiritus Sancti gratia cum ſuis, & ante perceptionem Baptiſmi perfunditur. X, 25.

XXIV. Petrus diſceptantibus contra ſe Judæis, cur Gentibus prædicaverit; ut hæc Divinitus fuerint procurata demonſtrat. XI, 1.

XXV. Fœnicem uſque & Cyprum & Antiochiam verbum Evangelii diſſeminatur: & in Antiochia docentibus Barnaba & Paulo, primùm diſcipuli Chriſtiani vocantur. *XI.* 19.

XXVI. Agabo famem prophetante, Barnabas & Saulus de Antiochia Judæam cum eleemoſynis mittuntur. *XI.* 27.

XXVII. Herodes occiſo Jacobo, Petrum retrudit in carcerem: unde eductus ab Angelo, venit ad domum Mariæ matris Johannis. *XII.* 5.

XXVIII. Idem Herodes, non invento Petro, deſcendit Cæſaream: ubi Angelo percuſſus, liberum prædicantibus verbum iter reliqvit. *XII.* 58.

XXIX. Barnabas & Saulus reverſi Antiochiam, jubente Spiritu Sancto ordinantur Apoſtoli: & mox navigantes Cyprum, excæcato mago Elyma, Sergium Paulum Proconſulem doctrina fidei inluminant. *XII.* 25.

XXX. Paulus & Barnabas devenientes Antiochiam Piſidiæ, prædicant in Synagoga: quos multi & Judæorum & Proſelytorum credentes ſeqvuntur. *XIII.* 13.

XXXI. Rurſum plures de Gentibus conveniunt ad audiendum verbum: qvos zelantes Judæi, ejiciunt Paulum ac Barnabam de finibus ſuis. *XIII.* 44.

XXXII. Idem in Iconio diu prædicantes, multos & de Judæis & de Gentibus convertunt ad fidem: ſed infidelium impetu propulſati, Lyſtram petunt & Derben. *XIV.* 1.

XXXIII. Idem docent in Lyſtris: ubi claudo curato per Paulum, dij ſunt æſtimati; & vix turbas ne ſibi immolent ſedant. *XIV.* 7.

XXXIV. Commoti à Judæis Lycaonij lapidant Paulum: qui refocilatus à ſuis, nihilominus cuncta docendo pervagatur. *XIV.* 18.

XXXV. Docentibus in Antiochia pſeudoapoſtolis credentes ex Gentibus circumcidi debere; Paulus & Barnabas pro hac quæſtione Hieroſolymam deſtinantur: ubi eadem quæſtione mota, fit Conventus Apoſtolorum; & miſſa ad fratres epiſtola, qvid Evangelii veritas habeat edocent. *XV.* 1.

XXXVI. Barnabas propter Johannem diſcedens à Paulo, navigat Cyprum: & Paulus electo Syla pervenit Lyſtram: ubi Timotheum adſumens circumcidit. *XV.* 36.

XXXVII. Prohibetur Paulus loqvi verbum in Aſia vel Bithynia; & Macedoniæ potius evangelizare jubetur, ubi adveniens, primam Lydiam purpurariam convertit ad Dominum. *XVI.* 6.

XXXVIII. Idem pythonem à puella ejecit: & commota civitate flagellatus cum Sila carceri datur: qui à Domino ſoluti, carcerarium catechizatum baptizant. *XVI.* 16.

XXXIX. Prædicantibus in Theſſalonica Paulo & Syla, multi credunt: at Judæi conturbant civitatem, trahentes Jaſonem ad principes, prædicant abeuntes in Berœa; ſed & inde Judæis perſequentibus pulſi, transferuntur Athenas. *XVII.* 5.

XXXX. Paulus cum Judæis & Colentibus cum Epicureis & Stoicis diſputat Athenis: & in Ariopago de Deo diſſerens, quoſdam ſui ſectatores efficit. *XVII.* 56.

XLI. Idem Corintho ſcenefactoriam artem cum Aquila & Priſcilla exercet: & contradicentibus verbo Judæis, multi Corinthiorum credunt ac baptizantur; admonente eum Domino ne à prædicando laſſeſcat. *XVIII.* 5.

XLII. Temptant Judæi inſurgere in Paulum; ſed à Gallione Proconſule repelluntur: qvi profecturus in Syriam tondet ſibi caput in Cenchris portu Corinthiorum. *XVIII.* 12.

XLIII. Apollo veniens Epheſum myſterium Dominici Baptiſmatis à Priſcilla diſcit & Aquila. *XVIII.* 24.

XLIV. Paulus ibidem deveniens, qvoſdam diſcipulos in nomine Jeſu Chriſti baptizat: & biennio moratus in Aſia, cuncta docendo perluſtrat. *XIX.* 1.

XLV. Temptantes Scevæ filios in nomine Jeſu dæmonas ejecere, dæmonioſus corripit. Magi credentes ſuos libros comburunt, & Paulus tranſit à Macedonia & Achaia Hieroſolymam ire diſponit. *XIX.* 13.

XLVI. Demetrius argentarius Epheſiorum civitatem pro defenſione Dianæ conturbat. *XIX.* 23.

XLVII. Paulus iter faciens in Syriam, venit Troadam; ubi adoleſcentem cadendo mortuum, orando reſuſcitat. *XX.* 1.

XLVIII. Idem ex ordine Miletum veniens, Majores natu Epheſiorum alloquitur; ſe exemplum virtutis eis præbuiſſe conteſtans. *XX.* 13.

XLIX.

XLIX. Idem Tyrum ex ordine Cæſaream que peruenit: Ubi Agabo prophetante, vincula ſibi futura intrepidus audit. XXI. 1.

L. Idem veniens Hieroſolymam, Jacobo & Senioribus per ordinem ſua geſta replicat; atque ob declinandum Judæorum ſcandalum, manè Templum purificatus ingreditur. XXI. 15.

LI. Orantem in Templo Paulum Judæi foras extrahunt, quem ſuperueniens Tribunus, morti quidem eripit; ſed vinculis ſtringit. XXI 27.

LII. Allucutus populum Paulus, & de ſua cæleſti vocatione referens; morte ab eo dignus adjudicatur: quem torqueri jubens Tribunus; ubi Romanum audit, dimittit. XXI. 40.

LIII. Reductus in concilium Paulus, Pontificem ſe injuſtè judicantem redarguit; & pugnantibus pro eo Phariſæis, à Tribuno in caſtra reducitur; ac Divina per noctem viſione confirmatur. XXII. 30.

LIV. Devovent ſe Judæi occidere Paulum: quod animadvertens Tribunus, eum Cæſaream ad Felicem mittit Præſidem. XXIII. 12.

LV. Accuſans Paulum Tertullus rhetor apud Præſidem Felicem, ad primum ipſius reſponſum falſa peroraſſe convincitur: nec tamen ipſe abſolvitur; ſed usque ad Præſidatum Feſti in Cæſarea retinetur. XXIV. 1.

LVI. Venienti Hieroſolymam Feſto Judæi contra Paulum ſuggerunt: ſed & in Cæſeara graviſſimis eum quæſtionibus affligentes, cogunt appellare Cæſarem. XXIV. 27.

LVII. Feſtus Agrippæ regi de Paulo & pſius ſecretò & poſt in Concilio refert. XXIV. 13.

LVIII. Paulus Agrippa permittente, pro ſe rationem reddit; atque omnium judicio innocens eſſe decernitur. XXVI. 1.

LIX. Traditur Paulus Centurioni Julio ducendus in Italiam: & ubi Cretam perventum eſt, quærentibus nautis divertere Fœnicem ad hyemandum, oborta tempeſtas cæca relidit eos in altum. XXVII. 1.

LX. Deſperantes ſocios Paulus Angelico ſolatur oraculo: qui ad prædictum illius, quartadecima die perditis rebus omnibus, evadunt cuncti ad terram. XXVII. 21.

LXI. Paulus in Melite invadentem ſe viperam jactat in focum: ac patrem Principis inſulæ à febribus & dyſenteria ſalvat. XXVIII. 1.

LXII. Idem hyeme transacta, Syracuſas cum ſuis ac Puteolos pervenit, quique ubi Romam ingreditur, cum cuſtodiente ſe milite manere permittitur. XXVIII. 11.

LXIII. Idem convocatis ad ſe primis Judæorum, cur ſit adductus edocet: & ſtatuto die pluribus ad ſe venientibus, de fide Jeſu exponit: manensque biennio in ſuo conducto, omnibus ad ſe intrantibus regnum Dei prædicat. XXVIII. 17.

Verſus IIIDC. (4600.)

Ex Codd. Vatican. 4221. *S. Pauli* *& Oratorii B. VII.*

I. Ubi præcepit Jeſus diſcipulis, ab Hieruſalem ne diſcederent. Cap. I. v. 1. Ubi reverſi ſunt Hieroſolymam ad montem qui vocatur Oliveti. I. 12.

II. Petrus de Juda condiſcipulis ſuis loquitur, ut pro eo è duobus unum eligerent. I. 15.

III. Ubi Spiritus Sanctus de cælo deſcendit ſuper Apoſtolos in locum, ubi congregati fuerant. II. 1.

IV. Ubi Petrus dicit, Judæis *Non enim (ſicut exiſtimatis) hi ebrii ſunt; cùm ſit hora diei tertia.* II. 14.

V. Ubi de Domino Jeſu viris Iſrahelitis loquitur & de ſcripturis Divinis II. 22.

VI. Ubi Petrus Judæis dicit: *Pœnitentiam agite: & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine J ſu Chriſti.* II. 38.

VII. Ubi Apoſtolis crediderunt; & baptizatæ ſunt animæ tria milia. II. 41.

VIII. Ubi Petrus & Johannes aſcendentes in Templum, paralyticum ſanant. III. 1.

IX. Ubi loquebantur Apoſtoli ad populum: & ſupervenerunt Sacerdotes & Magiſtratus Templi; & injecerunt in eos manus. IV. 1.

X. Videntes autem Petri conſtantiam & Joannis, admirabantur. IV. 13.

XI. Dimiſſi Apoſtoli, venerunt ad ſuos; & narraverunt omnia. IV. 23.

XII. Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una. IV. 32.

XIII. Ubi quidam vir Ananias cum Safira uxore ſua defraudaverunt de pretio agri, & expiraverunt. V. 1.

XIV. Per manus autem Apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe. V. 12.

XV. Ubi Princeps Sacerdotum & omnes qui cum illo erant, injecerunt manus in Apoſto-

Apoſtolos; & poſuerunt eos in cuſtodia. V. 17.

XVI. Ubi cæſis Apoſtolis, Judæi denuntiaverunt eis ne loquerentur in nomine Jeſu. V. 39.

XVII. Ubi creſcente numero diſcipulorum, factum eſt murmur Græcorum adverſus Hebræos. VI. 1.

XVIII. Stephanus plenus gratia & fortitudine faciebat ſigna magna & prodigia coram plebe. VI. 8.

XIX. Stephanus loquitur populo de Patriarchis, incipiens ab Abraham uſque ad Moyſen. VII. 2.

XX. Ubi hæc audientes, deſſecabantur cordibus ſuis; & ſtridebant dentibus in eum. VII. 54.

XXI. Facta eſt autem perſecutio magna in Eccleſia, quæ eſt Hieroſolymis. VIII. 1.

XXII. De Simone magno. VIII. 9.

XXIII. Simon magus pecuniam Apoſtolis offert (*al.* defert) VIII. 18.

XXIV. Ubi Angelus Domini Philippo loquitur. VIII. 26.

XXV. Ubi Saulus à Principe Sacerdotum petit epiſtolas in Damaſcum. IX. 1.

XXVI. Ubi Saulus conualeſcens, confundebat Judæos. IX. 22.

XXVII. Petrus veniens Lyddæ ad Sanctos, Aenean ab annis octo jacentem in grabato ſanat; & diſpulam in Joppe nomine Tabitam reſuſcitat. IX. 32.

XXVIII. De cornelio. X. 1.

XXIX. Ubi Cornelius Petrum ſpectat (*al.* ſperat.) X. 24.

XXX. Cornelius viſum Petro narrat. X. 30.

XXXI. Ubi Judæi dicunt Petro: *Quare introiſti ad viros præputium habentes?* *XI. 1.*

XXXII. Propheta Agabus famem annuntiat. XI. 27.

XXXIII. Ubi Herodes Jacobum fratrem Johannis occidit; & Petrum miſit in carcerem. XII. 1.

XXXIV. Ubi milites turbati ſunt pro Petro. XII. 18.

XXXV. Ubi ſeparat Spiritus Sanctus Paulum & Barnabam ad prædicandum. XII. 25.

XXXVI. Paulus & qui cum eo erant, navigantes venerunt Pergen Pamphyliæ. XIII. 13.

XXXVII. Paulus de reſurrectione Chriſti Judæis prædicat XIII. 25.

XXXVIII. Iconio intrant in Synagogam Apoſtoli: & credidit Judæorum & Græcorum copioſa multitudo. XIV. 1.

XXXIX. In Lyſtris claudum ex utero matris ſuæ, Paulus ſanat. XIV. 7.

XL. Ubi quidam deſcendentes de Judæa, docebant fratres circumcidi ſecundum morem (*al.* legem) Moyſi. XIV. 27.

XLI. Ubi Apoſtoli ſcribunt credentibus ex Gentibus, non mandaſſe eos, qui circumciſionem prædicabant. XV. 22.

XLII. Ubi Paulus & Barnabas directi ab Apoſtolis Antiochiam: & congregatæ multitudini tradiderunt epiſtolam. XV. 30.

XLIII. De Timotheo diſcipulo. XVI. 1.

XLIV. Ubi Paulus viſitatur; & videt virum Macedonem ſtantem & deprecantem eum. XVI. 8.

XLV. De Lydda purpuraria. XVI. 14.

XLVI. De puella habente ſpiritum pythonem. XVI. 16.

XLVII. Ubi Judæi zelantes Paulum, concitaverunt turbam ad domum Jaſonis. XVII. 5.

XLVIII. Paulus Athenienſibus dicit de ignoto Deo. XVII 16.

XLIX. Ubi quidam viri adhærentes Paulo, crediderunt, & Dionyſius Areopagita cum uxore ſua (*al.* cum muliere nomine Damaris.) XVII. 34.

L. Gallione autem Proconſule Achaia inſurrexerunt uno animo Judæi in Paulum. XVIII. 12.

LI. De Judæo Apollo, & baptiſmate Johannis. XVIII. 24.

LII. Ubi temptaverunt quidam & de circumeuntibus Judæis Exorciſtis. XIX. 13.

LIII. De Demetrio argentario. XIX. 23.

LIV. Ubi poſtquam ceſſavit tumultus, vocatis Paulus diſcipulus, valedixit; & profectus eſt.
Et de adoleſcente nomine Eutycho, qui de tertio cœnaculo cecidit deorſum. XX. 1.

LV. Cùm autem conveniſſet Paulus diſcipulos in Aſſon, aſſumpto eo venerunt Mytilenem: & mittens Epheſum, vocavit Majores natu Eccleſiæ: & monens, allocutus eſt eos & conteſtatus. XX. 13.

LVI. Cùm autem factum eſſet ut navigaremus abſtracti ab eis, recto curſu venimus Choum. XXI. 1.

LVII. Ubi Agabus Propheta à Judæa veniens Cæſaream, tulit zonam Pauli (*al. add.*) & alligavit ſibi pedes & manus, & dixit: *Hæc dicit Spiritus Sanctus.* XXI. 10.

LVIII. Poſt dies autem iſtos præparati aſcendebamus Hieruſalem. XXI. 8.

LIX. Ubi Paulus aſſumptis viris, poſtera die purificatus cum illis intravit in Templum. XXI. 26.

LX. Ubi dicit: *Viri fratres & patres audite quam ad vos nunc reddo rationem.* XXII. 1.

LXI. Ubi de Anania Paulus loquitur; & de his quæ ei acciderunt dicit. XXII. 12.

LXII. Ubi Princeps Sacerdotum Ananias præcepit adſtantibus ſibi, percutere os Pauli,

Pauli, (*al. add.*) reddente pro ſe ratio-nem, XXIII. 1.
LXIII. Ubi de Judæis quidam devoverunt ſe, dicentes neque manducaturos neque bibituros donec Paulum occiderent. XXIII. 12.
LXIV. Ubi tribunus dimiſit adoleſcentem, præcipiens ei, ne cui, loqueretur. XXIII. 22.
LXV. Ubi milites ſecundùm præceptum ſibi aſſumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. XXIII. 31.
LXVI. Ubi Ananias Princeps Sacerdotum poſt quinque dies cum Senioribus quibusdam & Tertullo oratore, adverſus Paulum Cæſaream deſcenderunt. XXIV. 1.
LXVII. Ubi Præſidi Paulus loquitur. XXIV. 10.
LXVIII. Ubi Felix ſciens de via, diſtulit: qui & ſucceſſorem Feſtum accepit. XXIV. 22.
LXIX. Ubi Agrippa Rex & Bernice Cæſaream deſcenderunt ad ſalutandum Feſtum. XXV. 13.
LXX. Ubi Paulus extenſa manu cœpit rationem reddere Regi Agrippæ. XXVI. 1.
LXXI. Ubi hæc eo loquente & rationem reddente, Feſtus magna voce dixit. *Inſanis Paule.* XXVI. 24.
LXXII. Ubi navem Adrumetinam aſcendunt. XXVII. 1.
LXXIII. Ubi navigantes in Adria, rogat Paulus ut cibum ſumerent & vipera à calore invaſit manum ejus. XXVII. 27.
LXXIV. Ubi poſt menſes tres in navem Alexandrinam quæ in inſulam hyemaverat, navigaverunt. XXVIII. 11.
Verſus III DCC. (3700.)

ACTA PASSIONIS

S. PAMPHILI MARTYRIS

ex libris Euſebii Cæſareenſis de illius Vita

Juxta Mſ. Medicæum Regis Chriſtianiſſimi.

PARS PRIOR

Omnium duodecim qui cum ipſo paſſi ſunt, atque inprimis Pamphili laudes complectens.

I.

Καιρὸς δὴ καλεῖ πρὸς πᾶσι τὸ μέγα καὶ περιβόητον ἀνιστορῆσαι θέατρον, Παμφίλου τοῦ ἁγίου Μάρτυρος, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων θαυμασίων ἀνδρῶν, καὶ πολυτρόπους εὐσεβείας ἄθλους ἐπιδεδεγμένων. Πλείστων γοῦν ὅσων κατὰ τὸν ἐγνωσμένον ἡμῖν διωγμὸν, ἀνδρισαμένων, τὸν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγῶνα σπανιώτατον, ὃν ἡμεῖς ἔγνωμεν, ἱστορήσαμεν, ἀθρόως ἐν αὐτῷ πᾶν εἶδος ἡλικιῶν τε σώματος, καὶ ψυχῶν ἀγωγῆς, βίου τε καὶ ἀναστροφῆς διαφόρου περιειληφότα, βασάνων τε ποικίλοις εἴδεσι, καὶ τοῖς κατὰ τὸ τέλειον μαρτύριον ἐνηλλαγμένοις στεφάνοις κεκοσμένον. Νέους τε γὰρ ἦν ἰδεῖν, καὶ κομιδῇ παῖδας τῶν σὺν αὐτοῖς Αἰγυπτίων τινὰς, ἡμετέρους δὲ ἄλλους (μεθ' ὧν καὶ ὁ Πορφύριος ἦν) ἀκμαίους τε αὖ σώματί τε ὁμοῦ καὶ φρονήσει, τοὺς ἀμφὶ τὸ ποθεινόν μοι ὄνομα, καὶ τὸν Ἰαμνήτην

I.

Tempus nunc monet, coram omnibus aperire theatrum magnum iſtud ac celeberrimum Sancti Martyris Pamphili, & eorum qui cum ipſo vitam finiverunt admirabilium virorum, & per varia pro pietate certamina circumductorum. Etenim licet plurimi ex nobis, tempore perſecutionis contra nos publicatæ, ſtrenue ſeſe geſſerint; horum tamen, de quibus nunc ſermo eſt, rariſſimum agonem nobisque cognitum, ideo potius ſcripſimus; quia in eo ſtatim aparebit, velut ſub uno aſpectu, omne genus tum ætatis corporeæ, tum ſpiritualis conditionis, vitæque & ſtudiorum diverſitas magna; ſed imprimis varietas tormentorum atque exinde ſecundum martyrii cujusque conſummationem paratarum cuique coronarum. Nam videre erit, quoſdam eorum, qui inter ipſos erant Ægyptiorum a) juniores atque omnino pueros; alios autem noſtrorum (in quibus etiam Porphyrius erat) viribus ſimul corporis ſimul & animi prudentia robuſtos;

DAN. PAPEBROCHII S. I. Notæ.

a) Procul ab auctoris mente aberravit Interpres, apud Lipomannum & Surium, cum vertit: *Adoleſcentes & pueros, atque adeo plane infantes, ex iis qui erant cum ipſis* (fortaſſis *Ægyptiis* interpres ſcripſerat, uti debebat) *alios autem pubeſcentes . . . nempe mihi cariſſimum Jamnitem Paulum.*

Παῦλον, Σέλευκόν τε καὶ Ἰουλιανὸν, ἄμφω τῆς Καππαδοκῶν γῆς ὡρμημένους· ἦσαν δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ ἱερᾷ πολιᾷ, βαθυτάτῳ τε γήρᾳ πεπυκασμένοι, Οὐάλης Διάκονος τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας, καὶ ὁ τοὔνομα ἐπαληθεύσας Θεόδουλος.

II. Τοιαύτη μὲν οὖν ἐν αὐτοῖς ἡ τῶν ἡλικιῶν ἐτύγχανε ποικιλία. ψυχῶν δὲ ἀγωγαῖς διηλλάττοντο, οἱ μὲν ἰδιωτικώτερον, οἷα παῖδες, καὶ ἁπλούστερον ἔτι τὸν νοῦν φοροῦντες, οἱ δὲ καὶ πάνυ στιβαρὸν καὶ ἐμβριθὲς κεκτημένοι τὸ ἦθος· ἦσαν δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ τοῖς τῶν ἱερῶν μαθημάτων οὐκ ἀνεπιστήμονες, συγγενῶς δὲ ἅπασιν ὑπερφυὴς καὶ ἐνάρετος ἡ ἀνδρεία προσῆν. Οἷα δέ τις ἐν ἀποστίλβουσιν ἄστροις ἡμεροφανὴς φωστὴρ, ἐν μέσοις διέπρεπεν ἐξαστράπτων, ὁ ἐμὸς δεσπότης (οὐ γὰρ ἑταῖρον προσειπεῖν ἔτι μοι θέμις τὸν θεσπέσιον καὶ μακάριον ὡς ἀληθῶς Πάμφιλον) παιδείας γὰρ οὗτος τῆς παρ᾽ Ἕλλησι θαυμαζομένης, οὐ μετρίως ἥπτο, τῆς τε κατὰ τὰ θεῖα δόγματα καὶ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς (εἰ χρὴ τὸ θρασύτερον, πλὴν ἀληθὲς, εἰπεῖν) ὡς οὐδέτερον ἔχοι τις φάναι τῶν κατ᾽ αὐτὸν ἥπτο· μεῖζον δὲ τούτων ἐκέκτητο πλεονέκτημα, τὴν οἴκοθεν, μᾶλλον δὲ θεόθεν αὐτῷ δεδωρημένην σύνεσίν τε καὶ σοφίαν.

III. Καὶ τὰ μὲν περὶ ψυχὴν οὕτως εἶχον οἱ πάντες. βίου δὲ αὖθις καὶ ἀναστροφῆς πλείστη τις ἐν αὐτοῖς ὑπῆρχε διαλλαγή· τοῦ μὲν Παμφίλου ἐξ εὐπατριδῶν κατάγοντος κατὰ σάρκα γένος, ἐπισήμως τε ταῖς κατὰ τὴν πατρίδα πολιτείαις διαπρέψαντος, τοῦ δὲ Σελεύκου ταῖς κατὰ τὴν στρατείαν ἀξίαις περιφανέστατα τετιμημένου, τῶν δὲ τῆς μέσης καὶ κοινῆς γεγονότων ἀγωγῆς. Οὐκ ἦν δὲ αὐτῶν ὁ χορὸς οὐδὲ τοῦ οἰκετικοῦ γένους ἐκτὸς, ὅ τε γὰρ ἡγεμονικῆς οἰκετίας θεράπων αὐτοῖς συγκατείλεκτο, καὶ ὁ Πορφύριος, τὸ μὲν δοκεῖν, τοῦ Παμφίλου γεγονὼς οἰκέτης, διαθέσει γε μὴν ἀδελφοῦ καὶ μᾶλλον γνησίου παιδὸς διενηνοχὼς οὐδὲν ἢ ἐλλείπων τῆς πρὸς τὸν δεσπότην κατὰ πάντα μιμήσεως. Καὶ τί γάρ; ἀλλ᾽ εἰ φαίη τις, αὐτοὺς ὁλόκληρον ἐν βραχεῖ τύπον ἐκκλησιαστικοῦ συστήματος περιειληφέναι, οὐκ ἂν ἐκτὸς βάλοι τῆς ἀληθείας, πρεσβυτερίου μὲν ἐν αὐτοῖς ἠξιωμένου τοῦ Παμφίλου, διακονίας τε Οὐάλεντος, τήν τε τῶν ἐπὶ τοῦ πλήθους ἀναγινώσκειν εἰθισμένων τάξιν εἰληχότων ἑτέρων· ὁμολογίας διὰ καρτερωτάτης μαστίγων ὑπομονῆς, ἔτι πάλαι πρὸ τοῦ κατὰ τὸ μαρτύριον τέλους τοῦ Σελεύκου διαπρέψαντος, καὶ τὴν τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας ἀποβολὴν ἐρρωμένως καταδεξαμένου. Τῶν τε λοιπῶν ἐπὶ τούτοις, διὰ κατηχουμένων καὶ πιστῶν τουτὶ λοιπὸν τῆς ὡς ἐν εἰκόνι σμικρᾷ μυριάνδρου ἐκκλησίας ἀφομοίωμα φερούσης ἀναπληρούντων.

eos ſcilicet qui cum dilectiſſimo meo confeſbantur, Jamnitem b) Paulum Seleucumque & Julianum, ambos ex Cappadocum regione huc advectos. Erant etiam inter illos quidam ſacra canicie & profunda ornati ſenectute; Valens nempe, Eccleſiæ Hieroſolymorum Diaconus, & nomen ſuum verificans c) Theodulus.

II. Hæc ergo inter eos erat ætatum varietas; ſed & mentes exercitatione diſtinguebantur, cum alii rudiores eſſent, utpote pueri, ſimpliciori adhuc intellectu utentes, alii jam formatam ac ſolidam haberent vivendi conſuetudinem. Quin etiam inveniebantur inter illos haud inexperti diviniorum diſciplinarum. Omnibus tamen æque congenita erat excellens quædam atque virtute fulta animi fortitudo. Præ omnibus autem, tanquam præ ſcintillantibus aſtris luminare majus, emicabat eorum medius Dominus meus; nec enim amplius fas mihi eſt d) ſodalem appellare, venerandum ac vere beatiſſimum Pamphilum. Etenim diſciplinarum, Gentilibus æſtimatarum, peritiam haud mediocrem conſecutus; in divinis dogmatibus ac cœlitus inſpiratis Scripturis omnium qui ſecum verſabantur (audacter, ſed tamen vere dico) apparebat verſatior; inſuper autem pollebat prærogativa, propriæ ſcilicet, aut potius à Deo donatæ, intelligentiæ ac ſapientiæ.

III. Sic quoad animam conſtitutis ſingulis, major adhuc differentia erat conditionum. Nam Pamphilus quidem, nobili ſecundum carnem genere prognatus, etiam præſignis erat muneribus in patria publice geſtis: Seleucus vero, præcipuis in militia honoribus fuerat decoratus; cum alii mediæ ferme conditionis eſſent. Sed neque in choro iſto ſervile genus deerat, cum ex Proconſulari familia adjunctus eis fuerit ſervus Porphyrius, ſpecie quidem tenus Pamphili mancipium, reipſa autem nihil à fratre, aut potius filio genuino diſcrepans, & nusquam à Domini ſui imitatione deficiens. Ecqvid porro? Si quis dixerit, ipſos omnem eccleſiaſticæ ordinationis formam numero ſuo complexos eſſe, nihil extra veritatem dixerit; cum Presbyterii dignitate ornatus fuerit Pamphilus, ad gradum Diaconatus evectus Valens, alii Lectorum munere fungi coram plebe conſueſſent; Seleucus vero, etiam ante Martyricum finem decoratus eſſet nobili confeſſione per generoſam verberum tolerantiam, fortiter etiam dignitatis militaris jacturam perpeſſus; ceteri vero tamqvam Catechumeni aut fideles veluti in imagine parva repræſentarent ſimilitudinem numeroſæ Eccleſiæ.

IV. In-

b) *Jamnia* ſive *Jamne* urbs maritina Palæſtinæ, haud procul Joppe, ſed totis 20 horariis leucis diſſita à Cæſarea, cujus Archiepiſcopo ſubeſt, etiam urbe maritima in confiniis Phœniciæ.

c) Θεόδουλος enim, *Dei ſervus*, interprætatur.

d) Prædictus interpres pro ἑταῖρον, ἕτερον, *alium*; & vertit; *non eſt mihi fas aliter appellare*

IV. Οὕτω παράδοξον τὴν τοσούτων καὶ τηλικούτων μαρτύρων ἐκλογὴν ἐθεωρήσαμεν, καθ᾽ ἣν καίτοι γε οὐ πολλοῖς τὸν ἀριθμὸν οὖσιν ὅμως οὐδὲν ἀπέδει ταγμάτων ἐν ἀνθρώποις εὑρισκομένων. Οἷα οὖν ἐν πολυχόρδῳ λύρᾳ ἐξ ἀνομοίων συνεστώσῃ χορδῶν, ὀξειῶν καὶ βαρειῶν, τῶν τε ἀνειμένων καὶ ἐπιτεταμένων καὶ μέσων, εὐδιηρμοσμένων ἁπασῶν τέχνῃ τῇ Μουσικῇ· κατὰ τὰ αὐτὰ δὴ καὶ ἐπὶ τούτων νέοι κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ πρεσβῦται, δοῦλοί τε ὁμοῦ καὶ ἐλεύθεροι, λόγιοι καὶ ἰδιῶται, ἄδοξοί τε κατὰ τὸ τοῖς πολλοῖς δοκοῦν καὶ ἐπίδοξοι, πιστοί τε καὶ κατηχούμενοι, ἅμα καὶ διάκονοι σὺν πρεσβυτέροις, οἱ πάντες, ὡς ἂν ὑφ᾽ ἑνὸς πανσόφου μουσουργοῦ τοῦ μονογενοῦς τοῦ Θεοῦ λόγου ποικίλως ἀνακρουσθέντος, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἕκαστοι δυνάμεως διὰ τῆς τῶν βασάνων ὑπομονῆς ἐνδειξάμενοι τὴν ἀρετήν, τούς τε τῆς ὁμολογίας λαμπροτάτους καὶ ἐμμελεῖς· ἁρμονίους τε καὶ συμφώνους ἐπὶ τῶν δικαστηρίων φθόγγους ἀποδεδωκότες, ὑφ᾽ ἓν καὶ ταυτὸ τέλος τὴν εὐσεβεστάτην καὶ πάνσοφον διὰ τῆς τοῦ μαρτυρίου τελειώσεως τῷ Θεῷ τῶν ὅλων ἀπεπλήρωσαν τὴν μελῳδίαν.

V. Ὑπερθαυμάζειν ἄξιον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν προφητικὸν δηλοῦντα χορόν· Δώδεκα γὰρ εἶναι συνέβη τοὺς πάντας, ὁπόσους Πατριάρχας καὶ Προφήτας καὶ Ἀποστόλους γενέσθαι παρειλήφαμεν. Οὐ περὶ ἑτέρων, οὐδὲ τὰς κατὰ μέρος ἑκάστου πολυτλήτους ἀνδρείας, κατὰ τῶν πλευρῶν ξέσεις, καὶ τὰς διὰ τριχῶν αἰγίων ὑφῆς κατὰ τῶν ξεσθέντων τοῦ σώματος μερῶν ἐκτρίψεις, τάς τε ἀνηκέστους μάστιγας, καὶ τὰς πολυτρόπους καὶ ἐνηλλαγμένας βασάνους, δεινάς τε καὶ δυσκαρτερήτους στρεβλώσεις, ἃς ἐπικελευομένου τοῦ δικαστοῦ καὶ χερσὶ καὶ ποσὶν ἐπιτείνοντες οἱ δορυφόροι, τῇ βίᾳ κατηνάγκαζον πρᾶξαί τι τῶν ἀπειρημένων τοὺς Μάρτυρας.

VI. Τί χρὴ λέγειν τὰς ἀειμνήστους τῶν θεσπεσίων φωνάς, ἐν αἷς ἧττον πεφροντικότες τῶν πόνων λαμπρῷ καὶ φαιδρῷ προσώπῳ, τὰς τοῦ δικαστοῦ πεύσεις ἀμείβοντες, πρὸς αὐταῖς βασάνοις γελῶντες ἀνδρικῶς, ἤθει τε σπουδαίῳ κατειρωνευόμενοι αὐτοῦ τὰς ἐρωτήσεις; Ἐρωμένου γὰρ ὁπόθεν εἶεν, τὴν ἐπὶ γῆς πόλιν φράζειν παρέντες, τὴν ὄντως ἑαυτῶν ἀνεδήλουν πατρίδα, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἑαυτοὺς ἀναγορεύοντες, ἐνέφαινον δὲ ἄρα κατὰ τὸν αὐτῶν νοῦν τὴν ἐπουράνιον τοῦ Θεοῦ, ἐφ᾽ ἣν καὶ ἔσπευδον πόλιν, καὶ ἄλλα δὲ τοιουτότροπα, ἄγνωστα μὲν καὶ ἀσύνοπτα τοῖς τῶν ἱερῶν ἀγεύστοις, μόνοις δὲ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἐκ τῆς θείας πίστεως ὡρμημένοις ἀριδηλότατα προσέφερον· ἐφ᾽ οἷς δὲ μάλιστα ὁ δικαστὴς ἀγανακτικῶς, καὶ μάλα ὀργίλως σφαδάζων, καὶ τὸν λογισμὸν ἀπορούμενος ποικίλως, ὡς ἂν μὴ ἡττηθείη, τὰς κατ᾽ αὐτῶν ἐπενόει μηχανάς· Κἄπειτα πεσὼν τῆς ἐλπίδος, τέλος ἑκάστῳ τὰ τῆς νίκης ἀποφέρεσθαι παρε-

IV In hunc ergo modum contemplari nobis licet, admirabilem talium atq; tantorum Martyrum delectum; quatenus illis, quamvis numero paucis, nullus tamen eorum ordinum deerat, qvi ſolent inter homines reperiri. Nempe, qvemadmodum in lyra chordarum plurium earumqve inter ſe diſſimilium, acutæ & graves, intenſæ ac remiſſæ, mediæqve, per muſicam artem belle concordantur: ſic & in iſtis juvenes cum ſenibus, ſervi cum liberis, docti & indocti, nobiles & ſecundum vulgi æſtimationem ignobiles, fideles & catechumeni, Diaconi atqve Presbyteri; tamqvam pulſante eos diverſimode ſapientiſſimo Muſices Magiſtro Dei Verbo, ſuam ſinguli per tormentorum tolerantiam oſtendentes virtutem, pulcherrimos beneqve concordes confeſſionis modulos coram tribunalibus perſonabant; communi deniqve fine, per conſummationem martyrii, pientiſſimam ſimul doctiſſimamqve concludentes melodiam Deo omnium conditori.

V. Sed & conſideratione ſingulari dignus eſt illorum numerus, Propheticum repræſentans chorum: erant enim univerſim duodecim, qvot etiam Patriarchas, Prophetas atqve Apoſtolos fuiſſe accepimus. Neqve aliorum qvam talium eſſe dixerim, e) vel uniuscujusqve eorum multiplicem fortitudinem, inter ſectiones laterum, & laniatorum deinde corporis totius membrorum attritiones per cilicinos ex lanis caprinis pannos, & intolerabilia verbera variaq; & commutata identidem tormenta, ac graves immaniſſimosqve cruciatus; qvos cum ad imperium Judicis lictores intenderent manibus pedibusqve, omni violentia nitebantur cogere Martyres ad aliqvid illicitum faciendum.

VI Quid porro neceſſe eſt referre illas ſemper memorabiles eorum voces, quas medios inter dolores ſereno ac læto vultu ſapienter reponebant interrogationibus judicis, generoſe ridendo ad ejus tormenta, aut gratioſo qvodam modo eludendo propoſitas ab eo qvæſtiones? Interrogante enim illo, undenam eſſent; pro eo quod de terrena civitate reſponderent, veram ei ſuam indicabant patriam, ab Hieruſalem ſe eſſe prædicantes; intelligebant autem cœleſtem illam Dei, qvo feſtinabant, civitatem; & alia ejusmodi varia dicebant, inexpertis ſacrarum rerum non intelligibilia, & ſolis divinæ fidei conſortibus manifeſta: qvibus Judex magis exacerbatus, animoque æſtuans, neqve qvid ageret comperiens, ne illis cederet, quascumqve excogitabat machinas; ac deniqve dejectus ſpe omni, unicuique eorum victo-

e) Videtur hic aliqvid deeſſe Græco textui ad ſenſum complendum.

χώρει βραβεῖα. Ποικίλος δ' ἦν αὐτῶν καὶ ὁ τῆς τελευτῆς τρόπος. Δυεῖν μὲν τῶν ἐν αὐτοῖς κατηχουμένων τῷ διὰ πυρὸς βαπτίσματι τελειωθέντων. Ἑτέρου δὲ τῷ τοῦ σωτηρίου πάθους σχήματι παραδοθέντος· τῶν δὲ ἀμφὶ τὸ ποθεινόν μοι ὄνομα, διαλλάττουσι βραβείοις ἀναδησαμένων.

VII. Τάδε μὲν οὖν φαίη ἄν τις καθολικώτερον τούτων μεμνημένος, κατὰ μέρος δὲ ἕκαστον ἐπεξιὼν, εἰκότως ἂν τοῦ χοροῦ τὸν πρωτοστάτην μακαρίσειε. Πάμφιλος οὗτος ἦν, ὁ θεοφιλὴς ὄντως ἀνὴρ καὶ πάντων ὡς ἀληθῶς φίλος τε καὶ προσήγορος, ἐπαληθεύων τὴν ἐπωνυμίαν, τῆς Καισαρέων ἐκκλησίας ὁ κόσμος. Ἐπεὶ καὶ τὴν τῶν πρεσβυτέρων καθέδραν πρεσβύτερος ὢν ἐδόξαζε, κοσμῶν ὁμοῦ καὶ κοσμούμενος τῇ ἐνθαῦτα λειτουργίᾳ· Κἀν τοῖς ἄλλοις δὲ θεῖος ἦν ὄντως καὶ θείας μετέχων ἐμπνεύσεως· ἐπεὶ καὶ παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἀρετῇ πάσῃ διαπρέψας ἔτυχε. μακρὰ μὲν χαίρειν εἰπὼν τρυφῇ καὶ πλούτου περιουσίᾳ· ὅλον δὲ ἑαυτὸν ἀναθεὶς τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ· ἀποδόμενός γέ τοι τὰ εἰς αὐτὸν προγόνων ἥκοντα γυμνοῖς, πηροῖς καὶ πένησιν ἅπαντα. αὐτὸς ἐν ἀκτήμονι διῆγε βίῳ δι' ἀσκήσεως καρτερικωτάτης τὴν ἔνθεον μετιὼν φιλοσοφίαν. [Ὡρμᾶτο μὲν οὖν ἐκ τῆς Βηρυτίων πόλεως, ἔνθα τὴν πρώτην ἡλικίαν τοῖς αὐτόθι ἐτέθραπτο παιδευτηρίοις· Ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς φρονήσεως εἰς τελείους ἄνδρας αὐτῷ προσῄει, μετέβαινεν ἀπὸ τῶνδε ἐπὶ τὴν τῶν ἱερῶν λόγων ἐπιστήμην· ἀνελάμβανε δὲ ἐνθέου καὶ προφητικοῦ βίου τρόπον, καὶ Θεοῦ μάρτυρα αὐτὸς ἀληθῆ ἑαυτὸν καὶ πρὸ τελευτῆς τοῦ βίου παρέστη.]

VIII. Ἀλλ' ὁ μὲν Πάμφιλος τοιοῦτος ἦν. δεύτερος δὲ μετ' αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρῄει Οὐάλης, γεραιᾷ καὶ ἱεροπρεπεῖ πολιᾷ τετιμημένος, αὐτῇ τε προσόψει σεμνὸς καὶ ἱερὸς πρεσβύτης· οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν θείων γραφῶν εἰ καί τις ἄλλος εἰδήμων. Τοσαύτας γέ τοι μνήμας αὐτῶν ἐνεστερνίσατο, ὡς μηδὲ ἀποδεῖν τῆς ἀπὸ γραμμάτων τεύξεως τὰς διὰ μνήμης αὐτῷ σωζομένας τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἀπαγγελίας. Διάκονος ἦν, καίπερ ὢν τοιοῦτος, τῆς Αἰλιέων ἐκκλησίας. Τρίτος ἐν τοῖσδε κατηριθμεῖτο Παῦλος, θερμουργότατος καὶ τῷ πνεύματι ζέων ἀνὴρ, ἀπὸ τῆς Ἰαμνιτῶν πόλεως ἐγνωρίζετο· ὃς δὴ καὶ πρὸ τοῦ μαρτυρίου διὰ καυτήρων ὑπομονῆς, τὸν τῆς ὁμολογίας ἀγῶνα διηθλήκει.

riæ aſſignavit brabeum. Sed in hoc qvaſi varius erat modus: nam duobus quidem eorum adhuc Catechumenis, ſuus per ignem baptiſmus obtigit: alteri ſalvicæ paſſionis imagini aſſimilati, ceteri vero qvi cum dilecto meo erant, diverſa inter ſe præmia partiti ſunt.

VII. Atqve hæc dixerit aliqvis, ipſorum volens in genere meminiſſe; ſigillatim vero eos prædicaturus, jure merito totius chori ducem imprimis laudaverit. Pamphilus hic fuit, vir Dei amantiſſimus, & vere amicus f) omnium, ſecundum ſignificationem nominis ſui, Cæſareenſis eccleſiæ ornamentum: nam & Presbyteralem cathedram Presbyter exiſtens glorificavit, ornans ſimul & ornatus eo quod ibi offertur ſacrificio. Sed & aliis quoqve in rebus vere divinus erat, divinæqve inſpirationis particeps: Cum per omnem vitam cunctis fuerit virtutibus cumulatus, longe quidem valere jubens delicias atqve divitias, totum vero ſeſe tradens verbo Dei. Renuncians enim univerſæ quæ ſibi à parentibus obvenerat ſubſtantiæ, eamqve nudis, imbecillis, egenisqve diſtribuens, ipſe vitam ducebat proprio carentem, exercitationeqve indefeſſa divinam ſibi comparabat Philoſophiam. g) [Erat autem ex Berytenſium civitate, ubi primum ætatem egit in iis quæ ibi erant puerorum gymnaſiiis: Poſtquam vero ingenium ejus ad virilem ætatem maturuit, tranſivit ad ſacratum literarum ſtudium; vitæ qve formam, omnino divinam & propheticam, ſuſcepit; ſeqve Dei verum Martyrem, etiam ante vitæ finem probavit]

VIII. Et talis quidem erat Pamphilus; ſecundus vero cũ illo ad agonem proceſſit Valens, grandæva ac reverenda canicie conſpicuus, ipſoqve aſpectu venerabilis ſenex: inſuper vero divinarum Scripturarum intelligens ſi qvis alius, earumque memoriam complexus tam firmam, ut ad earum, qvas in ea repoſitas ſervabat, ſacrarum promiſſionum uſum, non egeret præſidio literalis ſubſidii. Quamvis autem talis eſſet, Diaconatus tamen gradu in h) Ælienſi Eccleſia erat contentus. Tertius deniqve numeratus Paulus, actione ſimul & ſpiritu ferventiſſimus, ex Jamnia civitate oriundus: qui etiam ante martyrium, ferri candentis tolerantia, confeſſionis certamen exantlaverat.

Idem

f) Πάμφιλος, quaſi πάντων φίλος, *Omnium amicus.*

g) Quæ ſequuntur, non videntur hoc loco ſcripta ab Euſebio; ſed ab eo, qvi ex tertio ejus libro de Vita Pamphile hujus ac ſociorum Martyrum excerpſit, ſuæ collectioni inſerendum, huc collata ex libro ejuſdem Euſebii primo, ne prorſus acephala eſſet narratio, qvæ de priori vita nihil haberet: itaqve judicavi ea his ſignis [ ] à reliqvo contextu abjungenda: qvod ſi feciſſet Valeſius, non dubitaſſet credo eorum cauſa hanc compoſitionem diverſam ab hiſtoria Euſebiana cenſere.

h) *Ælia* id eſt, Hieruſalem, ab *Ælio Adriano* ſic dicta, poſtquam illa ab eo in monte Calvariæ reſtaurata, ſitum mutavit; Judæis novam urbem ingredi prohibitis.

Idem, ex Euſebii Hiſtoria Martyrum, Cap. XI.

Ut appareat, quam non veroſimile ſit, hanc Paſſionem ex alio paulum prolixiori Hiſtoriæ Euſebianæ textu, quam vulgo habeatur, acceptum, ſed alterius anteriorisque operis partem eſſe, quam deinde in aliud opus auctor transſtulerit; placet hic alterum contextum ſubjicere.

Καιρὸς δῆτα καλεῖ, τὸ μέγα καὶ περιβόητον ἀνιστορῆσαι θέατρον, τῶν ἀμφὶ τὸ τεπόθητον ἔμοιγε ὄνομα Παμφίλου τελειωθέντων· Δώδεκα δὲ ἦσαν οἱ πάντες, προφητικοῦ τινος ἢ ἀποστολικοῦ χαρίσματος καὶ ἀριθμοῦ κατηξιωμένοι· ὧν ὁ κορυφαῖος καὶ οὐ κατὰ Καισάρειαν πρεσβείου τιμῇ κεκοσμημένος μόνος ἐτύγχανεν ὁ Πάμφιλος· ἀνὴρ καὶ παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον πάσῃ διαπρέψας ἀρετῇ, ἀποτάξει καὶ καταφρονήσει βίου, τῇ τῆς οὐσίας εἰς ἐνδεεῖς κοινωνίᾳ, κοσμικῶν ἐλπίδων ὀλιγωρίᾳ, φιλοσόφῳ πολιτείᾳ καὶ ἀσκήσει. μάλιστα παρὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς διέπρεπε τῇ περὶ τὰ θεῖα λόγια γνησιωτάτῃ σπουδῇ, ἀτρύτῳ τε ἃ προὔθετο φιλοπονίᾳ, καὶ τῇ περὶ τοὺς προσήκοντας καὶ πάντας τοὺς αὐτῷ πλησιάζοντας ὠφελείᾳ· οὗ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρετῆς κατορθώματα, μακροτέρας ὄντα διηγήσεως, ἐπ' ἰδίας τῆς οὐ κατ' αὐτὸν ὑποθέσεως βίου γραφῆς ἐν τρισὶν ἤδη πρότερον ὑπομνήμασι παραδεδώκαμεν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπ' ἐκεῖνα τοὺς φιλοτίμως καὶ ταῦτα εἰδέναι ἔχοντας, ἀναπέμψαντες, τὰ νῦν ἐχώμεθα τῆς κατὰ τοὺς Μάρτυρας ἀκολουθίας. Δεύτερος μετὰ Πάμφιλον ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρῄει, ἱεροπρεπεῖ πολιᾷ τετιμημένος, Οὐάλης, τῶν ἀπὸ Αἰλίας Διάκονος, αὐτῇ προσόψει σεμνότατος πρεσβύτης, τῶν θείων γραφῶν εἰ καί τις ἄλλος ἐπιστήμων· Τοσαύτας γέ τοι μνήμας αὐτῶν ἐνεστέρνιστο, ὡς μὴ ἐνδεῖν τῆς ἀπὸ γραμμάτων ἐντεύξεως, τῆς εἴ ποτε λάβοι γραφῆς ἃς δὲ οὖν ἀπομνημονεῦσαι διεξόδους. Τρίτος ὁ θερμουργότατος καὶ τῷ πνεύματι ζέων, ἀπὸ τῆς Ιαμνιτῶν πόλεως, ὁ ἐν αὐτοῖς γνωριζόμενος Παῦλος, πρὸ τοῦ μαρτυρίου διὰ καυτήρων ὑπομονῆς τὸν τῆς ὁμολογίας διαθλήσας ἀγῶνα.

Tempus nunc eſt, ut magnum illud ac celebre ſpectaculum, eorum qui cum Pamphilio (cujus nomen mihi quidem deſideratiſſimum eſt) martyrium conſummarunt, poſterorum memoriæ tradam. Erant omnes numero duodecim, prophetica quadam ſeu potius apoſtolica gratia, & numeri æqualitate donati: quorum princeps eminebat Pamphilus, ſolus ex eorum numero, Presbyterii apud Cæſaream dignitate decoratus; vir toto vitæ ſuæ tempore in omni virtutis genere ſpectatiſſimus, ſeu fugam & contemptum ſeculi conſideres, ſeu bonorum largam in pauperes erogationem, ſeu ſecularium honorum ad quos aſpirare poterat deſpicientiam, ſeu denique arctioris & philoſophicæ cujuſdam vitæ exercitationem. Sed præ cunctis noſtræ ætatis hominibus eminuit in eo viro ardentiſſimum ſtudium ſacrarum literarum, & in iis rebus qvas ſibi perficiendas propoſuerat indefeſſa laboris aſſiduitas ac diligentia, ad hæc ſingularis, in proximos cunctosqve qui ad ipſum acceſſerant, beneficentia. Hujus viri reliqvas virtutes resqve præclare geſtas, quæ prolixiorem orationem deſiderant, jam pridem nos in peculiari opere, quod de ejus vita conſcripſimus, tribus libris complexi ſumus: ſi qui igitur harum rerum cognoſcendarum cupidine tenentur, eos illuc amandaſſe contenti, in præſentiarum cœptam de martyribus noſtris narrationem proſeqvemur. Secundus poſt Pamphilum in certamen deſcendit Æliæ urbis Diaconus, Valens, auguſta canicie conſpicuus, ipſoqve aſpectu venerabilis ſenex, qui divinas ſcripturas præ cæteris egregie callebat: eas enim usqve adeo fideli memoria complectebatur, ut nihil omnino intereſſet, an ex codice ipſo legeret, an cujuslibet ſcripturæ integras paginas recitaret. Tertius inter eos claruit Paulus, Jamnitarum oppido oriundus, vir in agendo fervidus & ardore ſpiritus plenus, qui ante martyrium candentis ferri uſtiones perpeſſus, confeſſionis coronam retulerat.

PARS ALTERA.

Sanctorum ſingulorum certamina, & martyrii exitus.

IX.

Τούτοις ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς δυεῖν ἐτοῖν χρόνον κατατετριβομένοις, ὑπόθεσις οὐ μαρτυρίου ἐγένετο Αἰγυπτίων ἄφιξις, τῶν σὺν αὐτοῖς τελειωθέντων· οἳ κατὰ τὴν Κιλικίαν ἔτοι καταπονουμέ-

IX.

Cum prælaudati tres ſancti bienniū egiſſent in a) carcere, occaſio martyri oblata ipſis eſt per eos, qui etiam cum illis extremo affecti ſupplicio fuerunt Ægyptios. Hi à

 Cilicia

a) Ecgrapha noſtra Medicæi Mſ. ἐπὶ τῆς Κρήτης, *in Creata* qvaſi iſti ibi exulaſſent: ſed corriguntur ex Ms. Lipomanni, atqve ex ipſomet Euſebio, hæc in Compendium contrahente, & τῆς εἱρκτῆς ſcribente.

νες ἐν τοῖς μετάλλοις, μέχρι τῶν τόπων καταστήσαντες ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐπαλινόστουν· καὶ δὴ πρὸς ταῖς εἰσόδοις τῶν κατὰ Καισάρειαν πυλῶν, τίνες εἶεν καὶ πόθεν ἀφικόμενοι, πρὸς τῶν φυλάκων ἐρωτηθέντες, καὶ μηδὲν τ' ἀληθοῦς ἀποκρύψαντες, Χριστιανοὶ δὲ φάντες ἑαυτοὺς, κακούργων τρόπῳ ἐπ' αὐτοφώρῳ ληφθέντων καταλαμβάνοντο· πέντε δὲ ἦσαν τὸν ἀριθμόν. Οἱ δὲ προσαχθέντες τῷ Ἄρχοντι, κἀπὶ τούτου παῤῥησιασάμενοι, δεσμοῖς μὲν αὐτίκα παραδίδονται. Τῇ ὑστεραίᾳ, Περιτίου μηνὸς ἑκκαιδεκάτῃ, κατὰ Ῥωμαίους δὲ τῇ πρὸ δεκατεσσάρων καλανδῶν Μαρτίων, αὐτοὺς δὴ τούτους, σὺν τοῖς ἀμφὶ τὸν Πάμφιλον, τῷ Φιρμιλλιανῷ προσάγουσιν. Ὁ δὲ τῶν Αἰγυπτίων ἀπεπειρᾶτο μόνων, πρὸ τῶν βασάνων εἴδεσιν παντοίοις διαγυμνάζων τοὺς ἄνδρας. Τὸν μὲν οὖν προήγορον αὐτῶν ἐν μέσῳ ἀγαγὼν, τίς εἴη καὶ ἀπόθεν ἠρώτα. Ὅστις, ἀντὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος, προφητικόν τι ἑαυτῷ προσῆπτε. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τῶν λοιπῶν ἐγίγνετο ἀντὶ τῆς πατρόθεν αὐτοῖς ἐπιτεθείσης ἐπωνυμίας.

Cilicia revertebantur domum, poſtqvam illuc usque deduxerunt ad metalla damnatos b); atqve ad ingreſſum portarum Cæſareæ interrogati, c) qui eſſent, & unde venirent; cum neque ejus qvod erat quidquam diſſimularent, ſeqve Chriſtianos eſſe profiterentur; inſtar maleficorum ipſo in facinore deprehenſorum, fuerant comprehenſi, numero quinque: ad Præſidem autem adducti, eademque fiducia uſi, continuo in vincula dati erant. Poſtridie vero qui XVI dies erat menſis Perittii, hoc eſt juxta Romanos dies XIV. ante Kalendas Martias, iidem, ſimul cum illis qvi Pamphilo aderant, Firmiliano exhibentur. Qvi ſolos Ægyptios tentandos ſibi ſumens omni genere tormentorum, nudari viros juſſit; deinde, eum qvi præcipuus inter omnes videbatur in medium adducens, qvis eſſet, & unde interrogabat. Hic cum loco proprii nominis propheticum aliqvid ipſi indicaſſet, idem & alii fecerunt pro nominibus ſibi in patria inditis.

X. Ἠλίαν γ' οὖν καὶ Ἱερεμίαν, Ἠσαΐαν τε καὶ Σαμουὴλ καὶ Δανιὴλ ἤκουσας ἂν αὐτῶν ἑαυτοὺς ὀνομαζόντων, καὶ τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ γνήσιον Ἰσραηλίτην αὐτοῖς ἔργοις οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ φωναῖς κυρίως ἐκφερομέναις ἐνδεικνυμένων· τοιοῦτον οὖν τι πρὸς τοῦ Μάρτυρος ἐπακούσας ὁ δικαστὴς ὄνομα, οὐ μὴν τὴν τοῦ ῥήματος ἐπιστήσας δυνάμει, δεύτερον, ἥ τις αὐτοῦ πατρὶς εἴη ἠρώτα. Ὁ δὲ συνῳδὸν τῇ προτέρᾳ δευτέραν ἀφίησι φωνὴν, Ἱερουσαλὴμ εἶναι λέγων τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ἐκείνην δῆτα νοῶν, περὶ ἧς εἴρηται Παύλῳ, Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥ τις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. καὶ Προσεληλύθατε Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ. καὶ ὁ μὲν ταύτην ἐνόει. ὁ δὲ ἐπὶ χθόνα καὶ χαμαὶ ῥίψας τὴν διάνοιαν, τίς εἴη αὕτη καὶ ὑπὸ γῆς ποίας κειμένη, ἀκριβῶς ἐπολυπραγμόνει, καὶ δῆτα καὶ βασάνους ἐπῆγεν ὡς ἂν τ' ἀληθὲς ὁμολογοίη. Ὁ δὲ στρεβλούμενος κατόπιν τὼ χεῖρε καὶ τοὺς ποδοῖν μαγγάνοις τισὶ διακλώμενος, εἰρηκέναι τ' ἀληθὲς διϊσχυρίζετο. Εἶτα αὖ πάλιν καὶ πολλάκις πυνθανομένου, τίς εἴη καὶ ποῖ κειμένη ἡ

X. Eliam ergo & Hieremiam, Iſaiam & Samuelem atqve Danielem ſeſe ipſos appellare audiens Præſes (ſic enim placuerat illis oſtentare qvem intus abditum gerebant animum veri Judæi ac Iſraëlitæ, non ſolum operibus, ſed etiam vocabulis d) clare prolatis) ipſe qvidem virtutem nominis ſibi à Martyre indicati non intellexit; ſed porro perrexit interrogare, qvæ ipſi eſſet patria: Martyr vero, eodem compendio uſus, alteram emiſit vocem, dicens, Jeruſalem ſibi patriam eſſe, eam ſcilicet intelligens, de qva Paulus ait, Qvæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, qvæ eſt mater noſtra: & alibi, Acceſſiſtis ad Sion Montem & civitatem Dei viventis, Jeruſalem cæleſtem. Talia igitur cogitabat Martyr; ſed Præſes mentem terræ affixam habens; qvæ illa eſſet Jeruſalem, & ubi terrarum ſita e) ſtudioſius reqvirebat; qvin & tormenta admovebat, ut qvod verũ eſſet faterentur. Sed enim Martyr manus poſt tergum retortas, pedesqve qvibusdam machi-

b) Additur in Hiſt. ὁμολογητάς, *Confeſſores.*

c) Additur ibidem, *Perinde ac priores illi quos ſupra commemoravi* (ſcilicet Ægyptii alii, qui c. 10. narrabantur, *XIX. Kal Januarias comprehenſi,* profeſſos, *ſe ad miniſteria Confeſſoribus in Cilicia conſtitutis exhibenda* proficiſci: quorum alii quidem, *eadem quâ illi quibus miniſtraturi venerant, pœna damnati ſunt, oculis ac pedibus inutiles redditi* (uno ſcilicet oculo eruto, & cruris unius ſuccisis nervis) *tres vero ex ipſis, in urbe Aſcalone, in qua vincti tenebantur, cum admirabilem animi fortitudinem oſtendiſſent, diverſo martyrii exitu occubere. Quippe unus illorum Ares nomine, flammis conſumtus eſt; reliquis duobus, quorum unus Probus, alter Elias vocabatur, caput gladio præciſum.* Coluntur autem hi à Græcis 19 Decembris, quaſi qvinto die poſt comprehenſionem ſupplicio affecti.

d) Ibidem alia datur ratio mutatorum nominum, *quod ſcilicet propria forſan idololatrica eſſent*, à falſorum Deorum nominibus ſumta, ut ſunt *Dionyſius, Bacchides, Athenæus* aliaqve ſimilia. Non tamen ex hac Euſebii conjectura, multo minus ex iſto horum martyrum facto, recte qvisqvam intulerit, in frequenti Chriſtianorum primorum uſu fuiſſe, gentilia nomina baptizandis commutare, in nomina Patriarcharum, Prophetarum vel Apoſtolorum, aliaqve è ſacris ſcripturis petita.

e) Nempe jam inde à tempore Aelii Hadriani, & anno Chriſti 179 reſtaurata urbs *Jeruſalem*, mutato nomine erat & dicebatur Aelia, ut antiqvatum pridem nomen potuerit Romano Præſidi peregrinum prorſus accidere, maxime ſi noverat, Ægyptios eſſe qvos interrogabat.

λεχθεῖσα πόλις Ἱερουσαλὴμ, μόνην αὐτὴν εἶναι τῶν Χριστιανῶν πατρίδα, ἔλεγε, μὴ γὰρ καὶ ἑτέροις ἢ τούτοις μόνοις αὐτῆς μετεῖναι, κεῖσθαι δὲ πρὸς ἀνατολαῖς, καὶ πρὸς αὐτῷ φωτὶ καὶ ἡλίῳ. Ὁ μὲν καὶ πάλιν διὰ τούτων κατὰ τὸν οἰκεῖον νοῦν ἐφιλοσόφει· Τῶν ἐν κύκλῳ βασάνοις αὐτὸν αἰκιζομένων οὐδὲ ἐπιστρεφόμενος· ὥσπερ δέ τις ἄσαρκος καὶ ἀσώματος, ἢ δὲ ἐπαισθάνεσθαι ἐδόκει τῶν ἀλγηδόνων. Ὁ δὲ δικαστὴς ἀπορούμενος ἐσφάδαζεν, ἐχθρὰν καὶ Ῥωμαίοις πολεμίαν τάχα που συστήσασθαι ἑαυτοῖς πόλιν Χριστιανοὺς οἰόμενος· πολύς τε ἦν ἐπικείμενος ταῖς βασάνοις, καὶ ἀνερευνῶν τὴν δηλωθεῖσαν πόλιν, τήν τε κατὰ ἀνατολὰς ἐξετάζων χώραν· ὡς δὲ ἐπὶ πλεῖον μάστιξι τὸν νεανίαν καταξήνας, ἀπαράλλακτον τῶν προτέρων αὐτῷ ῥηθέντων ἑώρα, τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατ' αὐτοῦ κεφαλικὴν ἐκφέρει ψῆφον.

machinis luxatos habens; verum ſe dixiſſe affirmavit. Cumqve nihilominus iterum atqve iterum interrogaretur, qvæ & ubi ſita eſſet ea qvam dicebat civitas Jeruſalem; ſolam hanc Chriſtianorum patriam eſſe reſpondit, atqve illos ſolos nec alios ullos in ea verſari; conſiſtere vero ad Orientem, juxta lucem atqve ſolem. Et hic qvidem ruſus juxta proprium ſuum ſenſum philoſophabatur, nihil commutatus iis, qvæ circumſtabant tormentis, ſed velut incorporeus nec ſentire qvidem videbatur dolores; Judex verò anguſtiabatur, ratus, Chriſtianos urbem aliqvam, Romanæ æmulam & inimicam ſibi condere; multusqve in eo erat ut percunctando diſceret, & ipſam & regionem Orientalem qvæ ſibi indicabantur ubi eſſent. Videns tamen ad verbera magis etiam immutabilem manere juvenem, & in prioribus reſponſis perſeverare, capitalem tandem contra eum mortis ſententiam pronuntiavit.

XI. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τοῦτον, τοιαύτην εἴληφε δραματουργίαν, καὶ τοὺς λοιποὺς δὲ τῶν Αἰγυπτίων, τοῖς παραπλησίοις διαγυμνάσας παλαίσμασι, τὸν ὅμοιον ἐπάγει τρόπον. εἶτα ἐκ τούτων ἐπὶ τοὺς ἀμφὶ τὸν Πάμφιλον μεταβὰς ἀνεδιδάσκετο, ὡς ἄρα πρότερον ἤδη πλείστων εἶεν βασάνων πεπειρασμένοι· ἄτοπον δὲ εἶναι λογισάμενος ταῖς αὐταῖς αἰκίαις περιβάλλειν τοὺς ἄνδρας, καὶ μάταια μοχθεῖν, τοσοῦτον μόνον, εἰ καὶ νῦν πειθαρχοῖεν, ἀνεπυνθάνετο· ἀκούσας δὲ παρ' ἑκάστου τὴν ὑστάτην τῆς μαρτυρίας φωνὴν, παραπλησίως κεφαλικὴν τιμωρίαν κατ' αὐτῶν ἐξενεγκάμενος, ὑπάγει.

XI. Et res qvidem hujuſce Martyris talem, veluti cujusdam dramatis, exitum habuerunt, ceteros deinde Ægyptios, cum ad diverſimoda qvoq; experimenta nudaſſet, eundem in modum agitavit. Tum ad Pamphili ſodales transgreſſus, didicit, qvod jam pridem variis eſſent cruciatibus tentati. Qvare ſupervacaneum ratus iisdem qvæſtionibus homines ſubjicere; ſeqve fruſtra in iis laboraturum; ſolum interrogavit, an vel nunc perſvaderi ſibi ſinerent. Audiens vero ex ſingulis extremam confeſſionis vocem, conſimilem in eos tulit ſententiam capitis, atqve receſſit.

XII. Οὔπω δὲ αὐτοῦ πᾶν εἴρητο ἔπος· καὶ πόθεν, ἀναβοᾷ μειράκιόν τι, τῆς οἰκετικῆς τοῦ Παμφίλου θεραπείας, ἐκ μέσου τοῦ πλήθους τῶν ἀμφὶ τὸ δικαστήριον κυκλούντων παρελθὼν εἰς μέσον· ἐβόα δὲ μεγάλῃ φωνῇ, ταφῇ τὰ σώματα ἐξαιτούμενον. Πορφύριος ἦν ὁ μακάριος θρέμμα γνήσιον Παμφίλου. οὐδ' ὅλων ὀκτὼ καὶ δέκα ἐτῶν, καλλιγραφικῆς ἔμπειρος, σωφροσύνης δὲ ἕνεκα καὶ τρόπων πάντα καλύπτων ἐγκώμια, ὡς εἰκὸς ὑπὸ τηλικῷδε ἀνδρὶ συνησκημένος· ὡς δὴ ἔγνω τὴν κατὰ τοῦ δεσπότου ψῆφον. ἀπὸ μέσης τῆς πληθύος ἀνέκραγε, γῇ τὰ σώματα παραδοθῆναι ἀξιῶν. Ὁ δὲ οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ θὴρ, καὶ θηρὸς παντὸς ἀγριώτερος, μὴ τῆς αἰτήσεως εὔλογον ἀποδεξάμενος, μὴ τε τῷ τῆς ἡλικίας ἀπονείμας νέῳ συγγνώμην, αὐτὸ μόνον ὡς ὁμολογοῦντα Χριστιανὸν ἔμαθε, πανταχόθεν τοῖς βασανισταῖς κατ' αὐτοῦ χρῆσθαι προστάττει. Ὡς δὲ ἐπικελευομένου θύειν ἀπένευσεν ὁ θαυμάσιος, οὐκ ἔθ' οἷα σάρκας ἀνθρώπου, ἀλλ' οἷα λίθους ἢ ξύλα, ἤ τι τῶν ἀψύχων ἕτερον ἄχρις ὀστέων αὐτῶν καὶ κατὰ βάθους σπλάγχνων αἰκίζειν αὐτὸν, καὶ παντὸ σῶμα καταξαίνειν ἐπικελεύεται. Εἰς μακρὸν δὲ τούτου γινομένου, μάτην ἐγχειρεῖν διέγνω. ἄφωνος; μικρὸν δεῖν

XII. Sed nondū tota tragœdia peracta erat, Qvomodo autem peracta eſt? Revocavit eum juvenis qvidam de medio turbæ tribunal circumſtantis, proſiliens ex famulitio Pamphili; revocavit autem voce magna; depoſcens corpora ad ſepulturam. Beatus hic Porphyrius erat, genuinus Pamphili vernula, necdum octodecim annos natus, f) ſcribendi petitiſſimus, morum ac ſapientiæ titulo omnibus encomiis major, ut qvi cum tali viro ſe ſe exercuerat: qvi, ut cognovit latam in Dominum ſuum ſententiam; ex media turba vociferans, oravit ut corpora ſibi ſepelire liceret. Præſes vero, non tanqvam homo, ſed ut fera, vel ſi qvid fera immanius eſt; neqve poſtulationis æqvitatem ſuſcipiens, neqve juventutis rationem ullam habens, ſolum qvia didicit adoleſcentem ſe Chriſtianum fateri, carnificibus præcepit omnes in eo torqvendo vires contendere. Cum ergo jubenti ſacrificare abnuiſſet admirabilis ille, non jam ut carnem humanam, ſed ut lapidem aut lignum aut aliud qvodcumqve inanimatum; usqve ad ipſa oſſa & interiora viſcera; præcepit tyrannus

f) Utraqve hæc commendatio deeſt in Hiſtoria.

καὶ ἀψύχου τοῦ σώματος τοῦ γενναίου μάρτυρος καταστάντος, ὁρώμενος τὸ ἀνηλεὲς καὶ ἀπάνθρωπον κεκτημένος ὁ δικαστής· τρίχων πεπλεγμένοις ὑφάσμασι τὰς ἐκδαρείσας ταῖς βασάνοις πλευρὰς ψήχειν καὶ τρίβειν ἐπὶ πλέον προστάττει. εἶθ᾽ ὥσπερ κόρον λαβὼν καὶ τῆς μανίας ἐμφορηθεὶς, μακρῷ καὶ μαλθακῷ πυρὶ παραβληθῆναι αὐτὸν ἀποφαίνεται. οὗτος μὲν οὖν πρὸ τῆς τοῦ Παμφίλου τελειώσεως ὕστατος ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρελθὼν, τῇ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγῇ τὸν δεσπότην προέλαβεν.

nus excarnificari corpus ejus, qvo diutius facto, agnovit tandem in vanum id agi. Licet autem abſqve voce & pene abſqve anima generoſi Martyris corpus jaceret, immitis tamen atqve efferus Judex juſſit laceratas ejus carnes ac latera g) ſetaceis pannis confricari atqve deteri; tandemqve velut exſaturaturus furorem, lento ac longius poſito igne Martyrem conſumi præcepit. Ita ille, ante conſummationem Pamphili, ultimus progreſſus ad agonem, Dominum ſuum prævertit abdicatione corporea.

XIII. Ἦν δὲ ἄρα τὸν Πορφύριον θεωρεῖν ἱερονίκου διαθέσει πάμμαχον νενικηκότος, κεκονιμένον τὸ σῶμα, φαιδρὸν δὲ τὴν ὄψιν, θαρσαλέῳ τε φρονήματι καὶ γαύρῳ, τὴν ἐπὶ τὸν θάνατον βαδίζοντα. θείου Πνεύματος ὡς ἀληθῶς ἔμπλεων· καὶ δὴ φιλοσόφῳ σχήματι τῷ περὶ αὐτὸν ἀναβολαίῳ τρόπον ἐξωμίδος ἠμφιεσμένος, ἄνω βλέπων καὶ πάντα τὸν θνητὸν καὶ ἀνθρώπινον ὑπερφρονῶν βίον, ἀτρεμεῖ τῇ ψυχῇ προσιέναι τῇ πυρᾷ. Ἤδη ἑαυτῷ τῆς φλογὸς πελαζούσης, ὡς ἂν δὲ μηδενὸς αὐτῷ παρόντος λυπηροῦ ἀταράχῳ καὶ νήφοντι λογισμῷ περὶ τῶν οἰκείων τοῖς γνωρίμοις ὁ ἥρως, διετάττετο, εἰς ἔτι τότε τὸ πρόσωπον φαιδρὸν καὶ ἀπαράλλακτον διαφυλάττων. Ὡς δὲ τοῖς γνωρίμοις αὐτάρκως συνετάξατο, πρὸς τὸν Θεὸν ἤδη λοιπὸν ἠπείγετο· Τῆς γέτοι πυρᾶς ἐξ ἀποστήματος κύκλῳ περὶ αὐτὸν ἀφθείσης, ἐνθένδε κἀκεῖθεν ὑφήρπαζε τῷ στόματι τὴν φλόγα, ἐπισπέρχων αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν προκειμένην πορείαν· καὶ τοῦτο ἔπραττεν, οὐδὲ ἕτερον ἢ Ἰησοῦν ἀνακαλούμενος.

XIII. Erat autem videre Porphyrium inſtar ſacri athletæ univerſi certaminis victorem glorioſum, diſſectum corpore, ſed facie ſplendididum, lætaqve & intrepida mente ad mortem procedere; utiqve divino plenum ſpiritu, & tamqvam in habitu Philoſophico, ſolum injectum ſibi inſtrumentum, qvaſi pallium geſtantem, deſpicientemqve omnia; & mortalem atqve humanam hanc vitam contemnentem, abſqve ulla mentis formidine ad rogum procedebat. Cum vero ad ipſum jam propinqvaret flamma, tamqvam ſi nihil moleſtiæ pateretur vir ille ſtrenuus; inconcuſſo atqve conſtanti ſenſu, qvæ ſua erant legabat familiaribus, usqve in illud tempus ſervans oris ſerenitatem immutatam. Ut vero notis ſuis pro libitu valefecit, totus ad Deum converſus eſt: & qvia rogus ad intervallum circumpoſitus erat, hinc inde captabat ore flammas, qvaſi ſe ipſum incitans ad propoſitam ſibi viam: hoc autem faciebat, aliud nihil qvam Jeſum inclamans.

XIV. Τοιοῦτος καὶ Πορφυρίου ἆθλος. Τῆς δὲ κατ᾽ αὐτὸν τελειώσεως ἄγγελος τῷ Παμφίλῳ γενόμενος Σέλευκος, τοῦ σὺν αὐτοῖς καταξιοῦται παραυτίκα κλήρου. Αὐτίκα γ᾽ οὖν διαγγείλαντα αὐτὸν τῷ Παμφίλῳ τὸ τοῦ Πορφυρίου τέλος, καὶ τῶν Μαρτύρων τὸν δῆμον ἐν φιλήματι ἀσπασάμενον, συλλαβόντες οἱ στρατιῶται ἄγουσιν ἐπὶ τὸν Ἡγεμόνα. ὁ δὲ, ὥσπερ ἐπισπεύδων τῷ προτέρῳ αὐτὸν συναπόδημον γενέσθαι, κεφαλὴν κολασθῆναι προστάττει. Τῆς Καππαδοκῶν οὗτος ὡρμᾶτο γῆς· λαμπρότατα δὲ τῶν ἐν στρατείαις εὐδοκιμήσας, τῶν ἐν Ῥωμαϊκαῖς προκοπαῖς οὐ μικρᾶς ἐπειλῆπται ἀξίας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῇ ἡλικίᾳ καὶ ῥώμῃ σώματος, μεγέθει τε καὶ ἰσχύος, ἀρετῇ πλεῖστον ὅσον τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐπλεονέκτει, καὶ τὴν πρόσοψιν δὲ αὐτὴν περίβλεπτος ἦν τοῖς πᾶσι, τότε πᾶν εἶδος ἀξιάγαστος μεγέθους ἕνεκα καὶ εὐμορφίας· καταρχὰς μὲν οὖν διωγμοῦ διὰ μαστίγων ὑπομονῆς, τοῖς κατὰ τὴν ὁμολογίαν διέπρεψεν ἀγῶσι. μετὰ δὲ τὴν τῆς στρατείας ἀπαλλαγὴν, ζηλωτὴν αὐτὸς ἑαυτὸν καταστήσας τῶν τῆς εὐσεβείας ἀσκητῶν, Χριστοῦ γνήσιος στρατιώτης ἀποδέδεικται. ὀρφανῶν, ἐρήμων καὶ

XIV. Tale fuit certamen Porphyrii: qvi vero ipſius mortem Pamphilo nuntiavit Seleucus: ejusdem cum ipſo factus illico eſt ſortis particeps. Etenim ipſum Porphyrii finem Pamphilo nuntiantem, ſimul & Martyrum catervam oſculantem, comprehenderunt milites, atqve ad Proconſulem adduxerunt: qvi ipſum, utpote feſtinantem ſimul cum præcedente Porphyrio hinc migrare, juſſit capitali ſententia plecti. Venerat hic ex Cappadocia, vehementerqve inclaruerat h) militaribus exercitiis, & non mediocriter apud Romanos promotus fuerat; qvin etiam ætate & corporis robore viriumqve magnitudine & virtute pleroſqve hominum antecedebat: nam vultu ipſo admodum ſpectabilis præ cunctis, ſpeciem præferebat undeqvaqve digniſſimam, formæ eximiæ gratia. Fuerat autem initio perſecutionis propter fidei confeſſionem certantibus adnumeratus per tolerantiam verberum; ſed abdicata militia æmulator factus eorum qvi ad pietatem exercentur, Chriſti germanum militem ſeſe probavit; orphanis deſolatis ac

g) Hoc qvoqve tormentum eadem Hiſtoria prætermittit.

h) Ibidem legitur, τῆς ἐκ στρατείας ἐπιλέκτου νεολαίας, *in delecta ad militiam juventute.*

χηρῶν ἀποριςάτων, τῶν τε ἐν πενίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ καταπονουμένων, ἐπίσκοπός τις εἶα καὶ φροντιστὴς ἐπιμελούμενος· πατρός τε καὶ κηδεμόνος δίκην τῶν ἀπερριμμένων ἁπάντων τοὺς πόνους, καὶ τὰς κακοπαθείας ἀνακτώμενος. ὅθεν εἰκότως, πρὸς τοῦ τοιούτοις δὴ χαίρει Θεὸς μᾶλλον ἢ ταῖς διὰ καπνοῦ καὶ αἵματος θυσίαις, τῆς κατὰ τὸ μαρτύριον ἠξιώθη τελειώσεως· Δέκατος οὗτος ἀθλητὴς, σὺν τοῖς εἰρημένοις, μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τετελείωτο ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ὡς ἔοικε μεγίστης τῷ Παμφίλου μαρτυρίῳ πύλης οὐρανῶν διανοιχθείσης, εὐμαρὲς ἅμ' αὐτῷ καὶ ἄφθονος ἡ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἐγίγνετο πάροδος.

XV. Κατ' ἴχνος δῆτα τοῦ Σελεύκου Θεόδουλος, σεμνός τις καὶ θεοσεβὴς παρῄει πρεσβύτης, τῆς ἡγεμονικῆς οἰκετίας πρώτης τιμῆς ἠξιωμένος τρόπων καὶ ἡλικίας ἕνεκα· καὶ διὰ τὸ τριγονείας αὐτὸν πατέρα καθεστάναι, καὶ ἔτι μᾶλλον δι' ἣν ἔσωσε περὶ τοὺς κηδεμόνας εὔνοιαν· τὸ παραπλήσιον δὴ τῷ Σελεύκῳ καὶ οὗτος διαπραξάμενος· καί τινας τῶν μαρτύρων ἀσπασάμενος φιλήματι, προσάγεται τῷ δεσπότῃ, μᾶλλον ἑαυτὸν τῶν ἄλλων ἐπ' ὀργὴν ὀξύνας, ταυτὸν τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου πάθος σταυρῷ παραδοθεὶς ἀνεδέξατο.

XVI. Ἐπὶ τούτοις ἑνὸς ἔτι λείποντος· ὃς τὸν δωδέκατον ἀποπληρώσειε τοῖς εἰρημένοις ἀριθμὸν, Ἰουλιανὸς παρῆν τοῦτον ἀποπληρώσων. Ἐξ ἀποδημίας οὗτος αὐτῆς ὥρας ἀφικόμενος, μηδὲ εἰσβαλὼν πως τῇ πόλει, εὐθὺς ὡς εἶχεν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, μαθὼν παρὰ τοῦ [γενομένου] καὶ ὁρμήσας ἐπὶ τὴν τῶν μαρτύρων θέαν, ὡς ἐπὶ τῆς γῆς χαμαὶ κείμενα τὰ τῶν μαρτύρων ἐθεάσατο σώματα, χαρᾶς ἔμπλεως γεγονὼς, ἑκάστῳ περιπλέκεται, φιλήματι τοὺς πάντας ἀσπαζόμενος. Ἔτι δὲ τοῦτο πράττοντα συλλαβόντες οἱ τῶν φόνων διάκονοι προσάγουσι τῷ Ἄρχοντι. Ὁ δὲ ἀκόλουθα τῇ προαιρέσει τελῶν, μακρῷ καὶ τοῦτον πυρὶ παραδίδωσιν. Οὕτω δῆτα καὶ Ἰουλιανὸς σκιρτῶν καὶ ὑπεραλλόμενος μεγάλῃ τῇ φωνῇ, τῷ τηλικούτων αὐτὸν ἀγαθῶν ἀξιώσαντι Θεῷ χάριτας ὁμολογῶν, μαρτύρων ἐν χοροῖς ἀνελαμβάνετο. Ἦν δὲ καὶ οὗτος, τὸ μὲν γένος τῆς Καππαδοκῶν, τὸν δὲ τρόπον, πλήρης μὲν εὐλαβείας, πλήρης δὲ πίστεως. πρᾶος ἀνὴρ καὶ ἐπιεικής. τά τε ἄλλα σπουδαῖος, καὶ πνέων εὐωδίας ἁγίου Πνεύματος, τοσοῦτον συνοδίας στέφος σὺν τῷ μακαρίῳ Παμφίλῳ τῆς τοῦ μαρτυρίου τελειώσεως ἠξιώθη.

XVII. Ἐπὶ τέτταρας δὴ ἡμέρας τοσαύτας τε νύκτας προστάξει τοῦ Φιρμιλλιανοῦ τὰ πανάγια σώματα τῶν τοῦ Θεοῦ μαρτύρων βορᾷ τοῖς σαρκοβόροις θηρίοις ἐξέκειτο. Ὡς δὲ οὐδὲν αὐτοῖς προσῄει, οὐ θὴρ, οὐκ ὄρνεον, οὐ κύων, ἐξ οἰκονομίας Θεοῦ, λειφθέντα ζῶα καὶ ἀβλαβῆ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ κηδείας λαχόντα, τῇ συνήθει παρεδόθη ταφῇ, ναῶν οἴκοις περικαλλέσι ἀποτεθέντα, ἐν ἱεροῖς τε προσευκτηρίοις, εἰς ἄληστον μνήμην τῷ τοῦ Θεοῦ λαῷ τιμᾶσθαι παραδεδομένα.

ac viduis protectore carentibus, omnibusqve cum penuria & imbecillitate conflictantibus, proviſor factus, patris aut curatoris ad inſtar, cunctorumqve deſperatorum laboribus atqve ærumnis medelam ferens: qvapropter à Deo, qvi talibus magis qvam victimarum nidore ac ſanguine delectatur, martyriali exitu dignus eſt habitus. Porro dicimus hic athleta, una eademqve conſummavit agonem ſuum die; atqve ut par eſt credere, martyrio ſuo ampliſſimam cœli portam cum reſeraſſet, ſimul & Pamphilo ipſi ſpatioſus ad Dei regnum patefactus eſt ingreſſus.

XV. Seleuci vero veſtigia ſecutus eſt Theodulus, pius ac venerabilis ſenex, in Proconſulari familia primo honore dignatus, tum morum ætatisqve prærogativa, tum filiorum trium i) generatione inclitus: qvi eadem ac Seleucus factitans, & Martyrum aliqvos oſculo deveneraus, Domino ſuo adductus fuit, eumqve ad majorem qvam alii iracundiam concitans, ipſam, ſalutaris confeſſionis paſſionem excepit cruci traditus.

XVI. Sub hac, cum etiamnũ deficeret unus, adfuit qvi duodenarium numerum impleret Julianus: qvi ea ipſa hora peregre adveniens, & vixdum ingreſſus civitatem, cum intellexiſſet qvæ erant acta, & ad Martyrum conſpectum feſtinaſſet accedere; ubi eorum corpora humi jacentia vidit, circumfuſus ſingulis, omnes eſt oſculatus. Hoc agentem comprehenderunt miniſtri cædium, atqve adduxerunt Præſidi: qvi congrua propoſito ſuo faciens, etiam hunc lento igni tradidit. Ita etiam Julianus, geſtiens atqve lætitia exultans, & Deo tantis ſe bonis dignato magna voce gratias agens, ſuſceptus eſt inter choros Martyrum. Erat autem huic qvoqve genus ex Cappadocia, qvoad mores vero plenus pietate ac plenus fide, vir manſuetus atqve diſcretus, ſtudioſus in omnibus, & Spiritus Sancti ſuavitate redolens, eoqve dignus factus talis cum beato Pamphilo exitus martyrialis corona.

XVII. Sanctiſſima eorum corpora; de mandato Firmiliani, per dies qvatuor totidemq; noctes jacuerunt, ferarum carnivorarum dentibus expoſita. Cum vero nulla neqve fera neqve volucris, aut canis qvisqvam, per Dei diſpoſitionem, ea contingeret; integra illa atqve intacta relicta, congruo cum honore & cura, conſuetæ ſepulturæ ſunt tradita, k) repoſitaqve in ædium ſacrarum pulcherrimis & oratoriis ſanctis, in perpetuam memoriam Dei populo ad honorem data.

i) Trium filiorum patribus præmia apud Romanos fuiſſe propoſita, notius eſt qvam ut hic moneri debeat: atqve id hic dici credo τριγονείας πατέρα: Valeſius tamen aliter vertit, *quod tertia jam ſtirpis nepotes haberet*: ſed hoc Straboni ſcribitur Τριγένειαν.

k) Deeſt hæc clauſula in Hiſtoria: qvam tamen Euſebio abjudicare nihil nos cogit, qvi Vitam Pamphili æqve ac Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſcripſit, cum jam Conſtantinus lege lata permiſiſſet Chriſtianis ſacras ædes condere, & Martyrum corpora eis inferre. Si qvis tamen malit hæc ab alio addita credere, nolim ei operoſius contradicere.

καὶ ἀψύχου τοῦ σώματος τοῦ γενναίου μάρτυρος καταστάντος, παρόμενον τὸ ἀνηλεὲς καὶ ἀπάνθρωπον κεκτημένος ὁ δικαστής· Τραχῶν πεπλεγμένοις ὑφάσμασι τὰς ἐκδαρείσας ταῖς βασάνοις πλευρὰς ψήχειν καὶ τρίβειν ἐπὶ πλέον προσέταττεν. εἶθ' ὥσπερ κόρον λαβὼν καὶ τῆς μανίας ἐμφορηθεὶς, μακρῷ καὶ μαλθακῷ πυρὶ παραβληθῆναι αὐτὸν ἀποφαίνεται. οὗτος μὲν οὖν πρὸ τῆς τοῦ Παμφίλου τελειώσεως ὕστατος ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρελθὼν, τῇ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγῇ τὸν δεσπότην προέλαβεν.

nus excarnificari corpus ejus, qvo diutius facto, agnovit tandem in vanum id agi. Licet autem abſqve voce & pene abſqve anima generoſi Martyris corpus jaceret, immitis tamen atqve efferus Judex juſſit laceratas ejus carnes ac latera g) ſetaceis pannis confricari atqve deteri; tandemqve velut exſaturaturus furorem, lento ac longius poſito igne Martyrem conſumi præcepit. Ita ille, ante conſummationem Pamphili, ultimus progreſſus ad agonem, Dominum ſuum prævertit abdicatione corporea.

XIII. Ἦν δὲ ἄρα τὸν Πορφύριον θεωρεῖν ἱερονίκου διαθέσει πάμμαχον νενικηκότος, κεκονιμένον τὸ σῶμα, φαιδρὸν δὲ τὴν ὄψιν, θαρσαλέῳ τε φρονήματι καὶ γαύρῳ, τὴν ἐπὶ τὸν θάνατον βαδίζοντα. θείου Πνεύματος ὡς ἀληθῶς ἔμπλεων· καὶ δὴ φιλοσόφῳ σχήματι τῷ περὶ αὐτὸν ἀναβολαίῳ τρόπον ἐξωμίδος ἠμφιεσμένος, ἄνω βλέπων καὶ πάντα τὸν θνητὸν καὶ ἀνθρώπινον ὑπερφρονῶν βίον, ἀτρεμεῖ τῇ ψυχῇ πρόσεισι τῇ πυρᾷ. Ἤδη ἑαυτῷ τῆς φλογὸς πελαζούσης, ὡς ἂν δὲ μηδενὸς αὐτῷ παρόντος λυπηροῦ ἀταράχῳ καὶ νηφάλῳ λογισμῷ περὶ τῶν οἰκείων τοῖς γνωρίμοις ὁ ἥρως, διετάττετο, εἰς ἔτι τότε τὸ πρόσωπον φαιδρὸν καὶ ἀπαράλλακτον διαφυλάττων. Ὡς δὲ τοῖς γνωρίμοις αὐτάρκως συνετάξατο, πρὸς τὸν Θεὸν ἤδη λοιπὸν ἠπείγετο· Τῆς γέτοι πυρᾶς ἐξ ἀποστήματος κύκλῳ περὶ αὐτὸν ἀφθείσης, ἐνθένδε κἀκεῖθεν ὑφήρπαζε τῷ στόματι τὴν φλόγα, ἐπισπέρχων αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν προκειμένην πορείαν· καὶ οὕτω ἔπραττεν, οὐδὲ ἕτερον ἢ Ἰησοῦν ἀνακαλούμενος.

XIII. Erat autem videre Porphyrium inſtar ſacri athletæ univerſi certaminis victorem glorioſum, diſſectum corpore, ſed facie ſplendididum, lætaqve & intrepida mente ad mortem procedere; utiqve divino plenum ſpiritu, & tamqvam in habitu Philoſophico, ſolum injectum ſibi inſtrumentum, qvaſi pallium geſtantem, deſpicientemqve omnia; & mortalem atqve humanam hanc vitam contemnentem, abſqve ulla mentis formidine ad rogum procedebat. Cum vero ad ipſum jam propinqvaret flamma, tamqvam ſi nihil moleſtiæ pateretur vir ille ſtrenuus; inconcuſſo atqve conſtanti ſenſu, qvæ ſua erant legabat familiaribus, usqve in illud tempus ſervans oris ſerenitatem immutatam. Ut vero notis ſuis pro libitu valefecit, totus ad Deum converſus eſt: & qvia rogus ad intervallum circumpoſitus erat, hinc inde captabat ore flammas, qvaſi ſe ipſum incitans ad propoſitam ſibi viam: hoc autem faciebat, aliud nihil qvam Jeſum inclamans.

XIV. Τοιοῦτος καὶ Πορφυρίου ἆθλος. Τῆς δὲ κατ' αὐτὸν τελειώσεως ἄγγελος τῷ Παμφίλῳ γενόμενος Σέλευκος, τῶν σὺν αὐτοῖς καταξιοῦται παραπλήσια κλήρου. Αὐτίκα γ' οὖν διαγγείλαντα αὐτὸν τῷ Παμφίλῳ τὸ τοῦ Πορφυρίου τέλος, καὶ τῶν Μαρτύρων τὸν δῆμον ἐν φιλήματι ἀσπασάμενον, συλλαβόντες οἱ στρατιῶται ἄγουσιν ἐπὶ τὸν Ἡγεμόνα. Ὁ δὲ, ὥσπερ ἐπισπεύδων τῷ προτέρῳ αὐτὸν συναπόδημον γενέσθαι, κεφαλὴν κολασθῆναι προστάττει. Τῆς Καππαδοκῶν οὗτος ὡρμᾶτο γῆς· λαμπρότατα δὲ τῶν ἐν στρατείαις εὐδοκιμήσας, τῶν ἐν Ῥωμαικαῖς προκοπαῖς οὐ μικρᾶς ἐπείληπται ἀξίας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῇ ἡλικίᾳ καὶ ῥώμῃ σώματος, μεγέθει τε καὶ ἰσχύος, ἀρετῇ πλεῖστον ὅσον τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐπλεονέκτει, καὶ τὴν πρόσοψιν δὲ αὐτὴν περίβλεπτος ἦν τοῖς πᾶσι, τότε πᾶν εἶδος ἀξιάγαστος μεγέθους ἕνεκα καὶ εὐμορφίας· καταρχὰς μὲν οὖν διωγμοῦ διὰ μαστίγων ὑπομονῆς, τοῖς κατὰ τὴν ὁμολογίαν διέπρεψεν ἀγῶσι. μετὰ δὲ τὴν τῆς στρατείας ἀπαλλαγὴν, ζηλωτὴν αὐτὸς ἑαυτὸν καταστήσας τῶν τῆς εὐσεβείας ἀσκητῶν, Χριστοῦ γνήσιος στρατιώτης ἀποδέδεικται, ὀρφανῶν, ἐρήμων καὶ

XIV. Tale fuit certamen Porphyrii: qvi vero ipſius mortem Pamphilo nuntiavit Seleucus: ejusdem cum ipſo factus illico eſt ſortis particeps. Etenim ipſum Porphyrii finem Pamphilo nuntiantem, ſimul & Martyrum catervam oſculantem, comprehenderunt milites, atqve ad Proconſulem adduxerunt: qvi ipſum, utpote feſtinantem ſimul cum præcedente Porphyrio hinc migrare, juſſit capitali ſententia plecti. Venerat hic ex Cappadocia, vehementerqve inclaruerat h) militaribus exercitiis, & non mediocriter apud Romanos promotus fuerat; qvin etiam ætate & corporis robore viriumqve magnitudine & virtute pleroſqve hominum antecedebat: nam vultu ipſo admodum ſpectabilis præ cunctis, ſpeciem præferebat undeqvaqve digniſſimam, formæ eximiæ gratia. Fuerat autem initio perſecutionis propter fidei confeſſionem certantibus adnumeratus per tolerantiam verberum; ſed abdicata militia æmulator factus eorum qvi ad pietatem exercentur, Chriſti germanum militem ſeſe probavit; orphanis deſolatis

ac

g) Hoc qvoqve tormentum eadem Hiſtoria prætermittit.

h) Ibidem legitur, *τῆς ἐκ στρατείας ἐπιλέκτου νεαλαίας, in delecta ad militiam juventute.*

χηρῶν ἀπροστατῶν, τῶν τε ἐν πενίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ καταπονουμένων, ἐπίσκοπός τις οἷα καὶ φροντιστὴς ἐπιμελούμενος· πατρός τε καὶ κηδεμόνος δίκην τῶν ἀπερριμμένων ἁπάντων τοὺς πόνους, καὶ τὰς κακοπαθείας ἀνακτώμενος. ὅθεν εἰκότως, πρὸς τοῦ τοιαύταις δὴ χαίροντος Θεοῦ μᾶλλον ἢ ταῖς διὰ καπνοῦ καὶ αἵματος θυσίαις, τῆς κατὰ τὸ μαρτύριον ἠξιώθη τελειώσεως· Δέκατος οὗτος ἀθλητὴς, σὺν τοῖς εἰρημένοις, μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τετελείωτε ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ὡς ἔοικε μεγίστης τῷ Παμφίλου μαρτυρίῳ πύλης οὐρανῶν διανοιχθείσης, εὐμαρὴς ἅμ' αὐτῷ καὶ ἄφθονος ἡ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἐγίγνετε πάροδος.

XV. Κατ' ἴχνος δῆτα τῷ Σελεύκῳ Θεόδουλος, σεμνός τις καὶ θεοσεβὴς παρῄει πρεσβύτης, τῆς ἡγεμονικῆς οἰκετείας πρώτης τιμῆς ἠξιωμένος τρόπων τε ἡλικίας ἕνεκα· καὶ διὰ τὸ τριγονείας αὐτὸν πατέρα καθεστάναι, καὶ ἔτι μᾶλλον δι' ἣν ἔσωσε περὶ τοὺς κηδεμόνας εὔνοιαν· τὸ παραπλήσιον δὴ τῷ Σελεύκῳ καὶ οὗτος διαπραξάμενος· καί τινας τῶν μαρτύρων ἀσπασάμενος φιλήματι, προσάγεται τῷ δεσπότῃ, μᾶλλον ἑαυτὸν τῶν ἄλλων ἐπ' ὀργὴν ὀξύνας, ταυτὸν τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου πάθος σταυρῷ παραδοθεὶς ἀνεδέξατο.

XVI. Ἐπὶ τούτοις ἑνὸς ἔτι λείποντος· ὃς τὸν δωδέκατον ἀποπληρώσειε τοῖς εἰρημένοις ἀριθμὸν, Ἰουλιανὸς παρὼν τοῦτον ἀποπληρώσων. Ἐξ ἀποδημίας οὗτος αὐτῆς ὥρας ἀφικόμενος, μηδὲ εἰσβαλὼν πως τῇ πόλει, εὐθὺς ὡς εἶχεν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, μαθὼν περὶ τοῦ [γενομένου] καὶ ὁρμήσας ἐπὶ τὴν τῶν μαρτύρων θέαν, ὡς ἐπὶ τῆς γῆς χαμαὶ κείμενα τὰ τῶν μαρτύρων ἐθεάσατο σώματα, χαρᾶς ἔμπλεως γεγονὼς, ἑκάστῳ περιπλέκεται, φιλήματι τοὺς πάντας ἀσπαζόμενος. Ἔτι δὲ τοῦτο πράττοντα συλλαβόντες οἱ τῶν φόνων διάκονοι προσάγουσι τῷ Ἄρχοντι. Ὁ δὲ ἀκόλουθα τῇ προαιρέσει τελῶν, μακρῷ καὶ τοῦτον πυρὶ παραδίδωσιν. Οὕτω δῆτα καὶ Ἰουλιανὸς σκιρτῶν καὶ ὑπεραλλόμενος μεγάλῃ τῇ φωνῇ, τῷ τηλικούτων αὐτὸν ἀγαθῶν ἀξιώσαντι Θεῷ χάριτας ὁμολογῶν, μαρτύρων ἐν χοροῖς ἀνελαμβάνετε. Ἦν δὲ καὶ οὗτος, τὸ μὲν γένος τῆς Καππαδοκῶν, τὸν δὲ τρόπον, πλήρης μὲν εὐλαβείας, πλήρης δὲ πίστεως. πρᾶος ἀνὴρ καὶ ἐπιεικής. τά τε ἄλλα σπουδαῖος, καὶ πνέων εὐωδίας ἁγίου Πνεύματος, τοσοῦτον συνοδίας στέφος σὺν τῷ μακαρίῳ Παμφίλῳ τῆς τοῦ μαρτυρίου τελειώσεως ἠξιώθη.

XVII. Ἐπὶ τέτταρας δὴ ἡμέρας τοσαύτας τε νύκτας προστάξει τοῦ Φιρμιλλιανοῦ τὰ πανάγια σώματα τῶν τοῦ Θεοῦ μαρτύρων βορᾷ τοῖς σαρκοβόροις θηρίοις ἐξέκειτο. Ὡς δὲ οὐδὲν αὐτοῖς προσῄει, οὐ θὴρ, οὐκ ὄρνεον, οὐ κύων, ἐξ οἰκονομίας Θεοῦ, λειφθέντα σῶα καὶ ἀβλαβῆ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ κηδείας λαχόντα, τῇ συνήθει παρεδόθη ταφῇ, ναῶν οἴκοις περικαλλέσι ἀποτεθέντα, ἐν ἱεροῖς τε προσευκτηρίοις, εἰς ἄληστον μνήμην τῷ τοῦ Θεοῦ λαῷ τιμᾶσθαι παραδεδομένα.

ac viduis protectore carentibus, omnibusqve cum penuria & imbecillitate conflictantibus, proviſor factus, patris aut curatoris ad inſtar, cunctorumqve deſperatorum laboribus atqve ærumnis medelam ferens: qvapropter à Deo, qvi talibus magis qvam victimarum nidore ac ſanguine delectatur, martyriali exitu dignus eſt habitus. Porro dicimus hic athleta, una eademqve conſummavit agonem ſuum die; atqve ut par eſt credere, martyrio ſuo ampliſſimam cœli portam cum reſeraſſet, ſimul & Pamphilo ipſi ſpatioſus ad Dei regnum patefactus eſt ingreſſus.

XV. Seleuci vero veſtigia ſecutus eſt Theodulus, pius ac venerabilis ſenex, in Proconſulari familia primo honore dignatus, tum morum ætatisqve prærogativa, tum filiorum trium i) generatione inclitus: qvi eadem ac Seleucus factitans, & Martyrum aliqvos oſculo deveneraus, Domino ſuo adductus fuit, eumqve ad majorem qvam alii iracundiam concitans, ipſam, ſalutaris confeſſionis paſſionem excepit cruci traditus.

XVI. Sub hac, cum etiamnũ deficeret unus, adfuit qvi duodenarium numerum impleret Julianus: qvi ea ipſa hora peregre adveniens, & vixdum ingreſſus civitatem; cum intellexiſſet qvæ erant acta, & ad Martyrum conſpectum feſtinaſſet accedere; ubi eorum corpora humi jacentia vidit, circumfuſus ſingulis, omnes eſt oſculatus. Hoc agentem comprehenderunt miniſtri cædium, atqve adduxerunt Præſidi: qvi congrua propoſito ſuo faciens, etiam hunc lento igni tradidit. Ita etiam Julianus, geſtiens atqve lætitia exultans, & Deo tantis ſe bonis dignato magna voce gratias agens, ſuſceptus eſt inter choros Martyrum. Erat autem huic qvoqve genus ex Cappadocia, qvoad mores vero plenus pietate ac plenus fide, vir manſuetus atqve diſcretus, ſtudioſus in omnibus, & Spiritus Sancti ſuavitate redolens, eoqve dignus factus tali cum beato Pamphilo exitus martyrialis corona.

XVII. Sanctiſſima eorum corpora; de mandato Firmiliani, per dies qvatuor totidemq; noctes jacuerunt, ferarum carnivorarum dentibus expoſita. * Cum vero nulla neqve fera neqve volucris, aut canis qvisqvam, per Dei diſpoſitionem, ea contingeret; integra illa atqve intacta relicta, congruo cum honore & cura, conſuetæ ſepulturæ ſunt tradita, k) repoſitaqve in ædium ſacrarum pulcherrimis & oratoriis ſanctis, in perpetuam memoriam Dei populo ad honorem data.

i) Trium filiorum patribus præmia apud Romanos fuiſſe propoſita, notius eſt qvam ut hic moneri debeat: atqve id hic dici credo τριγονείας πατέρα: Valeſius tamen aliter vertit, *quod tertia jam ſtirpis nepotes haberet*: ſed hoc Straboni ſcribitur Τριγένεια.

k) Deeſt hæc clauſula in Hiſtoria: qvam tamen Euſebio abjudicare nihil nos cogit, qvi Vitam Pamphili æqve ac Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſcripſit, cum jam Conſtantinus lege lata permiſiſſet Chriſtianis ſacras ædes condere, & Martyrum corpora eis inſerere. Si qvis tamen malit hæc ab alio addita credere, nolim ei operoſius contradicere.

S. GREGORII THAVMATURGI

Neocæſareenſis Epiſcopi

EXPOSITIO FIDEI.

Εἷς Θεὸς Πατὴρ λόγου ζῶντος, Σοφίας ὑφεστώσης καὶ δυνάμεως καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου. Τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς. Εἷς κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τῆς Θεότητος, λόγος ἐνεργός. Σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτικὴ, καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητικὴ, υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ Πατρός. Ἀόρατος ἀοράτου καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου. Καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι' υἱοῦ πεφηνὸς δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. Εἰκὼν τοῦ υἱοῦ, c) τελείου τελεία. Ζωὴ ζώντων αἰτία, πηγὴ ἁγία, ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγός, ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ Πατὴρ ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι, καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς ὁ διὰ πάντων. Τριὰς τελεία δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. Οὔτε οὖν κτιστόν τι ἢ δοῦλον ἐν τῇ Τριάδι, οὔτε ἐπείσακτόν τι ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον, ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν. Οὔτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε υἱὸς Πατρὶ, οὔτε υἱῷ πνεῦμα, ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ Τριὰς ἀεί.

UNus DEUS *Pater Verbi viventis, Sapientiæ ſubſiſtentis & Virtutis ſuæ & figuræ, perfectus perfecti genitor Pater filii unigeniti.* Unus Dominus, *ſolus ex ſolo,* a) *figura & imago Deitatis, Verbum perpetrans,* b) *Sapientia comprehendens omnia, & virtus qva tota creatura fieri potuit. Filius verus Veri Patris, & inviſibilis ex Inviſibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & ſempiternus ex ſempiterno.* Unus Spiritus Sanctus *ex DEO ſubſtantiam habens, & qui per Filium apparuit, imago filii perfecti, perfecta: viventium cauſa, ſanctitas ſanctificationis præſtatrix, per quem DEUS* d) *ſuper omnia & in omnibus cognoſcitur, & Filius per omnes,* Trinitas *perfecta, majeſtate & ſempiternitate & regno* e) *minime dividitur neqve abalienatur. Igitur neqve* f) *factum qvid aut ſerviens in Trinitate, neqve ſuperinductum tanqvam antehac* g) *qvidem non ſubſiſtens, poſtea vero ſuperingreſſum. Neqve ita defuit unqvam Filius Patri, neqve Filio Spiritus Sanctus, ſed invertibilis* h) *& immutabilis eadem Trinitas ſemper.*

a) Antiqvum Pſalterium MS. latinum aureis ſcriptum literis, qvod Hadriano I. Papæ donavit Carolus M. apud Lambec. T. 2. p. 270. legit: *ex ſolo DEO.*

b) Id. *penetrans*, minus bene.

c) Alii ut Concilior. editores diſtingvunt ſic: εἰκὼν τοῦ υἱοῦ τελείου, τελεία ζωὴ ζώντων· αἰτία, ἁγιότης κ. τ. λ.

d) Pſalterium vetus apud Lambec. *Deus ſolus.*

e) Gregorios Naz. Orat. 37. p. 609. Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν υἱὸν, Θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, Θεότητα μίαν δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην, ὥς τις τῶν μικρῷ πρόσθεν Θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. Idem Orat. 40. p. 668. οὐδὲν τῆς Τριάδος δοῦλον, οὐδὲ κτιστὸν οὐδὲ ἐπείσακτον, ἤκουσα τῶν σοφῶν τινος λέγοντος.

f) Hæc & qvæ ſeqvuntur, male pro Nyſſeni, non Thavmaturgi verbis habuere Nyſſeni editores, hosqve ſecutus Elias du Pin T. 1. Bibl. ſcriptor. Eccleſ. p. 183. itaqve & illa omiſit Clariſſ. Caveus in Thavmaturgi vita §. 7. ubi hanc ἔκθεσιν fidei, Græce & Anglice exhibet. Gvilielmus qvoqve Whiſtoous appendice ad T. 4. Chriſtianiſmi primitivi redivivi. p. 41. ubi inter vetera hoc refert ſymbolum.

g) Pſalter. apud Lambec. *ante hac*, minus bene.

h) Id. *inconvertibilis*, & deinde: *ſemper manet.*

CHAL-

CHALCIDII
Chriſtiani ſcriptoris, qvi ſub qvarti ſæculi initia vixit,

TIMÆUS, de PLATONIS
translatus,

Et in eundem

COMMENTARIUS,
adjunctis Platonis Græcis, & Latina Ciceronis interpretatione

Emendatus ex veteribus libris, & animadverſionibus illuſtratus

à

JO. ALBERTO FABRICIO.

Notæ JO. MEURSII integræ ad Voluminis calcem ſubjunctæ.

L II 3.

VIRO AMPL. ET CLAR.

HUGONI GROTIO

EXADVOCATO FISCI

HOLL. ZEL. WESTFR.

ROTEROD. REIP. SYND.

JURIS UTR. CONSULTISS.

PHILOSOPHIÆ UNIVERSÆ

LONGE PERITISSIMO

MAGNO BATAVIÆ IMMO EUROPÆ ORNAM.

CHALCIDIUM

PHILOSOPHUM PRÆSTANTISS.

ABS SE RECENSITUM

AMICIT. VET. ERGO

LIB. MER.

DAT DICAT CONSECRAT

JOANNES MEURSIUS.

A. H. M. D. M. A.

ERUDITISSIMO ATQVE CELEBERRIMO

VIRO

MATURINO VEISSERIO LA CROSE

POTENTISS. BORUSSIÆ REGIS AB ANTIQVITATT.

ET BIBLIOTHECA

S.

GROTIADÆ SACRUM VOLUIT QVEM *MEURSIUS* OLIM

CHALCIDIUM, ATQVE ANIMI PIGNUS ID ESSE SUI.

HUNC EGO, NEUTRI PAR, CENTUM REDEUNTIBUS ANNIS

VEISSERI, TIBI, QVI REDDIS UTRUMQVE, DICO.

L. M. Q.

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

TESTIMONIA DE CHALCIDIO.

Fabius Planciades Fulgentius de allegoria librorum Virgilii ad Calcidium Grammaticum.

Expetebat qvidem, Levitarum ſanctiſſime, noſtri temporis qvalitas grande ſilentium, ut non ſolùm mens expromtare deſiſſet qvod didicit, qvantum etiam oblivionem ſui efficere debuit qvia vivit. Sed qvia novo charitatis dominatu fulcitur, & in amoris præcepto contemtus nunqvam admittitur, ob hanc rem &c.

Exſtat & Fulgentii libellus de priſco ſermone, qvi in editionibus Jo. Baptiſtæ Pii & Jac. Mycilli inſcribitur ad Calcidium; *in Joſiæ Merceri, Petri Danielis, ac Commeliniana, & in Leidenſi codice qvem Thomas Münckerus inſpexit,* ad Calcidium Grammaticum: *in editionibus Hadr. Iunii: & Dionyſiii Godofred:* ad Chalcidium Grammaticum Timæi Platonis Ecphraſten, *qvod haud dubie additum eſt à recentiore manu. Namqve in editione ejusdem libelli Fulgentii qvem cum Iſidori Originibus Bonav. Vulcanius ex veteri Codice vulgavit, qvali uſus etiam Phil. Labbeus T. I. Bibl. nova MSS. p. 668. ipſum Chalcidii nomen deſideratur. Et apud Sigebertum Gemblacenſem de Scriptoribus Eccleſ. c. 28. Fulgentii liber de obſtruſis ſermonibus non ad Chalcidium ſed ad Catum Presbyterum Carthaginenſem ſcriptus eſſe traditur.*

Principium Timæi ex Chalcidii interpretatione, ſed corruptiſſime legitur apud Petrum Abælardum *in expoſitione Symboli Apoſtolici p. 370. ut à Rigaltio annotatum eſt.*

Jo. Saresberienſis lib. IV. Metalogici c. 9.

Eſt autem ſenſus, ut Chalcidio placet, paſſio corporis ex qvibusdam extrapoſitis & varie pulſantibus corpus usqve ad animum commeans.

Thomas Bradvvardinus in cauſa DEI adverſus Pelagium p. 160.

In prima parte commentarii Chalcidii de genitura Mundi &c.

Caſpar Barthius p. 1187. ad Claudian.

Chalcidius in Timæum Platonis, ſcriptor materiæ ſcriptiqve gratia diſſimulans ut plurimum Chriſtianiſmum.

Chriſtophorus Waſe Exerc. III. animadverſ. Nonianarum p. 40.

In Archivis Bibl. Bodlejanæ exſtat Chalcidii MS. exemplar pervetus charactere Hibernico deſcriptum: nota huic in prima ſtatim pagina adſcripta eſt; Oſii Hiſpani Epiſcopi Chalcidium fuiſſe Archidiaconum. [*alii Carthaginenſem in Hiſpania, an in Africa.*]

Gerh. Langbaenius in elencho ſcriptorum Platonicorum, qvi ſubjicitur editioni Alcinoi Oxonienſi A. 1667. 8.

Extat MS. in Bibl. Bodlejana tractatus per modum dialogi, charactere Hiberno Saxonico exaratus, majoris operis particula, decem circiter chartarum, in qvo de ſtatu animæ poſt obitum Platonico more diſceptatur, qvem Chalcidii auctoris eſſe non uno argumento adducor ut credam.

Auguſtini Juſtiniani & Jacobi Antiqvarii judicia habes infra, p. 421. 422.

CHALCIDII V. C.

In Timæum Platonis

Prologus.

CHALCIDIUS OSIO a) SUO SALUTEM.

SOCRATES in exhortationibus ſuis virtutem laudans, cùm bonorum omnium, totiuſqve proſperitatis, cauſam conſiſtere penes eam diceret; b) addidit, ſolam eſſe, qvæ res impoſſibiles redigeret ad poſſibilem facilitatem. c) Præclarè. Qvid enim generoſam magnanimitatem vel aggredi pigeat, vel cœptum fatiget, ut tanqvam victa difficultatibus temperet a labore? Eadem eſt, opinor, vis amicitiæ; d) parqve impoſſibilium pœne rerum extricatio: cum alter ex amicis jubendi religione, alter parendi voto, complaciti operis adminiculentur effectui. Conceperas animo, florente omnibus ſtudiis humanitatis, excellentiqve ingenio tuo, ſpem dignam proventu operis ad hoc tempus intentati: ejuſqve uſum a Græcis Latio mutuandum ſtatueras. Et qvanqvam ipſe hoc cum facilius, tum commodius facere poſſes; e) credo propter admirabilem verecundiam, ei potius malueris injungere, qvem te eſſe alterum judicares. Poſſem ne, oro te, qvamvis res eſſet ardua, tanto honore habito, de qvo ita cenſeres, f) injunctum excuſare munus? & qvi nunqvam, ne in ſolennibus qvidem, & uſitatis, voluntatibus ullum officium recuſaſſem, huic tanto, tamqvè honeſto, deſiderio contradicere? In qvo declinatio ſpecioſi muneris, excuſatione ignorationis, callida eſſet ſcientiæ futura ſimulatio. Itaqve parui, certus, non ſine divino inſtinctu id mihi à te munus injungi. Proptereaqve alacriore mente, ſpeqve confirmatiore, primas partes Timæi Platonis aggreſſus, non ſolum tranſtuli, ſed etiam partis ejuſdem commentarium feci: putans reconditæ g) rei ſimulacrum, ſine interpretationis explanatione, aliqvanto obſcurius ipſo exemplo futurum. Cauſa verò in partes dividendi libri, operis fuit prolixitas: ſimulqve qvod cautius videbatur eſſe, ſi tanqvam libamen aliqvod ad deguſtandum auribus atqve animo tuo mitterem; qvod ſi non diſplicuiſſe reſcriberetur, faceret audendi majora fiduciam.

PLA-

a) MS. Bodlej. *Oſio.* Eum alloqvitur p. 73. *qvia jubentibus vobis mos erat gerendus.* Et p. 219. 226.

b) Virtuti nihil arduum. Locus Platonis in Menone. c) Bodlej *facultatem.*

d) Cantic. VIII. 6. *Fortis eſt ut mors dilectio.*

e) *ponere poſſes.* Bodlej. Hinc duo colliges, inqvit Nicolaus Antonius lib. 2. Bibl. Vet. Hiſpanæ cap. 1. p. 165. alterum Græce ſcire eum oportuiſſe qvi de Græco in Latinum convertere Platonicum hoc opus cogitaſſet: (qvo cum an bene, ſtare poterit, qvod Hoſius Cordubenſis per interpretem in Concilio Nicæno ſit locutus?) alterum, vix intelligi de Hoſio poſſe graviſſimo ac ſanctiſſimo Epiſcopo ejusqve ſenectute, ſæcularium ſtudiorum eum à Chalcidio celebratum amorem & qvod Chriſti tam ſtrenuus diſcipulus, Platonis adhuc libris opus daret. Sed priori objectioni occurritur, ſi cogitemus potuiſſe Hoſium Græcæ lingvæ peritiam, nec tamen eloqventiam habere ita ut expedite & eleganter eam loqveretur, ut in congreſſu illo magno decebat. Puto nulli id conceſſum ex viris qvantumvis Græce doctiſſimis non in Græcia natis, ut in concione coram Græcis Græce audeant ſermocinari aut diſputare. Ad alterum dicendum, qvod potuerit florenti adhuc ætate Hoſio vel nondum dignitate macto Eccleſiaſtica, opus ſuum Chalcidius nuncupare: præterea nec Philoſophica ſtudia dedecere viſa tunc temporis Chriſtianos, qvorum ſtudium fuit non modo ex Evangelii hoplotheca ſed & ex reconditioribus Philoſophorum placitis ad Ethnicorum expugnandam præſumtionem arma deſumere.

f) Bodlej. *ſenſeras.* g) id. *abſcondita.*

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΤΙΜΑΙΟΣ, Η ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ.

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ, ΠΡΟΣΩΠΑ.

Σωκράτης. Κριτίας. Τίμαιος. Ἑρμοκράτης.

I.

Εἷς. δύο. τρεῖς. ὁ δὲ δὴ τέταρτος ἡμῖν ὦ φίλε Τίμαιε, ποῦ, τῶν χθὲς μὲν δαιτυμόνων, τανῦν δ᾽ ἑστιατόρων; ΤΙ. Ἀσθένειά τις αὐτῷ συνέπεσεν ὦ Σώκρατες. οὐ γὰρ ἂν ἑκὼν τῆσδε ἀπελείπετο τῆς ξυνουσίας. ΣΩ. οὐκοῦν σὸν τῶνδέ τε ἔργον, καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος ἀναπληροῦν μέρος. ΤΙ. Πάνυ μὲν οὖν. κατὰ δύναμίν γε οὐδὲν ἐλλείψομεν. οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη δίκαιον, χθὲς ὑπὸ σοῦ ξενισθέντας οἷς ἦν πρέπον ξενίοις, μὴ οὐ προθύμως σε τοὺς λοιποὺς ἡμῶν ἀντιφεστιᾷν. ΣΩ. ἆρ᾽ οὖν μέμνησθε, ὅσα ὑμῖν καὶ περὶ ὧν ἐπέταξα εἰπεῖν; ΤΙ. τὰ μὲν, μεμνήμεθα. ὅσα δὲ μὴ, σὺ παρὼν ὑπομνήσεις. μᾶλλον δὲ εἰ μή τι σοι χαλεπὸν, ἐξ ἀρχῆς διὰ βραχέων πάλιν ἐπάνελθε αὐτά, ἵνα βεβαιωθῇ μᾶλλον παρ᾽ ἡμῖν. ΣΩ. Ταῦτ᾽ ἔσται. χθές που τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ ῥηθέντων λόγων, περὶ πολιτείας ἦν τὸ κεφάλαιον, οἵα τε καὶ ἐξ οἵων ἀνδρῶν, ἀρίστη κατεφαίνετ᾽ ἄν μοι γενέσθαι. ΤΙ. καὶ μάλα γε ἡμῖν ὦ Σώκρατες ῥηθεῖσα πᾶσι κατὰ νοῦν.

II. ΣΩ. Ἆρ᾽ οὖν οὐ τὸ τῶν γεωργῶν, ὅσαι τε ἄλλαι τέχναι· πρῶτον ἐν αὐτῇ χωρὶς διειλόμεθα, ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ τῶν προπολεμησόντων. ΤΙ. Ναί. ΣΩ. καὶ κατὰ φύσιν δὴ δόντες τὸ καθ᾽ αὑτὸν ἑκάστῳ πρόσφορον, ἓν μόνον ἐπιτήδευμα ἑκάστῃ τέχνῃ, τούτους οὓς πρὸ πάντων ἔδει πολεμεῖν, εἴπομεν. ὡς ἄρα αὐτοὺς δέοι φύλακας εἶναι μόνον τῆς πόλεως. εἴ τέ τις ἔξωθεν ἢ καὶ τῶν ἔνδον ἴοι κακουργήσων, δικάζοντας μὲν πρᾴως τοῖς ἀρχομένοις ὑπ᾽ αὐτῶν, ἅτε φύσει φίλοις οὖσι. χαλεποὺς δὲ ἐν ταῖς μάχαις, τοῖς ἐντυγχάνουσι τῶν ἐχθρῶν γιγνομένους. ΤΙ. Παντάπασι μὲν οὖν. ΣΩ. Φύσιν γάρ οἶμαί τινα τῶν φυλάκων τῆς ψυχῆς ἐλέγομεν ἅμα μὲν θυμοειδῆ, ἅμα δὲ φιλόσοφον δεῖν εἶναι διαφερόντως, ἵνα πρὸς ἑκατέρους δύναιντο ὀρθῶς πρᾶοι καὶ χαλεποὶ γίγνεσθαι. ΤΙ. Ναί. ΣΩ. Τί δαὶ τροφήν. ἆρ᾽ οὐ γυμναστικῇ καὶ μουσικῇ μαθήμασί τε ὅσοις προσήκει, τούτους ἐν ἅπασι τεθράφθαι; ΤΙ. Πάνυ μὲν οὖν. ΣΩ. Τοὺς δέ γε οὕτω τραφέντας, ἐλέχθη που, μήτε χρυσὸν μήτε ἄργυρον, μήτε ἄλλο ποτὲ μηδὲν κτῆμα, ἑαυτῶν ἴδιον νομίζειν δεῖν. ἀλλ᾽ ὡς ἐπικούρους μισθὸν λαμβάνοντας τῆς φυλακῆς παρὰ τῶν σωζομένων ὑπ᾽ αὐτῶν ὅσος σώφροσι μέτριος.

PLATONIS Timæus, CHALCIDIO V. C. 3

Interprete.

Interloqvuntur Socrates, Timæus, Hermocrates, Critias.

I.

SOCR. Unus, duo, tres. Quartum ex numero, Timæe, veſtro reqviro; ut qui heſterni quidem epuli convivæ fueritis, hodierni præbitores, invitatoreſq;, ex condicto reſideatis. TI. Languor eum repente, ut fit, ortus moratur. Neq; enim ſponte ſe tali cœtu, tantæque rei tractatu, & communione, a) fraudaret. SO. Ergo tui, & item horum, erit officii, complere id quod deeſt participis abſentiâ. TI. Æqvum poſtulas; denique enitemur omnes pro viribus: neqve enim fas eſt, lautè b) acceptos heri, minoris tibi apparatus repræſentare convivium. SO. Tenetis certè memoria præſcriptam vobis à me tractatus normulam. TI. Partim tenemus, in qvibus porro nutabit memoria,
præſens ipſe in tempore ſuggeres: immo, 4
niſi ſit moleſtum, breviter ab exordio dicta demum retexe, quo digeſtus ordo ſolidetur. SO. Ita fiet. Cardo, ni fallor, heſternæ diſputationis res c) erat publica: qvalis mihi, quibuſque inſtitutis, & civium moribus, videretur optima. TI. Nobis certè, qvi audiebamus, ô Socrates, ad arbitrium probata.

II. SO. Quid illud? nonne inter initia agrorum cultores, cæterarumqve artium profeſſores, à deſtinatâ bellicis negotiis juventute ſecrevimus? TI. Sic factum eſt. SO. Tributo nempe cunctis, qvod unicuiqve eximium à naturâ datum eſt; ſolis iis, qvi pro ſalute omnium bella tractarent, unum hoc munus injunximus protegendæ civitatis: vel adverſum externos, vel adverſum inteſtinos, ac domeſticos, hoſtes: mitibus qvidem judiciis erga obedientes, utpote conſanguineos, naturaqve amicos: aſperis autem contra armatas acies in congreſſionibus martiis. Biformi ſiqvidem naturâ præditos; in tutelâ patriæ, civiumqve, ferociore: porrò in pacis officiis, religione ſapienti: proptereaqve mites ſuis, adverſum alienigenas feroces. TI. Memini. SO. Quid? Hujus ipſius
ancipitis naturæ magiſterium, & quaſi quan- 5
dam nutricationem, nonne in exercitio corporum, gymnaſiorumqve luctamine; animorum item placiditatem conſtituebamus in delinimentis, & affabilitate muſicæ, cæterarumqve inſtitutionum, qvas adoleſcentes inge-

a) MS. Bodlej. *communicatione.* b) id. *late.* c) id. *erat Reſp.*

ἀναλίσκειν τε διὰ κοινῆ, καὶ ξυνδιαιτωμένους μετ' ἀλλήλων ζῆν. ἐπιμέλειαν ἔχοντας ἀρετῆς διαπαντός. τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἄγοντας σχολήν. ΤΙ. Ἐλέχθη καὶ ταῦτα ταύτῃ.

III. ΣΩ. Καὶ μὲν δὴ καὶ περὶ γυναικῶν ἐπεμνήσθημεν, ὡς τὰς φύσεις τοῖς ἀνδράσι παραπλησίας εἴη ξυναρμοστέον, καὶ τὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων πάντα κοινὰ κατά τε πόλεμον, καὶ κατὰ τὴν ἄλλην δίαιταν δοτέον πάσαις. ΤΙ. Ταύτῃ καὶ ταῦτα ἐλέγετο. ΣΩ. Τί δὲ τὸ περὶ παιδοποιίας, ἢ τοῦτο μὲν διὰ τὴν ἀήθειαν τῶν λεχθέντων εὐμνημόνευτον, ὅτι κοινὰ τὰ τῶν γάμων καὶ τὰ τῶν παίδων, πᾶσιν ἁπάντων ἐτίθεμεν, μηχανωμένους ὅπως μηδείς ποτε τὸ γεγενημένον αὐτοῦ, ἰδίᾳ γνώσοιτο. νομιοῦσι δὲ πάντες πάντας αὑτοὺς ὁμογενεῖς. ἀδελφὰς μὲν καὶ ἀδελφοὺς, ὅσοιπερ ἂν τῆς πρεπούσης ἐντὸς ἡλικίας γίγνωνται. τοὺς δὲ ἔμπροσθεν καὶ ἄνωθεν, γονέας τε καὶ γονέων προγόνους· τοὺς δὲ εἰς τὸ κάτωθεν, ἐκγόνους τε καὶ παῖδας ἐκγόνων. ΤΙ. Καὶ καὶ ταῦτα εὐμνημόνευτα ᾗ λέγεις. ΣΩ. Ὅπως δὲ δὴ κατὰ δύναμιν εὐθὺς γίγνοιντο ὡς ἄριστοι τὰς φύσεις, ἆρ' οὐ μεμνήμεθα, ὡς τοὺς ἄρχοντας ἔφαμεν καὶ τὰς ἀρχούσας δεῖν εἰς τὴν τῶν γάμων σύνερξιν λάθρα μηχανᾶσθαι κλήροις τισὶν, ὅπως οἱ κακοὶ χωρὶς, οἵ τ' ἀγαθοὶ ταῖς ὁμοίαις ἑκάτεροι ξυλλήξωνται, καὶ μή τις αὐτοῖς ἔχθρα διὰ ταῦτα γίγνηται, τύχην ἡγουμένοις αἰτίαν τῆς ξυλλήξεως. ΤΙ. Μεμνήμεθα. ΣΩ. Καὶ μὴν ὅτι γε τὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν θρεπτέον ἔφαμεν εἶναι. τὰ δὲ τῶν φαύλων, εἰς τὴν ἄλλην λάθρα διαδοτέον πόλιν. ἐπαυξανομένων δὲ, σκοποῦντας ἀεὶ τοὺς ἀξίους πάλιν ἀνάγειν δεῖν. τοὺς δὲ παρὰ σφίσιν ἀναξίους, εἰς τὴν τῶν ἐπανιόντων χώραν μεταλλάττειν; ΤΙ. Οὕτως. ΣΩ. Ἆρ' οὖν διεληλύθαμεν ἤδη καθάπερ χθὲς, ὡς ἐν κεφαλαίοις πάλιν ἐπανελθεῖν, ἢ ποθοῦμεν ἔτι τῶν ῥηθέντων ὦ φίλε Τίμαιε ἀπολειπόμενον. ΤΙ. Οὐδαμῶς. ἀλλ' αὐτὰ ταῦτ' ἦν τὰ λεχθέντα ὦ Σώκρατες.

IV. ΣΩ. Ἀκούοιτ' ἂν ἤδη τὰ μετὰ ταῦτα περὶ τῆς πολιτείας ἣν διήλθομεν. οἷόν τι πρὸς αὐτὴν πεπονθὼς τυγχάνω. προσέοικε δὲ δή,

d) Bodlej. ἴσως.

ingenuos ſcire par eſt? TI. Procul dubio. d) SO. At verò hac educatione altis, auri argentiqve, & ceteræ ſupellectilis, poſſeſſionem cujuſqve propriam nullam eſſe, aut exiſtimari licere, prædiximus: ſed ſolâ mercede contentos, exhibentibus quorum ſalutem tuerentur, uti communiter tanta quanta ſit ſatis: occupatis erga cuſtodiam communis ſalutis, & à cæterâ functione operis ceſſantibus. TI. Dicta hæc omnia in hunc modum ſunt.

III. SO. De fœminis qvoqve opinor habitam mentionem: qvas ſimiles ejuſdemqve naturæ maribus conveniat effingi, ſine ullâ morum differentiâ: qvo uterqve ſexus iiſdem & communibus inſtitutis regatur. Quid de procreandis ſuſcipiendiſqve liberis? An verò hoc ita, ut cætera, qvæ præter opinionem hominum, conſuetudinemqve vitæ, dici videntur, memorabile, vivacioriſqve tenacitatis, de exiſtimandis communibus nuptiis, communiqve prole; ſi ſuos qviſqve minime internoſcat affectus, propterea qve omnibus omnes conſanguinitatis 6
exhibeant religionem: dum æqvales qvidem fratrum & ſociorum charitate benivolentiaqve ducuntur: majoribus verò parentum religio; eorumqve antiqvioribus, avorum exhibeatur, atqve atavorum, reverentia; infraqve filiis & nepotibus debita charitas, atqve indulgentia, convaleſcat? TI. Hæc qvoqve facilia memoratu; & à nobis retinentur optimè. SO. Quid illud, qvod ſine odio, & ſine æmulatione, nubentium, melioribus procis melius moratæ virgines ſortito obveniant; inferiores porrò inferiorib', non tenetis e) ſaluberrimam ſortis fraudem, curantibus in utroqve ſexu præfectis nuptiarum: qvo ſuam qviſqve fortunam ſortis improſperam culpet, nec prælationem doleat alterius? TI. Hoc qvoqve memoria tenemus. SO. Illud etiam promulgatum puto, lectorum fœtus parentum, ſumma cura, utpote naturale privilegium bonitatis præferentes, in patriâ alendos. TI. Id ipſum. SO. Cæteros ablegandos, ſed cuidam uſui futuros patriæ proceſſu ætatis, nihilo remiſſiore curâ habendos. Notanda pueritiæ, & item adoleſcentiæ, merita: qvo tam ex ſecundi ordinis populo provehantur ad primum ordinem propugnatorum, qvi merebuntur; qvàm ex iis, qvi à parentum virtute degenerarint, ad ordinem ſecundæ dignitatis relegentur. Ecqvid ergo, Timæe, ſatis videtur factum recepto, 7
cunctis partibus orationis heſternæ, licet ſtrictim compendioqve decurſis, an aliqvid etiam vultis addi? TI. Nihil ſanè.

IV. SO. Sciſne igitur qvid ego de iſta republica ſentiam; qvodve, & qvantum, animi deſiderium feram? TI. Qvid illud?

SO.

e) non tenetis. id.

τινί μοι τοιῷδε τὸ πάθος. οἷον εἴ τις ζῷα καλά που θεασάμενος εἴτε ὑπὸ γραφῆς εἰργασμένα, εἴτε καὶ ζῶντα ἀληθινῶς, ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα, εἰς ἐπιθυμίαν ἀφίκοιτο θεάσασθαι κινούμενά τε αὐτά. καί τοι τῶν τοῖς σώμασι δοκούντων προσήκειν κατὰ τὴν ἀγωνίαν ἀθλοῦντα. ταυτὸν καὶ ἐγὼ πέπονθα πρὸς τὴν πόλιν ἣν διήλθομεν. ἡδέως γὰρ ἄν του λόγῳ διεξιόντος ἀκούσαιμ' ἂν ἄθλους οὓς πόλις ἀθλεῖ, τούτους αὐτὴν ἀγωνιζομένην πρὸς πόλεις ἄλλας, πρεπόντως εἰς πόλεμον ἀφικομένην, καὶ ἐν τῷ πολεμεῖν τὰ προσήκοντα ἀποδιδοῦσαν τῇ παιδείᾳ καὶ τροφῇ, κατά τε τὰς ἐν τοῖς ἔργοις πράξεις, καὶ κατὰ τοὺς ἐν τοῖς λόγοις διερμηνεύσεις πρὸς ἑκάστας τῶν πόλεων· ταῦτ' οὖν ὦ Κριτία καὶ Ἑρμόκρατες, ἐμαυτοῦ μὲν αὐτὸς κατέγνωκα μήποτ' ἂν δυνατὸς γενέσθαι τοὺς ἄνδρας καὶ τὴν πόλιν ἱκανῶς ἐγκωμιάσαι. καὶ τὸ μὲν ἐμὸν, οὐδὲν θαυμαστόν. ἀλλὰ τὴν αὐτὴν δόξαν εἴληφα καὶ περὶ τῶν πάλαι γεγονότων, καὶ τῶν νῦν ὄντων ποιητῶν. οὔτι τὸ ποιητικὸν ἀτιμάζων γένος, ἀλλὰ παντὶ δῆλον, ὡς τὸ μιμητικὸν ἔθνος οἷς ἂν ἐντραφῇ, ταῦτα μιμήσεται ῥᾷστα καὶ ἄριστα. τὸ δ' ἐκτὸς τῆς τροφῆς ἑκάστης γιγνόμενον, χαλεπὸν μὲν ἔργοις, ἔτι δὲ χαλεπώτερον λόγοις εὖ μιμεῖσθαι. τὸ δὲ τῶν σοφιστῶν γένος αὖ, πολλῶν μὲν λόγων καὶ καλῶν μάλα ἔμπειρον ἥγημαι. φοβοῦμαι δὲ, μή πως ἅτε πλανητὸν ὂν κατὰ πόλεις, οἰκήσεις τε ἰδίας οὐδαμῇ διῳκηκὸς, ἄστοχον ἅμα καὶ φιλοσόφων ἀνδρῶν ᾖ καὶ πολιτικῶν, ὅσα ἂν οἷά τε ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις πράττοντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ προσομιλοῦντες ἑκάστοις πράττοιεν καὶ λέγοιεν.

V. Καταλέλειπται δὴ τὸ τῆς ἡμετέρας ἕξεως γένος ἅμα ἀμφοτέρων φύσει καὶ τροφῇ μετέχον. Τίμαιός τε γὰρ ὅδε εὐνομωτάτης ὢν πόλεως τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Λοκρίδος, οὐσίᾳ καὶ γένει οὐδενὸς ὕστερος ὢν τῶν ἐκεῖ, τὰς μεγίστας μὲν ἀρχάς τε καὶ τιμὰς ἐν τῇ πόλει μετακεχείρισται. φιλοσοφίας δ' αὖ κατ' ἐμὴν δόξαν ἐπ' ἄκρον ἁπάσης ἐλήλυθε. Κριτίαν δέ που πάντες οἱ τῇδ' ἴσμεν οὐδενὸς ἰδιώτην ὄντα ὧν λέγομεν. τῆς δ' Ἑρμοκράτους αὖ περὶ φύσεως καὶ τροφῆς πρὸς ἅπαντα εἶναι ταῦτα ἱκανῆς, πολλῶν μαρτυρούντων, πιστευτέον· διὸ καὶ χθὲς ἐγὼ διανοούμενος ὑμῶν δεομένων τὰ περὶ τῆς πολιτείας διελθεῖν, προθύμως ἐχαριζόμην· εἰδὼς ὅτι τὸν ἑξῆς λόγον, οὐδένες ἂν ὑμῶν ἐθελόντων, ἱκανώτερον ἀποδοῖεν. εἰς γὰρ πόλεμον πρέποντα καταστήσαντες τὴν πόλιν, πάντ' αὐτῇ τὰ προσήκοντα ἀποδοῖτ' ἂν μόνοι τῶν νῦν· εἰπὼν δὴ τὰ ἐπιταχθέντα, ἀντεπέταξα ὑμῖν, ἃ καὶ νῦν λέγω. ξυνωμολογήσατ' οὖν κοινῇ σκεψάμενοι πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς, εἰς νῦν ἀνταποδώσειν μοι τὰ τῶν λόγων ξένια· πάρειμί τε οὖν δὴ κεκοσμημένος ἐπ' αὐτὰ, καὶ πάντων ἑτοιμότατος δέχεσθαι. ΕΡ. καὶ μὲν δὴ καθάπερ εἶπε Τίμαιος ὅδε, ὦ Σώκρατες, οὔτε ἐλλείψομεν προθυμίας οὐδὲν, οὔτ' ἔστιν οὐδεμία πρόφασις ἡμῖν, τοῦ μὴ δρᾶν ταῦτα. ὥστε καὶ χθὲς

SO. Ut ſi qvis viſis animalibus eximiæ pulchritudinis, ac venuſtatis, pictis, vel etiam viventibus qvidem, ſed immobiliter qvieſcentibus; motus, actuſqve, & certamen aliqvod eorum ſpectare deſideret: ſic ego nunc urbis informatæ adumbratumqve ſermone populum, agentem aliqvid cum finitimis civitatibus in pace, aut bello, dignum tantâ famâ, & educatione, magnâ qvadam expectatione depoſco. Qvippe fateor, o Critia, & Hermocrate, non eum eſſe me, qvi tantam indolem dignè laudare poſſim. Nec mirum, non poſſe me; qvando nec veteres qvidem oratores, f) vel præſentis ſeculi poëtas, poſſe confidam. Non qvod g) contemnam poëticam nationem: ſed qvod evidens perſpicuumqve ſit, imitandi peritos ea demum æmulari poſſe perfectè, qvorum ab ineunte ætate habeant uſum experientiamqve, & in qvibus propemodum ſint educati. At verò incogniti moris, peregrinæqve inſtitutionis, imitationem, h) effictam præſertim 8
oratione, ſeu verſibus, præclaris licet præſtantibuſqve ingeniis eſſe difficilem. Sophiſtas, qvanqvam verborum agmine, atqve ſermonis inundatione, beatos judico, vereor tamen ne, ut ſunt vagi, palanteſqve, nec certis propriiſqve ſedibus, ac domiciliis, philoſophos mores, & inſtituta civilis prudentiæ, nec conjecturâ qvidem aſſeqvi valeant.: nec demonſtrare cæteris, cujuſmodi debeant eſſe officia pacata; & item in bellis fides provecti ad ſapientiam populi.

V. Supereſt igitur ſolum veſtræ eruditionis ingenium, nutritum curâ publicâ, philoſophiæqve naturali ſtudio flagrans. Siquidem Timæus iſte ex Locris, qvæ urbs Italiæ flos eſt, nobilitate, divitiis, rerum geſtarum gloriâ facile princeps: idemq; i) ad hoc tempus arcem obtinet amoris ſapientiæ. Critiam verò, utpote civem, ſcimus in ſtudiis humanitatis omnibus apprime vigere. De Hermocratis porrò naturâ, educatione factâ, & accommodatâ rebus iis, de qvibus agimus, explicandis, dubitare nullum puto. Ideoqve vobis jubentibus heſternâ die facile parui; qvæqve mihi viſa ſunt de publicis rebus diſſerenda eſſe, impigrè ſum executus: illud cogitans, reliqvas partes inſtituti operis à nullo alio commodius poſſe tractari. Deniq; expleto competenter officio, finitoqve ſer- 9
mone, contendi à vobis qvoqve mutuum fieri; voſqve imperatum munus recepiſtis: & adſum, ut videtis, paratus ad deſponſam dapem. HER. Nos qvoqve omnes, ut pollicitus eſt modò Timæus, injunctum nobis à te munus pro viribus exeqvemur: præſertim cum nulla excuſandi competat ratio. Namqve & præterito die mox conventu ſoluto, cùm ad hoſpitium rediremus,

M mm 2 qvo

f) MS. Bodlej. *auctores.* g) id. *quo.* h) Rigalt. *imaginationem.* i) Bodlej. *itemque.*

εὐθὺς ἐνθένδε, ἐπειδὴ παρὰ Κριτίαν πρὸς τὸν ξενῶνα οὗ καὶ καταλύομεν ἀφικόμεθα, καὶ ἔτι πρότερον καθ' ὁδὸν αὖ ταῦτα ἐσκοποῦμεν. ὃ δὴ οὖν ἡμῖν λόγον εἰσηγήσατο ἐκ παλαιᾶς ἀκοῆς. ὃν καὶ νῦν λέγε ὦ Κριτία τῷδε. ἵνα ξυνδοκιμάσῃ πρὸς τὴν ἐπίταξιν, εἴτ' ἐπιτήδειος ἢ ἀνεπιτήδειός ἐστι. ΚΡΙ. Ταῦτα χρὴ δρᾶν, εἰ καὶ τῷ τρίτῳ κοινωνῷ Τιμαίῳ ξυνδοκεῖ. ΤΙ. Δοκεῖ μέν.

VI. ΚΡΙ. ἄκουε δὴ ὦ Σώκρατες. λόγου μάλα μὲν ἀτόπου, παντάπασί γε μὴν ἀληθοῦς, ὡς ὁ τῶν ἑπτὰ σοφῶν σοφώτατος Σόλων ποτ' ἔφη. ἦν μὲν οὖν οἰκεῖος καὶ σφόδρα φίλος ἡμῖν Δρωπίδου τοῦ προπάππου καθάπερ λέγει πολλαχοῦ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ποιήσει· πρὸς δὲ Κριτίαν τὸν ἡμέτερον πάππον εἶπεν, ὡς ἀπεμνημόνευεν αὖ πρὸς ἡμᾶς ὁ γέρων, ὅτι μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τῆσδ' εἴη παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως, ὑπὸ χρόνου καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων ἠφανισμένα. πάντων δὲ ἓν μέγιστον, οὗ νῦν ἐπιμνησθεῖσι πρέπον ἂν ἡμῖν εἴη, σοί τε ἀποδοῦναι χάριν, καὶ τὴν θεὸν ἅμα ἐν τῇ πανηγύρει δικαίως καὶ ἀληθῶς οἷόνπερ ὑμνοῦντας ἐγκωμιάζειν. ΣΩ. Εὖ λέγεις. ἀλλὰ δὴ ποῖον ἔργον τοῦτο Κριτίας οὐ λεγόμενον μὲν, ὡς δὲ πραχθὲν ὄντως ὑπὸ τῆσδε τῆς πόλεως ἀρχαῖον διηγεῖται κατὰ τὴν Σόλωνος ἀκοήν. ΚΡ. Ἐγὼ φράσω παλαιὸν ἀκηκοὼς λόγον, οὐ νέου ἀνδρός. ἦν μὲν γὰρ δὴ τότε Κριτίας ὥς ἔφη, σχεδὸν ἐγγὺς ἤδη τῶν ἐνενήκοντα ἐτῶν. ἐγὼ δέ πη μάλιστα δεκέτης. ἡ δὲ Κουρεῶτις ἡμῖν οὖσα ἐτύγχανεν Ἀπατουρίων. τὸ δὲ τῆς ἑορτῆς σύνηθες ἑκάστοτε, καὶ τότε ξυνέβη τοῖς παισίν. ἆθλα γὰρ ἡμῖν οἱ πατέρες ἔθεσαν ῥαψῳδίας. πολλῶν μὲν οὖν δὴ καὶ πολλὰ ἐλέχθη ποιητῶν ποιήματα, ἅτε δὲ νέα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὄντα τὰ Σόλωνος, πολλοὶ τῶν παίδων ᾔσαμεν. εἶπεν οὖν τις τῶν φρατόρων. εἴτε δὴ δοκοῦν αὐτῷ τότε, εἴτε καὶ χάριν τινὰ τῷ Κριτίᾳ φέρων, δοκεῖν οἱ τά τε ἄλλα σοφώτατον γεγονέναι Σόλωνα, καὶ κατὰ τὴν ποίησιν αὖ, τῶν ποιητῶν πάντων ἐλευθεριώτατον· ὁ δὲ γέρων, σφόδρα γὰρ οὖν μέμνημαι, μάλα τε ἥσθη, καὶ διαμειδιάσας, εἶπεν. εἴ γε ὦ Ἀμύνανδρε μὴ παρέργῳ τῇ ποιήσει κατεχρήσατο, ἀλλ' ἐσπουδάκει καθάπερ ἄλλοι, τόν τε λόγον ὃν ἀπ' Αἰγύπτου δεῦρο ἠνέγκατο ἀπετέλεσε, καὶ μὴ διὰ τὰς στάσεις ὑπὸ κακῶν τε ἄλλων ὅσα εὗρεν ἐνθάδε ἥκων, ἠναγκάσθη καταμελῆσαι, κατά γε τὴν ἐμὴν δόξαν, οὔτε Ὅμηρος, οὔτε ἄλλος οὐδεὶς τῶν ποιητῶν, εὐδοκιμώτερος ἐγένετο ἂν ποτε αὐτῶν. τίς δ' ἦν ὁ λόγος ἦ δ' ὅς, ὦ Κριτία. περὶ μεγίστης ἔφη καὶ ὀνομαστοτάτης πασῶν δικαιότατ' ἂν πράξεως οὔσης ἣν ἥδε ἡ πόλις ἔπραξε μέν· διὰ δὲ χρόνον καὶ φθορὰν τῶν ἐργασαμένων, οὐ διήρκεσε δεῦρο ὁ λόγος.

VII. λέγε ἐξ ἀρχῆς, ἦ δ' ὅς, τί τε καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων ὡς ἀληθῆ διακηκοὼς ἔλεγεν ὁ Σόλων. Ἔστι τις κατ' Αἴγυπτον, ἦ δ' ὅς, ἐν τῷ Δέλτα περὶ ὃ κατὰ κορυφὴν σχίζεται τὸ τοῦ Νείλου ῥεῦμα, Σαΐ-

qvo ſuſcepti à Critia ſumus; & ibidem poſtea de ipſâ re habuimus tractatum non otioſum. Hic igitur nobis ex hiſtoriâ vetere narrationem recenſuit: qvam velim, Critia, repetas: ut cùm cognoverit Socrates, æſtimet, ſit ne futura utilis ad imperatæ remunerationis effectum. SO. Sic fieri convenit, ſi tertio conſorti muneris Timæo non aliter videtur.

VI. CRI. Audi, ô Socrates, miram quidem, ſed plenam fidei, veritatiſque, rem:
ut è numero ſeptem ſapientium primarius
ille Solo recenſebat; qvem avi mei, & con-
ſortis in nomine Critiæ, fuiſſe ajunt k) admo-
dum familiarem. Qvo referente puer ego
accepi res geſtas hujus urbis memorabiles, ſed
diuturnitate interituqve hominum adnulla-
latas l) evanuiſſe; inter qvas unam præter
cæteras m) illuſtrem, cujus fiet commemora-
tio: qvo tam penes te gratia collocetur, qvàm
debita deæ, cujus hodierna pompa eſt, in- 10
ſtauretur veneratio. Narrabat ergo
grandis natu, ut qvi ad nonageſimum jam
appropinqvaret annum, me tunc agente
annum decimum, n) publicis cerimoniis,
celebri die, ortâ cauſâ commemorationis ex
Solonis verſuum cantilenâ. Erat enim
ſolenne familiæ noſtræ, feſtis diebus nos
pueros ad certamen memoriæ propoſitis
invitare præmiis puerilibus. Multis ergo
carminibus, tam veterum qvàm novorum
poëtarum, memoriter pronunciatis, inter
qvæ Solonis aliqvanto pluribus, ut qvæ
novitas commendaret ad gratiam; memini
qvendam, ſive qvod ita judicaret, ſive qvod
vellet Critiam promereri, dixiſſe plane;
Solonem videri ſibi non ſolum prudentiâ
cæteris laude dignis, ſed etiam carminibus
præſtitiſſe. Igitur ſenex, valde enim me-
mini, lætatus eximiè: qvid? ſi non per-
functoriè, ſed deditâ operâ poëticam fuiſſet,
inquit, executus Solo, mi Aminander;
vel ſermonem, qvem ab Ægypto reverſus
inſtituerat, adimpleſſet? o) à qvo qvidem,
ſeditionibus, cæterâque intemperie civilis
diſſenſionis impediente, deſcivit, non opi-
nor minorem Heſiodo, vel Homero, futu-
rum fuiſſe. SO. Qviſnam iſte fuit, ô Cri-
tia, ſermo: vel qva de re inſtitutus? CRI.
De maximo, & famatiſſimo, titulo eximiæ 11
virtutis, qvàm geſſit hæc civitas: cujus
memoria extincta eſt, tam morte eorum qvi
geſſerunt, qvàm impendio temporis.

VII. SO. Dic qvæſo, Critia, qvod opus illud, & qvatenus actum, & à qvibus compertum, Solo tuus recenſebat. Eſt, inqvit Critias, regio Ægypti Delta; cujus è vertice Nili ſcinduntur

k) Bodlej. *afferunt.* l) id. *anullatas.* m) *præ cæteris.* id. n) *annos decem.* id.
o) id. *impleſſet.* p) *de maximo inquit eximia virtutis & famoſiſſimo titulo.* id.

τικὸς ἐπικαλούμενος νομός. τούτου δὲ τοῦ νομοῦ, μεγίστη πόλις Σάϊς, ὅθεν δὴ καὶ Ἄμασις ἦν ὁ βασιλεύς. οἷς τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγός ἐστιν, Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, ἑλληνιστὶ δὲ ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, Ἀθηνᾶ. μάλα δὲ φιλαθήναιοι καί τινα τρόπον οἰκεῖοι τῶνδ᾽ εἶναι φασίν. οἷ δὴ Σόλων ἔφη πορευθεὶς, σφόδρα τε γενέσθαι παρ᾽ αὐτοῖς ἔντιμος. καὶ δὴ καὶ τὰ παλαιὰ ἀνερωτῶν, τοὺς μάλιστα περὶ ταῦτα τῶν ἱερέων ἐμπείρους, σχεδὸν οὔτε αὐτὸν οὔτε ἄλλον Ἕλληνα οὐδένα οὐδὲν (ὡς ἔπος εἰπεῖν) εἰδότα περὶ τῶν τοιούτων ἀνευρεῖν. Καί ποτε προαγαγεῖν βουληθεὶς αὐτοὺς περὶ τῶν ἀρχαίων, εἰς λόγους τῶνδε ἢ τὰ ἀρχαιότατα λέγειν ἐπιχειρεῖν, περὶ Φορωνέως τε τοῦ πρώτου λεχθέντος καὶ Νιόβης. καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν αὖ περὶ Δευκαλίωνος καὶ Πύῤῥας, ὡς διεγένοντο μυθολογεῖν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γενεαλογεῖν, καὶ τὰ τῶν ἐτῶν ὅσα ἦν οἷς ἔλεγε πειρᾶσθαι διαμνημονεύων, τοὺς χρόνους ἀριθμεῖν. καί τινα εἰπεῖν τῶν ἱερέων εὖ μάλα παλαιῶν, ὦ Σόλων Σόλων, Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, γέρων δὲ Ἕλλην οὐκ ἔστιν. ἀκούσας οὖν, πῶς τι τοῦτο λέγεις φάναι; νέοι ἐστὲ εἰπεῖν, τὰς ψυχὰς πάντες. οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε δι᾽ ἀρχαίαν ἀκοὴν, παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. τὸ δὲ τούτων αἴτιον, τόδε. πολλαὶ καὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγόνασιν ἀνθρώπων, καὶ ἔσονται, πυρὶ μὲν καὶ ὕδατι μέγισται, μυρίοις δὲ ἄλλοις ἕτεραι βραχύτεραι. τὸ γὰρ οὖν καὶ παρ᾽ ἡμῖν λεγόμενον ὥς ποτε Φαέθων Ἡλίου παῖς τὸ τοῦ πατρὸς ἅρμα ζεύξας διὰ τὸ μὴ δυνατὸς εἶναι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὁδὸν ἐλαύνειν, τά τ᾽ ἐπὶ γῆς ξυνέκαυσε, καὶ αὐτὸς κεραυνωθεὶς διεφθάρη. τοῦτο μύθου μὲν σχῆμα ἔχον λέγεται, τὸ δ᾽ ἀληθές ἐστι, τῶν περὶ γῆν καὶ κατ᾽ οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις, καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γινομένη, τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορά. τότε οὖν ὅσοι κατ᾽ ὄρη καὶ ἐν ὑψηλοῖς τόποις καὶ ἐν ξηροῖς οἰκοῦσι, μᾶλλον διόλλυνται, τῶν ποταμοῖς καὶ θαλάττῃ προσοικούντων. ἡμῖν δὲ ὁ Νεῖλος εἴς τε τ᾽ ἄλλα σωτὴρ, καὶ τότε ἐκ ταύτης τῆς ἀπορίας, σώζει λυόμενος. ὅταν δ᾽ αὖ οἱ θεοὶ τὴν γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζωσιν, οἱ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι διασώζονται βουκόλοι, νομεῖς τε. οἱ δ᾽ ἐν ταῖς παρ᾽ ἡμῖν πόλεσιν, εἰς τὴν θάλατταν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέρονται. κατὰ δὲ τήνδε τὴν χώραν, οὔτε τότε οὔτε ἄλλοτε ἄνωθεν ἐπὶ τὰς ἀρούρας ὕδωρ ἐπιῤῥεῖ. τὸ δ᾽ ἐναντίον, κάτωθεν ἐπανιέναι πέφυκεν, ὅθεν καὶ δι᾽ ἃς αἰτίας τἀνθάδε σωζόμενα λέγεται παλαιότατα. τὸ δὲ ἀληθὲς, ἐν πᾶσι τοῖς τόποις, ὅπου μὴ χειμὼν ἐξαίσιος, ἢ καῦμα ἀπείργει, τοτὲ μὲν πλέον, τοτὲ δὲ ἔλαττον, ἀεὶ γένος ἐστὶν ἀνθρώπων. ὅσα δὲ ἢ παρ᾽ ἡμῖν, ἢ τῇδε, ἢ καὶ κατ᾽ ἄλλον τόπον ὧν ἀκοῇ ἴσμεν, εἴ πού τι καλὸν ἢ μέγα γέγονεν, ἢ καί τινα διαφορὰν ἄλλην ἔχον, πάντα γεγραμμένα ἐκ παλαιοῦ τῇδ᾽ ἐστὶν ἐν τοῖς ἱεροῖς, καὶ σεσωσμένα.

tur fluenta, juxta qvam Sais nomine civitas magna; qvàm regit mos vetus, lex Saitica nuncupatus. Ex hac urbe Amaſis fuit Imperator. Conditrix verò urbis q) dea Ægyptiaca lingva cenſetur Neuht; Græca dicitur Athena. Ipſi porrò homines amatores ſunt Athenienſium, iſtiuſqve urbis cognatione ſeſe r) nobilitari præ ſe ferunt. Quo Solo profectum ſe ſatis hoſpitaliter honoratum eſſe referebat: expertumqve liqvidò, qvod de vetuſtatis memoriâ nullus noſtræ nationis vir ne tenuem qvidem habeat ſcientiam. Deniqve cum in conventu ſacerdotum, penes qvos præcipua ſit memoria vetuſtatis, eliciendi ſtudio qvæ ſcirent, verba faceret de antiqviſſimis hiſtoriis Athenarum, Phoroneo & Niobe; poſtqve inundationem
mundi de Pyrrhâ & Deucalione doctè ſtu- 12
dioſeqve proſeqvi pergeret: proſapiam renovatæ gentis humanæ uſqve ad memoriam parentum, annorumqve numerum recenſeret: irriſum ſe eſſe dicebat à qvodam ex Sacerdotibus, qvi diceret, ô Solo, Græci pueri ſemper eſtis: nec quiſquam eſt in Græciâ ſenex. Cur ita diceret, percunctato Solone; qvia rudi novellâqve eſtis memoriâ ſemper: nec eſt, inqvit, ulla penes vos cana ſcientia. Nec immeritò. Multæ qvippe neces hominum, partim conflagratione, partim inundationibus vaſtantibus, acciderunt. Deniqve illa etiam fama, qvæ vobis qvoqve comperta eſt, Phaëthontem qvondam, Solis filium, affectantem officium patris, currus aſcendiſſe luciferos: nec ſervatis ſolemnibus aurigationis orbitis exuſſiſſe terrena: ipſumqve flammis cœleſtibus conflagraſſe: fabuloſa qvidem putatur, ſed eſt vera. Fit enim longo intervallo mundi circumactionis exorbitatio: qvam vaſtitas inflammationis conſeqvatur neceſſe eſt. Tunc igitur ii, qvi in ſiccis, & editis, locis manſitant; magis pereunt, qvàm vicini littoribus, & fluviis. Nobis porrò Nilus cùm in pleriſqve rebus ſalutaris, tum adverſum hujuſmodi pericula meatu irriguo perenniqve gurgite objectus, arcet exitium.
Item cùm terra erit humore abluenda, paſto- 13
res qvidem noſtri montium edita capeſſentes, periculo non continguntur. At verò civitates, in planitie ſitæ, cum populis ſuis rapiuntur ad maria. Qvibus periculis regio iſta minimè contingitur. Non enim, ut in cæteris regionibus, humor in planitiem ſuperne manet, ſed ex imo per eandem planitiem tranquillo reditu ſtagnis detumeſcentibus remeat. Qvæ cauſa monimentorum publicorum & privatorum perſeverantiam nutrit: ſtudioſeqve tam noſtræ nationis rerum geſtarum memoria, qvàm cæterarum gentium, qvas vel fama nobis per cognitionem tradit, deſcripta, templorum cuſtodiis continetur.

q) *Conditor vero* ΘΝΤC, *urbs Æ, l, s,* ΝΗΤΘ, ita Bodlej.   r) ſic id. pro *cognomine ſe.*

VIII. Τὰ δὲ παρ' ὑμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις, ἄρτι κατεσκευασμένα ἑκάστοτε τυγχάνει γράμμασι καὶ ἅπασιν ὁπόσων πόλεις δέονται, καὶ πάλιν δι' εἰωθότων ἐτῶν ὥσπερ νόσημα ἥκει φερόμενον αὐτοῖς ῥεῦμα οὐράνιον, καὶ τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀμούσους ἔλιπεν ὑμῶν. ὥστε πάλιν νέοι ἐξ ἀρχῆς γίνεσθε, οὐδὲν εἰδότες οὔτε τῶν τῇδε, οὔτε τῶν παρ' ὑμῖν, ὅσα ἦν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις. τὰ γοῦν νῦν δὴ γενεαλογηθέντα ὦ Σόλων περὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἃ διῆλθες παίδων βραχύ τι διαφέρει μύθων. οἳ πρῶτον μὲν ἕνα γῆς κατακλυσμὸν μέμνησθε, πολλῶν ἔμπροσθεν γεγονότων. ἔτι δὲ τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον γένος ἐπ' ἀνθρώπους ἐν τῇ χώρᾳ τῇ παρ' ὑμῖν, οὐκ ἴστε γεγονὸς, ἐξ ὧν σύ τε καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἔστι τανῦν ὑμῶν, περιλειφθέντος ποτὲ σπέρματος βραχέος, ἀλλ' ὑμᾶς λέληθε διὰ τὸ τοὺς περιγενομένους ἐπὶ πολλὰς γενεὰς γράμμασι τελευτᾶν ἀφώνους. ἦν γὰρ δή ποτε ὦ Σόλων ὑπὲρ τὴν μεγίστην φθορὰν ὕδασιν, ἡ νῦν Ἀθηναίων οὖσα πόλις ἀρίστη. πρός τε πόλεμον καὶ κατὰ πάντα εὐνομωτάτη διαφερόντως, ᾗ κάλλιστα ἔργα καὶ πολιτεῖαι γενέσθαι κάλλισται λέγονται πασῶν, ὁπόσων νῦν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἡμεῖς ἀκοὴν παρεδεξάμεθα. Ἀκούσας οὖν ὁ Σόλων ἔφη θαυμάσαι, καὶ πᾶσαν προθυμίαν σχεῖν, δεόμενος τῶν ἱερέων, πάντα δι' ἀκριβείας οἱ τὰ περὶ τῶν πάλαι πολιτῶν ἑξῆς διελθεῖν. τὸν οὖν ἱερέα φάναι, φθόνος οὐδεὶς ὦ Σόλων. ἀλλὰ σοῦ τε ἕνεκα ἐρῶ, καὶ τῆς πόλεως ὑμῶν. μάλιστα δὲ καὶ τῆς θεοῦ χάριν, ἣ τήν τε ὑμετέραν καὶ τήνδ' ἔλαχε καὶ ἔθρεψε, καὶ ἐπαίδευσε. προτέραν μὲν τὴν παρ' ὑμῖν ἔτεσι χιλίοις, ἐκ γῆς τε καὶ Ἡφαίστου, τὸ σπέρμα παραλαβοῦσα ὑμῶν. τήνδε δὲ ὑστέραν, τῆσδε ἐνθάδε διακοσμήσεως παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ὀκτακισχιλίων ἐτῶν ἀριθμὸς γέγραπται. περὶ δὲ τῶν ἐνακισχίλια ἔτη γεγονότων πολιτῶν σοι δηλώσω διὰ βραχέων. νόμους τε καὶ τῶν ἔργων αὐτοῖς, ὃ κάλλιστον ἐπράχθη. τὸ δ' ἀκριβὲς περὶ πάντων, ἐφεξῆς εἰσαῦθις κατὰ σχολὴν αὐτὰ τὰ γράμματα λαβόντες, διέξιμεν.

IX. Τοὺς μὲν οὖν νόμους, σκόπει πρὸς τοὺς τῇδε. πολλὰ γὰρ παραδείγματα τῶν τότε παρ' ὑμῖν ὄντων, ἐνθάδε νῦν ἀνευρήσεις. Πρῶτον μὲν τὸ τῶν ἱερέων γένος, ἀπὸ τῶν ἄλλων χωρὶς ἀφωρισμένον. μετὰ δὲ τοῦτο, τὸ τῶν δημιουργῶν, ὅτι καθ' αὐτὸ ἕκαστον, ἄλλῳ δὲ οὐκ ἐπιμιγνύμενον δημιουργεῖ.. τό, τε τῶν νομέων καὶ τῶν θηρευτῶν, τό, τε τῶν γεωργῶν. καὶ δὴ τὸ μάχιμον γένος, ᾔσθησαί που τῇδε ἀπὸ πάντων τῶν γενῶν κεχωρισμένον, οἷς οὐδὲν ἄλλο πλὴν τὰ περὶ τὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ νόμου προσετάχθη μέλειν. ἔτι δὲ ἡ τῆς ὁπλίσεως αὐτῶν σχέσις ἀσπίδων καὶ δοράτων, οἷς ἡμεῖς πρῶτοι τῶν περὶ τὴν Ἀσίαν ὡπλίσμεθα, τῆς θεοῦ καθάπερ ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις παρ' ὑμῖν πρώτοις ἐνδειξαμένης. τὸ δ' αὖ περὶ τῆς φρονήσεως, ὁρᾷς που τὸν νόμον τῇδε, ὅσην ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο εὐθὺς κατ' ἀρχάς. περί τε τὸν κόσμον ἅπαντα, μέχρι μαντικῆς καὶ ἰα-

VIII. Apud vos, & cæteros, nunc planè & nuper, refectæ monimentorum ædes, ictæ cœleſti demum liqvore procumbunt: involutæqve literis publicis cum antiqvioris hiſtoriæ memoriâ diſſipantur; ut neceſſe ſit, novo initio vitæ, novoqve populo, novam condi memoriam literarum. Qvâ ratione fit, ut neqve res veſtras proprias antiqvas, nec aliorum ſciatis. Eaqve ipſa, qvæ recenſere memoriter arbitrabare, non multum diſtent à puerilibus fabulis. Principio, qvod unius modo memineris inundationis, cùm infinitæ præceſſerint: s) deinde, qvod optimum veſtrorum genus majorum 14
neſciatis: ex qvo tu, & Athenienſes cæteri, facti eſtis: exiguo ſemine tunc ſuperſtite publicæ cladi. Fuit enim olim Athenienſium civitas longè cæteris præſtans morum bonitate, ac potentiâ virium, belloqve ac pace memoranda; ejuſqve opera magnifica, omnem, ſicut nos accepimus, qvamvis præclaræ gloriæ illuſtrationem obumbrantia. Tum admiratum Solonem orare, atqve obſecrare, ut ſibi omnia ſacerdos de veteribus civibus revelaret: & reſpondiſſe illum. Nulla eſt invidia, præſertim cum tibi ſit mos gerendus, & honor debitus amicæ civitati referendus: & id cogat me facere veneratio Deæ, qvæ utramqve urbem condidit, educavit, inſtituit; priorem veſtram annis fere mille, ex indigete agro, & Vulcanio ſemine; poſteriorem hanc noſtram VIII. millibus t) annis poſt, ut ſacris delubrorum apicibus continetur. De his ergo majoribus veſtris audies, ô Solo, qvi ante novem millia annorum vixerunt; qvibus ſint uſi legibus, qvamqve amplis, & qvàm præclaris facinoribus nobilitati. Si probationem deſiderabis, poſt ex otio ſacras literas recenſebimus.

IX. Ac primùm leges intuere. Forſan enim reperies multa indicia germanitatis, vel qvod ſacerdotiis præditi, ſeparatim à 15
cætero populo manent, ne contagione aliqvâ profanâ caſtitas polluatur: vel qvod varia opificij genera ita inter ſe diſcreta ſunt, ut promiſcuè nullus operetur. Paſtores verò, & item penes qvos eſt venandi, colendiqve ruris, exercitandiqve u) ſcientia; diſparatas habent ſedes à propugnatorum, armatæqve juventutis, caſtris, & inſignibus. Ipſorumqve inſignium idem uſus & eadem differentia tam hic, qvàm apud vos, etiam nunc habetur; clypeorum tegmen, thoracum indumenta, jaculorum amentata miſſilia. Prudentiæ verò curam ubi majorem leges habendam ſanciunt? x) aut honeſtas apud qvos tantam dignitatem obtinet in vitæ muneribus, & officiis? Qvid divinatio? qvid.

s) al. *præceſſerint.* t) al. *octies mille.* u) Bodlej. *exercendique.* x) id. *ſanxerunt.*

τρικῆς πρὸς ὑγίειαν. ἐκ τούτων θείων ὄντων, εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἐξανευρών, ὅσα τε ἄλλα τούτοις ἕπεται μαθήματα πάντα κτησάμενος. ταύτην οὖν δὴ τότε ξύμπασαν τὴν διακόσμησιν καὶ σύνταξιν, ἡ θεὸς προτέρους ὑμᾶς διακοσμήσασα κατῴκισεν, ἐκλεξαμένη τὸν τόπον ἐν ᾧ γεγένησθε, τὴν εὐκρασίαν τῶν ὡρῶν ἐν αὐτῷ κατιδοῦσα, ὅτι φρονιμωτάτους ἄνδρας οἴσει. ἅτ' οὖν φιλοπόλεμός τε, καὶ φιλόσοφος ἡ θεὸς οὖσα, τὸν προσφερεστάτους αὐτῇ μέλλοντα οἴσειν τόπον ἄνδρας, τοῦτον ἐκλεξαμένη τοπρῶτον κατῴκισεν. ᾠκεῖτε οὖν δὴ νόμοις τε τοιούτοις χρώμενοι, καὶ ἔτι μᾶλλον εὐνομούμενοι, πάσῃ τε πάντας ἀνθρώπους ὑπερβεβηκότες ἀρετῇ, καθάπερ εἰκὸς γεννήματα καὶ παιδεύματα θεῶν ὄντας. πολλὰ μὲν οὖν ὑμῶν καὶ μεγάλα τῆς πόλεως τῇδε γεγραμμένα ἔργα θαυμάζεται, πάντων μὴν ἓν ὑπερέχει μεγέθει καὶ ἀρετῇ. λέγει γὰρ τὰ γεγραμμένα, ὅσην ἡ πόλις ὑμῶν ἔπαυσέ ποτε δύναμιν ὕβρει πορευομένην ἅμα ἐπὶ πᾶσαν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν, ἔξωθεν ὁρμηθεῖσαν ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πελάγους. τότε γὰρ πορεύσιμον ἦν τὸ ἐκεῖ πέλαγος. νῆσον γὰρ πρὸ τοῦ στόματος εἶχεν, ὃ καλεῖται ὡς φατὲ ὑμεῖς Ἡρακλέους στήλας. ἡ δὲ νῆσος ἅμα Λιβύης ἦν καὶ Ἀσίας μείζων. ἐξ ἧς ἐπιβατὸν ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους τοῖς τότ' ἐγίγνετο πορευομένοις. ἐκ δὲ τῶν νήσων ἐπὶ τὴν κατ' ἀντικρὺ πᾶσαν ἤπειρον, τὴν περὶ τὸν ἀληθινὸν ἐκεῖνον πόντον (τάδε μὲν γὰρ ἔσα ἐντὸς τοῦ στόματος οὗ λέγομεν, φαίνεται λιμὴν στενόν τινα εἴσπλουν ἔχων, ἐκεῖνο δὲ πέλαγος ὄντως, ἥ τε περιέχουσα αὐτὸ γῆ παντελῶς ἀληθῶς, ὀρθότατ' ἂν λέγοιτο ἤπειρος.) ἐν δὲ τῇ Ἀτλαντίδι ταύτῃ νήσῳ, μεγάλη συνέστη καὶ θαυμαστὴ δύναμις βασιλέων, κρατοῦσα μὲν ἁπάσης τῆς νήσου, πολλῶν δὲ ἄλλων νήσων καὶ μερῶν τῆς ἠπείρου. πρὸς δὲ τούτοις ἔτι τῶν ἐντὸς τῇδε Λιβύης μὲν ἦρχον ἄχρι πρὸς Αἴγυπτον, τῆς δὲ Εὐρώπης, μέχρι Τυρρηνίας. αὕτη δὲ πᾶσα ξυναθροισθεῖσα εἰς ἓν ἡ δύναμις, τόν τε παρ' ὑμῖν καὶ τὸν παρ' ἡμῖν καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ στόματος πάντα τόπον, μιᾷ ποτ' ἐπεχείρησεν ὁρμῇ δουλοῦσθαι. τότε οὖν ὑμῶν ὦ Σόλων τῆς πόλεως ἡ δύναμις, εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους διαφανὴς ἀρετῇ τε καὶ ῥώμῃ ἐγένετο. πάντων γὰρ προστᾶσα εὐψυχίᾳ, καὶ τέχναις ὅσαι κατὰ πόλεμον, τὰ μὲν τῶν ἑλλήνων ἡγουμένη, τὰ δ' αὐτὴ μονωθεῖσα ἐξ ἀνάγκης τῶν ἄλλων ἀποστάντων, ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους ἀφικομένη κινδύνους, κρατήσασα μὲν τῶν ἐπιόντων, τρόπαια ἀνέστησε. τοὺς δὲ μήπω δεδουλωμένους, διεκώλυσε δουλωθῆναι. τοὺς δ' ἄλλους, ὅσοι κατοικοῦμεν ἐντὸς ὅρων ἡρακλείων, ἀφθόνως ἅπαντας ἠλευθέρωσεν. ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐλθούσης, τό, τε παρ' ὑμῶν μάχιμον πᾶν, ἀθρόον ἔδυ κατὰ γῆς, ἥ, τε Ἀτλαντὶς νῆσος, ὡσαύτως κατὰ τῆς θα-

qvid medela? Nonne ad homines inſtinctu
conditricis Deæ commeârunt? Hac qvippe
exornatione priorem urbem veſtram ſepſit,
honeſtavitqve, Numen illud, qvod y) condi-
dit; electo ſalubri, ſubtiliumqve ingenio-
rum, & prudentiæ, feraci loco. Utpote enim
bellicoſa, & ſapiens, Dea regionem talem
cenſuit eligendam, qvæ ſui ſimiles viros
eſſet editura. His ergo legibus, vel hone-
ſtioribus etiam z) inſtitutis, ad omnem virtu-
tem eruditi veteres Athenienſes; utpote
qvi divinæ proſapiæ germani, maximis, &
ultra humanæ gloriæ captum, titulis laudum 16
nobilitati ſunt. è qvibus unum eminens, &
prædecorum, facinus in monimentis veteri-
bus invenimus: immanem qvandam in-
juriis, & inexpugnabilem numero manum;
qvæ prope jam cunctam Europam, atqve
Aſiam, ſubegiſſet, à veſtris legionibus eſſe
deletam: ex Atlantico mari bellum omni-
bus gentibus, & nationibus, inferentem.
Tunc enim fretum illud, opinor, erat com-
meabile: habens in ore, ac in veſtibulo
ſinus, inſulam: qvod os à vobis Herculis
cenſentur columnæ. Qvæ qvidem inſula
fertur major aliquanto fuiſſe, quàm Libya,
atqve Aſia. Simul ergo per eam, perqve
contiguas alias inſulas, iter tunc illud agen-
tibus, commeatus patebat uſqve ad defectum
inſularum, & initium terræ continentis,
vicinæ verò mari: qvippe hoc intra os, ſive
Herculeas columnas, fretum anguſto qvo-
dam littore, in qvo etiam nunc veteris por-
tus apparent veſtigia, dividitur à continenti.
At verò illud pelagus, immenſæ atqve in-
æſtimabilis magnitudinis, verum eſt a) mare.
Igitur in hac Atlantide inſulâ maxima, &
admirabilis, potentia Regum extitit, omnem
inſulam, finitimaſqve alias, obtinentium;
dominantiumqve maximæ parti continen-
tis, Siqvidem tertiæ parti mundi, qvæ Libya 17
dicitur, uſqve ad Ægyptum imperarunt.
Europæ verò, uſqve ad Tyrrhenum mare.
Qvæ qvidem vis potentiaqve collecta, &
armata, noſtram, ô Solo, veſtramqve regio-
nem, & hoc amplius, eas gentes, qvæ intra
Herculis columnas conſiſtunt, adoriri &
expugnare geſtiit, Tunc ergo veſtræ civi-
tatis virtus ultra omnem gloriam enituit:
qvæ pro communi omnium ſalute, ac liber-
tate, deſperantibus deſerentibuſqve metu
communem cuſtodiam cæteris b) cunctis,
magnitudine animi, belliciſqve artibus,
adſecuta eſt; ut per extrema diſcrimina
erumpens, hoſtes humani generis primò
fugaret, deinde c) funderet; libertatem ſub-
jugatis redderet, intactos in ſuâ genuinâqve
libertate conſervaret. Neqve ita multo
poſt accidit, ut motu terræ, & illuvione dies

y) Bodlej. *quam*. z) ibid. deeſt *etiam*. a) *eſt* ibid. non legitur. b) ibid. deeſt *cæteris*. c) *dehinc*. id.

λάσης οὖσα, ἠφανίσθη. διὸ καὶ νῦν ἄπειρον καὶ ἀδιερεύνητον γέγονε τοὐκεῖ πέλαγος, πηλοῦ καταβραχέος ἐμποδὼν ὄντος, ὃν ἡ νῆσος ἰζομένη παρέσχετο.

X. Τὰ μὲν δὴ ῥηθέντα ὦ Σώκρατες ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ Κριτίου, κατ' ἀκοὴν τὴν Σόλωνος (ὡς συντόμως εἰπεῖν) ἀκήκοας. λέγοντος δὲ δὴ χθές σου περὶ πολιτείας τε καὶ ἀνδρῶν οὓς ἔλεγες ἐθαύμαζον, ἀναμιμνησκόμενος αὐτὰ ἃ νῦν λέγω κατανοῶν, ὡς δαιμονίως ἔκ τινος τύχης, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ξυνηνέχθης τὰ πολλὰ οἷς Σόλων εἶπεν. οὐ μὴν ἐβουλήθην παραχρῆμα εἰπεῖν. διὰ χρόνου γὰρ οὐχ ἱκανῶς ἐμεμνήμην. ἐνενόησα οὖν ὅτι χρεὼν εἴη με πρὸς ἐμαυτὸν πρῶτον ἱκανῶς πάντα ἀναλαβόντα, λέγειν οὕτως. ὅθεν ταχὺ ξυνωμολόγησά σοι τὰ ἐπιταχθέντα χθὲς, ἡγούμενος ὅπερ ἐν ἅπασι τοῖς τοιοῖσδε μέγιστον ἔργον, λόγον τινὰ πρέποντα τοῖς βουλήμασιν ὑποθέσθαι, τούτου μετρίως ἡμᾶς εὐπορήσειν. οὕτω δὴ καθάπερ ὅδ' εἶπε, χθές τε εὐθὺς ἐνθένδε ἀπιὼν πρὸς τούσδε ἀνέφερον αὐτὰ, ἀναμιμνησκόμενος. ἀπελθών τε σχεδόν τι ἅπαντα ἐπισκοπῶν τῆς νυκτὸς ἀνέλαβον. ὡς δή τι τὸ λεγόμενον, τὰ παίδων μαθήματα θαυμαστὸν ἔχει τι μνημεῖον. ἐγὼ γὰρ ἃ μὲν χθὲς ἤκουσα, οὐκ ἂν οἶδα εἰ δυναίμην ἅπαντα ἐν μνήμῃ πάλιν λαβεῖν. ταῦτα δὲ ἃ πάμπολυν χρόνον διακήκοα, παντάπασι θαυμάσαιμ' ἂν εἴ τι με αὐτῶν διαπέφευγεν. ἦν μὲν οὖν μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ παιδικῆς τότε ἀκουόμενα, καὶ τοῦ πρεσβύτου προθύμως με διδάσκοντος, ἅτε μου πολλάκις ἐπανερωτῶντος, ὥστε οἷον ἐγκαύματα μοι ἀνεκπλύτου γραφῆς ἔμμονά μοι γέγονε. καὶ δὴ καὶ τοῖσδε εὐθὺς ἔλεγον ἕωθεν αὐτὰ ταῦτα, ἵνα εὐποροῖεν λόγων μετ' ἐμοῦ. νῦν οὖν οὗπερ εἵνεκα πάντα εἴρηται, λέγειν εἰμὶ ἕτοιμος ὦ Σώκρατες, μὴ μόνον ἐν κεφαλαίοις, ἀλλ' ὥσπερ ἤκουσα καθ' ἕκαστον. τοὺς δὲ πολίτας καὶ τὴν πόλιν ἣν χθὲς ἡμῖν ὡς ἐν μύθῳ διῄεισθα, μετενεγκόντες ἐπὶ τἀληθὲς, δεῦρο θήσομεν, ὡς ἐκείνην τήνδε οὖσαν, καὶ τοὺς πολίτας οὓς διενοοῦ, φήσομεν ἐκείνους τοὺς ἀληθινοὺς εἶναι προγόνους ἡμῶν, οὓς ἔλεγεν ὁ ἱερεύς. πάντως ἁρμόσουσι καὶ οὐκ ἀπᾳσόμεθα λέγοντος αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν τῷ τότε ὄντας χρόνῳ. κοινῇ δὲ διαλαμβάνοντες πάντες πειρασόμεθα τὸ πρέπον εἰς δύναμιν οἷς ἐπέταξας ἀποδοῦναι. σκοπεῖν οὖν δεῖ ὦ Σώκρατες, εἰ κατὰ νοῦν ὁ λόγος ἡμῖν οὗτος, ἤ τινα ἔτ' ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ ζητητέον.

noctiſqve jugi, præclara illa veſtra militaris juventus periret: & Atlantis inſula tota, ſine indicio prioris exiſtentiæ, ſubmergeretur: niſi qvod pelagus illud pigrius qvàm cætera, craſſo dehiſcentis inſulæ limo, & ſupernè fluctibus concreto, habetur.

X. Hæc ſunt, ô Socratei, qvæ Critias vetus à Solone ſibi relata, & expoſita, narravit. d) Sed cùm ſuperiore e) die de rebuſp. deqve pacatis officiis, militaribuſqve, tractares, ſobiit qvædam me ex recordatione miratio: non ſine Deo dici, qvæ diceres. Siqvidem 18
qvam conſtituebas oratione rempublicam eadem, aut certe proximæ ſimilitudinis, videretur ei, qvam ex Critiæ relatione f) compereram. Reticui tamen veritus, ne, ſi qvæſitum aliqvid à me foret, dehinc oblivionis incommodo minime expedirem, ridiculus eſſem: maluiqve de memoria apud memetipſum prius experiri. Ex qvo factum eſt, ut citò conſentirem imperio tuo: qvæ confidebam facile me, ſi recordatione memoriam exercuiſſem, poſſe reminiſci. Itaq;, ut hic f) modo dixit, tam heſterno die poſt digreſſum protinus ad præſentes retuli, qvàm nocturnis vigiliis ſcrutabundus omnia recuperavi: certumqve illod expertus ſum, tenaciorem fere memoriam rerum, qvæ in primâ diſcuntur ætate. Qvippe haud ita confidam, qvæ pridie audierim, an referre poſſim poſtridie: cum ea, qvæ puer cognoverim, incolumi memoria plane retexam. Niſi forte major in illâ ætate cognitionis delectatio altius infigit mentibus inſita. g) Fortaſſe etiam, qvod ſtudioſa ſenis, & aſſidua relatio meracam qvandam, & inobſoletam impreſſerit animo notam. Qvare ut id, ad qvod omnia pertinent, qvæ dicta ſunt, eloqvar: dicere ſum paratus. Non ut narratio- 19
nem retexam: ſed, ut oſtendam rempublicam & populum, ſermone Socratis heſterna diſputatione adumbratum, non picturatam effigiem beatæ civitatis, ſed verè beatam civitatem, & unom populum qvondam fuiſſe, propugnatoreſqve, qvos iſte inſtituebat ad tolerantiam laborom, virtutemqve animi, gymnaſiis, & muſica manſuetudine, majores noſtros fuiſſe, qvos ille ſacerdos Ægyptius prædicaret: qvando facta eorum, nutrimentis ab hoc memoratis, inſtitutiſqve, conveniant. Imperato qvippe nobis à Socrate muneri non aliter ſatisfieri poſſe arbitror; niſi conſenſu omniom participum officii recepti probabitur illam, qvam vario ipſe ſermone depinxit, Urbem, veteres Athenas fuiſſe. Qvare, mi Socrates, remuneratione hujuſcemodi fieri contentus æſtima.

XI. SO.

d) Bodlej. *narrata revelavit.* e) *præterito,* id. f) *ex commemoratione Critiæ.* id.
f) Hermocrates. g) *Cognita,* Bodlej. h) *inabolitam infecerit,* id.

XI. Σω. Καὶ τίνα ὦ Κριτία μᾶλλον ἀντὶ τούτου μεταλάβοιμεν ἄν; ὃς τῇ τε παρούσῃ τῆς θεοῦ θυσίᾳ διὰ τὴν οἰκειότητα ἂν πρέποι μάλιστα, τό, τε, μὴ πλασθέντα μῦθον, ἀλλ' ἀληθινὸν λόγον εἶναι, πάμμεγά που. πῶς γὰρ καὶ πόθεν ἄλλους εὑρήσομεν, ἀφέμενοι τούτων; οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ χρὴ λέγειν μὲν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ ἀντὶ τῶν χθὲς λόγων, νῦν ἡσυχίαν ἄγοντα ἀκούειν. Κρ. Σκόπει δὴ τὴν τῶν ξενίων σοι διάθεσιν ὦ Σώκρατες, ᾗ διέθεμεν. ἔδοξε γὰρ ἡμῖν Τίμαιον μὲν, ἅτε ἀστρονομικώτατον ἡμῶν, καὶ περὶ φύσεως τοῦ παντὸς εἰδέναι μάλιστα, ἔργον πεποιημένον, πρῶτον λέγειν ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, τελευτῶντα δὲ εἰς ἀνθρώπων φύσιν. ἐμὲ δὲ μετὰ τοῦτον, ὡς παρὰ μὲν τούτου δεδεγμένον ἀνθρώπους τῷ λόγῳ γεγονότας, παρὰ σοῦ δὲ πεπαιδευμένους διαφερόντως αὐτῶν τινας, κατὰ δὲ τὸν Σόλωνος λόγον τε καὶ νόμον, εἰσαγαγόντα αὐτοὺς ὡς εἰς δικαστὰς ὑμᾶς, ποιῆσαι πολίτας τῆς πόλεως τῆσδε ὡς ὄντας τοὺς τότε Ἀθηναίους, οὓς ἐμήνυσεν ἀφανεῖς ὄντας ἡ τῶν ἱερῶν γραμμάτων φήμη. τὰ λοιπὰ δὲ ὡς περὶ πολιτῶν καὶ Ἀθηναίων ὄντων, ἤδη ποιεῖσθαι τοὺς λόγους. Σω. Τελέως τε καὶ λαμπρῶς ἔοικα ἀνταπολήψεσθαι τὴν τῶν λόγων ἑστίασιν. σὸν οὖν ἔργον λέγειν ἂν εἴη ὦ Τίμαιε, τὸ μετὰ τοῦτο ὡς ἔοικε, καλέσαντα κατὰ νόμον θεούς. Τι. Ἀλλ' ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε δὴ πάντες ὅσοι καὶ κατὰ βραχὺ σωφροσύνης μετέχουσιν, ἐπὶ πάσῃ ὁρμῇ καὶ σμικροῦ καὶ μεγάλου πράγματος θεὸν ἀεί που καλοῦσιν, ἡμᾶς δὲ τοὺς περὶ παντὸς λόγους ποιεῖσθαί πῃ μέλλοντας εἰ γέγονεν, ἢ καὶ ἀγενές ἐστιν, εἰ μὴ παντάπασι παραλλάττομεν; ἀνάγκη θεούς τε καὶ θεὰς ἐπικαλουμένους, εὔχεσθαι πάντας κατὰ νοῦν ἐκείνοις μὲν μάλιστα, ἑπομένως δὲ ὑμῖν εἰπεῖν καί. τὰ μὲν περὶ θεῶν, ταύτῃ παρακεκλήσθω. Τὸ δ' ἡμέτερον παρακλητέον, ᾗ ῥᾷστ' ἂν ὑμεῖς μὲν μάθητε, ἐγὼ δὲ ᾗ διανοοῦμαι μάλιστ' ἂν περὶ τῶν προκειμένων ἐνδειξαίμην.

XI. SO. Nullam verò aliam, Critia, magis approbo, qvàm iſtam ipſam, qvæ propria eſt præſentium feriarum. Magnificum verò illud, non fictam commentitiamqve fabulam; ſed veram hiſtoriam vitæ poſſibilis fato qvodam à me veſtris animis intimatam. Qvare fortuna proſperante pergite iter inſtitutæ orationis: ego, ut probum auditorem decet, attento ſilentio mentem, atqve aures, parabo. CRI. Etiam ne conſideras, ô Socrate, ſi eſt commoda diſpoſitio debiti 10
apparatus tibi. Placuit enim nobis Timæum qvidem, utpote in aſtronomiâ cæteris eminentem, naturæqve rerum arcana rimatum, principe loco dicere, orſum à mundi ſenſilis conſtitutione, uſqve ad hominum genus generationemq; me verò ſuſceptis ab hoc hominibus, ejuſdemqve oratione formatis, tuâ porro ad egregiam frugem imbutis, & eruditis ſanctiori legum moderamine i); juxta Solonem verò, vel ſacros Ægyptiorum libros, revocare cives clariſſimos veteres: & ante hos conſtituere ſpectaculum venerabile populi, qvem inundatione ſubmerſum profundo maris, Ægyptiorum monimentorum fama celebravit, atqve ita, ut de majoribus noſtris, ſermonem contexere. SO. Næ ego magnificè ſum invitatus hodie, ut ex ordinatione apparatus intelligi datur. Ergo age, ô Timæe, deliba cœptum, vocatâ, ut mos eſt, in auxilium Divinitate. TI. Verè, mi Socrate. Nam cùm omnibus mos ſit, & qvaſi qvædam religio, qvi vel de maximis, vel de minimis, rebus acturi aliqvid ſunt, precari ad auxilium Divinitatem: qvantò nos æqvius eſt, qvi univerſitatis naturæ, ſubſtantiæqve, rationem præſtaturi ſumus, invocare divinam opem: niſi planè ſævo qvodam furore atqve implacabili raptamur amentiâ. Sit igitur meis precibus compræ- 11
henſum, maximè qvidem, ut ea dicantur à nobis, qvæ placeant Deo: tum ut nobis qvoqve ipſis convenienter, k) propoſitoqve operi decenter, profemur: &, qvatinus vos qvidem facilè aſſeqvamini, ego juxta anticipatam animo ſpeciem orationis expediam.

CICERO.

XII. Quid eſt quod ſemper ſit, neque ullum habet ortum? & quod gignatur, nec unquam ſit? quorum alterum intelligentia & ratione comprehenditur, quod unum ſemper atque idem eſt: alterum, quod affert opinionem per ſenſus, rationis expers: quod totum opinabile eſt, id gignitur & in-

XII. Ἔστιν οὖν δὴ κατ' ἐμὴν δόξαν πρῶτον διαιρετέον τάδε· τί τὸ ὂν μὲν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν, ὂν δὲ οὐδέποτε· τὸ μὲν δὴ, νοήσει μετὰ λόγου περιληπτὸν, ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ὂν, τὸ δ' αὖ δόξῃ μετ' αἰσθήσεως ἀλόγου, δοξαστὸν γιγνόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ οὐδέποτε ὄν. πᾶν

XII. Eſt igitur, ut mihi qvidem videtur, inprimis differendom l) qvid ſit, qvod ſemper eſt, carens generatione: qvid item, qvod gignitur, nec ſemper eſt. Alterum, intellectu perceptibile; & ductu, & inveſtigatione rationis, ſemper idem. Porrò alterum, opinione, cum irrationabili ſenſu, opinabile; propteretaq; incertum naſcens, & occidens: neqve unqvam

i) Bodlej. *moderatione.*

k) al. *conſequenter.*

l) Bodlej. *dividendum.*

CICERO

terit, nec unquam eſſe vere poteſt. Omne autem qvod gignitur, ex aliqva cauſa gigni neceſſe eſt. Nullius enim rei cauſa remota, reperiri origo poteſt. Qvocirca ſi is, qvi aliqvod munus efficere molitur, eam ſpeciem qva ſemper eadem eſt, intuebitur, atqve eam ſibi proponet exemplar, præclarum opus efficiat neceſſe eſt. Sin autem illam qva gignitur, nunqvam illam qvam expetet pulchritudinem conſeqvetur. Omne igitur cælum, ſive mundus, ſive qvovis alio vocabulo gaudet, hoc à nobis nuncupatus ſic: de qvo id primum conſideremus qvod principio eſt in omni quæſtione conſiderandum: ſempérne fuerit, nullo generatus ortu: an ortus ſit ab aliqvo temporis principatu. Ortus eſt: qvandoqvidem cernitur & tangitur, & eſt undiqve corporatus. Omnia autem talia ſenſum movent: ſenſus autem moventia qvæ ſunt, eadem in opinione conſidunt, qvæ ortum habere gignique diximus: nihil autem gigni poſſe ſine cauſis.

XIII. Atqve illum qvidem quaſi parentem hujus univerſitatis invenire, difficile, & qvum jam inveneris, indicare in vulgus, nefas. Rurſus igitur videndum, ille fabricator tanti operis, utrum ſit imitatus exemplar: idne, qvod ſemper unum & idem & ſui ſimile: an id qvod generatum ortúmqve dicimus. Atqvi ſi pulcher eſt hic mundus, ſi probus ejus artifex, profectò ſpeciem æternitatis imitari maluit. Sin ſecus (qvod ne dictu qvidem fas eſt) generatum exemplum eſt pro æterno ſecutus. Non igitur dubium qvin æternitatem maluerit exſeqvi: qvandoqvidem neqve mundo qvicqvam pul-

δὲ αὖ τὸ γιγνόμενον, ὑπ' αἰτίου τινὸς ἐξ ἀνάγκης γίγνεσθαι. παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν. ὅτου μὲν οὖν ἂν ὁ δημιουργὸς πρὸς τὸ κατὰ ταυτὰ ἔχον βλέπων ἀεὶ, τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι, τὴν ἰδέαν καὶ δύναμιν ἀπεργάζεται, καλὸν ἐξ ἀνάγκης οὕτως ἀποτελεῖσθαι πᾶν· οὗ δ' ἂν εἰς τὸ γεγονὸς γεννητῷ παραδείγματι προσχρώμενος, οὐ καλόν. ὁ δὴ πᾶς οὐρανὸς, ἢ κόσμος, ἢ καὶ ἄλλο ὅ,τι ποτὲ ὀνομαζόμενος μάλιστ' ἂν δέχατο, τοῦθ' ἡμῖν ὀνομάσθω· σκεπτέον οὖν δὴ περὶ αὐτοῦ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντὸς ἐν ἀρχῇ δεῖν σκοπεῖν, πότερον ἦν ἀεὶ, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος. γέγονεν· ὁρατὸς γὰρ, ἁπτός τέ ἐστι καὶ σῶμα ἔχων. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα, αἰσθητά. τὰ δὲ αἰσθητὰ δόξῃ περιληπτὰ μετὰ αἰσθήσεως, γιγνόμενα καὶ γεννητὰ ἐφάνη. τῷ δ' αὖ γενομένῳ φαμὲν ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀνάγκην εἶναι γενέσθαι.

XIII. Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα, εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. τόδε δ' αὖ πάλιν ἐπισκεπτέον περὶ αὐτοῦ, πρὸς πότερον τῶν παραδειγμάτων ὁ τεκταινόμενος αὐτὸν ἀπειργάζετο. πότερον πρὸς τὸ κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον, ἢ πρὸς τὸ γεγονός. εἰ μὲν δὴ καλός ἐστιν ὅδε ὁ κόσμος, ὅ,τε δημιουργὸς ἀγαθός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ ἀΐδιον ἔβλεπεν. εἰ δὲ (ὃ μηδ' εἰπεῖν τινι θέμις) πρὸς τὸ γεγονός. παντὶ δὲ σαφὲς, ὅτι πρὸς τὸ ἀΐδιον. ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δ' ἄριστος τῶν αἰτίων. οὕτω δὴ γεγενημένος, πρὸς τὸ λόγῳ καὶ φρονήσει περιληπτὸν, καὶ κατὰ ταυτὰ ἔχον δεδημι-

unqvam in exiſtenti conditione conſtanti & ratâ perſeverans. Omne autem, qvod gignitur, ex aliqvâ cauſa neceſſariò gignitur. Nihil enim fit, cujus ortum non legitima cauſa, & ratio, præcedat. Operi porrò dat formam opifex ſuus, qvippe ad immortalis qvidem, & in ſtatu genuino perſiſtentis, exempli ſimilitudinem, atqve æmulationem, formans operis effigiem, honeſtum efficiat ſimulacrum neceſſe eſt. At verò ad nativum reſpiciens, generatumqve contemplans 22
minime decorum. Omne igitur cœlum, vel mundus, ſeu qvo alio dignatur nomine, (Faciendum eſt enim, qvod in omni tractatu fieri decet; ut inter initia conſideretur, qvid ſit qvo de agitur: item mundus fuerit ne ſemper, citra exordium temporis: an ſit originem ſortitus ex tempore, conſiderandum) factus eſt, utpote corporeus; & qvi videatur, atq; tangatur: m) meta eſt ſiqvidem hujuſmodi ſenſilis corporeæqve naturæ. Senſilia porrò ea, qvæ opinio ſenſu aliqvo commota præſumit; eaqve omnia facta ſunt, habentqve ex aliqva generatione ſubſtantiam. At verò ea, qvæ fiunt, habere auctorem ſuum conſtitit.

XIII. Igitur opificem genitoremqve univerſitatis tam invenire difficile eſt, qvàm inventum impoſſibile dignè profari. Porrò non eſt dubiū n) ad cujuſmodi exemplum animadverterit mundani operis fundamenta conſtituens; utrum ad immutabile, perpetuamqve obtinens proprietatem; an ad factum, atqve elaboratum. Nam ſi eſt, ut qvidem eſt, pulchritudine incomparabili mundus; opifexqve, & fabricator, ejus optimus; perſpicuum eſt, qvod juxta ſinceræ atq; immutabilis proprietatis exemplum, mundi ſit inſtituta molitio. Sin verò, qvod o) ne cogitari qvidem, aut mente concipi, fas eſt, ad elaboratum: qvod 23
cùm ſit rationis alienum, liqvet opificem

m) Bodlej. *cum & audiatur: ſiqvidem.* n) id. *certe dubium non eſt.* o) id. *nec.*

ebrius, neqve ejus ædificatore præſtantius. Si ergo generatus, ad id eſt effectus, qvod ratione ſapientiáqve comprehenditur, atqve immutabili æternitate continetur. Ex qvo efficitur, ut ſit neceſſe, hunc qvem cernimus mundum, ſimulacrum æternum eſſe alicujus æterni. Difficillimum autem eſt in omni conqviſitione rationis, exordium. De iis igitur qvæ diximus, hæc ſit prima diſtinctio: in omni ratione, cum iis rebus de qvibus explicandum videtur, debet eſſe cognatio. Itaqve qvum de re ſtabili & immutabili diſputatur, oratio talis ſit, qvalis ſit illa qvæ neqve redargui, neqve convinci poteſt. Qvum autem ingreſſa eſt imitata & efficta ſimulacra, bene agi putat ſi ſimilitudinem veri conſeqvatur. Qvantum enim ad id qvod ortum eſt, æternitas valet: tantum ad fidem veritas. Qvocirca ſi fortè de Deorum natura ortúqve mundi diſſerentes, minus id qvod habemus, animo conſeqvimur, ut tota dilucidè & planè oratio exornata ſibi conſtet, & ex omni parte ſecum ipſa conſentiat: haud ſane erit mirum: contentiqve eſſe debetis ſi probabilia dicentur. Æqvum eſt enim meminiſſe, & me qvi diſſerã, hominem eſſe, & vos qvi judicatis: ut ſi probabilia dicentur, nil ultra reqviratis.

XIV. Qværamus igitur cauſam qvæ eum impulerit qvi hæc machinatus ſit, ut originem rerum & molitionem novam qværeret. Probitate videlicet præſtabat, probus autem invidet nemini. Itaqve omnia ſui ſimilia generavit. Hæc nimirum gignendi mundi cauſa juſtiſſima. Nam qvum conſtituiſſet Deus bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiſcere, qvoad natura pateretur: qvicqvid erat qvod in cernendi ſenſum caderet,

εἴργασται. τούτων δὲ ὑπαρχόντων αὖ, καὶ πᾶσα ἀνάγκη τόνδε τὸν κόσμον, εἰκόνα τινὸς εἶναι. μέγιστον δὴ παντὸς ἄρξασθαι κατὰ φύσιν ἀρχήν. ὧδε οὖν περί τε εἰκόνος καὶ τοῦ παραδείγματος αὐ διοριστέον, ὡς ἄρα τοὺς λόγους ὧνπέρ εἰσιν ἐξηγηταί, τούτων αὐτῶν καὶ ξυγγενεῖς ὄντας. τοῦ μὲν οὖν μονίμου καὶ βεβαίου, καὶ μετὰ νοῦ καταφανοῦς, μονίμους καὶ ἀμεταπτώτους, καθ᾽ ὅσον τε ἀνελέγκτοις προσήκει λόγοις εἶναι, καὶ ἀκινήτοις, τούτου δεῖ μηδὲν ἐλλείπειν· τοὺς δὲ τοῦ πρὸς μὲν ἐκεῖνο ἀπεικασθέντος; ὄντος δὲ εἰκόνος, εἰκότας, ἀνάλογόν τε ἐκείνων ὄντας. ὅ, τι γὰρ πρὸς γένεσιν οὐσία, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια. ἐὰν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, μὴ δυνατοὶ γιγνώμεθα πάντῃ πάντως ἂν τοὺς αὐτοὺς αὐτοῖς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσῃς. ἀλλ᾽ ἐὰν ἄρα μηδενὸς ἧττον παρεχώμεθα εἰκότας, ἀγαπᾷν χρή. μεμνημένον ὡς ὁ λέγων, ὑμεῖς τε οἱ κριταί, φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν· ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους, πρέπει μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν.

XIV. Σ. Ἄριστα ὦ Τίμαιε, παντάπασί τε ὡς κελεύεις ἀποδεκτέον. τὸ μὲν οὖν προοίμιον θαυμασίως ἀπεδεξάμεθά σου, τὸν δὲ δὴ νόμον ἡμῖν ἐφεξῆς πέραινε. Τ. Λέγωμεν δή, δι᾽ ἣν αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστὰς ξυνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίνεται φθόνος. τούτου δ᾽ ἐκτὸς ὤν, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια αὐτῷ. ταύτην δὲ γενέσεως κόσμου μάλιστ᾽ ἄν τις ἀρχὴν κυριωτάτην παρ᾽ ἀνδρῶν φρονίμων

opificem Deum venerabilis exempli normam in conſtituendo mundo ſecutum, qvippe hic generatorum omnium ſpecioſiſſimus; ille auctor maximus, operiſqve ſui ratione prudentiaqve iis, qvæ exiſtunt eadem ſemper, accommodatus, imago eſt, opinor, alterius. Et qvoniã rationem originis explicare non eſt facile, p) diſtinguendæ ſunt imaginis, exemplíqve, naturæ. Cauſæ, qvæ, cur unaqvæqve res ſit, oſtendunt, earumdem rerum conſanguineæ ſunt. Itaqve conſtantis qvidem generis, ſtabiliſqve naturæ, & intellectui prudentiæqve perſpicuæ rei, cauſa & ratio conſtans, perſpicuaque, & inexpugnabilis, reperitur. At verò ejus, qvæ ad ſimilitudinem conſtantis perpetuæqve rei facta eſt ratio, utpote imaginis imaginaria, ſimulacrumqve rationis, perfunctoriam ſimilitudinem mutuatur. Quantoqve melior eſt eſſentia generatione, tanto famæ, & opinionis incerto præſtantior veritas. Qvare jam nunc, ô Socrate, prædico: ſi, dum de naturâ univerſæ rei diſputatur, minimè inconcuſſas, & inexpugnabiles, rationes afferre valuerim, ne mireris. q) Qvin potius illud 24
intueare; ſi nihilo minus, qvàm qvivis alius, conſentaneas rationes r) afferam. Memento enim tam me, qvi loqvor, qvàm vos, qvi judicatis, homines eſſe: atqve in rebus ita ſublimibus mediocrem explanationẽ magni cujuſdam eſſe onus laboris.

XIV. SO. Omnes tibi, ô Timæe, veniam largimur volentes: & tamen principium orationis admiror. Supereſt, ut leges qvoqve ſacri certaminis exeqvaris. TI. Dicendum igitur, cur rerum conditor, fabricatorqve geniruræ, omne hoc inſtituendum putaverit. Optimus erat: ab optimo porrò longè relegata eſt invidia. Itaqve conſeqventer cuncta ſui ſimilia, prout cujusqve natura capax beatitudinis eſſe poterat, effici voluit. Qvam

p) Bodlej. *facile factu.* q) id. *ne miremini.* r) id. *aſſertiones.*

CICERO.

id ſibi adſumpſit, non tranqvillum & qvietum, ſed immoderate agitatum & fluctuant: idqve ex inordinato in ordinem adduxit, hoc enim judicabat eſſe præſtantius. Fas autem nec eſt, nec unqvam fuit, qvidqvam niſi pulcherrimum facere eum qvi eſſet optimus. Qvum rationem igitur habuiſſet, reperiebat nihil eſſe eorum qvæ natura cernerentur, non intelligens, intelligente, in toto genere, præſtantius: intelligentiam autem niſi in animo, nulla alia in natura poſſe reperiri: qvocirca intelligentiam in animo, animum concluſit in corpore. Sic ratus eſt opus illud effectum eſſe pulcherrimum. Qvam ob cauſam non eſt cunctandum profiteri, ſi modo inveſtigari aliqvid conjectura poteſt, hunc mundum animal eſſe, idqve intelligens, & divina providentia conſtitutum.

XV. Hoc poſito, qvod ſeqvitur videndum eſt, cujuſnam animantium Deus in fingendo mundo ſimilitudinem ſecutus ſit. Nullius profecto eorum qvidem qvæ ſunt nobis nota animantia. Sunt enim omnia in qvadam genera partita aut inchoata, nulla ex parte perfecta. Imperfecto autem nec abſoluto ſimile pulchrum eſſe nihil poteſt. Cujus ergo omne animal qvaſi particula qvadam eſt, ſive in ſingulis, ſive in diverſo genere cernatur, ejus ſimilem mundum eſſe dicamus. Omnes igitur qvi animo cernuntur & ratione intelliguntur animantes, complexu rationis & intelligentiæ, ſicut homines hoc mundo, & pecudes, & omnia qvæ ſub aſpectum cadunt, comprehenduntur. Qvod enim pulcherrimum in rerũ natura intelligi poteſt, & qvod ex omni parte abſolutiſſimum eſt, qvum Deus ſimilem mundum efficere vellet, animal unum aſpectabile, in qvo omnia animalia continerentur, effecit.

ἀποδεχόμενος, ὀρθότατα ἀποδέχοιτ' ἄν. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν, παραλαβὼν, οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον. θέμις δὲ οὔτ' ἦν οὔτ' ἔστι τῷ ἀρίστῳ δρᾷν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον. λογισάμενος οὖν εὕρισκεν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁρατῶν οὐδὲν ἀνόητον, τοῦ νοῦν ἔχοντος ὅλον ὅλου κάλλιον ἔσεσθαί ποτ' ἔργον· νοῦν δ' αὖ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι τῳ. διὰ δὴ τὸν λογισμὸν τόνδε, νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δὲ ἐν σώματι συνιστὰς, τὸ πᾶν ξυνετεκταίνετο, ὅπως ὅτι κάλλιστον εἴη κατὰ φύσιν ἄριστόν τε ἔργον ἀπειργασμένος. οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν, τόνδε τὸν κόσμον, ζῶον ἔμψυχον ἔννουν τε, τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν.

XV. Τούτου δ' ὑπάρχοντος αὖ τὰ τούτοις ἐφεξῆς ἡμῖν λεκτέον, τίνι τῶν ζώων αὐτὸν εἰς ὁμοιότητα ὁ ξυνιστὰς συνέστησε. τῶν μὲν οὖν ἐν μέρους εἴδει πεφυκότων μηδενὶ καταξιώσωμεν. ἀτελεῖ γὰρ ἐοικὸς οὐδέν ποτ' ἂν γένοιτο καλόν. οὗ δ' ἔστι τἄλλα ζῶα καθ' ἓν καὶ κατὰ γένη μόρια, πάντων ὁμοιότατον αὐτὸ εἶναι τιθῶμεν. τὰ γὰρ δὴ νοητὰ ζῶα πάντα ἐκεῖνο ἐν ἑαυτῷ περιλαβὸν ἔχει, καθάπερ ὅδε ὁ κόσμος ἡμᾶς, ὅσα τε ἄλλα θρέμματα συνέστηκεν ὁρατά. τῷ γὰρ τῶν νοουμένων καλλίστῳ καὶ κατὰ πάντα τελέῳ μάλιστ' αὐτὸν θεὸς ὁμοιῶσαι βουληθεὶς, ζῶον ἓν ὁρατὸν, πάνθ' ὅσα κατὰ φύσιν αὐτοῦ ξυγγενῆ ζῶα ἐντὸς ἔχον ἑαυτοῦ ξυνέστησε.

qvidem voluntatem Dei originem rerum certiſſimam ſi qvis ponat, rectè eum putare conſentiam. Volens ſiqvidem Deus bona qvidem omnia provenire; mali porrò nullius, prout eorum, qvæ naſcuntur, natura fert, relinqvi propaginem: omne viſibile, corporeumqve, motu importuno fluctuans, neqve unqvam qvieſcens, ex inordinatâ jactatione redegit in ordinem: ſciens ordinatorum formam confuſis inordinatiſqve præſtare. Nec verò fas erat bonitati præſtanti qvicqvã facere, s) niſi pulchrũ; eratq; certum Divinitati tantæ, nihil eorum, qvæ ſentiuntur, hebes dumtaxat, nec intelligens, eſſe melius intelligente. Intellectum porrò non niſi animæ provenire. Hac igitur reputatione, intellectu in animâ, porrò animâ in corpore conlocatâ, totum animantis mundi ambitũ cùm venerandâ illuſtratione compoſuit. Ex qvo apparet, ſenſilem t) mundum animal intelligens eſſe, Divinæ providentiæ ſanctione.

XV. Hoc ita poſito, qvæ ſeqvuntur expedienda ſunt; ad cujus animantis ſimilitudinem conſtituerit eum ſuus conditor. Speciali qvidem nemini ſimilem; (ſiqvidem perfectio in genere, non in ſpecie: propterea qve mundus imperfectæ rei ſimilis, minimè perfectus eſſet:) at verò ejus, in qvo omnia genera, & qvaſi qvidam fontes, continentur animalium intelligibilium. Siqvidem animalium genera mundus alter complectitur, perinde ut hic nos continet, & cætera ſubjecta viſui, & cæteris ſenſibus. Ergo intelligibili ſubſtantiæ præcellenti, principaliqve naturæ, omnifariam qvoqve perfectæ, Deus opifex gigni ſimile volens, ſenſile animal unum, & viſibile, conſtituit: naturæ ſuæ convenientia cuncta, qvæ vitâ fruuntur, intrà conſeptum, & limitem, ſuum continens.

XVI. Nunc

s) Bodlej. *ponere.*

t) id. *ſenſibilem*, & hic & aliis in locis.

CICERO.

XVI. Rectene igitur unum mundum dixerimus, an ſint plures & innumerabiles dictu verius & melius? unus profecto, ſi quidem factus eſt ad exemplum. Quod enim omneis animanteis eos qui ratione intelliguntur, complectitur, id non poteſt eſſe cum altero. Rurſus enim alius animans, qui eum contineat, ſit neceſſe eſt, cujus partes ſint animantes ſuperiores: cœlumqve hoc, ſimulacrum illius ultimi ſit, non proximi. Quorum ne qvid accideret, atqve ut hic mundus eſſet animanti abſoluto ſimilimus, hoc ipſo qvòd ſolus atqve unus eſſet: idcirco ſingularem Deus hunc mundum atqve unigenam procreavit. Corporeum autem & aſpectabile itemqve tractabile omne neceſſe eſt eſſe qvod natum eſt. Nihil porro igni vacuum videri poteſt, nec verò tangi, qvod careat ſolido, ſolidum autem nihil qvod terra ſit expers. Quamobrem mundum efficere moliens Deus terram primum, ignem qve jungebat. Omnia autem duo ad cohærendum, tertium aliqvid reqvirunt, & qvaſi nodum vinculumqve deſiderant. Sed vinculorum id eſt aptiſſimum atq; pulcherrimum, qvod ex ſe atqve de iis qva aſtringit, quā maximè unum efficit, id optime aſſeqvitur qua Græce analogia, Latine (audendum eſt enim, qvoniam hæc primum à nobis novantur) comparatio proportióve dici poteſt. Quando enim trium vel numerorum, vel figurarum, vel quarumcumque generum contingit ut quod medium ſit, ut primum praportiane, ita id poſtremo camparetur, viciſſimque ut extremum cum medio, ſic medium cum primo conferatur: id quod medium eſt, tum primum ſit, tum poſtremum, poſtrema vero & prima media ſiunt. Ita neceſſitas cogit ut eadem ſint ea qua dejuncta fuerunt. Eadem autem cum facta ſint, ea qua dejuncta fuerunt. Eadem autem cum facta ſint, efficitur ut omnia ſint unum.

XVI. Πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν προσειρήκαμεν, ἢ πολλοὺς καὶ ἀπείρους λέγειν ἦν ὀρθότερον; ἕνα. εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα δεδημιουργημένος ἔσται. τὸ γὰρ περιέχον πάντα ὁπόσα νοητὰ ζῶα, μεθ᾽ ἑτέρου. δεύτερον οὐκ ἄν ποτ᾽ εἴη. πάλιν γὰρ ἂν ἕτερον εἶναι τὸ περὶ ἐκείνω δέοι ζῶον, οὗ μέρος ἂν ἤτην ἐκείνω· καὶ οὐκ ἂν ἔτι ἐκείνοιν, ἀλλ᾽ ἐκείνῳ τῷ περιέχοντι, τὸ δ᾽ ἂν ἀφομοιωμένον λέγοι, ὀρθότερον. ἵνα οὖν τόδε κατὰ τὴν μόνωσιν ὅμοιον ᾖ τῷ παντελεῖ ζώῳ, διὰ ταῦτα οὔτε δύο, οὔτ᾽ ἀπείρους ἐποίησεν ὁ ποιῶν, κόσμους, ἀλλ᾽ εἷς ὅδε μονογενὴς οὐρανὸς γεγονὼς, ἔστι τε καὶ ἔσται. σωματοειδὲς δὴ καὶ ὁρατὸν ἁπτόν τε δεῖ τὸ γενόμενον εἶναι, χωρισθὲν δέ τε πυρὸς οὐδὲν ἄν ποτε ὁρατὸν γένοιτο, οὐδὲ ἁπτὸν ἄνευ τινὸς στερεοῦ· στερεὸν δὲ οὐκ ἄνευ γῆς. ὅθεν ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τοῦ παντὸς ἀρχόμενος συνιστάναι σῶμα ὁ θεὸς ἐποίει. δύο δὲ μόνω ξυνίστασθαι τρίτου χωρὶς, οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ τινα ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίνεσθαι. δεσμῶν δ᾽ ὁ κάλλιστος, ὃς ἂν αὑτὸν καὶ τὰ ξυνδούμενα, ὅτι μάλιστα ἓν ποιῇ. τοῦτο δὲ πέφυκεν ἀναλογία κάλλιστα ἀποτελεῖν. ὁπόταν γὰρ ἀριθμῶν τριῶν, εἴ τε ὄγκων, εἴ τε δυνάμεων ὡντινωνοῦν ᾖ τὸ μέσον, ὅ, τι περ τὸ πρῶτον πρὸς αὐτὸ, τοῦτο αὐτὸ πρὸς τὸ ἔσχατον· καὶ πάλιν αὖθις, ὅ, τι τὸ ἔσχατον πρὸς τὸ μέσον, τοῦτο τὸ μέσον πρὸς τὸ πρῶτον· τότε τὸ μέσον μὲν πρῶτον καὶ ἔσχατον γιγνόμενον, τὸ δὲ ἔσχατον καὶ τὸ πρῶτον, αὖ μέσα ἀμφότερα· πάνθ᾽ οὕτως ἐξ ἀνάγκης ταὐτὰ εἶναι ξυμβήσεται. τὰ αὐτὰ δὲ γενόμενα ἀλλήλοις, ἓν πάντα ἔσται.

XVI. Nunc utrum rectè unum
mundum dixerimus, an plures 26
dici oportuerit, aut innumerabiles, etiam conſiderandum
eſt. Unum planè; qvoniam
juxta unum exemplum formatus eſt. Id enim, qvod univerſa continet intelligibilia, cùm
alio ſecundum eſſe non poterat. Utrum enim ex duobus
contineret omnia; non, opinor,
liqveret: nec eſſet unum, nec
ſimplex, initium cuncta continens, ſed conjugatio copulata.
Ut igitur exemplari, cujus æmulationem mutuabatur, etiam
in numero ſimilis eſſet; idcirco
nec innumerabiles, mundi:
ſed unicus à Deo factus eſt. Et
qvia corpulentus, viſibiliſqve,
& contiguus, meritò erat futurus; ſine igne porrò nihil
viſibile ſentitur: nec verò
qvicqvam tangi poteſt ſine
ſoliditate; ſoliditas porrò nulla ſine terrâ: ignem terramqve
corporis mundi fundamenta
jecit Deus. Qvoniamqve nulla
duo, ſine adjunctione tertii,
firmè, & indiſſolubiter, cohærent: nexu enim medio extrema nectente opus eſt: nexus
verò firmiſſimus ille certè eſt,
qvi & ſeipſum, & ea qvæ ſecum
vinciuntur, facit unum: hoc
porrò efficit modus, & congrua
menſura partium. Cùm u) enim
ex tribus vel numeris, vel molibus, vel ullâ aliâ potentia, x) medietas imo y) perinde qvadrat; 27
ut ſummitas medio: rurſumqve ut imum medio, ſic medietas ſummo; tum certè medietas à ſummo, & item imo, nihil
differt: rurſumqve extimis
illis ad medietatis conditionem
atqve ejuſdem parilitatem redactis; cum medietas qvoqve
extimorum vicem ſuſcipit: fit,
opinor, ut tota materia unâ &
eâdem ratione ſocietur, eoqve
pacto, eadem ſibi erunt univerſa membra: qvippe cùm eorum
ſit una conditio. Unis porrò
effectis membris, unum erit,
atqve idem, totum.

u) Hoc loco incipit Chalcidii commentarius infra. p. 279.
y) infra p. 284.
x) Bodlej. vel *potentia*.

CICERO.

XVII. Quòd ſi univerſitatis corpus planum & aquabile explicaretur, neque in eo quicquam eſſet requiſitum, unum interjectum medium, & ſeipſum & ea quibus eſſet interpoſitum, colligaret. Sed quum ſoliditas mundo quæreretur, ſolida autem omnia, uno medio nunquam, duobus ſemper copulentur: ita contigit ut inter ignem & terram, aquam Deus aerémque poneret, eaque inter ſe compararet ac proportione conjungeret, ut quemadmodum ignis aeri, ſic aer aquæ: quodque aer aquæ, id aqua terræ proportione redderet. Qua ex conjunctione cœlum ita aptum eſt, ut ſub aſpectum & tactum cadat. Itaque & ob eam cauſam, & ab iis rebus numero quatuor mundi eſt corpus effectum, ea conſtructum proportione quam dixi. Ex quo ipſe ſe concordi quadam amicitia & charitate complectitur, atque ita aptè cohæret, ut diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem à quo eſt colligatus. Earum autem quatuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni mundo omnes partes collocatæ ſunt, ut nulla pars hujuſce generis excederet extra, atque in hoc univerſo ineſſent genera illa univerſa. Id ob eas cauſas: primùm ut mundus animans, poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus: deinde, ut unus eſſet, nulla parte, unde alter gigneretur, relicta: poſtremò, ne quis morbus eum poſſit aut ſenectus affligere. Omnis enim coagmentatio corporis, vel calore vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos ſenectutemque compellitur. Hanc igitur habuit rationem effector mundi molitórque Deus, ut unum opus totum atque perfectum, ex omnibus totis atque perfectis abſolveret, quod omni morbo ſeniove careret. Formam autem

XVII. εἰ μὲν οὖν ἐπίπεδον μὲν, βάθος δὲ μηδὲν ἔχον ἔδει γίγνεσθαι τὸ τοῦ παντὸς σῶμα, μία μεσότης ἂν ἐξήρκει τά τε μεθ' αὐτῆς ξυνδεῖν καὶ ἑαυτήν. νῦν δὲ (στερεὸν γὰρ αὐτὸ προσῆκεν εἶναι, τὰ δὲ στερεὰ μία μὲν οὐδέποτε, δύο δὲ ἀεὶ μεσότητες συναρμόττουσιν) οὕτω δὴ πυρός τε καὶ γῆς, ὕδωρ, ἀέρα τε ὁ θεὸς ἐν μέσῳ θεὶς, καὶ πρὸς ἄλληλα καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπεργασάμενος, ὅ, τι πῦρ πρὸς ἀέρα, τοῦτο ἀέρα πρὸς ὕδωρ. καὶ ὅ, τι ἀὴρ πρὸς ὕδωρ, τοῦτο ὕδωρ πρὸς γῆν. ξυνέδησε καὶ ξυνεστήσατο οὐρανὸν ὁρατὸν καὶ ἁπτόν. καὶ διὰ ταῦτα ἔκ τε δὴ τούτων τοιούτων καὶ τὸν ἀριθμὸν τεττάρων τὸ τοῦ κόσμου σῶμα ἐγεννήθη δι' ἀναλογίας ὁμολογῆσαν· φιλίαν τε ἔσχεν ἐκ τούτων, ὥς τ' εἰς ταυτὸν αὐτῷ ξυνελθὸν, ἄλυτον ὑπὸ τῶν ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος, γενέσθαι. τῶν δὲ δὴ τεττάρων ἓν ὅλον ἕκαστον εἴληφεν ἡ τοῦ κόσμου σύστασις. ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς ξυνέστησεν αὐτὸν ὁ ξυνιστὰς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ὑπολιπών· τάδε διανοηθεὶς πρῶτον μὲν ἵνα ὅλον ὅτι μάλιστα ζῷον τέλεον ἐκ τελέων τῶν μερῶν εἴη· πρὸς δὲ τούτοις, ἓν, ἅτε οὐχ ὑπολελειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτ' ἂν γένοιτο. ἔτι δὲ ἵνα ἀγήρων καὶ ἄνοσον ᾖ, κατανοῶν ὡς ἃ ξυνεστῶ τὰ σώματα θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἰσχυρὰς ἔχει, περιϊστάμενα ἔξωθεν καὶ προσπίπτοντα ἀκαίρως, λύει, καὶ νόσους γῆράς τε ἐπάγοντα, φθίνειν ποιεῖ. διὰ δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε, ἓν ὅλον ἐξ ἁπάντων τελέων καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτήνατο· καὶ σχῆμα δὲ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ πρέπον καὶ ξυγγενές· τῷ γὰρ τὰ πάντ' ἐν αὐτῷ ζῷα περιέχειν μέλλοντι ζῴῳ, πρέπον ἂν εἴη σχῆμα τὸ περιειληφὸς ἐν αὐτῷ πάντα ὁπόσα σχήματα. διὸ καὶ σφαιροειδὲς, ἐκ μέσου πάντῃ πρὸς τὰς τελευτὰς ἴσον ἀπέχον καὶ κυκλοτερὲς αὐτὸ ἐτορνεύσατο, πάντων τελεώτατον ὁμοιότατόν τε αὐτὸ ἑαυτῷ σχημάτων, νομίσας μυρίῳ κάλλιον ὅμοιον ἀνομοίου. λεῖον δὲ δὴ κύκλῳ πᾶν ἔξωθεν αὐτὸ ἀπηκριβοῦτο,

XVII. Qvare, ſi corpus z) univerſæ rei longitudinem & latitudinem ſolas, craſſitudinem verò nullam habere deberet; eſſetqve hujuſmodi, qvalis eſt ſolidorum corporum ſuperficies: una medietas ſufficeret ad ſemetipſam vinciendam & extimas partes. Nunc vero qvoniã ſoliditate opus erat mundano corpori; ſolida porrò nunqvam unâ, ſed duabus medietatibus vinciuntur: idcirco mundi opifex inter ignem & terram aëra & aqvam inſeruit, libratis iiſdem elementis ſalubri modo: ut qvæ cognatio eſt inter ignem & aëra, eadem foret inter aëra & aqvam: Rurſum qvæ inter aëra & aqvam, hæc a) eadem in aqvæ terræqve ſocietate conſiſteret. Atqve ita ex qvatuor 28
ſupradictis materiis præclaram iſtam machinam viſibilem, contiguamqve, fabricatus eſt, amicâ partium æqvilibritatis ratione ſociatam, qvo immortalis indiſſolubiliſqve eſſet adverſus omnem caſum, exceptâ ſui fabricatoris voluntate. Igitur qvatuor illa corpora integra, & ſine ullâ delibatione, b) ad mundi continentiam ſumpta ſunt. Ex omni qvippe igni, c) & item ex totis illis reliqvis, aëre, aqvâ, terrâ, conſtructus eſt; nullâ vel corporis, vel potentiæ, parte derelictâ, contemptâqve: propterea ut perfectũ animal eſſet; utpote ex integris corporibus, perfectiſq;, conflatum: hoc amplius, ut æternæ compos incolumitatis foret. Videbat enim, eam eſſe naturam corporis; ut ei facilè importunâ caloris acceſſione, vel contra frigoris, omniumqve hujuſmodi, qvæ in magnâ ſunt violentâqve potentiâ, noceretur. Qvo conſilio, qvâq; reputatione, unum perfectum ex perfectis omnibus citra ſenium diſſolutionemqve compoſuit, formamqve dedit ei congruam, qvippe animali cuncta intra ſuum ambitum animalia, & omnes eorum formas, regeſturo; globoſam, & rotundam, qvæ à medietate ad omnem ambitum

z) infra p. 280. ſeq. a) deeſt *hæc* in Bodlej. b) id. *delectione*. c) infra p. 285.

CICERO.

& maximè ſibi cognatam & decoram dedit. A quo enim animante omnes reliquos continere vellet animantes, hunc ea forma figuravit, qua una omnes reliqua forma concluduntur. Et globoſus eſt fabricatus (quod σφαιροειδὲς *Græci vocant) cujus omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur, idque ita tornavit, ut nihil effici poſſit rotundius, nihil ut aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil incluſum angulis, nihil amfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omneſque partes ſimillimæ omnium, quoad ejus præſtabat judicio diſſimilitudini ſimilitudo. Omni autem totam figuram mundi levitate circumdedit. Nec enim oculis egebat, qvia nihil extra quod cerni poſſet, relictum erat: nec auribus, quia ne quod audiretur quidem: neq; erant aere circumfuſa extrema mundi, ut reſpirationem requireret. Nec vero deſiderabat aut alimenta corporis, aut detractionem confecti & conſumpti cibi, neq; enim ulla deceſſio fieri poterat, neq; acceſſio: neq; verò erat unde. Ita ſe ipſe conſumptione & ſenio alebat ſui, quum ipſe per ſe & à ſe & pateretur & faceret omnia. Sic enim ratus eſt ille qui iſta junxit & condidit, ipſum ſe contentum eſſe mundum, neq; egere altero. Itaq; nec ei manus affinxit, quia nec capiendum quicquam erat, neque repellendum: nec pedes, nec alia membra, quibus ingreſſus corpore ſuſtineret. Motum enim dedit cælo eum qui figura ejus ſit aptiſſimus, qui unus ex ſeptem motibus mentem atque intelligentiam cohiberet maximè. Itaq; una converſione atq; eadem ipſe circum ſe torquetur & vertitur. Sex autem reliquos motus ab eo ſeparavit, itaq; eum ab omni erratione liberavit. Ad hanc igitur converſionem quæ pedibus & gradu non egeret, ingrediendi membra non dedit.*

πολλῶν χάριν. ὀμμάτων τε γὰρ ἐπεδεῖτο οὐδέν· ὁρατὸν γὰρ οὐδὲν ὑπελείπετο ἔξωθεν. οὐδ' ἀκοῆς· οὐδὲ γὰρ ἀκουστόν. πνεῦμά τε οὐκ ἦν περιεστὼς δεόμενον ἀναπνοῆς. οὐδ' αὖ τινος ἐπιδεὲς ἦν ὀργάνου σχεῖν, ᾧ τὴν μὲν εἰς ἑαυτὸ τροφὴν δέξοιτο, τὴν δὲ πρότερον ἐξικμασμένην ἀποπέμψοι πάλιν. ἀπῄει τε γὰρ οὐδὲν, οὐδὲ προσῄει αὐτῷ ποθὲν οὐδέν· οὐ γὰρ ἦν. αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον, καὶ πάντα ἐν αὑτῷ καὶ ὑφ' αὑτοῦ πάσχον καὶ δρῶν, ἐκ τέχνης γέγονεν. ἡγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὔταρκες ὂν, ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ προσδεὲς ἄλλων. χειρῶν δὲ, αἷς οὔτε λαβεῖν, οὔτε αὖ τινα ἀμύνασθαι χρεία τις ἦν, μάτην οὐκ ᾤετο δεῖν αὐτῷ προσάπτειν, οὐδὲ ποδῶν, οὐδὲ ὅλως τῆς περὶ τὴν βάσιν ὑπηρεσίας. κίνησιν γὰρ ἀπένειμεν αὐτῷ τὴν τοῦ σώματος οἰκείαν, τῶν ἑπτὰ τὴν περὶ νοῦν καὶ φρόνησιν μάλιστα οὖσαν. διὸ δὴ κατὰ ταὐτὰ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν αὑτῷ περιαγαγὼν αὐτὸ, ἐποίησε κύκλῳ κινεῖσθαι στρεφόμενον. τὰς δὲ ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἀφεῖλεν, καὶ ἀπλανὲς ἀπειργάσατο ἐκείνων. ἐπὶ δὲ τὴν περίοδον ταύτην, ἅτ' οὐδὲν ποδῶν δέον ἀσκελὲς καὶ ἄπουν αὐτὸ ἐγέννησεν.

tum extimarum partium ſpatiis æqvalibus diſtat; qvo totus ſui ſimilis foret, meliorem ſimilitudinem diſſimilitudine judicans, 29
lævem porrò globum undiqveverſũ extrinſecus expolivit non otioſè. Siqvidem neq; videndi neceſſarius eſſet uſus, cunctis globũ viſibilibus regeſtis; intrà nec auditus, nullo extrà poſito audiendi ſono: nec opus reſpirandi adjumento, qvippe omnis coercebatur ſpiritus intrinſecus. Nec membris d) qvidem talibus, per qvæ novo admiſſo cibo vetus liqvore poſito pelleretur. Neqve enim qvicqvam ex eo recedebat; nec erat accedendi facultas cunctis coercitis: ſed corruptela partium, intrà ſe ſeneſcentium, vicem qvandam obtinebat cibatus, idemq; ut ageret, pateretur q; e) etiam omnia mundi globus, partibus ſuis intrà ſe agentibus, ac perpetientibus. Nec verò manus ei neceſſarias eſſe duxit, cum nihil ſupereſſet comprehendendũ. Nec pedes, qvoniam ex ſeptem motibus non locularis ei qviſqvam, ſed rationabilis, competebat, qvi animarum proprius eſt circuitus. Neqve ullum locum ex loco mutans; ideoqve in orbem fertur, & velut fixo circumvolat cardine: proptereaqve rata, & inerrabilis, ejus agitatio eſt,

XVIII. Deus is qui erat, de aliquando Deo futuro cogitans, lævem eum effecit, & undiq; æquabilem, & à medio ad ſummum parem & perfectum atque abſolutum, ex abſolutis atque perfectis. Animum autem ut in ejus medio collocavit, ita per totum tetendit, deinde eum circumdedit corpore & veſti-

XVIII. οὗτος δὴ πᾶς ὄντως ἀεὶ λογισμὸς θεοῦ περὶ τὸν ποτὲ ἐσόμενον θεὸν λογισθεὶς, λεῖον καὶ ὁμαλὸν, πανταχῇ τε ἐκ μέσου ἴσον καὶ ὅλον καὶ τέλεον ἐκ τελέων σωμάτων, σῶμα ἐποίησε. ψυχὴν δὲ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ θεὶς, διὰ παντός τε ἔτεινε, καὶ ἔτι ἔξω, τὸ σῶμα αὐτῇ περιεκάλυψε, καὶ κύκλῳ δὴ κύκλον στρεφόμενον, οὐρανὸν ἕνα μόνον ἔρημον κατέστησε, δι' ἀρετὴν αὐτὸν

XVIII. Hæc igitur æterni Dei proſpicientia, juxta nativum & unqvam futurum Deum, lævem eum, & æqviremum indeclivemqve; & à medietate undiqveverſum æqvalem, exqve 30
perfectis univerſisqve totum perfectum progenuit. Animam verò in ejus medietate locavit, eandemqve per omnem globum æqvabiliter porrigi juſſit: qvo

d) ita recte Bodlej pro *ne in membris.* e) id. addit, *totius.* f) id. *totum progenuit atq; perfectum.*

CICERO.

vit ex trinſecm, cœlóque ſolivago & volubili & in orbem incitata complexus eſt, quòd ſecum ipſum propter virtutem facile eſſe poſſet, nec deſideraret alterum, ſatu ſibi ipſe notus & familiaris. Sic Deus ille æternus hunc perfectè beatum Deum procreavit. Sed animum haud ita ut modo loquuti ſumus, tum denique quum corpus ei effeciſſet, inchoavit. Neque enim eſſet rectum, minori parere majorem. Sed nos multa inconſideratè ac temere dicimus. Deus autem & ortu & virtute antiquiorem genuit animum, eúmq; ut dominum atq; imperantem obedienti præfecit corpori: idq; molitus tali quodam eſt modo.

XIX. Ex materia quæ individua eſt, & quæ ſemper unius modi ſuiq; ſimilis, & ex ea quæ corporibus dividua gignitur, tertium materiæ genus ex duobus in medium admiſcuit, quod eſſet ejuſdem natura & quod alterius: idque interjecit inter individuum atque id quod dividuum eſſet in corpore.s. Et quum tria ſumpſiſſet, unam in ſpeciem temperavit: naturámq; illam quam alterius diximus, vel cum eadem conjunxit, fugientem & ejus copulationis alienam, permiſtens cum materia, quum ex tribus effeciſſet unum, id ipſum in ea quæ decuit membra partitus eſt. Jam partes ſingulas ex eodẽ & ex altero & ex materia temperavit. Fuit autem talis illa partitio: Unam principio partem detraxit ex toto: ſecundam autem, primæ partis duplam, deinde tertiam, quæ eſſet ſecundæ ſeſquialtera, primæ tripla.s. deinde quartam, quæ ſecundæ dupla eſſet: quintam inde, quæ tertiæ tripla: tum ſextam, octuplam primæ:

αὐτῷ δυνάμενον ξυγγίγνεσθαι, καὶ οὐδενὸς ἑτέρου προσδεόμενον, γνώριμον δὲ καὶ φίλον ἱκανῶς αὐτὸν αὑτῷ. διὰ πάντα δὴ ταῦτα, εὐδαίμονα θεὸν αὐτὸν ἐγεννήσατο. τὴν δὲ δὴ ψυχὴν οὐχ ὡς νῦν ὑστέραν ἐπιχειροῦμεν λέγειν, οὕτως ἐμηχανήσατο καὶ ὁ θεὸς νεωτέραν. οὐ γὰρ ἂν ἄρχεσθαι πρεσβύτερον ὑπὸ νεωτέρου συνέρξας εἴασεν. ἀλλά πως ἡμεῖς πολὺ μετέχοντες τοῦ προστυχόντος τε καὶ εἰκῇ, ταύτῃ πῃ καὶ λέγομεν· ὁ δὲ καὶ γενέσει καὶ ἀρετῇ προτέραν καὶ πρεσβυτέραν ψυχὴν σώματος, ὡς δεσπότιν καὶ ἄρξουσαν ἀρξομένου συνεστήσατο, ἐκ τῶνδέ τε καὶ τοιῷδε τρόπῳ.

XIX. Τῆς ἀμερίστου καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ἐχούσης οὐσίας, καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταὐτοῦ φύσεως αὖ πέρι καὶ τῆς τοῦ ἑτέρου, καὶ κατὰ ταυτὰ ξυνέστησεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμεροῦς αὐτῶν, καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ. καὶ τρία λαβὼν αὐτὰ ὄντα, συνεκεράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν, τὴν θατέρου φύσιν δύσμικτον οὖσαν εἰς ταυτὸ ξυναρμόττων βίᾳ· μιγνὺς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας, καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἕν, πάλιν ὅλον τοῦτο μοίρας ὅσας προσῆκε διένειμεν, ἑκάστην δὲ ἔκ τε ταυτοῦ καὶ θατέρου καὶ τῆς οὐσίας μεμιγμένην. ἤρχετο δὲ διαιρεῖν ὧδε· μίαν ἀφεῖλε τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν· μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης. τὴν δ' αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης· τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας διπλῆν· πέμπτην δὲ, τριπλῆν τῆς τρίτης· τὴν δ' ἕκτην, τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν· ἑβδόμην δὲ, ἑπτακαι-

qvo tectis interioribus partibus, extima qvoqve totius corporis ambitu animæ circumdarentur. Atqve ita orbem teretem in orbem atqve in ſuum ambitum voluit converti & moveri. Solum, præcipuum qvi virtutum præſtantia ſufficeret conciliationi propriæ: nec extraordinario cujuſqvam indigeret auxilio: amicumqve ſemper ſibi: ideoqve ſumme beatum, divina potentia præditum genuit. Nec tamen eo qvo nos ad præſens loqvimur ordine, ortum animæ Deus annuit: junioremqve & poſteriorem corporibus eam fecit. Neqve enim decebat rem antiqviorem à poſtgenita regi. Sed hominibus mos eſt paſſim præpoſtereqve & ſine obſervatione ordinis fari. At verò Deus tam antiqvitate qvàm virtutibus præire animam corporis naturæ juſſit: dominamque eam & principali jure voluit eſſe circa id qvod tuetur. Itaqve tertium genus animæ excogitavit hoc pacto,

XIX. Ex individua ſemper- 31
qve in ſuo ſtatu perſeverante ſubſtantia, itemqve alia qvæ inſeparabilis corporum comes per eadem corpora ſcindere ſe putatur, tertium g) ſubſtantiæ genus mixtum locavit: medium inter utranqve ſubſtantiam. Eodemqve modo ex gemina biformiqve naturâ: qvippe cujus pars idem, pars diverſum vocatur: tertium naturæ genus commentus eſt: qvod medium locavit inter individuam & item in conjugatione corporea dividuam ſubſtantiam. Tria hæc omnia h) in unā permiſcuit ſpeciem, diverſa illa naturâ concretioni atqve adunationi generum repugnante. Qvibus cùm ſubſtantia mixtis & ex tribus in unum redactis: rurſum totum hoc unum diviſit in partes competenter: qvo ſingulæ partes conſtarent ex ſubſtantia, diverſi & item ejus qvod i) idem ex gemina naturâ vocatur. Diviſionem inſtaurans hactenus: Unam k) ſumpſit ex univerſo primitus portionem: poſt qvàm

g) infra p. 286. h) p. 287. i) ita Bodlej. pro *in quod.* k) infra p. 288.

CICERO.

poſtremò ſeptimam quæ ſeptẽ & viginti partibus antecederet prima. Deinde inſtituit dupla & tripla intervalla explere, partes rurſus ex toto deſecans: quas intervallis ita locabat, ut in ſingulis eſſent bina media. (Vix enim audeo dicere medietates, quas Græci μεσότητας appellant, ſed quaſi ita dixerim, ita intelligatur, erit enim planius:) earum alteram eadem parte præſtantem extremis eademq; ſuperatã alterã: pari numero præſtantem extremis parique numero ſuperatã. Seſqui alteris autem intervallis & ſeſquitertiis, & ſeſquioctavis ſumptis ex his colligationibus, in primis intervallis ſeſquioctavo intervallo ſeſquitertia omnia explebat, quum particulam ſingulorum relinqueret. Ejus autem particulæ intervallo relicto, habebat numerus ad numerum eandem proportionem comparationémq; in extremis, quam habent CCLVI cum CCXLIII: atq; ita permiſtum illud ex quo hæc ſecuit, jam omne conſumpſerat. Hanc igitur omnem conjunctionem, duplicem in longitudinem diffidit, mediaque accommodans mediam, quaſi decuſſavit: deinde in orbem torſit, ut & ipſa ſecum & inter ſe ex commiſſura quæ è regione eſſet, jungerentur, eóq; motu cujus orbis ſemper in eodem erat, eodemq; modo ciebatur, undiq; eſt eas circumplexus. Atq; ita quum alterum eſſet exteriorem amplexus orbem, illum ejuſdem naturæ, hunc alterius nominavit: eámq; quæ erat ejuſdem, detorſit à latere in dextram partem, hanc autẽ citimam à media linea direxit ad lævam. Sed principatum dedit ſuperiori, quam ſolam individuam reliquit, interiorem autem quum in ſex partes diviſiſſet, ſeptem

εἰκοσαπλασίαν τῆς πρώτης. μετὰ δὲ ταῦτα, ξυνεπλήρωσε τά τε διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα, μοίρας ἔτι ἐκεῖθεν ἀποτέμνων, καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων, ὥστε ἐν ἑκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας. τὴν μὲν, ταὐτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην, τὴν δ' ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην. ἡμιολίων δὲ διαστάσεων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων γενομένων ἐκ τούτων τῶν δεσμῶν ἐν ταῖς πρόσθεν διαστάσεσι, τῷ τοῦ ἐπογδόου διαστήματι τὰ ἐπίτριτα πάντα ξυνεπληροῦτο, λείπων αὐτῶν ἑκάστου μόριον. τῆς τοῦ μορίου ταύτης διαστάσεως λειφθείσης, ἀριθμοῦ πρὸς ἀριθμὸν ἐχούσης τοὺς ὅρους, ἓξ καὶ πεντήκοντα καὶ διακοσίων πρὸς τρία καὶ τετταράκοντα καὶ διακόσια. καὶ δὴ τὸ μιχθὲν ἐξ οὗ ταῦτα κατέτεμνεν, οὕτως ἤδη πᾶν καταναλώκει. ταύτην οὖν τὴν ξύστασιν πᾶσαν, διπλῆν κατὰ μῆκος σχίσας, μέσην πρὸς μέσην ἑκατέραν ἀλλήλαις, οἷον χ προσβαλὼν, κατέκαμψεν εἰς κύκλον, ξυνάψας αὐταῖς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ καταντικρὺ τῆς προσβολῆς· καὶ τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περιαγομένῃ κινήσει πέριξ αὐτὰς ἔλαβε· καὶ τὸν μὲν ἔξω, τὸν δ' ἐντὸς ἐποιεῖτο τῶν κύκλων. τὴν μὲν οὖν ἔξω φορὰν, ἐπεφήμισεν εἶναι τῆς ταὐτοῦ φύσεως, τὴν δ' ἐντὸς, τῆς θατέρου. τὴν μὲν δὴ ταὐτοῦ, κατὰ πλευρὰν ἐπὶ δεξιὰ περιήγαγε· τὴν δὲ θατέρου, κατὰ διάμετρον, ἐπ' ἀριστερά. κράτος δ' ἔδωκε τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾷ. μίαν γὰρ αὐτὴν ἄσχιστον εἴασεν, τὴν δ' ἐντὸς, σχίσας ἑξαχῇ, ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν, ἑκάστην οὐσῶν ἑκατέρων τριῶν, κατὰ τἀναντία

qvàm ejus duplicem qvàm ſumpſerat. Tertiam verò ſeſcuplam qvidem ſecundæ: triplam vero primitus ſumptæ. At verò qvartam, ſumpſit duplicem ſecundæ. Qvintam triplam tertiæ. Sexta fuit aſſumptio, partibus ſeptem, qvàm prima, propenſior. Septima ſex & viginti partibus, qvàm
prima, major. Qvibus ita divi- 32
ſis, l) conſeqventer complebat intervalla duplicis & triplicis qvantitatis, ex univerſitate partes ſecans etiam nunc: & ex his partibus intervallorum ſpatia complens: qvo ſingula intervalla binis medietatibus fulcirentur. Medietatum porrò altera, qvotâ parte limitis extimi præcellebat unum extimum limitem, totâ præcellebatur ab alio extimo limite. Altera pari ſummâ, & æqvali ad numerum m) modo, præcellebat, & præcellebatur ab extimis. Natis itaq; n) limitibus ſeſcuplorũ, & item eorum, qvibus accedit pars ſui tertia, qvod genus à græcis ἐπίτριτος dicitur; item eorum, qvibus accedit pars ſui octava: qvi numerus ab eiſdem ἐπόγδοος vocatur: ex his nexibus illa prima ſpatia, id eſt epogdoi, ſpatiis epitritorum omnium intervalla complebat: ita ut ad perfectam cumulatamq; completionẽ o) deeſſet aliqvid epitrito, tantum ſcilicet qvantum deeſt habitâ comparatione ducentis qvadraginta tribus adverſus ducentos qvinqvaginta ſex. Et jam fere commixtum omne illud genus eſſentiæ, conſumptum erat hujuſcemodi ſectionibus partium. Tunc
hanc ipſam ſeriem p) in longũ 33
ſecuit, & ex unâ ſerie duas fecit, eaſqve mediam mediæ, in ſpeciem χ Græcæ literæ, coarctavit: curravitqve in orbes qvoad coirent inter ſe capita; orbemq; orbi ſic interſeruit, q) ut alter eorum adverſo, alter obliqvo circuitu rotarentur. Et exterioris qvidem circuli motum, Eundem, qvod erat ejuſdem naturæ conſangvineus, cognomina-

l) infra p. 293. Sic & infra p. 294. m) Bodlej. *quantum ad numerum.* n) infra p. 296. o) id. *perfectionem.* p) 298. 301. 340. q) Rigalt. *inſeruit.*

CICERO.

orbeis diſpares duplo & triplo intervallo moveri juſſit contrariis inter ſe curſibus, eorum autem trium fecit pares celeritates, ſed quatuor & inter ſe diſpares & diſſimiles trium reliquorum.

μὲν ἀλλήλοις προσέταξεν ἰέναι τοὺς κύκλους, τάχει δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως, τοὺς δὲ τέτταρας ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισὶν ἀνομοίως, ἐν λόγῳ δὲ φερομένους.

minavit: interioris autem, Diverſum. Atqve exteriorem qvidē circulum, *) qvem Eundem cognominatum eſſe diximus, à regione dextrâ per ſiniſtrum latus uſqve ad dextrum r) inflexit; Diverſum verò, per diametrum ad ſiniſtrum latus; eidem & ſimili illi circumactioni s) virtute pontificioqve rotatus dato. Unam qvippe, ut erat, eam, & indiviſam reliqvit; interiorem verò ſcidit ſexies: ſeptemqve impares orbes fabricatus eſt, juxta dupli, & tripli; ſpatia: orbeſqve ipſos contrariâ ferri juſſit agitatione. Ex quibus ſeptem, tres qvidem t) pari velocitate; quatuor verò, & ſibimetipſis, & ad comparationem cæterorum, impari diſſimilique, ſed cùm ratione, motu feruntur.

XX. Animum igitur quum ille procreator mundi Deus ex ſua mente & divinitate genuiſſet, tum denique omne quod erat concretum atque corporeum ſubſternebat animo, interiuſq; faciebat, atq; ita medio medium accommodans copulabat. Sic animus à medio profectus, extremitatem cœli à ſuprema regione rotundo ambitu circumjecit, ſeſeq; ipſe verſans, divina, ſempiterna, ſapientiſq; vita induxit exordium. Et corpus quidem cœli ſpectabile effectum eſt, animus autem oculorum effugit obtutum. Eſt autem unus ex omnibus rationis contentioniſque (ἁρμονία Græcè) ſempiternarum rerum & ſub intelligentiam cadentium compos & particeps, qui nihil ab optimo & præſtantiſſimo genitore melius procreatum, quippe qui ex eadem vinctus alteraq; natura, adjuncta materia, temperatione triũ partium & proportione compacta, ſe ipſe converſans, quum materiam mutabilem arripuiſſet, & quum rurſus individuam atq; ſimplicem, per quam omnis movetur, diſcernit quid ſit ejuſdem generis, & quid alterius, & cætera dijudicat, quid cuiq; rei ſit maximè aptum, quid quoque loco aut modo aut tempore contingat, quæque diſtinctio ſit inter ea quæ gignuntur & ea quæ ſunt ſemper eadem. Ratio autem vera quæ verſatur in iis quæ ſunt ſemper eadem & in iis quæ

XX. Ἐπεὶ δὲ κατὰ νοῦν τῷ ξυνιστάντι πᾶσα ἡ τῆς ψυχῆς ξύστασις ἐγεγένητο, μετὰ τοῦτο πᾶν τὸ σωματοειδὲς ἐντὸς αὐτῆς ἐτεκταίνετο, καὶ μέσον μέσῃ ξυναγαγὼν προσήρμοττεν. ἡ δ᾽ ἐκ μέσου πρὸς τὸν ἔσχατον οὐρανὸν πάντῃ διαπλακεῖσα, κύκλῳ τε αὐτὸν ἔξωθεν περικαλύψασα, αὐτή τε ἐν αὑτῇ στρεφομένη, θείαν ἀρχὴν ἤρξατο ἀπαύστου καὶ ἔμφρονος βίου πρὸς τὸν ξύμπαντα χρόνον. καὶ τὸ μὲν δὴ σῶμα ὁρατὸν οὐρανοῦ γέγονεν, αὐτὴ δὲ, ἀόρατος μὲν, λογισμοῦ δὲ μετέχουσα καὶ ἁρμονίας ψυχή, τῶν νοητῶν, ἀεί τε ὄντων, ὑπὸ τοῦ ἀρίστου ἀρίστη γενομένη τῶν γεννηθέντων. ἅτε οὖν ἐκ τῆς ταὐτοῦ καὶ τῆς θατέρου φύσεως, ἔκ τε οὐσίας τριῶν τούτων συγκραθεῖσα μοιρῶν, καὶ ἀνάλογον μερισθεῖσα καὶ ξυνδεθεῖσα, αὐτή τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὑτήν, ὅταν οὐσίαν σκεδαστὴν ἔχοντός τινος ἐφάπτηται, καὶ ὅταν ἀμέριστον, λέγει κινουμένη διὰ πάσης ἑαυτῆς, ὅτῳ τ᾽ ἄν τι ταὐτὸν ᾖ, καὶ ὅτου ἂν ἕτερον, πρός ὅ, τι τε μάλιστα καὶ ὅπη καὶ ὅπως καὶ ὁπότε συμβαίνει κατὰ τὰ γιγνόμενά τε πρὸς ἕκαστον ἕκαστα εἶναι καὶ πάσχειν, καὶ πρὸς τὰ κατὰ ταὐτὰ ἔχοντα ἀεί. λόγος δὲ ὁ κατὰ ταὐτὸν ἀληθὴς γιγνόμενος, περί τε θάτερον ὢν, καὶ περὶ τὸ ταὐτὸν ἐν τῷ κινουμένῳ ὑφ᾽ αὑτοῦ φερόμενος ἄνευ φθόγγου καὶ ἠχῆς, ὅταν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνηται, καὶ ὁ τοῦ θατέρου κύκλος ὀρθὸς ἰὼν, εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγείλῃ, δόξαι καὶ πίστεις γίγνονται βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς. ὅταν δὲ αὖ περὶ τὸ λογιστικὸν ᾖ, καὶ ὁ τοῦ ταὐτοῦ κύκλος εὔτροχος ὢν αὐτὰ μηνύσῃ, νοῦς ἐπιστήμη τε ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖται.

XX. Igitur cum pro voluntate patris cuncta rationabilis animæ ſubſtantia naſceretur, aliqvanto poſt omne corporeum intra conſeptum ejus effinxit: mediumqve applicans mediæ modulamine apto jugabat. 34
At illa complectens cœli ultima, circumfuſaqve eidem exteriori complexu, operienſqve ambitu ſuo, ipſaqve in ſemet convertens, divinam originem auſpicata eſt indefeſſæ ſapientiſqve, & ſine intermiſſione, vitæ. Et corpus u) quidē cœli, ſive mundi, viſibile factum eſt: ipſa verò inviſibilis, rationis tamen, & item modulaminis, compos, cunctis viſibilibus præſtantior à præſtantiſſimo auctore facta eſt. Ut igitur x) ex ejuſdem & diverſi naturâ cum eſſentia mixtis coaugmentata indigete motu, & orbiculata circuitione, in ſeipſam revertens; cùm aliqvam vel diſſipabilem ſubſtantiam offenderit, vel individuam, facile recognoſcit qvid ejuſdē, qvid ſit individuæ, y) qvid item diverſæ, diſſolubiliſqve, naturæ: cauſaſque omnium, qvæ proveniunt, videt. Et ex his, qvæ accidunt, qvæ ſint futura metitur. Motuſqve ejus rationabilis ſine voce, ſine ſono, cùm qvid ſenſile ſpectat; circuluſqve diverſi generis ſine errore fertur, veridico ſenſu, & certa nunciante: cunctæ animæ rectæ opiniones, & dignæ credulitate, naſcuntur. Porrò cùm individuum genus, ſemperqve idem, conſpexerit: ea qvæ ſunt, motu intimo fideliter enunciante, intellectus, & 35
ſcientia, convaleſcunt.

* infra p. 312. r) Bodlej. *in dextrum.* s) infra p. 313. t) p. 314. u) p. 315. x) p. 300. 316. y) Rigalt. *quid ejuſdem individuaque* ut p. 287. 298. 300.

mutantur, qvum in eodem & in altero movetur ipſa per ſe ſine voce & ſine ullo ſono, qvum eandem partem attingit qva ſenſus cieri poteſt; & orbis illius generis alterius immutatus & vectus, omnia animo mentiqve denuntiat: tum opiniones aſſenſionéſq; firmæ veræq; gignuntur. Qvam autem in illis rebus vertitur, qvæ manentes ſemper eadem non ſenſu, ſed intelligentia continentur, tam intelligentia ſcientiaqve neceſſario efficitur.

XXI. Τούτω δὲ ἐν ᾧ τῶν ὄντων ἐγγίγνεσθον, ἄν ποτέ τις αὐτὸ ἄλλο πλὴν ψυχὴν εἴπῃ, πᾶν μᾶλλον ἢ τἀληθὲς ἐρεῖ. ὡς δὲ κινηθέν τε αὐτὸ καὶ ζῶν ἐνενόησε τῶν ἀϊδίων θεῶν γεγονὸς ἄγαλμα, ὁ γεννήσας πατὴρ ἠγάσθη τε, καὶ εὐφρανθεὶς, ἔτι δὴ μᾶλλον ὅμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα ἐπενόησεν ἀπεργάσασθαι. καθάπερ οὖν αὐτὸ τυγχάνει ζῶον ἀΐδιον, καὶ τόδε τὸ πᾶν οὕτως εἰς δύναμιν ἐπεχείρησε τοιοῦτον ἀποτελεῖν. ἡ μὲν οὖν ζώου φύσις ἐτύγχανεν οὖσα αἰώνιος, καὶ τοῦτο μὲν δὴ τῷ γεννητῷ παντελῶς προσάπτειν, οὐκ ἦν δυνατόν. εἰκόνα δ' ἐπινοεῖν κινητήν τινα αἰῶνος ποιῆσαι, καὶ διακοσμῶν ἅμα οὐρανὸν, ποιεῖ μένοντος αἰῶνος ἐν ἑνὶ, κατ' ἀριθμὸν ἰοῦσαν αἰώνιον εἰκόνα, τοῦτον ὃν δὴ χρόνον ὠνομάκαμεν. ἡμέρας γὰρ καὶ νύκτας καὶ μῆνας καὶ ἐνιαυτοὺς, οὐκ ὄντας πρὶν οὐρανὸν γενέσθαι, καὶ τότε ἅμα ἐκείνῳ ξυνισταμένῳ, τὴν γένεσιν αὐτῶν μηχανᾶται. ταῦτα δὲ πάντα μέρος χρόνου, καὶ τό, τ' ἦν, τό, τ' ἔσται, χρόνου γεγονότος εἴδη, φέροντες λανθάνομεν ἐπὶ τὴν ἀΐδιον οὐσίαν, οὐκ ὀρθῶς. λέγομεν γὰρ δὴ ὡς ἦν, ἔστι τε καὶ ἔσται· τῇ δὲ τὸ ἔστι μόνον, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, προσήκει. τὸ δὲ ἦν, τό, τ' ἔσται, περὶ τὴν ἐν χρόνῳ γένεσιν ἰοῦσαν πρέπει λέγεσθαι. κινήσεις γάρ ἐστον. τὸ δὲ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ἔχον ἀκινήτως, οὔτε πρεσβύτερον οὔτε νεώτερον προσήκει γίγνεσθαί ποτε, οὐδὲ γεγονέναι νῦν, οὐδ' εἰσαῦθις ἔσεσθαι. τὸ παράπαν τε οὐδὲν ὅσα γένεσις τοῖς ἐν αἰσθήσει φερομένοις προσῆψεν. ἀλλὰ χρόνου ταῦτα αἰῶνά τι μιμουμένου, καὶ κατ' ἀριθμὸν κυκλουμένου γέγονεν εἴδη. καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ τοιάδε, τό, τι γεγονὸς εἶναι γεγονὸς, καὶ τὸ γιγνόμενον εἶναι γιγνόμενον, ἔτι δὲ τὸ γενησόμενον εἶναι γενησόμενον, καὶ τὸ μὴ ὂν, μὴ ὂν εἶναι. ὧν οὐδὲν ἀκριβῶς λέγομεν. περὶ μὲν οὖν τούτων τάχ' ἂν οὐκ εἴη καιρὸς πρέπων ἐν τῷ παρόντι διακριβολογεῖσθαι. χρόνος δ' οὖν μετ' οὐρανοῦ γέγονεν, ἵνα ἅμα γεννηθέντες, ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε λύσις τις αὐτῶν γίνηται, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς αἰωνίου φύσεως, ἵν' ὡς ὁμοιότατος αὐτῷ κατὰ δύναμιν ᾖ. τὸ μὲν γὰρ δὴ παράδειγμα, πάντα αἰῶνά ἐστιν ὄν. ὁ δ' αὖ διὰ τέλους τὸν ἅπαντα χρόνον γεγονώς τε καὶ ὢν καὶ ἐσόμενός ἐστι μόνος.

XXI. Qvæ qvidem omnia in animâ fieri, eidemqve inſigniri, palam eſt. Qvam cùm moveri & vivere animadverteret, factum à ſe ſimulacrum immortalis divinitatis genitor ſuus hilaratus impendio, multò magis ad exemplum ejus æmulæ ſimilitudinis aliud ſpecimen cenſuit excogitandum. Ut igitur hæc immortalis, & ſempiterna; ſic mundum qvoqve ſenſilem animal immortale conſtituit: ſed animal z) qvidem, id qvod eſt generale animal naturâ ævoqve exæqvaturum. Nam facto nativoqve operi cum ævo ſocietas congruere videbatur minimè. Qvapropter imaginem ejus mobilem, numeroqve ſerpentem, factæ à ſe machinæ Deus ſociabat, eam, qvæ tempus dicitur, ævo intacto, & in ſingularitate perſeverante. Dies enim, & noctes, & menſes, & annos, qvi ante cœleſtem exornationem non erant, tunc naſcente mundo juſſit exiſtere: qvæ omnia partes ſunt temporis. Noſq; hæc qvum ævo aſſignamus, id eſt, ſolitariæ naturæ: non rectè partes individuæ rei fingimus. Dicimus enim, fuit, eſt, erit. Aſt illi eſſe ſolum competit juxta veram ſinceramqve rationem; fuiſſe verò & fore deinceps, non 36
competit. Hæc qvippe genitura temporis propria. Motus enim ſunt, unus prætereuntis, alter imminentis: non ævi, ſed temporis. Ævi qvippe manſio eſt perpetua, & immutabilis. Ergo neqve junior ſe, neqve ſenior, nec fuit, nec erit; nec patietur eorum aliqvid, qvæ ſenſilis natura patitur. Sed ſunt hæc omnia vices temporis imitantis ævum, ac de his qvidem fors erit aptior deinceps diſputandi locus. Tempus verò cœlo æqvævum eſt; ut unà orta unà diſſolvantur: ſi modo diſſolvi ratio faſqve patietur. Simul ut ævitatis exemplo ſimilis eſſet uterqve mundus. Archetypus qvippe omni ævo ſemper exiſtens eſt hic ſenſilis, imagoqve ejus. Is eſt, qvi per omne tempus fuerit, qvippe & futurus ſit.

CICERO.

*XXII. Ratione igitur & mente Divina ad originem temporis, curriculum inventum eſt Solis & Lunæ *** Corpora autem eorum ſingulorum cùm effeciſſet Deus, ea ad ras converſiones collocavit, qvas alterius circuitus conficiebat, qvæ ſunt ſeptem ut & illa ſeptem.*

XXII. Ἐξ οὖν λόγου καὶ διανοίας θεοῦ τοιαύτης πρὸς χρόνου γένεσιν, ἵνα γεννηθῇ χρόνος, ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ πέντε ἄλλα ἄστρα, ἐπίκλην ἔχοντα πλάνητες, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου γέγονε. σώματα δ' αὐτῶν ἑκάστων ποιήσας ὁ θεὸς, ἔθηκεν εἰς τὰς περιφορὰς, ἃς ἡ θατέρου περίοδος ᾔει ἑπτὰ οὔσας, ὄντα ἑπτά.

XXII. Hâc ergo Dei ratione, conſilioqve, hujuſmodi genituram temporis volenti creari, Sol, & Luna, & aliæ qvinqve ſtellæ, qvæ vocantur erraticæ, factæ ſunt: qvo tam partes temporis notarentur certâ dimenſione, qvàm reditus anfractuſqve temporarii ſub numeri comprehenſionem venirent.

z) ita rectè Bodlej. pro *animalis*.

CICERO.

itaoim ſuam natura convertit, ut terram Luna curſus proximè ambiret, eiqve ſupra terram proxima Solis circumvectio eſſet. Lucifer deinde & ſancta Mercurii ſtella, curſum habent Solis celeritati parem, ſed vim qvandam contrariam, eáq; concurſatione, quam inter ſe habent Lucifer, Mercurius, Sol, alii alios vincunt, viciſſimq; vincuntur. Reliqvorum ſyderum qva cauſa collocandi fuerit, qvaqve eorũ ſit collocatio, in ſermonem alium differendum eſt: ne in eo qvod attingendum fuit, qvàm in eo cujus cauſa id attigimus, major ponatur oratio. Qvando igitur unumqvodq; eorum ſyderum curſum decorum eſt adeptũ, è qvibus erat motus temporis conſignandus, colligatiſqve corporibus vinculis animalibus, tum animantia orta ſunt, eáqve imperio parère didicerunt: tunc ex alterius natura motione transverſa in ejuſdem natura motum incurrentia, in eóqve hærentia atqve impedita: qvum alia majorem luſtrarent orbem, alia minorem, tardiúſqve majorem, celeriúſq; minorem, motu verò unius ejuſdemq; natura, qva velociſſimè movebantur, ea celeritate vinci à tardioribus, & qvum ſuperabant, ſuperari videbantur. Omnes enim orbes eorum quaſi Helicis inflexione vertebat, qvoniã biſariam contrariè ſimul procedentia, efficiebant ut qvod eſſet tardiſſimum, id proximum fieret celerrimo.

Σελήνην μὲν εἰς τὸν περὶ γῆν πρῶτον, Ἥλιον δὲ εἰς τὸν δεύτερον ὑπὲρ γῆς· Ἑωσφόρον δὲ καὶ τὸν ἱερὸν Ἑρμοῦ λεγόμενον, εἰς τοὺς τάχει μὲν ἰσόδρομον Ἡλίῳ κύκλον ἰόντας, τὴν δὲ ἐναντίαν εἰληχότας αὐτῷ δύναμιν. ὅθεν καταλαμβάνουσί τε καὶ καταλαμβάνονται, καὶ κατὰ ταυτὰ ὑπ᾽ ἀλλήλων, Ἥλιός τε καὶ ὁ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ὁ Ἑωσφόρος. τὰ δὲ ἄλλα, οἷ δὴ καὶ δι᾽ ἃς αἰτίας ἱδρύσατο, εἴ τις ἐπεξίοι πάσας, ὁ λόγος πάρεργος ὢν, πλέον ἂν ἔργον ὧν ἕνεκα λέγεται, παράσχοι. ταῦτα μὲν οὖν ἴσως τάχ᾽ ἂν κατὰ σχολὴν ὕστερον τῆς ἀξίας τύχοι διηγήσεως. ἐπειδὴ δὲ οὖν εἰς τὴν ἑαυτῷ πρέπουσαν ἕκαστον ἀφίκετο φορὰν, τῶν ὅσα ἔδει ξυναπεργάζεσθαι χρόνον, δεσμοῖς τε ἐμψύχοις σώματα δεθέντα, ζῶα ἐγεννήθη, τό, τε προσταχθὲν ἔμαθε κατὰ δὴ τὴν θατέρου φορὰν πλαγίαν οὖσαν, διὰ τῆς ταυτοῦ φύσεως ἰοῦσάν τε καὶ κρατουμένην* τὸ μὲν μείζονα αὐτῶν, τὸ δὲ ἐλάττω κύκλον ἰόν· θᾶττον μὲν, τὰ τὸν ἐλάττω· τὰ δὲ τὸν μείζονα, βραδύτερον περιῄειν. τῇ δὲ ταυτοῦ φορᾷ τὰ τάχιστα περιϊόντα, ὑπὸ τῶν βραδύτερον ἰόντων ἐφαίνετο καταλαμβάνοντα, καταλαμβάνεσθαι. πάντας γὰρ τοὺς κύκλους αὐτῶν στρέφουσα ἕλικα, διὰ τὸ διχῇ κατὰ τὰ ἐναντία ἅμα προϊέναι τὸ βραδύτατα ἀπιὸν ἀφ᾽ αὐτῆς οὔσης ταχίστης, ἐγγύτατα ἀπέφαινεν.

rent. Corporaqve ſiderea fabricatus, aſſignavit vitalibus diverſæ naturæ motibus, numero ſeptem, totidem corpora. Lunæ qvidem a) juxta terram in primâ circomactiooe: Solis 37 verò, in ſecundâ. Tum Luciferi, & Mercurii, collocat igoes in eo motu, qvi concurrit qvidem ſolſtitiali circuitioni, contrariâ tamen ab eo circumfertur agitatione. Quare fit, ut comprehendant ſe iovicem, & à ſe rurſus comprehendantor hæ ſtellæ. Cæteros qvoqve ſiderum ortus, & progreſſiones, divinæ rationis ductu digeſſit io ordinem. Cujus exornationis cauſam explicare ſi qvis velit; plus erit opere ipſo, qvod operis gratiâ ſomitur. Verùm hæc ſi erunt ad id, qvo de agitur, utilia, pòſt exeqvemur. Igitur b) ſingulis univerſiſqve apto, & decenti, ſibi motu locatis; videlicet iis, qvæ conſeqvens erat tempore provenire, nexibuſqve vitalibus ubi conſtricta corpora facta ſunt aoimalia; imperatumqve didicerunt, ea qvæ diverſæ naturæ motus obliqvus per directum ejuſdem naturæ motum vertens ſemet, utpote conſtrictus, circumferebat; partim majore, partim minore circulo rotabantur, citiùs qvidem dimenſum ſpatium peragentia, qvæ minore; tardiùs verò, qvæ majore; utpote ambitu circumacta prolixiore. Qvâ de cauſâ fiebat, ut ex uniformi ejoſdem naturæ converſione, qvæ citiùs circumireot, ab iis qvæ tardius circumferebantur comprehendentia comprehendi viderentur. Omnes c) qvippe 38 circulos eorum uniformis inerrabiliſqve illa converſio vertens in ſpiram, & velut ſinuoſum achanti volumen: qvia gemino & contrario motu ferebantur; tum ipſa etiam, cita, & volucris, ea qvæ tardius à ſe recedebant, proxima ſibi ſemper ex cooſecutiooe faciebat.

XXIII. Atqve ut eſſet menſura qvadam evidens qva in iſtis octo curſibus celeritates tarditatéſq; declararet, Deus ipſe ſolem quaſi lumen accendit ad ſecundum

XXIII. ἵνα δὲ εἴη μέτρον ἐναργές τι πρὸς ἄλληλα βραδύτητι καὶ τάχει, καὶ τὰ περὶ τὰς ὀκτὼ φορὰς πορεύοιτο, φῶς ὁ θεὸς ἀνῆψεν ἐν τῇ πρὸς γῆν δευτέρᾳ τῶν περιόδων, ὃ δὴ νῦν κεκλήκαμεν

XXIII. Atqve ut rationabilis, & conſulta, hæc motuum varietas, & moderatio, viſu qvoqve notaretur, omniumq; octo motuum perſpicua eſſet chorea; ignivit lucem clariſſimam

a) infra, p. 317. b) 319. * al. φορᾶς ἰούσης καὶ κρατουμένης. c) infra p. 320.

CICERO.

ſupra terram ambitum, ut quam maximè cælum omnibus colluceret, animantèſq; quibus jus erat doceri, ab ejuſdem motu & ab eo quod ſimile eſſet, numerorum naturã vimq; cognoſcerent. Nox igitur & dies ad hunc modum & ob has generata cauſas, unum circuitum orbis effecit ſapientiſſimum atque optimum. Menſis autem, quando Luna luſtrato ſuo curſu Solem conſequuta èſt. Annus, ubi ſol ſuum totum confecit & peragravit orbem. Cæterorum autem ſyderum ambitus ignorantes homines, præter admodum paucos, neque nomen appellant, neque inter ſe numero commetiuntur. Itaque neſciunt hos ſyderum errores idipſum eſſe quod ritè dicitur tempus, multitudine infinita, varietate admirabili præditos. Attamen illud perſpici & intelligi poteſt, abſoluto perfectoq; numero temporis, abſolutum perfectúmque annum tunc compleri denique, quum ſe octo ambitus confectis ſuis curſibus ad idẽ caput retulerunt, quumque eos permenſus eſt idẽ & ſemper ſui ſimilis orbis. Has igitur ob cauſas nata aſtra ſunt, quæ per cælum penetrantia, ſolſtitiali ſe & brumali revocatione converterant, ut hoc omne animal quod videmus, eſſet illi animali quod ſentimus, ad æternitatis imitationem ſimillimum.

Ἥλιον· ἵνα ὅτι μάλιστα εἰς ἅπαντα φαίνοι τὸν οὐρανὸν, μετάσχοι τε ἀριθμοῦ τὰ ζῷα, ὅσοις ἦν προσῆκον, μαθέντα παρὰ τῆς ταυτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς. νὺξ μὲν οὖν ἡμέρα τε γέγονεν οὕτω καὶ διὰ ταῦτα ἡ τῆς μιᾶς καὶ φρονιμωτάτης κυκλήσεως περίοδος. μεὶς δὲ, ἐπειδὰν Σελήνη περιελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον Ἥλιον ἐπικαταλάβοι· ἐνιαυτὸς δὲ, ἐπόταν Ἥλιος τὸν ἑαυτοῦ περιέλθοι κύκλον. τῶν δ᾽ ἄλλων τὰς περιόδους οὐκ ἐννενοηκότες ἄνθρωποι, πλὴν ὀλίγοι τῶν πολλῶν, οὔτε ὀνομάζουσιν, οὔτε πρὸς ἄλληλα συμμετροῦνται, σκοποῦντες ἀριθμοῖς, ὥστε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐκ ἴσασι χρόνον ὄντα τὰς τούτων πλάνας, πλήθει μὲν ἀμηχάνῳ χρωμένας, πεποικιλμένας δὲ θαυμαστῶς. ἔστι δ᾽ ὅμως οὐδὲν ἧττον κατανοῆσαι δυνατὸν ὡς ὅγε τέλεος ἀριθμὸς χρόνου, τὸν τέλεον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε, ὅταν ἁπασῶν τῶν ὀκτὼ περιόδων, τὰ πρὸς ἄλληλα ξυμπερανθέντα τάχη, σχῇ κεφαλὴν τῷ τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁμοίως ἰόντος ἀναμετρηθέντα κύκλῳ. κατὰ ταυτὰ δὴ τούτων ἕνεκα, ἐγεννήθη τῶν ἄστρων ὅσα δι᾽ οὐρανοῦ πορευόμενα ἔσχε τροπὰς, ἵνα τόδ᾽ ὡς ὁμοιότατον ᾖ τῷ τελεωτάτῳ καὶ νοητῷ ζῴῳ πρὸς τὴν τῆς διαιωνίας μίμησιν φύσεως.

riſſimã Deus omnium d) rerum conditor è regione ſecundi à terrá globi: qvam lucem Solem vocamus: cujus ſplendore cœlum infraqve illuſtrarentur omnia: numeruſqve omnium extaret animantium. Hinc ergo noctis dieiqve ortus ex eodem ſemper & inerrabili motu factus, ratâ alternâqve lucis, atqve umbrarum, ſucceſſione. Menſis verò proventus, cum luſtrato Luna curriculo ſuo Solem conſeqvitur. Anni, cùm ſol item emenſis anfractibus renovat exordia. Cæterarum verò ſtellarum circuitus neqve notant, neqve dinumerant homines, exceptis paucis: neq; intelligunt e) diſcurſus, erroreſqve earum, temporis eſſe genituram, in qvo ſit admiranda varietas f) proventuum, cœleſtes tramites undiqve ſtellis variantibus. Eſt 39 tamẽ intellectu facile, g) qvod perfectus temporis numerus perfectum annum compleat tum demum, cùm omnium octo circumactionum curſus peracti, velut ad originem, atqve exordium, circumactionis alterius revertentur: qvam ſemper idem atqve uniformis motus dimetietur. Qvam ob cauſam cætera qvoqve nata ſunt aſtra, qvæ per cœlum meantia converſiones habent: ut qvàm ſimillimum eſſet hoc omne perfecto illi, qvod mente perſpicitur, animali; ævoqve exæqvatæ naturæ temporis ſocia natura nanciſceretur imaginem.

Seqvitur pars Secunda.

XXIV. Et cætera qvidem uſqve ad temporis ortum impreſſa, ab illis qva imitabatur, effinxerat: ſed qvia nondum omne animal in mundo intus incluſerat, ex ea parte deficiebat ad propoſitum exemplar imaginis ſimilitudo. Qvot igitur & quales animalium formas mens, in ſpeciem rerum intuens, poterat cernere, totidem & tales in hoc mun-

XXIV. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἤδη μέχρι χρόνου γενέσεως ἀπείργαστο, εἰς ὁμοιότητα ὧπερ ἀπεικάζετο. τῷ δὲ μήπω τὰ πάντα ζῷα ἐντὸς αὐτοῦ γεγενημένα περιειληφέναι, ταύτῃ ἔτι εἶχεν ἀνομοίως. τοῦτο δὴ τὸ κατάλοιπον ἀπειργάζετο αὐτοῦ, πρὸς τὴν τοῦ παραδείγματος ἀποτυπούμενος φύσιν. ᾗπερ οὖν νοῦς ἐνούσας ἰδέας τῷ ὃ ἐστι

XXIV. Et jam fere cuncta provenerant uſqve ad genituram temporis, ad germanam compoſita ſimilitudinẽ exempli, & veritatis ſuæ, niſi qvod mundus hic nondum cuncta continebat animalia, perinde ut intelligibilis: ad cujus æmulationem fiebat. Hoc igitur, qvod deerat, addebat opifex Deus; atqve ut mens, cujus viſus, contemplatioqve, intellectus eſt, idearum genera con-

d) Bodlej. deeſt *omnium*. e) id. *paucis quibus intelligitur diſc.* f) *varietas temporis*, Bodlej. g) infra p. 321.

CICERO.

do ſecum cogitavit effingere. Erant autem animantium genera quatuor: quorum unum, divinum atq; cæleſte, alterũ pennigerũ & aërium: tertium aquatile, terreſtre quartum. Divina animationis maximè ſpeciem faciebat ex igne, ita ut ſplendidiſſimus eſſet, & aſpectu pulcherrimus. Quumq; ſimilem univerſitatis natura efficere vellet, ad volubilitatem rotundavit, comitéque eum ſapientia quam optima mentis effecit, circúmque cælum æqualiter diſtribuit, ut hunc varietate diſtinctum, bene Græci κόσμον, nos lucentẽ mundum nominaremus. Dedit autem divinis duo genera motus: unum, quod ſemper eſſet in eodem atque, & idem in omnibus, atque uno modo celeraret: alterum, quod in anticam partem à converſione ejuſdem & ſimilis pelleretur. Quinque autem reliquis motibus orbem eum eſſe voluit expertem, immobilem, & ſtantem, ex quo genere ea ſunt ſydera, quæ infixa cælo, non moventur loco: quæ ſunt animantia, eáq; divina, ob eamque cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuo manent. Quæ autem vaga & mutabili ratione labuntur, ita generata ſunt, ut ſupra diximus.

ζῷον, οἷαί τε ἔνεισι καὶ ὅσαι καθορᾷ, τοιαύτας καὶ τοσαύτας διενοήθη δεῖν καὶ τόδε σχεῖν. εἰσὶ δὲ τέτταρες. μία μὲν, οὐράνιον θεῶν γένος. ἄλλη δὲ, πτηνὸν καὶ ἀεροπόρον. τρίτη δε, ἔνυδρον εἶδος. πεζὸν δὲ καὶ χερσαῖον, τέταρτον. τοῦ μὲν οὖν θείου τὴν πλείστην ἰδέαν ἐκ πυρὸς ἀπειργάζετο, ὅπως ὅτι λαμπρότατον ἰδεῖν τε κάλλιστον εἴη. τῷ δὲ παντὶ προσεικάζων, εὔκυκλον ἐποίει, τίθησί τε εἰς τὴν τοῦ κρατίστου φρόνησιν, ἐκείνῳ ξυνεπόμενον, νείμας περὶ πάντα κύκλῳ τὸν οὐρανὸν, κόσμον ἀληθινὸν αὐτῷ πεποικιλμένον εἶναι καθ' ὅλον. κινήσεις δὲ δύο προσῆψεν ἑκάστῳ, τὴν μὲν ἐν ταυτῷ κατὰ ταυτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ διανοουμένῳ· τὴν δὲ εἰς τὸ πρόσθεν ὑπὸ τῆς ταυτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς κρατουμένῳ. τὰς δὲ πέντε κινήσεις, ἀκίνητον καὶ ἑστὼς, ἵν' ὅτι μάλιστα αὐτῶν ἕκαστον γένοιτο ὡς ἄριστον. ἐξ ἧς δὴ τῆς αἰτίας γέγονεν ὅσα ἀπλανῆ τῶν ἄστρων ζῷα, θεῖα ὄντα, καὶ διὰ ταῦτα ἐν ταυτῷ στρεφόμενα ἀεὶ μένει. τὰ δὲ τρεπόμενα, καὶ πλάνην τοιαύτην ἴσχοντα, καθάπερ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐῤῥήθη, κατ' ἐκεῖνα γέγονε.

contemplatur in intelligibili mundo, quæ ideæ illic ſunt animalia: ſic Deus in hoc opere ſuo ſenſili diverſa animalium genera ſtatuit eſſe debere, conſtituitqve qvatuor. Primum cœleſte, plenum divinitatis: aliud deinde, præpes aërivagum: tertium, aqvæ liqvoribus accommodatum: qvartum, qvod terrena ſoliditas ſuſtineret. Et divini qvidem generis ex parte maximâ ſpeciem ignis ſerenâ claritudine perpolibat: ut propter eximium ſplendorem, nitoremqve, videntibus eſſet, viſuriſq;, venerabilis. Figuram porrò ejus figuræ mundi intelligibilis accommodans indeclinabiliter venuſtabat. Totumqve eum poſuit in gremio prudentiæ cœli, undiqve ineffabilis pulchritudinis ornamentis ſtipans eum, & convegetans, ad æternitatem: motumqve ejus circulis convenientem, & pro cujuſqve naturâ, commentus eſt. Alterum circum ſe, perqve eandem orbitam, ſemper obeuntem, eademqve ſemper deliberantem, ac de iiſdem ratiocinantem. Alterum verò talem, qvi ſemper ultra procedere geſtiens, ejuſdem atqve immutabilis naturæ coërctione intrà objectum ejus rotabundus teneretur: qvinqve illis erraticis, & contrariis ſibi invicem, prohibitis motibus; ut uterqve circulus eſſet in optimo, beatiſſimoqve, agitationis ſtatu. Qvâ ex cauſâ facti ſunt ſummâ præditi divi- 41
nitate, omnes illi ſiderei ignes; qvi nullos errores, exorbitationeſqve, patiuntur: propterea qve in ſemetipſos convertuntur æterno circuitu. At verò alii vagi, palanteſqve ignes erroris cauſam habent eam, cujus in ſuperioribus habita commemoratio eſt.

40

XXV. Jam verò terram, altricem noſtram, quæ trajecto axe ſuſtinetur, diei noctiſque effectricem, eandemq; cuſtodem, antiquiſſimam deorum voluit eſſe eorũ, qui intra cælum gignerentur. Flexiones autem Deorum, & inter ipſos Deos concurſiones, quæque in orbibus eorum converſiones anteceſſioneſq; eveniant, quumque inter ſe pene contingant

XXV. Γῆν δὲ, τροφὸν μὲν ἡμετέραν, εἰλουμένην δὲ περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον, φύλακα καὶ δημιουργὸν νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἐμηχανήσατο, πρώτην καὶ πρεσβυτάτην σωμάτων ὅσα ἐντὸς οὐρανοῦ γέγονε. χορείας δὲ τούτων αὐτῶν καὶ παραβολὰς ἀλλήλων, καὶ περὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλήσεις καὶ

XXV. Terrã h) verò matrem, & altricem omnium terrenorum animantium, conſtrictam limitibus per omnia vadentis & cuncta continentis poli, diei noctiſqve cuſtodem locavit, antiqviſſimam, & eximiæ dignitatis deam, ex eorum numero, qvi intrà mundi ambitum continentur, deorum. Stellarum verò choreas, & alterius applicationes ad alteram, varioſqve gyros, qvos edunt, admi-

h) infra p. 325.

CICERO.

eos qui prope copulentur contraria regione, & pone quos, aut ante labantur, quibusq; temporibus à noſtro aſpectu oblitescant, rurſusq; emerſi errorem incutiant rationis expertibus, ſi verbis explicare conemur, nullo poſita ſub oculis ſimulacro earum rerum: fruſtra ſuſcipiatur labor. Sed hæc ſatis ſunt dicta nobis: quæque de Deorum qui cernuntur, quique orti ſunt, natura præfatè ſumus, habeant hunc terminum.

προσχωρήσεις, ἄν τε ταῖς συνάψεσιν, ὁποῖοι τῶν θεῶν κατ' ἀλλήλους γιγνόμενοι, καὶ ὅσοι κατ' ἀντικρὺ, μεθ' οὕς τινάς τε ἐπιπροσθεν ἀλλήλοις, ἡμῖν τε κατὰ χρόνους οὕς τινας ἕκαστοι κατακαλύπτονται, καὶ πάλιν ἀναφαινόμενοι, φόβους καὶ σημεῖα τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων τοῖς δυναμένοις λογίζεσθαι πέμπουσι, τὸ λέγειν ἄνευ διόψεως τούτων αὖ τῶν μιμημάτων, μάταιος ἂν εἴη πόνος. ἀλλὰ ταῦτα τε ἱκανῶς ἡμῖν ταύτῃ καὶ τὰ περὶ θεῶν ὁρατῶν καὶ γεννητῶν εἰρημένα φύσεως, ἐχέτω τέλος.

admirabili venuſtate, juxta ambitus circulorum, reditusqve, & anfractus, ad eas ſedes, ex qvibus progreſſæ ſunt; acceſſus etiam, & receſſus: cumqve contiguæ ſibi invicem fiunt, qvales ex contagione ſui i) conditiones accipiant; qvamqve, & cujuſmodi, nanciſcantur qvalitatem ex variâ deſignatione: cumqve, qvod aliqvanto intervallo temporis fieri ſolet, certæ ſtellæ k) merſæ, ac latentes, operiuntur, qvid ſignificent; & mox, aut pòſt aliqvantò, futura portendant: vel qvùm inſolitis horis, curriculiſqve temporum, rurſus 42
emergunt, & apparent, qvantos denuncient motus iis, qvi rationem motus earum intelligere poſſunt: cunctaqve hujuſmodi ratione atqve orationibus perſeqvi, nihil agentis, ac fruſtra laborantis eſt: maximè, cùm motus earum, deſcriptioqve, ſit à viſu, atqve oculis, diſputantis remota. Qvapropter ea, qvæ de ſideribus, viſibilibusq; divinis poteſtatibus, dicta ſunt; ſatis ſuperqve dicta finem habeant ſuum.

XXVI. Reliquorum autem quos Græci δαίμονας appellant, noſtri, ut opinor, Lares, (ſi modo hoc rectè converſum videri poteſt) & noſſe & nuntiare ortum eorum, majus eſt qvàm ut profiteri ſcribere nos audeamus. Credendum nimirum eſt veteribus & priſcis, ut ajunt, viris, qvi ſe progeniem Deorum eſſe dicebant, itaqve eorum vocabula nobis prodiderunt: noſſe autem generatores ſuos optime poterant. Ac difficile factu eſt, à Diis ortis fidem non habere, quanquam nec argumentis, nec rationibus certis, eorum oratio confirmatur; ſed quia de ſuis rebus notis videntur loqui, veteri legi morique parendũ eſt. Sic igitur ut ab iis eſt traditum, horum Deorum ortus habeatur, atque dicatur, ut Oceanũ Salaciámq; Cœli ſatu terræque conceptu generatos editoſq; memoremus. Ex iis Phorcyn, Saturnum & Opem, deinceps Jovem atque Junonem, reliqvos, qvos fratres inter ſe agnatóſque uſurpare atque appellare ſolemus, & eorum, ut utamur veteri verbo, proſapiam. Quando igitur omnes & qui moventur palámque ſe oſtendunt, & qui eatenus nobis declarantur quoad ipſi volunt, creati ſunt, tum ad eos is Deus qui omnia genuit, fatur hæc:

XXVI. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς. πειστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ που τούς τε αὐτῶν προγόνους εἰδόσιν. ἀδύνατον οὖν, θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ τε εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν, ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φάσκουσιν ἀπαγγέλλειν, ἑπομένους τῷ νόμῳ πιστευτέον. οὕτως οὖν κατ' ἐκείνους ἡμῖν ἡ γένεσις καὶ περὶ τούτων τῶν θεῶν ἐχέτω καὶ λεγέσθω. Γῆς τε καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγενέσθην. ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε καὶ Κρόνος καὶ Ῥέα, καὶ ὅσοι μετὰ τούτων. ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας Ζεὺς, Ἥρα τε, καὶ πάντες ὅσους ἴσμεν, πάντας ἀδελφοὺς λεγομένους αὐτῶν, ἔτι τε τοὺς τούτων ἄλλους ἐκγόνους. ἐπεὶ οὖν πάντες ὅσοι τε περιπολοῦσι φανερῶς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον ἂν ἐθέλωσι θεοὶ, γένεσιν ἔσχον, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ τόδε τὸ πᾶν γεννήσας, τάδε.

XXVI. At verò l) inviſibilium divinarumqve poteſtatum, qvæ dæmones nuncupantur, præſtare rationem, majus eſt opus, qvàm ferre valeat hominis ingenium. Igitur compendium ex credulitate ſumatur. Credamus igitur iis, qvi apud ſeculum prius, cùm ipſi cognationem propinqvitatemq; divini generis præferrent, de naturâ Deorum majorum, atqve avorum, deqve genituris ſingulorum, æterna monimenta in libris poſteritati reliqverunt. Certè Deorum filiis, aut nepotibus, non credi, ſatis irreligioſum; qvamvis incongruis, nec neceſſariis, probationibus dicant: tamen, qvia de domeſticis rebus pronunciant, credendum eſſe meritò puto. Sit igitur noſtra qvoqve credulitas comes aſſeverationi priſcorum virorum, qvod Terræ Cœliqve filii ſint Oceanus, & Tethys. Horum porrò, Satur- 43
nus, & Rhea, & Phorcus; Saturni porrò & Rheæ proles, Jupiter, & Juno; & cæteri, qvi ſunt in ore hominum, ac mentibus: & de qvorum fraternitate fama celebratur. Atq; ex his alii nati ſunt, qvi Dii putantur;

i) Bodlej, *contagione ſua.* k) id. *certe ſol & ſtella.* vitioſe. l) in [illegible] 326.

tur. His igitur omnibus, qvæ vel videntur in convexis cœleſtibus flammanti corpore, vel non videntur, natis, atqve altis, divinitatemqve obtinentibus, conditor univerſitatis Deus obſervanda jubet ſancitqve oratione tali:

CICERO.

XXVII. Vos qui Deorum ſatu orti eſtis, attendite. Quorum operum ego parens effectorq; ſum, quæ per me facta, non ſunt diſſoluta me invito, quanquam omne colligatum ſolvi poteſt, ſed haudquaquam boni eſt, ratione vinctum velle diſſolvere. Sed quoniam eſtis orti, immortales vos quidem eſſe & indiſſolubiles non poteſtis. Neutiquam tamen diſſolvemini, neque vos ulla mortis fata periment: nec fraus valentior quàm conſilium meum, quod majus eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quam illa quibus eſtis tum quum gignebamini, colligati. Quid ſentiam igitur cognoſcite. Tria nobis genera reliqua ſunt, eaque mortalia, quibus prætermiſſis, cœli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim genera animalium complexu non tenebit. Teneat autem oportebit, ut eodem ne quid abſit, quæ à meipſo effecta ſint, quod Deorum vitam poſſit adæquare. Ut igitur mortali conditione generentur, vos ſuſcipite, ut illa gignatis imiteminique, vim meam, quâ & in veſtro ortu me uſum meminiſtis. In quibus qui tales creantur ut Deorum immortalium quaſi gentiles eſſe debeant, divini generis appellentur, teneantque omnium animantium principatum, vobiſque jure & lege volentes pareant, quorũ vobis initium ſtatuſq; traditur à me. Vos autem ad id quod erit immortale partem attexitote mortalem. Ita orientur animantes quos & vivos alatis, & conſumptos ſinu recipiatis.

XXVII. Θεοὶ θεῶν. ὧν ἐγὼ δημιουργὸς, πατήρ τε, ἔργων, ἃ δι' ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα, ἐμοῦ γε θέλοντος. τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν, λυτόν. τό γε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν, κακοῦ. δι' ἃ καὶ ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν· οὔτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου, λαχόντες, ἐκείνων, οἷς ὅτ' ἐγίγνεσθε συνεδεῖσθε. νῦν οὖν ὃ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἐνδεικνύμενος, μάθετε. θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τρία γεννητά. τούτων οὖν μὴ γενομένων, οὐρανὸς ἀτελὴς ἔσται. τὰ γὰρ ἅπαντα ἐν αὐτῷ γένη ζώων οὐχ ἕξει. δεῖ δὲ, εἰ μέλλει τέλεος ἱκανῶς εἶναι, δι' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου μετασχόντα, θεοῖς ἰσάζοιτ' ἄν. ἵν' οὖν θνητά τε ᾖ, τό, τε πᾶν ὄντως ἅπαν ᾖ, τρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ζώων δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμῶν γένεσιν. καὶ καθ' ὅσον μὲν αὐτῶν ἀθανάτοις ὁμώνυμον εἶναι προσήκει, θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦν τ' ἐν αὐτοῖς. τῶν ἀεὶ δίκῃ καὶ ὑμῖν ἐθελόντων ἕπεσθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω. τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα καὶ γεννᾶτε, τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε.

XXVII. Dii deorum, m) qvorum opifex, idemq; pater, ego: opera ſiqvidem vos mea eſtis, diſſolubilia qvidem naturâ, me tamen ita volente indiſſolubilia. Omne ſiqvidem, qvod junctum eſt, naturâ diſſolubile eſt. At verò, qvod bonâ ratione junctum atqve modulatum eſt, diſſolvi velle, non eſt Dei. Qvapropter, qvia facti generatiqve eſtis, immortales qvidem neqvaqvam, nec omni modo n) indiſſolubiles; nec tamen unqvã diſſolvemini, nec mortis neceſſitatem ſubibitis: qvia voluntas mea major eſt nexus, & vegetatior ad æternitatis cuſtodiam, o) qvàm illi nexus veſtra coagmentata, atq; vitales, ex qvibus æternitas compoſita eſt. Jubendi ergo, quod jubeo, cauſa hæc eſt. Tria etiam nunc mortalium 44
p) genera deſunt univerſitati, quibus carens univerſa res, perfectione indigebit. Erit porrò imperfecta, ſi univerſa mortalium genera intrà conſeptũ q) ſuum minimè continebit. Oportet autem, ſi erit mundus perfectus futurus, (porrò proveniet hoc idem virtute auctoritatis meæ,) eſſe plenam univerſi generis ſubſtantiam: quò animalibus ſingulis ſuppeditato vivendi vigore, ea, quæ ſunt meliora, proximam divinitati fortunam, dignitatemq; , r) ſortiantur. Quapropter, ut & mortalia ſint, & univerſa res perfectione non indigeat; ſed ſit tota atque univerſa verè, jubeo aggrediamini ſecundùm naturam generum mortalium inſtitutionem. Imitantes ergo meam juxta effectũ s) veſtrum ſollertiam, ita inſtituite, atq; extricate, mortalia, ut qvibus conſortium divinitatis, & appellationis parilitas, competit, divinâ præditum firmitate fingatis. Erit verò tale, id qvod vobis obſeqvi, juſtitiamqve colere, proſpexeritis. Hujus ergo univerſi generis ſementem faciam, vobiſque tradam. Vos cætera exeqvi par eſt, ita ut immortalem cœleſtemqve naturam mortali extrinſecus textu ambiatis; jubeatiſqve naſci, ci- 45
bumqve provideatis, & incrementa detis; ac poſt diſſolutionem id fœnus, qvod credideratis, fac[illegible]ſſione animi, & corporis, recipiatis, XXVIII.

m) infra p[illegible] n) Bodlej. *nec omnino.* o) al. *concordiam.* p) Bodlej. *mortalia.* q) al. *conſpectum*, vitioſe. r) ita recte Bodlej. pro *formam.* s) editi, *affectum*, vitioſe. Eſt enim in Græco γένεσιν.

CICERO.

XXVIII. Hæc ille dixit, deinde ad temperationem superiorem revertit. In qua omnem animum universa natura temperans permiſcebat, ſuperioriſq; permixtionis reliquias fundens aquabat, eodem modo ferme, niſi quòd non ita incorruptas, ut ea quæ ſemper idem, ſed à Diis ſecundum ſumebat atq; tertium. Toto igitur omni conſtituto, ſyderibus parem numerum diſtribuit animorum, & ſingulos adjunxit ad ſingula, atqve ita quaſi in currum univerſitatis impoſuit, commonſtravitq; leges fatales ac neceſſarias: & oſtendit primum ortum unū fore omnibus, eumq; moderatum atq; conſtantem, nec ab ullo imminutum. Satis autem & quaſi ſparſis animis, fore uti certis temporum intervallis oriretur animal, quod eſſet ad cultum Deorum aptiſſimum. Sed qvum duplex eſſet natura generis humani, ſic res habebant, ut præſtantius genus eſſet eorum qvi eſſent futuri viri. Qvum autem animis corpora cum neceſſitate inſeviſſet, qvumq; ad corpora neceſſitate tum acceſſio fieret, tum abſceſſio, neceſſe erat ſenſum exiſtere unum communemq; omnium, vehementiore motu excitato conjunctoqve natura: deinde voluptate & moleſtia mixtum amorem, poſt iram & metum, & reliqvos motus animi, comites ſuperiorum, & hîc etiam contrarios diſſidentes: quos qui ratione vexerit, juſtè vixerit: qui autē his ſe dediderit, injuſtè. Atqve ille qvi rectè & honeſtè curriculum vivendi à natura datum confecerit, ad illud aſtrum, qvocum aptus fuerit, revertetur: qui autem immoderatè & intemperatè vixerit, eum ſecundus ortus in figuram muliebrem transferet, &, ſi ne tum qvidem finem vitiorum faciet, gra-

XXVIII. Ταῦτ' εἶπε, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγε, τὰ τῶν πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων, τρόπον μέν τινα τὸν αὐτὸν, ἀκήρατα δ' οὐκέτι κατὰ ταυτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ δεύτερα καὶ τρίτα. ξυστήσας δὲ τὸ πᾶν, διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις, ἔνειμέ θ' ἑκάστην πρὸς ἕκαστον, καὶ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα, τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμους τε τοὺς εἱμαρμένους εἶπεν αὐταῖς· ὅτι γένεσις πρώτη μὲν ἔσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μή τις ἐλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ. δέοι δὲ σπαρείσας αὐτὰς εἰς τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἕκαστα ὄργανα χρόνων φῦναι ζώων τὸ θεοσεβέστατον. διπλῆς δ' οὔσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον εἴη γένος τοιοῦτον, ὃ καὶ ἔπειτα κεκλήσοιτο ἀνήρ. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ μὲν προσίοι, τὸ δὲ ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν, πρῶτον μὲν αἴσθησιν ἀναγκαῖον εἴη μίαν πᾶσιν ἐκ βιαίων παθημάτων ξύμφυτον γίγνεσθαι, δεύτερον δὲ, ἡδονῇ καὶ λύπῃ μεμιγμένον ἔρωτα. πρὸς δὲ τούτοις, φόβον καὶ θυμὸν, ὅσα τε ἑπόμενα αὐτοῖς, καὶ ὁπόσα ἐναντίως πέφυκε διεστῶτα· ὧν εἰ μὲν κρατήσοιεν, ἐν δίκῃ βιώσοιντο, κρατηθέντες δὲ, ἀδικίᾳ. καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκοντα βιοὺς χρόνον, πάλιν εἰς τὴν τοῦ συννόμου πορευθεὶς οἴκησιν ἄστρου, βίον εὐδαίμονα ἕξοι· σφαλεὶς δὲ τούτων, εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβάλλοι. χιλιοστῷ δὲ ἔτει ἀμφότεραι ἀφικνούμεναι ἐπὶ κλήρωσιν καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου, αἱροῦνται ὃν ἂν ἐθέλῃ βίον ἑκάστη· ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται. μὴ παυόμενος δὲ ἐν τούτοις ἔτι κακίας τρόπον ὃν κακύνοιτο, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς τοῦ

XXVIII. Hæc dixit, & demum reliqvias prioris concretionis, ex quâ mundi animam commiſcuerat, in ejuſdem crateris ſinum refundens, t) eodem propemodum genere, atque eâdem ratione, miſcebat: u) nec tamē eadem exoriebatur puritas, ſerenitaſqve proventuum: nec tam immutabilis perſeverantiæ, ſed ſecundæ, ac tertiæ, dignitatis. Coagmētatâqve mox univerſæ rei machinâ delegit animas ſtellarum numero pares, ſingulaſq; ſingulis comparavit: eaſdemq; vehiculis competentibus ſuperimpoſitas, univerſæ rei naturam ſpectare juſſit. Legeſqve immutabilis decreti docuit; oſtendens, qvod prima qvidem generatio uniformis in omnibus, ejuſdemqve ordinis, eſſet futura: ne cui competens juſtum, aliqvâ ex parte à ſe minueretur. Oportebat porrò ſatas eas certis legitimiſque temporum vicibus piæ nationis animalium, qvæq; præter cæteras animantes Deum ſuſpiciant, afferre frugem. Eſſe autem naturam hominis geminam: cujus quod melius ſit genus, cenſendum fore viri nomine. Cumqve neceſſitate decreti x) corporib⁹ inſerentur, corporeaqve ſupellex variè mutabitur, quibuſdam labentibus, & aliis invicem 46
ſuccedentibus, membris, primò qvidem ſenſum ex violentis paſſionibus excitari: poſt quem mixtam ex voluptate, triſtitiâqve, cupidinem naſci: tum vero metum, atqve iracundiam; cæteraſque, pediſſeqvas earum, y) perturbationes, diverſo affectu pro naturâ ſuâ permoventes: qvas qvidem ſi refrenarent, ac ſubjugarent, juſtam his, lenemqve, vitam fore: ſi vincerentur; injuſtam, & confragoſam. Et victricibus qvidem, ad comparis ſtellæ contubernium, ſedemqve, reditum patere: acturis deinceps vitam veram, & beatam. Victas porrò, mutare ſexum; atqve ad infirmitatem naturæ muliebris relegari ſecundæ

t) Bodlej. *fundens.*

u) Infra p. 332.

x) p. 345.

y) infra p. 349.

CICERO.

vius etiam jactabitur, & in ſuis moribus ſimillimas figuras pecudum & ferarum transferetur: neq; malorum terminum prius aſpiciet, quàm illam ſequi cœperit converſionem quam habebat in ſe ipſe ejuſdem & unius ſimul innatam & inſitam. Quod tum eveniet, quum illa quæ ex igne, aere, aqua atque terra, turbulenta & rationis expertia inſederint, denique ratione depulerit, & ad primam atq; optimam affectionem animi pervenerit.

τρόπου γενέσεως, εἰς ἴσα τοιαύτῃ ἀεὶ μεταβάλλοι θηρείου φύσιν ἀλλάττων τι οὐ πρότερον πόνων λήξοι, πρὶν τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιόδῳ τῇ ἐν αὐτῷ ξυνεπισπώμενος τὸν πολὺν ὄχλον καὶ ὕστερον προσφύντα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς, θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα λόγῳ κρατήσας, εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἀφίκοιτο εἶδος ἕξεως.

cundæ generationis tempore: nec à vitiis intemperantiâqve diſcedentibus, z) tamen pœnam, rejectionemq; in deteriora, non ceſſare: donec inſtituto, meritiſqve, congruas immanium ferarum induant formas. Pauſamqve malorum a) non prius fore, qvàm conſecuta eas rata, & eadem ſemper, volucris illa mundi circumactio, cuncta earum vitia ex igni, & aqvâ, terrâqve & aëre contracta, omnemqve illuviem, deterſerit: inconſultis, & immoderatis, erroribus ad modum rationis, temperiemq;, b) redactis: 47
qvo poſitis ſordibus expiatæ, purificatæqve, demum ad antiqvi vultus honeſtatem pertingere c) mereantur.

XXIX. Quæ quum ita deſignaſſet, ſeſeque, ſi quid poſtea fraudis aut vitii eveniſſet, extra omnem culpam cauſamq; poſuiſſet, alios in terram, alios in lunam, alios in reliquas mundi partes, quæ ſunt ad ſpatiorum temporis ſignificationem notæ conſtitutæ, ſpargens quaſi ſerebat. Poſt autem ſationem eam, Diis, ut ita dicam, junioribus permiſit ut corpora mortalia effingerent, quantúmq; eſſet reliquum ex humano animo, quod deberet accedere, id omne & quæ ſequentia eſſent, perpolirent & abſolverent: deinde ut huic animanti principem ſe ducemq; præberet, vitamq; ejus pulcherrimè regeret & gubernaret: niſi quatenus ipſe ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæreret.

XXIX. Διαθεσμοθετήσας δὲ πάντα αὐτοῖς ταῦτα, ἵνα τῆς ἔπειτα εἴη κακίας ἑκάστων ἀναίτιος, ἔσπειρε τοὺς μὲν εἰς Ἥλιον, τοὺς δὲ εἰς Σελήνην, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα ὄργανα χρόνου. τὸ δὲ μετὰ τὸν σπόρον, τοῖς νέοις παρέδωκε θεοῖς σώματα πλάττειν θνητὰ, τό, τε ἐπίλοιπον ὅσον ἔτι ψυχῆς ἀνθρωπίνης δέον προσγενέσθαι, τοῦτο καὶ πάνθ᾽ ὅσα ἀκόλουθα ἐκείνοις ἀπεργασαμένους ἄρχειν, καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῷον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο αἴτιον.

XXIX. Qvibus cunctis fatalium legum promulgationibus in iſtum modum patefactis, & expoſitis; ne qva penes ſe deinceps ex reticentiâ noxæ reſideret auctoritas; ſementem fecit ejuſmodi Deus: ut partim in terrâ, partim in lunâ, generis humani jacerentur exordia; partim in cæteris, qvæ inſtrumenta ſunt temporis. Ea porrò officia, qvæ ſementem ſeqvuntur, factis à ſe Diis, ut dixeram, injunxit; maximeqve formandorum corporum curâ mortalium: ac ſi qva pars etiam tunc hominis animæ reſidua ſupereſſet, cujus conſtitutioni navanda opera videretur, cæteraqve omnia, conſeqventer aggrederentur hortatus eſt, qvæ operis perfectio, rerumqve ordo, depoſceret: proqve viribus eniterentur, ut qvàm optimè natura mortalis regeretur, exceptis improſperitatibus: qvarum eſſet auctoritas, & cauſa, penes ipſos.

XXX. Atque is quidem qui cuncta compoſuit, conſtanter in ſuo manebat ſtatu: qui autem erant ab eo creati, quum parentis ordinem cognoviſſent, hunc ſequebantur. Itaque quum accepiſſent immortale principium mortalis animantis, imitantes genitorem & effectorem ſui, particulas ignis & terræ & aquæ & aëris à mundo,

XXX. Καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας, ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει. μένοντος δὲ νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν, ἐπείθοντο αὐτῇ, καὶ λαβόντες ἀθάνατον ἀρχὴν θνητοῦ ζῴου, μιμούμενοι τὸν σφέτερον δημιουργὸν, πυρὸς καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου δανειζόμενοι μόρια, ὡς ἀποδοθησόμενα

XXX. Qvibus d) in iſtum modum digeſtis omnibus, cùm in propoſito rerum Creator maneret, intelligentes juſſionem Patris filii, juxta mandatam informationē immortali ſumpto 48
initio mortalis animantis, ex mundi materiis, e) igni, terrâq;, & aqvâ, cùm ſpiritu, fœnus elementarium mutuati; qvod redderetur cùm opus foret, ea, qvæ acceperant, conglutinabant.

Non

z) al. *deſciſcentibus* vel *deſiſtentibus*. a) Infra p. 350. b) Bodlej. *ad modum rationis q; temperiem*. c) al. *pertinere*. d) Infra p. 334. e) p. 351.

*quæ rurſus redderent, mutuabantur, taſq; inter ſe copulabant: haud iiſdem vinculis quibus ipſi erant colligati, ſed talibus quæ cerni non poſſent propter parvitatem, crebris quaſi cuneolis injectis, unum efficiebant ex omnibus corpus: itemq; in eo influente atq; effluente animo divino ambitus illigabant. Itaq; illi in flumen immerſi, neq; tenebant, neq; tenebantur, ſed vi magna tum ferebant, tum ferebantur. Ita totum animal movebatur illud quidem, ſed immoderate & fortuitò, ut ſex motibus veheretur: nam & antè & ponè, ad lævam & ad dextram, & ſurſum & deorſum, modò huc modò illuc * * ſex oras regioneſque verſus errans procedebat.*

πάλιν, εἰς ταὐτὸ λαμβανόμενα ξυνεκόλλων, οὐ τοῖς ἀλύτοις οἷς αὐτοὶ ξυνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυντήκοντες, ἓν ἐξ ἁπάντων ἀπεργαζόμενοι σῶμα ἕκαστον, τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέδουν εἰς ἐπίρρυτον σῶμα καὶ ἀπόρρυτον. αἱ δὲ εἰς ποταμὸν ἐνδεθεῖσαι πολὺν, οὔτ᾽ ἐκράτουν οὔτ᾽ ἐκρατοῦντο, βίᾳ δ᾽ ἐφέροντο καὶ ἔφερον. ὥστε τὸ μὲν ὅλον κινεῖσθαι ζῶον, ἀτάκτως μὴν ὅπῃ τύχῃ προϊέναι, καὶ ἀλόγως, τὰς ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἔχον. εἴς τε γὰρ τὸ πρόσθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ πάλιν εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, κάτω τε καὶ ἄνω, καὶ πάντῃ κατὰ τοὺς ἓξ τόπους, πλανώμενα προῄει.

Non iiſdem qvibus ipſi nexibus; ſed aliis, ob incomprehenſibilem brevitatem inviſibilibus, gomfis. Itaqve apparatæ materiæ circuitus immortalis animæ circumligabant irriguo fluidoqve corpori. Circuitus porrò, f) ut torrenti rapido, defluoq;, obligati, neqve tenebant neqve tenebantur; ſed ita vi ferebant, & vi ferebantur invicem: ut totum qvidem animal moveretur, præcipiti tamẽ, & inordinatâ, jactatione: qvippe cùm ſex ſine ratione motibus raptaretur: ultro, citro, dextrorſum, ſiniſtrorſum, & item ſurſum, deorſumqve, pergens, atqve oberrans.

XXXI. Πολλοῦ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύζοντος καὶ ἀπορρέοντος κύματος, ὃ τὴν τροφὴν παρεῖχεν, ἔτι μείζω θόρυβον ἀπειργάζετο τὰ τῶν προσπιπτόντων παθήματα ἑκάστοις, ὅτε πυρὶ προσκρούσειε τὸ σῶμά τινος ἔξωθεν ἀλλοτρίῳ περιτυχὸν, ἢ καὶ στερεῷ γῆς, ὑγροῖς τε ὀλισθήμασιν ὑδάτων, εἴτε ζάλῃ πνευμάτων ὑπ᾽ ἀέρος φερομένων καταληφθείη, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων διὰ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις ἐπὶ τὴν ψυχὴν φερόμεναι προσπίπτοιεν, αἳ δὴ καὶ ἔπειτα διὰ ταῦτα ἐκλήθησάν τε καὶ νῦν ἔτι αἰσθήσεις συνάπασαι κέκληνται. καὶ δὴ καὶ τότε ἐν τῷ παρόντι πλείστην καὶ μεγίστην παρεχόμεναι κίνησιν μετὰ τοῦ ῥέοντος ἐνδελεχῶς ὀχετοῦ κινοῦσαι, καὶ σφοδρῶς σείουσαι τὰς τῆς ψυχῆς περιόδους, τὴν μὲν ταὐτοῦ παντάπασιν ἐπέδησαν ἐναντία αὐτῇ ῥέουσαι, καὶ ἐπέσχον ἄρχουσαν καὶ ἰοῦσαν. τὴν δ᾽ αὖ θατέρου διέσεισαν, ὥστε τὰς τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου τρεῖς ἑκατέρας ἀποστάσεις, καὶ τὰς τῶν ἡμιολίων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων μεσότητας καὶ ξυνδέσεις, ἐπειδὴ παντελῶς αὐταὶ οὐκ ἦσαν καὶ πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος, πάσας μὲν στρέψαι στροφὰς, πάσας δὲ κλάσεις καὶ διαφορὰς τῶν κύκλων ἐμποιεῖν, ὁσαχῇ περ ἦν δυνατὸν, ὥστε μετ᾽ ἀλλήλων μόγις συνεχομένας φέρεσθαι μὲν, ἀλόγως δὲ φέρεσθαι, τοτὲ μὲν ἐναντίας, τοτὲ δὲ πλαγίας, τοτὲ ὑπτίας. οἷον ὅταν τις ὕπτιος ἐρείσας τὴν κεφαλὴν μὲν ἐπὶ γῆς, τοὺς δὲ πόδας προσβαλὼν ἄνω ἔχῃ πρός τινι, τότε ἐν τούτῳ τῷ πάθει τοῦ τε πάσχοντος καὶ τῶν ὁρώντων, τά τε δεξιὰ ἀριστερὰ, καὶ τὰ

XXXI. Immenſo quippe irrigante, &
immoderatè effluentè, gurgite; ex qvo
cibus, & alimenta, comparabantur; multo
major extrinſecus turba conflictatioqve ve-
hebat: cùm corpus aliqvod in raptatu in-
curriſſet ignis offenſionem, vel etiam terre-
nam comploſionem, ſimiliter aqvæ lubri-
cas, violentaſqve ventorum procellas, hiſqve
interpellationibus omnibus per corpus ad
animam commeantibus, ſtimulata mens
æſtuaret. Qvi qvidem æſtus propterea & 49
initio, & nunc uſqve, ſenſus cognominan-
tur, maximos violentoſqve motus cientes;
cùm naturali derivatione jugiter, & ſine
intermiſſione, effluente, circuitus animæ
quaſi quibuſdam turbinibus ſimul qvatiunt,
illum qvidem providum ejus conſultum-
qve motum, ſcilicet ejuſdem circuli, cujus
eſt orbiculata circumvolutatio, ſtatuentes:
& contra, qvàm illa movetur, operantes,
imperiumqve ejus reſpuentes. At verò
diverſi circuli diverſis motibus incertiſqve
famulantes, uſqve adeo ut, qvia limites
duplicis illius & triplicis qvantitatis, & item
intervalla terna, per utrunqve latus epitrito-
rum, ſeſcuplorumqve, & item epogdoorum,
medietatibus confirmata, diſſolvi à nullo,
qvàm ab eo ſolo, qvi juoxerat, poterant:
omni tamen jactationis genere diu vexarent,
g) adverſis motibus ſibi invicem animam,
totamqve ejus ſubſtantiam, diverſè diſtra-
hentes: ut una qvidem feratur cùm con-
firmationis ſuæ nexibus, verùm ſine ratione,
utpote motibus diſcordantibus, & depravan-
te rectum iter ſenſuum illecebrâ. Propterea
varias inclinationes animæ exiſtere, & obli-
qvas, & contrarias, & item reſupinis caſibus 50
ſimiles: ut ſi qvis, h) naturalẽ membris regio-

S ſſ 2 nem

f) Infra p. 352.

g) Bodlej. *devexarent.*

h) Infra p. 354.

ἀριστερὰ δεξιὰ, ἑκατέροις τὰ ἑκατέρων φαντάζεται. ταυτὸ δὴ τοῦτο καὶ τοιαῦτα ἕτερα αἱ περιφοραὶ πάσχουσαι σφοδρῶς, ὅταν γέ τῳ τῶν ἔξωθεν τοῦ ταυτοῦ γένους ἢ τοῦ θατέρου περιτύχωσι, τό τε ταυτόν τῳ καὶ θάτερόν του, τἀναντία τῶν ἀληθῶν προσαγορεύουσαι, ψευδεῖς καὶ ἀνόητοι γεγόνασιν, οὐδεμία τε ἐν αὐταῖς τότε περίοδος ἄρχουσα οὐδ᾽ ἡγεμών ἐστιν. αἷς δ᾽ ἂν ἔξωθεν αἰσθήσεις τινὲς φερόμεναι καὶ προσπεσοῦσαι, ξυνεπισπάσωνται καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἅπαν κύτος, τόθ᾽ αὗται κρατούμεναι, κρατεῖν δοκοῦσι. καὶ διὰ πάντα ταῦτα τὰ πάθη νῦν κατ᾽ ἀρχάς, ἄνους ψυχὴ γίγνεται τοπρῶτον, ὅταν σώματι ἐνδεθῇ θνητῷ.

nem mutans, caput pro pedibus ſolo figat; pedes in altum pro capite ſuſtollat: tunc opinor tam ejus qvi patitur, qvàm eorum qvi ſpectanr, dextræ qvidem partes, ſiniſtræ; ſiniſtræ verò, dextræ videntur. Invicem idipſum qvoqve animæ circuitus patiuntur. Propterea qve errant in ejuſdem diverſiqve generis contemplatione: cùm qvod diverſum, idem: & qvod idem eſt, diverſum, imbecillitate diſcernendi autumant. Eſtqve hæc earum plena erroris, & falſitatis, opinio; orta ex depravatione ſenſuum: nec habet ullum certum ducem talis peragratio. Cumq; extrapoſiti ſenſus pulſarint animam vehementius, omnemque eam poſſederint; tunc illa ſubjugata, & ſerviens, pontificium aliqvod, poteſtatemqve, retinere fallò putatur, eademqve paſſionibus ægra, & initio cùm incorporata eſt, & qvamdiu perinde afficietur, amens erit.

XXXII. ὅταν δὲ τὸ τῆς αὔξης καὶ τροφῆς ἔλαττον ἐπίῃ ῥεῦμα, πάλιν δὲ αἱ περίοδοι λαμβανόμεναι γαλήνης, τὴν αὐτῶν ὁδὸν ἴωσι, καὶ καθιστῶνται μᾶλλον ἐπιόντος τοῦ χρόνου, τότε ἤδη πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἰόντων σχῆμα ἑκάστων τῶν κύκλων αἱ περιφοραὶ κατευθυνόμεναι, τό, τε θάτερον καὶ τὸ ταυτὸ προσαγορεύουσαι κατ᾽ ὀρθὸν, ἔμφρονα τὸν ἔχοντα αὐτὰς γιγνόμενον ἀποτελοῦσιν. ἂν μὲν οὖν δὴ καὶ συνεπιλαμβάνηταί τις ὀρθὴ τροφὴ παιδεύσεως, ὁλόκληρος ὑγιής τε παντελῶς, τὴν μεγίστην ἀποφυγὼν νόσον, γίγνεται· καταμελήσας δὲ, χωλὴν τοῦ βίου διαπορευθεὶς ζωὴν, ἀτελὴς καὶ ἀνόητος εἰς ᾅδου πάλιν ἔρχεται. ταῦτα μὲν οὖν ὑστερά ποτε γίγνεται.

XXXII. At poſtqvam incrementi nutricationiſqve tenui jam rivo meatus effluet, animæq; circuitus tranqvilliore motu viam ſuam peraget, proceſſuqve temporis ſedatiores erunt; *utpote qvæ à naturæ ſuæ motu competenti minimè exorbitent: facile jam 51 diverſæ naturæ vitia, bonitatemqve, & honeſtatem ſemper ejuſdem, cum alterius appetitu; alterius verò deteſtatione, ſecernent: hominemqve ita inſtitutum plenâ, & incolumi, prudentiâ tuebuntur. Ac ſi i) ad hunc ſtatū k) accedat auxiliatrix eruditionis honeſtæ, moderationiſqve, diligentia; immunis omni perturbatione, atqve ægritudine, ducet ævum. Si negliget, claudum iter vitæ ſerpens cum familiari demum ſtultitiâ revocabitur ad inferna. Sed hæc qvidem noviſſimè provenient, meritis jam vitæ locatis.

XXXIII. περὶ δὲ τῶν νῦν προτεθέντων δεῖ διελθεῖν ἀκριβέστερον. τὰ δὲ πρὸ τούτων περὶ σωμάτων κατὰ μέρη τῆς γενέσεως, καὶ περὶ ψυχῆς, δι᾽ ἅς τε αἰτίας καὶ προνοίας γέγονε θεῶν, τοῦ μάλιστα εἰκότος ἀντεχομένοις, οὕτω καὶ κατὰ ταῦτα πορευομένοις, διεξιτέον. τὰς μὲν οὖν θείας περιόδους δύο οὔσας, τὸ τοῦ παντὸς σχῆμα ἀπομιμησάμενοι περιφερὲς ὄν, εἰς σφαιροειδὲς σῶμα ἐνέδησαν, τοῦτο ὃ δὴ νῦν κεφαλὴν ἐπονομάζομεν, ὃ θειότατόν τε ἐστι καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν. ᾧ καὶ πᾶν τὸ σῶμα παρέδοσαν ὑπηρεσίαν αὐτῷ ξυναθροίσαντες θεοὶ, κατανοήσαντες ὅτι πασῶν ὅσαι κινήσεις ἔσοιντο, μετέχοι. ἵν᾽ οὖν μὴ κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς, ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπὰ ἐχούσης, ἀποροῖ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθεν δὲ ἐκβαίνειν, ὄχημ᾽ αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδοσαν. ὅθεν δὴ μῆκος τὸ σῶμα ἔσχεν·

XXXIII. Nunc verò divinæ providentiæ penſum ſpectare convenit ex membrorum rationabili l) conformatione, qvæ, ſuſcipiendo vitali vigori, cœleſtis apparabat proſpicientia. Principio figuram capitis m) divinæ poteſtates, qvibus informandi corporis erat officium concreditum, ex mundi figurâ mutuatæ, teretem globoſamqve finxerunt. eidemqve duos circuitus venerandæ divinitatis innexuerunt. Eſt autem caput præter cæterum corpus honoratius, & optimati qvâdam eminentiâ, cui reliqva membra dominanti n) parent, atq; obſeqvuntur, jure meritoqve ſubjecta; ne ſine ſede humiliter in imo planè jacens, aſperas, cum moveretur, terrenarū lacunarum offenſiones o) proclivitatis, & item declivitatis, incurreret: 52 maximè cui neceſſe eſſet cuncta motuum genera experiri. Hâc igitur de cauſâ vehiculo corporis, utpote arx, ſuſtinetur. Addita eſt

i) Ita Rigalt. pro *At ſi*. k) al. *modum*. l) in Bodlej. deeſt *rationabili*. m) Infra p. 355. n) Rigalt. *cujus r. m. dominatui*. o) p. 363.

ἐκτατά τε κῶλα καὶ καμπτὰ ἔφυσε τέτταρα, θεοῦ μηχανησαμένου πορείαν. οἷς ἀντιλαμβανόμενον καὶ ἀπερειδόμενον, διὰ πάντων τόπων πορεύεσθαι δυνατὸν γέγονε, τὴν τοῦ θειοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρον οἴκησιν ἐπάνωθεν ἡμῶν. σκέλη μὲν οὖν χεῖρές τε ταύτῃ καὶ διὰ ταῦτα πᾶσι προσέφυ. τοῦ δ' ὄπισθεν τὸ πρόσθεν τιμιώτερον καὶ ἀρχικώτερον νομίζοντες θεοὶ, ταύτῃ τὸ πολὺ τῆς πορείας ἡμῖν ἔδοσαν. ἔδει δὴ διωρισμένον ἔχειν καὶ ἀνόμοιον τὸ πρόσθεν τοῦ σώματος ἄνθρωπον. διὸ πρῶτον μὲν περὶ τὸ τῆς κεφαλῆς κύτος ὑποθέντες αὐτόσε τὸ πρόσωπον, ὄργανα ἐνέδησαν τούτῳ πάσῃ τῇ τῆς ψυχῆς προνοίᾳ. καὶ διετάξαντο μέτοχον ἡγεμονίας τοῦτ' εἶναι τὸ κατὰ φύσιν πρόσθεν. τῶν δὲ ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκτήναντο ὄμματα, τοιᾷδε ἐνδήσαντες αἰτίᾳ.

est circum qvoqve & brachiorum porrigibilis, & flexuoſa, ſubſtantia: ut tenendi, vel omittendi, p) progrediendi, reſiſtendiq; uſus ex arbitrio præſto foret: eminente divino capitis geſtamine. Progrediendi porrò commodius officium, qvàm recedendi, rata divina mens, ire ulterius mage, qvàm receſſim voluit moveri. Priores qvoqve corporis partes meliores poſterioribus judicans, in homine primò omnium è regione certâ capitis, perſonam vultus ſubdidit: eamqve appellavit faciem: eidemqve inſtrumenta, qvæ adminicularentur, providis animæ motibus aſſignavit. Ex qvibus primi luciferi oculorum orbes coruſcant, hâc de cauſâ dati.

XXXIV. Τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν καίειν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ παρέχειν φῶς ἥμερον, οἰκεῖον ἑκάστης ἡμέρας, σῶμα ἐμηχανήσατο γίγνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν ἀδελφὸν ὂν τούτου πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνὸν, ὅλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον ξυμπιλήσαντες τῶν ὀμμάτων· ὥστε τὸ μὲν ἄλλο ὅσον παχύτερον, στέγειν πᾶν, τὸ τοιοῦτο δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν. ὅταν οὖν μεθημερινὸν ᾖ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῦμα, τότε ἐκπῖπτον, ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγὲς γενόμενον, ἓν σῶμα οἰκειωθὲν ξυνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπῃ περ ἂν ἀντερείδῃ τὸ προσπῖπτον ἔνδοθεν, πρὸς ὃ τὸ ἔξω ξυνέπεσεν. ὁμοιοπαθὲς δὴ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, ὅτου τε ἂν αὐτό ποτε ἐφάπτηται, καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις διαδιδὸν, εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἴσθησιν παρέσχετο ταύτην, ᾗ δὴ ὁρᾶν φαμεν. ἀπελθόντος δὲ εἰς νύκτα τοῦ συγγενοῦς πυρὸς, ἀποτέτμηται. πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιὸν ἀλλοιοῦταί τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, συμφυὲς οὐκέτι τῷ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι. παύεταί τε οὖν ὁρῶν, ἔτι τε ἐπαγωγὸν γίγνεται ὕπνου. σωτηρίαν γὰρ ἣν οἱ θεοὶ ἕνεκα τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν, ὅταν ταῦτα ξυμμύσῃ, καθείργνυσι τὴν τοῦ πυρὸς ἔνδον δύναμιν. ἡ δὲ, διαχεῖται καὶ ὁμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις· ὁμαλυνθεισῶν δὲ, ἡσυχία γίγνεται. γενομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας, βραχυόνειρος ὕπνος ἐμπίπτει. καταλειφθεισῶν δέ τινων κινήσεων μειζόνων, οἷαι καὶ ἐν οἵοις ἂν τόποις λείπωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχετο ἀφομοιωθέντα ἐντὸς, ἔξω τε ἐγερθεῖσιν ἀπομνημονευόμενα φαντάσματα.

XXXIV. Duæ ſunt, q) opinor, virtutes ignis; altera edax, & peremptoria; altera mulcebris innoxio lumine. Huic igitur, ex qvâ lux diem invehens panditur, domeſticum & familiare corpus oculorum divinæ poteſtates commentæ ſunt. Intimum ſiqvidem 53
noſtri corporis ignem; utpote germanum ignis pellucidi, ſereni, & defæcati liqvoris, per oculos fluere, ac demanare, voluerunt: ut per læves, congeſtoſqve, & tanqvam firmiore ſoliditate pandos orbes luminum, qvorum tamen eſſet anguſta medietas ſubtilior, ſerenus ignis per eandem efflueret medietatem. Itaqve r) cùm diurnum jubar ſe applicat viſus fuſioni, tunc nimirum incurrentia ſemet invicem duo ſimilia in unius corporis ſpeciem cohærent: qvo concurrunt oculorum acies emicantes: qvoqve effluentis intimæ fuſionis acies contiguæ imaginis occurſu repercutitur. Totum igitur hoc ſimilem eandemqve ſortitum paſſionem, & ob indifferentem ſimilitudinem ejuſdem paſſionis effectum, cùm qvid aliud tangit, vel ipſum ab alio tangitur, tactuum motu diffundens ſe per omne corpus, perqve corpus uſqve ad animam porrigens, s) ſenſum efficit, qvi viſus vocatur. At poſtqvam in noctem diſceſſerit cognatus ignis, deſertum lumen ejus auxilio, conſortioqve, velut viduatum habet, utpote ad diſſimile procedens, propatereaqve immutatum extinguitur; nullam habens cùm proximo tunc aëre, naturæ communicationem; utpote ſplendore ignis carenti: videreqve deſinit fractum illecebrâ ſomni. Etenim 54
divinæ poteſtates ſalubre oculis tegmen palpebrarum machinatæ ſunt: qvibus obductis vis illa ignis intimi, conniventiâ tegminis coërcetur, compreſſaqve fundit ſe per membra; mollitiſqve, & relaxatis, convaleſcit qvies. Qvæ cum eſt vehementior motuum reliqviis, cujuſmodi erunt, & qvibus in locis, reliqviæ; talia, pariaqve, ſomniorum ſimulacra naſcentur: eorumqve expergefactos qvoqve memoria comitabitur.

p) ita rectè Bodlej. pro *emittendi*. q) infra p. 364. r) p. 369. s) Bodlej. *porrigitur*.

CICERO.

Jam vero earum imaginum quæ finguntur & redduntur in ſpeculis eorumq; quæ ſplendida & lævia ſunt rationem perſpicere, haud difficile eſt. Nam ex ignis, utriusque externi atq; interni communione inter ipſos, tum unus per ſingulas partes effectus & multis modis concors & aptus redditus in lævore conſedit.

Sed ſi in ſplendore conſedit, tum vel eadem ſpecies, vel interdum immutata redditur: Quum ignis oculorum cum eo igne qui eſt ob os offuſus, ſe confudit & contulit. Dextra autem videntur quæ læva ſunt, quia contrariis partibus oculorum, contrarias partes attingunt. Reſpondent autem dextra dextris, læva lævis, converſione luminum, quum ea inter ſe non cohæreſcunt. Id fit quum ſpeculorum lævitas hinc illincque altitudinem aſſumpſit: & ita dextra detruſit in lævam partem oculorum, lævaq; in dextram. Supina etiam ora cernuntur depulſione luminum, quæ convertens, inferiora reddit quæ ſunt ſuperiora.

XXXV. Τὸ δὲ περὶ τὴν τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιίαν, καὶ πάντα ὅσα ἐμφανῆ καὶ λεῖα κατιδεῖν, οὐδὲν ἔτι χαλεπόν. ἐκ γὰρ τῆς ἐκτὸς ἐντός τε τοῦ πυρὸς ἑκατέρου κοινωνίας ἀλλήλοις, ἑνός τε αὖ περὶ τὴν λειότητα ἑκάστοτε γενομένου καὶ πολλαχῇ μεταρρυθμισθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξ ἀνάγκης ἐμφαίνεται, τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς, τῷ περὶ τὴν ὄψιν πυρὶ, περὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ξυμπαγοῦς γιγνομένου. δεξιὰ δὲ φαντάζεται τὰ ἀριστερὰ, ὅτι τοῖς ἐναντίοις μέρεσι τῆς ὄψεως περὶ τὰ ἐναντία μέρη γίγνεται ἐπαφὴ παρὰ τὸ καθεστὼς ἔθος τῆς προσβολῆς. δεξιὰ δὲ τὰ δεξιὰ, καὶ τὰ ἀριστερὰ ἀριστερὰ τοὐναντίον, ὅταν μεταπέσῃ ξυμπηγνύμενον ᾧ ξυμπήγνυται φῶς. τοῦτο δὲ, ὅταν ἡ τῶν κατόπτρων λειότης, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὕψη λαβοῦσα, τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἀπώσῃ τῆς ὄψεως, καὶ θάτερον ἐπὶ θάτερον. κατὰ δὲ τὸ μῆκος στραφὲν τοῦ προσώπου, ταὐτὸν τοῦτο ὕπτιον ἐποίησε πᾶν φαίνεσθαι, τὸ κάτω πρὸς τὸ ἄνω τῆς αὐγῆς, τό, τ' ἄνω πρὸς τὸ κάτω πάλιν ἀπῶσαν.

XXXV. At verò t) ſimulacrorum, qvæ in ſpeculis oboriuntur, umbrarum etiam, qvæ in humidâ cernuntur ſuperficie, facilis aſſecutio eſt. Siqvidem utriuſqve ignis, tam intimi qvàm extrapoſiti, concurſu incidente in terſam aliqvam lævemqve materiæ ſuperſiciem, formatiqve in multas & varias figuras, ſimulacra ex lævigati corporis conſpectu reſultant, dexteræ porrò partes qvæ ſunt, ſiniſtræ videntur in iiſdem ſpeculis, inſolito qvodam more: propterea qvod dextris partibus viſus contra ſiniſtram partem ſpeculi, ſiniſtris item contra dextram poſitis, motu facto corporis ex adverſo partis ejus, unde motus fit, geſticulatur motus imago. At vero dextræ corporis partes dextræ: ita 55
ut ſunt, in ſpeculis qvoq; u) ſiniſtræqve item ſiniſtræ videntur: cùm ex coitu viſus & ſplendoris è ſpeculo corpulentior conglobata imago renidet. Qvod fit, qvoties teres ſpeculi ſerenitas hinc inde tumidioribus, & provectis in molem, lateribus, dextram viſus partem in læva ſpeculi, lævam item in dexteriora dejecit. Cujus ſpeculi demum, ſi talis facta erit converſio, ut elatiores illæ partes, altera ſuperior, altera inferior, locentur, reſupini vultus apparebunt videntis, ſplendore luminis, è ſuperiore margine cùm ſummis oris partibus, & in ipſo capite ad inferiora dejectis: ſimilis porrò, ut mento geniſqve ad ſuperiora ſublatis.

XXXVI. Atqui hæc omnia ex eo genere ſunt, quæ rerum adjuvant cauſas, quibus utitur miniſteriis Deus, quum optimi ſpeciem quoad fieri poteſt, efficit. Sed æſtimant plerique non hæc adjuvantia cauſarum, ſed hæc ipſas eſſe omnium cauſas, quæ vim habeant frigoris & caloris, concretionis & liquoris: careant autem omni intelligentia atque ratione: quæ niſi in animo, nulla alia in natura reperiantur. Animus autem ſenſum omnem effugit oculorum. At ignis & aqua & terra & aër, corpora ſunt, eáque cernuntur. Illum autem qui intelligentia ſapientiaque ſe amatorem profitetur, neceſſe eſt intelligentis ſapientiſque na-

XXXVI. Ταῦτ' οὖν πάντ' ἐστι τῶν ξυναιτίων, οἷς θεὸς ὑπηρετοῦσι χρῆται, τὴν τοῦ ἀρίστου κατὰ τὸ δυνατὸν ἰδέαν ἀποτελῶν. δοξάζεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων, οὐ ξυναίτια, ἀλλ' αἴτια εἶναι τῶν πάντων, ψύχοντα καὶ θερμαίνοντα, πηγνύντα τε καὶ διαχέοντα, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπεργαζόμενα. λόγον δὲ οὐδένα οὐδὲ νοῦν εἰς οὐδὲν δυνατὰ ἔχειν ἐστί. τῶν γὰρ ὄντων ᾧ νοῦν μόνῳ κτᾶσθαι προσήκει, λεκτέον ψυχήν. τοῦτο δὲ ἀόρατον. πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ καὶ γῆ, σώματα πάντα ὁρατὰ γέγονε. τὸν δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης ἐραστὴν, ἀνάγκη τὰς τῆς ἔμφρονος φύσεως αἰτίας πρώτας μεταδιώκειν, ὅσαι δὲ ὑπ' ἄλλων μὲν κινου-

XXXVI. Qvi qvidem ſenſus famulantur actibus opificis Dei, ſummam, optimamqvè, & primariam, ſpeciem molientis: ſed vulgo per ſemetipſos ſentire exiſtimantur, & agere aliqvid: ut ſi qvis non opifici, ſed ſerræ, vel aſciæ, tribuat effecti operis auctoritatem: cùm à ſe plurimum diſtent cauſæ, & ea, qvæ cauſam ſeqvuntur. Licet enim corporea ſint fundamenta omnium ſenſuum, qvod tamen ſentit, alienum à naturâ corpo- 56
ris, excipit ſenſus puro & incorporeo vigore. Qvippe corpora, frigus, & calorem, aſtrictionem, & relaxationem recipiunt, non ſentiunt. Nec verò x) rationem intellectumqve in rebus ratione, prudentiâqve, agendis ſciunt. Sed qvod ex omnibus, qvæ ſunt, intellectum pruden-

t) Supra p. 373.

u) quoque deeſt à Bodlej.

x) ſupra p. 374.

CICERO.

tura primas cauſas conquirere: deinde ſecundas cauſas rerum earum quæ neceſſario movent alias, cum ipſa ab aliis moveantur. Quocirca nobis ſic eerno eſſe faciendū, ut de utreque nos quidem dicamus genere cauſarum, ſeparatim autem de iis quæ cum intelligentia ſunt efficientes pulcherrimarum rerū atque optimarum: & de iis quæ vacantes prudentia, inconſtantia perturbataque efficiunt. Ac de oculorum quidem cauſis, ut haberent eam vim quam nunc habent, ſatis ferme eſſe dictum puto.

μένων, ἕτερα δ' ἐξ ἀνάγκης κινέντων γίγνονται, δευτέρας ποιητέον. καὶ δὲ κατὰ ταῦτα καὶ ἡμῖν λεκτέα μὲν ἀμφότερα τὰ τῶν αἰτίων γένη, χωρὶς δὲ ὅσαι μετὰ νοῦ καλῶν καὶ ἀγαθῶν δημιουργοί, καὶ ὅσαι μονωθεῖσαι φρονήσεως τὸ τυχὸν ἄτακτον ἑκάστοτε ἐξεργάζονται. Τὰ μὲν οὖν τῶν ὀμμάτων ξυμμεταίτια πρὸς τὸ σχεῖν τὴν δύναμιν ἣν νῦν εἴληχεν, εἰρήσθω.

prudentiamqve habet, ſola eſt anima. Hoc porrò inviſibile. At verò ignis, & aqva, cæteræqve materiæ, viſibilia ſunt corpora. Oportet autem intellectus diſciplinæ amatorem, prudentiſſimæ naturæ principalem cauſam, non adminicula cauſæ principalis, inqvirere. Illas verò, qvæ ab aliis motæ movent alias, ſecundas exiſtimandum. Nobis qvoqve igitur in eundem modum faciendum eſt, & de utroqve cauſarum genere diſſerendum. Sed ſeparatim qvidem de optimis, qvæ cùm intellectu, prudentiâqve, cuncta honeſta, & bona, moliuntur: Seorſum verò de iis, qvæ mente prudentiâqve caſſæ, temerè, & ut libet, confuſa, & inordinata, qvæ faciunt, relinqvunt. Et de oculorum y) qvidem miniſterii cauſâ, ob qvàm nacti ſunt eam, qvàm habent, videndi z) virtutem, ſatis dictum.

XXXVII. Maxima autē eorum utilitas donata humano generi, deorū munere, deinceps explicetur. Rerum enim optimarum cognitionas nobis oculi attulerunt. Nam hæc quæ eſt habita de Univerſitate oratio à nobis, haud unqvam eſſet inventa, ſi neque ſidera, neque ſol, neque cælum ſub oculorum aſpectum cadere potuiſſent. Nunc verò dies noctéſque oculis cognita, tum menſium annorumque converſiones numerum machinata ſunt, & ſpatium temporis dimenſa, & ad quæſtionem totius naturæ impulerunt, quibus ex rebus philoſophiam adepti ſumus, quo bono nullum optabilius, nullum præſtantius neque datum eſt mortalium generi, Deorum conceſſu atq; munere, neque dabitur.

XXXVII. Τὸ δὲ μέγιστον αὐτῶν εἰς ὠφέλειαν ἔργον, δι' ὃ θεὸς αὔθ' ἡμῖν δεδώρηται, μετὰ τοῦτο ῥητέον. ὄψις δὴ, κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, αἰτία τῆς μεγίστης ὠφελείας γέγονεν ἡμῖν. ὅτι τῶν νῦν λόγων περὶ τῶν παντὸς λεγομένων οὐδεὶς ἄν ποτε ἐρρήθη, μήτε ἄστρα, μήτε ἥλιον, μήτ' οὐρανὸν ἰδόντων. νῦν δ' ἡμέρα τε καὶ νὺξ ὀφθεῖσαι, μῆνές τε καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι, μεμηχάνηνται μὲν ἀριθμὸν, χρόνου δ' ἔννοιαν περί τε τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ζήτησιν ἔδοσαν, ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν οὔθ' ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν.

XXXVII. De præcipuâ tamen utilitate operis eorum mox erit aptior diſſerendi locus. Viſus 57
enim, juxta meam ſententiam, cauſa eſt maximi commodi pleriſq; non otioſè natis, atq; inſtitutis, ob id ipſū qvod nunc agimus. Neqve enim de univerſâ re qviſpiam qværeret, niſi prius ſtellis, ſole, cœloqve viſis. At nunc diei noctiſqve inſinuatâ nobis alternâ vice, menſes, annorumq; obitus, & anfractus, nati ſunt, eorumqve ipſorum dinumeratio. Et ex a) dinumeratione perfectus, & abſolutus, extitit numerus. Tum temporis recordatio; qvæ naturam univerſæ rei qværi docuit: curamqve inveſtigationis injecit mentibus, qvaſi qvoddam ſeminarium philoſophiæ pangens. b) Qvo bono nihil majus unqvam ad hominum genus à divinâ munificentiâ commeavit. Hoc igitur maximum beneficium viſus oculorumq; eſſe dico.

Λέγω δὴ τοῦτο ὀμμάτων μέγιστον ἀγαθόν. τ' ἄλλα δὲ ὅσα ἐλάττω, τί ἂν ὑμνοῖμεν, ὧν ὁ μὴ φιλόσοφος τυφλωθεὶς, ὀδυρόμενος ἂν θρηνοῖ μάτην. ἀλλὰ τοῦτο λεγέσθω παρ' ἡμῶν αὐτὰ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ θεὸν ἡμῖν ἀνευρεῖν, δωρήσασθαί τε ὄψιν, ἵνα τὰς ἐν οὐρανῷ τοῦ νοῦ κατιδόντος περιόδους, χρησαίμεθα ἐπὶ τὰς περιφορὰς τὰς τῆς παρ'

Minora alia prætereo: qvibus, qvi à philoſophiâ remoti ſunt, carentes, debiles, cœciqve, mœſtam vitam, lugubremqve, agunt. Nobis verò cauſa dicenda demonſtrandaqve videtur, divini muneris qvod providentia commenta eſt ſalubriter hactenus. Dediſſe Deum idcirco oculos hominibus; ut mentis providentiæqve circuitus qvi fiunt in cœlo, notantes, eorum ſimiles,

y) Supra p. 375. z) *videndi* deeſt à Bodlej.

a) ibid. deeſt *ex*, b) al. *pandens*.

ἡμῶν διανοήσεως συγγενεῖς ἐκείναις οὔσας, ἀταράκτοις τεταγμένας. ἐκμαθόντες δὲ, καὶ λογισμῶν κατὰ φύσιν ὀρθότητος μετασχόντες, μιμούμενοι τὰς τοῦ θεοῦ πάντως ἀπλανεῖς οὔσας τὰς ἐν ἡμῖν πεπλανημένας καταστησαίμεθα.

cognatoſqve, in uſum ſuæ mentis redigerent, circuituſqve animæ, qvi animadverſiones, ſeu deliberationes, vocantur, qvam ſimillimos efficerent divinæ mentis providis motibus, placidis, tranqvilliſqve, perturbatis licet: confirmatoqve ingeneratæ rationis examine; dum imitantur aplanos mundi intelligibilis circumactionem, ſuæ mentis motus erraticos corrigant. 58

XXXVIII. Φωνῆς τε δὴ καὶ ἀκοῆς πέρι, πάλιν ὁ αὐτὸς λόγος, ἐπὶ ταὐτὰ τῶν αὐτῶν ἕνεκα παρὰ θεῶν δεδωρῆσθαι. λόγος τε γὰρ ἐπ' αὐτὰ ταῦτα τέτακται, μεγίστην ξυμβαλλόμενος εἰς αὐτὰ μοῖραν, ὅσον τ' αὖ μουσικῆς φωνῆς χρήσιμον, πρὸς ἀκοὴν ἕνεκα ἁρμονίας ἐστὶ δοθέν. ἡ δὲ ἁρμονία ξυγγενεῖς ἔχουσα φορὰς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιόδοις, τῷ μετὰ νοῦ προσχρωμένῳ μούσαις, οὐκ ἐφ' ἡδονὴν ἄλογον καθάπερ νῦν εἶναι δοκεῖ χρήσιμος, ἀλλ' ἐπὶ τὴν γεγονυῖαν ἐν ἡμῖν ἀνάρμοστον ψυχῆς περίοδον εἰς κατακόσμησιν καὶ συμφωνίαν ἑαυτῇ ξύμμαχος, ὑπὸ μουσῶν δέδοται. καὶ ῥυθμὸς αὖ διὰ τὴν ἄμετρον ἐν ἡμῖν καὶ χαρίτων ἐπιδεᾶ γιγνομένην ἐν τοῖς πλείστοις ἕξιν, ἐπίκουρος ἐπὶ ταὐτὰ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐδόθη.

XXXVIII. Eadem c) vocis qvoqve, & auditus, ratio eſt, ad eoſdem uſos, atqve ad plenam vitæ hominum inſtructionem, datorum. Siqvidem propterea ſermonis eſt ordinata communicatio, ut præſto forent mutuæ voluntatis indicia: qvantumqve per vocem utilitatis capitur ex muſicâ, tantùm d) totum hoc conſtat hominum generi propter harmoniam attributum. Harmonia verò, eſt modulatio: utpote intentio modificata, cognatas, & velut conſanguineas, habens commotiones animæ noſtræ, circuitionibus prudenter utentibus muſarum munere; temperantiæqve cauſa, potiùs qvàm oblectationis, ſatis commoda, qvippe qvæ diſcrepantes, & inconſonantes animæ commotiones ad concentum exornationemqve concordiæ, muſis auxiliantibus, revocet. Rhythmus autem eſt datus ut medela contra illepidam, numerorumqve & modorum neſciam, gratiæqve expertem in pleriſqve, naturam.

XXXIX. Τὰ μὲν οὖν παρεληλυθότα τῶν εἰρημένων, πλὴν βραχέων, ἐπιδέδεικται τὰ διὰ νοῦ δεδημιουργημένα, δεῖ δὲ καὶ τὰ δι' ἀνάγκης γιγνόμενα τῷ λόγῳ παραθέσθαι. μεμιγμένη γὰρ οὖν, ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις, ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συστάσεως ἐγεννήθη. νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος τῷ πείθειν αὐτὴν, τῶν γιγνομένων τὰ πλεῖστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειν, ταύτῃ κατὰ ταῦτα δι' ἀνάγκης ἡττωμένης ὑπὸ πειθοῦς ἔμφρονος, οὕτω κατ' ἀρχὰς ξυνίστατο τόδε τὸ πᾶν. εἴ τις οὖν ᾗ γέγονε κατὰ ταῦτα ὄντως ἐρεῖ, μικτέον καὶ τὸ τῆς πλανωμένης εἶδος αἰτίας, ᾗ φέρειν πέφυκεν. ὧδε οὖν πάλιν ἀναχωρητέον, καὶ λαβοῦσιν αὐτῶν τούτων προσήκουσαν ἀρχὴν ἑτέραν αὖθις αὖ καθάπερ περὶ τῶν τότε, νῦν οὕτω περὶ τούτων πάλιν ἀρκτέον ἀπ' ἀρχῆς. τὴν δὲ πρὸ τῆς οὐρανοῦ γενέσεως, πυρὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς φύσιν, θεατέον αὐτὴν καὶ τὰ πρὸ τούτου πάθη. νῦν γὰρ οὐδείς πω γένεσιν αὐτῶν μεμήνυκεν, ἀλλ' ὡς εἰδόσι πῦρ ὅτι ποτέ ἐστι καὶ ἕκαστον αὐτῶν λέγομεν ἀρχὰς αὐτὰ τιθέμενοι στοιχεῖα τοῦ παντὸς, προσῆκον αὐτοῖς, οὐδ' ὡς ἐν συλλαβῆς εἴδεσι μόνον εἰκότως ὑπὸ τοῦ καὶ βραχὺ φρονοῦντος ἀπεικασθῆναι.

XXXIX. Nunc e) qvoniam cuncta, exceptis admodum paucis, executi ſumus, qvæ providæ mentis intellectus inſtituit: oportet etiam de illis, qvæ neceſſitas invehit, dicere. Mixta ſiqvidem mundi ſenſilis ex neceſſitatis intelligentiæqve cœtu conſiſtit generatio: dominante intellectu, & ſalubri perſuaſione, f) rigorem neceſſitatis aſſiduæ trahente ad optimos actus. Itaqve evictâ, & parente providis auctoritatibus neceſſitate, prima rerum mundiqve exordia conſtiterunt. Si qvis ergo verè, juxtaqve meram fidem, mundi hujus inſtitutionem inſinuaturus erit: hunc oportet erraticæ qvoqve cauſæ ſpeciem demonſtrare. Qvod ita demum commodè fiet, ſi ad eorum, qvæ erroribus implicantur, originem facto recurſu, perinde ut in iis, qvæ ex mente ſunt, fecimus: geniturâ, ſubſtantiamqve, eorum ab exordio retexamus: naturamqve ignis, & terræ, cæterarum item materiarum, ex qvibus mundi ſenſilis coagmentata molitio eſt, conſideremus. Nec naturam modò veram illam veterem, qvæ fuit ante concretionem, ſed antiqvas etiam ipſorum elementorum perpeſſiones. Nullus qvippe ad hoc uſqve tempus genituram eorum indicavit: ſed tanqvam ſcientibus qvid ſit ignis, & cætera: ſic loqvimur, & dicimus initia univerſitatis, conſtituentes ea, qvæ ne 60
ſyllabarum qvidem locum, vicemqve, pro veri examinis ratione obtinent.

59

XL. Νῦν δὲ οὖν τό γε παρ' ἡμῶν, ὧδε ἐχέτω, τὴν μὲν περὶ ἁπάντων εἴτε ἀρχὴν, εἴτε ἀρχὰς, εἴτε ὅπῃ δοκεῖ τούτων πέρι, τὸ νῦν οὐ ῥητέον. δι' ἄλλο μὲν οὐδὲν, διὰ δὲ τὸ χαλεπὸν εἶναι κατὰ

XL. Noſtra igitur hæc eſt profeſſio, nihil ad præſens de univerſitatis vel initio, vel initiis, ut qvidam putant, eſſe dicendum. Non qvod ſit ullum impedimentum, præter inextricabi-

c) Supra p. 376. d) *tantum* deeſt à Bodlej. e) ſupra p. 377. f) p. 378.

τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου δηλῶσαι τὰ δοκοῦντα. μήτ' οὖν ἡμεῖς οἴεσθε δεῖν ἐμὲ λέγειν, οὔτ' αὐτὸς αὖ πείθειν ἐμαυτὸν εἴην ἂν δυνατὸς, ὡς ὀρθῶς ἐγχειροῖμ' ἂν τοσοῦτον ἐπιβαλλόμενος ἔργον. Τὸ δὲ καταρχὰς ῥηθὲν διαφυλάττων τὴν τῶν εἰκότων λόγων δύναμιν, πειράσομαι μηδενὸς ἧττον εἰκότα, μᾶλλον δὲ καὶ ἔμπροσθεν ἀπ' ἀρχῆς περὶ ἑκάστων καὶ ξυμπάντων λέγειν.

tricabilem difficultatem: ſed qvod, ita inſtituto ſermone, ſit impoſſibile admodum perveniri ad explanationem rei. Neqve igitur vos id expectetis, nec ego mihi perperſuadeam, poſſe me tantum, & tanti oneris, ſuſtinere. Atqve illud potius obſervabo, qvod initio ſermonis precario petivi, in rebus imaginariis, proclivibuſqve ad fallendum rationibus, rerum earundem veriſimilibus aſſertionibus, imaginariiſqve, contentus ſim, initia ſingulorum, & univerſorum originem pandens.

XLI. Θεὸν δὲ καὶ νῦν ἐπ' ἀρχῇ τῶν λεγομένων σωτῆρα ἐξ ἀτόπου καὶ ἀήθους διηγήσεως πρὸς τὸ τῶν εἰκότων δόγμα διασώζειν ἡμᾶς ἐπικαλεσάμενοι, πάλιν ἀρχόμεθα λέγειν. ἡ δ' οὖν αὖθις ἀρχὴ περὶ τοῦ παντὸς, ἔστω μειζόνως τῆς πρόσθεν διῃρημένη. τότε μὲν γὰρ δύο εἴδη διειλόμεθα, νῦν δὲ τρίτον ἄλλο γένος ἡμῖν δηλωτέον. τὰ μὲν γὰρ δύο, ἱκανὰ ἦν ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν λεχθεῖσιν. ἓν μὲν ὡς παραδείγματος εἶδος ὑποτεθὲν, νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ὄν. μίμημα δὲ παραδείγματος δεύτερον, γένεσιν ἔχον καὶ ὁρατόν. τρίτον δὲ, τότε μὲν οὐ διειλόμεθα νομίσαντες τὰ δύο ἕξειν ἱκανῶς. νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσαι.

XLI. Deum ergo f) etiam nunc auxiliatorem invocamus ante auſpicium dictionis, liberatorem ex turbidâ procelloſâqve cœpti ſermonis jactatione. Erit ergo initium tale demum univerſæ imaginariæ rei, eademqve magnificentius dividetur. Etenim tunc duæ modò ſpecies veniebant in diviſionem; at nunc tertium qvoqve aliud oborietur genus. Qvippe in prioribus duo nobis ſatis 61
abunde ſufficere videbantur. Unum, perpetuum, carens generatione, exemplaris eminentiæ; g) alterum, ſimulacrum, & imago ejus, æternitati propagata ſecundæ generationis, idqve viſibile: at verò tertium, tuncqvidem, minimè diviſimus. At nunc impoſitura nobis neceſſitatem ratio videtur ire obviam, manumqve conſerere adverſum inexpugnabilem omni ratione, & omni eloqvio, fraudem, craſſis tenebris involutam.

XLII. Τίνα οὖν ἔχον δύναμιν καὶ φύσιν αὐτὸ ὑποληπτέον; τοιάνδε μάλιστα πάσης εἶναι γενέσεως ὑποδοχὴν αὐτὸ οἷον τιθήνην. εἴρηται μὲν οὖν τἀληθὲς, δεῖ δ' ἐναργέστερον εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ. χαλεπὸν δὲ ἄλλως τε, καὶ διότι προαπορηθῆναι περὶ πυρὸς καὶ τῶν μετὰ πυρὸς, ἀναγκαῖον τούτου χάριν. τούτων γὰρ εἰπεῖν, ἕκαστον ὁποῖον ὄντως ὕδωρ χρὴ λέγειν μᾶλλον ἢ πῦρ, καὶ ὁποῖον ὁτιοῦν μᾶλλον ἢ καὶ ἅπαντα, καθέκαστόν τι οὕτως ὥς τέ τινι πιστῷ καὶ βεβαίῳ χρῆσθαι λόγῳ· χαλεπόν. πῶς οὖν δὴ τοῦτ' αὐτὸ καὶ πῆ, καί τι περὶ αὐτῶν εἰκότως διαπορηθέντες λέγομεν;

XLII. Qvam igitur ejus vim, h) qvamve naturam eſſe putandum eſt? Opinor omnium, qvæ gignitur, receptaculum eſt; & qvaſi qvædam nutricula. Atqve hoc qvidem, qvod de eâ dicitur, verum eſt qvidem: ſed dicendum videtur paulò apertius. Eſt tamen arduum, eo magis, qvod præconfundi mentis aciem neceſſe eſt, & æſtuare, tam de igni, qvàm de cæteris materiis; qvî magis aqvam jure aqvam dici putariqve oportet, qvàm terram: cùm nulla ſit certa, ſtabiliſqve, proprietas corporum, qvæ cujuſqve indicet naturalem germanitatem.

XLIII. Πρῶτον μὲν ὃ δὴ νῦν ὕδωρ ὠνομάκαμεν, πηγνύμενον ὡς δοκοῦμεν, λίθους καὶ γῆν γιγνόμενον ὁρῶμεν. τηκόμενον δ' αὖ καὶ διακρινόμενον ταυτὸν τοῦτο, πνεῦμα καὶ ἀέρα. συγκαυθέντα δὲ τὸν ἀέρα καὶ πῦρ. ἀνάπαλιν δὲ συγκριθὲν καὶ κατασβεσθὲν εἰς ἰδέαν τε ἀπιὸν αὖθις ἀέρος πῦρ καὶ πάλιν ἀέρα ξυνιόντα καὶ πυκνούμενον, νέφος καὶ ὁμίχλην. ἐκ δὲ τούτων ἔτι μᾶλλον ξυμπιλουμένων, ῥέον ὕδωρ. ἐξ ὕδατος δὲ, γῆν καὶ λίθους αὖθις. κύκλον τε οὕτω διαδιδόντα εἰς ἄλληλα ὡς φαίνεται τὴν γένεσιν. οὕτω δὴ τούτων οὐδέποτε τῶν αὐτῶν ἑκάστων φανταζομένων, ποῖον αὐτῶν ὡς ὂν ὁτιοῦν τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλο, παγίως διισχυριζόμενος, οὐκ αἰσχυνεῖ γέ τις αὐτόν; οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ἀσφαλέστατον ἂν μακρῷ περὶ τούτων τιθεμένους, ὧδε λέγειν. ἀεὶ ὃ καθορῶμεν ἄλλοτε ἄλλῃ γιγνόμενον ὡς πῦρ, μὴ τοῦτο ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἑκάστοτε προσαγορεύειν πῦρ, μηδὲ ὕδωρ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀεὶ, μηδὲ ἄλλο ποτὲ μηδὲν

XLIII. Principio, ut de aqvâ, cujus modò fecimus mentionem, ordiamur: cùm aſtringitur in glaciem, certè ſaxum, terrenæqve ſoliditatis corpus, & minimè fuſile, apparet. Eadem hæc ignita, & diffluens, diſcre- 62
taqve variè, in humorem, ſpiritum, & aëreas auras, diſſolvitur. Aër porrò exuſtus ignem creat, rurſumqve extinctus ignis aëra, corpulentior factus, inſtituit; aër item, craſſior factus, in nubes, nebulaſqve, concreſcit: qvibus eliſis, & expreſſis, pluviæ, ſtagnorumqve & fontium largitas, demumqve terrenæ moles, ex aqvâ aggerantur. Atqve ita i) circuitu qvodam vires fomentaqve generationis corporibus invicem ſibi mutuantibus, nec in unâ eâdemqve formâ perſeverantibus, qvæ tandem erit certa eorum, & à cunctatione ſemota, comprehenſio? Nulla certè. Qvapropter de cun-

f) infra p. 379. g) al. imminentia. h) infra p. 394. i) p. 398.

ὡς τινὰ ἔχον βεβαιότητα. ὅσα δεικνύντες τῷ ῥήματι, τῷ, τόδε καὶ τοῦτο προσχρώμενοι, δηλοῦν ἡγούμεθά τι. φεύγει γὰρ οὐχ ὑπομένον τὴν τοῦ τόδε καὶ τὴν τοῦτο, καὶ τὴν τῷδε, καὶ πᾶσαν ὅση μόνιμα ὡς ὄντα αὐτὰ ἐνδείκνυται, φάσις. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἕκαστα μὴ λέγειν, τὸ δὲ τοιοῦτον ἀεὶ περιφερόμενον, ὅμοιον, ἑκάστου πέρι καὶ ξυμπάντων οὕτω καλεῖν. καὶ δὴ καὶ πῦρ τὸ διὰ παντὸς τοιοῦτον, καὶ ἅπαν ὅσαπερ ἂν ἔχῃ γένεσιν. ἐν ᾧ δὲ ἐγγιγνόμενα ἕκαστα αὐτῶν φαντάζεται, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἀπόλλυται, μόνον ἐκεῖνο αὖ προσαγορεύειν, τῷδε τοῦτο καὶ τῷ τόδε προσχρωμένους ὀνόματι. τὸ δὲ ὁποιονοῦν τι θερμὸν ἢ λευκὸν, ἢ καὶ ὁτιοῦν τῶν ἐναντίων, καὶ πάνθ' ὅσα ἐκ τούτων, μηδὲν ἐκεῖνο αὖ τούτων καλεῖν.

ctis hujuſmodi mutabilibus ita eſt habendum. Hoc, qvod ſæpe alias aliter formatum nobis videtur, & plerunqve juxta ignis effigiem, non eſt, opinor, ignis, k) ſed igneum qviddam; nec aër, ſed aëreum: nec omninò qvicqvam velut habens ullam ſtabilitatem. Deniqve ne pronominibus qvidem ullis dignanda ſunt, qvibus in demonſtratione uti ſolemus: cùm dicimus, hoc, vel illud. Fugiunt enim, nec expectant eam appellationem, qvæ de iis, tanqvam de exiſtentibus, habetur. Igitur ignem qvoqve eum verè eſſe putandum, qvi ſemper idem eſt: *& omne, cujus proprietas manet. 63
At verò id, in qvo fieri hæc ſingula videntur, & demum diſſolvi, pereuntiaqve ad alias inde tranſire formas, ſolum illud appellandum puto certo pronomine. Rectèqvippe poſſe dici de eo, hoc, vel illud. Porrò, qvod recipit qvalitatem, vel etiam verti poteſt in contrarias qvalitates, calidum dici, vel candidum; proprioqve, & certo, nomine appellari, qvod ſit incertum, & mutabile, minimè convenire.

XLIV. Ἔτι δὲ σαφέστερον αὐτοῦ πέρι, προθυμητέον αὖθις εἰπεῖν. εἰ γὰρ πάντα τις σχήματα πλάσας ἐκ χρυσοῦ, μηδὲν μεταπλάττων παύοιτο ἕκαστα εἰς ἅπαντα, δεικνύντος δή τινος αὐτῶν ἓν, καὶ προσερομένου τί ποτέ ἐστι, μακρῷ πρὸς ἀλήθειαν ἀσφαλέστατον εἰπεῖν ὅτι χρυσός. τὸ δὲ τρίγωνον ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεγίγνετο, μηδέποτε λέγειν ταῦτα ὡς ὄντα, ἅ γε μεταξὺ τιθεμένου μεταπίπτει. ἀλλ' ἐὰν ἄρα καὶ τὸ τοιοῦτον μετὰ ἀσφαλείας ἐθέλῃ δέχεσθαί τινος, ἀγαπᾶν. αὐτὸς δὴ λόγος καὶ περὶ τῆς τὰ πάντα δεχομένης σώματα φύσεως, ταὐτὸν αὐτὴν ἀεὶ προσρητέον. ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τοπαράπαν οὐκ ἐξίσταται δυνάμεως. δέχεταί τε γὰρ ἀεὶ τὰ πάντα καὶ μορφὴν οὐδεμίαν ποτὲ οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ὁμοίαν εἴληφεν οὐδαμῶς. ἐκμαγεῖον γὰρ φύσει παντὶ κεῖται, κινούμενόν τε καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων. φαίνεται δὲ δι' ἐκεῖνα ἄλλοτε ἀλλοῖον. τὰ δὲ εἰσιόντα καὶ ἐξιόντα τῶν ὄντων ἀεὶ μιμήματα τυπωθέντα ὑπ' αὐτῶν τρόπον τινὰ δύσφραστον καὶ θαυμαστὸν, ὃν εἰσαῦθις μέτιμεν.

XLIV. Sed, opinor, l) etiam nunc apertiùs de eodem erit diſſertare conandum. Si qvis enim cunctas formas, figuraſqve, ex unâ eâdemqve auri materiâ fictas, jugiter, & ſine intermiſſione, in alias, atqve alias, reformet: tunc, ſi qvis electâ unâ qvâlibet figurâ, qværat qvæ ſit: opinor, poſſe firmè, & diligenter, ac ſine reprehenſione, reſponderi, aurum illud eſſe: nec addere trianguli, cylindrive, cujuſve alterius formæ videbitur. Eadem & conſimilis ratio, difficul aſqve, in eâ naturâ, qvæ cuncta recipit corpora, reperitur, hæc qvippe minimè recedit ex conditione propriâ. Recipit enim cuncta, nec ullam ex iiſdem formam trahit, &, cùm velut intrà gremium ejus formentur, qvæ 64
recipiuntur, ipſa informis manet: eſtqve uſus ejus ſimilis molli cedentiqve materiæ, in qvam imprimuntur varia ſignacula: moveturqve, & conformatur, omnimodè ab introëuntibus, ipſa nec formam, nec motum, habens ex naturâ ſuâ. Qvæ verò ingrediuntur, formas mutant; aliaſqve alia, & diverſa, cernuntur: eademqve, qvæ introëunt, & egrediuntur, ſimulacra ſunt verè exiſtentium rerum, miro qvodam, vixq; explicabili, modo formata ab iiſdē verè exiſtentib' rebus, qvemadmodū mox demonſtrare enitemur pro viribꝰ.

XLV. Ἐν δ' οὖν τῷ παρόντι χρὴ γένη διανοηθῆναι τριττά. τὸ μὲν γιγνόμενον, τὸ δ' ἐν ᾧ γίγνεται. τὸ δ' ὅθεν ἀφομοιούμενον, φύεται τὸ γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει, τὸ μὲν δεχόμενον μητρὶ, τὸ δ' ὅθεν πατρί. τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν ἐκγόνῳ, νοῆσαί τε, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐκτυπώματος ἔσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας, τοῦτ' αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐνίσταται γένοιτ' ἂν παρεσκευασμένον εὖ, πλὴν ἄμορφον ὂν ἐκείνων ἁπασῶν τῶν ἰδεῶν, ὅσας μέλλοι δέχεσθαί ποθεν. ὅμοιον γὰρ ὂν τῶν ἐπεισιόντων τινὶ, τὰ τῆς ἐναντίας, τά τε τῆς τοπαράπαν ἄλλης φύσεως ὁπότ' ἔλθοι δεχόμενον, κακῶς ἂν ἀφομοιοῖ, τὴν αὐτοῦ παρεμφαῖνον ὄψιν. διὸ καὶ πάντων ἐκτὸς εἰδῶν εἶναι χρεὼν, τὸ τὰ πάντα ἐκδεξόμενον ἐν αὑτῷ γένη. καθάπερ περὶ τὰ ἀλείμ-

XLV. At verò nunc trinum m) genus animo ſumendum eſt, qvod gignitur; item aliud, in qvo gignitur; præterea tertiū, ex qvo ſimilitudinem trahit, mutuaturqve, qvod gignitur. Decet ergo facere comparationem, ſimilitudinemq; impertiri, illi qvidem, qvod ſuſcipit, matris; at verò unde obvenit, patris; illi autem naturæ, qvæ inter hæc duo eſt prolis. Simul ita intelligendū, fieri non poſſe, ut una exiſtat acies, qvæ omnes rerum omnium formas, vultuſqve, contineat; variaqve corporis undiqve ora demonſtret, niſi ſubjecto informi prius aliqvo corporum gremio: perinde, ut qvæ in picturis ſubſternitur infectio decolor ad colorum lumina ſubvehenda. Etenim n) ſi erit alicujus eorum, qvæ in ſe recipit, ſimile receptaculum; cùm qvid obveniet diſſimile iis, 65
qvibus ſimile eſt, diſcordabit, opinor, vultus ejus cum introgreſſi corporis vultu, nullamqve exprimet ſimilitudinem. Ex qvo fit, ut receptaculi ſinus, nullam propriam naturaliter expreſſam habeat figuram, propterea qve informis intelligatur, omni qvippe formâ carens. Ut qvi odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant, ut nullius ſint odoris

k) infra, p. 196. l) Bodlej. *opinor apertius nunc*. m) p. 398. n) p. 399.

ματα ὁπόσα εὐώδη, τὰ δεξόμενα ὑγρὰ τὰς ὀσμάς, ὅσοι τε ἔν τισι τῶν μαλακῶν σχήματα ἀπομάττειν ἐπιχειροῦσι, τοπαράπαν σχῆμα οὐδὲν ἔνδηλον ὑπάρχειν ἐῶσιν. προομαλύναντες δὲ, ὅτι λειότατον ἀπεργάζονται. Ταυτὸν οὖν καὶ τῷ τὰ τῶν πάντων ἀεί τε ὄντων, κατὰ πᾶν ἑαυτοῦ πολλάκις ἀφομοιώματα καλῶς μέλλοντι δέχεσθαι, πάντων ἐκτὸς αὐτῷ προσήκει πεφυκέναι τῶν εἰδῶν. διὸ τὴν τοῦ γεγονότος ὁρατοῦ καὶ πάντως αἰσθητοῦ μητέρα καὶ ὑποδοχὴν, μή τι γῆν μή τι ἀέρα μή τι πῦρ μή τι ὕδωρ λέγωμεν, μή τι ὅσα ἐκ τούτων, μή τι ἐξ ὧν ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἀόρατον εἶδός τι καὶ ἄμορφον πανδεχές. μεταλαμβάνον δὲ ἀπορώτατά πη τοῦ νοητοῦ, καὶ δυσαλωτότατον αὐτὸ λέγοντες, οὐ ψευσόμεθα. καθόσον δὲ ἐκ τῶν προειρημένων δυνατὸν ἐφικνεῖσθαι τῆς φύσεως αὐτοῦ, τῇδ' ἄν τις ὀρθότατα λέγοι. πῦρ μὲν ἑκάστοτε αὐτοῦ, τὸ πεπυρωμένον μέρος φαίνεσθαι, τὸ δὲ ὑγρανθὲν, ὕδωρ. γῆν δὲ καὶ ἀέρα, καθόσον ἂν μιμήματα τούτων δέχηται. λόγῳ δὲ δὴ μᾶλλον τὸ τοιόνδε διοριζομένοις περὶ αὐτῶν διασκεπτέον.

odoris proprii, qvæ condentur, ſuſceptura videlicet humidos ſuccos odoraminum. Et qvi materiis mollibus, impreſſionique cedentibus, inſignire formas aliqvas volunt, purè lævigatas apparant, nec ullam omnino formam in apparatâ lævigatione apparere patiuntur: ſic ei, qvod omnibus rerum omnium formis, & figuris, æternæ vitæ, manſuriſqve per ſecula, rectè inſignietur, nulla omnino propria ſpecies falſâ opinione tribuenda eſt. Ideoq; facti, generati, viſibilis, matrem animalis, corporeæqve ſubſtantiæ receptaculum, neqve terram, neqve aqvam, nec verò ignem, vel aëra, nec qvicqvam aliud, qvod ex iis creatum eſt, nec verò ex qvibus hæc ipſa ſubſiſtunt, o) appellandum,
ſed inviſibilem potiùs ſpeciem qvandam, & informem capa- 66
citatem, mirâ qvâdam, & incomprehenſibili, ratione inter nullam & aliqvam ſubſtantiam, nec planè intelligibilem, nec planè ſenſilem, poſitam: ſed qvæ ex iis, qvæ in ea commotantur, intelligi tamen poſſe videatur. Ignis qvidem pars ejus ignita, humecta verò pars ejusdem aqvæ: ſi modo expertis rei pars ulla dici poteſt. Terra qvoqve, & aër, ratione illâ, ſi forte qvâ, ſimulacra eorum recipit in ſe, de qvibus ſingulis hujuſmodi tractatus inſtituendus videtur.

XLVI. Ἆρ' ἐστί τι πῦρ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ πάντα περὶ ὧν ἀεὶ λέγομεν οὕτως αὐτὰ καθ' αὐτὰ ἕκαστα ὄντα, ἢ ταῦτα ἅπερ καὶ βλέπομεν, ὅσα τε ἄλλα διὰ τοῦ σώματος αἰσθανόμεθα, μόνα ἐστὶ τοιαύτην ἔχοντα ἀλήθειαν, ἄλλα δὲ οὐκ ἔστι παρὰ ταῦτα οὐδαμῇ οὐδαμῶς. ἀλλὰ μάτην ἑκάστοτε εἶναί τι φαμὲν εἶδος ἑκάστου νοητὸν, τὸ δὲ οὐδὲν ἄρ' ἦν, πλὴν λόγος. οὔτε οὖν δὴ τὸ παρὸν ἄκριτον καὶ ἀδίκαστον ἀφέντα, ἄξιον φάναι διισχυριζόμενον ἔχειν οὕτως, οὔτ' ἐπὶ μήκει λόγου πάρεργον ἄλλο μῆκος ἐπεμβλητέον. εἰ δέ τις ὅρος ὁρισθεὶς μέγας διὰ βραχέων φανείη, τοῦτο μάλιστα καιριώτατον γένοιτ' ἄν. ὧδε οὖν τήν γ' ἐμὴν τίθεμαι ψῆφον αὐτός. εἰ μὲν νοῦς καὶ δόξα ἀληθής ἐστον δύο γένη, παντάπασιν εἶναι καθ' αὐτὰ ταῦτα ἀναίσθητα ὑφ' ἡμῶν, εἴδη νοούμενα μόνον. εἰ δ', ὥς τισι φαίνεται, δόξα ἀληθὴς νοῦ διαφέροιτο μηδὲν, πάνθ' ὁπόσα ἂν διὰ τοῦ σώματος αἰσθανώμεθα θετέον βεβαιότατα. δύο δὴ λεκτέον ἐκείνω, διότι χωρὶς γεγόνατον, ἀνομοίως τε ἔχετον. Τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν διὰ διδαχῆς, τὸ δ' ὑπὸ πειθοῦς ἡμῖν ἐγγίγνεται. Καὶ τὸ μὲν ἀεὶ μετὰ ἀληθοῦς λόγου, τὸ δὲ ἄλογον. καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον πειθοῖ, τὸ δὲ μεταπειστόν. καὶ τοῦ μὲν πάντα ἄνδρα μετέχειν φατέον, τοῦ δὲ θεούς. ἀνθρώπων δὲ γένος, βραχύ τι. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ὁμολογητέον μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταυτὰ ἔχον εἶδος, ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, οὔτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν, οὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν. ἀόρατον δὲ καὶ ἄλλως ἀναίσθητον, τοῦτο, ὃ δὴ νόησις εἴληχεν ἐπισκοπεῖν.

XLVI. Eſtne aliqvis ignis p) ſeorſū poſitus, & incommunicabilis: Item cæteræ ſpecies, qvas concipientes mente, dicimus ſeparatas à cœtu corporearum ſpecierum fore archetypa exemplaria rei ſenſilis, an hæc ſola ſunt, qvæ videntur, qvæqve corporis intentione ſentimus, Nec præter hæc ulla ſunt uſpiã, ſed fruſtra præſumitur eſſe intelligibiles ſpecies, qvarũ ſint imagines ſenſiles, eaſq; nihil aliud eſſe qvàm verba? Qvod qvidem neqve inexaminatum relinqvi placet, nec ad prolixum naturâ ſuâ tractatum, minimè pertinens ad rem agmen verborum addendum. At verò, ſi qvis amplæ rei finis diſceptationem compendio dirimet, hunc certè adſciſcere
operæ precium facientis eſt. Ipſe igitur 67
qvid de hâc re ſentiam, dicam. Si intellectus, q) itemq; vera opinio, duæ res ſunt: neceſſe eſt hæc ipſa per ſemet eſſe intellectu, potiùs qvam ſenſibus, aſſeqvenda. Sin verò ut qvibuſdam videtur, vera opinio ab intellectu nihil differt, omnia, qvæ corporea ſentimus, certa habenda ſunt. Sed opinor duo eſſe dicenda: r) propterea qvod utraq; magnâ differentiâ diſtant. Qvippe qvorum alterum doctrina nobis inſinuet, alterum perſuaſionis aſſumptio; & alterum qvidem ſemper cum ratione verâ, porrò ſine ullâ ratione alterum. Item alterum eorum nullâ perſuaſione traducibile, alterũ nutans, incertumq; ſemper, & deviabile. s) Qvid, qvod rectæ opinionis omnis homo t) particeps, intellectus verò Dei proprius, & paucorum admodum lectorum hominum? Qvod cùm ita ſit, fatendum eſt, eſſe ejuſmodi ſpeciem ſemotam à ſenſibus, in ſemet locatam u) ſine ortu, ſine occaſu: qvæ neqve in ſe recipit qvicqvam aliunde, neqve ipſa procedit ad aliud qvicqvam, inviſibilem, inſenſilem, ſoli mentis intentioni, animadverſioniqve, perſpicuam.

XLVII. Τὸ δὲ ὁμώνυμον, ὅμοιόν τε ἐκείνῳ, δεύτερον αἰσθητὸν, γεννητὸν, πεφορημένον ἀεὶ, γιγνόμενον ἔν τινι τόπῳ, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἀπολλύμενον, δόξῃ μετ' αἰσθήσεως περιληπτόν. τρίτον δὲ αὖ γένος ὂν τὸ τῆς χώρας ἀεὶ φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἕδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν,

XLVII. Porrò qvod ab hoc ſecundum eſt, nativum, ſenſibile, ſuſtentabile, conſiſtens aliqvo in loco, & rurſum cum immutatione,
& interitu, recedens: ſenſibus, & opinio- 68
ne, noſcendum. Tertium genus x) eſt loci, qvod ne ad interitum qvidem pertinet;

o) Bodlej. *ipſa ſunt*. p) infra p. 400. q) p. 401. r) Bodlej. *dicendum*. s) al. *derivabile*.
t) ita Bodlej. pro *omnis vir*. idem mox *electorum* pro *lectorum*. u) infra p. 402. x) p. 403.

αὐτὸ δὲ μετ᾽ ἀναισθησίας ἁπτὸν λογισμῷ τινι νόθῳ μόγις πιστόν. πρὸς ὃ δὴ καὶ ὀνειροπολοῦμεν βλέποντες, καί φαμεν ἀναγκαῖον εἶναί που τὸ ὂν ἅπαν ἔν τινι τόπῳ, καὶ κατέχον χώραν τινά, τὸ δὲ μήτε ἐν γῇ, μήτε που κατ᾽ οὐρανὸν, οὐδὲν εἶναι. ταῦτα δὲ πάντα καὶ τὰ τούτων ἀδελφὰ, καὶ περὶ τὴν ἄϋπνον καὶ ἀληθῶς φύσιν ὑπάρχουσαν, ὑπὸ ταύτης τῆς ὀνειρώξεως, οὐ δυνατοὶ γιγνόμεθα ἐγερθέντες διοριζόμενοι τἀληθὲς λέγειν. ὡς εἰκόνι μὲν, ἐπείπερ οὐδ᾽ αὐτὸ τοῦτο ἐφ᾽ ᾧ γέγονεν ἑαυτῆς ἐστιν, ἑτέρου δέ τινος ἀεὶ φέρεται φάντασμα. διὰ ταῦτα ἐν ἑτέρῳ προσήκει τινὶ γίγνεσθαι, οὐσίας ἁμωσγέπως ἀντεχομένην, ἢ μηδὲν τὸ παράπαν αὐτὴν εἶναι. τῷ δὲ ὄντως ὄντι, βοηθὸς ὁ δι᾽ ἀκριβείας ἀληθὴς λόγος, ὡς ἕως ἄν τι τὸ μὲν ἄλλο ᾖ, τὸ δὲ ἄλλο, οὐδέτερον ἐν οὐδετέρῳ ποτὲ γεγενημένον, ἓν ἅμα ταυτὸν, καὶ δύο γενήσεσθον.

ſedem porrò præbet iis, qvæ generantur: ſed ipſum ſine ſenſu tangentis tangitur, adulterinâ qvadam ratione opinabile. Deniqve, y) cùm idem animo intuemur, patimur qvod ſomniantes. Putamus enim neceſſe eſſe, ut omne, qvod eſt, in aliqvo ſit loco poſitum, regionemqve obtineat ullam. Porrò, qvod neqve in terrâ, neqve in cœlo ſit, minimè exiſtere. Ob qvam depravationem, itemqve alias conſangvineas, nec in reputatione qvidem, & conſideratione, verè exiſtentis vereqve pervigilis naturæ mente conſiſtimus, propter hujuſmodi ſomnia; cùm ne imaginari qvidem ullam hujus lubricæ ſpeciem, formamqve, valeamus. Propriam qvippe nullam habet, & habere omnes videtur, cùm intrà gremium ejus, converſione ad aliud ex alio formæ, transfigurantur. Idemq; hoc inter alteram aliqvam, & nullam, ſubſtantiã poſitum invenitur; ſuam nullam habet, nec tamen nihil eſt. At enim verè exiſtentiũ rerum aſſertio perſpicuâ rationis luce firmatur, dicendum qvidem hoc erit aliud, itemq; illud aliud; neutrum in altero poſſe conſiſtere: nec ſimul idem unum & duo fieri. 69

XLVIII. οὗτος μὲν δὴ παρὰ τῆς ἐμῆς ψήφου λογισθεὶς, ἐν κεφαλαίῳ δεδόσθω λόγος· ὄν τε καὶ χώραν καὶ γένεσιν εἶναι, τρία τριχῇ, καὶ πρὶν οὐρανὸν γενέσθαι. τὴν δὲ γενέσεως τιθήνην ὑγραινομένην καὶ πυρουμένην, καὶ τὰς γῆς τε καὶ ἀέρος μορφὰς δεχομένην, καὶ ὅσα τούτοις ἄλλα πάθη ξυνέπεται πάσχουσαν, παντοδαπὴν μὲν ἰδεῖν φαίνεσθαι. διὰ δὲ τὸ μήθ᾽ ὁμοίων δυνάμεων μήτ᾽ ἰσορρόπων ἐμπίπλασθαι, κατ᾽ οὐδὲν αὐτῆς ἰσορροπεῖν, ἀλλ᾽ ἀνωμάλως πάντῃ ταλαντουμένην, σείεσθαι μὲν ὑπ᾽ ἐκείνων αὐτὴν, κινουμένην δ᾽ αὖ πάλιν ἐκεῖνα σείειν. τὰ δὲ κινούμενα, ἄλλα ἄλλοσε ἀεὶ φέρεσθαι διακρινόμενα. ὥσπερ τὰ ὑπὸ τῶν πλοκάμων τε καὶ ὀργάνων τῶν περὶ τὴν τοῦ σίτου κάθαρσιν σειόμενα καὶ ἀναλικμώμενα, τὰ μὲν πυκνὰ καὶ βαρέα, ἄλλῃ. τὰ δὲ μανὰ καὶ κοῦφα, εἰς ἑτέραν ἵζει φερόμενα ἕδραν. τότε οὕτω τὰ τέτταρα γένη σειόμενα ὑπὸ τῆς δεξαμένης, κινουμένης αὐτῆς, οἷον ὀργάνου σεισμὸν παρέχοντος, τὰ μὲν ἀνομοιότατα πλεῖστον αὐτὰ ἀφ᾽ αὑτῶν ὁρίζειν, τὰ δ᾽ ὁμοιότατα πάλιν εἰς ταυτὸ ξυνωθεῖν. διὸ δὴ καὶ χώραν ταῦτα ἄλλα ἄλλην ἴσχειν πρὶν καὶ τὸ πᾶν ἐξ αὐτῶν διακοσμηθὲν γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν δὴ πρὸ τούτου πάντα ταῦτ᾽ ἔχειν, ἀλόγως καὶ ἀμέτρως.

XLVIII. Hæc eſt z) meæ qvidem ſententiæ mens; eſſe, & ante mundi qvoqve ſenſilis exornationem fuiſſe, tria hæc; exiſtens, locum, generationem. Igitur generationis nutriculam humectatam modò, modò ignitam; terræqve item, & aëris, formas ſuſcipientem, cæteraſqve pediſſeqvas paſſiones perpetientem, omniformi viſu videri. Qvod tamen privatim neqve ſimilibus viribus, neqve exæqvatis potentiis, inſtruatur, nihil eſſe ejus æqvale, ſed undiqve vergentem, & in pronum, vel abſonum, præponderantem. Agitari qvidem materiis agitantibus, invicemq; reciproco impulſu a) pulſare, atq; agitare, materias. Ex qvo fluctu turbatas materias in diverſa raptari, diſcerniqve à ſe: perinde, ut qvæ in frumenti purgatione piſtoriis inſtrumentis motu, & excuſſione, diſcerni videmus; gravia qvidem, & ſolida, deorſum: tenuia verò, & levia, in aliam partem. Sic illa qvatuor veluti in Euripo fluctuante b) jactari: vel machinâ qvâdam factâ ad motus ciendos diſſimillima qvæqve à diſſimillimis plurimum, aliqvâ verò ſimilitudine ſociata neqvaqvam diſparari: proptereaqve ſedibus fuiſſe diviſa, ante mundi ſcilicet exornationem. At tunc qvidem erat hujuſmodi rationis expers rerum inordinata confuſio. 70

XLIX. ὅτε δ᾽ ἐπεχειρεῖτο κοσμεῖσθαι τὸ πᾶν, πῦρ πρῶτον καὶ γῆν, καὶ ἀέρα καὶ ὕδωρ, ἴχνη μὲν ἔχοντα αὐτῶν ἄττα, παντάπασι μὴν διακείμενα, ὥσπερ εἰκὸς ἔχειν ἅπαν ὅταν ἀπῇ τινος θεὸς, οὕτω δὴ τότε πεφυκότα ταῦτα, πρῶτον διεσχηματίσατο εἴδεσί τε καὶ ἀριθμοῖς. τὸ δὲ ᾗ δυνατὸν, ὡς κάλλιστά τε καὶ ἄριστα ἐξ οὐχ οὕτως ἐχόντων, τὸν θεὸν αὐτὰ ξυνιστάναι, παρὰ πάντα ἡμῖν, ὡς ἀεὶ τοῦτο λεγόμενον ὑπαρχέτω. νῦν δ᾽ οὖν τὴν διάταξιν αὐτῶν ἐπιχειρητέον ἑκάστων καὶ γένεσιν, ἀήθει λόγῳ πρὸς ὑμᾶς δηλοῦν. ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ μετέχετε τῶν κατὰ παίδευσιν ὁδῶν, δι᾽ ὧν ἐνδείκνυσθαι τὰ λεγόμενα ἀνάγκη, συνέψεσθε.

XLIX. Sed ubi cuncta redigi ad modum placuit; ignem primò, terram, & aëra, atqve aqvam, concionavit opifex Deus: non talia ut nunc ſunt, ſed qvæ præferrent elementorum veſtigia, in eo ſqvalore, ac deformitate, qvæ apparet in iis, in qvibus deeſt divina proſpicientia. c) Nunc verò ſingulis luce ac ſpecie tributâ, numerus qvoqve illuſtratorum omnium genituram ſeqvebatur, pulchris omnibus ex non talibus qvondam inſtitutis. Nunc d) jam ordinationem, genituramqve, eorum ſingillatim demonſtrari convenit; novo qvidem, & inviſitato, e) genere demonſtrationis: veriũ vobis, qvi omnes eruditionis ingenuæ vias peragraveritis, neqve incognito, & ex levi admonitione perſpicuo.

CHAL-

y) Infra p. 404. z) p. 405. a) MS. Bodlei. *pulſu*. b) p. 406. c) ita leg. pro *perſpicientia*.
d) p. 407. e) ibid. *inuſitato*. Rectius: licet vocabulum *inviſitari* alioqvi tritum pro non viſo, bonis ſcriptoribus.

CHALCIDII V. C.

In Timæum

PLATONIS

Commentarius.

I.

71 TIMÆUS PLATONIS, A Veteribus a) difficilis habitus eſt, atque exiſtimatus, ad intelligendum: non ex imbecillitate ſermonis, b) obſcuritate natâ, quid enim illo viro promptius? ſed quia legentes artificioſæ rationis, quæ operatur in explicandis rerum quæſtionibus, uſum non habebant: ſtyli genere ſic inſtituto, non ut alienigenis, c) ſed propriis quæſtionum probationibus, id quod in tractatum venerat, oſtenderetur. Illa enim demum certa eſt probatio, quæ congruis accommodatiſque rationibus quæſtiones revelat. Ut, ſi de motu ſtellarum aliqua oriatur cunctatio, ex eâ diſciplinâ, quæ Aſtrologia d) dicitur, demanet aſſertio. Si de
72 fidium varietate, & de eo, qui ex diverſis vocibus ſoniſque naſcitur, concentu, tractatus habeatur: muſicæ remediis cunctatio ſopiatur. Et prorſus teneatur id inſtitutum, quod à peritiſſimis medicis usquequaque obſervari ſolet, cum pro naturâ vulnerum auxilia medicamentorum adhibent in medendo.

II. In hoc porro libro cum de ſtatu agatur univerſæ rei, e) omniumque eorum, quæ mundus complectitur, cauſa & ratio præſtetur: neceſſe fuit multas, & varias, exiſtere quæſtiones; De planis figuris, De ſolidis corporibus, De incorporatione animæ vivificantis ſenſilem mundum; De motu ejus, & agitatione perpetua; De ſtellarum diſcurſibus, ratis, & errantibus. f) Cunctis certarum diſciplinarum artificialibus remediis occurrendum erat, Arithmeticis, Aſtronomicis, Geometricis, Muſicis: quo ſingulæ res domeſticis, & conſanguineis rationibus explicarentur. Ideoque iis, qui in artificialium uſu non fuerant, tanquam alienigenum g) ſermonem ignorantibus minimè probabantur. Porro aliis, qui unam aliquam ex diſciplinis perceperant, id ſolum, quod ſciebant, recognoſcentibus probabatur; cætera ignorationis 73
obſcuro latebant.

III. Ex quo apparet, hoc opus illis propemodum ſolis elaboratum eſſe, ac videri, qui fuerant h) in omnium hujusmodi ſcientiarum uſu, atque exercitatione, verſati;

Aaaa quos

a) Hinc illud πλῆθος ἐξηγητῶν & interpretum Timæi Platonici, eorumque inter ſe diſſenſus atque ἀμφισβήτησις γραψάντων καὶ ἀντιγραψάντων ἀλλήλοις, ut notat Proclus. Numerorum præcipue rationes, quorum obſcuritas etiam in proverbium abiit, plerique quod non intelligerent, cum cætera Timæi interpretarentur, plane intactas reliquerunt teſte Sexto Empirico contra Grammaticos p. 60. Cicero lib. 2. de finibus cap. 5. *Eſt cum rerum obſcuritas non verborum facit ut non intelligatur oratio, qualis eſt in Timæo Platonis.*

b) Chalcidius infra p. 420. *Iuxta dicentem fit obſcuritas, cum vel ſtudio dataque opera dogma ſuum velat auctor, ut fecerunt Ariſtoteles & Heraclitus: vel imbecillitate ſermonis.* Hinc patet male in Meurſii editione poſt *imbecillitate*, poſitam eſſe στιγμήν.

c) Vir doctus ſcribit *alienis*. Sed Crotone ſanior eſt lectio *alienigenis*. Sic infra 1 *tanquam alienigenum ſermonem ignorantibus minime probabantur* Quas viciſſim mox *proprias*, has alibi *conſanguineas* vocat probationes, alii *cognatas*. Boethius lib. 3. de Conſolat. Philoſophiæ, proſa 12. *quod ſi rationes quoque non extra petitas ſed intra rei quam tractabimus ambitum collocatas agitavimus, nihil eſt quod admirere, quum Platone ſanciente didiceris cognatos de quibus loquimur rebus oportere eſſe ſermones.*

d) Aſtrologiæ & Aſtronomiæ vocabulo promiſcue utitur, quod ab aliis etiam fieri veteribus notavi ad Sextum Empiricum contra Aſtrologos.

e) *Univerſa rei* i. e. mundi, qui Tullio *univerſitas*. Noſter infra p. 98. *at vero cum de mundi, hoc eſt univerſa rei conſtitutione tractetur.* p. 211. *quo ſit plena perfectaque univerſa res*

f) *Diſcurſibus* i. e. motibus & gyratione ac periodis ſiderum. Stellæ *rata* noſtro frequenter, quas communiter fixas appellamus.

g) *Alienigenum* hoc loco vocat, qui licet ſit conſanguineus cognatusque illi arti de qua ſermo eſt, tamen alienus eſt ac veluti barbarus non intelligentibus & artis illius penitus ignaris.

h) Pro *fuerant* malim legere *fuerint*.

CICERO.

vius etiam jactabitur, & in ſuis moribus ſimillimas figurat pecudum & ferarum transferetur: neq; malorum terminum prius aſpiciet, quàm illam ſeqvi cœperit converſionem qvam habebat in ſe ipſe ejuſdem & unius ſimul innatam & inſitam. Qvod tum eveniet, qvum illa qvæ ex igne, aere, aqva atqve terra, turbulenta & rationis expertia inſederint, demiqve ratione depulerit, & ad primam atq; optimam affectionem animi pervenerit.

τρόπου γενέσεως, εἴς τινα τοιαύτην ἀεὶ μεταβάλλοι θήρειον φύσιν· ἀλλάττων τε οὐ πρότερον πόνων λήξει, πρὶν τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιόδῳ τῇ ἐν αὐτῷ ξυνεπισπώμενος τὸν πολὺν ὄχλον καὶ ὕστερον προσφύντα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς, θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα λόγῳ κρατήσας, εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἀφίκοιτο εἶδος ἕξεως.

cunctæ generationis tempore: nec à vitiis intemperantiâqve diſcedentibus, z) tamen pœnam, rejectionemq; in deteriora, non ceſſare: donec inſtituto, meritiſqve, congruas immanium ferarum induant formas. Pauſamqve malorum a) non prius fore, qvàm conſecuta eas rata, & eadem ſemper, volucris illa mundi circumactio, cuncta earum vitia ex igni, & aqvâ, terrâqve & aëre contracta, omnemqve illuviem, deterſerit: inconſultis, & immoderatis, erroribus ad modum rationis, temperiemq;, b) redactis: 47
qvo poſitis ſordibus expiatæ, purificatæqve, demum ad antiqvi vultus honeſtatem pertingere c) mereantur.

XXIX. Qvæ qvum ita deſignaſſet, ſeſeqve, ſi qvid poſtea fraudis aut vitii eveniſſet, extra omnem culpam cauſamq; poſuiſſet, alios in terram, alios in lunam, alios in reliqvas mundi partes, qvæ ſunt ad ſpatiorum temporis ſignificationem notæ conſtitutæ, ſpargens qvaſi ſerebat. Poſt autem ſationem eam, Diis, ut ita dicam, junioribus permiſit ut corpora mortalia effingerent, quantúmq; eſſet reliqvum ex humano animo, qvod deberet accedere, id omne & qvæ ſeqventia eſſent, perpolirent & abſolverent: deinde ut huic animanti principem ſe ducemq; præberet, vitamq; ejus pulcherrimè regeret & gubernaret: niſi qvatenus ipſe ſua culpa ſibi aliqvid miſeriæ qværeret.

XXIX. Διαθεσμοθετήσας δὲ πάντα αὐτοῖς ταῦτα, ἵνα τῆς ἔπειτα εἴη κακίας ἑκάστων ἀναίτιος, ἔσπειρε τοὺς μὲν εἰς Ἥλιον, τοὺς δὲ εἰς Σελήνην, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα ὄργανα χρόνου. τὸ δὲ μετὰ τὸν σπόρον, τοῖς νέοις παρέδωκε θεοῖς σώματα πλάττειν θνητά, τό, τε ἐπίλοιπον ὅσον ἔτι ψυχῆς ἀνθρωπίνης δέον προσγενέσθαι, τοῦτο καὶ πάνθ' ὅσα ἀκόλουθα ἐκείνοις ἀπεργασαμένους ἄρχειν, καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῶον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο αἴτιον.

XXIX. Qvibus cunctis fatalium legum promulgationibus in iſtum modum patefactis, & expoſitis; ne qva penes ſe deinceps ex reticentiâ noxæ reſideret auctoritas; ſementem fecit ejuſmodi Deus: ut partim in terrâ, partim in lunâ, generis humani jacerentur exordia; partim in cæteris, qvæ inſtrumenta ſunt temporis. Ea porrò officia, qvæ ſementem ſeqvuntur, factis à ſe Diis, ut dixeram, injunxit; maximeqve formandorum corporum curâ mortalium: ac ſi qva pars etiam tunc hominis animæ reſidua ſupereſſet, cujus conſtitutioni navanda opera videretur, cæteraqve omnia, conſeqventer aggrederentur hortatus eſt, qvæ operis perfectio, rerumqve ordo, depoſceret: proqve viribus eniterentur, ut qvàm optimè natura mortalis regeretur, exceptis improſperitatibus: qvarum eſſet auctoritas, & cauſa, penes ipſos.

XXX. Atqve is qvidem qui cuncta compoſuit, conſtanter in ſua manebat ſtatu: qui autem erant ab eo creati, qvum parentis ordinem cognoviſſent, hunc ſeqvebantur. Itaqve qvum accepiſſent immortale principium mortalis animantis, imitantes genitorem & effectorem ſui, particulas ignis & terræ & aqvæ & aëris à mundo,

XXX. Καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας, ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει· μένοντος δὲ νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν, ἐπείθοντο αὐτῇ, καὶ λαβόντες ἀθάνατον ἀρχὴν θνητοῦ ζῴου, μιμούμενοι τὸν σφέτερον δημιουργὸν, πυρὸς καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου δανειζόμενοι μόρια, ὡς ἀποδοθησόμενα

XXX. Qvibus d) in iſtum modum digeſtis omnibus, cùm in propoſito rerum Creator maneret, intelligentes juſſionem Patris filii, juxta mandatam informationē immortali ſumpto 48
initio mortalis animantis, ex mundi materiis, e) igni, terrâq;, & aqvâ, cùm ſpiritu, fœnus elementarium mutuati; qvod redderetur cùm opus foret, ea, qvæ acceperant, conglutinabant.

Non

z) al. *deſciſcentibus* vel *deſiſtentibus*. a) Infra p. 350. b) Bodlej. *ad modum rationiq; temperiem*. c) al. *pertinere*. d) Infra p. 334. e) p. 351.

*quæ rurſus redderent, mutuabantur, easq; inter ſe copulabant: haud iiſdem vinculis quibus ipſi erant colligati, ſed talibus quæ cerni non poſſent propter parvitatem, crebris quaſi cuneolis injectis, unum efficiebant ex omnibus corpus: itemq; in eo influente atq; effluente animo divino ambitus illigabant. Itaq; illi in flumen immerſi, neq; tenebant, neq; tenebantur, ſed vi magna tum ferebant, tum ferebantur. Ita totum animal movebatur illud quidem, ſed immoderate & fortuitò, ut ſex motibus veheretur: nam & antè & ponè, ad levam & ad dextram, & ſurſum & deorſum, modò huc modò illuc * * ſex oras regionesqve verſus errans procedebat.*

πάλιν, εἰς ταὐτὸ λαμβανόμενα ξυνεκόλλων, οὐ τοῖς ἀλύτοις οἷς αὐτοὶ ξυνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυντήκοντες, ἓν ἐξ ἁπάντων ἀπεργαζόμενοι σῶμα ἕκαστον, τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέδουν εἰς ἐπίρρυτον σῶμα καὶ ἀπόρρυτον. αἱ δὲ εἰς ποταμὸν ἐνδεθεῖσαι πολὺν, οὔτ' ἐκράτουν οὔτ' ἐκρατοῦντο, βίᾳ δὲ ἐφέροντο καὶ ἔφερον. ὥς τε τὸ μὲν ὅλον κινεῖσθαι ζῶον, ἀτάκτως μὴν ὅπῃ τύχῃ προϊέναι, καὶ ἀλόγως, τὰς ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἔχον. εἴς τε γὰρ τὸ πρόσθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ πάλιν εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, κάτω τε καὶ ἄνω, καὶ πάντῃ κατὰ τοὺς ἓξ τόπους, πλανώμενα προῄει.

Non iiſdem qvibus ipſi nexibus; ſed aliis, ob incomprehenſibilem brevitatem inviſibilibus, gomfis. Itaqve apparatæ materiæ circuitus immortalis animæ circumligabant irriguo fluidoqve corpori. Circuitus porrò, f) ut torrenti rapido, defluoq;, obligati, neqve tenebant neqve tenebantur; ſed ita vi ferebant, & vi ferebantur invicem: ut totum qvidem animal moveretur, præcipiti tamē, & inordinatâ, jactatione: qvippe cùm ſex ſine ratione motibus raptaretur: ultro, citro, dextrorſum, ſiniſtrorſum, & item ſurſum, deorſumqve, pergens, atqve oberrans.

XXXI. Πολλοῦ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύζοντος καὶ ἀπορρέοντος κύματος, ὃ τὴν τροφὴν παρεῖχεν, ἔτι μείζω θόρυβον ἀπηργάζετο τὰ τῶν προσπιπτόντων παθήματα ἑκάστοις, ὅτε πυρὶ προσκρούσειε τὸ σῶμα τινὸς ἔξωθεν ἀλλοτρίῳ περιτυχὸν, ἢ καὶ στερεῷ γῆς, ὑγροῖς τε ὀλισθήμασιν ὑδάτων, εἴτε ζάλῃ πνευμάτων ὑπ' ἀέρος φερομένων καταληφθείη, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων διὰ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις ἐπὶ τὴν ψυχὴν φερόμεναι προσπίπτοιεν, αἳ δὴ καὶ ἔπειτα διὰ ταῦτα ἐκλήθησάν τε καὶ νῦν ἔτι αἰσθήσεις συνάπασαι κέκληνται. καὶ δὴ καὶ τότε ἐν τῷ παρόντι πλείστην καὶ μεγίστην παρεχόμεναι κίνησιν μετὰ τοῦ ῥέοντος ἐνδελεχῶς ὀχετοῦ κινοῦσαι, καὶ σφοδρῶς σείουσαι τὰς τῆς ψυχῆς περιόδους, τὴν μὲν ταὐτοῦ παντάπασιν ἐπέδησαν ἐναντία αὐτῇ ῥέουσαι, καὶ ἐπέσχον ἄρχουσαν καὶ ἰοῦσαν. τὴν δὲ αὖ θατέρου διέσεισαν, ὥστε τὰς τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου τρεῖς ἑκατέρας ἀποστάσεις, καὶ τὰς τῶν ἡμιολίων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων μεσότητας καὶ ξυνδέσεις, ἐπειδὴ παντελῶς λυταὶ οὐκ ἦσαν καὶ πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος, πάσας μὲν στρέψαι στροφὰς, πάσας δὲ κλάσεις καὶ διαφορὰς τῶν κύκλων ἐμποιεῖν, ὁσαχῇ περ ἦν δυνατὸν, ὥστε μετ' ἀλλήλων μόγις συνεχομένας φέρεσθαι μὲν, ἀλόγως δὲ φέρεσθαι, τοτὲ μὲν ἐναντίας, τοτὲ δὲ πλαγίας, τοτὲ ὑπτίας. οἷον ὅταν τις ὕπτιος ἐρείσας τὴν κεφαλὴν μὲν ἐπὶ γῆς, τοὺς δὲ πόδας προσβαλὼν ἄνω ἔχῃ πρός τινι, τότε ἐν τούτῳ τῷ πάθει τοῦ τε πάσχοντος καὶ τῶν ὁρώντων, τά τε δεξιὰ ἀριστερὰ, καὶ τὰ

XXXI. Immenſo quippe irrigante, & immoderatè effluentè, gurgite; ex qvo cibus, & alimenta, comparabantur; multo major extrinſecus turba conflictatioqve vexabat: cùm corpus aliqvod in raptatu incurriſſet ignis offenſionem, vel etiam terrenam comploſionem, ſimiliter aqvæ lubricas, violentaſqve ventorum procellas, hiſqve interpellationibus omnibus per corpus ad animam commeantibus, ſtimulata mens æſtuaret. Qvi qvidem æſtus propterea & 49
initio, & nunc uſqve, ſenſus cognominantur, maximos violentoſqve motus cientes; cùm naturali derivatione jugiter, & ſine intermiſſione, effluente, circuitus animæ quaſi quibuſdam turbinibus ſimul qvatiunt, illum qvidem providum ejus conſultumqve motum, ſcilicet ejuſdem circuli, cujus eſt orbiculata circumvolutatio, ſtatuentes: & contra, qvàm illa movetur, operantes, imperiumqve ejus reſpuentes. At verò diverſi circuli diverſis motibus incertiſqve famulantes, uſqve adeo ut, qvia limites duplicis illius & triplicis qvantitatis, & item intervalla terna, per utrunqve latus epitritorum, ſeſcuplorumqve, & item epogdoorum, medietatibus confirmata, diſſolvi à nullo, qvàm ab eo ſolo, qvi junxerat, poterant: omni tamen jactationis genere diu vexarent, g) adverſis motibus ſibi invicem animam, totamqve ejus ſubſtantiam, diverſè diſtrahentes: ut una qvidem feratur cùm confirmationis ſuæ nexibus, verùm ſine ratione, utpote motibus diſcordantibus, & depravante rectum iter ſenſuum illecebrâ. Propterea varias inclinationes animæ exiſtere, & obliqvas, & contrarias, & item reſupinis caſibus 50
ſimiles: ut ſi qvis, h) naturalē membris regionem

f) Infra p. 352.   g) Bodlej. *devexarent.*   h) Infra p. 354.

ἀριστερὰ δεξιὰ, ἑκατέροις τὰ ἑκατέρων φαντάζεται. ταυτὸ δὴ τοῦτο καὶ τοιαῦτα ἕτερα αἱ περιφοραὶ πάσχουσαι σφοδρῶς, ὅταν γέ τῳ τῶν ἔξωθεν τοῦ ταυτοῦ γένους ἢ τοῦ θατέρου περιτύχωσι, τότε ταυτόν τῳ καὶ θάτερόν του, τἀναντία τῶν ἀληθῶν προσαγορεύουσαι, ψευδεῖς καὶ ἀνόητοι γεγόνασιν, οὐδεμία τέ ἐν αὐταῖς τότε περίοδος ἄρχουσα οὐδ᾽ ἡγεμών ἐστιν. ἂν δ᾽ αὖ ἔξωθεν αἰσθήσεις τινὲς φερόμεναι καὶ προσπεσοῦσαι, ξυνεπισπάσωνται καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἅπαν κύτος, τόθ᾽ αὗται κρατούμεναι, κρατεῖν δοκοῦσι. καὶ διὰ πάντα ταῦτα τὰ πάθη νῦν κατ᾽ ἀρχάς, ἄνους ψυχὴ γίγνεται τοπρῶτον, ὅταν σώματι ἐνδεθῇ θνητῷ.

XXXII. ὅταν δὲ τὸ τῆς αὔξης καὶ τροφῆς ἔλαττον ἐπίῃ ῥεῦμα, πάλιν δὲ αἱ περίοδοι λαμβανόμεναι γαλήνης, τὴν αὐτῶν ὁδὸν ἴωσι, καὶ καθιστῶνται μᾶλλον ἐπιόντος τοῦ χρόνου, τότε ἤδη πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἰόντων σχῆμα ἑκάστων τῶν κύκλων αἱ περιφοραὶ κατευθυνόμεναι, τό, τε θάτερον καὶ τὸ ταυτὸ προσαγορεύουσαι κατ᾽ ὀρθὸν, ἔμφρονα τὸν ἔχοντα αὐτὰς γιγνόμενον ἀποτελοῦσιν. ἂν μὲν οὖν δὴ καὶ συνεπιλαμβάνηταί τις ὀρθὴ τροφὴ παιδεύσεως. ὁλόκληρος ὑγιής τε παντελῶς, τὴν μεγίστην ἀποφυγὼν νόσον, γίγνεται· καταμελήσας δὲ, χωλὴν τοῦ βίου διαπορευθεὶς ζωὴν, ἀτελὴς καὶ ἀνόητος εἰς ᾅδου πάλιν ἔρχεται. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερά ποτε γίγνεται.

XXXIII. Περὶ δὲ τῶν νῦν προτεθέντων δεῖ διελθεῖν ἀκριβέστερον. τὰ δὲ πρὸ τούτων περὶ σωμάτων κατὰ μέρη τῆς γενέσεως, καὶ περὶ ψυχῆς, δι᾽ ἅς τε αἰτίας καὶ προνοίας γέγονε θεῶν, τοῦ μάλιστα εἰκότος ἀντεχομένοις, οὕτω καὶ κατὰ ταῦτα πορευομένοις, διεξιτέον. τὰς μὲν οὖν θείας περιόδους δύο οὔσας, τὸ τοῦ παντὸς σχῆμα ἀπομιμησάμενοι περιφερὲς ὄν, εἰς σφαιροειδὲς σῶμα ἐνέδησαν, τοῦτο ὃ δὴ νῦν κεφαλὴν ἐπονομάζομεν ὃ θειότατόν τε ἐστὶ καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν. ᾧ καὶ πᾶν τὸ σῶμα παρέδοσαν ὑπηρεσίαν αὐτῷ ξυναθροίσαντες θεοὶ, κατανοήσαντες ὅτι πασῶν ὅσαι κινήσεις ἔσοιντο, μετέχοι. ἵν᾽ οὖν μὴ κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς, ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπὰ ἐχούσης, ἀποροῖ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθεν δὲ ἐκβαίνειν, ὄχημ᾽ αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδοσαν. ὅθεν δὴ μῆκος τὸ σῶμα ἔσχεν·

nem mutans, caput pro pedibus ſolo figat; pedes in altum pro capite ſuſtollat: tunc opinor tam ejus qvi patitur, qvàm eorum qvi ſpectant, dextræ qvidem partes, ſiniſtræ; ſiniſtræ verò, dextræ videntur. Invicem idipſum qvoqve animæ circuitus patiuntur. Proptereaqve errant in ejuſdem diverſiqve generis contemplatione: cùm qvod diverſum, idem: & qvod idem eſt, diverſum, imbecillitate diſcernendi autumant. Eſtqve hæc earum plena erroris, & falſitatis, opinio; orta ex depravatione ſenſuum: nec habet ullum certum ducem talis peragratio. Cumq; extrapoſiti ſenſus pulſarint animam vehementius, omnemque eam poſſederint; tunc illa ſubjugata, & ſerviens, pontificium aliqvod, poteſtatemqve, retinere falſò putatur, eademqve paſſionibus ægra, & initio cùm incorporata eſt, & qvamdiu perinde afficietur, amens erit.

XXXII. At poſtqvam incrementi nutricationiſqve tenui jam rivo meatus effluet, animæq; circuitus tranqvilliore motu viam ſuam peraget, proceſſuqve temporis ſedatiores erunt; *utpote qvæ à naturæ ſuæ motu
competenti minimè exorbitent: facile jam 51
diverſæ naturæ vitia, bonitatemqve, & honeſtatem ſemper ejuſdem, cum alterius appetitu; alterius verò deteſtatione, ſecernent: hominemqve ita inſtitutum plenâ, & incolumi, prudentiâ tuebuntur. Ac ſi i) ad hunc ſtatū k) accedat auxiliatrix eruditionis honeſtæ, moderationiſqve, diligentia; immunis omni perturbatione, atqve ægritudine, ducet ævum. Si negliget, claudum iter vitæ ſerpens cum familiari demum ſtultitiâ revocabitur ad inferna. Sed hæc qvidem novíſſimè provenient, meritis jam vitæ locatis.

XXXIII. Nunc verò divinæ providentiæ penſum ſpectare convenit ex membrorum rationabili l) conformatione, qvæ, ſuſcipiendo vitali vigori, cœleſtis apparabat proſpicientia. Principio figuram capitis m) divinæ poteſtates, qvibus informandi corporis erat officium concreditum, ex mundi figurâ mutuatæ, teretem globoſamqve finxerunt. eidemqve duos circuitus venerandæ divinitatis innexuerunt. Eſt autem caput præter cæterum corpus honoratius, & optimati qvâdam eminentiâ, cui reliqva membra dominanti n) parent, atq; obſeqvuntur, jure meritoqve ſubjecta; ne ſine ſede humiliter in imo planè jacens, aſperas, cum movere-
tur, terrenarū lacunarum offenſiones o) pro- 52
clivitatis, & item declivitatis, incurreret: maximè cui neceſſe eſſet cuncta motuum genera experiri. Hâc igitur de cauſâ vehiculo corporis, utpote arx, ſuſtinetur. Addita eſt

i) Ita Rigalt. pro *At ſi.* k) al. *modum.* l) in Bodlej. deeſt *rationabili.* m) Infra p. 355. n) Rigalt. *cujus r. m. dominatui.* o) p. 363.

ὀκτατά τι κῶλα καὶ καμπὰ ἔφυσε τέτταρα, θεοῦ μηχανησαμένου πορείαν. οἷς ἀντιλαμβανόμενον καὶ ἀπερειδόμενον, διὰ πάντων τόπων πορεύεσθαι δυνατὸν γέγονε, τὴν τοῦ θειοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρον οἴκησιν ἐπάνωθεν ἡμῶν. σκέλη μὲν οὖν χεῖρές τε ταύτῃ καὶ διὰ ταῦτα πᾶσι προσέφυ. τοῦ δ' ὄπισθεν τὸ πρόσθεν τιμιώτερον καὶ ἀρχικώτερον νομίζοντες θεοί, ταύτῃ τὸ πολὺ τῆς πορείας ἡμῖν ἔδοσαν. ἔδει δὴ διωρισμένον ἔχειν καὶ ἀνόμοιον τὸ πρόσθεν τοῦ σώματος ἄνθρωπον. διὸ πρῶτον μὲν περὶ τὸ τῆς κεφαλῆς κύτος ὑποθέντες αὐτόσε τὸ πρόσωπον, ὄργανα ἐνέδησαν τούτῳ πάσῃ τῇ τῆς ψυχῆς προνοίᾳ. καὶ διετάξαντο μέτοχον ἡγεμονίας τοῦτ' εἶναι τὸ κατὰ φύσιν πρόσθεν. τῶν δὲ ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκτήναντο ὄμματα, τοιᾶδε ἐνδήσαντες αἰτίᾳ.

XXXIV. Τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν κάειν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ παρέχειν φῶς ἥμερον, οἰκεῖον ἑκάστης ἡμέρας, σῶμα ἐμηχανήσατο γίγνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν ἀδελφὸν ὂν τούτου πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνόν, ὅλον μέν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον ξυμπιλήσαντες τῶν ὀμμάτων· ὥστε τὸ μὲν ἄλλο ὅσον παχύτερον, στέγειν πᾶν, τὸ τοιοῦτο δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν. ὅταν οὖν μεθημερινὸν ᾖ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῦμα, τότε ἐκπῖπτον, ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγὲς γενόμενον, ἓν σῶμα οἰκειωθὲν, ξυνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπῃ περ ἂν ἀντερείδῃ τὸ προσπῖπτον ἔνδοθεν, πρὸς ὃ τὸ ἔξω ξυνέπεσεν. ὁμοιοπαθὲς δὴ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, ὅτου τε ἂν αὐτό ποτε ἐφάπτηται, καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις διαδιδὸν, εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἴσθησιν παρέσχετο ταύτην, ᾗ δὴ ὁρᾶν φαμεν. ἀπελθόντος δὲ εἰς νύκτα τοῦ συγγενοῦς πυρὸς, ἀποτέτμηται. πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιὸν ἀλλοιοῦταί τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, συμφυὲς οὐκέτι τῷ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅ τε πῦρ οὐκ ἔχοντι. παύεταί τε οὖν ὁρῶν, ἔτι δὲ ἐπαγωγὸν γίγνεται ὕπνου. σωτηρίαν γὰρ ἣν οἱ θεοὶ ἕνεκα τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν, ὅταν ταῦτα ξυμμύσῃ, καθείργνυσι τὴν τοῦ πυρὸς ἔνδον δύναμιν. ἡ δὲ, διαχεῖται καὶ ὁμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις· ὁμαλυνθεισῶν δὲ, ἡσυχία γίγνεται. γενομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας, βραχυόνειρος ὕπνος ἐμπίπτει. καταλειφθεισῶν δέ τινων κινήσεων μειζόνων, οἷαι καὶ ἐν οἵοις ἂν τόποις λείπωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχετο ἀφομοιωθέντα ἐντὸς, ἔξω τε ἐγερθεῖσιν ἀπομνημονευόμενα φαντάσματα.

eſt circum qvoqve & brachiorum porrigibilis, & flexuoſa, ſubſtantia: ut tenendi, vel omittendi, p) progrediendi, reſiſtendiq; uſus ex arbitrio præſto foret: eminente divino capitis geſtamine. Progrediendi porrò commodius officium, qvàm recedendi, rata divina mens, ire ulterius mage, qvàm receſſim voluit moveri. Priores qvoqve corporis partes meliores poſterioribus judicans, in homine primò omnium è regione certâ capitis, perſonam vultus ſubdidit: eamqve appellavit faciem: eidemqve inſtrumenta, qvæ adminicularentur, providis animæ motibus aſſignavit. Ex qvibus primi luciferi oculorum orbes coruſcant, hâc de cauſâ dati.

XXXIV. Duæ ſunt, q) opinor, virtutes ignis; altera edax, & peremptoria; altera mulcebris innoxio lumine. Huic igitur, ex qvâ lux diem invehens panditur, domeſticum & familiare corpus oculorum divinæ poteſtates commentæ ſunt. Intimum ſiqvidem 53
noſtri corporis ignem; utpote germanum ignis pellucidi, ſereni, & defæcati liqvoris, per oculos fluere, ac demanare, voluerunt: ut per læves, congeſtoſqve, & tanqvam firmiore ſoliditate pandos orbes luminum, qvorum tamen eſſet anguſta medietas ſubtilior, ſerenus ignis per eandem efflueret medietatem. Itaqve r) cùm diurnum jubar ſe applicat viſus fuſioni, tunc nimirum incurrentia ſemet invicem duo ſimilia in unius corporis ſpeciem cohærent: qvo concurrunt oculorum acies emicantes: qvoqve effluentis intimæ fuſionis acies contiguæ imaginis occurſu repercutitur. Totum igitur hoc ſimilem eandemqve ſortitum paſſionem, & ob indifferentem ſimilitudinem ejuſdem paſſionis effectum, cùm qvid aliud tangit, vel ipſum ab alio tangitur, tactuum motu diffundens ſe per omne corpus, perqve corpus uſqve ad animam porrigens, s) ſenſum efficit, qvi viſus vocatur. At poſtqvam in noctem diſceſſerit cognatus ignis, deſertum lumen ejus auxilio, conſortioqve, velut viduatum habet, utpote ad diſſimile procedens, proptereaqve immutatum extinguitur; nullam habens cùm proximo tunc aëre, naturæ communicationem; utpote ſplendore ignis carenti: videreqve deſinit fractum illecebrâ ſomni. Etenim 54
divinæ poteſtates ſalubre oculis tegmen palpebrarum machinatæ ſunt: qvibus obductis vis illa ignis intimi, conniventiâ tegminis coërcetur, compreſſaqve fundit ſe per membra; mollitiſqve, & relaxatis, convaleſcit qvies. Qvæ cum eſt vehementior motuum reliqviis, cujuſmodi erunt, & qvibus in locis, reliqviæ; talia, pariaqve, ſomniorum ſimulacra naſcentur: eorumqve expergefactos qvoqve memoria comitabitur.

p) ita recte Bodlej. pro *emittendi*. q) infra p. 368. r) p. 369. s) Bodlej. *porrigitur*.

CICERO.

Jam vero earum imaginum quæ finguntur & redduntur in ſpeculis eorumq; quæ ſplendida & lævia ſunt rationem perſpicere, haud difficile eſt. Nam ex ignis, utriusque externi atq; interni communione inter ipſos, cum unus per ſingulas partes effectus & multis modis concors & aptus redditus in lævore conſedit.

Sed ſi in ſplendore conſedit, eam vel eadem ſpecies, vel interdum immutata redditur: Quum ignis oculorum cum eo igne qui eſt ob os offuſus, ſe confudit & contulit. Dextra autem videntur quæ læva ſunt, quia contrariis partibus oculorum, contrarias partes attingunt. Reſpondent autem dextra dextris, læva lævis, converſione luminum, quum ea inter ſe non cohæreſcunt. Id fit quum ſpeculorum lævitas hinc illincque altitudinem aſſumpſit: & ita dextra detruſit in lævam partem oculorum, læváq; in dextram. Supina etiam ora cernuntur depulſione luminum, quæ convertens, inferiora reddit quæ ſunt ſuperiora t).

XXXV. Τὸ δὲ περὶ τὴν τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιΐαν, καὶ πάντα ὅσα ἐμφανῆ καὶ λεῖα καθιδεῖν, οὐδὲν ἔτι χαλεπόν. ἐκ γὰρ τῆς ἐκτὸς ἐντός τε τοῦ πυρὸς ἑκατέρου κοινωνίας ἀλλήλοις, ἑνός τε αὖ περὶ τὴν λειότητα ἑκάστοτε γιγνομένου, καὶ πολλαχῇ μεταῤῥυθμισθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξ ἀνάγκης ἐμφαίνεται, τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς, τῷ περὶ τὴν ὄψιν πυρὶ, περὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ξυμπαγοῦς γιγνομένου. δεξιὰ δὲ φαντάζεται τὰ ἀριστερὰ, ὅτι τοῖς ἐναντίοις μέρεσι τῆς ὄψεως περὶ τὰ ἐναντία μέρη γίγνεται ἐπαφὴ παρὰ τὸ καθεστὼς ἔθος τῆς προσβολῆς. δεξιὰ δὲ τὰ δεξιὰ, καὶ τὰ ἀριστερὰ ἀριστερὰ τοὐναντίον, ὅταν μεταπέσῃ ξυμπηγνύμενον ᾧ ξυμπήγνυται φῶς. τοῦτο δὲ, ὅταν ἡ τῶν κατόπτρων λειότης, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὕψη λαβοῦσα, τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἀπώσῃ τῆς ὄψεως, καὶ θάτερον ἐπὶ θάτερον. κατὰ δὲ τὸ μῆκος στραφὲν τοῦ προσώπου, ταὐτὸν τοῦτο ὕπτιον ἐποίησε πᾶν φαίνεσθαι, τὸ κάτω πρὸς τὸ ἄνω τῆς αὐγῆς, τό, τ᾽ ἄνω πρὸς τὸ κάτω πάλιν ἀπῶσαν.

XXXV. At verò t) ſimulacrorum, quæ in ſpeculis oboriuntur, umbrarum etiam, quæ in humidâ cernuntur ſuperficie, facilis aſſecutio eſt. Siqvidem utriuſqve ignis, tam intimi qvàm extrapoſiti, concurſu incidente in terſam aliqvam lævemqve materiæ ſuperficiem, formatiqve in multas & varias figuras, ſimulacra ex lævigati corporis conſpectu reſultant, dexteræ porrò partes qvæ ſunt, ſiniſtræ videntur in iiſdem ſpeculis, inſolito qvodam more: propterea qvod dextris partibus viſus contra ſiniſtram partem ſpeculi, ſiniſtris item contra dextram poſitis, motu facto corporis ex adverſo partis ejus, unde motus fit, geſticulatur motus imago. At vero dextræ corporis partes dextræ: ita 55
ut ſunt, in ſpeculis qvoq; u) ſiniſtræqve item ſiniſtræ videntur: cùm ex coitu viſus & ſplendoris è ſpeculo corpulentior conglobata imago renidet. Qvod fit, qvoties teres ſpeculi ſerenitas hinc inde tumidioribus, & provectis in molem, lateribus, dextram viſus partem in læva ſpeculi, lævam item in dexteriora dejecit. Cujus ſpeculi demum, ſi talis facta erit converſio, ut elatiores illæ partes, altera ſuperior, altera inferior, locentur, reſupini vultus apparebunt videntis, ſplendore luminis, è ſuperiore margine cùm ſummis oris partibus, & in ipſo capite ad inferiora dejectis: ſimilis porrò, ut mento geniſqve ad ſuperiora ſublatis.

XXXVI. Atqui hæc omnia ex eo genere ſunt, quæ rerum adjuvant cauſas, quibus utitur miniſteriis Deus, quum optimi ſpeciem quoad fieri poteſt, efficit. Sed æſtimant plerique non hæc adjuvantia cauſarum, ſed hæc ipſas eſſe omnium cauſas, quæ vim habeant frigoris & caloris, concretionis & liquoris: careant autem omni intelligentia atque ratione: quæ niſi in animo, nulla alia in natura reperiantur. Animus autem ſenſum omnem effugit oculorum. At ignis & aqua & terra & aër, corpora ſunt, eáque cernuntur. Illum autem qui intelligentiæ ſapientiæque ſe amatorem profitetur, neceſſe eſt intelligentis ſapientiſque na-

XXXVI. Ταῦτ᾽ οὖν πάντ᾽ ἐστὶ τῶν ξυναιτίων, οἷς θεὸς ὑπηρετοῦσι χρῆται, τὴν τοῦ ἀρίστου κατὰ τὸ δυνατὸν ἰδέαν ἀποτελῶν. δοξάζεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων, οὐ ξυναίτια, ἀλλ᾽ αἴτια εἶναι τῶν πάντων, ψύχοντα καὶ θερμαίνοντα, πηγνύντά τε καὶ διαχέοντα, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπεργαζόμενα. λόγον δὲ οὐδένα οὐδὲ νοῦν εἰς οὐδὲν δυνατὰ ἔχειν ἐστί. Τῶν γὰρ ὄντων ᾧ νοῦν μόνῳ κτᾶσθαι προσήκει, λεκτέον ψυχήν. Τοῦτο δὲ ἀόρατον. πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ καὶ γῆ, σώματα πάντα ὁρατὰ γέγονε. Τὸν δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης ἐραστὴν, ἀνάγκη τὰς τῆς ἔμφρονος φύσεως αἰτίας πρώτας μεταδιώκειν, ὅσαι δὲ ὑπ᾽ ἄλλων μὲν κινου-

XXXVI. Qvi qvidem ſenſus famulantur actibus opificis Dei, ſummam, optimamqve, & primariam, ſpeciem molientis: ſed vulgo per ſemetipſos ſentire exiſtimantur, & agere aliqvid: ut ſi qvis non opifici, ſed ſerræ, vel aſciæ, tribuat effecti operis auctoritatem: cùm à ſe plurimum diſtent cauſæ, & ea, qvæ cauſam ſeqvuntur. Licet enim corporea ſint fundamenta omnium ſenſuum, qvod tamen ſentit, alienum à naturâ corporis, excipit ſenſus puro & incor- 56
poreo vigore. Qvippe corpora, frigus, & calorem, aſtrictionem, & relaxationem recipiunt, non ſentiunt. Nec verò x) rationem intellectumqve in rebus ratione, prudentiâqve, agendis ſciunt, Sed qvod ex omnibus, qvæ ſunt, intellectum pruden-

t) Supra p. 373.

u) quoque deeſt à Bodlej.

x) ſupra p. 374.

CICERO.

tura primas cauſas conqvivere : deinde ſecundas cauſas rerum earum qva neceſſario movent alias, cum ipſa ab aliis moventur. Qvocirca nobis ſic cerno eſſe faciendũ, ut de utroqve nos quidem dicamus genere cauſarum, ſeparatim autem de iis qva cum intelligentia ſunt efficientes pulcherrimarum rerũ atqve optimarum : & de iis qva vacantes prudentia, inconſtantia perturbataqve efficiunt. Ac de oculorum quidem cauſis, ut haberent eam vim quam nunc habent, ſatis ferme eſſe dictum puto.

μένων, ὅτερα δ' ἐξ ἀνάγκης κινέντων γίγνονται, δευτέρας ποιητέον. καὶ δὴ κατὰ ταῦτα καὶ ἡμῖν λεκτέα μὲν ἀμφότερα τὰ τῶν αἰτίων γένη, χωρὶς δὲ ὅσαι μετὰ νοῦ καλῶν καὶ ἀγαθῶν δημιουργοί, καὶ ὅσαι μονωθεῖσαι φρονήσεως τὸ τυχὸν ἄτακτον ἑκάστοτε ἐξεργάζονται. Τὰ μὲν οὖν τῶν ὀμμάτων ξυμμεταίτια πρὸς τὸ σχεῖν τὴν δύναμιν ἣν νῦν εἴληχεν, εἰρήσθω.

prudentiamqve habet, ſola eſt anima. Hoc porrò inviſibile. At verò ignis, & aqva, cæteræqve materiæ, viſibilia ſunt corpora. Oportet autem intellectus diſciplinæ amatorem, prudentiſſimæ naturæ principalem cauſam, non adminicula cauſæ principalis, inqvirere. Illas verò, qvæ ab aliis motæ movent alias, ſecundas exiſtimandum. Nobis qvoqve igitur in eundem modum faciendum eſt, & de utroqve cauſarum genere diſſerendum. Sed ſeparatim qvidem de optimis, qvæ cùm intellectu, prudentiâqve, cuncta honeſta, & bona, moliuntur : Seorſum verò de iis, qvæ mente prudentiâqve caſſæ, temerè, & ut libet, confuſa, & inordinata, qvæ faciunt, relinqvunt. Et de oculorum y) qvidem miniſterii cauſâ, ob qvàm nacti ſunt eam, qvàm habent, videndi z) virtutem, ſatis dictum.

XXXVII. Maxima autẽ eorum utilitas donata humano generi, deorũ munere, deinceps explicetur. Rerum enim optimarum cognitiones nobis oculi attulerunt. Nam hac qva eſt habita de Univerſitate oratio à nobis, haud unqvam eſſet inventa, ſi neqve ſidera, neqve ſol, neqve cœlum ſub oculorum aſpectum cadere potuiſſent. Nunc verò dies noctéſqve oculis cognita, tum menſium annorumqve converſiones numerum machinata ſunt, & ſpatium temporis dimenſa, & ad qvaſtionem totius natura impulerunt, quibus ex rebus philoſophiam adepti ſumus, qvo bono nullum optabilius, nullum praſtantius neqve datum eſt mortalium generi, Deorum conceſſu atq; munere, neqve dabitur.

XXXVII. Τὸ δὲ μέγιστον αὐτῶν εἰς ὠφέλειαν ἔργον, δι' ὃ θεὸς αὔθ' ἡμῖν δεδώρηται, μετὰ τοῦτο ῥητέον. ὄψις δή, κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, αἰτία τῆς μεγίστης ὠφελείας γέγονεν ἡμῖν. ὅτι τῶν νῦν λόγων περὶ τῶν παντὸς λεγομένων οὐδεὶς ἄν ποτε ἐρρήθη, μήτε ἄστρα, μήτε ἥλιον, μήτ' οὐρανὸν ἰδόντων. νῦν δ' ἡμέρα τε καὶ νὺξ ὀφθεῖσαι, μῆνές τε καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι, μεμηχάνηνται μὲν ἀριθμόν, χρόνου δ' ἔννοιαν περί τε τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ζήτησιν ἔδοσαν, ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν οὔθ' ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν.

XXXVII. De præcipuâ tamen utilitate operis eorum mox erit aptior diſſerendi locus. Viſus 57
enim, juxta meam ſententiam, cauſa eſt maximi commodi pleriſq; non otioſè natis, atq; inſtitutis, ob id ipſũ qvod nunc agimus. Neqve enim de univerſâ re qviſpiam qværeret, niſi prius ſtellis, ſole, cœloqve viſis. At nunc diei noctiſqve inſinuatâ nobis alternâ vice, menſes, annorumq; obitus, & anfractus, nati ſunt, eorumqve ipſorum dinumeratio. Et ex a) dinumeratione perfectus, & abſolutus, extitit numerus. Tum temporis recordatio ; qvæ naturam univerſæ rei qværi docuit : curamqve inveſtigationis injecit mentibus, qvaſi qvoddam ſeminarium philoſophiæ pangens. b) Qvo bono nihil majus unqvam ad hominum genus à divinâ munificentiâ commeavit, Hoc igitur maximum beneficium viſus oculorumq; eſſe dico,

Λέγω δὴ τοῦτο ὀμμάτων μέγιστον ἀγαθόν. τ' ἄλλα δὲ ὅσα ἐλάττω, τί ἂν ὑμνοῖμεν, ὧν ὁ μὴ φιλόσοφος τυφλωθεὶς, ὀδυρόμενος ἂν θρηνοῖ μάτην. ἀλλὰ τοῦτο λεγέσθω παρ' ἡμῶν αὐτὰ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ θεὸν ἡμῖν ἀνευρεῖν, δωρήσασθαί τε ὄψιν, ἵνα τὰς ἐν οὐρανῷ τοῦ νοῦ κατιδόντος περιόδους, χρησαίμεθα ἐπὶ τὰς περιφορὰς τὰς τῆς παρ'

Minora alia prætereo : qvibus, qvi à philoſophiâ remoti ſunt, carentes, debiles, cœciqve, mœſtam vitam, lugubremqve, agunt. Nobis verò cauſa dicenda demonſtrandaqve videtur, divini muneris qvod providentia commenta eſt ſalubriter hactenus. Dediſſe Deum idcirco oculos hominibus ; ut mentis providentiæqve circuitus qvi fiunt in cœlo, notantes, eorum ſimiles, cogna-

y) Supra p. 375. z) videndi deeſt à Bodlej. a) ibid. deeſt *ex*. b) al. *pandens*.

ἡμῖν διανοήσεως συγγενεῖς ἐκείναις οὔσας, ἀταράκτοις τεταγμένας. ἐκμαθόντες δὲ, καὶ λογισμῶν κατὰ φύσιν ὀρθότητος μετασχόντες, μιμούμενοι τὰς τοῦ θεοῦ πάντως ἀπλανεῖς οὔσας τὰς ἐν ἡμῖν πεπλανημένας καταστησαίμεθα.

cognatoſqve, in uſum ſuæ mentis redigerent, circuituſqve animæ, qvi animadverſiones, ſeu deliberationes, vocantur, qvam ſimillimos efficerent divinæ mentis provi- 58
dis motibus, placidis, tranqvilliſqve, perturbatis licet: confirmatoqve ingeneratæ rationis examine, dum imitantur aplanes mundi intelligibilis circumactionem, ſuæ mentis motus erraticos corrigant.

XXXVIII. Φωνῆς τε δὴ καὶ ἀκοῆς πέρι, πάλιν ὁ αὐτὸς λόγος, ἐπὶ ταῦτα τῶν αὐτῶν ἕνεκα παρὰ θεῶν δεδωρῆσθαι. λόγος τε γὰρ ἐπ᾽ αὐτὰ ταῦτα τέτακται, μεγίστην ξυμβαλλόμενος εἰς αὐτὰ μοῖραν, ὅσον τ᾽ αὖ μουσικῆς φωνῆς χρήσιμον, πρὸς ἀκοὴν ἕνεκα ἁρμονίας ἐστὶ δοθέν. ἡ δὲ ἁρμονία ξυγγενεῖς ἔχουσα φορὰς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιόδοις, τῷ μετὰ νοῦ προσχρωμένῳ μούσαις, οὐκ ἐφ᾽ ἡδονὴν ἄλογον καθάπερ νῦν εἶναι δοκεῖ χρήσιμος, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν γεγονυῖαν ἐν ἡμῖν ἀνάρμοστον ψυχῆς περίοδον εἰς κατακόσμησιν καὶ συμφωνίαν ἑαυτῇ ξύμμαχος, ὑπὸ μουσῶν δέδοται. καὶ ῥυθμὸς αὖ διὰ τὴν ἄμετρον ἐν ἡμῖν καὶ χαρίτων ἐπιδεᾶ γιγνομένην ἐν τοῖς πλείστοις ἕξιν, ἐπίκουρος ἐπὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐδόθη.

XXXVIII. Eadem e) vocis qvoqve, & auditus, ratio eſt, ad eoſdem uſus, atqve ad plenam vitæ hominum inſtructionem, datorum. Siqvidem propterea ſermonis eſt ordinata communicatio, ut præſto forent mutuæ voluntatis indicia: qvantumqve per vocem utilitatis capitur ex muſicâ, tantum d) totum hoc conſtat hominum generi propter harmoniam attributum. Harmonia verò, eſt modulatio: utpote intentio modificata, cognatas, & velut conſanguineas, habens commotiones animæ noſtræ, circuitionibus prudenter utentibus muſarum munere; temperantiæqve cauſa, potiùs qvàm oblectationis, ſatis commoda, qvippe qvæ diſcrepantes, & inconſonantes animæ commotiones ad concentum exornationemqve concordiæ, muſis auxiliantibus, revocet. Rhythmus autem eſt datus ut medela contra illepidam, numerorumqve & modorum neſciam, gratiæqve expertem in pleriſqve, naturam.

XXXIX. Τὰ μὲν οὖν παρεληλυθότα τῶν εἰρημένων, πλὴν βραχέων, ἐπιδέδεικται τὰ διὰ νοῦ δεδημιουργημένα, δεῖ δὲ καὶ τὰ δι᾽ ἀνάγκης γιγνόμενα τῷ λόγῳ παραθέσθαι. μεμιγμένη γὰρ οὖν, ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις, ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συστάσεως ἐγεννήθη. νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος τῷ πείθειν αὐτὴν, τῶν γιγνομένων τὰ πλεῖστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειν, ταύτῃ κατὰ ταυτὰ δι᾽ ἀνάγκης ἡττωμένης ὑπὸ πειθοῦς ἔμφρονος, οὕτω κατ᾽ ἀρχὰς ξυνίστατο τόδε τὸ πᾶν. εἴ τις οὖν ᾗ γέγονε κατὰ ταυτὰ ὄντως ἐρεῖ, μικτέον καὶ τὸ τῆς πλανωμένης εἶδος αἰτίας, ἣ φέρειν πέφυκεν. ὧδε οὖν πάλιν ἀναχωρητέον, καὶ λαβοῦσιν αὐτῶν τούτων προσήκουσαν ἀρχὴν ἑτέραν αὖθις αὖ καθάπερ περὶ τῶν τότε, νῦν οὕτω περὶ τούτων πάλιν ἀρκτέον ἀπ᾽ ἀρχῆς. τὴν δὲ πρὸ τῆς οὐρανοῦ γενέσεως, πυρὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς φύσιν, θεατέον αὐτὴν καὶ τὰ πρὸ τούτου πάθη. νῦν γὰρ οὐδείς πω γένεσιν αὐτῶν μεμήνυκεν, ἀλλ᾽ ὡς εἰδόσι πῦρ ὅτι ποτέ δὴ καὶ ἕκαστον αὐτῶν λέγομεν ἀρχὰς αὐτὰ τιθέμενοι στοιχεῖα τοῦ παντὸς, προσῆκον αὐτοῖς, οὐδ᾽ ὡς ἐν συλλαβῆς εἴδεσι μόνον εἰκότως ὑπὸ τοῦ καὶ βραχὺ φρονοῦντος ἀπεικασθῆναι.

XXXIX. Nunc e) qvoniam cuncta, exceptis 59
admodum paucis, executi ſumus, qvæ providæ mentis intellectus inſtituit: oportet etiam de illis, qvæ neceſſitas invehit, dicere. Mixta ſiqvidem mundi ſenſilis ex neceſſitatis intelligentiæqve cœtu conſiſtit generatio: dominante intellectu, & ſalubri perſuaſione, f) rigorem neceſſitatis aſſiduæ trahente ad optimos actus. Itaqve evictâ, & parente providis auctoritatibus neceſſitate, prima rerum mundiqve exordia conſtiterunt. Si qvis ergo verè, juxtaqve meram fidem, mundi hujus inſtitutionem inſinuaturus erit: hunc oportet erraticæ qvoqve cauſæ ſpeciem demonſtrare. Qvod ita demum commodè fiet, ſi ad eorum, qvæ erroribus implicantur, originem facto recurſu, perinde ut in iis, qvæ ex mente ſunt, fecimus: genituram, ſubſtantiamqve, eorum ab exordio retexamus: naturamqve ignis, & terræ, cæterarum item materiarum, ex qvibus mundi ſenſilis coagmentata molitio eſt, conſideremus. Nec naturam modò veram illam veterem, qvæ fuit ante concretionem, ſed antiqvas etiam ipſorum elementorum perpeſſiones. Nullus qvippe ad hoc uſqve tempus genituram eorum indicavit: ſed tanqvam ſcientibus qvid ſit ignis, & cætera: ſic loqvimur, & dicimus initia univerſitatis, conſtituentes ea, qvæ ne 60
ſyllabarum qvidem locum, vicemqve, pro veri examinis ratione obtinent.

XL. Νῦν δὲ οὖν τό γε παρ᾽ ἡμῶν, ὧδε ἐχέτω, τὴν μὲν περὶ ἁπάντων εἴτε ἀρχὴν, εἴτε ἀρχὰς, εἴτε ὅπῃ δοκεῖ τούτων πέρι, τὸ νῦν οὐ ῥητέον. δι᾽ ἄλλο μὲν οὐδὲν, διὰ δὲ τὸ χαλεπὸν εἶναι κατὰ

XL. Noſtra igitur hæc eſt profeſſio, nihil ad præſens de univerſitatis vel initio, vel initiis, ut qvidam putant, eſſe dicendum. Non qvod ſit ullum impedimentum, præter inextricabi-

e) Supra p. 376. d) tantum deeſt à Bodlej. e) ſupra p. 377. f) p. 378.

τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου δηλῶσαι τὰ δοκοῦντα. μήτ' οὖν ὑμεῖς οἴεσθε δεῖν ἐμὲ λέγειν, οὔτ' αὐτὸς αὖ πείθειν ἐμαυτὸν εἴην ἂν δυνατὸς, ὡς ὀρθῶς ἐγχειροῖμ' ἂν τοσοῦτον ἐπιβαλλόμενος ἔργον. τὸ δὲ κατ' ἀρχὰς ῥηθὲν διαφυλάττων τὴν τῶν εἰκότων λόγων δύναμιν, πειράσομαι μηδενὸς ἧττον εἰκότα, μᾶλλον δὲ καὶ ἔμπροσθεν ἀπ' ἀρχῆς περὶ ἑκάστων καὶ ξυμπάντων λέγειν.

tricabilem difficultatem: ſed qvod, ita inſtituto ſermone, ſit impoſſibile admodum perveniri ad explanationem rei. Neqve igitur vos id expectetis, nec ego mihi perperſuadeam, poſſe me tantum, & tanti oneris, ſuſtinere. Atqve illud potius obſervabo, qvod initio ſermonis precario petivi, in rebus imaginariis, proclivibuſqve ad fallendum rationibus, rerum earundem veriſimilibus aſſertionibus, imaginariiſqve, contentus ſim, initia ſingulorum, & univerſorum originem pandens.

XLI. Θεὸν δὲ καὶ νῦν ἐπ' ἀρχῇ τῶν λεγομένων σωτῆρα ἐξ ἀτόπου καὶ ἀήθους διηγήσεως πρὸς τὸ τῶν εἰκότων δόγμα διασώζειν ἡμᾶς ἐπικαλεσάμενοι, πάλιν ἀρχόμεθα λέγειν. ἡ δ' οὖν αὖθις ἀρχὴ περὶ τοῦ παντὸς, ἔστω μειζόνως τῆς πρόσθεν διῃρημένη. τό τε μὲν γὰρ δύο εἴδη διειλόμεθα, νῦν δὲ τρίτον ἄλλο γένος ἡμῖν δηλωτέον. τὰ μὲν γὰρ δύο, ἱκανὰ ἦν ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν λεχθεῖσιν. ἓν μὲν ὡς παραδείγματος εἶδος ὑποτεθὲν, νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ὄν. μίμημα δὲ παραδείγματος δεύτερον, γένεσιν ἔχον καὶ ὁρατόν. τρίτον δὲ, τότε μὲν οὐ διειλόμεθα νομίσαντες τὰ δύο ἕξειν ἱκανῶς. νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσαι.

XLI. Deum ergo f) etiam nunc auxiliatorem invocamus ante auſpicium dictionis, liberatorem ex turbidâ procelloſâqve cœpti ſermonis jactatione. Erit ergo initium tale demum univerſæ imaginariæ rei, eademqve magnificentius dividetur. Etenim tunc duæ modò ſpecies veniebant in diviſionem; at nunc tertium qvoqve aliud orietur genus. Qvippe in prioribus duo nobis ſatis 61
abunde ſufficere videbantur. Unum, perpetuum, carens generatione, exemplaris eminentiæ; g) alterum, ſimulacrum, & imago ejus, æternitati propagata ſecundæ generationis, idqve viſibile: at verò tertium, tunc qvidem, minimè diviſimus. At nunc impoſitura nobis neceſſitatem ratio videtur ire obviam, manumqve conſerere adverſum inexpugnabilem omni ratione, & omni eloqvio, fraudem, craſſis tenebris involutam.

XLII. Τίνα οὖν ἔχον δύναμιν καὶ φύσιν αὐτὸ ὑποληπτέον; τοιάνδε μάλιστα πάσης εἶναι γενέσεως ὑποδοχὴν αὐτὸ οἷον τιθήνην. εἴρηται μὲν οὖν τἀληθὲς, δεῖ δὲ ἐναργέστερον εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ. χαλεπὸν δὲ ἄλλως τε, καὶ διότι προαπορηθῆναι περὶ πυρὸς καὶ τῶν μετὰ πυρὸς, ἀναγκαῖον τούτου χάριν. τούτων γὰρ εἰπεῖν, ἕκαστον ὁποῖον ὄντως ὕδωρ χρὴ λέγειν μᾶλλον ἢ πῦρ, καὶ ὁποῖον ὁτιοῦν μᾶλλον ἢ καὶ ἅπαντα, καθέκαστόν τε οὕτως ὥς τέ τινι πιστῷ καὶ βεβαίῳ χρῆσθαι λόγῳ, χαλεπόν. πῶς οὖν δὴ τοῦτ' αὐτὸ καὶ πῇ, καί τι περὶ αὐτῶν εἰκότως διαπορηθέντες λέγομεν;

XLII. Qvam igitur ejus vim, h) qvamve naturam eſſe putandum eſt? Opinor omnium, qvæ gignitur, receptaculum eſt; & qvaſi qvædam nutricula. Atqve hoc qvidem, qvod de eâ dicitur, verum eſt qvidem: ſed dicendum videtur paulò apertius. Eſt tamen arduum, eo magis, qvod præconfundi mentis aciem neceſſe eſt, & æſtuare, tam de igni, qvàm de cæteris materiis; qvî magis aqvam jure aqvam dici putariqve oportet, qvàm terram: cùm nulla ſit certa, ſtabiliſqve, proprietas corporum, qvæ cujuſqve indicet naturalem germanitatem.

XLIII. Πρῶτον μὲν ὃ δὴ νῦν ὕδωρ ὠνομάκαμεν πηγνύμενον ὡς δοκοῦμεν, λίθους καὶ γῆν γιγνόμενον ὁρῶμεν. τηκόμενον δὲ αὖ καὶ διακρινόμενον ταυτὸν τοῦτο, πνεῦμα καὶ ἀέρα. συγκαυθέντα δὲ τὸν ἀέρα καὶ πῦρ, ἀνάπαλιν δὲ συγκριθὲν καὶ κατασβεσθὲν εἰς ἰδέαν τε ἀπιὸν αὖθις ἀέρος. πῦρ καὶ πάλιν ἀέρα ξυνιόντα καὶ πυκνούμενον, νέφος καὶ ὁμίχλην. ἐκ δὲ τούτων ἔτι μᾶλλον ξυμπιλουμένων, ῥέον ὕδωρ. ἐξ ὕδατος δὲ, γῆν καὶ λίθους αὖθις. κύκλον τε οὕτω διαδιδόντα εἰς ἄλληλα ὡς φαίνεται τὴν γένεσιν. οὕτω δὴ τούτων οὐδέποτε τῶν αὐτῶν ἑκάστων φανταζομένων, ποῖον αὐτῶν ὡς ὂν ὁτιοῦν τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλο, παγίως διϊσχυριζόμενος, οὐκ αἰσχυνεῖ γέ τις αὐτόν; οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ἀσφαλέστατον ἂν μακρῷ περὶ τούτων τιθεμένους, ὧδε λέγειν. ἀεὶ ὃ καθορῶμεν ἄλλοτε ἄλλῃ γιγνόμενον ὡς πῦρ, μὴ τοῦτο ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἑκάστοτε προσαγορεύειν πῦρ, μηδὲ ὕδωρ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀεὶ, μηδὲ ἄλλο ποτὲ μηδὲν

XLIII. Principio, ut de aqvâ, cujus modò fecimus mentionem, ordiamur: cùm aſtringitur in glaciem, certè ſaxum, terrenæqve ſoliditatis corpus, & minimè fuſile, apparet. Eadem hæc ignita, & diffluens, diſcre- 62
taqve variè, in humorem, ſpiritum, & aëreas auras, diſſolvitur. Aër porrò exuſtus ignem creat, rurſumqve extinctus ignis aëra, corpulentior factus, inſtituit; aër item, craſſior factus, in nubes, nebulaſqve, concreſcit: qvibus eliſis, & expreſſis, pluviæ, ſtagnorumqve & fontium largitas, demumqve terrenæ moles, ex aqvâ aggerantur. Atqve ita i) circuitu qvodam vires fomentaqve generationis corporibus invicem ſibi mutuantibus, nec in unâ eâdemqve formâ perſeverantibus, qvæ tandem erit certa eorum, & à cunctatione ſemota, comprehenſio? Nulla certè. Qvapropter de cun-

f) infra p. 379.   g) al. imminentia.   h) infra p. 394.   i) p. 398.

ὥς τιν᾽ ἔχον βεβαιότητα. ὅσα δεικνύντες τῷ ῥήματι, τῷ, τόδε καὶ τοῦτο προσχρώμενοι, δηλοῦν ἡγούμεθά τι. φεύγει γὰρ οὐχ ὑπομένον τὴν τοῦ τόδε καὶ τὴν τούτου, καὶ τὴν τῷδε, καὶ πᾶσαν ὅση μόνιμα ὡς ὄντα αὐτὰ ἐνδείκνυται, φάσις. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἕκαστα μὴ λέγειν, τὸ δὲ τοιοῦτον ἀεὶ περιφερόμενον, ὅμοιον, ἑκάστου πέρι καὶ ξυμπάντων οὕτω καλεῖν. καὶ δὴ καὶ πῦρ τὸ διὰ παντὸς τοιοῦτον, καὶ ἅπαν ὅσα περ ἂν ἔχῃ γένεσιν. ἐν ᾧ δὲ ἐγγιγνόμενα ἕκαστα αὐτῶν φαντάζεται, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἀπόλλυται, μόνον ἐκεῖνο αὖ προσαγορεύειν, τῷδε τε καὶ τῷ τόδε προσχρωμένους ὀνόματι. τὸ δὲ ὁποιονοῦν τι θερμὸν ἢ λευκὸν, ἢ καὶ ὁτιοῦν τῶν ἐναντίων, καὶ πάνθ᾽ ὅσα ἐκ τούτων, μηδὲν ἐκεῖνο αὖ τούτων καλεῖν.

ctis hujuſmodi mutabilibus ita eſt habendum. Hoc, qvod ſæpe alias aliter formatum nobis videtur, & plerunqve juxta ignis effigiem, non eſt, opinor, ignis, k) ſed igneum qviddam; nec aër, ſed aëreum: nec omninò qvicqvam velut habens ullam ſtabilitatem. Deniqve ne pronominibus qvidem ullis dignanda ſunt, qvibus in demonſtratione uti ſolemus: cùm dicimus, hoc, vel illud. Fugiunt enim, nec expectant eam appellationem, qvæ de iis, tanqvam de exiſtentibus, habetur. Igitur ignem qvoqve eum verè eſſe putandum, qvi ſemper idem eſt: & omne, cujus proprietas manet. 63
At verò id, in qvo fieri hæc ſingula videntur, & demum diſſolvi, pereuntiaqve ad alias inde tranſire formas, ſolum illud appellandum puto certo pronomine. Rectè qvippe poſſe dici de eo, hoc, vel illud. Porrò, qvod recipit qvalitatem, vel etiam verti poteſt in contrarias qvalitates, calidum dici, vel candidum; proprioqve, & certo, nomine appellari, qvod ſit incertum, & mutabile, minimè convenire.

XLIV. ἔτι δὴ σαφέστερον αὐτοῦ πέρι, προθυμητέον αὖθις εἰπεῖν. εἰ γὰρ πάντα τις σχήματα πλάσας ἐκ χρυσοῦ, μηδὲν μεταπλάττων παύοιτο ἕκαστα εἰς ἅπαντα δεικνύντος δή τινος αὐτῶν ἓν, καὶ προσερομένου τί ποτέ ἐστι, μακρῷ πρὸς ἀλήθειαν ἀσφαλέστατον εἰπεῖν ὅτι χρυσός. τὸ δὲ τρίγωνον ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεγίγνετο, μηδέ ποτε λέγειν ταῦτα ὡς ὄντα, ἅ γε μεταξὺ τιθεμένου μεταπίπτει. ἀλλ᾽ ἐὰν ἄρα καὶ τὸ τοιοῦτον μετὰ ἀσφαλείας ἐθέλῃ δέχεσθαί τινος, ἀγαπᾶν. αὐτὸς δὴ λόγος καὶ περὶ τῆς τὰ πάντα δεχομένης σώματα φύσεως, ταὐτὸν αὐτὴν ἀεὶ προσρητέον. ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τὸ παράπαν οὐκ ἐξίσταται δυνάμεως. δέχεταί τε γὰρ ἀεὶ τὰ πάντα καὶ μορφὴν οὐδεμίαν ποτὲ οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ὁμοίαν εἴληφεν οὐδαμῶς. ἐκμαγεῖον γὰρ φύσει παντὶ κεῖται, κινούμενόν τε καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων. φαίνεται δὲ δι᾽ ἐκεῖνα ἄλλοτε ἀλλοῖον. τὰ δὲ εἰσιόντα καὶ ἐξιόντα τῶν ὄντων ἀεὶ μιμήματα τυπωθέντα ὑπ᾽ αὐτῶν τρόπον τινὰ δύσφραστον καὶ θαυμαστὸν, ὃν εἰσαῦθις μέτιμεν.

XLIV. Sed, opinor, l) etiam nunc apertius de eodem erit diſſertare conandum. Si qvis enim cunctas formas, figuraſqve, ex unâ eâdemqve auri materiâ fictas, jugiter, & ſine intermiſſione, in alias, atqve alias, reformet: tunc, ſi qvis electâ unâ qvâlibet figurâ, qværat qvæ ſit: opinor, poſſe firmè, & diligenter, ac ſine reprehenſione, reſponderi, aurum illud eſſe: nec addere trianguli, cylindrive, cujuſve alterius formæ videbitur. Eadem & conſimilis ratio, difficultasqve, in eâ naturâ, qvæ cuncta recipit corpora, reperitur, hæc qvippe minimè recedit ex conditione propriâ. Recipit enim cuncta, nec ullam ex iiſdem formam trahit; &, cùm velut intrà gremium ejus formentur, qvæ 64
recipiuntur, ipſa informis manet: eſtqve uſus ejus ſimilis molli cedentiqve materiæ, in qvam imprimuntur varia ſignacula: moveturqve, & conformatur, omnimodè ab introëuntibus, ipſa nec formam, nec motum, habens ex naturâ ſuâ. Qvæ verò ingrediuntur, formas mutant; aliaſqve alia, & diverſa, cernuntur: eademqve, qvæ introëunt, & egrediuntur, ſimulacra ſunt verè exiſtentium rerum, miro qvodam, vixq; explicabili, modo formata ab iiſdē verè exiſtentib' rebus, qvemadmodū mox demonſtrare enitemur pro viribꝰ.

XLV. ἐν δ᾽ οὖν τῷ παρόντι χρὴ γένη διανοηθῆναι τριττά. τὸ μὲν γιγνόμενον, τὸ δ᾽ ἐν ᾧ γίγνεται. τὸ δ᾽ ὅθεν ἀφομοιούμενον, φύεται τὸ γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει, τὸ μὲν δεχόμενον μητρὶ, τὸ δ᾽ ὅθεν πατρί. τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν ἐκγόνῳ νοῆσαί τε, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐκτυπώματος ἔσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας. τοῦτ᾽ αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐνίσταται γένοιτ᾽ ἂν παρεσκευασμένον εὖ, πλὴν ἄμορφον ὂν ἐκείνων ἁπασῶν τῶν ἰδεῶν, ὅσας μέλλοι δέχεσθαί ποθεν. ὅμοιον γὰρ ὂν τῶν ἐπεισιόντων τινὶ, τὰ τῆς ἐναντίας, τά τε τῆς τὸ παράπαν ἄλλης φύσεως ὁπότ᾽ ἔλθοι δεχόμενον, κακῶς ἂν ἀφομοιοῖ, τὴν αὑτοῦ παρεμφαῖνον ὄψιν. διὸ καὶ πάντων ἐκτὸς εἰδῶν εἶναι χρεὼν, τὸ τὰ πάντα ἐκδεξόμενον ἐν αὑτῷ γένη. καθάπερ περὶ τὰ ἀλείμ-

XLV. At verò nunc trinum m) genus animo ſumendum eſt, qvod gignitur; item aliud, in qvo gignatur; præterea tertiū, ex qvo ſimilitudinem trahit, mutuaturqve, qvod gignitur. Decet ergo facere comparationem, ſimilitudinemq; impertiri, illi qvidem, qvod ſuſcipit, matris; at verò unde obvenit, patris; illi autem naturæ, qvæ inter hæc duo eſt, prolis. Simul ita intelligendū, fieri non poſſe, ut una exiſtat facies, qvæ omnes rerum omnium formas, vultuſqve, contineat; variaqve corporis undiqve ora demonſtret, niſi ſubjecto informi prius aliqvo corporum gremio: perinde, ut qvæ in picturis ſubſternitur infectio decolor ad colorum lumina ſubvehenda. Etenim n) ſi erit alicujus eorum, qvæ in ſe recipit, ſimile receptaculum; cùm qvid obveniet diſſimile iis, 65
qvibus ſimile eſt, diſcordabit, opinor, vultus ejus cum introgreſſi corporis vultu, nullamqve exprimet ſimilitudinem. Ex qvo fit, ut receptaculi ſinus, nullam propriam naturaliter expreſſam habeat figuram, proptereaqve informis intelligatur, omni qvippe formâ carens. Ut qvi odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant, ut nullius ſint odoris

k) *infra, p.* 396. l) Bodlej. *opinor apertius nunc.* m) p. 398. n) p. 399.

ματα ὁπόσα εὐώδη τὰ δεξόμενα ὑγρὰ τὰς ὀσμάς, ὅσοι τε ἔν τισι τῶν μαλακῶν σχήματα ἀπομάττειν ἐπιχειροῦσι, τοπαράπαν σχῆμα οὐδὲν ἔνδηλον ὑπάρχειν ἐῶσιν. προομαλύναντες δὲ, ὅτι λειότατον ἀπεργάζονται. Ταυτὸν οὖν καὶ τῷ τὰ τῶν πάντων ἀεί τε ὄντων, κατὰ πᾶν ἑαυτοῦ πολλάκις ἀφομοιώματα καλῶς μέλλοντι δέχεσθαι, πάντων ἐκτὸς αὐτῷ προσήκει πεφυκέναι τῶν εἰδῶν. διὸ τὴν τοῦ γεγονότος ὁρατοῦ καὶ πάντως αἰσθητοῦ μητέρα καὶ ὑποδοχὴν, μήτε γῆν μήτε ἀέρα μήτε πῦρ μήτε ὕδωρ λέγωμεν, μήτε ὅσα ἐκ τούτων, μήτε ἐξ ὧν ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἀόρατον εἶδός τι καὶ ἄμορφον πανδεχές. μεταλαμβάνον δὲ ἀπορώτατά πῃ τοῦ νοητοῦ, καὶ δυσαλωτότατον αὐτὸ λέγοντες, οὐ ψευσόμεθα. καθόσον δὲ ἐκ τῶν προειρημένων δυνατὸν ἐφικνεῖσθαι τῆς φύσεως αὐτοῦ, τῇδ' ἄν τις ὀρθότατα λέγοι. πῦρ μὲν ἑκάστοτε αὐτοῦ, τὸ πεπυρωμένον μέρος φαίνεσθαι, τὸ δὲ ὑγρανθὲν, ὕδωρ. γῆν δὲ καὶ ἀέρα, καθόσον ἂν μιμήματα τούτων δέχηται. λόγῳ δὲ δὴ μᾶλλον τὸ τοιόνδε διοριζομένοις περὶ αὐτῶν διασκεπτέον.

odoris proprii, qvæ condentur, ſuſceptura videlicet humi-
dos ſuccos odoraminum. Et qvi materiis mollibus, im-
preſſionique cedentibus, inſignire formas aliqvas volunt,
puré lævigatas apparant, nec ullam omnino formam in
apparatâ lævigatione apparere patiuntur: ſic ei, qvod
omnibus rerum omnium formis, & figuris, æternæ vitæ,
manſuriſqve per ſecula, rectè inſignietur, nulla omnino
propria ſpecies falſâ opinione tribuenda eſt. Ideoq; facti,
generati, viſibilis, matrem animalis, corporeæqve ſubſtan-
tiæ receptaculum, neqve terram, neqve aqvam, nec verò
ignem, vel aëra, nec qvicqvam aliud, qvod ex iis creatum
eſt, nec verò ex qvibus hæc ipſa ſubſiſtunt, o) appellandum,
ſed inviſibilem potiùs ſpeciem qvandam, & informem capa- 66
citatem, mirâ qvâdam, & incomprehenſibili, ratione inter
nullam & aliqvam ſubſtantiam, nec planè intelligibilem,
nec planè ſenſilem, poſitam: ſed qvæ ex iis, qvæ in ea com-
mutantur, intelligi tamen poſſe videatur. Ignis qvidem
pars ejus ignita, humecta verò pars ejuſdem aqvæ: ſi modo
expertis rei pars ulla dici poteſt. Terra qvoqve, & aër,
ratione illâ, ſi forte qvâ, ſimulacra eorum recipit in ſe, de
qvibus ſingulis hujuſmodi tractatus inſtituendus videtur.

XLVI. Ἆρ' ἐστί τι πῦρ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ πάντα περὶ ὧν ἀεὶ λέγομεν οὕτως αὐτὰ καθ' αὑτὰ ἕκαστα ὄντα, ἢ ταῦτα ἅπερ καὶ βλέπομεν, ὅσα τε ἄλλα διὰ τοῦ σώματος αἰσθανόμεθα, μόνα ἐστὶ τοιαύτην ἔχοντα ἀλήθειαν, ἄλλα δὲ οὐκ ἔστι παρὰ ταῦτα οὐδαμῇ οὐδαμῶς. ἀλλὰ μάτην ἑκάστοτε εἶναί τι φαμὲν εἶδος ἑκάστου νοητὸν, τὸ δὲ οὐδὲν ἄρ' ἦν, πλὴν λόγος. οὔτε οὖν δὴ τὸ παρὸν ἄκριτον καὶ ἀδίκαστον ἀφέντα, ἄξιον φάναι διισχυριζόμενον ἔχειν οὕτως, οὔτ' ἐπὶ μήκει λόγου πάρεργον ἄλλο μῆκος ἐπεμβλητέον. εἰ δέ τις ὅρος ὁρισθεὶς μέγας διὰ βραχέων φανείη, τοῦτο μάλιστα καιριώτατον γένοιτ' ἄν. ὧδε οὖν τήν γ' ἐμὴν τίθεμαι ψῆφον αὐτός. εἰ μὲν νοῦς καὶ δόξα ἀληθής ἐστον δύο γένη, παντάπασιν εἶναι καθ' αὑτὰ ταῦτα ἀναίσθητα ὑφ' ἡμῶν, εἴδη νοούμενα μόνον. εἰ δ' ὥς τισι φαίνεται δόξα ἀληθὴς νοῦ διαφέροιτο μηδὲν, πάνθ' ὁπόσα αὖ διὰ τοῦ σώματος αἰσθανόμεθα θετέον βεβαιότατα. δύο δὴ λεκτέον ἐκείνω, διότι χωρὶς γεγόνατον, ἀνομοίως τε ἔχετον. τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν διὰ διδαχῆς, τὸ δ' ὑπὸ πειθοῦς ἡμῖν ἐγγίγνεται. Καὶ τὸ μὲν ἀεὶ μετὰ ἀληθοῦς λόγου, τὸ δὲ ἄλογον. καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον πειθοῖ, τὸ δὲ μεταπειστόν. καὶ τοῦ μὲν πάντα ἄνδρα μετέχειν φατέον, νοῦ δὲ θεούς. ἀνθρώπων δὲ γένος βραχύ τι. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ὁμολογητέον μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταυτὰ ἔχον εἶδος, ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, οὔτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν, οὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν. ἀόρατον δὲ καὶ ἄλλως ἀναίσθητον, τοῦτο, ὃ δὴ νόησις εἴληχεν ἐπισκοπεῖν.

XLVI. Eſt ne aliqvis ignis p) ſeorſû poſitus,
& incommunicabilis: Item cæteræ ſpecies,
qvas concipientes mente, dicimus ſeparatas
à cœtu corporearum ſpecierum fore arche-
typa exemplaria rei ſenſilis, an hæc ſola ſunt,
qvæ videntur, qvæqve corporis intentione
ſentimus. Nec præter hæc ulla ſunt uſpiã, ſed
fruſtra præſumitur eſſe intelligibiles ſpecies,
qvarũ ſint imagines ſenſiles, eaſq; nihil aliud
eſſe qvàm verba? Qvod qvidem neqve in-
examinatum relinqvi placet, nec ad proli-
xum naturâ ſuâ tractatum, minimè pertinens
ad rem agmen verborum addendum. At
verò, ſi qvis amplæ rei finis diſceptationem
compendio dirimet, hunc certè adſciſcere
operæ precium facientis eſt. Ipſe igitur 67
qvid de hâc re ſentiam, dicam. Si intelle-
ctus, q) itemq; vera opinio, duæ res ſunt:
neceſſe eſt hæc ipſa per ſemet eſſe intellectu,
potiùs qvam ſenſibus, aſſeqvenda. Sin verò
ut qvibuſdam videtur, vera opinio ab intel-
lectu nihil differt, omnia, qvæ corporea ſen-
timus, certa habenda ſunt. Sed opinor duo
eſſe dicenda: r) propterea qvod utraq; mag-
nâ differentiâ diſtant. Qvippe qvorum
alterum doctrina nobis inſinuet, alterum
perſuaſionis aſſumptio; & alterum qvidem
ſemper cum ratione verâ, porrò ſine ullâ
ratione alterum. Item alterum eorum nullâ
perſuaſione traducibile, alterũ nutans, incer-
tumq; ſemper, & deviabile. s) Qvid, qvod rectæ opinionis omnis homo t) particeps, intelle-
ctus verò Dei proprius, & paucorum admodum lectorum hominum? Qvod cùm ita ſit,
fatendum eſt, eſſe ejuſmodi ſpeciem ſemotam à ſenſibus, in ſemet locatam u) ſine ortu, ſine
occaſu: qvæ neqve in ſe recipit qvicqvam aliunde, neqve ipſa procedit ad aliud qvicqvam,
inviſibilem, inſenſilem, ſoli mentis intentioni, animadverſioniqve, perſpicuam.

XLVII. Τὸ δὲ ὁμώνυμον, ὅμοιόν τε ἐκείνῳ, δεύτερον αἰσθητὸν, γεννητὸν, πεφορημένον ἀεὶ, γιγνόμενόν ἔν τινι τόπῳ, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἀπολλύμενον, δόξῃ μετ' αἰσθήσεως περιληπτόν. τρίτον δὲ αὖ γένος ὂν τὸ τῆς χώρας ἀεὶ φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἕδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν,

XLVII. Porrò qvod ab hoc ſecundum eſt,
nativum, ſenſibile, ſuſtentabile, conſiſtens
aliqvo in loco, & rurſum cum immutatione, 68
& interitu, recedens: ſenſibus, & opinio-
ne, noſcendum. Tertium genus x) eſt loci;
qvod ne ad interitum qvidem pertinet;

o) Bodlej. *ipſa ſunt.* p) infra p. 400. q) p. 401. r) Bodlej. *dicendum.* s) al. *derivabile.*
t) ita Bodlej. pro *omnes vir.* idem mox *electorum* pro *lectorum.* u) infra p. 402. x) p. 403.

CHALCIDII V. C.

In Timæum

PLATONIS

Commentarius.

I.

71 TIMÆUS PLATONIS, A Veteribus a) difficilis habitus eſt, atque exiſtimatus, ad intelligendum: non ex imbecillitate ſermonis, b) obſcuritate natâ, quid enim illo viro promptius? ſed quia legentes artificioſæ rationis, quæ operatur in explicandis rerum quæſtionibus, uſum non habebant: ſtyli genere ſic inſtituto, non ut alienigenis, c) ſed propriis quæſtionum probationibus, id quod in tractatum venerat, oſtenderetur. Illa enim demum certa eſt probatio; quæ congruis accommodatisque rationibus quæſtiones revelat. Ut, ſi de motu ſtellarum aliqua oriatur cunctatio, ex eâ diſciplinâ, quæ Aſtrologia d) dicitur, demanet aſſertio. Si de
72 fidium varietate, & de eo, qui ex diverſis vocibus ſonisque naſcitur, concentu, tractatus habeatur: muſicæ remediis cunctatio ſopiatur. Et prorſus teneatur id inſtitutum, quod à peritiſſimis medicis usquequaque obſervari ſolet, cum pro naturâ vulnerum auxilia medicamentorum adhibent in medendo.

II. In hoc porro libro cum de ſtatu agatur univerſæ rei, e) omniumque eorum, quæ mundus complectitur, cauſa & ratio præſtetur: neceſſe fuit multas, & varias, exiſtere quæſtiones; De planis figuris, De ſolidis corporibus, De incorporatione animæ vivificantis ſenſilem mundum; De motu ejus, & agitatione perpetua; De ſtellarum diſcurſibus, ratis, & errantibus. f) Cunctis certarum diſciplinarum artificialibus remediis occurrendum erat, Arithmeticis, Aſtronomicis, Geometricis, Muſicis: quo ſingulæ res domeſticis, & conſanguineis rationibus explicarentur. Ideoque iis, qui in artificialium uſu non fuerant, tanquam alienigenum g) ſermonem ignorantibus minimè probabantur. Porro aliis, qui unam aliquam ex diſciplinis perceperant, id ſolum, quod ſciebant, recognoſcentibus probabatur; cætera ignorationis 73
obſcuro latebant.

III. Ex quo apparet, hoc opus illis propemodum ſolis elaboratum eſſe, ac videri, qui fuerant h) in omnium hujusmodi ſcientiarum uſu, atque exercitatione, verſati;

Aaaa quos

a) Hinc illud πλῆθος ἐξηγητῶν & interpretum Timæi Platonici, eorumque inter ſe diſſenſus atque ἀμφισβήτησις γραψάντων καὶ ἀντιγραψάντων ἀλλήλοις, ut notat Proclus. Numerorum præcipue rationes, quorum obſcuritas etiam in proverbium abiit, plerique quod non intelligerent, cum cætera Timæi interpretarentur, plane intactas reliquerunt teſte Sexto Empirico contra Grammaticos p. 60. Cicero lib. 2. de finibus cap. 5. *Eſt cum rerum obſcuritas non verborum facit ut non intelligatur oratio, qualis eſt in Timæo Platonis.*

b) Chalcidius infra p. 420. *Iuxta dicentem fit obſcuritas, cum vel ſtudio dataque opera dogma ſuum velat auctor, ut fecerunt Ariſtoteles & Heraclitus: vel imbecillitate ſermonis.* Hinc patet male in Meurſii editione poſt *imbecillitate*, poſitam eſſe στιγμήν.

c) Vir doctus ſcribit *alienis.* Sed Crotone ſanior eſt lectio *alienigenis.* Sic infra: *tanquam alienigenum ſermonem ignorantibus minime probabantur.* Quas viciſſim mox *proprias*, has alibi *conſanguineas* vocat probationes, alii *cognatas.* Boethius lib. 3. de Conſolat. Philoſophiæ, proſa 12. *quod ſi rationes quoque non extra petitas ſed intra rei quam tractabimus ambitum collocatas agitavimus, nihil eſt quod admirere, quum Platone ſanciente didiceris cognatos de quibus loquimur rebus oportere eſſe ſermones.*

d) Aſtrologiæ & Aſtronomiæ vocabulo promiſcue utitur, quod ab aliis etiam fieri veteribus notavi ad Sextum Empiricum contra Aſtrologos.

e) *Univerſa rei* i. e. mundi, qui Tullio *univerſitas.* Noſter infra p. 98. *at vero cum de mundi, hoc eſt univerſa rei conſtitutione tractetur.* p. 211. *quo ſit plena perfectaque univerſa res*

f) *Diſcurſibus* i. e. motibus & gyratione ac periodis ſiderum. Stellæ *ratæ* noſtro frequenter, quas communiter fixas appellamus.

g) *Alienigenum* hoc loco vocat, qui licet ſit conſanguineus cognatusque illi arti de qua ſermo eſt, tamen alienus eſt ac veluti barbarus non intelligentibus & artis illius penitus ignaris.

h) Pro *fuerant* malim legere *fuerint.*

quos cum oporteret tantam ſcientiæ claritudinem communicare cum cæteris, infelicis invidiæ deteſtabili reſtrictione, largæ beatitudinis fuſionem incommunicabilem i) penes ſe retinuerunt.

IV. Itaque quia jubentibus vobis * mos erat gerendus; licet ea, quæ jubebantur, potiora eſſent, quàm ſuſtinere mediocre ingenium valeret, ſolâ translatione contentus non fui; ratus obſcuri, minimeque illuſtris, exempli ſimulacrum ſine interpretatione translatum, in ejuſdem, aut etiam majoris, obſcuritatis vitio futurum. Et ea, quæ mihi viſa ſunt in aliquâ difficultate, ſic interpretatus ſum, ut ea ſola explanarem, quæ incognitarum artium, diſciplinarumque, ignoratione tegerentur. Erat enim arrogantis, & velut ingeniis legentium diffidentis, ea, quæ communi omnium intelligentiæ paterent, ſuperſtitioſâ interrogatione fruſtra retexere. Denique de prin-
74 cipio libri, quo ſimplex narratio continebatur rerum antegeſtarum, & hiſtoriæ veteris recenſitio, nihil dixi. Rationem tamen totius operis, & ſcriptoris propoſitum, & ordinationem libri, declaranda eſſe duxi.

V. Nam cum pridie Socrates decem libris omnibus de Republica diſputaſſet; ad quem tractatum non ex principali cauſâ, ſed ex conſequenti, deſcenderat, (Siquidem cum de juſtitiâ quæri cœptum fuiſſet, quam diffinierat Thraſymachus orator, k) eam eſſe, quæ huic prodeſſet, qui plurimum poſſet: Socrates contra docuiſſet, immo eam potius, quæ iis prodeſſet, qui minimum poſſent;) ut illuſtriore uteretur exemplo, ſi eam non unius hominis ingenio, ſed in urbis alicujus populoſæ frequentiâque populari ſcrutaretur: imaginem quandam depinxit urbis, quæ juſtis moribus, inſtitutiſque, regeretur; & convenienti legibus felicitate frueretur: l) contra, quod ſi quando degeneraſſet ab inſtitutis, quàm improſpera eſſet ei civitati, quamque exitiabilis, mutatio morum futura.

VI. Igitur cum in illis libris quæſita, atque inventa videretur eſſe juſtitia, quæ verſaretur in rebus humanis: ſuper- 75
eſſet autem, ut naturalis æquitatis fieret inveſtigatio, hujus tanti operis effectum, quod ingenio ſuo diceret m) oneroſum, Socrates Timæo, & Critiæ, & Hermocrati, delegandum putavit: atque illi munus injunctum receperunt. Ex quo apparet, in hoc libro principaliter illud agi, contemplationem conſiderationemque inſtituti, non poſitivæ, ſed naturalis illius juſtitiæ, atque æquitatis, quæ ſcriptam conſtituendis legibus, deſcribendiſque formulis, tribuit ex genuina n) moderatione ſubſtantiam. Perindeque ut Socrates, cum de juſtitiâ diſſereret, quâ homines utuntur, induxit effigiem civilis reipub. ita Timæus Locrenſis ex Pythagoræ magiſterio aſtronomiæ quoque diſciplinæ perfecte o) peritus; eam juſtitiam, quâ divinum genus adverſum ſe utitur, in mundi hujus ſenſilis & veluti quadam communi urbe, ac republica voluit inquiri.

VII. Nunc ordinatio libri, & ſpecies, revelanda eſt.

I. Quæritur primò de genitura mundi, p. 77.
II. Dehinc de ortu animæ. p. 97.
III. Tum de modulatione, p) ſive harmoniâ. p. 115.
IV. De numeris. p. 104. 76
V. De ſtellis ratis, & errantibus; in quorum numero ſol etiam conſtituitur, & luna. p. 139.
VI. De cœlo. p. 190.
VII. De quatuor generibus animalium, hoc eſt cœleſtium, præpetum, q) nantium, terrenorum. p. 211.
VIII. De ortu generis humani. p. 230.
IX. De cauſa, cur hominum plerique r) ſint ſapientes, alii inſipientes. p. 299.
X. De viſu. p. 329.
XI. De imaginibus. p. 333.
XII. Laus videndi. p. 359.

XIII.

i) *Incommunicabilem* i.e. haud communicatam. * Oſium alloquitur.

k) Apud Platonem 1. de Rep. p. 375. Φημὶ γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον. Socrates contra p 377. oſtendit eſſe potius τοῦ ἥττονος καὶ ἀρχομένου.

l) Al. *extrueretur*, male. m) Al. *duceret*.

n) *Ex genuina* Rigaltius recte emendavit pro eo quod Meurſius ediderat *ex gemina*. Paullo ante *ſcriptam conſtituendis legibus*, neceſſario videbatur mihi eſſe reponendum pro *ſcripta in*, ut ad *ſubſtantiam* referatur.

o) *Perfecte peritus*. Hinc ἀστρονομικώτατος dicitur Timæus Proclo p. 62. ad Platon. & Syneſio de dono aſtrolabii p. 307. Male in Meurſii edit. *profecta*.

p) Al. *de moderatione*: perperam.

q) Per *præpetes* volatilia intellige, ut per cœleſtia animalia, ſtellas.

r) *Plerique* non plurimi Chalcidio ſunt, ſed aliqui. Ut *plerumque* pro interdum ponunt etiam optimi ſcriptores. Antequam vero caput hoc Chalcidius ingreditur, elegantem præmittit de Providentia & Fato diſputationem à p. 235. ad 280.

XIII. De ſilva. s) p. 364.
XIV. De tempore.
XV. De primis materiis ſilveſtribus, & proprietatibus t) earum.
XVI. De diverſis humoribus corporum, & phlegmate.
XVII. De ſenſibus odorationis, & guſtatus.
XVIII. De colorum varietate, & converſione ex alio in alium; quæque coloribus ſimilia ſunt.
XIX. De principali u) vitalis ſubſtantiæ.
XX. De animâ, & partibus ejus, & locis.
77 XXI. De corporis membris, & artubus.
XXII. De nationibus diverſarum gentium.
XXIII. De ægritudine corporis.
XXIV. De ægritudine animæ.
XXV. De medelâ utriuſque materiæ.
XXVI. De univerſo mundo; & omnibus, quæ mundus complectitur.
XXVII. De intelligibili Deo. Quorum omnium ſigillatim, ſecundum ordinem libri, expoſitio fiet.

VIII. Iam ut doceat mundi corpus perfectum eſſe: (perfecta porrò corpora ſunt ſolida, quæ ex tribus conſtant, x) longitudine, latitudine, craſſitudine,) prius epipedas, y) hoc eſt planas figuras; quæ longitudinem modò, & latitudinem, nullam verò profunditatem habent, exponit. Quibus ait, unam ſufficere poſſe medietatem: quippe duo diſtantia, unâ mediâ interjectione continuari; habente aliquam inter duo illa diſtantia cognationem. Sic dicens;

Ὁπόταν γὰρ ἀριθμῶν τριῶν εἴτε ὄγκων εἴτε δυνάμεων ὡντινωνοῦν ἢ τὸ μέσον, ὅ, τι περ τὸ πρῶτον πρὸς αὐτὸ, τοῦτο αὐτὸ πρὸς τὸ ἔσχατον. Καὶ πάλιν αὖθις ὅ, τι τὸ ἔσχατον πρὸς τὸ μέσον, τοῦτο τὸ μέσον πρὸς τὸ πρῶτον, τότε τὸ μέσον μὲν πρῶτον τὸ ἔσχατον γενόμενον, τὸ δὲ ἔσχατον καὶ τὸ πρῶτον αὖ μέσα ἀμφότερα. Πάνθ' οὕτως ἐξ ἀνάγκης ταῦτα εἶναι ξυμβήσεται· τὰ αὐτὰ δὲ γενόμενα ἀλλήλοις, ἓν πάντα ἔσται· z)

Cum enim ex tribus, vel numeris, vel molibus, vel potentiis, medietas imo perinde quadrat, ut ſummitas medio; rurſumque ut imum medio, ſic medietas ſummo: tunc certè medietas à ſummo, 78 *& item imo, nihil differt. Rurſumque extimis illis ad medietatis conditionem, atque ad ejusdem parilitatem, redactis: cùm medietas quoque extimorum vicem ſuſcipit, fit, opinor, ut tota materia unâ & eâdem ratione ſocietur: eoque pacto eadem ſibi erunt univerſa membra: quippe quorum ſit una conditio. Unis porrò effectu membris, unum erit atque idem totum.*

IX. Utitur probatione arithmeticâ. Sit ergo deſcripta trigemina figura, quæ oſtendat quatenus ſi duo diſtent à ſe, unâ mediâ continuentur cognatâ interjectione. (*Vide* FIGUR. I.) Quadrati, quod principe loco deſcriptum eſt, ſit unum latus in momentis, verbi cauſa, duobus. Aliud latus in momentis tribus. Hoc ſupputatum facit aream totius perfecti quadrati momentorum ſex, bis enim tria ſex ſunt. Ultimi verò quadrati, & diſtantis primo, ſit demum latus unum momentorum quatuor; aliud latus, momentorum ſex: hoc ſupputatum facit aream integri quadrati momentorum, viginti quatuor. Quater enim ſex, viginti quatuor ſunt. Hæc autem medietas, quæ eſt in duodecim, & ita adhæret, ut impulſa extima quadrata continuatura videatur; 79
cognata eſt extimis. Siquidem quotâ parte minor eſt imo, id eſt dimidiâ, totâ major eſt ſummo. Siquidem duodecim dimidia viginti quatuor pars ſit; ſumma rurſum quatuor & viginti poſita in imo, ſit duodecim, quæ eſt in medio, dupla. a) Summa item mediæ, ſummæ ſuperioris dupla: bis ſex enim, duodecim.

s) *Silva* ὕλη, materia. Hoc poſtremum caput eſt eorum quæ exſtant. Nam proximum de tempore & inſequuta omnia deſiderantur, ut adeo vix dimidia pars commentarii Chalcidii ad nos pervenerit.

t) Al. *de perpeſſionibus.* Apud Platonem quidem ſequitur locus de temperie ſive κράσει materiæ ac mixtione, ut etiam Rigaltium video in Codice ſuo annotaſſe.

u) Hoc Platoni eſt cor.

x) Infra p. 83. *& quoniam mundi ſummitas, id eſt ignis, ſolidum corpus exiſtens habet illa tria, longitudinem, latitudinem, ſoliditatem.* Vide Gellium lib. 1. cap. 20.

y) Idem Gellius: *Figurarum quæ ſchemata Geometræ appellant, genera ſunt duo, planum & ſolidum. Hæc illi vocant* ἐπίπεδον καὶ στερεόν. *Planum eſt, quod in duas partes ſolum lineas habet, qua latum eſt & qua longum: qualia ſunt triquetra & quadrata, quæ in area fiunt, ſine altitudine.*

z) Confer quæ ad hunc locum illuſtrandum fuſe Proclus libro III. in Platonis Timæum p. 145. ſeq. Trigemina porro illa figura tribus conſtat quadratis hac proportione

Quadrata,	latera latitudinis,	latera longitudinis,	Area;
γϑ *Primum*	2	3	6
ζδ *Medium*	3	4	12
βδ *Ultimum*	4	6	24

a) Male in ſuperioribus editionibus erat στιγμὴ poſt duodecim, cum ſenſus ſit numerum viginti quatuor in imo poſitum, eſſe duplum numeri duodecimi in medio poſiti.

X. Ita dimidietatis, & dupli ratione ſociantur; & fit extimorum limitum, & medietatis, una eademque conditio. Quid? quod medietas de extimis naſcitur? ſive enim ſummi limitis minorem ſummam cum imi limitis majore ſummâ multiplicavero, ſeu contra ſummi limitis majorem ſummam cum imi limitis minore contulero, multiplicans utraque, hac viâ naſcitur duodecim numerus. Tam enim bis ſex, quàm ter quatuor, duodecim fient.

XI. Hæc eadem diſtantium à ſe duûm continuatio unius interjectu medietatis, geometricis etiam probationibus revelatur. Sint ergo etiam nunc deſcriptæ figuræ. Duas ex adverſo poſitas lineas, parallelogrammas Geometrici appellant, conſequenter etiam planas quadraturas parallelogramma.
80 Propoſitum eſt probare, quemadmodum duûm parallelogrammorum ſimilium unum mediū inveniatur, quod ratione non careat. (*Vide* FIGUR. 2.) Sint igitur duo ſimilia parallelogramma, quibus aſſiſtunt Græcæ literæ βδ & γϑ b), habentia æquales angulos: unū, qui eſt ſub βγδ, ei, qui eſt ſub ηγζ. Porrò ubi æquales anguli, latera pro competenti erunt: ut enim eſt βγ latus juxta γζ: ita δγ latus juxta γη latus. Dico duûm horum ſimilium parallelogrammorum inveniri medium aliud rationabile. Sic quippe directum βγ latus γζ lateri. Erit igitur etiam δγ latus γη lateri directum, & directis lineis αδ & ϑζ agantur extimæ lineæ δε & ζε: compleaturque hoc pacto omnis figura. Ut igitur βγ latus juxta γζ latut, ita βδ parallelogrammum juxta δζ parallelogrammum. Sunt enim in eâdem quadraturâ αε, βζ. Rurſumque ut γδ latus juxta γη latus: ſic & parallelogrammum γε juxta ζη parallelogrammum Sunt enim hæc quoque in quadraturâ δη εϑ. Ut ergo βδ parallelogrammum juxta δζ c) parallelogrammum, ſic item δζ parallelogrammum juxta id quod ſubter eſt
81 γϑ parallelogrammum. Inventum eſt ergo unum medium, id eſt, δζ parallelogrammum inter duo ſimilia parallelogramma, quod fieri debuit.

XII. Nihilominus etiam in triangularibus formis medietatis inſertio conſideratur in hujuſmodi formâ. Propoſitum eſt probare, quemadmodum triangulorum ſimilium unum medium competens inveniatur. (*Vide* FIGUR. 3.) Sint duo ſimilia triangula limitata Græcis literis αβγα, alterum δβεδ d) æquis angulis: uno, qui eſt ſub αβγ; altero, qui eſt ſub δβε. Ubi enim æquales anguli, etiam latera pro competenti erunt: ut enim αβ latus, juxta βε latus: ſic γΒ latus, juxta Βδ latus. Dico horum duûm ſimilium triangulorum unum medium competens inveniri. Si enim e) conceſſum, directum eſſe αΒ latus, Βε lateri: erit etiam γΒ latus, directum f) Βδ lateri: & conjungat ducta linea indirectum g) latus, quod eſt αδ. Ergo ut eſt αΒ latus, juxta Βε latus: ſic Βδ εΒ triangulum juxta δΒαδ triangulum. Sub eâdem quippe altitudine ſunt αδ literæ. Ut autem γΒ latus juxta Βδ latus, ſic δαΒδ triangulus juxta αγ h) triangulum. Sunt enim ſub eâdem hæc quoque altitudine α literæ. Erit ergo ut δβεδ i) triangulus, juxta δβαδ triangulum: ſic idem δβαδ triangulus, juxta αβγα triangulum. Duûm ergo ſimilium triangulorum, id eſt αβγα, & δϐεδ, factum eſt tertium, id eſt δϐαδ triangulum, quod faciendum erat.

XIII. Εἰ μὲν ὖν ἐπίπεδον μὲν, βάθος δὲ μηδὲν ἔχον ἔδει γίγνεσθαι τὸ τοῦ παντὸς σῶμα, μία μεσότης ἂν ἐξήρκει τά τε μεθ' αὑτῆς ξυνδεῖν καὶ ἑαυτήν. Νῦν δὲ, στερεὸν γὰρ αὐτὸ προσῆκεν εἶναι, (τὰ δὲ στερεὰ μία μὲν ὐδέποτε, δύο δὲ μεσότητες ἀεὶ συναρμόττουσιν) οὕτω δὴ πυρός τε καὶ γῆς ὕδωρ ἀέρα τε ὁ θεὸς ἐν μέσῳ θεὶς καὶ πρὸς ἄλληλα καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπεργασάμενος, ὅ, τι πῦρ πρὸς ἀέρα, τοῦτο ἀέρα πρὸς

XIII. *Igitur*, inquit, *ſi mundi corpus longitudinem & latitudinem ſolam, ſoliditatem verò nullam habere deberet, eſſetque hujuſmodi, qualis eſt perfectorum corporum, ſuperficies; una medietas ſufficeret ad ſemet ipſam vinciendam, & extimas partes. Nunc, quoniam ſoliditate opus erat mundano corpori, ſolida porro nunquam unâ, ſed duabus medietatibus vinciuntur, idcirco mundi opifex inter ignem, terrâmque, aëra & aquam inſeruit, li-*

b) In editis male erat αδϑ. pro βδ & γϑ.

c) Male in editis erat αζ pro δζ.

d) Male in editis erat βγα & αβεδ pro βγα & δβεδ. Mox pro *ubi etiam* ſcripſi *ubi enim* & deinde αβ *latus* pro δβ *latus ſic.*

e) Male editum erat *ſic enim.*

f) Perperam erat in editis *indirectum* pro *directum*.

g) Ita legendum uno vocabulo *indirectum*, non ut editi *in directum.*

h) Pro αβγα mala erat αβτα.

i) Male erat αβεδ pro δβεδ. Mox αβγα ſcripſi pro αχγδ.

ὕδωρ, καὶ ὅ, τι ἀὴρ πρὸς ὕδωρ, τῦτο δ' ὕδωρ πρὸς γῆν.

bratis iisdem elementis ſalubri modo, ut qua cognatio eſt inter ignem & aëra, eadem foret inter aëra & aquam: rurſum qua inter aëra & aquam, hæc eadem in aqua terraque ſocietate conſiſteret. k)

Mundi corpus ſolidum eſſe dicit, & globoſum. Hujusmodi autem corpora duabus medietatibus vinciuntur, quatenus ut in effigie pilæ l) & in illo ambitu: eſt quippe aliqua longitudo, eſt etiam latitudo, quas dimetimur impreſſo puncto in medietate ſummitatis, ad quam medietatem undique ab ambitu æquales lineæ porriguntur. Una igitur hæc medietas in ſuperficie ſita eſt, altera in profundo, ad quam punctum illud pervenit, ſi deprimatur usque ad altitudinem mediam.

83

XIV. Quâ de causâ geminis exiſtentibus medietatibus, non, ut in planis figuris, ſemel eſt facienda multiplicatio, ſed bis. Quippe illic m) duo latera deſcribebamus, quorum alterum in duobus momentis, alterum in tribus conſtituebamus; duóque ad tria multiplicantes, inveniebamus naſci ſenarium numerum. At in his ſolidis formis, propter geminam medietatem, geminabitur multiplicatio: ut cùm ex duobus & tribus multiplicatis, natus erit idem ſenarius juxta unius interim medietatis rationem: juxta alterius quoque medietatis, quæ forte erit in numero quaternario, quater ſex ſupputemus: atque ita ſumma omnis, ſive numeri, ſive molis, ſeu qualitatis, in vigintiquatuor partibus inveniatur. Et quoniam mundi ſummitas, id eſt ignis, ſolidum corpus exiſtens habet illa tria, longitudinem, latitudinem, ſoliditatem: ſed non peræque,

84 ſiquidem in illo ignis n) plus eſt claritudinis, aliquanto minus moderati caloris o), exiguum verò ſoliditatis: in terræ autem globo plus ſit ſoliditatis, aliquantum verò humoris, perexiguum lucis: aëris & aquæ duæ medietates quam habent cognationem cum ſupra memoratis elementis, intelligamus.

XV. *Sequitur deſcriptio ſolidarum figurarum cùm numeris ſuis juxta arithmeticam diſciplinam.* p)

Harum ſolidarum formarum cognatio, numerorum indicatur conſortio. Siquidem primi limitis ſumma, dimidia pars ſit ſecundi limitis ſummæ. Nam vigintiquatuor numerus, quadraginta octo numeri dimidia pars eſt, Secunda item tertiæ, & hæc quarti limitis ſummæ dimidietas. Æquè retrorſum quoque poſtrema tertiæ dupla: tertia item ſecundæ dupla, & primæ ſecunda. Atque his mediis duabus, quæ inter duas formas extimas inſeruntur, genitura eſt de hisdem extimis. Eſt enim primi limitis medietas in potiore numero, id eſt ſenario, qui naſcitur ex multiplicatis ſummis minoribus, bis tribus. q) Eſt item noviſſimi limitis in minore numero medietas, id eſt, octo. Igitur primi limitis majorem medietatem cum 85
poſtremi limitis minore medietate multiplicans, creo ſecundi limitis totam in quadraginta octo numero poſitam ſubſtantiam. At verò ſi primi limitis minorem, quæ eſt quatuor, cum poſtremi limitis majore medietate, quæ eſt in quatuor & viginti, ſummâ natâ ex quater ſenis, comparavero, creabitur omnis ſubſtantia tertii limitis, quæ eſt poſita in nonaginta ſex. Sic duo extimi r) ſolidorum corporum duabus medietatibus vinciuntur, ut certa, minimeque infiabilis, arithmeticæ diſciplinæ confirmat auctoritas, teſtimonium præbens Platoni.

XVI. Hæc eadem ſolidorum duûm corporum diſtantia, ſeu duplex medietas, conjungere diſtantia corpora geometricis etiam rationibus pro competenti modo ſic oſtenditur. Sed prius, quia eſt è re, accommo-

Bbbb datum-

k) Ad hunc Platonis locum conferendus Proclus libro III. in Timæum Platonis p. 147. ſeq.

l) Ita recte editio vetus Parif. pro *pila* quod habet Meurſ. Eadem male interpungit poſt verba *in illo ambitu eſt: &* deinde quæ proxime ſequuntur includit parentheſi, prorſus contra Chalcidii mentem.

m) Supra p. 75. n) *In illo ignis*, ſcilicet corpore.

o) Quem hic moderatum vocat calorem, mox humorem interpretatur.

p) Ad deſcriptionem illam clarius intelligendam en tibi

Limites,	*Latera* Latitud.	Longitud.	*Medii numeri* parallelogramm.	altitudines.	Summæ parallelepipedon.	
Primus	2 &	3	6	4	24	αβγδεζηθ
Secundus	3 &	4	12	4	48	δγεσθητλ
Tertius	3 &	4	12	8	96	θητλξυφο
Quartus	4 &	6	24	8	192	κθλμυξοπ

q) Ita ſcribendum vidit etiam Rigaltius, pro *his tribus*.

r) *extimi* familiare Chalcidio vocabulum pro *extremi*.

s) *Diſciplinæ* vocabulum in Meurſii edit. exciderat, quod è Pariſienſi revocavi.

datumque tractatui, quid ſit hoc quod *competens* t) adpellatur, ἀναλογία verò à Græcis, explicabo. Geminum eſt competens, unum continuum, alterum diſtans. Continuum competens u) eſt, quod communi medio fine conjungit extima: Diſtans, quod duobus mediis finibus ſeparat extima. Ratio
86 verò eſt duùm finium juxta ſemetipſos habitus, & quaſi quædam conventio. Itaque competens ex complurium rationum comparatione ſubſiſtit x): & continuum quidem competens in tribus, ut parum, y) finibus invenitur: ſicut primus juxta ſecundum, ſic ſecundus juxta tertium; hoc eſt, ut octo juxta quatuor, ſic quatuor juxta duo. Quorum quidem finium is, qui eſt medius, in ſe replicatus, z) æqualis eſt ei, qui de multiplicatione naſcitur extimorum, quadrato. Bis octoni ſiquidem ſedecim, & quaterni quater totidem. Diſtans autem competens in quatuor minimum limitibus reperitur; ſicut primus juxta ſecundum, ſic tertius juxta quartum a): id eſt, ut octo juxta quatuor, ita ſex juxta tria. Non enim poſſumus repetentes dicere, b) ſic quatuor juxta ſex. In quibus æquè, ut incontinui competentis finibus, is qui conſit ab extimis, æqualis ei, qui naſcitur ex ſupputatione mediorum. Ter enim octo vigintiquatuor ſummam faciunt: æque ſexies quatuor eandem ſummam ereant.

XVII. Utitur ergo nunc ratione, ac remedio c) continui competentis, propterea quod natura ejus conjugabilis eſt, & adunatrix diſtantium limitum, ſimilis ejus rationis quâ Deus mundi ſenſilis fabricator
87 uſus eſt, eum extimis mundi limitibus, igni atque terræ, d) aëris & aquæ insereret medietatem.

XVIII. *Deſcriptio parallelepipedorum duûm diſtantium, qua parallelepipeda continuantur ad unam ſoliditatem, inſertis duobus juxta rationem continui competentis, quod à Græcis appellatur ἀναλογία συνεχής.* (*Vide* FIGUR. 4.)

Quatenus ergo hæc deſcriptio demonſtrat ſolida duo corpora quæ παραλληλεπίπεδα Geometrici vocant, inſertis aliis ſimilibus ſolidis duobus continuari juxta rationem continui competentis, tam ex coagmentatione e) quàm ex diſſolutione, fiet palam. Deſcribitur parallelogrammum, id eſt quadratura, quàm limitant Græcæ literæ quatuor hæ αβγδ, & huic quadraturæ ſuperimponitur aliud quadratum, quod continetur literis εζηθ. Et connectuntur εα literæ. Item ζβ. Item θδ. Item ηγ. & hoc facto completur unum ſolidum ſive παραλληλεπίπεδον. Huic aliud ſimile deſcribitur hoc modo per εθ lineam, eiicitur θλ, & item per δθ eiicitur linea θξ, & per ηθ eiicitur linea θκ, & ex notá κ extenditur linea κμ. Item ex notá μ deducitur linea μλ: ex notâ item ξ eiicitur li- 88
nea ξο, & ex hisdem ξ item ο notis aguntur in directum duæ lineæ, una ξν altera οπ, & ſunt æquales, εθ quidem lineæ θλ linea, δθ f) verò lineæ θξ linea, ηθ lineæ θκ linea. Item æqualia parallelogramma κθλμ, νξοπ: g) & connectuntur νκπμ, ολξθ. Eritque hoc pacto ſolidum natum aliud ex hac deſcriptione. Dico igitur inter hæc duo ſimilia ſolida duo alia ſimilia ſolida juxta rationem continui competentis inveniri, deduco enim per νξ lineam, ξυ lineam; per lineam πο, οφ lineam: per μλ verò lineam, λτ lineam: per αδ, h) item, δς lineam: per ϛγ lineam, γϱ lineam, & ſint æquales νξ linea, ξυ lineæ:

t) Macrobio *competentia* dicitur in Somnium Scip. lib. 2 cap. 2. *Cognovit nullam eſſe poſſe ſine his numeris jugabilem competentiam.* Gellius ſive ut Meurſio placet Agellius lib. 1. cap. 1. *Comprehenſa autem menſura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei menſura conveniret, ſecundum naturalem omnium membrorum inter ſe competentiam.* Hæc Meurſius.

u) ἀναλογία συνεχὴς infra p. 87. cui opponitur ἀναλογία διῃρημένη· Porro ἀναλογίαν Cicerone auctore in Interpretatinne Timæi Platonici, *Latine, audendum eſt enim, quoniam hac primum à nobis novantur, comparatio proportiove dici poteſt.* Idem alio loco *contentionem* appellavit. De ratione autem quæ Græcis λόγος, λογισμὸς, σχέσις, & de proportionis genere triplici, Arithmetica, Geometrica, & Muſica, multis præter Proclum ad Platonem Theo Smyrnæus atque ad Nicomachi Geraſeni Arithmeticam Iamblichus.

x) Iamblichus libro laudato p. 79. ἀναλογία, σύϛημα λόγων. Confer, ſi lubet, Sam. Tennulii notas ad Jamblichum p. 125.

y] *Ut parum* hoc loco idem eſt quod Infra dicit *minimum.*

z) *In ſe replicatum* numerum intellige in ſe ductum ſive multiplicatum, ut quatuor in ſe replicata dant ſedecim.

a) *Juxta* in ſuperioribus editt. exciderat.

b) Hoc loco interpungendum, non poſt *ſic*, ut in antea editis.

c) Videri poſſit legendum *medio.* Sed *remedium* dixit Chalcidius eodem ſenſu.

d) Ita recte edit. Paris. non ut Meurſ. *ignis atque terra.*

e) Al. *coangmentatione.* f) Male λθ in Meurſii edit.

g) In edit Pariſ. & Meurſ. exciderat prima ex poſtremis quatuor litteris.

h) Ita recte edit. Pariſ. pro αλ.

lineæ: πο linea, οφ lineæ: μλ linea, λτ lineæ: αδ linea, δς lineæ: ϐγ linea, γϱ lineæ. Parallelogramma item ſunt æqualia, quæ in iisdem ſunt quadraturis i), & connectuntur υη, ςλ, φτ, τϱ, k) & ſi qua alia latera, l) eruntque expreſſe connexa quatuor ſolida.

XIX. Quatenus hoc probatur? Ut enim eſt εθ latus, juxta θλ latus, ita in longum erit εζθη parallelogrammum juxta θητλ m) parallelogrammum. Erit ergo etiam δγεζθηβα ſolidum juxta θητλξυφο ſolidum. At enim latera ſupra comprehen-
89 ſa habent adverſum ſe competentem modum, utpote quæ ſub iisdem quadraturis ſunt. Quadraturæ item ſibi competunt, quia ſunt ſub eadem altitudine n) & ſolida: ergo ſupradicta habebunt adverſum ſe competentem parilitatem. Rurſum ut eſt δθ latus juxta θξ latus in altitudine, ita erit θδγη parallelogrammum juxta θξυη parallelogrammum. Erit ergo etiam δγεζθηβα o) ſolidum juxta θητλξυφο ſolidum. Atenim latera ſupra comprehenſa habent adverſum ſe competentem modum, utpote quæ ſub iisdem quadraturis ſunt. Quadraturæ quoque ſibi competunt, quia ſunt ſub eadem altitudine: & ſolida ergo ſupradicta habebunt adverſum ſe competentem parilitatem. Rurſum ut eſt ηθ latus juxta θκ latus in altitudine; ita erit θηγδ p) parallelogrammum juxta κθλμ parallelogrammum. Erit ergo etiam θητλξυφο q) ſolidum juxta κθλμνξοπ r) ſolidum. Atenim latera ſupra comprehenſa habent inter ſe analogiam, utpote quæ ſub iisdem quadraturis ſunt. Quadraturæ quoque ſibi competunt, quia ſunt ſub eadem altitudine: & ſolida ergo ſupradicta
90 habebunt adverſum ſe competentem parilitatem, s) Ut ergo αβγδεζηθ ſolidum, juxta δγϱςθητλ, ſic hoc ipſum ſolidum juxta θητλξνφο t) ſolidum: & item hoc ipſum juxta κθλμυξοπ ſolidum, Quo pacto oſtenſum eſt duûm ſolidorum parallelepipedorum ſimilium duo media ſolida parallelepipeda juxta rationem continui competentis inveniri: quod oportebat oſtendi.

XX. Dicet aliquis, duo quidem ſolida corpora intervallo longiore diſtantia conjungi duabus interjectis medietatibus juxta rationem continui competentis ſufficienter probari ſibi: ſed inter ignem terramque, quæ ſunt ſolida corpora, nullam adparere ſimilitudinem, quando juxta ipſum Platonem u) ignis quidem forma & figura πυραμοειδὴς eſſe dicatur, id eſt, in modum pyramidis excreſcat: terra verò cubus ſit. Hæ porro formæ nullam ex ſe ſimilitudinem mutuentur, quia non ſint æqualibus angulis, quippe cubus omnis x) rectis eſt angulis. Ergo quia terra in cubica eſt figura, rectos angulos habeat neceſſe eſt. At verò pyramidis anguli productiores ſunt in cacumine, y) Ubi autem non ſunt æquales anguli, ne latera quidem erunt pro competenti, propterea que ſimilia ſui non 91
erunt. Quæ diſtantia corpora ſi alia duo ſolida interjecta continuabunt, impedietur hoc pacto continuatio. Siquidem inter duo non quælibet, ſed quæ ſimilia ſunt, invicem ſibi ſolida corpora inſeri debent.

XXI. Cui reſpondebitur, hactenus memores nos eſſe debere eorum, quibus Plato hanc ipſam difficultatem multo ante prævidens, eos qui ita ſenſuri ſunt, ab errore revocaverit. Dixit enim, Si meminimus, ſimilitudinem, non ſolum in formis & figuris, ſed etiam in potentiis & qualitatibus quæri oportere, cum ita dixit:

 Cum

i) Confer Euclidem lib. I. propoſit. 6.

k) Ita recte edit. Pariſ. pro ψϱ.

l) Male in editis erat *altera*.

m) Male in Meurſii edit. γλ. & mox: αβγδεζηθ *ſolidum juxta* δγϱςθητλ *ſolidum*. Etiam in Aſcenſiana perperam erat δγεσθητλ pro δγεζδηβα.

n) Vide Euclid. lib. X. propoſit. 32.

o) Male ſuperiores editt. δγεςθητλ.

p) Mala edit. Aſcenſiana, θηγλ.

q) Ita recte edit. Pariſ. pro θητλςνφο quod habet Meurſ.

r) Perperam ſuperiores editt. κθλμηξοπ.

s) Analogiam ſive competentiam inter ſe. *Rigaltius*.

t) Ita recte Aſcenſiana editio, non ut Meurſius θητλξνφο. Deinde utraque perperam κθλμηξοπ.

u) Plato in Timæô, illa parte quam nec Procli nec Chalcidii expoſitio attingit, loco decantatiſſimo, formam cubicam terræ tribuit, icoſaëdron aquæ, octaëdron aëri, pyramidalem igni: γῇ μὲν τὸ κυβικὸν εἶδος δῶμεν, ἀκινητοτάτη γὰρ τῶν τεττάρων γενῶν γῆ .. ὕδατι δ' αὖ τὸ δυσκινητότατον εἶδος, τὸ δ' εὐκινητότατον πυρί, τὸ δὲ μέσον ἀέρι .. ἔςω δὲ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ κατὰ τὸν εἰκότα τὸ μὲν τῆς πυραμίδος ςερεὸν γεγονὸς εἶδος πυρὸς ςοιχεῖον καὶ σπέρμα. Confer Plutarchum quæſt. Platon. p. 609. ſeq. Jamblichi theologumena Arithmeticæ p. 20. Theonem Smyrnæum p. 152. &c.

x) Vitruvius præf. libri V. *Cubus eſt corpus ex ſex lateribus æquali latitudine planitierum quadratum, is cum eſt jactus, quam in partem incubuit, dum eſt intactus immotam habet ſtabilitatem, uti ſunt etiam teſſera quas in alveo ludentes jaciunt.*

y) Al. *acumine*. Productiores, intellige acutiores.

Ὁπόταν γὰρ ἀριθμῶν τριῶν, εἴτε ὄγκων, εἴτε δυνάμεων ὡντινωνοῦν ᾖ τὸ μέσον, ὅ, τι περ τὸ πρῶτον πρὸς αὐτὸ, τοῦτο αὐτὸ πρὸς τὸ ἔσχατον.

Cum in tribus ſive numeris, ſeu molibus, ſeu potentiis, perinde erit medietas imo, quemadmodum ſummitas medio.

Quare ſi inter ignem & terram nulla eſt in ſpecie & velut in vultu ſimilitudo, quærenda erit in naturis ac qualitatibus ipſorum elementorum, juxta quas faciunt aliquid ac patiuntur, & in his proprietatibus ex quibus utriusque elementi vis & germanitas z) adprime deſignatur. Sunt igitur tam ignis quàm terræ multæ quidem & aliæ proprietates, ſed quæ vel maximè vim earum proprietatum declarant, nimi-
92 rum hæ. Ignis quidem acumen, quod eſt acutus & penetrans, deinde quod eſt tener & delicata quadam ſubtilitate, tum quod eſt mobilis & ſemper in motu. Terræ verò, quod eſt retuſa, a) quod corpulenta, quod ſemper immobilis. Hæ verò naturæ licet ſint contrariæ, habent tamen aliquam ex ipſa contrarietate parilitatem. Tam enim ſimilia ſimilibus, quam diſſimilia diſſimilibus comparantur: & hæc eſt analogia, ideſt ratio, continui competentis. Quod enim eſt acumen adverſum obtuſitatem, hoc ſubtilitas juxta corpulentiam: & quod ſubtilitas juxta corpulentiam, hoc mobilitas adverſus immobilitatem. Et, ſi vertetis ut id quod medium eſt, extimum fiat, quæ verò ſunt extima, ſingulatim in medio locentur, ſervabitur analogiæ norma.

XXII. Quatenus igitur inter hæc duo ſolida corpora, quorum eſt talis ſimilitudo, qualem demonſtravimus, alia duo ſolida interjecta facient continuationem juxta rationem continui competentis, docet arithmetica diſciplina. Si enim vicinum igni elementum quod ſit, & ex quibus conflatum voluerimus inqoirere, ſumemus ignis quidem de proximo duas virtutes, ſubtilitatem & mobilitatem: unam verò terræ, id
93 eſt obtuſitatem: & invenietur genitura ſecundi elementi, quod eſt ſubter ignem, id eſt aëris. Eſt enim aër obtuſus, ſubtilis, mobilis. Rurſumque ſi ejus elementi quod eſt vicinum terræ, id eſt aquæ genituram conſideremus, ſumemus duas quidem terræ virtutes, ideſt obtuſitatem, & corpulentiam: unam verò ignis, id eſt motum, & exorietur aquæ ſubſtantia, quæ eſt corpus obtuſum, corpulentum, mobile. Atque ita inter ignem & terram, aër & aqua de extimorum concretione naſcentur, ex quibus conſtat mundi continuatio. Conſervatur autem hoc pacto analogia quoque geometrica juxta rationem continui competentis. Ut enim ignis adverſus aëra, ſic aër adverſum aquam, & demum aqua juxta terram: retrorſumque, ut terra adverſus aquam, ſic aqua adverſus aëra: & aër adverſus ignem.

XXIII. Hactenus de conſtitutione mundani corporis, & de materiarum ex quibus conſtat, germanitate differitur. Quem cum factum eſſe, quia ſit corporeus, affirmet, & eundem indiſſolubilem, b) cum quæque fiunt quæque naſcuntur, facta diſſolvantur, nata occidant: ut huic quod eſt præter opinionem hominum medeatur, dicit à quo factus ſit, ex quibus conſtet, ad 94
quod exemplum conſtitutus, quâ de cauſa, quatenus æternitati propagatus. Omnia enim quæ ſunt, vel Dei opera ſunt, vel naturæ, vel naturam imitantis hominis artificis. Operum naturalium origo & initium ſemina ſunt, quæ facta, c) comprehenduntur vel terræ viſceribus ad frugis arboreæ cerealiſve proventum: vel genitalium membrorum fœcunditate conceptum animalium germen adolentium d): quorum omnium ortus in tempore, par enim & æquævum natale naturæ ac temporis. Ita naturæ opera, quia ortum habent ex eo quo eſſe cœperunt tempore, finem quoque & occaſum intra ſeriem continuationemque ejus ſortita ſunt. At verò Dei operum origo & initium incomprehenſibile. Nulla enim certa nota, nullum indicium temporis

z) Germanitatem eleganter dixit pro cognatione & analogia, rationeque competenti, quâ utraque inter ſe conveniunt. Sic infra p. 93. *hactenus de conſtitutione mundani corporis, & materiarum ex quibus conſtat germanitate differitur.*

a) Al. *retunſa.*

b) Verba Platonis ſunt: ξυνέδησε καὶ ξυνεστήσατο οὐρανὸν ὁρατὸν καὶ ἁπτόν. καὶ διὰ ταῦτα ἔκ τε δὴ τούτων τοιούτων καὶ τὸν ἀριθμὸν τεττάρων τὸ τοῦ κόσμου σῶμα ἐγεννήθη δι' ἀναλογίας ὁμολογῆσαν· φιλίαν τε ἔσχεν ἐκ τούτων ὥστ' εἰς ταυτὸν αὐτῷ ξυνελθὸν ἄλυτον ὑπὸ τῶν ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος, γενέσθαι· Confer Proclum lib. 3. in Timæum p. 155.

c) Ita interpungendum. Nam in ſuperioribus editionibus στιγμὴ poſt verbum *comprehenduntur* poſita, ſenſum turbabat.

d) i. e. augentium. Nam *adolere* proprie augere eſt, ut notat Servius ad I. Æneid. 709. Uſitatumque antiquis *oleſcere* pro creſcere & augeri, unde *ſuboles* & *adoleſcere* atque *adoleſcentia*. Vide Feſtum, Noniumque.

ris ex quo eſſe cœperunt. Sola ſi forte
cauſa, e) & hæc ipſa vix intelligitur, cur
eorum quid, quamve ob cauſam exiſtat.
certum eſt ſiquidem nihil à Deo factum eſſe
ſine cauſa. Ut igitur illis quæ lege naturæ
procreantur, fundamenta ſunt ſemina, ita
eorum quæ Deus inſtituit, fundamenta ſunt
cauſæ, quæ ſunt perſpicuæ divinæ provi-
95 dentiæ f). Deus autem ante inſtitutionem
temporis, & per ævum, g) ſimulachrum
eſt enim tempus ævi. Cauſæ igitur ope-
rum omnium Dei, tempore antiquiores:
& ſicut Deus per ævum, ſic etiam cauſæ per
ævum. Quod ſequitur, ut quicquid à Deo
ſit, temporarium non ſit: quod tempo-
rarium non ſit, nulla temporis lege tenea-
tur. Et tempus immutationem ætatis, mor-
bos, ſenectutem, occaſum h) invehit.
His ergo omnibus quod à Deo inſtituitur,
immune eſt, origoque ejus cauſativa i)
eſt, non temporaria. Et Mundus ſenſi-
lis k) eſt opus Dei: Origo igitur ejus cau-
ſativa, non temporaria. Sic mundus, ſen-
ſilis licet & corporeus, à Deo tamen factus
atque inſtitutus, æternus eſt.

XXIV. Conſtat porro ex materiis inli-
batis atque Integris:

Ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς ξυνέστησεν αὐτὸν ὁ ξυνιστὰς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ὑπολείπων.	*Ex omni*, inquit, *igni & ex univerſo ſpiritu, & ex ceteris, ſine ullius partis imminutione. Ita fit ut nulla ne minima quidem pars cujuslibet corporis extra ambitum mundi relicta ſit.*

Quæ quia omnia corpora, partim fri-
gida, partim calida ſunt, nulla importuna
frigoris caloriſve extrinſecus acceſſione
moveant ægritudinem mundo. Igitur ex-
tra neceſſitudinem incommodi poſitus,
æternus eſt. Sed natura corporis fluida eſt,
& Mundus conſtat ex corpore: ſed & de- 96
trimentum & interitus partium non in flu-
xu eſt, l) ſed in effluendo, id eſt extra flu-
endo. Amittitur quippe id quod ex uni-
verſitate defecerit. Intra mundum verò
regeſtis omnibus, nihil certe extra mundi
ambitum eſt. Ita quod ſecundum naturam
corporis fluit, quo effluat non habet. In-
fluit ergo, non effluit: & ad ſummam
univerſitatis jactura demum recurrens m)
fatigatarum diuturnitate partium recreatio
eſt.

XXV. Quid, quod inſtitutus eſt ad exem-
plum alterius intelligibilis & immutabilis
perennitatis? Jam illud nemo dubitat,
quæ ad ſimilitudinem inſtituuntur exempli
ſempiterni, habere ſimilitudinem perpe-
tuitatis, & perpetuitas in ævo eſt. Quare
exemplum eſt intelligibilis mundus per
ævum: id verò quod ad exemplum inſti-
tutum eſt, ſenſilis ſcilicet mundus per tem-
pora. Et temporis quidem proprium,
progredi: ævi propria manſio, n) ſemper-
que in idem perſeveratio. Temporis item
partes, dies, menſes, noctes, & anni: ævi
partes nullæ. Temporis item ſpecies, præ-
teritum, præſens, futurum. Ævi ſubſtan-
tia uniformis in ſolo perpetuoque præſenti.
Mundus igitur intelligibilis ſemper eſt. 97
Hic o) ſimulachrum ejus, ſemper fuit, eſt,
& erit.

XXVI. Hinc p) ad animæ mundi tracta-
tum pergens Plato, prius illud curat, q)
quod præpoſtere de corporis ejus conſtitu-
tione, antequam de inſpiratione animæ
diſputatum ſit: cum animam corpore omni
conſtet antiquiorem. Nec recedit ab in-
ſtituto, ut quia mundum à Deo factum
adſeruit, animam quoque ejus factam eſſe
à Deo dicat. Quod in hoc ſolo libro facere
Cccc anim-

e) De cauſa illa loquitur quam finalem ſolemus appellare.

f) Deo perſpicuæ ac manifeſtæ. Nam dandi caſu hoc loco ponuntur verba: *Divinæ providentiæ.*

g) Extitit ab omni ſempiternitate. h) Male ſuperiores editiones: *morbo ſenectutem occaſui.*

i) Cauſas æternas habens, Sapientiæ Divinæ cognitas & cum ſempiternis ejus congruentes ideis.

k) Ita ſemper editio vetus pro *ſenſibilis.*

l) Etiamſi in mundo *πάντα ῥεῖ ποταμοῦ δίκην*, ut docebat Heraclitus, ac perpetuo fluxu moventur & alterantur. tamen propterea non pereunt, quia non effluunt hoc eſt non vertuntur in nihilum neque habent quo extra mundi univerſitatem ferantur.

m) Jacturam vocat corruptionem, quæ deinde *recurrens* hoc eſt per novam generationem reparata iterum recreat omnia atque in integrum reſtituit.

n) Ita recte edit. Pariſ. pro *aut propria manſio* quod eſt in Leidenſi.

o) Hic, mundus puta ſenſilis. mundi *νοητοῦ* ſimulacrum.

p) Hoc loco incipit caput ſecundum commentarii Chalcidii. *de ortu animæ.*

q) Verba Platonis, ad quæ reſpicit, hæc ſunt: *Τὴν δὲ δὴ ψυχὴν οὐχ ὡς νῦν ὑστέραν ἐπιχειροῦμεν λέγειν, οὕτως ἐμηχανήσατο καὶ ὁ Θεὸς νεωτέραν· οὐ γὰρ ἂν ἄρχεσθαι πρεσβύτερον ὑπὸ νεωτέρου συνέρξας εἴασεν.* Confer Proclum lib. 3. Timæum p. 175.

animadvertitur, æternarum rerum genituras r) comminiſci: credo propterea, ne ſi audiant homines eſſe quædam quæ fuerint ex origine nata nunquam, s) principatui ſummi Dei derogari putent, ſi pari atque eadem ſint qua Deus, antiquitatis præſtantia, neſcientes longe aliter dici originem rerum æternarum, & item caducarum. Siquidem mortalium auctoritas & origo illa eſt quæ præcedit ortum ceterorum, ut origo eſt pater filii, & populorum atque urbium, conditores earum. At vero divinorum generum æternarumque gentium origo & arx, t) non in anticipatione temporis, ſed dignitatis eminentia conſideratur. Vel quod effecti operis
98 pontificium u) & auctoritatem, manibus magis quam diſpoſitioni mentis ſoleamus adſcribere: vel quod x) plerique ex mortali naturâ ſuâ divinam naturam æſtimantes, naſci omnia, neque eſſe quicquam, quod non natum ſit, exiſtiment. Quorum animis ſic inſtitutis difficile perſuadeatur mundi eſſe auctorem Deum, niſi eum tanquam opifex aliquis, manibus, ceterarumque artium molitione conſtruxerit. Certè propoſitum ſcriptoris conſiderandum puto: Nam ſi id ageret in hoc libro principaliter, ut immortalem eſſe animam probaret, non conveniret animæ genituram comminiſci, propterea quod cuncta, quæ gignuntur, intereunt: At verò cum de mundi, hoc eſt univerſæ rei, conſtitutione tractetur, ad præſens è re fuit, naſcentem, & velut in lucem proditam, inducere animam ejus, quo audientes imaginarentur animæ formam aliquam, perinde ut eorum omnium, quæ naſcuntur, vident.

-- Τρίτον δὲ τρόπῳ· τῆς ἀμερίστου καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γινομένης μεριστῆς, τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταὐτοῦ φύσεως αὖ καὶ τῆς θατέρου.

XXVII. *Itaq; Deus,* inquit, *tertium genus animæ excogitavit,* y) *hoc pacto. Ex individuâ, ſemperque in ſuo ſtatu perſeverante ſubſtantiâ, itemque aliâ,* 99 *quæ, inſeparabilis corporum comes, per eadem corpora ſcindere ſe putatur, tertium genus ſubſtantiæ mixtum locavit, medium inter utramque ſubſtantiam,* z) & cætera.

Quid eſt quod ait? docet nos ſubſtantiam, ſive, ut Cicero a) dicit, eſſentiam duplicem eſſe: Unam individuam, alteram per corpora dividuam. Et individuam quidem eſſe eam, cujus generis ſunt omnia æterna, & ſine corpore, quæ intelligibilia dicuntur: dividuam vero, quæ corporibus exſiſtendi cauſa eſt, unumquodque enim corpus, eſt certè: quod vero eſt, habet eſſentiam. Et corpora multa ſunt, una vero dividua eſſentia, quæ in cunctis corporibus invenitur. Quæ igitur una in multis invenitur, rectè ſcindere ſe putatur, rectèque dividua. Igitur ex his duabus ait, opificem Deum tertium eſſentiæ genus miſcuiſſe, idq; medium locaſſe inter utramque eſſentiam. b) Similiter docet naturam quoque non eſſe ſimplicem, ſed bimembrem: & his duobus c) facit opificis juſſu tertium naturæ genus extitiſſe, quod æque medium poſitum eſſet inter utramque eſſentiam, individuam videlicet atque dividuam.

XXVIII. Quatenus d) ergo bimembris 100
eſt natura? Omnia inquit, naturalia, vel eadem ſibi, e) vel diverſa ſunt: Eadem genere, diverſa ſpecie, ut puta homo, & item equus idem ſunt. Nam & hoc & illud animal eſt. At vero ſpecie diverſa ſunt. Alterum enim eorum rationabile ani-

r) Mundum licet æternum, tamen factum à DEo ipſiusque pariter animum.

s) Hanc interpunctionem, qua locum dificilem feliciter ſanavit, debes Viro doctiſſimo Nic. Rigaltio, qui in ora codicis ſui illam annotaverat. In prioribus editionibus erat: *Ne ſi audiant homines eſſe quædam quæ fuerint ex origine nata, nunquam principatui ſummi DEI derogari putent.*

t) Ita idem Rigaltius pro *ars*, quod erat in prioribus editt.

u) Ut *Pontifices* dicti ſunt qui *poſſunt* ſacra *facere*, ita *pontificium* pro poteſtate non infrequens ſcriptoribus quorum loca adduxit Franciſcus Juretus ad Symmachi VII. 27.

x) In Leidenſi edit. *vel* exciderat.

y) Verbis, *itaque DEus tertium genus animæ excogitavit*, nulla quæ reſpondeant apud Platonem reperio.

z) Confer ad hæc Plutarchum libro περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας; Proclum 3. in Timæum Platonis pag. 185. ſeq. Et de media animæ natura, duplicique facultate prædita noſtrum infra p. 104. 230. & 402.

a) Seneca Epiſt. 58. *Cupio, ſi fieri poteſt propitiis auribus tuis, eſſentiam dicere: ſin minus, dicam & iratis. Ciceronem auctorem hujus verbi habeo, puto locupletem.* Sidonius Epiſtolâ quæ Epithalamio Polemii ſubjicitur: *Lecturus es hic novum verbum eſſentiam, ſed ſcias hoc ipſum dixiſſe Ciceronem.*

b) Verba Platonis ſunt: Καὶ κατὰ ταῦτα ξυνέστησεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμεροῦς αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ.

c) Rigalt. *duabus.* d) Sic ſupra p. 88. *quatenus hoc probatur?*

e) Τῆς ταὐτοῦ φύσεως & τῆς θατέρου.

animal eſt, altetum inrationabile & mutum: & alterum bipes, alterum quadrupes.

Καὶ τρία λαβὼν αὐλὰ ὄντα συνεκεράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν· τὴν, θατέρου φύσιν δύσμικτον οὖσαν εἰς αὐτὸ ξυναρμόττων βίᾳ, μιγνὺς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἕν· πάλιν ὅλον τοῦτο μοίρας εἰς ἃς f) προσῆκε διένειμεν· ἑκάστην δὲ τούτων ἔκ τε ταυτοῦ καὶ θατέρου καὶ τῆς οὐσίας μεμιγμένων.

Hæc igitur omnia exſiſtentia, idem & eſſentiam, & diverſum, *in unam*, inquit, Deus *ſpeciem commiscuit, & effecit ex tribus unum*, idem, diverſum, dividuum. *Diverſa illa natura difficile ſe commodante concretioni atque adunationi generum. Rurſumque unum illud ex tribus concretum, diviſit in partes, ita ut ſingulæ partes tres illas potentias obtinerent.*

Hoc eſt, ut idem non ſolum idem eſſet, ſed etiam ſubſtantia, & haberet aliquid ex diverſitate: eſſentia quoque & eſſentia eſſet, & idem, & diverſum. Diverſum quoque, & diverſum eſſet, & eſſentia, & haberet aliquid ex eo quod idem vocatur.

XXIX. Diſceptatum eſt tamen à veteribus, quæ ſit quæ à Platone dicitur individua, quæ item dividua ſubſtantia, ex quibus
101 mundi ſenſilis fabricator Deus tertium ſubſtantiæ genus, quam ve ob cauſam conflaverit. Num ſpeciem intelligibilis mundi, g) ad cujus ſimilitudinem formas mente conceptas ad corpora transferebat, individuam ſubſtantiam nuncupaverit? Dividuam vero, ſiluam h) quæ velut exordium & fons eſt corporum, ita ut tertium illud mixtum ſubſtantiæ genus, formam eſſe intelligendum ſit, qua informata ſint tam mundi quam cetera quæ mundus complectitur, corpora? an potius individuam Plato ſubſtantiam cenſeat, eminentiorem animam, qnæ nulli ſit corporationi obnoxia, cujuſque veneranda puritas nulla corporis contagione violetur? Dividuam vero ſubſtantiam, illam animam dicat, quæ non ſolum cunctis animalibus, ſed etiam ſtirpibus & arboribus dat vigorem vitalem? Ut ſit ex duabus conflatum tertium animæ genus rationabile, idcircò, ne omnia muta eſſent, & ratione carerent, quæ vitam ſortirentur corpora, videlicet animalia, ſed eſſet præterea genus animantium hujusmodi, quod rationis diſciplinæque & intellectus capax, divini operis admirandam rationem diſpoſitionemque intelligens, ve- 102
neraretur mundani operis auctorem.

XXX. Quod itaque ii qui ſpeciem intelligibilis mundi, quod ſemper eadem ſit, nec immutetur unquam, putabant à Platone individuam ſubſtantiam dici; dividuam porrò ſilvam: negabant habere rationem, cum mundi eſſet inſtituta generatio, animantique quaſi mox futuro quæreretur competens anima, illam animam, quæ tam mutis animalibus, quam ſtirpibus, & arboribus, vitam daret, eſſe uſpiam dici à Platone, nondum natis animalibus, nec vero arboribus, & ceteris, quibus datura vitas foret. Propterea que individuam quidem ſubſtantiam, mundi intelligibilis ſpeciem, ad cujus ſimilitudinem formatus ſit ſenſilis mundus, Platonem cognominaſſe dicebant: dividuam porrò, ſiluam.

XXXI. At verò ii, qui individuâ k) ſubſtantia, id eſt immuni ab incorporatione anima, l) item aliâ inſeparabili corporum comite, id eſt ſtirpeâ conflatum tertiæ animæ genus, id eſt rationabile adſerebant, ſic adſiſtebant ſententiæ propriæ. Primo omnium præpoſterum eſſe, cum de conſtitutione mundani corporis in ſuperioribus tractatum eſſet, finitoque eo tractatu per- 103
ventum foret ad animæ genituram, quæ vivificaret ſenſilem mundum: rurſum ad priorem tractatum retrorſum iri, ut de ſilva, & corporibus mundi, formaque eorum, tractatus de integro fieret, & à genitura animæ recederet: Deinde fruſtra dici animam ſtirpeam mundi eſſe poſſe, m) nondum eſſe poſſe propterea, quia quæ vivificatura erat animalia, nondum eſſent. Fuiſſe enim ſemper tam animæ, quam corporis, vim; nec Deum ex his, quæ non erant, feciſſe mundum, ſed ea, quæ erant, ſine ordine, ac modo, ordinaſſe. Itaque potius ea, quæ exiſtebant, exornaſſe, n) quam generaſſe ea quæ non erant. Inordinatos quippe animi errores, & agitationem fluctibus ſimilem, intellectu adſignato

f) Ita Codices Plutarchi pro ὅσας apud Platon.

g) Τὸ τοῦ νοητοῦ κόσμου εἶδος ἀρχέτυπον.

h) Τὴν ὕλην, materiam.

i) Male edit. Leidenſis *idcircone*, unica voce, velut interrogantis.

k) Perperam ſuperiores editt. *dividua*.

l) Ita recte Nobiliſſ. Doblerus pro: *incorporatione anima*. Supra p. 101. *an potius individuam Plato ſubſtantiam cenſet eminentiorem animam, quæ nulli ſit corporationi obnoxia*. Sic p. 104. &c.

m) Contrariæ ſententiæ patroni non negabant animam ſtirpeam ſive vegetativam & animativam dari, atque adeo *eſſe poſſe*, ſed tantum *nondum eſſe poſſe*, hoc eſt non poſſe intelligi à Platone illo in loco, ubi ſtirpes & animantes nondum natas ponit. vide p. 102.

n) Rigaltius hic quoque iterum legit, *ordinaſſe*.

to ex inordinatâ jactatione ad ordinem redegiſſe. Corporis etiam motum inſtabilem ſalubri moderataque agitatione frænaſſe, & eidem formam & figuram congruam & convenientem ornatum dediſſe, ut ipſe in ſuperioribus dixit, *meliorem ordinatorum formam* o) *inordinatis* ratus. Quare cum ſenſili mundo conveniens anima in-
104 ſtituatur, ortum ejus ex individua una, quæ mens intellectusque eſt, & alia quæ per univerſa corpora dividitur & ſcinditur, provenire: Eamque inter individuam & dividuam, mediam animam p) locatam, ſcilicet ut immunis quidem ab incorporatione in mundo eſſet intelligibili ſemper, ſtirpea mutis & item nihil ſentientibus opitularetur. Hæc vero media, quia neceſſe erat in mundo fore genus animalium quod ratione uteretur: huic eidem generi vitam & ſpiritum miniſtraret, interque duas poſita naturas eandem diverſamque modo ejusdem naturæ contemplaretur divinitatem, adtollens aciem ad ſublimia, modo ad ima, ſedemque diverſæ naturæ vergens: hæc etiam juxta opificis ſcita diſpenſaret, terreniſque impertiret providentiam.

XXXII. Deinde progrediens ultra Plato demonſtrat ipſam partitionem.

Μίαν ἀφεῖλε τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοῖραν· μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης· τὴν δ' αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης. Τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας διπλῆν· πέμπτην δὲ τριπλῆν τῆς τρίτης. τὴν δ' ἕκτην τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν. ἑβδόμην δὲ, ἑπτακαιεικοσαπλασίαν τῆς πρώτης.

Unam, inquit, *ſumpſit ex univerſo primitus portionem: Poſt quam duplicem ejus quam ſumpſerat: tertiam vero ſeſcuplam quidem ſecunda, triplam vero primitus ſumpta: at vero quartam ſumpſit duplicem ſecunda: quintam, triplam tertia: ſexta fuit adſumptio partibus * octo* 105
quam prima propenſior: ſeptima ſeptem & viginti partibus quam prima major.

In hac formâ virium animæ tanquam q) è ſpeculo ſimulacrum reſultat. Partitio quippe conſideratio eſt virium, ordinatioque veluti membrorum, actuum ejus, officiorumque, & omnium munerum deſignat congruentiam, tribus hoc adſerentibus præcipuis diſciplinis, geometria, arithmetica, harmonica: ex quibus Geometria vicem obtinet fundamentorum, ceteræ vero ſubſtructionis. r) Etenim quod nullas partes habet, propterea que ſub nullos ſenſus venit, eſt tamen, & animo cernitur, geometræ notam s) appellant: lineam vero, ſine latitudine prolixitatem, quæ in notas ſuas deſinit: t) porro eam, in qua eſt latitudo aliqua, ſuperficiem vocant; ut ſit ſuperficies, nacta latitudinem longitudo. u) Quod vero ex tribus conſtat, id eſt longitudine, latitudine, profunditate, ſolidum corpus x) cognominant.

XXXIII. Iſta ergo deſcriptio, quæ partium, ex quibus anima dicitur conſtare, genituram ſeu coagmentationem y) delineat, oſtendit rationem animæ, corporisque, conjungi. Quippe corpus animalium, quod inſpiratur z) animæ vigore, habet certè ſuperficem, habet etiam ſoliditatem, 106
Quæ igitur cum vitali vigore penetratura erat tam ſuperficiem quam ſoliditatem, ſimiles ſoliditatis, ſimules etiam ſuperficiei vires habere debuit. Siquidem paria paribus a) congregantur. *Unam igitur primitus ſumpſit*, inquit, *ex univerſo portionem*. Quo uni-

o) Male in ſuperioribus editt. *fortunam*. Verba Platonis ſunt; Κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐξ ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον, quæ poſtrema Chalcidius ita vertit p. 24. *ſciens ordinatorum formam confuſis inordinatisque præſtare.*

p) Edit. Pariſ. *animas*. Pulchre autem ad hunc locum annotavit præſtantiſſimus Doblerus, quæ de media natura animæ rationabilis à Platone diſputantur, illa ex Timæi Locri ſententia non minus de anima Mundi intelligenda eſſe quam de anima hominis. Verba Timæi ſunt p. 586. Τὰν μὲν οὖν ἀνθρωπίναν ψυχὰν ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων καὶ δυναμίων συγκερασάμενος καὶ μερίξας διένειμε.

q) Vocabulum *tanquam* in Meurſii edit. exciderat, quod è MS. & editione Pariſ. revocavi.

*] Editi male *ſeptem*, & mox *ſeu & viginti*.

s) Senſus idem, ac ſi eſſet *ſuperſtructionis*.

s) *Punctum*, Græcis σημεῖον. Euclidis I. element. σημεῖόν ἐστιν οὗ μέρος οὐθέν· γραμμὴ δὲ μῆκος ἀπλατές. t) Γραμμῆς πέρατα σημεῖα. ib.

u) Ἐπιφάνειά ἐστιν, ὃ μῆκος καὶ πλάτος μόνον ἔχει. id.

x) Euclid. XI. element. στερεόν ἐστι τὸ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ἔχον.

y) Edit. Pariſ. *coangmentationem*. *) Rigaltius legit: *animæ corporisque conjugii*. Sed nihil puto eſſe mutandum.

z) Animatur, ſpirat, vivitque. **) Infra p. 365. *Penetratam eam usque quaque divinæ mentis formas plene, ut natura atque anima, ſolida corpora permeantes, univerſa viviſicant.*

a) Infra p. 131.

univerſo? Quod ex tribus in unam ſpeciem redactum, ſicut ſupra b) demonſtravit, *eſſentia*, videlicet & *eodem* & *diverſo* dividebat. *Portionis* quoque elocutio notanda eſt. Non enim, *partem* c) quippe ſimplicis & incorporeæ rei, ſed *portionem*, id eſt partis inſtar, dixit eſſe ſublatam, quod eſt geometricæ illius notæ d) ſimile. *Poſtea duplicem ejus ſumpſit quam ſumpſerat*, hoc eſt duo, quæ ſubter unum poſita ſunt in læva parte formulæ. e) *Tertio ſeſcuplam quidem ſecunda, triplam vero primitus ſumpta.* Merito. Tria enim adverſum duo, ſeſcupli ratione præcellunt. Conſtant enim tria ex duobus, & item uno, quod duum dimidia pars eſt. *Quarto duplicem ſecunda*, ideo quia bis duo quatuor. *Quinto triplam tertia*, id eſt novem. Ter enim tria novem ſunt. *Sexta fuit ſumptio partibus ſeptem quam prima propen-*
107 *ſior*, id eſt in numero octonario, qui eſt ul-
timus in eo latere, quod ex paribus numeris eſt ordinatum. *Septima ſex & viginti partibus quam prima major*, hoc eſt, vigintiſeptem, qui numerus tantundem valet quantum octonarius, [†] ut docebo. Apex ergo numerorum, ſingularitas [††] ſine ullis partibus, ut geometrica nota: cujus duplum, linea, ſine latitudine longitudo: Lineæ duplum, ſuperficies, quæ eſt prolixitas cum latitudine, cujus duplum cubus, corpus per longum, f) latum, profundumque diviſum, bis duo bis, quod eſt octo. Eodemque modo juxta rationem tripli in altero latere, numerorum germanitas reperitur. Cubusque, qui eſt in ſumma vigintiſeptem, primus eſt imparis numeri cubus. Ter enim tria ter, conficiunt ſummam ſupradictam. Igitur ſecundum rationem continui competentis, quæ eſt ratio geometrica, quod valent octo adverſum quatuor, hoc quatuor adverſum duo, & duo adverſum unum. Rurſum quod valet viginti ſeptem numerus adverſum novem, hoc novem adverſum tria, & tria adverſum unum. g)

XXXIV. Quæritur hoc loco, primo quidem cur intantum produxerit diviſionem, h) ut ſeptem conſtitueret limites: terna autem in utriſque lateribus intervalla
tam in eo quod ex duplicibus & paribus 108
numeris eſt ordinatum; quam in eo, quod ex triplicibus, & imparibus. Deinde quos oporteat numeros imponere partibus. Si enim partem primam ſingularitatem i) ſemper poſuerimus, & deinceps cætera, ſecundum deſcriptionem: inter hos numeros duos alios, qui compleant univerſam intervallorum continuationem, ſicut jubet fieri, minimè inveniemus. Tertio, qualis debeat eſſe forma deſcriptionis.

XXXV. Quod igitur ex tribus principe loco diximus quæri ſolere, hoc primum demonſtrandum erit; rationabiliter ſeptem limites eſſe digeſtos, quibus intervalla ſex continentur. Erit autem probatio auctoritatibus nixa. Etenim ſeptem numerus laudatur à Pythagoreis, k) ut optimus, & naturaliſſimus, & ſufficientiſſimus. Nam perfectus quidem numerus eſt decem l): ideo quod à ſingularitate orſi uſque ad decem numerum numeramus: reſidua verò numeratio non tam numeratio eſt, quam eorundem numerorum, quibus antè uſi ſumus, in numerando replicatio m). Undecim

Dddd

b) p. 100. Eſt nempe ex Platonis ſententia in anima
1. Τὸ ἡγεμονικὸν, quod eſt τῆς ταὐτῦ φύσεως, Chalcidio *idem*.
2. Τὸ λογικὸν, quod eſt τῆς κοινῆς φύσεως, *eſſentia*
3. Τὸ ψυχικὸν, quod eſt τῆς θατέρυ φύσεως, *diverſum*.

c) Non μέρος ſed μοῖραν. Timæus Locrus: *μίαν ἀφαιρέων τᾶν πρώταν μονάδων.*

d) Puncti Mathematici, ut infra p. 242.

e) En formulam ſeptem limitibus digeſtam:

punctus 1.	*punctus.*
linea. 2.	3. *linea.*
ſuperficies 4.	9. *ſuperfices.*
cubus 8.	27. *cubus.*

†] Numerus 27. perinde cubus eſt è ternario ut numerus 8. eſt è binario.

††] Ἡ *μονὰς*, unarius. Sic ſæpius infra.

f) In edit. Leidenſi à vocabulo *corpus* male incipit nova periodus.

g) Tota hæc periodus à vocabulo *Rurſum* exciderat in eadem edit.

h) De eo cur ſeptem limites & terna intervalla conſtituta ſint, diſputat cap. XXXV -- XXXVII. De numeris interponendis cap. XXXVIII. & de forma deſcriptionis cap. XXXIX.

i) Τὴν *μονάδα*, unitatem.

k) Edit. Meurſii. *ſeptenarius numerus.* Sed in Mſc. *ſeptem numerus.* Sic infra p. 110. *quatuor numerus, quinque numerus, ſex numerus.* De laudibus quibus ſeptenarium extulere Pythagorei, videndus Nicomachus & Jamblichus ad Nicomachum, atque in Theologumenis Arithmeticæ, & è recentioribus Joh. Meurſius in denario Pythagorico.

l) Sextus Empiricus contra Arithmeticos ſect. 3.

m) *Δευτερωδέμενοι ἢ ἐπ' ἄπειρον παλινῳδέμενοι κατὰ μετοχὴν αὐτῆς.* Theologomena Arithm. p. 23.

decim enim, & duodecim, & cæteri tales, naſcuntur ex præcedentium replicatione.
109 Quem quidem decumanum numerum Pythagorici adpellant primam quadraturam n), propterea quod ex primis quatuor numeris conſit, uno, duobus, tribus, quatuor. Symphoniæ quoque ratio o) ex eorundem numerorum, qui decumanum numerum complent, quaſi quodam fonte demanat. Siquidem ex his epitriti, & ſeſcuplares, p) & duplices, & triplices, & quadruplices numeri, ſonique naſcuntur. Epitriti quidem, ut quatuor adverſum tres: habent enim totum numerum ternarium, & ejus tertiam partem, id eſt unum. Seſcuplares vero, ut tres adverſum duos: habent enim tres totum numerum dualem, & ejus partem dimidiam, id eſt unum. Duplices vero, ut ſunt duo adverſus unum. Triplices vero, ut ſunt tres adverſus unum. Et quadruplices, ut ſunt quatuor ad unum. Epitritus autem in calculando idem eſt qui διὰ τεσσάρων dicitur in canendo. Seſcuplaris vero idem eſt qui διὰ πέντε dicitur in canendo. Duplex verò, qui διὰ πασῶν q). Quadruplex, qui δὶς διὰ πασῶν.

XXXVI. Deinde alia quoque ſeptenarii
110 numeri proprietas conſideratur, quam cæteri numeri non habent. Siquidem cum alii, qui finibus decumani numeri r) continentur, partim alios ipſi pariant, partim ab aliis pariantur, partim & pariant alios, & pariantur ab aliis; ſolus ſeptenarius numerus, s) neque gignat ex ſe alium numerum infra decumanum limitem, neque à quoquam ipſe naſcatur: etenim *duo* duplicati pariunt quatuor numerum. *Tria* nullo duplicato naſcuntur: ipſa duplicata, pariunt ſenarium numerum. *Quatuor* numerus, & paritur, & parit. Paritur quidem à bis duobus, parit autem duplicatus octonarium numerum. Rurſum *quinqe* numerus à nullo naſcitur bis ſupputato: ipſe autem bis ſupputatus parit decem. Et item *ſex* numerus, naſcitur quidem ex duplicato ternario t), parit autem infra decumanum limitem neminem. *Octavus* naſcitur ex bis ſupputatis quatuor, ipſe neminem parit. *Nonus* naſcitur ex ter tribus, ipſe autem neminem parit. *Decimus* naſcitur ex duplicato numero quinque, ipſe porro neminem parit. Itaque omnibus partim naſcentibus, partim parientibus, partim & naſcentibus & parientibus, ſolus ſeptenarius numerus, neque ex duplicatione naſcitur alterius alicujus, nec infra decumanum limitem parit quenquam. 111
Propterea pue Minerva u) eſt à veteribus cognominatus. Item ut illa, ſine matre, perpetuoque virgo.

XXXVII. Naturalis verò atque optimus habetur, idcirco, quia multa eorum, quæ naturæ lege proveniunt, juxta hunc numerum x) fieri notantur. Principio ſeptimani partus y) ante cæteros legitimi ſunt in generis humani fœtibus. Deinde quod poſt partum ſeptimo menſe dentes aguntur, ſeptimo deinceps anno, mutantur. Idem quoque ſecunda hebdomada pubertatem

n) Vide Meurſii Denarium capite XII. Quemadmodum vero denarius, prima quadratura eſt, ita ſecunda quadratura eſt numerus XXXVI. ex primis quatuor imparibus numeris I. III. V. & VII. & totidem paribus II. IV. VI. VIII. Tertia quadratura numerus LIV. conſtans ex numeris triangulis pag. 107. traditi. Confer infra p. 113. ſeq.

o) Theologumena Arithmeticæ p. 25. Theo Smyrnæus p. 146. cum quaternione primorum numerorum denarium conſtitui dixiſſet, ἐν δὲ τούτοις, inquit, τοῖς ἀριθμοῖς ἐστιν ἥ τε διὰ τεσσάρων συμφωνία ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ, καὶ ἡ διὰ πέντε ἐν ἡμιολίῳ, καὶ διὰ πασῶν ἐν διπλασίῳ, καὶ δὶς διὰ πασῶν ἐν τετραπλασίῳ.

p) Ἡμιόλιοι, Vitruvio III. 1. *ſeſquialteri*, qui pro numero epitrito etiam *adtertiarium* dixit, Cicero & Cenſorinus *ſeſquitertium*. Idem Cicero nec *ſeſquialtera* nec *ſeſquioctava* intervalla dicere renuit, nec *partem ſeſquimajorem*: quanquam Gellius XVIII. 14. negat ab illis numerorum figuris vocabula in lingua Latina haberi. Dicuntur autem *ſeſcuplares* numeri quaſi *ſeſquiplares*, quemadmodum etiam legitur in Codicibus Vegetö II. 7. *Duplares duas, ſeſquiplares, unam ſemis conſequebantur annonam.* Ciceroni etiam *ſeſquiplices*, Cenſorino *ſeſcupli*, quo vocabulo etiam noſter utitur p. 106. &c.

q) Suppleri hoc loco debet, quod vel à librariis omiſſum, vel ab ipſo Chalcidio memoriæ lapſu neglectum eſt: *Triplex, qui* διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. Vide infra, p. 125.

r) Vocabulum *numeri* ex ed. Par. reſtitui. Decumanus idem quod decimus, ut mox: *infra decumanum limitem.* Et paullo ante; *Decumanum numerum Pythagorici adpellant primam quadraturam.* Sic decimæ impetus undæ Ovidio & aliis *fluctus decimanus*, qui poſterior nono eſt, undecimoque prior.

s) De hac aliisquam ſeptenarii prærogativis Philo lib. de ſeptenario. t) Al. *triente*.

u) Idem Hierocli & aliis traditum. Confer Meurſii denarium Pythagor. cap. IX. & notas ad hunc locum.

x) Faciunt huc verſus Solonis quos referunt Philo περὶ κοσμοποιΐας p. 18. & Clemens Alex. VI. Strom p 685. ſeq. His addendi Gellius III. 10. ex hebdomadibus Varronis, Theo Smyrnæus p. 161. ſeq. Cenſorinus c. 14. & Macrobius lib. I. in ſomnium Scipionis cap. 6. Eulogius ad idem Somnium, Marcianus Capella libro VII. &c.

y) Vide Hippocratis librum de ſeptimeſtri partu.

tatem adfert utrique ſexui gignendi & pariendi maturitatem. Tertia verò hebdomada oſtendit ſe flos & lanugo circa genas. Quarta verò hebdomada definiuntur incrementa ſtaturæ. Quinta plenam juvenilis ætatis adfert perfectionem. In ægritudinibus quoque z) juxta eundem numerum motus fieri, uſus experientiaque docuit: & Hippocrates cum ſæpe alias in pleriſque libris ſuis, tum etiam in his evidenter quos de Hebdomadibus inſtituit, a) Dinumerantur quoque ſenſuum omnium qui ſunt in capite, ſeptem meatus, oculorum, aurium, narium, atque oris. Vitalia quo-
112 que paris numeri, lingua, pulmo, cor, lien, hepar, duo renes. Vocalium quoque literarum numerus idem b), ex quibus conſonantium confragoſitas c) lævigatur. Lunæ quoque d) creſcentis & ſeneſcentis multiformis illa transfiguratio in eodem numero ponitur. Siquidem de obſcurâ e), creſcente lumine, fit bicornis f), dehinc ſectilis g) deinde dimidiatâ major, h) dehinc plena i); retrorſumque, major dimidiatâ, ſectilis, bicornis. Quid? quod in mundo ſeptem ſunt planetæ, diſtantes à ſe muſico modulamine, ſicut ipſe teſtatur, cum dicit; Deum l) *ſexies ſcidiſſe* diverſæ naturæ circulum, *ſeptemque orbes impares* eſſe fabricatum, qui contrariis motibus agitationibusque vertantur, juxta *dupli & tripli ſpatia*, in quibus ſolem, & lunam, & ceteros erraticos ignes conlocat.

XXXVIII. Et limitum quidem ſepteni ſic ratio præſtatur. Intervallorum verò ternorum hanc dicunt eſſe rationem. Rurſus enim tria numerus alio quodam genere habetur optimus. Primus enim, & ante omnes perfectus eſt, m) habens initium, finem, medietatem, quibus creſcunt corpora, & juxta quæ corporea incrementa progrediuntur. Quippe cum interval- 113
lum unum lineam faciat, duo ſuperficiem, tria corpus diviſum, atque dividuum, n) quo nihil eſt perfectius. Tria enim hæc intervalla corpus abſolvunt, longitudo, latitudo, ſoliditas. Certè tria, primitus dicta ſunt *omnia* o), quod de duobus dici non poteſt: *Utrumque* enim dicitur de duobus.

 Hæc

z) Idem Cenſorinus: *In morbis dies ſeptimi ſuſpecti ſunt, ac κρίσιμοι apparent.* Et c. 11. *Hippocrates quoque, aliique Medici in corporum valetudinibus non aliud oſtendunt, namque ſeptimum quemque diem κρίσιμον obſervant.*

a) Poſt hæc verba ponenda ϛιγμή. Atque deinde legendum *Dinumerant* vel *Dinumerantur*, pro *dinumerat*. Libri Hippocratis περὶ ἑβδομάδων interciderunt, quorum mentio etiam apud Favonium Eulogium in Somnium Scipionis (p. 441. edit. Grævii) ut Meurſio quoque annotatum: *Hippocrates Cous, naturæ ſcrutator egregius, hunc numerum in libro quos περὶ ἑβδομάδων appellat, ait creandis ineſſe corporibus.*

b) Rigaltius in libri ſui ora adſcripſerat, neſcio an ex Mſc. Codice: *apud Græcos eſt.* Demetrius Phalereus cap. 71. delocutione: ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ τοὺς Θεοὺς ὑμνοῦσι διὰ τῶν ἑπτὰ φωνηέντων οἱ ἱερεῖς, ἐφεξῆς ἠχοῦντες αὐτά. Ex quo loco Ægyptios ſeptem vocalibus uſos ut Græcos colligebat præſtantiſſimus Galeus, cujus notas ſi placet vide p. 231. Vetus oraculum apud Euſebium XI. 16. præparat,

Ἑπτά με φωνήεντα Θεὸν μέγαν ἄφθιτον αἰνεῖ
Γράμματα τὸν πάντων ἀκάματον πατέρα.
Εἰμὶ δ' ἐγὼ πάντων χέλυς ἄφθιτος, ἡ τὰ λυρώδη
Ἡρμοσάμην δίνης οὐρανίοιο μέλη.

c) Vetus edit. *confragroſitas.*

d) Hæc obſervatio Seleuci Mathematici eſt, ut docet Clemens Alex. VI. Strom. p. 685.

e) Novilunium, Luna ἀφώτιστος, Senecæ cap. 18. conſolat. ad Marciam, *occulta*, Ammiano XXI. 9. *Seneſcens*, *Silens* Plinio XVI. 39. Hocce *interlunium*, quando ἁρπαγιμαία atque συνοδικὴ ſive *in coitu* eſt Luna, à Chalcidio non computatur, qui tantum ſeptem φάσεις illius numerat.

f) Luna μηνοειδής, *ſummo corniculo.* Ammian. *curvata in cornua.* Plin.

g) Διχότομος, *medio corniculo.* Ammian. Plin. *æqua portione diviſa.*

h) Ἀμφίκυρτος, *gibboſa*, ſive *ſinuata in orbem* ut Plin. II. 9.

i) Πανσέληνος, ſive πληροσέληνος, *toto ore terris imminens Luna*, ut Senecæ verbis utar. Dicitur & διχόμηνος quoniam circa dimidiatum menſem fit plenilunium.

k) H. e. intervallis, ad muſicæ harmoniæ rationes exactis, de quo plura infra p. 187. ſeq.

l) Verba Platonis: Τὴν δ' ἐντὸς σχίσας ἑξαχῇ, ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν.

m) Euſebius Orat. de laudibus Conſtantini p. 618. Πρώτη δὲ τριὰς δικαιοσύνην ἀνέδειξεν, ἰσότητος καθηγησαμένη, ὡς ἂν ἀρχὴν καὶ μεσότητα καὶ τελευτὴν ἴσην ἀπολαβοῦσα. Confer Meurſii Denarium Pythagor. cap. V.

n) Supra, p. 107.

o) Senſus eſt: numerum multitudinis de quo poſſim dicere *omnia*, primitus, hoc eſt ad minimum eſſe *tria*. Nam unum non eſt *omnia*, ſed unum. De duobus non dico *omnia*, ſed *utrumque*.

Hæc igitur terna intervalla in utroque latere deſcriptionis p) ſita, ſex intervalla conficiunt: & ſenarius numerus plenus, & perfectus, q) merito habetur? quippe qui ſit æqualis iis partibus, ex quibus ipſe conſtet. Habet enim dimidietatem in tribus, habet tertiam portionem in duobus, habet ſextam in uno, quæ, ſimul atque in unum collecta, complent eundem. Denique qui ab eo quadratus naſcitur r), id eſt triginta & ſex numerus, ſecunda dicitur quadratura s), conſtans ex quatuor quidem imparibus numeris, hoc eſt uno, tribus, quinque, ſeptem: & ex aliis paribus numeris quatuor æquè, id eſt duobus, quatuor, ſex, octo. Rurſum quinquaginta quatuor numerus, qui naſcitur ex triangu-
114 lo ſupra deſcripto, tertia quadratura cognominatur, quia continet quatuor quidem limites in duplici latere, hoc eſt, unum, duo, quatuor, octo: quatuor verò alios in eo latere, quod ex triplicibus compoſitum eſt, uno, tribus, novem, viginti ſeptem, communi videlicet acceptâ ſingularitate, quæ eſt utriusque lateris caput. Ideoque ſingularitas par atque impar habetur. Jure igitur ſeptem quidem limites conſtituuntur. Terna vero per utrumque latus intervalla cernuntur. Nam ſingularitas initium eſt numerorum paris & imparis, propterea quod t) par & impar habetur, & omnes in ſe formas numerorum creditur continere, epipedam, triangularem, cubum. Quæ ſingula proſequi longum eſt. Sufficiat ergo demonſtraſſe rationem naſcentis animæ u), quæ incorporationi erat deſtinata, quod orſa à ſingularitate individuâ, atque incorporeâ re, gradatim per lineam & ſuperficiem increverit uſque ad perfectum corpus, prolixitatis, latitudinis, profunditatisque intervallis: proptereaque tam ſubtilia quam ſolida penetret mundi ſenſilis corpora.

XXXIX. Nunc præſtanda eſt ratio formæ iſtius triangularis, in qua ſunt limites ſeptem, & ſex intervalla duplicis & triplicis quantitatis. Nullam dico eſſe aptiorem figuram, quam eſt hæc, in quâ ſingularitas cacumini ſuperimpoſita, ſummitatem atque arcem obtinere conſideratur, ut per eam, velut emiſſaculum x) quoddam, tanquam è ſinu fontis perennis, providæ intelligentiæ quaſi quidam largus amnis effflueret: ipſaque ſingularitas y), mens, ſive intelligentia, vel ipſe Deus opifex intelligatur eſſe. Cum enim ſit origo numerorum, omnibusque ex ſe ſubſtantiam ſubminiſtret, rationesque eorum tam ſimplices quam multiplicatas ipſa contineat, cæteris numeris, incrementis, imminutionibusque mutatis, z) atque ex propriâ naturâ recedentibus, ſola inconcuſſo jure eſt, atque in ſtatu ſuo perſeverat; ſemper eadem, ſemper immutabilis, & ſingularitas ſemper, quemadmodum divina omnia, quæ nullâ temporis progreſſione mutantur, ſuntque ſemper impaſſibili a) felicitate. 115

XL.

p) Deſcriptio fuit p. 101. ubi habes utrinque tria intervalla.

1
2 3
4 9
8 27

q) Perfectorum numerorum hac eſt generatio:

pariter pares, ſive ab unitate dupli.	1	2	4	8	16	32	64	128	256
Impares ex coacervatione producti	1	3	7	15	31	63	127	255	511
Perfecti ex multiplicatione.	1	6	28		496		8128		130816

Vide Petrum Bungum de myſteriis numerorum p. 471. 472.

r) Sex in ſe ducti reddunt ſex & triginta, qui eſt numerus ab ſenario natus quadratus. Si ſenarius iterum multiplicetur per ipſius quadratum, prodibit cubus, 216.

s) Prima quadratura, ſive primus tetractys noſtro ſupra p. 109. numerus denarius, ex primis quatuor numeris compoſitus.

t) Rigalt. *prætereaque.* Theologumena Arithmeticæ ſub initium, ſtatim ubi de monade: *αὕτη γὰρ καὶ εἰ μήπω ἐνεργείᾳ ἀλλ' οὖν σπερματικῶς πάντας τοὺς ἐν πᾶσιν ἀριθμοῖς, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐν δυάδι λόγους ἔχει, ἄρτιά τε ὄσα καὶ περιττὴ, καὶ ἀρτιοπέριττος, καὶ γραμμὴ, καὶ ἐπίπεδος καὶ στερεά, κυβική τε καὶ σφαιρικὴ, καὶ ἀπὸ τετραγώνου μέχρις ἀπειρογώνου ἐν πυραμίδων εἴδεσι.* Ita legendum.

u) Supra p. 104. x) *Emiſſarium* dixit Cicero, XVI. 18. Epiſt. ad Tullium Tironem.

y) Ἡ *μονάς*, unitas.

z) Clarius eſſet ſi dixiſſet: *Cæteris numeris per incrementa vel imminutiones mutatis*, ſola unitas quotiescunque repetita eadem ſemper eſt manetque.

a) Edit. Pariſ. *impetibili.*

XL. *] Deinde proſequitur Plato:

Μετὰ δὲ ταῦτα ξυνεπλήρωσε τά τε διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα, μοίρας ἔτι ἐκεῖθεν ἀπο-
116 τέμνων καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων, ὥστε ἐν ἑκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας, τὴν μὲν ταὐτῷ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην, τὴν δ' ἴσῳ μὲν καθ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην.

Quibus ita diviſis conſequenter complebat intervalla duplicis & triplicis quantitatis, ex univerſitate partes ſecans etiam nunc: & ex his intervallorum ſpacia complens, quo ſingula intervalla binis medietatibus b) *fulcirentur. Medietatum porrò altera, quotâ parte limitis extimi praecellebat unum extimum limitem, tota praecellebatur ab alio extimo limite. Altera pari ſummâ & aquali, ad numerum modò pracellebat, & praecellebatur ab extimis.*

Ut harmonici modulantes organa, inter duos extimarum fidium limites graviſſimæ ὑπάτης & acutiſſimæ νήτης alias internectunt medias c) diſpari ſtrepitu tinnituque chordas, quæ mediæ ſunt acutiores quidem primo limite, graviores autem ultimo, atque ita per accentum d) ad acuminis poſtremi ſonum pervenitur', qua pererrant digitorum & pectinis e) pulſus: ſic Deus animam mundi modulans, inducitur ſex illa intervalla duplicis & triplicis quantitatis f), ſingula binis medietatibus ſtipans, ita ut una ex duabus medietas potior ſit minore limite tertiâ parte ejus, majore autem limite inferior eadem tertia parte majoris limitis. Deſcribenda eſt itaque figura ſimilis ejus quæ paulo ſuperius g) exſcripta eſt, ſolis ab eâ numeris diſtans, ita ut majores numeri contineantur: quorum inter- 117
valla binam medietatum capiant interjectionem.

XLI. Quia ſex numerus facit unum limitem, & item duodecim ſecundum efficit limitem, juxta rationem duplicis quantitatis, & à ſe diſtant, interponuntur duæ meditetates h), una octonarii numeri, altera novenarii. Ergo octo numerus adverſum ſex limitem comparatus, præcedit eum tertiâ ejusdem ſenarii limitis portione, id eſt duobus: Ipſe autem præceditur tertiâ portione duodecim limitis, id eſt quatuor. Sic una medietas octo numeri quota parte præcedit ſenarium limitem, tota præceditur à duodecim limite. Rurſum novem medietas altera præcedit ſex limitem tribus

 nume-

*] Hoc loco incipit caput III. de modulatione ſive harmonia.

b) Cicero: *Quas intervallis ita locabat, ut in ſingula eſſent bina media (vix enim audeo dicere* medietates, *quas Graci* μεσότητας *appellant: ſed quaſi ita dixerim, intelligatur: erit enim planius.)* Vocabulum *fulcirentur* male in edit. Leidenſi Chalcidii exciderat.

c) In hunc ferme modum:

Hypate	A
Parypate	B
Lichanos	c
Meſe	d
Parameſe	e
Paranete	f
Nete	g

Vide Muſicos veteres a Marco Meibomio & Joanne Walliſio editos.

d) *Accentus* eſt ſonus acutior, ut *ſuccentus* gravior. infra p. 121.

e) Pecten Chalcidio plectrum eſt, perinde ut Maroni VI. Æneid. 647.
Jamque eadem digitis jam pectine pulſat eburno.

f) En tibi ſex illa inter ſeptem numeros intervalla:

	VI.	
XII		XVIII
XXIV		LIV
XLVIII		CLXII
Dupl.		*Tripl.*

g) Supra p. 107.

h) En ſchema deſcriptionis ſuperioris, amplificatæ binarum medietatum interjectione:

	VI	
8		9
9		12
XII		XVIII
16		27
18		36
XXIV		LIV
32		81
36		108
XLVIII		CLXII.
Dupl.		*Tripl.*

numeris, & præceditur à duodecim limite iisdem æque tribus: nec immerito. Octo enim adverſus ſex comparata, epitrito potiora ſunt. Epitritum i) autem dicunt, intervallum, quoties numero ad numerum comparato, major minorem totum in ſe continet, & ejus tertiam portionem. Atque duodecim limes adverſus novem, unam ex medietatibus, comparatus, epi-
118 tritus ejus eſſe invenitur, continet enim totum novem, & ejus tertiam portionem. Rurſumque duarum medietatum intervallum epogdoum eſt. Novenarius enim numerus totum octonarium in ſe continet, & ejus octavam portionem, id eſt, unum. Sic duæ medietates præcellunt limites, & à limitibus præcelluntur duplici diverſaque ratione, altera partibus, altera numeris, ſicut oſtenſum eſt.

XLII. Hæc eadem ratio etiam in triplicibus numeris invenitur. Sex enim limes unus diſtans à decem & octo altero limite, intervallum quod interiacet, triplum eſſe demonſtrat in altero formulæ latere. Sunt hic quoque duæ medietates, una in novem, altera in duodecim, numeris. Novenaria medietas, adverſum ſex limitem comparata, ſeſcuplo ſuperat. Habet enim totum ſex, & ejus dimidiam portionem, id eſt, tria. Eadem adverſum decem & octo limitem comparata, duplo præceditur. Bis enim novem, decem & octo ſunt. Rurſum alia medietas k), id eſt duodecim, ſi adverſus ſex limitem comparetur, duplo præcellit: ſin verò adverſum alium, qui major
119 eſt, id eſt octodecim, ſex numeris minor invenitur, qui ſex numeris æque potior erat ſenario limite. Hæc eadem ratio invenitur inter alios quoque duos limites, dupli ratione diſtantes, id eſt, duodecim, & vigintiquatuor: nam & hic medietas ſedecim, duodecim limitem epitriti ratione præcedit: Vigintiquatuor quoque limes octodecim medietatem epitriti ratione præcellit. Et rurſum vigintiquatuor limes adverſum quadragintaocto dupli ratione diſtat: & medietates habet, unam trigintaduo, alteram trigintaſex. Trigintaduo medietas, adverſum vigintiquatuor limitem comparata, facit intervallum epitritæ quantitatis. Habet enim totum vigintiquatuor, & ejus tertiam portionem, id eſt, octo: quadraginta octo verò limes trigintaſex numeri, quæ medietas eſt altera, epitritus eſt. Continet enim in ſe totum trigintaſex numerum, & ejus tertiam portionem, id eſt, duodecim. Trigintaſex enim, & duodecim, complent numerum quadragintaocto.

XLII. Hæc eadem ratio invenitur etiam in eo latere, quod ex triplicibus numeris 120
eſt ordinatum. Quia igitur novem, & octo epogdoum faciunt ſpatium, & ex his duo limites dupli ratione diſtantes, id eſt ſex & duodecim complentur, rectè dixit, *epogdoi ſpatio epitritorum omnium intervalla compleri.* l) Rurſum enim decem & octo numerus adverſum decem & ſex numerum, epogdoi rationem obtinet: ex quibus duabus medietatibus epogdoum ſpatium habentibus duodecim limitis, & vigintiquatuor æquè limitis intervallum completur. Rurſum vigintiquatuor limitis & quadragintaocto ſpatium complent duæ medietates epogdoæ, id eſt triginta ſex & trigintaduo. m) Evidenter itaque *epogdoi ſpacio epitritorum intervalla complentur.*

XLIII. Deinde proſequitur:

Λείπων αὐτῶν ἑκάστου μόριον. Τῆς τοῦ μορίου ταύτης διαστάσεως λειφθείσης, ἀριθμοῦ πρὸς ἀριθμὸν ἐχούσης τοὺς ὅρους, ἓξ καὶ πεντήκοντα καὶ διακοσίων πρὸς τρία καὶ τετταράκοντα καὶ διακόσια.	*Ita ut ad perfectam cumulatamque perfectionem deeſſet aliquid epitrito, tantum ſcilicet quantum deeſt habitâ comparatione ducentis quadraginta tribus adverſum ducentos quinquagintaſex.*

Quid eſt quod vult intelligi? dicam: ſed quæ ante dicenda ſunt, prius explicabo. Etenim quemadmodum articulatæ vocis principales ſunt & maximæ partes, nomina & verba: horum autem ſyllabæ, ſylla- 121
barum litteræ, quæ ſunt primæ voces individuæ atque elementariæ: ex his enim totius orationis conſtituitur continentia, & ad poſtremas eaſdem literas diſſolutio pervenit orationis: ita etiam canoræ vocis, quæ à Græcis ἐμμελὴς dicitur, & eſt modis numeriſque compoſita, principales quidem partes ſunt hæ, quæ à muſicis adpellantur συστήματα. Hæc autem ipſa conſtant ex certo tractu pronunciationis, quæ dicuntur διαστήματα. n) Diaſtematum porrò ipſorum partes φθόγγοι ſunt, qui à nobis vocantur ſoni: hi autem ſoni, prima ſunt fundamenta cantus. Eſt autem in ſonis differentia, juxta chordarum intenſionem. Siquidem acuti ſoni vehementius, & citius percuſſo aëre excitantur: graviores autem, quoties leniores, & tardiores, pul-

ſus

i) Supra, p. 109. k) i. e. medietas altera.

l) Platonis verba: τῷ δὲ ἐπογδόῳ διαστήματι τὰ ἐπίτριτα πάντα ξυνεπληροῦτο.

m) Ita rectè edit. Pariſ. nam in Leidenſi *triginta ſex*, typographi oſcitantia exciderunt.

n) Vitruvio V. 3. *ſonitu diſtantes.* Conferendus Euclides in iſagoge Harmonica, ex quo ad verbum noſter quæ de φθόγγων, διαστημάτων, συστημάτων & variis generibus συμφωνιῶν diſſerit.

ſus erunt. Et accentus o) quidem exſiſtunt ex nimio incitatoque pulſu: ſuccentus vero, leni & tardiore. Ex accentibus porro, & ſuccentibus, variatâ ratione muſicæ cantilenâ, *συμφωνία* dicitur. Prima igitur ſymphonia quæ in quatuor primis modulis invenitur, quæ *διὰ τεσσάρων* dicitur: ſecunda vero, quæ ex quinque primis modulis conſtat, *διὰ πέντε* cognominata eſt.
122 Quibus compoſitis in ordinem, naſcitur ea cantilena, quæ *ἐπόγδοος* & *διὰ πασῶν* p) vocatur. Propterea epogdous, quia veteres muſici octo ſolis chordis q) utebantur: quarum princeps erat *ὑπάτη*, edens graviſſimum ſonum: ultima verò *νήτη*, edens acutum. Qui duo diverſi ſoni habent inter ſe miro quodam genere concentum, & conſonantiam. Poſt verò aucta muſica eſt, adſumptis in utramque partem pluribus fidibus: priores tamen ſymphoniæ perſeverant in ſuo nomine, & ex his hæ, quæ addebantur, componebantur; ut *διὰ πασῶν* adjunctâ ſibi eâ quæ *διὰ τεσσάρων* dicitur, adjuncta quoque aliâ *διὰ πέντε*, accepit duplicem perfectionem, propereaque *δὶς διὰ πασῶν* r) vocatur.

XLIV. Hos igitur concinentes ſibi invicem ſonos, primus dicitur Pythagoras s) notaſſe, & intellexiſſe, habere aliquam cum numeris germanitatem. Itaque *διὰ τεσσάρων* cantilenam dixit eandem habere rationem, quam habet epitritus in numeris. t) Rurſum *διὰ πέντε* ſymphoniam habere rationem ſimilem ejus quantitatis, quæ eſt ſeſcuplaris in numeris: *διὰ πασῶν* verò, vim obtinere duplicis quantitatis. Itaque comparationem fecit hujusmodi, ut diapaſon,
123 & diateſſaron ſymphonias tantam habere differentiam diceret, quantam habent inter ſe octo & tria. Octo enim & duplex eſt, & bis epitritus trium numeri. Rurſum diapaſon, & diapente, rationem dixit habere u) tripli; at verò diſdiapaſon, quadrupli: tonon verò, epogdoi. Hemitonium quod dicitur, à veteribus autem *δίεσις* adpellabatur, *λεῖμμα* cognominavit. Limma verò eſt, cum aliquid deeſt x) integritati. Hoc ipſum quod deeſt, id eſt, *ἡμιτόνιον*, ſive *λεῖμμα*, dixit hanc habere rationem, quam habent inter ſe numeri, y) id eſt, ducentorum quinquaginta ſex ſumma, adverſus ſummam ducentorum quadraginta trium: experiendo ad diſciplinam harum rerum atque intellectum vocatus. Suſpendit enim, opinor, momenta ponderum certa chordis, æqualibus tam in prolixitate, quam in craſſitudine z): & invenit eum qui *τόνος* dicitur, in octo eſſe momentis.

XLV. *] Ita ſymphonia muſicæ, ſymphoniæ numerorum concinere invenitur.
Quia igitur diapaſon ex duabus primigenis 124
cantilenis, diateſſaron & diapente conſtat: ratio autem diapaſon quidem in duplici quantitate poſita invenitur, diateſſaron vero in epitrito, diapente autem in ſeſcuplo: etiam is numerus, quem in duplici quantitate diximus inveniri, conſtet neceſſe eſt ex epitrito, & ſeſcuplo. Etenim octo numerus ſex numeri epitritus eſt, octo verò numeri, duodecim numerus ſeſcuplaris. a) Duodecim igitur numerus, ſex numeri duplex; qui dividitur in epitritam rationem, ſcilicet duodecim adverſum novem: & aliam ſeſcuplarem, ſcilicet novem adverſus ſex. Rurſum diapente adverſum

o) *Accentus*, vocat acutos ſonos, ut ſupra p. 116. Viciſſim *ſuccentus*, ſonos graviores.

p) Ita recte edit. Pariſ. Nam cum inter *διὰ τεσσάρων* ſive quartam & *διὰ πέντε* ſive quintam, intervallum ſit *ἐπόγδοον*, utraque autem octavam ſive *διὰ πασῶν* conſtituat, auferendo fit *ἐπόγδοος*, addendo fit *διὰ πασῶν*. In edit. Leid. male omiſſum erat &. De epogdoi ratione infra p. 124.

q) Octava chorda *προσλαμβανομένη* addita dicitur à Pythagora: antiquior autem Orphei lyra tantum ſeptem chordarum fuiſſe. Vide Nicephorum ad Syneſium de inſomniis p. 164.

r) Sic iterum recte edit. Pariſ. licet *δὶς* in Leid. deſideratur.

s) Rem accurate narrat Nicomachus Geraſenus in enchiridio Harmonices p. 10. ſeq. & ex eo Jamblichus de vita Pythagoræ cap. 26.

t) Verba *in numeris* ex edit. Pariſ. reſtitui.

u) Rigalt. *obtinere dixit*.

x) Dicitur enim *λεῖμμα* à *λείπειν* quod eſt deficere.

y) Rigalt. addit: *comparati*.

z) Chordas *ὁμοίας καὶ ἰσοκώλους ἰσοπαχεῖς τε καὶ ἰσοστρόφους* vocat Jamblichus è Nicomacho.

*] Hoc loco incipit caput IV. de Numeris.

a) Male in edit. Leid *ſexcuplaris*. Viciſſim ſupra, *ars* ediderant pro *arx*. Atque in veteribus etiam MSS. nihil frequentius quam hujusmodi error librariorum, litteras *s* & *x* inter ſe permutantium, cujus exemplis allatis à Reineſio ad Manilium p. 20. & in Epiſtolis ad Hofmannum p. 403. & in Variis Lect. p. 630. atque à Dausquejo in Orthographia p. 28. ſeq. in promtu eſt addere quod apud Vitruvium lib. 2. cap. 10. legas contignationibus crebris *coaxata* pro *coaſſata* & lib. 4. c. 7. *ἀπόφυξις* pro *ἀπόφυσις*. Viciſſim in prima editione Julii Firmici de erroribus profanarum Religionum *uſor jovis* pro uxor. In veteri quodam epitaphio apud Mabillonium T. 1. muſei Ital. p. 223 *unſit* pro *unxit*. Ita *Maxilienſis* pro *Maſſilienſis* id. p. 206. *Luſis* pro *luxis*, hoc eſt luxatis, in MS. hortulo Strabi Galli, apud Tho. Bartholinum de Medicis Poëtis p. 119. In fabula 4. Avieni pro *laſſa*, MS. laxa. In Evangelio pſeudo Nicodemi, *rex* pro *res*. In antiquis Tertulliani editionibus *Iexe* pro *Ieſe*, ſive Joſue, &c.

verſum diateſſaron ſymphoniam præcellit uno tono. Quippe diapente conſtat ex tribus tonis, & hemitonio: diateſſaron vero ex duobus tonis & hemitonio. b) Ex quo adparet, tonon in epogdoâ ratione inveniri: & ſeſcuplum modum epitrito modo potiorem eſſe ratione epogdoâ. Siquidem ex ſeſcuplo, utputa novem adverſum ſex, ſublato epitrito octo adverſum ſex, ſupereſt epogdous modus, id eſt novem adverſum octo. Item quia diapaſon ſymphonia in duplici modo poſita invenitur, diateſſaron autem in epitritâ, quod ex his conſit,
125 in eâ ratione poſitum dinoſcitur, in quâ eſt octo numerus adverſum tria numerum: etenim trium epitrita ſunt quatuor, horum duplicia octo. Diapaſon autem, & diapente, in ratione tripla. Seſcuplaris enim, & duplex, ſimul compoſiti, efficiunt hunc eundem, id eſt, decem & octo, quippe novem adverſum ſex comparatus, ſeſcuplaris invenitur; cujus decem & octo numerus, duplex eſt: triplex verò, adverſum ſex comparatus. Similiter etiam ea ſymphonia quæ diſdiapaſon appellatur, rationem obtinet quadrupli c). Additus enim triplex numerus epitrito numero, complet quadruplam quantitatem: & diapente ſymphonia, addita diapaſon ſymphoniæ, triplam efficit quantitatem. Diateſſaron verò ſymphonia, epitrita ratio eſt d), ut ſæpe jam diximus. Ex his autem, diſdiapaſon conſtat ſymphonia. Etenim decem & octo numerus, ſex numerum triplo anteit. Hunc ipſum autem decem & octo numerum epitritâ ratione præcellit vigintiquatuor numerus. Viginti quatuor autem numerus, adverſum ſex comparatus, quater tantus eſt. Rur-
126 ſumque ſex numeri epitritus eſt octonarius numerus: hujus autem ipſius triplus eſt 24, qui in viginti quatuor momentis invenitur. Idem autem vigintiquatuor numerus, ſex numeri quadruplus invenitur.

XLVI. His ergo hunc in modum peragratis, ad ordinationis ipſius conſiderationem revertamur.

Ἡμιολίων δὲ διαστάσεων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων γενομένων, ἐκ τούτων τῶν δεσμῶν ἐν ταῖς πρόσθεν διαστάσεσι τῷ τοῦ ἐπογδόου διαστήματι τὰ ἐπίτριτα πάντα ξυνεπληροῦτο.	*Natis itaque limitibus ſeſcuplorum, & item eorum, quibus accedit pars ſui tertia, quod genus à Græcis* ἐπίτριτον *dicitur; & item eorum, quibus accedit pars ſui octava, qui numerus* ἐπόγδοος *ab eiſdem vocatur, ex his nexibus illa prima ſpatia, id eſt epogdoi, ſpatiis epitritorum omnium intervalla complebat.* e)

Quæ igitur ſunt illa prima ſpacia? Illa ſcilicet, quæ continentur in primitus deſcripta formâ f), quæ ex doplicibus numeris eſt ordinata; in quâ naſcuntur ſeſcuplares, & epitriti. In hac verò quæ ſecundo loco deſcripta eſt, g) inveniuntur naſci epogdoi numeri, qui toni ſunt. Deinde ait, *epogdoi ſpatiis epitrita omnia complevi*; hoc eſt, illa etiam epitrita, quæ ſunt in ſeſcuplaribus numeris. Nam & in his epitrita ratio continetur, propterea quod epogdoâ ſupputatione major eſt ſeſcuplaris 127
numerus epitrito numero, id eſt, uno tono h). Eadem epitrita ratio etiam in duplici, & triplici quantitate contineatur neceſſe eſt; nec immerito. Prima enim ſymphonia eſt hæc ipſa, quæ adpellatur diateſſaron, in epitrito modo poſita; & quia epitritus non ſolum ex duobus epogdois conſtat, ſed etiam ex alio quoque, aliquantulo i) ſcilicet, ſicut diateſſaron non ex ſolis duobus tonis conſtat, ſed ex hemitonio, quod veteres k) λεῖμμα adpellabant. Hujus quoque rationis tractatum habens, dixit, ſingulorum epitritorum eſſe quandam portiunculam reliquam, l) hanc ipſam ſcilicet rationem hemitonii deſignans, quod ait tantum eſſe, quantum deſit ducentis quadraginta tribus adverſum ducentos quinquaginta ſex, quo minus ſit plenus epogdous numerus.

XLVII. Quare rurſum tertia eſt facienda deſcriptio, quæ ſubeſt; ut non ſolum intelligendo, ſed videndo etiam adſequamur, quid ſit, & quantum, illud quod epitritis deeſt epogdoâ ratione dimenſis. m) Sumuntur itaque majores numeri, ut totius vocis denſitas n), & omnis quaſi quædam con-

b) Verba: *diateſſaron vero ex duobus tonis & hemitonio*, in Meurſii edit male deſiderantur.

c) Plutarchus de ει apud Delphos p. 301.

d) Ita edit. Pariſ. nam in Leidenſi *ratio* exciderat.

e) *Complebat*, Deus nempe. Perperam editum erat *complebant*.

f) Supra p. 113   g) p. 117

h) Euclides harmonic. propoſit. VIII. ἐὰν ἀπὸ ἡμιολίου διαστήματος ἐπίτριτον διάστημα ἀφαιρεθῇ, τὸ λοιπὸν καταλείπεται ἐπόγδοον.

i) Hemitonio.   k) Pythagoras, ſupra, p 123.

l) Supra p. 120.   m) Vocabulum *dimenſis* ex edit. Pariſ. reſtituī.

n) Univerſum ſyſtema harmonicum continenti ordine deſcriptum.

128 conſtipatio, procedat, admittente id fieri majorum ſummarum capacitate.

Deſcriptio tertia, o) *qua eſt harmonica, juxta epogdoam rationem modulans utramque ſymphoniam diateſſaron & diapente.*

		intervalla	
Octava. 192.	CXCII - - - -		64. Epitritus ſ. Quarta.
	Tonus ſ. epogdous	XXIV	
	CCXVI		
	Tonus - -	XXVII	
	CCXLIII		
	Semiton. ſ. λεῖμμα -	XIII	
	CCLVI - - - -		
	Tonus - -	XXXII	
	CCLXXXVIII		128. Hemiolios, ſ. Quinta.
	Tonus - -	XXXVI	
	CCCXXIV		
	Tonus - -	$XL\frac{1}{2}$	
	$CCCLXIV\frac{1}{2}$		
	Semiton. ſ. λεῖμμα p)	$XIX\frac{1}{2}$	
	CCCLXXXIV - -		

XLVIII. Quis igitur primæ portionis numerus conveniet inſtitutæ ratiocinationi? Nimirum centum nonaginta duo, quem ſic invenio. Sumo eum, qui ante omnes numeros ex tribus partibus conſtat, id eſt ternarium. q) Hunc octies ſibi complico: naſcetur vigintiquatuor numerus. Hunc ipſum vigintiquatuor numerum octies ſupputo. Invenitur is, qui quæritur, numerus centum nonaginta duo, r) cujus tertia pars eſt ſexagintaquatuor, dimidia vero nonaginta ſex. Sed quia epogdoi rationem diſcutere inſtituimus, adhibeo alium limitem, diſtantem ab eo, duplicem ejus qui eſt in ſummâ; trecentos octoginta quatuor. s) Dico numerum, ducentos quinquaginta ſex, epitritum eſſe ejus numeri, quem conſtituimus ſummum limitem, id eſt, centum nonaginta duorum. Habet enim hunc ipſum numerum centum nonaginta duo, & tertiam partem ejus ſexaginta quatuor, cujus limitis centum nonaginta duo t) epogdous numerus
129 eſt ducenti ſexdecim. Habet enim in ſe totum limitem centum nonaginta duo, & ejus octavam partem viginti quatuor. Hujus ipſius ducentorum ſexdecim numeri epogdous eſt is, qui eſt in ſummâ, ducenti quadraginta tres. Continet enim ducentos ſexdecim, & eorum partem octavam, id eſt, viginti ſeptem. At verò ducentorum quinquaginta ſex, quem epitritum diximus eſſe centum nonaginta duum numeri, epogdous eſt is, *] qui ſummam complet ducentorum octoginta octo. Habet enim eundem, & octavam partem ejus, hoc eſt, triginta duo. Hujus ipſius numeri, qui eſt in ducentis octoginta octo, epogdous numerus eſt trecentorum vigintiquatuor, habens ipſum, & octavam partem ejus, hoc eſt, triginta ſex. Rurſus ipſius numeri trecentorum viginti quatuor epogdous numerus eſt is, qui habet ſummam trecentorum ſexaginta quatuor ſemis. Habet enim ipſum, & ejus octavam portionem, quadraginta ſemis.

XLIX. Superſunt duæ ſummæ; una, quæ eſt in ducentis quadraginta tribus; alia, quæ eſt in ducentis quinquaginta ſex. Non poſſumus dicere, ducentos quinquaginta ſex ducentorum quadraginta trium epogdoum eſſe. Non enim numero ducentis quin- 130
quaginta ſex, numerus ducenti quadraginta tres totus continetur, & ejus octava pars. Eſt etenim octava pars ducentorum quadraginta trium, triginta & prope ſemis. At inter ducentos quinquaginta ſex, u) & item ducentos quadraginta tres ſoli interſunt tredecim numeri. Non igitur epogdoi ratio inter hos numeros conſervari poteſt. Et quoniam epogdous in numeris idem eſt, qui eſt in muſicâ tonus, perſpicuum eſt quantum ad complendum tonum deſit ſupradictis inter ſe numeris comparatis. Nec verò integrum hemitonium conſervari poteſt, unde rectè addit, *Ita ne ad perfectam cumulatamque perfectionem deeſſet aliquid epitrito, tantum ſcilicet, quantum deeſt habitâ comparatione ducentis quadraginta tribus adverſum ducentos quinquaginta ſex.* x) Quæ ratio invenitur etiam in cæteris numeris, qui ſunt in formulâ y). Certè conveniens oratio diſputanti. Iſte enim Timæus, qui in hoc libro tractat, ex Pythagoræ magiſterio fuit,

 z) quem

o) Deſcriptionem hanc in Leid. editione male miſſam, exhibui ex edit. Pariſ.

p) Male in edit. Pariſ. XCIX. q) Rigalt. *trientem*. r) Male in Meurſii edit. *nonaginta duo*.

s) Sic interpunctione hunc locum recte ſanavit præſtantiſſimus Doblerus.

t) Rigaltius *duûm*. Quanquam veterum uſu paſſim *duo* etiam in caſibus obliquis velut indeclinabile poſitum reperies. Cæterum in editione Pariſienſi numerorum notis ſignatos, non vocabulis expreſſos numeros video, atque ſimiliter in Codicibus MSS.

*] Ita recte Rigaltius pro *ei*.

u) Ita legendum, non *ſexaginta ſex*, ex deſcriptione patet.

x) Græca habes p. 120. In Leidenſi male erat *ducentorum quadraginta trium*.

y) Hoc eſt in deſcriptione expoſita p. 128. Nam ut 243 ad 256, ita etiam $364\frac{1}{2}$ ad 384.

z) quem rationabiliter inducit Plato domeſticis, & familiaribus ſibi, probationibus utentem, docere animæ naturam congru-
131 ere numeris, concinere etiam modulationibus a) muſicæ.

L. Nunc quoniam ex quibus conſtet anima mundi virtutibus, velut ex partibus membriſque coagmentata, iisdem b) virtutibus, & quemadmodum natura ejus numeris modiſque conveniat, palam factum eſt: quod, illud propoſitum exequens, ad hoc tractatum deſcenderit Plato, manifeſtandum eſt, ut rationabili ductu ad deſtinatum operis effectum ratione, hac viâ pervenerimus. Vult igitur animam ſenſilis mundi, tanquam permiſſâ uſurpandi licentiâ, naſci; cognitricem tamen rerum omnium, quæ ſunt tam intelligibiles quam ſenſiles. Eſt porro Pythagoricum dogma, *Similia non niſi à ſimilibus ſuis* c) *comprehendi.* d) Quod etiam Empedocles ſequens, ait in ſuis verſibus, e)

Terram terreno comprendimus, æthera flammis,
Humorem liquido, noſtro ſpirabile flatu,
Pacem tranquillo, litem quoque litigioſo.

Hæc f) quippe conſtituebat elementa, & initia univerſitatis, ex quibus animæ quo-
132 que cenſebat conſtare ſubſtantiam. Propterea que penes eam omnium rerum eſſe plenam ſcientiam, ſimili ſuo ſimilitudinem habentia comprehendentem.

LI. Atque ipſe etiam Plato hoc ipſum adſerens, animam ex omnibus initiis conflat, ut & ipſorum initiorum, & quæ initia ſequuntur, & prorſus omnium rerum exiſtentium ſcia eſſet, ac de omnibus judicaret. Denique, poſtquam commiſcuit eam ex iis virtutibus, ex quibus componendam putavit, & compoſitam diviſit in partes, juxta quaſdam geometricas, & arithmeticas, & muſicas rationes, hoc addidit;

Ταύτην οὖν τὴν ξύστασιν πᾶσαν διπλῆν κατὰ μῆκος σχίσας μέσην πρὸς μέσην ἑκατέραν ἀλλήλαις, οἷον χ προσβαλὼν κατέκαμψεν εἰς κύκλον, ξυνάψας αὐταῖς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ κατ᾽ ἀντικρὺ τῆς προσβολῆς. Καὶ τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περιαγομένῃ κινήσει πέριξ αὐτὰς ἔλαβε, καὶ τὸν μὲν ἔξω, τὸν δὲ ἐντὸς ἐποιεῖτο τῶν κύκλων.

Hanc ipſam, unamque ejus ſeriem ſecuit in longum, & ex una duas fecit, eaſque mediam media in ſpeciem χ Græcæ literæ coarctavit, curvavitque in orbes, quoad coirent inter ſe capita: orbemque orbi ſic inſeruit, ut alter eorum adverſo, alter obliquo circuitu rotarentur. g)

Ἅτ᾽ οὖν ἐκ ταὐτοῦ καὶ τῆς θατέρου φύσεως, ἔκ τε οὐσίας, τριῶν τούτων συγκραθεῖσα μοιρῶν, καὶ ἀνάλογον μερισθεῖσα καὶ ξυνδεθεῖσα, αὐτή τε ἀνακυκλουμένη, ὅταν οὐσίαν σκεδαστὴν ἔχοντός τινος ἐφάπτηται καὶ ὅταν ἀμέριστον, λέγει κινουμένη διὰ πάσης ἑαυτῆς, ὅτῳ τ᾽ ἄν τι ταὐτὸν ᾖ, καὶ ὅτῳ ἂν ἕτερον πρὸς ὅ,τι τε μάλιστα καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως καὶ ὁπότε συμβαίνει κατὰ γιγνόμενά τε πρὸς ἕκαστον ἕκαστα εἶναι καὶ πάσχειν καὶ πρὸς τὰ κατὰ ταὐτὰ ἔχοντα ἀεί.

Itaque ut ejuſdem diverſæque naturæ cum eſſentiâ mixtis coagmentata, indigeto motu, & orbiculata circuitione, in ſeipſam revertens, cum aliquam vel diſſipabilem ſubſtantiam offenderit, vel individuam, facilè recognoſcit, quid ſit ejuſdem, individuæque, quid item diverſæ, 133
diſſolubiliſque, naturæ: cauſaſque omnium, quæ proveniunt, videt; & ex iis, quæ accidunt, quæ ſint futura, metitur.

LII. Ex quo perſpicuum eſt, cum ſint antiquiſſima initia rerum, eſſentia, ſive ſubſtantia; & hæc duplex, altera individua, dividua altera, naturæque gemina diverſitas longè vetuſtiſſima, conflatam animam ex

z) Timæum Pythagoricum ab Arithmeticæ & Muſices peritia laudat etiam Jamblichus ad Nicomachum p. 169.

a) Rigalt. *modulaminibus.* b) Al. *hisdem.* Sic quoque alibi, ut infra p. 134.

c) Ita edit. Pariſ. licet *ſuis* deeſt in Leidenſi. Verum ſic infra quoque noſter: *Simili ſuo ſimilitudinem habentia comprehendentem.*

d) Τοῖς ὁμοίοις τὰ ὅμοια γινώσκεσθαι, atque τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου ἐφίεσθαι. Ariſtoteles VIII. 1. Ethicor. Sextus Empiricus contra Grammaticos ſect. 303. Vide etiam Iſmaelem Bullialdum ad Claudium Ptolemæum περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ.

e) Græci verſus Empedoclis à multis laudati:

Γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ᾽ ὕδωρ,
Ἠέρι δ᾽ ἠέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
Στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ.

Priores duos iterum affert à ſe latine redditos noſter infra p. 305.

f) *Hæc*, jam enumerata nempe elementa quatuor, illorumque σύγκρισιν & διάκρισιν ſive Φιλίαν & νεῖκος pro principiis rerum omnium habita ab Empedocle, notiſſimum. Vide quæ viri docti ad Laertium Libro VIII.

g) Verba *hoc addidit*, hoc loco expunxi, quæ ex ſuperioribus male in editis repetebantur. Verba quæ ſequuntur Platonis, recurrunt iterum p. 136.

ex utrâque ſubſtantiâ, eademque & item naturâ diverſa, conſtare ex omnibus originibus. Idenque naturam ejus numerorum naturæ maximè convenire, quos conſtet antiquiores eſſe etiam ipſis geometricæ formis *). Geometricæ formæ in aliqun numero inveniantur neceſſe eſt, ut trium, & quatuor, & item plurium laterum figuræ, rurſum, quæ vocantur ἑξάεδρα, & ὀκτάεδρα initia: hæc quippe ſine numeris eſſe non poterant: h) numeris verò ſine his formis eſſe nihil impedit. Sic igitur antiquiſſima numerorum initia eſſe inveniuntur in nmnibus ratinnibus. Ipſorum porrò numerorum initia & principia ſunt ſingularitas, & item duitas. Siquidem has duas ceterorum numerorum origines eſſe conſtat.
134 Quâ ratinne cnncluditur, animam ex duplici concretam ſubſtantiâ, geminaque naturâ numerorum potentiæ concinentem, vivificantemque cœleſtia corpnra, animaliaque, in quibus ratin ſit, & diſciplina, habere omnium rerum conſcientiam, ex quarum potentiis ipſa conſtet.

LIII. Hæc eſt illa ratinnabilis anima Mundi, i) quæ geminâ juxta meliorem naturam veneratione tutelam præbet inferioribus, divinis diſpoſitionibus obſequens, prnvidentiam nativis impertiens, æternorum ſimilitudine propter cognationem beata, diſſolubilium rerum auxiliatrix, & patrnna, cujus in conſulendn, ratiocinandoque, virtutis in moribus hnminis adparent inſignia, qui cultor eximius Dei diligentiam manſuetis impertit animalibus. Iisdem quippe virtutibus animæ, quibus ſenſilis mundus, fnvetur; quandn ad ceteros vitales vigores, qui ſunt communes hominibus, & beſtiis, ſtirpibus etiam, id eſt, creſcendi, mnvendi ſomet, appetendique, & imaginandi, accedens ratin prnpriam hominis animam perficit, ut non ſolum vitæ compos ſit, ſed etiam bene vivendi nnn deſit optio. Atque ita naturalis & rationabilis item animæ cnntubernin vita hominum temperatur. 135

LIV. Quod quidem verum eſſe teſtatur éminens quædam doctrina ſectæ ſanctioris, k) & in comprehenſione divinæ rei prudentioris, quæ perhibet l) Deum abſoluto illuſtratoque, ſenſili mundn, genus hominum inſtituentem, corpus quidem, ejus parte humi ſumptâ, juxta hanc effigiem ædificaſſe, fnrmaſſeque: vitam verò eidem ex convexis accerſiſſe cœleſtibus, poſt que m) intimis ejus inſpirationem proprio flatu intimaſſe, inſpirationem hanc Dei cnnſilium, animæque cnnſilium, ſignificans. Et ratio Dei, n) Deus eſt, humanis rebus conſulens, quæ cauſa eſt hominibus bene beateque vivendi, ſi non cnnceſſum ſibi mûnus ſummo à Den negligant. Ac de animâ quidem mundi, ex duabus eſſentiis, ejusdemque & item naturæ diverſæ cnncretinne conflatâ, deque diviſione ejus juxta ratinnes, harmonicam, arithmeticam, geometricam, factâ, quove modn natura ejus numeris ſnnisque cnnveniat, ſatis dictum eſt.

LV. †] Nunc quemadmodum animæ lectio ſectioni cœleſtium membrorum, inflexionique conveniat circulorum, quorum motibus cnncurrat animæ converſio, proſequemur. Artificialiter quippe ſatis agit, ut 136
oſtendat animam pari, quâ cœleſtia, ratione inſtitutam, facile cognationem ſuam recognnſcere: vel quia dogma ejus hujusmodi eſt, univerſi mntus initium penes id

Ffff 2

*) Geometricæ diſciplinæ figurarum, ot trianguli & quadraoguli partes, rationes & magoitudines oumeris metimur: itaque & Pythagorici docebant numeros omnibus illis antiquiores eſſe.

h) Edit. Pariſ. *poſſunt*. Paullo ante, *Rurſum quæ* ſcripſi pro *Rurſumque* & *hæc* pro *ha* ἑξάεδρα & ὀκτάεδρα *initia*, elementa intellige terram & aquam, quibus illas figuras tribuit Plato.

i) Vocabulum *Mundi* hoc loco deſideratur in edit. Meurſii, ſed exſtat in Pariſ.

k) Hebræos à Chalcidio iotelligi patet ex p. 305. & 400. quos *Sanctioris ſectæ* titulo non appellaturus fuiſſet niſi Chriſtianus.

l) Geneſ. II. 7. m) Ita Rigalt. pro *poſt quam*.

n) En tria hæc, *DEum*, ejusque λόγον ſeu *Rationem* & *inſpirationem* ſive Spiritum etiam apud Manilium libro II. 61.

Infuſumque DEum *cælo, terrisque, freteque*
Ingentem æquali moderantem fœdere molem,
Totumque alterno conſenſu vivere mundum,
Et Rationis *agi motu, cum* Spiritus *unus*
Per cunctas habitet partes, atque irriget orbem
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.

Et apud Senecam conſolatione ad Helviam cap. VIII. *Id actum eſt mihi crede ab illo, quisquis formator univerſi fuit, ſive ille* DEus *eſt potens omnium, ſive incorporalis* Ratio *ingentium operum artifex, ſive divinus* Spiritus *per omnia maxima minima, æquali intentione diffuſus, ſive fatum & immutabilis cauſarum inter ſe cohærentium ſeries.*

†] Hoc loco incipit caput V. de ſtellis ratis & errantibus.

id eſſe, quod ex ſeipſo movetur; nec eſt quicquam, niſi anima, quod ex ſe movetur. o) Unde perſpicuum eſt, eandem eſſe mundi quoque motus originem, & cauſam. Fertur porrò mundus in gyrum. Prius igitur p) animæ motus gyri circuit anfractibus, q) ut omne cœleſtis convexi corporeum iiſdem orbitis circumferatur. Quod autem ex ſeipſâ moveatur anima, declarat, cum differentiam faciens opinionum, & ſcientiæ, dicit hæc:

Ἅτε οὖν ἐκ ταὐτοῦ καὶ τῆς θατέρου φύσεως ἔκ τε οὐσίας τριῶν τούτων συγκραθεῖσα μοιρῶν καὶ ἀνάλογον μερισθεῖσα καὶ ξυνδεθεῖσα, αὐτή τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὑτήν, ὅταν οὐσίαν σκεδαστὴν ἔχοντός τινος ἐφάπτηται καὶ ὅταν ἀμέριστον, λέγει κινουμένη διὰ πάσης ἑαυτῆς ὅτῳ τ' ἄν τι ταὐτὸν ᾖ καὶ ὅτῳ ἂν ἕτερον, πρός ὅ, τι τε μάλιστα καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως καὶ ὁπότε συμβαίνει κατὰ γιγνόμενά τε πρὸς ἕκαστον ἕκαστα εἶναι καὶ πάσχειν καὶ πρὸς τὰ κατὰ ταυτὰ ἔχοντα
137 ἀεί. Λόγος δὲ ὁ κατὰ ταυτὸν ἀληθὴς γενόμενος, περί τε θάτερον ὢν καὶ περὶ τὸ ταυτὸν ἐν τῷ κινουμένῳ ὑφ' αὑτοῦ φερόμενος ἄνευ φθόγγου καὶ ἠχῆς ὅταν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνηται, καὶ ὁ τοῦ θατέρου κύκλος ὀρθὸς ἰὼν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ ψυχὴν διαγγείλῃ, δόξαι καὶ πίστεις γίγνονται βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς. Ὅταν δ' αὖ περὶ τὸ λογιστικὸν ᾖ καὶ ὁ ταὐτοῦ κύκλος εὔτροχος ὢν αὐτὰ μηνύσῃ, νοῦς ἐπιστήμη τε ἐξ ἀνάγκης ἐπιτελεῖται. Τούτω δὲ ἐν ᾧ τῶν ὄντων ἐγγίνεσθον, ἄν ποτέ τις αὐτὸ ἄλλο πλὴν ψυχὴν εἴπῃ, πᾶν μᾶλλον ἢ τ' ἀληθὲς ἐρεῖ.

Ut igitur ex ejuſdem & diverſi naturâ cum eſſentia mixtis coagmentata, indigete motu, & orbiculatâ circuitione, in ſeipſam revertens, cum aliquam vel diſſipabilem ſubſtantiam offenderit, vel individuam, facile recognoſcit r) *quid ſit ejuſdem individuaque, quid item diverſa diſſolubiliſque natura: cauſaſque omnium, quæ proveniunt, videt, & ex iis, quæ accidunt, quæ ſint futura metitur, motuſque ejus rationabilis, ſine voce, ſine ſono, cum quid ſenſile ſpectat: circulusque diverſi generis ſine errore fertur veridico ſenſu, & recta* s) *nunciante, cuncta anima rectæ opiniones, & digna credulitate, naſcuntur. Porrò cum individuum genus, ſemperque idem, conſpexerit ea quæ ſunt, motu intimo fideliter nunciante, intellectus & ſcientia convaleſcunt. Quæ quidem omnia* t) *in animâ fieri, eidemque inſigniri,* u) *palam eſt.*

LVI. Hoc idem aliquanto apertius ſignificat in Phædro, dicens ita: x) *Omnis anima immortalis: quia, quod ſemper movetur, ſemper in vita eſt. At verò quod aliud movet aliunde ſumpta virtute motus, pauſam movendi patiens, pauſam quoque vitæ patiatur neceſſe eſt. Solum ergo quod ſeipſum movet, ut quod nunquam motum ſuum deſerat, nunquam movere ſe deſinit: Quin ceteris etiam, quæ motum ex natura ſua non habent, fons & initium motus ſit. Initium porrò ſine ortu, quando, quæ gignuntur, ex initio creantur, ipſum porrò ex nullo initio: Nam ſi ex aliquo, initium non erit initium, quando cuncta, quæ gignuntur, ex initio ſint oportet: & quia caret generatione, caret etiam morte. Quippe, initio ſepulto, neque ipſum ex aliquo reparabitur, nec quicquam ex eo.* 138
Nimi-

o) Animam αὐτοκίνητον & ἀεικίνητον, notum dogma Platonis, ut mox notiſſimis è Phædro verbis infra noſter explicat. Pro *ex ipſo*, in Leidenſi erat *ex ſeipſo*.

p) Ita recte Rigalt. pro *primus igitur*. Sententia enim Chalcidii eſt, quoniam mundus in gyrum vertitur, neceſſe eſſe ut anima mundi, utpote αὐτοκίνητος & illius gyrationis auctor, prius motu ejuſmodi afficiatur. q) Edit. Pariſ. *gyris circuit anfractibus*.

r) Supra p. 132. ſeq. Confer ſi placet quæ ad hunc Platonis locum Proclus ſub extremum libri tertii in Timæum.

s) Ita recte Rigalt. pro *certa*. t) Male Leid. *omnium*. u) Al. *inſignari*.

x) Græca Platonis, ut poſſint cum Chalcidii verſione conferri, ita ſe habent p. 344. Πᾶσα ψυχὴ ἀθάνατος. Τὸ γὰρ ἀεικίνητον ἀθάνατον. Τὸ δὲ ἄλλο κινοῦν καὶ ὑπ' ἄλλου κινούμενον, παῦλαν ἔχον κινήσεως, παῦλαν ἔχει ζωῆς. Μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτό, οὔποτε λήγει κινούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα κινεῖται, τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως. Ἀρχὴ δὲ ἀγένητον· ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι, αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἑνός· Εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς γίγνοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι· ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης, οὔτε αὐτή ποτε ἔκ του, οὔτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης γενήσεται, εἴπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι. Οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν, τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν. Ἢ πάντα τε οὐρανόν, πᾶσάν τε γῆν συμπεσοῦσαν στῆναι, καὶ μήποτε αὖθις ἔχειν στῆναι ὅθεν κινηθέντα γενήσεται. Ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ κινουμένου, ψυχῆς οὐσίαν τε καὶ λόγον τοῦτο αὐτό τις λέγων οὐκ αἰσχυνεῖται. πᾶν γὰρ σῶμα ᾧ μὲν ἔξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον· ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ, ἔμψυχον, ὡς ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς. Εἰ δ' ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ αὑτὸ κινοῦν ἢ ψυχήν, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητον καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη.

Nimirum enim ex initio cuncta, quæ ſunt in generatione, ſubſiſtunt. Sic ergo motus quidem initium, quod intimo & gennino motu movetur; hoc porrò neque naſci, neque emori, fas eſt. Aut omne cœlum omnemque genituram labefactatam conſiſtere, nec ullum remedium fore, quo demum, quæ moveri conſervationis rerum exigat cauſa, recreentur. Quare oſtenſâ immortalitate ejus, quod ex ſe movetur, animæ mentisque immortalitas revelata eſt. Etenim omne corpus, quod quidem habet intra ſe motuum vigorem, cum animâ eſt: quod verò extra, ſine animâ: ſiquidem hæc animæ natura ſit. Quod cum ita ſit, adparet, animam ſolam eſſe, quæ ex ſeipſâ moveatur, propterea que poſitam extra ortus, interit uſque neceſſitatem.

LVII. Ταύτην οὖν τὴν ξύστασιν πᾶσαν διπλῆν κατὰ μῆκος σχίσας, μέσην πρὸς μέσην ἑκατέραν ἀλλήλαις οἷον X προσβαλὼν, κατέκαμψεν εἰς κύκλον, ξυνάψας αὐταῖς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ καταντικρὺ τῆς προσβολῆς. Καὶ τῇ κατὰ ταυτὰ καὶ ἐν ταὐτῷ περιαγομένῃ κινήσει πέριξ αὐτὰς ἔλαβε, καὶ τὸν μὲν
139 ἔξω, τὸν δὲ ἐντὸς ἐποιεῖτο τῶν κύκλων. Τὴν μὲν οὖν ἔξω φορὰν ἐπεφήμισεν εἶναι τῆς ταὐτοῦ φύσεως, τὴν δ' ἐντὸς τῆς θατέρου. Τὴν μὲν δὴ ταὐτοῦ κατὰ πλευρὰν ἐπὶ δεξιὰ περιήγαγε τὴν δὲ θατέρου κατὰ διάμετρον ἐπ' ἀριστερά. Κράτος δ' ἔδωκε τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾷ, μίαν γὰρ αὐτὴν ἄσχιστον εἴασεν. Τὴν δ' ἐντὸς σχίσας ἑξαχῇ, ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν ἑκάστην οὐσῶν ἑκατέρων τριῶν κατὰ τἀναντία μὲν ἀλλήλοις προσέταξεν ἰέναι τοὺς κύκλους, τάχει δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως, τοὺς δὲ τέτταρας ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισὶν ἀνομοίως ἐν λόγῳ δὲ φερομένους.

Hanc igitur, inquit, *conſtitutionem* DEUS *tanquam ſeriem in longum ſcidit, & ex unâ duas fecit, easque mediam mediæ, in ſpeciem X literæ Græcæ, coarctavit, curvavitque in orbes, quoad coirent inter ſe capita: orbemque orbi ſic inſeruit, ut alter eorum adverſo, alter obliquo circuitu rotarentur. Et exterioris quidem circuli motum* Eundem, *quod erat ejusdem naturæ conſanguineus,* y) *cognominavit; interioris autem,* Diverſum. *Et exteriorem quidem circulum, quem* Eundem *cognominatum eſſe diximus, à regione dexterâ per ſiniſtrum latus uſque ad dexterum inflexit:* Diverſum *verò, per diametrum in ſiniſtrum latus* Eidem & ſimili z) *illi circumactioni virtute pontificioque* *] *rotatus dato. Unam quippe, ut erat, eam, & indiviſam, reliquit. Interiorem verò ſcidit ſexies* a), *ſeptemque impares orbes fabricatus eſt, juxta dupli, & tripli, ſpatia: orbesque ipſos contrariâ ferri juſſit agitatione. Ex quibus ſeptem, tres quidem pari velocitate, quatuor verò & ſibimetipſis & ad comparationem ceterorum diſpari diſſimilique, ſed cum ratione, motu.* b)

LVIII. Rurſum quo etiam expertibus c) aſtronomiæ, adſecutio tradatur aliquatenus, ea quæ ad præſentem tractatum pertinent, breviter, dilucideque, prout natura eorum eſt, explicabuntur. Ait Plato, mundi formam d) rotundam eſſe, & globoſam; terram item globoſam, in medietate mundi ſitam, eamque puncti e) quidem inſtar obtinere, quod ad poſitionem pertinet: 140
quod verò ad exiguitatem, notæ, f) cum univerſæ rei magnitudine comparatam. Sed, opinor, dixiſſe hoc eum non ſufficit, niſi hoc ita eſſe evidentibus oſtendatur rationibus. Quatenus igitur mundi forma teres & globoſa? Principio cæleſtium ignium g) ortus, velut emergentium ex imo, peragrationesque cum certis exaltationibus & deinceps deſcenſionibus, uſque ad occaſuum ſubmerſionem, eorumque rurſum ipſorum ortus ex eodem loco, & item occaſus in occiduum mare, teſtantur ambire ſe h) diebus & noctibus cœli extimam ſuperficiem. Dehinc quod ex qualibet regione terræ dimidia, & in ſummitate poſita mundi pars videatur à nobis, inferior

y) Vocabulum *conſanguineus* hoc loco in edit. Leid. deſideratur, exſtat vero p. 31.

z) Etiam verba *& ſimili*, ex p. 33. Græcis conſentientibus revocavi.

*] Pontificium ſolet noſter vocare poteſtatem, ut p. 98. 192.

a) Male al. *ſepties.* Cæterum ad hunc Platonis locum conferendus Proclus lib. III. in Platonis Timæum p. 217. ſeq.

b) Pro *motu*, ſupra p. 33. fuit, *motu feruntur.*

c) Ita recte Rigalt. pro *ex partibus.*

d) Cicero de Univerſo: *Circumque, Cælum æqualiter diſtribuit, ut hunc varietate diſtinctum bene Græci* κόσμον, *nos lucentem Mundum nominaremus.*

e) Centri. Sic infra p. 144. *Quæ à puncto terræ plurimum diſtant.* Et p. 140. *circuli, cujus à puncto radii* &c.

f) *Nota*, Chalcidio ponitur pro σημείῳ & puncto, ut ſupra p. 105. Deinde *Univerſa res* pro Mundo, ut p. 72. 211. &c. cum cujus vaſtiſtate comparatus, velut ad mare guttula, orbis terrarum puncti vicem obtinet. Seneca natural. quæſt. procœmio: *Hoc eſt illud punctum, quod inter tot gentes ferro & igni dividitur.* Plinius II. 68. Hiſt. *Hæ tot portiones terræ, imo vero ut plures tradidere, mundi punctus, neque enim eſt aliud terra in univerſo.* Confer Cleomedem lib. I. cap. XI.

g) Ita ſtellas vocare noſtro familiare, ut p. 148. &c. & alibi.

h) Ita recte edit. Pariſ licet *ſe* in Leidenſi exulabat. Porro argumenta pro mundi rotunditate plura videre licet apud Cleomedem lib. I. capite 8.

verò non videatur, niſi dierum & noctium vicibus, & ſucceſſione, ſuperior reddita, objectâ, & viſui noſtro obſiſtente, terrâ. Tum quod ex omni viſu omnes lineæ undiqueverſum porrectæ, uſque ad extimos ambitus cœli æquales videantur, ſimiliter ut circuli, cujus à puncto i) radii pervenientes uſque ad extimam circumactionem, æquali menſura ſunt. Præterea quod ſignifer circulus obliqua vertigine levans in
140 ortum k) ſigna, certa ex adverſo conſiſtentia, diametroque diſtantia, ſigna alia ſignis orientibus condat, & premat in occaſum. Item ut in rotæ vertigine, cujus cum certa pars aſcendat, deſcendit ejus adverſa: quod in alia formâ, niſi in ſolâ rotunditate, non provenit.

LIX. Sphæræ autem ſimilitudo in effigie terræ multimodè comprehenditur, vel quod non iiſdem momentis temporum dies ubique inluceſcit, noxque ſuccedens umbras facit, ſed tam ortus quam occaſus in eois quidem citius fiunt, in occiduis verò regionibus tardius, ut perſpicuum ſit eſſe aliquam elatiorem eminentiam inter utramque cœli plagam, quæ objecta, priusquam ſol fiat excelſior, teneat noctis umbras. Vel quod lunæ defectus, idem ubique eodemque momento accidens, diverſis temporibus notatur, Orienti quidem vicinis regionibus tardius, ceteris verò l) pro locorum diverſitate, propter anfractus, metaſque, & naturales eminentias terræ, non iiſdem ubique curriculis inluſtrante ſole terræ plagas: ideoque luci ejus è diverſo terrenis umbris etiamnum obſtantibus, & à lunæ inluſtratione prohi-
141 bentibus, cum lunæ labor m) nocturnâ tempeſtate fiat. Quid, quod globoſitas terræ liquido adparet, item aquiloni, ſeptemtrionique, & item auſtro meridieique, ſubjecta, n) cum ex utrâque regione huc atque illuc nocturnis itineribus commeantes incognitas ſibi ſtellas ſpectant cum admiratione novitatis; cum ſit evidens non regionum ſtellas eſſe proprias, ſed hominis impediri, quo minus omnes videant, ſciantque, terræ molibus, atque exaggerationibus, viſui objectis. Ex quo concluditur, terram ſphæræ globo ſimilem eſſe, cujus ex omnibus regionibus o) creſcere in molem ſuperficies comprehendatur.

LX. Idem hoc etiam naturaliter intelligi, & comprehendi, poteſt. Siquidem omnia quæ in aliquo ſunt pondere, undique, & ex qualibet parte, directo tenore deſcendentia, ad unum punctum medietatis commeant, omnia deſcenſus rigidi tractus p) faciunt, in modum & ſpeciem linearum, à latiore exordio profectarum, & anguſtiore ſemper tramite uſque ad puncti q) ſedem pervenientium, eandem puncti ſedem æqualibus undique circumſiſtentibus angulis, quæ eſt imago rotunditatis. Porrò quod omnia in qualicunque pondere 143 feſtinent ad medium, ſic probatur, quod etiam vi extrinſecus adhibitâ ſibi pleraque pondera, ubi primum vis receſſerit, ſecundum naturam prona in terram ferantur: ut in jaculorum tormentis, quæ quam diu viget pulſus, ſuſpenſa volitare, *] & ſecare auram, videntur: ubi porrò vis illa, quæ impellebat, defecerit, converſo mucrone deſcendunt, ad terram quæ medietas mundi eſt, feſtinantia.

LXI. Maris etiam, & totius aquæ, quum eſt in tranquillitate ſtabili, forma, & ſpecies, adparet globoſa. Quæ enim ſtantes in littore videmus ultra fretum, ut arborem turremve, aut etiam in eodem freto navem: hæc jacentes, exæquatâ facie, viſaque, cum dorſo & ſuperficie maris, aut omnino non videmus, aut multo certè minora, quam prius videbantur: obſiſtente videlicet contemplantibus marinâ incurvitate. Atque etiam in navigando ſæpenumero, cum de navi terra nondum videretur, aſcenſa arbore viderunt nautæ, ſcilicet ut prætexto oppoſitæ molis emenſo, libero jam ex altiore deſpectu ſubjecta undique conſiderentur. Artificialiter quoque 144 conſiderantes, invenimus aquæ placidæ, & quieſcentis, globoſitatem. Siquidem natura tributum ſit, ut ex ſuperioribus

i) Ita recte Rigalt. pro *ejus*. Cicero de Univerſo; *Mundus globoſus eſt fabricatus, quod* σφαιροειδὲς *Græci vocant, cujus omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur.* Confer Ptolemæum lib. I. magnæ Syntaxeos. k) Ita Rigalt. pro *in ortu*. Sic mox infra, *premat in occaſum*.

l) Subintellige, *citius*. Hæc pro globoſitate terræ, quam ideo *orbem* appellare ſolemus, argumenta oberius expoſita vide ſi lubet apud Joh. Baptiſtam Ricciolum lib. 2. Almageſti novi c. 1. Et de utilitate multiplici quam per figuram ſphæricam terræ, Divina intendit Sapientia, Guil. Derhamum in Aſtrotheologia Anglice nuper edita pag. 133. ſeq.

m) Quando eclipſis lunæ de nocte accidit. Ita *ſolis labores* dixit Virgilius 1. Æneid. 746. *ſtatos ſiderum labores* Plinius II. 12. Hiſtor. Natural.

n) Liquido apparere ait terram non minus globoſam eſſe verſus meridiem quam in partibus ſeptentrionalibus.

o) Ex omnibus partibus à centro ad peripheriam Plinius II. 64. Hiſt. *Mundus in centrum vergit: at terra exit à centro, immenſum ejus globum in formam orbis aſſidua circa eam mundi volubilitate cogente.*

p) Per lineam rectam. q) Centri, quod paullo ante dixit *punctum medietatis*.

*] Ita leg. pro *pulſus ſuſpenſus*.

bus locis humor in depreſſiora defluat. Sunt porrò celſiora quidem, ea quæ à puncto terræ plurimum diſtant: humiſiora verò, quæ minimum. [*Vide FIGUR. V.*] Quare ſi ponamus aquæ ſuperficiem planam, & in directa linea poſitam $\alpha\beta\gamma$, dehinc à puncto terræ, utpote κ, ſurſum verſum ducatur linea $\kappa\beta$: conjungantur autem extimæ ſuperficiei partes duabus lineis his $\kappa\alpha$,*] & $\kappa\gamma$, majores erunt utræque lineæ, $\kappa\beta$ lineæ comparatæ: quas s) ſi exæquare voluerimus, perveniet incrementum uſque, ad $\beta\eta$, & erit vera ſuſperficies in $\alpha\eta\gamma$. Itaque ex ſuperioribus partibus tam α quam γ fluet aqua in humiliorem β, uſque eo quoad t) completo vaſe à fundo κ contegatur incremento aquæ etiam β, & perveniatur uſque ad η, quoad æquabiliter ſe per omnia membra fundat aqua cum ambitu curvali. u) Ex quo perſpicuum eſt, marinam quoque, & totius aquæ, ſuperficiem globoſam eſſe, ſiquidem una eademque ſit ratio univerſitatis & partium.

145 LXII. Quod x) ſi quis ad cacumina montium, prolixitatemque, & ſaxoſam aſperitatem diſpiciens, ſimilem y) dicet eſſe ad tornum lævigatæ pilæ, z) non rectè ſentit. Non enim nos terram globum eſſe dicimus, a) ſed globoſam: nec pilam, ſed ſimilem pilæ. Certè totius terræ magnitudinem animo rationabiliter concipientes, veritatem non viſu & ſenſibus inveſtigamus, ſed ad rationis, intelligentiæque remedia potius examinationem deducimus.

LXIII. Nunc jam, quo pacto mediam mundi ſedem obtineat, conſiderabitur. Opinor, ſi media non eſt, atque à medietatis rigore deflexit, non ex omni, & ex qualibet ſui parte, dimidietatem cœli ſupra ſe, dimidietatem verò alteram infra ſe habebit: nec lineas prorectas ex qualibet notâ b), & uſque ad extremum ambitum mundi pervenientes, æquales invicem, & æqualia ſpacia linearum non eſſe, nullus docet. Minimè ergo à medietate deflectit. Quod verò, **] cum amplitudine univerſæ rei comparata, notæ obtineat modum, c) 116
declaratur acie verutorum, d) qui γνώμονες adpellantur à mechanicis, ad faciendam ſolariis umbram quâ declarantur horæ. Quippe mechanici horologia inſtituentes, per omnes provincias, omneſque etiam plagas habitabiles, ſumunt ſibi promiſcuè, atque indifferenter, horum ipſorum gnomonum mucrones pro puncto, e) & medietate, ſolſtitialis pilæ: nec errant. Ergo, ſi eſt una, vera & certa, f) medietas ſolſtitialis pilæ, omnes autem notæ atque omnia puncta g), ex omni regione terrarum adſequuntur veram iſtam ſolis medietatem: perſpicuum eſt, quod omnis terra puncti vicem habeat, adverſum ſolis globum h) comparata. Sed de formâ quidem totius mundi, & etiam terræ, hoc amplius de ejuſdem mediâ poſitione, comparatione quoque adverſum univerſi corporis immenſitatem, hactenus dictum.

LXIV. Sed enim cœlite ſphærâ vertente ſemet circa fixos, & manentes ſemper, polos, continuantemque eoſdem polos axem, cui adhæret medio media tellus, comitatur vertiginem cœleſtis ſphæræ ſtellarum omnium populus, & promiſcuè ſigna cœleſtia, gyris æquabiliter ex propriâ converſione

(r à centro terræ. *] Ita rectè edit. Pariſ. pro $\kappa\eta$. s) Ita Rigalt. pro *quam.*

t) Ita edit. Pariſ. pro *quod.*

u) Ita ſcripſi pro voce nihili quæ erat in edit. Pariſ. & Leid. *cumali.* Neque enim placebat Rigaltii *cumuli*, vel Meurſii *cucumali.*

x) Ita edit. Pariſ. non *quia*, ut Leid. y) *Terram* ſubintellige.

z) Hoc loco in editis ſequebantur verba: *Hoc eſt, deformitatem aſperorum montium*, quæ ut aliena à ſenſu ejeci. Videntur autem nihil eſſe aliud quam gloſſema verborum quæ paullo ante præceſſere: *ſaxoſam aſperitatem.*

a) Plinius: *Neque enim abſoluti orbis eſt forma, in tanta montium excelſitate, tanta camporum planitie.* Adde Achillem Tatium Iſagoge ad Aratum c. 6. Ex recentiorum vero virorum acutiſſimorum obſervationibus figura terræ non tam exacte eſt ſimilis pilæ, quam potius ellipticæ ſphæroides, ita ut majorem diametrum deſcribat ab una parte æquatoris ad alteram, quam ab axe ſeptemtrionali ad auſtralem.

b) Ex puncto quolibet. [** Male iterum edit. Leid. *Quia vero.*

c) Puncti ac σημείου λόγον. ſupra p. 140. Cicero I. Tuſc. c. 17. *Perſuadent Mathematici terram in medio mundi ſitam ad univerſi cœli complexum quaſi puncti inſtar obtinere, quod κέντρον illi vocant.* De puncti ſive στιγμῆς ratione nemo dubitat. Sed medium locum nos tenere univerſi, non æque exploratum, neque evincunt Chalcidii rationes.

d) Caſſiodorus lib. I. Variar. Epiſt. 45. *ſtylum* & *radium* appellat, quod Chalcidius verutum. *Stylus diei index per umbram exiguam horas conſuevit oſtendere. Radius itaque immobilis & parvus peragens quod tam miranda magnitudo ſolis diſcurrit.*

e) Centro. f) Ita Rigalt. pro *una & vera.*

g) Puncta quibuslibet horologiis ſolariis centri vice aſſumta ubique terrarum.

h) Magnum orbem, quem ſol terram vel ſi mavis terra ſolem circumeundo abſolvit.

y) itemque auſtralis, apud quosdam majores, apud alios minores z) putantur: contra meditullium tamen terræ, ubi ſub æquidialem a) circulum zona ſe porrigit, exuſta ardore flammanti, propterea que inhabitabilis eſt: utrisque polis illic viſibili-
150 bus & perſpicuis, per quos limes it, b) partes mundi determinans.

LXVII. Etiam illud addendum, ceteros circulos, idipſum eſſe, c) circulos; juxta definitionem, d) quæ docet: Circulum eſſe planam figuram, quam una linea circunducta contineat. Itaque ſingulos ſingulis lineis circunductis contineri. Signiferum vero ex multis e) conſtare, in ſpeciem circuli tympanorum, in cujus latitudine ſignorum adumbrantur figuræ. Secat porro latitudinem ejus circulus qui inter ſigna medius f) adpellatur, exſiſtens maximus, contingens utrunque tropicum, æquidialem bis ſecans. Reliqui extimi duo ſigniferæ latitudinis circuli hujus ipſius, qui inter ſigna medius vocatur, breviores *) ſunt.

LXVIII. Igitur fixæ quidem ſtellæ, nec errantes, & item poli, cum maxima, cunctaque amplexu proprio continente, ſphærâ, quæ ἀπλανὴς vocatur, **) circumferuntur una ſimplicique circa illam agitatione, adhærentes ei, quaque circumegerit circumactæ, unam & eandem ſemper poſitionem obtinentes, ordinemque immutabili tenore ſervantes, neque unquam in conformatione, vel in ortu, vel in quantitate, vel etiam in colore admittentes ullam 151
mutationem. Sol vero, Luna, & ceteri quinque, qui vocantur planetes, †) una quidem majoris globi converſione rapiuntur ab oriente in occidentem per dies ſingulos, item ut illæ ratæ atqoe inerrabiles ſtellæ. Varias tamen alias agitationes facere videntur, cum vel in prætereuntis ſigni locum migrant, ††) tanquam univerſi globi motui contrarios g) motus agentes, vel cum ab aquilonianis h) ad auſtralia, & contra, latiore deflexione oberrant, atque ab æſtivo ad brumalem tropicum, & inde demum ad æſtivum revertuntur. Cujus quidem caoſa eſſe ſigniferi orbis latitudo æſtimatur. Atque etiam in ipſius zodiaci latitudinem obliquam i) modo ad aquilonem, modo ad auſtrum, revertentes, cum qoidem aquiloni ſe applicant, elatiores; cum vero auſtro, humiles cognominantur: k) idque ipſum non omnes peræque, ſed aliæ magis, quædam mi-

y) Edit. Pariſ. *aquilentana*. Aliis ſcriptoribus *aquilonia* vel *aquilonares*, Ciceroni *aquilonales*.

z) Cum Arcticus circulus includat ſidera quæ ſemper apparent, Antarcticus viciſſim illa quæ nonquam apparent; manifeſtum eſt pro diverſa poli elevatione diverſos etiam ponendos eſſe arcticum itemque antarcticum circulum. Vide Proclum libello de ſphæra.

a) Ita ſcripſi pro *meridialem*. Nam ſub meridialibus ſuis circulis ſont Zonæ omnes etiam frigidæ. Porro de Zona torrida inhabitali fabulam conſtat non omnibus probatam antiquis, ſed jam olim exploſam Polybio cujus ſingolarem librum περὶ τῆς περὶ τὸν ἰσημερινὸν οἰκήσεως laudat Geminus Rhodius c.13.

b) Æquinoctialis circulus limes eſt inter partem orbis terrarum ſeptentrionalem & auſtralem.

c) Id ipſum, quod nempe vocantur, hoc eſt circulos, ſola longitudine lineæ circumductæ, non etiam latitudine conſtantes, qualis Zodiaco tribuitur, quam decem vel plurium ad duodeviginti usque graduum ponunt Mathematici, ob planetarum ab Ecliptica utrinque evagationes.

d) Euclidi lib. I. Κύκλος ἐστὶ σχῆμα ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον ἣ καλεῖται περιφέρεια.

e) Ex Achille Tatio c. 23. Iſagoges in Aratum, & ex iis quæ ſubjungit ipſe Chalcidius, conſtat veteres Zodiacum in ſphæra deſcripſiſſe circulis tribus, quorum medius eſſet ecliptica, exterior & interior latitudinem utrinque definiret. Hinc apparet etiam quales fuerint illi tympanorum circuli, tres nimirum ordine tympanum ambientes.

f) Ecliptica, quam *lineam medietatis* vocat noſter infra p. 177.

*) Utpote qui non ut ecliptica in duas æquales partes ſphæram ſecant.

**) Hæc eſt gyratio primi nobilis, ἡ ταὐτοῦ κίνησις, quam octavæ ſphæra fixarum tribuit Plato, ut non neceſſe ſit cum Jo. Philopono lib. I. de creatione c. 7. τὴν ἐννάτην καὶ πάντων ἔξωθεν σφαῖραν ἄναστρον huc advocare, quamquam ille Hipparchum & Ptolemæum contendit à Moyſe edoctos iſtam introduxiſſe.

†) ἡ θατέρου κίνησις. ††) Cum videntur fieri *retrogradi*. Vide Gaſſendum lib. 2. Inſtitutionum Aſtronomicar. c. 11.

g) Verba *motui contrarios* reſtitui ex edit. Pariſ. Per *globum univerſum* intellige ſphæram ἀπλανῆ, non majorem globum quem modo memoraverat planetarum.

h) Edit. Pariſ. iterum ut ſupra p. 149. *aquilentanis*. Loqoitur autem Chalcidius de mutatione declinationis planetarum, quæ contingit ex obliquitate Zodiaci ad æquinoctialem comparati.

i) Hanc conſtituit obliquitas orbitæ ſingulis planetis propriæ ad Eclipticam, ut præſtantiſſimo Dobleto probe obſervatum.

k) Cleomedes lib. I. cap. 4. de hoc planetarum motu: ὁπότε μὲν ἀπὸ τοῦ βορείου ὡς ἐπὶ τὸν διὰ μέσου φέρωνται, λέγονται ὕψος ταπεινοῦσθαι *alte deprimi*. ὁπότε δὲ τὸν διὰ μέσου διελθόντες τῷ νοτίῳ προσχωρῶσιν, λέγονται ταπείνωμα ταπεινοῦσθαι *humiliter deprimi*. Ἀνατρέχοντες δὲ πάλιν ἐπὶ τὸν διὰ μέσου, ταπείνωμα ὑψοῦσθαι *humiliter attolli* λέγονται. ἐπειδὰν δὲ ἀμείψαντες τὸν διὰ μέσου, τῷ βορείῳ προσπελάζωσιν, ὕψος ὑψοῦσθαι, *alte attolli*.

minus. Videtur etiam nonnulla intuentibus in quantitate diverſitas. Siquidem è longinquo minores: l) de proximo, cum ad ima vergunt, majores videantur neceſſe eſt, proptereaque etiam in motu non æqua velocitas: quod æqua ſignorum dimenſa non
151 æquis videantur conficere temporibus: ſed citius quidem tunc, cum ex proximitate majores adparent: tardius vero, cum, longius à terrâ remoti, minores videntur.

LXIX. Evagatio tamen in latum, quæ fit in Zodiaco, non æqua eſt omnium. Quippe Solis minor, quam ceterorum ignium: tota enim evagatio ſub unius portionis m) æſtimationem venit. Lunæ vero, & Luciferi, juxta opinionem veterum virorum, longe major, ad duodecim fere portiones: Mercurii, fere ad octo portiones: n) Pyrois, & Phaetontis, o) ad quinque: Saturni, ad tres portiones. Obeunt porro ſigniferi orbis circulum in longum, id eſt, qua finis, exordiique confinium eſt; p) Luna quidem, dierum & noctium ſpaciis XXVII. & tertia parte nocturni diurnique dimenſis. Sol item anno, id eſt CCCLXV. diebus, & propemodum quarta diurni & nocturni ſpacii. Lucifer, & Stilbon, q) imparibus quidem greſſibus, iisdem tamen pene temporibus, quibus Sol, curſus conficiunt; modo incitato volatu comprehendentes eum, modo pigro tractu demum ab eodem comprehenſi: Pyrois, pene biennio. Phaeton, prope annis
153 XII. Phænon, r) triginta annis modico minus. Proptereaque Solis peragrationibus, effulſionibusque, & obſcurationibus, quas ortus & occaſus vocamus, minime concurrunt. Quippe Luna quidem, poſt conventum coitumque Solis, quia prior convenit ad deſtinatum, prior veſperi ſemper adparet: & exoriens matutina conditur in occaſum. t) Contra Phænon, Phaëthon, & Pyrois, quia tardius, quam Sol, ſignorum ſpacia peragunt, tanquam ab eo comprehenſi, & præteriti, ſemper veſpere occidentes, u) exoriuntur matutinæ lucis auſpicio. Lucifer porro, & Stilbon, concurrentes ſoli, juxtaque eum plerumque comitantes, comprehendentes etiam, & ab eo invicem comprehenſi, x) ſi quidem veſpere orientur, condentur in aliam veſperam: ſi matutino inluceſcent, in aliud mane mergentur. Etenim ceteris erraticis ſtellis, à Sole longo intervallo recedentibus, ut plerumque diametro diſtent, Stilbon & Lucifer circa Solem ſemper videntur. Stilbon quidem XX. momentis non amplius, id eſt, duabus unius ſigni partibus vel ad aquilonem, vel nonnunquam ad auſtrum, y) propenſior. Veneris vero prope L. momentis x) ad orientem, occidentemque, ita diſcedens.

LXX. Ortus autem varie dicitur. Proprie quidem, prima ſtellarum & Solis effulſio: & ultra finalem circulum elatio. a) Promiſcue vero, primus ſplendor Solis invehentis diem. Hunc poëtæ jubar, b) & interdum auroram, cognominant. Tertia, quæ adpellatur acronychos c) quum Sole occidente, aſtrum diametro diſtans, in parte orientis videtur. Similiter occaſus, proprie quidem * primus deſcenſus infra circulum limitantem. Alter tamen etiam prima ſtellæ alicujus obſcuratio, Sole obumbrante, d) Ter-

l) In apogæo luna, inque apheliis ceteri planetæ conſtituti, minores apparent & tardiores: in perigæo & periheliis majores velocioresque. Gaſſendus Inſtitution Aſtronomicar. lib. 2. c. 10.

m) Nec illius integræ. Infra p. 177. *Quippe ſol ſub ipſam lineam medietatis ſigniferi omnis modico dicitur ferri deflexior, ad dimidium fere momentum declinans vel in auſtrum vel in aquilonem.*

n) ita ſcripſi pro *partes*. Notat autem Chalcidius evagationes planetarum maximas non ad alterum Ecliptica latus ſed ad utrumque computatas.

o) Πυρόεις Mars, Φαέθων Jupiter, ſupra p. 148.

p) Ut ad idem punctum orbis emenſi, unde profecti ſunt, revertantur.

q) Venus & Mercurius, quem etiam à quibusdam Apollinis eſſe nuncupatum ſidus teſtatur Plinius II. 9. Hiſt.

r) Saturnus.

s) *Effulſiones* vocat φάσεις, quando Planetæ è ſolis radiis emergentes apparent: & *obſcurationes* κρύψεις quando ſub illis condunt ſe atque occultantur.

t) In occaſum heliacum. Noviſſimis enim ante novilunium diebus mane ante ſolem oriens luna ſub radios ſolis conditur.

u) Intellige de heliaco occaſu exortuque.

x) *Comprehendentes ſolem*, id eſt inter ſolem & terram poſiti. *Et comprehenſi à ſole*, conſpectum eorum nobis eripiente atque inter eos terramque conſtituto.

y) Duæ ſigni partes, ſunt gradus ſive momenta viginti, ita ut ſignum quodlibet partibus tribus conſtet, partes ſingulæ gradibus decem.

z) Quinquaginta gradibus. Confer Plinium II. 16. & 17. Hiſt. & ibi Harduin.

a) ὑπεροχὴ ἄστρου ὑπὲρ γῆς, quando ſtellæ vel ſol in horizonte noſtro conſpici primum incipiunt. Alius eſt ortus qui vocatur Coſmicus, ἄστρου ἅμα ἡλίῳ ἀνατολή, quando cum ſole oritur ſtella. Vide Stobæi Eclog. Phyſic. p. 55.

b) Vide Cerdam ad Æneid. IV. 130. *It portis jubare exorto delecta juventus*, ubi non Luciferum ſed Phœbi jubar à Poëta intelligi, Chalcidii quoque judicio confirmatur.

c) Ita legendum pro *achronicos*, Meurſius etiam annotavit. Eſt autem ortus acronychos quando ſtella oritur ſole occidente. *) Male editi: *quippe equidem*. Per circulum limitantem, Horizontem intellige.

d) Tertia acronychos, quum Sole occidente diametro diſtans mergitur ſtella. Ortuum vero, & occaſuum, quorum Sol auctor eſt, hoc eſt, effulſionum & occultationum, quidam matutini, quidam verſpertini ſunt. Matutinus ortus dicitur, quoties Solis ſplendore prævento ſtella quæpiam ante ortum ejus adparet, ut canicula. Veſpertinus, cum poſt occaſum Solis primitus exoriens aſtrum videtur, ut Lunam novam dicimus exoriri. Similiter occaſus matutinus quidem, quoties ſtella ea, quæ pridie ante Solem orta erat, proximante ſibi Sole, ſplendore ejus obumbrata, obſcuratur, & latet, ut Lu-
155 nam videmus. Veſpertinus vero, cum in occaſu poſitam ſtellam aliquam Sol conſecutus primam eam coruſco ſplendore condit.

LXXI. Poſitionem vero atque ordinem collocationis globorum, vel etiam orbium quibus collocati feruntur Planetes, quidam ex Pythagoreis e) hanc eſſe dixerunt. Citimum quidem terræ præcipue eſſe Lunæ globum, poſt quem Mercurii ſecundo loco, ſupra quos Luciferi, ſuperque eum Solis, ultra quos globum Martium, ulterius Jovium, ultimum vero, & vicinum aplani, ſtellisque adhærentibus ei, Saturnium ſidus. Scilicet ut inter planetas Sol medius locatus, cordis, immo vitalium omnium, præſtantiam obtinere intelligatur. Conſentit his Alexander Mileſius, ita dicens:

Sortitos celſis replicant anfractibus orbes:
Vicinum terris circumvolat aurea Luna:
Quam ſuper invehitur Cyllenius: alma supernè
Nectareum ridens latè ſplendet Cytherea.
Quadrijugis g) invectus equis Sol igneus ambit
Quartus & ætherëas metas, quem deinde ſupernè
Deſpicit armipotens: ſextus Phaëtontius ardor
Suſpicit excelſum brumali frigore ſidus, 156
Plectricanæ citharæ ſeptem diſcriminibus quos
Adſimilans genitor concordi examine junxit.

LXXII. Pythagoreum dogma eſt, ratione harmonica conſtare mundum, h) cœleſtiaque diſtantia congruis & conſonis ſibi invicem intervallis, impetu nimio & velocitate raptatus i) edere ſonos muſicos. Quem ſecutus Eratoſthenes, k) motu quidem ſtellarum ſonos muſicos edi conſentit; ſed ordinem collocationis non eundem eſſe dicit. Statim quippe poſt Lunam ſecundam altitudinem à terrâ dat Soli; memorans fabuloſe, Mercurium commentâ recens à ſe lyra, cum cœlum aſcenderet, primitus tranſeuntem per ea, quæ motu planetum ad organicum

 mo-

d) Occaſum Heliacum vocant Aſtronomorum filii, quando radios ſolis ſubire incipit ſtella, uti ortus Heliacus eſt, quando illos exit.

e) Hos ſequuntur Plutarchus II. 15. de placitis Philoſophorum & Stobæus Eclog. Phyſ. quando Mathematicos quosdam μέσον πάντων ſtatuiſſe referunt τὸν ἥλιον. Eandem ſententiam ſecuti deinde ſunt complures, ut Plinius II. 8. Hiſt. Claudius Ptolemæus &c.

f) Verſus Græcos Alexandri ſervavit nobis Theo Smyrnæus libro περὶ τῶν εἰς τὰ μαθηματικὰ χρησίμων parte illa quæ Aſtronomica perſequitur, ac manu exarata ſupereſt Pariſiis in Coisliniana & Mediolani in Ambroſiana Bibliotheca:

Ὑψοῦ δ' ἄλλοθεν ἄλλος ὑπέρτατον ἔλλαχε κύκλον
Ἀγχοτάτη μὲν δῖα σεληναίη περὶ γαῖαν.
Δεύτερος αὖ στίλβων χελιζώυ Ἑρμείας.
Τῷ δ' ἔπι φωσφόρος ἐστὶ φαεινότατος Κυθερείης,
Τέτρατος αὐτὸς ὕπερθεν ἐπ' ἠέλιος φέρετ' ἵπποις,
Πέμπτος δ' αὖ πυρόεις φωστὴρ Θρήϊκος, Ἄρης,
Ἕκτος δ' αὖ φαέθων Διὸς ἀγλαὸς ἵσταται ἀστήρ,
Ἕβδομος αὖ φαίνων Κρόνου ἀγχόθι τέλλεται ἄστρον.
Πάντες δ' ἑπτατόνοιο λύρης φθόγγοισι συνῳδὸν
Ἁρμονίην στοιχοῦσι διαστάσει ἄλλος ἐπ' ἄλλην.

Duos poſtremos verſus profert etiam Heraclitus Grammaticus in allegoriis Homericis p. 426. & poſtremum legit ſic: ἁρμονίην προσέχουσι διαστὰς ἄλλος ἀπ' ἄλλου, ubi pro διαστὰς vel διαστάσει Iſ. Voſſius malebat διαστάδην. Et in tertio verſu χελυοτόου. Cæterum quem Alexandrum Mileſium vocat Chalcidius, Cornelium Alexandrum Polyhiſtorem Syllanis clarum temporibus innuens, is Heraclito eſt Alexander Epheſius, Theoni Alexander Ætolus, quem μουσικώτατον ut ab eodem Theone vocatur, & eximium Poëtam fuiſſe atque inter alia Muſas ſcripſiſſe conſtat, quem librum laudat Servius in XI. Æneid. 532. Sed & Alexandrum Epheſium cognomento Lychnum refert Strabo XIV. p. 642. ſcripſiſſe ἔπη ἐν οἷς καὶ τὰ οὐράνια διατίθεται καὶ τὰς ἠπείρους γεωγραφεῖ, καθ' ἑκάστην ἐκδοὺς ποιήματα. Verſus illos Alexandri cujuscunque Græcos Iſaacus Voſſius communicavit cum Thoma Galeo, qui illos edidit notis ad Parthenii Erotica p. 149.

g) Ita leg. cum Iſ. Voſſio pro *Quadrigis*.

h) Confer ſi placet quæ notavi ad Sextum Empiricum contra Muſicos ſect. 30. & 37. & quæ viri docti ad Plinium lib. 2. cap. 22. Hiſt. & Cenſorinum c. 13.

i) Sic p. 168. *ab oriente in occidentem raptatu quotidiano.* Alibi dixit *rotatum* ut p. 139.

k) Tradiderat hæc Eratoſthenes in libro cui titulus Ἑρμῆς ſive *Mercurius*, cujus mentio apud Probum in 1. Georgic. & plurimos alios ſcriptores, ut dixi lib. 3. Bibliothecæ Græcæ cap. 18.

minus. Videtur etiam nonnulla intuenti-
bus in quantitate diverſitas. Siquidem è
longinquo minores: l) de proximo, cum ad
ima vergunt, majores videantur oeceſſe eſt,
proptereaque etiam in motu oon æqua ve-
locitas: quod æqua ſigoorum dimenſa non
151 æquis videantur conficere temporibus: ſed
citius quidem tuoc, cum ex proximitate
majores adparent: tardius vero, cum, lon-
gius à terrâ remoti, minores videntur.

LXIX. Evagatio tamen in latum, quæ fit in Zodiaco, non æqua eſt omnium. Quippe Solis minor, quam ceterorum igoium: tota enim evagatio ſub unius portionis m) æſtimatiooem venit. Lunæ vero, & Luciferi, juxta opinionem veterum virorum, looge major, ad duodecim fere portiones: Mercurii, fere ad octo portiooes: n) Pyrois, & Phaetontis, o) ad quinque: Saturni, ad tres portiones. Obeunt porro ſigniferi orbis circulum in longum, id eſt, qua finis, exordiique confinium eſt; p) Luna quidem, dierum & noctium ſpaciis XXVII. & tertia parte nocturni diurnique dimenſis. Sol item anno, id eſt CCCLXV. diebus, & propemodum quarta diurni & nocturni ſpacii. Lucifer, & Stilbon, q) imparibus quidem greſſibus, iiſdem tamen peoe temporibus, quibus Sol, curſus conficiunt; modo incitato volatu comprehendentes eum, modo pigro tractu demum ab eodem comprehenſi: Py-
rois, pene bienoio. Phaeton, prope annis
153 XII. Phænon, r) triginta annis modico mi-
ous. Proptereaque Solis peragrationibus, effulſionibusque, & obſcurationibus, quas ortus & occaſus vocamus, minime concurrunt. Quippe Luna quidem, poſt conventum coitumque Solis, quia prior convenit ad deſtinatum, prior veſperi ſemper adparet: & exoriens matutina conditur in occaſum. t) Contra Phæoon, Phaëthon, & Pyrois, quia tardius, quam Sol, ſignorum ſpacia peragunt, tanquam ab eo comprehenſi, & præteriti, ſemper veſpere occidentes, u) exoriuntur matutinæ lucis auſpicio. Lucifer porro, & Stilbon, concurrentes ſoli, juxtaque eum plerumque comitantes, comprehendentes etiam, & ab eo invicem comprehenſi, x) ſi quidem veſpere orientur, condentur in aliam veſperam: ſi matutino iolucescent, in aliud mane mergentur. Etenim ceteris erraticis ſtellis, à Sole longo intervallo recedentibus, ut plerumque diametro diſtent, Stilbon & Lucifer circa Solem ſemper videntur. Stilboo quidem XX. momentis non amplius, id eſt, duabus unius ſigni partibus vel ad aquilonem, vel nonnunquam ad auſtrum, y) propenſior. Veneris vero prope L.
momentis x) ad orientem, occidentemque 154
diſcedens.

LXX. Ortus autem varie dicitur. Proprie quidem, prima ſtellarum & Solis effulſio: & ultra finalem circulum elatio. a) Promiſcue vero, primus ſplendor Solis invehentis diem. Hunc poëtæ jubar, b) & interdum auroram, cognominant. Tertia, quæ adpellatur acronychos c) quum Sole occidente, aſtrum diametro diſtans, in parte orientis videtur. Similiter occaſus, proprie quidem * primus deſcenſus infra circulum limitantem. Aliter tamen etiam prima ſtellæ alicujus obſcuratio, Sole obumbrante, d) Ter-

l) In apogæo luna, inque apheliis ceteri planetæ conſtituti, minores apparent & tardiores: in perigæo & perheliis majores velocioresque. Gaſſendus Inſtitutioo Aſtronomicar. lib. 2. c. 10.

m) Nec illius integræ. Infra p. 177. *Quippe ſol ſub ipſam lineam medietatis ſigniferi omnis modico dicitur ferri deflexior, ad dimidium fere momentum declinans vel in auſtrum vel in aquilonem.*

n) ita ſcripſi pro *partes*. Notat autem Chalcidius evagationes planetarum maximas non ad alterum Eclipticæ latus ſed ad utrumque computatas.

o) Πυρόεις Mars, Φαέθων Jupiter, ſupra p. 148.

p) Ut ad idem punctum orbis emenſi, unde profecti ſunt, revertantur.

q) Venus & Mercurius, quem etiam à quibusdam Apollinis eſſe ouncupatum ſidus teſtatur Plinius ll. 9. Hiſt.

r) Saturnus.

s) *Effulſiones* vocat Φάσεις, quando Planetæ è ſolis radiis emergentes apparent: & *obſcurationes* κρύψεις quando ſub illis condunt ſe atque occultantur.

t) In occaſum heliacum. Noviſſimis enim ante novilunium diebus mane ante ſolem oriens luna ſub radiis ſolis conditur.

u) Intellige de heliaco occaſu exortuque.

x) *Comprehendentes ſolem*, id eſt inter ſolem & terram poſiti. *Et comprehenſi à ſole*, conſpectum eorum nobis eripiente atque inter eos terramque conſtituto.

y) Duæ ſigni partes, ſunt gradus ſive momenta viginti, ita ut ſignum quodlibet partibus tribus conſtet, partes ſingulæ gradibus decem.

z) Quinquaginta gradibus. Confer Plinium ll. 16. & 17. Hiſt. & ibi Harduin.

a) ὑπεροχὴ ἄστρου ὑπὲρ γῆς, quando ſtellæ vel ſol in horizonte noſtro conſpici primum incipiunt. Alius eſt ortus qui vocatur Coſmicus, ἄστρου ἅμα ἡλίῳ ἀνατολή, quando cum ſole oritur ſtella. Vide Stobæi Eclog. Phyſic. p. 55.

b) Vide Cerdam ad Æneid. IV. 130. *It portis jubare exorto delecta juventus*, ubi non Luciferum ſed Phœbi jubar à Poëta iotelligi, Chalcidii qooque judicio confirmatur.

c) Ita legendum pro *achronicos*, Meurſius etiam annotavit. Eſt autem ortus acronychos quando ſtella oritur ſole occidente. *) Male editi: *quippe equidem*. Per circulum limitantem, Horizootem iotellige.

Digitized by Google

d) Tertia acronychos, quum Sole occidente diametro diſtans mergitur ſtella. Ortuum vero, & occaſuum, quorum Sol auctor eſt, hoceſt, effulſionum & occultationum, quidam matutini, quidam verſpertini ſunt. Matutinus ortus dicitur, quoties Solis ſplendore prævento ſtella quæpiam ante ortum ejus adparet, ut canicula. Veſpertinus, cum poſt occaſum Solis primitus exoriens aſtrum videtur, ut Lunam novam dicimus exoriri. Similiter occaſus matutinus quidem, quoties ſtella ea, quæ pridie ante Solem orta erat, proximante ſibi Sole, ſplendore ejus obumbrata, obſcuratur, & latet, ut Lu-
155 nam videmus. Veſpertinus vero, cum in occaſu poſitam ſtellam aliquam Sol conſecutus primam eam coruſco ſplendore condit.

LXXI. Poſitionem vero atque ordinem collocationis globorum, vel etiam orbium quibus collocati feruntur Planetes, quidam ex Pythagoreis e) hanc eſſe dixerunt. Citimum quidem terræ præcipue eſſe Lunæ globum, poſt quem Mercurii ſecundo loco, ſupra quos Luciferi, ſuperque eum Solis, ultra quos globum Martium, ulterius Jovium, ultimum vero, & vicinum aplani, ſtelliſque adhærentibus ei, Saturnium ſidus. Scilicet ut inter planetas Sol medius locatus, cordis, immo vitalium omnium, præſtantiam obtinere intelligatur. Conſentit his Alexander Mileſius, ita dicens:

Sortitos celſis replicant anfractibus orbes:
Vicinum terris circumvolat aurea Luna:
Quam ſuper invehitur Cyllenius: alma supernè
Nectareum ridens latè ſplendet Cytherea.
Quadrijugis g) invectus equis Sol igneus ambit
Quartus & ætherēas metas, quem deinde ſupernè
Deſpicit armipotens: ſextus Phaëtontius ardor
Suſpicit excelſum brumali frigore ſidus, 156
Plectricanæ citharæ ſeptem diſcriminibus quos
Adſimilans genitor concordi examine junxit.

LXXII. Pythagoreum dogma eſt, ratione harmonica conſtare mundum, h) cœleſtiaque diſtantia congruis & conſonis ſibi invicem intervallis, impetu nimio & velocitate raptatus i) edere ſonos muſicos. Quem ſecutus Eratoſthenes, k) motu quidem ſtellarum ſonos muſicos edi conſentit; ſed ordinem collocationis non eundem eſſe dicit. Statim quippe poſt Lunam ſecundam altitudinem à terrâ dat Soli; memorans fabuloſe, Mercurium commentâ recens à ſe lyra, cum cœlum aſcenderet, primitus tranſeuntem per ea, quæ motu planetum ad organicum mo-

d) Occaſum Heliacum vocant Aſtronomorum filii, quando radios ſolis ſubire incipit ſtella, uti ortus Heliacus eſt, quando illos exit.

e) Hos innuunt Plutarchus II. 15. de placitis Philoſophorum & Stobæus Eclog. Phyſ. quando Mathematicos quosdam μέσον πάντων ſtatuiſſe referunt τὸν ἥλιον. Eandem ſententiam ſecuti deinde ſunt complures, ut Plinius II. 8. Hiſt. Claudius Ptolemæus &c.

f) Verſus Græcos Alexandri ſervavit nobis Theo Smyrnæus libro περὶ τῶν εἰς τὰ μαθηματικὰ χρησίμων parte illa quæ Aſtronomica perſequitur, ac manu exarata ſupereſt Pariſiis in Coiſlimana & Mediolani in Ambroſiana Bibliotheca:

Ὕψου δ᾽ ἄλλοθεν ἄλλος ὑπέρτατον ἔλλαχε κύκλον
Ἀγχοτάτη μὲν δῖα σεληναίη περὶ γαῖαν.
Δεύτερος αὖ στίλβων χελιζώου Ἑρμείαο.
Τὸν δ᾽ ἔπι Φωσφόρος ἐστὶ φαεινότατος Κυθερείης,
Τέτρατος αὐτὸς ὕπερθεν ἐπ᾽ ἠέλιος φέρετ᾽ ἵπποις,
Πέμπτος δ᾽ αὖ πυρόεις φωστὴρ Θρηϊκὸς Ἄρηος,
Ἕκτος δ᾽ αὖ Φαέθων Διὸς ἀγλαὸς ἵσταται ἀστήρ,
Ἕβδομος αὖ Φαίνων Κρόνου ἀγχόθι τέλλεται ἄστρον.
Πάντες δ᾽ ἑπτατόνοιο λύρης φθόγγοισι συνῳδὸν
Ἁρμονίην στοιχοῦσι διαστάσει ἄλλος ἐπ᾽ ἄλλην.

Duos poſtremos verſus profert etiam Heraclitus Grammaticus in allegoriis Homericis p. 426. & poſtremum legit ſic: ἁρμονίην προσέχουσι διαστὰς ἄλλος ἀπ᾽ ἄλλου, ubi pro διαστὰς vel διαστάσει Iſ. Voſſius malebat διασταδόν. Et in tertio verſu χελυοσόου. Cæterum quem Alexandrum Mileſium vocat Chalcidius, Cornelium Alexandrum Polyhiſtorem Syllanis clarum temporibus innuens, is Heraclito eſt Alexander Epheſius, Theoni Alexander Ætolus, quem μουσικώτατον ut ab eodem Theone vocatur, & eximium Poëtam fuiſſe atque inter alia Muſas ſcripſiſſe conſtat, quem librum laudat Servuis in XI. Æneid. 532. Sed & Alexandrum Epheſium cognomento Lychoum refert Strabo XIV. p. 642. ſcripſiſſe ἔπη ἐν οἷς καὶ τὰ οὐράνια διατίθεται καὶ τὰς ἠπείρους γεωγραφεῖ, καθ᾽ ἑκάστην ἐκδοὺς ποιήματα. Verſus illos Alexandri cujuscunque Græcos Iſaacus Voſſius, communicavit cum Thoma Galeo, qui illos edidit notis ad Parthenii Erotica p. 149.

g) Ita leg. cum Iſ. Voſſio pro *Quadrigis*.

h) Confer ſi placet quæ notavi ad Sextum Empiricum contra Muſicos ſect. 30. & 37. & quæ viri docti ad Plinium lib. 2. cap. 22. Hiſt. & Cenſorinum c. 13.

i) Sic p. 168. *ab oriente in occidentem raptatu quotidiano.* Alibi dixit *rotatum* ut p. 139.

k) Tradiderat hæc Eratoſthenes in libro cui titulus Ἑρμῆς ſive *Mercurius*, cujus mentio apud Probum in 1. Georgic. & plurimos alios ſcriptores, ut dixi lib. 3. Bibliothecæ Græcæ cap. 18.

modum perſonabant; à ſe inventæ ſimilem miratum, quod imago à ſe inventi operis in cœlo quoque reperiretur ſtellarum collocatione, quæ cauſa eſſet concinentiæ, recenſere, primum ſe à terrâ transmiſiſſe Lunæ globum, poſt quem ſuperaſſe Solis, dehinc Mercurii Stilbontis, & ceterorum, cum aplani ſummâ, & excellâ. Mathematici tamen neque hanc, neque unam omnes, l) ordinationem ſtellarum errantium
157 ponunt; ſed Solem quidem poſt Lunam: ultra hunc autem, quidam Mercurium, m) quidam autem alium aliquem n) ex reſiduis collocant. Plato etiam, in hoc ipſo Timæo, o) primam altitudinem à terrâ usque ad Lunarem circulum; ſecundam usque ad Solem liquido dimenſus eſt: etiam in Politiâ, p) non ordinationem modo commemorans planetum, ſed ſingulorum magnitudines, velocitates, etiam colores, hoc eſt ſplendores, ac ſerenitates notans, axem cœlitem fuſo, q) circulosque axem ambientes, tam extimos, & vicinos polis, quam medios tres, verticulis r) comparans.

LXXIII. Supereſt ut tractatui, qui eſt habitus de ſtellis errantibus, illud addatur; quasdam earum ſequaces eſſe, quas adpellant ὑπολειπτικάς s) mathematici, ut ſol & luna ſunt. Hi quippe ignes nunquam ad præcedentia ſigna tranſitum faciunt, ſed ad ea ſemper, quæ ſequntur; propterea que nec ſubſiſtunt in motu, nec regradantur unquam. Alias vero ſtellas nonnunquam præire, t) nonnunquam deſeri, ut ceteræ, quæ interdum ſtare, interdum redire, pro ſpiſſo motu videntur. Eſt quippe ſequacitas u) viſum imaginatioque ſtellæ, velut ad ſequen-
158 tia ſigna pergentis, atque ad orientem tranſeuntis, ut à cancro ad leonem. Statio x) vero, viſum, & imaginatio ſtellæ, diu manentis in eodem loco, juxta aliam fixam ſtellam, nec errantem. Porro regradatio, y) viſum, & imaginatio ſtellæ poſt ſtationem, quaſi ad contrarium iter prioris itineris provectio: Quæ omnia ita fieri nobis videntur, z) ſed reapſe non ita fiunt ut videntur. Cauſa vero erroris in contemplando ea eſt, quod cum per proprios orbes f[illegible]r, ſeu globos, iidem planetes, infraque ἀπλανοῦς orbis excelſa, nobis è regione terræ videntibus, objectu aërii corporis impediente aſpectum, Zodiacum exteriorem orbem peragrare videantur.

LXXIV. Faciendum ergo eſt, ut expoſitis, demonſtratisque, errorum cauſis, falſa opinio conquieſcat. Eſt igitur totius mundi talis conſtitutio, ex corporibus materiisque integris, providentiæ gubernaculis, ad motum æternitati convenientem directa; motuique proprio ſimilem formam præferens globeam. a) Verum ad dinumerationem converſionesque temporum, immutationesque & diverſitatem terrenorum, ſtellarum errantium varius motus neceſſarius omnibus, qui nunc accidunt, proventibus au- 159
ctoritatem dedit. Quippe ſimplex atque uniformis ἀπλανοῦς, utpote ejusdem naturæ, rata, atque eadem ſemper, converſio æqualis & ordinata: errantium vero orbiculata quidem & ipſa, ſed neque æqualis, & inordinata, & varia, nec una, ſed multiformis.

LXXI. At vero ſub Luna usque ad nos, omne genus motuum, omne etiam mutationum, prorſus ut eſt in vetere verſu Nævii, b)

Exuviæ, rabies, c) *furiarum examina mille,*
Namque generatio, & item mors, in iſto locos.

l) Quosdam Mathematicos cum Pythagoricis, alios cum Platone de ordine ſiderum errantium conſenſiſſe, Plutarchus II, 15. de placitis & Stobæus p. 55 Eclog. Phyſ. annotarunt.

m) ita Plato apud Plutarchum & Stobæum, Ægyptios veteres ſecutus

n) Venerem, ut Chryſippus apud Stobæum p. 48 & Cicero 2 de natura Deor. c. 20. & apud Platonem Timæus.

o) Verba Platonis in Timæo ſunt: Σελήνην μὲν εἰς τὸν περὶ γῆν πρῶτον, ἥλιον δ' εἰς τὸν δεύτερον ὑπὲρ γῆς. Ἑωσφόρον δὲ καὶ τὸν ἱερὸν Ἑρμοῦ λεγόμενον &c.

p) Locus eſt X de Rep. non procul à fine, p. 471. cui addendus alter in Epinomide p. 640. edit. Græcæ Baſil.

q) ἠλακάτη. r) σφονδύλοις.

s) Veluti relictas ac *deſertas* à προηγουμένοις ζωδίοις. Eodem ſenſu apud Geminum cap. 10. ὑπόλειψις, quod Chalcidio infra *ſequacitas*, & ὑπολείπεσθαι, quod Chalcidio mox *deſeri*, & p. 173. *remanere* ac *relinqui*.

t) Προηγεῖσθαι εἰς τὰ ἑπόμενα ζωδίων. *Præitio*, infra p. 161. 172. & *proceſſio* p. 160. *ſtare in progreſſu* p. 173. De illis προηγήσεσι quemadmodum & στηριγμοῖς planetarum accurate Ptolemæus libro XII magnæ Syntax.

u) *Sequacitas*, ὑπόλειψις. *Viſum*, φάσις.

x) *Statio* στηριγμός. Cenſorinus c. 8.

y) *Regradatio* ἀναποδισμὸς εἰς τὰ προηγούμενα ζωδίων.

z) Plato VII. de legibus, non longe à fine p. 582. Noſter infra, p. 161. Mox ἀπλανοῦς ſcripſi pro *aplanes*, quod nec Græca lingua fert nec Latina.

a) Ut *globum* paſſim ponit noſter pro circulo & orbita rotatus ac periodi quam planetæ obeunt, ita *globeam* formam motus hoc loco appellat, quam mox infra dicet *orbiculatam*, hoc eſt circularem.

b) Fortaſſe hic verſus petitus ex Nævii Iliade, quam Hexametris verſibus ſcripſerat. Porro hic addendus fragmentis Nævii collectis ab utroque Stephano, & noviſſime à præclaro viro Theod. Janſonio ab Almelooveen.

c) In editis erat *Exuviis rabies*. Sed in alio codice: *Eximia*, unde legendum conjicio *exuvia*, quæ ſunt hoſtibus obtruncatis detracta ſpolia.

loco; incrementa quoque, & imminutiones: & omnifaria commutatio, tranſitioque ex locis ad loca. Quæ cunctæ paſſiones originem trahunt ex motu planetum. Quod tamen hactenus hac ratione dicitur, ne quis putet illa de æterna & beata generatorum & occiduorum cauſa, ſic eſſe diſpoſita, quin potius illa quidem habere congruum felicitatis ſuæ curſum: hæc vero ex accidenti quodam, & aliquatenus conſentienti cum illis conſortio, imitari, quoad poſſunt, divinam felicitatem. Ut enim univerſæ rei motus ſimilis eſſet, ſemperque in orbem rotaretur, ipſa hæc agitatio, vita, actus, atque
160 operatio mundi exiſtens, & vita divina: neceſſe fuit terram mediam manere, circa quam, quæ per medium ferrentur, irent. Terra porro manente, ignem diverſam regionem capeſſere, levem, altivagam, quæ materiam ſequebatur. Hiſque late diſtantibus, ratio poſcebat, ceteras quoque aëris, & item aquæ, materias inſeri medias, continuandi totius corporis cauſa. His porro ad unam veluti ſeriem continuatis, demum erat neceſſe, fore aliquam ad aliud ex alio elemento transfuſionem, cum eorum ſilva ſit utrobique mutabilis, ipſarum autem materiarum vis, & natura, contraria.

LXXVI. Cauſa itaque mutationum ex vario motu planetum. d) Nam ſi una eademque eſſet, perinde ut fixarum ſtellarum, circumvectio; unum ſemper eundemque modum obſervantibus omnibus ſtellis, ne iſta quidem ulla proveniret diverſitas. At nũc converſiones,* & æquinoctia, proceſſuſque, & regradationes, per latitudinem, perque altum maxime quidem Solis, & Lunæ, tum ceterorum quoque ſiderum, vices temporum mutant, & omnem iſtam important commutationem, atque inconſtantiam. Quæ
161 quidem inconſtantia, non ita ut nobis videtur, provenit. Nulla enim in divinis actibus inconſtantia, e) ſed, ut ita videatur, fit ex eo, quod illis poſitis, & immobiliter adhærentibus propriis circulis, per quos feruntur, æquales ſemper ordinatoque greſſu, noſter viſus ferri ea per altiora convexa ſigniferi orbis imaginetur, ex ordinatione rati & æquabilis motus naſcente motu præpoſtero juxta viſum hominum conſequenter. Eſt enim æqualis f) quidem motus, qui æqualia ſpacia æqualibus curriculis temporum conficit, ſine pigritia, vel incitatione. Ordinatus g) vero, in quo neque reſiſtitur, nec retrorſum reditur, ſed ad proxima quæque moderato inceſſu pervenitur. Videntur tamen nobis omnes quidem planetes non æquali motu, quidam tamen inordinata quoque agitatione ferri.

LXXVII. Quam igitur cauſam dicemus hujus erroris, & præitionis? h) Supra i) memoratam, à Pythagora intellectam, quod quum in globis ſuis conſiſtentes ferantur, per zodiacum ferri, languente viſus acie, putentur. Id adeo in aliquo ex errantibus, immo in eo, per quem videntur omnia, Sole conſideretur. Sit enim Zodiacus circulus per α β γ δ notas circumactus. (*Vide Figuram* 162
VII) cujus, & univerſi mundi, in medietate poſita, k) juxta quod ſtipatam manere dicimus terram, litera ſit θ: per quam lineæ duæ dirigantur, bis ſecantes circulum in æqualia dimenſa quatuor, hæ α γ, β δ. diametros utraque intelligatur, α in exordio arietis locatum, β in exordio cancri. Item γ in regione libræ, δ capricorni. Ergo Sol accedens ad α, facere videtur æquinoctium vernale: ad β autem, æſtivam converſionem. Item ad γ, autumnale æquinoctium: ad δ, hiemalem converſionem. Æquales ergo partes mundi quatuor has α β, β γ, γ δ, δ α, iniquis l) & imparibus temporibus videtur circuire. Siquidem ex æquinoctio verno uſque ad æſtivam converſionem, ſpacium cœli, quod

Iiii interia-

d) Pluribus hoc docent Aſtronomi *Geminus* c. 1. Cleomedes lib. 1. c. 6. &c. * Solſtitia in tropicis.

e) Scitum hoc Pythagoræ & Pythagoreorum *Geminus*: οἱ Πυθαγόρειοι πρῶτοι προσελθόντες ταῖς τοιαύταις ζητήσεσι -- τὴν τοιαύτην ἀταξίαν οὐ προσεδέξαντο πρὸς τὰ θεῖα καὶ αἰώνια, ὡς ποτὲ μὲν τάχιον κινεῖσθαι, ποτὲ δὲ βραδίον, ποτὲ δ᾽ ἑστηκέναι, ὡς δὴ καλοῦσι στηριγμοὺς ἐπὶ τῶν ἑ πλανητῶν ἀστέρων. Manilius l. 482. *Quid tam confuſum ſpecie? quid tam vice certum eſt?*

f) κίνησις ὁμαλή. g) κίνησις τεταγμένη.

h) Rigalt. *præſumtioniſque*. Sed *præitionis* vocabulo iterum utitur noſter p. 172. & *præire* eodem ſenſu dixerat p. 157. i) Supra, p. 158. ſeq.

k) Rigalt. *poſitam*, *juxtaque*. Sed ferri poteſt quod editum eſt. *Juxta quod*, ſubintellige punctum ſive centrum.

l) *Iniquis* hoc eſt inæqualibus, ut p. 166 *iniquo & impari greſſu*. Quo ſenſu *iniquitates* pro inæqualitatibus dixit p. 163. ita nempe ut à

♈	ad	♋	Sol perveniat in diebus	94 ½
♋	---	♎	———	92 ½
♎	---	♑	———	88 ⅛
♑	---	♈	———	90 ⅛
			Summa dierum	365 ¼

interiacet, fere nonaginta quatuor & ſemis diebus & noctibus conficit. Ex converſione vero æſtiva usque ad autumale æquinoctium nonagintaduobus & ſemis diebus & noctibus pervenit. Ab autumnali porro æquinoctio pergens ad brumalem converſionem octoginta octo diebus pervenit, & octava parte unius diei. Reſiduum item
163 ſpacium, quod inter brumalem converſionem & vernum æquinoctium interiacet, nonaginta fere diebus, & parte octava diei, conficit. Propterea que omnem circuli meatum trecentis ſexaginta quinque diebus, ac noctibus, & parte quarta diei, propemodum obire conſenſu omnium creditur. E regione geminorum tardiſſimus, è finibus ſagittarii volucer. Medius in tranſitione tam virginis quam etiam piſcium. Fieri tamen non poteſt, ut contra naturam ſuam, divinitate m) præditam, faciat aliquid, vel patiatur, n) inordinatum. Ex quo adparet, per ſuum circulum & ſolem & ceteras ſtellas meantes æquabiliter, & ordinate, nobis è regione terræ ſpectantibus videri per $\alpha\beta\gamma\delta$ circulum, qui eſt non ſolſtitialis, o) ſed Zodiacus, meare.

LXXVIII. Quia igitur non per Zodiacum hunc circulum ſol, ſed per alium ſolſtitialem, qui eſt ejus proprius, incedit, ſiquidem utriusque circuli punctum unum & idem eſſet in ϑ : eadem ratione diviſus ſolſtitialis qua Zodiacus, in iisdem vitiis, & iniquitatibus, inveniretur, eodemque modo $\alpha\beta\gamma\delta$ circuli partes quatuor, pluribus has, paucioribus alias, obiret diebus. Sed
164 ſi hæc contra naturam ſiderum p) falſo putare homines ratio monſtraverit, certe perſpicuum erit, illius globi, q) per quem Sol movetur, punctum in ϑ non eſſe. Ergo circulus r) vel intra ſe continebit ϑ, ſed non ut punctum s) vel medietatem : vel per idem ϑ tranſiet, t) vel excludet omnino à gremio ſuo. At enim per ϑ, id eſt terram, ire ſolem impoſſibile eſt. Conflagrabunt enim terrena ſolis ardoribus, ſemperque ſolis globo ſuperiore exiſtente, dies erit perpetua : nec eidem ſuccedet nox, nunquam ſcilicet mergente ſole. Supereſt igitur ut ϑ vel intra ambitum ſolſtitialis circuli ſit, vel extra. Utrunque enim adſumptum rationem habere monſtrabitur, id eſt, aut ϑ intra ſolſtitialis circuli ambitum eſſe, aut extra, modo epicycli. Quæ quidem res inter mathematicos diſceptationem creavit. Siquidem alii ſphæris eccentris, id eſt quæ terram intra ſe contineant quidem, ſed non ut punctum * ſuum, vehi planetas adſerunt: alii epicyclis potius, hoc eſt, à terra ſeparativis, nec imminentibus ei globis.

LXXIX. Sit igitur ſolſtitialis eccentrus circulus $\epsilon\zeta\eta\kappa$, & habeat punctum ſub $\epsilon\zeta$ ambitu immediate, ſcilicet ubi eſt μ. (*Vide Figuram VIII.*) Hoc igitur circulo in trecentas ſexaginta quinque partes cum quarta 165
parte unius portionis diviſo, ad earundem partium exæquationem, $\epsilon\zeta$ quidem ambitus nonaginta quatuor ſemis portionibus continebitur. $\zeta\epsilon$ Vero nonaginta duum ſemis erit partium. Item $\eta\kappa$ octoginta & octo partes habebit, & unius partis octavam. Reſiduus ambitus $\kappa\epsilon$ ex nonaginta conſtabit partibus, & octava unius partis. Neceſſe iſt itaque, ut cum Sol accedat ad eam partem, in qua eſt ϵ, nobis in puncto agentibus mundi totius θ, id eſt, terra, & inde, quoad poſſumus, intuentibus, ſuper α tunc ferri videatur : cum illa regio non ſolſtitialis circuli, ſed Zodiaci, ſit multo altioris ſummitas, u) ad quam viſus non poteſt pervenire. Atque ita per $\epsilon\zeta$ x) ambitum means æquabiliter, qui ambitus tribus ceteris major eſt, pluribus, ut neceſſe eſt, diebus majorem ambitum conficiens, ubi ad ζ pervenerit, ad β perveniſſe videbitur: & tanquam $\alpha\beta$ peragrato ambitu, æqualem quartam partem zodiaci circuli pluribus, quam ratio æquabilitatis exigit, diebus obiſſe creditur. Rurſumque $\zeta\eta$ ambitu ſui circuli ſecundæ magnitudinis peragrato æquabili- 166
ter diebus nonaginta duobus ſemis (tot enim partium eſt idem ambitus) ubi ad η pervenerit, videtur nobis ad γ perveniſſe: & $\beta\gamma$ ambitum, velut æqualem priori, paucioribus diebus emenſus. Eodemque modo $\eta\kappa$ minimum ambitum luſtrans, utpote qui ſit in octoginta partibus, & octava; ubi totidem diebus obierit, perveneritque ad κ, è regione ϑ ſpectantibus, videbitur quidem ferri ſupra δ, putabitur autem $\gamma\delta$ ambitum æqualem ceteris, paucioribus diebus obiſſe. Similique erroris perſeverantia $\kappa\epsilon$ ambitu emenſo nonaginta diebus, & octava parte, juxta numerum portionum, repræſentatusque demum in ϵ, finito aniverſario anfractu, $\delta\alpha$ ambitum putatur emenſus, æqualem cæteris iniquo, & impari, greſſu; nec in ϵ exordium ſui circuli repræſentatus, ſed in α alieni,

m) Supra p. 161. *nulla in divinis actibus inconſtantia.* Notum eſt divinitatem & æternitatem ſoli ac ſideribus tributam à Pythagoræ ſchola ac Platonis.

n) in editis erat: *faciant aliquid vel patiantur.* Sed de ſolo Sole hactenus ſermo eſt.

o) Solſtitialem circulum vocat Chalcidius, quem obit Sol, quemque adeo diverſum centrum oſtendit habere à Zodiaco.

p) Rigalt. *ſideris.* q) Circuli ſive abſidis, ut vocem cum Plinio II, 15. ſeq. Hiſt. r) Rigalt. *Circulus Solis.* s) Centrum.

t) Infra p. 167. *cum aut Piſces aut Virginem tranſiet.* * Centrum ut paullo ante.

u) Ita recte edit. Pariſ. non *ſummitatis.* x) Ita leg. ex eadem Pariſ. pro $\theta\zeta$.

alieni, id eſt, Zodiaci circuli ſummitatem. Quod ſi y) duum circulorum, id eſt, majoris Zodiaci, & minoris ſolſtitialis eccentri, duo puncta conjungantur, & fiat $\mu\vartheta$: deinde per hanc ducta perrexerit $\nu\xi$ linea, quia $\varepsilon\zeta\eta\kappa$ circuli punctum & medietas eſt μ, æquales erunt lineæ $\nu\mu$, $\mu\xi$. Major igitur eſt
167 $\nu\mu$ linea, quam $\xi\vartheta$. multo igitur major $\nu\theta$ z) quam $\vartheta\xi$. Cum ergo Sol per ν feretur a) longius à terra remotus, id eſt à ϑ, minor nobis videbitur è longinquo, etiam tardior: quod fit juxta quintam ſemis fere partem geminorum. Cum vero per ξ feretur, proximus terræ, major putabitur, velociorque intuentibus: quod demum fit juxta quintam ſemis partem ſagittarii. Mediæ vero, tam ſtaturæ, quam velocitatis, cum aut piſces, aut virginem, tranſiet.

LXXX. Et quoniam ſolis motus intemperiem † falſo putari, demonſtravimus in eccentris circulis, nunc ſi, ut quidam putant, per epicyclos globos fertur, nihilominus moderatis eum greſſibus, temperatiſque, conficere annuos curſus, expoſita epicyclorum forma, docebimus. Epicyclus dicitur globus, qui per aliquem circulum fertur. (*Vide Figuram IX.*) Sit igitur etiam nunc Zodiacus circulus, quem limitant notæ $\alpha\beta\gamma\delta$: ſolſtitialis vero, excludens Zodiaci circuli punctum, id eſt $\varepsilon\zeta\eta\kappa$, * habens ipſe proprium punctum μ. & à puncto quidem ϑ, intervallo autem μ, deſcribatur circulus $\mu o \nu\xi$: & $\varepsilon\zeta\eta\kappa$ epicyclus intelligatur cum univerſi
168 mundi vertigine rapi, ſimiliter ut ceteri ignes, ab oriente in occidentem, raptatu quotidiano, ferri tamen naturaliter adverſum totius mundi volatum: b) ſolque rurſus in eodem epicyclo conſtitutus, juxta totius mundi verſionem c) moveri. Ergo $\varepsilon\zeta\eta\kappa$ epicyclus per deſcriptum $\mu o \nu \xi$ circulum naturali motu means, contra quam movetur totius mundi raptatio, moderate, & æquabiliter, anni ſpacio curſum iſtum conficiat. Solque item, in hoc eodem epicyclo conſtitutus, epicycli quidem ſui motui contrarium motum moliatur, mundi vero totius comitatum ſequatur. Ibit ergo $\varepsilon\zeta\eta\kappa$ epicyclus per $\mu o \nu\xi$ circulum gradiens: & cum pervenerit ad o literam, quartam mundi partem obibit. Tunc Sol ab ε ad κ perget. Erit ergo Sol, ubi & ε litera. Nobis tamen à terra, id eſt ϑ, d) ſpectantibus directa viſus acie, videbitur e) eſſe apud notam β. Ita, cum quartam confecerit mundi partem, minorem quartam confeciſſe videbitur. Ac rurſus idem epicyclus, è regione o literæ profectus, perveniat ad ν, & Sol a κ ad η perget, erit ubi eſt ν. Nobis tamen directo viſu intuentibus, videbitur eſſe, ubi γ litera. Ita, cum æqualem quartam mundi partem confecerit, a litera β 169
uſque ad γ literam, majorem quartam citius, & incitatius, videbitur peragraſſe. Rurſum idem epicyclus conficiat aliam mundi æqualem partem, id eſt $\nu\xi$. Sol quoque item, ut in prioribus, ab η ad ζ pergat, erit ubi eſt ξ: nobis autem videbitur, ubi eſt δ litera. Ita, cum æqualem quartam mundi partem peragraverit, majorem peragraſſe putabitur $\gamma\delta$ Zodiaci circuli. Reſiduum demum quadrantem $\xi\mu$ idem obeat epicyclus, &, cum pervenerit ad ε repræſentatus poſt annum loco ſuo, videbitur tunc eſſe ſol ubi eſt α, & putabitur Zodiaci circuli obrepiſſe metam $\delta\alpha$.

LXXXI. Qua ratione palam fit, etiam ſecundum epicycli motum, ea, quæ videntur nobis, aliter, quam re ab ſe fiant, videri. Tardior enim, & minor viſu, videtur Sol, cum velut in geminis erit. Maximus vero, & incitatiſſimus, cum velut in ſagittario. Nec immerito. Quippe $\varepsilon\zeta\eta\kappa$ f) epicyclo moto per $\mu o \nu\xi$ circulum, Sol ab ε ad κ pergens, contra quam feratur epicyclus ſuus moram faciens, tardius ad o deferetur, tardiusque μo 170
obibit ambitum, multoque tardius Zodiaci circuli g) $\alpha\beta$ regionem exiſtimatur obiſſe. Et rurſum, epicyclo ſupradicto moto ad $o\nu$ ambitum, ſol demum ab κ ad η pergens, incurrere videbitur mundi circumactioni, h) &, adiutus ab ea, propere, & citius, obire Zodiaci quadrantem. Eodemque modo, epicyclo moto per $\nu\xi$ i) ambitum, Sol demum ab η ad ζ pergens, tanquam præcurrens epicycli ſui motum, præcipitare curſum per Zodiacum videtur. Rurſumque, eodem epicyclo moto per $\xi\mu$ ambitum, Sol à ζ ad $\varepsilon\kappa$ pergens, contra quam fertur epicyclus ſuus moram faciens, tardius ad μ deferetur, tardiusque $\xi\mu$ obibit quadrantem, multoque putatur tardius $\delta\alpha$ Zodiaci circuli quadrantem peragraſſe. Sic & epicyclus anno vertente

y) Male in edit. Leidenſ. *Quia ſi.* z) ita leg. pro $\eta\theta$.

a) in Leid. exciderat *per.* † Intemperiem ita p. 171. quoque vocat inordinatum & incertum motum.

*) Ita leg. pro $\varepsilon\zeta\kappa\eta$. b) Ab occidente in orientem. c) ab oriente in occaſum.

d) Rigalt. *idem* o. Sed ferri poteſt edita lectio.

e) Ita Rigalt. pro *videtur.* Idem mox *à regione* pro *è regione*, quod perinde eſt.

f) Ita leg. pro $o\zeta\eta\kappa$. & mox $\mu o \nu\xi$. pro $\mu o \eta\xi$.

g) Ita recte Rigalt. pro *circulus.* h) Ab oriente verſus occidentem.

i) Ita leg. pro $\eta\xi$. & mox *ab* η *ad* ζ pro ab η *ad* ε. k) male in edit. Leid. *à* ξ *ad* ε.

tente conficiet curſum ſuum, & Sol naturalem. Eſtque in ſolis circuitu maximum à θ ad ϵ l) id eſt, à terra ad ſummum limitem ſolſtitialis epicycli, minimum vero ad ejusdem infimum limitem.

LXXXII. Eodem modo ceteri planetes, cum in globis ſuis conſiſtentes ferantur, per Zodiacum ferri nobis, ob ſupra demonſtratas cauſas, videntur: tarditatisque, & celeri-
171 tatis, idem intellectus, in omnibus erraticis, rationem adſequetur: licet diverſis temporibus ceteri, nec in iisdem, quibus Sol, curſus ſuos peragant; usque adeo, ut quidam eorum, propter nimiam tarditatem, interdum conſiſtere, interdum repedare videantur. Sol enim minorem, utpote anniverſarium circulum luſtrans, minores evagationes vel cum exaltatur m) vel cum humiliatur, n) vel cum à medietate o) ad diverſas cœli plagas diſcedit, incurrere nobis videtur, eamque omnem intemperiem anni vertentis termino claudit. Ceteri planetes, quia ſingulatim uniuscujusque eorum, pro magnitudine circulorum, quos obeunt, & prolixitate temporum, quibus confecto curſu ad exordia revertuntur, fit reditus ad exordia, varias, & multiformes, motuum conditiones pati non immerito putantur. Quippe unus biennio, p) alter duodecim annis, tertius prope triginta, orbes ſuos obeunt. Ex quo fit, ut viſus noſter, motum ſtellarum notans, ſine intellectu & recordatione alterius ſtellæ conpendii, q) ex brevitate circuli provenientis, aliarum item tarditatis, quæ provenit ex ampliſſi-
172 morum orbium peragrationibus, præire alios planetas, alios ſubſiſtere, alios regradare, r) id eſt, ferri retrorſum, imaginetur. Quod in circuitu Solis, Luciferique, & Stilbontis, s) minime adparet, propter brevitatem circulorum, anguſtiasque temporis, intra quod conficiunt curſus ſuos: multoque etiam magis in Lunæ motibus. Quippe in horum motibus, vel ſtatio, vel regradatio nulla cernitur, ſed in illis ſolis, quorum majores ambitus, competenti temporis prolixitate, peragrantur.

LXXXIII. Ariſtoteles tamen, contra opinionem omnium, t) neque quieſcente corpore æthereo ferri ſtellas, veluti ſoluto ac libero motu, nec ſecundum univerſæ rei motum, vel contra, moveri docet; quin potius omnes eas trahi una, & eadem, naturali mundi circumactione. Idemque & eccentrorum, & epicyclorum, tollit opinionem; propterea quod circulis, hoc eſt, lineis, picturatis, & carentibus corpore, vehi ſtellarum vera & ſolida, corpora non poſſe dicat. Quatenus enim corpus incorporeæ rei nexu vinciri poſſit? Sed ſphæras eſſe quasdam quinti illius corporis naturæ congruentes, easdemque u) per omne cœlum ferri, 173
vario diverſoque motu; earum alias eſſe maximas, alias minimas; quasdam vero ex alto* moveri, quasdam ad ima eſſe depreſſas, Jamque alias caſſas, x) ſolidasque, alias y) ſtellarum corpora continentes, easdemque omnes, perinde ut ceteras ſtellas, minime errantes, infixas eſſe cœlo: atque ex diverſis regionibus, depreſſisque & elatioribus locis, ad occidentem meare: eamque eſſe cauſam, cur circulorum effigies depingatur, quia concurſus ad unum locum ex diverſis cœli plagis tanquam veſtigia variorum delineet tramitum, ut ſi naves ex omnibus maris regionibus ad unum eundemque portum variis temporibus deferantur. Ac de ſtellarum quidem errantium inconſtanti diſcurſione dictum ſatis.

LXXXIV. Sequitur ut quoniam videntur quædam nobis earum modo ſtare z) in progreſſu, modo regradari, a) & interdum præcurrere b) certa ſigna Zodiaci circuli, interdum remanere, ac relinqui; c) quæ cauſa ſit hujus imaginis, conſideretur. Sit ergo Zodiacus $\alpha\beta\gamma\delta$, d) cujus punctum in medietate θ, epicyclus autem erraticæ cujuslibet ſtellæ $\epsilon\zeta\eta$, cujus item punctum in 174
medie-

l) Ita leg. pro $\alpha\,\vartheta$ ad ϵ.

m) In apogæo. n) In perigæo.

o) à Circulo æquinoctiali ad auſtrum vel ſeptentrionem.

p) Biennio Mars, duodecim annis Jupiter, Saturnus triginta. Plin. II. 8. Hiſt.

q) Brevioris periodi. r) Supra p. 157. ſeq. s) *Veneris ac Mercurii*, in quibus & ipſis στηριγμὸν & retrogradationem, licet minorem ad brevius tempus notant Aſtrologi. Vide Plinium II. 16. Hiſt. Sol & Luna quare nunquam ſtationarii vel retrogradi appareant, facilius expediet quærentibus Copernici quam Ptolemæi ſyſtema Coſmicum.

t) Vocabulum *omnium* ex edit. Pariſ. revocavi. Locus Ariſtotelis quem reſpicit Chalcidius, eſt lib. 2 de Cœlo cap. 8.

u) Ita leg. pro *congruentis eademque*. *) Male edit. Leid. *ex alio*.

x) Ita recte Meurſius in notis, pro *caſas* vel ut Rigalt. *cauſas*. Vocat autem *caſſas ſphæras* in inquibus nullæ ſtellæ, iisque mox alias ſtellarum corpora continentes opponit. y) Rigalt. *item alias*.

z) στηριγμὸς ſive ſtatio Plinio II. 16. Hiſt.

a) ἀναποδισμὸς. Vide p. 157. ſeq.

b) Ita recte Rigaltius pro *percurrere*. Sic p. 184. *Sæpe etiam præcurrere ſigna, ſæpe remanere, ſæpe ſubſiſtere putantur, ſæpe repedare.* Et p. 175. *Et præcedentia ſigna exiſtimatur præcurriſſe*, προηγεῖσθαι εἰς τὰ ἑπόμενα ζωδίων.

c) ὑπολείπεσθαι. d) Male in edit. Leid. $\alpha\epsilon\gamma\delta$ & mox ϵ pro θ.

174 medietate ſit litera μ, per quam medietatem, velut axem proprium, feratur idem epicyclus, cum ſtella in ſemet locata, Zodiaci circuli pari motu, hoc eſt, ab oriente in occidentem. Agantur etiam è regione θ obliquæ duæ lineæ, ſtringentes utrinque extremos ambitus epicycli θζβ, θηδ: perque epicycli punctum μ ducatur in altum linea θ μα. Ergo ſtella, cum erit in ζ, nobis è terra directo viſu ſpectantibus videbitur conſiſtere in regione Zodiaci, in qua eſt β, & cum ζε e) luſtraverit ambitum, putabitur Zodiaci βα ambitum obiiſſe, & ad præcedentia ſigna verſum progreſſa eſſe. Similiter εη ambitu luſtrato, videbitur αδ Zodiaci ambitum obiiſſe, & ad præcedentia ſigna verſum etiam nunc feſtinaſſe. Rurſum ηζ f) regione peragrata, videbitur nobis per αδ ad β demum repedaſſe, obvia facta ſignis ſequacibus, propterea que eſſe regradata. Cumque non multum ſpacii ab ζ g) recedet, etiam nunc, tanquam in β, diu in eodem loco morari putabitur. At vero, cum receſſerit longius, tranſitoque ε limite ad η pervenerit, rurſum conſiſtere in δ, & præcedentia ſigna exiſtimatur præcurriſſe:
175 h) recedensque ab η longius, per ηζ ad β repedaſſe. (*Vide Figur X.*)

LXXXV. Mathematicorum tamen non eadem eſt opinio, quæ philoſophorum; i) qui non ad ea, quæ videntur, ſed ad naturalem ſtellarum motum animaduertunt. Nullam quippe ſtellam diverſo contrariove motu moveri contra univerſæ rei motum, circumactionemque, adſerunt; ſed omnes uniformiter ferri, ſecundum naturam ſuam. Faciam ergo, ut etiam juxta Mathematicos εζη k) epicyclus contra totius mundi motum feratur. Ergo ſtella, cum erit in η, videbitur eſſe penes δ; & cum ηε luſtraverit ambitum δα, Zodiaci orbis ambitum obiiſſe credetur, juxta ſignorum ſequentium ordinem pergens. εζ autem ambitu luſtrato, ſimiliter etiam nunc ad ſequentia ſigna putabitur progredi. ζη porro ambitum emenſa, rurſum conſiſtere putabitur in δ, per βα ambitum ad δ retrorſum reverſa, propterea que regradata. Atque ita tam phyſicorum, quam mathematicorum, rationibus, ſtationum, præceſſionumque, & regradationum, viſa pateſiant.

LXXXVI. Longum eſt demonſtrando perſequi quæ ſit, & quatenus accidat, maxima ſtellarum errantium altitudo, quæ media, l) 176
quæ minima; ſeu per eccentros ferantur, ſeu per epicyclos circulos. Itaque veniemus ad demonſtrationem cœtuum, m) quos etiam alio nomine concurſus ſolemus vocare: item obſtaculorum, n) effulſionumque, o) & repentinarum obſcurationum. p) Erit porro diſſertationis initium tale: Quia naturaliter viſus noſter in directum porrigitur, eſt porro longe excelſa, & eminens, ſphæra, quæ ἀπλανὴς dicitur, ſubter quam ſunt poſitæ ſphæræ planetum, ita, ut ſupra demonſtravimus, ordinatæ: perſpicuum eſt, lunæ globum, qui eſt infimus, proximusque terræ, cæteris, ultra ſe locatis, obſtare ſideribus; omniaque, tam rata, quam errantia, cum inter viſum noſtrum, & aliquod ex ſideribus, ad directam lineam ſe objecerit, obumbrare. Sol autem, cui luna nonnunquam obſtat, alias ſtellas ſuperiores diverſa ratione condit, vel cum, proximus factus, lucis ſuæ claritudine cæterorum luces tegit: vel cum objectu ſuo viſui noſtro reſultat. Stilbon vero, & lucifer, & ſuperiores à viſu noſtro ſtellas interpoſiti removent, & plerunque ſibi invicem obſiſtunt, propter menſuras non æquas, obliquatio 177
neſque orbium, & poſitionum diverſitates, ſuperiores invicem humilioresque facti. Mera prehenſio r) difficilis eſt in ipſis, propter inſeparabilem prope occurſum, comitatumque. Solus quoque Mercurius, minimo corpore, exiguoque igne, Soli magis proximus, adhærensque, ejusdem inflammatione obumbratur. Mars duos ſupra ſe planetes plerumque condit. Phænon quoque ſummus ab obſiſtente ſibi occultatur Phaëtonte: s) & omnes planetes, imminentes ſibi ad directam lineam ratas ſtel-

e) Male ξε in edit. Leid. f) Ita legendum pro ηξ. g) Iterum male in Leid. ξ.

h) Sic iterum cum Rigaltio lego pro *percurriſſe*, ut p. 173. & 184. Et mox pro η ξ rurſus ſcripſi ηζ ut recte in edit. Pariſ.

i) Ariſtotelis. k) male in Leid. εξη.

l) Verba *quæ media* reſtitui ex edit. Pariſ. nam in Leidenſi exciderant. Altitudinem ſtellæ appellant Aſtrologi ſpatium quo ab horizonte vel terræ centro diſtat. Vide Plinium II. 16. Hiſt.

m) Per cœtus ac concurſus, Συνόδους, Συζυγίας, conjunctiones platicas ſtellarum intelligit, ubi latitudo quædam intercedit, ut ambæ poſſint videri.

n) Obſtacula ſunt conjunctiones partiles vel nulla latitudine diſtantes, ſic ut ſtella alia ab altera tegatur & viſui noſtro ſubducatur. Infra p. 217.

o) Φάσεων, emerſionum è radiis ſolaribus.

p) Κρύψεων, ſub radiis ſolaribus demerſorum planetarum.

q) Supra p. 155. ſeq. r) Difficile eſt, vel tandummodo ipſos deprehendere in cœlo oculis & obſervare.

s) Saturnus à Jove.

las t) obumbrant. Luna item, diametro à Sole diſtans,& incurrens umbram terræ,obſcuratur;nec tamen omnibus menſibus, ſicut ne omni quidem coitu, hoc eſt, omni nova Luna, Solis obſcuratio intervenit, aut omni plena perfectaque luna lunæ labor fit, arque obſcuratio, propterea quod circuli eorum nimia obliquitate à ſe invicem differant.

LXXXVII. Quippe Sol, ſub ipſam libram medietatis ſigniferi omnis, u) modico dicatur ferri deflexior, ad dimidium fere momentum x) declinans, vel in auſtrum, vel in aquilonem. At vero luna, ut adſeverat
178 Hipparchus, y) decem utrinque momentis devia reperitur. Igitur, ſi utroſque orbes epipedos, id eſt planos, & ſine ulla ſoliditate, tam Solis, quam Lunæ, conſideremus animo, poſitos adverſum ſe ita directa poſitione, ut una, per medios orbes ducta, linea ſpinam z) duobus planis orbibus inſigniat: erit diametros amborum eadem linea. Et ejus ſumma pars, ſcindens proximum circulum, *καταβιβάζον*, hoc eſt, ſubdividens, adpellatur. Ima vero ſecans æque ſurſumverſum majorem orbem, *ἀναβιβάζον*, id eſt, ſupradividens. Quare, ſi cœtus a) Solis, & Lunæ, fiet directus, & velut ad perpendiculi deſtinationem, utpote proximis ſibi factis ex concurſu corporibus, objiciet ſe ante viſum noſtrum, & obſtabit, anguſtum videndi obſidens tramitem Luna, b) lucemque Solis à nobis arcet minor licet multo majorem objectans, c) ob directum, proptereaque anguſtum, noſtrorum oculorum tramitem. Si vero non ad perpendiculum cœtus eorum factus erit, ſed prolixitas quidē intervalli erit, d) latera porro a rigore *) declinabunt Aliquatenus, ita ut alter ignium ad aquilonem, alter vero ad Auſtrum vergat, obſcuratio nulla fiet.

LXXXVIII. Lunæ vero labor, ſive defectio ſic demonſtratur: Quod quidem, cum incurrerit umbram terræ, deficere videatur, conſtat apud omnes: ſed cur non ſemper, aut omnibus menſibus, hoc dicendum. Ignium lucem præbentium radii directi feruntur, umbras objectorum corporum formantes in varias figuras. Ergo cum ignis, lucem præbens, æqualis erit corpori, ex quo emicant umbræ; ſi tam ignis, quam corporis, globoſa erit forma, umbræ naſcentur in modum cylindri: ut, puta, ſit lucem adferens & luminans, $\alpha\beta$: quod vero inluminatur, $\gamma\delta$. Hæc vero æqualia ſint, & globoſa utraque. (*Vide Figuram XI.*) Perſpicuum eſt, radios, unum $\alpha\gamma$, alterum $\beta\delta$, in directum exaltatos, juxta ſe eſſe diſpoſitos æquali diſtantia. Merito: quia circuli $\alpha\beta$ diametrus, circuli $\gamma\delta$ diametro æqualis eſt. Iidem radii ereſcant in altum; erit $\alpha\gamma\varepsilon$ radius, radio $\beta\delta\zeta$ diſtans æquali rigore, hoc eſt, ſine inclinatione. Et $\gamma\varepsilon$ ergo adverſum $\delta\zeta$ radium ſine inclinatione diſtabit, & uterque radius, in immenſum licet auctus, æquali creſcet rigore: nec eorum cacumina conjungentur unquam, vel contingent ſe invicem. Quod cum ita ſit, dubium non eſt, $\gamma\delta$ ſphæræ umbram in effigiem cylindri formari, creſcentem per immenſum licet.

LXXXIX. Si tamen, quod inluminat, brevius erit, ut $\eta\vartheta$; quod vero inluminatur, majus, ut $\kappa\lambda$: manifeſtum eſt, umbram orbis $\kappa\lambda$, quæ eſt $\kappa\mu\nu\lambda$, in forma quidem effigiari calathi, nec tamen hanc ſpeciem mutari, etiam ſi creſcat umbra in immenſum. (*Vide Figuram XII.* Nam cum ſit major $\kappa\lambda$ diametros, $\eta\vartheta$ f) diametro; profecto tam $\eta\kappa\mu$ radius, quam $\vartheta\lambda\nu$ in immenſum porrecti, latiorem, quo plus creſcent

t) Stellas fixas, ſupra poſitas. Sic p. 180. *ut multa ſtella quæ ſupra nos imminebant per noctem non videntur à nobis.*

u) *Sub libram medietatis* i. e. ab menſura accurate medium deſcribente *ſigniferi omnis* i. e. totius Zodiaci in latitudine ſua conſiderati, utpote per quem medium ecliptica tranſit. Non opus igitur aſſentiri iis quæ *linea* pro *libra*, vel *orbis* pro *omnis* legunt. Frontinus lib 1. de aquæductibus Urbis Romæ ſimiliter dixit *aquas omnes diverſa in Urbem libra pervenire*, i. e. diverſa menſura, ſive ut Turnebus lib. V. Adverſar. c. 5. diverſa altitudine.

x) Hinc p. 152. Chalcidius ait Solis evagationem ſub unius portionis æſtimationem venire.

y) Hipparchus libro de ſeceſſibus & intervallis Solis & Lunæ. infra p. 180.

z) Rigaltius legit *ſpiram*, quod vocabulum occurrit infra p. 207. Manilius I. 573. de æquatore Circulo: *Ingenti ſpira totum præcingit Olympum.*

a) *Coitus* p. 177. & Plinio Hiſt. 9. & 13. 15. 17. &c. Sed *coetus* etiam Gellio XIV, 1.

b) Ita recte Rigalt. & Doblerus pro *luna*.

c) Idem Rigalt. *obcæcans*. Ab. *obſectans*. Sed puto legendum *objectu*. Ut p. 176. Plin. II. 9. Hiſt. *Manifeſtum eſt, Solem interventu Lunæ occultari, Lunamque terræ objectu.*

d) *erit* in edit. Pariſ. diſerte altera vice repetitur, licet in Leid eſt omiſſum.

*) *Rigorem* vocat accuratam rectitudinem perpendiculi. Sic infra p. 181. & 179. *diſtans æquali rigore, hoc eſt ſine inclinatione*, Et: *uterque radius æquali creſcet rigore* Non igitur aſſentior iis qui *vigore* legunt.

e) Male in edit. Leid. $\alpha\gamma\delta$. Et mox $\gamma\delta$ pro $\gamma\varepsilon$. Pro *Iidem radii*, Rigalt. *Item radii*, &c.

f) Male in Leid. $\kappa\vartheta$ pro $\eta\vartheta$, ſæpiusque α pro λ. Et mox *perfecto* pro *profecto*.

cent, effigiant opacitatem. Ergo ſive umbra κυλινδροειδὴς, ſie καλαθοειδὴς erit, contingat neceſſe eſt, ut multæ ſtellæ, g) quæ ſupra nos imminebunt, per noctem non videantur à nobis, hac aut illa umbris objectis, & obſtantibus: ſed hoc rationem non habet: oportet igitur, ſemper majorem eſſe inluſtrantem globum iis, quæ inluſtrantur. h) Itaque ſi lucem advehens præſtabit magnitudine, ut ξο; i) minus vero erit, quod inluſtratur, ut πρ: utraque autem globoſa: πρ circuli umbra, quæ eſt πρσ, naſcitur, in modum coni deſinens in acumen, ibidemque finita ξπ, & ορ radiis por-
181 rectis in altum, & contingentibus ſe invicem apud notam σ. Quod fit ex eodem, quia πρ diametros minor eſt diametro ξο, propterea que umbræ ſpecies conoides k) erit, *(Vide Figuram XIII.)*

LXXXX. Quia igitur Hipparchus in eo opere, quod ſcribitur *De ſeceſſibus atque intervallis Solis & Lunæ*, *) docet; magnitudinem Solis mille octingentis octoginta partibus potiorem eſſe quam terram, terram vero demum viginti ſeptem partibus potiorem eſſe quam Lunam, multoque Solem altiorem eſſe quam Luna ſit: adparet, umbram terræ coni ſimilem effici. Quippe radii ſolis ξπ, & item ορ anguſtant ſe juxta diametrum terræ πρ, & dextra, lævaque, omnia inluminant. Terra vero, objecta lumini Solis, circumfluente ſe lumine, l) umbram terræ efficit, à diametri ſui latitudine in anguſtiam provectam, & uſque ad finem ultimum anguſtiarum adtenuatam. m) Quam cum inciderit nocturna Luna diametro à terra, & Sole, diſtans; ut quæ propria luce indigeat, atque à Sole ſemper mutuetur, & ſit minor quam terra, obſiſtente ſibi ea, in tenebras conditur. Porro, cum non ad directum rigorem Solis, terræque, & Lunæ, poſitio conveniet; ut per puncta medietatum n) tranſeat diametra linea: ſed Sol
in aquilonem, Luna in auſtrum vergat, vel 182
contra: evaſa terrena umbrâ, nullam patitur obſcurationem. Ac de his quidem hactenus. Nunc vero, jam peragratis omnibus, veniamus ad orationem. o)

XCI. *Et jam fere omne commixtum illud genus eſſentiæ conſumptum erat hujuſmodi ſectionibus partium. Tunc hanc ipſam ſeriem in longum ſecuit: & ex una ſerie duas fecit, eaſque mediam mediæ, in ſpeciem χ Græca literæ coarctavit; curvavitque in orbes, quoad coirent inter ſe capita.*

Καὶ δὴ τὸ μιχθὲν ἐξ ὧ ταῦτα κατέτεμνεν, ὕτως ἤδη πᾶν ἀπηναλώκει. Ταύτην ἦν τὴν ξύςασιν πᾶσαν διπλῆν κατὰ μῆκος σχίσας μέσην πρὸς μέσην ἑκατέραν ἀλλήλαις οἷον χ προσβαλὼν, κατέκαμψεν εἰς κύκλον, ξυνάψας αὐταῖς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ κατ' ἄντικρυ τῆς προσβολῆς.

Ex tribus his, eſſentia ſcilicet, & eodem, & diverſo, miſcuerat animam, & eam ſecuerat in numeros, partim duplices, p) uſq; ad cubum, qui primus ex duplicib9 naſcitur: partim triplices, uſq; ad cubum, qui primũ q) ex triplicibus naſcitur. Horum numerorum intervalla numeris aliis contexi volebat, ut eſſet in animæ textu corporis ſimilitudo. Itaque limitibus conſtitutis, uno ſex, altero duodecim, qui eſt duplex, duabus medietatibus octo & novem, ſex & duodecim limitum intervallum continuavit, epitrita item ſeſcuplari potentia: perindeque, ut inter ignis limitem, & terræ alterum limitem,
inſertis aëris & aquæ materiis, mundi corpus 183
continuatum eſt, ita numerorum potentiis inſertis, ut tanquam elementis, materiiſque membra animæ intelligibilia connecterentur, eſſetque aliqua r) inter animam, & corpus, ſimilitudo. Hanc igitur *ſeriem*, non materiam, neque corpus, *ſecuit*, inquit, *Deus*: ut ſi quis αβ rectam lineam in longum findat, & de ſegminibus duobus χ faciat

g) Si de ſtellis fixis ipſi ſermo eſt, fallitur Chalcidius, cum illæ ſua luce radient, non Solis lumine illuſtrentur.
h) Rigalt. *illuminantur.*
i) Male in Leid. ζο pro ξο & mox τρ pro πρ.
k) Κωνοειδὴς. Plinius II. 10. Hiſt. dixit *figuram umbræ ſimilem ac metæ turbini inverſo*. Confer Ariſtarchum Samium de magnitudinibus & diſtantiis Solis & Lunæ, propoſitione VIII.
*) Hipparchi πρῶτον περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποςημάτων laudat Theo ſive Pappus in [illegible] quintum ſyntaxeos Ptolemæi p. 256. ubi Ptolemæus ait in δείξει τῆς ἡλιακῆς ἀποςήματος Hipparc[illegible] ſequi. Cæterum in definienda Solis & Lunæ mole ab Hipparchi ſententia differunt Ariſtarchus, aliique Aſtronomi veteres qui minorem, & recentes qui majorem magnitudinem Solis definiunt, licet maximum illum eſſe & multis vicibus vaſtiorem terra, Lunam autem terra minorem, omnes conveniant. Vide Mich. Fayum ad Lucretii V. 565. Dioptram cujus ope diametros Planetarum obſervavit Hipparchus, memorat Proclus p. 41. Hypotypoſ. Aſtronom.
l) Ita edit. Pariſ. licet in Leid. *ſe* omiſſum.
m) Male al. *provecta & adtenuata.*
n) i. e. centra. Ita recte pro *medietatem* legunt Rigaltius & Doblerus.
o) Verba Platonis, quæ jam interpretari cœpit à p. 138.
p) Supra p. 100. ſeq. q) Rigalt. *primus.*
r) Vocabulum *aliqua* revocavi ex edit. Pariſ.

γδ, εζ: id ipſum incurvet demum, & duos innexos ſibi invicem circulos faciat: ηθκλ & ηνκμ s) hosque ipſos exteriore alio οπρσ circulo t) cujus motus, converſioque, idem ſemper & uniformis ſit, ſ circumliget, id eſt aplani. (*Vide Figuram XIV.*) Hujus quippe orbiculata eſt agitatio ſemper eadem, ſemper æquali velocitate, ne locum quidem ullum deſiderans extra conſueti ambitus ſemitam. Et exterior quidem circulus, u) quem dicit *Eundem*, is eſt, qui in aplani globo ſummus eſt, quem Meridialem nos, Græci μεσημβρινὸν adpellant, utrunque complectentem polum: cumque iisdem x) vertilabundum aplanis effigiem globi delineare. y) Interior vero circulus z) intelligi debetis, in quo ſignorum circumfertur ordo, ſub-
184 ter quem planetes ferentur. *Ideoque exteriorem motum, Eundem cognominavit,* a) quia idem ſemper, minimeque differens, eſt aplanûs volatus: *interiorem vero, Diverſum:* b) cuncti enim, qui ſubter Zodiacum oberrant, planetes, licet in orbem referantur ſinguli, diverſas tamen, variis de cauſis, & compugnanter accidentibus caſibus, faciunt agitationes, vel facere potius videntur, dum exaltantur, & humiliantur, tardius tamen, c) & interdum incitatius, pergunt. Propterea que rapiuntur ab univerſæ rei motu; & tamen, ut poſſunt, reniτuntur, interdum etiam latius evagantur: ſæpe etiam præcurrere ſigna, ſæpe remanere, ſæpe ſubſiſtere putantur, ſæpe repedare.

XCII. Quodautem d) de nullis aliis, ſed de his ipſis ſentiat, ac loquatur, ipſe manifeſtat, cum ita dicit,

Exteriorem quidem circulum, quem Eundem cognominatum eſſe diximus, à regione dextera per ſiniſtrum latus usq; ad dextrum inflexit: Diverſum porro per diametrum, & in ſiniſtrum latus.	τὴν μὲν δὴ ταυτοῦ κατὰ πλευρὰν ἐπὶ δεξιὰ περιήγαγε, τὴν δὲ θατέρου κατὰ διάμετρον, ἐπ' ἀριστερά.

Eadem quippe ſemper, & conſtans ſibi, circumvectio, id eſt aplanes, per quam meridialis circulus voluitur, dextera mundi parte movetur. Dextera porro mundi pars, oriens eſſe docebitur. *Diverſum porro,* inquit, 185
per diametrum, id eſt, interiorem motum, quo ſubter obliquitatem orbis ſigniferi planetes moventur. Latera vero, cum ſit mundi corpus ſphæræ ſimile, & globoſum, & undiqueverſum e) ſimile, nec differens, itemque dexteræ lævæque partes mundi non recte dici videntur ſphæram cogitantibus, & ad ſolam ejus ſpeciem reſpicientibus: quia tamen idem mûndus animal eſt, & animal intelligens, dexteras partes habebit profecto eas, in quibus eſt initium motus, f) & ex qua parte, perinde ut cætera animalia, moventur primitus. Hæc porro mundi pars in eois eſt, propterea que Homerum puto lapſum alitis augurantem dixiſſe: g)

Dexter ad eoum volitans ſolemque diemque.

Nec vero ſummum quid aut erit imum in effigie pilæ; ſed in vivente, atque animali pila vere dici hæc nihil impedit. Demus enim corpori noſtro quædam extrinſecus ex luto cerave additamenta, usque ad tumorem globi; certe mutata forma erit. Ac undiqueverſum membris omnibus ſimili- 186
bus effectis, & ad indeclivem rotunditatem redactis, nullum dextrum, nullum ſiniſtrum videtur latus, nec imi pedes, nec ſummum caput, cum ſint membra condita involucris. Vitalis vero ſubſtantiæ ratio imas, ſummas,

s) Has notas literarum è figura recte addit Rigalt.

t) En Platonis verba: καὶ τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περιαγομένῃ κινήσει πέριξ αὐτὰς ἔλαβε, καὶ τὸν μὲν ἔξω, τὸν δ' ἐντὸς ἐποιεῖτο τῶν κύκλων.

u) ὁ ἔξω κύκλος.

x) Polis intellige. y) Edit. Pariſ. *delimare*. Al. *declinare*, male.

z) ὁ ἐντὸς κύκλος.

a) Verba Platonis: τὴν μὲν οὖν ἔξω φορὰν ἐπεφήμισεν εἶναι τῆς ταὐτοῦ φύσεως.

b) τὴν δ' ἐντὸς τῆς θατέρου.

c) Rigal[illegible]*dius interdum, interdum incitatius.*

d) Male[illegible]id. *Quia autem.*

e) Ita [illegible]um unico vocabulo ut infra p. 186. & ſurſumverſum p. 178. *undiqueverſum* p. 186. Mox *dextera lævaque*.

f) Dexteras mundi partes in Oriente ſimiliter ponunt Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, Ptolemæus & alii Græci. Vide Plutarchum II. 10. de placitis Philoſ. Proclum p. 220. in Timæum, Simplicium in 2 de cœlo p. 95. b. Achillem Tatium p. 152. Iſagoges, & è recentioribus Adrianum Junium III. 3. animadverſ. & Jo. Baptiſtam Bellum de partibus templi auguralis c. 3. Sic & Orpheus hymno in Solem: Δεξιὲ μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτός. Latinis viciſſim. Varroni, Plinio aliisque dextra Mundi pars eſt occidens. Hinc Cicero 2. de Divinat. *nobis ſiniſtra, Graiis & Barbaris dextera meliora.* Vide Harduinum ad Plinii II. 8. & 44. Hiſt. & Ramireſium p. 299. ſeq. cap. 39. Pentecontarchi. Recte alioqui Arnobius lib. 4. p. 129. *Jam primum ipſe Mundus per ſe ſibi neque dextras habet neque lævas &c.*

g) Iliad. μ. 239. Hector ad Polydamantem ait ſe minime morari auſpicia,

Ἔιτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε
Ἔιτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.

mas, dextrasque, & ſiniſtras, partes ſcit intus latere. Sic mundi partium diverſa interficies, h) quanuis indifferenti membrorum ſimilitudine occultatur in ſuperficie, motu tamen, & ſpirabili proditur convegetatione, ut corpus, animalque, formatum.

XCIII. Deinde proſequitur:

Et ſimili illi circumactioni virtute pontificioque rotatus data. Unam quippe, ut erat, eam, & indiviſam reliquit.

Κράτ☉ δ' ἔδωκε τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾷ, μίαν γὰρ αὐτὴν ἄσχιστον εἴασεν.

Merito. Nam ſphæra una, quæ aplanes dicitur, multas, & innumerabiles, ſtellas circumagit, cum planetas ſingulos multæ ſphæræ circumferant. Poteſt tamen & alio genere virtus ejus, quam obtinet adverſum motum omnium planetum, intelligi, quod eadem ſemper, atque indifferens, ejus converſio tam ipſos planetas, quam ceteras ſtellas, cohærentes ſibi, curriculo noctis dieique circumagat ab oriente in occidentem. Ex
187 quo aiunt, planetas mutabilis illius naturæ, quæ *diverſa* cognominatur, eſſe participes, utpote qui, rapti vertigine univerſæ rei ab eois ad occidua, referantur demum ab occiduis ad eoa; ut in navigando, cum ad deſtinatam venti pulſu navi volante è regione proræ quidam ex navigantibus ad puppim recurrunt.

XCIV. Deinde ait: *Interiorem vero ſcidit ſexies.* i) Interiorem, id eſt, diverſum circulum, *Septemque impares orbes fabricatus eſt juxta dupli, & tripli, ſpacia.* k) Tenemus memoria primam l) pſychogoniæ deſcriptionem ſic eſſe formatam, m) ut unum quidem latus ex duplicibus, alterum vero ex triplicibus numeris ſit ordinatum, ſeptemque utrinque limites factos, quorum per ſingula latera ſint intervalla terna. Huic ergo adumbrationi, qua depinxit animam, imaginem ſimilitudinis æmulæ, ſpeciemque mundi, delineat. Septemque circulos inſtituit planetum, eosdemque adverſum ſe diſtare facit intervallis muſicis, ut juxta Pythagoram n) motu harmonico ſtellæ rotatæ muſicos in vertigine modos edant: ſimiliter ut in Politiâ, o) ſirenas ſingulis inſiſtere circulis, quas rotatas cum circulis 188
unam ciere mellifluam cantilenam, atque ex imparibus octo ſonis unum concordem concentum excitari. Erit ergo animæ aplanes, ratio: planetes, ut iracundia, & cupiditas, ceterique hujusmodi motus. Quorum concentu fit totius vita mundi modificata.

XCV. Sectioni quoque partium, ex quibus animam conſtituit, poſitio planetum conveniens videtur; cum unam ab univerſo facit ſumptam primitus portionem & minimam, à terra ad Lunam, cujus duplicem ſecundam, id eſt, quæ interiacet inter Lunam Solemque, cujus triplam tertiam, ſcilicet Veneris; quartam duplicem ſecundæ, id eſt, quadruplam primæ, Mercurii: octuplam vero Martis, quæ quinta ſectio eſt: hinc triplam tertiam poſuit, id eſt, regionem, ſeu circulum, Jovis. Septem porro & viginti partium, Saturni noviſſimam ſectionem.

XCVI. Quod vero dicit, Deum *ſeptem illos circulos* q) *contraria ferri agitatione juſſiſſe*, plerique r) ſic intelligunt, ut omnes contra mundi totius moveantur agitationem, quoniam quidem s) ſemper ejusdem motus converſio à dextro latere t) incipiat moveri, ut hæ ſeptem converſiones uni rapienti u)

LIII

h) Rigalt. *interſtitiet.* Sed videtur Chalcidius dixiſſe *interficiem* eodem modo ut *ſuperficiem* dicimus.

i) Platonis verba in Timæo: τὴν δ' ἐντὸς σχίσας ἑξαχῇ.

k) ἑπτὰ κύκλους ἀνίσους κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν.

l) Vocabulum *primam* ex edit. Pariſ. revocavi.

m) Supra p. 112. ſeq. n) Supra p. 156.

o) Plato X. de Rep. p. 472. edit. Græcæ Baſil. ἐπὶ δὲ τῶν ἐντὸς ἑπτὰ κύκλων ἄνωθεν ἐφ' ἑκάστου βεβηκέναι Σειρῆνα συμπεριφερομένην, φωνὴν μίαν ἱεῖσαν ἀνὰ τόνον· ἐκ πασῶν δὲ ὀκτὼ οὐσῶν μίαν ἁρμονίαν ξυμφωνεῖν.

p) Minima Timæo eſt partium 384. qualium 1000. emetiuntur Solis à terra diſtantiam mediam, hinc

I	à terra ad ☽	prima ſectio	I	384
II	à ☽ ad ☉	primæ duplum	II	768
III	à ☉ ad ♀	primæ triplum	III	1152
IV	à ♀ ad ☿	ſecundæ duplum	IV	1536
V	à ☿ ad ♂	quartæ duplum	VIII	3072
VI	à ♂ ad ♃	tertiæ triplum	IX	3456
VII	à ♃ ad ♄	ſextæ triplum	XXVII.	10368

Confer Hygini poëticon Aſtronom. IV. 14. Plinium II. 22. Hiſt. Cenſorinum c. 13. Præcipue vero Joannis Kepleri præclarum opus de Harmonia Mundi.

q) Vocabulum *circulos* ex edit. Pariſ. revocavi. Verba Græca Platonis ſunt: κατὰ τἀναντία μὲν ἀλλήλοις προσέταξεν ἰέναι τοὺς κύκλους.

r) Id eſt aliqui, ut p. 76. & recte quidem illi. s) Rigalt. *quandoquidem.*

t) Ab Oriente. Supra p. 185.

ti u) ſemet, intelligantur occurrere. Alii
189 non ita, ſed ut ipſorum planetum ſit diverſa contratiaque converſio, iidemque invicem ſibi occurſus obuios faciant, propterea quod in anfractibus eorum varia, & multiformis, inveniatur diverſitas. Siquidem Solis, & Lunæ, converſiones, comites univerſitatis motus x) eccentri ſui, vel etiam epicycli, quatenus poſſunt, ab inſtituto, naturalique, curſu remorentur progreſſionem. Aliorum vero quinque, naturalis motus is eſſe comprehendatur, qui totius mundi converſioni reſiſtat, licet eum y) præpotens illa vertigo corripiat. Ex quo fit, ut ſubſiſtere, nonnunquam etiam repedare, videantur. Hoc amplius, quod quædam è ſtellis errantibus z) veſperi ſemper occidunt, interdiu ſub claritudine Solis latentes, & exacta demum nocte, ante Solis ortum adpareſcentes, ut Saturni ſtella, & Martis, & Jovis. Contra autem, cum veſpera Luna ante omnes ſtellas adpareat, mane conditur in occaſum: Lucifer, & Stilbon, utroque genere & oriuntur, & occidunt. Quid, quod ceteri planetes longius à Sole diſcedunt, usque adeo, ut certis tem-
190 poribus diametro diſtent? Stilbon porro, & Lucifer, nunquam diametro diſtant à Solis orbitis, ex utraque regione mundi eois, aut occidentalibus a) ſatis proximi facti; ſed Soli ſemper proximi curſus ſuos peragunt, proptereaque dixiſſe eos Plato,

tres quidem pari atque eadem velocitate, illos vero alios quatuor & ſibimet invicem, & his tribus, diſſimiliter incedere.

τάχει δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως, τοὺς δὲ τέτταρας ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισὶν ἀνομοίως.

Quos tamen omnes diverſos motus, contrariasque agitationes, planetum, *ratione ſubnixos* b) eſſe dicit, ea videlicet, quam jugi tractatu manifeſtare curavit.

XCVII. Is deinde proſequitur. c)

Igitur cum pro voluntate Patris cuncta rationabilis animæ ſubſtantia naſceretur, aliquanto poſt, omne corporeum intra conſeptum ejus effinxit: mediumque adplicans media, modulamine apto jugabat. Aſt illa complectens cœli ultima, circunfuſaque eidem exteriore complexu, operiensque ambitu ſuo, ipſaque convertens in ſemet, divinam originem auſpicata eſt indefeſſæ, ſapientiſque, & ſine intermiſſione, vitæ.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ νοῦν τῷ ξυνιστάντι πᾶσα ἡ τῆς ψυχῆς σύστασις ἐγεγένητο, μετὰ τοῦτο πᾶν τὸ σωματοειδὲς ἐντὸς αὐτῆς ἐτεκταίνετο, καὶ μέσον μέσῃ ξυναγαγὼν προσήρμοττεν· ἡ δ' ἐκ μέσου πρὸς τὸν ἔσχατον οὐρανὸν πάντῃ διαπλακεῖσα, κύκλῳ τε αὐτὸν ἔξωθεν περικαλύψασα, αὐτή τε ἐν αὐτῇ στρεφομένη, θείαν ἀρχὴν ἤρξατο ἀπαύστου καὶ ἔμφρονος βίου πρὸς τὸν ξύμπαντα χρόνον.

Cœlum diverſe & dicitur & accipitur. Partim mundi ſuperficies, quam οὐρανὸν Græci adpellant: velut viſus noſtri limitem, ultra quem porrigi nequeat, quaſi ὁρανόν: d) par- 191
tim ſphæra, e) quæ aplanes vocatur. Proprie vero omne, quod à lunari globo ſurgit; communiter autem, quicquid ſupra nos eſt, in qua regione nubila concreſcunt, & aliquanto ſuperius, ubi aſtra ſunt. Nam & pluvias ex cœlo dicimus demanare, & ſtellas in cœlo adparere, quæ adpellantur cometæ; f) & cætera, quæ adparent infra Lunæ globum. Cœlum quoque uſurpantes mundum omnem vocamus. g)

XCVIII. Animam ergo mundi dicit *orſam ex medietate usque ad extremitatem mundani corporis, &* inde usque ad aliam extremitatem *circunfuſam omni globo corporis operuiſſe univerſum ejus ambitum.* h) Ex quo adparet, à vitalibus mundi per extimas partes complexum eſſe circundatum; hoc eſt ut intra, atque

u) Τῷ ἀπλανεῖ. x) Al. *comite univerſitatis motu.* Sed præplacet edita lectio.
y) Ita lege cum Rigaltio, pro *eam.* Refertur enim ad motum Planetarum, quem licet tendentem in adverſa, tamen rapit ſecum ac circumagit mundus, velut hominem a navi videmus ferri ad littus, quamlibet in navi averſus à littore contrariam viam ambulet.
z) Supra p. 153. a) Ita edit. Pariſ. pro *eos* & *occidentalis.*
b) Ἐν λόγῳ δὲ φερομένους.
c) Ab hoc loco incipit Caput VI. Commentarii Chalcidii, quod eſt de Cœlo, Confer Proclum 3. in Timæum p. 221. ſeq.
d) ab ὅρος, terminus, unde ὁρίζων. Ariſtoteles libri de Mundo cap. 6. οὐρανὸν ἐτύμως καλοῦμεν ἀπὸ τοῦ ὅρον εἶναι τῶν ἄνω. Atque limites quibus agri invicem diſcernerentur dictos οὐρανοὺς ex Heraclide notat auctor magni Etymologici. Cæterum Baſilius 3. in Hexaëm. p. 40. atque eum ſecutus Ambroſius II. 4 οὐρανὸν dictum malunt παρὰ τὸ ὁρᾶσθαι. Plato Cratylo: ἡ δὲ εἰς τὸ ἄνω ὄψις καλῶς ἔχει τοῦτο τὸ ὄνομα καλεῖσθαι οὐρανία, ὁρῶσα τὰ ἄνω. Ipſum ὁρᾶν ab Hebr. אור Chald. אורא.
e) Ita recte edit. Pariſ. pro *partem ſphæra.* De diverſis illis cœli ſignificationibus Ariſtoteles lib. 1. de Cœlo cap. 9. quem Chalcidius hoc loco eſt ſecutus.
f) Error & hic Ariſtotelis, Cometas Lunæ globo inferiores exiſtimantis.
g) Ariſtoteles loco laudato: τὸ γὰρ ὅλον καὶ τὸ πᾶν λέγομεν οὐρανόν.
h) Platonis verba in Timæo: ἡ δὲ ἐκ μέσου πρὸς τὸν ἔσχατον πάντῃ διαπλακεῖσα κύκλῳ τε αὐτὸν ἔξωθεν περικαλύψασα.

que extra ; vitali vigore foveatur. Neque enim univerſum corpus i) alterius corporis, quod nullum ſupererat, auxilio complexuque indigebat, ſed incorporeæ naturæ viribus totus k) vitali complebatur ſubſtantia.

XCIX. Illud vero, quod à meditullio
192 porrecta anima eſſe dicitur, quidam dici ſic putant : ut non tanquam à medietate totius corporis facta dimẽſione porrectã ſit, ſed ex ea parte membrorum vitalium, in quibus pontificium l) vivendi ſitum eſt, ideoque Vitalia nuncupantur. Non ergo à medietate corporis, quæ terra eſt, ſed à regione vitalium, id eſt à Sole, m) animæ vigorem infuſum eſſe mundano corpori potius intelligendum pronunciant. Siquidem terra immobilis, Sol vero ſemper in motu. Itemque uteri medietas immobilis, cordis ſemper in motu, quando etiam recens extinctorum animalium corda ſuperſtites etiam tunc motus agant. Ideoque Solem cordis n) obtinere rationem, & vitalia mundi totius in hoc igni poſita eſſe dicunt.

C. *Ipſam vero animam in ſemet convertere,* o) non utique corporali converſione facta intelligendum, ſed cogitationis recordationiſque gyris, & anfractibus, parente ſibi corpore, ſicut quoque noſtræ animæ motibus corpus obſequitur. Idque mundo fuiſſe initium, *inde auſpicium indefeſſæ, ac ſine intermiſſione, vitæ.* p) Præclare, quandoquidem indefeſſa, & ſine intermiſſione,
193 vita temporì, curriculiſque ejus, propagata ſit. Ævi tamen alia quædam eſt, & in ſublimiore majeſtate, perſeverantia. Temporis enim partes, anni, menſes, dies, horæ: at vero ævi neque initiũ neq; finis ullus, propterea interminatum, & perpetuũ. Cum ergo mundum generatum intro, daret, q) conſequenter temporis quoque generationem, mundo æquævam, commentus eſt.

CI. Atque hæc quidem mox ipſe latius r) explicabit. Nunc tantum s) animam docet eſſe incorpoream, cum dicit:

Et corpus quidem cæli, ſive mundi, viſibile factum : ipſa vero inviſibilis, rationis tamen, & item modulaminis, compos.	Καὶ τὸ μὲν δὴ σῶμα ὁρατὸν ὀρανῦ γέγονεν. αὐτὴ δὲ ἀόρατ☉ μὲν, λογισμῦ δὲ μετέχυσα καὶ ἁρμονίας ψυχή.

Cum enim dicit *inviſibilem*, ſenſui minime ſubjacere pronunciat. Et quod nec viſu nec ceteris percipitur ſenſibus, hoc corpus eſſe minime poteſt ; *rationis* tamen *compos:* ut declaret naturam rationabilem carentem corpore, quæ quidem eſt animæ rationabilis propria, & conveniens, adumbratio. Porro quod t) eandem *modulatam* eſſe adſerit, originem ejus, & quaſi quædam elementa, ex quibus eandem inter initia conſtituit, recordatur & repetit, ut ex ternis u) originibus id eſt individuæ dividuæque ſubſtantiæ, itemque eadem diverſaque na- 194 turis coagmentata, ſimilitudinemque & diſſimilitudinem rerum, bonitatiſque & malitiæ diverſitatem, optandæque & execrandæ naturæ diſparilitatem, facile ipſi, in rebus recognoſcat : utpote quæ diviſa ſit, x) numeris, compoſita analogiis, ſtipata medietatibus, ordinata rationibus muſicis, ſciſſaque adeo ſexies, y) & rurſum devincta immortalibus vinculis, convenientibus diverſo varioque totius mundani corporis motui, omnia ſciat, & omnia juxta naturam propriam adſequatur.

LIII 2 De-

i) *Univerſum Corpus*, ut paſſim alibi *univerſa res* vel *univerſitas* Chalcidio eſt Mundus.

k) Mundus nempe, cujus mentio paullo ſuperius præceſſit. Itaque non eſt neceſſe lege è *totum*, ut ad *corpus univerſum* referatur.

l) *Pontificium* ſæpius ponit Chalcidius pro virtute, vi & facultate ut p. 98. 186. &c.

m) Imo de Sole Julianus Oratione in Solem p. 142. Βασιλεὺς ἥλι☉ τῶν νοερῶν Θεῶν μέσ☉ ἐν μέσοις τεταγμέν☉ κατὰ παντοίαν μεσότητα & p. 146. ἀπεκληρώσατο μὲν οἷον οἰκειοτέραν ἕδραν τὸ μέσον ὀρανῦ, ἵνα πανταχόθεν ἴσα διανέμῃ τὰ ἀγαθά &c.

n) Eleganti comparatione Solem cordis vice eſſe ſcribit Chalcidius, ut Proclus quoque hymno in Solem vocat eum ταμιεῖον φάυς, μεσσατίην αἰθέρ☉ ἕδρην, κόσμυ καρδιαῖον. Sed nimium ipſi tribuunt, dum totius Mundi vitalia in uno hoc Sole poſita, & totius Mundi cor eſſe Solem opinantur.

o) Verba Platonis, Timæo : αὐτὴ τε ἐν αὑτῇ στρεφομένη.

p) Θεῖα ἀρχὴ ἀπαύστυ καὶ ἔμφρον☉ βίυ πρὸς τὸν ξύμπαντα χρόνον.

q) Ita legendum, duabus vocibus *intro daret*, non *introdaret*, reſpicit enim ad id quod modo dixerat de anima in ſe converſa atque mundi vitæ præbente auſpicium.

r) Infra p. 196. ſeq. Confer etiam ſi placet quæ jam dixit p 96.

s) Meurſius hoc vocabulum, *tantum*, omiſit. In Pariſ. eſt *tamen*.

t) Ita recte leg. Doblerus pro *quidem*.

u) Ita optime iterum idem præſtantiſſ. Doblerus pro *externis*. Eſt autem triplex animæ origo ex *Eodem, Eſſentia & Dr*[illegible] ut dictum p. 100. Mox Rigaltium ſecutus ſcripſi : *id eſt individua dividuaque ſubſtantia*, cum eſſe[illegible]n *idem indiviuaque* ſubſtantiæ.

x) Ita Rigalt. pro *diverſa ſit*.

y) Supra p. 112. 187.

CII. Denique addit,

Ut ergo ex ejusdem & diverſi natura cum eſſentia mixtis coagmentata indigete motu, & orbiculata circuitione in ſeipſam revertens, cum aliquam vel diſſipabilem ſubſtantiam offenderit, vel individuam, facile recognoſcit, quid ſit ejusdem, individuaque, quid item diverſæ, diſſolubilisque naturæ; cauſasque omnium, quæ proveniunt, videt: & ex iis, quæ accidunt, quæ ſint futura metitur.

ἅτε οὖν ἐκ τῆς ταὐτοῦ καὶ τῆς θατέρου φύσεως, ἔκ τε οὐσίας, τριῶν τούτων συγκραθεῖσα μοιρῶν, καὶ ἀνάλογον μερισθεῖσα καὶ ξυνδεθεῖσα, αὐτή τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὑτὴν, ὅταν οὐσίαν σκεδαστὴν ἔχοντός τινος ἐφάπτηται καὶ ὅταν ἀμέριστον λέγει κινουμένη διὰ πάσης αὑτῆς ὅτῳ τ' ἄν τι ταὐτὸν ᾖ καὶ ὅτου ἂν ἕτερον, πρὸς ὅ,τι τε μάλιστα καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως καὶ ὁπότε συμβαίνει κατὰ τὰ γιγνόμενά τε, πρὸς ἕκαστον ἕκαστα εἶναι καὶ πάσχειν καὶ πρὸς τὰ κατὰ ταὐτὰ ἔχοντα ἀεί.

In his enim clare manifeſtat, nihil eſſe, quod animam lateat, ejusdemque intelligentiam manifeſte revelat, eum dicit:

motum ejus rationabilem, ſine voce, ſine ſono, cum quid ſenſile ſpectat, circulusque diverſi generis ſine errore
195 *fertur, veridico ſenſu, & certa nunciante, cunctæ animæ recta opiniones, & digna credulitate, naſcuntur. Porro cum individuum genus, ſemperque idem, conſpexerit, ea quæ ſunt motu intimo fideliter nunciante, intellectus & ſcientia convaleſcunt.*

λόγος δὲ ὁ κατὰ ταὐτὸν ἀληθὴς γιγνόμενος περί τε θάτερον ὢν καὶ περὶ τὸ ταὐτὸν ἐν τῷ κινουμένῳ ὑφ' αὑτοῦ φερόμενος ἄνευ φθέγγου καὶ ἠχῆς, ὅταν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνηται, καὶ ὁ τοῦ θατέρου κύκλος ὀρθὸς ἰὼν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγείλῃ, δόξαι καὶ πίστεις γίγνονται βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς. Ὅταν δ' αὖ περὶ τὸ λογιστικὸν ᾖ, καὶ ὁ ταὐτοῦ κύκλος εὔτροχος ὢν αὐτὰ μηνύσῃ, νοῦς ἐπιστήμη τε ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖται.

CIII. *Sine voce, ac ſono, motus* ratio eſt, in intimis mentis penetralibus reſidens. Hæc autem differt ab oratione. z) Eſt enim oratio interpres animo conceptæ rationis. Quæ ratio, cum ſe exerit in iis, quæ naſcuntur, & occidunt, vel manu fiunt; & prorſus omnibus, quæ ſentiuntur, & recte tamen movetur idem hic motus intimæ mentis, naſcuntur veræ opiniones; & credulitate dignæ. Nec tamen ſatis certa provenit, & firma, cognitio; ſiquidem inter ſcientiam, & opinionem, ſit ampla diſtantia. Cum autem conſtituerit ſe ſpectatricem rerum immutabilium, quæ ſunt eadem ſemper, intelligibilemque naturam ſuſpexerit, & in iisdem ſpectaculis perſpicacem mentis contemplationem convegetaverit; tunc motus, ſimilis ejus globi motui, qui aplanes vocatur, ſine errore circumactus, veram menti cognitionem a) divini generis creat.

CIV. Nunc venit ad ævi, temporisque, diſcretionem; & docet, quia mundus intel- 196
ligibilis exemplum eſt mundi ſenſilis, utpote principatum obtinens animal inter ceteras intelligibilis b) divinitatis animantes, per omne ævum manet inconcuſſa ſtabilitate. Imago quoque ejus hic ſenſilis, ſimulacro ævi facto, atque inſtituto, jungetur. Imago enim demum ævi tempus eſt, manentis in ſuo ſtatu. Porro tempus minime manens, immo progrediens ſemper, & replicabile. Imago itaque ut intelligibilis mundus per ævum, ſic ſenſilis per omne tempus. Alia quippe exemplorum, c) alia imaginum vita: recteque uno eodemque momento mundus exædificabatur ſenſilis, & dierum noctiumque inſtituebantur vices, elementa ſeriesque temporis, ex quibus menſes, & anni, partes ejus ratione, ac ſupputatione, dividuæ.

CV. *Nosque hæc cum ævo adſignamus,* inquit, *id eſt, ſolitaria natura, non recte partes individua rei fingimus. Dicimus enim, Fuit, Eſt, Erit. Aſt illi eſſe ſolum competit.*

Τὰ χρόνου εἴδη φέροντες λανθάνομεν ἐπὶ τὴν ἀΐδιον οὐσίαν, οὐκ ὀρθῶς. λέγομεν γὰρ δὴ ὡς ἦν, ἔστι τε καὶ ἔσται. Τῇ δὲ τὸ ἔστι μόνον κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον προσήκει.

Propter eos qui addubitant, num tempus, quod dicitur eſſe, nullum ſit, hæc proceſſit adſertio. Dicunt enim, præterita quidem omnia jam eſſe deſiiſſe. d) Si quid porro

z) Λόγος ἐνδιάθετος à προφορικοῦ.

a) Ἐπιστήμην, ſcientiam certam non tantum, δόξαν, opinionem.

b) Doblerus mavult *intelligibiles*. Timæus Locus: ὅτι καὶ τὸ παράδειγμα τῆνο αὐτῶ, περιέχον πάντα τὰ νοατὰ ζῶα ἐν αὐτῷ. Sed *intelligibilis divinitatis* intelligo quæ habent τὴν νοητὴν θεότητα.

c) Exemplum, παράδειγμα, Idea, exemplar, à quo ſunt quæ petuntur, εἰκόνες & imagines.

d) Vocabulum *deſiſſe* ex edit. Pariſ. revocavi.

porro immineat, hoc nondum eſſe: præ- 197 ſentia vero neque plane eſſe, neque omnino non eſſe, propter inſtabile, atque infrænabile, momentorum agmen. Fluere enim, * & tranſire, omnia oſtendit. Ergo præteritam quidem temporis partem ſic dicit eſſe, ut intelligatur fuiſſe, non ut ad præſens exiſtere; ut, cum Homerum eſſe dicimus divinum poëtam. Futurum vero ſic eſſe dicit, ut non jam exiſtat, atque ad præſens habeatur; ut cum dicimus, ad annum proximum, luſtri eſſe e) concluſionem, vel certamen Olympicum. Porro quod ad præſens fiat, ita eſſe, non ut per aliquam diuturnitatem manſurum eſſe videatur, ſed ut tanquam fluat, atque prætereat: ut cum dicimus, Compitalia f) eſſe hodie, ullamve aliam publicam, privatamque, celebritatem: quippe cum ejuſdem diei quædam jam exacta momenta ſint, aliquanta vero adhuc maneant. Eodemque modo menſem nunc eſſe Januarium, vel alium quenquam, vel ſacrum certamen g) agi, cum puerorum certamine exacto adoleſcentes certantur, & poſt eos deinceps perfectæ ætatis juvenes manus conſerunt.

CVI. Quid, quod etiam illa, quæ non ſunt, eſſe dicimus, cum eadem non eſſe 198 volumus oſtendere; ut, cum dicimus, quadrati latus eſſe diſpar lateribus ceteris, vel diametrum lateribus eſſe majorem: ita enim dicentes, probamus minime eſſe æqualem lateribus, proptereaque abſonam. Vel, cum idem Plato ſilvam eſſe dicit in nulla ſubſtantia, h) propterea quod nulla ſilveſtria i) habeant perfectionem: dum enim ſunt adhuc ſilveſtria, informia ſunt, ac ſine ordine, ac ſpecie, ut ſaxa: quorum tamen eſt naturalis poſſibilitas, ut accedente artificio ſimulacrum fiat, vel quid aliud ejuſmodi. Quod vero in ſola poſſibilitate, k) & ſine effectu, videtur eſſe, minime eſt, utpote carens perfectione. Verum hæc diſputatio, quia nihil pertinet ad naturalem tractatum, cum ſit rationalis, l) differetur.

CVII. Genituram vero temporis neceſſario dicit eſſe inſtitutam, ut tam eadem tempora ſub dimenſionem venirent, m) quam dierum, menſiumque, & annorum, dinumerari ſpacia poſſent. Propterea que Solis Lunæq; inluſtrationes & occaſus neceſſarios fuiſſe, ceteraſque erraticas ſtellas *ſuperimpoſitas eſſe gyris circulorum,* n) juſſaſque agere motum ſeptemplicem, diverſis, & diſ- 199
ſimilibus, mæandris; o) in ea regione, quæ ſub Zodiaci orbis circumflexum p) jacet:

Luna quidem, juxta terram in prima circumactione: Solis vero, in ſecunda, diametro à Luna diſtantis. Tunc Luciferi, & Mercurii, conlocat ignes, in eo, inquit, *motu, qui concurrit quidem ſolſtitiali circuitioni, contraria tamen ab eo circumfertur agitatione. Quare fit, ut comprehendant ſe invicem, & à ſe rurſum comprehendantur hæ ſtellæ.*

Σελήνην μὲν εἰς τὸν περὶ γῆν πρῶτον, ἥλιον δὲ εἰς τὸν δεύτερον ὑπὲρ γῆς· ἑωσφόρον δὲ καὶ τὸν ἱερὸν ἑρμοῦ λεγόμενον εἰς τοὺς τάχει μὲν ἰσόδρομον ἡλίῳ κύκλον ἰόντας, τὴν δ' ἐναντίαν εἰληχότας αὐτῷ δύναμιν· ὅθεν καταλαμβάνουσί τε καὶ καταλαμβάνονται κατὰ ταυτὰ ὑπ' ἀλλήλων ἥλιός τε καὶ ὁ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ὁ Ἑωσφόρος.

Cur has ſtellas pari eſſe dicat velocitate, manifeſtat ipſe, cum adſerit, anni vertentis

Mmmm

* Πάντα ῥεῖ ποταμοῦ δίκην, ex noto Heracliti dicto.

e) Ita Rigalt. pro *fore*. Luſtri concluſio eſt quando poſt exactum quinquennium vectigalia & tributa per cenſores perſolvebantur.

f) Compitales ludi feſtaque menſe Januario quotanis olim celebrata Romæ per omnia compita in honorem Larium paucis poſt Saturnalia diebus, conferentibus liba ſingulis domibus & pro familiarum ſoſpitate ſacra facientibus. De quibus Harduinus ad Plin. lib. 3. emendat. 46. p. 396. & lib. 36. c. ult.

g) Sacrum dicitur, ut notat Feſtus, quod inſtituto Pontificum, ſtato die aut certo loco fiebat. Certamini Romanorum ſacro ſimilis quodammodo mos Laconum, triplici choro ſenes, viros & pueros ſolemni pompa producentium, è quibus Senes quidem quantum olim viribus valuiſſent celebrabant, ἄμμες ποτ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι. Viri præſens ſuum jactabant robur: ἄμμες δέ γ' ἐσμέν, αἰ κεν λῇς, αὐγάσδεο. Pueri futuram virtutem pollicebantur: ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεσθα πολλῷ κάῤῥονες.

h) Materia ſecundum Platonem in Timæo & Sophiſta, γιγνόμενον μὲν, ὂν δὲ οὐδέποτε. Et in Politico: τὸ κατὰ ταυτὰ ὡσαύτως ἔχειν ἀεὶ καὶ ταυτὸν εἶναι τοῖς πάντων θειοτάτοις προσήκει μόνοις. Σώματος δὲ φύσις οὐ ταύτης τῆς τάξεως. Confer Euſebium IX. 9. præparat. Cyrillum p. 23. contra Julian. Proclum lib 2 in Timæum p. 77. Seneca Epiſtola 58 *Omnia iſta quæ ſenſibus ſerviunt, quæ nos accendunt & irritant, negat Plato ex iis eſſe quæ vere ſunt.*

i) Ὑλικά, quæ materiæ informis ſunt.

k) Potentiâ ſola, non actu *In ſola* ſcripſi cum Rigalt. pro *ſola*.

l) Ad dialecticam pertinens.

m) Εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου, ἵνα εἴη μέτρον ἐναργές τι πρὸς ἄλληλα. Plato Timæo, conſentiens ſacro ſcriptori Moyſi Geneſ. I. 14. Confer, ſi placet quæ notavi ad Sextum Empiricum 1. contra Phyſ. ſect. 54.

n) Verba Platonis: Σώματα δ' αὐτῶν ἑκάστων ποιήσας ὁ Θεὸς ἔθηκεν εἰς τὰς περιφορὰς ἃς ἡ θατέρου περίοδος ᾔει ἑπτὰ οὔσας, ὄντα ἑπτά.

o) Mæandros vocare mos ſpiras orbitaſque flexuoſas quales ſunt quibus Planetæ in cœlo volvuntur. Vide Caſp. Barthii Adverſaria lib XLI. c. 27.

p) Ita edit. Pariſ. pro *circumflexu*.

tis ſpacio curſus ab omnibus peragi, ſed ita, ut modo tardius, modo incitatius, euntes comprehendant ſubinde Solem, & ſubinde à Sole comprehendantur.

CVIII. Ait tamen, hos ignes contrariam quoque habere vim; quam rem alii aliter accipiunt. Quidam enim contrarietatem hanc naſci putant ex eo, quod Sol quidem, cum naturaliter ab eois ad occidua ſemper feratur, perinde ut omnis mundus movetur, epicyclum tamen ſuum q) peragat anni ſpacio, cujus epicycli contraria eſt converſio mundi converſioni; Lucifer vero, & Mercurius, contrarios ſemper motus exerant
200 mundi circumactioni. Quidam vero putant, contrariam vim eſſe in his ſtellis, propterea quod comprehendant Solis inceſſum Mercurius & Lucifer: & interdum remorantes eos Sol comprehendat, cum ortus, & item occaſus, effulſionesque, & adumbrationes, r) interdum mane, interdum veſperaſcente, s) patiantur; præcedentes modo, modo relicti: ſic enim fere ſemper juxta Solem comitari videntur. Quod iis uſu accidit ex eo, quod una medietas, atque unum punctum, t) eſt tam ſolſtitialis circuli, quam cujuslibet alterius ſtellarum harum.

CIX. Denique Heraclides Ponticus, cum circulum Luciferi deſcriberet, item Solis, & unum punctum, atque unam medietatem, duobus daret circulis, demonſtravit, ut interdum Lucifer ſuperior, interdum inferior, Sole fiat. u) Ait enim, & Solem, & Lunam, & Luciferum, & omnes planetas, ubi eorum quisque ſit, una linea à puncto terræ per punctum ſtellæ exeunte demonſtrari. Erit ergo una linea directa ex terræ medietate Solem demonſtrans: duæ vero aliæ dextra lævaque nihilominus directæ lineæ, à Sole quidem diſtantes quinqua-
201 ginta momentis, à ſe autem invicem, centum: quarum altera linea orienti proxima demonſtrat Luciferum, cum Lucifer plurimum à Sole diſtabit, factus vicinus orientalibus plagis. Propterea que idem Heſperi x) nomen accipiens, quod in eois veſpere, poſtque occaſum Solis, appareat. Altera vero occidenti proxima, cum plurimum diſtabit idem Lucifer à Sole, factus vicinus occiduis: proptereaque Lucifer nominatur. Et enim perſpicuum eſt, heſperum quidem dici tunc, cum in partibus orientis videtur, ſequens Solis occaſum; Luciferum vero, cum ante Solem mergitur: & rurſus, exacta propemodum nocte, oritur ante Solem. (*Vide Figuram XV.*

CX. Sit igitur punctum terræ, cœlique, ubi eſt litera χ; Zodiacus vero circulus, ſuper quem ſunt αβγ, notæ: & ſit αβ ambitus momentorum quinquaginta, item βγ ambitus totidem momentorum, & per χβ lineam punctum ſit Solis in litera κ. Erit ergo Linea χκϐ, quæ demonſtrat Solem, id eſt, literam β: tantum autem moveatur hæc y) eadem linea, quantum Sol movetur prope quotidiana momenta ſingula. Similiter ceteræ lineæ χα & χγ, dividantur z) 202
in quinquaginta momenta. Sit porro χα linea, a) in parte orientis; χγ vero linea, in parte occidentis. Hæc quidem, id eſt χγ linea b) prior occidens, & prior oriens, quam Sol. Illa vero alia χα, poſterius occidens, & poſterius exoriens. Neceſſe eſt igitur, ut hæc quidem, id eſt, χα, & χγ linea demonſtret luciferum, litera α heſperum; c) eo videlicet tempore, quo eadem ſtella longius à Sole diſceſſerit. Illa vero alia linea, id eſt χγ, eandem ſtellam demonſtret eſſe luciferum temporibus matutinis in ſigno literæ γ. Hoc autem fiet apertius, ſi per χκβ lineam circunducatur circulus, qui contingat duas à ſe diſtantes lineas, id eſt χα, & χγ, quod demonſtrant modum diſceſſionis à Sole, Luciferi.

CXI. At vero Plato, quique hujus indaginis diligentius examen habuere, adfirmant, aliquanto quam Solis eſſe elatiorem d) Luciferi globum, qui limitatur notis δε ζη, contingens κα quidem lineam per ε literam, κγ vero per η. (*Vide Figuram XVI.*) Quare, cum Lucifer luſtrans circulum proprium, perveniet ad ε, videbitur in α locatus, à Sole plurimum, utpote momentis quinquaginta omnibus, ſeparatus; & ad ori- 203
entem, ac diem, vergens. Quippe Sol non, niſi ubi eſt β litera, indifferenter videtur. Por-

q) Vide ſupra *figuram IX.* ad p. 167. r) Obſcurationes.

s) *Veſperaſcente die* intelliges ut ſæpe Tacitus, ſive *Veſperaſcente cœlo*, ut Nepos. Quemadmodum autem *veſperaſcente*, ſic *mane* etiam ablativus caſus eſt, unde *clare mane*, vel *ſumme mane* aliquid geſtum dicimus. t) Centrum.

u) Præclare iſta Heraclides Ponticus, Platonis diſcipulus in opere περὶ τῶν ἐν οὐρανῷ, cujus meminit Laertius V. 87.

x) Eundem eſſe Planetam (Venerem) qui Luciferi & qui Heſperi nomine venit, ante Heraclidem primus Græcorum obſervaverat Pythagoras. Vide Menagium ad Laertii VIII. 14.

y) Ita lege cum Doblero pro *hunc*.

z) Idem Doblerus *moveantur* ſcribendum monet pro *dividantur*.

a) Male in Leid. *ξα linea*. Atque ita deinde ſæpius ξ pro χ.

b) χγ exciderat in edit. Leid. quod è Pariſ. revocavi.

c) Etiam α in Leid. male erat omiſſum.

d) Ita omnino legendum pro *clariorem*, atque ita diſerte habet edit. Pariſ.

Porro, cum in η erit Lucifer, videbitur in excelſitate γ conſiſtere, eisdem quinquaginta demum momentis ad Solem, & ad occidua, remotior. Cum vel penes δ vel penes ζ conſiſtet, e) dubium non eſt, proximum Soli factum viſum iri, concurſumque feciſſe unum excelſiorem procul à regione terræ penes δ: alterum citimum, terræque proximum, in ζ. Jam illud obſervatione diligentiore perceptum, f) ſtellam ipſam, in maxima ſeceſſione, ſive orientalis, ſive occidua erit illa ſeceſſio, diebus fere quingentis octogintaquatuor, ad id, in quo pridem fuerat, vel ε, vel η, remeare; ut ſit perſpicuum, totum obire circulum ſuum, qui eſt δεζη, memoratam ſtellam memorato numero dierum, ita ut majorem quidem diſceſſionis ambitum, qui eſt ab eois ad occidua, hoc eſt ηδε, quadringentis quadragintaocto peragret diebus: minorem vero, depreſſioremque, id eſt εζη, g) reliquis centum & triginta ſex. Maximæ ſiquidem diſceſſionis ab occiduis ad eoa prolapſio, hoc
404 dierum numero revocatur, ut frequens veterum virorum h) obſervatio palam fecit.

CXII. Rurſum ſubtexit hæc:

Igitur ſingulis, univerſique apto & decenti ſibi motu locatis, videlicet iis, quæ conſequens erat tempore provenire nexibus vitalibus, ubi conſtricta corpora facta ſunt animalia, imperatumque didicerunt:

Ἐπειδὴ δ' οὖν εἰς τὴν ἑαυτῷ πρέπουσαν ἕκαστον ἀφίκετο φορὰν, τῶν ὅσα ἔδει ξυναπεργάζεσθαι χρόνον, δεσμοῖς τε ἐμψύχοις σώματα δεθέντα ζῶα ἐγεννήθη, τό, τε προσταχθὲν ἔμαθε.

Cœleſtia corpora conſtricta vitalibus nexibus, id eſt, ſtellas animalia facta i) eſſe adſerit, & cognoviſſe quæ à Deo jubebantur, ſcilicet ut planetes quique in globos proprios redacti, non ſolum anima vitaque fruerentur, ſed cum iisdem omnibus etiam mundus & anima uteretur, & rationis particeps eſſet. Quatenus enim carens quid ratione, poterit intelligere quæ jubentur?

CXIII. *Ea quæ diverſæ naturæ motus obliquus per directum ejusdem naturæ motum vertens ſemet, utpote conſtrictus circumferebat, partim majore, partim minore circulo rotabantur; citius quidem dimenſum ſpacium peragentia, quæ minore, tardius vero, quæ majore, utpote ambitu circumacta prolixiore.*

Κατὰ δὴ τὴν θατέρου φορὰν πλαγίαν οὖσαν διὰ τῆς ταὐτοῦ φύσεως ἰοῦσάν τε καὶ κρατουμένην, τὸ μὲν μείζονα αὐτῶν τὸ δὲ ἐλάττω κύκλον ἰόν· θᾶττον μὲν τὰ τὸν ἐλάττω, τὰ δὲ τὸν μείζονα βραδύτερον περιιόντα.

Diverſa natura quæ ſit, ſæpe jam oſtenſum eſt k) in ſuperioribus, quodque l) motus ejus ab occidente ad orientem feratur.
Hæc ergo, cum ſit interior, contineatur 405
neceſſe eſt ab exteriore orbe, qui ἀπλανὴς dicitur: tardaque ipſo m) in progrediendo ab aplanis velociore rapitur ad contrarium motum, & comprehenſa ſequi ſequentem, comprehendere etiam comprehendentem videtur. Planetum vero quidam citius, alii tardius, curſus ſuos peragunt. Merito; circulorum enim minorum compendia, adverſum majorum anfractus comparata, modicis temporum impendiis circulorum ſpacia complent: ut Luna, quæ juxta cubicum numerum n) viginti ſeptem diebus circulum ſuum luſtrat, cum Saturnium ſidus triginta prope annis redeat ad priſtinum exordium.

CXIV. *Quæ de cauſa fiebat*, inquit, *ut ex uniformi, ejusdemque naturæ, converſione, quæ citius circuibant, ab iis, quæ tardius circumferebantur, comprehendentia comprehendi viderentur.*

Τῇ δὲ ταὐτοῦ φορᾷ τὰ τάχιστα περιιόντα ὑπὸ τῶν βραδύτερον ἰόντων ἐφαίνετο καταλαμβάνοντα καταλαμβάνεσθαι.

Uniformis ejusdem naturæ converſio rapit ſtellas, motu nitentes contrario, ad volatum ſuum quotidianis diebus. Illæ autem naturaliter incedunt per ſuos circulos, quorum motus, atque agitatio, diſſentit rapientis ſe motui. Itaque quoniam planetes par-
tim minores, partim majores circulos obe- 406
unt, qui minores circulos obeunt in illa diei noctisque vertigine, conſequuntur eos, qui pigrius progrediuntur, quia per prolixiores orbes feruntur, propterea que comprehendentes, & tranſeuntes, comprehendi ab

 iis,

e) Iterum ξ male erat in. Leid. pro ζ & mox α pro δ.
f) Hæc vera lectio in margine edit. Pariſienſis annotata, pro *perpendendam*;
g) Male in Leid. ξ εη.
h) Mathematicorum, ex Pythagoræ inprimis Schola,
i) *Animal, anima corpore utens* infra p. 228. k) p. 182. 184. &c.
l) Sic edit. Paris. pro *quoque*. m) al. ipſa.
n) XXVII. eſt cubus numeri primi imparis III. cujus quadratus IX, ter enim tria ſunt *novem*, & ter novem dant *ſeptem ac viginti*. Supra p. 181.

iis, quos præterierint, putantur. Comitata enim, verbi gratia, juxta primum momentum arietis Luna cum Sole diebus viginti & novem totũ o) circulum tranſit, octavoq; & vigeſimo momento ſigni ejusdem Solẽ comprehendens, quia tranſit eum, atque progreditur, velut fugere eum, & comprehendi ab eo, videtur. Eadem iſta ratio etiam in cæteris aſtris, quorum diſpar curſus eſt, invenitur.

CXV. Deinde proſequitur:

Omnes quippe circulos eorum uniformis, & inerrabilis, illa converſio vertens in ſpiram, & velut ſinuoſum acanthi p) *volumen.*

Πάντας γὰρ τὰς κύκλας αὐτῶν ςρέφυσα ἑλίκη.

Cum fixo cardine circini, caſu, vel etiam voluntate noſtra, oppreſſo, aut relaxato circino, deſcribuntur circuli tales, ut poſtremitas circunductæ lineæ non ſolum non perveniat ad exordium, ſed deflectens à competen-
207 ti rigore infra, vel ſupra, circunducta linea ſæpius arctiores, laxioresve, circulos faciat, hoc genus circulorum ſpiram ſolemus vocare, vel acanthi volumen. Igitur quia planetas ſic aplanes rapit quotidiana vertigine, ut non patiatur eos in eundem locum, & velut ſedem, ex qua progreſſi fuerant, repræſentari, ſed vel tranſire cogat, vel leniore progreſſione minime occurrere ad deſtinata, recte dixit, errantes ſtellas in ſpiram, & velut ſinuoſum acanthi volumen, rotari, ob inconſtantem, atque inæquabilem, circunvectionem. Ut, ſi ſtella forte Veneris ſit in arietis ſigno, deinde rapiat eam mundi converſio, ut eam longius à pridiana progreſſione protrahat, certe tunc aliqua fiet ab ariete diſceſſio. Quantoque plures converſiones fient, tanto longius ab ariete ad præcedentia ſigna diſcedet, & ad poſtremum ad piſces, atque inde ad aquarium, provehetur. Contra, ſi remiſſior erit rotatio, ab ariete ad taurum verſus recedet, & ad geminos, atque cancrum, iniquis * ſemper gyris, & deflectentibus ab exordiis, atque aberrantibus a convenienti rigore. Quos quidem gyros Græci ἕλικας adpellant; quo- 208
rum incrementa ab imminutionibus, imminutiones porro ab incrementis notantur, ſuntque ſimiles ejus formulæ quæ ſubter adſcripta eſt. q) (*Vide Figuram XVII.*)

CXVI. Deinde ait:

Atque ut rationabilis, & conſulta hæc motuum varietas, & moderatio, viſu quoque notaretur, omniumque octo motuum perſpicua eſſet chorea, ignivit lucem clariſſimam Deus rerum conditor è regione ſecundi à terra globi; quam lucem Solem vocamus.

Ἵνα δὲ εἴη μέτρον ἐναργές τι πρὸς ἄλληλα βραδυτῆτι καὶ τάχει, καὶ τὰ περὶ τὰς ὀκτὼ φορὰς πορεύοιτο, φῶς ὁ Θεὸς ἀνῆψεν ἐν τῇ πρὸς γῆν δευτέρᾳ τῶν περιόδων, ὃ δὴ νῦν κεκλήκαμεν ἥλιον.

Cum propter ceteras ineffabiles utilitates, quas univerſo mundo Sol invehit; cum etiam propterea ignis ejusmodi dicit extitiſſe genituram, ut tanta rerum deſignatio nulla tegeretur obſcuritate.

Ut cum idem rebus colorem daret, cum etiam numeri, quo temporis ſpacia notantur, commoditas, proveniret; atque ut dierum, & noctium, viciſſitudo ſuccederet. Menſis vero deſignavit eſſe genituram, *cum Luna, peragrato circulo ſuo, Solem convenit. Anni quoque, cum Sol ad idem ſignum, ex quo progreſſus erat, revertitur,*

ἵνα ὅτι μάλιστα εἰς ἅπαντα φαίνοι τὸν οὐρανὸν, μετάσχοι τε ἀριθμοῦ τὰ ζῶα ὅσοις ἦν προσῆκον μαθόντα παρὰ τῆς ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς. Νὺξ μὲν οὖν ἡμέρα τε γέγονεν οὕτω, καὶ διὰ ταῦτα ἡ τῆς μιᾶς καὶ φρονιμωτάτης, κυκλήσεως περίοδος. Μεὶς δὲ ἐπειδὰν σελήνη περιελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον ἥλιον ἐπικαταλάβοι. Ἐνιαυτὸς δὲ, ὁπόταν ἥλιος τὸν ἑαυτοῦ περιέλθοι κύκλον.

numero dierum trecentorum ſexaginta quinque, & parte quarta. Quare factum, ut à pru-

o) Poſt XXIX. dies Soli iterum jungitur Luna revolutione Synodica, licet poſt dies XXVII. jam revolutione periodica redit ad primum à quo diſceſſerat gradum arietis.

p) *Acanthum* appellat quod flectitur & circumvolvitur, inſtar acanthi ſativæ, de qua vide ſi placet Io. Bodæum à Stapel ad Theophraſti hiſtoriam plantar. p. 307 ſeq. * Inæqualibus.

q) Verba: *ſuntque ſimiles ejus formulæ, quæ ſubter adſcripta eſt*, in Leid. male omiſſa, ex edit. Pariſ. revocavi. Sed in eadem Pariſ. paullo ante perperam ἠλιακὰς pro ἕλικας. Ut autem luculento aliquo exemplo appareat quales helices à planetis deſcribantur, ſi ſecundum Syſtema Ptolemaicum periodi eorum conſiderentur, en tibi ex ſummi viri Io. Kepleri opere de motibus ſtellæ Martis (quod ex obſervationibus incomparabilis Aſtronomi Tychonis Brahe concinnatum lucem vidit Lentii A. 1609. fol.) helicem ſive ſpiram Martis, cujus maxime inobſervabilem eſſe curſum pridem notavit Plinius II. 17. Hiſt. (*Vide Figuram XVIII.*)

109 prudentiſſimis viris, r) & juxta cœleſtium rerum obſervationem exercitatiſſimis, quarta illa portio, quarto poſt anno in unum collecta, & adcorporata, ſpacium diei, ac noctis, compleret.

CXVII. *Eſt tamen intellectu facile, quod perfectus temporis numerus perfectum annum compleat tunc demum, cum omnium octo circumactionum curſus peracti velut ad originem, atque exordium, circumactionis alterius revertuntur, quam ſemper idem, atque uniformis, motus dimetietur.*

Ἔστι δ' ὅμως οὐδὲν ἧττον κατανοῆσαι δυνατὸν, ὡς ὅγε τέλεος ἀριθμὸς χρόνου τὸν τέλεον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε, ὅταν ἁπασῶν τῶν ὀκτὼ περιόδων τὰ πρὸς ἄλληλα ξυμπερανθέντα τάχη σχῇ κεφαλὴν τῷ τοῦ ταυτοῦ καὶ ὁμοίως ἰόντος ἀναμετρηθέντα κύκλῳ.

Perfectum temporis numerum, qui perfectum compleat annum, adpellat eum, quo tam ſeptem planetes, quam ceteræ ſtellæ, quæ dicuntur ratæ, repræſentatæ originalibus ſedibus, quæ fuit initio rerum, principioque mundi, eandem s) conſtitutionis efficiunt deſignationem; ita ut & prolixitas prolixitati, & intervallorum priſtinorũ latitudini latitudo, & profunditati profunditas quadret. Hoc autem tempus continet annorum innumerabilem ſeriem, t) quippe cum ſtellarum errantium circuitus impares ſint; neceſſarioque diverſis temporibus curſus ſuos compleant; præterea latius aliæ
110 à medietate mundi evagentur, anguſtius vero aliæ ad auſtri ſeptentrionisve convexa, celſiores aliæ à terrâ ſint, aliæ non adeo longo altitudinis intervallo diſtent à regione terræ, diverſos quoque inter ſe motus agant, ut citæ tardioribus, ultra progredientes retrorſum recedentibus, humilibus excelſæ, dexteræ ſiniſtris, ſiniſteriores dexterioribus occurrant in unum. Nihilque omnino ſit, quod in deſignatione differat à ceterorum aſtrorum habitu, u) ſpecie, figuris. Atque ut omnes omnibus, æquis diametris diſtent, x) unumque nutum, atque unam efficiant ſtellarum omnium conformationem, cum ſit neceſſe, ſi unus aliquis ex ignibus repræſentatus fuerit in antiquæ conſtellationis ſtatum juxta rationem forte altitudinis, latitudini tamen non ſit repræſentatus antiquæ; vel ſi perfecte per omnia momenta unus revocatus ad antiquum ſtatum fuerit, ceterorum tamen, quorum eſt diverſa conditio, perfecta repræſentatio minime pervenerit, neceſſe ſit etiam ejus ſtellæ, quæ in repræſentatione perfecta invenietur, rurſum fieri aliam mutationem, quoad opportunitas illa proveniat, quæ unam faciem, atque eandem, repræſentet, 111
quæ fuit ab initio mundi. Quem quidem motum, & quam deſignationem, non eſt putandum; labem diſſolutionemque adferre mundo, quin potius recreationem, & quaſi novellam viriditatem, poſitam in auſpicio motus novi: y) haud ſciam, an in quibusdam regionibus terræ proventura ſit ulla ex innovatione jactura. Hactenus de mundi ſenſibilis conſtitutione tractavit.

CXVIII. Mundi totius perfectionem, z) ab opifice abſolutam Deo, præteriti operis textu ſecrevimus, a) Platonicis dogmatibus, quoad mediocritas ingenii paſſa eſt, inhærentes, juxta naturæ contemplationem generationis, artificioſasque rationes. Deinde ante omnes res primam pertractat cœleſtium orbium, b) qui ſunt infixi tergo ratæ atque inerrabilis c) converſionis, generationem, eorum etiam, quæ mundus complectitur,

quo ſit plena, perfectaque, univerſa res, animalque ſenſilis mundi proxi-

ἵνα τέ δ' ὡς ὁμοιότατον ᾖ τῷ τελεωτάτῳ καὶ νοητῷ πρὸς τὴν τῆς

r) a omiſſum in Leid. Prudentiſſimi illi viri ſunt Ægyptii, à quibus id mutuatus Julius Cæſar, edoctus à Soſigene Aſtrologo auctor Romanis fuit anni qui ab ipſo appellatur Iulianus. Vide quæ viri docti ad Svetonium in Cæſare c. 40.

s) Vocabulum *eandem* ex edit. Pariſ. revocavi.

t) Confer Jac. Thomaſii τοῦ μακαρίτου diſſertationem de anno magno; quæ in ejus Exercitationibus de Stoica Mundi exuſtione occurit, atque varias veterum ac recentium de magno anno Platonico ſententias perſequitur. Cæterum accurate definire quanta ſit periodus revolutionis ſtellarum fixarum, & quot millibus annorum illa abſolvatur, (24. alii, alii 40.) vix humani eſſe ingenii agnovit Tycho Brahe.

u) Al. *abitu*, minus bene.

x) Hoc eſt ut eodem plane ſitu locatæ & invicem diſtantes conſpiciantur ſtellæ, quo fuerunt ſub initium magni illius Platonici anni.

y) Hæc ex ſententia Platonis, Mundi durationem æternam, nec uno anno magno abſolvendam ſtatuentis.

z) Hoc loco incipit pars ſecunda Timæi, caput Chalcidii ſeptimum de quatuor generibus animalium, hoc eſt cœleſtium, præpetum, nantium, terrenorum. Per cœleſtia autem animalia ſtellas à Chalcidio ex Platonis mente intelligi, uti per præpeta aves, jam notavi ad p. 76. Confer Platonem Epinomide p. 701.

a) Hoc eſt per partem primam hactenus tractavimus.

b) Ita legendum pro *omnium*. In vet. edit. erat *oim*.

c) Ἀπλανοῦς.

CXXI. Quod vero conſequens videretur mortalium quoque, & obnoxiorum paſſionibus, animalium demonſtrari genituram, hæc ſunt porro terrena: jure meritoque prius, quæ de terra ipſa dicenda exiſtimabat, exponit. Dicit autem, quod *hanc quoque Deus conſtrictam limitibus per omnia vadentis, & cuncta continentis, poli, conſtituerit noctis dieique cuſtodem.* s) Sed *polum* nuncupat axem eum, qui omne mundi corpus pervadit. *Conſtrictam* vero dupliciter intelligendum, vel juxta Pythagoram t) vertentem ſe circum axem, placet quippe Pythagoreis ignem, utpote materiarum omnium principem, medietatem mundi obtinere, quem *Jovis cuſtodem* u) appellant: per hunc porro moveri circumactas in gyrum, tanquam ſtellas, terram, & ἀντίχθονα x) quare vel ſic intelligendum, vel aliquanto veriſimilius, medietati mundi adhærentem quieſcere terram, proptereaque & à Platone, y) & à multis aliis, Veſtam cognomi-

215 nari. Denique in Phædro z) idem ait: *Manet enim Veſta in divino domicilio ſola.*

CXXII. *Cuſtodem* vero, *& opificem diei & noctis* propterea dicit eſſe, quia per eandem, id eſt, terram vectus Sol partes ejus ſubjectas ſibimet illuſtrans diem facit. Cum vero objecerit ſe ex aliqua parte Solis anfractibus terra ipſa, obumbratur: itaque ex umbris craſſa noctis caligo ſuccedit. a) Simul quia immobilis terra eſt, ſignificanter eam *cuſtodem noctis & diei* cognominavit. Neque enim pereunte die nox naſcitur, vel noctis amiſſione dies oritur, ſed utrâque ſalva ſuccedit alterâ. Quia vero hoc fit per eam, indefeſſe ipſa manente ſemper in ſua ſede; ſpectatrix eſt, opinor, eorum, quæ velut ante conſpectum ſuum geruntur, meritoque cuſtos. Antiquiſſimam vero deorum b) dici opinor; vel, quia locus eſt animalium capax, regio porró, & locus, præcogitetur iis, quæ in loco ſunt, neceſſe eſt: vel quia puncti c) rationem obtinet. Hoc porro antiquius eſſe omni magnitudine, atque omnibus quantitatibus, naturali quadam mentis conceptione prænoſcitur, velut ait Heſiodus, d) 216

Prima hæc eſt caligo, dehinc poſt terra creata eſt
Spirantum ſedes firmiſſima pectore vaſto.

Poſt Chaos enim, quam Græci ὕλην, nos ſilvam e) vocamus, ſubſtitiſſe terram docet in medietate mundani ambitus, ut fundamentum, fixam, & immobilem. Nobis autem natura tributum eſt, id quod ſtat, iis, quæ moventur, mente præire. f) Omnis quippe motus poſt ſtationem ſumit exordium.

CXXIII. Stellarum vero errantium opera, quæ propter modulatam & conſonam celebrantur agitationem, quam iidem appellant χορείαν, g) in progreſſibus, & anfractibus, earundem ſtellarum perſpicue viden-

s) Verba Platonis: γῆν δὲ τροφὸν μὲν ἡμετέραν, εἱλλομένην δὲ περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον, φύλακα καὶ δημιουργὸν νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἐμηχανήσατο.

t) Ex Pythagoræ ſententia terram ait non quieſcere ſed circa axem mundi verti, ut circa Solem ferri terram ſenſit Copernicus. Huic Pythagoricæ de terra ſententiæ aſſenſum eſſe etiam ætate jam provectum Platonem teſtatur Plutarchus in Numa p. 67.

u) Διὸς φυλακήν. Vide Ariſtotelem II. 13. de Cœlo & Simplicium eum in locum p. 124. (ubi laudat Ariſtotelem ἐν τοῖς Πυθαγορείοις) Stobæum eclog. Phyſ. p. 51.

x) Ἀντίχθων Pythagoreorum non eſt Luna, á qua diſerte apud Simplicium & alios diſtinguitur, ſed hemiſphærium alterum terræ, averſum á nobis, antipodum ſedes. Vide Iſaacum Voſſium ad Melam, p. 2.

y) Habuit Plato à Timæo Locro, cujus hæc ſunt verba in libro de anima Mundi: Γῆ δ' ἐν μέσῳ ἱδρυμένα, ἑστία θεῶν. Locus Platonis lib. XII. de legibus p. 691. γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν. vertit Cicero II. 18. de Legibus: *Terra igitur ut focus domiciliorum, ſacra Deorum omnium eſt.* Adde Proclum VI. 21. Theol. Platon. Notum & illud Naſonis VI. faſtor. 298. *Stat vi terra ſua vi, ſtando Veſta vocatur.* Suidas: γῆς ἄγαλμα γυναῖκα πλάττουσι τὴν ἑστίαν εἰσὶ τὴν Γῆν τύμπανον βαστάζουσαν. Confer Ezechiel Spanhemium de Veſta & prytanibus Græcor. p. 687. ſeq. T. V. theſauri Antiqv. Græv. Quando autem infra p. 269. Chalcidius Veſtam interpretatur *animam corporis univerſi*, propius accedere poſſit videri ad Pythagoræ ſententiam & Philolai, cui medius Sol, & πῦρ ἑστία τοῦ παντός, καὶ Διὸς οἶκος καὶ μήτηρ θεῶν. Sed terram quoque habere intra ſe ignem jam monuit Servius ad 2. Æneid. 296.

z) p. 269. μένει γὰρ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη.

a) Hoc loco ponenda στιγμή, quia hactenus oſtendit quomodo δημιουργὸς & opifex, deinceps docebit quomodo φύλαξ ſive cuſtos diei noctisque ſit terra.

b) An *corporum* legendum? Certe hoc ſuadent verba Platonis: πρώτην καὶ πρεσβυτάτην σωμάτων ὅσα ἐντὸς οὐρανοῦ γέγονε. c) Centri.

d) Decantatiſſimi verſus, in Theogonia, 116.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ', εὐρύστερνος ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων - -

Vide Petitum lib. 1. Miſcell. obſervationum capite 18.

e) Materiam.

f) i. e. priorem cogitari quietem motu. Mox voculam *quippe*, revocavi ex edit. Pariſ.

g) Platonis verba: χορείας δὲ τούτων αὐτῶν καὶ παραβολὰς ἀλλήλων, καὶ περὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς

dentur, ut cum apparent nimio quodam incitaroque motu progreſſæ longius, vel cum diu ſtare in uno atque eodem loco, & item cum retrorſum ferri putantur: tum in cœtibus quoque, & effulſionibus, & abſconſionibus, vel in eois, vel in occiduis, converſionibus quoque, & æquinoctiis, omnibusque transfigurationibus: hoc amplius, in defectionibus, & reparatis illuſtrationibus, de quæ cæteris hujusmodi ſi quis dedita ope-
317 ra diſputet, hunc fruſtra dicit terere ſupervacuum laborem: proptereaque excuſat, ratus tractatum iſtum ad aſtronomiam potius, quam phyſiologiam, pertinere. *Parabolas* h) enim quasdam appellat, quæ comitatus, ſunt ſiderum, ut juxta Solem individui ſemper Mercurius & Lucifer. *Reciprocos circuitus*, i) quos Aſtrologi regradationes vocant: *progreſſus* item, k) ad præcedentia profectionem: etiam *conjugationem*. l) Duplex vero eſt conjugatio. Altera per cathetum, altera per diametrum. Atque ea, quæ per catherum fit, m) ſignificat cujusmodi ſtellæ qualibus coeant, quæve ſit earum cœtus ſignificatio. Per diametrum vero, n) contradiſtantium à ſe ſtellarum poſitionem vult intelligi, cum ex medietate ſtellæ ad alterius contrapoſitæ ſtellæ medietatem directa linea connectit, & continuat, utramque.

CXXIV. Quos vero defectus o) Mathematici vocant, Plato *obſtacula* p) appellat
proprie magis, & aliquanto ſignificantius: 318
non quo ſibi invicem obſiſtant, ſed quo nobis contra ſpectantibus inferioris objectu viſus arcetur ſtellæ ſuperioris: proptereaque deficere, ac laborare, propter objectum inferioris ſuperior exiſtimatur. Item inquit, * *quæ longo intervallo rurſus apparent, metus & quadam portenta ſignificant, vel mox futura, vel ſerius. Significationem vero pertinere ad eos, qui de iis rebus ratiocinari poſſunt*, putat. Ex quo intelligi datur, non ſtellas facere, q) quæ proveniunt, ſed futura prænunciare. Quam rationem ſecutus vates etiam Homerus, r) ortum caniculæ, canem Orionis appellat. Cum hanc eandem ſtellam ἄστρον κυνὸς s) quidam, Ægyptii vero Σῶθιν t) vocent. Cujus completur annus, qui

πρὸς ἑαυτὰς ἐπανακυκλήσεις καὶ προσχωρήσεις, (leg. προχωρήσεις) ἔν τε ταῖς συνάψεσιν ὁποῖοι τῶν Θεῶν κατ' ἀλλήλους γιγνόμενοι, καὶ ὅσοι κατάντικρυ μεθ' οὕς τινάς τε ἐπίπροσθεν ἀλλήλοις ἡμῖν τε κατὰ χρόνους οὕς τινας ἕκαστοι κατακαλύπτονται, καὶ πάλιν ἀναφαινόμενοι φόβους καὶ σημεῖα τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων τοῖς δυναμένοις λογίζεσθαι πέμπουσιν, τὸ λέγειν ἄνευ διόψεως τούτων αὖ τῶν μιμημάτων (Doblerus legit μαθημάτων) μάταιος ἂν εἴη.

h) παραβολάς. i) ἐπανακυκλήσεις. k) προχωρήσεις. l) συνάψεις.

m) κατ' ἀλλήλους Platoni: hæc eſt quæ propie conjunctio appellatur.

n) Κατ' ἀντικρυ: hanc oppoſitionem appellant Aſtrologorum filii.

o) ἐκλείψεις. p) ἐπίπροσθεν ἀλλήλοις. * Græce habes in nota g.

q) Non una Aſtrologorum hac in re fuit ſententia. Nam alii ſidera exiſtimant eſſe cauſas ipſas rerum quæ efficiuntur & ὅπλα εἱμαρμένης ut ab Hermete Triſmegiſto voluit illa nuncupata eſſe, *diverſos hominum variantia caſus*. Atque hi iterum in duas diverſas opiniones abeunt. Alii enim dicunt omnia ab aſtris determinari certo, ita ut repugnari iis non poſſit, quemadmodum ſtatuit Philoſophus quem oppugnat S. Gregorius Nyſſenus Epiſtola de fato T. 2. Opp. p. 64. ſeq. Alii putant ab aſtris tantum moveri nos quodammodo & inclinari, cogi vero neutiquam, quemadmodum Claudio Ptolemæo judice δύναται ὁ ἐπιστήμων πολλὰς ἀποτρέψασθαι ἐνεργείας τῶν ἀστέρων. Alii viciſſim non effici iſta ab aſtris, quæ fieri videmus, ſed tantum ſignificari docent, cum quibus facit noſter Chalcidius. Sed & horum duplicem opinionem reperio. Fuerunt enim qui ſidera putarunt *conſcia fati* quod prænunciant, ut Manilio perſvaſum. Alii prænunciari hæc ab ipſis omnium illorum quæ ſignificant ignaris. Ita Plotinus *in libro qui inſcribitur*: Si faciunt aſtra, (eſt is Enneadis 2. liber 3.) *pronunciat nihil vi vel poteſtate eorum hominibus evenire, ſed ea quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit, ita per horum ſeptem tranſitum, ſtationem receſſumve monſtrari, ut aves ſeu prætervolando, ſeu ſtando, futura pennis vel voce ſignificant neſcientes.* Macrob. lib. 1. in ſomnium Scip. cap. 20. Adde Lipſium II. 14. phyſiologiæ Stoicæ & Voſſium de Idololatria lib. 2. c. 48. Ambiguus hæret Seneca Epiſt. 88. *Effectus rerum omnium aut movent aut notant.* Si de tempeſtatibus ſermo, non notant tantum, ſed etiam movent; ſi de aliis rebus, nec movent certo, nec clare notant.

r) Locus eſt Iliad. χ 29. ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι.

s) In editis erat ἀστρόκυνεν, pro quo Henricus Lindebrogius ad Cenſorin. p. 135. ἀστρόκυνα. Aliis κυνάστρον, κυνὸς ἀστὴρ, κύων ἀστρῷος, vel ἀστροκύων denique. Vide Philippi Cæſii Cœlum Aſtronomicum p. 259. ſeq.

t) Edit. Pariſ. Σολεχὼν Leid. Σολεχὴν. Sed Σῶθιν eſſe legendum, facile perſuadent hæc teſtimonia: Horapollo c. 3. Hieroglyph. ὅστις δὲ παρ' αὐτοῖς (Αἰγυπτίοις) θεὸν ἀστὴρ Αἰγυπτιστὶ καλούμενος Σῶθις, Ἑλληνιστὶ δὲ ἀστροκύων. Porphyrius de antro Nymphar. p. 265. Πρὸς γὰρ τῷ καρκίνῳ ἡ Σῶθις ἣν κυνὸς ἀστέρα Ἕλληνές φασιν. Plutarchus de ſollertia animalium p. 974. τὸ ἄστρον ὃ Σῶθιν αὐτοὶ, κύνα δὲ καὶ Σείριον ἡμεῖς καλοῦμεν. Damaſcius apud Photium

qui *κυνικὸς* vocatur, annis mille quadringentis ſexaginta. u) Dicit autem Homerus de hoc ſidere hactenus: x)

* *Iſte quidem clarus, ſed triſtia fata minatur.*

Tunc, opinor, cum fuerit intervallo temporis viſus, videtur porro interpoſito quadriennio, ſed non in iiſdem locis. Quater porro trecentis ſexagintaquinque annis ſive 365. quadrienniis y) completur Cynicus annus.

CXXV. Ægyptiorum quoque prophetæ z) ſtellam quandam aliquot annis non viſam verentur, quam vocant Ahc. a) Porro ſidus exoriens, b) morbos populorum, multorumque optimatum mortes, denunciat. Homerus denique, quidem fuerit
419 Ægyptius, ſiquidem Thebanus c) fertur, quæ civitas eſt apud Ægyptum nobiliſſima, idipſum latenter exequitur in Iliadis exordio, cum dicit; propter iram Achillis, cujus Pater Peleus, mater vero maritima fuerit dea, d) morbum atque interitum non modo clarorum virorum, ſed aliorum quoque animalium, & pecorum bello neceſſariorum, extitiſſe: quo quidem ſumpto exordio cætera poëtica licentia finxit. Eſt quoque alia ſanctior, e) & venerabilior, hiſtoria; quæ perhibet, ortu ſtellæ cujuſdam, non morbos mortesque denunciatas, ſed deſcenſum Dei venerabilis ad humanæ conſervationis, rerumque mortalium, gratiam, Quam ſtellam cum nocturno itinere ſuſpexiſſent Chaldæorum f) profecto ſapientes viri, & conſideratione rerum cœleſtium ſatis exercitati, quæſiſſe dicuntur recentem ortum Dei: repertaque illa

Oooo maje-

tium Cod. 242. p. 554. Ὅτι τὴν Σῶθιν Αἰγύπτιοι τὴν Ἶσιν εἶναι θεολογοῦσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς τὸν Σείριον ἀνάγουσι τοῦτο τὸ ἄστρον. Καὶ ὡς κύνα τὸν Σείριον, ἀπαδὸν τοῦ Ὠρίωνος ὄντα κυνηγετοῦντος οὕτω ζωγραφοῦσι. Confer. Jo. Marshami Canonem Chron. p. 8. & Athanaſii Kircheri Oedipum T. 2. part. 2 p. 249. ſeq.

u) Ut ex Geminο, Cenſorino, Syncello (p. 312.) aliisque notarunt Scaliger lib. 3. de emendat. temporum & Petavius V. 3. ſeq adeo Uranolog. Ægyptiorum anni ſinguli erant dierum 365. nulla ratione habita ſex quæ ſuperſunt horarum, neque poſt quadriennia ſingula (ut fit in Julianis annis) diei intercalaris. Anni vero primi initium cœptum à tempore quo Sol cum fulgidiſſima Canis majoris ſtella ortus fuit, Niluſque cœpit exundare ſub æſtivum ſolſtitium. At poſt exactos 365. annos, intermiſſa ſcilicet interim 365. ſex horiorum, ſive quod idem eſt 91. dierum intercalatione, Sol cum cane majore oriri deprehenſus eſt tempore æquinoctii verni: poſt 730. ſive alios annos 365. circa hybernum ſolſtitium: poſt 1095. ſive alios iterum 365. tempore æquinoctii autumnalis. Denique poſt annos 1460, ſive 365. quartum computatos demum Sol iterum ortus eſt cum cane eodem ſolſtitii æſtivi tempore, atque ita integra magni anni Cynici periodus abſoluta. Rationem vero quare Ægyptii annum ab ortu caniculæ inceperint, tradit Theophilus Aſtrologus MS. laudatus à Gaulmino ad Euſtathium de Iſmeniæ & Iſmenes amoribus p. 22. τὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀρχὴν οἱ παλαιότατοι τῶν Αἰγυπτίων καὶ σοφώτατοι ἀστροσκόποι ἐκ τῆς τοῦ κυνὸς ἐπιτολῆς ὥρισαν εἶναι, ἐπειδὴ παρ' ἐκείνοις ἡ τοῦ Νείλου ἀνάβασις κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν πελαγίζει τὴν Αἴγυπτον, διὰ ταύτην ταύτῃ τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐχρήσαντο.

x) Λαμπρότατος μὲν ὅγ' ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται. Iliad. χ' 30.

y) Ita legendum pro *quater 365. quadrienniis*, ut ex iis quæ de Cynico Ægyptiorum anno jam dicta ſunt, perſpicue apparet.

z) Ægyptiorum Prophetæ iidem ſapientiæ conſulti & ſacerdotes. Vide Porphyrium de abſtinentia ab animatis lib. 4. p. 371. edit. Lugd. Clementem Alex. VI. Strom. p 634 & Valeſium ad Euſebii Hiſt. Eccleſ. IV. 8. p. 63. ſeq.

a) Hieronymus ad Eſaiæ XIX. 7. notat *Achi Ægyptiis* ſignificare *omne quod in palude virens naſcitur*. Igitur recens nata ſtella fortaſſe illo nomine ab illis appellata. Pro *Ahc* quod habet editio Chalcidii Pariſienſis & Leidenſis, & quod adeo retinui, Rigaltius in ſuo Codice notavit *ihc*. In Gaffarelli curioſitatibus inauditis p. 206. ſed typographi ni fallor, errore, *ahs*. De Vocabulo Ægyptio ἄχει plura Humfredus Hody in opere erudito, de Bibliorum textibus originalibus p. 118.

b) Cometa, vel alia ſtella prius haud viſa. Nam ex longe plurium opinione

Sævi bella canunt ignes, ſubitosque tumultus
Et clandeſtinis ſurgentia fraudibus arma.

Sed non inficiandis argumentis illam perſuaſionem vanam ac ſuperſtioſam eſſe docuit, ne alios jam memorem elegantiſſimos Grævius Oratione IV.

c) Sic præter multos alios Allatio c. 4. de patria Homeri & Lælio Biſciolæ V. 6. Horar. ſubceſivar. laudatos Conſtantius Ermoniacus in MS. Codice Græcobarbaro de Patria & ſcriptis Homeri, qui exſtat in Bibl. Coisliniana p. 429.

d) Thetis Iliad. α. 317. ſeq. 413. Initium ipſum Iliadis omnibus notiſſimum adſcribere ſuperſedeo; Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος &c.

e) Hoc loco ſatis perſpicue Chriſtianum ſe prodit Chalcidius. De eadem ſtella alius Chriſtianus ſcriptor ineditus in Dialogo Hermippo de Aſtrologia, diſtributo in duos libros lib. 1. cap. 8. Καὶ μὴν ὁ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου γενέσεως ἀστὴρ τοῖς Μάγοις ἡγούμενος (καὶ μὴ μεμφέσθω τις τοιούτοις παραδείγμασι χρωμένοις, ἀλλ' εἴ τις συνετὸς, φιλοπευνάτω τοῖς λεγομένοις, βέβηλοι δὲ θύρας ἐπίθεσθε) ἐκεῖνος τοίνυν οὐχ ὅτι γε ἐφάνη καὶ τοὺς Μάγους συνεφειλκύσατο, τὴν γένεσιν ἀπετέλεσεν, ἀλλὰ τοὐναντίον πλημμέλην ἐσήμανεν, οἷον εἴ τις κῆρυξ καὶ προαγγελεὺς τοῦ τοσοῦδε καλοῦ γεγονώς.

f) Cum ſacer ſcriptor Matthæus II. 1. tantum teſtetur ſapientes illos viros veniſſe *ab oriente*, ἀπὸ ἀνατολῶν,

Perſas

majeſtate puerili veneratos eſſe, & vota, Deo tanto convenientia, nuncupaſſe, quæ tibi g) multo melius ſunt comperta, quam cæteris.

CXXVI. At vero naturæ dæmonum præſtare rationem, majus eſſe opus dicit, quam ferre valeat hominis ingenium; b) non
220 quod diſputatio hæc à philoſophis aliena ſit, quibus enim aliis magis competat? ſed quod inquiſitio rei iſtius primariæ ſupervectæque contemplationis ſit, quæ appellatur epoptica, i) altior aliquanto quam Phyſica. Proptereaque nobis, qui de rerum natura nunc diſputamus, nequaquam conveniens eſſe videtur. Idem k) tamen breviter, & ſtrictim, de iis poteſtatibus, quæ dii putantur, locutus; propterea, credo, ne mundi conſtitutio imperfecta relinqueretur ex quotacunque parte, ſi ſileret de hujusmodi rebus: credule magis, l) quam perſuadenter, & probabiliter, oſtendit oportere credulitatem omnes doctrinas præcedere, maxime cum non quorumlibet, ſed magnorum, & prope divinorum, virorum ſit adſertio. Denique non fruſtra de Pythagora dictum, *Ipſum dicere*, m) proptereaque ultra quæri non oportere. *Ergo*, inquit, *neque probationes ſemper adhibendæ, nec perſuadens adſertio iis, quæ dicuntur à priſcis, divina quadam ſapientia præditis.* n) Simul exponit ea, quæ Orpheus, & Linus, & Muſæus, de divinis poteſtatibus vaticinati ſunt; non quo delectaretur, aut crederet; o) ſed quod tanta eſſet auctoritas vaticinantium, ut iis adſeverantibus parcius credi non o- 221
porteret.

CXXVII. At vero in eo libro, qui *Philoſophus* p) inſcribitur, ſumma diligentia, præcipuaque cura, omnes exequitur hujusmodi quæſtiones; priſcorum hominum genus omnia, quæ ad uſum q) hominum vitæque

Perſas fuiſſe putant plerique, ſecuti Juvencum, Prudentium & Chryſoſtomum quibus & ipſum *Magorum* nomen ſuffragatur. Alii cum Juſtino Martyre & Epiphanio volunt veniſſe ex *Arabia*. Magos *Æthiopia* appellat S. Eleutherius Tornacenſis, T. VIII. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 1131. Jeremias Felbingerus pugnat pro *Sinenſibus*. Cæterum *Chaldæos* vocat etiam Hieronymus in Danielis II. 2. *Conſuetudo & ſermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint Philoſophi Chaldæorum, & ad artis hujus ſcientiam Reges quoque & Principes ejuſdem gentis omnia faciunt, unde & in Nativitate Domini Salvatoris ipſi primi ortum ejus intellexerunt.*

g) Oſium Epiſcopum alloquitor, ut p. 73. 226. &c.

h) Verba Platonis: περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς.

i) Ita lego cum Rigaltio pro ἐποπτεία. Porro notum eſt tres fuiſſe gradus obeundos iis qui ad Myſteria volebant admitti, primus erat κάθαρσις ſive purgatio & defæcatio animi & corporis, ſecundus μύησις ſive initiatio, tertius tandem isque ſummus ἐποπτεία & ad ipſius ſacrarii adyta ac penetralia deductio. Vide Bullialdum ad Theonem Smyrnæum p. 220. ſeq. Similiter hoc loco itaque ut καθάρσεως locum ſuſtinent diſciplinæ humaniores & Mathematicæ, ita μυήσεω Phyſica, ἐποπτείαν præbet Theologia, cujus tractatum clariorem & *ultra natura contemplationem* vocat p. 212. & p. 359. diſputationi naturali ſive Phyſicæ opponit epopticam, *quæ ex ſinceriſſimo rerum ſcientiæ fonte manat.*

k) Ita legendum ex edit. Pariſ. pro *item*.

l) Magis ut poſtulet dicenti ſibi credi, quam ut ſolidis dicta ſua ſtabiliat rationibus.

m) Αὐτὸς ἔφα. Hierocles p. 225 addit tantum honoris auctoritati Pythagoræ à ſuis diſcipulis habitum, ut non modo contenti eſſent ad fidem faciendam ſolemni illo, *ipſe dixit*, ſed etiam jurare per eum non dubitaverint. Μὴ μόνον τὸ αὐτὸς ἔφα μὲν περὶ αὐτοῦ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν τὸν αὐτόν. Ναὶ μὰ τὸν ἀμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν. Fallitur Laërtius qui illud αὐτὸς ἔφα à Pythagora non Samio ſed neſcio quo Zacynthio repetit. Idem de Pythagora Philoſopho paſſim commemorant veteres, ut Cicero 2. Tuſc. 1. & de natura Deor. Clemens 2. Strom. Origenes 1. contra Celſum, Theodoritus ſerm. 1. therapeut. Hermias irriſione Græcor. Suidas, Euſtathius ad Iliad. α. p. 28 Apoſtolius Centur. 4. proverb. 96. ut alios jam omittam.

n) Verba Platonis: πειστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ που τούς γε αὑτῶν προγόνους εἰδόσιν· ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ τε εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν, ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φάσκουσιν ἀπαγγέλλειν, ἑπομένους τῷ νόμῳ πιστευτέον. Deinde ex Orphei, Lini & Muſæi Theogoniis repetit quæ ſcribit: Γῆς τε καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγενέσθην· ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε καὶ Κρόνος καὶ Ῥέα καὶ ὅσοι μετὰ τούτων· ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας Ζεὺς, Ἥρα τε καὶ πάντες ὅσους ἴσμεν πάντας ἀδελφοὺς λεγομένους αὐτῶν, ἔτι τε τούτων ἄλλους ἐκγόνους. Orphei veſtigiis inſiſtere Platonem ac deinde Heſiodi notavit Proclus lib. V. in Timæum hæc verba interpretans p. 291.

o) Puto legendum: *non quod delectaretur ut crederet*, veluti pronus ad credulitatem, fidemque temere ac ſine examine habendam.

p) Platonis Epinomis alio titulo etiam Φιλόσοφος inſcribitur, ut notavi lib. 3. Bibl. Græcæ cap. 1. n. 35. In illo leguntur ad quæ Chalcidius hoc loco reſpicit.

q) Ita Rigalt. pro *adverſum*.

tæquæ agendæ r) facultatem divino conſilio providentiaque demanant, auxiliantibus atque operantibus tam potentiis, quam rationibus, hæc ipſa quæ auxiliantur, deos exiſtimaſſe, s) propterea quod rudibus animis nondum inſediſſet veri Dei ſcitatio. Erant enim paſtores, & ſylvicædi, cæterique hujusmodi, ſine ſtudiis humanitatis, quos cladi publicæ ſuperſtites fecerat opportuna habitatio ex tempeſtatum, atque illuvioois, incommodo. Quæ poëtæ poſtea blandientes humanis paſſionibus, propter cupiditatem lucri, verſibus ſuis firmata, membratimque effigiata, amplis & reconditis nominibus exornavere, usqueadeo, ut etiam vitioſas hominum illecebras, t) turpiſſimosque actus, Deos cognominarent, obooxios paſſiooi. Itaque factum, ut pro gratia, quæ ab hominibus debetur divinæ providentiæ, origo & ortus, ſacrilegio panderetur. 212 Cujus erroris opinio crevit inconſultorum hominum vaoitate.

CXXVIII. Hæc ad præſens Plato quidem de dæmonum genere diſſeruit. Nos tamen u) oportet, etſi non usquequaque veram, eorum breviter rationem x) explicare, quæ eſt hujusmodi. Quinque regiones, vel locos, idem Plato eſſe dicit in mundo, capaces animalium, habentes aliquantam inter ſe differentiam poſitionum, ob differentiam corporum, quæ inhabitent eosdem locos. Summum enim eſſe locum ait ignis ſereni, huic proximum æthereum, cujus corpus eſſe ignem æque, ſed aliquanto craſſiorem, quam eſt altior ille cœleſtis; dehinc aëris: poſt humectæ ſubſtantiæ, quam Græci *ὑγρὰν οὐσίαν* * appellant, quæ humecta ſubſtantia aëre eſt craſſior, ut ſit aër iſte, quem homines ſpirant: imus vero, atque ultimus, locus terræ. Quæ porro in locis differentia eſt, eadem & in magnitudinibus invenitur; cœleſtis maximus, quippe qui omnia intra complexum ſuum redigat: breviſſimus terræ, quia cæteris omnibus corporibus ambitur, juxtaque ** rationem continui competentis. Cæteri medii.

CXXIX. Cum igitur extimi limites, id 213 eſt, ſummus atque imus, celebrentur convenientibus animalibus oaturæ ſuæ, ſcilicet ratione utentibus; cœleſtis quidem ſtellis, terreſtris autem hominibus: conſequens eſt, etiam cæteros locos, regionesque ioterjectas, plenas eſſe rationabilibus animalibus exiſtimari, ne quis mundi locus deſertus relinquatur. Etenim eſt abſurdum, homines quidem, unam mundi regionem inhabitantes, fragili corpore, animo cum ameotia, & ſine ſinceritate, pleno pœnitudinis, ob inconſtantiam commotionum ſuarum, alias y) aliis atque aliis placentibus, rationabiles animantes putari; ſtellas vero, prudentis naturæ z) ob æternam actuum ſuorum conſtantiam, nulli pœnitudini obnoxias, puro minimeque diſſolubili corpore, utpote quæ extimas ignis cuncta ambientis a) regiones incolant, ſine anima fore, carere etiam vita putare. Cui quidem rei Hebræorum b) quoque ſententia concinit, qui perhibent exornatorem mundi Deum, mandaſſe provinciam, *Soli quidem, ut diem regeret; Luna vero, ut noctem tueretur:* c) cæteras quoque ſtellas d) diſpoſuiſſe, tanquam temporum

r) Ita præſtantiſſimus Doblerus pro *agendum*.

s) Supra p. 220. *de iis poteſtatibus qua Dii putantur*,

t) Ut Impudentiæ & Contumeliæ, Cupidinis, Voluptatis & Lubentinæ Veneris, vide Ciceronem 2. de Natura Deor. cap. 42. Voſſium de Idololatria IX. 37.

u) Ita edit. Pariſ. licet, *Nos* in Leid. excidit.

x) Ex Platonis nempe ſententia, in Epinomide p. 700. ſeq. πέντε δὴ ὄντων τῶν σωμάτων πῦρ χρὴ φάναι καὶ ὕδωρ εἶναι καὶ τρίτον ἀέρα, τέταρτον δὲ γῆν, πέμπτον δὲ αἰθέρα· τούτων δ' ἐν ἡγεμονίαις ἑκάστων, ζῶον πολὺ καὶ παντοδαπὸν ἀποτελεῖσθαι &c.

* Rigalt. ὑγρὰν οὐσίαν. ** Id. *juxta quam*.

y) Alio tempore placent quæ alio diſplicent, ita ut *ſi quis Deus, en ego, dicat jam faciam quod vultis, quid ſtatis? nolint*. Horat lib. 1 Sat 1.

z) Plato laudato in Epinomide loco: Τὸ δὲ ἐν τάξει τε καὶ οὐρανῷ πόρον ἔχον μέγα τεκμήριον χρὴ ποιεῖσθαι τοῦ φρόνιμον εἶναι. Κατὰ ταυτὰ γὰρ ἂν καὶ ὡσαύτως περιφερόμενον ἀεὶ καὶ ποιοῦν καὶ πάσχον, τεκμήριον ἱκανὸν τοῦ φρονίμως ζῆν εἴη παρεχόμενον. Sed hoc argumento etiam horologium aliquis prudentius eſſe homine & vita præditum probaverit.

a) Rigalt. *ambientes*.

b) Ad Hebræorum ſacram Philoſophiam ſæpe provocat Chalcidius utpote Chriſtianus, ut p. 215. 225. 245. 305. 351. 372. 400.

c) Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός. Gen. I. 16. ſeq. Aquila: εἰς ἐξουσίαν, Symmachus εἰς τὸ ἡγεῖσθαι τῆς ἡμέρας, εἰς ἡγεμονίαν τῆς νυκτός. Hinc Manaſſæ in Annalibus Sol ἀστὴρ ἡμεροκράτωρ. Apulejo *Sol diei opifex, lunaque ſolis æmula noctis decus*. Alcinoo Sol & Luna δημιουργοὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μηνῶν τε καὶ ἐνιαυτῶν. p. 470. & 490.

d) Congruenter ſacro Geneſeos ſcriptori Aratus de Deo: αὐτὸς γὰρ τάγε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξε Ovidius in Phænomenis apud Lactantium II. 5.

Tot numero talique Deus ſimulacra figura
Impoſuit cælo, perque atras ſparſa tenebras
Clara pruinoſæ juſſit dare ſidera noctis.

214 limites, anoorumque ſigna, indicia quoque futurorum proventuum. e) Quæ cuncta certe tam moderate, tam prudenter, tam jugiter continueque agi, ſine rationabili, quin potius ſine ſapientiſſimo, rectore f) non poſſeot.

CXXX. Quare cum ſit divinum quidem, & immortale, genus animalium cœleſte, ſidereum; temporarium vero, & occiduum, paſſionique obnoxium, terrenum: neceſſe eſt, eſſe inter duo hæc medietatem aliquam, connectentem extimos limites, ſicut in harmonia videmus, & in ipſo mundo. Ut enim ſunt in ipſis materiis medietates, quæ interpoſitæ totius mundi corpus continuant jugiter, ſuntque inter ignem, & terram, duæ medietates, aëris, & aquæ: g) quæ mediæ tangunt, connectuntque, extimos limites: ſic cum ſit immortale animal, & impatibile, idemque rationabile, quod cœleſte dicitur; exiſtente item alio mortali, paſſionibusque obnoxio, genere noſtro: neceſſe eſt, aliquod genus medium fore, quod tam cœleſtis, quam terrenæ, naturæ ſit particeps; idque & immortale eſſe, & obnoxium paſſioni. Talis porro natura dæmonum eſt, opioor, habens cum divinitate conſortium propter immortalita-
225 tem; h) habens etiam cum occiduis cognationem, quia eſt patibile, nec immune à paſſionibus, cujus affectus i) nobis quoque coofulit.

CXXXI. Hujus porro generis eſt illud æthereum, quod in ſecundo loco commemoravimus * poſitum, quos Hebræi vocant ſanctos Angelos, k) ſtareque eos dicunt ante dei cootemplationem veoerabilis, ſumma atque acri intelligentia, mira etiam memoriæ teoacitate, rebus quidem divinis obſequium navantes ſumma ſapientia, humanis vero prudenter opitulantes, iidemque ſpeculatores, & executores, dæmones, opinor, tanquam *δαήμονες* l) dicti. *δαήμονας* porro Græci ſcios rerum omnium nuocupant. Quos quidem præfectos ſenſili mundo primo quidem vicem imitariali quam putandum. Ut enim Deus juxta angelum, ſic angelus juxta hominem. Dehioc quod uſui nobis ſint interpretantes, & nuociaotes Deo ooſtras preces, m) & item hominibus Dei voluntatem intimantes; n) illi noſtram indigeotiam, porro ad oos divioam opem deferentes. Quam ob cauſam appellati ſunt angeli, ob aſſiduum officium nunciandi. Teſtis eſt hujus beneficii cuncta Græcia, omne Latium, omniſque
226 Barbaria, o) gratulationeſque populorum libris conditis ad memoriam perpetuitatis. Indiget quippe natura generis humaoi, p) oimium imbecilla, ſuffragio melioris, præſtantioriſque, naturæ. Quam ob cauſam creator omnium & cooſervator Deus, volens eſſe hominum geous, præfecit his, per quos recte regerentur, angelos, ſive dæmonas.

CXXXII.

e) Hoc de ſuo addidit noſter, nam de divinitatione ex aſtris apud Moyſen neγρύ.

f) Hoc rectiſſime Chalcidius, firmiusque longe colligit qui viſu horologiu concludit illud ſine ſapienti auctore conſtare tamque ſtatos motus tenere non poſſe, quam ſi quis horologium ipſum animatum eſſe inde contendat.

g) Supra, p. 92. ſeq.

h) Plato Convivio: *πᾶν τὸ δαιμόνιον μεταξύ ἐστι Θεοῦ τε καὶ θνητοῦ.*

i) Plato Epinomide ait probos homines à Dæmonibus amari, malos haberi odio, *μετέχοντα δὲ φρονήσεως θαυμαστῆς ἅτε γένους ὄντα εὐμαθοῦς τε καὶ μνήμονος, γινώσκειν μὲν ξύμπασαν τὴν ἡμετέραν αὐτὰ διάνοιαν, καὶ τόντε καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγαθὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι, καὶ τὸν σφόδρα κακὸν μισεῖν ἅτε λύπης μετέχοντα ἤδη.* Hinc bonos libenter cuſtodiunt, à Deo ad hoc conſtituti ut celebravit etiam Heſiodus ἔργ. 121.

Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς
Ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων
Οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
Ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,
Πλουτοδόται - -

* Supra p. 222.

k) מלאכים Daniel. VII. 10. Pſal. CIV. 4. confer Petavii dogm. Theologic. de Angelis II. 5.

l) Eſt hæc Platonis Etymologia in Cratylo, duciturque *δαήμων* à *δάω* diſco, ut monet ſcriptor magni Etymologici. Certe magis placet hæc mihi notatio nominis, quam quod Eugubinus deducit ab nomine DEI *El Sadai*, vel Grotius ab Arabico דאם *durare*, ut דמין ſint immortales.

m) Vide Tobiæ XII. 19. Grotium ad Apocalypſ. VIII. 3. Origenem de Oratione p. 33. ſeq. & 36. 37. S. Hilarium in Pſal. *CXXIX.* &c.

n) Plato Convivio: *τὸ δαιμόνιον ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον Θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ Θεῶν.* Vide Eugubinum VIII. 22. de perenni Philoſophia.

o) Apud Platonem & alios ſcriptores paſſim (etiam ſacros Novi Teſt.) omne genus hominum in Græcos & Barbaros dividitur, quibus jam Latium ſive Romanos addit Chalcidius qui nec *Græci* eſſent nec *Barbari*.

p) Plutarchus de Orac. defectu p. 415. ait. *πλείονας λῦσαι καὶ μείζονας ἀπορίας* pluribus difficultatibus maximiſque occurriſſe eos οἱ *τὸ τῶν δαιμόνων γένος ἐν μέσῳ Θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ τρόπον τινὰ τὴν κοινωνίαν ἡμῶν συνάγον εἰς ταυτὸ καὶ συνάπτον* qui Dæmones medios inter Deum hominesque dari obſervarunt.

CXXXII. Nec nos terreat nomen, promiſcue bonis, & improbis, poſitum; quoniam nec angelorum quidem terret, cum angeli partim Dei ſint miniſtri, & qui ita ſunt, Sancti vocantur: partim adverſæ poteſtatis ſatellites, ut optime noſti. q) Igitur juxta uſurpatam penes Græcos loquendi conſuetudinem, tam ſancti ſunt dæmones, quam polluti, & infecti; de quibus mox erit aptior diſputandi locus. Nunc de eo genere ſit ſermo, quod ait Plato, r) admirabili quadam eſſe prudentia, memoriaque & docilitate felici; quod omnia ſciat, cogitationesque hominum introſpiciat: & bonis quidem eximie delectetur, improbos oderit, contingente ſe triſtitia, quæ naſcitur ex odio diſ-
217 plicentis: ſolus quippe Deus, utpote plenæ perfectæque divinitatis, neque triſtitia, neque voluptate, contingitur.

CXXXIII. Cunctis ergo cœli regionibus ſortitis dæmonas inquilinos, agi mutuos commeatus: s) mediam mundi ſedem incolentibus poteſtatibus obſequium cœlo præbentibus, etiam terrena curantibus: quæ poteſtates ætherei aëreique ſunt dæmones, remoti à viſu noſtro, & cæteris ſenſibus, quia corpora eorum neque tantum ignis habent, ut ſint perſpicua; neque tantum terræ, ut ſoliditas eorum tactui t) renitatur, totaque eorum compago ex ætheris ſerenitate, & aëris liquore, connexa, indiſſolubilem coagmentavit u) ſuperficiem. Ex quo nonnulli regionem hanc noſtram x) ᾅδην merito, quod ſit ἀιδὴς, hoc eſt, obſcura, cognominatam putant. Multos porro eſſe dæmonas etiam Heſiodo g) placet. Ait enim ter eſſe h) eorum decem milia, eosque eſſe tam in obſequio Dei, quam in tutelam mortalium; non certam ſummam conficiens numeri eorum, ſed juxta vim pleni numeri trium, multiplicans decem milia.

CXXXIV. Erit ergo diſinitio dæmonis talis: i) *Dæmon eſt animal rationabile, immortale, patibile, æthereum, diligentiam hominibus impertiens. Animal* quidem, quia eſt anima cor- 218
pore utens; *rationabile* vero, quia prudens: *immortale* porro, quia non mutat corpus aliud ex alio, ſed eodem ſemper utitur: *patibile* vero, propterea quia conſulit: neque enim dilectus k) haberi poteſt ſine affectus perpeſſione: *æthereum* item ex loco, vel ex qualitate corporis, cognominatum: *diligentiam* vero *hominibus inpartiens*, propter Dei voluntatem, qui cuſtodes dedit. Eadem hæc erit definitio aërei quoque dæmonis: niſi quod hic in aëre manſitat, & quanto eſt terræ propinquior, eo paſſioni affectus accommodatior. Reliqui dæmones neque ita probabiles, neque ita commodi, nec inviſibiles ſemper; ſed interdum contemplabiles, cum in diverſas convertuntur figuras: exanguium quoque ſimulacrorum umbraticas formas induuntur, obeſi corporis illuviem trahentes, ſæpe etiam ſcelerum & impietatis ultores, l) juxta juſtitiæ divinæ ſanctionem: ultro etiam plerumque lædunt. Tanguntur enim ex vicinia terræ terrena libidine, habentque nimiam cum

 ſilva

q) Sic legendum ex edit Pariſ. pro *noſtri*, alloquitur enim Oſium ut p. 71. 219. Ex hoc autem loco clariſſime opinor patere Chriſtianum eſſe Chalcidium qui hæc ſcribit, nam & Chriſtianam de Angelis bonis malisque ἀγγέλοις Σατᾶν 2. Cor. XII 7 doctrinam dilucide proponit, & eam diſtinguit à Græcorum, Ethnicorum nempe conſuetudine, quibus dæmones non ſemper (ut ſcriptoribus ſacris N. T. atque Chriſtianis plerisque) malos ſpiritus denotant, ſed æque late patet hoc nomen ut noſtra nomen angelorum, imo latius quoque, ita ut Deum ipſum includat. Pollux lib. 1. ὅτω Ὁμήρῳ δοκεῖ δαίμονας καλεῖν τὺς Θεὺς, καὶ Πλάτων δὲ τὸν τȣ͂ παντὸς κυβερνήτlw, μέγιστον δαιμόνα ὠνόμασεν.

r) Io laudato paullo ante Epinomidis loco.

s) Hic ponendam στιγμὴν, & quæ deinceps ſequuntur connectenda eſſe, aliter ac fit in edit. Leid. bene vidit nobiliſſimus Doblerus.

t) Male in editis erat *tractui*. Infra p. 290. de noſtris corporibus: *Eſt quiddam contiguum in iis quod tactui reſiſtit.*

u) edit. Pariſ. *coaugmentavit*.

x) De qua Chalcidio nunc ſermo, nobis vicinam, mediamque inter terram & tartarum, qui ut ait Homerus Iliad. θ. 16. Τόσσον ἔνερθ᾽ ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ᾽ ἀπὸ γαίης. Vide Io. Vindetum de vitâ functorum ſtatu de ᾅδη ex veterum Philoſophorum mente erudite diſputantem. Etiam dæmonas κοσμοκράτορας τȣ͂ σκότȣς τȣ͂ αἰῶνος τȣ́τȣ appellat Apoſtolus Epheſ. VI. 12.

g) Heſiodi verſus decantatiſſimi ἔργ. 250.

Τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

h) Ita Rigalt. pro *item eſſe*. Eundem ſecutus mox ſcripſi *in tutelam* pro *in tutela mortalium*.

i) Ætherei puta. Nam de aëreo & generibus inferioribus deinde dicet.

k) Ita edit Pariſ. pro *delectus*. Puto autem dilectum poſitum pro dilectione à Chaldio, reſpicique ab eo quod de amore bonorum dæmonum in probos homines ſcripſit Plato in Epinomide p. 702. τόν τι καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγαθὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι.

l) Τιμωροὶ δαίμονες οἷς οἱ Θεοὶ δημίοις χρῶνται κολασταῖς ἐπὶ τὺς ἀνοσίȣς καὶ ἀδίκȣς ἀνθρώπȣς, ut ait Chryſippus apud Plutarch. qui alibi vocat ὑπερηφάνων καὶ μεγάλων τιμωρȣ̀ς ἀδικιῶν p. 417. de oraculor. defectu.

ſilva communionem, quam malignam animam m) veteres vocabant. Hos quidam,
119 & hujusmodi dæmonas, proprie vocant deſertores angelos, n) quibus nulla quæſtio referenda eſt ſuper nomine.

CXXXV. Plerique tamen ex Platonis magiſterio, dæmonas putant, animas o) corporeo munere liberatas: laudabilium quoque virorum æthereos dæmonas, improborum vero nocentes, eaſdemque animas anno demum milleſimo p) terrenum corpus reſumere. Empedocleſque q) non aliter longævos dæmonas fieri has animas putat. Pythagoras etiam in ſuis aureis verſibus, r)

Corpore depoſito cum liber ad æthera perges,
Evades hominem factus Deus ætheris almi.

Quibus Plato conſentire minime videtur, cum in Politia s) tyranni animam facit excruciari poſt mortem ab ultoribus, ex quo apparet aliam eſſe animam, alium dæmonem; ſiquidem quod cruciatur, & item quod cruciat, diverſa eſſe neceſſe ſit. Quodque opifex Deus antè dæmonas t) inſtituit, quam noſtras animas creavit; quodque has indigere auxilio dæmonum, his voluerit illos præbere tutelam. Quaſdam tamen animas, quæ vitam eximie per trinam incorporationem u) egerint, virtutis merito aëreis, vel etiam æthereis, plagis conſecrari putat, à neceſſitate incorporationis immunes. 330

CXXXVI. Hactenus de natura dæmonum; deinde de mortalium genere diſſerit: x) Ac primo de hominibus, eorumque ipſorum ſexu virili, rationabilem y) partem duplici virtute præditam docens; alteram, quæ contemplatur, eandem ſemper, immutabilemque naturam, ex qua intenſione z) mentis convaleſcit *ſapientia*: alteram item quæ mutabilium, generatorumque, opinatrix eſt, cui *prudentia* vocabulum congruit. Utranque porro hanc animæ potentiam à ſummo, & intelligibili, Deo dicit univerſi corporis mundi, ſenſilis videlicet, animæ datam: cæteras ratione carentes, & occiduas, animæ portiones, id eſt, appetitum ſenſuum, locularem morum, quo quæque corpora nutriuntur, totumque corpus, juſſu &

m) Materiam malorum cauſam. infra p. 264. Ut vim omnem maleficam Hylæ ſive materiæ aſſignabant etiam Manichæi. Vide Auguſtinum libro XXI. contra Fauſtum Manichæum.

n) Chriſtianam vocem nota ex Epiſt. Judæ v. 6. & 2. Petr. II. 4.

o) Vide Sextum Empiricum lib. 1. contra Phyſ. ſect. 71. & quæ Viri docti ad Apulejum de Deo Socratis.

p) poſt χιλιετῆ πορείαν, cujus mentio apud Platonem 10. de Rep. in fine. Idem in Timæo: χιλιοστῷ δ' ἔτει ἀμφότεραι ἀφικνούμεναι ἐπὶ κλήρωσιν καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου.

q) Verſus Empedoclis ſervavit Plutarchus lib. de exilio p. 6.9. & Simplicius in VIII. Phyſicor.

Ἔστι δ' ἀνάγκης χρῆμα θεῶν ψήφισμα παλαιὸν
Ἀΐδιον πλατέεσσι κατεσφραγισμένον ὅρκοις.
Εὖτέ τις ἀμπλακίῃσι φόνῳ φίλα γυῖα μιήνῃ
Δαίμονας οἵτε μακραίωνος λελόχασι βίοιο
Τρίς μιν μυρίας ὥρας ἀπὸ μακάρων ἀλάλησθαι
Τῶν καὶ ἐγὼ νῦν εἰμὶ φυγὰς θεόθεν καὶ ἀλήτης
Νείκεϊ μαινομένῳ πίσυνος - -

r) Noti etiam pueris verſiculi quos ad Pythagoræ diſcipulos alii referunt, Chalcidius Pythagoræ ipſi tribuit:

Ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς
Ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητός.

His addamus illa Apollonii Tyanenſis quæ refert Philoſtratus VIII. 31.

Ἀθάνατος ψυχή, κ' οὐ χρῆμα σὸν, ἀλλὰ προνοίης
Ἡ μετὰ σῶμα μαρανθὲν, ἅτ' ἐκ δεσμῶν θοὸς ἵππος
Ῥηϊδίως προθοροῦσα, κεράννυται ἠέρι κούφῳ
Δεινὴν καὶ πολύτλητον ἀποστέρξασα λατρείην.

s) Plato 10. de Rep. ſub extrem.

t) Angelos fuiſſe conditos ante hominem, communis eſt ſententia etiam Chriſtianorum, quos hoc loco Chalcidius ſequi videtur, licet in eo non omnes conveniant, quod plerique cum cœlo vel luce, alii ut Baſilius & Ambroſius ante omnia viſibilia, πρὸ τῶν ὁρωμένων conditos à DEo angelos ſtatuerunt. Vide Philoponum in Hexaemeron lib. 1. c. 8. ſeq.

u) Ita ut ter corpus ſubierint: primo bruti animantis, deinde mulieris, tertio viri, in eoque bene ſe geſſerint, hioc *victricibus vitiorum animis reditum ad cœleſtem ſedem perpetuamque immunitatem* Plato conſtituit. infra p. 285. Viciſſim quæ in viuli corpore projicit ſe ad vitia, illam animam ait cogi in ortu ſecundo mulierem iterum fieri, in tertio brutum. Plato in Timæo: σφαλεὶς δὲ τούτων, εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβαλεῖ - - ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται. Confer Joannem Baptiſtam Criſpum de Philoſophis caute legendis, diſtributione tertia

x) In eodem Timæo, paullo ante verba jam allegata.

y) Adde p. 99. & 402.

z) Al. *intentione.*

& ordinatione architecti Dei, à genitis ab ipſo poteſtatibus aſſignata eſſe mortalibus: propterea, ne ſi hæc etiam ab opifice, & intelligibili, Deo forent, unius eſſent fortunæ a) omnia; immortalibusque exiſtentibus cunctis, nullo exiſtente mortali
331 ſemine, claudicaret univerſitatis perfectio, cum in exemplari, hoc eſt, intelligibili mundo inferioris naturæ ſemina intelligibiliter extent.

CXXXVII. Videamus nunc ſermonis textum. *Dii deorum, quorum idem opifex, paterque, ego.* b) Dramatica eſt Dialogi, quod ad diſpoſitionem pertinet, adumbratio: ſermo vero ſpeciei auguſtioris. c) Decet denique hoc in genere orationis arcanorum interpretatio fabuloſa. Nihil ergo inconveniente facit auctor, quod opificem Deum inducit concionantem, ſancientemque à ſe genitis, quæ obſervari vellet, multis rationibus. Primo recreationis legentium cauſa, quippe res difficilis, lepido ſermone condita, facilius ad intima mentis admittitur: deinde inopinatæ locutionis varietas, mixta religioni, raptis animis ad imaginem concionantis, præſentem laborem ſentire d) non ſinit. Tum immutatio magiſterii, novo inſtituto operis exordio, novas vires excitat audientis: ſiquidem & deficit omnis auditor adverſus moleſtiam uniformis eloquii; porro attentior fit, cum no-
332 væ ſpes diſpoſitionis oſtenditur. Hoc in loco dogmata etiam ſua ſtudioſe adſerit, ut non tam à ſe inventa, quam à Deo prædicta, videantur. Prædicta autem, non illo ſermone, qui eſt poſitus in ſono vocis, ad declarandos motus intimos, propter humanæ mentis involucra: Deus enim nullo obſtaculo prohiberi poteſt ab intellectu ſcientiaque omnium rerum lege divina, quam Plato inevitabilem e) appellat promulgationem.

CXXXVIII. Quid ergo dicit Deus? *Dii deorum, quorum idem opifex, paterque, ego.* Praeclare, facit enim regem f) optimatibus ſancientem, ut lex illis data g) etiam ad cæteras poteſtates, atque animas, commearet; opificem ſe, & parentem, eorum eſſe commemorans. Opificem quidem, utpote à quo facti ſunt: patrem vero, ut qui conſular provide, quatenus æterni, ac beati, ſint. *Opera ſiquidem vos mea,* h) quia pater eſt, & opifex, non ſubſtantiæ ſed generationis. Illi enim optimates, id eſt, ſtellæ non ſunt intelligibiles, ſed ſenſiles. At vero fabricator eorum intelligibilis apprime. Deinde docet eos cujus naturæ ſint, quodque ex compoſitione ſubſiſtant. Porro quæ ex compoſitione ſubſiſtunt, diſ- 333 ſolubila ſunt hisdem rationibus quibus ſubſiſterent, ipſi tamen indiſſolubiles. i) Merito, non enim ſunt ex ullo ortu temporario, ſed ex voluntate ſummi Dei, emenſa omnem temporum antiquitatem. k) Qui vero indiſſolubiles eos eſſe confitetur, ſine ullo quoque ortu concedat neceſſe eſt. Quod vero initium non habet, ſine fine certe eſt: & quod finem non habet, ſine ortu eſt *Divinum* autem, l) & *immortale*, cognomentum vocat *rationis potentiam*, m) id eſt, rationem. Mortalia porro, & aſſociata, immo, ut ipſe ait, *attexta*; n) quæ ſunt, opinor, in vitiis; iram videlicet, & voluptatem.

CXXXIX. Deinde genituram humanarum proſequitur animarum, ut natura ejus liquido comprehendatur: & perſeverat in fabula, quam interpoſuit, propterea ut, quæ dicuntur, manifeſta ſint. Rurſus enim cratera o) proponit, & mixturam, concretionemque, earum potentiarum, ex quibus mundi anima p) concreverat, exque reliquiis earum noſtras machinatur, videlicet ex illa duplici natura *Ejusdem* q) item *Diverſi, dividuaque* ſubſtantiæ: quæ non, ut antea, ſince-

a) Doblerus legit *forma*.
b) Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε. Adde Proclum p. 300. ſeq. Origenem VI. contra Celſum p. 281. Euſebium XI. 12. præparat. &c.
c) Al. *anguſtioris*, perperam. d) Rigalt. *ſentiri*.
e) Νόμους εἱμαρμένους quod Chalcidius alibi vertit *leges immutabilis decreti*.
f) Rex Deus, Optimates angeli, ſive ut mox Chalcidius interpretatur, ſtellæ.
g) Vocabulum *data* & mox *eſſe* ex edit. Pariſ revocavi.
h) ἔργων ἃ δι' ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος.
i) Τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν - - ὅτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε. Arnobius lib. 2. p. 68. *Plato ille divinus multa de Deo digna nec communia ſentiens multitudini, in eo ſermone ac libro cui nomen Timæus inſcribitur, Deos dicit & mundum corruptibiles eſſe natura, neque eſſe omnino diſſolutionis expertes, ſed voluntate DEi regis ac principis, vinctione in perpetua contineri.*
k) Rigalt. *omni temporum antiquitate*.
l) Καθ' ὅσον μὲν αὐτῶν ἀθανάτοις ὁμώνυμον εἶναι προσήκει, θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦν τ' ἐν αὐτοῖς, τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες ἀπεργάζεσθε ζῶα.
m) Τὸ ἡγεμονοῦν. n) reſpicit ad verbum Platonis προσυφαίνοντες.
o) Ταῦτ' εἶπε, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγε, τὰ τῶν πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων.
p) Supra p. 99 ſeq.
q) Τῆς ταὐτοῦ & τῆς θατέρου & μεριστοῦ φύσεως.

234 ſinceræ puritatis erant. Neque enim anima, quæ ex ſinceriſſimis excuderetur, in tanta ſilvæ vitia poſſet incidere, nec congruere cum mortalis corporis fragilitate.

Miſcebat autem, Inquit, *eodem propemodum genere*, r) *nec tamen eadem exoriebatur puritas, ſerenitasque, proventuum.*	Μίσγων τρόπον μέν τινα τὸν αὐτόν, ἀκήρατα δ' ὐκέτι κατὰ ταυτὰ ὡσαύτως.

Merito, quoniam in his animis, quæ vivificant morti obnoxia genera animalium, non pura ratio, intellectusve ſincerus, ſed aliquantum tam iracundiæ, quam libidinis, invenitur. Mixta igitur, inquit, anima ipſa etiam in longum ſecatur, ejusque una pars integra relinquitur, juxta naturæ, quæ vocatur, *eadem* s) circumactionem eandem. Ex quo intelligunt divina omnia, ſapientesque fiunt, qui intelligunt. *Diverſa* vero naturæ partem ſecat ſexies, t) juxta m tum u) rationabilem planetum, harmonicis, & arithmeticis, & geometricis medietatibus, ut ſupra demonſtratum eſt. Hæc eſt animæ virtus, quæ *opinio* x) dicitur, qua duce, quæ naſcuntur, & occidunt, noſcimus. Quæ conſtitutio animæ facta eſt propterea, ut eſſet, opinor, eadem anima ſcia tam intelligibilium quam ſubſtantiæ ſenſilis, y) utpote quæ rationes utriusque habeat in
235 ſemet ipſa naturæ. Hæc eſt animæ rationabilis inſtitutio, a venerabili Deo facta, in hominis innexa vultum, cum occaſiones vitiorum percipit æternæ legis provida moderatione.

CXL. Deinde ait;

Delegiſſe animas ſtellarum numero pares, ſingulasque ſingulis comparaſſe, easdemque, vehiculis competentibus ſuperimpoſitas, univerſa rei naturam ſpectare juſſiſſe.	Διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις, ἔνειμέ θ' ἑκάστην πρὸς ἕκαστον, καὶ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα, τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε.

Antequam ſementem faceret animarum, ſuperimpoſuit ſtellis ſingulas animas, quo, iisdem z) vehiculis uſæ, in circuitu ſtellarum cunctam mundi naturam conſiderarent: illud docens, quod ſine divinitatis adminiculo ipſa per ſe anima nihil valeat ſpectare, atque intelligere, divinum.

CXLI. *Legesque immutabilis decreti docuit.*	Νόμους τε τοὺς εἱμαρμένους εἶπεν αὐταῖς.

Hic jam magnam, & difficilem, rationem commovet; de qua multa diſceptatio habi- inter veteres, perſeverat etiam nunc. Perfunctorium ergo tractatum haberi non convenit, juxta Platonicum dogma. Longum eſt enim perſequi cæterorum, quorum plerique a) nihil fato fieri putant; alii omnia, b) nec quicquam arbitrio, ac voluntate: quidam alia eſſe, quæ fato, c) nihiloque minus alia eſſe, quæ voluntate fiant.

CXLII. Juxta igitur Platonem præcedit 236
providentia, ſequitur fatum. Ait enim, *Deum poſt mundi conſtitutionem* d) *diviſiſſe animas ſtellarum numero pares, ſingulasque ſingulis comparaſſe, univerſique mundi monſtraſſe naturam, atque univerſam fatorum ſeriem revelaſſe.* Horum enim

r) Ut ſupra p. 183. s) τὴν ταὐτοῦ φύσιν, qua duce ὁ λόγος ὁ περὶ τὸ λογιστικὸν ὢν, νοῦς ἐπιστήμη τε ἀποτελεῖται. Supra p. 195. Vocabulum *eadem* quod in Leid. exciderat, ex edit. Pariſ. revocavi.

t) ſupra p. 187. u) Ita recte Rigalt. pro *modum*, mox *rationabilem* ſcripſi pro *irrationabilem*.

x) δόξαι καὶ πίστεις. y) νοητῶν καὶ αἰσθητῶν. z) Al. *hisdem*.

a) *Plerique* Chalcidio non ſunt *plurimi* ſed *aliqui*. Pauciſſimi vero illi fuerunt vel nemo plane eſt opinor inventus qui nihil fato fieri ſtatueret, ſi fatum DEo ſubjicias & à DEo ſuſpenſum cogites. Sed ſi fatum fingas DEo ipſo ſuperius, quale commenti ſunt aliqui ex Ethnicis, tunc non modo nihil fato fieri perſuaſi ſunt Chriſtiani, ac Judæi, ſed etiam ſapientiores ex Ethnicis, nec dubito Platonem ipſum his accenſere, & Anaxagoram, qui Alexandro Aphrodiſienſi lib. de fato, teſte docuit μηδὲν τῶν γινομένων γίνεσθαι καθ' εἱμαρμένην, ἀλλὰ εἶναι κενὸν τοῦτο τοὔνομα. Sed & è Judæis Sadducæos, τὴν εἱμαρμένην οὐδὲν εἶναι ἀξιοῦντας, ut narrat Joſephus XIII. 9. eodem loco teſtatus Eſſæos omnia, Phariſæos quædam fato ſubjeciſſe. Cæterum eruditam hanc περὶ τῆς εἱμαρμένης & prolixam Chalcidii diatribam, quæ ad p. 180. usque deducitur, Hugo Grotius integram inſeruit collectis à ſe veterum Philoſophorum de fato ſententiis, quæ poſt mortem ſummi Viri lucem viderunt Pariſiis & Amſtelodami.

b) Qui omnia fato ſubjecerunt, non unius ſunt generis, ut accurate præ cæteris docuere præclari viri Radulphus Cudvvorthus in opere de Syſtemate intellectuali univerſi Anglice edito p. 3 ſeq. & Voſſius II. 45. de idololatria. Nam alii fatum ab ὑλικῇ ἀνάγκῃ ſuſpenderunt, Deo penitus excluſo, ut Democritus & Leucippus: alii, fatum Διὸς νοῦς & lex divina, qua ſint omnia ſic determinata, ut nihil non neceſſarium ſit, & ille ipſe omnium conditor ac rector ſcripſerit fata quæ ipſe ſequatur, ſemperque pareat qui ſemel juſſit, ut ex Stoicorum ſententia Seneca, & Lucanus II. 9. de rerum parente:

Fixit in æternum cauſas qua cuncta coërcet,
Se quoque lege tenens, & ſæcula juſſa ferentem
Fatorum i moto diviſit limite mundum.

c) Sic Plato Phædro, Plutarchus lib. de fato &c.

d) ξυστήσας δὲ τὸ πᾶν διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους &c. vide Græca paullo ante adſcripta.

enim, quæ prima ſunt, providentiam indicant; ſecunda, leges fatales: propterea que juxta Platonem prænoſcitur providentia. Ideoque fatum quidem dicimus ex providentia fore, non tamen providentiam ex fato. e) Fatum ergo juxta Platonem, dupliciter intelligitur, & dicitur: Unum, cum ſubſtantiam ejus animo intuemur: alterum, d) cum ex his, quæ agit, & eſſe id, & cujusmodi vim habeat, recognoſcimus. Idem fatum in Phædro quidem *ſcitum inevitabile*, e) in Timæo *leges*, quas Deus *de univerſa rei naturâ* f) dixerit coeleſtibus animis: porro in Politia, *Lacheſeos* appellat *orationem*, g) non tragice, h) ſed more theologorum.

CXLII. Poſſumus ergo *inevitabile* quidem *ſcitum* interpretari, legem minime mutabilem ex inevitabili cauſâ: i) *leges* vero,
237 quas *de univerſa natura* dixit animis Deus, legem, quæ mundi naturam ſequitur, & quâ reguntur mundana omnia. k) *Lacheſeos* vero, hoc eſt neceſſitatis *orationem*, divinam legem, quâ præteritis, & item præſentibus, connectuntur futura. At vero in ſubſtantiâ poſitum fatum, mundi anima eſt, tripartita l) in ἀπλανῆ ſphæram; inque eam, quæ putatur erratica, & in ſublunarem tertiam. Quarum elatam quidem ad ſuperna, dici Atropon, mediam Clotho, imam Lacheſin. Atropon, quod aplanes in nulla ſit deflexione; Clotho, propter varie perplexam tortuoſamque vertiginem; qua proveniunt ea, quæ diverſæ naturæ devius motus importat: Lacheſin vero, quaſi ſortitam id munus, ut omnia prædictarum opera, effectusque, ſuſcipiat. Itaque nonnulli putant præſumi differentiam providentiæ, fatique, cum res una m) ſit; quippe providentiam, Dei eſſe voluntatem, voluntatem porro ejus ſeriem eſſe cauſarum; & ex eo quidem, quia voluntas, *providentia*; porro quia eadem ſeries cauſarum eſt, *fatum* cognominatum. Ex quo fieri, ut quæ ſecundum fatum ſunt, etiam ex providen- 238
tia ſint. Eodemque modo quæ ſecundum providentiam, ex fato, ut putat Chryſippus.

Qqqq

e) Plutarchus lib. de fato. ἡ μὲν εἱμαρμένη πάντως κατὰ πρόνοιαν, ἡ δὲ πρόνοια ὐδαμῶς καθ' εἱμαρμένην, Sextus Pythagoreus in ſententiis: *Gratia Dei fato non ſubjacet.* Boethius de Conſolat. Philoſ. lib. 4. proſa 6. *Providentia cuncta pariter quamvis diverſa, quamvis infinita complectitur: fatum vero ſingula digerit in motum, locis, formis ac temporibus diſtributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio in divinæ mentis adunata proſpectu providentia ſit, eadem vero adunatio digeſta atque explicata temporibus fatum vocetur. Quæ licet diverſa ſint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex Providentiæ ſimplicitate procedit.* Adde quæ idem Boëthius 3. in περὶ ἑρμηνείας edit. ſecundæ.

d) De hoc dicere incipit Chalcidius p. 240. ad 246 Plutarchus lib. de fato, quem ad verbum hoc loco reddit Chalcidius: πρῶτον τοίνυν ἴσθι ὅτι εἱμαρμένη διχῶς καὶ λέγεται καὶ νοεῖται. ἡ μὲν γάρ ἐστιν ἐνέργεια, ἡ δὲ ὐσία. Πρῶτον μὲν ὖν ἐνέργειαν τύπῳ ὑπέγραψεν ὁ Πλάτων ἔν τε τῷ Φαίδρῳ, λέγων θεσμός τε Ἀδραστείας ὅδε ἥτις ἂν Θεῷ ξυνοπαδὸς γενομένη. Ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ νόμυς ὓς ἐπὶ τῇ τῦ παντὸς φύσει ὁ Θεὸς εἶπε ταῖς ἀθανάτοις ψυχαῖς. ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγον φησὶν εἶναι τὴν εἱμαρμένην, ὐ τραγικῶς ἀλλὰ θεολογικῶς τὸ ἀρέσκον αὐτῷ ἀποφαινόμενος.

e) θεσμὸν ἀδραστείας Plato in Phædro p. 345.

f) τὴν τῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμυς τε τὺς εἱμαρμένυς εἶπεν αὐταῖς. id. Timæo, ſupra p. 235.

g) ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγον lib. X. de Rep.

h) Porphyrius apud Stobæum eclog. Phyſ. p. 142. καὶ ὐκ ἔτι ταῦτα μῦθος, ὐδὲ ποίησις, ἀλλὰ ἀλήθεια καὶ φυσικός τε λόγος:

i) Apud Plutarchum loco citato quem preſſo pede noſter ſequitur: λόγος θεῖος ἀπαράβατος δι' αἰτίαν ἀνεμπόδιστον.

k) Νόμος ἀκόλυθος τῇ τῦ παντὸς φύσει, καθ' ὃν διεξάγεται τὰ γινόμενα. id.

l) Idem Plutarchus: ἤδη μὲν ὖν ἡ κατ' ἐνέργειαν εἱμαρμένη τῇ κατ' ὐσίαν ἔοικεν εἶναι ξύμπασα ἡ τῦ κόσμυ ψυχὴ τριχῆ διανεμηθεῖσα, εἴς τε τὴν ἀπλανῆ μοῖραν, καὶ εἰς τὴν πλανᾶσθαι νομιζομένην, καὶ τρίτην εἰς τὴν ὑπυράνιον τὴν περὶ γῆν ὑπάρχυσαν, ὧν ἡ μὲν ἀνωτάτω Κλωθὼ προσαγορεύεται, ἡ δὲ μετ' αὐτὴν Ἄτροπος, ἡ κατωτάτω δὲ Λάχεσις δεχομένη μὲν τὰς ὐρανίας τῶν ἀδελφῶν ἐνεργείας, ξυμπλέκυσα δὲ καὶ διδῦσα ταύτας εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς τεταγμένα τὰ ἐπίγεια. Vides Chalcidio ſupremam eſſe Atropon, cum Plutarcho ſuprema ſit Clotho, media Atropos. Sed magis hac in parte ad Platonis mentem Chalcidius quam Plutarchus, ut conſtabit conferenti librum X. de Rep. ſub extremum. Nolo alia hic de Parcis veterum cogitata congerere quæ evolvat qui velit apud Ariſtotelem lib. de Mundo ſub extrem. Stobæum eclog. Phyſ. p. 12. ſeq. Plotinum Ennead. 2. lib. 3. p. 145. Sextum Empiricum lib. 1. contra Logicos ſect. 146. ſeq. atque è recentioribus Voſſium de idololatria lib. 2. c. 44. & Taſſinum de ludis ſæcularibus Romanorum c. 10. T. VIII. Theſauri Græv. p. 519. ſeq.

m) Rigalt. *cum ab re ipſa una ſit*, & mox *fore* pro *eſſe*, ut infra p. 238. *neque omnia ex Providentia fore.*

pus. n) Alii vero, quæ quidem ex providentiæ auctoritate, fataliter quoque provenire: nec tamen, quæ fataliter, ex providentia, ut Cleanthes.

CXLIII. Sed Platoni placet, neque omnia ex providentia fore, neque enim o) uniformem naturam eſſe rerum, quæ diſpenſantur: ita quædam ex providentia tantum, quædam ex decreto, nonnulla ex voluntate noſtra, nonnulla etiam ex varietate fortunæ, pleraque * caſu, quæ, ut libet, accidunt. Et divina quidem, atque intelligibilia, quæque iis proxima ſunt, ſecundum providentiam ſolam; naturalia vero, & corporea, juxta fatum: ea porro, quæ noſtri arbitrii, noſtrique juris ſunt, ſponte noſtra. Porro quæ extra nos poſita, ſine ratione, atque inopinate, accidunt; ſi quidem ex noſtro diſpoſito p) cœpta erunt,
139 fortuita: ſi ſine noſtra inſtitutione, caſu provenire dicuntur.

CXLIV. Quæ cuncta manifeſtius in Timæo digerit, ita dicens,

Quibus ita ordinatis, cum in propoſito rerum Creator maneret.

καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει.

Quænam ordinaverat? ſcilicet, quod univerſæ rei animam, corpusque omne, modulamine apto jugaverat.

Intelligētes, inquit, *juſſionem patris filii, juxta mandatam informationem immortali ſumpto initio mortalis animantis, ex mundi materiis, igni, terraque, & aqua, cum ſpiritu, fœnus elementarium mutuati, quod redderetur cum opus foret; ea, quæ acceperant, conglutinabant, non indiſſolubilibus illis nexibus, ex quibus ipſi cohæſerunt.*

Μένοντος δὲ νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν ἐπείθοντο αὐτῇ, καὶ λαβόντες ἀθάνατον ἀρχὴν θνητοῦ ζώου μιμούμενοι τὸν σφέτερον δημιουργὸν, πυρὸς καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου δανειζόμενοι μόρια, ὡς ἀποδοθησόμενα πάλιν εἰς ταυτὸ λαμβανόμενα ξυνεκόλλων, οὐ τοῖς ἀλύτοις οἷς αὐτοὶ ξυνείχοντο δεσμοῖς.

Etenim juſſum Dei, cui parent Dii ſecundi, ratio eſt, opinor, continens ordinationem perpetuam, quæ fatum vocatur, idque trahit originem ex providentiâ.

CXLV. Quid cum dicit?

Coagmentataq; q) mox univerſa rei machina, delegit animas, ſtellarum numero pares, ſingulasque ſingulis comparavit, easdemque, vehiculis competentibus ſuperimpoſitas; univerſa rei naturam ſpectare juſſit, legesque immutabilis decreti docuit.

Ξυστήσας δὲ τὸ πᾶν διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις, ἔνειμέ θ' ἑκάστην πρὸς ἕκαστον καὶ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξε, νόμους τοὺς εἱμαρμένους εἶπεν αὐταῖς.

Mundi quippe machinam abſolvere, deligere animas, ſtellarum numero pares, vehiculis aptis ſuperimponere, univerſæ rei monſtrare naturam, leges immutabilis decreti docere, cuncta hæc officia providentiæ ſunt. Ipſæ vero leges, quæ dictæ ſunt fatum, r) idque divina lex eſt, mundi animæ inſinuata, ſalubre rerum omnium regimen. Sic fatum quidem ex providentiâ eſt, nec ta- 140
men ex fato providentia.

CXLVI. Nunc jam de fato, quod in munere, atque actu, s) poſitum eſt, loquemur, Quippe de hoc plurimæ diſceptationes habentur morales, naturales, logicæ. Nam cum omnia, quæ fiunt, infinita ſint, & ex infinito per immenſum tempus, infinitumque, proveniant, cuncta undique complectens fatum, tamen ipſum finitum, t) ac determinatum. Neque enim lex, neque ratio, neque quid omnino divinitate præditum, indeterminatum. Idque ipſum manifeſtatur ex ſtatu, ac conformatione, cœli, ſub id tempus, quod perfectum annum u) vocant. De quo Plato x) ſicait,

Eſt tamen intellectu facile, quod perfectus temporis numerus perfectum annum compleat, tunc demum, cum omnium octo circumactionum curſus peracti velut ad originem, & caput, circumactionis alterius re-

ἔστι δ' ὅμως οὐδὲν ἧττον κατανοῆσαι δυνατὸν ὡς ὅ γε τέλεος ἀριθμὸς χρόνου τὸν τέλεον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε, ὅταν ἁπασῶν τῶν ὀκτὼ περιόδων τὰ πρὸς ἄλληλα ξυμπερανθέντα τάχη σχῇ κεφαλὴν τῷ

rever-

n) Chryſippus libro περὶ εἱμαρμένης è quo leguntur nonnulla etiam apud Ciceronem lib. de fato, Gellium VI. 2. & Stobæum Eclog. Phyſ. p. 12. Idem Chryſippus in ὅροις apud Plutarchum lib. 1. de placitis Philoſophor. cap. 28. εἱμαρμένη ἐστὶν ὁ τοῦ κόσμου λόγος ἢ νόμος τῶν ὄντων ἐν κόσμῳ προνοίᾳ διοικουμένων.

o) Ita Rigalt. pro *neque omnia*.

* *Pleraque* Chalcidio ſunt aliqua.

p) Ita idem Rigalt. pro *manifeſtius diſpoſito*.

q) Edit. Pariſ. *coangmentata*, perperam.

r) Rigalt. *Ipſa vero lege quæ dicta ſunt, fatum eſt.*

s) Poſtquam de οὐσίᾳ fati dixit à p. 236. jam de ἐνεργείᾳ ejusdem incipit diſſerere.

t) Rigalt. *ipſum tamen finitum eſt.*

u) De illo ſupra p. 209. ſeq.

x) Ita conjeceram legendum, pro *Denique Plato*, cum video idem etiam annotatum à Rigaltio.

revertentur: quam ſemper idem, atque uniformis, motus dimetietur. ταυτὸ καὶ ὁμοίως ἰόντος ἀναμετρηθέντα κύκλῳ.

Hoc quippe omni tempore finito, ut cujus determinatio certi circuitus ſpatio conſideretur, omnia, quæ vel io cœlo, vel in terris, proveniunt, rurſum de integro ad præteritas condiiiooes redeaot oeceſſe eſt: utpute qui nunc eſt habitus conſtellatioois poſt
241 prolixam temporis ſeriem ioſtaurabitur. Eodemque modo qui ſequitur, deinceps eſt hoc ſemper. y)

CXLVII. Ex quo apparet, in actu poſitum fatum infinita varietate accidentium, & ex infinito in infioitum tempus quæ accidont, ipſum tamen eſſe determinatum, & immutabili, ſemperque eadem proprietate. Ut enim eircularis motus, & item, quod dimetitur z) eum, tempus, utraque ſiot circuli; ſic ea omnia, quæ in gyros circunferuntur, circuli ſint neceſſe eſt. Ergo *ſcitum inevitabile* vocat ille fatum, inevitabilem vim, potentiamque, intelligens principalem cauſam omnium, quæ in mundo cooſequenter, eontinueque, fiunt. Hoc a) porro anima eſt tripertita mundi, quod in ſubſtantia poſitum fatum in ſuperioribus b) diximus. *Scitum* porro, Dei lex eſt, quam inexcuſabilem eſſe aſſeruimus ob inevitabilem cauſam.

CXLVIII. Hæc porro c) lex & oratio eſt, & ſanctio, quam ſaoxit Deus animæ mundi ad perpetuam rerum omnium gubernationem. Neque enim ut eſſet mun-
242 dus modo, ſed ut æternus, & indiſſolubilis, eſſet, curaverat. Quæ ſanctio euncta intra ſe contineat; alia *ex* aliqua *præceſſione*, quædam *ſecundum præceſſionem:* ſcilicet, ut in geometrica, d) initia ex præceſſione ſunt, theoremata vero ſecundum præceſſionem. Conceſſis quippe initiis: ut notæ, e) & item lineæ, cæterorumque hujusmodi velut originibus, elementisque, theoremata ſecundum præceſſionem aperiuntur: quaſi quæ habeant conſequentiam conceſſæ præceſſionis. Sic etiam ſanctio, ordinatio exiſtens, & lex, omnia complexa, f) cauſas præcedeotes ex meritis noſtris habet ut ioitia quædam. Quæ porro neceſſitatibus cooſtricta proveniunt, juxta præceſſionem, neceſſitatemque ejus, g) conſequenter eveniunt.

CXLIX. Ergo initium divinæ legis, id eſt fati, providentia. Fatum vero, quod & parendi ſibi obſequium, & non pareodi contumaciam, velut edicto complectitur. Animadverſiones porro, vel præmia, exoriuntur ſecuodum collati meriti h) præceſſionem. Collati autem in alterutram partem meriti præceſſio animarum noſtrarum motus eſt; judiciumque, & conſenſus ea- 245
rum, & appetitus, vel declinatio, quæ ſunt in nobis poſita, i) quoniam tam horum, quam eorum, quæ his contraria ſunt, optio penes nos eſt. Igitur in hac rerum ordioatione, atque rerum lege, antiquiſſima quæque *ex præceſſione* dicuntur fore, & ſuot noſtræ poreſtatis. Quæ vero poſt illa ſunt, *ſecundum præceſſionem*, & neceſſitatem conſtricta: atque, ut aliud lex; aliud, quod legem ſequitur, id eſt, legitimum: ſic aliud *fatum*, & alia, quæ fatum ſequuntur ex inevitabili oeceſſitate, *fatalia*.

CL. Eſt igitur univerſæ rei anima, fatum in ſobſtantia poſitum. Eſt item data huic informatio rem omnem recte gerendi, Lex, quæ in munere, atqoe actu, poſita fatum continet, & habet textum & conſequentiam talem. Si hoc erit, ſequetur illud: ergo, quod ex his præcedit, in nobis eſt; quod ſequitur, ſecundum fatum. Quod alio nomine fatale dicitur, à fato plurimum differens, ut ſint tria; k) quod in nobis poſitum eſt, & ipſum fatum, & quod ſecundum fati legem pro meritis imminet. Deinde ipſius

y) Poſt interjecta nimirum revolotionis & ἀποκαταστάσεως iotervalla.

z) Edit. Pariſ. *demetietur.* * θεσμὸν ἀδραστείας. p. 236.

a) Rigalt. *Hæc.* b) Supra p. 217. c) Ita ſcrib. pro *Huic porro.*

d) In Geometrica diſciplina præmittuntur ac ponuntur certa principia, ex quibus deinde theoremata demonſtrantur. Pro *ſecundum conceſſionem* cum Rigaltio utraque vice ſcripſi *ſecundum præceſſionem*, h. e. ſecundum principia quæ præceſſere.

e) Ita recte edit. Pariſ. pro *nota.* Solet autem *notam* Chalcidius vocare, quod nos commuoiter punctum. Vide ſupra p. 105.

f) Paullo aote dixerat à ſanctione hac *cuncta intra ſe contineri.*

g) Legis nimirum ac ſanctionis.

h) Chryſippus apud Gellium VI. 2. *Sicut lapidem cylindrum ſi per ſpatia terræ prona atque deruta jacias, cauſam quidem ei & initium præcipitantiæ feceris, mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, ſed quoniam ita ſeſe modus eis & formæ volubilitas habet: ſic ordo & ratio & neceſſitas fati genera ipſa & principia cauſarum movet, impetus vero conſiliorum mentiumque noſtrarum actionesque ipſas, voluntas cujusque propria & animorum ingenia moderantur.* Pythagoricum: ὡς δὴ κυλίνδρους ἄλλοτ᾽ ἐπ᾽ ἄλλα φέρονται ἀπείρονα πήματ᾽ ἔχοντες. Pro *Collati* al. *collocati*, minus bene.

i) Nota ſunt quæ Epictetus in limine Enchiridii: ἐφ᾽ ἡμῖν δ᾽ ἐστὶν ὁρμὴ, ὑπόληψις, ὄρεξις, ἔκκλισις.

k) 1) Præcedens τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν. 2) μοῖρα, fati lex. 3) τὸ μόρσιμον, fatalis pœna vel præmium.

legis verba ponit: *quæ ſe* l) *comitem Deô ſe-*
244 *cerit Anima, eorumque aliquid viderit, quæ vere ſunt, usque ad alterius circuitus tempus erit incolumis. Ac ſi ſemper hoc faciet, ſemper incolumis manebit.* Eſt igitur totum hoc lex, & edictum, quod fatum proprie vocatur. Secutum vero Socratem legis edictum Deo ſe comitem præbuiſſe, proprium Socratis opus. Porro quod, cum ita viveret Socrates, anima ejus usque ad alterius circuitus tempus incolumis perſeverat, juxta decretum fatale provenit. Ac ſi ſemper hoc faciat, quod eſt in Socrate, ſemper incolumis erit juxta fatum.

CLI. Hac ratione Laio prædictum eſt ab Apolline: m)

Cave vetitos n) *liberum ſulcos feras.*
Generatus ille te mactabit impie,
Et omnis aula reſpergetur ſanguine.

His quippe oraculis oſtendit, penes Laium fuiſſe, ne fereret, quæ præceſſio eſt. Quod porro inſecutum eſt, jam non in poteſtate Laii, ſed potius in neceſſitate fatali, juxta meritum præceſſionis. Quod ſi neceſſe eſſet Laio ſortem incurrere, aut jamdudum immineret clades illa ex inevitabili
255 neceſſitate, vacaret o) ſciſcitatio, vacaret etiam prædictio. Sed ille quidem,* utpote praſcius quæ ſequerentur, ſementem juxta fatum fieri vetabat: ſciens in poteſtate ejus poſitum, ſi abſtinere vellet. Laius vero, ut homo neſcius futurorum, ab eo qui ſciret, quid agendum ſibi eſſet, ſciſcitabatur. Sevit autem, non fato eliciente, ſed victus intemperantia.

CLII. Eodemque modo Thetis prædixerat filio, p) ſi bellaret apud Trojam, amicâ ſibi paraturâ necem, q) maturum exitium cum ingenti fama futurum: ſi rediret ad patriam, longa vitæ ſpatia portendi ſine gloria. Bellavit tamen, nulla fati cogente violentiâ; nulla quippe in optione ancipiti, ſed tanquam bilis violentiâ: ſed propenſo juxta gloriam favore. Quibus concinit etiam illud Platonis: r) *Cauſa penes optantem. Deus extra culpam.* Item: s) *Liberam eſſe virtutem, nec ulli obnoxiam neceſſitati.* Vel cum ait animis Lacheſis, t) *Nullam earum ſortito ſub ditionem dæmonibus eſſe venturam: ſed ipſas ſponte lecturas ſibi dæmonem, quem quæque putaverit deligendum.* Juxtaque Moyſea Deus u) vitæ primigenis interdixit, ne edulibus arborum, x) ex quibus notitia 246
boni, malique, animis eorum obreperet, veſcerentur: quia, cum & abſtinendi, & non abſtinendi, poteſtas penes eos eſſet, qui conſultum his vellet Deus, quid cavendum eſſet, oſtendit: non prohibiturus fruſtra, ſi id fieri eſſet neceſſe.

CLIII. Nunc jam de his agemus, quæ in hominis poteſtate ſunt. Omnia, quæ ſunt, in tres partes à veteribus diviſa ſunt: *poſſibile, neceſſarium, ambiguum.* Poſſibile, ut genus; neceſſarium, & dubium, ut ſpecies: ergo omne poſſibile, vel dubium, vel neceſſarium eſt. Neceſſarium porro dicitur, quod neceſſitate conſtrictum eſt. Et quia poſſibilium pleraque y) obſtari, quo minus proveniant, non poſſunt; quædam prohibentur, declinanturque conſiliis, definitionibus adumbrantur hujusmodi: *Neceſſarium eſt poſſibile, cujus contrarium eſt impoſſibile:* ut eſt, omnia orta occidere, & aucta ſeneſcere. Neceſſe eſt enim omne, quod ſit natum, emori: &, quod usque ad ſenectutem provectum, ſeneſcere. Nec eſt contrarietati locus,

l) Ita leg. pro *quæ ſe.* Et mox, *eorumque*, pro, *eorum quæ.* Eſt autem locus Platonis in Phædro p. 245. Θεσμός τε ἀδραστείας ὅδε ἥτις ἂν ψυχὴ Θεῷ ξυνοπαδὸς γενομένη κατίδῃ τι τῶν ἀληθῶν, μέχρι τε τῆς ἑτέρας περιόδου εἶναι ἀπήμονα· κἂν ἀεὶ τοῦτο δύνηται ποιεῖν, ἀεὶ ἀβλαβῆ εἶναι.

m) Apud Euripidem in Phœniſſis v. 18.

Μὴ σπεῖρε τέκνων ἄλοκα δαιμόνων βίᾳ.
Εἰ γὰρ τεκνώσεις παῖδ᾽ ἀποκτενεῖ σ᾽ ὁ φὺς
Καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι᾽ αἵματος.

Meminit & Cicero ac Plutarchus de fato, Dio Chryſoſt. diſſ. X. p. 149. Alcinous p. 511. Zenobius II. 68. proverb. Origenes 2. contra Celſ. p. 73. &c.

n) Ita edit. Pariſ. pro *Cave ne veritos.* Rigalt. *Cave vetaros.*

o) Inutile eſſet ſciſcitari, & inutile prædicere, ſi mutari nullo modo liceret.   * Apollo.

p) Achilli. Vide Scholia ad Iliad. π´. & Meurſium ad Lycophronem p. 171. Eadem Thetis prædixit quoque, Hectorem ſi occideret Achilles, eundem vita privatum iri. ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας τοῦ μὲν θανάτου καὶ κινδύνου ὠλιγώρησε. Plato in Apologia Socratis p. 12.

q) Sequitur hoc loco Chalcidius eos qui à Pentheſilea occiſum Achillem tradunt, ut Ptolemæus Hephæſtio apud Photium Cod. 190. Vide Caroli Drelincurtii Achillem cap. 255. Adeoque non opus eſt cum Meurſio legere *arma ſibi paritura necem*, pro *amica.*

r) Plato X. de Rep. αἰτία ἑλομένου, Θεὸς ἀναίτιος.   s) ἀρετὴ ἀδέσποτον.

t) οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται· ἀλλ᾽ ὑμεῖς δαίμονα αἱρήσεσθε.

u) Etiam hoc loco Chriſtianum ſe non obſcure prodis Chalcidius. Locus quem reſpicit eſt Geneſ. II. 17.

x) Grotius *edulis.* Notandum autem, *arbores* in multitudinis numero à Chalcidio memorari, cum de una arbore Moyſem plerique intelligant.

y) *Pleraque* Chalcidio ſunt aliqua, *obſtari*, impediri.

cus, ſcilicet quod ortum ſit, non occidere.
147 Dubiorum vero definitio talis eſt: *Dubium eſt poſſibile, cujus etiam contrarium poſſibile*: ut, hodie poſt occaſum Solis pluviam futuram. Hoc enim poſſibile: atque etiam contrarium ejus poſſibile, ut poſt occaſum ſolis omnino non pluat.

CLIV. Jam vero dubiorum proventuum plures differentiæ. Quædam enim frequentia ſunt; quædam peræque frequentia: ut barbire, z) atque ſcire literas, vel agere cauſas. Adverſantur porro frequentibus, quæ quidem rari exempli ſunt: his porro, quæ peræque proveniunt, quæ non ſunt peræque. Erit ergo eorum, quæ peræque dubia ſunt, optio penes hominem: qui, utpote rationabile animal, cuncta revocat ad rationem, atque conſilium. Ratio porro, & conſilium, motus eſt intimus ejus, quod eſt in anima principale; hoc vero ex ſe movetur: motusque ejus aſſenſus eſt, vel appetitus, a) Igitur aſſenſus, & appetitus, ex ſe moventur: nec tamen ſine imaginatione, quam Φαντασίαν Græci vocant: Ex quo fit, ut perſæpe, fallente imagine, motus ille principalis animæ poteſtatis, b) vel conſenſus,
148 depravetur, & eligat vitioſa pro optimis. Cujus rei multiplex cauſa eſt: vel agreſtis, in conſultando inelegantia, vel ignoratio, vel nimium dedita mens importuno favori, vel falſæ opinionis anticipatio, vel conſuetudo prava, vel certe alicujus vitii tyrannica quædam dominatio: propereaque vi, aut violentis delinimentis, potius quam voluntate, peccare dicimur.

CLV. Quæ cum ita ſint, ſalva eſt, opinor divinatio; ne præſagio derogetur auctoritas. Poteſt quippe præſcius, tali facta informatione fati, conſilium dare aggrediendi, vel non aggrediendi. Recteque, & rationabiliter, mathematicus c) originem captabit inſtituendi actus ex proſperitate ſiderum, atque ſignorum: ut ſi hoc factum erit, proveniat illud. Hæc porro, & hujusmodi, remedia ſunt dubiorum proventuum; d) in quibus conſilii ſalubritas medicina eſt, habent etiam diſciplinæ locum, maximeque legum latio. Quid eſt enim lex, niſi juſſum ſciſcens honeſta, prohibens contraria? Idcirco, quia horum electio in noſtrâ poteſtate eſt, laudisque honor, & vituperationis nota, præmiique gratia, & ſuppliciorum animadverſio, cætera item exhortamenta 149
virtutis, malitiæque retinacula, vitæ e) proſpecta ſunt.

CLVI. Nunc quoniam quid rerum ſit providentia, f) quidve fatum, in ſubſtantia poſitum; & item, quid in munere atque actu inveniatur, quidve in poteſtate hominis ſit; quid item, quod juxta fati decretum provenit, proſecuti ſumus; de fortuna, deque iis, quæ caſu proveniunt, diſſeremus. *Fortunæ* poteſtatem omnem in rebus hominum dicit eſſe; *Caſus* g) aliam quandam juriſdictionem. Quæ enim vel rebus vita carentibus, vel ſine ratione viventibus animalibus accidunt, non ex natura, vel arte, hæc omnia *caſu* facta dicuntur: quæ vero hominibus accidunt, vel faventia negotiis eorum, vel adverſantia, fortuita, & ex *fortunæ* arbitrio putantur. Cauſarum vero altera principalis eſt, altera accidens. Principalis cauſa eſt itineris faciendi, vel negociatio, vel ruris inſpectatio, vel aliqua generis hujus. Accidens, ut cum iter ingreſſos Sol atque æſtus adurunt; quæ ſequitur infectio vultus, & coloratio: quippe non infectionis cauſa iter fuerat inſtitutum. Communiter ergo tam fortunam, quam caſum, principali cauſæ 150
accidentes cauſas eſſe dicemus: ut ſit cauſa quidem principalis in fato, in fortuna vero, & caſibus, cauſa accidens. Et quia, quæ fiunt, partim ex neceſſitate habent auctoritatem; partim uſitati, & frequentis, exempli ſunt, partim ex raro * accidunt: & fortuna, & caſus, in iis inveniuntur, quæ raro accidunt. Et fortunæ quidem irrationabilis & cum ad-

z) *Barbire* eſt tonſorem barbæ agere, unde *barbireſium* de quo Cangius in gloſſar. Mox *atque* ſcripſi cum Rigaltio pro *atque ſcire literas*.

a) Συγκατάθεσις *aſſenſus* ad ea quæ pro veris habemus: & ὁρμὴ *appetitus* eorum quæ bona nobis videntur.

b) Τὸ ἡγεμονικὸν, mens & ratio. c) Aſtrologus.

d) Ubi nec arti nec rationi locus. Epictetus Enchirid c. 39. ἔρχου δὲ ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι καθάπερ ἠξίου Σωκράτης, ἐφ᾽ ὧν ἡ πᾶσα σκέψις τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν ἔκβασιν ἔχει, καὶ οὔτε ἐκ λόγου, οὔτε ἐκ τέχνης τινὸς ἄλλης ἀφορμαὶ δίδονται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον.

e) Al. *jure proſpecta ſunt*.

f) De Providentia dixit à p. 231. De fato in ſubſtantia poſito à p. 237. De fato in actu poſito à p. 240. De eo quod in poteſtate hominis à p. 243. & de eo quod juxta fati decretum provenit, à p. 246.

g) Differt à *fortuna*, *caſus* ſive ταυτόματον ita, ut fortuna opponatur iis quæ conſilio hominum intenduntur: caſus iis quæ natura fieri conſueverunt. Confer Plutarchum lib. 1. de placitis Philoſ. c. 29 Stobæum p. 15. Eclog. Phyſ. Ammonium ad Ariſtotelem περὶ ἑρμηνείας p. 61. Interdum tamen fortuna & caſus inter ſe confunduntur & pro uno eodemque ponuntur à ſcriptoribus. Vide Joh. Pricæum ad Apuleji librum XI. Mileſiar. p. 678. * infra, p. 263.

admiratione proventus inopinus ex hominum propoſito ſumit originem. Caſus vero citra propoſitum hominis fit. Siquidem, quod caſu accidit, vel in rebus vita carentibus, vel in mutis animalibus, invenitur.

CLVII. Breviter ergo, cum duæ cauſæ, initium habentes ex propoſito noſtro, ita concurrunt, ut non, quod propoſitum eſt, at longe ſecus, h) præterque opinionem, accidat, fortunæ ludus eſt: i) ut, ſi quis occulte theſaurum terræ mandet, dehinc agricola, propoſitum habens vitem, aliamve quam libet ſtirpem, propagare, theſaurum illum, dum ſcrobem molitur, inveniat: certe neque qui condidit, ut alius inveniret; ſed ut ipſe, cum prolato opus eſſet, reportaret: nec agricola, ut theſaurum inveniret, ſed ut ſcrobem faceret, laboraverat: &
95 tamen uterque uſus fortuna eſt inopina. Quare ſic etiam fortuna recte definiri poteſt: *Fortuna eſt concurſus ſimul cadentium cauſarum duum*, k) *originem ex propoſito trahentium; ex quo concurſu provenit aliquid præter ſpem cum admiratione.* Ut ſi creditor, ob diu fruſtra repetitum debitum, procedat ad forum, inſtruendorum gratia patronorum: eodem etiam debitor, mercandi cauſa: dehinc conventus debitor, arbitris patronis, diu tractum debitum repræſentet. Diverſa quippe cauſa utriſque procedendi fuit: & eſt illud potius actum, quod propoſitum non erat, quam quod jam pene agebatur. Erit ergo etiam *Caſus, concurſus ſimul atque una accidentium ſine ratione cauſarum in vita carentibus, vel mutis, animalibus:* ut cum clauſæ feræ, ſtabulis evaſis, rurſum ad eadem ſtabula revertuntur ultro: cumque ultro dicimus ſaxum concidiſſe. Ac de fato quidem, deque iis, quæ in hominis poteſtate ſunt, Fortuna quoque, & Caſibus, ſatis dictum.

CLVIII. Sed quia ſunt aliqua l) quæ contra hæc è diverſo dicuntur, proponenda ſunt, & diluenda. Tunc demum enim firmis erit fundamentis locata Platonis ſententia. 12
Ajunt ergo, ſi Deus cuncta ex initio ſcit, m) antequam fiant; nec ſola cœleſtia, quæ felici neceſſitate perpetuæ beatitudinis, quaſi quodam fato, tenentur, ſed illas etiam noſtras cogitationes, & voluntates, ſcit: ſcit quoque dubiam illam naturam, tenetque & præterita, præſentia, & futura, & hoc ex initio: nec poteſt falli Deus: omnia certe ex initio diſpoſita atque decreta ſunt, tam ea, quæ in noſtra poteſtate poſita eſſe dicuntur, quam fortuita: nec non ſubjecta caſibus. Porro cum hæc omnia jamdudum decreta ſint, cuncta, quæ proveniunt, ex fato provenire concludunt. Leges etiam, & exhortationes, & objurgationes, & diſciplinas, quæque hujuſmodi ſunt, omnia teneri fatalibus conditionibus. Quando ſicui quid accidere decretum eſt, una etiam decretum ſit, n) cujus ope, vel beneficio, debeat provenire: ut ſi cui ſalus proventura erit in navigando, proveniat ei non alio o) quoquam, ſed illo gubernatore, navim regente, vel ſi cui civitati proventurum erit, ut bonis utatur inſtitutis, & moribus, ut Spartæ, Lycurgi legibus hoc debeat provenire. Item 25
ſi quis erit juſtus futurus, ut Ariſtides, huic educatio parentum adjumento ſit, in juſtitiæ, atque æquitatis, obtentu.

CLIX. Artes quoque ſub fati cadere decretum, manifeſtum eſſe ajunt; nam & hinc jamdudum eſſe ordinatum, quis æger, quo medente, revaleſcat: denique fieri frequenter, ut non à medico, ſed ab imperito, curetur æger; cum talis erit conditio decreti. Similis ratio eſt laudum, vituperationum, animadverſionum, præmiorum. Fit enim frequenter; ut, adverſante fato, quæ rectè geſta ſunt, non modo nullam laudem, ſed contra reprehenſionem, ſuppliciaque, afferant. At vero divinationem dicunt clare demonſtrare, proventus jamdudum eſſe decretos. Neque enim, niſi decretum præcederet, ad rationem ejus accedere potuiſſe præſagos. Animorum vero noſtrorum

h) Ita lego cum Rigalt. pro *& longe ſecus.*

i) Non tamen ſine Divina Providentia, & θεία τύχῃ ut Apollonius Tyanenſis pulchre docuit Phraotem regem cum Judex ipſe ſederet inter emtorem & venditorem agri, in quo dehiſcens terra capſam plenam auro patefecerat, apud Philoſtratum II. 39. Ac ſi verum volumus, fortuna & caſus nihil omnino ſunt in rerum natura ſed dicuntur modo in relatione ad nos, quod illa neque propoſueramus nobis, neque provideramus, cum alioqui cauſas ſuas otique habuiſſent, providentiæ Divinæ & naturæ rerum conſentaneas.

k) Rigalt. *duarum.*

l) Idem legit *aliquanta*, ut p. 263.

m) Hanc objectionem à præcognitione DEI petitam diluit noſter infra p. 353. cui jungendus Ammonius in librum Ariſtotelis περὶ ἑρμηνείας p. 57. Proclus libro de fato ad Theodorum Mechanicum &c. Boëthius de Conſolatione Philoſophiæ lib. V. proſa 4. ſeq. Quod autem certa DEi præſcientia conſiſtere poſſit cum libertate voluntatis, &, quæ contingit fieri, per illam præcognitionem neutiquam fieri cogantur, clariſſime patet exemplo ſtantis in alta turri, & quæ infra aguntur certiſſime videntis, nec tamen ideo vel tantillum impedientis agentium libertatem.

n) Hujuſmodi res, *confatalia*, συνειμαρμένα Stoicis appellabantur. Confer Ciceronem ac Plutarchum libris de fato. Rigaltius legit: *una etiam illud decretum ſit*, neſcio an ex MS. Codice.

o) Idem, *non ex alio.*

rum motus nihil aliud eſſe, quam miniſteria decretorum fatalium. Siquidem neceſſe ſit, agi per nos, agente fato. Ita homines vicem obtinere eorum, quæ dicuntur, ſine quibus agi non poteſt p) : ſicut ſine loco eſſe non poteſt motus, aut ſtatio.

CLX. Adverſum quæ tam pugnaciter, &
154 ipſo fato violentius inſtituta, quid reſpondebimus? Quod Deus ſciat quidem omnia, ſed unumquodque pro natura ſuâ ipſorum ſciat: neceſſitati quidem ſubjugatum, ut neceſſitati obnoxium: anceps vero, ut quod ea ſit naturâ præditum, cui conſilium viam pandat. Neque enim ita ſcit ambigui naturam Deus, ut quod certum, q) & neceſſitate conſtrictum: ſic enim falletur, r) & neſciet: ſed ita, ut pro natura ſua vere, dubium ſciat. Quid ergo dicimus? Deum ſcire omnia, ſcientiamque ejus ex æternitate ſolidari. Porro, quæ, ſciuntur, s) partim divina eſſe, & immortalia: partim occidua, & ad tempus. Immortalium rerum ſubſtantiam fixam, & ſtabilem, fore: mortalium mutabilem, & dubiam, aliaſque aliter ſe habentem, ob naturæ inconſtantiam. Ergo etjam ſcientia Dei, de divinis quidem, quorum eſt certa, & neceſſitate perpetua munita, felicitas, certa, & neceſſaria, ſcientia eſt: tam propter ipſius ſcientiæ certam comprehenſionem, quam pro eorum, quæ ſciuntur, ſubſtantia. At vero incertorum neceſſaria quidem ſcientia, quod incerta ſint: & in eventu ambiguo poſita. Nec enim poſſunt aliter eſſe, quam
155 eſt natura eorum: ipſa tamen in utranque partem poſſibilia ſunt, potius quam neceſſitatibus ſubjugata.

CLXI. Non ergo etiam dubia ex initio rigide diſpoſita, atque decreta, ſunt: niſi forte t) idipſum, quod incerta eſſe, & exancipiti eventu pendere, debeant. Quare quod animæ quoque hominis natura talis ſit, ut interdum ad virtutem ſe applicet; interdum ad malitiam præponderet, perinde ut corpus, modo ſoſpitati, modo ægritudini proximum: fixum plane eſt, & decretum ex origine. Quis porro malus ſit futurus, aut bonus, neque decretum, neque imperatum. Propterea que leges, magiſteria, deliberationes, exhortationes, revocationes, inſtitutiones, nutrimentorum certa obſervatio, laus, vituperatio, quæque his ſimilantur: quia rectè vivendi optio penes nos eſt.

CLXII. Si igitur, eorum quæ ſunt, pleraque juris noſtri ſunt; u) alia extra noſtram poteſtatem: noſtra quidem appetitus, judicium, voluntas, conſenſus, præparatio, electio, declinatio; aliena vero, divitiæ, gloria, ſpecies, fortitudo, cæteraque, quæ potius optare poſſumus, quam vindicare; recte dicitur, ſi quis forte velit, quæ 156
non ſunt in poteſtate noſtra, noſtri juris eſſe præſumere, nihil ſapere. x) Conſequenter ergo etiam is qui, quæ noſtra propria ſunt, præſumit aliena, nihil, opinor, ſapit. Denique nullus laudatur ob adeptionem ſecundorum, quæ in hominis poteſtate non ſunt, niſi forte putatur beatus: y) proſperitas enim non eſt in ejus arbitrio. At vero in juſtitiæ contractibus, temperantiæque negotiis, in cæterarum virtutum obſervantia; jure laudamur, ſiquidem virtus libera: contraque agentes reprehendimur, quod dare operam, ut peccemus, exiſtimemur.

CLXIII. Dicunt porro, non ſpontanea eſſe delicta; ideo quod omnis anima, particeps divinitatis, naturali appetitu bonum quidem ſemper expetit: errat tamen aliquando in judicio bonorum, & malorum. Namque alii noſtrum ſummum bonum voluptatem putant, divitias alii, plerique z) gloriam, & omnia magis, quam ipſum verum bonum. Eſt erroris cauſa multiplex. Prima quam Stoici duplicem perverſionem a) vocant. Hæc autem naſcitur tam ex rebus ipſis, quam ex divulgatione famæ. b) Quippe mox natis, exque materno viſcere 157
decidentibus, provenit ortus cum aliquanto do-

p) Ut homo ſit cauſa ſine qua non, vel inſtrumentum fati, materiæ rerum quæ aguntur per quas aguntur, quod refellitur infra cap. CLXIX.

q) Male in editis erat *incertum*.

r) Falletur rem dubiam & ambiguam pro certa habendo.

s) Ita recte edit. Pariſ. pro *ſequuntur*.

t) Al. *ni forte*.

u) *Pleraque* ut jam ſæpe monui, Chalcidio ſunt *aliqua*. Idem autem hoc loco dicit quod è Stoicorum ſchola Epictetus in limine Enchiridii: τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Ἐφ' ἡμῖν μὲν ὑπόληψις, ὁρμή, ὄρεξις, ἔκκλισις, καὶ ἑνὶ λόγῳ ὅσα ἡμέτερα ἔργα. Οὐκ ἐφ' ἡμῖν δὲ τὸ σῶμα, ἡ κτῆσις, δόξαι, ἀρχαί. καὶ ἑνὶ λόγῳ ὅσα οὐχ ἡμέτερα ἔργα.

x) Idem Epictetus c. 19. ἠλίθιος εἶ· τὰ γὰρ μὴ ἐπί σοι, θέλεις ἐπί σοι εἶναι.

y) εὐδαιμονίζεται, μακαρίζεται, beatus celebratur & felix cui bona præ cæteris contigerunt. Sed laudatur qui, cum poſſet in vitium deflectere, in virtutis tramite perſtitit. Prudentius Hamartigenia:

Quæ laus porro hominis vel quod meritum ſine certo
Inter utramque viam diſcrimine vivere juſte &c.

z) Aliqui.

a) In ὀρέξει & ἐκκλίσει, deſiderio ſuavium & averſatione injucundorum.

b) Divulgationem famæ vocat τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα & falſas de rebus opiniones, quas nobis à teneris perſuadent, quicunque nobiſcum verſantur, infra cap. CLXV.

dolore, propterea quod ex calida atque humida ſede ad frigus, & ſiccitatem aëris circumfuſi, migrent. Adverſum quem dolorem, frigusque c) puerorum, oppoſita eſt medicinæ loco artificioſa obſtetricum proviſio: ut aqua calida confoveantur recens nati, adhibeaturque vices & ſimilitudo materni gremii ex calefactione, atque fotu quo laxatum corpus tenerum delectatur, & quieſcit. Ergo ex utroque ſenſu tam doloris quam delectationis, opinio quædam naturalis exoritur; omne ſuave, ac delectabile, bonum: contraque, quod dolorem afferat, malum eſſe, atque vitandum.

CLXIV. Par atque eadem habetur ſententia de indigentia quoque, ex exaturatione, blanditiis, & objurgationibus, cum ætatis fuerint auctioris: propertereaque confirmata eadem ætate in anticipata ſententia permanent: omne blandum, bonum, etiam ſi ſit inutile, g) omne etiam laborioſum, etiam ſi commoditatem afferat, malum exiſtimantes. Conſequenter divitias, quod præſentiſſimum ſit in his inſtrumentum 158 voluptatis, eximie diligunt: gloriamque pro honore e) amplexantur. Natura quippe omnis homo laudis, atque honoris, eſt appetens. Eſt enim honor virtutis teſtimonium. Sed prudentes quidem, verſatique in ſciſcitatione ſapientiæ, viri ſciunt quam, & cujusmodi, debeant excolere virtutem. Vulgus vero imperitum, propter ignorationem rerum, pro honore gloriam, popularemque exiſtimationem, colunt; pro virtute vero vitam conſectantur voluptatibus delibutam; poteſtatem faciendi, quæ velint, regiam quandam eſſe eminentiam exiſtimantes. Natura ſiquidem regium eſt animal homo, f) &, quia regnum ſemper comitatur poteſtas, poteſtati quoque regnum obſequi ſuſpicatur: cum regnum juſta ſit tutela parentum. Simul, quia beatum neceſſe eſt libenter vivere, g) putant etiam, qui cum voluptate vivant, beatos fore. Talis error eſt, opinor, qui ex rebus ortus, hominum animos poſſidet.

CLXV. Ex divulgatione h) autem ſuccedit errori ſupradicto ex matrum, & nutricum votis de divitiis, gloriaque, & cæteris, falſo putatis bonis, inſuſurratio; terriculis etiam, quibus tenera ætas vehementius 159 commovetur, nec non inſolitis i) & omnibus hujusmodi, perturbatio. Quin etiam corroboratarum mentium delinitrix poëtica k) & cætera ſcriptorum, & auctorum, opera magnifica, quantam animis rudibus invehunt juxta voluptatem, laboremque, inclinationem favoris? Quid pictores quoque, l) & fictores? nonne rapiunt animos ad ſuavitatem ab induſtria? Maxima vero vitiorum excitatio eſt in corporis, atque humorum animi, concretione: quorum abundantia, vel indigentia, propenſiores ad libidinem, aut iracundiam, ſumus. m) His accedunt vitæ ipſius agendæ, ſortisque diſcrimina, ægritudo, ſervitium, inopia rerum neceſſariarum. Quibus occupati à ſtudiis honeſtis ad conſentanea vitæ inſtitutæ officia deducimur, atque à cognitione veri boni revocamur. Opus ergo futuris ſapientibus tam educatione liberali, præceptisque ad honeſtatem ducentibus, quam eruditione à vulgo ſeparata: jubendaque eis, n) & ſpectan-

c) Ita Doblerus, pro *fornuque*.
d) Verba: *omne blandum, bonum, etiamſi ſit inutile*, ex edit. Pariſ. revocavi.
e) δόξαν ἀντὶ τιμῆς, falſam gloriæ opinionem pro vero honore quem *præmium virtutis* vocat Cicero Bruto c. 81. noſter mox *virtutis teſtimonium*. Præclare Claudianus in Conſulatum Manlii Theodori:

Ipſa quidem virtus pretium ſibi, ſolaque late
Fortuna ſecura nitet, nec faſcibus ullis
Erigitur plauſuve petit clareſcere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis:
Divitiis animoſa ſuis, immotaque cunctis
Caſibus ex alta mortalia deſpicit arce,
Attamen in vitam blande veſtigat, & ultro
Ambit honor - -

f) Ariſtoteles lib. 1. Politic. c. 2. & lib. 3. c. 4. ſcripſit hominem eſſe φύσει πολιτικὸν ζῶον, quod Seneca lib. 2. de Clementia c. 4. ita expreſſit: *homo ſociale animal, communi bono genitus.* Idem lib. 4. de beneficiis c. 18. ex hoc ipſo notat rerum potiri hominem: *Societas illi dominium omnium animalium dedit: ſocietas terris genitum in alienæ naturæ tranſmiſit imperium & dominari etiam in mari juſſit.* Chalcidius autem *regium animal* vocat hominem ideo, quod etiam hominibus aliis regnare homo quilibet longe malit quam obſequi.
g) Libenter vivere eſt ex animi ſententia vivere laute ac delicate. Vide quæ viri docti ad illud Comici Eunucho V. 9. 44. *cum illa libenter vivis.*
h) Ex divulgatione famæ. Alteram hanc erroris hominum cauſam aſſignaverat cap. CLXIII.
i) Ita Grotius uno vocabulo, pro *in ſolitis*. Rigaltius *in ſolatiis*.
k) Hinc eſt quod Poëtas è Rep. ſua exeſſe voluit Plato.
l) Confer ſi placet Franciſcum Junium de pictura veterum p. 29. ſeq. edit. ſecundæ.
m) Etiam his tamen perſpectum, ne quis per ea coactum ſe ad ſcelera cauſari poſſit. Vide infra cap. CLXXIX.
n) Rigalt. *videndaque eis*; & mox, *quæ proveleant ad ſapientiam.*

Digitized by Google

ſpectanda, ſunt lecta omnia, quæ pertinent ad ſapientiam.

260 CLXVI. Ante omnia divino præſidio opus eſt ad perceptionem o) bonorum maximorum. Quæ cum ſint propria divinitatis, cum hominibus tamen communicantur. Corporis quoque obſequium ſufficiens animæ viribus eſſe debet ad tolerandum exercitii laborem. p) Oportet autem ſufficere præceptores bonos, propoſitumque id, quod ſortiti ſumus ſinguli, numen. q) Quippe Socrati dicitur à pueris comes dæmon, r) rerum agendarum præceptor, fuiſſe; non ut hortaretur eum ad aliquem actum, ſed ut prohiberet, s) quæ fieri non expediret. Propterea quoque, quæ in hominis poteſtate ſunt, ſi per imprudentiam agantur, cum agi ea ſit inutile, cladem afferant: t) quod à Socrate arcebat benivolum numen. Divinatio vero neceſſitati quidem ſubjectarum rerum, ambiguarum etiam, ſed quarum jam ſtatilis u) completus ſit exitus, vera eſt, & complexibilis: x) ſi modo divinatio y) dicenda eſt. Quippe quæ ſemel acciderunt, infecta eſſe non poſſunt.

CLXVII. Ambiguarum vero, quarum exitus adhuc pendent, nondum præcedentibus meritis, z) ambigua eſt, & obliqua: a) ut eſt illa Apollinis,

Perdet Crœſus, Halyn transgreſſus, maxima 261
regna. b)

Iſtic enim tria erant, niſi fallor, ambigua: Unum, utrum Cyri, & Perſarum, regnum eſſet periturum; alterum, an ipſius Crœſi potius, & Lydium: tertium, utrum conditionibus juſtis bellum deponeretur. Hoc quippe fieri poterat; & depoſitorum bellorum aliquot exempla præceſſerant: ſed quia voluntas utriusque adverſabatur armorum depoſitioni, cum & Cyrus fera quadam eſſet natura, & glorioſa; Crœſus vero confidens, potentiæque præcupidus: decretum, quod ſequebatur, ratum erat, factum ex utriusque propoſito, pacem inter eos minime futuram. Supererat igitur ex reliquis alterutrum, idque erat dubium; cujusnam regnum extingueretur: propter eaque dubia ſors, dubiique intellectus proceſſit oraculum; ut quodcunque accidiſſet, id prædictum ab Apolline videretur.

CLXVIII. Sunt aliæ prædictiones conſi- 262
liorum examini ſimiles. Quia cum ſit in noſtra poteſtate deligere ex incertis alterum, ne in delectu peccetur ex ignoratione, ſuadet hominibus, quid ſit optandum, propitia Divinitas: ut Argivis, per oraculum

quæ

o) Ita recte Rigalt. & Doblerus pro *praceptionem*. Similis error jam notatus à viris doctis in codicibus quibusdam Apuleji de Philoſophia Morali ſub init.

p) Hinc Plato ſuadet animum ad virtutes confirmari & corpus ad ſanitatem διὰ πόνων καὶ γυμνασίων καὶ διαίτας καθαρωτάτης. In hoc ipſo Timæo. Confer Galenum πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστι τὸ ὑγιεινόν.

q) Hinc ille εὐδαίμων cui *bona mens*, nam ut Xenocrates Platonis diſcipulus apud Ariſtotelem 2. Topic. cap. 2. δαίμων ἑκάστου ψυχή. *Dæmon ſua cuique anima.* Euripides Socratis amicus apud Theonem p. 60. progymnaſmatum, τὸν νοῦν ἡμῶν ἑκάστου ἔφησεν εἶναι θεόν. *Suam mentem cuique pro numine dixit eſſe.*

r) Cicero 1. de divinat. cap. 54. *Hoc nimirum eſt illud quod à Socrate accepimus, quodque ab ipſo in libris Socraticorum* (ut apud Platonem in Apologia, in Phædro, in Theage &c. Xenophontem 1. ἀπομνημονευμ.) *ſæpe dicitur, eſſe divinum quiddam quod dæmonium appellat, cui ſemper ipſe paruerit, nunquam impellenti, ſæpe revocanti.* Confer Plutarchum & Apulejum ſingularibus libris: atque deſideratiſſimum Godofridum Olearium noſtrum in erudita de Socratis dæmonio diatriba, Lipſiæ A. 1702. edita.

s) Socrates apud Platon. in Apologia: ἀεὶ ἀποτρέπει με τούτου ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὔποτε, φωνή τις γιγνομένη.

t) Ita edit. Pariſ. pro *afferunt*. Eſt autem *afferant* in modo potentiali poſitum, pro, poſſint vel ſolent afferre.

u) Rigalt. *fatalis*.

x) Divinationis genus quod intelligere & complecti mente poſſis, quia certo futura, certo prænunciat. Si hoc non placet, eſt qui ſuſpicatur legendum *completibilis*, quam neceſſe eſt compleri.

y) Quoniam μαντικὴ ſive divinatio, futurorum eſt, & harum rerum jam completus exitus ponitur.

z) Merita appellat conditiones ex parte hominis præcedentes, à quibus futurus exitus pendet, ut a Crœſo bellum adverſus Perſas ſuſceptum.

a) Ita ſcripſi ex edit. Pariſ. nam in Leid. legebatur: *eſt & obliqua ut eſt ambigua.*

b) Græca oraculi verba apud Herodotum lib. 1. c. 53.

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει

quæ ita Latine reddit Cicero 2. de divinat. cap. 56,

Crœſus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

Tangunt Ariſtoteles III. 5. Rhetor. Dio Chryſoſt. X. p. 149. Euſebius V. 20. 21. præparat. Evangel. Theodoritus X. de curat. Græcar. affect. Nonnus hiſt. 94. in Nazianzeni ſtelitcuticas, Suidas in Κροῖσος & λοξίας, aliique innumeri. Apollonius Tyanenſis Epiſt. 56. ad Sardianos: Κροῖσος ἀπέβαλε τὴν Λυδῶν ἀρχὴν Ἅλυν διαβάς, ἐλήφθη ζῶν, ἐδέθη πέδαις, ἐπὶ πῦρ ἀνεβιβάσθη, τὸ πῦρ εἶδεν ἡμμένον, αἰρόμενος εἰς ὕψος, ἔζησεν, ἐδόκει γὰρ τῷ θεῷ τετιμημένος.

quærentibus, an adverſum Perſas bellum ſuſcipi conveniret, reſponſum eſt: c)

Vicinis offenſa Deo chariſſima plebes,
Armorum cohibe nunimina, corporis omne
Diſcrimen ſola capitis tutabitur umbra.

Sciebat enim, quid eſſet eligendum, quodque optio penes hominem; id vero, quod ſequitur optionem, penes fatum.

CLXIX. Hebræis quoque conſilium datum eſt á Deo d) cum prædictione rerum futurarum, in iſtum modum: *Si præceptis meis parebitis, bona terrarum omnia penes vos erunt. Lac itaque, & mellifiui fluctus, e) non deerunt. Si contemſeritis, pœnarum imminentium ſeriem divina vox profecuta eſt.* Quippe quod eſſet dubium id, quod erat poſitum in hominis poteſtate, parere, vel contemnere juſſa cœleſtia. Quod ſi optionem
263 eorum præcederet decretum inevitabile, neceſſarioque contemnendum eſſet; abundaret prædictio, abundarent etiam promiſſa, & minæ. Eſt igitur aliquid in hominis poteſtate, nec ſunt homines, ita ut à contraſentientibus aſſerebatur, f) materiæ rerum earum, quæ aguntur, per quas aguntur: ſed cauſa præcedens, quam ſequitur, id quod ex fato eſt.

CLXX. Sed præter ſpem aiunt aliquantà provenire. Scimus; & horum omnium duplex genus. Unum eorum, quæ perraro accidunt; g) quæ vel forte proveniunt, vel caſu aliquo importantur: ut ex hominibus portenta naſci. Alterum, quod frequentius quidem provenit, ſed originem ſumit ex humani judicii depravatione: cum vel à potentibus iratis, vel ab inimicis, res judicantur, ut accidit Socrati: ejusque h) populi judicio cum vir juſtiſſimus condemnatus eſt Ariſtides, i) vel cum prophetæ k) à conſceleratis unus membratim ſectus, alter obrutus ſaxis. Num quid etiam horum cauſa eſt penes fatum? nec intelligunt diverſas ſe contrariasque potentias, id eſt vir- 264
tutem, & item vitia ſimul, quod fieri non poteſt, aſſignare decreto: cum hujusmodi crimina fati propria eſſe dicunt. Conſtituant denique, quid eſſe fatum velint. Virtutem ne divinam? ſed non eſſet cauſa malorum. An vero animam malignam? l) Sed demum à malitia nihil boni fieri poteſt; & fato dicuntur etiam bona provenire. Dicent fortaſſe mixtam quandam eſſe ſubſtantiam. At qui fieri poteſt, ut unum & idem quid malitia ſimul & bonitate ſit præditum, intemperantiamque & caſtitatem creet, ceteramque virtutum vitiorumque importet contrarietatem?

CLXXI. Quæ porro erit de fato exiſtimatio? quod velit certe omnia eſſe bona, nec tamen poſſit. Erit igitur imbecillum quiddam, & ſine viribus. An poteſt quidem, nec tamen vult? Hæc vero jam fera eſt quædam, & immanis, invidia. An vero neque vult; neque poteſt? At hoc dicere, de fato præſertim, flagitioſum. An & poteſt, & vult? Erit ergo cauſa bonorum omnium, nec malorum auctoritas pertinebit ad fatum.

CLXXII. Unde ergo mala? Motu ſtellarum cauſarum. Sed ipſe motus unde? & 265
utrum volentibus ſtellis motus ipſe talis ſit, m) ut ex eodem motu & mala proveniant, & bona. an invitis? Si volentibus, animalia

c) Apud Herodotum lib. VII, cap. 148. & Euſebium VI. 7. præparat. Evangel.

Ἐχθρὲ περικτιόνεσσι, φίλ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
Εἴσω τὸν προβόλαιον ἔχων πεφυλαγμένος ἦσο,
Καὶ κεφαλὴν πεφύλαξο. κάρη δὲ τὸ σῶμα σαώσει.

d) Etiam hoc loco Chriſtianum ſe prodit Chalcidius. Videtur autem reſpicere locum Eſaiæ I. 19. καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε. Ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται. τὸ γὰρ στόμα Κυρίου (*Divina Vox* Chalcidio) ἐλάλησε ταῦτα.

e) Quæ de lactis & mellis abundantia interſerit Chalcidius, non leguntur in laudato Eſaiæ loco, ſed Deut. VI. 3. XI. 9. &c.

f) Supra, p. 251. g) Supra, p. 250.

h) Rigalt. *ejusdemque.*

i) Vide Plutarchum in Themiſtocle p. 114. & in Ariſtide p. 322. ſeq. Notum porro à Themiſtoclis æmuli factione conflatam Ariſtidi invidiam, ut oſtraciſmo afficeretur & in decennale exiliū mitteretur. Ac lepidum eſt inprimis quod narrat Plutarchus unum è civibus Athenienſibus qui ſuffragium contra Ariſtidem ferebat, rogatum quid denique mali feciſſet Ariſtides, reſpondiſſe, *nihil, ne novi quidem hominem,* ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν δίκαιον ἀκούων, *ſed indignor quod juſtum paſſim vocari audio.*

k) Puto ex hoc quoque loco haud obſcure conſtare Chalcidium fuiſſe Chriſtianum. Reſpicit autem ad dictum Apoſtoli Hebr. XI. 37. ubi de iisdem Prophetis: ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν. Membratim ſectum intelligit Eſaiam, Jeremiam obrutum ſaxis.

l) Materiam, ſupra p. 228.

m) Ita leg. pro *ſit*, cum Rigaltio.

malia ſunt ſtellæ, n) & juxta propoſitum moventur. Si invitis, nullus eſt earum actus. Certe aut omnes ſtellæ divinæ ſunt, & bonæ, nec quicquam faciunt mali: aut quædam maleficæ. Sed maleficas eſſe in illo ſancto, & pleno bonitatis, loco quatenus convenit? Cumque omnia ſidera plena ſint cœleſtis ſapientiæ, malitiam porro ſciamus ex dementia naſci, quatenus convenit maleficas eſſe ſtellas dicere? Niſi forte, id quod fas non eſt, interdum eaſdem bonas, interdum malignas eſſe, exiſtimandum: proptereaque promiſcue o) beneficia, & maleficia, præbere. Sed hoc abſurdum eſt putare, cœleſtem ſubſtantiam, una eademque natura præditam, non in omnibus ſtellis eandem eſſe: ſed pleraſque p) tanquam à propria degenerare natura. Sed nimirum hoc invitæ ſtellæ patiuntur. Et quænam erit illa tanta neceſſitas, quæ invitas cogat delinquere? & hæc ipſa utrum divina erit anima, an maligna?

CLXXIII. An vero ratio quædam eſt, ut
146 ajunt, quà omnia fiunt, quæ ad præſens aguntur, quæque futura erunt, provenient? Sed nimirum monſtri eſt ſimile dicere, ratione fieri, mala, quæ multo verius dicentur nulla ratione. Iniquus eſt etiam, vel libidinoſus. q) Series vero illa cauſarum inevitabilis unde accipiet exordium, niſi prius merita noſtra in quamcunque partem locentur. Illud vero quis ferre poſſit, quod præter cætera, quæ irreligioſe dicuntur, atque exiſtimantur, providentia quoque Dei tollitur hac eorum aſſertione: ſimulque omnis divinitas exterminatur? Quid enim faciet Deus, ſi omnia ſecundum hanc verſutorum hominum affirmationem fient, atque impulſu rapido ferentur pro Neceſſitatis inſtinctu? Facit tamen hæc vana præſumptio faciliorem cauſam nocentibus, quibus licebit, non animi ſui perverſitatem condemnare, ſed de fatali violentia conqueri: facit bonorum vota juxta laudabilem vitam, & impetus prudentiæ, pigriores s) Quare miſſum faciendum eſt genus hominum, ex verſutia, & vanitate, concretum; qui ut ipſi putant, adverſo fato nati ſunt: quibus hæc, & talia, opinari fato provenerit.

CLXXIV. Nos vero divinam legem t) 147
ſequentes, repetemus ab exordio, digeſto ordine, quæ de fato Plato, veritatis ipſius (ut mihi quidem videtur) inſtinctu, locutus eſt. Principio cuncta, quæ ſunt, & ipſum mundum contineri, regique, principaliter quidem à ſummo Deo, qui eſt ſummum bonum, ultra omnem ſubſtantiam, omnemque naturam, exiſtimatione intellectuque melior; quem cuncta expetunt, cum ipſe ſit plenæ perfectionis, & nullius ſocietatis indigus: de quo plura dici nunc, exorbitare eſt. Deinde à Providentià, quæ eſt poſt illum ſummum ſecundæ eminentiæ, quam *νοῦν* Græci vocant. Eſt autem intelligibilis eſſentia æmulæ bonitatis propter indefeſſam ad ſummum Deum converſionem. Eſtque ei ex illo bonitatis hauſtus, quo tam ipſa ornatur, quam cætera, quæ ipſo auctore honeſtantur. Hanc igitur Dei voluntatem, tamque ſapientem tutelam rerum omnium, *Providentiam* homines vocant; non, ut plerique exiſtimant, ideo dictam, quia præcurrit in videndo, atque intelligendo, proventus futuros: ſed quia proprium eſt divinæ mentis, intelligere; 148
qui eſt proprius mentis actus, & eſt Mens Dei æterna. Eſt igitur mens Dei de intelligendo æternus actus. u)

CLXXV. Sequitur hanc providentiam *Fatum*; lex divina promulgata intelligentiæ ſapienti modulamine ad rerum omnium gubernationem. Obſequitur huic ea, quæ ſecunda mens x) dicitur, id eſt, anima mundi tripertita, ut ſupra y) comprehenſum eſt: ut ſi quis periti legum latoris animam legem vocet. Juxta hanc legem, id eſt, fatum omnia reguntur, ſecundum propriam quæque naturam: beatâ quidem neceſſitate, incommutabilique conſtantia,

cun-

n) Hoc conſentaneum Timæi doctrinæ, qui & planetas & ſtellas fixas habet pro animalibus. Nam de illis loquens, ζῶα ἐγενήθη. Et de his: ἐξ ἧς δὴ τῆς αἰτίας γέγονεν ὅσα ἀπλανῆ τῶν ἄστρων, ζῶα θεῖα ὄντα. Vide ſupra p. 204. 211. &c.

o) Edit. Pariſ. *promiſce*. p) Aliquas.

q) Motus puta ſtellarum, ſi homines ad mala rapit inique agit vel ex mera ἀλόγῳ libidine.

r) Ita edit. Pariſ. pro *diſtinctu*. Paulo ante Rigalt. *fiant* & *ferantur* pro *fient* & *ferentur*.

s) Ita edit. Pariſ. pro *pigriora*.

t) Etiam hoc loco Chriſtianum ſe Chalcidius profitetur, refutatoque fato Aſtrologico, Divinam præfert Legem, hoc eſt Sacræ Scripturæ de Providentia Divina res humanas moderante certiſſimam doctrinam, cui etiam Platonem putat ſuffragari, cujus placita deinceps exponit.

u) Actus æternus intelligens, ſive actus æternus intelligendi.

x) Platonis menti accommodate Pœmandri auctor: ὁ δὲ νοῦς ὁ Θεὸς ἀῤῥενόθηλυς ὢν ζωὴ καὶ φῶς ὑπάρχων ἀπεκύησε λόγῳ ἕτερον νοῦν δημιουργὸν, ὃς Θεὸς τοῦ πυρὸς καὶ πνεύματος ὢν ἐδημιούργησε διοικητάς τινας ἑπτὰ ἐν κύκλοις περιέχοντας τὸν αἰσθητὸν κόσμον, καὶ ἡ διοίκησις αὐτῶν εἱμαρμένη καλεῖται. Confer, quæ noſter p. 267. & infra p. 277.

y) Supra p. 237.

cuncta cœleſtia, quippe quæ ſint providentiæ vicina, atque contigua. Frequenter vero accideotia naturalia; propterea quia oriuntur, & occidunt, omoia, quæ naturæ lege proveniunt. Simul, quia imitantur naturam ars & diſciplina, etiam hæc, quæ artibus efficiuntur, ſunt frequeotia, proventusque crebri: quæ vero reguntur hac lege, ratione, ordine, ac ſine vi reguntur: nihil enim, ratione, & ordine, carens, non violentum; quod vero tale eſt, non diu perſeverat, utpote quod contra naturam ſuam diſtrahatur.

269 CLXXVI. Sequuntur ergo Deum proprium ſingula; &, ut ait Plato, z) *regem imperatoremque cœli, principem agminis, & ducem ſub imem volucri curru, diſpenſantem omnia, & moderantem. legiones cœleſtium angelicarum poteſtatum, in undecim partes diſtributa.* *Solam* ſiquidem *Veſtam manere* ait *in ſua ſede*; Veſtam a) ſcilicet, animam corporis uoiverſi, mentemque animæ ejus, moderaotem cœli ſtellantis habenas, juxta legem à providentià ſanctam. b) Quam legem ſæpe diximus eſſe fatum, ſerie quadam conſequentiarum, atque ordinum, ſancientem. Volucris vero currus imperatoris Dei, aplanes intelligenda eſt: quia & prima eſt ordine, & agilior cæteris omnibus motibus, ſicut oſtenſum eſt. Undecim vero partes exercitus dinumerat hactenus. Primam, aplanem; deinde, ſeptem planetum; nonam, ætheris ſedem; quam incoluntætherei dæmones; decimam, aëream; undecimam, humectæ ſubſtantiæ; duodecimam, terram, quæ immobilis ex converſione mundi maner. Verum hoc fortaſſis extra propoſitum, quamvis inſtituto ſermoni concinat: quod fatum
270 ſine vi, ac ſine ulla neceſſitate inextricabili, modo ſalubri, atque ordine, adminiſtretur.

CLXXVII. Ex harum ordine rerum demanant illa, quæ rari exempli ſunt; quorum partim *fortuna* c) poteſtatem habet: partim improviſa, & ſua ſponte, proveniunt, quibus omnibus *caſus* dicitur imperare: quæ fatalia quidem ſunt, continentur enim edictis fatalibus, nec tamen ſunt neceſſitate violenta. Perinde ut quæ à nobis fiunt, continentur quippe legibus noſtris; nec tamen ſecundum leges proveniunt, quibus utimur. Utputa, jubet lex interfici patriæ proditorem. Quid ergo? Quia proditorem vocat eum, cui pœnam ſtatuit, neceſſe eſt ut lex faciat proditorem? Non opinor. Nam proditor quidem ſua mala mente, quin potius amentia, prorumpit ad facinus: puoitur vero juxta legem. Rurſumque lex eſt: ut qui fortiter bellaverit, d) præmio afficiatur. Hæc lex jubet; non tamen victorem, aut victoriam, lex facit: & tamen lex præmium dat. Propterea que lex generaliter jubet omnibus quæ facienda ſint, prohibetque omnes ab inconvenientibus. Sed non omoes obtemperant; nec omnes faciunt, quæ jubentur. Quæ reto- 271
ſtendit, optionem quidem eſſe in hominibus, nec eaodem in omnibus. Ea vero, quæ ſequuntur, id eſt, legitima, id eſt, animadverſiones, vel præmia, ex lege ſancta.

CLXXVIII. Talis eſt, opinor, etiam lex illa cœleſtis, quæ fatum vocatur, ſciſcens homioibus honeſta, prohibens contraria. Sequi porro noſtrum eſt, & à fati jugo liberis laudari e) vero agentem bene, tam juxta legem, quam juxta commune judicium. Similiter ergo etiam contraria, mentiri quidem, & peſſime agere vitam, continetur edicto: & eſt in hominis arbitrio, ut præcedens. Male porro vitam diſponere, proprium eſt hominis, propterea que puniri plane eſt ex oeceſſitate fatali; utpote quod legem ſequatur. Hæc porro omnia ſedem habent in animis hominum; quæ anima libera eſt, & agit ex arbitrio ſuo. Optima porro pars animæ ea eſt, quam deſcripſit Plato, duplicem habere virtutem: unam, in comprehenſione divinarum rerum, quæ *ſapientia* eſt: alteram, in diſputatione f) mortalium rerum, quæ *prudentia* nominatur.

CLXXIX. Quod ſiquis ad humores corporis, naturalemque illam concretionem, g) reſpiciens, pleroſque h) intemperantes, 271
alios porro moderatos homines eſſe non ſine fato putat: & intemperantes quidem, ex humorum

z) Plato in Phædro p. 344. ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς, πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος. Τῷ δ' ἕπεται στρατιὰ Θεῶν τε καὶ Δαιμόνων κατὰ ἕνδεκα μέρη κεκοσμημένη (apud Origenem VIII. contra Celſum p. 381. κατὰ ἕνδεκα μοίρας τεταγμένη.) Μένει γὰρ ἑστία ἐν Θεῶν οἴκῳ μόνη. Τῶν δ' ἄλλων ὅσοι ἐν τῷ τῶν δώδεκα ἀριθμῷ τεταγμένοι Θεοὶ ἄρχοντες ἡγοῦνται κατὰ τάξιν ἣν ἕκαστος ἐτάχθη.

a) Confer quæ de Veſta ſupra p. 215.

b) Al. *ſancitam.* Sic infra p. 271. *præmium ex lege ſancta* pro *ſancita*, & p. 280. *legem quâ ſanctum eſt.*

c) Supra p. 238. d) Al. *pugnaverit.* e) Sic Rigalt. pro *laudare.*

f) Al. *diſpoſitione.* Porro de differentia inter ϹοΦίαν & Φρόνησιν, Vide Ciceronem 1. de officiis c. 43 Marinum in vita Procli c. 22. Chalcidium ſupra p. 230.

g) Supra p. 259. h) Aliquos.

humorum intemperie laborare; moderatos autem, ex felicitate concretionis levari: eaque omnia decreto fieri: Vera ſentit quidem, Eſt enim natura tributum, ut imbecilla hominum natio, vel laboret improſpera concretione, vel adjuvetur moderata, in proventu k) honeſtatis. Ideoque adverſum hujusmodi vitia, rationis conſiliique ſalubritas oppoſita eſt providentiæ lege. Siquidem avaritia, libido, crudelitas, cæteræque hujusmodi peſtes, nihil in pueritia grande deſignent; ſed ſint confirmata jam ætate, noxia: tunc, opinor, cum etiam ſalubritas conſilii confirmatur. Cui auxiliatur decus ſtudiorum honeſtiorum, prodeſt benivolorum reprehenſio, medetur animadverſio. Contraque adverſis rebus l) obtunditur pravitas mentis, atque inſoleſcit.

CLXXX. Ideoque ob conſortium corporis eſt inter homines, beſtiasque, & cætera vita carentia, ſocietas, communioque, corporeorum proventuum. m) Siquidem naſci, nutriri, creſcere, commune eſt homi-
173 nibus cum cæteris; ſentire vero, & appetere, commune demum hominibus, & mutis tantum, ac ratione carentibus animalibus. Cupiditas porro n) atque iracundia, vel agreſtium, vel manſuetorum, appetitus irrationabilis o) eſt. Hominis vero, cujus eſt proprium, rationi mentem applicare, rationabilis. p) Ratiocinandi enim, atque intelligendi, ſciendique verum, appetitus proprius eſt hominis, qui à cupiditate, atque iracundia, plurimum diſtat. Illa quippe etiam in mutis animalibus, & multo quidem acriora * cernuntur. Rationis autem perfectio, & intellectus, propria Dei, & hominis tantum.

CLXXXI. Atque inter ipſos homines non peræque. Compugnant quippe in hominum commotionibus q) invicem cupiditas, iracundiaque, & item ratio, obtinentque adverſum ſe viciſſim. Ratio, ut apud Homerum, cum Laërtius juvenis r)

Pectore pulſato mentem caſtigat acerbe,
Quin toleras mea mens? etenim graviora tuliſti.

Quippe in illius animo ratio tunc iracundiam ſubjugabat. Apud Euripidem contra in Medeæ mente ſæva iracundia rationis lu- 174
men extinxerat. Ait enim: s)

Nec me latet nunc quam cruenta cogitem,
Sed vincit ira ſanitatem pectoris.

Usque adeo ſalubri conſilio viam clauſerat immoderatus calor t) pellicatus.

Tttt CLXXXII.

i) Edit. Pariſ *fieri putat*. k) Al. *portenta* male.

l) Per adverſas res ne calamitates intelligas hoc loco, quibus inſoleſcere pravitas mentis non poteſt: ſed vitia bono conſilio ſalubrique admonitioni contraria, illis enim pravitas mentis obtunditur, hoc eſt ſtultior & inſolentior redditur.

m) *Corporeos proventus* vocat ea quæ corporibus accidunt, & quæ mox ipſe enumerat. Sic paullo ante dixerat *proventum honeſtatis*.

n) Ita Rigalt. pro *vero*.

o) ὁρμὴ ἄλογος, ἐπιθυμία, ὀργή.

p) λογικὴ ὄρεξις Rationabilis appetitus homini proprius. Male in Leid. exciderat hoc loco vocabulum *rationabilis*, quod ex edit. Pariſ. revocavi. Mox *enim* ſcribere juſſit ſententia & nexus orationis pro *tamen*, quæ duo compendiis librariorum non raro inter ſe permutantur.

* Notum illud: *Nos aper auditu præcurrit, aranea tactu, lynx viſu* &c.

q) Rigalt. *Compugnant quippe in hominum ſe commotionibus invicem*.

r) Ulyſſes apud Homerum Odyſſea ύ. verſu 17.

Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ.
Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Laudant hanc τοῦ λογιστικοῦ πρὸς τὸ θυμικὸν διαφώνησιν Plato Phædone, Iſidorus Peluſiota lib. IV. Epiſt. 25. aliique multi quos vide in Gnomologia Jacobi Duporti.

s) Ita legendum pro *idenim*, & verſus expreſſi ex notiſſimis illis Euripidis Medea, verſ. 1078.

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα τολμήσω κακά
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Geminas aliorum veterum deſcriptiones hominis qui transverſum ſe affectuum impetu adverſus rationem trahi patitur, collegerunt Tho. Gatakerus p. 114. Adverſar. & Grotius ad Matthæi XIV. 9. qui Medeæ verba apud Tragicum ita μεταφράζει·

Et ipſa video, moliar quantum mali,
Sed mihi ſubegit ira vim prudentiæ.

S. Maria apud Gregorium Naz in CHriſto patiente p. 264.

Καὶ προβλέπω μὲν ταῦθ' ὅπως ἔσαι τάχα,
Λύπη δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν ἐλπισμάτων.

Homo excelſi ingenii, cujus conatibus obſtat res anguſta domi apud Lucian.

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾷν μέλλω καλά,
Πενία δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

t) Rigalt. *dolor*. Sed *caloris* vocabulum iterum extat pro fervido iræ indignantis impetu infra p. 285.

CLXXXII. Ergo in animo continentis viri ſemper plus conſilium poteſt: intemperantis imbecillitas adverſum rationem vitioſis animi partibus ſuffragatur. Sæpe etiam hæc ipſa vitia ſe invicem impugnant: ut in adoleſcente Terentiano, u) qui, adverſum acerrimas amoris flammas reſiſtens, honeſta iracundia nititur; cum negat iturum ſe ad conſpectum amicæ ultro arceſſentis, ut excluſum indigne revocet lenocinio, blanditiiſque meretriciis. Ergo hæc, de quibus intra arcana pectoris diſceptamus, quæque, utrum facienda nec ne ſint, deliberamus, & poſtremum, x) tanquam lata ſententiâ, decernimus, quatenus non ſunt propria noſtra niſi forte ideo, quia commoti, vel depravati, libidine, diſceptatores idonei non ſumus: cum æquum judicium carere tanquam gratiæ, miſericordiæque, anticipationibus debeat.

CLXXXIII. Sed prædictio, inquiunt, futu-
375 rorum jamdudum diſpoſita, atque ordinata, eſſe teſtatur. Hæc porro diſpoſitio, atque ordinatio, *fatum* vocatur. Immo hæc ipſa prædictio fatalem neceſſitatem dominari negat usquequaque. Siquidem prædictio rationabilis ſit exiſtimatio ſortis futuræ; quæ non in rebus certis, & neceſſitate conſtrictis, ſed incertis, atque ambiguis, prævalet. Quis enim præſagum conſulat de recens nato, utrum mortalis, an immortalis, ſit futurus? Sed illud potius, quod eſt dubium, quæri ſolet; quam prolixa vitæ ſpatia ſortitus eſſe videatur: & utrum dives, an pauper: elataque, an plebeja ſit, atque humili, fortuna futurus. Quæ cuncta obſervatione, ſcientia, artificioſa quoque ſolertia, colliguntur. Aut enim alitum volatu, *aut extis, aut oraculis homines præmonentur: prædicente aliquo propitio dæmone, qui ſit eorum omnium, quæ deinceps ſequuntur, ſcius; perinde ut ſi medicus juxta diſciplinam medendi prædicat vel exitium, vel ſanitatem: aut etiam gubernator, cœli conditionum non ignarus, ex aliqua nubecula prænunciet tempeſtatem futuram. Quæ cuncta non fato, ſed artificioſis rationibus, usque, & experientia, comprehenduntur. 376

CLXXXIV. Æque, cum ex motu ſiderum prædictio habetur, ſigna obſervari ſolent, ortusque, & obitus, ſtellarum, & conformationes, ad rationem redactæ, juxta quam fertilitas, ſterilitasque, provenit. Omnisque hujusmodi ratio nihil eſt aliud, quam conjectura rerum earum, quæ vel ad corpus pertinent, vel ad ea, quæ corporis propria ſunt: vel ad animam ſatis corpori ſervientem. Unde opinor Platonem y) animarum quidem ædificationi Deum opificem præfuiſſe dicere; earum vero, quæ animis ſubtexuntur, aliis divinis poteſtatibus inferioribus munus, atque officium, eſſe mandatum: ita ut puræ quidem animæ, ſinceræque, & vigentes, florentesque rationibus, à Deo factæ ſint: vitioſarum vero partium ejus auctores habeantur hæ poteſtates, quibus ab opifice Deo talis cura mandata ſit.

CLXXXV. Vitioſæ porro partes animi, quæ ſubtexuntur, ira eſt, & cupiditas, ſatis idonea vitæ agendæ inſtrumenta. Multa quippe ſunt, quæ per virilem animi commotionem recte in hac vita fiunt, & vindicantur: quoties juſta iracundia comitem ſe, & auxiliatricem rationi præbet. Multa et- 377
iam ex cupiditate honeſta, vel mediocri, præter libidinum ſordes. Sicut igitur puræ mundi animæ regnum in perpetua mundi agitatione permiſſum eſt; ita iis animis, quæ homines inſpirant, opus fuit ratione, iracundia & cupiditatibus interpolata; ut cum quidem ſe ad rationem totum animal convertiſſet, curaret, intueretur etiam cœleſtia: cum vero ad terrena deſpiceret, deſpectus æque non eſſet otioſus, ſed ex eadem inclinatione, cura rerum terreſtrium naſceretur.

CLXXXVI. Ut igitur brevi multa complectar, altius rei diſpoſitio talis mente concipienda eſt. Originem quidem rerum, ex qua cæteris omnibus, quæ ſunt, ſubſtantia ejus miniſtratur, eſſe ſummum & ineffabilem Deum: poſt quem z) providentiam ejus,

u) Phædria apud Terentium Eunucho, ſcena ſtatim prima:

Quid igitur faciam? non eam ne nunc quidem
Cum accerſor ultro? an potius ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, revocat. Redeam? non, ſi me obſecret.

Reſpiciunt ad hunc locum ex Menandro expreſſum Horatius lib. 2. ſat. 3. 260. ſeq. Perſius ſat. V. 172. &c.

x) Rigalt. *ad poſtremum.* * Confer quæ notavi ad Sextum Empiricum I. contra Phyſicos ſect. 112.

y) Verba Platonis in Timæo: Καθ' ὅσον μὲν αὐτῶν (ψυχῶν) ἀθανάτοις ὁμώνυμον εἶναι προσήκει, θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦν τ' ἐν αὐτοῖς, τῶν ἀεὶ δίκῃ καὶ ἡμῖν ἐθελόντων ἕπεσθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω. Τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς, ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες ἀπεργάζεσθε ζῶα καὶ γεννᾶτε, τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε.

z) Vocula *quem* in Leid. exciderat, ſed exſtat in Pariſ.

ejus, ſecundum Deum, a) latorem legis u-
triusque vitæ, tam æternæ quam tempora-
riæ. Tertium eſſe porro ſubſtantiam, quæ
ſecunda mens, b) intellectusque, dicitur;
quaſi quædam cuſtos legis æternæ. His ſub-
jectas eſſe rationabiles animas, legi obſe-
quentes; miniſtras vero poteſtates Na-
278 turam, Fortunam, Caſum, & Dæmones in-
ſpectatores ſpeculatoresque meritorum. Er-
go ſummus Deus jubet, ſecundus ordinat,
tertius intimat. Animæ vero, lege agunt. c)

CLXXXVII. Lex porro ipſum fatum eſt,
ut ſæpe d) diximus. Cui legi qui pareat,
ſequaturque principis Dei veneranda veſti-
gia, beatam ſemper vitam agit: juxta legis
perpetuæ ſanctionem, quod eſt juxta fatum.
At vero, quæ Dei comitatum animæ ne-
glexerint, rurſum & ipſæ, aliu quodam,
contrarioque, genere ſecundum fatum vi-
tam exigunt: donec pœniteat eas delicto-
rum ſuorum, expiatisque criminibus dein-
ceps ad immortalis Dei, & æternam divina-
rumque poteſtatum, choros revertantur:
& ille legis rigor ex deteriore fortuna tran-
ſitum fieri ſinat ad beatam. Quod fieri cer-
te non poſſet, ſi omnia conſtricta eſſent
uniformi quadam, & rigida, atque irrevo-
cabili, neceſſitate. Ex quo apparet, *pro-
videntiam* quidem omnia intra ſe circumple-
xam; tenere quippe omnia, quæ ſecun-
dum eandem recte adminiſtrantur; at ve-
ro *fatum* providentiæ ſcitum eſt, continet
autem ea, quæ ſunt in noſtra poteſtate, ut
præcedentia: continet etiam meritorum
279 collationem. e) Sequuntur animadverſio,
& approbatio, quæ ſunt fatalia: eaque o-
mnia, quæ caſu, fortunave, fiunt.

CLXXXVIII. Quid igitur ſibi voluit tra-
ctatus hujus tam larga prolixitas? Quia
multi nulla cura veri ſciendi, ſed potius
veris rationibus renitendi, & ipſi falluntur,
& cæteros in erroris ineluctabilis implicant
lubrico: quippe qui ad unam aliquam
partem mundanæ adminiſtrationis reſpici-
entes, tanquam de ſolida, atque univerſa,
diſpenſatione pronuntient: quodque in u-
na parte invenerint, id eſſe in omnibus
quoque mundi partibus aſſeverant: pro-
ptereaque cum aliquid verum dicunt, veriſi-
miles f) habentur, quamvis compugnan-
tia invicem dicant. Cum autem de parte
ſentientes perinde habent, tanquam de ſoli-
do, univerſoque, ſentiant; redarguuntur
invicem. Namque fato quædam agi, ve-
rum eſt; & quod quædam in noſtra pote-
ſtate ſint, hoc quoque verum eſſe monſtra-
tum eſt. Quare, qui omnia fato fieri di-
cunt, merito reprehenduntur ab iis, qui
probant eſſe aliquid in noſtra poteſtate. De- 280
mum, qui omnia in noſtra poteſtate con-
ſtituunt, nec quicquam fato relinquunt, fal-
li deteguntur. Quis enim ignoret eſſe ali-
quid in fato, & extra noſtrum jus? Sola igi-
tur vera illa ratio eſt, fixaque & ſtabilis ſen-
tentia, quæ docet, quædam fato fieri, alia
porro ex hominum arbitrio, & voluntate,
proficiſci.

CLXXXIX. Deinde ſubnectit leges ipſas, &
jura fatalia. Principalem quidem legem, qua
cunctis animis ob uniformem naturam ad
virtutis vindicationem *æquabilis* fato tribuitur
facultas ſine cujusquam præclaratione. g) Addit
ſecundam legem, h) qua ſanctum eſt, o-
mnes animas, *quæ comitatæ divinum agmen, ſpe-
ctaverint æternarum, vereque exiſtentium, rerum
naturam*, formam hominis induere ad tuenda
terrena. *Pia nationis animal* i) hominem
ſignificans; ideo quod in mutis animalibus
nulla ſit cognitio de Deo. Porro ex iis, quæ
ratione inſtructa ſunt, præſtantiſſimum qui-
dem animal id eſſe, k) quod cæteris cœle-
ſtibus animalibus ſubſtantiam ex ſe largiatur,
colat autem aliud, multo præſtantius, in quo
ſit origo rerum. Sequi l) vero, quaſi per
ordinem quendam, inferioris eminentiæ
poteſtates: quæ ſingulæ potiora quæque 281
venerentur numina. Quia igitur ultimus
eſt homo ex his, quæ ratione utuntur, ani-
malibus, cunctaque meliora, & elatiora,
veneratur; jure præcipua religione prædi-

Tttt 2 tum

a) Τὸν δεύτερον Θεὸν *poſt illum ſummum, ſecunda eminentia*. ſupra p. 267.

b) Supra p. 268. c) Ita bene Rigalt. pro *legem agunt*.

d) ut p. 271. 268. &c.

e) Al. pro *collocationem*, vel *collectionem*.

f) Al. *veracibus ſimiles*.

g) In Platonis Timæo: ὅτι γένεσις πρώτη μὲν ἔσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μή τις ἐλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ. *Præclarationem* (niſi *prælationem* legendum ſit) Chalcidius vocat, qua aliquid præ altero clarum eſt atque inſigne.

h) Hæc ex Platonis Phædro, iis verbis quæ laudavit jam ſupra Chalcidius p. 244. ἥτις ἂν ψυχὴ Θεῷ ξυνοπαδὸς γενομένη κατίδῃ τι τῶν ἀληθῶν.

i) ζῷον τὸ Θεοσεβέστατον. Plato Timæo.

k) Mundum. l) Ita edit. Pariſ. pro vitioſo, *ſi qui*.

tum eſſe dixit. Cumque ſit duplex natura hominis, altera melior, altera inferior, lege opus fuit tertia, m) quæ meliora n) diſtingueret. Eſt porro melior ſexus virilis, muliebris inferior; non quo o) ſit aliqua in animis differentia: una eſt quippe natura: ſed diverſitas tamen in ſexu eſſe debuit, caduca mortalitate partus ſubſtitutionesque deſiderante. Denique cum una eademque virtus ſit màris & fœminæ, corporum tamen ipſorum diverſæ vires ſunt; cum eorum alterum calidius, denſiusque, alterum ſit frigidius, & rarius.

CXC. Sequitur alia lex; quam deſignat his verbis:

Cumque neceſſitate decreti corporibus inſerentur, corporeaque ſupellex varie mutabitur, quibusdam labentibus, & aliis invicem ſuccedentibus, membris.	ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ μὲν προσίοι, τὸ δ' ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν.

Neceſſitatem nunc vocat uſum inexcuſabilem, munusque incorporationis: neque
282 enim aliter poterant regi terrena, rationabili anima regente, niſi corporis adhibita conjunctione. Corpus enim terrenum hoc non diu conſtat; ſed torrentis more præcipitis & ipſum effluit, p) & ab effluentibus inundatur. Sunt quippe in eo multi meatus, multaque item emiſſacula, tam in promptu, & viſibilia, quam latentia, & cœca: per quæ fertur humor, atque ſpiritus, aliæque ſuperfluæ reliquiæ cibi, & potus: quibus egreſſus, conſervationis animalium cauſa, natura commenta eſt, & adverſum detrimenta egeſtionis, pro competenti modo, vicem reparat ex humido, & ſicco, cibatu, atque extrinſecus circunfuſi aëris reſpiratione. Meatus igitur, ingredientibus omnibus, pro modo, proque magnitudine, eorum natura fabricata eſt. Idque ipſum eſt, quod dicit idem Plato: *Quibusdam labentibus,* q) *& aliis invicem ſuccedentibus membris.*

CXCI. Hæc ergo lex illud effecit ante omnia, *ſenſum ex violentis paſſionibus excitari.* r) Merito. Vita quippe ſine ſenſu eſſe non poteſt. Siquidem inter ea, quæ vivunt, & quæ vita carent, hæc ſit, opinor, differentia, ut ſentiant hæc, illa ſine ſenſu ſint, naſcen- 283
tiaque ſimul cum vita ſenſum auſpicentur: & in dijugio corporis, atque animæ, ſentire deſinant. Certe ſive paſſio, ſive potentia, ſive aliquis affectus eſt, ſenſus hic animantis eſt proprius, ex corporis, animæque, copulatione conflatus. Ex *violentis* vero *paſſionibus*, recte. Nam eadem, ac ſimili, facilitate anima contemplatur. Contemplatio quippe facilis intentio eſt. Senſus vero naſcitur ex conſortio corporis, atque animæ, paſſionum: & ſunt multæ corporis pulſationes ejusmodi, ut neque contingant animam, & ſenſum, latenterque vaneſcant; qualis eſt lapſus in videndo, vel audiendo. Quidam tamen pulſus corporis violentiores ſunt, qui ad animam usque permanant.

CXCII. Eſt ergo *ſenſus, paſſio corporis, quibusdam extra poſitis, & pulſantibus varie; eadem paſſione usque ad animæ ſedem commeante.* Quæ paſſio, cum eſt lenis, t) molliterque palpando potius quam pulſando, corpus movet, conſentit anima corporis titillationi. Atque hoc genus ſenſus *voluptas* cognominatur. Porro ſi erit aſperitate quadam prædita paſſio, *doloris* nomen accipiet. Ut ſit per- 284
ſpicuum, voluptatem, ac dolorem, ſpecies eſſe ſenſus: ſenſum vero ipſum, genus. Omnis porro talis cupiditas mixta eſt cum voluptatis, & doloris, affectu. Conſequenterque amor hujusmodi rerum inter dolorem, voluptatemque, poſitus invenitur. Spes quippe fruendi, voluptatem creat; dilatio triſtitiam, ac dolorem. Quare ſequitur ſentiendi legem lex amandi; u) *amor* porro conſervationi corporis plurimum confert: idemque eſt auctor ſucceſſionum. Idem hoc in *ira* quoque reperitur, x) quoties ſine ratione, ac ſine modo, commovemur, agreſti quodam ardore mentis. Adverſum quem inſtruitur anima cautionis ſalubritate. Quæ nimia facta, tranſit ad *formidinis* vitium. Itaque cum animi vigor, qui, factus immoderatior, progreſſus eſt ad iracundiæ limitem, & item cautio ſit animæ data ob tutelam corporis, immoderate creſcentia perturbant animum, potius quam regunt.

CXCIV.

m) Plato Timæo: διπλῆς δὲ οὔσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον εἴη γένος τοιοῦτον ὃ καὶ ἔπειτα κεκλήσοιτο ἀνήρ.

n) Ita lego pro *mera.* Vitium è compendio ſcripturæ natum.

o) Al. *quod.* p) ῥεῖ ποταμοῦ δίκην, ex noto Heracliti dicto.

q) male edit. Pariſ. *latentibus.*

r) Verba Platonis in Timæo: πρῶτον μὲν αἴσθησιν ἀναγκαῖον εἴη μίαν πᾶσιν ἐκ βιαίων παθημάτων ξύμφυτον γίγνεσθαι.

s) Rigalt. legit *non* Sed animæ motum quem dicit eundem eſſe ac ſimilem, Chalcidius diverſis pulſationibus corporis ſenſibusque opponit.

t) Al. *levis,* minus bene. Nam λεῖα κίνησις voluptas, τραχεῖα κίνησις dolor. Vide quæ viri docti ad Laertium II. 86. Poſſit etiam legi *lævis.*

u) Plato Timæo: δεύτερον δὲ ἡδονῇ καὶ λύπῃ μεμιγμένον ἔρωτα.

x) id. πρὸς δὲ τούτοις φόβον καὶ θυμόν.

CXCIII. *Caterasque*, inquit, *pediſſequas earum perturbationes diverſo affectu pro natura ſua permoventes. Quoadusque congruas immanium ferarum induant formas.*

185 Ὅσα τε ἑπόμενα αὐτοῖς καὶ ὁπόσα ἐναντίως πέφυκε διεστῶτα -- ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται.

Pediſſequas quidem, *cupiditati, dolorique* cognatas & conſentaneas paſſiones, æmulationem, dicit, invidiam, obtrectationem, & cætera hujusmodi; *voluptati* vero, in alienis malis gaudium, jactantiam, gloriæ vanitatem: *metui* porro, fugam, formidinem: *iracundia* nihilominus, lævitiam, feritatem, calorem, y) quæque his ſunt proxima. *Diverſo*, inquit, *affectu pro natura ſua permoventes*, ea videlicet, quæ ſunt his ipſis contraria virtutum ornamenta, quæ virtutibus fiunt. *Quæ quidem vitia ſi frænarent*, inquit, *juſtam eis, lenemque, vitam fore*, z) Aperte, & ita, ut dubitare nequeamus, ſui juris eſſe animas docet in delectu, atque optione.

CXCIV. Horum omnium præmia etiam conſtituit. Victricibus vitiorum animis *reditum ad cœleſtem ſedem*, perpetuamque immunitatem. a) Quæ vero ſe libidine commaculaverint, in munere vitæ ſecundæ aſperiorem, congruamque moribus, & inſtituto, vitam futuram. Siquidem *ex virili ſexu tranſeant in fœminæ formam*, b). non quod ipſa anima c) ſexum mutet, ſed deterius d) corpus accipiat. Quæ vitam meliorem temperantemque delegerit, ad meliorem fortunam revocabitur. Porro ſi deterior facta erit, deteriusque vivet, propter nimiam corporis amplexationem, vitæ deſtinabitur infeliciori, quoadusque ad feræ naturæ perveniat immanitatem. e) 186

CXCV. Empedocles tamen, Pythagoram ſecutus, ait eas non naturam modo agreſtem & feram ſortiri, ſed etiam formas varias, cum ita dicit, f)

Nanque ego jamdudum vixi puer, & ſolida arbos,
Et tali ſexu inde animal, tum lactea virgo.

Non juxta ſexus g) ſylveſtrem converſionem, ſed in diverſorum animantium, ut ipſe aliis teſtatur verſibus, quibus abſtineri oportere cenſet animalibus: h)

Mutatos ſobolis mactat pater impius artus,
Diis epulum libans; ſæva prece territa mente
Hoſtia, luctifica funeſtatur dape menſa.
Natus item ut pecudes cædit matremque patremque
Nec ſentit charos mandens ſub dentibus artus.

Item alio loco: i)

Comprimite o gentes homicidia, nonne videtis
Mandere vos proprios artus ac viſcera veſtra?

CXCVI. Sed Plato non putat rationabilem animam vultum atque os ratione caren-

Uuuu

y) Zelotypiam. Sic *Calor pellicatus* ſupra p. 274.

z) Platonis verba: ὧν εἰ μὲν κρατήσοιεν, ἐν δίκῃ βιώσοιντο.

a) Idem: καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκοντα βιοὺς χρόνον, πάλιν εἰς τὴν τοῦ συννόμου πορευθεὶς οἴκησιν ἄστρου, βίον εὐδαίμονα ἕξει. Adde ſupra p. 229 ſeq.

b) Σφαλεὶς δὲ τούτων, εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβάλλοι.

c) Ita leg. pro *quod id ipſa anima*. d) Rigalt. *deterioris ſexus*.

e) Verba Platonis: Σφαλεὶς δὲ τούτων εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβάλλοι, χιλιοστῷ δὲ ἔτει ἀμφότεραι ἀφικνούμεναι ἐπὶ κλήρωσιν καὶ αἵρεσιν τοῦ δευτέρου βίου αἱροῦνται ὃν ἂν ἐθέλῃ βίον ἑκάστη, ἔνθα καὶ εἰς θηρίου βίον ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφικνεῖται.

f) Verſus Græci Empedoclis, laudati à multis, ut Philoſtrato I. de Vita Apollon. c. 1. Laertio VIII. 77. Athenæo in calce libri octavi, Clemente Alex. VI. Strom p. 617. Origene in Philoſophum c. 3. Cyrillo VII. in Julian. p. 243. Olympiodoro comment. Ms. in Phædonem:

Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε κόρη τε
Θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπνοος ἰχθύς.

Reſpiciunt Hermias irriſione Gentil. c. 4. Tertullianus de anima c. 18. aliique complures.

g) Senſus eſt, non modo ſexus mutationem ab Empedocle ut à Platone ſtatui, ſed etiam *μετενσωμάτωσιν* ab eo doceri in diverſi generis animantes. *Converſio ſylveſtris* Chalcidio eſt ἀλλοίωσις ὑλική.

h) Verſus Græcos Empedoclis ſervarunt Sextus Empiricus lib. I. adverſus Phyſicos ſect. 129. Plutarchus de ſuperſtitione p. 171. Origenes V. contra Celſum p. 264.

Μορφὴν δ' ἀλλάξαντα πατὴρ φίλον υἱὸν ἀείρας
Σφάζει ἐπευχόμενος μέγα νήπιος· οἱ δὲ πορεῦνται
Λισσόμενοι θύοντες, ὁ δ' ἀνήκοος ὁμοκλέων
Σφάξας ἐν μεγάροισι κακὴν ἀλεγύνατο δαῖτα.
Ὡς δ' αὔτως πατέρ' υἱὸς ἑλὼν καὶ μητέρα παῖδες
Θυμὸν ἀπορραίσαντα, φίλας κατὰ σάρκας ἔδουσι.

i) Græca exant apud Sextum Empiricum loco laudato:

Οὐ παύσεσθε φόνοιο δυσηχέος; οὐκ ἐσορᾶτε
Ἀλλήλους δάπτοντες ἀκηδείῃσι νόοιο;

rentis animalis induere, k) ſed ad vitiorum reliquias accedente corpore, incorporationem, auctis animæ vitiis, efferari ex inſtituto vitæ prioris, & iracundum quidem hominem, eundemque fortem provehi uſque ad feritatem leonis, ferum vero, & eundem rapacem, ad proximam luporum naturæ ſimilitudinem pervenire, cæterorum item. Sed cum ſit reditus animis ad fortunam priorem, hoc vero fieri non poteſt, niſi prius reditus factus erit purus, ad clemens, l) & homine dignum inſtitutum, rationabilis porro conſilii correctio, quæ pœnitudo m) eſt, non proveniat in iis, quæ ſine ratione vivunt, Anima quondam hominis nequaquam tranſit ad beſtias juxta Platonem.

CXCVII. Deinde ait:

Pauſamque malorum non prius fore, quam conſecuta eas ſimilis eademque ſemper volucris illa mundi circumactio cuncta earum vitia ex igni & aqua terraque & aëre contracta, omnemque inluviem detſerſerit, inconſultis & immoderatis erroribus, admodum rationis temperiemque redactis.

ἀλλάττων τε οὐ πρότερον πόνων λήξει, πρὶν τῇ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιόδῳ τῇ ἐν αὑτῷ ξυνεπισπώμενος τὸν πολὺν ὄχλον, καὶ ὕστερον προσφύντα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς, θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα, λόγῳ κρατήσας εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἀφίκετο εἶδος ἕξεως.

218 Eandem ſemper circumactionem n) motus *intelligentis* animæ ſignificans, ſimilem vero ejus o) cum *deliberat* ut intelligat. Hæ quippe virtutes ſunt animæ rationabilis, Inconſultos porro, & immoderatos, errores animæ dicit eſſe, qui ex igni, terraque & cæteris corporeis elementis, oboriuntur. Adverſum quos obnitens anima revertetur ad antiquam divinitatem ſuam, & habebit naturam bonis meritis competentem.

CXCVIII. *Has leges* ait à magno opifice Deo animis eſſe *intimatas*: p) cauſamque intimationis oſtendit: *ne qua penes ſe deinceps ex reticentia noxa reſideret auctoritas*: q) volens oſtendere, malitiam non ex decreto, ac voluntate Dei provenire hominibus, ſed ipſorum vel imprudentia, vel depravatione. Deinde poſt expoſitionem legum fatalium r) *ſementem facit animarum noſtrarum Deus, partim in terra* s) *partim in luna*, quæ *inſtrumenta temporis* eſſe dicit, juxta Pythagoram t) quidem, quod ita ut in terra, ſic etiam in lunari globo conſiſtant homines, & etiam in cæteris errantibus ſtellis: juxta ſe u) vero, quod in aliis libris x) idem aſ- 219
ferat, alterna vice fungi munere animas, quibus rerum terrenarum tutela mandatur, ita ut quæ jam fungentur munere primæ, ferantur y) in terra: quæ poſt has, in lunari globo, ac deinceps alios globos conſequenter.

CXCIX. Deinde z) jubet factis à ſe Diis, id eſt ſtellis, *fingere humana corpora* animarum competentium receptacula, iiſdemque adhibere cuncta adminicula vitalis ſubſtantiæ. Principio appetitum, qui dividitur in iracundiam & cupiditatem, ſine quibus corpus mortalis animantis neque eſſe, neque vero adminiſtrari poteſt. Deinde artes, quæ victum neceſſarium largiuntur, *cæteraque omnia juxta vires*, a) ut

k) Joh. Baptiſta Criſpus in opere de Philoſophis caute legendis, diſtributione tertia p. 427. ſeq. non dubitat quod etiam Plato docuerit animos humanos brutarum animantium formis indui. Sed Chalcidii ſententiam, hunc errorem à Platone removentis, & ſola brutinorum vitiorum imitatione illum θηρείων βίον circumſcribentis, tuetur Livius Galantes, quem vide in comparatione Theologiæ Chriſtianæ cum Platonica lib. 1. p. 30. ſeq. Ex Platonis mente auctor ſcripti cui titulus κλεὶς inter ea quæ ad Hermetem triſmegiſtum referuntur: ἡ ἀσεβὴς ψυχὴ μένει ἐπὶ τῆς ἰδίας οὐσίας ὑφ' ἑαυτῆς κολαζομένη καὶ γήϊνον σῶμα ζητοῦσα εἰς ὃ εἰσέλθῃ ἀνθρώπινον. Ἄλλο γὰρ σῶμα οὐ χωρεῖ ἀνθρωπίνην ψυχὴν, οὐδὲ θέμις ἐστὶν εἰς ἀλόγου ζώου σῶμα ψυχὴν ἀνθρωπίνην καταπεσεῖν. Θεοῦ γὰρ νόμος οὗτος, φυλάσσειν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀπὸ τοσαύτης ὕβρεως.

l) Ita recte Doulerus, pro *ac clemens*.

m) Supra p. 221. dixit animos hominum *plenos pœnitudinis ob inconſtantiam commotionum ſuarum*.

n) ἡ ταὐτοῦ περίοδος.

o) ἡ τοῦ ὁμοίου περίοδος.

p) Verba Platonis in Timæo: διαθεσμοθετήσας δὲ πάντα αὐτοῖς ταῦτα.

q) Id. ἵνα τῆς ἔπειτα εἴη κακίας ἑκάστων ἀναίτιος.

r) Al. *ſtatiuum*. Et mox *facit*, pro *fecit*.

s) Ita ſcripſit Chalcidius, ut apparet ex p. 47. & ex illis quæ ſubjungit ubi terræ diſerte facit mentionem, Apud Platonem tamen in iis certe Codicibus quos hodie habemus pro terra, Solis mentio. Hæc enim ejus verba: ἔσπειρε τοὺς μὲν εἰς ἥλιον, τοὺς δὲ εἰς σελήνην, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα ὄργανα χρόνου.

t) Ex Pythagoræ & Philolaï aliorumque Pythagoricorum ſententia etiam lunam & cæteras ſtellas incolunt homines. Vide Ariſtotelem II, 13. de cœlo & ibi Simplicium.

u) Hoc eſt ex Platonis ſententia.

x) Plato in Phædro p. 344. ſeq. Confer Proclum in Timæum p. 11. 260. 324. ſeq. & 348. Et quæ de ἀνόδῳ animarum per ſeptem Planetarum Zonas, Pœmandri ſcriptor c. 24. Macrobius lib. 1. in ſomnium Scip. c. 16.

y) Al. *ferantur*.

z) Platonis verba in Timæo: Τὸ δὲ μετὰ τὸν σπόρον τοῖς νέοις παρέδωκε θεοῖς, σώματα πλάττειν θνητά, τό, τε ἐπίλοιπον ὅσον ἔτι ψυχῆς ἀνθρωπίνης δέον προσγενέσθαι.

a) ut quam optime mortalis natura regatur. *Juxta vires*, videlicet non efficientium, ſed eorum quæ efficiebantur: propterea quod homines tam ad bonitatem, quam ad malitiam, inclinationes habent. Ex quo fit, ut ſæpe ipſi auctores malorum. Talis ergo fuit ordinatio ſummi opificis Dei: b) ut quod erat in corpore mortali minime mortale, ſed divinum potius, & ſempiternum, ipſe conſtrueret. Porro quæ diſſolubilia unquam eſſent futura, minoribus ef-
390 ficienda mandaret.

Denique *completa diſpoſitione in ſuo*, inquit, *affectu manebat.*	καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας, ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει.

Quid eſt? Nimirum ut providentia ſuâ cunctis tam ex æternitate, quam natis, generatisque, conſuleret: divinis quidem, & æternis, immortalitatem propagans, c) temporariis vero perennitatem, non jugem, & integram, ſed ex ſucceſſione.

CC. Deinde d) docet ipſam humani corporis ædificationem, ſentiendique cauſam, & cætera, quæ ſenſum ſequuntur.

Ex mundi, inquit, *materiis igne, terraque, & aqua cum ſpiritu, fœnus elementarium mutuati, quod redderetur cum opus foret*, & cætera.	Πυρὸς καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου δανειζόμενοι μόρια, ὡς ἀποδοθησόμενα πάλιν εἰς ταυτὸ λαμβανόμενα κ. τ. λ.

Corpora noſtra ex quatuor materiis e) eſſe compoſita, in promptu eſt. Eſt enim quiddam contiguum in iis, quod tactui f) reſiſtit, idque ſine terrena ſoliditate non eſt. Eſt etiam calidum aliud, idemque viſibile: porro, quæ talia ſunt, ſine igni eſſe non poſſunt. Eſt præterea plenum ſpiritus, ut ſunt hæ venæ, quæ arteriæ nuncupantur. Eſt etiam humor, ut ſanguis, & cætera, quæ manant ex corpore. Sed neque humor ſine aqua, neque ſpiritus ſine aëre conſiſtet unquam. Eſt igitur in corporibus noſtris aquæ portio, & item aë- 391
ris, nec non ignis, & terræ. Unde opinor hominem mundum brevem g) a veteribus appellatum, nec immerito. Quia totus mundus, & item homo totus, ex iisdem ſunt omnibus, corpore quidem easdem materias habente, anima h) quoque unius ejusdemque naturæ.

CCI. *Inviſibiles* porro *conjunctiones gomphos* i) appellat; vel minorum corpuſculorum coacervationem, ut Diodorus; k) vel eorundem ſimilium inter ſe conglobationem formabilem, l) ut Anaxagoras; vel ſupradictorum multiformem implicationem, m) ut Democritus, & Leucippus; vel interdum concretionem, interdum diſcretionem, n) ut Empedocles; concretionem quidem amicitiam, diſcretionem porro, & ſeparationem, inimicitiam vocans. Vel, ut Stoici, corporum diverſorum usquequaque concretionem. o) Quorum omnium quendam nodum, concatenationemque, dicit eſſe in minutis, ſolidisque corpuſculis, quæ γόμφους cognominat. Tali igitur humani

a) Τοῦτο καὶ πάνθ᾽ ὅσα ἀκόλουθα ἐκείνοις ἀπεργασαμένοις ἄρχειν καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῶον, ὅτι μὴ κακῶν ἑαυτῷ γίγνοιτο αἴτιον. id.

b) Deus apud Platon. καὶ καθ᾽ ὅσον μὲν αὐτῶν ἀθανάτοις ὁμώνυμον εἶναι προσήκει, θεῖον λεγόμενον, ἡγεμονοῦν τε ἐν αὐτοῖς τῶν ἀεὶ δίκῃ καὶ ὑμῖν ἐθελόντων ἕπεσθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω. Τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες ἀπεργάζεσθε ζῶα καὶ γεννᾶτε.

c) Vitioſe in edit Leid. *propagant.*

d) Hoc loco licet inchoare caput Chalcidiani commentarii octavum *de ortu generis humani.*

e) Supra p. 227. f) Al. *tactu* vel *tactum.*

g) Proclus in Timæum p. 2. μικρὸς κόσμος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἔστι καὶ ἐν τούτῳ πάντα μερικῶς, ὅσα ἐν τῷ κόσμῳ θείως τε καὶ ὁλικῶς· νοῦς τε γάρ ἐστιν ἡμῖν ὁ κατ᾽ ἐνέργειαν, καὶ ψυχὴ λογικὴ προελθοῦσα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, καὶ τῆς αὐτῆς ζωογόνου θεᾶς τῇ ὅλῃ, καὶ ὄχημα αἰθέριον ἀνάλογον τῷ οὐρανῷ, καὶ σῶμα γήϊνον ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων φυραθὲν, οἷς καὶ σύστοιχόν ἐστι. Iſidorus Hiſp. lib. 1. ſententiarum c. 10. *Homo ex rerum univerſitate compoſitus, quaſi alter in brevi quodam modo creatus eſt mundus.* Loca Nyſſeni, Baſilii & aliorum vide ſi placet in theſauro Sviceri, vocabulo μικρόκοσμος. Et Vetuſtiorum ſcriptorum apud Lipſium Iiſ. 2. Phyſiolog. Stoic. h) Sic libenter ſcribo cum Doblero, pro *animam.*

i) γόμφους, *cancelos* vertit Cicero. Platonis verba, ad quæ reſpicit Chalcidius, hæc ſunt in Timæo: οὐ τοῖς ἀλύτοις οἷς αὐτοὶ ξυνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυντήκοντες,

k) συναθροισμὸν ἐλαχίστων καὶ ἀμερῶν σωμάτων, de qua Diodori Croni ſententia dixi ad Sextum Empiricum 3. Pyrrhon. ſect. 30. & 1. contra Phyſ. ſect. 363.

l) ὁμοιομέρειαν, quam *æqualitates partium* minus bene reddit interpres recognitionum Clementis lib. VIII. p. 562.

m) συγκρίματα ἐκ δινῶν καὶ περιφερῶν ὄγκων.

n) μίξιν καὶ διάλλαξιν. Sive φιλίαν καὶ νεῖκος. infra p. 379. Hippocrati lib. 1. de diæta c. 6. ξυμμίσγεσθαι καὶ διακρίνεσθαι.

o) Μίξιν ἐκ στοιχείων. Vide Laërtium VII. 142. & Stobæum eclog. Phyſ. p. 29. & 34.

mani corporis exædificatione æternæ animæ *duos circuitus* p) addidiſſe dicit Deum; qui
192 circuitus animæ opera ſunt, quorum alter intelligentia q) eſt, alter opinio. r) Porro omne quod operatur, ſit neceſſe eſt. Subſtantia ergo animæ minime eſt otioſa. Undique igitur corpus humanum duabus immortalis animæ circumactionibus obligatum, totum atque ex omnibus regionibus s) vitali ſuſtentatur vigore. *Irriguum* t) porro *fluidumque* u) corpus vocat, ob prædictas egeſtionis & exſaturationis vices.

CCII. *Circuitus porro*, inquit, *ut torrenti rapido, defluoque obligati*, x) Torrentem vocat ſylvam corpoream y) propterea quod defluere non deſinat, neque unquam maneat in certa & in ſtabili conſtantia, nec teneatur. Animas, ait, corpora *non tenuiſſe, nec* vero ipſas à corporibus *potuiſſe cohiberi*. Quare animæ corpora non regebant? quia nutui ſuo a) & velut refrænationi pro arbitrio corpora tunc non obſequebantur. Animæ porro à corporibus demum non tenebantur, quippe cum ipſa corpora ambitu animæ circumtenerentur, & ſine complexu ejus mox diſſiparentur. *Sed vi ferebant*, inquit, *& invicem ferebantur.* b) Ferebantur quidem, ad vitia cogente indigentia corporis. Ferebant vero eadem corpora, vi-
193 tam ſalutemque iiſdem procurando, quod eſt proprium munus animarum. Hoc autem utrunque non eſt ſine violentia: quoniam nec animæ, voluntate propria in vitia recidebant: nec corporibus placebat naturales indigentias ferre ac ſuſtinere patienter, utpote quæ naturæ ſuæ diſſolutionem, diſſipationemque, ferrent.

CCIII. *Contingebat ergo, ut totum animal moveretur, præcipiti tamen, & inordinata, jactatione.* c) Præclare. Neque enim quod movet ſine eo quod movetur motum poteſt edere; neque demum quod movetur, ſine movente: ſed utriusque opus eſt præſentia. Et eſt, opinor, quod quidem movet, anima: quod vero movetur, corpus. Ex quibus & animalia conſtant, & motus eorum. Et prorſus hæc omnia ſpectant eo, ut concipiatur animæ vitæ d) puerilis amentia: quoque modo ſenſus excitetur omnibus animalibus ſecundum naturam eorum. *Sex illi motus familiares ſunt.* e) Eſt quippe in his ignis; cujus natura ſumma, & alta, ſemper capeſſit. Eſt etiam terræ aliquantum; quæ mediam mundi ſedem obtinet: eſt aëreum quiddam, & humectum; quæ duo huc atque 194
illuc late, & prorſus ad omnia, natura ſua feruntur. Quorum motuum compos eſt animal.

CCIV. Mobilior porro anima puerilis, & inquieta, maxime quidem, ob irrationabilem mentis imbecillitatem, nondum ratione firmata. Deinde ob nimium calorem, humoremque in illa ætate abundantem, ſicut ipſe ait in Legibus, f) pueros nimio ignis luctari calore: propterea que inordinate, ſine judicio, improbeque omnino, motus in pueris naturales celebrari. Unde ait, *Immenſo quippe gurgite irrigante, & immoderate effluente.* g) Irrigatite quidem, cum nimio calore cito confectus cibus reſumitur ſæpius: effluente vero, juxta neceſſitatem egeſtionis. Teſtatur Hippocrates, h) cibo nimio recreanda eſſe puerilia ſanciens corpora, ne conſumantur damnis egeſtionis. Sed

p) Plato Timæo: τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους (δύο) ἐνέδουν εἰς ἐπίῤῥυτον σῶμα καὶ ἀπόῤῥυτον.
q) νόησις. r) δόξα. s) Vocabulum *regionibus* ex edit. Pariſ. revocavi.
t) ἐπίῤῥυτον. u) ἀπόῤῥυτον.
x) αἱ δὲ (περίοδοι) εἰς ποταμὸν ἐνδεθεῖσαι πολύν.
y) Hoc ex Heracliti philoſophia hauſit Plato, cui corpus & materia res neutiquam ſtabilis ſed alteratione agitata perpetuo inſtar torrentis, ῥέουσα ποταμοῦ δίκην. Vide ad Laërtium & Sextum Empiricum.
z) οὔτ' ἐκράτουν, οὔτ' ἐκρατοῦντο.
a) Ita Rigalt. recte opinor pro *nutu ſuo*. Neque enim credibile eſt antiquato dandi caſu uti maluiſſe Chalcidium, licet ſupra etiam *tactu* habent libri quidam p. 290. pro *tactui*. Ac plura ejuſmodi notata Gellio IV. 16. & Voſſio II. 18. de analogia.
b) βίᾳ δὲ ἐφέροντο καὶ ἔφερον.
c) ὥστε τὸ μὲν ὅλον κινεῖσθαι ζῶον, ἀτάκτως μὲν ὅπῃ τύχῃ προϊέναι καὶ ἀλόγως.
d) Vocabulum *vitæ* ex edit. Pariſ. revocavi.
e) Τὰς ἓξ ἁπάσας κινήσεις ἔχον. Sex motus genera intelligit ſurſum deorſum, ante retro, ad dextram & ſiniſtram. De aliis motus generibus infra p. 317.
f) Plato lib. II. de legibus ideo ante duodevigeſimum annum plane abſtinere vino jubet pueros & adoleſcentes, addens cauſam ὡς οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν· & lib. VII. ὁ δὲ παῖς, inquit, πάντων θηρίων ἐστὶ δυσμεταχειριστότατον. ὅσῳ γὰρ μάλιστα ἔχει πηγὴν τοῦ φρονεῖν μήπω κατηρτυμένην, ἐπίβουλον καὶ δριμὺ καὶ ὑβριστότατον θηρίων γίνεται.
g) Platonis verba in Timæo: πολλοῦ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύζοντος καὶ ἀποῤῥέοντος κύματος, ὃ τὴν τροφὴν παρεῖχεν.
h) Hippocrates lib. 1. Aphoriſm. 13. & lib. 2. de diæta c. 18.

Sed adhibitio cibo tenera ætas delectatur, imminuto, aut denegato, dolet. Ex quo ſit, ut voluptatem quidem amplexetur, tanquam bonum; offendatur autem dolore, tanquam malo.

CCV. *Etiam quæ extrinſecus accidunt*, i) frigus, & ſiccitas; aſperior & durior, tactus. Quæ omnia ſenſus excitant aſperos; quæ-
595 que his contraria ſunt, jucundos, & voluptarios, in tactu, odoratione, guſtatu. Quos quidem k) ſenſus ait *& initio & nunc uſque maximos, & violentos, motus ciere*. l) Quippe ſenſus, auxiliante ſylva, *nimio inordinatoque fluxu totam animam, æſtuſque ejus omnes, vio lenta concuſſione turbare*. Cumque ſit animæ pars altera ſanctior, diviniorque, quæ *mens atque intellectus*, nunquam exorbitans, neque ullis erroribus, falſisve opinionibus derivabilis; *hujus quidem motum cohibuerunt, dominationemque ejus in tota anima compeſcuerunt, contrarios motus agentes*: m) ut eſſet quidem intellectus in anima, ſed nihil ageret, impedientibus ſenſibus. At vero illam alteram partem animæ, quæ eſt *opinio*, perdere quidem omnino non poterant (nam hæc quoque erat prædita divina potentia) nec ſolvi, niſi ab eo ſolo, qui connexuerat, valebat ante fatale animæ corporiſque dijugium, *coëgerunt tamen adverſum naturam ſuam niti*, n) atque agere actus incongruos; cogentes falſis opinionibus credere.

CCVI. Deinde * admonens eorum, quæ in pſychogonia docuerat; o) medietates il-
596 las ait, & analogias, tanquam regione ſua, & loco, pulſas: quæ conſentaneos motus, animæ cœleſtibus tramitibus dirigebant. Illud ſignificans, quod in pueris mens quidem intellectuſque ejus omnino ſit otioſus, & velut conſtrictus vinculis, motum ejus prohibentibus. Ratio tamen agat aliquid, cum vel appetit quid tenera ætas, vel judicat, vel imaginatur, non recte licet, ad hæc trahentibus eam ſenſibus, atque eo genere circumſcribentibus, ob ſupradictas cauſas, rerumque ignorationem. In quo etiam Ariſtoteles p) conſentit, dicens; initio pueros, & in annum etiamnum lactentis ætatis, omnes quidem viros putare patres; omnes autem fœminas, matres: ætatis tamen acceſſu diſcernere, & nonnunquam in diſcretione falli. Sæpe etiam falſis captos q) imaginibus porrigere ad imaginem manus. Eaſque omnes *opiniones ſupinas* r) vocat, cum ea quæ lædunt, commoda, quæque proſunt noxia eſſe arbitrantur; id eſt, cum ad voluptatem pernicioſam feruntur, offenduntur autem ſalubri labore. Quod profecto nunquam contingeret, niſi nimium ſenſibus crederent, qui natura in decipiendo plurimum vigent.

CCVII. Atque ut totam rem plane expediret, exemplo quoque utitur perſpicuæ claritudinis. s) Summa dementia eſt, cum quis 597
non ſolum ignoret, ſed idipſum, quod ignoret, neſciat, proptereaque falſis conſentiat imaginibus; quæque vera ſunt, falſa eſſe præſumat: ut cum malitiam quidem prodeſſe, virtutem vero obeſſe, perniciemque afferre arbitrantur. Quæ quidem opinio uſque ad noviſſimam ætatem pleroſque t) comitatur, qui facere injuriam commodiſſimum; recte, damnoſum putant: proptereaque execrantur. u) Hos Ariſtoteles ſenes pueros x) vocat: quod mens eorum à mente puerili minime differat.

CCVIII. Exemplum, quod diximus, tale

i) Ἔτι μείζω θόρυβον ἀπεργάζετο τὰ τῶν προσπιπτόντων παθήματα ἑκάστοις, ὅτι πυρὶ προσκρούσειε τὸ σῶμά τινος ἔξωθεν ἀλλοτρίῳ περιτυχὸν ἢ καὶ στερεῷ γῆς ὑγροῖς τ' ὀλισθήμασιν ὑδάτων - - αἰσθήσεις ξυνάπασαι κέκληνται. Plato Timæo.

k) Ita editio Pariſ. pro *idem*.

l) καὶ δὴ καὶ τότε καὶ ἐν τῷ παρόντι πλείστην καὶ μεγίστην παρεχόμεναι κίνησιν μετὰ τοῦ ῥέοντος ἐνδελεχῶς ὀχετοῦ κινοῦσαι καὶ σφοδρῶς σείουσαι τὰς τῆς ψυχῆς περιόδους.

m) τὴν μὲν ταὐτοῦ, παντάπασιν ἐπέδησαν ἐναντία αὐτῇ ῥέουσαι, καὶ ἐπέσχον ἄρχουσαν καὶ ἰοῦσαν.

n) τὴν δ' αὖ θατέρου διέσεισαν. * Hoc loco incipit caput nonum Chalcidii.

o) Supta p. 215. ſeq. p) Ariſtoteles problem ſect. X. 34. q) Ita recte edit. Pariſ. pro *captivos*.

r) Φαντασίας ὑπτίας, Plato Timæo.

s) In edit. Leid. hoc loco plura verba exciderant, quæ ex edit. Pariſ. reſtitui.

ſ) Ad canos uſque & τοῦ βίου δυσμὰς aliqui malitiam & ſtultitiam non deſerunt, de quibus Varro Aboriginibus: *Neque vetulus canterius quam novellus melior, nec canitudini comes virtus.* Hujuſmodi gravem annis aliquem nequam conſpicatus Cato, ecquid ſenio, inquit, per ſe non pauca afferenti mala hanc etiam ex malitia turpitudinem adjungis?

u) Virtutem quam debebant amare, deteſtantur ut incommodam ſibi moleſtamque, & voluptatibus inimicam.

x) παιδογέροντας. Ariſtoteles libro de ſenectute. Notum illud de Hermogene Rhetore apud Philoſtratum & Suidam. ὁ ἐν γέρουσι παῖς. Alciphron Epiſt. 42. οὐδὲν δυσαρεστότερον πάλιν μειρακιευομένου πρεσβύτου. Seneca Epiſt. 36. *turpis & ridicula res eſt elementarius ſenex*. Suidas in καταγηράσας

le eſt. y) Ex adverſo ſtantes in læva noſtra certe habemus contra ſtantium dextras partes; item illi ſimiliter noſtras: rurſumque lævas partes in dextras.

Si igitur, inquit, *alter ex duobus recte, & ſecundum naturam, ſtet: alter vero ita, ut caput ſolo figat, pedes pro capite ſuſtollat, & ſint ex adverſo: tunc ſe inſpicientes invicem, opinabuntur dextras partes ſiniſtras, ſiniſtras dextras invicem. Tale aliquid pati* dicit *animas quoque*,

ὅταν τις ὕπτιος ἐρείσας τὴν κεφαλὴν μὲν ἐπὶ γῆς, τοὺς δὲ πόδας προσβαλὼν ἄνω ἔχῃ πρός τινι, τότε ἐν τούτῳ τῷ πάθει τοῦ πεπόνθοντος καὶ τῶν ὁρώντων τά τε δεξιὰ ἀριστερὰ, καὶ τὰ ἀριστερὰ δεξιὰ ἑκατέροις τὰ ἑκατέρων φαντάζεται. Ταυτὸν δὴ τοῦτο καὶ τοιαῦτα ἕτερα αἱ περιφοραὶ πάσχουσαι σφοδρῶς &c.

juxta rerum contemplationem, inter initia, & 298 recens incorporatas. Cum igitur ita ſe habebit, & audiet, intelligibilem eſſe naturam z) & ſine corpore, quæ ſola vere, perpetuoque, eadem ſit: rurſum de iis, quæ naſcuntur, & occidunt, id eſt, de corporeis, atque ſenſilibus, quod fluida ſint, & mutabilia: opinor, tunc advocatis ſenſibus, puerilis anima, teſtimoniis eorum facile credens, intelligibilem quidem naturam nullam eſſe confidit, utpote quam ſenſus ne ſomniet quidem, ſola autem ſenſilia pro vero certoque a) eſſe præſumit: quæ videri, tangi, cæteriſque ſenſibus percipi, queant. Itaque præſumens non, opinor, mentis intellectuſque compos erit. Ideoque addidit:

Nec habet ullum certum ducem talis peragratio.

οὐδεμία τι ἐν αὐταῖς τότε περίοδος ἄρχουσα οὐδὲ ἡγεμὼν ἔσται.

Neque enim intellectus ducem ſe præbet cæteris animæ partibus; ut qui ſit tunc otioſus: neque illa alia b) pars animæ, in qua ſunt opiniones: quam ſubegerint, atque in ſervitium redegerint, ſenſus: uſque adeo ut, cum ſerviat, dominari ſe putet, c) & aliquid ex priſtino ſplendore, ac dignitate, retinere.

CCIX. Ac ne quis eum putaret de anima cujuslibet animalis hæc dicere, addidit:

Creſcente vero homine, poſteaquam incrementi, nutricationiſque, tenui jam rivo meaſus effluet, animæque circuitus tranquilliore motu viam ſuam peraget: proceſſuſque temporis ſedatiores erunt.

ὅταν δὲ τὸ τῆς αὔξης 299 καὶ τροφῆς ἔλαττον ἐπίῤῥευμα, πάλιν δὲ αἱ περίοδοι λαμβανόμεναι γαλήνης τὴν αὐτῶν ὁδὸν ἴωσι, καὶ καθιστῶνται μᾶλλον ἐπιόντος τοῦ χρόνου.

Merito, fit enim melior in dies, quanto fit perfectior, & in cognitione rerum exercitatior. Tunc quippe nuncii ſenſus minoris erunt auctoritatis, minoriſque apud animam fidei, deprehenſa fallendi conſuetudine. Maxime,

ſi ſit ſtudiis, inquit, *elegantioribus erudita, immunis omni perturbatione, atque ægritudine, deget* d) *ævum. Si negliget, claudum tunc vita ſerpens iter, cum familiari demum ſtultitia revocabitur ad inferna.*

ἂν μὲν οὖν δὴ καὶ ξυλλαμβάνηταί τις ὀρθὴ τροφὴ παιδεύσεως, ὁλόκληρος * ὑγιής τε παντελῶς τὴν μεγίστην ἀποφυγὼν νόσον γίγνεται. Καταμελήσας δὲ χωλὴν τοῦ βίου διαπορευθεὶς ζωὴν ἀτελὴς καὶ ἀνόητος εἰς ᾅδου πάλιν ἔρχεται.

Conſequenter; namque ſibi hominem componit ex anima & corpore. Quotusquiſque igitur utrunque curabit, erit incolumis, & fortis. Qui neutrum; mancus, & debilis. Qui alterum ex duobus, claudus. Ergo indocilis, & corpori tantum diligentiam impertiens, claudam habebit vitam proculdubio. Claudam quoque illius animam fore, cujus rectæ quidem ſint opiniones, ſed 300 nequaquam ſacris intelligibilium arcanorum ſit initiatus.

CCX. Simul quia de totius hominis diſſeruit integre per partes conſtitutione: nunc membratim, ſicut in mundani corporis conſtitutione fecerat, utilitatem cujuſque membri revelat: cauſaſque reddit viſus noſtri, & auditus. Senſuum quoque utilitatem perſequitur, & eorum membrorum, quæ ſenſum adiuvant. Dicit etiam de memo-

σας & Σαρδανάπαλος meminit proverbii: δὶς παῖδες οἱ γέροντες ex Juliani Epiſt. 59. Viciſſim Macarius Ægyptius apud Palladium in Lauſiaca p. 38. dictus παιδογέρων, quod in adoleſcentia jam mirum virtute profeciſſet. (ὁ ἐν παισὶν γέρων) ἐπειδὴ θᾶττον τῆς ἡλικίας προέκοψεν ταῖς ἀρεταῖς.

y) Ita leg. pro *Late eſt.*

z) Ita edit. Pariſ. pro *natura*. Sic mox infra: *intelligibilem naturam nullam eſſe confidit.*

a) Ita Doblerus, cum vocabulum *vero* in editis excidiſſet.

b) Ita edit. Pariſ. pro *neque alla illa alia*. Duæ virtutes animi intelligens & opinatrix, infra p. 301.

c) Τάδ' αὖται κρατούμεναι κρατεῖν δοκοῦσι. Plato Timæo.

* ὁλόκληρον πνεῦμα 1. Theſſ. V, 23.

d) Al. *ducet.* e) p. 319. ſeq. f) p. 344. ſeq.

moria; dicit de ſomniis. f) Eorum quoque cauſas reddit, quæ in ſpeculis g) ſimulacra cernuntur: & eorum omnium cauſas, rationesque, ſubdividit. Demonſtrat etiam, quæ principales cauſæ ſint, quæ item principalibus accidant: quæ item ſint ipſa quidem immobilia, i) moveant tamen alia; quæ demum ab his ipſis moventur ex aliqua neceſſitate: quæ cum ratione movent affectum rei utilis alicujus; quæque ſine ratione, & ut libet.

CCXI. Orditur denique à capite; quam partem corporis *principali quadam* eſſe *eminentia* k) dicit. Propter eaque oportuiſſe *in excelſo atque eminenti loco*, l) tanquam arcem totius corporis, collocari: ut *domi-*
301 *cilium* eſſet *partis animæ principalis*, m) quod ἡγεμονικὸν à philoſophis dicitur, id eſt ratio. Cujus duplex virtus; altera intelligens, opinatrix altera: juxta quas ſapientia cum diſciplina, & item prudentia cum rectis opinionibus convaleſcunt. Quas *duas divinas circumactiones* n) animæ idem auctor appellat; juxtaque eas *divinas poteſtates*, *quæ fingebant corpora hominum, ad ſimilitudinem mundani formaſſe* dicit *caput rotundum, & globoſum:* o) cuique ita informato connexuiſſe rationabilem motum. Qui rationabilis motus principalis animæ poteſtas eſt; proptereaque *principalem animæ poteſtatem* aſſerit *in capite ſedem habere.* p)

CCXII. Sed quoniam de hoc q) diverſæ opiniones Philoſophorum tam veterum quam novorum exſtiterunt, recenſendæ nobis ſingulæ ſunt; ut, habita comparatione, quanto cæteris ad veritatem præſtet Platonis, fiat palam. Qui dividuam eſſe ſylvæ ſubſtantiam cenſuerunt, r) interponentes immenſo inani modo expertia, s) modo partes quidem, ſed indifferentes, ſui ſimiles; nunc t) atomos, vel ſolidas mo- 302
les: nullum locum certum, definitumque, principali animæ parti dederunt. Spiritus quippe, ut ipſi aſſeverant, per fauces ad pulmonem commeans, in reſpiratione attenuatus, ad cordis ſedem facit tranſitum. Deinde per arterias, quæ ſunt à corde porrectæ, pervenit ad caroticas, t) ita appellatas venas, quod eædem vulneratæ mortem afferant ſoporiferam, per quas idem ſpiritus ad caput fertur per tenues nervorum, & anguſtos, meatus: atque ibi primum naſci dicunt initium ſentendi, & intermanare ad cæterum corpus. Isque communis ſenſus eſt tactus, ſed fit proprius, ob diverſitatem membrorum, quibus ſentimus. Qualia enim fuerint organa ſentiendi, talis ſenſus exiſtit, ut per oculos viſus, auditus per aures, atque in eundem modum cæteri. Unus tamen eſt ſpiritus, qui in multis deformatur.

CCXIII. Aut enim moles quædam ſunt leves, & globoſæ, eædemque admodum delicatæ, ex quibus anima ſubſiſtit, quod totum ſpiritus eſt, ut Aſclepiades u) putat, aut ignitæ atomi juxta Democritum, x) qui ex iiſdem corporibus & ignem & animam cen- 303
ſet

g) p. 352. h) p. 353. i) p. 358. ſeq.

k) Verba Platonis: Τῦτο ὃ δὴ νῦν κεφαλὴν ἐπονομάζομεν, ὃ θειότατόν τε ἐςὶ καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτῦν.

l) τὴν τῦ θειοτάτυ καὶ ἱερωτάτυ φέρειν οἴκησιν ἐπάνωθεν ἡμῶν, *tanquam totius corporis capitolium* infra p. 327. 324. Plinius XI. 37. de cerebro: *hanc habent ſenſus arcem.*

m) μέτοχον ἡγεμονίας τῦτ' εἶναι. Plinius laudato loco: *Hic culmen altiſſimum, hic mentis eſt regimen.*

n) Τὰς μὲν ῦν θείας περιόδυς δύο ὕσας.

o) Τὸ τῦ παντὸς σχῆμα ἀπομιμησάμενοι (Θεοὶ) περιφερὲς ὂν εἰς σφαιροειδὲς σῶμα ἐνέδησαν τῦτο ὃ δὴ νῦν κεφαλὴν ἐπονομάζομεν. De globoſitate univerſi dictum ſupra p. 159. ſeq.

p) Μέτεχον ἡγεμονίας τῦτ' εἶναι.

q) περὶ τῦ ἡγεμονικῦ ſive de animo.

r) Qui animum ſtatuerunt eſſe materialem, & conſtare non Jugi quadam ſubſtantia & adunatione quadam ſibi continuata ut Empedocles exiſtimavit infra p. 305 ſed ex pluribus atomis ejusdem generis & indifferentibus (diverſæ licet figuræ) vel molèculis ut Democritus, Epicurus, Aſclepiades,

s) ἀμερῆ, Ita Doblerus, pro *ex tertia.* c) Ita lego pro *tunc.*

t) Carotidas ſeu ſoporarias arterias notum eſt à Medicorum filiis vocari duas illas inprimis, quæ ex arteria magna & ſiniſtro cordis ventriculo emergentes recta ad τὸ κάρα ſive caput feruntur. Vide Galenum XVI. 12. de uſu partium.

u) De Aſclepiadis Bithyni ſententia qui ex ἀνάρμοις ὄγκοις conſtare omnia docuit, dixi ad Sextum Empiricum 3. Pyrrhon. ſect 32. & lib. 1. contra Phyſicos ſection. 363. lib. 2. ſect. 318.

x) Ariſtoteles lib. 1. de anima c. 2. Δημόκριτος μὲν πῦρ τι καὶ θερμόν φησιν αὐτὴν εἶναι· ἀπείρων γὰρ ὄντων σχημάτων καὶ ἀτόμων, τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει. Cicero 1. Tuſc. c. 18. *Illam vero funditus ejiciamus individuorum corporum levium & retundorum concurſionem fortuitam, quam tamen Democritus concalefactam & ſpirabilem eſſe voluit.*

ſet excludi; vel id ipſum atomi caſu quodam, & ſine ratione, concurrentes in unum, & animam creantes, ut Epicuro y) placet, ob ſimilitudinem atomorum, quarum una commota omnem ſpiritum, id eſt, animam, moveri ſimul. Unde plerunque, audita nive, candorem ſimul, & frigus homines recordari, vel, cum quis edit acerba quædam, qui hoc vident, aſſidue exſpuere incremento ſalivæ, & cum oſcitantibus ſimul oſcitari alios, & in conſonis rhythmis moveri nos juxta ſonos.

CCXIV. Quæ cum ita ſint, quærunt, qui magis capite, quam pedibus, ſapiamus; quando ſcientiæ, diſciplinæque, aſſiduo ſenſus exercitio corroborentur: prudentiæque initium ex aliquo temperamento orſum, uſuque aſſiduo promotum, perveniat ad perfectionem, dum frequens obſervatio rudimenta creat: rudimenta item artem, quæ tempore, atque uſu, confirmata ſit diſciplina. Iidem negant animæ vim principalem conſiſtere in capite; propterea quod pleraque z) animalia, capite ſecto vivant ad tempus, & agant ſolita, tanquam nullo da-
104 mno allato corporis univerſitati, ut apes, & item fuci, quæ licet capitibus abſciſis ad momentum vivunt, & volant: aculeiſque ſecundum naturam ſuam ſe defendunt. Quæ non facerent, ſi in capite conſiſteret, quod eſt in anima principale. Illud etiam in corde negant; crocodilos enim, * avulſis cordibus, aliquandiu vivere, & reſiſtere adverſum violentiam. Hoc idem in teſtudinibus obſervatum marinis, & terreſtribus capris.

CCXV. Adverſum quæ reſpondetur ab aliis; nihil eſſe mirum, ſi cum initia, & quaſi quædam fundamenta, dogmatis imbecilla, & minus idonea, jacta ſint; totum eorum dogma nutet. Quæ eſt enim de anima opinio eorum? Nempe quod ex minutis corpuſculis conſtet: ergo corpus initium eſt animæ, & erit animæ propria nulla ſubſtantia, ſed potius corporis. Corpus enim animam creat juxta ipſos, vitamque animæ. Contingit ergo ſecundum hanc eorum opinionem, ut nunquam ſit eadem anima: ſed diverſa habeatur, atque mutabilis. Cum enim dicant, corpus eſſe antiquius anima, dant corpori principatum. Id porro ſemper
fluit, atque immutatur. Et anima igitur, 105
quæ ſecundæ a) conditionis eſt, eadem patitur quæ corpus. Mutabitur ergo tempore, & ſenio, cæteris item, quæ fert natura corporis, attentabitur. b) Atque ita male fundata ſententia honeſtum invenire non poteſt exitum.

CCXVI. At vero ex illis qui jugem putant eſſe ſylvam, & adunatione quadam ſibi continuatam, Empedocles quidem principalem animæ vim conſtituit in corde, ſic dicens: c)

Sanguine cordis enim noſter viget intellectus;

Siquidem intimis noſtris ſenſibus ſentimus ea, quæ ſunt extra nos, propter cognationem. Ideoque ait: d)

Terram terreno ſentimus, at æthera flammis,
Humorem humecto, noſtro ſpirabile flatu.

Sed de his omnibus qualia ſint, quantamve inter ſe habeant differentiam; cordis ſanguine dijudicamus.

CCXVII. Hebræi e) quoque videntur ſecundum hunc opinari de anima principali, cum dicunt: *Clamat apud me ſanguis fratris tui.* f)

Et

y) Confer quæ viri docti ad Lucretium lib. 3. & Gaſſendus de Phyſiolog. Epicuri T. 1. p. 159. ſeq.

z) Aliqua, paucioraque illa.

* Mirum hoc de crocodilis, neque alibi mihi lectum.

a) Inferioris ac deterioris.

b) At contra fieri videmus, ut corpore affecto & exhauſto anima ſapiat maxime & vigeat, ac morte in ipſa exultent & gaudeant pii. Neque obſtat quod corporis debilitate ſæpe animam etiam minus poſſe fungi partibus ſuis videmus. Inſtrumentis enim quibus utitur corporis attritis ac veluti confractis, efficere illa ad quæ edenda corpore indiget, quamdiu in illo verſatur non poteſt. Pro *attentabitur* eſt qui apud Chalcidium legit *attenuabitur*.

c) Eundem ſive Empedoclis ſive Orphei verſum allegat Tertullianus c. 5. & 15. libri de anima & interpretatur in hunc morum: *Namque hominis ſanguis circumcordialis eſt ſenſus.* Cicero 1. Tuſculan. c. 9. *Empedocles autem animum eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem.* Græca verba obvia apud Porphyrium, & in magno Etymologico:

αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.

Porphyrius libro de ſtyge apud Stobæum Eclog. Phyſ. p. 131. plures etiam huc ſpectantes Empedoclis verſus adducit:

Αἵματος ἐν πελάγεσσι τετραμμένη ἀντιθρῶντος·
Τῇ τε νόημα μάλιστα κικλήσκεται ἀνθρώποισιν
Αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.

d) Eoſdem verſus noſter attulit ſupra p. 131. Græca ita ſonant laudati ab Ariſtotele II. 4. Metaphyſ. Sexto Empirico, aliiſque multis:

Γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ
Ἠέρι δ' ἠέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον.

e) Ad Hebræorum dogmata ſæpe provocat Chalcidius & ſacras litteras diligenter lectas ſibi teſtatur utpote Chriſtianus, ut ad p. 223. adnotavi.

f) Geneſ. IV. 10. Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς.

Et item alio loco, *Non edetis carnem cum ſan-
guine, quia omnium animalium ſanguis anima eſt.*
306 g) Quæ ſi ita intelliguntur ut debent, ani-
mam eſſe animalium ſanguinem, quia ſit
vehiculum irrationabilis animæ, cujus partes
ſunt importuni appetitus, habet planè ratio-
nem talis aſſertio. Si autem confitentur
animam hominis rationabilem eſſe, credant
ſibi, i) quòd Deus à ſe hominibus factis in-
ſpiraverit divinum ſpiritum, quo ratiocina-
mur, quoque intelligimus, & quo venera-
mur piè Deum, eſtque nobis cum divinitate
cognatio, diique eſſe dicimur, & filii ſummi
Dei. k) Quam cognationem cum Deo, &
omnino rationem, quæ ratiocinamur, ſan-
guinem putare eſſe, non rectæ opinionis eſt.
Quæ omnia nobis adverſum Empedoclea
quoque dicta ſint.

CXVII. Stoici verò, cor l) quidem ſedem
eſſe principalis animæ partis conſentiunt,
nec tamen ſanguinem, qui cum corpore m)
naſcitur. Spiritum quippe n) Zenon quærit
hactenus, quo recedente à corpore moritur
animal, hoc certè anima eſt. Naturali porrò
ſpiritu recedente moritur animal. Natura-
lis igitur ſpiritus anima eſt. Item Chryſip-
pus. Unâ & eadem, inquit, certè re ſpira-
307 mus, & vivimus. Spiramus autem natu-
rali ſpiritu. Ergo etiam vivimus eodem
ſpiritu. Vivimus autem anima. Naturalis
igitur ſpiritus eſſe anima invenitur. Hæc
igitur, inquit, octo in partes o) diviſa inve-
nitur. Conſtat enim è principali, & quin-
que ſenſibus, etiam vocali ſubſtantia, &
ſerendi, p) procreandique potentia. Porrò
animæ partes velut ex capite fontis cordis
ſede manantes, per univerſum corpus por-
riguntur; omniaque membra uſquequaque
vitali ſpiritu complent, reguntque, & mode-
rantur: innumerabilibus, diverſiſque, vir-
tutibus nutriendo, adolendo, movendo,
motibus localibus inſtruendo, ſenſibus com-
pellendo ad operandum, totaque anima
ſenſus, qui ejus ſunt officia, velut ramos ex
principali parte illa, tanquam trabe, pandit
futuros eorum quæ ſentiunt nuncios, ipſa de
iis, quæ nunciaverint, judicat ut rex. Ex
his porrò, quæ ſentiuntur, compoſita ſunt;
utpote corpora, ſingulique item ſenſus,
unum quiddam ſentiunt, hic colores, ſonos
alius, aſt ille ſuccorum ſapores diſcernit,
hic vapores odoraminum, ille aſperum lævi-
gationemque tactu. Atque hæc omnia ad
præſens. Neque tamen præteritorum me- 308
minit ſenſus ullus, q) nec ſuſpicatur futura.
Intimæ verò deliberationis & conſideratio-
nis proprium, cujuſque ſenſus intelligere
paſſionem, & ex iis, quæ nunciant, colligere
quid ſit illud, & præſens quidem accipere,
abſentis autem meminiſſe, futurum provi-
dere. Definit idem r) intimam mentis de-
liberationem ſic: *Intimus eſt motus animæ vis
rationabilis.* s) Habent quippe etiam muta
vim animæ principalem qua diſcernunt
cibos, imaginantur, declinant inſidias, præ-
rupta & præcipitia superſiliunt, neceſſitudi-
nem recognoſcunt, non tamen rationabi-
lem; quin potius naturalem. Solus verò
homo ex mortalibus principali mentis
bono, hoc eſt, ratione utitur, ut ait idem
Chryſippus. Sicut aranea in medietate
caſſis omnia filorum tenet pedibus exordia,
ut cùm quod ex beſtiolis plagas incurrerit ex
quacunque parte de proximo ſentiat, ſic ani-
mæ principale, poſitum in media ſede cor-
dis, ſenſuum exordia retinere, ut cum quid
nunciabunt, de proximo recognoſcat. Vo-
cem quoque dicunt è penetrali pectoris, id
eſt corde, mitti, gremio cordis nitente ſpi
ritu, qua nervis obſitus limes interjectus cor 309
à pulmone ſecernit utroque, & vitalibus cæ-
teris, quo faucium anguſtias arietante for-
manteque lingua, & cæteris vocalibus orga-
nis, articulatos edi ſonos ſermonis elementa,
Quo quidem interprete mentis arcani motus
aperiantur. Id porrò principale animæ
vocat.

CXVIII. Ergo, ſpiritum t) animam eſſe
dicentes, corpus eſſe animam plane faten-
tur. Quòd ſi ita eſt, corpus corpori ſociatum
Yyyy eſt.

g) Geneſ. IX. 4. πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. Levit. XVII. 11. ἡ γὰρ σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστι.

h) Sadducæorum hic error quæ de vita animali Moyſes dixerat de mente rationabili intelligentium, quos pulchre Chalcidius confutat.

i) Fidem habeant iisdem illis ſuis ſacris libris, Moyſaicisque ſcriptis, in quibus hoc de anima in ſanguine traditum eſt, ſed ſimiliter & illud diſerte legitur, quod Deus initio hominis mentem proprio flatu inſpiraverit. Geneſ. II. 7. Confer. noſtrum p. 135. & 406.

k) Pſal. LXXX. 6. Θεοὶ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.

l) Vide Lipſium III Phyſiologiæ Stoicæ diſſ. 18.

m) Eſt cui videtur legendum, *qui cum corde naſcitur.* Sed nihil mutandum.

n) πνεῦμα ἔνθερμον. Vide Lipſium Phyſiologiæ libro III. diſſ. 9. & quæ ad Laërtium VII. 156. 157. viri docti.

o) Vide iterum Lipſium III. Phyſiologiæ Stoicæ diſſ. 17. Laërtium VII. 157 Plutarchum IV. 4. de placitis Philoſophor.

p) ita legendum ex edit. Pariſ pro *ferendi.* Paullo ante pro *vocali ſubſtantia* al. *vitali*, male. Nam inter octo animæ partes à Stoicis computatum τὸ φωνητικόν.

q) ita leg. pro *ullius.*

r) Chryſippus puta.

s) τῆς λογιστικῆς δυνάμεως.

t) πνεῦμα, ſpiraculum, ἄνεμον unde animæ nomen. Vide Lipſium lib. III. Phyſiologiæ diſſ. 9.

eſt. Societas porrò vel ex applicatione fit, vel ex permixtione, vel ex concretione. u) Si applicita ſint corpus & anima, quid ex applicatione compoſitum horum duûm, quatenus totum erit unum? Vita enim ſecundum ipſos in ſolo ſpiritu; qui applicitus non permanat ad corpus intimum. Nihil enim penetrat applicitum; & totum animal vivere ajunt. Non igitur anima, & corpus, applicatione ſociantur. Si verò permixta ſunt, anima unum aliquid non erit, ſed permixta multa. Stoici ſpiritum, id eſt animam, unum quid eſſe profitentur. Non ergo permixta ſunt. Supereſt ut ex concretione manent: x) ergo & per ſe invicem tranſeunt duo corpora, & locus unus, quo
310 corpus continetur, duobus corporibus præbebit capacitatem, cum vas, quod aquam recipit, vinum & aquam ſimul capere non poſſit. Neque igitur ex applicatione, neque permixtione, neque verò concretione, corpus & anima ſociantur: ex quo conſit, animam non eſſe corpus. Eſt igitur virtus, & potentia, carens corpore: quodque eſt in eâ principale, competentem naturæ ſuæ ſedem habeat neceſſe eſt.

CXIX. At verò Ariſtoteles animam definit hactenus: *Anima eſt prima perfectio corporis naturalis organici poſſibilitate vitam habentis* y) Perfectionem nunc appellans ſpecialem eſſentiam, quæ eſt in effigie. z) Eſſentia enim trifariam intelligitur. Una, quæ conſtat ex *corpore*; velut animalia; vel quæ arte fiunt, eſſentia dicta, quia hæc ipſa eſt, & cætera, quæ ſunt, facit eſſe. Altera, qua *materiam* informem, & adhuc ſylvam, mente conſideramus. Hæc quippe poſſibilitate omnia eſt, quæ ex ea fieri poſſunt, effectu autem nondum quicquam: ut maſſa æris, & intractata ligna. a) Tertia, cui accidens effectum perficit eam, exornatque impreſſione *forma*: ex qua forma, quam inſigni-
311 vit ars, id quod perfectum eſt, nomen accipit: ut ſtatua, quæ ex ſimilitudine formæ, cujus eſt ſtatua, ſimulacrum vocatur. Similiter, inquit, homo certe animal eſt: & eſt ut ſylveſtris, & materialis, eſſentia: & hæc compoſita ex materia formaque, quippe ex corpore conſtat, & anima: ergo corpus ejus materia eſt, anima verò ſpecies, ſive forma, juxta quam ſpeciem, id eſt, animam, animal eſt cognominatum. Hanc ergo ſpeciem, qua formantur ſingula, generaliter Ariſtoteles ἐντελέχειαν, id eſt, *abſolutam perfectionem* b) vocat. Hac enim obveniente, ſylvæ, quæ olim fuerant in ſola poſſibilitate, perveniunt ad effectum. Item quod vivit, c) duplex eſt, anima & corpus, opinor; ut, quæ diſcuntur, duabus rebus diſcuntur: ſociantur doctrina, & anima, ſed prius doctrinâ, quâ ipſa anima eruditur. Item ſalvi ſumus ſalute, & corpore; ſed prius ſalute, per quam corpus incolume eſt. Sic etiam vivimus prius animâ, quam corpore; ſiquidem vita corporis in anima locata eſt, proptereaque anima entelechia eſt corporis. Quodque corpora partim dicuntur mathematica, ut ſphæra, & cubus; partim artifi- 312
cioſa, ut navis, & ſtatua: pleraque d) naturalia, quæ motus originem intra habent, vitâ videlicet utentia: *Naturalis* anima *corporis* entelechia ſit neceſſe eſt. Competit etiam alia diviſio. Nam corporum quædam ſimplicia, ut elementa, quædam compoſita, ut quæ ex ſimplicibus coagmentantur. * Compoſitorum partim organica nuncupantur, partim ſine nomine, ut aurum, æs, gemmæ, & cætera immobili naturâ minime organica. Animalium verò, & ſtirpium, & omnino qualiumcunque vita utentium, organica ſunt, quippe modulata; e) & habent membrorum, per quæ agant aliquid, aut patiantur, opportunitatem: ut ad ſumendos cibos, & ad generandam prolem, paris ejuſdemque naturæ, tum ad ſentiendum, & translativum ex loco ad locum motum, ut cuncta

u) infra p. 321. *ſi hæc corpora eſſent, ut applicata corpori vel mixta vel concreta invenirentur.* applicata, ut duo aſſeres, myxta, ut aqua & vinum, concreta ut ignis ferrumque. Græcis hæc tria παράθεσις, κρᾶσις ſive μίξις & ἕνωσις. Vide quæ ad Sextum Empiricum 1. contra Phyſicos ſect. 79. 415. &c.

x) Paullo ante dixerat de ſpiritu: *permanat ad corpus intimum.* Per illam nempe intimam παραχώρησιν, quam unio affert, & quam Chalcidius in duobus corporibus dari negat, quæ ſe deberent invicem penetrare.

y) Ariſtoteles lib. 2. de anima Cap. 1. ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει.

z) i. e. formæ, corpus informante. Ita εἶδος modo effigiem, modo formam interpretatur Chalcidius.

a) al. *intacta ligna.* intellige in quibus artifex tornando vel ſculpendo nullam formam indidit.

b) Cicero 1. Tuſculan. cap. 10. *Ariſtoteles animum* ἐνδελέχειαν *appellat novo nomine, quaſi quandam continuatam motionem & perennem.* Sed rectius Chalcidius noſter perfectionem interpretatur εἶδος τῇ ὕλῃ τὸ τέλειον ἐπεισάγουσαν ut loquitur Æneas Gazæus libro de animæ immortalitate p. 376. Nam Ariſtotelis animum ipſum motus omnis expertem πάσης κινήσεως προηγουμένην & ἀκίνητον eſſe docuit. Vide quæ ad laudatum Tullii locum præſtantiſſ. Daviſius, noſtrûm infra, p. 318.

c) ita leg. pro *quia innuit*, ut eſt in edit. Pariſ. annotatum. d) aliqua. * al. *coaugmentantur.*

e) non congeſta promiſcue, nec homogeneis ex partibus conſtantia, ſed certis membris & partibus diverſis ad certos uſus temperata aptata ac digeſta ſapienti conditoris artificio.

cuncta gradientia, tum ad faciendum impetum juxta deſideria & appetitus, ut animalia quæ ſunt firmiora. Ex quibus concludit Ariſtoteles, ἐντελέχειαν animam eſſe *corporis naturalis organici*. Tale porro eſt, quod corpus recipere oportet: & *eſt*, inquit. Nam ſunt quædam ſola poſſibilitate animalia, ut
313 ova, vel ſemina: quædam cum effectu, & operatione, ut quæ adhibito fotu ex iiſdem excluduntur animalia. Ex quo apparet, entelechian eſſe animam, non cujuslibet corporis, ſed ejus, quod poteſt animam ſumere, & juxta ejuſdem vivere patrocinium, motúſque vitales exercere in agendo, vitæ quoque paſſiones experiri, propterea-que definitioni additum: *poſſibilitate vitam habentis*.

CXX. Et definitio quidem animæ Peripateticis auctoribus talis eſt. Quæ tamen ex ea conſiunt, manifeſtant principio animam neque corporeum quicquam eſſe, vel ſenſile, ſed intelligibile potius, & ſine corpore, quæ tamen recipiantur à corpore, quippe corpori perfectionem det ipſa, ſitque ejus entelechia, res per ſemetipſam immobilis, ſicut ſunt artes, & diſciplinæ. Ex accidenti vero aliquo mobilis propterea, quod ſit in animalibus; quæ, dum vivunt, moventur. Dum enim motus naturales edit anima, moventur animalia, vel cum agunt aliquid, vel cum patiuntur. Quæ cum ſit intelligibilis, & ſine corpore, conſequenter etiam ſine quantitate
314 eſſe invenitur: quippe cujus neque prolixitas ulla, neque latitudo, neque profunditas extet. Non enim eſt ut linea, vel ſuperficies, nec verò figuram habet ullam, nec eſt dividua, ut quæ conſtant ex partibus. Dividitur tamen alio quodam genere, ſicut ex eadem diviſione non magis partes f) ejus ullæ quam potentiæ, & virtutes, conſiderentur. Nec verò ſpecies ejus ullæ ſunt, ut generis alicujus ſpecies dici ſolet; ut Rhetoricæ diſciplinæ, quæ eſt intelligibilis res, & ſine corpore, ſpecies tamen ejus eſſe dicitur ea oratio, quæ facta eſt ad doctrinæ oſtentationem g) & item ſpecies concionabilis h), vel ſpecies orationis forenſis. i) Sic ergo, cum anima quoque res ſit ſine corpore, & ſine magnitudine; nihil intereſt dicere partes animæ, & item potentias animæ, vel cum dividimus eam, cum ſit illa naturæ individuæ, in ſpeciem naturalem, juxta quam nutritur omne animal & creſcit k) & ſobolem creat: vel in ſpeciem ſenſilem, juxta quam differunt inter ſe, quæ animam habent, & item quæ ſola vita fruuntur, id eſt animalia, & ſtirpes: item in eorum ſpeciem, quæ locum ex loco 315
mutant, ut ſerpentia omnia, vel quæ habent appetitum, qui in perfectioribus invenitur animalibus, in quibus cupiditas, & iracundia: & item in eam ſpeciem, quæ eſt perfectior cæteris, ratione viventium l) quæ in natura hominis tantum invenitur.

CXXI. Eſt igitur tota anima, inquit, in totis m) partibus viventis animalis. Et naturalis quidem ejus ſpecies per omne ſe dividit corpus. Senſus verò tactus quidem per omne corpus. Viſus autem, vel auditus, & cæteri, in cæteris membris, quæ ſunt organa ſentiendi. Principalis vero animæ pars, * ſive potentia, eſt ad quam feruntur, quæ nunciant ſenſus ſinguli, & quæ de iis, quæ ſentiuntur, judicium facit, examinatque cujuſmodi ſint ea, quæ occurrunt ſenſibus variè. Hanc verò Ariſtoteles aſſerit locatam eſſe in penetralibus cordis, n) ubi aliæ quoque ſpecies animæ ſunt locatæ, id eſt, imaginatio, memoria, appetitus, excurſio, o) Quippe omnium animæ virium initia, quaſi quædam radices, à ſede cordis emanant, quando confecti cibi ſuccus per venas cordis cæterum corporis irrigat, & motus 316
corporeus; qui localis eſt, à corde initium ſumit. Namque venarum & nervorum p) initium,

f) igitur improprie locuti ſunt qui partes animæ tribuunt, qua de re prolixe Salmaſius ad Simplicium.

g) quod genus demonſtrativum Rhetores appellant, Græci ἐπιδεικτικόν comparatum ad oſtentationem & in laudando poſitum ac vituperando.

h) genus deliberativum συμβουλευτικόν, quod in ſuadendo ac diſſuadendo verſatur.

i) genus judiciale, δικανικόν, cujus omnis in accuſando vis eſt vel in defenſione atque accuſationis depulſione. Quintilian. III. 7. 8. 9.

k) verba *& creſcit* quæ in Leid. exciderant, revocavi ex edit. Pariſ.

l) al. *ratione utentium*.

m) Tota in toto, & tota in qualibet parte, ut habet trita in ſcholis Peripateticorum doctrina. Vide Conimbricenſes ad lib. 2. Ariſtotelis de anima quæſt. 9. artic. 2. aſſertione 4.

* τὸ ἡγεμονικόν, quod alii in cerebro collocant.

n) Ariſtoteles lib. de motu animalium capite 7.

o) al. *excuſſio*, male. Videtur enim *excurſionem* appellere Chalcidius quod vulgo vocant *diſcurſum*, ſive *reflexionem*, hoc eſt ratiocinandi vim ac colligendi, niſi tollendum comma & jungenda duo hæc verba: *appetitûs excurſio*.

p) arteriarum initium cor eſſe, unde τὸ θυμικὸν, venarum jecur, unde τὸ ἐπιθυμικὸν: nervorum cerebrum unde τὸ λογικὸν, veterum quorundam doctrina fuit Galeno variis locis probata. Vide XVI. de uſu partum. c. 1. & lib. VI. de dogmatibus Hippocratis & Platonis p. 509. ſeq. At propius ſane illi veritati, qui nervorum principium non á corde repetierunt ſed à cerebro. Nam arteritarum venarumque nodum eſſe cor non eſt dubitandum.

initium, & quidam nodus, q) ipſum cor eſt, juxta quod intellectus agitatus, r) & rationabiliter ignitus s) ibidem coacervare ſe creditur, poſſibilitate quidem illic habitans, effectu verò extra conſeptum cordis, t) atque viciniam, commeans. Hæc, & multa alia hujuſmodi, probationum genera aſſeruntur u) à ſupra memorato viro x) ad probandum, quòd principalis animæ vis in corde ſit: quæ uſque adeo ſit animantium propria, ut cætera ex vitalibus vim pulſuſque patiantur, ſine animantis interitu: cordis verò ſedem ne minimas quidem pulſationes ſine interitu animalium ſuſtinere. Quod ſi quis nominis præſumptione inductus cardiacam y) dicat frequenter eſſe curatam; errat in nomine: quippe cum conſtet, illam paſſionem non cordis eſſe, ſed ſtomachi, z)

CXXII. Adverſum quæ ita reſpondetur. Alia quidem fere omnia rectè, & prout fert natura rerum, Platoniciſque dogmatibus
317 conſentaneè dicta: ſed de animæ ſubſtantia erratum videri. Non enim ſpecialem eſſentiam eſſe animam, quam appellat Ariſtoteles ἐντελέχειαν. hæc quippe forma eſt corporibus accidens: ut cenſet Plato, quam hic ſpecialem eſſentiam nuncupat: & eſt imago ſpeciei puræ à corpore, & intelligibilis, penes quam eſt dignitas exemplaris. Igitur juxta hanc formam, qua formantur corpora, nomina eſſe impoſita rebus verum eſt: animam tamen eſſe formatilem hanc ſpeciem nemo ei concedit. Hoc quippe formatile fit, a) & corrumpitur corporibus ſolutis. Anima vero omni eſt corpore antiquior; habens olim, & ante conjugationem corporis, ſubſtantiam propriam: extinctiſque animalibus ſeparatur ſine perpetuitatis commodo: ut quam conſtet in æterno eſſe motu, quia habet internum, domeſticumque, ex natura ſua motum. Aliud eſt igitur anima, & item aliud ſpecialis eſſentia. b) Itemque hæc Entelechia in rebus quoque cernitur, quæ ſunt ſine anima. Si enim eſt plena cujuſque ſeminis conceptuſque perfectio, qui magis animalia, quam ſtirpes, & arbores, legitimo tempore accipiunt perfe- 318
ctionem? At verò anima in ſolis animalibus. Deinde perfectio adultis jam, quæ in conceptu ſunt, adhibetur, & cum iiſdem creſcit. At vero anima ſine ortu, & ex æternitate, non ſine motu: quemadmodum ἐντελέχειαν Ariſtoteles fore confitetur: ſed in motu perpetuo, utpote cujus naturaliter motiva vis ſit. Proptereaque dividitur primitus in duas ſpecies: rationabilem, & eam, ex qua ſunt appetitus. Deinde ſubdividitur in opinionem, intellectumque: & demum in iracundiam, & cupiditatem. Atque his ex diviſione ſpeciebus ſingulis apta membra, tanquam organa, ſunt diſtributa.

CCXXIII. Sed ne præcurrere, & delibare, videamur quicquam ex Platonis ſententia, ponemus ipſam, quæ illuſtrabit cuncta, quæ in aliqua obſcuritate verſantur. Eſt igitur *anima*, juxta Platonem, *ſubſtantia carens corpore, ſemetipſam movens, rationabilis.* c) Et eſſe animam rem aliquam nullus ambigit. Movet enim corpus, præcedente impetu quodam ſenſibus excitato. Sed quia cuncta, quæ ſunt, dividuntur in decem genera: d)
quod cujuſque generis ſuſcipiet proprieta- 319
tem, eidem generi ſociabitur. Conſtat porro inter omnes ex omnibus categoriis proprium eſſentiæ eſſe, ſuſcipere contrarias paſſiones viciſſim, & eſſe antiquiſſimam, prænoſcique generibus cæteris. Ut igitur corpus, ut puta hominis, eſſentia eſt ſine ulla dubitatione; propterea quod contrarias paſſiones viciſſim ſuſcipit: ut ægritudinem, & ſoſpitatem: turpitudinem, & item decentiam: ſic animam eſſentiam eſſe aperte probatur: quia hæc quoque contrarias paſſiones viciſſim ſuſcipit, ut juſtitiam, competit porro hæc corporeæ ſoſpitati: & item iniquitatem, quæ demum competit corporeis morbis: e) ſicut pulchritudini quidem temperantia, turpitudini libido; item fortitudini quidem magnanimitas, imbecillitati porro timiditas, & ignavia, Et omnino bona quidem

q) ita leg. pro *quidem modus.* r) ita recte edit. Pariſ. pro *agitatur.* s) calefactus & ἔνθερμος.
t) ita legendum neceſſario pro *corporis.* u) al. *afferuntur*, minus bene. x) Ariſtotele.
y) Καρδιαλγία ſive καρδιωγμὸς oris ventriculi dolor dicitur Medicis, de quo conſulendus Foëſius in libro præclaro cui œconomiam Hippocratis, titulum fecit p. 305. Curatur autem vini hauſtu, ut præter alios notat Plinius XXIII. 1.
z) Galenus pluribus locis teſtatur os ventriculi à veteribus dictum eſſe καρδίαν ob conſenſum quo cor illico per illius dolorem afficitur. Vide Foeſium loco laudato.
a) fit, ſubintellige cum corpore. b) forma, οὐσία εἰδική, εἶδος.
c) οὐσία ἀσώματος αὐτοκίνητος λογική. Hanc definitionem ex iis quæ in Phædone atque alibi de anima diſſerit Plato collectam deinceps pluribus Chalcidius exponit, primo *rem* eſſe docens ſive *ſubſtantiam* hoc capite: deinde *incorporalem* cap. 224. *ex ſemetipſa moventem ſe* cap. 225. ac deniq; *rationabilem* cap. 227.
d) Prædicamenta vulgo appellant, quam diviſionem rerum à Pythagoricis Ariſtoteles accepit. Vide Archytæ qui adhuc exſtat libellum περὶ τῶ παντὸς φύσιος.
e) Etiam hæc ratio tetractyn virtutum applicandi ad corpus, petita à Pythagoricis eſt & probata Platoni, aliiſque ut notare me memini ad vitam Procli philoſophi, ſcriptam à Marino. Sic enim quatuor illas virtutes quas appellant vulgo Cardinales, exponunt ac cum virtutibus corporis vitiiſque conferunt;

quidem corporis valetudo comparatur animæ bonæ valetudini, quæ virtus eſt, Mala vero corporis valetudo vitioſitati. Deinde anima, ſicut in ſuperioribus conſtitit, modulata eſt, poſitaque in motu ſuo, habetque
320 cum numeris cognationem. Quæ cuncta eſſentiæ quidem non ſunt: ſed juxta ea, quæ ſunt, habentque eſſentiam, verſantur. Si igitur proprium eſt eſſentiæ viciſſim contraria ſuſtinere, idem autem hoc etiam animæ commune eſt: proculdubio nihil eſt aliud anima quam eſſentia. Certè ridiculum, id quod paret, atque obſequitur, eſſentiam eſſe concedere, ſcilicet corpus: quod vero dominatur, & regit, negare in ſubſtantia poſitum: quoniam Plato tam dignitate, quam virtutum præſtantia, venerabilem dicit eſſe animam, & plane corporis dominam.

CCXXIV. Et eſſentiam quidem eſſe animam ſic probatur, eandemque antiquiorem eſſe corpore, nec ut entelechiam creſcere cum conceptis ſeminibus, f) cumque, iisdem maturari, & ad perfectionem venire, Sed quia duplex eſſentia eſt, altera corporea altera carens corpore, conſequenter docebimus, quod ſit anima eſſentia carens corpore. Principio quod omne corpus penetret, id que vivificet. Proprium vero eſt hoc ejus naturæ, quæ eſt ſine corpore, ut dulcedinis, quæ pervadit melleum corpus: ut lucis, quæ corpus aëreum penetrat. Nam ſi hæc
321 corpora eſſent, ut applicita corpori, vel mixta, vel concreta, g) invenirentur. Sed applicita non ſunt hæc, nec anima corpori, Nec enim ex applicatione ejus vita corpori provenit; ſed quia anima per omnes ſe diffundit artus. Nec verò ex permixtione; non enim eſſet unum quiddam anima, ſed multa commixta. Sed nec ex concretione. Nullum quippe corpus aliud penetrare corpus valet uſquequaque. Non ergo anima corpus eſt, vel corporeum aliquid, ut quidam putant: ſine corpore igitur. Deinde, omne corpus vel intimo vel externo motu movetur; quæ externo, ſine animâ ſunt; quæ interno, cum animâ. Itaque h), ſi corpus eſſet, vel animâ aliunde ſumptâ uteretur, vel ſine animâ eſſet. Neutrum porrò horum rationem habet: eſt ergo ſine corpore.

CCXXV. Probatum quoque in ſuperioribus, i) quod motu intimo, genuinoque, moveatur, & ex ſemetipſa. Sequitur ergo, ut etiam immortalis ſit, & ſine ullâ generatione. Simplex etiam, nec ex ullâ compoſitione.

CCXXVI. Hoc loco calumniari ſolent homines, quibus veri indagandi cura nulla eſt. Dicunt enim Platonem in Phædro k) 322
quidem aſſerere, animam eſſe ſine ulla compoſitione, proptereaque indiſſolubilem. l) In Timæo tamen compoſitam rem confiteri: ſiquidem faciat eam conſtare ex dividuâ individuaque ſubſtantiâ, & item diverſa eademque, m) alia naturâ conſlante eam, & velut coagmentante ab opifice Deo: Male, ac miſerabiliter; neſcientes compoſitum id eſſe, quod ex aliquo initio temporis factum ſit: ut navim, & domum: quiddam verò, quod compoſitum quidem non ſit, habeat tamen rationem compoſitionis, ut in muſica ſymphonia, quæ διὰ τεσσάρων n) vocatur: & item geometrica theoremata. Similiter etiam generatum quidem, quod ex aliquo temporis initio natum factumve ſit, ut ſtatua. Porrò aliud eſſe, longeque diverſum, quod habeat rationem generationis intelligibilis, ut ſphæra. Igitur cum dicit Plato natam animam, & ab opifice Deo factam, compoſitamque; non ex certo tempore initium ſubſtantiæ dicit trahere, nec ut, quæ ante non fuerit, poſt eſſe cœperit: ſed quod habeat rationem ortus, & compoſitionis. Cum verò ſine genitura, & ſine 323
compoſitione, dicit; apertè nullum ei dat initium, nec ullam originem compoſitionis.

CCXXVII. Aliâ igitur ſignificatione diverſaque, res generata, o) & item aliâ di-

Zzzz ver-

Virtutes animi:	*Virtutes corporis*	*Vitia virtutibus contraria.*
Juſtitia.	Corporis ſoſpitas ὑγεία	Morbi
Temperantia.	Pulchritudo κάλλος.	Deformitas
Fortitudo	Robur ἰσχύς	Imbecillitas & ignavia.
Prudentia	Integritas ſenſuum, εὐαισθησία.	Defectus.

Vide ſi placet Timæum in extremo libri de Mundo, Archytam περὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ εὐδαίμονος apud Stobæum ſerm. I. p. 15. & Marinum in Procli vita cap. 3. cui cum Chalcidio ex aſſe convenit, at Timæo Juſtitiam placet conferre cum pulchritudine, cum ſanitate temperantiam.

f) quæ Ariſtotelis opinio, ſupra c. 122. oppugnata.

g) Supra p. 309. h) Ita leg. pro *Quoque*. i) Supra p. 308.

k) Vide locum ex Phædro allatum ſupra p. 137. 138.

l) Ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ἡ ψυχή. Plato Phædro.

m) Ἐκ τῆς ἀμερίστου οὐσίας καὶ τῆς αὖ περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο οὐσίας εἶδος τῆς τε ταυτοῦ φύσεως αὖ περὶ καὶ τῆς τοῦ ἑτέρου. Plato Timæo, ſupra p. 98. ſeq. n) Supra p. 124. o) Ita leg. pro *regenerata*.

verſâque ſine generatione anima eſſe dicitur à Platone, cujus diverſiſſimæ vires ſint. Eſt enim quædam virtus ejus in ratiocinando; p) & item alia, quæ dicitur vigor iracundiæ, q) & item quæ cupit: r) quæ ſpecies ſunt appetitus, quæ tamen rationi naturaliter pareant. Erit igitur optima virtus ejus, quæ ratiocinatur: s) cæteræ ſecundæ, ac tertiæ, poteſtatis. Hæc Plato de animâ ſentit, quæ ſtrictim, breviterque, à nobis diſcuſſa ſunt.

CCXXVIII. Cenſet verò eam per omnes artus, ac totum corpus, meare; & per ſingula membra, velut organa, vim ſuam oſtentare: proinde & t) in ſentiendo ad eam quidem referri omnia, u) quæ ſenſibus occurrant: ea verò, quæ ſenſus referant, eſſe diverſa. Quia igitur principales vires animæ duæ ſunt, una deliberativa, x) altera, quæ ad appetendum quid impellitur: y) & eſt deliberativa quidem virtus propria rationabilis z): illa verò alia id ipſum animantis a)): conſequenter competentia viribus, & apta, membra diverſa ſunt.

324 CCXXIX. Rationabili, velut arx corporis, b) & regia, utpote virtuti, quæ regalè quadam eminentiâ præſtet, id eſt domicilium capitis, in quo habitet animæ principale, quod ad ſimilitudinem mundi c) ſit exædificatum teres, & globoſum, purum, ſeparatumque ab eâ, quæ cibo alimentiſque naſcatur, illuvie d). In quo quidem domicilio ſenſus quoque habitent: qui ſunt tanquam comites rationis, è ſignis e) ſcilicet ut de proximo ſenſibus interpellantibus ſtatuatur ſuper iis quæ ſentiuntur. Atque etiam intellectus à ratione advocatus facilè ab eâ commonefiat eorum omnium, quæ quondam vidit, & imaginum recordatione ad veri ſpectaculi commemorationem retractatus. Quis enim neſciat, quod quam rationem habet ſenſus adverſus deliberationem, habet deliberatio adverſus intellectum? g) Ex conjecturâ ſiquidem naſcitur opinio, ex opinione intellectus, ut idem Plato docuit in Politiâ. h) Facile eſt aſſequi naturalia arcana ex his, quæ frequenter accidunt. Omnes quippe paſſiones corporeæ, quæ mentem deliberationemque ejus impediunt, non niſi in capite proveniunt. Phreneſis enim, oblivio, lapſus epilepticus, 325
furor, atque atri fellis incendia, ex arce capitis trahunt initia, i) non quod mens deliberatioque ejus lædatur, propterea que fiat obtuſior, ſed quod organum morbo impeditum, officium ſuum juxta naturam implere non poſſit, nec animæ juſſis occurrere. Cerebrique ſedes nullam, opinor, fert paſſionem, provenit enim paſſionis ſenſu hominis interitus. Quod ſi & rationis quæ videntur, & quæ videntur rationi teſtimonium invicem præbent, utroque genere verum ſynceræ fidei eſſe dogma Platonis probatur, quod animæ vis principalis in cerebri locata ſit ſede.

CCXXX. Illud verò aliud principale, quod ſecundæ dignitatis eſſe prædiximus, non rationabilis animantis, ſed ipſum animantis. k) Commune ergo ut animalis, in corde ac medietate, ut vero rationabilis animantis, in cerebro. Unde cætera quidem animalia uno utuntur principali, quod in corde eſt. At verò homo duobus, uno in corde, altero in capite. Certe hominis membra ſequuntur ordinationem mundani corporis. l) Quare ſi mundus, animaque mundi, hujus ſit ordinationis, ut ſummitas quidem ſit dimenſa cœleſtibus, iiſque ſub- 326
jecta divinis poteſtatibus, que appellantur angeli, m) & dæmones; in terra verò, terreſtri-

p) Τὸ λογικὸν. q) Τὸ θυμικὸν. r) Τὸ ἐπιθυμητικόν, ſupra p. 243.

s) Hinc in definitione animæ ſupra p. 318. tantum τοῦ λογικοῦ mentio.

t) Ita Rigalt. pro *perinde ut*. u) Supra p. 238.

x) Συμβουλευτική, rationis. y) Ὁρμητική, affectuum. z) In capite ſedem habens.

a) Id ipſum animantis principale, cujus ſedes cor. infra p. 325.

b) Galenus περὶ εὐποριστων T. 10. edit. Pariſ. p. 173. κεφαλὴ καθάπερ ἀκρόπολίς τις τοῦ σώματος. *Totius corporis capitolium* infra p. 327. adde p. 300. ſeq.

c) De mundi globoſitate ſupra p. 139. ſeq. adde que noſter p. 327.

d) Cicero 2. de Natura deor. c. 56. *Senſus autem, interpretes ac nuncii rerum in capite, tanquam in arce mirifice ad uſus neceſſarios & facti & collocati ſunt — — atque ut in ædificiis architecti avertunt ab oculis & naribus dominorum ea quæ profluentia neceſſario tætri eſſent aliquid habitura, ſic natura res ſimiles procul amandavit à ſenſibus.*

e) Ita recte edit. Pariſ. pro *& ſignis*. f) Al. *habeat commune, fiatque*. perperam.

g) Τὸ συμβουλευτικὸν ſive δοξαστικὸν πρὸς τὸ ἡγεμονικὸν ſive τὸν νοῦν.

h) Lib. VII. de Reip. p. 488. Conjectura πίστις καὶ εἰκασία, opinio δόξα, intellectus νόησις καὶ ἐπιστήμη.

i) De his cerebri morbis accurate Thomas Williſius in parte ſecunda libri de anima brutorum. Igitur quod deinde Chalcidius ſubjungit de cerebri ſede nullam paſſionem ferente, ita intelligendum quod gravior illius læſio mortem afferat.

k) Supra p. 323. l) Supra p. 291.

m) Bonos angelos à malis dæmonibus diſtinguit Chalcidius, utpote Chriſtianus ſcriptor, etiam ſupra p. 125.

reſtribus : & imperant quidem cœleſtia, exequuntur verò angelicæ poteſtates ; reguntur porrò terrena, prima ſummum locum obtinentia, ſecunda medietatem : ea verò, quæ ſubjecta ſunt, imum. Conſequenter etiam in natura hominis eſt quiddam regale, eſt aliud quoque in medio poſitum, eſt tertium in imo. Summum quod imperat, medium quod agit, tertium quod regitur, & adminiſtratur. Imperat igitur anima, exequitur ejus vigor in pectore conſtitutus, reguntur, & diſpenſantur, cætera pubetenus, & infra.

CCXXXI. Atque hanc eandem ordinationem invenimus etiam in libris Politiæ. n) In quibus cum ea juſtitia quæreretur, qua homines adverſum ſe utuntur, hæc porrò tunc convaleſcit, cum animæ poteſtates officia o) ſua recognoſcunt, nec aliena appetunt, ex unius hominis ingenio ad illuſtre civitatis & populi confugit exemplum, & de gentium diſputat juſtitia. Principales quidem urbis illius viros, ut prudentisſimos, ſapientisſimosque, editiores urbis locos ha-
327 bitare juſſit. Poſt hos militarem, atque in armis poſitam, juventutem, quibus ſubjecit ſellularios, atque vulgares. Ut illi quidem, ut ſapientes, præcepta dent; militares agant, atque exſequantur ; vulgares vero competens, & utile, præbeant miniſterium. Sic animam quoque ordinatam videmus. Rationabilem quidem partem ejus, ut ſapientisſimam, principem partem obtinentem, tanquam totius corporis capitolium. p) Vigorem verò, qui eſt iracundiæ ſimilis, ut militarem juventutem, in cordis caſtris manentem. Vulgare, & ſellularium, quod eſt cupiditas, ſeu libido, inferioribus abditum, occultatumque naturâ.

CCXXXII. Cum igitur horum, inquit, omnium conſenſus talis erit, & quaſi quædam conſpiratio : ut, quod oportet præcipere, rectè officium ſuum compleat; huic pareat, quod eſt dignitatis ſecundæ: poſtremum verò, atque ultimum, morem gerat melioribus, tunc non ſolum hominum vita, ſed etiam civitatum, & gentium, erit laudabilis, & apprime beata. Ex quibus oſtendit Plato, q) veram hominis proprietatem in capite conſiſtere, cujus ſpecies ſit mundi formæ ſimillima, r) & quod germana ſuſtentetur animâ vivificantis animæ 328
corpus univerſæ rei; s) cuique cuncta cognitionis rerum inſtrumenta, ſenſus videlicet, adjuncta ſint : quoque, quæ aguntur extra, indicio vicinorum ſenſuum mens aſſequatur. Quibus quidem ſenſibus minimè opus fuit mundo, quippe nihil extra ambitum mundi eſt, aut agitur. At verò perfectæ hominis inſtructioni ſunt ſenſus admodum neceſſarii : quia initium, t) & quaſi quædam intelligendi ſapiendique ſemina, ſunt in ſentiendo.

CCXXXIII. Deinde cauſam demonſtrat, cur capiti cætera membra ſubjecta ſint. Oportebat, inquit, animal terrenis negotiis præfici : *terra autem ſuperficies iniqua* u) *ex parte maximâ, declivibus, & item acclivibus impedimentis.* Erat igitur impoſſibile x) motu capitis naturali, hoc eſt, globoſa decurſione terras obiri, propterea que divinæ poteſtates *vehiculum* conſimilis ejusdemque naturæ capiti, cæterum corpus, & quæ *motui* y) futura erant neceſſaria, membra ſubterſerunt, *quo rationis domicilium cæteris emineret.* z) Quodque ex tranſlatitiis motibus quædam eſt præcedendi conjugatio, retro quidem, unde eſt exordium motus, ante autem, ad quod fit impetus : *præcedendi officium commodius,* inquit, *viſum eſt quam recedendi.* 329

a) Opi-

n) Lib. IV. de Rep. p. 449. 453. ſeq.

o) Ita recte Doblerus pro *opiſicia.*

p) Capitolium pro arce, ut Hieron. in Eſaiæ XIV. 22, ad verba *perdam Babylonis nomen* : *Arx id eſt capitolium illius nobis eſt turris quæ ædificata poſt diluvium* Viciſſim Capitolium *verticem civitatis* dixit Tertullianus c. 1. Apologet.

q) Laudato IV. de Rep. loco p. 454. δίκαιον φήσομεν ἄνδρα εἶναι τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧπερ καὶ πόλις ἦν δικαία — — τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἕκαστον πράττειν, τριῶν ὄντων γενῶν &c.

r) Ob globoſitatem, ſupra p. 314.

s) Id eſt habet animam affinem illi quæ Mundum animat. *Univerſa res* pro Mundo paſſim Chalcidio ponitur ut p. 184. *Germanum* pro re ſimili & ejusdem generis ut p. 342. *germanum ignis lucidi.*

t) Ita edit. Pariſ. non *qui initium* ut Leid. Cæterum principalis & proprius ſenſus non in externis ſenſibus ſed in ipſa anima. Supra p. 283.

u) Aſſentior præſtantiſſimo Doblero qui *iniqua* legit pro *in qua.* Ponitur autem *iniqua* paſſim noſtro pro inæquali ut p. 162. 166. Verba Platonis in Timæo ſunt de capite loquentus quod θειότατον & τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν appellat : ἵνα οὖν μὴ κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς, ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπὰ ἐχούσης ἀποροῖ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθεν δὲ ἐκβαίνειν.

x) Hic idem Doblerus, ſenſu exquirente, pro *poſſibile.*

y) Plato : ὄχημ᾽ αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδοσαν, unde patet *motui* legendum pro *partui*, quod hoc loco habebant editiones.

z) Τὴν δὲ θειοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρον οἴκησιν ἐπάνωθεν ἡμῶν.

a) Opinor ideo, quia mundi quoque motus agitur in antecedentia, b) naturæque animalium congruentius progredi, quam receſſim moveri. Totius denique corporis conformatio providâ naturæ ſolertiâ ſic ordinata eſt, ore vultuque ad præcedentia verſum locata, ducibus quoque ad ſpatiandum ſenſibus prorſum ſpectantibus.

CCXXXIV. Dehinc ſubtexit de ſenſibus, & organis ſentiendi: & incipit ab optimo, præclariſſimoque, ſenſuum omnium viſu; cauſas, quibus videmus, ediſſerens. Sed quoniam de hoc plerique alii d) poſt ipſum opiniones varias libris conditis ſunt executi, eas, quæ ſunt in honore, perſtringam, quo perfectior, propoſitæ rei tractatus habeatur. Omnes qui rerum initia corpora cenſuerunt, vel cœtum innumerabilium minutorum congeſto inani, e) vel perpetuorum continuatâ proceritate, f) dicunt videre nos ſimulacrorum incurſionibus g). Fluidam quippe materiem formatas juxta ſui ſimilitudinem exſudare ſubtiles corporum fuſiones,
310 quæ ſunt viſibilium ſimulacra rerum. Eaque cum viſus noſter incurrerit, hauſta, & recepta meatibus, transmittat ad eum, per quem ſentimus, ſpiritum. Cumque delicatior ſimulacri moles erit, ſeparatur panditurque viſus, opinor; & candida tunc, quæ ſentiuntur, videntur. Si corpulentior, confundunt aciem, & videntur atra. atque ad eundem modum cætera formata, & colorata; pro formarum, & colorum, cognatione. Multaque ab his dicuntur alia in eundem modum, quibus ſingulis immorandum non erit.

CCXXXV. At verò Heraclitus h) intimum motum, qui eſt intentio animi, ſive animadverſio, dicit porrigi per oculorum meatus: atque ita tangere, tractaréque, viſenda. Stoici verò videndi cauſam in nativi ſpiritus intentione conſtituunt. Cujus effigiem, coni ſimilem volunt i). Hoc quippe progreſſo ex oculorum penetrali, quæ appellatur pupula, & ab exordio tenui, quo magis porrigitur in ſoliditatem opinato exordio, penes id, quod videtur, locata k) fundi omnifariam, dilatarique viſus illuſtratione. Quodque omnis natura modo,
menſuraque, moveatur; ſpatii quoque, ma- 311
gnitudiniſque, commodum eſſe: eaque, quæ neque valde applicita viſui, nec nimium diſtantia, viſibilia clarè videri: certè conum ipſum pro modo, menſuráque, intentionis l) augeri, & pro ut baſis ejus vel directa vel inflexa erit, incidètque in contemplabilem ſpeciem, ita apparebunt, quæ videntur. Oneraria quippe navis eminus viſa perexigua apparet, deficiente contemplationis vigore, nec ſe per omnia navis membra fundente ſpiritu. Turris item quadrata rotunditatem ſimulat cylindri, m) atque etiam ex obliquo viſa porticus in exile deficit, oculorum depravatione. Sic etiam ſtellarum ignis exiguus apparet, atque ipſe Sol, multis partibus quam terra major, n) intra bipedalis diametri ambitum cernitur. Sentire porrò mentem putant, perinde ut eam pepulerit ſpiritus, qui id, quod ipſe patitur ex viſibilium ſpecierum concretione, mentis intimis tradit. Porrectus ſiquidem, & veluti patefactus, candida eſſe denunciat, quæ videntur. Confuſus porrò, & confæcatior, atra, & tenebroſa,

a) *Τῦ δ' ὄπιθεν τὸ πρόσθεν τιμιώτερον καὶ ἀρχικώτερον νομίζοντες θεοὶ, ταύτῃ τὸ πολὺ τῆς πορείας ἡμῖν ἔδοσαν.*

b) Ab oriente ad occidentem, ſupra p. 184. mox pro *congruentis* ſcripſi *congruentius*, ſenſu ita poſtulante.

c) Hoc loco incipit caput Chalcidiani commentarii decimum *de viſu*.

d) Ariſtotelis inprimis *περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν*, & libro 2 & 3. de anima.

e) Ut Democritus & Epicurus qui exiſtimarunt rerum initia eſſe atomos & inane, *ἀτόμους καὶ κενόν*.

f) Ut Stoici qui negabant in mundo dari vacuum.

g) *Κατ' εἰδώλων ἐμπτώσεις.* Laërt. IX. 44. Cicero lib. 1. de finibus c. 6. *atomi inane imagines quæ idola nominant* (Democritus & Epicurus) *quorum incurſione non ſolum videamus ſed etiam cogitemus*. Vide quæ dixi ad Sextum Empiricum lib. 2. contra Logicos ſect. 65.

h) Tertullianus lib. de anima c. 14. *Non longe hoc exemplum eſt à Stratone & Æneſidemo & Heraclito, nam & ipſi unitatem animæ tuentur, quæ in totum corpus diffuſa & ubique ipſa velut flatus in calamo per cavernas, ita per ſenſualia variis modis emicet, non tam conciſa quam diſpenſata.*

i) Confer Laërtium VII, 157. & Plutarchum IV. 15. de placitis Philoſophor.

k) Ita ut vertex coni ſit in videntis intimo oculo, baſis prima in oculi ſuperficie, ultima in re quæ cernitur, & quo majore ſub angulo quælibet videntur eo majora quoque apparent. Quo minore ſub angulo, ut in remotioribus, eo minora. Ex quo apparet falſum eſſe pronunciatum Democriti, qui ait formicam etiam in cœlo ſitam perſpicue viſum á nobis iri in terra, ſi ſpatium interjectum eſſet inane; apud Ariſtot. II, 7. de anima.

l) Per intentionem intelliga longitudinem atque extenſionem productiorem radiorum oculi.

m) Vide ad Sextum Empiricum I. Pyrrhon. ſect. 118.

n) Supra, p. 187.

332 ſa, ſignificat: ſimiliſque ejus paſsio eſt eorum, qui marini piſcis o) contagione torpent, ſiquidem per linum, & arundinem, perque manus, ſerpat virus illud, penetretque intimum ſenſum.

CCXXXVI. Geometræ cum Peripateticis concinentes radii effuſione p) viſum operari putant, cum per fulgidam, lucidamque, pupulæ ſtolam in directum emicans radius, ſerenam porrigit lineam, quæ gyris oculorum circumvecta motibus diſpergat undique lucem contemplationis. Quippe teres, & lævis, oculi globus, & humori lubrico velut innatans, ſequacem lineam viſus utrobique facile contorquet. Ergo notæ geometricæ q) comparant quod videtur: & illuc verſum ferri cenſent viſus intentionem: ſed ob nimiam, repentinamque, converſionem omnia videri per illuſtrem contuentis ſuperficiem putant, ut cum in theatro, aliove quolibet conventu popularis multitudinis, decurſis ſtrictim vultuum partibus, totum populum videre nobis videmur.

CCXXXVII. Iidem aiunt videre nos vel tuitione, r) quam φάσιν vocant, vel intuitione s), quam ἔμφασιν, vel detuitione t)
333 quam, παρέμφασιν nominant. *Tuitione* quidem, ut quæ ſimpliciter, & propriè videntur, quæque clementer viſum recipientia minimè eum à ſe repellunt: ut flexus, quinimmo fractus, rurſum ad oculos redeat. *Intuitione* verò, ut quæ fragmento radii recurrente ad oculorum aciem videntur: qualia ſunt, quæ in ſpeculis, & aquâ, conſiderantur; cæteris item, quorum terſa eſt quidem ſuperficies u), ſed ob nimiam denſitatem idoneus vigor eſt ad repellendum quod offenderit. Ergo etiam radius, in quo eſt vis videndi, fractus in ſpeculo facit angulum, quem continent duæ lineæ, Una, quæ ab oculo profecta pervenit ad ſpeculum. Altera, quæ à ſpeculo recurrit ad vultum. Qui quidem angulus, cum erit acutus, imaginem vultuum noſtrorum facit in ſpeculo videri, remeante ad vultum acie, atque indè occultè præcipitante ſimulacrum in ſpeculi ſinum. Ex quo fit, ut vultus noſter tranſiiſſe ad ſpeculum putetur. Quomodoque x) ſimulacrum, è ſpeculo reſultans, ex adverſo videtur conſiſtere: perinde ac ſi duo contra ſtantes dextras partes ſiniſtris, ſiniſtras item dextris obvias 334 habeant: ſic adverſum nos imagines noſtræ y), dextras & ſiniſtras partes cùm immutatione demonſtrant. Idem angulus acutus, ſi ex aliquâ converſione, vel immutatâ qualitate poſitionis, erit acutior & procerior factus, longius evagatus, cuncta, quæ poſt tergum nobis ſunt, in ſpeculo videri facit. Quod ſi non acutus, ſed rectus, erit angulus; tunc ea, quæ ad directum rigorem ſupra nos erunt, videbuntur. Sin

 verò

o) De torpedine piſce qvi Græcis νάρκη, Claudianus Epigramm. 3.

Per ſetam vis alta meat, fluctuque relinquit
Abſentem victura virum, metuendus ab imis
Emicat horror aqvis, & pendula fila ſecutus,
Tranſit arundineos arcano frigore nodos,
Victricemque ligat concreto ſangvine dextram.

Idem multis aliis etiam priſcis traditum, Alexandro Aphrodiſeo, Oppiano aliiſqve: at licet propiore contagione torporem inducere ſi tangatur vel in manus ſumatur, certiſſimum eſt, tamen remotiore etiam intervallo per lineam & arundinem hoc facere negat Stephanus Lorenzinus qui ejus rei experimentum cepit ut narrant Ephemerides literariæ Pariſienſes A. 1679. p. 152. Vide & A. 1672. p. 275. & Voſſium IV. 11. de idololatria: præ cæteris Engelberti Kæmpheri librum obſervationibus curioſiſſimis refertum quem amœnitatum exoticarum nomine edidit p. 509 ſeq.

p) Pro hac ſententia (probata etiam Platoni infra p. 338 pluribus argumentis pugnant Euclides & Heliodorus in Opticis. Et Apollonius Alex. libro III Syntaxeos p. 287. notat apud Græcos ideo verba cæterorum ſenſuum adſciſcere caſum genitivum, qvoniam illi ab externis rebus afficiantur, at videndi verba accuſativum poſcere qvoniam viſio res comprehendat externas & ſit αἴσθησις ἐνεργεστάτη. αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις κατ' εἰσποιητὴν γινόμεναι, τουτέστιν ἐκ τῶν ἐκτὸς εἰς ἑαυτὰς λαμβάνουσαι ἐνεργοῦσιν· ἡ δὲ ὅρασις κατ' ἐκπομπὴν, τουτέστιν ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὰ ὁρώμενα ἐνέργειαν πέμπει. Ariſtoteles vero lib. de ſenſu c. 2. negat nos videre egrediente velut è laterna lumine, ut hac in parte Peripatetici qvos hoc loco memorat Chalcidius, à Magiſtri ſui ſententia receſſerint.

q) Puncto Mathematico

r) Κατ' εὐθυωρίαν, vel κατ' ἰθυφανές. Heliodorus in Opticis p. 10.

s) Κατ' ἀνάφασιν, de qvâ in Catoptricis.

t) Ut baculi in aqva conſpectus, cui ſpecies refracta oculis ſe offert. De hac παρεμφάσει in Dioptricis. Vide infra p. 336.

u) Ut in lævigato marmore vel ſpeculo aureo aut argenteo reflexi radii.

x) Ita leg. pro *Quoque*. Mox ex edit. Pariſ. repoſui: *Dextras partes ſiniſtris, ſiniſtras dextris.* Nam *ſiniſtris* in Leid. exciderat.

y) Infra p. 353. ſeq.

verò hebes, & latior; ea, quæ contra nos excelſiora ſunt, apparebunt.

CCXXXVIII. Nullo porrò angulo facto, nec fracto radio, nulla in ſpeculis duntaxat imago proveniet, vt in globoſis, & ſphæræ ſimilibus, vaſis. At verò ſi talis erit ſpeculi figura, ut ſit ejus concava ſuperficies, & tornata in modum ſcaphii quadrati, vel imbricis, dehinc intueamur hoc idem ſpeculum ita converſum, ut rectus cernatur imbrex, margines porrò ejus, ſeu ſupercilia, hinc & illinc pro lateribus aſſiſtant; tunc, opinor, radius incidens, & infractus, ob lævem ſpeculi rigidamqve ſoliditatem, in proximum latus ejus delabitur, in decu-
335 mani apicis effigiem. z) Ita dextri lateris imagine in ſiniſtrum, ſiniſtri etiam in dextrum, ob eminentiam marginis vtriusqve, directa, dextræ partes a) noſtræ, etiam in ſpeculo, dextræ, ſiniſtræque item ſiniſtræ videbuntur, & erit imaginis falſæ remedium imago falſa. Hoc idem ſpeculum, ſi demum ita erit adverſum nos locatum, ut eminentium marginum b) alter ſuperior ſit, alter inferior; nec rectus, ſed obliquus, cernatur imbrex; reſupinas oſtentat imagines, & ſimulacra præpoſtera, ob ſimilem lapſum fracti radii per acclivia. c) Directus quippe viſus ad ſpeculi ſupercilia, cum quidem ſuperiorem conſpexerit eminentiam, dejicitur ſimulacrum ad ima reſupinum; cum vero inferiorem, facit ſaltum vultus ad imaginem ſuperiorem.

CCXXXIX. Indicat porrò cauſam pravæ intuitionis eſſe in radii fragmine d) commentum tale. Etenim ſi duo ſpecula ſic ante vultum, alterum à tergo obliqvatum e), ne impediatur objectu corporis viſus radii cummeantis, tunc occipitium noſtrum interni videmus in ſpeculo quod habetur à
336 tergo. Quod non fieret niſi radius viſualis applicans ſe ad ſpeculum adverſum, fractusqve ejus objectu faceret angulum, ex qvo rurſum recurrens in poſterius ſe ſpeculum arietaret, rurſumque illic angulo facto deſineret in occipitii ſedem. Atqve ita quod vero viſu non ſentitur, diſcurſantis aciei lumine proditur. Similiter cum in modum ſectæ concavæ ſphæræ formatum erit ſpeculum, majores veris vultus apparent. Ideo qvod undique ſe fundente radii lumine velut exæſtuans imago porrigitur.

CCXL. Quæ autem παρέμφασις f) ab his appellatur, provenit quoties non in cute ſpeculi, ſed introrſum, & tanqvam penetrabilibus g), ſimulacrum invenitur, obumbrante aliquâ nigredine, ut in perlucidi quidem, ſed fuſci, vitri lamina; vel ſtagnis atris ex alto profundo h). Tunc quippe viſus ingreditur non adeò denſam cutem, & videt interiora, ſed non adeò clarè. Infringitur tamen radius, ob terſam perlucidæ materiæ ſuperficiem, & obumbrationem atri coloris, uſque adeo ut ipſi etiam noſmet videntes, intra ſpeculum noſmet putemus conſiſtere, nec os noſtrum è ſpeculo, ſed intra ſpeculum videre. Quæ 337
cauſa eſt, ut cum accedimus ad ſpeculum, imago etiam proximare, & cum redimus, illa etiam videatur una recedere.

CCXLI. Iidem *) unum eſſe radium, qui ex utroque oculo porrigitur, argumentantur ex eâ paſſione quæ ὑπόχυσις dicitur: i) & ex viſu eorum, qui duplicia videre creduntur, & habere pupulas binas. Etenim cùm craſſus humor ita oculos obſederit, ut non omnem eorum occupaverit & obtexerit ambitum, ſed in medietate conſtiterit, liberis hinc inde partibus ſuis: tunc ſciſſo radio dividitur bifariam viſus, & qui hoc vitio laborant, duplicia videre ſe cenſent. Ergo etiam in geminis pupulis k) idem vitium medicorum detegit experientia. Nanque bicorni naturali quidem pupulâ recte, quæ ſunt, videntur: illa verò alia, ſimulacra rerum. Quapropter medici, quod plus eſt, quam natura deſiderat, tollunt: & illam præter naturam pupulam interimunt, impo-

z) Decumanus apex eſt decuſſata litera X. Quæ porro de ſpeculorum planorum concavorum, convexorumqve rationibus hoc loco Chalcidius attingit, ea perſpicue tradita ac demonſtrata in Catoptricis præceptionibus non ignorant harum litterarum ſtudioſi.

a) Ita leg. pro *directa dextra partis*. Eſt etiam Codex qvi pro *directa* legit *dejecta*, ut infra: *Dejicitur ſimulacrum ad ima reſupinum.*

b) Vocabulum *marginum* ex edit. Pariſ. reſtitui.

c) Edit. Pariſ. *accliva.*

d) h. e. reflexione.

e) al. *obligatum*, male.

f) Detuitionem dixerat noſter ſuprà p. 312.

g) Meurſius legit in *penetralibus.*

h) Ita edit. Pariſ. pro *alio profundo.*

*) Optici qvorum ſententias à capite 236. exponere cœpit.

i) Male editum erat ὑπόχερσις. At vitium illud oculorum, qvo qvi laborant duplicia vel triplicia videre ſibi videntur ab Medicis vocatur ὑπόχυσις ut ab Aëtio vel ὑπόχυμα ut Hippocrati, Paulo Æginetæ aliisqve, Celſo *ſuffuſio.*

k) Fœminas in Scythia, *bitias* inde dictas, multosqve alios pupillis binis in oculis memorat Plinius VII, 2. Hiſt. ſul; adde Salmaſium ad Solinum p. 46. & 190. ſeq. edit. Pariſ.

impoſitâ cicatrice. Quo facto revocatur viſus naturalis integritas. Hæ ſunt de viſu probatæ ſententiæ veterum, qui mihi videntur acceptis occaſionibus à Platone ſuum proprium feciſſe dogma. Nam cum ille per-
338 fectam rationem attulerit, docueritque tam ipſam cauſam videndi, quam cætera, quæ cauſam ſequuntur, atque adjuvant, & ſine quibus viſus non poteſt exiſtere, juniores ſumptis ex plenâ ſententiâ partibus; de iisdem partibus, tanquam de univerſitate, ſenſerunt: proptereaque, ut qui vera dicant, meritò movent. Sed quia nulla partis perfectio eſt, aliquatenus ſuccidunt, ut, expoſitâ Platonis ſententiâ, res ipſa demonſtrabit.

CCXLII. Cenſet enim Plato, l) lumen ex oculis profundi purum, & liquatum, quod ſit velut fons quidam ignis intimi noſtri, habens cum ſolſtitiali lumine m) cognationem. Solis porrò lumen inſtrumentum animæ fore *) ad viſibilium ſpecierum contemplationem: ſiquidem ad oculos feratur, quorum lævigata ſoliditas, & terſa rotunditas, utpote munita tunicis textis tenui nervorum ſubtegmine, fert facile n) obviam lucem, Medietas verò, in quâ conſtituitur videndi vis, delicati corporis, & ſinceræ, propemodumque incorporeæ, puritatis, admittit contemplationis ingreſſum. Cauſaque principalis videndi lumen eſt initium, nec tamen uſ-
339 quequaque perfecta, & ſufficiens ad muneris competentis perfunctionem. Opus eſt quippe adjumento cognati extimi luminis, o) maximè quidem ſolſtitialis, alias tamen etiam eorum, quæ Solis lumen imitantur. Igitur extimum lumen, accorporatum lumini, quod ex oculis fluit, confirmat illud, & facit idoneum obtutum p) fluere, propterea ducit ex ipſis corporibus, quæ videntur colores. Colorum porrò proprium eſſe viſus ſenſum quis neſciat? Flamma eſt igitur quædam, inquit, corporum color q) infundens ſuperficiem. Quæ cum erit æqualis oculorum capacitati, manifeſta r) ſunt, atque erunt, quæ videntur. Cum verò minor, clara, & candida; ut quæ patulus, & apertus, viſus admittat. Si verò major erit color, qui ex corporibus evaporatur, quam eſt oculorum ambitus, tegitur, confunditurque acies, & quæ videntur, atri coloris videntur.

CCXLIII. Tribus ergo his concurrentibus viſus exiſtit, trinaque eſt ratio videndi: lumen caloris intimi s) per oculos means, quæ principalis cauſa eſt: lumen extra poſitum conſanguineum lumini noſtro, quod ſimul operatur, & adjuvat; lumen quoque, quod ex corporibus viſibilium ſpecierum fluit, flamma, ſeu color. Qui perinde eſt 340
atque ſunt omnia, ſine quibus propoſitum opus effici non poteſt, ut ſine ferramentis, quæ ſunt operi faciendo neceſſaria. Quorum ſi quid deerit, impediri viſum neceſſe eſt.

CCXLIV. His tam plenè, tam diligenter, elaboratis, juniores philoſophi, t) ut non optimi hæredes, paternum cenſum in fruſta diſſipantes, perfectam atque uberem ſententiam in mutilas opiniunculas inciderunt. Quare faciendum, ut ad certam explorationem Platonici dogmatis commentum vetus advocetur medicorum, & item phyſicorum, illuſtrium ſanè virorum, qui, ad comprehendendam ſanæ naturæ ſollertiam, artus humani corporis, factâ membrorum exſectione, rimati ſunt: qui exiſtimabant, ita demum ſe ſuſpicionibus, atque opinionibus, certiores futuros, ſi tam ratio-

l) Platonis verba in Timæo: Τὸ ἐντὸς ἡμῶν (φῶς) ἀδελφὸν ὂν, τούτου πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνὸν &c.

m) *Solſtitiale* Chalcidius ponit pro *ſolari*, non hoc tantum loco ſed & p. 339. & 342.

*) *Fore* pro *eſſe* ut p. 254. & alibi. Vide Grævii theſaurum Antiqv. Italiæ T. 3. p. 1048.

n) Al. *ferit facile* male.

o) De neceſſitate externi luminis ad videndum, pluribus diſſerit Ariſtoteles lib. 2. de anima cap. 7. Tamen in tenebris etiam vident feles, noctuæ, veſpertiliones aliaqve animalia & hominibus qvibusdam idem contigit, ut Tiberio Imp. aliisqve de qvibus dixi ad Pyrrhonianas hypotypoſes Sexti Empirici.

p) Al. *obtutus*, & mox *qui videntur*, minus bene.

q) al. *colori*, male. Verba Platonis: χρόας ἐκαλέσαμεν φλόγα τῶν σωμάτων ἑκάστων ἀπορρέουσαν ὄψει σύμμετρα μόρια ἔχουσαν πρὸς αἴσθησιν —— τὰ φερόμενα ἀπὸ τῶν ἄλλων μορίων ἐμπίπτοντα δὲ εἰς τὴν ὄψιν, τὰ μὲν ἐλάττω, τὰ δὲ μείζω, τὰ δ' ἴσα τοῖς αὐτῆς τῆς ὄψεως μέρεσιν εἶναι.

r) Diaphana ac transparentia. Plato: τὰ μὲν οὖν ἴσα, ἀναίσθητα ἃ δὴ καὶ διαφανῆ λέγομεν. Τὰ δὲ μείζω ἢ ἐλάττω, τὰ μὲν συγκρίνοντα, τὰ δὲ διακρίνοντα —— τὸ μὲν διακριτικὸν τῆς ὄψεως λευκὸν, τὸ δ' ἐναντίον αὐτοῦ. μέλαν.

s) Sic omnino legendum cum Rigaltio ac præſtantiſſimo Doblero pro *coloris intimi*. τὸ ἐντὸς ἡμῶν πῦρ διὰ τῶν φωσφόρων ὀμμάτων ῥέον, *ignem intimum* dixerat pag. 338. & iterum iterumqve p. 342. & 343. *intimi caloris lumen quod inoffenſe per oculos fluit*.

t) Ariſtotelem videtur innuere, qvi contra Platonem diſputat lib. de ſenſu c. 2.

rationi viſus, quàm viſui ratio concineret. Demonſtranda igitur oculi natura eſt. de quâ cum plerique alii, tum Alcmæus Crotonienſis u), in phyſicis exercitatus, quique primus exſectionem aggredi eſt auſus; & Calliſthenes x), Ariſtotelis auditor; & Herophilus y), multa, & præclara, in lucem protulerunt: Duas eſſe anguſtas
341 ſemitas, quæ à cerebri ſede, in quà eſt ſita poteſtas animæ ſumma, & principalis, ad oculorum cavernas meent, naturalem ſpiritum continentes; quæ cum ex uno initio, eàdemque radice z) progreſſæ, aliquantiſper conjunctæ ſint, in frontis intimis ſeparatæ, bivii ſpecie, perveniant ad oculorum concavas ſedes: quà ſuperciliorum obliqui tramites porriguntur, ſinuatæque illic tunicarum gremio, naturalem humorem recipiente, globos complent munitos tegmine palpebrarum, ex quo appellantur orbes. Porrò quod ex unâ ſede progrediantur luciferæ ſemitæ, docet quidem ſectio a) principaliter; nihilominus tamen intelligitur ex eo quoque, quòd uterque oculus moveatur una, nec alter ſine altero moveri queat. Oculi porrò ipſius continentiam in quatuor membranis b), ſeu tunicis, notaverunt, diſparili ſoliditate; quarum differentiam, proprietatemque, ſi quis perſequi velit, majorem propoſitâ materiâ ſuſcipiet laborem.

CCXLV. Interim, verbis Platonis expoſitis, eam, quæ ſit in his naturalium arcanorum comprehenſio, atque expreſſio, conſideremus. Cum de ſenſibus loqueretur, quos capitis inſtrumenta eſſe dixerat, 342
addidit.

Τῶν δὲ ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκτήναντο ὄμματα.

E quibus primi luciferi oculorum orbes coruſcant. & mox.

Τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν κάειν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ παρέχειν φῶς ἥμερον, οἰκεῖον ἑκάστης ἡμέρας, σῶμα ἐμηχανήσαντο γίγνεσθαι. Τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν ἀδελφὸν ὂν τούτου πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν.

Duæ ſunt, opinor, virtutes ignis, altera edax, & peremptoria; altera mulcebris innoxio lumine. Huic igitur, ex quâ lux diem invehens panditur, cognatum & familiare corpus oculorum divinæ poteſtates commentæ ſunt. Intimum ſiquidem noſtri corporis ignem, utpote germanum ignis lucidi, ſereni, & defæcati liquoris, fluere per oculos, ac demanare; voluerunt.

Solis & oculorum cognationem ſcit ab ineunte ætate communis omnium anticipatio. Quippe Sol mundi oculus appellatur ab omnibus. Ideoqve, idem auctor in Politiâ, c) Solem quidem ſimulacrum eſſe ait inviſibilis Dei, oculum verò Solis, & ſolſtitiale quiddam, ut ſit eminens Sol intelligibili mundo ſuus, huic ſimilis in ſenſili globus iſte ignitus lucifer, cujus ſimulacrum id lumen, quo illuſtratur viſus animalium, ideſt, oculus. Fluere porrò viſum

u) Aliis Alcmæoo, de qvo conſulendæ Meurſii notæ, Hieron. Mercurialis lib. 2. c. 10. Var. Lect. & quæ vidi docti ad Laërtium VIII. 83. Juvenis audivit Pythagoram jam ſenem, ut præter Jamblichum docet Ariſtoteles lib. 1. Metaphyſ. c. 5. atqve inter antiqviſſimos Phyſicos laudatur à Galeno lib. 1. in Hippocratem de natura hominis T. V. p. 1. Τοιαῦτα δὲ εὕροις ἂν ἅπαντα τὰ περὶ φύσεως ἐπιγεγραμμένα βιβλία τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, Ἐμπεδοκλέους, Παρμενίδου, Μελίσσου, Ἀλκμαίωνος, Ἡρακλείτου. Laudat & Simplicius in 1. de anima atque alibi. Alcmæonis placita de ſenſibus exponit Theophraſtus libro περὶ αἰσθήσεως p. 24. Ariſtotelis liber adverſus hunc Alcmæonem Laërtio V. 25. memoratus intercidit. Reprehendit & Alcmæonem Ariſtoteles lib. 1. Hiſtor. animal. c. 11. qvod capras per aures reſpirare ſcripſerat. Notandus vero hic locus Chalcidii, qvi ab Alcmæone primum anatomen corporis humani ſuſceptam teſtatur.

x) De Calliſthene ejusqve ſcriptis Meurſius in notis & in Bibl. Græca: tum Voſſius de Hiſtoricis Græcis, & quæ à me notata lib. 3. Bibl. Græcæ cap. 8. p. 212. & cap. 11. p. 292. Licet vero Hiſtorica potiſſimum commentaria Calliſthenis celebrentur, tamen Phyſices etiam curioſum fuiſſe conſtat vel ex eo, qvod inter ſcriptores de radicibus & herbis à S. Epiphanio celebratur prolegom. operis de hæreſibus c. 3.

y) De Herophilo Anatomico celeberrimo, qvi Ptolemæi Soteris temporibus claruit, dicturus accurate libro VI. Bibl. Græcæ, hoc loco tantum adſcribam iſta Tertulliani libro de anima c. 10. *Herophilus ille Medicus aut lanius, qui ſexcentes exſecuit ut naturam ſcrutaretur, qui hominem odit ut noſſet, neſcio an omnia interna ejus liquido exploravit, ipſa morte mutante quæ vixerant, & morte non ſimplici ſed ipſa inter artificia exſectionis errante.* Idem c. 25. non infantium modo ſed *majorum quoque* hoc eſt adultorum *proſectorem* Herophilum appellat.

z) Pulchra deſcriptio nervi optici, de qvo conferre juvabit Galenum libro 10. de uſu partium corporis humani cap. 12 -- 14.

a) Anatome, qvam paullo ante dixerat *exſectionem*, exemplo Tertulliani qui eadem voce utitur.

b) Tunica retiformi, corniformi, uveâ ſive uniformi & membrana perioſtio, de qvibus Galenus libro decimo de uſu partium cap. 2. ſeq. Illis tunicis humor triplex oculi aqveus, cryſtallinus & vitreus ſapientiſſimo opificis artificio continetur.

c) Plato VI. de Rep. ſub extrem. ὅ, τι περ αὐτὸ (τἀγαθὸν DEus) ἐν τῷ νοητῷ τόπῳ πρός τε νοῦν καὶ τὰ νοούμενα, τοῦτο οὗτος (ὁ ἥλιος) ἐν τῷ ὁρατῷ πρός τε ὄψιν καὶ τὰ ὁρώμενα.

ſum per oculos ; conſentiunt tam phyſici quàm etiam medici, qui, exſectis capitis membris, dum ſcrutantur naturæ providam ſollertiam, notaverunt ferri bivio tramite ignis liqvorem.

λείων καὶ πυκνοὶ, ὅλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον ξυμπιλήσαντες τῶν ὀμμάτων -- -- τὸ
343 τοιοῦτο δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν.

Ut per leves, inquit, *congeſtosque, & tanquam firmiori ſoliditate pandos orbes luminum, quorum tamen eſſet anguſta medietas, ſubtilior ſerenus ignis per tandem flueret medietatem.*

CCXLVI. Quid ergo ? Non aliter phyſici membranis, vel etiam tunicis ſolidis, contineri oculorum orbes aſſeverantes ; de naturâ eorum interpretari videntur. Anguſta porrò illa medietas ; quæ pervenit uſque ad oculorum cavas ſedes, quæ alia eſt quàm hæc, per quam fluit ignis ſerenus?

Ὅταν οὖν μεσημβρινὸν ᾖ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῦμα, τότε ἐκπῖπτον ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγὲς γενόμενον, ἓν σῶμα οἰκειωθὲν ξυνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπῃ περ ἂν ἀντερείδῃ τὸ προσπῖπτον ἔνδοθεν πρὸς ὃ τῶν ἔξω ξυνέπεσεν.

Itaque, inquit, *cùm diurnum jubar applicat ſe viſus fuſioni ; tunc nimirum incurrentia ſemet invicem duo ſimilia in unius corporis cohærent ſpeciem, quo concurrunt oculorum acies emicantes, quoque effluentis intima fuſionis acies contigua imaginis occurſu repercutitur.*

Evidenter viſum fieri dicit, quoties intimi caloris lumen, quod inoffensè per oculos fluit, aliquam viſibilem materiam ; quam contiguam imaginem appellat ; incurrit : ibidemque juxta materiæ qualitatem formatum, & coloratum ; ſenſus, viſuſque conſit ex lumine ; qui contiguæ imaginis occurſu ; repercuſſo radio ; reditu facto ad oculorum fores ; uſque ad mentis ſecreta porrigitur. Atque etiam diurni jubaris applicatio cum ignis intimi lumine manifeſtat ; ſine Solis effulſione nihil videri.

Ἀπελθόντος δὲ εἰς νύκτα τοῦ συγγενοῦς πυρὸς
344 ἀποτέτμηται. πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιὸν ἀλλοιοῦταί τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, συμφυὲς οὐκέτι τῷ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι. παύεταί τε οὖν ὁρῶν, ἔτι δὲ ἐπαγωγὸν γίνεται ὕπνου. σωτηρίαν γὰρ ἣν οἱ Θεοὶ ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν ; ὅταν ταῦτα ξυμμύσῃ, καθείργνυσι τὴν τοῦ πυρὸς ἐντὸς δύναμιν. ἡ δὲ διαχεῖται καὶ ὁμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις, ὁμαλυνθεισῶν δὲ ἡσυχία γίγνεται.

Denique, poſtquam in noctem, inquit, *diſceſſerit cognatus ignis, deſertum ejus auxilio lumen intimum remanet otioſum, nullam habens cum proximo tunc aëre naturæ communicationem, videreque deſinit fractum illecebrâ ſomni. Obductis quippe palpebris ; quarum tegmen ſalubre oculorum auxilium* dixit eſſe, *vis illa ignis intimi coërcetur, compreſſaque fundit ſe per membra. Quo pacto intimorum motuum relaxatur intentio in ſoporam quietem*, minimè tunc interpellante mentem viſus inquietudine.

Γενομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας, βραχυόνειρος ὕπνος ἐμπίπτει. καταλειφθεισῶν δέ τινων κινήσεων μειζόνων, οἷαι καὶ ἐν οἵοις ἂν τόποις λείπωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχετο ἀφομοιωθέντα ἐντὸς ἔξω τε ἐγερθεῖσιν ἀπομνημονευόμενα φαντάσματα.

CCXLVII. *Cumque crebrior*, e) inquit, *quies, craſſiore facto naturali ſpiritu, nihil, aut leve quiddam, incertumque, & perfunctorium, ſomniamus. Sin erunt inſignes reliquiæ commotionum animi, cujuſmodi erunt, & quibus in locis, talia viſuum ſimulacra naſcentur ; preſſa ; & ; ob inſigne imaginum ; diu penes memoriam reſidentia.*

Sunt porrò reliquiæ commotionum vel ex 345
moleſtis, * vel ex intemperantibus ; interdumque ſapientibus ; interdumque ſtolidis cogitationibus ſedatæ, vel ad iracundiam incitatæ ; proque locis, ut in capite, ubi eſt ſedes domiciliumque rationis ; vel in corde, in quo dominatur virilis ille indignationis vigor ; vel in jecore, ſubterque ; dimiſſa porrò hæc omnis regio libidinis.

CCXLVIII. Et quoniam tractatum incurrimus ſomniorum ; de quo variè ſenſerunt veteres, fiat earum, quæ in honore ſunt, opinionum commemoratio. Ariſtoteles, ut qui Dei providentiam uſque ad Lunæ regionem progredi cenſeat : f) infra verò ; neque providentiæ ſcitis regi ; nec angelorum

d) Pariſ. *pavidos*, malè.

e) Hoc loco incipit caput XI. de imaginibus ſomniorum. Democriti quidem & Epicuri ſententia fuit inſomnia oriri qvum imagines rerum qvaqvaverſum oberrantes ſic laceſſunt dormientium animos, externaque & adventitia viſione pulſant, ut earum rerum qvarum idola ſive imagines ſunt, imaginationem creent. Confer Gaſſendum de philoſophia Epicuri p. 540. ſeq. & aliorum veterum Philoſophorum ſententias apud Plutarchum lib. V. de placitis Phyſicis capite 3.

* al. *modeſtis*.

f) Ariſtoteles lib. de Mundo cap. 6. Laertius V. 32. Confer. Petavium dogm. Theol. de DEO VIII. 4. 5. & illuſtris Potteri notas ad Clementem Alex. V. Strom. p. 700. qvi Clemens parum veriſimiliter putat Ariſtotelem errorem illum hauſiſſe ex male intellecto loco Pſalm XXXVI. 5. *Domine in cælo miſericordia tua, & veritas tua usque ad nubes.* Cæterum ex allegatis teſtimoniis apparebit vanum eſſe Vaninum, qvi in Amphitheatro Providentiæ Divinæ Exerc. XXX. diſputat opinionem illam Ariſtoteli immerito adſcribi à Chalcidio, qvem inepte ille Chalcidicum & circumforaneum blateronem appellat.

rum ope, conſultiſque, ſuſtentari: nec verò dæmonum proſpicientiam putet interveni-re, proptereaque tollat omnem divinatio-nem, negetque prænoſci futura: unum genus ſomniorum g) admittit, atque appro-bat: quod ex his, quæ vigilantes agimus, aut cogitamus, reſidens in memoriâ, movet h) interpellatque per quietem geſtarum deliberatarumqve rerum conſcias animas. Nec errat. Eſt enim i) hæc progenies ſom-niorum: ſed non ſola, ut Ariſtoteles putat. Multa quidem incognita, inopinataque, neque unquam tentata animis, ſomniamus; quoties proveniſſe uſpiam ſignificantur, quæ nondum ſcientiæ fama conciliaverit; vel futura portenduntur, quæ nondum prove-nerint. Sed hic ſuo quodam more pleni perfectique dogmatis, electo quid viſum ſit, cætera faſtidioſâ incuriâ negligit. k)

346 CCXLIX. Heraclitus verò, l) conſenti-entibus Stoicis, rationem noſtram cum di-vinâ ratione connectit, regente ac moderan-te mundana, propter inſeparabilem comi-tatum, conſciam decreti rationabilis factam, quieſcentibus animis opere ſenſuum, futura denunciare. Ex quo fieri, ut appareant imagines ignotorum locorum, ſimulacraque hominum, tam viventium quàm mortuo-rum. Idemque aſſerit divinationis uſum, & præmoneri meritos inſtruentibus divinis poteſtatibus. Hi quoque parte ſunt abu-tentes ſententiæ pro ſolidâ perfectaque ſci-entiâ.

CCL. Sunt m) qui noſtrum intellectum pervolitare convexa mundi putent, miſce-reque ſe divinæ menti, quam Græci *νῦν* vo-cant: & velut ex majore diſciplinâ minuſcu-las ſcientias mutuatas: quæ ſummâ & emi-nens imaginetur mens, nunciare mentibus noſtris, invitante ad cœtum animæ noctur-næ ſolitudinis opportunitate. Sed cùm pleraque non inreligioſa modò, verùm etiam impia, ſomniemus; quæ imaginari ſummam eximiamque intelligentiam, ſive mentem, ſeu providentiam, fas non ſit putare: falſam eſſe hanc opinionem homi-num liquet.

CCLI. Sed Plato magnâ diligentiâ, ſum- 347 maque curâ, diſcuſſis penitus latibulis quæ-ſtionis, vidit, atque aſſecutus eſt, non unam ſomniorum eſſe genituram. Gignitur quippe ex reliquiis cogitationum, & acci-dentis alicujus rei ſtimulo: ut in nono Poli-tiæ libro docet oratione tali. n) *Inutiles mini-*

g) Vide Ciceronem 1. de Divinat. c. 25. ubi Eudemi ſomnium ex Ariſtotele commemorat, & c. 33. notat cætera divinandi genera improbari à Peripateticis, à Stoicis defendi. Ita & Plutarchus lib. V. cap. 1. de placitis Philoſophor.

h) ita Rigalt. pro *monet*.

i) ita leg. pro *eſt etiam*.

k) notabilis hæc de Ariſtotele cenſura Chalcidii.

l) Heracliti ſententia, ſapere nos externa qvæ nos ambit ratione ac Divina, de qvo dixi ad Sextum Empiricum lib. 1. adverſus Logicos ſect. 127. ſeq. De Stoicis vide Ciceronem 2. de divinatione c. 63.

m) ex junioribus Platonicis nonnulli.

n) Locus illuſtris ex lib. IX. Platonis de Rep. ſtatim ſub init. laudatus etiam Ciceroni, qui magnam ejus partem eſt latine interpretatus lib. 1. de divinat. c. 29. & Plutarcho lib. de vitio p. 101. & de profectu è virtute p. 83. Sed en Græca Platonis verba, ut poſſint cum Chalcidii verſione conferri: Τῶν μὴ ἀναγκαίων ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν δοκοῦσί τινές μοι εἶναι παράνομοι, αἳ κινδυνεύουσι μὲν ἐγγίνεσθαι παντὶ, κολαζόμεναι δὲ ὑπό τε τῶν νόμων καὶ τῶν βελτιόνων ἐπιθυμιῶν μετὰ λόγου, ἐνίων μὲν ἀνθρώπων ἢ παντάπασιν ἀπαλλάττεσθαι, ἢ ὀλίγαι λείπεσθαι καὶ ἀσθενεῖς. Τῶν δὲ ἰσχυρότεραι καὶ πλείους, λέγω δὲ τὰς περὶ τὸν ὕπνον ἐγειρομένας, ὅταν τὸ μὲν ἄλλο τῆς ψυχῆς εὕδῃ ὅσον λογιστικὸν καὶ ἥμερον καὶ ἄρχον ἐκείνου, τὸ δὲ θηριῶδές τε καὶ ἄγριον ἢ σίτων ἢ μέθης πλησθὲν σκιρτᾷ τε καὶ ἀπωσάμενον τὸν ὕπνον ζητῇ ἰέναι καὶ ἀποπλάναι τὰ αὑτοῦ ἤθη, οἶσθ' ὅτι πάντα ἐν τῷ τοιούτῳ τολμᾷ ποιεῖν, ὡς ἀπὸ πάσης λελυμένον τε καὶ ἀπηλλαγμένον αἰσχύνης καὶ φρονήσεως· μητρί τε γὰρ ἐπιχειρεῖν μίγνυσθαι, ὡς οἴεται, οὐδὲν ὀκνεῖ, ἄλλῳ τε ὁτῳοῦν ἀνθρώπων καὶ θεῶν καὶ θηρίων, μιαιφονεῖν τε ὁτιοῦν, βρώματός τε ἀπέχεσθαι μηδενὸς, καὶ ἑνὶ λόγῳ οὔτε ἀνοίας οὐδὲν ἐλλείπει οὔτε ἀναισχυντίας. Ὅταν δέ γε ὑγιεινῶς τις ἔχῃ αὐτὸς αὑτοῦ καὶ σωφρόνως, καὶ εἰς τὸν ὕπνον ἴῃ, τὸ λογιστικὸν μὲν ἐγείρας ἑαυτοῦ καὶ ἑστιάσας λόγων καλῶν καὶ σκέψεων, εἰς σύννοιαν αὐτὸς αὑτῷ ἀφικόμενος. Τὸ

Cicero: Cum dormientibus ea pars animi qvæ mentis & rationis ſit particeps, ſopita langveat, illa autem in qva feritas qvædam ſit, atqve agreſtis immanitas, cum ſit im-moderato obſtupefacta potu aut paſtu, exſultare eam in ſomno immoderateqve jactari. Itaqve huic omnia viſa ob-jiciuntur, a mente ac ratione vacua, ut aut cum matre cor-pus miſcere videamur, aut cum qvovis alio vel homine vel Deo, ſæpe belua; atqve etiam trucidare aliqvem & impie cruentari, multaqve facere impure atqve tætre, cum teme-ritate & impudentia. At qvi ſalubri & moderato cultu atqve victu qvieti ſe tradiderit, ea parte animi, qvæ mentis & conſilii eſt, agitata & erecta ſaturataqve bonarum cogi-tationum epulis, eaqve parte animi qvæ voluptate alitur, nec inopia enecta, nec ſatietate affluenti, (qvorum utrum-qve præſtringere aciem mentis ſolet, ſive deeſt naturæ qvippiam, ſive abundat atqve affluit) illa etiam tertia parte animi, in qva irarum exſiſtit ardor, ſedata atqve reſtincta, tum eveniet duabus animi temerariis partibus compreſſis, ut illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & ſe vegetam ad ſomniandum acremque præbeat; tum ei viſa qvietis occurrent tranqvilla atqve veracia.

minimeq́; neceſſariæ cupiditates, o) *quæ adverſantur legibus, videntur mihi omnium quidem hominum promiſcue labefactare mentes. Quædam tamen earum tam caſtigatione legum, quàm ſobriis, & melioribus, rectæ* p) *voluptatibus, vel omnino exoleſcere, vel in paucas admodum, ac exiles, attenuatæ reliquias otioſa latere. Porrò aliæ uſque ad præcipitem amentiam confirmari; quæ ſe exerunt immanius per quietem, quoties ratione ſopitâ, quæ eſt rector manſuetiſſimus, cætera pars animi agreſtior, immani quâdam ebrietate luxurians, pulſâ quiete, pergit ad inceſtas libidines.* q) *Tunc quippe nihil eſt quod non audeat, velut ſoluta, & libera honeſtatis verecundiæq́; præceptis. Namque maternos, ut putat, amplexus, concubituſq́;, non expaveſcit:*
348 *nec quemquam dubitat laceſſere, vel hominum, vel deorum: nec ab ullâ ſibi videtur cæde, aut flagitio, temperare. Contrà cùm erit in ſalubri ſtatu poſita, caſteq́; cubitum ibit, rationabili quidem mentis induſtriâ vigiliis imperatis, eaq́; paſtâ* r) *ſapienti virtutis indagine, atque etiam libidine manſuefactâ, ut neque de inopiâ queri poſſit, nec expletione nimiâ gravetur, ultraq́; modum mœrens, vel geſtiens tumultuetur, impediatq́; prudentiam: ſed purâ vitiis ratione, opus proprium efficere in ratiocinando atque indagine veritatis inſtituat, nihiloq́; minus, iracundiâ delinitâ, & minimè ſæviente, dormiat: tum certè rationabilis animæ pars, nullis ſibi obſtrepentibus libidinis, aut iracundiæ, vitiis, perveniet ad indaginem veri: quæ eſt ſincera prudentia, nec ulla exiſtet ſpecies nefaria ſomniorum.* Quippe in his perfectè docuit, quod perfunctorie poſuit in Timæo.

CCLII. At verò ſomniorum, quæ divinâ providentiâ, vel cœleſtium poteſtatũ amore juxta homines, oboriuntur, cauſam rationemq́ue expoſuit in eo libro, qui φιλόσοφος s) inſcribitur. Ait enim, divinas poteſtates conſulere nobis, quoties per quietem ea, quæ grata ſunt Deo, intimant veris, minime- 349
q́ue fallacibus, viſis. Earumq́ue miram t) quandam eſſe dicit memoriæ tenacitatem, dignitatiq́ue, & divinitati, congruam ſapientiam. Quibus cùm cogitationes hominum perſpicuæ ſint, conſequenter amorem bonis, odium malis exhiberi. Probationemq́ue affert de exemplis illuſtribus mutuatam, ut in eo libro, quem appellavit Critonem

ἐπιθυμητικὸν δὲ μήτε ἐνδείᾳ δοὺς μήτε πλησμονῇ, ὅπως ἂν κοιμηθῇ καὶ μὴ παρέχῃ θόρυβον τὸ βελτίστῳ χαῖρον ἢ λυπούμενον, ἀλλ' ἐῶν αὐτὸ καθ' αὑτὸ μόνον καθαρὸν σκοπεῖν καὶ ὀρέγεσθαι τοῦ αἰσθάνεσθαι ὃ μὴ οἶδεν ἤ τι τῶν γεγονότων ἢ τῶν ὄντων ἢ καὶ μελλόντων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς πραΰνας καὶ μή τισιν εἰς ὀργὰς ἐλθὼν, κεκινημένῳ τῷ θυμῷ καθεύδῃ, ἀλλ' ἡσυχάσας μὲν τὼ δύο εἴδη, τὸ τρίτον δὲ κινήσας ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίνεται, οὕτω ἀναπαύηται, οἶσθ' ὅτι τῆς ἀληθείας ἐν τῷ τοιούτῳ μάλιστα ἅπτεται, καὶ ἥκιστα παράνομοι τότε αἱ ὄψεις φαντάζονται τῶν ἐνυπνίων.

o) ita leg. pro *cupiditatis*. p) i.e. gubernatæ.

q) Dio Chryſoſt. diſſ. VIII. p. 134. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ χρῆμα τῆς ἡδονῆς &c. *Talis res eſt voluptas, non ſimplici modo inſidiatur ſed omni pacto, per viſum & auditum aut olfactum, guſtum aut tactum. Præterea etiam cibis & potibus rebusque venereis conatur diſperdere tam vigilantes quàm dormientes. Neque enim licet conſtitutis vigilibus ut adverſus hoſtes dormire, ſed tum maxime aggreditur, partim quidem ipſo ſomnio tabefaciens & ſubjiciens ſervituti, partim immittens ſomnia aſtuta & inſidioſa, quæ ſui faciant meminiſſe.* Adſcribam & locum ſcriptoris de vita Julii Cæſaris qui ambulat ſub falſo Julii Celſi nomine p. 5. edit. Græviana: *Romam reverſus Cæſar fœdo illico turbatus eſt ſomnio, viſus ſibi dormiens cum matre concumbere. Eſt hæc quidem una miſeriarum humanarum, ut quamvis verum ſit quod ait Cicero, quodque de* Homero *ſcribit ejus* (lege *Ennius*) *plerumque ea videre dormientes de quibus ſæpiſſime vigilantes ſint ſoliti cogitare & loqui, tum id quoque veriſſimum eſt, ſolere ſe quieti hominum ingerere viſiones fœdas ac turbidas & à ſomniante anima peregrinas, ut quod nunquam vigilantes cogitarent, & quod potius quàm facerent mori optarent, conſopiti facere videantur. Rejecta ad conjectores viſione, illi ut quorum vafrum fallaxque eſt artificium extimatis* (lege *æſtimatis*) *cedo viri moribus ac natura* &c. Viciſſim de Therapeutis ſuis Philo p. 691. ἀεὶ μὲν οὖν ἄληστον ἔχουσι τὴν τοῦ θεοῦ μνήμην, ὡς καὶ δι' ὀνειράτων μηδὲν ἕτερον ἢ τὰ κάλλη τῶν θείων δυνάμεων φαντασιοῦσθαι. Πολλοὶ οὖν καὶ ἐκλαλοῦσιν ἐν ὕπνοις ὀνειροπολούμενοι τὰ τῆς ἱερᾶς φιλοσοφίας ἀοίδιμα δόγματα.

r) ita legendum pro *parta*, reſpondet enim Græco ἑστιάσας.

s) Platonis Epinomis inſcribitur alio titulo etiam φιλόσοφος ut jam dictum ſupra p. 221. Sed non omittendus & alius Platonis locus in Convivio p. 187. Καὶ γὰρ πᾶν τὸ δαιμόνιον, μεταξύ ἐστι θεοῦ τε καὶ θνητοῦ — — ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν — — θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται, ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσά ἐστιν ἡ ὁμιλία καὶ ἡ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἀνθρώπους καὶ ἐγρηγορόσι καὶ καθεύδουσι.

t) Verba Platonis in Epinomide p. 637. Παρὸν δὴ πλησίον (τὸ αἰθέριον τῶν δαιμονίων γένος) οὐ καταδηλον ἡμῖν γίγνεσθαι. μετέχοντα δὲ φρονήσεως θαυμαστῆς, ἅτε γένους ὄντα εὐμαθοῦς τε καὶ μνήμονος, γιγνώσκειν μὲν ξύμπασαν τὴν ἡμετέραν αὐτὰ διάνοιαν λέγωμεν, καὶ τόν τε καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγαθὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι, καὶ τὸν σφόδρα κακὸν μισεῖν, ἅτε λύπης μετέχοντα ἤδη.

nem præſagit Socrates proventum u) im-
minentem, regente ſomnii x) relatione.
Viſa eſt mihi quadam, inquit, *mulier eximiâ venu-
ſtate, etiam candidâ veſte, nomine me appellaſſe,
dixiſſeq; illud Homericum:*

Ternâ luce petes Phthia præfertilis arva.

Rurſus in Phædone. y) *Sæpenumerò unum &
idem mihi ſomnium, adveniens in aliâ atque aliâ
formâ, jubebat me navare operam muſica. Id ego
nunc uſu, & neceſſitate moriendi, admonitus, in-
terpretor hactenus; ut hymnum, quem jamdudum
inſtitueram in Apollinem, compleam: ne promiſſi
debitor, & voti reus, vitam prius finiam. Muſica
quippe conſanguineam eſſe poëticam, palam eſt
omnibus.* Socratem verò hæc evidenter ſoli-
tum ſomniare arbitror, ex eo quòd tam cor-
350 poris quàm animæ puritate totum ejus ani-
mal vigeret.

CCLIII. Denique etiam vigilanti non
deerat propitia divinitas, quæ ejuſdem mo-
deratur actus, ut Plato demonſtrat in Eu-
thydemo, ita dicens: z) *Eſt ab ineunte ætate
numen mihi comes quoddam, idq; vox eſt, quæ
cùm ad animum ſenſumq; meum commeat, ſignifi-
cat ab eo, quòd agere propoſui, temperandum,
hortatur verò ad nullum actum. Atque etiam ſi
quis familiaris uti meo conſilio volet aliquid acturus,
hoc quoque agi prohibet.* Quarum quidem re-
rum, & ſignificationum, fides certa eſt.
Eget enim imbecilla hominum natura præ-
ſidio melioris præſtantiorisque naturæ, ut
idem aſſeruit ſupra. a) Vox porrò illa,
quam Socrates ſentiebat, non erat (opinor)
talis, quæ aëre icto ſonaret, ſed quæ ob
egregiam caſtimoniam terſæ, proptereaque
intelligentiori animæ, præſentiam cœtum-
que ſolitæ divinitatis revelaret. Siquidem
pura puris contigua eſſe, miſcerique, fas ſit.
Atque ut in ſomnis audire nobis videmur
voces, b) ſermonumque expreſſa verba,
nec tamen illa vox eſt, ſed vocis officium
imitans ſignificatio, ſic vigilantis Socratis
mens præſentiam divinitatis ſigni perſpicui 351
notatione augurabatur. Nec verò dubitare
fas eſt, intelligibilem Deum, pro bonitate
naturæ ſuæ, rebus omnibus conſulentem,
opem generi hominum, quòd nulla eſſet
ſibi cum corpore conciliatio, c) divinarum
poteſtatum interpoſitione, ferre voluiſſe.
Quarum quidem beneficia ſatis clara ſunt
ex prodigiis, & divinatione nocturnâ d)
ſomniorum, vel diurnâ famâ præſciâ rumo-
ribus e) ventilante, medelis quoque adver-
ſum morbos intimatis, f) & prophetarum
inſpiratione veridicâ.

CCLIV. Multiformis igitur eſt ratio
ſomniorum. g) Siquidem ſunt, quæ velut
gravius percuſſâ verberataque mente, veſti-
giis doloris penitus inſignitis, per quietem
refovent imagines præteritæ conſternatio-
nis. Sunt item, quæ juxta cogitationes
rationabilis animæ partis, vel puræ, atque
immunis à perturbatione, vel in paſſionibus
poſitæ, oboriuntur: nihiloque minus, quæ
divinis poteſtatibus conſulentibus præmon-
ſtrantur, vel etiam pœnæ loco, ob delictum
aliquod, formata in atrocem, & horridam,
faciem. Conſentit huic Platonico dogmati
Hebraica philoſophia. h) Appellant quippe
illi variè, ut ſomnium: & item viſum, tum 352
admonitionem, etiam ſpectaculum, nihilo-
que

u) Proventum ponit pro eventu. Verba Socratis apud Platonem non longe ab initio dialogi Critonis hæc ſunt: Ἐδόκει τίς μοι γυνὴ προσελθοῦσα καλὴ καὶ εὐειδὴς λευκὰ ἱμάτια ἔχουσα καλέσαι με καὶ εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες, ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο. Eandem rem narrat Laërtius II. 35. & Cicero I. de divinatione c. 25. qui verſus ex Iliad. I, 363. ita reddit; *Tertia te Phthiæ tempeſtas læta locabit.*

x) ita lego cum Rigaltio pro *ſomnium.*

y) Verba Socratis apud Platonem non procul à Phædonis initio: Πολλάκις μοι φοιτῶν τὸ αὐτὸ ἐνύπνιον ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ ἄλλοτ' ἐν ἄλλῃ ὄψει φαινόμενον, τὰ αὐτὰ λέγον· ὦ Σώκρατες, ἔφη, μουσικὴν ποίει καὶ ἐργάζου —— νῦν δ' ἐπειδὴ ἥτε δίκη ἐγένετο, καὶ ἡ τοῦ θεοῦ ἑορτὴ διεκώλυέ με ἀποθνήσκειν, ἔδοξε χρῆναι μὴ ἀπειθῆσαι αὐτῷ ἀλλὰ ποιεῖν. ἀσφαλέστερον γὰρ εἶναι μὴ ἀπιέναι πρὶν ἀφοσιώσασθαι ποιήσαντα ποιήματα, πειθόμενον τῷ ἐνυπνίῳ.

z) Locus non in Euthydemo, ſed Theage, haud longe ab extremo: Ἔστι γάρ τι θείᾳ μοίρᾳ παρεπόμενον ἐμοὶ ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον δαιμόνιον. ἔστι δὲ τοῦτο φωνή, ἣ ὅταν γένηται, ἀεί μοι σημαίνει ὃ ἂν μέλλω πράττειν τούτου ἀποτροπήν. Προτρέπει δὲ οὐδέποτε. Καὶ ἐάν τίς μοι τῶν φίλων ἀνακοινῶται, καὶ γένηται ἡ φωνή, ταυτὸν τοῦτο ἀποτρέπει καὶ οὐκ ἐᾷ πράττειν.

a) Supra p. 260. ubi etiam dæmonii Socratis mentio.

b) Confer Plutarchum de genio Socratis p. 582.

c) Θεὸς ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται. Vide locum è Platonis convivio adductum paullo ante littera S;

d) Rigalt. *vel nocturna.* e) al. *præſciarum motibus*, male.

f) ut Regi Hiſkiæ à Propheta Eſaia XXXVIII. 21. quem reſpici à Chalcidio utpote Chriſtiano ſcriptore mihi perſvadeo;

g) Ad hunc locum conferenda quæ Macrobius in ſomnium Scipionis lib. I. c. 3.

h) iterum ad Hebræorum Philoſophiam provocat Chalcidius ut p. 223. & multis aliis in locis, ſacrasque litteras lectas ſibi eſſe teſtatur. Porro de diſtinctione vocabulorum ſomnii, viſi cæterorumque videndi Menaſſeh ben Iſrael in Conciliatore, Auguſtinus Steuchus Eugubinus aliique ad Numeror. XII. 8. Maimonides in doctore perplexorum II. 36. Servatius Gallæus libro de Sibyllis c. 13. Elias du Pin prolegom. Bibl. Tom. I. p. 31. ſeq. Hermannus Witſius in Miſcellaneis ſacris &c.

que minus revelationem. *Somnium* i) quidem, quod ex reliquis commotionum animæ diximus oboriri. *Viſum* k) verò, quod ex divinâ virtute legatur. *Admonitionem*, l) cùm angelicæ bonitatis conſilius regimur, atque admonemur. *Spectaculum*, m) ut cùm vigilantibus offert ſe videndam cœleſtis poteſtas, clarè jubens quid, aut prohibens, formâ, & voce, mirabili. *Revelationem*, n) quoties ignorantibus ſortem futuram, imminentis exitus ſecreta panduntur. De ſomnus ſatis dictum : ſermo nunc ipſe eſt conſiderandus.

CCLV. *At verò ſimulacrorum*, inquit, *quæ in ſpeculis oboriuntur.* o) Docet nunc aliam viſus rationem, quæ *intuitio* dicitur, intra ſpeculum, vel ſtagnorum profundum, ſimulacris reſultantibus : nec tamen eodem, quo Ariſtoteles, p) magiſterio. Nanque ille cenſet radij viſualis impactu in ſolidam ſpeculi ſuperficiem, propterea que infracti, mucronem ad os reverti, obviumque vultui factum vultum ſuum cernere : & in ſpeculo putare ſibi vultus apparere ſimulacrum. At
353 verò Plato, pro ingenii prudentiæque divinitate, duum luminum cœtum, confluentium in terſam ſpeculi & ſolidam cutem, id eſt, diurni luminis & intimi, quod per oculos fluit, trahentis ſecum de vultu manantem colorem in ſpeculo corporali, coloratiſque vultus liniamentis, & formato ac delineato colore, ſimulacrum æmulum vultus adumbrari. Sic quippe loquitur :

Τὸ δὲ περὶ τὴν τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιίαν καὶ πάντα ὅσα ἐμφανῆ καὶ λεῖα κατιδεῖν οὐδὲν ἔτι χαλεπόν. Ἐκ γὰρ τῆς ἐκτὸς ἐντός τε τοῦ πυρὸς ἑκατέρου κοινωνίας ἀλλήλοις, ἑνός τε αὖ περὶ τὴν λειότητα ἑκάστοτε γενομένου, καὶ πολλαχῆ μεταῤῥυθμισθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐμφαίνεται.

At verò ſimulacrorum, quæ in ſpeculis oboriuntur, facilis aſſecutio eſt. Siquidem utriuſque ignis, tam intimi quàm extra poſiti, concurſu intimi ſcilic. caloris, q) & extrapoſiti luminis, *incidentis in terſam aliquam levèmque materiam*, hoc eſt ſpeculum, *formatique in multas & varias figuras*, quæ ad ſe formata ſpecula diverſas edunt imagines, *ſimulacra* inquit, *ex lævigati corporis conſpectu reſultant.*

Δεξιὰ δὲ φαντάζεται τὰ ἀριστερά.

CCLVI. *Dextra porrò partes, quæ ſunt ſiniſtra, videntur.*

Agit nunc de immutatione viſus, & quia ſpecula quædam facta ſunt ad ſimilitudinem dimidiatæ ſphæræ concava, ſi ad eam partem, quæ umbonis habet tumorem, contemplatio dirigatur, dexteræ partes ſiniſtræ videbuntur, contràque item oculi dextri contemplatio lævas ſimulacri partes, ſiniſtri- 354 que item acies dextras tangent inſolito more. Meritò. Cùm enim in directum rigorem utriuſque oculi viſus ferantur, erat conſequens dexterioris viſus directione partes dexteras tangi, ſiniſtrique item ſiniſtras. Nunc fit contrà, velut circumactis, & è diverſo conſiſtentibus, imaginibus.

δεξιὰ δὲ τὰ δεξιά, &c.

CCLVII. *At verò dextra partes corporis dextra.*

Ita ut ſunt in ſpeculis quoque. r) Perſequitur aliud duplicis imaginationis genus, quod apparet in iis ſpeculis, quæ facta ſunt ad formam cylindri, cavis, ſive imbricis. Rurſum enim, cùm in directum rigorem utriuſque oculi viſus ferantur, dexter viſus, dextrum latus eminens & obliquum, ſiniſter etiam ſiniſtrum tale latus incurrant, neceſſe eſt. Formæ tunc in lateribus geminis conglobatæ, ob terſam, & inclinatam, proptereàque lubricam, utriuſque lateris ſuperficiem, labuntur in latera diverſa, quæ quidem ad dextram viſu naſcitur in ſiniſtrum latus, quæ verò à ſiniſtro ſimiliter in dextrum. Quæ quia in diverſa latera tranſitum faciunt, & ſimul è diverſo videntur conſiſtere, dextras ſimulacrorum partes dextris noſtris, ſiniſtras item ſiniſtris obvias 355 exhibent. Cæteros errores videndi ab hoc juniores philoſophi s) mutuati expoſuerunt, ita ut ſupra comprehenſum eſt. Deinde proſequitur.

Ταῦτ᾽ οὖν πάντ᾽ ἔστι τῶν ξυναιτίων οἷς ὁ θεὸς ὑπηρετοῦσι χρῆται, τὴν τοῦ ἀρίστου κατὰ τὸ δυνατὸν ἰδέαν ἀποτελῶν.

CCLVIII. *Quiquidem ſenſus famulantur actibus opificis Dei, ſummam, optimámque, & primariam, ſpeciem molientis.*

Quia cùm de viſu loqueretur, qui eſt optimus omnium ſenſuum, corporeis eum nominibus appellaverat : modò ignem, modò

i) חלום ἐνύπνιον, ὄνειρος.
k) מראה ὅραμα. Confer Pricæum ad Actor. IX. 12.
l) בת קול εἶδος, χρηματισμός.
m) פה אל פה στόμα πρὸς στόμα. Num. XII. 8.
n) חזון αἴνιγμα.
o) Platonis verba in Timæo : τὸ δὲ περὶ τὴν τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιίαν. Confer quæ ſupra p. 336. ſeq.
p) Ariſtoteles lib. 3. Meteorolog. cap. 4.
q) ita leg. pro *coloris*, ut ſupra p. 339.
r) Conferenda quæ jam dixit noſter p. 334. ſeq.
s) Peripateticos & Geometras (ſive Opticos ſcriptores) memoravit p. 330.

lumen, interdum flammam t) cognominans, ne quis putaret ſe ita exiſtimare, quaſi corporeis opificiis ſenſus adminiſtrentur ſine melioris incorporeæ potentiæ conſortio: dicit hos ipſos ſenſus famulari divinis actibus, perinde ut opifici famulantur organa. Porrò optimum Dei opus eſt id quod intelligit. Sed *opinari pleroſque* u) dicit, eos videlicet, qui exiſtimant, nihil eſſe, quod carens corpore quicquam patiatur, aut faciat; nihil etiam incorporeum eſſe, cui pareat famuletúrque corpus, ut puta mentis intellectui animæ naturæ; ſed ipſa corpora qualitatibus
356 propriis rerum creare diverſitatem: *frigus* quidem terram & aquam, *calorem* verò ignem & aera. Rurſum *adſtrictionem* quidem, & *duritiam*, terram & ignem; *relaxationem*, verò & *effuſionem*, aëra, & aquam. Igneámque vim contraria molientem pro corporum diverſitate, modò adſtringentem, modò relaxantem, ut cùm uno & eodem calore limus quidem dureſcit, cera verò liqueſcit. x)

λόγον δὲ οὐδένα οὐδὲ νοῦν εἰς οὐδὲν δυνατὰ ἔχειν ἐστί.

CCLIX. *Hæc porrò omnia*, inquit, *neque ſenciunt, nec rationem intellectúmque in rebus ratione prudentiáque agendis ſciunt.* Præclarè. *Siquidem ratiocinari, aut intelligere, non corporis, ſed animæ proprium. hæc porrò incorporea, non enim videtur; cùm omne corpus ſit viſibile, ac ſentiatur.*

τῶν γὰρ ὄντων ᾧ νοῦν μόνῳ κτᾶσθαι προσήκει, λεκτέον ψυχήν. τοῦτο δὲ ἀόρατον. πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ καὶ γῆ σώματα πάντα ὁρατὰ γέγονε.

Itaque cùm diſcreta ſint corpus & anima, diverſáque eorum natura ſit; dignitas quoque, & ordo, diverſus eſt.

τὸν δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης ἐραστὴν ἀνάγκη τὰς τῆς ἔμφρονος φύσεως αἰτίας πρώτας μεταδιώκειν.

Quotuſquiſque igitur amator eſt ſapientiæ, dabit operam, ut prudentis naturæ cauſas, priuſquam cæteras, aſſequatur.

Sunt porrò hæ, deliberativa, & item intelligens animæ potentia, quibus deliberat, ratiocinatur, intelligit.

ὅσαι δὲ ὑπ' ἄλλων μὲν κινουμένων, ἕτερα δ' ἐξ ἀνάγκης κινούντων γίγνονται, δευτέρας ποιητέον.

357 *Illas verò*, inquit, *quæ ab aliis motæ movent alias; ſecundas exiſtimandum.*

Perſpicue patibilem partem y) rationabilis animæ vitioſamque ſignificat, in quâ eſt quippe impetus. z) Principaliter quidem ab eâ parte animæ a) movetur, quæ motu intimo, genuinóque, ex ſemetipſâ movetur, ex accidenti verò etiam deſideriis moventibus. b) Ipſe autem impetus c) movet corpus.

CCLX. Itaque principalis animæ motus definitur, *æterna* d) *ſubſtantia, ſemetipſam movens.* Hic verò communis, qui commotus movet, operatio moventis eſt in eo quod movetur, ut ſectio operatio ſecantis in eo quod ſecatur. Cujus quidem motus aliquot diverſitates ſunt, quas demonſtravit in Legibus, e) octo corporis, animæ duas. Corporeum motum, locularem vocans, cujus duæ ſunt ſpecies; translatio, & circumlatio. f) Item alium, quem appellat qualitatem, atque in duplici ſpecie, concretione & diſcretione. g) Tertium, quem poſitum eſſe dicit in quantitate, habentem duas ſpecies, incrementum, & item diminutionem. h) Quartum juxta eſſentiam, cujus æquè duæ ſpecies intelliguntur, una generatio, altera interitus. i) Animæ item duplex motus, unus 358
qui alia movet, ipſe à nullo movetur, ſed proprio genuinóque motu. k) Alius, qui alia movens ab alio movetur, l) qui eſt patipatibilis habitus animæ, & ægritudine oppreſſus.

CCLXI. Rectè igitur faciat amator ſapientiæ; ſi, cùm de his rebus tractandum erit, naturalem ordinem ſervet, ac principe loco de animâ diſſerat, poſt demum de corpore. Deinde, cùm de animâ tractabit, de illâ prius

t) πῦρ, φῶς, φλόγα.

u) δοξάζεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων οὐ ξυναίτια ἀλλ' αἴτια εἶναι τῶν πάντων, ψύχοντα καὶ θερμαίνοντα, πηγνῦντα τε καὶ διαχέοντα καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπεργαζόμενα.

x) ex Virgilii Ecloga VIII. 8. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit*
Uno eodemque igni — —

y) τὸ λογικόν. z) ὄρεξις & ὁρμὴ affectuum.

a) ab ἡγεμονικῷ. b) θυμικῷ & ἐπιθυμητικῷ. c) appetituum & affectuum.

d) al. *externa*, perperam. Nam in Phædro & aliis locis anima Platoni ἀγέννητος ἀθάνατος ἀδιάφθορος.

e) libro decimo de Legibus p. 607. f) φορὰ καὶ περιφορά. g) σύγκρισις καὶ διάκρισις.

h) αὔξαι καὶ φθίσεις. i) γένεσις καὶ φθορά.

k) ἡ ἑαυτήν τ' ἀεὶ καὶ ἕτερα δυναμένη κινεῖν κίνησις.

l) ἡ μὲν ἕτερα δυναμένη κινεῖν, ἑαυτὴν δὲ ἀδυνατοῦσα. Cicero 2. de natura Deor. c. 12. *audiamus Platonem quaſi quendam Deum Philoſophorum, cui duos placet eſſe motus, unum ſuum, alterum externum, eſſe autem divinius quod ipſum ex ſe ſua ſponte moveatur, quàm quod pulſu agitur alieno. Hunc autem motum in ſolis animis eſſe ponit, ab hocque principium motus eſſe ductum putat.*

prius diſſerat, quæ tam ſemetipſam movet quàm cætera, in quâ eſt vis deliberandi, & intelligendi; tunc conſequenter illam quoque tractabit, quæ ab aliâ re potiore mota, quædam movet. Id porrò motus genus,

ὅσαι μετὰ νȣ̃ καλῶν κἀγαθῶν δημιουργοί, καὶ ὅσαι μονωθεῖσαι φρονήσεως τὸ τυχὸν ἄτακτον ἑκάστοτε ἐξεργάζονται.

ſi quidem partæ intellectui, erit aliquatenus ordinatum. ſi minus, temere, inquit, *& ut libet ſe exerens, confuſa, & inordinata, quæ agit relinquit.* Et addit:

Καὶ δὴ κατὰ ταῦτα καὶ ἡμῖν λεκτέα μὲν ἀμφότερα τὰ τῶν αἰτιῶν γένη.

Nobis quoque igitur in eundem modum faciendum;

ac prius de eâ loquendum naturâ, quæ ſuo motu movetur: hæc quidem præcedit ordine: per quam intelliguntur, & ſciuntur, æterna: quæ ſola ſempérque verè ſunt. Tunc demum illa quoque alia demonſtran-
359 da, quæ ad movendum quid, motu indiget alieno. Utrique porrò motui ſenſus neceſſarii ſunt, quoniam ex his tam cupiditates excitantur improbæ, quàm rerum optimarum intellectus, & ſcientia, convaleſcit.

Τὰ μὲν οὖν τῶν ὀμμάτων ξυμμεταίτια πρὸς τὸ σχεῖν τὴν δύναμιν ἣν νῦν εἴληχεν, εἰρήσθω. Τὸ δὲ μέγιστον αὐτῶν εἰς ὠφέλειαν ἔργον, δι᾽ ὃ θεὸς αὐτὸν ἡμῖν δεδώρηται, μετὰ τοῦτο ῥητέον.

CCLXII. *Et de* m) *oculorum quidem miniſterio ſatis dictum eſt. Nunc de præcipuâ operis eorum utilitate dicendum.*

Quæ cùm in pleriſque rebus, tum in obtentu philoſophiæ, n) clarè perſpicitur: quo beneficio negat quicquam majus à Deo eſſe generi humano tributum. o) Duplex namque totius philoſophiæ ſpectatur officium; conſideratio, & item actus. p) *Conſideratio* quidem, ob aſſiduam contemplationem divinarum rerum & immortalium nominata. *Actus* verò, qui juxta rationabilis animæ deliberàtionem progreditur in tuendis conſeruandíſque rebus mortalibus. Utrique autem officiorum generi viſus eſt neceſſarius, ac primùm conſiderationi. Dividitur porrò hæc trifariam in theologiam, & item naturæ ſciſcitationem, præſtandæque etiam rationis ſcientiam. q) Neque enim quiſquam Deum quæreret, aut ad pietatem aſpi- 360
raret, quod eſt *theologiæ* proprium: nec verò id ipſum, quod nunc agimus, agendum putaret; niſi priùs cœlo ſideribúſque viſis, r) & amore nutrito ſciendi rerum cauſas, eorum etiam, quæ ortum habent temporarium, exordia. Hæc quippe demum ad *naturalem* pertinent quæſtionem. Quid? quòd dierum & noctium vice conſideratâ menſes, & anni, & horarum curricula, dinumerata ſunt; numeríque ortus, & genitura dimenſionis, introdata? quod ad *tertiam* partem philoſophiæ pertinere perſpicuum eſt.

CCLXIII. At verò actuoſæ philoſophiæ viſus quatenus ſit utilis & neceſſarius, docet ita, dicens,

δωρήσασθαι ὄψιν, ἵνα τὰς ἐν οὐρανῷ τοῦ νοῦ κατιδόντες περιόδους, χρησαίμεθα ἐπὶ τὰς περιφορὰς τὰς τῆς παρ᾽ ἡμῖν διανοήσεως, συγγενεῖς ἐκείναις οὔσας ἀταράκτοις τεταραγμένας.

Deum oculos hominibus idcirco dediſſe, ut mentis providentiæq; circuitus, qui ſunt in cælo, notantes, eorum ſimiles conſtituerent in ſuis mentibus, hoc eſt motus animi, qui deliberationes vocantur, quàm ſimillimos inſtituerent divinæ mentis providis motibus placidis tranquilliſque, perturbatos licet.

quod eſt morum vitæque correctio, s) quæ publice privatímque prodeſt, tam ad domeſticas, quàm ad publicas res rectè ſalubriter- 361
que adminiſtrandas. Ex his quippe conſtat alterū t) philoſophiæ genus, quod actuoſum vocatur. Id porrò dividitur trifariam, in moralem, domeſticam, publicam. u) Quibus omnibus officiis prodeſt certus uſus videndi.

Ccccc 2 CCLXIV.

m) Hoc loco incipit caput Chalcidii duodecimum, laus videndi.

n) Noſter infra p. 362. & Plato ipſe, cujus hæc ſunt in Timæo: ἀλλὰ τοῦτο λεγέσθω παρ᾽ ἡμῶν, αὐτὰ (τὰ ὄμματα) ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ (Philoſophiæ ſtudium innuit) θεὸν ἡμῖν ἀνευρεῖν.

o) οὐ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ᾽ ἦλθεν οὔθ᾽ ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν. ib.

p) Theoreticæ hinc diſciplinæ & Practicæ. Claudius Ptolemæus initio magnæ ſyntax. Πάνυ καλῶς οἱ γνησίως φιλοσοφήσαντες δοκοῦσί μοι κεχωρικέναι τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ. Victorinus in 1. Rhetor. p. 83. *Sapiens eſt qui divina atque humana optime novit, ergo ſtudium rectæ rationis ad divina, ſtudium honeſti officii ad humana referamus*

q) Tres partes innuit philoſophiæ conſideratricis, Theologiam, Phyſicam & Mathematicam, perinde ut ex Ariſtotele Ptolemæus loco laudato: τὸ αὖ τὸ θεωρητικὸν ὁ Ἀριστοτέλης πάνυ ἐμμελῶς εἰς τρία τὰ πρῶτα γένη διαιρεῖ, τό, τε φυσικὸν, καὶ τὸ μαθηματικὸν καὶ τὸ θεολογικόν. Nam per præſtandæ rationis ſcientiam non Logicam à Chalcidio intelligi ſed Mathematicam ſatis apparet ex iiſque infra de tertia hac parte ſubjungit.

r) Facit huc illud Ariſtotelis: διὰ τὸ θαυμάζειν ἤρξαντο φιλοσοφεῖν οἱ ἄνθρωποι. lib. 1. cap. 2. Metaphyſ.

s, al. *correptio*, male.

t) ita leg. pro *tertium*.

u) Ethicam, Oeconomicam, Politicam.

Digitized by Google

CCLXIV. *Minora*, inquit, *alia prætereo*, x) ſcilicet ea quæ in variis artibus diſciplinisque verſantur. Neque enim navium regimen, neque cultus agrorum, nec verò pingendi fingendique ſollertia rectè ſine viſu proprium efficere opus poſſet, ſolaque contemplatio eſt, quæ mentes hominum uſque ad cœli convexa protelat. Propterea que Anaxagoras, cùm ab eo quæreretur, cur natus eſſet, oſtenſo cœlo, ſideribuſque monſtratis, reſpondiſſe fertur. Ad horum omnium contemplationem. y) At verò Stoici Deum viſum z) vocantes, quod optimum putabant, id enim pulchro Dei nomine tribuendum eſſe duxerunt. a) Theophraſtus, b) viſus pulchritudinem aſſerens, viſum formæ nomine appellat, quòd quorum extincta eſt acies videndi, vultus informes ſint, & velut in æterna conſternatione. Denique ex oculorum habitu mens atque animus c) indicatur iraſcentium, mœren-
362 tium, lætantium. Iraſcentium quidem, ut apud Homerum commotæ mentis orator d)

Stabat acerba tuens defixo lumine terra.

& item. e)

—— *furor ignea lumina volvit.*

Mœrentium verò infert poëta de eo, qui jugi fletu oculos amiſerat,

—— *mærorem lumina linquunt.* f)

Item apud Ciceronem. g) *In hujus amantiſſimi fratris ſui gremio mærore, & lacrymis, conſeneſcebat.*

CCLXV. Tranſit deinde ad alterius ſenſus examinationem. Ait enim.

φωνῆς τε δὴ καὶ ἀκοῆς πέρι πάλιν ὁ αὐτὸς λόγος, ἐπὶ ταὐτὰ τῶν αὐτῶν ἕνεκα παρὰ θεῶν δεδωρῆσθαι.

Eadem vocis quoque & auditus ratio eſt, ad eoſdem uſus, atque ad plenam vitæ hominum inſtructionem datorum.

Sunt igitur principales duo ſenſus, viſus, & auditus, utrique philoſophiam adjuvantes. h) Quorum alter quidem evidentior, utpote qui res ipſas acie ſuâ comprehendat: alter latior, ideo quòd etiam de rebus abſentibus inſtruat. Modulatus ſiquidem aër articulatæ voci, factuſque vox, & intelligibilis oratio, pergit ad intimos ſenſus, audientis intellectui nuncians tam præſentia quàm 161
abſentia. Idem auditus, quòd intellectum quoque adjuvet, ſic probat.

ὅσον τ' αὖ μουσικῆς φωνῆς χρήσιμον πρὸς ἀκοὴν, ἕνεκα ἁρμονίας ἐστὶ δοθέν.

Quantumque per vocem utilitatis capitur ex muſicâ, totum hoc conſtat hominum generi propter harmoniam tributum.

Quia juxta rationem harmonicam, animam in ſuperioribus i) ædificaverat, naturaleſque ejus actus rhythmis modiſque conſtare dixerat: ſed hæc exoleſcere animæ, ob conſortium corporis neceſſario obtinente oblivione, proptereaque immodulatas eſſe animas plurimorum. k) Medelam hujus vitij dicit eſſe in muſicâ poſitam: l) non in eâ, quâ vulgus delectatur, quæque ad voluptatem facta

x) τ' ἄλλα δὲ ὅσα ἐλάττω τί ἂν ὑμνοῖμεν; ὧν ὁ μὴ φιλόσοφος τυφλωθεὶς, ὀδυρόμενος ἂν θρηνοῖ μάτην.

y) Εἰς θεωρίαν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ οὐρανοῦ. Philo περὶ ἀφθαρσίας κόσμου p. 727. Laërtius in Anaxagoræ vita lib. 2. ſect. 10. Jamblichus in protreptico cap. 6. &c. Vitruvius lib. 2. cap. 2. *Habuerunt homines à natura primum præter reliqua animalia ut non proni ſed erecti ambularent, mundique & aſtrorum magnificentiam aſpicerent.* Ita hominem Deus cœlum tueri juſſit & erectos ad ſidera tollere vultus.

z) Ex Stoicorum ſententia Plinius lib. 2. Hiſt. cap. 7. *quiſquis eſt DEus, totus eſt ſenſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui.* Ante Stoicos Xenophanes de DEo apud Sextum Empiricum 1. contra Phyſicos ſect. 144. οὖλος ὁρᾷ, οὖλος δὲ νοεῖ, οὖλος δέ τ' ἀκούει. Ad quem locum vide ſi placet à me notata. Hippocrates, cum quo facientes Stoici Deum habebant πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, ita de Deo in libello περὶ ἀρχῶν δοκέει δέ μοι ὃ καλέομεν θερμὸν, ἀθάνατόν τε εἶναι καὶ νοεῖν πάντα καὶ ὁρῆν καὶ ἀκούειν καὶ εἰδέναι πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. Ægyptii Deum ſub imagine accipitris ſignificabant quia hæc avis acutiſſima pollet acie videndi. Vide Horapollinem lib. 1. c. 6. Hieroglyph. Apud eoſdem providentiam Divinam oculus deſignabat ſceptro impoſitus. Ac poterat conſentientem laudare, ut ſolet Chalcidius, Hebræorum Philoſophiam. *qui formavit oculum, non cernet?* Pſ. XCIV. 8. Septem oculi DEI ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Zachar. IV. 10. Apocal. IV. 5. V. 6. Animalia πλήρη ὀφθαλμῶν Ezech. I. 18.

a) ita leg. pro *dixerunt.* b) libris quatuor περὶ ὄψεως quos memorat Laërtius V. 45. c) al. *habitus.*

d) *terra*, id eſt *ad terram.* Ut Virgil. *it clamor cælo* pro *ad cælum.* Ulyſſes apud Homer. Iliad. γ 217. Στάσκεν ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας. Geminum illud Perſii III. 80. *Obſtipo capite & figentes lumine terram.* e) πυρὶ δ' ὄσσε δεδήει. Iliad. μ 466.

f) al. *mærereque lumina liquat.* Minus bene, licet *liquorem* prima longa poſuit Lucretius I. 454 - - *calor ignis, liquor aquai:* pro quo idem Lucretius (quod & Manilius & alii communiter faciunt) primam alibi corripit.

g) Orat. pro A. Cluentio Avito cap. 5.

h) ſic ſupra p. 359. dixerat in obtentu Philoſophiæ, quanta ſit horum ſenſuum utilitas, clare perſpici. Marinus in vita Procli cap. 3. μάλιστα τῶν τιμιωτάτων αἰσθήσεων ὄψεως καὶ ἀκοῆς, αἳ δὲ πρὸς φιλοσοφίαν καὶ τὸ εὖ εἶναι παρὰ θεῶν τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηνται.

i) ſupra, p. 193. ſeq. k) p. 196. ſeq.

l) En verba Platonis in Timæo: ἡ δὲ ἁρμονία, ξυγγενεῖς ἔχουσα φορὰς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιόδοις τῷ μετὰ νοῦ προσχρωμένῳ Μούσαις οὐκ ἐφ' ἡδονὴν ἄλογον, καθάπερ νῦν εἶναι δοκεῖ

facta excitat vitia nonnunquam, ſed in illâ divinâ, quæ nunquam à ratione, atque intelligentiâ, ſeparatur. Hanc enim cenſet exorbitantes animas, à viâ rectâ revocare demum ad ſymphoniam veterem. Optima porrò ſymphonia eſt in moribus noſtris Juſtitia, virtutum omnium principalis, per quam cæteræ quoque virtutes ſuum munus, atque opus, exeqvuntur. Ut ratio quidem dux ſit, vigor verò intimus, qui eſt iracundiæ ſimilis, auxiliatorem volens ſe rationi præbeat. Porrò hæc ſine modulatione pro-
164 venire non poſſunt. Modulatio demum ſine ſymphoniâ nulla ſit. Ipſa ſymphonia ſequitur muſicam. Proculdubiò muſica exornat animam, rationabiliter ad antiquam naturam revocans, & efficiens talem demum qualem initio Deus opifex eam fecerat. Tota porrò muſica in voce, & auditu, & ſonis, poſita eſt. Utilis ergo etiam iſte ſenſus eſt aſſecutioni totius philoſophiæ ad notationem intelligibilis rei.

Τὰ μὲν οὖν παρεληλυθότα τῶν εἰρημένων πλὴν βραχέων, ἐπιδέδεικται τὰ διὰ νοῦ δεδημιουργημένα. Δεῖ δὲ καὶ τὰ δι᾽ ἀνάγκης γιγνόμενα τῷ λόγῳ παραθέσθαι·

CCLXVI. Deinde ait. m) *Nunc quoniam cuncta, exceptis admodum paucis, exſecuti ſumus, quæ provida mentis intellectus inſtituit: oportet etiam de illis, quæ neceſſitas invehit, dicere.*

Mundi ſenſilis explanaturus omnem ſubſtantiam, jure commemorat prope omnia ſe pertractaſſe, quæ provida mens Dei contulerit, efficiens eum ad exemplum, & ſimilitudinem, intelligibilis mundi, ſolumque reſiduum ſupereſſe tractatum, ex quo ea, quæ neceſſitas invexit, conſiderentur, quando providis neceſſariiſqve rationibus, mundi univerſitas conſtare videatur. *Neceſſitatem* porrò nunc appellat ὕλην, n) quam nos Latinè *ſylvam* poſſumus nominare: ex quâ eſt rerum univerſitas, eademque patibilis natura: quippe ſubjecta corpori principaliter, 169
o) in qua qualitates, & quantitates, & omnia, quæ accidunt, proveniunt. Quæ cùm à naturâ propriâ non recedat, diverſis tamen, & contrariis, ſpeciebus eorum, quæ intrà ſe recipit, formiſque variatur. Hanc ergo explanare propoſuit, dicturus deinceps rationem, ob quam neceſſe fuerit, tractatum hunc minimè præteriri.

μεμιγμένη γὰρ οὖν ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συστάσεως ἐγεννήθη.

CCLXVII. Denique addidit. *Mixta ſiquidem mundi ſenſilis ex neceſſitatis, intelligentiæque, cœtu conſtitit generatio.*

Quia igitur de mundi generatione tractatur, perfecteque id fieri convenit, oportet de utroque genere diſſeri: ex quo de naturâ ſylvæ neceſſarius eſſe tractatus oſtenditur. *Mixtam* verò *generationem* dicit eſſe ideò, quòd ex diverſis elementis promiſcè oo) conſtet. Recteque, ex neceſſitate, & providentiâ. Non enim ex his mixtus eſt mundus, ſed conſultis providæ mentis, & neceſſitatis, rationibus conſtitit; operante quidem providentiâ, & agente; ſylvâ verò perpetiente, exornationique ſe facilem præbente. Penetratam ſiquidem eam uſquequaque divina mens format plenè, non ut artes formam tribuentes in ſolâ ſuperficie: ſed perinde ut natura, atque anima, ſolida corpora perme- 166
antes, p) univerſa vivificant.

CCLXVIII. Dehine conſequenter intelligentiæ, neceſſitatiſque, demonſtrat conſortium, cùm ita dicit: *Dominante intellectu.* q) Duplex porrò eſt dominatio; altera violentior, tyrannicæ potentiæ ſimilis: item alia, ſanctitatis imperatoriæ. Omne porrò violentum non diu ſubjectum conſervat, ſed facilè perdit. *Omne*, inquit, r) *quod rationabiliter etiam regit, & tuetur, prodeſt, & melius efficit, quod regit.* Ut igitur mundus æternus eſſet, oportuit ſylvam ei morigeram paren-

χρήσιμος, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν γεγονυῖαν ἐν ἡμῖν ἀνάρμοστον ψυχῆς περίοδον, εἰς κατακόσμησιν καὶ συμφωνίαν ἑαυτῇ ξύμμαχος ὑπὸ μουσῶν δέδοται. De uſu Muſices ad animos hominis componendos, multa Pythagorei, à quibus hæc Plato accepit. Vide Porphyrium in Pythagoræ vita p. 22. & Jamblichium cap. 25. 29. 32. &c.

m) Hoc loco incipit caput Chalcidii XIII. ſive ultimum de ſilva ſive ὕλη, hoc eſt materia. Duas nempe cauſas principales rerum omnium ſtatuit Plato, mentem divinam & materiam quam ἀνάγκαν vocat, ſecutus Timæum Locrum, cujus hæc ſunt verba ſub init. libelli: δύο αἰτίας εἶμεν τῶν συμπάντων· νόον μέν, τῶν κατὰ λόγον γιγνομένων, ἀνάγκαν δὲ τῶν βίᾳ καττὰς δυνάμεις τῶν σωμάτων. Quæ ad priorem αἰτίαν pertinent, hactenus tradita fuere.

n) Senſus verborum eſt, ὕλη ſive materia venit Platoni & ab eo intelligitur nomine neceſſitatis. Nam ἀνάγκης non ὕλης nomine Plato hoc loco utitur. Vide quæ infra ad p. 370. & 408.

o) Confer. p. 439. oo) ita hoc vocabulum paſſim in veteribus libris ſcribitur pro *promiſcue*.

p) De hac anim[illegible] περιχωρήσει noſter ſupra p. 106. quæ vitali vigore penetratura erat tam ſuperficiem quam ſoliditat[illegible]. q) νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος.

r) Reſpicit locum Platonis in Politico p. 132. edit. Græcæ Baſil. ubi ait ἄρχοντα σοφὸν καὶ ἀγαθὸν τὸ μετὰ νοῦ καὶ τέχνης δικαιότατον ἀεὶ διανέμοντα τοῖς ἐν τῇ πόλει, σώζειν τε αὐτοὺς καὶ ἀμείνους ἐκ χειρόνων ἀποτελεῖν κατὰ τὸ δυνατόν.

temque ſubdi, nec adverſum exornationem ſuam reſiſtentem: ſed ita victam, ut majeſtati opificis libens cedat, s) pareatque ejus ſapientiæ. Propterea dixit:

Τῷ πείθειν αὐτὴν τῶν γιγνομένων τὰ πλεῖστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειν, ταύτῃ κατὰ ταῦτά δι' ἀνάγκης ἡττωμένης ὑπὸ πειθοῦς ἔμφρονος, οὕτω κατ' ἀρχὰς ξυνίστατο τόδε τὸ πᾶν.

Salubri perſuaſione rigorem neceſſitatis aſſidua trahente ad optimos actus. Itaque victâ, inquit, *& parente providis auctoritatibus neceſſitate, prima rerum mundiq; exordia conſtiterunt.*

Quia eſt alia minus conſulta parentia, quæ error, & facilitas, dicitur: ut ſic provida parentia, ratione nixa neceſſitas. t) Et opus Dei tale eſt, ut vi perſuadeat, vimque irroget perſuadentem: hoc eſt, ut perſuaſio vim, & vis u) adhibeat perſuaſionem. Id
367 porrò perſpicitur in ægritudinibus virorum prudentium, cùm præbent ſe medicis urendos, & ſecandos,

Εἴ τις οὖν ᾗ γέγονε κατὰ ταῦτα ὄντως ἐρεῖ, μικτέον καὶ τὸ τῆς πλανωμένης εἶδος αἰτίας ᾗ φέρειν πέφυκεν.

CCLXIX. Deinde progreditur. *Si quis igitur verè, juxtaq; meram fidem, mundi hujus inſtitutionem inſinuaturus erit, hunc oportet erratica quoque cauſa* x) *ſpeciem demonſtrare.*

Rurſum alio ſylvam *erroris* y) nomine appellat, propter inordinatam ejus antiquam jactationem, ſimiliter ut *neceſſitatem*, propterea quód non eſt principalis cauſa mundi conſtitutionis in ſylvâ, ſed neceſſe fuerat adſciſci eam, ob ſubſtantiam corporalem. Eſt quippe ſylva, perinde ut ſunt ea, ſine quibus, quod inſtitutum eſt, effici non poteſt. z)

CCLXX. Facto igitur recurſu, redit a) ad indaginem initiorum b); & incipit ex eo tempore, quod præcedit ortum, generationemque, mundi. Quærit quoque naturam ignis ſinceri, & ſine permixtione; qualitatem quoque ejus, & paſſionem: nec ſolius ignis, ſed cæterorum quoque corporum ſerenorum, c) nec ullâ contagione interpolatorum. Omnes quippe qui de originibus tractaverunt, univerſæ rei quatuor ſunt materias e) exſecuti; has, quæ concretione mutuâ ex majoris, atque obtinentis f) materiæ vocabulo cognominatæ ſunt. 368

Τὴν δὲ πρὸ τῆς οὐρανοῦ γενέσεως, πυρὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς φύσιν, θεατέον αὐτὴν καὶ τὰ πρὸ τούτου πάθη. νῦν γὰρ οὐδείς πω γένεσιν αὐτῶν μεμήνυκεν, ἀλλ' ὡς εἰδόσι πῦρ ὅ, τι ποτέ ἐστι καὶ ἕκαστον αὐτῶν, λέγομεν ἀρχὰς, αὐτὰ τιθέμενοι στοιχεῖα τοῦ παντός, προσῆκον αὐτοῖς οὐδ' ὡς ἐν συλλαβῆς εἴδεσι μόνον εἰκότως ὑπὸ τοῦ καὶ βραχὺ φρονοῦντος ἀπεικασθῆναι.

Quatenus porrò eadem materia, & ex quibus antiquioribus ſubſtiterint, nemo uſque adhuc dixerat, g) *ſed tanquam ſcientibus naturam ſinceritatemq; earum, ignem, & aëra, & aquam, & terram, velut elementa mundi ſenſilis eſſe dixerunt: quæ ne in ſyllabarum quidem ordinem locanda ſunt.*

Quia ſermonis elementa literæ ſunt, poſt quas ſecundi ordinis ſyllabæ, rectè dixit, quatuor hæc mundana corpora ne in ſyllabarum quidem ordinem collocanda: quippe primum elementum univerſæ rei, ſylva eſt, & informis, & ſine qualitate: quam, ut ſit mundus, format intelligibilis ſpecies. gg) Ex quibus, ſylvâ videlicet & ſpecie, ignis purus, & intelligibilis, cæteræque ſynceræ ſubſtantiæ quatuor. E quibus demum hæ materiæ ſenſiles, igneæ, aquatiles, terrenæ, & aëreæ. Ignis porrò purus, & cæteræ ſinceræ, intelligibileſque, ſubſtantiæ ſpecies ſunt exemplaria corporum, *Ideæ* cognominatæ. Quarum ad præſens differt examinationem, nec quærit; una ne ſit archetypa ſpecies eorum quæ ſunt communis omnium, an innumerabiles, & pro rerum exiſtentium
numero: quarum cœtu, & congregatione, 369
concreverit univerſa moles: an verò idem unum h) pariter & multa ſint, ut docuit in Parmenide. Quæ cauſa declinandi fuit non laborem, ſed ne inſtituto ſermoni minimè conveniens tractatus admiſceatur. Hæc quippe naturalis, illa epoptica i) diſputatio eſt.

s) ita ſcripſi ex edit. Pariſ. nam in Leid. vocabulum *libens* exciderat.

t) Senſus eſt *neceſſitatem* de qva Plato loqvitur, eſſe parentiam non inconſultam vel brutam, ſed providam ratione nixam. u) vocabulum *vis* perperam deeſt in edit. Pariſ.

x) vocabulum *cauſa* male deſideratur in Leid.

y) Timæo Locro αἰτία τῶν βίᾳ γιγνομένων κατὰ τὰς δυνάμεις τῶν σωμάτων, ſcilicet τῶν ζώων τῶν ἐπιεργείων, ſive planetarum. z) Cauſa ſine qva non.

a) al. *tendit*. b) elementorum.

c) corpora ſerena ſive ſincera Chalcidius appellat ſimplicia ſive elementa.

d) περὶ ἀρχῶν ὑλικῶν. e) qvatuor elementa.

f) hoc eſt prævalentis. Sic ſupra p. 212. *corpora ex majore parte terrena ex obtinentis materia vocabulo cognominantur.* g) infra p. 455. gg) idea.

h) ita leg. pro *idea unum*. Plato in Parmenide non longe ab init. ἀλλ' εἰ ὃ ἔστιν ἕν, αὐτὸ τοῦτο πολλὰ ἀποδείξει, καὶ αὖ τὰ πολλὰ δὴ ἕν. Confer ſupra p. 100.

i) altioris indaginis, non Phyſica ſed Metaphyſica. Supra, p. 220. *inquiſitio rei ipſius primaria ſuperceſſaque contemplatione qua appellatur epoptica, altior aliquanto quam Phyſica.*

eſt. Naturalis quidem, ut imago nutans aliquatenus, & in veriſimili quadam ſtabilitate contenta. Epoptica verò, quæ ex ſinceriſſimæ rerum ſcientiæ fonte manat.

θεὸν δὲ καὶ νῦν, ἐπ' ἀρχῇ τῶν λεγομένων, Σωτῆρα ἐξ ἀτόπου καὶ ἀήθους διηγήσεως, πρὸς τὸ τῶν εἰκότων δόγμα διασώζειν ἡμᾶς ἐπικαλεσάμενοι.

CCLXXI. *Deum igitur*, inquit, *etiam nunc liberatorem invoco, ex turbidâ, & proceloſâ, ſermonis jactatione.*

Laborat omnino, & id agit, ut inſtituamur ad pietatem venerationemque Divinitatis, cujus opem implorat k) ingrediens procelloſum de naturâ ſylvæ fretum, l) propter novum, atque inſolitum, etiam tunc, diſputationis genus.

Πάλιν ἀρχόμεθα λέγειν. *Rurſum igitur ab exordio dicamus*, inquit.

Meritò. Jam enim de utrâque origine, tam exemplari quàm corporeâ, m) tractaverat, concedens ſenſilem mundum ex hiſdem ſubſtitiſſe. Quippe id, quod gignitur & perit, nec verè ſemperque eſt, corporea ſpecies eſt. Quæ quidem corpora ſola, & per
370 ſe, ac ſine ſuſcipiente ex eâdem eſſentiâ, eſſentia eſſe non poſſunt. Quam modo *matrem*, alias *nutriculam*, interdum *totius generationis gremium*, n) nonnunquam *locum* o) appellat. Quamque juniores *ὕλην*, p) nos ſylvam vocamus. Ut quod deerat adderet, hunc de ſylvâ tractatum initiorum tractatu jungit, *poſterioremq; diviſionem* ait *operoſiùs eſſe ordinandam*. q) Tunc quippe res omnis in duo fuerat initia diviſa. Quorum alterum intelligibilis erat ſpecies, quam mundi opifex Deus mente concepit, eamque *ἰδέαν* cognominavit Plato. Alterum imago ejus, r) quæ natura eſt corporis.

CCLXXII. Porrò corpora, ſi per ſelpſa ſpectentur, perfectam videbuntur habere ſubſtantiam: ſed ſi ad originem eorum convertis mentis intentionem, invenies cuncta, & eorum ſcatebras, ſylvæ gremio contineri. Tunc ergo s) compendio principalibus materiis quatuor ſumptis, exædificaverat ſermone mundum. Sed qvia philoſophi erat proprium, cuncta, quæ ad cauſam pertinent, ſummâ curâ mentis, & diligentiori indagine, peragrare; ratio porrò aſſerit, ſubjacere corporum diverſitati ſylvæ capacitatem; t) rectè, rationabiliterque, cenſuit hanc 372
ipſam rationem trahendam uſque ad intelligentiæ lucem. u) Difficile opus omnino, vel aſſequi; longè tamen difficilius, declarare, ac docere. x) Talis quippe natura eſt initiorum, quæ neque exemplis demonſtrari, nondum his, quæ ad exemplum comparentur, exiſtentibus, poſſit, nec ex præcedenti ratione aliquâ intimari. Nihil quippe origine antiqvius. Sed obſcurâ quâdam luminis præſumptione, non ut, quid ſit, explices, ſed contrà ſublatis, quæ ſunt, ſingulis, qvod ſolum remanet, ipſum eſſe, qvod qværitur, intelligendum relinqvas: hoc eſt, ut univerſis corporibus, qvæ intrà gremium ſylvæ variè varia formantur, mutuâ ex alio in aliud reſolutione ſingillatim ademptis, ſolum ipſum vacuum ſinum ſpeculatione mentis imagineris.

CCLXXIII. Qvâ ratione factum; ut, cùm nullus eam veterum dubitet eſſe, utrum tamen facta, an contra infecta ſit, diſceptetur. Eorumque ipſorum qvi infectam ſine generatione poſuerunt, pleriq; continuam, & jugem, y) alii verò diviſam z) putent. Rurſumque eorum, qvi dividuam eſſe cen-

 ſent,

k) al. *exorat*.

l) qvoniam nimirum in materia nihil ſtabile & *πάντα ῥεῖ ποταμοῦ δίκην*. Porphyrius de antro nymphar. ſub extrem. *πόντος δὲ καὶ θάλασσα καὶ κλύδων καὶ παρὰ Πλάτωνι ἡ ὑλικὴ σύστασις.*

m) ſupra p. 95. 99. ſeq. 239. &c.

n) *ματέρα, τιθήνην, καὶ πάσης γενέσεως ὑποδοχήν.* infra p. 408. ſeq. 419.

o) *τόπον καὶ χώραν*, Plato è Timæo Locro. Infra p. 448. 455.

p) Vocabulo *ὕλης* etiam Timæus Locrus ſæpius uſus eſt ante Platonem & Ocellus Lucanus cui poſitur pro materia in qva elaborat artifex, p. 516. *καὶ ὕλη πρὸς τεχνιτόν.* Ad qvem locum Lud Nogarola annotavit Platonem ipſum qvoqve in Timæo vocem illam eo ſenſu adhibuiſſe: *ὅτ' οὖν δὴ τὰ νῦν οἷα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται τὰ τῶν αἰτίων γένη διϋλασμένα.* Sic & noſter Infra p. 190. *ſylvam contemplatione opificii dictam* ait eſſe *quod eam fingat ac formet*. Per Juniores Ariſtotelem & Peripateticos, Platonicos & Stoicos Chalcidius intelligit.

q) *ἡ δ' οὖν αὖθις ἀρχὴ περὶ τοῦ παντὸς, ἔστω μειζόνως τῆς πρόσθεν διῃρημένη.* Tunc duo erant, *idea & corpus*, ſive *idem & diverſum* p. 99. nunc tria: *idea, materia, ſenſile*. Timæus Locrus: *τὰ δὲ σύμπαντα, ἰδέα, ὕλη, αἰσθητὸν τι.* Supra p. 165.

r) Sic ſenſilis terra, imago qvædam terræ intelligibilis. infra p. 439. s) ſupra p. 95.

t) hoc eſt, dari qvandam materiam primam communem omnibus corporibus.

u) *νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσαι.*

x) Idem de DEI natura Plato confeſſus fuerat in hoc ipſo Timæo: *τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν.*

y) ut Xenophanes, Meliſſus, Parmenides infra p. 378. ſeq.

z) ut Democritus, Leucippus, Anaxagoras & qvotqvot ex æternis atomis ſive corpuſculis omnia ſtatuerunt conſiſtere. Confer Sextum Empiricum lib. 2. contra Phyſ. Sect. 311. ſeq.

ſent, partim ſine qvalitate, a) & informem,
partim formatam b) eſſe pronuncient. Hi
verò, qvi jugem continuamqve poſuerunt,
372 diſceptent inter ſe de qvalitatibus, formaque
eorum, qvæ ibidem conformantur, & omnium
quæ hiſdem accidunt: utrum ex ſylvâ
proveniant, c) an ex alio potiore numine
accommodentur. Quorum breviter perſtringentur
opiniones.

CCLXXIV. Hebræi ſylvam generatam eſſe confitentur. Quorum ſapientiſſimus Moyſes non humanâ facundiâ, ſed divinâ, ut ferunt, d) inſpiratione vegetatus, in eo libro, qvi *De genitura mundi* e) cenſetur, ab exordio ſic eſt profatus, juxta interpretationem ſeptuaginta prudentium. f) *Initio Deus fecit cœlum, & terram. Terra autem erat inviſibilis, & incompoſita.* g) Ut verò ait Aqvila: h) *Caput rerum condidit Deus cœlum, & terram. Terra porrò inanis erat, & nihil.* Vel ut Symmachus: i) *Ab exordio condidit Deus cœlum, & terram. Terra porrò fuit otioſum quid, confuſumq́, & inordinatum.* Sed Origenes k) aſſeverat ita ſibi ab Hebræis eſſe perſuaſum, quòd in aliquantum ſit à verâ proprietate derivata interpretatio. Fuiſſe enim in exemplari, l) *Terra autem ſtupidâ quâdam erat admiratione.* Omnia tamen hæc in unum ajunt
concurrere, ut & generata ſit ea, quæ ſub-
jecta eſt univerſo corpori, ſylva, ſermoneſ- 373
que ipſos ſic interpretantur. Initium minime temporarium dici. Neque enim ullum tempus fuiſſe ante mundi exornationem, dieiq́e & nocturnas vices, quibus temporis ſpatia dimenſa ſunt. Tum initii multas eſſe ſignificationes. ut m) *Initium ſapientiæ timorem Domini eſſe* Salomon dixit. Item, n) *Initium ſapientiæ cultus Dei.* Nihilq́ue minus, o) *Initium viæ bonæ* p) *actus juſtus.* Atque etiam in præconio ſapientiæ cœleſtis auctor: q) *Initium vitæ panis & aqua, & tunica* (inquit) *& domus idonea velandis pudendis.* Quippe in his non una initii, ſed diverſa, & multiplex, habetur ſignificatio. Eſt tamen unum rerum omnium initium, de qvo Salomo in proverbiis. r) *Creavit me* (inquit) *Deus progreſſionis ſuæ ſemitam, cui nitens efficeret opera divina: conſtituitq́; ante mundi ortum, terraq́; & profundi fundationem: ante tractus fontium, aggeſtioneſq́; montanas.* Apertè indicans, præeunte divinâ ſapientiâ cœlum terramq́ue factam, eandemq́ue ſapientiam divinam eſſe univerſitatis

a) Pythagoras & Stioci, infra p. 395.
b) ut Anaxaguras p. 377. c) ita Stoici infra p. 419.
d) Verba *ut ferunt*, non dubitantis ſunt ſed Hebræorum ſententiam exponentis. Sic S. Baſilius Magnus de legendis Gentilium libris T. I. p. 581. Τῇ ἀμείνω τῆς Μουσικῆς Δαβὶδ χρώμενος ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ᾀσμάτων, ἐκ τῆς μανίας ὩΣ ΦΑΣΙ τὸν βασιλέα καθίστη. Similia Flavii Joſephi & Agathiæ loca de rebus qvas ipſi habuere teſtatiſſimas ſcribentium, notavi T. VI. Bibl. Græcæ p. 261.
e) Γένεσιν Alexandrini dixere pro κτίσιν ut obſervat Humfredus Hody de Græcis Bibliorum verſionibus p. 115. Itaqve LXX. Interpretes illum titulum primo Moyſis libro impoſuere, qvos hoc loco Chalcidius ſeqvitur. Τὸν τῆς δημιουργίας λόγον vocat Cæſarius qv. 33. Moyſis meminit noſter etiam ſupra p. 245. et Hebræorum p. 223. &c.
f) ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος.
g) ita recte Rigaltius pro *incompta*, ex Auguſtini XII. Confeſſ. c. 3. 21. &c. *Informis* infra p. 375.
h) ἐν κεφαλαίῳ (Hieron. *in capitulo*, Ambroſ. *in capite*,) ἔκτισεν ὁ θεὸς σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ κένωμα καὶ οὐδέν. Græca Aqvilæ qvemadmodum Symmachi qvoqve qvæ infra ſubjeci, ſervavit Jo. Philoponus commentario in Hexaëm. Chalcidius ex Origenis Tetraplis videtur repetiiſſe. Nemo porro mirabitur illud σὺν τὸν οὐρανὸν & σὺν τὴν γῆν, qvod Græcus ſermo alioqvi reſpuit, qvi ex Hieronymo meminerit Aqvilam contentioſum interpretem & verbo reddere allaboratem, per illud σὺν, voculam Hebræorum את qvæ accuſativi illis caſus nota eſt, exprimere voluiſſe. Pro verbis κένωμα καὶ οὐδέν, Theodotio poſuit κενὸν καὶ οὐθέν. Vel ut eſt apud Nyſſenum: οὐθὲν καὶ οὐθέν.
i) ἐν ἀρχῇ ἔκτισεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον. (al. ἀδιαίρετον.) Lucianus dialogo de Prometheo T. 1. p. 179. Τὸ θεῖον μόνον ἦν καὶ ἐπουράνιον γένος, ἡ γῆ δὲ ἀγριόν τι χρῆμα καὶ ἄμορφον, (anteqvam nempe homines à Promethico fingerentur.) Deinde poſt illos efformatos p. 180. τὴν γῆν οὐκ ἔτι αὐχμηρὰν καὶ ἀκαλλῆ οὖσαν.
k) Videtur hæc Chalcidius & qvæ ſeqvuntur uſqve ad pag. 376. hauſiſſe ex Origenis Commentariis in Geneſin qvæ interciderunt.
l) in Hebraico, תהו ובהו Etiam R. Salomo Iſaacides qvem Jarchium vulgari nomine appellant, notat vocabulum תהו ſignificare *admirationem & ſtuporem, dum aliquis miratur & obſtupeſcit* propter inanitatem qvæ eſt in illa re, nam בהו *inanitas.* Sed Originem docuere Judæi etiam vocabulum בהו notare *admirationem*, recte ſane, ita ut בהו & תהו Synonyma ſint. Vide Nicolai Fulleri Miſcellanea ſacra III. 3.
m) Prov. I. 7. ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου. Confer, ſi places, qvæ de variis initii ſignificationibus collegit Svicerus in ἀρχή. n) Prov. IX. 10.
o) Prov. XVI. 5. ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια. p) ita leg. pro *vitæ bonæ.*
q) Sirach. XXIX. 25. ἀρχὴ ζωῆς ὕδωρ καὶ ἄρτος καὶ ἱμάτιον καὶ οἶκος καλύπτων ἀσχημοσύνην.
r) Prov. VIII. 22. Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, καὶ πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι.

tis primordium. Ex qvo apparet, ſapientiam
factam s) qvidem à Deo, ſed non aliqvo in
374 tempore. Neqve enim fuerit tempus ullum,
qvo Deus fuerit ſine ſapientiâ. Quodque
Deum percipi cogitationibus hominum an-
teqvam ſapientiam ejus, ſit neceſſe, t) ob
eminentiam naturæ, qvia prius cujus res eſt,
demum res ipſa noſcitur. Et de initio qvi-
dem ſic habendum.

CCLXXV. Quod autem cœlum, quámve
terram, ſcriptura * loquatur, intelligendum.
Qui tumultuario contenti ſunt intellectu,
cœlum hoc, qvod videmus; & terram, qvâ
ſubvehimur, dici putant: porrò qvi altius
indagant, u) negant hoc cœlum ab initio
factum, ſed ſecundo die. Nanqve ab initio
factum lumen, idque diem x) eſſe cognomi-
natum. Hoc verò cœlum poſtea, quod Deus
appellaverit ſoliditatem. y) Tertio dein-
ceps die, remotis aqvis, apparuit ſicca: z)
eique terræ nomen impoſitum. Ut ſit evi-
dens, neqve hoc cœlum, cognitum nobis;
neque hanc, in quâ ſumus, terram, ab exor-
dio facta, ſed alia eſſe antiquiora, intellectu
potius, qvàm ſenſibus, haurienda. Aliud
igitur verum cœlum, a) & aliud quiddam eſſe
ſoliditatem, ſcriptura teſtatur: eodemque
modo aliud terram, & item aliud ſiccam.

CCLXXVI. Quod igitur illud cœlum
prius quàm cætera Dees condidit, quámve
375 terram? Philo b) carentes corpore, atque in-
telligibiles, eſſentias eſſe cenſet; ideas, &
exemplaria, tam ſiccæ iſtius terræ, quàm
ſoliditatis. Deniqve etiam hominem prius
intelligibilem, c) & exemplum archetypum
generis humani, tunc demum corporeum
factum à Deo eſſe dicit. Alii non ita. Sed
ſcientem prophetam d) duas eſſe ſpecies
rerum omnium, alteram intelligibilem,
alteram ſenſilem, eas virtutes, quæ utranque
naturam circumplexæ contineant, cœlum &
terram cognominaſſe. Cœlum quidem,
incorpoream naturam; terram verò, quæ
ſubſtantia eſt corporum, quam Græci ὕλην
vocant. Adſtipulantur his ea, qvæ ſeqvun-
tur. *Terra autem erat inviſibilis, & informis.* e)
hoc eſt, ſylva corporea, vetus mundi ſub-
ſtantia, prius quàm efficta f) Dei opificis ſol-
lertiâ ſumeret formas, etiam tunc decolor,
& omni carens qualitate. Quod verò tale
eſt, inviſibile certè habetur, & informe;
Inanis porrò, *& nihil* g) propterea dicta, qvia,
cùm ſit omnium qvalitatum receptrix, pro-
priam nullam habet ex naturâ. Sylva ergo,
ut qvæ cuncta, qvæ accidunt, recipiat in ſe,
inanis appellata, ut qvæ compleri nunqvam
poſſe videatur. Porrò qvia ſit expers om- 376
nium, *nihil* dicta. *Otioſa* verò, & *indigeſta*,
h) nuncupatur à Symmacho. Quod qvidem
per ſe nihil, valeat otioſa; qvod verò habeat
opportunitatem ſuſcipiendi ordinis ab exor-
nante ſemet Deo, mundum moliente, *indi-
geſta* cenſetur. *Stupida* verò *ex admiratione* i)
ſignificatio animæ vim qvandam ſimilitudi-
nemque declarat; ſiqvidem opificis, &
auctoris, ſui majeſtate capta ſtuperet. Quòd
ſi facta eſt à Deo ſylva corporea qvondam
informis, qvam ſcriptura terram vocat;
non eſt, opinor, deſperandum, k) incor-
porei qvoqve generis eſſe intelligibilem
ſylvam, qvæ cœli nomine ſit nuncupata.
Factam verò, & ita factam, ut ſit, qvæ non
fuerit, l) ſic probant; qvòd opificibus mor-
talibus apparata ab aliis opificibus ſylva præ-
beatur, hiſque ipſis natura ſuppeditet, naturæ
Deus, Deo nemo apparaverit, m) qvia nihil
Deo ſit antiqvius. Ipſe igitur ſylveſtres im-
penſas, n) mundi fabricæ ſufficientes, uti-
leſque, conſtituit. Multaſque alias proba-
tiones afferunt, qvas ſingillatim perſeqvi
longum eſt.

s) generatam. Nam κτίζειν & ποιεῖν idem qvod γεννᾶν ut Latinis *creare, procreare, facere.* Vide G. Bulli defenſionem fidei Nicænæ ſect. 2 c. 6. §. 8. p. 148. Petavium de SS. Trin. p. 467. Valeſium ad Euſeb. p. 82. Joh. Caſſianus Lib. VI. de incarnat. p. 1017. *Bene Apoſtolus* (Galat. IV. 4.) factum *inquiens* ex muliere, *factum pro nato poſuit. Divini eloqvii conſuetudine qva factus pro nato ponitur, ſecundum illud:* Pro patribus tuis facti ſunt tibi filii Pſal. XLV. 16. πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν. Hebr. III. 2.

t) vocula *ſit* in Leid. male deſideratur, qvam è Pariſ. revocavi.

* Scripturam iterum iterumqve vocat conſveto Chriſtianis ſcriptoribus nomine Chalcidius.

u) edit. Pariſ. *indagantur.* x) Geneſ. I. 5. y) στερέωμα. Geneſ. I. 6. z) Geneſ. I. 9.

a) Verum cœlum & vera terra de qvibus Moyſes in primis Geneſeos verbis *initio Deus fecit cœlum & terram*, diverſa à στερεώματι & ξηρᾷ, illisqve priora & ſimpliciora omnium rerum principia. Nam *initio* idem eſt ac *primum omnium*, ut notat Philo.

b) Philn Judæus lib. de linguarum confuſione ait δι᾽ ἀγγελικῶν δυνάμεων ἀσώματον καὶ νοητὸν ἐπάγεσθαι κόσμον τὸν τοῦδε φαινομένου ἀρχέτυπον ἰδέαις ἀοράτοις συσταθέντα, ὥσπερ οὗτος ὁ κόσμος σώμασιν συνίσταται ὁρατοῖς. Idem innuit lib. de mundi opificio atque pluribus aliis in locis.

c) Idem lib. de mundi opificio p. 23. ubi hominem intelligibilem interpretatur illum qvem ad imaginem DEI conditum refert Moyſes Gen. I. 27. At ſenſilem alterum ac corporeum è terra formatum Geneſ. II. 7.

d) Moyſen. e) ſecundum verſionem LXX Interpretum ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος.

f) ita leg. ex edit. Pariſ. pro *effecta.* g) κένωμα καὶ οὐδὲν ex Aqvilæ interpretatione.

h) ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον i) ſecundum Hebr. תהו ובהו vide ſupra ad p. 172.

k) h. e. non eſt incredibile.

l) ἐξ οὐκ ὄντων. Rom. IV. 17. 2. Maccab. VII. 28. μὴ ἐκ φαινομένων. Hebr. XI. 3.

m) ita leg. ex edit. Pariſ. pro *apparuerit.* n) materiam. Confer Lactantium lib. 2. cap. 8.

Digitized by Google

CCLXXVII. Reſtat nunc, ut eorum qvoqve, qvi generatam eſſe corpoream ſylvam negant, ſententias exequamur. Quorum
377 æqvè diverſæ opiniones omnino ſunt. Sunt enim qvi textum ejus, & qvaſi continuationem qvandam, corpuſculis, o) qvæ intelligantur potiùs qvàm ſentiantur, connexis ſibi invicem, aſſignent, in aliqvo modo poſitis, & aliqvatenus figuratis, p) ut Democrito & Epicuro placet. Adduntalii qvalitatem, ut Anaxagoras; ſed hic omnium materiarum naturam, proprietatèmqve, in ſingulis materiis congeſtam eſſe cenſet. q) Alii propter exiguitatem individuorum corporum, qvorum numerus in nullo fine ſit, ſubtilitatem ſylvæ contexi putant; ut Diodorus, r) & nonnulli Stoicorum: qvorum ſit fortuitus tam cœtus qvàm ſegregatio. Qvas opiniones, cùm ſint omnino ſine fine, prætereo.

CCLXXVIII. Qvi tamen providentiæ opus ſylvæ qvoqve conſtitutionem eſſe pronunciaverunt, cenſent eam unà qvâdam ab exordio uſqve ad finem continuatione porrectam. Nec tamen omnes eodem modo. Aliter enim Pythagoras, & item aliter Plato, diverſòqve Ariſtoteles modo, & cum aliqvantâ differentiâ Stoici. Sed hi qvidem
378 omnes informem eam, & ſine ullâ qvalitate, conſtituunt. Alii formam dederunt, ut Thales: qvem ferunt ante omnes naturalia ſecreta rimatum, t) cùm initium rerum aqvam u) eſſe dicat. Opinor ideo, qvòd omnem victum, qvo uiuntur qvæ vivunt, humectum videret. Inqve eadem ſententiâ Homerus eſſe invenitur, cùm Oceanum & Thetim dicat parentes eſſe geniture: x) cúmqve juſiurandum Deorum conſtituat aqvam, y) qvam qvidem ipſe appellat Stygem, antiqvitati tribuens reverentiam, & jurejurando nihil conſtituens reverentius. At verò Anaximenes z) aëra judicans initium rerum, initium qvoqve corporum cæterorum, & ipſius aqvæ, non conſentit Heraclito, caput rerum ignem putanti. Omnes igitur hi, qvi vel aqvæ, vel aëri, vel igni tribuunt principatum, in motu poſitam rerum originem cenſuerunt.

CCLXXIX. Sunt tamen, qvi immobilem eſſe defendant, & eandem ex omnibus in unam molem redactam: unum omnia eſſe cenſentes immobile, ſine ortu, & ſine interitu, ut Xenophanes, Meliſſus, Parmenides. a) Sed Parmenides qvidem unum perfectum omne, & definitum, pronunciat. Meliſſus, 379
infinitum & indeterminatum.

CCLXXX. Empedocles varium, & multiforme qviddam, eſſe ſylvam docet, qvatuor diverſis ſuſtentatum radicibus b) ignis, aqvæ, aëris, terræ, atqve ex his fieri corporum

o) Atomis.

p) magnitudinem & figuram μέγεθ☉ & σχῆμα atqve hinc βάρ☉ etiam tribuit atomis, ſed ἀποίους ſive qvalitatis expertes illas eſſe, & omnes qvalitates ex diverſa atomorum coalitione provenire ſtatuit Democritus & Epicurus. Vide Gaſſendum de philoſophia Epicuri p. 181. ſeq. & qvæ ad Lucretium II. 335. ſeq. ac Laërtium X. 42. ſeq. viri docti

q) Anaxagoras exiſtimavit principia rerum eſſe ὁμοιομερείας ſive atomos peculiares rerum cujusvis generis, auri v. g. aureas, oſſium oſſeas, ſangvinis ſangvineas, vide Lucretium lib. I. 834. ſeq. Laërtium II. 8.

r) Diodorum Cronum, ut ſupra p. 291. intelligit, ἀμερῆ τὰ ἐλάχιστα, principia rerum ſtatuentem teſte Sexto Empirico III. 4. Pyrrhon. & Stobæo p. 28. Eclog. Ejus ſententia de fortuito cœtu ſive concurſu ac motu atomorum nihil diverſa ab Epicuri opione. Mirum autem ei aſſentiri potuiſſe ex Stoicorum etiam ſchola aliqvos, cum ab Epicureis nulli gravius diſſenſerint qvàm Stoici.

s) Pythagoræ ſententia exponitur p. 393. Platonis p. 396. Ariſtotelis p. 379. Stoicorum p. 189. ſeq.

t) Lactantius lib. I. cap. 5. de Thalete: *Primus omnium quæſiſſe de cauſis naturalibus traditur.* Simplicius in I. Phyſ. p. 6. Θαλῆς δὲ πρῶτ☉ παραδίδοται τὴν περὶ φύσεως ἱστορίαν τοῖς Ἕλλησιν ἐκφῆναι, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων προγεγονότων, ὡς καὶ Θεοφράστῳ δοκεῖ, αὐτὸς δὲ πολὺ διενεγκὼν ἐκείνων, ὡς ἀποκρύψαι πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ.

u) Vide qvæ viri docti ad Laërt. lib. I. c. 27. & Minucium Felicem c. 19.

x) Iliad. ξ. 201. & 302. Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν. Laudat hunc verſum qvoqve Sextus Empiricus 2. contra Phyſ. ſect. 314.

y) Iliad. ο. 36. Ἴστω νῦν τόδε Γαῖα καὶ Οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν
Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστ☉
Ὅρκ☉, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

z) De Anaximenis & Heracliti ſententia pluribus dixi ad Sextum Empiricum lib. 3. Pyrrhon. cap. 4. & lib. I. contra Phyſicos ſect. 360. lib. 2. ſect. 313.

a) Horum triumvirorum opiones exponit & refellit Ariſtoteles I. Phyſ. & libro de dogmatibus Xenophanis & Gorgiæ. Fragmenta Meliſſi ac Parmenidis ex qvibus ſententia illorum intelligi poſſit, exſtant apud Simplicium in Ariſtotelis Phyſicon lib. I.

b) Reſpicit ad verſus notiſſimos Empedoclis laudatos a Sexto Empirico I. contra Phyſ. ſect. 361. aliisqve.

Τέσσαρα γὰρ πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε.
Ζεὺς ἀργὴς, Ἥρη τε φερέσβιος ἠδ᾽ Ἀιδωνεύς
Νῆστις θ᾽ ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον.
Τῶν δὲ συνερχομένων ἐξ ἔσχατον ἵστατο νεῖκ☉
Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν᾽ εἰς ἓν ἅπαντα
Ἄλλοτε δ᾽ αὖ δίχ᾽ ἕκαστα φορεύμενα νείκε☉ ἔχθει.

rum modò concretionem, modò diſcretionem. Idémqve concretionem qvidem vocat amicitiam, diſcretionem verò diſcordiam. c) Hi ſunt, opinor, qvi formatam, deſcriptámqve qvalitatibus, & corpus ſylvam eſſe pronunciant.

CCLXXXI. At verò, qvi detrahunt ei qvalitates, informémqve conſtituunt, & ſine conſortio corporum ſolam per ſemetipſam entem d) intuentur, Ariſtoteles qvidem tria initia conſtituit corporeæ rei, ſylvam, ſpeciem, carentiam. e) Eáque ſingula ſine duûm reſiduorum connexione conſiderat; licet profiteatur, altera ſine alteris eſſe non poſſe. Idem ſine genitura, & ſine interitu, f) dicit mundum eſſe, divinâ providentiâ perpetuitati propagatum. Cujus ſententia cùm ſit præclara, & nobilis, & ad Platonici dogmatis conſiderationem ſatis
380 accommodata, non otioſè prætereunda eſt. Priùs tamen exponendus videtur phyſicorum veterum ſyllogiſmus, qvi aſſerit; nihil eorum, qvæ ſunt, generatum eſſe, nec periturum eſſe. g) Formula ſyllogiſmi talis eſt. Si qvid fit, id neceſſe eſt vel ex eo fieri, qvod jam erat; vel ex eo, qvod non eſt, utrunqve autem impoſſibile. h) De exiſtente qvidem; qvia, qvod jam dudum eſt, fieri ad præſens non poteſt: deniqve, qvod gignitur, nondum eſt. Nec verò de non exiſtente, qvia neceſſe eſt ei, qvod fit, ſubeſſe aliqvam materiam, ex qvâ fiat. Nihil igitur fit. Sed nec corrumpitur. Id enim qvod corrumpitur, vel in aliqvas reliqvias, i) vel in nullas, diſſolvitur; ſed neqve in aliqvas, ut docebitur, neqve in nullas. Nihil igitur corrumpitur. Oſtenſum eſt porrò, qvod nec fiat qvid. Neqve igitur fit aliqvid, neqve corrumpitur. Qvatenus igitur quod eſt, & corrumpitur, negamus in nihilum poſſe diſſolvi? Qvia quod eſt, & idem corrumpitur, ac perit, ſi in nullas reliqvias diſſolvatur, erit pariter, & non erit: qvod rationem non habet. Rurſum ſi erit aliqvid futurum, qvod diſſolvitur, illud & perit, &
381 non perit.

CCLXXXII. Hoc ſyllogiſmo veteres phyſici tollere conabantur rerum genituram, & interitum. Sed Ariſtoteles k) dividit ſyllogiſmum, notatâ & patefactâ duplici ſignificatione nominum, *exiſtentis*, ſcilicet, & *non exiſtentis*, l) item verborum *Fieri* & *Corrumpi*. m) Etenim omnia, qvæ fiunt, vel ſecundùm naturam ſuam fiunt, vel ex aliqvo accidenti; utputa, ſi muſicus ægrotus convaleſcit, qvod qvidem ex naturâ eſt, ægrotat, & convaleſcit, non tamen qvia muſicus eſt. Ex accidenti porrò, qvia muſicus eſt. Accidit qvippe ut muſicus eſſet, qvi ægritudinem ſuſtineret. Similiter quod corrumpitur, ſi quid candidum pedalis proceritatis corrumpatur in atrum colorem, ſecundùm naturam ſuam quidem, & principaliter, patitur immutationem ſui, quia eſt candidum, ex accidenti verò, quia eſt pedalis modi. Cùm igitur dicimus, muſicum convaleſcere, tunc quod fit, ex accidenti fir, quia provenit ut convaleſcat. Porrò, cùm ægrotare eum dicimus, ſecundùm naturam patitur. Rurſum, cùm dicimus, candidum illud pedalis
menſuræ corrumpi, qvia convertatur in ni- 382
gredinem: hoc ex accidenti fieri dicimus. Cùm verò candidum cognominamus, naturam ejus exprimimus. Si igitur dicimus, etiam de non exiſtente fieri aliqvid, dupliciter dicimus non exiſtere, ſemel juxta naturam, quod eſt impoſſibile, ut quod nuſquam omnino gentium eſt, ex eo aliquid fiat quod ſit; iterum ex accidenti dicimus non exiſtere, cùm qvod fit * aliter ſe habebit, quàm erat anteà: & cui plus accidit, quàm à naturâ tributum eſt: ut ſi ex informi maſſâ æris ſimulacrum fiat. Informitas quippe æris ex naturâ eſt; formæ verò impreſſio, quam imponit opifex, de non exiſtenti provenit: proptereáque ex accidenti dicitur provenire. Fieri enim poteſt, ut ex eo qvoque, qvod eſt, fiat aliud qvod ſit: ſed hoc eſt ex accidenti: ut ſi cui grammatico proveniret medicinæ ſcientia. Nam & hic ex perito fit alterius qvoque diſciplinæ peritus. Conſequenter etiam igitur corrumpetur aliquid, & diſſolvetur, exiſtens in aliud exiſtens, ſed non
principaliter, verum ex accidenti, ut ſi ex 383
ſimulacro Liberi patris formam qvis transferat in ſimulacrum Apollinis. Videtur autem hoc qvoque pacto forma in aliam

ſpeciem

c) ſupra p. 291.

d) *entem* ὄντα, ut *entiam* pro οὐσίᾳ dixit Sergius Flavius apud Qvintilian. lI. 15. VIII. 8.

e) Materiam, formam, privationem. ὕλην, εἶδος, στέρησιν. Vide Ariſtotelem 1. Phyſicor.

f) æternus Mundus ex Ariſtotelis ſententia, qvà ut à Platonis, Stoicorum, Epicureorumqve opinione differret, qvi omnes materiam æternam ſtatuerunt, erudite explicatum à Jacobo Thomaſio τῷ μακαρίτῃ in libro de Stoica mundi exuſtione diſſ. 2.

g) *Gigni de nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.* Perſius Sat. III. 84.

h) Argumentum Diodori Croni, qvod non uno in loco ingerit Sextus Empiricus ut lib. 2. contra Phyſ. ſect. 331. ſeq. 346. ſeq. lib. 3. Pyrrhon. ſect. 103. &c. Sed uſi ſunt illo etiam antiqviores Phyſici, ut Xenophanes, Parmenides, Meliſſus, Ocellus Lucanus aliiqve ut ad Sextum demonſtravi, & conſtat ex Ariſtotelis lib. 1. Phyſicor. cap. 9.

i) vocabulum *reliqvias* qvod in Leid. excidit, revocavi ex edit. Pariſ.

k) Ariſtoteles lib. 1. Phyſicor. cap. 9. l) ὂν & οὐκ ὄν. m) γίνεσθαι & φθείρεσθαι. * ita leg. pro *fit*.

ſpeciem demigrare, ſed non propriè, verùm ex accidenti. Similiter poterit exiſtens quid in non exiſtens corrumpi, ac reſolvi, ſed non ut ex corruptelâ plenus afferatur interitus; proveniàtque ut id, quod erat, nihil omnino, neque uſpiam gentium ſit.

CCLXXIII. Unâ igitur hæc ratio eſt, juxta qvam poſſe Ariſtoteles putat & fieri aliquid tam de exiſtente, quàm de minimè exiſtente; & interire vel in exiſtens vel in nihilum. Aliâ verò ratione eſſe & non eſſe dicitur quid, qvoties nondum adhibito effectu eſſe dicitur, quod futurum proculdubio erit, ſi adhibeatur effectus. quæ cuncta poſſibilitate eſſe dicuntur; præſumptâ eorum exiſtentiâ contemplatione poſſibilitatis: ut cùm æs dicimus poſſibilitate ſtatuam eſſe, cúm adhuc metallum ſit informe. Eſt ergo ſtatua, & non eſt; & eſt quidem, quia poteſt eſſe: non eſt autem, quia nondum effectus acceſſit. Eodemque modo ali-
384 quatenus eſt, aliqvatenus non eſt: & ex eo qvod aliqvatenus eſt, poteſt aliquid effici, nihilóque minus etiam in id, quod aliquatenus non eſt, poteſt aliquid diſſolvi, atqve interire. Eſt ergo genitura, & interitus.

CCLXXXIV. Hæc ad præſens, viſa nobis neceſſaria fore, ad explanationem Ariſtotelici dogmatis de initiis rerum, in qvibus etiam ſylva eſt, pertractari curavimus, ſicut ejuſdem Ariſtotelis verba declarant. Ait enim ſic. m) *Nobis ergo videtur dividua* n) *eſſe ſylva carentia, ita ut ſylva non ſit exiſtens quid, ſed ex accidenti. Carentia verò principaliter & omnino nihil. Et ſylva quidem propè habeat eſſentiam, carentia nulla porrò ſit ſubſtantia. Et aliis*, inquit, *videtur carentia & ſylva unum eſſe, non rectè ſpectantibus: cùm idem breve & grande cognominent, duáſque res ſeparatim ſpectandas in unam eandémque redigant, & unum aliquid ſubjacere putent corporibus. Qui etiam ſi dividant majus illud & minus, ut ſint duo, atquè ex hac duitate* o) *una res ſignificatur, alia intermittitur.* p) *Siquidem ſylva, tanquam mater, corporum formationi adjumento eſt. Carentia verò non adjuvat formationem, ſed potius impedit, ac renititur. Quatenus qvia cùm ſpecies divina res ſit, & appetibilis, contraria eſt ei carentia. Sylva verò* 385 *appetit formam, & illuſtrationem, cupidáq; ejus eſt juxta naturam propriam. Porrò carentia ſi appetat formam, appetere eam neceſſe eſt contrarietatem ſuam, & omnis contrarietas interitum affert. Minimè igitur interitum ſuum carentia deſiderabit. Nec verò ſpecies ſeipſam poteſt cupere. Eſt enim plenum, & perfectum, bonum; & omne, quod deſiderat, in indigentiâ poſitum eſt. Sola igitur ſylva eſt, qva cupit illuſtrationem, perinde ut fœmineus ſexus virilem, & deformitas pulchritudinem; ita tamen, ut deformitas ſylva non ex naturâ, ſed ex accidenti, ſit. Qva ſylva ſit, & corrumpitur certè. Cumq; ſit, eſt aliquatenus: & cùm diſſolvitur, non eſt aliquatenus: corruptelaq; ejus propter individuam carentiam provenit. Ipſa verò poſſibilitate*

m) Verba Ariſtotelis ex lib. 1. Phyſicor. cap. ult. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὕλην καὶ στέρησιν ἕτερον εἶναί φαμεν. Καὶ τούτων τὸ μὲν οὐκ ὂν εἶναι κατὰ συμβεβηκὸς τὴν ὕλην, τὴν δὲ στέρησιν καθ᾽ αὑτήν. Καὶ τὴν μὲν ἐγγὺς καὶ οὐσίαν πως τὴν ὕλην, τὴν δὲ στέρησιν καθ᾽ αὑτήν. Καὶ τὴν μὲν ἐγγὺς καὶ οὐσίαν πως τὴν ὕλην, τὴν δὲ στέρησιν οὐδαμῶς. Οἱ δὲ τὸ μὴ ὂν τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ὁμοίως ἢ τὸ συναμφότερον ἢ τὸ χωρὶς ἑκάτερον. ὥστε παντελῶς ἕτερος ὁ τρόπος οὗτος τῆς τριάδος κἀκεῖνος· μέχρι μὲν γὰρ δεῦρο προῆλθον, ὅτι δεῖ τινα ὑποκεῖσθαι φύσιν. Ταύτην μέντοι μίαν ποιοῦσι· Καὶ γὰρ εἴ τις δυάδα ποιεῖ λέγων μέγα καὶ σμικρὸν αὐτήν οὐθὲν ἧττον ταυτὸν ποιεῖ, τὴν γὰρ ἑτέραν παρεῖδε τὴν στέρησιν· ἡ μὲν γὰρ ὑπομένουσα συναιτία τῇ μορφῇ τῶν γινομένων ἐστὶν ὥσπερ μήτηρ· Ἡ δ᾽ ἑτέρα μοῖρα τῆς ἐναντιώσεως πολλάκις ἂν φαντασθείη τῷ πρὸς τὸ κακοποιὸν αὐτῆς ἀτενίζοντι τὴν διάνοιαν οὐδ᾽ εἶναι τὸ παράπαν. Ὄντος γάρ τινος θείου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἐφετοῦ, τὸ μὲν ἐναντίον αὐτῷ φαμὲν εἶναι. Τὸ δὲ ὃ πέφυκεν ἐφίεσθαι καὶ ὀρέγεσθαι αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν. Τοῖς δὲ συμβαίνει τὸ ἐναντίον ὀρέγεσθαι τῆς ἑαυτοῦ φθορᾶς· Καίτοι οὔτε αὐτὸ ἑαυτοῦ οἷόν τε ἐφίεσθαι τὸ εἶδος διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνδεές· οὔτε τὸ ἐναντίον, φθαρτικὰ γὰρ ἀλλήλων τὰ ἐναντία. Ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἔστιν ὕλη ὥσπερ ἂν εἰ θῆλυ ἄρρενος καὶ αἰσχρὸν καλοῦ. Πλὴν οὐ καθ᾽ αὑτὸ αἰσχρὸν ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. Οὐδὲ θῆλυ, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. Φθείρεται δὲ καὶ γίνεται, ἔστι δὲ ὥς, ἔστι δὲ ὡς οὔ. Ὡς μὲν γὰρ τὸ ἐν ᾧ καθ᾽ αὑτὸ φθείρεται, τὸ φθειρόμενον γὰρ ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις. ὡς δὲ κατὰ τὴν δύναμιν, οὐ καθ᾽ αὑτὸ ἀλλ᾽ ἄφθαρτον καὶ ἀγένητον ἀνάγκη αὐτὴν εἶναι· Εἴ τε γὰρ ἐγίγνετο, ὑποκεῖσθαί τι δεῖ πρῶτον τὸ ἐξ οὗ ἐνυπάρχοντος. Τοῦτο δ᾽ ἐστὶν αὐτὴ ἡ φύσις, ὥστε ἔσται πρὶν γενέσθαι· Λέγω γὰρ ὕλην τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἑκάστῳ ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος μὴ κατὰ συμβεβηκός. Εἴ τι φθείρεταί τι, εἰς τοῦτο ἀφίξεται ἔσχατον, ὥστε ἐφθαρμένη ἔσται πρὶν φθαρῆναι.

n) ita leg. pro *individua*. Nam in Græco eſt ὕλην καὶ στέρησιν ἕτερον φαμεν. Vult itaque docere *ſylvam eſſe dividuam carentia* hoc eſt materiam diſtinctam eſſe à privatione. *Dividuam carentia* (pro *a carentia*) dixit ut infra p. 392. *qualitatem inſeparabilem Deum ſylva*.

o) Sic ſcripſi pro *dividitate*: Nam in Græco eſt δυάδα. In edis. Pariſ. annotatum video *diviſione*. Vide infra, p. 393.

p) al. *intermittitur*, minus bene, Nam in Græco eſt παρεῖδε.

litate non naturâ immortalis eſt, ac ſine generatione: propterea quòd neceſſe erat iis, qvæ naſcuntur, ſubjacere aliquid antiquius; ex quo fierent, atque ad generationem venirent. Talis eſt porrò hæc natura. Neceſſe eſt igitur, fuiſſe ſylvam antequam fieret, ſiquidem ex eâ ſunt cætera, ſive quòd diſſolvitur, & perit, ad hanc eandem naturam poſtremò redeat neceſſe eſt. Ergo etiam corruptelam, diſſolutionemq;.

CCLXXXV. Hæc Ariſtoteles, aſſiſtens
386 ſententiæ ſuæ, de initiis rerum, deque naturâ ſylvæ loquitur: ſed qvia obſcurior ſermo eſt, explanandus videtur. Tres ab eo ponuntur origines univerſæ rei, ſpecies, ſylva, carentia. q) *Speciem* laudat, ut ſummi Dei ſimilem divinitatem, pleno perfectoque nixam bono, ideoque appetibilem. Quid eſt ergo qvod appetit? Neqve ipſa ſe, inquit, qvia nihil ei deeſt ad perfectam exornationem, & eſt proprius indigentium appetitus. Nec verò *carentia* cupit ſpeciem; interitum enim ſuum cuperet: qvippe acceſſu ſpeciei formæque tollitur indigentia, nec in habitu proprio perſeverat. Supereſt ergo, ut *ſylva* cultum ornatumqve deſideret, qvæ deformis eſt, non ex ſe, ſed ad indigentiam, etenim turpitudo eſt, ſylvam cultu, formaque, indigere. Sic quippe erit vidua, carens ſpecie, perinde ut carens viro fœmina. Propterea que inquit, appetit ſpeciem, ut ſexus fœmineus virilem: quoque ſit in aliquá poſita deformitate, formam atque cultum r) cupiens ſimul per ſe atque exoleſcere: quod eſt in ſemet ex indigentiæ vitio. Contraria ſiquidem hæc duo ſibi, & repugnantia, ſpecies, & item carentia. Quorum quod obti-
387 nuerit, alterum perimit. Cupiditatem verò negat eſſe talem, qualis eſt animalium; ſed ut cùm quid cœptum atque inchoatum eſt, dicitur perfectionem deſiderare; ſic, opinor, etiam ſylva ſpeciem cupit. Poteſt enim ejus florere conſortio.

CCLXXXVI. Ergo juxta Ariſtotelem propriè quidem, & principaliter, exiſtens eſt ſpecies. Ex accidenti verò eſſe dicitur ſylva, propterea quòd naturæ talis eſt, ut recipiat formam. Rurſum quod minimè eſt propriè quidem, & principaliter, carentia. Ex accidenti verò ſylva patitur: quippe id quod verè atque ex naturâ non eſt, id eſt, carentia. Ergo ſylva alio quodam genere eſt, item alio non eſt. Et poteſt aliquid ex eâ fieri, ut de re non exiſtente: non una tamen, ſed diverſá ſignificatione. Conſequenter ergo dicemus, malitiam eſſe atque initium malorum, non ſylvam, ſed carentiam. Hæc eſt enim informitas, & nullus cultus, & turpitudo ſylvæ, propterea que etiam maleficentia. Et ideo ſylvam definit, ſeu potius appellat, corpus incorporeum, ut poſſibilitate quidem ſit corpus, effectu verò atque operatione nullum corpus. Hæc Ariſtotelis de ſylvâ ſententia, niſi quòd addit Platonem tria illa nominibus tantum atti- 388
giſſe, effectu autem duo poſuiſſe initia, corporeæ rei *ſpeciem*, & minimum grande, s) quod ſit *ſylva*. Non igitur tria, ſed duo, hæc erunt initia, inquit, *ſpecies*, & *ſylva*, quam ait ex naturâ nullam habere ſubſtantiam. Aut ſi, inquit, grande hoc minimum *carentiam* eſſe intelligendum eſt, rurſum ſylva præterita erit, & duo videbuntur initia rerum, *ſpecies*, atque *carentia*.

CCLXXXVII. Stoici quoque ortum ſylvæ rejiciunt; t) quin potius ipſam, & Deum, duo totius rei ſumunt initia: Deum, ut opificem; ſylvam, ut quæ operationi ſubjiciatur. Unâ quidem eſſentiâ præditos facientem; & quod fit, ac patitur, id corpus eſſe: u) diverſâ verò virtute, quia faciat, Deum; quia fiat, ſylvam eſſe. Quorum ab re non erit opinionem diligentius explicari. Ajunt enim, ut ænea quæque ex ære ſint, argenteaque ex argento, ſic corporeas materias ex ſylvâ eſſe cum hiſdem, ut ære, & argento, etiam ſimilibus cæteris. Eſſe enim quaſdam magis, alias minus ſylveſtres materias, aliaſque alias corpulentiores. Quarum tamen exordium eſſe unam quandam antiquiorem communem omnium ſylvam. Atque ut ſtatua, quæ, cùm ſit for- 389
matum corpus, habet tamen ſubjectam ſibi æris antiquiorem ſubſtantiam, ſic æs, informe corpus, compos tamen qualitatis, habere dicunt ſubjectam præeuntem ſubſtantiam, eamque eſſe corpus cohærens ſine qualitate, patibile totum & commutabile, qvod ſylvam ſimul & eſſentiam appellant, hactenus definientes: *Eſſentia & ſylva eſt, quod*

F ffff

q) forma, materia, privatio.

r) al. *cultum*. ut p. 419. Minus benè. Nam infra p. 387. *Hæc, inquit, eſt informitas & nullus cultus & turpitudo ſylvæ.* Et p. 393. *cultum fœditati conjungens*. Et p. 400. *præbere cultui atque exornationi ſua patientiam*.

s) τὸ μέγα καὶ σμικρὸν ſupra p. 384. Simplicius in 1. Phyſ. p. 54. b. ὅτι τὴν ὕλην ὁ Πλάτων κατὰ τὸ ἄπειρον καὶ ἀόριστον ὑποτιθέμενος, ἀπ' ἐκείνων αὐτὴν ἐδήλου τῶν τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιδεχομένων, ὧν καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν ἐστι. adde Porphyr. ſentent. c. 22.

t) Diligenter deinceps Chalcidius Stoicorum opinionem explicat de materia nullum habente ortum ſive æterna, ejusque animâ Deo. Confer Lipſii Phyſiolog. Stoicam lib. 1. diſſ. IV. & VIII. & Jac. Thomaſii de Stoica Mundi exuſtione diſſ. XIV.

u) Infra p. 392. *ut opiniones incurrerent impias, Deum ſcilicet hoc eſſe quod ſylva ſit, vel etiam qualitatem inſeparabilem Dei ſylvæ.*

quod ſubjacet * *corpori cunčto :* vel, *ex qvo cuncta ſunt corpora*, vel *in qvo proveniunt rerum ſenſilium commutationes*; x) *ipſo ſtatu proprio manente*. Item, *quod ſubditum eſt corporibus qualitates habentibus, ipſum ex naturâ propriâ ſine qvalitate*.

CCLXXXVIII. Pleriqve y) tamen ſylvam ſeparant ab eſſentiâ, ut Zeno, & Chryſippus. *Sylvam* qvippe dicunt eſſe id qvod eſt ſub his omnibus qvæ habent qvalitates; *Eſſentiam* verò primam rerum omnium ſylvam, vel antiqviſſimum fundamentum earum, ſuapte naturâ ſinè vultu, & informe. Ut puta æs, aurum, ferrum, & cætera hujuſmodi, ſylva eſt eorum, qvæ ex hiſdem fabrefiunt, non tamen eſſentia. At verò qvod tam his quàm cæteris ut ſint cauſa eſt, ipſum eſſe ſubſtantiam. z)

CCLXXXIX. Pleriqve etiam hoc pacto
390 ſylvam & ſubſtantiam ſeparant, qvòd aſſeverant; *eſſentiam* qvidem operis eſſe fundamentum, ut mundi eſſe meritò dicatur, atqve exiſtimetur, eſſentia: *Sylvam* verò contemplatione a) opificis dictam, qvòd eam fingat ac formet.

CCXC. Deinde Zeno hanc ipſam eſſentiam finitam eſſe dicit, unamque eam communem omnium, quæ ſunt, eſſe ſubſtantiam. Dividuam qvoqve, & uſqveqvaqve mutabilem. Partes quippe ejus verti, ſed non interire ita, ut de exiſtentibus conſumantur in nihilum. Sed ut innumerabilium diverſarum, etiam certarum figurarum; ſic neqve formam, neqve figuram, nec ullam omnino qvalitatem, propriam eſſe cenſet fundamenti rerum omnium ſylvæ. Conjunctam tamen eſſe ſemper, & inſeparabiliter cohærere qvalitati. Cùmqve tam ſine ortu ſit qvàm ſine interitu, qvia neqve de non exiſtente ſubſtitit, nec conſumetur in nihilum; non deeſſe ei ſpiritum, ac vigorem, ex æternitate; qvi moveat eam rationabiliter, totam interdum, nonnunqvam pro portione; b) qvæ cauſa ſit tam crebræ, tamque vehementis, univerſæ rei converſionis.
391 Spiritum porrò motuum illum eſſe non naturam, ſed animam; & qvidem rationabilem, qvæ vivificans ſenſilem mundum, exornaverit eum ad hanc, qvâ nunc illuſtratur, venuſtatem. Quem qvidem beatum animal, & Deum, c) appellant.

CCXCI. Ergò corpus univerſum juxta Stoicos determinatum, ** eſt unum, & totum, eſſentia. *Totum* qvidem, qvia nihil ei partium deeſt. *Unum* autem, qvia inſeparabiles ejus partes ſunt, & invicem ſibi cohærent. *Eſſentia* verò, qvia princeps ſylva eſt omnium corporum; per qvam ire dicunt rationem ſolidam, atqve univerſam, perinde ut ſemen d) per membra genitalia. Qvam qvidem rationem ipſum eſſe opificem volunt. Cohærens verò corpus, & ſine qvalitate, patibile totum, & commutabile, ſylvam, ſive eſſentiam, qvæ vertatur qvidem, nec intereat tamen, nec tota, nec partium excidio: ideo qvia philoſophorum omnium commune dogma eſt, neqve qvid fieri ex nihilo, nec in nihilum interire. Licet enim cuncta corpora caſu aliqvò defluant; ſylva tamen ſemper eſt; & opifex, Deus; ratio ſcilicet, in qvâ ſit fixum, qvo qvid tempore tam naſcatur qvàm occidat. Propterea que de exiſtentibus genituram fieri, & in exiſtens 392
deſinere qvod finiatur, immortalibus perſeverantibus à qvo fit, & item ex quo fit, quòd gignitur.

CCXCII. Reprehendunt etiam, quòd, cùm ſint in eminenti, præſtantiſſimaqve, & vetere exiſtente aliâ ſubſtantiâ rerum omnium exempla; mundum ſenſilem juxta immortale exemplum à Deo factum eſſe dicat Plato. Non enim opus ullo exemplo fuiſſe, quando ſeminum ratio incurrens aliqvam concipientem comprehendentemqve naturam, totum mundum, quæque in eo ſunt, enixa ſit. Hæc Stoici de ſylvâ, deque initiis rerum, partim à Platone uſurpantes, partim commenti: ſic ut facile ſit intelligere, nullam eos ne ſuſpicari qvidem potuiſſe divinam virtutem, ſubſtantiamqve, carentem corpore, cunctis corporibus, vel etiam ſeminibus efficaciorem: proptereaq; factum, ut opiniones incurrerent impias, Deum ſcilicet hoc eſſe quod ſylva ſit, e) vel etiam qualitatem inſeparabilem Deum ſylvæ: eundemque per ſylvam meare, veluti ſemen f) per membra genitalia; & omnium, quæ

haſcen-

* τὸ ὑποκείμενον παντὶ σώματι.

x) infra p. 391.

y) Aliqui è Stoicis qvibus diverſæ fuere ἀρχαὶ eſſentiam conſtituentes à ςοιχείοις ſive elementis materialibus, ut tradit Laërtius allegans Zenonis librum περὶ ὐσίας & Chryſippi Phyſica. Vide Laërtium VII. 134. Plutarchum lib. 1. de placitis cap. 3.

z) Subſtantiæ & eſſentiæ vocabulo promiſcue Chalcidius utitur.

a) al. *contemplationem*, vitioſe.

b) ita leg. duobus verbis. Male enim editi unico vocabulo *proportione*.

c) τὸν ἐν ὕλῃ λόγον τὸν θεόν. Τῦτον γὰρ ὄντα ἀΐδιον διὰ πάσης αὐτῆς δημιουργεῖν ἕκαστα. Laërt. VII. 134.

** definitum, limitatum infra p. 394. 411.

d) Κόσμος ἐμπεριειληφὼς πάντας τὺς λόγυς σπερματικύς. Vide Mericum Caſaubonum ad M. Antonini IV. 10.

e) ſupra, p. 355.

f) al. *per ſemen*, non hoc tantum loco ſed & ſupra p. 391. vitioſe.

naſcuntur, tam originem quàm etiam cau-
ſam eſſe non malorum modò, ſed turpitu-
393 dinis quoque, & obſcœnitatis : omniàque
àgere, & pati, vel pudenda. Cujus opinio-
nis deformitas evidentius detegetur expoſi-
tâ Platonis ſententiâ. g)
CCXCIII. Nunc jam Pythagoricum
dogma recenſeatur. Numenius ex Pytha-
goræ magiſterio h) Stoicorum hoc de initiis
dogma refellens Pythagoræ dogmate, cui
concinere dicit dogma Platonicum, ait Pytha-
goram Deum quidem *ſingularitatis* nomine
nominaſſe ; ſylvam verò, *duitatis*. i) Quam
duitatem, indeterminatam quidem, minimè
genitam ; limitatem verò, generatam eſſe
dicere. Hoc eſt ; anteqvam exornaretur
quidem ; formámque & ordinem nanciſce-
retur, ſine ortu, & generatione ; exorna-
tam verò, atque illuſtratam ; à digeſtore
Deo eſſe generatam. Atque ita ; quia
generationis ſit fortuna k) poſterior ; in-
ornatum illud minimè generatum ; æquæ-
vum Deo ; à quo eſt ordinatum ; intelligi
debeat. Sed nonnullos Pythagoreos ; vim
ſententiæ non rectè aſſecutos, putaſſe, dici
etiam illam indeterminatam, & immenſam
duitatem, ab unâ ſingularitate inſtitutam, l)
394 recedente à naturâ ſuâ ſingularitate, & in
duitatis habitum migrante. Non rectè ;
ut, quæ erat ſingularitas, eſſe deſineret ;
quæ non erat duitas, ſubſiſteret : atque ex
Deo ſylva ; & ex ſingularitate immenſâ ; &
indeterminatâ, duitas converteretur. Quæ
opinio ne mediocriter quidem inſtitutis ho-
minibus competit. Denique Stoicos defi-
nitam ; & limitatam ; * ſylvam eſſe naturâ
propriâ ; Pythagoram verò infinitam, &
ſine limite, dicere. Cúmque illi, quod
naturâ ſit immenſum, non poſſe ad modum
naturæ, atque ordinem, redigi cenſeant ;
Pythagoram ſolius hanc Dei eſſe virtutem,
ac potentiam aſſerere : ut, quod natura
efficere nequeat, Deus facilè poſſit : ut qui
ſit omni virtute potentior, atque præſtantior,
& à quo natura ipſa vires mutuetur.
CCXCIV. Igitur Pythagoras quoque ;
inquit Numenius, fluidam, & ſine qualitate,
ſylvam eſſe cenſet ; nec tamen, ut Stoici,
naturæ mediæ ; intérque malorum bono-
rúmque viciniam, quod genus illi appellant
indifferens ; ſed planè noxiam. Deum
quippe eſſe (ut etiam Platoni ** videtur)
initium, & cauſam ; bonorum ; Sylvam, 395
malorum. At verò quod ex ſpecie ſylvaque
ſit, m) indifferens. Non ergo ſylvam, ſed
mundum, ex ſpeciei bonitate ſylvæque ma-
litiâ temperatum, denique ex providentiâ
& neceſſitate progenitum, veterum Theo-
logorum n) ſcitis haberi.
CCXCV. Sylvam igitur informem, &
carentem qualitate ; tam Stoici quàm Pytha-
goras conſentiunt ; ſed Pythagoras mali-
gnam quoque, Stoici nec bonam, nec
malam : dehinc ; tanquàm in progreſſu viæ
malum aliquod obvium, perrogati unde
igitur mala ? *perverſitatem* *** ſeminarium
malorum eſſe cauſati ſunt : nec expediunt
adhuc unde ipſa perverſitas ; o) cùm juxta
ipſos duo ſint initia rerum, Deus, & Sylva :
Deus ſummum, & præcellens, bonum ;
Sylva ; ut cenſent, nec bonum, nec malum.
Sed Pythagoras aſſiſtere veritati, miris licet ;
& contra opinionem hominum operanti-
bus ; aſſeverationibus non veretur. Qui
ait, exiſtente providentia, mala quoque ne-
ceſſariò ſubſtitiſſe ; propterea quòd ſylva ſit,
& eadem ſit malitiâ prædita. Quòd ſi mun-
dus ex ſylvâ, certè factus eſt de exiſtente p)
olim naturâ malignâ. Propereàque Nume- 396
nius laudat Heraclitum ; reprehendentem
Homerum, qui optaverit interitum, ac
vaſtitatem, malis vitæ ; q) quòd non intel-
ligeret, mundum ſibi deleri placere. Siqui-
dem ſylva, quæ malorum fons eſt, extermi-
naretur. Platonémque idem Numenius
laudat, quòd duas mundi animas autumet.

F ffff 2 Unam

g) Infra p. 199. ſeq.

h) Numenius Photini æqvalis & Pythagoricæ ac Platonicæ Philoſophiæ conſultus, de cujus ſcriptis Jonſius III. 10. de ſcriptoribus Hiſt. Philoſoph.

i) infra p. 407. Deus μονὰς, materia ἀόριστος δυάς. Vide Plutarchum lib. I. de placitis c. 3. & 8. Theologumena Arithmeticæ, & Meurſium in Denario Pythagorico.

k) *fortunam generationis* Chalcidius ponit pro ſtatu ſive conditione qva à DEo digeſtam hoc eſt generatam materiam Pythagoras ſtatuit. Illam enim conditionem poſteriorem exiſtimavit priore ἀγεννήτῳ ſive ingenerità. Sic p. 287. *Sed cùm ſit reditus animæ ad fortunam priorem.* Et p. 192. *fortunam ejus eſſe proſperam magna ex parte*, & eadem pagina *generatarum fortunam*.

l) Materiam non æternam ſed conditam vel productam à Deo. Hoc perſvaſum è Pythagoricis Philolao, ut ex Claudiano Mamerto lib. 2. c. 3. obſervavi lib. 2. Bibl. Græcæ c. 12. §. 7. ubi demonſtravi pluribus hanc ſententiam qvoqve placuiſſe Platonicis junioribus. * Infra p. 411. ** Infra p. 396.

m) ita edit. Pariſ. pro *ex ſpeciei bonitate ſylvaque*.

n) Theologos vocat auctorem ἱερῦ λόγυ, Pythagoram, Orpheum &c. Per neceſſitatem intelligit materiam.

*** σκαιότητα *ſcævitatem*, Gellius VI. 2. ex Chryſippo de providentia.

o) Non potuerunt Stoici hunc nodum expedire qvamdiu à fato & ſtellis omnia ſuſpendebant, Libertati relinqvebant nihil. Sed vide tamen Lipſium lib. I. Phyſiologiæ Stoicæ diſſ. 14. & Gatakerum prolegom. ad M. Antonin.

p) al. *deſiſtente*, vitioſe.

q) Odyſſ. N. 46. — — θεοὶ δ' ἀρετὴν ὀπάσειαν παντοίην, καὶ μή τι κακὸν μεταδήμιον εἴη.

Unam beneficentiſſimam; r) malignam alteram, s) ſcilicet ſylvam. Quæ licet modicè t) fluctuet, tamen, quia intimo proprioque motu movetur, vivat, & animâ convegeterur, neceſſe eſt; lege eorum omnium, quæ genuino motu moventur. Quæ quidem etiam patibilis animæ partis, in quâ eſt aliquid corpulentum, mortaleque, & corporis ſimile, auctrix eſt, & patrona, ſicut rationabilis animæ pars auctore utitur ratione, ac Deo. Porrò ex Deo, & ſylvâ, factus eſt iſte mundus.

CCXCVI. Igitur juxta Platonem mundo bona ſua Dei, *tanquam patris, liberalitate collata ſunt; mala verò, matris ſylvæ vitio cohæſerunt. Quâ ratione intelligi datur Stoicos fruſtra cauſari neſcio quam *perverſitatem*, cùm, quæ proveniunt, ex motu
397 ſtellarum u) provenire dicantur. Stellæ porrò corpora ſunt, igneſque cœlites. Omnium quippe corporum ſylva nutrix eſt; ut etiam, quæ ſidereus motus minus utiliter, & improſperè, turbat, originem trahere videantur ex ſylvâ, in qua eſt multa intemperies, & improvidus impetus, & caſus, atque ut libet exagitata præſumptio. Itaque ſi Deus eam correxit, ut in Timæo loquitur Plato, redegítque in ordinem ex inconditâ, & turbulentâ, jactatione, x) certè confuſa hæc intemperies ejus caſu quodam, & improſperâ ſorte, habebatur; nec ex providentiæ conſultis ſalubribus. Ergo juxta Pythagoram ſylvæ anima y) neque ſine ullâ eſt ſubſtantiâ, ut plerique arbitrantur; & adverſatur providentiæ, conſulta ejus impugnare geſtiens malitiæ ſuæ viribus. Sed providentia quidem eſt Dei opus, & officium: cœca verò, fortuitáque, temeritas ex proſapiâ ſylvæ. Ut ſit evidens, juxta Pythagoram, Dei, ſylvæque, item providentiæ, fortunæque, cœtu cunctæ rei molem eſſe conſtructam. Sed poſtquam ſylvæ ornatus
398 acceſſerit, ipſam quidem matrem eſſe factam corporeorum; & nativorum, deorum; fortunam verò ejus proſperam eſſe magnâ ex parte, non tamen uſquequaque: quoniam naturale vitium limari omnino nequiret.

CCXCVII. Deus itaque Sylvam magnificâ virtute exornabat, vitiáque ejus omnifariam corrigebat, non interficiens, ne natura ſylveſtris funditus interiret: nec verò permittens porrigi dilatarique paſſim, ſed ut manente naturâ, quæ ex incommodo habitu ad proſperitatem devocari commutarique poſſit, ordinem inordinatæ confuſioni, modum immoderationi, & cultum fœditati conjungens, totum ſtatum ejus illuſtrando, atque exornando, convertit. Denique negat inveniri Numenius, & rectè negat, immunem à vitiis uſquequaque generatorum fortunam; non in artibus hominum, non in natura, non in corporibus animalium, nec vero in arboribus aut ſtirpibus, z) non in frugibus, non in aëris ſerie, nec in aquæ tractu, ne in ipſo quidem cœlo; ubique miſcente ſe providentiæ, a) deterioris naturâ, quaſi quodam piaculo. Idémque nudam Sylvæ imaginem demonſtrare, & velut in lucem deſtituere, ſtudens, detractis omnibus ſingillatim corporibus, quæ gremio b) ejus 399
formas invicem mutuantur, c) & invicem mutant; illud ipſum, quod ex egeſtione vacuatum eſt, animo conſiderari jubet: eámque Sylvam, & neceſſitatem, cognominat. Ex quâ, & Deo, mundi machinam conſtitiſſe, Deo perſuadente, neceſſitate obſecundante. Hæc eſt Pythagoræ de originibus aſſeveratio.

CCXCVIII. Supereſt ipſa nobis ad tractandum Platonis de ſylvâ ſententia; quam diverſè interpretati videntur auditores Platonis. Quippe alii generatam dici ab eo putaverunt, verbáque clàm potius quàm rem ſecuti. Alii verò ſine generatione, ſed animâ præditam: quando ante illuſtrationem quoque motu inſtabili, atque inordinato, dixerit eam fluctuaſſe: cùm motus intimus, genuinúſque, ſit viventium proprius: quódque idem ſæpe alias duas eſſe mundi animas dixerit. Unam malignam, ex Sylvâ; alteram beneficam, ex Deo. d) Exiſtentibus itaque bonis, ac malis; bona quidem, ex animâ beneficâ mundo tributa; incommoda porrò, ex ſylveſtri malignâ. 400
Cùm divina ſapientia, intelligentiáque opificis Dei, ſylvæ ſeverè atque efficaciter perſuadeat, præbere cultui, atque exornationi ſuæ, patientiam: perſuaſio verò non niſi animantibus, vitáque fruentibus, adhibeatur. Quibus Hebræi concinunt, e) cùm dicunt, homini quidem à Deo datam eſſe animam ex inſpiratione cœleſti; f) quam rationem, atque animam rationabilem, appel-

r) ἀγαθουργόν. s) ἄτακτον καὶ κακοποιόν infra p. 399.
t) al. *inconditè*, ut p. 397. *ex inconditâ & turbulentâ jactatione.* * Supra p. 394.
u) ſupra p. 265. ſeq. x) ſupra p. 369.
y) Platoni, anima κακοποιός, quam patibilem animæ partem dixit noſter p. 396.
z) In edit. Leid. verba *non in natura* uſque ad *aut ſtirpibus* male omiſſa ex Pariſ. revocavi.
a) dum providentiæ miſcet ſe ἡ θατέρα φύσις.
b) ſupra p. 371. *univerſis corporibus quæ intra gremium ſylvæ variè variâ formantur inhibitis ex alio in aliud reſtitutione.* c) al. *mutantur*, minus bene. d) ſupra p. 396.
e) ſupra p. 135. & 306. f) Geneſ. II. 7. נשמת חיים

appellant : mutis verò, & agreſtibus, ex ſylvâ rationis expertem g) juſſu Dei vivis animantibus & beſtiis, terræ gremio profuſis; quorum in numero fuerit etiam illa ſerpens, h) quæ primitias generis humani malis ſuaſionibus illaqueaverit.

CCXCIX. Nec deſunt qui putent, inordinatum illum, & tumultuarium, motum Platonem non in ſylvâ, ſed in materiis, & corporibus, jam notaſſe; quæ initia mundi, atque elementa, cenſentur. Quippe ſi eſt informis, & inordinata, i) nimirum etiam immobilis k) naturâ ſuâ. Nec immobilis modò, verùm etiam incommutabilis. l) Quippe commutationes non ſylvæ accident, ſed corporibus, in quibus ſint qualitates. Eodém-
401 que pacto etiam exanimis, quandoquidem immobilis. Malitiam porrò ajunt virtutis eſſe carentiam, ut informitatem, inopiam, intemperantiam, propterea que virtutibus: additâ orationis parte negativâ, contra quàm virtutes, cognominatas eſſe, imprudentiam, injuſtitiam, imperitiam. Hæc atque hujuſmodi diſſenſio eſt Platonicorum philoſophorum.

CCC. Nos tamen, quam ex his putamus potiorem, & ad veritatis examen propenſiorem, maximeque tanti auctoris prudentiâ dignam, exequemur. Eſt igitur propoſitarum quæſtionum duplex probatio. Altera, quæ ex antiquioribus m) poſteriora confirmat, quod eſt proprium *ſyllogiſmi*. Præcedunt quippe ordine acceptionis, quæ elementa vocantur, concluſionem. Altera item, quæ poſterioribus ad præcedentium indaginem gradatim pervenit; n) Quod genus probationis *Reſolutio* dicitur. o) Nos ergo, quia de initiis ſermo eſt, quibus antiqvius nihil eſt, utemur probationis remediis ex reſolutione manantibus. Certum eſt ſiquidem apud omnes vel philoſophantes, vel qui ſe
402 non dederint huic ſtudio, in nobis eſſe ſenſus, eſſe etiam intellectum, & hæc eſſe ſibi non eadem. Ergo etiam effectus tam ſenſuum quàm intelligentiæ, ſi quidem ipſa genera diverſa ſint, eſſe diverſos. Quæ cum ita ſint, neceſſe eſt etiam illa eſſe, quorum ſint tam intellectus quàm etiam ſenſus. Sunt ergo tam ſenſilia quàm intelligibilia. p) Et intelligibilia quidem ſunt, quæ intellectu comprehenduntur rationabili indagine. Senſilia verò, qvæ irrationabili opinione præſumuntur, incerto quodam opinionis eventu. Illa quidem ex æternitate, nec ullum initium habentia; hæc temporaria, & ex aliquo initio temporis è regione noſtrâ q) primaria, ad naturam verſus ſecunda. Rurſum intelligibilia, è regione quidem naturæ priora, juxta nos verò ſecunda ſunt. Quotuſquiſque igitur in diſputatione ſic exordietur, ut ab iis, quæ prima ſunt ad nos verſum, aſcendat ad ea, quæ ſunt à nobis ſecunda, reſolvere dicitur quæſtionem. Siquidem ab his orſus, quæ verè non ſunt, ſed imagines potius ſunt verè exiſtentium rerum, perveniat ad ea, quæ verè exiſtentium initia cauſæque ſunt.

CCCI. Sunt igitur vicina nobis omnia
quidem quæ ſentiuntur, ignis, aër, terra, aqua. 403
Aliquanto tamen propiora, quæ ex iis concreta ſunt. Rurſum magis applicita nobis noſtra corpora. Eſt igitur in corporibus noſtris r) contiguum qviddam, eſt etiam ſolidum, eſt viſibile, eſt calidum. Contiguum qvidem, ac ſolidum, nihil erit ſine terrâ. Rurſum viſibile, & calidum, ſine igne eſſe non poterit. Eſt ergo in nobis terrenum quiddam, & igneum, eſt etiam ſpirabile. Siquidem ſpiritus in venis, quæ arteriæ dicuntur, conditus invenitur. Eſt humectum quoqve quod humectum ſine aquâ demum eſſe non poteſt. Nec verò ſpiritus ſine aëre. Quòd ſi hæc omnia partes ſunt corporis, neceſſe eſt etiam illa eſſe, quorum hæc partes ſunt, ut diximus, id eſt, ſolidum univerſumque corpus. Eſt igitur in ſolido, atque univerſo, corpore tam ignis quàm terra, & cæteræ materiæ. Deinde harum ipſarum congrua, & moderata, concretio, quæ conſtat ex formis, & qualitatibus. Ignis qvidem ſplendor, levitas, calor, & figura. Terræ verò ſiccitas, gravitas, figura. Earum etiam ſimiliter materiarum, quæ inter ignem ter-
ramque inſertæ ſunt, aliquæ ſint naturales 404
proprietates oportet. Si ergo has qualitates, & qvantitates, etiam formas, figuráſve, volemus ratione animi ſeparare, tum demum deliberare qvid ſit illud, quod hæc omnia inſeparabiliter adhærens, complexumque, contineat; inveniemus nihil aliud eſſe, quàm, id qvod qværimus, ſylvam. Inventa igitur eſt origo ſylveſtris. Et hoc quidem eſt unum duarum probationum genus, qvod *Reſolutio* dicitur.

CCCII. Nunc illud aliud conſideremus, quod *compoſitio* s) cognominatur. Sequitur quippe reſolutionem compoſitio, & diſcretionem

g) נפש חיה h) Geneſ. III. 1. i) ſupra p. 372. 375.
k) p. 428. 457. l) p. 409. 458.
m) al. *anterioribus* ſed recte ſe habet illud *antiquioribus*. Sic infra *initiis quibus antiquius nihil eſt* &c.
n) hoc loco in editis vitioſe erant repetita ex ſuperioribus verba: *poſteriora confirmant*, qvæ delevi.
o) Analytica per ἐπαγωγὴν ſive inductionem probatio.
p) ſupra, p. 99. q) qvoad nos, ſenſumque noſtrum, qvos primo loco ſenſilia afficiunt.
r) Homo microcoſmus, ſupra p. 291. s) ſyllogiſmus ſupra p. 401.

ctionem concretio. Quæ igitur modò ſeparare animo videbamur a ſylvâ, rurſus ei repræſentemus, ac velut in ſuum locum reponamus, hoc eſt genera, qualitates, figuras. Nec inordinatè hæc ipſa, & utcunque, ſed cum cultu, & ordine. Ordo autem ſine harmoniâ eſſe non poteſt. Harmonia demum analogiæ comes eſt. Analogia item cum ratione, & demum ratio comes individua providentiæ reperitur. Nec verò providentia ſine intellectu eſt; intellectuſque ſine mente non eſt. Mens ergo Dei * modulavit, ordinavit, excoluit omnem continen-
405 tiam corporis. Inventa ergo eſt demum opificis divina origo. Operatur porrò opifex, & exornat omnia juxta vim rationabilem, majeſtatemque operum ſuorum. Opera verò ejus intellectus ſunt, qvi à Græcis ideæ vocantur: qvo pacto invenitur tertia exemplaris origo rerum. Porro ideæ ſunt exempla naturalium rerum. Igitur ſylvam qvidem juxta legem rationemque *diſſolutionis* invenimus, juxtà *compoſitionis* verò præcepta ipſum opificem Deum.

CCCIII. Ex operibus porrò opificis Dei, exemplum. ** Et qvoniam ſingula hæc initia ſunt, rurſus erit ex integro de initiis diſſerendum. Eſt igitur initium primus limes, poſt quem ſunt cuncta, qvæ ex eodem ſunt limite. Et qvia omne initium, utpote origo rerum, præcedit ortum, neceſſe eſt eam eſſe *ſimplicem, ſine qualitate*, perpetuam. Si ſimplex non erit, perinde erit atque ea, qvæ ſunt ex eâdem ſubſtantiâ: t) nec intererit quicquam inter ipſum initium & cætera, etiam ſi antiquitas in tempore conſtituatur, quando etiam illa ex aliquo tempore ſint, qvæ poſt initium ſunt, & nullam eſſe differentiam, rationem non habet.
406 Simplex ergo eſt rerum origo, nec habet qvalitatem. *** Nam ſi detur ei qualitas, erit, opinor, compoſitum quiddam ex materiâ, & accidenti. Omnia quippe hujus generis ſunt, qvæ habent qualitatem, igitur ſine qualitate.

CCCIV. *Æternum* quoqve initium eſſe ſic comprobatur. Nam ſi non æternum, ex aliqvo tempore ſit neceſſe eſt. Si hoc ita erit, cauſa quoque cur ſit, præcedat ortum ejus neceſſe eſt. Ita erit initio aliquid antiqvius. Sed hoc abſurdum eſt, initium initii ſuſpicari. æterna eſt igitur origo rerum, eademque immortalis. Nam ſi occidua, non deerit ei conditio interitus. Neque enim in ſimplex aliquid, neque in compoſitum diſſolvetur. In ſimplex, u) ideo quòd ſola initia ſimplicia; ergo in ſe diſſolvetur, & recreabitur, potius quàm interibit. Neque in compoſitum quidem. Continebitur enim ex compoſitis, ergo nec diſſolvetur. Quippe omne compoſitum ex ſimplicium naturarum connexione ſubſiſtit. Nec verò in nihilum diſſolvi poteſt, nec enim qvicquam poteſt eſſe, quod nihil eſt. Certè, ut ait Plato, initio perdito, nec ipſum ex aliqvo qvoquam, nec ex eodem aliud quicquam recreabitur. x) Quo pacto immortale rerum initium repe- 407
titur.

CCCV. Quia igitur, quod, & cujuſmodi, ſit initium, demonſtravimus; conſeqvens erit jam nunc conſiderare, utrum hoc ignis ſit, an terra, an aliqvid cæterorum, qvæ dicuntur elementa. Arbitror quippe non rectè horum quid initium putari. hæc enim minimè ſimplicia, ſed ex diverſis materiis, naturiſque, contexta ſunt corpora. Initii porrò ſimplicem eſſe naturam in ſuperioribus y) conſtitit. His ita digeſtis, demonſtrandum eſt, duo eſſe initia rerum, & hæc contraria ſibi invicem. Sic quippe non ſolus Plato, ſed antiquiores quoque omnes conſentiunt: cùm partim calorem, & frigus, initia conſtituunt; partim humorem, & ſiccitatem. Alius quidem conſenſum, & diſſenſionem; vel unum, & item multa: parque & impar, id eſt, ſingularitatis duitatiſque naturam, ut Pythagoræ z) placuit. Quorum omnium ſententiæ de contrarietate initiorum concinunt: ſed utrum ea æterna, an temporaria, & an corporeæ, an incorporeæ molis, diſſentiunt: quorum alterum ut faciens, alterum ut patiens. Oportet porrò initia nec ex aliis ullis rebus originem trahere, nec 408
ex ſe invicem conſtare, quin potius omnia ex hiſdem ſubſtantiam mutuari. Quod igitur faciens diximus, Deus eſt; quod verò, ut patiens, Sylva corporea. Sed quia id quod facit aliquid, ad exemplum aliquod reſpiciens operatur: tertiæ quoque originis intellecta eſt neceſſitas. Sunt igitur initia *Deus*, & *Sylva*, & *Exemplum*, a) & eſt Deus quidem, origo primaria moliens, & poſita in actu; Sylva verò, ex quâ primâ fit quod gignitur.

CCCVI.

* Igitur his gradibus ad DEum aſcendere & primum Opificem demonſtrare Chalcidius per collectionem hoc ordine docet: 1. corpora. 2. figuræ. 3. ordo. 4. harmonia. 5. analogia. 6. ratio. 7. providentia. 8. intellectus. 9. mens. 10. DEUS.

** infra p. 408.

*** ἄποιος p. 375. 377. 379. 410. &c.

t) ſic recte edit. Pariſ. Nam in Leid. vocula *ex* exciderat.

u) accipiendum ac ſi ſcripſiſſet, *non in ſimplex*.

x) Reſpicit verba Platonis in Timæo, ubi τὸ κατὰ ταυτὰ ἔχον εἶδος diſputat eſſe ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, οὔτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν, οὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν.

y) ſupra p. 405.

z) ſupra p. 393.

a) ſupra p. 405. *DEum, materia & ideas.*

CCCVI. Nunc jam de Sylvâ tractabitur, quam originem eſſe rerum conſentiunt Pythagorei, Platonici, Stoici. Nomen verò ei dederunt auditores Platonis. Ipſe enim nunquam ſylvæ nomen adſcripſit, b) ſed aliis multis, ad declarationem naturæ ejus convenientibus, nuncupamentis uſus eſt, cùm animis noſtris intimare vellet intellectum ejus utcunque; vel ex naturâ propriâ rei, vel ex paſſionibus, commotionibuſque animorum noſtrorum. Ex naturâ quidem propriâ *primam materiam* c) nuncupans, & item ſimile quiddam mollis cedentiſque materiæ, in quam imprimuntur ſignacula rerum, d) & *receptaculum*, & interdùm *matrem*, e) atque *nutricu-*
409 *lam totius generationis*. Ex paſſione verò audientium, cùm dicit *adulterino quodam intellectu* f) *recordandum, & contiguam ſine tangentium ſenſu*. Omnibus verò ſupra memoratis communiter placet ſylvam eſſe mutabilem totam & converſibilem: g) ſed converſionem mutationémque ejus diverſè interpretantur. Nanque alii putant ex ſuâ propriâ ratione converti, & ſumere qualitates, cùm ex converſione nihil accidat præter variam qualitatem. Quam quidem qualitatem nihilominus eſſe ſylvam in alio atque alio habitu. h) Nobis autem nequaquam placet eandem ſylvam eſſe & qualitatem: quippe quarum altera ſit quaſi quædam ſubjecta materia, i) altera accidens quid eidem materiæ. Quæ cauſa eſt cur ſylva patibilis eſſe probetur. Quippe quæ ſuſcipiat diverſas qualitates ex immutatione.

CCCVII. Fit porrò converſio juxta ſylvam, non ipſâ ſylvâ perpetiente mutationem, k) ſed earum, quæ ſunt in eâdem, & continentur ab eâ, qualitatum. Quippe ſi ipſa mutabitur, in aliud qviddam convertatur neceſſe eſt, ac deſinet eſſe ſylva, quod ratione certè caret. Namqve ut cera, quæ 410 transfigurata in multas diverſaſque formas non ipſa vertitur, ſed figuræ, ipſâ in propriâ naturâ perſeverante, cùm figuræ non ſint quod cera eſt; ſic opinor Sylvam quoque, formis figuriſque variatam, cùm de ſuâ conditione minimè recedat, rectè patibilem dici.

CCCVIII. Etiam hoc communiter ab omnibus pronunciatur, ſylvam ſine qualitate eſſe, ac ſine figurâ, & ſine ſpecie; l) non quòd ſine his unquam eſſe poſſit, m) ſed quòd hæc ex propriâ naturâ non habeat, nec poſſideat, potius quàm comitetur ſpecies, & qualitates. Denique ſi mentis conſideratione volumus ei hæc adimere, ſine quibus non eſt, poſſumus ei non effectu, ſed poſſibilitate, n) horum omnium poſſeſſionem dare. Poſſibilitas autem geminâ ratione intelligitur. o) Una, ut cum dicimus in ſemine omnem totius corporis perfecti rationem intus latere, ſeménque poſſibilitate animal eſſe. Altera, quòd rationem quidem in ſe futuræ generationis nondum habet; ſed quia tale eſt naturâ, ut extrinſecus accipere poſſit rationes formarum, & qualitatum; poſſibilitate dicimus eſſe 411
quod nondum eſt, ut æris, ceræve, maſſa informis eſt, antequam ex arte recipiat formas.

CCCIX. Quare ſi intrà ſylvam ratio formarum & qualitatum p) latet, ut Stoicis videtur, abundat q) opificis moderatio. Sed opinor ſylvæ opificem neceſſarium, ſicut ipſi etiam Stoici r) ſanciunt. Opifex igitur ſylvæ ut æris informitati, ceræque, formas inſigniet, atque ita conſtabit neceſſariam dogmatis rationem.

CCCX. Nihilominus de æternitate etiam ſylvæ conſentiunt, s) perpetuam eſſe cenſentes,

b) Vide qvæ ad p. 370.

c) Apud Platonem nusqvam, quantum memini, *materia prima* nomen occurrit, ſed apud Ariſtotelem ὕλη πρώτη IV. 4. Metaphyſ. & aliis in locis.

d) ἐκμαγεῖον καὶ πανδεχές. Confer Alcinoum c. 8. A Platone habuit Ariſtoteles, qvando docuit ὕλην ἄποιον μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ φύσει, δεξαμενὴν δὲ τῶν εἰδῶν εἶναι τιθήνην καὶ ἐκμαγεῖον καὶ μητέρα γενέσθαι. Plutarch. lib. 1. de placitis c. 9.

e) μητέρα, τιθήνην καὶ πάσης γενέσεως ὑποδοχήν. τὸ τὰ πάντα ἐνδεξόμενον ἐν αὐτῷ γένη. ſupra p. 370. *matrem, nutriculam, totius generationis gremium*. Hoc loco & p. 419. *receptaculum* vocat noſter, qvod ibi *gremium* & p. 427.

f) αὐτὸ δὲ μετ᾽ ἀναισθησίας ἁπτὸν, λογισμῷ τινι νόθῳ μόγις πιστόν. S. Auguſtinus XII. 5. Confeſſ. *Dum ſibi hac dicit humana cogitatio, conetur eam vel noſſe ignorando, vel ignorare noſcendo.* Adde noſtrum p. 371. 419. 414. 448. &c.

g) Sic & Timæus Locrus. Ταύταν δὲ τὰν ὕλαν ἀίδιον μὲν οὐ μὰν ἀκίνητον.

h) Hæc Democriti & Epicuri ſententia.

i) infra p. 432.

k) Confer p. 400. 413. 417. 419.

l) ὕλη ἄποιος, ἄμορφος, ἀνείδεος. Vide p. 427. 432.

m) ſupra p. 390.

n) Non actu ſed potentia, ut in ſcholis loqvuntur.

o) Potentia proxima & remota.

p) λόγος σπερματικός. Supra p. 191. 396.

q) non eſt illa opus, ex Stoicorum ſententia.

r) qvi opificem cum ſylva confundunt.

s) ſupra p. 391.

tes, quando ſit arx t) & origo rerum: ſed utrum limitata, id eſt, determinata, u) nequaquam conſentiunt, quando determinatum qvodque magnitudinem habeat neceſſe eſt. Magnitudo autem eſt lineæ, vel ſuperficiei, vel corporis, qvæ cuncta proprias figuras habent, ſive plana ſint, ſeu ſolida. Figura porrò ſpecies qualitatis eſt. Quare ſi eſt limitata ſylva, qualitate prædita, & figuræ compos erit per ſemetipſam, quæ informis, & qualitate carens, * evidenter oſtenſa eſt. Ergo infinita quoque, & minimè determinata. x) Infinita porrò, non ut quæ immenſè, latéque, & inſuperabiliter,
412 y) porrecta ſunt; ſed ut quæ poſſunt aliquo limite circumiri; nec tamen adhuc mentis conſideratione vallata. Atque ut ſine qualitate, ſine figurâ quoque dicimus, ſic etiam infinitam, velut nondum ante exornationem, dúmque adhuc ſylva eſt, ſine circundatam.

CCCXI. Eadémque nec incrementum, nec imminutionem, z) pati dicitur. Meritò. Fiat enim, ut ex nihilo ſubſiſtat aliquid, & diſſolvatur in nihilum, quod fieri non poteſt. a) Quippe quod augetur, acceſſu magnitudinis creſcit, & præter ipſam ſylvam nihil eſſe arbitror, ex quo fiat acceſſio, vel in quod id, quod de ſylvâ defluit, inanitâ ſylvâ minuatur.

CCCXII. Sunt qui cenſent eam fundi, & item contrahi. b) Sed neque funditur quid ſine humore, nec contrahitur ſine replicatione. Utrunque autem hoc non caret qualitate; at ſylva caret qualitate. Neque igitur ut fuſilis materia porrigitur, nec contrahitur ut replicabilis.

CCCXIII. Sunt item qui putent, Infinitæ ſectionis c) patibilem ſylvam; ſed omne, quod ſecatur, compoſitum miniméque ſimplex erit, & in aliquo ſpatio, quod eſt pro-
413 prium quantitatis: ergo ſylva minimè ſecabitur. Caret enim quantitate, perinde ut qualitate, quanvis qualitatem quantitatémque comitetur. Sin verò, quia corpora qualitatibus & quantitatibus prædita, quæ ab eâ continentur, ſecari queunt, ipſam quoque ſecari cum iiſdem d) unà fingamus; non erit omnino abhorrens à ratione, vel inconveniens, præſumptio.

CCCXIV. Recta igitur noſtra eſt opinio, neqve ignem, e) neqve terram, neqve aqvam, nec ſpiritum, eſſe ſylvam; ſed materiam principalem, & corporis primam ſubjectionem, f) in qvâ non qualitas, non qvantitas, non figura, non forma ſit ex propria naturâ: ſed virtute opificis hæc ei conjuncta & connexa ſint, ut ex his univerſo corpori & ſingillatim perfectio, & communiter varietas comparetur.

CCCXV. Quòd verò ſit univerſi corporis fomes, g) & prima ſubjectio, facilè probatur ex elementorum in ſe converſione mutuâ, h) & ex qualitatum inconſtanti mutatione. Etenim terra duas habet proprias qualitates, frigus, & ſiccitatem. perinde enim tractemus ad præſens, quaſi terra ex aliquâ parte in aliud aliquod convertatur elementum. Similiter aqua in duabus qua- 414
litatibus invenitur, humoris videlicet, & frigoris. Et eſt propria qualitas terræ quidem ſiccitas, aquæ verò humor: communis verò utriuſque natura frigoris. Cùm igitur terra latè fuſa converteiur aliquatenus in aquam, tunc ſiccitas quidem ejus mutata erit in humorem, frigus verò, quod commune eſt, perſeverat in ſtatu proprio: quia neque etiam tunc eſt in terrâ, nec jam in aquâ. In terra quidem propterea, quia, quod converſum eſt, deſinit eſſe terra. Nec verò in aqua; dum enim mutatur adhuc, & convertitur, neque plenè mutatum, neque perfectè converſum eſt, ut jam in aquæ materiam migrarit. Supereſt igitur, ut ſit uſpiam frigus. Nec enim poteſt eſſe ſine eo, in quo eſt: hoc porrò nihil eſſe aliud quàm ſylvam, ratio teſtatur.

CCCXVI.

t) arx id eſt primum ac ſummum. Sic arcem cauſæ dixit Cicero, arcem veri Petronius.
u) ita Stoici. Vide p. 394. Sed aliud viſum Pythagoræ, Platoni &c. * Supra p. 405.
y) Apulejus de dogmate Platon. *Materiam improcreabilem incorruptamque commemorat, -- -- ex omnibus primam, figurarum capacem fictionique ſubjectam: adhuc rudem & figurationis qualitate viduatam DEus artifex conformat univerſam. Infinitam vero idcirco, quod ei ſit interminata magnitudo. Nam quod infinitum eſt, indiſtinctam magnitudinis habet finem: atque ideo, cum viduata ſit fine, infinibilis recte videri poteſt.*
y) ita malo pro *inſeparabiliter.* z) Apulejo *improcreabilis & incorrupta* ex eodem Platone.
a) Supra p. 391. b) Stoicorum hæc opinio. c) Hoc qvoqve Stoicis placuit.
d) ut conſors perpeſſionis putetur. infra p. 417. e) verba *neque ignem* in Leid. exciderant. Confer infra p. 436.
f) *principalis ſubjectio.* τὸ πρῶτον ὑποκείμενον infra p. 439. Mox verba *non quantitas,* addidi ex edit. Pariſ.
g) fomes eſt & qvi primus ignem concipit & unde nutrimentum & incrementum accipit flamma. Sic *fomes & incitabulum* junguntur apud Gellium XV. 2. ſive ut apud Macrobium eſt II. 8. Saturnal *fomes & ignitabulum ingenii.* Noſter infra p. 423. *fomenta generationis.* Sic materia dicitur corporis fomes, quoniam in illa primum natura corporis concipitur ac veluti accenditur, nutriturqve & augetur. Porphyrius in ſententiis de intelligibilibus c. 22. Τῆς ὕλης τὰ ἴδια κατὰ τοὺς ἀρχαίους τάδε· ἀσώματος· ἑτέρα γὰρ σωμάτων· ἄζωος, οὔτε γὰρ νοῦς οὔτε ψυχὴ οὐ ζῶν καθ' ἑαυτό. ἀνείδεος, ἀλλοῖος, ἄπειρος, ἀδύναμος· διὸ οὐδὲ ὤν, ἀλλ' ἀληθινὸν μὴ ὄν, εἴδωλον καὶ φάντασμα ὄγκου. &c.
h) ſupra p. 91. ſeq.

CCCXVI. Rurſum dicimus, aëra duas qualitates habere, calorem, & humorem. Conſtitit autem, aquam quoque in duabus qualitatibus inveniri, humoris, & frigoris. Erunt ergo & horum propria, quæ videntur
415 contraria, aquæ quidem frigus, aëris verò calor; ſed communis his humor. Cùm igitur, reſoluta in vapores aqua, aëri, quod ex aqua converſum fluxit, quæritur ac vindicatur; tunc, opinor, frigus quidem ad calorem tranſitum facit; humor. porrò communis manet, neque in aëris, neque in aquæ gremio. Eſſe tamen eum uſpiam neceſſe eſt. Erit igitur in ſylva. Eodémque modo ignis duæ ſunt qualitates, ſiccitas & calor. Aëris verò, ut ſuprà comprehenſum eſt, calor, & humor. Ergo etiam & horum communis qualitas in calore. Ignis item propria ſiccitas, aëris humor. Ignito igitur aere, & aliquatenus converſo in naturam ignis, humor quidem ad ſiccitatem facit tranſitum, calor autem, communis qualitas, neque in igne, neque in aëre reſidebit. Nec verò nuſquam erit. Manebit igitur in ſylva. Ex quo perſpicuum eſt, quòd in illa corporum mutua permutatione invenitur ſylva antiquiſſima, & principalis ſubjectio: perinde ut cera mollis, in qua imprimuntur ſignacula, aut eorum, quæ generantur, commune omnium receptaculum.

CCCXVII. Quibus ita decurſis, ſequitur
416 ut, an corpus ſylva ſit, conſideremus. Neque corpus, i) neque incorporeum quiddam, poſſe dici ſimpliciter puto; ſed tam corpus, quàm incorporeum, poſſibilitate. Quippe quod propriè dicitur corpus, ex ſylvâ conſtat, & qualitate. Sylva autem nequaquam ex ſylvâ conſtat, & qualitate: minimè ergo corpus eſt. Deinde, nullum corpus ſine qualitate: ſylva autem per ſe ſine qualitate: non igitur corpus eſt. Quid? quòd omne corpus habet figuram, & ſylvæ juxta naturam ſuam nulla figura eſt? non ergo corpus. Deinde, omne corpus finitum, ac determinatum, eſt: Sylva autem infinita, & minimè determinata, non ergo corpus. Item omne genus corporis ſub categoricam redigitur appellationem. k) Dicimus enim corporis *eſſentiam*, utpote quod diverſis temporibus contrarias ſuſtineat paſſiones, & in quo alterum ex duobus contrariis inveniatur neceſſe eſt. Idem hoc dicimus *quantitatem*, cùm eſt perfectum longitudinis, latitudinis, ſoliditatiſque conſortio. Nihilominus corpus *quale*, & qualitate præditum, nuncupamus. Idem hoc 417 ad aliud corpus comparantes majus eſſe dicimus, aut minus, vel æquale, quam comparationem Græci vocant *πρός τι*. l) Quippe majus ſine comparatione minoris, & æquale ſine comparatione alterius æqualis, intelligi non poteſt. Cæteramque ſignificationem de categoriis mutuamur. * At enim ſylvæ detrahimus hæc omnia, quando paſſionem quoque ipſam, quæ propria ejus videtur, adimimus; ideo quòd nunquam ex propriâ conditione deſciſcat, ſed aliis, id eſt corporibus, intrà eam perpetientibus, illa conſors perpeſſionis m) putetur. Denique paſſio ejuſmodi eſt, ut ipſa quidem in nihil aliud convertatur; ſed quia recipit ea, quæ mutantur, pati aliquid falſò putatur. Denique ut Deus, qui primitus operatur, ac facit, neque genus eſt, neque ulli ſubjacet generi, ſic etiam, quod primitus patitur, id eſt, ſylva, origo altera, neque genus eſt, neque ulli ſubjacet generi. Quapropter cùm ſit origo, nihil antiquius eſt, mente concipiendum eſt. Quæ cùm ita ſint, corpus ſentitur, ſylva ſenſilis non eſt. Sylva igitur non erit corpus. Eodemque modo ſylva ſimplex res eſt, & incompoſita, corpus neque ſimplex, & 418 compoſitum: minimè igitur ſylva corporea.

CCCXVIII. Dico eandem hanc ne incorpoream quidem, quia quicquid incorporeum eſt, nullam conditionem corporis patitur: nec corpus unquam fieri poteſt. At verò ſylva formata qualitatibus, quantitatibus etiam, figuriſque, & omni cultu converſuſtata, corpus mundusque facta eſt effectu opificis atque operatione: igitur ne incorporea quidem. Deinde, ſi corpus eſt, ſenſile eſt. At enim ſenſile non eſt; ne corpus quidem igitur erit. Si autem incorporeum quiddam erit ſylva, intelligibilis ejus natura eſt. At intelligibilis non eſt, ne incorporea quidem. Rectè igitur ſimpliciter eam, & ex naturâ ſuâ, neque corpoream, neque incorpoream cognominamus, ſed poſſibilitate corpus, & item poſſibilitate non corpus.

CCCXIX. Jam cùm omnia, quæ propoſitum erat recenſere, perſpicaci conſideratione decurſa ſint juxta Platonici dogmatis auctoritatem: ſupereſt reditum fieri ad orationis ipſius explanationem. Ait ergo:

H hhhh Tύπα

i) Apulejus de dogm. Platonis p. 573. *Sed neque corpoream, neque ſane incorpoream eſſe* (materiam) *concedit. Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus ſpecie qualicunque non careat. Sine corpore vero eſſe, non poteſt dicere: quia nihil incorporale corpus exhibeat: ſed vi & ratione ſibi eam videri corpoream; atque ideo nec actu ſolo neque tamen ſola opinione cogitationis intelligi.* Alcinous c. 8. cum dixiſſet ὕλην eſſe ἄποιόν τε καὶ ἀνείδεον, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν εἰδῶν, ſubjungit: τοιαύτη δ' οὖσα οὔτε σῶμα ἂν εἴη οὔτε ἀσώματον, δυνάμει δὲ σῶμα.

k) ex omni genere prædicamentorum licet aliqva corpori tribuere.

l) relatum.

* infra p. 438.

m) ſupra p. 415. 4[illegible]. 400.

Τίνα οὖν ἔχον δύναμιν καὶ φύσιν αὐτὸ ὑποληπτέον;

Quam igitur ejus vim, quamve eſſe naturam, putandum?

Vim nunc appellat oportunitatem n) ſylvæ
419. vultus induendi. * Etenim tam vultus, quàm qualitates varias, nec non quantitates habet, non effectu, ſed poſſibilitate, ob inconſtantem eorum mutuam ex alio in aliud converſionem. *Naturam* verò ſubſtantiam ejus ſignificat. Recteque etiam *putandum.* Non enim poſſumus certâ aliquâ comprehenſione, o) vel ex ſenſu cognitâ, vel ex ratione intellectâ, de veritate ejus præſumere. Quippe ut ſomnium, p) quo magis contrectare cupimus, hoc impenſiùs imago effugit.

Πάσης εἶναι q) γενέσεως ὑποδοχὴν αὐτὸ οἷον τιθήνην.

Opinor, inquit, *omnium, quæ gignuntur, receptaculum eſt, & quaſi quædam nutricula.*

Omnia, quæ gignuntur, & ex aliquo tempore ſint neceſſe eſt. Sunt igitur mortalia immortalium, vereque exiſtentium, ſimulacra, & imagines. Accipiunt autem ſubſtantiam in ſylvâ, propterea que & ipſa illic apparent, r) & ſylvæ nobis inliciunt recordationem. Quam quidem *receptaculum* eorum s) appellat, quia non ex gremio ſylvæ t) generatæ ſpecies floreſcunt, ut putant Stoici, ſed extrinſecus obveniunt, ut in ceram ſignacula. *Nutriculam* u) verò ideò, quòd alienos fœtus velut propriis humeris vehat. Quippe nihil his præbet amplius præter ſubjectionem.

420

Εἴρηται μὲν οὖν τ' ἀληθὲς, δεῖ δ' ἐναργέστερον εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ.

CCCXX. Deinde progreditur. *Atque hoc, quod de eâ dicitur, verum eſt quidem, & dicendum videtur apertiùs.*

Quia non ſtatim, quæ verè dicuntur, apertè etiam manifeſteque dicuntur. Multæ quippe ſunt orationes veræ quidem, ſed obſcuræ. Naſcitur quippe obſcuritas vel dicentis nonnunquam voluntate, vel audientis vitio, vel ex naturâ rei, x) de quâ tractatur. Juxta dicentem fit obſcuritas, cùm vel ſtudio, dataque operâ, dogma ſuum velat auctor, ut fecerunt Ariſtoteles, y) & Heraclitus, z) vel imbecillitate ſermonis. a) Juxta audientem verò, vel cum inaudita, & inſolita, dicuntur: vel cùm is, qui audit, pigriore ingenio eſt ad intelligendum. Juxta rem porrò, cùm talis erit, qualis hæc ipſa eſt, de quâ ſermo nunc nobis eſt, b) ut neque ullo ſenſu contingi, neque intellectu comprehendi queat; utpote carens formâ, ſine qualitate, ſine fine. Sed quid? neque Timæus, qui diſſerit, c) inſtabilis orator, nec audientes tardi. d) Reſtat ut res ipſa difficilis, & obſcura, ſit. Nec ſylvâ quicquam difficilius ad explanandum. Ergo cuncta, quæ de naturâ ejus dicta ſunt, merâ prædita veritate ſunt; nec tamen apertè, dilucide- 421
que, intimata. Denique præſtat cauſam difficultatis, qvùm ita dicit.

Χαλεπὸν δὲ ἄλλως τε καὶ διότι προαπορηθῆναι περὶ πυρὸς καὶ τῶν μετὰ πυρὸς. ἀναγκαῖον τούτου χάριν. Τούτων γὰρ εἰπεῖν ἕκαστον ὁποῖον ἕκαστον ὕδωρ χρὴ λέγειν μᾶλλον ἢ πῦρ, καὶ ὁποῖον ὁτιοῦν μᾶλλον ἢ καὶ ἅπαντα καθ' ἕκαστόν τε οὕτως ὥς τινι πιστῷ καὶ βεβαίῳ χρήσασθαι λόγῳ χαλεπόν.

Eſt tamen arduum eo magis, quòd præconfundi mentis aciem neceſſe eſt, & æſtuare, tam de igni, quàm de cæteris materiis, quid magis aquam jure aquam dici putarique oporteat quàm terram, cùm nulla ſit certa, e) *& ſtabilis, proprietas corporum: quæ cujuſque indicet naturalem proprietatem.*

Initium quæſtionis arripit ex reciprocâ de alio in aliud elementorum converſione.

Πρῶτον μὲν ὃ δὴ νῦν ὕδωρ ὠνομάκαμεν, πηγνύμενον, ὡς δοκοῦμεν, λίθους καὶ γῆν γιγνόμενον ὁρῶμεν,

CCCXXI. *Principio ut de aquâ, cujus modò,* inquit, *fecimus mentionem, ordiamur, cùm aſtringitur in glaciem, certè ſaxum, terrenaque ſoliditatis corpus minimeque fuſile, apparet.*

Acriter

n) inſra p. 433. * ita leg. pro *inruendi.* o) ſupra p. 371. 409. p) confer p. 452.
q) ſic videtur Chalcidius legiſſe pro εἶναι. r) infra p. 427. s) p. 370. 408. &c.
t) per λόγους σπερματικοὺς in ſylva ipſa latentes. vide p. 391. ſeq. u) p. 370. 456. &c.
x) Voculam *rei* qvæ in Leid. omiſſa eſt, ex Pariſ. reſtitui. Cicero Lucullo c. 3. *Etſi omnis cognitio multis eſt obſtricta difficultatibus, eaque eſt & in ipſis rebus obſcuritas, & in judiciis noſtris infirmitas, ut non ſine cauſa & doctiſſimi & antiquiſſimi invenire ſe poſſe quod cuperent diffiſi ſint.*
y) Hinc Ariſtoteles ipſe Alexandro ſcripſit ἀκροατικοὺς λόγους ſuos ἐκδεδομένους καὶ μὴ ἐκδεδομένους *editos eſſe & non editos,* ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. *Nam a ſolis illis, qui nos audierunt, intelligi poſſunt.* Vide Gellium XX. 5.
z) Clarus Heraclitus ob obſcuram lingvam. Clemens Alex. V. Strom. p. 571. ἔπει γε καὶ ὅλα βιβλία ἐπικεκρυμμένην τὴν τοῦ συγγραφέως βούλησιν ἐπιδείκνυνται ὡς καὶ τὸ Ἡρακλείτου περὶ φύσεως, ὃς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο σκοτεινὸς προσαγορεύεται. Cicero 2. de finibus c. 5. duobus ait modis ſine reprehenſione aliqvem ita loqvi ut non intelligatur, *ſi aut de induſtria facias, ut Heraclitus cognomento qui* σκοτεινὸς *perhibetur, quia de natura nimis obſcure memoravit: aut cum rerum obſcuritas non verborum facit ut non intelligatur oratio, qualis eſt in Timæo Platonis.*
a) Vide qvæ ſupra ad p. 71. b) Vide p. 371. c) qvi à Platone diſſerens inducitur,
d) ita leg. ex edit. Pariſ. pro *tradi.* e) inſra p. 423.

Acriter, & nimium vigilanter, *apparet.* f) Quippe non in ſuâ propriâ naturâ perſeverans aqua ſolidatur, & fit terra; ſiquidem eſt humida, ſed quòd ea, quæ ſubjacet, videlicet ſylva, contrariam naturam, hoc eſt ſiccitatem, ſuſcipiens, fit ex converſione terra, mutato repente habitu; mutataque conditione apparens quod non erat. Sed aquam in ſaxum ſolidari dicit, quia in glacialibus, & gelidis, locis aqua diu conſtricta mutatur in
422 ſaxum, quod cryſtallus g) vocatur ab Alpinis gentibus h) montium Rheticorum. Eſt qvoque in Aſiâ Tripolis civitas, aqvis immenſum calentibus vaporata, quæ cùm miſſa in formulas diverſas obriguerit, formatur in uvarum, pomorum aliorúmve, figuras. i) Idem, quomodò hæc fiant, deinceps dicturus erit.

CCCXXII. Nunc exſequitur quod aggreſſus eſt, & quia converſam aquam fieri terram dixerat,

τηκόμενον δ᾽ αὖ καὶ διακρινόμενον ταυτὸν τοῦτο, πνεῦμα καὶ ἀέρα. συγκαυθέντα δὲ τὸν ἀέρα καὶ πῦρ.	*hanc eandem aquam, demum tenuatam in vapores, aërea miſceri ſubtilitati docet.* Rurſumque *ambuſtum aëra converti in ignem,*

deinde gyris, ſeu anfractibus, genituram eorum, converſionemque, procedere admonet;

ἀνάπαλιν δὲ συγκριθὲν καὶ κατασβεσθὲν εἰς ἰδέαν τε ἀπιὸν αὖθις ἀέρος πῦρ· καὶ πάλιν ἀέρα ξυνιόντα καὶ πυκνούμενον, νέφος καὶ ὁμίχλην· ἐκ δὲ τούτων ἔτι μᾶλλον ξυμπιλουμένων ῥέον ὕδωρ· ἐξ ὕδατος δὲ γῆν καὶ λίθους αὖθις.	*cùm ignis, à propriâ ſubtilitate diſcedens, conditionem aëris accipit: qui denſatus primò quidem nebulas, nubesq; operatur: poſt ſolutâ, & liquefactâ, ſaginâ in pluvias diffluit. Ex aquâ rurſum ſoliditas, & ſaxa, ſubſiſtunt.*

Igitur ſecundùm hanc orbitam, rationemque ejus circuitus, terra quoque videtur in alia elementa mutari. Si enim ſola non convertitur, ad poſtremum omnia terra fient. Siquidem cætera in ipſam convertentur, ipſa autem in nihil eorum habebit con-
423 verſionem. Sed quia probatio conſiſtit in viſu, & nunquam viſa eſt terra in aquam, aliámve quam materiam, converti, idcirco abſtinuit, ac refugit, terrenæ immutationis aſſertionem, ne pugnare adverſum ſenſus videretur.

CCCXXIII. Sumpſit tamen, quo perfectius tractaret, de mutuâ elementorum ex alio in aliud converſione. Ait enim,

κύκλον τε οὕτω διαδιδόντα εἰς ἄλληλα, ὡς φαίνεται, τὴν γένεσιν· οὕτω δὴ τούτων οὐδέποτε τῶν αὐτῶν ἑκάστων φανταζομένων, ποῖον αὐτῶν ὡς ὂν ὁτιοῦν τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλο, παγίως διισχυριζόμενος οὐκ αἰσχυνεῖγε τις αὐτὸν, οὐκ ἔστιν.	*Atque ita circuitu quodam vires fomentaq; k) generationis corporibus invicem ſibi mutuantibus, nec in unâ eademq; formâ perſeverantibus, quæ tandem erit certa l) eorum, & à cunctatione ſemota, comprehenſio? Nulla certè.*

Meritò. Fingamus enim eſſe hunc ignem ſincerum, & ſine ullius materiæ permixtione, ut putat Heraclitus; m) vel aquam, ut Thales; vel aëra, ut Anaximenes; hæc, inquit, ſi ſemper eadem, & immutabilia n) cenſeamus; multos, & inextricabiles, incurremus errores. Quare non oportet facile de hujuſcemodi naturis accommodare conſenſum; nec, ſi veriſimile quid videbitur, ſtatim habere pro certo. Quid igitur eſt, quod errore nos liberet? Quoniam eſt eſſentia, eſt etiam qualitas; & hæc diverſa ſunt. Nam eſſentia quidem alicujus rei ſubſtantia eſt; qualitas autem, quæ rebus 424
ſubſtantiam habentibus contingit, ac provenit. Si obſervemus, ut ſemper, quoties naturam iſtam penitus introſpicimus, partemque aliam ejus videmus deficere à ſe, & in aliam materiam migrare, ut puta ignem, non ut conſtans aliquid, & ſemper idem, certâ pronominis appellatione monſtrem', dicentes *hoc*, vel *illud*; *) hæc quippe pronomina ſunt eſſentiæ ſigna, ſed illo magis utamur in demonſtratione, quod eſt proprium qualitatis; dicamuſque non *hoc*, ſed potius *tale*; nec *illud*, ſed potius *illiuſmodi*, vel *hujuſmodi*. Neque enim ignis quam patitur immutationem jactura eſt eſſentiæ, ſed qualitatis. Cùm ignis fit aër, tranſit in diverſam, contrariámve, materiam. Certum eſt ſiquidem, eſſen-

f) *ὡς δοκοῦμεν.*

g) Cryſtallum eſſe nihil aliud qvam aqvam qvæ vehementiore gelu in illam ſoliditatem concreverit, multis traditum, ut notarunt viri docti ad Plin. XXXVII. 2. Claudiani Epigramma 15-23. Vide etiam Ducæum ad Baſilii paginam 34. in Hexaëmeron, Laur. Pignorii Epiſtolam XV. & Morhofii τοῦ μακαρίτου ſtentorem hyaloclaſtem p. 35. ſeq. Muſeum Septalianum p. 22. ſeq. & 241. ſeq. &c. Negat id tamen Georgius Agricola, qvem vide ſis lib. VI. de natura foſſilium cap. 7. ex qvo apparet non ſolo gelu & aqva quacunqve, ſed certi generis ſucco per gelu intra terræ viſcera adſtricto, neqve per ullum calorem æſtatis diſſolvendo cryſtallum conſtare.

h) Cryſtallum in Alpium jugis, laudatum Plinio XXXVII. 2. Iſidoro Hiſp. XVI. 13. Origg.

i) Plura ejuſmodi aqvarum lapideſcentium exempla refert Plinius XXXI. 2. Cum vero plures fuerint civitates in Aſia Tripoleos nomine, Tripolin Cariæ ni fallor Chalcidius intelligit.

k) Supra p. 413. dixit fomitem univerſi corporis.

l) confer. p. 421.

m) De Heracliti, Thaletis & Anaximenis ſententia dictum ſupra p. 378. Vide & p. 434. ubi ſpeciatim de Thalete.

n) *vocula & hoc loco deeſt in edit. Pariſ.*

*) *μὴ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον.*

nam nihil in ſe ſibi habere contrarium, ſed potius circa eandem eſſentiam res verſari contrarias. Itaque converſio, commutatioque, fit non eſſentiæ, ſed qualitatis, in quâ & diverſitas, & contrarietas, invenitur. Eadem ratio eſt cæterorum quoque elementorum. Quippe nihil eorum habet eſſentiam propriam, & nos præſumimus ex conſuetudine uti demonſtratione pronomi-
425 num eorum quæ ſunt eſſentiæ, *) cùm qualitati accommodatis pronominibus **) utendum potius ſit. Semper enim, & ſine intermiſſione ullius temporis, fluunt hæc quatuor corpora; priuſque ex converſione mutantur, quàm eruuc p) cognominata; more torrentis, q) inrefrenabili quodam impetu proruentis.

ἀεὶ ὃ καθορῶμεν ἄλλοτε ἄλλῃ γιγνόμενον ὡς πῦρ, μὴ τοῦτο ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἑκάστοτε προσαγορεύειν πῦρ. Μηδ' ὕδωρ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀεί.

CCCXXIV. *Itaque*, inquit, *ignis iſte*, *qui velut exſudans in aëreas auras diſſolvitur*, *cùm inſtabilis mutabiliſq; ſit*, *nec habeat perpetuam proprietatem*, *non eſt ignis cenſendus*, *ſed igneum quiddam. Nec*, *qua exhalatis vaporibus in auras aqua vertitur*, *humor eſt nuncupanda*, *ſed humidum quid.*

Cætera ſimiliter. Et exequitur:

ἐν ᾧ δὲ ἐγγινόμενα ἕκαστα αὐτῶν φαντάζεται καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἀπόλλυται, μόνον ἐκεῖνο προσαγορεύειν τῷ τε τοῦτο καὶ τῷ τόδε προσχρωμένους ὀνόματι.

At verò id, *in quo fieri videntur hæc cuncta ſingillatim*, *& demum diſſolvi*, *pereuntiaq; ad alias tranſire formas.* Sylvam ſcilicet, *ſolum illud appellandum puto certe pronomine: recteq; de eo dici poſſe* hoc, *vel* illud.

Meritò. Sola enim hæc, ut cujus nulla qualitas ſit, nullaque forma, nec in contrarias qualitates, nec in diverſas formas, patitur converſionem: & quia ſemper eadem manet, certo nomine appellari firmè poteſt. Atq; ut
426 omne nubilum naturalis diſcuteret obſcuritatis, adhibito ſplendore illuſtris exempli, jubet concipere animo, & infigere cogitationi,

εἰ γὰρ πάντα τις σχήματα πλάσας ἐκ χρυσοῦ, μηδὲν μεταπλάττων παύοιτο ἕκαστα εἰς ἅπαντα,

opificem, ex uno eodemq; auro innumeras ſine intermiſſione formantem figuras;

modò pyramidis, r) & ex eâ mox octahedri, dictoque citius icoſahedri, & item cubi ſpecies cæteras, id eſt, triangulorum quadratorum hemicycli circuli.

Δεικνύντος δέ τινος αὐτῶν ἓν καὶ προσερομένου τί ποτέ ἐστι; μακρῷ πρὸς ἀλήθειαν ἀσφαλέστατον εἰπεῖν ὅτι χρυσός. Τὸ δὲ τρίγωνον ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεγίγνετο, μηδέποτε λέγειν ταῦτα ὡς ὄντα, ἅ γε μεταξὺ τιθεμένου μεταπίπτει.

Tunc ſi quis electâ quablibet figurâ quærat quid illud ſit; aurum eſſe reſponderi oportere cenſet, *ne ſi pyramidem eſſe reſponſum ſit, illâ in aliam figuram mox*, *& inter ipſa verba reſponſionis, migrante, qui ſic reſponderit, mentiatur.*

Eodem igitur modo nec ignem, qui eſt pyramoides, ignem eſſe reſpondebimus, ſed vel ignitam ſylvæ partem, vel igneam qualitatem, nec octahedrum ſpirabilem ſylvam, nec icoſahedrum, nec cubum, ſed humectam hanc, terrenam illam, ſylvæ ſoliditatem.

CCCXXV. Nec verò putandum eſt, agere nunc Platonem de nominum proprietate, quin potius dare operam, ut aſſueſcamus ſinceram ſylvam, s) quæ concurſu variorum corporum tegitur, ab eorundem corporum permixtione, ſollertiâ mentis diſtinguere. Ait enim: 427

ὁ αὐτὸς δὴ λόγος καὶ περὶ τῆς τὰ πάντα δεχομένης σώματα φύσεως· ταὐτὸν αὐτὴν ἀεὶ προσρητέον. Ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τὸ παράπαν οὐκ ἐξίσταται δυνάμεως. δέχεταί τε γὰρ ἀεὶ τὰ πάντα, καὶ μορφὴν οὐδεμίαν ποτὲ οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ὁμοίαν εἴληφεν οὐδαμῇ οὐδαμῶς.

Eadem & conſimilis ratio, difficultaſq;, in eâ, quæ cunctas recipit corporum formas, reperitur. Hæc quippe minimè recedit ex conditione propriâ. Recipit enim cuncta, nec ullam de iiſdem trahit formam.

Ergo formata quidem ſunt corpora; ſylva ſine formâ. *Cumq; intrà gremium ejus formentur*, inquit, *quæ recipiuntur.* Conſequenter ſupradictis dixit: *Quæ recipiuntur.* Omnium quippe eam corporum appellaverat receptaculum. Ipſa informis manet, eſtque uſus ejus molli cedentique materiæ ſimilis, in quâ imprimuntur varia ſignacula. t) Perſpicuum eſt aliqua eſſe mollia corpora, quæ cedentia variorum ſimulacrorum impreſſionibus, recepta diu conſervent impoſita ſignacula, ut ſi ceram quis vel plumbum, vel argentum conſignet undique: erit tunc in

*) ut ſunt *hoc*, vel *illud*, τοῦτο. **) ut τοιοῦτο, *tale*, vel *iſtiuſmodi*. p) ita edit. Pariſ. pro *erant*.
q) ποταμοῦ δίκην. Hinc *Euripum* vocat materiam, infra p. 459.
r) Platoni in Timæo *pyramis* denotat ignem, terram *cubus*, *icoſaedron* aqvam, *octaëdron* aërem. Vide Theologumena Arithmeticæ p. 20. Theonem Smyrnæum p. 152. Plutarchum II. 6. de placitis Philoſophor. & qvæſt. Platon. p. 609. ſeq. Achillem Tatium Iſagog. p. 138. Galenum T. I. p. 181. ſeq. edit. Baſil. Kircheri Oedipum Ægypt T. 2. parte 2. p. 105. ſeq. &c. s) ſupra p. 371. 399. &c.
t) ἐκμαγεῖον γὰρ φύσει, παντὶ κεῖται ſupra p. 408. 419. &c. De voce ἐκμαγεῖον vide Jo. Clericum ad Hammondum in Hebr. I. 3. & II. Voſſium ad Catullum p. 97.

in ſylvæ vicem cera informis, & habebit innumeras formas, non ſuas, ſed aliunde adhibitas ſibi. Ratione igitur, & rectè, uſui ſylvæ corporeæ, quæ conſignata eſt undique corporum formis, natura mollis, cedentiſque, materiæ comparatur.

CCCXXVI. Sed de cerâ quidem etiam in Theæteto locutus eſt, cùm diverſæ hominum memoriæ, tenacioris, & labidæ, cauſas
428 exprimeret. Ait u) eſſe in hominum ingeniis vim quandam ceræ ſimillimam, quæ faciat & acutos ad intelligendum, & celeres ad ediſcendum, & eoſdem ſubinde oblivioſos. Item alios quidem tardos ad ediſcendum, verum jugiter memores. Quoſdam ita ingeniatos ut citò diſcant, & diu memoriâ vigeant. Nam quorum in animo illa ſimilitudo, quam Homerum dicit cognominaſſe *κήρινον*, x) fluxior ſolutiorque erit, facile quidem diſcunt, ſed citò amittunt, obſoletis ob nimiam remiſſionem ceræ ſignaculis. Contrà ingenii mentiſque durior cera vix recipit formas quæ imprimuntur: ſed ſi unquam receperit, diu conſervat operoſè impreſſas figuras, utpote ſtabili materiâ locatas, Tertia divinæ felicitatis concretio, cùm ceræ ſimilitudo ſic ſolida eſt, ut neque reſpuat formas, nec renitatur adverſum impreſſionem ſignaculorum, nec ita fluxâ recipiat ſede, ut incertæ minimeque viſibiles impreſſiones ſint.

CCCXXVII. Nunc quoniam informem eſſe, ac ſine qualitate, Sylvam manifeſtaverat, immobilem quoqve curat oſtendere, aſſerens *moveri* eam, y) *conformariq;, ab in-*
429 *troeuntibus* multimodis, cùm ipſa ita ut formæ ſic motus quoque ſit expers, ſed *à ſpeciebus formam habentibus vel motum, variè diverſeq; formari.* z) Manet ergo hæc in tali fortunâ, & conditione, ſemper. Archetypum quoqve exemplum manet in ſubſtantiâ propriâ. Idea ſcilicet cujuſque exiſtentis rei natæ: *) ſimiliter ut Deus opifex per ævum manet. Sed archetyporum exemplorum ſimulacra, qvæ ſylvæ obveniunt, non permanent; namqve aſſiduè, ac ſine intermiſſione, mutantur, mortis naſcendiqve perpetuâ ſucceſſione, ob inexcuſabilem naturæ cujuſdam neceſſitatem. Quamobrem dicta eſt à Platone Sylva *poſita eſſe ad recipienda rerum ſignacula.* **) Præclarè, *poſita*: quia cùm ſit natura a) immobilis, ingredientium, formantiumqve eam, ſpecierum commeatu movetur, & eaſdem invicem movet ſpecies, ut progrediens docebit. Rectè itaqve, cùm eadem ſit ſemper, & immutabilis, b) *videtur tamen*, inquit, c) *ob ſpecierum multiformium cœtum diſpariles induere formas. At verò quæ obveniunt ſylvæ ſpecies, & in ea diſſolvuntur, ac pereunt, æternarum atque immortalium ſpecierum ſimulacra ſunt*, earum videlicet, qvas Ideas 41
vocamus; *formanturque ab hiſdem miro qvodam modo*, juxta memorati videlicet exempli conſignationem. *Miro* autem *modo* propterea, qvòd difficile, atqve inexplicabile, eſt mente concipere, qvatenus ex idearum ſinceritate nativis vera rebus ſimilitudo proveniat; Utrum perinde ut mollibus materiis ſignacula, ſicut ſupra d) dictum eſt, an ut cùm de exemplo liniamenta in materias tractabiles transferuntur, qvòd in pictoriâ, & item fictoriâ, fieri videmus.

CCCXXVIII. Quare differt ad præſens e) tractatum hunc, ſuo reſervans loco, ac tempori; ac diſtinguit intellectum, temperatâ animi conceptione tali, ut *tria genera*

nobis

u) Plato Thereteto p. 136. edit. Ficin. ὅταν μὲν ὁ κηρὸς τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ βαθύς τε καὶ πολὺς καὶ λεῖος καὶ μετρίως εἰργασμένος ᾖ, τὰ ἰόντα διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνσημαινόμενα εἰς τοῦτο τὸ τῆς ψυχῆς κέαρ, ὃ ἔφη Ὅμηρος αἰνιττόμενος τὴν τοῦ κηροῦ ὁμοιότητα, τότε μὲν καὶ τούτοις καθαρὰ τὰ σημεῖα ἐγγιγνόμενα, καὶ ἱκανῶς τοῦ βάθους ἔχοντα, πολυχρόνιά τε γίνεται. Καὶ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι πρῶτον μὲν εὐμαθεῖς, ἔπειτα μνήμονες· — — ὅταν τοίνυν λάσιόν του τὸ κέαρ ᾖ, ὃ δὴ ἐπῄνεσεν ὁ πάντα σοφὸς ποιητής, ἢ ὅταν κοπρῶδες καὶ μὴ καθαροῦ τοῦ κηροῦ, ἢ ὑγρὸν σφόδρα ἢ σκληρόν· ὧν μὲν ὑγρὸν εὐμαθεῖς μὲν, ἐπιλήσμονες δὲ γίνονται· ὧν δὲ σκληρὸν τἀναντία· Οἱ δὲ δὴ λάσιον καὶ τραχὺ, λιθῶδές τι, ἢ γῆς ἢ κόπρου συμμιγείσης ἔμπλεων ἔχοντες, ἀσαφῆ τὰ ἐκμαγεῖα ἴσχουσιν.

x) Vocabulum κήρινον apud Homerum non reperitur, & ex Platonis verbis ſupra adſcriptis patet legendum κῆρ ψυχῆς vel κέαρ, Nam κῆρ λάσιον non uno loco tribuit heroibus ſuis poëta.

y) κινούμενόν τε καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων. Plato Timæo.

z) Φαίνεται δὲ δι᾽ ἐκεῖνα ἄλλοτε ἀλλοῖον. id.

*) qvæ eſt veluti σφραγὶς cujus ſimulacra imprimantur materiæ. σφραγῖδος μιᾶς ἐκμαγεῖα πολλά. Stobæi Eclog. Phyſ. p. 30. ſeq.

**) ἐκμαγεῖον γὰρ φύσει παντὶ κεῖται.

a) per ſe & à ſe ipſa. b) Confer p. 409. ſed & p. 411. ubi *non eadem ſemper* eſſe dicitur.

c) Φαίνεται δὲ δι᾽ ἐκεῖνα ἄλλοτε ἀλλοῖον. Τὰ δὲ εἰσιόντα καὶ ἐξιόντα τῶν ὄντων ἀεὶ μιμήματα, τυπωθέντα ὑπ᾽ αὐτῶν τρόπον τινὰ δύσφραστον καὶ θαυμαστόν.

d) p. 417. ſeq. e) ὃν εἰσαῦθις μέτιμεν.

nobis occurrant. f) Genera nunc impro-
priè appellans: neqve enim *ſylva*, nec verò
exemplum genera ſunt, ſed ut appellatio gene-
rum ſignificet primas ſubſtantias. g) *Illud*
qvidem, inquit, *quod fit*, & *quod gignitur*, h)
generata videlicet ſpecies, quæ in ſylva ſub-
ſtitit, & ibidem diſſolvitur. Item aliud *in*
qvo gignitur. i) *In qvo*, eſt ipſa ſylva. In
hâc quippe ſpecies diſſolubiles ſubſtantiam
ſortiuntur. Tertium præterea, *ex qvo ſimi-*
431 *litudinem trahit mutuaturq́, qvod gignitur*, k)
Idea ſcilicet, qvæ exemplum eſt rerum omni-
um, qvas natura progenuit, hoc eſt eorum,
qvæ ſylvæ quaſi quodam gremio continen-
tur, exemplorum imagines eſſe dicuntur.
Deinde evidenti quadam comparatione,
atqve exemplo, qvæſtionem revelat. Com-
parat enim, l) qvod percipit in ſe ſpecies,
matri, videlicet ſylvæ. Hæc enim recipit à
naturâ proditas ſpecies. Illud verò, ex qvo
ſimilitudo commeat, *patri*, hoc eſt Ideæ.
Hujus enim ſimilitudinem memoratæ ſpe-
cies mutuantur. Quod verò ex his duobus
eſt, *proli*, generatæ ſcilicet ſpeciei. Eſt enim
hæc poſita inter naturam verè exiſtentem,
conſtantem, eandemq́ne ſemper, nlmirum
Ideam, m) qnæ intellectus Dei æterni eſt
æternus: & inter eam naturam, qvæ eſt qvi-
dem, ſed non eadem ſemper, n) id eſt ſyl-
vam. Quippe hæc, natnrâ ſuâ nihil eſt
eorum qvæ ſunt, cùm ſint æterna. o) Ergo
quod inter has duas naturas poſitum eſt, verè
exiſtens non eſt. Cùm enim ſit imago verè
exiſtentis rei, videtur eſſe aliquatenus.
Quia verò non perſeverat, patiturq́ue im-
432 mutationem ſui: non eſt exiſtens verè, ut
ſunt exempla. Illa quippe exempla rata, &
immutabili conſtantiâ vigent. Erunt igi-
tur tria hæc, quod ſemper eſt, p) quod ſem-
per non eſt, q) deinde quod non ſemper eſt.
r) Nec verò moveri quenqvam oportet, ſi
exempla exemplis non uſqueqvaqve ſimilia
videbuntur. Comparatio enim juxta ſimi-
litudinem inſtituitur, qvæ ſimilitudo parili-
tatis diſparilitatiſq́ue concretio eſt. Quare
ſi qvid in hujuſmodi rebus perfunctoriam
ſimilitudinem habere invenietur, amplecti
nos oportet, intellectus manifeſtationiſq́ue
cauſâ.

Νοῆσαι τι ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐκτυπώματος ἔσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας, τοῦτ' αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐνίσταται, γένοιτ' ἂν παρεσκευασμένον εὖ, πλὴν ἄμορφον ὂν ἐκείνων ἁπασῶν τῶν ἰδεῶν ὅσας μέλλοι δέχεσθαί ποθεν.

CCCXXIX. Deinde ait, *fieri non poſſe, ut una exiſtat facies, qva omnes rerum omnium formas, vultuſq́, contineat, variaq́, univerſi corporis undiqve ora demonſtret, niſi ſubjecto prius informi aliqvo corporum gremio: (perinde s) ac qva in picturis ſubſternitur infectio decolor ad colorum lumina ſubvehenda.)*

Nunc præſtat cauſas, cur neceſſe fuerit, ſyl-
vam eſſe inopem qualitatis. Etenim ſi erit
aliquod opus futurnm, cui nihil deſit ad per-
fectam atque integram pulchritudinem,
præbitum t) eſſe debet exemplum juxta quod
fit, nec tantnm opifex optimus, & præſtan-
tiſſimus; ſed etiam ipſa ſylva, atque mate- 433
ries, ex quâ illud opus fieri neceſſe eſt. Erit
porrò materia idonea, ſi habebit opportuni-
tatem, u) facilitatémque formabilem:
habebit antem, ſi erit pura, x) & qualitate
omni carens. Quippe ſi habebit propriam
qualitatem, erit impedimento cæteris qua-
litatibus genuina y) qualitas. Maximè igi-
tur ſi erunt variæ, multiplicéſque, inſignien-
dæ;

f) *ἐν δ' οὖν τῷ παρόντι χρὴ γένη διανοηθῆναι τριττά.* Tria illa ſunt 1) Idea ſive exemplum, pater. 2) Sylva ſive materia, mater. 3) ſpecies corporis αἰσθητοῦ, proles.

g) Timæo Locro non γένη ſed ἀρχαί.

h) τὸ μὲν γιγνόμενον. Plat. i) τὸ δ' ἐν ᾧ γίγνεται.

k) τὸ δ' ὅθεν ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γιγνόμενον.

l) Verba Platonis: καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει τὸ μὲν δεχόμενον μητρί, τὸ δ' ὅθεν πατρί, τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν, ἐκγόνῳ. Ante Platonem Timæus Locrus: δύο ὦν αἵδε ἀρχαὶ ἐναντίαι ἐντί. ἂν τὸ μὲν εἶδος λόγον ἔχει ἄῤῥενός τε καὶ πατρός. ἁ δ' ὕλα θήλεός τε καὶ ματέρος· τρίτα δὲ εἶμεν τὰ ἐκ τούτων ἔκγονα (ταἰσθητά.)

m) De hac ita idem Timæus: καὶ τὸ μὲν εἶμεν ἀγέννατόν τε καὶ ἀκίνατον καὶ μένον τε καὶ τῆς ταυτῶ φύσιος, νοατόν τε καὶ παράδειγμα τῶν γεννωμένων ὁκόσα ἐν μεταβολᾷ ἐντί. Τοιοῦτον γάρ τι τὴν ἰδέαν λέγεσθαί τε καὶ νοεῖσθαι.

n) ſupra p. 429. o) τὰ ὄντα, αΐδια. p) idea, τὸ ὄν.

q) γένεσις, ταἰσθητόν, generata ſpecies. r) χώρα, ὕλη, materia.

s) Verbis *perinde ut* uſque ad *ſubvehenda*, apud Platonem Græca nulla reſpondere video. Itaqve illa Chalcidius illuſtrandæ ſententiæ cauſa addidiſſe videtur.

t) ita recte Doblerus pro *præditum*. Rigaltius *pravium*.

u) ſupra p. 418. *oportunitatem ſylvæ vultus induendi*.

x) h. e. nuda, ut *puro ſenſu* p. 450. πάντων ἐκτὸς εἰδῶν, infra p. 436.

y) ita recte Rigalt. pro *geminæ*.

dæ; nec multiplices modò, ſed omnes etiam formæ, ac figuræ. Igitur quia omnes ſylva z) recipit figuras, omnes quoque colores, & cæteras, quotquot ſunt, qualitates; nihil autem horum habet ipſa ex naturâ ſuâ: jure eam modò *informem*, a) modò *minimè figuratam*, b) interdum *ſine qualitate*, c) cognominat, non quòd habuerit hæc unquam, & amiſerit, ſed ut qvæ potuerit habere: utpote naturâ prædita ſplendoris, atque ornatus, capacitate; quemadmodum appellatur informe ſaxum, cui nondum acceſſerit ex artificio forma, formari tamen poſſit.

CCCXXX. Et concludit, aſſerens omne, quod benè, atque affabrè, recepturum erit formas, informe eſſe debere, purùmque ab iis omnibus, quæ erit recepturum, hoc eſt,
434 ſine figurâ, & ſine colore, odore etiam, & cæteris, quæ corporis naturam ſeqvuntur.

Ὅμοιον γὰρ ὂν τῶν ἐπεισιόντων τινί, τὰ τῆς ἐναντίας τά τε τῆς παράπαν ἄλλης φύσεως, ὁπότ' ἔλθοι, δεχόμενον, κακῶς ἂν ἀφομοιοῖ, τὴν αὑτοῦ παρεμφαῖνον ὄψιν.

Etenim ſi erit, inquit, *alicujus eorum, quæ in ſe recipit, ſimile receptaculum; quicquid obveniet diſſimile his, quibus ſimile eſt, diſcordabit, opinor, vultu, nullámque exprimet ſimilitudinem.*

Quod dicit tale eſt. Si aqua ſit univerſæ rei ſylva, ſive ſubſtantia, ut Thales d) cenſet, habebit certè qualitates, naturæ ſuæ proprias, quæ nunquam ab eâ recedent. Sed ſi neceſſe ſit, eam à naturâ ſuâ declinare aliquatenus, & igneſcere, ſuſcipiet certè rurſum igneas qualitates. Humecta, & ignea, contrariæ e) ſibi ſunt. Quippe alterius, humor & frigus propria ſunt; alterius, ſiccitas & calor. Hæc igitur, inquit, diverſa ſibi, & repugnantia, non patientur alterius ſinceram exprimi qualitatem, cùm calor quidem frigus impugnet, ſiccitas demum interimat humorem. Vel, ut alio utamur exemplo, ſi ſit aliquid candidum, ut pſimmythion, f) deinde oporteat hoc transferri in alium colorem, vel diverſum, ut ruborem, ſive pallorem: vel contrarium, ut atrum. tunc candor non patietur introeuntes colores ſinceros perſe-
435 verare: ſed permixtione ſui faciet interpolatos.

CCCXXXI. Quid igitur ſibi vult, dicet aliquis, iſta diviſio diverſorum colorum, & item contrariorum? Quia contraria ſunt ea qvæ à ſe plurimum diſtant, licet ſint generis ejuſdem, ut puta candor, & item nigredo, quorum genus unum eſt, quod vocatur color. Sed hæc duo plurimum à ſe diſtant. Candido enim minimum diſtat quod dicitur pallidum, aliquanto plus quod appellatur rubrum, hoc amplius cyaneus color; plurimum verò nigredo. Ideóque candidum & item nigrum non diverſa ſunt, ſed contraria, quia intercapedo prolixior. Ergo contraria ſeparata quidem à ſe ſunt magna quâdam ſeparatione, nec tamen aliena ſunt omnino. Facit enim ea veluti cognata, & conſanguinea, genus ſuum, quod colorem eſſe prædiximus. Natura verò omnino diſtant ea, qvæ diverſa dicuntur; ut candor, & dulcedo: nigredóque, & odor: Illorum quippe genus color, horum ſuccus, & vapor: proptereáque diverſis ſenſibus comprehenduntur. Ut igitur ea, quæ ſubjacet his omnibes ſylva, 436
poſſit horum facies ſinceras, minimèque interpolatas, oſtendere, ipſam neceſſe eſt nullas qualitates habere.

CCCXXXII. Idipſum quod generaliter adſeverat, nunc ſpecialiter vult probare, poſitis exemplis in uſu frequenti.

Καθάπερ περὶ τὰ ἀλείμματα ὁπόσα εὐώδη, τὰ δεξόμενα ὑγρὰ τὰς ὀσμάς. Ὅσοι τε ἔν τισι τῶν μαλακῶν σχήματα ἀπομάττειν ἐπιχειροῦσι, τὸ παράπαν σχῆμα οὐδὲν ἔνδηλον ὑπάρχειν ἐῶσι, προομαλύναντες δὲ ὅτι λειότατον ἀπεργάζονται. ταυτὸν οὖν καὶ τῷ τὰ τῶν πάντων ἀεί τε ὄντων κατὰ πᾶν ἑαυτοῦ πολλάκις ἀφομοιώματα καλῶς μέλλοντι δέχεσθαι, πάντων ἐκτὸς αὐτῷ προσήκει πεφυκέναι τῶν εἰδῶν.

Ut qui odora pigmenta conficiunt, non patiuntur eſſe odoris naturalis, ac proprii, quod condiunt; quo meracos, ſinceróſque, ſuſcipiat ſuccos odoraminum. Vaſcularii g) *quoque argento informi ſigna impreſſuri, laevigant primo ſuperficiem, ut figura ſincera imprimatur molli cedentique materia. Ita*, inquit, *illa etiam, quæ omnium ſpecierum formas receptura erat, pura, & ſine qualitatibus, debuit apparari.*

Factum verò, generatumque, & viſibile animal, vult intelligi ſenſilem mundum:

Διὸ τὴν τοῦ γεγονότος ὁρατοῦ καὶ παντὸς αἰσθητοῦ μητέρα καὶ ὑποδοχὴν, μήτε γῆν μήτε ἀέρα μήτε πῦρ, μήτε ὕδωρ λέγωμεν, μήτε ὅσα ἐκ τούτων, μήτε ἐξ ὧν πάντα γέγονεν·

matrémque ejus, *& corporum receptaculum*, ſylvam vocat, ob rationem ſupradictam; *ſed neque terram hanc*, h) *neque aquam, nec ignem, vel aëra, rectè exiſtimari.*

Hæc quippe corpora eſſe; ſed eam, quæ cuncta hæc ambiat,

z) ita leg. pro *omnis ſylva*.
a) ἄμορφον. b) ἀνείδεον. c) ἄποιον.
d) ſupra p. 378. e) ſic edit. Pariſ. pro *contrariis*. f) ceruſſa.
g) Vaſcularii, qvi ex auro & argento vaſa faciunt cælantqve, ac negotiantur. Vide qvæ viri docti ad Ciceronis Verrinam IV. c. 24. Collegii Vaſculariorum mentio in veteri inſcriptione apud Sponium p. 66. Miſcell. eruditæ Antiqvitatis. h) ſupra p. 413.

Ἀλλ' ἀόρατον εἶδός τι καὶ ἄμορφον πανδεχὲς, μεταλαμβάνον
437 δὲ ἀπορώτατά πη τοῦ νοητοῦ, καὶ δυσαλωτότατον αὐτὸ λέγοντες οὐ ψευσόμεθα.

invisibilem ſpeciem, & informem eſſe capacitatem, mirâ quadam, & incomprehenſibili ratione inter nullam & aliquam ſubſtantiam, nec planè ſenſilem, nec planè intelligibilem, poſitam.

CCCXXXIII. Hæc operoſius in Parmenide, i) cùm quæreret quatenus res exiſtentes Idearum participarent ſimilitudinem. Etenim eſt difficilis conſideratio, propter ſylvæ naturales tenebras, k) quippe quæ ſubterſugiat non modò ſenſus omnes, ſed etiam rationis inveſtigationem, intellectuſque indaginem. Sive enim per ſemetipſam, & ſine coonſortio corporum, quæ recipit, ſpectare curet, nihil eſſe propemodum videtur; ſed cum illis confundetur, nec naturalem oſtendet proprietatem. Eſtque inter ſenſum, & rationem, neque planè ſenſile quid, nec omnino rationabile: ſed motu animi comprehendenda tali, ut, qui contigerit eam, nihil ſentiat; &, qui rationem ejus animo exercuerit, *adulterinâ quadam ratione* l) aſſecutus eſſe videatur.

Καθόσον δὲ ἐκ τῶν προειρημένων δυνατὸν ἀφικνεῖσθαι τῆς φύσεως αὐτοῦ, τῇδ' ἄν τις ὀρθότατα λέγοι· πῦρ μὲν ἑκάστοτε αὐτοῦ τὸ πεπυρωμένον μέρος φαίνεσθαι, τὸ δὲ ὑγρανθὲν, ὕδωρ· γῆν δὲ καὶ ἀέρα, καθόσον ἂν μιμήματα τούτων δέχηται·

Solum ergo remedium aſſecutionis id erit, ut putemus ignem ejus eſſe m) *partem, quæ ignita; aquam verò, quæ humecta eſt: ſimiliter cætera.*

CCCXXXIV. Quatenus igitur iſta natura, omnia decem, quæ ſunt, genera n) com-
438 plectitur, *Eſſentia* eſt, o) opinor, cùm eam ſpecies cœtu proprio eſſe ac videri aliquid effecerit, vel hominem, vel eqvum, vel quid aliud ex animalibus, arboribus, ſtirpibus. *Qualitas* verò, cùm aliquam percipit qualitatem, calefacta, vel colorata. *Quantitas*, cùm corporum eſt augmentis, imminutioonibúſque, variata. *Ad aliquid*, p) cùm erit in aliquo habitu, & comparatione, eminentiâ ſuâ, vel humilitate, adverſum alterius eminentiam æſtimata. *Ubi* autem, cùm determinatur, & accipit aliquam figuram. Sic enim in aliqvo eſſe loco putatur. *Quando*, cùm circumactio mundi incrementa ei temporis dederit. *Poſitio* q) porrò, cùm ordinaretur inter prima corpora, qvæ dicuntur elementa, ratiocinantibus nobis, terram quidem in medietate mundi ſitam, ſummum autem ignem, alto omnia undique capeſſentem. *Habere*, ut cùm dicimus, mundum non ſolum animâ, ſed etiam ratione, atque intelligentiâ, præditum. *Facere* verò, cùm eadem Sylva intrà ſe movet ſpecies. *Pati*, cùm invicem ipſa ſpeciebus ſe moventibus commovetur.

CCCXXXV. Deinde progreditur.

Ἆρ' ἔστι τι πῦρ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ;

Eſt ne aliquis ignis ſeorſum poſitus, & incommunicabilis? 439

Nunc jam de his tractare incipit, volens oſtendere quòd intelligibilis illius ignis, ſenſilis iſte ignis ſimulacrum ſit: ſimiliter terra ſenſilis, imago quædam intelligibilis terræ. r) Sic etiam cæteræ ſpecies. Quódque hæc omnia, qvæ videmus, aliarum ſpecierum inviſibilium *ſimulacra* ſint: illa item horum invicem *exempla.* Oportet ergo nos etiam de *exemplari* breviter, qvæ ſunt dicenda, diſſerere. Atque ut de ſylvâ diximus, cùm de eâ tractatum haberemus, eſſe eam principaliter ſubjectam s) rerum naturalium generationi: ſic etiam de exemplo dicendum, quòd ſit ſpecies principalis. Omnis quippe materia ſylveſtris opifici ſubjacet, ut æs ſtatuarum artifici: naupego item ligna. Sed hæc non primitus ſubjacent, quia ſunt aliarum artium inventa: æs quidem metallicæ, ligna verò ſectionis, ſive putationis. His demum ſubeſt terra, terræ item ſylva, ſylvæ nihil. Unde rectè principalis ſubjectio t) eſt cognominata. Eodem igitur modo etiam in exemplo, rerum gemina ſpecies conſideratur, illa, quâ exornata 440
ſylva eſt, nihiloque minus alia ſpecies conſideratur, ad cujus ſimilitudinem illa ſpecies facta eſt, quæ ſylvæ tributa eſt. & eſt impoſita quidem ſylvæ ſpecies ſecunda, prima autem illa, ad cujus hæc ſecunda ſimilitudinem facta eſt.

CCCXXXVI. Sed nimirum fiet hoc manifeſtius in aliquâ ſimilitudine, & comparatione, conſideratum. Ut enim in ſimulacro Capitolini Jovis u) eſt una ſpecies eboris; eſt

i) per totum Parmenidem hoc diſputat Plato.
k) ſupra p. 409. 419. &c.
l) λογισμῷ τινι νόθῳ ſupra p. 409.
m) φαίνεσθαι eſt apud Platon.
n) Decem prædicamenta. Supra p. 417. Non actu tamen illa ſilvæ inſunt ſed potentia. *non effectu ſed poſſibilitate* p. 419.
o) Subſtantia.
p) Relatio.
q) Situs.
r) Confer p. 370.
s) ſupra p. 365. πάσης γενέσεως, ὑποδοχὴ p. 419. &c.
t) p. 413.
u) Simulacrum Jovis Capitolini primis temporibus fictile, deinde eburneum fuiſſe ex Plinio & Pauſania notavit Juſtus Rycqvius libro de Capitolio c. 18. Cæterum & illum fugit hic locus Chalcidii, & Franciſcum Junium in Catalogo artificum, p. 24. ubi de Apollonio ſculptore tantum affert locum Plinii XXXVI. 5. Incertum etiam alius ne ille fuerit an idem cum Apollonio Athenienſi Neſtoris F. cujus nomen in ſimulacro Herculis apud Gruterum p. XLII. 2. Inſcript. & Sponium p. 122. Miſc. Cæterum Chalcidii tempore Jovem eburneum Capitolinum adhuc ſuperfuiſſe, licet Trajanus aureum qvoqve dedicaſſet, ex hoc loco veriſimiliter aliqvis colligat.

eſt item alia, quam Apollonius artifex auxit animo, x) ad quam directâ mentis acie ſpeciem eboris poliebat; harum autem duarum ſpecierum altera erit antiquior: ſic etiam ſpecies, quæ ſylvam exornavit, ſecundæ dignitatis eſt. Illa verò alia, juxta quam ſecunda ſpecies abſoluta eſt, principalis eſt ſpecies, de quâ ſermo habetur ad præſens. Rurſum ſylvam dicebamus eſſe inopem qualitatis, dicebamus etiam principalem ſpeciem, neque qualitate præditam, neque ſine qualitate. Siquidem omne præditum qualitate, habeat in ſe qualitatem neceſſe eſt. At verò primaria ſpecies non eſt particeps
441 qualitatis: deeſt enim natura, cui qualitas poſſit inſidere. Minimè igitur poſita eſt in qualitate. Omnia enim carere y) dicuntur, quæ, cùm naturâ talia ſint ut habeant, non habent. Ut igitur non dicimus intrepidum lapidem, quia non eſt natura ejus hujuſmodi, ut aliquid poſſit timere; ſic ne primaria quidem ſpecies qualitate dicetur carere, quia & natura ejus aliena eſt à qualitate, atque ipſa aliis cauſa eſt cur prædita ſint qualitate. Atque ut animam neqve animatam dicimus, neqve exanimem; animatam quidem ideo, quia anima animæ præſidio non eget: exanimem verò, quia ipſa cauſa eſt cæteris animalibus vitæ: ſic ſylvam quoqve neque ſylveſtrem putamus, nec ſylvâ carere. Sylveſtrem quidem non dicimus, quia ſylvæ ſylva non eſt neceſſaria; carere autem ſylvâ, z) ideo quòd omnia ſylveſtria propter hanc ſint materialia.

CCCXXXVII. Qvæ cùm ita ſint, etiam de principali ſpecie perinde ſentiemus, ut neque qualitate præditam putemus, neqve carentem qvalitate. *) Rurſum ſylva non dicebatur formata, ſed nec informis. Formatum enim quidque compoſitum ſit neceſſe eſt ex participante, & ex participabili, ut ſtatua, in quâ participat quidem æs, partici-
442 patur verò impreſſa forma, qvæ res eſt ſimplex, & incompoſita. Propterea igitur, ſylva negatur eſſe formata, nec verò minimè eſt formata. Nam propter hanc qvoque alia omnia, quæ ſunt formata impreſſione vultus, ſunt. Eſt igitur principalis ſpecies, **) ut cum aliqva dicatur effigie: juxta nos quidem, qui intellectus compotes ſumus, primum intelligibile; juxta Deum verò, perfectus intellectus Dei: juxta ſylvam, modus menſuraqve rerum corporearum, atque ſylveſtrium. juxta ipſam verò ſpeciem, Incorporea ſubſtantia, cauſaque eorum omnium, quæ ex eâ ſimilitudinem mutuantur. juxta mundum verò, exemplum ſempiternum omnium, quæ natura progenuit. Atque ut conceptim dicatur, primaria ſpecies, quæ Idea, id eſt, ſubſtantia, definitur carens corpore, colore, figurâ, ſine tactu, intellectu tamen cum ratione comprehendenda, cauſaque omnium, quæ ex ſe ſimilitudinem mutuantur.

CCCXXXVIII. Quòd verò hæc ſit ex æternitate, manifeſtat ipſe cùm dicit:

Εἰ μὲν νοῦς καὶ δόξα ἀληθής ἐστον δύο μόνη, παντάπασιν εἶναι καθ' αὐτὰ ταῦτα, ἀναίσθητα ὑφ' ἡμῶν, εἴδη νοούμενα μόνον. Εἰ δὲ ὥς τισι φαίνεται, δόξα ἀληθὴς νοῦ διαφέροιτο μηδέν, πάνθ' ὁπόσ' ἂν διὰ τοῦ σώματος αἰσθανόμεθα, θετέον βεβαιότατα. δύο δὲ λεκτέον ἐκείνω, διότι χωρὶς γεγόνατον, ἀνομοίως τε ἔχετον. Τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν διὰ διδαχῆς, τὸ δ' ὑπὸ πειθοῦς ἡμῖν ἐγγίγνεται. Καὶ τὸ μὲν ἀεὶ μετὰ ἀληθοῦς λόγου, τὸ δὲ ἄλογον. Καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον πειθοῖ, τὸ δὲ μεταπειστόν. Καὶ τοῦ μὲν πάντ' ἄνδρα μετέχειν φατέον, νοῦ δὲ θεούς, ἀνθρώπων δὲ γένος βραχύ τι.

Si intellectus, itemque vera opinio, duæ res ſunt, neceſſe eſt hæc ipſa per ſemet eſſe intellectu, potius quàm ſenſibus, aſſequenda. Sin verò, ut quibuſdam videtur, vera opinio ab intellectu nihil differt: omnia, quæ corpore ſentimus, †) certa habenda ſunt. Sed 443 *opinor duo eſſe dicendum. ††) Propterea quòd utraque magnâ differentiâ diſtent. quippe quorum alterum doctrina nobis inſinuet, alterum perſuaſionis aſſumptio. Et alterum quidem ſemper cum ratione verâ: porrò ſine ullâ ratione alterum. Item alterum eorum nullâ perſuaſione tranſducibile. Alterum nutans, incertumque ſemper, & derivabile. ***) Quid, quòd rectæ opinionis omnis homo particeps; intellectus verò Dei proprius, & paucorum admodum lectorum virorum.*

Quadrifariam dividit intellectus opinioniſque differentiam, cùm docet alterum eorum, id eſt intellectum, provenire ex diſciplinâ,

x) Doblerus: *vexit animo*, vel *hauſit*. Infra p. 447. *ſed ex propria mente hauſtum pro viribus.* Poteſt tamen *auxit* ferri eo ſenſu qvo ab augendo *auctor* dicitur.

y) Privatio præſupponit habitum, ut in ſcholis loqvuntur.

z) ſcil. non dicimus, qvod repeti debet ἀπὸ τοῦ κοινοῦ.

*) Verba: *præditam putemus, neque carentem qualitate* in Leid. male abſunt typographi oſcitantia.

**) Alcinous c. 9. ἔστι δὲ ἡ ἰδέα ὡς μὲν πρὸς θεὸν νόησις αὐτοῦ, ὡς δὲ πρὸς ἡμᾶς νοητὸν πρῶτον, ὡς δὲ πρὸς τὴν ὕλην μέτρον, ὡς δὲ πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον παράδειγμα, ὡς δὲ πρὸς αὐτὴν ἐξεταζομένη, οὐσία.

†) ita edit. Pariſ. pro *ſenſimus*.

††) ſupra p. 67. *dicenda*.

***) *deviabile* ibid. Sed mox infra habes etiam: *alterum eorum nulli perſuaſioni derivabile.*

alterum ſolâ perſuaſione. Deinde cùm aſſerit, alterum cum ratione verâ, porrò alterum ſine rationis examine. Quid cùm dicit, alterum eorum nulli perſuaſioni derivabile: & ad poſtremum, alterum eorum, id eſt opinio, in quemvis hominem cadat; intellectus verò Dei ſolius, & paucorum admodum ſit examinatorum virorum? Quòd ſi horum tanta eſt differentia, eorum etiam, quæ comitantur alterutrum, magnam neceſſe eſt eſſe diſtantiam. Sunt porrò hæc †) intelligibile genus, & item opinabile. Unde rectè pronunciat,

444 Τέτων δὲ ὕτως ἐχόντων, ὁμολογητέον μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταυτὰ ἔχον εἶδ@- ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, ὔ τε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν, ὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν. ἀόρατον δὲ καὶ ἄλλως ἀναίσθητον, ὗτο ὃ δὴ νόησις εἴληχεν ἐπισκοπεῖν.	*unam eſſe ſpeciem per ſemetipſam, ſine ortu, ſine occaſu, neque quid in ſe recipientem, nec progredientem uſpiam, inviſibilem, inſenſilemque.*

Intellectus eſt ſpecies, quæ Idea dicitur. Eſt igitur exemplum. Nec verò, ut in ſuperioribus dubitat; ne forte fruſtra præſumat eſſe intelligibilem ſpeciem hanc, cujus ſint imagines ſenſiles, eamque nihil aliud eſſe quàm verba.

CCCXXXIX. Id tamen ipſum ſyllogiſticis quoque rationibus explanare non dubitat, quippe cavens, ne vel inexaminatum quicquam relinquat, vel ad prolixum naturâ ſuâ tractatum, minimè pertinens ad quæſtionem verborum agmen addat, omnem dubitationem ſyllogiſticis compendiis dirimit ductu & viâ pergens ad ſyllogiſmum. Etenim inter intelligentem, & item verè opinantem, hoc intereſt; quòd intelligens fidem rerum habet, rationis indagine comprehenſam. Confirmata porrò ratio fit intellectus, cujus ſcientia eſt, ††) eademque ſapientia. Itaque intelligens, ut qui rectè ſciat quod intelligit, neque veriſimilibus perſuaſionibus inductus mutat ſententiam; & poteſt, ut ſcius, præſtare rationem rei comprehen-

445 ſæ. At verò, qui verè opinatur, ut qui ſolâ mentis elegantiâ nitatur, ſine ratione, ac diſciplinâ, neque rationem, cur ita opinetur, præſtare poteſt, & falſis aliquando perſuaſionibus captus mutat ſententiam, nutans, & ambiguus, ut quem nulla ſtabilis ratio ſuſtentet. Itaque Plato ſyllogiſticæ rationis formulam exprimit talem. *) Si intellectus, & vera opinio, una res eſt; omnia, quæ corpore ſentimus, certa ſunt; eritque eorum indubitabilis veritas. Si autem vera opinio ninus habet, atque intellectus, non una atque eadem res eſt, ſed duæ atque diverſæ; & erunt alia, quæ ſentiuntur; & alia, quæ intelliguntur. Si diverſa ſunt, quæ ſentiunt, & quæ intelligunt, ſint intelligibiles ſpecies neceſſe eſt, quæ Ideæ nuncupantur. At enim non omnia, quæ corpore ſentimus, vera & certa ſunt. Sunt igitur Ideæ.

CCCXL. Sed, opinor, explanari dilatarique oportet, quæ contracta ſunt anguſtiis ſyllogiſmi. Intellectum appellat hoc in loco, motum animi comprehendentem. Huic comparat opinionem cùm in plerisque aliis libris, a) tum evidenter in Politiâ. b) Secat enim *intellectum* quidem in duo hæc, ſcientiam, & recordationem. *Opinionem* 446 verò in alia totidem, hæc, credulitatem & æſtimationem. Singulaque hæc quatuor convenientibus ſibi rebus accommodat. *Scientiam* quidem altis, & ſapientiâ ſolâ percipibilibus rebus, cujuſmodi ſunt Deus, & intellectus ejus, quas Ideas vocamus. *Recordationem* verò rebus deliberativis, hoc eſt, iis, quæ præceptis artificialibus, & theorematibus, percipiuntur. *Credulitatem* porrò ſenſilibus, ſcilicet quæ oculis, auribus, cæterisque ſenſibus comprehenduntur. *Æſtimationem* figmentis, commentitiiſque & imaginariis rebus, quæ juxta veros ſimulata vultus, corpora tamen perfecta, & viva, non ſunt. Quæ cuncta dicit per ſemet eſſe intellectu potius quàm ſenſibus aſſequenda, quia nihil ex his quatuor ſub ſenſus noſtros venit, ſed tam ſcientiam, quàm opinionem, & cæteras, mente diſcernimus.

Εἰ δὲ, ὥς τισι φαίνεται, δόξα ἀληθὴς νῦ διαφέροιτο μηδὲν.	CCCXLI. *Sin verò, ut quibuſdam videtur,* inquit, *vera opinio ab intellectu nihil differt.*

Meritò. Multæ quippe ſectæ ſunt philoſophorum, quas certum eſt initia rerum putaſſe corpora. c) Cumque intelligibile genus, id eſt, Ideas, pene ſub oculos conſtituiſſet, dicens

τὸ κατὰ ταυτὰ ἔχον εἶδ@-, ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, ὔτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν, ὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν. ἀόρατον δὲ καὶ ἄλλως ἀναί-	*intelligibilem ſpeciem ſemotam à ſenſibus in ſe-* 447 *ipſâ locatam ſine ortu, ſine occaſu, quæ nec recipiat in ſe quicquam aliunde, nec ipſa procedat ad aliud quicquam, inviſibilem,*

†) τὸ νοητὸν καὶ τὸ δοξαστόν.

††) vocula *cujus* in editis exciderat.

*) In verbis p. 442. ſeq. adſcriptis.

a) ut in Menone ſub fin. in Theæteto &c.

b) lib. V. de Rep. ſub extrem. & lib. VII. p. 442. ubi diſtinguit ἐπιστήμην, διάνοιαν, πίστιν, εἰκασίαν, δόξαν, νόησιν.

c) Ut Democritus, Epicurus, Stoici.

σθητον, τοῦτο ὃ δὴ νόησις εἴληχεν ἐπισκοπεῖν. Τὸ δὲ ὁμώνυμον, ὅμοιόν τε ἐκείνῳ, δεύτερον, αἰσθητὸν, γεννητὸν, πεφορημένον ἀεὶ, γιγνόμενον ἔν τινι τόπῳ, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἀπολλύμενον, δόξῃ μετ' αἰσθήσεως περιληπτόν.

ſibilem, inſenſibilem, ſoli mentis intuentis intentioni animadverſionique perſpicuam, conſequenter addidit: *Porrò quòd ab hoc ſecundum eſt, nativum ſenſile, ſuſtentabile, conſiſtens aliquo in loco, & inde rurſum cum immutatione atque interitu recedens, ſenſibus & opinione noſcendam.*

Quo loco vult intelligi ſecundam ſpeciem, quæ naſcitur, cùm opifex concipit animo futuri operis liniamenta, effigieque intus locatâ juxta eandem format quod aggreſſus eſt. Id ergo conſiſtere aliquo in loco dicit, & inde rurſum cum immutatione & interitu procedere. Præclarè. Demolitionem quippe ſtatuæ formæ quoque interitus ſequatur neceſſe eſt, & item ad alterius ſtatuæ collocationem revocari, ac redire. Senſibus autem noſcendam dicit hanc ſpeciem, quia impreſſæ formæ operi ſpectantium oculis videntur. Opinione verò noſcendam, quia mens opificis non deſerto exemplari transfert hanc ſpeciem, ſed ex propriâ mente hauſtam pro viribus.

448 CCCXLII. Tertium genus eſſe dicit loci, d) Puto eum dignitatis reſpectu tertium genus dixiſſe ſylvam. Quippe ſecunda ſpecies, id eſt, nativa mutuatur ſubſtantiam de ſpecie principali, quæ ſine ortu eſt. Et æternam cenſet Ideæ nomine. Sylva demum ex nativâ ſpecie ſumit ſubſtantiam. At verò locum vocat eam, velut regionem quandam, ſuſcipientem ſpecierum incorporearum intelligibiliumque ſimulacra. Semper eandem, vel, quia ſine generatione eſt, & interitu; vel, quia neceſſe eſt eam locum ſtationemque eſſe, & velut receptaculum corporearum ſpecierum: quæ ſunt membra mundi, ut videtur prope omnibus, indiſſolubilis, & æterni.

τὸ τῆς χώρας ἀεὶ φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἕδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν.

Ipſa ergo *immortalis eſt, ſed his, quæ pariuntur in ejuſdem gremio, datur ſubſtantia.*

CCCXLIII. Deinde progrediens *mirâ quâdam conceptione animi* dicit, *ipſam ſine tangentis ſenſu tangi.*

Αὐτὸ δὲ μετ' ἀναισθησίας ἁπτὸν, λογισμῷ τινι νόθῳ μόγις πιστόν.

Quippe omne, quod tangitur, ſenſile eſt, & ſenſibus ſubjacet. Quicquid ergo tangitur, ſenſu ſentiatur neceſſe eſt. Quomodo igitur poſſumus dicere, tangi aliquid, quod ex naturâ ſuâ minimè contiguum eſt? Vide altitudinem pectoris, & ut brevi elocutione ſuſpicionem mentis ſuæ de ſylvâ revelaverit. 449
Omne certè, quod alicujus ſimile eſt, ex ſimili ſuo recognoſcitur. Ut igitur certæ rei definitæque certa & definita eſt comprehenſio, ſic incertæ minimeque definitæ incerta & indefinita ſuſpicio ſit neceſſe eſt. Quia igitur ſenſus certarum definitarumque rerum ſenſus eſt, quippe habentium figuras & qualitates, neceſſe eſt etiam comprehenſionem earum certam definitamque eſſe. Sed enim ſylva indefinita eſt res, utpote informis, & figurâ carens juxta naturam ſuam. Minimè igitur cum ſenſu ejus ſit imaginatio, ſinè ſenſu igitur. Fit tamen evanida quædam ejus attrectatio ſine contagio, nec ipſius mage, quàm eorum, quæ intrà ipſam ſunt, corporum. Quæ cùm ſentiuntur, ſuſpicio naſcitur ipſam ſentiri: propterea quòd ex iis ſpeciebus, quas recipit, formari, cùm ſit informis, videtur. Itaque ſenſus quidem ſpecierum, in ſylvâ conſtitutarum, clarus eſt; ipſius autem ſylvæ, quæ ſpeciebus ſubjacet, obſcurus: & conſenſus potius, quàm ſenſus eſt. Ergo quia ſylveſtria quidem ſentiuntur, ſylva verò minimè ſentitur naturâ propriâ, ſed propter ſylveſtria cum hiſdem ſentiri putatur, ſit hujuſmodi ſenſus incertus. 450
Præclareque dictum, ſylvam ſine ſenſu tangentium tangi, e) quia puro ſenſu minimè ſentiatur, ut ſi quis dicat, tenebras quoque ſine ſenſu videri. Non enim perinde ſentit viſus hominis tenebras intueri inſtituentis, f) ut cùm ſolet intueri res coloratas, dilucidaſque; ſed contrariâ paſſione, & amiſſione, atque indigentiâ eorum omnium, quæ oculi vident. Sunt enim tenebræ decolores, & ſine claritudinis illuſtratione. Nec poteſt viſus comprehendere aliquam qualitatem tenebrarum, ſed ſuſpicari quod non ſit, potius quàm quid rerum ſit. Nihilque videns idipſum ſibi videtur videre quod non videt, & videre ſe aliquid putat, cum nihil videat. Quis enim viſus in tenebris? Sed quia natura oculi hæc eſt, ut colores diſcernat, conans opinor diſcernere naturam decolorem, tenebras ſentire ſe ſuſpicatur. Sic igitur etiam ſylva contigua quidem eſt, quia contingi putatur: cum ea quæ principaliter continguntur, ſub ſenſus veniant, ſed contactus ejus provenit ex accidenti. Verum hoc ipſum ſine ſenſu, quia ipſa per ſe neque tactu ſentitur, neque cæteris ſenſibus.

CCCXLIV. Nec contentus hac tantâ diligentiâ, ſuperaddidit *nothâ & adulterinâ* 451

 quâdam

d) τρίτον δ' αὖ γένος ὂν, τὸ τῆς χώρας. Plato Timæo. Infra, p. 455. *Eadem propterea, quod ſylva receptaculum eſt corporum & qualitatum, cæterorumque ſenſilium.*

e) μετ' ἀναισθησίας ἁπτόν. f) ſic Doblerus pro [illegible].

quadam ratiocinatione, g) ſylvam eſſe dicens opinabilem. Filios omnes naturales eſſe nullus ignorat: ſed tam Græci, quàm nos legitimos, & item præſumptos, nominibus diſcernimus. Legitimos Græci *γνησίους* vocant. h) ***

CCCXLV. *** Ut ſine vocalibus quidem per ſe mutæ i) ſunt, mixtæ verò vocalibus conferunt aliquid, impertiuntq; genuinum ſonum. Oratio tamen de ſylvâ, infinitam eam & incertam eſſe aſſerens, certa eſt. Rectè igitur nothâ & ſpuriâ ratiocinatione, atque opinione, potius quàm intellectu certo, comprehendi eam cenſet Plato, utpote cujus natura rectæ rationis, & non recti confuſique intellectus, præſumatur conſortio. Diviſa igitur à ſe ſunt tria illa, ſeparatimque examinata: * & eſt Idea quidem intelligibilis ſpecies, utpote quæ puro intellectu comprehendatur. Species verò nativa, k) opinione percipibilis, proptereaque opinabilis: Sylva porrò neque intelligibile quid, neque opinabile, quia neque intellectu neque ſenſu comprehendatur. Verum eſt ſuſpicabilis. Suſpicio l) autem ſpuria quædam ratio eſt, atque adulterina.

452 CCCXLVI. Pergit ulterius, inſiſtitque probationi cœptæ m) perfectiùs, ita dicens:

Πρὸς ὃ δὴ καὶ ὀνειροπολῦμεν βλέποντες, καὶ φαμὲν ἀναγκαῖον εἶναί πυ, τὸ ὂν ἅπαν, ἔν τινι τόπῳ καὶ κατέχον χώραν τινά.	*Deniqne cùm id* n) *animo intuemur, patimur quod ſomniantes. Putamus enim neceſſe eſſe, ut omne quòd eſt, in aliquo ſit loco poſitum, regionemque obtineat ullam.*

Incertam & caligantem animi noſtri intentionem cùm ſylvæ naturam conſideramus, vanis ſomniis o) comparat, & opinioni, quæ ex ſenſibus naſcitur. Etenim cùm corpus aliquod videmus, aut tangimus, neceſſe eſt id à nobis ſentiri cum locis ſuis, & regionibus. Neque enim ſine loco, nec verò ſine ſede, ſentiri corpus ullum poteſt. Dicit ergo nos hac opinionis percelebratæ conſuetudine ita eſſe imbutos, ut cùm res intelligibiles contemplamur animo, putemus eas conſiſtere aliquo in loco, ullámve regionem obtinere, perinde ut mundi corpus, quod ſitum eſt loco, quem complet mundana moles, habens eam regionem, p) quæ perceptis corporum formis exornata eſt, videlicet ſylvam. Cujus partes, ex quibus conſtat, quia diviſas locis ac regionibus conſideramus, putamus omnia, quæ ſunt, eodem modo conſiſtere in locis, ac regionibus, certis. Denique ſi quis dicat, eſſe ſubſtantiam 453 ſine ſede, ac loco, *quæ neque in terrâ, neque in cælo ſit*, q) portento ſimilia dici putamus, & res vanâ mentis opinione conceptas. Jamdudum quippe, & ab ineunte ætate, præjudicavimus omne, quod ſit, corpus eſſe, nec quicquam eſſe, quod ſubſtantiâ ſenſili careat, cognitoribus, & velut aſſertoribus, corporum credentes ſenſibus.

ταῦτα δὴ πάντα καὶ τὰ τούτων ἀδελφὰ καὶ περὶ τὴν ἄυπνον καὶ ἀληθῶς φύσιν ὑπάρχουσαν, ὑπὸ ταύτης τῆς ὀνειρώξεως οὐ δυνατοὶ γιγνόμεθα ἐγερθέντες διοριζόμενοι τἀληθὲς λέγειν, ὡς εἰκόνι μέν.	CCCXLVII. Et concludit: *Ob quam depravationem, itemq; alias conſanguineas, ne in reputatione quidem & conſideratione verè exiſtentis, veræq; pervigilis natura, mente conſiſtimus propter hujuſmodi ſomnia.*

Exſomnem, pervigilemque, naturam nuncupat intelligibile, atque incorporeum genus, quod ſemper idem eſt, principaliterque ſubſiſtit, ſine ortu, ſine occaſu, minimè mutabile, nullam habens, cum ſenſibus ſocietatem, purâ mente percipibile: Deum videlicet, & cogitationes ejus intelligibiles, atque incorporeas ſpecies. Has porrò eſſe quidam negant, r) quod his uſu accidit ex alto & profundo ſopore. Denique ſi quis eos ad contemplationem veram, minimeque ſoporatam, excitet æternarum & immortalium rerum, indignantur, ac moleſtè ferunt: ſimiliter ut in Politiâ s) illi dedititii, 454 perpetuis abditi tenebris ſpeluncæ, denſis umbris opacæ. At verò qui ſe à profundâ imperitiâ vindicant, laborioſiùs licet, ex tenebris ad lumen emergunt, & ad ſcientiæ, veritatiſque, claritudinem aſpirant. Nec moleſtè ferunt, excellentes in ſtudiis humanitatis viros dividere, ac ſeparare, ſenſilem intelligibilemque naturam. Docere etiam, ac demonſtrare, quòd ſint rerum initium ſpecies archetypæ, ſive quòd exempla genuinâ ſubſtantiâ ſint prædita. Neque enim ad cujuſ-

g) λογισμῷ τινι νόθῳ μόγις πιστόν.

h) Hoc loco perſpicuum eſt deeſſe verba, *præſumptos νόθους*. Et alia deinde aliqva, non adeo multa tamen, qvæ ſupplebit qvi in pleniorem Codicem MStum inciderit.

i) literæ mutæ. * al. *exterminata*, vitioſe.

k) γένεσις, τὸ αἰσθητόν. Male in Leid *nativâ opinione*. Supra p. 448. *Sylva ex nativa ſpecie ſumit ſubſtantiam.* l) ὀνειρωξία Platoni VII. de Rep. m) al. *tertia*.

n) ſic edit. Pariſ. pro *idem*. o) ſupra p. 419. p) ita leg pro *etiam regionem*.

q) τὸ δὲ μήτε ἐν γῇ μήτε πυ κατ' οὐρανὸν, οὐδὲν εἶναι. Plato, Timæo.

r) ut Epicuri ſchola. s) Locus eſt ſub initium libri VII. de Republica.

cujuſquam alterius rei ſimilitudinem facta atque inſtituta ſunt, quia nihil eſt originibus antiquius. Imagines verò exemplorum, quia juxta exempla ſunt factæ, aliunde oportet ſubſtantiam mutuentur, ut forma Socratis naturalis exiſtens, comparatione imaginis velut archetypa ſpecies eſt. Imago autem ex arte facta, & juxta archetypam ſpeciem effigiata, niſi habeat ſylvam, ſi quidem erit pictura, id eſt, colores, ſi autem fictura, id eſt, lignum vel æs, * cæteræque hujuſmodi ſupellectiles, carebit certâ perfectione. Igitur quia ſenſiles quoque ſpecies imagines ſunt ſpecierum intelligibilium, ſicut ſæpe jam diximus, & ab intelligi-
455 bilibus ſubſtantiam trahunt: nec ſubſtantiam modò, ſed etiam ſimilitudinem, opus eſt his, opinor, ſylva in quâ fiant, & ſubſtantiam ſortiantur.

CCCXLVIII. Deinde interponit auctoritatem ſuam dicens.

Οὗτος μὲν δὴ ὂν παρὰ τῆς ἐμῆς ψήφου λογισθεὶς ἐν κεφαλαίῳ δεδόσθω λόγος, ὄν τε καὶ χώραν καὶ γένεσιν εἶναι, τρία τριχῇ, καὶ πρὶν οὐρανὸν γενέσθαι.

Hæc eſt quidem mea ſententia mens, eſſe, & ante mundi quoque ſenſilis exornationem fuiſſe, tria hæc, Exiſtens, locum, Generationem.

Suam profitetur ſententiam. Meritò. Nullus quippe veterum t) etiam tunc tria hæc animadverterat, quippe quorum plerique ſola opinati ſunt eſſe ſenſilia, ut Empedocles; u) alii ſola intelligibilia, ut Parmenides: x) ſylvam nullus omnino mente conceperat, ut ipſe dixit in ſuperioribus. Vult autem intelligi *exiſtens* y) quidem Ideam intelligibilem ſpeciem, *locum* z) autem ſylvam, *generationem* a) verò quantitates & qualitates: & cæteras ſenſiles conformationes. b) Et *Exiſtens* quidem, quia ſuapte naturâ ſit, idemque aliis quoque rebus cauſa exiſtendi ſit. *Locum* c) verò propterea, quòd ſylva receptaculum eſt corporum, & qualitatum, cæterorumque ſenſilium. *Generationem* porrò, quia hæc non diu perſeverant in uno ſtatu, ſed alia ex aliis invicem ſubrogantur.

456 Τὴν δὲ γενέσεως τιθήνην ὑγραινομένην καὶ πυρουμένην καὶ τὰς γῆς τε καὶ ἀέρος μορφὰς δεχομένην.

CCCXLIX. *Igitur generationis*, inquit, *nutriculam humectam modò, modò ignitam, terraque item & aëris formas ſuſcipientem.* Generationis nutriculam d) ſylvam ſignificat, quia quicquid naſcitur recurſum habet ad materias principales. Materiæ demum principales huic in acceptum feruntur. Etenim earum omnium ſylva nutrix, eaſdemque geſtat. *Humectam modò, modò ignitam.* Rectè. Non enim ipſa ſylva vel humectatur, vel ignitur, immutationemve patitur ullam. Omnino enim eſt incommutabilis, nec declinat à naturâ ſuâ, ſed ut quæ recipiat qualitates & quantitates humoris, & item caloris, humectari atque igniri putatur. Explanat evidentius, cum adjungit:

Καὶ τὰς γῆς τε καὶ ἀέρος μορφὰς δεχομένην, καὶ ὅσα τύτοις ἄλλα πάθη ξυνέπεται, πάσχουσαν.

Terraque & item aëris formas ſuſcipientem; cæteraſque pediſſequas paſſiones perpetientem.

Rationabiliter. Non enim tantùm ſolent hæ qualitates humectari, & calefieri, ſed etiam ſiccari, & frigeſcere, quæque his ſimilia proveniunt. *Cæteras pediſſequas paſſiones perpetientem.* Ideo, quia formantur & figurantur conventu formatorum corporum. Nam ipſa ex naturâ ſuâ impatibilis eſt, nec ullam fert perpeſſionem.

CCCL. Deinde ait:

Διὰ δὲ τὸ μήτ' ὁμοίων δυνάμεων μήτ' ἰσοῤῥόπων ἐμπίμπλασθαι, κατ' ὐδὲν αὐτοῖς ἰσοῤῥοπεῖν.

Quòd tamen privatim neque ſimilibus viribus, neque exæquatis potentiis inſtruatur, nihil eſſe ejus æquale. 457

Nunc jam, veluti ſeparato opifice Deo, ſolam per ſemetipſam ſylvam intuetur duplici conſideratione. Una nondum ſuſceptis qualitatibus, altera poſt qualitates. Et ante conſortium quidem qualitatum neque ſtabat opinor neque movebatur. e) Erat tamen quædam in eâ naturalis opportunitas ad motus ſtationiſque perceptionem. Poſt qualitatum porrò conſortium exornata, & perfectum corpus à Deo facta, motus ſtationiſque ſumpſit officia, quibus diverſis temporibus uteretur. Ergo volens motus ejus præſtare cauſam, dicit *ſylva primitus corporibus inje͏ctis, ex * præponderatione eorum hinc illinc vergentium ſubſtitiſſe motum*: ſed *incertum adhuc, & fluctui ſimilem*, f) cùm hinc illinc oppreſſa modò, modò ſublevata, ſylvæ imbecillitas reciprocaret: & iniqvus turbulentiſque motus per univerſam ejus fluctuaret capacitatem. Ex quo factum, ut hunc inordinatum motum intimam ſylvæ, propriamque, &

* al. *limum vel æs terramque, hujuſmodi ſupellex.*
t) ſupra p. 368. Mox *animadverterat* ſcripſi ex edit. Pariſ. pro animadverteret.
u) Hoc Empedocli tribuit etiam Ariſtoteles, ſed argumentis non contemnendis ab illo removet Radulphus Cudvvorth in ſyſtemate νοητῷ Univerſi, Anglice edito p. 23. ſeq.
x) De Parmenidis ſententia dixi ad Sextum Empiricum lib. 1. contra Logicos ſect. CXI.
y) Τὸ ὄν. z) χώραν. a) γένεσιν, τὰ αἰσθητά.
b) ita recte Rigaltius pro *confirmationes.* c) ſupra, p. 448. d) ſupra, p. 419. e) ſupra p. 400.
* al. *& ex.* f) ἀλλ' ἀνωμάλως πάντη ταλαντουμένην σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων αὐτήν. Plato Timæo.

458 & ex naturâ ejus, agitationem plerique eſſe cenſerent, qui alienus pulſus eſt; propterèaque animatam eam vitæque compotem arbitrarentur. Motus igitur, qui in eâ fiebat, alienus erat. Confuſio porrò motus, & inordinatio, ſecundùm naturam ſylvæ proveniebat, præbentis inſtabilem tremulámque ſedem, ideò quòd privatim neque ſimilibus viribus neque exæquatis potentiis inſtructa, nec quicquam in eâ eſſet æquale, quod jactationem præponderationémque corporum coerceret; ſed ut in ſtagnis, cùm immobilis eſt aquæ ſuperficies, incidente aliquâ graviore mole, primò naſcitur initium motus, deinde agitatione factâ totius elementi, non ſolum agmen g) aquæ movetur, ſed illud ipſum, quod incidit, cauſámque motus præbuit, viciſſim movet: Sic ſylva quoque, ex initio corporum ſumpto motu, *non ſolùm ipſa omnifariam movetur*, h) *verùm ipſa corpora*, quæ initium motus ſunt, *invicem pellit*.

CCCLI. Talem porrò motum ejus ſignificat non ad aliquem uſum rerum naſcentium fieri, ſed ad ſolam converſionem, commutationémque, corporum. Siquidem dicit: *Ex quo fluctu* i) *turbatas materias in diver-*
459 *ſa raptari*, *diſcernique à ſe*, hoc eſt ſeparari. Quo pacto clarè demonſtrat, non unam eſſe in ſylvâ potentiam, opportunitatémque, formarum recipiendarum, ſed multiformem. Nam ſi una ejus eſſet potentia, unum quiddam ſemper eſſet. At nunc, cùm in omnes qualitates, figuráſque, vertatur, atque omnia fiat, potentias ejus neceſſe eſt, opportunitatéſque variæ commutationis prænoſci mentibus. Deinde manifeſto exemplo quod dicit explanat, cùm ſeparat à ſe quatuor materias, id eſt ignem, terrámque, & cæteras, ſeparationis cauſam dicens in fluctu ſylvæ atque agitatione conſiſtere, *perinde ut in frumenti purgatione*. k) Novimus enim eſſe quædam jamdudum parata (ut ſolent poëtæ dicere) *arma cerealia*, l) quibus ea, quæ miſta erunt, ſecernuntur, & grana quidem ſeorſum motu & agitatione, paleæ verò aliorſum ex jactatione:

τὰ μὲν πυκνὰ καὶ βαρέα ἄλλῃ· τὰ δὲ μανὰ καὶ κοῦφα εἰς ἑτέραν ἵζει φερόμενα ἕδραν. Τότε οὕτω τὰ τέτταρα γένη σειόμενα ὑπὸ τῆς δεξαμενῆς, κινουμένης αὐτῆς οἷον ὀργάνου σεισμὸν παρέχοντος, τὰ μὲν ἀνομοιότατα πλεῖστον αὐτὰ ὑφ' αὑτῶν ὁρίζειν, τὰ δ' ὁμοιότατα πάλιν εἰς ταυτὸ ξυνωθεῖν.

& levia quidem volitare, gravia verò reſidere. Sic, inquit, *quatuor quoque illa prima corpora velut in Euripo fluctuante jactantur, & ad poſtremum generatim ſecernuntur.*

Euripum m) quidem ſylvam cognominans; *ſecretionem* verò ſedem elementi cujuſque, 460
divinâ providentiâ ſeparatam. Quæ ordinatatio eſt ſcilicet, ne ex diverſorum corporum cohærentiâ confuſio, & inordinatio, quæ ante conſtitutionem mundi n) fuerat, perſeveraret. Hanc ait fortunam mundi fuiſſe, prius quàm, exornatâ ſylvâ, ſplendor & pulcritudo proveniret univerſitati.

ὅτι δὲ ἐπεχειρεῖτο κοσμεῖσθαι τὸ πᾶν.

CCCLII. *Sed ubi cuncta*, inquit, *redigi ad modum placuit*.

Dei voluntatem ſignificat providam: cui cùm placuiſſet, dicit

πῦρ πρῶτον καὶ γῆν καὶ ἀέρα καὶ ὕδωρ, ἴχνη μὲν ἔχοντα αὑτῶν ἄττα.

ignem primò terrámque, & aera atque aquam, concinnaſſe; o) non talia ut nunc ſunt, ſed *eorum exigua veſtigia*.

Quippe veſtigium Ignis nondum ignis eſt. Nec verò cæterorum corporum veſtigia ipſa corpora ſunt. Veſtigium quippe potentiam rei, non rem, ſignificat. Multóque etiam minus corpus ſignificatur veſtigii nomine. Ergo ſylva etiam veſtigium corporis fuit ante mundi exornationem.

Παντάπασι μὲν διακείμενα ὥσπερ εἰκὸς ἔχειν ἅπαν ὅταν ἀπῇ τινος θεός.

In eo inquit, *ſqualore, ac deformitate, qua apparet in his, quibus divina abeſt proſpicientia.*

Jure meritóque. Quid enim divinâ operâ carens pulcrum, aut venuſtate erit præditum? Apparatus ille igitur erat etiam tunc, ele- 461
mentis

g) al. *acumen*, an *cacumen*.

h) σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων αὐτήν· κινουμένην δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνα σείειν.

i) Τὰ δὲ κινούμενα, ἄλλα ἄλλοσε ἀεὶ φέρεσθαι διακρινόμενα.

k) ὥσπερ τὰ ὑπὸ τῶν πλοκάνων τε καὶ ὀργάνων τῶν περὶ τὴν τοῦ σίτου κάθαρσιν σειόμενα καὶ ἀναλικμώμενα.

l) Æneid. 1. 177. *Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma, expediunt.*

m) δεξαμενήν. ſupra p. 425.

n) διὸ δὴ καὶ χώραν ταῦτα ἄλλα ἄλλην ἴσχειν, πρὶν καὶ τὸ πᾶν ἐξ αὐτῶν διακοσμηθὲν γενέσθαι· Καὶ τὸ μὲν δὴ πρὸ τούτου, πάντα ταῦτ' ἔχειν ἀλόγως καὶ ἀμέτρως. Mox vocem *perſeveraret* addidi ex edit. Pariſ.

o) ita Rigalt. pro *continuaſſe*. Κοσμεῖσθαι; infra p. 461. *concinnaſſe avit*.

mentis confuſis inconditè, nondum mundus: nec claritudo, quæ ex opportunitate providæ ordinationis acceſſit. Erat igitur ſubjecta ſylva naturali opportunitate ſuſcipiendæ pulchritudinis, ac venuſtatis. Erant etiam quatuor corporum potentiæ, ſeu veſtigia, confuſa adhuc, miniméque ordinata. Hæc igitur, cùm voluit, Deus *diſponens, & ordinans*, p) immortale hoc ſenſilis mundi animal *figuris, & qualitatibus, convenuſtavit* certis, & in æternum duraturis rationibus. *Omnia* porrò, *quæ ſunt optima*, q) *divinâ mente, ac voluntate, fieri* præſumere nos jubet: quâ præſumptione *nihil eſſe verius* aſſeverat.

Νῦν δ᾽ οὖν τὴν διάταξιν αὐτῶν ἐπιχειρητέον καὶ γένεσιν ἀήθει λόγῳ πρὸς ὑμᾶς δηλοῦν. ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ μετέχετε τῶν κατὰ παίδευσιν ὁδῶν, δι᾽ ὧν ἐνδείκνυσθαι τὰ λεγόμενα ἀνάγκη, συνέψεσθε.

CCCLIII. *Nunc jam ordinationẽ, geniturámque, eorum ſingillatim demonſtrari*, inquit, *convenit, novo quidem & inuſitato genere demonſtrationis, verùm vobis, qui omnes eruditionis ingenuæ vias peragraveritis, neque incognito, & ex levi admonitione perſpicuo.*

Demonſtraturus ratione ſubſtantias quatuor principalium corporum, quæ cenſentur elementa, *ordinationem* quidem vocat habitum eorum juxta ſe, communicationémque, & quaſi quandam ſocietatem, quæ noſcitur 461
r) juxta analogiam, quæ talis eſt. Ut hoc juxta illud, ſic illud juxta aliud. *Genituram* s) verò appellat ipſam formam, & effigiem: de quibus ſecundùm geometricam rationem diſputaturus: quæ ratio minimè nutat, ſempérque certas, & inexpugnabiles, affert probationes: *novam* quidem aliis, *& incognitam*, t) dicit eſſe hanc eandem rationem, ipſis tamen, qui omnes ingenuæ eruditionis vias peragraverint, neque ignotas, & ex levi admonitione perſpicuas. Etenim, qui aderant, omnes erant inſtructi præcipuis doctrinis, quas *ingenuas diſciplinas* u) appellavit: propterea quòd à pueris ætas illa iis veluti principiis altioris doctrinæ, & tanquam gradibus, imbuebatur, geometricâ, w) muſicâ, arithmeticâ, aſtronomiâ. De quibus Cebes pronuntiavit, ſi quidem philoſophiæ cauſſâ diſcantur, ut per eas, tanquam gradibus, x) ad ſummum culmen Philoſophiæ perveniatur, operæ pretium eſſe. Si ſine Philoſophiâ, plena tamen y) dignitatis eſſe fundamenta, z) imperfectæ licet eruditionis. 462
Hos igitur, tanquam exercitatos in geometricâ viros, admonet, quod ſciebat, hujuſmodi quæſtiones non niſi geometricis probationibus explicari. ſimul habet exhortationem ſermo ad effectionem inſtitutionis ingenuæ.

p) οὕτω δὴ τότε πεφυκότα ταῦτα, πρῶτον διεσχηματίσατο εἴδεσι καὶ ἀριθμοῖς.

q) τὸ δὲ ᾗ δυνατὸν ὡς κάλλιστά τε καὶ ἄριστα ἐξ οὐχ οὕτως ἐχόντων τὸν θεὸν αὐτὰ ξυνιστάναι, παρὰ πάντα ἡμῖν ὡς ἀεὶ τοῦτο λεγόμενον ὑπαρχέτω.

r) al. *naſcitur.* s) γένεσιν. t) ἀήθη λόγον. u) παίδευσιν.

vv) In Loco Tabulæ Cebetis Thebani, quem reſpicit Chalcidius, mentio non eſt Geometriæ, ſed cum Muſicis, Arithmeticis & Aſtrologis memorantur Poëtæ, Rhetores, Dialectici, Ἡδονικοὶ ſive Voluptarii Philoſophi, tum Critici & quorum vix potuit Cebes meminiſſe Peripatetici, licet agnoſcit illos etiam Arabs interpres, qui ἡδονικοὺς de mimis intellexit.

x) Alcinous c. 27. προτέλεια δὲ καὶ προκαθάρσια τοῦ ἐν ἡμῖν δαίμονος, εἰ μέλλοιμεν τὰ μείζω μυεῖσθαι μαθήματα, τὰ δ᾽ ἂν εἴη. διὰ μουσικῆς καὶ ἀριθμητικῆς τε καὶ ἀστρονομίας καὶ γεωμετρίας, συνεπιμελουμένων ἡμῶν καὶ τοῦ σώματος διὰ γυμναστικῆς (conf. ad 1. Timoth. IV. 8.) ἥτις καὶ πρὸς πόλεμον καὶ πρὸς εἰρήνην εὔθετα τὰ σώματα παρασκευάσει. Frequens hoc Pythagoricis ut humaniores diſciplinas & præſertim Mathematicas tamquam ἐπιβάθρας ac gradus ad ſeriam Philoſophiam & deſinendis atque ad divina contemplanda adducendis animis idoneas commendent. Vide Jamblichum ad Symbolum Pythag. 36. προτίμα τὸ σχῆμα καὶ βῆμα, & lib. 3. de diſciplina Pythagorica p. 54. 61. 64. 65. 67. edit. Scultellii; Proclum ad Euclidis lib. 1. paſſim, Porphyrium in vita Pythag. c. 47. &c.

y) ita leg. pro *plena tamen.*

z) Si ſolis quis προπαιδεύμασι unice inhæreat, vero ſapientiæ emendandiq; ſui ſtudio neglecto, non ſane tunc illa plena dignitatis fundamenta appellat Cebes, ſed velut deceptricem ψευδοπαιδείαν merito aſpernatur. p. 186. οἱ τῆς ψευδοπαιδείας ἐρασταί, ἠπατημένοι οἰόμενοι μετὰ τῆς ἀληθινῆς παιδείας συνομιλεῖν. Τίνες οὖν καλοῦνται οὗτοι; οἱ μὲν ποιηταί, ἔφη, οἱ δὲ ῥήτορες, οἱ δὲ Διαλεκτικοί, οἱ δὲ Μουσικοί, οἱ δὲ Ἀριθμητικοί, οἱ δὲ Ἀστρολόγοι, οἱ δὲ Ἡδονικοὶ οἱ δὲ Περιπατητικοί, οἱ δὲ Κριτικοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι τούτοις παραπλήσιοι. Et p. 246. non longe à dialogi extremo de iiſdem pronunciat quod ſtolido vulgo nihil ſint meliores ἐὰν μὴ καὶ τούτοις συνῇ μεταμέλεια, καὶ πεισθῶσιν ὅτι οὐ παιδείαν ἔχουσιν ἀλλὰ ψευδοπαιδείαν, δι᾽ ἣν ἀπατῶνται· οὕτω δὲ διακείμενοι οὐκ ἄν ποτε σωθεῖεν.

JOANNIS MEVRSI
In
CHALCIDII TIMÆUM
De Platonis translatum, & Commentarium.

NOTÆ.

PAg. 9. lin. 19. *Quem avi mei.*) Omiſſa, quæ præcedunt. Ἦν μὲν οὖν οἰκεῖος καὶ σφόδρα φίλος ἡμῖν Δρωπίδου τοῦ προπάππου, καθάπερ λέγει πολλαχοῦ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ποιήσει. Erat hic Dropides proavus Critiæ, quem loquentem hic introducit Plato, & frater Solonis. Ecce apud Diogenem Laërtium in vitâ Platonis, lib. III. Τούτου (τοῦ Σόλωνος) γὰρ ἦν ἀδελφὸς Δρωπίδης, οὗ Κριτίας, οὗ Καλλαίσχρος, οὗ Κριτίας ὁ τῶν τριάκοντα. Vides proſapiam. Critiæ hujus, qui unus de Triginta erat, pater Galæſchrus; illius Critias; iſtius Dropides, Solonis frater. Meminit Dropidis etiam Philoſtratus Sophiſt. lib. I. Ἐπεὶ δὲ ἄριστα μὲν ἦν πεπαιδευμένος, γνώμας δὲ πλείστας ἑρμηνεύων, ἐς Δρωπίδην δὲ ἀναφέρων, ὃς μετὰ Σόλωνα Ἀθηναίων ἦρξεν. Sed aliquoties omiſſa quædam in Chalcidio; quod nos ſemel monere maluimus, quàm ſemper indicare.

2 Pag. 11. lin. 9. *Juxta quam Saïs nomine, civitas magna; quam regit mos vetus, Lex Saïtica appellatus.*) Platonis verba ita habent: Σαϊτικὸς ἐπικαλούμενος νομός. τούτου δὲ τοῦ νομοῦ μεγίστη πόλις Σαΐς. Non rectè interpretatus eſt Chalcidius.

Lin: 12. *Conditrix verò urbis dea Aegyptiacâ linguâ cenſetur Neuth, Græcâ dicitur Athena.*) Scribe *Neith*. Nam ita eſt apud Platonem. Οἷς τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγέτις ἐστιν, Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, Ἑλληνιστὶ δὲ, ὡς ἐκείνων ὁ λόγος, Ἀθηνᾶ. Arnobius ita ipſam de ſe Minervam loquentem introducit lib. IV. *Quod ſi fidem inquiris ſalli, Aegyptios & ego teſtes dabo, quorum Neith linguâ dicor.* Heſychius. Νηΐθ, ἡ Ἀθηνᾶ παρ' Αἰγυπτίοις. Ita ſcribendum. Minus rectè editur vulgo, Νηΐθη, Ἀθηνᾶ. π. κ.

IN
CHALCIDII
Commentarium.

Pag. 85. lin: 19. *Quod* Competens *appellatur, ἀναλογία verò à Græcis.*) Macrobio *Competentia* dicitur in Somn. Scip. lib. II, cap. II. *Cognovit nullam eſſe poſſe ſine his numeris jugabilem competentiam.* Agellius lib. I. cap. I. *Comprehenſa autem menſura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei menſuræ conveniret, ſecundùm naturalem omnium membrorum inter ſe competentiam.*

Pag. 109. lin: I. *Decumanum numerum Pythagorici appellant primam quadraturam.*) Variè à Pythagoricis appellatus fuit numerus de- 3
narius; Κόσμος, Οὐρανὸς, Πᾶν, Εἱμαρμένη, Αἰών, Κράτος, Πίστις, Ἀνάγκη, Ἄτλας, Ἀκάμας, Θεὸς, Φάνης, Ἥλιος. Accipitur ex Anonymo in Theologiâ Arithmeticâ, cap. περὶ δεκάδος. Καὶ ἐπωνόμαζον αὐτὴν θεολογοῦντες οἱ Πυθαγορικοὶ ποτὲ μὲν Κόσμον, ποτὲ δὲ Οὐρανόν, ποτὲ δὲ Πᾶν, ποτὲ δὲ Εἱμαρμένην, καὶ Αἰῶνα, Κράτος τε, καὶ Πίστιν, καὶ Ἀνάγκην, Ἄτλαντά τε καὶ Ἀκάμαντα, καὶ Θεὸν ψιλῶς, καὶ Φάνητα, καὶ Ἥλιον. Ad Εἱμαρμένην quod attinet, innuit quoque Proclus in Timæum lib. 5. Τὴν δεκάδα καὶ τῷ δημιουργῷ προσανέθεσαν, καὶ τῇ εἱμαρμένῃ Πυθαγορείων παῖδες. Quod ad Κόσμον; inde capiendus eſt Proclus libro citato, cum dicit: Καὶ γάρ ἐστιν ἡ δεκὰς κοσμική. Ad Πᾶν & Ἀκάμαντα reſpexit Hymnus Pythagoricus apud eundem ibidem, iſtis verſibus

Πανδεχέα, πρέσβειραν, ὅρον περὶ πᾶσι τιθεῖσαν,
Ἄτροπον, ἀκαμάτην, δεκάδα κλείουσί μιν ἁγνήν.

De nomine τοῦ Κράτους, & τοῦ Παντὸς, eſt iſte locus Anatolij, Καλεῖται δὲ (ἡ δεκὰς) Κράτος, καὶ Παντέλεια, ἐπεὶ πάντα περαίνει τὸν ἀριθμὸν, περιέχουσα πᾶσαν φύσιν ἐντὸς ἑαυτῆς ἀρτίου τε καὶ περισσοῦ. De primæ quadraturæ appellatione non memini me alibi legere.

Pag. III. lin: 2. *Propterea& Minerva eſt à veteribus cognominatus.*) Variis quoque nominibus à Pythagoricis numerus ſeptenarius appellatus fuit; Ἀθηνᾶ, Καιρὸς, Τύχη. Anonymus in Theologiâ Arithmeticâ ex Anatolio, Διὰ τὸ οὖν τυχαίως καὶ ἐπὶ καιρόν τινα τρόπον ἀπαντᾶν, καὶ ἀποκρίνεσθαι ἕκαστα τῶν τῆς ἑβδόμης χώραν, Καιρὸν καὶ αὐτὴν καὶ Τύχην ἐπωνόμαζον. καὶ ἡ συνήθεια Καιρὸς καὶ Τύχη εἴθισται λέγειν. τί γὰρ δεῖ νῦν καὶ περὶ τῶν κλιμακτήρων λεπτολογεῖν ἑβδοματικὸν μάλιστα παρὰ ἀποτελεσματολόγοις δογματιζόμενον, ὅτι 4
Ἀθηνᾶν, καὶ Καιρὸν, καὶ Τύχην, τὴν ἑπτάδα ἐπωνόμαζον. Macrobius in Somn. Scip. lib. I. cap. VI. *Huic autem numero ſeptenario adeò opinio virginitatis inolevit, ut* PALLAS *quoque vocitetur.* Eulogius in eundem Ciceronis librum: *Numerus ſeptenarius Minervæ tribuitur, quæ ex Jovis capite ſine matris utero procreata memoratur. Videlicet quod ad ſenarium ſapientem convenientemq; ſuis partibus numerum, monas, quæ eſt caput numerorum, cùm acceſſerit, Septenarium*

creat,

creat, qui ab Arithmeticis MINERVA *dictus eſt.* Martianus Capella lib. VII. *Quid autem te, ſoptas veneranda, commemorem; quæ, quod natura opera ſine faturarum contagione conſermas, inter deos Tritoniæ virginis vocabulum poſſediſti.* Hinc intelligendus eſt Porphyrius περὶ ἀποχῆς, lib. II. Οἱ γοῦν Πυθαγόρειοι περὶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς γραμμὰς σπουδάζοντες, ἀπὸ τούτων τὸ πλέον τοῖς θεοῖς ἀπήρχοντο, τὸν μέν τινα ἀριθμὸν Ἀθηνᾶν καλοῦντες. Ad τοῦ Καιροῦ appellationem quod attinet, de eâ eſt locus etiam Heſychii. Καιρὸς, χρόνος, ἢ τόπος καίριος. ἢ ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμός.

Lin: 20. *Et Hippocrates cùm ſæpe aliàs in pleriſq; libris ſuis, tum etiam in his evidenter, quos De Hebdomadibus inſtituit.)* Laudat quoque hunc Hippocratis librum Eulogius in Somn. Scip. *Hippocrates Cous, naturæ ſcrutator egregius, hunc numerum in libris, quos περὶ ἑβδομάδων appellat, ait creandis ineſſe corporibus.* Sed hic liber inter Hippocratis hodie Opera non comparet. Itáque aut non totum Hippocratem nunc habemus, aut alterius eſt Hippocratis iſtud ſcriptum. Nam, ut ſciamus, plures eo
5 nomine & Scriptores, & Medici, pariter exſtiterunt. Atque ex octo, quos invenio, ſeptem fuere, omnes Coi. Primus, Gnoſidici filius. Secundus, Heraclidis; prioris nepos: cujus hodie Opera habemus. Tertius, ſecundi hujus itidem nepos ex filio Theſſalo. Quartus, Draconis F. Quintus, & ſextus, Thymbræi filij. Septimus, Praxianactis F. Receñſet omnes hos ordine Suidas. Ex his tres nominat Palladius Comment. in librum Hippocratis περὶ ἀγμῶν; primum nempe, ſecundum, & quartum; Heraclidis, Gnoſidici, & Draconis filios. Verba ejus iſta. Καὶ ὅτι μὲν γνήσιόν ἐστι, δῆλον. ποίου δὲ Ἱπποκράτους ἐστὶν, ἄδηλον ἡμῖν ἐστιν. εἴτε τυχὸν τοῦ Γνωσιδίκου, εἴτε τοῦ Ἡρακλείδου, εἴτε τοῦ Δράκοντος. Octavum ego his omnibus addo, Chium patriâ. Meminit ejus Ariſtoteles Meteorolog. lib. I. cap. VI. Παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ οἱ περὶ τὸν Ἱπποκράτην τὸν Χῖον, καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Αἰσχύλον, ἀπεφήναντο. Et ex eo Theodorus Metochita in Paraphraſi. *Similia autem, atque adeò ferè eadem dixiſſe, dicit Hippocratem Chium mathematicum, cujus fertur quadam circuli quadratura, & Aeſchylum ejus diſcipulum.* Et obſerva, mathematicum iſtum fuiſſe, ac ſcripſiſſe, περὶ τετραγωνισμοῦ. Laudat Opus alibi quoque Ariſtoteles lib. Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων. Verba ecce iſta ſunt. Οὐδέ γε εἴ τι ἐστι ψευδογράφημα, περὶ ἀληθὲς, οἷον, τὸ Ἱπποκράτους, καὶ ὁ τετραγωνισμὸς ὁ διὰ μηνίσκων. Et Themiſtius in Paraphraſi libri primi De Nat. Auſcult. Δύο τινὲς κύκλον ἐπεχείρησαν τετραγωνίζειν, Ἱπποκράτης τε ὁ Χῖος, καὶ Ἀντιφῶν. Item Proclus in Euclidis primum libro II. Ἐφ᾽ οἷς Ἱπποκράτης, ὁ τὸν τοῦ μηνίσκου
τετραγωνισμὸν εὑρών. Deſignat quoque 6
Eutocius Comment. in Archimedis περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου, lib. II. Πάντων δὲ διαπορούντων ἐπὶ πολὺν χρόνον, πρῶτος Ἱπποκράτης ὁ Χῖος ἐπενόησεν, ὅτι ἐὰν εὑρεθῇ δύο εὐθειῶν γραμμῶν, ὧν ἡ μείζων τῆς ἐλάσσονός ἐστι διπλασία, δύο μέσας ἀνάλογον λαβεῖν ἐν συνεχεῖ ἀναλογίᾳ, διπλασιασθήσεται ὁ κύβος. Iterum in ejuſdem τὴν τοῦ κύκλου μέτρησιν. Δῆλον ὅτι τί ἂν εἴη τὸ ζητούμενον, ὅπερ Ἱπποκράτης ὁ Χῖος καὶ Ἀντιφῶν ζητήσαντες ἐπιμελῶς ἐκείνους ἡμῖν τοὺς παραλογισμοὺς εὑρήκασιν, οὓς ἀκριβῶς εἰδέναι νομίζω. Neque alius eſt, qui laudatur ab Ariſtotele Ethic. Eudem. lib. VIII. οἷον Ἱπποκράτης, γεωμετρικὸς ὤν, ἀλλὰ περὶ τὰ ἄλλα δοκεῖ βλὰξ καὶ ἄφρων εἶναι. Aliquis è Cois fuit, qui medici omnes, cujus librum Περὶ πτισάνης nominat Alexander Aphrodiſeus lib. II. Problem. IX. Διὰ τί Ἱπποκράτης, ἐπὶ τῶν πυρεττόντων φεύγων τὴν τροφὴν ἐν τῇ ἀκμῇ, ἐπὶ τῶν πλευριτικῶν καὶ περιπνευμονικῶν ἐπιτρέπει δίδοσθαι κατὰ τὴν ἀκμήν; λέγει γὰρ ἐν τῇ Περὶ πτισάνης. &c. Incertum eſt, cui adſcribere debeamus τὴν Παρακαταθήκην, cujus meminit Pollux lib. IX. cap. VI. Καὶ ὅταν εἴπωσι πεντασάτηρον, πεντάμνουν δοκοῦσι λέγειν, ὡς ἐν τῇ Ἱπποκράτους Παρακαταθήκῃ. Æquè incertum, cujus ſit Opus Πρὸς τὰς Κνιδίας δόξας, quod idem commemorat lib. X. cap. XXIII. Ἱπποκράτης δὲ, ἐν τῷ Πρὸς τὰς Κνιδίας δόξας, λεκίσκιον εἴρηκε. Laudatur quoque in Hippiatricis Hippocrates quidam.

Pag: 144. lin. 22. *Cumambitucumali.)* Quid eſt *ambitus cumalis*? An, qui cumam refert? Atqui *Cuma* quid ſit, docent Gloſſæ Latinogrǽcæ Philoxeni. *Cuma,* Ἀρπάραγος, Κάραβος, Σπάραγος, Ἀστερίασις. An legendum? *ambitu cucumali.* Ut ſit à cucumâ. Arbitra- 7
bitur eruditus Lector.

Pag. 154. lin. 7. *Tertia quæ appellatur achronicos.)* Ita mox quoque. *Tertia achronicos, cùm ſole occidente diametro diſtans mergitur ſtella.* Utrobique reſcribendum, *Tertia acronychos.* Laborat in hâc voce etiam Martiani Capellæ locus lib. VIII. ubi de Mercurij ſtellâ agit. *Nam à Chronico ortu hic nunquam poterit elevari: Quippe in diametro ſolis poſſe poſitus evenire ſideribus diametrum in ſigno ſeptimo perhibetur, ita fit, ut iſte, qui ultra ſignum, & alteram exiguam portionem ſequentis, abeſſe non poterit, non illic contingat ortu à Chronico ſublevari.* Iidem reſtituo: *Nam acronycho ortu hic n. p. e.* Et mox. *Non illi contingat ortu acronycho ſublevari,* Græcis ἀκρόνυχος eſt, Veſpertinus; Qui eſt, aut fit, initio noctis.

Pag. 155. lin. 16. *Conſenſit his Alexander Mileſius.)* Deſignat Alexandrum Cornelium Polyhiſtorem. Suidas Ἀλέξανδρος, ὁ Μιλήσιος, ὁ Πολυΐστωρ ἐπεκλήθη, καὶ Κορνήλιος· διότι Κορνηλίου Λεντύλου αἰχμαλωτισθεὶς ἐπράθη, καὶ

αὐτῷ παιδαγωγὸς ἐγένετο, εἶτα ἠλευθερώθη. Scripſit plurima; itaque idem Suidas de eo nobis commemorat. Οὗτος συνέγραψε βιβλία ἀριθμοῦ κρείττω. καὶ περὶ Ῥώμης βιβλία πέντε. Et obſerva illic Περὶ Ῥώμης, libros quinque. Ejus Φρυγιακὰ nominat Plutarchus de Flum. Καθὼς ἱστορεῖ Ἀλέξανδρος Κορνήλιος ἐν τρίτῳ Φρυγιακῶν. Idem Opus eſt, quod Περὶ Φρυγίας indigetat Stephanus in Γάλλος, iſtis verbis. Οὓς προσηγόρευσεν ὁ Πολυΐστωρ ἐν τῷ περὶ Φρυγίας τρίτῳ. Neque aſſentior Mauſſaco præſtantiſſimo, qui in Notis ad Plutarchi iſtum locum, Alexandrum
8 Cornelium, & Polyhiſtorem, duos facit. Περὶ Βιθυνίας, citat in Κύβελον Auctor Etymologici. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πολυΐστωρ ἐν τῷ περὶ Βιθυνίας. Et Stephanus in Καλλιόπολις· ὡς Ἀλέξανδρος ἐν τῷ περὶ Βιθυνίας. Plutarchus allegat τὰ Ἰταλικὰ in Parallelis. Ἀριστείδης Μιλήσιος, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ ἐν τρίτῳ Ἰταλικῶν. Scripſit & Περὶ Ἰουδαίων. Clemens Strom. I. Ἀλέξανδρος δὲ, ὁ Πολυΐστωρ ἐπικληθεὶς, ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, ἀνέγραψέν τινας ἐπιστολάς. Et ex hoc Opere erunt intelligenda iſta petita eſſe, quæ Stephanus profert in Ἰουδαία. Idem Clemens laudat τὰ Ἰνδικὰ ejus, Strom. III. ὥς φησιν Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς. Item, τὰ Πυθαγορικὰ σύμβολα, Strom. I. Ἀλέξανδρος δὲ ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων Ναζαράτῳ τῷ Ἀσσυρίῳ μαθητεῦσαι ἱστορεῖ τὸν Πυθαγόραν. Et Cyrillus adverſus Julianum lib. IX. *Alexander cognomento Polyhiſtor, tradit in libro De Symbolis Pythagoricis, Pythagoram veniſſe ad Zaran, Aſſyrium genere.* Commemorat τὰ Πυθαγορικὰ ὑπομνήματα Diogenes Laertius in Pythagora, lib. VIII. Καὶ ταῦτα μέν φησιν Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς Πυθαγορικοῖς ὑπομνήμασιν εὑρηκέναι. Puto idem Opus eſſe. Λιβυκὰ citat Stephanus in Ἀφάκη, & Γάργη. Λυκιακὰ, in Λάμος, nominatque Περὶ Λυκίας in Φελλός. Περὶ Κιλικίας, in Ἀφροδισιάς. Περὶ τῶν παρ' Ἀλκμᾶνι τοπικῶς εἰρημένων, in Ἄρραξα, & Ἀσσός. Fuerunt autem Alexandri nomine Scriptores plurimi, de quibus aliàs ſuo loco dicturus ſum, volente Deo.

Pag. 173. lin. 4. *Alias caſas ſolidaſve.*) Scrib. *alias caſſas, ſ.*

9 Pag. 181. lin. 4. *Hipparchus in eo Opere, quod ſcribitur,* DE SECESSIBVS ATQVE INTERVALLIS SOLIS ET LVNÆ.) Hipparchi nomine Auctores plures. Vnus, veteris Comœdiæ poëta. Suidas de eo. Ἵππαρχος, κωμικὸς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας. δράματα αὐτοῦ περὶ γάμων. Hujus puto fuerunt Ἀνασῳζόμενοι, quam laudat Athenæus lib. XI, & alii. Item Παννυχὶς, cujus meminit idem Athenæus lib. XIV. Pollux Πολιτοίχους nominat, lib. X. cap. XXIV. Stobæo Ζωγράφος commemoratur, Serm. LVIII. Alius fuit, itidem Poëta, cujus Ἰλιὰς Αἰγυπτιακὴ, carmine hexametro conſcripta, citatur ab Athenæo libris III. & IX. Tertius, Stagirita, Ariſtotelis propinqvus; cujus opera. Τί τὸ ἄρρεν, καὶ θῆλυ, παρὰ θεοῖς. Item, Τίς ὁ γάμος. Et alia quædam. Suidas. Ἵππαρχος Σταγειρίτης, φιλόσοφος, Ἀριστοτέλους γνώριμος, καὶ συγγενής. τί τὸ ἄρρεν, καὶ θῆλυ, παρὰ θεοῖς. καὶ τίς ὁ γάμος, καὶ ἄλλα τινά. Quartus Nicæenſis, Bithynus, hic noſter, de quo Chalcidius. De eo ita Suidas, Ἵππαρχος Νικαεὺς φιλόσοφος, γεγονὼς ἐπὶ τῶν ὑπάτων. ἔγραψε περὶ τῶν Ἀράτου φαινομένων. περὶ τῆς τῶν ἀπλανῶν συντάξεως, καὶ τοῦ κατα[illegible]. περὶ τῆς κατὰ πλάτος μηνιαίας τῆς σελήνης κινήσεως. καὶ εἰς τοὺς ἀστερισμούς. Ex iis Operibus, quæ Suidas nominat, primum habemus, beneficii V. CL. Petri Victorij editum Florentiæ anno CIↃ IↃ LXVII. Chalcidius hic citat, *De ſeceſſibus atque Intervallis Solis & Lunæ.* Fortaſſe eſt illud Opus, quod titulo περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων laudat Pappus in Ptolemæi Σύνταξιν, lib. V. ὁ μὲν Ἵππαρχος ἀπὸ τοῦ ἡλίου μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν οὐκ ἀκριβῶς πεποίηται. Deinde. ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων λαμβάνει φαινόμενον τοῦτο, ἔκλειψιν ἡλίου, &c. Et mox. ἀνὰ πάλιν αὐτὸς ἐν τῷ βιβλίῳ περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων ἐκ πολλῶν ἀποδείκνυσιν. Commemorat *De ſignis* Servius ad Georgic. lib. I. *Hipparchus ſcripſit* DE SIGNIS, *& commemoravit etiam, unum quodque ſignum quot claras, quot ſecundæ lucis, quot obſcuras ſtellas habeat.* Hunc 10
ipſum noſtrum puto, qui nominatur à Pelagonio, Hippiatric. lib. I. cap. XIV. Κλύσμα ἀπὸ ὀρέως διδόασιν, καὶ ἐν στάσει μὴ ἐκκενωθῇ, ποιήσει χρήσιμον κλύσμα. οὕτω γὰρ Ἵππαρχος διαβεβαιοῦται. Quintus philoſophus Pythagoricus, ſcripſitque Περὶ εὐθυμίας. Laudat Stobæus Serm. CVI, Hic ipſe eſt, quem de ſcholâ Pythagoræ ejectum, quod præcepta doctoris apertè tradidiſſet, refert Clemens Alexandrinus Strom. V. φασὶ γοῦν Ἵππαρχον τὸν Πυθαγόρειον, αἰτίαν ἔχοντα γράψασθαι τὰ τοῦ Πυθαγόρου σαφῶς, ἐξελαθῆναι τῆς διατριβῆς, καὶ στήλην ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι οἷα νεκρῷ.

Pag. 200. lin. 13. *Heraclides Ponticus, cùm circulum Luciferi deſcriberet.*) Puto eſſe ex libro Περὶ τῶν ἐν οὐρανῷ. Nam plurima ſcripſit, teſte Suida: & habes ſyllabum eorum apud Diogenem Laertium in ejus vitâ, lib. V. Ex iſtis Περὶ δικαιοσύνης citat Athenæus lib. XII. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ Περὶ δικαιοσύνης φησί. Et mox iterum. Ἡρακλείδης δ' ὁ Ποντικὸς ἐν δευτέρῳ Περὶ δικαιοσύνης φησίν. περὶ ψυχῆς. Plutarchus in Camillo. Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Ποντικὸς, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολειπόμενος, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς συγγράμματί φησιν. Ex hoc eſt quod Tertullianus ait lib. de Animâ, cap. IX. *Nec ut lumen, etſi hoc placuit Pontico Heraclidi.* περὶ ἀρχῶν. citat

citat ipſe Diogenes Laertius in Periandro, lib. 5. ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ Περὶ ἀρχῆς. Hos, puto, libros reſpexit Ci-
11 cero ad Q. Fr. lib. III. Epiſt. V. *Hi libri cùm in Tuſculano mihi legerentur, audiente Saluſtio, admonitus ſum ab illo, multo majore auctoritate illis de rebus dici poſſe, ſi ipſe loquerer de republicâ, præſertim, cùm eſſem non Heraclides Ponticus, ſed conſularis, & is, qui in maximis verſatus in republicâ rebus eſſem.* Ἀκόσι@ ἐρωτικός. Eſt iſtud Opus, puto, quod Περὶ ἐρωτικῶν indigetat Athenæus lib. XIII. Μελάνιππ@ δ' ἦν τὰ παιδικά, ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ Περὶ ἐρωτικῶν. Περὶ βίων. In eo Opere fuerit βίος Ἀρχιμήδους, cujus meminit Eutocius in Archimedem. Ἀλλ' ἔστι μὲν ὅτι τὸ βιβλίον, ὥς φησιν Ἡρακλείδης ἐν τῷ Ἀρχιμήδους βίῳ, πρὸς τὰς τοῦ βίου χρείας ἀναγκαῖον. Neque aliud erit exiſtimandum, quod allegat Plutarchus in Solone, Themiſtocle, ac Pericle. Περὶ νόσων. Meminit etiam Diogenes in Empedocle, lib. VIII. ὁμοίως καὶ Ἡρακλείδης ἐν τῷ Περὶ νόσων. Et poſteà, Ἡρακλείδης δ' ἐν τῷ περὶ νόσων φησὶ καὶ Παυσανίαν ὑφηγήσασθαι αὐτὸν τὰ περὶ τὴν ἄπνουν. Περὶ τῆς Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἡλικίας. Item. Περὶ Ἀρχιλόχου καὶ Ὁμήρου. Ex alterutro erit, quod περὶ Ὁμήρου nominat Euſtratius Ethic. lib. III. cap. I. Λέγει δὲ καὶ περὶ Αἰσχύλου καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ πρώτῳ περὶ Ὁμήρου. περὶ Μουσικῆς. Plutarchus lib. de Muſicâ. Ἡρακλείδης δ' ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἐν μουσικῇ τὴν κιθαρῳδίαν καὶ τὴν κιθαρῳδικὴν ποίησιν πρῶτον φησὶν Ἀμφίονα ἐπινοῆσαι. Diogenes ejus operis duos fuiſſe libros tradit; atqui tamen tertium citat Athenæus lib. X. ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τρίτῳ περὶ μουσικῆς. Iterum lib. XIV. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Ποντικὸς ἐν τρίτῳ περὶ μουσικῆς, οὐδ' ἁρμονίαν φησὶ δεῖν καλεῖσθαι τὴν φρύγιον, καθάπερ οὐδὲ τὴν Λύδιον.
12 Ergo apud Diogenem reſcribendum erit, περὶ μουσικῆς. α'. β'. γ'. περὶ ἡδονῆς. Allegat non ſemel Athenæus lib. XII. Συνθῆκαι tribuuntur à Suida Heraclidi Lembo, non huic noſtro Pontico, ut mox dicemus. περὶ Πυθαγορείων. Hinc cenſeo petita illa à Clemente lib. II. Πυθαγόραν δὲ ὁ Ποντικὸς Ἡρακλείδης ἱστορεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς τελειότητος τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς εὐδαιμονίαν εἶναι παραδεδωκέναι. Non recenſetur à Diogene Opus περὶ νήσων. Nominat illud diſertè Stephanus. Ὠλίαρ@, νῆσ@ τῶν Κυκλάδων μία. περὶ ἧς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ περὶ νήσων οὕτω φησίν. Fortè omiſit, quia de Auctore hujus Operis controverſia inter veteres fuit, erantque qui Philoſtephano aſſcriberent. Obſervo apud Harpocrationem in Στρύμη. Ἡρακλείδης, ἢ Φιλοστέφαν@, ἐν τῷ περὶ νήσων. Itaque pro eo Philoſtephanum nominat Conſtantinus de Them. lib. I. cap. XV. ὡς Φιλοστέφαν@ ἐν τῷ περὶ νήσων. Sed neque nominat. περὶ χρηστηρίων. Meminit Clemens Strom. I. Μέμνηται τούτων Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς, ἐν τῷ περὶ χρηστηρίων. Nec περὶ τῆς ἄπνου. Laudat tamen ipſe in Proœmio. καθά φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ περὶ τῆς ἄπνου. Ubi vide Notas V. Cl. Iſaaci Caſauboni. Neque Ἀλληγορίαι Ὁμηρικαὶ, neque περὶ πολιτείας, quæ exſtant, in Diogenis Indice commemorantur. Plures autem Heraclidæ nomine exſtiterunt. Recenſet Diogenes quatuordecim. Videamus. Γεγόνασι δ' Ἡρακλεῖδαι τέσσαρες καὶ δέκα. πρῶτ@, αὐτὸς οὗτ@. δεύτερ@, πολίτης αὐτοῦ, πυῤῥίχας καὶ φλυαρίας συντεταγμέν@. τρίτ@, Κυμαῖ@, γεγραφὼς περσικὰ ἐν πέντε βιβλίοις. τέταρτ@, Κυμαῖ@, ῥήτωρ, τέχνας γεγραφώς. πέμπτ@, Καλλατιανὸς, ἢ Ἀλεξανδρεὺς, γεγραφὼς τὴν διαδοχὴν ἐν ἓξ βιβλίοις, καὶ Λεμβευτικὸν λόγον, ὅθεν καὶ Λέμβ@ ἐκαλεῖτο. ἕκτ@, Ἀλεξανδρεὺς, γεγραφὼς τὰ περσικὰ ἰδιώματα. ἕβδομ@, 13
διαλεκτικὸς Βαργυλιήτης, κατ' Ἐπικούρου γεγραφώς. ὄγδο@, ἰατρὸς τῶν ἀπὸ Ἱκεσίου. ἔννατ@, ἰατρὸς Ταραντῖν@ ἐμπειρικός. δέκατ@, ποιητικὸς, παραινέσεις γεγραφώς. ἑνδέκατ@, ἀνδριαντοποιὸς, Φωκαεύς. δωδέκατ@, ἐπιγραμμάτων ποιητὴς, Λιγυρός. τρισκαιδέκατ@, Μάγνης, Μιθριδατικὰ γεγραφώς. τεσσαρεσκαιδέκατ@, ἀστρολογούμενα συγγεγραφώς. Ecce, Heraclidæ Pontici duo fuerunt; unus hic noſter, de quo diximus: alter, philoſophus, qui ſcripſit πυῤῥίχας & φλυαρίας. Suidas ait contra Aprum pro Didymo ſcripſiſſe libros tres, carmine Sapphico & Phalæcio, valde obſcuros, Λέσχας inſcriptos. Ἡρακλείδης, Ποντικὸς, ἀπὸ Ἡρακλείας τοῦ Πόντου, γραμματικός. ὅστις Διδύμου τοῦ πάνυ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων ἐφοίτησεν. οὗτος ἐπειδὴ ἤκουσεν Ἄπερ@ τοῦ Ἀριστάρχου μαθητοῦ εὐδοκιμοῦντ@ κατὰ τὴν Ῥώμην, πολλά τε τὸν Δίδυμον διασύροντ@, ἔγραψε μέτρῳ σαπφικῷ ἤτοι φαλαικίῳ βιβλία γ'. δυσερμήνευτα, καὶ πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἔχοντα προβαλλομένων ζητήσεων, ἅ τινα Λέσχας ἐκάλεσεν, ἔγραψε δὲ καὶ ποιήματα ἐπικὰ πολλά. Nominat Λέσχας hujus & ποιήματα iterum alibi, Λέσχαι καὶ ποιήματα Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, μέτρῳ Φαλαικείῳ, ἢ σαπφικῷ γραφέντα. Et Artemidorus Onirocritic. lib. IV. cap. LXV, εἰσὶ γὰρ καὶ παρὰ Λυκόφρονι ἐν τῇ Ἀλεξάνδρᾳ, καὶ Ἡρακλείδῃ τῷ Ποντικῷ ἐν ταῖς λέσχαις, καὶ παρὰ Παρθενίῳ ἐν Ἐλεγείαις, καὶ παρ' ἄλλοις πολλοῖς, ἱστορίαι ξέναι καὶ ἄτριπτοι. Tertius, Cumanus, ſcripſit περσικά. Memorat quoque Athenæus lib. XI. φυλάσσουσί τε αὐτὸν καὶ τριακόσιαι γυναῖκες, ὡς ἱστορεῖ Κυμαῖ@ Ἡρακλείδης ἐν πρώτῃ περσικῶν. Et Auctor Etymologici in Δανάκης. Δανὰ γὰρ τὰ ξηρά. Ἡρακλείδης ἐν τῷ δευτέρῳ περσικῶν. Idem παρασκευαστικὰ quoque ſcripſit, Diogeni non nominata. Athen. l. IV. Ἡρακλείδης

14 δὲ ὁ Κυμαῖος, ὁ τὰ περσικὰ συγγράψας, ἐν
τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιγραφομένων παρασκευαστι-
κῶν. Iterum lib. XII. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Κυμαῖος
ὁ τὰ περσικὰ συγγράψας, ἐν τοῖς ἐπιγραφο-
μένοις παρασκευαστικοῖς εἰπὼν, ὡς ἐν τῇ λιβανο-
φόρῳ χώρᾳ βασιλεὺς αὐτονόμος τέ ἐστι, καὶ
οὐδενὸς ὑπήκοος, γράφει καὶ ταῦτα. De
quarto, itidem Cumano, rhetore, non me
alibi legere memini. De quinto, cujus
Διαδοχὴν commemorat, erat Epitome libro-
rum Sotionis. Ipſe tradit in Demetrio.
Ἡρακλείδης ἐν τῇ ἐπιτομῇ τῶν Σωτίωνος διαδο-
χῶν. Hic autem Serapionis F. fuit; ut teſta-
tur alibi quoque in Pythagora, lib. VIII.
Φησὶ δὲ Ἡρακλείδης ὁ τοῦ Σαραπίωνος ἐν τῇ
Σωτίωνος ἐπιτομῇ. Diogenes eum Calatia-
num, aut Alexandrioum, facit; Suidas
Oxyrynchitam tradit. Ἡρακλείδης, Ὀξυρυγ-
χίτης, φιλόσοφος, ὁ τοῦ Σαραπίωνος. ὃς ἐπε-
κλήθη Λέμβος. γεγονὼς ἐπὶ πτολεμαίου τοῦ
ὄκτου. ὃς τὰς πρὸς Ἀντίοχον ἔγραψε συνθήκας.
ἔγραψε φιλόσοφα, καὶ ἄλλα. Obſerva autem,
Lembum cognominatum fuiſſe; & Dioge-
nes id confirmat, ac cognominis cauſam
tradit, quod ſcripſiſſet Λεμβευτικὸν λόγον.
Citat eum hoc cognomine Feſtus in *Romam.*
*Lembus, qui appellatur, Heraclides exiſtimat, re-
vertentibus ab Ilio Achivis quoſdam tempeſtate
dejectos in Italia regiones, ſecutos Tiberis decurſum
perveniſſe, ubi nunc ſit Roma.* Et Athenæus
lib. XIII. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Λέμβος ἱστορεῖ,
κατὰ τὴν Σπάρτην θαυμάζεται μᾶλλον ὁ καλ-
λιστος. Scripſit autem ingeos quoque Opus
Hiſtoriarum; ex quo librum viceſimum
primum nominat Athenæus lib. VIII.
Ἡρακλείδης γοῦν ὁ Λέμβος ἐν τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ
τῶν ἱστοριῶν, περὶ τὴν παιονίαν καὶ Δαρδανίαν
βατράχους. φησὶν, ὕσεν ὁ θεός. Et triceſi-
mum ſeptimum antea laudaverat, lib. III.
15 Ἱστορεῖ δὲ περὶ αὐτοῦ Ἡρακλείδης ὁ Λέμβος ἐν
τῇ τριακοστῇ ἑβδόμῃ τῶν ἱστοριῶν. Et hic, ut
opinor, eſt ille ipſe, cujus ioter Hiſtoricos
meminit Diooyſius Halicarnaſſeus περὶ συν-
θέσεως ὀνομάτων. Τοιγάρτοι τοιαύτας συντάξεις
κατέλιπον, ἃς οὐδεὶς ὑπομένει μέχρι κορωνί-
δος διελθεῖν. φύλαρχον λέγω, καὶ Δοῦριν, καὶ
πολύβιον, καὶ Σάτυρον, καὶ τὸν Καλλατιανὸν Δημή-
τριον, Ἱερώνυμόν τε, καὶ Ἀντίγονον, καὶ Ἡρακλεί-
δην, καὶ Ἡγησίαν Μάγνητα, καὶ ἄλλους μυρίους.
De ſexto, Perſicorum idiomatum Scriptore,
adhuc quæro; ut & de ſeptimo, Dialectico,
Bargyleite; qui contra Epicurum ſcripſit.
Neque magis notus octavus, Medicus, de
Hiceſij ſectatoribus. Noous, Tarentinus,
commemoratur ab Athenæo lib. II. Ἡρα-
κλείδης δὲ ὁ Ταραντῖνος ζητεῖ, πότερον προ-
παραλίθεσθαι δεῖ τὰ τραγήματα, καθάπερ ἔν
τισι τόποις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν ἑλλάδα
γίνεται, ἢ οὔ. ἀλλὰ μετὰ τὸ δεῖπνον. Scripſit
Συμπόσιον. Id citat idem, Athenæus quin-
quies lib. II. Meminit ejus Galenus περὶ
τῆς τῶν ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως, lib. VI.
Ταῦτα τε οὖν ἀναγιγνώσκειν χρὴ, τὸν ἔμπειρον
γενέσθαι ὕλης βουλόμενον, ἔτι τε πρὸς τούτοις. τά
θ' Ἡρακλείδου τοῦ Ταραντίνου, καὶ Κρατεύα.
Iterum, περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ
τόπους, lib. VI. Εὕροις δ' ἂν μετὰ τοὺς παλαιοὺς
Μαντίαν, καὶ Ἡρακλείδην τὸν Ταραντῖνον πλεῖστα
φάρμακα γεγραμμένα. Unde colligas
quoddam ejus Opus fuiſſe, περὶ φαρμάκων.
Quemadmodam ex alio quodam loco ejuſ-
dem Galeni, περὶ συνθέσεως τῶν φαρμάκων
τῶν κατὰ γένη, lib. II. φαρμάκων συνθέσεις.
παμπόλλων ἀξίων ἐπαίνου πρῶτος ὧν οἶδα
Μαντίας ὁ Ἡροφίλειος ἔγραψεν, οὗ μαθητὴς γενό-
μενος Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, οὐ μόνον ἐν τῇ
τῶν φαρμάκων χρήσει φαίνεται μεμιμημένος ἐκεῖ- 16
νον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διαιτητικὸν μέρος τῆς
τέχνης. Scripſit quoque Θηριακά. Allegat
idem Galenus, περὶ ἀντιδότων lib. I. Ὁποῖα
τά θ' Ἡρακλείδου τοῦ Ταραντίνου Θηριακὰ, καὶ
Κρατεύα, καὶ Διοσκορίδου. Et Ἐξηγητικὸν in
Hippocratem. Citat Erotianus in Lex.
Hippocratis. Στλεγγίδα. Ἡρακλείδης μὲν ὁ
Ταραντῖνος διὰ τοῦ ρ γράψας στρογγίδα ἐν δευ-
τέρῳ ἐξηγητικῷ τῆς τετάρτης Ἐπιδημίας. Citat
quoque, ſed deſigoato potius, quam ex-
preſſo, Operis titulo, in Procemio, & in
Θεραπ. Meminit ejus etiam Dioſcorides
in Procemio. Ἰόλας μὲν γὰρ ὁ Βιθυνὸς, καὶ
Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, ἐπ' ὀλίγον ἥψαντο τῆς
αὐτῆς πραγματείας. Et hic ipſe, aut Hiceſij
diſcipulus, quem octavum enumerat Dio-
genes, cujus mentiooem facit Plinius lib.
XX. cap. V. XVII. & lib. XXII. cap. VII. De
decimo, cujus παραινέσεις oomioat, nihil
alibi obſervavi, ut nec de undecimo, Pho-
cenſi. Duodecimum, epigrammatarium,
arbitror fuiſſe Sinopenſem, cujus Epigram-
ma exſtat Anthologiæ lib. III. Ejuſdemque
eſſe cenſeo alia duo, quæ Heraclidis ſimpli-
citer oomen illo ipſo libro præferunt. Deci-
mum tertium, Magneſium, ejuſque Mithri-
datica; & decimum quartum cum Aſtrolo-
gumenis, pariter ignoro. Sed præter hos
alii mihi alibi obſervati. Fuit eoim Hera-
clides quoque Comicus; cujus meminit
Athenæus lib. XII. περὶ οὗ καὶ Ἡρακλείδης ὁ
τῶν κωμῳδιῶν ποιητὴς μέμνηται οὕτως. Fuit
Heraclides Lycius, ſophiſta. De eo Philo-
ſtratus in Niceta, Sophiſtarum lib. I. Τὸν
δὲ ἄνδρα τοῦτον χρόνοις ὕστερον Ἡρακλείδης ὁ Λύκιος
σοφιστὴς διορθούμενος, ἀπέγραψε Νικήτην τὸν
κεκαθαρμένον. ἠγνόησε δὲ, ἀκροθίνια πυγμαῖα
Κολοσσῷ ἐφαρμόζων. Ex quo loco adum- 17
bratus eſt iſte Suidæ. Ἡρακλείδης ὁ Λύκιος
σοφιστὴς ἔφη. Νικήτης ὁ κεκαθαρμένος, ἀγνοή-
σας ἀκροθίνια πυγμαίων κολοσσῷ ἐφαρμόζειν.
Deſcribit vitam ejus Philoſtratus, Operis
citati lib. II. Inter cætera ſcripſit, ἐγκώμιον
πένθους.

πόνου. Philoſtratus in vitâ ejus. Καί ἐστιν αὐτοῦ φρόντισμα οὐκ ἀηδὲς, βιβλίον ξύμμετρον, ὃ ἐπιγέγραπται. πόνου ἐγκώμιον. Heraclides Mopſeates legitur apud Athenæum lib. 6. Ὡς ὁ Μοψεάτης Ἡρακλείδης λέγει, καταριθμούμενος αὐτὸν καὶ ἀπ' ἄλλων πόλεων. Heraclides Cretenſis ſcripſit περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων. Apollonius Hiſt. Mir. XIX. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Κρητικὸς, ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων, κατὰ τὸ πήλιον ὄρος φύεσθαί φησιν ἄκανθαν καρποφόρον. Heraclides Soranus occurrit apud Auctorem Etymologici in Λημῶ. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Σωρανὸς λέγει λημᾶν λέγεσθαι τὸ ἀπολαυστικῶς βλέπειν. Heraclides Syracuſanus inter rei culinariæ Scriptores recenſetur à Polluce lib. VI. cap. X. πολλὰ δ' ἂν εἴη τῶν περὶ τὴν ἡδυντικὴν σκευασίαν ἀνεξευρεῖν ἐκ τῶν ὀψοποιητικῶν συγγραμμάτων Πανταλέοντος, καὶ Μιθαίκου, καὶ Ζωπύρου, καὶ Σόφωνος, καὶ Ἡγησίππου, καὶ Παξάμου, καὶ Ἐπαινέτου. συναριθμοῖτο δ' ἂν τούτοις Ἡρακλείδης τε ὁ Συρακούσιος, καὶ Τιμάρχος ὁ Σικυώνιος. Citaturque ejus ὀψαρτυτικὸς ab Athenæo lib. 11. Ἐπαίνετος δὲ, καὶ Ἡρακλείδης ὁ Συρακούσιος ἐν ὀψαρτυτικῷ, τῶν ὠῶν φησὶ πρωτεύειν τὰ τῶν ταῶν. Occurritque iterum III. IV, & VII. Ejuſdem fuit, περὶ θεσμῶν. Meminit idem Athenæus lib. XIV. Ἡρακλείδης ὁ Συρακούσιος ἐν τῷ περὶ θεσμῶν. Indigetatur alius item Terinæus, apud Etymologici Auctorem in Τέρινα. ἔστι δὲ καὶ πόλις, ὅθεν Ἡρακλείδης ὁ Τεριναῖος. Sed & Opera

18 varia citantur Heraclidis alicujus auctoris, quæ tamen cui aſſignare certò poſſis, minimè liqueat. Ecce, in primis eſt; Τῶν Σατύρου βίων Ἐπιτομή. Diogenes Laërtius in Pythagora, lib. VIII. Ἡρακλείδης δέ φησιν ἐν τῇ τῶν Σατύρου βίων ἐπιτομῇ. Laudaturque ab eodem rurſum in Empedocle, eodem libro; & in Zenone Eleate, lib. IX. Ἄβαρις. Plutarchus lib. De Aud. Poet. Τὰ Αἰσώπεια μυθάρια, καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις, καὶ τὸν Ἄβαριν τὸν Ἡρακλείδου, καὶ τὸν Λύκωνα τὸν Ἀρίστωνος διερχόμενοι. Κτίσεις ἱερῶν. Clemens in Protreptico. Ἡρακλείδης δὲ ἐν Κτίσεσιν ἱερῶν περὶ Ἀκαρνανίαν φησὶν, ἔνθα τὸ Ἄκτιόν ἐστιν ἀκρωτήριον, καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀκτίου τὸ ἱερὸν, ταῖς μυίαις προθύεσθαι βοῦν. περὶ τοῦ Χρὴ καὶ Δεῖ. Etymologici Auctor in Δοῦλος. Ἡρακλείδης δὲ ἐν τῷ περὶ τοῦ Χρὴ καὶ Δεῖ, σχηματίζει ἀπὸ τὸ δέω, τὸ ἐλλείπω. περὶ καθολικῆς προσῳδίας. Apollonius de Syntaxi, lib. IV. Ἡρακλείδης γοῦν, ἐπιμερίζων τὰς οὐ δυναμένας λέξεις ἐξεῖναι ἐπιδέξασθαι, ἐν τῷ περὶ καθολικῆς προσῳδίας, φησίν.

Pag. 220, lin. 22. *Quæ Orpheus, & Linus, & Muſæus, de divinis poteſtatibus vaticinati ſunt.)* Reſpicit eorum Opera, quorum inſcriptio, Χρησμοί. De Orphei hoc Opere, putatum hoc fuit à quibuſdam Onomacriti extitiſſe. Suidas, cum inter Poëmata ejus enumerat, recenſet quoque Χρησμοὺς, οἳ ἀναφέρονται εἰς Ὀνομάκριτον. Lini Χρησμοὺς qui citaret, non memini legere. De Muſæi dictum eſt à me Attic. Lect. lib. II. cap. XIX. Illic vide, ſi tanti eſt.

Pag. 227. lin. 16. *Multos porrò eſſe dæmonas, etiam Heſiodo placet. Ait enim item eſſe eorum decem millia, eoſq; eſſe tam in obſequio Dei, quàm in tutelâ mortalium.)* Corruptus locus. Reſtituo. *Ait enim ter eſſe deorum decem millia.* 19

Hoc evincunt quoq; ſequentia ſtatim verba. *Non certam ſummam conſiciens eorum, ſed juxta vim pleni numeri trium multiplicant decem millia.* Deinde mendoſum quoque iſtud, *quàm in tutelâ mortalium.* Quid enim? an in hominum tutelâ ſunt dij? Immò contra, homines ſunt in tutelâ deorum. Ergo reſcribo. *q. in tutelam mortalium.* Repetenda erat litera finalis fugitiva à principio vocis ſequentis, cui adhæſerat. Locus Heſiodi, quem reſpexit, iſte eſt Ἔργων lib. I.

Τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Pag. 245. lin. 11. *Amica ſibi paratura necem.)* Lego. *Arma ſibi p. n.*

Pag. 261. lin. 1. *Perdet Crœſus.)* Notiſſimus eſt verſus oraculi Crœſo dati.

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Exſtat apud Ariſtotelem Rhet. lib. III. cap. V.

Pag. 262. lin. 5. *Argivis per oraculum quærentibus.)* Verſus oraculi iſti ſunt apud Herodotum, qui hiſtoriam commemorat, lib. VII.

Ἐχθρὲ περικτιόνεσσι, φίλ' ἀθανάτοισι θεοῖσι,
Εἴσω τὸ προβόλαιον ἔχων, πεφυλαγμένος ἧσο,
Καὶ κεφαλὴν πεφύλαξο· κάρη δὲ τὸ σῶμα σαώσει.

Pag. 274. lin. 2. *Id enim nec me latet nunc quàm cruenta cogitem, ſed vincit ira ſanitatem pectoris.)* Corruptus locus. Latent enim hic ipſa Medeæ verba. Itaque reſtituo. *Ait enim;*

Nec me latet nunc quàm cruenta cogitem,
Sed vincit ira ſanitatem pectoris.

Ipſi Euripidis verſus, quos Latinos fecit, in 29
Medeâ ſunt, atque ita habent.

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα τολμήσω κακά,
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Pag. 291. lin. 10. *Ut Diodorus.)* Intelligit, puto, Diodorum, cognomento Cronum; de quo habemus apud Diogenem Laertium lib. II. Cæterùm plures Diodori. Unus, Alexandrinus, mathematicus, cujus meminit Achilles Statius in Prolegomenis ad Aratum. Εὔδωρος ὁ φιλόσοφος φησὶ Διόδωρον τὸν Ἀλεξανδρέα μαθηματικὸν τούτῳ διαφέρειν εἰπεῖν τὴν μαθηματικὴν τῆς φυσιολογίας. Alius fuit ab eo, item Alexandrinus, Valerius cognominatus, Telecli discipulus, Pollionis F. tempore Adriani Cæſaris. Suidas.

Διόδωρος, ὁ Οὐαλέριος ἐπικληθεὶς, φιλόσοφος, μαθητὴς Τηλεκλέους, Ἀλεξανδρεὺς, υἱὸς Πολλίωνος τοῦ φιλοσόφου, τοῦ γράψαντος τὴν Ἀττικὴν λέξιν, γεγονὼς ἐπὶ τοῦ καίσαρος Ἀδριανοῦ. Tertius, Elaites, elegiarum auctor. Parthenius Erotic. XV. Περὶ Δάφνης ἡ ἱστορία παρὰ Διοδώρῳ τῷ Ἐλαΐτῃ ἐν Ἐλεγείαις. Quartus, Epheſius, qui ſcripſit ΠΕΡΙ ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΥ. Diogenes Laertius in vitâ Empedoclis, lib. VIII. Διόδωρος δὲ ὁ Ἐφέσιος περὶ Ἀναξιμάνδρου γράφων, φησὶν ὅτι τοῦτον ἐζηλώκει. Quintus, ὁ Περιηγητής. Plutarchus extremo Theſeo. Ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ Περιηγητής. Scripſit autem Περὶ τῶν μνημάτων. Plutarchus iterum extremo Themiſtocle. Διόδωρος δ' ὁ Περιηγητὴς ἐν τοῖς περὶ τῶν μνημάτων εἴρηκεν. Meminit rurſum in Cimone. Sextus, Prienæus, ſcripſitque De Re Ruſticâ. Laudat Varro De R. R. lib. 1. cap. 1. & ex eo Columella. Septimus, & octavus, Sardiani, rhe-

21 tores; quorum major Zonas dictus: minor ſcripſit Hiſtorias, odas, & alia carmina. Strabo lib. XIII. ubi commemorat viros claros Sardibus natos. Ἄνδρες δ' ἀξιόλογοι γεγόνασι τοῦ αὐτοῦ γένους, Διόδωροι δύο οἱ ῥήτορες· ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐκαλεῖτο Ζωνᾶς, τοῦ δὲ νεωτέρου, φίλου ἡμῖν γενομένου, καὶ ἱστορικὰ συγγράμματά ἐστι, καὶ μέλη, καὶ ἄλλα ποιήματα. Alterius horum meminit Schol. Aphthonij. Ῥητορικὴ τοίνυν ἐστὶν, ὡς Διόδωρός φησι, δύναμις εὑρετικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ, μετὰ κόσμου τῶν ἐνδεχομένων πιθανῶν ἐν παντὶ λόγῳ. Octavus, Siculus, cujus Bibliotheca exſtat. Nonus, Sinopenſis, Comicus; de quo videre eſt apud Suidam: ejuſque Ἐπίκληρος bis laudatur ab Athenæo lib. VI. Αὐλητρὶς, ab eodem lib. X. Decimus, Tarſenſis, Grammaticus. Strabo, ubi recitat viros claros ex urbe Tarſo oriundos, lib. XIV. Γραμματικοὶ δὲ, ὧν καὶ συγγράμματά ἐστιν, Ἀρτεμίδωρός τε καὶ Διόδωρος. Meminit ejus Erotianus. Διόδωρος ὁ γραμματικὸς, καὶ Ζήνων ὁ Ἡροφίλειος, τὸ κάμορον, κάμμορον, ἢ κάμαρον φασὶ καλεῖν τὸ κώνειον τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριέας. Hunc cenſeo eſſe cujus Ἀπομνημονεύματα citat Diogenes Laërtius in Speuſippo, initio libri IV. Καθά φησι Διόδωρος ἐν Ἀπομνημονευμάτων πρώτῳ. Eundem etiam, cujus Περὶ σταθμῶν citat Suidas in Τάλαντον. Neque alius putandus videtur, cujus Γλῶσσαι Ἰταλικαὶ, & Πρὸς Λυκόφρονα commemorantur ab Athenæo lib. XI. Nominat eum, ſed incerto Opere, Heſychius in Διαγόρας. Διόδωρος, ὁ Ταρσεὺς, ἀναγινώσκει πλειστιῶν Διαγορᾶς.

Lin. 12. *Ils Anaxagoras.*) Nempe Clazomenius, de quo eſt apud Diogenem Laertium, lib. 11. Primus ſcripſit τὰ φυσικὰ,

22 ut volunt nonnulli. Clemens Strom. 1. Ἀλκμαίων γοῦν Περίθου Κροτωνιάτης πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέταξεν. οἱ δὲ, Ἀναξαγόραν Ἡγησιβούλου Κλαζομένιον, πρῶτον διὰ γραφῆς ἐκδοῦναι βιβλίον ἱστοροῦσιν. Citant Cicero, Plinius, Athenæus, alij. Scripſit etiam in carcere τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμόν. Plutarchus De Exilio. Ἀλλ' Ἀναξαγόρας μὲν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμὸν ἔγραφε. Fuerunt & tres alij iſto nomine. Diogenes: Γεγόνασι δὲ καὶ ἄλλοι τρεῖς Ἀναξαγόραι, ὧν ἐν οὐδενὶ πάντα. ἀλλ' ὁ μὲν ἦν ῥήτωρ, Ἰσοκράτειος. ὁ δ' ἀνδριαντοποιός. οὗ μέμνηται Ἀντίγονος. ἄλλος, γραμματικὸς, Ζηνοδότειος. De rhetore, Iſocratis diſcipulo, neſcio an alibi aliquid legerim. De ſtatuario, quem ſubjungit, obſervo Æginetam fuiſſe, apud Pauſaniam Eliac. lib. 1. Τὸ δὲ ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὸ ἀνατεθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐποίησεν Ἀναξαγόρας Αἰγινήτης. Vltimum verò, Grammaticum, Zenodoteum, eundem arbitror, quem incerto Opere citat Scholiaſtes Apollonij lib. IV. Ἀναξαγόρας φησὶν, ὅτι ταῖς ἀληθείαις Ἀχιλλέα τιμῶσι τοῖς περὶ Λακωνικὴν ταῦτα πέπλασται. Videtur ſcripſiſſe Περὶ τραγῳδίας. Obſervo apud Vitruvium in Procemio lib. VII. *Namq; primum Agatharchus Athenis Aeſchylo docente tragœdiam ſcenam fecit, & de eâdem commentarium reliquit. Ex eo moniti Democritus, & Anaxagoras, de eâdem re ſcripſerunt.* Neque enim alius eſt putandus; ut neque iſte, quem Περὶ βασιλείας ſcripſiſſe teſtatur Ælianus Var. Hiſt. lib. IV. cap. XIV. Καὶ Ἀναξαγόρας ἐν τῷ Περὶ βασιλείας φησί.

Lin. 14. *Ils Democritus.* Hujus ſcripta complura recenſet Diogenes in vitâ ejus, lib. IX. Idem ſex Democritos commemorat. Γεγόνασι δὲ Δημόκριτοι ἕξ. πρῶτος, αὐτὸς οὗτος. 23 δεύτερος, Χῖος, μουσικὸς, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. τρίτος, ἀνδριαντοποιὸς, οὗ μέμνηται Ἀντίγονος. τέταρτος, περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ γεγραφὼς, καὶ τῆς πόλεως Σαμοθρᾴκης. πέμπτος, ποιητὴς ἐπιγραμμάτων, σαφὴς καὶ ἀνθηρός. ἕκτος, Περγαμηνὸς, ἀπὸ ῥητορικῶν λόγων. Primi multa ubique mentio. Secundi, neſcio an alibi exſtet. Tertij meminit Pauſanias Eliac. 15. Ἵππων δὲ Ἠλείων πυγμῇ παῖδα κρατήσαντα ἐποίησε Δημόκριτος Σικυώνιος. Et obſerva illic, Sicyonium fuiſſe, quod Diogeni non annotatum. Quartus, quem commemorat de Epheſino templo ſcripſiſſe, Epheſius fuit. Accipio ex Athenæo lib. XII. Καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν Ἐφεσίων Δημόκριτος Ἐφέσιος ἐν τῷ προτέρῳ Περὶ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ. Quinti, Epigrammatarij, unicum nobis Epigramma ſupereſt. Εἰς τὴν ἀνερχομένην ἀπὸ θαλάττης Ἀφροδίτην, Anthologiæ lib. IV. cap. XII. De ſexto, Pergameno, non alibi legi. At verò addo his Trœzenium, qui ſcripſit Κατὰ σοφιστῶν. Laudat ipſe Diogenes in Empedocle, lib. VIII. Δημόκριτος δὲ ὁ Τροιζήνιος ἐν τῷ κατὰ σοφιστῶν βιβλίῳ φησὶν αὐτὸν, &c. Et incertum eſt, cui ſcribuere

buere debeamus Opus Περὶ τῆς σκηνῆς. Indicat illud Vitruvius in Proœmio lib. VII. *Agatharchus Athenis, docente Aeſchylo tragœdiam, ſcenam fecit, & de eâ commentarium reliquit. Ex eo moniti Democritus, & Anaxagoras, de eâdem re ſcripſerunt.*

Ibid. *Et Leucippus.*) Hic ſcripſit Περὶ νῦ. Citat Stobæus in Eclog. Phyſ. Theophraſtus attribuit quoque ipſi τὸν μέγαν Διάκοσμον, quod Opus alij Democrito aſſignabant. Diogenes in Elencho Operum Democriti, Μέγας Διάκοσμος. ὃν οἱ περὶ Θεόφραστον Λευκίππου φασὶν εἶναι.

24 Pag. 302. lin. 23. *Ut Aſclepiades putat.*) Meminit Aſclepiadis quoque medici Plinius lib. XXIX. cap. I. & Aëtius lib. VII. Tertullianus De Animâ, cap. XV. XXV. XXXVIII. Sed duos ego hoc nomine invenio. Vnus eſt Φαρμακίων cognominatus; cujus Θηλυκὰ, & Γυναικεῖα, item Δυνάμεις, quod Opus in libros decem diſtinctum, citat Galenus De Comp. Med. per. gen. lib. I. Καὶ Ἥρας μὲν ἓν ἔγραψε βιβλίον τῶν Δυνάμεων. Ἀσκληπιάδης δὲ, ὁ ἐπικληθεὶς Φαρμακίων, δέκα, χωρὶς τῶν Θηλυκῶν, καὶ Γυναικείων. Alter ab hoc, Aſclepiades Metrodorus; cujus meminit idem Galenus De Simpl. Medic. Pot. lib. I. Ὥσπερ δὲ ὑπερβάλλεσθαι βουλόμενος αὐτὸν τοῖς κατὰ τῶν αἰσθήσεων ψεύσμασιν ὁ Ἀσκληπιάδης Μητρόδωρος, ἄλλα τε καὶ ῥητίνην, καὶ ἄσφαλτον, οὐχ ὁμολογεῖ θερμαίνειν ἡμᾶς. Incertum utrius eſſe dicemus Τὰ Ἐκτὸς, quæ citat ille ipſe De Compoſ. Medicam. per partes, lib. II. Τὰ ὑπὸ Ἀσκληπιάδου γραφέντα ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐκτός. Ac laudat id Opus pluries eo ipſo libro. Et Μαρκέλλας inſcriptum fuit. Ecce in fine libri III. Τὰ ὑπ' Ἀσκληπιάδου γεγραμμένα πρὸς τὰς ἐκ ῥινῶν αἱμοῤῥαγίας ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν ἐκτός, ἃ Μαρκέλλας ἐπιγράφει. Iterum lib. IV. Τὰ ὑπ' Ἀσκληπιάδου καταταγμένα κατὰ τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν ἐκτὸς, ἃ Μαρκέλλας ἐπιγράφει. Sic alterum fuit ejuſdem Opus, Τὰ ἐντὸς; inſcriptum, Μνάσων. Idem Galenus ejuſdem Operis lib. VII. Αἱ ὑπ' Ἀσκληπιάδου γεγραμμέναι ἀρτηριακαὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐντὸς, ἃ Μνάσων ἐπιγράφει. Et occurrit illic pluries. Emendandus autem idem De Antidot. lib. II. ubi ſemel atq; iterum Ἄσων ſcribitur pro Μνάσων. Invenio etiam

25 Aſclepiadis Ἐξηγητικὸν τοῦ κατ' ἰητρεῖον apud Erotianum in Σκέπαρνος. Μαρτυρεῖ δὲ Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ Ἐξηγητικῷ τοῦ κατ' ἰητρεῖον. Laudat Περὶ ἑλκῶν Caſſius Iatroſophiſta Problem. XXXIX. Ὁ οὖν Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ περὶ ἑλκῶν φησὶν, ὅτι πρὸς τὰ πληττόμενα κατ' ἀρχὰς ἡ ὕλη φέρεται. Et ex iſto ipſo opere eſt ſine dubio quod profert Problem. I. Pariter incertum eſt Opus *Celerum Paſſionum*, apud Cælium Aurelianum Chron. lib. I. cap. IV. & lib. II. cap. VII. *Salutarium*, lib. II. cap. VII. *De Clyſteribus*, lib. II. cap. XIII. *Paraſceuaſticûn libri*, ibidem. *De Hydrope*, lib. V. cap. I. De alterutro capiendus eſt Stephanus in Νάξος. Ἀσκληπιάδης ἱστορεῖ τὰς Ναξίας γυναῖκας μόνας ὀκτάμηνα τίκτειν, ἢ διὰ τὸ τὴν Ἥραν φίλην γενομένην τῷ Διονύσῳ, ταῖς Ναξίαις τοῦτο δῶρον παρασχεῖν. ἢ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Διόνυσος οὕτως ἐτέχθη. Alius ab utroque hoc fuit Aſclepiades Alexandrinus. Meminit ejus Scholiaſtes Ariſtophanis ad Nubes. Καὶ Ἀσκληπιάδης ὁ Ἀλεξανδρεὺς τοὺς κατὰ δῆμον ἄρχοντάς φησι. Alius Aſclepiades Cyprius. Porphyrius περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, lib. IV. Ὥς φησι Νεάνθης ὁ Κυζικηνὸς, καὶ Ἀσκληπιάδης ὁ Κύπριος. Scipſit autem περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης. Porphyrius loco citato. Λέγει καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης ταῦτα. Invenio quoque Aſclepiadem Areï F. qui ſcripſit περὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Athenæus lib. XIII. Ὡς Ἀσκληπιάδης εἴρηκεν ὁ τοῦ Ἀρείου ἐν τῷ περὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως συγγράμματι, τὸ κύριον αὐτῆς ὄνομα φάσκων εἶναι Μηλίχην. Celeberrimus omnium, Diotimi F. Myrleanus, Grammaticus, de quo eſt videre apud Suidam; qui ait eum ſcripſiſſe plurima, & recenſet, Φιλοσόφων βιβλίων διορθωτικά. Ejus Opus περὶ Κρατίνου commemorat Athenæus lib. XI. περὶ Νεστορίδος, 26
bis terve ibidem. περὶ γραμματικῶν citat Anonymus in vitâ Arati. Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Μυρλεανὸς ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ περὶ γραμματικῶν Ταρσέα αὐτόν φησι γεγονέναι, ἀλλ' οὐ Σολέα. Suidas. Ὀρφεὺς, Κροτωνιάτης, ἐποποιός. ὃν Πεισιστράτῳ συνεῖναι τῷ τυράννῳ Ἀσκληπιάδης φησὶν ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ τῶν γραμματικῶν. Ejus ὑπόμνημα εἰς Ὀδύσσειαν nominat Etymologici Auctor in Ἀρναῖος. Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Μυρλεανὸς ἐν τῷ Ὑπομνήματι τῆς Ὀδυσσείας. Parthenius Erotic. XXXV. Τὰ Βιθυνιακὰ laudat. Περὶ Εὐλιμένης ἱστορεῖ Ἀσκληπιάδης ὁ Μυρλεανὸς Βιθυνιακῶν πρώτῳ. Ex eoque Opere librum decimum legere eſt apud Scholiaſten Apollonij lib. II. Ἱστορεῖ Δεινίας ἐν πρώτῳ Ἀργολικῶν, καὶ Ἀσκληπιάδης ὁ Μυρλεανὸς ἐν δεκάτῳ Βιθυνιακῶν. Ælius Aſclepiades Περὶ στεφάνων legitur apud Athenæum lib. XV. Τὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφομένων Αἰλίου Ἀσκληπιάδου στεφάνων φέρε ὑμῖν. Fuit Aſclepiades Anazarbenſis, qui multa alia ſcripſit, & Περὶ ποταμῶν. Stephanus in Ἀνάζαρβα. Καὶ Ἀσκληπιάδης Ἀναζαρβεὺς, ὁ πολλά τε καὶ ἄλλα, καὶ περὶ ποταμῶν γράψας βιβλίον. Alius item fuit Nicæenſis, cujus meminit idem Stephanus in Νίκαια. Alius rurſum Tragilenſis, qui ſcripſit Τὰ τραγῳδούμενα, libris ſex. Stephanus, Τράγιλος, πόλις μία τῶν ἐπὶ Θράκης, πρὸς τῇ Χεῤῥονήσῳ καὶ Μακεδονίᾳ. ἐκ ταύτης ἦν Ἀσκληπιάδης ὁ τὰ τραγῳδούμενα γράψας ἐν ἓξ βιβλίοις. Citat ejus Operis librum primum Schol.

 Pindari

Pindari Nemeonic. Od. VII. ſed corrupto valde loco. Ἀσκληπιάδης διὰ τῶν τραγῳδουμένων φησὶν οὕτω. Reſtituo. Ἀσκληπιάδης δὲ ἐν α τῶν 7. Scholiaſtes Apollonij ſecundum nominat in Commentario ad lib. II. Καὶ
27 Ἀσκληπιάδης ἱστορεῖ ἐν δευτέρῳ τραγῳδουμένων. Tertius citatur apud Pindari Schol. Pythionic. Od. II. Ἀσκληπιάδης δὲ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν τραγῳδουμένων οὕτω γράφει. Quartum obſervo apud Harpocrationem in Δυσαύλης. Ἀσκληπιάδης δ' ἐν τετάρτῳ τῶν τραγῳδουμένων, τὸν Δυσαύλην αὐτόχθονα εἶναί φησι. Sextus ab Heſychio laudatur in ῥησίαρχος. ὡς Ἀσκληπιάδης ἐν ἕκτῳ τραγῳδουμένων. Quæ totidem verbis apud Suidam in eâdem dictione. Sic apud Pindari Scholiaſten Pythionic. Od. IV. Καὶ Ἀσκληπιάδης ἐν ἕκτῳ τραγῳδουμένων ἱστορεῖ Ἀπόλλωνος καὶ Καλλιόπης Ὑμέναιον. Et indiſtinctè, ſine ullo librorum numero, citant alij. Plutarchus in Iſocrate. Καὶ Ἀσκληπιάδης, ὁ τὰ τραγῳδούμενα συλλέξας. Scholiaſtes Heſiodi in Theogoniam. Ἀσκληπιάδης δὲ ἐν τοῖς τραγῳδουμένοις εἰς κύκνον φησὶ μεταβληθῆναι τὸν Δία. Schol. Homeri ad Iliad. ζ. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τραγῳδουμένοις. Et mox iterum ad extremum. ή. Ἐξ ἧς γενέσθαι τὸν Εὔηνον. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τραγῳδουμένοις. Athenæus lib. 10. Ἀσκληπιάδης ἐν τραγῳδουμένοις τοιοῦτον εἶναί φησι. Harpocration in Μελανίππειον, Μελανίππου τοῦ Θησέως ἡρῷόν ἐστιν, ὥς φησιν Ἀσκληπιάδης τραγῳδουμένοις. Incertum eſt, cui tribuere debeamus τὰ Αἰγυπτιακά. è quibus librum ſexageſimum commemorat Athenæus lib. III. Ἀσκληπιάδης εἴρηκεν ἐν ἑξηκοστῷ Αἰγυπτιακῶν. Pariter incertum cujus ſint τὰ Παιδοδαπά, è quibus librum decimum citat Etymologici Auctor in Δίκρον. Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν παντοδαπῶν.

Pag. 303. lin. 4. *Ut Epicuro placet.*) Puto in Opere, Περὶ ἀτόμων. Scripſit autem plu-
28 rima, & nonnulla recenſet Diogenes Laertius in ejus vitâ, lib. X. in his erat, Περὶ τέλους. Id commemorat etiam Athenæus, lib. VII. Ἐπίκουρος γὰρ ἦν ὁ τούτων διδάσκαλος, ὃς καὶ βοῶν ἔλεγεν. ἀρχὴ καὶ ῥίζα παντὸς ἀγαθοῦ ἡ τῆς γαστρὸς ἡδονή καὶ τὰ σοφὰ καὶ τὰ περιττὰ εἰς ταύτην ἔχει τὴν ἀναφοράν. κἂν τῷ Περὶ τέλους δέ φησιν οὕτω πως. Ac meminit iterum bis lib. XII. Idem laudat Epiſtolam ejus, Περὶ ἐπιτηδευμάτων, lib. VIII. & alias ad Hermachum, lib. XIII. Ἐπιτομὴ πρὸς Ἡρόδοτον exſtat apud Diogenem loco citato, meminitque ipſe Epicurus in Epiſtola ad Philoclem. Καὶ διὰ μνήμης ἔχων ὀξέως αὐτὰ περιοδεύειν μετὰ τῶν λοιπῶν, ὧν ἐν τῇ μικρᾷ ἐπιτομῇ πρὸς Ἡρόδοτον ἀπεστάλκαμεν. Et Achilles Tatius in Prolegomenis ad Arati Phænomena. Τοὺς ἀστέρας δὲ ζῷα εἶναι οὔτε Ἀναξαγόρᾳ, οὔτε Δημοκρίτῳ δοκεῖ, οὔτε Ἐπικούρῳ ἐν τῇ πρὸς Ἡρόδοτον ἐπιτομῇ. Invenio quoque Περὶ ῥητορικῆς, non commemoratum Diogeni. Citat Scholiaſtes Hermogenis. Ὁ δέ γε Ἐπίκουρος ἐν τῷ Περὶ ῥητορικῆς αὐθαδέστερον οἶμαι λέγων φησὶν, αὐτὸς μόνος εὑρηκέναι τέχνην πολιτικῶν λόγων.

Pag. 305. lin. 8. *Empedocles quidem principalem animæ vim conſtituit in corde.*) Empedoclis Opera commemorantur à Diogene Laërtio in vitâ ejus, lib. VIII. Περὶ φύσεως. Καθαρμοί. Ἰατρικὸς λόγος. Τραγῳδίαι. Et Phyſicorum quidem tres libros fuiſſe dicit Suidas, habuiſſeque verſus bis mille. Verba ejus in Ἐμπεδοκλῆς ecce iſta ſunt. Ἔγραψε δὲ δι' ἐπῶν Περὶ φύσεως τῶν ὄντων, βιβλία τρία. καί ἐστιν ἔπη ὡς δισχίλια. Et hoc puto Opus hic reſpectum à Chalcidio. Ariſtoteles pluries citat. Καθαρμοὶ recenſentur item ab Athenæo lib. XIV. Τοὺς δ' Ἐμπεδοκλέους 29 Καθαρμοὺς ἐρραψῴδησεν Ὀλυμπίασι Κλεομένης ὁ ῥαψῳδός. Iſacius Tzerzes allegat Περὶ νείκους in Commentario ad Lycophronem. Κόρσις κυρίως ἡ μῆνιγξ λέγεται. νῦν δὲ τὴν κεφαλήν φησιν. ὡς καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐν τῷ Περὶ νείκους.

Ὡς πολλῶν μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν.

Etiam Περσικὰ laudat Ariſtoteles Problem. Sect. XXI. Problem. XXII. Ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς μετήνεγκεν ἐν τοῖς Περσικοῖς εἰπών,

Ἄλφιτον ὕδατι κολλήσας. —

Sed vereor ne mendoſus ille locus, legendumque ſit; ἐν τοῖς φυσικοῖς. Nam ecce apud eundem Ariſtotelem Meteorolog. lib. IV. cap. IV. Ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐποίησεν ἐν τοῖς φυσικοῖς,

Ἄλφιτον ὕδατι κολλήσας.

Pag. 306. lin. 20. *Spirituum quippe Zenon quæris hactenus.*) Loquitur de Stoicis, ideoque intelligendus Zeno Cittieus, ejus ſectæ conditor; cujus ſcripta enumerat Diogenes Laertius in ejus vitâ, lib. VII. quibus ego addo libros Χρειῶν, quos commemorat idem Diogenes in Cratete, lib. VI. Ζήνων δ' αὐτὸν ὁ Κιττιεὺς ἐν ταῖς Χρείαις, καὶ κῴδιον αὐτόν φησί ποτε προσράψαι τῷ τρίβωνι. Octo autem Zenones commemorat. Γεγόνασι δὲ Ζήνωνες ὀκτώ. πρῶτος, ὁ Ἐλεάτης, περὶ οὗ λέξομεν. δεύτερος, αὐτὸς οὗτος. τρίτος, Ῥόδιος, τὴν ἐντόπιον γεγραφὼς ἱστορίαν ἑνιαίαν: τέταρτος, ἱστορικὸς, τὴν Πύρρου γεγραφὼς ἱστορίαν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτομὴν τῶν πεπραγμένων Ῥωμαίοις τε καὶ Καρχηδονίοις. πέμπτος, Χρυσίππου μαθητὴς, βιβλία μὲν ὀλίγα γεγραφὼς, μαθητὰς δὲ πλείστους καταλελοιπώς. ἕκτος, ἰατρὸς Ἡροφίλειος, νοῆσαι μὲν ἱκανὸς, γράψαι δὲ ἄτονος. ἕβδομος, γραμματικὸς, 30 οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπιγράμματα φέρεται. ὄγδοος, Σιδώνιος τὸ γένος, φιλόσοφος Ἐπικούρειος, καὶ νοῆσαι καὶ ἑρμηνεῦσαι σαφής. De duobus prioribus ipſe agit, libb. VII. & IX. De tertio, Rhodio, quem ait τὴν ἐντόπιον

ἱστορίαν

ἱστορίαν ἐνιαύσιον ſcripſiſſe, intelligit Opus, quod
reſpexit Diodorus Siculus Biblioth. lib. V.
Περὶ μὲν οὖν τῶν ἀρχαιολογουμένων παρὰ Ῥοδίοις
οὕτω τινὲς μυθολογοῦσιν· ἐν οἷς ἐστι καὶ Ζήνων, ὁ
τὰ περὶ ταύτης συνταξάμενος. Quartum, &
quintum, non memini alibi allegari. Sextum,
medicum Herophileum, laudat Erotianus
in Ἄμβην. Ζήνων δ' ὁ Ἡροφίλειος, ὑπεροχὴν
τῶν θυρῶν μανδάλῳ ὁμοίαν. Iterum in Καμ-
μάρῳ· Διόδωρος ὁ γραμματικὸς καὶ Ζήνων ὁ
Ἡροφίλειος, τὸ Κάμορον, Κάμμαρον, ἢ Καμα-
ρὸν φασὶ καλεῖν τὸ κώνειον τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριέας.
Galenus in Lexico Hippocratis. Ζήνων δὲ ὁ
Ἡροφίλειος, τὸ κώνειον. Idem eſt, cujus me-
minit Rufus Περὶ ἀνθρώπ. μορ. Θερμασίαν
δὲ καὶ πνεῦμα Ζήνων τὸ αὐτὸ εἶναί φησιν. Nec
alius putandus eſt, cujus meminit Plinius lib.
XXII, cap. XXII. Septimus, Grammaticus,
ille ipſe eſt, qui Myndius ab aliis indigetatur,
cujuſque meminerunt Clemens in Protre-
ptico, Arnobius lib. VI. Zenobius Cent.
II. Proverb. XXX. Etymologici Auctor
in Μορίαν. Stephanus in Μύνδος. Octavi,
Sidonij, mentionem facit Proclus ad primum
Euclidis lib. III. Οἱ δὲ, ἤδη καὶ ταῖς ἀρχαῖς
ἐπιστρέψαντες, οὔ φασὶ τὰ μετὰ τὰς ἀρχὰς ἀπο-
δείκνυσθαι, μὴ συγχωρηθέντος αὐτοῖς καὶ ἄλλου
τινὸς, ὃ μὴ προείληπται ἐν ταῖς ἀρχαῖς. τοῦτον
γὰρ τρόπον τῆς ἀντιρρήσεως μετῆλθεν Ζήνων ὁ
Σιδώνιος.

Lin. 24. *Item Chryſippus.*) Plurima Chry-
ſippi ſcripta fuerunt, in Συντάξεις varias di-
ſtincta, ut eſt videre apud Diogenem Laer-
31 tium in ejus vitâ, lib. VII. Meminitque
harum Chryſippi Συντάξεων etiam Arrianus
in Epictetum lib. II. cap. XVII. Κἂν πάσας
τὰς Συναγωγὰς καὶ τὰς Συντάξεις τὰς Χρυσίπ-
που μετὰ τῶν Ἀντιπάτρου καὶ Ἀρχεδήμου διέλθωμεν.
Sed Diogenis liber citatus, quod per occaſio-
nem hanc monendum, ubi Chryſippi hujus
Opera recenſet, omninò mutilus. Neque
enim ibi laudatur liber Περὶ νόμου· è quo
Marcianus lege ſecundâ D. *De Legibus* quæ-
dam profert. Deinde vel illinc conjectu-
ram facere liceat, quod, cum dixerit;
Ἠθικοῦ τόπου Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν σύνταξις
πρώτη, nullæ amplius Συντάξεις ſequantur.
Atqui cum ſcriberet, Σύνταξις πρώτη. indi-
cium ſatis manifeſtum eſt, etiam alias ſubje-
ciſſe; quæ ſine dubio ibi exciderunt. Et
ecce titulos qui deſiderantur, apud Athenæ-
um. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν
πραγματείαν, libb. IV. & XI. Περὶ τοῦ καλοῦ
καὶ τῆς ἡδονῆς. libb. III, IV. VIII, IX, XIII, XIV.
Περὶ ὁμονοίας lib. IV. Περὶ τῶν δι' αὑτὰ αἱρετῶν.
lib. VII. Περὶ τῶν μὴ δι' αὑτὰ αἱρετῶν. lib. IV.
Πολιτεία, apud Sextum Pyrrhon. Hypotyp.
lib. III. cap. XXIX. *Atque adeò Chryſippus in
Politiâ ſuâ dogma hoc ponit.* Περὶ εἱμαρμένης.
Apud Fulgentium Mytholog. lib. I. *Fortuitis
compulſationibus moti naſcuntur errores, ut etiam
Chryſippus* DE FATO *ſcribens ait.* Sed plu-
res hoc nomine fuerunt; & alter Cnidius,
medicus; tertius, hujus filius, item medi-
cus: quartus, Eraſiſtrati diſcipulus. quin-
tus, qui Γεωργικὰ ſcripſit. Diogenes Laer-
tius. Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος Χρύσιππος κνίδιος,
ἰατρὸς, παρ' οὗ φησιν Ἐρασίστρατος τὰ μάλιστα
ὠφελῆσθαι. καὶ ἕτερος, υἱὸς τούτου, ἰατρὸς Πτο-
λεμαίου· ὃς διαβληθεὶς περιήχθη. καὶ μαστιγού-
μενος ἐκολάσθη. ἄλλος, μαθητὴς Ἐρασιστρά- 32
του. καί τις, γεωργικὰ γεγραφώς. Ac Cnidij
certè, aut filij ejus, puto fuiſſe *De Braſſica*, quod
citat Plinius lib. XX. cap. IX. *Braſſica laudes
longum eſt exſequi, cum & Chryſippus medicus pri-
vatim volumen ei dicaverit.* Item alterum *De
Lumbricis.* Cælius Aurelianus Chron. lib.
IV. cap. VIII. *Chryſippus, Aſclepiadis ſectator,
libro tertio De Lumbricis, ſolis in celeribus cauſis,
ſive periculoſis, mortuos inquit lumbricos egeſtos
interfectionem agro portendere.* Meminit ejus
iterum lib. I. cap. IV. & lib. II. cap. V. Ejuſ-
dem videri poteſt Opus περὶ λαχάνων, quod
laudat Scholiaſtes Nicandri Alexipharmacis.
Μνημονεύει δὲ αὐτῆς Χρύσιππος ἐν τῷ Περὶ λα-
χάνων. Meminit Chryſippi quoque medici
cujuſdam Rufus περὶ τῶν ἐν κύστει, cap. περὶ
φλεβοτομίας. Ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου
κατάπλασμα. Sextus eſt Chryſippus Tya-
neus; cujus Ἀρτοκοπικὸν nominat Athenæus
libb. III & XIV. Citatur ſæpe Chryſippus
aliquis ab Auctore Etymologici, quem ego
illum eſſe autumo, de quo primo loco
dictum. Solenſem, philoſophum; cujus
libros quinque περὶ τῶν λέξεων πρὸς Σωσιγέ-
νην καὶ Ἀλέξανδρον. & quatuor alios, περὶ τῆς
κατὰ τὰς λέξεις ἀνωμαλίας πρὸς Δίωνα, recen-
ſet Diogenes.

Pag. 330. lin. 13. *At verò Heraclitus.*) In
Phyſicis nempe. Videndus de eo Diogenes
lib. IX. ubi plures quoque iſto nomine nobis
enumerat; quibus addo Heraclitum Sicyo-
nium, qui ſcripſit περὶ λίθων. Meminit
Plutarchus De Flum. Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ
λίθος Κρύφιος, ὃς μόνοις τοῖς μυστηρίοις τῶν
θεῶν φαίνεται. καθὼς ἱστορεῖ Ἡράκλειτος Σι- 33
κυώνιος ἐν δευτέρῳ περὶ λίθων. Ac fortaſſis
hoc ipſum Opus reſpexit Ariſtoteles Sect.
XXIII. Problem. XXX. Δι' ὃ καὶ φασί τινες
τῶν Ἡρακλειτιζόντων, ἐκ τοῦ ποτίμου ξηραινομένου,
καὶ πηγνυμένου, λίθους γίνεσθαι. Laudatur &
Heraclitus Tyrius a Cicerone Academic.
Quæſt. lib. VI.

Pag. 336. lin. 14. *Et tanquam penetrabilibus*)
Malim, *Et tanquam in penetralibus.*

Pag. 340. lin. 24. *Alcmæus Crotonienſis*) Scrib.
Alcmæon C. Hic primus περὶ φύσεως dicitur
ſcripſiſſe. Diogenes Laertius in ejus vitâ,
lib. VIII. Δοκεῖ δὲ πρῶτος, φυσικὸν λόγον
συγγεγραφέναι. Clemens Strom. I. Ἀλκ-

μαίων γ' ὢν Πειρίθου Κροτωνιάτης πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέγραφεν. Theodoretus Auctorem Opuſque nominat Therapeut. lib. I. *Καὶ Ἀλκμὰν ὁ Πειρίθου Κροτωνιάτης, ὃν πρῶτον φασὶ περὶ φύσεως συγγράψαι.* Sed corruptum Auctoris nomen, ſcribendumque. *Καὶ Ἀλκμαίων.* Eſtque idem mendum iterum lib. V. *Θαλῆς τοίνυν κέκληκε τὴν ψυχὴν ἀκίνητον φύσιν. Ἀλκμὰν δὲ, αὐτὴν αὐτοκίνητον εἴρηκεν.* Reſtitue ad eandem faciem. Nam Alcman, & Alcmæon, ſunt nomina diverſa. Alius fuit à Philoſopho Alcmæon iſte, cujus tragœdia *Ἀστυδάμας* citatur ab Ariſtotele de Poeticâ, cap. XV. *Τοῦτο μὲν οὖν ἔξω τοῦ δράματος. ἐν δὲ αὐτῇ τῇ τραγῳδίᾳ οἷον ὁ Ἀλκμαίωνος Ἀστυδάμας.* Ac cenſeo hunc ipſum eſſe, cujus mentionem facit Heſychius. *Βλὴρ, δέλεαρ. τὸ δὲ αὐτὸ, καὶ ἄθυμα. παρὰ Ἀλκμαίωνι ἡ λέξις.*

Lin. 23. *Et Calliſthenes, Ariſtotelis auditor.*) Hic Calliſthenes fuit Olynthius, Ariſtotelis conſanguineus. Vide de eo Suidam in *Καλ-*

34 *λισθένης*, Diogenem in Ariſtotele, Plutarchum in Alexandro, Curtium lib. VIII. Juſtinum lib. XV. Philoſtratum de vitâ Apollonij lib. VII. cap. I. Ciceronem in Orat. pro Rabirio, & Tuſc. Quæſt. lib. III. Sed an Philoſophicum aliquid unquam edidit? Non memini obſervare. Hiſtoriam ſcripſit Alexandri Magni, cujus in comitatu erat. Cicero de Orat. lib. II. *Calliſthenes, Comes Alexandri, ſcripſit Hiſtoriam.* Puto deſignari illud Opus, quod *Μακεδονικὰ* inſcriptum erat. Plutarchus in Parallelis: *ὁ δὲ ὀπίσω διαρπαξάμενος πρὸς τοὺς οἰκείους σώζεται, ἀπολέσας τὸν ὀφθαλμὸν, ὡς Καλλισθένης ἐν τρίτῳ Μακεδονικῶν.* Citat quoque Stobæus Serm. VII. Cicero laudat *Bellum Trojanum* ad Famil. lib. V. Epiſt. XII. *Conjunctè ne malles cum cateris rebus noſtra contexere, an, ut multi Graci fecerunt, Calliſthenes Trojanum bellum, Timaus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes à perpetuis ſuis hiſtoriis ea, qua dixi, bella ſeparaverunt.* Scripſit quoque *Κυνηγετικά.* Plutarchus de Flum. *Καθὼς ἱστορεῖ Καλλισθένης ἐν τρίτῳ τῶν κυνηγετικῶν.* Citat *Ἑλληνικὰ* Stephanus in *Τεγύρα. Καλλισθένης ἐν τρίτῳ τῶν Ἑλληνικῶν εἶναι μαντεῖά φησι*, Athenæus lib. X. *τοιοῦτόν τι καὶ Καλλισθένης ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς φησιν.* Orſus id Opus ab Olympiadis XCVIII. anno II. libris decem hiſtoriam annorum triginta complectebatur. Anonymus in Deſcriptione Olympiadum ad iſtum annum ita notat. *Καλλισθένης ὁ ἱστοριογράφος τὴν τῶν Ἑλληνικῶν σύνταξιν ἀπὸ τῆς κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν γενομένης εἰρήνης τοῖς Ἕλλησι πρὸς Ἀρταξέρξην τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα τὴν ἱστορίαν ἠρξατο γράφειν. διελθὼν δὲ τὸν τριακονταετῆ χρόνον ἔγραψε μὲν βίβλους δέκα, τὴν δὲ τελευταίαν κατέπαυσε τῆς*

35 *συντάξεως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλομήλου τοῦ Φωκέως κατάληψιν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ.* Et mox ad Olymp. CV. annum IV. *Καλλισθένης δὲ τὴν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων ἱστορίαν γέγραφεν ἐν βιβλίοις δέκα, καὶ κατέστροφεν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ ἱεροῦ.* Eadem, atque iiſdem verbis, dicit Diodorus Siculus lib. XVI. Scripſit & *Θρᾳκικά.* Plutarchus in Parallelis. *Οἱ δὲ ἐγχώριοι ὡς προδότην ἀποπτύσαντες, λιθόλευστον ἐποίησαν, ὡς Καλλισθένης ἐν τρίτῳ Θρᾳκικῶν.* Apoſtolius *Περσικὰ* commemorat in Proverbio, *Σαρδαναπάλου βίος. Καλλισθένης ἐν δευτέρῳ τῶν περσικῶν δύο ἔφη γεγονέναι τοὺς Σαρδαναπάλους.* Invenio etiam *Μεταμορφώσεις.* Plutarchus in Parallelis, *Τῆς δὲ ὡρισμένης προθεσμίας παρελθούσης, χρύσεος ὁρᾶται. ὡς Καλλισθένης ἐν δευτέρῳ Μεταμορφώσεων.* Citat etiam Stobæus Serm. VI. *περὶ ἱεροῦ πολέμου* laudat Athenæus lib. XIII. *Καὶ ὁ Κιρραϊκὸς δὲ πόλεμος ὀνομαζόμενος, ὥς φησι Καλλισθένης ἐν τῷ περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου, ὅτε Κιρραῖοι πρὸς Φωκεῖς ἐπολέμησαν, δεκαέτης ἦν.* Apud Pollucem *Ἀποφθέγματα* citantur, lib. IX. cap. VI. *Φησὶ γοῦν ἐν τοῖς Ἀποφθέγμασιν ὁ Καλλισθένης, ὑπ' Εὐβούλου τοῦ Ἀταρνίτου τὸν ποιητὴν Πέρσιον ἀμελούμενον εἰς Μιτυλήνην ἀπελθόντα θαυμάζοντα γράψαι.* Ita *Περίπλους* apud Scholiaſten Apollonij lib. I. *Καλλισθένης δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Περίπλου καὶ ἔχθραν φησὶ τοὺς οἰκοῦντας τὴν Κύζικον ἐπιθέσθαι νυκτὸς τοῖς Ἀργοναύταις.* Sed an hæc omnia unius Calliſthenis? omnino ambigo. Nam ecce alter quoque fuit, Sybarita, cujus *Γαλατικὰ* nominat Plutarchus de Flum. *Καθὼς ἱστορεῖ Καλλισθένης ὁ Συβαρίτης ἐν ιγ' Γαλατικῶν.* Ejuſdem ex eodem Opere libri fragmentum habes apud Stobæum Serm. XCVIII.

Lin. 24. *Et Herophilus.*) Hic medicus 36

celeberrimus citatur non ſemel à Plinio, Plutarcho, & medicis Græcis. Scripſit *Περὶ Σφυγμῶν.* Galenus citat *Περὶ διαφορᾶς σφυγμῶν*, lib. IV. *Ἐναντίως δὲ αὐτῷ τὸν Ἡρόφιλον εὕροις ἂν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς Περὶ σφυγμῶν πραγματείας διορίζοντα σφυγμὸν παλμοῦ.* Et occurrit illic pluries. Deſignat Plinius lib. XI. cap. XXXVII. *Arteriarum pulſus, in cacumine maximè membrorum, evidens. index ferè morborum in modulos certos legeſque metricas, per ætates, ſtabilis, aut citatus, aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ vate mirandâ arte.* Scripſit quoque *Περὶ νεύρων ἀνατομῆς.* Galenus *Περὶ τῶν πεπονθότων τόπων* lib. III. cap. X. *Ἀδιόριστον δὲ τοῦτο καταλειφθὲν ὑφ' Ἡροφίλου τε καὶ Εὐδήμου, τῶν πρώτων μεθ' Ἱπποκράτην νεύρων ἀνατομὴν ἐπιμελῶς γραψάντων.* Etiam Gloſſas in Hippocratem. Obſervo ex Galeno, in prœmio Lexici Hippocratei. *Τὰς γλώττας ἂν ἐξηγήσατο μόνας, ὥσπερ ὁ Ἡρόφιλος ἐποίησε, καὶ Βακχεῖος.* Atque ex iis fuerit quod Erotianus inquit in *Ἀλυσμός. Ἀλλ', ὡς εἰκὸς, ἐπλάνησεν αὐτὸν Ἡρόφιλος,*

σημαίνο-

συνώνυμον θεὶς τὸ Ἀλύειν τῷ Πλανᾶσθαι.

Pag. 378. lin. 2. *Ut Thales.)* De Thalete, aliiſque iſtius nominis, & hâc ejus opinione, eſt videre apud Diogenem Laertium lib. I.

Lin. 6. *Inque eâdem ſententiâ Homerus eſſe invenitur, cùm Oceanum & Tethyn dicat parentes eſſe genituræ: cumque juſjurandum deorum conſtituat aquam, quàm quidem ipſe appellat ſtygem.)* Tres Homeri apud Suidam commemorantur. Antiquiſſimus, hic noſter; alter, Myrûs F. de Pleiade unus: tertius, Sellius. Vide illic. Noſtri hujus de Oceano ejuſque
37 conjuge locus, quem deſignat Chalcidius, exſtat Iliad. ξ.

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν.

De ſtyge, & deorum per eam jurejurando, locus eſt Odyſſ. ε.

Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Utrumque complexus eſt Ariſtoteles Metaphyſic. lib. I. cap. III. Εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὺς παμπαλαιούς, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας, οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν. Ὠκεανόν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ, τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν. Quod verò deorum per Stygem juſjurandum attinet, vide quæ de eo copioſè à me notata * adhuc adoleſcente ante viginti amplius annos.

Lin. 13. *An verò Anaximenes.)* Intelligit Mileſium, Philoſophum; nam duo alij fuerunt, Lampſaceni uterque: unus Rhetor, ſimul & Hiſtoricus; alter, Hiſtoricus tantum: Diogenes in Anaximene lib. II. Γεγόνασι δὲ καὶ ἄλλοι δύο, Λαμψακηνοὶ, ῥήτωρ, καὶ ἱστορικός. ὃς ἀδελφῆς υἱὸς ἦν τοῦ ῥήτορος, τοῦ τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις γεγραφότος. Ecce, Opus ejus Hiſtoricum, res ab Alexandro. Quin Philippi etiam ſcripſit. Obſervo apud Pauſaniam Eliac. lib. II. Ἐνταῦθα καὶ Ἀναξιμένους οἶδα εἰκόνα ἀνειμένην, ὃς τὰ ἐν Ἕλλησιν ἀρχαῖα, καὶ ὅσα Φίλιππος ὁ Ἀμύντου, καὶ ὕστερον Ἀλέξανδρος, εἰργάσατο, συνέγραψεν ὁμοίως ἅπαντα. Ad Philippica quod attinet, ex iis librum IV. citat Euſtratius in Ariſtotelis Ethic. lib. III. cap. VIII. Ἱστορεῖ περὶ τῆς μάχης ταύτης Κηφισόδωρος ἐν τῇ δωδεκάτῃ
38 τῶν περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου καὶ Ἀναξιμένης ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν περὶ Φίλιππον. Librum VII. laudat Harpocration in Μάσταρα. Ταύτας τὰς πόλεις εὑρίσκομεν παρ' Ἀναξιμένει ἐν ἑβδόμῳ τῶν περὶ Φίλιππον. Quem locum tranſcripſit quoque in eadem voce Suidas. Librum VIII. lego apud eundem Harpocrationem in Καβύλη. Ὥς φησι Θεόπομπός τε ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἑβδόμῃ, καὶ Ἀναξιμένης ἐν ὀγδόῳ Φιλιππικῶν. Porrò neque hoc prætereundum, dicere Pauſaniam conſcripta ab illo item τὰ ἐν Ἕλλησιν ἀρχαῖα; quibus verbis deſignare ipſum puto aliud Opus, Πρώτας ἱστορίας inſcriptum. Meminit ejus Athenæus lib. VI. Ἀναξιμένης δὲ ὁ Λαμψακηνὸς ἐν ταῖς Πρώταις ἐπιγραφομέναις Ἱστορίαις. Illud Opus unde orſus, quo deduxerit, quidque in eo comprehenderit, & quot libris, docet Anonymus in Deſcript. Olymp. anno II. Olymp. CIV. Ἀναξιμένης δὲ ὁ Λαμψακηνὸς τὴν πρώτην τῶν Ἑλληνικῶν ἀπεγράψατο, ἀρξάμενος ἀπὸ θεογονίας, καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου γένους τῶν ἀνθρώπων. κατέστρεψε δὲ εἰς τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, καὶ τὴν Ἐπαμινώνδου τελευτήν. περιέλαβε δὲ πάσας σχεδὸν τάς τε τῶν Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων πράξεις ἐν βίβλοις δώδεκα. Quæ totidem verbis habes in ejuſdem Olympiadis illo ipſo anno apud Diodorum Siculum lib. XV. Anaximenis Rhetoris meminit etiam Suidas. Ἀναξιμένης, Ἀριστοκλέους, Λαμψακηνὸς, ῥήτωρ. μαθητὴς Διογένους τοῦ κυνός. Et Plutarchus in Publicolâ. Εἴ γε μὴ καὶ τοῦτο Σόλωνός ἐστιν, ὡς Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ ἱστόρηκεν. Item Strabo lib. XIII. Ἐκ Λαμψάκου δὲ Χάρων ὁ συγγραφεὺς, καὶ Ἀδείμαντος, καὶ Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ. Dionyſius quoque Halicarnaſſeus in Epiſtolâ ad Ammæum. Οὔτε Ἰσοκράτης, καὶ Ἀναξιμένης, καὶ Ἀλκιδάμας, οὔτε οἱ τούτοις συμβιώσαντες τοῖς ἀνδράσι, παραγγελμάτων τεχνικῶν συγγραφεῖς, καὶ 39
ἀγωνισταὶ λόγων ῥητορικῶν. Et Quintilianus lib. III. cap. IV. *Anaximenes judicialem, & concionalem, generales partes eſſe voluit.* Ac cenſeo hunc ipſum eſſe, quem nominat Diogenes in Thalete, lib. I. Ἀναξιμένης δέ φησι πάντας ἐπιθέσθαι ποιητικῆς. Hiſtoricum puto eſſe, cujus meminit Strabo libro citato. Ἀναξιμένης δὲ καὶ ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ φησὶ λέγεσθαι Κολωνὰς, καὶ ἐν τῇ Φωκίδι, καὶ ἐν Θετταλίᾳ, Iterum lib. XIV. Ἀναξιμένης γοῦν ὁ Λαμψακηνὸς οὕτω φησὶν, ὅτι καὶ Ἴκαρον τὴν νῆσον, καὶ Λέρον, Μιλήσιοι συνῴκισαν. Et Athenæus lib. V. Περδίκκας τοίνυν πρὸ Ἀρχελάου βασιλεύει, ὡς μὲν ὁ Ἀκάνθιός φησι Νικομήδης, ἔτη μα΄. Θεόπομπος δὲ φησὶ λε΄. Ἀναξιμένης μ΄. Opera ejus, Βασιλέων μεταλλαγαί. Stephanus in Πασαργάδαι. Παρατιθέμενος Ἀναξιμένην ἐν μεταλλαγαῖς βασιλέων οὕτω γράφοντα. Athenæus lib. XII. Ἀναξιμένης δὲ ἐν ταῖς ἐπιγραφομέναις Βασιλέων μεταλλαγαῖς, περὶ τοῦ Στράτωνος τὰ αὐτὰ ἱστορήσας διημιλλᾶσθαι φησὶν αὐτὸν Νικοκλεῖ, τῷ τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος βασιλεύσαντι.

Lin. 24. *Ut Xenophanes.)* Scripſit Ἔπη, Ἐλεγείας, Ἰάμβους. Diogenes in ejus vitâ, lib. IX. Γέγραφε δὲ καὶ ἐν Ἔπεσι, καὶ Ἐλεγείας, καὶ Ἰάμβους, καθ' Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου, ἐπικόπτων αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα. Et Elegias quidem laudat etiam in Pythagora, lib. VIII. Περὶ δὲ τοῦ ἄλλοτε ἄλλον γεγενῆσθαι, Ξενοφάνης δ' ὁ Κολοφώνιος ἐν τοῖς Ἐλεγείοις φησίν. Idem Παρῳδίας ejus commemorat,

* Vide Meurſium ad Lycophronis verſ. 705.

lib. II. Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος ἐν παρῳδίαις. Ejuſdem opera fuerunt, Κολοφῶνος κτίσις, &, Ἰταλίας εἰς Ἐλέαν ἀποικισμός. Diogenes loco citato. Ἐποίησε δὲ καὶ Κολοφῶνος κτίσιν, καὶ τὸν εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας ἀποικισμὸν, ἔπη δισχίλια. Pollux citat etiam περὶ φύσεως,
40 lib. VI. cap. IX. Τάχα δ' ἄν τις καὶ κεράσια φαίη, κέρασον τὸ δένδρον ἐν τῷ περὶ φύσεως Ξενοφάνους εὑρών. Fuit & alius Xenophanes, Lesbius, poëta Iambicus. Diogenes loco citato. Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος Ξενοφάνης, Λέσβιος, ποιητὴς ἰάμβων.

Ibid. *Meliſſus,)* Intelligit Samium, Parmenidis auditorem. Alius fuit Meliſſus Euboicus, cujus meminit Fulgentius Mytholog. lib. II. *Ideò verò in Cycnum converſus dicitur, quod ferant Phyſiologi, quàm maximè Meliſſus Euboicus, qui omnium Phyſiologorum ſententias diſputavit, hujus generis avem ita convitiis plenam eſſe, ut ipſa ave clamante reliquæ aves taceant, quæ præſto fuerint.* Hunc puto eſſe, quem nominat Servius Æneid. IV. *Hos Meliſſus ab Homero Achabas appellari ait.* Et *De apibus* ſcripſiſſe ait, lib. VII. *Meliſſus, qui* DE APIBUS *ſcripſit, ait, Duobus pedibus ſe tenent.* Laudat tanquam Hiſtoricum Palæphatus in proœmio libri περὶ ἀπίστων ἱστοριῶν. Ἀεὶ δὲ ἔγωγε ἐπαινῶ τοὺς συγγραφέας, Μέλισσον, καὶ Λαμίσκον τὸν Σάμιον. Neſcio an diverſus fuerit Meliſſeus, quem Δελφικὰ ſcripſiſſe diſcimus ex Joanne Tzetze Chil. VI. cap. XC.

Ἡ Πιερία ὕστερον Λυγκὸς μετωνομάσθη.
Ἧς τὴν ἀρχὴν, ὡς Μελισσεὺς ἐν Δελφικοῖς που γράφει,
πρῶτος παῖς Ἠμαθίωνος Ἀέροπος ἐσχήκει.

Et corrigendus eſt eâdem de re alter ejus locus in Commentario ad Heſiodi lib. I. Καὶ ἡ μὲν πιερία πρότερον ὑπὸ πιέρου τοῦ Μεθώνης ἀδελφοῦ, πατρὸς δὲ Λίνου, πιερία ἐκέκλητο. ἧς καὶ τὴν ἀρχὴν ἔσχεν Ἀέροπος, ὁ πρεσβύτατος τῶν Ἠμαθίωνος παίδων, καθὰ Μελισσεὺς φησιν, ὁ τὰ Δελφικὰ συνταξάμενος. Perperam editur: ὁ τὰ Ἀδελφικὰ συνταξάμενος.

Ibid. *Parmenides.)* Hic philoſophiam carmine tractavit. Diogenes in ejus vitâ, lib. 41
IX. Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ ποιημάτων φιλοσοφεῖ, καθάπερ Ἡσίοδος. Plutarchus De Aud. Poet. Ἐμπεδοκλέους Ἔπη καὶ Παρμενίδου, καὶ Θηριακὰ Νικάνδρου, καὶ Γνωμολογίαι Θεόγνιδος. Iterum De Auditione. Μέμψαιτο δ' ἄν τις Ἀρχιλόχου μὲν τὴν ὑπόθεσιν, Παρμενίδου δὲ τὴν στιχοποιΐαν. Ac citantur ex carminibus ejus ab Ariſtotele libris De Xenophane & De Zenone. Clemens Strom. IV. V. VI. Stobæus Serm. CXII. Theodoretus Therapeut. lib. I. II. IV. Corruptum eſt ejus nomen apud Proclum in primum Euclidis, lib. II. Καὶ γὰρ οἱ ἀποφατικοὶ λόγοι προσήκουσι ταῖς ἀρχαῖς. ὡς ὁ περὶ Μενίδης ἡμᾶς ἀναδιδάσκει. Omninò reſcribendum cenſeo. ὡς ὁ παρμενίδης ἡμᾶς ἀ.

Pag. 393. lin. 6. *Numenius, ex Pythagoræ magiſterio.)* De Numenio, ejuſque ſcriptis, vide quæ notavi pridem in Notis ad Heſychium Mileſium.

Pag. 422. lin. 1. *Quod cryſtallus vocatur ab Alpinis gentibus montium Rheticorum.)* Cryſtallus in Alpibus commendatur. Plinius lib. XXXVII. cap. II. *Contraria huic cauſa cryſtallum facit, gelu vehementiore concreto. Non alicubi certè reperitur, quàm ubi maximè hibernæ nives rigent, glaciemque eſſe certum eſt; unde & nomen Græci dedêre. Laudata in Europa Alpium jugis.*

Pag. 440. lin. 11. *Quam Apollonius artifex auxit animo.)* Meminit hujus Apollonij Plinius lib. XXXVI. cap. V. *Zethus, & Amphion, ac Dirce & Taurus, vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta, opera Apollonij.*

Pag. 459. lin. 18. *Arma Cerealia.)* Reſpe- 42
xit locum Virgilij Æneid. lib. I.

Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt.

Pag. 462. lin. 20. *Cebes.)* Intelligit Thebanum, de quo Diogenes lib. II. & ex eo Suidas. Alius eſt Cebes Cyzicenus, cujus meminit Athenæus lib. IV.

F I N I S.

DE

Digitized by Google